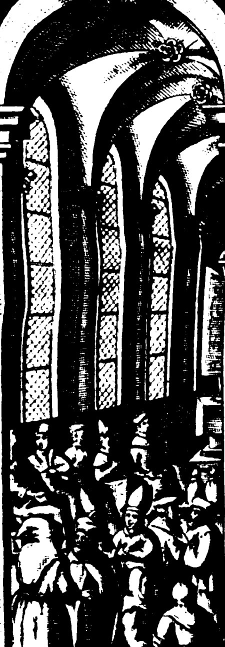

PETRI SVAVIS POLANI

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBRI OCTO,

Ex Italicis summa fide & accuratione Latini facti.

Veniet qui conditam, & seculi sui malignitate compressam Veritatem, *dies publicet. Etiam si omnibus tecum viventibus silentium liuor indixerit, venient qui sine offensa, sine gratia iudicent. Nihil simulatio proficit, paucis imponit leuiter extrinsecus inducta facies; veritas in omnem partem sui semper eadem est. Quæ decipiunt nihil habent solidi. Tenue est mendacium: perlucet, si diligenter inspexeris.* Seneca in fine Epist. lxxix.

AVGVSTÆ TRINOBANTVM
Primum, nunc vero
FRANCOFVRTI
Apud Godefridum Tampachium.
M. DC. XXI.

DEO OPTIMO MAXIMO

PATRI, QVI VERAX;

CVIVS IVDICIA ET OPERA VNIVERSA VERA.

FILIO, QVI VERITAS;

CVIVS ELOQVIA VERBVM VERITATIS.

SPIRITVI S. SPIRITVI VERITATIS;

QVI DOCET ORARE ET ADORARE IN SPIRITV ET VERITATE.

DEO TRINO ET VNI,

BONORVM OMNIVM LARGITORI

MVNIFICENTISSIMO;

SPIRITVS IMMVNDI, SPIRITVS CARNIS, SPIRITVS SEDVCTIONIS ET ERRORIS HOSTI

INFENSISSIMO;

VERITATIS, CANDORIS, SYNCERITATIS, ÆQVI RECTI PROPVGNATORI, ASSERTORIQVE

ACERRIMO;

FRAVDVM, FALLACIARVM, FVCORVM ATQVE IMPOSTVRARVM, VINDICI, IVDICIQVE

IVSTISSIMO;

INTERPRES

Opellam à se positam in Historia Latino cultu donanda, quæ & Veritatis è tenebris eruta, & viarum Carnis, atque Artificiorum humanorum in re pietatis adhibitorum locupletissimus testis,

LVBENS MERITO DICAT SACRATQVE.

CHRISTIANO PIOQVE LECTORI S.

EX quo primum Brixiæ in Italia & Ripæ Acta Concilij Tridentini cœpta sunt excudi, non alius liber Typographorum operas magis exercuit; neq; huius Synodi Canonibus ac Decretis quicquam tritius fuit, aut vulgatius. Tota interim Agendi Decernendique ratio latebat in abscondito, & æternùm latitura videbatur. Nempe Theologorum super capitibus controuersis disceptationes; Præsulum sentẽtiæ & suffragationes; Legatorum, qui Concilij Præsides, non in arduis modò ac perplexis, sed pene in omnibus, quæ proposita, ad Pontificem missitationes. Huius rursum cum selecta in eam rem Romæ Cardinalium Congregatione crebræ consultationes, ac dein responsa siue Oracula Dodonæa; Principum denique per Oratores suos Decretis vel interpellandis, vel interpolandis Intercessiones, & vbique partium studia ac prensationes; horumque omnium consilia, causæ, euentus, hæc, inquam, aliaque permulta cognitione dignissima, indicta, inaudita, in summa obscuritate & ignoratione hominum versabantur. Neque id res exactiùs reputantibus mirum videri debet. Nam iis ipsis viris sagacissimis, quibus præcipuæ in ea tractatione partes, nihil fuit pensius, quàm vt hæc μυστηριώδη sacri Ordinis arcana tacita essent, neque manarent in vulgus, ex Mysteriorum Eleusiniorum veteri

scito,

scito, quæ, *vt ille ait*, non promiſcue, nec omnib. patebant; reducta, & in interiore ſacrario clauſa.

Verum vtut his celandis cautum ſit, repertus certe eſt, qui ſiue ingenua cognoſcendi curioſitate, ſiue bono Genio impulſore, horum pleraque (nam ſingula quis poßit?) non indagauit ſolum, ſed è tenebris produxit, immo in notitiam noſtram perduxit. Qui Archiuis, Grammatophylaciis, Regeſtis, ac Tabulis publicis indefeſſo labore excußis; qui vndequaque corrogatis, aut certe inſpectis Coryphæorum inter Synodi Patres Aduerſariis, Commentariis, ac Epiſtolis; atque vna additis, quæ à præſtantißimis noſtri ſæculi Hiſtoricis ad rem Concilii pertinentia literarum monumentis ſparſim fuerant conſignata, bellißimam Hiſtoriam in omne æuum victuram, partim in Annales, *partim in* Ephemerides *digeſtam, inſigni orbis Chriſtiani bono concinnauit. Neque vero meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur ingenij fælicem, magni reſtique iudicij virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atque ad maximam probitatem, animique manſuetudinem vtraque prudentia diuina & humana, ac iſta tam morali, quam ciuili cumulatißime excultum.*

Nam quod Hiſtoriæ *exædificationem attinet (diſertißimi viri verba ſequor) ſiue* res, *ſiue* verba *ſpectes, & in rebus ſi* temporum ordinem, *ſi* conſilia, acta, euentus, & in rebus geſtis declarari non ſolum deſideras, quid actum, aut dictum ſit, ſed etiam quomodo: & cum de euentu dicitur, vt cauſſæ explicentur omnes vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis, *hæc & alia eiuſdem modi, quæ dicendi ſcribendiq; Magiſtri requirunt in Hiſtoriarum ſcriptore, ille adeo plene accurateque exequitur, vt in vnius Concilii coagmentatione omnes Hiſtoriæ conſcribendæ numeros impleſſe, atque hoc nomine maiorum gentium Hi-*

storicis accensendus meritissimo credatur. Iam qui opus sic cum laude exædificauerit, fuge suspicari, vt in fundamentis ipsis peccasse velit. Quis nescit, *inquit M. Tullius,* primam esse Historiæ legem, nequid falsi dicere audeat? Deinde nequid veri non audeat? nequa suspicio gratiæ sit in scribẽdo, nequa simultatis? Hæc scilicet fundamenta nota sunt omnibus. *Id certe non nesciebat nobilissimi operis auctor, adeoque id imprimis accurasse videtur, vt de rebus maximis & personis illustribus narratione instituta, saltem fides & veritas dictis omnibus constaret.*

Sed vt sunt hodie partium studia, ecquis ille tam catus aut confidens, qui rem pietatis tangens æuo calumnias ingerere & accipere ita prono, à quorundam male feriatorum intemperie securitatem sibi spondeat?

De priore tamen lege, nequid falsi dixerit, *quo melius tibi caueatur, primum ego quidem fidenter profiteri non dubitem, illum non aliorum nostra memoria scriptorum vestigia sequutum, quam qui in scribenda historia omnium recte sentientium iudicio vt libertatis ac fidei comperti, sic ab adulationis & liuoris suspicione sunt alienissimi. Deinde ille ipse, vt tibi de tot abstrusis ac reconditis, quæ commemorat, forsitan ambigenti scrupulum omnem eximat, ecce* Notores *dat, pauculos sane (omnes nescio quam intutum) sed multorum instar, exceptione omni maiores: quippe qui vel arcanorum* Pontificis *consiliorum arbitri & administri, vel rebus ipsis tractandis interfuerunt, siue præfuerunt.* Episcopum *dico* Fabrianensem, *cuius meminit pag.* 26. Cardinalem Montanum, *principem in Concilio* Pauli III *auspiciis* Præsidem & Legatum *pag.* 123. Episcopum Vintimiliensem *pag.* 580. & Cardinalem Amulium *pag.* 913. *quorum literas, aut libellos memoria-*

les,

les, aut Diaria, non sine Numine, illi inspicere datum. Quam rara autem est illud siue industriæ, siue fœlicitatis, quod habetur pag. 546. illi in manus venisse XXXIV. Episcoporum suffragia super sola controuersia de Residentia, An esset de iure Diuino, *ijsdem plane verbis descripta, quibus in Synodo pronuntiata fuere? Vnde fit, vt cum nonnulli mirentur hominē Catholicum, Ecclesiæ* Roma*næ sacris addictū, ignota hæc & odium forte paritura colligere voluisse; hominis fortuna apud me admirationem magis habeat, illum tam abstrusa eruere potuisse. Neque fortasse in minimis ponēda familiaritas, quæ ei cum Præsulum amanuensibus intercessit: cuius documentum extat pag. 581. de* Camillo Oliuo Cardinalis Mantuani *principis in hac Synodo* Pio IV. Pontifice *Legati Secretario illi familiariter cognito. Quod si etiamnum fucum tibi factum metuis, dic sodes, quis ille inuentionum tam fœlix, qui veri adeo similia nobis ab ingenio confingat? aut quis tam imprudens, immo duræ frontis & impudens, qui pro veris ea obtrudat, quæ si ficta essent, ipsæ* Regum Principumque *literæ, quarum in medio est memoria, facile arguant vanitatis? Non enim duntaxat consilia, iussa, facta, quæ* Tridento *aut* Roma *perscripta præscriptaue hic recenset, sed & quæ è* Germania, Gallia, Hispania, *alijsque* Europæ *prouinciis missa: omnia tam diligenter, vt non res solas narret; sed ipsa temporum momenta distinguat.*

At de altera Historiæ lege, ne quid veri dicere non audeat, *haud vereor, vt quis litem ei hoc nomine intendat, sed illo magis, quod studio veri, nimio plura quam oportuit, effutiuerit,* ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα *dicenda tacenda locutus. At quid faceret? quando &* lex Historiæ, *cuius anima ipsa* Veritas, *id exigit, &* Historica fides *prouerbio nobilitata iubeat, etiam*

Auriculas teneras mordaci radere vero.

Alio-

Alioqui non temere culminum sacri Ordinis offensionem in se vl-tro concitauerit: quorum iras formidandas, & (Comici verbo) plumbeas esse non nemo Principum aliquando sensit.

Nec aliunde credo, est, quam ab hoc metu, quod laudatissimus scriptor, si certißimis auctoribus fidem adhibemus, de aureo hoc partu abijciendo aut perimendo (heu immane consilium:) cogitasse dicitur. Sed Æternæ Prouidentiæ *aliter visum; cuius singulari beneficio Patri erepta proles, atque è patrio solo in alias oras deportata,* Clementissimi Principis *experta est præsidium ac tutelam. Et mehercle exitio à Parente intentato, quo ad salutem citius confugeret, quam ad* Regiæ Misericordiæ *aram? Aut vbinam veritas siue suppressa, siue opprimenda sibi patrocinium certius spondeat, quam apud* veræ fidei Patronum & Defensorem? *Aut ad quem potius iret literarium hoc præstantißimi ingenii monumentum, quam ad ter* Maximum Regem, *inter eos qui sunt, aut fuerunt, de literario munere iudicare maxime idoneum? Alij* Reges *aliis se iactent elogiis: at hæc huius propria laus, non tam triplicis, quod caput ei cingit, diadematis fulgore, quam tergeminis animi dotibus censeri velle, ingenij acumine & solertia, iudicio recto & intelligenti, memoria firma ac tenaci; aut si mauis nobiliore illa triga,* Probitate, Prudentia, & Doctrina: *quibus perinde ac ætate, & diutina rerum tractandarum experientia reliquis sui sæculi Regibus antestat.*

Iam excelsi animi Rex, *cui* Ptolomæi *illud fixum sedet,* Melius ditare, quàm ditescere, *quique thesauros suos in benemeritos amat profundere, an pretiosum hunc rerum reconditarum thesaurum auro pensandum nactus, suis vsibus sordide, aut maligne custodire?* Stulta auaritia mortalium, *ait vetus scriptor,* possessionem proprietatemque discernit, nec quicquam suum

cre-

credit esse, quod publicum est: at sapiẽs nihil iudicat suum magis, quam cuius ille cum humano genere consortium est. *Non alia sapientissimo* Principi *mens; cui ideo visum æternum hoc monumentum producere, & publici iuris facere, ne cæteroqui orbi Christiano tantum bonum inuideret. Itaq; suo calculo probatum continuo tradi prælo iubet, & quo bonum esset communius, ex Italico sermone in alios transferri.*

Mihi autem etsi non istarum iam complusculos annos operarum, imposita in Latinam linguam vertendi prouincia. In qua si expectationi hominum cumulate non satisfiat, saltem hoc futurus sum excusatior, quod molestiam hanc versionis nõ sumpserim, aut meo, quod dicitur, iumento mihi arcessiuerim; sed aliunde delatã de voluntate eius, cui ob lõnge honoratiorem iam olim mihi cõcreditam prouinciam meipsum, meaq; omnia ætatem sum debiturus, nõ grauate acceperim. Cui si placeo, & auctoris simul mentem tibi, Benigne Lector, reddo quam explicatissimam, votorum summam consecutus, aliam laudem aut lauream non quæro. Ad id assequendum dedi operam, vt iuxta sordes squaloremq; styli, ac emendicatum à fuco & pigmentis nitorem vitarem, graui atq; (vt sic dicam) matronali habitu orationem efformans, quem nec Principum Oratores *dedignentur, &* Theologis *placere posit. Quibus quidem quo minus se iniuria affectos querantur, suas voces, quibus illi in Orationibus aut concionibus vsi, qua potui, reddidi: tum ne legenti fraudem facerem, à Decretorum verbis quã minimum recessi. Et quanquam pleræq; ab editione Italica intercurrebant difficultates, viam tamen nunc ita complanatam spero, vt aspera illa ac salebrosa viarum remoram tibi iniectura non sint: variis locis, quibus verba plane diuersum ab auctoris mente sensum præferebant, genuinæ lectioni restitutis. Sed quoniam isthæc te malim li-*

)::( )::(*bris*

bris inter se collatis tua potius obseruatione, quam mea commendatione deprehendere, de opera mea omitto, & misso verborum, quæ nil nisi folia sunt, apparatu, ad fructum, ex opere colligendum te ire suadeam. Qui, meo quidem animo, multiplex se offert, siue ad ciuilem prudẽtiam iter adfectam: siue semitas quæris, qua ad veræ pietatis viam peruenias: siue ad tramitem rectæ ad Deum fidei & religionis gressu non vacillante porro calcandum robur desideras & firmamentum. Iis enim viuitur temporibus, quibus aduersus fortuita casuum animus illustribus ab hac historia firmandus est exemplis. Neque video in quam aliam lucubrationem hac scena rerum tanto cum pietatis fructu intendere queas animi tui aciem. Mentem modo deprecor sub iugum aut fidei implicitæ, aut obedientiæ illicitæ missam, hoc est, præiudicio deuinctam: contra quantum potest, affectibus vacuam postulo, ac vt libertatis retinendæ, sic veritatis vindicandæ perstudiosam. Itaque cum non ignorem quam diuersa, imo pugnantia sint hominum huius æui de Concilio *hoc* Tridentino *iudicia, meum non promo, nec præiudico: sed vt tui res arbitrij sit, duorum tibi scriptorum illustri apud suos fama sententias propono. Alteram* Edmundi Campiani *è societate Iesuitica disceptatoris arguti & diserti: alteram* Andreæ Dudithij Episcopi *primum* Tininiensis, *dein post mortem* Draſcouitij, Episcopi *quoq;* Quinquecclesiensis, *& in eadẽ* Synodo Tridentino Cæsarei *simul & totius cleri* Hungarici Oratoris *celeberrimi. Has, me auctore, vide; & si cum Deo sapere audes, vbi librum hunc perlegeris, re diligenter pensitata, huic teda & accede, quem magis ex vero scripsisse ac sensisse iudicabis: simul mihi ex animo tibi beneuolenti bene adprecare.*

EDMVNDVS CAMPIANVS ANGLVS AD ACADEMICOS

RATIONE IV.

TRidentina Synodus quo magis inueterascet, eo magis indies, eoque perennius efflorescet. Bone Deus, quæ gentium varietas, qui delectus Episcoporum totius orbis, qui Regum & Rerumpublicarum splendor, quæ medulla Theologorum, quæ sanctitas, quæ lachrymæ, quæ ieiunia, qui flores Academici, quæ linguę, quanta subtilitas, quantus labor, quam infinita lectio, quãtæ virtutum & studiorum diuitiæ augustum illud Sacrarium impleuerunt?

ANDREAS DVDITHIVS EPISCOPVS Quinqueecclesiensis in Epistola ad Maximilianum II. Cæsarem, vbi sententiam suam refert de Calice Laicis concedendo, & Sacerdotum coniugio.

QVid profici potuit in eo Concilio, in quo numerarentur, non suis momentis ponderarentur sententiæ? si causa, si ratione pugnandum fuisset, si pauci quidam socij nobis adfuissent, viceramus, quamuis pauci, magnas copias aduersariorum: sed cum numerus tantum prodiret in aciem, quo longe inferiores futuri fuissemus; in optima causa victores discedere non potuimus. Singulis nostrum centenos de suis Papa potuit opponere: ac, si centeni parum multi viderentur, repente mille creare potuit, quos suis laborantibus subsidio mitteret. Itaque videre erat, quotidie famelicos & egentes Episcopos, ex maiori parte barbatulos adolescentes, luxuque perditos Tridentum volitare, conductos ad sententiam secundum Papæ voluntatem dicendam, indoctos illos quidem & stolidos, sed tamen impudentia & audacia vtiles. Hi cum ad veteres adulatores Papæ accessferant, tum vero victrix exultabat iniquitas, neque decerni iam quidquam

potuit, nisi in eorum sententiam, qui Papæ potentiam, luxumque defendere, summam religionem arbitrabantur. Erat aliquis vir grauis & eruditus, qui tantam indignitatem ferre non poterat, hic, vt non bonus Catholicus, terrore, minis ac insectatione à Concilio ad probandum quæ nollet, traducebatur. In summa, in eum statum res est adducta, istorum, qui illuc facti institutique venerant; improbitate, non vt iam Episcoporum, sed laruarum, non hominum, sed simulacrorum, quæ neruis mouentur alienis, vt Dædali statuæ fuisse perhibentur, Concilium illud videretur. Erant Episcopi illi conductitij plerique, vt vtres, rusticorum musicum instrumentum, quos, vt vocem mittant, inflare necesse est. Nil habuit cum illo conuentu S. Spiritus commercij, omnia erant humana consilia, quæ in immodica, & sane quam pudenda Pontificum tuenda dominatione consumebantur. Illinc responsa tanquam Delphis aut Dodona expectabantur: illinc nimirum Spiritus ille S. quem suis Conciliis præesse iactant, tabellarij manticis inclusus mittebatur: qui quod admodum ridiculum est, cum aliquando, vt fit, aquæ pluuiis excrescebant, non ante aduolare poterat, quam inundationes desedissent. Ita fiebat, vt Spiritus non super aquas, vt est in Genesi, sed secus aquas ferretur. O portentosam & singularem dementiam? Ratum nihil esse poterat, quod Episcopi tanquam plebs, sciscerent, nisi Papa autor fieret.

HISTO-

Iulius 2. PP.
Maximil. Imp.
Henricus 7. Rex Angl.
Ludouicus 12. Rex Franciæ.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER PRIMVS.

Scriptionis occasio, & scribendi subsidia.

Etsi plerique hoc seculo magni nominis Historici, scriptis suis peculiares quosdam rerum in Concilio Tridentino gestarum euentus attigerint; & *Ioannes Sleidanus*, diligens inprimis auctor, Conuentus illius caussas summa accuratione commemorarit: cum omnia tamen ab ijs prodita, etiam in vnum congesta, narrationem eam non absoluant; visum mihi est, vniuersam eius rei Historiam literis consignare. Ex quo enim primum cœpit animo meo adlubescere rerum humanarum obseruatio, magna statim me incessit cupido, quicquid eius Concilij esset, pernoscere. Itaque ijs non oscitanter perlectis, quæ scripta comperissem; quæq; siue typis excusa, siue calamo exarata monumenta emanassent in publicũ; etiam schedas scriptorum à Præsulibus, aliisue, qui ei Concilio interfuerunt, studiose conquisiui: aduersaria ab illis relicta, ac suffragia propalam pronunciata, siue ab ipsis auctoribus, siue ab alijs asseruata, cum Epistolis gestorum indicibus *Tridento* perscriptis, indefesso studio & labore indagaui; ipsos denique Commẽtarios notarum ac literarum, ab his, qui principem in ea actione locum obtinuerant, conscriptarum, suffragante studiis meis amicorum fauore, inspexi. Quibus omnibus comportatis, materia satis vberi ad narrationis huius fabricam instructus, eam nunc in ordinem digerere constitui.

Materies operis, Concilij causa, rerum in Concilio tractatio & exitus.

Mihi igitur consilium est exponere caussas, & in rebus tractandis progressum Conuentus Ecclesiastici, qui duorum & viginti annorũ spatio, propter diuersos fines, varijs artibus hinc expetitus & solicitatus, inde impeditus & dilatus, octodecim post annis aliquando conuocatus, interdum dimissus, vtique diuersissimis propositis finibus concelebratus, exitũ tandem habuit, plane repugnantem tam eorum destinationi, qui ipsum procurauerãt, quam illorum formidini, qui sibi ab euentu metuentes, omne studium ad eum disturbandum contulerant. illustri certe in omnem posteritatem documento, spes, cogitationesq; mortalium in Deũ conijciendas, neque humanæ prudentiæ viribus fidendum.

Isq; omnium qui inibi actores, expectationi dissonus.

Etenim Concilium hoc, quod viri pij ardẽtibus votis flagitantes tandem procurarunt, ad Ecclesiam, quæ fatiscere & diuidi cœpta erat, rursus vni-

A endam

Iulius 2. Maximil. Henricus 7. Ludouic. 12.

endam & conglutinandam; è contrario tāta partium obstinatione schisma constabiliuit, vt reconciliationis spes omnis decoxerit. Quod Principes ad Ordinis Ecclesiastici reformationē celebrandum curarunt, maiorem quam vnquam aliàs, ex quo fuit nomē Christianum, in Ecclesiam inuexit deformitatem. Quod Episcopi sperabant Antistitum dignitatem in integrum restituturum, quam pene vniuersam ipsis ademptam Pontifex Romanus ad se traxerat, eandem plenissime prostrauit. Quod denique Curiæ Romanæ odiosum erat & formidabile, quasi vnicum remedium, & in speciem efficax moderandę immensæ illius potentiæ, quæ ab paruis initijs lapsu temporis excreuerat in infinitum; eam in sibi subditos ita valide fixit & corroborauit, vt nunquam tanta, tamq; firmis radicibus innixa credatur.

Veritatis in scribendo studium.

Quocirca non incommodè quis Conciliū istud *Iliadem* nostri seculi dixerit: in qua describenda certum est mihi, libero affectuum, qui extra recti orbitam abducant, veritate nihil habere antiquius. Quod si cuiquam videbor, in quibusdam tēporibus commemorandis diffusior, in aliis parcior ac restrictior; velim is meminerit, sata nō in omni solo eadem fœlicitate prouenire: nec quæuis grana coloni curam, industriamque ex æquo promereri. Etiam ex his, in quibus colligendis maximam adhibet messor solicitudinem, spicas aliquot, vel manū prensantis, vel demetentis falcem effugere: sic ferente cuiuscumque messis conditione, vt semper pars aliqua supersit ad spicilegium.

Principio autem meminisse oportet, antiquissimo Ecclesiæ Christianæ instituto, nunquam alia commodiore via, quam Synodorum conuocatione, aut controuersias in re religionis sopitas, aut Ecclesiasticam disciplinam instauratam, postquam abiisset in corruptelam. Ad hunc modum composita lis prima, sub ipsum tempus Apostolorum exorta, cum dubitaretur; An ad Christi fidem conuersi, ad legis Mosaicæ obseruationem tenerentur? conuocatis *Hierosolymam* quatuor Apostolis, &, quotquot in ea ciuitate tū temporis commorabantur, fidelibus. Quo quidem exemplo, quoties in prouinciarū aliqua ex occasionibus quæstiones subnascebantur, ducentis & amplius annis proxime sequentibus, etiam in ipso persecutionum ac suppliciorum æstu, Episcopi, cum maxime insignibus per Ecclesias viris, ad eas componendas terminandasque conuenire solebant: quo nullum præsentius remedium potuit reperiri, aut sarciendis discidiis, aut pugnantibus sententiis conciliandis.

Synodorum initium & incrementa.

Quando Concilia dicta primū Oecumenica, & vnde.

Postquam vero Deo complacitum est dare pacem Ecclesiæ suæ, excitato in amorem & patrocinium Christianæ religionis *Constantino*; sicuti multo quā ante fuit facilius compluribus Ecclesiis, consilia actionesque suas inuicem communicare: sic inde factum est, latius etiam vt diffunderentur Ecclesiarum diuisiones. Immo vero, cum ante id tempus, extra vnius ciuitatis, aut certe Prouinciæ cancellos non excessissent, per istam communicandi libertatem, adeo in vniuersum propagabantur Imperium, vt vsitatum iis reprimendis Conciliorū remedium, è pluribus, ac longius dissitis nationibus, neces-

Iulius 2. Maximil. Henricus 7. Ludouic. 12.

necessitate ineuitabili esset quoq; colligendum. Vnde per id tempus, conuocato ex cunctis Imperij finibus per *Constantinum* Concilio, *Sancta Magnaq; Synodus* cœpit appellari: neque multo post tempore, Concilium generale & Oecumenicum; quamuis ex vniuersa Ecclesia conflatum non esset: cuius bona pars latius tunc patebat, quam Romani Imperij fines. Sed quoniam illius seculi moribus fuerat receptum, Imperatorem *Dominum vniuersalem* terræ habitabilis indigitare, licet decima orbis pars imperium eius vix agnosceret: idem pariter hic obtinuit. Atque hoc exemplo, qui *Constantinum* sequuti sunt Imperatores, surrepētibus subinde in religione dissidiis, Concilia id genus conuocarũt. Et quanquam Imperiũ in Orientale & Occidentale sæpenumero fuerit diuisum, manēte tamen sub cōmuni Imperij nomine publicarum rerum administratione, Synodorum ex omnib. Imperij prouinciis cōuocandarum consuetudo quoque permansit.

Synodorum post auo cōuocandarum ratio diuersa, a-bijs fines.

Verùm ea postmodum facta Orientis ab Occidente diuisione, nullum amplius vt superesset inter Principes Imperij consortium; atque maximam Orientalis Imperij partem inuadentibus Saracenis, Occidentali etiam inter multos Principes distributo: exinde Generalis & Oecumenici Concilij nomen, non, vti prius, ab vnitate Romani Imperij deriuabatur ac pendebat; sed apud Græcos, à conuentu *V. Patriarcharum*, & in nostra Europa à consensione Regnorum & dominiorum, quæ in rebus Ecclesiasticis Pontifici Romano deferebant obsequium. Atque in his Synodos continuatas constat, non, vt olim, sopiendis præcipue de religione controuersiis: sed vel ad bellum pro terræ Sanctæ recuperatione gerendum; vel ad schismata dissidiaque ex Ecclesia Romana eliminanda; vel ad concertationes inter Pontifices & Christianos Principes profligandas.

Rerum in Ecclesia status initio seculi decimi sexti.

Ineunte seculo ab incarnatione Dominica decimo sexto, nulla sese offerebat idonea ad Concilium conuocandum causa; neque longo post tempore nascitura expectabatur. Prope enim sepultæ videbantur multarum Ecclesiarum, de Curiæ Romanæ ambitione querimoniæ: atque in omnibus Occidentis prouinciis, Christiani in communione & obedientia Romanæ Ecclesiæ cōquiescebant. Tantum in exiguo montium tractu, qua parte Alpes Pyrenæis montibus adhærescunt, veterum *Valdensium*, aut vero *Albigensium* reliquiæ quædam hæserant: à quibus propter ingenitam rusticitatē, & bonarum literarum ignorationem, non erat metuendum, vt doctrinam ad alios transmitterent: præsertim impietatis, obscænitatisque odio apud vicinos adeo prægrauatis, vt periculum non esset, ne cōtages ad eos transiliret.

Valdenses.

In nonnullis *Bohemiæ* pagis pauculi aliquot eandem doctrinam profitebantur, ex eodem *Valdensium* grege, à *Bohemis* vulgo dicti *Picardi*: sed, ob eas, quas diximus, causas, metus non erat, ne ab his malum latius serperet.

Picardi.

Non deerant quidem, in hoc ipso *Bohemiæ* regno, sectatores *Ioannis Hussi*, *Calistini* nuncupati, aut *Sub vtraque*: qui excepto, quod, in sacrosancto Cœnæ Dominicę mysterio, Calicē populo ministrabāt, cætera ab Ecclesiæ Romanæ

Calistini.

Iulius 2. Maximil. Henricus 7. Ludouic. 11.

doctrina pene non dissentiebant. Sed isti, paucitatis & inscitiæ contemplatione neglecti, neque pensi habuere dogmata sua cum aliis communicare, & alios ad ea percipienda non impensè cupidos inuenere.

Iulius II. papa.

Fateor in Ecclesia tunc periclitatum Schismate, *Iulio II.* Pōtifice, ad rem bellicam administrandam, quam ad functionem Sacerdotalem obeundam attentiore, & Pontificatum suum erga Principes & Cardinales, sic satis pro imperio gerente, vt nonnullos horum ad secessionem, & Concilium indicendum adegerit. Quibus, cum *Ludouicus XII.* Galliarum Rex, ab eodem Pontifice extra Ecclesiæ communionem eiectus, sese iunxisset, abiurata illi obedientia, isthæc hominis fortitudo à plerisque putabatur in neruum denique eruptura. Verum oportune fatis concedenti *Iulio* Leo statim successit: qui ingenij dexteritate Cardinales regno Franciæ paulo momento conciliauit, & incendium, quo Ecclesia credebatur conflagratura, mira celeritate, facilitateque restinxit.

Ludouicũ XII. diris deuouet.

Leo X. Pōtifex eius bona, malaque.

Hic eius nominis X. in nobili familia natus, educatusque, locuplete bonarum artium cumulo Pontificatum nobilitauit. In his erant, literarum humaniorum accurata cognitio, probitas; & morum suauitas admirabilis, affabilitas incredibilis, cum summa liberalitate, & propēsione ad viros probos, literatosque demerendos coniuncta. Quibus virtutibus nemo illi ęqualis, aut secũdus, eam cathedram à multis retro annis insederat: In quo, ad Pontificem numeris omnibus absoluendum, nihil desiderasses, si ad ista addidisset, vel mediocrem sacrorum religionisque cognitionem, necnon ad pietatis studium maiorē paulo propensionem, quorum vtriusque nimiam præ se ferebat incuriam. Erat quidem munificentissimus, & artis donādi apprime gnarus, sed cum acquirendi artem haud satis per se calleret, *Laurentij Puccij Cardinalis quatuor Sanctorum*, hominis in hoc genere solertissimi, opera vtebatur.

Hoc rerum statu Leo; cum liber curarum, schismate iam restincto, tum inimicorum expers; pauculis illis *Valdensibus* & *Calistinis* despectui habitis, magnificentiam suam sumptibus immodicis, ac profusis in cognatos, aulicos, & literarum professores largitionibus eousque ostentabat, quoad desiccatis cæteris omnibus, quibus, vndecumque congregatis Curia Romana solet irrigari diuitiarum riuulis, ad fontem *Indulgentiarum* tandem itum est.

Indulgentiarum nundinatio quando cœpta.

Isthæc rei nummariæ subleuandæ ratio cœpta est adhiberi sub annum centesimum supra millesimum. Siquidem *Vrbanus Pontifex*, id nominis secūdus, indulgentias plena manu cum expiatione omnium delictorum concedens ijs, qui in militiam proficisci vellent, ad terram Sanctam recuperandam, & *Christi Saluatoris* sepulchrum impuris *Mahometanorũ* manibus vindicandum, successoribus suis exemplo præiuit, quod illi, pluribus post seculis, mordicus tenuerunt, horum nonnullis (vt est facile inuentis addere) eadem indulgentiarum plenitudine prosequentibus eos, qui, cum ipsi non possent, aut certe nollent coram sacro bello interesse, vnum aliquem suis sumptibus alerent militem;

Leo 10. Maximil. Henricus 7. Ludouicus 12.

tem, ac tandem hac ipsa veniarum largitate donantibus eos, qui bello lacesserent quosuis Ecclesiæ Romanæ edictis minus obsequentes, etiamsi Christianos. Quibus nominibus immanes pecuniarum exactiones factas cōstat, sed has maximam partem longe alios in vsus erogatas.

Leonis Indulgentiæ promercales.

Quorum vestigiis insistens *Leo*, impulsore præsertim *Cardinale quatuor Sāctorum*, forum indulgentiarum, & remissionem peccatorum, per omnia Christiani orbis regna aperuit his, qui sumptibus in id faciendis non parcerent, mortuis etiam profuturam, ad eos ab ignis purgatorij pœna liberandos, si quis ipsorum nomine dependeret pecuniam. Nec non facta venia publicis ieiunij diebus vescendi ouis, & quæ ex lacte confici solent: item eligēdi sibi quem vellent, confessarium: aliaque id genus permissa. Et quamuis in *Leonis* Diplomate exequendo nonnihil interuenerit, parum pium & honestum (nobis mox dicendum) vnde offensionis & rerum nouandarum occasio nata: certum tamen est, permulta superiorum Pontificum in eo genere Edicta, nec caussis subnixa minus inhonestis, & maiore auaritia ac rapacitate fuisse peracta. Sed plerumque vsu venit, vt caussę insignibus effectis producendis satis idoneæ, defectu hominum qui scienter his vtantur, in fumos abeant, & euanescant. Quandoquidē (quod rei caput est) ad magnum quidpiam patrandum necesse est aduenisse temporis articulum, quo, errata hominum deprehendere prępotenti rerum humanarum Arbitro stat sententia. Quæ omnia in hoc ipsum tempus *Leonis*, quo de agitur, incurrisse videntur.

Pecunia ex his confecta male collocata.

Etenim Anno M. D. XVII. statim post promulgatam generalem Indulgentiarum concessionem, *Leo* partem pecuniarum ante distribuit, quam aut commode in vulgus spargerentur, aut colligerentur: diuersarum prouinciarū reditibus diuersimode tributis, & parte aliqua in vsum suæ Cameræ reseruata. Sed nominatim *Saxoniæ* prouentum, & totius eius tractus *Germaniæ*, qui *Saxoniam* & Mare interiacet, *Magdalenæ* sorori dono dederat, *Francisco Cibo Innocentij VIII. Pontificis* spurio connubio iunctæ. Cuius matrimonij aspectu, *Leo* annum adhuc agens XIV^m. in Cardinalium collegium cooptatus, dignitatum Ecclesiasticarum in *Medicea* gente initia posuit. Atque hāc liberalitatem exercuit *Leo* non fraterno magis affectu, quam resarciendis sumptibus à familia *Ciborum* factis, quo tempore ipse *Florentia* eiectus *Genuam* se subduxerat, sibi parum tutum existimans Romæ commorari, *Pontifice Alexandro VI.* cum Florētinis, familię Mediceæ tum iuratis hostibus, confœderato. At *Magdalena* soror, vt ex dono Pōtificio fructum caperet vberiorem, cum indulgentiarum prædicandarum, tum pecuniæ conquirendæ curam committit *Arembolde Episcopo*: qui assumpta Præsulis dignitate, nullam tamen periti mercatoris, & quidem Genuensis artem exuerat. Is vero explendæ mulieris cupiditati, quam expendendis hominum meritis magis intentus, harum publicandarum potestatem fecit iis, qui eas plurimo licitarentur, nullo mediocris fortunæ hominibus ad cōtrahendum relicto loco, sed his solis, qui sui similes, per sordes & auaritiam omnia administrarent.

Leonis soror opima parte donatur.

Pecuniarū redemptores auari & turpes.

1ro 1o Maximil. Henricus 7. Francisc. 1.

Dominicani Indulgentiarum supra veru praecones.

Inualuerat in *Saxonia* consuetudo, quoties Pontifices eo mitterent Indulgentias, earum diuulgandarum curam fratribus Ordinis Eremitanorum demandare. At quæstores *Aremboldi*, parũ consultum rebus suis autumantes, horum vti opera, qui in hac palæstra veterani, sua clam captantes emolumenta, lucri partem viderẽtur inuolaturi, certe nihil extra ordinem præterque solitum pensitaturi, fratres Ordinis Dominicanorũ eam capessere prouinciã maluerunt. Qui præcones facti tanti beneficij, dum illius magnitudinem apud populum supra verum insolito verborum apparatu extollunt, in magnam audientium offensionem venere, aucta ex eo rei indignitate, quod, qui pecunias ab Aremboldo conduxerant, in lustris & popinis, aleæ lusu aut deterius id profundebant, quod populus suũ defraudãs Geniũ, redimẽdis peccatis è diario miser cõparcebat.

His excitatus *Martinus Lutherus*, frater Ordinis eremitarum D. Augustini, in quæstores, eorumq; præcones concionatur. Ac primum nouos & immoderatos abusus reprehendit. Sed mox concionibus atque libellis ab alteris lacessitus, totam Indulgentiarum materiam ab ipsis fundamentis ac radicibus perscrutatur. Tum nouos abusus cum veteribus comparando, deprehensis totius structuræ, iuxta ac fundamentorum erratis, super hoc argumento theses emittit XCV. *Wittembergæ* publice exagitandas. Ad has visas & perlectas viua voce impugnandas nemo vnus cõparebat, solus *Ioannes Thecelius*, frater Dominicanus *Francofurti*, quod est Brãdeburgicæ ditionis oppidũ, alias Lutheranis cõtrarias euulgat.

Et themata euulgat Thecelius alia opponit.

Atque his inuicem oppositis conclusionum veluti manipulis, facta est quædam quasi litis cõtestatio, quoniã & suas *Lutherus* explicatione addita cœpit defendere, & easdem, cum adiuncta explicatione, *Ioannes Eccius* aduersario scripto oppugnare. Quibus scriptis Romam perlatis *Syluester Prierias* frater Dominicanus *Eccio* succenturiatus, contra *Lutherum* in aciem descendit: vnde certamine vtrinq; incalescente, dimicatio ab Indulgẽtiis ad alia maioris momenti themata diuertit.

Eccius oppugnat Lutherum. Et Prierias.

Cum enim materia Indulgentiarũ seculis anterioribus non multum fuisset vexata, neq; satis esset à Theologis consideratum, quibus argumentis aut propugnari possent, aut labefactari, earum causæ & essentia non erant penitus exploratæ. Nam nonnulli existimabant Indulgentias nihil esse aliud, quã absolutionem Præsulis auctoritate factã ab ea pœnitentia, quã pro modulo disciplinæ, Ecclesia ante æuo imponebat resipiscẽtibus (posterioribus seculis eam pœnæ irrogationẽ sibi soli assumpsit Episcopus, dein sacerdoti Pœnitentiario delegauit, ac tandẽ arbitrio Confessarij permisit) ita tamen, vt supplicium diuinæ iustitiæ debitum non effugiant. Quod cũ aliis in Christianorũ detrimentum magis quam emolumentum cedere videretur, dum facta ipsis pœnarũ canonicarum gratia, euadunt indiligẽtes in Deo pœna voluntaria propitiando, opinati sunt Indulgentias esse, ab vtraq; pœna liberationẽ. Sed hi rursus in diuersa abierũt: alijs liberationẽ eam esse gratuitã sine vlla satisfactione cẽsentibus, alijs ea opinione explosa affirmãtibus, dũ inter membra Ecclesiæ cõmunio viget per charita-

Indulgentiarum doctrina hactenus intricatior nunc explicatur.

Leo 10. Maximil. Henricus 7. Franciscus I.

charitatẽ, vnius fidelis pœnitentiã eousq; alteri esse cõmunicabilẽ, vt hic cõpensationis illius aspectu liberetur. Verum quia id magis conuenire videbatur hominibus vita inculpatis, & ad seueriorem disciplinam excultis, quã Præsulum authoritati, tertia subiit opinio, quæ essentiam Indulgentiarum constituit partim in absolutione, vt ad authoritatem Præsulum recurratur; partim vero in compensatione. Sed cũ vita Præsulum non sit adeo inculpata, scelerumque pura, vt meritis suis alios queant iuuare, repertum est Ecclesiæ Gazophylacium, in quod reponũtur merita eorum omnium, quibus maior est copia, quam quæ sibimetipsis sufficiat. Quorum dispensatione Romano Pontifici concredita, penes illum est concedere Indulgentias, & delinquẽtis debitum pẽsare, eiusdem pretij meritis è publico Ecclesiæ thesauro depromptis. Cumq; ne hic quidem thesaurus satisfaceret pœnitẽtibus, quod, sanctorum meritis finem certum ac limites admittentibus, minui aliquãdo posset, ac deficere, infinita Christi pro merita sanctorum finitis visum est adiungere, quo thesaurus esset perennis. Atq; hic alia nata difficultas, quorsum adhibẽdæ essent alienorum meritorũ guttulæ, exũdãte, & in vsum nostrũ perenniter fluẽte immenso promeritorũ Christi Oceano. quod sane plerisque dedit occasionem omnem indulgentiæ suæ fiduciam in hoc solo inexhausto Saluatoris mundi promptuario reponendi.

Thesaurus Ecclesiæ, eiusque cura.

Hæc omnia adeo tum incerta, nec validiore nixa firmamento, quam *Clemẽtis VI.* diplomate, propter semisseculares Iubilæi venias anno M. CCCL. euulgato, non satis habere viriũ putabantur ad conuincendum *Martinum Lutherum*, & rationes eius confutãdas. Ideo *Thecelius, Eccius & Prierias* animaduersa causæ, quam propugnãdam susceperant, in locis huic materiæ proprijs imbecillitate, ad locos Communes confugiunt: ibique iacto, authoritatis Pontificiæ, & consensus Scholasticorum, fundamento, constituunt; Quandoquidem Pontifex in rebus fidei errare nequeat, atque is Scholasticorum doctrinam de Indulgentijs assensu suo comprobarit, & easdem diplomate suo fidelibus elargitus sit, doctrinam de his traditam, tanquam fidei articulum necessario credendam. Inde arrepta occasione *Martinus*, ab Indulgentijs digreditur, ad disceptandum de potestate Pontificis. Quam, alijs concionatoribus, vti supremam, nullique obnoxiam prædicãtibus, ille hactenus eleuabat, vt eam subijceret Generali Concilio legitime congregato; quod eo tẽpore, statuq; rerũ apprime necessariũ in Ecclesia asseuerabat. Verũ, vtut incalescente concertatione, *Lutherus* potestatẽ Pontificis eo magis deprimeret, quo plus alteri eã efferebant: in omni tamen sermone, de persona *Leonis* non nisi modeste loquebatur, etiã interdũ ipsius iudiciũ nõ subterfugiebat. Ad alia nihilo minus capita ventũ est, disputatũq; de remissione peccatorũ, deque Pœnitentia & Purgatorio, quibus illi Curiæ Romanę Triarij suas firmabant Indulgentias.

Lutherus proxime Indulgentias potestatem

Pontificia oppugnat.

Omniũ vero appositissime in *Lutherũ* scripsit F. *Iacobus Hogostratus* Dominicanus, fidei Inquisitor, alijs reb. rationibusq; relictis, Põtifici auctor, vt ferro, flãmaq; pertinaciã hominis retũderet.

Hogostratus in Lutherum scripto sanua.

Rebus

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Franciscus 1.

Lutherus Romam citatur.

Rebus in hunc modum exacerbatis, & temporum conditione, nouam disputandi materiam *Martino* identidem suppeditante, *Leo* Pontifex, mense Sextili, anni M.D.XVIII. *Hieronymo Episcopo Asculano* Auditori Cameræ dat negotium illius Romam euocandi, additis ad *Thomam de Vio*, Cardinalem *Caietanum*, suum in Germania Legatum, literis, daret operam, vt appositis custodibus Romæ sisteretur. Simul scripsit ad *Fredericum* Saxoniæ Principem, ne illum protegeret aut tueretur. Actum tamen cum *Leone* quorundam interuentu, vt alicubi in Germania de ea caussa potius cognosceretur. Quib. ille annuens, iudiciũ omne Legato cõmittit. Mandatque, si spem aliquam emendationis, & resipiscentiæ in eo deprehenderit, in gratiam vti recipiat, restituatque Ecclesiæ: neq; solum anteactorum veniam polliceatur, sed dignitatum præmiorumq; pro sua prudentia illi spem faciat. Sin vero deplorata sit sanitate, de eo pœnis coercendo cum *Maximiliano* Cæsare, & cæteris Germaniæ Principibus agat.

Dein caussa cognitio Car. Caietano permittitur.

Caietani cum Luthero colloquiũ

Martinus, postea quam ei cautum esset à *Maximiliano* fide publica, Legatum *Augustæ* conuenit. à quo exceptus humaniter de capitibus controuersis aliquamdiu cum eo sermonem habuit. Sed vbi perspexit Cardinalis *Martinum*, ne quidem ipsa Theologiæ scholasticæ mole, in qua professione erat versatissimus, facile sibi succubiturum, & in expedito habere sacræ Scripturæ loca, in quibus scholastici parum ponebant præsidij, publice testatus est, se nolle in disputationem cum eo venire, hortatus modo, quæ diuulgauerat, vt retractaret, saltẽ scripta sua doctrinamque Pontificis arbitrio submitteret: idque proposito præsenti periculo, nisi ad meliorem mentem rediret, & *Leonis* ipsius gratia, si eam quando offerebatur, non repudiaret. Quæ cum silentio excepisset *Lutherus*, nihil in contrarium opponens, Cardinalis ratus non instandũ vehementius, ne redderet eum auersiorem: quin morã potius interponendam, qua minis & promissionibus maius momẽtum accederet, discedendi ei copiam fecit. Idem quoque officium ab *Ioanne Stupicio* Augustinianæ familiæ generali Vicario faciendum curauit.

Colloquuntur iterum

Redeunte ad Legatum altera vice *Martino*, post multum inter eos super doctrinæ capitibus sermonem, in quo Cardinalis non tam disceptatoris, quã auditoris partes susceperat, vt ad rationem conciliationis illum haberet propensiorem, denuo hortatur eum *Caietanus*, vt occasionem tam securam, rebusq; ipsius adeo cõmodam nollet prætermittere. Cui ille, familiari sibi animi vigore, respondit; Sibi nõn committendũ, vt pactione quauis interposita veritati fiat præiudicium: quod neminẽ re verboue violarit, nullius gratiam nimiopere sibi aucupandã, cæterũ aduersariorum minas non admodũ ei pertimescẽdas, qui, si quid indebita via cõtra se tentari sentiat, protinus ad Cõcilium prouocare decreuerit. Cardinalis vero, qui inaudiuerat *Martinum*, ab Principibus quibusdam viris, frænum licentiæ Pontificiæ per illum iniici cupiẽtibus animatum, & suspicabatur horum suasione in verbis adeo præfidentem, plenus irarum acriter eum obiurgauit: & conuitiis oneratum monuitq; *Principibus lõgas esse manus*, procul

Lutherus dimittitur, sed increpitus, nec sine minis.

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Francisc. 1.

cul è conspectu suo facessere iussit. Ille discedens à Legato, simul in mentem reuocans, quid olim factum fuerit *Ioanni Hussio*, sine strepitu *Augusta* proficiscitur, dein rebus suis melius pensiculatis ad Cardinalem dat literas quibus fatetur, se nimis acrem fuisse, impotentiam animi quęstorum & aduersariorum importunitati adscribit, maioremq; in posterum modestiam pollicetur, etiam se Pontifici satisfacturũ neque de Indulgentiis verbũ deinceps facturum, hac lege tamen, vt aduersarij eisdem conditionibus adstringantur. Sed neutris silentium prementibus, quin, potius sese inuicem lacessentibus, odia intumuerunt.

Caietan. Roma male audit

Hæc Cardinalis actio Romę incurrit in odiosas voculas aulicorum, omnem culpam, malique causam in illum reiicientium, qui *Lutherum* nimis duriter & contumeliose habuisset: neque ingentibus promissis, aut infulati capitis, aut pilei purpurei hominem inescasset. Vnde *Leo* rerum innouationem in Germania veritus, imminuta non modo Indulgentiarum, sed sua quoque auctoritate IX. Nouembris, anno MDXVIII. nouo diplomate earum dignitatem validitatemque confirmat eoq; declarat, sibi tanquam *Petri* successori, & *Christi* Vicario relictam esse potestatem tantum beneficium tam viuis quam defunctis concedendi. Eam esse doctrinam Ecclesiæ Romanæ, quæ Mater sit ac Magistra omnium Christianorum; eandem ab omnibus recipiendam; qui nolint ab Ecclesiæ consortio separari. Edictum hoc mittit ad Cardinalem *Caietanum Lintzij*, quod est Austriæ superioris oppidum, tum cõmorantem: Vbi ille & promulgandum curat, & in authentica exẽplaria multa describendum, quib. mox ad Episcopos per Germaniam missis, iubet ea publicari, grauesque pœnas omnibus denunciari, qui aliter sentiant.

Leo tamen nouo edicto Indulgentiarum vim ac dignitatem adstruit.

Vnde Lutherus prouocat à Pontifice ad Concilium.

Ex hac Bulla Pontificia facile perspexit *Lutherus*, Roma sibi nihil aliud, nisi condemnationem, expectandum. Idcirco is, qui Pontificis personæ antea fere semper detulerat honorem, neq; ipsius iudiciũ defugerat, vtrumq; sibi deinceps pro leui habendum appellatione interiecta declarauit. Cuius initio professus, nolle se auctoritatem Papæ veritati adhærentis conuellere, subdit, nõ esse eum à cõmuni mortalium conditione eatenus immunem vt labi non possit, aut errare: cum *Petri à B. Paulo* acriter reprehensi, exemplo, contrarium sit testatum. Esse quidem perfacile Pontifici, tantis opibus ac clientelis suffulto, quemuis à se dissentientem opprimere, sed vnicum oppressis superesse perfugium, prouocationem ad Concilium, Papæ modis omnibus anteferendum. Scriptum hoc appellationis sparsum per Germaniã, cum plerique manibus versarent, & ęquitati consentaneum crederent, extemplo apparuit, quam inualidum esset *Leonis* diploma, ad incendium inibi iam excitatum restinguendum.

Zuinglius Tiguri pracones indulgentiarum impugnat.

At Romæ Curialium animis *Leonis* Bulla sic erectis, quasi eius beneficio flamma illa ardere desijsset, confestim ad easdem Indulgentias, apud Heluetios vocis suæ præconio celebrandas, mittitur *Sampson Mediolanensis*, Frater Frãciscanus. Quibus quaquauersũ publicatis, populoque CXX. aureorum millibus, hoc nomine emuncto, *Tigurum* tandem concessit: in quo oppido

Iulius 2. Maximil. Henricus 8. Francisc. 1.

Vlricus Zuinglius Canonicus prędicatoris munus sedulo obibat. Hic, audito fratre præcone, doctrinam eius fortiter oppugnat. Inde graues natæ altercationes; & ad disputandum super diuersis argumentis inuitante materia, sicut nuper in Germania factum. *Zuinglius* à permultis, & libenter auditus, & vehementer probatus, nō abusus modo Indulgentiarum, sed ipsas Indulgentias, ac Pontificis Romani, qui eas adeo largiter in vulgum profunderet, auctoritatem confutat.

Lutherus alia doctrinæ capita aggreditur.

Iam *Lutherus*, cum doctrinam suam probari, & in alias prouincias dimanare comperisset, factus animosior, ad alia capita discutienda cogitationem conferre. In re Confessionis & Communionis abdicato Scholasticorum & Ecclesię Romanæ sensu, communionē calicis receptam in Bohemia commendare: ac in Pœnitentia primas, non confessioni in aurem sacerdotis, sed honesto vitæ in futurum emendandæ proposito tribuere. Inde ad Vota & Monastieę professionis abusus progressus, in his pleraque scripto exagitauit. Quæ omnia, licet à Theologis Academiæ Louaniensis & Coloniensis male habita fuere, & improbata: horū censura *Martinum* nihil conturbauit: immo ad dogmata sua, quanto magis impugnabantur, eo explicatius tractanda, validiusque corroboranda excitauit.

His contentiosis magis disceptationibus, quam controuersiarum determinationibus annus circumagitur M.D.XIX. cū multiplices Nuncij Romam perferuntur de rebus in Germania & Heluetia turbatis: fama (vt fit) omnia in maius efferente, sed præsertim quæ è longinquo afferuntur. *Leonē* plerique negligentiæ insimulabant, quod tantis periculis præsētanea remedia non applicuisset; Monachi potissimum, quod spectaculis, venationibus delitijs & Musicæ intentus, quib. supra modum capiebatur, summa & grauissima queq; insuper haberet. Aiebant, in rebus fidei ne minima quidē esse negligenda, aut malorū remedia puncto temporis omittenda, quæ nascentibus vtiliter adhibentur, inueteratis ęgerrime conducūt. Arrii hæresim tanquam scintillam principio facile potuisse extingui, neglectam vero totū orbem incendio peruagatam. *Ioannem Hußum* & *Hieronymū Pragēsem* pariter facturos, nisi eos Constantiensis Concilij Patres in ipso ortu suffocassent. At cōtra, *Leonē* ipsum ceperat pœnitentia rerum à se in hoc negotio gestarū: sed cum primis, quod diploma Indulgentiarum misisset in Germaniam. Existimabat enim rebus suis cōsultius, liberam Monachis verborū dimicationem inter se permittere, debita sibi, in neutras partes addicto, præstita reuerentia, quam vnius factionis partes sequentē, alteram ab se alienare. Nec istam contētionē adeo esse momentosam, atq; vulgo creditur, dūmodo pro leui ducat paucos de ea multū laboraturos: immo nisi Pontifex huic se immiscuisset, facto curriculo derepēte fuisse emorituram.

Leo Romæ quasi re male gesta reprehenditur.

Et ipse gestorum à se licet pœnitentia ductus, aliis tamen sese permittit.

Factum nihilominus assiduis Pręsulum Germaniæ solicitationibus, & Academiarū, quæ, damnatis *Lutheri* scriptis, in autoritate Pontificia perfugiū sibi quærebant, tū maxime fratrū obnixis importunisq; Romæ precibus, vt Papa in communē concederet sentētiam. Itaque Cardinalibus, Prælatis, Theo-

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Francisc. 1.

Horum de Luthero eiusque scriptis quid statuendũ controuersia.

Theologis, & Canonistis in vnum cõuocatis, horum arbitrio rẽ totam permittit. Ab his facilime in eam sententiam itum est, tantam impietatem formidabili fulminis Pontificii ictu disijciendam. Verum hic Canonistæ cum Theologis in modo haud quaquam cõsentiebant, his censentibus, è vestigio dirarum fulmine feriendum: illis præuiam citationẽ necessario requirẽtibus. Theologi affirmant, impietatẽ doctrinę esse manifestam, qua ex libris in lucem emissis, qua ex concionibus propalam auditis. Respondent alteri, notorietate non tolli iustam defensionẽ, iure tam diuino, quam naturali omnib. licitam, citatis in eam rẽ vulgatis locis Scripturæ: *Adam vbi es? vbi est Abel frater tuus?* Et in excidio V. ciuitatum, *Descendã & videbo.* Addunt præter hæc, citationẽ factam ab Auditore Camerę anno proxime superiore; cuius vi, ac virtute, iudicium ad Cardinalem *Caietanũ Augustæ* fuerat remissum, vtcumq; imperfectam, satis manifeste arguere citandi necessitatem. Post multas disceptationes Theologis sibi causæ decisionẽ vendicantibus, in qua de fide & religione, agebatur, Iureconsultis rursus eandẽ sibi arrogantibus, quoad modum formamq; iudicij, adducta est in medium eorũ conciliandorum ratio, facta negotij in tres partes distinctione, Doctrinam, libros, & personã. De doctrina concessum à Canonistis, eam absq; citatione posse damnari: sed ad condẽnationem personæ instabant citationẽ omnino necessariam. Vnde cũ alteri maiori vehementia cœptũ vrgentes, licet acrimonię suę pietatẽ prętexentes, institutũ non assequerentur, adhibitum tandem est temperamentũ vt *Martino* dies certus imperaretur, & idoneus ad se sistendum, idque citationis instar esset. De libris maius fuit negotium, petentibus Theologis, vt eandem plane cum doctrina subirent damnationis sententiam: Canonistis autem, vt concomitarentur personam eodemque termino comprehenderẽtur. Cum igitur nec hic conueniret, factum libris quod vtriq; desiderabant: damnatis scilicet in præsens, deinde eisdem concremandis die præstituta. His ita constitutis diploma conficitur XV. Iunij MDXX. à quo tanquam fundamento quandoquidem Concilium Tridẽtinum, de quo sermo nobis institutus est, habuit originem, eius breuiarium lectori repræsentare videtur esse necessarium.

Nouum diploma conficitur Luthero eiusque scriptis damnandis.

Diplomatis Pontificij breuiariũ.

Hoc diplomate Pontifex orationis suæ exordium dirigens ad Christum, qui Petro, *eiusque successoribus vicariis suis Ecclesiæ curam & administrationem commisit, inuitat eum, ad opem in his rerum angustiis ferendam. Dein ab Christo ad D.* Petrum *conuersus, obtestatur eum pro pastorali cura illi diuinitus demandata, vt velit intendere in causam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ipsius sanguine consecratæ. Tum ad D.* Paulum *progressus, de eodem auxilio illum appellat, hoc addito, vtcumque hæreses ad exercitationem fidelium necessarias iudicauerit, eas tamen, ne incrementum accipiant, in ipso ortu extingui oportere. Cœtum denique omnem Sãctorum, ac reliquã vniuersalem Ecclesiam obsecrat apud Deũ omnipotentẽ intercedere, vt purgatis*

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Francisc. 1.

gatis ouium suarum erroribus, Ecclesiæ unitatem cõseruare dignetur. Pergit porro narrare, ad suum peruenisse auditum, immo oculis suis vidisse multos, & varios errores olim damnatos, hæresim etiam Græcorum & Bohemicã expresse cõtinentes denuo suscitatos: alios vero respectiue vel hæreticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensiuos, vel simplicium mẽtium seductiuos, in natione Germanica seminatos, quam ipse & prædecessores sui in visceribus semper gesserint charitatis, & ex qua post translatum à Græcis Imperium, Ecclesia aduocatos defensoresque semper acceperint: à quibus piis Principibus multæ manarunt laudabiles Constitutiones contra hæreticos, etiam à Pontificibus confirmatæ. Cum itaque hos errores vlterius tolerare nolit, sed eisdem obuiandum censeat, eorum aliquos præsentibus inserendos ducere. Vnde articulos recenset XLI. de peccato originali, pœnitentia, peccatorum remissione, sacra Communione, Indulgentiis, Excommunicatione, potestate Pontificis, auctoritate Conciliorum, bonis operibus, libero arbitrio, Purgatorio, & mendicitate. Hos omnes respectiue, quam sint pestiferi, perniciosi, scandalosi, quam piarum aurium offensiui, quam denique sint contra charitatem, contra reuerentiam Romanæ Ecclesiæ debitam, & contra obedientiam Ecclesiasticæ disciplinæ neruum, neminem sanæ mẽtis dicit ignorare. Hanc igitur ob causam, quando ad eorum condemnationem procedendum sit, habito cum Cardinalibus, Regularium ordinum Prioribus, seu ministris generalibus, pluribusque aliis sacræ Theologiæ, necnon vtriusque iuris Doctoribus diligenti ac districto super prædictis erroribus examine, omnes & singulos damnare & reiicere, tanquam (vt præmittitur) respectiue hæreticos, scandalosos, falsos, piarum aurium offensiuos, vel simplicium mentium seductiuos, & veritati Catholicæ obuiantes, atque sub pœna excommunicationis aliisque innumerabilibus inhibere, ne quis præfatos errores, aut eorum aliquos asserere, defendere, prædicare, aut fauore prosequi præsumat. Et quoniam errores præfati in libellis seu scriptis eiusdem Martini reperiuntur, dictos libellos similiter damnare, & sub pœnis prædictis mãdare, ne quis eiusmodi scripta ac libellos legere, aut quoquo modo tenere præsumat. quinimo & illos, in quibus dicti articuli continentur, & alios quoscumque comburat. Quod vero ad ipsum Martinum attinet, eum sæpius monitum, citatum & inuitatum vt à prædictis erroribus discederet, oblato etiam saluo conductu, & pecunia ad iter necessaria: quod si fecisset, non tot errata in Curia Romana reperturum fuisse, quot ille iactabat: immo ab se ipso addisciturum Romanos Pontifices prædecessores suos, in suis Canonibus seu constitutionibus nunquã errasse. Verum, quia animo obdurato

Pontifex Lutheri dogmata XLI. damnat.

Eius libros igni adiudicat.

censuras

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Franciscus 1.

censuras vltra annum sustinuerit, & in vocem temerariæ appellationis ad futurum Concilium proruperit, contra quam Pij II. & Iulii II. *constitutionibus vetitum sit, quibus cauetur taliter appellantes hæreticorum pœna plectendos; potuisse se contra ipsum, absque vlteriori mora ad condemnationem ipsius procedere. Nihilominus omnium iniuriarum oblitum, ipsum* Martinum, *& quoscumque ei adhærentes monere ac obsecrare, vt à prædictis erroribus abstineant, ab omni prædicatione desistant, & sub eisdem pœnis eo incurrendis, infra sexaginta dies errores supradictos reuocent, ac libros quibus continentur comburi faciant: alias eosdem notorios & pertinaces hæreticos declarare. Inhibere prætereà singulis sub præmissis pœnis, ne scripta, etiam præfatos errores non continentia, ab eodem* Martino *edita, quoquomodo teneant, sed tam ipsum, quam fautores eius euitent, immo personaliter capiant, & coram se sistant, aut saltem è terris ac regionibus suis expellant. Etiam loca quæcumque, ad quæ ipsos declinare contigerit, Ecclesiastico subiicere interdicto. Quinetiam mandare, vt pro declaratis & condemnatis hæreticis publice nuntientur: literæque præsentes legantur passim & publicentur, iis omnibus, qui, quo minus eæ legi & publicari possint, fecerint, quacumque sint conditione, excommunicatis. Decernere postremo, vt earum literarum transumptis plena fides adhibeatur: ipsæque Romæ in Basilica Principis Apostolorum, necnon Cathedralium Ecclesiarum Brandeburgens. Misnens. & Manspergen. valuis affigantur & publicentur.*

Ipsum & fautores officy cōmone facit.

Lutherus vbi doctrinam suam & libros damnatos accepit, scriptum aliud emittit; quo repetita superiori ad Concilium appellatione, ob easdem caussas denuo prouocat. Quibus addit, Pontificem perrexisse ad damnationem hominis, nec in ius vocati, nec iudicio conuicti: idque doctrina controuersa nondum audita; neque relicto Conciliis loco, sed opinionibus suis Scripturæ sacræ antepositis. Quæ omnia, offerebat se meridiana luce clariora facturum: Cæsarem interim, omnesque Magistratus obtestatus, vt authoritatis Concilij tuendæ caussa, Appellationem hanc suam vellent admittere, non autem existimare, Decreto Pōtificis quempiam obligari, prius quam caussa in Concilio legitime fuerit disceptata.

Iterum Lutherus prouocat ad Concilium.

At hominibus rerum intelligentib. Leonis illud diploma magnam dedit admirationis materiam. In forma primum, quod Pontifex tem, sacræ scripturæ idiomate tractandam stylo forensi explicuisset: idque periodis adeo intricatis ac prolixis, vt arduum videretur commodum inde sensum elicere, quasi de caussa feudali ferenda esset sententia. Nominatim vero in ea clausula, *Inhibentes omnibus ne præfatos errores asserere præsumant*, tanta prolixitas obseruabatur, vt inter *inhibentes* & *præsumant* supra CCCC. ad minimum verba interiicerentur.

De Leonis diplomate iudicium hominum nō vulgarium.

Nonnullis paulo vlterius progredi-

Leo 10. Maximil. Henricus 8. Franciscus 1.

entib. id consideratione dignũ videbatur, quod XLI. positionibus propositis, damnatisque tamquã *hæreticis, scandalosis, falsis, offensiuis piarum aurium*, & *simpliciũ mentiũ seductiuis*, neq; explicato, quæ essent *hæretica*, quæ *scandalosa*, quæ *falsa*, sed adiectione dictionis *respectiue* attributa singulis incerta qualitate, maior quã antea restaret difficultas. Id enim caussam haud quaquam definire, sed magis magisque controuersam reddere: certe perspicue ostendere, quam sit necessaria decidendæ huic controuersiæ alia quæpiam auctoritas atque prudentia.

Quibusdam illud pariebat admirationem, qua fronte diceretur, inter XLI. *propositiones non deesse, quæ complectuntur errores Græcorum iampridem damnatos*. Aliis nouum & insolens videbatur, tot positiones, de diuersis fidei capitibus, Romæ determina tas de solo purpuratorũ Patrum, aliorumque Aulicorum consilio, nõ aduocatis, Episcoporum, Academicorum, & eruditorum in cætera Europa virorum, suffragiis.

Lutheri lucubrationes alicubi, VVittenbergæ, Bulla Pontificis & Decreta exurũtur.

Academiæ quidem *Louaniensis* & *Coloniensis* præ gaudio exultantes, quod edicto Pontificis ipsorum iudicio esset applausum, *Lutheri* libros publice comburunt. Vnde *Lutherus*, vt paria illius faceret, conuocatis scholæ *VVittembergicæ* Professoribus solenni ritu, nõ *Leonis* modo Bullam, sed Decretalium quoque Pontificiorum libros flammis vstulandos adiudicauit: facti sui ratione scripto copiose manifestata, ac Papa ipso Tyrannidis in Ecclesia, corruptæ doctrinæ Christianæ, & legitimæ Magistratuum potestatis iniuria vsurpatæ publicitus insimulato.

Factum hac *Lutheri* prouocatione, iustisque aliis de caussis, vt prope omnibus recte sentientibus Concilium videretur omnino necessarium: non controuersijs solum componẽdis, sed & ad abusus, temporis longinquitate inuectos in Ecclesiam, salutaribus remediis profligandos. Eaque necessitas hoc maior apparebat, quo magis, scriptionibus vtrinq; continuatis, summa animorum contentione, concertationes gliscerent cotidie. Neque enim doctrinæ suæ, multiplicibus varijsq; scriptis firmandę, defuit *Martinus*. Sed quo diligentius in caussam incumbens, longius prouehebatur, hoc maiori velut lumine illustratus, vberiorem disputãdi materiã, nouosque, præter expectationem, errores, subinde detegebat.

Concilii cõuocandi necessitas.

Quod, vtcumq; zelo domus Dei accẽsum se facere profitebatur, necessitate tamen eo adactũ, quiuis facile perspexerit. Namque Pontificiis, *Coloniæ* per *Hieronymum Aleandrum* Italum, Saxonię Electorẽ sedulo solicitantibus, vt *Martinum* captiuum Papæ traderet, aut aliqua ratione perimeret, ille sibi necessitatem impositam sentiebat, testificandi huic Principi, Saxonię populo, aliisque omnibus, quam bonis validisque caussa sua niteretur rationib. ne vel ille Princeps, vel quiuis alius, rerũ in Germania potens, auscultaret artibus Pontificiorũ, vitæ ipsius insidias struentiũ.

Lutherus à Carolo Cæsare VVormatiam euocatur.

Exacto in hunc modum anno M. D.XX. sequentis anni principio, Conuentus Ordinum Germaniæ *VVormatia* celebratur. Eo *Lutherus* euocatur à *Carolo* ante biennium electo *Cæsare*, vt doctrinæ suæ reddat rationem, securitate ei publica fide præstita. Non deerant ex amicis, qui profectionem dehortarentur, damnatione sua per Pontificem

Leo 10
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciſc.1.

tificem iam publicata, & templorum valuis affixa:prçter cuius confirmationem, niſi ſiquid grauius accideret, fruſtra quidquam eſſet ſperandum. Quorum ille opinione reiecta, magno animo reſpondit, eſſe ſibi decretiſſimum eo proficiſci, licet contra ſe tot inſurrecturi eſſent Dæmones, quot in tectis ædiũ illius oppidi cernerentur tegulæ.

Ibi in Conuentu Ordinũ cauſſam dicens auditur.

Cum veniſſet *VVormatiam*, Aprilis die XVII. coram *Cæſare* & frequenti Principum Conſeſſu interrogatus, An pro ſuis agnoſceret libros, qui nomen ipſius præferrent, quorum inſcriptiones recitatæ, & exemplaria in medium adducta. Dein, an tueri vellet omnia inibi ſcripta, an horum aliqua retractare: Reſpondit, libros quidem à ſe conſcriptos, ſed ſtatuere, an, quæ ſcripſiſſet omnia, vellet propugnare, id magni eſſe momenti, & ad deliberandum, tẽporis ſpatio opus eſſe. Quo in diẽ proximũ dato, introductus in Conſeſſum *Martinus*, lõga oratione excuſat primo ingenii ſui ſimplicitatem, ſi in fortuna tenui ac vita priuata educatus, verbis vteretur tam celebri corona minus dignis, aut honoris præfatione, vniuſcuiuſque dignitati parum conueniente. Tum libros agnoſcit ſuos, & à ſe editos. Quod vero eorum defenſionem attineat, aiebat, non eſſe omnes eiuſdem generis. Horum aliquot fidei & pietatis doctrinam continere: alios Põtificiorum dogmata reprehẽdere: tertium genus ſcriptum contentioſe aduerſum contrariæ doctrinæ propugnatores. Primi generis libros ſi retractaret, non facturum hominis Chriſtiani, ne dum viri boni officium: quandoquidem, etiamſi *Leonis* diploma omnes dãnaſſet, non omnes tamen impios iudicaſſet. Quod autem ſecundi generis libros ſpectat, plus nimio compertũ, omnes Chriſtiani orbis prouincias, ſed præſertim *Germaniam*, miſere vexatas, expilataſq; ipſius ſeruitutis iugo ingemiſcere, hos abiurare, perinde eſſe, ac tyrannidem eam altius figere. De tertio genere fateri, ſe acriorem vehemẽtioremque fuiſſe, quam deceat: verum ſanctimoniæ profeſſionem non inſtituiſſe, neque vitam ſuam ac mores defendendos ſumſiſſe, ſed doctrinam tãtũ eiuſq; rationem cuiuis reddere paratum, omnium mortalium minime fore obſtinatum: nec recuſare, ſi quis ſcripturæ teſtimonijs erroris eũ redarguat & conuincat, quin omniũ primus in ignem ſcripta ſua ſit abiecturus. Hęc fatus, atque ad Cæſarem Principeſque conuerſus concludit, agnitionem veritatis manifeſtatæ, magnum eſſe ac venerabile Dei donum; eam reiectam mendacioue contaminatam, maximarum calamitatum myriades cœlo deducere.

Lucubrationum ſuarum retractationem deprecatur

Facto dicendi fine, mandato Imperatoris iuſſus planum & ſimplex reſpõſum edere, an vellet rata eſſe, quæ ſcripſiſſet; reſpondit, nõ poſſe ſe quicquã eorũ quæ ſcripſiſſet, aut docuiſſet retractare, niſi ſcripturæ ſacræ teſtimoniis, vel manifeſtis rationibus conuictum.

Quibus auditis decreuit *Cæſar* maiorum veſtigiis inſiſtere, Eccleſiam *Romanam* tueri, & omnibus vti remediis incendio huic extinguendo idoneis, quã vero dediſſet fidem eam non fallere, nec *Martinum* ante proſcribere, quã incolumis domũ reuertiſſet. Non deerant in eo Senatu, qui *Conſtantienſis Concilii* acta probantes dicerent, fidem

Leo 10. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

Cæsaris de eo proscribendo consilium.

Generosa Comitis Palatini vox.

dem ei minime esse seruandam: sed horum sententiæ *Ludouicus Comes Palatinus Elector* refragatus est, tanquam sempiternum dedecus inurendi nomini Germanico, cum indignatione affirmans, haudquaquam esse ferendum, vt in gratiam Sacerdotum Germania publicæ fidei violatæ infamia laborare debeat. Erant etiam nonnulli, qui censebant non tam celeri pede ad damnationem esse eundum, quod magni res esset momẽti, nec ab omnibus animaduerteretur, quo res ista posset pertinere.

Electorum aliquot pro eorumque cum Luthero colloquium.

Paucis diebus interpositis, delectis ad agendum cum *Martino* nonnullis Ordinũ Principibus, & in his Archiepiscopo Treuirensi, & *Ioachimo* Brãdeburgico Electore, cum in eo conuentu multa dixisset *Martinus* ad doctrinę suę defensionẽ, & alij contra hortarentur, vt omnia *Cæsaris*, Principũ Senatus, & Ordinum iudicio absque conditione permitteret, Respondit, vetitũ à Propheta *hominibus confidere*; imo *Principibus*, quorum arbitrio nihil minus quã Dei verbum sit committendum. Tandem hoc proposito, vt Concilio futuro sua submitteret; assensus est ea lege, vt è libris suis excerperentur articuli quos censuræ subiicere constituisset, atque de ijs non feratur sententia nisi Scriptura iudice. Interpellatus postremo, quib. remediis putaret vtendum in causa tam deplorata, Iisdem, inquit, quæ *Gamaliel* Iudæis proposuit, nempe *si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissoluetur: sin ex Deo est, non poteritis dissoluere illud, ne forte Deo repugnare inueniamini.* Quod quidem consilium Pontifici ideo amplexandum existimabat, quia sibi persuasissimum esset, institutum suum, nisi auspicem habeat Deum, breui ad nihilum iri redactum. Vnde cum à caussa semel suscepta nõ posset dimoueri, atq; in hoc animum obfirmasset, nullius stare iudicio, nisi ad sacræ scripturæ regulam res exigatur, facta est ei discedendi potestas: & ad redeundum domũ dati dies vnus & viginti, ea lege, vt in itinere populũ nec concionibus, nec scriptis concitaret. Ita dimissus actis gratijs *Cæsari*, Aprilis die XXVI. discessit.

Cæsar Lutherum edicto publico proscribit.

Postea *Carolus Cæsar* in hoc ipso cõsessu *VVormatiæ* VIII. Maii edictum promulgauit, quo præfatus pertinere ad officium Imperatoris religionem amplificare, & hęreses nascentes extinguere; pergit narrare, quantam *Mart. Lutherus* nauet operam in inficienda hæreseos suæ labe Germania: cui nisi mature eatur obuiam, vniuersam illam nationem in miscrãdam malorum voraginem ruituram præcipitem. *Leonem Pontificem*, hominem principio paternum in modum monuisse, Senatum Cardinalium, & virorum præstantium scripta eius damnasse, & ipsum declarasse Hæreticum, nisi intra tempus præfinitum errores abdicare vellet; atque huius condẽnatorii diplomatis exemplar per *Hieronymum Aleãdrũ* Nuncium, missum ad se tanquam Ecclesiæ patronum, quo postulat, vt in Imperio, Regnis, Dominijs ac Prouincijs, sibi subiectis effectum sortiatur. Cum autẽ *Martinus* nihilo factus emendatior, cotidie libros accumulet refertos hæresibus, non modo recens natis, sed à sacrosanctis Cõcilijs iã pridẽ dãnatis, neq; tantum lingua Latina, sed vulgari & Germanica, (quos errores nominatim perstringit) cõcludit nullũ eius extare scriptum,

Leo 10. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ptum, in quo non reperiatur pestis aliqua, aut lethalis aculeus, nec prope verbum quod non sit veneno tinctũ. Quibus ab ipso, & Consiliariis omnium nationum sibi subditarũ, diligẽter perpensis, se maiorum suorum Imperatorum Romanorum vestigia sequentem in hoc conuentu Wormatiæ, cum Principibus, Electoribus, & Imperii Ordinibus communicato cõsilio (vt cumque fas vix esset audire hominem à summo Pontifice damnatũ, in peruersa opinione sua obstinatum, & hæreseos manifestum, tamen ad adimendam omnem calumniandi materiam; multis tacite obstrepentibus, audiendum esse prius, quam ad Diplomatis executionem veniatur) decreuisse accersere eum ad se per caduceatorem, non ad cognoscendam & iudicandam fidei controuersiam, quæ cognitio ad solum spectat Põtificem, sed ad eundem in viam rectam salutaribus monitis reducendũ. Pergit porro narrare, quomodo *Martinus* in celebrem illum consessum fuerit introductus, quid de ipso quęsitum, quid ab illo respõsum sit, quomodo fuerit dimissus, quæ omnia superius recitata sunt. Cõcludit tandem, se propter gloriã Deo, reuerentiam Ecclesiæ, & dignitatem Imperio debitam, de consilio & assensu Principum Electorum, & Ordinum exsequentem sententiam, damnationemq; à Pontifice decretam, Declarare Martinum pro manifesto hæretico habendum, & præcipere, vt omnes talem agnoscant, denuntiata omnibus, etiam Principibus, & Ordinibus pæna ne post vnũ & viginti dies tecto recipiant, aut defendant, sed prehendant potius & custodiãt, socios vero, adiutores & fautores ipsius bonis omnibus tam mobilibus, quã soli exuant. Mandat preterea, ne quis eius libros legere, aut habere audeat, etiam si bõni quidpiam contineant, sed vt tam Principes quam alij eos comburãt, & perditum eant. Et quoniam aliubi excuduntur libri ex operibus Lutheri consarcinati etiam picturæ, & imagines publicum aspiciunt, in Pontificis & aliorũ ignominiã, imperat ne quis aut illos excudere, aut has depingere vel possidere sustineat, sed vt Magistratus ea capiant & adurant, Bibliopolis, aliisque ementibus aut vendentib. graui pœna mulctatis. Denique generali lege edicit, vt nullum imprimatur scriptum quamlibet exiguum, in quo de religione agitur, nisi id approbante Ordinario.

A Theologis Parisiẽsibus Lutherus damnatur.

Per idem tempus *Academia Parisiensis* certa quædam capita è libris *Lutheri* collecta damnauit, partim è *Wicleffi* *Hussi*que dogmatis renouata, partim contra doctrinam Catholicam nuper adinuenta. Quib. oppositionibus nihil aliud est effectum nisi quod reponẽte semper *Luthero*, libri multiplicabantur, contentionum ardor augescebat, multorum curiositas excitabatur, qui capti studio discutiendi controuersias facile deprehendebant abusus & errores qui redarguebantur, adeoque à cultu Pontificio alieniores sæpe fiebant.

In eundem Henricus VIII. calamum stringit.

Ex *Lutheri* aduersarijs maxime illustris fuit *Henricus* VIII. *Angliæ Rex*. Is quum primogenitus Regis non esset, patris designatione ad Cantuariensem Archiepiscopatum destinatus, pueritiã in bonarum artium ac disciplinarum studiis posuerat. Sed ex tabe mortuo fratre natu grandiore, patri post vita functo in regnum successit. Tunc fore

Leo 10. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sibi gloriosum existimans ingenii vires periclitari in tam nobili religionis controuersia, cõtra *Lutherum* de VII. sacramentis librum edidit, quo & Pontificis Romani authoritatem confirmare, & *Lutheri* doctrinam labefacere contẽdit. Qui quidem cum ad *Leonis* manus peruenisset, Regem de se & Ecclesia tam bene meritũ honorifico *Defensoris fidei* elogio decorauit. At *Lutherus* Regij nominis splẽdore haudquaquã consternatus, posita reuerent. atantę Maiestati debita, *Henrico* pari vehemẽtia & verborũ acerbitate respondit, qua Doctorculorum vulgus solebat excipere. Fecit certe hæc Regis ad eam causam accessio, vt plerïq; in hac controuersia sibi nõ satisfacerent, immo, sicut in pugna spectatorum fauor ad debiliorem plurimũ propẽdere solet, & quæ ab eo geruntur licet mediocria, fiunt maximi ita hic aduersarii potentia factũ, vt haberet *Lutherus* populum ad fauendum causæ suæ multo quã ante procliuiorẽ.

Episcopus Constantiensis ad Senatum Tigurinũ & collegiũ Canonicorum dat literas.

Hoc ipso mense statim à promulgatione edicti Cæsarei, *Hugo Episcopus Cõstantiensis*, cuius iurisdictioni Ecclesiasticę subiecta est *Tiguri* ciuitas, dat literas ad collegium Canonicorũ, in quibus erat *Zuinglius*, & alteras ad eiusdem oppidi Senatũ. His recenset incõmoda in Ecclesiã, Remq; publicã nouitate doctrinarũ importata, nõ modo in salutis animarũ detrimẽtum, sed quietis quoq; publicæ perturbationẽ. Hortaĩ vt diligẽter sibi caueãt à nouis illis doctoribus ambitione ꝓpria, & impulsu diabolico instinctis. Mittit vna & *Diploma Põtificis* & *Edictũ Cæsaris*, hortatus, vt illi pareãt, & obsequãtur, hoc recipiãt & imitẽtur, sigillatim vero perstringit *Zingliũ* & doctrinę eius fautores. Quo nomine coactus ille collegis & Senatui, eorum q̃ docebat, reddere rationẽ.

Quibus respondet Zuinglius.

Episcopo etiã rescribit *Zuinglius*, & in primis vrget non esse tolerandos diutius sacerdotes concubinarios, quorũ improbitate fieret, vt ad ordinem Ecclesiasticum infamia, ad populum pessimi res exempli, ad omnes morum vitæq; corruptela pertineret. Ei malo nõ aliter esse medẽdũ, quã si ex Apostolorũ instituto cõiugium illis permittatur. Eadẽ de causa scripsit etiã ad ões Heluetiorũ cœtus, illis in memoriã reuocato edicto quodã à Magistratib. maiorib. facto, quo licebat cuiq; sacrificulo concubinã habere propriã, vt ab insidijs honestarũ matronarũ pudicitiæ struẽdis possent abstinere. Quod decretũ vtut ridendũ videri possit, tamẽ ꝙ necessitas ei causam dederit, nõ esse aliter mutandum, nisi vt, quod olim in gratiã cõcubinatus erat factũ, id ad legitimi matrim. beneficiũ conuertatur.

Dominicani Zuinglij doctrinam impugnantibus dies disceptationi publica dicitur.

Iam motus ille factus ab Episcopo & Dominicanos excitauit ad doctrinã *Zuinglii* impugnandam, & hunc ad sui defensionem. Itaq; LXVII. conclusiones doctrinam suam & abusus Cleri Præsulumque cõplectentes scripto diuulgat. Cum inde diffidia, & turbę nascerentur, *Senatus Tigurinus* de tumultibus cõpescendis capit consilium, concionatores & Doctores eiusce iurisdictionis conuocat. *Episcopum* quoq; *Cõstantiensem* rogat, vt mittat aliquẽ è suis prudentia & doctrina pręstantem, qui colloquio intersit, ad turbas facilius placãdas, & ea statuẽda, quæ Dei gloriã maxime possint promouere. Missus ab eo *Iacobus Faber*, Episcopi tunc vicarius, sed aliquanto post tempore, ipse *Viennensis Episcopus*, ad diem cõstitutum

cum

Leo 10. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

cum venissent frequentes, *Zuinglius* Thematis ac conclusionib. suis in medium allatis, professus est, se eas defendere ac respondere paratũ, si quis oppugnasset. *Faber* post multa à Dominicanis, & aliis Doctoribus contra *Zuingliũ* dicta, & ab eo refutata, dixit, id argumẽtũ nõ esse huius loci aut tẽporis, atq; eã cognitionẽ ꝓprie pertinere ad notionẽ Concilij mox congregãdi, ꝙ inter Põtificẽ & Principes, Præsules, ac Magistratus ita cõuenisset. Quod ipsũ *Zuinglio* præbuit ansam cœptum vrgẽdi, & affirmãdi dicta hæc pro dolo esse ad populũ vana spe lactandum, & interim ignorantiæ tenebris plus quam Cimmerijs inuoluendũ. Posse quidem in præsens agi de certis, & vel testimonio verbi diuini, vel recepta Ecclesiæ consuetudine claris & indubitatis, dũ à Concilio magis copiosa & explicata dubiorũ tractatio expectatur. Sed dũ ille instat, vt si quid haberẽt statim proferrent, & conclusionibus suis opponerẽt, *Faber* contra, sibi cũ illo minime verbis esse agẽdum, sed ipsius dogmata sibi scripto refutanda professus est, Senatus interim decernit, vt è Veteris & noui Testamenti libris Euangelium prędicetur; nõ autẽ secundũ humanas traditiones ac constitutiones, atque ita dimissus est Consessus.

Senatus edictum.

Cum igitur neq; Doctorum, & Ecclesiæ Romanæ Præsulũ vigilijs, neq; Pontificis diplomate absolute condẽnatorio, neq; tam rigido Imperatoris edicto, vel hilum proficeretur in extirpãda nouitia illa *Lutheri* doctrina, quin mage maiores in dies faceret progressus, quod remedia ęgritudini curandę non satis efficacia crederentur, visum est plerisq; omnibus, eã necessario medicinã esse adhibendã, q̃ olim in occasione nõ absimili, è medijs tumultibus Ecclesiã in tranquillũ adduxisset, Cõcilij generalis celebrationem, itaque cõmunib. oĩũ hominũ votis cępit desiderari, quasi salutare & vnicũ remediũ.

Concilium omnium opinione necessarium.

Atq; hic isthæc cogitatio multorum mentibus obuersabatur, abusus in Ecclesiã, siue temporis diuturnitate, siue pastorũ in curia inuectos, rebus innouandis dedisse originẽ, eoque fieri non posse, vt nisi abusus primũ illi auferantur, perturbationes rerũ inde natę medica manu curari se patiantur, ijs vero non aliter cõmode atq; vnanimiter cõsuli posse, nisi vniuersalis Synodi conuocatione. Quãuis autem viri pij, & in Deũ remq; publicam probe affecti, sic cogitarent & loquerentur, non deerãt tamen cõplures diuersi generis homines, sed oẽs se suaq; respiciẽtes, qui Cõciliũ quidem depõscebant, verũ ijs legibus ac regulis adstrictũ, vt ipsis bono esse, & eorũ cõmodis inseruire necesse habeat. Ac primũ ij, qui dogmatis *Lutheri* assensum suum cõmodauerãt, hac lege petebant Conciliũ, modo ex verbo Dei scripto omnia illic pronũtiarẽtur, nec vllus esset, aut humanis traditionib. aut Scholasticę Theologiæ locus, cũ haberent persuasum hac via & rationẽ nõ modo doctrinã suã iri defẽsum, sed & eã solã iri probatũ. At eiusmodi Cõciliũ, quale ab annis DCCC. obtinuit, omnino reijciũt ac repudiãt, neq; illius se iudicio summittũt, *Lutherus* n. dicere solitus est, se, cũ in *VVormatia* consessu adesset, perpusillo fuisse animo, quippe de doctrina sua nẽ pediuina tã certũ, vt iudicio Angelorum eã nollet submittere, quãdo per eã cũ hominib. etiã Angelos omnes esset iudicaturus

Sed propter longe diuersos fines varie expetitum.

A Lutheranis.

Hadrian. 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

turus. Iam Principes & alij Prouinciarum rectorum, cum non multum laborarent, quid Conciliũ de doctrinæ capitibus statuere debeat, Concilium eius generis cupiebant, quod sacrificulos & Monachos redigeret in ordinẽ & primam originem, sperantes hac via reditura ad se quę dicuntur Regalia, & Iurisdictionem temporalem, quæ à se ad Ecclesiasticos profecta, tantam ijs rerum copiam & amplitudinem peperissent. Itaque dicebant se nullum facturos operæ pretium, si id genus Cõcilium congregetur, in quo solis Episcopis & Præsulibus ius suffragii concedatur. Cum enim ipsorum emendatio per Concilium in primis quæratur, esse necessariũ, vt emendandi prouinciam alii capiant, quos proprii emolumenti contemplatio nec rapiat transuersos, neque quicquam contra commune Christianorum bonum cogat statuere.

A Principibus & optimatibus.

Etiam populus non mediocri rerum cognitione imbutus, Conciliũ requirebat, quod potestati Ecclesiasticæ modum imponeret: vt neq; miseri homunciones, decimarum, eleemosynarum, & indulgentiarum colore tot exactionibus grauentur, neq; prętextu correctionum, & iudiciorum, ab Episcoporum ministris opprimantur.

A populo.

Ipsa deniq; aula Romana à Concilio non abhorrebat, quod debitam Pontifici obedientiam, sed iam præsidenter imminutã, in integrum restitueret, quod que ad formam vltimis seculis vsitatam celebraretur, & res tractaret. At vero Concilium, quod sibi Pontificatus reformandi potestatem vellet arrogare, aut commoda Curiæ violenter inuadere, ea præsertim, quibus ad se maximam auri in orbe Christiano partem trahit, omnino non placebat.

Ab aula Romana.

Verum ipse *Leo* Pontifex lupum auribus tenens, quo se verteret, nesciebat. Videbat cotidie obedientiam sibi olim præstitam iam denegari, & prouincias vniuersas discessionẽ facere, cui rei remedium à Concilio etiam atq; etiam expetebat. Sed rursus, cum reputaret remedijs posse laborari, etiam hoc remedium secum trahere reformationẽ secius gestorum, illud vt periculosæ aleæ plenũ penitus auersabatur. Itaque totus erat in ea cogitatione, quẽ in modum congregaret Cõciliũ *Romæ*, aut in alio aliquo ditionis Ecclesiasticę oppido sicut paucis ante annis ipse cũ antecessore suo *Iulio Conciliũ Lateranense* nõ sine maximo fructu celebrassent; & schismate sedato, & regno Franciæ ad sedis Romanę partes reducto, & quod caput est, *Pragmatica Sanctione* abolita: quæ cum Monarchia Romana pugnat dupliciter. Nam & pessimo exemplo, collationem sacerdotiorum, pręcipuũ amplitudinis Pontificiæ fabricandæ fundamentum omnino sustulit, & memoriam *Concilij Basileensis*, quod Pontificem subiecit Concilio generali, fideliter fouebat. Sed nec tum satis perspiciebat, quomodo tale aliquod Cõcilium malo imminenti posset mederi, quod positum non erat in principibus & Prælatis, ad commoda sua respectare edoctis, sed in populis, res ipsas, solida corpora, & veram rerum immutationem expectantibus. Atque hoc rerũ statu *Leo* Pontifex sub finẽ anni MDXXI. vitã cũ morte cõmutauit.

A pontifice.

1522.

Anni sequentis initio IX. Ianuarij assumpto ad Pontificatum *Hadriano*, quod is nunquam Romæ fuisset visus, nec Cardinalibus & Aulę familiariter notus,

Hadrianus Pontifex Leoni mortuo succedit.

Hadrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

notus, sed in Hispania plurimū degēs, mores Romanos, & liberā aulicorum viuendi rationem vix putaretur approbaturus, defixis in eum omnium cogitationibus, Lutheranorum negotium aliquamdiu conquieuerat. Timebant alij, ne ad res in meliorem statum vertendas paulo esset propensior, alij ne (quod antea factum meminissent) euocatis ad se Cardinalibus, Romanam sedem Italia vellet educere, sed vterq; metus frustra fuit. Postridie enim, quā de sua ad Pontificatum electione nuntium accepit *Victoriæ* apud Cantabros ciuitate (qui fuit eiusdem mensis secundus à vicesimo) non expectatis, quos Cardinalium Collegium ad res significandas, & assensum ipsius impetrandum miserat, legatis, sed, quos iuxta se habebat paucis Præsulibus in vnum conuocatis, & electionem approbauit, & assumptis vestimento & insignibus Pontificalibus, pro Pontifice se gessit. Deinde sine cunctatione *Barcinonam* profectus, datis ad collegium Cardinalium litteris caussas exposuit, quibus adductus, cum nomen & munus summi Pontificis sumsisset, tum Legatis non expectatis, itineri se dedisset. Atq; vt id omnib. per *Italiam* notum facerent, sedulo mādauit. Et quanquam, ad sinum *Legionis* tempore non alieno traiiciendum, expectatione diutius *Barcinonæ* subsistere cogeretur: tamen quantam potuit ad transfretandum in *Italiam* adhibuit festinationem. Eo nihilominus ante finem *Augusti* MDXXII. non applicuit.

Turbulentus rerum in Italia tunc temporis status.

Reperit tunc *Italiam* vniuersam *Adrianus* belli inter *Cæsarem* & *Gallorum* Regem sæuis fluctibus agitatā, sedem Apostolicam bello particulari cum Ducibus *Ferrariensi* & *Vrbinatium* implicitam, *Ariminum* à *Malatestis* recens occupatum; Cardinales factionib. diuulsos, diffidentesque inuicem; insulam Rhodum obsessam à Turcis; patrimonium Ecclesiæ exhaustum, & extremā rerum omnium in Ecclesiastica ditione pertubationem, propter VIII. mensium, quibus Pontifex aberat, Anarchiam: nihil tamen adueniens habuit pensius, quam componere dissidia religionis in Germania. Cum autem in scholasticæ Theologiæ studiis à pueritia fuisset diligēter versatus, opiniones, quibus ea ætate fuerat imbutus, tam solidas ac luculentas existimabat, vt vix crederet, in quenquam sanæ mentis hominem cadere posse, contrariam tueri sententiam. Itaque *Lutheri* doctrinam appellare solitus stolidam, insipidam, rationis expertem, iudicabatque neminem nisi simplicem & sensus inopem ad eam accessurum: sectatores vero *Lutheri* intus, & cum animis suis non dubitare de veritate doctrinæ Romanæ, vtcumque hominum iniuriis prouocati callide dissimularent, quare nihil esse facilius, quam, & doctrinam, quæ sola vtilitatis propriæ consideratione ducatur, conuellere, & corpus illud, quod inualetudinis potius opinione quam sensu laboret, paucorum desideriis satisfaciendo, sanitati reddere. Ac quoniam *Vltraiecti*, quæ ciuitas est inferioris Germaniæ, natus esset, sperabat totam eam nationem, ipsius positionibus auscultaturam, & authoritatem sustentaturam, qui cum Germanus esset, tum animi adeo sincerus, ac purus, vt technas ac fraudes inter agendum ab eo metuere nemo debeat.

Adriani quod & Theologus esset, & Germanus, de Lutheranis reprimendis spes ac consilia.

Hadrian. 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

beat. Et cum compertum haberet magnum momentum esse in celeritate, constituit apud se, captare primam, quæ dabat sese per conuentum *Norimbergensem*, qui iam instabat, proponendæ sententiæ suæ occasionem. Quæ vt lubentius audiatur, promissaque sua non ludicra & inania, sed solida certaque existimentur, rebus suis conducere putabat, antequam ad tractandum cum *Lutheranis* accedat, institutæ à se reformationis statim edere specimen, sublatis iis, quæ in religione dissidia peperere, corruptelis. Ea gratia accersiuit *Romam*, *Ioannem Petrum Carrassam Archiepiscopum Chietanum*, & *Marcellum Cazelem Caietanum*, homines probitate & morum integritate spectabiles, & rerum ad Ecclesiasticam disciplinam spectantium admodum intelligentes, vt communicato cum his, & Cardinalium intimis concilio, maximis corruptelis medicinam excogitaret; inter quas omnium prima sese offerebat, profusa Indulgentiarum vastitas, per quam, ad nominis celebritatem primum patefactus est aditus nouitiis in Germania concionatoribus.

Studium Reformationis.

Pontifex, qui, vt Theologus, de hoc argumento multo ante scripserat, quam *Luthero* venisset in mentem id pertractare, in hac erat opinione, sibi iam Pontifici Decreto Apostolico stabiliendam eandem, quam priuatus docuisset & scripsisset doctrinam, nimirum; Quando indulgentia conceditur alicui, qui eiusmodi pium opus sit operaturus, fieri posse, vt quis ita numeris omnibus opus hoc perficiat, vt indulgentiam promereatur, ac consequatur. Sin vero de perfectione debita operi quid desit, tum operantem non totam consequi Indulgentiã, sed partem tantum, quæ operi imperfecto proportione quadam respondeat.

Ac primũ Decretum cogitat de Indulgentiis.

Hoc modo Põtifex se partib. suis probe functum putabat, quo cum scãdalo omni in posterum obuiam iretur, tum pristinis offensionibus adferretur medicina. Etenim, si verum est minimum quodq; opus posse ita circumstantiis esse vestitum, vt maximum quodque præmium mereatur, inde facile solui quod à *Luthero* obiicitur; Qui fiat vt denarij oblatione tantus Thesaurus comparetur? Rursus, si verum est, deficiente parte aliqua opere, eum qui totam non promeretur indulgentiam, partem saltem aliquam proportione operi respondentem lucrari, non esse, quod defectibus suis fideles ab indulgentiis comparandis deterreantur.

Sed *Thomas Caietanus S. Sixti Cardinalis*, eximius Theologus, Pontificem ab instituto dehortatus est, affirmans hoc modo reuelatum iri eam veritatẽ, quam propter animarum salutẽ multo sit conducibilius celare, & illibatam seruare apud homines eruditos, quum disputabilis potius esset quam decisa. Se quidem, licet eam animitus amplecteretur & foueret, in scribendo tamen ita rem temperasse, vt non nisi homines consummatissimi genuinum è verbis suis sensum possent elicere. Quod si hæc doctrina authoritate publica semel euulgata fuerit, tũ fore periculum, ne literati etiã ex ea colligãt, Papæ confessionem

Card. Caietan. Pontificem ab incœpto dehortatur.

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sionē nihil quicquam iuuare, sed quicquid eius sit, qualitati operis imputandum. Quæ res absque dubio feruorem hominum in acquirendis Indulgentiis valde frigefactura esset, & opinionem de autoritate Pontificia conceptam mirum in modum labefactatura. Addidit Cardinalis, se postquam mandato *Leonis* in hoc argumento exactissimam operam & studium collocasset, eo ipso anno quo contentiones in Germania sunt excitatæ, & de ea re tractatum integrum conscripsisset, commodam nactum esse anno sequente occasionem, cum *Augustæ* Legatus esset, ad ea, quæ didicisset, euentilanda, & accuratius tractanda in sermone cum multis, & difficultatibus excutiendis, quæ Prouinciam illam disturbabant. Maxime vero in duobus, quæ cum *Luthero* habuit in ea ciuitate colloquijs, materiam illam omnem diligenter copioseque discussisse, eaque iam bene concocta fidenter ac pie sine periculo incidendi in errorem asseuerare, non aliter medendum esse scandalis, & offensionibus præteritis, præsentibus ac futuris, quam si res ad pristinum primigeniumque statum reducatur. Esse enim certissimum, vtcumque Papa beneficio Indulgentiarum à quocunque genere pœnæ fideles possit liberare, legentibus tamen Decretales liquido apparere, indulgentiam esse absolutionem, siue liberationem solum à pœnis in confessione impositis. Itaque habita cura de reducendis in praxim Canonibus pœnitentiarijs, qui iam in desuetudinem abierunt, & impositis secundum hos canones confitentibus delicta debitis & moderatis pœnitentiis, vnumquemque & facile perspecturum Indulgentiarum necessitatem, ac vtilitatem, & easdem sedulo perquisiturum, ad se grandi pœnitentiarum onere liberandum. Ita rediturum illud aureum primitiuæ Ecclesiæ sæculum, quo Præsulibus absolutum erat in fideles hoc solo nomine imperium, quod pœnitentiarum officio assidue eos exercebant: cum, nostris temporibus, inertiæ dediti obedientiæ iugum conentur excutere. Ipsum populū Germaniæ, qui nunc otio immersus, faciles præbet aures *Luthero* libertatem Christianam prędicanti, si iniecto pœnitentiarum fræno fuisset repressus, de his nouitatib. nunquam fuisse cogitaturum: & sedem Apostolicam, omnibus beneficij magnitudinem debite agnoscentibus, earundem gratiam fuisse facturam.

Ipsius Caietani opinio de natura Indulgētiarum.

Ea Pontifici principio probatur.

Hæc *Caietani* opinio, Decretalium auctoritate fulta, Pontifici eo magis placuit, quod, quid contra obiici posset, non videret. Eā igitur in Pœnitentiaria curauit proponendā, ad rationē inuestigandam, qua Romæ primum, dein in aliis orbis Christiani prouinciis vsu obtineret. Ob quam caussam cum Pœnitentiariis sæpius conuenere ii, quos Pontifex reformandis rebus delegauerat, ad consultandum quomodo vsum haberet.

Sed hic tot tantæque obstabant difficultates, vt tandem *Laurentius Puccius Florentinus* Cardinalis IV. *Sanctorum*, non ita pridem *Leonis* Pontificis *Datarius*, & egregius pecuniæ conqui-

ren-

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Sed dissuadet eam Pœnitentiarius vti temporibus parum conuenientem, & altum de Indulgentiis silentium suadet.

rendæ artifex, vt supra diximus, nunc vero summus *Pœnitentiarius*, ad Pontificem de communi omnium sententia renuntiauerit, quod ille proposuerat, videri impossibile, tantumque abesse, vt si eius fiat periculum, præsentibus malis faciat medicinam, vt contra multo grauiora sit concitaturum. Pœnas enim Canonibus irrogatas iamdudum exoleuisse, & deficiente pristino populi zelo ferri amplius non potuisse. Neque earum reuocandarum spem vllam subesse, nisi recursante in Ecclesiam eodem, qui olim eam occupauerat, feruore & charitate. Hoc seculum esse dissimile seculis retroactis, quibus Ecclesiæ decreta temere recipiebantur, cum hoc æuo vnusquisque velit agere iudicem, & rationes decretorum expendere, idque cum in rebus nullius aut exigui momenti fieri cernatur, quanto magis in re grauissima esse expectandũ? Nõ dubitari quidẽ, quin medicina morbo sit appositissima: sed quando infirmi corporis vires longe exsuperat, verendum, ne pro salute præsentaneum afferat exitium, &, dum de recuperanda Germania capitur consilium, ipsa Italia ante amittatur, etiam illa multo euadat auersior. Quibus subiungit Cardinalis, Audire mihi videor, qui cum D. Petro dicat, *Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hortatur eum meminisse velit celebris loci in glossa, per ipsum in suo quarto sententiarum libro citatũ, nẽpe, *Controuersiam de valore Indulgentiarum & antiquam esse, & dubiam.* Simul vt expẽdat quatuor opiniones, omnes Catholicas, & tamen valde diuersas, quas glossa illa recenset. Ex quibus cõcludit esse perspicuum, id argumentũ his temporib. silentium postulare potius, quam altiorem indaginem.

Act. 15. 10.

Hadriani de indulgentiis dispensationibus, & aliis, vbi reformatione opus, fluctuatio.

His rationib. ab *Hadriano* diligenter pensitatis, quid faceret pendebat animi: hoc ipso solicitior, quod etiam aliis in rebus, quarum reformationẽ animo designauerat, non facile difficultatib. se expediebat. Nam in materia dispẽsationum matrimonialium, cum constituisset apud se, tollere permultas prohibitiones, vetantes, contrahere matrimonium inter certas personas, quæ & superuacaneæ, & obseruatu difficiles illi videbantur, quibusq; sublatis, se populum magna molestia sublevaturum putabat: id ei vitio vertebatur, quasi rẽ tentanti, quæ Ecclesiasticę disciplinæ neruos debilitatura esset, cũ contra eisdem cõtinuatis, occasionem præberet Lutheranis affirmandi, eas ad pecunias colligendas esse aucupia. Rursus, si easdem dispensationes restrinxisset ad qualitatem quarundam personarum, videbat eis nouam suppeditari querelarum materiam: propterea quod in spiritualibus, & ad ministeriũ Christi pertinentibus, nulla esse debeat personarum acceptio. Cum de sumptib. pecuniariis, qui in ista conferuntur, tollendis cogitabat; ne hoc quidẽ fieri posse animaduertebat, nisi redemptis, quæ *Leo* Pontifex vendiderat, officijs: quorum emptores inde lucrum captabant. Quod ipsum quoq; impedimento fuit in abolendis regressibus, accessibus, coadiutoriis (quæ vocant) aliisq; modis in collatione beneficiorum vsitatis: quæ omnia Simoniæ finitima sunt, nisi mauis verius de essentia dicere Simoniæ. Officia autem illa redime-

Adrianus 6.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. I.

dimere *Hadriano* erat impossibile, propter immodicos sumptus, quos facere & continuare erat necesse, quibus sese imparem agnoscebat. Sed illud omniũ maxime animũ eius excruciabat, quod cum abusum aliquem tollere decreuisset, non deessent, qui noctem rebus offundentes, eam rem tanquam bonam aut necessariam defendendam susciperent. Cum his difficultatibus conflictatus Pontifex, hæsit animi anxius vsque ad Nouembrem, cupientissimus tamen insigni aliqua emendatione testatã facere omnib. animi sui propensionem, ad remedia corruptelis, quæ iam inueterassent, ante adhibenda, quam cœpisset immiscere se rebus in Germania tractandis.

Soderini callidum & acre cõsilium Hadrianũ dehortantis ab studio reformationis.

Suspensum autem, & vacillantem confirmauit tandem *Franciscus Soderinus, Prænestinus* Cardinalis, dictus *Volaterranus*, ab intimis ei tum Consilijs, sed post paulo alienato Pontificis animo, ab eo in custodiam datus. Hic in rerũ ciuilium tractatione versatissimus, quẽ scilicet *Alexander*, *Iulius* & *Leo* Pontifices plurimis & maximis negotijs adhibuerant, in omnibus suis cum Pontifice sermonibus verba emittebat, quib. ille institui & erudiri posset. In *Hadriano* probitatem, ingenuitatem, animũque reformandę Ecclesiæ & profligandis hæresibus intentum vehementer probabat. Sed negabat solum voluntatis propensionem laude dignam: quod ea sola ad bene agendum non sufficeret, nisi ad eam accederent, accurata mediorum conuenientium electio, & eorundem prudens & cauta executio. Sed cum videret illi tẽporis angustiis oppresso aliquid necessario constituendum, his verbis eũ est affatus. Minime esse sperandũ, vt per emẽdationem morum Curię Romanæ deleantur, & exterminentur Lutherani: eam potius esse rationem augendæ ipsorum & existimationis, & contumaciæ. Imperitam enim plebem, quæ ex euentibus solet iudicare, comperto semel ex emendatione cœpta Pontificiã Ecclesiæ gubernationem parte aliqua iure reprehensam, facile sibi persuasuram, non minus iustas esse causas aliarum proponendarum, quę similem requirant emendationem, ipsosque hæreseon autores, in vno aliquo victoriæ compotes, nunquam congrediendi & coarguendi finem facturos. In cunctis rebus humanis vsu venire, vt, cui in aliqua postulatione satis est factum, is postulata postulatis accumulans, omnia impetrare discupiat, & suo sibi iure deberi credat. Historias veteres voluẽtibus liquere, ex quo tẽpore natæ sunt hæreses, Ecclesiæ Romanæ autoritatem vellicantes, omnes, corruptos Curiæ mores conatibus suis obtendisse. Præterea neminem vnquã Pontificũ, reformandi viam quasi rębus suis vtilẽ sequutum; sed adhibitis primum monitis, & præceptionibus cõtinuo Principes ad Ecclesiam protegendam acciuisse. Quod anteæuo cessit fœliciter, id arcte tenendum, obseruandumque: neq; vlla ratione citius euerti Rẽpubl. quam mutata regiminis forma. Nouis & insolitis aditum patefacere, esse perinde, ac grandibus se obiicere periculis: longe tutissimum incedere via piorum Pontificũ, quorum incœpta fœlicem habuere exitum. Nullum eorum hæreses reformationibus excidisse, sed Cruciatis, quas vocant, excitatis contra eas Principibus, & populis, *Crucis*

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Symbolo insignitis. Meminerit *Innocentium* III. hac via *Albigenses* in Gallia Narbonensi oppressisse, & eadem sequutos Pontifices, *Valdenses, Picardos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas* & *Patauinos*, quorum præter nudum nomen nihil remansit, variis in locis extinxisse. Neq; defuturos in Germania Principes, qui, hoc concesso à Pontifice, vt liceat ipsis fautorum *Lutheri* territoria inuadere, conditioné vltro sint accepturi, maxime, si populi vicini Indulgentijs & peccatorum expiationibus oblatis, ad succurrendum inuitentur. Ad hoc proposuit Cardinalis, Pōtifici non sic cogitandum de tumultibus Germaniæ religionis causa, quasi nullum aliud immineret Sedi Apostolicæ periculū. Impendere bellum Italicum, cui, tanquam maioris discriminis negotio, potissimum sit incumbendū, eo quod, nisi pecunia, quę est belli neruus, bene munitus accederet, insigni infortunio posset mactari. Neq; vero reformationé vllam posse institui, quæ obuentiones Ecclesiasticas non insigniter diminutū eat. Quarū cum IIII. sint fontes, vnus tēporalis, status Ecclesiastici reditus ordinarij: alii spirituales *Indulgentia, Dispensationes, & Beneficiorum collationes*, nullum horum posse obturari & occludi, quin derepente de censu Ecclesiastico quarta pars decedat.

Hadrianus experitur & agnoscit miseram esse PP. Romanorum conditioně.

Hoc sermone communicato cum *Gnilielmo Encourt*, quem postea creauit Cardinalem, & *Theodorico Hezio*, quorū vtroque familiarissime vtebatur, *Hadrianus* professus est miseram esse Pontificum conditionem, quibus videbat deesse recte faciendi facultatem, etiā cum maxime velint, & in id operam ac diligentiam impendant. Cum itaque ante destinatum in Germaniam iter, nihil ab eo perfici posset in vllo reformationis genere, hoc vnum supererat vt pollicitis suis fidem haberent: quæ ille dubio procul præstare decreuerat, etiam, si vniuersum dominium suum temporale illi foret amittendum, aut Apostolicę vitæ exemplo ad vltimam inopiam reuertendum. Seuero tamen edicto præcepit vtrique, quorum alter erat *Datarius*, alter Secretarius, vt in cōcedendis indulgentijs, dispensationib. regressibus, & coadiutoriis tantisper parci moratique essent, quoad lege & constitutione perpetua ad certam normam dirigerentur. Quę omnia fusius narrata cum legissem, in *Ephemeride Episcopi Fabrianensis*, in qua memoriæ tradit res memorabiles sibi visas ac auditas, ea hic paucis cōplecti visum est, quod ad illa, quę infra commemorantur, intelligenda, conducant plurimū.

Ephemeris Episcopi Fabrianensis.

In primo Consistorio Romæ mense Nouēbri habito, designatur à Pontifice, de sententia Cardinalium, *Franciscus Cheregatus*, Episcopus *Fabrianensis* (quem iam nominauimus) ipsi in Hispania notus, qui Nuncium ageret *Norimbergæ* in comitijs, quæ in Germania celebrabantur absente Cæsare: cum is ante aliquot menses in Hispaniam profectus esset ad tumultus & seditiones inibi exortas, præsentia sua compescēdas. Venit Nuncius *Norimbergam* anni exitu, & Pontificis literas ad Electores Principes, & Ciuitatum Germaniæ Oratores communiter die XXV. Nouēbris conscriptas exhibuit. Quibus aiebat, dolere sibi vehementer, *Martinum Lutherum*, *Leonis* sententia damnatum, edictoq; Imperatorio facto *Wormatiæ* perque vniuersam Germaniam promulga-

Pontificis litera aduersus Lutherum ad ordines Germaniæ Norimbergam per Cheregatū Nuntium missa.

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

diuulgato, proscriptum, nihilo minus in eisdem erroribus persistere, libros hæresibus refertos quotidie edere, nec plebeios modo, sed Nobiliũ complures benequolos, & fauentes habere. Vtcunque ab Apostolo dictum sit, *ad probandos fideles, hæreses esse necessarias*, tẽporibus magis opportunis eam necessitatem fuisse tolerabilẽ, his autem minime: quib. Turcico furore in Christianos vi armisque vehementius grassante, ad domestica mala profliganda omni studio sit inuigilandũ, cum eorũ pericula & detrimenta impedimento esse nemo nesciat ad hostẽ tam potentẽ armis depellendũ. Hortatur deinde Principes, populosq; vt tam diuturna patiẽtia tantam improbitatem nolint fouere, hoc proposito ob oculos, quã sit ignominiosum illis, duce fraterculo abduci è via, quam ipsorum maiores constanter tenuerunt, quasi inter mortales vnus *Lutherus* sciat, ac sapiat. Quãdoquidẽ *Lutheri* sectatores obedientiã legibus Ecclesiasticis subduxerint, secularẽ magistratum multo magis spreturos, & qui in bona Ecclesiastica inuolauerint, à laicorũ bonis non tẽperaturos, deniq; qui sacrilegis manibus Dei sacerdotes attentare præsumant, ipsorũ ædibus, vxorib. & liberis haudquaquam parcituros. Suadet denique quando lentis ac lenibus remediis apud Martinũ & sectarios non proficitur; ad aspera ferrũ, & focum deueniãt; membra putrida à reliquo corpore resecent, sicut multo ante *Datane, Abirone Anania, Saphira, Iouiniano & Vigilantio* factũ sit, & à maioribus suis *Ioanne Husso* & *Hieronymo à Praga* in Constantiensi Cõcilio: quorũ exempla, re iam deplorata ipsos æmulari deceat. Postremo, quæ ad eam rem aliasve pertineant, ex *Chieregato Nuncio* suo cognoscere iubet. Dedit etiam eisdem fere verbis ad Principes literas, sed singillatim Saxoniæ Electorem rogauit, secum vt reputaret, quanta labes per eum ad posteritatem redundatura esset, si hominẽ fanaticũ, impijs insanisque cõmentis omnia cõturbantem, doctrinam sanguine Martyrum, Sanctorum Doctorũ vigilijs, ac tot fortissimorum Principũ armis firmatã, à radicibus conuellere conantẽ, suo fauore subleuaret. Itaq; per maiorum vestigia potius incederet, neque pateretur, homuncionis insanientis offucijs oculorum sibi aciem præstringentibus, abduci se in errores tot Synodorum consensione damnatos.

Ac singulatim ad Saxoniæ Electorem.

Pontificis VII. rationes ad Principes Germaniæ concitandos contra Lutherum.

Præter his Pontificis literas protulit etiã in Conuentu Nuncius Mandatũ, quo illi erat præscriptũ, vt Principes ad Lutheranã pestẽ exscindendã VII. rationibus animaret. I. erat, gloria Diuini nominis, & amor proximi II. dedecus & infamia Germanicæ gentis. III. existimationis propriæ aspectus, ne videãtur aut à maiorib. suis degenerare, qui *Constantiæ* condẽnationi *Ioannis Hus* & aliorum hæreticorum interfuerũt, horum aliquos suis manib. ad ignem deducẽtes; aut sibiipsis non cõstare quorum bona pars non ita pridẽ approbauerat Cæsareum cõtra *Lutherũ* edictum IIII. iniuria à *Luthero* ipsorum maiorib. facta, aliam fidẽ prædicante, quam ipsi agnouerint, & consequenter ipsos infernalibus pœnis adiudicante. V. Finis Lutheranis propositus, nempe secularis potestatis neruos incidere, abrogata semel Ecclesiastica, obtentu vsurpationis contra libertatem Euangelicam, vt cumque ad incautos decipien-

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

do scalli de simulent, se illam sartam tectam imprimis cupere. VI. Dissensiones & turbæ, quæ per illam sectam excitatę sunt in Germania. Postremo, quod *Lutherus* ad hæresim suam disseminandam iisdem artibus vtatur, quibus olim vsus *Mahometes*, exsatiandis carnis cupiditatibus fræna laxans, licet ad efficacius fallẽdum, maiore in speciem moderatione. Quod si quis dicat *Lutherũ* indefensum, & inaudita causa damnatum, eoque ante audiendum, quam puniatur. Respondendum, esse quidem æquum vt audiatur in rebus facti, an concionatus sit, an hoc aut illud scripserit, necne. In rebus vero fidei ac materia sacramentorum, id non esse consentaneum, quod dogmata Generalium Conciliorum & Ecclesiæ authoritate semel approbata, nunquã sint reuocanda in dubium. Mandat porro Pontifex, ingenue vt fateatur, ex peccatis hominum maxime sacerdotum & Præsulum, natam hanc rerum perturbationem, etiam in ipsa sancta sede, ab aliquot annis, abominanda pleraque perpetrata, multos fuisse abusus in spiritualibus, multos excessus in præceptis: deniq; omnia sic in deterius mutata, vt lues à capite ad mẽbra, à Summis Pontificibus ad minores Præsules deuergens, late se diffuderit, ac vix vnus aliquis reperiatur recte faciens, atq; ab eâ tabe immunis. Cui malo persanando, cum & suapte sponte, & officij debito incumbere debeat, nauaturum operam quantam poterit diligentissimam, vt ante omnia Curia Romana, vnde forsan tot mala sunt deriuata, corrigatur. Idq; sibi eo vehementius elaborandum, quo auidius ab omnibus desideratur. Neq; tamen debere cuiquam videri mirum, si non primo quoq; tempore tolluntur abusus, malum enim cum sit inueteratum & multiplex, non nisi pedetentim in eo curando progrediẽdum, sumpto à grauioribus initio: ne forte dum omnia simul tẽtantur, repentino medendi impetu omnia conturbentur. Monuit etiam, suis vti verbis polliceretur, se pacta quę cum Pontificib. olim confecissent (cõcordata vocant) obseruaturum & in lites forenses, quas ab Auditore Rotæ Romã euocatas in Germaniam transferri petant, breui inquisiturum: vt ex iuris formula ad partes iudiciũ reijciatur. Deniq; vt à Principibus & Ordinib. responsum literarum flagitet, simulq; rationẽ ab is addiscat, qua commodissime Lutheranorum sectæ obuiam eatur. Lectis Pontificis literis, & audito Nuncij Mandato addidit *Cheregatus* ad Superiora; in Germania passim conspici Monachos, qui monasteriis abdicatis, secularib. se addicant negotijs, & sacerdotes, qui magno Religionis contẽptu probroq; vxores ducant, à plerisq; horum multis scelerate & licẽter patratis. Esse itaq; necessarium, vt conuenienti remedio illicita & sacrilega hęc matrimonia dissoluantur, horũ auctoribus seueriter castigatis, & Apostatis in potestatẽ superiorũ reuertẽtib.

Ingenua Pontificis confessio Germaniæ calamitates Ecclesiasticorum peccatis inprimis tribuens.

Principes & ordines, Scripto respõdent Nuncio, Legisse se admodum reuerenter Breue Pontificium, & Mandatum ab eo exhibitũ de negotio Lutheranorum, agere se gratias Deo, de adscita in Põtificatum sua Beatitudine cui à Maiestate Diuina fausta õia precantur. Et (cum dixissent quæ opportuna viderẽtur de cõcordia inter Principes Christianos, & bello cõtra Turcas)

Principes Nuncio Pontificio respondent.

Adrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus I.

cis) ad postulatum, de exequendis Decreto Pontificio, & Cæsareo edicto, contra Lutherum publice denuntiatis, respondent: se quidem ad errores omni ope operaque profligandos esse quam paratissimos; eius tamen sententiæ Edictique exequutionem, grauib. iustisque de caussis à se prætermissam: plerosque enim è populo *Lutheri* libris edoctos, à Curia Romana nationem Germanicam multis incommodis detrimentisque vexatam, adeo vt si decretum illud exequi tentassent, magna pars hominũ suspicatura esset, id fieri ad abusus atq; impietates, in quas ille inuectus fuerat, tuendas tolerandasq; ex qua populi persuasione nasci turi viderentur tumultus populares, cum manifesto belli ciuilis ac rebellionis periculo. Quocirca in huiusmodi rerũ asperitatib. hoc magis commodioribus vtendum esse remediis, quod ipse Nũtius Pontificis verbis fateatur, peccata hominũ tantis malis originem dedisse, & curiæ Romanæ emendationem polliceatur: cuius nisi abusus corrigantur, & grauamina tollantur, atque capita à Principibus scripto mox proponenda, reformentur, fieri non posse, vt sedatis tumultibus firma pax inter Ecclesiasticos & seculares cõstituatur. Et quoniã Germaniæ populus in solutionem *Annatarum* consenserit hac lege, vt in bellum aduersus Turcam ea pecunia erogaretur; cumque ea tot annis depensa nunquã in quem debebat vsum fuerit conuersa, orare se, ne postmodum hũc censum Romana Curia exigat, sed ad belli sumptus in publico Imperii ærario recondi iubeat. Quod autem consilium ab ipsis petat, qua ratione tot malis ingruentibus obuiam eundum censeant, sibi quidem videri, cum non de *Luthero* solũ agendũ sit, sed de eradicandis multis erroribus & vitijs longa cõsuetudine inueteratis, quib. alii per imprudentiam, alij per malitiam patrocinantur, non aliam esse viam commodiorem magisue efficacem, quam vt Concilium pium, liberum & Christianum de assensu Imperatoris, in vrbe aliqua Germaniæ ad eam rem maxime oportuna, *Argentorati* videlicet, vel *Moguntiæ*, vel *Coloniæ*, vel *Meti*, quantũ potest ocyssime congregetur: sic vt ea cõuocatio vltra annum non differatur, atq; omnibus qui intererũt, tam laicis, quam Ecclesiasticis, potestas fiat pronuntiandi libere & consulendi, citra alterius cuiuscunq; iuramenti, aut obligationis violatæ periculum, quod ad Dei gloriam, animarumq; salutem maxime conducat. Quod quidem cum primo quoque tempore à Beatitudine sua libenter præstandum sperent, ne ipsi interim salutaribus remedijs circũspiciendis vllam officij partem deseruisse videantur, apud se constituisse, agere cum Saxoniæ Electore, ne Lutherani libros emittant, aut excudant: atque vt concionatores per vniuersam Germaniam ea reticentes, quæ turbis ciendis faciant, Sanctum Dei Euangelium pure ac sinceriter, secundum doctrinam ab Ecclesia approbatam, pro concione doceant, disputationibus omnibus, cõtrouersijsq; omissis, atq; ad Concilij notionem reseruatis. Vt Episcopi substituant viros pios & literatos, qui concionatores obseruent, instruant, corrigant: Sic tamen, vt nulla inde oriatur suspicio, quasi cupiant veritatis Euangelicæ cursum impedire. Vt nihil noui deinceps excudatur, nisi

Concilij liberi in Germania celebrationem deposcunt.

Hadrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

quod ab hominib. probitate & doctrina conspicuis luce dignũ iudicabitur. His rationib. sperare futurum, si Pontifex grauaminibus publicis remedia prouiderit, & Concilium liberũ Christianumq; coegerit, vt tumultus quiescant, & res è turbulentis in tranquillas vertant; omnes enim viros probos, eius Concilii, quod mox celebratum iri sperent, decreta sine dubio placide expectaturos. De Sacerdotib. qui vxores duxerint, & Monachis, qui monasticã professionem abiurarint, quod iure ciuili nihil pœnæ in eos esset constitutũ, illud satis sibi videri, si ab Ordinariis mulctentur pœnis Canonicis. Sin vero flagitiũ aliquod admittant, vt Principes & Magistratus, in quorum territorijs delinquunt, pro admissi ratione de ijs pœnas sumant.

Ad responsionẽ Principum Nuntij replicatio.

Nuncius hoc res responso satis sibi factum non existimans, replicandum censuit. Ac primum caussam, ob quam Pontificis Decretum, Edictumque Imperatoriũ contra *Lutherum* executioni mandata non fuerint, ad vitandam scilicet populi offensionem coarguit tan quam inualidam. Licet enim verisimile foret scãdala inde nascitura, nõ ideo tamẽ toleranda mala, vt ex ijs bona eueniant; longeq; maiorem de salute animarũ, quam de publica tranquillitate habendam solicitudinẽ. Neq; enim *Lutheri* sectatores, vel scandala, vel grauamina ab Curia Romana errori suo iure prætexere; quæ si vera certaq; forent, non idcirco ipsis ab vnitate Catholica fuisse abscedendum, sed durissima quęque potius patientissime perferenda. Petit itaq; vt Decretum hoc, edictumq; prius exequi velint, quam conuentus ille dimittatur, parata iam promptaq; sede Apostolica ad subleuandam Germaniam, iniustis Curiæ Romanæ, si quæ essent, direptionibus, simul ad discordias, si quæ occurrerẽt, inter Ecclesiasticos & Principes seculares componendas restinguẽdasque. De Annatis quando Pontifex opportune responsurus esset, nihil in præsens adijcere. Sed ad postulationem de cõuocando Concilio respondit, sperare se, Pontifici non ingratum fore, modo maiori verborum modestiã flagitetur, verbaq; ea expungantur, quæ offensioni merito esse possunt, cuiusmodi sunt, vt Concilium de cõsensu Cæsareæ maiestatis, & in vna potius quam alia ciuitate conuocetur, quæ verba nisi leuantur, Pontifici manus alligare velle videntur, nullum bonum effectum centeparitura. De cõcionatorib. instabat, vt Pontificis decretum obtineat, quo, concionandi munere omnib. est inter dictum, quorum doctrinam Episcopus non examinauerit. Tũ, quia, quod de typographis & librarijs responderant, ei omnino non placebat, vrgebat aduersus eos Pontificiæ & Imperatoriæ sententiæ exequutionem, vt libri concremarentur, & eorũ editores graues luerent pœnas: quod in hoc quasi cardine totius negotij summa verteretur, de libris vero excudendis vltimi Concilij *Lateranensis* Sanctiones seruarẽtur. De Sacerdotib. deniq; coniugatis responsionẽ aiebat sibi non displiciturã, nisi in cauda latuisset aculeus: dum supplicium ipsis ob scelera infligendũ ad Principes & magistratus seculares reijcitur. Hoc enim esse, in Ecclesiasticæ libertatis iura inuadere, in alienam messem falcẽ immitere, & eos, quos suę sibi curę Christus reseruauit, attingere.

Tota

Hadrian. 6. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Tota enim via errare Principes, si credunt, propter apostasiam delinquentium ad se caussæ cognitionem delabi auctius castigandorum aliorum in illis delictorum sibi competere: quod permanente in illis Charactere & Ordine Ecclesiæ potestati adeo sunt obnoxii, vt non alia sit in eos Principum potestas, quam vt eos Episcopis ac superiorib. castigandos denuncient. Concludit tandem rogans eos, vt diligentiori habita super ijs reb. deliberatione, meliorem, saniorem, magis enucleatam, meliusq; consultam Pontifici reddant responsionem.

Ea, vti iniqua petens, Principibus parum probatur.

Ista Nuncij replicatio in Conuentu parū grata fuit Principibus, vulgo inter se dictitantibus, illum metiri bonū & malum ad solam amussim vtilitatis Curiæ Romanæ, non autem ad modulum necessitatum Germaniæ. Conseruationē quidē vnitatis Catholicæ, debere magis impellere, ad bonum illud faciendū, quod est factu facile, quam ad perferendū malum, quod est toleratu difficile. Nuncium tamē postulare, vt Germania patienter & æquo animo ferat oppressiones à Curia Romana illatas, cum ipsa ne tantillum quidē inclinet ad bonum, immo vero nō absistat à malo, nisi solis verbis, siue promissionib. Certe nimis acrem præ se laturum fuisse sensum, si ex tam modesta, necessariaq; Concilij postulatione offensionis occasionē cepisset. Vnde post prolixam disceptationem de cōmuni sententia decretum fuit, ad Pontificis literas non aliter esse respondendum, sed expectandū potius, quid ille de responsione iam data statuendum putaret. Ex eo Principes seculares longam, aduersus Curiam Romanam, & vniuersum Ordinem Ecclesiasticum seorsim instituerunt querimoniam, de iniuriis nationi Germanicæ illatis, quas in C. capita redactas, ideo vocarunt *Centum grauamina.* Ea, quod Nuncius, quicum super ijs sermonē habuerant, ante discessisset, quā dilatata fuissent, miserunt ad Pontificem, protestati nō esse sibi diutius toleranda, sed cum temporum necessitate, tum rerum iniquitate oppressis, vias sibi omni opera ac studio inuestigandas, ad se tantorū malorum onere expediendos. Et quoniam longum esset omnia oratione complecti, in summa questi sunt de ingentibus pecuniarum summis, quas nomine dispensationum, absolutionum & Indulgentiarum continuo cogebantur dependere, de processibus quos è Germania Romam aduocabant, de beneficiorum reseruationib. commendarum & Annatarum corruptelis, de Ecclesiasticorum delinquentium exemptionibus à iudicijs, de Excommunicationib. & iniustis interdictis, de caussis laicorum per varios prætextus ad forum Ecclesiasticum euocatis, de immensis sumptibus in templorum & cæmiteriorum consecrationes factis, de pœnitentiis pecuniariis, deq; impensis ad sacramenta obtinenda, & defunctorum corpora inhumanda.

C. grauamina nationis Germanicæ Romam missa.

Eadem 3 capitibus comprehensa.

Quæ quidē omnia ad tria capita generalia redigebant, nempe, quod grauissima seruitute populum premerent, Germaniam facultatibus exspoliarent, & Magistratus secularis iurisdictionem sibi vendicarent.

Ad diem 6. *Martii* dimisso conuētu, editum fuit Ordinum decretum, cum præceptis in responsione Nuncio facta

Hadrianus 6. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

cta cõprehensis, nec multo post omnia typis fuere commissa; tam Decretum Pontificis, & Mandati formula Nuncio præscripta, quam responsiones ac replicationes cum centũ grauaminib. quæ per Germaniam primum euulgata, deinde in alias prouincias sparsa, Romam tandem peruenerunt. Vbi aperta illa ingenuaq; confessio Pontificis, in Curiam Romanam, & Ordinem Ecclesiasticum, tãquam mali fontem, culpam coniicientis, parum gratis multorum auribus accipiebatur, Præsulũ maxime, grauiter indignantium tanta se apud populum inuidia & ignominia onerari, neque se modo in cõtemptionem hominum adduci, sed *Lutheranis* quoque hoc facto crescere audaciam, & proteruiam. Præcipue autem id eos male habebat, quod viderent fenestrã patefieri, per quam, vel commodorum suorum amputatio adeo inuisa, necessario esset introducenda; vel euincendum, inemendabiles esse ipsorum mores. Qui autem Pontificem ibant maxime excusatum, caussabantur in eo ignorationem earum artium, quibus potestas Pontificia, & autoritas Curiæ Romanæ potissimum conseruantur, in fama & hominum existimatione positarum. Laudabant iudicium & prudentiam *Leonis*, qui sinistram Germanorum de eadem Curia opinionẽ solertius imputarat ipsorum imperitiæ, quod Curialium ingenia non satis haberent perspecta. Itaq; in suo contra *Lutherum* diplomate professus est, si ille Romam citatus eo proficisci sustinuisset, eos illic abusus, quos animo conceperat, non fuisse reperturum.

Pontificis confessio de caussis malorum Germaniæ Ecclesiasticis Romæ displicet.

Verum qui in Germania Curiæ Romanæ erant infensiores, illam Pontificis ingenuitatẽ rapiebãt in cõtrarium, dictitantes fraudem esse Pontificibus familiarem, fateri errorem, emendationem polliceri, nullam tamen vnquam de re perficiunda cogitationem induere, idque fieri ad incautos his præstigiis soporandos, & sua commoda ex vsura temporis captanda; cum interim suorum apud Principes interuentu, caussæ suæ æquitatem sic eisdem probant, vt deinceps possint facilius & populos sibi subiicere, & cum oppugnãdæ ipsorum voluntatis, tum criminandi defectus facultatem ijs adimere. Quod autem dicebat Pontifex malorum omnium remedia non simul esse tentãda, ne maius inde malum nasceretur, sed pedetẽtim esse procedendũ, id illi irridentes facete interpretabantur, lento certe & suspenso tũc incedere gradu, vbi inter singulos pedes atq; passus vnius seculi sit interuallum. Sed pleriq; omnes viri pij, quibus *Adriani* integritas in vita ante Pontificatum, cum Episcopus & Cardinalis esset, innocenter acta, satis erat explorata, nec incognitum bene agendi propositum, in omnibus factis dictisque manifesto sese prodens, omnia in meliorem partem accipiebant; nihil addubitantes, quin ille Ecclesiasticorum errata libere ingenueq; sit professus, neq; de salutaribus remediis minus quam recepisset, fuerit solicitus. Atq; non aliter de eo iudicandum ipse mox docuit euentus. Cum enim Curia tali Põtifice esset prorsus indigna, visũ Deo statim, postquã Nuncius Norimberga reuersus rerum Germanicarum statum ei aperuisset, eum ab hac mortalitate abducere, & Septembris 13. vitæ filum ei præcidere.

Eandem Germani in segniorẽ partem interpretantur.

Euul-

Adrianus 6.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

Decretum Norimbergense pro variis partium affectibus in varios ac contrarios sensus trahitur.

Euulgato in Germania decreto Norimbergensi, vna cum ijs quæ Imperij Ordines super concionatoribus & Typographis præcipiẽdo censuissent, bona pars hominum ea prolem habere; quorum vero cum primis intererat, tã Romanæ Ecclesiæ quam Lutheri fautores, singula in suum sensum accipere. Etenim cum Edictum vetaret de ijs mentionem fieri inter concionãdum, quæ populares tumultus possent ciere ea Catholici sic accipiebant, quasi silentio premenda essent, quę Lutherus in doctrina innouasset, queq; aduersus Ecclesiastici ordinis abusus licẽter declamitasset. Lutherani contra eam esse Ordinum mentem contendebant, nõ pro concione defendẽdos eos abusus, qui hactenus Populum contra prædicatores concitassent, quoties putida & futilia, æque ac sana & solida sibi propinari audiebant. Rursum, eam Edicti partem, quę iubet prędicare Euangelium, secundum doctrinam Scriptorũ ab Ecclesia receptorum, Catholici intelligebant secundum doctrinã Scholasticorum, & vltimorum Scripturæ Postillatorum, At Lutherani Sanctos veteris Ecclesię Patres volebant intelligi, *Hilarium*, *Ambrosium*, *Augustinum*, *Hieronymum*, & eorum æquales. Iidem ex eiusdem Edicti verbis colligebant, licere sibi vsq; ad Concilium in eadem doctrinæ forma perseuerare, cum Catholici ex eisdem verbis mentem hanc ordinum elicerent, Ecclesiæ Romanæ doctrinam esse continuãdam. Ex quibus apparet, Edictum, quod flammam controuersiarum credebatur extinctu rum, eandem violentius accendisse. eoq; magis piorum hominum mentibus fixum immotumq; sedit liberi Cõcilij desiderium, cuius beneficio, vtrisque partibus ei se submittentibus, à tot tantisq; malis liberatio expectaretur.

Clemens 7. Hadriano succedens, rationem reformationis ab eo institutam, quod parũ probaret, dissimulandam cẽset.

Adriano mortuo, in eius locum successit *Iulius Medices*, Papæ *Leonis* cognatus, dictus *Clemens* VII. Is animum ad res Germanicas confestim applicãs quod rerum tractandarũ scientia plurimum polleret, facile animaduertit *Hadrianũ*, pręter morem à sagacioribus quibusq; Pontificibus consuetum, cũ nimis facilem in agnoscendis aulæ suæ erratis, & emendatione promittenda, tum nimis abiectum in petendo à Germanis consilio, in quem modum contentionibus illionatis optime posset consulere. Etenim hoc facto, & petitionem de Concilio indicendo, rem maximi momenti (in primis si accedat conditio, vt celebretur in Germania) in caput suum accersiuisse, & Principibus tantum animi addidisse, vt centũ sua grauamina, scripti genus non minus Curiæ Romanæ, quam vniuerso in Germania Ordini Ecclesiastico ignominiosum, ausi sint nõ modo Romam mittere, sed etiam prælo subijcere. Quibus rebus diligenter perpensis, sibi quoq; duxit necessarium, parte aliqua Germaniæ populo satisfacere, ita tamen, vt, neq; authoritatem suam venire in discrimen, neque Curiæ suæ commodis quicquam decedere pateretur. Reputabat secum, etsi è centum grauaminibus multa Curiam Romanã respicerent, maiorem tamen partem, Episcopos, Officiales, Curatos, & alios Germaniæ Sacerdotes attingere. Itaq; in spem aliquam erigebatur, Germanos, si suorum emendationem aliquã sensissent, de ijs quę Romam spectarent, non admodum laboraturos, im-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

mo per hanc ipsam Germanici cleri reformationem, se Concilij celebrationem declinaturum. Ea de causa cẽsuit Legatum prudentia & authoritate verendum, Norimbergam continuo mittendum ad conuentũ Ordinum intra tres mẽses celebrandũ, cum mandato, vt viam supra memoratã insistat, & ante omnia dissimulet se quidquam quam scire de postulatis ab *Adriano* factis, & responsis ad eadem datis, ne ea res actioni, quã suscepit, fraudi sit, atq; vt tanquã re integra possit procedere.

Campegiũ Cardinalem ad Cõuentum Ordinum ablegat in Germaniã.

Legatus is fuit *Laurentius Campegius*, *Sanctæ Anastasiæ* Cardinalis, qui cũ Norimbergam ad Conuentum Ordinum venisset, post priuata aliquot variis de rebus cum nonnullis colloquia, ad viam negotio sternendam, orationem publice habuit. Mirari se vehementer aiebat, tot Principes, tamque prudentes, pati religionem illam, ritus atque ceremonias in quibus ipsi nati essent & educati, ipsorum parentes & maiores obijssent, extingui & aboleri, neque cum animis suis reputare, innouationem hãc tendere ad populi contra Magistratus rebellionem. Pontificem quidem Maximum, non sua commoda respectantem, sed paterno affectu compatientem malis Germaniæ, spirituali iuxta ac temporali ægritudine afflictæ, atque in maiora pericula ruentis, legationem hanc sibi mandasse, ad rationem ineundam malum hoc persanandi. Non esse propositum Beatitudini suæ ipsis aliquid præscribere, ac multo minus, vt sibi aliquid pręscribatur: sed magis, vt de remediis opportunis consilia conferant. Quod si hæc Pontificis diligentia repudietur, non esse cur postmodũ culpã in eũ cõijciãt.

Principum Imperij ad Cardinalis orationem responsum.

Principes (*Cæsare* nondum ex Hispania reuerso) respondent, magnas se Pontifici agere gratias, pro sua in Germaniam beneuolentia, neq; ignorare quid periculi impendeat, ex immutata religionis doctrina. Eaque de causa anno superiori in conuentu Ordinum ei qui vna aderat *Hadriani* Pontificis Nuncio modum ac rationem componendorum dissidiorum cõmonstrasse, simul, quid ipsi à Pontifice flagitarent scripto comprehendisse, id scriptum non dubitare se, prout receperat Nuncius, *Hadriano* traditum, credere etiam satis perspecta esse omnibus, quæ ab ordine Ecclesiastico Germania sustinuerit grauamina, quippe typis iam diuulgata, atque ab eo tempore expectasse, & etiamnum expectare, vt tandem aliquando iusta ipsorum desideria exaudiantur. Itaque si quid haberet in mandatis à Pontifice, orare vt exponat, quo rectius de re omni in medium consuli possit.

Campegij replicatio.

Ad quę Legatus secundum mandati Pontificij formulam sibi commissam replicans, dicebat, sibi quidem non cõstare, an ad Pontificem & Cardinales sit delata vlla componendi de religione dissidij ratio, sed compertã habere egregiam Pontificis in ea re voluntatem, à quo plenissimã acceperit potestatem agendi, quod in eam rem maxime conducere videbitur, ad ipsos vero qui personarum conditionem, & regionis morẽ optime teneant, spectare in primis, viam, qua optatum finẽ consequantur, proponere. Id illis esse exploratũ, *Cæsarem* in conuentu *Wormatiæ*, de communi ipsorum consilio, Edictũ contra *Lutheranos* promulgasse ei nonnullos morẽ gessisse, alios minus fuisse

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

fuisse obsequentes, huius dissimilitudinis causam se ignorare, sibi tamẽ videri ante omnia de modo exequendi huius decreti consilium esse capiendũ. Atq; etiam si nondum intelligat C. grauamina ea propter fuisse publicata, vt Pontifici traderentur, hoc saltẽ nõ nescire tribus exemplarib. Romã priuatim ad quosdam perlatis, vnum ad manus ipsius peruenisse. Pontifici & Cardinalibus, qui inspexissent, nõ potuisse persuaderi, Principũ mandato fuisse collecta: sed à maleuolis ad Curiam Romanam adducendam in odium, in lucem emissa. Atq; vtut nullum habeat mandatum à Põtifice eius negotij tractandi, esse tamen relictam sibi potestatem, prout expediat, de eodem agẽdi. In ijs postulatis esse multa, quæ derogent Pontificis authoritati, & sapiãt hæresim, neq; possunt à se tractari, sed de ijs cognoscere & agere paratũ quæ nec Pontifici aduersentur, & æquitate nitantur, sin autem quid sit reliquum cum Pontifice negotij, licere vt id modis magis temperatis proponatur. Nimium enim sibi videri, & reprehensione dignum, quod typis commissa, & in vulgus edita sint postulata. Certũ tamen esse Pontifici, qui vniuersalis sit Ecclesiæ Pastor, *Germaniæ* causa quiduis facere, sin ea Pastoris voci auscultare non dignabitur, non esse quod ipsi præstent amplius, id tam Pontifici quam sibi, patienter esse ferendum, & rem omnem Dei arbitrio permittendã.

Cardinalis in reformationem Cleri Germanici cõsensit, non autem Curiæ Romanæ.

Conuentus Ordinum, etsi non fiebat ei verisimile, Pontificem & Cardinalem esse nescios eorum, quæ non ita pridem cũ *Hadriano* acta essent, & putaret responso Legati fucum aliquem subesse, cupidus tamẽ salutare aliquod consiliũ Germaniæ bono inire, quosdã delegit è suorum numero, qui cũ Cardinali agerent. Per hos ab illo non aliud impetratum, quã vt Cleri per Germaniam reformationem polliceretur: sed vt curiæ Romanæ abusus corrigerentur, adduci non potuit, vel ijs, qui acerbius in eos inuecti essent, hæresim obiectans, vel eorum disquisitionem referens ad Pontificem, vnũ hæc tractare idoneum.

Cardinalis reformatio, quia personata, non vera reijcitur.

Instituit quidem Cardinalis Germaniæ reformationem, sed cum ea minutos & tenues è clero modo tãgeret, & crederetur cũ magno secularis potestatis præiudicio, Curiæ Romanæ & magnorũ Prȩsulũ dominio vires potius subministratura, atq; ad maiores rapinas aditũ apertura (vt solent lenia lẽtaque remedia malorũ fomenta magis esse & incitabula) à Germanis omnino fuit reiecta, existimantib. eam quasi laruam obtendi decipiendȩ ipsorũ expectationi, & eisdẽ maiori tyrannide opprimendis, vtcumq; ad eã recipiendã omnib. officiorũ machinis adnitente *Campegio*. Quamobrẽ nec ille quicquã eorum; quæ ab Ordinũ delegatis fuere proposita suffragio suo comprobauit. Cum igitur perspicerent cũ eo nihil posse cõcludi, ad diẽ XVIII. Aprilis publicatus est recessus, simulq; decretum, vt Pontifex de assensu *Cæsaris* primo quoq; tempore indicat liberũ Concilium in Germania, loco idoneo atque vt Ordines Imperij conueniant *Spiræ* ad XI. Nouembris, deliberaturi: quid esset sequendum, interea dum Concilium habeat initiũ. Vt Principes in sua quisq; prouincia congregent viros pios & doctos, qui, quæ disputãda sũt in Cõcilio, colligãt. Vt Magistratus

Decretum Conuentus Norimbergici.

Clemens. 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

curent Euangelium prædicari iuxta doctrinam Scriptorum, quos Ecclesia comprobauit, vt picturæ prohibeantur, & libelli in opprobrium Curiæ Romanæ facti.

De Decreto querimonia Campegij.

Ad decreti huius capita respondet *Campegius* non esse hominum secularium de rebus fidei, aut quomodo ea docẽda, vel prædicanda sit, pronuntiare: tãtum de Concilio recepit se Pontifici, quid postulassent, renuntiaturum.

Aliud Decretum Ratisbonæ, Principum quorumdã Pontificiorum, in gratiam Campegij.

Discedentibus à Conuentu Principibus, Legatus serio egit cum iis quos sciebat caussæ suę fauere, vt congregati reformationem eam publicarent, quam Ordines reiecissent. Eo impellente *Ratisbonæ* cum conuenissent *Ferdinandus* Imperatoris frater, ipse *Cardinalis, Archiepiscopus Salisburgensis; Duces Bauariæ, Tridentinus & Ratisbonensis Episcopi,* ac nouem Episcoporũ legati, die VI. Iulij edicunt, Quando in conuentu Norimbergico decretum fuerit, vt Edictum *Wormaciense* contra *Lutherum* quanta posset festinatione executioni mandaretur, se, poscente id Cardinale *Campegio* velle ac pręcipere, vt in omnibus, sibi subiectis ditionibus atq; dominijs edictũ illud inuiolatum seruetur, Nouatores iuxta formam Edicti acerbe plectantur, in Missæ, & sacramentorum celebratione nihil immutetur, Monachi & Moniales ordinis desertores, Sacerdotes matrimoniũ contrahentes, cęnam Dominicã neglecta cõfessione pcipiẽtes, cibos vetitos cõedẽtes, seuere puniantur. Omnes deniq; suæ ditionis homines, qui in *Academia Witembergensi* literis dant operã, domũ redeant, aut alio se recipiãt intra trimestre spatiũ. Postero die qui erat VII. Cardinalis suos de reformandis Ecclesiasticis canones diuulgauit, hos ij, quos iam nominauimus Principes & probarunt, & vt in dominijs suis promulgarentur, atque obseruarentur, imperarunt.

Iidem confirmant Campegij Constitutionem pro reformatione Cleri, cuius capit. 37.

Cardinalis in Canonum proœmio præfatus est, Quod ad *Lutheranam* hæresim extirpandam magnum afferat momentum, Cleri vitam & mores reformari, se de sententia Principum & Præsulum secum congregatorum Cõstitutiones edidisse, quas ab õnib. per Germaniã Archiepiscopis, Episcopis aliisq; Præsulib. & Sacerdotibus recipi & per omnes ciuitates, templaque publicari iubeat. His comprehendebantur XXXVII. capita de vestitu clericorum & ratione vitæ, de sacramentis, alijsque rebus sacris gratis administrandis, de conuiuijs, templorum fabricis, de initiandis in sacros ordines, de celebrandis feriis & ieiuniis. Item aduersus Sacerdotes ad nuptias confugientes, communicantes non prius confessos aduersus blasphemos, sortilegos, & incantatores, aliaque eiusdem modi. In fine pręceperat de celebrãdis quotannis Synodis Diœcesanis, ad harum constitutionum magis accuratam obseruationem, concessa Episcopis facultate secularis potestatis opem contra delinquentes implorandi.

Publicato hoc reformandorũ Ecclesiasticorum decreto, Principes & Episcopi qui in conuentu Ordinum Cardinalis postulatis non assenserant, tam illi quam cæteris, qui cum eo vna *Ratisbonæ* conuenerant, succensebant, iniuria se affectos conquesti, tũ ab Legato, qui paucorum interuentu id decreuerat, quod ad vniuersam Germaniã pertineret, idq; postea quã nunciatum

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

rum esset, nullum inde bonum cuiquã redundaturum, tum ab pauculis illis Principibus ac Episcopis, qui soli sibi sumpsissent, cęteris etiam dissentientibus, actioni interuenire, quæ totam eã nationem obligaret. Illud etiam in ea reformatione reprehendebant, quod neglectis ijs, quæ maximi essent momenti, quasi nihil in se haberent male sanum, aut incompositum, de leuissimis quibusq; emẽdandis cogitassent, populo interim Germaniæ leuia detrimenta ab infimis è Clero, multo grauiora ab Episcopis & Prælatis indebita occupantibus, sed longe maxima ab oppressionibus Curiæ Romanæ perpetiente. Horum tamen, tanquam ad Ecclesiæ primitiuæ exemplum, aut melius essent omnia conformata, ne mẽtionem quidem factam. Etiam in minutis illis è clero, vlcera non tangebãt, sed iis incuratis, ac veluti approbatis, offensiunculis curandis manum applicabant; non veris solidisque ad mala persananda adhibitis remediis, sola improbe factorum designatione atque obiurgatione contenti.

Ab reliquo Imperij Senatu, de iniuria sibi facta & inutili reformatione conquestio.

Campegij studium vt Clementi satisfiat.
Clementis studiũ, vt Concilium omnino declinet.

Scilicet, quid loqueretur Germania, aut in quam partem acciperet Edicti publicationẽ, & quid inde sequeretur, id Legato, & ijs qui cum eo sentiebant Principibus, admodum curę non erat; id vnum illi curabant, Pontifici vt satisfacerent. Pontifici autem non aliud erat propositum, quam omni studio prouidere, ne Concilium videretur esse necessarium. *Clemens* enim in rebus gerendis apprime versatus, etiam superstite *Hadriano* arcte tenuerat, accurateque defenderat; perniciosum esse eorum consilium qui suaderent Pontifici, illorum temporum difficultatibus Conciliorum via esse consulendum. Concilium enim solitus erat dicere eosque esse vtile, quoad de authoritate Pontificis agatur; ea vero in quæstionem vocata, nihil esse periculosius. Pontifices quidem temporibus anteactis ad Concilia tanquam ad armaturam & munimentum decurrisse: his vero, vnicum esse rerum suarum præsidium firmamentumq; Concilia vitare ac declinare: præsertim *Lutheri* doctrina *Leonis* decreto iam prędamnata, nec vnquam deinceps Concilij examini subiicienda, nisi controuersa simul Apostolicæ sedis authoritate.

Expostulat Cæsar cum Principibus de Decreto Norimbergico, Edicti VVormaciensis obseruationem imperans.

Cæsar, accepto *Norimbergensi* Ordinum decreto vehementer eo commouebatur, quod rem tantam cum extraneo Principe, se inconsulto agitassent; adeoque definite respondissent: hoc facto existimans neglectam ab illis Imperij locique sui dignitatem. Neque ei sufficere visus decreti rigor, quem Pontifici quoque præsentiebat displiciturum, cum tamen eum sibi amicum retinere valde cuperet, propter bellum quod à Ducibus suis cum Gallis in Italia iam tum gerebatur. Itaque literis ad Principes datis questus est, quod, cum ille libros omnes *Lutheri* damnasset, id Ordines ad contumeliosos tantum restrinxissent. Sed grauius eos increpuit, quod decreuissent Concilium in Germania celebrandum, & Legatum appellassent, vt de ea re cum Pontifice ageret: quasi isthuc negotii, non magis ad Pontificem, & ad se, quã ad ipsos pertineret. Quod si putarent Germaniæ tanti interesse, Concilium congregari, tum id ad se fuisse deferendum, quo à Pontifice impetraretur. Et vero cum intelli-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

gat Germaniæ vtile futurum, tempore tamen & loco celebrandum, vt ipse coram interesse possit. Quod autem nouum conuentum Spiræ habendum indixerint, ad religionem adusq; tempus Concilij constituendam, id se dicebat omnino nolle concedere, mandabat contra, Edicto *VVormaciensi* vti vellent parere, & rem omnem religionis differre, donec Pontificis, suoque iussu Concilium habeatur.

Imperiosa Cæsaris litera Principibus offensa sunt.

Scriptum hoc solito imperiosius, in animis Principum, lenibus imperiis suetorum, periculosos affectus; etiam in aperta odia turbasque demum desituros, facile excitaturum putabatur, nisi eosdem saniora consilia temperassent, & motu de repente sedato, anno sequente qui fuit MDXXV. ab omni super hac re actione cessatum esset. Rusticorum enim in Dominos suos, & legitimum magistratum insurgentium seditio, ac rursum alterum ab Anabaptistis bellum, Germaniæ Principes satis occupatos distinebat. Cæsari autem ita animos addiderat prælium ad Ticinum in Italia anno ineunte fœliciter commissum, & Galliarum Rex *Franciscus* eo prælio captus, vt omnia sibi ad voluntatem cessura cogitaret. Implicitũ tamẽ aliquãdiu tenuit fœdus multis à Principibus contra eum initum, & de Rege captiuo liberãdo capta consilia. Pontifex etiam, quod Italiam indefensam, ministrorum Cæsaris imperio arbitrioque permissam conspicabatur, Cæsaremq; adeo præpotentẽ, vt Pontificatum haberet sibi obnoxium, cogitare cœpit, de consociandis sibi Regibus ac Principibus, qui ab Imperatoris, quãdo alienior esset, iniurijs ipsum protegerent.

1525

Prælium ad Papiam, in quo Franciscus Gallia Rex capitur.

Potentia Cæsaris Pontifici suspecta.

1526

Conuentus Principum Spiræ & Cæsaris ad Ordines literæ de seruãdo decreto VVormaciensi.

Anno DMXXVI. ad easdem de religione actiones in Germania & Italia reditum est. In Germania Ordinibus Imperij sub finem *Iunii Spiræ* coactis, speciali Cæsaris mandato deliberatum fuit, quomodo Christiana religio, & vetus Ecclesiæ consuetudo integra atque inuiolata possit conseruari, & nouatores coerceri. Cum autem sententijs adeo dissiderent, nihil vt posset definiri, qui in Comitiis Cæsarem repræsentabant, ipsius literas iubent recitari. His significabat, se Italiam, atque ipsam Romam tam inaugurationis caussa cogitare, quam vt de Concilio conuocando cum Pontifice agat, mãdare itaque, ne quid Ordines statuant contra leges, ceremonias, & veterem Ecclesiæ consuetudinem, sed *VVormaciensis* Edicti formulam teneant, modicam suam moram æqui boni consulant, quoad ipse de Concilio egerit cum Pontifice, quod breui sit futurum. Plus enim mali, quam boni, ex Comitiorum de religione actionibus prouenire.

Ciuitates aliquot Cæsari respondent.

Ad has literas maior pars Ciuitatum respondet, Maiorem in modum cupere se *Cæsari* gratificari, & obsequi, neque tamen videre rationem, qua id, quod per Literas mandauit, fiat: auctis iam diu, & indies augescentibus de religione controuersijs, maxime de ceremoniarum & rituum obseruationibus, ac si *VVormaciense* edictum ante hac seruari non potuit, seditionis metu, multo nunc maiorem obiici rerum difficultatem, sicut legato Pontificio fuerat demonstratum. Neque ipsum *Cæsarem*, si coram adesset, ac rerum conditionem probe nosset, aliter iudicaturum. Quod ad suum de Concilio promissum

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

missum spectet, scire omnes, id ab eo potuisse præstari, quo tempore dederat literas: quod tum illi cum Pontifice satis conueniret, nũc vero alienatis inuicem animis, & Pontifice copias aduersus eũ colligẽte, non apparere, quo modo hoc rerum statu Concilium possit coire. Nonnulli his adducti rationibus proponebant, ad Germaniam impendentib. periculis liberandam, rogandum *Cæsarem* vt *Nationale in Germania Concilium* permitteret. Sin id minus placeret, seditionum vitãdarum caussa Edicti *VVormaciensis* executionem ad Conciliũ vsq; differret. Verũ Episcopi, qui non aliud spectabant, quã authoritatis suæ apud populũ conseruationẽ, censebãt inter hæc Cæsaris & Pontificis dissidia, in actione religionis nõ vltra progrediẽdum, sed rem omnem ad cõmodiora tempora reseruandam.

Nonnulli Concilium Nationale, ab Cæsare petendum censent.

Ex opinionum varietate, orta inter Ecclesiasticos & *Lutheranæ* doctrinæ fautores discordia, res ad tumultum & belli ciuilis metum spectabat, multis Principum ad discedendum sese comparantibus. Sed *Ferdinandus* cum alijs *Cæsaris* ministris conspicati, quantum inde mali esset prouenturum, si animis adeo exulceratis cõuentus fuisset solutus, aut Decreto nullo facto Principes discessissent (singulis ad rationem propriæ vtilitatis actiones suas adtemperare promptis, etiam cum periculo Germaniæ in perpetuum dissecandæ) dant operam demulcendis pręcipuorum vtriusq; factionis virorum animis, & decretum tandem constituunt: quod quidem, etsi ad *Cæsaris* mentem reipsa non accederet, certe inter Ordines studium concordiæ, & erga Imperatorem obedientię significationem demonsttabat. Eius summa erat, cum ad ordinem & formam religionis constituendam, & libertatem populi retinendam, Concilium legitimum in Germania, vel publicum totius orbis Christiani, intra anni spatium auspicandum, omnino sit necessarium, legationem ad *Cæsarem* esse mittendam, oratum, vt miserum & turbulentum Imperij statum respiciat, atque ad Concilium procurandum quamprimum in Germaniam redeat. Interea temporis, dum alterum ex his Concilijs impetratur, in re religionis & obseruatione Edicti *VVormaciensis* omnes Principes & Ordines, in sua quisque prouincia & Iurisdictione ita se gerant, vt Deo & Cæsari actionum suarum possint reddere rationem.

Principes sententiis dissident.

Decretum tandem fit de legatione mittenda ad Cæsarē.

Verum in Italia *Clemens*, qui totum annum superiorem animi anxius, & perplexus egerat, existimans, videre se *Carolum* interdum Romæ armata manu statum Ecclesiasticum inuadẽtem, & veterem Imperij Romani possessionem, ab ipsius decessoribus iniuria occupatam, iure postliminij recuperantem, interdum in Concilio authoritatem Pontificiam in Ecclesia moderantem, quod nisi fit, temporalis potestas minui nequeat: sed qui in primis rebus suis male erat ominatus, quod ministri, quos in Galliam miserat, ad agendum cum regno ac Regis parente, omnes in itinere perijssent, sub finem *Martij* tandem paululum respirauit, audito Regem captiuitate liberatum rediisse in Galliam. Misit confestim Legatum, qui reditum ei congratularetur, & fœdus contra Imperatorem concluderet, quod non multo post sancitum

Clemens PP. antea metu Cæsaris perturbatissimus, sese demum recolligit.

Cum rege Galliæ iam captiuitate liberato fœdus init.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

citum fuit *Cotignaci* XXII. mẽsis Maii, inter se, Galliæ Regem, & Principes Italiæ cum titulo fœderis sanctissimi, Rege prius religione iurisiurãdi, quod in Hispania pro obseruatione pactorũ dederat, soluto. A metu igitur liber (quo tamẽ affectu multum cruciabatur) & vti putabat, sui iuris, nec non irarum plenus, quod non solum in *Hispania* & *Neapoli* statuta quædã in aulæ Romanę præiudicium essent promulgata, sed (quod vehementius illum pupugerat) quod eisdem diebus scriba Hispanus ausus sit palam in Rota nomine *Cæsaris* duobus Neapolitanis præcipere, vt in eo foro litigare absisterẽt, ad animum confœderatis reddendũ, constituit suum animum patefacere, Breui satis prolixo, ad diẽ *Iunij* XXIII. formula inuectiuæ orationis ad *Carolũ* conscripto. Ibi commemoratis beneficiis à se tam Cardinali, quam Pontifice in eum collatis, & luculentis, quas ab aliis Principibus sibi oblatas repudiasset, conditionibus, vt in ipsius amicitia permaneret, & ostenso, quam parum benigne Cæsar vicem ei rependerit, quã male ei cum in amore, tum in pactorum obseruatione responderit, imo è contrario, quantum illi suspicionum materiam subministrarit, quã multis offensionibus violarit, quot illi bella in Italia & alibi concitarit, quæ omnia singillatim exposuit, coniecta in Imperatorem omnium malorum, etiam vbique Pontificiæ dignitatis læsæ culpa, denique offensis alterius generis etiam memoratis, legum scilicet in *Hispania*, & *Neapoli* pragmaticarum sanctionum promulgatione, cõtra libertatem Ecclesiæ, & dignitatẽ sedis Apostolicæ: concludit demũ, non stylo Pontificibus familiari; intentatis scilicet minis spiritualibus, sed protestatus, nisi se, suaq; ad æqui boni trutinã reducat, occupatione Italiæ abstineat, aliasq; orbis Christiani partes perturbare desinat, se, iustitiæ libertatiq; Italiæ, quæ in se quoq; tutelam sanctæ sedis cõplectitur, haudquaquam defuturum, immo arma sua sancta, iustaq; nõ ad offendendũ, sed ad cõmunẽ salutem suamq; dignitatẽ defendendã, contra illum moturum.

Aculeatas ad Cæsarem dat literas.

Breue hoc Pontificiũ in Hispaniam ad *Cæsarem* missum, excepit mox alterũ die proxime sequenti scriptũ, quo, nulla superioris facta mentione, significat *Clemens* se libertatis Italiæ tuendæ, & periculorum sedi Apostolicæ ingruentium dispellendorum studio adductum, immo adactum, ea capere consilia, quæ, nisi velit & boni Pontificis, & iusti Principis officio deesse, non possit prætermittere. Hisce si ille dignetur periculis Christianum orbem liberare, & imminentibus malis facere medicinam, ipsi facile, vtile & gloriosum futurum, sicuti ex Nuntio suo apud ipsum commorante fusius cogniturus esset. Orare per Dei misericordiam, vt sibi velit auscultare, saluti publicæ consulere, & effrænatas, iniuriosasque suorum cupiditates intra æqui bonique terminos continere, quo alij ab eorum contumeliis illæsi, indemnesque vita bonisque placide fruantur. Quibus postremis verbis haud dubie designabat *Pompeium Columnam* Cardinalem, *Vespasianum*, & *Ascanium*, aliosque ex ea familia Cæsarianis partibus studentes, & *Proregis Neapolitani* ope operaque, sua ipsius consilia cogitataque cotidie inter-

Et postridie alteras, sed temperatiores.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

interturbantes. Cardinalis enim, homo audax & fastuosus, Pontificem ambitus palam incusabat, quasi viis parum licitis ad eum dignitatis gradum ascendisset; & familiam Colomnensem hoc in primis nomine magni faciebat, quod fatali in illegitimos & in eam sedem malis artibus intrudentes Pontifices odio, tyrannidem eorum virtute sua compressissent. ad hæc Conciliũ generale nõ verbis modo intentabat, sed ministros quoque Cæsareos, vt, de eo conuocando cum Imperatore serio agerent, vehementer exstimulabat. Quibus irritatus Pontifex, ac simul ea vt anteueniret incommoda, seuerum Edictum commonitorium cõtra Cardinalem emittit, quo Romam eum citat grauissimarum censurarum denunciatione, ibi Proregem quoque Neapolitanum manifeste, oblique etiam ipsum Imperatorem perstringens. Verum cum bellum in Insubria cœptum parum succederet, exercitus Regis Galliæ nimium tardaret; *Ludouicus* Hungariæ Rex profligato Christianorum exercitu in prælio occubuisset; Lutheranorum in Germania numerus augesceret; ac tumultibus propulsandis, pacique generali conciliandæ, Concilium omnes deposcerent, Pontifex ingenium rebus aptare cœpit.

Edicto Monitorio Cardinalẽ Columna, qui à Cæsaris partib. Romam citat.

Rebus igitur compositis cum *Colomnensibus*, & Edicto monitorio reuocato, sub diem Septembris XIII. Cardinalium Senatum conuocat. Ibi multis verbis calamitates orbis Christiani commiserari; Regis Hungarię mortẽ deflere; iracundiæ Diuinæ, hominum peccatis, sed maxime Ecclesiasticorum impietatibus prouocatæ ærumnas omnes ascribere; ad eam placandam à domo Dei incipiendum, atque exemplum in se esse statuendum agnoscere. Bellum à se inchoatum, & actionem aduersum Colomnenses institutam excusat; Cardinales ad morum emendationem hortatur; operam suam spondet, ac, si res exigat, profectionem ad omnes Principes, ad pacem vniuersalem constituendã, certus in ea re vitam ponere potius, quam cœpto desistere antequam ad effectum perducatur. Deo tamẽ confidere, se ipsius ope fretum, optatum pacis euentum consequuturum, eoq; semel impetrato, esse sibi decretissimum, Concilium generale schismati tollendo & hæresibus extirpandis celebrare. Quem duplicem scopum quandoquidem sibi propositum habeat, enixe obsecrare Cardinales, vt de rationibus, quibus ad hos fines, pacem publicam & hæreseon extirpationem perueniatur, iterum atque iterum cogitet. Hæc Pontificis sermocinatio Romæ primum, dein per Italiam diuulgata, ad multorum manus peruenit: atque, vtut à nonnullis fauoris sui aura eam adiuuantibus multum laudata, apud plerosque synceritatis, candorisq; fidem ægre obtinuit.

Idem mox aliam calamitosam(?) conscienti omen, mala publica in Consistorio Cardinalium deplorat.

Sed animi synceri fidẽ ægre facit.

Iam binæ illæ, quas diximus, literæ à Pontificis Nuncio in *Hispania Cæsari* redditæ, diei vnius spatio inter reddendum interiecto, illius Principis Consiliarios variis cogitationibus implicatos detinuere. Ex his alij putabant *Clementem*, postquam eum pœnituisset acerbitatis, quam priores p̃ se ferebant, per secundas medicam manum adhibuisse vulneri; adeoque

Cõsiliariorum Cæsaris de duob. Pontificis breuibus in Hispaniã missis existimationes variæ.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

suadebant Imperatori, nullum vt earum sensum ostẽderet. Quam opinionem fouebat rumor per Nuncium disseminatus, fuisse sibi datum in mãdatis, quum posteriores traderentur, vt si priores nondum exhibuisset, iis statim remissis alteræ solum darentur. Sed prudẽtiores facile perspiciebant, quãdo tantillum esset inter eas temporis, nẽpe vnius diei interuallũ, Põtificẽ, si pœnitentia ductus esset, facile potuisse efficere tabellarium posteriorem priori anteuertere, celeritate præter solitum imperata. Deinde, vero non esse simile, Principem ea prudentia, literas stomachi, & querelarum adeo plenas scripturum, nisi re diu multumque deliberata: eoque fucum subesse credebant, quasi protestari vellet, nec responsum vllum accipere. Itaq; censebant Imperatori paria esse facienda, nempe ad priores verbis illarum acerbitatem æquantibus esse respondendum; & ad alteras die subsequenti, stylo ad earum quoque tenorem accommodato.

Cæsar vtrisque seorsim respõdet, ad Pontificium stylum suũ accõmodãs: ad priores literas fusius & acrius.

Quod etiam continuo factum, scriptis primum à *Cæsare XVII.* Septemb. literis *Apologeticis*; quarum Archetypũ duobus & viginti foliis in charta Imperiali comprehensum, à *Mercurio de Gattinara* fuit Nuncio traditum, vt ad Pontificem perferretur, sed coram Nuncio ante perlectum, quam sigillo consignaretur. Harum in exordio literarum ostendit *Cæsar*, rationem eam quam inierat Pontifex, neque officio boni pastoris quadrare, neque filiali obseruantiæ respondere, qua ille, cum sedem Apostolicam, tum Pontificem ipsum esset prosequutus. Pontificem quidem se, actionesque suas tam magnificis verbis exornare, ipsius vero actionibus eam ambitionis auaritiæq; labem aspergere, vt cogatur innocentiam suam omnibus facere testatam. Atque ita initio ab iis sumpto, quæ *Leonis* & *Hadriani* temporibus facta essent, & ad *Clementis* tandem Pontificatum narratione deducta, in omnibus à se gestis cum voluntatis suæ synceritatem, tum agendi prout fecisset, impositam sibi necessitatẽ declarat, culpa in Pontificem vtriq; reiecta. Multa sua in ipsum merita recenset; & in permultis rerum suarum occasionibus male relatam ab eo gratiam. Concludit denique nihil esse sibi publica trãquillitate, pace vniuersali, & iusta Italiæ libertate optabilius, ea si ab ipso non minus cupide expetantur, positis armis recondendum esse Petri gladium in vaginam. hoc iacto fundamento, facile factu fore, pacem superædificare; erroribus Lutheranorum, aliorumq; hæreticorum corrigendis operam impendi posse: atque in his omnibus sese obsequentis filij facturum officium. Sin vero aliter statuat, Deum hominesque testes aduocare, nihil eorum, ex quibus religio Christiana damna detrimentaque capiet, sibi postmodum imputandum. Pollicetur vltra, si excusationes suas, vti veras iustasq; audire non dedignabitur, acceptarum iniuriarum memoriam ex animo obliteraturũ. Sin armata manu caussam suam tutari pergat, quandoquidem sic non Patris, sed partium ducis, nec pastoris, sed prędatoris munus suscipiat, se ipsius Iurisdictionem & iudicium deprecari. & quia neminem vnum habeat superiorem, generalis Concilij fidem atq; autoritatem iuris experiun-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

experiundi caussa contra eum implorare. Orare interim in Domino, vt locum cõmodum ac securum, tempusq; idoneum ei conuocando præfigat. Ecclesię enim statu, & religione Christiana adeo afflictis ac perculsis, sibi ac Reipubl. decurrendum ad sacrosanctum generalis Concilij asylum, ad q ab omnibus illius miñis atque futuris iam prouocat.

Ad posteriores breuius & benignius.

Ad alteras Põtificis literas eiusdem mensis die XVIII. respondit, Gaudere se, vehemẽterq; lætari, quod posterioribus suis, & secum agat benignius & pacem impensius desiderare videatur. Quam quidem constabilire, si suę iuxta potestatis esset, atq; in aliis situm est mouere bellũ, animi sui in fouenda cõcordia promptitudinem facile perspecturum. Sperare etiam in Deo, quicquid ille aliorum instinctu magis, quam spontaneo animi motu loquatur, de salute publica potius procuranda, quam de obsecundando aliorum affectibus cogitaturum. Rogare itaque illam, vt respiciat miserias Christianorum oculo paterno; Se certe, qui Deum habeat testem, semper facturum vt omnes intelligant, non alium sibi finem esse propositum, quam Dei gloriã, & populi incolumitatem; quod superioribus literis fusius etiam expresserit.

Cæsaris humana ad Concilium Cardinalium litera.

Scripsit quoq; *Cæsar* ad Cardinalium Senatum die VI. Octobris, Magnum se capere animo dolorem, q *Clemens* dignitatis Pontificiæ oblitus tranquillitatem publicam perturbare niteretur, & quo tempore pace cum Galliæ Rege facta, quietem orbi dedisse se putasset, à Pontifice literas accepisset, quas à patre Ecclesiæ, & *Christi Vicario* nunquam expectabat. Eas quoniam credat de cõmuni ipsorum consilio scriptas, quibuscum tanti rem momenti haud dubie communicauerit, hoc magis animo conturbari, vbi videt à Pontifice & Patribus, qui veræ religionis sint culmina, bella & minas, & perniciosa consulta proficisci, idque contra Imperatorem, Ecclesiæ defensorem, ac de illis optime meritum. Se enim, ad eos demerendos, totius Germaniæ quirimoniis, de vexationibus, iniuriisq; Curiæ Romanæ, *Wormatiæ* aures occlusisse; se honestam Ordinũ postulationem de Concilio conuocãdo, quod iis malis medicinam afferret, pro leui habuisse, vtcunq; ad hæresin etiam Lutheranam oppugnandam faceret. Se in gratiam Romanæ sedis, Conuẽtum, quem Principes *Spiræ* designauerant, prohibuisse, quod videretur Germaniam ab obedientia Pontificis posse detrahere: atq; cogitationes Principum pollicitatione Concilij detinuisse. Cumq; id Pontifici per literas significasset; &, de interdicto Spirensi Conuentu actas sibi à Pontifice gratias, & ab eodem rogatum se, vt Concilij mentionem differret in tempus magis opportunum. Nunc vero, vtcumq; iustas ac necessarias *Germaniæ* preces Põtificis desideriis posthabuerit, eum datis ad se literis calumniarũ & querelarum plenis, ea postulare, q̃ concedere neq; iustum sit, neque sibi tutum. Harum exemplar ad ipsos misisse, vt perspectis omnibus, labanti rei Christianæ subueniant, & Pontificem à consiliis tam periculosis, depellant. Quod si ab his dimoueri se non patiatur, tum officii illum cõmonefaciant, & ad publicũ concilium conuocandũ

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1

hortentur: quod si Cōcilium iuxta legis præscriptum vel recuset, vel diutius, quam sit æquum, extrahat; tum Patres Reuerendissimos & sacrum Senatum Cardinalium obsecrare, vt ipsi, debito ordine seruato, Concilium quamprimum indicant. Sin vero ipsi quoque surdis auribus tam iustam postulationem accipiant, aut vlterius, quam par sit, differant, reliquum esse, sibi, vt pro authoritate Imperatoria, iustis, & opportunis vtatur remediis. Hæ literæ exhibitæ fuerunt in Senatu die XII. Decembris, & datū vna Pontifici exemplar earum literarum, quas Nuncius *Granata* acceperat.

Obsecrat eos vt ad Concilium cōuocandū Pontificem impellant, aut eorum ente ipsi indicant.

Cum in diuersis *Germaniæ, Hispaniæ* & *Italiæ* locis hæ literæ fuissent prælo traditæ, atq; in multorum manus exemplaria peruenissent, de iis varia fuerunt hominum iudicia. Vulgus .n. hominū mediocri ingenio, ad aliorum exempla, potentiorum maxime, vitam suam dirigere & conformare factum, cum in obseruandis rerum euētibus animaduertissent Cæsarem non *VVormaciæ* tantum, sed in aliis plerisq; occasionibus, Lutheranis semper infensum & inimicum, Pontificis vero caussæ fauentem & beneuolum interpretabantur id ab eo fieri conscientiæ studio, & religionis amore. at iisdem subita hęc animi in Imperatore mutatio scandali & offensionis ingentem suppeditauit materiā. illud in primis, quod scripserat, se aures occlusisse honestis *Germaniæ* precibus, vt Pontificis gratiam demereretur. Homines vero sagaciores iudicabant *Cæsarem* non satis considerate tantum arcanum diuulgasse: quod inde occasionem plerisque dederit existimandi, omnem cultum & obseruantiam, quam Pontifici detulerat, non aliud esse, quam considerationem politicam, velo religionis coopertam. Expectabant etiam à Pontifice actiorem sensum iniuriæ sibi à *Cæsare* iis literis factæ, duobus arcanis tangendis, quæ animum eius exulcerabant: quorum alterum erat, cum cōtra *Pij* & *Iulij* II. constitutiones à Ponfice ad futurum Concilium prouocabat; alterum, cum Cardinales inuitabat ad indicendum Concilium, si Pōtifex vel renuisset, vel in conuocādo morā nimis lōgam interposuisset. ex quo principio magnum quidpiam cōsequi putabant plane necessarium.

Varia diuersi generis hominū de Cæsaris & Pontificis literis iudicia.

Sed quemadmodum semina, quantumuis pinguia, in fertiles areas alieno anni tempore frustra sparguntur: ita nisi grandibus ausis accedat temporum rerumque opportunitas, iis nihil efficitur. quod hic Pontifici accidit. Dum enim ille suis fœderatorumque Principum armis vindictam experitur, secularis remedij posito semel fundamento spiritualia remedia armaq; mox superinducturus, *Columnij* siue Pōtificis promissis parū confisi, siue aliis caussis adducti, è clientibus suis, aliisq; earundem partium permultis collecta manu, Romam XX. Septembris appropinquarunt, qua parte vetus ēst suburbium, quod *Leonina* vocatur. Eorum necopinato aduentu attonita Pontificis familia, ipse terrore subito consternatus, consilijq; improuidus, ornamenta Pontificalia sibi deposcit: his amictus, *Bonifacij VIII.* exēplo periculum facturus, an, qui eo iam temeritatis atque audaciæ processissent, ipsi in sella Pontificali considenti, cum altera insigni Apostolicæ digni-

Columnij vrbem Romam oppugnant, & capiunt.

Pontifex consilij improuidus, in Hadriani molem demum profugit.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

dignitatis contumelia, violentas etiam manus inferre auderent. Sed suorum consiliis ab hoc proposito reuocatus, simul, vt summæ imprudentiæ reprehensionem effugeret, in arcem per porticum euadens, præsenti se periculo subduxit.

Vaticanũ & D. Petri templũ diripiuntur.

Ingressi Romam *Columnij*, supellectilem omnem Palatii Pontificij, & templum *D. Petri* diripuerunt. Cum *Leonina* quoque domos deprędari vellent milites, & sua tuerentur incolæ, superuenientibus *Vrsinis* aduersæ factionis auxilio oppidanis, alteri in tuta se recipiunt, præda onusti, è *Vaticano*, fremente licet Pontifice, exportata.

Pontifex inducias paciscitur. Sed idem mox Columnios diris suis configit, & Cardinalem senatu mouet.

Tum *Clemens* auctis aduersariorũ copijs, subsidijs *Neapoli* cotidie aduenientibus ipse à rebus omnibus obsidioni tolerandæ imparatus, & grauiora metuens necessitati parendum ratus, *Hugone Moncata Cæsaris* ministro, ad colloquium aduocato, cum eo de IV. mensium induciis paciscitur his conditionibus: *vt Columnij* ac *Neapolitani Roma* excederent, & Pontifex è *Gallia Cisalpina* copias reuocaret. Quod vtrique cum præstitissent, *Clemens* copias *Mediolano* reuocatas *Romam* accersit, honesta specie concordiæ nuper initæ firmiter conseruandæ; sed harum aduentu confirmatus, Pontificia in *Columnios* fulmina vibrat, hæreticos, & schismaticos decernit, omnibus, qui consilio, ope, operaue eos iuuerint, domoue receperint, aqua & igni interdicit; ipsum quoque *Pompeium* Cardinalem Senatu mouet. Erat tum *Neapoli* Cardinalis, vbi *Clementis* diris insuper habitis, prouocationem ab ijs ad Concilium publicauit, proposita non solum Edicti monitorij, & censuræ Pontificiæ iniquitate, & nullitate, verum etiam Ecclesiæ vniuersalis necessitate, quæ in maximas angustias coniecta, subleuari aliter non poterat, nisi legitimi Concilii ope Capite & membris reformatis: eaque gratia *Clementem* ad Concilium, quod *Cæsar* ad *Spiram* esset habiturus, iam iam citauit.

Ille nullitatem censurarum caussatus ad Conciliũ prouocat.

Concilium Clementi publicis & priuatis de caussis perti mescendũ.

Huius prouocationis, siue citationis, aut manifesti exemplar, *Columnij* per cliẽtes suos noctu *Romæ* præcipuorum templorum valuis affigendum, alijsque per Italiam locis publicis dissemin andum curarunt. Id Pontifici maximam peperit animi perturbationẽ; qui ipsum Concilii nomen vehementer abhorrebat, non tam authoritatis Pontificiæ moderandæ, aut commodorum Curiæ suæ amputandorũ metu, quam rerum suarum contemplatione.

In priuatis, quod illegitimus.

Etsi enim Leo ipsius cognatus, eum in Cardinalium numerum adscripturus, conatus esset euincere inter ipsius matrem & Iulianum patrem, matrimonij stipulationem; erat tamẽ omnibus explorata probationum falsitas. Quamuis etiam nulla lex vetat illegitimo thoro procreatos adire ad Pontificatum; peruulgata tamen hominum opinione receptum est, cum hoc defectu dignitatem eam minime consistere. Metuebat quoque, ne colori huic etiam vano robur accederet à potentia Imperatoris, inimicorum ipsius causam pro virili sustentantis. Sed illud omnium maxime sollicitum habuit, ne, sibi probe conscius, quibus artibus ad Pontificis summi fastigium ascendisset, quamque esset facile Cardinali *Columnæ* id probationibus peruincere; denique quam rigido diplomate *Iulius* II. & simoniacam Electio-

Item quod simoniacus.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

nem tanquam nullam declarasset, & vetuisset, ne per consensum subsequētem posset corroborari; idem adiret, quod olim *Baltasar Cossa*, dictus *Ioannes* XXIII. dignitatis & vitæ periculum. Porro, quid in Concilio *Spira* paulo ante memorato gestum sit, neque ipse quicquam addiscere potui, neque vsquam de eo mētionem comperi, nisi in iam dicto Manifesto, & apud *Paulum Iouium* in eiusdem Cardinalis *Columna* vita. In his tumultibus finem habuit annus, in publica omnium tum expectatione, tum formidine, quo locorum tanta procella esset incubitura.

1527.

Itaque anno sequenti, qui fuit M.DXXVII. omnes de Concilio actiones silentio obrutæ iacuere, solito rerum humanarum more, quo comparatum est, belli vt temporibus inter arma leges conticescant. Ea tamen interim acciderunt memoratu digna, quæ cum apprime faciāt, ad magis explicatam eorum, quæ de hoc argumento dicenda sunt, intelligentiam, ea necesse est commemorare. Enimuero *Prorex Neapolitanus*, obtentu rupti à Pontifice fœderis, dum *Columnios* persequitur; impulsuque *Pompeij* Cardinalis, & aliorum ex ea familia, copias suas Romam versus reducit. Alia parte *Carolus Borbonius* Cæsarei exercitus in *Insubria* Dux, cum neque exercitui stipendia posset persoluere, & vel seditionem militum, vel defectionem metueret, vt eos imperiis suis obsequentiores experiretur, in Pontificios fines populatum immisit; instigante potissimum *Georgio Franispergo* duce Germano, qui XIII. aut XIV. millia Germanorum *Lutheri* opinionibus atque doctrina imbutorum, in Italiam adduxerat, ac pro stipendio, singulis vnum nummum aureum dependerat è suo: additis interim promissis, de ipsis *Romam* deducendis, quo cum aurum ex omni Europa copiose fluat, ea vrbe capta certā vberrimæ prædæ spem animo præcipere debeant.

Cæsaris exercitus violatas inducias ostendens, Romam ducit, ductoribus Prorege Neapolit. Et Carolo Borbonio. Item Franispergo Germano.

Sub finem Ianuarii *Borbonius Padum* transgressus cum numeroso exercitu, *Romaniam* versus contendit. Ea res non mediocriter *Clementem* commouerat, qui & militum ingenium, & assiduas *Franispergij* ducis minas inaudiuerat. Ille enim iuxta vexillum laqueum deferendum curabat, in quem iactabat apud militem, se velle induere Pontificem, hoc artificio ad excitandos suos vtens, vt nec à se deficerent, & difficilis viæ molestias, etiam nullo stipendio numerato, deuorarent. Quibus rebus permotus Pontifex, faciles aures præbuit *Cæsari Feramusca Neapolitano*, qui dudum ab Hispania veniens à *Cæsare* ad Pontificem litteras attulerat, officii & humanitatis plenas. Is vbi fidem Pontifici fecisset, *Imperatorem* ex armato sub signis *Columniorum* in *Vrbem* ingressu maximam offensionem cepisse, & pacis esse perstudiosum, facile etiam eidem persuasit, vt ipse cum *Prorege Neapolitano* de induciis ageret. Et quamuis mense Martio subsequente *Georgius* ille *Franispergius* apoplexia correptus, in confinio mortis positus videretur: tamen cum exercitus in fines Pōtificiæ ditionis arma infesta iam intulisset, & iter cœptum non omitteret, sub finem mensis ad pacis conditiones ventum est à *Clemente*, licet sedis Apostolicæ dignitati

Qui laqueum Pontifici intentat.

Clemens VII. mensium inducias cum Prorege Neapolit. paciscitur.

tati

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

rati paruum conuenientes, & confoederatis cum suspicandi materiam, tum animos à iusta ipsius defensione alienandi subministrantes. Pactio igitur inita de cessatione ab armis VIII. mensium spatio, de LX. aureorum millibus à Pontifice pendendis, de *Columnijs* à diris omnibus ac censuris soluendis, ac demum *Pompeio* in pristinum Senatorii ordinis locum restituendo, quod ægerrime tandem impetratum.

Quibus Borbonius non stans, in oppugnatione Romæ peruenitur.

Verum *Borbonius*, vtcumq; sic pactis cum Prorege induciis, & pecuniis à Pontifice persolutis, & restitutis *Columnijs*, conditionibus his neutiquam sibi standum ratus, cõtinuato itinere cum exercitu quinto die Maii prope *Romam* castra metatus, die sequenti qua parte *Vaticanum* est, vrbem aggreditur. Illic, licet iuuentute Romana, maxime è Guelforum factione, & Prætoria Põtificis cohorte fortiter resistentibus, traiectoq; glande plumbea in inguine *Borbonio*, irruptio in suburbium ab exercitu facta est, in fugam cõiectis propugnatoribus. Pontifex re subita cõsternatus, cum Cardinalium plerisque in arcem è *Vaticano* confugit, repudiatoq; eorum consilio, qui illic non manendum, sed in *Vrbem* confestim eundum, deinde in tutum aliquẽ locum confugiendum putarent, constanter, sed infeliciter (fato ipsius actiones dirigente) illic hærendum sibi decreuit.

Vrbs tamẽ capta, diripitur.

Vrbs ergo capite orba, terroris & cõsternationis plena, idoneis consiliis & auxiliis destituta, militi in prædã cessit. Nam si pontes, per quos è suburbio & regione Transtiberina *Romam* itur, perrupti discissique fuissent, & hostilis acies paucis obiectis cohortibus retardata, Romanis saltem tempus datum esset, & Viris illustribus periculo eximendis, & rebus quibusque pretiosis in loco securo reponendis. Sed dum illi defensionis consilia negligunt, milites in vrbem irrumpentes domos diripiunt, ornamentis omnibus templa exspoliant, reliquias mortuorum, & alias res sacras non magni precii in terram abiectas conculcant, Cardinales atq; Antistites captos, per ludibrium vilibus iumentis imponũt, dignitatisq; suæ insignibus ornant, *Senensem* vero, *Mineruium* & *Poncettã* Cardinales, etiam pugnis cõtusos, per totam vrbem contumeliose circumducunt. Neque Hispani & Germani Cardinales, licet hoc se tutiores existimãtes, quod ex his nationibus exercitus constaret, minus ignominiose, quam cæteri, habiti.

Cardinales & Præsules indignissime habentur.

Clemens in Hadriani mole captiuus.

Pontifex in arce *Sancti Angeli* obsessus, & auxilii spe destitutus, cum Cæsareis ducibus ea lege pactus est, vt arce ijs tradita, ipse in ea captiuus permaneret: vbi arcta satis custodia asseruatus. Sed in his rerum ac temporum angustijs quibus ille misere conflictabatur, nihil æque *Clementis* animum afflixit, quam Reipublic. *Florentinæ* status. Cardinalis enim *Cortonensis*, qui ciuitatem eam Pontificis nomine gubernabat, audito rerum *Romæ* infœliciter successarum nuntio, ciuitatem ipsam, & liberam Reipublic. administrationem ciuibus reliquit. Illi vero, eiectis mox *Mediceis*, libertate recuperata; & restaurata regiminis forma, tanto in Pontificem, totamque eam familiam odio exarserũt, vt omnia *Medicea* gentis insignia, non publicis modo, sed priuatis etiã locis affixa

Nihil æque deflet, ac restitutam Florentinis Medicæis eiectis, libertatem.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

affixa deleuerint; *Leonis* etiam atque *Clementis* simulachra in *Annunciata* fano loco celebri cōfracta deformarint.

Cæsar, ob Pōtificis Vrbisq; miserabilē casum, dolorē simulat. De Pōtifice in Hispaniam abducendo Cæsaris consilium.

Direptæ Vrbis *Romæ*, & capti Pontificis nuncius cum ad *Cæsarem* esset allatus, maximum ille animi dolorem externis multis signis publice testatus est, iussis etiam cessare ludis & spectaculis, quæ propter recens natum ei filium die eius mensis XII. *Valladoleti* celebrabantur. Sed religionis pietatisque suæ multo maiorem omnibus fecisset fidem, si suis simul imperasset, vt Pōtifex libertati restitueretur. Verum cum ille totos VI. menses ab eo tempore in custodia detentus fuerit, facile omnes perspiciebant, quantum inter veritatem & fucum interesset.

Ex eo de rebus componendis agi cœptum, educendoq; è custodia Pōtifice. Cupiebat certe *Imperator*, eum in Hispaniam abduci, magnam inde existimationi suę accessionē sibi spondens, si ex *Italia* in *Hispaniam* biennij spatio, captiui duo adeo potentes ducerentur, *Galliæ Rex*, & *Pontifex Romanus*.

Pontifex libertati restituitur.

Sed quum *Hispania* omnis, & maxime Antistites tantam Christiani nominis ignominiam execraturi viderentur, si, qui *Christi* in terris personam refert, in alias terras captiuus deportaretur, ab hoc incœpto *Cæsar* plane abstinuit. Magnam præterea inuidiam se ea re conflaturum putabat, & præsertim *Angliæ* Regem irritaturum, quē quod metueret, nolebat à se disiunctiorem, aut *Galliæ* Regi coniunctiorem, quam iam esset, per pacem Augusto mense publicatam: cum is potentem exercitum in Italiam iam misisset, & multis in *Insubria* victorijs esset potitus. Annuit tandem sub anni finem *Cæsar*, vt his legibus Pontifex è custodia emitteretur; Ne in *Mediolanensi* aut *Neapolitano* negotio *Cæsari* sę opponeret; de ea re caueret traditis *Ostia*, *Ciuitate veteri*, *Ciuitate castellana*, *& Rupe forli*, oppidis, obsidibus vero *Hippolyto & Alexandro* nepotibus. *Cruciatam in Hispania*, & vnam decimam obuentionum Ecclesiasticarum in omnibus regnis suis sibi concederet. Cum in has leges conuentum esset, facta Pontifici potestate discedendi è castello die nono Decembris, ille diffidentior diem anteuertendum ratus, nocte præcedenti paucis comitatus habitu mercatoris ex arce egressus primo *Faliscos*, deinde *Oruietum* petijt.

Bernates ac Basilienses religionis formā mutāt.

Principibus in hunc modum bello intentis; facta est variis in locis religionis mutatio: alibi publico magistratus decreto, alibi per tumultum popularem. *Bernates* enim in celebri suorum conuentu, adductis suis Doctoribus & Theologis, finitimis etiam aduocatis, post accuratam complurium dierum disputationem, eandem, quam *Tigurini*, doctrinam receperunt. *Basileæ* etiam eadem religio stabilita, imaginibus per totam vrbem in seditione populari prostratis, & concrematis: & magistratibus loco motis, alijsque suffectis.

Eos VIII. pagi ab incœpto dehortantur.

Alia parte VIII. Pagi de retinenda intra suos fines Ecclesiæ Romanæ doctrina edicunt, & prolixo *Bernates* scripto hortantur, vt ab instituta religionis immutatione desistant, quod ea cura, non ad vnum aliquem populum, aut prouinciam pertineat, sed ad Concilium ex vniuerso orbe collectū.

At Geneuenses, Cōstantienses, & Argentinenses Bernatibus accedunt.

Bernatum tamen exemplum sequuti *Geneuenses*, *Constantienses*, & populi illis vicini. *Argentinæ* etiam, post publi-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

publicam disputationem, de communi sententia decretum factum de Missa eousque abroganda, aut certe intermittenda, donec eius defensores demonstrent esse cultum Deo gratum: licet Imperij Senatus in *Camera Spirensi* cum litteris legatione eo missa id vetuisset: & neque vnius ciuitatis, neque omnium Imperii ordinum esse, rituũ, ac doctrinæ innouationem, sed vniuersalis, aut Nationalis Concilii propriam multis verbis demonstrasset.

Etiã Itali Faenzæ religioni reformatæ auscultãt.

In *Italia* quoque cum prope biennio neque Pontifex esset, neque Curia Romana, & illæ quas vtrique perpessi erant calamitates, plerisque viderentur exequutio sententiæ diuinæ cõtra eius regiminis corruptelas, permulti pronis animis, atque auribus Reformationi auscultabant, atque in priuatis diuersarum ciuitatũ ædibus, maxime *Faenzæ* Pontificis territorio, contra Ecclesiam Romanam prædicabant, crescente indies numero eorum, quos alij *Lutheranos*, ipsi se vocabant *Euangelicos*.

1528. *Fæderati Principes Pontificem ad bellum contra Cæsarem inuitant.*

Anno sequenti MDXXVIII. *Galliæ* Regis exercitus in regno Neapolitano magnos fecerat progressus, bonãque eius partem occuparat. Itaque Duces Cæsaris suum quoque exercitum *Roma* educunt, multis præda onustis periculo se subducentibus, multis pestilentia absumptis, quæ in vrbe grassabatur, vehementer imminutum. Cum Pontifice ergo sedulo agunt Confœderati Principes, vt, quãdoquidem *Roma* iam, non voluntate Imperatoris, sed necessitate fatali, milite liberata, tempori diutius inseruiendum non esset, suam cum ipsis coniunctionem demonstraret, cum armis spiritualibus, eum persequendo, tum Regno Neapolitano simul & Imperio eum deturbando. Verum Põtifex, siue tot ærumnis defatigatus, siue quod persuasum haberet Regem *Galliæ*, *Venetos*, aliosq; fœderatos, si superiores euaderent, libertatem *Florentinæ* ciuitatis conseruaturos, cuius ille imperium inhiabat ardentius, quam vindictam iniuriarum à *Carolo* acceptarum, apud se decreuit *Cæsari* omnino non aduersari, imo primo quoque tempore ad recuperandam eam ciuitatem amicitiam cum eo renouare.

At ille Florẽtiæ recuperãdæ studio tergiuersatur.

Quod quidem consilium, cum in animi penetralia dimisisset, fœderatis tamen causabatur inopiam, & virium imbecillitatẽ, quasi oneri magis quam adminiculo ipsis futurus: tum illud, quod si *Cæsari* ademisset Imperium, *Germaniam* imperij ęmulam, ad authoritatem eligendi Imperatoris sibi vendicandam esset excitaturus. Atque ista excusatione delenitis animis fœderatorum (erat enim egregius simulandi dissimulandique artifex) apud omnes prædicabat, se rerum secularium cogitationes prorsus deposuisse; sed apud Florentinos maxime, se à cogitationibus de Florentinæ Reipubl. administratione alienissimum esse, hoc solũ cupere, vt suiipsius, tanquam summi Pontificis rationem habeant, eodem loco quo cæteros Principes Christianos ducant; familiam suam tam atrocibus odijs in rebus priuatis non insectentur, sed *Mediceæ gentis* insignia in præclaris maiorum suorum substructionibus aspicere dignentur, sibi quidem decretissimum ad Ecclesiæ instaurationem, & Lutheranorũ conuersionem animum adiicere, atque

Et animi à rebus secularibus alienationẽ simulat.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

vt alijs exemplo praeat, in *Germaniam* iter suscipere. His ille sermonibus toto anno continuatis, credulis facile persuasit, clades cœlitus ad ipsius emendationem immissas; debitum tot ærumnis fructum produxisse, at quæ sequentibus annis acciderunt, longe aliam hominibus opinionem ingenerarunt; credentibus viris pijs, fuisse semen quod super petram aut iuxta viam ceciderit; rerum vero peritis, fuisse tendiculas ad *Florentinos* illaqueandos.

1529.

Anno proximo MDXXIX. cum deferuescēte belli impetu de pace in Imperatorem & Galliæ Regem ageretur, simul de *Concilio* tractatum est. *Franciscus* enim *Quignones Cardinalis Cruceius* ex Hispania reuersus, mandatum à *Cæsare* attulerat de restituendis Pontifici *Ostia*, *Ciuitate Veteri*, & aliis Ecclesiæ oppidis, quibus non multo ante *Cæsaris* ministris traditis, de promissorum suorum fide cauerat; & magnis ab Imperatore pollicitationibus Pontificem onerabat. *Clemens* rursus, cognito, inter Reges de pace agi, & quantū rebus suis commodare posset, *Carolum* sibi arctissima amicitia coniungi, *Hieronymum Vasonensem Episcopum* domus suæ præfectum, *Barcinonem* mittit ad leges conuentionum firmandas: in quas facile sic consensum est. Vt Pontifex *Cæsari* Regni Neapolitani iura diplomate concederet, non alio quam equi albi censu persoluto eo nomine: Item ius patronatus XXIV. Ecclesiarum Cathedralium, militibus suis trāsitum daret, & sibi Coronam Imperialem. *Cæsar* vicissim *Alexandrum Laurentij Medicis* filium, Pontificis Nepotem, *Florentiam* reduceret; ei connubio iungeret *Margaritam* suam extra matrimonium filiam; in *Ceruia*, *Rauenna*, *Mutina* & *Regio* oppidis, quorum alia *Veneti*, alia *Dux Ferrariensis* inuasisset, recuperandis Pontificem idoneis auxilijs iuuaret. Conuenerat etiam, vt in *Cæsaris* inauguratione sese inuicem debitis consuetisque honoribus ceremoniisque acciperent. Vnum modo caput longiorem habuit disceptationem, Pontifice postulante, vt *Cæsar*, & *Ferdinandus Lutheranos* ad parendum Ecclesiæ Romanæ armis cogerent: alteris vero ad eos in viam reducendos Concilii conuocationem flagitantibus. Sed cum inter eos de aliis satis conuenisset, ne hic dissidendo cætera destruerentur, in eam itum est sententiam, vt staretur verbis generalibus; his nimirum: Vt reducendis in vnionem Ecclesiæ Lutheranis Pontifex vias omnes spirituales tentaret; *Cæsar* & *Ferdinandus* temporales. Sin autem ipsorum peruicacia ad arma sumenda cogerentur Reges, hoc casu Pontifex daret operam, quantam poterit maximam, vt cæteri omnes Principes Christiani ipsis irent suppetiatum.

Pontifex receptis Ecclesiæ oppidis cum Cæsare paciscitur.

Pactorum conuentorū leges.

Caput controuersum, de Protestantibus ad obsequium Pōtificis redu cendis.

Fœdus in hunc modum sancitum *Clementi* magnam attulit voluptatem, aliis plerisque omnibus maximam peperit admirationem, eum, qui non ita pridē cum dominio existimationem amisisset, paulo momento amplissimę fortunæ restitutum, demirantibus atque ex Italis, qui euentus conspicati essent tantæ varietati, imo contrarietati obuios, multis eam miraculo Diuino imputantibus, Curialibus vero præclustri fauoris diuini erga Ecclesiam suam testimonio.

Clemens dignitatē pristinam recuperat.

In

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Pontificis ad Comitia Spirensia Legatio.

In *Germania* vero indicto à *Cæsare Spiræ* conuentu, datoq; ei Idibus Martijs initio, Pontifex eo misit *Ioannem Thomam Mirandulanum*, qui Principes hortaretur ad bellum Turcicũ, & nomine suo, pecunias & auxilia, quanta posset, per res suas superioribus annis ita misere accisas, maxima polliceretur: simul, omnem animi sui ingeniique contentionem, ad pacem inter *Cæsarem*, *Galliæque Regem* constituendam: quo rebus sic pacatis, sublatisq; omnibus impedimentis, religioni in *Germania* restituendæ, Concilio cõuocato, quã ocyssime posset incũbere.

Pontificiorũ studiũ in dissociãdis Protestantibus Hassiæ Lantgrauius prouide præuertit.

In eo conuentu ante omnia cœptũ est agi de religione. Pontificij id vnum studebant, vt aduersarios non idem de cœna Domini sentientes, aliis *Lutheri*, aliis *Zuinglij* doctrinam amplexantibus, omnino dirimerent. Sed *Hassiæ Lantgrauius*, vir prudens, rerumq; peritus, periculo præuertendum existimans, eam opinionum diuersitatem, non tanti esse, ac iactabatur, momenti ostendit; propositoque suis & dissensionis detrimento, & ex ea commodo aduersariorum, vtrisque magnam cõcordiæ spem iniecit. Post multam vero in conuentu disceptationem, dum tolerabilis aliqua rerum componendarum ratio quæritur, in hanc tandem sententiam fit decretum. Quandoquidem superioris *Spirensis* conuentus sententia, prauis interpretationibus detorta, multis dederit occasionem absurdissima dogmata tuendi, atque elucidationem necessario requirat, ideò edicere se, vt qui *Wormaciense* Cæsaris edictum hucusq; firmiter tenuerunt, idem deinceps teneant, eique seruando populum adstringant vsq; ad Concilium, cuius iam *Cæsar* certam spem facere videatur, qui vero doctrinam immutarunt, nec ab ea discedere absq; periculo seditionis possunt, etiam hic sese contineant, nec adusque Concilij tempus quicquam innouent præterea. Ne Missa abrogetur, neue vspiam, etiam vbi nupera doctrina obtinuit à quouis impediatur. Vt Anabaptistarum error, prout ab Imperatore iam pridem edictum est, capite luat. Vt de concionibus & librorum editionibus ea seruentur, quæ Ordines *Norimbergæ* cõgregati semel atque iterum constituerunt: Nimirum vt Ecclesiarum ministri caute circumspecteque agant; à verbis asperioribus, aliorum famam violaturis, aut populum contra magistratum concitaturis, sibi temperent; noua dogmata, scripturæ verbis non satis firmata, non procudant; controuersiis omissis, Euangelium iuxta interpretationem ab Ecclesia probatam prædicent, Concilium denique, quod sententia sua lites legitimum in modum dirimat, patienter expectent.

Conuentus Spirensis Decretũ.

Principes Euangelici contra decretum illud protestantur.

Huic decreto Elector *Saxoniæ* cum aliis quinque *Germaniæ* Principibus se opponunt, iniquum esse affirmantes, à superioris conuentus decreto, quo sua cuique religio vsque ad Concilium permittebatur, discedere, cum id de communi omnium consensu factum, nisi omnes pariter assentiantur, rescindi non posse. Dissensionum originem & causas in cõuentu *Norimbergico* luculenter fuisse commonstratas, id ipsum confitente Pontifice: & ad eum tunc missa Principum de C. iniuriis, quibus tum grauabantur, postulata, licet nulla inde sequuta emẽ-

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

datione. Omnium deliberationum hunc fuisse finem, tollendis controuersiis nullam esse viam *Concilio* expeditiorem. Id dũ expectatur, quod illi nuper decreuerint, admittere se non posse, nisi vna verbum Dei purum ac putum abnegare, Missam in integrum restituere, veteres abusus renouare in animo habeant. Illud quidem, quod dicitur, Euangelium esse docendum iuxta probatas ab Ecclesia interpretationes, se vehementer probare; sed in eo litem versari, quæ sit vera Ecclesia. Nam sanciendo decretum adeo obscurum, nouis tumultibus & controuersiis fenestram patefieri, eoque huic se non posse assentiri: verum facti sui rationem palam omnibus, & ipsi quoque *Cæsari* reddituros. Dum autem, vel Generale totius orbis Concilium, vel prouinciale *Germaniæ* inchoatur, quod iure possit improbari, nihil se facturos.

Et ciuitates aliquot vnde nomẽ Protestantium.

Atque huic Principum declarationi XIV. primi nominis in *Germania* Ciuitates sese adiungunt: à quibus cępit nomen *Protestantium*, iis omnibus qui in religione instauranda *Luthero* se addixerant indigetandis, celebre ac peruulgatum. Principes enim cum ciuitatibus palam protestati sunt, se à *Spirensi* eo decreto prouocare ad *Cæsarem*, & ad futurum Generale vel nationale Concilium, ad omnes denique iudices non suspectos.

Dissidÿ inter Lutherum & Zuinglium de Cœna Domini, initium

Et quoniam nuper facta est mentio de discrepantibus *Lutheri & Zuinglÿ* in materia cœnæ Dominicæ opinionibus, non erit ab instituto nostro alienum, eam rem altius repetere. Cum doctrinæ instauratio cœpta esset duobus in locis, idque duorum hominum interuentu, quorum alter ab altero non pendebat, *Lutheri in Saxonia, & Zuinglÿ Tiguri*, factum est, vt in aliis omnibus doctrinæ capitibus idem sentirent, adusque annum MDXXV. in explicando autem sanctissimo Eucharistiæ Sacramento sententiis aliquantum discreparent. Quamuis enim inter vtrumque conueniret, corpus & sanguinem *Domini nostri Iesu Christi* esse in Sacramento tantummodo inter vtendum, corde autem ac fide recipi; docebat tamen *Lutherus* ea verba à Christo pronunciata, *Hoc est corpus meum*, sensu nudo ac simplici accipienda, prout verba sonant: *Zuinglius* contra figurate, spiritualiter, & Sacramentaliter, non autem carnaliter intelligenda. Hoc dissidii semen paulatim augescens, in eam magnitudinem excreuit, fouentibus id verborum nimia amarulentia præsertim *Martino* cum suis, vt inde in *Spirensi conuentu* occasionem cœperint Catholici diffidentię, simultatisque inter aduersæ factionis homines disseminandæ. Sed *Lantgrauius Hassiæ*, qui aduersariorum fraude detecta, vnanimes & cõcordes suos proposita conciliationis spe hactenus conseruarat, cum vt promissis staret, tum vt sementem dissidiorum auferret, *Marpurgi* colloquium instituit mense Octobri eiusdem anni MDXXIX. solicitatis eodem *Heluetiis*, vbi de summa rei placide ageretur. E *Saxonia* venerunt *Lutherus* cum duobus discipulis: ab Heluetiis *Zuinglius* & *Oeco-Lampadius*. Ibi *Luthero* & *Zuinglio* solis causam per multos dies, disceptantibus, inter partes non conuenit, siue quod controuersia in tantum procedente, de existi-

Ei conciliando colloquiũ Marpurgi instituitur.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

existimatione auctorum agi videretur; siue (quod in quæstionibus de verbis vsuuenire solet) quæstionis exiguitas animorũ obstinationem aleret: siue deniq;, quod ad amicum aliquanto post tempore scripsit *Lutherus*, cum tantos turbarum fluctus iam excitatos conspiceret, nollet *Zuingliana* verborum cœnæ interpretatione Pontificiis tantopere exosa, Principes suos magis inuisos reddere, & maioribus obiicere periculis. Verum quidquid horum in caussa fuerit, certe de vniuersali caussa certissimum est, visum esse Diuinę Maiestati, ex hac opinionum dissonantia varios, qui ex eo tempore sequuti sunt, effectus producere. In fine tantum colloquij, opera *Lantgrauij* eousque est assensum; quandoquidem in aliis dogmatis idem sentirent, ab omni acerbitate etiam in hac cõtrouersia deinceps abstinendum, Deumque rogandum vt concordiæ facem allu ceret. Quod quidem consilium ab exquisita prudentia, aut, vt ipsi loquebantur, à summa caritate profectum, quia à posteris neglectum, instauratæ religionis progressum immane quantum retardarit. Omnis enim in re religionis subdiuisio aduersariam factionem potenter armat.

Re infecta disceditur.

Cæsar Bononiã venit, atq; ibi inauguratur à Pontifice.

Fœdere inter Pontificem & *Cæsarem* ad eum, quem diximus, modum inito, rebusque ad inaugurationem Imperatoris necessariis rite ordinatis, *Bononia* ciuitas ante alias huic rei destinatur. Neque enim Pontifici videbatur consentaneum, vt ea celebritas peragеretur *Romæ*, præsentibus iis, qui ante duos annos illam diripuissent. Erat etiam *Carolo Cæsari* gratior, ꝙ ciuitate ea multo minus rituũ ac cæremoniarum requirente quàm *Roma*, iter suum in *Germaniam* esset acceleraturus, quod vehementer desiderabat. Venit ergo *Bononiam* Põtifex prior, quippe honoratior, & post eum *Cæsar* V. Nouembr. vbi totos IV. menses substitit, in eodẽ cum Pontifice palatio degens. Multa inter hos Principes agitata fuere, partim ad quietẽ vniuerso orbi Christiano comparandam, partim ob peculiaria vtriusq; commoda. In his præcipua erant, per vniuersam *Italiam* pax, & Protestantium in *Germania* euersio. De illa cum instituti huius non sit verba facere, quod ad alteram attinet, nonnulli è *Cæsaris* Consiliariis, considerato *Germanorum* ingenio, qui pristinę libertatis essent retinentissimi, censebant lenib. & moderatis rationibus agendum, multaque dissimulanda vt Principes ad Pontificis obsequium reducerentur. Ministros enim, & nouitios illos Doctores, Principũ fauore subsidioq; destitutos, ad officium facile redituros. Huic autem rei verum & vnicum remedium in cõuocatione Concilij esse positum; quod & illi vehementer efflagitabãt, & omnium ad se ora animosq; augustissimo suo nomine, maximeq; venerando pellicere posse videbatur.

Cæsaris Consiliarij Concilij conuocationem suadent.

At Pontifici nihil iuxta ac Concilium erat formidabile, atq; odiosum: inprimis Vltramõtanum, liberum, cui interfuturi essent ij, qui excusso Papalis obedientiæ iugo, alios in suam sententiam nullo negotio videbantur attracturi. Animaduertebat etiam, vtcumque communem cum *Episcopis* foueret caussam, ad quorum opes & latifundia isti nouatores affectabant viam, tamen, cum inter eos atque Curiam

At Pontifex Concilium auersatur.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

riam Romanam iam diu multæ extitissent altercationes, de emolumentis Curiæ suæ Cōcilij autoritate permultum haud dubie amputatum iri: *Episcopis*, beneficiorum collationes, præuentiones, caussarum etiam aduocationes, dispēsationum, absolutionum & similium iura suo sibi iure vendicātibus; quę omnia cum bona parte Ecclesiasticæ Iurisdictionis Romana Curia cum magna ipsorum iniuria vsurpasset. Itaque oēs ingenij vires in hoc vnum intendit Pontifex, *Cæsari* vt persuadeat, Concilium non modo ad cōpescendos *Germaniæ* motus parum vtile, aut fructuosum, verum rebus quoque suis, autoritatique Imperatoriæ in ea prouincia conseruandæ plane noxium ac detrimentosum. Duplex enim aiebat hominum genus Lutheranæ pestis contage infectum, populum, & Principes, siue proceres. Esse quidem populum Doctorum illecebris fascinatum; sed Concilium non esse viam depellendo huic fascino, illuminandæque multitudini accommodatam: quin licentiæ populari introducendæ potius opportunam. Vbi enim populo conceditur, religionem in dubium vocare, & maiorem in doctrina lucem postulare; legib. Imperij continuo quæstionem moturum, atque *Cæsareæ* authoritati metas quoq; decretis suis positurum. Quando semel dabitur ei venia examinandæ potestatis Ecclesiasticæ, ad inquirendum in secularem è vestigio gradum facturum. Multo esse facilius primis postulatis obstare, quam vbi semel acquieueris, vllo rationum velut sufflamine postulandi impetum sistere. De Principibus autem ac Proceribus *Cæsari* persuasum cupiebat, illos non pietatem spectare, Deique cultum, sed Ecclesiasticorum bonis inhiare, & dominium absolutum quærere, vt excusso Pontificis imperio, Imperatoris etiam iugo, qua poterunt, colla subducant. Horum plerosque quod in huius arcani adyta sese nondum penetrarint, ab ea labe adhuc esse puros & inuiolatos: vbi vero semel arcanum detexerint, ad eundem proculdubio scopum actiones suas collineaturos. Non esse dubitandum, Pontificem amissa *Germania* magnam iacturam facturum, sed Imperatoris, & *familiæ Austriacæ* iacturam fore multo maiorem. Itaque dum maior Principum pars adhuc audiens est Edictis Cæsareis, mature prouidendum, neque committendū vt authoritatis Imperatoriæ aciem patiatur hebescere. Celeritatem in hac actione necessario adhibendam, antequam vel deficientium numerus sit auctior, vel defectionis commoda sint magis explorata. Nihil autem cum celeritate huic actioni adeo necessaria magis pugnare, quam Concilium. id quidem, omnibus licet eo propēdentibus, neque vllo remorante obstaculo, non nisi post aliquot annos posse conuocari; nec in eo nisi tractu temporis negotia posse expediri. Atque id vnum si spectetur, maximi esse rē momenti; neq; impedimentorum ratio habeatur, ab iis proficiscentium, qui rerum personarumque variis obtentibus Concilium vel impedire, vel protollere, vel inane reddere conabuntur; quæ innumerabilia esse possunt. Addebat insuper, iactari in vulgus, Pontifices ideo consilium detrectare, quod metuant,

Et Cæsarē à Concilio petendo dimonere admititur.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

metuant, ne ipsorum decurtetur authoritas. istam vero apud se rationem nunquam valuisse, qui sciret authoritatem suam à *Christo* immediate datam, addita promissione, *portas inferni contra eam non præualituras*; & superiorum temporum experimentis addidicisset, authoritatem Pontificis, nullius Cōcilij celebratione imminutam, sed à Patribus *Christi* verbo audientibus pro absoluta nullisq; adstricta limitibus, cuiusmodi est, semper agnitam. Quod si Pontifices humilitatis ac modestiæ studio, aliove intuitu, iure sibi debito interdum abstinuerint; tum ipsos Patrum auspiciis ad illud exequendum adductos. Atq; id obuium esse rerum anteactarum monumenta voluentibus, ex quibus clarissimum euadat, Pontifices, quoties hæreticis conuincendis, aliave iusta de caussa Concilia congregarunt, maius potestati suæ momentum addidisse. Immo si omissa *Christi* promissione, vnico & vero authoritatis huius fundamento, rerum humanarum ratio tantum habeatur, cum Cōcilium ex Episcopis constet, etiam illis amplitudinē Pōtificiam esse apprime vtilem; quod sub huius vmbone contra Principum ac populorum iniurias tutū habeant perfugium. Reges etiam & alios Principes, qui regiminis artem recte teneant, Apostolicæ authoritatis fore studiosissimos, quibus nulla alia relicta est via ad Antistites reprimendos, atq; ad officium reducendos, si quādo extra officij fines exorbitarint. Tandē concludit *Papa*, tā certo scire se, quem Concilium euentum sit habiturum, vt tanquā vates, siue hariolus, prædicere non dubitet, ex Concilio maiorem in *Germania* rerum perturbationem exorituram. Etenim qui Conciliū postulant, quæsito inde colore, in cœpta nouitate ad illud vsque tempus perseuerare velle: si Concilij authoritate ipsorum opiniones damnantur, tum aliud quidpiam obtenturos, ad vellicādam Concilij authoritatem. Ita *Cæsaris* potestatem aliis in locis conquassatam, in *Germania* fore nullam: Pontificis vero in *Germania* plurimum imminutam per reliquum orbem incrementum habituram. Atque hic maiorem sibi à *Cæsare* fidem adhibendam, quod nulla emolumenti sui ratione moueatur, sed solo studio videndi *Germaniam* Ecclesiæ restitutam, & debitum obsequium Imperatori redditum. Id autem obtineri non posse, nisi iter in *Germaniam* acceleret, proque sua authoritate imperet, vt Diploma *Leonis* & *Wormaciense* edictum exequutioni mandentur: si quid contra responsitent Protestantes, id non audiatur, siue Concilium petant, siue in dubiis maiorem lucem postulent, siue suæ ad Concilium prouocationis mētionem faciant, siue aliud quid, q́ perinde ac cætera, impietatem suboleat, causentur. Vbi primum refractarios inuenerit, tum vim adhibendam, idque ipsi factu facile contra tam paucos, Ecclesiasticis omnibus Principibus, & maiori secularium parte ad arma cum eo concurrentibus. Id quidem & decere Imperatorem Ecclesiæ Romanæ patronum, & sacramento, quod *Aquisgrani* in coronatione iam fecerit, & alteri, quod *Bononiæ* mox inter ipsius manus in corona recipienda facturus sit, esse inprimis consentaneum. Postremo liquido cōstare, celebratio-

Pontifex Bullam Leonis & Edictum Wormaciense vrget.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

brationem Concilij, aut aliam quamcumque in his rerum occasionibus actionem, necessario in bellum desituram. Esse itaque longe optimum, factuque facillimum, vegeto edicto, absolutoque imperio hos turbarum fluctus componere. Sin id frustra tentabitur, ad vim & arma potius esse decurrendum, quam vt licentiæ populari, magnatum ambitioni, hæresiarcharumque contumaciæ frænum sit laxandum.

Cæsar Pontifici auscultat.

Hæ rationes etsi parum decerent fratrem *Iulium Medices* Equitem Melitensem (sic vocabant Pontificem antequam ascitus esset in eam dignitatē) multoq; minus Papam *Clementem VII.* apud *Carolum* tamen valuerunt, suopte ingenio imperij magis absoluti, quam auus aut proauus in *Germania* obtinuissent, satis cupidum; tum *Mercurij Gattinaræ* Cancellarij Imperialis, & Cardinalis suasionibus obnoxium: cui Papa multa promiserat, singillatim vero vni è consanguineis aut clientibus eius, proxima, quæ instabat, Cardinalium electione, pileum purpureum.

1530. Comitia Augustæ indicit.

Peractis *Bononiæ* XXIV. Februarij ritibus ac ceremoniis in *Cæsare* inaugurando consuetis, cum *Germaniam Carolus* cogitaret, ad lites omnes sopiendas, conuentum omnium ordinum *Augustæ Vindelicorum* indicit ad diem octauum Aprilis, & mense Martio iter ingreditur.

Principes ad Ecclesiæ Rom. communionem reducere constituit.

Imperator *Bononia* discedens cum animo suo constituit, authoritatis imperijque sui viribus, Principes *Germaniæ* qui sese ab Ecclesiæ Romanæ communione segregassent, ad eiusdē obedientiam reducere, ac conciones, librosque de nouitia doctrina scriptos prohibere. Dederat abeunti comitem Pontifex Cardin. *Campegium*, qui legatus Comitiis adesset: vnaque miserat *Petrum Paulum Vergerium* Nuncium ad Regem *Ferdinandum*, cui mandarat, vt cum eo sedulo ageret, ne in Conuentu, vel disputatio, vel determinatio de re religionis institueretur; neve de Concilio in *Germania* ea de caussa conuocando quidquam decerneretur. Atque vt hunc Principem, quem, vt *Cæsaris* germanum, totque annos in *Germania* versatum, rerum potentem existimabat, haberet causæ suæ fauentiorē, concessit ei vt ad bellum Turcicum Ecclesiasticis per *Germaniam* tributum imperaret, ac quicquid auri & argenti in templorum ornamentis esset, in idipsum bellum insumeret.

Campegius Pontificius ad Comitia legatus, & Vergerius ad Ferdinandum Regem.

Cæsar Augustam ad Comitia venit.

Augustam omnes fere Principes venerant ante *Cæsarem*, qui Idibus Iunij eodem venit, pridie eius diei qui memoriæ corporis *Christi* est sacer, & die sequenti solemni populi pompæ adfuit. Sed cum à Principib. Protestantibus impetrare non posset, vt sacro interessent, Legatus, cui ea (vt ipse dicebat) contumacia in Pontificis præiudicium, maximum attulit dolorem, vt difficultatem illam superaret, & Protestantes adigeret ad Ecclesiæ Romanæ ritus præsentia sua cohonestādos, *Cæsari* author fuit, *Electori Saxoniæ* vt nunciaret, post octo dies, quando Conuentus initium esset futurum, pro ratione officij sui, sibi Missam adeunti, & Missam audienti præferret de more gladium. Elector, qui, si annuisset, cōtra animi sui sensum, contraq; eā, quā profitebatur religionem sibi faciendā videbat,

Elector Saxoniæ pro officio gladiū Cæsari Missā adeunti præferre iubetur.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

videbat, si abnuisset, familiæ dignitatē sibi amittendam, & voluntate *Cæsaris* alteri deferendam præsentiebat, suæ professionis Theologorum consilium perquirit. Illi respondent, posse eum actioni huic, tanq̃ ceremoniæ ciuili, non autem tanquam religiosę interesse, citato in eam rem *Elizæi Prophetæ* exemplo, qui *Naamani* Syriæ militiæ Duci, ad veram religionem conuerso permiserat, vt regi suo ad idolum venerandum inclinato, humerosq; ipsius innitenti adesset. Id consilium pleriq; damnabant, quibus nefarium videbatur diuersæ religionis ceremoniis interesse tanquam ciuilibus, cum nemo vnus reperiatur, qui non in eiusmodi sacris solēnitatibus necessitatis, aut vtilitatis suæ rationem aliquam possit obtendere. Alij cum Theologorū sententiam, tum Electoris factum probabant, facile cōspicati, præcludi potuisse aditum permultis incommodis, si nouitij isti Doctores, vel superioribus temporib. eam opinionem amplexati fuissent, vel in posterum eandem non auersarentur. Per eā enim cuiq; licere, vel dignitatis, vel ditionis, vel gratiæ apud præpotentem aliquem conseruandæ caussa, actioni cuiuis adesse, cui etiamsi alij tāquam religiosi intersint, ille tanquam ciuili possit interesse.

Et re cum Theologis deliberata paret.

In ea Missa, priusquam ad *Offertorium*, quod vocant, veniretur, *Vincētius Pimpinellus* Archiepiscopus Rosanus, Nuncius Apostolicus orationem habuit Latinam: in qua de nulla re spirituali aut religiosa disserebat; tantum Germanis, q̃ à Turcis tot tantaq; mala inulti perpessi essent, exprobrabat: multisq; Ducum Romanorum exemplis eos ad bellum Turcicum animabat. Hoc deteriori *Germanos* professus esse conditione, quod *Turcæ* omnes vnius Principis dicto essent audientes; multi vero in *Germania* immorigeri, parumque obsequentes. quod *Turcæ* vnam religionem colerent, *Germani* nouas cotidie procuderent, veteremque quasi rancidam irriderent. Stultitiæ etiam insimulabat *Germanos*, quod de fide sua immutādā cogitantes, sanctionem saltem aliquam, ac prudentiorem, magisq; politicam nō excogitassent. Quod si *Scipionem Nasicam*, *Catonem*, *Populum Romanū*, maioresve suos sibi ad imitandum proposuissent, Catholicam religionem nunquam fuisse abdicaturos. Hortari igitur, vt nouitatibus omissis, ad rem bellicam sint attentiores.

Pimpinelli Nuncij Apostolici oratio Germanos pungēs mordacita te aculeata.

In primo Ordinum consessu *Cardinalis Campegius* Pontificis Legatus, exhibitis legationis suæ literis, coram *Cæsare* Latine quoq; perorauit, tot sectarum quæ temporib. iis vigebant, caussam in eo positā asseuerans, quod pristinus caritatis & beneuolentiæ ardor iam esset extinctus; quod doctrinæ ac rituum mutatio non Ecclesiam lacerasset solū, sed politicæ quoq; administrationis formam sedib. suis conuulsisset. Huic malo vt medicinam afferrent superiores Pontifices, Legatos ad cōuentus ordinum misisse: sed quia nullum fecerint operæpretium, se à *Clemente* nunc missum, vt pro virili suaderet, consuleret, operaretur, quæ religioni restituendæ facerent. Hortari igitur, vt *Cæsari* (eximie eum laudarat) in iis quæ circa religionem & articulos fidei decreturus esset, constanter obtemperarent, & bellum cōtra Turcas alacres susciperent, Pontifice sumptus

Campegius literas exhibet, & orationem habet.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

& subsidia viro promittente. Orare per amorem *Christi*, per suam patriæque salutem, vt positis erroribus, *Germaniæ* Christianique Orbis liberationi inuigilent: id si faciant, Pontificem *Petri* successorem bona omnia iis dicere ac precari.

Cui Archiepisc. Moguntinus respondet.

Ad Legati orationem, Imperatoris atque Ordinum mandato, respondit *Archiepiscopus Moguntinus*, *Cæsarem*, qui officij iure supremus sit Ecclesiæ Patronus, omnes contentionum componendarum rationes tentaturum, omnesque vires ad bellum contra Turcas adhibiturum.

Principes etiam sibi coniunctos, daturos operam, vt ipsorum actiones, Deo Pontificique probentur.

Protestantes suam de fide confessionem Cæsari exhibent.

Auditis exinde aliis Legationibus. *Elector Saxoniæ* cum Principibus & ciuitatibus Protestantium, Imperatori exhibuit fidei confessionem Latine & Germanice scriptam, eamque legi instanter postulant.

Cæsar, qui eam palam legi nolebat, lectionem in sequentem diem distulit: quo die Legatos adesse noluit, ne quid interueniret, quod authoritati Pontificiæ possit creare præiudicium. Igitur congregatis in aulam laxiorem coram Imperatore Principibus, recitata fuit ea confessio, & altera seorsim exhibita à ciuitatibus *Zuinglij* doctrinam professis, quæ, nisi in articulo de Eucharistia, à superiore illa nihil discrepabat.

Augustanæ Confessionis capita.

Ista Principum Confessio, quæ, à Comitiorum, in quibus lecta fuerat, loco, exinde dicta est *Augustana*, duabus constabat partibus: prior vnum & viginti doctrinæ capita complectebatur, de Vnitate Dei, peccato originali, incarnatione, iustificatione, Euangelij ministerio, Ecclesia, administratione Sacramentorum, Baptismo, Eucharistia, Confessione, Pœnitentia, Sacramentorum vsu, Ordine Ecclesiastico, Ceremoniis Ecclesiæ, Politia ciuili, extremo iudicio, Libero arbitrio, caussa peccati, fide, bonis operibus, & Sanctorum cultu.

Altera pars continebat explicationem dogmatum in Ecclesia controuersorum, & abusuum qui à Confessionariis repudiabantur, septem capitibus in longum extensis comprehensa; de sancta Cœnæ Dominicæ sub vtraque specie communione, de coniugio Sacerdotum, de Missa, de confessione, de ciborum discrimine, de votis Monasticis, & de Iurisdictione Ecclesiastica: quæ omnia, si res ita postularet, se fusius explicaturos profitebantur.

In procœmio Confessionis suæ dicebant, se eam Cæsareæ Maiestati ideo tradidisse, vt obsequerentur ipsius mandato, quo præceperat, vt omnes dogmata sua proponerent. Idem si ab aliis factitatum sit, paratos se benigne, & amicabiliter cum ipsis disserere,

vt

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

vt concordiæ ratio ineatur. Sin ea non speratur, quandoquidem *Cæsar* in superioribus Comitiis semper testatus sit, se iustis adductum rationibus, nihil posse aut velle statuere in religione inconsulto Pontifice, sedulo ac diligenter acturum cum eo, vt Concilium generale congregetur. Immo, cum in *Conuentu Spirensi* renunciandum curarit, offensionum caussis inter se & Pontificem prope sublatis, non dubitandum, quin Papa Concilij conuocationi facile sit assensurus; se igitur in huiusmodi generali, libero, & Christiano conuentu, cuius in omnibus Comitiis facta est mentio, ex quo *Cæsar* electus est in Imperatorem, sistere se paratos, & caussam suam fortiter tueri.

Ad hoc Concilium, & simul ad Cæsaream Maiestatem se debita forma prouocasse, atque eidem prouocationi etiamnum adhærescere, neque vllo conuentus confessusve intuitu eam ante derelicturos, quam de fraterna in *Christo* reconciliatione omnino confidant.

Campegij Legati de Augustana Confessione sententia.

Eo die non aliud actum. *Cæsar* autem, priusquam ea de re quidquam statuat, Legatum consulendum putat. Qui perlecta, & cum Theologis, quos Italia secum adduxerat, multum considerata Protestantium confessione, etsi illi oppugnandam censerent, ac censuram ipsius Legati nomine euulgandam: tamen, cum & præuideret, eam maioribus molestiis præbituram occasionem, & palam assereret, dissensum in doctrina maximam partem videri verbalem, nec multum interesse, hoc modo potius an illo quid dicatur; tum rationi consentaneum haud esse, vt in disputationibus Scholasticis sedes Apostolica partem constituat, non est assensus, vt nomen suum his dimicationibus apponeretur.

Imperatori etiam respondit, non expedire his temporibus nouam doctrinam ad exacti examinis lancem appendere: sed diligenter expendere periculum ab exemplo, quod ministratur feruidis, acutis, & inquietis ingeniis, quibus nunquam defuturæ essent innumeratæ aliæ opinionum nouitates, non minori verisimilitudine proponendæ, atque ab auribus prurītu laborantibus, à quibus nouitates plurimum excitantur, auide hauriendæ.

Abusus vero, quos notassent, si corrigere quis sibi sumat, maiora ex remediis nascitura incommoda, quam ex malis, quibus medicina paretur. Sibi consultissimum videri, lecta Lutheranorum doctrina, ne audientium animos

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

præiudicio imbuat, legendam pariter eius doctrinæ confutationē, sed cuius exemplaria nulla spargantur in vulgus, ne fenestra aperiatur disputationibus. Tum captatis ex ipso negotio occasionibus dādam operam, vt Protestantes in errorum via quam ingressi sunt, vlterius non procedant, sed & minis propositis deterreantur, &, beneficiis fauoribusque alliciantur. Iam ea Confessio publice recitata, Catholicorum, qui aderant, animos varie affecit. Alijs enim magis erāt exosi Protestātes, quam antea, multo magis impios existimantibus, quā persuasum prius habuerant; alijs contra, multum de sinistra, quam de ijs conceperant, opinione remittētibus, atque doctrinam eorum multo minus, quam olim existimassent, absurdam reputātibus; suorum denique permultos abusus ab illis iure reprehensos confitentibus.

De eadem confessione Archiepis. Saltzburgensis opinio.

Neq; hic prætereundum est, quod *Cardinalis Matthæus Langius Archiepiscopus Saltzburgensis* apud omnes ingenue est professus, Missæ reformationem videri sibi honestam, libertatem quibusuis cibis vescendi, esse naturæ cōueniētem, immo postulationem eam, vt homines Christiani humanorum mandatorum onere liberentur, iustam & æquam esse: sed vt misellus Monachus omnes reformet, id non esse tolerabile. Etiam *Cornelius Sceperus* Cæsaris Secretarius interdum dicebat, concionatores Protestantes, si bene nummati fuissent, ab Italis, quā vellent religionem facile licitaturos; frustra autem expectari, vt ipsorum religio nisi auri splendore collustrata, vllam orbi lucem possit affulgere.

It. Cornelij Sceperi.

Cæsar

Cæsar Legati consilium sequutus, ipsius etiam consiliarijs valde probatum, & cupidus omnia negatione cōponere, studet primum eam quæ inter Legatos Ciuitatum & Principes intercesserat coniunctionē dirimere, cum vero id minus succederet, conscribi iussit cōfutationem scripti eius, quod Principes Protestantes exhibuere, deinde aliam seorsim Confessionis ab Legatis Ciuitatum traditæ. Conuocatis ergo Ordinibus, ad Protestantes conuersus, ait se post multam de confessione sibi exhibita deliberationem, viris aliquot pijs & eruditis præcepisse, vt de ea suum proferrent iudicium. Atque hic recitata Confessionis confutatione, multisq; opinionibus eorum repudiatis, tandem fassus est, esse in Ecclesia Romana nonnulla, quæ requirant emendationem, & quibus corrigendis ille operā erat daturus. Redirent ergo Protestantes ad Ecclesiam, & se suaque illi permitterent; si faciant, iusta omnia ab ipso expectent; sin minus, facturum quod deceat Eccclesiæ tutorē ac defensorē.

Confessionis confutationem scribi iubet & publice recitari.

Principes Protestātes vicissim profitētur se paratos quiduis facere, quod omnino salua conscientia possint, deinde, si quis doctrinæ ipsorum error Scripturæ testimonio commōstretur, statim emendaturos, tum si explicatio copiosior desideretur, facile daturos, quoniam vero eius, quam obtulerint doctrinæ, in confutatione eiusdem capita quædā sint admissa, quædam repudiata, si quidem confutationis exemplum sibi detur, doctrinam suam clarius explicaturos.

Protestantes confutationis exemplum sibi dari petunt.

Post multam actionem delecti fuerunt VII. Catholici & totidem Protestantes, qui de controuersiis conferētes,

Ad conciliandam religionem deliguntur vtrimque

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tes, concordiæ rationes inirent, inter quos cum parum conueniret, terni sunt vtrimque delecti, cum autem nec hi sententiis conuenirent, nisi in leuibus ac minutis quibusdam, quæ ad ritus spectarent, neutris in maioris momenti capitibus quicquam præter solitum remittentibus, facile apparebat conciliationis vias frustra tentari. Post aliquot demum dies, recitata etiã cõfutatione Confessionis à Ciuitatibus *Cæsari* exhibitæ, ciuitatum Legati respondent, in ea scripti sui confutatione multa è suis dogmatis recitari secus, quã à se scripto fuissent consignata; multa ad inuidiam ipsis conflandam, præter suam siuique magistratus mentem, in alium sensum detorqueri, quam verba ipsa loquantur, petere igitur, & obsecrare, vt exemplum confutationis sibi detur, ad obiecta clarius diluenda, neq; interim calumniis criminationibusq; fides habeatur, nõ audita iusta ipsorũ defensione, fuit tamen denegatũ ipsis cõfutationis exemplar, quod *Cæsar* nullã de rebus fidei disputationem vltra admitteret.

primum septeni dein terni, sed sine fructu.

Ciuitatũ Legati de cõfutationis fraude queruntur.

Cæsar Protestantes ad errores abdicandos solicitat.

Cum igitur hac non succederet, suasionũ quoq; viam sibi tẽtandam ratus *Cæsar*, Principibus persuadere conatur, temerariam admodum esse ipsorum confidentiam, qui tam pauci numero, noua dogmata, etiã in hoc ipso Ordinum conuentu abunde confutata, studeant introducere; qui erroris, hæreseos, falsæque religionis Cæsareã Maiestatem, tot Principes, & proceres *Germaniæ* audeant damnare, præ quibus ipsi ne manipulum quidem hominum efficiant; qui, quod scelere non vacat, suos parentes atque maiores pro hæreticis habeant; & dum Concilium postulant, in inchoata errorũ via persistere nihilominus cogitent. Verum dum illi, doctrinam suam esse nouam, aut Ecclesiæ Romanæ ritus veteres esse pernegant, neq; suasorijs huiusmodi quicquam impetratur; *Cæsar* tandem ad eas artes cõuersus, quibus *Cardinalis Campegius* vtendum esse ei persuaserat, seorsim cũ singulis per internuncios agendum censet. Hi cuique Principum propositis primum emolumentis, quæ & ipsi vehementer expetiuissent, & quibus res suas domesticas multo ampliores & augustiores essent facturi; deinde damnis ac detrimentis, in quę aduerso & rebus suis refragrante *Cæsare*, necessario videbantur præcipites ruituri, vt ad Ecclesiæ communionem reuerti vellent, ab iis sedulo contendebant.

Principes nullis artibus ab incœpto dimouentur.

At Principes, siue crederent rebus suis satis consultum, etiam si in cœpta religione perseuerassent, siue cõscientiæ suæ ac religionis libertatem putarent rebus omnibus rationibusq; humanis longo interuallo anteponendam, nullis officiorũ quamlibet amplis repræsentationibus ab instituto dimoueri se patiebantur. Immo ne id quidem *Cæsari* concedere voluerunt, vt Romanæ religionis exercitiũ intra ditionis suę fines permitteretur, vsque ad Concilium intra semestre tempus denuntiandũ. Id enim habebant persuasum, esse Legati Pontificii commentum, qui cum quod animo instituerat, assequi non posset, se rem factam habiturum iudicabat, si per omnem *Germaniam* restitutio Romanæ religionis vsu, populum ab eo cultu auersum turpis implicasset, atque ita variis mutationibus, quarum occasióne nu-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ne nuper nata doctrina posset extirpari, aditum patefecisset. Nam de Concilio, quod intra semestre spatium promittebatur indicendum, satis intelligebat, plurima quotidie interuenire posse impedimẽta, quæ illud vel protollerent, vel omnem illius expectationem eluderent.

Decretum Augustanum.

Protestantibus re infecta discedentibus, *Cæsar* ad antiquos ritus Religionis Catholico-Romanæ stabiliendos, edictum faciendum curat, cuius hæc erat summa, Ne qua in missa fiat mutatio, aut in Sacramentis confirmationis & extremæ vnctionis: ne imagines loco dimoueantur, sed ablatæ reponantur: fas non sit negare liberum arbitrium, aut credere, nos sola fide iustificari, Ecclesiæ sacramenta, ceremoniæ, ritus & exequiæ mortuorum eadẽ forma retineãtur qua prius: Sacerdotia idoneis conferantur: Sacerdotes qui vxores duxerunt, eas vel relinquant, vel edicto sint obnoxii: irritæ sint oẽs bonorum Ecclesiæ venditiones, & in profanos vsus applicationes: in docendo & concionando omnes hanc formulam sequantur, hortentur populum ad Missam audiendam, Virginem Mariam, cæterosque diuos implorandos, dies festos celebrandos, ieiunia peragenda: domicilia Monachorũ, & alia ædificia sacra, quæ diruta, reædificentur, de Concilio Pontifex interpelletur, vt illud intra sextum mensem loco idoneo indicat, intraque anni spatium habeat initium. hæc omnia firma rataque sint, neque vlla appellatio, vel exceptio his opposita habeat locum, atque vt decretum hoc valeat, quisque non modo vires & facultates, sed vitam etiam & sanguinem impendat, si quis obnitatur, contra eum Camera procedat.

Pontifici dolet Cæsarem in Decreto suo de religione cognoscere.

Pontifex de euentu Comitiorum Imperij per Legatum certior factus, maximum animo interiore cœpit dolorem, cum intellexit, *Carolum*, iuxta consilium, quod ei dederat, Lutheranis quidẽ pro suo in eos imperio vim armaque intentasse, sed de cætero cũ iis non egisse, vt decebat Ecclesiæ Romanæ patronum, cuius non erat de ipsorum causa cognoscere, sed potius decretum Pontificium mandare executioni: cum ille è contrario, tum cõfessiones eorum admiserit, recitarique publice fecerit; tum colloquium controuersiijs cõciliandis instituerit. Dolebat ei vehementer, quod de nõnullis fidei capitibus inter eos conuenisset, sed multo magis quod ceremoniis quibusdam abolendis assensum suum commodasset; auctoritatem Pontificiam hoc ipso violatam existimans, quando tanti res momenti se inconsulto agebatur; cui si Legati sui authoritas saltem interuenisset, tolerabilis quodammodo ea actio fuisset. Existimabat porro maximum suæ causæ creari præiudicium, quod Ecclesiæ Antistites in eam rem consensissent, sed nihil æque mentem eius excruciabat, atque promissio Concilii sibi merito exosi: in quo promittendo quamuis honorifica authoritatis suæ facta sit mentio; tamen ei indicendo semestre tempus præscribere, & rursus eidem incipiendo annum præfigere non esse aliud, quam manum immittere in id, quod Pontificis sit proprium, & Imperatori primas, Pontifici secundas deferre. Atque ex his principiis facile colligebat, cũ parum bonę spei

Et Concilium non promittere modò, sed & tempus ei præstituere.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ſpei de rebus *Germaniæ* ſuperſit, de alexi-pharmaco eſſe ſibi cogitandum, ne peſtilẽs illud malũ ad integras corporis Eccleſiæ partes tranſgrediatur. Et quoniam quod factum eſſet, infectũ reddi non poterat, prudens eſſe, celare id ſe inuito factum, quin potius autorem ſe facti laudare, quo leuiorem plagam exiſtimatio ſua accipiat.

Pontifex licet à Cõcilio alieniſſimus, apud Reges & Principes eius cõuocandi ſtudium ſimulat.

Principibus itaque ac Regibus omnibus Chriſtianis facti ſui rationem redditurus, ad eos calendis Decembris hac forma litteras miſit. Speraſſe ſe fore, vt *Cæſaris* præſentia hæreſim Lutheranam extingueret, eaque de cauſa præcipue ſe *Bononiam* profectũ, vt illum ſua ſponte ſatis animatum vehemẽtius vrgeret, cum autem *Cæſaris*, legatique ſui litteris intelligat, Proteſtantes magis magiſque obfirmari, re cum Cardinalibus cõmunicata, nullum reperiri efficacius remedium, quã Concilium publicum, à maioribus etiam in huiuſmodi cauſis vſitatum. Itaque hortari eos, vt ipſi coram, vel per legatos cauſam adeo ſanctam adiuuare velint; ſe, quod ſui ſit officii facturum, atque vbi primum poterit, in aliquo *Italiæ* loco huic rei maxime oportuno publicum & liberum concilium indicturum. Eas litteras miniſtri Pontificii, quo res omnibus eſſet cognita, quaquauerſum diuulgarunt; non quod Pontifex, aut Curia Romana Concilium, à quo erant alieniſſimi, vel deſideraret, vel in animo inſtitueret, ſed vt remediorum malis ac corruptelis præſentibus applicandorum expectatione, homines in officio continerentur, nec à Pontificis obedientia diſcederent. Per paucos tamen ea fraus fefellit, cum omnibus fere ſuboleret, iſtam Principum inuitationem ad Concilium, cui neque tempus, neque locus, neque modus erat præſtitutus, anticipationem eſſe nimis affectatam.

1531. Proteſtantes ad eoſdẽ Reges dant literas calumnijs depellendis.

Ex his Pontificis literis occaſione captata, Proteſtantes menſe Februario ſequentis anni, ad eoſdem Reges & Principes dant literas, hoc tenore. Non neſcire ipſos, veterem eſſe querimoniam piorum ac proborum hominum, Eccleſiaſticorum vitia inſectantium, quod ab *Ioanne Gerſone* & *Nicolao Clemangiis* in *Gallia*, ab *Ioanne Coleto* in *Anglia*, atque ab aliis alibi eſſet factum, idem his annis proximis acciſſe *Germaniæ*, Monachis quibuſdam indulgentias venales circumferentibus, atque ex ea re deteſtabilem & infamem facientibus quæſtum. Deinde commemoratis omnibus, quæ ab eo tempore aduſque vltimum Ordinum conuentum accidiſſent, pergunt narrare, quemadmodum aduerſarii ipſorum *Cæſarem* alioſque Reges contra ſe adnitantur accendere variis calumniis, quas in *Germaniæ* conuentibus iam refutarint, atque in generali Concilio facile diluere non dubitent, modo eius generis ſit, in quo præiudiciis & affectibus non ſit locus. Inter eas calumnias maxime capitalem eſſe, quod Magiſtratus damnent, ac legum dignitatem eneruent, quod à veritate longiſſime abeſſe, ipſorum doctrinam euincere; quæ, vt in *Auguſtanis* Comitiis teſtatum fecerant, Magiſtratibus honorem defert, & dignitatem legum tuetur magis, quam ſuperiori ætate ſit factum; quæ Magiſtratus informat ſuã conditionẽ ac vitæ genus eſſe Deo pergratũ; & populũ monet Magiſtra-

tui

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

tui honorem & obsequium deberi propter Dei ipsius mandatum, qui cōtemptum potestatis ordinariæ à se institutæ impunem non dimittit. Hæc se ad ipsos, tanta prudentia authoritateque Principes, voluisse perscribere purgandi sui caussa, orantes, ne calumniis fidem habeant, sed integrum sibi iudicium reseruent, donec detur locus criminationib. publicitus eluendis. Orare etiam, hortentur *Cæsarem*, vt Ecclesiæ bono, Concilium pium atque liberum in *Germania* primo quoq; tempore cogat, neque antequam controuersia legitime disceptata fuerit atque definita, eam ferro armisque dirimat.

Ad eas Galliæ Angliæque Reges benigne respondent.

Ad quas literas *Galliæ Rex* benigne respondens, gratias agit Principibus & ciuitatibus, de communicato sibi tanti ponderis negotio; ostendit gratam admodum esse sibi criminationum obiectarum purgationem; probare etiam ipsorum de vitiis emendandis postulationem, atque eadem cum ipsis esse voluntate; petitionem Concilii iustam, & sanctam, immo necessariam sibi videri, non *Germaniæ* modo, sed vniuersæ Ecclesiæ bono: non esse honestū armis litem dirimere, quam disceptatione transigere liceat. Iisdem prope verbis erant conscriptæ *Regis Angliæ* literæ nisi quod vltra significabat, se Concilium vehementer expetere, & de concordiæ rationibus apud *Cæsarem* intercessurum quam diligentissime.

Camera Spirensis aduersus Protestantes sententia fiscales seuera.

Edicto Cæsareo per *Germaniam* innotescente, Protestantes statim ad *Cameram Spirensem* abripiūtur, alijs zelum obtendentibus, aliis iniuriarum acceptarum vindictam cogitantibus, aliis denique aduersariorum bona inuadere intentis. Et quamuis multæ sententiæ latæ essent, item declarationes, & confiscationes factæ, aduersus Principes, Ciuitates, & priuatos; nulla tamen in fisci commodum vertit, nisi forte contra priuatos homines, quorū bona in Catholicorum dominiis erāt sita. Alii enim sententias illas fiscales spernebant, imminuta non modo Cameræ, sed *Cæsaris* etiam existimatione, qui tum facile cœpit obseruare, medicinam morbo, qui indies ingrauescebat, non fuisse accommodam. Itaque Principes & ciuitates non contenti iudicia fiscalia vilipendere, de arcto inter se fœdere contrahendo cogitant, sese ad defensionem cōparant, etiam ad domestica auxilia additis externis.

Vnde Principes & Ciuitates ad vim hostilem propulsandā fœdus ineūt.

Cum igitur res ad bellum vtrisque partibus periculosum, & quomodocunq; desiisset, Germaniæ exitiosum spectare videretur, permisit *Cæsar*, vt Principum aliquot intercederent, & de cōcordiæ rationibus agerent. Qua in deliberatione, multis capitibus ac conditionibus vtrimq; agitatis, quod reliquum erat eius anni M D X X X I. insumptum est, vt anno sequente, in *Comitijs Ratisbonensibus* quæ tunc indicta, aliquid, quod firmum ratumque esset, decerneretur.

Ciuile bellum inter Tigurinos & Quinquepagicos religionis causa.

Omnia interim suspicionum erant plena, vtrisque sibi inuicem magis ac magis diffidentibus. Atque hoc anno inter *Heluetios* quiddam memorabile accidit, quod rebus inter eos componendis dederat occasionem. Etenim, etiamsi dissidium inter *Tigurinos, Bernates* & *Basileenses* ab vna parte, & *Quinquepagicos* ab altera religionis causa ortum, aliarum ciuitatum interuentu

sæpius

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sæpius sopitum fuisset; animis tamen partium exulceratis,& nouis odiorum occasionibus subinde prouenietibus, hoc anno recruduit. *Tigurini* enim & *Bernates*, omnibus viarum claustris occupatis, ne quid ad illos alimoniæ deueheretur, omnino prohibebant; vnde ad arma mox itum est. In exercitu *Tigurinorum* erat *Zuinglius*, qui, vtcumque amicorum plurimi suaderent, vt domi resideret, &alteri ministro prouinciam eam traderet, parendum neutiquam cēsuit, ne videretur in cōcionibus solum hominum animos accendere, in discrimine vero animo deiici ac deficere. Pugnatum est die II. Octobris, inque ea pugna è *Tigurinis* multi desiderati, in quibus erat *Zuinglius*: cuius cæde magis quam victoria gauisi sunt Catholici. In corpus exanime variis insultibus & ignominiis sæuitum est. Atque ea mors potissima fuit causa pacis denuo per intercessionem constituendæ, vtrisque de religionis suæ studio nihil remittentibus. Persuasum erat Catholicis quinque pagorum, extincto eo, qui statū religionis concionibus suis mutasset, facile omnia ad pristinam faciem reditura, eaque persuasio hoc altiores fixit in ipsorum animis radices, quod *Oecolampadius Basilea* minister, *Zuinglio*, coniunctissimus, intra paucos dies è vita decesserat, ex interitu amicissimi hominis animo supra modū saucius. Catholici enim vtriusq; mortem adscribebant prouidentiæ Diuinæ, quæ nationem Helueticam commiserata, dissensionum authores subitis pœnis mulctasset. Et quidem certe, pia est & religiosa ea cogitatio, tribuere Deo, Deique prouidentiæ omnem humanorum euentuum dispositionem. Sed statuere finem, ad quem summa illa sapientia res hominum dirigit, id arrogantiæ, siue præsumtioni est proximum. Homines quidem amore tam arcto tamque religioso opiniones suas amplexantur, vt inducant animum credere, eas nō minus Deo, quam sibimetipsis esse charas & dilectas. Sed experientia eorum, quæ sequentibus annis acciderunt, facile euicit, pagos qui dicuntur Euangelici, post mortem horum virorum multo maiores quam antea, in doctrina ab ipsis accepta fecisse progressus: illustri argumento, tam copiosam messem ab altiori causa, quam *Zuinglij* coloni opera prouenisse.

In quo Zuinglius occumbit.

Pax inde sequitur.

Rerum euentus Deo adscribere pietatis est: sed qua fini quid fiat, definite pronunciare, temeritatis.

In *Germania* iterum actum est de pace inter *Cæsarem* & *Protestantes* ad Concilium vsque seruanda, intercedentibus *Archiepiscopo Moguntino* & *Principe Palatino* Electoribus: in qua actione multa scripta, multa prius mutata, quam vtriusque parti satisfieret. Ex iis *Cæsar* facile animaduertit Concilium omnino esse necessarium: ob eamque causam re cum *Galliæ Rege* ante communicata, hominem suum *Romam* misit equis cursorijs iter facturum, qui cum *Pontifice* & *Senatu Cardinalium* de ea re ageret. De Concilii loco, aliisque conditionibus non multum laborabat *Imperator*: hoc maxime spectabat, *Germania* vt fieret satis, atque vt Protestantes eo venientes Concilii authoritati sese permitterent: quod quidem *Galliæ Rex* etiam æquum censebat, in eam rem operam suam pollicitus. Legationis ad Pontificem hæc fuit summa. Se aliis viis omnibus

1532.

De pace cū Protestantibus vsq; ad Concilij tempus ineunda agitur.

Cæsar apud Pontificem Concilij conuocationem vrget.

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Cæsar apud Pontificem Concilij conuocationem vrget.

bus frustra tentatis, ad Protestantes Ecclesiæ recōciliādos idoneis, authoritate Imperii, minis, promissis, iuris iustitiæque rigore, cum præter armorum, aut Concilii viam nihil superesset, atque armis contra eos experiri tutum non esset, *Turca* cum magno belli apparatu prouinciis suis insultante, necessitate adactum ad alterum decurrere, eoque Pontificem rogare, vt decessorum exemplo Concilium eiusmodi concedere vellet, cui Protestantes non detrectarent se submittere: quandoquidem sępius professi essent, se liberi Concilii sententiæ staturos, in quo iudicandi potestas, penes eos esset futura, qui priuata commoda non spectarent. Pontifex, quamuis Concilium omnino auersabatur, audita tamen *Cæsaris* postulatione, illud non putauit prorsus denegādum, sed assensus est eum in modum, quo sciebat neutiquam accipiendum. Tres enim Ciuitates proposuit ditionis Ecclesiasticæ, *Bononiam*, *Parmam*, & *Placentiam*, omnes & multorum hominum capaces, & ad eos alendos vbertate soli, aerisque salubritate præstantes, ac spatiosum territorium circumiectum habentes; quo Protestantes absque scrupulo possent se recipere, accepto à se liberi ac pacati comeatus diplomate, quo etiam ipse ire decreuisset, vt omnia pacifice, vti decebat Christianos, agerentur, & ab inimicis vnusquisque esset immunis. Affirmabat autem iniquam esse postulationem de Concilio in *Germania* celebrando, neque *Italia* istum sui neglectum videri tolerabilem, cui, cum *Hispania* & *Gallia* in rebus Ecclesiasticis plurimum concedant, propter prærogatiuam Pontificatus huic Prouinciæ prope peculiarem, minime esse expectandum, vt *Germaniæ* velint cedere. Ad hæc, debilem & languidam fore eius Concilij authoritatem, quod solis constaret Germanis, aliarum omnium nationum, maxime *Italorum*, *Gallorum*, & *Hispanorum*, auersissimis ab eo animis. Medendæ valetudini non ad nutum ægrotantis, sed pro arbitrio medici, remedia esse adhibenda. *Germaniam* nouarum opinionum multitudine, & varietate corruptam, non adeo sincere de controuersijs iudicaturam, atque *Italiam*, *Galliam*, *Hispaniam*; quas noxius ille doctrinæ halitus nondum afflauit, nec à sedis Apostolicæ omnium fidelium parentis, ac magistræ obedientia segregauit. De modo autem rerum in Concilio definiendarum addebat ille, frustra deliberationem institui, neque quicquam hic esse difficultatis, nisi nouam, & in Ecclesia inauditam quis Concilii formā velit comminisci. Esse enim exploratissimum, ius suffragii in Concilio Canonum Decretis, solis competere *Episcopis*, cōsuetudine autem *Cœnobiarchis*, & Pontificis priuilegio aliis quibusdam concedi, cæteros omnes, qui audiri cupiant, horum sententiæ acquiescere necesse habere, decreta omnia, per absentiam Pontificis Synodi nomine confieri; sin ille Synodo intersit, suo ipsius nomine Patribus solummodo approbantibus expediri. In eandem sententiam disserebant *Cardinales*, addita semper ratione aliqua ad refellendam Concilij necessitatem, si *Leonis* diploma locum haberet. Illud si mādetur exequutioni, præsētem malis opem allaturū. Qui vero huic

Et Pontifex quidē Concilium nō recusat, sed vrbem Italiæ & sua ditionis Concilij locum designat.

Causæ ob quas Germaniam respuit.

In modo rerum definiendarū noui nihil admittit.

Cardinales Concilij necessitatem refutant.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

huic Pontificis decreto, de Consilio Cardinalium stabilito parere recuset, nihilo magis Concilii decreto staturũ. Neque enim Protestantes aliud in finẽ Conciliũ deposcere, nisi ad eludendam interea temporis *Wormaciensis Edicti* exequutionem; quippe quibus cõpertum sit, quod *Leo* decreuerit, id à Concilio necessario approbandũ, nisi velint esse conciliabulum, ad instar aliorũ omniũ, quæ se subduxerũt à Põtificia doctrina & obediẽtia.

Cæsaris Legatus instat vt in Germania Concilium celebretur.

Legatus Cæsareus; ad temperamẽtum huic rei adhibendum, cum Pontifice & duobus Cardinalibus ad hoc negotium destinatis sæpius loquutus, ad ea, quæ illi dicerent, respondebat, *Italiam, Galliam, Hispaniam*, Concilium non postulare, neque iis adeo esse necessarium, atque idcirco quid illi dicant, vel sentiant, non esse magno opere attendendum. Medicandis Germaniæ malis ea remedia quæri, quæ ægritudini aliqua proportione respondeant, eoque locum aliquem deligendum, quem vniuersa ea natio non recuset adire. Ex aliis nationibus, quarum non tãtum intersit, si viri aliquot eximii Concilio interueniant, id sufficere, quas designassent ciuitates, licet multarum rerũ opportunitatibus insignes, à Germania tamen procul abesse. Et quamuis interposita Pontificis fide de commeatus securitate nemo dubitare debeat, Protestantibus certe, & antiquis, & recentibus de causis omnia esse suspecta, atque hoc nomine in primis, quod à *Leone Clementis* cõsanguineo pro hæreticis iam pridem sint damnati. Ac licet vnũ hoc omnibus ipsorum rationibus diluendis sufficiat, quod in Pontificis fide vnicuique sit acquiescendum: hoc certe Põtificem, pro singulari sua in rebus tractandis prudentia atque experientia non nescire; aliorum impotentiæ, imbecillitatique aliquid necessario condonandum; immo, quod summo iure iis non debetur, quando æquitatis ratio id suadeat, tamen humanitus elargiendum. De suffragiis vero in Concilio ferendis disserebat, quandoquidem partim eorum consuetudine, partim priuilegio inualuissent, latum nunc aperiri campum beneficentiæ suæ exercendæ, alia consuetudine introducta, ad præsentis temporis necessitatem magis accommodata. Cœnobiarchis enim olim propter doctrinæ præstantiam, & rerum religionis intelligentiam de more in Concilium admissis, rationem nunc postulare, vti homines doctrina iis pares, vel superiores, etsi Abbatum titulis non insigniti, assuetudinis etiam libertate fruantur. Priuilegium autem ad satisfaciẽdum omnibus patefacere aditum. Nam si Põtifex priuilegii beneficium indulgere velit omnibus, qui in eo cętu Dei cultum studeant promouere, tum certe Concilium liberum, Christianam, & ad eam, quam omnes expetunt, pietatis amussim concelebraturum.

Suffragij in Concilio ferendi ius varium.

Pacis inter Cæsarem & Protestantes cõciliata leges.

Ad istas Legati rationes cum præter iam dicta à Pontifice nihil esset respõsum, atque id Concilii negotium, *Cæsare* ab eo in loco & forma dissentiente, non procederet; *Cæsar* ad pacis actionem antea cœptã diligentius sollicitandã animũ adiecit: quæ, ingruente bello Turcico, opportune facta, XXIII. Iulii fuit promulgata in hanc formã. Vt inter *Cæsarem* & oẽs Germa-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

nici Imperij Ordines, Ecclesiasticos & seculares pax publica sanciatur, adusque generale, liberum & Christianum Concilium. Ne religionis causa cuiquam bellum inferatur; ne quis capiatur, dispolietur, aut obsideatur, sed mutua inter omnes amicitia atque veritas Christiana vigeat. *Cæsar*, intra sextum mensem Concilium denuntiandum; intra annum, inchoandum procuret. Nisi id impetrari possit, Imperij Comitia habeantur, in quibus quid in re Concilij, quid item in aliis rebus necessariis faciendum sit, statuatur, actiones omnes forenses in causa religionis à Procuratore fisci, aut ab aliis contra *Electorem Saxoniæ* eique fœderatos intentatæ, ad futurum vsque Concilium, aut saltem vsque ad prædictam Ordinum determinationem suspendatur. *Elector* vicissim *Saxoniæ*, alii Principes, & Ciuitates spondent, se pacem publicam fideliter conseruaturos, *Cæsari* debitam obsequentiam delaturos, & idonea contra Turcam auxilia daturos. Eam pacem *Cæsar* per literas die II. Augusti, ratam habuit ac firmauit, lites forenses suspendit, operam suam de conuocando ante VI. menses Concilio & ante annum auspicando, promisit. Communicauit etiam cum Principibus Catholicis capita legationis Romam missæ de Concilii celebratione: hoc addito, permagnas adhuc restare, de modo & loco difficultates, de quibus nondum conueniat. Daturum tamen operam, vt Pontifex illud indicat ante diem præstitutam, & sperare, illum non defuturum Reipublicæ, & officio suo: sin eueniat secus, alium Ordinum Conuentum, inuestigandis huic rei remediis denunciaturum.

Eam Cæsar ratam habet & Cōcilium pollicetur.

Hæc prima fuit religionis libertas, *Confessionis Lutheranæ*, quæ *Augustana* exinde dicta est, sectatoribus publico Comitiorum decreto concessa: de qua varia erant hominum vbique iudicia. *Roma* crimini dabatur *Imperatori*, quod in alienam messem falcem immisisset; cumque omnes Principes arctissimis cōstricti teneātur censurarū vinculis, ad extirpandos eos, quos Romani Pontifices iam damnarunt, immo ad vitam, & fortunas, in eo officii genere, si res id exigat, collocandas; *Imperator* vero præ aliis hoc magis, quo in religionis tutelam iusiurādum concipit solemnius: *Carolus* tamen Cęsar, inaudito exemplo, spreta sacramenti sui religione, cœlestem vindictam in caput suum accersere ausus sit. Alii pietatem & prudentiam *Imperatoris* laudabant, qui alia omnia posthabuisset ei periculo, quod nomini Christiano impēdebat ab armis Turcicis, cum fide in Christum ex diametro pugnantibus. quibus ille se imparem sentiens, maluit Protestantes, etiam Christianos, & ceremoniis quibusdam, differentia certe tolerabili tantum discrepantes, pace constituta sibi adiungere, quam offensioribus à tergo relictis, in hostem ducere. Illud enim axioma Romæ adeo decantatum, hæreticos quam infideles prius armis esse persequendos, augendo Pontificis dominio forsitan esse accōmodum, sed Christianæ rei amplificandæ haudquaquam esse opportunum. Alii nulla habita Turcarum ratione dicebant, Principatus & regna legibus ac institutis Sacerdotum, præ cæteris mortalibus ambitione & emo-

Libertas religionis Protestantibus Ordinum decreto primitus permittitur.

Diuersa hominum de hoc Cæsaris facto iudicia.

Regnorum administratio ad prudentum consulta, non ad scita Sacerdotum est conformāda.

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

emolumentis occæcatorum, minime esse administranda: sed ad vtilitatis publicæ rationem, quæ suadet defectus quosdam interdum esse tolerandos. Principibus omnibus Christianis ex officio pari cura ac studio incumbendum, vt ipsorum subditi veram fidem amplectantur, ac vt Dei præceptis pareant; atque in hoc, non magis quã in illud animum intendant. Atqui in republica, si vitium aliquod sine excidio status publici extirpari nõ potest, esse quidem Diuinæ Maiestati non ingratum, vt id toleretur: neque maiorem puniendis hæreticis, quam scortatoribus impositam obligationem. quod si quietis publicæ caussa hi tolerantur, nihilominus tolerabiles esse eos, qui nõ easdem nobiscum opiniones tueantur. Et quamquam non est facile adducere in medium exempla Principum, qui ab octingentis circiter annis eam rationem inierint, superiorum tamen temporum annales replicanti facile appariturum, non factum modo, sed laudabiliter, necessitate eo adigente, effectum. Si *Carolus* post tentata vndecim annorum omnis generis remedia, componendis religionis dissidiis, nullum reportauit operæ nauatæ pretium; an vitio ei esse vertendum, si interea, dum expectat salutarem medendo ei malo Concilij opem, *Germaniæ* pacem dederit, ne fatalem ipsius casum aspiceret? Non esse in procliui, vt alienum Principatum administret alius ab ipso Principe, qui solus status sui necessitates omnes intelligit. Quisquis enim statum suum gubernauerit, aliorum Principum res rationesque secutus, hunc eundem facile deperditurum. neque sperandum, fœliciori vt euentu *Germania* ad *Romanorũ* nutum administretur, quam si *Roma* ad voluntatem *Germanorum* regeretur.

Cæsaris factum, licet diuinis humanisq; legibus consentaneũ, Romanensibus nõ probatur.

Nec vero cuiquam hos rerum successus legenti, opinor, mirum videbitur, si hæc aliaque permulta homines tum animo agitabant, disserebantq;: cum eæ res omnes intimis sensibus attingeret. Id enim hic quæritur, vtrum æquius sit vnamquamque regionem Christiani orbis, pro necessitatis vtilitatisque suæ ratione administrari, an vero vnius se Ciuitatis libidini mancipare, cuius commoditatibus procurandis alias omnes exhauriri, vastarique necesse sit. Ex iis, quæ proxime sequuta sunt temporibus, tanquam illustribus documentis, satis fuit, eritq; perpetuo testatum, consilium hoc Imperatoris, legibus diuinis & humanis fuisse consentaneum. Et quamuis ea res Pontificis cogitationes vehementer conturbauit: ille tamen pro summa sua in rebus ciuilibus prudentia, facile perspexit, nullam subesse iustam de *Cæsare* conquerendi caussam. verum, quod fines ipsis essent longe diuersi, neque eodem compendia vtriusque spectarent, animo à *Cæsare* cœpit esse auersiore.

Et Pontificem reddit ab eo alieniorem.

Fœdus tamen inter eos renouatur, etiamnũdum obliterata ex Pontificis animo offensione.

Solymanno Turca ex *Austria* pedem referente, *Cæsar* in *Italiam* profectus, *Bononiæ* in colloquium venit cum Pontifice rebus communibus. fuit quidem fœdus inter eos renouatum, sed Pontificis animo non satis erat factum: quod *Carolus* libertatem religionis Protestantib. sicut dictum est, concessisset; tum, quod in negotio Concilij inter eos non conuenisset. *Imperator*, quod à Legato suo anno proxime

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

superiori ꝓpositum erat, vrget, Concilium nempe eiusmodi, quod malis *Germaniæ* medeatur; cuiusmodi nullum esse possit, nisi Protestantes aliquam eius conuentus partem constituant. Pontifex omnino Concilium detrectabat, sed si eius conuocandi aliqua oborirētur necessitas, petebat, vt nec extra *Italiam* celebraretur; nec suffragiorum ius aliis, quam iis, quib. Pontificio iure competit, tribuatur. Ad voluntatem *Papæ* Imperator haud dubie actiones suas attemperasset, si viam aliquam adinuenisset, qua satisfieret Protestantibus. Atque vt id Pōtifex persuasum haberet, hoc proposuit, vt ille Nuntiū in Germaniam, ipse mitteret Legatum, ad formam modumq; difficultatibus reperiendū, cum promisso, Legatum suum omnia ad Nuntij nutum voluntatemq; facturum. Accepit Pōtifex conditionē, licet omnino non placeret; hoc animo fixum tenens, quando officium hoc ab vtroque ministro susceptum non succedat, & *Carolus* id studere pergat, vt *Germaniæ* satisfiat, tum se per *Regem Galliæ* firmiter sibi deuinctum, curaturū, vt Imperatoris desideriis remora semper aliqua obiiciatur.

Pontificis de loco ac modo Concilij postulata.

Cæsar, dū simul Papæ, & Protestantibus studet satisfacere, curis anxius.

Pontificis cogitatio de confœderatione cū Gallo.

Conditioni propositæ exequendæ post festū Paschatis an. MDXXXIII. misit Pontifex in *Germaniam Hugonem Rangonem* Episcopum Rheginum, qui *Cæsaris Legato* comitatus, ad *Ioannem Fredericum* Saxoniæ Electorem, eius patre ante aliquot menses vita functo dignitatis paternæ hæredem, & inter Principes Protestantes primarium, profectus, in hunc modum mandata exposuit. *Clementem* ab ipso Pontificatus sui initio, præ aliis hoc optasse, vt dissidia religionis per *Germaniam* nata componerentur; eaque de caussa viros doctrina præstātes eo amandasse, quorum industria vix succedente fœliciter, in maxima spe tamen fuisse Pontificem, *Cæsarem* post suum ex *Italia*, accepta Imperij Corona discessum, omnia fortiter perfecturum. Cum vero optatum finem assequutus non esset, *Carolum* iterum in *Italiam* venientem, Papæ demonstrasse, nullum commodius remedium adhiberi posse, quam publicum Concilium ab ipsis Germaniæ Principibus summopere desideratū. Quæ quidem res cū Pontifici pergrata acciderit, tum Reipubl. caussa, tū *Cæsari* vt gratificetur, ipsum de industria cum mādatis missum, ad futuri Concilij modum, tempus, ac locum designandum. De modo autem atque ordine necessarias aliquot conditiones ab eo proponi.

1533. Pontificis & Cæsaris legatio in Germaniā ad Protestātes, & nominatim ad Saxonē.

Primo vt liberum sit ac generale, cuiusmodi ante æuo Patres soliti sunt celebrare. Deinde, vt qui Concilium postulant, illius decreta se seruaturos spondeant. alioqui enim oleum & operam ludere, conditis legibus, quibus nemo teneatur. Tum, qui coram adesse non possunt, missis eo Legatis spondeant, caueantque. Adhæc, necesse esse, vt omnia eodem, quo nunc sunt, statu permaneant, nec ante Concilium quicquam innouetur. De loco autem addebat Nuntius, longam, frequentem, multamq; habitam à Pontifice deliberationem. locū enim deligendum feracem, qui commeatum tam celebri coronæ abunde suppeditet, & salubrem, qui grassantibus morbis non remoretur Concilij progressum. Ipsi vero vrbes admodum commodas

Conditiones proponūtur, quas in Concilio Papa requirit.

De loco Concilij.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

das videri, *Placentiam, Bononiam, Mantuam*; è quibus, quę maxime opportuna videbitur, Germanis relictā eligendi potestatem. Quod si quis Principū ad Conciliū venire, aut Legatos mittere detrectauerit, aut decretis Concilij obtemperare recusauerit, æquum esse, vt alij Principes Ecclesiam defendant. Tandem concludit, si ad hæc postulata *Germania* commode responderit, Pontificem cum aliis Regibus confestim acturum, & intra sex mēses Cōcilium indicturum, quod post annum habeat initiū, vt tum ad victum necessaria comparentur, tum omnes, etiam lōgius dissiti, iis quæ ad longinquam profectionem erunt necessaria, minime destituantur.

Ioan. Frederici Saxonis in deliberādo mora Nuntio mirifice grata.

Nuntius, quæ à se proposita essent, scripto comprehensa *Electori Saxoniæ* tradidit, & Legatus quoque Cæsareus eisdem prope verbis ad eum vsus est. Ille vero petito ad respondēdum spacio, incredibili Nuncium gaudio perfudit: qui moræ ac procrastinationis percupidus, captato ex *Saxonis* responsione augurio, fœlicem sibi negotij exitum animo præsagiebat. Neq; ab eo laudib. prosequendo temperare sibi potuit; quod in deliberatione tanti momenti spatium interponendum censeret. Intra paucos tamen dies re-

Saxonis responsum.

spondet Elector, lætari se vehemēter, quod intelligat *Cæsarem* cum Pōtifice de Concilio tali habēdo constituisse, in quo iuxta promissionem Germanis sæpenúmero factam, secundum verbi diuini præscriptum controuersiæ legitime terminentur. quod ad se attinet, paratum esse, iis, quæ ꝓponuntur, in præsentia respondere; verū quia multi sint Principes & Ciuitates, qui in Comitiis *Augustæ*, eādem secum agnouerint fidei confessionem, neque priuatim sibi licere, neque omnino vtile esse caussæ, vt his inconsultis respondeat. Conuentui diem esse præstitutam XXIV. Iunij; modicam hanc temporis dilationem nō grauate concedendam, vt communicatis consiliis generalis & certa conclusio afferatur. Atque hæc iterata procrastinationis mentio, cum Nuncij animum magis exhilarauit, tum spem excitauit; quippe qui annorum dilationem, quam mensium præoptabat.

Generalis Protestantiū in Smalcaldico Cōuentu responsum.

Verum Protestantes ad diem dictā *Smalcaldiæ* conuenientes per literas communi nomine responderunt, Se magnas agere *Cæsari* gratias, qui ad Dei gloriam, & salutem Reipubl. laborem hunc Concilij conuocandi susceperit. incassum vero suscipi, nisi conditiones sanandis *Germaniæ* malis necessariæ adhibeantur, quæ Concilium postulat, in quo res controuersę recte atque ordine definiantur. Bene quidem sperare se, quod *Cæsar* in multis Imperij Comitiis eiusmodi Concilium promiserit, quod Principes & Ordines matura habita deliberatione in *Germania* cogendum decreuerint. Indulgentiarum occasione, quas quidam impudēter prædicabant, multos errores patefactos, Pontificem *Leonem* vna cum Doctoribus, qui illius temporis abusus manifestarunt; doctrinā eorum quoq; damnasse; sed eam condemnationem Prophetarum & Apostolorum testimoniis oppugnatam. Inde natam cōtrouersiam, de qua cognosci non potest, nisi in Concilio, in quo, nec sententia Pontificis, nec cuiusuis potentia caussæ præiudicium afferre debeat: vbi non iuxta leges Pontificias, aut scholasticorum opiniones,

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

sed secundum sacram scripturam iudicium fiat. Id nisi impetratur, frustra omnem suscipi laborem, sicut ex nonnullis anteactorum Conciliorum exemplis manifestum euadit. Porro ista Pontificis postulata huic scopo proposito esse plane contraria: cum Ordinum Imperij petitionibus, & promissis Imperatoris etiam pugnare. Quantamlibet enim Concilij libertatem Pontifex verbis obtendat, certe factis omnes ita constringere, vt neq; vitia reprehendi possint, neque errores emendari; ipsi vero Concilij nomine dominationem suam atq; potentiam agitatur constabilire. Iniquum esse quod petitur, vt quis decretis seruandis ante sese deuinciat, quam intelligat, quo ordine, aut modo, formave sint constituenda. An Papa, penes se, suosque, supremam velit esse decernendi authoritatem? An ex sacrarum literarum sententia controuersias velit dirimi? an vero secundum instituta & traditiones humanas? Captiosum etiam videri quod dicitur, Concilium ex veteri Ecclesiæ more habendum. Nam si vetustus ille mos intelligitur, cum Conciliorum decreta, sacris literis erant consentanea, eum morem se non defugere: verum proxime superiorum seculorum Cõcilia, in quibus, humanis, Pontificiisque decretis plus æquo deferebatur, à priscis illis differre plurimum. Speciosa quidẽ obtendi, sed interim libertatem eam quæ in caussa hac necessario requiritur, omnino adimi. Orare itaq; Cæsarem, in id incumbat, quo legitime omnia agantur. Populos scilicet omnes attentos, & erectos in Concilij spem, votis atque precibus illud flagitare; quæ in mœrorem, animique cruciatum vertent, quando spe sua deiectis dabitur quidem Concilium, sed cuiusmodi nec postulatum fuit, nec promissum. Non esse dubitandum, quin omnes Imperij Ordines, cæterique Reges & Principes, idem secum sentiẽtes, disrupturi sint ac repudiaturi laqueos & vincula, quibus Pontifex illos interstringere, captareque in nouo hoc Concilio cogitat; cuius vnius arbitratui si omnis ea actio permittatur, rem omnem se Deo commissuros, & quid facto opus sit, consideraturos. Quod si forte certa & legitima cautione interposita citentur, modo videant se ad nominis Diuini gloriam aliquid posse præstare, fide publica apparituros: sed ea lege, vt nec Pontificis postulatis, nec Concilio, quod ab Ordinum Imperij decretis sit alienum, assensum suum commodare velint. Denique orare iterum *Cæsarem*, vt ista in malam partem non accipiat, verum potius elaboret, ne authoritate sua vtatur ad confirmandam eorum potentiam, qui multis iam annis in homines innocentes crudelitatem exercuissent.

Protestãtũ obiecta contra ea quæ Pontificis nomine de Concilio proposita.

Protestantes non contenti responsum hoc suum ad *Pontificem* & *Cæsarem* mittere, typis etiam mandandum curarunt, vna cum postulato Nuncij, quod Pontifex ipse parum prudens, & nimis apertum iudicabat. Itaque quæsito inde colore, quod ætate esset grauis, & obeundo legati muneri impar, illum reuocauit, & ad *Paulum Vergerium*, Nuncij sui partes apud *Ferdinandum* Regem tum temporis agentem, scripsit, eam vt legationem subiret, secundum præscriptam

Põtifex Vergeriũ Nuntium in locum Rãgonis sufficitũ. quid officij sui sit, monet.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

scriptam ab ipso formulam, ad id vero in primis animum aduerteret, ne à voluntate sua latum vnguẽ discedat, aut cuiquam temperamento aures præbeat; etiam vrgente *Ferdinando* Rege, ne ipsum imprudens in angustias coniijciat, aut necessitatem ei imponat indicendi Concilij, quod vtilitatibus Ecclesiæ, sedisque Apostolicæ tanto opere aduersetur.

PP. à Cæsare alienior, fœdus cum Gallia Rege matrimonio firmat.

Dum hæc in Germania agebantur, Pontifex, qui, quid ad postulata sua Germani essent responsuri, facile præuiderat, & ex suo cum *Cæsare Bononiæ* colloquio, illi diffidere cœperat, quod in controuersia de *Mutina* & *Rhegio* inter *Papam* & *Ferrariensium Ducem* agitatam, ad *Cæsarem* vero tanquam arbitrũ compromissa, *Cæsar* in fauorem *Ducis* pronuntiasset, prorsus ab eo est abalienatus. Ob quã causam cum Rege *Galliæ* fœdus inijt quod matrimonio inter *Henricum* Regis filium natu minorem, & *Catharinam Mediceam* proneptem suam deinceps confirmauit: cuius ergo *Massiliam* Pontifex ad *Franciscum* Regem conueniendum profectus est.

In Papæ & Francisci Regis colloquio Massiliæ quid desideratum, quid actũ.

Illud vero iter cum ab omnibus reprehendi accepisset, tanquam nullius publici boni causa institutum, sed ad familiam suam solum amplificandam, ille contra susceptum causabatur, ad persuadendum Regi, vt Concilio faueret, quo Lutherana hæresis extirparetur. Quanquam illud satis constat, inter alia inibi tractatum, vt *Rex Christianissimus* ageret cum Protestantibus, in primis autem cum *Hassiæ Lantgrauio*, qui iter in *Galliam* tunc adornabat, vt à Concilio petendo desisterent, & suo nomine polliceretur ijs, si quam aliam conciliandis dissidiis rationem reperirent, se & sincere & efficaciter ei rationi promouendæ operam omnem suo tempore commodaturum.

Gallus impulsore Põtif. agit cũ Lantgrauio Hassiæ, de Concilio non conuocando, aut saltem in Italia celebrando, sed frustra.

Enimuero *Galliæ* Rex officium illud diligenter præstitit, sed à *Lantgrauio* quod postulabat Pontifex, non impetrauit, quod ille Germanicæ nationis euersionem, & funestissimum in ea bellum ciuile, nulla alia quam vnius Concilii via anteuertendum fidenter asseueraret. Cumque iterum instaret Rex, vt in *Italia* Concilium celebrari paterentur, ne hic quoque assensum est, quod diceret eam conditionem Germanis priori esse longe deteriorem, quum illa bella tantum implicaret, hæc manifesta corporis & animorum seruitute opprimeret eos, qui ad eam deuitandam Concilium re, loco que liberum expectabant. In gratiam tamen amicissimi Regis hoc Pontifici concessuros, vt in *Germania* non peragatur, modo extra *Italiam* deligatur locus aliquis liber, etiamsi *Italiæ* finitimus.

1534.

Gallus Põtifici Protestantum verbis Geneuam Cõcilij sedem offert: quod ille vecordiam interpretatur.

Sub initium anni MDXXXIIII. Rex, quid à se actum esset Pontifici significauit, operam etiam suam pollicitus, vt Protestantes *Geneua* contenti esse vellent. Qua re intellecta Pontifex cœpit addubitare, vtrum Rex, qui, & confœderatus ipsi, & affinis esset, ærumnas eius iniquo animo ferret, an vero prudentiam, qua in rebus gerendis multum pollebat huic negorio adhibuisset, certe animum induxit credere, eum huic rei tractandæ non admodum esse idoneum. Itaque gratias ei egit ob operam in ea re collocatam, sed de *Geneua* ne verbum quidem respondit, Curialium tantum nonnullis de actionis eius euentu admodum sollicitis a-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tis animos reddidit, persuasum ipsis cupiens, se talem vecordiam (ita loquebatur) nunquam approbaturum.

Scissura & discessio Angliæ à Pontifice.

Hoc anno tantum abfuit Pontifex à *Germania* recuperanda, vt Angliam etiam amiserit: quæ obedientiæ illi præstari solitę iugum excussit, quod in causa Regia iracundiæ & affectibus plus æquo indulgens, prudentia rebus magnis gerendis necessaria vsus non esset. Ea res, quoniam magni est momenti, & exempli refert, ad eam pernoscendam, à prima causa, tanquam à fonte erit repetenda.

Eius origo & causa.

Henricus VIII. Angliæ Rex, vxorem duxerat *Catharinam Ferdinandi* Hispaniarum Regis filiam, *Caroli* Imperatoris amitam. Illa priore matrimonio collocata fuerat *Arthuro* Walliæ Principi, fratri *Henrici* natu maiori, eoque mortuo, *Iulio* II. Papa dispensante, pater eam tradiderat *Henrico* alteri filio, regnique successori. *Regina* hæc aliquoties grauida, vel abortum fecerat, vel partum ediderat non diu vitalem, præter vnicam gnatam. Iam *Henrico* siue odio in *Cæsarem*, siue prolis masculę cupido, siue aliam ob causam iniectus erat scrupulus, quod matrimonium esset inualidum, & minime legitimum, reque cum Episcopis deliberata, ipse ab vxoris congressu abstinere occœperat. Episcopi agunt cum *Regina* vt diuortio acquiescat, Pōtificis diploma, neq; verū neque validū causati. *Regina* repugnat, & Pontificis auxiliū implorat, quem Rex quoque de diuortio interpellat, *Clemens* Papa, qui *Roma Oruietum* se receperat, & angustis rebus suis commodas expectabat conditiones, si Galliæ & Angliæ Reges continuato erga

Henrici scrupulus de matrimonio suo, vti illegitimo: vnde ad illud dissoluendū negotiationes.

PP. iudices delegat, qui de causa repudij cognoscant.

eum fauore, *Cæsari* in regno Neapolitano facessere negotium pergerent, *Campegium* Cardinalem misit in *Angliam*, causæ cognitione illi, simul & *Eboracensi Cardinali* delegata. Ab his, tum etiam ex vrbe Roma facta Regi spes, fore vt secundum se iudicaretur, immo vt iudiciorum solemnia causam non extraherent, sed quanta posset festinatione in causa decerneretur, Breue illū ab eo matrimonio liberum esse declarans, solita forma fuit confectum, sed clausulis amplioribus quam vnquam Diplomati Pontificio essent insertæ. Missus etiam in *Angliam* Cardinalis cum mandato, vt illud Regi exhiberet postquam probationem, quod sciebat factu facile, impleffet. Atque id actum anno MDXXVIII. Verum cum reputaret *Clemens*, explendis suis de Florentina vrbe desiderijs magis opportunum (sicut ante dictum est) Imperatoris amicitiam sibi adiungere, quam in ea, quæ sibi cum Gallo Angloque intercesserat, perseuerare, anno MDXXIX. *Franciscum Campanam* misit ad *Campegium*, cum mandato, vt Diploma flammis committeret, atque in causa caute progrederetur. Cœpit primum *Campegius* cunctari & procrastinare, deinde in præstandis promissis Regi factis tergiuersari, & difficultates obtendere. Verum Rex comperta Iudicis cum aduersariis suis præuaricatione, causam suā in *Italia, Germaniæ Galliæque* Academiis curat disceptandā. E Theologis partim causam eius oppugnabāt, partim ei fauebant, atque in his Parisienses maxime, multis, eos magnis largitionibus magis adductos, quam rationum momentis persuasos, opinantibus.

Breue Pontificium in fauorem Regis repudij editur.

Idem à Pontifice temporiseruiē te flammis mandari iubetur.

Diuortij negotium in Academiis ab Theologis exagitatur.

Verum

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Pontifex repudij causam ex Anglia ad se euocat, & Henricus Boleam ducit, repudiata Catharina.

Verum Pontifex, siue *Cæsari* gratificari vellet, siue metueret, ne opera *Cardinalis Eboracensis*, aliquid in Anglia prçter animi sui mentem posset accidere, tum vt *Campegio* discedendi occasionem daret, litem ad se euocauit. Rex morę impatiens, deprehensis artibus *Clementis* repudiata vxore *Catharina Annam Bolenam* anno MDXXXIII. connubio sibi coniungit. Causa nihilominus coram Pontifice continuatur, sed in ea lento pede proceditur, vt, si posset, tum Imperatori satisfaceret, tum offensionem Regis vitaret. Sed hic nõ tam cardo causæ, quam articuli aliquot causam spectantes disceptabantur. Atque in his præcipue disputatum de articulo *Attentatuum*, in quo Papa contra Regem pronuntiauit, illi non fuisse licitum propria authoritate, absque sententia Iudicis Ecclesiastici, cõtubernium vxoris repudiare. Quo Rex audito, sub initium anni MDXXXIIII. Pontificis obedientiam detrectat, suisque omnibus edicit, vt, neque Romam pecuniam deferant, neque *Diui Petri* denarios quotannis colligi solitos, cuiuis quęstori dependant.

Henricus auctoritatẽ Pontificiã per Angliæ regnum abrogat, & tributum annuũ pendi solitum denegat.

Ea res Aulam Romanam vehementer angebat, inque huius mali remediis cogitationes suas quotidie Curia figebat. Plerisque visum, primo censuris & interdictis contra Regem agerę, aliis omnibus nationibus *Angliæ* commercio prohibito. Sed magis placuit moderatum eorum consilium, qui cẽsebant tempori seruiendum, & interuentu *Regis Galliæ*, rem compositione temperandam. Et quidem *Franciscus* Rex sumpta ea sibi prouincia, Romã misit *Episcopum Parisiensem*, ad negotium hoc bonis conditionibus componendum. interim causæ disceptatio Romæ lento gradu ita procedebat, vt statuerent ad censuras non veniendum, nisi antea *Cæsar*, aut certe simul armis amitæ suæ vlcisceretur iniuriam. Causa in XXIII. articulos diuisa, tum agitabatur, vtrum *Arthurus* Princeps *Catharinam* Reginam carnali copula cognouisset. In qua quæstione dimidio Quadragesimæ exacto, die XIX. Martij nuntius Romam fuit perlatus, famosum libellum contra Papam & vniuersam aulam Romanam in *Anglia* publicatum: Etiam Papam, & Cardinales, magno ipsorum probro, & vituperio, in Comędia coram Rege & aulicis scenice repræsentatos: Quibus rebus cõmota omnibus bile, sententiam aduersus Regem præcipitarunt, & eiusdem mensis die XXIIII. in Senatu pronuntiarunt, matrimonium inter *Henricum* & *Catharinam* Reginam fuisse legitimũ, eãq; illi pro vxore habendã, ac nisi habeat, pro excõmunicato reputãdũ.

PP. negotio perplexo Regis Galliæ interuentu expediri cupit.

Sed Anglorum scriptis & contumelijs prouocatus aduersus Henricum damnationis sententiam præcipitat.

Isthæc sententiæ præcipitatio Pontificem statim male habuit. Etenim intra sex dies Regis *Galliæ* literæ *Romam* peruenerunt, quibus scripsit, *Angliæ* Regem contentum admittere sententiam, contra attentatum authoritate sua diuortium, & hac lege obedientiã deferre Pontifici, modo Cardinales sibi suspecti causæ non se immisceant, & homines à suspicione liberi *Camercum* mittantur, ad accurate inquirendum de causa, atque iam procuratores suos *Romam* miserat Rex, vt in ea causa intercederent. Itaque totus erat Pontifex in prætextu aliquo excogitando, quo sententiam præcipitatam suspenderet, & causam prostratam erigeret.

Cuius pænitentia mox tangitur, sed nimis sera.

Sed *Henricus* Pontificis sententiã cõspica-

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

spicatus, dixit campanum ad rem facere. Se enim vnicum fore regni sui Dominum ac patronum, sicuti Papa vnicus est *Romæ* Episcopus: facturum se quod olim Ecclesia Orientalis. Nempe, Christianam fidem conseruaturum abdicato licet Pontificis imperio, neq; permissurum, vt hæresis Lutherana, aut alia quæuis in regnum suum introducatur, quod quidem re quoque effectum dedit. Edictum enim publicauit, quo se Ecclesiæ per *Angliam Caput* declarauit, capitis etiam pœna ijs constituta, qui Pontifici Romano vllam in *Anglia* potestatem attribuant, quæstores, qui *D. Petri* denarios quotannis colligebant, solum vertere iussit. Et hæc omnia in Senatu Ordinum regni, quod Parlamentum vocant, approbãda curauit. In quod illud etiam est decretum, vt *Archiepiscopo Cantuariensi* ius sit, *Roma* neglecta, omnes *Angliæ* Episcopatus conferre, vtque singulis annis, ab Ecclesiasticis CL. millia librarum Anglicarum Regi dependantur, ad regnum tutandum contra cuiusuis hostis impressionem.

Nam Henricus abolita Papæ auctoritate, Ecclesiæ Caput ordinum decreto declaratur.

De hac Regis actione varia fuerunt hominum iudicia. Alij prudenter ab eo factum existimabant, qui, nulla in Regno religionis mutatione facta, nullo à subditis seditionis metu, nullaque causæ suæ ad Concilium reiectione, Romanę sedis exuisset obsequium. Nam si Concilij arbitrio se permisisset videbat, neque illud nisi ęgre impetrari, & rei euentum fore sibi admodum periculosum. Concilium enim ex Ecclesiasticis conflatum, potestatem Põtificiam, eius ordinis fulcrum, & columen, absque dubio focillaturum, quãdo Regibus & Imperatoribus, quibus alioqui essent obnoxij, solius Pontificatus eminentia antistent, neque inter Ecclesiasticos alius sit à Pontifice Romano, qui Principatum gerat, habens neminem honoris gradu superiorem. At vero Curia Romana contra arguebat, iniuria affirmari, nullam in religione factam mutationem, primo, & præcipuo Romanensium articulo *de Pontificis Primatu*, immutato, pro quo solo easdem seditionum faces accendi æquum esse, ac si de omnibus ageretur, atque id euentus etiam comprobauit, necessitate adacto Rege ad Edicti sui tutelã, in homines sibi antea charos, atque in pretio habitos, seueriter animaduertere. Neque facile explicatu est, quam grauem offensionem, ac mœrorem, non *Romæ* modo sed vbique per omnem ordinem Ecclesiasticum, ista tam potentis regni à Pontificis obedientia abalienatio in hominum animis commouerit. Clarum certe humanæ imbecillitatis documentum dedit, qua fit sæpenumero, vt, vnde olim maxima percipiebantur commoda, inde summa tandem importentur detrimenta. Etenim Pontifices Romani dispensationibus matrimonialibus, repudiorumque sententiis tam concessis, quam negatis, magnam olim rebus suis accessionem fecerant, nomine Vicarij Christi tanquam vmbra obtegentes eos Principes, quibus erat cõmodum, per incestũ aliquod connubiũ, aut matrimonio vno dirempto vt aliud contraherent, ditionibus suis nouam aliquam adiungere, aut diuersorum petitorum iura extinguere: idque firma cum ipsis amicitia constabilita, eorumq; potentia ad auctoritatem illam tuen-

Varia variorum de hac Henrici actione interpretamenta.

Ecclesiastici alienatione regni Anglicani à Pontifice, maiorẽ in modum perculsi.

Dispensationes matrimoniales, & repudia, Pontificum olim quæstus vberrimus.

Clemens 7. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tuendam aduocata, absq; qua foret, vti actiones ipsorum, quippe illegitimæ, damnarentur palam & impedirentur: neque ipsis duntaxat Principibus, sed & omnibus eorum liberis ad nataliũ suorum legitimationem defendẽdam accitis. Sed huiusce temporis infortunium, præcipiti *Clementis* festinationi, authoritati suæ modum imponere nescientis, merito est ascribendum: qui si in hoc negotio prudentiam sibi familiarem non neglexisset, pro summa, quam sustinuit, iactura, maximum emolumentum reportasset.

Cæsar Pontificem & Cardinales solicitare pergit, vt de Concilio Germaniæ satisfiat.

Reuersus in *Germaniam Cæsar*, vbi intellexit quid à *Rangone* Nuntio Pontificio in negotio Concilij actum esset, datis *Romam* literis questus est, quod, cum Germanis Cõcilium promisisset, & cum Pontifice *Bononiæ* rationem iniuisset, qua cum *Germaniæ* Principibus esset procedendum; Nuntius tamen ea neglecta, de qua inter ipsos conuenerat, longe diuersam esset secutus: adeo vt Protestantes sese spe sua falsos, ac plane delusos profiteantur. Orare igitur, vt Pontifex tandem modum reperiat, quo Germanis satisfiat. Literis hisce in Senatu Cardinalium, VIII. die Iunij lectis, quod non ita pridem accepissent *Lantgrauium Hassiæ*, Ducatum Wirtembergicum *Ferdinando* Regi vi armisque ademptum, *Vlrico Duci*, legitimo Domino restituisse, pacemque á *Ferdinando* per vim extortam, Cardinalium plerique putabant Lutheranis ea victoria elatis aliquid concedendum, neq; diutius callide atque artificiose, sed sincere ac serio agendum: cumque *Cæsar* Concilium pollicitus sit, de promissis præstandis esse cogitandum, periculum enim esse, nisi Pontifex viam aliquam satisfaciendi commodam inueniat, vt *Cæsar* aliam admittere cogatur, quæ rebus religionis grauius præiudicium, & Ecclesiæ plus detrimenti sit allatura.

Cardinaliũ de ea re sensus.

Pontificis ad Cæsaris literas responsum.

Verum Pontifex, & Cardinalium pars maior animaduerso, fieri non posse, vt Lutherani vllas Concilij conditiones accipiant Curiæ Romanæ conducibiles, sibi vero in alias consentire non esse honorificum, decreuerunt *Cæsari* respondẽdum: Non ignorare se, temporum momenta Conciliũ necessario flagitare, eiq; indicẽdo esse quam paratissimos, si effectus inde sperarent, temporibus accommodatos: sed exortis inter ipsum & *Galliæ* Regẽ recentib. discordiarum seminibus, ac apertis inter alios Principes simultatibus, necessario prouidendum, vt ante Concilij conuocationem, odijs depositis, omnium animi reconcilientur. Dissidijs enim minime obliteratis, nihil boni effecturos, hac præsertim tempestate, Lutheranis armatis, & victoria recens parta insolescentibus.

Clemens PP. moritur.

Verum his de Concilio inter Pontificem & Cardinales sermocinationibus moram atque silentium statim attulit *Clementis* inualetudo longa & lethalis, quæ vitæ ipsius filum incidit sub exitum Septẽbris, aulicis in eius morte gaudio non mediocri affectis. Etsi enim quibusdam dotibus, naturali grauitate, parsimonia exẽplari, ac dissimulatione insigni, multorum admirationem in se concitarat: ob auaritiam tamen, austeritatem & crudelitatem, quas semper exercuerat, sed in morbo plus solito manifestarat, multo plurib. erat odiosus.

Sede vacante, solent Cardinales capita quædam reformando regimini

Clemens 7.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Pontificio in formulam redigere, quæ singuli se exacte seruaturos iurant, si forte ipsi Pontificatum obtineant: licet omnium ætatum experimentis testatum sit, nemini propositũ iuramento stare, quod statim ab electione in Pontificem profiteantur se non potuisse obligari, vel ipsa assumptione in Pontificatum solutos sacramenti religione. Iam mortuo *Clemente*, inter articulos de quib. conuenerat, vnus erat, vt Papa mox eligendus intra annum Concilium cogere teneretur. Sed antequam in articulos iusiurandum conciperetur, XII. Octobris, occlusis Conclauis foribus, *Cardinalis Farnesius* in Pontificem necopinato fuit adscitus, primum dum crearetur, *Honorius V.* postea mutato, cum inauguraretur, nomine, *Paulus III.* nuncupatus, vir præclaris animi dotibus conspicuus, sed qui ipse dissimulationem ante cæteras omnes diligebat. Ille collegij Cardinalium Decanus, & sex Pontificum temporibus parta experientia, in rebus agendis plurimum versatus, volebat videri; non, ad instar *Clementis*, Concilium reformidare, sed illud tanquam vtile rebus Pontificiis potius deposcere & desiderare, quippe certus, neque se cogi posse, ad Concilium modo, aut loco, rebus suis incommodo constituendum, & vbi res postulabit, in Curia Romana, & reliquo ordine Ecclesiastico, satis esse virium ad illud sua oppositione impediendum. Indicabat etiam plurimum in eo esse momenti ad pacem in *Italia* conseruandam: cuius ille perstudiosus videbatur, quo pacate omnia administraret. Adhæc clare perspiciebat hoc quasi integumento multa; quæ animo conceperat, posse obuelari, multa itẽ, à quib. esset alienior, posse declinari. Itaque statim à creatione notum fecit omnibus, vtcumque in capita legũ solito more iuratum non esset, sibi tamen esse firmiter decretũ, caput illud de conuocando Concilio exactissime seruare: quod in Dei gloriã, & Ecclesiæ beneficium cessurum probe cognosceret; atque eiusdem mensis die XVI. in generali Cardinalium congregatione (*Consistorium* enim nõ dicitur nisi post Papæ coronationem) rem ipsis diserte proposuit: validis contendens argumentis, neq; firmã inter Principes Christianos amicitiam posse coire, neque hæreses extirpari, si Concilij denunciatio longius differatur, ideoque ipsis de forma eius celebrandi mature considerandũ. Tres etiam é Cardinalibus designauit, qui de loco, tempore, aliisque circumstantiis consultarent: simul mandans iis, vt in primo à Coronatione Consistorio, sententiam suam expromerent. Atque vt initium daret contractionibus, quas in rem suã vertere statuerat, subiunxit, quandoquidem decretum sit Concilium cogere ad ordinem Ecclesiasticum reformandum, multo esse æquius, vt Cardinales ab hoc ipso temporis puncto sui reformandi viam capessant, quam vt aliis eam curam relinquant: neque vel fructum, quem sibi certo spondeat, ex Concilio percipi posse, vel præcepta, sancitaq; Concilij quicquam valitura, nisi Cardinales præstantib. effectis præeuntes, familiam ducant.

In creatione noui Pontificis, Cardinales in certas leges iurant.

Cardinalis Farnesius renũtiatur Pontifex, & dicitur Paulus III.

Se Concilij cupientissimum simulat.

Cardinalibus sui reformandi studium cõmendat.

Cum in more positum esset, vt nouus Pontifex Cardinalium, principes beneficio aliquo gratiaue arctius sibi deuinciret. *Cardinalis Lotharingius* & cæteri

Episcoporũ nominandorum potestatem Principibus non facit.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

cæteri Galli Regis sui nomine postularunt, vt *Duci Lotharingiæ* gratiam faceret nominandi Episcopos & Cœnobiarchas suæ ditionis, quod priuilegium *Respublica* quoq; *Veneta* intra dominationis suæ fines petessere putabatur. Sed Pontifex respondit, in Concilio, quod breui conuocandum esset, eam nominãdi facultatẽ Principib. ijs, quibus fuerat concessa, necessario auferẽdã, (Pontifices superiores suggillabat) neq; æquum esse cumulo errorum aliquid superaddere, aut id in præsentia concedere, quod paruo post tempore, magno suo cum dedecore esset reuocandum.

Principum conciliandorum studium ostentat.

In primo Consistorio, quod XII. Nouẽbris habitum fuit, Pontifex ad sermonẽ de Concilio reuertens, dixit, sibi ante omnia necessario incumbendum, vt Principes Christiani positis simultatib. vniantur, aut certe caueant, se durante Concilio arma non moturos. Eoque cogitare cœpit de Nuntiis quaquauersum mittendis ad Principes ad id aliaq; de quib. inter Cardinales conuenerat, perficiẽda. *Vergeriũ* quoq; Germania euocauit, per quẽ eius Prouinciis statum edoceretur. Tres etiã designauit Cardinales, *Senensem, Sanseuerinum* & *Cesium*, è singulis ordinib. singulos, qui de re reformationis caperent consilia. Neq; vllus erat Cardinalium consessus, quẽ ille non frequẽtabat, de negotio hoc multis verbis disserens; Curiæ Romanæ reformationẽ, inprimis autem Cardinalium affirmans esse necessariam, quod alij pietatis studio, nec sine efficiundi voluntate ab eo dictum interpretabantur, alij vero ea gratia, vt Curiã & Cardinales excitaret ad vias, & Concilii disturbãdi, & reformationis impediendæ inuestigandas: inde capientes coniecturam, quod è Cardinalium cœtu tres delegisset, neq; religionis studiosissimos, neq; iussa facessere promptissimos, sed omnium tardissimos ac pacatissimos. Decembri autẽ sequenti ampliorem dedit hominum sermonibus materiã. *Alexandrum* enim *Farnesium* suum ex *Petro Aloysio* filio notho nepotẽ, & *Guidonem Ascanium Sforzam*, alterum ex filia notha *Constantia*, illum XIIII. hunc sedecim annos natum, Cardinales creauit, iis, qui tenerã ipsorum ætatem obiectarent, respondens, se, decrepita sua ætate, quod in illis desiderabatur annorum facile pẽsaturum. Ita & opinio concepta de reformandis Cardinalium moribus, & metus quorundam erratis suis indulgẽtium, actutum euanuit: cum non aliunde inchoanda videretur emendatio, quam ab eorum ętate ac natalibus, qui in eam dignitatẽ deinceps essent adsciscendi. Pontifex etiam ipse, facinore tam pudendo dissimulationis suæ integrumentis euolutus, de erroribus emendandis vltra verba non fecit: Concilii tamen conuocandi propositum intermori non siuit.

Tres Cardinales negotio reformationis procurando designat.

Ipse tamen duobus nepotibus, nõ nisi Ephebis, in Patrum purpuratorum Collegium adscitis, eius Ordinis porro deformandi studium prodit.

Nam in Consistorio die XVI. Ianuarij anni MDXXXV. prolixa & vehementi oratione Cardinalibus persuasum cupiebat, de Concilio aliquid tandem aliquando statendum, neq; diutius lento gradu procedendum: ne homines verba sibi dari, seq; vana expectatione pasci animum inducerent. Et quidẽ certe orationis grauitate adeo mẽtes omnium commouit, vt inibi deliberatum sit, de Nuntiis ad *Cæsarem, Christianissimum Regem*, & alios Principes mittendis, qui exponant ipsis, de

Etiam Nũtios ad Reges & Principes mittit, qui Concilium mox habendum significent.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

de Pontificis & Collegij Cardinalium sententia, Concilij celebrationem esse decretam Christianæ religionis bono, licet de tempore & loco, non satis sit definitum, hortenturque, vt, pro imperio suo, tuta omnia & secura inter celebrandum esse iubeant. In secretis etiã mandatis habebant, vt singulorum Principum sensa de Concilij loco dextre expiscarentur, quo perspectis aliorum omnium finibus & propositis, ea inuicem opponẽdo frustraretur, suum vero effectum daret. Mandauit porro Nuntijs, vt iniuriosas sibi *Regis Angliæ* actiones verbis exaggerarent, & vbi viam patefactam cernerent, Principes contra illum animarent, regno in prædam exposito. In his Nunciis fuit *Vergerius*, cum mandato peculiari in *Germaniam* remissus, ad Protestantium animos de modo habendi Concilij perscrutãdos, vt cognita eorum voluntate, Pontifex, quę necessaria viderentur, reponeret. Singillatim vero mandauit ei, vt promissis ac blanditiis ageret cum *Luthero*, & aliis reformatæ doctrinæ concionatoribus, ad eos in concordiam alliciendos. Incusabat vbiq; Papa Cardinalem *Caietanum*, tanquam durum nimis, ac rigidum, qui in Conuentu Augustano anno MDXVIII. conditionem à *Luthero* sibi oblatam reiecisset, nempe imposito aduersariis silentio, se quoque tacere paratum. Eiusdem etiam Cardinalis acrimoniam taxabat, qui, obstinatus nullam *Luthero* conditionem concedere, præter retractationem eorum quæ scripserat, hominem præcipitem egisset ad desperationem, quæ Ecclesiæ Romanæ magno constitisset, neque minoris constatura videbatur, quam, dimidiatæ authoritatis suæ iactura. Neque in hac parte imitandum sibi *Leonem*, qui fratres mendicantes satis idoneos existimabat reprimendis in Germania prædicatoribus; cum ratio & experientia eam cogitationem manifestæ arguant vanitatis. Duas tantum esse dicebat cum Protestantibus agendi vias, vim & illecebras, has cumprimis adhibendas sibi, qui nullam concordiæ rationem defugeret salua dignitate Pontificia. Atque cum ad hunc finem opus haberet viris præstantibus, rerumque agendarum peritis, XXI. die Maij VI. Cardinales creauit, & post paucos dies, septimum, omnes magnæ in aula sua existimationis. In his *Iohannem Fischerium Episcopum Roffensem*, qui in *Anglia* tum temporis attinebatur in custodia, quod *Henrici* Regis edicto, quo Papæ authoritatem abrogarat, parum audiens fuisset. In eo deligendo Pontifex considerabat, se hominem eruditione clarum, & de Ecclesia Romana, etiam vsque ad persecutionem eius causa sustinendam, optime meritum, in ordinem amplissimum cooptaturum, sperabatque eum tanta dignitate auctum, apud Regem suum maiore gratia; atque apud populum maiore fama authoritateque futurum. Ea tamen dignitas valuit duntaxat ad accelerandam illi mortem, quam obiit intra diem, ex quo creatus fuit Cardinalis, XLIII. in magna populi frequentia capite mulctatus.

Vergerii ab Pontifice mandata.

PP. VII. creat Cardinales, & in his Episcopum Roffensem, vnde mors ei properata

Sed quamuis Pontifex tot tamque manifestis documentis ostenderat se Concilium cogitare, quod omnibus esset satisfacturum, & Germanos in rectam viam reducturum; Curia tamen Romana, & in ea, qui ab intimis ipsi erant

Curiales Concilium in Italia, & Mantuã eius sedem deposcunt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

rant in hoc negotio tractādo consiliis, palam profitebantur, Concilium liberum extra *Italiam* conscribi non posse, neque in *Italia* alium à *Mantua* locum videri idoneum.

Vergerij cū Protestantibus de Concilio tractatio.

Iam *Vergerius* Roma in Germaniam reuersus *Ferdinando* primum, dein singulis Protestantibus, qui ad eum Regē negotij causa adibant, sua de Concilio ab Pontifice mandata exposuit, ad reliquos Principes Protestātes post profectus. Sed ab his non aliud responsum quam, in suorum conuentu in finem anni indicto, quid respondendum sit consultaturos, & de communi sententia pronunciaturos. Nuntius illis proposuerat instare iam Concilij tempus, omnium votis tantopere desideratum postquam Pontifex cum *Cæsare*, aliisq; Regibus, non, vt olim, dicis causa, sed sedulo ac serio egisset, *Mantuamque*, ne res longius extrahatur, huic rei destinatam, de qua ante biennium inter ipsos conuenerat. Eam ciuitatem, quæ spectet ad Imperii feudatarium, in cōfinio Cæsareæ ditionis, & Venetorum positam, spondere ijs omnia tuta & secura, alioqui, Pontificem & *Cæsarem*, quantum satis sit, cauturos. Nihil esse necesse modum ac formam futuræ actionis præscribere, quæ in ipso Conuentu multo melius possit pertractari. In *Germania* certe celebrari non posse, vbi, *Anabaptistarum*, *Sacramentariorum*, & similium sectariorum, maxima parte amentium, & lymphaticorum tota redundant examina. Non esse tutū exteris nationibus eo proficisci, ad condemnandam eorum doctrinā, qui tanto illic numero sint & potentia. Pontificis quidem non magni referre, vbi gentiū Concilium habeatur: hoc tantum deprecari, ne vis sibi allata videatur, aut loci præscribendi facultas auferatur, quam tot ante seculis ipsius decessores tenuerunt.

Et sigillatim cum Luthero.

In hoc itinere *Vergerius* *Lutherum* Wittembergæ conuenit, & cum eo copiose, atque humaniter, de iis, quæ in mandatis habebat, amplificatis rerū capitibus, egit. Ac primum persuasum ei volebat, apud Pontificem, & Senatum Cardinalium, magnam esse illius existimationem, eoq; illis vehementius dolere, ereptum sibi eum hominē, qui, si ad Dei, sedisq; Apostolicæ (quæ disiungere nefas esset) cultum, studia operamq; contulisset, Ecclesiæ fructū afferre potuisset incredibilem, adeoque nunc ad eum recuperandum hoc diligentius incumbere Sanctam sedem: à qua omnem fauorem sibi possit polliceri. Pontificem & Cardinales *Caietani* acritudinem valde vituperare, displicere etiam ipsis acerbitatem, qua *Leo* X. aliorum magis impulsu, quam suopte ingenio, vsus. Neque esse nūc propositum sibi, qui Theologiam minime profiteatur, de capitib. cōtrouersis cū ipso disputationem instituere, sed rationum humanarum momentis ostendere, quam commodum rebus ipsius esset futurum, cum Ecclesiæ capite cōmunionem colere. Etiam atque etiam considerandū, ante XVIII. annos doctrinam illam nunquam lucem aspexisse, semel natam, innumerabiles sectas, quarum vnaquæque aliam exsecratur, progenerasse. ex his tumultus populares ortos, cum infinitorū prope hominum morte & internecione. Ex quibus efficitur, doctrinam eam, quæ orbi Christiano tam perniciosa sit, tot malorum plaustris per eam importatis

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

à Deo bonorum fonte non esse profectam. Addebat porro *Vergerius*, nimio sui amore, & nimia opinionis propriæ æstimatione laborare *Lutherum*, qui mallit vniuersum orbem molestiis implicare, quam doctrinam suam in vulgus non spargere. Si in fide (dicebat *Luthero*) in qua natus eras, & quinque ac triginta annos educatus, aliquid innouandum conscientiæ, salutisque ergo putasses, ea religio apud te residere debebat. Si amor proximi eo te impellebat, quę isthæc, amabo, charitas est, tot turbas vltro ciere, vbi, nulla te necessitas premat? vbi sine tua religione commode viuitur, & Diuini Numinis cultus tranquille procuratur. Rerum, inquiebat, perturbatio eousque est progressa, vt in remedijs applicandis non sit amplius cunctationi locus. Itaque decreuit Pontifex primoquoque tempore Concilium indicere, in quo coeuntibus in vnum eruditissimis quibusque in Europa viris, veritas eluscescat, disiectis fanaticarum opinionum nebulis: eique rei destinauit *Mantuam*. Quamuis autem in bonitate diuina præcipue fiducia sit collocanda, cum tamen secundum Deum actiones hominum rebus gerendis afferant momentum, penes *Lutherum* est operandi facilitatem dare remedio, si ille non recuset Concilio interesse, amice beneuoleque agere, & Pontificem, Principem munificentissimum, atque hominum benemeritis præmia rependere doctum, sibi deuincire. Reuocauit ei in memoram exemplum *Aeneæ Syluij*, qui propriis opinionibus addictus, nō nisi ægre Canonicatum in Ecclesia Tridentina obtinuit, mutatus in melius, mox in Episcopum, tum in Cardinalem, ac tandem in *Papam Pium II.* euasit. Etiam *Bessarionem* Nicænum memorabat, qui è misero *Trapezuntij Caloiero*, factus est magni nominis & celebritatis Cardinalis, neque longe abfuit à Pontificia dignitate.

Martinus Vergerio Nuncio respondet animose.

Lutherus ad ista more ingenij sui oratione vehementi & concitata respondit, sua non referre admodum, quo apud Curiam Romanam sit loco, cuius nec odium extimescat, nec requirat beneuolentiam. Se quidem in ministerio verbi diuini nullis parcere laboribus, sed vt seruum tamen inutilem, nec videre se quanto plus sit affinitatis inter Christi & Pontificatus famulitium, quam inter tenebras & lucem. Nihil sibi per omnem vitam accidisse fructuosius, quam *Leonis* seueritudinem, & *Caietani* acerbitatem, quas non ipsis sed Diuinæ prouidentiæ ascribat. Illis enim temporibus, cum nondum omnis fidei Christianæ veritas ipsi affulsisset, sed in materia indulgentiarum solum abusus aliquos detexisset, facile sibimet silentium fuisse imperaturum, dummodo aduersarii iisdem sese subiicerent legibus. Scriptis vero *Magistri sacri Palatij*, *Caietani* contumeliis, & *Leonis* seueritate prouocatum diligenti studio in rem omnem incubuisse, & complures abusus ac errores Pontificatus multo minus tolerabiles, deprehendisse, quos conscientia illæsa homines celare, aut dissimulare nō posset. Nuntium quidem ingenue professum, se in Theologia non multum versatum, atq; id ex ipsius argumentis facile apparere, cum iniuria doctrinam ipsius nouitatis insimulet, nisi credat Christum, Apostolos, sanctosque Patres, ad eam formulam olim vitam suā insti-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

instituisse, qua hoc seculo à Papa, Cardinalibus, atque Episcopis viuitur. Neque vlli contra eandem doctrinam argumenta petenda à seditionibus *Germaniæ*, nisi ei, qui in Scripturis parum frequens sit, quique nesciat, id peculiare esse Dei verbo & Euangelio, vt vbicunque terrarum prædicatur, turbas ac tumultus concitet, quibus Pater etiam à Filio separatur. Hanc esse vim verbi Diuini, si quis eius dicto audiens sest, donare ei vitam, si quis recalcitrat, maiorem adferre damnationem. Romanensium vero hunc esse errorẽ vulgatissimum, quod Christi Ecclesiam, perinde ac si status esset secularis, rationum humanarũ sanctionibus stabilire nitantur. Nimirũ istius generis sapientiã, Diuo *Paulo* auctore, stultitiam reputari apud Deum, sicut ex contrario, politicas, quibus Romana Ecclesia gubernatur, considerationes pro leuibus ducere, Diuinis vero promissis fidere, & rerum Ecclesiæ gubernationẽ Diuinæ Maiestati concedere, illam esse humanam vecordiã, quæ Deo pro sola, veraque sapientia ducitur. Vt Concilium bene vortat, bonoque Ecclesię cedat, non in vnius *Martini* potestate positum, sed magis in Põtificis, si illud liberum permittat, vt solus Dei spiritus ibi regat & præsideat, sepositisque hominum aspectibus, vsurpationibus, & artibus, ad sacræ Scripturæ amussim, certã controuersiæ dijudicentur. Id si fiat, se sinceritatem & charitatẽ Christianam, quantam poterit maximã, eo allaturum, non ad Põtificem, aliumue mortalem sibi deuinciendum, sed ad Christi gloriam Ecclesiæque pacem, ac libertatem constituendam. Tantũ autem Christiani Orbis bonum frustra sperari, nisi Deo prius abiecta hypocrisi, seria pœnitẽtia peccatis nostris propitiato. Hominum insuper quantumuis eruditorum coitionem, debile esse tanto operi inædificando fundamentum, cum nullus sit error, tam insulsus, tamque abhorrens à ratione, quem, Dei iracundia non expiata, humani generis hostis literatis illis, prudentiæ & literarum opinione confisis, non persuadeat, vbi Deo visum prudentum sapientiam confundere. Se vero Roma nihil posse recipere, quod cum Euangelij ministerio aliqua consensione respondeat. Neque hilum moueri *Æneæ Syluij* & *Bessarionis* exẽplis: quippe, quẽ splendores ij tenebrosi non percellãt, quique, si se, suaque velit magnificare, illud vere regerere possit, quod ab *Erasmo* facete aliquãdo dictum, *Lutherum* inopem & abiectum, multos locupletasse, & promouisse. Cõpertũ esse Nuntio, vt non longe abeat, etiã creationem Roffẽsis Episcopi in Cardinalem mense Maio proxime superiori, magna parte, Scombergij vero in totum sibi deberi: illius vero casum tã præcipitem, diuinæ imputandum prouidentiæ. Nihil igitur impetrare potuit *Vergerius*, *Luthero* de solita animi firmitudine nihil laxante, doctrinam quoq; suam tam constanter, arcteque tenente, ac si oculis eam cerneret corporeis, palamque dictitãte, Nuntium & Pontificem ipsum, illius fidem facilius amplexaturos, quam ille eam deserturus esset.

Vergerius ab Luthero nihil impetrat.

Nec ab cæteris vllius nominis Concionatoribus.

Vergerius tamen iuxta mandatũ Põtificis cum aliisquoque concionatoribus egit tam *Wittemberga*, quam in reliquo itinere, quos prope ões spe sua præfractiores reperit, eos certe qui a-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

pud suos aliqua erant nominis celebritate: è reliquis autem, quos causæ suæ fauentiores animaduertebat, eosdē & meritis exiguos, & spei immodicos cū videret, magnam eorum rationem habendam non putauit.

Principum Protestantum, & Ciuitatum in Conuentu Smalcaldico, ad Vergerij Legationē responsio.

E Protestantibus XV. Principes & XXX. ciuitatum Legati, qui *Smalcaldiæ* conuenerant, audita *Vergerii* legatione respondent, se, quid esset ipsorum de Concilio voluntatis, nō vnis Comitijs declarasse, & ante biennium Clementis Nuncio, ac Cæsareo Legato abunde exposuisse. Legitimum quidem Concilium, ad quod libere & libenter proficiscantur, sese vna cum piis omnibus semper flagitasse; atque eiusdem modi Concilium in Comitijs Imperij sæpius decretum. Quod vero Pontifex *Mantuæ* habendum designauerit, omnino se sperare, Cæsarē, nec ab Imperij decretis, nec à suis promissis, quibus in Germania cogendum caueatur, vnquam discessurum. Neque enim videre se, quid ibi sit periculi, vbi Principes & ciuitates Cæsari morem gerunt, atque omnia ita recte sunt constituta, vt in his exteri & benigne excipiantur, & summa cum humanitate habeantur. Vt vero Pontifex, eorum, qui Concilium adituri sunt, securitati prospiciat, non satis intelligere, quomodo id sit accipiendum, præsertim, cum ad superioris ætatis actiones oculos conijciūt. Rempub. Christianā opus habere pio, liberoque Concilio, & ad eiusmodi conuentum se iampridem prouocasse. Quod de modo & forma actionis non nisi in Conuentu ipso dicatur esse tractādū, id non obscure significare, nullam ibi fore libertatē, sed omnia referenda ad Pontificis nutum, cui rerū iudicio permisso, cum ille nō semel ipsorum religionem damnarit, nō posse vltra Conciliū esse liberum. Concilium si recte definiatur, non vnius Pōtificis, nec Sacerdotū modo, sed omnium Ecclesiæ ordinum, etiam secularium esse tribunal. Opinionem esse iniquam, & quæ sapit tyrannidem, Pontificis potestatē Ecclesiæ totius authoritati præferre. Cum non verbis, sed edictis atrocib. suorum opiniones tueatur Pontifex, atq; ita alteram litis partem sustineat, æquissimū esse, vt Principes, modum saltem ac formam futuræ actionis præscribant.

In eodem conuentu Galliæ Angliæque Regum, legatio.

Ad eundem *Smalcaldiæ* Conuentum *Galliæ* & *Angliæ Reges* Legatos miserunt, Galliæ quidem Rex, vt significaret, *Francisco Sfortia Mediolanensi Principe*, nō relictis liberis, extincto, plane sibi cōstitutum in *Italia* belligari. Dein vt eos hortaretur, ne quē Concilij locum admitterent, nisi de suo Regisque *Angliæ* consilio, qui se paria facturos promitterent, *Angliæ* vero Rex præterea monitos volebat, ne Concilium approbarent, quod neq; superiorum temporū abusus tolleret, & Pontificis dominationem validius constabiliret. Ad hæc, vt diuortiū suum non improbarēt. Protestātes vicissim huic Regi authores erant, vt in regno *Angliæ* Augustanā cōfessionē reciperet. Quæ quidem licet variis conuentibus agitata, definita tamen non fuere.

1536. *Vergerius quid ab se in legatione Germanica actum sit, exponit primum Pontifici Romæ, dein Cæsari Neapoli. Cæsar Romā proficiscitur ad colloquēdū Pontifici.*

Vergerius initio anni M D X X X V I. ad Pōtificem reuersus, legationem renunciat, cuius hęc erant capita. Protestantes *Cæsaris* promissionibus fretos Concilium postulare liberū, loco opportuno intra Imperij fines. De *Luthero* ac sociis nihil spei esse reliquum nisi con-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

cõtinuo armis opprimatur. Ille, vbi operæ nauatæ præmium Episcopatum *Capitis Istriæ* in sua patria tulisset, à Pontifice *Neapolim* transcurrere iubetur, ad hæc ipsa commemoranda *Cæsari*, qui parta in *Africa* victoria, ad res eius regni ordinandas eo diuerterat. Iis intellectis statim *Romam Cæsar* profectus est. Ibi de rebus *Italiæ*, & pacificandæ *Germaniæ* ratione, secretos habuit cum Pontifice sermones. Pontifex de *Vergerii* sententia *Cæsarem* ad arma in Lutheranos capienda concitabat. *Cæsar* autem, cui id bellum parum tempestiuum videbatur, ad fructum, quem inde *Paulus* expectabat, percipiendum, quique Italico bello detinebatur; quo se expedire non poterat, nisi abdicato Mediolanensi principatu, cum omnes ipsius actiones eo spectarent, vt illam ditionem dominiis suis adiungeret, bellum Germanicum differendum putauit, vt in *Mediolano* à Gallorum armis defendendo exercitus sui robur impenderet. At Pontifex, qui cogitationes suas eo contulerat, vt Mediolanensis ditio Italo obtingeret, ideoque bellum Germaniæ *Cæsari* proposuerat, non tam ad opprimendos, vt palam præ se ferebat; Lutheranos, quam ad *Cæsarem* ab occupando Mediolano auertendum, quem ille scopum licet habebat propositum, asseuerabat, se cum *Venetis*, armis ac blanditiis simul adhibitis, facilius Regem Galliæ ab incœpto reuocaturos, si *Cæsar* nullas in eo negotio partes susciperet.

Vtriusque studia diuersa, & mutua inde dissimulatio.

Cæsar cum vulpe vulpinandum censet.

Iam *Cæsar*, cum in intimum Pontificis sensum penetrasset, *cum Cretensi Cretizandum* existimans, suam quoque ad bellum Lutheranis inferendum propensionem profitetur. Verum, ne cum tam multis in caput suum coniuratis vno eodemque tempore confligendum esset, satius videri caussæ suæ æquitatem patefacere, & Concilio prius indicto, omnibus facere testatum, pacis, quam armorum vias ante fuisse tentatas. Neque Pontifici erat ingratũ, quandoquidẽ Conciliũ erat indicendum, eo potissimum tempore conuocari, quo occupatis à Rege Galliæ *Sabaudia* & *Pedemontio*, belli flamma vniuersam Italiam peruasura credebatur. Inde probabilem dari colorem, ad Concilium armis circumuallandũ, quasi custodiæ & tutelæ caussa. Id sibi haudquaquam displicere, modo conditiones eæ apponantur, quæ authoritati, existimationique sedis Apostolicæ nihil detrahant. Imperator ob victoriam de Africanis reportatam animo erectior, & magnis cogitationibus plenus, statuerat saltem intra bienniũ bello Insubriæ defungi, tum repagulis omnibus remotis, *Germaniæ* bello incumbere. Volebat geminum ad se ex Concilio manare emolumentum. Primo, durante bello Italico Papam coerceri, ne more Pontificibus vsitato, in *Galliæ* Regis bello attriti partes concederet, ad victorem velut in æquilibrium perducendum. Deinde, *Germaniam* ad obsequium sibi præstandum adduci, quo ille cum primis respiciebat, non ad Pontificis odedientiã, quã in secundis ponebat. Et cũ satis ei placeret *Mantua*, de cætero non laborabat, quã conditionẽ Pontifex esset appositurus, certus, etiam congregato Concilio, si quid minus arrideret, se nullo prope negotio mutaturum. Itaque tandem constituit, modo Concilium habeatur, nullam se eius habendi

Ex Concilii conuocatione sua commoda consectatur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

conditionem respuere, quod speret, si non vniuersam *Germaniam*, certe potissimam eius partem, illi aliquando assensuram. Atque ita determinatio Pontificis de consilio Cardinalium fuit stabilita.

In Consistorium Cardinalium venit.

Cæsar igitur die Aprilis XXVIII. in Senatum Cardinalium veniens Pontifici & Collegio gratias agit, quod impigre, & perlibenter Concilium publicum decreuissent: dein orat, vt ante suum *Roma* discessum diploma expediant, vt quę porro necessaria videbũtur, prouidere possit. Sed cum ea res maturam requireret deliberationẽ, ac verbis vtendum esset bene pensiculatis, quæ & spem facerent summę libertatis, & dignitati Pontificiæ non derogarent, tam expedite confici non poterat. Delecti tamen è Senatu sex Cardinales, & Episcopi tres, quib. diplomatis conscribendi prouincia committitur. Ita duodecimo die Iunij in Senatu recitatur, & Cardinalium autographis in hanc formam confirmatur.

Pauli Pontificis diploma de Concilio indicẽdo Mantuæ

Ab initio Pontificatus sui, nihil magis fuisse in votis, quam vt Ecclesia suæ curæ à Deo commissa ab hæresibus & erroribus repurgetur, necnon disciplina in pristinum statum restituatur. Cũ vero ad id efficiendum, nulla occurrat via commodior, quam, quę in eiusmodi occasionibus ab Ecclesia semper est adhibita, Concilium scilicet publicũ, de eo literas ad *Cæsarem*, aliosq; Reges sæpe dedisse, & sperare futurum; non modo vt propositum sibi finem assequatur; verum etiam, vt compositis Principum Christianorum dissidiis, bellum hostibus fidei inferatur, ad liberãdos misera seruitute Christianos, & infideles in Christi vineam colligendos. Itaque pro ea, quam obtineat potestatis plenitudine, deque fratrum suorum Cardinalium consensu, Concilium indicere se publicum totius orbis Christiani ad diem XXVII. Maij anni sequentis M.D.XXXVII. *Mantuæ* loco copioso, & ad eam rem opportuno. Mandare igitur Episcopis, & aliis vbicumque terrarum degant Ecclesiæ Præpositis, per eam, qua constricti tenentur, iurisiurandi religionẽ, nisi pœnas sanctorum Canonum decretis sancitas velint incurrere, ad diem præstitutam venire non recusent. Orare etiã *Cæsarem*, per amorem Christi, & Reipublicæ Christianæ salutem, tum *Regẽ Galliæ*, aliosque Reges ac Principes, vt ipsi coram interesse velint, aut si non queant, legationes amplas & honorificas mittant, prout tam *Clementi*, quam sibi, sæpius receperint. Curẽt insuper, vt suæ ditionis Præsules eo veniant, & vsque ad exitum *Mantuæ* permaneant, ad ea decernenda quibus Ecclesia reformetur, hæreses funditus tollantur, & in religionis hostes bellum moueatur.

Item aliud de ciuitate Romana ab omnib. sordib. atque vitiis eluenda.

Aliud quoque diploma Pontifex euulgauit ad ciuitatẽ Romanã, totius Orbis Christiani caput, & doctrinæ, morum, atque disciplinæ magistram, ab omnibus vitiis ac corruptelis (vti dicebat) emendandam: vt sua nimirum domo repurgata, reliquas facilius repurgare liceat, cui quidem oneri cum ipse solus sufficere non possit, in eam rẽ delegisse Cardinales *Ostiensem*, *Sanseuerinum*, *Ginutium* & *Simonetam*, grauissima omnibus pœna denuntiata, qui his quouis modo parere recusent. Quamuis autem Cardinales isti cum aliquot Episcopis à Pontifice etiam de-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

designatis, ad reformandam *Pœnitentiariam*, *Datariam*, & *Curiam Romanam* continuo animum adiecerint, nihil tamen in ea emendatione, quod operæ pretiũ esset, fecerunt. Neque fructum multo maiorem homines mediocri iudicio præditi sibi spondebant ex Concilio, quod tam alieno tempore esset indictum, bello inter Imperatorem & Galliæ Regem in *Veromanduis*, *Prouincia Gallia*, & *Pedemontio* flagrante.

Protestantes apud Cæsarem de Concilio extra Germaniam indicto, queruntur.

Protestantes lecto Pontificis diplomate scribunt ad *Cæsarem*, non videre se, qua forma aut modo Concilium sit peragendum. Se pium & liberum in *Germania* Concilium flagitasse, & illum tale recepisse. Sperare itaque, *Cæsarem*, daturum operam, vt iustis ipsorum postulatis fiat satis, & à suis non abeat promissis.

1537. *Cæsar Heldum Legatum ad Protestantes in Germaniã amandat.*

Sub initiũ anni sequẽtis MDXXXVII. misit *Cæsar* in *Germaniam* ad Protestantes *Matthiam Heldum* Procancellarium suum, qui eos hortaretur ad Concilium recipiendum, ab se tanto labore ac solicitudine procuratum, cui corã interesse constituerat, nisi belli gerendi necessitate iniecta alibi esse cogeretur. Mandarat ei, vt significaret ipsis, eos pridem ad Concilium prouocasse; eoque non esse integrum, mutato proposito ab aliis gentibus secessionem facere, quæ in Ecclesiæ emendatione spes omnes & cogitationes defixerint. De Pontifice non esse dubium, quin ille se gerat, vti decet præcipuum sacri ordinis caput, si quas habeant aduersus illum querimonias, eas in Concilio sine acerbitate modeste proferẽdas. Ad modum & formam Concilij quod attinet, non esse æquum, vt cæteris ipsi nationibus modum præscribant: nec putandum, ipsorum modo Theologos diuino Spiritu afflatos, & rerum sacrarũ peritos, sed alibi quoq; reperiri, in quibus nec doctrina, nec vitæ sanctimonia desideratur. De loco Concilij, ipsos quidem locum in *Germania* deposcere, sed de cæteris etiam nationibus cogitandum, quid illis sit commodum, & opportunum. *Mantuã* esse vicinam *Germaniæ*, rerum copia & salubritate cœli commendatam, & ditionis Imperij: Principem ipsum esse beneficiarium, & clientem Imperij, sic vt Pontifex nullam ibi habeat potestatem, si discrimen vllum subesse putant, curaturũ *Cæsarem*, vt ipsis idoneè caueatur. Egit etiam priuatim cum *Electore Saxoniæ*, hortatus, vt posiss ex[illegible]ptionibus, aut excusationibus, quæ incommoda parere solent, Legatos suos ad Concilium mittat.

Protestantium ad Heldum responsio de Concilio.

Protestantes ad eam Legationis partem, quæ erat de Concilio respondent: Se lecto Pontificis diplomate, facile deprehendere, non eandem esse illius ac *Cæsaris* mentem. Dein repetitis iis, quæ cum *Adriano*, *Clemente* ac *Paulo* acta fuissent, obseruant eundem scopum omnibus esse propositum. Tum rationes in medium adducunt, ex quibus euincitur iniquum esse, vt Pontifex, aut qui ei iureiurando sunt obstricti, in Cõcilio Iudicis partes agant. Ad ea quæ dicta erant de sede Concilio destinata in *Italia*, aiebant, ea plane pugnare cũ Decretis Imperij, nec deesse caussas, ob quas eo venire sit sibi suisque periculosum. Cum enim Pontifex suas habeat per vniuersam *Italiã* clientelas, quæ doctrinam Protestantũ capita-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

pitali odio prosequantur, magnum illis esse discrimen ab insidiis, & consiliis occultis. Cumque negotium hoc tantum sit, vt procuratoribus non sit committendũ, ideoque Ministros & Doctores magno numero requirat, parũ tutũ esse, relinquere Ecclesias Pastorum præsidio destitutas. Quomodo autem Pontificem caussæ suæ iudicem admittant, qui hoc vnum spectat, vt ipsorum doctrina, quam in omnibus diplomatis suis vocat hæresin, aboleatur? Neque solum in diplomate quo Conciliũ indicit, sed in altero etiam, quo Curiæ Romanæ emendationem simulat, apertis verbis profiteri, Concilium conuocatum ad hæresin Lutheranam extirpandam. Cuius quidẽ rei nimis nota omnibus exstare documenta, cum miseros insontes, [illegible] religionis, & conscientiæ studio damnatos, exquisitis tormentis curat excarnificandos. Cuius autem sit vecordiæ, Pontificem, & fautores suos ibi accusare, vbi ipse cognitionem caussæ sibi sumat? aut quid aliud sit, diploma eius approbare, quam laqueum sibi induere, & condemnationis sententiam assensu suo confirmare? Ideo se Conciliũ liberũ, & Christianum semper postulasse, non tam, vt suã cuique sententiam ibi proferre liceat, aut vt Turcas & infideles ab eo cœtu arceant: quam vt eos, qui sacramentis, aliisque pactionibus in caput suũ coniurarunt, iudices defugiant, & Sacrosancto Dei verbo præeunte, omnes de doctrina controuersiæ explorentur, ac definiantur. Non nescire se, in alijs regionibus esse homines & pios & doctos, immo compertissimũ habere, si immoderata hæc Pontificis potestas restringeretur, & in ordinẽ redigeretur, futurũ, vt nõ sui tantum Theologi verum alij complures, qui in aliis nationibus illius tyrannide oppressi delitescunt, omnem operam libenter conferrent ad Ecclesiæ emendationẽ. De situ & opportunitate vrbis *Mantuæ*, non esse, quod disputationem instituant: cũ in *Italia* bellum nunc geratur, locũ illũ sibi iure esse suspectum, certe Ducis fratrem germanũ, esse in aula Romana primi nominis Cardinalẽ. Esse per *Germaniam* multas ciuitates, non minus; quam est *Mantua*, cõmodas, æquitatis iustitiæq; nomine cõmendatas: neque adeo nota, aut vsitata esse *Germaniæ*, sicut aliis quibusdam locis, occulta consilia, & clandestinas hominũ interimendorũ vias. In pristinis Concilijs de securitate loci semper rationem in primis habitam. Eam *Cæsarem*, etiamsi coram adsit Concilio, & maxime cupiat, præstare vix posse. Pontifices enim ei, vt & cæteris Regibus, locum in deliberationib. fortean concedere, potestatem vero decernendi nullam facere, sed sibi solis reseruare. Peruulgatũ esse, quid in *Constantiensi* Concilio cum *Sigismundo Cæsare* sit actum: cuius fidẽ publicam, cum maxima Principis ignominia, Patres eius concilij non præstandam sibi putarunt. Orare itaque *Cæsarem*, vt rationum istarum momenta diligenter expendat.

Pontificẽ, qui sit aduersarius, pro iudice non admittendum.

Neque Mãtuã, vt Concilij sedem.

Ad eundem conuentum venit *Episcopus Aquensis*, à Põtifice missus, vt Principes Protestantes inuitaret ad Concilium, sed ille frustra fuit, nonnullis Principum, colloquium cum eo detrectantibus. Illi vero, vt recusati Concilij caussæ omnibus constarẽt, scriptum euulgant, & typis excudendum curãt, quo

Episcopus Aquensis à Pontifice ad Protestãtes legatus.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

quo aduerſariorum criminationes diluere conantur. Adducebantur enim in odium apud omnes, quod nullum cauſæ ſuæ iudicem admitterent, quod reliquas præ ſe nationes contemnerẽt quod Concilium, ſupremum Eccleſiæ tribunal, defugerent, quod hæreſes olim damnatas, & intermortuas reſuſcitaſſent, quod diſcordias inteſtinas alerent, quod in Aulæ Romanæ moribus leuia tantum ac tolerabilia reprehenderent. Ad hæc illi accurate reſpondent, ſimul cauſas adferunt, quib. adducti, Pontificem, ſuoſque in rebus fidei iudices auerſantur, citatis in eam rem Sanctorum Patrum exemplis, qui priſcis temporibus Concilia recuſarunt. Regum tandem, & Principum opem implorant, ad ſe innoxios ab iniuria vindicandos, promittentes, ſi vllo poſt tempore Concilium legitimum conuocabitur, ſe cauſam propugnaturos, actioneſque ſuas non iniquis iudicibus approbaturos. Literas vero ſingillatim dederunt ad *Galliæ Regem*, quibus, cum quid in eo conuentu geſtum eſſet, expoſuiſſent, ille reſpondit de Concilio, ſe paria cum illis ſentire, neque aliud, niſi legitimum, & in loco tuto collectum, vmquam approbaturum: *Regemque Scotiæ* generum ſuum, in ipſius ſententiam haud dubie conceſſurum.

Proteſtantes ſcripto recuſati Concilij cauſas edunt.

Iidem de eadem re ad Regem Galliæ dant literas.

Fridericus Mantuæ Princeps, nihil vltra cogitans, quam vt Pontifici gratificaretur, ciuitatem illam ei conceſſerat, ad Concilium inibi celebrandum, ſed bello inter *Cæſarẽ* & *Galliæ* Regẽ exardeſcente, ac reluctante *Germania*, cuius gratia imprimis erat inſtitutum, iuxta peruulgatam hominum opinionem, nullum ea in vrbe conuentum expectabat. Vbi vero Concilium iam indictum accepiſſet, tumdemum cœpit de ſecuritate ſuæ vrbis cogitare; & Pontifici per internuncium ſignificandum curauit, quando futurum eſſet, vt in eum locum tot homines confluerent, neceſſarium eſſe tuendæ vrbi præſidiũ cumque illud ab alio, quam à ſe pendere non debeat, neque tamen ſuis ſumptibus ſit alendum, æquum eſſe, vt Pontifex, qui Concilium ibi celebrandum indixerit, in ſtipendia præſidiariorum pecuniam ſubminiſtret. Quibus Pontifex reſpondit multitudinem eam non eſſe militum, aut hominum armatorum, ſed, Eccleſiaſticorum & literatorum, quibus in officio retinendis ſufficiat vnus aliquis Magiſtratus, quem ipſe modico comitatu ſatellitioque fultum, iuri dicundo ſit præpoſiturus. Præſidiarios vero armatos omnibus fore ſuſpectos, & loco Concilij, quod, cum ſpecie, tum re, pacem præ ſe ferre deceat, parum conuenientes, quod ſi Cõcilium ſatellitio armis munito opus habeat, periniquum eſſe, vt illud in alterius quam Concilii ipſius, aut certe Papæ, qui caput eſt Concilii poteſtate ſiet. Cum autem Princeps, qui probe ſciebat Iuriſdictionem trahere ſecum Imperium, replicaſſet, nũquam permiſſurum ſe, vt in ciuitate ſibi ſubdita, alius, quam officiales ipſius ius adminiſtret, Papa, qui eximia erat ſolertia, reſponſione improuiſa (quod raro illi contigerat) ictus, *Ducis* famulo reſpondit, ſe nunquam fuiſſe crediturum, ab hero eius, Principe Italo, cuius familia tot tantiſque ab ſede Apoſtolica beneficiis fuiſſet ornata, & cuius frater germanus eſſet Cardinalis, id ſibi negatum iri, quod à nemine vnquã

Mantuæ Dux præſidio militũ vrbem muniri, & in eam rem à Pontifice ſumptus fieri poſtulat.

Paulus vtrumque abnuit, & ſibi in vrbe iuris dicundi poteſtatẽ poſcit.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

fuerat controuersum, quod leges diuinæ humanęq; sibi concederent, quodque ipsi Lutherani sibi negare nō possunt, nempe, vt Ecclesiasticorum supremus sit iudex, immo, quod Dux ipse non adimit Episcopo suo, qui de Sacerdotum causis *Mantuæ* cognoscit. Concilio non alios interfuturos, quā Ecclesiasticos, qui cum familiis suis à foro seculari sunt immunes, Idq; adeo manifestum esse, vt Doctores vnanimi consensu affirment, etiam concubinas Sacerdotum foro subijci Ecclesiastico cum ille tamen ne vnum Magistratum admittat, qui tempore Concilij ipsis ius dicat, Dux nihilominus propositi tenax mansit, neq; Pontifici ius dicentes *Mantuæ* concedens, & in postulandis militū stipendijs firmiter persistēs. Cum autem eæ conditiones Pontifici duræ viderentur, & (vti aiebat) veteribus institutis contrariæ, atq; à dignitate Apostolicæ sedis, libertateq; Ecclesiastica alienissimæ, non modo assensū ijs suum negauit, sed omnino statuit, nullum *Mantuæ* Concilium celebrare, memor quam male successisset *Ioanni* XXIII. qui Concilium ibi coegisset, vbi alter fuerat ipso potentior. Decreto igitur Conciliū esse protollendum diplomate publico se excusauit, affirmās vtcumq; magno suo cū mœrore cogatur aliū locum Concilio destinare, æquiori se id animo ferre, quod aliena culpa, non sua id acciderit; cumq; non possit de alio loco idoneo ita propere statuere, Concilij celebrationem vsq; ad Calendas Nouembris differre.

Sacerdotū concubinæ ex sententia DD. foro subiacent Ecclesiastico.

Paulus Mantua non impetrata, aliū locum cogitat, atque interea Cōcilium producit.

Angliæ Rex interea suo & Procerum Regni nomine scriptum euulgat contra Concilium, à Pōtifice conuocatum cuius nec ille conuocandi potestatem habeat, & tum loco parū tuto congreget, tum tempore, quo bellum in *Italia* ardeat. Se quidē ex animo cupere Cōciliū Christianū, sed ad Pontificiū neque venturū, neq; legatos esse missurū quippe, cui nihil magis sit cōmercij cū Episcopo Romano, aut illius edictis, quam alterius cuiusuis Episcopi. Concilia olim Regum authoritate congregata, eumq; morem hoc præsertim tēpore restaurandum, quo de aulæ Romanæ defectibus tam graues instituūtur querimoniæ. Non esse nouum & insolens Pontificibus, fidem fallere. Id vero sibi eo diligentius cauendum, quem Papa acerbissime oderit, cū ob profligatam è suo regno ipsius tyrannidem, tū propter ablatos annuos census ei dependi solitos. In *Mantua* Principem culpā conferre, qui in suam vrbē tantam multitudinem sine pręsidio admittendam non censeat, id esse homines ludificari, perinde atque alterū illud, scilicet, Concilium ad Nouembrem vsque prorogare, neq; tamē quo loco sit habendum, præfigere, quod si ipsi loci deligendi fiat potestas, vel suę ditionis, vrbem, vel Principis alicuius, qui sit ipsi deuinctus, procul dubio designaturum. Itaq; cum de vero Cōcilio pleriq; omnes iudicio præditi desperent, sibi optimum videri, vt in suo quisq; populo Princeps religionem emendet: qua si quis meliorem rationē expediat, se minime recusaturum.

Scriptum Henrici Angliæ Regis in Concilium Pōtificium.

Complures quoq; in *Italia* Pontificis actiones in sequiorem partem interpretabātur. Et quamuis ipse Concilij non inchoati culpam *Duci Mantuæ* ascriberet, illi tamē eam magna sermonis libertate in ipsum reiiciebant, argumēto inde sumpto, quod sub idē tēpus

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

pus diplomate promulgato de emendatione Curiæ Romanæ, eaque prouincia IIII. Cardinalibus tradita, licet neq; *Mantuæ Dux*, neq; quis alius ita se opponeret, vt non suæ potestatis esset, alto tamen ea res premeretur silentio, sicuti totos III. annos quieuisset, ex quo assumptus ad Pontificatum primitus eam proposuisset. Ad delendam igitur istam ignominiam, & fidem eorũ eleuandã, qui asperiorib. ipsum verbis perstringeret, statuit sui reformandi, Cardinalium, & aulæ Romanæ negotium denuo aggredi, in id delectis IV. Cardinalibus, & V. Prçsulibus, tãtę apud eum existimationis, vt ex his quatuor postmodũ in Cardinaliũ numerum adlegerit. His IX. mandauit vt morbos, qui medicam manũ requirebant, accurate circumspicerent. remedia simul eisdẽ cito & facile remouendis applicarent, vt ad bonã valetudinem Ecclesia posset redire. Cuius reformationis capita diligenter collecta & scripto comprehensa Pontifici tradiderunt.

Paulus ad alendam hominum spem, delectu à se Curiæ reformandæ negotium denuo committit.

Tres fontes à quibus manant omnes in Ecclesia abusus.

Principio triplicem proponũt fontem omnium malorum, quæ in Ecclesiam inundassent, propensionem Põtificum ad aures adulatoribus aperiendas, eorundem facilitatem in derogãdo legibus Ecclesiasticis, & neglectũ mandati, quo præcepit *Christus* lucrum è spiritualibus non esse captandum. Deinde ad peculiares abusus descendentes, obseruant XXIV. in rerum Ecclesiasticarum administratione, & IV. in Romano regimine. In ordinatione Clericorum, collatione beneficiorum pensionibus, permutationibus, regressibus, reseruationibus, pluralitate beneficiorum, cõmendis, residentia exemptionibus, deformatione ordinum regularium, ignorantia prædicatorum & confessariorum, licentia excudendi libros perniciosos, lectionibus, tolerãdis Apostatis & quęstuariis. Tum ventũ ad dispensationes, ac primũ in matrimoniis inauguratorum, dein ad facilitatẽ dispensandi in matrimoniis intra gradus prohibitos, dispensationes Simoniacorũ, ad facilitatem concedẽdi confessionales, & indulgentias ad dispensationem votorum, ad licentiã testandi de bonis Ecclesiasticis, ad mutandas testatorum vltimas voluntates, ad meretrices tolerandas, ad neglectã hospitiorum publicorum, & Xenodochiorum procurationem, & alia id genus permulta, quæ omnia sigillatim explicantur: non solũ abusuũ natura, causæ, origines, & malorũ consectaria, sed modi quoq; medendi malis, & corpus aulicũ deinceps in vitæ Christianę sanitate conseruandi, scriptũ certe lectione dignũ est, & verbatim, nisi obstaret prolixitas, huic commentario vtiliter inserendum.

Peculiares abusus XXVIII. recensentur, eorumque causæ & remedia.

Pontifex hoc Prçsulũ scriptũ sibi exhibitũ Cardinalib. dedit inspiciẽdum, vt deinde in Cõsistorio de eo caperẽt consiliũ. In ijs *Nicolaus Scõbergius*, Frater Ordinis Dominicanorũ, S. *Sixti* Card. *Capuanus* vulgo dictus, prolixa oratione cõtendit tẽporum conditionẽ nullã eius generis emẽdationẽ admittere. Ingeniũ enim humanũ ita cõparatũ esse natura ad malitiã, vt vna ad improbe agendũ via præclusa, aliã facile reperiat deteriorẽ: malũ notũ, & cui iam assueueris, neq; adeo mirãdũ, & multo esse tolerabilius, quã si, dũ huic medeare, in aliud incurras, ꝙ & magis manifestũ sit, & sinistris hominũ sermonibus ma-

Cardinalis Capuanus emendationis omnis impatiens.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

gis obnoxium. Lutheranos inde iactātię occasionē sumpturos, quasi ipsi Pōtificem ad eiusmodi reformationem adegerint, qua non abusus modo tollantur, sed laudabiles etiā Ecclesiæ ritus. Ita rem religionis in maius quam antea discrimen vocari, quando ista emendatione Lutherani reos habebūt confitētes, hęc iure merito ab ipsis esse reprehensa, quod vniuersæ ipsorū doctrinæ propagandæ fomentū esse ecquis satis sanus non videat? At *Ioannes Petrus Caraffa* Cardinalis *Theatinus* contra disserebat, adeo necessariam his temporibus reformationem, vt absq; grandi piaculo omitti non posset. Actionū enim Christianorum normam esse certissimā, sicuti mala non sunt facienda, vt inde bona eueniant, ita bona ad quę peragenda officij iure oligamur, non esse prætermittēda metu, ne mala inde consequantur. Cum itaque sententijs variarent Cardinales super hoc negotio reformationis, in aliud tempus fuit reiectum, tantum præcepit Pontifex, vt res ōis silentio tegeretur. Ipse tamē Cardinalis *Capuanus* eius scripti exēplar misit in *Germaniā*, quod nonnulli conscio Pontifice factum arbitrabantur, vt homines conciperent, non deesse Romæ propositū aliquod & studium emendationis. Id prelo cōmissum cum emanasset, fuere qui vtraque lingua populari & Latina contra scriberent. Ijs certe regionibus Protestantū numerus gliscebat, *Rege Daniæ*, & nonnullis è familia *Brandeburgica* Principib. ad *Smalcaldicū* fœdus accedētib.

At Card. Theatinus reformationem vrget.

Pontifex emendationem supprimendā censet.

Cum Nouember, mensis Concilio destinatus appeteret, Pontifex nouo diplomate illud Vicentiam indicit, & propinquā hyemē causatus, ad Calēdas vsque Maias anni sequentis M D XXXVIII. Concilij tempus extrahit, Legatis, qui eo se reciperent, III. designatis, *Laurentio Campegio*, qui antea *Clementis* VII. Legatum in Germania egerat, *Iacobo Simoneta*, & *Hieronymo Aleandro*, recens creatis Cardinalibus.

Concilium Vicentiam indicitur, & prorogatur.

Diplomate hoc euulgato *Angliæ Rex* cōtra illud alterū emittit scriptū VIII. Aprilis eiusdē anni, quo *Cæsari*, Regib. & populis Christianis exponit, se superiori libello multas iustasq; causas attulisse, cur Conciliū recusauerit, quod Pontifex se *Mantuæ* celebraturū simulabat, & nullo certo loco designato, paulo post prorogauerat, neq; æquum videri, quoties ille nouam aliquā hominibus illudendi rationem excogitat toties sibi contra esse attestādum. Sed quoniam libellus ille causæ suæ, regnique, contra *Pauli*, aut alterius cuiusuis Pontificis Romani insidias abūde patrocinatur, hac se Epistola & priora illa confirmare, & se excusatum cupere, quod nihilo magis *Vicentiam*, quā *Mātuam* petere statuerit, licet nemo quā ipse vehementius publicū, liberū, piū & Christianum, cuiusmodi superiori scripto depinxerat, Cōcilium experat. Sicut enim nihil est sanctius publico hominū vere Christianorum cœtu, ita nihil grauius præiudicium, aut maiorē Religioni adferre perniciem, quā Cōcilium hominum priuati emolumenti, cōmodiq;, aut errorum firmandorum ergo coeuntium. Concilium dici generale, quod omnib. in genere Christianis liceat suas ibi promere sententias. At eius generis non censeri, in quo solum audiantur ij, qui decreuerint vtiq; Pontificis partibus adhærere, atque vbi ijdem sint actores, rei, Iudices, & patroni.

Alterum Angliæ Regis scriptū contra Synodum Vicentiam indictam.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

troni. Quæ contra *Mantuam* altero libello obiecta sint, eadem de *Vicentia* quoque posse affirmari, iisque breuiter repetitis, pergebat dicere, si *Fredericus Mantuæ* Princeps, ciuitatem suam Pontifici pro arbitrio vtendam non permisit, an æquum sit, nos tanti eius authoritatem facere, vt ad voluntatem nos hac illac circumducat? Si Pontifici à Deo concessa est potestas, quo lubet Principes conuocare, cur non etiam illi liceat, quem velit, locum deligere, & Principes ad obsequium cogere? Si *Mantuæ Dux* iure possit negare locum à Pontifice delectum, quid vetat alios Reges & Principes huic loco non interesse? Si omnes Principes ciuitates suas Pontifici recusarent, vbi esset ista potestatis immensitas? Quid si omnes ex præscripto Pontificis iter suscepissent, & *Mantuam* progressi à Principe exclusi fuissent? Quod *Mantuæ* accidit, id *Vicentiæ* euenire posse quis addubitet?

Paulus Pont. Cæsar, & Galliæ Rex Nicææ conueniunt.

Legatis tempore præscripto *Vicentiam* profectis, eodem quoque tempore Pontifex *Nicæam Liguriæ* oppidum proficiscitur, vt colloquio inter *Cæsarem* & *Galliæ Regem* interesset, cui ipse caussam dederat, ad pacé, (ita ille prædicabat) solummodo inter duos Principes tam potentes cóciliandum, sed, vt alij coniectabant, ad Ducatum Mediolanensem familiæ suæ comparandum. Ibi Pontifex ab vtroque contenderat, vt legatos suos ad Concilium mitterent, & quos habebant in comitatu suo Præsules, tum, vt absentibus imperarent itineri sese accingere. De vtroque Reges se excusarũt, tum quod necessarium esset Præsulibus Ecclesiarum suarum statũ pernosse, tum, quia, qui in comitatu suo eo venerant, non temere iter illud suscepturi videbãtur, nisi communicato prius cum aliis consilio. Sed facile Pontifici fuit satisfactum, non multum laboranti, in quam partem, affirmatiuam, an negatiuam propenderent. Cum igitur isthoc Officium, perinde ac alia actitata in hoc colloquio, pro expectatione ei non cessisset, *Nicæa* digressus *Genuam* reuertit: vbi Legatorum literis certior factus, magnam esse *Vicentiæ* solitudiné, ipsos *Romã* reuocauit, & literis XXVIII Iulij diuulgatis, Concilij diem adusq; Pascha anni sequentis rursus producit.

Concilium à Paulo prorogatur. Paulus fulmen dirũ in Henricum intẽtatum, demum eiaculatur.

Hoc anno Pontifex prudentem patientiam: aut certe dissimulationem, qua quatuor continuos annos vsus erat erga *Angliæ* Regé abrupit, & horrẽdi carminis diras in eum effudit diploma te formidabili, ac more, nec à decessoribus suis vsitato, & quem successores imitati non sunt. Huius fulminis causa quandoquidem tribuitur scriptis ab Rege contra Concilium *Mantuæ* & *Vicentiæ* indictum, publicatis, instituti mei ratio postulat, eius vt mentionem faciam. Tum quod ad multos euentus, qui deinceps explicantur, melius intelligendos, necessaria videtur distincta huiusce successus commemoratio.

Cæsar & Curia Romana Paulo impulsores ad Henricum proscribendũ. At ille hic iudicij considerarus, & cautus.

Abdicata ab *Henrico* Angliæ Rege, Romanæ Ecclesiæ obedientia, assumptoque *Capitis Ecclesiæ Anglicanæ* elogio, *Imperator* suis vtilitatibus adductus, & Curia Romana, quæ *Angliam*, vel recuperandam, vel euertendam censebat, *Paulum* statim à sua ad Pontificatum assumptione, assidue stimulabant, ad fulmina cótra illum Regem euibranda.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

da. At Paulus eximia rerum cognitione imbutus, sic apud animum instituerat: Si decessorum ipsius fulmina, temporibus etiam illis, quibus fides iis adhibebatur, & ab omnibus metuebantur, bruta tamen erant & inania, quantula spes subest, ea aliquid magno opere dignum effectura, post receptam à permultis & diuulgatam istam doctrinã, quæ ea ridet & aspernatur? Magnæ reputabat esse prudentię, gladium in vagina reconditum asseruare, qui cædendi vim nullam habeat, nisi pro eorum quibuscum confligendum esset, opinione. Verum anno MDXXXV. quo *Cardinalis Roffensis* capite luerat, conclamabant Cardinales, Ordini Sacrosancto, & inuiolato indelebilem ignominiam inuri, & certissimum imminere periculum, si Pontifex pessimi rem exempli inolescere pateretur. Cardinales enim nunc Pontificatum apud omnes Principes audacter animoseq; defendere, vt suæ vitæ ac securitati consulant, quæ si auferatur, ac seculares intelligant, Cardinales posse iudicio sisti, & ob delicta capite mulctari, certe futurum vt timide nimis ignauiterque agere cogantur. Pontifex nihilominus ab instituto suo non discessit, temperamentum modo adhibuit, à nullo vnquam Papa ante vsitatum, brachium, videlicet, cum fulmine extulit, minas intentauit, sed à fulmine eiaculando manum cohibuit: atque ea ratione Cardinalibus, Curiæ, aliisque satisfecit, Pontificiæ vero potestatis periculum non fecit, formulam quidem processus Regi intendit Papa, cũ sententia contra eum seuerissima die XXX. Augusti MDXXXV. Sed eius euulgationem pro bene placito suo

Cardinales suam iniuriam vindicatam volunt.

Pontifex vero minas tantum intentat diras cohibet.

suspendit, relicto tamen exemplari, quod occulte in eorum manus posset peruenire, qui illud Regi essent exhibituri, ac rumorem simul sparsuri de diplomate in formam redacto, deque eiusdẽ suspensione, sed qui mox disseminarent, suspensione quam primum sublata, ad publicationem esse veniendum, licet nihil quicquam tale ille animo agitaret.

Etsi autem Pontifex non omnino desperabat Regem adduci posse, vt Ecclesiæ se Romanæ submitteret, siue fulminis intentati metu; siue subditis copropẽdentibus, siue Imperatoris Galliæue Regis interuentu, si forte cum horum altero, rebus id deposcẽtibus, fœdus faciundum foret, siue denique suppliciis de Edicti sui violatoribus sumendis exsaturatus: nihil tamen æque Pontificiam fulminationem inhibebat, quam, quod modo diximus, ne patefacta virium suarum spiritalium imbecillitate, Regem in obstinatione sua redderet affirmatiorẽ. Verum post triennium tot vltroneis (vt rebatur) Regis iniuriis prouocatus, alium sibi animum induit. Rex enim contra conuocationẽ Concilij duo scripta euulgarat, Pontificis actiones, licet ad illum offendendum minime comparatas, semper oppugnarat, ac non ita pridem *S. Thomam Archiepiscopum Cantuariensem* quod Ecclesiastica libertate & immunitate propugnanda athletam Pontificium agens, cæsus fuisset, ab *Alexandro* III. inter diuos relatum, & ab anno MCLXXI. ad sua vsque tempora festo annuis eius parentalibus indicto die in Ecclesia Romana solemni more celebratum, re in iudicium denuo deducta, citarat, capitis arcessiuerat, perduellio-

Nec nisi grauante de Henrici resipiscentia spem ponit.

Primaria retardatæ fulminationis caussa.

Thomæ Archiep. Cantuariensis reliquiæ ab Rege Henrico male mulctatæ.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

duellionis damnarat, atque eam condemnationis sententiam prosecutus, ossa sepulchro exempta per carnificē publice vstulāda, cineresque in flumen dispergendos curauerat, thesauris, ornamentis, & fortunis omnibus consecratis memoriæ *Thomæ*, fisco adiudicatis. Cum igitur Pontifex tantum Imperij sui arcanum, multo maioris apud se, quam Concilium momenti, tangi ægerrime ferret, atq; è colloquio, quod cum Rege Galliæ *Nicea* habuerat, spem aliquam cepisset, eum pace cum *Cæsare* facta, nouarum rerum cupidis in Anglia auxilia subministraturum; die Decembris XVII. horrificum illud fulmē ante tres annos fabricatum, exerto tandem brachio tam diu intentato, in *Henricum* diro programmate furialiter emisit. Diræ huius proscriptionis caussæ afferebantur, *Catharinæ* diuortium, abdicatum Ecclesiæ obsequium, *Cardinalis Roffensis* cædes, & Diuo *Thomæ Cantuariensi* impacta dica. Pœnæ denuntiatæ, Regem regno abiudicari, fautores eius omnes, bonis, honoribus, & fortunis omnibus exigi, imperatum subditis, vt Imperium Principis detrectarent; extraneis, vt nullum cum ea gente commercium haberent: omnibus, vt contra Principem, ac populum armis insurgerent, regno & fortunis in prædam, populo in seruitutem relictis.

Diri fulminis in Henricum eiibrati caussa.

Iam quo in loco ac numero Pontificium hoc diploma apud homines fuerit, quamque religiose imperiosis ac seueris ipsorum edictis obtemperatum sit, ex pactis, fœderibus, pacis belli que actionibus; quæ inter eum Regē, Imperatorem, Galliæ Regem, aliosq; Principes Catholicos, non multo post intercesserunt, nimio plus testatum euadat.

Fulmen Pōtificiū etiā Principes Catholicos à fœderib. cū Henrico pangendis non remoratur.

Principio anni MDXXXIX. nouis controuersiis in *Germania* religionis caussa excitatis ab iis, qui hoc prætextu odiis priuatis indulgebant, Conuētus habitus fuit *Francofurti*, quo *Cæsar* Legatum misit. Ibi post multam acremq; disputationem Aprilis die XIX. de consensu Legati, Calendæ Augusti ad colloquium *Noribergæ* sunt constitutæ, in quo placide & amice de religione disceptaretur. Eo conuenire debebant vtrimque, non tantum Doctores & Theologi, sed alii etiam homines prudentes & periti, à *Cæsare Ferdinando* & Principibus missi, vt colloquio præsiderent, & inter partes agerēt, quicquid vero de communi sententia decernebatur, id ad Ordines Imperij erat referendum, & in proximis Imperij comitiis à *Cæsare* confirmandum. Existimabant Catholici, rogandum interim Pontificem, vt aliquem eo mitteret: sed cum instarent Protestantes, id professioni suæ esse contrariū, omissum fuit. Verum vbi Romam conuentus huiusce nuntius fuit perlatus, Pontifex indigne ferens in *Germania* res religionis tractari, adeoq; Concilij à se indicti famæ præiudiciū creari (licet, id haberetur, necne, nō multū laborabat) atq; authoritatē Pontificiam, suis omnibus à colloquio exclusis, labefactari, Episcopū *Montepulcianum* in *Hispaniam* statim ablegauit, vti ageret cum *Cæsare* de non comprobandis, aut potius circumducendis conuentus illius decretis.

1539

In Conuentu Francofurtensi quid actum de re religionis.

Colloquiū DD. de religione, Francofurti decretum, Paulo displicet.

Episcopi Montepulciani à Paulo Pontifice ad Cæsarem legatio in Hispaniam.

Mandatū Nūtio, primū grauiter vt quereretur de *Ioannis Vessalij* Archiepiscopi *Londensis* Delegati Pontificij actionibus,

Archiepiscopus Londensis male obita in Germania legationis ab eo insimulatus.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

nibus, qui sacramenti à se præstiti, & beneficiorum à Pōtifice acceptorum, & mandati Imperatorij immemor, Lutheranorum postulatis assensisset, cū magno sedis Apostolicæ præiudicio, & Cæsareæ Maiestatis ignominia. Tū, vt significaret, eum largitione & promissis corruptum: cui à ciuitate *Augustana* data essent *CCL. millia* florenorum aureorum, & ab Rege *Daniæ* promissa ex Episcopatus quem illi ademerat, reditibus, annua florenorum millia quatuor. Denique cogitare illum de matrimonio, & de ponenda Ecclesiastici hominis persona, quippe qui sacris Ordinibus nūquam voluerit initiari. Habebat etiam in mandatis Nuntius, vt ostenderet *Cæsari*, si à *Londensi*, concessa, approbaret, à genuino sedis Apostolicæ filio degeneraturum: Principes omnes Catholicos de ea re querimoniā habere, & credere rata non habiturum. Insuper, vt proponeret ei ius in Principatum *Geldriæ*, & in electionem Regis Romanorum, quo magis eum afficeret. Falsum enim esse, quod *Londensis*, & alii eiusdem farinæ persuasum illi cupiunt, toleratis Lutheranorum erroribus, fore, vt *Germaniam* vniuersam sibi obsequibilem habeat. Amissā enim religione, aut duabus in vnam regionem religionibus admissis, exiguā conseruandi Imperij superesse fiduciam. Imperatoribus Orientis id accidisse, qui proiecta Pontificis Romani obedientia, cum Regnis Imperij vires amiserunt. Lutheranorum fraudem satis esse compertam, qui cum *Cæsare* malitiose semper egerint, & religionis stabiliendæ obtentu, longe diuersa à religione consectentur. Exempla eius rei petenda à Conuentu *Spirensi* anno MDXXVI. & *Norimbergensi*, anno MDXXXII. & *Cadamico* MDXXXIIII quando *Dux VVirtembergicus* Principatum illum armis recuperauit, vnde apparuit, *Lantgrauij* & Lutheranorum motus neutiquam religionis caussa extitisse, sed ad Regem Romanorum eo statu detrudendum. Illud quoque consideratione dignum, si quando ipsi cum Lutheranis conueniat, Principes Catholicos nunquam passuros, vt sit validius *Cæsaris* in se, quā in Protestantes imperium, eoque ad noua remedia excogitanda animum applicaturos. Complures alias licitas & honestas superesse vias, ad *Germaniam* in ordinem redigendam, Pontifice, pro modulo virium ipsius, iam præparato, ad auxilia, quam potest maxima, suppeditanda. *Cæsarem*, si aduortat animum, deprehensurum, Francofurtensis Conuentus capita rata haberi non posse, nisi *Germania* simul tota euadat Lutherana, ita authoritatem omnem suam labascere, quod ea secta superioritatem omnem tollat, libertate, imo licentia rebus omnibus anteposita, fœdus inter principes Germaniæ Catholicos *Cæsari* esse augendum, & Lutheranis fautores detrahendos, eaque gratia, pecunias, quantum potest copiose in *Germaniam* esse mittendas, vt tam donis, quam promissis homines impellantur, ad se fœderi Catholico adiungendos. Neque fore alienum, belli Turcici prætextu, cohortes aliquot Hispanorum, aut Italorum in territorio Regis Romanorum alere. Pontificem etiam decreuisse, ad Principes Catholicos aliquem cum pecunijs mittere, qui & promittat, & gratificetur illis, qui ipsius vtilitatibus in-

Paulus. 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

inseruient. Iussit porro vt & hortaretur *Caesarem*, ad Edictum euulgandum simile huic, quod Angliae Rex in regno suo promulgauerat, atque interim perite insinuaret, *Caesari* esse aliquam cū eo Rege tractationem, vti ad obedientiam Pontificiam illum reducat. Postremo eidem Montepulciano praeceperat Pontifex, vt apud *Caesarem* querelas effunderet, de sorore Maria Regina, Belgij moderatrice, quod Lutheranis clam faueret, quod ad illos homines dedita opera mitteret, quod cum foedus Catholicum esset sanciendum, ad Electorem Treuirensem scripsisset, ne huic se consociaret (quae res pium illud opus interturbauit) quod denique Dominum *de la Vaur Regis Galliae* Oratorem, ne in Germaniam proficisceretur, ad consilia cum Rege Romanorum & Pontificis legato de rebus religionis capiēda, retardasset, quę omnia ille, non à praua Reginae volūtate, sed ab improbis ministrorum cōsilijs profecta persuasum habebat.

Pontificis de Maria Hungaria Regina Belgij praeside, apud Caesarem fratrem querimonia.

Quoniam autem *Edicti Regis Angliae* de religione mentio superius est iniecta, ab instituto non erit alienum, hic commemorare, quomodo sub idem tempus, quo conuentus Ordinū *Francofurti* habebatur, *Henricus* VIII. siue crederet se Dei cultum promouere, quum in regno suo nullam religionis innouationem permitteret, siue constantiam in ijs quae contra *Lutherū* scripserat, testatam vellet, siue Pontificem cuperet mendacij compertum, qui in diplomate suo Regem criminabatur, haereticae per regnum doctrinae propagatae, Ordinum regni decreto edixerit vt per vniuersam Angliam realis praesentia crederetur, nempe sub forma panis atque vini esse verum & naturale corpus ac sanguinem Christi Domini nostri, elementorum substantia à consecratione non permanente, sub vtraq; specie integrum Christum contineri, communionem calicis non esse ad salutem necessariam. Sacerdotibus non licere contrahere matrimonium: Monachos post professionem, & votū castitatis, ad illud seruandum, & vitam in monasteriis transigēdam perpetuo teneri, arcanam & auricularem delictorum confessionē, non solum vtilē, sed & necessariam, Missarum priuatarum celebrationem, esse rem Sanctā & in regno retinendam. Vetuit porro, ne contra hos articulos quisquam faceret, aut doceret, nisi in poenam incurrere vellet legum sanctionibus contra haereticos praescriptam. Atq; hic mirū merito videri debeat, Papam, qui ante paucos dies Regem execrabili fulminis maledicto confixerat, eiusdem nūc actiones summis laudibus extollere, atque Imperatori ad imitandum proponere, nisi vtilitatis propriae contemplatio, tam ad laudandum, quam vituperandum impulisset.

Henricus VIII. abrogata Pontificis in Anglia potestate, in doctrina nihil innouandū edicit.

Ablegato in *Hispaniam Montepulciano*, Pontifex, cum aduerteret tam frequentibus Concilij indictionibus, ac deinde temporis praestituti frustrationibus homines quidem detineri spe aliqua, sed existimationi suae plurimum decedere, & ambiguum illud procedendi genus, effectum aliquem rebus suis incommodū posse producere, statuit tandem apud se missis ambiguitatibus, animi sui mentē aperire. Itaque narrata prius in Senatu Cardinalium, rerum anteactarū serie, proposuit esse omnino necessariū, vt de Concilio in

Paulus ad Henricum laudandū & improperandum sui compēdij aspectibus extimulatur.

Seria Pontificis in Consistorio cum Cardinalibus de Concilio habendo consultatio.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

hanc, aut illam partẽ aliquid firmũ ac stabile statuatur, atq; de ea re iam iam deliberetur. Cardinalium nonnulli, quibus reformatio omnis erat inuisa, vt hoc se metu liberarent, suspẽsiones Concilij de die, in diem, plane damnabant, & manifestam Pontificis declarationem requirebant, de Concilio nõ ante conuocando, quam sublatis impedimẽtis inter Principes amicitia coaluisset, sine qua inutiles essent omnes de Concilio cogitationes. At è Cardinalibus prudentiores quique cum hoc metu alium timorẽ æquis ponderibus librabant, à Concilijs prouincialibus aut aliis forte remediis asperiorib. magis quã ab Concilio generali sibi metuentes, his consultius visum, nullum diem præfigere, sed ad voluntatẽ Papę Concilium suspendere: quippe animo iam certis, vbi vtilitatis ratio suadebit Concilium non esse conuocandum, discordiæ inter Principes, aut alio aliquo obtentu, suspensionem eam continuare, sin periculum aliquod à Prouinciali Concilio, aut à colloquio, aut aliunde impendebit, præuortẽdo huic malo, Concilium generale, loco & tẽpore præfinitis, indicere: sed de eo celebrando, aut contra, pro rerum opportunitatibus consilium esse capiendum. Hæc cum placuisset sententia, secundum eam factum diploma Iunij XIII. quo, Concilium antea indictum, ad Pontificis ac sedis Apostolicæ beneplacitum suspenditur.

Cuius vnius finis, suum agere negotium.

Cæsar Nũtio quid sui sit consilij nõ exponit.

Montepulcianus Nuntius in *Hispaniam* profectus, pro formula mãdati egit cũ *Cæsare*, qui, siue caussis à Nuntio allatis, siue aliis rationibus adductus, assensionem retinuit, neq; animi sui sensum, vtrum colloquio *Norimbergam* Augusto mense indicto, assentiri vellet, necne, putauit declarandum. Succedente vero coniugis suæ morte, & *Gandauensium* populique circumiecti seditione, cum minus quam antea rebus Germaniæ vacare posset, suspensa omnia reliquit, donec exactus esset annus MDXXXIX.

Quam ob caussam author singula colloquia religionis ergo habita hoc opere exequatur.

Cum ad hanc historiam scribendam animum appuli, mecum reputãs multa colloquia, componendis religionis dissidiis partim indicta, partim habita an omnium mihi facienda esset mentio, addubitaui, rationibus in vtramq; partem sese offerẽtibus. Tandem vero considerato, propositũ esse mihi caussas omnes Concilij Tridentini explicare, atq; obseruato rursus, nullũ colloquium vel indictum, vel habitum, nisi ad Concilium impediendũ, aut diuertendum, aut retardandum, aut cõcitandum, vel denique accelerandum constitui apud me plane omnium facere mentionem, maxime propter fructum, qui ex memorabilium in singulis euentuum cognitione percipi potest, sicut ex eo apparet, quod anno sequenti MDXL. institutum eiusmodi habuit originem.

1540.

Cæsaris cõsiliarii ad componenda religionis dissidia colloquium suadent instituendũ.

Cæsare per *Galliam* in *Belgium* iter faciente, vt seditiones ibi natas compesceret, *Ferdinandus* quoque Rex ab *Austria* profectus eodem venit. Cum autem in eam cogitationem imprimis incumberent, qua potissimum ratione res Religionis in Germania componerentur, ea re à Cõsiliariis *Cæsaris* summa accuratione deliberata, omnes ad colloquium super hoc argumento instituendum propendebant.

At vero Cardinalis *Farnesius* Pontificis apud *Cæsarem* legatus, *Lutetia Parisiorum*

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

Huic deliberationi obluctatur Card. Farnesius legatus Pontificius.

sorum cum eo in *Belgium* profectus (adolescens vigesimum annum vix ingressus, sed viris rerum peritis comitatus, in his vero *Marcello Coruino Neocastrensi Episcopo*, qui post Pontifex fuit *Marcellus* II.) huic se deliberationi fortiter opposuit, *Cæsarem*, *Ferdinandum* & *Consiliarios* omnes solicitans. His exposuit, sæpius cum Protestantibus de concordia actũ, præsertim vero ante X. annos in *Comitijs Augustanis*, nihil tamẽ decretum aut definitum. Quod si ratio forsasse aliqua concordiæ inueniatur, irritam futuram & infructuosam, quod indies opinionem mutent, nullam certam doctrinam sequantur, ab ipsa Augustana doctrinæ suæ confessione discesserint, & instar anguillarum lubrici sint. Principio illud vnũ contendisse enixe, vt abusus & vitia tollerentur, iam non Pontificatum emendatum velle, sed extinctum, & sedem Apostolicam extirpatã, & abrogatã Ecclesiasticam omnem iurisdictionem. Quod si antea fuerint insolentes rebus tranquillis, quid nunc facturos pace cum *Galliæ Rege* nondum constituta, & *Turca Panoniæ* imminente? Minime sperãdum ab incœpto posse dimoueri, cum prope innumera sint dogmata cõtrouersa, cũ que inter ipsos variæ sint sectæ, fieri nõ posse, vt concordia cum omnibus ineatur. Bonam eorum partem id vnum spectare, quomodo aliena inuadãt, & *Cæsaris* authoritatem eneruent. Esse quidem verum, bellum quod à *Turcis Germaniæ* impendet, concordiam religionis suadere, sed eam tractationem, non ad singulares, aut nationales conuentus, sed ad Concilium publicum pertinere, primo quoque tempore habendum. In religione enim, quæ omnes in vniuersum tangat, nihil nisi de communi consilio immutandum. Nec ad vnam modo *Germaniam* respiciendum, sed ad *Galliam*, *Hispaniam*, *Italiam*, & reliquos *Europæ* populos, quibus inconsultis, si quid in *Germania* mutetur, periculosam inde nasciturã huius prouinciæ à reliquo corpore scissuram. Vetustissimum esse morem, ab ipsis Apostolorum temporibus receptum, vt solius Concilii authoritate omnes cõtrouersiæ finiãtur: Reges omnes, Principes, & homines pios id nunc expetere. Pacem inter *Cæsarem* & *Galliæ* Regẽ nunc peropportune posse fieri, & Cõcilium è vestigio conuocari, atque interim fœdus Catholicum in *Germania* & numero & potentia amplificari, quare Protestantes perterritos, vel decreto Concilij se submissuros, vel à confœderatis per vim adigendos, vbi vero necessitas coget Turcarum insultibus resistere, tũ fœdus Catholicum, qua erit potentia, necessitatem quoq; Protestantibus subsidia conferendi impositurum. Nisi faciant, è duobus malis minus eligendum, cum maius malum sit, religionis causa prodita, Deum offendere, quam parte aliqua auxiliorũ vnius prouinciæ carere. Maxime, cum non facile sit discernere, qui Christo magis aduersentur, Protestantes, an Turcæ. Hos enim corpora seruituti premere, illos corpora & animas exitio deuouere. Huius vero orationis hic fuit exitus, Concilium esse conuocandum, eius initium hoc ipso anno esse faciundum, in conuentibus *Germaniæ* de religione non tractandum, sed de fœdere Catholico augendo, & pace cũ Rege *Galliæ* facienda esse cogitãdũ. *Cæsar* post multã deliberationẽ statuit

Protestãtes Paulo Papa iudice Christo Turcis inimiciores.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Cæsar colloquij viam probat, & eius curam Ferdinando fratri cõmittit. Farnesius re infecta Romam redit.

& viam concordiæ denuo tentare, & conuentum Germaniæ eo loco habere qui *Ferdinando* maxime commodus videbitur, Principibus Protestantibus ad actionem eam inuitatis, & fide publica omnibus interposita. Cardinalis autem *Farnesius*, vbi comperit id clam ipso decretum, confestim *Belgio* discessit, & in itinere salutato *Lutetiæ Galliæ Rege*, ab eo seuerum Edictum contra hæreticos, & Lutheranos impetrauit, quod in ea vrbe euulgatũ, post per vniuersam *Galliam* summa atrocitate fuit exercitum.

Conuentus Haganoicus.

In *Germania* à *Ferdinando* conuentus *Haganoæ* habitus est, quo præter Doctores Catholicos, Concionatores, & Ministri Lutherani magno numero venerunt, septemuiris *Treuirensi*, & *Palatino*, item *Ludouico Bauaro*, & *Guilielmo Episcopo Argentinensi*, nominatis intercessoribus. Protestantes rogati vt capita doctrinæ controuersæ in medium proferrent, responderunt, ante annum decimum doctrinæ suæ confessionem & Apologiam *Augustæ* exhibitam, in eadem se adhuc acquiescere, paratos rationẽm eius reddere omnibus, & quoniam ignorent quid potissimum aduersarij reprehendant, non habere se quod exhibeant, sed ab illis expectare vt ostendant, quæ dogmata veritati putent esse contraria; ita rem ad colloquium deuenturam, & ipsos non defuturos concordiæ. Catholici, propositioni huic assentientes, instabant, vt omnia rata essent, quæ in Augustano conuentu fuerat transacta, vt decretũ in recessu promulgatum, firmum, ac stabile permaneret, & forma reconciliationis inibi cœpta, obtineret. Protestantes vero quod animaduerterent eam formam rebus suis damnosam, & decretũ illud causæ suæ afferre præiudicium, remotis omnibus præiudicijs, nouam formam serio postulabant. Catholici contra, cum viderent præiudicia omnia remouenda, petiere, vti Protestantes, per vim ab se attentata purgarent, & Ecclesiæ bona ab ipsis iniuste occupata, iustis dominis restituerent. Ad id replicarunt Protestantes, se nullius bona occupasse, tãtum post restauratam puritati suæ doctrinam, bona quoque ad legitimos honestosque vsus, quibus principio fuerant destinata, sed ab Ecclesiasticis postmodum interuersa, demuo applicasse, eoque primum capita doctrinæ definienda, post vero de bonis esse loquendũ.

De forma futura actionis controuersia.

Ita gliscentibus controuersijs, decreuit *Ferdinandus* nouam formam neutris præiudicium creaturam instituere, in qua vtriusque partis Doctores, numero pares disceptarent, & ad quam Pontifex Nuncios delegare posset, simul locum designat *Wormaciam* colloquio XXVIII. Octobris, nisi aliter *Cæsari* videbitur, inchoando. Conditiones Decreti Protestantes accipiunt, & Pontifici, si velit, suos eo mittere Legatos, integrum relinquunt. sed Primatum ei vllum, aut Nuntijs authoritatem hoc ipso competere negant.

Colloquis VVormaciensis dies dicitur.

Cæsar rem totam edoctus, *Decretum Haganoicũ* confirmat, vt ad *Wormaciẽse* colloquiũ res referatur, statuit, & *Grãuellanũ* in eo colloquio Legatũ suũ designat. Is, *Atrabatensi* Episcopo filio suo qui post fuit Cardinalis, comitatus, & trib. Theologis Hispanis, eo profectus actioni principiũ dedit, habita oratiõe admodũ pia, & dissidiis sopiẽdis apposita. Eodẽ post paucos dies venit *Thom.*

Granuella nus à Cæsare ad colloquium VVormatiense missus habet orationem.

Cam-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francis. 1.

Et Campegius nuncius Pontificius.

Campegius, Episcopus *Feltrensis*, Legatus Pontificius. Papa enim, etiamsi videret omnem de religione in *Germania* disceptationem rebus suis perincommodam, omnique studio colloquium illud præpediuisset, minus tamen incommodi, si ei assentiretur, quam si se inuito perageretur, præuidebat. Itaq; Nuncius de mandatu Pontificis orationem habuit, testatus à Pontificibus nihil non factum, pręsertim à *Paulo* III. ad pacem Germaniæ conciliandam. Illum ea gratia Generale Concilium *Vicentiam* nuper indixisse, quum nemo eo veniret, in aliud tempus necessario reiecisse, de eodem, loco magis opportuno, conuocando iam nunc cogitare; interim rogatu Cæsaris concessisse, vt in *Germania* colloquium hoc institueretur, quod futuri Concilij quoddam sit præludium: se, vt pro virili opem ferat, Pontificis iussu adesse. Eius verbis rogare, vt ad concordiam consilia referant, & ab eo, quicquid salua pietate facere possit, expectent. Eo quoque venit *Vergerius* Episcopus *Iustinopolitanus*, sæpe nobis dictus, à Pontifice quidem missus, quod Germanorum ingenia pulchre calleret, sed Legationem ab *Rege Galliæ* obtendens, vt alieni nominis obtentu Papæ rebus magis inseruiret. Hic orationem de vnitate & pace Ecclesiæ excudendam curauit, qua contendebat, Concilium Nationale non videri idoneum paci stabiliendæ medium, ideo exemplaria aliquot distribuit, vt colloquium illud perrumperet, quod eiusmodi Concilium quadantenus referebat. De futuri colloquij forma, de actis nō euulgandis, de numero Doctorum quibus sermonis vices deferebantur, dies aliquot altercatum fuit. Nec deerant, qui sedulis *Campegij*, & secretis *Vergerii* officiis adducti, tempus ex composito extraherent, tandem tamen de communi assensu Catholicorum *Ioannes Eccius*, & Protestantū *Philip. Melancthon* delecti, qui alternis differerent, & à peccato originis disceptationem auspicarentur.

Item Vergerius, cuius oratio excusa.

In colloquio remisse & segniter agitur.

Sed dum hæc *VVormatiæ* lento pede procedunt, Nuntius Pontificis qui apud *Cæsarem* in Belgio tum residebat, illi aures perpetuo obtundebat, tum commemorato schismatis periculo, quod ex eo colloquio impendebat *Germaniæ* vniuersæ, exinde Lutheranismum amplexaturæ, tum iniecto metu, non tam Pontifici obedientiam negari, quam authoritatem Cæsaream infringi atque eneruari, tum denique solitis artibus, quibus & *Montepulcianus* ad colloquium in Conuentu *Francofurtensi*, & Cardinalis *Farnesius* ad alterum *Haganoæ* decretum interturbandum vsi essent. *Cæsar* igitur, siue his rationibus permotus, siue difficultatibus rerum, quas *Grauellanus* in hac actione sibi obijci per literas significabat, siue quod ipse coram sese maius operæ precium facturum sperabat, post tertium diem, quo *Eccius* & *Melancthon* in consessu publico verba fecerant, missis ad conuentum literis colloquium abrupit, *Granuellanum* reuocauit, & reliquam actionem omnem ad Ratisbonæ comitia reiecit.

Post tertiū colloquij diem actio Cæsaris iussu abrumpitur.

1541 *Conuentus Ratisbonensis, in quo Cæsar.*

Conuentus ille Martio mense anni MDXLI. cœpit, *Cæsare Ratisbonæ* Principes & ordines expectante, magnaq; spe freto, posse & discordias omnes terminari, & *Germaniam* in vnam religionem adintegrari. Qua fini Pontificem rogauerat, vt Nuntium eo mitte-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ret, virum doctum & prudentem, amplissima authoritate munitum, vt nihil necesse sit Romam mittere, sed penes eum sit immediate omnia definire, quæ Ordines cum Legato, Ecclesiæ bono conducere iudicabunt. Hac enim causa, se feriis Nuntii ordinarii, de colloquio VVormaciensi interrumpendo, precibus auscultasse,

Et Contarenus Pontificis Legatus cum mandatis.

Misit Pontifex Oratorem Gasparem Contarenum Cardinalem, virum eruditione & probitate conspicuum, aliis etiam, rerum aulicarum peritis comitatum; scribis quoque & amanuensibus, qui dicta actaque diligenter exciperent, & singula tabulis consignarét, cum mandato, vt, si quid, quod ad authoritatem Pontificiam imminuendam faceret, geri persentisceret, actionem eam interpellaret, proposito vero atque vnico generalis Concilii remedio. Si vero Imperator cogeretur aliquid largiri Protestãtibus caussæ suæ damnosum, vti id ne fiat, authoritate Apostolica obluctaretur & obsisteret; vbi id factum, damnaret irritumque declararet, è Conuentu quidem facessens, sed è comitatu Cæsaris non discedens.

Contarenus exponit Cæsari sua a Pontifice mandata.

Vbi primum Legatus Pontificius Ratisbonam venit, cœpit apud Imperatorem excusare Põtificem, quod eum tam ampla authoritate, tamque absoluta potestate, quam ille requirebat, non armasset. Potestatem enim illam dicebat ossibus Pontificatus ita firmiter annexã, vt ad alium transmitti non queat. deinde, neque verba, neque sententiam reperiri, quibus authoritas definiendi fidei controuersias à Pontifice cuiquam possit communicari: quod priuilegium non errandi solius Pontificis personæ concessum sit in verbis, Ego rogaui pro te Petre. Pontificem quidem detulisse ei potestatem concordiæ cum Protestantibus ineundæ, modo Religionis principia admittant; nempe sedis Apostolicæ primatum à Christo institutum, & Sacramẽtorum, secundum ritus Ecclesiæ Romanæ administrationem, & alia Leonis diplomate determinata: in cæteris vero omnibus, Germanis satisfacere se paratum. Orare quidem Cæsarem, vt nulli propositioni auscultare dignetur, quam non sit fas concedere, nationib. aliis incõsultis; ne inter Christianos schisma aliquod periculosum contingat. Eorum vero quæ in his comitiis acta sunt, peculiaris mentio hoc magis est faciẽda, quod & inde Pontifex potissimum cepit occasionẽ, non tã assentiendi, sicuti prius, quam omni studio operaque incumbendi in id, vt Concilium conuocaretur: & Protestãtes inde certissimũ habuere documẽtum, neque in Concilio, neque aliubi Papæ ministris interuenientibus, de tolerabili aliqua conditione impetranda, quicquam sibi esse sperandum.

Propositio Cæsaris nomine in Conuentu Ratisbonæ facta.

Prima actio fuit inchoata die V. Aprilis, propositumq; nomine Cæsaris, cum animaduerteret Turcam in viscera Germaniæ penetrasse, statu Imperii ex dissidio religionis conuulso, eius pacificandæ rationes omnes tentasse. Cum autem longe commodissima visa sit Concilii publici via, se de industria in Italiam profectum, cum Clemente Pontifice egisse: atque cum id parum successisset, alio itinere Romã suscepto, cum Paulo III. de Concilio tractasse. Eo quoque sua sponte satis inclinato, sed, ne Concilium coiret, variis bel-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francis. 1.

Collocutores à Cæsare delecti. Item Colloquij præsides.

Liber à collocutoribus offertur, articulos varios, agendi scilicet materiam, comprehendens.

his incommodis præpedito, conuētum hunc denique indixisse, Pontificemque, vt legatum eo mitteret, solicitasse. Nunc aliud nihil se cupere & cogitare, quam vt conciliatio fiat: atque ab vtrisque pauculi quidam viri pii, & docti deligantur, qui de rebus cōtrouersis amice conferentes, nullo partium præiudicio, modum conciliationis ad ordines referant; vt re omni cum Legato Pontificio communicata, sperata inde conclusio eliciatur. In modo autem deligendi collocutores orta subito controuersia inter Catholicos & Protestantes, *Cæsar* concordiæ perstudiosus, ab vtrisq; petiit & impetrauit, vt nominandi homines idoneos facultatem sibi permitterent, in eoq; sibi fiderent, qui nihil esset facturus, quod non ad communis patriæ beneficium & salutem redundaret. Catholicos igitur designat *Ioannē Eccium, Iulium Pflugium, & Ioannem Gropperum.* Protestantes *Philippum Melancthonem, Martinum Bucerum, & Ioannem Pistorium.* Hos ad se vocatos, grauissimis verbis admonuit, vt affectibus segregatis, ad solius Dei gloriam respicerent. Colloquio præfecit *Fredericum* Principem Palatinum, & *Grauellanum*, aliis etiam adesse iussis, quo actioni maior dignitas accederet. Cum omnes conuenissent, *Granuellanus* librum exhibet illis, quem dicebat à quibusdam viris probis doctisque *Cæsari* traditum, ad futuram conciliationem idoneum: ac velle *Cæsarem*, vt eum librum legant atque expendant, velut tractandi argumentum & materiam, & quod in eo simul omnibus probabitur, id stabiliant, & confirment, quod improbabitur, id corrigant: de quo parum consentientes sint, in eo conciliando elaborent. Liber iste duos & viginti articulos continebat, de creatione hominis, & naturæ integritate ante lapsum; de libero arbitrio; de caussa peccati originalis; de iustificatione; de Ecclesia & illius signis; de notis verbi Dei; de pœnitentia post peccatum, de authoritate Ecclesiæ; de interpretanda Scriptura; de Sacramentis; de sacramento Ordinis; de baptismo; de confirmatione; de Eucharistia; de pœnitentia; de matrimonio; de extrema vnctione; de charitate; de Hierarchia Ecclesiastica; de articulis ab Ecclesia determinatis; de vsu, administratione, & ritibus Sacramentorum; de disciplina Ecclesiastica; de populi disciplina. Ex his capitibus, libro perlecto, examinatoque alia approbarunt, alia de communi consensu emendarunt: de aliis non conuenerat inter eos: ac nominatim de IX. de Ecclesiæ potestate, de XIIII. de Sacramento pœnitentiæ, de XVIII. de Hierarchia, de XIX. de articulis ab Ecclesia determinatis; item de cœlibatu. in his quod sententiis discreparent, vtrique opiniones suas scripto mandarunt.

Cæsar, quid in Colloquio actum sit, explicat.

Post hæc *Cæsar* in consessu Principum & Ordinum quid actum esset, refert, quousque inter collocutores cōuenisset, quæ nondū conciliata essent; vt de iis mentem suam aperiant, postulat; simul, quomodo Reipublicæ status, tā ciuilis, quam Ecclesiasticus emendari debeat. Hic Episcopi, qui magnā partem Senatus Principum cōstituunt, & librū de conciliatione exhibitū, & ōē colloquii actionē reiiciunt. quib. cū alii Electores, & Principes Catholici pacis amantes non assentirētur, eo res

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

eo res deducta est, vt *Cæsar*, tanquam Ecclesiæ aduocatus, cum Legato Pontificio ea capita, de quibus conuenisset inter collocutores, communicaret, si quod obscurius esset, explicandum curaret: dein cum Protestantibus ageret, vt etiam in reliquis dogmatis controuersis Christianæ concordiæ viam non obsepirent. *Cæsar* cum Legato Pontificio rem communicat, atque vt Ecclesiæ status inprimis reformetur, instat. Legatus ad ea respondet scripto, sed non minus quam vetera olim oracula, ambiguo: Se, lecto eo libro, qui *Cæsari* fuit exhibitus, & collocutorum scriptis, & iis, quæ ab vtraque parte ad eum adnotata fuissent, cum ipsis Protestantum aduersus eum exceptionibus, existimare, quandoquidem Protestantes in dogmatis aliquot à communi Ecclesiæ consensu discedant, spes tamen interea sit, futurum Dei ope, vt aliquando idem sentiant cum Ecclesia, de cæteris rebus omnibus nihil amplius decernendum, sed ad Pontificem, & sedem Apostolicam actionẽ omnem referendam. Illum sane per Concilium publicum, breui conuocãdum, aut aliam aliquam rationem tempori accommodatam, iuxta veritatem Catholicam definiturum, & quod vniuersæ Reipublicæ Christianæ, cum primis autem *Germaniæ* expediat, sedulo facturum.

Dein Contareno Legato singula impertit. Contarenus ambigue respondet: sic tamen vt actionem ad Pontificem velit referri.

Ecclesiastici vero status reformandi cupidissimum se testatus est, Episcopis omnibus domum ad se conuocatis, & prolixa oratione inuitatis ad officium. De forma viuendi præcepit primum, vt scandalum omne cauerent, vt luxus, auaritiæ, atque ambitionis speciem ipsam ac suspicionem deuitarent. Dein vt familiam bene regant, quando populus ex ea de moribus Episcopi plurimum coniecturam facere soleat. Vt ad gregis sibi commissi curam, in locis maxime frequentibus Diocœseos suæ habitent; & quibus in locis ipsi non degunt, ministros fideles & emissarios habeant. Vt Prouincias sibi subiectas subinde perlustrent. Sacerdotia hominibus probis & idoneis conferant: Ecclesiæ facultates in pauperum vsus distribuant, luxu & immoderato splendore vitatis, concionatores pios, doctos, temperantes, minime contentiosos, docendo populo præficiant, in bonis artibus iuuentutem recte erudiendam curent: quo nomine Protestantes Nobiliũ liberos ad se pelliciunt. Orationẽ hanc quoque scripto comprehẽsam *Cæsari*, Episcopis, atq; Principibus dedit, vnde ansam arripuerunt Protestantes vtrumq; scriptum refellendi, & responsionem *Cæsari datam*, & exhortationem factam Præsulibus, hoc caussati, quod *Contareni* scriptum iam publicatum si dissimulassent approbasse crederentur. Nihilo magis Catholicis fuit accepta responsio *Cæsari* facta, quod, quæ in colloquio conciliata essent, approbare videretur.

Idem politia sacra restituenda studiosus, orationem habet ad Episcopos.

Cæsar igitur omnib. quę acta essent, etiam Legati scriptis ad Ordines relatis, omnique à se ad concordiam promouẽdam studio adhibito, cum nihil amplius hoc in comitio præstare se posse cerneret, deliberandum censuit, an saluo Decreto in recessu Ordinum *Augustæ* facto, dogmata ea, de quib. inter collocutores conuenerat, recipienda essent tanquam vere Christiana, neq; amplius controuertenda ad vsque Concilium generale mox conuocãdũ

Cæsar dogmata in Colloquio conciliata ad Ordines refert, vt de ijs deliberẽt.

(quæ

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

(quę etiam Legati Pontificij sententia esse videbatur) aut saltem, si forte nullum coeat Concilium, vsque ad alterum Ordinum conuentum, in quo de religione controuersiæ accurate discutiantur.

Principum Electorum responsio.

Ad id Principes Electores respondent, sibi bonum & vtile videri, vt capita in Colloquio conciliata, ad Concilij vsq; tempus ab omnib. recipiantur, in quo, si opus sit, denuo possint exagitari; cæteroqui, in Concilio nationali, aut in Ordinum cōuentu. Maiorem enim affulgere spē de reliquis, de quibus nondum inter partes conuenit, conciliandis, si hæc semel obtineant. Rogare etiam *Cæsarem*, vt hoc ipso in cōsessu porro pergat, ad plura, si res ita ferat, concordanda: sin temporis prematur angustiis, sibi valde probari, vt, ꝙ instituit, agat cum Pontifice de Cōcilio, vel Generali, vel Nationali in Germania ipsius permissu congregando, ad cōcordiam firmiter stabiliendam. Ad eundem modum respondent Protestantes, hoc solum ad se explanandum addito, se, qui liberum & Christianum in *Germania* Concilium semper expetiuerint, nunquam huic assensuros, in quo de caussis religionis cognoscendi diiudicandiq; partes, Pontifici & suis deferantur.

Et Protestantum.

Item Episcoporum, & Principum Pontificiorum.

At Episcopi, cum pauculis aliquot Principibus Catholicis, longe aliter respondent, tot in *Germania* aliisq; nationibus abusus, sectas & hæreses obortas, vt nisi per Concilium extirpari non possint. Sibi non licere mutationi cuiuis assentiri religionis & rituum, cū & Legatus nomine Pontificis Concilium breui promittat, & *Cæsar* ipse se corā Papā sollicitaturū spōdeat. Si vero generale Conciliū non possit obtineri, orare, vt *Pontifex* & *Cæsar* Concil. nationale in Germania præscribant; si illud non placeat, tunc ad Ordinum Imperij conuentum tollendis erroribus confugiendum; quandoquidem ipsi constituerint veteri religioni insistere, quæ sacra scriptura, Conciliis, doctrina Patrum, Imperiique decretis, *Augustano* præcipue contineatur. Neque se assensuros vnquam, vt dogmata in colloquio conciliata ad tempus recipiantur, cum ex his quatuor prima plane sint superuacanea: & in his formulæ sint loquendi, ab Ecclesiæ consuetudine prorsus alienæ. è dogmatis etiam quædam partim damnanda, partim mitiganda, tum, quæ conciliata sunt, non ita magni esse momenti; quæ adhuc controuersa sunt, longe esse grauiora. Denique ꝙ Catholici collocutores Protestantibus plus æquo cōcesserint; vnde summi Pontificis, & statuum Catholicorum existimatio suspicionibus lædi-tur. Has ob caussas videri consultissimum, vt acta in colloquio ad suum locum reiiciantur, & tota res religionis ad Concilium generale, nationale, aut Ordinum conuentū differatur. Huic præfractę Catholicorum respōsioni inde data est occasio, quod crederent propositionē *Cæsaris* Protestantib. esse percommodam; tum ꝙ inter Catholicos Doctores colloquio delectos dissensio aliqua interuenisset.

Cōtarenus auctoritatem suā articulis conciliatis præstare recusat.

Iam legatus, *Contarenus* cum inaudiuisset se à *Cæsare* authorem laudatum, quasi dogmatis conciliatis stabiliendis assensum commodasset; tam proprio timore, quam Ecclesiasticorum, qui comitiis intererant, rogatu impulsus,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

ſus, *Caſarem* petiit, atque apud eum queſtus eſt, reſpōſionem ſuam in malam partem acceptam, ac ſi ea, quæ in colloquio eſſent conciliata, ad Concilium vſq; toleranda cenſuiſſet. Non aliam ſibi mentem fuiſſe, quam nihil quicquam de religione in conuentib. ſtatuendum, ſed ad ſummum Pontificem omnia eſſe referenda: qui pro boni ac fidelis paſtoris, atque vniuerſalis Pontificis officio, ſe facturum reciperet, vt omnia in Generali Cōcilio, aut alia via æquipollēte, candide, ac ſemotis affectibus, non præcipitanter, ſed mature, ad Diuini nominis gloriam diiudicarentur. Papam quidem initio ſui Pōtificatus hac fini literas & Nuntios ad Principes miſiſſe, vt de conuocando Concilio facerent eos certiores: Poſtea & Concilium indixiſſe, & legatos ad locum deſtinatum amādaſſe. Quod ſi patienter tulerit toties in *Germania* verba fieri de rebus religionis, cum magno authoritatis ſuæ, cuius ſolius eſt in hæc inſpicere, contemptu; id eo factum, quod ex *Caſaris* voluntate & promiſſis intelligeret, id Eccleſiæ bono futurum. Eſſe nunc à ratione alieniſſimum, vt Germania, cū magna ſedis Apoſtolicæ iniuria, id ſibi arroget, quod nationum omnium Chriſtianarum eſt commune. Non eſſe itaque vltra abutendum clementia Pontificia vt in conuētu Ordinum Imperij id ſtatuatur, quod cum Papa Eccleſiam tangit vniuerſalem: ſed & librum, & omnem colloquij actionem, cum vtriuſque partis opinionibus Romam eſſe mittendam, & deciſionem inde expectandam. Nec his contētus *Contarenus* tertium ſcriptum emiſit, quo declarat, cum non vno modo ſcriptum ſuum *Caſari* de colloquio exhibitum, interpretentur; aliis ſic accipientibus, quaſi vellet dogmata conciliata vſque ad Concilium generale valida eſſe; alteris vero cenſentibus eum, & hæc, & alia omnia ad Pontificem remiſiſſe, vt nullus vltra ſit ambigēdi locus; nunquā ſibi fuiſſe animū ſcripto aliquo ſuo quidquā in hoc negotio definiendi, aut, vt vllum dogma ad vſque futurum Concilium aut reciperetur, aut toleraretur ſtatuendi; neque iam quidquam de ea re pronuntiare vel definire: ſed omnem actionē, omneſq; articulos, tam conciliatos, quam controuerſos ad ſummum Pontificem reiicere; idque ſe *Caſari* iampridem verbo declaraſſe, nunc autem ſcripto confirmare, & omnibus teſtatum velle.

Contareni legati tertium ad Ordines ſcriptum.

Atque cum hac declaratione ſuo ſibi officio ſatisfactum non putaret *Contarenus*, ſed hinc animaduerteret omnium Principum Catholicorum etiam Eccleſiaſticorū votis vnanimiq; conſenſu Nationale in Germania Cōcilium flagitari: inde vero diſertis Mādati ſibi commiſſi verbis à Pontifice imperatum, vt, ſi ad eam rem, vel Pontificis authoritatem, vel legati Apoſtolici præſentiam requirerent, ei poſtulato totis viribus obluctaretur atque obſiſteret; atque Catholicis primum oſtenderet, quantum ad animarum ſuarum perniciem, & Pontificiæ dignitatis iniuriam ea res tenderet, ſi poteſtas à Deo ipſi ſoli data, cuiuis Nationi permitteretur: Dein *Caſari* reuocaret in memoriam, quantum ipſe, cum eſſet *Bononia*, à Concilio Nationali tanquam authoritati ſuæ pernicioſo, abhorrebat; ſubditis, conceſſa iis ſemel religio-

Idem cum Caſare & Principib. verbo, & cū Catholicis ſcripto agit, de prouinciali Germania Concilio vitando.

religio-

religionis innouandæ potestate, ad mutandum quoq; Imperij statum facile magnos animos induentibus: eoque ab anno MDXXXII. nullum Ordinum Imperij conuẽtum præsentia sua honestasse, idque consulto, ne Concilio Nationali postulãdo locum daret; His inquam à *Contareno* diligenter consideratis, postquam cum *Cæsare* & Principum singulis seorsim accuratissime egisset, nouo scripto Catholicos solicitandos censuit. Exponit, officij esse sui, monere eos, quanti res sit periculi controuersias fidei Nationis Concilio permittere: itaque orare, vt in Ordinum decretis ea verba expungantur & inducãtur. Religionis enim causam, quæ ad vniuersam Ecclesiam pertinet, non esse eiusmodi Concilio definiendam. quicquid ibi vnus aliquis populus statuat, id irritum esse & nullius momenti. Si ergo illud, quod sperat, delere animum inducant; Pontifici, qui Ecclesiæ, & Conciliorum sit caput, rem facturos gratissimam: sin minus, id ei permolestum & graue futurum. multo enim maiores, cum in aliis prouinciis, tum in nobilissima *Germania* nascituras inde offensiones. Hoc vnum esse, de quo ipsos, Pontificis mandatu, & pro muneris sui ratione cupiat esse monitos.

Contareno Principes de Concilio prouinciali respondent.

Huic Legati scripto respondent Principes, in ipsius positum esse potestate, ne quid turbarum aut offensionis nascatur, cuius in primis sit agere cum Pontifice, de Concilio generali, tamdiu promisso, tandem celebrãdo. si id fiat, omnium Ordinum votis satisfieri, & Nationalis Concilij occasionem tolli. Sin autem nullũ Generale coeat, cuius modi tamẽ toties promissum sit, quodq; Pontifex ipse tandem receperit, Germaniæ statum necessario requirere tollendis in religione dissidiis, vel nationis concilium, vel ordinum Imperij, interueniente legato Apostolico, conuentum. At Theologi Protestantes prolixo scripto *Contareni* literas atq; rationes refellunt, affirmantes, neq; maiores offensiones, neq; vllam omnino seditionem posse concitari, si iuxta purum putũ Dei verbum religionis controuersiæ componantur, & secundum sacrã scripturam, atque indubitatos Ecclesiæ Canones manifesta vitia emendentur. Seculis anteactis nunq̃ negatum Conciliis nationalibus de fide statuere, Saluatore Christo, duobus tribusve solis, suo nomine conuocatis, sese adfuturum, recipiẽte. Non deesse Conciliorum magno numero exempla, non Nationalium modo, sed in quibus pauculi aliquot Episcopi, & fidei quæstiones definierint, & Ecclesiæ mores in melius instituerint, per Syriam, Græciam, Africam, Italiam, Galliam, & Hispaniã, erroribus *Samosateni*, *Arrij*, *Donatistarum*, *Pelagij*, & aliorum hæreticorũ confutatis; quorum decreta nulla, irrita, aut inania, nemo dixerit, nisi qui pietati quoq; nuntiũ remiserit. Sedi quidem Romanæ concedi vt primum locum teneat, & Episcopo Romano, vt inter Patriarchas prærogatiua authoritate emineat; sed vt Ecclesiæ & Conciliorum sit caput, neminem Patrem prodidisse. Christum solum esse Caput Ecclesiæ, *Paulum*, *Apollo* & *Cepham*, eius ministros. Quid autem *Roma* sit expectandum, tum ex disciplina, quæ tot seculis ibi viguit; tum ex remoris, quæ legitimi Concilij cõuocationi

Et Theologi Protestantes scriptũ Contareni refutant.

Paulus 3
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

tam frequentes obiiciuntur, plus satis esse perspectum.

Conuentus Ratisbonensis.

Cæsar, rebus sic abunde exagitatis, XXVIII. Iulij, finem Conuentui impositurus, omnem Colloquij actionem refert ad Concilium Generale, aut Germaniæ Nationale, aut Ordinum Imperij conuentum. Promisit etiam in sua per Italiam profectione, acturum se de Concilio cum Pontifice; quod quidem si neque generale, neque prouinciale posset obtineri, intra XVIII. mensem, conuentum Imperij se denunciaturum religionis componendæ caussa, operamque daturum, vt eo Pontifex Legatum mittat. Mandauit Protestantibus, ne præter conciliata dogmata noui quid admitterent; Episcopis autem, vt Ecclesias suas à vitiis repurgarent. Adhæc vetuit, ne monasteria solo æquarentur; ne bona Ecclesiæ interuerterentur; ne ad diuersam religionem homines solicitarentur. Atque quo magis Protestantibus satisfieret, addidit, in dogmatis nondum cóciliatis nullum se modum ipsis præscribere; Monachorum cœnobia non diruenda quidem, sed ad piam & Christianam emendationem omnia esse reducenda; Ecclesiasticorum annuos prouentus non occupandos, sed suos cuique permittendos, non habita diuersæ religionis ratione; neminem ad religionem diuersam pelliciendum, recipiendos tamen, si qui sponte sua transeant. Decretum quoque *Augustanum*, quantum ad religionem, & quæ pendent à religione, pertinet, eousq; suspendit, donec vel Concilio, vel conuentu res cognoscatur.

Cæsar cum Pontifice Lucæ colloquitur.

Comitiis peractis, *Cæsar* in Italiam contendit, & Lucæ cum Pontifice de Concilio & bello Turcico colloquitur. Conuentum, vt Pontifex Nuntium *Spiram* in Germaniam anni sequentis principio mitteret, vt quid de vtroque negotio esset statuendum, intelligeret: interim *Vicentiam*, sicuti prius, Concilium indiceretur. Pontifex Senatui Veneto rem aperit. At illi suis rebus parum commodum iudicabant, aut tantam hominum multitudinem in eam ciuitatem confluere, aut de bello Turcico in ditionis suæ oppido, reuera, aut in speciem agi. Itaq; responderunt, pace nuper cum Turcis facta, non posse se Pontifici, sicut instituerant, gratificari. Solimannum enim Turcarum Principem facile suspicaturum, ipsorum auspiciis Christianos Reges contra illum coniurare. Vnde Pontifici aliud consilium fuit capiendum. Cardinalis autem *Contarenus* multis in aula Romana criminationibus erat opportunus; aliis eum vt Lutheranorum caussæ addictum calumniantibus: aliis cum in oppugnandis Lutheranis, tum in authoritate Pontificia propugnanda præuaricationis eum insimulantibus. Neque opera ab eo in *Germania* posita Pontifici tum temporis cumulate satisfaciebat, licet *Cardinale Fregoso* acerrimum se ipsius caussa assertorem præbente. Sed vbi *Lucam* venit ad Pontificem, qui Imperatorem ibi expectabat, reddita legationis à se obitæ ratione, satis animo eius fecit plenissime. Atque eo rerum statu desiit annus M.D.XLI.

Veneti Vicentiã Concilio habẽdo Pontifici non concedunt.

A Contareno in Legatione gesta variis criminationibus obtertitur: at ille Pontifici satisfacit.

1542.

Anni sequentis principio, Pontifex ad conuentum Ordinum *Spiræ* indictum, in quo per absentiam Cæsa-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Moronus ad Conuentum Spirensem à Pontifice Legatus mandata exponit.

Cæsaris. Ferdinandus præsidebat, *Ioannem Moronum* Episcopum *Mutinensem* Legatum misit. Is ex mandati formula profitetur, eandem esse Pontificis, quæ semper ante fuit, de Concilio sententiam, vt tandem aliquando peragatur, de voluntate *Cæsaris* ad tempus suspendisse, ad aditum concordiæ in Germania interea patefaciendum: sed cum id frustra suscipiatur, ad prius institutum redire, vt quam ocyssime celebretur. In *Germania* autem vt conuocetur, eam gratiam gratificari se nō posse: quod, cum Concilio interesse discupiat, neque grandis ipsius ætas, neque viæ longinquitas, neque cœli mutatio profectionem eam permittant, quæ alijs nationibus non minus molesta esset futura: præterquā, quod metuendum etiam videatur, ne res in Germania sine tumultu transigi possint. Magis igitur opportunas videri, *Ferrariam, Bononiam*, aut *Placentiam*, ciuitates amplas & percommodas: verum si hæ minus placeant, non recusare *Tridentum*, in confinio Germaniæ oppidum. Voluisse quidem eius initium fieri ad Pentecosten, sed propter angustiam temporis, ad Idus Augusti produxisse, orare omnes vt in hanc curam incumbant, odijsque depositis, Dei causam sincere agant. *Ferdinandus* & *Principes Catholici* agunt gratias Pontifici, affirmantes, nisi commodus in Germania locus obtineri possit, nempe *Ratisbona*, aut *Colonia*, *Tridentum* satis placiturum. At Protestantes omnino dissentiebant, neque vt Pontifex Concilium indicat, neque vt *Tridentum* locus sit, probantes, qua re factum est, vt in eo conuentu de Concilio nihil vltra sit decretum.

Tridentū à Pontifice Concilio habendo destinatū Principes Pontificii probant: Protestantes vero recusant.

Breuiariū Bullæ Indictionis Cōcilij Tridētini sub Paulo III. Pontifice.

Pontifex nihilominus *Bullam Indictionis* datā *Romæ* XXII. Maij eiusdem anni emittit, qua commemorat, *Se, cupientem Christianæ Reipub. malis mederi, animoque repetentem in summis eiusdem periculis optimum atque opportunissimum remedium adhibitum Oecumenica Concilia, & Episcoporum generales conuentus; animum quoque suum ad generale habendum Concilium adiecisse.* Dein facta mentione *indictionis in ciuitatem Mantuæ, ac post suspensionis*: transituque facto ad *conuocationem Vicentinam, & alteram suspensionem: quæ Genuæ decreta, denique ad eam, quæ facta ad sedis Apostolicæ beneplacitum*, pergit narrare *causas, quibus adductus eandem suspensionem ad illum vsque diem continuauit: nempe bellum Ferdinandi Regis in Hungaria, Belgarum à Cæsare defectionem, & quæ conuentum Ratisbonensem subsecuta sunt: interea dum tempus beneplaciti Diuini huic actioni destinatum expectatur. Tandem vero reputantem omne esse tempus beneplacitum Deo, cum de rebus sanctis consilia ineuntur, decreuisse nullius iam Principis consensum expectare: cumque Vicentiam amplius non haberet, & valde cuperet in eligendo Concilij habendi loco Germanicæ nationis incommodis consulere, quod Tridentinam ciuitatem ab ipsis desiderari videret, etsi in citeriore Italia commodius omnia tra-*

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

ctari posse iudicabat, ad eorum tamen postulationes voluntatem suam paterna charitate flexisse. Itaq; Tridentum ciuitatem, in qua Oecumenicum Concilium ad proxime venturas Calendas Nouemb. haberetur, elegisse: eo tempore interposito, quod spatium in se haberet, & publicandi per Christianas nationes huius Decreti, & facultatis omnibus Prælatis ad veniendum tribuendæ. Se igitur ipsius Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ac Beatorum eius Apostolorum Petri & Pauli auctoritate, qua ipse quoque in terris fungitur, fretum atque subnixum, de Cardinalium consilio, & assensu, omni suspensione sublata, sacrum Oecumenicum & Generale Concilium, in ciuitate Tridentina, loco commodo & libero, omnibusque nationibus opportuno, ad Calendas mensis prædicti incipiendum, prosequendum, perficiendumque indicere atque decernere: omnesque omnino Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, ac alios quoscunque, quibus iure, aut priuilegio in Conciliis generalibus residendi, & sententias in eis dicendi permissa potestas est, requirere & hortari; iisque vi iurisiurandi, quod sibi sedique Apostolicæ præstiterunt, ac sancta virtute obedientiæ, aliisque sub pœnis iure aut consuetudine aduersus inobedientes proponi solitis, mandare atque præcipere, vt ipsimet, nisi forte iusto detineantur impedimento, de quo tamen fidem facere compellantur, aut certe per suos legitimos procuratores & nūcios sacro huic Concilio omnino interesse debeant. Rogare etiam atque obsecrare Imperatorem, Regem Christianissimum, nec non cæteros Reges, Duces, Principes, vt ipsimet ad Concilii celebrationem veniant; aut si accedere ipsi non poterunt, Legatos saltem viros grauitate atque auctoritate præstantes mittant. In primis vero id curent, vt ex suis cuiusque regnis ac prouinciis Episcopi, & Prælati sine mora ad Concilium proficiscantur: quod maxime quidem à Prælatis Principibusque Germaniæ impetrari æquum est, quorum præcipue caussa Concilium indictum est, & in ea ciuitate, quæ ab eis est desiderata, quo melius tractari & cōfici possint, quæ ad veritatem Christianæ religionis, quæ ad bonorum morum reductionem, emendationemque malorum, quæ ad Christianorum inter se, tam Principum, quam populorum pacem, vnitatem ac concordiam, quæque ad Barbarorum & infidelium impetus repellendos pertinent.

Gallus Cæsari bellū denunciat.

Hoc diploma *Roma* continuo ad Principes missum, accidit illis parum tempestiuum. Iulio enim mense Rex Galliæ *Franciscus*, atrocissimis verbis bellum *Cæsari* denunciauerat, editoq; in eam rem libello, quinque locis in eius ditiones eodem tempore impetum fecerat; *Flandriam*, *Lucemburgum*, *Ruscinonensem agrum*, *Pedemontium* atq; *Atrebates* simul adortus.

Cæsar

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Cæsaris ad Pontif. de Bulla Indictionis literæ: quibus taxat Galliæ Regem.

Cæsar accepto diplomate Concilii, respondet Pontifici, se in literis eius quædam desiderare. Cum enim ipse, nullum laborem, periculum atque sumptum, vt Concilium aliquando haberetur, recusauerit; *Galliæ* vero *Rex* contra ad illud impediendum nihil non fecerit: sibi mirum videri, quod in hoc diplomate illum sibi conferat & æqualem faciat. Dein longa serie cõmemoratis, quibus affectũ se putabat, iniuriis subiungit, etiam in vltimis comitijs *Spiræ*, totum in hoc fuisse, vt per Legatos dissidium religionis aleret, vtrisque separatim amicitiam atque fauorem promittens. Tandem ipsi reliquit pro sua prudentia cogitandum, an illius Regis actiones, ad Reipub. Christianæ mala persananda, & Concilium inchoandum facerent: qui quoties priuatæ vtilitatis ratio suadebat, Concilium semper disturbauerat, seseque adegerat, vbi id animaduertissent, aliam instituere viam dissidijs religionis conciliandis. Si igitur Concilium non coeat, illi, non sibi tribuendum ac, si bono publico consultum velit, hostem eum Põtifici declarandum: neque cogendi Concilii, religionis constituendæ, & pacis recuperandæ aliam esse viam.

Gallus seuera in Lutheranos edicta Luteriæ promulgat.

At *Galliæ Rex*, qui præsenserat id sibi in crimine ponẽdum, quod, cum magno religionis detrimento, & Diuini cultus, qui ex Concilio expectabatur, impedimento, bellum mouisset, huic rei præuertendum existimauit, seuero in Lutheranos edicto proposito. Hoc supremis curijs (*Parlamenta* vocant) edixit, vt grauibus pœnis animaduerterent in eos, qui apud se libros asseruarent suspectos, & ab Ecclesia Romana damnatos; qui in priuatis ædibus conuenticula clam frequentarent; qui Ecclesiæ mandata aspernarentur, & negligerent, qui discrimina ciborum non agnoscerent; denique qui alia lingua quam Latina orationes cõciperent; Theologis *Doctoribus Sorbonæ* cura commissa, vt harum rerum cõscios diligentissime exquirerent. Cognito deinde *Cæsaris* artificio, qui Pontificem in ipsius odium animabat, ad artes eius eludendas, vt in Lutheranos ferro ac flammis decerneretur, imperauit: formula quoque *Luteriæ Parisiorum* Theologis inquisitoribus præscripta, secundum quam illos & explorarent & deferrent; pœna iis, qui deferre recusarent, præmio autem delatoribus proposito. Ac postremo, cum accurate cognosceret, quid *Cæsar* ad Pontificem de se scripsisset, scripto satis prolixo pro se apologetico, in *Cæsarem* inuectiuo respondet, captam & direptam vrbem *Romam* ei exprobrans, & ludibrium immanitati additum, quando vota nuncupauit, & supplicationes decreuit in *Hispania* pro liberatione Papę, quem in custodia ipse detinebat. Tandem commemoratis omnibus inter se & *Cæsarem* offensionum causis, & omnia in illum retorquet, & Tridentinũ Conciliũ à se neq; tardatum, neq; impeditum contẽdit. Nullum enim ex eo cõpendium ad se redire, & à suorum maiorũ exemplis hoc esse perquam alienum, quos imitatus, omni opera & animo in religionis conseruationẽ incumbat; quod recentibus edictis, & seueris in violatores suppliciis in *Gallia* testatum fecerit. Orare itaque illum, ne calumniis fidem habeat, sibique persuadeat, nihil

Explorandis Lutheranis formulã proponit.

Datis ad Pontificem literis in Cæsarem criminationes suas retorquet.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

nihil esse, quod non & ipsius, & Ecclesiæ Romanæ causa velit.

Pacificatores ad Cæsarē & Gallum à Pontifice missi.

Pontifex, ne deesset officio patris publici, quam laudē decessores ipsius semper affectauerant, ad vtrumque Regem Legatos pacificatores destinauit; ad *Cæsarem*, Cardinalem *Contarenum*; ad *Regem Galliæ Sadoletum*, oratum, vt priuatas iniurias Reipublicæ condonare, & pacis consilia amplecti vellent: ne ipsorum discordiam remorarentur, cū autem *Contarenum* mors interea occupasset, in eius locum substituit Cardinalem *Visensem*, aulicis id demirantibus; qui sciebant illum apud *Cæsarem* parum esse gratiosum. Et quamuis bellum tot in locis exardesceret, Pontifex, qui de existimatione sua actum iam putabat, nisi Concilij negotium procederet, die XXVI. Augusti, tres quoq; Legatos Tridentum misit ad Synodum, Cardinales *Petrum Paulum Parisium*, *Ioannem Moronum*, & *Reginaldum Polum*: illum in iure Canonico doctum & versatum; alterum rerum agendarum peritum; tertium, vt ostenderet, Rege licet *Angliæ* ab Ecclesiæ Romanæ obedientia alienato, eius tamen Regno primariū esse aliquem in Concilio locum. Iis, tradito Legationis diplomate, mandatum, vt Præsules & Principum Oratores eo aduenientes, exciperent: sed actionem nullam publicam instituerent, nisi accepta prius mandati formula, quam, suo sibi tempore mittendam expectarent.

Et ad Concil. Tridēt. Præsides, tres Legati.

Cæsaris in Concilio Tridentino Oratores.

Cæsar audita Legatorum Pontificis ad Concilium designatione, quanquam eo rerum statu operam eam frustra impendi perspiceret, ne tamen Pōtifex quicquam rebus ipsius damnosum moliretur, misit eo Oratores *Iacobum Mendozam* apud Venetos Oratoris sui partes tunc agentem, & *Nicolaum Granuellanum* cum filio *Antonio* Attrebatensi Episcopo: pauculis aliquot Regni Neapolitani Episcopis eo etiam ire iussis. Ipse quoque Pontifex prçter Legatos, Episcopos aliquot miserat, quibus maxime fidebat, cum mandato, vt lento pede progrederentur. Cum igitur vtrique Pontificij & Cçsarei ad diem constitutū venissent, hi exhibito mandato Cæsareo, vt Cōcilium aperiatur instant, atque actionis fiat initium. Legati Pontificis tergiuersantur, neque pro dignitate censent tam paucos Concilium auspicari, aut de tanti momenti dogmatis disceptare, quanti sunt, quæ à Lutheranis vocantur in controuersiam. Cæsarei respondent, reformationis materiam posse tractari, quæ & magis necessaria sit, neque tam multis difficultatibus obnoxia. Illi contra affirmant, emendationem variarum nationum moribus institutisque applicandam, eoque magis multorum præsentiam esse necessariam. Ita dum alteri attestantur, & Legati non respondent, nihil statuitur, sed res reijcitur ad Pontificem.

Pontificiorū & Cæsareorū de Concilio inchoando dissensus.

1543.

Exeunte anno, *Granuellano Cæsar* præceperat, vt *anni sequentis* initio ad Comitia *Noribergam* proficisceretur, relicto *Tridenti Mendoza* qui Concilii Patres ad aliquid auspicandum solicitaret, saltem ne discederent, prouideret: quod ipsa Concilii vmbra in proximo Ordinum conuentu rebus suis momentum aliquod videretur allatura. Eo in consessu à *Granuellano* propositum, vt Imperii Ordines bellum cōtra Turcam, & auxilia *Cæsari* contra

Granuellanus relictis Concilij patribus Norimbergam ad Comitia de mandato Cæsaris proficiscitur.

Galliæ

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Galliæ Regem decernerent. Protestantes vicissim postulāt vt dissidia religionis componantur, offensionesque à Iudicibus Cameræ, alijs quidem obtentibus, sed reuera religionis causa contra ipsos excitatæ, tollantur. Respondit *Granuellanus*, eam cogitationem neque huius temporis neque loci esse, cum ea gratia Concilium Tridenti iam sit congregatum. Sed cum Protestātibus ea excusatio futilis videretur, qui se, neque Cōcilium illud approbare, neque eo venturos dicerent, à Comitiis re infecta discessum est. Etiam *Mendoza Tridento* facessens, legationem suam Venetam denuo capessit, instantibus licet Pontificiis Legatis, vt ad eam actionem præsentia sua cohonestandam Pontificis saltem responsum expectaret. Legatum Imperatoris *Tridento* abeuntem secuti Episcopi Cæsarei, & hos variis occasionibus captatis, alii: ac tandem Legati Pontificii, postquam septem continuos menses otiosi ibi hæsissent, ab eo *Romam* reuocati, atque hunc ea conuocatio habuit exitum.

Et Mendoza, quod in Concilio nihil ageretur, Venetias redit.

Cæsare ab Hispaniis classe in *Italiam* appellere cogitante, vt *Germaniam* inde peteret, statuit Pontifex loco aliquo oportuno cum eo colloqui, & cū præ cæteris *Bononiam* probaret, filium suū *Petrum Aloysium* mittit *Genuam*, qui *Cæsarem* eo inuitaret. Cum autem ille, neque sibi de via diuertendum, neque tempus itinere terendum duceret, misit Cardinalem *Farnesium* ei obuiā, oratum, vt per *Parmam* iret quod in ea ciuitate Pontifex illum præstolari constituisset. Sed oborta rursus difficultate, quomodo *Cæsari* in eam vrbem esset ingrediendum, placuit, vt *Busseti*, quod est *Palauicinorum* inter *Parmam* & *Placentiam*, ad *Tari* fluminis ripam, castellum, in colloquium venirent. Neque patiebantur longe diuersi vtrique propositi fines, de Concilio aut religione, rebus aliis relictis, agere. Nam *Cæsar* cogitationibus in bello contra *Regem Galliæ* defixis, hoc vnum agitabat, vt Papa se illi hostem profiteretur, & sumptus in bellum suppeditaret. Pontifex rursum tempori instandū ratus, totus erat in *Mediolano* nepotibus suis impetrando: hoc fidentior, quod horum vni *Octauio Farnesio Margarita Cæsaris* filia notha, *Camerini Ducissa*, matrimonio erat coniuncta. Promittebat quidem Pontifex se fœdus cum *Cæsare* contra Galliæ Regem initurum: multos Cardinales se eo designante facturum: per aliquot annos CL. millia aureorum depensurum; arces Mediolanensem & Cremonensē in illius potestate relicturum. Cæsareis autem decies centena millia coronatorum in præsentia requirentibus, & intra breue tempus totidem altera, nihil tū effectum, tantum, quod *Cæsar* in *Germaniam* properaret, negotii continuatio ad Pontificis ministros, qui *Cæsarē* sequi debebant, fuit reiecta. De Concilio *Cæsar* non valde laborabat, quod missis *Tridentum* Legatis, & profectis eo Prælatis aliquot, Catholicis in *Germania* saltem, animi sui promptitudinem fecisset exploratam, cumque per *Regem Galliæ* omnino stetisset, ne coiret, putabat non ante de remediis esse cogitandum, quam appareret, quis belli huius futurus esset progressus. Inter discedendum mutui amoris vtrimque significationes datæ. Pontifex tamen, an *Cæsar* ei de *Mediolano* gratiam

Cæsaris & Pontificis Colloquiū.

Quid vtrique propositum.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tiã esset facturus animi pēdebat: itaq; ex eo ad Regē Galliæ inclinare cœpit.

Pontificis à Cæsare abalienandi, & ad Gallum inclinandi causa: quarum I. Mediolanum non impetratũ. II. Fœdus inter Cæsarẽ & Angliæ Regem iam excõmunicatũ.

Sed dum ancipiti cura animus distrahitur, ecce fœdus inter *Cæsarem* & *Angliæ Regem* aduersus *Gallum* euulgatur, vnde Pontifici iniecta necessitas animum à *Cæsare* maiorem in modum abalienandi. Videbat enim fœdus illud authoritatis suæ neruos infringere, quod ictum esset cum homine Ecclesiæ cõmunione interdicto, diris deuoto, à se execrabili programmate cõfixo, ab æterna salute extorti, schismatico, regni sui ac dominiorum iure excluso, omnis fœderis incapaci, contra quem omnes Principes Christiani ad arma de ipsius mandato capessenda strictissime essent obligati. Illud vero Pontificem vehementissime pungebat, quod *Henrico* Rege in contumacia sua obdurato, & dignitati Pontificiæ illudere apertissimis verbis ac indignissimis modis gestiẽte, *Cæsar* cum eo fœdus faciens, & orbi euidenter ostenderit, quem ipse honorem spiritualem, aut temporalem Papæ deferat, & aliis exemplum dederit, augustam eam authoritatem fastidiendi. Atq; hoc grauiorem reputabat ignominiam, quod *Clemens*, cum facillime in Regis causa tempori seruire, & iniuriam demussare posset; tamen, vt *Cæsarem* à contumelia vindicaret, eique gratum faceret, Regem de sede Apostolica alioqui optime meritum, eique bene volentem, actionis asperitate exacerbasset. Iam his Cæsaris iniuriis altera parte trutinæ Pontifex opponit leges à Rege Galliæ latas, & edicta supra commemorata, ad religionem cõseruandam, & authoritatem Pontificiam confirmandam. Quibus adiungebat, quod Calendis Augusti Theologi Parisiẽses, per præconem tuba populo cõuocato, XXV. capita doctrinę Christianæ promulgassent, nudis axiomatis & conclusionibus propositis, nullis rationibus aut firmamẽtis adiectis, quasi pro imperio, eo quod credendũ esset, præscripto: quodq; eadẽ typis excusa, ac per vniuersam *Galliam* sparsa, literis Regijs confirmanda procurassent, grauibus pœnis denuntiatis in eos, qui contradicerent aut docerẽt, addito etiam decreto de Lutheranis peruestigandis. Atque hæc eo sibi esse gratiora, quod intelligat à Rege facta non ob causam supra dictam, ad calũniam scilicet refutandam, bellum hoc cum *Cæsare* susceptum ad protegẽdam Lutheranorum doctrinã, & prohibendam extirpationem: sed multo magis ad gratiam suam demerendam, & reuerentiam Sedi Apostolicæ testificandam.

Idque contra Gallũ de religione nuper bene meritum, deque sede Apostolica.

Cæsar Pontificis de fœdere querimoniam recriminãdo refellit.

His Papæ querimonijs vulgatis, *Cæsar* respondit, quandoquidem Galliæ Rex maximo Christianorum detrimento cum Turca fędus pepigisset, atque Ottomanica classis, ductore *Polino* Regis Galliæ legato, *Nicæam*, Prouinciæ Galliæ oppidum, obsedisset, & è maritimis regni Neapolitani locis, auxiliis ipsius freta prædam egisset; sibi permittendum ad iustam defensionẽ, societatem contrahere cum *Rege Angliæ*, qui Christianus sit, vtcumq; Papam Ecclesiæ caput non agnoscat: maxime cum eiusdem Pontificis permissu; & ipse, & *Ferdinandus* frater Protestantum auxilia implorarint, qui à sedis Apostolicæ obedientia multo sint, quam *Rex Angliæ* alieniores. Debuisse quidem Papam ex officio; comperto soci-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sociali inter Turcam, & Gallum fœdere, hunc è piorum cœtu excludere: sed acceptionem personarũ nõ fuisse obscuram. Classem enim Turcarum, quæ maximis detrimentis reliquam *Italiæ* oram prǽternauigans affixerat, *Papæ* territorio nullum damnum intulisse; imo *D. Petri* vigilia, cum *Ostiam* aquatum applicuisset, eius rei subito nuncio Romanis consternatis, Cardinalem Carpensem Pontificis tum absentis vices gerentem, & quid Turcæ facturi essent, non ignarum, metum iis omnem nullo negotio dempsisse.

1544. Comitia Spirensia, in quibus Cæsar Cõcilij publici & Nationalis mentionem refricat.

Dum bellum feruet, & Pontifex de *Cæsare* nequicquam multa conqueritur; Concilium interim interquieuit, nec ante proximũ annũ M. D. XLIV. in Conuentu Ordinum Spirensi eius mentio refricatur. In eo *Cæsar* commemorat quantum à se in componendis religionis dissidiis alias sit desudatum, potissimum vero illam nuperam, quæ Ratisbonæ interuenerat, solicitudinem: rem tamen, quod ibi concordia iniri non posset, ad Concilium publicum, aut Nationale, aut ad Ordinum conuentum fuisse reiectam. Pontificem à se sollicitatum indixisse Concilium, cui ipsemet decreuerat interesse, nisi bellum à *Rege Galliæ* impedimento fuisset. Nunc vero, cum idem adhuc maneat religionis dissidium, actionibus publicis tantopere incõmodum, non esse diutius differendum remedium. Petere igitur, vt secum ipsi cogitent, & viam eam, quæ controuersiis tollendis commodissima ipsis videbitur, commonstrent. Quamuis autem super hoc negotio multæ habitæ sint deliberationes; cum tamen occupationes bellicæ magis premerent, ad proximum conuentum mense Decembri habendum, reiicitur. Interea decretum fit, quo *Cæsar* viris quibusdam, morum, doctrinæque laude spectatis, formulæ emendationis conscribendæ curam committit. Principes, vt idem faciant, hortatur, quo facta omnium in futuris Comitiis collatione, illud de communi consensu statuatur, quod vsque ad Generale Concilium in *Germania* peragendum, aut certe nationale, sit seruandum. Pacem interim colant omnes, neque turbæ quicquam religionis causa concitetur, sed Ecclesiæ vtriusque religionis facultatibus suis pacifice fruantur. Decretum hoc Catholicis in vniuersum non placuit: sed cum horum aliqui Protestantibus accederent; alii viam hanc veluti mediã & tolerabilem probabant, reliqui, licet non assentirentur, quia numero pauci, tolerandam sibi ducebant.

Decretum quo viris Doctis negotium datur conscribendæ formulæ emendationis.

Alia causa commemorantur, ob quas Pontifex Cæsari infensior.

Neque bello exardescente, *Pontificis* in *Cæsarem* ira deferbuit: nouo identidem, ad vehemẽtem illam ex fœdere Anglicano concitatam indignationis flammam alendam, fomite superueniente. Nullã enim *Imperator* è multis & luculentis conditionibus acceperat, quas *Cardinalis Farnesius*, cum eo legatus in *Germaniã* ex *Italia* profectus, de *Ducatu Mediolanensi* Farnesiis concedendo proposuerat. Deinde, cum in conuentum Ordinum *Spiræ* ipse ire statuisset, vt Cardinalis vna iret noluit permittere, ne Protestantibus esset offensioni. Denique, cum per decretum in hoc ipso conuentu factum, maximum sibi sedique Apostolicæ præiudicium creari animaduerteret;

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

teret; sibi, & spe sua deiecto, & existimatione publica violato, sensum aliquem iniuriæ necessario significandũ existimabat. Et licet obseruabat eos, qui ab ipsius partibus in *Germania* stabant, & numero & viribus imminutos; neque deessent ex intimis, qui dissimulandum suaderent; persuasus tamen *Regem Galliæ* eo acriorem nominis authoritatisque ipsius fore propugnatorem, quo apertius se *Cæsari* infensum ostenderet; decreuit à verbis capere initium, vt arrepta inde occasione, ad facta eiusmodi pergeret, quę ratio temporum rerumque permissura esset.

Expostulatoria Pontificis ad Cæsarem litera.

Itaque XXV. die Augusti prolixas ad *Cæsarem* dat litteras hoc sensu. Cum ad se relatum esset, cuiusmodi decreta *Spiræ* fecerit, pro suo munere, & paterna in ipsum charitate, se quid sentiat dissimulare non posse; ne exemplum *Heli* Sacerdotis, quem Deus grauissime mulctauit ob nimiã erga filios indulgentiam, in se competat. Ea quidem decreta ipsius animæ periculum, & Ecclesiæ maximã perturbationem adferre. Ipsi autem ab Ecclesiæ institutis non fuisse discedendum; quæ præcipiunt, quoties de religione agitur, iudicium omne ad Ecclesiam Romanam referre. Illum tamen nulla habita ratione Pontificis, qui solus iure diuino & humano, Concilia cogendi & de rebus sacris decernẽdi potestatem obtineat, de Generali & Nationali Concilio statuendo cogitasse: idiotis & hæreticis iudicium de religione permisisse; de bonis Ecclesiæ sacratis pronuntiasse: Ecclesiæ perduelles, ipsius edictis etiam damnatos pristinis honoribus restituisse. Credere se, hæc nõ ex ipsius ingenio liberoque animi motu profecta, sed à pernicioso eorum consilio, qui Ecclesiæ Romanæ pessime factum velint; atque eo vehementius dolere, quod iis morem gesserit. Sacram Scripturam perscrutanti permulta occurrere exempla vindictæ diuinæ in eos, qui summi Sacerdotis munus sibi vendicarunt, in *Ozam*, *Dathanem*, *Abironem*, *Core*, *Oziam* & alios. Neque factum satis excusare quod prætenditur, Decreta hæc esse temporaria, & ad Concilium modo duratura; cum, quod natura sua piũ est, personæ agentis ratione, cuius id omnino non interest, sit impium. Deum Principes sedi Romanæ omnium Ecclesiarum capiti charos, *Constantinum*, *Theodosios*, & *Carolum magnum* summis honoribus amplificasse: eiusdem hostes, grauissimis pœnis afflixisse. Exemplo esse, *Anastasium*, *Mauritium*, *Constantem II. Philippum*, *Leonem*, & alios complures. *Henricum IV.* ea de causa à filio suo castigatum; *Fridericum* etiam II. à suo. Neque singulos modo Principes, sed Prouincias quoque vniuersas grauibus infortuniis mulctatas; *Iudæos* propter Christum Dei filium occisum; *Græcos*, propter Vicarium eius non vno modo spretum. Idque eo magis ipsi esse verendum, quod originem debeat iis Imperatoribus, qui plus honoris ab Ecclesia Romana receperint, quam ipsi detulerint. Quod Ecclesiæ Romanæ emendationem cupiat, id esse admodum laudabile: sed ministerium illud ei relinquendum, cui Deus eius curam demandauerit. Esse quidem Imperatorem ministrum, Rectorem & Caput non esse. Sese quoque publicæ reformationis esse

percu-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

percupidum, & id indictis non semel Conciliis abunde testatum, quoties vel minima spes affulsit ea posse conuocari. & quamuis frustra hucusque illud tentarit, officio tamen suo non defuisse. Concilium enim optare se, cum publico Christianorum omnium, tum peculiari *Germania* bono, quæ vnico hoc malorum remedio potissimum indiget. Denunciatum esse iampridem Concilium, sed bellorum causa in commodius tempus dilatum. Sternendam igitur ab Imperatore Concilio cogendo viam pacis beneficio, aut saltem armis interim cohibitis, dum in Concilio de religione deliberatur. Paternis itaque monitis obtemperet, disceptationes omnes religionis ab Imperij Conuentibus arceat, & ad Pontificis tribunal reiiciat: de bonis Ecclesiasticis nihil statuat; quæ sedis Romanæ aduersariis concessa sunt, rescindat: alioqui futurum, nisi muneri suo deesse velit, vt seuerius cum ipso agere cogatur, quam voluntas sua ferat.

P 3 HISTO-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciſc. 1.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER SECVNDVS.

Cæſar cum Galliæ Rege apud Sueſſiones pacē facit: cuius faciendæ aſpectus politici primū commemorantur.

BEllum inter *Cæſarem* & *Galliæ Regem* diuturnum non fuit. *Cæſar* enim probe intelligebat, dum ipſe bello Gallico, & *Ferdinandus* frater Turcico diſtinerentur, Germanos ad libertatem ſic aſpiraturos, vt breui vix Imperij nomen eſſent agnituri, ſe vero in *Gallia* belligerantem imitari *canem Æſopicum*, qui vmbrę conſectandę ſtudio corpus itidem amiſerat. Eapropter propoſitas à Gallis pacis conditiones pronis auribus accepit, non ab huius ſolum moleſtia reſpiraturus, ſed Regis *Galliæ* interuentu, pacem quoq; cum Turcis facturus, quo rebus Germanicis ſolicitius incumberet. Itaq; Septembr. die XXIV. pacificatione inter Reges *Creſpini* facta, in hæc capita inter alia conuenit. Vt vterq; pro virili veterem religionem propugnaret; Eccleſiæ recolligendæ, Curięq; Romanæ emendandæ, (à quo fonte diſſidia manant) inuigilaret: Ea gratia vterque Papam ad Concilium cogēdum ſolicitaret; Rex vero *Galliæ* Legatione in *Germaniam* ad Ordinum conuentum miſſa, Proteſtantes ad aſſentiendum Cōcilio hortaretur. Ac Pōtificem quidem hoc de Concilio Aulæque ſuæ emendatione caput non adeo ſolicitum habuit: qui certus eſſet, vbi ſemel huic operi manū admouiſſent, propter diuerſos & prope contrarios ipſorum fines concordiam inter eos nō diu duraturam; nec dubitaret, quando Concilij ope iſtam reformationem exequi inſtituiſſent, ſibi perquam fore facile, omnem eam actionem ad authoritatem ſuam amplificandam dirigere. Illud magis eum premebat, ne congregato eorum rogatu Concilio, coactus id feciſſe videretur. ſic enim & exiſtimationem ſuam imminutum iri, & ingentem animū ſumpturos eos, qui de authoritate Pontificia mitiganda conſilia coquebant. Quamobrem Regum ſolicitationem præuortendam ratus, pariter diſſimulatis omnibus ab Imperatore offenſionum cauſſis, etiam recētib. & grauibus, nempe recōciliatione abſq; eo facta, & conditionibus adiectis dignitatem ipſius perſtringentibus, diploma euulgat; quo vniuerſam Eccleſiam hortatus ad exultandum gaudio, ob pacem eam, qua ſublatū erat Concilij impedimentum, illud *Tridenti* reſtaurat, & ad Idus Martias anni ſequētis inchoandum denunciat.

Deīn aſpectus religioſi.

Concilium Tridentinū denuo indicitur.

Non neſciebat tempus præfixum eſſe breue, & vix ſufficere nunciis quaquer-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

Pontifex in inchoando Concilio praeceps, sed in rem suam.

quaquersum mittendis, & Praesulibus ad iter accingendis: è re tamen sua futurum putabat, si pauci, iique Itali, Aulici, clientes sui, ab ipso inuitati vt primi adessent, Concilio initium darent: quia in ipso Synodi vestibulo agendum esset de modo procedendi in Concilio: quod ad tuendam dignitatem Pontificiam rei caput est, immo rem totam conficit. horum enim decretis necessario teneri eos, qui deinceps venturi sunt. Neque nouum esse Concilio Generali paucos aliquot dare initium, cum in *Pisano* & *Constantiensi* id vsuuenerit, qui foelicem tamen habuere progressum. Vbi vero veram pacis caussam assequutus est, scripsit ad *Caesarem*, se in indicendo Concilio celeritatem adhibuisse, vt illius tēporibus atque occasionibus obsecundaret. Etenim cum sciret *Caesarem*, necessitate belli Gallici adactum, multa Protestantibus permisisse & promisisse, sese, indicendo Concilium, rationem ei obtulisse in conuentu proximo mense Septembri excusandi suiipsius, si instante Concilio ea nō praestitisset, quae adusque eius celebrationem concedenda receperat.

Pontificis praecipitatio Caesari displicet, qui primariā Concilii caussā suo merito censeri cupit.

Verum neque ista Pontificis festinatio placuit Imperatori, neque, quā adhibuit, ratio ei satisfecit. Cupiebat enim, & ad nominis sui famam, & ad inuitandos in Concilium Germanos, & multis aliis nominibus, sibi tāquam principali caussę eam actionem tribui. Sed cum id assequi non posset, nihil tamen eorum praetermisit, ex quibus appareret ipsum operis authorem & architectum, Papam adiutorem modo fuisse. Nam cum Legatos ad omnes Principes miserat, qui denūtiationem Concilii significarent, & orarent, vt Oratores ad consessum eum honorandum, & decreta inibi facta confirmanda mitterent: tum ad seriam sese praeparationem comparauerat, ac si actio omnis sua extitisset. Multa quoq; Praesulibus Hispanis & Belgicis praescripsit: atque in his, vt *Theologi Louanienses*, deliberatione habita statuerent de dogmatis in Concilio proponendis. Ea ad XXXII. capita reuocarunt, nullo è sacris literis ad ea firmāda loco adducto, sed velut thesibus magistralem in modū propositis. Ea *Caesar* edicto suo confirmat, dein euulgat cum mandato, vt omnes ea credere, & sequi teneantur. Neque animum Pontifici offensum *Caesar* celabat: sed & coram Nuntio, & apud alios palam verbis apertis eum detegebat. atque cum mense Decembri XIII. Cardinales Papa creasset, atque ex iis tres Hispanos, ne aut insignia dignitatis acciperent, aut nomen & habitum admitterent, prohibuit.

Theologorum Louaniensium dogmata magistralia.

Caesar offensum Pontifici animum non dissimulat.

Conuentus Theologorum Parisiensium Meloduni.

Etiam *Theologi Parisienses* Regis *Galliae* iussu *Meloduni* conueniunt, ad consultandum de dogmatis fidei Christianae necessariis in Concilio proponendis. atque hic orta contentione, alii cupiebant ea confirmari, quae *Constantiae* & *Basileae* iampridem fuissent decreta, & *Sanctionem Pragmaticam* restabiliri. alii metuentes ne Rex inde offensionem captaret, abrogato ea ratione *Concordato* inter ipsum & *Leonem* Pontificem facto, eam quaestionem disceptandam non censebant. Deinde, quod in *Schola Sorbonensi* Theologi de Sacramentorum natura nō idem omnes sentirent, sed his alii effectiuam ministerialem virtutē tribuerent, alii non tribuēdam putarent; & singuli suas opiniones

pro-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

pro dogmate fidei haberi vellent, de iis nihil tum decretum fuit. hoc tantum statutum, vt in XXV. articulis ante duos annos euulgatis omnes acquiescerent.

Pontifex Cæsarem sibi conciliare, & in Protestantes animare contendit.

Pontifex autem, etiamsi Regi Galliæ significasset, alieniori esse erga se *Cæsarem* animo, adeoque eum, de mittendis quam primum ad Concilium Legatis, qui sedem Apostolicam vacillantem suffulciret, interpellasset; cum tamen duabus anchoris inniti cuperet suo apud *Cæsarem* Nuntio mandauit, vt ad omnes occasiones, si quãdo Protestantibus *Cæsar* succenseret, attentus excubaret, atque ea opportunitate captata, omnem à se opem, subsidiumq; ad autoritatem Cæsaream armis spiritualibus temporalibusue recuperandam prolixe offerret. Nuncius, occasiones satis frequentes nactus, quod imperatum erat, tam sedulo, tamque officiose effectum dedit, vt *Cæsar*, qui opem operamque Pontificis vtraque via rebus suis commodam conspicabatur, de solita acerbitate multum remiserit, clarisque indiciis id testatum fecerit, tum nouis illis purpuratis Patribus gratia facta de titulo, & ornatu Cardinalium assumendo; tum Nuntio ad familiares de rebus Germanicis sermones, & sæpius, & lubentius admisso.

Et Cæsar vicissim offensionis positæ significationes dat.

Pontifex Legatos Tridentum mittere approperat.

Neque in conuocando tantum Concilio à Pontifice festinabatur, sed in expediendis quoque Legatis: quibus nequaquam permisit, nonnullis licet id suadẽtibus, pro dignitate alios in locum suum substitutos pręmittere, primis excipiẽdis; vti ipsi post quibusdam in occursum venientibus maiori pompa ingrederentur, sed omnium Præsulum primos, etiã ante diem præstitutam eo aduentare iussit. Legati erant *Ioannes Maria Montanus*, Cardinalis Palestrinus, *Marcellus Ceruinus*, Sanctæ crucis Presbyter, & *Reginaldus Polus*, Sanctæ Mariæ in *Cosmedin* diaconus. In hoc deligendo respiciebat Pontifex generis nobilitatem, & quę multorum animos insederat, de eius pietate opinionem. tum, quod *Anglus* esset, testatum volebat, esse in ea gente qui ipsius obsequium non detrectarent: in *Marcello* spectabat constantiam, ac perseuerantiam immobilem atque intrepidam, cum eximia cognitione coniunctam: in *Montano* industriam, animum apertum, & eam erga Dominos suos fidelitatem, vt eorum commoda post conscientiæ suæ pacem habenda non putaret. His diploma legationis tantummodo dedit, non autem, pro more, diploma facultatis, quam vocant; neque in scriptis mandati formulam, quid iis mandare vellet adhuc incertus, sed pro ratione euentuum, & prout *Cæsar* actiones suas institueret, consilia capere certus.

Cardinalis Farnesius à Pôt. VVormaciam mittitur ad Ordinum conuentum.

Verum alia non leuior quam Concilii cura Pontificis animum detinebat, de Conuentus ordinum *VVormaciæ* habendi successu, cui *Cæsarem* non interfuturũ putabat. Verebatur enim, ne *Cæsare*, quem stomachosis suis literis commouerat, volente aut permittente, decretum in conuentu fieret, quod rebus suis magis quam superiora, præiudicaret: ideo virum aliquem magni nominis & dignitatis legatum eo amandandum iudicabat. Sed altera parte metuebat ignominiam, si in Comitiis parum honorifice, nec pro dignitate esset acceptus. Hoc igitur tempera-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

peramento ea se molestia explicauit; *Cardinalem Farnesium* Nepotem suum mittit ad *Cæsarem*: ei imperat, vt per *Wormaciam* iter faciat, & Catholicis quæ facienda essent præscribat; dein officiis, quæ opus sunt, peractis, ad Imperatorem porro ire pergat. Interim *Fabium Mignanellum* Senensem, Episcopum *Grossetanum* ad Ferdinandum Regem Romanorum legatum ordinarium mittat, eique præcipiat, vt ipsum *Wormaciam* vsque prosequatur.

De Bulla facultatũ legatis concedendarũ anxia Põtificis deliberatio.

Ex eo Pontifex ad res Concilij Tridentini animo reuocato, de tenore facultatum (Pontificia mandata Legatis data sic vulgo vocant) primam deliberationem instituit. Ea consultatio, quod exempla, quæ imitarentur; deessent, non parum habuit difficultatis. *Lateranensi* enim Concilio, quod proxime præcesserat, ipse Pontifex interfuit. atque ante illud *Florentino Eugenius* pariter adfuit. *Constantiense* in quo sublatum fuit schisma, initium habuit præsente *Ioanne* XXIII. vno è tribus, quibus ademptus fuit Pontificatus, & exitum præsente *Martino* V. Ante illud *Pisanum*, à Cardinalibus conuocatum in *Alexandro* finem habuit. Etiam longe superioribus temporibus Concilio *Viennensi* interfuit *Clemens* V. Duobus *Lugdunensibus Innocentius* IV. & Gregorius X. & ante hæc *Lateranensi Innocentius* III. solum *Basileense* Concilium, sub auspiciis Eugenij IV. Legatis præsentib. fuit celebratum. Verum ab eo Concilio, aut ex rebus inibi actis exempla capere, pessimi rem censebat augurii. Decretum tandem diploma hac forma conscribere; *Mitti ipsos ad Concilium à Pontifice Tridenti antea indictum tanquam Angelos pacis. Se plenam ac liberam potestatem ipsis concedere, ne authoritatis defectu, Concilij celebratio & continuatio retardetur; cum facultate præsidendi, decreta & statuta quæcumque ordinandi, & in sessionibus de more publicandi. Item proponendi, concludendi, & exequendi quicquid ad errores damnandos, atque ex omnibus Prouinciis & regnis extirpandos necessarium videbitur: Tum cognoscendi, audiendi, decidendi, determinandique in causis hæreseos, & aliis quibuscumque fidem Catholicam spectantibus: statum Sanctæ Ecclesiæ in omnibus suis membris tam Ecclesiasticis, quam secularibus reformandi: pacem inter Principes Christianos stabiliendi, & alia omnia, quæ ad Dei gloriam, & fidei Christianæ incrementum tendant constituendi: cum authoritate etiam quoscunque refractarios ac rebelles cuiuscunque conditionis & dignitatis, imo Pontificalis aut Regalis, debitis censuris & pœnis Ecclesiasticis coercendi; omnia denique facienda, quæ necessaria & opportuna videbuntur ad hæreses & errores extirpandos; ad populos à sedis Apostolicæ obedientia alienatos in Ecclesiæ sinum reducendos; ad libertatem Ecclesiasticam conseruandam, & in integrum restituendam: hac lege tamen, vt in omnibus rebus de Concilij assensu procedant.*

Eius Breuiarium.

Ad maiorẽ cautionem, de Bulla quoque Concilij dissoluendi, aut, si cõmodum erit, transferendi consultatur.

Neque de Concilio solum in rectam viam dirigendo solicitus Pontifex, sed de eodem etiam dissoluendo postquam inchoatum esset, vtilitatibus suis id postulantibus; vt mature sibi consuleret, decreuit *Martini* VI. exemplum proponere ad imitandum: qui sibi metuens ab iis infortuniis,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

quæ *Ioanni XXIII. Constantiæ* acciderunt, cum ad *Papiense* Concilium Nuntios mitteret, peculiare diploma iis dedit, cum authoritate Concilij prorogandi, dissoluendi, & transferendi, quocunque ipsis commodum videretur. quo arcano, omnem deliberationem Curiæ Romanæ studiis aduersam, facile erat interturbare. Itaque, post paucos dies, alio diplomate Legatis Concilij transferendi facultatem concessit, dato XXII. Februarij eiusdem anni : de quo quandoquidem infra erit dicendum, vbi de translatione Concilij *Bononiam* tractabitur, in eum locum omnis isthæc tractatio erit reiicienda.

Legati Pontificij Tridentum venientes, Indulgentias triennales concedunt.

Martis die XIII. anni M.D.XLV. *Tridentum* venere Cardinales *Montanus*, & *Sanctæ Crucis*, à Cardinale *Tridentino* comiter excepti. Ij statim ab introitu in vrbem, triennium, & tres quadragesimas Indulgentiarum concessere omnibus qui aderant. Et quamuis ad eam rem à Pontifice potestate muniti non essent, ipsum, quæ illi facturi erant rata habiturum non addubitabant. Iam ante nonnullis Prælatis Pontifex præceperat, vt *Roma* discedentes ad diem constitutam adessent, sed nondum quisquam horum aduenerat.

Iidem inspecta facultatum Bulla, in ea aliqd desiderant.

Prima Legatorum cura fuit, de inspiciendo facultatum diplomate, quod quidem vtcumque alios omnes celare decreuissent, Pontifici tamen per literas significarunt, clausulam illam, qua de Concilij assensu omnia erant facienda, ipsos in agendo plus satis constringere, & minutissimum quemque Præsulem iis exæquare. etiam rebus recte gerendis difficultatem allaturam, ac multitudini nimiam libertatem, aut potius licentiam daturam, si singula quæque omnibus essent impartienda. Itaque re, rationibusque *Romæ* diligenter consideratis, atque emendato de Legatorum sententia diplomate, absoluta iis concessa potestas. Illi vero, interim dum Pontificis de ea re sententiam opperiuntur, in Ecclesia Cathedrali sessionibus locum CCCC. hominum capacem designant.

Mendoza Orator Cæsareus Tridentum venit.

Decimo post Legatorum aduentum die, *Tridentum* venit *Iacobus Mendoza*, Cæsareus apud Rempublicam Venetam Orator, vt Concilio adesset, amplissimo *Cæsaris* mandato, Bruxellis XX. Februarij dato, instructus. Hunc Legati *Madrucio* Cardinali, & tribus Episcopis (plures enim nondum aduenerant) comitati, excipiunt. Episcopi erant (vt eorum, quippe primorum, nomina non fileantur) *Thomas Campegius Feltrensis Episcopus*, Cardinalis nepos; *Thomas de S. Felicio* Episcopus Cauensis, & F. *Cornelius Mussus* Franciscanus, Episcopus *Bitontinensis*, disertissimus eo seculo concionator.

Quarto post die *Mendoza* mandatum suum scripto proposuit, præclaram *Cæsaris* in Concilii celebratione voluntatem, & studium in euocandis ex *Hispania* Episcopis, quos in via iam esse crederet, commemorans; tum moram suam tam diuturnam inualetudine excusans : denique postulans, vt Concilii actiones

capiant

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

capiant initium ab emendatione morum, sicut à *Granuellano*, ipsoque, eodem in loco ante biennium fuerat propositum. Legati Cardinales scripto quoque respondentes, *Cæsaris* pietatem laudant, excusationem Legati benigne accipiunt, & se aduentum Præsulum auide expectare testantur. Atque hæc tam propositio, quam responsio, ab iis, quorum intererat, referuntur inter capita, quæ suorum Principum rationibus respectiue non præiudicant. ex qua cautela apposita liquido apparet, qua charitate ac fiducia actum sit in negotio, quod, si solam reformationis mẽtionem excipias, verbis tantum officiosis constabat.

Legati in Concilio cãdorem & ingenuitatem verbis ostentant: ijdem tamẽ Pontifici celandi dissimulandiq; sunt auctores.

Legati de rerum tractandarum modo adhuc incerti, simulabant sibi decretum, nihil nisi *Cæsaris* Oratore & Præsulibus consultis, suscipere; atque omnes cum iis animi cogitationes communicare: eoque, quoties literæ *Roma* aut ex *Germania* perferebãtur, iis legendis omnes conuocabant. Cum aũt obseruarent *Mendozam* sese ipsis æquiparare, & Episcopos plus sibi, quam *Roma* consueuissent, arrogare; ac metuerent, ne crescente numero incommodi quid nasceretur, Pontificem monuerunt, vt in scribendis literis, eas, quibus arcani aliquid continebatur, distingueret ab alteris, quæ in publicum essent exponendæ; cui malo præuertendo ingenij solertiam hactenus, & fucum adhibuissent.

Postulabant etiam occultum scriptionis genus, Cifram vocant, quo magni res momenti communicarent.

Hæc & alia plæraque peculiaria, de quibus post erit dicendum, ex literarum Cardinalis *Montani* commentariis desumpta, quod ad adyta tractationum perscrutanda conducere viderentur, tacenda non putaui.

Card. Montani literæ arcana Põtificis detegunt.

Exacto mense Martio, totque diebus, à die Concilio inchoando diplomate præstituta, elapsis, Legati de Concilio tandem aperiendo consultantes, statuunt nuntium à *Fabio Mignanello* Pontificis apud *Ferdinandum* Oratore, de iis quæ *Wormaciæ* gererentur, etiamnum expectare; & alium à Pontifice, quem de *Mendozæ* aduentu, & propositione certiorem fecerant: maxime, quod cum tribus duntaxat Episcopis tantæ celebritatis actionem auspicari deridiculum putarent. Octauo deinde Aprilis Regis Romanorum Oratoribus aduenientibus, iis excipiendis solennis congregatio habita fuit. In hac *Iacobus Mendoza* volebat præcedere *Cardinalem Tridentinum*, & proxime Legatos Pontificios sedere, affirmans, sibi, qui repræsentet *Cæsarem*, eum locum debeberi, in quo ille esset consessurus. Sed ne ista contentio actionem interrumperet, repertus est modus, quo, vter eorum præcederet, non erat facile dignoscere. Oratores vnis *Ferdinandi* literis exhibitis, verbo, Regis sui in Sedem Apostolicam, & Põtificem obseruantiam profitẽtur, animum ad Concilium promouendũ, & alia omnia officia præstanda promptissimum liberaliter pollicẽtur, idq; alia subsequente legatione illius mentem fusius, atq; formula mandati vberiori explicatura, deinceps esse significandum.

Regis Romanorum Oratores Tridẽtũ veniunt. Mendoza cum Card. Tridentino de honoratiore loco controuersia.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Quid in cõuentu Wormaciensi ab Ferdinãdo propositum explicatur.

Paulo post expectatus ille à *Ferdinando*, de conuentu Ordinum Imperij XXIV. Martij *Wormacia* habito nuntius, *Tridentum* ac *Romam* peruenit. In eo *Ferdinandus*, qui per absentiam *Cæsaris* ibi præsidebat, proposuerat, *Cæsarem* pacem cum *Rege Galliæ* fecisse, vt componendis religionis dissidiis, & bello Turcico vacaret. ab eo Rege & promissa in id bellum auxilia, & Tridentinum Concilium approbatum, & constitutum vel eo venire, vel amplissimam mittere Legationem. Cum Pontifice quoque egisse *Cæsarem*, vt Concilium, quod antea prorogauerat, denuo indiceret, & aduersus Turcam auxilia conferret: ac iam Concilio denunciato, missos *Tridentum* tam à *Cæsare*, quam ab se Legatos. Quantum laborem, studium, atque operam, vt Concilium haberetur, interposuerit *Cæsar*, ipsis non esse obscurum: & quam diligenter ac serio egerit de ea re primum cum *Clemente Bononiæ*, dein cum *Paulo III. Romæ, Genuæ, Niceæ, Lucæ, ac Busseti.* Iuxta decretum Spirense viris aliquot probis doctisque conscribendæ reformationis negotium dedisse, quod & factum sit. Cum autem ea causa multam deliberationem requirat, & temporis angustiis premantur, imminente bello Turcico, *Cæsari* consultum videri, omissa in præsens reformationis deliberatione, expectare progressum Concilij iam nunc inchoandi, & quid inde boni sit sperandum. quod si nullus ex eo fructus appareat, tum ante finem huius conuentus nouis Comitiis diem designandum, quibus res religionis penitus constituatur: atque interim in bellum Turcicum consilia omnia esse referenda.

Quid item à Protestãtib. Ferdinando responsum.

Ab ea propositione iniecta Protestantibus suspicio dolo hęc malo fieri. Cum enim religioni adusque Concilium data esset pax, verebantur ne stipendiis in bellum Turcicum collatis, contra ipsos pecunia iam emunctos arma caperentur, quasi superioris pacificationis decretum, aperto semel Concilio Tridentino, vim vltra habere desiisset. Itaque postularunt, vt conciliationis tractatio iam cœpta continuaretur, quando tempus satis longum esset iis, quibus est diuini numinis metus: aut, vt pacificatio vsque ad legitimum Concilium, toties in comitiis promissum, denuo confirmaretur. Se vero Tridentinum pro legitimo nequaquam agnoscere, propter rationes iam ante allatas: eoque sumptus in bellum non facturos, nisi amplius caueatur de pace, quæ Concilio Pontificio non sit astricta, cuiusmodi pacem semper repudiauerint. Et quamuis Ecclesiastici in ea omnino fuerint sententia, rem religionis ad Concilium esse referendam, decretum tamen, prius quam quidquam statueretur, *Cæsaris* de ea re responsionem opperiri.

In propositione Ferdinandi tria Pontifici displicent.

In ista *Wormaciensi* actione apud Pontificem & Legatos, qui erant *Tridenti*, tria offensionem habebant. Primum, quod *Cæsar* sibi arrogaret, se impulsore indictum à Pontifice Concilium, quasi Papam argueret rei maxime necessariæ incuriosum. Alterum, quod *Galliæ* Regem ad probandum Conci-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Concilium adduxisse sese diceret, eo sibi sumpto, quod Pontificii muneris est palmarium. Tertium, quod futuri conuentus interposita mentione, Concilio quasi frænos inijcit, ac si, nisi Concilium procedat, perpetuus eos metus occupare debeat, in Imperij Comitijs causam religionis posse pertractari. Magna afficiebatur Papa molestia, non ob quotidianas modo iniurias, quas ei inferebant Protestantes, sed *Cæsaris* etiam causa: cuius actiones, vtcumque fauorabiles viderentur (dicebat ille) religioni atque authoritati Pontificiæ, quæ duo à se inuicem dissiungi non possunt, admodum esse perniciosas: vt illud taceam, quod assidue formidabat, ne, magno suo malo, inter *Cæsarem* & Protestantes conueniret. Itaque dum ad remedia inuenienda aciem mentis intendit, nullum reperit idoneum, nisi vt bellum religionis ergo moueatur, hac enim via, & intolerabilem Protestantium licentiam frænari, & *Cæsarem* difficili bello implicari, & peruagatum de emendatione & Concilio sermonem statim emori. Neque fœlicem successum desperabat, quod Nuntius scriberet, se reperire *Cæsarem* indies Protestantibus offensiorem, & ad ea, quæ de ipsis armorum via ac vi perdomandis suggeruntur, audienda scilito procliuiorem. Ob hanc igitur rationem, præter supra commemoratas, vt impediret, ne quid in Comitijs in suum detrimentum fieret, & tum animum, tum vires suis adderet; tum ob aliam, quæ, quod priuatum ipsius commodum spectabat, eo magis solicitum habuit; nempe, quod cum deliberasset Pontifex *Parmam* & *Placentiam* filio donare, neque sine grandi periculo id posset efficere, non assentiente *Cæsare*: cumque non difficile esset *Cæsari* obtendere, ciuitates eas ad *Ducatum Mediolanensem* olim spectasse; ac sibi, quippe Ecclesiæ patrono, videndum, ne quid ea detrimenti capiat: ob has, inquam, causas, Cardinalem *Farnesium* necessariis mandatis instructum Legatum misit in Germaniam.

Pontificis varijs fines in Cæsare impellendo ad bellū contra Protestantes.

Card. Farnesius mittitur ad Cæsarem, vt in eam rē canat classicum.

Legatis suis *Tridenti* imperauerat Pontifex, vbi primum intelligerent in conuentu Ordinum Imperij de religione tractari, ilico Concilium vt aperirent, quantumuis exiguo Prælatorum numero: sin vero inibi de religione non agatur, tum occasionibus sese accommodent. Iam ex ijs, quæ in comitiis acta erant, videbant se nulla adstrictos necessitate: imo altera parte paucitatem Præsulum (qui ad huc IV. tantummodo venerant) differendum suadere, dubitabant tamen, annon periculi à Turcis metus posset *Ferdinandum* adigere ad *Recessum* faciendum, & alium ex condicto conuentum denuntiandum, in quo agatur de religione: reiecta in ipsos culpa, quibus ille de industria propositum suum declarauerat, vt, eo cognito, Concilium aperiendo occasionem ministrarent, qua, quod ille optima intentione promiserat, effectum dari non possit. Ea de causa ad Pontificem festinanter miserunt, vt in hac deliberan-

Legati, An Conciliū aperiendum sit, necne addubitātes, Pontificis voluntatem exquirunt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

berandi difficultate, quid faciendum esset, significaret; quod hinc vehemens causa ad Concilium accelerandum impelleret, illinc solitudo, quæ esset Tridenti, Concilio supersedendum suaderet. In medium adducebant plerasque coniecturas, & manifesta indicia, ex quibus colligebant, *Cæsarem* de Concilij celebratione non multum laborare. Quod *Iacobus Mendoza* Legatus Cæsareus, ex quo tempore *Tridentum* venit, nisi in primo congressu verbum non fecerit; quod ipso vultu, qui animi sit index, præ se ferat, gratum esse sibi illud otium, & tempus à negotijs vacuum & solutum; quasi suam in Concilio apparitionem sufficere existimet, ad *Cæsarem* excusandum, & culpa omni liberandum, qui cum per se, & Oratores suos Concilium assidue solicitauerit, & negotium eo deduxerit; nisi eiusdem progressum videat, merito possit, & debeat alium Ordinum Imperij conuentum indicere, & in eo causam religionis constituere, tanquam ad se, sua diligentia, ac Pontificis incuria deuolutam. Ad sese igitur his difficultatibus extricandos viam mediam Legati proponunt, vt nimirum *Missam*, quæ vocatur *Spiritus Sancti*, ante canant, quam *Cæsar* ad Comitia perueniat. Eam enim cum loco principij Concilio futuram, ad ea, quæ *Cæsar* in *Recessu* esset de religione decreturus, anteuortenda; tum altera parte dempturam omnibus occasionem dicendi, rerum in Concilio tractationem à quatuor tantum hominibus cœptam; libertate interim ipsis relicta, vt beneficio temporis fruantur, & prout res sese dabunt, vel porro ire pergant, vel rerum actione supersedeant, & Concilium, vel in alium locum transferant, vel occludant. Illud quoque Pontificis consideratione dignum iudicabant, si post *Cardinalis Farnesii* cum *Cæsare* colloquiū, Concilium aperiant, fore, vt homines suspicentur Cardinalem à Pontifice consulto missum, vt *Cæsarem* ab habendo Concilio dimoueret, sed rem factam non habuisse, fore item, vt increbrescente hostilis à Turca exercitus fama, Concilium eo tempore apertum calumnientur, quo Pontifex sciebat, omnibus ad sua, & publica detrimenta aliter attentis, omnino haberi non posse. Interea *Cardinalem Sanctæ Crucis* cupido incesserat pietatis manifestis signis publicitus testificandæ, & populi vsitatis Ecclesiæ ceremoniis magna frequentia in eum finem conuocandi. Suasit igitur à Pōtifice diploma peterent, quo concedendarum Indulgentiarum potestas ipsis fieret; idque diem, quo ipsi *Roma* discesserant, præferret: vt indulgentiæ hactenus *Tridenti* concessæ inualidæ non essent. Cardinali huic iniectus erat scupulus, populum, in quem, vbi primum aduenere, triennales illas, cum quadragesimis suis contulerant indulgentias, posse iis defraudari; ideoque defectum potestatis hoc veluti supplemento cupiebat resarciri, neque tamen animaduertebat difficultatem adhuc restare, An is, qui authoritatem habet indulgentias concedēdi, possit etiam ab alio, nulla idonea potestate munito, concessas corroborare, ac validas efficere.

Simul, quid sui sit consilij proponunt.

Cardinalis S. Crucis sibi & collegis concedendi Indulgentias potestatem fieri cupit.

Cardinalis *Tridentinus*, eius loci Episco-

Card. Tridentinus

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

vrbem illã armatorũ præsidio firmatã vult: sed reclamãte Pontifice.

piscopus, & Dominus considerato ciuitatis eius periculo, quæ modica & infrequens, in extraneorum potestate esset futura, si Concilium procederet; Pontificem monuit, ad seditiones aliaque incommoda præcauenda necessarium esse CL. peditum præsidium, maxime si Lutherani eo veniant; huic vero sumptui se, qui dissoluendo decessoris sui ære alieno iam exhaustus sit, minime esse parem. Pōtifex respondit, si in oppidum introduceretur præsidium, Lutheranos mox exclamaturos, Concilium non esse liberum: quando Itali prope soli eo venturi videātur, metum suum esse ex superuacuo, neque sibi minori fore curæ, quā Cardinali vrbis eius quietem, quem conueniat Concilii securitati diligentius prouidere, quam Episcopum vrbis tutelæ. Eam igitur missam faciat solicitudinem, sibique persuadeat, se nullam in ipso curam & vigilantiam, periculis anteuortendis, & sumptibus deuitandis desideraturum. Ex iis rationibus, quæ Concilij inchoationem vel suaderent, vel dissuaderent, bene pensitatis, nullam ad dissuadendum efficaciam reperit, præter hanc, scilicet, si id ab eo requireretur, vt, vbi semel Concilium aperuerit, apertum eousq; relinquat, quoad belli Turcici aliave impedimenta desijssent. Id enim non aliud esse, quam imponere ori suo frænum, vt ad eius libidinem, qui habenas regeret, esset circumagendus, cum summo rerum suarum discrimine. Itaque firmiter decreuit apud se, nullis conditionibus permittere, vt Concilium ociose apertum permaneat, sed horum alterum mordicus tenere, vt Concilium, si fieri possit, celebretur: si non possit celebrari, tum vel omnino occludatur, vel vsque ad diem à se præfigendum, quo denuo incipiendum sit, suspendatur. Atque hac posita conclusione, scripsit ad Legatos, vt die sanctæ Crucis Concilium auspicarentur, quod illi mox Oratori Cæsareo, atque aliis indicant; sed diem præstitutum reticentes. Post paucos dies *Tridentum* venit *Cardinalis Farnesius*, *VVormatiam* isthac transiturus, idem mandatum afferens. Habita ibi cum Legatis deliberatione, de communi assensu statutum in Concilio pergere; mandatum Pontificis in genere notum omnibus facere, sed quem præfixerit diem nominatim non designare, antequam ille *VVormatiæ Cæsarem* conuenerit. De *Cæsare* optimam spem conceperant, intellecto eum, vbi de hoc Legationis officio inaudiuisset, Pontificis causa omnia velle, & palam profiteri, se cupere consilia cum ipso communicare; quam quidem animorum cōiunctionem vt non interturbarent, decreuerunt nullam nouam actionem aggredi, antequam ea *Cæsari* innotuisset, maxime quod *Mendoza Cæsaris* Legatus, & *Cardinalis Tridentinus* ita suaderent.

Pontifex tandem Concilio aperiendo diem dicit.

Card. Farnesius Wormaciam *contendens, cũ Legatis* Tridenti *consultat.*

Atque hic *Mendoza* loci prærogatiuā ante alios omnes, exceptis Legatis Pōtificis, sibi deberi in Concilio denuo prætendit, propterea quod, quemadmodum, cū Pontifex & *Cæsar* in vnum locum veniunt, nemo medius inter ipsos sedet, idem hic inter eos, qui vtriusque personam referunt, obtinere

Mendoza *superiorem de loco honoratiorẽ controuersiam renouat.*

æquum

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

æquum sit: qua de re hominum doctorum sententiam diligenter exquisiuerit. Legati verbis generalibus respondent, se suum cuique locum tribuere paratos, de ea re Pontificis Romani mentem præstolari. Ille rursum, non dubitare se in commentariis publicis extare controuersiæ huic terminandæ documenta, & exempla: se, ad honorem minimo cuique Sacerdoti extra Concilium deferendum, sua sponte procliuem: sed in Cōcilio Principem suum esse sine dubio à Papa secundum. Et quamuis nonnullis ista legentibus hæc rerum ac rationum minutarum narratio friuola ac superuacanea videri possit: historiæ tamen huiusce scriptor, necessarium iudicauit patefacere lectori, ex quam pusillis amnibus ortum habuerit vastus ille lacus, qui Europam inundauit, immo, qui in talibus publicis aueat inspicere literas numero pene innumero hinc indeque scriptas, prius quam de Concilio aperiendo esset decretum, ille quidem certe mirabitur, & tantam hominum de eo existimationem, & suspicionum, quæ inde nascebantur, varietatem.

Prorex Neapolitanus è C. eius regni Episcopis IV. duntaxat ad Cōciliũ mittendos censet.

Iam omnium animis in expectationem Concilii iamiam celebrandi tandem erectis, Episcopi in *Italia* de profectione *Tridentum* cogitabant. *Proregi Neapolitano* veniebat in mentem, non esse, cur sui omnes eo tenderent; quatuor tantum ex omnibus deligendos, qui nomine cæterorum supra C. mandata perferrent. Itaque *Sacellanus maior* regni Præsulibus in domum suam cōuocatis edixit, vt literas formarent procuratorias. Ex his multi reluctantur, affirmantes, se iureiurando obstrictos, vt coram Concilio se sistant: si non possint, tum æquum esse, vt quisque ex animi sui conscientia sibi legat procuratorem, non autem vt in vnum omnes consentiant. Hac responsione irritatus *Prorex*, iterum monuit *Sacellanum maiorem*, vt eos conuocaret, & procurationem impetraret; idem facere iussis aliis etiam regni gubernatoribus. Ea res Pontificis & Legatorum animos conturbauit, an ex ipsius cerebro satis pro imperio se gerentis, an ex rerum ignoratione, an vero ex alieno impulsu, & altiore principio id consilii profectum esset, addubitātium. Quo autem huius mali fontem detegeret Pontifex, rigido diplomate vetuit, ne quis in Concilio per procuratorem omnino appareret. Id Legati clam apud se asseruandum putabant, non autem publicandum; quod omnes in vniuersum Christiani orbis Præsules tangeret, etiam longissime dissitos, & præpeditos, qui diplomati parere non poterant. Tum quod pœnam nimis grauem denunciaret, ipso facto suspensionem à Diuinis, & omni Ecclesiarum administratione, denique quod metuerēt, ne multas irregularitates, actorum nullitates, & indebitas fructuum perceptiones produceret: atque adeo nationem aliquā erga sedem Romanam male affectā, ad prouocationē interponendam, litemq; de iurisdictione mouendam excitaret. Itaque scripserunt ad Pontificem, se sine nouo mandato diploma nequaquam publicaturos, quod rumores de eo sparsos sufficere arbitrarentur, quem vero

Pontifex contra rigido diplomate vetat, ne cui per procuratorem in Synodo cōparere liceat.

hoc

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

hoc diploma exitum habuerit, infra suo loco dicetur.

Legati ad extraordinarios in Concilio sumptus quæstorem cũ pecunia deposcunt.

Restabat aliud negotium, etsi minoris momenti nihilo tamen minus molestum. Legatis variæ erant sumptuũ faciẽdorum occasiones. Hi cum in re tenui essent, neque de suo publicis impendijs tolerandis sufficerent; & Pontifex satis parce subsidia hactenus suppeditasset, communicatis cũ Cardinale Farnesio consilijs, ad Pontificem scripserunt, non esse pro dignitate loci sui celebrare Cõcilium eo splendore, quem tam celebris consessus requirat, absque apparatu necessario, & ornamentis consuetis. Itaque & vnum hominem, cui id muneris committatur, necessario eligendum; eumque depositarium constituendum, deposita inter ipsius manus pecuniæ summa, qua, tum occasionibus extra ordinem occurrentibus prospiciatur, tum inopis cuiusque Præsulis egestati subueniatur, tum bene meritis debitæ remunerationes persoluantur: quæ res ad optatum Concilij exitum procurandum conducat plurimum.

Prima Cõgregatio, in qua de ceremonijs, atque in primis de ordine sedendi actum.

Die III. Maij, cum iam X. Episcopi aduenissent, facta congregatione cœptum est agi de rebus Concilii præparatoriis, ac primo expositum Pontificis de aperiendo Concilio mãdatum: sed de die nihil definitum, priusquam cum *Cæsare* res esset communicata. Dein ad ritualia itum, in quibus constituendis fere tota ea Congregatio absumpta. Vt Legati Cardinales, qui ex distinctis erant ordinibus, vnus scilicet Episcopus, alter Presbyter, & tertius Diaconus, ad eundẽ modum impluuiis omnes vestirentur, quippe, quos muneris auctoritatisq; similitudo in eadẽ Legatione, eodemq; præsidendi officio iunxerat. Tũ, vt Consessuũ locus aulæis ac peristromatis exornaretur, ne opificum coronã referret. Postea propositum, annon *Pontifici* & *Cæsari* sedes essent instruendæ, ac post vacuæ relinquendæ? An *D. daco Mendoza* locus honoratior, quam cæteris Oratoribus esset designandus? Atq; hic de loci prærogatiua pleraque occurrebant consideratione non indigna. Episcopi enim *Germaniæ*, qui ipsi Imperii etiam sunt Principes, quod auctoritate aliis antistet Præsulibus, id sibi deberi asserebant, vt non Episcopos modo, sed aliarum nationum Archiepisc. præcedant, quod quidem non tantum in Ordinum Imperii conuentibus vsu venit, sed illud quoq;, quod Episcopi, qui Imperii non sunt Principes, non nisi capite aperto illos affari soleant. Et quidem anno superiore de ea re iudiciis variatum, *Episcopo Ecstatensi*, & Archiepiscopis *Corcyrensi*, & *Tarentino* in ea ipsa ciuitate ad eandem Missam accedentibus. Alii vero asserebant, in ipso Pontificis sacello, Episcopos, Ducum & aliorum Principum Oratores, antecedere Archiepiscopos, eoque multo magis ipsis Principibus eam eminentiam deberi, sed non visũ patribus quicquam de hac cõtrouersia statuere, nisi frequentiori senatu, in quo Gallorum & Hispanorum sententias exquirere liceat. Visum tamen renouare decretum *Basileense*, & *Lateranense Iulij* II. Pontificis, vt nemini præiudicet extra locum suum considere. Pergratum vero accidit *Mẽdozæ*, quod decreuerant nullum certum diem inchoando Concilio præfigere, antequã *Cæsaris* mentem per Cardinalem *Farnesium*

Cõtrouersia de honoratiori loco ad frequentiorem Cõuentum reijciũtur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc 1.

nesium perspexissent, atque vniuersim omnes qui aderant Episcopi, suam erga Pontificem propensionem & obsequium abũde declararunt; etiam Episcopus *Vercellensis*, & Card. *Polus* tertius Papæ Legatus, qui eo ipso die finita congregatione *Tridentum* venerũt.

Horrida Aquensis Senatus contra Merindolienses, & Caprarienses sententia, Regis iussu executioni mandatur.

Interea dũ *Tridenti* ad hæresim Cõcilij via profligandam Episcoporum conuentus habetur, idem in Prouincia Gallica aduersus pauculas *Valdendensium* reliquias armorum via patratur. Hi in Alpium *Prouinciæ* radicibus (sicut ante dictum est) latuerunt, neque Romanum Pontificem agnoscẽtes, atque aliam doctrinam, aliosque ritus, rudes certe imperfectosq; edocti. Tantũ postquam *Zuinglius* rem religionis innouasset, & *Geneua* reformationẽ amplexata esset, facta illius doctrinæ ad suam accessione, ritus suos in meliorem formã redegerant. In hos ante aliquot annos *Aquensis Senatus*, (Prouinciæ Parlamentum vocant) sẽtentiã rigidam pronuntiarat, sed executioni mandata nõdum fuerat. Hoc demum tẽpore Rex per literas imperat Senatus Præfecto, vt sententiã exequatur. Ille vero statim cõducto quaquauersum ex oppidis vicinis & Auenionensis agri, ditionis Põtificiæ finibus, milite, armatus irruit in inermes, & vix de fuga, tantum non de defensione cogitantes opprimit. Neque vero in iis aut erudiendis, aut vt opiniones ac ritus damnatos missos facerent, persuadendis elaboratum est, sed stupris ac direptionibus primum grassati, eos qui fugere non poterant, & ad solã hostis misericordiam confugerant, pueros & senes, nulla vel ætatis vel sexus habita ratione ad vnum fere oẽs contrucidarunt. Etiam oppida ipsa, *Cabrieram* in *Prouincia*, & *Merindolium* in *Comitatu Auenionensi*, & loca omnia propinqua, mœnibus dirutis solo æquarunt. Atq; in ea internecione periere supa IV. hominum millia, qui sui defendendi studio neglecto misericordiam tantum implorabant.

Card. Farnesius Legationis suæ mandata à Pontifice Cæsari exponit.

Vormaciam deinde *Cæsar* Maij XVI. venit; & postridie *Cardinalis Farnesius*: qui cum *Cæsare* & *Ferdinando* seorsim agens mandatum suum de Cõcilio exposuit. A Pontifice quidẽ Legatis datã eius aperiendi potestatẽ; sed ipsos rursus à se expectare rerum, in eo, qui tũc habeatur, Ordinũ cõuentu gestarum, nunciũ. Neq; magno opere attendendum, quid Protestantes cõtra Concilium obganniant, quãdo, quæ ab ipsis adferuntur impedimenta, noua non sint, sed multo ante quã de Concilio sermo institueretur, præuisa, non esse dubitandum ipsos, qui obedientiæ iugo, religionis Christianæ fundamẽto, excusso, tam multa impie nefarieq; innouarint contra ritus tot seculis religiose obseruatos, atque à tot venerandis Conciliis approbatos, huic quoq; Cõcilio iam iam inchoando, quantũuis legitimo, Oecumenico, & Christiano, quod ab eo errores suos damnatũ iri certo sibi persuadeant, eadẽ animorum obstinatione recalcitraturos. Itaque non aliud superesse, nisi vt *Cæsar*, eos vel authoritatis suæ amplitudine ad obedientiam flectat, aut armorum violentia ad parendum adigat. Nisi id fiat, &, neque ad eorum errores damnandos porro eatur, neque damnatis erroribus, ad eosdem abdicandos cogantur, tũ apud oẽs inualituram eam opinionẽ, hæreticos vtiq; dominari,

Ponti-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Pontificem & Cæsarem iis obsecundare. Pontificẽ certe, qui lenitatis viam primum tentandam putarit, nunc existimare, validioribus vtendum magisq; efficacibus remediis, atque omnino armis experiundum. Ea gratia se concedere ei partẽ Ecclesiasticarũ obuentionum in *Hispania*, & permittere venditionem clientelarum (vasellagia vocant) in plerisq; Ecclesiis, atque de suo præter pecuniariũ subsidium promittere peditũ millia duodecim, & equites quingẽtos suis sumptibus alendos, operã quoque suam apud alios Italiæ Principes, vt in id bellum auxilia subministrent, in quod dum *Cæsar* incumbit, se non defuturum armis spiritualibus ac temporalibus eos aggredi, qui ipsi in dominiis suis negotium facessere studeant. Ad hæc exposuit *Cæsari Proregis Neapolitani* institutum, de quatuor Procuratoribus omnium Regni Episcoporum nomine ad Concilium mittendis, affirmãs id neque æquum, neque legitimũ, neq; è dignitate Cõcilii esse, vt tot Episcopi, tã propinqui, excusationem eam prætexant, quã & Galli, Hispaniq; multo æquiori iure debeant obtendere; & si velint, Generale Concilium non nisi ex XX. Episcopis esse expectandum. Quare cum Pontificiæ authoritati, & Concilii, cuius ille se defensorem agnoscat, dignitati, tantopere ea res deroget, non esse *Cæsari* tolerãdum, sed opportuno ei remedio prouidendum. Vẽtum deniq; à Cardinali ad promissum nomine *Cæsaris* in Conuentu Ordinum Imperii factum; Illum nimirum, nisi Concilium generale progrediatur, ad controuersias religionis definiẽdas alium Cõuentum indicturum, atq; hic Cardinalis ostendit, quando neq; per Põtificem, neq; per ipsius legatos ac ministros, neque per Curiam Romanam stet, quin Cõcilium celebretur & procedat, non licere *Cæsari* captato inde colore noua in Recessũ indicere Comitia. Atque vt hoc caput etiam atque etiam inculcaret, non solum Romæ erat illi imperatũ, sed & *Cardinalis Montanus*, magna libertate sermonis, tũ coram, cũ esset *Tridenti*, id ei ingeminauerat; tum postquam Tridento abiisset, suo & collegarũ nomine disertissimis verbis scripto hoc caput ei commendauerat velut maximi momẽti, in quo animi mentem defigeret, immo vt excidere sibi non pateretur, aut tegmen aliquod & velamen ei obduci: quod inde rerum omnium firmandarum spes esset petẽda, hoc insuper addito, se Pontifici significaturũ, ipsi magis fore gloriosum abdicata sede Pontificia *Diuo Petro* claues restituere, quã permittere, vt obtẽtu omissi ab Ecclesiasticis in celebrãdo Concilii officii, aut alio quouis colore, potestas secularis in diiudicãda religionis causa authoritatem sibi vendicet.

Pontifex bona Ecclesiarum per Hispaniã, in bellum cõtra Protestantes Cæsari donat.

Cardinali in mandatis id præcipuum, vt caueat, ne res religionis in Comitijs dijudicentur.

Ad horum singula respondens Imperator, dicebat illud de *Prorege Neapolitano* minime se authore factum, nec aliunde quam ex mero ac spontaneo animi ipsius motu profectum; eoque nisi graues habeat facti sui rationes, facile de sententia discessurũ. De *Concilio* inchoando nihil definite respondit, sed interdũ aiebat, potuisse inchoari loco magis opportuno: interdum, ante apertionem multa necessario prouidenda, vnde manifeste videbat Cardinalis, ipsum omnia cupere suspensa, vt pro euentuum varietate,

Cæsar ad singula legationis capita respõdet.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ad aperiendum, aut dissoluendũ Concilium, sua cõsilia inclinaret. Ad illud, *De alio Ordinum conuentu* non indicendo, in quo de religione ageretur, in genere & indefinite respondit, se authoritatem Pontificiam, quãti debeat, & possit, semper æstimaturum. Quod vero *Lutheranos Pontifex* bello censeret lacessendos, id se consilium vehementer probare, & viam, quam proponeret, lubenter amplexari: debitam tamen cautionem adhibendam. Nam & inducias cũ Turcis, quas interuentu *Regis Galliæ* sedulo & clam nũc tractet, prius paciscendas; & Protestantes, qui magno numero sint, & potentia formidabili, vel à se inuicẽ disiungendos, vel ex improuiso adoriendos; alioqui bellũ fore anceps & periculosum. Institutum hoc retrusum atque abditum custodiendum, quoad occasio detur: vbi ea apparebit, missurum, qui cum Pontifice agat, interim, quas Pontifex offerat conditiones, se haudquaquam recusare.

Cæsar probat armorum viam cogendis ad officiũ Lutheranis.

Card. Farnesius suũ quoque negotium cũ Cæsare agit de possessione Parmæ ac Placentiæ Pontificis filio confirmanda.

Iã præter publica negotia erat Cardinali familiæ quoq; suę domesticum, de quo cum *Cæsare* ageret. Pontifex. n. donato suis *Camerini Nepiq;* Ducatu sibi nõ satisfecerat, sed *Parmã* & *Placentiam* ciuitates eisdẽ dono dare satagebat. Eas cũ non ita pridem *Insubriæ* Duces possedissent, vt earũ alienatio validior esset, *Cæsaris* cõsensus requirebatur. Hunc quo impetraret Cardinalis, ostendit *Cæsari*, è re sua magis futurum, si eæ ciuitates, Mediolanensi Ducatui finitimæ, penes aliquam familiam essent ipsi deuotam ac deuinctã, quam si in sedis Romanæ potestate permaneant: in quam succedente Pontifice erga *Cæsarem* male animato, multa inde oriri possint incommoda. Deinde, ea alienatione patrimonio Ecclesię nihil decedere: quod ad sedẽ Romanam *Iulio II.* Põtifice primum peruenissent, neq; ante *Leonis* Pontificatum confirmata esset possessio. Deniq; Ecclesiæ bono id cessurum, Põtifice permutationem inter eas vrbes, & Principatũ *Camerini* designãte. Ita detractis sumptibus; qui in earum vrbiũ custodiam fiunt, & solutis à nouo Duce octo aureorũ millibus, ampliores ex *Camerino* reditus, quam ex illis ciuitatibus prouenturos. Exhibuit vna Cardinalis Imperatori gnatæ suæ literas, id ipsum suo liberorũq; cõmodo obnixe obsecrantes. Neq; vero *Cæsari* ingrata fuit ea petitio, siue filiæ ac nepotum charitate adducto, siue eas vrbes facilius à Duce, quã à sede Romana recuperari posse, persuaso, sed vt non abnuit, ita nec assensus est; tantummodo se non aduersaturum professus.

De ea re Cæsar nihil constituit.

F. Franciscanus virulenta cõcione Cæsarem ad bellum contra Lutheranos accendit.

Egit etiam *Farnesius* cum Catholicis, cum primis Ecclesiasticis, ad veræ religionis propugnationem ipsos hortatus, & à Pontifice officia omnia pollicitus. Et quamuis belli molitiones occultæ essent, Protestantibus tamen suspicionis causam dedit Monachus quidam Franciscanus, qui ad *Carolum, Ferdinandum,* & *Legatum Farnesium* concionem habens, cum in Lutheranos acriter esset inuectus, oratione ad *Cæsarem* conuersa, dixit, officii ipsius esse Ecclesiam armis tutari: ab eo vero hactenus cessatum in eo, quod factum oportuit, conficiendo. Deum, qui tã ingentibus ipsũ beneficiis ornauerit, eorum agnitionem expectare, sublato è medio pestifero hominum genere, quos auram vitalem carpere

nefas

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc 1.

nefas sit. neque huic actioni moram interponendam, multis indies per horum væsaniam de æterna salute periclitantibus; quorum omnium rationem Deus ab eo sit reposciturus, nisi mature prouideat. Ea concio non modo Protestantibus iniecit suspicionem, sed etiam occasionem existimandi, id ei ab Legato imperatum: ex publica oratione, quid priuatim ac secreto ageretur, aut diceretur, coniecturam capientibus. His rumoribus Cardinalis vt mederetur, de nocte clanculum discedit, *Romamq;* magna celeritate contendit. Auxit tamen Protestantum suspicio ex literis *Roma* perscriptis, quibus nunciatum erat, Pontificem, cum centuriones aliquot dimitteret, spem eis fecisse, se eorum operam anno proxime sequenti ad bellum conducturum.

Farnesius Card. Wormatia Romam properat.

Tridentum Maij die XVIII. venit *Episcopus Sidoniensis*, Monacho Theologo, & alio Iuris vtriusq; Doctore comitatus, qui Cardinalis *Archiepiscopi Moguntini Electoris* procuratores. Oratiunculam habuit Episcopus de Electoris erga Pōtificem Sedemq; Apostolicam obsequio, & Concilij laudibus, quod fluctuantibus in fide ac religione vnicum putabat remedium. Legati, Principis pietate laudata respōdent inspiciendum procurationis mandatum. A Pontifice enim non ita pridem cautum, ne quisquā suffragatoriam in Concilio vocem per procuratorem possit edere. non nescire se, q̄ debeatur tāto Principi dignitatis prærogatiua, esseq; promptissimos ad honorem & cultum ipsi deferendum: sed an Pontificis mandato Cardinales ac Principes comprehendantur adhuc addubitare. Quo icti responso procuratores de discessu cogitare occipiūt. Vnde Legati facto indolescentes, simulq; considerantes, quantū Concilio posset importari detrimentum, si omnium *Germaniæ* Principum, ac Præsulum, dignitate, & opib. primum, ab Concilio abalienassent, Card. Tridentini, Oratorum, aliorumq; interuentu procuratorib. persuaserūt, vt subsisterent: diploma Pontificis de Episcopis Italiæ interpretati, & in se erroris opinionem admittere, vt grauiora anteuerterent incommoda, contenti.

An Archiepisc. Moguntini pcuratorib. suffragij in Cōcilio potestas esse debeat, ambigitur.

Romam tamen, rei gestæ nuncio exposito, scripserunt, Pontificis sententiam, an vigente diplomate admittēdi essent, sciscitati, ea deliberatione viam sibi sternere cupientes, quam in aliis sequerentur. Nam & durum iis videbatur tanti viri *Procuratores* reiicere, qui magno religionis zelo atque ardore Catholicorum causam fouisset, ne tepidiorem deinceps redderēt: &, si qui forte alij potentes in *Germania* Episcopi procuratores quoq; suos mitterent, plus inde boni, quam si ipsi *Tridentum* venissent, præuidebant. Ciuitatem enim eam tot hominum vix esse capacem, quot ii Principes, magna equitum caterua stipante secum aduehere soleant. Germanorum vero offensionem in primis vitādam, qui natura sunt suspiciosi, & mature statuunt quid facto opus sit; atque in his maxime eorum, qui affectum suū in Pontificem testando de eo bene meruerint: in quo genere sit *Cocleus*, Episcopi *Eichstetensis* nomine iter iam ingressus, multis contra hæreticos scriptis adeo nobilitatus, vt pudendum sit, ei in Concilio suffragij locum denegare.

Legati Pontificis sententiā de ea re sciscitantur, suam etiam promentes.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

negare. fecit cum *Prorege Neapolitano* in hoc genere contentio, vt Pontifex determinate non responderit. Illius enim iussu IV. tantum, omnium Episcoporum nomine *Tridentum* adituri per *Romam* transierant, illic procurationem suam celantes, & suo se nomine, aliis mox subsequuturis, proficisci dictitantes. Scripsit tamen ad Legatos vt humaniter procuratores exciperent, & benignis eos verbis, quoad ille aliter statuisset, detinerent. Etiam *Neapolitani*, cum *Tridentum* peruenissent, eodem tenore locuti, Pontifice licet ac Legatis dissimulantibus, atq; ad vsque inchoati Concilij tempus, quid consilii sui esset, reticendum existimantibus.

Præsules Tridentini ad eius vrbis incõmoda vitãda, secedendi veniam petunt.

Sub finem Maii *Tridenti* erant XX. Episcopi, V. Generales Ordinum, & Auditor Rotæ, omnes expectatione Concilij defatigati. Ii aliorum prudentiam laudabant, qui non adeo præcipiti festinatione domo profecti, occasiones rebus gerendis opportunas minime anticipassent; à quibus illi alteri non sine ipsorum offensione, quod ad Concilium ita appropperassent, *Cursores* dicti.

Ideo Legatos orant, vt duarum aut trium hebdomadarum tempus ipsis concederent, ad secedendum Venetias, aut Mediolanum, aut in alium locum, vbi Tridentinæ vrbis incommoda resarciant, inualetudinem, vestium necessitatem, aliaque eiusmodi caussati. Verum Legati reputantes quantum ea res existimationi Concilij posset officere, honesto sermone eos in officio retinebant, interdum negantes penes se esse, facultatem vrbi exeundi concedere; interdum spem facientes, Concilium intra paucos dies initium habiturum. Orator certe *Cæsaris Venetias* ad Legationẽ suam rediit, ęgritudinem quidem prętendens, sed Legatos in dubio relinquens, vtrum *Cæsaris* mãdatu, arte adhibita, an ocij pertæsus, eius oppidi incommodis vitatis, iter illud susceperit. Et quamuis *Ferdinandi* Romanorum Regis Legatos in Vrbe reliquerat ad Dei cultum promouẽdum; tamen quod ante suum reditum Concilium aperiri nollet, se breui reuersurum promisit.

Et Mendoza Orator Cæsareus Venet ias redit.

Episcopi tenuiores in Synodo mora impatiẽtes.

Sub finem autem mensis sequentis, Episcoporum bona pars, aliis egestate, nõnullis aliis incommodis, prægrauatis, querimonias vltro citroque iactabant, discessionem cogitantes, atq; excitato prope tumultu, ad *Franciscum Castel-altum Tridenti* gubernatorem, quem cum *Antonio Gineta*, *Ferdinandus* in locum suum substituerat, decurrentes. Ille Regis sui nomine Legatos sollicitat, vt Concilium auspicentur, proposito bono, quod eius celebrationẽ comitetur; & malo, quod ex procrastinatione oriatur. Ea res Legatos vehementer offendit: quod diuersam à vero mẽtem ipsis affingeret, & Cõcilij dilationem, quæ Imperatori esset ascribenda, ipsis imputaret. Ac tametsi eam contumeliam dissimulare decreuissent, & verbis generalibus respondere, *Cardinalis* tamen *Montanus* tẽperare sibi sibi non potuit, quin solita libertate respõdens, in fine sermone hortaretur eum ad *Didacum Mendozam* præstolandum, qui *Cæsaris* ac *Ferdinandi* mentem accuratius per nosset. Neque vero leuis erat operæ Præsules consolari, qui ociosam istam moram

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

Horũ inopiam Legati ſubleuant modica acceſſione.

moram faſtidioſe ferebãt, inopes cumprimis, nummorum; non verborum indigos. Itaque decretum à Legatis, Epiſcopis *Nobilis, Britonorienſi, & Chioza*, qui omnium maxime querebantur, Pontificis ſumptibus, XL. Philippicos ſingulis dare: cumque metuerent, ne iſthæc munificentia deinceps in exemplum traheretur, declaratum fuit, id ipſis in ſubſidium dari, non autem in ſtipendium. Literis quoque Pontifici quid actum eſſet, ſignificant, & copioſioris ſubſidij neceſſitatem commonſtrant, ſed ſimul, ne quid titulo certi ſtipendii cuiquam ex ijs detur, diligenter diſpiciendum putant: ne Concilij Patres, ſtipendiarij Pontificis videantur, tum ne excuſatio Proteſtantum, qui ſe Concilio non ſubijciunt, quod clientibus Pontificis conſtet, ab hac liberalitate alimentum ac robur capiat.

Archiep. Colonienſis Cleri ſui reformationẽ inſtituit.

Sub hoc tempus *Cæſar VVormacia Archiepiſcopum* Colonienſem citat, vt intra trigeſimum diem ad ſe veniat, aut procuratorem mittat, & accuſationibus reſpondeat: imperans, ne quid interim in religione & ritibus innouet, ſed quæ innouata ſint, priſtinum in locũ reſtituat. Iã ab anno M.D.XXXVI. *Hermanus Archiepiſcopus Colonienſis*, Eccleſiæ ſuæ emendationem cogitans Concilium Epiſcoporum ſuæ ditionis cœgerat, in quo decreta de religione facta. Eoque tempore liber de ea re editus, ab *Ioanne Groppero*, iuris Pontificij profeſſore, qui ob operam Eccleſiæ Romanæ poſt nauatam, à *Paulo IV.* in Cardinalium ſocietatem aſſumptus. Sed, ſiue illud reformationis ſcriptum, neque *Archiepiſcopi*, neq; *Gropperi* ipſius animo ſatisfaceret, ſiue alia iam *Hermanus* mente eſſet, ille anno M.D.XLIII. conuocatis clero, Nobilibus & præcipuarum ciuitatum prouinciæ ſuæ Legatis, aliam inſtituit reformationis formulam. Eam pleriſque licet approbãtibus, Eccleſiaſticorum maior pars repudiauit, *Gropperi* potiſſimum auſpicijs, qui reformationem tamen antea & ſuaſerat, & pro virili ſua parte promouerat. Poſtquam igitur *Clerus* Archiepiſcopum rogaſſet, vt ab inſtituto deſiſteret, & vel Concilii generalis, vel Ordinum Imperij in conuentu decretum expectaret, nec horum ille precibus quicquam concederet, anno M.D.XLIIII. ad Pontificem maximum, atque ad *Cæſarem*, ſummum Eccleſiæ aduocatum, ac protectorem prouocarunt. *Archiepiſcopus* viciſſim, edito ſcripto cauſam prouocationis friuolam eſſe contendit, neque poſſe ſe, niſi præter officium faciat, ab incœpto deſiſtere, quod ad Dei gloriam, & emendationem Eccleſiæ pertineat. Nihil eſſe ſibi cum Lutheranis negotij, aut cum alijs, ſed doctrinam eam, quæ cum ſacris literis conſentiat, vehemẽter probare. Itaque dum hinc *Archiepiſcopus*, emendationi inſtat, & *Clerus* repugnans denuo *Cæſarem* implorat, ille *Clerum* in patrocinium ſuum recipit, & *Archiepiſcopum*, vti diximus, ad ſe citat.

Clerus ad Pontificem & Cæſarẽ prouocat.

Cæſar Archiep. ad ſe citat.

Ea citatio Præſulibus Tridentinis, qui ſe ſpretos cenſent, bilem mouet.

Huius rei nuncius cum *Tridentum* eſſet perlatus, Epiſcopis otio abundantibus multi ſermonis materiam ſuppeditauit. Legati Pontificis, & è Præſulibus, vt quiſque nitidiſſimi eſſet ſenſus, *Cæſarem* increpare, quod in cauſa fidei & reformationis Iudicis partes ſibi ſumeret: qui parciſſime loquebantur, eam actionem ſcandali & offenſionis

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sionis plenam dicere; neq; debitum sibi honorem deferri, & quod otio difluerent, despectui passim haberi. Itaque existimabant necessitatem impositam declarandi se pro Concilio legitime congregato habendos, & opus hoc vere diuinum memorabili aliquo facto auspicandum, nempe violatæ religionis dica, *Archiepiscopo* huic *Coloniensi*, *Electori Saxoniæ*, *Hassiæ Lantgrauio*, etiam *Angliæ Regi* scripta. Tantos paucorum dierum interuallum ipsis addiderat animos, qui non ita pridem se ad Cõcilium, velut in custodiam missos arbitrabantur. Verum *Electoris Moguntini* suffraganei ad vehementem hunc ardorem demitigandum, monent, diligenter prius vt considerent, quanta hi Principes sint amplitudine, quamque potentibus populis ac ciuitatibus fœderati: tum quid periculi sit cogere ipsos ad arctiorem cum *Rege Angliæ* coniunctionem, atque ad Germaniam maioris incendij flammis depopulandam. Et *Cardinalis* quidem *Tridentinus* ad eorum sententiam accessit. Verum *Italiæ* Episcopi magni sese facientes, si forte Principem aliquem virum aggrederentur, putabant, se huiusmodi aliqua actione omnium oculos in se conuersuros, atque in lite bene inchoanda, instituendaque omne esse momentum. Etiam sese mutuis hortatibus accendebant inuicem, anteacti temporis tarditatem diligentia celeritateque pensandam dicentes. Pontificem quoq; esse obsecrandum, vt ad se mittat hominẽ fama atque eruditione spectabilem, qui contra reos fidenter declamitet: quod in Concilio Lateranensi à *Melchiore Baldassino* contra *Pragmaticam* factum, nihilo opus fore difficultatis in Principibus auitis possessionibus deturbandis rati, quam in lite recte atque ordine secundum iuris formulam intentanda. Legati vero cũ animaduerterent ad plerasq; occasiones istiusmodi *Doctoris* in Consilio præsentiam admodum esse necessariam, *Romam* ad Pontificem scripserunt, vt aliquem eam prouinciam suscepturum circumspiceret.

Ii ad se ab contemptu vindicãdos magnamoliuntur.

Et ad eam rẽ Leguleiũ aliquem durioris, & frontis perfrictæ deposcunt.

Pontifex hac *Cæsaris* actione consternatus, pendebat animi, vtrum iniuriam hanc cum *Cæsare* expostulare, an vero demussare oporteat. facere expostulationem, quæ caritura esset effectu, non modo vanum iudicabat, sed impotẽtiæ quoq; atque imbecillitatis suæ significationem: quare vehementer commouebatur. Rursus animo voluens, quanti sua interesset, rem tantam non reticeri, decreuit verbis parcere, contra quam *Tridentini Patres* fecissent, & factis potius *Cæsarem* exasperare; quo illi deinceps querelam instituenti ex occasione respondeat. Itaque XVIII. Iulij eũdem *Coloniensem Archiepiscopum* ille quoque citat, vt intra LX. diem veniat ad se; tum *Decanum*, & V. è præcipuis Canonicis: relicta curiosis disputandi materia, quomodo *Archiepiscopus* possit sistere se coram duobus, eum ad se ob eandẽ causam, diuersis in locis, sed eodem tempore, citantibus. Item, quid spectet ad honorem *Christi* disputatio de foro competenti. Verum quid hic successerit, & quis causæ huius fuerit euentus, suo loco dicendum.

Eadem citatio Pontifice aduersus Cæsarẽ irritat.

Vnde Pontifex eundẽ Archiepis. & clerum ad se Romã citat, ad eludendam Cæsaris citationem.

Vt autem ad id, quod Concilium proxime spectat, reuertamur, multa à *Cæsare* in Comitiis proposita fuere, qui-

Cæsar sollicitat Protestantes de

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

re, quibus Protestantes adduci possent, ad auxilia aduersus Turcam contribuenda, nulla religionis facta mentione. Illi vero veterem cantionem occinentes respondent, se nihil posse statuere, nisi accepta prius de pace firmiter seruanda cautione, sic vt, per conuocationem Episcoporum *Tridenti* factam, appellatione Concilij, pax non expirasse intelligatur, iuxta superioris conuentus decretum, sed palam declaretur, neque pacem interrumpi, neque ipsos constringi posse vllis Patrum Tridentinorum decretis, quod huic se Concilio nunquã submittere statuerint, in quo Papæ, qui iamdudum eos damnauit, potestas omnis tribuatur.

auxilijs in bellum Turcicum illi vero prius sibi caueri petunt de pace religionis.

Imperator contra aiebat, se eiusmodi pacẽ tribuere non posse, quæ decretis Concilij ipsos eximat, cuius authoritati omnes sunt subiecti, neq; esse, quomodo se apud cæteros Reges atque Principes excuset, si solis Germanis liceat Concilio nõ parere, quorum causa potissimum sit indictum. Si idoneas ob causas illud non habent pro legitimo, veniant in Concilium, & causas eas cur suspectum habeant, promant, fore enim vt audiantur, si tunc videantur affici injuria, posse tum demum recusari, alienum vero esse à viris probis, suopte ingenio duci ad suspicandum, ea, quæ minime apparent, & coniecturam faciendo de iis, quæ nusquam sunt rerum futurarũ molestias animo antecapere. Ad ea Protestantes, se non de futuris loqui, sed de anteactis, ipsorum religione à Pontificẽ, Pontificijsque clientibus, iam olim dãnata, & in professoribus eius acerbissime vindicata, quamobrem non esse cur iudicium expectent, cuius euentum iam antevide-

Pacem eiusmodi Protestantes petunt Cæsar non concedit.

rint. Æquum igitur esse, vt in Concilio ab vna parte stet Pontifex cum sectatoribus suis, siue Germanis, siue alijs, alteram vero partem constituant Protestantes, tum de modo procedendi atque ordine, arbitrium sit penes *Cæsarem*, Reges ac Principes, sed ipsa controuersia ex puro puto Dei verbo diiudicetur.

Cuius generis Concilium Protestantes postulant.

Neque vero ab ea sententia dimoueri poterant, etsi *Griniano Galliæ* Regis Oratore vehementer Regis sui nomine eos obsecrante, vt Concilium approbare vellent, & interdũ verba minacia ad terrorem inferendum adhibente, quæ, scilicet, illius Regis ministri, Pontificiæ causę fautores, discedẽti è *Gallia* legato dictauerant, Cæsarei autẽ, quo Protestantes haberent Concilio fauentiores, de eo in *Germaniam* transferendo proponũt, *Cæsare*, omnes ingenij neruos, vt Pontificem in eam sententiam pertrahat, intẽdere recipiente. Et quidem huic propositioni assentiuntur Protestantes, sed ea lege, vt, dum id impetratur, pax interim firma constituatur. Sed *Carolus Imperator* Pontificem nunquam assensurum certus, videbat ea via pacem illis dari perpetuam, eoque longe esse melius pace adusque proximum conuentum concessa, omnia in medio relinquere, quo eum adigebat necessitas, quod inducias cum Turcis nondum pepigisset, à quibus ille bellum magis reformidabat. Deinde per occasionem colloquij quod instituerat, præuidebat non defuturas in posterum rationes, quibus ad assentiendum Tridentino Concilio constringerentur, aut si recusarent, in eos tanquam contumaces bello decerneretur. Itaq; IIII. Augusti finẽ Or-

Protestantes Grinianum Oratorem Gallum non audiunt.

Cæsaris propositio de Concilio in Germaniam transferendo, cui nulla spes Pontificem assensurũ.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

dinum conuentui facit, & in mensē Ianuarium anni sequentis *Ratisbona* aliū indicit, cui Principes ipsos, nisi valetudine detineantur, interesse cupiat. Etiā colloquium doctorum hominum cōciliandis religionis dissidiis instituit, ex quaternis vtrinq; doctorib. qui collocutores sint, & binis iudicibus, idque Decēbri mēse inchoādū, vt ad conuētū Ordinū instructiores reb. ante bene præparatis veniant. Tandem superiorum annorum pacis edicta confirmat, & renouat, & modum pecuniæ in bellum Turcicum colligendæ præscribit. De progressu colloquii suo loco dicēdum.

Decretum VVomaciēse, quo Cōuentus Ratisbonam indicitur: & colloquium interim instituitur.

Protestantes *Wormacia* discedentes libello edito profitentur se *Tridentinum* pro Concilio non agnoscere, quod in *Germania* non sit congregatū, prout *Hadrianus* & *Cæsar* receperint. Neque promissi fidem præstare nisi iocularitér electione *Tridenti*, quod, oppidum *Germaniæ* nulla ratione dici debeat, nisi forte, qua Tridentinus Episcopus Princeps sit Imperij, sed quod ad securitatem attinet, esse in *Italia*, & Pontifici non minus obnoxiam quam ipsam *Romam*. Neq; se illud pro legitimo Concilio habere, in quo præsideat *Papa Paulus*, vbi per ipsius Legatos omnia proponuntur, in quo Iudices ipsi iureiurando ei obligātur, contra Papā institutam esse litem, eoq; cū litigator sit, iudicē esse non debere. Agendum prius fuisse de modo habendi Concilii, & de autoritate, cui innitatur.

Protestātes scripto profitentur suam à Cōcilio Tridentino alienationē.

Sed *Tridenti* iuxta ac *Romæ* odiosum fuit *Cæsaris* Edictum, tum quod Princeps secularis causæ religionis sese immiscuerat, tum quod, etiamsi Conciliū iam impenderet, ad aliud tribunal religionis controuersiā amandasset, Concil o veluti exauthorato. Tridentini Præsules vno omnes ore Edictum Cæsaris damnabant, Spirensi deterius affirmantes, Pontificis patientiam admirati, qui in illo se acrem & rigidum præbuisset, hoc vero etiam post indictum Concilium & congregatum tolerasset claro, vti colligebant, argumento, moram, quæ fieret Tridenti, esse inanem, atq; ipsis parum honorificam. Legati quidem qua poterant consolabantur eos, & persuadebant omnia à Pontifice ad bonum finem *Cæsari* permitti. Illi contra, affirmabant, quicumq; esset finis, aut quicquid inde sequeretur, indelebilem labem & maculam non Pōtifici solum, sediq; Apostolicæ, sed Cōcilio & Ecclesiæ imprimi. Neq; fas eorum querelis resistere, adeo importunis precibus discedendi facultatem efflagitabant, aliis negotiorum molē & necessitatem; aliis corporis imbecillitatem, inualetudinemq; causantibus. Et quamuis Legati abeundi gratiam nemini faciebant, præsumpta tamen spe veniæ nonnullis cotidie facessentibus, sub finē Septembris rari admodum permanserant. Itaq; *Romæ*, vtcumque ex legatione Cardinalis *Farnesii* id futurum præuidebant, tamen postquā accidisset, in eam curam solicitius inuigilatum est. Videbant scopum *Cæsaris* propositum à Pontificis mente longissime abesse. Cæsarem enim; qui suspēsa atque dubia omnia tenebat, apud Germanos rem factam habere, spe facta Protestantibus, si vellet, ne Concilium aperiatur, se curaturum: iisdem rursum iniecto metu, se, quando commodum videbitur, Concilium contra ipsos aperiturum. Et quidem certe nouas ille iden-

Cæsar ob Edictum VVormaciense apud Tridentinos Patres male audit iuxta ac Roma.

Præsules Tridentini abitionem cogitant.

Cæsar de Concilio omnia vult esse suspensa.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8 Franciscus 1.

identidem occasiones ministrabat rebus in ambiguo retinendis, aut in longũ extrahendis, interdum etiam proposita Concilij aliũ in locum translatione, nominatim in *Italiam*, aut ipsam *Romam*, quo Pontificem & Præsules Italos proposito suo haberet fauētiores, atq; ad res procrastinandas paratiores.

Pontifex, quid de Concilio statuẽdum habeat, animi anxius.

Pontifex vero in has angustias adductus, nonnunquam decessorum institutum probabat, qui sentiebant Cõcilium omnino non esse conuocandũ, & vecordiæ sese damnabat, qui in hoc negotio eousque processisset, ille tamē locum reputabat, absq; grauissima offensione ac periculo se nõ posse animi sui mentem prodere, & exiguũ illum, qui *Tridenti* conuenisset, cœtum dissoluere, certe liquido perspiciebat, hæresib. extirpandis Concilium non esse, quemadmodum ille olim rebatur, vtile remediũ, sed armis, aut hęreticę prauitatis Inquisitione, id Italiæ bono lõge melius efficiendum, quorum vtrũq; Concilij expectatio iam remoretur. Etiam *Germania* rebus Concilium magis officere quam prodesse videbat. Adhæc dubitare cœperat vtrum celebrãdo Conciliũ *Cæsari* dimidiata pars fructuũ & Cliētelarum è monasteriis *Hispania* concedenda esset, prout animo designarat, nec ne, nisi faceret, *Cæsarem* sibi infensum expectabat, si faceret, alieniores à se Sedeq; Apostolica in Cõcilij actionibus Præsules Hispanos, quod ipsorum esset, in alium conferri iniquo animo ferentes. Præterea, tum Regni Neapolitani Antistites ægerrime laturos decimas soluere, & Concilii simul sumptus sufferre: tũ *Gallia* Pręsules ijs accessuros, odio magis Imperatoris, quã in ipsos caritate. Itaque de translatione Concilij cœpit cogitationẽ capere, modo in *Germaniam*, quod in conuentu *Wormatiensi* dudum agitatum meminerat, non transferretur. Huic enim rei nullis se conditionibus assensurum, ne cētum obsidibus datis, aut totidem pignoribus interpositis, asseuerabat, sin vero in *Italia* locum aliquem penitiorem, magis feracē, opportunum, atq; securum transferatur, tum omnia incõmoda declinari posse credebat, quib. Conciliũ in præsentia esset obnoxium, quod pessimo rerum statu infinitis ac perpetuis detrimentis obuiũ velut, ad anchoras stabat, de die in diem subducendum, sed huic potissimum malo quod iã immineat, translationē mederi, quod, cum ad eam tēporis interuallum aliquod necessario requiratur, futurũ sit, vt in vnum idēq; tempus Conciliũ Tridenti, & colloquium in Conuentu Ordinũ Imperij religionis causa non concurrãt: quorũ vtriusq; successus cũ in incerto sit positus id permittere pessimi esse exempli, Sediq; Apostolicæ tũ periculosum, tũ parum honorificum. Etiam translationem, Præsulũ omniũ desiderijs, qui facessere *Tridento* aueãt, maiorem in modũ satisfacturã. Istam Pontificis deliberationē quo Legati suo sibi tempore exequerentur, misit ad eos Diploma translationis datum XXII. Februarij, de quo paulo ante meminimus.

Bullam facultatis transferendi Concilij Tridentũ mittit.

Nec tamen hæ cogitationes aut totum Pontificem, aut adeo eximie distinebant, vt non animo magis defigeretur in *Parma* & *Placentia* hæreditario in filium suum conferendo, quod quidē *Cæsari* pridem communicatum sub finem Augusti reddidit effectum, famæ prodigus, omnibus, interea dũ de re-

Paulus PP. fama prodigus, Parma Placentiaque in filium collatis, omnium Ordinum odio flagrat.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

reformando Clero Ecclesiæ Comitia habentur, ipsum Cleri apicem, in filium damnabili copula editum principatus effundere indignantibus. Atque id facinus, vtcunque Cardinalium Senatui inuidiosum videretur, solum tamen *Ioannem Dominicum de Cupis* Cardinalem *Tranensem* cum paucis aliquot habuit refragatores. Actioni quidem *Ioannes Vega Cæsaris* apud Pontificē Orator adesse recusauit; eandemq; *Margarita Austriaca*, nepotis vxor parū gratam habuit: quod in maritum suū principatus eos vellet collatos, sibiq; nihil partum, sed *Camerini* ducatus titulum ademptum doleret. Ex eo Pontifex ad res Concilii animum conuertens, & difficultatibus iis extricare se cupiens, quibus expositum erat, dum nec apertum, nec clausum, sed Cæsaris vtilitatibus aduersum se opportunum permaneret; decreuit Episcopum *Casertanum* ad Imperatorē ablegare, qui illi ipsius nomine proponeret Concilii vel apertionem, siue inchoationem, vel ad tēpus suspensionem, vel si id minus placeret, in *Italiam* translationem, vt honesto eo colore colloquio in Conuentu Ordinum futuro idoneum tempus concedatur; nisi quid aliud ipse malit, quod Ecclesiæ sit minus indecorū ac periculosum, quam quod iam fiat, Concilio pendente, & Legatis Patribusque ridicule otiosis.

Nuncius à Paulo de concilio aBurus ad Cæsarem mittitur.

Ea quoque Legatio in varias incurrit difficultates. *Cæsar* enim cum decreuisset neque suspensioni Concilii, neq; translationi assentiri; apertionem vero rebus etiam suis incommodā animaduerteret, nullum è trib. propositis penitus recusauit; sed quod ipsi nihil aliud occurreret proponendum, varia incommoda omnibus, quæ Legatus proposuerat, obiiciebat. Circa medium tandem Octobrem temperamentum reperit, nimirum, vt Concilium aperiatur, atque agatur de reformatione; doctrina vero atque hæreseon tractatione supersedeatur, ne Protestantes magis exasperentur. Quare ex Nuntii literis intellecta, Pontifex intimis angebatur sensibus; conspicatus, inde victas Lutheranis manus dari, se vero authoritate sua spoliari: cui pendendū sit ex colloquiis & Imperii comitiis, quibus de religione tractatio permittatur, cum Concilio ea ipsa interdicatur. cæterum ipsius vires sic debilitari, suis omnibus reformatione, quam instituant, perculsis, Lutheranis contra robur & animos addi, toleratis, aut certe non damnatis eorum hæresibus. Itaque cum cerneret fines sibi ac *Cæsari* propositos adeo pugnare ex diametro vt conciliationis vix spes aliqua superesset, animi sui sensum celandum, atq; vtilitatibus suis inseruiendum ratus, dissimulata ea, quam ex responso *Cæsaris* ceperat, offensione, continuo ad *Casertanum* rescribit; se, quo voluntati Imperatoris satisfaceret, decreuisse, primo quoq; tempore Concilium aperire, & præcipere, vt actorum Concilii fiat initium; atq; vt liberrime, debito modo & ordine procedatur. Idq; à Pōtifice verbis ideo generalibus scriptum, ne palam faceret, quid primum quidue deinceps esset tractandum, quidue plane omittendum: quamuis ipse apud se constituisset, res religionis & fidei primum ac præcipue disceptādas esse, & rationem, si forte aliquam reddere cogerentur, in promptu haberet rē, esse nunquā ante hac vsitatam, atque

Cæsar ab Nūcio nomine Pontificis proposita non probans aliam ei rerum expediendarum rationem offert.

Ea vicissim Pontifici displicet.

Ad aperiendum tamen Concilii Pontificem impellit.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Quod exeunte Octobri aperiri iubet.

atq; cum existimatione sua ac Concilij plane pugnantem, de sola reformatione tractationem instituere. Quamobrem die vltimo Octobris de Senatus Cardinalium assensu scriptis *Tridentum* literis iubet, vt XIII. Decembris Dominica *Gaudete in Aduentu* Concilium aperiatur.

Ad hunc nuntium Tridentini Antistites ingentis lætitiæ manifesta signa dedere, superiorum temporum ignominia se defúctos arbitrati, quod tam diutinam *Tridenti* moram absque vllo operæ precio fecissent. Verum id gaudium ne solidum esset, obortæ statim difficultates effecerunt, *Gallia* Rege Antistites suos, qui solummodo tres erant, per literas in *Galliam* reuocante. Id Legati periniquo animo ferebant, quasi luculento indicio esset, *Gallia* Regi atque regno Concilium nó probari. Itaque omnes consiliorum machinas adhibent ad discessum eorum præpediendum. Alio rerum statu id à Rege mandatum dicunt: nunc vero alias literas expectandas, cognitis rebus præsentibus. Maximũ de in scãdalum oboriturum, & summam apud alias omnes gentes offensionem. Cardinalis etiam Tridentinus cum Præsulibus Hispanis ac Italis contra discessum ipsorum attestabantur. vnde is modus tandem adhibitus, vt solus Archiepiscopus *Rhemensis* abiret, qui Regem de Concilii statu faceret certiorem; alteri duo subsisterent; quod consilium Rex quoque re comperta probauit.

Præsules Galli de mandatu Regis sui demonitionẽ parant: è quibus vnus tãtum dimittitur, duo manẽt.

Bulla Pontificia de Concilio aperiendo Roma Tridentum mittitur, & legitur palam.

Postremo die Nouembris, cum tẽpus aperiendo Concilio præstitutum appeteret, Legati, quod intelligerent ad tuendam sedis Apostolicæ authoritatem, diploma quod apertionẽ præciperet, legendum atq; in tabulas publicas referendum, *Romam* dant literas ad Pontificem quanta potuit festinatione, vt tempori veniret. Et quidem, postquam XI. Decembris responsum cum diplomate accepissent, Legati in diem sequentem ieiunium & supplicationem indixerunt; factaque Præsulum omnium conuocatione, lectum diploma: ac de iis, quæ proxima sessione agenda erant, consultatum. Atque hic Episcopus *Asturiensis* comiter monuit legendum in eo cœtu diploma quoque Legationis, quo Pontifex Legatis suis potestatem facit in Concilio præsidendi, vt eius agnitio esset, veluti aperta obsequii & submissionis ab vnoquoque sedi Apostolicæ debitæ cõfessio. Neque fere quisquam aderat, qui non id postulatum valde probaret. Legatus tamen *sanctæ Crucis* quo ista postulatio tenderet accuratius expendens, simulque reputans periculũ esse, ne euulgata Legatorum potestate, certis eam limitibus cuperent circumscriptam, quamdiu vero reticeretur, ad libitum occasionibus accommodandam, subito respondit, in Concilio Episcopos omnes vnum corpus constituere, neque minus necessarium omnium Antistitum diplomata inspicere, etiam eorũ qui deinceps venturi essent, quod infinitum esset, vt eorum ab Sede Apostolica institutio ac potestas appareat. qua quidem respõsione cũ omniũ postulationi satisfecit, tum Legationis suæ dignitatem, in hoc inprimis positam, quod nullis esset terminis definita, conseruauit.

Legati Bullam legationis, Patribus licet id flagitantibus legi non sinunt

Ventum tandem ad XIII. Decembris diem, quo, *Romæ* Pontifex Iubilæo

Romæ Iubilæum diploma ob apertum Tridenti Concilium promulgatur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

veniarum diplomate promulgato, exposuit, indictum à se Concilium sanãdis vlceribus, à malesanis impiisq; hæreticis in Ecclesiam inuectis; hortariq; singulos, ad Concilii Patres piis precibus apud Deum adiutandos: idq; quo efficacius maiorique cum fructu fiat, agnoscenda omnibus peccata, triduum totum ieiunandum, atq; eo supplicationes decernendas, & sanctissimũ Sacramentum recipiendum, delictorum venia, omnibus, qui ad eam normã vitam suam instituerint, cõcessa. Eodem die Legati Episcopis XXV. indumẽtis Pontificalibus ornatis, tum Theologis, clero, populoque, tam peregrinis quam incolis comitati, supplicationẽ solemnem ab Ecclesia Sanctæ Trinitatis, adusque primarium oppidi templũ habuerunt: cumq; eo ventum est Cardinalis *Montanus* princeps Legatus, rem diuinam *Missa*, quæ vocatur *Sancti Spiritus*, peregit, Episcopusque *Bitontinus* copiosam & elegantem habuit orationem. Ea finita, Legati admonitionem satis prolixam de scripto recitant ad Patres, cuius hæc summa. Quandoquidem tradita sit ipsis Præsules in decursu Concilii ex occasionibus admonendi prouincia, æquum esse in primo cõsessu eam rationem auspicari: sic tamẽ vt omnia quibus alios erudiunt monita, ad sese cum primis pertinere intelligant, qui eadem cum ipsis conditione sint. Tribus igitur de causis Concilium haberi; ad hęresim extirpandam, Ecclesiæ disciplinam in integrum restituendam, & pacem recuperandam. Ea vero præstari non posse, nisi ordo Ecclesiasticus vero internoque sensu afficiatur, triplicis huiusce calamitatis culpam in se potissimum coniiciendã.

Et Tridenti à Patribus supplicatio solẽnis habetur.

Legatorum ad Patres Tridentinos cõmonitio.

Hæreseon, non quod eas excitarint, sed quod officium non fecerint in salutaris doctrinæ semine iacendo, & enascente zizania euellenda. Morũ vero corruptelam esse adeo manifestam, vt omnes hoc intelligant, Clerũ & Pastores nõ corruptos modo, sed corruptores. Ob eas vero religionis & disciplinæ neglectæ caussas, tertiam à Deo plagam immitti, bellum, foris Turcicum; domi ciuile & Christianum. Nisi ergo syncere & ex animo delictum suum quisque agnoscat, frustra Concilium haberi, & frustra Spiritus S. gratiã implorari. Iustum esse Dei iudicium, qui ad hũc modum ipsos verberet; sed pœnam esse mitiorem quam pro merito. Istam vero Dei iracundiam agnitione delictorum mitigandam, imitãdaque *Esdra*, *Nehemia*, & *Danielis* exempla, qui sua suorumque peccata sunt professi. Magnum videlicet esse Dei beneficium, qui inchoandi Concilii dedit occasionem, vt Ecclesiæ damna restaurentur. Et quoniam non defuturi sint, qui præclaris conatibus se se opponant, pro ratione muneris sui hoc constantius esse pergendum: & quia Iudicum personam sustineant, ne quid dent affectibus cauendum, soliusque Dei gloriæ inuigilandum; Deo, Angelis, atque Ecclesia vniuersa in illius cœtus actiones attentis. Episcopos tandem ab Regibus ac Principibus missos monuerunt, vt illorum mandata fideliter ac diligenter procurarent: sed diuino cultui alia omnia posthaberent. His peractis tria leguntur diplomata, vnum de Cõcilii indictione datum anno M.D.XLII. alterum de Legatorum designatione, & tertium de Concilii apertura, quod in congregatione

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

tione antea fuerat lectũ. Tum *Alphõsus Zorilla Didaco Mendoza* ab Epistolis, mãdatum Imperatoris, quod ipse *Didacus* iã ante Legatis exhibuerat, denuo profert, vna cum eiusdem literis, quib. absentiam suã per inualetudinẽ excusat. Legati respondent excusationem, quæ caussa sontica niteretur, admittendam. Mandato vero licet antea esset respõsum, ad suã tamen Cæsareæ Maiestati reuerentiam testãdam, paratos se illud iterum inspicere atque expẽdere, quo deinceps ei respondeatur.

SESSIO I.

Ritus solemnes in hoc & cæteris Consessibus adhibiti.

Post hæc qui aderant omnes genibus pronis supplices, iuxta ritum libro Rituali Romanorum præscriptum, voce primum submissa orant, sicut in cõsessibus fieri solet; deinde publicam precationem concipiunt *Adsumus Domine* &c. *Sancte Spiritus* &c. Præside Concilii alta voce reliquorum nomine præeunte. Decantatis dein Litaniis Diaconus legit Euangelium, *Si peccauerit in te frater tuus.* tum Hymno, *Veni creator spiritus*, item decantato, atque omnibus suis locis considentibus, Cardinalis *Montanus* Decretum ipse pronunciat interrogationis forma, sciscitatus, *Placeretne Patribus ad Dei gloriam, hæresum extirpationem, Cleri & populi Christiani reformationem, & hostium Christiani nominis extinctionem, decernere & declarare, sacrum Tridentinum & generale Concilium, incipere & inceptum esse.* Cumque omnes, Legati primum, deinde Episcopi, tum reliqui Patres respondissent, *Placet*, iterum percunctatus est, *Cum proxima sit celebritas Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, & subsequantur aliæ festiuitates labentis & incipientis anni; placeretne primam futuram sessionem habendam esse septima die mensis Ianuarij?* cunctisque *Placet* respondentibus, *Hercules Seuerolus* Concilii Promotor, iussit Tabellionem publicum id in acta redigere. Postremo cantatur Hymnus, *Te Deum Laudamus*, & Patres depositis infulis Põtificalibus, resumptoq; habitu vulgato, Legatos ad sua deducunt, Cruce prægestata. Hos ritus, quod in cæteris consessibus adhibiti sint, commemorandos hoc loco duximus, vt deinceps eos repetere necesse non sit.

Germani atque *Itali* quid in primo hoc consessu, qui in tam multas incurrerat difficultates, actum esset, auebãt cognoscere: Præsules vero, eorumque familiares qui *Tridenti* tum aderant, in se receperant, amicos suos facere certiores, quid illic rerum gereretur. Itaque ab ipso statim consessu exemplaria cum admonitionis per Legatos, tum orationis per Episcopum *Bitontinum* factæ, quaquauersum volitant, & deinde typis committuntur. De quib. cuiusmodi fuerint hominum iudicia distinctius vt intelligatur, necesse est orationis illius capita summatim commemorare. Orationem suã exorsus est proposita Concilii necessitate, quod à celebratione Cõcilii Florentini C. anni intercessérint. neque alibi quam in Concilio arduæ & difficiles de Ecclesia quæstiones agitari commode possint. Quod in Conciliis fidei Symbola sint facta, hæreses damnatæ, mores emendati, nationes Christianæ vnitæ, ad terram Sanctam recuperandam exercitus conscripti, Reges & Imperatores solio deturbati, & schismata extincta. Idcirco à Poetis Deorum Concilia decantata: & à *Moyse* proditum scripto, Decretum de homine creando,

Capita orationis Episcopi Bitontini summatim recitantur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ando,& de Gigantum linguis confundendis, voces fuisse Conciliorum, Religionem tribus constare, Doctrina, Sacramentis,& Charitate : hæc omnia Concilium flagitare. Corruptelas in singula horum inuectas: ijs restaurandis Papam *Imperatoris, Galliæ, Romanorũ, Portugaliæque Regum*, aliorumque Principum Christianorum fauore subnixum, Synodum indixisse, & Legatos mãdasse. Tũ longissima excursione in Papæ laudes facta, atq; alia paulo breuiore in commendationẽ Cæsaris: Cardinalium etiam Legatorũ singulis laudandis sumpta à nominib. & cognominibus ipsorum commendandi materia, subiunxit, quandoquidem Concilium iam sit conuocatum, ad id, tanquam ad *equum Troianum*, omnibus esse confluendum. Dein Syluas & nemora *Tridentina* inuitat ad personandum nõ tota modo vicinitate , sed per totum terrarum Orbem, vt cuncti huic se Cõcilio submittant. Nisi faciant, tum merito iis exprobrandum , Papæ lucem *venisse in mundum* , *homines vero tenebras magis quam lucem dilexisse*. De *Imperatoris* absentia, certe de *Didaci Mendozæ* Oratoris, qui eum saltem referret , valde indoluit. Cardinali vero *Madrucio* sortem eam gratulatus est, quod in ipsius ciuitate Pontifex Patres vagos ac palantes congregasset. Ad Præsules conuersus dixit, non aliud esse aperire ianuas Concilij, quam aperire portas Paradisi : vnde aqua viua descendat ad terram sciẽtia Domini exsaturandam. Patribus itaque de emendatione solicitis cor aperiendum velut terram aridam ad irrigationem eam accipiendam. Si id cordi non habeant, *Spiritum sanctum* nihilo minus aperturum illis os, sicut *Caiphæ & Balaam*, vt errante licet Concilio , Ecclesia sancta non erret , vtcumque illorum mentibus seductore Spiritu plenis. Ponendos etiam affectus, vt vere ab aliis vsurpari possit, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. *Græciam, Galliam, Hispaniam*, & *Italiam* aliasque orbis Christiani nationes ad solennes has nuptias inuitauit. Ad *Christum* tandem oratione versa, per intercessionem *B. Vigilii*, Tridentinæ vallis patroni Tutelaris , eum precatus est , vt Concilio fauere dignetur.

Longe diuersa hominum de Legatorum commonitione, & Episcopi Bitontini oratione iudicia.

Legatorum monitio pia , Christiana , modesta , Cardinalibus non indigna ab omnibus habita fuit : sed de Concione Episcopi longe diuersum fuit hominum iudicium. Vanitatis & ostentatæ facundiæ omnes hominem insimulabant : sed rerum periti verba Legatorum cum Episcopi dictis componentes, pugnantia dici reperiebant, & sentẽtiarum alteram piam , alteram impiam existimabant. Vere enim & candide à Legatis dictum, frustra inuocari Spiritum Sanctum , nisi animo syncera admissorum agnitione prius perpurgato. Episcopum contra sentire, Spiritum Sanctum aperturum illis os, quibus Spiritus nequam cor ipsum possideat. Arrogantiæ etiam tributum quod affirmaret , paucis qui aderant Præsulibus errantibus , vniuersam errare Ecclesiam , quasi non errassent Concilia ex DCC. Episcopis conflata; quorum tamen doctrinam Ecclesia repudiauerat. Nec deerant, qui negarent id consonum esse Pontificiorum doctrinæ, qui Pontifici tãtum infallibilitatem concedunt, Concilio autem non nisi confirmationis Pontificiæ

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Franciscus 1.

tificiæ vigore. At Concilium æquiparare *equo Troiano*, machinæ fallacissimæ atque insidiosissimæ, hominis putabatur parum prudentis, certe parum religiosi atque irreuerentis. Denique verba sacræ Scripturæ in alienum sensum detorquere, & quod de Christo doctrinaque ipsius dicitur, *Lucem à Patre venisse in mundum, homines vero tenebras luci pretulisse*, aliorsum rapere, tanquam Concilium, concilijque doctrina sit lux Pontificis orbi affulgens, quæ nisi recipiatur, tum vt merito dicatur, homines tenebras præ luce dilexisse, ista sane homines iudicabant blasphemiam sapere, & ipsis sacræ Scripturæ verbis parcitum malebant, ne quam parui eam duceret, tam aperte proderet.

Legati qua forma in Concilio procedendũ esset nescij, de ea re Pontificis voluntatẽ perquirũt.

Inchoato in hunc modum *Tridenti* Concilio, neque Antistites, neque ipsi Legati Cardinales quid agendum esset satis intelligebant, aut quis modus in agendo tenendus. Itaque literas ad Pontificem Legati dederunt, ex quibus ille quid actum esset, cognosceret, atque ipsi viciſsim quam ille animi mẽtem haberet, perspicerent, quas omnibus prope membris dignas attingi duximus. Significant primum consessum proximum postridie festi *Epiphaniæ* habendum, atque eum diem, neq; nimiæ festinationis, neque nimiæ procrastinationis, iure arguendum. Dari interim Pontifici satis idoneum temporis spatium ad significandum quomodo se gerere debeant in reliquis consessibus, quod factum vnice cupiant. Et quoniam non modo singulis diebus, sed horis multa occurrant, de quibus cum ipso deliberandi, aut ab eo respõsionem expectandi locus non sit, ideo se mandatum, quantum posset, speciale deposcere: In primis vero quo modo aut forma sit procedendum scire cupere? quæ proponenda, quæ statuenda? De rebus vero in Concilio tractandis, an à causis hæreseos sit incipiendum? & in his, vtrum vniuersim, an in specie, damnanda hæreticorum doctrina: an etiam hæretici nobiliores, an vtrumque? An Præsule aliquo articulum reformationis proponente, quem omnes vehementer expetant, is vna cum articulo religionis tractari debeat an antea, vel etiam post? Vtrum à Cõcilio populis & nationibus sit denunciandum iam cœptam esse, Principib. & Præsulibus eo inuitatis, ac fidelibus omnibus, ad vota pro fœlici eius successu facienda excitatis? an vero Pontifex pro suo munere id sibi velit assumere? Si à Concilio vel literæ sint scribendæ, vel ad literas scriptas rescribẽdum, qua forma, quoue sigillo sit vtendum? Item in decretorum extensione quę forma sit adhibenda? Vtrum agnoscendum, an dissimulandum colloquium in *Germania*, & Ordinum Imperii conuentus? In procedendo, tam in consessibus constituendis, quam in materia proponenda, festinato an cũctanter sit pergendũ? Significant, Pręsulum nonnullos existimare suffragia per nationes colligenda, sese vero eam viam seditiosam ducere, & factionib. concitandis. *Italos* enim, qui & numero sint superiores, & sedi Apostolicæ magis addicti, quam aliæ nationes, causę Põtificię nihil momẽti allaturos, si paucorum *Gallorũ*, aut *Hispanorũ*, aut *Germanorum* suffragium tanti sit ponderis, quam omnium ipsorum. Subodorari etiam, propositum esse nonnul-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Franciscus 1.

lis, de Concilii ac Pontificis potestate controuersiam mouere, quod quidem periculosum videatur ad schisma inter ipsos Catholicos concitandum. Idque eo magis metuendum, quod in Congregatione XII. Episcoporum, vnanimiter omnes diploma facultatum Legatis à Pontifice cōcessum auebant inspicere, atq; id non nisi insigni artificio fuisse declinatum, neq; adhuc intelligi quomodo sit accipienda, aut quousq; valere debeat ipsorū in Concilio præsidendi authoritas. Postulabāt deniq; vt equi celeres certis interuallis *Tridento Romam* disponeretur, vt singulis diebus atq; horis internuncii ex occasionibus vltro citroq; possent commeare. Item, vt de ratione præcedendi inter Principum Oratores aliquid decerneretur, & de pecuniis porro mittendis, quando bis mille aurei ante aliquot dies missi, in subsidium tenuium Episcoporum essent depensi.

In Congregatione diei XVIII. quid actū.

Hic Presules impensius instare, vt agendi fieret initium. Ea propter Legati, tum vt ipsis satisfacerent, tum ne otio torpere putarētur, ad diem XVIII. congregationem instituunt, qua tamē non aliud propositum, nisi de vitę formula, vt sobrie viuant Episcopi, & famulos in officio contineant, multa dicta contra consuetudinem *Romæ* inprimis vsitatam, habitū Pastoralem in sacro solum induendi, cætera secularis hominis vestitum sumēdi, luxus in vestibus damnatus, perinde atque squalor & sordes, de ætate quoque ministrorum multus sermo, sed is ad proximam cogregationem in diem XXII. reiectus. Interim tēpore in huiusmodi ceremoniis moderandis consumpto, conclusum ante omnia necessariā esse animi reformationem, vnumquemq; enim, qui sibi ponat ante oculos decorum illud, quod cōditioni suæ conueniat, & populi ædificationem, facile perspecturum, quid in se suaq; familia emendatione indigeat.

Congregatio Cardinalium aliorumque Romæ instituuntur, ad consultandum de iis, quæ Concilium spectant, de quorum sententia Pontifex ad legatorū literas respondet.

Pontifex de Concilio iam inchoato certior factus, è Cardinalis & Aulicis suis nonnullos designauit, qui *Concilij Tridentini* negotiis incumberent, deque iis caperent consilia. Communicatis itaque cum his Legatorum literis, ad rerum capita in hunc modum responderi iubet. Eum esse rerum statum, vt adhuc constituere non possit de rebus in Concilio tractandis, aut de rerum ordine. Ad Synodum non attinere, Principes aut Præsules *Tridentum* inuitare, multoque minus populum, ad se piis precationibus adiuuandos. Hoc enim, à se diplomate *Iubilei* abunde cautum, illud vero litteris indicti Concilij prouisum. Neque esse necesse Synodum ad aliquem dare literis, quando id per legatos fieri melius possit communi omnium nomine scribentes. Quod decretorum extensionē spectat, hunc titulum præmittendum, *Sacrosancta Oecumenica & Generalis Synodus Tridentina præsidentibus Legatis Apostolicis.* De suffragiorum ratione, probare magis quod illi sentiant, quam vt nationatim ferantur, hanc enim formam nuperam esse, à *Constantiensi Concilio* introductam, deinde à *Basileensi* adhibitā sed antiquitus minime receptā, multoque laudabiliorem esse eam, quę in vltimo Lateranensi obtinuit, quam vti optimam, ac maxime decoram imitādam censeat ipsis, quibus facile sit exemplo tam recenti, quodque cesserit fœliciter, cuiuis obluctāti os obturare.

De

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

De hæreticis vero damnandis, rebus inibi tractandis, aliisque quæ literis ipsorum comprehendantur, quid statuendum sit, suo tempore opportune satis significaturum, interea de more Conciliorum in præludiis esse hærendum. Ipsis, qui Sedis Apostolicæ legati sint, locum eum pro dignitate tuendum, id valde studentibus, vt cum decoro omnibus satisfiat, sed de hoc cũ primis laborantibus, vt Præsules honestæ libertatis, & reuerẽtiæ Sedi Apostolicæ debitæ metas non excedant. Et quoniã horum nonnulli ea premebantur inopia, vt sumptibus pares nõ essent, misit diploma, quo Antistites omnes Concilii decimarum solutione exemit, iisdemque fructus omnes atq; emolumenta per absentiam percipiẽda, ac si adessent, permisit. Etiam aureos bis mille dono dedit, subleuandæ Episcoporum egenorum necessitati, licet id publice innotesceret, non laborans, quod crederet, id non posse in aliam partem accipi, nisi vt benignum atq; humanum Capitis Concilii in eiusdem membra officium.

Dissertatio de ratione suffragiorũ in Concilio tam olim quam recẽs recepta.

Locus hic postulat, tum ob ea quæ iam dicta sunt, tum propter ea, quæ variis occasionibus sunt infra dicenda, vt rationem ferendorum in Cõcilio suffragiorum, & eam quæ olim obtinuit, & quomodo ad formam hanc nostris temporibus familiarem peruentum sit commemoremus. Vnius Ecclesiæ mẽbra in vnum conuenire, ad ea, quæ doctrinam aut disciplinam Ecclesiasticam spectant, Deo aspirante tractanda vtilissimum esse nemo negauerit, atq; ab Apostolis in electione *Matthiæ*, ac VII. *Diaconorum* comprobatum, cui conuocationi apud nos respondent *Concilia Diocesana*. Sin vero è variis locis ac procul dissitis Christiani conueniãt ad aliquid statuendum, celebre extat actorum Apostolicorum exemplum, cum *Paulus* & *Barnabas*, aliique è *Syria Hierosolmis* conuenere cum Apostolis, & aliis discipulis, qui tum ibi commorabantur, ad controuersiam de legis obseruatione terminandam. Et quamquam videri possit nouarum Ecclesiarum Gentilium recursus ad Ecclesiam veterem Matrem, vnde fides ad ipsos deriuata (quæ consuetudo primis illis post Christum seculis diu obtinuit, atque in *Irenæo* ac *Tertulliano* sæpe memoratur, eoque à solis Apostolis, Presbyteris, & fratribus Hierosolymitanis scriptum emanauerit) cum tamen in eo conuentu non ij solum verba, verum *Paulus*, quoque & *Barnabas* fecerint, Concilium iure dici potest. Atque hoc exemplum secuti sunt, qui successerant Episcopi, omnes Ecclesias Christianorum vnius Ecclesiæ loco, & Episcopatus omnes pro vno reputantes, cuius partem singuli tenebant, non tanquam sibi propriã ac peculiarem, sed ita vt in vniuersum ab omnibus regeretur, singulis tamen in ea Ecclesia regenda potissimum occupatis, quæ ipsorũ curæ speciatim esset demãdata, sicut à *D. Cypriano* in aureo suo de vnitate Ecclesiæ libello pie admodũ proditum est. Quoties igitur igitur particularis cuiuspiã Ecclesiæ necessitas exigebat, etiam ipso persecutionũ æstu, qui commode poterant, in vnum conueniebant, vt incommodis surrepentibus occurrerent, quibus in cœtibus, Christo Sanctoque Spiritu Præsule, humanis affectib. segregatis, simul ceremoniis & formulis ordinariis post

Concilia Christianorum proximis à Christo seculis, vt affectibus, ita ceremonijs ac formulis vacua, Spiritu S. præside regebantur.

Paulus 5. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

habitis, ad solam charitatis normam, quod maxime expediret, consultabãt, statuebantque. Temporis vero lapsu affectuum humanorum illecebris charitati admixtis, cum illis reprimendis necessarium videretur formulam atq; ordinem præscribere, ad vnum aliquẽ, qui cæteris in Concilio congregatis, aut eruditione, aut vrbis amplitudine, aut Ecclesiæ cui præerat, splẽdore, aut alia aliqua cõtemplatione antestabat, prouincia res proponendi, suffragia colligendi, totamq; eam actionem gubernandi fuit delata. At posteaquam visum est Deo dare pacem fidelibus, Romanis Imperatoribus Christiana fide imbutis, quod in doctrina, disciplinaque sæpiuscule pullularent controuersiæ, ambitione, aliisue prauis libidinibus hominum potentum, aut famigeratorum, sed factiosorum excitatæ, natum est aliud genus conuocationum Episcopalium, à Principibus, eorumue Præfectis ad turbas compescendas congregatarum. In his Principes, aut Magistratus, qui Episcopos conuocauerant, ipsi interuenientes actionem omnem gubernabãt, proponentes, rerum tractationem moderantes, & controuersias in forma agendi obortas sententiis interlocutoriis determinantes, relicta tamen Patrum suffragiis principalis controuersiæ, quæ Synodo causam dederat, definitione. Atque hanc formam in Concilijs, quorum acta adhuc exstant, cernere est. Huius exemplum adduci possit colloquium inter Catholicos & Donatistas coram *Marcellino*, cum aliis plerisque. Sed vt Generalia tantum Concilia attingamus, id videre est in Concilio Ephesino I. coram *comite Candidiano* ad præsidendum ab Imperatore misso, & clarius in generali *Chalcedonensi* coram *Martino* & Iudicibus ab eo designatis: *in Constantinopolitano Trullensi*, corã *Constantino Pogonato*, in quo Princeps ac Magistratus tanquam Præses imperabat quid esset tractandum, quis ordo seruandus, cui loquendum, cuiue tacendum esset, & difficultates inde nascentes aut terminabat, aut conciliabat. Atque idipsum in Generalibus Conciliis, quorum acta non exstant, factitatum à *Constantino* & *Theodosio* in I. Niceno & II. Constantinopolitano illorum temporum Historici attestantur. Iis tamen temporibus Principes ac Magistratus non se immiscebãt Episcoporum cœtibus, à semetipsis conuocatis, in quibus vti supra dictũ est, vnus ex ipsis actioni præerat, & ex communi sententia decretum fiebat. Iam materia, qua de agebatur, quodi interdum magnas non haberet difficultates, vno consessu pertractabatur: interdum ob multiplices de ea controuersias, iterum atque iterum agitabatur: vnde in eodem Concilio multę erant Sessiones, siue cõsessus. Sed nullus dicis causa habebatur, aut ad ea solum euulganda, quæ aliubi essent disceptata ac digesta, verum ad singulorum sententias perscrutandas, ita colloquia, discussiones, disputationes, aliaque quæ fiebant, aut dicebantur omnia acta Concilii vocabantur. Enimuero nouitia est, & antiquitus vix recepta, quæ *Tridenti* iã inualuit opinio, vt Decreta tantũmodo Acta sint Cõcilij, eaq; sola publicum aspiciant, cum apud veteres omnia omnibus communicarentur. Aderant quidẽ Tabelliones, qui suffragia colligebant sed si forte ex

Dein Principes Episcopos conuocant, & vel per se, vel Præfectos suos Conciliorũ actiones moderãtur.

Ita tamen vt Cœtib. more Ecclesiasticis quos soli Episcopi conuocabant, non se immiscerent.

Acta Conciliorum olim non solum Decreta, sed quæ gerebantur omnia.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus

te ex Episcopis vnus animi sui sensum exposuisset atque é cæteris nemo homo contradiceret, tum Episcopum illum nominatim non designabant, tãtum scribebant in genere, *Sacrosancta Synodus ait.* Et si idem multi affirmarẽt, scribebatur Episcopi acclamarunt, aut affirmarunt: eaque sic dicta, definitionum loco habebantur. Sin in contrarium aliquid diceretur, pugnantes opiniones, nec non auctorum nomina scriptis mandabantur: Iudices vero aut Præsides decidebãt litem. Pro humani ingenij imbecillitate quandoque accidebat, vt ab aliquo aliena, nec ad rem pertinentia dicerentur, sed charitas, quæ fratrum defectus tolerare iubet, facile operimentum obducebat. Interdum ex ea prouincia in qua Concilium celebratur, aut è vicinis plures accurrebant Episcopi; sed absq; æmulatione, omnibus ad obedientiam præstandam, quã ad leges aliis præscribendas magis intentis. Porro Imperio Occidentis ab Orientali diuiso, huiusmodi veterum Cõciliorum vestigia quædam permanserant in Occidente, & exempla videre licet in *Gallia* & *Germania* sub *Caroli Magni* successoribus, & in *Hispania* sub *Gotthorũ* Regibus aliquam multa. Tandem exclusis penitus à rerum Ecclesiasticarum tractatione Principibus, desiit vsum habere hoc genus Conciliorũ, & permãsit alterum illud solum, ab ipsis Ecclesiasticis conuocatum, quod prope totum in se Romanus Pontifex deriuauit, missis eo, vbi haberi debebat, suis ad præsidendum Legatis; etiam arrogata sibi ante aliquot secula ea potestate, quæ Imperatorum Romanorum fuerat, Concilia ex vniuerso Imperio conuocandi, & vbi coram adesset, per se præsidendi; si abesset, per Præfectum, qui suo nomine præsideret, & negotium omne moderaretur. Vbi vero demptus esset Ecclesiasticis in Synodo congregatis Principis secularis metus, qui eos antea in officio continebat, ipsisque ad secularia & mundana in primis respicientibus (vnde malorum omnium origo) multa inepte ac parum decenter fierent, coœperunt res omnes secreto & apud paucos digerere, atque ordinare, quo in publico deinde Consessu decorum melius obseruaretur. atque ea proximis temporibus fuit Conciliorum forma, nimirum, vt præter publicas Sessiones, essent Congregationes paucorum, ad res in formam & ordinem redigendas selectorum. quod si quando rerum tractandarum copia implicarentur tum singulis rebus suã quamque congregationẽ designabant. Verum, cum ne id quidem incommoda præuerteret, cæteris, qui his congregationibus non interfuerant, in publico Cõsessu ob priuatas suorum rationes, repugnantibus, & in contrarium multa obiectantibus, factum est, vt præter peculiares istas congregationes, vna generalis ante consessum haberetur, in qua omnes adessent. Atque hanc actionem, qui de ritu antiquo syncere iudicauerit, Concilii Actum proprie vereque dixerit: siquidem, quæ sequitur Sessio, rem actam agẽs, nihil addit nisi puram putam ceremoniam. Ante annos centum, aut plus paulo, orta inter diuersarum nationum Episcopos suis commodis intentos, competitione, iis, qui è Prouinciis procul remotis pauci numero aduenissent, se ab aliis,

In Conciliis conuocandis & celebrandis solus nunc regnum obtinet Pontifex Romanus.

In quibus varia Congregationes & Sessiones.

Congregatio generalis cuiusmodi.

Suffragia in Conciliis aliquando nationatim lata.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Franciscus

qui prope abessent, numero vinci indignantibus visum est ad æqualitatem constituendam necessarium, vt vnaquæque natio seorsim cōgregata, suorum suffragiis collectis determinationem institueret: dein non ex singulorum hominū, sed ex pluriū nationum suffragiis res in vniuersum definiretur. Atque ea ratio in *Constantiensi* & *Basileensi* Conciliis obtinuit: iis quidem temporibus admodum opportuna, cum vacante Sede, summa libertate omnia gerebantur: sed Tridentinis rebus parum commoda, quæ Concilium Pontifici obnoxium flagitabant. Neque aliam ob caussam Legati Cardinales *Tridenti*, aut Curiales *Romæ*, de forma procedendi, deque qualitate & authoritate Præsidum, adeo impense laborabant.

1546. *Breue Pontificium de Episcopis eximendis solutione decimarū: quod alii ad se quoq; extendi petunt.*

Cum ad Legatorum literas Pontifex *Roma* respondisset, habita congregatione die V. Ianuarij anno M D XLVI. Cardinalis *Montanus* salute omnib. dicta, ac fausta omnia Pontificis verbis precatus, diploma iam memoratū de Episcopis decimarū solutione eximendis, legendum curat. Tum Legati tres, tribus per vices præconiis, propēsam Pontificis erga Patres voluntatem dilaudant. Hispanorum tamen aliqui eam Papæ beneficentiam damno magis, quam emolumento esse dicebant, quod ea semel admissa viderentur agnoscere, Pōtifici fas esse, Ecclesiis tributa ad voluntatem imponere; neque penes Concilium esse, vel ea prohibere, vel eos qui iniuria grauantur, oneribus liberare. quæ oratio non solū Legatos grauiter offendit sed verbis mordacibus & amarulentis reiecta est. Præsulum alii petiere, vt ea munificentia, non ad Antistites solos, sed ad eorum familiares, atque ad omnes omnino, qui Concilio interessent, pertineret. Ordinum quoq; Monachalium Præpositi eiusdem exemptionis ius sibi deberi affirmabant, propter impensas à Monasteriis suis in fratres, quos vna secum ad Concilium adduxerant, erogandas. *Catalanus Triuultius* Episcopus *Placentinus*, qui ante biduum eo venerat, publice questus est, se cum ab *Mirandula* prope abesset, à viarum insessoribus spoliatum: eoque in Concilio decretum fieri postulabat contra eos, qui Episcopis, aliisue ad Conciliū tendentibus molestiam exhiberent. Legatis hoc postulatum cum superioribus illis de decimarum exēptione iunctim expendentibus, quod viderent quantum Pontificis interesset, Concilium eiusmodi sese rebus immiscere, aut ad suam potentiam ostentandam aliquid edicere; immo hoc ipsum esse, in Ecclesiasticæ Hierarchiæ arcana inuadere, callide declinanda existimarunt, quasi nouitatem redolentia, & nimium sui studium: cum Pontifice interim se acturos polliciti, vt eorum securitati in posterum prospiceret, & de Præsulum familiaribus ac fratribus curam non negligeret. Sic omnia conquieuerunt.

Card. Montanus in forma rerum in Cōcilio tractādarum Concilii Lateranensis exemplum imitandum proponit.

His præmissis cum ad actiones Concilii deinde eundum esset, Cardinalis *Montanus*, modum in vltimo Concilio *Lateranensi* cui ipse Archiepiscopi *Sipontini* titulo interfuit, seruatum exponens, refert, quod eo tempore de *sanctione Pragmatica* Galliæ, de schismate contra *Iulium* II. introducto, & bello inter Principes Christianos ageretur; tres Præsulum designationes factas,

qui

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

qui tria illa pertractarent, vt congregationum singulis in vno solo capite occupatis, singula accuratius disceptari possent. Decretis vero in formam redactis, Congregationem generalem habitam, in qua vnoquoq; suffragium suum ferēte, si quid in iis decretis esset immutandum, emendabatur in eum modum, vt in Sessione omnia summa concordia & decoro peragerentur. Cum autē in hoc Concilio longe plura ab ipsis essent tractanda, Lutheranis nullum non lapidem ad euertendum fidei ædificium mouentibus; necessarium videri, argumenta diuidere, & singulis discutiendis peculiares congregationes assignare; formandis etiam decretis in congregatione generali mox proponendis, nonnullos seligere, atque vti omnibus liberum sit animi sui sententiam aperte promere, sibi aliisque Legatis esse constitutum, in ea Congregatione proponentis partes solum sibi sumere, suffragium autem non nisi in consessibus edere. Omnibus itaque cogitandum quæ necessario tractari debeant, vt post proximum consessum ipsam rem aggrediantur.

De Titulo Synodi Decretis præfigēdo controuersia.

Se vero in præsens, modo ipsis ita videatur, proponere, vt in consessu euulgetur decretum, de Præsulum vita Tridenti Concilii tempore Christianum in modum cōformanda. Quod vero decretum illud præ se ferebat, hunc titulum *Sacrosancta Synodus*, sicuti Romæ fuerat præscriptum, Antistites Galli instant addendum titulo, *Ecclesiam vniuersalem repræsentans*: quam opinionem plerique omnes Episcopi assensu suo confirmarunt. At Legati secum reputantes hunc titulum in *Constantiensi* & *Basileensi* Conciliis tantummodo vsitatum; ea vero imitando, & memoriam eorum renouari, & authoritatem confirmari, & fenestram aperiri admittendis iis difficultatibus, quibus Ecclesia Romana eo tempore conflictabatur: Tum aduertentes, etiam post adiecta ea verba, *Ecclesiam vniuersalem repræsentans*, potuisse nonnullis venire in mentem, quæ continuo sequuntur verba itidem adiungenda (*quæ potestatem immediate à Christo nacta est, cui vnusquisq; etiamsi Pontificia dignitate, obedire tenetur*,) strenue sese opposuerunt, & (sicut ab ipsis Romam perscriptum est) expressis verbis obstiterunt; veras huius facti causas Patribus non explicantes, sed ea verba velut turgida & inuidiosa, & ab hæreticis in sequiorem sensum facile detorquenda, criminati. Egerunt etiam cum singulis primum astute, deinde aperte ac libere, professi, se nunquam id permissuros; arcanum animi sui sensum vtique celantes. Motus tamen ille mox quieuit, Gallis licet, & aliis nonnullis in sententia persistentibus.

Præsidum nominatio in decretis Concilii, Constantiensi Concilio primum cœpta.

Suffulciēdæ vero Legatorum caussæ non leue adminiculum apportauit *Ioannes Salazar* Episcopus *Lancianus* natione Hispanus; Is primis Ecclesiæ Conciliis propter antiquitatem & Patrum sanctimoniam summopere laudatis, titulum ab illis receptum censuit imitandum. Eum autē esse simplicem, sine repræsentationis, authoritatisue, quæ, quantaue Synodo competat, mētione. Verum quod continenter subiecit, Legatis, non adeo fuit acceptum. Addidit enim illorum exemplo omittendam Præsidum nominationē, nulli è veteribus Conciliis vsurpatam; in Con-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

in Constantiensi vero primum coepta, mutatis saepiuscule propter Schisma Praesidibus, quod si imitandum habeant, Caesaris etiam Oratorem nominatim designandum; quod in illo Rex Romanorum, quique vna erant Principes nominati. Hunc autem fastum ab humilitate Christiana esse alienissimũ. Repetitis dein nonnullis ex oratione, quam Cardinalis Sanctae Crucis XII. Decembris habuit, concludebat, nullam Praesidum mentionem faciendam. Ea propositio Legatos magis quam superior cõmouit. Cardinalis tamen Montanus subito respondit, Conciliorum, pro occasionum, temporumq; varietate diuersum esse stylum, anteactis seculis Papã Ecclesiae Caput semper agnitum, neque à quouis Concilium vnquam ea lege expetitum, vt à Pontifice non pendeat: quod nunc Germani nimis hercle impudenter deposcunt. haereticae itaque temeritati fortiter reluctandum, Concilioque declarandum, se cum Capite suo Pontifice Romano firmiter esse coniunctos, etiam facta Legatorum ipsius mentione. Sed multis de ea re verbis habitis, cum videret facilius causam suam deflectendo de via sustentari posse, quam persuaderi, ad alia transeundum curauit. Ipsum Decreti tenorẽ omnes probabant. sed cum ad eam clausulam ventum esset, qua iubentur omnes pro Papa, Imperatore & Regibus vota apud Deum interponere, Antistites Galli instabant Regem Galliae singillatim nominandum. Cardinalis Sanctae Crucis id non improbabat, sed addidit, alios pariter Reges suis locis nomine designãdos: quod & lõgum futurũ sit, & propter frequentes de loci praerogatiua contentiones periculosum. Illi contra affirmant Pontificem in suo de Concilio indicendo diplomate, Caesaris & Galliae Regis tantum meminisse; id exempli ad imitationem proponendum, & vtrumque vel nominandum, vel omittendum. De ea re Legati deliberãdum censent, & se singulis satisfactum cupere significant.

An de Galliae Rege in Decreto, atque ac de Caesare mentio nominatim facienda controuersia.

Die VII. Ianuarii Praesules omnes more consueto vestiti in domum principis Legati conueniunt, inde Cruce praegestata ad templum oppidi primarium tendunt. Ex agro Tridentino in oppidum trecentos pedites conduxerant, alios hastis, alios sclopetis armatos, cum pauculis equitibus, qui ex vtroque latere viae publicae à domo vsq; ad templum ordine dispositi stabant. Legatis vero cum suis in templum ingressis, milites in forum congregati fistulas displodũt, & ne quid Cõsessum interturbet, ibidem excubant. In eo Consessu sedebant praeter Legatum & Cardinalem Tridentinũ IIII. Archiepiscopi, XXVIII. Episcopi, III. Abbates Congregationis Cassinensis, & III. Praepositi Monachorum. ex quibus XLIII. Concilium illud Generale cõstabat. Ex Archiepiscopis duo erant veluti personati, qui Ecclesias, quarum titulis honoris tantum ergo à Pontifice ornabantur, nunquam oculis suis viderant, Olaus Magnus Vpsalensis in Suecia Archiepiscopus, & Robertus Venantius Scotus, Archiepiscopus Armacanus in Hibernia, qui licet oculis parum prospiceret, hominis tamen equis meritoriis expeditissime iter facientis cõmendationem meruit. Duos hos Pontifex Romae aliquot annos eleemosyna sua sustentarat, Tridentumque nunc augendo nu-

Sessio II.

In qua Patres duntaxat XLIII.

Atque ex his nonnulli Archiepiscopi Titulares tantum.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

do numero mandarat, à Legatis pendere iussos, Præter hos XX. Theologi in loco Consessus stabant, Orator vero Regis Romanorum, & Procurator Cardinalis Augustani in scamno Oratoribus designato considebant, & iuxta eos X. è regione circumiecta nobiles à Cardinale Tridentino selecti. Missam celebrauit *Ioannes Fonseca* Episcopus *Castrimarinus*: concionem autẽ habuit in Missa *Coriolanus Martiranus D. Marci* Episcopus.

Sessione II. Pontificis diploma de procuratoribus absentium legitur, & Decretum de modo viuẽdi aliisq; in Concilio seruandis recitatur.

Missæ ceremonia peracta, Præsules infulati lętanias atque orationes, sicut primo Consessu, concepere. Post eas omnibus considentibus, Episcopus, qui Missam celebrarat, suggestum cõscendens, diploma supra memoratum legit, de procuratoribus absentium ad suffragia ferenda non admittendis neque alterius meminit, quo Germanorum Antistitum procuratores excipiebantur. Deinde decretum ipsum recitat, quo *Synodus omnes & singulos Christi fideles, in ciuitate Tridẽtina congregatos exhortatur, in timore Domini ambulare, necnon quotidie pro pace Principum Christianorum & vnitate Ecclesia priuatim orare. Episcopos vero & quoscunque alios in ordine Sacerdotali constitutos, Concilium celebrantes, vt quolibet saltem die Dominico sacrificium Missa peragere satagant, pro Papa, Imperatore, Regibus, & cateris, qui in sublimitate constituti sunt, obsecrationes facientes, vt saltem singulis sextis feriis ieiunent, & eleemosynas pauperibus erogent, sobrietatem in mensa seruent, ac familiares suos instruant atque erudiant. Insuper hortatur omnes, atque eos prasertim, qui sacrarum literarum peritiam habent, vt sedula meditatione diligenter secum ipsi cogitent, quibus potißimum viis & modis hareses extirpari queant, atq; vt in sententiis dicendis in Sessionibus, immodestis vocibus non perstrepant. Quod si forte contigerit aliquos debito in loco non sedere, aut sententiam proferre, aut congregationibus interesse, nulli propterea pra iudicium generetur, nullique nouum ius acquiratur.* Lecto decreto Patres interrogati respondent, *Placet*. Galli autem asserebant, se titulum eum adeo imperfectum non approbare, sed additamẽtum illud *Vniuersalem Ecclesiam repræsentans* deposcere. Proximus tandem Cõsessus in diem IIII. Februarii indictus, Patresque dimissi, posito amictu Pontificali, vestiti vt vulgo, Legatos domũ comitantur eodem ordine, quo templum petiere. Idem ordo in reliquis Consessibus seruatus.

Legati in Congregatione querimoniam habent de iis qui in Sessione, loco adeo publico, de titulo Synodalitem mouerant.

Post eam Sessionem Congregatio nulla habita vsque ad XIII. diem Ianuarij. *Petrus* enim *Paciecus* Episcopus *Gienensis* in Patrum purpuratorum ordinem nuper assumptus, congregationi interesse discupiebat, quod in ea prouidendum esset, ne in Consessu vlla, vti prius, euenirent incommoda, sed cum Roma pileum Cardinalitium expectaret, sine eo publico cœtui vt adesset, ceremonia nõ permittebat. Cõgregatione conuocata, Legati de iis quiritantur, qui Consessus die, titulo Decreti se opposuerant, ostendunt, quam indecorum esset, loco publico opinionum varietates conspici, congregationes idcirco institutas, vt quisque in loco seductiori sententiam suam possit promere, quo deinceps in id quod propalandum esset, omnes concorditer consentiant, neque alia re hereticos magis consternari, & Catholicos in fide constanter tuenda confirmari, quam consensionis opinione; Concilio vero nullum titulum adeo con-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

conuenire, atque eum, quo Pontifex in diplomate cõuocationis, totq; aliis vsus sit, Oecumenici & Generalis, cui superacaneum sit repræsentationis mentionem adiicere. Libros enim refertos esse documentis, quibus clarum euadat, quid sit, quidue repræsentet eiusmodi Concilium legitime & indictũ & inchoatum, si opponere pergant hac via prodere, se de authoritate sua dubios & incertos, & Concilium hoc aliis æquiparare velle, quorum Patres cum se legitima potestate defectos cognoscerent, titulo auctiore, verborumque supplemento defectum eum sarcire, pẽsi habuerunt, (*Basileense* & *Constantiense* denotabat) eoque, vti firmum quid tãdem statuatur, ad suffragia deueniendum.

Vnde de Titulo controuersia renouata.

Cardinalis Paciecus suffragari exorsus dixit Concilium multifariis titulis esse ornatum, qui quidem omnes si singulis occasionibus adhiberentur, præfationem ipso corpore decreti fore verbosiorem. Verum, sicut Imperatores multorum Regnorum ac ditionum Domini, in edictis suis eum plurimum adhibent titulum, à quo edictum illud accipit vigorem, & sæpenumero nullo adiecto titulo nomen tantum suum edicto præmittunt: ita in hoc Concilio pro rerum, quæ tractantur, varietate, hoc aut illo titulo vtendum, prout Concilij authoritas fuerit manifestanda, nunc vero, cum in præparatoriis solummodo versentur, nullum omnino videri necessarium. Post hunc *Episcopus Feltrensis* dixit, Protestantes eiusmodi Concilium deposcere, in quo liceat ipsis suffragium in rebus determinandis interponere, quod si in Titulo Concilium dicatur Ecclesiam Vniuersalem repræsentare, inde statim argumentaturos, omnibus Ecclesiæ ordinibus suffragium in Concilio permittendum, cumque duo sint, Ecclesiasticus & secularis, Ecclesiam debito modo non repræsentari, Laicis exclusis. Sed & illi ipsi, qui in Consessu simplici titulo vtendum putabant, titulum eum supplendum censebant. At *Diu. Marci Episcopus* aiebat Laicis admodum improprie Ecclesię appellationem tribui. Canonum enim sanctionibus cõstitutum, nullam ipsis competere imperandi authoritatem, solam obsequii necessitatem relictam, idq; vnum esse ex ijs, quæ in hoc Concilio sint decernenda, nempe, secularibus humiliter admittendam eam fidei doctrinam, quam Ecclesia præscripserit, de ea autem minime disputandum, aut vlterius cogitandum. Ea propter vtendum iis verbis, *Synodus Eccl. Vniu. repræs.* vt Seculares intelligant, se nõ esse Ecclesiã, sed ab illis Ecclesię vocẽ audiẽdã, eiq; parẽdũ. Ita multis vltro citroq; dictis, hoc modo statutũ, vti proximo Consessu, queadmodũ superiore, nõ alius, quam simplex titulus adhiberetur.

Legatorum propositio de modo ac via, qua III. summa rerum in Concilio agitandarũ capita tractãda sint.

Ea re peracta, quod instarent Præsulum aliquot, vti rem ipsam aggrederentur, Legati vt illorum desideriis facerent satis, de tribus capitibus Pontificis diplomate comprehensis cogitãdum proposuerunt, hæresum extirpatione, disciplinę emendatione, & pacis publicę stabilimento, quo modo in eorum tractationem ingrediendum, quæ via tenenda, & quemadmodum procedendum: Deumque rogandum, vt lucem omnibus affundat, quo quisque in prima congregatione, quid sui sit consilii aperiat. Exhibita etiam fuere a-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

re aliquot Episcoporum absentium mandata, quorum excusationibus examinandis, & in eadem congregatione exponendis delecti Archiepiscopus *Aquensis*, Episcopi *Velitrensis*, & *Astorgensis*.

Legati per literas tria Pontifici significant, vt de his, quid ille sentiat, intelligant.

Die proxima Legati per literas Pōtifici nunciant, illam accessionem ad Titulum *Eccles. Vniuers. repraes.* adeo esse popularem, gratamque omnibus, vt in quaestionem facile reditura videatur, cupere itaque voluntatem ipsius habere perspectam, velletne ipsos in abnuendo persistere, an vero multorum postulatis id indulgere, in decretis potissimum, quae maximi sint momenti, vtpote in haeresib. damnandis, & similibus. Deinde, se Praesulum rogatu proposuisse, vt proxima cōgregatione tractio generalis rerū essentialiū institueretur, tempore tamen idoneo interiecto, quo Beatitudinis suae voluntas liquido intelligatur. Nunciant porro Cardinalem *Paciecum* certiorem factū, *Caesarem* plerisque Episcopis Hispanis, eruditione, vitęque integritate spectatis, praecepisse, vt Concilium adeant. Videri itaque necessarium vt ipse X. vel XII. mittat Antistites, qui cum ipsi sint fideles, tum aliis dotibus spectabiles, vt augescente Transalpinorum numero, non desint ex Italis, qui doctrina ac probitate praecellentes, non dubitent cum illis congredi, in his enim qui Concilio intersint, & Pontifici optime cupiant, aut eruditionem, aut prudentiam desiderari, caeteros vero, qui plus aliis sciant, aut sapiant, sensu suo abundare, neq; esse satis tractabiles.

Cum proxima congregatione XVIII. Praesules conuenissent, quorum opiniones de tribus illis capitibus supra propositis erant exquirendę, sentētiis variatum est, quę IV. discrepantes fuere. Qui ad *Caesarem* inclinabant, in hac fuerunt sententia, fidei dogmata nullo cum operę positae pretio posse tractari, antequam Pastorum vitia, vnde haereses prognatae, commoda reformatione auferantur. Neque enim vnquam fidem adhibitum iri doctrinae, quam Ecclesiastici, aut de cathedra praedicaturi, aut alibi affirmaturi sint, prius quā scandalū desinat, quod ex deformatis deprauatisque Ecclesiastici Ordinis moribus iam inueterauit, omnibus, scilicet, persuasis, in Pastorum facta, non in verba intuendum. Nec ex priscis illis Conciliis exemplum esse capiendum, in quibus vel non ea fuerat, quae nunc viget, morum corruptela, vel certe, vti nunc, haeresibus non dederat occasionem. Nam, dum emendationis actio protollitur ac procrastinatur, id satis euincere, vitam Ecclesiasticorum esse inemendabilem.

IV. opiniones diuersa super eo, quid primo loco in Concilio tractandum.

I. Caesareorum, de reformatione agendum.

Ex aliis pauculi aliquot iudicabant à fidei capitibus sumendum initium, deinde ad reformationem morum pergendum, fidem enim esse vitae Christianae basim ac firmamentum: à fundamento autem non à tecto incipere aedificii structuram, immo grauius delinquere, qui aberret à fide, quam qui humanitus in aliis peccet actionibus, ideoque caput de haeresibus extirpandis, in diplomate Pōtificio principem tenere locum.

II. paucorū à fide & doctrina ordiendum.

Tertia sententia fuit, duo haec capita fidei & reformationis non esse inuicem

III. doctrinam & mores non disiungenda.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

cem disiungenda. Nullum enim esse dogma fidei, quod non abusus aliquis suus consequatur, neque abusum quẽuis esse, qui non secum trahat dogmatis alicuius sinistram interpretationem aut sensum sequiorem, quare simul ac semel esse tractanda. Itaque cum ad hoc Concilium omnes oculos conuertant, & rebus fidei, iuxta ac morum, remedia inde expectent, multo melius omnibus iri satisfactum, si vtraq; iunctim, non per vices tractentur, maxime quod à Cardinale *Montano* fuerat propositum, diuersos diuersis rebus tractandis posse designari. Id vero eo magis festinandum hoc tempore, quod Christianis secura pace fruentibus valde pretiosum sit, nec inerti otio perdendum, omnibus, quæ serus vesper impedimenta secum aduehere possit, incertis. In hoc etiam cunctis elaborandũ, vt, quo possint, in arctum Concilij tempus contrahant, ne Ecclesiæ diu Pastoribus suis destituantur, tum aliis incommodis deuitandis, quibus verbis innuere putabatur, ea posse interuenire, si Concilium longo tempore continuauerit, quæ Pontifici, Curiæq; Romanæ molestiam allatura sint.

IV. Gallorũ de pace firmanda præ omnibus cogitandũ.

Postremo non deerant nonnulli, & in his Antistites *Galliæ*, qui caput de pace stabilienda primo ac præcipue tractandum censerent, quique dicerent, *Imperatori, Regi Christianißimo*, aliisque Principibus per literas agendas esse pro conuocato Concilio gratias, rogandosque, vti eidem fœliciter continuando pacem velint firmare, & Oratoribus ac Præsulibus missis bene cœptum promouere. Lutheranos etiam scriptis ad eos literis benigne, & pro Christiana charitate inuitandos, vt ad Concilium venire non absistant, & suam cum cæteris Christiani nominis cultoribus coniunctionem testari. Legati omnium opinionibus auditis, & prudentia dilaudata, respondent, quia deliberatio ea esset grauissima, & sententiæ discrepantes, & iam serum diei, se quod à singulis dictum erat, diligenter consideraturos, atque in prima cõgregatione capita, vt de iis statuatur, proposituros.

Duæ Patrũ Congregationes in singulas hebdomadas instituuntur.

Interim statutum vt sine alia indictione singulis hebdomadis bis congregationes habeantur, diebus *Lunæ* & *Veneris*. Archiepiscopus etiam *Aquensis Regis Christianißimi* nomine, à quo literas acceperat, Synodum salutauit, atq; ipsum, breui Oratorem, ac multos Antistites è Gallia ad Concilium missurũ promisit, ita huic congregationi finis impositus.

Legati orant Pontificem, vt quid suæ voluntatis sit significet, idque quia maturato opus sit.

Legati Pontifici significant, se quæ supra commemorata sunt, prætexuisse, ad protollẽdam rerum propositarum determinationem, veram autem causam fuisse, vt tempus tererent interim dum ab eo mandata expectantur, quibus ordinem & rationem tractandi ipsis præscribat. Obsecrare igitur denuo, vt voluntatem suam ipsis patefaciat, atque ante omnia id pensi habeat non esse è re Sedis Apostolicæ Concilium extrahere iam semel apertum modo contrahi possit. Se necessitate adactos, ad duas congregationes singulis septimanis instituendas, vt Præsules distineant, & res nouas moliendi occasionem illis adimant. Inde vero futurum, vt negotiis hoc magis premantur, eoque non minus esse necessarium, vt *Romæ* ratio ineatur, ad ea quæ proponuntur, nõ lente, sicut ante

factum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francis. 1.

factum est, sed confestim; & sine mora respondendi, & veluti de manu in manum quid peragendum habeant, certiores faciendi: etiam, quæ euentura videbuntur, cogitatione, quantum potest, antecapienda. Et quoniam non semel scripserint, multos inopes Episcopos interesse Concilio, spe ac pollicitationibus, siue Beatitudinis suæ, siue *Cardinalis Farnesii* illectos, iam iterum monere, his esse prospiciendum: totaque via errare, qui putent, eos ita parce ac tenuiter *Tridenti*, atque *Romæ* sustentari posse. *Romæ* enim, cum nulla authoritate sint, vitam humilem, & aliis obnoxiam tolerare; in Concilio autem maiores sibi animos sumere, & crescente existimatione, rem quoque auctiorem expectare. Huic rei prouidere si minus pensi sit, longe satius esse loco eos mouere, quam ibi detinere, vbi tædio & displicentia conditionis suæ laborent. Actionem enim eam ad optatum finem nunquam perducendam, absque sumptu & diligentia.

Atque vt Episcopos tennes vel pecunia subleuet, vel loco moueat.

Pontifex magis in bellum, quam in Concilium cogitatione intentus.

Mirum equidem videri possit, Pontificem altissima prudentia virum, & longo vsu, administrandi scientissimũ, tam seriis suorum precibus rogatum, duobus capitibus tanti momenti, tamque necessariis responsum tamdiu distulisse. Verum Pontificis cogitationes in Concilio magnopere defixæ non fuerant, illæ bellum magis respiciebãt, ad quod Cardinalis *Farnesius* anno superiore *Cæsarem* concitarat. Neque vero aut ille continere sese potuit, quin suo se indicio proderet; at *Cæsar* vt Concilium procederet, instabat, quandoquidem, quod iam apertum esset, ipsius proposito satisfaciebat.

Præsules Cæsarei ab reformatione incipiendum contendũt: quibus Legati refragantur.

Iam Præsules, qui Ecclesiasticorum emendationem ante dogmata fidei in Synodo tractandam existimabant, ministrorum *Cæsaris* ope, in suas partes reliquos adducere conabantur. cumque ea res perdifficilis non esset, quod ab omnibus eo magis expeteretur, quo minus euenturam credebant, in tantũ excreuit eorũ numerus, vt Legati, quo se verterent, vix satis perspicerent. Itaque tam sua, quam fautorum sedula opera in contrarium clã primo adnituntur: tum in ipsa congregatione, in qua aderant XXII. Legati tres, alius post alium, omnes ingenii machinas admouent, ad ea quæ in gratiã reformationis afferebantur, ab ipsis fundamentis labefactãda. Magnã vero dedit impressionem ratio petita à verbis *Cæsaris* in Conuentu Ordinũ Imperii *VVormaciæ* Maio proximo superiori, cum diceret, sibi videndum quem progressum Cõcilium esset facturum in dogmatis definiẽdis, & materia reformationis; alioqui se indicturum alium Ordinũ conuentum, in quo dissidia religionis componantur, & abusus emendentur. Vnde colligebant, nisi dogmata tractentur, Colloquium & Conuentum futurum maximam sermonis hominũ celebritatem consecutura. neq; deinceps iure impedimẽtũ aliquod posse afferri, cur in Germania de religione nõ agatur, cũ in Cõcilio ea actio repudietur.

Patres ipsos Synodũ cumprimis reformandos, vt iudicio limatiori decernant.

In ea congregatione potẽs quidam & opulentus Præsul oratione meditata ostendit ad emendationem morum ante omnia respiciendum, deformitate omnium Cleri membrorum vehementer exaggerata; simul inculcato, nisi vasa nostra perpurgẽtur, Spiritum Sanctum in nobis habitare non posse, ideo-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

ideoque nec rectum de rebus iudicium vnquam sperandum.

Cardinalis autem *Sanctæ Crucis*, sumpta inde loquẽdi occasione, dixit, rationi esse admodum consentaneum vt ij, quibus Concilii tractatio est præ manibus, reformationem sui omnino non differant: sed quia id in promptu sit, factuque facillimum, è vestigio tẽdum; dogmatis fidei, quæ & intricata sint, & multam requirant dispositionem, non ideo omissis aut retardatis. Præsulem illum, qui de re adeo sancta, optimique exempli cœtum monuerat, eximie laudauit. tum; quod initio à se ipsis facto, reliquos omnes emendare longe esset facilius, vt factis magis, quã verbis propensionem suã demonstrarent, efficacissime hortatus est. Atque eam opinionem, etiam qui probabant permulti, sequuti non sunt: quod dicerent reformationẽ debere esse vniuersalem, neq; tempus in ea re sola amittendum. Itaque in hanc omnes, duob. exceptis solis, sententiã descenderunt, articulos religionis, & caput reformationis pari passu tractanda; tum quod ex æquo ab omnibus desiderentur, necessariaque iudicentur; tum quod in diplomate Pontificis simul proponantur. Huic etiam sententiæ Legati assensi sunt, vtcumque de fide magis quam emendatione tractatum cuperent: sed tantus eos incesserat metus, ne de sola reformatione agere cogerentur, vt coniunctam vtriusq; tractationem solidæ victoriæ loco ducerent. Videbant præterea periculo plenum, emẽdationem intactam relinquere, & Patrib. vniuersis, cunctisq; orbis Christiani prouinciis eã vnanimiter deposcentibus refragari: neq; sine graui scãdalo atque infamia id attentari. Quod si Curiæ Romanæ patum fuerit gratũ, cum huic se opinioni necessitate impulsi permiserint, non esse, cur de aliis, quam de semetipsis iure conquerãtur, qui literis toties solicitati non responderint, nec, quid agendum esset, in mandatis dederint.

De patrum sententia decernitur, fidei dogmata, & reformationis capita simul tractanda.

Decretum deinde de literis ad Papam mittendis, quibus de indicto apertoque Concilio ei gratias agerent, ipsius fauorem in eodem tuendo submisse peterent, obsecrarentque, vt de pace conseruanda, mittendisq; ad Cõcilium Legatis, cum Principibus Christianis ageret. Statutum, etiam scribere ad *Imperatorem, Galliæ Regem, Romanorum Portugalliæ*, aliosque Reges Catholicos, de pace tuenda, legatis mittendis, Præsulibus suis monendis, vt ipsi Synodo adsint; & prouidendo, vt itinera sint tuta, nec latronibus infesta. Literis his scribendis designatus Episcopus *D. Marci*, quia proxima congregatione legendæ erant, & obsignandæ.

Et agendas Pontifici de Concilio gratias, Principesq; eo literis inuitãdos.

Legati interim duo capita proponunt Patribus consideranda, de quib. ad suffragia deueniendum sit; vnum, an Consessu proximo decretũ sit pronuntiandum, de fidei & reformationis capitibus vno eodemq; tempore pertractandis: alterum, in seligendis, tractandis, & examinandis duob. illis capitibus, qua via sit procedendum. Scilicet his propositis Legati putabant se, & eorum importunitate liberatos, qui in singulis congregationibus materiale aliquid stabiliri flagitabãt; & exploratum item fecisse, quam valde Præsulibus satisfactum cupiant.

II. capita, de quibus decernendum.

Quæ proxime secuta est Congregatio, in legendis literis, quas formandas præce-

De Sigillo quo Synodi literæ obsignandæ.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francis. 1.

præceperant, consumpta; simul in disputando de sigillo, quo obsignandæ erant: aliis proponétibus, vt sigillo Synodo peculiari plumbeo obsignarentur, cuius vnū latus Spiritum S. in forma columbæ repræsentaret; alterum, Synodi nomen insculptum haberet; aliis, alias formas, sed quæ omnes speciosi aliquid præ se ferrēt, commemorantibus. Verum Legati, quibus aliter Roma imperatum erat, postquam Patres ea de re disseruissent, eos facile ab instituto dimouerunt, asseuerantes, & fastuosum id esse, & tempus extrahere; quandoquidem necessario Venetias esset aliquis ablegandus ad modulum formandū; nec Tridenti reperiretur vllus artifex huic operi idoneus. Deinde accuratius de ea re postmodū esse cogitandum; nunc vero necessitatem literarum expediendarum impendere, quod nomine ac sigillo principis Legati commode fieri possit; de cætero Congregatione sequenti statuendum.

De II. capitibus supra memoratis opiniones varia.

In qua cum de duobus capitibus supra propositis ageretur, atque super primo capite duæ essent opiniones: vna, quæ censebat decretum formandū, & euulgandum: altera, satius esse libertatem pro rerum opportunitatibus statuendi sibi reseruare, quam decreti authoritate necessitatem sibi imponere; vtraque reiecta, media via placuit, nimirum, vti mentio tantum fieret, Synodum duabus istis de causis potissimum conuocatam; neq; vlterius pergeretur. De altero autem capite maior pars in hac fuit sententia; cum ad hæresim Lutheranam damnandam conuenissent, ordinem, Confessionis ipsorum sequendum. cui opinioni ab iis est contradictum, qui dignitatem Synodi abiici ac prosterni existimabant, si Colloquiorum in Germania habitorum rationem imitarentur. Et quoniam de primis duobus Augustanæ Confessionis capitibus, quorum alterum est de Trinitate, alterū de Incarnatione, Protestantibus cum Catholicis in substantia conueniat, (licet modus exprimendi sit nouus, & in scholis inusitatus) vbi Synodus ea approbauerit, & eorū existimationi aliquid adiectum, & in damnatione reliquorum sibi præiudicatum iri arbitrabantur: sin vero Synodus ea neque probando, neque damnando, verbis non illius Confessionis, sed inter scholasticos receptis, aut aliis expresserit, esse tamē à nouis disputationibus & schismaticis periculum. Legatis, quibus non aliud erat propositum, quam absumere tempus, eę rerum difficultates maiorem in modum placebant; easq; opportunis hinc inde suppeditatis alimentis studiose illi focillabant.

Cum tempus Sessioni præstitutum appropinquaret, & nullum Roma responsum afferretur, Legati quid agerēt nescij, in salebra hærebant. Si Consessum eum, perinde atq; superiorē in ceremoniis transmitterent, de existimatione sua actum putabāt. Sin vero materiæ cuiuis tractandæ viam patefacerent, id periculo nō vacare iudicabant; quibus scopus ad quē collimarent, nōdum esset præfixus. Si decretū in formā redigeretur, de materia fidei, & reformationis simul tractādis, prout superiori congregatione constitutū erat, in eo minimū esse periculi videbat. & tamen hic & necessitas obligādi obiiciebatur, & in conuocatione termi-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franc. 1.

nandi eius, quod à Pontifice vix esset definitum. In hoc luto hæsitantibus proponebatur, vt decretum conficeret dilatorium, hoc quæsito colore, quod complures Præsules iter ingressi, breui expectentur. Cardinalis *Polus* considerandum monet, annon, sicut in priscis omnibus Conciliis publicatum fuit fidei Symbolũ, in hoc quoq; Consessu Ecclesiæ Romanæ Symbolũ debeat euulgari. Statutum tãdem, decretũ cum titulo simplice formare, & in hoc cõmemorare, de religione & reformatione agendum, verbis adeo generalibus, vt ad omnem occasioné possit accommodari: Symbolum etiã recitãdum & transmittẽdum. Tum decretum aliud faciendum, de rebus aliis ad sequẽtem Consessum reiiciendis, ob hãc causam quod Præsulũ alii sint ad iter accincti, alii iter iam ingressi: & ne ad eiusmodi, temporis angustias denuo redigantur, diem sequenti Consessui, quantum potest, longissimum esse dicendum, modo vltra Paschatis festum non differatur.

Card. Polus mentionem inicit de Symbolo fidei euulgando.

Decretum ita formatum Legati cũ Præsulibus, quibus plurimum confidebant, communicant: in quibus Episcopus *Bitontinus* existimabat, Consessum, qui habeatur ad recitandum Symbolum, ante mille ac ducẽtos annos stabilitum, & ex eo tẽpore perpetuo creditum, ac iam nunc ab omnib. vsquequaque receptum, & æmulis fore deridiculo, & iniquis aliorum sermonibus occasionem daturum. Neq; enim id fieri imitatione Patrũ, qui, vel Symbola cõtra hęreses ab ipsis dãnatas cõposuerunt; vel priora, cõtra hæreses dãnatas facta, ad authoritatẽ eorũ augendã repetiuerunt, aliqua elucidatione apposita, vel ad eadem reuocanda in memoriam, & contra obliuionis iniuriam obfirmanda. Nunc autem Symbolum nouum componi, nullam explanationem apponi, pondus vero authoritatis maioris addere, neque esse huius Synodi, neque seculi. reuocare in mentem, quod in omnibus Ecclesijs singulis hebdomadis recitetur, & in recenti omnium memoria vigeat, superuacaneum videri, & affectatum. Symbolo fidei conuictos quidem olim hæreticos, sed eos qui contra Symbolum in fide errabant: contra Lutheranos frustra adhibendũ, qui idipsum nihilo minus, quam Catholici credãt. Si huius apparatus ostentatione facta, symboli nullus est contra nostri temporis hæreses vsus, tum omnes id factum interpretaturos ad homines inescandos aut ludificandos; quasi non audeant dogmatis, aut non cupiant reformationi medicam manum admouere: Suadebat igitur, dum Præsules expectantur, differendum, atque ita Consessum transmittendum.

Episcopi Bitontini in contrarium sententia.

Episcopus *Chioza* ad hæc addidit, rationes in decreto allatas posse ab hæreticis in fauorem suum vsurpari. Symbolum enim, si ad infideles conuertẽdos, hæreticos expugnandos, & fideles cõfirmandos valeat, tum dicturos, se ad alia, quam quæ symbolo contineantur, credenda, neutiquam cogendos. Has tamen rationes Legati nõ adeo firmas ducebant, quam cõtrariam, actum scilicet de ipsorum existimatione, nisi decretum fieret. Itaque inclinatis in hanc partem animis, & nonnullis Decreti verbis ex Præsulum sententia emendatis, decretũ in congregatione Calendis Februarii proponitur,

Item Episcopi Oscēsis.

de quo

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

de quo multis sermonib. vltro citroque habitis, à maiori parte approbatur: aliis licet reclamantibus, ac libere inter se post cœtum dimissum dictitantibus, hunc esse laborum in negotio totos viginti annos positorũ fructum, quod ad audiendum *Credo*, dum recitatur, conuenerint.

Sessio III. Die quarto mensis, qui Consessui destinatus, eadem qua prius solemnitate & comitatu ad templum oppidi itum est. Ibi rem diuinam peregit *Petrus Tragliauia* Archiepiscopus *Panormitanus*, concionem habuit *Ambrosius Catarinus Senensis* Monachus Dominicanus, & decretum perlegit *Archiepisc. Turitanus*, cuius hæc fuit summa. *Synodum considerantem magnitudinem rerũ tractandarum, præsertim earum, quæ duob. illis capitibus, de exterpandis hæresibus, & morib. reformandis continentur; omnes & singulos hortari, vt confortẽtur in Domino, & armaturam induant spiritualem. Atq; vt pia eius solicitudo principium, & progressum suum per Dei gratiam habeat, decernere præmittendam esse Confeßionem fidei, Patrum exempla in hoc secutam, qui sacratioribus Conciliis hoc scutum contra hæreses in principio suarum actionum opponere consueuere: quo sola aliquando & infideles ad fidem traxerũt, & hæreticos expugnarunt; in quo omnes, qui Christum profitentur, necessario conueniunt.*

Decretum de Symbolo fidei.

De in Symbolo verbatim sine aliqua additione recitato, Archiepiscopus Patres sciscitatus an Decretũ placeret: cumq; omnes affirmatiue respondissent, nonnulli cõditiones & clausulas non magnę rei apponendas censebãt; sed id Cardinali *Montano* mirũ in modum displicebat, qui pati nõ poterat, vt in Sessione ad particularia descenderetur: veritus, ne vbi de rebus magnis & momẽtosis esset agendum eadem contradicendi licentia sumpta, grande aliquod incommodum inde proficisceretur. Post hæc lectum alterum decretum de Consessu proximo in diem VIII. Aprilis indicendo, tam diutinæ moræ causa *in Prælatos absentes reiecta, quorum alij itineri accincti, alij in via sint: tum quod omnia ab ipsa sacra Synodo decernenda eo maiorẽ apud omnes existimationis videri possunt, quo maiori Patrum præsentia consilioq; fuerint corroborata: non differri tamen interim examinationem & discußionem eorum quæ ipsi Synodo discutienda & examinanda videbuntur.*

Decretum alterum de indictione futuræ Sessionis.

Iam Curia Romana, cui formidabile erat solum reformationis nomen, magnam ex eo cepit voluptatẽ, quod Concilium præludiis detineri intelligeret, cum tempus idonea remedia allaturum sperarent. Etiam aulicorum nonnulli, quibus pro oblectamento esse solet, aliorum famæ petulanti lingua obtrectare, in Patribus Concilij, perinde atq; in aliis sueuerunt, genuinũ frangere gestiebãt, clancularis sed mordacibus dictis (*Pasquinatas* vocãt) editis, aliis, Patres Tridentinos de nobilissimo decreto & Concilio generali non indigno collaudantibus: aliis, vt respicerent se, suaque bona, probitatem videl. suam & doctrinam nossent, hortantibus.

Aulici Romæ Patrib. Concil. Tridentini de Decretis suis illudũt.

Legati, dum Pontifici eorum quæ vltimo Cõsessu gesta essent, rationem reddunt, simul nunciant, admodum esse difficile his obluctari, qui in titulo Synodi adiectam cupiant *Ecclesiæ vniuersalis repræsentationem*, sed eam difficultatem ipsis necessario esse superandam. Alterũ vero se præstare omnino non posse, vt Præsules diutius in

Legati q̃d vltima Sessione factũ Pontifici significant, itẽ quid sibi optimũ factu videtur.

X officio

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

officio contineant, nisi caput aliquod materiale, & quod momentum in se habeat, tractandum proponatur: ideoq; mãdatum toties flagitatum, quo præscribatur ordo & formula rerum agendarũ, absq; cunctatione mittendum. Sibi quidem optimum videri de Scriptura sacra tractationẽ instituere, maxime in iis capitib. quæ Lutherani controuertunt; & abusus in Ecclesiam in ea re inuectos excutere: quibus tractandis, omnibus satisfactum, neminẽ offensum iri putent. tantum quid sui sit consilij per literas significet, cũ & temporis satis sit ad eam disquisitionẽ, & occasiones non defuturæ videantur, ad res vsque ad initium Quadragesimæ extrahendas.

Elector Palatinus ditionis suæ Ecclesias reformat.

Verum isthæc Concilij celebratio ad res Pontificis in *Germania* promouendas nihil contulit. Anni enim eius principio *Elector Palatinus*, integrã cœnam Domini, calicisq; cõmunionem suis permiserat: preces item publicas lingua populari, coniugiũ sacerdotũ, aliaq; aliis locis in religione reformata. Et quamuis ij, quos *Cæsar* cõciliandis religionis dissidiis ad Colloquium designarat, *Ratisbonam* venissent, & præter hos Episcopus *Eichstatensis* ac *Comes Furstẽbergius*, futuri Colloquij Præsides, suspicionum tamen recentibus causis vtrinque obortis, Catholicisq; ad omnes occasiones intentis, & diuersæ factioni iustam suspicandi materiam præbere, & inanem sibi affingere, absque vllo fructu conuentus ille dissoluitur.

Id Patres Tridẽtinos magis habet sed nuntio de Lutheri morte, & soluto colloquio pensatur.

Dein ad diem XVIII. Februarij, *Martinus Lutherus* è vita discedit. quarum rerum nuntio *Tridentum Romamq;* perlato, non tam mutata in Palatinatu religione indoluerunt, quam gauisi sunt obitu *Lutheri*, & parum fœlici Colloquii successu. In colloquio enim, q Concilij quodammodo æmulum ipsis Patribus videatur, si conciliatio aliqua dogmatum facta fuisset, quomodo eam postmodum in Concilio repudiarent, non satis perspiciebant. sin vero eam admisissent, tum metuebant, ne Concilium aliunde leges accipere crederetur. certe id Colloquiũ, cui *Cæsaris* administri interessent, cum Concilij ac Pontificis existimatione consistere vna posse inficias ibãt. Magna quidem Patribus Tridentinis, & Curiæ Romanæ accẽsa spes eius morte, qui in oppugnandæ Ecclesiæ Romanæ doctrina & ritibus, plurimarũ palmarum homo fuisset, schismaticorum primipilus, & nouitatum architectus: idq; fatum, fœlicẽ Concilio successum portendere hoc magis augurabantur, quod per *Italiam*, secundo rumore, multis prodigiosis, fabulosisq; circumstantiis comitatum diceretur, quas illi miraculo, & Numinis vindictæ tribuebant: licet ei morięti, re vera non aliud acciderat, quam hominib. LXIII. ætatis annum agentibus (climacterico enim obierat) vsu venire solet. Sed quæ deinceps ad nostra vsque tempora sunt consecuta, satis superq; testatum reliquerunt, mutationis tantæ causas alias fuisse multo potentiores abstrusioresq;, *Lutherum* vero tantummodo ministrum.

Vbi *Cæsar Ratisbonam* venit de abrupto Colloquio grauissime questus est, literis etiam ea de re in *Germaniam* dimissis: quæ tamen ab iis risu acceptę fuerant, quibus nimio plus erat exploratum, abitionem collocutorum ab

Hispanis,

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciſc. 1.

In Cõuentu Ratisbona electores Pō tificij atque Episcopi Concil. Tridentinum approbant.

Hispanis, monachis, & Episcopo Eichſtetenſi, quem ipſe eo miſerat, inprimis ꝓfectam. Neq; adeo difficile, vbi actorespernoris, vnde ſuum motus ille habuerit principiũ, diuinatione aſſequi. Sed prouidus Imperator ex vna eadẽque re Pontifici & Patrib. Concilij ſatisfaciendi, & Proteſtantib. ſuccẽſendi anſam captabat: quod ipſum euẽtu comprobatũ. Iiſdem enim querimoniis in Ordinum conuentu iteratis, cũ in pacandæ *Germaniæ* rationes etiam adhuc inquireretur, *Moguntini & Treuirenſis* Electorum Legati, à reliquorum Septemuirorũ Legatis (ipſi enim Electores aberant) ſceſſionem facientes, Epiſcopis ſe iungunt, reque deliberata, *Tridentinum Concilium* approbant, *Cæſarem* vt illud tueatur orant, atque vt Proteſtantibus perſuadeat eo venire, Synodique cognitioni ſe permittere. Proteſtantes vero refragati contra cõtendunt, Tridentinum Concilium vacare conditionibus in Imperij Comitiis toties promiſſis: vt pax conſtituta ſeruetur obſecrant, atque vt controuerſiæ de religione, in legitimo *Germaniæ* Concilio, vel Imperij conuentu concilientur. Sed perſona abiecta, quid animi haberet *Cæſar* tum apparuit, cum belli apparatus diutius celari non poſſet; de quo ſuo loco dicetur.

Pontifex Legatis tandem ꝑmittit, vt, ꝙ ab ipſis propoſitum de S. Scriptura in Concilio agatur.

Literis Tridento ſcriptis à Pontifice diligẽnter conſideratis, cum hinc animo perluſtraret incommoda, quæ impendebant, dum Concilium, Epiſcopis qui adeſſent, renitentib. in anchoris (vt ipſe loquebatur) hæreret: illinc vero reputaret detrimenta, quæ ex reformatione inchoata poterant exoriri: videretque neceſſario fortunę aliquid permittendum; quod humana prudentia non aliud ſuadeat, niſi euitare maius malum, ſtatuit reſcribere Legatis, vt iuxta id, quod ipſi propoſuerant, in agendo progrederẽtur. hoc ſtudioſe tenentes, ne, aut in materia fidei nouis difficult. ianuam aperirent; aut rem aliquã inter Catholicos controuerſam definirent: in materia vero reformationis non niſi pedetentim procederent. Legati, qui in cõgregationib. hactenus generalia tantum tractauerant, procedendi facultatẽ à Põtifice nacti, in cõgregatione XXII. Februar. habita proponunt, primo fidei fundamento iam ſtabilito, proximum eſſe, vt ad aliud, quod quidem latius pateat, deueniatur, nempe ſacrã Scripturam. in quo argumento & dogmata eſſe cũ Lutheranis controuerſa & abuſus notabiles, qui emendationẽ neceſſario requirant: idq; eo numero, vt, ꝙ ad proximum Conſeſsũ ſuppetit tẽporis, quantũcunq; illud eſt, remediis excogitandis vix ſufficiat. Varii dehinc ſuper hac materia tam à Legatis, quam à cæteris Patribus habiti ſermones, & controuerſiis, & corruptelis in medium adductis.

Theologi mirifice ſibi placent, in ſuo puluere decurſuri.

Theologiæ Doctores, qui circiter XXX. & pene omnes Monachi, Concilio aderant, non alium in Synodo vſum hactenus habebãt, niſi forte diebus feſtis pro concione, Concilii, aut Pontificis laudes apud populum decantandi, aut certe cum Lutheranis abſentibus vmbratili pugna velitãdi. Nunc vero cum dogmata controuerſa definienda viderent, & abuſus hominum literatorũ magis, quam aliorũ corrigendos, animos ſibi ſumebant, aliquo ſe loco, & numero fore conſpi-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

cati. Et quidem præceptum fuerat, vt capitum doctrinæ cõtrouersorum articuli cum fide orthodoxa pugnantes, è Lutheranorum libris colligerentur, & darentur Theologis, qui, eisdem diligenti studio examinatis, opiniones suas singuli promerent. dein materia ad eum modum præparata, decreta formarentur, quibus in congregatione propositis, & à Patribus diligenter excussis, pro ratione suffragiorum illud stabiliretur, quod in Sessione postmodum esset euulgandum. Quod autem abusus spectabat, vt singuli, quod emendatione dignum videretur, cum remedio maxime idoneo proferrent.

Ordo præscribitur in rerũ tractatione post seruandus.

Articuli de sacra Scriptura è Lutheri scriptis petiti.

Articuli ad doctrinam pertinentes, è Lutheri libris desumpti, erant huiusmodi.

I. Doctrinam vniuersam fidei Christianæ necessariam, Sacræ Scripturæ libris comprehendi: & figmentum esse humanum, traditiones non scriptas, tanquam à Christo atque Apostolis Ecclesiæ relictas, ad nos vero continua Episcoporum successione deriuatas, adiungere; immo sacrilegium esse, eandem ipsis authoritatem cum veteris ac noui Testamenti libris tribuere.

II. Inter *Veteris Testamenti* libros non alios recensendos, quam qui in *Canone Iudæorum* sint; nec in *Nouo Testamento* hos sex: Epistolam, quæ *D. Pauli* nomine circumfertur *ad Hebræos*, *D. Iacobi* II. *D. Petri* II. *D. Ioannis* III. & vnam *D. Iudæ*. Item *Apocalypsin*.

III. Ad verum ac genuinum sacræ Scripturæ sensum eruendum, aut ad ipsa verba citanda, necessario recurrendum ad contextum ea lingua, qua primum fuit conscripta: vulgatam vero Latinam versionem reiiciendam, vt erroribus refertam.

IV. Sacram Scripturã facilimam esse & admodum perspicuam; atq; ad eius intelligentiam neque glossam, neq; cõmentarios esse necessarios, sed sufficere Spiritum ouicularũ Christi.

V. An contra omnes hos articulos Canones cum Anathematis sint formandi.

De I. artic. Fidẽ Christianam habere traditionem pro fundamento.

De duobus primis articulis à Theologis in IV. congregationibus abunde tractatum. De primo quidem conuenit inter omnes, fidem Christianam partim Sacra Scriptura, partim traditione cõtineri: multumque temporis positum in citandis è *Tertulliano locis*, qui traditionis sæpe meminit: item ex *Irenæo*, *Cypriano*, *Basilio*, *Augustino*, aliisq;. Nonnullis placuit addere, vniuersam doctrinam Catholicam pro fundamento habere traditionem, quia ipsi Scripturæ non creditur nisi propter traditionem. Sed quomodo materia hæc esset tractanda, aliquamdiu dubitatum est.

Lunelli opinio, de Ecclesia, Scriptura firmamento prius agendum.

F. Vincentius Lunellus Ordinis Franciscanorum, in ea fuit opinione; cum in Sacra Scriptura & traditionibus fidei fundamenta sint iacienda, de Ecclesia tanquam firmamento nobiliore prius esse agendum: tum quod Scripturæ authoritas inde pendeat, iuxta celebre illud *Augustini* dictum, *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoueret authoritas*; tum quod traditionum nullus esset vsus, nisi eadem Ecclesiæ authoritate niterentur. Controuersia enim nascente, an aliquid traditione valeat, eam quæstionem Ecclesiæ vel testimonio, vel definitione necessario

sario

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ſario decidendam. Poſito autem ſemel hoc fundamento Chriſtiani omnes Eccleſiæ credere teneantur, huic ſine periculo poſſe inædificari. Porro in hoc certamine eorum caſtra præſertim ſequenda, qui in hoſtilem aciem validiſſimam fecerint impreſſionem, vtpote *Silueſtri Prieria*, & *Eckij*, quibus telum acerrimum, authoritas Eccleſiæ: abſque quo debellandis Lutheranis nullum ſit ſatis exitiabile. Rem eſſe ab inſtituto alieniſſimam, in iaciendis doctrinæ Chriſtianæ fundamentis illud omittere, quod præcipuum ſit, aut prope vnicum, certe eiuſmodi, ſine quo cætera non ſubſiſtant. Hæc *Lunelli* opinio ſuffragatores nō habuit: quod in eaſdem cum alijs difficultates incurreret; hæreticorum ſynagogis, veræ Eccleſiæ nomen, cui ille tantam authoritatem tribuebat, ſibi vendicantibus. Alii vero illud tanquam compertiſſimum, & indubitatum tenentes, Eccleſiæ appellatione Ordinem Eccleſiaſticum, magis proprie vero Concilium, eiuſque caput, Pontificem intelligendum, dicebant, authoritatem Eccleſiæ habendam pro iam determinata: ſi de ea in præſentiarum agatur, tum demonſtraturos, vel de ea fuiſſe dubitatum, vel noua aliqua luce nuper illuſtratam; neque ex quo fuit inter Chriſtianos Eccleſia, antiquiſſimam perpetuo creditam.

Qua reiecta, ne Eccleſia authoritas in dubium vocetur.

F. *Antonius Marinarus* Ordinis Carmelitanorum, à traditionum mentione omnino abſtinendum cenſuit, atq; in hac materia ad deciſionem primi articuli, prius conſtituendum, vtrum quæſtio facti ſit an iuris; id eſt vtrum doctrina Chriſtiana duabus conſtet partibus, vna, quæ diuina voluntate fuit ſcripta; altera, quæ eadem voluntate, vetita eſt ſcribi, viua tantum voce docenda: an vero vniuerſo doctrinæ corpori per accidens euenerit, vt quæ tota fuerit publicitus prædicata, eiuſdem aliqua pars ſcripto conſignata non fuerit. Eſſe enim exploratiſſimum, Maieſtatem Diuinam, cum veteris Teſtamenti legem promulgaret, exiſtimaſſe neceſſarium, eam ſcripto tradi; eoque ſuo digito Decalogum tabulis lapideis inſcripſiſſe, atq; iuſſiſſe vt in ſcrinium ex fœdere reponerentur, quod inde dictum *Arca fœderis*. Præcepiſſe etiam Moyſi non ſemel, vt in libro mandata ſcriberet, eorumque exemplar iuxta ſcrinium aſſeruaretur, ac Regi vnū daretur, quod aſſidue euolueret. At in lege Euangelica non idem obtinuiſſe; quam Dei filius cordibus inſcripſit, vt ad eam neque tabulis, neque arca, nec libro opus ſit. Immo Eccleſiam fuiſſe perfectiſſimam, priuſquam Sanctorum Apoſtolorum vllus ſcripſiſſet: neque Eccleſiam Chriſti perfectione vlla carituram, etiamſi nihil vnquam ſcripto fuiſſet mandatum. Verum, quemadmodum Chriſtus Noui Teſtamenti doctrinam cordibus inſculpſit, ita, vt ſcripto traderetur non vetuiſſe, quod in falſis quibuſdam religionibus ſancitum eſt, quarum myſteria, neque propalare, neque ſcriptis prodere fas, ſed voce tantum tradere. Itaque certiſſimum eſſe, quod Apoſtoli ſcripſerint, & ore tenus edixerint, pari eſſe authoritate: quorum vtrumque eiuſdem Spiritus Sancti inſtinctu fiat. Eum vero ſpiritum, qui Apoſtolis adfuerit, quique eos in ſcribenda & prædicanda veritate direxerit, non poſſe dici

Diſſertatio Marinari, de Verbo Dei ſcripto, & nō ſcripto.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

vetuisse eos ne scriberent, vt doctrinā tanquam mysteriosam tegerent. Vnde duo genera articulorum fidei non esse distinguenda, quorum alij scripto euulgari, alia sola voce communicari iussi. Addebat insuper, si quis contrariam opinionem tueretur, duas ei maximas difficultates superandas: vnam in differentia inter verbum scriptum & non scriptum explicanda; alteram, in declarando, quomodo Apostolorum successores illud scripto mandarint, quod à Deo scribi vetitum fuerit. Deinde nō minus arduum esse atque difficile alteram opinionem tueri, scilicet, per accidens factum esse, vt quædam singularia scripto non sint commissa, quandoquidem illud valde derogaturum sit prouidentiæ Diuinæ, in Apostolis ad Euangelii doctrinam cōponendam dirigendis. Concludebat itaque non minus periculosum esse materiam hanc pertractare, quam inter *Scyllam & Charibdin* nauigare, longeque satius esse imitari Patres, qui hunc locum tanquam scopulum semper præteruecti, eum nunquam attigerunt, nisi premente necessitate, sic tamen vt inter traditiones & verbum Dei scriptum articulum competitionis nunquam formarint. Neque ad eā quæstionem in præsens determinandam vlla adduci necessitate, quando Lutherani, vtcumque alio se, quā scriptura, iudice conuincendos negent, formalem tamen de hoc articulo cōtrouersiam nullam instituerint: consultumq; videri, iis solis insistere controuersijs, quas illi moueant, nec alias in medium adducere, cum maiori schismatis inter Christianos periculo.

In Marinā ri sententiam Card. Polus acriter inuehitur.

Hæc Carmelitæ opinio paucis arridebat, certe Cardinalis *Polus* asperioribus eam verbis excipiēs, dixit digniorem esse colloquio *Germania*, quā Ecclesiæ Concilio vniuersali. Hic enim sinceram veritatem solum contēplandam: illic rerum conciliationem potissimum spectari, cum veritatis etiam præiudicio. Ad Ecclesiam autem conseruandam omnino esse necessarium, vt Lutherani aut vniuersam Ecclesiæ Romanæ doctrinā admittant; aut eorum errores quam plurimi detegantur: quo magis perspicuum omnibus euadat, omnem concordiæ cum ipsis spem esse deploratam, quamobrem si nullam ipsi super traditionibus controuersiam instituerint, eam nunc esse formandam: atque cum eorum opiniones esse damnandas, tum declarādum, doctrinam eam non solum abesse à veritate, vbi ex professo ei contradicit, sed in omnibus aliis quoque sui membris ac partibus; adeoque incumbendū damnandis omnibus, quæ ex eorū scriptis elici possunt, ineptijs, ac erroribus, vanum porro esse metum incidendi in *Syllam* aut *Charibdin*, ex captiosa illa ratione allata, quam qui attendat, nullam prorsus esse traditionem facile inde euicerit.

II. articulus de libris Canonicis.

Secundo articulo omnes hactenus assensi sunt, veterum exemplo, librorum Canonicorum catalogum conficiendum, cui inserantur omnes, qui in Ecclesia Romana lectitantur, etiam ii veteris Testamenti libri, qui à Iudæis non recipiuntur, quod factum in Cōcilio *Laodiceno Innocentio* I. Pontifice, & in III. Concilio *Carthaginensi*, *Gelasio Papa*. De modo autem IV. opiniones fuere. Nonnulli volebant duplicem scri-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

De forma Catalogi IV. opiniones.

I. opinio.

seriem fieri; in vna eos solos collocari, qui sine cōtrouersia semper essent pro Canonicis habiti: in altera vero eos, qui aliquando reiecti; aut de quibus esset dubitatum. Iique dicebant, etiamsi à nullo superiore Concilio, aut Pontifice id factum fuisset, eam tamē fuisse omniū mētem. *Augustinum* enim ea vti distinctione, cuius authoritas confirmatur in Canone *In Canonicis*. Item *D. Gregorium*, qui posterior *Gelasio*, super *Iobo* ait, libros *Machabaeorum* ad ædificationem conscriptos, licet Canonici non sint. *Aloisius Catanens* frater Dominicanus affirmabat istam distinctionem à *D. Hieronymo* factam, pro regula & norma Ecclesiæ receptā, ad canonem Scripturarum constituēdum: ad id citans *Cardinalem Caietanum*, qui ipse libros ad eum modum distinxerat, sequutus *D. Hieronymum* tanquam normam certissimam ab Ecclesia nobis relictam; etiam cum ad *Clementem VII.* Papam scripsit, missa ad eum sua in libros Historicos veteris Testamēti expositione.

II.

Alij triplicem seriem librorum constituebant. I.am eorum, qui pro diuinis semper essent habiti. II.am eorum, qui olim essent controuersi, sed vsu Ecclesiæ Canonicam authoritatem obtinuissent: quo in numero sint VI. libri noui Testamenti, *Epistola* & *Apocalypsis*; & particulæ aliquot Euangelistarum. III.am

III.

eorum, de quibus nihil certi definitū esset, VII. scilicet veteris Testamenti, & capita quædam *Danielis* & *Hester*. Alii putabant longe melius, nullam adhibere distinctionem, sed ad exemplū Concilij *Carthaginensis*, & aliorum, catalogum librorum ponere, nec quicquam vltra addere. Alia denique opinio fuit, vt libri omnes, in omnibus suis partibus, prout habentur in Bibliis latinis, Diuina, ac pari authoritate esse demonstrentur.

IV. *De Libro Baruch.*

Liber autem *Baruch* magis sollicitos habuit; qui neque inter *Laodiceni* aut *Carthaginensis* Concilii libros, nec in Pontificum Romanorum catalogo recensetur: atque tum eam ob caussam, tum quod principium eius non reperitur, eliminandus videbatur, nisi obstitisset, quod in Ecclesia lectio inde aliqua interdum delibatur, quæ ratio satis valuit ad congregationem in illius fauorem flectendam, multis antiquitus *Ieremiæ* partem habitum, eique apponendum affirmantibus.

Dignitas Synodi, Episcopi, qui Concilio aderat, in ius citatione, & sacrarum censurarum denunciatione violata.

In Congregatione die Veneris V. Martii habita, nunciatum est, Pensionarios Episcopi *Bitontini* congiarii annui solutionem *Romæ* flagitare; atque ob id non solutum, Episcopum coram *Auditore Rotæ* citasse, contendentes, vt excommunicationis aliarūque censurarum denuntiatione iuxta eius Curiæ stilum ad pecuniam eam pendendam cogatur. Episcopus ille sortem suam deplorans, ingenue confitebatur, pensionarios suos non iniuria quiritari, verum id non sua culpa fieri, qui necesse habeat, quamdiu Concilio intersit, sexcentos ad minimum aureos quotannis expendere; pensionibus autem detractis quadringentos tantum illi superesse, adeoque esse necessarium, vt ducentis exoneretur; vel aliūde subleuetur. Præsules tenuiores, in communi causa, operam ei suam libenter commodant, & facti indignitatem verbis ingentibus exaggerantes aiunt, rem esse ei cœtui probro-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

broſam, pati, vti Curiæ Romanæ administer cenſuris ſuis vtatur cōtra Antiſtitem, qui Concilio interſit: monſtri ſimile eſſe, vt hoc facto omnes intelligant Concilium haudquaquam eſſe liberum, ſplendori illius coronæ aliter conſultum ſatis nō eſſe, niſi Auditor ipſe *Tridentum* citetur, aut certe alia via facinus hoc nefandum ſic perſentiſcat, vt Synodo ſua conſtet dignitas. Alii porro ibant, iſtam penſionū impoſitionem plane damnantes. Æquum eſſe dicebant, & olim receptum, vt Eccleſiæ opulētæ tenues ſubleuent, caritate ſcilicet adducti, non vi adacti: ſed non eum in modum, vt ſibi ipſis neceſſaria adimant, eam enim *D. Pauli* Doctrinam. Verum, vt Antiſtites inopes de dimenſo ſuo, quod ipſis ſuſtentandis vix ſufficiat, cogantur demere, quod in diuites conferant, id quidē haud eſſe tolerabile, immo caput eſſe, de cuius reformatione in Cōcilio ſit agendum, rebus ad veterem & vſum vere Chriſtianum reuocatis. Sed Legati animis perluſtrantes, quam iuſtæ eſſent hæ querimoniæ, & quo tendere poſſent, vt animorum iſte timor reſideret, polliciti ſunt Romam ſcribere, quo tum lis hæc in iudicio conquieſceret, tum Epiſcopo non deeſſet, vnde in Concilio dignitatem tueretur.

Impoſitio penſionum Epiſcopis odioſa.

Congregatio habita die Hilariorum.

Facto à Theologis fine dicendi, dies menſis VIII. proximæ congregationi habendæ dictus, idq; extra ordinem, non tam vt decreto ſuper articulis, de quibus iam diſputatum erat, ſtabiliendo finis imponeretur, quam ad decorum ſeruandum; Patribus eo die, qui apud vulgum *Hilariorum* eſt, & feſcenninis feſtiuitatibus profanari ſolet, rebus ſeriis ac Synodalibus intentis. In ea de communi aſſenſu ſtatutum, vt traditiones eadem cum verbo Dei ſcripto authoritate eſſent.

III. diſtincta opiniones de forma catalogi librorum S. Scripturæ.

De contexendi autem librorum ſacræ Scripturæ catalogi forma III. diſtinctæ erant Theologorum opiniones, vna, ſingulorum librorum mentionem non faciendam: altera Cātalogum in III. ſeries diſtinguendum. Tertia, in eodem omnes catalogo, quippe qui eadem eſſent authoritate, ponendos. Mandatum itaque vt tres ſchedulę conficerentur, & in ſequentē congregationem ſinguli diligēter expenderent, quæ è tribus accipienda eſſet. Ea licet in diem XII. dicta, eo tamen die habita non eſt propter aduentum *Franciſci Toletani*, Oratoris Cæſarei, qui ab Imperatore *Didaco Mēdoza* febricitanti collega datus, vt Cōcilio adeſſet. Ei aduenienti Epiſcopi complures & Cardinalium familiæ obuiam iuerunt.

Franc. Toletanus Cæſaris Orator Tridentum venit.

Vergerius inquiſitoris calumnijs oppreſſus opem Concilij fruſtra implorat.

Eodem tempore *Tridentum* quoque venit *Paulus Vergerius* ſæpe nobis antea dictus, non tam Synodi augendæ ſtudio, quam vitandæ populi ſui offenſioni, quam aduerſus eum *Annibal Griſonius* Inquiſitor concitarat, ſterilitatis olearum, vinearum, & ſegetum ſuperioribus annis cauſa in eum tanquam hæreticum coniecta. Ille, cum nuſpiā propter inimicorum delationes pro dignitate poſſet conſiſtere, in Concilio opportunitatem expectabat ſui purgandi à calumniis monachi Inquiſitoris, qui illum pro Lutherano criminabatur, non in *Iſtria* ſolum apud ſuos, ſed etiam apud Pontificem, & Pontificis apud Venetos Legatum Epiſcopum *Beneuentanum*. Qua re audita,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

dicta, Legati nullum ei tanquam Præsuli in consessibus suis locum ante tribuendum putabant, quam Romam profectus apud Pontificem causam suam egisset, eiq; innocẽtiam suã probasset; grauius etiam aliquid in eũ decreturi, nisi veriti essent suspicionẽ inde Germanis orituram, quasi Conciliũ minus esset liberum. Itaque *Tridento*, vbi parum digne habitus, facessens, de *Iustinopoli* Episcopatus sui sede repetẽda capit consilium, tumultum illũ popularem resedisse existimans, verum cum *Venetias* peruenisset, ne eo reuertatur Pontificis Nuncius mandat, cui *Roma* perscriptum erat, vti *Vergerio* dica scriberetur. Exinde siue indignatione, siue metu perculsus, siue quid aliud esset, post paucos menses Italia discessit.

Vnde Episcopatu suo exclusus, ex Italia ad Rhætos migrat.

Die XV. tribus formulis, quas modo diximus, propositis, vnaquæque suos habuit propugnatores, tertia tamen à pluribus approbata. In sequentibus congregationibus de alijs articulis à Theologis disputatum, sed de III. præsertim de Latina sacræ Scripturæ versione multa fuit altercatio inter paucos, qui Latine optime, Græce vero mediocriter scirent, & alios qui nullà linguarum cognitione imbuti. F. *Aloisius Cataneus* asseuerabat, ad illius articuli determinationem nihil afferri posse magis appositum, aut horum temporum occasionibus magis accommodatum, quam iudiciũ Cardinalis *Caietani*, in Theologia celebratissimi, qui à pueritia huic studio deditus, mira ingenii fœlicitate, & labore indefesso inter sui seculi, & superiorum aliquot seculorum Theologos familiam merito duxit, qui in doctrina cedere, & quo edoceri, neminem eorum qui adsint Præsulum, aliorumue Doctorũ pudere debeat. Cardinalem hunc, cũ animo M.D.XXIII. Legatus in *Germaniam* proficisceretur, sedulo peruolutantem qua ratione, qui ab Ecclesiæ tramite exorbitassent, possent in viam reuocari, aut hæresiarchæ errorum conuinci, huic malo vnicum reperisse remedium, contextus sacræ scripturæ in ea lingua, qua primum fuit conscripta, intelligentiam ad literam. Eaque gratia, reliquũ vitæ suæ tempus, nẽpe totos XI. annos vni sacræ scripturæ studio impendisse; nõ Latina versione, sed ipsis fontibus, in veteri Testamento, textu Hebræo; in nouo Testamento, Græco, diligentia sua expositis & illustratis. Et quoniam nullam ipse earum linguarum cognitionem habebat in vtraque lingua peritorum operã adhibuisse, qui textum scripturæ verbum è verbo redderent, vt ex ipsius operibus in sacros libros scriptis apparet. Bonum illum Cardinalem dicere solitum, intelligere textum latinum, nõ esse intelligere verbum Dei, quod errare non potest; sed vocẽ interpretis erroribus obnoxiam. Ab *Hieronymo* verissime dictum, Donũ prophetandi, & libros sacrosanctos conscribendi proficisci à Spiritu Sancto: sed eosdem libros in aliam linguã transferre esse humanæ peritiæ opus, queribundusque vouebat ex animo, vti superiorum seculorum Doctores eã rationem retinuissent: tum enim hæreses Lutheranas locum non fuisse habituras. Addidit *Cataneus*, nullam trãslationem posse probari, nisi repudiato Canone, *vt Veterum* d. IX. qui censet, veteris Testamenti *fidem de Hebraeis voluminibus*

III. articulus de Sacra Scriptura versione.

Illustre Card. Caietani de sacri contextus veritate, & versionis incertitudine iudicium.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Cataneus editionem aut interpretationẽ vulgatam à Synodo emendatã cupit.

minibus examinandam; noui vero, normam græci sermonis desiderare. Qui vnicam interpretationem pro authentica agnoscat, ei *D. Hieronymum*, aliosque omnes interpretes; damnandos, ea enim semel agnita, nullum esse aliarum, quæ non sunt authenticæ, vsum: frustraque incerta atque infirma proferri, debellandis hostibus, vbi firma habentur, quæque certam spondeant victoriam. Illud cum *D. Hieronymo* & *Caietano* pro comperto tenendum, nullum esse interpretem, qui non possit errare, quãtamcumque adhibeat industriam, ne ab originali deflectat, neque minus certum, si Sancta Synodus vnam aliquam interpretationẽ ad genuinum contextum examinare & emendare contendat, Spiritum illum Sanctum, qui in rebus fidei Synodis præsidere solet, Patribus Concilij in eo opere sic adfuturum, vt ab errore non sit metuendum: atque eiusmodi versionem sic examinatam, ac probatã, pro authentica meritissimo habendam. Se vero non ea esse confidentia, vt absque istiusmodi examine versionem audeat approbare, aut Spiritus S. præsidium sibi polliceri, nisi Sancta Synodus ita statuat: maxime, quod in Apostolorũ Cõcilio sedulam disquisitionem præcessisse obseruet. Verum cum hoc opus, hic labor annorum Decades requirat, neque temere suscipiendus sit, sibi quidem cõsultissimum videri, res eo, quo mille ac quingentis annis fuerunt, statu relinquere; atq; vt Latinæ versiones ad originalium contextuum veritatem probentur, tanquam ad Lydium lapidem.

Dissertatio Theologorum in contrarium, vulgatam versionem esse authenticam.

At Theologorum pars maior contradisserebat, eam versionem, quæ retroactis temporibus in Ecclesijs lectitata, & in scholis recepta fuisset, pro diuina, authenticaq; in omnibus sui partibus necessario habẽdam: alioqui victas manus Lutheranis dari, atq; infinitis hæresibus perpetuisque per orbem Christianum tumultibus ianuam aperiri. Doctrinam enim Sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ, aliarum omniũ magistræ, à Pontificibus Romanis, & scholasticis Theologis in aliquo sacræ Scripturæ loco, magna sui parte esse fundatam, potestate vero vnicuique facta in loci eius versionem inquirendi, vtrum probra sit nec ne, vel cum aliis interpretibus, eam comparando, vel contextu Hebræo & Græco consultis; tum nouos hosce Grammaticastros omnia interturbaturos, sibi solis iudicium & arbitrium in rebus fidei arrogaturos: denique in vicem Doctorum Theologiæ & Canonici iuris, ad dignitates Episcoporum, & Purpuratorum patrum, præ aliis omnibus, literatores hosce assumendos. Præterea, non esse, quod Inquisitores in Lutheranorum prauitatem vltra inquirant, nisi Hebraice & Græce calleant. Reos enim protinus responsuros, in contextu non ita se habere; aut versionem parum esse fidelem. Ita, dum grãmatista quilibet nouitates suas, cerebrique deliria, vel malitiose, vel propter Theologiæ ignorationem pro fidei dogmatis venditat, eaque dummodo linguarum vel apice vno grammatico confirmentur, perbene fundata putat, nullum controuertendi finem facturos. Neque nunc obscurum cuiquam esse, ex quo *Lutherus* Biblia transferre cœperit, quam multiplices ac pugnantes versiones prodierint, ad

perpe-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

perpetuas tenebras merito suo damnandæ: quã sæpe ille idẽ *Martinus* trãslationes suas immutauerit, vt nulla Bibliorum versio denuo excusa sit, sine insigni aliqua mutatione, nõ vnius alteriusue, sed centum vna vice locorum, quæ quidem licentia si vniuersè permitteretur, futurum, vt Christiani, quid credendum sit, non intelligant.

Quippe Spiritus instinctu conscriptam.

His rationibus multorum cum applausu exceptis, alii addebant, cum Diuina prouidentia scriptum authenticum dederit Iudæorum Synagogæ, & testamentum nouum authenticum Græcis, de Ecclesiæ dignitate plurimum derogare, qui credat Romanam Ecclesiam, Deo cæteris magis dilectam, absque beneficio tam singulari relictam: imo dubium non esse, quin idem ille Spiritus S. qui libros sacros dictauit, eam etiam trãslationem sacrorum librorum, quæ ab Ecclesia Romana accipienda esset, dictauerit. Nonnullis arduū videbatur, Prophetam aut Apostolum dicere, qui librum modo transtulisset: eoque assertionem eam temperandam putarũt hac mitigatione, si spiritu Prophetico aut Apostolico esset præditus, certe spiritu, qui non longo interuallo proximus esset, haud dubie inflatus. Quod si quis Diuini spiritus instinctũ non nisi grauate interpreti concedat, Concilio tamen eundem neutiquam denegãdum; adeoque post vulgatam editionem approbatam, & anathema contra eos intentatum, qui eam pro authentica minime habent, errorum omnium fore expertem, non vi spiritus illius, qui versionem conscripsit, sed virtute Spiritus Synodi, qui pro authentica eam approbauit.

Saltem approbante eam Synodo.

Isidorus Clarus Brixianus, Abbas Benedictinus, in hoc studio apprime versatus, narratione historica opinionem hanc hominum animis eximere conatur, affirmans in Ecclesia primitiua permultas fuisse Græcas veteris testamenti translationes, quas distinctas in sex columnas, Origenes collegit in vnum volumen. Harum præcipuuam vocari *Septuaginta*, ex qua variæ in linguam Latinã versiones petitæ, queadmodum è Græcis noui Testamenti libris variç etiã desumptę; inter quas ea, quæ vocatur *Itala*, est maxime recepta, in Ecclesia legi solita, & à D. *Augustino* præ cæteris omnibus approbata: sic tamẽ vt procul dubio cõtextus græci sint præferendi. D. vero *Hieronymum*, linguarum, vti omnibus compertum est, callentissimum, cum obseruaret veteris testamenti versionẽ à veritate Hebraica deflectere, partim interpretis Græci, partim Latini vitio, vnam è lingua Hebraica immediate petitam edidisse, & alteram noui testamenti versionem ad veritatem Græci contextus emendasse. Eam trãslationem, propter nominis celebritatem, qua tum tẽporis erat *Hieronymus*, à permultis acceptam fuisse, ab aliis vero errorum antiquitatis tenacioribus, & à nouitate magis alienis, aut (vt ille dolens querebatur) gloriæ suæ æmulis reiectam ac repudiatam, verum victa post aliquot annos inuidia, illã *Hieronymi* versionẽ à Latinis omnibus acceptam, sic vt vtraq; in vsu esset, vetus & noua vulgo nuncupatæ. D. *Gregorium* scribentẽ ad *Leandrum* in *Iobi* Historiã, testari, Sedem Apostolicam, vtramque recepisse; se vero in illius libri expositione, nouam, quod ad Hebraicũ con-

Contra disputatur nullã versionem cõtextui originali æquiparandam.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

contextum proxime accederet, sibi sequendam delegisse; in citationibus autem locorum interdum hanc, interdum illam versionem adferre, prout ad propositum suum alterutra maxime faciat. Sequutis temporibus è duabus his vnam factam, partim nouam, partim veterem, pro occasionum varietate; cui nomen inditum Editionis vulgatæ. Psalmos omnes dicebat esse veteris versionis, quod, cum in templis quotidie decantarentur, mutari non possent. Prophetas omnes minores, nouæ: maiores, ex vtraque permistos. Esse certissimum, diuina hęc omnia voluntate ac destinatione accidere, sine qua nihil succedat, neque tamen ideo dicendum, peritiam, supra humanam hic interuenire. *D. enim Hieronymum* palam profiteri, nullum interpretem Spiritu Sancto afflante locutum. Cum autem editio quam præ manibus habemus; magna parte illius sit, nimium esse, Diuini Spiritus adminiculum ei tribuere, qui affirmet & cognoscat eundem sibi deesse. Ideo nullam translationem, cum sacro contextu lingua originali æquiparandam. Quamobrem in hac se esse opinione, editionem vulgatã aliis omnibus anteponendam; approbandamque, modo ad textum originarium corrigatur: ea vero emendata, vt & aliæ omnes extinguantur, & ne quis aliam in posterum edat, seuero edicto prohibendum. Sic omnia incommoda ex nouis interpretationibus profecta, quæ acri iudicio viri in congregationibus obseruarunt, & reprehenderunt, breui tempore desitura.

Vulgatam vero è duabus, veteri & noua concinnatam.

Ideo neque de Spiritus afflatu gloriari posse.

Et emēdationem necessario requirere.

F. *Andreas Vegius* Ordinis Franciscanorum, medium inter istas opiniones iter calcans, Hieronymi quidem sententiam probabat, dotem interpretis, non esse spiritum prophetiæ, aut aliud donum speciale diuinum, quod efficiat vt ille errare nō possit in interpretando, laudabat item eiusdem, & simul D. Augustini opinionem, de trãslationibus ad contextus in lingua originali emendandis: sed addebat, cum his opinionibus nō pugnare quod dicitur, Ecclesiã habere editionem Latinam vulgatam pro authentica. Id enim hoc sensu accipiendũ, in ea versione nullum esse errorem fidei aut morum; non autem intelligendum de singulis apicibus, & propriis verborum enunciationibus: quod fieri non possit, vt omnes vnius linguæ voces migrent in aliam absque significati cum restrictione, tum extensione, & sine metaphora aliisq; figuris. Editionem certe vulgatam spatio mille annorum, ac supra ab vniuersa Ecclesia examinatam, eo tempore compertũ, nullum inibi aut in fide, aut moribus esse errorē: hoc loco & numero in priscis illis Conciliis habitam & receptã: eodem pretio hoc seculo habendam, approbandamque. Posse quidem eam dici declarariq; authenticam hac mēte, vt cuiuis fas sit eam legere sine periculo; non vt diligentiores quique per eam vetentur è fontibus Hebraicis & Græcis sitim suam explere: sed vt tot integræ translationes, quæ confusionem in Ecclesia pariunt, arceantur.

Vtriusque opinionis cōciliatio.

Circa articulum de sensu Sacræ scripturæ, doctrina à Cardinali Caietano olim tradita, diuersimodi sermonibus dedit occasionem. Ille enim docebat, quod ipsum facto quoque comprobauit, nouum aliquem scripturæ sen-

Articulus IV. de scripturæ sensu.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

sensum, quando cum textu concordat, & neque cum aliis scripturæ locis, neque cũ fidei doctrina pugnat, reiiciendum non esse, vtcumque torrens Doctorum ad alium sensum confluat. Deum enim scripturæ sensum solis priscis Doctoribus non alligasse. alioqui nihil aliud aut huius æui, aut posterioris scriptoribus relictum, quam vt ab aliis scripta exscribant in suos libros. Quam Caietani opinionem Theologorum Patrumque alij probabant, alij impugnabant.

Tyrannidẽ videri, Theologos Doctorum prisci aui interpretationibus astringere.

Horum primis tyrannis quædam spiritualis videbatur, interdicere fidelibus, ne ingenij sui vires exerceant pro modulo donorum, quæ Deus iis elargitus est: neq; id aliud esse, quam vetare, ne talentum à Deo concessum in mercimonium spirituale, vti decebat, erogetur. Contra, homines ad sacrarum literarum lectionem quibusuis illecebris prolectãdos, quibus, qui voluptatem eam auferat, quam nouitas afferre solet, omnibus odiosas & inuisas redditurum; eamq; coactionem in angustias, facile studiosos inuitaturam, ad animum aliis scientiarum generibus applicandum, & à sacris literis auertendum, adeoque ad omnem pietatis curam studiumque abiiciendam. Istam spiritualium donorum varietatem ad Ecclesiæ perfectionem pertinere. Imo legendis veterũ Patrum scriptis non modo magnam opinionum diuersitatem, verum contrarietatem quoque conspici; sed quæ cum arctissima charitate sit coniuncta. Quorsum autem huic seculo non eadem libertas permittatur, quam superioribus seculis homines magno spiritualis boni prouectu retinuerunt? Scholasticos Theologos, etsi de sacrarum literarũ sensu non cõtrouertant, crebra tamen & non minus periculosa inter se de religionis capitibus fouere dissidia. Itaq; satius esse imitari veteres, qui Scripturæ interpretationem angustis finib. non concluserunt, sed liberam reliquerunt.

Arguitur contra, expositionum multiplicitate popularem augeri licentiam.

Qui contrariam sententiam tuebantur, differebant licentiam popularem maiorem in Ecclesiam perturbationem inuehere, quam ipsam tyrannidem: ideoq; his presertim temporibus effrænata hominum ingenia cohibenda; alioqui nullum fore contentionum finem. Priscis quidem seculis permissum in sacræ Scripturæ libros commentarios scribere, necessitate id postulante, quod paucæ essent expositiones Bibliorum; & nullo, sicuti hoc sæculo, impendente turbarum metu ab hominib. vitæ sanctimonia, ingeniiq; moderatione spectatis. Scholasticos igitur Theologos, cum viderent nullam esse in Ecclesia aliarum interpretationum necessitatem, & Scripturam non modo sufficienter, sed etiam copiose explicatam, aliã rerum sacrarum tractandarum rationem iniuisse: cumq; viderent homines ad disputandum suopte ingenio procliues, satius duxisse, distinere eos potius excutiendis *Aristotelis* effatis & rationibus, atq; interim verbo Dei cultum & reuerentiam debitam conseruare; cui plurimum decedat necesse est, quãdo illotis vulgi manib. tractatur, aut curiosis, tanquam materia exercitandis ipsorũ ingeniis, propinatur. Atque hæc sententia eo confidentiæ processit, vt F. *Ricardus de Mans* ordinis Franciscanorum non erubesceret dicere, fidei do-

Ferreum os Monachi, fidei dogmata, non ex scriptura,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

gmata opera Scholasticorum in præsens sic esse enucleata, vt in posterum ex scriptura ea addiscere nihil esset opus. Eam olim in Ecclesia legi, & in scholis addisci solitam ad populum instituendum. nunc vero in Ecclesia lectitari, vt orare doceat solum, qui vnicus debet esse illius vsus, non autem vt addiscatur. atque eum esse cultum ac venerationem à singulis verbo Dei debitam. Illud vero omnino prohibendum, ne quis discendi studio scripturam legat, nisi qui in Theologiæ Scholasticæ doctrina prius sit institutus. apud eos enim qui in sacris literis versantur, Lutheranos maximos facere progressus. quæ sententia fautores etiam suos habuit.

Sed ex scriptis Scholasticorũ addiscenda asseuerant ii.

II. Mediæ opiniones superiorib. cõciliandis.

Inter has opiniones duæ mediæ incedebant; vna, Sacræ Scripturæ intelligentiam, non ad solos Patres restringendam; quod illorum sensus, vt plurimum sint allegorici, rarenter autem literales. qui vero literam sequuntur, sæculo suo se accommodant; sic vt ea expositio ætati nostræ minime quadret. Scite enim dictũ à *Cardinali Cusano*, præstantis doctrinæ & probitatis viro, scripturarum intelligentiã tempori aptandam, easq; secundum morem vsitatum exponendas. eo mirum non videri, si Ecclesiæ vsus eundem scripturæ locum diuersimode diuersis temporibus interpretetur. Neq; alio sensu accipiendum vltimum Concilium *Lateranense*, quando statuit scripturam secundum Doctores Ecclesię, aut sicut longa consuetudo approbauit, explicandam. Concludit, nouas expositiones non vetandas, nisi cum à sensu sæculi dissentiunt.

Prior sententia, nouas expositiones non vetandas, quæ à vulgato seculi sensu nõ abeunt.

At *F. Dominicus Soto* Dominicanus materiam fidei ac morum ab aliis omnibus distinguens, dicebat in illa sola æquum esse vt ingenia omnia intra limites iam positos cõtineantur: in aliis vero nihil esse incommodi cuiq; permittere, vt salua pietate charitateq; in suo abundet sensu. Nõ fuisse Patrum mentem, ipsorum imitandorum necessitates aliis imponere, nisi in iis, quę necessario credenda, agendaq; essent. Neque decretum Pontificib. Romanis, quoties in Decretalibus suis aliquem Scripturæ locum in vnum sensum interpretantur, eum in Canonem ita referre, vti fas non sit ea verba in alium sensum accipere, etiamsi ratio id suadeat. Ea quoque mente fuisse *D. Paulum*, cum dixit vtendũ prophetia, hoc est, Scripturæ interpretatione secundum rationem fidei, id est, facta interpretationis ad articulos fidei relatione. absque qua distinctione fuisset, in grauia incommoda itum esset, propter contrarietates, quæ in diuersis expositionibus veterum Patrum reperiuntur; quarum vna alteri refragatur.

Altera sententia, interpretationes permittendas quæ cum norma fidei & morum non pugnant.

His tametsi propositis difficultatib. in congregatione Patrum de consensu prope omnium probata editio vulgata, in Præsulum animos vehementi inde impressione facta, quod diceba-tur, Grammaticos Episcoporum ac Theologorum instituendorum potestatem sibi arrogaturos. Et quamuis nonnulli affirmarent, satius esse propter rationes à Theologis allatas, caput illud in præsens omittere, secus tamen decretum est: Illudque propositum, vt editione hac iam approbata, Synodus vellet iubere eam prælo committi & emendari, atq; exemplar

Editio vulgata pbatur, eiq; emendanda sex de communi assensu assignantur.

aliquod

Paulus 5. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

aliquod efformari, iuxta, quod excuderetur. De cōmuni igitur assensu delecti sex, qui emendationi sedulo incumberent, vt ante exitum Concilij in lucem prodire posset, reseruata interim facultate augendi numerum correctorum, si ex ijs qui essent venturi, quis inueniretur ad eam prouinciam capiendam idoneus.

Card. Paciecti de IV. articulo suffragiū; in quod omnes eunt.

Verum cum ad suffragia super quarto articulo ferenda ventum esset, Cardinalis *Paciecus* dixit Sacram Scripturā à tot tamque præclaris eruditione & probitate viris explicatam, vt nihil addi possit, hæresesque omnes inde natas, quod Scripturæ noui sensus affingantur. Esse itaque necessarium petulantiam ingeniorum nostri sæculi retundere, & efficere, vt antiquis Patribus & Ecclesiæ se regendos permittant: quod si alicui singularis spiritus oboriatur, cogendum eum vt sibi sapiat, neque animi sui sensu euulgato aliis negotium facessat. Atque in eam sententiam ab omnibus pene itum est.

Articulus V.

Congregatio habita die XXIX. in V. articulo fuit consumpta, Theologis nihil definientibus, sed ad voluntatem Synodi, cuius est sanctiones condere, rem referentibus: patribus etiam in incerto fluctuantibus. Videbant enim, si anathema in Decreto omnino omitteretur, decretum illud non esse fidei, & ordinem non ita pridem institutum, de duobus capitibus fidei ac morum simul tractandis, in ipso statim principio infringi. Rursus vnumquemque hęreseos damnare, qui editionem vulgatam Bibliorum in peculiari aliquo loco, atque eo forsitan non ad eo magni momenti non admittat, aut qui præ iudicij imbecillitate aliquod cerebri sui commentum super Scripturæ loco in publicum emittat, nimis arduum strictumque videbatur.

Priori Sessionis huius decreto Anathema apponitur, posteriori nullum.

Post multam ergo disceptationem hoc temperamentum adhibitum, vt primum Decretum formaretur, atque in eo, ea modo comprehenderentur, quæ libros sacræ Scripturæ & traditiones spectant, & propterea illud anathemate confirmaretur. Dein vt in secundo decreto, quod ad reformationem pertinet, omisso anathemate ea solum contineantur, quæ Scripturæ editionem, eiusque sensum tangunt, quo decretum illud tot ineptis & absurdis interpretationibus medeatur.

Abusus plerique verborum S. Scripturæ: quorum primus in incantationibus.

Præter hunc abusum restabant alij quorum magnam manum collegerāt, vt est ingenium humanum, natura sua debile & superstitioni deditum, oppido quam procliue ad abutendum rebus sacris, non solum præter, sed etiam contra id, ad quod à principio instituta fuerunt. De incantationibus primo loco dictum, quibus sacra verba adhibentur, tum in thesauris reperiendis, tum in rebus lasciuis ac voluptuosis patrandis, tum in illicitis impetrandis: iisque malis tollendis proposita remedia. Ad hoc incantamentorum caput referebant nonnulli Euangelia secum deferre, aut sacrosanctum Dei nomen vsurpare, vel præuertendis curandisue ęgritudinibus, vel malis & infortuniis auerruncandis, vel reb. prosperis procurandis, nec minus impiū, ad hos ipsos effectus producendos eadem legere, aut in chartas reponere, addita temporum obseruatione. Tum his adnumerabant celebrationē Missa-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc.1.

Missarum in quibusdam regionibus super ferro ignito, super aquis feruentibus, aut frigidis, aliisque purgationũ vulgarium modis: & Euangelij recitationem super armis, vt iis aduersus hostes nocentioribus vtantur. Item incantationes canum ne mordeant, serpentum ne lædant, aliorumque animalium agris, satisue noxiorum, etiam tempestatum, & similium, quæ sterilitatem terris important. Quæ quidem omnia, tanquam rerum sacrarum impios abusus, plerique non damnanda modo & vetanda, sed seueriter castiganda censebant. Neque deerant tamen qui contra dissererent, & quæ illi velut impia ac superstitiosa damnabant, horum quædam non tolerabilia solum, minimeque damnanda, sed licita, pia, ac religiosa contenderent, nec dissimilis controuersia fuit de verbo Dei diuinationibus & sortilegiis adhibendo, cum schedulæ extrahuntur inscriptæ versibus sacræ Scripturæ, aut vero aperto Bibliorum libro euentus obseruantur. Omnium sententiis damnatum sacræ Scripturæ verbis vti in famosis libellis, & criminosis scriptis: etiam sermo habitus de tollendis Romæ Pasquinatis, qua in re affectum suum comprimere ægre potuit Cardinalis *Montanus*, dum remedium vehementius vrget, qui ipse licet ingenio liberrimus, atque ad vrbanitatem à natura compositus, aulicorum tamen dicteriis sæpenumero offendebatur. Omnes vno ore dicere, verbum Dei non posse tanta, quanta ei debetur haberi reuerentia: ideo nec satis decore adhiberi laudandis hominibus quantumuis excellentibus, etiam Principibus aut Præsulibus; & in genere omnem eius in rebus inanibus vsum esse crimini affinem: sed Concilium ea re non distinendum, quod non ea gratia conuocatum sit, vt defectibus omnibus prospiciat. Neque vero absolute prohibendum, ne verba sacræ Scripturæ ad res actionesque humanas applicentur. Diuum enim *Antoninum* in Historia sua neque Legatos Siculos damnasse, qui à *Martino IV.* Pontifice in Consistorio admissorum veniam suppliciter petentes, Legationem suam Scripturæ verbis tertium iteratis exposuerunt, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miserere nobis*: Neque Pontificis responsionem, qui totidem vicibus replicauit illud, *Aue Rex Iudæorum, & dabant illi alapas*: Lutheranos itaque malitiam suam prodere, dum Episcopum *Bitontinum* reprehendunt, quod pro concione in Consessu publico diceret de ijs: qui Concilium non agnoscerent, illud posse vsurpari, *Papa lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Tot congregationes in hoc consumebantur, tantumque augescebat abusuum numerus, & remediorum propositorum infirmitas tam liquido apparuit, vt communis opinio huc inclinaret, peculiarem abusuum mentionem non esse faciendam, neque ad remedia idonea, aut pœnas particulares descendendum: sed verbis generalibus prohibendos, & pœnas Episcoporum arbitrio permittendas. De corruptelis quoque Typographiæ multo sermone non erat opus; cunctis sentientibus frænum typographis imponendum, iisque vetandum, ne sacrum quid prius excudant, quam publice approbetur, huic vero rei illud

Quorundã abusuum vindices & assertores.

Alius abusus in famosis libellis.

Item in hominibus laudandis.

Verba Scripturæ ad actiones ciuiles detorta.

De abusu Typographiæ.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

aliud sufficere, quod vltimo Concilio Lateranensi esset decretum.

Inter fratres Regulares & Prælatos de legendi prædicandiq; munere grauis controuersia.

Verum de lectionibus & prædicationibus magnæ statim obortæ controuersiæ. fratres enim *Regulares*, tam Pontificum priuilegiis, quam continuata CCC. annorum possessione sibi solis palustram hanc vendicantes, in qua tamdiu desudassent, in ea retinenda neruos omnes intendebant. Præsules vero, quod proprie sui esset muneris, id à fratribus occupatum, sibique ademptum affirmantes, in integrum restitutionem postulabant. Atque cum hic certamen cerneretur non de opinionibus, sed de emolumentis, ab vtrisque præter rationes effectis etiam adhibitis; & periculum esset, ne fieret per hæc dissidia, vt in Consessu nihil statueretur, Legati ad aliam Sessionem hæc duo capita reiicienda censuerunt. Interea iuxta ea in quæ assensum erat, decreta duo cōficiuntur, & in vltima congregatione recitata approbantur, adiectis, ad caput de editione vulgata, nonnullis exceptionibus. In fine autem congregationis Cardinalis *Montanus*, omnium doctrina prudentiaque summopere collaudata, monuit eos, vt in publico Consessu decoro religiose seruato, vnum cor, eandemque animam ostenderent, rebus controuersis iam ante in congregationibus satis superq; exagitatis. Cardinalis quoque *Sanctæ Crucis* finita congregatione, iis, qui vulgatæ editioni refragabantur, in vnum vocatis significauit, nullam ipsis esse querimoniæ causam, cum libertas relicta esset tum editionis illius emendandæ, tum ad cōtextus primigenios recurrendi: neq; aliud vetitum, quam errores fidei ei tribuere, quorum nomine plane foret reiicienda.

Sessio IV. Decreti prioris summa, de Canonicis Scripturis.

Iam octauo die Aprilis, qui Consessui destinatus, Missam Spiritus S. celebrauit *Saluator Alepo* Archiepiscopus *Turritanus* in *Sardinia*, concionatus est *Augustinus Aretinus*, Generalis Seruorum; post sumpta autem indumenta solemnia, & litanias, precesque peractas, decreta legit ille ipse Archiepiscopus. Primi Decreti hæc summa fuit: *Synodum proponentem sibi ante oculos cōseruationem puritatis Euangelij, quod Prophetæ promiserint, Christus ipse promulgauerit, Apostoli deniq; salutaris omnis veritatis, morumq; disciplinæ fons prædicauerint: simulq; perspicientem, veritatem hanc & disciplinam contineri libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ab Apostolis acceptæ ab ipsius Christi ore, & à Spiritu sancto dictatæ, quasi per manus traditæ Ecclesiæ sunt: Orthodoxorum Patrum exemplo, omnes libros tam veteris, quam noui testamenti, necnon traditiones tam ad fidem, quam ad mores spectantes, ab ore Christi profectas, vel à Spiritu Sancto dictatas, & in Ecclesia Catholica cōtinua successione conseruatas, pari pietatis affectu & reuerentia suscipere.* Dein sacrorum librorum indice adscripto, infert: *Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerant, & in veteri vulgata editione habentur, pro sacris & Canonicis non susceperit; quive sciens & prudens ante dictas traditiones contempserit, anathema esse.* Id ideo fieri, *vt omnes intelligant, quibus fundamentis, in confirmandis dogmatis, & instaurandis in Ecclesia moribus, Synodus sit vsura.*

Decreti alterius summa, de editione & vsu sacrorum librorum.

Secundi itē Decreti hæc fuit summa. *Vulgatam editionem Bibliorum, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionib. pro authentica haben-*

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

dam; neminiq; vt eam prætextu quouis reijcere audeat, præsumendum. Sacram Scripturam, contra eum sensum, quem semper tenuit Sancta mater Ecclesia, aut cōtra vnanimem consensum Patrum, minime esse interpretandum; etiā si huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forēt. Qui contra fecerint ab Ordinariis puniendos. Eam ipsam veterem & vulgatam editionem quam emendatissime imprimendam. Vt nulli liceat libros de rebus sacris sine nomine authoris aut imprimere, aut vendere, aut apud se retinere, nisi ab Ordinario prius fuerint probati, eaq; approbatio in fronte libri authentice appareat sub pœna anathematis, & mulcta in Canone Concilij nouissimi Lateranensis apposita. Vt nemo audeat Sacræ Scripturæ verba vsurpare ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, incantationes, diuinationes, sortes, & libellos famosos: vtque omnes huius generis temeratores ad Episcoporum arbitrium coerceantur. proxima tandem Sessio in XVII. Iunij diem indicitur.

Franc. Toletani Oratoris Cæsarei in Synodo oratio.

Aderat tum temporis *Franciscus Toletanus Cæsaris* Legatus, cuius, & alterius item Oratoris *Didaci Mendozæ* absentis mandatum à Secretario Concilij lectum. Ille cum Patres Imperatoris verbis principio salutasset, subiunxit: Omnibus esse compertū, *Cæsarem* nihil Imperatorio fastigio ducere dignius, quam Christi gregem non solum ab inimicorum iniuriis ꝓtegere, sed tumultibus etiam & seditionibus liberare: eoq; periucundum accidisse *Cæsari* eum diem, quo Conciliū Pontifex inchoauit. Quam occasionem rei bene gerendæ, potestatis authoritatisq; suæ fauore prosequi cū decreuisset, è vestigio *Mendozam* eo misisse; quod ille valetudine ne mun⁹ legationis obire posset, impediatur, se collegam datum esse. Hoc nunc solum superesse, communibus vt votis Deum obsecrēt, Concilium vti fortunare dignetur; atque, quod est rei caput, hāc Pontificis & *Cæsaris* cōsensionem perpetuam esse velit, ad Euangelicam veritatem confirmandam, pristinam puritatem Ecclesiæ restituendam, & lolium, aliaq; noxia ex agro Dominico euellenda. Responsum à Legatis Cōcilij nomine, ipsius aduentū esse Synodo pergratum, tum ob cultum eū, quem *Cæsari* debeant, tū ob fauorem, quem ipsius verbis Concilio promittat. Etiam ipsius personam se animitus amplecti, de cuius synceritate & religione plurimū confidant; & mandata *Cæsaris*, prout æquum est, admittere. Dolere sibi valde de collegę ægritudine; sed de *Pontificis* & *Cæsaris* cōcordia Deo gratias agere, eumq; obtestari, vt præclaros vtriusq; conatus, ad Christianæ religionis incrementum & Ecclesiæ pacē secundet. His solita ceremonia peractis, sessio illa finē habuit: cuius Decreta derepente Romā missa, & non multo post typis commissa.

Synodi responsum.

Germanorum de Sessionis decretis iudicium.

In *Germaniam* vbi peruenere, magnā sermonibus materiam suppeditarunt. Nonnullis audax incœptum videbatur, V. Cardinales, & XLVIII. Episcopos, præcipua religionis capita hactenus indecisa, leui brachio definire, authoritate Canonica libris antea incertis & Apocryphis data, translatione, quę à textu originario deflectit, authentica facta; modo etiam præscripto ad quem sensus verbi Diuini sit extendendus, aut restringendus. In his tamen Præsulibus non temere reperiri aliquem præcellētis doctrinæ

Item de his qui Decretorum auctores.

laude

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

laude insignem. Leguleios esse aliquot, in iuris professione doctos, sed religionis non admodum intelligentes. perpaucos Theologos, eosq; eruditione infra vulgus Theologorum. Plerosq; omnes Nobiles, aut Aulicos. Ex iis qui sint aliqua dignitate, aliquos esse titulares tantum, sed Episcopos magnam partem esse ciuitatum adeo minutarum, vt si quisq; populum cui præest, referat, vix omnes millesimam Orbis Christiani partem repræsentẽt. Sed è *Germania* præsertim ne vnum quidem adesse Episcopum, vnicumve Theologum. In tanto numero ne vnũ quidem potuisse reperiri? Cur ex iis qui colloquio interfuerunt, & capita controuersiarũ melius aliis intelligãt, nemo vnus ab Imperatore adesse iussus? Inter Præsules *Germaniæ* vnũ Cardinalem *Augustanum* Procuratorem misisse, eumque non Germanum, sed Allobrogem. Procuratores enim Cardinalis & *Electoris Moguntini*, audita Principis sui morte, ante duos menses discesserant.

Decreti partem de traditionibus esse imperfectam.

Alii dicebãt ea, quę definita essent, non tanti esse, quanti videbantur, momenti. In capite enim de traditionibus, quod erat præcipuũ, nihil tanto dignũ hiatu decretum. Cui enim bono iuberi traditiones ab Ecclesia, recipi, nisi simul ostendatur, quæ traditiones sint recipiendæ, aut earum internoscendarum ratio aliqua proponatur? Deinde, non tam præcipi decreto de iis recipiendis, quam vetari ne quis sciẽs prudẽsq; eas aspernetur: adeo vt qui reuerenter ac modeste omnes reiiciat, Decretũ infringere non videatur. Nec deesse inter Romanæ Curiæ asseclas, qui nec Diaconissarum ordinationem admittãt; nec populo ministrorum electionem permittant; quam institutionẽ Apostolicam supra octingentos annos in Ecclesia continuatam constat: neque ipsam calicis communionem, licet à Christo institutam, ab Apostolis commendatã, ab vniuersa Ecclesia ante ducentos annos semper pie obseruatam, & adhuc ab omnibus Gentibus Christiani nominis, nisi à Latina firmiter retentam, quam nisi Traditionem agnoscant, quid aliud eo nomine sit indigigitandum, non liquere. Quod vero editionem vulgatam pro authẽtica declarẽt, cum propter exẽplarium varietem, quæ ea sit, non satis intelligatur, rem nihilo magis factam habere. Sed qui istud obiectabant, nesciebant, scilicet, à Concilio iam designatos, qui vnum exemplar emendatum pro vera editione vulgata stabilirẽt, quod quidem cur effectum non sit infra suo loco memorabitur.

Et Decreti alterum de Editione vulgata.

Põtifex ad res Concilij serio animũ applicans Legatis III. iniungit agẽda.

Iam Pontifex, cum *Romæ* Consessus Decreta conspicatus esset, rerum tractatarum grauitate considerata, cum animo suo statuit Concilij negotium pensius habere, quam hactenus habuisset. Itaque aucto Cardinalium & Præsulum numero, quibus *Romæ* inspectionem & curam rerum Concilij demandarat, de ipsorum sentẽtia Legatos suos de tribus rebus monendos censuit. Primum, ne in posterum decretum vllum in consessu promulgarent, priusquam illud sibi *Romæ* communicassent: atque vtcumque nimia cunctatio in procedendo esset vitanda, cauendam certe multo magis festinationem; per q̃ fieri posset, vt, & de rebus non satis consultis, & concoctis

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

aliquid statuatur; & tempus vix suppeteret, ad mandata de eo, quod in Concilio proponendum, deliberandum, concludendumq; esset, Roma accipienda. Deinde, ne in capitibus non controuersis tempus consumant, quod vltimo cõsessu fecisse videbantur, de iis differentes, de quibus, quod principia sint indubitata, inter omnes conueniat. Deniq; ne vnquam, quacunq; de causa, ad disputationem de authoritate Papæ veniatur.

Legati ad singula accurate respondent.

Quibus Legati respondent, se ad ipsius iussa patranda paratissimos. Sibi tamen videri non leuem inter Catholicos & Hæreticos de rebus definitis esse controuersiam. aliqua enim vtriusq; Testamenti scripta à tertio Concilio *Carthaginensi*, ab *Innocentio I.* & *Gelasio*, & in VI. *Synodo Trullensi*, & à Concilio *Florentino* recepta, ab Hæreticis in dubium vocari: atque quod est deterius, à quibusdam Catholicis & Cardinalibus. Præterea, Traditiones non scriptas à Lutheranis oppugnari, quas summa ope abolere nituntur; hoc posito, omnia quæ sunt ad salutẽ necessaria, esse verbo Dei scripto comprehensa. Quamobrem, vtcunq; duo hęc capita sint principia, esse simul cõclusiones: idq; & maxime controuersas, & ex omnibus, quæ in Synodo determinandæ sint, cõsideratione dignissimas. Hactenus quidem nullam occasionem oblatam loquendi de authoritate Pontificis, aut Concilii, nisi vbi de titulo Synodi actum, vt ei adderetur, *Ecclesiam vniuersalem repræsentans.* Quam additionem licet multi adhuc flagitant, sibi tamen decretissimũ esse, eam quãtum potest, declinare. Quod si cedere cogantur, hoc saltẽ instanter petituros (quod negatũ iri non existimant) vt modus repræsentationis exprimatur, nempe mediãte capite suo, non aliter: vnde accessio potius quam iactura speratur. Cæterum, cum ex certissimis indiciis obseruent plerosq; omnes è Synodo maxima Pontificem prosequi reuerentia; quamdiu inter illum qui caput est, & corpus Concilij vnio permanebit, quod eousque expectandum est, dum in reformatione stabilienda consentiunt, nullam esse causam cur animo securo non sit, aut de authoritate sua quæstionem metuere debeat.

Pontifex per literas Episcopos Heluetia ad Concilium inuitat.

Post hæc Pontifex *Hieronymum Francum* Nuncium ad Heluetios misit, datis ad *Sedunensem* & *Curiensem* Episcopos, & ad *Abbatem Sancti Galli*, aliosque illius Nationis Abbates literis. Iis significauit, vocatis ab se ad Concilium generale Tridentinum omnib. Christiani orbis Prælatis, æquum esse, vt ipsi, qui Ecclesiam Helueticam repræsentant, eo veniant. Eius nationis populum, sibi esse præ cæteris charũ, qui sint tanquam Sedis Apostolicæ filij peculiares, & libertatis Ecclesiasticæ propugnatores. *Tridentum* iam venisse frequentes ex *Italia*, *Gallia*, & *Hispania*, & numerum quotidie augescere. non esse itaque decorum, ipsis, qui adeo sint vicini, longinquiores præuertisse. gentem eam magna sui parte contaminatam hæresibus, eo magis indigere Concilio. Imperat tandem per eam, qua obligati tenentur, obedientiã, iurisiurandi vinculo firmatam, sub pœna legibus præscripta, vt nulla mora interposita eo se conferant: cæteris, quæ dicenda essent, ad Nuncium suum remissis.

Multis

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Pontifex Electori Coloniensi Episcopatu, & Sacrorum communione interdicit.

Multis autem ac vehementibus *Cleri* & *Academiæ Louaniensis* (quibus accesserant *Leodiensis* & *Vltraiectinus* Episcopi, & *Academia Louaniensis*) petitionibus aduersus Archiepiscopum, & Electorem *Coloniensem*, datum, vt definitiua Pontificis sententia ille extra Ecclesiæ cõmunionẽ eiectus, Archiepiscopatu, cæterisque omnibus Sacerdotiis & priuilegijs Ecclesiasticis cedere iuberetur: populus vero ipsius ditioni subditus, iuramento fidelitatis, quo ei tenebatur, solutus, parere ei vetaretur. Id factum, quod incurrisset in censuram diplomate *Leonis* X. contra *Lutherum* eiusque socios editam, quippe doctrinam professus, tutatusque, quæ cum regulis Ecclesiasticis, Apostolorum traditionibus, & consuetis in Ecclesia Christianæ religionis ritibus pugnaret. Eaque sententia *Romæ* post typis fuit excusa. Altero etiam diplomate edictum, vt in vniuersum *Adolpho Comiti Schauemburgensi*, iampridem ab Archiepiscopo in coadiutorem assumpto, parendum habeant.

Eum tamẽ Cæsar loco pristino habet.

Et quamuis Pontifex *Cæsarem* crebris hortatibus vrgeret, vt eam sententiam exequeretur, ille tamen nouitatem eam rebus suis parum opportunam existimauit, quod futurum videret, vt Archiepiscopus, quem ipse, quod debitam sibi obedientiam hactenus præstitisset, pro eo loco ac dignitate semper habuerat, Protestantibus fœderatis se mox esset coniũcturus. Vnde nulla habita ratione sententiæ Pontificiæ, ex eo tempore cum eo tanquam Præsule egit, scriptoq; eum honorifice compellauit. Quæ res Pontificem intimis angebat sensibus. Sed cum nullum ei rei remedium conspiceret, & parum prudentis iudicaret iracundiam vanam sine viribus prodere, offensionem hanc ad cumulum aliarum, quas à *Cæsare* se accepisse putabat, iniuriarum, adiiciendam censuit.

Sententia in Coloniẽsem lata Protestantes fiunt à Concilio alieniores.

Sed & hæc à Pontifice in Archiepiscopum lata sententia alium quoque periculosum effectum produxit. Protestantes enim inde sumpta occasione firmabant in hoc animum, Concilium non ob aliud indictum, nisi ad illos illaqueandos. Nam si controuersa fidei dogmata in Concilio essent examinanda, qua fronte posse Pontificem, ante Synodi determinationem de iis ferre sententiam, ac per eam Archiepiscopum hæreseos damnare? Inde plus satis esse perspicuum, frustra adituros se Concilium, in quo dominetur Papa, qui si velit, dissimulare non possit, se habere ipsos pro iam damnatis. Illud quoque inde elucescere, Concilium apud ipsum Pontificem non magna existimatione esse, quippe, qui solus post Concilium inchoatum de eo statuerit, quod ad omnes spectabat, nulla eius parte Synodo communicata. Hæc nimirum elector Saxoniæ per Legatos suos *Cæsari* significanda curauit; hoc adiecto, cum mens Pontificis tam liquido possit discerni, iam tempestiuum esse, quieti *Germaniæ* Synodo nationali prospicere, aut certe res religionis in Conuentu ordinum Imperij serio & accurate tractare.

Quid Sessione proxima tractandum controuertitur.

Verum, vt ad ea, quæ in Concilio gesta reuertamur, duo supererant capita, reliqua ex iis, quæ sicut dictum est, ante vltimam Sessionem fuerant tractata: de lectionibus sacræ Scripturæ, & verbi Dei prædicatione. Quare

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

de iis actũ prima Congregatione. Sed à Legatis propositum etiam, vt, quoniam dogma fidei simul esset tractandum, de peccato Originali ageretur. Huic vero proposito refragabantur Præsules Hispani, affirmantes materiam esse satis copiosam ad Patres vno Consessu distinẽdos, si abusus in prædicatione & lectione verbi Diuini cõmode resarciantur. Et quoniã ad eam sententiam accesserant Præsules Itali, qui à *Cæsare* pendebãt, Legati eos Cæsareanorum ministrorum impulsu ad id adductos nõ temere suspicabãtur: eoq; rem omnem per literas Pontifici renũciant. Cum vero ille rescripsisset, ab ijs lento gradu progrediendũ, dum ille cum suis quid esset statuendũ, deliberat, Legati interim tempus omne vsque ad festum Paschatis, artificiosam abhibẽtes diligentiam, in eorum quos diximus, abusuũ parte aliqua emendanda collocant, neque quid sibi esset animi in pertractanda de peccato originali controuersia, omnino explicant.

Franc. Toletanus Cæsaris verbis instat vt non de fide, sed de reformatione sola agatur.

Paschali vero celebritate peracta, respondit per litteras Pontifex in dogmate fidei proposito esse pergẽdum. Quod vbi Cæsareus Orator die II. Maij resciuit, Legatos primum pertẽtat, multoq; vsus dicendi artificio interdũ suadendo, interdum quid ipse sentiat de materia reformationis prosequenda proponendo, interdum vt ipsorum mentem eliceret suasiones suas obliquando: sed cũ id minus succederet, rem ipsam aperte professus est, datis à Cæsare literis sibi imperatum, curaret diligenter, ne adhuc in Synodo de fidei dogmatis, sed reformatione solum ageretur. A Legatis multa in contrarium disseruntur, illud præsertim: & diplomate Pontificis mandatum, vt fidei & emendationis capita simul proponantur; & Concilij ipsius decreto sancitum, vt pari passu pertractarentur, adhæc scripsisse sedudum ad Pontificem, octo post Pascha diebus, se caput illud inchoaturos. Post multos de ea re hinc inde sermones, cum Legati tandem dixissent, à Pontifice sic imperatum, cui ex officio parere teneantur; Toletanus respondit, fidelibus ministris ex officio incũbere, amicitiam inter Principes sartam tectam conseruare; & nonnunquam alterum mandatum, ac posteriores cogitationes expectare. Id illi quidem non negabant, sed iniquum esse aiebãt, id ab ijs flagitari, quod saluo honore concedere nequeant. Hæc ad Pontificem referunt, simul, significasse ipsis Cardinalem Tridentinum, si articulus de peccato originali in Synodo proponeretur, id Cæsaris ingratijs futurum. Visum quidem sibi, qui hinc pacis & concordiæ cupiant esse administri, inde vero Beatitudinis suæ dicto audientes, nuncium hunc, quãta posset festinatione mittere, orareq;, vt errare eos non patiatur. Decreuisse enim, ni contra moneat, quod nouissime præceperit, sequi: & tum Francisco Toletano, tum Cardinali Tridentino persuadere, articulum de peccato originali non vltra in Germania controuersum, sed confessum: quod ex vltimo colloquio Ratisbonensi clarum fuerit; in quo, Cæsaris mandatu, de iustificatione sermo cœptus haberi. Ad deliberandum autem, quo temporis abunde sit, certum esse sibi, quod honeste poterunt dies; in reliquiis

Legati, cũ assentiri pernegassent, Pontificem cõsulunt.

poteſt-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Franciſc. 1.

poſtremi Conſeſſus perſequendis ponere.

Congregatio habetur ad ſtatuendum de commoda forma procedendi.

Congregatio vna hoc ſolum nomine inſtituta, vt forma præſcriberetur, ſecundum quam in doctrina fidei, iuxta atq; in materia reformationis, magis ordinate quam antehac Synodus procederet. In ea viſum duo genera congregationum diſtinguere, vnum Theologorum, qui de rebus fidei propoſitis differerent; quorum opiniones ab vno è publicis Synodi Tabellionibus ſcripto exciperentur, vbi vero ab his ipſis de reformatione ageretur, tũ præter Theologos, Canoniſtas cenſebant introducendos: eaſque congregationes in Legatorum præſentia habendas, ſic vt omnes Patres, quibus audiendi libido, iis intereſſe poſſent. Alterum genus Congregationis conſtabat Prælatis, qui capita ſiue doctrinæ, ſiue reformationis, in formam redigebant: quæ quidem examinata, & ſecundum opinionem maxime communem in ordinem digeſta, in Congregatione generali erant proponenda, vt ſingulorum ſuffragiis auditis de aſſenſu plurium Decreta proxima Seſſione promulganda firmarentur.

II. Genera Congregationum inſtituuntur.

Lis inter Præſules, & fratres regulares de legendi concionandique munere redintegratur.

Iuxta hunc ordinem actum de lectionibus & concionibus. Et licet Decretis formandis reformandiſque variæ fierent perſcriptiones, nulla tamen reperta, quæ ſatis omnibus arrideret: quod hinc Præſules (quorum valde intererat) omnia cuperent ab authoritate Epiſcopali pendere, neque aliquem ab ipſorum Iuriſdictione eſſe immunem: illinc vero Legati ſaluas vellent immunitates à Pontifice datas Academiis & fraterculis mendicantibus. Creditum quidem, re multis diſputationibus agitata, in congregatione decimo Maii habenda, omnes cõciliatum iri: ſed res in contrarium recidit. Etſi enim congregatio ad noctem vſque extracta eſt, nihil tamen determinatum in quibuſdã capitibus, propter opinionum inter ipſos Præſules varietatem: in aliis, quod Legati diſſentiebant ab opinione vniuerſali de tollendis, aut certe moderandis priuilegiis. Contra Epiſcopos obiiciebatur, propriis eos vtilitatibus magis, quam ratione moueri: nullam habere rationẽ præiudicii quod creetur inde Regularibus: nimis audaciter ſuſcipere Conciliorum anteactorum emendationem, & admoliri manum priuilegiis à Papa conceſſis. Neque modo non conueniebat inter eos propter opinionum diuerſitatem, & quod Epiſcoporum valde intereſſet; verum etiam, quod, qui *Cæſaris* rebus ſtudebãt, de induſtria moras necterent, vt ad dogmata non veniretur. Nec omnino diſplicebat Legatis tempus ad eum modum tranſmittere, quibus decretum erat, niſi reſponſione ea, quam *Romæ* expectabant, illis interdiceretur, ad propoſitionem dogmatum protinus venire, & quicquid inde euenturum eſſet, à ſe omnem iuſtæ reprehenſionis maculam amoliri.

Alia controuerſia, an ſummaria ſuffragiorum tãtum in Cõgregationibus recitanda.

Sed vt aliquis tandem eſſet agendi finis, Legati iubent ſummarium opinionum, quas Theologi & Canoniſtæ in diuerſis præcedentibus congregationibus protuliſſẽt, recitari. Ex eorũ enim ſuffragiis, quæ prolixa erant, ſeligendũ curauerãt, quod ad rẽ maxime faciebat: vt eo examinato, ſententiam quiſque ſuam proferret. At *Bracius Martellus* Epiſcopus *Feſulanus*, audi-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

audito, summarium esse legendum, oratione perpetua disseruit, in contrarium: esse necessarium, vt congregatio generalis omnium suffragia, & suffragiorum rationes omnes intelligat; non autem collectanea, & summulas audiat. Imo vero in amplificanda Concilij authoritate, & necessitate omnia inibi copiose explicandi ad animos informandos; & commemorandis rursus incommodis, quæ euentura essent, si vel pauculi deliberationum essent arbitri, aut decreta aliunde manarent, tam multa dixit, tamque meditate, vt Legati ea ratione vehementer cōmoti Episcopum affectata quidem modestia, sed satis acriter increpuerint, & congregationem mox dimiserint.

Legati ad Pontificem deferunt Episcopos Fesulanū & Oscensem ob sermonis libertatem.

Postridie eius diei Legati ab Episcopo deposcunt exemplar orationis à se habitæ. Eam *Romam* missam irreuerentiæ & seditionis insimulant. Episcopum à se modeste reprehensum & acriter fatentur, sed in eo pro meritis coercendo fuisse porro progressuros, nisi disputationem amarulentam reformidassent, quæ scissuræ occasionem datura esset. Non esse tamen impune dimittendum, ne impunitas ad idem, aut quid deterius in alia congregatione audendum esset illecebra: sed aliqua ratione procurandum, vt *Tridento* facessat; simul vt Episcopus *Chioza* illi non absimilis licet in alio genere, eodem non reuertatur. Episcopus hic statim à Sessione *Tridento* discesserat, obtentu quidem valetudinis, sed re vera, quod se parum gratiosum apud Legatos videret, etiā forte periculo obnoxium, quippe qui F. Antonij Mariuari sententiam propugnans in materia traditionum, asperioribus à Cardinale Polo verbis esset exceptus, & coactus queri, Concilium nō esse liberum. Neque contenti his Legati, vt Episcopū *Fesulanum* magis affligerent, & rem integram seruarēt, ad nutum Pontificis, & nuncium *Roma* expectatum, vel prosequendam, vel dissimulandam, Cardinalis *Montanus* proxima congregatione ei denuo insultans dixit, se in præsens eum relinquere, vt rebus suis consulat, cum ipse rebus maioris momenti distineatur.

Ad vtrasque Legatorum literas Pontifex respondet, & quid tractandū praescribit.

De duobus Episcopis Pontifex *Roma* respondit se in tempore opportuna remedia daturum. De rebus vero tractandis, minime sibi esse sequendas Principum voluntates, nisi Synodum velit magis tumultuosam, ac definitiones Concilii & longiores & difficiliores: singulis eā partem, quæ ipsis minus placet, interpellantibus; & difficultates in vna re obiectantibus, vt ad aliam ipsis gratiorem deueniatur. Itaque rebus aliis relictis, tractationi de peccato originali manum esse admouendam, sed diligenter cauēdum, ne excusationem eam prætexant, quā apud *Cæsaris* Oratorem adhibere instituerant, nempe, articulum de peccato originali in *Germania* non esse cōtrouersum; quin verbis potius vtendū generalibus, & quæ omnem erga *Cæsarem* obseruantiam testentur.

Quid item omittendū.

Iisdem præterea districte imperauit, ne, de emēdanda editione vulgari amplius verba facerent, quoad congregatio eorum, qui Romæ rebus Cōcilii examinandis designati erant, de modo, quē tenere deceat, deliberassent. Quibus mandatis exequēdis Legati cum statuissent de peccato originali

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc 1.

nali tractatione aggredi, duobus diebus continuis cōgregrationes habuerunt, vt illa duo capita de lectione & prędicatione prius absoluerent, quam innotesceret publice materiam fidei esse tractandam: ne, capitibus illis nōdum decisis, Cæsarei ministri occasionem inde arriperent Synodi ab instituta tractatione dimouendæ. Curarunt etiam ab iis, qui editioni vulgatæ emendandæ selecti fuerant, omnia super hoc argumento scripta in vnum comportari: mandaruntque, vt, quoad aliter esset præceptum, vltra non procederent. Ea, scilicet, erat libertas Concilij à Pontificis voluntate pendentis, in rebus cœptis omittendis, & nouis inchoandis.

Episcoporũ in fratres prædicatores inuectiua oratio.

In lectione & prædicatione tractādis, Episcopi in vniuersum, Hispani vero potissimũ conquerebātur, quod cum à Christo præceptum esset, vt in sua doctrina populus erudiatur; idque non aliter fiat, quam in Templo prædicationibus, & publicis apud eos, qui talium doctrinarum sunt capaces, prælectionibus; cumque, vt de idoneis instituendo populo hominibus prospiciatur, cura inspiciendi in homines his ministeriis præpositos, ad Episcopos proprie pertineat; Apostolis ita primitus instituentibus, & Sanctis Patribus ad eam rationem sese cōformantibus: totum tamen hoc, quantũcumque est muneris, priuilegiorum concessione Episcopis sit prorsus adēptum, vt ne reliquiæ quidem supersint: eamque esse causam, cur omnia in peius ruant, mutata Christi ordinatione. Academias iam immunitatem habere, vt Episcopus, quid doceant, scire nequeat, concionandi ius fratribus mendicantibus priuilegio taliter concessum, vt Episcoporum Legibus soluti, illis in sua inspectionem non permittant; Episcopi vero Pastoralis officij parte præcipua destituantur. E contrario, qui antiquitus instituti deflendis duntaxat hominũ noxiis; quibus, expressis & seueris denunciationibus vetitum docere & concionari; eos sibi solis id muneris arrogasse, aut datum, veluti peculii sui possedisse, grege interim & pastorem, & mercenarium desiderante. Circumforaneos enim prædicatores, qui ex vna ciuitate in aliam discursitant, neque necessitatem populi, neque animorum captum, multoque minus docendi atque ædificandi opportunitates iuxta intelligere, atq; proprium pastorem, qui vna cum grege perpetuo viuens, eius necessitates & infirmitates habet exploratas. Adhæc, finem huiusmodi concionatoribus propositum, non esse ædificationem populi, sed vt suo vel Conuentus sui bono eleemosynas eliciant, quas dummodo amplas consequantur, salute animarum posthabita hoc vnũ spectare, quomodo delectando, assentando, & hominum affectibus obsecundando rem suam faciant auctiorem; populo interim pro Christi doctrina nouitatem, aut certe vanitatē addiscente. In hoc albo fuisse Lutherum, qui quidem si in cellula sua hærens, ploratibus & lamentis se dedisset, Ecclesiam Christi in tam deplorando rerum statu non futuram. Multo manifestiorem esse Quæstorũ abusum, Indulgentias venales circũferentium: à quibus, quæ annis superioribus emanarint scandala, sine lacrymis vix posse commemorari, hoc

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

certe omnibus esse notissimum, non alio tendere omnes eorum conciones & adhortationes, nisi ad populum pecunia emungendum. His malis vnicũ superesse remedium, vt priuilegia hæc omnia & exceptiones tollantur, Episcopis vero restituatur cura docendi, concionandi, & sibi in socios & adiutores deligendi eos, quos eo munere non indignos, sed ad aliud obeundũ charitatis studio accensos perspexerint.

Fratres Regulares ius suum prædicandi fortiter propugnant.

Contra hos Regularium Generales alijque disserebant, neglecto ab Episcopis & Curionibus pastoris officio in eum modum, vt compluribus sæculis, neque templa ad populum concionibus, neq; scholæ doctrina Theologiæ personarent, Deum mendicantium ordines excitasse resarciendis fũctionũ necessariarũ defectibus, quas ipsi haudquaquam inuaserint, sed supremi Pastoris concessione obtinuerint. Eius cum potissimum intersit pascere gregem Domini, iniuria illud affirmari, quos ipse suffecisset supplendis eorum defectibus, qui curam eius gregis, ad quam ex officio tenebãtur, abiecissẽt, in alienam messem falcem immisisse, immo potius dicẽdum, nisi ipsi charitate & amore officium illud præstitissent, Christiani nominis vestigium vix fuisse superfuturum. Iam ex quo trecentos annos & supra, pio huic operi cum manifesto hominum bono vacauerint, & bonæ fidei à summo Pastore Romano Pontifice donationis titulo, lõgissimique temporis præscriptione, functiones eas sui iuris fecerint, nõ esse quod Episcopi litem ipsis moueãt, aut prisci temporis vsum obtendãt recuperãdo huic officio, quod illi tot sæculis vltro deseruerint. Studium enim illud rei amplificandę, suorũ, monasteriorũve suorum emolumẽto, quod obiicitur, merã esse calumniam, quãdo ex eleemosynis præter victum & vestitum nihil sibi acquirant: quod est reliquũ, in Dei cultũ, in Missas, aut in ædificia, & Templorum ornatum expensum, populi commodo & ædificationi cedere, non propriis vtilitatibus inseruire. Officia igitur ab eorum Ordinibus sacrosãctæ Ecclesiæ & studio Theologiæ impensa, quæ extra claustra Monachorũ nõ temere reperiũtur, suo merito deposcere, vt id muneris ipsis cõtinuetur, cui obeũdo nõ facile deprehendãtur alii adeo idonei.

Pontifex consultus rem refert ad congregationem Romæ, illi vero ad Romanã Curiam sustẽtandã Episcopos depressũ eũt.

Legati ab vtrisq; solicitati de consilio intimorũ statuunt Pontificem cõmonefaciendum; & responsum Roma expectandum. Re autem à Põtifice ad congregationem relata, statim obseruatum, quo Episcoporum desideria pertingerent: nempe vt in sua quisque diocesi Papæ sibi partes sumeret. Sublato enim priuilegio; & immunitate Põtificia cunctisque pendentibus ab Episcopis, nemine autem à Pontifice, idoneas causas proficiscendi Romam mox defuturas. Antiquissimis temporibus Pontifices Romanos primatui à Christo sibi concesso, conseruando, Palladii loco, & principalis arcani habuisse, Episcopos Archiepiscoporum, Abbates Episcoporum I. dictione eximere, vt certas ita habeãt personas sibi ipsis defendẽdis obligatas. Post annũ DC. primatũ Sedis Apostolicæ à Monachis Benedictinis, qui immunes essent, propugnatũ: dein à Cluniacẽsi, & Cisterciẽsi, & alijs Monachorũ cõgregationibus; vsque eo, dũ Deus ordines

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

fratrum mendicantiũ excitauit, à quibus ad hoc vſque tempus eſt defenſus. Priuilegia igitur eorum qui auferenda contendat, eundem Pontificatum directe oppugnare, non Ordines Monachorum, qui immunitates tollat, eundem Curiam Romanam aperte deprimere, cum nulla alia ratio ſit Epiſcopos, qui ſibi nimium arrogent, in officio continendi. Pontifici itaque & aulæ Romanæ neceſſitatem impoſitã ſuſtentandæ Monachorum cauſæ. Sed vt in Concilio omnia molliter & moderate procedant, neceſſarium quoq; exiſtimarunt, ſuum hoc inſtitutum celare, & Legatis reſcribere, vt quacunq; poſſent ratione Ordinũ Regularium ſtatum tuerentur; ſimul Epiſcopis perſuaderent temperamentum rebus adhibendum, omninoque cauẽdum, ne nimia ambitione ſciſma in Eccleſiam introducant, quando fratrum iã numerus immaniter adoleuit, & maxima ſint apud populum exiſtimatione. Æquum certe eſſe, vt Epiſcopis aliqua ratione ſatisfiat, ſed cogitandũ ipſis, qua via fratribus quoque conſulatur. De quæſtoribus quidẽ ſi premãtur, quidlibet concedendum, ſed de fratribus nihil ſtatuendum, niſi re cum Ordinũ præpoſitis prius deliberata: neque eo vſque vnquam indulgendum, vt fratrum priuilegia aboleantur. Idẽ porro de Academiis ſtatuendum, quas iuxta atque fratres Pontifex à ſe, non autem ab Epiſcopis neceſſario pendere cupiat.

Hæ literæ cum Tridentum peruenissent, erant in Concilio qui tres ſibi diuerſos fines proponerent, aliorum enim, qui ſuper hoc argumẽto aliquid in medium adducebant, quod nec in fratrum fauorem faceret, nec eorum immunitates oppugnaret, ratio prope nulla habita. De prælectionibus igitur à nonnullis propoſitum, veterem cõſuetudinem inſtaurandam, cum Monaſteria & Canonicorum cœtus nihil aliud eſſent, quam collegia & ſcholæ, quorum, in pleriſque Cathedralibus Eccleſijs reliquiæ adhuc extant, vbi in Scholaſticum, qui caput eſt lectorum, dignitas cum præbenda confertur: licet id muneris his temporibus non exerceant, immo ei obeũdo prorſus inidonei ſint, quibus ea dignitas defertur. Et quidem certe ſtatim Patribus viſum non minus honeſtum, quam vtile Eccleſiæ, in Eccleſias Cathedrales, perinde atque in monaſteria eiuſdem modi rerum ſacrarũ prælectiones introferre. Neque in Cathedralibus difficultatem magnam res habitura videbatur, eius exequendæ cura Epiſcopis demandata: per vero difficile, de monaſteriis idipſum ſtatuere. Nam vt Epiſcopi horum quoque inſpectores eſſent, id ſcilicet Legati repudiabant, etſi non de mendicantibus, ſed ſolis Monachis ageretur, ne ianuam aperirent attingendis priuilegiis à ſummo Pontifice conceſſis. *Sebaſtianus* tamen *Pighinus* Auditor Rotæ mediam hic viã reperit, vt ea quidem prouincia Epiſcopis traderetur, ſed ab Apoſtolica Sede delegatis. Quæ quidem ſolertia hoc magis placuit Patribus, quod facta Epiſcopis gratia, Pontificio priuilegio nihil decedebat: Epiſcopo, non ſicut Epiſcopo, ſed veluti à Pontifice ſuffecto eã inſpiciendi curã ſuſcipiẽte. Atque eadem via aliæ etiam difficultates conciliatæ, vna, in authoritate concedenda Metropolitanis in Paro-

Prælectiones ſacras in Eccleſiis Cathedralibus & Monaſteriis reſtituendas.

Acumen Auditoris Rotæ, vt Epiſcopi ſint inſpectores Monaſteriorum, ſed vti à Pontifice delegati.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

chias Monasterijs vnitas, sed nulli Diocesi subditas: altera, in facienda potestate Episcopis animaduertendi in Prædicatores immunitatem habētes, vbi delinquunt: Idem quoque tēperamentum in decretis sequentium Sessionum magno fuit vsui.

De prælectionum Theologicarum materia.

A Canonistis etiam propositū, hisce temporibus parū conuenire Scholasticorum subtilitatem: qui omnia in quæstionem vocant, atque in rebus naturalibus ac philosophicis, quam in diuinis lubentius versantur. Nouas enim istas, de quibus agitur, prælectiones, ideo introducendas, vt in ijs agatur de Sacramentis, & de authoritate, potestateque Ecclesiastica, sicut magno Ecclesiæ bono fecerant *Turrecremata*, *Augustinus Triumphus*, postque eos *D. Antoninus*, aliique, fratribus vero contradicentibus & illam doctrinam, nihilo minus quam hanc necessariam asserentibus, hic modus rebus temperandis adhibitus, vt prælectiones fierent ad sacram Scripturam interpretandam: dein vti ad ipsius contextus qualitatem, & auditorum captū materia applicaretur.

Legati primum Episcopos, dein Regulares artibus ac blanditijs ad cōciliationem solicitant.

Ventum deinde ad decretum de concionibus stabiliendum, post multos ea de re in congregationibus plerisq; habitos sermones, atque ad exsuperandas officijs difficultates, Legati, Præsulum, quibus plurimum fidebāt, opera, Episcopos Italos in suam sententiam pellicere adnitebantur. Exponunt, quantopere teneantur ob Italici nominis decus, dignitatem Pontificiam tueri, cuius authoritas iam periclitetur iniecta priuilegiis manū: quantumque à Pontifice & Legatis possint expectare, ipsorum voluntate ad id, quod est æquum, iustumque accommodata, fratribusque ea possessione, quam, tam longo tempore tenuerunt, minime exclusis. Admodum esse periculosum, tot homines literatos negligere his temporibus; quibus hæreses Ecclesiam exagitant, auctam iam authoritatem Episcopalem, concessa ipsis facultate Prædicatores approbandi, aut reijciendi, quando extra Ecclesiam monasterii sui concionantur, cum vero in ea conciones habent, imperando, vt Præsuli debitum obsequium, implorata ante omnia ipsius benedictione, recognoscant. Episcopis datum in prædicatores hæreticos animaduertere; iis vero qui vitæ impuritate aliis offensioni sint, cōcionandi munere interdicere. His in præsentia acquiescendum, dum ex occasionibus alia indies addantur. Quibus suasionibus tam multos ex Episcopis in verba sua pertraxerant, vt de decreto legibus his stabiliendo haudquaquam dubitarent. Alius tamen restabat scrupulus, quod ab his conditionibus Ordinum Præfecti & fratres essent alieniores, quos offendere neque erat tutum, & ab ipso Pontifice nominatim vetitum. Iis ergo ostendunt, quod Episcopis cōcedebatur, iustum esse & necessarium, sibique imputandum, qui huic rei occasionem suppeditasset, priuilegiis suis vltra honesti lineas dilatatis. Monitis item Episcopis vt modeste se gererent, neque fratribus iustam querelarum materiam præberent, Ordinum præpositi omnes conticuerunt.

Iam quod in eodem Consessu cōstitutum erat Lutheranorū opiniones de peccato originali dānare, affirmabant

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Lutheranorũ opiniones de peccato originali eodẽ cõsessu damnãdas esse proponitur.

bant Legati, iuxta ordinem ab initio propositum de duobus capitib. simul tractandis, dogma aliquod fidei iam excutiendum, neq; aliud esse opportunius; quippe de quo selectos habeāt articulos ę doctrina Protestantium delibatos, quos par sit exhibere Theologis in Congregationibus examinandos, an pro hęreticis sint damnandi. Cardinalis *Paciecus* sibi videri ait, Concilium non ob aliud dogmatum fidei tractationem instituisse, nisi ad Germanos è diuerticulo in viam reducendos. qui vero id parum tempestiue consectetur, non modo finem destinatum non assequuturum, sed in maiorem perturbationem omnia coniecturum. Quæ porro sit agendi tempestiuitas, id Tridenti sciri non posse, nisi ab iis, qui ad clauũ in Germania sedent, atque ex singularum rerum notitia punctum temporis medicamento huic Germanis propinando maxime opportunum, probissime intelligunt. Sui consilij esse, præ aliis omnibus principalium illius nationis Præsulum sententiam per literas exquirere, aut Nuntium Apostolicum de ea re cum Cæsare colloqui. Atque ad eam sententiā accedebant Antistites omnes Cæsarei, adnitente ipsius Oratore. At Legati, vtcunque iudicium ipsorum laudarent, & ad Nuntium scripturos se promitterent, tamen ne amitterent tempus, articulos interim à Theologis discutiendos arbitrabantur. Quod quidem Cardinales & alij Legatis indulgendum putabant, multas difficultates orituras sperantes ei negotio disturbando retardandove: nec valde reluctabatur Orator Toletanus, dummodo æstatē transigerent, antequam ad determinationem veniretur. Articuli porro huiusmodi erant.

I. Adamum transgressione mandati iustitiam amisisse, in iram Dei & mortem incurrisse, in anima & corpore deteriorem euasisse, nullum tamen peccatum ab eo in posteros transmissum, sed pœnas modo corporales.

II. Peccatum Adami dici originale, quod ab eo in posteros deriuetur, non transmissione, sed imitatione.

III. Peccatum originale esse ignorantiam, aut contemptum Dei, aut certe esse sine timore, sine fiducia in Deum, & sine amore Diuino, cum concupiscentia prauisque desideriis, atque in vniuersum deprauationem totius hominis in voluntate, in anima & corpore.

IV. Esse in infantibus à natura ipsorum corrupta propensionem ad malum: adueniente autē vsu rationis, gigni odium rerum diuinarum, & ingurgitationē rerum terrestrium: idq; esse peccatum originale.

V. Infantes, saltem parentibus fidelibus prognatos, licet in remissionē peccatorum baptizatos, nullum tamē per propagationem ab *Adamo* peccatum secum afferre.

VI. Peccatum originale in Baptismo non deleri, sed vero non imputari, aut certe sic eradi, vt in hac vita minui incipiat, in futura vero radicitus extirpetur.

VII. Peccatum illud permanens in Baptizato illum ab ingressu in cœlum remorari.

VIII. Concupiscentiam dictam

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

fomitem peccati, quæ manet post baptismum, esse vere peccatum.

IX. Pœnam principalem peccato originis debitam esse ignem inferni, præter mortem corporalem, aliasque infirmitates, quibus in hac vita homo est obnoxius.

Ratio discutiendorum in hac materia articulorum.

In congregatione Theologi omnes in hoc consenserant, ad articulorum disquisitionem non esse eo ordine procedendum quo essent propositi, sed vniuersam materiam methodice discutiendam, quod fuerit peccatum *Adami*, quæ res ab eo ad posteros deriuata, sit in omnibus hominibus peccatum illud, quod vocatur originale, quomodo item illud transmittatur, & quomodo itidem remittatur.

Cuiusmodi primi partis peccatū fuerit, discutitur.

De primo capite conueniebat inter omnes, in *Adamo* iustitia amissa, affectus rationi factos rebelles (quod Scriptura solet exprimere carnis contra Spiritum rebellione, & vno verbo defectum hunc vocans concupiscentiam) eundem iram Diuinam incurrisse, & mortem corporalem à Deo, simul cū animæ morte spirituali intentatam: nullum tamen ex his defectibus proprie vocari peccatum, cum pœnæ tantum sint peccatum cōsecutæ, proprie vero peccatum esse, legis Diuinæ transgressionem. Atque hic multis in genus huius peccati inquirentibus; aliisque superbiæ, aliis gulæ, nonnullis infidelitati illud adnumerantibus, solidissimo inniti fundamento videbantur, sed ad omnia ea genera, aliaque complura peccatum illud referri posse dicebant, sed longe optime sentire credebantur, qui cum *D. Paulo* in puræ inobedientiæ genere admissum hoc collocarent. At dum rursus disquiritur (quod alterum erat caput) ecquid ab *Adamo* in posteros propagatum, peccatum sit, discrepabant valde sententiis. Diuus enim *Augustinus*, qui omnium primus in perscrutanda eius essentia incubuit, eundem Diuum *Paulum* secutus, concupiscentiam esse dixit: & *B. Anselmus* multis post eum seculis, cum putaret, peccatum Baptismate elutum, concupiscentiam tamen manere; arbitratus est, priuationem esse iustitiæ originalis, cuius æquipollens nempe gratia Dei, in baptismo homini redditur. *D.* autem *Thomas* & *S. Bonauentura*, dum duas has opiniones coniungere, & conciliare student, duas in natura nostra corrupta rebelliones considerabant; vnam mentis Deo repugnantis, alteram sensus, reluctantes menti: atque istam concupiscentiam, illam iniustitiam dixere, vtramque simul iunctam esse peccatum. Et concupiscentiæ primum locum assignauit *Bonauentura*, quod esset aliquid positiuū; cum priuatio iustitię sit negatiua. Contra *D. Thom.* concupiscentiam statuit peccati eius partem materialem; priuationem autem iustitiæ, partem ipsius formalem. vnde peccatum illud in nobis dixit esse concupiscentiam iustitia originali defectam. *D. Augustini* opinionē secutus est *Magister sententiarum*, cum veteribus Scholasticis; eamq; in Concilio propugnarunt fratres duo ordinis Eremitanorum. Verum cum Ioannes Scotus popularis sui Anselmi sententiam defendēdam suscepisset, fratres Franciscani eandem in Concilio tenuerunt, & rursus Dominicanorum pars, maior

Tum, quale peccatū originis in cæteris hominibus.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

maior Diui *Thomæ* opinionem. Ad hunc ergo modum, cuiusmodi esset *Adami* peccatum, & quale esset in cæteris hominibus peccatum originis explicatum fuit.

Quemadmodū originis peccatum ab Adamo ad posteros transmittatur.

At quomodo ab *Adamo* ad posteros & successiue à Patre in filium transmittatur, in id inquirere maioris fuit operæ. Etenim *D. Augustinus*, qui aliis iter aperuit, cum premeretur obiectione *Iuliani Pelagiani* de modo sciscitantis, quo peccatum originale posset transmitti in conceptione hominis, cū matrimonium sit sanctum, perinde atque eiusdem vsus: neq; peccet Deus matrimonij author, neque parentes, neq; proles, illi, per quam rimam peccatum intret percunctanti, non aliud respondit, nisi fissuras non esse quærendas, vbi patentissima porta conspiciatur, dicente Apostolo, *per Adamum peccatum intrasse in mundum*: Imo plerisque locis, vbi eius rei mentio fit, *Augustinus* se animi dubium ostendit & incertum, an sicut corpus filij à Patris corpore dimanat, sic anima filij à Patris anima deriuetur: vt inquinato fonte riuulum quoque contaminari sit necesse. Verum Sancti huius Patris modestiam imitati non sunt Scholastici, quorum animis cum fixum immotumque sederet, singulorum animas à Deo immediate creatas, asseruerunt, infectionem potissimum in carne esse, quæ à primis parentib. in paradiso terrestri, vel ab venenata fructus qualitate, vel ab venifico serpentis afflatu fuit contracta. Eam labem in carnem prolis quę pars est carnis parētum, deriuari: ab anima vero in ipsa infusione contrahi, sicut liquor noxiam qualitatem à vase impuro, in quod infunditur, recipit; carnem vero infici vtriusq; parentis in gignendo libidine. Neq; tamen per hāc opinionum varietatem factum, vt Patres in condemnandis articulis variarent. Singuli enim cum suam tuerentur, in ea satis esse virium existimabāt, ad euincendum, primum articulum habendum pro hæretico, quippe iampridem in *Concilio Palæstino*, atque in multis *Africanis* contra *Pelagium* vt hæreticum haud dubie damnatum: *Tridenti* vero nunc iterum examinatum, non vt ab *Luthero* eiusve sectatoribus, sed vti à *Zuinglio* profectum. Erant nihilominus è Theologis, quibus illius verba accurate perpendentibus videbatur, in hac potius esse opinione, peccatum in posteris *Adami*, non esse in genere actionis, sed corruptionis & transformationis naturæ, quod ille dicebat, peccatum in genere substantiæ.

II. articulus, qui Pelagij, de cōmuni consensu damnatur.

Secundum articulum omnes vt hęreticum damnarunt, quem ille idem *Pelagius* commentus est. Ille enim, ne in *Concilio Palæstino* damnaretur, quod dixisset, *Adamum* posteris non nocuisse, retractata sententia contrarium est professus. Post animi mentem cū suis explicans, dixit *Adamum* posteros suos damno affecisse, non peccato in ipsos transmisso, sed prauo exemplo, quod imitantibus est nociuum. Quam assertionem *Erasmus* resuscitasse credebatur, locum *D. Pauli, peccatum in mundum introijsse per Adamum, & in omnes transiisse* interpretatus, in quantum peccatum eius imitati essent, & adhuc imitarentur.

Pars prior III. artic. exploditur.

Tertij articuli prima pars non *Tridenti* modo, sed in *Germania* quoq; in

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

variis colloquiis fuit damnata, quod actiones eæ non possint peccatum originis constituere, quippe, quæ in infantibus non sint: neq; omni tempore in adultis: itaq; dicere non esse aliud in infãtibus peccatũ præter illud, esse peccatum originis omnino tollere. Neq; vero satisfacere excusationem, quam in *Germania* obtendebant, se actionum nomine intelligere, naturalem ad prauas actiones ꝓpensionem, & ineptitudinem ad bonum. Illud enim verbo efferendum, quod mente concipiant; neque perperam loquendum, cum ab aliis verba sua recte accipi cupiant. Et quanquam *B. Augustinus* ad eundem modum locutus sit, cum dixit: Iustitiam originalem esse, parere Deo, & vacuum esse concupiscẽtia; si hisce temporibus viueret, nõ ita fuisse locuturum. licere enim causam pro effectu, & contra nominare, quando vtrumque proprium est & adæquatum. in hoc vero casu rem aliter se habere, cum originale peccatum prauarum actionum causa nõ sit, nisi praua voluntate tanquam causa principali accedente. Ad IIam. autem articuli partem dicebant, opinionem Protestantium, si corruptionem priuatiuam intelligerent, fore tolerabilem: sed intelligi ab iis substantiam adeo corruptam, ac si propria natura humana in aliam formam, ab ea, in qua primum fuit creata, transmutaretur. Incusare quidem Catholicos, cum peccatum vocant priuationem iustitiæ, tanquam fontem absq; aqua: ipsos vero impurum fontem describere, ex quo defluunt aquę fœtidæ & insalubres, actus scilicet incredulitatis, diffidentiæ, odij, contumaciæ, philautiæ, & amoris rerum terrestrium. Hunc igitur articulum omnino damnandum.

Item altera pars sensus Protestantum.

Ob eandem causam IVum. quoq; articulum censoria virgula notabant, quod propensio ad malum pœna esset peccati, non autem peccatum formale; adeoq; inclinatione ea sola posita pro peccato, peccatum absolute negari. Neq; vero hic prætermittendum, *Franciscanos* sibi temperare non potuisse, quin *Beatam virginem Dei matrem* priuilegio speciali hac Lege communi eximerent, & in eo confirmando pro virili incumberent; *Dominicanos* contra eandem generali legi nominatim subiiciendam censuisse, Cardinali *Montano*, vt eam controuersiã missam facerent, monente, atq; Patres ad hæreses damnandas Tridenti congregatos, non ad Catholicas opiniones oppugnandas inculcante.

Et IV. articulus.

Franciscani Virginẽ Mariam cõmuni mortalium lege exemptam volunt: Dominicanis refragantibus.

In eo cœtu nemo vnus erat, qui damnandis Lutheranorum articulis obuersaretur. F. modo *Ambrosius Catarinus* prolixa oratione docuit rationes, quas adferebãt, parum solidas esse ac sufficientes; neque veram peccati huius naturam satis demonstrare. Esse enim necessario distinguendum peccatum à peccati pœna: concupiscentiam vero, & priuationem iustitiæ esse pœnam peccati: peccatum itaque ipsum, aliud quiddam esse. Deinde, fieri haudquaquam posse, vt quod in *Adamo* peccatum non erat; id in nobis peccati rationem obtineat: in *Adamo* autem neutrum horum fuisse peccatum, cum neque priuatio iustitiæ, neque concupiscentia actiones essent Adami. in nobis igitur nihilo magis peccatũ esse. sin vero in eo pec-

F. Ambros. Catarinus ab vtriq; dissentit, tã in explicanda natura peccati originalis:

cati

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

cati fuerint effectus, in aliis itidem esse Atque hoc aspectu perinde dici posse, peccatū, esse inimicitiam Dei cōtra peccantem, aut inimicitiam peccatoris aduersus Deum, quando ista peccatum cōsequuntur. Posthæc ad transmissionem peccati via seminis & procreationis oppugnandam accedens, affirmabat, sicuti *Adamo* non peccante, ipsius iustitia in posteros erat transmittenda, non virtute generationis, sed sola Dei voluntate, ita alium modum transfundendi peccati adinueniendum. Et opinionem suam hac ratione explicabat. Quemadmodum Deus *Abrahamum* credentium Patrem designans, cum ipso & cum posteris omnibus fœdus pepigit: sic ille idem iustitiam originalem in *Adamum*, totumque humanum genus conferens, cum eo omniū nomine pactus est, iustitiā eā ab ipso suisque omnibus iri conseruatum, seruato scilicet mandato, eo autem violato, iustitiam eam tam aliis, quam sibi amisit, eorumque nomine pœnas incurrit, quæ pœnę vt in singulos deriuatæ sunt, ita ipsam *Adami* transgressionem esse etiam singulorum, illius tanquam causæ, aliorum, virtute pactionis. Sicvt actio *Adami*, in ipso peccatum actuale, imputata cæteris hominibus, constituat originale peccatum, quod eo peccante totum genus humanum peccauerit. Opinionem suam *Catarinus* hoc inprimis firmamento fulciebat quod verum & proprium peccatum nullum sit, nisi actus voluntarius, voluntarium autem peccatum aliud non esse, nisi transgressionem Adami omnibus imputatam, atque illud *D. Pauli* in *Adamo* omnes peccauisse, non aliter intelligendum, nisi quod omnes idem cum ipso peccatum admiserint. In exemplum afferebat, quod *D. Paulus* ad Hebræos scibit, *Leui* decimas soluisse *Melchisedecho*, cum easdem *Abrahamus* proauus ipsius soluisset, quo aspectu dicendum, posteros mandatum Dei violasse, cum id violaret *Adamus*, & in eo fuisse peccatores, sicut in eo iustitiam acceperant. Itaq; necesse non esse recurrere ad libidinem, quæ carnem inficit, à qua anima contage vitietur: quod vix intelligi possit, quomodo spiritus affectum corporeum admittat quod si peccatum macula sit spiritualis in anima, non poterat, prius esse in carne, sin vero in carne est corporea, non potest in spiritu effectum aliquem producere. Animam vero, propterea quod corpori infecto coniungatur, infectionem spiritualē accipere, id quidem certe humanum captum excedere putabat. Pactum Dei cum *Adamo* confirmabat testimonio *Oseæ* Prophetæ, & loco scripturæ ex Ecclesiastico, & variis ex *D. Augustino* locis. Peccatū cuiusque, esse solum actum transgressionis *Adami*, ex *D. Pauli* probabat, cum ait *per inobedientiam vnius hominis multos factos peccatores*: Tum, quia in Ecclesia nunquam intellectum fuit peccatum esse aliud quam actionem voluntariā contra Legem, aliam autem voluntariam actionem nullam fuisse, nisi *Adami*: Tum etiam, quia *D. Paulus* dicit per peccatum originale mortem intrasse in mundum, mors autem non per aliā intrauit viam nisi actualis transgressionis. Denique pro Achilleo telo attulit, *Euam*, licet ante *Adamum* pomum comederit, tamen neque se nudam agnouisse, neque pœnam incurrisse, nisi post *Adæ* admissum. Itaque sicut *Adami* pec-

Quam in eiusdem ad posteros transmissione.

Solum actū transgressionis Adami, esse peccatum originis, & ad posteros ex pactione transmitti.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

peccatum, non illi proprium fuit, sed etiam *Eua*: ita posterorum etiam omnium.

Soto Catarini opinionem impugnat.

Verum *Dominicus Soto*, ad D. *Thomæ* aliorumq; Theologorum sententiam à *Catarini* obiectionibus tuendam, nouam attulit sententiæ suæ declarationem, affirmans, *Adamum* peccasse actualiter: cum fructu vetito vesceretur, post vero mansisse peccatorem, propter habitum actione productum, sicuti per omnem prauam actionem in operantis anima ea dispositio progeneratur, propter quam actione peracta manet diciturque peccator, actionem *Adami* fuisse transitoriam, quæ nullam habuit, nisi interim dum ille operabatur, existētiam, qualitatem habitualem in eo remanentem ad post genitos transisse, & in vnumquemque propriam tranfundi, actionem *Adami* non esse peccatum originale, sed habituale illud quod sequitur; idque Theologis dici priuationem iustitiæ, quod quidem his verbis explicabat, Hominem dici peccatorem, non solum dum actualiter transgreditur, sed etiam, post, quamdiu peccatum non est obliteratum idque non contemplatione pœnarum, aut cōsequentium peccati, sed ratione ipsius admissi præcedentis sicut id, quod homo in curuum redit, quamdiu non dirigitur in rectum, & tale dicitur non propter ipsam actionem, sed propter effectum, qui post actionem transeuntem manet. Ita peccatum originale curuaturę assimilabat idque apposite, quia vere obliquitas sit spiritualis. Cum igitur vniuersa natura humana esset in *Adamo*, cum ille spreto Dei mandato in diuersum curuabatur, ex eo vniuersum genus humanum, & singuli quique homines facti sunt incurui, non illius distortione & deprauatione, sed ea quæ vnicuique propria est & natiua, per quam quisq; est vere incuruus & peccator, quoad diuina gratia dirigente in rectum reducatur. His opinionibus in hunc modū acerrime exagitatis, suæ singuli, applausum Synodi expectabant.

Quomodo peccatum originale remittatur

Vbi vero in deliberationem venit, qua ratione originis peccatum remittatur, in eam omnes vnanimiter sentētiam descenderunt, per baptismi lauacrum deleri, animamque adeo puram mundamque reddi, atque in ipso statu innocentiæ, vtcunque pœnæ, quæ sequuntur peccatum, non tollantur, hominibus iustis exercendis relictæ. Id fusius explicabant asserentes, perfectionem primi parentis constitisse qualitate infusa, quæ animam exornabat, perfectam, Deoque gratam afficiens, corpus vero mortalitatis periculo eximebat. Deum autem eos, qui sacro baptismate rite lustrati regenerātur, propter Christi saluatoris meritum donare alia qualitate, gratia scilicet iustificante, quæ omnem maculam delet ex anima, pristino nitori qualis erat in *Adamo*, eam restituit, & in quibusdam rebus ipsa originali iustitia efficacior est: tantummodo in corpus vim suam nō exserit, vt mortalitas, aliique defectus naturales inde non emendentur. Huic sententiæ firmandæ D. *Pauli* aliorumque Apostolorum loca aliquammulta citantur, quibus dicitur Baptismus animam lauare, mundare, illuminare, purificare, vt damnatio nulla, macula aut ruga sit reliqua. Magna quoq; accuratione disputatū, quomodo, si baptismate tincti, abluuntur à peccato,

illud

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

illud ad prolem possit transire, Cui quæstioni *Augustinus* solis exemplis respōdit, hic vsuuenire, sicuti cū ex patre circumciso nascitur filius non circumcisus, aut ex homine oculis capto oculatus, & ex grano mundo triticum aristis spicisq; vestitum, *Catarinus* vero aiebat cum solo *Adamo* fœdus ictum, cęteros homines peccatum habere, imputato iis *Adami* scelere, intermediis genitoribus nihil loci relictum. Imo si fructum vetitum non *Adamus*, sed filiorum aliquis comedisset, illius posteros peccatum non fuisse contracturos, itē, si *Adamus* post filios genitos peccatum illud admisisset, ipsis licet ante natis *Adami* facinus imputandum. Hic tamen *Soto* contra arguebat, si *Adamus* post natos filios deliquisset, illos patris delicto obnoxios non futuros, sed tantū ipsorum nepotes.

Quæritur quomodo ij in quibus peccatum originis baptismo est elutum, illud ad posteros transmittant.

Sextus articulus de communi assensu pro hæretico iudicatus, quod in baptizatis aliquid diceret permanere dignum condemnatione. Item septimus qui asserebat residere in baptizatis, peccati reliquias. Et præ alijs octauus, qui concupiscentiam in baptismate renatis statuit peccatum. Solus *Antonius Marinarus Carmelita*, aliorum sententię accedens affirmantium peccatum, baptismo elui, & concupiscentiam ante baptismū esse peccatum, rem diligenter considerandam putabat, prius quā contrariā sententiam hæreseos damnarent. D. enim *Augustinum* iam senem, de hoc argumento scribētem ad *Bonifacium* clare enunciasse, concupiscentiam non esse peccatum, sed eius causam & effectum. Eundem verbis non minus apertis contra *Iulianum* scripsisse, eam & esse peccatum, & causam effectumq; peccati. Neq; tamen in Retractationū libris contrarium istarum propositionū vel meminisse, quod argumento esse debeat, Patrē illū arbitratū, ad fidem quæstionē eam nō pertinere, in vtramq; partem de ea probabiliter posse disputari, & controuersiā prope verbalē esse. Aliud n. esse, quærere, an res aliqua ex se sit peccatum, an vero ratione personæ, quæ excusari mereatur, exempli causa, si quis venatū proficiscens, idq; vitæ sustentandę gratia, dū ferā perimere cogitat, per ignorantiā insuperabilē interimat hominē, Iureconsulti dicunt actionē eam esse delictū, & homicidium, sed venatorē esse excusabilē, vt in eo peccatum censeri non debeat, propter adiunctam ignorantiæ circumstantiā. Ad eundem modum concupiscentiā, quæ eadē est ante & post Baptismū, ex se quidē esse peccatū, attestante *D. Paulo*, *eā etiam in renatis pugnare cum lege Dei*, cui quicquid repugnat, peccatū esse necesse est. Baptizatū nihilominus excusari, qui *Christum* induerit, eoq; vestiatur. Articulū igitur vno sensu verum esse, altero falsum, neq; fas esse damnare propositionem, quæ possit in bonum sensum accipi, nisi distinctione prius facta. Hanc *Marinari* opinionem omnes repudiarunt, dicentes *D. Augustinum* statuisse duo genera concupiscentiæ, vnam ante baptismū, quæ est repugnātia volūtatis legi Diuinæ, ideoq, peccatum, & in baptismo obliteratur: alteram, quæ est repugnātia sensus rationi, & manet post Baptismū, quam *Augustinus* effectū dixit & causam peccati, peccatum vero minime. Quod si videatur interdū contrariū tueri, tunc firmiter tenēdum *Augustini* hanc mentē esse, con-

VI. VII & VIII. articuli damnantur.

Marinarus de concupiscentia an peccatū sit in renatis necne, ambigue disserit.

Et Patribus Synodi non probatur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8 Franciscus 1.

cupiscentiam esse peccatum, sed in baptismo desinere esse huiusmodi, & euadere virtutis, bonorumque operum exercitiũ. Sed è Patribus plerique, cũ & hãc fratris opinionẽ animo reputarent, & simul in memoriam reuocarẽt, quæ ille in diuersis cõcionibus, ac nominatim in Missa, Dominica IV. aduẽtus superioris, & in quadragesima disseruisset, quibus cunctos ad fiduciam omnem in Deo collocandam hortatus erat, damnata operum confidentia, & heroicas veterum actiones, ab hominibus tantopere decantatas splendida, sed vera peccata affirmauerat, ac de differentia legis & Euangelij verba faciens, non tam duo tempora distinxerat, quam Euangeliũ semper extitisse, & lege perpetuo futurã prædicauerat, immo de certitudine gratiæ aliquid prodiderat, licet sermone adeo ambiguo & artificioso, vt si reprehenderetur, effugiũ ad euadendum non deesset, plerique; inquam, his consideratis suspicari cœperant, eum à Protestantum doctrina non omnino alienum.

Imo nõnullis in suspicionem venit Lutheranismi.

IX. articulus de pœna peccato originali debita.

Vbi vero ad articulum de pœna peccato originis debita ventum est, etsi *B. Augustinus* D. *Pauli* doctrina subnixus, aperte professus sit, ignis infernalis pœnam ei deberi, etiam in infantibus, neque Sanctorum Patrum quisquam contrariam opinionem tenuerit, *Magister* tamen *Sententiarum* cum Scholasticis, rationibus maxime Philosophicis freti, pœnarum sempiternarum duo genera distinxerant: vnam beatitudinis cœlestis priuationem, alterã actualem castigationem: quarũ solam priorem peccato originali tribuunt. Ab hac omnium Scholasticorum opinione in diuersum abiit solus *Gregorius Ariminensis*, cui inde impositum nomen *Tormenti infantium*, verum neque illi, neque *D. Augustino* vllus Theologorum in Congregationibus patrocinatus est. Neque tamen Theologis inter se satis conueniebat, *Dominicanis* asserentibus, infantes absque baptismo ante vsum rationis morientes, post resurrectionẽ in limbo & tenebris loco subterraneo, sed sine igni permansuros: *Franciscanis* vero locum iis super terram, & in luce assignantibus, nonnullis etiam affirmantibus, philosophiæ studio & rerũ naturalium cognitioni incubituros, & singularem eam voluptatem, qua homines in rebus adinueniendis ingeniosi & solertes animum explere amant, percepturos. *Catarinus* insuper addebat à Sanctis Angelis, Beatisque visitatum consolatumque iri: aliaque id genus figmenta in medium afferebant, ad risum, quã ad stomachum mouendũ aptiora. At propter eã, quæ debetur D. *Augustino*, reuerentiam, simul ne *Gregorius Ariminensis* damnaretur, *Augustiniani* vehementer instabant, vt articulus ille, quem falsum agnoscebãt, in hæreticorum album nõ insereretur. *Catarinus* nihilo secius omnes ingenii machinas intendit, vt Patres animi sententiam promerent, ad refrænandam (ita ille dicebat) audaciam & ignorantiam quorundam prædicatorum, qui doctrinam eamdisseminant in vulgus magno populi scandalo: affirmabatque *Augustinum* sic loquutum, abreptum nimio calore in disputando cõtra Pelagianos: non autem quod eam opinionem, vti certam, tueretur. Nunc autem, postquam de communi scholarum consensu veritas innotuerit in contrarium, & Lutherani eun-

De pœna paruulorũ absque baptismo morientium, Monachi non idem sentiunt.

D. Augustini sententia exploditur, & tantum non hæretica pronunciatur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

eundem errorem exuſcitauerint, Catholici etiam præcipites eo ruant, neceſſariam certe eſſe Synodi determinationem.

Patres, quid de eſſentia peccati originalis ſit ſtatuendum, non expediunt.

Poſt Theologorum cēſuram cum à Patribus de conſtituenda forma Decreti ageretur, quod ex Epiſcopis perpauci ſolida Theologiæ cognitione præditi eſſent, ſed vel conſulti iuris, vel ad modum aulæ diſciplinis leuiter tincti, é Scholaſticorum tricis & ſpinoſa rerum tractandarum ratione vix ſeſe expediebant, atque propter opinionum conflictum, de eſſentia peccati originalis quid ſtatuendum eſſet, non ſatis perſpiciebant. *Catarini* certe opinio, quam ille adumbrauerat imagine quadam Politica, pacti ab vno, ſucceſſorum nomine facti, cuius violatione poſteri omnes haud dubie obligarentur; ſicut ad illorum captum proxime accedebat, ita plurimos é Patribus habuit fautores, eam tamen quod Theologi contradicerent, approbare non auſis. De remiſſione eius peccati hoc ſolum pro indubitato tenebant, omnes ante Baptiſmum originis peccato obnoxios, ab ea labe ſacro baptiſmatis lauacro plene perfecteque perpurgari: idque modo pro dogmate fidei ſtabiliendum, contrariumque hæreſeos damnandum, vna cum omnibus iis opinionibus, quæ peccatum illud quouis modo abnegant. cuiuſmodi autem peccatum illud ſit, inter tot pugnantes Theologorum ſententias definiri non poſſe tanta cautione, vt Chatholicis omnibus ſatisfiat, aut non damnetur alicuius opinio, vnde ſchiſmatis periculum iure ſit metuendum.

Diſſeritur à nonnullis iniquum eſſe, Lutheranorum opinionem damnare, neque tamen, quid Catholici ſentiant, explanare.

Atque cum in hác ſententiam prope omnes propenderent Patres, huic ſeſe opponunt *Marcus Viguerius Senogalienſis* Epiſcopus, F. *Hieronymus* Auguſtinianorum Generalis, & F. *Andreas Vega* Theologus Franciſcanus. Hic omnium maxime diſſerebat, neque æquum eſſe, neque in quolibet Concilio receptum, opinionem aliquam damnare vt hæreticam, niſi Catholica prius ſtabilita. Nullam propoſitionem negatiuam, quæ ſit vera, veritatis ſuæ cauſam in ſe complecti; ſed eſſe eiuſmodi propter propoſitionis affirmatiuæ veritatem. neque rurſus vllam eſſe falſam, niſi quod alia ſit vera: neque illius falſitatem poſſe ab eo dignoſci, qui veritatem huius non intelligat. Eo non poſſe Lutheranorum opinionē hæreſis damnari ab iis, qui Eccleſiæ ſentētiam nō adſtruant. Qui rationem procedendi in omnibus Conciliis intueri velit, facile obſeruaturum, iacta primum ab iis fundamenta orthodoxa, quorum ope hæreſes damnarint: idem in præſentia neceſſario faciundum. Ecquis enim, (aiebat ille) vbi leget, Synodum Tridentinam damnaſſe aſſertionem Lutheranam, quæ aſſerit originale peccatum eſſe ignorationem, contemptum, diffidentiam, & odium rerum diuinarū, & totius hominis deprauationem in voluntate, anima, & corpore, non confeſtim, vbi hoc legerit, interrogabit, quid igitur eſt peccatum originale; aut ſaltem apud ſe dicat, quandoquidem hæc ſententia eſt hæretica, quæ quæſo eſt Catholica? Aut quis eſt, qui vbi damnatam viderit *Zuinglij* opinionem aſſerentis, infantes fidelium liberos in remiſſionem peccatorum baptizari, nihil tamen præter pœnas & naturæ corruptionem tranſmitti; qui non derepente ſciſcitabitur; quid aliud igi-

Paulus 3. Carolus 5.8. Henricus Francisc. 1.

tur transmittitur, Concludit denique Concilium ad veritatem Catholicam firmandam potissimum conuocatum, neque solum ad hæreses damnandas.

Cuius verba Episcopus excipiens, dicebat, articulos hos in Conuentibus Ordinum *Germaniæ* toties exagitatos, vt omnes à Concilio doctrinam luculentam, perspicuam, & nodis omnibus solutam expectent. Etiam Præpositus, (quem tamen nonnulli suspicabantur Oratoris Cæsarei *Toletani* impulsu loquutum) subiungit, veram & Catholicam de peccato Originali doctrinam D. *Augustini* libris contineri, *AEgidium Romanum* de ea re librum peculiarem scripsisse, quem si Patres leui brachio percurrere velint, rei veritatem facile comprehensuros, iuxta quam intelligenti iudicio possint pronunciare. Neque committendum, vt in vulgus exeat, id Tridenti tantillo IV. dierum spatio decretum, quod in *Germania* tandiu disceptatum, exitum habere non potuit.

Patres de peccato originali aliquid definiendum censent, reiectis spinosis quæstionibus, quas ipsi vix satis capiunt.

Atqui his suasionibus Patres non auscultabant. Præsules enim existimabant spinosiores esse Scholasticorum subtilitates, quã vt eas vllo studio possent assequi, & vero ad experiundum non erat iis satis animi. Præterea quod Roma Legatis mãdatum esset, vt proximo Consessu caput illud definirent, quæstionum difficultates euitare necessario cogebãtur; & Cardinalis *Montanus* plane apud se constituerat id effectum reddere. Itaque vocatis ad se Ordinum Generalibus, & Theologis *Catarino* & *Vega*, quorum in ea disceptatione præcipuæ erant partes, his imperauit, vt remoris ac difficultatibus euitatis, rebus promouendis expediendisque incumberent.

Antistites Decreto conficiendo destinati, vna cum Theologis totam eam materiam in V. anathemata distribuũt. I. erat de *Adami* peccato personali. II. de eiusdem ad posteros transmissione. III. de remedio peccati per Baptismũ. IV. de baptismate infantium. V. de cõcupiscentia permanente. Deinde opiniones *Zuinglianorum* in quatuor primis articulis, & *Lutheri* de quinto damnantur. Multa interim dicuntur ab omnibus, dum nonnulla amputantur, alia adduntur, prout quisque suggerebat, sed magno omnium, nisi in vno capite, assensu. Episcopi enim & fratres Franciscani non probabant dici vniuerse, peccatum *Adami* in totum genus humanum transisse: quod, nisi *Beata Virgo* Mater Domini exciperetur nominatim, generali propositione esset comprehendenda, eoque eam eximi instabant. At in contrariam partem Dominicani asserebant, propositionem eam adeo vniuersalem, & exceptione vacuam, esse *Diui Pauli*, omniumque SS. Doctorum, ac proinde exceptione minime immutandam. Ita gliscente contradicendi studio, in eam recidere, quam Legati sæpius effugere auebant, quæstionem: his affirmantibus, vtcunque Ecclesia opinionem eam de conceptione tolerauerit, eum certe qui rem penitus introspexerit, reperturum Virginem nihilo plus alijs communi contagione exemptam: illis contra opponentibus sic damnari Ecclesiam, quæ conceptionem eam celebrat tanquam immaculatam, & immanem esse ingratitudinem derogare honori illius, qua mediante omnes

Franciscani & Dominicani de conceptione Virginis Mariæ, an communi mortalium sorte eximenda sit, nec ne, controuersantur.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

mnes Christi gratiæ ad nos deriuantur. Atque his disputationibus eo contentionis ventum est, vt Orator Cæsareus non inanem spem induisse videretur impetrandi quod animo destinarat, vt ea scilicet materia sessione proxima non proponeretur.

Quibus gradib. in Mariæ Virginis cultu adstruendo ad eximiam illam de eius immunitate à peccato originali opinionem ventum sit.

Verum quandoquidem ea occasione multa fuere proposita, quib. factum vt ad decretum statim subiiciendum veniretur, quoniam id sermonibus hominum dedit materiam, ad integram totius rei intelligentiam, necessarium est controuersiæ huius originem ab ipsis primordiis repetere. Ex quo *Nestorii* impietas diuisit *Christum*, duos constitués filios, & eum, qui Virgine *Maria* genitus, Deum esse negans; Ecclesia, vt in animos fidelium veritatem Catholicam insereret, in Orientis iuxta atque in Occidentis Ecclesiis bina hæc verba sæpius inculcanda existimauit, quæ Græce sic habent, *Μαρία Θεοτόκος*, Latine sonant, *Maria mater Dei*. Id quidem in honorem *Christi* solummodo institutum, cum matre sensim cõmunicari cœpit, & tandem ad eam solá omnino relatum. Eadem de causa, vbi cœperat esse frequens imaginum vsus, solebant Christum infantem in vlnis Virginis matris depingere, ad venerationé *Christo* etiam ea ætate debitam attestandá. sed aliquanto post ventum ad venerationem matris absq; filio, illo tanquam appendice picturæ addito. Dein Scriptores & Concionatores, in primis ii, qui speculationi dediti, impotentia vulgi, (quod in his tamen plurimum potest) quasi torrente abrepti, omissa *Christi* mentione, in nouis Encomiis, Epithetis, & cultus religiosi generibus Beatæ Virgini excogitandis certatim incubuerunt. adeo vt circa annũ M.L. officium quotidianũ in VII. horas Canonicas distinctum in eius honoré instituerint, eadem forma, qua ab antiquissimis temporibus in honorem Diuinæ Maiestatis sueuerat celebrari. Tũ C. annis proxime sequentibus in tantũ veneratio excreuit, vt ad culmen peruenisse videretur: iis quæ de Diuina Sapientia in Scripturis prædicantur, ei attributis. Inter priuilegia nouiter excogitata erat illud, de vniuersali immunitate à peccato originali. quæ opinio in priuatorũ quorundá animis solummodo resederat: Sed in Ecclesiæ ceremoniis, aut in doctorum hominũ mentib. sedem non fixerat. Circa annũ vero M. C.XXXVI. Canonici Lugdunéses ausi primum in officia Ecclesiastica eam introducere. *D. Bernardus* qui tum téporis floruit, pietate & doctrina ante omnes sui sæculi Theologos illustris, & in laudibus *B. Virginis* eousque profusus, vt eá vocet alicubi *collum Ecclesiæ*, quasi per eá à capite omnis gratiæ influxus dimanet; inuehitur tamen acerbe cõtra Canonicos istos, qui absque ratione, absque exemplo prisci temporis, nouitaté periculosam inuexissent. fatetur, nõ deesse laudádæ Beatæ Virgini materiá; sed ei placere nõ posse nouitaté ambitiosam, temeritatis paréte, germanam superstitionis, & leuitatis filiá. Sequenti sæculo Doctores Scholastici vtriusq; Ordinis, tam Franciscani, quá Dominicani scriptis suis opinioné hanc refutarunt ad annum vsq; MCCC. quo tépore *Ioannes Scotus* Franciscanus, re in quæstionem vocata, & rationibus diligenter excussis, ad Diuiná tandé potétiá recursans, ait, Deũ potuisse efficere, vt in peccato nunquam fuerit; aut momento

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

mento solum temporis; aut etiam ad tempus peccato obnoxia fuerit. Deum solum scire quod è tribus his ei acciderit, primum tamen *Mariæ* probabiliter tribui posse, nisi cum Ecclesiæ authoritate & Scripturæ pugnet. Doctrinam huius Theologi, suo sæculo percelebris, sequuti plurimum fratres Franciscani; sed in hoc articulo singulari de conceptione, fores ab auctore suo patefactas audēter ingressi, absolute simpliciterq; verum pronunciarunt, quod ille fieri posse dixerat, & quasi probabile proposuerat, sub conditione dubia atque incerta, nisi orthodoxæ fidei repugnaret. Dominicani constanter obluctantur, auspiciis *D. Thomæ*, celebris etiam ex eo ordine Theologi, tum propter excellentem doctrinam, tum ob *Ioannis* Pontificis XXII. eius nominis elogium. Ille enim, ad deprimendum Ordinem Franciscanorum, qui maximam partem adhærebant *Ludouico Bauaro* Imperatori, à se Ecclesiæ cōmunione eiecto, Doctorem eum ad cœlum extulit, & doctrinam eius maximi fecit. Fecit pietatis ac religionis species, vt plerisque omnibus esset acceptior opinio Franciscanorum, ab Academia Parisiensi, quæ præstantis doctrinæ opinione alias anteibat, mordicus arrepta; dein à Concilio Basileensi post multam ventilationem & disquisitionem approbata; vetitumq; cōtrariam opinionem prędicare aut docere: quod quidem, in iis nationibus, quæ Concilium illud probabāt, plane obtinuit. Papa denique *Sixtus* eius nominis IV. Franciscanus ipse, duo super ea re emisit diplomata, quorum priore anno M.CD.LXXVI. nouū officium à *Leonardo Nogarolo* Protonotario compositū confirmauit, indulgentiarū gratia illud celebrātibus, & præsentia sua fouentibus cōcessa: altero falsitatis & erroris damnauit eorum assertionem, qui vel cōceptionis propugnationem hæreticā dicerent, vel eiusdē celebrationem peccatum ducerent; tā prædicatoribus, quā aliis sacrorū vsu interdictis, qui vel eā opinionem, vel contrariam hæreseos insimularent, quod ab Ecclesia Romana, sedeq; Apostolica ea cōtrouersia nondum esset determinata. Neq; tamē hic contentionū finis: odiis inter duos hosce fratrū Ordines magis magisq; intumescētibus, & quotannis mense Decēbri renouatis; adeo vt *Leo* X. Pontifex medicā manum huic malo admouere cupiens, litem determinandā cēsuerit, eaq; gratia ad diuersos scribendum curarit. Sed religio in *Germania* innouata *Leonis* cogitationes ad alia grauiora cōuertit. atque, quod in ciuitate obsidione cincta solet vsu uenire, factiones vti desinant, & cōtra communem hostē vires & consilia in vnum vti conferantur, idem in his fratrum dimicationibus accidit. Dominicani in Scriptura sacra, doctrina Patrū, & veterum Scholasticorum, opinionis suæ fundamenta ponebant. alteri, cum ne apicem quidem vnū Scripturæ causæ suæ propugnādæ reperirent, ad miracula & consensum multitudinis cōfugiebant. Contra quos F. *Ioannes de Vdine* Dominicanus hoc dilemmate pugnabat. *D. Paulus*, inquiebat, & Patres, aut crediderunt istam vestram Beatæ Virginis à communi mortalium lege exemptionem, aut non crediderunt. Si crediderunt, neque tamen vnquam nisi vniuerse loquuti sunt, nulla facta exceptionis huius mentione, cur non

nunc

Paulus 5. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 8.

nunc eorum exemplum imitamini? Si contra crediderũt, tunc vestra opinio nouitatem redolet. At F. *Hieronymus Lombardellus* Franciscanus affirmabat non minorem esse Ecclesiæ huiusce tẽporis authoritatem, quam fuerat primitiuæ, itaque si Ecclesiæ veteris consensu factum, vt Patres sine exceptione tum loquerentur, consensionem vniuersalem, quę hisce temporibus celebratione festiuitatis illius sese prodit, ad eam à communi sorte excipiendam debere nos inuitare.

Pontifex ad vitandũ schisma controuersiam hanc censet non attingendam.

Legati *Romam* nunciant admirabilem omnium contra doctrinam *Lutheri* concordiam, & Synodi in ea damnanda determinationem, eo quoque mãdatis anathematum institutorum exemplaribus, simul significata, quę de conceptione *Mariæ* excitata fuerat, cõtentione. Quibus *Roma* respõsum, huic controuersię manum nullatenus admouendã, quæ inter Catholicos schisma posset excitare, sed, vt Patres sibi inuicem concilientur, & vtrisq; satisfiat, adnitendum; inprimis vero diploma *Sixti IV.* vti valeat, vigeatq; diligenter attendendum. Legati intellecta Pontificis voluntate, tam per se, quam prę sulum quorumq; prudentiorum interuentu, partibus persuadent deponere contentiones, & iunctis virib. Lutheranis se opponere. Illi vero non recusabant rem omnem silentio transire, dummodo opinioni suæ interim non præiudicetur. At Canonem sibi præiudicium afferre dicebant Franciscani, nisi *Maria* nominatim exciperetur, & Dominicani vicissim, si exciperetur, suam sententiam damnari. Itaq; mod' necessario erat inuestigãdus, quo *Virgo* neq; Canone comprehendi, neq; affirmate excipi videretur, nempe, si in Decreto expressis verbis dicatur, neq; Synodo fuisse animum eam inibi cõprehendere, neque à communi lege segregare. Franciscanis tandem vehementer instantibus, Dominicani sunt assensi, vt hoc solũ diceretur, nõ fuisse Conciliũ mentem, eam generali propositione complecti. Tũ vtse in omnibus Pontifici morigeros exhiberent, illud additum, seruandas *Sixti IV.* constitutiones.

Conuentus Ordinum Ratisbonæ Cæsare præsente.

Dum hæc *Tridenti* geruntur, in conuẽtu Ordinum Imperij *Ratisbonam* indicto *Cæsar* admodum moleste ferre colloquium sine fructu dissolutũ, petereq; vt quisque sibi vellet communicare, quod ad pacandum *Germaniam* potissimum conducere arbitraretur. Protestantes instant, vt dissidia religionis iuxta Decretum *Spirense* Nationis Cõcilio cõponantur: illud enim rebus præsentibus magis appositum, quam generale, quod fieri non possit, vt *Germania* ab reliquarum prouinciarum populis opinionibus adeo dissidente, in Oecumenico Cõcilio sine maximis contentionibus aliquid statuatur. qui vero Germanos ad sententiam religione immutandã per vim perpellere conetur, huic infinita hominum millia, maximo *Cæsaris* detrimento, cũ summa vero lętitia Turcarũ esse trucidanda. Respondent *Cæsaris* ministri, non stetisse per *Cæsarem*, quo minus *Spirense* decretum valeret, notũque esse omnibus, quomodo ad pacẽ cum Rege Galliæ procurandam, necessitate coactus sit in iis quæ religionem spectant, voluntati Pontificis acquiescere. Decretum illud, eius temporis necessitatibus accommodatum: ijs

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

mutatis sententiam quoque mutandam. In Conciliis Nationum factam aliquando morum emẽdationem, de fide & religione neutiquam actum. In colloquiis agendum cum Theologis, qui difficiles vt plurimũ sunt, morosi, obstinati, moderataq; cõsilia, quæ rerum status exigit, auersantur. Neminem esse, qui religionem habeat chariorem *Cæsare*, neque idcirco in gratiã Pontificis tantillum ab æquo honestoque deflectere. sed sciebat ille in Concilio Prouinciæ, neq; partes posse conciliari, neq; iudicem facile inueniri. Legati Electorum *Moguntini* & *Treuirensis* à quatuor reliquis secessione facta, ad Catholicos transeuntes Concilium Tridentinum approbant, & *Cæsarem* orant, vt illud tueatur, ac Protestantibus persuadeat eo proficisci, eiusq; se cognitioni submittere. Illi vero obiectantes Tridentinum Concilium non esse liberum, cuiusmodi in conuentibus Imperii expetitum erat & promissum, denuo *Cæsarem* obsecrãt vt firmam pacem constituat, & res religionis vel in Concilio Germaniæ, vel in Imperii Comitijs, vel deniq; in doctorum hominum vtriusq; partis colloquio stabilire dignetur.

Cæsar cum Protestantibus belligeraturus copias conducit.

Interea *Cæsar* quam poterat occultissime apparatus bellicos fecerat, quorum causa, pace cum Rege *Galliæ* iam firmata, & pactis cum Turca vnius anni induciis, Protestantes ad conuentum Ordinum conuocatos, diutius latere non potuit, maxime quod spargeretur fama, Pontificem etiam, & *Ferdinandum* copias conducere, itaque vt in belli suspicione omnia ad tumultus & confusionẽ spectabant. Cũ autem *Cæsar* consilia sua celari non posse animaduerteret, Cardinalem *Tridentinum* per celeres equos *Romam* mittit, ad auxilia à Pontifice promissa conquirẽda. Cennturiones etiam atq; Tribunos in *Italiam* & *Germaniam* inferiorẽ dimittit cum pecunia, ad delectus habendos. Tum Principes & Duces Germanos Protestantes, qui Smalcaldici fœderis non essent, ad castra sua sequenda inuitat, professus, pollicitusq; bellum illud nõ propter religionẽ suscipi, sed reprimẽdæ quorũdã rebellioni, qui specie pietatis vim faciãt legibus, & Principis Maiestatẽ aspernentur. Qua pollicitatione plerasq; ex iis etiã ciuitatib. quæ Romanæ religionis ritus abiecerant, in officio cõtinuit, pro fide iis data beneuolentiam & in religione quã profitebantur, securitatẽ expectantes.

Etiã Principes & ciuitates Protestantium nonnullæ Cæsari militant.

Sessio V. Decret. fidei de peccato originali V. Anathematis constans.

Iam in Cõcilio Patribus, post multam disceptationem, in vnam eandẽque sentẽtiam deniq; adductis, decretisq; de fide & reformatione in formã redactis Legato Cæsareo frustra tergiuersante, die Iunii XVII. qui Sessioni erat destinatus, rem diuinam faciente *Alexandro Picolomineo* Episcopo *Pientino* & concionẽ habẽte F. *Marco Laureo* Dominicano, post adhibitas ceremonias consuetas, fidei Decretum V. Anathematis constans recitatur. I. Contra eũ *quicunq; non confitetur, Adã preuaricatione sua sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, iram & indignationem Dei, mortem, & captiuitatem Diaboli incurrisse; & secundum animam ac corpus in deterius commutatum fuisse.* II. Contra eum, *qui asserat Adæ preuaricationem sibi soli, & non eius propagini nocuisse, aut ad post genitos mortem solam corporis, non etiam peccatum, quod est mors animæ, transfudisse.* III. *Qui asserit peccatum Adæ, quod vnum est origine,*

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

gine, & cuique proprium, & generatione non imitatione transfusum, per aliud remedium tolli, quam per vnius mediatoris Iesu Christi meritum; aut qui negat ipsum Christi meritum, per Baptismi Sacramentum in forma Ecclesiæ rite collatum, tam adultis quam paruulis applicari. IV. *Si quis paruulos recens natos etsi Christianorum liberos baptizandos negat: aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati.* V. *Si quis per gratiam Christi, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, neque tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud radi tantum & non imputari dicit. Manere quidem in baptizatis concupiscentiam ad agonem, sed quæ nisi consentientibus non noceat: quam cum Apostolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat non esse vere & proprie peccatum in renatis, sed ita dici, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Declarat item Synodus non esse sibi propositum decreto hoc Beatam Virginem comprehendere, sed obseruandas esse Sixti IV. constitutiones, quas innouat.*

Decreti de reformatione caput I. de prælectionibus.

Decretum reformationis duabus constabat partibus, quarum prior erat de prælectionibus, altera de prædicationibus. De lectionibus *Statuit Synodus vt in Ecclesiis, in quibus stipendium sacræ Theologiæ lectoribus destinatum reperitur, Episcopus ab eo qui stipendium id percipit, si idoneus sit, sacram Scripturam exponendam curet: alioquin ipse hominem idoneum obeundo huic muneri sufficiat, in posterum vero stipendium in neminem conferatur, nisi qui per se munus illud sustinere possit. In Ecclesiis autem Cathedralibus Ciuitatum populosarum, aut collegiatis oppidi castelliue insignis, vbi ea gratia stipendium nullum huiusmodi deputatum reperitur, præbenda primo quoque tempore vacatura, aut simplex aliquod beneficium aut contributio ab omnibus eius ciuitatis, aut diœcesis beneficiatis collecta, eiusmodi prælectioni instituendæ applicetur. Vt in Ecclesiis tenuioribus sit Magister, qui grammaticam gratis doceat, eique hoc nomine simplicis alicuius beneficij fructus assignentur, vel ex capitulari Episcopaliue mensa condigna aliqua merces persoluatur: vel alias Episcopus ipse rationem aliquam ineat, ne res adeo fructuosa negligatur. In Monasteriis etiam Monachorum, vbi commode id fieri queat, sacræ Scripturæ lectio habeatur: qua in re si Abbates fuerint negligentes, ab Episcopis locorum, quippe Sedis Apostolicæ delegatis, oportunis remediis ad id cogantur. In conuentibus vero aliorum Regularium, lectio ex dignioribus magistris assignetur. In gymnasiis publicis, vbi huiusmodi scripturæ prælectio nondum est instituta, vti religiosorum Principum ac Rerumpubl. pietate & charitate instituatur: vbi instituta fuit, sed neglecta, restituatur. Lectoris hoc officium nemo publice aut priuatim exerceat, qui prius ab Episcopo de vita, moribus & eruditione probatus non fuerit: quod de lectoribus in claustris monachorum intelligendum non est. Docentes publice sacram scripturam, & scholares priuilegiis à iure communi concessis, de perceptione fructuum beneficiorum suorum in absentia plene gaudeant, & fruantur.*

Decreti II. caput alterũ de prædicatione.

De prædicationibus Decreto præcipitur, *Vt Episcopi & Prælati, nisi legitime impediantur ad Euangelium per se ipsos prædicandum teneantur; impediti vero, homines idoneos sibi assumant. Vt Curati inferiores, ea, quæ scire omnibus est necessarium, ad salutem, vel per se, vel alios idoneos hominibus annuncient, diebus saltem Dominicis. & festis solemnibus, atque ad id præstandum ab Episcopis cogãtur,*

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

vtcumque ab Episcopi Iurisdictione se exemptos obtendant. Vt Curati item Ecclesiarum parochialium monasterijs subiectarum, qua in nulla diœcesi existunt, à Metropolitanis, tanquam in hoc sedis Apostolica delegatis, ad id ipsum prastandum compellantur, si Prasules regulares in officio fuerint negligentes. Vt Regulares cuiuscumque ordinis, etiam in Ecclesiis suorum Ordinum pradicare non poßint nisi à superiorib. suis de vita, moribus atq; eruditione approbati, atque, vt, priusquam pradicare incipiant, benedictionem Episcopi coram deposcant. In alijs vero, qua sui ordinis non sunt, Ecclesiis, ipsis pradicare fas non sit, nisi prater superiorum suorum approbationem Episcopi licentiam impetrent, quam ille gratis concedere tenetur. Si concionator errores aut scandala in populum dissiminauerit Episcopus illi pradicationem interdicat. Si hareses pradicauerit, contra eum secundum iuris dispositionnem, aut loci consuetudinem procedat, & si pradicator se priuilegio aliquo exemptum esse contendat, Episcopus tanquam Sedis Apostolica delegatus id faciat, adhibita tamen ab Episcopis cautione, ne quis pradicator vel ex falsis informationibus, vel alias calumniose vexetur, iustamue de eis conquerendi habeat occasionem. Caueant item Episcopi, ne priuilegij cuiuslibet pratextu, vel Regulares, qui extra claustra sua viuunt, vel presbyteri saculares, nisi ipsis bene noti & probati pradicare sibi arrogent, donec S. Sedes Apostolica de ea re consulatur. Quastores vero eleemosynarij neque per se, neque per alium pradicare prasumant, si secus faxint, ab Episcopis ad parendum adigantur, quibuscumque priuilegiis non obstantibus. Proximo deniq; consessui dies dicitur ad XIX. Iunij diem.

P. Danesii Oratoris Regis Gallia ad Patres Tridentinos oratio.

Decretis ab Episcopo, qui Missam celebrarat, recitatis, Secretarius Cōcilij *Regis Gallia* literas perlegit, quibus *Petrum Danesium* suum ad Concilium legatum constituit. Continuo ille copiosam, & facundam ad Patres habuit orationem, cuius hæc fere capita. Regnum Galliæ à *Clodoueo* primo Rege Christianissimo religionem Christianam seruasse intconaminatam. Diuum Gregorium I. in testimonium incorruptæ in Gallia religionis *Childeberto* dedisse elogium *Catholici*. Reges suos nullibi in *Gallia* cuiuis sectæ, aliisue, quam Catholicis sedem permisisse, imo vero in exteris, Idololatris, hæreticis ad fidē conuertendis sedulo laborasse, & non nunquam eos piis armis ad veræ sinceræque religionis professionem adegisse. Sic *Childebertum* bello *Visigotthos* compulisse, cum Arriani essent, ad se Ecclesiæ Catholicæ consociandos, & *Carolum Magnum* totos XXX. annos bellum cum *Saxonibus* continuasse, vt ad religionem Christianam ipsos adduceret. Dein ad Regnum Galliæ in ipsam Ecclesiam Romanam promerita commemoranda accedens, narrauit, quæ *Pipinus* & *Carolus magnus* aduersus *Longobardos* fortiter patrassent, & quem ad modum in Synodo Episcoporum ab *Hadriano* huic delatum sit, & creandi Pontificis, & Episcoporum suæ ditionis cum approbādorum, tum, post præstitū ab illis sacramentū fidelitatis, inaugurandorum arbitrium. Et quāuis filius eius *Ludouicus Pius* prærogatiua creandi Pontificis non ita multo post cesserit, amicitiæ tamen, quæ sibi cum Sede Apostolica intercesserat, testificandæ ergo, Legatos ad se ea gratia mādari voluisse, eamq; officiorum vicissitudinē diligēter cultā diu cōtinuasse. Eius enim amicitiæ fiducia Romanos Pōtifices asperis tēporib. siue per hosti-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

hostilem impetum sede sua eiectos, siue seditione consternatos, ad illud regnum tanquam portum tutissimum confugisse. Neq; dictu facile esse, quot se periculis Galli exposuerint, quam largiter & pecuniā, & sanguinem profuderint, vel ad Christiani Imperii fines proferendos; vel ad ea recuperanda, quæ Barbari inuaserant; vel ad Pōtifices dignitati restituendos, aut periculis liberandos. His decessoribus oriundum *Franciscum*, pari pietate, regni sui initio, post victoriam *Mediolanensem*, profectum *Bononiam* ad *Leonem* X. amicitiæ cum eo stabiliendæ, quam cum *Hadriano*, *Clemente*, & cum *Paulo* III. nunc Pontifice continuauerit; quorum Pontificatu XXVI. annorum spatio, licet in diuersis regionibus de rebus fidei multæ magnæque extiterint controuersiæ, illum tamen diligentissime cauisse, intra suos fines ne qua fieret in vulgata Ecclesiæ consuetudine immutatio, sed penes Ecclesiā publicum totius rei iudicium esset. Et quanquā natura sua sit clementissimus, & mitissimus, neq; sanguinis sitiens, hic tamen seueritatem adhibuisse, grauiaq; edicta sanxisse: & tum sua diligentia, tū Iudicum solicitudine & vigilantia id cōsecutum, vt in tāta tempestate, iactatione que, quæ multas Ciuitates & regna ab ipsis fundamentis labefecit, nobilissimum illud regnū Ecclesiæ bono pacatū permanserit, pristina doctrina, ac ritibus, & moribus seruatis: vt de eo regno Synodus libere statuere possit, ꝙ verū putet, & Reipublicæ Christianæ cōducibile. Præterea, Regem satis iam perspexisse, quantopere orbi Christiano conducat, Episcopum Romanum pro capite agnoscere: adeo vt bonis conditionibus solicitatus ad exēplum ab alio Principe editum sequendum, ab instituto dimoueri non potuerit: quin potius suo cum incommodo finitimorum amicitiæ nuncium remittere decreuisse. Indicto nuper Cōcilio, delectos aliquot è suis Episcopis ilico mādasse, deinde cum Consessibus aliquot habitis, serio rem agi, & Synodi authoritatem decretis etiam factis stabilitam cōperisset, sibi, vt huc contenderet, & negotiū, qua posset, promoueret, in mādatis dedisse. Petere igitur, vt semel in vniuersum constituant, publiceque proponant, quid ab omnib. Christianis vbiq; gentium in religione sequendum sit, & credendum. dein vt ad sacrorum Canonum normam Ecclesiasticam disciplinam instituāt: si faciant, tum Regem Christianissimū curaturum, quæ illi præscribent, per omnem Galliā accurate vt seruentur; Decretisque Concilii sua ope ac patrocinio adfuturum. Adhæc, cum *Galliæ* Regum tot tantaque extent in Ecclesiam Romanam merita, ne ex priuilegiis à Patribus & summis Pontificibus olim cōcessis, quorum possessionem omnes Galliæ Reges à *Ludouico Pio* habuerunt, quicquam mutetur, aut imminuatur. Vt Gallicanis item Ecclesiis, quarum ipse gerit tutelam, sua iura, priuilegia, & immunitates cōfirmentur: quo nomine Gallos omnes agnituros se Concilio tantopere deuinctos, vt beneficium ita collocatum Patrib. nunquam sit pœnitendum.

Cui procurator omnium verbis respondet.

Huic orationi *Hercules Seuerolus* Cōcilii Procurator omnium nomine paucis respondit, Se Regi, quantas possint maximas gratias agere, Oratoris ipsius aduentum longe gratissimum habere, omnem

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

omnem operã & studium ad rẽ religionis constituendam moresq; emendandos polliceri; Regno etiam & Ecclesiæ Gallicanæ omnẽ animi propensionẽ, omniaq; officia lubẽter offerre.

De decretis huius Sessionis Germanorum iudicium.

Decreta vero Cõsessus vbi typis excusa in *Germaniam* peruenere, multorum sermonibus materiam dederunt. Iactabatur enim vulgo de impietate Pelagiana ex superuacuo actũ in Concilio, quæ ante mille annos à tot Conciliis, de communi Ecclesiæ consensu satis damnata. Tolerabile quidem esse, vt doctrina vetus confirmetur. nec incongrue iuxta illam, veram vniuersalẽ doctrinam fuisse propositam, scilicet peccatũ *Adami* ad posteros omnes propagatum: sed eandem, mox addita exceptione, euersam. Neque quicquã iuuare, quod dicitur, exceptionem eã nihil asserere; sed in ambiguo rem relinquere. Sicut enim particularis vniuersalem cõtradictoriam falsam efficit: ita particularem ambiguam, incertã reddere vniuersalem. Ecquis vero non videt exceptione ea vigente, etiamsi ambigua, vnumquemque iure posse concludere, non esse indubitatæ veritatis, peccatũ Adæ ad omnes posteros trãsfusum, quia non est certum ad Beatam Virginem transiisse? maxime, quod ea ratio, quæ exceptionem hanc suadet, alias plerasq; admittendas persuadet. Scite enim à *Bernardo* asseri, eandem rationem, quæ suggerit conceptionem virginis esse celebrãdam, euincere, patris quoque & matris, item auorum ipsius ac proauorum, totiusq; prosapiæ conceptiones vsque in infinitum celebrari dignas. Sed in infinitum nõ procedi, quia vbi ventũ erit ad *Abrahamum* illũ solum suo merito ab originali peccato eximẽdum. Illum scilicet esse, cui de redẽptore facta sit promissio. Christum semper dici semen *Abrahami*: illum vocari Patrem Christi, & omnium credentium, & exemplar fideliũ: easq; dignitates multo esse maiores, quam in vtero Christum gestare, iuxta Diuinum responsum, quo virgo pronũtiata beatior, quod verbo Dei audiens esset, quã quod Deum lactasset & peperisset. At si quis ob prærogatiuam se non adduci patietur ad *Abrahamum* excipiendum, neq; veterem rationẽ probabit, Christum esse sine peccato, quod ẽ spiritu sancto natus sit, absque seminis virilis cõmixtione; is certe affirmauerit multo satius fuisse sapientis cõsilium sequi, & terminos à Patribus positos nõ transilire. Addebant insuper, omnes Concilio plurimum debere, qui fateantur & agnoscant manere in baptizatis cõcupiscentiam. fore alioqui, vt cogantur homines negare se in ipsis illud sentiunt. In Decreto reformationis expectabant omnes Scholasticorum & Canonistarum abusus emendatum iri: quod hi Diuinas proprietates Pontifici tribuant, Deum vocantes, infallibilitatem ei ascribentes, idem tribunal vtrique concedentes, atque ipso Christo clementiorem asserentes. illi vero doctrinæ Christianæ fundamentũ scriptura neglecta in *Aristotelis* philosophia ponant, omnia in quæstionem vocantes, & in vtramque partem disputantes etiam an Deus sit. Res mira cuique videbatur, ad illud vsque tempus ignoratum, esse Episcoporum munus prædicare: neq; vel actum de tollendo abusu in vanissimis quibusq; prædicãdis aliisque omnibus præter Christum; vel prouisum apertæ Prædicatorum nundina-

Paulus. 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

dinationi prætextu eleemosynæ. In aula *Cæsaris* vbi primum de decretis factis innotuit, in pessimam partem accipiebatur, in materia reformationis tam leuia, imo à Germanis nō postulata tractari: in materia vero fidei, cōtrouersias iam ante conciliatas hoc decreto resuscitari. Etenim, cū in Colloquio prope conuenisset inter partes de peccato Originis, iā vbi à Concilio expectabatur plena cōciliatio, decretum prodiit pugnans cum iis, de quibus antea conuenerat. Etiam Cæsarei Tridentum ad suos scripserunt, darent operam, vt Patres in rē reformationis plane incumberent, dogmata vero fidei controuersa ad aduentum vsq; Protestantum differrent, quos Cæsar ad eo proficiscendum à se adduci posse non dubitabat; aut certe quoad Præsules Germaniæ eo venissent, qui Ordinum Conuentu finito iter essent ingressuri. Sed de rebus in Synodo gestis non diutinus fuit hominum sermo, aliis mox natis occasionibus, quæ omnium oculos & animos in se conuerterunt.

Fœderis inter Cæsarem & Pontificem contra Protestantes concepti leges.

Cardinalis n. *Tridentinus* die XXVI. Iunij, *Roma* fœdus inter Pontificem & *Cæsarem* aduersum Protestantes in *Germania* pepigerat; cui initium datum anno superiore *VVormatia* ab Cardinali *Farnesio*, sicut ante dictum est, dein aliorum ministrorum opera de eo sæpius tractatum. Causæ fœderis, & pacta huiusmodi erant. Quod multos iā annos in hæresibus Germania perseuerasset, quibus depellendis Conciliū *Tridenti* indictum esset, & iam inchoatum; quodq; Protestantes huic se submittere recusent, ideo Pontificem atq; *Cæsarem*, ad Dei gloriam, & *Germaniæ* salutem certis legibus transegisse. Vt *Cæsar* contra eos qui Conciliū repudiant, exercitum comparet, & ad sanctæ Sedis obedientiam ipsos reducat. Eo nomine Pontifex, præter illa centum aureorum millia quæ iam deposuit, totidem Venetiis quoque deponat; quæ in nullum alium nisi belli vsum expendātur. Præterea in hoc bellū suis sumptibus alat peditum Italorum millia duodecim, & leuis armaturæ equites quingentos per semestre tempus: hoc anno *Cæsari* permittat dimidiam partem bonorum Ecclesiæ per *Hispaniam*, atq; vti liceat ei ex annuis prouentibus monasteriorū *Hispaniæ* diuendere, donec aureorū millia quingenta cōfecerit. intra sex mēses *Cæsari* fas nō sit absq; Pōtifice pacē aut transactionē vllam cum ijs facere, eiq; sicuti oneris, sic emolumēti quæstusq; portio accedat. Semestri vero spatio exacto si bellū sit cōtinuādum, nouæ pactiones concipiātur, quæ vtrisque commodissimæ videbuntur: aliisque locum seruandum, vt iis integrum sit huic se adiūgere fœderi, sumptuum & commodorum partem subituris. fuit & aliud huius fœderis caput. sed occultius, quod tāgebat *Galliæ* Regem, vt bello hoc durante si quis Princeps Christianus *Cæsari* bellum inferat, eundem Pontifex armis spiritualibus & temporalibus persequi teneatur.

Pontificis ad Heluetios literæ quibus inuitat eos ad suppetias huic bello mittendas.

Post aliquot dies Pontifex ad *Heluetios* dat literas, eos ad auxilia sibi subministranda inuitans. Primum suā erga ipsos beneuolētiam fusius cōmemorat, dein animi dolorem, quem ex eo percipiat, quod nonnulli ex ipsis ab obedientia sua sint auulsi: magnumque agnoscit Dei beneficium, ac pro eo gratias agit, quod plerique constantes permanserint; tum quod in isto dissidio

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

dio religionis, cuius occasione grauissimi aliis in locis sint excitati motus, illi pacem inter se firmiter colant. Subiungit deinde, se tumultibus iis componendis generale Concilium *Tridentum* conuocasse, spe ea fretum, neminem fore, qui non huic se submittat authoritati: nec dubitare, quin ex ipsis omnes, qui in Apostolica obedientia permanserunt, obtemperẽt Concilio, cæteri vero authoritatẽ eius nõ aspernentur. quod vt faciant, & ad Concilium veniant, hortari. Dolere autem sibi vehementer, quod in *Germania* nõ pauci, de numero eorum, qui Principes habentur, superbe Cõcilium contẽnant, & insolenter cõuitiis insectentur; cuius authoritas tamen diuina magis sit quã humana. qua cõtumacia necessitatem sibi videat impositam vi armisque rem tentandi. Cumq; peropportune acciderit, vt eadem mente *Cæsar* sit, de religione armis sibi vindicanda, se libẽter occasionem hanc arripuisse, & tã suis, quam Ecclesiæ Romanæ facultatibus *Cæsarem* adiuuare cõstituisse. Atq; hoc suum consilium & mentẽ ideo se ipsis patefacere, vt & vota sua secum coniungant, & Ecclesiæ Romanæ pristinum honorem deferant, & in causa tam pia suppetiatum decurrant.

Belli aduersum Protestantes suscepti à Cæsare prætextus.

At *Cæsar* bellum à se suscipi religionis causa dissimulabat; longe alias politicas causas & rationes obtendens. Crimini dabat Protestantibus, quod sibi non obtemperarent; quod specie religionis apud exteros contra se machinarentur; quod nullis legum vinculis astringi vellẽt; quod alienas possessiones, sacras præsertim, inuaderent: quod Episcopatus & Abbatias veluti hæreditario iure in familias suas transferant; quod lenitatis via iam ante non semel à se tentata, insolentiores semper euaserint.

Protestantes vicissim testatum omnibus cupiunt, *Cæsarem* bellum hoc suscipere Romani Pontificis, & Concilii Tridẽtini impulsu. reuocant illi in memoriam, quæ *Francofurti*, cum creatus fuit *Cæsar*, iuratus Imperio promiserit; & ob ea non seruata iniuriam sibi fieri profitentur. Sed ex iis pleriq; operam suam *Cæsari* addixerant, existimantes, bellum non ob alias, quam politicas considerationes susceptum. Archiepiscopus etiam *Coloniensis*, de quo supra dictum est, etsi à Pontifice Ecclesiæ cõmunione eiectus, & dignitate, facultatibusque exutus, prouinciam tamen sibi subiectam administrabat, populum sibi habebat obsequentem, *Cæsarisque* partes sequebatur. Ille quoq; cum pro Electore atque Archiepiscopo agnoscens, per literas rogat, ne suæ ditionis hominibus contra ipsum militare permittat: quod syncere & bona fide effectum dedit. Id *Saxoniæ* Elector & *Lantgrauius* vbi animaduerterunt, Idibus Iulii publicum scriptum edũt, quo demonstrant bellum hoc religionis causa suscipi, & hac esse mente *Cæsarem*, vt specie vindicandæ rebellionis in paucos aliquot, fœderis socios alios ab aliis diuellat, vt paulatim post omnes euertat. Ei rei argumẽta afferunt, quod *Ferdinandus*, *Granuellanus*, aliique Cæsaris ministri, Concilii Tridentini contẽptum esse belli causam dicerent: quod à Pontifice contra Electorem *Coloniensem* lata esset sententia, ob solam doctrinæ in sua ditione emendationem: quod *Hispaniæ* proceres Ecclesiastici tã ingentem pecuniæ vim de suo in hoc bellum

Protestantes contra multis argumentis bellum hoc religionis causa susceptum contendũt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

bellum neutiquam essent collaturi, si alia esset quam religionis causa: quod *Cæsar* nullam aliam verisimilem possit prætexere causam offensionis.

De gratia Dei, & iustificatione hominis proximo loco agendũ proponitur.

Verum interea dum Pontifex & *Cæsar* contra Lutheranos præter Anathemata alia arma comparant, die XVIII. Iunii post Sessionem proxima congregatio indicitur, in qua precibus peractis, & inuocato Spiritus sancti auxilio, Secretarius scriptum de mandatu Legatorum, deque Theologorum primi nominis assesu formatum legit. Eo proponebatur, quandoquidem instinctu Diuino damnatæ essent hæreses peccatum originale spectantes, rerum tractandarum ordinem poscere, vt Sectariorum doctrina de gratia Dei: q̃ medicina est peccati, proximo loco excutiatur, atq; huic methodo eo magis insistẽdũ, quod eandẽ sequuti sint authores *Augustanæ* confessionis, quam vniuersam Concilium dãnare decreuerit. Obsecrare itaq; Patres & Theologos, ad opem diuinam implorandã pijs orationib. decurrere, in studiis assiduam exactamque operam ponere, omnesque *Martini* super hoc dogmate errores consarcinare. *Lutherum* enim, cum ab initio Indulgentias labefactare instituisset, facile perspexisse, se institutum assequi non posse, nisi euersis prius pœnitentiæ operibus, quorum defectum Indulgentiæ supplent, iis euertendis rationem expeditissimam visam, illam antea inauditam *sola fide iustificationem*, ab hoc fonte manasse cũ bonorum oper, ũtanquam ad salutem minime necessariorum, repudium, tum licentiam effrænem & dissolutam ab obseruatione legum Diuinarũ & Ecclesiasticarũ, inde abnegatam Sacramentorum vim & efficaciam authoritatem Sacerdotum, Purgatorium ignem, Missæ sacrificium, aliaque omnia peccatis expiãdis remedia. His igitur, qui Doctrinę Catholicæ corpus constituendũ habeant, vice versa hæresin istam de iustitia per solam fidem prius cõuellendam, damnandasq; bonorũ operum aduersarii blasphemias.

At Cæsarei aliquid de reformatione potius tractandũ instant.

Scripto eo perlecto, Præsules Cæsarei censent, quo maioris esset caput propositum momenti, eo maiore & iudicii maturitate, & temporis opportunitate tractandum. Cardinalis *Madrucij* ad Pontificem missionem portẽdere magnam aliquam rem agi, quã interturbare nõ sit prudentiæ, sed aliquid de reformatione interim tractare. At Pontificii altrinsecus asserebant alienum esse à dignitate Synodi ordinem cœptum deserere, quo in singulis Sessionibus fidei dogmata, & capita reformationis pariter incedunt, neq; post originale peccatum, vllũ dogma adeo appositum, quam illud, cuius meminerint. Legati auditis omnium suffragiis affirmant rerum discussionem, & præparationem, non esse earundem decisionem, neq; vnquam posse commode, res definiri, nisi præeunte præparatione, non aliud agi in præsentia, nisi vt, captato, quod adest, tempore, via præstruatur iis, quæ inter Pontificem & Cardinalem *Cæsaris* nomine nũc deliberantur, exequendis. Dum dogmatum materia digeritur nõ impediri tractationem reformationis, quod illa distinendi sint Theologi, hac Patres, & Canonistæ. Statutum igitur vt è *Lutheri* libris, è Colloquiis, Apologiis aliisque Lutheranorum scriptis articuli exciperentur, post discutiendi & cẽ-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

suræ subiiciendi, atq; huic rei designati tres Patres, totidéq; Theologi, qui scripta colligerẽt, & articulos ordinarent.

Prælatorũ ac pastorum à functionibus suis absentia, malorum Ecclesiæ fundus.

Congregatio proxima habita fuit ad materiam reformationis constituẽdam. de qua Cardinalis *Montanus* dicebat, à multis annis omnes de Præsulũ & Pastorum absentia grauiter queri, assiduitatem in residendo flagitantes. Omnium malorum Ecclesiæ causam, Præsulum, & Curionum à functionib. suis absentię ascribendam. Ecclesiam Naui non absimilẽ, quę absente Nauclero, cuius est eã gubernare, facile submergitur. Hæreses, ignorantiam, luxũque in populo, morum item corruptelam, & vitia in clero ideo regnare, quoniam per Pastoris à grege absentiam, nemo est de illo instituendo, aut hoc corrigendo solicitus. Quod Pastores in ministerio assidui non sint, fieri, vt Ministri ignari & indigni ad id muneris assumantur, atque indidem esse, vt ad Episcopi dignitatem homnes adquiduis aliud, quam ad eam Prouinciã capessendam aptiores, promoueantur, quippe, in quibus egregias dotes frustra quis requirat, cum ad eam per seipsos administrandam non teneantur. Residentiam igitur & sedulitatẽ Præsulum imprimis stabiliendam, quæ ad omnes Ecclesiæ morbos persanandos remedium sit efficacissimi vsus, à Cõciliis & Pontificibus etiam olim adhibitum, sed quod iis sæculis in eo genere non multum peccaretur, aut alia de causa, non ita validis arctisq; ligaminibus applicitum ac firmatum, quã hæc tempora requirant, quibus malum, quod ad culmẽ peruenit, seuerioribus monitis, suppliciis grauioribus magisque formidolosis, ac rationibus ad exequendum facilioribus, sit vindicandum.

Residentia vero, & assiduitas in officio, morbis curandis malagma expeditissimum.

Iac. Cortesius residentiam plane necessariã agnoscit, sed prout sunt tẽpora, & priuilegia fratrũ prorsus inutilem.

E præsulibus ij, quibus primus suffragii ferendi locus, Cardinalis sentẽtiam probabant, verum vbi sermonis vices ad *Iacobum Cortesium Florentinum, Vasionensem* Episcopum peruenerunt, collaudata superiori sententia, subiunxit, Se, qui crederet Præsulum & Curionum præsentiam, fuisse causam priscis illis Ecclesiæ temporibus, sinceræ apud populum religionis, & disciplinę apud Clerum retinendæ, posse liquido demonstrare, ipsorum absentiã proxime actis seculis causam non extitisse fidei & disciplinæ subuersæ, imo consuetudinem illam non residendi ideo introductam, quia prorsus inutile erat residere. Vltimis temporibus parum aut nihil potuisse præstare Episcopos in puritate doctrinæ apud populũ conseruanda, cum fratribus & quæstoribus prædicandi authoritas ipsis inuitis, esset concessa. Peruulgatum esse, nouitates in Germania natas concionibus fratrũ *Ioannis Techeli*, & *Martini Lutheri*, apud Heluetios concionibus *F. Samsonis Mediolanensis*, neq; aliud operæ nauatę pretiũ reportaturũ Episcopũ in officio sedulũ, & assiduũ, contra eos qui muniuntur priuilegiis, præter causę suę iacturã post cõflictũ, nec fieri posse, vt Episcopus ad vitam honeste degendã Clerum adducat, cum præter generalem Regularium omnium immunitatẽ, singula Capitula suas habeant exemptiones, paucíq; reperiãtur Sacerdotes priuati ab hac armatura immuniti. Non esse penes Episcopum prouidere vt homines idonei ad ministerium assumantur, propter licentias *de promouendo*, & facultates Episcopis titula-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tularibus cōcessas, per quos fit, vt Ordinariis vix relictū sit ministerium Pōtificalium. Immo, in summa, vere dici posse Episcopos ideo non residere, quod nihil reliqui sit, quod agant, aut potius vt maiora incōmoda deuitent, quæ ex competitione & contentione cum priuilegiatis possent prouenire. Itaq; concludebat sibi quidem necessariam videri assidui ministerii restitutionē, sed de authoritate Episcopali in integrum restituenda curam etiam habendam. Eandem opinionem sequuti sunt pleriq; ex Episcopis cum ad ipsorū suffragia deuentum, Residētiam necessario omnibus imperandam, tollendasque, quę eam impediunt, exemptiones. Vnde imposita Legatis necessitas assentiendi, de vtroq; consilium esse capiēdum, singulis rem reputantibus, & opinionem suam deinceps prompturis; Patribus etiā designatis, qui in formā redigant decretū postea examinandū.

Vtrum omnes Lutherana de Iustificatione doctrina articuli damnandi sint, an vero selecta aliquot positiones, inter Synodi Patres controuertitur

Qui articulis de iustificatione colligendis fuerant destinati, cū à singulis breuiaria accepissent propositionū earū, quas censuræ subiiciendas putabāt nō idem omnes sentiebant. Horū alij existimabant IV. aut V. articulos principales è noua ea doctrina seligendos, eosq; solos dānandos, sicuti in materia peccati originalis factū esset, formā enim iam inchoatam tenēdam, sequēdūq; veterum Conciliorū exemplum, quæ primario capite proposito, explicatoq; ac heresi damnata, ad particulares propositiones nunquam descenderunt sed condemnatis hæreticorum libris vniuersali articulo totam doctrinam perniciosam cōplectebantur, eamque rationē iudicabant decoro, quod in Concilio seruandū sit, valde cōsentaneam. Verum alii volebant omnes propositiones, quib. sequior aliquis sensus inesset, censurę subicij, easq; anathemate iugulari, quę merito essent damnandę. Prouidi enim Pastoris esse, herbas salutares à noxiis internoscere, harū vsu gregi suo penitus interdicere, quando minimæ cuiuspiam neglectus, quę, venenata cum sit, pro salubri accipitur, gregē vniuersum possit inficere. Quod si veterum Conciliorū exemplū imitandū sit, *Ephesinū* ad imitationem proponendū, cuius super *Nestorij* doctrina tot tamq; celebria extant anathemata, omnia, quæ ab illo hæretico dicta sunt, complectentia, & *Africana* contra *Pelagianos* Concilia, quę singilatim omnes illius sectę propositiones cōdemnant.

E doctrina Lutherana articuli proponuntur XXV. excutiendi ac damnādi.

Sententia prior rationem absq; dubio faciliorem expediebat, iisq; videbatur gratior futura, qui exitum Concilij cuperent accelerari, etiam rimam aliquam aperiebat cōcordię, cuius futuris temporibus aliquis esse posset vsus. Altera tamen magis placuit, quod dicerēt, examinandas esse omnes doctrinæ Lutheranæ propositiones, vt censoriam notam patiantur, damnenturq; post maturam disquisitionem eę quas ęquum, iusq; sit damnari. Ex his articuli XXX. conficiuntur.

I. Fidem solam, omnibus aliis operibus exclusis, ad salutem sufficere, solamq; iustificare.

II. Fidem quæ iustificat, esse fiduciā per quam creditur peccata per Christum esse remissa, iustificatosq; teneri ad firmiter credendum, sibi peccata esse remissa.

III. Per solam fidem posse nos apparere corā Deo, qui opera nostra nec curat, nec requirit: solā fidē puros red-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

dere, & Eucharistiæ accipiendæ idoneos, in qua gratiam nos accipere credendum est.

IV. Homines qui absq; Spiritu Sancto honesta operantur, peccare, quod impio sint corde cum operantur, item, mandatorum Dei absque fide obseruationem peccatum esse.

V. Vitam nouam, optimam esse pœnitentiam, neque esse necessariam pœnitudinem vitæ anteactæ. Item peccatorum actualium expiationem ad gratiam recipiendam non disponere.

VI. Nullam dispositionem esse necessariam ad iustificationem, neque fidē iustificare, quia disponat, sed quia est medium, aut instrumentum, quo promissio, & gratia Diuina apprehenditur & accipitur.

VII. Metum gehennę non iuuare ad iustitiam consequendam, sed nocere & esse peccatum, peccatoresque reddere deteriores.

VIII. Contritionem, quæ ex peccatorum examinatione, recordatione, & detestatione oritur, eorum grauitate multitudine, & fœditate consideratis, item amissionem æternæ beatitudinis & perpetuę damnationis acquisitionē reddere hominem hypocritam, magisque peccatorem.

IX. Terrores quibus peccatores intrinsecus à Deo consternantur, aut extrinsecus à prędicatoribus, peccata eousque esse, quoad à fide superentur.

X. Doctrinam dispositionum euertere doctrinā fidei, & consolationem adimere conscientiis.

XI. Solam fidem esse necessariam, alia neque præcipi, neque prohiberi, neque aliud esse peccatum, nisi incredulitatem.

XII. Qui fidem habeat, eum à præceptis legis esse liberum, neq; ad salutem operibus indigere. Fidē enim abunde omnia largiri, eam solam præcepta omnia adimplere, neq; vllum esse hominis fidelis opus adeo improbum, vt possit eum accusare, aut damnare.

XIII. Baptizatum ob nullum peccatū salute posse excidere, nisi sit incredulus, neque vllum peccatum à gratia Diuina separare, præter incredulitatē.

XIV. Fidem & opera esse inter se contraria, neq; operum merita sine fidei iactura posse doceri.

XV. Opera externa secundę tabulę esse hypocrisin.

XVI. Iustificatos omni culpa & pœna liberari, neq; necessariam esse in hac vita, aut post mortem satisfactionem. nullum itaq; esse purgatorium, aut satisfactionem, quę pars sit pœnitentiæ.

XVII. Iustificatos, etiam Dei gratia præditos, legem adimplere non posse aut peccata vitare, ne mortalia quidē.

XVIII. Legis obedientiam in iustificatis exiguam esse, & ex se impuram, Deoque ingratam, sed acceptum propter fidem hominis reconciliati, dum reliquias peccatorum sibi condonari credit.

XIX. Iustum in omnibus bonis operibus etiam peccare, neque vllum opus operari, quod non sit peccatum veniale.

XX. Omnia hominum etiam sanctissimorum opera esse peccata. Bona iustorum opera per Dei misericordiā esse venialia, sed secundum iustitiæ diuinæ rigorem mortalia.

XXI. Hominē iustū, sicuti merito suspicari debeat opera esse peccata ita debere, pcerto habere ea nō imputari.

XXII. Gra-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

XXII. Gratiam & iustitiam non esse aliud, quam diuinam voluntatem, neque in iustificatis esse iustitiã aliquam inhærentem; nec ipsorum peccata deleri, sed remitti solum, & nõ imputari.

XXIII. Iustitiam nostram non esse aliud, quam imputationem iustitiæ Christi, iustisque necessariam esse continuam iustificationem, & imputationem iustitiæ Christi.

XXIV. Iustificatos omnes ad æqualem gratiæ gloriæque mensuram admitti, omnesque Christianos ex æquo cum ipsa Virgine Dei matre iustitiam participare, nec minus sanctos esse.

XXV. Opera hominis iustificati beatitudinis merita non esse, neque fiduciam vllam in iis, sed in sola Dei misericordia collocandam.

Theologis in excutienda iustificationis doctrina maior obuitur difficultas, quã vbi de peccato originis actum.

Articulis in hunc modum collectis, non tam leuis erat operæ rationem inuenire eorundem in congregationib. excutiẽdorum, quam paulo ante, cum de originali peccato actũ est. Illud enim argumentum deprehenderant ab Scholasticis studiose agitatum. At *Lutheri* de fide iustificante opinionem, quod ea sit fiducia, & certa persuasio promissionis Diuinæ, eiusq; consectaria, de discrimine Legis & Euangelii, & qualitate operum ab vtroq; pendentium, eã nemo è Scholasticis vel imaginando conceperat; ac proinde neq; confutarat; neque excusserat. Itaque Theologis desudandum erat primum in eruendo genuino assertionum Lutheranarum sensu; dein in inuestigando discrimine inter ipsas, & positiones in Scholis receptas, deniq; in rationibus discriminum adinueniendis. Hoc certum, à principio Theologorum nõnullos, & Patres plerosque omnes credidisse, Protestantes, qui libertatem arbitrii negarent, opinari, hominem in actionibus externis ad instar lapidis se habere. Item, cũ fidei soli iustitiam attribuunt, operum concursum respuentes, hominem pro iusto reputare, qui solam Euangelii historiam credat, vtcumque improbe praueque operetur; aliaque id genus absurda, quo à sensu communi magis abhorrentia, eo refutatu difficiliora; sicut in opinionibus vsuuenire solet, cum manifesta veritatis specie, & vulgata hominum persuasione plane pugnantibus.

Qui in opinionibus communiter receptis licet consentientes, in aliis in diuersa tendunt.

Inter Theologos qui ad XLV. excreuerant, pars maior mordicus tenebat opiniones in scholis communiter receptas, de quib. inter doctores scholasticos conueniebat; neque audiendos, qui contra dissererẽt, existimabãt. Verum vbi Scholasticorum sectæ in diuersa tendunt, suam quisque sectam animose tuebatur: præ aliis vero Dominicani, hac contemplatione gloriabundi, quod CCC. annis ipsorum opera Ecclesia hæreses debellasset. Non deerant tamen, qui ingenii dexteritate freti, assensum tamdiu sustinerent, donec rationum momenta expenderentur. In his erant F. *Ambrosius Catarinus Senensis* Dominicanus, post factus *Episcopus Minorensis*; *Andreas Vega* Hispanus Franciscanus, *Antonius Marinarus* Carmelitanus. Eremitani vero, quod ex eo essent fratrum ordine, vnde prodierat *Martinus Lutherus*, in illius opinionibus conuellendis iactantius sese efferebãt, in primis autem ipsorum Coryphæus *Hieronymus Seripandus*.

Theologi distinguunt III. operum genera.

In examinandis articulis ad faciliorem trium primorum intelligentiam, primi nominis Theologi sedulo inqui-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

rentes, quæ esset ea fides iustificans, & cuiusmodi opera excluderet, tria operum genera distinguunt: nempe, diuinam gratiam præcedentia, de quibus agitur VII. articulis sequentibus ad decimum vsque: tum eodem momento cum infusione gratiæ cócurrentia: denique gratiam acceptam subsequentia de quibus loquuntur articuli XI. reliqui. fidem certe iustificare, id tanquam indubitatum, atque à *Diuo Paulo* sæpius inculcatum, præsupponebant. Sed cuiusmodi esset ista fides, & qua ratione hominem iustum efficeret, in ipso statim initio opinionibus discrepabant. Cum enim scriptura sacra multas dotes fidei ascribat quas nonnulli, quomodo vni soli competerent, non perspiciebant, vocem eã vt homonymam in multa significata distinguunt. Interdum enim accipi volebant pro obligatione ad præstanda promissa; quo sensu *D. Paulus* ait, *incredulitatem Iudæorum fidem Dei non euacuasse.* Interdum pro dono miraculorum edendorum; vt cum dicitur, *si tantam fidem habuero, ita vt montes transferam.* Interdum pro conscientia, vt cum opus quod *sine fide fit* idem *Paulus peccatum* dicit. Nonnunquam pro fiducia & confidentia in Deum de promissionibus ipsius adimplendis: quo aspectu *D. Iacobus* iubet *postulare in fide absque hæsitatione.* Denique pro persuasione & firma assensione, licet non euidente, rebus à Deo reuelatis. Alii alias addebant significationes fidei, quidam nouem, quindecim alii.

Permulta fidei apud Theologos acceptiones.

At F. *Dominicus Soto*, omnibus aduersus, dicebat fidem hac via dilacerari, & Lutheranis victoriam vltro dari. duas enim esse solummodo fidei acceptiones; alteram, veritatẽ & realitatem asseuerantis, siue promittentis, alteram, assensum auscultantis. priorem esse in Deo; alteram solam esse nostram: deq; hac intelligẽda scripturæ loca, quæ de fide nostra loquuntur. fidem vero pro fiducia & confidẽtia accipere, nõ modo improprium esse, sed abusiuũ, neq; *D. Paulo* vsitatum. fiduciam à spe nihil aut parum differre; eoq; haud dubium esse Lutheri errorem, imo hæresin asserentis, *Fidem iustificantem, esse fiduciam & certitudinẽ in mente fidelis de remissiõ sibi propter Christũ peccatis.* Addebat porro Soto, multis applaudentibus, istiusmodi fiduciam non posse iustificare, quia temeritas sit, & peccatũ, cũ nemo possit certo sibi persuadere, se esse in gratia, sed de eo ambigendũ habeat. Alia parte asserebat *Catarinus*, plerisq; etiam ad illius opinionem accedentibus, iustificationem ab ea fiducia non proficisci; *iustum tamen posse, imo debere pro certo statuere, se esse in gratia.* Tertiam opinionem in medium attulit *Andreas Vega*, nõ esse temeritatem, multoque minus fidem certam, sed sine peccato haberi posse *persuasionem coniecturalem.* Neq; vero cõtrouersia hæc negligi poterat, quod in ea consisteret cardo censuræ articuli II. Itaque cum principio leuiter esset excussa, incalescẽtibus post partium animis, Concilium diu disputationib. tenuit implicitũ, propter eas, quas mox cõmemorabimus rationes. Verũ cum inter omnes cõuenisset, fidẽ iustificantẽ, esse assensum rebus omnibus à Deo reuelatis, aut ab Ecclesia determinatis tanquam credi dignis; quæ charitatem nonnunquam habeat comitem, interdum charitate defecta sit, eam bimembrem fecerunt. Vnam, quę etiã in peccatorib. reperiatur, quã scholæ vocant fidem

A quibus dissentiens Soto duas tantum agnoscit.

Ei fides iustificans fiducia est.

Catarini opinio.

Et Vega, ab vtroque diuersa.

Fides iustificans duplex, informis, & formata.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

fidem informẽ, solitariã, ociosam, aut certe mortuam: alteram, in solis bonis, operantem per charitatem, eoq; dictã formatã, efficacem, viuã. Atq; hic noua suborta controuersia, aliis affirmãtibus fidem, cui à scriptura tribuitur salus, iustitia, & Sanctificatio, solam esse viuam (quæ fuit in colloquiis Catholicorũ Germaniæ opinio) eamq; includere in se rerũ reuelatarum cognitionem, volũtatis præparationem, & cum charitate legis totalẽ adimpletionem. quo sensu cõmode dici nõ potest sola fides iustificare, quia sola non sit, quę à charitate informatur. In qua sententia etiãsi esset *Marinarus*, non probabat tamen illud verbi, *fidẽ informari à charitate* quod apud *D. Paulum* nõ reperiatur, sed magis illud, *fidẽ operari per charitatẽ.* Aliis rursus sentientibus fi[illegible]em iustificãtem esse fidem in genere, nec viua esset, an mortua, distinguentibus, quod vtraq; diuersimode iustificet, viua perfecte & absolute; historica autem, sicut principium & fundamentũ. atq; de ista semper loqui *D. Paulum*, quando iustitiã fidei attribuit, pinde ac si diceretur philosophia omnis alphabeto cõtineri, ꝙ instar basis est, & res nihili, respectu statuæ, quæ est superimponẽda. Hanc secundã opinionem Dominicani & Frãciscani vna tuebantur: alteram cũ fautoribus suis Marinarus. Neutri tamen illud attigerant, in quo cardo erat cõtrouersiæ, nimirũ, vtrum homo primũ iustus esset, dein iusta operaret̃; an vero iuste operãdo iustus euaderet. Omnium vero hæc vna vox erat, propositionem illam, *Solã fidem iustificare*, multiplices sẽsus, sed omnes absurdos implicare. Nam Deus etiã iustificat, & sacramenta in genere causæ sibi cõuenien-

Marinari de fide iustificante opinio.

A qua diuersi cum Dominicanis Frãciscani.

Solam fidẽ iustificare, de communi omniũ Theologorum sententia exploditur.

ente: sic vt propositio hanc & alias patiatur exceptiones. Præparatio quoq; animæ ad gratiam recipiendam in suo genere causa est, adeo vt fides, hoc genus operũ non possit excludere. Itaq; ꝙ attinet ad articulos, qui loquũtur de operib. gratiam præcedẽtibus, quæ omnia Lutherus peccatis accenset, eos Theologi inuectiua magis oratione, quam alio censuræ genere hæreticis omnes adnumerabãt. Eã pariter sentẽtiam, *Omnia hominũ opera absq; fide esse peccata*, generaliter acceptã hæreseos dãnarunt, pro certo tenentes, multas ex actionibus humanis esse indifferentes, neq; bonas neq; malas: esse item alias, quæ licet Deo gratæ nõ sint, moraliter tamen bonæ sint ac laudabiles: quo in genere sunt honestæ infidelium actiones, & Christianorum qui peccatores: præ aliis vero heroicæ illæ actiones antiquitus adeo decantatæ. neq; interea aduertũt, quã male ista cohæreant, easdẽ actiones honestas dicere & peccata.

Item illud, omnia opera absque fide esse peccata.

Catarinus vero contrarium tuebatur, hominem absq; singulari Dei ope nullam actionem posse peragere, quæ vere bona dici possit, ne moraliter quidem, sed peccatum solummodo. Ideo omnia opera infidelium, qui à Deo nõ excitantur ad credendum, & omnes actiones fideliũ sed peccatorũ, antequã à Deo excitentur ad conuersionem, vtcumq; honestæ, imo heroicæ videãtur, vera esse peccata. Quod si quis eas magni facit, eum in genere eas spectare, & externã modo speciem intueri. at qui singulares vniuscuiusq; actiones circũstãtias introspexerit & expẽderit, earũ prauitatẽ ac peruersitatem facile depꝛehẽsurũ. Itaq; hoc nomine *Lutherũ* minime dãnãdũ; etiãsi articuli ii cẽsurã meruissi-

Eam tamẽ sententiam Catarinus vti sanam piamque approbat.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francis. 1.

ritissimo deposcant, quatenus opera complectuntur gratiam præuenientem consequentia, quæ ad iustificationem sunt preparatoria; cuiusmodi sunt peccati odium, & detestatio, metus inferni, & alia conscientiæ terriculamenta. Ad sententiæ huius confirmationem D. Thomæ doctrinam citabat: vt opus aliquod sit bonum necessario requiri omnium circumstantiarum concursum; vnius vero defectũ sufficere, vt sit malum. Ideo, etsi, actionibus in genere consideratis, aliquæ sint indifferentes; in indiuiduo tamen nullum esse medium inter hæc, habere omnes circumstantias, & destitui aliqua: ea propter particularem quamque actionem vel vere bonam esse, vel vere malam, neque indifferentem vllam dari. Et quoniam inter circumstantias finis obtinet suum locum, omnia opera, quæ ad malum finem referuntur, prauitatis eius infectione inquinari. Cum igitur infideles actiones suas omnes ad finem improbum referãt sectæ suæ propositum, vtcumque heroicę videantur iis, qui finem ipsis propositum non attendunt, esse nihilominus peccata. Neque quicquam interesse, vtrum relatio ad malum finem sit actualis, an habitualis: quandoquidem iustus meretur, etsi opus suum ad Deum actualiter non referat, sed habitualiter. His, *Augustinum* citans, addebat non modo peccatum esse, referre actiones ad malum finem, sed illud quoque, nõ referre ad bonum finem, vbi id fieri oportuit: eoque cum arcte teneret, hominẽ absque speciali Dei auxilio præuenien te nõ posse actionem vllam referre ad Deum, inde colligebat nullũ bonum opus mortale posse ab eo prius profici-

Immo argumentis adstruit.

Et SS. Patrum auctoritate.

sci. Neque solum *Augustinum* in eã rem citabat, sed & *D. Ambrosium*, *D. Prosperum*, *S. Anselmum*, aliosque é Patribus. Item *Gregorium Arimenensem*, & Cardinalem *Roffensem*, qui in libro suo contra *Lutherum* sententiam eam diserte tuetur. Existimabant longe melius, Patrum vestigiis insistere, quam Scholasticorum inuicem pugnantium: & scripturarum potius fundamento inniti, vera Theologia est petenda, quàm philosophorum argutiis, quibus scholæ sunt refertæ. Olim se in ea fuisse opinione, sed scriptura & Patribus diligenti studio perlectis veritatem attigisse. Duobus autem maxime scripturę locis vtebatur, vno ex Euangelio, *arborem malam non posse bonum fructum facere*, eo addito, quod & Christus subiunxit *aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut arborem malam, & fructum eius malum.* altero admodum efficaci ex *Diu. Paulo*, *infidelibus nihil esse mundum, quorum mens & conscientia inquinata sunt.*

Ac denique verbis sacra scriptura.

Hanc opinionem *Soto* acerrime impugnat, exclamans hæresim sapere, quod homini detrahat libertatem bene operandi, & finem suum naturalem assequendi; quod non aliud sit, quam cum Lutheranis liberũ arbitrium negare.

Asserebat ille posse hominem naturæ viribus omnia legis mandata adimplere, quoad operis substantiam, licet non quoad finem, atque id sufficere ad peccatum euitandum. Opera enim humana esse trium generum. vnum, legis transgressionem, quæ est peccatum: alterum, legis obseruationem charitatis intuitu, quæ est meritoria, Deoque grata. III. intermedium,

Soto Catarini opinionẽ hæresis insimulat, & bonorum operum moralium dignitatẽ prædicat.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

dium, quando legi obedientia præstatur, quoad præcepti substantiam, idq; esse bonũ opus morale, & in suo genere perfectum, quod qui operatur, & legem adimplere, & omnia opera moraliter bona efficere, & omne peccatum declinare. Istam tamen tantam naturæ nostrę perfectionem mitigabat adiungendo, aliud esse cauere à quouis peccato, quam ab omnibus simul peccatis, posse enim hominem peccatum quodcumque euitare, sed omnia non posse, ad instar eius, qui vas habeat, in quo tria sint foramina, quæ omnia duabus manibus obturare non valeat, sed duo tantum, quæcumque illi lubitum sit, vno necessario manẽte aperto. Hęc doctrina non nemini è Patribus haud satisfaciebat. Etsi enim liquido euinceret, omnia opera peccata non esse; arbitrii tamen libertatem sartam tectã non conseruabat, cum inde necessario sequatur, ad omnia peccata declinanda non fore liberum. Sed cum *Soto* huiusmodi operibus bonorum elogium tribueret, in angustias coniectus non facile expediebat, vtrum ad iustificationem essent præparatoria, necne. Illi quidem talia videbantur, quando ad eorum bonitatem oculos cõuertebat: contra vero, cum *Augustini* doctrinam à *D. Thoma*, & Theologorum optimis approbatam respiceret, nẽpe à vocatione Diuina esse primum salutis principium. Tandem distinctione effugium reperit, ex longinquo præparare ad iustificationem, non ex vicino, quasi qui viribus naturæ etiã ex longinquo præparandi potestatem cõcedat, primum principium gratiæ diuinæ non continuo auferat.

At Franciscani non contenti istiusmodi opera bona dicere, iisque virtutum præparandi ad iustificationem vere ac proprie tribuere, ea volebant insuper, apud Maiestatem Diuinam proprio modo esse meritoria. Etenim *Scotus* illius doctrinæ signifer genus meriti excogitauit debitum operibus factis solius naturæ viribus, affirmans de cõgruo mereri gratiam certa lege & procul dubio, posseque hominem sola vi naturali dolorem ob peccatum concipere, qui quidem dolor est dispositio & meritum de congruo ad peccatum illud obliterandum. Eo accommodabat veriuerbium illis temporibus vsurpatum, Deum nunquam deserere eum qui pro virili adnititur. Eius etiam ordinis nonnulli limites eos prætergressi asserebant, Deum, nisi gratiam largiretur iis, qui pro viribus incumbunt, fore iniquum, partibus obnoxium, & personarum acceptorem. Immo vero cum fremitu & indignatione vociferabantur, rem absurdissimam fore; nisi Deus inter hominem, qui naturæ instinctu honeste vitam agit, & alium qui in cœno vitiorũ demersus iacet, discrimen constituat, neq; aliam esse rationem, cur huic potius, quam illi gratiam impertiat. In hac quoque opinione fuisse *D. Thomam*: ac qui contra sentiat, tum homines ad desperationem impellere, & bonarum actionum neglectum, tum improbis viam patefacere ad male facta excusanda, & culpam omnem in auxilij Diuini defectum coniiciendam.

Qua Franciscani non solum præparatoria ad iustificationem esse volunt, sed in suo genere apud Deum meritoria.

D. Thomã etiam in partes suas trahunt.

Hic Dominicani fatentur *D. Thomã* cum esset iuuenis, eam opinionem tenuisse, sed cum ætate esset grandior, eandem non iniuria retractasse. In Cõcilio enim *Arausicano* sancitum, nullum genus

Sed Dominicanis reclamantibus, qui eũ merito cõgrui suffragatorem nõ admittũt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

genus meriti gratiam præcedere, Deoque bonarum actionum initium tribuendum, atq; hac tempestate Lutheranos, propter meritum illud congrui in Ecclesiam Romanam adeo debacchari, vt abolendum necessario id videatur, maxime, quod priscis Ecclesiæ temporib. inter tot cũ *Pelagianis* cõtrouersias eius nomen fuerit inauditum scriptura conuersionem nostram Deo adscribente, à cuius formula loquendi latum vnguem nos discedere nõ conueniat.

Terrorem ac metum conscientia peccatum non esse, sed praeparatoria ad iustificationẽ, & media ad statum gratia.

Circa præparationes in substantia doctrinæ nulla fuit controuersia, omnibus hoc arcte tenentibus, post excitationem Diuinam nasci timorem, aliasq; considerationes eius peruersitatis, quæ est in peccato. Itaque opinionem quæ terrorem hunc censet malũ, damnarunt vt hæreticam. Deus enim hortatur peccatorem; eumq; ad eiusmodi cogitationes impellit, cum tamẽ impium sit dicere: Deum mouere ad peccatum. Præterea, officium est prædicatoris, huiusmodi medijs peccatoris animum perterrefacere, ac consternare. Iam cum à statu peccati ad statũ gratię per hęc media perueniatur, permirũ eis videbatur, à peccato ad iustitiam transiri nõ posse, nisi per alterius peccati viam. Obstabat tamen nodus in contrarium; quem non erat facile dissoluere, nempe bona opera posse consistere cũ gratia, timorẽ autẽ hunc, aliasque pręparationes cũ ea neutiquã consistere, adeoq; in malis esse. F. *Antonius Marinarus* dicebat, altercationem hic modo esse de verbis. Sicut enim à frigore penetrabili ad calorem fit transitus per gradum frigoris remissioris, qui nec est calor, neque nouum frigus sed idem frigus imminutum, sic à peccato ad iustitiam transiri per terrores, & contritiones, quæ neq; opera bona sint, neq; noua peccata, sed vetera tãtum extenuata, sed cum huic sententię fere omnes contradicerent, palinodiã cecinit.

Marinari frig...m acumen.

Lutherus Blasphemia damnatur, qui opera facta in statu gratia non meritoria dixerit, sed peccata.

De operibus factis in statu gratiæ nihil inter eos fuit difficultatis, omnibus asserentibus ea esse perfecta, & vitæ æternæ meritoria, eoque impiã & sacrilegam esse Lutheri opinionem, qui omnia censet esse peccata, cumq; blasphemia non vacet, qui dixerit Beatam Virginem vel minimum veniale peccatum admisisse, qui in omni actione eam peccasse dicat, vocem emiserit Christianis auribus indignam ipse propter tantas blasphemias dignus, cui tellus ima dehiscat, & quem Tartarus ipse absorbeat.

De essentia gratia contra Lutherum disputatur Deũ cuique iusto gratiam dedisse habitualem.

In consideranda essentia gratiæ Diuinæ ad articulum XXII. & XXIII. damnandum communis opinio fuit, vocem (gratia) in primo significato innuere beneuolentiam, aut bonam voluntatem, quæ si in aliquo sit potestate prædito, necessario bonum gignit effectum, donum scilicet, aut beneficium, quod ipsum dicitur gratia. Protestantes vero Diuinam Maiestatem respicere, tanquam impotentem, qui nos parte solum beneuolentiæ suę impartiat, cum Diuinę omnipotentiæ ratio exigat, vt ad beneuolentiam beneficium cum effectu accedat. Et quoniã obiici poterat, solam voluntatem diuinam, quæ est ipse Deus, nihil habere maius, eumq; filio suo vnigenito nobis dato, maximum in nos beneficium cõtulisse, adeoq; *D. Ioannem* exprimentẽ immensum Dei erga homines amorẽ, vnico hoc vti argumento, quod filium

vnicum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

vnicũ pro nobis dederit, aiebãt, quod hæc beneficia omnibus essent communia, fuisse consentaneum, vt Deus singulos nostrum beneficio donaret, quod esset cuiq; proprium ac peculiare. Theologos itaq; gratiam addidisse habitualem, cuiq; insito suam. Eamque definire, qualitatem spiritualem à Deo creatam, & infusam in animã, per quã quisq; Diuinæ Maiestati gratus est, & acceptus. Cuius gratiæ etsi Patres disertis verbis non meminerint, ac Scriptura multo minus, eam tamen ex verbo [Iustificandi] clarissime deduci, cũ enim vocabulum illud sit effectiuum, non aliud significare, quam iustum facere cũ iustitiæ realis impressione, realitatem vero eã, cũ substantia esse nequeat, qualitatem necessario esse & habitum.

Gratia definitio.

Atque ea occasione contra Lutheranos diu disputatum, qui verbum iustificandi effectiuum esse negant, sed iudiciale & declaratiuum asserunt, sententiæ suæ firmaměta petentes ex Hebraica voce צדק & Græca δικαιοῦσθαι, quæ significant iustum pronunciare, atque ex plerisque vtriusq; Testamenti locis vsq; ad XV. in quibus omnibus secundum vulgatam editionem Latinam eo sensu accipitur. Verum *Soto* omnia Scripturę loca ex *D. Paulo*, quę de iustificatione nostra loquuntur, de iustificatione effectiua accipi voluit. Vnde altercatio orta inter illum & *Marinarum*, cui distinctio illa friuola videbatur, nec articulus de gratia habituali in dubium vocandus, multo ante Cõcilio Viennensi, & communi sententia omnium Theologorum definitus, quod fundamentum multo solidius sit, & labefactu difficilius, quam alterũ illud, *D. Paulũ* ad Romanos, cum dicit *Deum iustificare*, nõ intelligere sensu declaratiuo, contra manifesta textus verba, quibus lis iudicialis instituitur, cum ait, *Neminem posse accusare aut condemnare Electos Dei, cum ipsos Deus iustificet*, vbi voces iudiciales *accusandi* & *condemnandi* euincunt *iustificare* esse vocem itidem forensem.

Iustificandi verbum nõ esse iudiciale & declaratiuum, prout Lutherus censet, sed effectiuum, etsi Scriptura refragante.

Franciscani vero gratiam habitualẽ inde stabiliebant, quod charitas esset habitus, atq; hic inter illos & Dominicanos acris fuit dimicatio, Vtrum habitus gratię idẽ esset cum habitu charitatis, iuxta *Scotũ*, an distinctus secundũ *D. Thomã*, neutrisq; de sua sentẽtia quicquã remittentib. ad alterã quęstionem ventum, Vtrum præter hanc gratiam aut iustitiam inhærentem, iustificato etiam imputetur Christi iustitia, tanquã ipsius propria, quæ fuit *Alberti Pighij* opinio. Ille enim vtcumq; inhærentem agnosceret, ei tamen non confidendũ esse sentiebat, sed magis Christi iustitię nobis sic imputatæ, ac si nostra esset. Nemo vnus in dubiũ vocabat, an *Christus* pro nobis esset meritus, sed quibusdam vocabulum *Imputare* ita inuisum erat, vt sublatum cuperent, vti à Patribus nunquam vsurpatum, quibus tamẽ communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis computationis, & coniunctionis vocabula satis fere familiaria. Alii putabant, cum de re ipsa satis constaret, nõ esse de verbis litigandum, maxime, cum hac voce idem præcise, quod aliis significetur, eaque; etsi non ab omnibus Patribus, neque adeo frequenter, à nonnullis certe adhibita reperiatur, nominatim à *Bernardo* epistola CIX. *Vega* quoque asserebat, vo-

De habitu gratia & charitatis inter Scotistas & Thomistas controuersia.

Alberti Pighij sententia, imputatam iustitiã Christi cum gratia inhærente posse consistere.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

cem eam, licet in Scripturis non inueniatur, esse tamen admodum propriã & Latinam, verissimeq; dici Iustitiam Christi imputatam generi humano in meritum & satisfactionem, perpetuoque etiam imputari omnibus iustificatis, propter propria peccata satisfaciẽtibus, sed illis neutiquam probabat, sic imputari, ac si nostra esset. Cui cum obijceretur, quod *Thomas* dicere solitus, *Baptizato passionem Christi in peccatorum remissionem, sic communicari, tanquam ipse eam sustinuisset, aut mortem oppetiisset*, de verbis *D. Thomæ* multum diuque certatum. *Eremitanorum Præpositus* in hac fuit opinione, in sacramento Baptismi iustitiam Christi imputari, quia in omnibus, & per omnia communicatur: non autẽ in pœnitẽtia, in qua nostra quoq; satisfactio requiritur. *Soto* quidem fatebatur vocem *imputationis* popularem admodum esse, atq; plausibilem, quippe, quæ prima facie omnia Christo deberi præ se ferat, sibi tamen, propter consectaria, quæ Lutherani inde eliciunt; semper fuisse suspectam, cuius generis sunt, solam iustitiæ Christi imputationem sufficere, neque inhærentem requiri, Sacramenta gratiam non conferre, vna cum culpa pœnam omnem sic aboleri, vt nullus supersit satisfactioni locus, fideles omnes in gratia, iustitia & gloria esse æquales, vnde execrabilem eam quoque blasphemiã colligi, iustos omnes Beatæ Virgini esse pares. Quæ verba audientium animis vocabulum illud ita suspiciosum fecere, vt ad illud pro hæretico damnandum propensissimi essent, licet validæ in contrarium repeterentur rationes. Istæ inter Theologos altercationes manabant potissimum ab immodico vniuscuiusque erga eam cui se addixisset, sectam affectu. Sed nõ deerant in Concilio, qui suffunderent frigidam ad eas focillandas, propter diuersos, quos sibi proposuerant, fines. Cæsarei quidem, vt eos impellerent ad controuersiam de iustificatione, quæ erat in manibus, deserendam. Aulæ Romanæ studiosi vt Concilium abrumperent, & ita reformationem effugerent, à qua imminente sibi metuebãt, cæteri, vt incommoda, quibus premebantur, euitarent, annonæ scilicet rerumq; necessariarum caritatem, & belli impendẽtis molestias, fœlicioris successus spe prope deplorata.

Imputationis vox etsi maxime propria, reijcitur tamen quia Patribus suspecta.

Altercationum inter Theologos fomenta.

Pontifex diplomate Iubilæo belli Germanici causam aperit.

Dum hæc *Tridenti* disputantur, Põtifex Idibus Iulii diploma Iubilęum euulgat, quo, *Germaniæ* Principes vlteriori molestia subleuat veram huius belli causam vel inuestigandi, vel aliis attestandi. Eo enim scripto affectum suum, solicitudinemq; pro pastoris officio erga salutem hominum testatus, & dolorem, quem capiebat ex iactura animarũ per hæreses augescentes quotidie pereuntium, narrat, se ad eas extirpandas Concilium iam inchoasse, hæreticos tamen magna animorũ obstinatione & pertinacia illud contemnere atque recusare, vt huic igitur malo medeatur, fœdus cum *Cæsare* fecisse illis ad Ecclesiæ obsequium vi armisq; adigendis, hortari itaq; omnes in vniuersum, vt precibus atq; ieiuniis, delictorum confessione, ac cœnæ Dominicæ perceptione Deum reddant propitiabilẽ, quo videlicet exoratus hoc bellum fortunare dignẽ, ad nominis sui gloriam, Ecclesiæ decus, & hæreses profligandas susceptum.

Iã *Cæsar*, cui certum erat dissimulare reli-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

religionem esse belli causam, eiusdem mensis die XX. *Saxonem* atque *Lantgravium* publicis literis proscribit; criminatus eos ausu temerario omnes ipsius labores susceptos pro republica impediuisse, dicto illi audientes neutiquam fuisse, in eum conspirasse, infestis armis alios Imperii Principes petiisse, Episcopatus occupasse & præfecturas, multos facultatib. exuisse, atq; omnes suas has actiones specioso & dulci nomine religionis, pacis atque libertatis obduxisse, cũ interim nihil minus haberent propositum. Se igitur illos, vti perfidos, rebelles, seditiosos, læsæ Maiestatis reos, & cõmunis otii perturbatores proscribere; & mandare, ne quis illis opẽ ferat, aut causæ ipsorum se adiungat. Nobilitati etiam atque populo ditionis ipsorum, fidem atq; iusiurandum, quo sunt eis deuincti, remittere omnibusque qui eorum imperia in posterum non detrectauerint, eandem proscriptionis pœnam denunciare.

Cæsar Saxonem & Lantgrauium proscribit vti hostes publicos. & Maiestatis læsæ reos.

At Pontifici non minori fuit offensioni causa belli, quam *Cæsar* obtendebat, atque erat *Cæsari* ea, quam Pontifex allegarat, quod alter alterius propositis obstaret. Etenim quamuis Papa præ se ferret diploma suũ euulgatum, vt Christiani omnes Diuinũ auxilium fortunandis *Cæsaris* rebus implorarent; ipse tamen, aliique omnes iudicare periti facile intelligebant id eo factum, vt innotesceret omnibus, ac Germanis potissimum, bellum illud religionis ergo susceptum. Quodquidem etiam incautis mox apparuit, post publicatas Põtificis ad Heluetios, quarũ superius meminimus, literas; apposito exẽplari capitum fœderis cũ *Cæsare* per Cardinalem *Madrucium* contracti. Neq; mirum videri debet, Pontificem scripto contrariũ eius, quod *Cæsar* palam profitebatur, euulgasse; propterea quod, vtcunque Protestantum cõtumaciam reprimi cuperet, *Cæsaris* tamen res auctiores ægris oculis aspiciebat, eoque, quo res bellicæ æquo veluti libramento procederent, prodita vera belli causa, omnes innouatæ religionis Professores ad vires suas contra *Cæsarem* iungendas animare volebat. Et quidem constat, eam Papæ actionem consiliis Cæsaris impedimẽto fuisse. Nam cum ille eosdẽ Heluetios, de fœdere, quod sit ipsis cum Austriaca & Burgundica domo, solicitasset, atq; vt hostibus suis opẽ non ferant; ab Euangelicis responsum tulit, expectandum sibi, donec ab ipso fiant certiores, vtrum religionis causa bellum illud susceperit. Ita bello vix dum inchoato, discordiarum semina inter Principes dudum confœderatos iaciuntur.

Cæsar religionem, veram huius belli causam tacitam cupit: Pontifex contra omnibus notam. Inde mutua offensiones, & semina odiorum.

Atque hic *Italiæ Principes* attonitis hærebant animis, in Pontifice solitam prudentiam desiderantes: cui cum solenne esset, bellum procul *Italia* habere, & Principes transmontanos in virium æquilibrio continere, vno momẽto ab vtroq; discessisset. Etenim si *Germaniã Cæsar* debellauerit, *Italiam* habiturum sibi obnoxiam, *Gallia* iam tantæ potentiæ impari. sin armis illius gentis succubuerit, Germanos victores solito ardore in *Italiam* impetũ facturos. Atq; hæc fortean consideratio Pontificem perpulit ad fœdus cum *Cæsare* pangendum, vt obiectis Imperatori Germanorum viribus ipse in tuto conquiesceret.

Principes Itali Pontificem ob bellum hoc susceptum imprudentia notant.

Ne bellum Germanicum dissoluendo Cõcilio occasionẽ præbeat summa Cæsaris solicitudo.

Verum *Cæsar*, præter offensionem,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

quam ex euulgato diplomate Pontificio ceperat, verebatur etiam ne Papa voti cõpos, Protestantibus iã bello lacessitis, Cõcilii dissolutionem procuraret, siue eiusdem vsq; ad belli finem differẽdi prætextu; siue periculi, quod à Protestãtibus in vicina Sueuia ad arma conclamantib. impendebat, metu. Sciebat in hoc defixas esse Curiæ Romanæ cogitationes, ex iis quæ supra XXV. annos de ea re secũ essent acta. Sciebat animos Episcoporum qui *Tridenti* erant, etiam suæ factionis, eo propendere, propter eas, quibus cõflictabantur, ærumnas. metuebat, ne Concilio dirempto, & Lutherani dicerent non alia fini congregatum, quam vt hoc colore bellum ipsis inferatur: & Catholici in *Germania* crederent, illum posito religionis & Ecclesiæ reformãdæ studio, non aliud spectare quam *Germaniæ* seruitutem. Dubitabat etiam, si in dogmatis controuersis tractandis Synodus pergeret, & de iustificatione, quam audiebat esse illis præ manibus, perinde anathemata fulminarent, sicut in capite de peccato originis dudum fecerant; omnem conciliationis spem sibi ereptam, præsertim apud ciuitates *Germaniæ*: quas ille confidebat à Principibus Smalcaldici fœderis posse separari, modo fidei suæ rationes in medium adducere permittantur. Videbat quidem esse necessarium, vt Concilium permaneat apertum, sed modo reformationi solum incumbat: id vero impetrari non posse, nisi Pontifice annuente.

Item altera, vt in Synodo de reformatione tantum agatur, fidei vero dogmata vltra non attingantur.

Itaque Pontifici quanta potuit festinatione curauit significandum, se omnibus animi ingeniique viribus elaboraturum, vt *Tridentum* in tuto sit, quicquid rumore iactetur de Protestantum in *Sueuia* copiis. Esse admodum necessarium, vt Concilium procedat, ad occurrendum calumniis & criminationibus contra vtrumque disseminandis, si Concilium dissoluatur. Sed sicuti serio eum hortatur, vt Concilium omnibus pateat: ita obsecrare, vt dogmata controuersa inibi non tractentur, quod persuasum habeat, se Protestantes, qui suarum sunt partium, authoritatis suæ robore, hostes vero vi & armis adacturum, vt Concilio sistant se ac subiiciant. Interea vero optimo huic instituto obicem non obijciendum, aut aditum præcludendum Decretis contrariis per ipsorum absentiam factis. Bellum hoc diuturnum non fore: finem eius ante exactam æstatem sperari. Interim de reformatione agendum, aut si dogmata religionis tractantur, saltem leuia tangenda, quæque determinata Protestantum non pariant offensionem. Præceperat insuper, vt Orator suus, id negotii apud Pontificis Legatos *Tridenti* curaret. Et quia acceperat Cardinalem *Sanctæ Crucis* totum esse in Concilio dissoluendo, singillatim Oratori in mandatis dedit, hoc illi vt significaret, si quid contra ipsius mentem tentare præsumat, curaturum se, vt in *Adicem* proijciatur. quæ *Cæsaris* minæ in publicum post emanarunt, ab illius ætatis historicis scripto consignatæ.

Cæsar Legato Sanctæ crucis minatur exitium si conatibus ipsius aduersetur.

Pontifex, etsi valde cuperet Concilii molestia liberari, & Curia Romana isthuc ipsum ardentibus votis deposceret; ille tamen *Cæsari* hactenus indulgendum existimauit, vt & Synodus procederet, & dogmata controuersa

Pontifex in differenda capitũ controuersorum in Synodo tractatione Cæsari nõnihil indulget.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

uersa non disceptarentur: sed vt de sola reformatione ageretur, id neque ipse, neque Curiales *Cæsari* concedendum putarunt. Scripsit itaque ad Legatos vt conuentum dissipari non sinerent, Consessus tamen non haberent, quoad ipse, quid sui esset cõsilii, explicasset. Præsules interim & Theologos congregationibus distinerent, aliisq; literatis exercitiis, quæ maxime opportuna videbũtur. *Tridẽti* igitur die XXV. Diploma illud Iubilæum more solenni in Legatorum & Concilii conspectu euulgatur, ex eius præscripto ieiunia, aliaque pœnitentiæ opera imperantur; consessus differuntur ad tempus vsque deinceps significandum; etiam congregationes ad dies XV. intermittuntur.

Fiessa in aditu Alpiũ à Schertelino capitur.

Sub hoc tempus Protestantum exercitus ad agrum *Tirolensem* appropinquat ad aditum occupandum, per quẽ copiis Pontificiis ex *Italia* ad auxilium *Cæsaris* transeundum erat. Et quidem *Sebastianus Schertelinus* ex itinere *Fiessam* ceperat. Sed dum de *Oeniponte* quoque capienda cogitat, populares eo tumultu concitati magna manu eo conueniunt. etiam *Franciscus Castilaltus Tridenti* Præfectus eodem proficiscitur; & ciuitate firmo presidio munita, vt vias & aditus occupaturis præuerteret, locum septem supra eam vrbem miliaribus cũ suis insedit. Vnde plerisq; iniectus metus in ea regione belli sedem fore, & Concilium omnino perturbatum iri. Certe Præsules in omnes abeundi occasiones intenti; pericula & molestias verbis amplificabant: quibus cum Legati principio non obsisterent, nata inde suspicio, Pontificis animum à Concilii continuatione esse alienum. Sed è Præsulibus qui maxime meticulosi, & qui ingratiis *Tridenti* commorabantur, confestim discedunt: multoque plures abitionem parabant, cum Cardinalis *Tridentinus*, dudum Roma reuersus omnibus significat, id Pontifici maximæ offensioni futurum. Timidis etiã tum ipse, tum Orator *Cæsaris* animos addit, & terrorem demit, posito iis ob oculos magno numero eorum, qui in *Germaniam* ex *Italia* aduentabant, quibus esset, facile Protestantes in fugam agere tum literis Pontificis ad Legatos scriptis, quarum authoritas ad officia à Legatis aliisque præstita accedens, magnum ad reliquos sistendos habuit momentum.

Card. Tridentinus Prælatos à Concilio abituriẽtes sistit.

Copiæ Pontificis ex Italia ad Cæsarem veniunt.

Verum vtcunque conatus Protestantum in obsepiendo hostium copiis aditu parum successerat, rebus *Tirolensium* satis securis; magna tamen erat *Tridenti* perturbatio, propter milites, qui magno numero ex *Italia* in *Germaniam* indies trãsibant: peditum iuxta fœderis leges, millia duodecim, equites quingenti, præter ducentos equites, quos *Cosmus* Dux *Florentiæ* vna mittebat, & centum à *Ferraria* Duce. In hoc exercitu militabant Itali magni nominis Duces: sed copiis omnib. erat præfectus *Octauius Farnesius*, eiq; adiunctus *Alexander Farnesius* Cardinalis; ambo fratres, ac *Pauli* ex filio nepotes. Nec multo post aduenerunt Hispanorum millia sex, quos *Neapoli*, & ex Insubria *Cæsar* euocauerat. Atq; toto hoc tempore, quo militi ex *Italia* in *Germaniam* erat transeundum, ad medium scilicet Augustum, licet actiones Concilii omnino non intermitterẽtur, erant tamen & infrequentiores, & pauciores. Sed quo Episcopis & Theologis quod agerent

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

agerent non deesset, Cardinalis *Sanctæ Crucis*, in domum suam, velut in Collegium literatos conuocabat, cum iisque de eisdem rebus, de quibus in cōgregationibus, sermones serebat; sed magis familiariter ac libere.

Scriptum Protestantium de incendiariis & veneficis à Pontifice emissis, calumnia, quam vero similius.

Sub item tempus Protestantes contra *Cæsarem* confœderati, scriptum ad suæ ditionis homines missum, ac ad se delatum edunt in Pontificem Romanum valde maledicum, eum vocans Antichristum, Satanæ organum, eiq; imputans, quod superioribus aliquot annis per incendiarios conductos ignem in *Saxonia* pleraque loca immiserit, huius nūc belli auctor impulsorque extiterit, in *Germaniam* veneficos emiserit, ad puteos & aquas stagnantes veneno corrumpendas, omnesq; monens, dent operam vt emissarii illi cōprehendantur & plectantur quæ res, quod paucissimis fieret verisimilis, pro calumnia habita.

Cæsar exercitus Pontificii Legato, quæ à Pontifice imperata non permittit.

Cum Pontificis copiæ venissent in castra Cæsaris, qui tum erat *Landishuti* Ducis *Bauariæ* oppido, ad Idus Augusti, *Cæsar Octauium* generum suum copiarum ductorem, aurei velleris torque donauit, insigni ordinis familiæ Burgundicæ, in quem eum anno superiore die *D. Andreæ* sacro cooptauerat, perque gratum habuit, dum delectus militum Pontificiorum fit, in exercitu suo florem militiæ Italicæ aspectare. Fines nihilominus longe diuersi, quos sibi *Pontifex* & *Cæsar* proposuerant, offensionum occasiones identidem subministrabant. Cardinalis enim *Farnesius* de mandatu Pontificis, crucem ante se, tanquam exercitus Pontificii Legatū, gestari volebat. Indulgentias quoque publicare iussus à Pontifice, ad eundem modum; quo priscis temporibus in Cruciatis bello sacro, quibus rebus aperte præ se ferebat id Ecclesiæ bellum esse. Nihil tamen horum à *Cæsare* impetrare potuit, cui propositum contrarium plane testari, & Principes Lutheranos, qui secum militabant, omnibus modis demereri, atque prouidere, ne ciuitates cum Smalcaldicis confœderatæ, religionis causa obstinarent animis eas partes sequi. Cardinalis ergo cum videret se in exercitu locū suæ Pontificisq; dignitati consentaneum tueri non posse, *Ratisbonæ* hæsit, morbū simulans, atque ab auo, quem de re tota fecerat certiorem, responsum expectans.

Protestantes rei bene gerendæ occasiones nō arripiunt ex æmulatione Ducum.

Exercitus vtrimque erant instructi, & copiæ commode dispositæ, neutra tamen acies alteram ad pugnam prolectare poterat, singulis sua commoda respicientibus, & nunc his, nunc illis prælii discrimen detrectantibus. Protestantes in primis bellissimas rei bene gerendæ occasiones è manibus suis amittebant, quod exercitus ductores essent duo, *Saxo*, & *Lantgrauius*, authoritate pares. Quod genus belli administrandi raro fœlicem habuisse exitum in comperto est. *Cæsar* vero ea re perspecta, quo sine sanguine victoriā reportaret, neq; hostibus occasionem rerum in melius commutādarum daret, temporis eam opportunitatem expectabat, qua victoriam certam sibi inter manus dari cerneret: superiorum temporum occasionibus propter Martem incertum, & communem belli aleam haudquaquam confidēdum ratus. Ita nihil magnum aut memorabile belli huius initio actum.

Legati interim Pōtificii *Tridēti* metu

mili-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Legatorũ varia artes in tempore ad voluntatẽ Pontifi cis, etiam congregationibus habitis extrahendo.

militum soluti, cõgregationes suas ad ritum pristinũ instaurant, eosdem, quibus assueuerant, dies obseruant, & quomodo ad voluntatem Papæ tempus extrahere possint, deliberant, neque alia commodior reperta ratio quã vt ostendant, argumenti grauitatem exactam requirere disquisitionem, extendant Theologorum disputationes, nouis quæstionibus aditum non obstruant, sed potius materias nouas aggregent, quarum rerum occasiones vt desint, non esse metuendum, cum, siue propter rerum connexionem, siue per ingenij humani intemperantiam, Doctores fere plurimum de genere in genus transeant. Suadebant etiam alere controuersias, & opinionum varietates, quod factu facile videbatur, tam propter ingenitum hominibus à natura in contentionibus vincẽdi studium, quam propter vsitatam Scholasticis, præsertim fratribus, præualidam in tuenda suæ sectæ opinione, obstinationem, Cardinalis quidem *Montanus*, qui animo erat ingenuo, negotium illud difficile arbitrabatur, neque ausus polliceri sibi constantiam in tam diutina dissimulatione, quantam ea res poscebat. Verum Cardinalis *S. Crucis*, ab atræ bilis copia ad dissimulandum, tegendumque magis factus, negotij huius procurandi curam in se coniici postulabat.

Diuersum Montani & Sanctis crucij Legatorum ingenium.

In Anathematis conficiendis noua inter Patres dissidia.

In Congregatione igitur XX. Augusti habita, cum omnes existimarent super XXV. articulis tam multa dicta atque disputata, vt anathematis conficiendis sufficerent, proximum fuit, de Patribus ad articulorum compositionem designandis. Huic operi designati Episcopi tres, & totidem ordinum Præfecti, præside Cardinali *S. Crucis*. facta autem propositaque Canonum formula proximis Congregationibus discutienda, eædem ilico recrudueré controuersiæ, quæ prius, de certitudine gratiæ, de operibus moralibus infidelium, & peccatorum, de merito congrui, de imputatione iustitiæ, & de distinctione gratiæ ac charitatis: maiorique quam antea animorum contentione actum ab ijs, quorum intererat sectæ suæ opiniones tueri, Cardinale partium affectus, satis per se concitatos, artificiose commouente, dicendo, nodos esse dignos vindice, qui & accuratam disquisitionem necessario requirant, & sine quorum determinatione de alijs capitibus deliberatio frustra instituatur. Et quidem certe sola controuersia de certitudine gratiæ disceptatores multis diebus habuit solicitos: neque Theologos modo, sed ipsos Præsules in duas factiones diuisit. Iis tamen disputationibus quęstio nihilo facta elucidatior, sed obscurior potius.

Sanctæcrucius altercantib. frigidam suffundit.

De certitudine gratiæ denuo disseritur, ac primum arrogantiam sapere.

Principio, sicuti suo loco dictum à nobis est, alii dicebant intolerabilis arrogantiæ esse præsumptam de certitudine gratiæ opinionem; alii certitudinem eam suo modo esse meritoriã. Priores hoc fundamento nitebantur, quod *D. Thomas*, *D. Bonauentura*, & Scholasticorum vulgus ita sentirent, vnde Dominicanorum bona pars opinionem eam sequebatur. Sed ad authoritatem Doctorũ adiungebant rationes. Noluisse Deum reddere hominẽ certum gratiæ, ne superbia & æstimatione sui intumescens, alios præ se despectui haberet, quippe, qui se iustum cognosceret, alios manifestos peccatores.

Ff Deinde,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Deinde, Christianos sic euasuros somnolentos, desides, & bonorum operum incuriosos. Hoc aspectu vtilem esse gratiæ incertitudinem, imo meritoriam. esse enim animi perturbationem, quæ primo homines affligat; sed quæ iis, quæ eam tolerare didicerint, cedat deinde in meritum. Tum Sacræ Scripturæ loca citant; ex *Salomone*: *Nescire hominem odio an amore sit dignus.* ex libro Sapientiæ, *non vacandum timore peccati, quod sit condonatum.* ex D. *Petro*, *operandam salutem cum timore & tremore*; ex Diuo Paulo, quod de se profiteatur, *licet conscientia ipsum non accuset, non idcirco censere se iustificatum*. Has rationes & testimonia, simul pleraque è Patribus afferebant, & amplificabant præ aliis *Seripandus*, *Vega* & *Soto*.

Alij contra disserütim pudẽtia esse temeritatis aut arrogãtia arguere eos, qui Spiritus S. testimonio credunt.

Catarinus autem cum *Marinaro* ex eisdem Patribus loca in contrarium adducebant, vt manifestum esset, eos, prout se dabant res, sermonem occasionibus attemperasse; interdum in anxios & deiectos animandos, interdum ad audaces reprimendos, verbi Dei authoritati vtique se subiicientes. Aiebant, quoties in Euangelio Christus deprehenditur remisisse peccata, toties dixisse, *Confide, remissa tibi sunt peccata.* absurdumque videri, *Christum* cuiuis temeritatis aut superbiæ occasionem ministrare voluisse; aut omnes priuare eo, quod vtile, aut meritum foret. Scripturam etiam nos obligare ad gratias Deo agendas de iustificatione nostra; quam nisi nos accepisse certi simus, qua fronte retribuemus gratias? cum ineptum sit beneficium agnoscere, quod, datum sit nec ne, nõ intelligas. Certe *D. Paulum* certitudinẽ asserere satis manifeste, cum vult Corinthios sentire, *Christum esse in ipsis, nisi sint reprobi.* & cum ait: *Nos à Deo Spiritum ideo accepisse, vt, per eum intelligamus, quid à Deo nobis datum sit.* & adhuc clarius: *Spiritum Sanctum testari Spiritui nostro nos esse Dei filios.* Impudentiæ quoq; immanis esse, temeritatis eos arcessere, qui Spiritui Sancto credant ipsos compellanti; dicẽte *Ambrosio*, Spiritum S. nunquã nos alloqui, quin simul nobis notum faciat, ipsum esse qui loquitur. Et Christo, apud Ioan. *Mundum non posse recipere Spiritum S. quod eum nec videt, nec cognoscit, discipulos autem suos eum agnituros, quod in ipsis futurus sit, & mansurus.* Ex quibus acute admodum concludebat *Catarinus*, somniare illũ, qui asserat gratiam voluntarie accipi, neq; tamen sciri, an eam habeat, quasi ad rem motu animi voluntario accipiendã nõ sit necessarium, vt qui eam spõte accipit, sciat & rem sibi datam, & se vere eam accipere, & acceptam possidere.

Certitudinis aduersarij vero victi, primo cõiecturam agnoscunt; dein fidem moralem; tum probabilitatem; ac demum fidem experimẽtalem.

Harum rationum pondus perpulit eos, qui istam sententiã temeritatis antea insimulabant, primũ loco cedere, dein hactenus concedere, vt, de ea re licet plurimũ certitudo haberi nõ possit, cõiectura saltẽ aliqua haberi posse videatur. Certitudinem etiam ipsam Martyrib. non negabant, nec recens baptizatis, aliisq; singulari reuelatione certis: & quam prius coniecturã dixere, eam post adducebantur vocare fidem moralem. Etiam *Vega* ipse, qui principio ꝓbabilitatẽ solam admittebat, rationũ momentis succumbens, certitudini fauere cœpit; sed ne Lutheranorũ sententiæ videretur accedere, tantã certe certitudinem ꝓfitebatur, quæ dubitationem omnẽ excluderet,

neque

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Certitudinis patroni, fidem qua id credunt, non sui arbitrij, sed Spiritui deberi, & Diuinam esse non humanam agnoscunt.

neque fallere posset; sed eam pro fide Christiana noluit agnoscere, verũ humana tantum & experimentali. Et similitudine sententiam suã explicans; sicut inquiebat, qui calorẽ habet, certus est se eum habere, expersq; sensus esset, si de eo addubitaret: ita qui gratiam in se habet, eam sentit, neq; dubitare potest, quin eã sentiat, sed animæ sensu, non Diuina reuelatione. Alteri vero, certitudinis patroni ab aduersariis coacti animi sui sensum disertis verbis exprimere, vtrũ crederent, hominẽ posse certitudinem gratiæ habere, aut vero etiam hominẽ putarẽt ad id credendum teneri: & vtrũ fides ea diuina esset an humana, tandem ꝓfessi sunt, quandoquidẽ fides ea exhibeatur testimonio S. Sancti, nõ posse eam relinqui hominis libertati: cũq; vnusquisq; teneatur credere reuelationibus Diuinis, fidem illam non aliter nuncupandam quam Diuinam.

An fides ea, fidei Catholicæ sit æqualis, nec ne.

Atq; cum angustiis premi viderentur dilemmatis quod obiiciebatur, videlicet fidem eam fidei Catholicę aut æqualem, aut minus æqualem. Si non sit æqualis, tum non excludere omne dubium: si æqualis, tum iustum hominem debere tam firmiter credere se iustificatũ, quam ipsos fidei articulos; Respõdebat *Catarinus*, fidem eam esse Diuinam, æque certam, & excludentem omne dubium, atq; ipsa fides Catholica; sed non esse tamen ipsam fidẽ Catholicam. Nam & eam fidem, quã quisque præstat reuelationib. Diuinis sibi factis, esse quoque Diuinam, atq; dubitationem omnem excludere. vbi vero reuelationes illas recipit Ecclesia tũ demũ fidem illam euadere vniuersalem Catholicam. atq; vtcumq; hæc sola amplectitur fidei articulos; certitudine tamẽ, & exclusione dubitationis priuatã cuiusq; fidem ei nõ cedere, illam tantum hãc vniuersalitate excedere. Ad hunc modũ Prophetas oẽs, de rebus sibi à Deo reuelatis priuatam primum fidem habuisse; dein, postquã ab Ecclesia essent receptæ, de iisdẽ rebus fidem habuisse Catholicam. Hæc sententia prima facie visa ardua ipsis fautorib. Catarini, nẽpe Carmelitanis omnibus, quorum Doctor *Ioannes Baconus* eam tuebatur, tum Episcopis Senogalliensi, Wigorniensi, & Salpensi, quibus principio gradus ille in ꝓceps ferre videbatur; sed diligenter post pensitatis excussisque rationum momentis, admirabili spectatissimorum è Præsulibus consensu fuit approbata, inclamante *Soto* nimis fauorabilem esse Lutheranis, aliis vicissim asserentibus Lutherum non fuisse damnandum, si dixisset, post iustificationem fidem illam sequi, sed damnari, quod dicat eam esse fidem iustificantem.

Priuatam cuiusq; fidẽ æque certã esse atq; indubitatã, ac fidem Catholicam, sed cum ea nõ eandem.

Ad rationes ab altera parte allatas respondent, non attendendum quid Scholastici sentiant, cum sententiæ suæ firmamenta petunt à rationibus philosophicis: quod philosophia humana de instinctu diuino male iudicare possit. Dein authoritatem Salomonis non facere ad hanc rem: qui verba illa, *nemo scit amore an odio sit dignus*, ad hoc institutum trahere velit, concluderet inde, sceleratissimum quemque peccatorẽ in peccatis perseuerantem, nescire an Deo sit inuisus. Tum dictum illud Sapientiæ multo minus huc applicandum, & fallaciam esse in voce Græca ἱλασμὸς, quæ non signifi-

Refellũtur rationes supra allatæ ad impugnãdam fidei certitudinem.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

cat peccatum iam remissum, vt est in vulgata traductione, sed expiationem & veniam peccati: verbaq; Sapientis monere peccatorem de peccatis non accumulandis ex nimia veniæ consequendæ cõfidentia, non autem veniæ iam acquisitæ: neque super hallucinatione interpretis fidei articulum fuisse fundandum (eiusmodi fuit iis temporibus de editione vulgata iudicium eorum qui authenticam eam fecerãt, quod ex libris quoque editis ab iis, qui Decreto approbationis interfuerunt obseruatu sit facile.) Item Phrasin D. Petri *operandi cum timore & tremore* esse Hebraicam, quæ ambigendi studium non adstruat, sed reuerentiã; quod timorem & tremorem serui etiã deferant heris, quibus chari sunt & accepti. Denique locum *D. Pauli* pro se facere, si de iustificatione esset accipiendus. Nam quod ait se nullius defectus conscium, neque tamen idcirco iustificatum, facile inferat quis, illum alia via iustificatum, quę certitudinem confirmet. Verum autem verborum sensũ esse, *D. Paulum* loquentẽ de defectu in munere Euangelij prædicandi, dicere, conscientiam non arguere eum alicuius omissionis; neque tamen adeo esse præfidentem, vt audeat dicere, se omnibus officij partibus satisfecisse, sed Deo omne arbitrium permittere.

De libertate arbitrij proximo loco tractatio instituitur propter argumenti affinitatem.

Qui aduersaria ab iis scripta, qui disceptationibus hisce interfuerunt, nõ inspexerit, & quæ ipsi actores super hoc argumento typis post excudẽda curarunt, vix credat quã multa super hoc articulo disceptata, quantoq; ardore, non à Theologis modo, sed etiam ab Episcopis omnibus, se recte sentire, & veritatem attigisse persuasis; adeo vt Cardinalis *S. Crucis* plerisque fræno magis, quam calcaribus opus esse videret; ac frequentibus à re instituta digressionibus, & ad alias quæstiones transitionibus, suum de fini huic controuersiæ imponenda desiderium sæpius exprimeret. Bis quidem in Præsulum congregatione fuerat propositum quæstionem eam omnino relinquere, tanquam ambiguam, longam, molestam: dominante tamen affectu, eo est recursum. Cardinalis vero cum exposuisset, de hoc capite permulta iam dicta, atque ea esse recolenda, vt maturior de re tota deliberatio capiatur, impetrauit tandem, vt de operibus præparatoriis, deque legis obseruatione sermo institueretur. Ea occasione, à multis proposita, neque à Cardinali neglecta quæstio de libertate arbitrij, quæ propter argumenti vicinitatem, melius cum superiore materia coniungi, quam seorsim tractari debere visa est. Designati itaque Præsulis, & Theologi, ad articulos, qui censuræ essent obnoxij, ex Lutheranorum operibus quaquauersum colligendos.

Hi erant articuli:

De libero arbitrio articuli VI. deinceps excutiendi, atq; damnandi.

I. Deum esse causam totalem operum nostrorum prauorum ac bonorum: neque magis proprium Dei opus esse Pauli vocationem, quam Dauidis adulterium, crudelitatem Manlij, & Iudæ proditionem.

II. Nemini esse relictã facultatem cogitãdi bonũ aut malum, sed omnia ex absoluta necessitate ꝓuenire: neq; esse in nobis liberum arbitrium, sed illud asserere, merum esse figmentum.

III. Libe-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

III. Liberum arbitrium post Adami præuaricationem plane esse amissum: atque hominem, dum, quod suæ spontis est, agit, peccare mortaliter, ideo Chimæram esse, nudum nomen & titulum sine subiecto.

IV. Liberum arbitrium prodere se in faciendo malum; bene agendi potestatem non habere.

V. Liberum arbitrium à Deo impulsum nullo modo cooperari, sed sequi, sicut instrumentum inanimum, aut vero animal irrationale.

VI. Deum quos sibi videtur, conuertere, etiamsi nolint & recalcitrent.

Primi duo articuli explodunt uti monstrosissimi.

Quæ super duobus primis articulis dicta, Tragediam magis, quā Theologiam sapiebant. Doctrinam Lutheranam esse sapientiam freneticam voluntatem humanam ab ipsis fabricatam esse mōstrum, voces eas, liberum arbitrium esse solum titulum, & titulū sine re subiecta, esse portēti similes, opinionem eam esse impiam, & in Deū blasphemam, ab Ecclesia iampridem in *Manichæis* & *Priscillianistis* damnatā, & nouiter contra *Abailordum* & *VVicleffum*. Esse amentiam, pugnantē cum vniuscuiusque sensu communi, qui in se propriam experitur libertatem; eoque refutationem indignam; dignam vero, vt *Aristoteles* ait, vel animaduersione, vel sensuum experimento. Ipsos *Lutheri* discipulos Doctoris sui væsaniam conspicatos, opinionis absurditatem quadamtenus moderasse, fatēdo relictam in homine libertatem ad actiones externas obeundas, tam politicas, quam œconomicas, & omnino ad omnem iustitiam ciuilem, quas qui non intelligat à consilio & electione proficisci, fatuus sit & insulsus; sed libertatem rursus iis actionibus quæ solam iustitiam Diuinam spectant, adimendo.

Theologorum super iis opiniones paulo fauorabiliores. Marinari primum.

Marinarus affirmabat, sicut absurdum sit dicere nullam actionem humanam positam esse in nostra potestate; ita non minorem esse amentiam dicere omnes esse nostræ potestatis, cum quisque experientia sua cotidie addiscat omnes affectus non subiici ipsius imperio. Eundum esse Scholarū sensum asserentium primos motus nō esse nostræ libertatis, qua libertate cū Beati gaudeant, quod ipsi etiam in primos motus imperium exerceant, certissimū esse, aliqua ipsos libertate frui, quæ in nobis nō sit. *Catarinus* pristinæ opinioni insistens, scilicet hominem sine speciali Dei auxilio non posse operari bonum morale, aiebat hic merito dici posse nullam esse libertatem: eoque quartum articulum non ita facile damnādum. *Vega* autem, postquā adeo ambigue esset locutus, vt quid sibi vellet vix intelligeret, concludebat inter Theologorū & Protestantū doctrinam vix quicquam esse discriminis: quod hi etiam nunc libertatem cōcedentes operandi iustitiam philosophicam, nō autem supernaturalem; item ad obeunda opera legis externa, non autem interna & spiritualia, perinde faciant, ac si dicerent cum Ecclesia, opera spiritualia ad religionē spectantia, sine auxilio Diuino præstari non posse. Et quamuis ille diceret omni studio in concordiam incumbendum, ab eo tamen abhorrebat Patrum auris atque animus, quibus graue causæ præiudicium quodammodo videbatur, vllam è controuersiis posse reconciliari: quique soliti dicere, con-

Dein Catarini.

Tum Vega.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. I.

ciliationem rem esse Colloquii; cuius nomen ipsum in eo cœtu erat execrabile, quasi illius ope Laici in eam authoritatis possessionem inuasissent, quæ propria debuit esse Conciliorum.

An credere & non credere humani arbitrij sit, in controuersiam vocatur.

Grauis mox inter eos orta cõtrouersia, vtrũ credere & non credere sit humanæ potestatis. Id *Franciscani* negabãt sequuti *Scotum*, qui volebat, sicuti ex demonstrationibus necessario nascitur scientia, ita ex persuasionibus necessario gigni fidem, ipsamque esse in intellectu, qui est agẽs naturale, & naturaliter mouetur ab obiecto. Pro sententia sua afferebant experiẽtiam, neminem enim credere illud quod vult; sed quod verũ ei videatur: neq; quenquam habiturũ sensum doloris, si posset credere, se eum non habere. At *Dominicani* dicebant, nihil esse magis in potestate voluntatis, quam credere; solaque voluntatis determinatione ac decreto, posse aliquem credere, si velit, stellarum numerum esse parem.

Tertius articulus excutitur.

Super tertio articulo, an peccato liberum arbitrium sit amissum, cũ permultæ ex D. *Augustino* allatæ essent authoritates, quæ disertis id verbis affirmant, *Soto* cum alia via effugium non reperiret, ad distinctionem veræ libertatis tanquam vocis æquiuocę confugit. Libertatis enim vocem vel deriuari à nomine *liber*, vel à verbo *liberare*. In primo sensu libertatem opponi necessitati; in secundo sensu opponi seruituti, quod igitur *Augustinus* affirmat amissum esse liberum arbitrium, non aliud innuere, nisi factum esse seruum peccati & Diaboli. Quã differentiam plerique non satis capiebant; quia seruus hoc magis non est liber, quod voluntatem suam exequi non possit, sed cogatur pendere ab heri sui nutu, secundum quam opinionem iniuria reprehenditur *Lutherus*, quod librũ inscripserit, *De seruo arbitrio*.

Et quartus

Quartus articulus videbatur multis ineptus, qui dicebant, libertatis nomine intelligi potestatem ad vtrũque contrarium: itaque stulte dici libertatem ad malum, nisi sit item ad bonum. Sed hi errorẽ agnouere, moniti Sanctos in cœlo, & Beatos Angelos esse liberos, cum ad bonum solũmodo propendeant; neque maius incommodum alios itẽ dici liberos, qui ad malum tantummodo ferantur.

Variantes Theologorũ de quinto & sexto articulis sententia.

In V. & VI. articulis excutiendis, de assensu qui à libero arbitrio inspirationi Diuinæ, aut gratiæ præuenienti cõmodatur, non modo Franciscani à Dominicanis, sed & hi inter se sententijs variabant. *Franciscani* enim asserebant, quandoquidem voluntas possit seipsam præparare, hoc magis in potestate sua esse positum, præuentionem diuinam aut admittere, aut reijcere, quãdo Deus illi auxilium præbet; priusquam naturę viribus vtatur. *Dominicani* vero negabãt opera vocationem præcedẽtia esse vere præparatoria, primum locum Deo semper adscribentes.

Soto suam promit sẽtentiam.

Inter hos *Soto* defendebat, vtcumque homo gratiam acquirere nequeat sine speciali Dei auxilio præueniente, voluntatem nihilominus posse semper certo quodam modo auxiliũ illud respuere & repudiare: immo quando Dei opem recipit, id eo fieri, quia assensum suum præbet, idque vult: alioqui, nisi assensus noster requireretur; nullam subesse causam, cur ad Deum omnes

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Cui cõtrarius Catanea.

omnes non conuertantur. Deus enim (vt est in Apocalypsi) *sẽper stat ad ostiũ, & pulsat*: atque, vt Patres loquuntur, Deus volẽtibus dat gratiã, & scriptura teste, cõsensum à nobis efflagitat, quique aliter sentiat, is & voluntatis libertatem sustulerit, & à Deo vim adhiberi dixerit. At F. *Aloisius Catanea* contra differebat iuxta *D. Thomæ* doctrinam, Deũ in animo duo genera gratiæ præuenientis operari: vnam sufficientem alteram efficacem: priori posse volũtatem & assentiri, & reluctari, posteriori minime, quod includat contradictionem; posse repugnare efficaciæ. Ad sententiæ suæ confirmationem citabat *D. Ioannem, D. Paulum*, & super iis locis dilucidam *D. Augustini* explicationem. Dein ad obiectionem, quod omnes ad Deum non conuertantur, respondebat, id fieri, quod Deus non efficaciter omnes præueniret. Metum autem offendendi liberum arbitrium à *D. Thoma* sublatum, cum dicit ea moueri violenter, quæ mouentur à causa contraria: à sua autem causa nihil per violentiam moueri, cum autem Deus voluntatis sit causa, perinde esse aliquem à Deo; atque à se moueri. Damnabat item; aut irridebat potius *Lutheranorum* loquendi formam, nẽpe voluntatem sequi tãquam inanimatum quid, aut irrationale; quod cum voluntas natura sua sit rationis particeps, & à sua causa, Deo scilicet, moueatur, necesse sit eam & moueri, & sequi vti rationis compotem. Similiter damnabit illud, quod Deus conuertat ad se homines, nisi recusent & recalcitrent, quia contradictionem implicat, vt effectus recalcitret suæ causæ. Posse quidem accidere, vt Deus efficaciter aliquem conuertat, qui alias sufficienti Dei præuentioni reluctatus sit; nunc autem minime obluctetur, quia suauitas in voluntate impulsa consequẽs esse soleat efficacis Diuinæ motionis.

Ei respondet Soto.

Replicabat *Soto* omnem diuinam inspirationẽ per se non sufficere. Eam, cui liberum arbitrium assentitur, ab hoc assensu requirere efficaciam; cui non assentitur, manere parum efficacem: non propter defectum inspirationis, sed hominis. Quam quidem opinionem ille timide admodum propugnabat, quod alter obiiceret, ita futurum, vt electorum distinctio à reprobis ab hominibus pendeat; quod pugnat cum perpetuo sensu Catholico, qui vasa misericordiæ à vasis iræ sola Dei gratia discriminat: Tum vt Electio Diuina ex operibus præuisis, non ex Dei beneplacito procedat; cum & Patrum & Conciliorum Africani, & Gallicani contra Pelagianos doctrina semper prædicarit Deum operari *illud velle* in electis: quod tantundem est, ac si dicerent, Deum efficere vt consentiant. Quare cum assensum in nobis operetur, illum efficaciæ diuinæ imputandum, alioqui Deo nihilo magis deuinctum, qui saluatur, quam qui dãnatur, si à Deo ex æquo cũ vtroq; ageretur. His nihilominus rationibus allegatis, contraria opinio maioris partis applausum obtinuit; multis etiam fatentibus rationes Cataneæ non satis confutatas: aliisque indignantibus *Soto* non satis libere locutum, cum diceret voluntatem certo modo assentiri, posse certo modo repugnare, quasi inter affirmationem & negationem certus esset modus intermedius.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

medius. Nonnullis insuper odiosa erat *Catanea* & aliorum Dominicanorum in loquẽdo libertas, eum interim nec distinguerent opinionem eam, quæ iustificationem tribuit assensui, ab opinione Pelagiana; neç satis cauerent præ nimio condemnandi Lutherum studio, extra chorum saltare, argumentum illud ante cætera omnia magnificiẽtes, Electionem diuinam, siue prædestinationẽ iuxta opera præuisa futuram, quod Theologus nullus admiserit. Atque hinc captata occasio de prædestinatione agendi.

Articuli doctrina Protestantum de prædestinatione & iustificatione.

Statutum itaque propter horum dogmatum cohærentiam articulos in materia Prædestinationis ex doctrina Protestantem colligere. In operibus *Lutheri*, in Confessione Augustana, in Apologiis & Colloquijs, nihil de hoc argumento repertum Censoria virgula dignum; sed in scriptis *Zuinglianorum* multa, ex quibus sequentes articuli desumpti.

I. In prædestinatione & reprobatione nullas esse partes hominis, sed solius diuinæ voluntatis.

II. Prædestinatos non posse damnari, neque reprobos saluari,

III. Solos electos & prædestinatos vere iustificari.

IV. Iustificatos teneri per fidem credere, se esse è numero prædestinatorum.

V. Iustificatos non posse amittere gratiam.

VI. Qui sunt vocati, neque tamen è numero prædestinatorum, nũquam accipere gratiam.

VII. Iustificatum teneri credere per fidem se ad finem vsque in iustitia perseueraturum.

VIII. Iustificatum teneri firmiter credere, vbi exciderit gratia, se ad eam reciperandam rediturum.

Primus articulus suffragatores habet magni nominis Theologos.

In articulorum examine, ilico in primo sententiis est variatum. Theologi maximę celebritatis articulũ eum pro orthodoxo habuere, & contrariũ pro hæretico, quod boni scriptores scholastici, *D. Thomas*, *Scotus*, aliiq; cõmuniter sic sentiant; Nempe Deum ante mundi fabricã ex vniuersa massa generis humani per solã meramq; suã misericordiam nonnullos elegisse ad gloriam, quibus efficacia media præparauit ad eam obtinendam, quod dicitur prædestinare, horum numerum esse certum & determinatum, neque incrementũ admittere: cæteros, quos non prædestinauit, non habere quod querantur, quando Deus his quoque auxilium sufficiens præparauit, licet rẽ vera alij quam electi salutis effectum non sint consequuturi. Rationem validissimam afferebãt è *D. Paulo* ad Romanos, qui *Iacobum* in exemplar prædestinatorum, & *Esauum* reprobatorũ citans, profert ipsum ea de re Dei decretum, antequam nascerentur pronunciatum, *non ex operibus, sed secundum merum ipsius beneplacitum.* Dein adiungebãt eiusdem Apostoli similitudinẽ; sicut figulus ex eodem luto format vnum vas ad honorẽ, & aliud ad ignominiam: sic Deum ex eadem hominũ massa, quos sibi visum erat elegisse, alijs neglectis. Etiam *D. Paulum*, ad id cõfirmandum citasse verba Dei ad Moysem, *Miserebor cuius misertus sum, & misericordiam præstabo, cuius miserebor.* eundemque concludere, *non esse igitur volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Itẽ, *Deum misereri cuius vult, & quem vult indurare.*

Eius validissima è S. Scriptura firmamenta.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

durare. Addebant insuper, hoc aspectu consilium diuinæ prædestinationis & reprobationis ab eodē Apostolo vocari *altitudinem & profunditatem sapientiæ impenetrabilem & incorruptibilem*: citabātque ex aliis Epistolis; *nihil nos habere quod non accepimus: Nos ne ad bene cogitandum ex nobismetipsis esse sufficientes*. Tū vbi causam reddit, cur alij excidant à fide, alijs permanentibus firmis, hanc assignat, quod *firmum stat Dei fundamentum, habens hoc signaculum, nouit Deus qui sint eius*. Multa denique afferebant ex Euangelio *D. Ioannis*, & prope innumerabilia ex *Augustino*, qui quidem vir Sāctus ætate grandis in fauorem huius doctrinæ plurima scripserat.

Eundem tamen alij vt impium ac inhumanum damnāt, diuersam afferentes sententiam.

Istam tamen opinionem oppugnabant alij non tanti nominis Theologi, duram, crudelem, inhumanam, horribilem, impiamque vocantes: quippe quæ Deum efficeret & personarum acceptorem, si absque causa aliqua impulsiua vnum eligeret, alium repudiaret; & iniustum, si propria voluntate homines damnationi adiudicasset, nō ex ipsorum meritis, tantamque multitudinem hoc nomine creasset, vt damnaret. Incusabant eam, quod euerteret liberum arbitrium, cū nec electi possint malum patrare, nec reprobi bonum: quod in barathrum desperationis homines demergeret, semper addubitantes, annon sint è reprobis: quod peruersis ansam improbe operandi daret, deposito pœnitentiæ studio, pro certo apud se statuentibus, si electi essent, non perituros; si reprobi, incassum nulloque emolumento bonum operaturos. Fatebantur opera non solum non esse causam diuinæ electionis, quod hæc ab æterno, illa longo interuallo præcedat; sed ne opera quidem præuisa posse Deum impellere ad prædestinandū: immo ipsū pro infinita sua misericordia velle vt omnes sint salui, omnibusque ad hūc finem idonea instrumenta salutis præparare, quæ singuli, prout ipsis videtur, pro arbitrij libertate aut admittūt, aut reiiciūt, quin etiam Deum in æterno suo consilio præuidere, qui oblata adiumenta sint accepturi, & ea in rē suam cōuersuri; qui rursus eadem sint reiecturi: atque hos reprobare; illos eligere, & prædestinare. Alioqui causam nullam apparere, cur Deus in Scriptura de peccatoribus tā frequentes queremonias habere, aut eisdem ad pœnitentiam & vitæ emendationē reuocandis tot exhortationes adhibere debeat, nisi efficacibus eos medijs ad ea assequenda communiat, absque hoc, adiumentum illud sufficiens ab alteris excogitatum omnino nō sufficere, quod ex ipsorum sententia, nullum vnquam sortitum sit, neque sortietur effectum.

De vtraq; sententia probum iudicium.

Prior certe sententia magnum cōplexa mysterium & arcanum, mentem hominis humiliabat, atque hinc deformitatem peccati, illinc gratiæ diuinæ excellentiam intuentem, abiecta protinus sui fiducia, in Deo plane defigebat. Altera vero magis plausibilis, popularis, speciosa, & augendo mentis humanæ fastui accōmodatior, hoc ipso & gratior erat fratribus, artem potius prædicandi, quam accuratam Theologiæ cognitionem semper professis; & Aulicis probabilior videbatur; quippe consentanea rationibus politicis, habuit quoque Episcopos *Bitontinensem* & *Salpensem* satis acres

pro-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

propugnatores. Ac profecto, qui eam propugnabant, quod rationibus mere humanis niterentur, apud humana sapientes alijs plus poterant: vbi vero ad Scripturæ testimonia ventum, causa facile cadebant.

Catarini media inter vtramque sententiam satis audenter confecta.

Catarinus autem eiusdem sententiæ patronus, vt scripturæ nodos, quos diuersæ partis Theologi nexuerant, dissolueret, mediam opinionem cõminiscitur. Nempe Deum, pro sua bonitate è cœtu hominum paucissimos; aliquot delegisse, quos omnino saluare decreuerit, eoq; medijs potentissimis, efficacissimis, quæque fallere nõ possint, instruxerit. Cæteros omnes, velle quidem saluos fieri, atque huic fini media omnibus sufficientia præparasse, sed penes ipsos relictum, ea vel accipiendo saluari, vel reijciendo dãnari, hos vero duorum esse generum: alios qui ea recipiant, & salui fiant licet ex electis non sint; eorumque magnũ esse numerum; alios, qui abnuãt cooperari Deo, qui eos saluos cupiat, proindeque damnentur. Causam prædestinationis primorum, esse solam diuinam voluntatem, aliorum, acceptationem, vsumque auxilij diuini, & cooperationem eidem a Deo præuisam: causam vero reprobationis vltimorum, præuisam à Deo peruersam ipsorum voluntatem, in repudiando Dei auxilio, aut eodem male vtendo. *D. Ioannem*, *D. Paulum*, & omnes scripturæ locos ab aduersa parte allegatos, quibus totum opus Deo tribuitur, & infallibile euincitur, intelligendos de primis solum, qui singulari gaudẽt priuilegio, reliquis viam communem esse præparatam, & in illorum gratiam comparatas admonitiones, exhortationes, & generalia auxilia: quæ quidem qui audit & sequitur, hunc saluũ euadere, qui renuit auscultare, sua culpa perire. Horum paucorum, qui cõmuni sorte exempti, priuilegiarij sunt, numerum apud Deum certum esse, ac determinatum, reliquorum, qui salui fiunt via communi, & ab humana libertate pendente, numerum à Deo non esse determinatum, nisi secũdum præuisa vniuscuiusque opera. Affirmabat *Catarinus*, se horum demirari stupiditatem, qui certum numerum statuant, & asserant nihilominus alios posse saluos fieri: quod perinde est ac si dicas, numerum quidem constare, sed augeri posse, nec minus eorum, qui dicant reprobos auxilium habere ad salutem idoneum; esse tamẽ necessarium ijs qui salui esse velint, subsidiũ aliud validius; quod est sufficiens insufficiens dicere.

Idem D. Augustin. qui Protestantum opinionem architectatus est, petulãti lingua lacessit.

Addebat porro, *D. Augustini* opinionem ante suo inauditam ab ipso primitus fabricatam, & habere reum, cõfitẽtem eam in nullo cuiusquam scriptoris opere, qui se præcesserit, reperiri. Ne ipsum quidem *Augustinum* eam semper pro vera tenuisse, sed Diuinæ voluntatis causam interdum meritis adscripsisse; dicentem, Deum misereri quorum vult, & indurare quos vult, sed eam Dei voluntatem non posse esse iniustam, quod ab occultissimis meritis procedat: magnamq; esse peccatorum varietatem, esse enim nonnullos, qui etiamsi non sint iustificati, digni sint tamen iustificatione. Verum quidem esse, ardorem disputandi contra Pelagianos eũ postea transuersum rapuisse ad contra sentiendum, & loquendum. Iis ipsis tamen temporibus,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ribus, vbi ſententia ea cœpit propalari, magnam Catholicis omnibus concitaſſe offenſionem, vt ad eum *Proſper*, ſcripſit. Et *Gennadium Maſſilienſem* quinquaginta poſt annis in ſuo de illuſtribus ſcriptoribus iudicio, pronuntiaſſe; quod Sapiens *Salomon* monuerit cauendum, id ei accidiſſe, in multiloquio peccatum non effugiſſe, vtcumque ob peccatum illud ſuum, etiam ab aduerſariis exaggeratum, contentio ea nata non eſſet, quæ hæreſim pepeiſſet, quibus verbis bonus ille Pater ſubindicare videtur, ſe illud tũ reformidaſſe, quod nunc euenerit, ne videlicet ab ea opinione ſecta aliqua & ſciſſura in Eccleſia oriretur.

De II. item articulo Theologi diuerſa ſentiunt.

Secundi articuli cenſura pro trium opinionum antedictarum varietate, fuit diuerſa. *Catarinus* enim primam eius partem veram agnoſcebat, propter efficaciam Diuinæ voluntatis erga eos, quos Deus proſequitur affectu ſingulari. Secundam vero falſam, tam propter ſufficientiam ſubſidii Diuini, quod omnibus defertur, quam humanam in cooperando libertatem. Alii, qui cauſam prædeſtinationis in omnibus tribuunt aſſenſui humano, articulum omnino damnabant, vtraque ſui parte. At qui ſententiam *D. Auguſtini*, quæ Theologorum erat cõmunis, amplexabantur, eam diſtinguebant, ſenſu compoſito veram eſſe dicentes, ſenſu autem diuiſo damnabilem. Quæ quidem ſubtilitas & Præſulum animis caliginem offudit, licet exemplo familiari illuſtrata: nec ipſis eius authoribus ſatis videbatur intellecta. Exemplum erat huiuſmodi. Qui mouet, non poteſt conſiſtere; in ſenſu compoſito (inquiebant) verum eſt, ſcilicet, interim dum mouet; ſed in ſenſu diuiſo falſum, id eſt alio tempore. Sed dum huic propoſito applicatur, parum eſt appoſitũ. Neque enim dici poteſt prædeſtinatum damnari poſſe aliquo tempore quo prædeſtinatus non eſt, cum ſemper in eo ſtatu ſit: & generaliter ſenſus ille diuiſus locum non habet, vbi accidens à ſubiecto eſt inſeparabile. Itaque alii aliter eam rem explicatam volentes, dicebant, Deum res ſingulas adminiſtrare, mouereque ſecundum propriam ipſorum naturam; quæ in rebus contingentibus eſt libera, & eiuſmodi, vt cum actione poſſit conſiſtere poteſtas ad oppoſitum. Vnde colligebant ſimul cum actu prædeſtinationis conſiſtere poteſtatem ad reprobationem & damnationem. Sed hic ſenſus plus ſuperiori habebat obſcuritatis.

Sẽſus compoſitus & ſenſus diuiſus.

Reliqui articuli admirabili animorum conſpiratione cenſuræ ſubiecti. Contra III. & VI. affirmabant perpetuam extitiſſe omnibus ſæculis Eccleſiæ opinionem, multos ad tempus gratiam Diuinam accipere & conſeruare, quam deinceps amittant, & in condemnationem incurrant. Eam in rem afferebant exempla *Saulis, Salomonis, Iudæ*, vnius è duodecim: huiuſq; caſum præ cæteris euidentẽ ex ipſis Saluatoris verbis ad Patrẽ: *Quos mihi tradidiſti cuſtodiui, & nemo ex iis periit, niſi filius perditionis.* Item *Nicolai* vnius è ſeptem Diaconis, & aliorum, qui in Scripturis primum laudem meruerũt, poſt ignominiam, quibus putabant meritiſſime accenſendum *Lutherum*. Contra VI. etiam ſingillatim dicebãt, vocationem eam impie ridiculã fore, ſi vocati, &, quantum in ſe eſt, nulla

Gratiam & iuſtitiã amitti poſſe contra reliquos articulos aſſeritur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

re destituti, ad salutem non admittantur, sacramẽtaque ipsis inefficacia reddantur, quæ sunt absurdissima. Ad V. damnandum citantur verba Prophetæ cum articulo ex diametro pugnantia. *Si iustus iustitiã deseruerit, & inique fecerit, benefactorum eius non recordabor.* Item exempla *Dauidis homicidium & adulterium patrantis*, *Magdalenæ*, & *D. Petri* Christum Dominum abnegantis. Sed in primis Zuinglianorum ineptias propinabant irridendas, qui simul dicerent, iustificatum non posse amittere gratiam, & tamen in omni opere peccare. Temeritatis quoque concorditer damnati vltimi duo articuli: sed communi lege exempti ij, quos speciali reuelationis fauore Deus dignatus; *Moses* scilicet, & *Christi discipuli*, quibus Deo visum reuelare, ipsorum nomina libro vitæ esse inscripta.

Postremi duo articuli damnãtur, sed cũ exceptione.

Vtrum articulorum limitationes & ampliationes Anathematis inseri debeant, quæritur.

Theologorum examine super libero arbitrio & prædestinatione absoluto, & anathematis super iis capitibus confectis, ad hæc ipsa, quæ de iustificatione formata essent, ea locis opportunis aggregare visum est: singulis tamen aduersus ea, quæ opinioni suæ quouis modo derogarent, opponentibus, atque vno hic, altero illic, vocẽ aliquam expungi aut immutari postulantibus. *Iacobus* vero *Cauchus*, Archiepiscopus *Corcyrensis*, cum animaduerteret articulos eos, cum multis limitationibus & ampliationibus à Theologis damnatos, easdem anathematis inserendas existimauit, ne propositio absolute damnaretur, quæ commodum posset sensũ admittere: maxime quod humanitatis ratio exigat benigniorẽ semper interpretationem recipi; & charitatis ingenium vetet de alio male existimare. At ab aliis ei fuit contradictum, qui dicerent, consuetudine priscorum Conciliorum propositiones hæreticas, nudas, sicut ab hæreticis essent propositæ, sine limitatione damnatas, atque in materia fidei ad articulum damnandum sufficere vnum aliquem sensum falsum, qui incautos in errorem possit impellere. Vtraq; opinio ratione niti credebatur. Prior, quod æquum esset id intelligi, quis sẽsus dãnari mereatur, altera, quod è dignitate Concilii non esset, hæreticorũ propositiones certis limitibus constringere. Adhæc, Canones omnes hac esse structura; opinionem damnabilem primũ recitari: dein causam cõdemnationis subiungi, nempe locos sacræ Scripturæ, aut doctrinam Ecclesiæ, cũ qua ea opinio pugnet; sumpto exemplo à Concilio Arausicano, & à canonibus de peccato originis sessione proxime præcedenti. Sed cũ istiusmodi Canonum lectio maximam partem longa ac fastidiosa esset futura, ac veritatis cum falsitate, rerumq; repudiatarum cum approbatis commixtio non facile posset intelligi, Episcopus *Senogaliensis* oportunum vtrique huic incommodo medicando remedium obtulit; nempe, vt Doctrina Catholica à cõtraria segregaretur, & duo fierent decreta. Vnum, quo continua oratione sensus Ecclesię exponeretur & firmaretur: alterũ, quo damnaretur & anathemate fulminaretur doctrina cõtraria. Id consiliũ omnibus placuit, reque deliberata, anathemata primo seorsim fuere formata, dein formãdo alteri decreto impensa opera; atq; hoc Decretum doctrinæ, illud vocarunt Cano-

Ratio proponitur secernendi in Synodo doctrinã Catholicam à cõtraria.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Canones, isque stylus in secunda tertiaq; Concilij conuocatione obtinuit.

Anxiū & indefatigabile Card. Sāctaecrucij in decretorum verbis emendādis & immutandis studium.

Incredibile est, quantum Cardinalis *S.Crucis* in Decretis iis formādis desudarit, dum diligenter cauet, ne de rebus inter Scholasticos controuersis vllā iis inserat: quas vero omittere nō potuit, eas in hunc modum vti attingat, vt omnibus satisfiat. In singulis congregationibus obseruabat, quid cuique minus probaretur, idque vel delebat, vel de aliorum cōsilio emendabat. Neque solum in congregationibus, sed seorsim cum singulis colloquutus, si quis esset scrupulus, eum audiebat, & cuiusque sententiam exquirebat. Materiam alio atq; alio ordine digessit, interdum hanc, nōnunquam illam partem mutans, quoad in eam formam esset redacta, qua nunc extat, quae omnibus placuit, cunctorum calculis approbata. Illud quidē certum est, super his capitibus, cētum, habitas cōgregationes, partim è Theologis, partim è Praesulibus; atque ab initio Septembris ad exitum vsq; Nouembris nullū diem abiisse, quo Cardinalis non admouit manum iis, quae prius scripta essent, emendandis, & immutandis. Atque vt appareat omnibus, quam sedulam ille operam minimis rebus impenderit, è multis, quę molestum sit commemorare, duo tantum mutationis exempla, quorum extat memoria, in specimen recitare est animus. In primo capite doctrinae de communi omnium sententia scriptum erat, *neque Ethnicos viribus naturae, neque Iudaeos per Legem Moysis potuisse liberari à peccato.* Et quoniam plerique putabant circumcisionem remisisse peccata, suspicabantur ea verba opinioni illorum posse praeiudicare, etsi *D. Paulus* non semel disertis verbis id ipsum expresserit. Quibus Cardinalis satisfactum cupiens, ea verba, *Per ipsam etiam legem Moysi,* mutauit in hunc modum, *Per ipsam etiam literam Legis Moysi*: quo loco quam apposite ea vox *Literam* inseratur, penes quemuis, vel mediocriter in Theologia versatum, eius rei esto iudicium. Rursum in principio capitis IX. cum quidam, è propugnatoribus certitudinis gratiae non essent contenti vt diceretur, peccata homini non esse remissa certitudine remissionis, vt in illa confidat, & quiescat, Cardinalis satisfecit illis exclusa certitudine reali, & in eius locum substituens iactantiam, & in ea sola fiduciam. Et in fine capitis liquido videre est, hanc causam fuisse reddendam, quod nemo certo scire potest, se gratiam Dei consecutum. sed vt vni partium satisfieret, addendum curauit *certitudine fidei.* ac cum isthaec Dominicanis haudquaquam satisfaceret, instabant vt adiungeretur *Catholica.* Sed *Catarini* fautores hoc non contenti, loco verborum *fidei Catholicae,* verba ea adhibenda censebant, *fidei cui non potest subesse falsum.* quibus verbis satisfactum est vtrisque. nam & horum alij inferebant: Ergo certitudo fidei, quae hic habetur, potest esse falsa, adeoque incerta: alij vero colligebant, eam certitudinem nullam posse habere falsitatis quaestionem, quo tempore retinetur: per eam autem mutationem, quae potest accidere, dum à statu gratiae ad statum peccati transitur, posse falsam deuenire, ad eundem modum, quo omnes praesentium contingentium

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tium veritates, etiam certissimæ, & maxime indubitatæ, rerum subiectarum mutatione falsæ euadunt. atqui fides Catholica, non solum certa est, sed etiam immutabilis, quia subiectas habet res necessarias, aut præteritas, quæ mutationem non admittunt.

Soto & Vega diuersorū Ordinū fratres, sententiis licet in cōtraria tendentib. suā vterq; mentē Synodo studet affingere, libris inuulgus editis.

Et vero hæc intuentem æquum est; Cardinalem debita laude nō defraudare, qui singulari ingenij solertia hominibus contrariarum opinionum adeo tenacibus potuerit satisfacere. quorum pertinaciam si quis clarius velit habere perspectam, hinc facile addiscat, quod, statim ab ipsa Sessione F. *Dominicus Soto*, Dominicanorum primipilus, tres de natura & gratia libros conscripsit, quos huius doctrinæ voluit esse commentarios, ad expositiones, opinionesque suas omnibus proponendas. Atque id opus vbi in lucem emissum, F. *Andreas Vega*, Franciscanorum antesignanus, quindecim quoque libros edidit, qui in sexdecim eius decreti capita commentariorum vicem essent, & secundum ipsius opinionem omnia interpretarentur. Quorum opiniones non modo in omnibus prope articulis valde discrepant, sed & in plerisque manifeste ex diametro pugnant. Quisquis autem opera hæc anno M. D. XLVIII. in publicum data volet inspicere, deprehendet vtrumque sæpenumero verbis Concilij sensus alternantes & dubios affingere, ac proinde mirabitur, duos hos doctrina & existimatione præ aliis insignes, & magnam in Concilio partem sustinentes, vnicum Patrum sensum, & verum Synodi scopum haudquaquam assecutos. De me, vt, quod sentio, dicam, equidem, vbi paucorum, qui in ea actione locum non contemnendum tenuerunt, scripta euoluo, & quā diuersimode ij loquātur, & scribant de decretis Synodicis, mecum reputo, apud animum meum satis statuere nequeo, vtrum cætus ille tam celebris in vnum sensum consenserit, an vero verborum modo vnitatem & consensionem consectati sint. Sed vt ad Cardinalem reuertamur, ille Decretum ab omnibus *Tridenti* approbatum, misit ilico ad Pontificem: Pontifex vero illud ipsum, fratribus, aliisque *Romæ* literatis tradidit, ad cōsilium de eo capiendum. Illi autem habita consultatione id omnes approbant propter eam, quam diximus rationem, quia à singulis ad proprium sensum aptari posse videbatur.

Remora & impedimēta exequenda cōsultationis, de reformandis Prælatis, aliisq; Ecclesiæ ministris.

Quæ in materia fidei fuerant tractata, vna continua narratione visum est complecti, ne, quæ sui natura coniuncta sunt, locis dissociarētur. sed inter hæc, dies aliquot dati, tractādæ reformationi: atq; in iis congregationibus propositum, describere dotes in maioribus Præsulib. promouendis, & aliis Ecclesiæ ministris, necessarias. Et quidem multæ graues sententiæ, magno verborum apparatu, in medium afferebantur: sed ratio nulla reperta, quomodo earum praxis & obseruatio in Ecclesiam induceretur. Etenim, vbi Regum est opima sacerdotia conferre, illi ægre se vinculis vllis constringi patiuntur. Vbi electio Capituli locum habeat, ibi quoq; viri magni & potētes sunt, ad quorum nutū electio constat. De cætero, Papæ est, Præsulatus oēs conferre: aliorumq; beneficiorum vt

plurimum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

plurimum duæ partes è tribus, in vsum sedis Apostolicæ reseruantur, cui leges præscribere parum æquum videtur. Itaque post multos ac prolixos de ea re habitos sermones, consultissimum visum, curam eam omittere.

De residentia Prælatorum iniectus sermo auctori de ea disserendi præbet occasionem.

Neque vel pauciores, vel breuiores fuere de Præsulum residentia sermones, qui quidem, licet in eam conclusionem non desierint, quę temporibus iis erat necessaria, & à plerisque vehementer expetita, nõnulla tamen, vt in cæteris, confuse proposita ac disputata, materiaque ea alijs deinceps eam tractaturis præparatior facta. Ad quæ melius intelligenda argumentum hoc à principio nobis altius est repetendum.

Ecclesiæ ministerium olim non honos, sed onus.

Gradus Ecclesiastici prima institutione dignitates non erant, & præeminentiæ, aut præmia, aut honores, sicutì multis iam sæculis, hodieque conspiciuntur: sed ministeria, onera, à D. *Paulo* alio nomine nuncupata opera; & qui ea obibant, à Christo Domino in Euãgelio dicti operarii, vnde nullius mentem cogitatio id temporis subire poterat de absentia à munere per se exequẽdo, quod si quis operi se (quod rarenter accidebat) subduxisset, causa nulla erat, cur ille vel titulum, vel emolumẽtum inde aliquod perciperet. Cumq; duo tum essent ministeriorum genera,

Siue Verbo prædicando vacarent, siue egenis & infirmis: quorum vtrumque ipsi per se procurabãt

partim qui à *Verbi* ministerio nomẽ obtinuerunt antiquitus, nunc vero dicũtur *animarum curam gerere*: alii, rebus tẽporalibus intẽti, egenorum & infirmorum victui, vestitui, aliisque necessitatibus vacantes, diaconi scilicet, aliique ministri subalterni, omnes tamẽ se ex æquo obligatos agnoscebant ad ministerium in propria persona obeundum; neque cuiquam in mentem venerat vicariam operam adhibere, nisi fortean ad breue tempus, prementibus negotiis; multo minus prouinciã aliam suscipere, quæ huic esset impedimento. Aucta vero Ecclesia, cũ populus Christianus persecutorum tyrannide solutus ac liber, in immensum excreuisset, institutum fuit genus aliud ministrorum, quod in cœtibus Ecclesiasticis, legẽdæ sacræ scripturæ inseruiebat, aliisque functionibus, ad pietatem excitãdam. Instituta quoq; ministrorum collegia, quæ munus aliquod in commune obirẽt, & alia Seminariorum instar, vnde petebantur ministri, ad officium faciendum diligenter edocti. Hi qui è collegiis erant, cum prouinciam nullã personalem obtinerent, quod vno desiderato, aut superaddito, ad cœtus ministerium nihil interesset, interdum vel studiorum gratia, vel solidioris institutionis, vel alia de causa aberant ab Ecclesia, ad breue aut lõgius tẽpus, sed tũ nulli[9] neq; tituli, neq; oneris, neq; etiã emolumenti participes. Ita D. *Hieronymus* Presbiter *Antiochenus*, sed absque cura speciali, & *Ruffinus* itidem *Aquileiensis*, & D. *Paulinus* Presbyter *Barcinonensis* raro residebant. Horum dein numero augescente, consuetudo illa facile degenerauit in abusum, impositumque illis nomen *Clericorum Vagantium*, quod omnibus odiosum esset illud vitę genus, quorum in Legibus & Nouellis *Iustiniani* Constitutionibus frequens est mentio, de titulo vero eius muneris retinendo, aut emolumentis percipiendis, cuius nullam partem obirent, ne cogitatum quidem ante annum à Christo nato septingentesimũ.

In collegiis & Seminariis absentia venia fiebat studiorum caussa.

Inde abusus, & Clerici Vagantes.

Tum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Tum enim mutato in Ecclesia Occidentali ministeriorum Ecclesiasticorum statu, muneribusque publicis, in dignitatum & honorum gradus, ac præmia seruitijs debita abeuntibus; sicut olim in promotionibus Ecclesiasticis, considerata Ecclesiæ necessitate, inquirebatur aliquis huic muneri capessendo idoneus: sic post æuo, considerata personæ qualitate, gradus aliquis quæsitus, aut dignitas, aut beneficium, quod personæ conueniret, atque inde natus mos, opus aliquod, aut ministerium per substitutum exercendi. Atque hæc corruptela aliam secum innexit, nempe, vt existimarent se non modo liberos, & immunes ab officio ministrandi, sed ne teneri quidem adesse, & opitulari ei, qui Vicariam operam præstabat. Et certe vbi industria personę non eligitur ad opus, sed dignitas & locus personæ conueniens, æquum non est, vt persona ea, vel ad operandum per se, vel ad alium operantem iuuandum, adstringatur.

Nec persona idonea dignitatibus, sed dignitates personis inidoneis data: vnde alia ex aliis corruptela.

Pontifex Edicto suo Residentiã iniungens studet malis mederi velle.

Distinctio beneficiorum Residẽtia, & non Residentia.

Iam hac Ecclesiasticorum exorbitatione ab officio, plane actum fuisset de eo Ordine, nisi Pontifices Romani in parte malo ingrauescenti occurrissent, edicentes vt Præsules & Curiones omnes, vtcumque alios exercendo muneri suo substituerẽt, ipsi nihilominus iis eo in loco adesse tenerentur, idque ***Residentiam*** vocarunt. Ad id ipsum quoque Canonicos obligarunt: cæteros autem clericos sacerdotiis auctos minime constringendos putarunt, sed omissa eorum mentione, consuetudini, vel potius abusui inueterato relinquẽdos, quo silentio factum, vti se minime obligatos crederent. Neque Pontificibus fraus ea spontanea fuit ingrata, qui inde Aulæ suæ amplitudinem præsagiebant. Atque hinc nata perniciosa, & nunquam satis abominanda distinctio beneficiorum residentiæ, & nõ residentiæ, quã opere æq; ac doctrina sequuti sunt ij, quos nunquam puditum esse absurditatum, quas apertas admodum secum trahit, nempe, vt titulus, & salarium cuiquam, nullo suo merito detur. Imo ad eam obuelandã, aut potius maiore opprobrio ac dedecori propinandam, Canonistæ Maximã, qua distinctionis eius vanitas conuincitur, ***Beneficium omne dari propter officium***, ridicule interpretati sunt, ***officium*** esse preces horarias Breuiarii, quasi obuentio annua mille, imo decies mille, & supra aureorum hoc solo nomine daretur, vt sumpto in manũ libro, paginæ aliquot submissa voce properante lingua legantur, nulla rei, sed solius verborum enuntiationis habita ratione. Itaque breui tempore per istam doctorum distinctionem, & Pontificũ Romanorũ prouisionem abusus ille vehementer auxit, absq; illis enim fuisset, è beneficiariis simplicibus nõnulli religioni habuissent Ecclesias suas deserere, vbi per hæc iam factum est, vt abusus ille nõ tolerabilis modo, sed licitus omnibus videretur. Edictũ vero illud contra Curiones, valuit ad introducendam dispensationem Pontificiam, nulli vnquam denegatam, qui rationem esset edoctus, qua omnia Romæ impetrantur, vnde solis pauperibus, iisque, qui aliquid inde lucri captabant, residentibus, abusus, cui legibus Pontificiis aliqua parte primo cautum fuerat, dispẽsationum ope ad culmen peruenit, & per orbem sparsus, cõtage sua terram infecit. Postquã autem

Edictum Pontificiũ ianuam aperit dispensationibus, per quas abusus latius in orbem inundant.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

tem motus in *Germania* religionis causa, sermonibus & reformationi desiderandæ occasionem dedere, omnibus, mali fontem, Præsulum incuriam, ac negligentiam incusantibus, ad Ecclesiarum prouidam & salutarem administrationem, illorũ præsentiam requirentibus, & dispensationes, absentiæ causam, ex animo execrantibus, de Præsulum ad residendum obligatione sermo haberi cœptus est.

Viri pij in Synodo concedunt obligationem residentia esse iuris Diuini, vt hominib persuadeant nexũ esse firmiorem & solutionem difficiliorẽ.

Nonnulli homines pij, inter quos F. *Thomas Caietanus* Cardinalis, affirmabant obligationem residendi esse legis Diuinæ: atq; hic id accidit, quod in omnibus fere rebus occurrit; vt affectus vehementior præcedens, opinionem etiam rigidissimam, & obligationem arctissimam, & obligatorij vinculi solutionem vel difficillimam persuadeat. nempe hoc fiebat addito vigore legis Diuinæ. Præsules autem abusum hunc agnoscentes, sed, vt excusabilis culpa, leuisq; esset, voto cupientes, opinionem eam animis cõceperant, se ad residendum, non à Deo, sed Pontifice tantum obligatos; eoq; mali huius satis efficax fore remediũ, Papæ vel dispensationem, vel taciturnitatem. Sic præparatis quoad doctrinam hominum animis, res ista in Concilio fuit proposita, sicut iam dictum est: ex qua quandoquidem orta est controuersia principio non admodum grauis, sed progressu maior, ac tandem annis M.D.LXII. & M.D.LXIII. longe grauissima, non opinor videbitur ab instituto nostro alienũ, aut hæc altius repetito principio recitasse, aut singulares aliquot in ea re euentus post commemorare.

Alij se non à Deo, sed Pontifice obligari.

Itaque, quamuis articuli non alia fini principio essent propositi, nisi vt præceptorum de residẽdo strictiorem obseruationem vrgerent, pœnarum denunciationem adderent, tollerent impedimenta, viam ad ea exequenda faciliorem expedirent, atque ea de re inter omnes conueniret, citatis ex vtroque Testamento veteri & nouo, ex Canonibus conciliorum, & doctrina Patrum ad fidem faciendam testimoniis; allatisque permultis, quæ ex non residendo nata erant, incõmodis: maior tamen pars Theologorum, Dominicani maxime, his non contenti, porro ire pergũt ad determinandum, obligationem ad residendum à lege Diuina profectam. F. *Bartholomeus Caranza*, & F. *Dominicus Soto*, vterque Hispanus, opinionis huius præcipui erãt authores; atque his imprimis nitebantur rationibus. Quod Episcopi munus à *Christo* esset institutum, tanquam ministerium & opus, adeoque actionem personalem requireret, quam absens præstare non potest. Tum, quod *Christus* boni pastoris qualitates describens, dicit, eum ponere vitam pro grege, ouium nomina cognita habere, & gregi suo præire. Contra Canonistæ, & Præsules Itali contendebant obligationem eam pendere solum à lege Ecclesiastica; quo in Veteri Ecclesia nemo non residens hoc nomine corripiatur, tanquam violator Legis Diuinæ, sed tantummodo Canonum. Quod *Timotheus Ephesinus* Episcopus, mandato *D. Pauli* multum temporis longinquis profectionib. impenderit. Quod *D. Petro* imperatum sit, vt pasceret agnos. quod de omnib. accipiendũ cum sit, vbiq; tamen terrarum adesse nequiuerit. Ad eundem modum Epi-

Ab Dominicanis asseritur obligationem ad residendum esse de iure Diuino.

Paulus 3, Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ſcopum qui non reſideat, poſſe præceptum de paſcendo grege adimplere. Ad rationes item in cõtrarium adductas reſpondebant, *conditiones* boni paſtoris à *Christo* ꝓpoſitas, in alium, quã *Christum* ipſum non cadere.

Contrariã opinionem alij tuëtur.

At F. *Ambroſius Catarinus*, ipſe licet Dominicanus, non idem cum cæteris ſentiebat. Epiſcopatum à *Christo* inſtitutum, vnicum modo agnoſcebat, qui in Papam confertur. reliquorum omnium inſtitutionem deberi Pontifici, qui, ſicuti quantitatem & numerum ouium paſcendarum deſignat: ita modum & qualitatem paſcendi præſcribit. Eſſe igitur Papæ, Epiſcopo cuiq; præfigere, per ſeipſum an per ſubſtitutum attendendum gregi habeat, ſicut eiuſdem eſt, multos aut paucos ei paſcendos aſſignare, aut poteſtate etiam paſcẽdi omnino priuare. *Thomas Campegius* Epiſcopus *Feltrenſis* aliter reſpõdebat, Epiſcopum, atteſtante *D. Hieronymo*, à Chriſto fuiſſe inſtitutum, ſed Epiſcopatuum diuiſionem, poſtmodum ab Eccleſia: Chriſtumq; Apoſtolis omnibus paſcendi curam commiſiſſe, ſed eos vni loco non alligaſſe: atque ipſas Apoſtolorum, ſuorumq; diſcipulorum actiones ſatis teſtari, aſſignationem huius partis gregis vni, & illius alteri, inſtitutionẽ fuiſſe Eccleſiaſticam, ad commodiorem Eccleſiæ adminiſtrationem.

Prioris ſententia Hiſpani, alterius Itali fautores.

Hæc magno animorum ardore inter Epiſcopos differebantur, Hiſpanis non iuuantibus modo, & fouentibus & excitantibus Theologos, qui à iure diuino ſtabant; quippe, qui arcanum aliis non vulgandum de amplificanda authoritate Epiſcopali animo agitarent. nam ſi ſemel eſſet definitum, traditam Epiſcopis à Chriſto Eccleſiarum ſuarum adminiſtrandarum curam; ſequeretur inde authoritatem ad id regimẽ neceſſariam à Chriſto quoque donatam, quam Pontifex non poſſit reſtringere. Verum Curiæ Romanæ fautores arcana hæc conſilia ſubodorati, rei, quæ attentabatur, grauitate conſiderata, ipſi quoq; contrariam ſententiam aſtruentibus animos faciebant. Legati vero rem diſſimulandam putabant, ſed periculo interim obuiam eundum: atque eo conſilia ſua dirigentes, dicebant eam quæſtionem difficultatem magnam habere, maiorique examine indigere. In controuerſiis enim, quæ inter Catholicos ipſos oriantur, non ad eiuſmodi deciſionem veniendum, quæ alteram partem damnet; ne ſchiſma excitetur, aut cõtentiones naſcantur, quæ Lutheranis vnanimi conſenſu damnandis vetent incumbere. quamobrem ſatius eſſe declarationem eam, quo iure reſidẽtia debeatur, ad alium Conſeſſum differre. Nonnullis ſufficere videbatur, vt Canones & Decretalia vetera ſuper hoc argumẽto ſancita renouarẽtur, quod & ſatis eſſent rigida, pœnam videlicet depriuationis ſtatuentia; & ſatis moderata cum legitimas excuſationes admittãt. hoc vnũ ſupereſſe, quomodo via adinueniatur coercendis diſpenſationum conceſſionibus. Alij exiſtimabant, excitandum in hominib. reſidendi ſtudium nouis pœnis ꝓpoſitis; &, quod caput eſt, impedimenta tollenda. iis enim ſublatis, ad reſidendũ ſegnes non futuros. Parum enim intereſſe, quo iure obligentur, modo id præſtetur, ad quod obligati tenentur. id vbi

Legati rem ampliandã cenſent, & reſidẽdi ſtudiũ interea fouendum ſublatis impedimẽtis.

effe-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 3. Francisc. n.

effectum dederint, materiam multo melius discuti posse. Maiori parti visum, vt tum hoc, tum illud fieret, legatis etiam hac lege assentientibus, modo de dispensationibus sermo non esset, id quidem elaborandum, vt impedimenta, quæ ex exemptionibus proueniunt, omnino tollantur, ita dispensationes non esse flagitandas. Inde nõ minor altercatio nata inter hos, qui omnem exemptionem reputabant abusum, & eos, qui earum vsum in Ecclesia ducerent necessarium, excessum vero solummodo vituperabilem.

Sed de dispensationibus & exemptionib. sermonem non habendum.

De prisco Ecclesiæ regimine dissertatio. Presbyteria.

D. *Hieronymus* testatur initio Christianismi Ecclesiarum gubernationem fuisse Aristocraticam, cum cõmuni consilio *Presbyterij* regerentur: post vero, vt diuisionibus, quæ interueniebant, obuiam iretur, Monarchicum regimẽ introductum, inspectionis eminentia ad *Episcopum* delata, cui omnes Ecclesiæ ordines parebant, nullius mentem cogitatione subeunte de se huic regimini subducendo. Episcopis quidem vicinis, quorum Ecclesiæ in eadem erant prouincia, cum mutuum esset commercium, ipsi in commune Synodis regebantur: atque quo facilior esset regiminis ratio, quod in prouinciis singulis *Metropoli* multum tribueretur, illi Episcopo, qui eius corporis esset veluti caput, plurimum deferebãt. Dein propter ampliorem communionem, quæ inter omnes prouincias vnius Præfecturæ intercesserat, illius *Ciuitatis Episcopus, in qua Præfectus residebat*, consuetudine supereminentiam quandam obtinuit. Eiusmodi Præfecturæ erant, *Roma* ciuitatis Imperialis, cum ciuitatibus suburbicariis: *Alexandria* Præfectura, quæ regebat *Ægyptum*, *Lybiam* & *Pentapolim*: & *Antiochiã*, quæ complectebatur *Syriam*, aliasque Orientis prouincias. Idem quoque seruatum in aliis minoribus Præfecturis, quas *Eparchias* Græce vocant. Hoc regiminis genus à sola consuetudine introductum, approbatumque, quia vtile reperiebatur, à primo Concilio Niceno sub *Constantino* fuit stabilitum, atque vt continuaretur, Canone sancitum.

Episcopi.

Metropolita.

Patriarcha.

Et vero ea tempestate tam longe aberat quisque à se huic sanctioni eximendo, vt, cum *Episcopus Hierosolymitanus* plerisque honorificis prærogatiuis gauderet, forte, quod in eo loco *Christus* in carne versatus esset, religioque ortum habuisset, Concilium Nicenum decreuit, vt eæ honoris prærogatiuæ obtinerent, ita tamen, vt de superiori iure *Metropolitani*, qui *Episcopus* erat *Cæsarea*, nihil decederet.

In Ecclesia veteri nullus exemptionibus locus.

Hæc administrationis forma in Ecclesiis Orientalibus semper obseruata, hac occasione in Ecclesia Latina mutationem passa est, quod multis & sumptuosis Monasteriis fabricatis, eorumque cura Abbatibus, excellenti fama, doctrinaque viris commissa, quorum illustres virtutes Episcoporum nomini caliginem offundebant, ortaque inter vtrosque ob eam causam æmulatione, Abbates vt se his incommodis siue veris, siue fictis liberarent, simulque ambitionem subtrahendi se à subiectione debita occultarent, à Pontificibus Romanis impetrarunt, vt in tutelam D. *Petri* admitterentur, & sub scuto authoritatis Pontificiæ immediate delitescerent.

Earundem Abbatibus & Monasteriis primitus concedendarũ causa.

Id autem cum Curiæ Romanæ cõmodo cessisset, quippe, quod qui priuile-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

uilegia obtinent, ad eadem cõseruanda concedentis authoritatem tueri tenentur, extemplo *Monasteriis* omnibus datæ exemptiones. Cathedralium etiã Ecclesiarum *Capitula*, quæ maximam partem erant regularia, iisdem obtentibus impetrarunt immunitatem. Cõgregationes demum integræ *Cluniacensis*, & *Cistercienſis* pari exemptione donantur, magno authoritatis Põtificiæ incremento, dum Pontifices vbique locorum sibi comparant clientes, & subditos peculiariter addictos, solius Papatus tutela ac ꝓtectione subnixos, iisq; vicissim sese prębent patronos ac defensores. Hoc quidem constat, *D. Bernardo*, qui tum temporis floruit, & *Cistertiensis* ipse Ordinis erat, inuentionem eam minime probatam, imo ab eo monitum *Eugenium III.* Pontificem Romanum, abusus esse & corruptelas, remque male se habere, cum Abbas Episcopo subiici, aut Episcopus Metropolitanæ recusat. Ecclesię militanti exemplũ à triumphãte petendũ. nullum autem Angelũ vnquam dixisse, se velle Archangeli imperiũ detrectare. At si post æuo vixisset *Bernardus*, quãto plura, acriusq; dixisset? Etenim ex eo tempore Ordines mendicantiũ longius prouecti, nõ omnimodã solũ ab authoritate Episcopali, vbicumq; locorũ essent, exemptionem sibi procurarunt, sed facultatem etiã Ecclesias quocũq; in loco fabricandi, & Sacramenta inibi ministrãdi. Vltimis denique sęculis eo ventũ, vt Sacerdos q̃sq; priuatus modica pecunia licitari possit exemptionem ab Episcopi superioris sui imperio: non modo vt ab omni castigatione correctioneq; sit immunis, sed vt possit quoq; à quo velit ordinari, neque vlla ratione Episcopum recognoscere teneatur.

Tum Capitulis & Cõgregationibus.

Tandẽ priuato cuiq; sacerdoti.

Cum hoc rerũ statu Episcopi malo huic indies inualescenti alleuamentũ quæreret, ex iis nõnulli paulo acriores ad ea recurrunt q̃ Consessu ꝓxime superiori in congregationib. contra fratrũ immunitates dicta fuerant: at prudentiores quiq; id frustra tentari cernentes, Ordinũ Regularium numero, & amplitudine, & Curiæ Rom. fauore fratrũ causæ suffragantibus, hoc solo contenti erant, idq; vnũ postulabant, vt Capitulorũ, & priuatorũ hominum exemptiones oẽs reuocarentur. Et Legati quidem considerantes vniuersam super hac materia reformationem ea Sessione ordinari nõ posse, sed aliquid tentandũ, & partem aliquam futuris temporib. relinquendã, illis satisfactũ iri putabant, si Sacerdotũ priuatorum in causis criminalib. fratrũ extra claustra sua habitantiũ, & capitulorũ exemptiones, quippe ex quibus maxima manant detrimenta, & facultates cõcedendi ordines Clericales iis, qui in ꝓpria diœcesi non resident, tollerentur: simulq; promitterent, alia Sessione cæteris corruptelis iri prouisum.

Legati Episcopis cõcedunt, vt nõ nulla exemptiones tollantur.

Dum hæc *Tridenti* geruntur, Papa à Cardinali *Farnesio* certior factus, & secum ipse reputans, quantũ existimationi suæ decederet, *Legato* Apostolico *Ratisbonæ* cõmorante, dum ipsius copię in castris essent, eum reuocauit. Cum eo ex castris proficiscuntur Italorum aliquot cohortes, quæ Põtifici militabant. Sub medium Octob. duo hostiles exercitus ꝓpe *Sonthamum* vicũ ita ꝓpinqui erant, vt vtrumq; medius tantum modo amnis dirimeret. Tunc *Octauius Farnesius* à *Cæsare* cum Italorum cohor-

Card. Farnesius cum aliquot Italorũ cohortibus domũ redit.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Saxo & Lantgrauius, se ad sua à Cæsareanis tuenda recipiūt.

cohortibus missus, adiuncto Germanorum peditatu, *Donauerdam* capit, inspectāte exercitu hostili. Is vero, cum nullum magnum operę pretium fecisset, quādiu in *Suevia* fuerat, nisi quod *Cæsarem* distinuerat, mense Nouembri cogitur inde discedere, atq; Bohemis, aliisque Cæsarianarum partium, inuadentibus *Saxoniam*, & *Hassiam*, quæ ditiones erant Ducum exercitus Protestantum, ad earum defensionem sese recipere, relicta *Cæsaris* arbitratui *Germania* superiori. Quæ fuit causa, vt nōnulli Principes, & è ciuitatibus confęderatis pleræque ad reconciliationem cum *Cæsare* inclinarint, postquam ipsis de religione recte cauisset. Noluit tamen cautionem eam scripto reconciliationis inseri: ne bellum ea de causa susceptum appareret. Id enim & Protestantes, qui illius castra sequebantur, grauiter offendisset, & reliquos à deditione alieniores reddidisset, & Ecclesiasticos per *Germaniam*, qui iā nunc Romanos ritus vbique restitutum iri sperabant, sinistris suspicionibus impleßet. Ministri certe *Cæsaris* ipsius nomine persuasum volebant omnibus, nullā ipsos in religionis exercitio molestiā passuros, excusantes illum, quod multis nominibus conditionem eam pacificationis articulis diserte non cōplexus esset, & vero ipse *Cæsar* actionibus suis satis manifestarat, esse sibi propositum in re religionis conniuētia ipsis satisfacere. Porro tormentorū, quæ deditionibus his consecutus est *Cæsar*, ingens erat numerus, & grandis pecuniæ summa, quam à ciuitatibus deditis mulctæ nomine collegit, ad multa cētena aureorum millia: sed illud rei caput est, quod hoc bello *Germania* superioris plenum absolutumq; dominium nactus.

Cæsar Protestantibus reconciliatis verbo cauet de religione non mutanda: at scripto mentionē fieri non sinit.

Fœlix hic rerum *Cæsaris* successus in *Pontifice* æmulationē excitauit, & studium promouendi res suas, prius quā ille vniuersā sibi subijceret *Germaniā*. Eius copiæ tam abitione eorum, qui cum Cardinali *Farnesio* domum redierant, quam aliorū, qui comeatus inopiam, ex assiduis imbribus luē, aliaque belli incōmoda vitantes è castris profugerant, admodum erant attenuatæ. Earum reliquiæ, sub medium Decembrem, cum exercitus *Cæsaris* non longe ab *Sonthemo* antedicto abesset, mandatu Pōtificis, in *Italiam* reuerterunt. Ille enim *Octauio* Nepoti suo præceperat, vt cum suis reditum maturaret, simulque *Cæsari* socero significaret, se exacto iam semestri spatio tantis sumptibus non posse sufficere, tempus illud quo militem ad bellum cōducere tenebatur, nunc præteriisse; effectum id, cuius gratia confœderatio fuerat concepta, reductosq; ad obedientiā Germanos. *Cæsar* vero grauiter questus est, deseri se à Pontifice in ipso rei bene gerendæ articulo, cum auxilio maxime indigeret, rem factam se non habere, nisi hostium ductoribus oppressis, qui victi nondum essent, sed ad ditiones suas propugnandas sese subduxissent; vt periculo hoc propulsato, maiori & alacritate; & copiarum numero bellum instaurarent: quod sibi erat metuendum. Verum Pontifex & fœdus non continuatum, & suorum discessum his nominibus excusabat; quod *Cæsar* transactiones cum ciuitatibus liberis & Principibus factas, quas nisi se conscio perficere non poterat, cum ipso nō participasset; quod in præ-

Pontifex successum Cæsaris æmulus copias suas in Italiam reuocat.

Cæsarem id male habet in rei bene gerēda momēto deseri.

Pontifex nihil iniuria factum tuetur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

in præiudicium Catholicæ fidei multa permisisset, etiam hæresim, quã penes eum erat profligare; quod nullã prædæ partem, aut pecuniæ ab ciuitatibus deditis corrogatæ sibi impertijsset, sicut conuenerat fœderis pactionibus; quod denique *Imperator* de eo querimoniam haberet, qui læsus spretusq; esset, cum ipsius etiam religionis detrimento. Neque his contentus, negauit posse vltra *Cæsarem* sex mensibus exactis, ex Ecclesiæ bonis per Hispaniam partem aliquam sibi sumere: ministris *Cæsaris* illum, & argumentorum, & officiorum potentum opera nequicquã interpellantibus; atque causa belli manente, belli sumptus quoq; continuãdos, oleumque & operã iam positam perdi, nisi neruorum belli ope res ad finem optatum perducatur, frustra ei in aures ingerentibus.

Coniurationis Fliscanæ in Aurianos Genuæ detecta Cæsar Pontificem conscium suspicatur.

Atque hoc tempore cum *Genuæ* familia *Fliscana* in familiæ *Auriensis*, quæ *Cæsaris* partibus studebat, internecionem conspirasset, & Aurianorum res, nisi fortuna conatum audacissimũ fefellisset, in extremo discrimine versarentur, *Cæsar* persuasissimum habuit *Aloisium Placentinæ* Ducem, Papæ filiũ consilii huius patre instigante fuisse authorem, atque hanc ob eam iniuriã cæteris adnumerãdam. Pontifex quidem sibi persuadebat bellum Germaniæ occupaturum tanto tempore Imperatorem; vt ab armis eius sibi metuendum nõ crederet; id modo timebat, ne Protestantibus, vt Concilio se sisterent, adductis, negotium illi facesseret. De dissoluendo Concilio cogitatio, videbatur ei remedium nimis violentum & offensionis plenum: maxime, quod quid septem mensibus egissent, nondum publice notum fecerat. Satius visum, ea quæ digesta essent, emittere in publicum. Ea enim declaratione Protestantes aut recusaturos ad Conciliũ proficisci, aut cõgẽdos huic se submittere: quorũ vtrumuis, quod in hoc cardine controuersiæ oẽs verterentur, certam ipsi spondebat victoriam. Quod si alia nulla ratione ad id impelleretur, hanc satis validam arbitrabatur, quod Imperator adeo instaret, vt à decidendis controuersijs Synodus abstineret, id sibi vtile ratus, quod ille auersabatur; contrarijsq; viis incendendũ iis, quibus fines essent diuersissimi, præuidebat id se magna cũ *Cæsaris* offensione facturũ, sed ad eam, quæ inter ipsos esset animorum alienationem parum posse accedere. Põtificiq; erat solẽne, quoties rationum momentis, qui suadebant aliquid & dissuadebant, vtrimque premebatur, vulgatum verbum Florentinum vsurpare, *quod factum, transactum*: atque ilico quod maxime necessarium esset, id effectum reddere.

Pontifex de Concilio alia ex alijs animo voluens, se respicit, Cæsarem negligit.

Ital. cosa fatta capo ha. *Gall* de chose faite le conseil est pris.

1547.

In congregatione statuitur de Sessione mox habẽda, in qua, ne de fide Decretum euulgetur Cæsarei vrgent, sed frustra.

Itaque in festo Natalitiorum Christi scripsit ad Legatos, vt Consessũ indicerent, & Decreta iam concinnata euulgarent. Cui illi mandato audientes die III. Ianuarii congregationẽ habent, in qua vbi statuissent, sessionem in diem decimum tertium indicendã, magno omnium applausu & consensione, qui tamdiutinũ otiosi temporis tædium molestissime ferebant, Legati Decreta iam formata publicandã esse proponunt. Hic statim Præsules Cæsarei interpellant de Decretis fidei, & tempus causantur nondum esse opportunum; sufficere, si reformationis publicatio procedat. At Pontificii in contra-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

contrarium allegant, satis notum esse omnibus totis septem mensibus materiam gratiæ & iustificationis assiduo ventilatam, & decretũ etiam stabilitũ, fidei detrimento futurum, si existimẽt homines, iniectam Patribus formidinẽ publicandi eã veritatem, quæ iam esset determinata. Et quod hi numero vincerent, vicit quoque ipsorum sententia, opitulante iis Legatorũ authoritate. Proximæ duæ congregationes transactæ in relegendis tam fidei, quã reformationis Decretis, quæ, reculis quibusdã leuibus, ad eorum mentem, qui prius ea non audiuerant, immutatis, statim omnibus placuerunt. More igitur solito Legati cũ Præsulibus ad templũ die Iouis XIII. Ianuarij profecti Consessum habuerunt, in quo sacrum peragente *Andrea Cornaro, Archiepiscopo Spalatensi*, & concionem habente *Thoma Stella Episcopo Salpensi* lecta fuere fidei & reformationis decreta.

SESSIO VI.

Decretum de Iustificatione.

Decretum prius XVI. capitibus, cũ proœmiis suis cõstabat, & anathematis XXXIII. quorum hæc summa. Vbi Synodus vetuisset credere, prædicare, aut docere aliter quam in hoc decreto statutũ explicatumq; esset, declarat;

I. *Neque Gentes per vim naturæ, neque Iudæos per ipsam etiam literam Legis Moysi, potuisse liberari à peccato.*

II. *Inde factum, vt Deus Filium ad homines miserit, ad vtrosq; redimendos.*

III. *Qui quidem etsi pro omnibus mortuus est, mortis tamen eius beneficium ij duntaxat percipiunt, quibus meritum passionis eius communicatur.*

IV. *Iustificationem impij non esse aliud, quam translationem à statu filiorum Adæ, in statum adoptionis filiorũ Dei per Iesum Christum, quæ quidem translatio, post Euangeliũ promulgatum, sine baptismo, aut sine eius voto fieri non potest.*

V. *Iustificationis exordium in adultis à Dei gratia præueniente proficisci, quæ excitat eos, vt se disponant ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando; quod libera sua voluntate faciunt, quippe, qui & illam possunt repudiare.*

VI. *Modum præparationis ad iustificationem esse, libere credere vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt: peccatores se, agnoscere à timore iustitiæ diuinæ, conuertendo se ad Dei misericordiam, cum spe Deum sibi propter Christum fore propitium: eoque nomine incipere Deũ diligere, & peccata detestari: denique proponere suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & diuina mandata seruare.*

VII. *Præparationem istam, iustificationem ipsam consequi: quæ non est sola peccatorum remißio, sed etiam sanctificatio. Huius quinque esse causas; finalem, gloriam Dei, & vitam æternam: efficientem, Deũ misericordem: meritoriam, Iesum Christum: instrumẽtalem, Baptismi sacramentum: deniq; formalem, iustitiam, qua donamur à Deo, recipientes eam singuli, secundum mensuram quam Spiritus Sanctus cuique partitur, & secundũ propriam cuiusque recipientis dispositionem, in ipsa iustificatione vna cum remißione peccatorum, fidem, spem, & charitatem accipientes.*

VIII. *Quod D. Paulus dicit, iustificari hominem per fidem & gratis, id eo sensu accipiẽdum, quia fides est humanæ salutis initium; tum quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur;*

IX. *Nemini peccata dimitti, fiduciam, & certitudinem remißionis peccatorum iactanti, & in ea sola quiescenti. Neque illud*

asse-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

asserendum, eam solam fidem iustificare; imo pium quemlibet, sicut de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare non debet: ita dum se suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit de sua salute dubitare posse, cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consuetum.

X *Iustificatos per obseruationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ, in ipsa iustitia crescere, atque magis iustificari.*

XI. *Neminem iure posse dicere, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Licet enim iustus, in hac mortali vita in peccata venialia cadat, non propterea desinit esse iustus. Neminem item debere sibi in sola fide blandiri, aut asserere, iustum in omni bone opere peccare; aut peccare, si in operando mercedem, vt finem intuetur.*

XII. *Nemini adeo præsumendum, vt certo statuat, se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non posit, aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam debeat promittere.*

XIII. *Neminem similiter sibi certi aliquid certitudine absoluta de perseuerantia in finem vsque polliceri posse, sed in Dei auxilio spem collocandam; qui opus cœptum perficiet, nisi homines illius gratiæ defuerint.*

XIV. *Qui ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, amissam gratiam posse recuperare, si excitante Deo per Sacramentum pœnitentiæ id procurent. Eam vero post lapsum pœnitentiam, à baptismali longe aliam esse, quæ scilicet non modo contritio contineatur, sed Sacramentalis quoque confessio, & absolutio Sacerdotalis, saltem in voto, item satisfactio per ieiunia, eleemosynas & eiusmodi pro pœna temporali, quæ non tota semper, vti fit in Baptismo, dimittitur.*

XV. *Gratiam diuinam non modo infidelitate amitti, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamuis eo fides non amittatur.*

XVI. *Proponendum hominibus iustificatis bonorum operum exercitium, quo vita æterna comparatur, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promißione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Qua doctrina propriam nostram iustitiam non stabiliri, repudiata Dei iustitia, sed eandem Dei & nostram dici; nostram quia in nobis hæreat; Dei, quia à Deo per Christi meritum nobis infunditur.*

Canones de Iustificatione.

Proposita in hunc modum Synodi de Iustificatione doctrina, quam omnes tenere & sequi debeant, vt constet etiam quod fugiendum sit omnibus, placuit Synodo Canones subiungere anathematis munitos, contra eos qui teneant & dicant:

I. *Hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Iesum Christum gratia iustificari posse coram Deo.*

II. *Gratiam diuinam ad hoc solum datam, vt facilius homo iuste viuere, & vitam æternam promereri possit; quasi per liberũ arbitrium sine gratia vtrumque, sed ægre & difficulter poßit.*

III. *Hominem sine præueniente Spiritus Sancti inspiratione & adiutorio, credere, diligere, sperare, & pœnitere posse, sicut oportet.*

IV. *Liberum hominis arbitrium à Deo excitatum non cooperari, vt de se disponat ad obtinendam iustificationis gratiam, neque posse dissentire, si velit.*

V. Li-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

V. Liberum hominis arbitrium post Adami peccatum amissum esse & extinctum.

VI. Non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona, Deum operari, nō permissiue solum, sed etiam proprie, & per se.

VII. Omnia opera, quæ ante iustificationem fiunt, vere esse peccata, tantoq; grauius hominem peccare, quo vehementius nititur disponere se ad gratiam.

VIII. Metum gehennæ, per quem à peccato abstinemus, aut ad misericordiam Dei confugimus, peccatum esse.

IX. Impium sola fide iustificari, neque vllo voluntatis suæ motu disponi & præparari.

X. Homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit, iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse.

XI. Homines iustificari sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & charitate inhærente; aut vero gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei.

XII. Fidem iustificantem nihil aliud esse, quam fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum.

XIII. Homini ad remissionē peccatorum necessarium esse, vt certo & absq; vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis credat, peccata sibi esse remissa.

XIV. Hominem à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quod se absolutum ac iustificatum firmiter credat.

XV. Hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero prædestinatorum.

XVI. Si quis dixerit se esse certum de dono perseuerantiæ, nisi hoc speciali reuelatione didicerit.

XVII. Iustificationis gratiam non nisi prædestinatis ad vitam contingere.

XVIII. Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto esse ad obseruandum impossibilia.

XIX. Nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem.

XX. Hominem iustificatum & perfectum non teneri ad obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum. Item Euangelium, nudam tantum esse promissionem, sine conditione obseruationis mandatorum.

XXI. Christum à Deo hominibus datum, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem, cui obediant.

XXII. Iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia posse perseuerare, vel cum eo non posse.

XXIII. Iustificatum amplius peccare non posse; aut vero peccata omnia, etiam venialia, in tota vita posse vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio; quemadmodum de Beata virgine tenet Ecclesia.

XXIV. Iustitiam non conseruari aut augeri coram Deo per bona opera, sed opera esse fructus solummodo & signa iustificationis adeptæ.

XXV. Iustum in quolibet bono opere mortaliter, an saltem venialiter peccare.

XXVI. Iustos non debere pro bonis operibus retributionem sperare.

XXVII. Nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis.

XXVIII. Amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti: aut fidem quæ remanet, non esse veram, aut vere Christiani.

XXIX. Eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare, sine sacramento pœnitentiæ.

XXX. Cuilibet peccatori pœnitenti culpam & pœnam penitus remitti, sic vt nullus

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

remaneat reatus pœna temporalis exsoluenda vel in hac vita, vel in Purgatorio.

XXXI. *Iustificatum peccare, dum intuitu æterna mercedis bene operatur.*

XXXII. *Hominis iustificati bona opera, Dei dona tantum esse, non etiam iustificati ipsius merita.*

XXXIII. *Per hanc Synodi de iustificatione doctrinam, Dei gloria & Christi meritis derogari, ac non potius ipsorum gloriam illustrari.*

Cur Synodi Decreta etsi volumine seorsim edita, summatim hic reciten tur.

Postquam hanc Decreti narrationem in compendium redegi, subijt animum meum cogitatio me actum agere, quando omnia huius Concilii Decreta vno volumine edita in omnium manibus versarentur; ad quæ in actionum sequentium textura facile esset remittere Lectorem. Verum cum in his paginis expungendis totus essem, cum animo meo reputaui, multo gratius futurum librum legenti, continuatam rerum seriem vno veluti obtutu aspicere. Itaque ei, qui ad fontem velit recurrere, breuiarium hoc meum negligendum ratus, decreui omnino non mutare, sed & ea quæ sequuntur eodem stylo prosequi. Neque enim, sine acerrimo doloris morsu, video *Xenophontem* aut *Tacitum* narrationem quarundam rerum ipsorum temporibus notissimarum prætermittere, ad quarum perfectam cognitionem nulla hoc æuo via nobis patet: atque inde mihimet persuadeo, lectorem ab vno libro ad alium nunquam esse remittendum. Quamobrem deinde est pergendum ad summam Decreti de reformatione.

Decretum de reformatione, cuius capita V.

Eius in summa hæc capita. I. *Sacrosanctam Synodum deprauatos in Clero & populo Christiano mores emendare volentem censere, initium ab ijs esse sumendum qui maioribus Ecclesiis præsunt. Confidentem itaque in Deo, Deique in terris Vicarij solertia, futurum, vt Ecclesiarum regimen viris maxime dignis, atque in Ecclesiastica disciplina à pueritia exercitatis laudabiliter deferatur, Ecclesijs præpositos monere, vt officij partes diligenter impleant, quod quidem cum nequeant præstare, nisi gregis sibi commißi custodia sedulo incumbentes, plerosque nihilominus reperiri, qui ouili derelicto, atque ouium sibi commissarum cura neglecta, in diuersis curijs vagantur, negotiorum sæcularium solicitudine irretiti. Synodum igitur antiquos Canones aduersus non residentes olim promulgatos innouare, ac vlterius sancire: si quis Præfectus Ecclesiæ Cathedralis sibi titulo quocunque aut iure commissæ, quacumque illa dignitate præfulgeat, sex mensibus continuis extra suam diœcesim morando abfuerit, absque iusto & legitimo impedimento, quarta partis fructuum vnius anni amißionem incurrere. Quod si per alios sex menses in huiusmodi absentia perseuerauerit, aliam quartam partem similiter amittere. Crescente vero contumacia Metropolitanum, sub pœna ingressus in Ecclesiam interdicti eo ipso incurrenda, infra tres menses Romano Pontifici denunciare teneri, qui, pro suprema sua Sedis authoritate, in absentes acerbius animaduertere, aut Ecclesiæ pastores magis idoneos prouidere poßit. Quod si Metropolitanus in grege sibi credito deserendo pariter offenderit, eum absentem Suffraganeus Episcopus antiquior residens denunciare teneatur.*

II. *Cæteros vero Episcopis inferiores, qui ad personalem residentiam de iure, siue consuetudine tenentur, ab Episcopis ad residendum cogendos; priuilegijs omnibus antiquatis, quæ in perpetuum à residendo eximant, dispensationibus vero ad tempus concessis*

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

ceſſis, & vera ac rationabili cauſa coram ordinario legitime probanda nixis, in ſuo robore permanentibus. Quo caſu, Epiſcopo, tanquam in hac parte à Sede Apoſtolica delegato onus incumbit, vt per idonei Vicarij deputationem: & congruæ portionis fructuum aſsignationem cura animarum habeatur, priuilegio, aut exemptione quauis non obſtante.

III. Nullum clericum ſæcularem priuilegio perſonali, vel Regularem extra monaſterium degentem, ſui Ordinis priuilegio eximendum; quo minus ſi deliquerit, ab Ordinario loci, tanquam ſedis Apoſtolicæ delegato, ſecundum Canonum ſanctiones puniatur, viſitetur & corrigatur.

IV. Similiter, Eccleſiarum Cathedralium capitula, & aliarum Collegiatarum, nullis exemptionibus, conſuetudinibus, iuramentis aut pactis, quo minus à ſuis Epiſcopis, & alijs maioribus Prælatis quoties opus fuerit, viſitentur & corrigantur, poſſe liberari.

V. Nulli Epiſcopo licere cuiuſuis priuilegij prætextu Pontificalia in alterius diœceſi exercere, niſi de Ordinarij loci licentia, & in perſonas eidem Ordinario ſubiectas tantum. Seſſio proxime futura in diem tertium menſis *Martij* indicitur.

De Seſſionis huius decretis Curialium Romæ, tam habitiorũ quam tenuiorum exiſtimatio.

Decretum fidei *Romam* perlatum nullam fere obtulit ſermonibus materiam, quod nouum non eſſet, ſed, vt ante eſt dictum, ibi & viſum, & publice examinatum. Dein omnibus ſatis compertum erat, & probatum, Lutheranorum opiniones in vniuerſam damnandas. Verum Epiſcopi in aulæ comitatu aſſidui, quos articulus de reſidentia Paſtorũ, quandiu tractabatur, admodum ſolicitos habuerat; emiſſo Decreto animas rçceperant, pro certo habentes Decretũ hoc Synodi maiores effectus, quã olim Decretalia Pontificum, nunquam producturũ. Aulicos vero tenuiores ordinis Eccleſiaſtici id peſſime habebat, quod penes Epiſcopos eſſet ipſorum conſtringendorum poteſtas, miſeriam ſuam deplorabant, quibus ad vitam ſuſtentãdam perpetuum ſeruitium erat impoſitum, & poſt tot labores exhauſtos non aliud præmium expectandum, quam relegatio in viculum aliquem ignobilem, aut cum vili Canonicatu Epiſcoporum ſeruitus, altera multo durior & abiectior, ab his enim perpetuo obſequio alligandos, ac ſi palo eſſent affixi: etiam viſitationem & emendationem colore quæſito, aut miſerrima ſeruitute prèmendos, aut perpetuis ſumptibus fatigandos.

Germanorum de iiſdem indicium.

Vbi vero ad alias regiones, maxime ad *Germaniam* Decreta peruenerunt, prius illud fidei, longe maiorẽ loquẽdi dedit occaſionem, quod magna attẽtione legendũ erat, & relegendum, & animo diligenter peruolutandum, vt intelligi poſſet. Id autem non facile erat aſſequi ſine perfecta cognitione interiorum animi motuum; &, in quibus ſit actiuus, in quibus paſſiuus, quæ quidem quia ſubtiliſſima ſunt, & variis ſeſe produnt ſpeciebus, viſa sũt idonea, quæ ſcholarum diſputationibus exagitentur; quippe ſuper hoc cardine vniuerſa Concilii doctrina vertente, An videlicet, primum obiectum voluntatis operetur in voluntate, an voluntas in obiecto, an vero vterq; motus ſit actiuus, & paſſiuus? A nonnullis faceret dictum, ſi Aſtrologi motuũ cœleſtiũ veras cauſas neſcientes, ad ſimilitudinẽ veri conſeruandã,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

orbes *eccẽtricos* & *Epicyclos* excogitarũt, mirum non esse, si ad conseruanda vestigia motuum supracœlestium, in opinionum *eccentricitatem* inciderint. Grammatici vix continebant admirationem, imo risum in artificioso contextu huius propositionis V. capite. *Neque homo ipse nihil omnino agat*, quoniam parum intelligibilem dicebant, & alijs dissimilem. Nā si Synodus hoc dicere volebat, *Etiam homo ipse aliquid agat*, perspicue id dici potuisse, sicuti par est in materia fidei, vbi simplicissima sensorum animi expressio longe optima est: sin autem elegantiam adhibere cuperent, sic exprimere potuisse, *Etiã homo ipse non nihil agat*. Sed interposita voce *omnino*, orationē esse incōgruam & sensus expertem, quemadmodum alias omnes orationes constãtes duabus negationibus, quæ in affirmatiuã resolui nequeunt. Nā si quis velit eam resoluere, dicendum habeat, *Etiam homo ipse aliquid omnino agat*. quod incongruum est, cũ intelligi vix possit, quid significet *aliquid omnino* in hoc proposito; nisi dicat hominē habere actionem certo quodam modo, quæ alijs modis actio non sit.

Taxatur locus c. V. de dispositione hominis ipsius ad iustificationem.

Et cum nō deessent, qui Patres excusatum irent, dicerentque in verbis, & loquendi formula non ita omnia ad viuum esse resecanda; quod id cauillandi studium proderet, Respondebant formulis loquendi vsu receptis benignam interpretationem tribuendam. Vbi vero perspicuo vsitatoque sensu relicto ad nouas & ineptas interpretationes itur, quæ contradictionem includunt, cauillis viam struunt, & vtrimque homines in errorem abducunt, publicæ vtilitatis rationem deposcere, vt fraus detegatur.

At qui Theologiæ periti & intelligentes, doctrinam eam, *posse hominem inspirationes diuinas semper reijcere*, dicebant pugnare cum publica & antiqua Ecclesiæ precatione: *& ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates.* Quam orationem pro desiderio vano ac futili habere non conuenit, sed, vt loquitur *D. Iacobus*, tanquam ex fide factam, atque à Deo erga electos suos misericordi exauditam. Neque amplius dicendum cum *D. Paulo* ab homine non proficisci, *quod vasa iræ à vasis Diuinæ misericordiæ separat*, cum quod separat, sit humanum illud, *Non nihil omnino*. Plerique etiam locum illum cap. VII. excutiebant, vbi dicitur, *vnicuique dari iustitiæ mensuram, secundum Dei beneplacitum, & propriam cuiusque recipientis dispositionem*; cum horum vtrumque verum esse nequeat. Nam si Deo visum vberiori mensura largiri ei qui minus recte disponatur, non tum dabit pro mensura dispositionis in recipiente: aut si pro ea mensura gratiam donat, habet Deus semper causam forinsecus impellentem ad operandum, neque vnquam beneplacito suo vtitur. Mirabantur quoq; nōnulli, quod damnassent eos, qui dicerent, fieri non posse vt homines præcepta Dei obseruent, cum in decreto secundæ sessionis, Synodus *fideles Tridenti congregatos hortetur, pœnitentiam agentes, delicta confitentes, & Eucharistiæ Sacramentum sumentes, præcepta Dominica adimplere, quantum quisque poterit*. Quæ quidem modi adiectio foret impia, si iustificatus posset ea absolute seruare, obseruabantque ad omnem cauilli

Et alius eodem cap.

Item locus cap. VII.

uilli

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

nulli ansam effugiendi ipsam vocem *praecepta* additam.

In *Ecclesiastica historia* multum versati affirmabant in omnibus Conciliis ab Apostolorum temporibus ad hoc vsque saeculum in Ecclesia congregatis, si in vnum omnia conferantur, tot articulos haudquaquã definitos, quot in vnica hac Sessione Patres decidissent. quorum bonam partem deberi *Aristoteli* causarum genera exactius distinguẽti, absq; quo fuisset, multos fidei articulos Ecclesia desiderasset.

Cõcilij decretis plura quam olim definiũtur, ac magis à Theologia Peripatetica.

Quid in huius Sessionis decretu Politici desiderent.

Etiam *Politici*, quorum nõ est in res religionis nimium inquirere, sed praeeuntes sequi, in hoc Decreto nõnihil desiderabant. Nam cum cap. X. praecipiatur obseruatio mandatorum Dei & Ecclesiae, idemq; canone XX. repetatur, offendiculo ipsis erat, q̃ de obseruãdis Principum ac Magistratuum edictis obligatio nulla adderetur: S. Scriptura obediẽtiam his debitam inprimis inculcante, nec veteri tantum Lege, sed in nouo quoq; Testamento Christo saluatore, *D. Petro* item, & *D. Paulo*, multis verbis & disertis, eam omnibus cõmendante. Vt Ecclesia audiatur expresse praecipi: vt ei pareatur, non adeo aperte. his enim obediri, qui de suo imperãt; hos audiri, qui alienũ mandatũ promulgant. Neq; satis his faciebat, q̃ obtendebatur, obedientiã Principum includi praeceptis de obedientia Dei, quod Deus ipse praeceperit superiorib. esse parendũ. Respondebant enim eadem ratione mentionem Ecclesiae fuisse omittẽdam. atqui hanc fuisse expressam, illam silentio praetermissam. forte q̃ Ecclesiasticis iamdudum ꝓpositum sit, perniciosam eam opinionem in hominum mentib. alere, obedientiam ipsis deberi ꝓpter conscientiam; Principibus autem & Magistratib. solum ad temporales poenas euitandas, cum de caetero eorum mandata transgredi liceat. qua via facile sit omne regimen politicum in odium adducere, & quasi tyrannidem repraesentet, subuertere: subiectionem vero Sacerdotibus, tanquam viam vnicam & principalem subuolandi in coelum omnibus ingerendo, omnem in se Iurisdictionem primum, ac tandem Imperium deriuare.

Decretũ reformationis etiam reprehenditur.

De Decreto reformationis vulgo iactabatur, eo hominibus illudi & fucum fieri. Per Deum enim & Pontificem, confidere futurũ, vt viri digni ad Ecclesiae gubernaculũ admoueantur, opus esse magis illius, qui supplicationem instituat, quam qui reformationem. Vno solo verbo, eoq; admodũ generali antiquos Canones aduersus non residentes renouare, nõ aliud esse, quã inueteratã residẽdi desuetudinẽ magis, magisq; corroborare. Qui Canones restituere serio cogitet, huic tollendas esse causas, quibus in desuetudinem abierunt; poenarum denunciatione vigorem iis reddendum; tum designandos qui eas infligant: aliaque prouidenda, quibus leges & sanciuntur, & conseruantur. Hac Patrum solertia non aliud effectum, nisi vt dimidia parte fructuum amissa, aliquis totum annum possit abesse: imo vero edoctos homines, quomodo vndecim menses aut supra sine mulcta aliqua abesse possint, triginta aut pauciorib. diebus in medio anni interiectis, quibus adesse teneantur. Deniq; decretũ ipsum euersum addita exceptione iusti & legitimi impedimenti, quod qui

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

comminisci nesciat, simplex admodũ sit, præsertim iudices nactus, qui animum nunquam inducant residendi consuetudinem restituere.

Locus hic monet, peculiarẽ quendam euentum meminisse, qui quod eo tempore cœptus, etsi nõ nisi post quatuor menses ad exitum perductus, ad Sessionem istam spectat, singulisq; repræsentat, cuiusmodi tum fuerit Concilium Tridentinum, & quam de eo opinionem conceperant, ij ipsi, qui actioni interfuerunt. Atque vt res melius intelligatur, repetẽdum illud mihi est. F. *Dominicum Soto*, non semel supra memoratum (cuius, in formando de peccato originis & iustificatione Decreto, præcipuæ erant partes) omnium opinionibus & sententiarum rationibus, quæ in discutiendis iis capitib. allatæ fuerant, diligenter notatis, in publicum eas dare decreuisse; necnon verbis Decreti ad suum sensum pertractis, opus omnia complectens in lucem emisisse, cum inscriptione *De Natura & Gratia*: eumque librum Synodo dicasse, quod esset (vti ipse in Epistola dedicatoria testatur) iustus duorum Decretorũ ante commemoratorum commentarius. Hoc in opere, vbi articulus de certitudine gratiæ excutitur, affirmat *Soto* multis verbis Synodum declarasse, ***hominem non posse scire certitudinem fidei, qua dubitationem omnem excludat, se habere gratiam.*** At *Catarinus* recens factus Episcopus Minorensis, qui contrariam opinionẽ propugnauerat, eâque mordicus adhuc tenebat, libellum edidit cum Epistola dedicatoria Synodo quoque inscriptum, cuius scopus erat ostendere, Concilio nunquam propositũ eorum opinionem damnare, qui assererent: Iustificatũ posse credere, se habere gratiam tam certo, quam ille certos habeat articulos fidei. imo Concilium decreuisse illud esse credendum, quando Canone XXVI. damnat eos, qui dicunt: ***Iustum non debere sperare & expectare retributionem***, cum necesse sit, eum, qui sperare debeat, tanquam iustus, nõn nescire se esse iustum. In hac opinionum repugnantia nõ solum vterq; ad Concilium scribens, asseuerabat sentẽtiam suam esse Synodi mentem, sed paulo post super eodem argumẽto Apologias & Antapologias scripsere, criminantes inuicem eum Synodo affingi sensum, quem nunquam somniasset, adductis etiam vtrimque opinioni suæ firmandę Patrum, qui vna interfuerunt, testimoniis. Et vero Patrum nonnullis in huius, aliis in illius fauorem testificantibus, in duas prope partes Synodus scindebatur; nisi quod quidam boni Pręsules, neutris addicti dicebant se cõtrouersiam non satis intellexisse, assensum tamen Decreto ea forma, qua fuit promulgatum, commodasse, quod inter partes conuenisse videretur. Legatus *S. Crucis* pro *Catarino* testimonium dicebat: *Montanus* inter tertios erat. Atque hic euentus omnibus spem adimit assequendi Concilij mentem, quando eo tempore, inter ipsos qui aderant, & primas in ea actione obtinuerant, de Concilij mente non conueniebat. Neque in procliui est reperire Synodum illam, quæ articulum definiut, & ad quam *Soto* & *Catarinus* scripserunt & prouocarunt; vtroque sibi esse fauorabilem existimante. vnde in ea dignoscenda necesse est horum alterum,

Soto & Catarinus cõmẽtarius in hac decreta editis & Synodo dicatis, eam pugnantia statuere ex sua mente volunt.

Suos vterq; Patres habet fautores.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

rum, aut vtrumq; decipi. Quod si talibus viris id acciderit, qua erunt cæteri conditione? Dixerit forsitan aliquis, *Spiritum S.* non vni, sed vniuerso Patrum cœtui, adsistentem eos ad veritatem eam definiendam impellere, quam ipsi nō intelligant, ad eundem modum, quo *Caiphas Pontifex* quod ipse non capiebat, fatidico spiritu est effatus; quod Episcopus *Bitontinus*, pro concione dixit. Verum hic duo reguntur. Vnum, prophetiæ donū à Deo reprobis & infidelibus dari, sed ita, vt ipsi non intelligant quid dicant: dari autem fidelibus illuminato ipsorum intellectu. Alterum, Theologos dicere concorditer, Concilia de fide non deliberare per inspirationem Diuinā, sed per humanam inuestigationem solummodo, quibus *Spiritus S.* hactenus opitulatur, vt ab errorib. eos conseruet; ita tamen vt nisi materia probe cognita nequeant quicquam statuere. Ille vero forte rem acu tetigerit, qui dixerit, dum opiniones contrariæ in formando decreto excutiuntur, vnamquamque partem verba ea reiicere, quæ sensum opinioni suæ repugnantem præ se ferant, omnes vero verbis iis assentiri, quæ quisque putet cum sensu suo posse consistere. Inde fieri, vt verba Decretum exprimentia duplicem sensum, imo contrarias interpretationes admittant. Neque tamen hac via quæstioni supra ꝓpositæ respondetur, aut cuiusmodi sit Concilium, explicatur; quandoquidem ea respōsione Concilio verborum consensio, animorum vero pugna & contrarietas tribuitur.. Sed quod in hac materia iam accidisse memorauimus, & in aliis plerisq; similiter euenit, in opinionibus Lutheranorum damnandis nequaquam contigit, omnib. singulari vocis animiq; concordia ad eas iugulandas conspirantibus.

In Decretis cōcinnādis idpotissimū spectari, vt verba diuersos, imo pugnantes sensus admittant.

Neq; hic prætereundū silentio est, quod ab ipso *Catarino* obseruatum in eodem ad Synodum libro, qui debita inuentioni suæ laude fraudandus non est: nimirum hæc inter se pugnare, hominem sponte recipere gratiam, & nō esse certum se habere gratiam: cum nemo sponte rem recipiat, quam non compertum habeat sibi dari, & quam non certo sciat se recipere.

Catarinus ab aduersario pugnātia dici notat.

Verum vt ad res Synodales reuertamur, die post Consessum proxima, congregatio generalis habita ad deliberandum de materia in Sessionem sequentem digerenda. Et cum in dogmatis fidei certū esset *Confessionis Augustanæ* ordinem sequi, proximo loco occurrebat caput de *Ministerio Ecclesiastico*, q̄ Lutherani dicunt, esse authoritatem Euangelij prædicandi & Sacramentorum administrandorum. Nonnulli primam huius ministerij partem respicientes postulabant, vt de *Ecclesiastica potestate* ageretur, omnesq; functiones spirituales & sæculares, à Deo Ecclesiasticis supra fideles concessæ, atque obstinate à Lutheranis negatæ dilucide explicarentur. quæ ꝓpositio Præsulib. cunctis placuit, quod argumentum illud nullis Scholasticorum disserendi spinis implicitum, facilem haberet indagationē, vniuscuiusq; ex eo ordine & intelligentiæ, & examini obuiam. At Theologis hoc ipso minus erat grata, quod Scholastici argumentum id non tractassent, quodque viderent hic sibi non relictam altercandi materiam, sed rem vt plurimum

Quid ꝓxima Sessione tractandū deliberatur Præsulib. et Theologis etiam hic in d uersa tendentib.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ad Canonistarum iudicium reiiciendam. Asserebant Augustanos Confessione sua non totam authoritatem Ecclesiasticam complecti, sed solam prædicandi potestatem, de qua, quantum satis esset, superiori Sessione decretũ. Alteram vero partem de Sacramentis dogmati de iustificatione esse connexam: quæ ad homines iustificandos media sint, adeoque appositum proximæ Sessionis subiectum. In hanc sententiam itum à Legatis, eorumque fautoribus, ob eas ipsas in speciem rationes; sed apud eos multo plus valuit alia tectior consideratio, fore scilicet, vt de Conciliorum, & summi Pontificis potestate necessario disceptaretur, multaq; aspera & scabrosa, quæ tangenda non essent, inuitis auribus haurienda.

Legati probant tractationẽ de Sacramentis potius, q̃ de Ecclesiastica potestate, ne Papæ Cõcilijq; auctoritas veniat in disceptationem.

Instituta igitur de Sacramentis tractatione, argumentum illud fusius & copiosius visum, quam vt vnico Consessu posset pertractari, aut facile statui, in quot partes esset distribuendũ. Ab *Augustanis* abbreuiatum esse fatebantur, qui è Septẽ Sacramentis quatuor detruncassent; sed hoc ipso de eisdem reponendis accuratius agendũ. De Sacramẽtis in genere disceptationem primo censebant instituendam; dein ad singula veniendum, quot eo Consessu discuti possent: articulisq; è doctrina Lutherana petitis ordinãdis, nonnullos è Theologis designandos. Atque vt reformatio dogmata fidei comitaretur, abusus quòq;, qui in ministerio Sacramentorum interuenissent, in vnum colligendos, destinata ad eam curã Præsulum & Canonistarum congregatione, qui remedia exquirerent, & super iis Decreta concinnarent. Statutum quoq;, vt si eodem die eadem congregatio haberetur, Theologis *Cardinalis S. Crucis*, Canonistis *Cardinalis Montanus* præsideret: in congregationibus vero generalibus vterq;. Sed inter hæc non omittendũ articulum aliquẽ principalem in materia residentiæ, quam se continuaturos promisissent. De hoc tamen non omnino inter eos conueniebat, Legatis cum eorum fautoribus plane contrarios fines iis, quos Episcopi respiciebant, sibi proponentibus.

De Sacramentis in genere primũ tractatio instituitur, & forma agendi p̃scribitur.

Enimuero his omnibus erat propositum, sed ante alios Hispanis, authoritatem Episcopalem recuperare, quã olim in propria Diœcesi Episcoporum quisque exercuisset, reseruationibus beneficiorum, casuum, aut absolutionum, item dispensationibus, aliisque id genus nondum Orbi cognitis. In mutuis quidem intra priuatos parietes sermonibus id querebantur, Curiam Romanam dominandi & habendi libidine, quæ ad ipsos iure pertinebant, proprij iuris fecisse; idque ementito colore, quasi illi melius cũ ad Dei cultum, tum ad Ecclesiæ commodum, per vniuersum Orbem Christianum ista administrare possent, quam in suis ciuitatibus Episcopi, propter defectus suos, & ignorantiam minus idonei. Et tamen plus satis est compertum, luxum, & ignorantiam in ordinem Episcopalem nõ irrepsisse, nisi ex quo ad seruilia munera obeunda coacti sunt *Romam* ire. Quod si ita se res habuisset, vt ꝓpter rem ab Episcopis male administratam authoritas ipsis debita necessario esset adimenda; quid vetat hoc tempore, quo in Curia Romana pessime omnia administrantur,

Præsulũ omniũ, Hispanorum maxime, cogitationes & sermones de auctoritate sua recuperanda, quã Curia Romana em ẽtito colore occupasset.

tur,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

tur, eandem rationem valere ad illos authoritate ea priuandos, quæ neque ipsorum est propria, & qua abutuntur etiam miserrime?

Ea gratia articulũ de Residẽtia, obnixe vrgent tandẽ definiri.

Præsules equidem nullum aut ante malorum remedium, aut post malis auertendis antidotum adeo singulare animo præcipiebant, atq; Decretum Synodi, quo sanciendum erat: *Residentiam* esse iuris Diuini. Etenim si à Deo imperatũ sit Episcopis, vt ad curã gregis assiduo attendant, sequi necessario cum onere ipsis tradito, eiusdem commode exequendi datam esse potestatem: eoq; Pontificem nec alio eos auocare posse, nec alibi distinere; imo nec cum iis dispensare, neque datam à Deo authoritatem restringere. Itaque instabant valde, vt articulus ille, antea satis superque exagitatus, iam tandem definiretur. Cardinalis *Montanus*, qui id præsenserat, flagantissimis quibusque primo dedit locum loquendi, quo sic animi sui æstum exhalarent: tum dextre sese opponens dicebat, id quidem esse factu necessariũ, cogitationib. omnium in eius rei expectatione defixis; verum suo, hoc est, opportuno tempore faciẽdum. Quæstionem eam nimio animorum feruore ac contentione agitatã, atq; in multis affectus rationi pręponderasse. nũc itaq; esse necessarium, vt calor ille deferuescat, modiciq; temporis mora interponatur, dum positis contentionibus, & charitate reaccensa, locus datur *Spir. Sancto*, sine quo veritas determinari non potest. Pontificem Beatissimum, qui magno cum animi mœrore de contentionibus antea actis inaudiuerit, idipsum petere, vt post argumentũ hoc *Romæ* diligenter excussum, Synodum consilio possit adiutare. Clausula vero sermonis erat audacior, quam quæ à principio tam modesto videretur expectãda; nempe, ne super ea re ante Sessionem verbum vllũ fieret; quod Papæ id esset decretissimũ: emendandis autem incommodis, quę abusui non residendi occasionem dederunt, vtiliter vt incumberent. Hæc monitorum & mandatorum mixtura causam dedit nonnullis Patrum, qui super hoc argumento libros in publicum post emiserunt, vt dicerent vetitum à Legatis de ea quæstione disceptare; aliis vero, vt illud aperte negarent, etiam priores illos inuectiuis orationibus insectati, quod Concilij libertati derogassent. In fine tandem congregationis decretum, quæ superiori Cõsessu omissa essent, resumere, simulq; agere de impedimentis iis tollendis, quæ homines ad non residendum impellunt. In quibus cum beneficiorum pluralitas principem locum teneat, quod fieri nequeat, vt quis pluribus locis resideat, de ea deinceps tractare decretum.

Quẽ tamen Legatus Montanus subdola oratione primum, dein expressa prohibitione amolitur.

Id dũtaxat cõcedit, vt de remouẽdis Residentia impedimentis agatur.

Modus in tractatione de Sacramentis tenẽdus Theologis, præscribitur.

Verum ne promiscua fit rerum narratio, propositum mihi est ea simul commemorare, quæ ad Sacramenta spectant, quorum consideratio prope speculatiua tota est, & doctrinalis; vt filum narrationis in materia beneficiali pariter nõ interrumpatur: in qua discutienda ea cõtingere quæ magnis periculosisq; euentibus viã aperuerũt. In re Sacramentorum à designatis formati articuli, ac Theologis præscripta de iis loquendi forma, in chartula omnibus communicata. cum eo, vt declararet, an omnes essent hæretici, aut certe erronei, & , an à Synodo dam-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

nandi: dein, si forte aliquis ex articulis damnationem non mereri videretur, rationes authoritatesq; in mediū afferent: tum Conciliorum Patrumq; sententiam de omnib. explicarent, ecquis ex articulis iā ante reiectus, ecquis restet censuræ subiiciendus. deniq; si in materia ꝓposita cuiquam inter legendum occurreret alius aliquis articulus cēsura dignus, id vt significarent: omninoq; q̄stiones, à re alienas, de quib⁹ in hanc & illam partē absq; fidei præiudicio potest disputari, ac omnem cum rerum superfluitatem, tum verborum prolixitatem deuitarent.

Articuli XIV. de Sacramentis in genere in Synodo examinandi.

De Sacramentis in genere articuli erant XIV.

I. Sacramenta Ecclesiæ non esse septem, sed quæ vere & proprie sic dicuntur esse pauciora.

II. Sacramenta nō esse necessaria, & sine eis, aut eorum voto, posse homines per solam fidem gratiam adipisci.

III. Nullum è Sacramentis esse aliud alio dignius.

IV. Sacramenta nouæ legis non conferre gratiam non ponentibus obicem.

V. Sacramenta gratiam, aut remissionem peccatorum nunquam cōtulisse, sed solam Sacramenti fidem.

VI. Sacramenta immediate post Adami præuaricationem à Deo fuisse instituta, per quæ collata sit gratia.

VII. Per Sacramenta his solū gratiam dari, qui credant peccata sibi remissa.

VIII. Gratiam nō semper dari in Sacramentis, neq; omnibus, quātum ad Sacramenta pertinet, sed solum quando, & vbi Deo visum.

IX. In nullo Sacramento imprimi characterem.

X. Ministrum improbū non conferre Sacramentum.

XI. Christianos omnes cuiuscūq; sexus, in verbo Dei & Sacramentis administrandis pari esse potestate.

XII Cuiq; Pastori esse potestatem pro libito formas sacramentorum augere, abbreuiare, aut immutare.

XIII. Intentionem ministrorum non esse necessariam, neq; quicquam operari in Sacramentis.

XIV. Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse.

Tum in specie de Baptismo XVII.

De Baptismo articuli erant XVII.

I. In Ecclesia Romana & Catholica non esse verum Baptismum.

II. Baptismum esse liberum, nec ad salutem necessarium.

III. Non esse verum Baptismum, qui datur ab hæreticis.

IV. Baptismum esse pœnitentiam.

V. Baptismū esse signum externū, perinde ac terrā rubrā in agnellis, neq; partem constituere iustificationis.

VI. Baptismum esse iterandum.

VII. Verum Baptismum esse fidē, quæ credit pœnitentibus peccata remitti.

VIII. In Baptismo peccatum non extirpari, sed solummodo non imputari.

IX. Baptismum Ioannis eandem vim cum baptismate Christi habuisse.

X. Baptismum Christi non euacuasse Baptismum Ioannis, sed promissionem ei addidisse.

XI. In Baptismo immersionem solam esse necessariā: alios ritus ad libitū adhiberi, & sine peccato omitti.

XII. Satius esse infantium baptismum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc.1.

suum omittere, quam eos, dum minime credunt, baptizare.

XIII. Paruulos nō esse baptizandos, quia fide propria destituantur.

XIV. In pueritia baptizatos, cum ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizādos, quod actum credendi non habuerint.

XV. Paruulos baptizatos vbi adoleuerint, interrogandos an baptismū suum ratum habere velint; si se nolle responderint, arbitrio suo relinquendos.

XVI. Peccata post baptismum commissa, sola recordatione, & fide suscepti baptismi remitti.

XVII. Votum baptismi non aliā admittere conditionem, quam fidei, imo vota alia omnia facere irrita.

Item IV. de Confirmatione.

De Confirmatione IV. erant artic.

I. Confirmationem nō esse Sacramentum.

II. Institutum fuisse à Patrib. neq; habere promissionem gratiæ Diuinæ.

III. Nunc ociosam esse ceremoniam, olim nihil aliud fuisse quam catechesin, cum qui adolescentiæ erant proximi, fidei suæ rationem reddebāt coram Ecclesia.

IV. Confirmationis ministrum nō esse solum Episcopum, sed quemuis alium Sacerdotem.

De priore I. artic. parte omnes statuendā conspiciunt, VII. esse Sacramenta.

In Congregationibus inter omnes Theologos conueniebat de septenario numero Sacramentorum asserendo, deque contraria sententia damnanda pro hæretica, scholis omnibus in id consentientibus, à Magistro vsq; sententiarum, qui primus rem ante controuersam determinarat, ad nostra vsque tempora. Tum quod Decretum Concilij Florentini propter Armenios, eundem numerum statuerit, & Ecclesię Romanæ praxis confirmarit. vnde colligebant pro traditione Apostolica, & fidei articulo tenendum. De secunda vero parte articuli non conueniebat inter omnes. Quidam dicebant, cum Concilium Florētinum vltra nō perrexerit, eius exemplum esse sequendum. Deinde, statuendo Sacramenta propria neq; plura esse, neque pauciora, præsupponi determinationem veræ ac propriæ essentiæ, & definitionis Sacramenti: quę res est plena difficultatis, propter multiplices & discrepantes definitiones, non à Scholasticis modo, sed & Patribus allatas, quarū vnam qui respiciat illud proprium Sacramentum dixerit, quod, aliam aspiciens, à Sacramentorum numero excluserit. Etiam inter Scholasticos adhuc controuerti, an Sacramentum possit definiri, si vnitatem habeat, si sit aliquid reale, an intentionale; neque esse rationi consonum, in tanta principiorum ambiguitate conclusiones adeo firmo vinculo stabilire. Quin etiam *D. Bernardum*, post *D. Cyprianum* lotionem pedum pro Sacramento habuisse, & D. Augustinum omnia fere Sacramentis accensere, ritus omnes, quibus Deum veneramur, hoc nomine indigitando: alibi vero vocem eam strictius accipiendo, quam proprietas eius patitur, ea sola Sacramenta facere, quorū expressa est in nouo testamento mentio; ad quem modum duo tantum statuit Baptismum & Eucharistiam, licet alicubi dubitare videatur, an non plura sint.

De posteriore, Sacramēta vera ac propria neq; plura esse, neque pauciora, alij pronunciandū non censent.

Alij vero existimabant pro articulo fidei necessario stabiliendum, Sa-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Alij cōtra, reprimēdis Lutheranis, id plane definiendū putant.

VII. esse Sacramenta euincitur, aliarū rerū eodem numero cōgruentium imagine.

Sacramentorū quodq; nomine suo designādū, & Sacramentorum auctorem.

cramenta propria ac vera, neq; plura esse, neq; pauciora: idq; ad reprimendam audaciam tam Lutheranorum, qui ea, nunc duo, nunc tria, interdum quatuor efficiunt, quam eorum qui septenarium numerum excedunt. Quod si apud Patres nonnunquam plura, aliquādo pauciora reperiantur, id inde natum, quod ea tempestate ante Ecclesiæ determinationem, vocem eam latius aut strictius accipere licebat. Atque hic ad confirmandam proprietatem, aut, vt Scholástici loquuntur, sufficientiam septenarij, quo euinceretur, neq; plura esse neq; pauciora, longa & fastidiosa adhibita est enumeratio rerum hoc numero comprehensarum: nempe VII. rerum naturaliū quibus vita acquiritur & conseruatur. VII. virtutum. VII. vitiorū capitalium. VII. defectuum ex peccato originis promanantium. VI. dierū creationis mundi, & quietis die Septimo. VII. plagarum Ægypti, septem denique planetarum. Ex qua numeri septenarij celebritate, & aliarum rerū congruentium imagine à Scholasticorum ducibus vsitata, sicuti conclusionem suam firmabant: ita rationib. plerisq; contendebant, neque Ecclesiarum consecrationes, neq; vasorum, quæ Episcoporum, Cęnobiarcharum, Abbatissarum & Sanctimonialiū sunt, neque aquam benedictam, neque lotionem pedum, vt putat D. Bernard. neque martyrium, neque purpuratorum Patrum inaugurationem, neque ipsam summi Pōtificis coronationem esse Sacramenta.

Propositum fuit, non sufficere hæreticis coercendis, vt articulus ille damnetur, nisi simul vnumquodq; sacramētum sigillatim nomine suo designetur: ne malignus aliquis spiritus, sacramento genuino sede sua eiecto, spurium & adulterinum substituat. Aliud item ꝓpositum, quod articuli essentiam spectare videbatur, de sacramentorum omnium institutorū designando, *Christo* Domino, idq; ad damnandas hæreses Lutheranorum, qui solius Baptismi & Eucharistiæ institutionem *Christo* tribuunt. *Christum* vero omnium institutorem fide esse tenendum *D. Ambrosii*, & *D. Augustini* testimoniis euincebāt, atq; imprimis Apostolica traditione, à qua nemo vnus dissentiebat. Alij contra instabant nō eo vsque progrediendum, sed intra terminos Concilij *Florentini* consistendū, hoc maxime nomine, quod *Magister sententiarum* censuit extremam vnctiónem deberi *D. Iacobo*, & *D. Bonauentura* cum *Alexandro* tenuerunt, Confirmationem cœpisse à temporibus Apostolorum; atque idem *Bonauentura* cum aliis Theologis, Apostolos Sacramenti pœnitentiæ laudent authores. Matrimonium quoque non nemo asserit à Deo in Paradiso fuisse institutū. Et *Christus* ipse, de eo sermonem habens, loco ad authorem eius designandum appositissimo, non sibi, sed Patri eam ascribit institutionem. His adducti rationibus suadebant, caput illud articulo non adiungendum, ne Catholicorum sic opinio damnaretur. Contra Dominicani, verbis etiam paulo asperioribus asseuerabant, Doctores eos commodis interpretationibus & variis distinctionibus posse euadere; quod illi perpetuo parati essent, Ecclesiæ iudicio se submittere. audaciam vero Lutheranam sine conde-

De Sacramentorum institutore non idem sensus.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

condemnationis sententia non esse prætereundam, qui maximo Ecclesiæ cõtemptu tot falsitates disseminarint: neque in proteruis Lutheranis id tolerandum, quod sanctis Patribus condonatur.

II. Articuli pars prior de necessitate sacramẽtorum.

Secundum articulum de necessitate sacramentorum erant qui absolute damnandum non censebant, sed distinguendum potius: quia certum sit sacramenta omnia non esse absolute necessaria, alii damnandum censebãt, qui diceret, Sacramenta in Ecclesia nõ esse necessaria; quia certum sit, omnia nõ cuiuis esse necessaria; quia certum imo quædã esse incompatibilia, vtpote ordinem & matrimonium. Communis tamen opinio fuit articulũ absolute duabus de causis damnandum. I. quia vnius sacramenti necessitas sufficit, ad articulum falsi, prout verba se habent, redarguendum. Altera, quia omnia quodam modo sunt necessaria; vnum absolute, aliud ex hypothesi; vnum ad bene esse, aliud ad maius bonum. Quæ sententia obtinuit magno cum stupore quorundam existimantium tam multiplicem æquiuocationẽ fidei articulis stabiliendis non conuenire. Sed vt his quoque satisfieret, in formandis Canonibus additũ, condemnari eos, qui dicerent, sacramenta non esse necessaria, sed superflua; postremis verbis priorum sensum ampliando.

Pars altera de gratia sine sacramento, aut sacramenti voto adipiscenda.

Alteram articuli partem complures omittendã iudicabant; quia, quod ad fidẽ attinet superiori consessu fuerat definitum, solam eam non sufficere. Deinde sacramenti distinctionem à voto sacramenti, dicebat *Marinarus* esse quidem veram, sed solis scholasticis vsitatam, antiquis Patribus incognitam, & difficultatibus obnoxiam. In Actis enim Apostolorum in *Cornelio* Centurione erudiendo Angelum dixisse, orationes ipsius ante Deo fuisse gratas, quam Sacramentum Baptismi cognosset, aut alia in fide peculiaria. Etiam vniuersam eius familiam audita *D. Petri* concione, recepisse Spiritum Sanctum, priusquã edocti essent naturam sacramentorũ: accepto quidem Spiritu S. *à D. Petro* edoctos Baptismum: verum antequam ipsis innotuisset, eum ne voto quidem potuisse accipere. Latronem quoque in cruce iam moribundum solius *Christi* virtute tum illuminatum, cognitionẽ nullã sacramentorum habuisse, vt voto ea desideraret, multosq; sanctos Martyres in ipso persecutionis ardore ad *Christum* conuersos, dum conspecta aliorum constantia ipsi continuo Diuino numine afflati ad lanienam abripiuntur, nemo dixerit sacramentorum cognitione imbutos, Baptisma voto expetisse, nisi diuinatione id assecutus. Itaque satius esse distinctionem eam relinquere scholis, & articulis fidei nõ inserere. At communis opinio cũ hac pugnans tenebat, vtcumque verba distinctionis noua essent & scholastica, credendum tamen Christum rem verbis significatam docuisse, proq; Apostolica traditione habendam. Quod autem attinet exempla *Cornelij, Latronis & Martyrum*, sciendum in Sacramento duo esse voti genera, vnum explicitũ, alterum implicitum: & posterius hoc saltem esse necessarium, hoc est, si actualiter non vouerint, voturos certe, si rem satis intellexisset. Atque hæc alteri vera esse concedebant, sed ne-

Voti duo genera.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

gabant obligare tanquam articulos fidei, ita cum de difficultatibus his non penitus conueniret, placuit eas ad Synodum, id est, ad Congregationem generalem remittere.

III. Articulus de dignitate sacramentorũ, in quo dissensus.

Idem quoque tertio articulo factũ, quem licet omnes falsum agnoscerẽt, quod necessitatis, vtilitatisque respectu, *Baptismus* reliquis Sacramentis anteiret; significationis intuitu *Matrimonium*; ratione dignitatis ministri *Confirmatio*; adorationis contemplatione *Eucharistia*: cum tamen absque distinctione intelligi non posset, quod esset dignissimum, dicebant sibi quidem videri consultius, articulum eum, qui sine distinctionum subtilitatibus vix commode poterat intelligi, omnino prætermittere. Aliorum erat opinio explicandas omnes eas considerationes, quibus sacramentum vnum alio dignius videretur. Media tamen sententia, nempe articulo hanc clausulã addendũ [*secũdum diuersos respectus*] plurimos habuit approbatores: nisi quod ijs ingrata erat, quibus pro dignitate Synodi non videbatur, ad istas minutias, imo ineptias (sic enim eas appellabant) scholasticorum se dimittere, aut credere Christum in re fidei has opinionum subtilitates suis commendasse.

IV. Articulus sacramenta cõferre gratiam non ponentibus obicem ex opere operato.

De quarto articulo vna omnium erat vox, esse damnandum, verum id non sufficere, nisi doctrina *Zuinglij* nominatim explodatur, asserentis, Sacramenta nõ esse aliud, quam signa, quibus fideles ab infidelibus distinguuntur: aut certe actus, & exercitia professionis fidei Christianæ; sed ad gratiam relationem nullam habere, nisi quod signa sint eiusdem acceptæ. Deinde, non modo damnandos censebant, qui negarent sacramenta gratiam conferre *obicem non ponentibus*, sed & illos, qui non fatentur, gratiam sacramentis & contineri, & conferri; nõ fidei virtute, sed *ex opere operato*. Cum autem ventum esset ad modum explicandum, quo gratia continetur & acquiritur, id omnes sentiebant, actiones eas omnes, quibus pietas excitatur, gratiam parere, neque id ab operis ipsius viribus proficisci, sed à vi deuotionis, quæ est in operante, vnde in scholis actiones eiusmodi gratiam procurare dicuntur *ex opere operantis*. Alias rursus actiones esse, quæ gratiam procurant, nec ex operantis, nec ex opus recipiẽtis deuotione, sed operis ipsius virtute, atque eius generis esse sacramenta Christiana, quibus gratia obtinetur, dummodo in subiecto non sit obex peccati mortalis, quo gratia excludatur, etiamsi nulla ibi sit deuotio, sic ipso opere *baptismi* paruulis gratiam conferri, qui nullo animi affectu eo impelluntur, ac pariter ei, *qui nascitur furiosus*; quoniam peccati impedimentum non obstat. Idem operatur sacramentum *Chrismatis, & extremæ vnctionis*, etiam cum infirmus in agone mortis sensum & cognitionem omnem amisit. At si quis peccati mortalis labe sordidatus, in eodem actualiter aut habitualiter persistat, propter qualitatum repugnantiam gratiam non obtinebit, non quia in sacramento non sit satis virium ad eam producendam *ex opere operato*: sed quia recipientem iam ante contraria qualitas occupauit, quæ gratiæ non sinit eum esse capacem.

De modo

De hoc cum inter omnes conueniret,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

quo sacramenta continent gratiam, Frãciscanis nõ conuenit cum Dominicanis.

ret, erat tamen aliud, in quo *Dominicani* cum *Franciscanis* nõ vnum sentiebãt. Illi enim asserebant, gratiam, vtvt qualitas sit spiritualis à Deo immediate creata, in sacramentis tamen esse virtutem instrumentalem & effectiuam, quæ in anima dispositionem operatur ad eam recipiendam, itaque dici *continere gratiam*, non quod sit in ipsis tanquam in vase, sed vt effectum in sua causa, quod subtili exemplo illustrabant *Scalpelli*, quod est actiuum, non in petra modo dissecanda, sed in formãda etiam statua. At *Franciscani* negabãt se satis id assequi, quemadmodũ Deus, causa spiritualis, ad gratiam effectum spiritualem producendam, instrumento vtatur corporeo: immo simpliciter vim omnem effectiuam aut dispositiuam Sacramentis denegabãt, non aliunde vim & efficaciam ipsorũ petentes, quam ex promissione Diuina, quod Deus se gratiam largiturum receperit, quotiescunque ministrabitur Sacramentum. Ideo dici Sacramẽtum continere gratiam, tanquam in signo efficaci, non vi ac virtute sua, sed Dei, ministerio huic opem indubitatam pollicentis, & Sacramentum esse causam gratiæ; quia eo posito sequitur effectus, non vi sua, sed Diuinæ promissionis, de gratia eo ipso tempore donanda: sicut meritum dicitur causa præmij, nulla ad id demerẽdum actione interueniente. Atque hanc suam sententiam confirmabant, non *Scoti* solũ, & *D. Bonauenturæ* suæ sectæ Theologorum, sed D. quoque *Bernardi* authoritate, agnoscentis gratiam per Sacramẽta ad eum modum percipi, quo *Canonicus per librum*, & *Episcopus per annulum* in possessionem mittuntur. Rationes vtrimq; magna verborum prolixitate, neque minore acrimonia audiebantur, immo nec ab opinionibus inuicem censendis abstinebant: Dominicanis affirmantibus, alteram opinionem Lutheranismo esse affinem; alteris vero dictitantibus, Dominicanos impossibilia adstruentes hæreticis ansam dare calumniãdi Ecclesiam. Boni quidam Præsules conciliationi quidem studebant, dicentes, vtrosq; de conclusione vnum sentire, nempe Sacramenta continere gratiam, & eius esse causas; parumque interesse, hoc an illo modo dicatur, eo longe melius ad minuta ista non descendere, sed in vniuersali consistere. At fratres replicabant, non de verbis hic agi, sed de Sacramentis stabiliendis, aut eneruandis. Neque altercandi finis fuisset, nisi Legatus *Sanctæ Crucis* monuisset cætera persequi, quod sub finem huc denuo esset redeundum, & indagandum, vtrum caput hoc definire, an omittere magis expediat.

Legati ad dissidia inter fratres sopienda, & Ordinũ Generales officij monent, & Pontifici tam a licẽtia periculum nunciant.

Hac occasione Ordinum Præfecti à Legatis accersiti rogantur singuli cũ suis agere, vt seposito tam vehementi sectæ suæ studio, modestiæ & charitatis amorem in disceptando postmodũ prodere curæ habeant. Illius enim ergo vocatos, vt noxias hæresum herbas euellant: cum illi interim prauo altercationum seminio, vt nouæ identidem pullulascant, efficiant. Etiam *Romam* datæ literæ, quibus expressum, quam periculosam sibi libertatem fratres sumerent, & in quem tandem neruum posset erũpere; simul significatum Pontifici, quam necessaria hic esset moderatio: quod dissẽsionum

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

num istarum, & censurarum, quibus alii alios taxant, fama in publicum disseminata, & piis omnibus offendiculum, & ipsi Synodo existimationis imminutio inde esset nascitura.

Ex occasione articuli V. Sacramenta gratiam non conferre, nisi excitãdo fidem, de discrimine Sacramentorum veteris ac nouæ Legis disseritur.

Articulus quintus omittendus videbatur, quippe superiori Consessu decisus. At F. *Bartholomaeus Miranda* suggessit, *Lutherum* ex suo illo paradoxo, quod Sacramenta gratiam non conferunt, nisi excitando fidem, hanc cõclusionem elicuisse, Sacramenta veteris & nouę legis pari esse virtute, quam opinionem æquum esse damnari, vti doctrinæ Patrũ & Ecclesiæ repugnantem, cum ij omnes asserant, Sacramẽta antiquæ Legis esse signa solum gratiæ, nouæ autem, gratiam & continere, & producere. Cõclusioni huic nemo certe refragabatur. *Franciscani* tantum obiectabant mentionem Legis veteris non faciendam, sed Legis Mosaicæ: siquidem Circumcisio ipsa conferebat gratiam, sed Sacramentum Mosaicum non erat; tum quia Christus ipse dixerit non esse à Moyse, sed à Patribus; tum quia alia Sacramenta ante *Abrahamum* gratiam conferebant, & procurabant. *Dominicanis* autem replicantibus *D. Paulum* clare dixisse *Abrahamum* accepisse Circũcisionem tantum in signum: atque cum ille primus omnium esset, cui data fuerit, hoc innuere, Circumcisionem in signum tantummodo fuisse institutã; circa modum conferendi & continẽdi gratiam, ad quæstiones & controuersias denuo est reditum. F. *Gregorius Paduanus* in eandem rem dixit, apud Dialecticos tritum esse, ea quæ sunt eiusdem generis, identitatem inter se habere, & differentiam. Si antiquæ & nouæ Legis Sacramenta discreparent tantum; tum non omnia fore Sacramenta, nisi æquiuoce; si solũ conuenirent, tum vnum idemq; fore. Itaque in rebus dilucidis propter verborum diuersitatem difficultates non constituendas. D. enim *Augustinũ* tradidisse, tũ hæc, tum illa, signo diuersa, re significata esse paria. Et alibi, esse diuersa specie visibili, sed eadem significatione intelligibili. Item illa fuisse *promissiua*, hæc esse *indicatiua*: quod ab alio alijs verbis dictum, illa fuisse *prænuntiatiua*, hæc esse *contestatiua*. Vnde apparet in multis conuenire, & in plerisq; etiam discrepare, quæ cum à nemine rerum intelligenti possint negari, articulum eum prudenter in principio omissum, in hoc Decreto nihilo magis attingendum. Alia denique opinio proposita, damnandam scilicet Lutheranorum & Zuinglianorum sententiam, nulla facta particularium mentiòne. Cum enim illi profiteantur, nullam aliã esse inter Sacramẽta antiquæ & nouæ Legis differentiã, nisi in ritibus; alias autẽ esse differẽtias abũde sit demõstratũ, hoc solo nomine damnandos, quod discrimen aliud nullum constituant, absque mentione vlla, in quo discrimen illud consistat.

De VI. Articulo, an ab Sacramentis veteris Legis collata fuerit gratia, inter Theologos satis non conuenit.

Articulum sextum Dominicani damnandum censebant asserentes, esse proprium Sacramentorum Euangelicorum conferre gratiam, à veteribus autem nequaquam obtẽtam, nisi virtute deuotionis: quæ fuit D. *Thomæ* opinio. Ad opinionem suam firmandã citabant decisionem *Concilij Florentini*, nempe Sacramenta Legis veteris non conferre, sed præfigurare eam gratiam, quæ passione *Christi* esset conferen-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ferenda. Cum vero *D. Bonauentura* & *Scotus* tenuerint circumcisionem contulisse gratiam *ex opere operato*, immo *Scotus* asseruerit, ilico post peccatum *Adami* institutum fuisse Sacramentum, quo infantibus data erat gratia ipsius Sacramenti virtute, id est, *ex opere operato*, *Franciscani* affirmabant articulum veritatem continere, neque censuræ subijci posse. Opinionis suæ fundamentum faciebant, quod cum *D. Thomas* dicat, infantes ante *Christum* saluatos fide paterna, non vi Sacramẽmentorum: inde sequeretur deteriori esse Christianos conditione. Cum enim nunc paruulos fides paterna sine Baptismo nihil adiuuet, cumque *D. Augustinus* affirmet, paruulũ, qui, cum in vlnis patris ad baptismum gestaretur, expirauerat, damnatum; si illis tẽporibus sola parentum fides sufficiebat, certe liberos Christianorum habere, quod de deteriori sua sorte querantur. Inter has difficultates propositum, vt articulus tanquam probabilis omitteretur.

VII. & VIII. Articuli consulto omittuntur.

De septimo & octauo articulis prætermittendis summa fuit omnium consensio. Nonum autem de charactere *Frater Dominus Soto* declarat, & in sacra Scriptura fundamentum habere, & in Ecclesia, Apostolica traditione receptum, atque, etiamsi nomen ipsum apud omnes Patres non fuerit in vsu, rem significatam tamen esse antiquissimam. Alij tantam ei amplitudinem non concedebant, quod neque *Gratianus*, neque *Magister sententiarum* eius meminissent, immo *Ioannes Scotus* diceret, neque Scripturæ, neque Patrum verbis necessario esse ponendum, sed solius Ecclesiæ authoritate: quæ ratio humaniter & officiose quippiam negandi, Doctori huic est familiaris. Dignum certe erat consideratione, quid per *characterem* sibi vellent, vbi collocarent, propter multiplices Scholasticorum ea de re opiniones. Alii enim qualitatem esse volebant, & inter hos IV. erant opiniones, secundum quatuor species qualitatis. Hic enim dixit esse potestatem spiritualem; alius habitum aut dispositionem; ille spiritualem figuram: nec deerant sententiæ eius approbatores, quæ qualitatem sensibilem metaphoricam constituerent. Nonnulli volebant esse relationem realem; quidam notionem mentalem; quibus certe id manebat declarandum, quam prope abesset à nihilo. Nec minus molesta erat inquisitio de subiecto in quo versetur, cum alius eum collocaret in essentia animæ, alius in intellectu, alius in voluntate, & non nemo in manibus & lingua locum ei assignaret. *Hieronymi Lusitani* Fratris Dominicani hæc erat opinio, omnia Sacramenta qualitatem spiritualem imprimere, antequam superueniat gratia. Eam esse duorum generum, vnam, quæ nunquam potest obliterari; alteram, quæ amitti & recuperari potest: illam vocari characterem, hanc esse ornamentum quoddam. Sacramenta, quæ priorem conferunt, non iterari, quia illorum effectus semper durat: at quæ ornatum dant, ea repeti, effectu scilicet eorum semel omisso. Quæ sane dictu speciosa sunt, sed paucis probata; quod non alius huius ornatus auctor reperiatur, quam *Diuus Thomas*:

An Sacramentum characterẽ imprimat, & character ille quid sit, & vbi subsistat.

Paulus 3. Caro us 5. Henricus 2. Francisc. 1.

qui, etiamsi partum illum edidit, indignum certe qui tolleretur, iudicauit. Atque omnibus in vniuerso hoc consentientibus, tria Sacramenta habere *characterem*, nonnulli modeste affirmabant, id maxime probabile sibi videri: non probari vti necessarium, alij contra instabant articulum esse fidei, ab *Innocentio III.* primo memoratum, dein à Concilio Florentino definitum.

Articulus X. de improbo Sacramenti ministro.

Articulus ille, in ministro probitatem necessario non requiri, ab *Augustino* in tot libris contra Donatistas ita fuit exagitatus, vt de eo Theologorum iudicia verbaque concordarint: accedēte præsertim ad *D. Augustini* suffragium Concilij *Constantiensis* Decreto, quo articulus hic damnatus inter *Ioannis VVicleffi* errores.

Articulus XI.

Vndecimus quoque omnium calculis damnationem meruit, vtpote sacræ Scripturæ, traditioni, & Ecclesiæ vniuersalis praxi contrarius.

XII. de forma Sacramentorum ministrandorum immutanda.

In duodecimo de formis Sacramētorum adhibita distinctio, quod vox *forma* duplicem sensum admitteret, vnum, quo denotantur verba essentialia Sacramenti, secūdum id, quod dicitur, omnia Sacramenta habere materiam suam, elementum sensui expositum; & formam, verbum: alterum, quo formæ appellatione intelligitur tota formula aut ritus administrandi, qui multa non necessaria, ad decorum tantum adhibita, complectitur. Vnde duos Canones contexendos suadebant. Priore, hæreseos damnandum, qui asserat formam posse mutari, quando à Christo sit instituta. Iuxta alterum vero sensum, etsi res accidentales mutationem possint admittere; vbi tamen ritus aliquis authoritate publica est introductus, aut vsu communi receptus & confirmatus, nō esse penes vnumquemque, illum immutare, sed tantum penes Romanum Pontificem totius Ecclesiæ caput vniuersale, quoties ipsi nouo aliquo respectu conuenire videbitur.

XIII. de intentione ministri in Sacramēto ministrando.

In decimotertio articulo de intentione ministri, fas non erat discedere à Concilio *Florentino*, quod necessario iampridem decreuisset. Sed cuiusmodi intentio requireretur, non ita facilis erat explicatio, propter ambiguitatem sensus humani circa vim & efficaciam Sacramentorum, vnde non potest eadem esse duorum intentio, qui opinione discrepant. Ad hoc communiter respondebatur, sufficere intentionem idipsum faciendi, quod facit Ecclesia, verum cum hic sensus ijsdem difficultatibus esset obnoxius, propterea quod variantibus hominum de Ecclesia sententijs, quæ vera sit, variam quoque esse necesse sit eius, qui Sacramentum ministrat, intentionem, videbatur sic commodissime dici, eandem esse ministrorum intentionem, quando omnes id vnum in ministrando spectant, quod à Christo institutum, & in Ecclesia est obseruatum; etiamsi falsa Ecclesia pro vera habeatur, modo huius & illius ijdem sint ritus.

Episcopi Minorēsis sententia, receptam vulgo de necessitate intentionis Ministri opinionē impugnans.

In hoc argumento Episcopus *Minorensis* quiddam proposuit, & nostra hoc in loco commemoratione, & diligenti omnium consideratione non indignum. Lutheranorum dicebat non valde interesse, an vera Sacramenta perciperent, quod nullam a-

liam

Paulus 5. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

liam virtutem iis ascribant, quam excitandi fidem, quæ alia quoque ratione possit excitari. Ideo asserere, Sacramenta non esse necessaria: neque concedere, malitiam impii ministri posse nocere, quando illi animus non est Sacramentum verum conferendi, cum ad id respiciendum sit, quod fidelis recipit, non ad id quod à ministro ei donatur. Catholicos autem longe diuersa esse conditione. Ab iis enim vere Sacramento tribui efficaciam ad gratiam ei donandam, qui obicem non ponit: quod rarissime occcurrat, vt alia via gratia obtineatur. Certe paruulos, & homines mentis consilijque parum cõpotes, salutem alia ratione non adipisci. Etiam in plerisque hominibus adeo debilem ac tenuem esse dispositionem, vt absque Sacramento ad salutem nunquam sufficeret. Quod si in paruulis aliquot, qui instar Phœnicum, raræ sunt in terris aues, dispositio perfecta reperiatur, maiorem tamen eos gratiam per Sacramentum obtinere. Quare Christianorum valde interesse, vt certo sciant, se verum, & efficax Sacramentum accipere. Si Sacerdos, curam gerens quater aut quinquies mille animarum, esset incredulus, sed vna insignis hypocrita; atque in pœnitentibus absoluendis, paruulis baptizandis, & Eucharistia consecranda, secretam in animo foueret intentionem illud omnino non faciendi, quod facit Ecclesia; dicendum, & paruulos iri damnatum, & pœnitentes non iri absolutum, ac cæteros omnes nullum communionis fructum percepturos. Neque iuuat dicere defectum illum à fide suppleri. Nam in paruulis omnino non supplet: in aliis vero iuxta doctrinam Catholicam non potest eundem effectum præstare quem Sacramentum. quod si id præstat in casu malitiæ ministri, quæ potest etiam esse ordinaria, quid vetat quin semper idipsum operetur. Atqui tantã virtutem tribuere fidei, est demere eã Sacramentis, & in opinionem Lutheranam incurrere.

Inquies animo sit oportet, qui in Sacramẽto recipiendo de ministri intentione addubitet.

Id ille diligenter considerandum putabat, quantam animi ęgritudinem pariturũ esset Patri, tenero erga filium moribundum affectu, si de Sacerdotis natum suum baptizantis intentione dubitare illi in mentem veniat. Deinde, si quis ætate prouectior sit baptizandus, & in se debilem, & imperfectam sentiat inclinationem, si forte eũ incesserit cogitatio, Sacerdotem, qui se Christianum ementiatur, velle habere illum pro oblectamento, neque vllum illius baptizãdi, sed abluẽdi, aut ad ludibrium immergendi, animũ habere, quam inquies erit homini isthac anxietate animus? idemq; in delictorũ cõfessione, & Eucharistiæ participatione euenire posse ecquis non videt? Et quia obiici poterat huiusmodi casus esse è raro contingentibus, ad vota confugiebat Episcopus, vouens vt ita esset, neq; deprauato hoc seculo verẽdũ foret, ne nimis sint frequẽtes. Esto, inquiebat, vt id rarissime eueniat, & semel tantũ. Detur impius quispiã Sacerdos, qui fingat, neq; animũ habeat ministrandi paruulo verũ baptismum, paruulus hic vir factus, creetur Episcopus populosæ alicuius ciuitatis, ac prouinciam eam multis annis administrans, Sacerdotes magno

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

numero inſtituant, hic neceſſario ſtatuendum eſt, Epiſcopum, qui baptizatus non fuerit, non potuiſſe conſecrari; ac nihilo magis eos, quos ſacris ille initiarit. Ita in magna ea ciuium frequentia, neque fuiſſe miniſtratum Euchariſtiæ Sacramentum, neque confeſſionis, iſta enim ſine ſacramento ordinis non conſtare, nec illud ſine Epiſcopo; nec ad ſacros ordines admitti qui non ſit baptizatus, atque adeo vnius miniſtri in vnica actione malitia, infinitas Sacramentorum nullitates euenire. Cæterum qui exiſtimauerit, Deum in tanta populi frequentia defectum hunc omnipotentia ſua reſarcire, & rebus quotidie accidentibus, remediis extraordinariis proſpicere; annon hominibus facilius perſuadebit, Deum pro ſua prouidentia præcauiſſe, ne huiuſmodi in vitam hominum accidentia incurrerent. Maieſtatem enim Diuinam incommodis omnibus præuertiſſe, ſtatuendo, vt Sacramentum illud ſit verum, quod iuxta ritum à ſe inſtitutum adminiſtratur, vt vt miniſter in animo interiore ſit affectus. Addebat porro Epiſcopus ſententiam hanc cum communi Theologorum doctrina, aut *Florentini* Concilii determinatione non pugnare, quæ in miniſtro intentionem requirunt; quod illorum verba de interna non ſint accipienda, ſed de ea, quæ opere externo ſeſe prodit, licet interior huic eſſet contraria, atque ita omnia incommoda tolli, quæ alioqui eſſent innumerabilia. Ad ſententiæ ſuæ confirmationem multa alia attulit argumenta, & tandem exemplum à *Sozomeno* recitatum. Pueros aliquot *Alexandriæ* prope mare colludentes, etiam imitandis iis actionibus ſeſe dediſſe, quas in Eccleſia fieri obſeruaſſent. In his *Athanaſium* per iocū deſignatum Epiſcopum, baptizaſſe aliquot è paruulis, qui aqua Baptiſmatis neutiquam ante tincti fuiſſet. Rem ab *Alexandro* Epiſcopo *Alexandrino* celebris memoriæ viro intellectam eum vehementer conturbaſſe. Paruulos autem interrogatos, quid fictitius ille Epiſcopus ipſis feciſſet, rei ordinem expoſuiſſe. Et *Alexandrum*, comperto ritu in vniuerſum Eccleſiæ in ea actione ſeruatum, de aliorum ſacerdotum cōſilio baptiſmum probaſſe; quæ certe approbatio defendi non poſſet, ſi intentio, quam alteri requirunt, eſſet neceſſaria; at modo eo, quem ille allegabat, erat tolerabilis.

Deum incommoda omnia anteuertiſſe cū ritū à ſe inſtitutum ſeruari præcepit.

Athanaſius per iocū factus Epiſcopus, paruulos ſodales baptizat ipſe puer, iſq; baptiſmus probatus.

Hæ rationes Epiſcopi cæteros Theologos dederant in ſtuporem, quid ad eas reſpondendum eſſet, neſcios. Certum tamen erat doctrinam eam non probare, ſed, quum ante didiciſſent, firmiter tenere, veram miniſtri intentionem aut actu, aut potentia eſſe neceſſariam; atque interna intentione contraria, cuiuſcumq; modi ſit ſpecies exterior, Sacramentum reddi inualidum. Neque hic tacendum eſt (quod ſuo fortaſſe loco poſt cōmodius poſſet narrari) Præſulem hunc, vtcumq; Synodus abſolute decreuerit miniſtri intentionem eſſe neceſſariam, vti deinceps videre eſt, de ſententia ſua non diſceſſiſſe, immo poſt annum ſuper hoc argumento libellum ſcripſiſſe, in quo affirmat Synodum Tridentinam eadem ſecum mente fuiſſe, & Concilii decretum iuxta ipſius ſenſum eſſe accipiendum.

Minorēſis opinio, etſi Patribus non probatur, ab ipſo tamē libro in id edito, Synodo affingitur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

In vltimo articulo, propter ea, quæ iã ante in cæteris dicta essent, difficultatis nihil repertum, quod prohiberet eum omnium consensione damnari.

Articuli de Baptismo excutiuntur, ac primum III. artic. de Baptismi veritate, qui datur ab Hæreticis.

In articulis de Baptismo excutiẽdis festinatio maior adhibita. In tertio de Baptismo datur ab hæreticis, omnium opinio innitebatur doctrina Scholastica à Concilio *Florentino* recepta, Sacramentum tria requirere, materiam, formam, & intentionem: Aquam esse materiam, formam vero actionis ipsius expressionem in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Intentionem, propositum faciendi illud quod facit Ecclesia. Vnde conclusio ea pro indubitata posita, hæreticos, quibus conuenit, nobiscum in tribus illis verũ habere Baptismum: traditionemque esse Apostolicam, à *Stephano I.* Pontifice Romano sub principium tertii sæculi olim stabilitam, & ab vniuersa Ecclesia post æuo approbatam. Antiquitatis tamen studiosis notum est, iam non fuisse *Stephani* opinionem: neque illis temporibus innotuisse formam materiam aut intentionem, sed illum Pontificem absolute opinatum, conuersos à quacunque hæresi sine vlla exceptione, non fuisse baptizandos. Et quidem certe qui tum temporis vigebant hæretici, exceptis paucis *Montanistis*, erant fere *Gnostici*, insolitis vtentes Baptismi formis, propter odiosas & insolentes, quas tam de Diuinitate, quam de persona Christi tuebantur opiniones. Quamuis autem in confesso sit, illos in Baptismis suis non adhibuisse eam, quæ nunc recepta est, formam, Ecclesia tamen Romana tum temporis hæreticos cuiusque generis indiscriminatim sine baptismatis iteratione ad pœnitentiam admisit. At Episcopi *Africæ* & *Cappadociæ* his ex diametro repugnabant, tenentes, omnes hæreticos rebaptizandos. Concilium Nicenum mediam viam tenuit, statuens *Paulianistas* & *Montanistas* rebaptizandos, *Cataros* vero minime. Synodus *Constantinopolitana*, permultos recenset hæreticos, qui purifico rore denuo erant lustrãdi, & alios, qui cum suo baptismate erant recipiendi, quos nostra forma vsos esse nemo facile demonstrauerit. Sed ad hanc rem apprime facit, quod testatur *D. Basilius*, *Nouatianos Eucraticos* & *Saccophoros*, quos *Roma* non rebaptizabant, à se tamen rebaptizatos, quam diuersitatem Sanctus ille vir absurdam non existimabat, hoc modo dicebat, magno omnium bono futurum, si multi Episcopi in vnum congregati, conuenientem & concordem in agendo rationem præscriberent. Verum Patres ad hæc nihilo attentiores, quam si aniles essent fabulæ, doctrinæ vulgatæ affixi hærebãt, hęreticũ vere baptizare, si verbis institutionis vtatur, & Ecclesiæ sequatur intentionem.

Baptismũ esse pœnitẽtiam, sed non Sacramentum pœnitentia

Articulus IV. Baptismum esse pœnitentiam, vi verborum considerata, à multis nequaquam pro falsa habitus, affirmantibus Euangelistam dicere *D. Ioannem* prædicasse baptismum pœnitentiæ, & *D. Paulum* Cap. VI. ad Hebræos, Baptismum *Pœnitentia* nomine nuncupasse. Et quoniam è Patribus plerique ad eundem modum essent loquuti, articulus damnandus non videbatur, nisi diceret, Baptismum esse Sacramentum pœnitentiæ. Sed cum hoc sensu, articu-

lus idem esset cũ decimosexto, plerique omittendum censebant.

Complures etiam putabant IX. & X. qui *Baptismum* spectant *Ioannis*, prætermittendos, propterea quod, cum Sacramentorum veteris Legis mentio non fiat, de tempore intermedio sermo multo minus videretur instituendus, sed scopus sit tractare de Sacramentis nouæ Legis. Verum in alteram partem dicebatur, hæreticis curæ non esse, Baptismũ *Ioannis* Baptismati *Christi* æquiparãdo, *Ioannis* Baptismum exaltare, sed contra Baptisma *Christi* ea æqualitate abiicere atque deprimere, inde enim colligere, sicut baptisma *Ioannis* gratiam non conferebat, sed pura erat significatio, ita nostrum: quod hæresis est ipsissima.

An vis eadem Baptismo Christi & Ioannis,

In articulo vndecimo de ritib. Baptismi, quidam volebant, ritus, qui essentiales essent, ab aliis distingui, quod hi soli absque peccato non possent omitti. Alii volebant in solo casu necessitatis ritus prætermitti, extra hunc, ne eos quidem omittendos, qui substantiales non sunt, quod ab Ecclesia, quæ Spiritu Sancto regitur, instituti, necessitatem obsequii imponunt propter præceptum, licet non sint de essentia Sacramenti. In eam rem citantur capita aliquot Decretorum Pontificalium & Conciliorum, in quibus fit mentio horum rituum, quæ nullius forent vsus, si cuique immutandi daretur facultas. Ea certe pars articuli, quæ immersionis necessitatem commendat, vtcumq; immersio, mortis, sepulturæ, & resurrectionis *Christi* figuram quandam exprimat, omnium assensibus damnatur, idque allatis multis è libris Prophetarum testimoniis, vbi aspersionis & effusionis aquæ meminerũt, quę illi omnia de Baptismo ad literam accipienda dicebant.

Qui ritus in Baptismo necessarÿ, qui itẽ omitti possint.

XV. Tres item articuli de Baptismate paruulorum communib. omnium suffragiis damnati, quippe cum veterũ Ecclesiæ Patrum, & Scholasticorum doctrina omnino pugnantes. Etiam complures in *Erasmum* tanquam decimi quinti articuli authorem acerbius inuecti, quem impium dicebant, & perniciosum, viamque aperire religioni Christianæ funditus subuertendæ. Addebant insuper, si *Iudæorum* circumcisorum liberi, vbi adoleuissent, ad totius Legis obseruationem tenebantur, & quando deliquerant, pro qualitate delicti dabant pœnas, multo esse æquius Christianorum fidelium liberos ad Legis Christianæ obseruationem adigere, ideo articulum hunc ab Academia Parisiensi merito damnatum, & ab Synodo pariter damnandum.

De Baptismi ratihabitione, vbi baptizati adoleuerint.

XVI. Articulum decimum sextum superioribus comprehendi iudicabant, quod tolleret pœnitentiam, aliud e septem Sacramentis.

XVII. Vltimum vero articulum omnes affirmabant pugnare cum proprio ministerio Baptismi: in cuius ipso statim vestibulo monetur Catechumenus, ei, vt vitam æternam cõsequatur, necessariam esse mandatorum omnium obseruationem.

Circa articulos de Confirmatione, de tribus primis altercatum non est, quod Concilio *Florentino* ab cunctis Patribus laudato niterentur. Quod autẽ tertio articulo dicitur, adolescentię finitimos olim fidei suæ rationẽ red didisse

Examinãtur Articuli de Confirmatione.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

didisse coram Ecclesia, ab omnibus fuit irrisum, dicentibus; quandoquidē his temporibus nulla eiusmodi consuetudo in Ecclesia conspiciatur, credēdum, ne retro quidem actis sæculis obtinuisse. quia verisimile non sit Ecclesiam eiusmodi ceremoniam intermissuram. E Cōciliis priscisq; scriptoribus loca adducebantur, in quibus *Chrismatis* & *Vnctionis* frequens mētio: sed quomodo ad Epheborum instructionem, aut examen possent aptari, id non perspiciebant. Itaq; vanitatis arguendam inscitiam audacem eorum, qui contra communem Ecclesiæ vniuersalis sensū sacramentū primæ notę nuperrime mutatū eant in ritum, qui in Ecclesia forsitan aliqua particulari semel adhibitus, vniuerse nunquam obtinuit, sicut sacra Chrismatis vnctio.

Chrismatis & Vnctionis apud Patres mētionem arguere Cōfirmationē fuisse aliud quā Catechesin.

Verum super vltimo articulo maximas excitauit controuersias factum *D. Gregorij* Papæ, ministrationem Cōfirmationis etiam minutis Sacerdotibus permittentis. Franciscani enim adhærebant doctrinæ *D. Bonauenturæ*, quam sequutus *Scotus* cum vniuerso fratrum minorum ordine, soli Episcopo ministerium illud tribuentes, & quod in eo genere ordinarius quiuis Sacerdos tētare audeat, nullum atque irritum habentes. quam opinionem *Hadrianus* quoque VI. Papa tenuisse proditur. Respondebant igitur factum illud *Gregorij* fuisse permissionem, & ad tempus illud solummodo, & fecisse inuitum, ne gentibus iis esset offendiculo: aut certe vnctionem à Gregorio permissam, Sacramentum Confirmationis non fuisse. At responsum hoc cū *D. Thoma* minime satisfaceret, quia Papam errore non eximit, temperamentum hoc commentus est, Episcopum quidem proprie ministrum esse Confirmationis, sed quemuis Sacerdotem Papæ permissu eam posse ministrare. Sed hic alteri pbabiliter opponunt, Ecclesiæ Romanę doctrinam esse absolutam; Ministros videlicet sacramentorum institutos à *Christo*; his Papam posse quidem imperare modū ministerij exercendi, sed efficere non posse, vt Sacramentum ministratum, ab aliis, quam ab iis quorum interest, sit validum: aut vt Sacramentum collatum à ministro iuxta *Christi* institutionem, etsi contra ipsius Pontificis mandatum sit nullum. Quocirca si *Christus* Episcopum instituerit Sacramenti huius ministrum, Pontificem non posse ministerium illud Sacerdoti concedere: si *Christus* Sacerdoti concesserit, Pontificem illud non posse impedire: mirumque videri, *Christum* in aliis Sacramentis, quę omnia magis necessaria sunt, ministrum pręscripsisse, nulla eius rei libertate hominibus relicta: in hoc vero, quod vsque ad commodam occasionem differri solet, singulare quiddam adhibuisse, cuius totis sexcentis annis, adusque *Gregorij* æuum ne minima quidem facta mentio. Et articulum fidei cudere voluisse super quatuor verbis, per occasionem prolatis. Quod si Epistola ea periisset, nemo haud dubie excogitasset distinctionem eam in eiusmodi materia inauditam, nec ad aliud quam ad hunc *Gregorij* locum applicari idoneum.

De ministro Confirmationis, vtrū solus Episcopus, an etiam quiuis Sacerdos. Soli Episcopo id tribuunt Frācisċani.

Sacerdoti vero cuiuis Papa permissu Dominicani.

Nonnulli neq; huius, neque illius partis opinionem probantes, proponunt, ipsis Concilij Florentini verbis standum, neq; vlterius inquirendum. Alij

Aliæ opiniones media super eadem re.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Alij damnandum solummodo, qui diceret, Sacerdotem, non autem solũ Episcopum esse ministrũ ordinarium; quod iis verbis vtraq; opinio posset stabiliri, relicta hinc libertate inferendi: Ergo alius est minister extraordinarius, aut illinc colligendi: Ergo, non potest esse alius minister, quia Sacramenta ministrum nullum admittunt, nisi ordinarium.

Decretum reformationis de sacramentorũ in genere abusu corrigẽdo & quibusdam in specie; cuius VI. cap.

Interea dum Theologi articulos supradictos excutiunt, in Congregatione habita à Canonistis ad abusus colligẽdos circa eam ipsam materiam de sacramentis in genere, & singillatim de Baptismo & Confirmatione, & remedia eisdem præparanda, Decretum ab iis concinnatur, sex capitibus constans, quorum hæc fere summa. Synodum volẽtem tollere abusus, siue hominum incuria, siue temporum vitio introductos, & de instituendis Ecclesiæ ministris, aliisq; fidelib. solicitam, quemadmodum sese gerere debeant in sacramentis & custodiendis, & ministrandis, statuere.

I. Sacramenta Ecclesiæ gratis esse conferenda, neque quicquam propter eorum ministrationem quouis prætextu exigendum aut petendum: neque arculam, vas, aut vestem pretiosam, aut aliud quid simile coram deponendum, vnde tacite aliquid peti videatur. Non negandum aut differendum Sacramẽtum prætextu cuiuscumque longæ & antiquæ consuetudinis, de eodem non ministrando, nisi accepta prius certa mercede aut priore debito soluto, quandoquidem *neque prætextus consuetudinis, neque temporis diuturnitas diminuit* peccata, sed auget. & qui contra faciunt, obnoxios esse legib. contra Simoniacos sanctis.

II. Sacramentum Baptismi non esse in locis profanis *aulis, vel cameris, aut aliis priuatis domibus* conferendum, sed duntaxat in Ecclesiis, nisi necessitas emerserit, aut liberis Regum & Principum sit deferendum, iuxta Clementis V. constitutionẽ; quæ nõ in omnibus Principibus, sed summis locum habet: neq; ab Episcopis oleum Chrismatis dandum, nisi decenter vestitis, idq; in templis, locis sacris aut ædibus Episcoporum.

III. Sacramentum Baptismi à sacerdotibus peritis & idoneis in Ecclesiis matricib. solummodo ministrandum, in quibus sint fontes ad hoc specialiter deputati: nisi propter profectionis molestiam Episcopis commodum videatur aliã Ecclesiã permittere: aut id ante sit concessum longissimo tempore, cuius initij nõ extet memoria. atq; aquam benedictam ex Ecclesia matrice in alias allatam, in vasculo mundo ac decenti custodiendam.

IV. In Baptismo & Chrismate ministrandis vnum tantummodo susceptorem admittendum, qui infamis nõ sit, aut à piorum communione exclusus, Ecclesiæ sacris interdictus, impubes, monachus, aut alius, ad sponsionem præstandam inidoneus; neq; in Chrismate alium in Patrinum adhibendum, quam qui ipse oleo Chrismatis inunctus.

V. Ad abusum tollẽdum qui multis in locis inoleuit, circumferendi aquam lustralem baptismi, aut deducendi paruulos Chrismate perunctos fronte ligata, vt ea aqua manibus lotis, aut frontis ligamento laxato, plures susceptores liberis suis comparent,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

parent, quandoquidem nulla spiritualis parentela hac via contrahitur, Sacerdotibus non permittendum, vt aqua Baptismi è templo exportetur, sed in sacrarium statim inijciatur, & fons baptisterii occludatur. Episcopis quoque prouidendum quoties Chrismate inungunt, vt præ foribus templi duo clerici stent, qui frontes Chrismate vnctorum soluant & abluant, neque vllum ligatum sinant è templo prodire.

VI. Curent item Episcopi sedulo, ne quem excommunicatum, sacrorum vsu interdictum, in peccato mortali hærentem confirment.

De Decreto hoc stabiliendo controuersia ad Congregationem generalem reiiciuntur.

Et quamuis de his Decretis inter Canonistas multo melius conueniebat, quam inter Theologos in articulis suis discutiendis, non deerant tamē inter eos controuersiæ, de quibus cum non omnes idem sentirent, postquam eas satis diu disputationibus exagitassent, definitio ad Congregationem generalem reiecta, Dubia autem erant huiusmodi.

I. An ad verba ea Decreti, *nihil quicquā exigendum aut petendum* addi quoq; debeat, *aut accipiendum*.

II. An ibi quoque addendum, *etiam sub prætextu cuiuscumque consuetudinis*.

III. An verba aliqua adiungenda, quibus appareat, Synodum oblationes voluntarias non vetare, aut prohibere solum, quando dantur contemplatione sacramenti, & non alio pietatis intuitu; an vero Decretum generalibus modo verbis sit concipiendum.

Earundem in Cōgregatione generali conciliandarum difficultas.

In Congregatione vero Generali eædem obiectæ difficultates, quæ ægre poterant conciliari. Qui additiones supradictas postulabant, *vt etiam vetarentur recipere*, ac *de prætextu consuetudinis*, citabant Euangelium, *Gratis accepistis, gratis date*. Et plerosque Canones cum anathematis aduersum eos, qui dant, aut accipiunt temporalia pro spiritualibus. Dicebant consuetudinē contra Legem Diuinam & naturalem non posse habere locum, quia mera sit corruptela. In Titulo *de** *Simonia* merito reprehensam & damnatam consuetudinem dandi, aut accipiendi pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, seu benedicendis nubentibus, seu benedictione Chrismatis, & olei, aut mortuis sepeliendis: quod Sacramentis multo magis sit applicandum. Nihil agi nisi consuetudo prohibeatur, quod ea passim inualuerit, & excusationis materiam suggerat omnib. sicuti Decreto damnatur mos accipiēdi ante sacrorum ministrationem, pari ratione damnādos, qui postea accipere assueuerint, illa enim sola consuetudine damnata, hanc videri approbatam. Oblationes porro voluntarias omnino vetandas censebant, omninoq; prohibendum, ne quid, quocunque aspectu, paulo ante, vel paulo post sacramenti ministrationem detur, vel accipiatur, quia temporis propinquitas facit vt sacramenti nomine id datū acceptumque præsumatur, atq; in eam rem citabant glossam quæ dicit, etiamsi opus sit pium, pecuniam in templi capsulam conijcere, inducere tamen suspicionem *Simoniæ*, si sacramenti id fiat tempore. Tempus enim inprimis spectandum, cuius intuitu res alioqui bona, speciem improbitatis præferre videtur. Præceptum esse diuinum, vitandā omnem scandali occasionem, & ab o-

**Lib. 5. Decretal. Tit. 3. c. 8. & 9. Contra cōsuetudinē aliquiddādi aut accipiendi pro spiritualib. disseritur.*

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

mni specie mali abstinendum. Itaq; vt sacraměta sincere administrětur, oblationes spontaneas in ipsorum ministratione penitus vetandas, fideles vero hortandos, vt alias omnes suæ in Ecclesiam munificentiæ testandæ occasiones non prætermittant.

Eadem cõsuetudo vt legitima defenditur.

Altera parte dicebatur, Canonem IV. Concilij *Carthaginensis* concedere, vt id accipiatur, quod offert is, qui liberos curat baptizandos. Etiã Theologos, postquam statuissent, propter sacramenta nihil temporale esse accipiendum, vnanimes id sentire, propter operam in ministrãdo positam aliquid accipi posse. Idq; multo magis, quãdo nec datur, nec accipitur ratione sacramenti, sed in eleemosynam, alioqui laicis adimi occasiones operum pietatis exercendorum, immo sublatis voluntariis oblationibus, non esse, vnde tenues curiones alantur. Allegabant *D. Pauli* authoritatem, *non obligandum os boui trituranti*, item, *ei qui seruit altari, viuendum ex altari*. Neq; vnquam confitendum, consuetudinem vllam introductam dandi accipiendiue quicquã propter ministerium sacramenti, propterea quod, cum vbiq; gentium illud sit receptum, inde sequeretur Ecclesiã vniuersalem abusum perniciosum tolerasse, aut potius approbasse, quare nihil esse necesse verba facere de tollenda consuetudine, quæ nondum inualuit, aut dum remedia quæruntur malo, quod re vera malum non est, sed propter imbecillitatem conscientiæ quorundam malum reputetur, vulnus immedicabile Ecclesiæ infligere. Sed argumentum Achilleum videbatur, q̃ Innocentius III. in Concilio generali * *cap. Ad Apostolicam, De Simonia*, non solum laudabilem censet istam offerẽdi consuetudinem in sacramento ministrãdo, & obseruandam præcipit, verũ ab Episcopo quoq; coercendos, qui eam mutare conentur. Quamobrẽ qui contrarium nunc statuere velit, cum immani Ecclesiæ scandalo Pontificẽ & Concilium generale damnaturum, vti erroris perniciosi patronos & approbatores.

*Ca. XLII. eius Tit.

Ea rursus impugnatur, & obiecta diluuntur.

Verum ab aliis replicatum, Constitutionem Concilij Carthaginensis exactionem mercedis districte damnare, sed oblationem spontaneam tolerare, illud ipsum tamen à Concilio *Eliberitano* emendatum, quod prohibet illius sæculi morem, quo baptizatus pecuniã in vas coniiciebat. Inuentũ Theologorũ distinguentiũ ministerium sacramenti, ab opera in ministrando posita, itẽ distinctionem de pecunia accipienda intuitu Sacramenti, aut alio aspectu, simul alterã de primaria & secundaria intẽtione, dicebant esse entia Metaphysica & Chimeras, cum verba Euangelii expressa sint & simplicia, caruillis nõ obnoxia, aut glossematis textum euertentibus. Deum quidem per *Moysem* & *D. Paulũ*, dum prohibet oris obligationem, innuere animali famelico alimentum non negandum, minime vero concedere saturo, vt immoderata ingurgitatione distendat aqualiculum, frustra obtendi ordinis clericalis egestatem, cuius reditus non modo sufficiunt ad necessitatem, sed affluũt ad copiã, in hoc enim abusum versari, quod Ecclesiarum Rectores in sacerdotiis suis non resident, fructus tamen omnes sibi seruant, nisi quod incertos quosdam sacerdotibus egenis locant, qui ad vitam tolerandam omnia diuẽdunt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Franciscus 1.

dunt. Potius igitur prouidendum, vt apud beneficia sua omnes resideant, sic habituros, vnde vitã splendide tueãtur, neq; Ecclesiæ sacramenta venũ exponere necesse habeant. Atq; ea occasione ad residẽtię necessitatem amplificandam diuertunt, & bona commemoranda, quæ sequerentur, si declararetur esse iuris diuini, id insuper addentes, si beneficiũ aliquod cũ cura exile sit, Curioni aliorũ beneficiorum simplicium vnione consulendũ, quod si aliunde non suppetat ei, vnde vitam cõmode alat, à populo largiẽdũ. Longe melius, Deoq; gratius esse, errorem temporis acti confiteri, & medicinam malo facere, q̃ tueri errorẽ, & in eo perseuerare. Cardinalis etiã *Montanus*, qui de cætero, omnium opinione à reformatione erat alienior, huic certe causę acriter patrocinabatur, ad authoritatẽ *Innocentij III.* in Concilio generali respondens, insignem huic Pontifici, & illius Concilii Patribus fieri iniuriam, quibus tanti abusus patrocinium ascribitur, suamq; ipsos prodere ignorãtiã. Legentibus enim tria eiusdem Concilii capitula proxime præcedentia, Patrum mentem perspicuã euadere, exactiones omnes vetantium & damnantium consuetudinẽ in contrariũ. Neq; enim eo capitulo approbari consuetudines dandi aliquid propter ministrationem Sacramentorũ, sed alias licitas & honestas acquirẽndi rationes, in fauorẽ Ecclesiarum introductas, vtpote decimas, primitias fructuum, oblationes ad altare fieri solitas, Canonicas portiones, aliaq; laudabiliter instituta, immo *Bartolũ*, & *Romanum* Iureconsultos in eum sensum capitulum illud interpretatos.

Ca. LXVI.

à Cap. LXIII.

Iam Patres formandis in materia fidei Decretis destinati, consideratis Theologorum opinionibus, & cõclusionib. de quibus inter eos conuenerat articulisq; ad illorum mentem siue omissis, siue distinctis, sed serie multo cõmodiore ordinatis, super Sacramentis in genere anathamata XIIII. cõficiunt; X. quoq, de Baptismo, & III. de Chrismate, omnia ea cura explicata, vt opinionũ Catholicarũ nulla censuræ subiiceretur, sed verbis expressa communib. omnibus partibus satisfacerẽt. At in capitib. concinnandis ad doctrinę itidẽ explicationem, sicut nuper in tractatu de Iustificatione factum fuerat, ratio nulla excogitari poterat, qua, vnius opinionis verbis adhibitis, cõtraria sententia non prorsus repudiata videretur, quę res neq; Doctorib. placebat, propter eum, quo propriã quisq; sectam ardebat affectum, neq; Legatis ac neutrarũ partium hominib. ne nouorum schismatũ semina spargerẽtur. Verũ cum animaduerterent doctrinã adeo generaliter leuiq; manu explicari nõ posse, quin magis in hanc, q̃ in illam partẽ propendere necesse habeat, placuit ad Congregationẽ generalem reiicere determinationẽ modi, quo sacramẽta gratiã continẽt & cõsequũtur.

Patres Decretis designati Anathemata sic conficiunt vt Theologis omniũ partium satisfieret, sed in capitibus doctrina, quia id præstare nõ poterant, rem ad Cõgregationẽ generalem reiiciunt.

Vbi ad eam ventum est, Patres cum eisdem difficultatibus confligendum sibi vident, quibus antea obnoxii, qui decretis formandis destinati. E Patribus nonnulli volebant caput doctrinę plane omitti & anathemata solum ꝓponi, sicut in capite de peccato originis factum esset. Pars alia Patrum capita doctrinæ deposcebat allegatis eisdem rationibus, quæ allatæ fuerant, quando de iustificatione ad eum modum

Ibi sententiis Patrũ variantib. nihil decernitur.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

dum explicanda deliberatum est. Exemplum tunc introductum, dehinc necessario sequendum, neq; aliter omnibus posse satisfieri. Nec à schismate vllum esse periculum. Theologos enim, qui Concilio intersint, etsi opiniones suas acriter tueantur, Synodo tamen se subiicere, cumq; de absentibus idipsum certo sit sperandum, non esse committendum, vt decretum nō omnibus suis partibus absoluatur, ad hęreticos conuincendos. Atque hęc sententia magnum apud omnes pōdus habitura credebatur, nisi *Ioannes Baptista Cigala* Episcopus *Albinganensis* & Cameræ Auditor, strenue sese ei obiecisset, affirmans, historias veteres per uolutanti vix aliquem iri repertū, qui opinionem propriam abdicarit, quia esset publice damnata, nisi coactum, atq; tametsi Catholici omnes Ecclesię Romanæ iudicio se submittant, si tamen opinionem suam sentiant reprobari, ab ea non ideo discessuros, sed pertinacius animosiusque eam propugnaturos, ab ipsa oppositione vires animumque sumentes, ita ex sectis hæreses generari. Quas qui præpedire cupiat, huic omnes opiniones tolerandas procurandumque, ne vna alteram damnet, sed pacifice ac quiete suam sibi quisque habeat, neq; vnquam vnam cū altera principio sic pugnare, vt moderatione hac adhibita, detrimēta inde oriantur, cōtra vero ea neglecta discrepantiam in verbo vno, immo in minimo apice satis esse ad orbem in partes diuidendum. Multas opiniones nouatorum huius æui potuisse tolerari si modeste eas asseruissent, Ecclesiæ Romanæ fide, & scholarum doctrina non vtique damnatis. Coactum inde *Leonem* Pontificem contra *Lutherum* tela retorquere, quæ in Sedem Apostolicam ille vibrasset. Replicabat deniq; prudens ille Antistes, vsitatas Doctorum in simili casu attestationes, de semetipsis Ecclesiæ arbitrio permittēdis, verba esse, quibus de more fidem & obseruantiam suam homines profitentur, quibus pari respectu sit respondendum, in partium cōtrarietate neutris adhærendo, sic moribus esse comparatum, vt, qui ab alio cultum expectat, eundem ipse reuerenter habere debeat, neque facile credendum, eum qui se paratum dicat ad se submittendum ac subiiciendum, eo esse re vera animo, si sui prodēdi occasionem adipiscatur, indicio manifesto esse *Lutherum*, qui, quamdiu erat illi negotium cum solis fratribus Indulgentiarum in *Germania* præconibus, aut cum Theologis *Romæ*, Papæ se arbitratui verbo permittebat, vbi vero Pontifex, quod in speciem ille promiserat, vrget vt re comprobet, non modo *Martinus* promissioni stare recusat; sed mox in Papam ipsum acerbius inuehitur, quā nuper in quæstores illos in *Germania* bacchatus esset.

Homines opinionum suarum ad modum tenaces, vtut verbo submissionem & obsequiū Magistratibus profiteantur.

Legati omnium quæ deliberata essent, & difficultatum, quæ superessent tam in materia fidei, quam abusuum reformatione exemplaria statim *Romā* mittunt, quo Pontificis mentem ac mandatum de iis, quæ decernenda erant, intelligerent, ea ipsa capita interim repolientes, sed inprimis caput de *Pluralitate beneficiorum* iam propositum & in parte vētilatum paulo studiosius excutientes, qua de re continuam ac fusiorem narrationem in hunc locum congessimus.

Legati Pontificem consulunt.

In

Paulus.3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

Agitur interim de qualitatibus Episcoporum.

In Congregatione Idibus Ianuarij habita, lectis, qui super Sacramentis confecti erant, articulis; materiaque, quæ die superiori disceptari cœpta erat, continuata, præter eam de *pluralitate beneficiorum*, visum etiam agere de qualitatibus & conditionibus Episcoporum, plerisque ideo non residentibus, quod muneri exequendo nō sunt idonei. Super ea re multa dicta, exordio facto ab iis, quæ *D. Paulus* in Episcopo & Diacono requirit, verbis illis insistēdo, vt sit *irreprehensibilis, hospitalis, nō auarus, non nouitius in religione, bonum etiam testimonium habens ab extraneis & iis qui foris sunt.* additæ item aliæ conditiones Canonibus præscriptæ. Neque hic vlla orta controuersia, omnibus in vitia & enormitates Præsulum atque Ordinis Ecclesiastici vno ore declamitantibus. quod Legatis non displicebat; quibus iucundū erat spectare Antistites hac imagine libertatis otium suum fallentes. Verum in ipso orationis calore *Ioannes Salazar* Episcopus *Lancianensis* culpam omnem in Aulam Romanam tanquam mali fontem cōiecit, quæ in Episcopatuū distributione nō personarū promerita, sed operā sibi præstitam contemplatur. Quem Episcopus *Bitontinus* excipiens, prudēter admodum respondit, immerito in Curiā Romanam crimen illud conferri, quod alio sit transferendum: cū in *Germania* Episcopatus per electionem, in *Gallia, Hispania, Vngaria,* per nominationē Regiam deferantur; in *Italia* plerique sint de iure patronatus, & in his qui sunt liberi, deferendis, Principum cōmendationibus, quorū preces sunt armatæ, plurimum sit tribuendum; qui cum excusationē non admittant, Pontificiorum promerito conferendorū libertatē adimunt. Hunc vero, qui veritatem, non opinionem consectetur, neq; affectibus transuersus agatur, sed puro synceroq; iudicio dignetur res arbitrari, facile conspicaturū, Episcopos, qui *Romæ* libere fiunt, omniū per vniuersam *Europam* esse laudatissimos. Beneficiorū pluralitatē, malū in Ecclesia primæua incognitum, non à Curia Romana importatam, sed ab Episcopis & Principibus, prius quā Pontifices curā sibi sumpsissent rei beneficiariæ per orbem Christianum dirigendæ: qui nisi accurate prouidissent, vti in corpore Canonico videre est, malum hoc iampridem ad culmen peruēturum fuisse. Hæc Præsulum contentio, prout quisque afficiebatur animo, ita placere aut displicere: id vnū omnes animaduertere, hoc argumentum non sine manifesto discrimine tractari, quod ex sequentium congregationum tractationibus clarius post apparuit.

Quod Episcopi creentur ad id munus parum idonei, id Curiæ Romanæ tribuitur.

Qua occasione plura in vnum hominem beneficia primū collata, quibusq; gradibus pluralitatis malum ad summum ascenderit, accurata dissertatio.

Quoniam vero res hæc est cognitione dignissima, mihi quidem cōducibile videtur, & mali ipsius fontem aperire, & quibus gradibus ad fastigium abusus iste ascenderit, exponere. Atq; vt silentio transmittam fortunatum illud æuum, quo, vt nomen Ecclesiæ vniuerso fidelium cœtui erat cōmune, ita vsus, & dominium bonorum, quæ vocantur Ecclesiastica, ad omnes spectabat; atq; ex vna communi massa id sumebatur, quod ad victum vestitumque pauperum ac ministrorum sufficeret, immo illorum quā horum necessitatibus, solicitius prospiciebatur. Tum vt illud non commemorem, quando hominum vitio gradu vno est descensum, vnica illa massa in quatuor partes

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

tributa, pauperumq; parte infimo loco collocata, quæ fœlici sæculo primũ obtinebat locum. Ab eo tempore mihi decretum initium sumere, quo, excluso ab Ecclesiæ nomine populo Christiano, solisque Clericis id sibi nomen vendicantibus, vt simul vsumfructum, & dominium bonorum sui iuris facerent, id in paucorum cõmoda cesserat, quod prius omnium erat; & opulentis id applicatum, quod egenorum vsib. prius inseruiebat. Horum, inquã, temporum principio, cũ Clerici inter se omnes Ecclesiæ reditus distribuissent; munera, quæ antea à cura spirituali ministeria vocabantur, & officia, secularia potissimũ spectare cœperant, & beneficia nominari. Sed vigentibus etiamnum Canonibus antiquis, quib. minime licebat vnum aliquem in duos titulos ordinari, nemo vnus poterat, nisi vnicum beneficium obtinere. Cũ autem bellorum & inundationum calamitatibus obuentiones Ecclesiasticæ adeo essent attritæ, vt ad victum ministrorum non suppeterent, factum inde vt beneficium quandoque conferretur in eum, qui alterum iam tenebat; sed eum tamen, qui vtrique commode posset attendere. Quod quidem non tum factum in fauorem eius, qui beneficio fruebatur, sed illius Ecclesiæ bono, vt, quæ proprio ministro destituebatur, gauderet saltem aliquo ministerio, qua mensura cõuenienter poterat prestari. Hoc deinceps colore, quod vnicum beneficiũ ad alendum ministrũ non sufficiebat, neq; facile reperiebatur, qui in se curam reciperet, porro itũ est, ad plura beneficia vni concedenda etiam tum temporis, cum an necessitas Ecclesiæ id postularet, plane non constabat. tandémque posita pedetentim larua non puditum est, in gratiam eius qui sacerdotium tenebat, idipsum facere, quod bono Ecclesiæ antea fiebat. Verum cum ea beneficiorum multiplicatio maximo apud populũ offendiculo esset, necesse fuit eam moderari, & honestis nominib. obuelare. Vnde, quod iam inualuisset prior illa distinctio beneficiorum in ea, ad residẽdum in quibus ministri erant obligati, & alia in quib. non tenebantur residere, addita mox altera cõpatibilium & incõpatibilium; atq; incõpatibilia dicta beneficia in quibus erat residendũ; compatibilia vero alia omnia, quæ & cum his, & seorsim inter se retineri poterant. Sed in his omnibus semper honesto colori locus præcipue quæsitus, subseruiẽte glossa Canonistarum; *plura vni beneficia deferenda non esse, nisi quando vnum ministro alendo non sufficit.* Quantum autem esset satis cuique largo pede metiebantur, non personã, sed qualitatem personæ respicientes, neque id reputantes satis esse Sacerdoti gregario, quod non ipsi, familiæque é cõsanguineis, tribus famulis, & equo alendo sufficeret. quod si nobilis esset, aut bene doctus, eo plus illi largiendum. Neque est credibile quam larga manu Episcopo portionem suam assignarint, dignitatem & decorum loci eius contẽplati. Nã ad Cardinales quod attinet Curiæ Romanæ sermo quotidianus Regibus eos æquiparat: vnde null⁹ apparatus aut reditus iis nimius videatur, nisi qui Regium exsuperet. Consuetudine igitur sic inualescente vt resisti ei non posset, Pontifices Romani sibi solis reseruarunt potestatem dispensandi de beneficiis incõpatibilibus, & è cæteris,

Beneficia compatibilia & incompatibilia.

Inde Pontificia potestas dispensandi de incompatibilibus.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

teris, vt plura duob. obtinere possent. Sed vt colorem aliquẽ actionibus suis obtenderent, via facta est *Commendis*: quas olim bene institutas labente tẽpore in sua cõmoda verterũt. Enimuero bello, aut pestilentia, aut alia eiusdẽ modi causa sic per regionem aliquam grassante, vt in ministri vita functi locum alius statim eligi non posset, is, penes quem regimen erat & administratio Ecclesiastica, vacantem Ecclesiam homini notæ probitatis & doctrinæ commendabat, vt præter Ecclesiæ propriæ curam, vacantem etiam administraret, quoad de proprio & peculiari Rectore ei prouideretur. qui tamẽ nullã in Ecclesiæ facultates potestatẽ exercebat, nisi vt rite eas gubernaret, cõseruaretque. Temporis progressu cõmẽdatarii, varios siue necessitatis, siue honestatis aspectus obtendentes, fructus occuparunt, atque, vt diutius iis fruerentur, quominus Ecclesiæ aliter prospiceretur, varia impedimenta obiectare solebãt. Cui malo vt iretur obuiã, præscriptum, ne Cõmenda duraret vltra sex menses. At Põtificibus visum ex plenitudine potestatis multo longiori tempore Ecclesias id genus commendare, tandem etiam durante vita cõmendatarii, & cũ eo, vt facultas esset, præter impẽsas necessarias, emolumentis omnibus vtendi fruendi. Sic quod vtiliter fuit excogitatum, cum à prima institutione degenerasset, temporibus corruptis adhibitum ad pluralitatem palliandam; cum beneficiato aliud beneficium, aut plura cõmendarentur seruatis scil. verbis legis, de non conferẽdo nisi vnico vni personæ beneficio, sed mente neglecta, quandoquidem cõmẽdatarius ad vitã, re & effectu non differebat ab eo, qui cum titulo possidebat. Et quidem in immẽso beneficiorum commendatorũ numero, adeo fœde, ac turpiter ab officii tramite est exorbitatũ, vt hoc ipso seculo, postquam Lutherani se commouissent, & reformationẽ omnes deposcerent, *Clemens VII.* Papa nõ erubuerit anno M. D. XXXIV. *Hippolito Medicæo Cardinali* nepoti suo, omnia per Orbẽ beneficia secularia & regularia, dignitates, & rectoratus, simplicia & curata vacantia commendare spatio sex mẽsium, ab eo die, quo in possessionem eorum mittendus esset, computandorum, cum potestate de fructibus omnium arbitratu suo disponendi, eosq; in vsum suum conuertendi. Qua quidem enormitate, sicuti merito existimari potest improbitas culmen attigisse: ita superioribus sæculis inauditus fuerat numerus commẽdarum ita immanis, Curia Romana eo impudentiæ progredi nondum ausa.

Inde Cõmendis via patefacta, quæ Ecclesiæ bono institutæ fœdissime degenerarunt.

Ab eadem pluralitate & Vnio beneficiorum.

Ad eandem tamẽ pluralitatem beneficiorum palliandam aliud quoque tunc adhibitum, quod antiquitus certæ Ecclesiæ etiam bono inuentum, *Beneficiorum vnio*. Eius principio tum erat vsus, quando Ecclesia aliqua, aut subuersa, aut obuentionibus iniuria occupatis, quod erat reliquum, ad vicinum beneficium vna cum onere transferebatur, vt vnicum ex vtroq; cõflaretur. Sed Curialium industria factũ, vt cessante omni id genus contemplatione plura beneficia in vnum cõiungerẽtur, cuius collatione pluralitas omnino tegebatur, si forte in gratiam Cardinalis, aut viri alicuius illustris XXX. aut XL. beneficia vnirentur, etiam in diuersis orbis Christiani locis sita. Inde tamen

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francis. 1.

men nata mox incōmoda, quia & numerus beneficiorū imminuebatur, & vni facta gratia cū multis succedentib. cōmunicabatur; illis plerumq; neque commerentibus eum fauorem, neque deposcentibus, etiam Curia & Cancellaria magnum inde detrimẽtum sustinentibus. Quare huic malo obuiam itum est subtili & arguta solertia vniendi in vnū corpus quot beneficia Papæ æquum videretur, idq; durante solummodo eius in quem cōferebantur, vita: cuius obitu vnio illa *ipso facto* soluta intelligeretur, & beneficia in priorem statum restituta. Hac via inuentionum argutiis aditus patefactus collato in speciem vnico beneficio, sed quod reapse cōplura secum traheret; quo quicumq; gaudebat, poterat ad eundem modum peccatum suum cōfiteri, quo is, qui patri piaculari fassus, se furto abstulisse frænum equi, reticens interim fræno huic alligatum fuisse caballum.

De remedio puralitati adhibendo varia Patrū sententia.

Ad formandam igitur pluralitatem visum est necessarium triplicem hunc prætextum tollere. Quod adeo prudentissimis quibusque Patrum fuit acceptum, vt re in deliberationem allata omnes vnanimi assensu censuerint vetandum, ne quis cuiuscunque conditionis, plura beneficia quam tria possit obtinere. A nonnullis adiectum, quādo duo ex his annuum valorē CCCC. Philippæorum non attingunt. Iidemque volebant, omnes cuiuscumque gradus, aut sublimitatis huic regulæ subiici, ne plura beneficia tenerent, quam vnum, si tantum pensitaret annuatim; aut duo, si tanti essent: certe non vltra tria, siue eam summam pertingerent, siue minus. Atque cum hinc disceptandi nata esset occasio, litis materiam auxit, quod ab *Aloisio Lipomano* Episcopo *Veronensi* subiectum, Decretum hoc etiam extendendum ad eos, qui in præsens maiori beneficia numero obtinerent; hosq; omnes, nulla dignitatis aut eminentiæ habita ratione, cogendos tribus solum retentis cætera eiurare, idq; intra sex menses, si degant in *Italia*; intra nouem, si extra *Italiam*. nisi pareant, absque alia vlla declaratione beneficiis priuandos: neque respiciendum, vtrum vnionis, aut commendæ iure, aut quocumque alio titulo possideantur. Huic sententiæ accedebat Episcopus *Feltrensis*, adhibita tamen dispensationum, commendarum & vnionum distinctione. Nam cum aliæ Ecclesiæ bono fiant, aliæ in fauorē beneficiati, illas validas esse cupiebat, vt in Ecclesiæ emolumentum quātumuis multa beneficia tenerētur: has vero priuata possidentium commoda spectantes, certis regulis & limitib. cōstringendas censebat. Verū distinctionem istam non admisit Episcopus *Lancianensis*, quod diceret, nō esse consentaneum rationi, vt qui Legem sancit lōgo tempore duraturam, is exceptiones in ipso corpore Legis admittat. ita enim cōparatos esse homines ad malitiam, vt fucatos obtentus facile reperiant, propter quos exceptione sese cōprehendi velint, ab regula immunes. Episcopus etiā *Albinganensis* multis verbis ostēdit, bonas Leges futuris actionib. tantum formam præscribere, sed præterita nō respicere: eosque qui extra terminos rationis egressi, anteacta etiā emēdare sategerint, tragędias semper excitasse, & loco reformationis maiorē deformationem inuexisse. imo

Leges futuris modum præscribere, ante facta non respicere.

magno

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

magno conatu magnas nugas agere, qui credant, hominibus, quibus de suo demitur, quod multos annos possederant, persuaderi posse, vt ea sorte sint contenti. Quin etiam præuidere se, si eiusmodi Decretum fiat, aut non receptum iri, aut certe, si recipiatur, resignationes palliatas & simoniacas inde nascituras, & tota plaustra malorum, quæ deteriora multo sint, quam si plura beneficia retineantur. Cæterum curam eam de prospiciẽdo in futurum, videri sibi superuacaneam. Cũ enim nemini liceat pluribus beneficiis frui, nisi impetrata à Pontifice dispensatione, rem factam habere, si ille cum animo suo statuat, dispensationem nullam concedere.

In solo Pontifice situm esse cohibitis dispensationibus malo Pluralitatis mederi.

In ea Congregatione inter multas variorum tragicas exclamationes *Bernardus Diazius* Episcopus *Calagoritanus* dixit, Ecclesiam *Vicentinam*, quæ maxima rerum confusione laborabat, sicuti omnibus erat notissimum, requirere Apostolum pro Episcopo, *Cardinalem Ridolfi* redarguens, qui præter tot alia beneficia Episcopatum eum tenebat, neque ipse in Episcopũ ordinatus, neque de Episcopatu eo administrando curam animo concipiens; quem vt nunquam oculis suis vsurpauerat, ita nihil eius aut curabat; aut scire volebat, nisi vt censum annuum à conductore exigeret. Et vero vnusquisque grãde illud incommodum aut irridebat, aut deplorabat, nobilissimas Ecclesias Episcopis suis nunquam visas, siue aliorum Episcopatuum cura, siue dignitatum magis fructuosarum sollicitudine occupatis. Plerique dicebant solum Pontificem huic malo posse prouidere, & nõnulli cum *Albinganensi* sentiebant reformationẽ eam Pontificis esse propriam, quod Legatis admodũ placebat, tam ad Papæ dignitatem tuendam, quã ad se argumenti huius molestia expediendos, quam propter opinionũ & finium varietatẽ non temere digeri posse præsagiebant. Affulgebat præterea ijs bona spes, si à Patribus impetrassent, vt huiusce rei reformationẽ ad Pontificem vellent referre, futurũ, vt eidem arbitrandum relicturi essent caput de residentia, quod ad digerendum erat multo difficilius, tum quia erat populare, tum quia authoritatis & Iurisdictionis Episcopalis reciperationẽ in se complectebatur. Legati igitur spem concipientes id posse obtineri, præsertim si, vti res iam facta, non vt faciẽda, proponeretur, Pontificem ilico faciunt de re omni certiorem: qui nũcius illi pergratus accidit, Curia vniuersa, & Pontifice ipso admodum anxiis, quorsum euasura essent Præsulum inCœpta & conamina. Et cũ illi non differenda videretur rei bene gerendæ, quę dabatur, occasio, sed, quod dici solet, *ferrum dum in igne est, feriendum*, etiam vlterius sibi progrediẽdum ratus, quam Legati significarant, diploma quam ocissime promulgat, quo totum reformationis negotium ad suum tribunal euocauit. Sed interea dum Patres Tridentini Pontificis responsum *Romæ* præstolantur, tractationem iam cœptã continuantes, Decreti schedulam conficiunt, ne cuiquam liceat nisi vnicum Episcopatum tenere, qui vero plures habeat, reliquis abdicatis vnum solummodo vt retineat: vt in posterum quicumque plura beneficia minora incõpatibilia obtinebit, is iisdem ipso facto priuetur absque alia declaratione, qui

Pontifex diploma cogitat, de reformationis negotio ad suum tribunale-uocando.

Nn autem

autem plura iam possidet, dispensationem suam Ordinario exhibeat; cuius est procedere iuxta *Innocentij* IV. Pontificis Decretum. Atque in suffragiis super his capitibus ferendis pleriq; hoc addi instabant, vt postmodum dispensationes nullæ concederentur. Illud sane paucis placuit, dispẽsationes iam concessas ostendere, & secundũ Innocentij decretum procedere, quod dicerent omnes hac via probatum iri; & malum inueteratum fore robustius, si conditiones ab Innocentio positæ respiciantur. Ille enim admitti iubet dispensationes si bonę reperiantur, sin quid dubii insit, vti Romam res referatur, certũ autem esse, nullum negotium non dubii quidpiam habiturum, sed eius dubii Romæ declarationem eiusmodi futurã, quæ respondeat concessioni. Dum res hoc statu permanẽt, beneficiatos emendationẽ & prouisionem forte subuereri, dispensationibus vero semel examinatis, & approbatis (sic enim haud dubie, futurum est) tũ abusum magis magisq; corroborari. Ideo cõplures sentiebant dispẽsationes protinus esse vetandas, aliis tamẽ refragantib. ꝙ in Ecclesia semper obtinuissent, & viderẽtur necessarię, tũ ꝙ si bene iis vtãtur, cõmode posset subsistere.

Dispensationes Pontificias quibus pluralitas inniti tur, sine causa legitima esse irritas.

Marcus Vigerinus Senogaliæ Episcopus opinionem in medium attulit, quę publice credita & recepta vniuersum Ordinem Ecclesiasticum nullo negotio reformasset, Posse Synodum incommodis omnibus occurrere hac facta declaratione. Ad dispensationem consequendam necessariam esse causam legitimam, quæ nisi afferatur, & peccare eum qui dispenset, neque posse absolui nisi dispẽsatione reuocata, & qui eam obtineat, nihilo magis, per eam consciẽtiæ securitate & quiete frui, sed in peccato permanere, quod beneficia sic impetrata abdicarit. Erant tamẽ qui in contrarium dissererent, confitentes eum qui facultatem concedit plurium beneficiorum absq; causa legitima grauiter peccare, sed dispensationem interea esse validam, & qui eã adeptus sit, vtcumq; causam illegitimã esse apud animum suum agnoscat, in foro conscientiæ satis esse securũ. Atq; in huiusmodi altercationibus dies aliquot consumpti, his querentibus omnem Papæ authoritatem labefieri, illis rursum affirmantibus iniquum esse, eo vsq; Pontificiam authoritatem extendere, vt quod malum est sui natura, per eam malum non sit. Inde alia orta dubitatio, vtrum pluralitas beneficiorum interdicta sit lege Diuina, an humana, qui residentiam de iure diuino institutam prius asserebant, etiam hic à lege Diuina stabant, ideoque Papę facultatem dispensandi negabant, alii contra pluralitatem iure tantum Canonico vetitam contendebant. Neque leuis erat operæ Legatis contentionis flammam istam sopire, cui suppositi cineres periculosi, tum quia residentia denuo in apertum protrudebatur, tum quia authoritas Pontificis, licet nomini eius parcerent, manifeste perstringebatur, sed maxime, quod acuta illa de vi ac valore dispensationũ disceptatio rẽ omnem ad compromissum deduceret.

Vtrum lege Diuina humana interdicta sit pluralitas beneficiorum.

In summa hac rerum perturbatione *Didacus Alanus Astorgensis* Episcopus cẽsuit, eo quod super dispensationibus non conueniret, commendas saltem & beneficiorum vniones vetandas, quarum prætextu dispensationum abusus

De Commendis & beneficiorũ vnionibus prohibẽdis.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

usus obuelatur, satis multis in vtrasq; inuectus. Vniones enim & commendas *ad vitam*, esse res absurdissimas, ex quibus aperta confessio elicitur Ecclesiæ bonum non spectari, sed beneficiatorum, maximo omnibus esse offendiculo, ex quo nõ ita pridem ad paucorũ auaritiam & ambitionem explendam orbem inuaserant, indignumq; esse nomine Christiano tam pernicioso tamque notorio abusui patrocinari. Verũ Episcopi Itali, quorũ bona pars emolumentum aliquod ex his captabant, orationẽ adeo liberam ingratis aurib. hauriebãt, illud quidẽ laudantes, vt prouisio ac moderatio aliqua adhiberetur sed vt omnino tollãtur haud assẽtiẽtes.

Pontifex Legatis respondet & diploma mittit, quod illi patribus displiciturũ facile perspiciunt.

Mense Februario ineunte *Roma* perlatum responsum Pontificis, cum Diplomate, quod ipsis Legatis æstimantibus nimis amplum visum. Tentatum tamen quanta futurum esset validitate tum re denuo proposita, tum eadem sententia, quam Legati antea exposuerant, à suis repetita, nempe propter rerum difficultatem, & opinionum discrepantiam esse prę̃stabilius, molestia hac Synodũ liberare, re omni ad Pontificem reiecta. At Præsules Cæsarei, etiam ii, qui antea causæ huic fauere putabantur, confidenter respondent, id consilii cum opprobrio Concilii esse coniunctum, quorum sententiæ reliquorum plerique accedentes, quæ antea essent dicta replicabant, confusione maiori omnibus inuolutis. * Legati igitur id tempus alienissimum esse ad Pontificium diploma proferendũ cõspicati, Romam rescribunt, nullã subesse spem de toto reformationis negotio ad Papæ censuram reuocando, sin materiam placeat diuidere, sibiq; eam partem sumere, quæ magis proprie ipsum attingat, vtpote dispensationum & priuilegiorum moderationem, eiq; insuper adiungere Cardinalium emẽdationem, tum bene sperare se, magnũ fieri posse operæ pretium. Quod si ita ille apud animum suum instituerit, occasionem ante occupandam, diplomate super reformatione Curiæ Romanæ iam ante Romæ euulgato. Nullum enim Papę denegaturum facultatem aulę suę reformandæ, & eorũ quæ proprie ipsum tangunt. Sed vt illud diploma in Cõcilio publicetur nihil esse necesse. Synodo vero abunde posse satisfieri, si ei permittatur tractatio reliquorum capitũ reformationis, quæ ad Curiam minime pertinent. Illud autẽ Pontifici diligenter aduertendum, Synodũ, si in futurũ modo prospiciatur, ea prouisione non acquieturam sed vt concessionib. scandalosis, quæ in præsentiarum Ecclesiam male habent, cõsulatur, indesinenter flagitaturam.

** Quid sui sit consilij Pontifici rescribunt.*

Præsules Hispani de forma rerũ in Synodo tractandarum queruntur, eãque immunitatem cupiunt.

Peracta ea Congregatione, Præsules Hispani cum aliis suarum partium, qui circiter viginti in vnũ conuenerãt, & cõmuniter consultarant, duce Cardinali Pacieco, statuunt, si ea ratio, quę in Congregationibus hactenus habitis obtinuit, porro valeat, nunquam quidquam, quod magnopere Ecclesię intersit, posse determinari, nam si quid bene ac vtiliter à quoquam dicatur, id ab iis, qui actionum Synodi moderandarum partes sibi vendicant, dissimulari, aut certe spissa contentionum nube obscurari, esse itaque necessariũ rationem eam immutare, & postulata omnia scriptis mandare, vt aliquid tandem concludatur. Atque vt dictis facta essent consona, ipsi cẽsuram super

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciſc. 1.

capitibus propoſitis ſcripto conſignatam Legatis exhibuerunt in Congregatione, quæ habita die III. Februarij.

Eorundem ſuper capitibus de reformatione propoſitis Cenſura ſcripto exhibita, XI. conſtans articulis.

Cenſura hæc vndecim articulos complectebatur.

I. Inter qualitates Epiſcoporum & Parochorum, conditiones eas omnes ponendas, quæ vltimo Concilio Lateranenſi ſancitæ, propterea quod in ratione, quæ hucuſq; obtinuit, nimis lata via diſpenſationib. ſternatur, quas noſtris temporibus expediat omnino tolli, & ſtrictiſſimam reformationem inſtitui, propter hæreſes quibus dant cauſam, & ſcandala, quibus infirmos offendunt.

II. Cardinalibus palam ſignificandum, teneri eos ad reſidendum in Epiſcopatibus ſuis quotannis ſex ad minimum menſes, ſicuti aliis Epiſcopis ſupra eſt iniunctum.

III. Ante omnia declarandum Præſulum reſidentiam eſſe *de iure Diuino*.

IV. Declarandum item, pluralitatem Cathedralium Eccleſiarum eſſe maximum abuſum, monendoſq; ſingulos, ac nominatim Cardinales, vt vna ſola ſint contenti, atque alias intra breue tempus relinquant, certe ante exitum Concilij.

V. Tollendam quoq; minorum Eccleſiarum pluralitatē, ea nō in poſterū modo, ſed in præteritū etiā prohibita, reuocatiſq; omnib. diſpēſationib. antea cōceſſis; Cardinalib. aliiſue minime exceptis, niſi iuſtas ac legitimas afferant cauſas, quas coram Ordinario curent approbandas.

VI. Vniones beneficiorum *ad vitam* etiam iam factas, omnes reuocandas, quippe pluralitatem introducentes.

VII. Singulos qui beneficium habent cum cura, aut alia beneficia reſidentiam requirentia, niſi reſideant, pœnam depriuationis incurrere, neq; vlla diſpenſatione iuuari, niſi in caſibus à lege permiſſis.

VIII. Quemuis habentem beneficium cum cura ab Epiſcopo examinādum, & ſi illiteratus, improbus, aut ob aliam cauſam parū idoneus reperiatur beneficio priuandū, idq; in alium conferendū, qui rigido examine ſe eo dignū præſtet, non autem ad Ordinarij voluntatem.

IX. Beneficia curata deinceps non conferenda, niſi examine & inquiſitione præeunte.

X. Neminem ad Eccleſiam Cathedralem promouendum, niſi inſpectione prius *in partibus* facta, ſaltem in natales, vitam, & mores.

XI. Nullum Epiſcopum in aliena diœceſi poſſe ordinare ſine venia Ordinarii, neq; alios, quam qui ex eadem ſint diœceſi.

Legati tam cenſura ipſa, quam exhibendi forma & Cenſorum ingenio cōmoti, rem ad Pontificem deferunt.

Legatos hæc cenſura vehementer cōturbauit, non tam quod articuli proferrentur in mediū, ad authoritatē Pōtificiā reſtrigendam, Epiſcopalē vero ampliandam ſpectantes, q̄ quod noui res eſſet exempli poſtulata ſcripto exhibere, & tā multos in vnā poſtulationē conſpirare. Itaq; quid animi haberent diſſimulantes, reiq; propoſitę magnitudinem cauſati, tempus ſumūt ad deliberandū, non deeſſe interea dicētes permulta alia capita reformationis quibus examinādis otii tædium diſcutiant. Pōtifici interim, quæ acta eſſent, ſingillatim nunciant, ſimul addito, Pręſules in dies effuſiorē ſibi licentiā arrogare, nec tēperare à verbis de auguſtiſ-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciſc. 1.

guſtiſſimo Cardinalium Senatu parum honorificis; quos aperte dictitent in ordinē neceſſario eſſe cogēdos: imo de Beatitudine ſua minus quā deceat, loqui reuerenter, quaſi verba tantum dare ſtudeat, & Synodum ad homines inani ſpe lactandos, nō autē ad abuſus ſerio reformandos celebret. Neq; facile in officio poſtmodū cōtineri poſſe, qui tā frequentes inter ſe cœtus habeant, & Congregationes Quamobrē nihil ſibi videri conducibilius, quam ſeriam Romæ reformationē inſtituere, quæ etiam ante proximam Seſſionem euulgetur. Eo quoq; mandarunt Præſulum Hiſpanorum cenſuras, Pontifici cogitandum relinquentes, quo illorum incœpta tenderent, & quorſum poſſent euadere, cum veriſimile non fiat, tantam rem auſuros, niſi magno aliquo Principe opitulante ac focillante, & forte etiam inſtigante. Quid ab iis factum velit, vt imperet orāt; ſimul quid ſui eſſet de ea re conſilii exponūt. Ipſi, nimirum, in ſententia permanendum, neque parte aliqua credendum, cum propter rei, qua de agitur grauitatem, tum ad aditum Præſulibus præpediendum, ne, quod vltro iis non conceditur, id ſe per vim ac ſeditionē extorquere poſſe exiſtiment; alioqui ab ipſorum nutu pendendum, &, ne quid ſiniſterius accidat, nō iniuria metuendum. Quando in publico diſceptationib. materia aliqua exagitatur, ſibi eſſe decretum, victoriā aduerſariis non concedere. Verum ſi ipſi poſt diſceptationes cedere abnuant, tū ad ſuffragia neceſſario deueniēdum; quæ cū non appendantur, ſed numerētur, nō temere aleā eius euētus ſubeundā. Quāobrem quo certi eſſe poſſint ſe Seſſione proxima ſuffragiorum numero fore ſuperiores, diſtricte imperādum iis, qui *Venetias* profecti ſunt, obtentu Quadrageſimæ in ſuis Eccleſiis inchoandæ, ſed fortean abſque animo reuertendi, vt quāprimum excuſatione omni ſepoſita redeant. ea enim Seſſione cardinem ipſum reformationis verti, idque potiſſimum ea parte, quæ inter Pontificē & Epiſcopos cōtrouertitur. ex eius diei ſucceſſu, qui turbarum & ſeditionis ſint faces, aut animum ſumpturos ad contentiones aliis etiam occaſionibus fouendas, aut quietos ac morigeros ſe deinceps præbituros.

Simul quid ipſi ſentiant, exponunt.

Perſcriptis Romam literis, Legati in Congregationibus proxime ſequentibus varios abuſus reformandos ſuſcipiunt. Horum primus erat, cū nonnulli beneficio & titulo accepto ordinib. ſacris nō initiantur, neq; debito modo conſecrantur. Quem abuſum omnib. execrantibus, & remedia idonea expetentibus, Cardinalis *Paciecus* dixit fruſtra laborari de remediis, niſi *Commenda* & *Vniones* penitus exterminentur. Cōſtare n. omnibus, Cathedralē Eccleſiā poſſe dari in cōmendā Diacono; & qui parochialē Eccleſiā ſine ſacris ordinib. expetat, modo illā curet beneficio ſimplici vniendā, quod ſacros ordines nō requirit, illa gauiſurū in ſequelā huius etiamſi conſecratus nō ſit. Reliqua reformatio fuit ſuper variis exemptionibus, à viſitationibus Epiſcoporum, ab eorum Examinationibus, à cognitione cauſarum ciuilium, ab inſpicienda gubernatione Xenodochiorū. quibus omnibus Legati ſperabant ſe Epiſcoporum bonam gratiam inituros, amplificata ipſorum authoritate. Verum ſicuti ſolet vſuuenire, vt qui in totū aliquid

Interim ad Epiſcopos conciliandos de exemptionib. aliquot reformandis, quibus ipſorum authoritati decedebat, gratiam iis faciunt.

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francisc. 1.

ius sibi competere antumat, iniuriam sibi fieri putet, si medietatis restitutio offeratur, ita Præsulibus, Hispanis præsertim visum, maiorem eos sibi offerre iniuriam, qui parte aliqua authoritatis sibi restituta, reliquam detrahere pergant. Sed aucto Italorum Antistitũ numero, qui ab Legatorum partibus stabant, Hispani aliquanto circumspectius loqui cœpere, eoq; magis, quod censuræ à se propositæ responsum *Romæ* expectandum intelligerent, quo propositiones suas amandatas resciuerant.

Pōtifex per Nuncium suum Præsules Venetiis Tridētũ euocat. Tum delegatis Romæ Hispanorũ censuram examinandam tradit.

Pontifex ea re intellecta, è vestigio literis efficacissimis simul & amicissimis Nuntium suum Venetiis agentem interpellat, de Præsulibus, qui prope omnes in ea ciuitate adhuc substiterāt, ad reditum vnde venerant solicitandis. Et quidem in officio eo faciēdo tā fidelem ille præstitit operam, vt omnes gloriæ sibi ducerent iter illud ingredi, quo seruitio Pontificis aliquid accederet. Ijs etiam, *quos* Romæ ad tractanda Concilii negotia Pontifex designarat, Hispanorum censuram commendat examinandam, reliquis quę maioris essent momenti, vna cum aliis, de quib. eum Legati antea monuerant, cognitioni suæ reseruatis.

Congregationis deputatorum Romæ ad singula Censuræ capita responsio.

Cōgregatio deputatorum *Romæ*, rerum statu diligēter pensiculato, reputant rationem à Legatis propositam & honestissimam esse, &, si fœliciter res cesserit, vtilissimam: at contra, si male cesserit, perniciosissimam. In rebus vero tanti momenti non esse prudentis, fortunæ aleam vltro experiri, esseque iuxta periculosum omnia negare, & omnibus assentiri. Itaque nisi certam sibi victoriam spōdeant Legati, è postulatis Præsulum aut partem, aut omnia modo, quo hic infra attemperantur, concedenda, prout res ipsa dabit in arena consilium. Atque ad singulos cēsuræ articulos singulæ respōsiones hac forma erant digestæ.

Ad I. de Concilio *Lateranensi* in duobus capitibus restaurando, sibi videri in hoc Præsulibus satisfaciendum, modo de cætero Canones sanciēdi rationi sint consentanei.

Ad II. de Cardinalibus ad residendum obligandis, si Cardinales ij denotentur, qui *Romæ* degunt, & Ecclesiæ vniuersali actu inseruiunt, postulatum esse parum æquum, de aliis vero vt ratio idonea ineatur, Pontifici id curæ fore.

Ad III. de decernendo residentiam esse *de iure Diuino*, primo decretum illud forte non futurum verum, si Ecclesiis particularibus applicetur, deinde, quoad effectum, maiorem confusionem allaturum: istis inter se ex diametro pugnantibus, vt Decretum scilicet fiat, & simul eius contrarium anni dimidio, saltem tacite, permittatur.

Ad IV. de declarādo pluralitatis abusu, idem quod dudũ ad tertium responderi posse. De Cardinalibus autē Beatitudini suæ fore curæ, sicut iam dictum est.

Ad V. de minorum Ecclesiarũ pluralitate, prouisionem à Legatis propositam satis idoneam videri, quod si de anteactis seuerior aliqua prohibitio necessaria videbitur, Pontificem Cōcilio id permittere, monere interim, nimiũ rigorem contrarium effectum hic posse producere, propter propositionem, quæ haud dubie expectanda est à plurium beneficiorum possessoribus,

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 2.
Francisc. 1.

tum illud considerandum relinquere, annon parum tutum sit, iudicium de dispensationibus absolute permittere ordinariis, qui etiam ea potestate abuti possint, ad authoritatis suæ incrementum, nullo alio facto operæprecio.

Ad VI. de vnionibus *ad vitam* reuocandis; quamuis Beatitudo sua induxerit animum huic rei commode prouidere, dummodo Synodo videbuntur omnino auferendæ, se non refragari; spatium tamen conueniens beneficiorum possessoribus condonandum, vti de iis disponant.

Ad VII. Nimis rigidum videri, vt non residentia in beneficiis curatis depriuationis pœnam infligat, neque dispensatio vlla iuuet, nisi in casib. à Lege permissis. quod si quid tale statuatur, ægre obseruari posse.

Ad VIII. de eo, qui beneficium habens curatum, illiteratus aut improbus deprehenditur, ab Ordinario beneficii eius possessione priuando, si adeo muneri inidoneus reperitur, vt depriuari iure mereatur, hoc casu pœnam istam posse permitti; alioqui æquum non peti, sed arbitratui Ordinarii nimium relinqui.

Ad IX. de beneficiis curatis nõ dandis nisi diligenti examine præeunte, quandoquidem necesse est modum & qualitatem examinis, illius consciẽtiæ relinquere, qui confert beneficium, superuacaneum & inutile videri, aliud insuper Decretum adiungere.

Ad X. de inquisitione *in partibus* facienda, de his, qui ad Ecclesias Cathedrales promouentur; neque modum, neque fructum huius diligentiæ perspici, cum non minus facile sit reperire qui falsum testimonium dicat *in partibus*, quã qui *Romæ*. Vbi vero ea de quopiam notitia haberi possit, quæ sufficit, (ea autem passim & semper haberi potest) ex superuacuo aliam requiri.

Ad XI. vt nemo nisi à suo Episcopo ordinetur, remedium diplomate propositum videri sufficiens; eoq; magis, quod per ipsum via non vna incõmodis obuiam itur, quæ circa hoc caput oboriuntur.

Responsionem hanc Pontifex continuo *Tridentum* maturauit, prudentiæ Legatorũ cõmendans, vt consilio cum amicissimis quibusq; cõmunicato, statuerẽt quod è re nata præstabilissimũ videretur, aut partẽ aliquã postulatorũ, aut omnia concedere; ea lege tamen, vt intra terminos à Deputatis *Romæ* præstitutos consisterent. facta etiam ipsis potestate omnia eorũ postulata repudiãdi, si res eo statu deprehenderint, vt id exequi possint. Quid egerit cũ Præsulibus, qui *Venetiis* adhuc essent, indicat. Mandat, vt Cõsessum debito tempore habeant: vt capita doctrinæ de Sacramentis non attingant, sed anathemata sola euulgent, de quibus inter omnes conuenerat: quod videat eam doctrinam sine schismatis periculo explicari non posse. decretum quoque de abusibus Sacramentorum Baptismi & Cõfirmationis penitus omittendis, cũ res ea tangi nequeat sine graui omniũ tenuiorum Sacerdotũ & Fratrum offensione, & potiori hæreticorũ cõditione. fatetur se præteritis temporib. quædã valde absurda approbasse. hortatur denique dent operam, vt in Sessione omnia sint quam pacatissima, sed vtique cum Sedis Apostolicæ dignitate coniuncta.

Ea Tridẽtum ad Legatos mittitur, & in aliis qualiter se gerere debeant, præscribitur.

At cura & cogitatione intẽtus in ea, quæ ab Le-

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Franciscus 1.

Pontifex permulta rebus suis, qua ab Cõcilio qua ab Cæsare incommoda animo volutans, quo modo iis sese difficultatib. expediat, circumspicit.

ab Legatis *Tridento*, & à Nuncio suo è *Germania* significata erant, vehemens ipsum,& sibi intimos perculit suspicio Concilium monstri aliquid parturire, cum magno suo,authoritatisque Pontificiæ dispendio. Peruolutabat enim animo primum factiones Theologorum , Dominicanorum præsertim ac Franciscanorum,qui semper æmuli,& opinionibus diuersi, Concilio animis obstinauerant studio contentionum metas egredi à viris prudentibus non sine sudore iis positas. esse quidē inter ipsos controuersias paulo leuiores iis, quas habeant cum Lutheranis: & esse vtrosque in sese inuicem redarguendis peracres.nisi adsint etiam, qui iis conciliandis assidue incumbant, à magno aliquo infortunio impendere periculum. Sed singillatim lustrabat animo controuersiam de residentia, *An esset de iure diuino* , &in hac intolerandam audaciam F. *Bartolomæi Caranza*, qui multis applaudentibus eo impudentiæ processit, vt opinionem contrariam dixerit Diabolicam. nec multum abesse,quin ab hoc fonte aliud malum Lutherano non absimile possit scaturire. certe si de residentia factus fuisset fidei articulus,dePapatu plane actum. Deinde illud secum pēsitabat,omnem reformationem hoc vnum spectare, qua via Papæ authoritas constringatur , Episcoporum vero extendatur. atque authoritatis suæ neglectæ documentum manifestum esse , quod cum Synodus nuper spem ei fecisset,rem omnem reformationis ipsius curæ relinquendam, quam etiam diplomate in eam rem confecto ad se aduocasset; abiecta tamen & officii ratione, & respectu sibi debito , ex eo tempore argumentum illud acrius exagitarint. Tum suspectos habebat spiritus Hispanorum, quam gentem sciebat esse sagacem; nō fortuito operantem; maiorem obseruantiam præ se ferentem, quam vere deferat,in se vnitam,adeoque perspicacem, vt vestigium nullum faciat, quo non ea quæ multis absunt passibus ante prospectet. Itaq; nō pro leui habendum,quod in vnū coierint, quod censuram de communi consilio cōcinnarint, haud dubie nōnisi *Cæsare* impulsore ausos, cuius Orator quotidiana cum ipsis habeat commercia.De *Cæsare* quidem suspicionē augebāt, res eius eo tempore secundæ,& ad votum fluentes,quę nō sinunt homines incœptis,finē imponere;in religionis causa conniuentia,quo Lutheranos sibi magis habeat obnoxios; tam ipsius *Cæsaris* quam suorum querimoniæ,de Italicarum copiarum è *Germania* discessu in ipso rei conficiendæ articulo; concepta de *Aloisio Duce Placentiæ* filio ipsius opinio , quasi seditionis *Genuensis* author extitisset:sed præ omnibus,ipsius *Cæsaris* ad Nuntium verba, *nullum sibi esse hostem infestiorem Pontifice.* Metuebat nimirum, si ille potestatem sibi nullis limitibus constrictam in *Germania* stabiliuisset, tantundem de *Italia* cogitaturum,atque ad opprimendum Pontificatum Synodi opem atque operam adhibiturum.Illum videbat vnicū esse rerum per Europam arbitrum, *Galliarum* Regis morbo immedicabili indies ingrauescēte; & eum in confinio mortis destituente. Atque vt Patris fatum imminens præuidebat, ita nesciebat, quid de *Delfino* filio & iuuene, & rebus gerendis nōdum assueto sibi polliceri debeat.Id illi fixū animo sedebat,Præsules,

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Franciscus 1.

sules, qui hactenus Curiæ Romanæ adhæserant, vbi primum *Cæsar* mentem suam aperuerit, illius partes sequuturos, siue maioris potentię metu siue Amplitudinis Pontificiæ æmulatione, quam illi, si quis viā tutam sterneret, ex animo moderatam velle declaraturi essent.

Concilij translationem Tridento Bononiam suæ ditionis oppidum, vnicum censet rerū firmamentum,

His adductus considerationibus decreuit velle quacumque ratione securus esse de Concilio. Ne finem ei posset imponere efficiebat rerum adhuc tractandarum copia. Vt suspenderet, & intermitteret actiones Synodi, grauis aliqua requirebatur causa, atq; ea ratione parum videbatur effecturus quippe mox de suspensione tollenda interpellandus. Consultissimum ergo iudicabat rebus suis Synodum transferre in locum, vbi plena absolutaque sibi esset potestas, atque eo modo, vt periculis omnibus posset occurrere, quod quidem prouideri non poterat, nisi in ciuitate aliqua ditionis suę celebraretur. Atque cum in eam cogitationem incumberet, absurdum putabat Romam nominare, ne Germanos à Concilio plus satis auersos, adhuc redderet alieniores. Placuit igitur *Bononia* ciuitas Vltramontanis vicina, fertilis, & multitudinis capax. Sed de modo tranferendi consultans, statuit partes suas in ea actione celare, & actionem omnem Legatis imputare; quasi proprio motu & authoritate fecissent, vi ac virtute diplomatis dati XXII. Februarii, & Augusto mēse mādati anno M.D.XLV. Ita sperabat futurum, vt, si de translatione vlla postmodum nasceretur controuersia, culpa omni in Legatos coniecta causam eorum ipse extra culpam longe facilius posset tueri, & si ad consilii mutationem insperatus adigat casus, salua dignitate sua id posse confiteri. Quare huius deliberationis certus, nobilem quendam *Cardinalis Montani* familiarē cum epistola fiduciaria ad vtrumquę Legatum mittit, cum mandato, vt *Tridentum* ante ipsum Sessionis tempus non perueniat, consilium suum de Synodo *Bononiam* transferendo Legatis exponat, probabili aliqua causa excogitata, vel è media re sumpta, atque id cum primis curent, vt sit simul dictum ac factum, ac statim vbi proposuerint Concilium esse transferendum, propositum id exequantur, antequam impedimentum aliquod aliunde possit obiici.

Sed cuius culpa omnis in Legatos conijciatur.

Humanus cedit Archiepiscopatu Coloniensi Adolpho coadiutori, remisso subditis iurerando.

Iam in *Germania* plerisque circa *Rhenum* ciuitatibus culpam suam deprecātibus, *Cæsarique* reconciliatis, Electore quoque *Palatino* suum, de introducendis in ditionem suam ministris, propositum, quod inchoauerat, intermittēte, Imperator occasionem eam *Archiepiscopo Coloniensi* excludendo opportunam ratus, Legatos duos *Coloniam* mittit, qui ad diem certum Prouinciæ totius ordines conuocent, vt Archiepiscopo priore relicto, *Adolphum*, qui Episcopi coadiutor antea fuerat, in Episcopum & Principem suum admittant eique vt Antistiti suo & obedientiam præstent, & fidem iuramento promittant. Ab Ecclesiasticis id facile impetratum propter causas supra memoratas, verum nobilitas, & ciuitatum Legati sibi integrum esse negarunt, ab eo Principe deficere, cui fide per iusiurādum essent adstricti. Hic *Dux Cliuensis*, Princeps plane finitimus, intercedendum putans, è Consiliariis suis ad Ar-

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Franciscus 1.

chiepiscopum mittit, & vna cum his alius ex ipsa prouincia totius nobilitatis primus, oratũ vt rationem vellet inire, ne bello tota ditio vastaretur, cum maximo vicinorum detrimento. Ille vero misericordia commotus, ne populus innoxius belli intestini cladibus obiiceretur, generose dignitate se abdicat, fidemq; & iusiurãdum subditis remittit. Ita *Adolphus* in successorem illi admittitur, quem fratris loco semper dilexerat, & qui cum omnia Ecclesiæ reformandæ consilia antea communicarat, licet aliam nunc induisse sententiã videretur, siue mentem mutatus, siue alia causa adductus.

Henrici VIII. Angliæ Regis obitus, quem secuta sub Eduardo filio religionis per regnũ immutatio

At *Tridenti* sub medium Februarii nunciatur obitus *Henrici* Regis Angliæ, qui mense superiori excesserat è vita, Patribus Concilii Deo gratias agentibus, & *Episcopo VVorcestria* gratulabundis, quod ille cum populo immanis persecutoris tyrãnidem euasissent: etiam miraculo imputantibus, quod senex mortem obiisset, relicto filio tãtum nouenni, ne paternis vestigiis posset insistere. Et quidem certe Patrem imitatus non est. *Henricus* enim, tametsi Pontificis authoritatem in regno suo plane sustulerat, pœna etiam capitis omnibus denunciata, qui ei adhærerent, doctrinam tamen Ecclesiæ Romanæ de cætero constanter tenuit. At *Eduardus* (id erat filio nomẽ) *Ducis Somersetensis* auunculi cura Protestantium doctrina, quam ipse amplectebatur, imbutus, religionem immutauit, sicuti suo loco dicetur.

Cardinales Montanus & Sanctacrucius variãt sententiis in concedendo Episcoporũ postulatis.

Acceptis à Legatis Papæ literis, *Cardinalis SanctaCrucis* existimabat mitigari posse animos Antistitum consociatorum, si è postulatis nonnulla indulgeantur, præsertim, quæ ipsis permittenda *Roma* significatum esset, sic enim facile conquieturos. At Cardinalis *Montanus* contra sentiebat, assentiri inferiori (multitudini præsertim) non esse aliud, quam ansam dare petitionibus perpetuis, sibi quidem videri, tentandum prius amicorum animum, quos si numero potiores compererit, ne pedem vnum retro cessurum, si res aliter cesserit, prudẽtiã quam maxime potest adhibiturum. Post multos inuicem sermones, vti fieri amat inter collegas, *Sanctacrucius* cessit *Montano* maiori affectu & acrimonia cœptum vrgenti. Cumque renunciatum esset, Præsules absentes ante exitum Februarii *Tridentum* venturos, ac tentatis variorum præsentium animis, causæ Pontificiæ sese approbatores demonstrassent, his bona spe gratitudinis confirmatis, illis eadem esca Pontificiæ in recognoscẽdis ipsorũ meritis munificẽtiæ illectis, Decretũ constans XV. capitibus Legati formandum curarunt, & in Congregatione proponendum.

Decreto in Cõgregatione proposito, super exceptione, quæ primis eiusdẽ verbis habetur, Patres altercantur.

Super quo maiores quam prius, natæ altercationes. Etiã in ipso procœmio ad eam exceptionem, *Salua semper in omnibus authoritate Apostolica*, aliquamdiu calcitratũ. Nemo enim adeo erat hebes, aut obtusus, qui non statim perspiciebat, quo hæc verba tenderent, ac non inde colligebat peruicacem in retinendis corruptelis obstinationem, interim dum de iis medicandis verba fiunt, quod earum causæ conseruarentur. Vix tamen vllus ausus exponere se periculo, nisi Episcopus *Patensis*. Is certe dicebat exceptionem

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Francisc. 1.

nem enucleatione opus habere, quod Concilium neque debeat, neque possit vllius authoritatem incidere, sed omnium minime Sedis Apostolicæ, quam Catholici omnes pro capite agnoscant, verba tamen eo loco posita videri hoc innuere, Decreto non obstante, *Romæ* in eiusmodi causis eodem modo procedendum, quo prius, neque modificationem eam, modum præscribere dispensationibus, aliisque exemptionum generibus, veterum Canonum authoritatem & pondus semper eneruantibus. Contra in defensionem exceptionis dicebatur, leges Conciliorum, legibus naturalibus esse absimiles, in his rigorem & æquitatem vnum idemque esse, illas vero generali omnium legum defectui esse obnoxias, quarum vniuersalitatem necesse est, in casibus non præuisis, & vbi iniquum esset eas exequi, ab æquitate regi ac restringi. Cum autem Synodus non omni tempore habeatur, vt ad eam possit recurri, neque cum habetur ad casus singulares debeat attendere, authoritatem Pontificiam necessario requiri. At hic replicabatur, vtcumque leges omnes defectum hunc vniuersalitatis patiantur, omnes tamen absque exceptionum additione promulgari, idque hoc casu fieri debere, alioqui dum inseritur, hoc denotari, Pontifici relictam potestatem dispensandi in contrarium ad libitum, non tantum in casibus extraordinariis, raris, ac improuisis. Cui sententiæ dum plerique animis magis quam verbis applauдut, Legatus *Montanus* silentium imposuit omnibus, dictitans subtilitatem modo esse, ad eludendam eam, quam deferre tenebatur, Sedi Apostolicæ obseruātiā. Petiit porro Episcopus *Pacensis*, vt in procemio declararēt articulum de residentia non omissum, sed dilatum. Cui Legati respondent, id esse diffidere non ipsorum modo, sed Pontificis pollicitationibus, & nequicquam ad id obligari, quod in ipsorum semper potestate sit positum, nihilominus tamen, quia id tam valde velint, in procemio apponendum, se cœptum de residentia negotium velle prosequi, vnde apparebit argumentum illud superiore consessu ad finem non perductum, sed partem aliquam eius tractandam adhuc superesse.

De qualitatibus, quæ iuxta priores Canones & Decreta iam sancienda requiruntur in promouendis cap. cum in cunctis lib. 1. Decretal. de electione & electi potestate.

Super articulis, de qualitatibus Episcoporum & Curionum, Archiepiscopus *Turitanus* dicebat, iis non tantū medicinam non fieri corruptelis iam inueteratis, sed & remedia priscis temporib. adhibita reddi inefficacia, quod verbis adeo generalibus, ætatis, morū, cognitionis, virtutis, quilibet idoneis posset accenseri. *Alexandri* quippe decretis allegatis, videri cæteros omnes canones quibus aliæ conditiones præscribuntur, haberi pro nullis, atq; vno nominato, aliis vero studiose celatis, his derogatum credi. Itaque semel diserte dicēdum, cuiusmodi morum grauitas, aut literarum cognitio in Episcopis & Curatis requiratur, vt iis dotibus satis perspectis, aulici omnes in perpetuum ab iis excludantur. Mores, qui in his desiderentur, à *D. Paulo* luculenter expressos, sed de his vltimam esse curam. Gradum & peritiam quam *D. Paulus* requirit, esse cognitionē doctrinæ Christianę, & sacrarum literarū.

Paulus 3.
Carolus 5.
Henricus 8.
Francisc. 1.

Neque hic imitandum *Honorium* III. qui Saxoniæ inferioris Episcopũ munere eo exuit, quod Grammaticam nõ didicisset, nec Donatum vnquam legisset, glossa asserente eum ad populũ grammatica instituendum fuisse inidoneum, quasi regulæ grammaticales concionis piæ debeant esse subiectum & non Euangelium. His addidit Episcopus Huescanus, sibi non placere Decretalium aut Constitutionum Põtificiarum in Synodo citationem, aut ad illas fieri relationem, id enim fieri, vel ad authoritatẽ maiorem illis cõciliãdam, vel ab illis mutuandam, vel vt vtraque aggregata, momentum maius habeant. At quocumque fiat intuitu, rem esse parum conuenientem, & facere ad dignitatem amborum eleuandam. Non futurum abs re, vbi Constitutionis prolixitas non sinit eam fuse longeque recitari, verum vbi nihil aliud continet, tum frustra fieri, & litibus inextricabilibus ansam dari, dum quæritur, an Constitutiones hę probentur, sicuti verba sonant, an vero limitationes, & ampliationes Doctorum, & variæ interpretationes admittendæ sint, ex quibus oriatur rerum confusio. Opus esse huiusmodi decretis, quæ in Ecclesia pacem, charitatem & seriam reformationem stabiliant, non, quæ nouis concertationibus, & incommodis occasiones ministrent. Cui enim bono hisce temporibus pœnæ Canonis *Graue nimis* Ordinariis assignarentur, quarum executio *Concilijs Prouincialibus*, quæ in desuetudinem abierunt, commissa, nisi illis prius restitutis, & in vsum reuocatis. Deinde, cum numerus beneficiorum ab Ordinariis collatorum, propter multiplices reseruationes decimam partem collationum vix constituat, cui bono minimæ huic portioni consulatur, cum interim in nouem partibus, quas Curia Romana confert, abusus porro currat & continuetur? Ad eundem modum, si ad succurrendum malo pluralitatis Constitutio *De multa* approbetur, ecquis non videt hac via corruptelam eam magis corroborari? quippe dispensationibus per eam permissis.

Cap. 29. Tit. 5. lib. 3. Decretal.

Cap. 28. eod. Tit.

Vtrum in Decreto reformationis Cardinalium disertim facienda mẽtio, an potius verbis generalib. debeant cõprehendi.

At de articulis iis diutissime disceptatum, quibus Antistites Hispani instabant Cardinales in Decreto nominatim designandos. Ab aliis enim dicebatur, non esse è dignitate eius Ordinis, primum in Ecclesia locum tenentis, & affluentis hominibus eximie de Ecclesia meritis, vt emanet in vulgus, in eo Ordine non deesse abusus, qui emendationem requirant, neque iis ipsi per emendandis incumbant. Satius esse, idipsum effectum dare verbis generalibus, quibus Cardinales etiam denotentur, edicendo omnibus cuiuscumque dignitatis, gradus, aut eminentiæ. In contrarium disserebatur, Canonistas iam pridem declarasse, Cardinales nullis verbis generalibus comprehendi, nisi singillatim nominentur, quare non aliam superesse viam, qua pessimo huic exẽplo, quod orbem peruasit, prospiciatur, nisi illis peculiariter reformatis. Non adeo laborandum de Cleri tenuioris emendatione, cuius errata sunt leuia, à superiorum quoque imitatione profecta, sed vti in ægro corpore sanando, malis grauioribus, & partibus vitalibus potissimum attendendum, reliquias aut sua sponte, aut leuibus remediis curari, illis persanatis. Abusui vnionum

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 8. Francis. 1.

num perpetuarum dicebant videri satis diligenter prouisum, remissis ad Episcopos examinationibus iam factarum, iisque quæ parum iustis ac legitimis caussis nixæ deprehenduntur, pro surreptitiis habitis: sed restrictionem annexam omnia labefactare, nempe, *nisi aliter sedi Apostolicæ videatur:* siquidem his verbis & corruptelam confirmari, & Episcopum litibus ac sumptibus implicari. Denuo item postulatum vt vniones ad vitam interdicantur, & iam factæ fiant irritæ.

Limitatio nem appositam efficere, vt vnionibus perpetuis satis caueri nequeat.

Patres maiori ex parte Decreti formam probant.

Patrum tamen pars maior Decretis eadem forma, qua fuerant proposita assensum commodauit, siue promouendis Curiæ Romanæ commoditatibus vltro propensi, siue officiis ac pollicitationibus allecti. In his etiam viri probi, quibus erat persuasum, Papam diplomate suo abusus eos cum aliis plerisque explosurum. Sed interesse plurimum Sanctæ sedis ad nominis famam, vt voluntate sua adducatur ad id faciendum, non autem à Synodo ad leges contra voluntatem accipiendas cogi videatur. Atque huius sententiæ suffragatores, Synodo in quatuor partes distributa, prope tres efficiebant. Appetente iam Sessionis tempore, & relectis Anathematis; alii petebant doctrinam adiungi; alii cur decretum de reformatione abusuum non vna apponebatur, percunctari. Et his quidem responsum, neque argumentum illud satis excussum, eique locum fore commodiorem absoluta omnium Sacramentorum tractatione, vbi remedia comportabuntur, tum corruptelis in vniuscuiusque Sacramenti ministerio occurrentibus, tum generatim omnibus. De omissa vero doctrina hæc potentissima allata ratio, quod in consessu de peccato originali itidem esset factum, declarationemque doctrinæ tum maxime necessariam, quando absque illa Anathemata non facile intelliguntur. quæ necessitas in doctrina de Iustificatione patribus imposita; sed in hoc de Sacramentis Decreto, adeo ex se ipsis perspicua esse Anathemata, vt doctrinæ vicem esse possunt. Tempore igitur Sessionis instante, & maiori parte huic opinioni adstipulante, cæteri, qui doctrinam & abusuum supradictorum reformationem flagitabant, coacti silentia tenuere.

SESSIO VII.

Decretis tandem post tot contentiones concinnatis die III. Martij Patribus more solito ad Consessum habendum in templum Congregatis, missam celebrauit *Iacobus Cauchus* Archiepiscopus *Corcyrensis*. Concionandi vices obire debuerat *Coriolanus Martiranus D. Marci* Episcopus. sed cum illi propter offensiones in congregatione acceptas nec decorum videretur Sessioni interesse, nisi in eadem sententia persisteret; neque tutum in publico Consessu Legatis obluctari, maluit intaletudinem simulans domi se continere. vnde eo die concio nulla habita. Et tamen mirum videri debeat in conuentu LX. Episcoporum, & XXX. Fratrum Theologorum, qui prædicandi officio assueuerunt, ne vnum quidem potuisse reperiri, idoneum quatuor verba fari, etiam quatuor horarum spatio dato ad præmeditandum. Neque tacendum in actis Synodi fuisse notatum, concionem nullam eo die habitam, quod Episcopus *D. Marci*, qui ad eam curam designatus, raucitate labora-

In qua nulla concio pro more Consessus.

boraret: quod quidem typis quoque fuit excusum. Atq; vt id vna parte modestiam arguit, & mite ingeniũ Secretarii, qui scriptis id prodẽdum putauit; ita altera parte documento est, tũ temporis ne cogitatũ quidẽ, diẽ aliquando venturum, quo censendæ essent illius cœtus actiones, Apostolorum actis omnino pares, cum in vnum congregati, aduentum Spiritus Sancti operiebantur.

Decreta II. vnum fidei, alterum reformationis.

Sacro ceremoniisq; peractis decreta duo recitantur. Prius fidem spectãs in summa continebat; *Ad consummationem doctrinæ sessione proxime præcedenti promulgatæ, de Ecclesiæ Sacramentis agendum, atque ad hæreses suscitatas extirpandas, Synodum Canones subsequentes decernere, quibus reliqui suo tempore sint adiungendi.*

De Sacramentis in genere Canones XIII.

Canones vero, aut Anathemata de Sacramentis in genere erant XIII.

I. Contra eum qui dixerit Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Christo instituta, aut esse plura, vel pauciora, quam septem, aut aliquod horum non esse vere & proprie Sacramentum.

II. Et qui dixerit, ea à Sacramentis antiquæ legis non differre, nisi ceremoniis, & ritibus externis.

III. Atque hæc ipsa inter se ita esse paria, vt nulla ratione aliud alio sit dignius.

IV. Ad salutem non esse necessaria, & sine eis Dei gratiam per solam fidem obtineri posse, aut sine eorum adipiscendorum proposito.

V. Ad solam fidem nutriendam institutafuisse.

VI. Non continere gratiam, quam significant, nec conferre gratiam non ponentibus obicem, sed esse signa tantum externa acceptæ per fidem iustitiæ, & characteres Christianæ professionis, ad fideles ab infidelibus discriminandos.

VII. Non semper, neque omnibus per sacramenta gratiam dari, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant.

VIII. Per Sacramenta non conferri gratiam virtute ministrationis eorum, siue ex opere operato, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere.

IX. In Baptismo, Confirmatione, & Ordine, non inprimi in anima characterem spiritualem indelebilem, vnde iterari non possint.

X. Christianos omnes habere potestatem in verbo & Sacramentis omnibus administrandis.

XI. In Sacramentis ministrandis non requiri in ministris intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia.

XII. Ministrum in peccato mortali existentem, non conferre verum Sacramentum, etiamsi quæ omnia Sacramenti essentialia seruauerit.

XIII. Ritus in Sacramentorum administratione ab Ecclesia receptos approbatosque, per quemcunque Ecclesiarum Pastorem contemni posse, aut omitti, aut in alios mutari.

De Baptismo Anathemata erant XIV.

De Baptismo in specie Canones XIV.

I. Contra eum qui dixerit, Baptismum Ioannis eandem habuisse vim cum Baptismo Christi.

II. Aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi.

III. In Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum matre & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam.

IV. Baptismum qui datur ab hæreticis in nomine Patris, & filii, & Spiritus Sancti,

cum

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

eum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum.

V. Baptismum esse liberum, neque necessarium ad salutem.

VI. Baptizatum gratiam amittere non posse, etiamsi peccet, nisi nolit credere.

VII. Baptizatos debitores fieri per baptismum solius fidei, non autem vniuersæ legis Christi seruandæ.

VIII. Baptizatos liberos esse ab omnibus Ecclesiæ præceptis vt ea obseruare non teneantur.

IX. Per Baptismi suscepti memoriam, vota omnia post Baptismum facta, nulla & irrita intelligi, quippe quibus fidei detrahatur, quam in Baptismo sunt professi.

X. Peccata omnia post Baptismum admissa, sola recordatione & fide suscepti Baptismi, vel dimitti, vel venialia fieri.

XI. Baptismum illi esse iterandum, qui fidem Christi abnegauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur.

XII. Neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo.

XIII. Paruulos baptizatos in numero fidelium computandos non esse, aut, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos: aut satis esse eorum Baptismum omitti.

XIV. Paruulos baptizatos, cum adoleuerint, percunctandos, an promissionem ipsorum nomine factam velint ratam habere; si responderint se nolle, arbitrio suo relinquendos, nec alia pœna ad vitam Christianam cogendos, nisi vt ab aliorum Sacramentorum perceptione arceantur.

De Confirmatione III. Canones.

De Confirmatione III. erant Canones.

I. Contra eum qui dixerit, Confirmationem otiosam esse cæremoniam, nec proprie Sacramentum, sed olim institutam, vt adolescentia proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponerent.

II. Qui Chrismati virtutem tribuunt, Spiritui S. esse iniurios.

III. Quemuis simplicem Sacerdotem Confirmationis ordinarium esse ministrum, non solum Episcopum.

Decretum II. de reformatione, cuius capita XV.

Lectum deinde Decretum reformationis, cui titulus præfixus Canon residentiæ, cuius hæc capita.

I. Neminem ad Episcopi dignitatem assumendum, qui non sit ex legitimo matrimonio natus, ætate matura, literarum scientia, morumque grauitate præditus.

II. Neminem plures Episcopatus in titulum, aut commendam, aut alio quouis nomine recipere aut retinere posse; quique plures nunc detineat, vno quem elegerit, retento, reliquos ei dimittendos, idque infra sex menses, si ad liberam Pontificis collationem pertineant, alioqui infra annum: nisi faciant, omnes excepto eo, quem postremum obtinuerit vacare censeri.

III. Alia beneficia inferiora, præsertim curam animarum habentia, personis dignis, adque curam eam exercendam idoneis deferenda alioqui Collatorem ordinarium iuxta Constitutiones Conciliorum puniendum.

IV. Quicunque in posterum plura beneficia incompatibilia, siue per viam vnionis ad vitam, siue commenda perpetua, aut alio quocunque titulo recipiet, aut accepta contra formam Canonum retinebit, omnibus priuandum.

V. Dispensationes eorum, qui plura beneficia curata, aut alias incompatibilia tenent, Ordinariis locorum exhibendas, quorum est cura animarum aliisque debitis officiis præstandis prouidere.

VI. Vniones perpetuas, à XL. annis factas, ab Ordinariis, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, reuisendas, examinandasque, atque indebitas omnes, irritas decla-

Paulus 3. Carolus 5. Henricus 2. Francisc. 1.

declarandas. Illas vero, quæ licet concessa, effectum nondum sunt sortita, & quæ deinceps ad cuiusuis instantiam fient, præsumendas per surreptionem obtentas, nisi factas constiterit ex causis legitimis, ijs, quorum interest, vocatis, & nisi à Sede Apostolica aliter fuerit declaratum.

VII. Beneficia curata, quibuscumque pijs locis vnita & annexa, ab Ordinariis singulis annis visitanda, ab ijsque assignandos idoneos Vicarios perpetuos, aut temporarios, cum eiusmodi fructuum portione, quæ ipsis expedire videbitur, appellationibus, aut exemptionibus posthabitis.

VIII. Ecclesias quascumque, quomodolibet exemptas, ab Ordinariis authoritate Apostolica visitandas, prouidendo curæ animarum, alijsque debitis obsequiis: appellationibus, priuilegiis, & consuetudinibus tempore cuius memoria non extat præscriptis, penitus exclusis.

IX. Qui creantur Episcopi, infra tempus à lege statutum consecrandos, nec prorogationes vltra sex menses concessas, cuiquam valituras.

X. Capitulis Ecclesiarum non licere vacante Episcopi Sede, concedere literas dimissorias, ad ordinandum, nisi ei qui beneficii recepti, siue recipiendi occasione fuerit arctatus.

XI. Facultates de promouendo à quocumque Episcopo, nemini valituras, nisi habenti legitimam causam, propter quam à proprio Episcopo ordinari non potuit, quam exprimi quoque oporteat: eoque casu ordinandum ab Episcopo in sua diœcesi residente.

XII. Facultates concessas de non promouendo, vltra annum non profuturas, præterquam in casibus à iure expressis.

XIII. Præsentatos siue nominatos à quibusuis personis Ecclesiasticis, ad quæuis beneficia, non ante instituendos, quam à locorum Ordinariis examinati fuerint & idonei reperti: exceptis tamen electis seu nominatis ab Vniuersitatibus, siue studiorum generalium collegiis.

XIV. In exemptorum causis certam formam obseruandam; & vbi agitur de mercede, & miserabilibus personis, etiam exemptos, qui habent iudicem à Sede Apostolica deputatum, coram Ordinario posse conueniri: qui autem certum iudicem non habent, in aliis omnibus causis.

XV. Episcopis Xenodochiorum curam habendam, vti ab administratoribus, etiam quomodolibet exemptis fideliter gubernentur, certa quadam forma seruata.

Præsules vti antea modeste repugnant, sed frustra.

Iidem Præsules, qui in Congregationibus Decretis hisce refragabantur, hic quoque in Consessu repugnant, sed verbis modestioribus, rogantes, vt personarum iis comprehensarum gradus distincte exprimerentur: tũ, vt non solum malis futuris prospicerent, sed præsentibus, ex quibus plus damni & periculi impendet, remedia applicarent. Verum Legati verba eorum non aliter auribus accipientes, quam voces hominum moribundorum, & animam exhalantium, Consessui finem imponunt, proximo in diem XXI. mensis Aprilis indicto.

Nuncius qui Roma Tridentũ venerat, de Concilio transferẽdo mandatum Legatis impertit, inde statim auolans.

Eo ipso die Internuncius à Pontifice missus, qui conspectum Legatorum vitans delituerat, è latebris suis prodit, atque ipsis mandatum à Papa fiduciarium exponit, è vestigio *Tridento* relicto Oenipontem se recipiens. Cardinalem *S. Crucis* ilico perculit Nuntius hic inopinatus; at *Montanus* nihil animo consternatior dixit, se Pontificem vti Principem rerum intelligentem, & solertem

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Franciscus 1.

lertem maximi semper fecisse, sed in eo nunc iudicium numeris omnibus absolutum conspicari, cui ea ratio necessario fuit ineunda, vt Sedis Apostolicę dignationem illibatam conseruaret, ipsis igitur hoc solum superesse, vt quã maxima poterunt fidelitate, taciturnitate ac diligẽtia Beatitudini suæ inseruiant. Interea commodum plerique è famulitio Præsulum in morbo erant, vel ex crapula die Hilariorum contracta, vel ex aeris propter assiduos plurium dierum imbres, intemperie. Submittit itaque *Montanus* quosdam è suis percunctatum Medicos, an esset periculum à contagione. Medici, quorum prognostica fere sunt in deteriorem partem, vt si eueniant, quod ea præuiderit, in arte periti esse videantur, sin minus, quod ea præuorterint, hoc ipso peritiores existimentur, consulti, ambiguum quiddam pronuntiant, quod mox disseminatum, à credulis primũ, dein à mediocribus creditum, ad eos tandem peruenit, qui abiturientes, id verum esse discupiebant. Et certe statim à Sessione excessit è vita Episcopus, qui Patrum omnium corona comitante inhumatus, rem fecit suspiciosiorem, vnde non *Tridentum* modo sed & loca vicina, rumor primum, dein metus pestilentię incessit. Interim Legati id sedulo agentes, ne rumor ille sparsus vndique, sibi vlla parte imputaretur, die proxima à Sessione Congregationem habent generalem, ad ea digerenda, quæ circa Sacramentum Eucharistiæ essent discutienda, & septimana sequenti initium dant Congregationibus Theologorum. Fama autem iam percrebrescente, visum Cardinali *Montano*, Herculi Seuerolo Synodi procuratori indicere, de malo pestilenti vt processum, siue quæstionem instituerat. Medicis super ea re examinatis, & in his *Hieronymo Fracastorio*, qui Concilij medicus ferebatur, aliisque, renunciatum, in pagis & oppidis vicinis iam agi, de interdicendo cum ea ciuitate commercio, factum eo motu, vt plerique Præsulũ peterẽt dari sibi abeũdi facultatẽ, siue periculi metu, siue inde discedendi summa cupiditate. Et *Montanus* quidem aliis non grauate potestatem fecit, vt abitionem Patrum causis translati Concilii adnumeraret, aliis vero sibi coniunctioribus manendum persuasit, nempe, vt non deessent sibi suffragatores, cum ad propositionem de Concilio transferendo veniendum esset, sed in speciem, quo suam à Concilij dissolutione auersionem testaretur, iussit tamen eos in Congregationibus petere ac protestari, vt fieret, quod maxime expediebat. Quæstione vero de pestilentia ad octauum vsque diem continuata, allatus *Tridentum* Nuncius *Veronam* de tollendo commercio cogitare, qui omnes vehementer conturbauit, quasi in custodiam essent tradendi.

Concilio transferendo quaritur color ex morbi pestilentis metu.

De morbo, quo nonnulli tentabantur Tridenti, an pestilens esset, lis iudiciaria instituitur.

Itaque nono die de ea re generalis habita Congregatio, in qua lecto processu, propositoque, vt remedium statim malo domestico adhiberetur, ne cogerentur singuli in ædes suas tanquam in carcerem compingi, alimentorum, ac aliarum rerum necessariarũ ope destituti, à plerisque protestatum se velle discedere, neque vllis conditionibus posse detineri. Cum multa autem hinc inde essent dicta, *Montanus* pronuntiauit, Concilium esse transferendum,

Re examinata Montanus pronunciat Concilium esse transferendum.

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Franciscus 1.

rendum, pro ea, qua à principio Synodi authoritate Apostolica fuerat instructus. Tum Pontificis diploma legendum curauit, tribus Legatis, *Montano, Santicrucio*, & *Polo* missum, quo commemorabat, *Se Concilium Tridentum indixisse, eoque ipsos tanquam Legatos & Angelos pacis amandasse, atque ne tam sanctum opus ex loci incommoditate impediatur, duobus ex ipsis tertio absente potestatem facere transferendi Concilium ad quamcunque aliam ciuitatem opportuniorem seu tutiorē, necnon Pralatis inhibendi sub pœnis, & censuris Ecclesiasticis, ne Tridenti ad vlteriora procedant, ac idem Concilium in alia ciuitate ad quam illud transferri contigerit, continuandi, euocatis ad illud Pralatis, & alijs omnibus personis Concilij Tridentini, sub pœna periurij, alijsque in literis indictionis huiusmodi Concilij expreßis, ac quicquid ipsi inibi facturi sint, ratum & gratum habiturum, quibuscumque in contrarium non obstantibus.*

Bulla facultatis trāsferendi Concilij in Synodo palam legitur.

A Præsulibus Cæsareis continuo responsum, pericula maiora vero iactari, meticulosos posse dimitti, dum rumores ii consilescunt, & Dei ope statim dissipantur, neque permagni interesse, an Sessio differatur ad tempus sicuti factum esset anno superiore, quo Consessus sex menses, & supra dilatus, multis propter belli suspicionem discedentibus, pari nunc necessitate premente, pariter faciundum. Hæc aliaque his similia afferebantur, ex quibus ingens nata altercatio. Sed iidem finita Congregatione consiliisque communicatis, vbi solicitius cœperunt perscrutari quid eius rei esset, facile subodorati sunt, iustam nullam esse metus à pestilentia causam, sed prætextum modo esse & figmentum.

Præsules Cæsarei morbi simulatione fucum fieri comperiunt.

Die proxima habita super eadem re Congregatione, quod è Præsulibus vndecim abiissent, de loco, in quem erat migrandum, sermo haberi cœptus. A *Germania* abhorrebant omnes, neque decorum videbatur in alicuius Principis ditionem ingredi, quicum prius non esset actum. Solum igitur supererat Ecclesiæ territorium. Legatis *Bononiam* proponentibus, omnes, quibus Concilii translatio placuit, huic quoq; ciuitati suffragantur.

De ciuitate agitur in quam Concilium sit transferendū, & præ aliis Bononia probatur, dummodo Pontifex id ratū habeat.

Scrupulus modo nonnullis restabat, ne translatio ea Papam male haberet, quo inscio esset facta. At *Montanus* respondit, casus subitos ac inopinos, inprimis vbi periculum capitis impendet, ab eiusmodi aspectibus esse immunes; atque eam curam in se suscipere, vt cum nulla mala gratia Pontificis id fiat, & quoniam in ea actione Imperatoris quoque ac aliorum Principum ratio erat habenda, existimatum ad reuerentiam ipsis debitam testandam fore satis, si in Decreto translationis eorum fiat mentio atque iis etiam, qui à transferendo alieniores erant, posse satisfieri mentione facta reuertendi, formatum igitur Decretum & conceptum deliberationis forma in hunc modum. *Placetne vobis declarare, de huiusmodi morbo ex præmißis, & aliis allegatis ita manifeste constare, vt Pralati in hac ciuitate sine vita discrimine commorari, & in ea idcirco inuiti minime retineri poßint & debeant? Item attento multorum Pralatorum recessu, & aliorum abire volentium protestationibus, ex*

Decretum de Translatione Concilij in Congregatione proponitur.

quo-

Paulus 3.
Carolus 5.
Edoardus 6.
Franciscus 1.

quorum discessu Concilium dissolueretur, & attentis aliis causis à Patribus allegatis notorie veris ac legitimis, placetne vobis declarare pro securitate vitæ ipsorum Prælatorum, & prosecutione Concilii, Synodum ipsam transferendam esse Bononiam, & ex nunc transferri, & Sessionem iam indictam in XXI. Aprilis ibidem celebrandam, & successiue ad vlteriora ibi pergendum donec Pontifici, & sacro Concilio de Cæsaris, Regis Christianissimi, aliorumque Regum ac Principum Christianorum consilio in hunc aliùmue locum reducendum videbitur.

Sessio 8. *qua idem Decretum stabilitur, licet Cæsaneis prope omnibus aduersissimis.*

Die sequenti habita Sessione, lectoque Decreto, Episcopi XXXV. & Præpositi III. assensum commodarunt Cardinali *Pacieco* cum aliis XVII. Episcopis dissentientibus. Inter suffragatores nemo erat è subditis *Cæsaris*, præter *Michaelem Saracenum Neapolitanum Materanum* Archiepiscopum. At inter dissentientes erant, *Claudius de la Guische.* Episcopus *Tascodunensis. Martelli* Episcopus *Fesulanus,* & Marcus *Vignerius* Episcopus *Senogaliensis*, de quo memoriæ proditum est, cum Cardinalis *Montanus* ingratitudinem ei exprobaret, quod auunculo ipsius ex humili loco in ordinem purpuratorum euecto, vnde & ipsi Episcopatus, & familiæ suæ celebritas contigisset, gratiam acceptam Sedi Apostolicæ male rependeret, respondisse latinis verbis ex *Diu. Paulo*, Non ludendum cum Deo. Legati igitur *Tridento* discedunt cruce prægestata, Episcopis suæ factionis cum precibus & ceremoniis comitati. *Cæsareis* vero ab *Cæsaris* Oratore imperatum, ne ante discederent, quam ille, quid sui esset consilii, exponeret.

Curiales de Concilii translatione sibi gratulantur, Pontifice quod factū approbāte.

Romæ vero Curialibus pergratum accidit suspicione iniecta liberari, quippe plerisque omnibus plura beneficia possidentibus, eoque animi vehementer perplexis, quoad nundinatione aliqua onere hoc sese ita alleuassent, vt vtilitatibus suis nihil decederet. Et Pontifex quidem dicebat se, qui authoritatem Concilii transferendi Legatis suis iampridem dederat, & quod illi deliberassent, ratum habere, & exequendum curare promiserat, quandoquidem ipsi aerem pestilentem idoneam legitimamque causam comperissent, maiori Præsulum parte suffragante, non posse quod illi decreuissent non approbare.

Omnibus subolet Pontificium hoc esse de Concilij translatione artificium, die diplomatis adulterato.

Neque tamen erat quisquam adeo incautus aut religiosus, vt non crederet eo imperante hæc fieri, cum omnibus esset exploratum, ne minimum quidquam in Concilio tractari, nisi secundum ea, quæ *Roma* essent præscripta, ac præcepta, cumque hancipsam ob causam singulis hebdomadis per cursores literæ deferantur, duabus interdum vicibus, nemini credibile videbatur tantam rem solo Legatorum arbitrio determinatam, deinde cum Legatorum prudentia parum conuenire, in ciuitatem Principi suo etiam suspectam, tantam multitudinem eo insciente introducere.

Multi etiam existimabant diem diplomatis adulteratam, & antiquiorem diem nouiter appositam, nomenque Cardinalis *Poli* ad augēdā actionis existimationē insertum, alioquieā clausulā, quę duob. absente tertio trāsferēdi

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 8. Franciscus 1.

Concilij potestatem faciebat, propheticum quid sonare, quasi *Polum* post annum abiturum præsensisset. Denique facultatem transferendi in quamcumque, quæ ipsis commoda videretur ciuitatem, nimis amplam esse, & veri parum similem, si cautio vetus obseruetur animis Pontificum semper infixa, atque ab Papa *Paulo* in hoc Cōcilio conuocando diligentissime considerata, ne Synodus vnquam in ciuitate, cui diffiditur, celebretur. Itaque non credendum ne in re tanta voluisse *Paulum*, se, nulla premente necessitate, alterius arbitratui permittere. Mihi tamen aduersaria rerum tum temporis gestarum sequenti stat sententia, bullam eam translationis ante bienniū cōfectam, & ante octodecim menses missam, sicut supra dictum est. In qua illud celari non poterat, & maximæ erat offensioni, quod Concilium inde Pontifici non obnoxium modo, sed seruum esse conspiceretur. Nam si Legati duo Præsulibus omnibus conuocatis poterant edicere, vt *Tridento* discederent, & eos pœnarum censurarumque denuntiatione constringere, quæ, amabo, erit illa, quam prædicabant, Concilij libertas? Imperator certe translationis nuntium grauiter & iniquo animo tulit, non quod neglectum se putaret, tum quod cerneret occasionem sibi præreptam, cuius temporibus applicatæ beneficio, sperabat posse se & religionem in *Germania* tranquillare, & nationem omnem sibi obsequibilem habere. Sed ad Regis Franciæ aures is nuncius non peruenit, qui eiusdem mensis die XXI. ad vitam meliorem demigrarat.

Et Concilium Pontifici esse seruum. vtut indignante Cæsare.

Francisci Galliarum Regis obitus.

* * *

HISTO-

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER TERTIVS.

Candidum auctoris de opere suo iudicium: cui non facile vnam & perpetuam formam dare vitio materia.

NON sum nescius, quæ sint Historiæ leges, nec quid inter illam, & Annales, ac Ephemerides intersit. Et hoc scio, euentuum vniusmodi narrationem in Scriptore nauseam, in lectore parere fastidium. Etiam illud, ei, qui minutias singillatim nimis exsequitur, *Scioli*, parum prudētis nomen suo merito deberi. Memini tamen me deprehendere apud *Homerum* & crebras repetitiones, & rerum sæpe minutarum narrationes; immo *Xenophontem* in sua *Cyri* minoris expeditione magis afficere legentis animum, meliusque erudire, commemorandis, siue seriis, siue iocosis militum cōfabulationibus, quam recitandis virorum Principum consiliis, & actionibus. Vnde in ea sum opinione, cuique materiæ suam ac propriam conuenire formam: neque huiusce operis argumentum ad vulgatas Historiæ leges posse conformari. Et quidem ex iis, quæ aliis eiusdem generis Scriptoribus contigisse video, documenta petens, habeo persuasissimum, & scripti huius famam in obscuro fore positam, & breui intermorituram: neque id tam defectu formæ, quam propter ipsam indolem materiæ. Mihi vero propositum non est hoc scripto temporum æternitatem, aut diuturnitatem spectare: certe vnum hoc sufficit, si qua cuiquam prodesse possim. Nam si quis erit, qui operam hanc meam in rem suam vertere studeat, huic eam communicare ac impertire decreui, certus posteritatem, prout res ac tempora sese dabunt, de ea iudicaturam.

Consilium eorum, qui Tridenti subsistērāt, Cæsari probatur.

Qui *Tridenti* remanserant Præsules magna erant solicitudine, antequam allatæ ad eos *Cæsaris* literæ, ab iis facta laudantes, Concilii translationi contradicentes, atque expressis verbis, vt *Tridenti* subsisterent, neque pedem inde commouerent, imperantes. Habita tum consultatio, an ad Actum aliquem Synodicum esset procedendum: sed de communi consilio decretum, id ne tentandum quidem; quippe Schismati occasionem daturum. interea in capita controuersa diligenti studio incumbendum, & expectandas temporum opportunitates. Inter Theologos Tridentinos & Bononienses tum temporis scripta aliquot commeabant quibus hi, non sine affectatione, *Synodum*

Iidem ab Legatis, aliisque de migrando solicitantur.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

dum Bononiensem; illi *Sanctam Synodum*, vbicumque locorum esset, nominabant: quorum nonnulla adhuc extant *Bononiæ* excusa.

Actum quidem per Legatos, & alios Romanæ Curiæ Cardinales, cum aliquot ex iis, qui *Tridenti* substiterant, seorsim variis officiorum generibus, vt concederent *Bononiam*, saltem inde discederent: sed nemo vnus sese expugnari passus est, præter *Galeatium Florimantem, Aquilensem* Episcopum. Inuitati etiam omnes, qui *Tridento* abierant, vt *Bononiæ* in Sessione adesse vellent; ac præter hos, alii pleriq; , vt eo venirent: quod erat factu facile, propter expeditum iter, in eam vrbem Romam tendentibus. Variæ ibi habitæ Congregationes; sed in his non aliud actum, nisi de propuganda translatione vti legitima; & rationibus afferendis, quibus euincerent, Patres Tridẽtinos ex officio teneri, Bononiensibus sese aggregare.

SESSIO IX.

Die Aprilis XXI. Sessioni dicto, Legati cum Episcopis XXXIV. magna pompa ac celebritate, frequentique populi Bononiensis concursu, in locum Consessui destinatum conueniunt. Ibi Decretum mõdo legitur de Sessione proroganda, his verbis. *Sacrosanctam Synodum, quæ cum Tridenti esset, Concilium ex eo loco in hanc ciuitatem Bononiam transferendum decreuerit, & Sessionem hac præsenti die celebrandam, Canones de Sacramentorum, & reformationis materiis sanciendo, considerantem nihilominus, multos ex Patribus, qui in hoc Concilio interesse consueuerunt, in propriis Ecclesiis, solemnitatis Paschalis diebus, occupatos, & sperantem eosdem breui affuturos: vt omnia cum dignitate & grauitate debita fiant, censere Sessionem prædictam, quæ hoc ipso die celebranda erat, ad diem II. mensis Iunij esse prorogandam, reseruata tamen sibi potestate, terminum ipsum pro arbitrio restringendi.*

Decretum de prorogatione Sessionis.

Decretum etiam Sacrosanctæ Synodi Oecumenicæ nomine Patres, qui *Tridenti* essent, per literas hortari, vt *Bononiam* profecti, corpori suo sese coniungerent, à quo seiuncti Congregatio Ecclesiastica dici nõ possent, immo vero nomini Christiano magno essent offendiculo. Quæ vbi *Tridentum* allatæ, visæ sunt hominum parum prudentium, quippe animis magis exulcerandis, quam demulcendis scriptæ. Idcirco de communi consilio placuit ad literas omnino non respondere, vitandis contentionibus: ac permittere potius, vt incitamentum illud intercidat. quod tributum magis nimiæ Cardinalis Montani in agendo acrimoniæ, quã reliquorum in eo cœtu Præsulum moderationi.

Item de literis Tridentũ scribendis: quæ scripta quidẽ, sed nullo cum operæ pretio.

Cæsar cum instructissimo exercitu in *Saxoniam* profectus, vt *Saxonem* hostem assequeretur, dum rerum bellicarum curæ totus incumbit, omnes de Concilio Tridentino cogitationes deposuit. die igitur eiusdem mensis XXIV. positis ad *Albim* fluvium castris prælio decertat. in quo *Saxonis* exercitu fuso fugatoque ipse vulnere per maxillam accepto, capitur. Attenuatis hinc Protestantum copiis, Hassiæ Lantgrauis ad conditiones accipiendas venire cogitur: post aliquot dies intercedentibus Mauritio genero, & Septemuiro Brandeburgico, *Cæsari* se sistens. *Saxo*, vti perduellis à *Cæsare* primum capitis damnatur; post vero variis conditionibus etiam durissimis acceptis, vitam redimit: eam solam auersatus, vt, quicquid Concilium de religione statue-

Cæsaris in Saxoniam expeditio in qua & Saxo ipse capitur, & Lantgrauius Cæsari se summittit.

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

statueret, vellet approbare. Cæsar autem, quod in aliis ipsius arbitratui se permisisset, illam omitti iussit. atque inter conditiones Langrauio propositas hæc quoque erat, vt decretis Concilii Tridentini obsequeretur. quod ille ea lege non recusabat, modo liberum, pium, & generale eiusmodi sit Concilium, in quo, cum ipso capite membra reformentur; sicuti *Mauritius* & *Brandeburgicus* facere constituissent. Ita vtrique custodes admoti, *Saxa* perpetuæ, *Lantgrauius* ad beneplacitum *Cæsaris*, custodiæ traditus. Per eam victoriam debellata ab *Cæsare* Germania, magna ille tormentorum vi, machinarumque potitur; ciuitatibus & Principibus Smalcaldici fœderis grandi pecuniarum summa etiam mulctatis. atq; vt per vim parta, pacifice constitueret, Ordinum Conuentum *Augustam* indicit.

Ii custodib. traduntur: ac omnes aduersæ factionis Principes & ciuitates tormẽtorum pecuniarumq; vi mulctãtur.

Hic rerum *Cæsaris* successus Pontificem habuit solicitum, qui Italiam omni ope destitutam Imperatoris voluntati expositam cerneret. id tamen eum solabatur, quod *Cæsari* victoriam armis adepto, eadem armorum vi deinceps esset tuenda; ac proinde exercitus ille non ita cito subducendus. interea dari tempus ad consulendum sibi, fœdere icto cum nouo Rege Franciæ, & Principibus Italici nominis. Inter tot molestias capiebat ex eo voluptatem; quod à Concilii metu esset immunis. laudabat maiorem in modum consilium Cardinalis *Montani*, cui tantum bonum acceptum ferebat. *Hieronymum Capiferreum Romanum S. Georgij* Cardinalem, ad *Galliarum Regem* ablegandum censet, specie quidem, vt de parentis optimi morte suum dolorem testaretur, & secunda ei regni auspicia gratularetur; sed multo magis, vt de amicitia illius Regis concilianda, & fœdere paciscẽdo tractaret: amplissimam ei largitus potestatem, vt in omnibus Regis de materia beneficiali postulatis, ei gratificaretur, etiam nulla habita decretorum Concilii Tridentini ratione. Atq; vt ad omnes occasiones, quas Germania suppeditare posset coniiciendo in angustias Cæsari, præsto esset; tum ne in comitiis Germaniæ quicquã statueretur, quod sibi fraudi esset futurum, *Franciscum Sfondratum*, Cardinalem, Legatum mittit in *Germaniam*, vt Ecclesiasticos in obsequio contineat, & apud *Cæsarem* varias expediat rationes Concilii in ciuitate *Bononia* stabiliendi: à quo, si extra ditionem suam celebretur, maior quam à Cæsaris intra Italiam armis sibi metus impenderet.

Res secundæ Cæsaris, Pontificem reddunt animi agrũ & solicitũ.

Inde Legatio ad Henricum Galliæ Regem fœderi conciliando & necessitudini. Et alia ad Cæsarem & ad Ecclesiasticos in Germania.

Per eosdem dies grauis orta *Neapoli* seditio, dum *Petrus Toletanus* Regno à *Cæsare* præfectus, de more *Hispaniæ* in cuiusque fidem & religionem inquirere satagit. Repugnabant primum *Neapolitani* vocibus seditiosis; Imperatori quidem salutem, Inquisitioni vero exitium precati. tũ coitione facta Magistratum deligunt, qui ipsos ab iniuria tueretur: Regi Catholico hac se lege subiectos professi, vt de hæresium caussis non alii iudicarent, quam Ordinarii Iudices Ecclesiastici, neq; Inquisitionis officio peculiari vllus in eo Regno locus esset. ob hãc causã inter *Hispanos* & *Neapolitanos* ad arma conclamatum, multaq; per cædes & sanguinẽ nõ sine periculo rebellionis acta. Ex eo rebus dispositis, & L. mille hominibus arma capientibus, qui campanatum sonitu in

Grauis & periculosa Neapoli seditio, Prorege Hispanicã Inquisitionem in id regnũ introducere satagente.

in vnum conuenirent; *Hispanis* in arces & propugnacula, populo autem in loca tormentis displodendis opportuna sese recipiente, inter ciuitatem & arces bellum cruentum gestum; atque is tumultus ab exeunte mēse Maio ad medium vsque Quintilem fuit continuatus, cæsis vtrimque CCC. & supra hominibus. Interea à *Neapolitanis* Legati ad *Cæsarem* & *Pontificem* missi; cui vltro se submittunt, modo ipsos tueri dignetur. Verum illi curæ cordique erat multo cum artificio tumultum eum fouere, quod probe sciret se causæ ei sustentandæ non esse parem: vt vt *Cardinalis Theatinus*, ciuitatis eius Archiepiscopus, propinquorum omnium, quos ibi plurimos & potentes habebat, opem promitteret, atque operam suam fidelem & efficacem in ea causa offerret, etiam eo profectionem suscipere nō recusaret, vt occasionem adeo commodam, regno ad augendam Ecclesiæ ditionem cōparando, non prætermitteret, enixe hortatus. Cū *Hispani* accersitis vndequaq; auxiliis in ciuitate rerum potirētur, scriptæ *Neapolim* ab *Cæsare* literæ, quibus significabat, placere sibi, vt Inquisitionis mentio nō fiat. Venia quoq; præteritorum omnib. concessa, nisi XIX, quos gratiæ exemptos nominibus suis designauit, & vni, quem suo sibi tempore nominaturum dixit: irrogata etiam ciuitati C. aureorum CIↃ. mulcta. quas cum *Neapolitani* conditiones accipere cogerētur, postquam è XIX illis, quotquot comprehendi poterant, capite luissent, tumultus tandem quieuit.

Card. Theatinus Pontificem exstimulat ad Neapolitanorum causam sustentandam.

Cæsar Legem aliis dare solitus, à suis non accipit, proregis caussam tuetur, Neapolitanos grandi pecunia, ex his XX. capite mulctat.

Legati *Bononiæ* quid agendum esset, vix perspiciebant. Pontifex enim præceperat eis, ne quicquam aggrederentur, quod ab aliis impugnari posset, aut scissurā parere: sed caute procederent, Sessionibus prorogatis, & nonnunquam habitis congregationibus, ne otium agere viderentur. Neque tamen erat facile discutiendæ de Eucharistia controuersiæ commodam aliquā formam instituere, per absentiā Theologorum primi nominis, qui articulos fidei *Tridenti* agitare solebant. habitæ nihilominus congregationes aliquot, & in his, à variis Theologis factæ dissertationes; sed decretum nullum cōcinnatum. nam quod attinet ad rem reformationis, altum de ea fuit id temporis silentium.

Patres Bononienses tantum nō otium agunt, Pontifice id vnum agente, vt tempus extrahatur.

SESSIO X.

Die II. mensis Iunii Consessus solita ceremonia celebratur non alia fini, nisi ad Sessionem, Decreto, quod eodem sit stylo cum superiore, prorogādam; nempe, *Synodum, quæ propter absentiam nonnullorum Patrum, quos breui adfuturos sperabat, Sessionem publicam ad hunc diem differendam censuerit: volentem etiam adhuc benigne agere cum iis, qui non venerunt; ad diem XV. Septembris proxime futuri eam denuo prorogare: ita tamen, quod prosecutio discussionis, & examinationis, tam eorum, quæ ad dogmata, quam ad reformationem pertinent, interim non omittatur: & terminum ipsum ipsa Sancta Synodus, pro eius libito & voluntate, etiam in priuata congregatione abbreuiare, & prorogare libere possit.*

Decretum prorogationis Sessionis.

In *Gallia* facile ab Rege impetrauit Legatus, quicquid Pontifex deposceret. Ille enim *Cæsaris* victoris potentiam æmulus, cum Pontifice, arctiore amicitiæ & necessitudinis vinculo, habitis secretis super ea re sermonibus, coniungi non recusabat. in publicis pactis conuentis hoc erat, vt Regis

Legatus Pontificius Regi Galliæ indulget multa Legibus & Concilii Decretis interdicta.

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Regis notha Pontificio Nepoti desponsata.

gis mandato ad Concilium *Bononiense* quam plurimi Præsules proficiscerentur. *Horatio Farnesio* Pontificis ex filio nepoti, desponsata *Diana Henrici* Regis filiola notha, non nisi IX. annorum puella, amicitiæ initæ fouendæ causa misit Rex *Romam* Septem *Galliæ* Cardinales, qui præsentia sua Aulæ Pontificiæ decus adderent, & dignationem Pontifex vicissim, vt Regi gratum faceret, XXVI. Iulii *Carolum Guisium Rhemorum* Archiepiscopum, & *Carolum Borbonium Vindocinensem* agnatum regium, per Legatum suum pileis purpureis donat.

Carolus Lotharingius, & Carolus Borbonius *pileis Cardinalitiis donantur.*

Comitia Augustana armis cincta, in quibus Cæsar primã & potissimam vult esse de religione deliberationẽ.

Exeunte Augusto *Cæsar Augustam* venit ad habenda comitia, in regione circumiecta dispositis *Hispanorum* & *Italorum* copiis, & in ipsa vrbe, in præsidium, aliquot peditum signis, horũ fit initiũ Kalẽdis Septẽbris, Cæsare, quid à se gestum esset, repetita superiorum temporum memoria commemorante. Se quidem pacificandæ *Germaniæ* studio varios conuentus indixisse, & ob eandem causam Concilium *Tridenti* & cogendum, & inchoandum curauisse: sed cũ opera in eo negotio posita parum profecerit, se inuitum ad alia remedia quærenda compulsum, quoniã autem Deo visum prosperum sui consilii successum dare, vt componendorum in *Germania* motuum, eorumque reformandorum, certior expeditiorq; inposterum via se aperiat, *Principes Germaniæ* in eum finem conuocasse, cumque religionis dissidium præcipua sit omnis in *Germania* perturbationis causa cupere eius rei primam esse & potissimã deliberationem. De postulatis *Cæsaris* non idem erat in eo cõuentu inter Principes animorum sensus, nã quod ad religionem spectabat, inter *Septemuiros Ecclesiastici* vrgebant & solicitabãt vt Concilio Tridentino, nulla apposita conditione, res religionis componerentur. *Principes* vero *Seculares Lutheri* placitis addicti, *Concilium* illud nõ probabant, nisi his appositis conditionib. Vt esset liberum, & pium, neque in eo Pontifex, aut coram, aut interuentu Legatorum præesset: vt Episcopis iusiurandum, quo Pontifici obligantur, remittat: vt Theologi Protestantium cum aliis suffragii decisiui ius habeant, denique vt decreta iam facta retractentur. Cęteris vero Principibus Catholicis qui *Septemuiri* non essent, placuit, vt Synodus continuetur, vt Protestantes accepta fide publica eo proficiscãtur, in sentẽtiis libere proferendis audiantur, sed vicissim Synodi decretis parere cogantur.

Varii variorum Principum sensus de Concilij Tridentini approbatione, etiam Septemuiris Ecclesiasticis, aliter atque cæteri Principes Catholici, sentientib.

Dum Pontifex animo erectior in Comitiis *Augustanis* fœlicem rerum euentum expectat, die X. Septembris *Petrus Aloisius* Dux *Placentinus Pauli* filius à coniuratis domi suæ confoditur, cadauer eius ignominiose habetur, ostẽtatum ad ludibrium, ipsam vero vrbem copiæ *Mediolano* aduenientes, ab *Ferdinando Gonzaga Cæsaris* per *Insubriã* Præfecto missæ, post aliquot horas occupant, eius rei nuncius Papam patrem perculit maiorem in modum, non tam ignominiosa cæde filii irritatum, quam de amissa *Placentia*, idque *Cæsare* non nescio, ex animo dolentem.

Petrus Aloisius Papæ filius Placentiæ obtruncatur & Gonzaga Cæsaris nomine vrbem occupat.

Iam Legati *Bononienses* putabant nõ esse tempestiuum, ad Pontificis mœrorem & solicitudinem adiicere molestiam binarum literarũ, quibus, singulis hebdomadis, quid in Synodo age-

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

geretur, faciebant eum certiorem, lõgeque præstabilius esse, intermissa rerũ Synodicarum tractatione, Sessionem in longum tempus prorogare. Et quãuis cum maiori Patrũ dignatione coniunctum videri posset, vt Sessio in diẽ XV. indicta celebraretur, & quæ deinceps futura, protolleretur, visum tamen Patribus, quod ægritudo animi in morte Ducis, pompam & solemnia Consessus non admitteret, diem pręstitutã anticipandam, & Consessum in Congregatione differendum, vnde Cardinalis *Montanus* conuocatis omnibus Prælatis in domum suam, die XIV. quid sui esset propositi exponit, Diem crastinum habendæ Sessioni designatum, sed neminem vnum esse, qui non facile perspiciat, quibus Synodus conflictetur angustiis, multos è Præsulibus ac nominatim *Gallos*, nondum aduenisse, sed esse in via, & qui ante paucos dies aduenerint, quis sit rerum Synodicarum status, non satis edoctos, quin etiam Præsules eos, qui tota æstate superiore imi subsellij Theologorum disputationibus interfuerunt, nondum satis probe ad res determinandas instructos. Ad hæc accedere infandam Ducis cædem, quæ omnes habeat animi pendulos, ipsis vero cogitationem iniicit de ciuitatibus Ecclesiæ in tuto collocandis. Lætari se, de reseruata Sessionis prorogandæ potestate, per quam, molestiam proficiscendi in Ecclesiam eiusdem celebrandæ causa vitaturi sint: sui esse consilii, imo necessitatem ipsam id suadere, vt reseruationem eam vertant in rem suam, Sessione in præsens prorogata, neque die crastino celebrata. Et cum Patres vniuersi prorogationi assensum præbuissent, Cardinalis subiicit, post seriam solicitamque cogitationem, non potuisse certum aliquem diem præstitui, in quo pedem figerent: cum Tridenti commorabantur, constituisse apud se Decretum de iustificatione XV. dierũ spatio expedire, totos tamen VII. menses continuos in eo puluere desudasse binis etiam sæpiuscule eodem die habitis congregationibus. In re fidei, vbi de hæreticis conuincendis agitur, testudineo gradu incedendum, & plerumq; in vnius verbi discussione multum temporis impendendum, non constare, vtrũ Sessio infra paucos dies necessario celebranda sit, an in multos menses extrahenda, quare sibi videri consultissimum, Sessionem, quæ futura erat die sequenti, ad Concilii beneplacitum prorogare, eamq; rationem, esse sine omni controuersia longe optimam. Quod si quispiam affirmet, die aliquo certo præstituto, singulos è Patribus rebus suis melius consulturos, id cupere, vt certo sciant, futurum intra paucos dies, facile vt perspiciant, quem progressum & exitum Synodus sit habitura. Omnibus igitur huic sententiæ applaudentibus, de Sessione ad sacri Concilij beneplacitum proroganda congregatio dimittitur.

Legatus Montanus Patribus Bononiensibus persuadet, Sessionem, quæ die proxima habenda erat, etiam tunc ad beneplacitum Concilij prorogandam.

Hoc ipso die Antistites *Germaniæ* in Conuentu *Augustano*, de mandato *Cæsaris*, datis ad Pontificem literis petunt vt *Tridentum* Synodus reuocetur, literis certe, quæ minas continebant, precibus admixtas. His enim exponunt, quo in discrimine *Germaniæ* salus versetur, atque illud malum potuisse auerti, si publici Cõcilii remedium, de quo *Cæsarem* interpellarint, tẽpore idoneo, & intra *Germaniæ* fines fuisset adhibitum

Episcoporũ Germaniæ ad Pontificem literæ, de Concilio Tridentum reuocando.

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

bitũ ſeſe enim, quorũ ampla ſit iuriſdictio, non poſſe diu à ſuis abeſſe ditionibus, eo factum, vt neque *Mantuam*, neque *Vicentiam Germaniorum* Præſulũ quiſquam conceſſerit, perpauci quoq; *Tridentum* quod ea ciuitas, etſi *Germaniæ* finitima, tamen extra eiuſdem fines, ad *Italiam* magis pertineat, belliq; præſertim tempore, viis vndique obſeſſis, eo proficiſci parum tutum ſit. Nunc autem procella ea diſiecta, rebuſque in tranquillum adductis, bona omnes ſpe fuiſſe, in ipſum portum eſſe peruẽtum, cum ſubito præter omnem expectationem nunciatur, Concilium, in quo ſpes omnis eſſet collocata, in aliã vrbem tranſlatum, immo potius diuiſum. Huius ergo remedii fiducia deiectos, non aliud habere quam in Sede Apoſtolica perfugium; quam obnixe oratam velint, per *Germaniæ* ſalutem, vt Conciliũ *Tridenti* reſtituat, id ſi faciat, nullum eſſe genus obſequii, quod non ab ipſis ſibi debeat polliceri, alioqui, non habere vnde malis & procellis imminentibus depoſcant auxilium. Eorum, quæ poſtulent, hoc magis habendam eſſe rationem, quod cogitent poſſe fieri, niſi ipſe prouideat, vt aliæ rationes & conſilia ineantur difficultatibus his expediundis. orare deniq; Beatitudinem ſuam; vt ſcriptum hoc boni conſulat, ab iis, quos, vt ita ſcribãt cum officii ſui ratio, tum temporum conditio impellat.

E Principibus Proteſtantium quidam Cæſaris ſiue beneficiis illecti, ſiue minis territi, Concilio ſe aſſenſuros promittunt.

Egit prǽterea *Cæſar* ſedulo cũ Principibus Proteſtantum, vt omnes Concilio ſe ſubmitterent, etiã inſtando, orando, & ſollicitando, vt ipſius fidei ſeſe permitterent, & quidem apud Electorem *Palatinum* preces minarum loco erant, quippe, cui neceſſario parendum erat, ob recentem anni ſuperioris offenſionem vix dum obliteratam. *Mauritio* quoque Duci *Saxoniæ* iniecta erat obſequii neceſſitas ab *Cæſare* nuper tot beneficiis aucto, & *Lantgrauium* ſocerum liberari vehementiſſime cupienti. Quocirca cum *Cæſar* iis prolixe operam ſuam promiſiſſet, vt in Concilio, qua fieri poſſet, iis ſatisfieret & vt ipſi fiderent, ſerio flagitaſſet: & illi, & Electoris *Brandeburgici*, aliorumq; Principum Legati, deſiderio *Cæſaris* denique aſſentiuntur. Ciuitatibus tamen magni res periculi videbatur, omnibus Concilii decretis indifferenter ſe ſubmittere. Itaque *Granuellanus* cum earum Legatis diu multumq; egit, illos præfractos eſſe dictitans, qui id recuſarent, quod Principes ipſi comprobaſſent: additis quoq; comminationibus, futurum, vt maioribus quam antea pecuniarum ſummis mulctentur, tandem itaque coguntur voluntati *Cæſaris* acquieſcere, modo ipſis caueatur de ipſius promiſſis repræſentandis. Sic vocati ad *Cæſarem* interrogatiq; annõ ad Principum ſententiam vellent accedere, reſpondent ſuum non eſſe, nimiæque peruicaciæ imputandum, reſponſionem Principum velle corrigere; ſimulq; ſcriptum ei tradunt, quibus conditionibus Concilium approbare decreuerint, teſtificati. *Cæſar* ſcripto eo accepto, neque tamen lecto, per Cancellariũ laudat eos, quod reliquorum exemplo rẽ ſibi permittant, & promiſſis ipſius fidant; atq; eam rem ſibi eſse pergratã ſuis *Cæſar* ipſe verbis eſt profeſſus, ſic vtriſq; placuit, ſuum agentibus negotium, etiam decipi velle.

Quorum reſponſionẽ cum Ciuitates dicerent ſe nolle corrigere id in aſſenſum trahitur à Cæſareanis.

Interea Cardinalis *Sfondratus* nullã officii ſui partem prætermittit, exponen-

Pontifex per Nuntiũ Cæsarem solicitat de inuadenda Anglia & se belli sociũ offert, quo nouis illum turbis implicet.

ponendis *Cæsari* permultis commoditatibus, quas ille percepturus esset, dũmodo Concilium, quod *Bononiæ* tum celebrabatur, assensu suo confirmare vellet, atque inprimis commemorat summam rerum in *Anglia* perturbationem, Rege puero, regni Præfectis in diuersa tendentibus, populoque propter religionis dissidium diffidere, & factiones contrarias alere prompto. Neque reticet, quam arctam Pontifex cum plerisque in eo regno colat amicitiam, quam haud dubie in ipsius rem esset versurus; propositum esse Pontifici, illum copiarum & nauigiorũ magno numero in incœpto eo attentando prosequendoque adiutare, ac in eã rem, Ecclesiarum reditus, per omnia regna & ditiones ipsius, illi permittere. Neque vero hic latebat *Cæsarem* quid potissimum Pontifex spectaret, nempe, velle nouis illum bellis atq; molestiis implicare, vt ex negotio iam confecto, turbis denuo excitatis, solidum gaudium percipere non posset. Nuncio igitur respondet sui esse propositi cum Pontifice in re religionis arctissimam fouere coniunctionem, sed in rebus bellicis sibi vni fidere, suisq; vti viribus, neq; ei se ducem præbere, qui in ipso rerum gerendarum momento eũ esset derelicturus, quod in *Germaniæ* bello dudum comperisset, vnde altera parte varia Pontifici emolumenta proponit, Concilio eius opera *Tridentũ* reuocato. Cum autem Nuncius super ea re nihil sibi in mãdatis datum significasset, continuo *Cæsar* Cardinalem *Tridentinum* ad Pontificem ablegat, ad tractandum cum eo de Concilii restitutione, & aliis nonnullis, de quibus mox dicendum, quo quidem Põtifex non semel audito, neque tamen quid ipse animi haberet patefacto, respondit tandem, illum in Senatu Patrũ purpuratorum breui audiendum.

Cæsar Nũtio respondens, Pontificis in bello societatem respuit, & illum ad operam in Cõcilio Tridẽtum reuocando potius collocandam inuitat.

Qua fini Card. Tridentinum Romam ablegat.

Cæsaris à Pontifice postulata super Concilio, per Card. Tridentinum in Cardinalium Consistorio proposita.

Cardinalis *Tridentinus* die IX. Decẽbris in frequentissimo Cardinalium Senatu, coram Pontifice, commemoratis primum *Cæsaris* laboribus, & ingentibus periculis ad sustinendam Cõcilii dignitatem susceptis, summaq; diligentia & authoritate adhibitis, vt Principes omnes & Ordines *Germaniæ* Synodi decretis sese submitterent, Põtificem rogat *Cæsaris, Ferdinandi Regis,* & totius Imperii nomine, per omnia sacra, primum, vt Patres, qui *Bononiæ* sunt *Tridentum* reuerti iubeat, ad opus inchoatum reipublicæ adeo necessariũ perficiendum, deinde, Legatum vnum & alterum mittat in *Germaniam*, potestate plenissima, absq; vlla reseruatione munitos, de quorum sententia, formula & modus recte viuendi ad exitũ vsque Concilii præscribatur, & Ordinis Ecclesiastici emendatio instituatur ac postremo, consideret atque statuat, si Concilii tempore contingat Pontificem decedere, vtrum eligendi Pontificis potestas, ad Patres in Synodo congregatos, an vero ad Cardinales pertineat, ne si res forte in eum casum deuenerint, ex illa occasione noui motus atque turbæ exoriantur. Tertium hoc caput de industria fuit appositum, ad Pontificem de ætate sua decrepita, & mortis confinio commonefaciendum, vt *Cæsaris* postulato minus grauate concederet, neq; posteros suos hæredes relinqueret eius offensionis, quã *Cæsar* ex ipsius oppositione capiebat. His auditis postulatis, Põtifex laudata prius *Cæsaris* propẽsione, & in Ecclesiæ com-

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

commodis procurandis studio, respõdet, se pro rei propositæ merito de ea sedulo cogitaturum, ac prout Deo complacitum fuerit, decreturum. Cardinalis, postquam ad Pontificis colloquium iterum, iterumq; priuatim admissus, eum, vt aliquid tandem Ecclesiæ bono statueret, solicitasset, neque quidquam ex animi sententia impetraret, *Roma* discedens, *Augustam* reuertitur, relicto cum eisdem mandatis *Didaco Mendoza*, quem *Cæsar* in eum finem *Senis* euocauerat, componendis *Senensium* dissidiis ante intẽtum. Et quidem *Mendoza* in Consistorio publico, ad Cardinalem *Guisium* in sacrum ordinem admittendum conuocato (quo tempore aliorum ordinum hominib. in Collegium aditus datur) Põtificem accedit, quæ ab Cardinale *Tridentino* proposita fuerant, repetit: in mandatis se habere dictitans, si Pontifex vel dilationem, vel excusationem aliquam negotio interposuerit, vt de Synodi *Bononiensis* vitio palam profiteatur. Pontifex respondet velle se ad Patres, qui *Bononiæ* sint, referre, & quid ipsi sentiãt prius intelligere; tum ad cæteros Christiani Orbis Reges ac Principes rem deferre, quo matura deliberatione habita ad Dei gloriam, omnibus satis fiat.

Pont. amplius deliberandum censet. Cardinale re infecta abeunte, Mendoza Orator quoq; Cæsareus, eadem vrget postulata: & nisi mox respõdetur, de Synodi Bononiensis vitio protestaturum se minatur. Põtifex rem refert ad Patres Bononienses.

Eodem die *Carolus Lotharingius* Cardinalis *Guisius* in Consistorium introductus, Regis Galliæ nomine habet orationem. qua *Francisco* Rege primum laudato, qui nullis sumptibus & periculis vnquam pepercerit in tuenda reliquorum Principum libertate; mox subiecit, *Henricum* filium à Patris moribus & ingenio minime degenerãtem, simulatq; parentis optimi manibus parentasset, nihil habuisse antiquius, quã vt suam erga Sedẽ *Romanã* obseruantiã hoc officio testaretur. Regum *Galliæ* illustria esse in Pontifices *Romanos* officia & cæterarum nationum studia anteuertere. sed hoc præsertim tẽpore Regis illud officium esse percommodum, quo potẽtissimus Rex suas omnes copias, & facultates pollicetur Ecclesiæ, pro Pontificia dignitate conseruanda, quæ hodierno die adeo despicitur. orare Pontificẽ, vt Regem Christianissimum in filium admittat, & omnẽ ab ipso opẽ ac amicitiã expectet; atque quod reliquũ est, studiose videat, ne quid Ecclesia capiat detrimẽti, aut dedecoris. neque n. nescire ipsum, ex quam paruis initiis maximæ olim factiones exarserint, quæ Pontifices in grauissimas cõiecerint calamitates. multis deniq; citatis Pontificũ exemplis, qui redacti in angustias, *Galliæ* Regũ auxiliis subleuati, dignitatem pristinam recuperarint; concludit, Regi *Henrico* fore curæ, ne in conseruanda Sedis Apostolicæ dignitate, Regum superiorum cuiquã concedere velle videatur.

Caroli Cardinalis Lotharingii apud Pontificem oratio, cõmemorantis priorũ Regũ studia in PP. & ab hoc Rege tantundem spondentis.

Existimabant plerique Cardinalem *Lotharingium* Pontificis impulsu hac forma locutum, cum vt Cardinalibus suæ factionis animos adderet, tum vt erectos Cæsareorum spiritus retunderet, quibus perspectũ volebat, non esse quod cogitent eum posse compelli. Cæterum, vt quod *Didaco Mendoza* promiserat, re præstaret, datis ad Cardinalem *Montanum Bononiam* literis, expositisque *Cæsaris* per vtrumque Oratorem suum postulatis, simul, quid vtrique respondisset; monuit eum, vt implorata Spiritus Sancti ope, Patribus rem omnem exponat, & perspecta eorũ voluntate, quid *Cæsari* respõ-

Pontifex Patres Bononiæ consulit, quid ad Cæsaris de Concilio Tridenti restituendo postulata, sit respondendum.

dendum putet, quàprimum ad se perscribat. *Montanus* conuocatis Patribus, exponit, quid sibi præceptum fuerit, & sententiam suam primus aperit; quam cæteri omnes sequuntur. Spiritus enim ille, qui Legatos solet impellere in eam sententiam, quæ ad mentem Pontificis est, dein Episcopos ad assentiẽdum Legatis, in hac actione antiquum obtinuit. Collectis itaque suffragiis, *Montanus* de communi Patrum sentẽtia rescribit. Cum Concilium, quo tempore *Tridento Bononiam* legitime fuit translatũ, Patres omnes peramanter monuerit, vt *Bononiam* petere vellent: cumque ipse aliique, vbi venissent *Bononiã*, & accepissent nonnullos è Patribus adhuc *Tridẽti* permanere, denuo benigne eos hortati sint, vt ad iter se accingerent, & Cõcilii corpori sese coniungerẽt; quãdoquidẽ salutaria monita spreuerint, & cũ multorum offendiculo, iuxta ac Synodi contẽptu ibi pertinaciter substiterint, quasi ipsi sese legitimum esse Concilium velint obtendere, aut saltẽ nõ teneri huic morẽ gerere; Patres non videre, quomodo salua dignitate & existimatione Synodi de reditu *Tridentum* possit deliberari, nisi qui in ea ciuitate sunt, *Bononiam* prius accedant, & se reliquis coniungentes, Concilii potestatem agnoscãt. id vbi effectum dabitur, in gratiam Nationis *Germanicæ* posse forsitan agi de Concilio *Tridentũ* reuocando: sed ea lege, vt Patribus ante caueatur, fore, vt Synodi decretis *Germania* se submittat, tam iis quæ iam facta sunt, quam in posterum stabiliẽdis. Et quia rumor increbuerat, si quãdo Concilium *Tridentum* redierit, illud fore populare, & licentia plenum; cupere etiam Patres, hoc nomine sibi caueri, ne ordo omnis, modusque Conciliorum, inde ab Apostolorum seculo ad nostram vsque ætatem deductus, & continuatus, immutetur. Illud porro cupere intelligi, qua ratione ipsis cauebitur, vt tuto possint ibi singuli commorari, & vbi commodum videbitur, illinc discedere: item, cum maiori Patrum parti visum fuerit, in alium locũ Synodum transferre: denique, cum apparebit, iis causis, ob quas indictum fuit Concilium, satisfactum esse, Concilio finem imponere. Postremo Beatitudinem suam supplices orare, ne illud inuiti facere cogantur, quod cum Diuini numinis cultu & Ecclesiæ libertate planissime pugnat.

Card. Mõtani communi Patrum Bononiẽsium nomine responsum.

Pontifex his literis redditis, die qui D. *Ioanni* Euangelistæ sacer, missa peracta, in Cameram, quæ dicitur ornamẽtorum, conuocatis Cardinalibus, responsionem Patrum *Bononiensium* cum ipsis cõmunicat. quæ cum maiori Cardinalium parti nõ improbaretur, *Mendozam Cæsaris* Legatum in Cardinaliũ cœtum accersit, ei, quid Synodus *Bononiensis* responderit, exponit, eamq; sententiam Cardinalibus probari ostẽdit. Ad se quod attinet, nihil esse, quod nõ *Germaniæ* causa velit, id *Cæsarem* ipsum posse testificari: sed persuasum habere, quod ab ipso *Cæsaris*, *Ferdinandi* Regis, & imperii Ordinum nomine petitur, habere appositam conditionem, nimirum, modo cũ reliquarum nationum pace commodoque, & cum Ecclesiæ libertate sit coniunctum. Quoniam vero Concilium publicum legitime congregatum aliter censeat, eamque sententiam Cardinalium Collegiũ vehementer probet, se neq; posse, neque debere, eam pro alia agnoscere, quam iuri

Id responsum Cardinalibus primo cõmunicatũ ac probatũ, Mendozæ Oratori Cæsareo mox impertit.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

iuri ac rationi consentanea, neque eam non vti iuridicam approbare. Pro paterno suo in *Cæsarē* & *Ferdinandum* affectu, vouere quidem, vt possit respondere eorum postulatis magis ex animi sententia; sed ab Pōtifice, Ecclesiæ Capite id solum expectādum, quod prouida administratio publicæ rei cogit statuere. Satis perspectā esse sibi *Cæsaris* prudentiam & filialem dilectionem: proinde confidere, quæ à tot Patribus necessaria iudicantur, æqui boni facturū, imperaturumq;, vt Præsules *Hispani* qui *Tridenti* commorantur, confestim se *Bononiam* conferant, & *Germania* cōditiones à Concilio propositas nō reiiciat, suosque quamprimū Præsules mittat: ac demum vt Synodo de conditionibus præstandis abunde caueatur.

Mendoza Pontificis & Patrum Bononiensium obstinatione perspecta, ad protestandum se comparabat, sed interuentu Cardinalium Cæsaris responsum expectat.

Mendoza, audito responso, cum videret qua Pontifex esset mente, statuit è vestigio protestari, cœtum *Bononiensem* non esse legitimum, imo nisi eum continuo *Tridentum* reuocet, omnia Christiani Orbis mala ac detrimenta ipsi imputanda; *Cæsaremque*, sicuti decet Ecclesiæ Protectorem, si ille officio defuerit, bono publico consulturum. Sed intercedente Cardinale Tranensi Collegii Decano, aliisq; eius ordinis nonnullis, ab eo impetratum, vti protestatio differretur, quoad responsum hoc *Cæsari* renunciatum esset, aliæque ab eo literæ expectarentur.

Pontifex factum hoc *Mendozæ* serio animo volutans, iudicabat istam de loco Concilii controuersiam posse inter se & *Cæsarem* animorum dissidia parere: eo autem casu rebus suis parum tutū esse, habere Præsules *Germaniæ*, causæ suæ minus fauētes. Dictum est paulo ante, verba vltima literarum, quas ad Pontificem dederant, ipsum grauiter offendisse, dum, quod illi dicebant, cogitaturum *Cæsarem* de aliis consiliis & remediis adhibendis, ipse apertam minarum denunciationem interpretatur. vnde apud se decreuerat literis illis omnino non respondere, in eaq; sententia totos tres menses perstitit: nunc vero recolligēs sese, metuebat, ne dum negligi se putant, in præceps aliquod consilium ruant, cui *Cæsar* viam facturus sit, ad ipsum in maiores angustias coniiciendum. Itaque malo huic præuortendum ratus, responsoque eos dignatus, illud summo artificio & moderatione contexuit, sed non sine loci dignitatisque suæ sensu. Principio ipsorum pietatem laudat, quam egregie sua solicitudine in reprimendis hæreticorum & factiosorum hominum motibus prodidissent, affirmans se quoque pro pastorali suo munere eadem solicitudine non mediocriter angi; qui nullum sibi tempus abire passus sit, neque etiamnum patiatur, quo non de remedio cogitet. hac de causa, statim ab inito Pontificatu decurrisse ad illud, cuius & ipsi mentionem faciant, remedium, nempe Concilium publicum.

Pontifex ad Episcoporū Germaniæ literas ante tres menses scriptas, iā demum respondet.

Atque hic commemorato successu conuocationis, & impedimētis, q̄ Præsules retardarūt, quo minus, quod instituerant, continuo aggrederentur, subiecit, Concilio conuocato multa ibi facta esse decreta cum hæresib. damnandis, tum disciplinæ Ecclesiasticæ reformandæ: *Tridento* postea migratū, atq; id se incōsulto factum. sed quando Synodus ipsa habuerit eius rei potestatem, se arbitrari legitimam subesse causā cur ita fecerit, nisi rē aliter se habere

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

bere liquido cognoſcat. Et quamuis pauculi aliquot non aſſenſerint, non idcirco exiſtimandum Concilium eſſe diuiſum. neq; vero translatum eſſe in vrbem, quæ *Tridento* longe abſit, vel parum tuta ſit; quando ob eã cauſam magis fida ac tuta *Germania* videri debeat, quod ſub Eccleſiæ tutela ſit: à qua non ſolum fidem & religionem Chriſtianã, ſed & alia multa liberalitatis monumenta acceperit. nihil vero ſua referre, *Tridenti* an, *Bononiæ*, an alibi Concilium celebretur; neque recuſare, quin alius locus aliquis deligatur, modo Patres aſſentiantur, neq; cogantur inuiti illic ſubſiſtere. quid obſtet, quo minus *Tridentũ* redire velint, licere, vt ex Patrum literis, qui nũc *Bononiæ* ſunt, cognoſcãt; quorũ exemplar vna mittit. quod autẽ aliquanto tardius ipſorũ literis reſpondeat, in cauſa eſſe, quod cum Cardinalis *Tridentinus*, & poſt hunc *Didacus Mendoza* nomine *Cæſaris* ad ſe venerint, quorum poſtulata cum ipſorum literis plane congruant, non prius ad ipſos ſcribere, quam *Cæſari* reſpondere voluerit. ex exemplo literarum à Patribus *Bononienſibus* ſcriptarum facile appariturum, quid fieri oporteat prius, quam de reditu *Tridentum* deliberetur. ea propter hortari, vt vel ipſi ſuper ea re *Bononiam* conſultaturi veniant, vel ſuos eo mittant legatos, & Concilium proſequantur. Quod vero extremis ſuis literis addant, niſi Concilium *Tridentum* redeat, fore, vt alia conſilia & rationes rei expediendæ ſuſcipiantur, eo ſe neutiquam commoueri; abunde ſibi conſcium, nullam officii partem ab ſe prætermiſſam, & ſe *Germaniam* ipſam ſummo ſtudio & caritate ſemper complexum. de ipſis vero, deque *Cæſare* ſibi polliceri, nihil, niſi mature conſultoque molituros. Quod ſi ſpreta Romanæ Sedis autoritate quidpiam tentabitur, non ſe quidem prohibere poſſe, quod *Chriſtus* ipſe, quando Eccleſiæ fundamenta iecit, futurum prænunciauit: verum vt conatus fœliciter ſuccedat, non valde reformidare, Eccleſiæ fundamento in firmiſſima petra poſito. non ſemel hoc ipſum ab aliis tentatum, ſed euerſis eorum conatibus Deum in illis exẽplum ſtatuiſſe, quid ab his ſit expectandum, qui iiſdem veſtigiis inſiſtant. quod ſi qui futuri ſint hodie, quos ſuperiorum temporum clades pœnæque nihil deterreant, neq; dimoueãt ab incœpto; hoc tamen perſuaſum habere, ipſos in ea pietate atq; fide, quam ſemper præſtiterunt, firmiter permanſuros: neque in ſuis conuentibus conſilia ab Eccleſiæ dignitate aliena ac remota, locum vllum obtinere paſſuros.

Excuſat moram in reſcribẽdo.

Et minas aſpernatur.

Cæſar ab Oratore ſuo edoctus cuiuſmodi eſſent Patrum *Bononienſium* poſtulata, quamque conſtanter Pontifex in Synodi ſententia perſiſteret, vtcumque ipſe exploratiſſimum haberet Pontificem duntaxat Synodi & Patrum *Bononienſium* nomen actioni ſuæ obtendere, quos nemo neſciebat omnino ab eo pendere, motumque omnem ac vigorem ab illo inſpirante accipere: tamen, vt omnibus perſpectum faceret, nullum officium à ſe prætermiſſum Concilio in integrũ reſtituendo, ab eo *Bononiam* miſſi *Franciſcus Vargas* & *Martinus Velaſcus*. Qui die XVI. Ianuarii cũ Senatũ ſibi dari poſtulaſſent, in Cardinalium Legatorũ *Montani* ac *Sancticrucij*, necnon reliquorũ Patrum, quorum numerus ab vltima Seſſione

Vargas & Velaſcus Oratores ab Cæſare mittuntur Bononiam.

nihilo

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

Montanus Vargam verba facientem interpellat.

nihilo auctior erat, Consessum adducti, exhibent Cæsaris literas *Conuentui Patrum Bononiæ* inscriptas, quibus lectis dum *Vargas* verba facere occipit, ab *Montano* in ipso statim vestibulo interpellatur. Ille scilicet præfatur, cœtum eum non teneri vllam ipsius orationē audire, quod literæ coram exhibitæ, ad eam Sanctam Synodum minime pertineant, quæ Conuentus non esset, sed Concilium legitime conuocatum, paratos nihilominus Patres aurium operam ipsis commodare, sed præmissa cautione, ne ista actio vel suo præiudicio, vel aliorum compendio cedat: Patribusque liberum sit, Synodum continuare, ac procedere, & in contumaces authoritatem eius detrectantes, atq; rebelles, pœnas sacris legibus definitas decernere. Mox petiit Vargas hoc ipsum in acta publica referri, quod interpellatus esset, quo minus ipse prior verba faceret. deinde obsecrat Patres totius Reipublicæ Christianæ nomine, vt æquitatem hic adhibeant. obstinate enim in sententia perseuerando, quā non satis prudenter & prouide amplexi sint, cum maxima id calamitate publica futurum, sententiam vero mutando, & *Cæsari* morem gerēdo, cessura omnia fœliciter, cumque in eo esset, vt Patribus repræsentaret, quam perniciose erraturi essent, nisi propositum mutaret, tum, quam egregia esset *Cæsar* in Dei cultum, & publicum Ecclesiæ bonum voluntate, Cardinalis *Montanus* hominem secundum interturbat, Adsum, inquiēs, ego sacrosancti huiusce Concilii Præses, *Pauli* III. Pontificis, *Petri* successoris, & in terris *Christi* vicarii Legatus, vna cū sanctissimis his Patribus, vt Conciliū,

Montani iterum interpellantis verba procacia.

Tridento legitime translatum, ad Dei gloriam prosequamur, oramus *Cæsarē* vt sententiam mutet, & nobis in hanc rem ferat opem, Conciliique perturbatores coerceat, non nescius, eum, qui sacris Conciliis adfert impedimentum cuiuscunq; ordinis sit aut dignitatis, in grauissimas legum pœnas incurrere, verum, vtut res ceciderit, & quæcunq; demum intententur minæ, non sumus tamen libertati, & honori vel Ecclesiæ, vel Concilio, vel etiam nostro defuturi.

Velascus Cæsaris nomine, de Synodi Bononiensis vitio ac defectu profitetur, protestatione coram omnibus perlecta.

Tum *Velascus* Protestationis formulam, quam descriptam manu tenebat, coram omnibus perlegit, hac fere summa. Religione conquassata, moribus corruptis, & *Germania* ab Ecclesiæ cōmunione segregata, *Cæsarem* ab *Leone, Hadriano, Clemente*, & demum ab *Paulo* III. Concilii celebrationem efflagitasse, narratis dein difficultatibus, & impedimentis, quæ conuocationem eius interpellarunt, ea quoque perstringit, quæ ipso Concilij tempore gesta, quēadmodum interea *Cæsar* bellum in *Germania* tuendæ potissimum religionis causa gesserit, potentemque eam nationem ad pacem & obsequium armis suis adegerit, bona spe fretus, eos, qui Concilium hactenus repudiarant, eo iam non grauate profecturos, ipso hoc tempore istos Reuerendissimos legatos præter omnium expectationem, inconsulto Pontifice, causa leuissima nescio, qua, subito conficta, de transferendo Concilio statim proposuisse, vix dato ad cogitandum spatio. Cumque quidam pii, probiq; Antistites migrationi minime assentiendum putarent, seque *Tridenti* mansuros profiterentur, ipsos de paucorum *Italorum* as-

 sensu

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

sensu translationem decreuisse, & die proxime sequente *Bononiam* migrasse. Cæsarem, bello fœliciter confecto, Pontificem per literas & nuntios sæpius rogasse, iuberet Patres *Tridentum* redire, propositis scandalis & periculis impendentibus, nisi Synodus in ea ciuitate finem habeat, ex eo Conuentum *Augustæ* indixisse, in quo ab Germanis omnibus impetratū, vt vellent Concilio se submittere, vbi id consecutus esset, Cardinalem *Tridentinū* ilico ad Pontificem misisse, qui id ipsum significaret, & Concilii *Tridentini* continuationem flagitaret. Postea idem negotium *Didaco Mendozæ* datum, Romā ea gratia amandato. Pontificē autē mora interposita ad eos, qui *Bononiæ* cōgregati sint, rem detulisse, ab his responsum varium, subdolum, & captiosum accepisse, immo eiusmodi, quod ab ipso merito damnari debuit, vtcūq; illud approbauerit, & cœtum illū *Bononiensem* illegitimū, tum Generalis Cōcilii appellatione cohonestarit, tū potestate tanta, quantam ipsi sibi nunquā arrogaturi fuissēt, decorarit. Id liquido constare, Concilium *Tridenti* indictum alio transferri nō potuisse, nisi necessitate premente, diligenti habita disquisitione, & publica omnium ordinū auctoritate interueniente. Eos tamen qui se Legatos dictitant, abitionē *Tridento* maturasse, febriculis quibusdam & vitiis aeris cōfictis, & submissis Medicorum testimoniis, quę quam futilia fuerint, & nullo iusto metu nixa re euentuq; satis comprobatum esse. Certe, si quæ abeundi necessitas incubuisset, cum Pontifice saltem fuisse agendum, & cum *Cæsare*, cui Conciliorum omnium est demandata tutela, sed hic tantam festinationem adhibitā, vt vix semetipsos in cōsilium aduocarint. Nō audiendas modo, sed & expendendas fuisse diuersas Patrum sententias, eorū præsertim, qui ex animi sententia loquebātur, qui, etsi numero inferiores aliis tamen erant præferendi, quippe prudētia priores. Quod si omnino erat migrandum, extra eiusdem Prouinciæ fines non fuisse exeundum, sed iuxta sacrorum Conciliorum Decreta, aliū in *Germania* locum deligendum. Neq; probabilem vllā causam obtendi posse eligendæ *Bononiæ*, vrbis Ecclesiæ Romanæ imperio subditæ, quo certū sit *Germanos* minime venturos, & cuius reiiciendæ, causæ vix vnquam cuiquā defuturæ sint, neque id aliud esse, nisi Concilium ex improuiso dissoluere. *Cæsarem* itaque, cuius proprie est tueri Ecclesiam, & Oecumenica Concilia protegere, cum videat in componendis religionis per *Germaniam* dissidiis, tū in *Hispania*, cæterorumq; regnorum suorum ac ditionum populis ad vitam vere Christianam conformandis, translationem Concilii iniuria factam omnes rationes ipsius conturbare, Legatorum nomen sibi vendicantes, cū Episcopis obtestari, vt *Tridentū*, vnde diuerterunt, velint repetere. Id ab iis nūc recusari nō posse, qui se id facturos ante receperant, vbi primum pestilentiæ metus defæuierit, si fecerint, rē populo Christiano gratissimam facturos, sin minus, ipsos de speciali *Cæsaris* mandatu protestari, Concilii hanc translationem, siue Recessum, illegitimum esse ac nullum, cū omnibus quæ inde consequuta sunt, neq; ea esse, qui dicuntur Legatos atq; Episcopos à Pōtificis nutu pendentes, auctoritate, vt in causa

religio-

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

religionis morumque emendandorũ Christianis omnibus normam possint præscribere, sed maxime iis Prouinciis quarum mores & instituta non habent perspecta. Profiteri porro, Pontificis, Patrumq; *Bononiensium* responsum esse ineptum, illegitimum, fraudulentum, figmentisque plenum, omniaque inde nata aut nascitura damna, tumultus, ruinas, populorumq; excidia, non *Cæsari*, sed huic Conuentui, Concilii sibi nomen vendicanti, imputãda; qui facilime iuxta Canonum sanctiones malo huic mederi poterãt. Testificari deniq; quando Põtifex, ipsiq; salutem publicam sua culpa negligant, Imperatorem, Ecclesiæ curam ac tutelam in se suscepturum pro virili, quantũ quidem iure licet, ac prout dignitati suæ *Cæsareæ*, Regiæque; & Sanctorum Patrum, totiusque Orbis consensioni est consentaneum. Atq; hęc q̃ facta essent mandatum *Cæsaris*, & protestationem ab ipsis recitatam, in Acta publica Cõuentus referri petunt.

Card. Montanus in sententia præfractior protestationẽ Cæsaris aspernatur

Et *Velascus* statim, quam manu tenebat Protestationem Legatis exhibuit, vt tabulis publicis insereretur denuo postulans. Cardinalis vero *Montanus* de voluntate Patrum multa grauiter elocutus, Deũ testificatur, se paratos mortem potius oppetere, quam adeo pernicioso Ecclesiæ exemplo pati, vt ciuilis Magistratus pro arbitratu Synodũ cogat. Quippe, *Cæsarem* Ecclesiæ filiũ esse, non Dominum aut Magistrum. Se quidem, & collegam suum S. Sedis Apostolicæ Legatos esse, neq; recusare, quin Deo, & summo Põtifici Legationis suæ rationẽ reddant: quod autem protestationem attinet, fore, vt intra paucos dies ei respondeant.

Eandem tamen Mendoza Cæsaris Orator corã Pontifice in Consistorio Cardinalium iterat.

Mendoza Romæ accepto *Cæsaris* responso, nempe negotium illud sibi esse prosequendum, & in præsentia Cardinalium & Oratorum Principum apud Papam attestandum, tum audito, quid à *Varga* & *Velasco* factum esset *Bononiæ*, in Consistorio comparet, flexisq; coram Pontifice genibus attestationem, quam scriptam habebat in manibus, propalam legit. Ab *Cæsaris* vigilantia & studio in vnienda Republica Christiana, opinionum de religione varietate diuulsa exorsus, commemorat, quibus officiis cum *Hadriano*, *Clemente*, & ipso *Paulo* actum sit, vt ad indicendũ Concilium possint adduci, cui cum *Germaniæ* perduelles sese nollent submittere *Cæsarem* eadem pietate motum, ad obsequium armis eos adegisse. Huic bello Pontificem (ne causæ publicæ deesse videretur) leue aliquod militũ subsidium contulisse: Vere tamen affirmãdum solas *Cæsaris* vires tam graue bellum ad finem perduxisse. Quo dum ille occupatus distinetur, ecce bonum illud opus *Tridenti* inchoatum, perniciosa trãsferendi Concilii machinatione interturbari, neq; veris, neque verisimilibus de causis, sed tãtum ad quietem publicam interpellandam, etiamsi Patrum pars longe melior, & sanior, translationi obsisteret, & ibidem manendum existimaret. Quibus certe Concilij nomen tribuendum erat, nõ illis, qui *Bononiam* se receperant, vtcũq; illos Pontifex eo nomine exornet, q̃ ipsi adhæreant, eorumq; voluntatem *Cæsar*, *Ferdinandi* & Principum Imperij rogatibus anteponat, susq; deque habita *Germaniæ* salute, & erronum in viã rectam reductione, quibus Concilio *Tridentino* iam se submittere promptis,

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6 Henricus 2.

non aliud superabat, nisi vt Conciliũ *Tridentum* remearet. Ea de re cum ab hoc ipso Oratore supradictorum Principum nomine supplicatum fuisset, datam esse responsionem subdolam, artificiis refertam, nulloque rationis firmamento nixam. Vnde videret petitiones Euangelicas ab se Oratore *Cæsareo* XIV. & XXVII. Decembris factas, etiam XVI. Ianuarii ab aliis eiusdem Maiestatis procuratoribus *Bononiæ* exhibitas, neque hic, neque illic vllo loco & numero esse, aperte tunc protestatum, migrationem *Tridento*, & translationem Concilii *Bononiam* nullã esse atque illegitimam, sed & contentiones in Ecclesiam importare, fidem Catholicam, ipsamque religionem in periculum adducere, Ecclesiam scandalis obiicere, eiusque statum deformare, omnia detrimenta, dissidiaque inde euentura, Pontifici esse imputanda. Hunc, etsi capitis periculo malis occurrere teneatur, eorum tamen auctoribus & impense fauere, & fomenta etiam adhibere. Imperatorem certe cessante in officio Pontifice, omni conatu quod sui muneris est facturum, vti *Cæsarem* Regemq; decet, secundum formã à Sanctis Patribus sancitam, & de cõmuni omnium assensu stabilitã. Tum ad Cardinales conuersus profitetur, quandoquidẽ Pontifex paci religionis, vnioni *Germaniæ* & morum reformationi operã dare abnuerit, si ipsi itidem negligentes fuerint, perinde contra ipsos, atq; contra summum Põtificem attestari. Sic relicto, quod in manibus habebat, scripto, cum nemo quisquam ei responderet, discessit.

Pontifex considerata *Mendozæ* protestatione, & negotio cum Cardinalibus diligenti disquisitione excusso, facile perspexit se coniectũ in angustias, è quibus non temere possit euadere. Siquidem valde esse contra nominis sui dignitatem, vt ille partem vnã constituat, & contentionis huius veluti funem ducat, nullum contra superesse remedium, nisi vt ipse neutrarum partiũ, iudex sit inter eos qui translationẽ probant, & qui eandem impugnant, ea gratia necessario declinandam esse protestationem, vt non contra ipsum, sed coram illo contra Patres *Bononienses* facta videatur. Atq; id cum dissimulando effici nequeat, statuit mandati *Cæsarei* transgressionem ipsi Oratori imputare, ratus *Cæsarẽ* perspecta ipsius in Oratore crimine onerando solertia, ad declinandam *Cæsaris* alienationem debere eius factum sibi imitandũ proponere, & quasi protestatio contra *Bononienses* facta fuisset, negotium omne prosequi, causæ iudicio ad Pontificem delato. Quocirca die Mercurii Calendis Februarii, *Mendoza* in Consistoriũ accito hunc in modum vbertim respõdet. Nimirum, contestationem pessimi esse rem exempli, neque hactenus vsurpatam, nisi ab iis, qui vel prorsus obedientię iugum excusserint, vel in ea cœperint vacillare, dolere sibi & Collegio Cardinalium de inopinata ea actione, propter amorem paternũ, quo *Cæsarem* semper prosecutus sit, & propter alienum tempus, cum minime omnium expectaretur eo tempore, quo *Cæsar* cum Ecclesiæ hostibus belligerabat, & de suis Ecclesiæq; hostibus victoriã reportabat, Pontificiis copiis ingentibus, & opportunissimis, & quæ magnis sumptibus alerentur, adiutus, id subsidii lõge alium recenti parta victoria

Pontificis solicitudo & artificiũ vt Translationis controuersia ad se, nõ vti partiũ alteram, sed tanquã Iudicem deferatur.

Pontificis ad Mendozæ protestationem responsio.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

ctoriã pietatis fructum metuisse, quam vt eius belli finis, initium esset aduersus se protestandi. alleuari quidem hac parte mœrorem suum, quod Orator mandati Cæsarei fines excesserit. *Cæsarem* enim *Bononiæ* procuratoribus suis mandasse, vt coram Legatis protestarentur; & *Mendoza*, vt coram Pontifice & Cardinalibus contra Concilium *Bononiense*, non contra Pontificem attestaretur. *Cæsarem* certe modesti Principis officium fecisse, qui Pontificem vnicum, & legitimũ causæ translationis iudicẽ esse sciebat: cuius cognitionem si recusasset in se suscipere, tũc demũ futurum fuisse debitũ protestationi locũ. multo æquius fuisse futurũ, vt qui *Tridenti* remanserant Patres, si quã habebant contra reliquos, qui *Bononiã* migrarunt, querimoniæ causam, eam ad Pontificem vti deferrent: sed Oratorẽ rerum ordinẽ inuertisse, omissaq; ea, quã exhibere debuit petitione, scilicet, vt de causa cognosceretur, indebitum contra Concilium præiudicium vrgere, nempe, vt Decretum de transferendo Concilio factum rescindatur.

Ad singula Contestationis capita singillatim respondetur.

Vnde actionis ipsius fundamento corruente, sibi nihil fuisse necesse ad contestationem respondere: nihilominus tamen ad diluendas criminationes, & veritatem rei commonstrandam hæc insuper addenda censere. Ac primum ad illud, vbi *Mendoza* taxat ipsum vti negligentem, & laudat *Cæsarem* vti solicitũ & vigilantem, respondet; se *Cæsaris* laudib. & honestis desideriis nõ ire detractum, sed vt ætate, ita sedulitate priorem, in cogendo Concilio ei præuortisse. expetiuisse quidem semper vt Concilium perageretur, & desiderium hoc suũ actionibus expressisse (atq; hic actiones varias percurrit Concilii promouendi causa susceptas, item impedimenta ab aliis obiecta, in quibus etiã bella ab *Cæsare* gesta) an Cõcilium legitime sit translatum, necne, eius rei iudiciũ sibi quidẽ reseruari: sed laudare eos, qui *Tridẽti* mãserunt, perinde esse, atque laudare eos, qui ab Ecclesiæ corpore sese segregarint. non recusare sane quominus *Tridentum* redeatur, modo id legitime fiat, & sine reliquarum nationum offensione. nam vt solum *Tridentum* celebrando Concilio putetur idoneum, iniuriam sic fieri *Spiritui S.* qui vbique locorum adoratur, & adēst. Neque id respiciendum, quod *Germania* præ cæteris laboranti medicamine opus sit. pari enim ratione in *Anglia*, & alibi, vbi iisdem morbis laboratur, generalia Concilia conuocãda: in quibus cogendis, non eorum rationem haberi, quibus præscribuntur leges, sed eorum, qui decreta faciunt, & præscribunt, hoc est Episcoporum. multis ostendi documentis habita sæpe fuisse Concilia extra eas Prouincias, in quibus natæ hæreses. Illud vero in primis *Mendozam* male habere, quod postulatur, vt decreta Concilii tã facta, quam sancienda, rata sint omnia: atque vt is agendi modus & ordo retineatur, qui iam inde ab Apostolorum ætate ad hoc vsque tempus in Ecclesia permansit. Decretum quidem sibi, in rebus Ecclesiæ administrandis negligentiam omnem vitare, & curã industriamq; adhibere. quod si *Cæsar* quoque in Ecclesiæ cura sedulus esse velit, per se quidẽ licere; modo tamen intra terminos cõsistat iuris formula, Sãctorum Patrum legibus, & officii debito præscriptis. ita vtriusque functionem in se distin-

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

ctam, Ecclesiæ fore salutarem. Quod autem attinet caput illud protestationis, de cognoscenda translationis causa, vtrum legitima sit necne, se eius cōtrouersię cognitionē ad suum tribunal euocare, eamq; Quatuoruiris amplissimis *Parisio*, *Burgensi*, *Polo* & *Crescentio* Cardinalibus committere. Singulis interea edicere, ne quis pendente lite quidquam in contrariū moliatur; mēsis vnius spatio, tam iis, qui *Bononiæ*, quā qui *Tridenti* sunt, ad res rationesq; suas in medium afferendas dato. Atq; hoc Decretum ab sacri Consistorii Secretario, stylo Curiæ, iudicii forma, in scripta redigi iubet, vtriusq; loci Patrib. interdicens, vt interea nihil innouent.

Neque hic facile fuit Cæsareis temperare risum in responso Pontificis, audita, scilicet distinctione protestādi nō contra Papam, etsi coram Papa. Etiam *Mendoza* protestationē iterat, palamq; profitetur, se de speciali *Cæsaris* mandato forma ea protestationis vsum. Iam *Bononiæ* cognita Pōtificis prohibitione, neq; Episcopi, neq; Theologi in vnum vltra conueniebant; sed sensim omnes dilabuntur, exceptis quibusdam Pontificis stipendiariis, quib. id, nisi venia prius impetrata, parum fuisset honorificum. At *Tridentini* pedē loco non mouebant, id imperante *Cæsare*, tam ad speciem aliquam Concilii retinendam & Catholicos *Germaniæ* bona spe sustentandos, quam ad Protestantes in officio conseruandos, ne euanesceret promissio ab iis facta, de se *Tridentino* Concilio submittendis, si nullum eiusmodi extaret.

Mendoza denuo protestatur, in forma protestationis nihil mutans.

Pontifex responsum *Mendozæ* datum *Tridentinis* Patribus communicat; deinde dies XV expectat, num quid aut *Mendoza* aut illi moturi essent, quo Iudex in causa, sicuti animo designarat, constitueretur. sed cum nihil ab ipsis tentari animaduerteret, ad Cardinalem *Paciecum*, Archiepiscopos & Episcopos *Tridentinos* Breue quoddam citationis forma conscriptum transmittit. Quo causis primum expositis, quæ illum ad Cōcilium indicendum adduxerant; tum impedimentis & protelationibus, quæ inter congregandum acciderant; denique gaudio, quo affectus post Concilium inchoatum, cuius incremētum sibi spondebat spe fœlicis progressus, per quem omnibus Ecclesiæ morbis consuleretur: subiunxit, Quæ in contrarium acciderunt nihilo minorem illi animi ægritudinem attulisse, cum Legatos suos & maiorem Antistitum partem *Tridento* abiisse, ipsos vero ibidem substitisse inaudiuerat. non potuisse non grauiter & iniquo animo id ferre, quod vel maxime progressum Concilii remorari, & in Ecclesia scandalum grauissimū parere velle videretur. hæc cum ipsis, æque ac sibi sint explorata, mirari se vehemēter, quid causæ fuerit, cur, si modo Concilii translatio illis visa sit iusta, vna cum cæteris Patribus *Bononiam* non migrarint: sin contra iniusta visa sit, cur non ea de re querimoniam ad se detulerint. non nescire ipsos, se ad horum alterum obligatos, quorū vtrumuis amplexi essent, certe omnem scandali occasionem fuisse deuitaturos, neque sine animi dolore posse scribere (scribendum tamē) in horum altero ab officii via exorbitasse; eoque magis, quod eorum querelas prius ab *Cæsare*, quam ab ipsorum quouis, vel literis, vel nunciis resciuerit: huiusque omissionis culpā Cardinali præ aliis imputan-

Pontifex Patres Cæsareos, qui Tridenti substiterant, ad causam Translationis corā Delegatis à se disceptandam inuitat, per Breue citationis in modum.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

putandam, qui excelsæ suæ dignitatis nomine sibi plus aliis teneatur. Verum quādoquidem eas sibi partes sumpserit *Cæsar*, quæ illorum propriæ erant, ac Oratoris sui interuentu, Concilii trāslationem nullam esse, & illegitimam contenderit; vltro iam iis offerre, quod nunquam antea negasset, si ipsi supplices id expetiuissent: nimirum, vt querimonias eorum audire, & causam cognoscere velit. Et quamuis præsupponendum habeat, translationem esse legitimam; ne tamen iusti iudicis officio desit, se prōptum, paratumq; præbere, ad audiendas omnes, quas in cōtrarium allaturi sint, rationes. atq; hic testatum velle, quanti faciat *Hispanos*, eamque totam nationem, contra quos validas præsumptiones locum habere nō patiatur. Quapropter cum causam translationis Cōcilii de consensu Cardinalium ad se euocauerit, & quibusdam eorum commiserit, vt eam referāt in Consistorio: cumque citatis omnib. quorum interest, vetitisque Prælatis tā *Bononiensibus*, quam *Tridentinis*, ne pendente lite quidpiam attentent (vti ex scripto, cuius exemplum vna mittit, liquido apparet) causæ finē quam ocissime imponi cupiat; iubere, vt ex eorū numero, qui translationem inualidam esse prætendunt, tres ad minimum cōtrouersiæ statum probe edocti, iudicio se sistant, rationes suas adferant, & quamprimum compareant. velle enim vt citatio facta Cardinali, & duobus, tribusue ex eo cœtu, valuisq; Ecclesiæ *Tridentinæ* affixa, non minus omnes ad comparēdum obliget, quam si coram singulis esset denuntiata. Idem hoc Decretum curauit Pontifex Patribus *Bononiæ* congregatis significandum, qui suos confestim Delegatos *Romam* miserunt.

Card. Paciecci ac Patrum Tridentinorum ad Breue Pontificium responsio.

At Cardinalis *Paciecus*, cum cæteris *Hispanis*, qui *Tridenti* substiterant, numero prope XIII, consulto prius Imperatore, ad Breue Pontificium die Martij XXIII. in hunc modum respōdent. Se, pro ea, qua est Pontifex prudentia, ac clementia, confidere, illi facile perspectum iri, nihil minus venisse ipsis in mentem, cum vel translationi contradicerent, vel nulla facta querimonia silentium colerent, vel in ciuitate *Tridentina* commorarentur, quam vt Beatitudini suæ essent offensioni. immo vero præcipuam ab aliis dissentiendi causam fuisse hanc, quod cernerent de re grauissima tractari Pontifice inconsulto: in qua maiorem quoque *Cæsaris* rationem habitam vellent. Sibi quidem visum, Concilii translationem ab Sanctitate sua neque æqui boni cōsultum, neq; facile probatum iri. eam oratam velle, ne existimet, *Cæsarem* illorum querimoniis, ab ipsa expectatis super indebita Concilii translatione anteuertisse, quasi apud *Cæsarem* primum questi sint; *Cæsarem* enim spontaneo motu rē ad ipsum detulisse, quā vna cum Ecclesiæ tutela ad curam suā proprie pertinere putabat. nunquam ipsis in cogitationem venire potuisse, Pontifici opus esse illorum hac in re opera, quem crederent ab Legatis suis abunde commonefactum, quid ipsi in publico, aduocatis etiam tabellionum testimoniis, dixissent: se, vbi sententiam suam in medium protulissent, tanquam officio functos, mox conticuisse neque præsentiam suam alioqui necessariam credidisse. quod siqua cessatum sit in officio; animi tamen

sui

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

sui candorem satis sese hic prodere, quod ipsis sufficiens videretur à translatione proposita dissentire; neque prę modestia & submissione eũ interpellare, quem sciebant minime defuturum ijs, quæ Ecclesiæ vtilitas postulata esset. non videre quorsum vna cum Legatis *Tridento* sibi abeundum esset, qui ipsi, & in cōgregatione generali, & in Sessione publica promiserint se breui redituros, vbi primum morbi pestilentis suspicio remiserit: maxime si *Germania* Cōcilio se submitteret. se pedem inde non commouisse reditum eorũ expectantes, imprimis postquam disseminatum esset, gratia Dei, & virtute *Cæsaris Germaniam* Cōcilii decretis esse morigeram. quod si ipsorum mora *Tridenti* cuiquã fuerit offensioni, (quod Pontificis verba præferre videntur) sibi satis superq; esse, quod scandalum sit acceptũ, non datũ: quodq; diuersa parte, multo plures conturbarię ex vrbe facta migratio. Successores D. *Petri* apud gẽtem *Hispanã* maxima fuisse semper veneratione, neq; hic suum aliquod peccatum esse. Orare itaque Beatitudinem suam, ne ipsis fraudi vertat, quod bono proposito factum: petere etiam suppliciter, ne consentiat, vt inuiti ad forũ & tribunalia rapiantur. caussam, qua de agitur, Dei esse, non suam: si ipsorum esset, quamlibet iniuriam sustinere promptos, & alacres, sed cum Dei Christique sit, neminem iuxta tangere ac Christi Vicarium. Id postremo Sanctitatem suam obsecrare, vt velit Cōcilium hoc interruptum redintegrare, Legatos & Patres pristino loco reddere, atque vt hoc per Breue Apostolicũ fiat, omissa translationis quæstione. Hæc vti benigne accipiat rogare, quippe dicta, non vt significent, quid Beatitudinem suam facere conueniat, sed quid ab illa ipsos expectare sit æquum.

Patrum Bononiensium procuratores ab Tridentinis obiecta refellunt.

Responsum hoc *Hispanorum* allatum ad Pontificem, continuo ad Cardinales in causa iudices delegatos mittitur, & ab his rursum Patrum *Bononiensium* procuratoribus communicatur, vt ipsi causam prosequantur. Hi respondent, sibi gratum esse, quod *Hispani* & iudicium, & Iudicem agnoscant, nolintque sibi litigantis partes imponi. esse tamen necessarium, quo veritas magis elucescat, nonnulla ab respondentib. dicta refellere. Nam quod dicitur, priusquam translatio decreta esset, rem ipsam Pontifici fuisse significãdam; id videri superuacuum, cum peculiaris extaret Bulla cũ facultate Cōcilii transferendi, quæ etiam tum recitata. Imperatorem autem fuisse neglectum iure dici non posse, cum idẽ honos Cæsareæ Maiestati, atque ipsi Pōtifici sit delatus, negotio moram, aut deliberationem nō admittente. nempe, Concilium necessario aut dissoluendum, aut transferẽdum fuisse; tum propter morbum cōtagiosum, qui per ciuitatem & loca circumiecta late serpebat: tum propter discessum multorum Patrum, qui vel abierant, vel abituriebant: item propter attestationes medicorum iuratorum, præsertim *Fracastorii*, cui stipendium de publico: ac denique propter metum qui impẽdebat, ne vicinarum ciuitatum cōmercium interdiceretur. quæ omnia habentur in actis publicis Pontificis mãdato *Romam* perlatis. Legatos quidem statim post lectum translationis decretum eos hortatos esse, vt *Bononiam* peterent:

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

terent, etiam posteaquam peruenissét *Bononiam*, sollicitasse eos per literas, vt eodem venire vellent. Neque causam esse cur dicant, Legatos sibi ideo non fuisse sequendos, quod longe diuersa ab ipsis mente essent, Concilium videlicet non esse transferendum, nam quamdiu in Concilio libera erant omnium suffragia; potuisse magna animi libertate ab se inuicem dissentire: vbi vero in Decretum pars maior consensit, tunc his, qui numero pauciores, in aliorum sententiam necessario cōcedendum, alioqui nihil vnquam definitum iri. De reditu factam promissionem, sed qualis ea sit, ex decreto satis constare. Immo vero si illi *Tridenti* permansissent, bona spe freti, cæteros eo redituros, quid impediebat, tamen, quo minus responderint literis Legatorum *Bononiam* versus illos solicitantium? Vbi autem suspicionem pestilentiæ obtendi asserunt, verisimile esse hanc iis vocem casu excidisse, alioqui cum neque causam vllam idoneam proferre possint contra translationem neque iuxta Sanctitatis suæ decretum *Romam* miserint, in censuras necessario incurrere. Neque respiciendam illam distinctionem vtrum causa Dei sit an illorum. Nam quantum ad illos attinet, neminem iis offerre iniuriam: quatenus autem Christum spectat, cū de facto instituatur quæstio, esse quidem necessarium, elucidare prius illud, quod in facto non est perspicuum, sed controuersum. Idcirco cum *Cæsari* visum sit, ita de Legatis loqui, ac si id muneris prætendant, quod non habēt neque Patres, qui *Bononiæ* sunt, Concilii nomine dignari, sed Conuentum priuatum vocare, aliaque multa opprobria contra translationem accumulare, consentaneum fuisse rationi, vt eius causæ cognitionem sibi sumeret Pontifex, non (quod obiicitur) ad fomentandas lites, sed magis ad sopiēdas, vtrum vero offensiones ex migratione *Bononiam*, an ex mansione *Tridenti* exortæ sint, inde facile posse diiudicari, quod illorum *Tridenti* permansio in causa sit, cur eo non redeatur. Cæterum vbi Pontificem rogant, vt Concilium interruptum velit restituere, id si accipiant de congregationibus vulgo vsitatis, has sane nunquam intermissas fuisse, sin de publicatione decretorum intelligant, etiam hanc in eorum gratiam duntaxat dilatam fuisse: iamque tot fidei & reformationis capita *Bononiæ* discussa & disceptata, vt satis amplæ Sessioni conficiendæ possint sufficere. Quocirca rogare Sāctitatem suam, vt ad sententiam ferendam velit procedere, maxime quod constet nullum omnino Concilium, extra schismatis tempus, ita diu, atque hoc, continuatum: Episcopos autem ab Ecclesiis suis passim desiderari, quibus vti restituantur, æquissimum esse. Hoc scriptum exeunte Aprili fuit exhibitum.

Cardinales Romæ cognitioni causæ delegati exitū non expediunt.

Ab eo tempore in hac causa non est vlterius itum. Cardinales enim delegati non temere huius negotii exitum expediebant, nam si translationem legitimam pronuntiassent, absentibus iis, qui contrariam opinionem tuebātur (quos tamen cogere non poterant, vt sententię suæ adstipularētur) à schismate erat periculum, sed cum altera parte, vt iudicio se sisterēt nihilo magis possent cogi, ea res Pontificem animi valde anxium habuit, quippe, qui nul-

S 1 lam

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

lam cerneret rationem, nisi causa iudicio disceptata, litis huius terminandæ.

Pontifex cum de restitutione Placentiæ nihil ab Cæsare impetraret, censuras ac diras cõtra eos, qui ciuitatem eam occupassent intentat.

Interea dum hæc tractantur, *Paulus* Pontifex mortuo iam *Aloisio* filio, *Cæsarem* de restituenda *Placentia*, aliisque in agro *Parmensi* occupatis, natæ suæ, quæ *Octauio Aloisii* filio nupserat, ius obtendens, variis solicitationibus interpellarat. At *Cæsar*, cui fixum erat, ciuitatem eam *Mediolanensi* Ducatui adiungere, generumque suum alia compensatione remunerari, varie respondendo, aliaque ex aliis proponendo, tempus extrahit: Pontificem iam octogenarium, ac morte filii, aliisque multis infortuniis animo exulceratum, posita mortalitate, controuersiis hisce omnibus finem quoque breui positurum mente auguratus. Pontifex vero cum se procrastinationibus ludificari, assiduis de Concilio *Tridentum* reuocando petitionibus interturbari, & obstinata Præsulum *Hispanorũ Tridenti* mora violari cerneret, vt saltem *Cæsaris* consilia aliorsũ verteret, ei significat, suos, qui *Placentiam* Sedis Apostolicæ territorium occupassent, Ecclesiasticis censuris iam obnoxios, sibique ad earum declarationem continuo procedendũ nouis itidem intentatis, nisi intra certum diem *Placentia* restitueretur. Rescribit *Cæsar* literis satis aculeatis, monens Pontificem, ne exules *Neapolitanos* authoritate sua foueat, simulque declarat, sibi abunde esse perspecta, quæ contra illum machinatus sit, qualque contra eum disseminarit calumnias, quasi Christiani Orbis vniendi, Conciliique *Tridentum* reducendi specie, schisma in Ecclesia concitare contendat, de *Placentia* item significans, partem esse Ducatus *Insubriæ*, ab Pontificibus ante aliquot annos iniuria vsurpatam, in quam si quid Ecclesiæ competat iuris, se in eo, quod æquum iustumque erit, statuendo, officio non defuturum.

Cæsaris responsum.

Pontifex de fœdere cũ Gallis & Venetis cogitat cõtra Cæsarem, sed intercurrunt difficultates.

Hic Pontifex, quod arma spiritualia sine temporalibus nihil magnum effectura videret, ad fœdus contra *Cæsarem* faciendum cogitationem confert. Sed hic pleræque obijciebantur difficultates, siquidem & *Veneti* ab omni cum Pontifice confœderatione erant alieniores, & *Galli*, quod Põtifex esset capularis, Consistorii assensum postulabant, & pecunias in numerato deponi, ad eas tamen numerandas Potifex ægre adducebatur, propter multiplices sumptuum causas, & maiorum impensarum metum, quo nomine subditos suos magnis oneri b. aggrauarat, quæcumque vendi, & impignorari poterant, in eos vsus impenderat, atque vt dispensationum, & gratiarum omne genus expediretur nummis in vsus Sedis Apostolicæ conflandis, curauerit. Iam quod ad Concilium attinet, illi decretissimum erat non permittere, vt extra ditionis suæ fines celebretur, ad alias vero graues validasq; rationes accedebat & illa, de existimatione sua Sedisq; Apostolicæ plane actũ, si penes Imperatorem esset, illum subigere neq; tamen perspiciebat, quibus artib. *Cæsaris* & *Germaniæ* assensum posset elicere. Vt Concilium euanesceret, rebus suis interdum commodum, interdum incommodũ videbatur: variosq; super ea re cum Cardinalibus, & publice in Consistorio, & seorsim cũ suis sermones habebat, tãdem vero decreuit deliberationem illam, cui vires suas impares sentiebat, fortunæ permittere, non

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

non solum ob causas supradictas, verũ etiam propter ea, quæ maximi in *Germania* momenti indies eueniebant.

Cæsari decretum pacem religionis in Germania constituere.

Enimuero *Cæsar* ex Cardinalis *Tridentini* reditu *Augustam*, tum ex responsione sub finem Decembris Oratori suo *Mendoza* data (qua ille coactus, vti supra dictum est, protestari) Pontificis mentem conspicatus, & existimans eũ ideo Placentiæ restitutionem postulasse, vt omnem de Concilio mentionem amoliretur, in animum suum credere induxit, quamdiu Papa superstes foret Concilium *Tridentum* non rediturum, aut certe rem in longum iri extractam; atq; idcirco necessarium iudicauit, antequã arma deponeret pacem religionis in *Germania* constituere, hac de re in conuẽtu Ordinum propositum, delectique nonnulli, qui pio huic operi incumberent, sed cũ inter delectos minime conueniret, *Cæsari* tandem causa tota permittitur, ab illo negotium datum *Iulio Pflugio*, *Michaeli Sidonio*, & *Ioanni Islebio*.

Inde in cõuentu Ordinum de componenda religionis formula consultatio.

Hi longa habita consultatione formulam religionis composuerunt, quæ sæpius examinata, immutata & sub incudem reuocata, primum ab se ipsis, deinde ab aliis viris doctis, quibus *Cæsar* inspiciendam dederat, accersiti etiam è Protestantum ministris præcipui aliquot, qui suffragio eã suo comprobarent, verum tot mutationes, additiones, & detruncationes passa est, vt luculenter constaret fuisse opus variorum hominum contrarios inter se fines spectantium, tandem vero in eam coaluit formam, qua nũc conspicitur. Eius exemplum legatus *Romam* misit ita suadente *Cæsare*, ad Põtificis animum explorandum, & maiori Præsulum Germaniæ parte, qui ex controuersiis inter *Cæsarem* & Pontificem natis, scissuram aliquam metuebant, qua *Cæsaris* obsequium Pontificatui decederet. Ea res summam Prælatis *Germanis* incutiebat formidinem, apud quos inualuit opinio Pontificiã dignitatem maximo nisu sibi sustentandam, quod ea sola Imperatorum potentiæ æquo velut libramine trutinãdæ obiici valeat: quibus illi sine subsidio Papæ resistere non possunt, si iuxta morẽ antiquum Principum Christianorum illos in officio continere, & libertatis Ecclesiasticæ adeo decantatæ abusus tollere tentet.

Capita libri cui nomen Interim.

Liber ille de religione XXXV. capita cõplectebatur. De statu hominis in natura, integra & incorrupta. De cõditione hominis post lapsũ, de redẽptione per Christum, de iustificatione, de fructu ipsius, de modo quo obtinetur, de charitate & bonis operibus, de fiducia remissionis peccatorum, de Ecclesia, de notis veræ Ecclesiæ, de potestate Ecclesiæ, de Ministris Ecclesię, de summo Pontifice & Episcopis, de Sacramentis, de baptismo, de confirmatione, de pœnitentia, de eucharistia, de extrema vnctione, de ordine, de matrimon. de sacrificio missę, de memoria, intercessione, & inuocatione Sãctorũ, de memoria eorũ qui pie mortui sunt, de communione, de cęremoniis & vsu sacramentorum. Longum foret, & fastidiosum, imo inutile omnia hic recensere, quæ libro isto comprehendũtur, quãdo quę inde orta, secutaq; sunt, ad breue tẽpus valuerunt, quod & ipse libri titulus arguit, qui inscriptus *Interim* quod pręscriberet formulã doctrinę, & cęremoniarum in religione interea tenẽdã, quoad de vniuersa re reli-

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

gionis Concilio publico esset definitum.

Romanensium super Libro Interim censura generalis.

Eius exemplar vbi *Romam* allatum plerosque omnes in stuporem dedit, quod Princeps secularis, in conuentu Ordinum, magna parte sęcularium, de re religionis, non solum in vno aliquo articulo, sed in omnibus fere capitibus statuere sustineret. Viri docti eiusce tẽporis reuocabant in memoriam Ἑνωτικὸν *Zenonis*, Ἔκθεσιν *Heraclij*, & Τύπον *Cõstantis*, aliasque id genus scissuras Ecclesiæ, quibus Imperatoriæ de religione constitutiones causam dedere, dicebantque, ad tria illa nomina, ante ęuo, vnitatis prætextu Ecclesiæ propter diuisiones infausta, quartum hoc *Caroli V. Interim* non immerito posse adnumerari. Subuerebantur, ne *Cæsaris* hoc factum, esset procemium Tragœdię illius, quam in *Anglia* concitarat *Henricus* VIII. Capitis Ecclesiæ elogiũ sibi sumens, idq; eo maiori cum Ecclesiæ iactura, quod non Insulæ vnius finibus se includi pateretur, sed *Hispaniã, Italiam, Germaniam*, & regiones finitimas videretur peruasura, specie quidẽ præ se ferens doctrinam Catholicam sed quæ à religione Catholica toto cęlo distabat. Atq; peculiaria quædam capita attingentes, id reprehendebant quod in capitibus de peccato originali, de iustificatione, de sacramentis, de baptismo, & de confirmatione, libri huius consarcinatores eandem doctrinam non attulissent, quæ decretis Cõcilii fuerat stabilita. Cum enim ea collectio ad vsque Concilium duntaxat obtinere debuerit, cumq; de his capitibus ab Synodo hactenus pronunciatũ sit, quid aliud hic fuisse dicendum, nisi vt Concilii decretis omnino staretur?

Peculiares quadam in librum Interim animaduersiones.

diuersam à Concilii decretis doctrinam velle promulgare, esse vim omnẽ Concilio adimere, immo hoc magis suspiciosum argutum illud *Cæsaris* artificium, quod quo tempore instanter vrget Concilium reuocari Tridentum hoc ipso tempore omnem Synodi *Tridentinæ* decretorum auctoritatem eneruat. Damnabant insuper totum illius doctrinæ corpus, quod ambigua loquendi formulis exprimeretur, sensum satis commodum prima facie admittentibus, introrsum vero veneno tinctis, etiã alicubi, de industria verba generalia cõsectantibus, quo *Lutheranis* detur effugium ad interpretationem iis ex suo sensu affingendam. Certe libri eius autores de concupiscentia loqui *Lutheranorum* in morem, ac similiter de iustificatione, fiduciam omnem in diuinis promissionibus reponentes ac nimium, immo vero totum fidei tribuentes, in capite de operibus, de merito ex condigno, in quo cardo est eius controuersiæ, ne verbum quidem fieri, in capite de Ecclesia, eius vnitatem à capite visibili, quod tamen ei essentiale est, non, vt solet, deducere, imo quod est deterius, Ecclesiam sibi fingere per charitatem inuisibilem, eandemque postea visibilem efficere, non aliud esse, nisi subtili quadam & occulta ratione Hierarchiam euertere, & *Lutheranorum* sententiam adstruere. Notas item veræ Ecclesiæ statuere puram doctrinam, & legitimum sacramentorum vsum, omissa interim nota indubitata, erga Pontificem *Romanum* obediẽtia; id Sectariis omnibus, ad Ecclesiæ nomen maxima animorum obstinatione sibi arrogãdũ, viã haud dubie aperire, neq; vllo modo ferendũ illud vt sum-

Paulus 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

vt summi Pontificis institutio sit *irremedium schismatis*, Episcoporum autem de *iure diuino*. Sacramentum pœnitentiæ factum ab ijs Lutheranissimum, quando dicitur, iis, qui credunt, hoc sacramento id accipi, quod Christus promisit, fieri sicuti credunt. ad hæc de sacrificio missæ id subiceri, quod caput est, nempe, expiatorium, & propitiatorium esse pro viuis & vita functis. Quod autem Sacerdotib. permittitur vxores ducere, & Laicis cœnã Domini sub vtraq; specie sumere, cuiq; esse perspicuum horum abusuum cõcessione fidem omnem Catholicam labefactari. Vna & communis vox erat Curialium omnium, agi nunc de *Summa rerum* iam conuulsa esse Ecclesiæ fundamenta, hic vires omnes colligendas, Principes omnes exsuscitandos, ad omnium nationum Episcopos, Nuncios quaquauersũ mittendos, vt principio huic obstét, vnde sine dubio secutura esset, Ecclesiæ *Romanæ*, si non euersio, (quæ certe impossibilis) saltem maxima, quę fuit vnquam, & fœdissima deformatio.

Pontifex animum huc illuc versat, vt Casaris in cudendo Interim studium, sibi cõmodo, auctori in perniciẽ vertat.

At Pontifex senex sagacissimus, qui singularis iudicii acumine plus cœteris omnibus prospiciebat, animi oculo in penitissima quæque huius negotii penetrans, facile perspexit factum hoc *Cæsaris*, illi perniciosum, sibi vero fore salutiferum. Miratur Principem tanta prudentia, totque consultorum ope fretum, vnius victoriæ successu sic efferri, vt se generis humani arbitrũ continuo existimet, sibiq; adeo confidat, ac si cum vtraque parte colluctari possit non esse forsitan ita arduum vnius factionis copiis fulto alterã opprimere, sed insolentis audaciæ & vanitatis cum vtraq; confligere. Doctrinam illã præsentiebat *Catholicis* in vniuersũ, magis quam *Curialibus* displicituram, *Protestãtibus* vero omnium maxime, imo ab omni manu vapulaturã, nemine Patrono. neq; opus esse in ea oppugnãda sibi creare molestiam, quãdo aduersarii eã multo acrius essent impetituri. itaq; è re sua magis esse, vt in publicum prodeat, quã vt cohibeatur: & liber exeat inemendatus, (vti nunc est) quam in meliorẽ formam reformatus, quo facilius in præceps ruat. Hic solum tria attendenda: ne *Cæsari* is animi sui sensus innotescat: vt negotiũ quam ocissime ope sua promoueatur & procedat, atq; vt Protestantes primum ictum sentiãt. primum effici posse, dũ quædam libri capita leui brachio, nec magno conatu impugnantur: secundum, dũ Præsules *Germani* ad iura sua tuenda excitantur: quo tertiũ obtineat, id callide tentandum, vt libri eius doctrina nõ tam confuta videatur ad partium conciliationem, quam ad frœnũ Protestantib. iniiciendum. hac enim ratione magnũ quidpiam obtineri, nempe, *Cæsarem* nõ fidei decreta fidelibus, sed deuiis & erronibus condere.

Card. Sfõdratus de mandatu Pontificis aduersum quadam excipit ab Cæsare in libro Interim permissa.

Quocirca Cardinali *Sfondrato* Pontifex mandat, vt aduersus libellum nõnulla obiiciat, sed vbi doctrina ea euulganda fuerit, cum bona *Cæsaris* venia inde discedat. Cardinalis de mandatu Pontificis *Cæsari* significat, consuetudinem sumẽdi cœnã Domini sub vtraq; specie esse pridem abrogatam, eoque facultatem indulgendi calicis in sacra communione (etiam cum eo, vt reprehẽsione omni vacare debeat quisquis calicem non recipit) nulli competere, præterquam *Romano* Pontifici, perinde ac matrimonii concessionem Presby-

teris ordinariis. Quamuis enim veteri Ecclesiæ cõsuetudine, præsertim apud *Græcos*, & cæteros Orientis populos (vbi sacerdotes non obligantur ad cœlibatum) permissum sit, vt vxorati sacris ordinibus initientur, & functiones suas obeant, retentis vxoribus: non permittere tamen, neq; vnquam permisisse, vt iam ordinati vxores ducant. Neq; omnino dubitandũ, quin, si *Cæsar* ista concedat tãquam licita, in maiestatem Diuinam grauissime peccet: sin vero pro illicitis & illegitimis habeat, possit ea deuiis tanquam minus mala permittere. Esse enim tolerabile, imo prouidi & prudentis Principis esse, quando omnibus malis resistere non datur, minus aliquod tolerare, ad aliud maius extirpandum. ideo Pontificem, cum librum hunc euolueret, statim perspexisse, *Lutheri* sequacibus quædam permitti, ne ab vno errore in alium incidant, atque ita progrediantur in infinitũ: Catholicis aũt ea permissione neutiquã concedi, vt aliter, aut credant, aut operentur, quã sacrosanctæ Sedis Apostolicæ sanctionibus est præscriptũ; cui soli, quippe fideliũ omnium magistræ, fas est in reb. religionis decreta prouidere. Cũque Potifici sit persuasum, in libro hoc euulgando non alia esse mente *Cæsarẽ*, hoc ei significatũ velle, apertã huiusce rei declarationem videri plane necessariam; adducendasq; *Lutheranis* habenas aliquanto arctius: ac potissimum in potestate mutãdarum cæremoniarum restringenda. Vltimo enim capite frænos illis nimis laxari, quando facultas datur ritus omnes abrogandi, qui superstitioni caussam dare possint. Subiunxit demum, *Lutheranos* sacri Ordinis bona, & iurisdictionem Ecclesiasticam ab se occupata, tanquã suo sibi iure debita retẽturos, nisi illa restituere iubeãtur. neq; hic expectandũ Concilii decretum, sed ad executionem cõfestim veniendum. nam cum de spolio plane constet, legum apices & solemnia iuris non attendenda, sed cognoscendum de plano, & manu regia agendum.

Quæ tolerari possunt vt illicita, non concedi vt licita.

Censuram hanc *Septemuiri* Ecclesiastici ab *Cæsare* sibi communicatam approbant, & nominatim caput illud de bonorum sacrorũ restitutione, quam adeo necessariam affirmant, vt circa eã, neque Diuini numinis cultus recuperari possit, neque religio Christiana cõseruari, neque paci satis consuli. Etiam quia de vi ac spolio constat, æquum esse, vt negotium breui manu cõficiatur. quorum sententiæ cæteri omnes Episcopi accedunt. Principes vero Seculares ad vitandam *Cæsaris* offensionem, silentia tenuere: horumque exemplo ciuitatum Legati pauca verba fecere, & quorum non magna habita ratio. Cæterum *Cæsar* Legati Pontificii censura commonitus, libro præscriptionẽ huiusmodi præponi imperat: Se tranquillitatis *Germaniæ* perstudiosum, cum deprehenderet pacem constitui non posse nisi cõpositis prius de religione controuersiis, vnde simultates, odia, atque bella suscitata; cumque præsentius nullum remedium appareret, quam Concilium in *Germania* publicum, omni studio effecisse, vt Concilium *Tridenti* cogeretur, omnesque Imperii Ordines huius auctoritati sese adiungerẽt & submitterent. Sed cum iudicaret non esse consentaneum res suspensas & perturbatas adusque Concilii celebrationem relinquere; verum ad moderationem potius aliquam res reducere

Censuram Pontificiã libri Interim Principes Ecclesiastici probant, inprimis sacrorum bonorum restitutionẽ: seculares silent.

Præfatiũcula quam Cæsar libro Interim præmittẽdam cẽset.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

cere, à viris quibusdã magnis & Reipublicæ diligentibus formulam exhibitam. Eam Theologis *Catholicis* & doctis examinãdam vbi commisisset, hos retulisse, scriptum illud modo rectè intelligatur, religioni Catholicæ non repugnare, nisi in duobus capitibus, de communione calicis, & coniugio sacerdotum. Petere itaq; ab Ordinibus, qui Ecclesiæ Catholicæ leges hactenus seruarunt, vt in his permaneãt, nec aliquid immutent; quod se antea facturos receperunt: ab iis autem, qui religionem innouarunt, contendere, vt vel ad antiquam professionem redeant, vel suam doctrinam ad huius confessionis præscriptum moderentur; intra huius limites consistentes, ne amplius errent: neque vel doctrina, vel scripto, vel concionibus eam impugnantes, sed Concilii declarationem expectantes. Et quoniam vltimo capite conceditur abolere ritus omnes superstitiosos, huiusce capitis, &, si quæ aliæ suboriantur difficultates, elucidationem sibi reseruare. Die Maij XV. in conuentu publico liber recitatur: neq; more consueto singulorum sententiæ perrogantur, sed *Moguntino* Electore consurgente, ac veluti publico nomine *Cæsari* gratias agẽte, ea certe gratiarum actio publicæ approbationis & communis consensus loco habita. palam quidem reclamatũ à nemine; sed seorsim pleriq; ex Principibus, *Augustanæ* confessionis sociis, professi sunt, se salua conscientia, Decretum illud ratum habere non posse: ciuitatibus etiã quibusdam eandem sibi esse mentem subindicantibus; etsi metu *Cæsaris* animi sui mentem verbis non exprimerẽt. atque hunc librum *Cæsar* Latino simul & populari sermone typis euulgari iussit: ac deinde in linguam *Italicã* & *Gallicam* traductum excudi.

Interim ab Cæsare Ordinibus offertur, & Electoris Moguntini astu omniũ calculis approbari creditur.

Adhæc *Cæsar* die XIV. Iunij formulam emendationis Ecclesiasticæ ab Præsulibus, aliisq; viris doctis, & piis, maturo iudicio collectam, digestamque, in publicum emisit; cuius capita erant XXII. de Ordinatione & electione Ministrorum: de Ordinum Ecclesiæ officiis. de officio Decanorum & Canonicorum. de horis canonicis. de monasteriis. de scholis & Academiis. de locis hospitalibus. de concionatoris officio. de administratione Sacramentorum. de ministratione Baptismi. de confirmatione. de ceremoniis Ecclesiasticis. de Missæ ceremoniis. de administratione pœnitentiæ; item extremæ vnctionis, & matrimonii. de disciplina Cleri. de disciplina populi. de pluralitate beneficiorũ. de visitatione. de Synodis. de excõmunicatione. In his capitib. reperire est monita CXXX. honestati, æquitatiq; adeo consona, vt, si quis affirmarit ante eum diem vix prodiisse formulam reformationis magis exactã, partiũ studio minus obnoxiã; ab technis & laqueis, quibus incauti capiantur, magis liberam; in reprehensionem incurrere non debeat. Et quidem certe, si Prælati eam soli fabricassent, *Romanis* non fuisset displicitura, duobus tantum locis exceptis, vbi Cõcilii *Basileensis* auctoritatem adstruit, & vbi dispensationibus, & exemptionib. Pontificis, aliisq; rebus Papæ reseruatis manum admouet. Sed vt istiusmodi reformatio auctoritate *Cæsarea* stabiliatur, id scilicet minus, quam *Cæsaris* in euulgando *Interim* factum, tolerandum videbatur: cum Curiæ Romanæ pronun-

Formula emẽdationis Ecclesiastica Cæsaris iussu conscripta.

Non tolerabilis modo sed & pene vbiq; laudabilis, nisi Curia Romana effatum in contrariũ obstaret.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

nunciatum sit, instar Principii, secularibus, cuiuscumque sint dignitatis, aut sanctimoniæ; fas non esse, Clero leges præscribere, in quemcumque, etiam optimum finem. Verum tyrannidem istam (ita loquebantur) cui se opponere non poterant, quod reliquum erat, patientia leuiorē reddere conabantur.

Synodi Diocesanæ ac Prouinciales imperrātur quotannis.

Post aliquot dies *Cæsar* porro præcepit, vt Synodi Diocesanæ ad diem D. *Martino* sacrum, & Prouinciales ante quadragesimam peragerentur. Et quia Præsules postulabant, vt Pontificis assensus impetraretur, saltem his capitibus, quibus Pontificiæ potestati nihil decedit, *Cæsar* scripto dato die XVIII. Iulii pollicetur iis, se nullum apud Pōtificem officium prætermissurum, vt adducat eum, ad ea, quæ sui muneris sunt, præstanda. Atque hæc emēdationis formula apud Catholicos in plerisque per *Germaniam* locis, & eodem anno *Mediolani Innocentij Ciconiaria* typis fuit euulgata. Die vltimo Iunii Comitia *Augustana* finē habuere: inq; Recessu promulgatum Decretum, quo promittit *Cæsar* Conciliū *Tridenti* cōtinuādū; seq; daturum operam, vt ibi quamprimum redintegretur, id vbi factum erit, imperat vt Ecclesiastici omnes ei intersint, & confessionis *Augustanæ* Sectatores, publica fide, quā ipsis daturus sit, tuti eodem veniāt: vbi ipsi quātū satis, sint audiēdi, omniaq; iuxta sacras literas, Patrumque doctrinā definiēda.

Cæsaris sub finem Comitiorum promissa, de Cōcilio Tridenti redintegrando, & sua apud Pontificem in eā rem opera.

Cardinalis *Augustanus*, aliiq; *Germaniæ* Præsules subueriti, ne per isthæc principia Confessionis & Reformationis conscriptarum, & in Conuentu Ordinum euulgatarum, potestas Pontificia apud *Germanos* nutaret, orāt *Cæsarem*, vti Pontificem inuitare vellet, ad Legatum de industria mittendum, qui decretorum ab se factorum executiorem adiutaret, nullam enim esse viam expeditiorem rei conficiundæ; permultis, in quorum animis Sedis Apostolicæ cultus adhuc viget, eo alacrius obtemperaturis, quo maiori Pontificem auctoritate actioni huic interuenire vident. *Cæsar*, qui iam animo conceperat, compositis religionis dissidiis, *Germaniam* colla veluti sub iugum sibi missuram, omnem rei expediendæ rationem lubēs ex audiebat: certus omnia sibi ad votum deinde successura. Itaq; expositis per Oratorem suum Pontifici omnibus, quæ circa reformationem facta essent, vt vnum aliquem, pluresue Legatos in *Germaniam* mittere velit, hortatur. Ille vero continuo *Fanensem* Episcopum præsulem *Cæsari* pergratum Nuncium mittit, his in speciem nominibus, vt *Cæsaris* mentē de postulatis propositis rectius intelligat; vt restitutionem *Placentiæ* proponat, & Præsulum *Hispanorum*, qui *Tridenti* remāserant, abitionem procuret. Vbi vero primum à *Fanensi* responsum accepit, re cum Cardinalibus delibera ta, statuit protinus suæ dignitatis non esse, ministrum aliquem suum, qui decreta *Cæsaris* exequeretur, mittere, quin potius ratione ea adductus, quæ Cardinalem *Augustanum* impulit, mediam instititit viam, nimirum, Nuncios esse mittendos, non vt *Cæsaris* destinationi inseruiant, sed vt venias & absolutiones resipiscentibus indulgeant, illud enim incredibiles effectus in auctoritate sua sustentanda sine dubio producturum: neque tamen hoc facto incursurum in discrimen assentiendi, vt alius eam auctoritatem sibi sumat,

Cæsar Præsulum Germaniæ suasu Pontificem solicitat, de Nuncio in Germaniā mittendo, qui decretorū executioni suffragetur Pontifex Episcopum Fanensem primum, de in alios submittit, destinationis certus, nō Cæsaris fines, sed suos respicere.

quam

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

quam alteri ab ipso nō competere probe intelligat.

Post *Fanensem* igitur, *Veronensem* & *Ferentinum* Episcopos Nuncios in *Germaniam* amandat, quos de voluntate Senatus Cardinaliū, Bulla pridie Cal. Sept. data instruit, ac mandato significandi omnibus, qui in rectam veritatis Catholicæ viam redire volent, se paratum obuiis eos vlnis amplecti, facilemq; in gratiam eos recipere, modo leges accipiant, non præscribant. Legatorum quoq; conscientiis relinquere, vt de veteri pœnitentiæ formula relaxent, quantum sine publica offensione ipsis remittendum videbitur, adeoque potestatem ipsis facere absoluendi in vtroque foro personas quascunque Seculares, etiā Reges ac Principes tum Ecclesiasticas & Regulares Collegia & Vniuersitates, ab omnibus excommunicationibus, aliisq; censuris & pœnis etiam temporalibus, quas in hæresin lapsi incurrerint, immo si relapsi sint. Item dispensandi ab omnibus irregularitatibus, quocunque respectu contractis, etiam propter bigamiam, & eosdem famæ, honori, & dignitati restituendi, ac abiurationem quamcunque, & satisfactionem debitam moderandi, siue omnino remittēdi: atque tam Vniuersitates, quam singulas personas ab omnibus pactis, & conuentionibus illicitis, quibus seductoribus suis tenentur, liberandi, absoluendiq; ab iureiurando, fide, & periurio quocunque, cui sunt obstricti omissionis cuiuspiam nomine. Absoluendi præterea Regulares ab apostasia concessa iis facultate induendi habitum regularem Sacerdotis secularis amictu coopertum veniam quoq; concedendi quibusuis, etiam Ecclesiasticis, vt vescantur carne, cibisque vetitis, diebus ieiunii, & quadragesimæ de Medici corporei & spiritualis consilio aut certe solius spiritualis, immo absq; eo si ipsis ita videbitur. Item dierum festorum numerum moderandi, denique illis, qui sub vtraque specie communicarint, calicis vsum ad vitam, aut ad certum tempus, prout ipsis visum fuerit, concedendi, modo demisse id postulent, & fateantur Ecclesiā non errare, dum calicem negat Laicis, & dummodo separatim communicent alio tempore, & loco, quā vulgo sub vna specie communicatur. Iisdem etiā fecit potestatem beneficia Ecclesiastica Academiis, & Scholis, & locis hospitalibus vniendi, & bonorum Ecclesiasticorū occupatores post bonorū soli restitutionem absoluendi, de fructibus perceptis, & mobilibus cōsumptis cum possessoribus transigendi, facta demum potestas facultates has viris aliis per *Germaniam* illustribus delegandi & communicandi.

Indultum Pontificiū per Episcopos in Germaniam, resipiscentibus in Ecclesiæ gremiū colligendis, missum.

Bulla hæc Pontificis, vbi per eam, de qua mox erit dicendum occasionem prælo commissa in manus hominum peruenit, variis sermonibus exagitatur primum, illud quod præfatur Pontifex, in turbis Ecclesiæ id sibi afferre consolationem, quæ prædixit Christus triticum Ecclesiæ, ab *Satana* cribatum, per fidem *Petri* conseruatum iri, maxime adhibito à se generalis Concilii remedio, ac si Ecclesia non alio fundamento niteretur, nisi Pontifice, & sexaginta Præsulibus *Tridenti* congregatis. Dein illud insimulabant vanitatis & arrogantiæ, Papam velle Reges & Principes honori, famæ, & dignitati

Bulla Pontificia in varias hominum reprehensiones incurrit.

Tt restі-

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

restituere. Etiam cõtradictionem implicare putabatur, absoluere resipiscentes à iuramentis illicitis, nam si illicita sunt, absolutione nihil opus: sin iusiurandum est rite cóceptum, nemo quisquam absoluendi habet potestaté. Illud quoque contradicentia complecti videbatur, concedere calicem duntaxat his, qui credunt Ecclesiam non errare, cum eiusdem vsu Laicis interdicunt, quomodo enim verisimile sit aliquem ita credere, qui tamen non postulet inter eos censeri, quibus interdicitur? Ridicula vero visa conditio apposita absolutioni Monachorũ, qui claustra dereliquissent, operiendi se amictu Sacerdotali, quasi regnum Dei situm esset in colore & forma vestimenti, atq; quod foris non licet, id intus saltem necessario gestandum foret. Quamuis autem in designandis Nunciis cessatum non est, profectio tamen in annum proximũ fuit dilata; *Cæsare* formam mandati non probãte, quippe, quo nulla fiebat mentio aut adiutandi; aut rata habẽdi decreta ab ipso facto: Neq; Pontifice vnquã permittente, vt administer aliquis suus in decretis iis exequendis partes vllas suo nomine obiret.

Catholici iuxta ac Protestãtes Interim auersantur.

Cæsar Augusta digressus omni studio contendit, vt à ciuitatibus Protestantium liber *Interim* recipiatur, sed vbiq; reclamatum, obiectæque passim difficultates & molestiæ: Protestantibus vehemẽtius, quam Catholicis librũ illum auersantibus, dicebant eo Papismum plane stabiliri, sed inprimis damnabant doctrinam de iustificatione: & quod in dubium vocaretur calicis communio, & coniugium Sacerdotũ. *Ioannes Fredericus Saxoniæ* Dux, etsi captiuus, libere tamen professus est, Deũ & conscientiam, quibus ante omnia parere tenebatur, non permittere, vt in ista consentiret, ac profecto vbicunque *Interim* obtinuit, ii tumultus rerũque perturbationes secutæ, in eoque introducendo tam multa acciderunt, tot, tamque variæ conditiones & restrictiones adhibitæ, vt verius ab omnib. reiectum, quam à quibusdam receptũ dici debeat, neque Catholicis curæ erat ei introducendo adminiculari, vtpote quibus haudquaquam probandum videbatur. *Cæsaris* vero in hoc incœpto studium nihil magis retardauit quam modesta exiguæ & immunitæ ciuitatis libertas, quę supplex eum obtestabatur, vt quandoquidem vitæ facultatumque ipsum Dominum agnoscerent, conscientias saltem Deo relinqueret, nam si ille doctrinam ipsis propositam pro indubitata acciperet & agnosceret, habituros sane insigne exemplum quod sequantur, sed cũ sacra sua maiestas eam pro certa non habeat neque amplectatur, ad quam tamen recipiendam & fide tenendam ipsos studeat impellere, non videre se, qua via huic se conformare debeant.

In quib. Saxo captiuus

Ciuitates Saxoniæ & Magdeburgenses Interim reijciunt, vnde hi proscribuntur & difficili bello premuntur.

Mense Septembri *Cæsar* in *Germaniam* inferiorem profectus, ibi nihilo minores reperit rerum difficultates, ciuitates enim *Saxoniæ* multa causati sunt, cur decretum religionis nuper euulgatum repudiarint, & *Magdeburgum* reiectioni suæ contemptum addens, offensionem auxit, vnde *Magdeburgici* à *Cæsare* proscripti armis se tutãtur, bello longo lentoque, quo flamma ea in *Germania* cõtinuata, quæ post annum tertium ipsa Cæsaris trophæa combussit, sicut infra suo loco dicetur.

Cæsar

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Cæsar turbis his compescendis, ac vt Belgæ Philippo filio fidem, & obsequium iureiurando profiterentur, relicta Germania in Belgium contendit, & quamuis rigidis edictis vetuerat, ne quis doctrinam libri Interim scripto, professione, aut pro concione impugnet; multis tamen Protestantum scriptis impetebatur. Pontifex ipse, quod ita rebus suis expedire credebat, Franciscum Romeum ordinis Dominicani Generalē, de illius ordinis eruditissimorum sententia & opera, accuratam & solidam illius decreti confutationem conscribere iubet. in Gallijs etiam variorum scriptis refellebatur, breuique prodiit turma scriptorum, tam Catholicorum, quam Protestantium, maxime è ciuitatibus Hansiaticis scriptum illud lacessentium, denique id hic accidit, quod vsu venire solet iis, qui contrarias opiniones student reconciliare, vt vtriq; in media opinione oppugnāda vires suas consocient, ipsi interim in opinione sua multo quam ante obfirmatiores. Dedit etiam ansam dissensioni inter ipsos Protestantes, illi enim qui metu Cæsaris coacti decretis eius aliqua parte paruerant, & ritus veteres reuocarant, excusabant se, affirmantes ea, quibus assensi fuissent esse adiaphora, neq; ad salutem necessaria, siue reiiciātur, siue recipiantur, atq; hoc in casu, seruitutem aliquam esse tolerandā, modo non sit coniuncta cum impietate, ac proinde in his ὀνομορεμ Cæsari esse gerendum. Alteri vero, qui eundem necessitatis impetum nondū senserant, fatebantur cæremonias & res indifferentes ad salutē animæ proprie nō pertinere, sed per res illas medias pniciosis viam aperiri, atq; inde colligebant, ritus & cæremonias, vtcumq; sua natura medias & indifferētes, tum demum euadere noxias, quando qui his vtitur credit eas esse bonas aut necessarias. Hinc exortæ sunt duæ sectę, q̄ in aliis quoq; abiere in diuersa, neq; vnquam poterant conciliari.

Romeus Romæ, Robertus Cenalis in Gallia, Lubecenses, Luneburgenses, Hamburgenses, aliique in Germania Interim variis scriptis refellunt.

In Ecclesiis Saxonicis dissidiū super Adiaphoris.

Neque magis pacatæ in Anglia sub id tempus res religionis, Eduardus enim comes Herfordensis, Regis Eduardi VI. auunculus, parta apud nepotem & Regni Proceres auctoritate, vna cum Thoma Cranmero Archiepiscopo Cantuariēsi Protestantum fautor, adductis in Angliam præstantibus aliquot in ea professione viris, post disseminatam in nobilium maxime virorum animis eam doctrinam, in publicis Regni comitiis, (q̄ vocant Parlamentum) Regis Ordinūque decreto, Missæ sacrificium per vniuersum Regnum aboleuit, quo nomine post paulo nata popularis seditio, summaq; rerum in Regno perturbatio, dum mutatione religionis offēsior populus, sex Henrici VIII. articulos postulat restitui.

In Anglia Rege Eduardo VI. Missa abolетur.

Vnde seditio popularis.

Et in Germania turbæ nondum consiluerant, tamen cum venisset dies D. Martino sacer, Synodi Diocesanę in multis ciuitatibus celebrantur, reformationis Cæsareæ formula recipitur, nisi qua in modo variabant, prout cuique Diœcesi hic aut ille magis conuenire videbatur, sed cum de decretorū executione nulla ratio iniretur, facile apparebat decreta hæc in speciē solūmodo facta. Ante Quadragesimā Synodus Prouincialis nusquā habita ex decreto Cæsaris, eius principio Archiepiscopus Coloniensis suam auspicatur, necessitatē emendandi Clerū commemorans, & spē, quæ affulgebat ex Tri-

Synodi Diœcesanæ in Germania ab Archiepiscopis celebrātur.

Paulus 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

dentino Concilio bonis auspiciis olim inchoato, quæ nunc per insperatam procrastinationem, Patrum in eo trãsferendo dissidiis suscitatam, plane est debilitata. *Cæsarem* quidem ne officio suo deesset, hostib. publicis bello subiugatis, doctrinam & Ecclesiæ Catholicæ ritus restituisse, duorum tantum articulorum definitionem ad Concilium retulisse, & Cleri reformationem instituisse. Eius mandata Synodum exequi volentem, post multas actiones in *Dominicam passionis* formam Metropoli suæ commodam præscripsisse. Ea VI. decretis constabat, quibus nullũ fidei dogma explicatur, sed disciplinæ tantum emendandæ rationes afferuntur, de scholis instaurandis, de ordinãdorum examine, de officio cuiusque ordinis, de visitationibus; de Synodis. de restitutione iurisdictionis Ecclesiasticæ, cum multis in singula capita decretis, super quorum vnoquoq; facta longa dissertatione, multisque additis præceptis, (quod in tractatione speculatiua speciosum valde sit) annectit tandem XXXVIII. ad antiquas cæremonias, & ritus Ecclesiasticos restituẽdos. Inferioris *Germaniæ* prouinciæ *Cæsari* hæreditariæ iurisdictioni Metropolitani *Coloniensis* parent. Itaque Imperator Synodi huius decreta nactus, postquam à Consiliariis & Theologis suis accurate examinanda curasset, literis suis datis IV. Iulii rata esse iussit; præcepitque, vt in suis passim dominijs accepta obseruarentur: Magistratibus illorum executioni, vbi requirentur, opem, operamque suam commodare iussis.

VI. Synodi Coloniensis decreta.

Quæ Cæsar in Belgij Prouinciis obtinere iubet.

Sebastianus Elector *Moguntinus* tertia à Paschate hebdomada Prouincialem itidem Synodum habuit, diuerso à superiore stylo, in qua de fidei dogmatis decreta XLVIII. & de reformatione LVI. edidit. In doctrinæ capitibus ab Concilio *Tridentino* definitis, eius Synodi decretis insistendum putauit: in cæteris receptam *Scholasticorũ* opinionem secutus, à locis inter eos controuersis abstinuit. In quibus memoratu maxime digna capita XLI. & XLII. vbi docet, iteratque, imagines non ad adorationem, aut ad cultum iis deferendum in templis proponi, sed ad ea tantum in memoriam reuocanda, quę adorari oportet, quod si ad imaginem aliquam populus confluat, cui homines opinionem quandam diuinitatis tribuunt, eam hoc casu inde auferendam, aut aliam diuersæ magnitudinis in eius locum reponendam, ne populus inducat animum credere, Deum & Sanctos supplicum votis annuere per imaginis illius solũmodo intercessionem. Neque minus obseruatu dignum est caput XLV. quo asseritur, cœlites esse quidẽ honorãdos, sed ciuili, & dilectionis cultu, nõ secus atq; viros sanctos in hac vita suo merito colimus, nisi quod Sanctis beatitudinẽ adeptis cultũ magis religiosum tribuimus, vtpote in statu magis tranquillo cõstitutis. Quæ quidem si quis expendat diligentius, facile apparebit, quãto interuallo opiniones Præsulum Catholicorũ *Germaniæ* eius seculi, à Curiæ *Romanæ* dogmatis dissideant, & à positionibus postquã Concilium *Tridentinum* obtinuit, vsu quotidiano stabilitis. Etiam ab huius Synodi decretis, in qua tot de religione articuli firmati, quiuis exemplũ capiens facile persuadeat, quam vere illud à Põtificib. in *Germania* toties iacta-

Synodus Prouincialis Archiepiscopi Moguntini eiusque decreta maxime memorabilia.

De cultu imaginum.

Item de veneratione Sanctorũ.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

inchoatum sit, res religionis in Concilio Nationali non posse commode tractari. Et quamuis ad vanitatem eius dicti arguendam, firmamẽta validiora peti possunt à diuersis Synodis Prouincialibus in *Africa*, *Aegypto*, *Syria*, aliisq; Prouinciis *Orientis* habitis; hæc tamẽ, quippe recens, etsi non adeo nobilitata, lectoris forsitan attentionem magis excitauerit. Suam quoque Synodum celebrauit Elector *Treuirensis*, aliique Metropolitani, ab Pontificis, Ecclesiæque *Romanæ* communione nondum seiuncti, *Augustana Cæsaris* decreta, tam super Interreligione, quam super emendatione Ecclesiastica euulgantes.

Electoris Treuirensis aliorũq; Metropolitanorum Synodi Prouinciales.

Nuncij anno superiore à Pontifice in *Germaniam* designati, cum ob causas prædictas profectionẽ distulissent, iter iam ingrediuntur; quacunque transibant, ab ipsis Catholicis spreti, contẽptique: nomine iam Pontificis, necnon amictu, & insignibus omnium ministrorum ipsius, propter discrepantes à *Cæsare* sensus, & vias procedendi, apud omnes Ordines exosis. Sub exitum Maii ad *Cæsarem* in *Belgium* veniũt, vbi, post multam disceptationem de ratione exequẽdi mandata Pontificis, plurimis in hac, aut illa parte cuiusq; propositi obortis difficultatibus; statuit demum *Cæsar*, quandoquidem instructi essent à Pontifice facultate substituendi alios, qui rem executioni mandarent; vt Episcopos in sua quemque Dioecesi, & alios maximi nominis Præsules, aliis in locis iurisdictioni suæ obnoxiis subdelegarent: re omni ipsorum conscientiis commendata. Conditionem eã Nuncii auide amplexi nõ sunt, postremo tamen assensi, *Indultum* curarunt omnium trium nominibus imprimendum; lacuna relicta, cui inseratur nomen eius Præsulis, qui indultũ executurus esset; descriptoq; primum Bullæ Pontificiæ tenore, ac prolata dein substitutionis causa, nempe, quod fieri non possit, vt loca omnia ipsimet accedant, auctoritatem suam cum ipsis communicare: cum eo tamen, ne communionem calicis, aut veniam vescendi carne largiantur cuiquam, nisi matura cum deliberatione; & manifesto accipientis emolumento: tum ea lege, ne quicquam ob harum gratiarum largitionem pẽdatur. *Cæsar* sibi sumit curam, *Indultum* mittẽdi ad quos, & quo mitti conueniebat; vbique monens, vt leniter agant, & blanditias experiantur. Atque harum certe facultatum nõ magnus fuit vsus. nam qui in obedientia Pontificis permanserant, iis opus non habebant. eam vero qui exuerant, gratias eius non modo negligebãt, sed etiam respuebant. Paucis post diebus abiit inde *Ferentinus*; *Fanensis* autem & *Veronensis* apud *Cæsarem* tam diu hæserunt, donec Archiepiscopus *Sipontinus* à *Iulio* III. in *Germaniam* missus, vti suo loco dicetur.

Pontificis Nuncij in Germania passim despecti.

Nuntij Episcopos per Germaniã substituũt Indulto Pontificio exequendo.

Cuius tamen non magnus vsus.

Per idem tempus *Henricus Galliæ* rex Lutetiam Parisiorum die IV. Iulii primum ingressus, supplicationes publice habet; deinde Edictũ euulgat, supplicationis causam apud populum professus, vt constaret omnibus, se religionis Catholicæ, & Sedis Apostolicæ patrocinium, sacriq; ordinis tutelã suscipere; se ab nouitatibus in religione abhorrere penit⁹, publiceq; testificari voluisse, sibi constitutũ exemplo maiorũ in *Ecclesia Romana* doctrina persistere, & hæreticos nuperos è regni sui finibus prorsus exterminare. quod Edictũ lin-

Galliæ Rex suam cum Ecclesia Romana cõmunionem seuero contra Protestantes Edicto testificatur, suppliciorũ ipse spectator.

gua populari compositum, per totam *Galliam* dimitti iubet. Omnibus quoq; regni sui Prælatis permittit Synodum Prouincialē Ecclesiæ reformandæ cōuocare. id Romam allatum pessimi exempli credebatur; quippe, quod Ecclesiam *Gallicanam* redditurū esset Sedi *Romanæ* minus obnoxiā. Idem rex, *Lutetiæ* multorum ob *Lutheri* doctrinā ad ignem damnatorum supplicia spectauit: annique sequentis initio edictum contra *Lutheranos* renouari iussit pœnis grauissimis iudices mulctans, qui in illis detegendis, & castigandis essent indiligentes.

Pontifex indignatione subita oppressus, febre violenta corripitur, ex eaque intra triduū moritur.

Postquam Concilium toto biennio *Bononiæ* obdormiuisset, Pontifex die VII. Nouemb. conspectis Ducis *Octauij* nepotis sui literis, quibus scripserat, se cum *Ferdinando Gonzaga* velle transigere, vt *Parma* potiatur (quam vrbem Pontifex Sedis Apostolicæ nomine teneri iusserat) tanta animi perturbatione, atq; ira exæstuauit, vt in deliquium subito inciderit; recollectisq; licet post aliquot horas spiritibus, febre tamen correptus, ex ea intra triduum decesserit. Qua occasione Cardinalis *Montanus Bononia* relicta *Romam* aduolat, vt electioni noui Pōtificis intersit: cæteriq; omnes Præsules inde recedētes ad sua reuertuntur. In more positum est Cardinalibus, IX. dieb. Pontifici vita functo parentare, & X. post die Pontificis creandi causa ire in conclaue. hic vero, quod è Cardinalibus plurimi abessent, non ante diem mensis XXVIII. in cōclaue itum est. Cardinalis *Paciecus Tridento* non ante abiit, quam à *Cæsare*, cognita *Pauli* morte, *Romam* petere iussus: vnde factū, vt non eo peruenerit, nisi cōplusculos dies post obstructas con-

Ab Cardinalibus ad nouum Pontificem eligendum in conclaue itur.

clauis portas. Cardinalib. ad eligendū nouum Pontificē coeuntibus, & capitulis quibusdā ꝓ more factis (in quorū obseruationē singuli iurāt, si forte Pōtificatū obtinuerint) inter primas capitulorū leges fuit hæc, de cōtinuādo Concilio. Pleriq; omnes fore putabāt, vt ante Christi diē natalē nouus Pontifex eligeretur. cum n. pridie eius diei aperienda esset porta Sancta, ad Iubilæum anno sequente M.DL. incipiendū; & præsentia Pōtificis, qui portā aperiret, necessario requireretur, eoq; anno ad delictorum expiationē consequendam, homines magno numero confluxissent: vnusquisq; sperabat Cardinales ea de caussa electionem Pontificis maturaturos. Tres omnino erant Cardinalium factiones: *Cæsareorū*, *Gallorum*, & à Pontifice defuncto, adeoq; à *Farnesijs* demortui nepotibus pendētium. *Cæsarei Polo* Cardinali, *Galli Saluiato* fauebant. verū non modo harum factionum alterutra nō sufficiebat electioni constituēdæ: sed nec ipsæ, propter pugnantes Principum suorum fines, inter se poterant cōsentire. factio quidē *Farnesiorum* cuicumq; demū parti sese coniunxisset, electionem eo inclinaturam persuasum omnibus erat. his Cardinalibus *Polus* ob singularem morum probitatem, & perpetua erga *Paulum* Papā, & Cardinalem *Farnesium* studia principio satis acceptus fuit: sed obiectante *Carafa* Cardinale *Theatino* eū à macula *Lutheranismi* non esse vsquequaq; purum, complures facti ab eo alieniores. *Saluiato Farnesius* nō suffragabatur, certus suffragio suo neminem iuuare, nisi qui aui sui Pauli beneficiarius esset. atq; hic factionum studiis ita distrahebātur Patres Purpurati, vt neq; contemplatio

In capitulis de prosequendo Cōcilio iuratur.

Anno Iubilæo porta aurea aperienda.

In conclaui partium dissidia.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

tio anni Iubilæi, neque tam frequentis populi expectatio, vsque ad multā noctem rei exitum opperiētis, in accelerāda electione quidquā effecerint. Farnesiana tandē factione, & Gallicarū partiū Cardinalibus, in Ioannē Mariam Mōtanum, Tridenti atq; Bononiæ in Concilio Præsidem, & Principem legatum consentientibus; is demum Pontifex renūciatur. Farnesiorum propensa fuere in eū studia, quod Cardinalis Farnesij, auiq; fuisset semper obseruantissimus; Gallorum vero, quod tū Regis sui rebus propitius crederetur, tum Cæsaris aduersus, propter translatum Tridento Conciliū. Neque tamen Cardinales Cæsareani in suffragiis ferendis ei aduersati sunt, eo quod Cosmus Florentiæ Dux fidem ipsis fecisset, eum Gallis non alio aspectu addictum, nisi qua gratitudinis superiori Pontifici debitæ officium impelleret: cuius cōmoda cum procurare ac promouere teneretur, causa ea deficiente, quod æquum iustumque esset, sine dubio curaturū. Pleriq; etiā in eo diligebant ingenii libertatē, ab fuco & dissimulatione alienissimi, ac omnib. patētis. Ille statim ab electione iuxta leges capituli iurat, se Conciliū cōtinuaturū. Die VIII. Febr. electus, & XXIII. inauguratus, biduo post, die XXV. portam, quam Sanctam vocant, aperit.

Card. Montanus creatur Pontifex, & assumit nomen Iulij III.

Cæsar res religionis in Germania ex animi sui sententia non procedere conspicatus, difficultates tamen eas præsentia sua facile superari posse ratus, Ordinum Imperii conuentum Augustā Vindelicorum eo anno indixit: necnon Ludouicum Auilam Oratorem misit ad Pontificem, qui & dignitatis eum apicem illi gratularetur, & Concilii redintegrationem solicitaret. Ei benigne respondens Pontifex, de sua egregia in Cæsarem voluntate prolixe omnia pollicetur: sed de Concilio verbis tantum generalibus; quasi nondū apud se constituisset, quid esset facturus. Iisdem quoq; verbis, pariq; incertitudine Cardinalem Guisium affatus est, reditum in Galliam cogitantem: id modo addens, se ante Concilium restauratum, cū Galliarum Rege consilia cōmunicaturum. Cardinali autem Pacieco de Concilio apud eū mentionem sæpius inicienti, aliisque Cæsareis affirmabat, in hoc negotio facile se Cæsari assensurum, modo bona fide & candide hic ageretur, & Concilium ad exscindendas hereses celebraretur: rerum quidem Cæsaris beneficio, sed absq; Sedis Apostolicæ p̄iudicio. qua de re multa se animo agitare, quæ suo tēpore Cæsari esset explicaturus. Et quidem Pontifex futuri regiminis ipso statim Pontificatus initio docum nta dedit; totos dies hortis, & amœnis substructionibus designandis impendens; rebusque voluptariis, quam negotiis arduis & molestis tractandis, magis deditus. Quo hominis ingenio ab Didaco Mendoza Oratore Cæsareo accurate obseruato; ille ad Cæsarem scripsit, se non dubitare, quæ, cum Pontifice illi essent negotia, satis commode cessura. hominem enim deliciis & amœnitatibus captum, iniecto ei metu, i. d quiduis efficiendum impelli posse. atque hanc hominum de Iulio existimationem, eam scilicet priuatis caritatibus, quam necessitatibus publicis fore attentiorem, honos die Maij XXXI. in iuuenem quendam collatus cōprobat, quē nou⁹ Pōtifex, pro antiqua cōsuetudine galerū suum cui velit largiendi,

Cæsar Augusta conuentum indicit; Iulio Pontificatū gratulatur, & Concilii restaurationem per Oratorem solicitat.

Pontifex Iulius homo animi in delitias & licentiā soluti.

Priuata in adolescentem obscurum caritati indulget.

endi, pileo suo Cardinalitio donauit.

In familiã adscriptũ in delitiis habet.

Ioannes Maria Montanus, Episcopus adhuc *Sipontinus*, ciuitatis *Bononiensis* præfecturæ præpositus, adolescentem *Placentinum*, obscuris natalibus, in familiam suam adscripsit, quem instar filii vnice charum habuit. Hunc ferunt, cum morbo graui, lentoque *Tridenti* laboraret, desperata secundum medicorum opinionem valetudine, à *Montano Veronã* missum liberioris aeris hauriẽdi caussa. vbi vero sanitati restitutus *Tridentum* remanebat, ipso aduẽtus sui die *Montanum*, Pontificium tunc Legatum, velut animi oblectandi gratia vrbe egressum, magno Præsulũ cõmitatu, eum obuiam venientẽ magno cũ applausu, multisq; lætitiæ signis excepisse. quæ actio multis per ora hominum sermonib. fuit traducta; siue occursus iste fortuitus fuerit, siue Cardinalis de industria, sed aliud simulãs, ad eũ excipiẽdum vrbe exierit. Solitus erat dicere, se adolescentẽ illum dilexisse, & amasse tanquã fortunæ suæ fabrũ; quod Astrologi prædixissent illum insigni dignitate, & magnis opib. auctũ iri; quarum tamen assequendarũ nulla spes esset, nisi ipso ad summi Pontificatus fastigium euecto. *Iulius* itaque Pontificatum adeptus, curauit *Innocẽtium* (id enim erat adolescenti nomen) à fratre suo *Balduino Montano* adoptandum in filium; vnde ex eo dictus *Innocentius Montanus*. Hunc multis beneficiis locupletatum die supra dicta creauit Cardinalem; relicta aulicis *Romæ* obloquiorum & libellorũ famosorum materia, quibus illi, ex variis præteritorum euentuum coniecturis, actionis adeo inusitatæ veram causam certatim prodere non dissimulabant.

A fratre adoptandũ curat, & Cardinalẽ creat.

Cæsar in Belgio Inquisitionẽ Edicto in Lutheranos promulgat.

Carolus Cæsar antequam *Belgio* discederet, in illis Prouinciis Inquisitionem edicto stabilire satagit; quod promulgatum mercatores *Germanos* & *Anglos*, qui in ea natione maximo numero negotiabantur, adeo conturbauit, vt cõcursu ad Reginam *Mariam* & Magistratus facto, edicti mitigationem flagitarint, alioqui inde demigrandum sibi esse professi. Ea res fecit, vt iis quibus edicti executio & Inquisitionis instituendæ cura fuit demandata, vbiq; repugnatũ sit. Vnde coacta *Maria* Regina ea de caussa *Augustã* petere, vbi *Cæsar* Ordinum conuentus tunc agebat, vt ad eum de re tota referret, decreti seueritatem deprecata: ne regione ea nobilissimis frequentissimisq; emporiis celeberrima, mox deserta & in solitudinem mutata, periculosissima seditio concitaretur. *Cæsar* ægre se exorari patitur, tandem tamen impetratum, vt Inquisitionis odiosum nomen aboleretur, & edictum qua exteros negotiatores spectabat, reuocaretur, eodẽ qua ciues & indigenas tangit vim suam nihilominus obtinẽte. Egit *Cæsar* cũ Põtifice tum per literas, tum Oratoris interuentu, de Concilio *Tridenti* instaurando; responsum certum postulans, non quale *Auila* dedit, neq; ambiguũ, cuiusmodi Cardinalis *Paciecus* ab eo tulit: sed quo postulatorũ suorum capita diserte proponantur, quo ipse statuere possit, vtrũ de illa medicina tanquam curandis *Germaniæ* morbis accõmodata cogitãdum sit, an vero ad alia decurrendum: quando fieri non possit vti res in eo, quo nunc sunt, statu diutius permaneant.

Quod tamen, Maria sorore deprecante, qua mercatores exteros tãgit, reuocatur.

Cæsar de Concilio instaurando certam à Pontifice responsionẽ requirit.

Anxia Põtificis deliberatio cũ intimis, an Concilium sit Tridenti restituendum, nec ne.

Pontifex intimis suis in consilium secretius aduocatis, considerans delibera-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

liberationem eam ex omnibus quæ ipso Pontifice euenire possent, esse longe grauissimam, rationum momenta, quæ Cócilii cótinuationé vel suaderét vel dissuaderent accurate perlibrauit. Reputat primú, Cócilio Trideti restituto, translationé, quæ facta Bononiã sua præsertim opera, omnino damnari, seque confitentem esse reú, vel sua sponte, vel aliorum impulsu Concilium transferendo perperam à se factum. Quod si præter Concilii translationé aliud actum non fuisset, id forsitá parui pendendum, cum autem se autorem & patronum actionis eius sit professus nec sine aliqua in aduersæ partis propugnatores acerbitate, malitiæ notam effugere vix posse, si tam facile sententiam retractarit. Illud vero præ cæteris eú premebat, quod se ipsum Sedemq; Apostolicam obiecturus esset omnib. periculis, quibus vt se extricaret *Paulus* prudentissimus Princeps, iudicauit res suas in tuto collocandas, in ea opinione ad mortem vsq; persistens, manifestum esse erroris, si iisdem se periculis denuo inuoluat. Et quáuis multi forsitan sint erga eum, quippe nouum Pontificem, non male animati, id tamen esse certissimum, maiorem parté hominum non tam de Pontificis, quá de Pontificatus grauaminibus queri: immo quod indiuiduum hoc spectat, neminem esse rebus ita bene constitutis, vt non temporis decursus aliquid apportet, quod etiam immerito suo odium ei maius concitare possit. Præterea non omnes homines ad nocendum odio impelli, sed vt quisque est lædere promptissimus, ita aliis deprimendis sibi decus & ré quærere. Quare inde colligi posse, easdem rationes quæ adegerunt *Paulum*, adhuc superesse ad *Iulium* in eandem sententiam necessario pertrahendum. Diuersa parte reputabat ingentes labores totis XXVI. mensibus ab *Paulo* hac de causa exantlatos, multas quas perpessus est indignitates, cum summa auctoritatis Pontificiæ non in *Germania* tantum, sed etiam in *Italia* imminutione. Tum, si *Paulo* in ea militia veterano, & magnum nomen adepto de fama eam ob causam aliquid delibatum fuerit, ecquid sibi expectandú in Pontificatu plane tironi, neq; dum idoneis fœderibus & amicitiis ad aliquid suscipiendum, cui potentes aduersarii contrastent, & repugnent, instructo. Si protestatio cótra se aliqua afferatur, aut Decretum quale *Interim* sanciatur, auctoritatem mox suam apud omnes periclitaturam. Neque vero nunc id respiciendum, quam sedulam ipse operam in transferendo Concilio olim nauarit, aut quam constanter tráslationem propugnarit. Mutata enim conditione sua, quæ ab ea pendebát etiam immutata. Neque actionum ab *Ioanne Maria Montano* Cardinale patratarum rationé ab *Iulio* Pontifice exigendam: nec expectandum, quæ illi existimationem peperere, eandem huic nomen & gloriam paritura. Tum sibi, tanquam seruo fideli in Domini sui cómoda inuigilandum, nunc vero cum herum aut superioré agnoscat neminé, aspectum fidei & constantiæ in seruiendo testádę plane cessare, & in eius vicé alium successisse, prudentię scilicet in seruiendo tépori, & ingenio rebus accómodádo. Cósiderabat adhæc, q̃ speciosum esset *Cæsaris* postulatú de *Germania* ad obsequiú Ecclesiæ reducenda, & quantum

Considerationes primum proponuntur, quæ suadét minime restaurandú.

Rationes in alteram partem, Iulium ad Concilium Tridenti redintegrádum inuitantes.

Vu nasci-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

nasciturum esset scandalum nisi ei auscultaretur. Causas, q̃ ad Conciliũ cogendum inuitabant, in propatulo esse & omnib. cõpertas: at quæ à Concilio cogendo dehortabantur: in occulto, nec nisi paucissimis notas. Deniq; iusiurandũ in Conclaui conceptũ, & ab electione repetitũ, nõ pro leui habendũ. Quod etsi ipsum ad Conciliũ modo prosequendũ adstringeret, absque certi cuiuspiã loci designatione, id tamẽ certo constare, fieri nõ posse, vt inuito *Cæsare*, qui sit Imperator, Hispaniarũ & Neapoleos Rex: Inferioris Germaniæ & variarum in Italia ditionum Princeps, Conciliũ generale cõgregetur, ita vt perinde sit Conciliũ omnino prosequẽdum negare, atq; recusare ne Tridentum remittatur. Omnib. sedulo consideratis *Iulius* in hanc partem animo plus propendebat, ingeniũ suũ sequutus, præsentia mala fugere, quã futura pericula euitare magis auidum: tum q́ hac electione molestia se liberabat, quã *Cæsar* ei videbatur creaturus. Nam quæ à Cõcilio timeri possent pericula, ea verbis eleuare cępit. Non eãdem nunc esse *Cæsaris* fortunam, q̃ fuit ante bienniũ. Tunc temporis siue expectatione victoriæ, siue post victoria potitum, maxima fama & celebritate fuisse, eandẽ nunc magis oneri & grauamini esse. Duos enim captiuos Principes detinere, sed veluti qui aurib. teneat lupum. In ciuitatib. *Germaniæ* clare sese prodere spiritũ rebellionis. Ecclesiasticos dominationis eius iã pertæsos, nec deesse domestica mala, filio fratre, ac nepote Imperiũ inhiantibus: q́, ne ei supra vires negotium facessat, metum esse. Genio itaq; obsequutus in hæc verba concludit: *Quæ nũc nos premũt difficultates excutiamus, haud vana spe, bonã fortunã indiuiduam nobis semper fore comitẽ.*

Iulius instigante Genio in tutiorem partẽ propendet.

Re apud animũ suum sic constituta congregationem Cardinaliũ & aliorũ Præsulum cõuocat, qui pleriq; omnes *Cæsaris* partibus studebant, quo magis consilio à se iã sumpto accederẽt, quib. accitis paucis aliquot ex intimis suis, quo res ex animi sui sẽtẽtia magis ꝓcederet, postulatũ *Cæsaris* proponit, vtrisq; præcipiens, vt alio omni aspectu seposito, quisq; libere profiteretur, q́ ad Dei gloriã & Sedis Apostolicę bonũ inprimis tendere existimaret, tum vbi quid factu optimũ esset, consultassent de modo, quo maxima cum dignitate, securitate, ac fructu confieri posset, simul deliberarent. Congregatio ea re iterũ iterũque deliberata, retulit Pontifici videri sibi omnino necessariũ, vt ille Concilium prosequatᷣ. In id enim & in Cõclaui, & postq̃ assũptus esset in Põtificẽ fuisse iuratũ: nec aliã esse rationẽ scãdali declinãdi, q́, ni faciat, in ipsũ grauissime esset incubiturũ. Duas porro eius ꝓsequẽdi esse vias, vnã, si *Bononiæ* cõtinuetᷣ: alterũ, si *Tridẽtũ* remittatᷣ. *Bononiæ* continuari non posse, quando *Paulus* cognitionẽ translationis semel euocarit ad se, & Patres porro pergere vetuerit, nisi prius decreto suo pronũciarit translationẽ riteatq; ordine factã: vt sic in ea ciuitate procedatur, q́ tamẽ si tentare velit, suspicionẽ nunq̃ vitaturum, se suum negotium agere, cum eã actionem omnes illi, quippe primo Legato, & Concilii Præsidi tanq̃ propriam tribuant. Quare alteram solam viam superesse, vt remittatur *Tridentũ*. Ita *Germaniæ* recalcitrandi occasionem adimi, & q́ rei caput est, *Cæsari* satisfieri. Consilium hoc ad Pontificẽ delatũ, ei val-

Iulius conuocata Cardinalium & Præsulũ Congregatione eorũ consilium super postulato Cæsaris exquirit.

Congregatio quid sui sit consilij exponit.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

ei valde placuit, vnde ad cætera porro itum.

Idem difficultates quas ex Cõcilio Tridẽtum reuocato verisimile sit exorituras, excutiunt.

Ac principio determinatũ, consensum & opem Regis Galliarum necessario procurãda, & Præsulum eius regni interuentũ, sine quibus & manca foret oĩs Synodi existimatio, & periculũ esset amittendæ Galliæ, q̃ iam possidetur spe recuperandæ *Germaniæ* hactenus amissæ, & iuxta Apologum, vmbræ pro corpore consectandæ. Nec facile putabatur aut Regem eo adducere, aut suspiciones ei demere, si Concilium in loco *Cæsari* obnoxio, & armis ipsius ꝓpe cincto celebraret. Sed vbi ad examinandas suspicionum causas ventũ est, non aliæ repertæ, nisi hæ, metũ ne Cõcilium aliquid statueret rerũ in Gallia administrationi publicę perniciosum, aut sceptri, eius priuilegiis repugnans, aut immunitatib. Ecclesiæ Gallicanæ contrariũ. Hæc modo tuta atq; inuiolata sint, nihil dubitandũ, quin Galliæ Rex, pro hæreditaria Sedis Apostolicę ꝓtegẽdę iuuãdęq; obligatione, Patrib. in Synodo congregatis fauore suo adesse velit, & Pręsules suos eo mandare.

Prima difficultas à Rege Galliæ.

Secunda rei conficiẽdę difficultas inde nata, ꝙ Pręsules Itali, vt plurimũ inopes, & sumptib. ferendis impares locũ illũ auersentur, & Camera Apostolica iam exhausta, ęgre subleuandis ijs, quantũ opus sit, sufficiat, præter sumptus necessarios in sustentandis Legatis, & Concilii administris, aliisq; extraordinariis. Cui malo, re quantũlibet agitata, remediũ nullũ repertũ, quod cũ sumptus in Synodũ fieri oporteat, calix hic necessario esset ebibendus, hoc modo ꝑuisum, superuacaneas impensas posse præcidi, Synodo mox ad finẽ ꝑducta, & q̃ breuissima ibi mora facta.

Secunda à sumptibus qui in Synodũ faciẽdi.

Tertia difficultas ex eo orta, si forte Protestantes in dubiũ vocare vellent q̃ in Synodo fuerant determinata, qua de re vnanimi Cõgregationis suffragio confestim pronunciatũ, disertis verbis significandũ, ea pro indubitatis habẽda, neq; permittendum, vt in disputationem veniant, atq; hanc declarationem etiam ante Concilium, non expectato Synodi tempore, faciendam.

Tertia à Protestantibus, iam decreta retractari petentibus.

Quarta omniumq; maxima erat, auctoritas Sedis Apostolicę tam in Concilio, quam extra, & supra Concilium, quam non modo Protestantes oppugnant, sed multi Principes certis limitibus circumscriptã cupiunt, & inter Episcopos non pauci de ea moderanda cogitant, quod in causa potissimũ fuit, cur vltimi Pontifices ægerrime Concilium admiserint, & *Paulus*, qui in illud consenserat, errore suo tandem deprehenso, translatione erratum sarcire voluerit. Huic periculo, licet ab omnibus animaduerso, nemo vnus effugium reperire poterat, nisi quod diceret, Deũ, qui Romanam Ecclesiam fundauerat & supra alias omnes extulerat, consilia omnia in eius perniciẽ dissipaturum, quod quidẽ à nonnullis per imperitiã & animi simplicitatẽ, ab aliis propter suam vtilitatem creditum, à quibusdã nihil aliud allegare valentibus dictum, satis ad rem facere non videbatur.

Quarta, ab auctoritate Pontificis quam limitibus circumscriptã plerique omnes cupiunt.

At Cardinalis *Crescentius* confidentiæ huius fundamẽto insistens, disseruit nullum esse negotium humanum non alicui periculo expositũ. Id in bello actionum humanarũ apice manifestum, quod, quantalibet sit belli dux victoriæ fiducia, nunq̃ sine cladis aut internecionis periculo sumitur, neque vllũ suscipi negotiũ tanta fęlicis euẽtus

Hanc omnium periculosissimã Cardinalis Crescẽtius varijs in contrariũ cautionib. adhibitis amolitur.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

certitudine, vt non possit vel à causis latentibus, vel quę pro leuibus habentur, in maxima incommoda pręcipitare. Ei vero qui ad alia mala vitanda deliberationem arduam subire cogitur, id neutiquam respiciendum. Hũc esse rerũ præsentium statũ, vt, nisi Synodus celebretur populis ac Principibus offensis, & à Põtifice alienatis, atque forte viam facti tentãtibus, maius periculum impendeat, quam à disputationibus ac Decretis Synodalibus sit pertimescendum, quãdo periculo nihil vacet, satius esse, conditionem maxime honorificam, & minus periculosam accipere. Sed ad periculum hoc amoliẽdum multas cautiones adhiberi posse, cuiusmodi sunt, Patres in Synodo aliis, quantum potest, materiis occupatos distinere, vt illis otium non sit ad cogitationes in hãc impendendas, multorum sibi fauorem conciliare, Italorum præsertim, officiis, promotionis spe, aliisque modis consuetis: etiam Principes æquo veluti libramine vtilitatum diuersarum hinc inde propositarum retinere, ne ad tale quidpiam moliendum in commune consentiant, sed horum vno id tentante, aliis mox proprii emolumenti intuitu ei aduersetur: denique alia huiusmodi remedia adhibere, quæ è re nata viris prudentibus occurrunt, quorum ope & sua negotia promouent, & his aduersa disiciunt. Hac opinione ab omnibus probata, statuunt, nullam timoris significationẽ ostentandam, sed *Cæsari* tantum innuendum, mala esse præuisa, neq; vllam esse de fœlici euẽtu dubitandi causam, quandoquidem remedia in promptu sunt, quibus difficultatibus his omnibus prospiciatur.

Pontifex Cæsari & Galliarum Regi suum per Nũcios consilium exponit.

Pontifex deliberatione hac maturata, simul de Concilio *Tridentum* remittendo iam animi certus, *Cardinali Ferrariensi*, & *Regis Galliæ* Oratori rem omnem impertit, dein per cursitorem, ad Regẽ de industria missum, animi sui mẽtem ei aperit, hoc addito, se Nuncium breui mandaturum, qui singillatim rationes, quæ ad id *faciendum* eum impulerant, sit expositurus. Et quidem Iunio exeunte duos Nuncios eodem tempore ablegauit. *Sebastianum Pighinum*, *Archiepiscopum Sipontinum* ad *Cæsarem*, & *Triuultium Episcopum Tolonensem* ad *Galliæ* Regem. Illi mandauit, vt ad deliberationem in Congregatione factam, orationem suam conformaret. Huic pręcepit, vt per equos dispositos iter acceleraret, quo citius animum Regis sibi renunciaret, quem omnino decreuerat cognitum habere, antequam vltra procederet. Tum, vt causas sigillatim commemoraret, quibus ille adductus Synodum *Tridentum* reuocabat, has videlicet: *Germaniam* nunc subiugãtam, *Cæsarem* id obnixe petere, in *Bononia* continuari non potuisse propter rationes supra allegatas: tum ne Protestantes in præiudicium suum res compositas querantur, culpa in se coniecta. Primum vero præcipuumque huius incœpti fundamentum esse opem ac fauorem Maiestatis suæ Christianissimæ, & Præsulum regni eius interuentum: quæ se impetraturum non dubitabat, quod protector esset fidei, & maiorum suorum æmulus, qui ab opinione & consiliis Pontificis nunquã discesserunt. Decretum sibi, dogmatum fidei declarationem, & perpurgationem, ac morum reformationem in Concilio tractare: politica autem, quæ

Triuultius Galliarum Regi commemorat causas Synodi Tridẽtum reuocandæ.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2

quæ status ac dominia spectant, aut peculiaria sceptri Gallici priuilegia prorsus non attingere. Ad postulatum *Cæsaris*, vt scilicet Pontifex declaret, vtrum velit Concilium *Tridenti* prosequi an non, responsum dedisse, se id velle prosequi, legibus in Congregatione Cardinalium agitatis, quas ab Nuncio Regi communicari præceperat, cuius mentem quam ocyssime perspectã habere cupiebat, spei plenus, eam solitæ Maiestatis suæ pietati, & affectui, quẽ erga se perpetuo cõmonstrasset, ac fiduciæ, quam in illo reponebat, haud dubie responsurã. Eidem quoq; Nuncio cõmiserat, vt Cardinali *Guisio* mandata sua impertiret, eumq; sibi optionem sumeret, nisi aliter videretur, ad eadem Regi, aliisue, quando opus esset, exponenda.

Et quid Cæsaris postulato Põtifex respõderit.

Neque ab his diuersa erant, quæ alteri Nuncio dederat in mandatis, nimirum vt *Cæsari* nunciaret, se re effectisque promissa *Petro Toletano* facta repræsentaturum; hoc est, se candide, aperte, & sine fuco ac fallaciis cum *Cæsare* acturum. tum, vt testaretur in Concilio prosequendo animi sui promptitudinem, ad Dei gloriam, conscientiæ suæ exonerationem, & Cæsareæ Maiestatis, Imperiique emolumentum. Et quoniam *Cæsar* auebat scire, quib. cõditionibus Concilium esset processurum, hoc nomine suo diceret *Cæsari*, se nunquam ne per somnium quidẽ cogitasse de Concilio pactionibus articulose interpositis celebrando, sed cõsiderationes aliquot necessarias animo agitasse, quas ipsi Nuncius esset expositurus. Has quatuor esse.

Iulius per Nuncium impertit Cæsari cõsiderationes habitas super difficultatibus de Concilio reuocãdo.

Primam, Esse necessarium, vt Rex Christianissimus Synodum fauore suo subleuet, & Præsules Galli ei intersint: absque quibus multum de eius existimatione sit decessurum; vel ab Concilio Prouinciali, & vel de amittenda *Gallia* impendeat periculum. Deinde tota via errare, qui nesciant ciuitatem Tridentinam esse locum, cui *Cæsarem* valde fidere, Regem vero Christianissimum valde diffidere deceat: ideoque rationem excogitandam, qua rebus eius securitas reddatur. Rationem eam, quæ hactenus reperta, *Cæsari* impertiendam: nisi idonea videatur, ab ipso aliquid præterea adiungendum.

Secundam considerationem esse de sumptibus, quos Cameræ Apostolicæ facere conueniat iam exhaustæ, & ære alieno graui, in Legatos, & alias occasiones extraordinarias, quæ Synodum comitantur: item de impensis, quibus Præsules Itali tenuiores ea in vrbe ægre sufficiant. Ea gratia temporis rationem exacte subducendam, vt nec in Synodo inchoanda, nec in prosequẽda horæ vnius fiat iactura: alioqui Sedem Apostolicam nec tantis sumptib. parem futuram, neque vlla arte effecturam, quin Præsules Itali impatientiam suam prodant: quod superiorum temporum experientia fecit exploratum. Præterea, non esse è dignitate Sedis Apostolicæ, vt Legati ipsius otiosi velut in anchoris stẽt, sine vllo fructu. Necesse itaq; esse, vt priusquam ad rem ipsam veniatur, Imperator certus sit de voluntate & obsequio tã Catholicorũ in *Germania*, quam Protestantum, rebus in Conuentu Ordinum Imperii denuo stabilitis, & mãdatis authenticis emissis, tum è ciuitatibus, tum à Principibus, quib. & Maiestas Cæsarea, & Or-

dines omnes ad executionem decretorum Synodi teneantur: vt labores, sumptus, operæque ad irritum non cadant, aut ludibrio habeantur; atque vt spei quoque irriti sint, qui Concilio negotium facessere velint.

Tertio vero loco *Cæsari* considerandum, declarationem necessario requiri, vt Decreta in re fidei *Tridenti* hactenus facta, & in aliis superioribus Conciliis, nullatenus in dubium reuocentur, neque ad ea disceptanda Protestantibus locus detur.

Postremo considerandum Imperatori, Pontificem habere persuasum, *Cæsaris* affectum erga se esse mutuum; adeo, vt quemadmodum ipse se *Cæsaris* Imperiique rebus fauentem ac propitium exhibuerit, Concilio in locum iis adeo opportunum destinato; ita ille vicissim sinceritatem hanc fidemq; suam ipsi oneri fraudiue esse non sinat. Quod si quis criminationibus calumniisue in contrarium nitatur, caussæ nihil esse, cur *Cæsari* mirum videri debeat, si ipse ex occasionibus vtatur remediis ad auctoritatem sibi Sedique Apostolicæ à Deo immediate cõcessam, tam in Concilio, quam extra propugnandam.

Pontificis arcana per Secretarium, illo non nescio emanant.

Iam Pontifex rebus suis conducere ratus, consilium hoc suum per *Italiam* & *Germaniam* innotescere, per *Iulium Cananum* Secretarium suum, re, amicitiæ specie, aulicis aliquot familiaribus suis communicata, sed ea lege, ne secretum emanaret, mandata supradicta vndequaque disseminanda curauit. Et *Galliæ* Rex per nouum Nuntium desubito Pontifici respondit. Cum enim sciret non deesse illi ex anteactis caussas, cur *Cæsari* fidere non debeat, & vna reputans, illum erga Gallorum partes bene animatum, insigni beneuolentiæ officiorumque testificatione Nuncium complexus, fauorem omnem à se Pontifici obtulit, & Concilio opem, ac Præsulum regni sui interuentum; promissis insuper de auctoritate Pontificia, studio, protectioneque sua subleuanda additis.

Galliarum Regis per Nuncium responsum.

Cæsar Pontificis per Archiep. Sipontini Legationi respondet.

Cæsar audita *Sipontini* Legatione, & matura super ea deliberatione habita, respondit, se ingenuitatem & prudentiam Pontificis probare, qui perspecta publica necessitate Concilii *Tridentum* conuocandi, rationem idoneam reppererit, qua commode eo remitteretur, lite super translationis æquitate repudiata, vtpote fastidiosa, ardua, & ad nullam rem vtili. Addidit, quatuor cõsiderationes sibi videri graues, & iure propositas. De reb. *Gallicis* non laudare modo consilium ipsius, sed opẽ quoq; suam & operam libenter offerre, ad securitatem omnem Regi *Gallorum* præstandam. Æquissimum esse, vt in sumptibus superuacuum vitetur, Patresq; post apertum Cõcilium otia agere non permittantur. Anno superiore decretum *Augustæ* factum, vt *Germania* vniuersa, etiam ipsi Protestantes se Synodo subiiciant: cuius exemplar Nuncio dandum curarit; & quod in conuentu Ordinum, qui iam instet, confirmare cogitet. Sibi non videri tempestiuum in præsens tractare, ne in dubiũ reuocentur, quæ *Tridenti* hactenus definita. Illud enim magis opportune fieri posse, postquam Concilium in eam vrbem conuenerit. Cæterum, quod ad auctoritatem Pontificis, Sedisque Apostolicæ attinet, sicuti eam antea protexerit, ita dehinc eius protectorem fore, certumque

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

tumq; habere, omnibus viribus & copiis, ac vita ipsa, si opus sit, eam tueri & defensitare. Nõ esse potestatis suę promittere, in Synodo nihil ab ingenio irrequieto dictum tractatumue iri: hoc tamen spõdere, si quid tale euenerit, se tã fortiter repugnaturũ, vt operã suam Pontifici sine dubio sit approbaturus.

Comitia Augustana, & in ijs varia ab Cæsare proposita. Protestantes se Concilio assensuros negant, nisi certis legibus.

Erat tum *Augustæ Cæsar*, vti supra dictum, Comitiorum Imperii initium facturus: quæ licet tot signis militum cincta non essent, quot *Augustana* proxime superiora, erant tamen præsidiariis armata. In eo Conuentu proponit de Concilio prosequendo, de seruando Decreto dicto *Interim* superiore Conuentu facto, de bonorum sacrorum restitutione, & Iurisdictione recuperanda. Principibus Catholicis placuit Concilium esse prosequendum: sed Principum Protestantum Legati aliquot in id assentiendum non putabant, nisi his conditionibus. Vt omnia ab initio *Tridenti* decreta retractentur: Vt *Augustana* Confessionis Theologi non solum audiantur, sed vocem quoque decisiuam habeant: vt Pontifex in Concilio Præsidis locum non obtineat, sed eidem se submittat, & Episcopis iusiurandum remittat, quo sententiam libere dicant. Apud Protestantes questus est Imperator, quod Decreto suo de religione *Interim* nõ paruissent; & apud Catholicos, quod emendationem Ordinis Ecclesiastici ab se præscriptam non seruassent: sed vtrique excusationes suas obtendunt. Hi lento pede progrediendum affirmant ad turbas vitandas, & vt paulatim homines assuescant: etiam quorundam exemptiones & priuilegia plurimum officere causantur. Protestantes vero culpam conficiunt in populum, qui conscientiis suis vim afferri ægre patitur, ad seditionem procliuis, si quis ex animis religionem reuellere tentet. De his omnibus sigillatim Nuncium *Cæsar* certiorem facit, tum de Catholicorum omnium, & maioris partis Protestantium assensu, tum de limitatione ab alteris proposita, vt, si forte id aliunde ad ipsius aures esset perlatum, nihil aliorsum, atque diceretur, acciperet. Addidit etiam se noluisse permittere, vt Principum, qui videbantur dissentire, contestatio in acta referretur, sicuti fieri consueuit, quod iidem sibi promisissent, se voluntati ipsius obtemperaturos. Vnde posse eum fidenter Pontifici asseuerare, vniuersæ *Germaniæ* placere, vt Concilium procedat.

Queritur Cæsar quod Decreto suo de Interreligione obtemperatũ non sit.

Vrget Cæsar Synodi inchoationem & schedulam diplomatis de eadem indicenda auet inspicere.

Agit deinde serio *Cæsar* cum præcipuis è sacro ordine, vt ad Concilium ante festum Paschatis inchoandum ipsi *Tridentum* proficiscantur, impetratoquę Septemuirorum assensu, Pontificem solicitat, vt ad illud tempus, aut certe statim à Paschate Synodi conuocationem indicat, de totius *Germaniæ* consensione iam certus. quam tamen vt firmius constabiliret, orat Pontificem, vt indictionis diplomate confecto, eius schedulã priusquã euulgetur, ad se mittat, quo eadem omnibus in Conuentu Ordinum communicata, Decretum Comitiorum ad eam componat, atque ab omnibus recipiendam procuret.

Ambigit Pontifex vtrũ Protestantes Decretis iam in Synodo factis parere velint.

Enimuero Pontifex nihil à se actum putabat, nisi illud prius fixum esset, Decretis Synodi omnes parituros. Nam si ipso Synodi initio id disceptandum foret, facile præuidebat hũc negotii exitum, vt multo tempore fru-

stra

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

stra consumpto, Concilium tandem absque vllo operæ positæ pretio dissolueretur. Id habebat pro comperto, disceptationem generalem, An decretis standum esset, trahere secum peculiarem super singulis decretis controuersiam: neque auctoritatem suam hic valituram, quippe, quem pro Iudice suspecto Protestantes sint habituri, nempe, actionis totius Præsidem, ac primarium auctorem. Tum metuebat, si quæstionis huius decisionem apud *Cæsarem* instantius vrgeret, ne illum in difficultates inextricabiles coniectum, à caussa sua redderet alieniorem. In his angustiis versanti non defuere qui suaderent, caput hoc pro indubitato ac deciso tenendum, atque in diplomate siue Bulla præsupponendum, Decreta superioribus Synodi conuocationibus facta, ab omnibus fuisse accepta. Nam vbi diploma hoc tenore ad Conuentum Ordinum Imperii peruenerit *Germanos* id vel approbaturos, vel improbaturos. si probauerint, tum voti compotem factum. sin minus, tum in ipsis Comitiis controuersiam eam agitatum iri, adeoque se molestia ea liberatum. Placuit Pontifici hoc consilium, idque sequutus, vt *Cæsari* gratificaretur, non schedulam diplomatis, quod id parum è dignitate sua videretur, sed diploma ipsum concinnatum, datum, ac bullatum, verum nondum euulgatum misit in *Germaniam*, cuius dies XV. Nouembris.

Erant qui suaderent, id pro confesso tenendum, vt maiori molestia liberetur: quibus assentitur.

Hoc diplomate profitebatur, *Cum ad tollenda religionis dissidia in Germania, opportunum & expediens esse videatur, sicuti etiam Imperator sibi significari fecit, vt Concilium generale per Paulum III. indictum, & à se tunc Cardinale & Præside inceptum ordinatum & continuatum, in quo pleraque tam in causa fidei, quam reformationis, sancita & promulgata decreta, ad ciuitatem Tridentinam reducatur; Se, ad quem spectat generalia Concilia indicere & dirigere, ad Christianæ fidei atque Orthodoxæ religionis incrementum, & tranquillitatem Germaniæ procurandam, quæ sane prouincia retroactis temporibus in debita obedientia & reuerentia maximis Pontificibus Christi Vicariis exhibenda, nulli Christianorum prouinciæ fuit secunda, sperantem Reges, & Principes Christianos fautores & adiutores; hortari & monere Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, aliosque omnes & singulos, qui de iure, vel consuetudine, vel priuilegio, Conciliis generalibus interesse debent, vt proximis Calendis Maii Tridenti conuenire velint, quo die, de Apostolicæ authoritatis plenitudine, & Cardinalium assensu statuerit Concilium, in eo, in quo nunc reperitur, statu resumendum & prosequendum. Seque operam daturum, vt eo Legati sui veniant, per quos Concilio præsidebit, si ipse coram adesse nequiuerit, quacumque Concilii translatione, & suspensione, cæterisque quibuscunque contrariis non obstantibus, ac præsertim illis, quæ idem Paulus in Bulla conuocationis, & aliis ad Concilium spectantibus voluit non obstare: quas quidem Bullas cum omnibus clausulis & decretis in eis contentis in suo robore velit permanere, & quatenus opus sit, confirmari atque innouari.*

Bulla resumptionis Concilii Tridẽtini.

Ministri Cæsarei aliique Catholicæ religionis amantes, quibus *Cæsar* rem communicarat, iudicabant futurum, vt Protestantes literarum Pontificis stylo exacerbati, Concilii repudiandi occasionem inde arriperent: quippe, qui hisce profiteatur, se non tantum velle præsidere in Concilio, sed

Cæsar administris ipsius interpellantibus per Oratorem obsecrat Pontificem vt Bullã velit cõmitigare.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

sed & actiones dirigere. Præterea, quod dicat resumendum & prosequendum sibi, id illis videri suspicionis plenum, & verba illa, quibus auctoritatem suam adeo effert, & magni facit, esse ad iracundiam incentiuum. Quamobrem suadent *Cæsari* vti agat cum Pontifice de diplomate moderando, atque in eam formam redigendo; qua Protestantes non habeat alieniores. Ac profecto *Cæsar*, & Nuncium Apostolicum de ea re appellauit, & ad Oratorem suum scripsit *Romam*, vt obnixis, & seriis precibus Papã obsecraret per charitatem, quæ decet Christianos, vt diplomatis verba commitigaret, quæ ad abalienandos à Synodo Germanos facere videbantur. Neque vero negotio dexeritate Hispana procurando defuit Orator, pari in Protestantum, atque in ferarum captura contendens artificio vtendum. Nam qui feras in laqueos induere tentet, vt eas ad locum insidiis destinatum alliciat, fugam simulare, & loco cedere, non ignem, non arma ostentare, quibus irritentur, & ad desperationem, à quia vires sumant, adigantur. Ad eundem modum Protestantes comiter & benigne habendos, instruendo, & auscultando ad Concilium pelliciendos, vbi eo venerint, tum fore tempus idoneum ad veritatem commonstrandam, nam contra inauditos ferre sententiam, id eos magis magisq; exasperare, & bilem accendere. Pontifex solita libertate respondit, sibi animum non esse dimicandi cum hoste tanq̃ fele, in caueam incluso: sed magis velle vt fugiẽdi potestatẽ habeat. Protestantes enim, si verborum blanditiis trahantur ad Synodum, neque ibi reperiant facta dictis consona, occupante animos desperatione præceps cõsiliũ capturos, esse satius, vt quid ipsis futurum sit clare audiant. Orator replicans Pontificis opinionem probat in iis, quæ dictu necessaria, & opportuna sunt: sed hic non fuisse tempestiuum, Conciliorum dirigendorum potestatem sibi vendicare. Id quidem esse verissimum, sed veritati id priuilegij minime datum, vt quocumque tempore & loco efferri debeat, imo rectius taceri, cum enuntiata sequiorem aliquem paritura est effectum. Meminerit flammam hanc, quæ nunc late ardet, *Leonis Decimi*, & *Cardinalis Caietani* legati sui verbis asperioribus fuisse accensam, quam verborum lenitate tum facile erat opprimere. Sequutos Pontifices, *Clementẽ* maxime & *Paulũ*, Principes prudentes sæpius id indoluisse, nunc si commodis moderatisque viis Germaniam recuperandi spes subest, quid attinet duris, & amarulentis eam magis indies abalienare? Pontifex indignabundus asserit, id, quod *Christus* ipse docuit, palam semper prædicandum, inculcandumque, Maiestatem Diuinam Vicarium suum caput Ecclesiæ, & præcipuam mundi lucernam constituisse, veritatem hanc esse ex ijs quas in ore perpetuo habere oporteat & vbique, atque (vt *Diuus Paulus* loquitur) *tempestiue & intempestiue*, qui aliter fecerit, contra Christi præceptum *ponere lucernam sub modio, quæ super candelabrum ponenda sit.* neque esse è dignitate Sedis Apostolicæ artificiose aut dissimulanter, sed aperte sincereque loqui. Orator contra comiter differit, verum officium Apostolicum sibi videri, virgam abscondere, benignum se

Oratoris & Pontificis dialogismus.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

præbere, & ad aliorum omnium voluntatem descendere. apud *D. Paulum* legisse, *illum cum esset liber, factum omnium seruum, vt omnes Christo lucrifaceret, cum Iudæis, Iudæum, cum Ethnicis Ethnicum, cum infirmis infirmũ, vt illos etiam saluos faceret*: neque aliam esse Euangelii pangendi conserendique viam. Pontifex demum vt vltra disputandi ansam subterfergeret, ad hoc se effugium recepit, Bullam stylo cancellariæ formatam, quam nefas sit immutare, se à nouitatibus alienum, decessorum vestigiis insistere paratum: quandoquidem recepta forma vtatur, euentum sibi minime imputandum, si nouam ille excogitasset, malum omne merito sibi adscribendum. Orator, vt tempus illi ad amplius deliberandum daret, statuit hoc Pontificis responsum pro opinione negatiua non admittere, sed potius bene sperare, Papam affectu vere paterno *Germaniæ* mala commiseraturum. Ideo quod medium Decembris iam esset exactum, placuit festum Natiuitatis prætergredi, & dein nouo eum impetu adoriri.

Iulius nihil in Bulla mutare certus, Breue vna cum diplomate suo euulgat

Verum Pontifex animi certus ne vnum quidem apicem immutare, ac vocem eam sæpius vsurpans, *Volo præuenire, & non præueniri*, vt interpellatorum molestia sese liberaret, die qui *D. Ioanni* sacer, Breue conficiendum curauit, quo summatim breuiterque perstrictis diplomatis supradicti capitibus, prætentoque hoc colore, quod diplomate nondum promulgato cuiuis obuiũ esset, eius ignorationem prætextere, statuit, vt tam Breue hoc, quam diploma ipsum palam lecta publicataq; Basilicis *B. Petri* & *D. Ioannis Lateranensis* affigantur, vtriusq; exemplar typis excusum Archiepiscopis missurus, vt illi rursum ad Episcopos aliosque Præsules amandandum curent. Orator *Cæsaris* conspicatus hac ratione præreptam sibi omnem super ea re compellandi Pontificis occasionem, cursitorem cõtinuo ablegat ad Imperatorem, qui omnia illi exponat. Is vero Papæ deliberatione animaduersa de remediis cogitans in Conuentu Ordinum Bullam publicitus legi imperat, quæ perlecta, eundem plane, quem ille animo presagiuerat, effectum produxit, nempe vt, cum Protestantes fidem verbo datam de submittendis se Concilio reuocarent, tum Catholici *Tridentum* ire abnuerent. Catholicis ipsa denuntiandi ratio, quippe aspera & intractabilis displicuit: Protestantibus vero tota rerum verborumq; compages. Quo in genere hæc erant, sui muneris esse Cõcilia non indicere modo, sed & dirigere ac gubernare, sibi decretum continuare & prosequi iam inchoata, vnde retractandis, quæ ante decreta, nihil loci relictum, ad locum & rem parum apposite dictum *Germaniam* Pontificis pro Christi vicariis agnouisse. Inepte sese Præsidem Concilii declarasse, neque alios quam Ecclesiasticos, illi satis morigeros eo inuitasse, ac deniq; Bullam conuocationis *Pauli* III. tam affectata verborum amplitudine confirmasse. Dicebant Protestantes Concilium frustra tentari, quod his nitatur fundamentis, cui si quis eorum se summittat, grauiter peccet contra Deum & conscientiam. Catholici rursum affirmabant, nisi spes aliqua subesset de Protestantibus ad Ecclesiam reducendis, tãtum operæ & sumptuum frustra impendi. *Cæsar* vtriusque partis intemperiem

Bulla in conuentu Ordinum Cæsare iubente lecta, tam Catholicos quam Protestãtes offendit.

Cæsar speciosis promissis vtrosque delenire studet.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

periem attemperare conatus hoc dicto, Concilium Oecumenicum ex omnibus orbis Christiani Nationibus institui, cæteris omnibus obsequium Pontifici deferentibus, indictionem hanc pro illorum ingenio formatam. Quod ad *Germaniam* attinet, eius vniuersæ curam sibi relinquendam, rerũ cum Germanis tractandarum gnaro, alias nationes conuenire sinant, se deinde *Tridentum*, aut saltem in locum aliquem propinquum iturum, neque verbis, sed factis, vt omnia debito ordine procedant, operaturũ. Nec quid Pontifex loquatur respiciant, sed quid ipse fide *Cæsarea* & Regia spondeat, id vnum attendant.

Vnde in Cõuentu Augustano sit Decretum.

Hac arte pacatis per *Cæsarem* amborum animis Idibus Februarii, dum dimittitur Imperii conuentus, decretum hac forma promulgatur. Cum superiori Ordinum conuentu propositum fuerit, dissidium religionis in *Germania* nulla ratione posse sarciri, nisi per pium liberumque Concilium generale, cumq; omnes Imperii Ordines propositionem hanc confirmarint, & Concilium accipere, probare, eique se submittere decreuerint, quod ea executioni nondum demandata fuerit, eandem propositionem, deliberationemque denuo iteratam, ratamque factam. Ea gratia *Cæsarem* egisse cum Pontifice, ac demum impetrasse, vt Concilium Tridentinum in Calendas Maias anni sequentis remittatur. Quãdo igitur in id Pontifex assenserit, & Bulla conuocationis in Comitijs lecta propositaque sit, æquum esse, vt in eadem sententia expectandi Concilium cum obedientia debita, & eidem interueniendi omnes acquiescant. Hinc omnes Principes Christianos opem allaturos, ipsumque *Cæsarem*, tamquam Sanctæ Ecclesiæ aduocatum, & Conciliorum defensorem, quicquid Imperatoris officio conueniat, sicuti iam ante promiserit, præstaturum. Notum itaque facere omnibus, suæ esse voluntatis, vt, pro *Cæsarea* qua pollet auctoritate ac potestate, singulis, qui ad Concilium venturi sunt, idonee caueatur. Vt iis libere ire, commorari, domumque redire liceat, eaq; in medium adducere, quæ cõscientiarum suarum quieti necessaria videbuntur. Sibi interim propositum, intra ipsos Imperii fines, aut certe in loco aliquo vicino ad Synodi defensionem permanere. Septemuiros igitur aliosq; Principes & Ordines Imperii, Ecclesiasticos præcipue, & eos qui in religione innouarunt, monere atq; hortari, vt se ad Cõcilium comparent, instructiq; veniant ne excusatione aliqua postmodum vti necesse habeant. Se enim curaturum, vt res tota legitime debitoque ordine procedat, daturumq; operam, vt pie omnia, ac Christiane iuxta sacram scripturam, & Patrum doctrinam tractentur ac definiantur. Quod autem attinet violationem decretorum de religione & reformatione *Interim* factorũ quandoquidem intelligat difficultates, quæ intercurrunt, esse insuperabiles, resq; quo plus in eas operæ ponitur hoc ipso in deterius ire, ad maiorem rerum perturbationem vitandam; omnem secus admissorum cognitionẽ ad curam suam reuocare, mandare tamen Principibus, & Ordinib. Imperii, vt in posterum seruentur diligentius.

Vbi primum decretum hoc *Cæsaris* publicum aspexit, cum Põtificis diplo-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Bulla Pontificis & Decretum Cæsaris cōfligunt, & colliduntur.

mate quaque sui parte arietare putabatur. Hic enim Conciliorum dirigēdorum potestatem sibi arrogat, ille vt debito ordine ac iuridice omnia fiant, sibi curæ esse vult. Hic in Synodo amat præsidere, ille iuxta Scripturam & Patres sententiam ferri, hic bene cœpta postulat continuari: ille quod sententia cuiq; dictat, libere proponi. In summa, Curia Romana, quæ tantam ignominiam ægre potuit concoquere, queritur ab *Cæsare* nouam Concilii conuocationem institui, dum Pontifex suo more facetus, fatetur Imperatorē talionis vicē ei reddidisse, propter Bullā indictionis ipso inconsulto euulgatā.

Pontifex post anxiā de idoneis Concilij Præsidibus cogitationē Legatum vnum, & duos Nuncios mittere cōstituit.

Ineunte anno M.D LI. Pontifex animo totus in Concilium iam indictū defixus, duo potissimum spectabat, quos viros sibi fidos ad præsidendum mitteret, & quomodo sumptibus, quā maxime posset, parceret. Ad sumptus vitandos optimum videbatur vnicum tantum Legatum adhibere, sed hic rursum metus erat, vt tanto oneri ferendo parē non temere repertu rus esset. Non enim quemquam iuxta se esse pari secum studio, cui penitus posset confidere, tum quæ gerenda essent omnia, illi, tanquam auspici, auctorique vnico tributum iri. Has ob causas necessario requiri, vt ea Prouincia inter plures diuidatur. Hic Papa via media incedere instituit, misso Legato cum duobus Nunciis, sed auctoritate pari, ad ministeria obeunda hoc attentiores fore existimans, quo in præmiorum, ac pro motionis spe acriores sunt stimuli ad operam sedulo nauandam. Tum oculis in vniuersum Purpuratorum Senatum coniectis nemo vnus inuentus fidus magis, atque vna eximiis dotibus instructus, quam *Marcellus Crescentius Sancti Marcelli Cardinalis*, cui optiones dati *Sebastianus Pighinus Archiepiscopus Sipontinus*, & *Aloisius Lipomanus Episcopus Veronensis* Nuncii. In illo elegit arctam amicitiam, quæ sibi cum eo ante Pontificatum intercesserat, summamque fiduciam, in hoc insignem pietatis, probitatis ac fidelitatis opinionem. Cum tribus his multis arcanis consiliis communicatis, reuelatoq; cordis penetrali vt ad plenum edocerentur, mandato eos itidem copioso muniuit, quo, nomine suo Concilio interesse iubebantur, in hanc fere sententiam.

Mandati Pontificij in Præsidibus Concilij cōstituēdis forma.

Quandoquidem boni Patrisfamilias sit vicariam aliorum operam surrogare, vbi ipse commode interesse non potest, Se, qui Concilium generale à *Paulo* indictum olim, *Tridentum* nunc conuocauerit, bona spe fretus Reges & Principes fauorem ei suum operāq; commodaturos, Præsules huic actioni interuenire solitos ad Calendas Maias citasse, ad Concilium in eo, in quo nunc reperitur statu resumendum, sed cum ipse propter affectam ætatem, aliaq; impedimēta pro voto coram adesse nequeat, ne per absentiam suam bonū publicum detrimētum patiatur *Marcellum* Cardinalem, virum piū prudentem rerumq; intelligentem Legatum suum, *Sipontinum* vero, ac *Veronensem* scientia, rerumq; agendarū experientia præcellentes, cum speciali mādato & idoneis clausulis Nuncios cōstituere. Hos tamquam Angelos pacis mādare, potestate ipsis demandata Cōcilium resumendi, gubernandi & prosequēdi, aliaq; oīa necessaria ac opportuna faciendi, iuxta tenorē literarū ab se & decessore suo super cōuocatione Syno-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Synodi editarũ. *Cæsar* etiã, quẽ hoc Cõcilii negotium distinebat, ad absolutum *Germaniæ* dominatum adipiscendum id vnicum esse medium ratus, ad omnes Protestantes, qui inter Ordines Imperii erant, tam pro ipsis, quam pro Legatis ipsorum, & Theologis ad Synodum ituris, *Saluum Conductum* forma vberiori conscriptum misit.

Iulius Pŏtifex Octauio Farnesio Parmã ex condicto restituit.

Verum dum *Romæ* atq; *Augustæ* fundamenta hæc iaciuntur ad Concilii Tridentini structuram, non defuere, qui telas alibi ordirentur, quæ contextæ dignitatem auctoritatemque illius Synodi plurimum offuscarent; fabricatæque machinæ, quæ eandem & cõquassarunt, & labefactarũt. *Iulius* enim Pontificatus sui initio, vt promissa in Conclaui facta repræsentaret, *Octauio Farnesio Parmam* restituit, (in quam *Paulus* 3. Ecclesiæ nomine manum iniecerat) eique bis mille aureos menstruos ad vrbis tutelam assignauit. *Octauius* enim propter inimicitias, quæ erant illi cum *Ferdinando Gonzaga Cæsaris* per *Insubriam* præfecto, & ex multis indiciis colligens, *Cæsari* esse animum *Parmam* armato milite occupãdi, detracto nuper ab Pŏtifice, quod ad alendum militem antea assignauerat menstruo bis mille aureorum stipendio, veritus, vt suis ipse viribus vrbem tueri posset, per Cardinalem fratrem suum, Pŏtificem de auxilio interpellauit, aut certe, vt cum bona sua venia alterius Principis opem imploraret, qui satis validus esset ei contra *Cæsarem* propugnando. Cum vero Pontifex, re non satis meditata iussisset, vt ageret quod è re sua videretur, *Octauius* interuentu fratris *Horatij*, qui Regis Galliarum erat gener, in *Henrici* fidem & clientelam sese dedidit, & vrbi Gallicum præsidium imposuit. Eam rem *Cæsar Octauii* socer, adeo moleste tulit, vt Pontifici persuaserit, id valde spectare ad dignitatem ipsius imminuendã, cui tam in vrbem, quam in ipsum Ducem summum deberetur imperium. Itaque rigido Edicto contra *Octauium* promulgato edicit ei Papa, vt *Romæ* se sistat, & nisi compareat, perduellem, læsæque Maiestatis reum denunciat: tum *Cæsaris* fidem opemq; in eo plectendo implorat. Ille vero & caussam Pontificis probat, & ad eam armis defendendam se paratum ostẽdit. Hinc belli manifesti inter *Cæsarem* & *Galliarum* Regem fit initium, ac simul grauissimarum inter eundem Regem & Pontificem simultatum. In *Saxonia* item super *Albim*, inter *Saxones* & *Marchionem Brandeburgicum* cœptum est agi de fœdere contra *Cæsarem*, ad eum ab occupando *Germaniæ* vniuersæ dominatu prohibendum, sicuti suo loco dicetur. Quæ quidem belli semina, aliaque Aprilis initio in *Italia* expullulantia Pontificem remorari non potuere, quin Legatum Nunciosque *Tridentum* amandaret, dieque præstituta, Kalendis scilicet Maii, Concilium cum iis solis qui aderant, aperiendum ediceret, etiamsi nullum idoneum numerum reperirent; exemplum Nunciorum *Martini* V. imitati, qui soli nullo alio Præsule præsente Papiense Concilium aperuerunt.

Quam ille Gallorum præsidio firmatam, seque Regi Galliarum in fidem tradit.

Vnde Pontificis abalienatio, & belli semina inter Cæsarẽ & Henricum

Quibus ab Germania quoque fomenta.

 HISTO-

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER QVARTVS.

Præsides Concilii Tridentum veniunt, & Concilium restaurant: eoq; fini celebratur

SESSIO XI.

CVm Legati & Nuncii Præsulibus aliquot comitati, qui abeuntes *Roma* prosequuti erant, *Tridentum* peruenissent, ac deinceps alii nonnulli Antistites, Pontificis rogatu eodem subsequuti; Calendis Maii in Ecclesiæ Cathedralis locum consuetum, necdum deformatum coeuntes, solitas peragunt ceremonias, rem diuinam procurante *Archiepiscopo Turritano*, diploma vero Conuocationis, & Pontificis Mandatum ad Concilii Præsides legente Secretario. Missam autem qui peregerat, idem Decretum interrogationis formula proponit in hunc modum. *Placetne vobis Patres iuxta tenorem literarum Pontificiarum Tridentinum Concilium resumi debere, & ad vlteriora esse procedendum?* Cumque omnes assensissent, percunctatur denuo. *Placetne vobis proximam Sessionem habendam esse in futuris Calendis Septembris?* Et cum respondissent cuncti, *Placet*, Cardinalis primus Præses, de totius Synodi assensu & verbis significauit cœptam esse Synodum, eamq; deinceps prosequendam. Neq; aliud pene eo die aut sequentibus factum. Nam etsi Antistites in ædes Legati sæpiuscule conuenerant, debita tamen Congregationibus forma deerat, per absentiam Theologorum. Ea modo recitantur quæ *Bononiæ* discussa fuere, ad maturandum de iis, quæ post tractanda, deliberationem: præsertim in materia reformationis; quæ maximum putabatur habere momentum.

Dies proximæ Sessioni dicitur.

Pontificia ad Heluetios legatio.

Sub finem mensis Pontifex ad Heluetios mittit *Hieronymum Franchum*, nō multo ante Papæ *Pauli* ad eosdem Nuncium, tum ad impediendum ne Galliarum Rex ex ipsorum militibus conscriberet exercitum, tum ad milites ex ipsis ad bellum Parmense conducendos. qua occasione amanter ad eos scripsit Maii XXVII. se, sicut Iulii II. qui magna charitate sit ipsos complexus, nomen sibi sumpserit; ita etiam in ipsis diligendis, operaq; eorum vtenda, idem exemplum sibi ad imitādum proposuisse; idque Pontificatus sui initio testatum fecisse, satellitio ex ea gente ad sui corporis custodiam delecto, cum in vrbe, tum *Bononiæ*. Nunc autem cum ad Calendas Maii indictum sit Concilium, & *Tridenti* inchoatum, orare, vt qui sunt per ipsorum fines atque ditionem proceres Ecclesiastici, Calendis Septembris, quo die alter ibi con-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

conſeſſus eſt habendus, adeſſe non recuſent.

Gallus per Oratorem, ſuſceptum à ſe Octauii Parmaeque patrocinium excuſat apud Pontificem.

Galliæ interim Rex per Oratorē ſuum *Paulum Thermum* Pontifici perſuadere conatur, ſibi graues ac iuſtas non defuiſſe cauſas, cur Parmæ defenſionem cum *Octauio* in fidem ſuam ſuſciperet. Rogare itaque, vt in bonam partem id interpretetur; niſi faciat, & paci bellum præferat, non modo futurum id maximo totius *Italiæ* detrimento, ſed occaſionem daturum, vt aut Concilium non coeat, aut ſi coierit, vt mox diſſipetur: certe vt Concilium Generale merito dici nō debeat, quod eo rerum ſtatu nemini Epiſcoporum ſui regni eo ſit proficiſcendum. Papa quidem ſe promptum offert, ad ea omnia, quæ Rex cuperet, hoc vno dempto, præſtanda. Orator viciſſim Pontifici oſtendit, rem Regi non eſſe integram, neque poſſe eū vllo aſpectu cauſam ſuſceptam deſerere. Quod ſi Pontifex nolit vtriuſque partis expertem ſe præbere, ſed à *Cæſaris* potius arbitrio pendere malit, cuius ſe libidini mancipauerit; tum Regi ſuo neceſſario ad ea iuris factique remedia confugiendum, quibus maiores ſui contra Pontifices partibus addictos in conſimili cauſa vti conſueuerint. Quibus verbis Papa ſiue re vera irritatus, ſiue iracundiam ſimulans, reſpondit, ſe, modo Rex illi *Parmam* auferre velit, ipſi *Galliam* erepturum. aut ſi Rex, *Galliæ* obſequium ipſi adimere conetur, ſe Orbis totius Chriſtiani commercio illum interdicturum. ſi Rex armis rem tentet, ſe pro virili repugnaturum: ſin edictis, interdictis, aliiſque ſimilibus agat, ſe in calamo, charta, atramentoque exercendis nihilo ſegniorem futurum. Sed quamuis ille virium ſic confidentiam crepabat, non erat tamen liber à metu. Per Epiſcopum enim *Imolenſem* Nuncium ſuum, qui in *Sipontini* locum ſucceſſerat, ea omnia ſignificanda *Cæſari* curauit, quæ in ſermone cum Oratore Gallo dicta fuerant: hoc inſuper adiecto, Romanos, propter crebros de Turcarum & Gallorum aduentu rumores, ab altero excidio vrbis male ſibi metuere; Eccleſiaſticos etiam in Conciliorum Prouincialium aliquo metu eſſe. Quare, tam præuortendis hoſtium molitionibus, quam in tutelam ſui, ſi qua premat neceſſitas, exercitum neceſſario comparandum.

Minacibus vtrimque verbis agitur.

Ab Gallo Pontificis & Eccleſiaſticorum metus.

Gallus Nationale Cōcilium indicens Pontifici metū addit.

Rex Pontificis à cauſa ſua alienatione animaduerſa, publico ſcripto omnibus ditionis ſuæ Epiſcopis, tam extra, quam intra *Galliæ* regnum edicit, vt intra ſex menſes ad Eccleſiam quiſque ſuam reuertatur, atq; ad Conciliū Nationale ſe comparet. quod ſcriptum cū nonnullis, qui forte tum *Romæ* cōmorabantur, eſſet traditum, non eſt auſus Pontifex profectionem eorum remorari, ne cum damno ipſos afficeret, tum ſuam ipſius exiſtimationem impenſius læderet. ſed viſum potius ad eūRegem *Aſcanium Cornæum* Nepotē ſuum amādare, vt omnes ingenii machinas admoueret, ad illum à *Parma* protectione alienādū. Singillatim vero exponeret, quandoquidem *Octauius Farneſius* eſſet ſibi feudatarius, ab eo contēni, eſſe iniuriā intolerabilem; facti vero infamiā nunquam intermorituram, peſſimo ad omnem poſteritatē in authoritate Pōtificia flocci faciēda exēplo. Maximam eſſe ſuā in regnum *Galliæ*, & Regiā Maieſtatem propenſionem, atq; ab vtriuſque

Inde per Nepotem Legatio ad Gallum.

que

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

que æmulis animo esse alienissimum, idq; omnibus esse compertum. Valere tamen apud se tantum rationem iam dictam, vt, nisi Rex idoneis remediis prospiciat, ad eius opem decurrẽdum habeat, cui non supplicaturus sit, nisi ingratiis. Quod si in animũ minime inducat; hoc saltem cum animo meditetur, quot quantaque incommoda secũ apportet Nationale Conciliũ, quod & subditis ipsius eam ad licentiam fenestram erit patefacturum, cuius postmodum ille esset pœniturus, & Concilio Generali præpedito, offensionem nomini Diuino, qua nulla maior, detrimentum vero fidei atque Ecclesiæ, quo nullũ damnosius; daturum. Hortari igitur, Oratorem *Tridentum* mittat, quem à Præsidibus & Præsulibus erga se bene affectis, comiter & honorifice excipiendum nihil addubitet. Sin id nõ concedat; sed in edictio suo promulgãdo persistat, ne aliis offendiculo sit, moderationem adhibeat, facta declaratione, nihil minus sibi propositum, quã Edicti eius publicatione impedimentum adferre Concilio Generali.

Rex vtcumque proposi ti tenax Monluciũ tamen demitigando Põtifice Romã mittit.

Legatione hac audita Rex ostendit, ad honorem quoque suum nihilo minus pertinere, vt in *Octauio* protegendo; & in Edicto suo tuendo constanter perseueret, idque ijs verbis, quæ ex offensionibus doloris simul sensum, & medendi animum arguerent. Vt tamẽ officio erga Papam nulla parte deesset, misit ad eum *Ioannem Monlucium* designatum Episcopum *Burdegalensem*, aliqua adhuc spe, posse animum eius cõmitigari. At Pontifex cætera satis æquus, de cœpta in reb. *Parmæ* obstinatione nihil putat remittendũ, quin per eũdẽ Oratorẽ iubet significari, sibi iustã esse causam de Rege querimoniam instituendi, qui etiam *Romam* vsque miserit suum de Concilio Nationali Edictum, literisq; eo solicitarit Antistites in temporalib. sibi subiectos (*Episcopum* innuebat *Auenionensem*) quod omnes non alia fini factum interpretentur, nisi ad Generalis Concilii progressum interpellandũ. Hoc saltem Regem oratum velle, quando vtrique certum sit in sententia permanere, sibi in *Octauio* castigando, Regi in protegendo, ne extra hoc *Parmæ* negotium ipsorum controuersiæ egrediantur, qua parte licet hactenus ab eo peccatum sit euocatis *Roma* in *Galliam* Cardinalibus & Præsulibus, sibi tamen non visum abeuntes remorari, quippe, qui non desperet Regẽ iracundiæ primo impetu deferuescente, à Deo illuminatum, ad saniora consilia reditturũ. Sed neque hac officiorũ vicissitudine, neque Concilii contemplatione, ab alterutro horum Principũ quicquam de solita peruicacia atque rigore remissum est. Maior pars hominum Regis causæ fauebat impensius. Occupata enim à Cæsare iam *Placentia*, si *Parma* illi quoq; permitteretur, facile perspiciebant rerum *Italiæ* arbitrium ipsi relictum. Deinde pro indigno habitũ, posteros *Pauli*, qui pro libertate *Italiæ* adeo desudauerat, tam repente omnibus præsidiis destitutos. Ad hæc, si Pontifex non inique ferebat *Placentiam* detineri, saltem restitutionem eius Ecclesiæ nõ solicitabat, quorsum indignetur *Ducem Octauium* id operam dare, vt *Parmam* sibi habeat tutam? Atque hæc consideratio apud nõnullos tanti erat, vt nihil dubitarent eam *Iulio* satis meditatam, sed illum belli caussas inter *Cæsarem* & *Galliæ Regem* fouere de industria,

Per eundẽ Iulius Regi respondet.

Hominum Iudicia in Gallia Regem fauorabiliora.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Pontifici gratum Cōcilia remoras obijci.

dustria, vt sic Concilio remora aliqua obiciatur, quæ aliunde proueniés sibi non tribuatur. Id quidem constat: à Pōtifice & crebrius & efficatius actū cum *Cæsare* de *Parma* & *Mirandula* armorum vi tentandis, quam cum Rege de rebus pacificandis. Cum autē nullis se Pontifex demulceri pateretur officiis, ad extrema Rex decurrés remedia, per Oratorem suum *Thermum* contra Concilium, quod ille conuocabat, protestatur vt hoc aspectu ab incepto dimoueri possit, cuius protestationis, post *Tridentino* in Conuentu Patrum etiam iteratæ, capita infra subiicientur.

Mauritius Saxo, & VVirtembergicus confessionē doctrinæ suæ conscribi iubent, in Concilio Tridentino deinde exhibendam.

At in *Germania* omnia Concilium altius, quam vnquam personabant. *Mauritius* enim *Saxoniæ* Dux, quid animi *Cæsar* haberet, intellecto, simul manifestis indiciis testatum cupiens, sibi decretum, sequi *Cæsaris* voluntatem mittendis *Tridentum* Theologis, *Philippo Melancthoni* aliisq; è suis mandat, doctrinæ capita in Cōcilio publice post exhibēda conscribere, omnes Doctores Theologiæ, & Ecclesiæ ministros intra ditionem suam, ad ea examinanda *Lipsiæ* congregare. *Christophorus* quoque Dux *VVirtembergicus*, qui paulo ante patri successerat, alium eiusdē generis libellum, à suis curat conficiendum. Vtriusque scripti eadem erat sententia etiam vtriusque partis Theologis hinc inde probata, placuit tamen separatim ea exhiberi, ne *Cæsar* societatis iterum initæ conciperet suspicionem. Post aliquot dies *Mauritius* datis ad *Cæsarem* literis nunciat, paratos esse cum scriptis Theologos, sed fidem, quam ipse dederit, non videri idoneam. Concilio quippe *Constantiensi* decretum, inquirendum in eos, qui ad Concilium vocati venissent, etiamsi *Cæsar* ipsis idonee cauisset, atq; id decretū vstulato *Ioanne Husso* comprobatum, qui *Sigismundi Cæsaris* fidem secutus eo venerat. Itaque non posse se quenquam è suis mittere *Tridentum*, nisi Concilii Patres fidem quoq; suam interponant, sicut in Cōcilio *Basileensi* factum sit, ad quod *Bohemi Constantiensis* exemplo commonefacti, ire recusarunt, nisi totius Concilii fide publica prius accepta. Petere igitur, ipse vt efficiat à Patribus *Tridentini* eadem forma sibi cauēri, qua *Bohemis* olim *Basileæ*, quando eadem ipsi nunc sint, qua quondam *Bohemi*, conditione. *Cæsar* rem omnem in se recipit Oratoribusque suis ad Synodum sub idem tempus missis mandat, vti rem ad Patres delatam perficiant.

Iidem à Synodo æque ac ab Cæsare caueri sibi petunt.

Eam prouinciam Oratorib. suis ad Synodum missis Cæsar cōmendat.

Eo autem miserat tres Oratores, siue ad Concilium eorum præsentia cohonestandum, siue ad res plurium ministrorum ope melius ac facilius peragendas, vnum, qui Imperii negotiis, alium, qui Hispaniæ, & tertium, qui aliarum ditionum rebus incumberēt: omnes vero in solidum omnia Domini sui commoda procurarent. Mandati porro die VI. Iulii dati hæc summa.

Oratorum Mandatū.

Cum *Papa Iulius* sopiendis de religione in *Germania* controuersiis, ad Calendas Maii reuocauerit *Tridentum* Cōcilium à *Paulo* III. conuocatum, inchoatum & intermissum, cumque ipse valetudine impeditus coram adesse non queat, ne muneri suo desit, Procuratores eo mādasse, fide itaque, probitate, experientia, & zelo *Hugonis Comitis Monforti*, *Frācisci Toletani*, & *Guilielmi Pictauij* Archidiaconi *Campaniæ* fretum hos Oratores & Mandatarios suos constituere, tam dignitatis Imperialis, quam regnorum

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

ac ditionũ hæreditariarũ nomine, his, horumque singulis concessa facultate Concilium adeundi, locum ipsius supplendi, consultandi, tractandi, suadẽdi & suffragium ferẽdi, imo suo nomine decernendi, & quiduis faciendi, quod ipse, si adesset, præstare potuisset, ipsis in suum locum substitutis, factaq; promissione, se, quod à tribus his, eorumue vno aliquo gestum actumq; fuerit, ratum habiturum. Etquidem certe, vtcumq; Pontifex de Concilio aperiendo valde laborare videbatur, vbi tamẽ semel ei datum est principiũ, pensi non habuit, vt Antistites eo festinarẽt, siue q; magis attẽtus esset ad bellum, quod ad *Mirandulam* iam feruescebat, siue quod ea cura non valde distinebatur: *Cæsaris* certe ea potissimum cura fuit, qui primo *Moguntinum*, & *Treuirensem* Electore: dein *Coloniensem* cum quinq; aliis maximæ celebritatis Episcopis, ac denique multorum absentium Procuratores, literis & crebris hortatibus impulit, vt eo proficiscerentur. Nonnullos etiam Præsules ex *Hispania* euocanit, præter eos, qui *Tridenti*, & per *Italiã* versabantur, nam ex *Italia* ipsa pauci aduenerant, nisi qui ẽ ditionibus *Cæsaris*: adeo vt octo mensium spatio quibus Synodus hoc Pontifice habita, Præsidibus etiam & Principibus computatis, Præsulum numerus LXIV. nõ excesserit.

Iulius bello Mirandulano, quam Concilio promouẽdo attentior.

Contra Cæsar literis & nuntijs Præsules solicitat, vt adesse velint.

Sessio 12. Ordo Consessus.

Vbi Calendis Septembris venit dies Consessui dictus, ad ædem oppidi primariam more solito hoc ordine itum est. Primum locum tenebat *Cardinalis Legatus*, secundum Cardinalis *Madrucius*, hos sequebantur duo Nuncii, tum Electores duo, (nam *Coloniensis* nondũ venerat) ac post hos duo ex Oratorib. Cæsareis, absente Archidiacono qui tertius: Tum Orator Regis Romanorum, & post hunc suo ordine Archiepiscopi. Peracta Missa, reliquisq; cæremoniis Ecclesiasticis confectis, Secretarius Concilii legit exhortationẽ Patribus Præsidum nomine factam, in hanc fere sententiam. Quandoquidẽ ex præsentia duorum Principum Electorum bene sperent, complures Episcopos ex eadem natione, aut aliis, Cõcilio adfuturos, non alienum interim existimare ab eo, quem teneant loco, paucis cum seipsos, tum illos officii commonefacere, vtcumq; sponte sua ad officium boni pastoris præstandum satis proclines. Id rerum tractandarum momentum suo iure flagitare, hæreseon videlicet extirpationem, disciplinæ Ecclesiasticæ reformationem, (ex cuius corruptela prognatæ hæreses) & discordiarum inter Principes conciliationem. Principium exhortationis non aliunde melius peti, quam à conscientia propriæ imbecillitatis, quæ ad Diuinum subsidium cogit cõfugere. Id implorantibus nunquam defuturum, sed eiusdem clara nunc apparere indicia, in hoc præsertim duorũ Principum aduentu. Authoritatem Conciliorum Generalium merito suo semper habitam maximi, in quib. Spiritus ipse Sanctus præsideat, eorumq; Decreta non humana, sed Diuina ducenda. Eius rei exempla ab Apostolis & primæuæ Ecclesiæ Patribus relicta, à quibus Conciliorum interuentu hęretici damnati, Sacerdotum populiq; vita ac mores emendati, & Ecclesiæ contentionibus diuulsæ pax & quies restituta. Cum itaque eas ipsas ob causas in præsens conuenerint, cuique ex-

Exhortatio ad Patres Concilii Præsidum nomine facta de scripto recitatur.

per-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

pergiscendum, tum ad oues, quæ gregem Domini deseruerunt, ad ouile reducendas, tum ad eas quæ nondum deerrarunt, vigili cura custodiendas: atq; hoc magis, quod hac solicitudine non de illarum modo salute, sed de propria, agitur: singulis ad reddendam Maiestati Diuinæ villicationis rationem muneris suscepti nexu adstrictis, proque opera sedulo nauata mercedem expectaturis. Ad hæc, tam piá actionem Patribus Concilii in immortale nominis decus ad omnem posteritatem cessuram, quamuis non hic oculos aut mentem habere conueniat, sed suum cuiusque debitum spectare, & charitatem erga Ecclesiam, quæ afflicta, lacera, & tot carissimis pignorib. orbata, ad Deũ, & ad ipsos manus tendit opem eorum eisdem recuperandis implorans. Quamobrem posito contradicendi studio, comiter ac modeste prout tam celebri corona dignum est, omnia in Concilio tractãda, cum perfecta caritate, & animorum conspiratione, cunctis Deum actionum suarũ, & spectatorem & iudicem cogitantib.

Exhortatione perlecta, ab Episcopo Missæ celebratore recitatur Decretum in hęc fere verba. *Sacrosanctam Synodum, quæ in proxime præterita sessione, sequentem hanc hodie habendam & ad vlteriora procedendum esse decreuerat, cum ob Germanicæ nationis absentiam, ac non magnam cæterorum Patrum frequentiam procedere hactenus distulerit, de duorum Principum Electorum aduentu exultantem, & firmam spem concipientem quamplurimos alios, tam ipsius Germanicæ, quam aliarum nationum Prælatos hoc exemplo commotos propediem esse venturos, Sessionem futuram ad quadragesimum diem, qui erit vndecimus mensis Octobris sequentis, indicere, Concilium ipsum in statu in quo reperitur prosequendo. Cumque de septem Sacramentis in genere tractatum sit, & in specie de Baptismate, & Confirmatione, iam decernere de Eucharistia Sacramento proximo loco agendum, necnon, quod ad reformationis rem attinet, de reliquis quæ ad faciliorem & commodiorem Prælatorum residentiam pertinent.*

Decretum Prorogationis Sessionis.

Lectum deinde ab eodem Secretario Mandatum *Cæsaris* procuratorium: simulque commemorat *Comes Monfortus Cæsareus Legatus*, quemadmodum Imperator post impetratam à Pontifice Concilii reductionem *Tridentum*, nõ desierit omnem mouere lapidem ad Præsules sibi subiectos eo transferendos. Id satis esse testatum Electorum Sacri Imperii Principum præsentia, & frequẽtia Patrũ: sed hos ipsos qui missi sunt Oratores, luculentissimo esse eius rei testimonio, *Franciscum Toletanum* ex Hispania, alium è prouinciis sibi hęreditariis, seq; ipsum è Germania, quem licet tanto oneri imparem, vt benigne accipiatur, orare. Cui *Ioannes Baptista Castellus* promotor, Concilii verbis respondet, se magnam voluptatẽ ex *Cæsaris* mandato percepisse, ex quo, simul ex Procuratorum, quos mandarit, dignitate facile perspiciant, quantum & ab eo sibi debeant promittere, & sperare ab ipsis subsidii, ea propter mãdatũ *Cæsareum* lubenter admittere. Lectũ pariter Regis Romanorum mandatũ procuratorium *Paulo Gregoriano Episcopo Zagabriæ, & Friderico Nausea Episcopo Viennæ* datum, quorum posteriore verba faciente, ad eundem modum iis, sicut *Cæsareis* Oratoribus responsum est.

Formula Mãdati ab Cæsare III. Legatis exhibiti legitur.

Item Ferdinandi Regis II. Legatis.

Ex eo comparet *Iacobus Amiotus* Abb.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Gallia Regis Orator in Synodo Regis sui literas exhibet ad Conuentũ Tridentinum.

Bellaßanus Regis Galliæ orator, & redditis Pontificis Legato literis, eas legi petiit, & mandata ab Rege suo fiducia- ria exaudiri. Vbi traditæ Secretario legẽdæ, inscriptio sic habuit, *Sanctißimis in Christo Patribus Conuentus Tridentini.* Qua lecta, Episcopus *Arausiensis*, & alii aliquot Hispani alta voce profitentur, literas illas neutiquam ad se missas, qui Concilium Generale & legitimum, non autem Conuentum constituerẽt, eoque in publico consessu neque legendas, neq; aperiẽdas: sin vero Nuntius mãdatũ aliquod haberet, domuitionem capesseret. De significato verbi *Conuentus* multa fuit altercatio, Hispanis in cõtumeliam Patrum id verbi vsque eo rapientibus, vt Elector *Mogũtinus* cogeretur ab iis sciscitari, quando Regis Galliarum literas reijcerẽt, quibus indigitantur *Sanctißimus Conuentus*, qua fronte accepturi essent Protestantes, nuncupantes eos *Conuentum Malignantium*? Sed Hispanis tumultuose clamorem continuantibus, Legatus cum Nuntiis & *Cæsaris* oratoribus in adytũ, siue sacrariũ templi secedentes, de ea re diu disceptarunt. In eundem tãdem locum reuertentes per Promotorem significant, Synodo placere, Regis literas absque præiudicio legi, quod *Conuentus* nomen in bonam partem accipi putent: alioqui literas pro non scriptis habere. Literæ ergo XIII. Augusti datæ palam recitantur in hęc verba. Videri consentaneum pristinæ maiorum suorum erga Ecclesiam obseruantiæ, causas promere, propter quas, integrum sibi non sit, Episcopum aliquem suæ ditionis mittere *Tridentum*, ad Conuentũ à *Iulio* publici Concilii nomine conuocatum: qui certo sciat à

Eã Inscriptionem in contumeliam Patrũ Hispani accipiunt.

Regis tamẽ literas legi placet.

Patrũ mente alienissimũ, ipsum inauditũ damnare, quem haud dubie commendaturi sint, vbi, quæ ab eo facta, intellexerint. Dignitatis suæ tuendæ causa coactũ persistere in suscepto Ducis *Parmæ* patrocinio: ab ea tamen deliberatione discedere paratũ, vbi iustũ æquumq; aliud suadebit; itaq; ad ipsos tanquam arbitros honorarios prouocare, orareq; vt ipsius literas non respiciant, tanquã hominis vel inimici, vel ignoti, sed tãquã hæreditario iure maiorũ, natu maximi Ecclesiæ filii, qui decreuerit Patrum vestigiis insistere, & dum iniuriarum vindicis personam induit, charitatem in Ecclesiam non exuere, sed his omnino stare, quæ ipsi præscribent, debita in Decretis conficiendis forma seruat. Lectis literis Abbas de scripto recitat attestationem, qua commemorat, quid per *Thermum*, Oratorem suũ in Cardinaliũ Senatu, *Romæ* protestatus sit, Nimirũ, Regem, post susceptũ *Parmæ* patrocinium, animaduertentem, quę laudabiliter ab se gesta essent, in maleuolorũ reprehensionem incurrere, nihil pensius habuisse, quã vt *Paulus Thermus* Orator suus cũ Põtifice & Cardinaliũ Senatu agens, omnem ipsis sinistri suspicionem demeret, atq; ostenderet, tutelã Ducis à se susceptã, opus esse animo pio, humano & Regio dignum, in quo nihil simulatum aut fictum, nullum cõmodum priuatum, sed Ecclesiæ modo bonum quæritur: quod ex ipsis pacificationis propositionibus manifestum euadat, hoc vnum spectantibus, ne ciuitas ea Ecclesiæ subripiatur, atq; vt *Italia* pace ac libertate fruatur. Quod si inde Papa arripiat causam, Europam omnem bello funesto implicãdi, id sibi esse per qui-

Regis dein de Protestatio legitur.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

quidem molestum, sed minime imputādum, qui omnes honestas & opportunas pacis conditiones non acceperit solum, sed obtulerit: nihiloque magis illi ascribendam Concilii conuocati dissolutionem. Orare igitur Papam, vt mala quæ bellum comitantur, & præuideat, & pace facta preuortat, Sin nolit sanis consiliis animum aduortere, sed *Europa* incendium, & Concilii turbamentum malit consectari, simulque excluso Rege Christianissimo alere suspicionem, Conciliū nō boni publici, sed priuatorum emolumentorum gratia cōgregatum: Tum Maiestati suæ apud Papam, & Collegium purpuratorum necessario protestandum, se neq; posse Episcopos suos mittere *Tridentum* in quem locus aditus non est liber & tutus; neque id Concilium Ecclesiæ pro Generali habere, sed vt priuatum potius, à quo ille excludatur; denique neque se, neque populum, neque Præsules *Galliæ* eius Decretis astringi. Quin etiam remedia ea adhibiturum, quib. maiores sui in consimili rerum statu vsi sunt; non vt obseruantiæ Sedi Apostolicæ debitæ quicquam detrahat, sed vt melioribus eam temporibus reseruet, quibus bellum contra se parum honeste sumptum, desiturum nihilo honestius speret. Atque hanc protestationem in tabulas redigi, & exemplar sibi vtendum dari, à Pōtifice contendisse. Iam ea omnia, quæ per *Thermum Romæ* Rex protestatus sit, eadem pariter *Tridenti* Regem se interpellante non minus instanter protestari, atq; vt in acta Synodi referantur, sibique publicum ea de re scriptum loco & tempore opportuno vtēdum concedatur, rogare.

Protestatione perlecta, Promotor, Præside quid dicendum esset suggerēte, respondit: Sacrosanctæ Synodo gratam esse Regis in scribendo modestiā. Eandem nō admittere personam Abbatis, nisi in quantum sit legitima: eiq; denunciare, vt vndecimo Octobris eodem in loco respōsum literis Regis expectet. vetare interim ne Notarii actionis huius tabulas vllas conficiant, nisi conscio Concilii Secretario. Neq; vero potuit Orator vllum actionis documentum impetrare. Atque hunc finem habuit hic Consessus.

Præses per promotorē diem præfigit Oratori, quo responsum expectandum.

Quando *Thermus Romæ* protestatus est, vtcumque ea res ad paucorum notitiam id temporis peruenerit, creditum tamen ab iis, quibus innotuit, Pōtificem hac occasione dilaturum Concilium; quod quidem, si inuita aut refragante natione tam potenti celebraretur, nouas absque dubio scissuras erat pariturum. Verum hic Pontifex fefellit hominum expectationem, non tam studio Concilii celebrandi, quam quia in eo dirimēdo nihil de suo volebat interuenire: quippe certus, si aliunde quam à se dissipationis Synodi caussa proficisceretur, habiturum se, quod ore patulo respōdeat, si quis denuo de Concilio interpellet, fecisse iā se, quod suarum erat partiū: cætera *Hipoclidi* non esse curæ. At protestatione eadem *Tridenti* in tam celebri conuentu repetita, eiusque fama longe lateque manante, de ea multus erat hominum sermo, variaq; iudicia. Vanitatis eam *Cæsarei* insimulabant, acta Concilii hoc ipso legitima reputantes, quod populi Christiani pars maior in ea cōsentit, vtcumq; minor pars eo vocata, ibi præsto esse noluerit, aut non potuerit. Omnibus Pontificis diplomate denuntiationem

De vtraq; Regis attestatione hominum censura & iudicia.

Cæsarei Regis factū vanitatis coarguūt.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

factam; etiam Gallis aditum satis liberum ad Synodum patuisse extra fines Pontificiæ ditionis: si interesse abnuant, eorum absentiam Concilio non derogare, qui non neglecti, sed inuitati. Alii cōtra dicebant, non inuitari eos, qui verbis tantum accersantur, factis vero arceantur: tum, iri quidem posse è *Gallia Tridentum* alia via, quā per ditionē Pontificis; sed per Imperatoris tunc esse transeundum. Atque vt verum sit integram authoritatem esse penes maiorem partem, quando minor aut non potest comparere, quia tacendo consentire præsupponitur: aut nō vult præsto esse, quia pro contumace habetur: certe vbi pars ea protestatur, locū sibi suū clare deposcere, & si per eundē, qui accersit, impedimētum obiicitur, tum maxime actionem, quæ per absentiam partis geritur, esse inualidam.

Aliorū in contrariū opinio.

Senatus Parisiensis sententia, absentes nisi cōsentientes non obligari, modo ipsorum intersit.

Senatus vero Parisiensis Centumuiralis insuper adiiciebat, totius vniuersitatis authoritatem ad maiorem partem transferri, cum causa omnium est communis, & singulos nō attingit: verum quando tota causa ad omnes spectat, & sua singulis pars debetur, hoc casu vniuscuiusq; assensum esse necessarium, & *prohibentis conditionem potiorem* atq; absentes nisi suffragantes minime obligari. Ex hoc genere esse cœtus Ecclesiasticos, in quibus, quantumuis frequens sit Concilium, Ecclesias quæ nō adsint, minime ad eius decreta obligari, nisi ipsis recipiendū videatur. Id obtinuisse antiquitus, peractis vt Conciliis, Ecclesiæ quæ nō intererant, vocarentur ad ea confirmanda, alioqui vires apud ipsas non habitura. Quod *Hilarium, Athanasium, Theodoretū*, & *Victorinum* consulentibus obuium sit, qui de hac re nominatim tractarūt. Accidisse vero interdū, vt in Ecclesia aliqua pars Canonū acciperetur, aliis relictis, prout necessitati, moribus, ac consuetudinibus suis quæque maxime opportunum iudicabat. Imo ipsum *D. Gregorium* attestari, Canones Concilii II. *Constantinopolitani*, & *Ephesini* primi ab Ecclesia Romana neutiquam admissos.

Et viri prudentes ab ipso modo procedendi in Concilio, rei male gestæ Synodum damnant.

At qui missis subtilitatibus actionē hanc prudenter considerabant, Regem dicebant hoc facto plagam insanabilem Concilio imposuisse, quod cū alio non nitatur fundamento, nisi charitate Christiana, & Spiritus Sācti præsidio, credib[ile] posteris non sit futurū; Regem Christianissimum, & sectariorum vindicem acerrimum, cum regno ab omni in religione labe puro, ea forma contra id protestatum. Illud enim quod Præsides, *Cæsaris* Oratores seuocarint à Patribus ad Cōsilium super ea re capiendum, experientia manifesta cōprobare, cuius ductu res Synodi administratæ, tum illud multo grauius, quod habita inter solos quinque deliberatione, neque reliquis cōmunicata, Promotor affirmarit, Sacrosanctā Synodū literas accipere. At Dii boni quā sanctitate conspicuam? Pariter illud, quod lecta Abbatis protestatione eiusdem Synodi nomine responsum sit, Præsidibus solis deliberantibus. Neq; tolli difficultatem, si dicatur, res ea nō magni fuisse momenti. Primum enim, annon momentum habeat, vbi periculum sit de Ecclesia distrahenda in partes, ac diuellenda? Deinde, momentum habeat an non, ecquis sibi arbitrandi facultatem arrogabit, nisi maior aliquis & superior? Vnde liquido appa-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

apparet, eum esse rerum statum, quem Pontifex diplomate, & Legati Præsides in exhortatione lecta agnoscunt, à se dirigi scilic. Concilii actiones, quod re vera fiebat.

Rex Galliæ edicit, ne pecunia è regno per nummularios, aut aliter deferatur.

At sermonibus hominum occasio renouata, vbi nunciatum, Regem *Galliæ* Pontificis Nuncium è regno dimisisse, scriptoq; publico, typis, vt ad omnium man⁹ perueniret, excuso, causam suscepti à se patrocinii Parmæ manifestasse, in *Iulium* culpam omnem, & belli tam alieno tempore cœpti, & fraudis ad Concilium interturbãdum frausæ, conferentem. Neque enim iustum esse aiebat, è suo regno pecuniam subministrari ad belligerandum contra se, è quo tamen magna vis auri vacantiarum, bullarum, gratiarum, dispensationum, & expeditionum nomine quotannis *Romam* transporteur. Itaque de consilio Procerũ edixit, ne *Romã* equis dispositis eatur; ne qua pecunia, aut aurum, argentumue non signatum licitãdis beneficiis, gratiis, & dispensationib. per nummularios *Romæ* repræsentetur, denunciata confiscationis pœna tam Ecclesiasticis quã secularibus, his vero vt luant etiam corpore, & mulctæ tertia pars fraudis indici pendatur. Cui edicto sanciendo interpositum *Parlamenti Parisiensis* Decretum postulante Cognitore Regio, & dictitante rẽ non esse nouã, sed à *Carolo* VI. *Ludouicis* XI. & XII. antea factam, & legibus Regni cõsentaneam, vt ad hostes regni pecuniæ non deferantur, durumque nimis videri, vt *Gallia* denariis *Galliarum* Regi bellum inferatur; imo multo præstabilius Regni subditis, suos sibi nummos retinere, & dispensationes in minimis habere, quibus conscientiis hominum securitas & quies non paratur, tantum glaucoma aut fucatus color oculis obiicitur, qui veritatem apud Deum offuscare non potest.

Sedem Apostolicam non idem esse quod Põtificem, antiquitatis testimonio euincitur.

Sed *Romæ* & *Tridenti* ista Regis insolentia immanis & intoleranda videbatur, contra Papam protestari, eundem bello lacessere, & simul debitam Sedi Apostolicæ reuerentiam profiteri, quæ idem cum Pontifice sit. Verum Galli respondebant, antiquitatis longe aliam fuisse opinionem. Etiam *Victorem* III. vnum ex iis Pontificibus qui sibi plus æquo arrogarunt, Sedem Apostolicam *Dominam* suam dixisse; quam vocem ante eum *Stephanus* IV. vsurpauerat.

His autem antiquiores *Vitalianum* & *Constantinum* constat Sedis Apostolicæ nomine Ecclesiam Romanam subindicasse: alioqui errores omnes & defectus Pontificis Sedi Apostolicæ adscribendos.

Galliæ Rex ne suum cũ Pontifice dissidium Protestantibus animos addat, rigidum in eos quoque Edictum euulgat.

Atqui *Galliæ* Rex metuens ne mutationis in religione per *Galliam* cupidi, propter suum cum Pontifice dissidium rebus nouandis seditionique concitandæ hoc acrius incumberent; tum ne apud populum sinistra fama mutati erga religionem Catholicam animi laborarent; siue vt aditum ad conciliationem secum Pontifici aperiret, atrocissimum Edictum in Lutheranos euulgat, & superiorum annorum decreta confirmans, & grauiora supplicia violatoribus intentans; simul rationes plures sontibus detegendis, & præmia maiora denuntiantibus proponens.

Monet Cæsar Pontificem de augendo Cardinalium suæ factionis numero ne à Gallis vincantur.

Cæsare interea apud animum suum recogitante Regem Gallorum propter numerum Cardinalium eius gentis,

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

gentis,&aliorum ab eo regno pendentium,in Collegio purpuratorum nihilo se inferiorem; accedente vero ad eius partes Farnesiorum factione,longe esse superiorem, Papa licet adnitente sibi; mittitur ab eo *Romam Ioannes Manriques*, vt agat cum Pontifice de nouis Cardinalibus creandis; quo Gallos, si non superare, saltem numero æquare possint. Et quidem in eam partem vergebat Pontifex, sed videbat non deesse difficultates. Se in Pontificatu nouo & exhausto constitutum; tempora difficilia & turbulenta, quibus Cardinalium omnium cōsensum sperare vix audeat; neq; nisi de eorum assensu vllos creare tutum credat. Ambigebat etiam,an expediret multos simul,an paucos diuersis tēporibus creare. Posteriorem rationē si sequeretur, magis ad assentiendum procliues expectabat Cardinales,quod amicorum fidissimis locus aliquis superesset ad bene sperandum: multis vero promouendis magis fore aduersos, & exclusos,de successu rum desperaturos. Neque consilium explicabat, an è Patrib. Concilii aliquot essent dignitate ea ornandi. Multi enim ex eo cœtu erant de ipso optime meriti: sed cum primis trium Electorū ratio videbatur habenda,& in his *Moguntini* potissimum ad eā dignationem respicientis. Sed altera parte putabat non cariturum inuidia,si ad Concilium mitterentur pilei purpurati. Statuit ergo secum,diē aliquem non expectatum actioni huic deligere, nec eam ad vsque festum Natiuitatis differre, quo tempore omnes prodeunt candidati & prensatores, & fora sponsionibus solent esse referta: nullum tamen tempus ante Christi Natalem iis creandis reperit opportunum.

Pontifex id facere certus, de personis, numero & tēpore consilij ambiguus.

Verum vt res Tridentinas repetamus, die II. Septembris, qui proximus à Sessione fuit, habita Cōgregatio Generalis, in qua deputati Patres conficiendis de Eucharistia articulis, quos Theologi erant discussuri; simul colligēdis corruptelis in eā materiā importatis. Dein de reformatione habitus sermo, per quā cum remouendæ essent omnes causæ, quæ Episcoporum residentiam impediunt, pleræq; in mediū afferebantur partim *Tridenti* & *Bononiæ* antea propositæ, partim tunc primitus auditæ. Denique ad Iurisdictionem sermo deuenit, dictumque Episcopis eam omnino ademptam, siue aduocationibus causarum, siue appellationibus, siue deniq; exemptionibus; immo vero à subditis frequentius in & cōtra ipsos exerceri, vel specialib. *Romæ* mandatis, vel virtute Conseruatoriarum, quam ab ipsis in subditos. vnde delecti etiam Patres, qui super ea re conderent articulos. Legatus vero & Præsides secū expendentes Pontificis mandatum de fugiendis periculosis inter Theologos concertationibus, & arduis, ac inextricabilibus quæstionibus, & disputationibus, quibus animi exasperantur & confusio gignitur, proferunt articulos iam formatos, quorum examinatio inchoanda erat die Martis, altera à meridie hora; addito etiam ordine, ac modo certis limitibus circumscripto, in congregationibus deinceps seruando, quo sobrie & sapere, & loqui imperatum. Articuli hi è Lutheranorum & Zuinglianorum doctrina petiti erant decem.

In Congregatione generali Patrum designantur nonnulli articulis de Eucharistia colligendis.

X. Articuli excutiendi damnandique proponuntur.

I. In Eucharistiæ Sacramento non esse

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

esse vere corpus, & sanguinem, & diuinitatem Christi, sed tantummodo vt in signo.

II. Christum in Eucharistia non exhiberi manducandum sacramentaliter, sed spiritualiter solum & per fidē.

III. In Eucharistia esse quidem corpus & sanguinem Christi, sed vna remanere substantiam panis & vini, neq; vllam esse Transubstantiationem sed vnionem hypostaticam humanitatis & substantiarum panis & vini, sic vt vere prædicari possit, hic panis est corpus Christi, & hoc vinum est sanguis Christi.

IV. Eucharistiam institutam ad solam peccatorum remissionem.

V. Christum in Eucharistia non adorandum, neque peculiari festiuitate venerandum, neq; in processionibus circumgestandum, aut ad infirmos deferendum, & eius adoratores esse veros Idololatras.

VI. Eucharistiam in sacrario non asseruandam, sed statim à consecratione consummandam, & distribuendam astantibus, quiq; aliter faciat, abuti Sacramento, neque cuiquam licere celebranti seipsum communicare.

VII. In particulis consecratis, quæ post communionem supersint, verum corpus Domini non remanere, sed in ipso tantum vsu dum sumitur, non autem ante, vel post.

VIII. Esse de iure diuino, populo & pueris communionem sub vtraq; specie præbere, & grauiter peccare, qui populo vnius tantum speciei necessitatem imponunt.

IX. Tantum non vna specie contineri, quantum duabus, neq; tantundem accipere, qui vna communicat, quam qui vtraque.

X. Solam fidem, esse sufficientem ad Eucharistiam sumendam præparationem neque necessariam Confessionem Sacramentalem, sed eam liberam relinqui, doctis præsertim, neq; fideles ad communicandam singulis annis in festo Paschatis teneri.

Theologis forma præscribitur & quæstionum tractandarum & sententias suas proferendi.

Articulis his appositum fuit præceptum hac forma. Theologis opiniones suas Sacræ Scripturæ verbis, Apostolorum traditionibus, probatorum Cōciliorum decretis, ac Constitutionibus & sanctorum Patrum autoritate firmādas, breuitatē adhibēdā, superfluas & inutiles quæstiones fugiēdas, à proteruia & contentionibus abstinendū. Ordinem porro in sententiis pronuntiandis, hunc seruandum, vt primo loco dicant Theologi à Romano Pontifice missi, post hos, qui à Cæsare, dein Theologi seculares, vt quisq; Doctoratus tempore præcedit, ac tandem regulares pro Ordinum suorum dignitate. Legatum vero Pontificium, & Præsides, vi authoritatis Apostolicæ ipsis demandatæ, cuique Theologorum sententiam dicturo, facere potestatem habendi & euoluendi libros prohibitos, veritatis indagandæ, falsarumque opinionum confutandarum causa. Atqui hic ordo in huncmodum præscriptus Italis Theologis non satis placebat, nouitatis eum arguentibus, & Theologiæ Scholasticæ damnatæ quæ in omnib. difficultatibus rationū momenta, non authoritatem ponderare solebat. Cur enim sibi non licere in thematis discutiendis *D. Thomam, D. Bonauenturam*, & alios magni nominis authores sequi? Doctrinam alteram, quæ dicitur positiua, & versatur in colligendis Sacræ Scripturæ Patrumque

Quā Theologi Itali nouitatis arguunt, nec probāt.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

dictis, esse solam memoriæ laudem, aut scribendi laborem, satis quidem vetustam, sed à Doctoribus, qui à CCCL. annis Ecclesiam propugnarunt, quod eam minus sufficientem & vtilem experientia comprobarint, plane desitam. Imo hac via futurum, Lutheranis vt victoriam cedant vltro. Vbi enim res erit memoriæ, aut variæ lectionis, illos propter exactam linguarum cognitionem, & operosam in bonis auctoribus legendis industriam, palmam prærepturos iis, quibus istiusmodi minutiis vacare non licet, propter sedulum Theologiæ studium, quod ingenii acumen exercet, & homines rebus expendendis, non numerandis idoneos facit. Querebantur id eo fieri, vt ipsi coram Theologis *Germaniæ* loqui erubescant, propter frequentes cum Lutheranis concertationes in hac literarum palæstra exercitatis, quibus *Italia* nondum assueuit, sed vbi ad ipsos Theologiæ apices ventum erit, plane rudibus, eoque Præsides, quo magis eos demereantur, *Italiæ* Theologos in ruborem datos cupere. Hæc Itali quidem querebantur, sed frustra, patribus fere omnibus cupientioribus ea, quæ intelligerent, audire, quã spinosas verbis abstrusis quæstiones, sicuti in dogmate *Iustificationis*, & aliis antea exagitatis factum esset. Hoc certum, rerum tractationem hoc ordine acceleratam.

Theologorum de singulis articulis opiniones.

In diuersis Congregationibus super primo articulo in eãdem ab omnibus itum est sentẽtiam, pro hæretico nunc censendum, sicuti olim damnatus esset.

De II. tres erant opiniones, alij dicebant omittendum, quod communionem Sacramentalem hæreticorum nemo negaret, alii pro suspecto habendũ alij deniq; verbis apertioribus concipiendum.

De III. communis opinio erat esse hæreticum, sed parum esse tẽpestiuum eum damnare, immo ne mentionem eius facere. Opinionem enim eã, ante CCCC. annos à *Roberto Tuiciensi* primũ excogitatam, fautorem deinceps nullum reperisse, itaq; qui de ea verba facturus sit, sapientis consilium negligere, qui monet, malum bene conditum non mouendum. Ad hæc, Concilium ad nostri temporis hæreses exscindendas conuocatum, non ad veteres suscitandas.

De IV. quoque articulo sententiis variatum, aliis dicentibus, sublato adiectiuo *Sola* Catholicum esse, affirmare Eucharistiam dari in remissionem peccatorum, eamque vocem quando hæreticorum nullus apponat, articulũ merito omittendum, aliis contra asserentibus etiam sublata dictione *sola* positionem esse hæreticam, quod Sacramentũ Eucharistiæ in remissionem peccatorum non fuerit institutum.

De V. non modo vnum omnes sentiebant, sed vero ad persuadendam Eucharistiæ adorationem multæ amplificationes adhibitæ, variique modi propositi dignitati eius exaggerandæ, prout vniuscuiusque deuotio suggerebat.

In VI. omnes assentiebant, nisi qua dicitur in fine, cuiquam non licere seipsum communicare. De eo enim alii dicebant, si de Laicis acciperetur esse Catholicum, ideo diserte exprimendũ damnari solum, quoad Sacerdotes. Alii vero, ne de his quidem habendum pro

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

pro hæretico, cum in VI. Concilio cap. CI. damnatus minime fuerit. Alii etiã quoad Laicos casum necessitatis excludi volebant.

Cum ad VII. ventum est, eius odio omnes in Protestantes, tanquam opinionis execrabiliis, & in Ecclesia ante inauditi authores, acerbissime inuehuntur.

De VIII. ab omnibus copiose, sed summa animorum consensione dictũ. Rationes autem quibus adducti articulum illum damnabant, hę erant pręcipuæ, quod Lucæ XXIV. Dominus noster *Christus* duobus discipulis solũ panem benedixerit, quod in oratione dominica solus panis quotidianus petatur, quod in Actis Apostolorum ca. II. & XX. solius panis fiat mentio, & c. XXVII. *D. Paulus* in naue solum panẽ benedixerit. Veterum quoq; Ecclesiæ Doctorum & Patrum authoritatem citabant: sed Concilio Constantiensi, & Ecclesię consuetudine potissimũ nitebantur. Nec abstinebãt à diuersis Veteris Testamenti figuris, in suum sensũ multas quoq; prophetias obtorto collo rapientes. De cõmunione vero pueris impartienda, non negabant, ab hoc aut illo id olim factitatum, sed aliis omnibus per errorem factum agnoscẽtibus.

Articuli IX. partem priorem, tantũ non contineri vna specie, quantũ duabus, *Germaniæ* Theologi hæreticam iudicabant, *Itali* distinguendam prius, quam damnandam putabant. Nam si vis consecrationis attendatur, liquere specie panis solum corpus. specie vini solum sanguinem contineri: sed per consequentiam, quam Theologi vocant *Concomitantiam*, sub specie panis etiam sanguinem, animam & diuinitatem, sub specie vini etiam corpus & alia comprehendi. itaq; partem illam verbis adeo generalib. non damnandam. De altera vero parte articuli, tantum percipere, qui vna specie communicat, quam qui vtraque, ideo variatum; quod multi crederent, etiamsi plus Sacramenti non perciperetur, plus tamen gratiæ percipi: quæ res maiorem elucidationem requirere videbatur.

De articuli X. prima parte, quæ erat de fide, quidam volebant expressam fieri fidei mortuæ mentionem. fidem enim viuam sine dubio sufficere. De secunda parte, quæ erat de confessionis necessitate, à Dominicanis propositũ, multos Catholicos, viros doctrina ac sanctitate spectatos opinionẽ eam tenuisse, quos omnes damnatum eat, hanc qui condemnet. Alii moderationem adhibentes, non damnabant vt hæreticam, sed tanquam perniciosam. Nec deerant, qui conditionem adiectam vellent, si modo copia esset confessoris. Tertiam vero partem de communicãdo quotannis in festo Paschatis, communis opinio non censebat damnandam, quasi hæreticam; cum id lege Diuina imperatum non sit, sed solius Ecclesiæ præcepto. Inauditũ porro esse, hæreseos damnare, qui peculiare aliquod præceptum humanũ non probet. His articulis erãt è Theologis pleriq; aliũ qui adiectum vellent è *Lutheri* scriptis depromptũ, & censura dignũ, nempe, vtcumq; *Christi* verba in ministrando Eucharistiæ Sacramento necessario sint recitanda, ea tamen non esse causam præsentiæ *Christi* in Sacramento, sed recipientis fidem.

Julius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Vetus quæstio renouatur, vtrũ doctrina de Eucharistia solis Anathematis expedienda sit, an etiã capita doctrinæ explicanda.

Expositis in hunc modum Theologorum sententiis, Patres designati VII. Anathemata inde collecta in Cõgregatione generali proponunt. Sed hic ante omnia vetus cantio occinitur hoc argumentum nõ solis anathemetis transigendum ea enim ad confutãdum solummodo esse comparata, non ad docendum. Nec in priscis Conciliis aliam rationem initam, sed declaratã primo sententiam Catholicam, tum contrariam damnatam, atq; idipsum in re *Iustificationis* huic Concilio cessisse fœliciter, licet in sequenti de Sacramentis sessione Patrib. ab graues causas & vehementes consilium necessario esset mutandum. Sed nunc cœptũ potius vrgendum solidis rationibus subnixum, quam quod duræ necessitatis violentia post immutatum. In opinionis huius subsidium mox adsunt Theologi Itali, hanc vnicam conspicati viam existimationi suæ prope deploratę recuperandę. Germanos enim & Belgas in conclusionibus authoritate firmandis plurimum valere, sed iisdem explicandis, & veris causis indagandis necessariam esse Theologiam Scholasticam, in qua ipsi excellant. Valuit apud Patres hæc opinio, subitoque imperatum, capita vt doctrinæ conficerentur, Patrũ nonnullis ad id designatis. Iam ad VIII. capita redacta fuit doctrina, de præsentia reali, de Institutione Eucharistiæ, de Excellentia, de transubstantiatione, de Adoratione de Præparatione ad Sacramentum sumendum, de vsu Calicis laicis cõmunicantibus, & de Communione puerorum, cum mox propositum, vt abusus quoq; in ea re, occurrentes colligerentur, appositis etiã remediis. Et quidem Patres tam in ea congregatione, quam in aliquot sequentibus opiniones suas protulerunt super VII. anathematis, sed hic nihil dictum magno dignũ hiatu, nisi quod in damnandis iis, qui realem corporis *Christi* pręsentiam non agnoscunt, multi, quibus Canon paulo macilentior videbatur, desiderabant eum habitiorem reddi, & pinguiorem (sic illi loquebãtur) & his additis suffarcinari, nempe declarãdo in Eucharistia idem *Christi* corpus esse, ꝙ ex virgine natũ, in cruce passum, & sepultũ, quod resuscitatũ ascendit in cælum, sedet ad dexterã Dei, venturũ ad iudicium. Maior vero pars monuit desiderari adhuc caput vnũ magni momenti explicandũ, nimirum huius Sacramenti ministrum, esse Sacerdotem legitime ordinatum, quod adijciendũ esse propter Lutherũ, & suæ sectæ homines, qui cuiuis Christiano, etiam fæminæ potestatem eam tribuunt.

Et Italis suffragantibus VIII. capita doctrinæ proponuntur.

Quibus sic perpondij loco alia addi desiderantur.

At *Comes Monfortus* vbi videt caput adeo controuersum tractari, & in primis de communione Calicis agi, re adeo populari, familiari, & omniũ sensibus obuia, facile animũ induxit credere, si ea quęstio fuisset definita, operã omnem impendi frustra in inuitandis ad Concilium Protestantibus. Vocatis itaq; in cõsilii partem collegis, & *Ferdinandi* Regis Oratoribus, vna cum iis Præsides adit, immensos *Cæsaris* labores bello paceque exantlatos commemorat, Protestantes, vt adducat, ad se Concilii Decretis subiiciẽdos: Quãdo vero id fieri nequeat, nisi ipsi Concilio intersint, in eam curã maxime incumbendum. *Cæsarem* quidem cauisse ipsis fide publica, sed cautionem eam non videri satis idoneam, quod Concilium

Cæsaris Oratores ac Ferdinãdi, Præsides dehortantur ab Eucharistia controuersia tractanda, ac præsertim de Calicis cõmunione

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

cilium *Constantiense* decreuerit, reque comprobarit, Synodum nulla cuiusquam alterius cautione obligari. Petere igitur, vt Synodus ipsis fide publica caueat; quod quidem futurum, & *Cæsar* in se receperit, & ipsi nunc *Cæsaris* mandato à Synodo exoratum veniāt. Legatus Oratoribus verbis officii plenis respondet, sed ad insequentem Sessionem rem reiicit scilicet; vt tēpus sit ad Pontificē commonefaciendū. Subiungit Comes, eadem de causa sibi opportunū non videri, vt ante illorū aduentum controuersiæ de Eucharistia excutiantur, cum alia nō desint, vel reformationem spectantia, vel cum illis minime controuersa. Excepit Legatus iamdudum cōstitutum de Eucharistia agere; cumq; principio decretum sit, in singulis Sessionibus, in fidei dogmatis, & re Reformationis pari passu pergere ac doctrina Eucharistiæ Confirmationis doctrinam necessario sequatur, de qua priusquā Synodus migrasset *Bononiam* vltimo loco actum esset, nullam aliā tractandi rationē nūc institui posse sed videlicet hanc de Eucharistia controuersiam magis sibi esse cū *Heluetijs*, qui *Zuingliani*, quā cum Protestantibus, qui instar illorū, *Sacramentarii*, nō sunt. Deinde ad Communionē Calicis Comes transitu facto ostendit, abiiciendā plane spem omnem conciliandorum Protestantum, si semel intelligant, articulum illum quem tantopere vrgent contra suam sententiam decisum. *Cæsarem* n. in Decreto suo de re religionis *Interim* attemperanda, eundē ipsis condonare coactum, proinde nunc etiam ad Protestantum vsque aduentum differendam eius tractationem. Hic Legatus non admodum renitens benigno sermone rem producit, vt quid Pontifex animi habeat prius exploret. Et quidem mox rem omnem ad eum refert, quid à Theologis tractatum, quæ Anathemata confecta, quid item in materia reformationis dictum (de qua mox plura) simul quid ad duo Oratorum *Cæsaris* postulata Synodus respondendum habeat, sententiam eius exquirit.

Legatus Pontificis sententiam exquirit.

Re à Pontifice ad suos relata, de Diplomate tuti & liberi comeatus (vulgo Saluum conductum vocant) Protestātibus concedendo, non idem omnes sentiebant. Alii enim in fidē publicam recipiendos negabant, quod itidem nūquam factum esset, nisi in Concilio *Basileensi*, quod nulla parte sit imitandum: & fraudi damnoque esse, perduelles fide publica tutos esse iubere. Tolerabile id fortasse, si de causa expugnanda spes aliqua affulgeret: sed vt sunt tempora, metuendum magis, ne opinionum suarum illecebris aliquos, aut omnino, aut parte aliqua irretiant; sicuti *Vergerio* ante aliquot annos accidit. certe periculum esse, ne cōtages ea afflatu suo Præsules existimatissimos, & Sacrosanctæ Sedi obligatissimos hactenus attigerit. Alii cōtra aiebant Protestantibus cautione interposita satisfaciendum, non tam compendii ex eorum conuersione faciendi spe, quā excusationis omnis obtentusq; ipsis præcidēdi studio. Inprimis vero *Cæsari* suarum rerum causa id obnoxius flagitāti, hoc tempore non denegandum, quo *Galliarum Rege* abalienato à Pōtifice, ei à *Cæsare* pendendum est, cui omni officiorum genere gratificari necesse sit. Illud autem, ad quod faciendum necessitas cogat, anteuertere, & spon-

De saluo conductu Protestantibus concedendo Cardinalium Romæ delegatorū sententia.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

te facere, esset præstabilius. Nã ad fraudem damnumue quod attinet, ea forma publicã cautionem interponi posse, quæ nullo, aut nisi leuissimo nexu astringat. Primum, si nominatim Protestantum mentio non fiat, sed in genere Ecclesiasticis, & Secularibus Nationis Germanicæ cuiuscunque cõditionis caueatur. Verbis enim generalibus comprehendi Protestantes recte dici posse: ac rursus defendi posse, iisdem verbis Catholicos solos intelligi, illos vero minime, quos alioqui distincte ac specifice nominari conueniebat, Deinde fidẽ publicam à Synodo interponẽdã; vt Põtifici nihilo min⁹ sua cõstet authoritas. Deniq; Iudices, qui in admissa inquirãt, delegãdos, quorũ electio suspicionis amoliẽdæ causa ipsis permittatur. Ita coercẽdi potestatẽ disciplinæq; vigorẽ retẽtũ iri, nec quicquã cedendo largiendoue de iure remissũ. Vicit hæc sẽtẽtia apud *Iuliũ*, qui, & cautionis schedulã iuxta eã formulã cõscribi iussit, & Legato respõderi, se prudẽtiã ei⁹ in respõsionib. in Synodo factis valde probare; Saluũ cõductũ ea, quã ipse præscripserit, forma cõcedi velle, articulũ de cõmunione calicis dũ Protestãtes expectãtur, differẽdũ cẽsere, sed non multũ vltra tres menses: interim, ne segne ducãt otiũ, sessionẽ vnã intermedio tẽpore habendã, eaq; agẽdũ de pœnitẽtia, neq; lõge extra XL. dies protollẽdam. Monere etiam Canones de Eucharistia esse paulo diffusiores, eoq; diuidẽdos.

Pontifex Saluum conductũ dandum affirmantibus adstipulatur: qua de re Legatum monet.

Inter Dominicanos & Franciscanos de modo, quo Christus est in Sacramento, & quo panis fit corpus Christi, controuersia.

Interea dũ de his *Romæ* cõsultatur, Patres Tridentini in dogmatis explicandis pergũt, eadẽ facilitate, quia prius in articulis discutiendis. Verũ vbi ad exprimendũ existentiæ modũ vẽtum est, videlicet quo modo Christus sit in Sacramẽto, & ad Transsubstantiationẽ, id est, quẽ ad modũ panis fiat corp⁹ Christi, & vinũ sanguis, tũ inter Dominicanorũ & Franciscanorũ sodalitia acriter dimicatũ: eaq; concertatio subtilis magis q̃ fructuosa, Patribus admodũ fuit ingrata, Theologis ipsis q̃d sibi vellent vix satis expediẽtibus. Sed huc redibat summa rei. Volebãt sc. *Dominicani*, *Christũ* dici esse in Eucharistia, nõ q̃ ex alio loco, vbi antea fuerat, in Eucharistiam veniat, sed q̃ substantia panis cõuertatur in corp⁹ *Christi*, q̃ fit eo in loco, vbi panis erat, absq; in eũ locũ pfectione: tum q̃ tota substãtia panis transmutet̃ in totam corporis substantiã, materia panis in materiã corporis, & forma in formã, idq; proprie dici *Transsubstantiationem*. Duplicẽ itaq; modũ statuẽdum essendi *Christi* Domini nostri, & vtrũque realem, verum, & substantialem. Vnum, quo est in cœlo, in q̃ ascendit, relicta terra, vbi prius versabatur: alterum, quo est in Sacramento, in quo reperitur, vt in loco, vbi sũbstantiæ panis & vini in ipsum conuersæ prius erant. Priorem modum dici naturalem, q̃ omnib. corporibus conueniat: alterũ q̃ sit singularis, nõ posse exprimi nomine q̃ alteri competat. Imo Sacramẽtalem dici nõ posse, ne crdeatur nõ esse realiter, sed veluti in signo, cũ Sacramẽtum aliud nõ sit, quam sacrum signum: nisi forte per Sacramentalem intelligatur modus realis, soli huic Sacramẽto proprius, nec aliis competens Sacramentis. At *Franciscani* hoc volebant, corpus per omnipotentiam Dei, posse vere & substantialiter esse in pluribus locis, & quando nouum aliquem possidet locum, in eo esse, quod eum adeat, sed sine mutatione successiua, quasi prio-

Sententia Dominicanorũ.

Franciscanorũ sententia.

rem

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

rem relinquat ad ſecundũ occupãdum verum mutatione in inſtanti facta, per quam ſecundum occupat, priore non omiſſo. Atq; Deum ita ſtatuiſſe, vt vbi corpus *Chriſti* eſt, alterius rei ſubſtantia non permaneat, ſed ea eſſe deſinat, nõ tamen euadat in nihilum, quia in eius vicẽ *Chriſti* ſubſtãtia ſuccedat; eoq; vere vocari Tranſubſtãtiationẽ, non ꝙ quod hęc ex illa fiat, ꝙaſſerunt Dominicani, ſed quia hęc illi ſuccedit. Modũ n. quo *Chriſtus* eſt in cœlo, nõ differre à modo, quo eſt in Sacramento, quoad ſubſtantiã, ſed ſolũ quoad quantitatẽ. Dũ eſt in cœlo, magnitudinẽ corporis ſui occupare tantũ ſpatii, quantũ corpori ꝓportione reſpõdeat: at in Sacramẽto eſſe ſubſtãtialiter, & nullũ occupare ſpatium. Vtrumq; ergo modũ eſſe verum, realẽ & ſubſtantialẽ, & quoad ſubſtãtiam etiam naturalem: ſed ratione habita quantitatis, modũ eſſendi in cœlo eſſe naturalem, eſſendi in Sacramẽto miraculoſũ atq; hoc ſolo differre quod in cœlo quantitas effectũ ſortiatur quantitatis, in Sacramẽto vero cõditionẽ induat ſubſtantiæ. Vtriq; certe ita in ſua ſibi ſentẽtia blandiebãtur, vt eam planam, perſpicuã, & cunctis perceptibilem aſſererent, contrariam abſurditatum myriade onerãtes. Elector vero *Colonienſis* qui cum *Ioanne Groppero* aſſiduus erat harum diſceptationũ auditor, fertur dixiſſe, quæ à partibus inuicẽ obiicerẽtur, ea niti ratione aliqua, ſed in his, q̃ poſitiue affirmarẽt, ſibi parũ probabile videri, eos rẽ, de qua tam confidẽter loquantur, ſatis intelligere; quin potius formã & cõſuetudinẽ ſcholarũ ſequi. Confectæ ſtatim ſchedulę, quib. myſteria hęc ab vtraq; parte ꝓdita conſcribunt; & poſt alteræ nõnihil ab vtriſq; decerptũ cõplexæ. Sed harũ

Electoris Colonienſis de vtriſq; iudicium.

nulla placuit Patrib. ac potiſſimũ Nuntio, qui *Verona* Epiſcopus, & præcipuus in litibus his diiudicandis arbiter. In Congregatione mox generali ſtatutũ, in dogmate conficiendo verbis vti quã pauciſſimis, iiſque adeo vniuerſalibus, vt vtriſque queant ſatisfacere, & ad vtriuſque partis ſenſum cõmode aptari. Ea cura Patrum ac Theologorum nonnullis cõmiſſa, ſumma animaduerſione, ei quẽ nunc diximus, Nũcio, relicta.

In conficiendo dogmate vnicà cura, vt vtriſq; ſatisfiat.

Sub finẽ eiuſdẽ Congregationis data nõnullis prouincia colligẽdi abuſus in hac ipſa Euchariſtię materia, vna cũ remediis ad eoſdẽ extirpandos idoneis, inq; ꝓximis cõgregationib. recitati cõplures. Sãctũ Euchariſtiæ Sacramentũ inquibuſdam peculiarib. Eccleſiis omnino nõ reſeruari; in aliis nõ ſatis honorifice haberi. Quando ꝑ cõpita defert᷑, multos in eius honorẽ nõ genu flectere, alios ne caput aperire. In quibuſdã Eccleſiis tã diu aſſeruari, vt cariẽ ac putredinẽ trahat. A nonnullis Parochis ſanctã Cõmunionẽ adeo indecore adminiſtrari, vt ſępe pãnus deſit, quẽ cõmunicãs manu teneat. Cõmunicantes ipſos, ꝙ magis eſt dolendũ, quid accipiant non intelligere, neq; à Curionib. ſuis, quanta ſit Sacramẽti huius dignitas, aut quis fructus, vnquam erudiri. Ad Sacramenti perceptionem admitti Concubinarios, cõcubinas, alioſq; immaniũ criminũ reos, imo cõplures, qui nec Orationẽ Dominicã, neq; ſalutationẽ Angelicãcallent. Inter cõmunicandũ pecuniã exigi eleemoſynæ nomine, &, quod eſt deterius, Romæ in cõſuetudinem vertiſſe, vt qui cõmunicaturus eſt, candelam accenſam teneat manu, & nummum eidem infixum, quem cum candelà relinquit ſacer-

Abuſus cõmemorantur qui circa Euchariſtiam contingũt, eorumque remedia.

Paulus 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Ad hos abusus tollendos V. Canones sanciuntur.

sacerdoti. qui vero nullam eiusmodi candelam affert; non admittatur ad communionem. His aliisque corruptelis medicandis fabricati V. Canones, cum exordio bellissimo, sancientes; Vt quoties Sacramentum in Altari commonstratur, aut per compita circumgestatur, vnusquisque capite nudato, procũbat in genua. Vt in omnib. Ecclesiis parœcialibus Sacramentum seruetur, & singulis quindecim diebus, renouetur; & iuxta, dies noctesque lampas exardescat. Vt à Sacerdote decenter amicto ad infirmos Sacramentum deferatur, nec sine lumine. Vt curiones suum quiq; gregem edoceant gratiam, quæ Sacramento obtinetur; & pœnam capitulo *Omnis vtriusque sexus*, denunciatam contra suos exequantur. Vt Ordinarii executionis curam non negligant, & in delinquẽtes pœna arbitraria animaduertant, præter sancitas ab *Innocentio* III. in Capite *Statuimus*, & ab *Honorio* III. in Cap. *Sane*.

De Episcopalis Iurisdictionis origine & incrementis disertatio.

De reformatione quidem eodem tempore fuit tractatum, quo de fide disceptabatur, sed in aliis Congregationibus, quibus plurimum interfuerant Canonistæ: Ego tamen ne filum tractationis interrumperem, vtraque in vnum comportanda existimaui. Et quoniam constituerat Synodus Episcopalem Iurisdictionem reformare; ad faciliorem eorum quæ hac occasione multisque aliis sequentibus commemoranda sunt, intelligentiam, postulat hic locus, vt de Iurisdictionis eius origine narratio instituatur, ex qua appareat, quibus gradib. eo potentiæ creuerit, quæ, & Principibus suspecta est, & nationibus cunctis formidanda. Cum Apostolis *Christus* Euangelii prædicationem & Sacramentorum administrationem delegauit, ipsis sub persona omnium fidelium magnum quoque mandatum reliquit, vt *diligerent inuicem, & offensas mutuo condonarent*, singulis præcipiens, vt intercederent inter dissidentes, & dissidia componerent; atque in summum ac vltimum remedium, eam curam corpori Ecclesiæ commendans, adiecta promissione, ligatum & solutum iri in cœlo, quod in terris ipsi ligassent ac soluissent, & à Patre concessum iri, quod de communi consensu duo postulassent. Nimirum pium hoc charitatis officiũ, procuranda ei qui iniuria violatus, satisfactione, & delinquenti venia, perpetuum erat Ecclesię primitiuæ opus & exercitium. Huic autem mandato conuenienter præcepit *D. Paulus*, quoties inter fratres lites ciuiles exoriebantur, infidelium tribunalia ne adirent, sed viris prudentibus inter suos delectis controuersias diiudicandas permitterent. Atque hoc speciem constituit iudicii ciuilis, sicut alterum illud criminali iudicio magis affine videtur: quæ à iudiciis mundanis hoc discrepabant, quod ista executionem sortiuntur authoritate Iudicis ad parendum homines adigentis; illa vero sola voluntate rei acceptantis. quam si commodare abnuat, tum Iudex Ecclesiasticus nihil vltra exsequi, aut præstare potest, nisi Diuino præiudicio rem permittere; quod, secũdum Omnipotentis beneplacitum in hac vita, aut in futura dabitur effectum.

Iudicium Ecclesiasticũ principio à sola charitate profectum.

Et certe iudicio Ecclesiastico merito tribuebatur nomen charitatis, quãdo ea sola & reus adducebatur ad submit-

Iulius
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

mittendum se Ecclesiæ, & Ecclesia, ad iudicandum, cum tanta tum iudicis sinceritate, tū delinquentis obedientia, vt neque in illo, prauo affectui, neque in hoc querimoniæ vllus esset locus: faciebatq; immensa hæc charitas pœnam in castigando ipsi emendatori grauiorem videri, adeo vt in Ecclesia ad pœnam infligendam nunquam accederetur, sine magno multitudinis, sed maiore procerum planctu, quod in causa fuit, vt eo tempore *plangendi* vox pro castigandi vsurparetur. Ita *D. Paulus* Corinthios increpans, quod in hominem incesto flagitio pollutum nō animaduertissent, *Non planxistis*, inquit, *vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit*. Et in altera Epistola. *Metuo ne forte cum venero, non vos inueniam quales volo, ne forte contentiones & seditiones sint inter vos, & ne cum venero, plangam multos ex ijs qui ante peccarunt*. Iam par erat Ecclesię iudicium (quod in omni multitudine fieri amat) ab vno aliquo dirigi, qui præsideret, & actioni præesset, res proponeret, suffragia, cum in deliberationem itur, colligeret. Quę prouincia cum primæ notæ viro, maximeq; idoneo debeatur, sine controuersia in Episcopum cōferebatur. Vbi vero multæ erant Ecclesiæ, propositiones & deliberationes fiebāt ab Episcopo, primū in collegio *Presbyterorum & Diaconorum* quod dicebatur *Presbyterium*, atque ibi maturescebant, vt in generali Ecclesię congregatione vltima iis manus adhiberetur. Hæc forma vigebat etiam anno CCL. vt ex *Cypriani* Epistolis liquido patet, qui de *sacrificatis & libellaticis* ad *Presbyterium* scribit, sibi non con stitutum ipsis inconsultis, & nisi plebe consentiente quicquam agere, & ad

Qua quod Episcopus alius antestaret, iudicij dirigendi cura ei tributa, sed causa in Presbyterorum collegio excussa examinataque, & in Ecclesia cœtu determinata.

Populum scribit, se, vbi reuerterit, coram ipsis, & ex eorum arbitrio causas & merita examinaturum: ad sacerdotes denique eos, qui suo ingenio freti nonnullos reconciliassent, scripsit, rationem plebi reddituros.

Fecit Episcoporum id tēporis probitas ac charitas, vt in illorum opinione prope omnes acquiescerent, paulatimque Ecclesiæ causam dedit, postquam charitas illius refrixerat, & munus à *Christo* illi impositum negligenter administrari cœperat, curam omnē in Episcopum conijciendi: ambitio autem, affectus admodum subtilis, & in animum vmbra specieq; virtutis sese insinuare aptus, persuasit Episcopis, obuiis eam vlnis amplexari. Verum isthæc mutatio ad summum non peruenit nisi postea quam à persecutionibus cessatum esset. Tūc enim Episcopi veluti Tribunal sibi erexerunt, quod, litigandi causis vna cum accessione facultatum temporalium auctis, euasit subito frequentissimum. Et iudicii forma, quamuis non eadem erat cum veteri illa, qua de Ecclesiæ assensu omnia statuebantur, eādem tamē retinuit sinceritatem. Vnde *Constantinus* Imperator explorato huius iudicii in controuersiis terminandis fructu, quantumque posset vis religionis capturis ac fraudibus actionum detegendis, quas Iudices deprehendere non poterant, legem sanxit, vt à sententiis Episcoporum prouocatio nō esset, easq; Iudices exsequerentur. Quinimo, lite coram iudice seculari pendente, quicumque esset causæ status, si alterutra pars, altera licet obluctante, Episcopum sibi Iudicem deposceret, ilico ad eius cognitionem lis vti referretur.

Ecclesijs vero singulis, charitate frigescente, in ea cura indiligenter versantibus, ea de in Episcopum solum conjecta.

Postea vero Imperatorū fauore aucta, dato Iudice qui Episcopi sententiam exequeretur.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Inde Iurisdictio forensis, & Tribunal, & potestatis etiam ad secularia ampliatio, sed cum reuerentia pristina sæpe imminutione.

Exinde iudicium Episcopi cœpit esse forẽse, & cum Magistratum haberet sententiæ exequutorẽ, Iurisdictionis Episcopalis, itẽ Audientiæ Episcopalis, & similium titulorum nomina sibi vendicare. Etiam *Valens* Imperator forum illud ampliandũ censuit Anno CCCLXV. inspectione in pretia rerũ promercalium ei attributa. Quæ forẽsis negotiatio bonis moderatisq; Antistibus parũ placebat: Refert enim *Possidonius Augustinum* huic cognitioni interdum adusq; prandij horam, nonnunq̃ vsq; ad vesperam vacantẽ, solitum eã *Angariam* dicere, quę animum à rebus ad se propriè spectantibus auocabat, perq; eam res vtiles omitti, vt perplexis ac tumultuosis incumberetur. Neq; *D. Paulum* id sibi muneris sumpsisse, quod Prædicatori minus conueniebat, sed ad alios ablegasse: Episcoporũ vero nõ nemine, authoritate per *Constantini* legem concessa, abutente, eadem lex L XX. post annis ab *Arcadio* & *Honorio* reuocata, statutumq; vt religionis modo causas diiudicarent, ciuiles autem non aliter, nisi de partium voluntate & cõsensu, simul declaratũ, nullum illis forum deberi. Quæ quidem lex, cum *Roma* propter summã Episcopi potestatẽ parum attenderetur, *Valentinianus* anno CCCCLII. in ea ipsa Vrbe degens legem restaurauit, & exequutioni curauit mandandam. Verum ab Principib. insequentibus potestatis antea ademptæ bona pars reddita, *Iustiniano* etiam forum stabiliente & *Audientiam*, iisque, vna cum causis religionis, delicta Clericorum Ecclesiastica, & in Laicos varias Iurisdictiones spontaneas assignãte. His gradibus, quæ charitatis intuitu à Christo primum instituta correctio, in Dominationem vertit, causamq; dedit perdũdę veteri, qua Christiani Pręsules suos prosequebantur, reuerentiæ & obedientiæ. Verbis, sat scio, negant Iurisdictionem Ecclesiasticam esse dominatum, qualis est secularis, sed qua vna realem inter eas differentiam constituant, non video *D.* quidem *Paulus* clare discriminat ad *Timotheũ* scribens, & ad *Titum* pręcipiens, *Ne Episcopus sit lucri cupidus, aut percussor*, cum hodierna consuetudine solens sit, Episcopo litis æstimationem dependere, illoq; imperante in custodiam dare, perinde atq; in foro seculari solet vsuuenire.

Ex eo Episcopis in Principum Consilia ad uocatis magna ipsorũ Iurisdictioni accessio facta.

At vbi separatis à se inuicem in Occidente Prouinciis, ex *Italia*, *Gallia*, *Germania* conflatum erat imperium, & ex *Hispania* regnum, in quatuor his regionibus, Episcopis, vt plurimus à Principibus in Consiliarios adscitis, ex illa muneris spiritualis, curęque temporalis commixtione, immane quantum ad fori Episcopalis authoritatem accesserit. Nondum anni bis centũ præterierant, cum omne iudicium criminale & ciuile in Clerum sibi arrogabãt & in Laicos plerisque in rebus, causam esse Ecclesiasticam obtẽdentes. Dein-

Item ex foro misto quod commenti sunt.

de forum mistum cõminiscuntur, quo cõtra Laicum agere possit tam Episcopus, quam Magistratus, vtercumq; actionem prior intentarit: cuius fori intuitu, ad rem suam attentissimi, nullum seculari locum relinquentes, in omnes tanquã sui iuris inuolant. Si quis autem hanc tendiculam effugiat, neq; ea capiatur, restat vnicus adhuc ad eos cõprehẽdendos laqueus, nẽpe Regula generalis pro fidei fundamento tradita, Omnem causam ad forum Ecclesiasticum deuolui, si Magistratus vel

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

Tum ex Magistratus ciuilis in iuredicundo cunctatione.

Postremo arrogata ea potestate tamquam essentiali, & à Christo donata.

Cuius asseuerationis contra Cōstitutiones Imperatorias & manifestam veritatem Doctores Iuris Canonici, putidi & impudentissimi assertores.

Vtraque assertionis pars falsitatis conuincitur.

ius dicere nolit, vel in iure dicundo segnior sit. Quod si intra hos limites Cleri prætentiones substitissent, de Reip. Christianæ statu profecto conclamatum non fuisset. Nam in Populorum ac Principum potestate fuisset, vbi intolerandum in modum æqui bonique terminos excessissent, legibus ac sanctionibus iudicia ad tolerabilem aliquem modum, reuocare, sicuti premēte rerum necessitate aliquando esset factum. Verum qui Christianis iugum imposuit, idem ille omnem iugum illud excutiendi rationem sustulit. Etenim ab anno M. L. cum iam omnes Clericorum causæ factæ essent peculiares foro Episcopali, & tot Laicorum causæ spiritualitatis obtentu, aliæque ꝓpe omnes misti aspectu parte aliqua huic foro debeantur, ac deniq; iuris iustitiæq; negatæ colore, Magistratus seculares sibi subiecerint, eo tandem vētum est, vt affirment, Episcopū habere eam iudicandi potestatem, quę tam late patet ac diffunditur, neq; concessione, neq; conniuentia Principum, neq; voluntate populi, neq; inueterata consuetudine, sed Episcopi dignitati penitus insitā esse essentialem, atq; ab ipso *Christo* donatam.

Et quanquam multę exstent Leges Imperatorum in Codicib. Theodosiano & Iustinianeo, in Capitularib. *Caroli Magni & Ludouici Pij*, aliisq; Principum insequentium, tam Orientaliū, q̄ Occidentalium, ex quibus clarum est, ad quem modū, quando, & à quo ea potestas fuerit concessa, historięq; omnes Ecclesiasticæ & profanæ in eisdem cōcessionib. narrandis & consuetudinib. consentiant, additis simul earum causis & rationibus: manifesta tamen hęc veritas nondum adeo præualere potuit vt non soli in cōtrarium assertioni nullis probationib. nixæ succubuerit, iurisq; Canonici Doctores, illos pro hæreticis habendos publice declararint, qui se ad instar cæcorum in foueā duci non patiuntur. Neq; his tantum se finibus continent, sed addunt, neq; magistratum, neq; Principem ipsum, posse immiscere se cuiquam earum causarum, quæ Cleri sunt propriæ, cum spirituales sint, quarum laici omnino sunt incapaces. Neq; tamen veritati tenebræ adeo densæ sunt obductę, vt non statim sub ipsum erroris huius principiū, viri docti ac pij doctrinæ huic bellum indixerint, vtramq; assertionis huius ꝓpositionē falsitatis manifestæ cōuincētes. Maiorem, Laicos esse rerum Spiritualium incapaces absurdam & impiam asserebant, cum ipsi à Patre cęlesti in adoptionē assumpti, vocati filij Dei, fratres *Christi*, facti participes regni cœlorum, & digni gratia diuina, Baptismo, & cōmunione carnis *Christi*: Ecqua enim Spiritualia sunt, nisi hæc sunt? Et si alia forte esset, an ei, qui summa hæc & maxima participat, tanquā rerum spiritualium incapaci status cōtrouersia mouenda sit? Et Minorē æq; falsam, causas fori Episcopalis proprias esse mere spirituales: cum delicta & cōtractus, quæ huius Iurisdictionis sunt, si qualitates eæ inspiciantur, quas scriptura rebus spiritualibus tribuit, ab his tanto interuallo, quantum cœlum à terra, distent. Sed meliorum oppositione minime est effectum, vt maior pars voti compos non fuerit. Nec aliter super spiritualem *Ligandi, & Soluendi* potestatem à *Christi* Ecclesię concessam, & super præceptum *Diu. Pauli*, de dissi-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

Ab immensitate protestatis spiritualis ventum ad tribunal temporale extruendum in medio status cuiusque politici.

diis inter Christianos componendis, re ad infideles Iudices minime delata temporis decursu per multos gradus fabricatũ tribunal temporale, omniũ quæ sunt, aut fuerunt maxime gloriosum, & in medio ciuilis cuiusq; regiminis institutum aliud, à publico illo minime pendens, vt qui de administrãdi formis præcepta tradiderũt huiusmodi Reipub. Ideã viuere & vigere posse vix vnquam animo conceperint. Neq; vero mihi consilium est commemorare, quomodo non contenti ex tot tantisque sudoribus finem sibi propositũ assequi, & forum, quod à ciuili regimine minime pẽdeat sibi extruxisse, aliũ finem consequuti sint inexpectatum, & Imperium fabricarint, noua & insolenti opinione exorta quæ puncto tẽporis mirabiles fecit progressus, soli Romano Pontifici id tribuentes, quod tot Episcopi tam variis, tamq; admirãdis artibus mille ac CCC. annis sibi compararunt, Iurisdictionis suæ fundamentum constituentes, non, vt antea, in ligandi & soluẽdi potestate, sed pascendi prouinciam substituentes, & eius virtute efficientes, vt Iurisdictio omnis à *Christo* in persona *Petri* soli Põtifici delata sit, verbis iis *Pasce oues meas* de hoc (inquam) in præsens verba facere non est animus, quia in tertia Cõcilii conuocatione eade re tractabitur, quando per eam opinionem magni concitati tumultus, qui tum commemorandi. Sed ex iis quæ iam recitata, quiuis facile intelligat, quę remedia fuerint necessaria, ad rem, quæ in tam mulplices corruptelas abierat, intolerabilem aliquam formam reducendã, & cum propositis ea facile comparauerit.

Vtrumque Imperium Episcopis ademptum sibi soli vendicat Pontifex Romanus.

Tridenti vbi de reformatione actum duo defectus deprehensi. In Procerib. Ecclesiasticis, charitas mutata erat in dominatum: in subditis, obedientia exhiberi maiorib. sueta, verterat in rixas, subterfugia, & querimonias, Et primo quidem visum vtrisq; facere medicinã. Sed in progrediendo vbi ad priorem defectum ventum, à quo tanquã fonte alter dimanat, non aliud remedium adhibitum, nisi lene, ad Præsules exhortatorium dominationi minuendæ, charitatiq; restituendæ. In altero vero qui spectat subditos, cum multa subterfugia commemorarentur, quib. illi iustitiæ illudere conantur, de tribus tantũ capitibus actum est, appellationibus, gratiis absolutoriis, & contra iudices querimoniis. De *appellationibus Ioannes Gropperus* in Cõcilio & Theologi, & Iurecõsulti munere perfunctus, plurima cũ dignitate disseruit in hũc modũ. Dum fidei feruor Christianorũ pectora insederat, inauditum *Appellationis* nomen sed deferuescente in Iudicibus caritate, datoq; loco affectib. irrepsisse in Ecclesiam, propter eas ipsas causas, ob quas in forũ seculare fuerat introductum: nempe ad oppressos subleuãdos. Eapropter sicuti iudicia primitus solus Episcopus non constituebat, sed Episcopus de Consilio Sacerdotum, sic olim non ad vnum aliquem, sed ad aliam Congregationem vniuersam appellatum. Verum Episcopis visum, sublatis Synodis, more Iudicum seculariũ forum & Officiales instituere Neq; in hoc vestigio malum pedem fixisse, sed ad abusus mage maiores, quam in foro seculari, gradum non cũctanter fecisse. Illic enim prouocationem non fieri nisi ad Iudicem immediate superiorẽ,

De corruptelis Iurisdictionis Episcopalis reformandis agitur.

Appellationum in foro Ecclesiastico abusus ac eorum remedia Gropperus exequitur.

tantum

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

tantum abesse, fas vt sit, ad supremum primo saltu tendere. Neque licere in articulis causæ prouocare à Decretis Iudicis, quæ vocantur Interlocutoria, sed causæ finem, & Decreta litis decisoria necessario esse expectanda. At contra in iudiciis Ecclesiasticis & appellari à singulis actis Iudicis, vnde causarũ immensitas nascitur; & immediate ad supremum, vnde sequitur, extra territoriũ, magno cũ sumptuũ impendio, & aliorum intolerabilium malorum mole, proficiscendi necessitas. Atque hæc non alium ob finem à se referri dicebat nisi quia rei huiusce reformatione iam instituta, quæ & ipsa tota scatet corruptelis, & non solũ residentiæ est inimica (vti in congregationib. à tot eruditis Doctorib. ac Patribus est declaratum) sed & omnẽ prorsus corrumpit disciplinam, cũ maximo Populi & onere, & sumptu & offendiculo; eam ad originẽ suam, saltẽ quam proxime potest, reuocandam censeat, idea quadam perfecta ob oculos posita, in quam obtutu fixo ad eam, quantũ rei corruptela patitur, tam maxime accedatur. Monachorum omnium societates probe institutas, *Appellationem* omnẽ vetuisse: atq; hoc vnicũ esse remediũ. Alias quę tam sublime fastigium attingere non poterant, moderationẽ adhibuisse, Appellatione intra Ordinis sui cancellos tantum permissa, & ad alios extra eũ Ordinem prouocatione prohibita. Eam rem, sicuti sodalitia ea intra rectæ administrationis regulas fœliciter continere conspicitur; ita haud dubie in publico Ecclesiæ regimine eundem effectum producturam, si *Appellationes* extra Prouinciæ cuiusque fines non euagarentur. Ad hoc itaque

Remedia contra Appellationũ abusus.

efficiundum, simul ad coercendam litigantium malitiam, Appellationes ad iuris ciuilis formam reducendas; vetandumque, ne intermedios iudices superiores præteruecti ad supremum pleno saltu prouocent: item ne ab articulis aut decretis interlocutoriis prouocationes fiant. his adhibitis cautionibus futurum, vt neque causæ domo procul facessant, neque lites in longum extrahantur: neq; in sumptus immodicos, & molestias insuperabiles à litigantibus incurratur. Atque vt ius maiori fide ac sinceritate dicatur, restituenda Iudicia Synodalia tot tantisq; corruptelis non adeo obnoxia, profligandos cum suo foro officiales, per quos in orbem tantum scandali est inuectum, vt *Germania* eos diutius perferre non possit.

Hunc sermonem soli Hispani & Germani auidis auribus acceperunt: at *Cardinali*, Nuncioque *Sipontino* pro indigno habitum, rem eousque dicendi libertate prouectam. Hac enim ratione non modo Curiæ Romanæ commodis plus nimio decedere, sed eiusdem dignitatem quoque concidere; futurum breui, vt nulla controuersia *Romam* deferatur, vt paulatim Pontificis Romani Primatus obliuioni tradatur, solemni hominum more, superiorem illum non magni æstimantium, cuius potestatem non reformidant, aut parum apud se valere intelligunt. Actum tamen, *Ioannes vt Baptista Castellus Bononiensis* in congregatione insequenti de eadem re verba faceret, non tanquam *Groppero* contradicturus, sed rationum ab eo allatarum aciem oratione sua hebetaturus. Quam quidem à priscæ Ecclesiæ laudibus exorsus, il-

Castellus contra Synodalium iudiciorũ incommoda, officialium instituendorũ, & Appellationum ad Pontificem necessitatem cõmemorat.

lorum temporum defectus præsentib. quadamtenus maiores mira calliditate notauit; gratiis Deo actis, quod Ecclesia nunc non ita atteratur, sicut *Arrianorum* sæculo, per quos ei vix respirare dabatur, aut in publico apparere. Dicebat eos, qui præconio suo *Synodalia iudicia* extollunt, in eorum defect⁹ vix vnq̃ inspexisse; nẽpe, causarũ multitudinem, in iisdem diiudicandis morã, in diligenter examinãdis obstacula, in tot iudicib. informandis difficultates, & à factionibus inter partes tumultus, propter quæ cũ parũ prospere succederẽt, credibile esse, tũ illa iudicia intermissa tũ confusioni huic vitandæ forũ, & officiales introductos. Negari quidẽ nõ posse, non deesse etiã in his, qui requiiant emendationẽ: sed hoc faciẽdum, neq; tamen illa reuocanda, quæ quod intolerabilia essent, abrogata sunt. In Appellationib. consuesse per intermedios iudices procedere, neq; his prętceritis ad supremũ trãsilirę. id ideo sublatum, quia Prouinciarũ & regnorũ capita Ecclesiam tyrannide premebãt; & remediũ maxime opportunũ repertũ, causarum negotiorumq; cognitionem *Romã* referre. Id equidẽ fatebatur suis non vacare incommodis, ac in primis tẽporis & pecuniæ iactura: sed quæ oppressione multo sint tolerabilia. Si quis pristinũ iudiciorum statũ restituat, eũ, dum, vni malo medetur, multa, & horũ quodq; maius grauiusq; cõcitaturum. In primis vero considerandum, eandẽ regiminis rationẽ in repub. nõ omnib. temporibus accommodã: sed vt tẽporum sunt inclinationes, ita variandum gubernationis modum. Veterẽ regẽdę Ecclesię formã conducibilem nõ fore, nisi Ecclesiæ quoq; status antiquũ obtineat. Tota via erraturũ qui, ꝙ libertatẽ eã, quæ dat̃ paruulis edendi, bibẽdi quod lubet, quocumq; tẽpore, ad valetudinẽ corpusq; firmandum salutarem deprehenderit, viri annis ac ætate confecti senectutẽ ad eundem modũ gubernandam putet. Ecclesias olim fuisse paruas, Ethnicis circumseptas, & quia hosti vicinas, hoc inter se magis vnitas: at nunc & amplas, & sine aduersario, q in via officii contineat. Itaq; cõmunia cum negligantur, necessum esse, vnus aliquis in eorum curã ac procurationẽ incumbat. Si vnaquæq; prouincia suas causas cognosceret, tantã intra paucos annos varietatem exoriturã, vt pugnare inter se, neq; eiusdem esse fidei ac religionis cernerentur. Põtifices Romanos multas Ecclesiastici regiminis partes, quamdiu oĩa rite atque ordine administrabantur, sibi haudquaquã vendicasse; administrationem vero ab aliis neglectam, aut male procuratam, sibi sumpsisse. Nec ẽ succedentibus Pontificibus defuisse multos, & summa vitæ sanctimonia, & egregia erga Ecclesiæ bonum voluntate, qui ea ipsa in pristinã formam restituissent, nisi præuidissent iisdem corruptelis recurrentibus, vix vllam subesse spem rectæ administrationis. Quamobrem ad conseruãdã Ecclesiæ vnitatem, res eo, quo nunc sunt statu, relinquendas.

Præsules Itali vtrãq; sententiam quadamtenus moderantur, aliaparte reiiciunt.

Sed nec hæc sententia Præsulibus *Italiæ* placuit, qui quantumuis authoritatem Papæ saluã cuperent, sese aliquo certe loco & numero haberi volebant, præsertim sibi si resideñdum esset. Cum igitur op⁹ esse temperamento, primo iudiciorum *Synodalium* restitutionem prope omnes auersabantur, quod Episcopalem dignitatẽ imminutũ iret,

& popu-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

& populare quiddam saperet. Deinde, in Appellationib. gradatim procedere, non ab imo ad supremum transilire, probatum multis, sed pluriũ suffragiis reiectum. Tum in hoc assensum est, vt à solis definitiuis Iudicum sententiis prouocatio fieret, sed restrictione apposita, in solis causis criminalibus: quasi Iudicia ciuilia nõ etiam multo magis medicam reformantis manum deposcerent. Cum autem ventum est ad iudicium contra ipsas personas Episcoporum, nemo vnus facilem suimet iudicio coercendi rationem expediebat; nemo de iudiciis iis Synodo prouinciali, cuius olim erant propriæ, restituẽdis verba faciebat. Hoc modo satagebant, dum manent penes Pontificem, Ordinis vt Episcopalis dignitati plus consulatur: idq; attemperatis, quæ Roma proficiscũtur, iussionibus; quibus coguntur sistere se, & submittere viris loco atq; ordine inferioribus. Quod ab omnibus tanto studio animiq; ardore flagitatũ, vt Legatus necessario assentiendum habuerit, licet Episcoporum exaltationi inuitus auscultans; quibus quicquid concedebatur, id omne de summi Pontificis peculio decedebat.

De abusu Degradationis Germanorum Præsulum querela, qua occasione vniuersa Degradationis ratio explicatur.

Hic *Germaniæ* Præsules rogant legibus *Degradationis* modum aliquem statui, quæ intolerabiles factæ, maximam querendi occasionem Germanis ministrabant. Meram enim esse ceremoniam, quę interturbat iuris exequutionem: eius moderationem anno M. D. XXII. XXXI.[mo] è centum grauaminibus serio postulatam. abusus illius cõtinuationem, aliis offendiculo esse, aliis obtrectandi materiam dare. Veteri Ecclesiæ consuetudine, cum Ecclesiastico cuiuis ad statum secularẽ erat redeundum, ne Ecclesiæ ministerio designati secularia tractare conspicerent, Episcopi gradum ei Ecclesiasticum demebant, (vnde degradationis nomen) ad exemplum militiæ armatæ, quæ ad tuendam professionis eius dignitatem nõ permittebat militi munus castrense deserere, aut iudici ciuili subiici, nisi prius exauctorato, & ordine militari priuato; cingulo sc. & armis, militaris priuilegii insignibus, ei detractis. Cum ergo cuiuis in sacris Ordinib. cõstituto ad secularia siue ꝓpria voluntate, siue ex legum pręscripto erat reuertendum aut si quis ob delictum seculari potestati tradendus, hunc Episcopi gradu dimouebant eisdem cum ceremoniis, quibus in Ordinem fuerat admissus, vestibus exutum, & calice, libro, aliisque, quæ in ordinatione ipsi tradita fuerant, instrumentis spoliatum.

Ornabatur enim primum ad eundem modum, ac si in munere suo solemniter esset ministraturus: deinde singula singulatim demebantur, initio facto ab illo, siue vestimento, siue ornamento, quod in ordinatione vltimo loco datum erat; verbis etiam additis ad terrorem, plane contrariis his, quæ in conferendis ordinibus pronunciata. Atque hæc consuetudo etiam post *Constantinum* annos CCC. inualuerat. At circa annum sexcentesimum cœptum interdici Clericis in sacris Ordinibus constitutis, ne omnino ad secularia redirent: aliis vero concessum id pro ingenio facere. Ita degradatio minorum sensim in desuetudinem abiit; maiorum vero, hucusque solum permissa, quando foro ciuili erant

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

erant subiiciendi. Et *Iustinianus* Imperator Clericorum iudiciis normam præscribens, cum statuisset in delictis Ecclesiasticis ab Episcopo castigandos; in secularibus vero, quæ ciuilia vocat, ab seculari iudice coercendos, subdit, in eos nō ante animaduertēdum, quā rei ab Episcopo sacerdotiis, & priuilegiis clericalib. exuerentur. Et quidem postquam permissa Episcopis in Clerū iudiciorū criminaliū potestas, degradatio hoc solo casu permansit, vbi à capitali supplicio est periculū. quod etiāsi Ecclesiastici propter Ordinis sui dignitatem nemini suorū infligi vellēt, quia tamen vbi delicta sunt enormia, nō videbatur posse sine scandalo deuitari, quod directe fieri nō poterat, id obliq; effectum dari volebant, mortis sententiā flagitiis clericorum merito debitā agnoscentes, sed necessariam prius esse degradationem dictitantes. Ad eā vero modo solemni perficiundā tot circūstātiis requisitis, factum rei difficultate vt rarissime eo sit peruentum. Imo ad augendā ordinis clericalis reuerētiam valere plurimū putabatur, quod Iudex ne iusto quidē iudicio Clerici sanguinē fundere poterat, nisi multa solemnitatum serie præcedente. Ob hāc caussam concessum nō fuit, vt ab Episcopis fieret degradatio nisi in loco publico, ipsis amictis sacris vestibus, assistentib. aliis XII. Episcopis, si Episcopus ordine & gradu esset mouendus; sex autem, si Presbyter; & tribus, si Diaconus, iisque indumentis Pontificalibus ornatis. Et cum mirum videretur, Episcopum solum nullo comitatu ordinem & gradū conferre posse, eundē vero solum auferre nō posse, *Papa Innocentius* III. similitudine licet parum apposita admirationis causam sustulit, affirmans ædificia secularia magno labore extrui, nullo negotio dirui: at in spiritualibus cōtra sese habere: facile enim ædificari, ægerrime destrui. Vulgus hominum degradationem necessariam existimabat & si quid eiusmodi interueniret, magna frequētia spectatum adueniebat. At rerum periti veritatem ex imo putei haurire edocti, sciebant, eos, qui statuunt, collatione Ordinis signum animæ imprimi, quod *Characterem* vocant, vna profiteri, signum illud esse indelebile. Cum itaque degradatione character non auferatur, quicquid porro agitur, meram esse ceremoniam authoritati apud populum conseruandæ. In *Germania* propter Episcoporum paucitatem, non absque magnis sumptibus tot Episcopi ad degradandum in vnum conuocabantur locum. Ii vero, qui Concilio tum intererant *Germaniæ* Antistites, maximam partem Principes, omnium optime gnari, quantum publice interesset Sacerdotes ob vitam scelerate actam pœnas pendere, eo cupiebant vehementius huic rei esse cōsultum. Sed post multam disceptationem placuit tandem in ritu hoc exauctorationis nihil prorsus innouare; difficultati tantum conueniēdi leuandæ, & sumptibus moderandis temperamentum reperire.

In ritu degradationis nihil mutatum.

Legatus, etsi singulis hebdomadis, quæ in Concilio occurrebāt, Romam nunciarat, volebat tamen in Congregatione Decretorum Breuiaria confici, vt horum exemplari ad Pontificē misso, ante Consessum responsum acciperet. Generali itaq; congregatione conuocata, reticens ea, quæ *Romæ* erāt scripta, id modo retulit ad Conciliū, quod

Quousque Cæsaris postulatis in gratiā Protestantium, concedendum sit, à Patribus consultatur.

Comes

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

Comes *Monfortus* propoſuerat, vtramque poſtulationem ſibi æquam videri affirmans, vt & Synodus fide publica caueret: & quæ ſalua dignitate Synodi omitti poſſent, eorũ tractationem differret. Calendis enim Septembris iampridem de Concilii ſententia ad agendum de *Euchariſtia* præſtitutis, non eſſe integrum tractationem eam penitus omittere: Sed in ea materia caput aliquod primarium, aut maxime controuerſum in præſens intactum vt relinquatur, id quidem fortaſſe indulgeri poſſe. At vero vbi ad ſuffragia ventum, de cautione à Synodo interponenda ab omnibus eſt aſſenſum, ſed de argumento quod erat præ manibus differendo ſententiis variatum, aliis negantibus id eſſe è dignitate Synodi, niſi Proteſtantib. viciſſim cauerent, ſe ad eam tractationem venturos, & ſe Concilii Decreto ſubmiſſuros: aliis aſſerentibus (quæ ſententia apud plures valuit) hoc ipſo, quod id ſibi licere poſtulabant, ſatis ſaluam eſſe Concilii dignitatem. Cenſet itaque Legatus articulum de miniſtrando laicis Calice in aduentum Proteſtantum reſeruãdum & ne vnius tantum gratia veniãt, huic alium de paruulorum communione adiungendum. Sed cum imperatum vt ſuper ea re Decretum formaretur, & cœptum eſſet legi, viſum eſt nonnullis perparum duos modo articulos reſeruare, ſatiuſq; eſſe primum in tres diuidi ita quatuor articulos reſeruatum iri, quibus ſi Sacrificium miſſæ adiũgatur de quo grauis, & multiplex ſit controuerſia, tum manifeſto omnes conſpicaturos, multas, & magni põderis quęſtiones de induſtria relictas. In id omnes vbi aſſenſiſſẽt, & diceretur, Proteſtantes enixe petere, vt ſuper iis articulis audiantur, Antiſtes quidam *Germanus* in pedes aſſurgens percunctatur, ecquis id petiiſſet, & à quo? id enim vt appareat plurimum intereſſe, ne ſi à ſe poſtmodum illud minime factum dicant, ad infamiam Concilii redundare videatur. Sed cum præter Comitem *Monfortum* nemo id profiteretur, & quod ille dixerat, neq; ad quatuor articulos, neq; ad Euchariſtiæ materiam reſtringendum putaretur, ſed in genere de omnibus cum Proteſtantibus cõtrouerſiis accipiendum, hic ſcilicet aqua hærebat, neque difficultatis huius exitum reperiebant. Nam ſi proprio motu id Synodus faceret, præterquam quod è dignitate Synodi non eſſe videretur, etiam merito ſibi obiici poſſe animaduertebant, pari ratione cætera omnia capita controuerſa eſſe reſeruãda. Viſum itaq; ſibi optime ſic conſultum, ſi dicerent, Proteſtantes non flagitare, neq; petere, ſed deſiderare tantum, vt in Synodo audiantur, id enim indubitatæ veritatis eſſe, & variis occaſionib. ab ipſis ſignificatum. Et quamuis de omnibus controuerſiis audiri cupiant, vere tamen de parte aliqua affirmari, quod vniuerſe de omnibus dicatur, cæteris neutiquam excluſis. Id perinde eſſe pleriq; putabant, ac ſi quis filum ſibi, quo tegeretur, obduceret: ſed cum melius nihil occurreret, pedibus in hanc ſententiam itum eſt. Cum igitur ob hanc cauſam articuli qui reſeruabantur, tum ex doctrinę capitib. tum ex Anathematis eximendi eſſent, placuit ea quæ reſtabant anathemata ad maiorem rei perſpicuitatẽ diuidere & ad vndecim redigere. Verum in Decretis contra abuſus ſtabiliendis noua

Articulos aliquot de Euchariſtia in aduentum Proteſtãtũ reſeruãdos de cõmuni Patrũ conſenſu ſtatuitur.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

cursum exorta difficultas, vbi ea collocanda. Nam inter dogmata fidei non erat iis locus, quæ cæremonias tantum & ritus spectabant, neq; appositum videbatur capitibus reformationis ea inserere, propter argumenti diuersitatẽ. Tertium autem genus ab illis separatum instituere nouitatem sapiebat, & ab ordine instituto discessionem. Post multam demum disceptationem placuit ea in præsens omittere, & postmodum Decretis de Missa annectere. In capitibus reformationis approbandis nihil erat difficultatis, quod iã ante ab eisdem essent stabilita. Reliquum erat diploma liberi commeatus, cuius conficiendi cura Præsidib. tradita, aduocatis in consilium taliũ formularum gnaris, vnde facile erat Legato, illud, ꝙ Rom. missũ fuerat Synodo obtrudere.

Sessio 13.

Cum dies Octobris vndecimus venisset, Patribus in æde sacra more consueto congregatis, Missam celebrauit *Maiorica* Episcopus; concionem in encomium Sacramenti Eucharistiæ habuit Archiepiscopus *Turretanus*, reliquisq; ceremoniis, quæ solẽt fieri, peractis, Decretũ de doctrina ab Episcopo celebrante recitatur, cuius hæc fere summa.

Decretum de Eucharistia sacramẽto, VIII. capitibus constans.

Sanctam Synodum congregatam, vt antiquam de fide doctrinam exponat, & incõmodis quæ in Ecclesia ex sectis oriũtur remediũ afferat, à principio in votis habuisse, stirpitus cõuellere Zizaniam in doctrina Eucharistiæ seminatam. Catholicam itaque doctrinam ab Ecclesia semper creditam tradentem, omnibus Christi fidelibus interdicere, ne in posterum aliter credant, doceant, aut prædicent, quam est hoc præsenti Decreto explicatum.

Cap. I. De reali præsentia Christi.

Docere primum in Eucharistia Sacramento, post panis & vini consecrationem, Iesum Christum vere realiter, & substantialiter sub specie rerum sensibilium contineri. Neque hæc inter se pugnare, Christum esse in cælo, iuxta modum existendi naturalem, & nihilominus multis aliis in locis sua substãtia Sacramentaliter esse præsentem, ea existendi ratione, quam per fidem facilius assequi, quam verbis exprimere possumus. Enimuero maiores omnes hoc apertissime professos, hoc Sacramẽtum in vltima cæna Christũ instituisse, cum post panis vinique benedictionem, se suum ipsius corpus ac Sanguinem præbere disertis & perspicuis verbis testatus est, quæ verba tum apertissimam significationem præ se ferant indignissimum esse flagitium, ea ad imaginarios tropos, quibus veritas carnis & Sanguinis Christi negatur, detorquere.

II. De ratione institutionis Eucharistiæ.

Deinde docere, Sacramentum hoc à Christo institutum in sui memoriã, præcipiente, vt sumeretur, tanquam spiritalis animæ cibus, & tanquã medicina culpis quotidianis purgandis, & antidotum ad præuortendum peccatis mortalibus: tum vt pignus esset gloriæ nostræ futuræ, & Symbolum illius corporis, cuius ipse est caput.

III. De excellentia huius Sacramenti super reliqua.

Et quamuis huic Sacramento cum ceteris hoc sit commune, quod rei sacræ sit Symbolum, illud tamen in eo proprium ac singulare, quod reliqua tunc

primum

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

primum sanctificandi vim habeant, cum quis illis vtitur, hoc vero ipsum sanctitatis authorem ante vsum contineri, nondum enim Apostolos Eucharistiam de manu Domini accepisse, cũ ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Atq; hanc Ecclesiæ fidẽ semper extitisse, verum Christi corpus sub specie panis, & sanguinẽ sub vini specie esse vi consecrationis, sed per concomitantiam sub alterutra specie vtrũque contineri, & tantundem sub qualibet ipsius speciei parte quantum sub vtraque.

IV. De Transubstantiatione.

Declarare porro, per consecrationẽ panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ ipsorum in substantiam corporis & sanguinis Christi, eamq; conuersionem vocabulo proprio & conuenienti ab Ecclesia Catholica appellari Transubstantiationem.

V. De veneratione huic Sacramẽto exhibenda.

Ideo fideles omnes Latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic Sacramento deferre, pieq; admodum ac religiose peculiarem quendam diem festũ quotannis in eius honorem celebrari, perq; vias & loca publica cum supplicatione solemni honorifice circumgestari.

VI. De consuetudine eius asseruandi, & ad infirmos deferendi.

Similiter consuetudinem in sacrario Eucharistiam asseruandi, à Concilii Niceni tempore inualuisse, & deferendi eam ad infirmos vetustissimo vsu, receptam, præterquam quod cum summa ratione nitatur, tum in Conciliis plerisq; præceptum inueniatur.

VII.

Cumque ad nullam rem sanctam nisi animo perpurgato sit veniendum, quo maior est Sacramenti huius sanctitas, hoc maiori reuerentia & præmissa sui probatione ad eius perceptionem accedendum. Probationem vero sic instituendã, vt nullus peccati mortalis sibi conscius, quantũuis contritus videatur, nisi Sacramentali prius confessione expiatus, Eucharistiam attingat, idq; Sacerdotibus, quorũ officium est celebrare, diligenter attendendum, modo non desit copia confessoris, sin desit, statim à celebratione confitendũ.

De præparatione adhibenda, vt quis digne percipiat.

VIII. De vsu huius Sacramenti.

Docere insuper tres esse Eucharistiæ percipiendæ rationes. Vnam, qua sumitur Sacramentaliter tantum, vtpote à peccatoribus. II. qua Spiritualiter duntaxat nempe ab his, qui per fidem viuam & voto panem illum cælestem edunt. III. qua vtroq; iunctim modo sumitur ab iis, qui vti supradictum est probati, diuinã hanc mensam accedũt. Item in tali sumptione traditionẽ Apostolicam retinendam: vt Laici à sacerdotib. cõmunionem accipiant, sacerdotes autem celebrantes seipsos cõmunicent. Hortatur dein Synodus Christianos omnes, vt in hanc doctrinam consentiant.

Decreto sic perlecto anathemata dein vndecim recitantur.

Canones XI.

I. Si quis negauerit in Eucharistia contineri vere realiter, & substantialiter corpus & sanguinem vna cum anima & diuinitate Christi ac proinde totum Christum: sed dixerit tantummodo esse in eo, vt in signo, vel figura aut virtute.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 2.

II. Si quis dixerit in Eucharistia permanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi negaueritue mirabilem illam conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem Ecclesia aptissime appellat Transubstantiationem.

III. Si quis negauerit in Eucharistiæ sacramẽto sub vnaquaque, specie, & sub singulis cuiusq; speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri.

IV. Si quis dixerit, peracta consecratione in Eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem Christi, nisi tantum in ipso vsu dum sumitur; non autem ante vel post: & hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reseruantur, verum Domini corpus non remanere.

V. Si quis dixerit, præcipuum Eucharistiæ fructum esse peccatorum remissionem, vel ex ea nõ alios effectus prouenire.

VI. Si quis dixerit Christum in Eucharistia non esse cultu Latriæ adorandum, aut peculiari festiua celebritate venerandum, neque in processionibus solemniter circumgestandum: vel non publice, vt adoretur, populo proponendũ, aut eius adoratores esse idololatras.

VII. Si quis dixerit non licere eam in Sacrario reseruari, sed statim à consecratione astantibus distribuendam: neque licere, vt ad infirmos honorifice deferatur.

VIII. Si quis dixerit Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter, ac realiter.

IX. Si quis negauerit, fideles adultos, ad communicandum singulis annis, saltem in Paschate teneri.

X. Si quis dixerit non licere sacerdoti celebranti seipsum communicare.

XI. Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem ad sumendum Eucharistiæ sacramentum præparationem. Declarat tãdem Synodus ad eam præparationem requiri Confessionem sacramentalem. Qui vero contrarium docere, prædicare, pertinaciter asserere aut in disputationibus publicis propugnare sustineat, eum pro excommunicato habendum.

Decretum de reformatione monet principio Episcopos, *vt in Iurisdictione exercenda moderationẽ ac charitatem adhibeant. Dein statuit vt in causis visitationis & correctionis, siue habilitatis & inhabilitatis, nec nõ in criminalib. ab Episcopo, seu illius in spiritualibus Vicario generali, ante sententiam definitiuam, ab interlocutoria, aut alio quocumque grauamine inemendabili non appelletur.*

Decretum de Reformatione, cuius VIII. capita.

II. *Vbi vero appellationi locus fuerit, si Apostolica authoritate in partib. eam cõmitti cõtigerit, nõ alteri q̃ Metropolitano, seu illius in spiritualibus vicario generali committatur. Aut si illa*

aliqua

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

aliqua de causa suspectus foret, aut longius absit, seu ab ipso appellatum fuerit, non nisi vni ex viciniorib9 Episcopis, seu illius Vicario committatur.

III. *Reus item ab Episcopo, aut eius Vicario generali sic appellans, teneatur coram iudice ad quem prouocauit in secunda instantia, omnia prima instantia acta producere: quæ quidem iudex ille, à quo appellatum fuit, intra triginta dies, postulanti gratis exhibere debet.*

IV. *Tum vt Episcopus per se, aut per vicarium generalem, contra quemuis clericum, etiam ad illius condemnationem, necnon verbalem depositionem procedat. Imo ad solemnem Degradationem, adhibitis totidem Abbatibus, vsum mitræ & baculi habentibus, si commode reperiri possint, aut aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quot Episcoporum præsentiam numerus à Canonibus definitus requirat.*

V. *Vt Episcopus, tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, per seipsum cognoscat super absolutione alicuius delicti, de quo ipse inquirere cœperat, aut remissione pœnæ, ad quam delinquens per eã summarie condemnatus fuerat, compertoque gratiã eam impetratam vel per narrationem falsi, vel per veri reticentiam, istam gratiæ obreptionem non admittat.*

VI. *Vt Episcopus ad personaliter comparendum non citetur, nisi ob causam, propter quam iure deponendus veniret, quacumque iudicii forma contra eum procedatur.*

VII. *Vt testimonia contra Episcopum in causa criminali ad informationem non recipiantur, nisi testes bonæ existimationis & famæ fuerint. quod si odio & affectibus adducti testimonium dixerint, tum grauibus pœnis mulctentur.*

VIII. *Neque Episcoporum causæ, quoties criminum insimulantur, per alium quam ipsum Pontificem terminentur.*

Decretum prorogationis, definitionis IV. articulorum.

Post hæc aliud Decretum fuit promulgatum, quo Synodus dicebat, *se, cupientem errores omnes, tanquam vepres ex agro Dominico euellere, quatuor articulos accurate tractasse.*

I. An necessarium sit ad salutem, & diuino iure præceptum, vt singuli Christi fideles sub vtraque specie sacramentum accipiant.

II. An minus sumat, qui sub altera quam qui sub vtraque specie communicat.

III. An errauerit Ecclesia, Laicos, & sacerdotes non celebrantes, sub vnica panis specie communicando.

IV. An paruuli etiam communicandi sint. Sed quoniam Germaniæ *Protestantes, super his ipsis articulis, antequam definiantur, audiri cupiunt, eamque ob causam cautionem publicam postularunt, vt ipsis tuto venire, commorari, libere coram Synodo loqui, quæ sentiant proponere & postea*

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

recedere liceat: Synodum bene speran- tem fore, vt illi in vnius fidei, spei, charitatisque concordiam reduci pos- sint, hac in re morem ijs gessisse, secu- ritatem & fidem publicam, quam Sal- uum conductum vocant interposuisse, quantum ipsorum interesset, ea, qui mox sequitur, tenore, ipsorumque causa Articulorum definitionem ad diem vicesimum quintum Ianuarij anni sequentis, distulisse: atque illud simul decreuisse, in eadem Sessione de Sacrificio Missæ agendum, propter ma- gnam vtriusque connexionem. Inte- rea Sessione proxima in XXV. Nouem- bris indicta, de Pœnitentiæ, & extre- mæ vnctionis Sacramentis tractandũ.

Saluus Cõductus Protestantib. datus.

Salui autem conductus hic e- rat tenor. *Sacrosanctam Synodum cõ- cedere publicam fidem & plenam se- curitatem, quam Saluum Conductum appellant, cum omnibus clausulis ne- cessariis & opportunis, etiamsi speciali- ter exprimi deberent, quantum ad i- psam spectat, omnibus & singulis per- sonis, siue Ecclesiasticis, siue secularibus vniuersæ Germaniæ, cuiuscunque gra- dus, status & conditionis sint, quæ ad Oecumenicum hoc & generale Conci- liũ accedere voluerint, vt possint de re- bus, quæ in Synodo tractari debent, o- mni libertate conferre, proponere, & tractare, ad Concilium tuto venire, in eo morari, articulos tam scripto, quam verbo offerre, cum Patribus à Synodo delectis conferre, & absque vllis con- uitiis & contumeliis disputare, nec non quando ipsis placuerit, recedere. Placere præterea ipsi Synodo, vt si pro maiore eorum libertate & securitate, certos si- bi iudices deputari cupiant, pro delictis siue comissis siue committendis, quan- tumuis enormia sint, aut hæresim sa- piant, penes ipsos sit nominare eos, quos sibi beneuolos expectent.*

Electoris Brãdeburgici Mandatum per Legatos, & Synodi responsum.

Lectum dein *Ioachimi* Electoris *Brã- deburgici* Mandatum per Legatos suos *Christophorum Strasium* Iurisconsultum & *Ioannem Ossmannum* ad Concilium missum. Horum ille præclaram Princi- pis sui voluntatem, & erga Patres ob- seruantiam prolixe cõmemorat, quid de re religionis sentiret, plane reti- cens. Respondet Synodus, aut Syno- di potius nomine *Promotor*, magna se cum voluptate Legati sermonem au- disse, præsertim illud, quod Synodo se Princeps omnino submittat, eiusq; Decretis staturum se spondeat; sperare futurum, facta dictis vti respondeant.

Vtrumque hominum cẽsuris obnoxium.

Atque hanc *Brandeburgici* Legationem plerique suggillabant, quod, cum fidem ille profiteretur *Augustana con- fessione* testatam, tamen rerum suarum aspectu officii simulationem egregia specie Synodo ostentaret: nempe, quo *Romam*, & Catholicos in *Germania*, qui *Friderico* filio, ad *Magdeburgensem Archie- piscopatum*, locupletem & amplum Principatum à Collegio Canonico- rum electo remoras & impedimenta obiiciebant, magis fauorabiles expe- riretur. Neque minori fuit admiratio- ni Concilii responsum, propter bellis- simam & fructuosissimam contrahen- di rationem, stipulando X. & pacti eius vigore decem millia exigendo. quan- doquidem numeri hi inuicem com- parati

parati

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6 Henricus 2

Synodi astutia, ab Pontificibus etiam vbi vsus adhibita.

parati non magis proportione distent, quam obseruantia ab Electore Synodo promissa, à submissione quam illi expectabant. Sic tamen excusatum à nonnullis, quod Synodus non tam attendat quid dicatur, quam quid dicendum fuerat: familiaremque esse Ecclesiæ Romanæ piam illam illecebram ad filios debiles lucrifaciendos, quando languidos eorum conatus in eam partem accipere se ostendit, tanquam omnibus debiti officii partibus perfuncti essent. Nam, cum Patres Concilii *Carthaginensis* ad *Innocentium* primum Pontificem scriptis literis, de condemnatis à se *Celestino* & *Pelagio* nunciassent, petiissentque vt ad ipsorum sententiam vellet accedere, ab eo responsum, esse quidem laude dignos, qui antiquæ traditionis & Ecclesiasticæ disciplinæ memores, rem omnem arbitratui suo permisissent, à quo omnibus addiscendendum esset, quem absoluere, quemue condemnare debeant. Et mehercle gratiosa admodum ea est ratio, sermonem hominibus per silentium affingere, quem verbis nunquam exprimant.

Synodi responsum Galliæ Regis Legato etiam absenti datũ: quo nonnullis Protestationis capitibus occurritur.

Deinde, quod *Abbati Bellosano* Galliæ Regis Legato dies ille dictus fuerat, ad expectandum Synodi ad Regias literas & protestationem responsum, præconi publico imperatum ad templi fores inclamare, si quis Christianissimi Regis nomine adesset. Nemine autem comparente, quod Consiliariis Regiis aliter visum, ne causam ibi disceptaret, vbi responsum accepturus non esset, nisi quod *Romæ* à Pontifice Hispanisq; cusum; Promotor, quod Synodus respondendum decreuisset, publicitus legi petiit, idque Præsidibus annuentibus factum, in hanc sententiam. Patres Concilii, qui de Regia erga se beneuolentia amplissima sperassent, ex Legati verbis, propter expectationem eã imminutam, maximum dolorem cepisse. quoniam tamen sibi conscii sint, nullam offensionis causam à se datã, spem omnem nõdum abiecisse. Nam, quod Concilium priuatæ paucorum vtilitatis causa dicat indictum, in eo consessu locum minime habere, qui non ab hoc modo Pontifice, sed à *Paulo* quoque III. conuocati sint ad extirpandas hæreses, & disciplinam emendandam, quibus caussæ nullæ magis piæ aut latius patentes afferri possunt. Orare igitur permittat suæ ditionis Episcopis, vt hoc tam sanctum opus adiuuent, animi sui sensum libere elocuturi. Etenim, si patienter & attente auditus nuper ipsis Nuncius homo priuatus, & parum iucunda referens, quanto plus viris primariis & in summa dignitate constitutis, deferendum? Et quãquam neminem mittat, Concilio certę nihilo secius suam constare dignitatem & authoritatem: quod & legitime sit indictum, & iustis de causis restitutum. Quod autem protestatus sit, vsurum se remediis, quæ maiores sui adhibere consuessent, Synodum bona spe esse, quæ maximo regni Galliarum emolumento iam abrogata sunt, ea nũquam reuocaturum; sed ad maiores suos respicientẽ ad illud *Regis Christianissimi* cognomẽ, & ad parentẽ *Franciscũ* magnũ Synodi illi⁹ decoramentũ, imitantẽq; domesticũ hoc exẽplũ, ingratũ in Deũ, aut in cõmunem omniũ matrẽ Ecclesiã neutiquam futurum, sed priuatas offensiones publicæ rei condonaturũ.

Euulgatis Sessionis hui⁹ Decretis doctrina

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Decretum de Eucharistia in varias hominum censuras incurrit.

ctrina de Eucharistia Germanis, aliisq; in rebus examinandis curiosis, multiplicem disserendi materiam præbuit. Primum, vbi de modo existentiæ agitur, qui dicitur vix verbis posse exprimi; mox tamen affirmatur conuersionem eam proprie vocari Transubstantiationem & alibi, vocem eã esse aptissimam. vnde dubitandum non fuisse, quin posset verbo exprimi. Deinde; quod dicitur Christum post panis viniq; benedictionem dixisse, se suum ipsius corpus & sanguinem præbere, pugnat cum omnium Theologorũ, & totius Ecclesiæ Romanæ opinione, quasi consecrationis verba non fuerint, Hoc est corpus meum, cum ea post cõsecratione͂ dicta esse affirmet. Ad hæc quod asseritur, corpus Christi esse in Eucharistia ante vsum, quia Christus affirmabat, corpus suum esse, quod præbebat, antequam Apostoli Eucharistiã de manu Domini acceperant, arguere videtur præbitionem non pertinere ad vsum, licet cõtrarium in manifesto sit. Tum quod Cap. VI. doctrinæ, dicitur Sacramento Eucharistiæ deberi cultus latriæ siue Diuinus, tãquam loquutio admodum impropria subnotabatur, cum per Sacramentum non res significata, aut cõtenta, sed significans & continens intelligatur: ideoque in Canone VI. loquutionem eam emendatam, vbi dicitur, Dei filium in Sacramento adorandum. Notatum denique, quod dicitur Anathemate III. totum Christum contineri sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, quasi inde sequeretur, non esse totũ in singulis partibus etiam ante separationem.

Protestantium exceptio contra prorogationem definitionis IV. articulorum.

De Decreto reformationis soli Sacerdotes querebantur eo Episcoporum authoritatem nimiopere auctam, Clerum vero in seruitudinem grauiorem adductum. At Protestantibus, vbi acceperunt, se à Synodo postulasse, vt de quatuor tãtum articulis audiantur, res admiranda videbatur, quempiam ipsorum nomine tale quidquam desiderare, qui cum in publicis Ordinum Germaniæ Conuentibus, tum scriptis quaquauersum sparsis toties professi sint, se omnium controuersiarũ disceptationem requirere, neq; quidquam eorum, quæ Tridenti definita, admittere, sed ad incudem denuo reuocanda censere. forma quoq; fidei publicæ visa ipsis admodũ captiosa, quandoquidem tam in Decreto quo conceditur, quam in ipsis Salui Conductus verbis clausula reseruatiua inseritur, quantum ad ipsam Synodum spectat. Neminem n. ab alio deposcere, nisi ꝙ ad ipsum spectet cõcedere. itaq; affectatam istã in clausula hac exprime͂da iterandaq; dilige͂tiam indicio esse, excogitatã iam rationem, qua & fide͂ datam violare, & alienum nomen culpæ prætexere valeant. Neq; dubitare se, hic oculos & me͂tem habuisse Synodum, quomodo Pontifici ianuam relinquerent apertam, per q̃ sua Conciliique dignitate incolumi, id operari possit, quod vtriq; bono sit cessurum. Tum illud de deputatione certorum iudicum, pro delictis admissis & admittendis, decipulæ quoddam genus esse incautis illaqueandis. Ipsos denique Grammaticastros Salui Conductus structuram irridere in qua inter verbum principale & nominatiuum suum in principio sententiæ positum, dictiones plus minus C. L. intercurrant. Visum certe Protestantibus de communi assensu, huic fidei nequaquam

Item contra formã Salui conductus.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

quam fidere, aut se cõmittere, sed cautionem eiusdem modi, qualis à Concilio *Basileensi* Bohemis fuerat concessa eodemq; prorsus verborum tenore exposcere. Quam si impetrassent, tum controuersias omnes sacra scriptura iudice arbitrandas. Sin minus, esse cur apud *Cæsarem* excusatiores esse debeant.

Theologi à spinosis quæstionib. ad solidam doctrinam ex præscripto Patrũ denuo reuocantur.

Die Consessum subsequente habita Congregatio generalis, ad institutã de *Pœnitentia* & *extrema Vnctione* tractationem ordine digerendã, & de reformatione prosequendam. Ac principio illud Patribus in mentem veniebat, Theologos modum rerum tractandarum ipsis præscriptũ negligere, & prætergredi, inde nasci contentiones, quibus animorum ille consensus & conspiratio ad oppugnandos Lutheranos necessaria, euertitur. Renouandum itaque decretum, neq; permittendum, vt in Synodo agatur scholarem in morem, spinosis argumentorum aculeis, sed Theologia positiua, iuxta ordinem propositum, quem oporteat denuo stabiliri, cum ad confusionem vitandã quæ ex eius neglectu suscitata, tum ad satisfaciendum Belgis, aliisq; Theologis in comitatu *Germanorum Præsulum*, sui rationem pro merito non haberi quiritantibus. Iam decretum erat agere de *pœnitentia* & *extrema vnctione*: dictũq; erat aliquid de re reformationis, illis etiam designatis, qui cum Nuncio *Veronensi* articulos in dogmatis fidei, & cum Nuncio *Sipontino* in materia reformationis concinnarent. In re fidei super sacramento pœnitentiæ, è libris *Martini Lutheri* & suorum XII. articulos ad verbum exscripserant, de quib. disceptandum erat inter Theologos, an hæretici essent, & damnari idonei. Sed in Anathematis formandis, post audita Thelogorũ suffragia, articulorũ ea facta mutatio, vt cum vix vestigium aliquod prioris formæ remanserit, eos recitare fit superuacaneum. His additi articuli IV. de *extrema Vnctione*, sed ij Anathematis totidem vsquequaq; respondebant. Vbi autem articuli hi cõspiciuntur, ibidem, videre est III. Decreta sub id ipsũ tẽpus facta. Vt Theologi in sententiis pronuntiandis, Sacrę Scripturę, traditionibus Apostolorum Conciliis approbatis, summorum Põtificum Constitutionibus, Sanctorum Patrum authoritatib. ab Ecclesia Catholica vnanimi consensu receptis insistant, breuitatem adhibeant, quęstiones inutiles, & contentionum peruicaciã fugiant. Vt in loquẽdo hunc ordinem seruent; A Pontifice missi primo loco dicant; Secũdo, qui à *Cæsare*; Tertio, qui Louanio à Regina *Maria Cæsaris* sorore; Quarto, Theologi qui in comitatu Electorum; Quinto Clerici seculares pro tempore promotionis; Sexto, regulares pro dignitate Ordinũ suorum. Vt congregationes quotidie bis habeantur, mane & à meridie singulis vicibus ternis horis. De reformatione formati XV. articuli, qui omnes respondent capitibus deinceps stabilitis excepto decimoquinto, quo propositum, ne beneficia cuiquam darentur in Commendam, nisi ea esset ætate quam lex requirit in habente cum titulo, ille vero statim in ipsis cunis suffocatus, quippe qui permultis Præsulibus impedimento fuisset, ne beneficia sua nepotibus resignarent.

Articuli de pœnitentia & extrema vnctione è Protestãtũ libris excerpti.

Decreta III. de ordine procedendi in Synodo.

Pontifex literis (vti iam dictum est) *Heluetios* Catholicos ad Concilium inuitarat,

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Regis Galliæ Legatus adminiculante Vergerio persuadet Heluetiis, ne quē è suis ad Concilium mittant.

uitarat, & per *Hieronymum Francum* Legatum suum *Cæsare* etiam adminiculante, id ipsum sollicitare non destiterat. At *Galliæ* Rex per Legatum quoq; suum *Morletum Musam* tendebat in cōtrarium, ne quem eo mitterent, adnitente *Vergerio*, arcanorum & artiū Pōtificis probe conscio. Ille *Morleto* & argumenta subministrat, quibus persuadeat *Heluetiis* quod volebat, & de fugiendo Cōcilio ipse libellum emittit. Vnde in conuentu *Badensi*, qui tum celebrabatur, non *Heluetios* modo, tam Catholici, quā Euangelici, omnino statuunt neminem esse mittendū, sed & *Rhæti*, monitu *Vergerij*, Pontificem aliquid moliri, quod sibi fraudi esset futurum suspicati, *Thomam Plantam*, *Curiensium* Episcopum, qui Concilio iam interfuerat, reuocant.

Iam *Tridenti* Theologi in Congregationib. seduli, ordinem quidē XII. articulorum propositorum seruāt, sed in materia pœnitentię discutienda, eā non solū iuxta scholasticos, sed etiam secūdū Canonistas pertractāt, sequuti *Gratianū*, qui super ea re vna proposita quæstione, ob prolixitatem in sex distinctiones eandē post partitur. Neque ratio tractandi à Præsidibus Concilii præscripta de doctrinæ capitib. & petendis, & firmandis ex quinq; illis fontibus & Locis supradictis, quidquā valuit ad vitandā prolixitatem & superfluitatem, aut ad inutiles & vanas quęstiones resecādas, quin potius maioris confusionis dedit occasionem; Theologis scholasticis, se sermone suo rem ipsam premere, eumq; totum serium ac seuerum esse persuasis. Ita nouo isto modo, quem *positiuum* vocabāt (voce *Itala* à vestitus modestia, apparatu ac luxu destituti) in ineptias præcipitatum. E sacra scriptura citant oīa loca Prophetarū, & Psalmorū, inprimis vbi occurrit verbum *Confiteor*, aut eius verbale *Confessio*, ꝙ Iudæorum lingua significat *Laudem*, aut potius professionem religiosam, quæ ad Sacramentū *Confessionis* velut obtorto collo rapiūt. Tum, etsi minus ad rem faciat, figuras afferunt ē Testamēto veteri decerptas quib. Confessionem præfiguratam imaginantur, quā apposite in rem præsentem possint accommodari non attendētes, sed quo plures quisq; in medio ponat, ita plurimi eum facientes. Præterea, ritus omnes, humilitatem, dolorē, & pœnitudinem confitentib. familiarem significantes, Traditionū Apostolicarū nomine audacter adūbrabant: miracula innumerabilia vetera ac recentia, ex quib. appareat cōfessioni addictis omnia feliciter cessisse, eiusdem incuriosis ac indiligentib. improspere cūcta euenisse, cōmemorabant. Recitabantur etiā, authoritates à *Gratiano* citatę, quib. alium atq; alium sensum pro instituto suo affingebant, aliorū quoq; sententiis accumulatis. Adeo, vt qui horum Doctorum sermonib. aurē cōmodare vellet animum induceret credere, Apostolos, & veteris Ecclesiæ Episcopos, quicquid sibi erat temporis impendisse, aut peccatis suis flexis genibus cōfitendis, aut aliorum cōfessionibus audiendis. Sed inter omnia nihil æq; faciebat ad rem, aut omniū vocibus adeo laudabatur, q̃ *Concilium Florentinum*. Equidē si quis libellos memoriales illorum temporū euoluat, vix quicquam reperiet præcipue memoria dignum quod non mox dicendū, vbi doctrinæ summa explicatur,

Theologi in articulis de pœnitentia discutiēdis nihilominus quam antea, in allegationib. suis & immodici, & nepti.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

catur, isthuc tamen meo quidem animo tacendũ minime videbatur. Iam ex hisce tam diuersi generis palearum manipulis in areã comportatis, mirum videri non debet, si excussa fuerint varia granorũ genera, dum capita doctrinæ inde seliguntur, quæ propter mixturã perpaucis placuit in vniuersum. Atq; in hac materia variatũ est ab eo ꝙ in aliis omnibus studiose seruatum nẽpe nulla vt Catholicorum opinio damnaretur, sed discrepantib. Theologorum sententiis, Synodus in sua exprimenda eo vteretur temperamento vt omnib. satisfieret. Quæ res nos quoque cogit ordinem inchoatum derelinquere, ac substãtiã Decreti qua forma exhibita fuit legẽda in cõsessu, primo loco exponere, dein ꝙ quibusdã è Cõcilio parũ probabat, id subnectere.

Decretum de Pœnitentia constãs IX. capitib.

Decretum igitur erat istiusmodi. *Quamuis, vbi de iustificatione tractatum, multus fuerit de Pænitentia Sacramento sermo, ad profligãdos tamen diuersos huius ætatis errores, veritatem fidei Catholica esse porro illustrandam, quam Sancta Synodus Christianis omnibus perpetuo seruandam proponit.*

Cap. I. De necessitate, & institutione sacramenti Pœnitẽtia.

Nempe Pœnitentiam *omnibus sæculis fuisse necessariam, etiam post* Christi *aduentum, illis qui Baptismate abluendi essent, sed pænitentiã eam, neque ante aduentum* Christi *neque post illius aduentum, cuiquam ante Baptismum esse Sacramentum. Aliam vero ab ipso* Christo *institutam, qua Sacramentum esset, cum in discipulos suos insufflauit Spiritũ sanctum, cum potestate* remittendi & retinendi *peccata, id est, reconciliandi fideles post Baptismum in peccata lapsos. Atque eo sensu* Christi *verba Ecclesiam semper accepisse, eundemq; Sanctam Synodum probare ac recipere, damnatis reiectisque eorum interpretationibus, qui verba illa ad potestatem Euangelii annunciandi falso detorquent.*

II. De differentia Pœnitentia & Baptismi.

Porro hoc Sacramentum à Baptismo multis nominibus differre. Nam præter quam quod materia & forma longissime dissident, certe Baptismi ministrum iudicem esse non oportere, sed qui post Baptismum se crimine aliquo contaminauerit, ante sacerdotis tribunal tanquam reum sisti, vt illius sententia à peccato possit liberari. Deinde, per Baptismum plenam & integram peccatorum omnium remissionẽ obtineri; per Sacramentum vero pænitentia, non sine fletibus ac laboribus eo perueniri. Neque minus necessarium hoc pænitentia Sacramentum ad salutem, lapsis post Baptismum, quam Baptismum ipsum nondum regeneratis.

III. De partib. & fructu huius Sacramenti.

Verum formam huius Sacramenti positam esse in illis ministri verbis, Ego te absoluo *&c. quibus de Ecclesia more preces quadam laudabiliter adiũguntur, vtcumque ad Sacramenti administrationem minime necessaria. Ipsius etiam quasi materiam esse pænitentis actus, Contritionem, Confessionem, & satisfactionẽ: qui hac*

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

ratione pœnitentiæ partes dicũtur. Rem vero significatam & effectum huius Sacramenti esse, reconciliationem cũ Deo, quam interdum pax & serenitas cõscientiæ sequitur, vnde à Synodo non iniuria damnari eos, qui conscientiæ terrores, & fidem partes esse pœnitentiæ contendunt.

IV. De Contritione.

Iam Contritionem esse animi dolorem de peccato commisso, cum proposito de cætero non peccandi. Eius motum quouis tempore ad impetrandam peccatorum veniam fuisse necessarium sed in homine post Baptismum lapso, esse ad remissionem peccatorum præparationem, dummodo coniunctus sit cum voto reliqua omnia præstandi, quæ ad Sacramentum hoc rite percipiendum requiruntur. Neque solum cessationem esse à peccato, & propositum ac inchoationem vitæ nouæ, sed etiam anteactæ vitæ odium. Et quamuis aliquando coniunctam habeat charitatem, hominemque Deo reconciliet ante perceptum hoc actu Sacramentũ, ipsam nihilominus reconciliationem ei nequaquam adscribendam, nisi adsit Sacramenti percipiendi votum. Actionem autem illam, quæ vel ex peccati turpitudine, vel ex supplicij metu, cum spe veniæ nascitur, hypocrisin haudquaquam esse, sed Dei potius donum, quo pœnitens adiutus, viam sibi sternit ad iustitiam. Quæ quidem licet peccatorem per se sine Sacramento pœnitentiæ ad iustificationem perducere nequeat: eum tamen ad Dei gratiam Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere.

V. De Confessione.

Ea propter Ecclesiam semper intellexisse, institutam à Christo integrã peccatorum confessionem, tanquam iure Diuino omnibus post Baptismum lapsis necessariam. Relictis enim à Domino sacerdotibus sui ipsius Vicariis, tanquam omnium peccatorum mortalium iudicibus, liquido constare, neque iudicium hoc ab illis sine causæ cognitione exerceri potuisse, neque æquitatẽ in pœnis inferendis seruari, nisi peccatis in specie ac sigillatim, non in genere duntaxat manifestatis. Ideo pœnitentibus omnia peccata mortalia, etiã occultissima in confessione recensenda quando venialia, vtcumque vtiliter retegi, certe citra culpam taceri possunt. Neque ipsa solum peccata, sed & circumstantias peccatorum, quæ speciem ipsorum mutant in Confessione explicandas, cum alioqui neq; de grauitate criminum, neque de pœna pro merito infligenda commode liceat iudicare. Quamobrem impietatis arguendos, qui eiusmodi confessionẽ impossibilem dicãt, aut carnificinam conscientiarum appellant, quæ non aliud à confitentibus exigitur, quam vt, post excussos omnes conscientiæ sinus, quisque ea agnoscat, quibus se Deum offendisse meminerit, cum, quæ diligenter animo reputanti non occurrunt, eadẽ confessione inclusa esse intelligatur. Et quanq̃ non vetuerit Christus delicta publice confiteri, nõ esse tamẽ hoc diuino præ-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

no præcepto mandatum: imo nec imperantium bono futurum, delicta, præsertim secreta, publica confessione propalare. Vnde, cum secreta Confessio Sacramentalis Patrum consensu semper fuerit probata, manifeste refelli inanem eorum calumniam, qui eam inuẽtum vocant humanum, à Concilio Lateranensi *primitus excogitatũ, quod confessionem non instituit, sed vnicuique, præcepit, vt saltem semel quotannis sua secus admissa Sacerdoti indicaret.*

VI.
De ministro huius Sacramenti & absolutione.

Circa ministrum autem huius Sacramenti, Synodum declarare, doctrinas eas falsas, quæ Clauium ministerium ad omnes fideles extendunt, vt quiuis potestatem habeat Ligandi & Soluendi, Remittendi & Retinendi *peccata publica per correptionem, secreta vero, per confessionẽ spontaneam cuicumq; factam. Docere etiã, Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, potestatẽ habere remittendi peccata, quæ potestas non est solũ nudum ministeriũ declarãdi peccata esse remissa; sed actus iudicialis. Nemini itaque de sua sibi fide blandiendum adeo, vt per eam sibi remissionẽ polliceatur, etiamsi nulla illi adsit contritio, neque Sacerdoti sit animus vere illum absoluendi.*

VII.
De casuũ reseruatione.

At quoniam sententia nullius est momenti lata in eum, qui Iurisdictioni non est subiectus, absolutionem Sacerdotis esse etiam nullam, qui in pœnitentes nec ordinariam, nec subdelegatam habeat Iurisdictionem. Maiores quoque Sacerdotes atrociorum criminum absolutionem sibi merito reseruare, atque in primis Pontificem Maximum, *pro suprema sua in Ecclesia potestate. Neque esse dubitandum, quin & Episcopis, in sua cuique diœcesi hoc ipsum liceat, & ista delictorum reseruatio, non in externa tantum politia, sed & coram Deo vim habeat. In Ecclesia tamen semper obtinuisse, vt in articulo mortis omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibusuis peccatis absoluere possint.*

VIII.
De satisfactionis necessitate & fructu.

De satisfactione denique Synodum declarare, culpa à Deo remissa, non etiam pœnam vniuersam condonari: neque consentaneum esse diuinæ iustitiæ, vt in gratiam tam facile ac cito recipiantur, qui post Baptismum peccarunt, à peccati & Dæmonis seruitute semel liberati, quam qui ante baptismum ex ignorantia deliquerunt, aut vt peccatores sine fræno relinquantur, quod ab aliis eos peccatis abducat. Imo æquum esse, vt conformes efficiamur Christo *Domino, qui extrema passus satisfecit pro peccatis nostris, à quo vim habent satisfactiones nostræ, ab illo Patri oblatæ, illoque intercedente Patri acceptæ. Sacerdotibus igitur prouidendum, vt satisfactiones conuenientes pœnitentibus iniungant, quæ eos non solum à nouis peccatis arceant, sed veteres in iis noxias castigent.*

IX.
De operib. satisfactionis.

Eam tamen esse Dei erga suos benignitatem, vt satisfieri sibi patiatur non modo pœnis sponte susceptis, aut

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; verum etiam patienter tolerandis flagellis, quibus suos cædere ipsi visum.

De pœnitentia Sacramento Canones XV.

Iuxta hanc doctrinam Anathemata XV. conficiuntur contra asserentes:

I. Pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum à Christo institutum, fidelibus post baptismum in peccata lapsis Deo reconciliandis.

II. Baptismum esse Pœnitentiæ Sacramentum, Pœnitentiamque non recte secundam post naufragium tabulam appellari.

III. Christi *verba* Quorum remiseritis peccata *non intelligenda de Sacramento Pœnitentiæ, sed de authoritate prædicandi Euangelium.*

IV. Contritionem, Confessionem, & satisfactionem non requiri in pœnitente: quasi materiam, aut tanquam partes sacramenti pœnitentiæ. Itē terrores cōscientiæ & fidē esse eius partes.

V. Contritionem non esse vtilem, sed facere hominem hypocritam, & esse dolorem coactum, non liberum ac voluntarium.

VI. Confessionem Sacramentalem non institutam, nec ad salutem necessariam iure Diuino, modumque confitendi in aurem sacerdoti, esse inuentum humanum.

VII. Non esse necessarium confiteri omnia peccata mortalia, etiam occulta, & circumstantias, quæ speciem peccati mutant.

VIII. Fieri non posse, vt quis omnia peccata confiteatur, neque fideles omnes teneri ad confitendum semel quotannis iuxta Concilii Lateranensis *Constitutionem.*

IX. Absolutionem Sacramentalem non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium declarandi remissa esse peccata credenti. Item absolutionem ioco pronuntiatam iuuare, & confessionem pænitentis ad absolutionem non requiri.

X. Sacerdotes, qui sunt in peccato mortali, potestatem ligandi & soluendi non habere: aut potestatem eam singulis fidelibus concessam.

XI. Episcopos non habere ius reseruandi sibi casus, nisi quoad externam politiam.

XII. Totam pænam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionemque non aliam requiri, quā fidem, qua apprehendunt Christum *pro eis satisfecisse.*

XIII. Deo non satisfieri toleratis patienter afflictionibus ab eo immissis, vel pænis à Sacerdote iniunctis, aut sponte susceptis, optimamque pænitentiam esse tantum vitam nouam.

XIV. Satisfactiones non esse cultum Dei, sed traditiones hominum.

XV. Claues Ecclesiæ esse datas tantū ad soluendum, non etiā ad ligandum.

Theologi Louanienses & Colonienses excipiunt contra cap. VII. prioris decreti de casuum reseruatione.

Hic Theologi *Louanienses* contra illud de reseruatione casuum obiiciunt, rem nō esse perspicuæ veritatis. A nullo enim Patrum mentionem eius vnquam

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

quam factã: immo *Durandum*, qui ipse fuerat pœnitentiarius, & *Gersonẽ*, & *Caietanum* magni nominis viros, affirmare nõ peccata, sed censuras modo Põtificis iudicio reseruatas; adeoq; durũ nimis videri, hęreticis eos annumerare, q aliter sentiãt. Horũ vero sententiæ accedebant *Coloniensis* Theologi, & ipsi quoq; affirmantes, neminẽ ex antiquis scriptorib. reseruationis meminisse nisi in casu peccatorũ publicorum; & neq; bonum factũ, neq; Concilio decorum censentes, damnare *Cancellarium Parisiensem*, ita piũ ac Catholicum scriptorẽ qui scriptis suis reseruationes exagitasset. Certe hæreticos, eas incusare, tanquam pecuniarum aucupes: neq; aliud esse Cardinalis *Campegii* de iis in sua reformatione iudicium. Itaq; cauendum Patribus, ne aduersariis materiam præbeant ea obiiciẽdi, quæ Theologis nõ promptum sit refellere: quin potius ea moderatione vtendum, tam in doctrina, quã in Canone, vt Catholicis ipsis offensioni nõ sint. Addunt porro iidẽ *Colonienses*, sensum verborum, *Quæcunq; ligaueritis*, Canone X. damnatum, esse ipsam *Theophilacti* disertis verbis interpretationẽ, cuius condẽnatione Protestantes triumphaturi sint. Item quod dictum sit, potestatem *Ligandi* de iniũgendis pœnitentiis accipiendũ, à Sanctorum Veterum mente longe abesse, qui *Ligandi* voce intelligebant; arcendos à perceptione sacramentorum, quoad plene satisfecissent. Instabant etiã pœnitentiæ publicæ mentionem esse faciendam, quam adeo frequenter memorant Patres, *Cyprianus* in primis, & *D. Gregorius* Pontifex, quorum hic in Epistolis iure diuino necessariam asserit; & quanquam nisi in vsum reuocetur, sperandum non sit, Germaniã hæreticis, & scelerum manifestis liberatũ iri, nullum tamen neque in Decreto de doctrina, neque in Canonibus in eius commendationem verbum editum, sed eneruari potius, & vim omnem ei detrahi. Postulabant denique certo aliquo signo externo sacramenti huius materiam manifestari: alioqui obiectiones aduersariorum satis commode dilui non posse.

Et Colonienses contra Canonem X. de potestate Ligandi & soluendi.

Theologis Ordinis *Franciscanorum* duo admodum displicebant. Alterum, quod Contritionem, Confessionẽ, & Satisfactionem materiam esse sacramenti pœnitentiæ declarassent; non quod ea ad pœnitẽtiam necessario requiri negarent, sed quod pro partibus essentialibus non agnoscerent. Materiam enim dicebant esse quiddã quod à ministro applicatur recipienti, nõ autem actum ipsius recipiẽtis: sicuti in omnibus apparet sacramẽtis. absurdum itaq; esse pœnitentis actus sacramenti partem constituere. Immo non minus requiri contritionẽ in sacramento Baptismi, quã in pœnitentia, neq; tamen partẽ efficere Baptismi. Olim ante baptismum peccatorum confessionem requisitã, sicuti in illis videre est, quos *D. Ioannes* baptizauit: & egisse pœnitentiam Catechumenos. Neque tamen ista quis, aut partes, aut materiam Baptismi dixerit. Quamobrem, qui opinionem istam damnet, quam & veteres Theologi *Franciscani* tenuerunt, & nunc schola vniuersa *Parisiensis*, terminos egredi, quos Patres posuerũt. Rursus male habebat eos, quod hæresi adscriberetur, dicere absolutionẽ Sacramentalem esse declaratiuam, cum hæc fuerit *D. Hieronymi*, *Magistri sententiarum* & *Bonauenturæ* dilucida sententia; ac pro-

Item Franciscani cõtra ca. III. quo pœnitẽtis actus constituũtur pars sacramenti.

Et cap. VI. quo absolutio dicitur actus Iudicialis, nõ nudum ministeriũ declarans remissa esse peccata.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

ac prope omnes Theologi scholastici perspicue dixerint, absolutionem in sacramento pœnitentię, esse absolutionis declarationem. Atq; cum hic quidam responderent, pro hæretico non damnari, qui affirmet absolutionem esse declarationē, quod peccata sint remissa, sed declaratione quod peccata sint remissa ei, qui certo credat sibi esse remissa, vt sola Lutheri opinio anathemate hoc feriatur: ea responsio Franciscanis haud satisfaciebat. Aiebant enim, vbi de hæresi agitur perspicue loquendum; neque ad manum adfuturum semper aliquem, qui istam adferat declarationem, ideo tam in capite doctrinæ, quam in Anathemate articulum hunc elucidandum. Ad hæc F. *Ambrosius Pelargus* Electoris Treuirensis Theologus, monuit, verba *Christi, Quorum remiseritis*, vix ab vllo Patrum exponi de institutione sacramenti pœnitentiæ, sed à nonnullis accipi de Baptismo, ab aliis de quocumque modo; quo peccatorum remissio obtinetur. Itaque qui verba ea ad solam institutionem sacramenti pœnitentiæ restringat, & hæreticos pronunciet omnes, qui verba aliter accipiant, magnam aduersariis palmam dare, & materiam gestiendi, ob damnatam in Cōcilio veterem Ecclesiæ doctrinam. Hortari igitur suspenso vt gradu incedētes, omnes Patrum expositiones prius consulant, ac singulis examinatis, quid statuendum sit denique deliberent. Patrum plerique monitis his auscultādum iudicabant, postulabantque, vti nouam deputati inirent consultationem, solitoque more, submotis iis quæ cuiuis offensionem creabant, Decretum conficerent omnium suffragiis approbandum.

Ac deniq; Pelargus verba Quorum remiseritis, *&c. aliorsum quam de sacramento Pœnitētia accipiens.*

At *Cardinalis Crescentius* in alia omnia potius iturus, ostendit esse à dignitate Synodi alienissimum Decreta sic eneruari, & vita animaque priuari, priuatorum hominum affectibus obsecundādo. Ea, quia maturo iudicio stabilita, æquum esse obseruari. sin hæc non omnibus arrideat sententia, tum ante omnia in congregatione generalem quæstionem proponendam, An expediat Decretorum mutationem instituere, nec nisi dein ad particularia descēdendum. Neque hic quid animi haberet, quoue spectaret, vsquequaque aperuit, quod collegis amicorumque intimis post synceriter indicauit; nempe Decretum sibi, non tolerare consuetudinem contendendi, aut tam effrænem loquendi licentiam; admodum periculosam, si Protestantes interuenirent. Illos enim in opinionum suarum fauorem tantum sibi arrogaturos, quantū ii, qui è Synodo sunt Theologi. Ad honestam, & cum ratione cōsentientem Cōcilii libertatē sufficere, vt quisque suam possit promere opinionem, interea dum materiæ disputationibus vexantur. Sed vbi, porrogatis omnium sententiis, Decreta sunt confecta, à Præsidibus laudata, *Roma* visa, examinata, Pontificique probata, ea tum demum reuocare in dubium & quia priuatorum intersit, omnia innouare, rem nimis licentiosam videri. Vicit hæc Cardinalis sententia, Patrum quamplurimis, doctrinā Decreto stabilitam, & laudatissimorum esse Theologorum, & nouitatibus Lutheranorum maxime aduersam, persuasis.

Card. Legatus nullam in superioribus decretis immutationem admittit.

Et quandoquidem, quæ in eo consessu dogmata fidei spectabant, maximam

Synodi doctrina de sacramento extremæ vnctionis, cuius III. capita.

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

mam partem explicata sunt, reliquum est, vt paucula, quæ de Sacramento *Extrema Vnctionis* fuere decreta, subiungãtur. De quo satis quidẽ multa à Theologis dicta, sic tamen, vt sententiis non sit variatum. Vnde de communi assensu III. doctrinæ capita & Anathemata IIII. conficiuntur. Doctrinæ capita autem hæc.

Cap. I. De institutione Sacramenti Extrema Vnctionis.

Vnctionem infirmorum esse vere & proprie Sacramentum, à Christo Domino nostro, apud D. Marcum insinuatum, & per Iacobum Apostolum fidelibus commendatum: ex cuius verbis, vt ex Apostolica traditione, Ecclesia didicit, materiam Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictũ, formam vero, verba, quæ à ministro pronuntiantur.

II. De effectu huius Sacramenti.

Rem porro & effectum Sacramenti, Spiritus Sancti gratiam, quæ peccati reliquias abstergit, ægroti animam alleuiat, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, restituit.

III. De ministro Sacramenti, & quo tempore dari debeat.

Ministros deniq; Sacramenti, presbyteros rite ordinatos: quo nomine non ætate, seniores, sed Sacerdotes intelligendi. Atque hanc vnctionem huiusmodi infirmis potissimum adhibendam, qui in confinio mortis constituti videntur, qui tamen si cõualuerint, iterum huius Sacramenti subsidio iuuari poterunt, vbi in simile vitæ discrimen inciderint.

De hoc Sacramento Canones IV.

Anathemata ergo denuntiari, contra asserentes:

I. Extremam Vnctionem non esse vere & proprie Sacramentum à Christo institutum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum.

II. Non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuare infirmos sed iam cessasse, quippe quæ olim tantũ fuerit gratia curationum.

III. Ritum quem Romana Ecclesia obseruat, pugnare cum sententia D. Iacobi, & posse à Christianis absque peccato contemni.

IV. Proprium extremæ Vnctionis ministrum, non esse solum Sacerdotem & D. Iacobi verba de ætate senioribus accipienda, non de Sacerdotibus ab Episcopo ordinatis.

Quæ occasione in I. Cap. proxime superiori dictio Insinuatũ successerit in locum alterius, & quam parũ apposite inserta.

Quod si cuiquam mirum videatur, cur primo capite doctrinæ de hoc Sacramento dictum sit, Vnctionem extremam à *Christo* Domino nostro apud *D. Marcum* insinuatam, & per *D. Iacobũ* promulgatam, cum verborum antecedentium & subsequentium contextus requireret potius *Institutum*, quam *Insinuatum*, sciat principio sic quidẽ fuisse scriptum, sed monente quodam Theologo, mutationem factam. Monuerat enim ille, Apostolos, quos *Diu. Marcus* ait vnxisse infirmos, ea tempestate nondum *Ordinatos Sacerdotes*; Ecclesia Romana eam opinionem tenente, Sacerdotium nõ nisi in vltima Domini cœna in ipsos collatum, ideoque pugnare inter se hæc, *Vnctionem*, quam illi ministrabant, *esse Sacramentũ*, & solos *Sacerdotes* eius esse *Ministros*. Et quãuis nonnulli, & illam esse Sacramentum, & à *Christo* tum temporis institutã creden-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

credentes, respõderent *Christum*, quo tempore Apostolis imperauerat *Vnctionis* ministrationem, eodem *Sacerdotes*, quoad hũc solum actum instituisse perinde ac si Papa simplicem Sacerdotem Sacramentum *Chrismatis* ministrare iubens, Episcopum, quoad hunc actum, illum crearet, tamen quod ista assertio audax nimis & periculosa videretur, placuit in vicem verbi *Institutũ* subrógare *Insinuatũ*. Quodquidẽ verbi quid in re simili possit significare, cuique æstimandum relinquo, qui & vocabuli vim intelligat, & illud, ad id, ꝙ ab Apostolis operatum, ac simul à D. *Iacobo* imperatum, & iterum ad Decretum à Concilio factum applicare dignabitur.

Decretum de Reformatione XIV. constans ca pitibus.

In materia reformationis XIV. articuli (vti dictum est) propositi fuerãt omnes ad Episcoporum Iurisdictionẽ spectantes, in quibus tractandis, intellecta Canonistarum in Congregationibus opinione, omnibusq; in Cõgregatione generali perlectis, ad Decretum fabricandum ventum tãdem est. Hic Episcopi non alio respiciebant, nisi ad authoritatis suæ incrementum, qua ratione possent id recuperare, ꝙ Curia Romana ipsis ademptum sibi vẽdicarat. Præsides rursus hoc spectabant, vt quam possent, minimum ipsis concederent. Sed vtriq; mira dexteritate procedebant, ad eundẽ verbo tenus scopum, Dei videlicet cultum, & veteris Ecclesiasticę disciplinę restitutionem collineantes.

Cap. I.

Existimabant Episcopi, sibi in officio exequendo impedimenta obiici, quia cum ob graues & iustas causas sibi perspectas, quemuis à suis ordinib. gradibus, aut dignitatibus Ecclesiasticis exercendis suspendebant, aut ascẽsu ad sacros ordines interdicebant, quicquid illi fecerant, retractabatur ꝑ licentiam, aut dispensationem Roma impetratam, cumq; id non modo existimationem Episcopalem imminutũ iret, sed in damnationem animarum, & vniuersalem disciplinæ subuersionẽ cederet, I. decreti capite statutum fuit, *Ne istiusmodi licentia de se promoueri faciendo aut restitutiones ad priores ordines & dignitates cuiquam suffragarentur*. Atq; hic, vt salua permaneret Sedis Apostolicæ dignitas, à Præsidib. cautum diligẽter, ne aut Pontifex, aut summus Pœnitẽtiarius, aut alius quiuis Curię Romanę minister, à quibus istas licentias impetrare cõsuerant, nomine designaretur.

Cap. II.

Deinde Episcoporum Iurisdictioni impedimẽto erant Episcopi Titulares, qui se decreto sexta Sessione publicato prohiberi animaduertentes, ne in aliena Diocesi Pontificalia officia exerceant, nisi de expressa eius, qui est loci Ordinarius, licentia, *Ad loca exempta, nullius diœcesi subiecta se recipiebant, ad sacros presbyteratus ordines admittentes, qui à suo Episcopo tanquam inhabiles reiecti essent, idq; vigore priuilegij sibi de promouendo quoscumque ad se venientes concessi. Id II. capite interdictum*, cum cautione tamen, ne, ob reuerentiam Sedi Apostolicæ debitam, vlla fiat eius, qui priuilegium concesserat, mentio.

Cap. III.

Similiter III. capite *facta potestas Episcopis suspendendi ad tempus, quo ipsis videbitur, quemuis absque suo examine ac licentia ordinatum, quacumque authoritate promoueatur*. Quæ omnia Episcopi prudentes leuia & ludicra esse sciebant, quandoquidem de Canonistarum sententia licentiæ, facultates, & priuilegia à Ponti-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

Pontifice concessa nominibus generalibus minime conprehendūtur, nisi specialis eorum fiat mentio. Sed cum maiora impetrare non possent, his cōtenti videri volebant, spe freti, tempus ad pleniorem distentioremq; gradum viam patefacturum.

Cap. IV.

Eadem sexta Sessione decretum, ne quis Clericus secularis virtute personalis priuilegii, nec regularis extra monasterium residens, vigore priuilegii Ordinis sui eximatur à correctione Episcopi, tanquam ad hoc Apostolicæ Sedis delegati. Quod quidem nonnullis existimantibus nō pertinere ad Ecclesiarum Cathedralium Canonicos, aut alias Collegiatarum dignitates quæ non priuilegiis, sed vel antiquissima consuetudine, vel sententia rei iudicatæ, vel cōcordiis cum ipsis Episcopis pactis iuratisq; in possessione erant exemptionis à Iurisdictione Episcopali, aliis autem id restrigentibus ad solū tempus visitationum, statutum capite IV. *Quoad Clericos seculares, Episcoporum correctionem extendendam ad omnia tempora, quoties, & quando opus fuerit, & ad omnia genera excessuum & delictorum, neque quicquam supradictorum esse impedimento.*

Cap. V.

Neque minor rerum perturbatio inde oriebatur, quod Pontifici solens esset, cuiuis supplici ea via, qua in Curia Romana omnia obtinentur, Iudicem ad supplicis voluntatem deputare, qui authoritate sua illum tueatur ac protegat, & in possessione rerū ac iurium suorum conseruet, molestias & iniurias, si quæ inferantur, amoueat, fauore etiam hoc ad domesticos & familiares eius pertinente: quos Iudices Conseruatores inde dixere. Cum autē Iudices isti, quorum erat supplicem, à molestiis tantum liberare, authoritate sua abuterentur ad eundē iustæ ac debitæ animaduersioni eximendum, & ad alios molestādos, immo ad Episcopos, aliosq; superiores Ecclesiasticos censuris fatigandos, capite V. huic malo prouisum est, statuendo, *ne Literæ Cōseruatoria vsque eo cuiquam prosint, quo minus coram Iudice Ordinario in causis criminalibus & mixtis conueniri possit, accusari, & in eum inquiri. In ciuilibus autem causis, vbi ille actor extiterit, ne quem in iudicium ad Conseruatores suos trahere permittatur: sin reus sit, & Conseruatorem actor suspectū habeat, aut si qua inter ipsos iudices, Conseruatorem & Ordinarium, de competentia fori controuersia oriatur, vt arbitri secundum iuris formam eligantur, litera conseruatoria, quæ ad familiares pertinent, ad duos solūmodo extendantur, qui alātur sumptib. ipsius earūque beneficium nō protendatur vltra quinquennium, nec fas sit conseruatoribus vllum erigi tribunal. Limitatio tamē addita, vt hoc Synodi decreto Vniuersitates, Collegia doctorum, aut scholasticorū, loca Regularia, & Xenodochia non comprehendantur.* Super qua exceptione, in capite hoc tractādo inter partes magna contentione certatū Episcopis rem absurdam iudicantibus exceptionē regula esse ampliorem, cū multo plures sint, qui in collegiis, monasteriis ac Xenodochiis viuunt, quā cæteri omnes, qui ex literis conseruatoriis cōmoda captare studeant: longeq; facilius sit priuati hominis cuiuscumq; improbitati occurere, quam morbos in Academiis & collegiis (à quibus maxime metuendū) aggrauescentes depellere. Ea quidem res per Legatum *Romam* fuit nunciata. Sed re non ita pridem *Paulo* III. Pontifice, determinata, nimirum, esse necessariū ad

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

tuendam authoritatem Apostolicam vt fratrum conuentus & Academiæ omnino à Pontifice pendeant, nihil opus erat noua deliberatione, vnde *Romæ* continuo responsum, horum literas Conseruatorias vllatenus non attingendas. Qua opinione à Patribus Synodi Curiæ Romanæ addictis, approbata, cæteri numero longe inferiores officiis & pollicitationibus aliqua parte deleniti exceptionem eam tandem admittunt.

VI. Sextum caput erat de modo Clericorũ vestiendorũ, de quo nullo negotio decretũ, *Ecclesiasticis omnib. qui sint in sacris, aut beneficia, & dignitates Ecclesiasticas teneant, habitum gestandum, ordini & dignitati illorum conuenientem, iuxta Episcopi ordinationem, potestate ei demandata delinquentes ab officio, & beneficiorum prouentibus suspendendi, si ab eo moniti non paruerint etiam per priuationem officiorum & beneficiorum coercẽdi, si correpti semel, erratum non emendarint, sed denuo deliquerint, renouata Concilij Viennensis in eam rem Constitutione.* Quæ nihilominus eiusmodi est, vt hisce temporibus parum congruat, quippe, quæ vetat vti Epitogio virgato, & versicolore, seu tabardo ita breui, vt vestis inferior videatur, aut caligis scacatis, rubeis, aut viridibus, quę diu ante desueta, necesse non erat prohiberi.

VII. Vetus erat & laudabilis nationum omnium *Christi* nomen profitentium consuetudo, ad imitationem mãsuetudinis, Domini nostri *Iesu Christi*, in omnibus Ecclesiæ ministris manus puras & ab humano sanguine intaminatas requirere, neq; ad vllum Ordinem Ecclesiasticum quemuis homicidio siue voluntario, siue fortuito inquinatum promouere, & si quis in sacris constitutus voluntate, aut casu patrasset homicidium, functionem omnem Ecclesiasticam statim ei adimere. Atque id apud omnes Christianos, quibus erant incognitæ dispensationes contra Canones, & fuit inuiolabiliter obseruatum, atq; in præsens obtinet. In Ecclesia vero Romana, vbi dispensationibus est locus, & opulentis ad eas impetrandas facultas, nusquam nisi apud tenuiores locum habet. Cum itaque quarto quintoque articulis, de abusu hoc moderando fuisset propositum, Decreti Capite VII. statutum, *Vt qui sua voluntate homicidium perpetrauit, omni ordine, beneficio, & officio Ecclesiastico perpetuo careat. Qui vero non ex proposito, sed casu homicidium commisit, vt ei iure dispensatio debeatur, hæc dispensatio non alteri, quam loci Ordinario committatur, aut si subsit causa cur ei committenda non sit Metropolitano, seu viciniori Episcopo tradatur.* Cuius decreti vsum ecquis non videt, non tam in corruptelis moderandis consistere, quam in dispensationibus auctiori pretio licitandis? Neque enim in homicidio voluntario Pontifici manus alligabantur. Et in fortuito, seruabatur hactenus decretum, vt non alteri quam Episcopo committeretur. Verum nihil hercle vetabat Pontificem directe per se dispensare, causa alteri non commissa, sed probationibus primum Romæ factis, aut dispensatione nomine proprii motus festinata, aut aliarum clausularum, quibus Cancellaria abundat, quoties magnum aliquod inde operę pretium expectat.

VIII. Episcopali quoq; dignitati præiudicium afferre videbantur Præsules nõnulli, qui ad authoritatem sibi in eo, in

quo

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

quo commorabantur, loco conciliandam, impetrabant à Pontifice potestatem coercendi Ecclesiasticorũ delicta ibi perpetrata; Episcoporum etiam aliqui obtendentes vicinarum diœceseon presbyteros, vita impie & impuriter acta, suis esse scandalo & pessimo exemplo, animaduertendi in eos facultatem obtinebant. Huic malo quidã medendum cẽsebant reuocatis omnibus huius generis facultatibus. Verum cũ id plerisq; Cardinalibus, & aliis præpotẽtibus Prælatis abutentibus ea potestate, offensionem daturum crederetur, repertum temperamentum, quomodo priuilegia ea sine fraude Episcopi conseruarent, statuendo capite VIII. *Vt isti contra Clericos sibi non subditos procedere nequeant, absque ipsius Episcopi, aut persona ab Episcopo deputanda interuentu.*

IX. Alia etiam ratio fuerat excogitata subiiciendi Ecclesias & personas vnius diœcesis Episcopo alterius, Ecclesiis & beneficiis in perpetuum vnitis. Quod etiamsi verbis generalibus sessione VII. interdictum esset, erãt tamen, qui clariorem magisque expressam rei declarationem postularent. Vnde decreuit Synodus *vnionem in perpetuum Ecclesiarum aut beneficiorum in diuersis diœcesibus, qualiscunque prætextus obtendatur, prohibendam.*

X. Instabant vehementer Regulares, vt beneficia sua possent conseruare, atque etiam ea, quæ Commendarũ perpetuarum inuento amisissent, recuperare. nec deerant ex Episcopis complures, qui variis de causis, suffragari ipsis cupiebant, ac proinde proponendum putabant; Commendas perpetuas in vniuersum exterminandas. Sed metu contradictionis moderationi libenter auscultaturi fuerãt. Pręsides altera parte conspicati, quantum Curia Romana discrimen esset subitura, re adeo periculosa in medio posita, leue quoddam remedium proponũt, vt solidioris applicationem amolirentur; nimirum, *Vt Beneficia Regularia, religiosis in titulum dari consueta, cum ea in posterum quouis modo vacare contigerit, nõ conferantur nisi in religiosos illius ordinis, aut certe in eos, qui habitũ & professionẽ ordinis suscipere teneantur.* Quod decimum erat decreti caput, quod neque Curiæ Romanæ multũ incõmodabat, omnibus, quib. per Commẽdas aliquid adiici poterat, iam satis superq; commendatis; neque Præsulibus, non magno conatu maiora nunc inhiantibus; etiam in Ecclesiarum suarum honorem cedere, quod ibi Abbates Regulares resideant, interpretantibus.

XI. Verum ne solidum Monachi gauderent gaudium de gratia iis facta, in nõ occupandis eorum rebus, vltra quã iam factum esset, sequẽti capite, veluti libramine apposito, statutum, *Vt beneficiorum secularium, etiam curatorum, omnino sint incapaces.* Quod quidem decreti caput, etiamsi de illis solum loquatur, qui de vno ordine ad alium transferũtur, statuens, vt horum nemo ad habitum & professionem admittatur, nisi ea lege, vt in ordine, ad quem transfertur, sub superioris sui obedientia, in claustro perpetuo maneat: à paritate tamen rationis, imo vi argumenti à minori ad maius, de regularib. omnibus, etiam non translatis, sit intelligẽdum.

XII. Et quoniam in Curia Romana, ex gratia Ecclesiarum ius patronatus cõcedebatur; ac quo vberior esset ea gratia, impetranti ius patronatus potestas

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

fiebat deputandi Ecclesiasticum quẽuis, qui præsentatũ instituerer; ad medendum vtrique huic malo, statutum primo capite duodecimo in remediũ prioris, *Ne cuiquam competeret patronatus ius, nisi ei, qui Ecclesiam de nouo fundauerit, & construxerit: aut iam erectam, sed absque dote sufficienti, de suis propriis & patrimonialibus bonis competenter dotauerit.*

XIII.

Deinde in remedium alterius, capite decimo tertio *interdictum Patrono, ne cuiusuis priuilegii prætextu aliquem ad beneficia sui Iuris patronatus alteri præsentet, quam Episcopo loci Ordinario, ad quem, cessante priuilegio, ipsius beneficii institutio iure pertineret.*

Ducis VVirtembergici Legati Tridẽtum veniunt doctrinæ suæ confessionẽ Concilio exhibituri.

Dum hæc aguntur *Tridenti*, eo veniunt *Ioannes Theodoricus Pleningerus*, & *Ioannes Heclinus* à Duce *VVirtembergico* Legati ad Concilium missi, cũ mandato, vt doctrinæ confessionem, de qua supra dictum est, scripto comprehensam, publice exhiberent, & Theologos venturos dicerent ad eam copiosius explicandam & propugnandam, modo ad *Basileensis* Decreti formulam idonee ipsis caueatur. Hi *Comitem Monfortum Cæsaris* Legatum adeuntes, exhibito diplomate, Legationis fidem faciunt; suique Principis nomine, se quædam habere in Concilio proponenda demonstrant. Re à Comite ad Cardinalem *Crescentium* relata, ille respondet; *VVirtembergicis* id faciendum, quod alii omnes Oratores facere consueuerunt; nempe Legatum Pontificium, & cæteros Concilii Præsides primum conueniendos, iisque summam Legationis exponendam. Eant itaque bonis auibus, & ab eo omnia humanitatis officia expectent. *VVirtembergici* responso hoc per Comitem accepto non contenti; aiunt, vnum esse è capitibus quæ *Germani* requirunt, vt in Concilio Papa non præsideat. Se igitur cum eius Legato non communicaturos, nisi Principem suum id velle cognoscant, ad quem literas iam daturi, & quid in eo fieri vellet, expectaturi essent. Et quidem à Comite summa ingenii dexteritate tentatum, ab Oratoribus Legationis suæ arcana elicere, quo Legatum de iis certiorem faceret. At illi generalibus suis affixi, adduci non poterant, vt ad specialia descenderent. Legatus interea re Põtifici per literas nũciata, quid sibi in hoc negotio agendũ suadeat, explorat: maxime quod alios eiusdem farinę homines identidẽ venturos inaudiuisset.

Crescẽtius Concilii Præsides ante conueniendos censet, quã palam audiantur.

Vnde illi Ducem suum, Legatus Pontificem consulit.

Initio Nouẽbris *Cæsar*, quo & Concilio, & bello Parmensi esset vicinior, *Oenipontem* venit, tridui itinere satis cõmodo distantem Tridento, vbi intra vnum diem, quid *Tridenti* gereretur, ex Oratoribus suis poterat cognoscere. Et Pontifex quidem eodem tempore *Cæsaris* aduentum *Oenipontem*, & *VVirtembergicorum Tridentum* resciuerat. Ac licet *Cæsaris* promissis ante Concilii conuocationem factis toriesque iteratis confideret; eorumque tam clara documenta cerneret, (Oratoribus ipsius Hispanorum audaciam retundentibus, in Episcoporum autoritate contra Sedem Apostolicam asserenda, & communia vtriusq; contra Regem *Galliæ* commoda propugnãtibus) vt crederet in amicitia perseueraturum cum tamen ad aures eius accidisset fama rerum in *Germania* se incõsulto tractatarum, incessit eum aliquis metus, *Cæsarem* aut necessitate, aut rerum cõmodo suo gerendarum opportunitate posse

Ex Cæsaris Oenipontẽ aduentu Pontificis animus suspicax.

posse de sententia dimoueri. Obfirmauit nihilominus animum, secum reputans, si in *Germania* belli consilia procederent, tum Concilii authoritatē corruituram: sin pax esset, se rebus suis satis consulturum. Cum enim Ecclesiasticos *Germania* habeat suarum partium fautores; & Præsules Italos, quorum numerum ad voluntatem facile sit augere, iis qui in aula Romana essent, eo ablegatis; & Legatum *Crescentium*, qui & ipse maxima potiundi Pontificatus spe esset, omnia tanquam sua causa facturum sciat; & Nuncium *Sipontinum* sui studiosissimum intelligat; aditumque sibi semper patere ad reconciliationem cum Rege *Galliæ*, quā ille ambiat; nihil addubitare, quin Regis eius fauore, & regni sui Præsulum ad superiora accedentibus, possit omnes conatus & cōsilia contra autoritatē suam suscepta, nullo negotio eludere.

Pontifex Crescentiū Legatum, quid fieri velit in singulis accurate monet.

Legato respondit, non esse quod eū moneat, quid fieri velit, qui superiorum omnium actionum in conficiendo Indictionis Cōcilii diplomate non modo conscius, sed autor actorq; fuerit primarius. Meminerit, in eo approbata diligenter, quæ antea *Paulo* Pontifice decreta. inibi dictum, Pontificis esse, non solum conuocare, sed regere Concilia, & in iis per administros suos præsidere. forum aliud in horum præiudicium institui non sinat: de cætero consilium in arena ex re capiat. media autem consilia ac temperamenta rerum, tanquā pestem fugiat, si quis ea adferat. difficultatem, si qua suboriatur confestim perrumpat; neq; aduersariis penitius in eam introspiciendi tempus permittat. Sibi decretum, onus transferendi aut dissoluendi Concilii illius humeris haud imponere; petere tantum, si quæ talis occasio inciderit, vt quam ocyssime sibi significet. Reliquum esse, vt dogmatum segetem quantum possit copiosam, proponat in publicum, effectibus bonis producendis. Sic enim futurum, vt Lutherani de spe conciliationis animum despondeant, nisi se Concilii decretis plane subiiciendo; vt Præsules contra illos magis excitentur; vt istis in doctrinæ negotio adeo occupatis, otium non sit ad reformationem solicitandam; vt denique quod est rei caput, Concilii exitus maturetur: à quo quamdiu durat, alicuius incommodi perpetuum impendet periculum. Quod si forte cogatur aliquid iis concedere in amplianda Episcoporum authoritate, certe retrogrediatur quantum potest minimum. Neque si quid in præsens largiatur Curiæ Romanæ vtilitatibus detrimentosum, cuius generis nonnulla iam ante indulta, multum subesse periculi, quando, salua atque integra manente authoritate Pontificia, non magni sit laboris res ad statum pristinum reuocare.

SESSIO XIV. *Cuius Decreta, capitaque nuper supra memorata.*

Venit interim dies Nouembris XXV. consessui publico destinatus. quo conuocatis Patribus, solitoque ordine fanum primarium adeuntibus, ceremoniis peractis, ab Episcopo missam celebrante, doctrina fidei, anathemata, & decretū de reformatione recitantur, eo, quem iam commemorauimus, tenore. Cuius in fine declaratio addita, proxime futura Sessione, quam ad XXV. diem Ianuarii Synodus habēdam decreuerat, vna cum sacrificio Missæ, de Sacramēto Ordinis esse agēdum.

dum. Quod Legatus de industria significãdum curauit, Papæ dicto audiens, dogmatum copiam Patribus proponendam suadentis. Finito Consessu, diligenter vetuit Legatus ne Decreta excuderentur. Et *Ripæ* quidem, vbi erat Typographia, & vbi priora prælo cõmissa, sedulo id curatum. Sed cum ita caueri non posset, quin exemplaria pleraque *Tridento* emanarent, in *Germania* mox typis excusa emittuntur. factumque difficultate ac mora prodeundi in publicum, vt in ea homines curiosius inquirerent, & Critici accuratiori examine decreta ipsa, & ea celandi causam indagarent.

Ea legatus excudi vetat, sed frustra.

De nonnullis Decretorum capitibus Germanorum censura ac iudicia.

Multam sermonis materiam dedit, quod primo capite doctrinæ, & Sexto Canone definitum, *Christum* Sacramentum pœnitentiæ tum instituisse, quando insufflauit in discipulos suos, dicens, *Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Consideratum enim, *Baptismum* à *Iudæis* principio vsurpatum in munditiem Legalem, dein ab *D. Ioanne Baptista* applicatum, tanquam præparatorium euntibus ad Christum: ac nouissime à Christo expressis, disertisque verbis institutum Sacramentum in remissionem peccatorum, & aditum in Ecclesiam, cum mandato, vt ministretur *In nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti.* Similiter institutum à Iudæis in captiuitate Babylonica *Postcœnium* cum pane & vino, in gratiarum actionem, & memoriam exitus ex *Ægypto*, interim dum procul terra promissionis, iis agno Paschali vesci non dabatur. Hunc ritum imitantem *Christum* Dominum nostrum, Eucharistiam instituisse, ad agendas Deo gratias de vniuerso genere humano liberato, & in memoriam sui ipsius, qui sanguine suo effuso Liberationis huius fuit author.

Atque istiusmodi ritus vsu olim receptos, licet alios in fines, sicuti iam dictum est, scripturam tamen singillatim cum circumstantiis suis omnibus exprimere. Mirum igitur merito videri, eundem Christum, instituentem ritum confitendi homini sua peccata, adeo singillatim & exacte, vt nulla extet istiusmodi vetus consuetudo, verbis id apertis non effari, sed eiusmodi ex quibus per consequentiam solam, eamque pessime connexam Christi mens eliciatur, imo per consequentias plurimas valde remotas, ex Synodi sententia petatur. Nec min⁹ mirũ illud, quod cum institutio habeat verbum *Remittendi*, Patres in solemni sua forma, non dicant *Remitto tibi peccata*, sed potius *Absoluo te à peccatis.* Alii addebant, si per hæc verba Sacramentum absolutionis instituitur, cum hac forma, *Absoluo te* propter eum qui absoluitur, ineuitabili necessitate sequi, alterum Sacramentum, aut ipsum hoc instituendum propter eum qui ligatur, cuius hæc sit forma, *Ligo te*: cum intelligi satis non possit, quomodo eadem potestas absoluendi & ligandi fundata in verbis Christi plane similibus, in soluendo requirat pronuntiationem verborum, *Absoluo te*: & in ligando non requirat ea verba pronunciari, *Ligo te.* At qua de causa, ad exequendum illud, quod Christus dixit, *Quorum remiseritis &c.* Et *quacumque ligaueritis*, necesse non sit dicere *Ligo te*: sed ad exequendum,

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6 Henricus 2.

Quorum remiseritis, & quæcumq; solueritis, necessario dicendum sit, *Absoluo te*.

Super V. capite doctrinæ animaduersiones variæ.

Nec dissimile erat Criticorum iudicium de verbis iis Capite V. doctrinæ, vbi dicitur, *Christum*, eisdem illis verbis constituisse Sacerdotes peccatorum Iudices, ad sententiam remissionis aut retẽtionis peccatorum pro potestate clauium ipsis tradita pronuntiandam; ac proinde à pœnitentibus peccata omnia in specie ac sigillatim in confessione recusanda, etiam circumstantias, quæ peccati speciem mutant.

I. Ex verbis enim *Christi* liquido apparere, *Christum* non distinxisse *duo genera peccatorum*, vnum, quod oporteat remittere, & alterum quod retinere: ideoq; sacerdoti sciendum, vtrius generis delinquens sit reus: sed *duo potius genera peccantium*, verbis iis: *Quorum*, & *Quorum*, vnum *pœnitentium*, quibus remissio peccatorum cõceditur; alterum *impœnitentium*, quibus remissio denegatur. Ideoque, sacerdoti cognoscendum potius statum delinquentis, quam naturam & numerum peccatorum.

II. Illud autem quod additur de *circumstantiis* peccati speciem mutantibus, admodum insipidum iudicabant; posseq; quemuis virum bonum salua conscientia deierare, *Sanctos Apostolos*, & ipsorum discipulos, rerum cœlestiũ peritissimos, nunquam adeo curiosos subtilitatum humananarum speculatores fuisse, vt ipsis curæ esset intelligere, esse in peccatis circumstantias speciem mutantes: & plerosq; omnes forsitan id adhuc ignoraturos, nisi *Aristoteles* ad istam speculationem viã prẹiuisset, quæ iam nunc, si diis placet, articulum fidei ad salutem necessarium nobis concinnauit.

III. Id quidem probabãt; *Absoluo* verbum esse Iudiciale, & valere consequentiam, Sacerdotes, si absoluant, esse Iudices. Sed inconstantiæ rursus esse videbatur, damnare eos qui dicerent, absolutionem nudũ esse ministerium pronuntiandi remissa esse peccata: cũ manifestum sit, in hoc versari Iudicis officium, vt innocentem pronunciet ac declaret eum, qui immunis est à culpa, & reum qui deliquit. Non permittere autem personam Iudicis, quam sustinet sacerdos, vt delinquentem iustum reddat, quod tamen sibi vẽdicat. Enimuero Principem esse, qui delinquẽti pœnam remittat, ac famæ restituat: huic similiorem, qui ex impio faciat iustum, quam Iudici, qui muneris sui partes transgreditur, quoties alium insontem pronunciat, quã eum, quem vere talem comperit.

IV. Illud vero supra omnia admirationi fuit, quod integram & singularẽ cum circumstantiis omnib. peccatorum confessionem inde euincere satagebant, quod neq; iudicium sine causæ cognitione exerceri, neq; in pœna pœnitentibus imponenda æquitas seruari poterat, peccatis sacerdoti in genere solummodo cognitis: tum quod *Christus* ipse hoc genus Confessionis ideo præcepisset, quo condignam pœnitentib. pœnam possent imponere. Sic sane ridiculos mortales facere, & palam fatuos censere, quibus quiduis quantumuis absurdum ipsis asserentibus tanquam fide dignum persuaderi possit. Neminem enim esse adeo simplicẽ, qui nesciat, aut nõ videat à Cõfessariis quotidie pẹnitentiam præscribi, nõ modo delictorum meritis non ponderatis, sed ne minima quidem eorum habita

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

ratione. Qui verba Concilij audiat, credat forsan esse Confessariis trutinā, ad quam peccatorum minutissima & veluti atomos expēdant. atqui nimio plus compertum esse, multorum homicidiorū, adulteriorum, ac furtorum reis sæpenumero in pęnam denunciari *Orationis Dominicæ* quinis vicibus recitationem. Esseq; familiare Confessariis plerisq; omnibus, etiam literatis, in pœna denuncianda dicere, se partem modo pœnitentiæ imponere. Quorsum igitur exactam illam pœnitentiam ad modum delictorum? aut cui fini particularem peccatorū cum suis circumstantiis enumerationem? Sed quid opus est longius prouehi, aut plura consectari, cum ipsa Synodus doctrinæ capite IX. & anathemate rursus XIII. statuat, pęnas pro peccato vindicando sponte susceptis, & rebus aduersis patiēter toleratis apud Deum satisfieri. Itaque neque necessarium, neq; iustum, aut pœnam quæ peccato respondeat in confessione imponere, aut particularem peccatorum enumerationem ea de causa, vt illi aiunt, institutā, adhibere. Verum, vt quæ dicta sunt, in considerationem non veniant, negabant omnino fieri posse, vt Confessarius, quamlibet doctus, attentus, ac prudens, audita hominis moderati de admissis vnius anni confessione, multoque minus, si insigniter flagitiosum pluriū annorum commissa retegentem audiat, adeo certum de pœna peccatis eius debita iudicium ferat, Canonibus etiam cuicumque peccato suam pœnam assignantibus adiutus, vt non dimidio plus erret. Imo ne eiusmodi quidem Confessorem, etiamsi peccatorum catalogum in scriptis habeat, & pluscúlis diebus secum expendat, ita circumspecte stateram vnquam appensurum, vt pœnas peccatis æquilibres faciat; tantum abesse, vti (quod hodie fit) extemplo ab audita confessione, rem acu queat attingere. Quamobrem Concilij Patres melius rectiusque facturos, si cæteros mortales non ita despiciant, neq; tam malesanos ac vecordes existiment, vt his, quę tam absurde atque inepte ab ipsis statuuntur, credendum habeant. De reseruatione casuum cum Theologis Louaniensibus & Coloniensibus pariter sentiebant, ea Curiæ Romanæ auaritiæ, & dominandi cupiditati imputata.

Themata in Congregationibus discutiēda in Sessione proximam.

Altero post confessum die habita generalis Congregatio, ad statuendū de thematis, quæ Theologis erāt discutienda: de Missæ sacrificio, de communione calicis & paruulorum. Et quamuis de his Decreta iam essent confecta Sessione ea, quæ fuit secunda die Octobris, sed tum dilata: visum tamen Synodo, nouam denuo tractationem ordiri, ac si nihil ante actum fuisset, designatique Patres alij articulis colligendis ad futuras disceptationes, alij ad Decreta post explicatam cuiusque sententiam conficienda. Nec mora, septem mox articulis propositis, de quibus bis quotidie disputatum. Disputantibus autem aderant tres Germanicæ nationis, *Ferdinādi Regis Orator*, *Iulius Pflugius Episcopus Numbergensis*, tum ad actionem magis honestandam *Elector Coloniensis*: quo doctrina ea è media *Germania* non autem *Roma* exire conspiceretur.

Confecta item Anathemata XIII. quibus

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6
Henricus 2.

quibus damnati pro hæreticis, qui *Missam* negant verum ac proprium esse sacrificium, aut viuis & defunctis prodesse; qui Canonem missæ nō admittunt, aut Missas priuatas damnant, aut ceremonias, quibus Ecclesia Romana vti consueuit. Concinnata deniq; quatuor capita doctrinæ, videlicet; In Missa offerri verum & proprium sacrificium à Christo institutum. De necessitate sacrificij Missæ, & similitudine eius cum cruento in cruce sacrificio. De fructu sacrificij Missæ, & eius etiam ad non communicantes applicatione. De ritibus & ceremoniis Missæ. Quæ omnia in festo Natiuitatis definita, fusius hic non explicantur, quoniam sequenti consessu euulgata non fuerunt.

Ex quibus cōfecta Anathemata XIII. & IV. doctrinæ capita.

Atque interea dum Patres actionibus Concilij destinentur, Oratores *Wirtembergici* Principis sui literas accipiunt, quibus mādabat, vti pergerēt doctrinæ confessionem, quā possent maxime decorem in modum, Synodo exhibere. Itaq; illi per absentiam Comitis *Monforti* Cardinalem *Tridentinum* adeunt, orantque, vt cum Concilij Pręsidibus agat de literis Principis accipiendis, Patribusq; ad mandata sua audienda conuocandis. Cardinalis à se beneuolentiam officiose pollicetur, sed ante omnia rem ad Legatum Pontificium referendam, quod inter Patres ita conuenerit, propter indecorum in publico motum concitatū, cui occasio data per Legationem *Abbatis Bellosani* Oratoris Gallici, Præsidibus non ante communicatam. Illi negotij promouendi studio Cardinali mandati literas exhibent, quibus imperatum, vt eiusdem modi fidem publicā Theologis suis peterent, qualis in Concilio *Basileensi* Bohemis concessa: tum, doctrinam scripto offerrēt, quam Patres interim excutere & examinare possint, quo ad conferendum cum Theologis suis sint paratiores. Re à Cardinali ad Legatum relata, ille vicissim quid ab Pōtifice sibi mandatum sit significat, censetque neutiquam tolerendam, vt vel ipsi, vel alij Protestantes scripto doctrinam suam offerre, multoque minus eam propugnare cogitent, quod ita nullus esset futurus cōtentionum finis ac modus. Patrum quidem esse, quam huc vsque rationem tenuerint, prosequi: in doctrina è libris petita examinanda pergere, damnatis qui occurrunt, erroribus. Si quid difficultatis occurrit Protestantibus, modo id modeste proponant, neq; sese difficiles ad salutarem doctrinam addiscendam præbeant, Synodum ipsis instituendis non defuturam. Se certe nunquam concessurum, vti Patres ad eorum doctrinam recipiendam conuocentur; neque de hac sententia, etiam si vita hoc nomine ponenda sit, decessurum. Alterum vero, quod fidem publicam alia forma interponi cupiant, cum maxima Synodi indignitate postulari, cuius fidei iam interpositæ diffidant; atque si de ea re tractaretur, intolerabilem Ecclesiæ *Christi* iniuriam fieri, in qua vindicanda quiuis fidelis non dubitet mortem oppetere.

Oratorum Principis Wirtembergici in Concilio postulata per Car. Tridentinum Legato Crescentio communicata.

Legatus Crescētius vtrumq; postulatum reiicit.

Visum Cardinali *Tridentino* *Wirtembergicis* nō significandum tam præfractum Legati Pontificij responsum, sed hoc tātum; ipsum indignari, quod doctrinæ suæ scriptum principio offerre cogitent, qui ipsi fidei regulam ac modum

Card. Tridentin. Legati Pontificij responsum cōmitigat, & dierū aliquot moras suadet.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

modum à maioribus suis reuerenter atque obedienter accipere debebant, non autem tam absurde atque indecenter credendi normam aliis pręscribere. Suadere dies aliquot interponendos, dum ira deferueat; tum ab alio capite propositionem inchoandā, vt ad duo illa de doctrina & saluo cōductu deinceps veniatur. Illi consilio huic auscultantes, diebus aliquot interiectis, post Cardinalis *Tridentini* discessum, *Toletani Cęsaris* Oratorem adeunt, rogantq;, vt pro sua apud Legatum gratia ei persuadeat, audire ipsorum mandata, vt intellecta ipsius mente, secundum ea, quæ à Principe suo imperata sunt, consilium capiant. Orator re cum Legato communicata, non aliud, quam prius *Tridentino* datum fuerat, responsum tulit; vt non iam ab indignatione, sed animo meditato proficisci videretur. Vbi videt igitur negotium non procedere, & *Cardinalis* respōsionem non censet referendam, quia non sit pro dignitate *Cęsaris*, qui Protestantib. promiserat, vnumquemq; eorum in Concilio auditum iri, & permissum iri, vt libere quibus de rebus quique vellent, proponerent & conferrent, ne verum respōsum edat, excusationes varias obtendit, futuræ actionis spem præcidere veritus. neque tamen ille, vtcumq; *Hispanus*, artificiis suis efficere potuit, vt non Germanis hominibus statim suboleret, causas ac prætextus quæri ad negationem apertam celandam aut dissimulandam.

Oratores Wirtembergici Toletanum Cęsaris Oratorē de responso solicitant.

Ille verō re cōperta sub terfugia q̄rit, & excusat.

Per id tempus Legati *Argentinensis* ciuitatis & aliarum quinque *Tridentum* veniunt, communem cum *Wirtembergicis* causam acturi, doctrinamque suam exhibituri. Hi operam vtuntur *Gulielmi Pictauij*, qui tertius erat è Legatis *Cęsareis*. Ille vero, ne in easdem cum collega suo *Toletano* rerum difficultates incurreret, legationis eorum diploma capit, ad paucorum dierum patientiam eos hortatur, interea dum ille exemplo eiusdem ad *Cęsarem* misso, responsum exspectat, vt ita pede magis firmo progrediatur. Hac occasione *Wirtembergici* sibi discedendum non putant, & *Pictauius Cęsari* nūciat Legati deliberationem, dignitati nominis *Cęsarei* mirifice derogantem, qua tam pro leui habeat fidem ab ipso in causa adeo iusta honestaque promissam. At *Cęsar*, cui propositum, & indignitati huic Legati mederi, & suum ex Concilio emolumentum dextere captare, dum Electoris *Saxoniæ Mauritij* legati breui adfuturi expectantur, scribit, quoad illi aduenerint, vti cæteri humaniter excipiantur, persuasumq; habeant, se suo tempore audiendos, & cum ipsis benigne amiceq; conferendum.

Legati Argentinenses Wirtembergicis iuncti

Pictauiū Cęsaris Oratorem responsum solicitant: ille vero Cęsari rēnunciat.

Die Decembris decimotertio *Maximilianus Ferdinandi* filius cum vxore & liberis per *Tridentum* transiit, cui à Legato, ac Præsulibus Italis & Hispanis, etiam Germanis quibusdam honoris ergo obuiā itum. Et quanquam Principes Electores aduersum ei non fuerunt, in hospitium tamen diuertentem inuiserunt. Apud eum quoq; questi sunt Protestātium Legati, quod tot *Cęsaris* pmissis onusti, nihilo plus audientiam impetrabant. orant vt *Germaniæ* misereatur, quam sacrificuli isti, quippe peregrini ita neglectum eant, vt eam totam conflagrare potius sinant, quam vt tātillum de commodis

Iidē Maximilianum p Tridentū transeuntē interpellāt de iniuria Cęsaris vindicanda.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

modis suis delibari; imo decreta sua cum anathematis præcipitando, non controuersiarum faces restinguere, sed oleũ camino addere cordi habeãt. *Maximilianus* eos ad patientiam hortatus, cum *Cæsare* patruo sic acturũ pollicetur, vt Concilij actiones secundum ipsius promissa procedant.

Pontifex Cardinales XIV. creat, & in Consistorio tot nouorũ creationem excusat.

In festo Natiuitatis Pontifex XIV. creat Cardinales, Italos omnes: è quibus tredecim tum nominati, vni locus reseruatus, qui suo tempore publice efferẽdus. Atque ad tam numerosam creationem Pontificatus sui initio cohonestandam, maxime cum in Collegio Purpuratorum Cardinales essent duodequinquaginta, immani, vti ea tempora ferebant, numero, sumpta à Regis Galliæ actionibus excusationis materia. Nam de eo grauiter questus est, cum ob bellum contra sedem Apostolicam inchoatum, tum ob edicta promulgata, ad quæ accedebat rumor *Lugduno* & *Genua* recenter adueniens, minitari Regem, se *Patriarcham* in *Gallia* creaturum, quæ res si ita se habere deprehenderetur, tum contra eum litem iudicialem instituendã, cui cum in multas difficultates necessario esset incurrendum, propter magnum Cardinaliũ *Gallicæ* nationis numerum, nouorum Cardinalium, virorum illustrium, & sedi Apostolicæ in magnis occasionibus vtibilium creatione, veluti libramento factionem eam attemperandam. In creationem à Collegio assensum, receptique in Senatorium Ordinem noui Cardinales. Ex eo *Tridentum* missus Episcopus *Faliscorum* cum literis ad Cardinalẽ *Crescentium* fiduciarijs, & ad tres *Electores*. His de aduentu congratulatur, deque zelo & in Sedem Apostolicam obseruantia agit gratias, ad perseuerandum hortatus. Illi mandat, vt Patribus nouorum Cardinalium creationem significet, quo habeat sibi veluti præsidia muniendi sui causa, ministros à se vno pendentes, veteribus aliter, & fere huic aut illi Principi addictis. Item, vt bellum *Parmense* excuset, quod à se haud sit susceptum, qui ad iustam sui defensionem vim illatam vi repellere cogatur. Dum Cardinali *Crescentio* nouorum Cardinalium creationem significat, simul pollicetur, se curaturũ, vt intelligant omnes animi sui sensum, quem ad modum sese gerere semper debeant versus talem ac tantum amicum; cui tot nominibus deuinciatur. Etiam Nũcio *Sipontino* secretam in aurem referendum curauit, se pro sua in eum amicitia de ipso statuisse; nec esse, quod inquirat in modum; sed fidem modo pristinam & diligẽtiam solitam colat ac tueatur.

Pontifex Episcopum Faliscorum cum literis fiduciarijs Tridentũ mittit ad Crescentiũ Legatum.

Congregatio habetur dogmatis & Anathematis de Sacramento Ordinis conficiẽdis.

Peracta *Natalitiorum* celebritate habita Congregatio generalis ad tractationem de Sacramento Ordinis instituendam. Cumque ad mentionem corruptelarum, quæ circa hoc Sacramentum in Ecclesiam irrepserant, vẽtum esset, ingenue professus est *Veronensis* Nuncius, vbique esse abusum aliquem emendationis egentem, hic vero esse abusuum Oceanum. Quos postea quam complures tragicis exclamationibus essent execrati, placuit, more consueto, articulos è Lutherana doctrina petitos primum proponi, dein à Theologis excuti, vt qui hæresin saperent, damnarentur; tum anathemata & capita doctrinæ confici; ac demũ abusus detegi. Theologis data thema-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

themata duodecim horis matutinis ac pomeridianis sedulo exagitanda. E suffragijs Theologorum Patris deputati Anathemata octo fabricarūt, hæreseos damnantes, qui adstruant Ordinem siue sacram Ordinationem, nō esse vere & proprie Sacramentum, & Ordinem vnicum esse, qui per varios gradus tendat in Sacerdotium: qui negant Hierarchiam: qui ad Ordinis collationem consensum populi requirūt: qui dicunt, nō esse in nouo testamēto Sacerdotium visibile & externum; aut vnctionem, quæ adhibetur in ordinatione, non necessariam; aut per Ordinationem non dari Spiritum Sāctum; aut Episcopos non esse de Iure Diuino, & Presbyteris superioris. Super his condita quatuor doctrinæ capita, de necessitate & institutione Sacramenti Ordinis: de visibili & externo Sacerdotio Ecclesiæ: de Hierarchia Ecclesiastica: & de discrimine inter Presbyterum & Episcopum. Quam quidem doctrinam & Canones, vbi Congregatio Generalis approbasset: in vnum inserta fuere Decretum cū illo de Missæ Sacrificio, insequenti Sessione publicandum. Sed neque factum illud, propter eas, quas infra commemorabimus, rationes; neque eorum, quæ in Congregationibus Decembris & Ianuarij tractatu, hic magis distincta mētio expectanda, quod eadem capita denuo agitata fuerint *Pio* IV. Pontifice; in tertia Synodi conuocatione, quo vbi peruētum erit, quid inter hæc decreta, & illa sub *Pio* stabilita discriminis sit, eo loco narrabitur.

Electores Ecclesiastici cognito

Verū cum crebris rumoribus perlatum esset *Tridētum*, per vniuersam *Germaniam* milites cogi, bellique metus omnes occupasset, tres Electores, qui res suas periculo proximas conspicabantur, literis & internuntijs ad *Cæsarem* missis, domum redeundi veniam ad sua conseruanda petunt. *Cæsar*, qui Concilium continuari valde cuperet, principio anni M.DLII. respondet, causam non esse, cur rumoribus res in maius augentibus, permoueantur. Se missis quaquauersum nuntijs, quid rei esset, & quid rerum singuli struant, diligēter inuestigasse, sed reperisse paucorum esse cōcitationē: ciuitates autē officiosas & obsequentes. Etiam *Mauritium*, quem aliquandiu fama sit aliquid moliri, constituisse ad se venire, & Legatos destinasse ad Cōcilium, qui nunc sint *Oeniponte*, *Tridentum* ilico petituri. Milites aliquot qui per *Thuringiam* hiemabant, loca vicina peruagatos, Electoris *Moguntini* finibus damnum dedisse, sed propter non persoluta stipendia eā vim ab illis factam, se idoneos homines mandasse, per quos miles soluta illi pecunia dimitteretur. Non nescire se, quid vulgo iactetur; & metuatur: nec quicquam eorum, quæ deferuntur, surda aure negligere, habere vbique locorum, qui inquirant, & certiorem faciant, neque vllis hic sumptibus parcere. Hortari itaque ne Concilium deserant, quod, metus sit, ne illorum discessione dissipetur, cum insigni religionis detrimēto. Quod si ipsorum ditionibus satis diligenter prouisum non sit, perfectos ministrosque suos tempestiue monēdos imperata faciant: se quoque si consulant, opem ac consilium præstiturum.

suos à militibus detrimentū accepisse, à Cæsare domum redeundi veniam petunt.

1552. Cæsar respondet scripto, & periculi suspicionem amolitur.

Legati Mauritii.

Septimo die Ianuarij *Tridentum* veniunt *VVolfius Colerus*, & *Leonardius Badehor-*

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

...ni ad Cōcilium venientes mandata sua Cæsaris Oratoribus aperiūt, Legato Pontificio & collegis ipsius neglectis.

debernut, *Mauricij* Electoris *Saxoniæ* Oratores: quorum aduentu Ecclesiastici Electores, cæterique *Germaniæ* Præsules multum recreati, *Mauritium* res nouas non moliri certo sibi persuadentes. Hi *Cæsaris* Oratoribus mandata sua communicant primum, cōmemorantes, Principem suum, concordiæ cupidissimum, decreuisse mittere ad Concilium aliquot Theologos, viros pios, & pacis amantes: quod ipsum alii quoque Principes Protestātes sint facturi. Verum vt id fiat, necessarium esse fidem publicam, qua ipsis, qui sūt venturi ad formulam decreti *Basileensis* caueatur, interea in Concilio ab omni actione cessandum, sed vbi illi venerint, omnia ante acta retractanda, cum generale Concilium haberi non debeat, in quo non liberum sit omnibus nationibus conuenire. Pontifici non permittēdum, vt Præsidis authoritatem sibi sumat, sed & Concilio se submittat, & Episcopis iusiurandum remittat, quo libera sint suffragia. Hæc se in Congregationu Patrum velle copiosius explicare, & petere vt primo quoque tempore conueniant, quod Theologi, qui in via sint, quadraginta circiter milliaria absint, & expectent modo dum vocentur. Oratores *Cæsarei* benigne amiceque respondent, à *Cæsare* ante moniti, vt *Mauriciani* Legati comiter habeātur *Mauricij* ipsius demulcendi causa. Iidem Oratores, eandem actionem vrgent apud Principes Electores, & Cardinalem *Tridentinum*; Legatum Crescentium, & collegas eius adire diffugientes, ne quid eis tribuere viderentur. Postulant loco publico admitti, vt diploma mandati à Principe suo exhibeāt, & Patres id recipiant, sicuti cū Electore *Brandeburgico* actū esset, & sibi luculentis promissis ministri *Cæsarei* spem fecissent. Altera parte Legatus & Nūcij plane recusabant immutare formulā *Salui conductus*, dicentes, coniunctum cum magna Synodi indignitate, quæ Ecclesiam vniuersalem repræsentet, vt quatuor Sectarij eius fidei sese credere addubitēt: aut Decretorum, quæ maturo iudicio sācita essent progressum sistere, quod parū subesset spei de ijs in rectā viā reducendis, qui eiusmodi afferrent postulata. Nā vt publice audiantur, si quidem ita promissum fuerit, æquum esse stare promissis; sed quando missi sint ad id Conciliū, in quo Legatū & Nūcios Apostolicos præsidere non ignorent, Præsides prius agnoscendos, quā vt possint admitti: idq; speciali Pontificis mandato imperatum in aduentu *VVirtembergicorum*. De iuramento autē à Pontifice Episcopis remittendo, & alijs id genus requisitis, dicebant, tātas esse aduersus S. Sedē impietates & blasphemias, vt cēties mori malint, quam hæc tā indigna perferre ac pati: se potius discessuros, Concilio iam dissipato; saltē, ne quis Præsulum actioni cuiuis interueniat, imperaturos. Hæc ad *Cæsarem*, cui ea res curę fuit, perlata vehementer eum commouerunt, Pontificiorum peruicacia exasperatum; qui maximi momenti negotium concidere, quā apicem vnū concedere præoptabant, belloq; occasionem dabant, quod ipsis exitiū posset adferre. Rescripsit itaque ad suos, & ad Cardinalem *Madrucium*, omnem mouerēt lapidem ad Legatum conciliandum; vt primū precibus, dein verbis asperioribus vterentur, nisi idoneo temperamento veris-

Legatus & Nuntij Pōtificij Mauricianorū postulata ad se per Cæsaris Oratores delata principio reijciūt.

Inde Cæsaris offensio, & litera ad Card. Tridentinum de studio conciliationis.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

vtrisque satisfieret: denique Legatum & Nuncios, ad acquiescendum iustis petitionibus, viis quibuscumque ciuilibus adducerent.

Oratorum Cæsaris artes in Crescentio & collegis demulcendo.

Oratores *Cæsarei* cum *Madrucio* re deliberata statuunt, non de omnibus simul cum Pontificijs ministris agere, sed primo loco, de amittendis solum ad audientiam Oratoribus. Quam ad rem obtinendã suasorijs vtuntur, hoc persuasũ ijs cupientes, si *Saxoniæ* Principis Legati in eum introducerentur consessum, in quo illi præsidebant, tũ certe auctoritatem ipsorum satis agnitam, vtcumque seorsim singulos ante non conuenissent. Dein suasionibus preces addũt, verbis etiam *Cæsaris*: sed quibus interpositæ minæ, saltem verba subindicantia, non abutendũ ipsius clementia, neque cogendum ad alia remedia capienda: necessitatem armatam telum esse acerrimum. Quæ apud *Crescentium* tandem vsque eo valuerũt, vt assenserit recipiendos non in consessu, sed in congregatione publica generali domi ipsius habenda, vt sic pro conuentus capite agnosceretur. Capite hoc confecto, ventum ad proximum, de supersedendo vsque ad Theologorum aduentum, aliarum rerum tractatione. Atque hic commodum *Toletanus* dicebat à se compluries pro concione auditum, vnius animæ salutem *Christo* esse adeo charam, vt ad eam lucrifaciendam detrectaturus non esset alteram mortem crucis, facta è cœlo descensione. Vbi vero istam *Christi* imitationem quando ad totius *Germaniæ* salutem modici temporis mora denegatur? Excusabat quidem se Legatus, quod à Pontifice aliter imperatum esset, cuius dicto sese audienté esse vsquequaquam conueniat. Cumque reponeret *Toletanus*, cuique administro mandati formulam scripto tradi; sed quid fieri æquum sit, eiusdem prudẽtię relinqui; Legatus respondit, se facile conspicere, hunc esse veluti gradum, quo eatur ad retractatioñe omnium, quæ hactenus sunt decreta, postulãdam. Hic *Toletanus* iubet cõfidere, nihil tale vnquam à se tentandum: imo cum *Saxoniæ* Principis Legatis sedulam daturũ operam, vti ea petitione desistant. Legatus igitur, impellente Nuncio *Veronensi*, qui omnium primus assenserat, ne (vt ille dicebat) Pontificem & Cõsilium oneraret odio publico, ob præcipitatum tanti momenti negotium, & negatam exigui temporis dilationem, hactenus assensum commodauit, vt diceret se ea lege contentum, si Præsules in Congregatione generali non refragarentur: ad quos etiam visum ei referre alteram de fide publica, cum maiori cautione interponenda, postulationem.

Crescentius ad Cõcilij Patres rem tandẽ censet referendam.

Patrum in Congregatione super saluo Conducto, & admittendis in Concilio Protestantibus cõsultatio.

Patribus in congregatione conuocatis ad consultandum super hisce capitibus, dilatio non magno negotio impetrata, propter operam ab ministris *Cæsaris* in ea re fortiter nauatam. At de saluo conductu consultatio maioris fuit operæ non propter rationem solam allatam per Legatum, sed multo magis quia inuisum erat Patribus ipsum Concilii *Basileensis* nomen, & odiosum illius authoritatem sequi; &, ꝙ caput erat, quia existimabãt illis tẽporibus quædam posse quadrare, quæ his parum conueniant; neque Bohemorum doctrinam Ecclesiæ Romanæ adeo contrariam, quam sit Protestantum.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

tum. His nihilominus oppositis rationibus factum non est, quin authoritas trium Electorum ac Cardinalis *Madrucij*, simul opera ab Oratoribus *Cæsaris* posita, apud Patres plurimum potuerit.

Scrupulus inter deliberãdũ inijcitur, de loco, qui Protestantum Legatis in Synodo concedẽdus, & de Principibus ipsis nũcupandis.

At hic *Petrus Tagliauia* Archiepiscopus *Panormitanus* Patribus aurẽ vellit, & admonet, in cõsultatione quod potissimum est, prætermitti. Nempe quæ ratio habenda Legatorum in sedẽdo, an loca ijs assignanda, necne. Tum in ipsis, & Principibus suis appellandis, an vtendum verbis honorificis. Nã nisi faciant, negotiũ omne rescindi: si faciãt, fraudẽ damnumq; fieri Ecclesiæ, in ministris hæreseos honorandis, aut alio loco, quam impios deceat, habẽdis. Eandẽ aut maiorẽ solicitudinem habendam, de ratione conferẽdi cum Theologis, qui venturi: qui suffragij potestatem sibi arrogant, & partem aliquã sine dubio in disputationibus ac deliberationibus: nunquã permissuri, vti ea conditione putentur, qua Ecclesia necessario eos habere debet; nimirum, vt hæreticos, extra Ecclesiæ communionem eiectos: damnatosq; quibuscũ nullum licet habere cõmerciũ, nisi vel ad instituendũ, si submisse institutionẽ requirant, vel ad condonandũ, & gratiã faciendã. His propositis, permulta dicũtur de varietate tẽporum, quibus leges sunt aptandæ. Eosdem enim Pontifices, qui Decretalia ea sanxerint, his rerũ occasionibus eiusmodi Constitutiones haud edituros: certũq; esse, quo duriora quæque sint, eo facilius confringi. Et quãquam apud plerosq; rationes hæ ad persuadendũ plurimum valebant, quid tamẽ statuendũ esset, nõ expediebant. Nam statuere quousq; iuris rigori adhærescere oporteret, & quo casu ab eo discedere, & perdifficilis ea consultatio videbatur, nec temere inconsulto Pontifice & Cardinaliũ Senatu suscipiẽda, nec in tantis tẽporum angustijs sperãda. In his rerũ difficultatibus cõmodum Episcopus *Numburgicus*, hoc posito fundamento, prçuaricationẽ quãcumque esse necessitate excusabilem, docet, tum in colloquiis *Germaniæ*, tum in Comitijs, super his maturo iudicio & cõsideratum & pronunciatũ fuisse: ad maiorẽ tamen cautionem, publicitùs attestandũ, omnia fieri zelo pietatis, charitatisq; studio, quæ legibus cũctis sit potior, ad deuios in rectam semitã reducendos, & absq; præiudicio, aliasq; clausulas id genus pro Iurisperitorum solertia, apponendas. Hæc sẽtentia Præsulibus *Germanis* primũ, dein Hispanis, ac tandem Italis, licet tepidioribus, placuit; Legato sese haudquaquã cõmouente, sed quiete ac taciturnitate sua, vim sibi afferri, necessitatemq; imponi, cõmonstrante. Cum super his conuenisset, visum quoque diem mẽsis XXIV. dicere Congregationi generali, in qua Oratores Saxonici ad audientiam essent admittendi, die XXV. iã ante ad consessum habendũ designato: quo prorogatio decretorum adusq; aduentum Theologorũ Protestantum euulgaretur, Patresque designarentur, qui cum Nuncio *Sipontino*, Decretũ, protestationem, saluũq; Conductum conscriberent. Postulabant quidem *Oratores Cæsarei* breuia iũ sibi dari fidei publicæ, antequã euulgaretur, vt eo cũ Protestãtibus cõmunicato, si quid minus placeret, emẽdaretur, ne hæc quoq; ab illis reiiciatur.

Opportuna Episcopi Numburgici sentẽtia.

In Congregatione generali statuitur Oratores Protestantum audiendos.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

Pictauij Oratorum Cæsaris nomine, ad Protestantium legatos deliniêdos oratio.

Post dies aliquot in his elaborandis positos, *Oratores Cæsarei*, & in his *Pictauius* præsertim, vocatis ad se Protestantum Legatis, oratione perpolita Patrũ probitatem ac charitatem dilaudat, hortatur vt Patribus aliqua parte satis faciant, qui ipsis plurima concesserint. Etenim esse iam decretum, vt ipsi admittantur, vt tam mandata, quam si qua alia in publico proponenda habeant, ea audiantur: vt articulorum iã discussorũ publicatio in suorũ Theologorum aduentum differatur; vt fidei publicæ cautionem amplissimam cuiusmodi optant, impetrent, cuius breuiarium procurauerit illis inspiciẽdum. Ob fauores tam singulares, tamque gratiosos, gratiam etiam reponẽdam; certe temporibus aliquid tribuendum, neque expectandum, vt vno momento omnia consequantur. Cum ad actionem venditum fuerit, tum per occasionem multa posse obtineri, quæ nunc duriora videantur. Patres admodum expetere Theologorum aduentum, seque ipsos habere quædam magni momenti quæ proponant, sed expectare quoad à Protestantibus fiat initium, vt ipsi per eam occasionem deinde prodeant. Quod autem Pontificis submissionem Concilio vrgent, orare, vt in eo sint remissiores. Patres enim satis intelligere, in fastigio Pontificio nõ deesse quæ corrigi debeant: sed subtili quadam ratione progrediẽdum, experiri se quotidie, quanta dexteritate & arte tractandi sint ministri Pontificii. Petere item, vt quæ sunt decreta, ad examen denuo reuocentur, durũ nimis videri, vt id ipso statim principio proponatur, quod ad Concilij dedecus & infamiam insigniter pertinet, proinde veniant modo Theologi; fore vt de rebus omnibus humanissime audiãtur, sin prægrauari se aliqua re videant, habituros, vbi velint, liberã discedendi facultatẽ. Protestantes consilio communicato, conspectaq; cautionis formula, ea contenti non erant, quod à *Basileensi* multis locis dissideret, in qua *Bohemis* quatuor præterea concessa fuere.

Protestantium legati respondẽt, & cautionis formulã non eandem esse cũ Basileensi queruntur; ideoq; eam recusant.

I. Vt decidendi quoque facultatem habeant.

II. Vt in omni controuersia loco Iudicis sint Sacra scriptura, veteris Ecclesiæ praxis, Concilia & interpretes cum scriptura consentientes.

III. Vt ipsis domi liceat religionis suæ exercitio vti.

IV. Nequid in ipsorũ doctrinæ cõtemptum aut vituperationẽ fiat: è quibus secundum caput erat longe diuersum à formula ipsis tradita, reliqua autem omnino fuerant omissa. Suspectum id quoque Protestantibus, quod Concilium nomine Pontificis, & Carnalium nullam cautionem spõdebat, sicut in *Basileẽsi*: sed de hoc placuit nullã mouere controuersiam; tantũ postulare, vt quatuor illa capita omissa insererentur. Itaque ad *Cæsaris* Oratores reuersi aperte profitentur se formulam illam à *Basileensi* diuersam accipere nõ posse, nisi mandati fines velint excedere. Ibi *Toletanus* stomachari cœpit, quod eo non essent contenti, quod non nisi immenso suo sociorũque labore esset procuratũ, caput esse, vt tutus itus sit ac reditus: cætera ad agendi modum pertinere, quæ præsentibus Theologis longe melius possent constitui, morosum esse, nihil quicquã alijs

Id Toletanus stomachatur, vnde res ad Cõcilij Patres refertur.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

aliis velle concedere, sed leges vniuersæ Ecclesiæ velle præscribere. Sed cum ne sic quidem Protestantes dimouerentur de sententia, Oratores rem ad Patres referendam censent, & ab alteris schedulam cautionis, vna cum ijs quæ addi desiderabant, accipiunt.

Crescẽtium collegis apud Cæsaris Oratores iniqua esse Protestantiũ postulata cõtendit.

Legatus & cæteri Præsides conspecta Protestãtum in postulatis suis obstinatione, Oratoribus *Cæsaris* ostendunt, quam essent à iusto & æquo abhorrentia. Nusquã enim in cautionis *Basileensis* formula reperiri, concessam *Bohemis* vocẽ in Cõcilio decisiuã. Deinde in sua cautione dici, Scripturã Ecclesiæ praxim, Concilia & Doctores scripturis subnixos esse iudices, etiamsi verbis paulũ discrepantibus. Praxin enim Ecclesiæ comprehendi nomine Traditionis Apostolicæ, & cũ nominãtur S. Patres, designari eos, qui scripturæ fundamento nitũtur, neq; aliud agnoscant. Tertium autẽ de domestico religionis suæ exercitio nõ negatur iis, modo clã fiat, & absque offendiculo. prohibetur deniq; ne quid fiat in ipsorũ vituperiũ verbis expressis, cũ promittitur nullo modo violãdos. Manifestum itaq; esse cauillari eos, & tergiuersari, qui tã immerito conquerãtur. Quando igitur sperandũ non sit posse ijs satisfieri, hoc solũ restare, vt Saluus iis cõductus detur iuxta schedulæ formulam, atq; ipsorũ arbitrio permittatur, an eo vti velint, necne. Respondet *Comes Monfortus*, nihil præstari posse religionis causæ, & quieti publicæ conducibilius, quam si prætextus omnes, & tergiuersandi occasiones ipsis adimantur, quo sint apud oẽs deinceps inexcusabiles, quãdo ergo cautio hæc à *Basileensi* substantia non differat, ad os ipsis in omnẽ tẽpus obturandum, *Basileensem* formulam verbatim exscribendam, mutatis tantũ personarũ, locorum, ac tẽporum nominibus. Præsides responso hoc subtili ac adeo stringẽte icti obmutuerũt, donec Legatus recolligẽs sese, censet rem ad Patres in Congregatione referendam, ac prout ipsis videbitur, statuendũ. Quare Præsidum quisq; familiaribus suis Dei Ecclesiæq; causam sedulo cõmendat, dicens, Italis & Hispanis magnam se iniuriam facere, si manipulum hæreticorum sequãtur, qui & parũ circumspecte loquuti sint, & contra doctrinam Christianã sese obligarint ad solam sacram scripturã sequendam. Omnibus vero in genere dicebant, Synodo magno dedecori futurum, si eo modo loquantur, vt confestim super verbis inextricabilis cõtrouersia oriatur. Cum enim ventum erit ad inquirẽdum, qui Doctores scripturam ponant fidei suæ fundamẽtum, nunquã de hoc cõuenturos, ad Synodi dignitatem pertinere aperte loqui, eã vero quæ à Synodo facta est, verborum expressionẽ, ipsam esse Concilii *Basileensis* verã declarationem.

Monfortus respõdẽs Basileẽsem cautionis formulam ijs concedi vrget.

Præsides rem ad Patres referunt, quibus in cautione nihil mutandũ persuadẽt.

Atque his & huiusmodi rationibus prope omnibus persuasum, schedulã cautionis nõ immutare, bona spe fretis, Protestantes, vtcumque causæ suæ commoda sectarentur, re tamen semel peracta facile conquieturos.

Rebus ita constitutis die mensis XXIV. habita congregatio generalis. Ad eam in Legati domum conueniunt Electores, & Patres omnes; item *Cæsaris* & *Ferdinandi* Oratores, qui conuentibus eius generis interesse non consueuerant. Legatus præfatur

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Patrũ Synodi protestatio de personis protestantiũ ad Concilium venturis, eorum mandatis, locis, aliisque.

paucis in vnum aggregatos, ad actionem inchoandam, qua multis sæculis in Ecclesia nulla magis anceps ac periculosa contigerit, eoq; obnoxius & ardentius Deũ de fœlici successu precibus fatigandum, & *Spiritus S.* opem more cõgregationibus solemni inuocandam. Dein à Secretario protestatio recitatur, cui Patribus omnibus per verbum *Placet*, assentientibus, *Promotor* eam in tabulas publicas referri, & authenticum de ea re instrumentum confici postulat. Eius vero tenor prope hic fuit. Sacrosanctam Synodum, ne progressum Concilii remoretur altercationibus quotidie nascituris, si exacta disquisitio institueretur de personis, quibus ius fasque in Concilio apparere, aut de mandatis & scriptis, quę fas exhibere, aut denique de locis, in quibus cuiq; considendũ, declarare, si quis aut per se, aut per substitutũ admittatur, qui vel legum constitutione, vel Conciliorum consuetudine recipiendus non erat; aut loco dignitati suæ minus conuenienti consideat: aut si mandata, instrumenta, protestationes, aliaue scripta forent admissa, quæ Concilii honori, authoritati, aut potestati derogarẽt, vel derogare possent, his, neque huic Concilio, neque aliis quouis tempore celebrandis, iri præiudicatum: quandoquidem Synodo sit propositum pacem & Concordiam Ecclesiæ restituere quacumq; conditione licita ac tolerabili.

Legati Mauricia-ni in conuẽtu à Patribus auditi sui Principis postulata recensent.

Introductis deinde in Conuentum *Mauricij Saxoniæ Ducis* Oratoribus, salutatis de more Patribus *Badebornus* Reuerendissimos Amplissimosq; Patres & Dominos appellans, huiusmodi orationem habuit. *Mauritium Saxonia Electorem*, & ipsis *Spiritus Sancti* præsidium, & felicem exitum actioni precatum, significare, sibi iampridem decretum, si quando Concilium Oecumenicum liberum & Christianũ haberetur, in quo de controuersiis religionis iuxta Scripturam pronuncietur, & cuique sit liberũ animi sui mentẽ promere, & capitis membrorumq; reformatio instituatur, Theologos suos eò mittere. Iam cum ipsos in hunc finem cõgregatos credat, Theologis suis imperasse, vt ex iis selecti quidã fidei suæ Confessionẽ ad eum consessum deferant. Id quominus effectum dederint, *Constantiensis* Cõcilii decreto fieri; quo statutum, hæreticis & suspectis hæreseos fidẽ non seruandã, etsi Imperatoris, Regis, aut Principis cuiusuis cautione interposita, datam, simul exemplo Bohemorum, qui Basileam proficisci abnuebant, nisi Concilium ipsis idonee cauisset. Postulare itaq; Electorẽ, vt nõ absimili cautione, Theologis suis, & Consiliariis, eorumq; comitatui prospiciatur. Ante paucos dies exhibitã illi quandã *salui conductus* formulam, sed quod à *Basileensi* admodum discreparet, periculosæ aleæ visũ huic sese cõmittere: præsertim cum ex nõnullis decretis *Tridentinis* hactenus excusis appareat, pro hæreticis & schismaticis pronunciari, qui neque vocati eo sint, nec auditi. Principem ergo petere suis cautionem ad formam *Basileensis*, alioqui suos excusatos cupere. Adhæc, cũ intelligat Princeps decretum Patribus, in articulis controuersis examinandis pergere, id sibi videri non suis modo adferre præiudiciũ, sed cũctis Legibus diuinis & humanis esse cõtrarium: suis legitimũ impedimentum,

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6.
Henricus 8.

tum, cautionis idoneæ defectũ, causãtibus. quare omnia differẽda quoad illi audiantur, qui non vltra sexaginta milliaria Germanica absint. Præterea, quod illi nunciatũ sit, Protestantes nõ auditum iri super articulis controuersis, superioribus annis definitis, quorum maior pars errores contineat grauissimos, Principem rogare, vt hi ad incudem denuo reuocentur, & super his audiantur Theologi, quo tandem id statuatur, & à Christianis omnibus credatur, quod est verbo Dei consentaneum. Ex Catalogo enim qui prodiit, apparere, ea quæ sunt decreta, à paucissimis eorum, qui Cõcilio generali interesse debuerant, fuisse agitata: cum tamen de Concilij generalis sit essentia, nationes omnes admitti, & quid sentiant, libere profiteri. Significare insuper Principem, multos ex articulis controuersis Papam ipsum spectare. Cumque *Constantiensi* & *Basileensi* Conciliis decretum sit, in causis fidei, & quæ Pontificem ipsum spectant, illum Concilio subiici; æquum esse, vt in hac causa idem obtineat, idque locum habeat, quod Sessione tertia Synodi *Basileensis* statutum fuit: nempe, vt omnes, qui Concilio intersunt, soluantur religione iuramenti quo Pontifici obligantur, in causis Concilium spectantibus. Imo Principem existimare, omnes vi ac virtute cõstitutionum illis Conciliis sancitarũ absque alia declaratione eiusmodi vinculis solutos ac liberos. Rogare itaque Synodum, vt imprimis velit repetere, probare & cõfirmare articulum illum de potestate Cõcilij supra Pontificem. Cum enim Ordo Ecclesiasticus reformatione potissimum opus habeat, eaque Pontificum opera maxime impediatur, non expectandum, vt abusus vnquam emẽdentur, quamdiu ij qui in Concilio suffragij ius habent, à Papæ nutu pendent, & virtute sacramenti tenentur ad dignitatem, statum potentiamque eius tuendam. Quod si Põtifici adlubesceret iuramentum hoc sua sponte remittere, rem factur ũ immortali laude dignam, maximamq; fidem, gratiã, ac authoritatem Cõcilio, conciliique decretis pariturum; quippe quæ ab hominibus liberis, & iuxta *Christi* doctrinam tractare & iudicare paratis essent profectura. Orare deniq; Principem, postulata vti sua Patres boni cõsulant, ad quæ proponenda solo propriæ salutis zelo, caritate in patriam, & tranquillitatis populi Christiani studio impellatur. Cum perorasset ea ipsa capita scripto comprehensa Patribus exhibuit, & Secretarius accepit. Promotor vero omnium nomine respondit, Synodum singulis bene pensitatis, quid sentiat, suo tempore demonstraturam.

Badaborn' orationem suã literis cõsignatam Secretario tradit.

Post hos auditi *Wirtembergici*, qui exhibito lectoque Legationis suæ diplomate, paucis narrant, se doctrinæ confessionem descriptam in medium proferre, venturosque à suo Principe Theologos, qui eam tueantur, & copiosius omnia explicent. Verum his conditionibus; primum, vt de vtriusq; partis voluntate iudices deligantur, qui de rebus cõtrouersis cognoscant. Cum enim suorũ Theologorum doctrina, cum Pontificis Romani & Episcoporum illi adhærentium doctrina pugnet, contra ius videri, eos, qui vel actoris, vel rei personam sustineant, iudicandi potestatem sibi sumere.

Wirtembergici quoq; doctrina suæ cõfessionẽ Patrib. exhibent.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard.6.
Henricus 2.

Deinde, vt quæ superioribus annis facta sunt in Concilio, vim legis nō obtineant, sed ab initio omnia repetantur, quando iustum non sit duobus litigantibus, quod ab vno fit, altero legitima de causa absente firmū ratumque esse: præsertim cum perspicuum sit, non nuper modo, sed etiam annis superioribus promulgata in Concilio decreta sacris literis plane contraria. Atq; hæc ipsa capita scriptis mandata vna cum doctrinę cōfessione Synodo exhibent: quæ accepit quidem Secretarius, sed doctrinæ confessionem legendā non putauit. Responsum quoque à Promotore, sicut antea Mauricianis, Patres, quid de his sentiant, debito tempore significaturos.

Patres in cautionis publicæ formula nihil immutandū statuūt.

His rebus peractis Electores & Oratores recedunt, Præsides vero cum Præsulibus manent, ad statuendum de consessu. Primum igitur fit decretum, dein proponitur fidei publicæ formula, causis etiam appositis, cur Protestantibus ea non satisfaceret. Cumque relatum esset ad Patres, an ad eam formulam adiungēdum porro esset quod expetebatur, absq; controuersia omnes in eam iuerunt sententiam, nihil aliud addendum: alioqui, neque disceptationes inenodabiles, neq; pręiudicia ineuitabilia, Synodum effugere posse.

Sessio XV.

Postridie, qui fuit Ianuarij dies vigesimusquintus, & Consessui destinatus, in templum solita pompa & comitatu itur. Auctior quidem tunc erat militum numerus Præsidum iussu, ad ostentandam Concilii magnificentiā: & peregrinorum frequens turba conuenerat diuersis ex locis, Protestantes publice acceptum iri, & cum magna actionis celebritate ac ceremonia rati. Missam celebrauit Episcopus *Catanensis*, concionatus est *Ioann. Baptista Campegius Maioricæ* Antistes, seruatisq; rituū solemnitatibus, Decretum de suggestu ab Episcopo celebrante recitatum in hanc formam.

Decretum prorogationis Sessionis.

Synodum, de iis, quæ iam pridem decreta erant, exequendis sollicitam, accurate diligenterq; tractasse, quæ ad Missæ sacrificium, & Sacramentum Ordinis spectant, vt hodierna Sessione publicaret Decreta super his, simul quatuor articulos ad Eucharistiæ Sacramentum pertinentes, sed hucusq; dilatos; quod speraret Protestantes ad Concilium interim affuturos, quibus ea de causa fidem publicam cōcesserat: cum tamen illi nōdum venerint, imo eorum nomine supplicatum fuerit, vt in Sessionem sequentem omnia deferantur, certa spe concepta ante illam Sessionē haud dubie adfuturos, modo illis cautio publica vberiori forma concedatur: Eandem Synodū quietis pacisq; cupidissimam, confidentem esse venturos, nō fidei Catholicæ oppugnādæ, sed veritatis cognoscendæ studio, sanctæq; matris Ecclesiæ decretis ad extremum acquieturos; sequentem Sessionem ad edenda & publicanda, quæ supra memorata sunt, in diem XIX. mensis Martii distulisse. Quibus vt omnem cūctandi causam adimat, Saluum conductum, siue fidem publicam eo, qui iam recitabitur, tenore, dare & concedere. Interea de matrimonii Sacramento agendum, vt quæ super eo definien-

Iulius 3. Carolus 5. Eduardus 6. Henricus 2.

definiuntur, vna cum aliis decretis iam dictis publicentur: & reformationis materiam esse prosequendam.

Saluus Conductus ab Synodo Protestantibus datus.

Saluus Conductus hac forma concipiebatur. *Synodum adhærentem saluo conductui penultima Sessione dato, illumq; ampliantem, Vniuersis fidem facere, omnibus & singulis sacerdotibus, Principibus, Nobilibus, aliisq; cuiuscumq; cōditionis è Natione Germanica viris, qui ad Concilium hoc Tridentinum, aut venerunt, aut venturi sunt; tenore præsentium publicam fidem, & plenissimam securitatem, quā saluum Conductū appellant, dari, libere ad Tridētinam ciuitatem veniendi, ibidē manendi, proponendi, cum Synodo conferendi tractandi & examinandi quicquid ipsis libuerit, articulos quoslibet offerendi, & astruendi, ad obiecta Cōcilii respondendi, & cum iis, qui à Concilio delecti fuerint disputādi. & signanter causas cōtrouersas, secundum S. Scripturam, Apostolorum traditiones, probata Cōcilia, Ecclesiæ Catholicæ consensum, & Sanctorum Patrum authoritatem in Concilio tractatum iri: hoc insuper addito, religionis prætextu, aut delictorū circa eā commissorum aut cōmittendorum minime punitum iri, neq; propter illorum præsentiam, in itinere, aut quocumq; locorum, nec in ipsa ciuitate Tridentina à diuinis officiis quouis modo iri cessatum: ipsisq; fore liberum, redire ad libitum absq; impedimento, rebus, honore, ac personis suis ac suorum saluis; sic tamen, vt deputatos à Synodo de discessu suo faciant certiores, vt eorum securitati melius consulatur: quæ quidem quo plenior sit & efficacior, cupere ac velle in hac publica fide clausulas quascumq; necessarias pro inclusis haberi. Illud porro ad maiorem securitatem addere, si quis illorum, aut in itinere, aut dum Tridenti commoratur, aut rediens, enorme quidpiam patrauerit, quo beneficium publicæ huius cautionis euacuari contingat, hoc casu delinquentes ab ipsis condigna animaduersione, quæ Synodo tamen approbetur, puniendos. Rursus, si quispiā è Synodo, vel in itinere, vel Tridenti, vel in redeundo admiserit facinus aliquod, quo fides hæc publica violetur, hunc ab Synodo coercendum eo supplicio, quod nobilibus Germanis, qui id temporis erunt Tridenti, probabitur; præsenti cautionis forma manente illibata. Permittere etiam Legatis ipsorum, quoties oportunum videbitur, è ciuitate Tridentina ad exspatiandum & aerem liberiorem hauriendum exire, & eodem reuerti, necnon nuncios ad quæcumq; loca negotiorum causa mittere, ac ad se missos admittere quoties videbitur expedire, modo deputatorum aliquem sibi comitem assumāt, per quem eorū securitati prouideatur. Atq; hunc saluum cōductum velle durare toto tempore, quo ipsorum tutelam Synodus susceperit, in itinere quoad Tridentum venerint, dum ibidem commorabuntur,*

& vi-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

& viginti dierum spatio, postquam aut ipsi abeundi facultatem petierint, aut Concilium ipsis abeundum significarit, vsque quo in quem quisq; sibi elegerit locum tutũ restituantur. Eaq; omnia vniuersorum & singulorum Christi fidelium, Principum tam Ecclesiasticorum, quam sæcularium, aliarumque omnium cuiuscumq; conditionis personarum nomine, inuiolabiliter obseruanda bona fide spondere. Simul sincere promittere, Synodum nullam occasionem manifeste, vel occulte quæsituram, qua in præiudicium huius publicæ cautionis quidquam attentetur: imo nec vsuram neque permissuram quemquam vti aliqua authoritate, potentia, iure, statuto, priuilegio legum vel Canonum, vel Conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis: quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si Sancta Synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, huius salui conductus formam in quocumq; puncto vel clausula violauerit, & sufficiens mulcta non fuerit mox subsecuta ipsorum arbitrio approbanda, existiment Synodum incidisse in omnes pœnas, quas iure diuino & humano, aut consuetudine, eiusmodi cautionum publicarum violatores incurrere possunt, omni excusatione aut contradictione semota.

Quibus in hunc modum recitatis Sessionis eius factus est finis. Hoc in comperto est, Præsides, quem exitum res habituræ essent, incertos, voluisse præparare se, si aura secunda afflasset, ad materiam Sacramentorum vna Sessione terminandam. Cum itaque in numerato haberent, quæ ad cōmunionem, Missam, & Sacramentum Ordinis spectant, flagrabant eorum digerendorum desiderio, quæ ad matrimonium pertinebant, vt in vnum omnia fasciculum coniicerent, alteraq; Sessione de Purgatorio, Indulgentiis, imaginibus, reliquiis, aliisq; minutiis (sic enim eas appellabant) tractationem percurrētes, Concilio finem imponerēt. sin vero quid eorum instituto obsisteret, per se non stetisse, quin effectum daretur, ostenderent.

Nihil hic nisi Pōtifice & cōscio & consentiente geritur.

Atque hic plerisq; hos rerum successus perlegentibus admirationem forsitan adferet illud, quod nullam hic videant Ponficis fieri mentionem, de cuius tamen ore etiam in longe leuioris momenti negotiis deliberationum oracula semper antehac reuellebantur. Sed iidem mirari desinent, vbi intellexerint, nō euentus modo rerũ, sed suscepta cōsilia omnia singillatim Pontifici in hoc negotio pro more communicata. De aduentu enim Legatorum *Wirtembergicorum*, & quod alij indies expectabantur, certior factus, ad Legatum suum, Nunciosq; rescripserat, vt Protestantes, quanta maxima posset humanitate, exciperentur. In huiusmodi occasionibus acerbitates quasdam necessario perferendas, vt res facta habeatur: quare solita vtantur prudentia necessitati temporum inseruientes, quibus cedere fortiter patiendo sit gloriosum. Vt ab omni publico colloquio in re religionis, siue scripto, siue voce, diligenter caueant. Vt Protestantum Doctores aliquot officiis ac pollicitationibus sibi conci-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

Pontificis ab Cæsare magis abalienandi occasiones.

conciliare curæ habeant, neque sumptibus parcant. Et quáquam Legatus singula eorum, quæ *Tridenti* gerebantur, per literas nunciabat, Pontifici tamen non fuit quicquam tanti, vt à cœptis consiliis discederet. Et post hunc consessum quidem, animum crebris de rebus Concilii cogitationibus non valde fatigauit, ad auscultandum iis, quæ à Gallis proponebantur, propter conceptam de abalienato ab se *Cæsare* opinionem propensior. Verum vbi accepit, *Cæsaris* Legatos spem fecisse Protestantibus de moderanda Papæ potestate, & dictitasse se, vbi actione Protestantum ianuam patefactam viderint, continuo secundas acturos partes, & quæ iampridem animo destinauerint commodum introducturos: tum, complures è Patribus, Hispanos præsertim, censere certis limitibus restringendam authoritatem Pontificiam, *Cæsarique* decretum, Maiestatem suam attollere cum abiectione Pontificatus, & Protestantum sibi voluntates adiungere, culpa omni in alium coniecta: factus his omnibus à *Cæsare* alienior, ad *Galliæ* Regem animum conuertit, & Cardinali *Turnonio* Regis illius nomine tractanti aures præbuit, certo sibi persuadens, si id succederet, Concilium absque omni sua vel opera, vel voluntatis significatione iri dissolutum.

Protestãtium Legati Cæsarianorũ suasu, salui cõductus, licet non mutati, exemplũ capiunt, vt Principes suos consulant.

Post Consessum Protestantes, vtcũque intelligerent diploma commeatus non, quemadmodum illi postulabant, ampliatum: re tamen dissimulata, cum illud deposcerent porro, *Cæsaris* Oratores, qui de industria in eum finem conuenerant, singulorum Principum ac ciuitatũ Legatis, exemplum vnum cautionis authenticum, à scribis Concilii subnotatũ, tradũt. Quod illi secedentes paulum, perlegunt, cõfestimque reuersi, ostendunt quid adhuc requirant, & à Synodo responderi postulãt, ad ea quæ super modo procedendi in Concilio proposuerant. *Cæsarei* vicissim hortantur, vt dextre & moderate procedãt, persuasum iis cupiẽtes, tẽporis progressu omnia posse impetrari, sed, quæ minus grata sint, præmature postulando, rei conficiundę difficultatem adferre. Neque enim esse necessarium in ipso commeatus diplomate diserte exprimi, licere ipsis domi sua sacra tractare, quando id intelligatur concessum, quod non prohibetur. Item, ne quid in ipsorum religionem proteruius fiat, abunde expressum, vbi Patres spondẽt humaniter & benigne iri exceptũ: & si velint, ad maiorem cautionẽ, vt id publice omnibus interdicatur, curaturos. De probationibus autem in Concilio citandis re quidem cõuenire, vt scriptura pro fundamẽto sit, sed cum de scripturæ interpretatione lis oritur, ad Concilii iudicium necessario cõfugiendum, scripturam esse rem inanimẽ atq; mutam, eoque sicut reliquas Leges politicas, Iudicis vocem ad eam animandam requirere, quam nõ aliam esse, quam vocem Concilii, more ab ipsa Apostolorum ætate cõtinuato satis constare. Protestantes itaque cautionis exemplum singuli accipiũt, verum non alia lege, quam vt ad Principem & magistratum quisque suum mittant.

Patres Concilij ad dogmata de Matrimonio procudenda festinant, vnde Protestãtiũ apud Cæsarianos querimonia, qui iam decreta retractari petebant.

Præsides vero, ad id quod decretũ erat exequendum, de Sacramento matrimonii examinando, habita con-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6
Henricus 2.

gregatione generali, electisque deputatis, themata XXX. exhibent à Theologis discutienda, & Canones confici iubent, prout in articulis excutiendis progrediebantur. Post aliquot Congregationes formati Canones sex. Cũ autem Protestantes apud Oratores *Cæsaris* quererentur, ab ipsis spem sibi factam, decreta iam stabilita posse tẽporis progressu retractari: spem vero illam re ipsa plane adimi, Patribus etiam interea, dum Theologorum aduentus expectatur, nouas sanctiones procudentibus: Oratores *Cæsarei* nihilo magis à Præsidibus impetrare poterant, vt actionum progressus sisteretur. Imo vero hoc solicitius omnia videbant accelerari, quo Protestantes vel ab itinere *Tridentum* destinato deterreantur, vel eo profecti ludant operam, controuersiis omnibus iam decisis.

Nam quod ad alterum postulatum spectabat de decretis repetendis, ac denuo examinandis, Pontifici, Curiæ Romanæ, & Præsulibus omnibus erat decretissimum, id constanter repudiare: ac quo plura decernerentur, eo probabilius multorum decretorũ retractationẽ denegari. At *Cæsar*, cuius inter erat plurimum Protestantes *Tridentum* venire, referebat autem nihil, vtrum Decreta iam facta nouam examinis aleã subirent, nec ne, intellecta Protestantum querimonia, & vicissim impedimentis, quæ ad sistendam eorũ profectionem obijciebãtur, vnum e suis *Tridentum* misit, sed qui mox inde *Romam* proficisceretur, ad impetrandam omnib. Concilij actionib. dierum aliquot moram: ostendens ista, veluti canis festinantis, properatione, decreta lusciriosa & male cocta edi, Protestantib. suspicandi materiam dari, & ipsorum ad Ecclesiæ gremiũ reditũ reddi difficiliorem: ac proinde iubens, & suo nomine edici suis, ne vltra pergerent, & apud Põtificios, si suasionib. & monitis nihil efficeretur, protestationes adhiberi. Quo *Cæsaris* Cõcilio *Tridenti* cognito, indicta statim congregatio generalis, eaq; re in consultationẽ adducta, deliberatum actionibus Concilii omnib. supersedere, sed durante tantum Synodi beneplacito.

Cæsar quaminus, quam blanditiis, vt actionibus Concilij Patres ad tempus supersedeant, impetrat.

Verum Põtifex hoc facto irritatus, simul *Cæsari* aliis nominibus offensior, *Tridentum* ad suos scribens mandat, vti istam actionum Concilii suspensionẽ, quam possent paucissimis diebus cõtinuarent, atque ad tuendam Synodi dignationem, actiones intermissas respectu omni seposito repeterẽt. Nam ad alias offensionum causas accesserat *Georgij Martinusii Episcopi Varadiensis* cædes, quæ Papam & Cardinales mirifice commouerat. Cũ enim *Ferdinandus Transiluaniam*, in quam Turcæ iam irruperant, occupare vellet, ad eam, vti obtendebat, *Ioannis Vaiuodæ* demortui filiolo conseruandã, *Martinusius* profundæ prudentiæ vir, & maximæ in ea Prouincia authoritatis, eius libertati in primis consultũ cupiebat. Sed cum nõ esset iis viribus, vt Turcis & Austriacis simul se opponere valeret, ad maius periculũ propulsandũ, hisce se adiungens aduersus immanem Turcarũ potentiam, res æquo prope libramine retinebat. Austriacis, qui in hoc Præsule ad ea, quæ animis designauerant, obtinendã, maximum cernerent momentum, eũ sibi omnibus artibus deuincere cupiẽtibus, *Ferdinandus Georgio*

Martinusius Dalmata nuper factus Cardinalis, à cõiuratis in Ferdinãdi gratiam demissis confoditur, vnde Pontifex Cæsari infensior.

pactus

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduardus 6
Henricus 2.

pactus est octoginta milliũ aureorum pensionem: & à Pontifice, satagente *Cæsare* Cardinalis sub medium Octobrem creatus, purpureo galero (quod raro vsuuenire solet) vltro ad eum delato, cum facultate vestem murice tinctam induendi, quod alioqui non licebat monachis *D. Basilij*, cuius ille ordinis fuerat. Sed cum istam speciosam dignitatem quasi infra se cõtemneret, & *Austriacæ* familię amplitudinem post patriæ commoda duceret, XVIII. Decembr. à *Ferdinandi* ministris ex insidiis illum adorientib. crudeliter trucidatur: hoc colore facinus excusantibus, quod clandestina cum Turcis consilia agitaret. Atque hoc facto Cardinales immane quantũ excanduerunt, quippe qui se Sacrosanctos putant, & inuiolabiles; & ab exẽplo pessimo sibi metuebãt, vt Cardinalis fictis calumniis, aut falsis suspicionibus capitis periculum adire debeat. Pontifici quoque, etsi satis per se facti atrocitate exasperato, stimulos addidere, obiecta specie vtilitatis, quod Cardinalis ille ingentes thesauros possideret decies centena millia scutatorum, fisco Pontificio haud dubie, vti aiebant, applicanda, quando decessisset intestatus. Has ob causas Cardinalium nõnullis negotio dato, qui rem cognoscerent, *Ferdinandus* cum suis in *Dacia* ministris in censuras Ecclesiasticas incurrisse credebantur: designatique, qui de rei veritate quęstionem habituri *Viennam* proficiscerentur. Et quia hoc vlcus denuo tangere non placet, temporum seriem præuertẽs addam in hanc rem, Cardinalium, qui principio iracundia grauiter exarserant, feruorem statim refrixisse, ac quia factum infectum fieri non poterat, maioris motus euitandi causa, quæsitores ad calumnias conniuentes rem dissimulasse. Et quamuis demortuo lis intentaretur, prout *Ferdinandi* rebus opportunum videbatur, nihil tamen eorum, quæ cõtra *Georgium* afferebantur, probatum. Cogitatio etiam illa de hæreditate eius fisco Pontificio applicanda mox euanuit, cum thesauri pro tanta fortuna modici reperti essent, pecunia ea, quam sepositam credebãt, ab homine liberali in vsus publicos consumpta, & quæ supererat, iam in milites distributa. Etiam Pontifex *Ferdinandum* & alios, qui in rem præsentem cædis non venerant, à censuris soluit, addita clausula, si probationes in medium adductæ veritate niterentur. Cuius adiectionem ministris *Cæsaris* indignè ferentibus, quasi ea *Ferdinandi* fides atque innocentia in dubium vocarentur, placuit Pontifici absolutam ferre sententiam. Ita ij soli, qui cædis artifices *Romam* proficiscuntur, vt diris soluti sacris restituantur; sed ea confidentia, ac si laudabilis alicuius operis architecti fuissent: quamuis nemo in *Pãnonia*, imo ne *Roma* quidem dubitaret, cædẽ eam eorum auspiciis patratam, quibus plurimum conduceret; iuxta veriuerbium, *Abstrusioris cuiusq; consilij, eum videri authorem, qui ex eo fructum capit maximum.* Atque hoc facinus tantum abest *Ferdinandi* res vt promouerit, vt contra ob hanc & alias itidẽ causas *Transiluania* exclusus fuerit. Sed hæc proprie nostri cum instituti non sint, ad alia quę tum successerunt, est reuertendum.

Põtifex demortui Cardinalis thesauros, quod intestatus decessisset, sibi deberi vult.

Die VII. Februarij, dominica quæ præcedit Septuagesimam, cum Euan-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

gelium legeretur de zizania tritico permista, *Ambrosius Ciconia* (id enim sonat Germanicum eius cognomen *Pelargus*) Dominicanus in comitatu Archiepiscopi *Treuirensis* Theologus, zizaniæ verbo denotãs hæreticos, inter alia dicebat, tolerandos esse quamdiu sine maioris detrimenti periculo tolli non possunt. Id ita delatum ad protestantes, ac si dixisset, non esse fidem illis seruandam, quæ data sit: vnde rerũ perturbatio orta. Ille se profitebatur in genere locutum de hæreticis, neq; plura, quam quę Euangelio proponãtur. Quod si dixisset igni, ferro, laqueo & quacumque alia ratione tollendos, nõ aliud fuisse dicturum, quam quod à Synodo Sessione II. præcipitur. Se certe modestissime locutum: neque posse quemquam super eo Euangelio cõcionari, qui non tantundem dicat. Tumultus tandem *Cardinalis Tridentini* & Cæsarei Oratoris interuentu ægre satis sedatur, licet cõstaret, Monachũ de fide eis seruanda nullum fecisse verbum, neq; quicquam elocutum, quod Protestantes sigillatim tangeret, sed hæreticos vniuersim.

Ambrosii Pelargi Dominicani in Protestãtes concio seditiosa.

Cœpit tamen inde occasionem discedendi *Treuirensis*, qui iam multo ante, quod secreta cum Rege Galliæ haberet cõsilia, abituriebat, ac valetudinis etiam curam obtẽdens, sub mediũ Februarij domum versus *Tridento* abit, *Cæsare*, vti videri volebat, permittente; atq; ipso reditionẽ promittẽte: quamuis neque per *Oenipontem* iter fecerit, neque *Cæsarem* dę via salutauerit.

Elector Treuirẽsis Tridento discedit.

Primo die Quadragesimæ, qui est cinerum, *Tridenti* perinde ac *Romæ* concessione Pontificis indulgẽtiæ publicantur chartis ad valuas templorum affixis, omnibus, qui certa templa præscriptis diebus adire vellent peccatorum expiationem offerentes. quo pietatis exercitio detinebantur Patres, & ij, qui remanserant, Theologi propter intermissas congregationes alioqui otiosi. Nam antea in priuatis congregationibus otium consumebant, interdum de Concilij dissolutione, interdũ de continuatione varios sermones serentes, pro eo, ac varij ad eorum aures nuncij perferebantur. Initio quidem Martii allatæ fuerunt literæ Electoris *Mauricij* ad Legatos suos. Quibus mandabat iis, vt vrgerent in Concilio, quæ à Patribus nondum impetrassent. Se enim in hoc esse, vt ad *Cæsarem* propediem contendat. Quo nuntio omnium animi recreati.

Promulgatio Indulgentiarum per Legatũ Pontificiũ.

Verum intra paucos dies sparsus passim rumor, Principes Protestantes facto cum *Galliæ* Rege fœdere, bellum in *Cæsarem* parare. Vnde Electores *Moguntinus* & *Coloniensis* vndecima die Martii discedunt, & per *Oenipontem* iter facientes, cum *Cæsare* soli diu colloquuntur: tum Legati *Mauritiani* sibi metuentes, magno silentio *Tridento* abeunt, diuersis itineribus domum reuersi. Post hæc nihilominus quatuor Theologi *Wirtembergici*, & *Argentinenses* duo *Tridentum* veniunt. Cum his Legati eius Principis mox *Cæsaris* Oratores adeunt, orantque, velit Synodus ad ipsorum postulata respondere, & actionẽ inchoare. Legatus Pontificius respondet instare diẽ XIX. Martii consessui publico designatũ. de hoc recte instituendo primã esse curam: dein multa alia tractanda, & in his deliberationem de tractationis suscipiendæ modo. Eo die cum in domum

Rumor belli in Cæsarẽ: vnde Electores domuitionẽ capessunt.

Wirtembergici & Argentinenses Theologi Tridentũ veniunt.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

domum Legati conuenissent, deliberatum de Sessione ad Calendas vsque Maias proroganda. In ea Congregatione admissus est à Patribus *Lusitaniæ* Regis Orator, qui Legationis suæ fidem faciens orationem habuit, eiq; responsum est à Patribus more solemni, collaudato Rege, actisque tum Regi, tum oratori quam officiosissime gratijs. Interea Legati *VVirtembergici*, cum viderent ad postulata sua nihil respōderi, confessionemque doctrinæ exhibitam à se, ab Legato retineri, nec cū aliis communicari, qui eam studiose requirerent, pauca quædam exēplaria typis excusa, qua secum attulerant, distribuunt. Id factum plerique è Patribus iniquo animo ferre, alii animaduersione dignum dicere, quasi in fidei publicæ leges esset peccatū. Illos enim, quibus de periculo idonee cautum esset, obligari ad omnē eius qui cauisset, offensionem fugiendam: sed Oratorum interuentu turbæ hæ tandem consiluerunt.

Regis Lusitaniæ Orator à Patribus benigne accipitur.

Legati Wirtembergici confessionis suæ exēplaria dispergunt, quod Patribus maiorē in modum displicet.

Pergunt itaque Protestantes ab Oratoribus *Cæsaris* enixe petere, vt actionem aliquando vellent auspicari; quæ tam diu protollebatur, interdum hoc colore, quod Legatus Pontificius parum firma esset valetudine, interdum aliis. Et certe *Cæsarei* Oratores nihil quod erat officii sui ad tractationem inchoandam prætermittebant, quin officiorum sedulitate à Protestantibus hoc impetrarunt, vt contēti essent desistere petitione toties iterata de respondendo postulatis suis: tum illud, vt doctrinæ à se exhibitæ examinationem porro non requirerent, sed dum Protestantes cedēdo difficultates sublatum ire student, à Præsidibus nouæ, vel super modo tractandi, vel super materia vnde inchoandum, subinde excitantur. Imo quamuis Protestātes Oratoris *Pictauij* suasu paterentur se eousque tādem adduci, vt vnde alteri disputationem ordiri vellent, sese ad id paratos ostenderent, tractationis nihilo magis factum est initium. Nam Legatus corpore æger, animo magis laborabat, hoc ipso tamen fingere inualetudinem putabatur, vt actioni huic moram iniiceret. Tum nūcii soluendo magis erant, quam resoluendo. Et inter Episcopos haud satis conueniebat. Nam qui partium erant *Cæsaris*, Hispani, cum Neapolitanis & Siculis, Oratorum impulsu, actionem procedere cupiebant: at Pontifici addicti, quod tractationem istam in emendationem Curiæ Romanæ mox abituram crederent, omnes impedimentorum occasiones consectabantur. Et quoniam ad belli ciuilis nuntiū Antistites Germaniæ iam abierant, eandem illi quoque occasionem expectabant: eoque magis, quod porro nūciabatur *Galliæ* Regem, & *Germaniæ* confœderatos in armis esse aduersus *Cæsarem*, atque id ipsum liquido apparebat ex protestationibus, aliisque scriptis emissis in publicum, religionis defensionem, *Germaniæque* libertatem belli causas adstruentibus. Calendis Aprilis *Mauricius Augustam* obsidet: qua die tertio deditione capta, eius rei nūcius *Tridentum* die VI. peruenit; simul, omnes per agrum *Tirolensem* arma capere, *Oenipontem* ituros, quod fama sit, exercitum Principum fœderatorum cogitare de occupandis per *Alpes* viarum claustris, ad aditum peregrinis in *Germaniam* intercludēdum. Quo nuntio

Protestantiū Legati licet in multis de iure suo cōcedētes, & Cæsarianis etiā adnitentibus, actionis initium non impetrant.

Legatus Pontificius animo & corpore laborat.

De Augustæ à Mauricium captæ nuntius Patres Tridentinos in fugā vertit.

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

tio Episcopi Itali perterriti ad nauigia profugiunt, secundo flumine *Athesi Veronam* petituri; & Protestantes deinde abitionem parant.

Nuntij Pōtificē consulunt, quid facto opus esset. Ille vero de Cardinaliū sententia Concilium suspēdendum censet.

Cum Episcopi pauci remansissent, & Legatus *Crescentius* morbo ingrauescente sæpe deliraret, nec animo consisteret, nuncij metuentes, ne, si Calendæ mensis Maij, sicuti condictum erat, expectarentur, Præsulum *Tridenti* solitudo esset futura, literis *Romam* scriptis, Pontificem, quid in tantis rerum angustiis faciendum esset, consulunt. Ille, qui cum *Galliæ* Rege iam transegerat, neque *Cæsarem* vltra reformidabat, etiam difficultatibus, quibus tum cōflictabatur, liberum, in Cardinalium cœtu, quod à Nunciis propositum, deliberandum censuit: à quorum maiori parte facile concursum est in eam sententiam, vt Concilium suspēderetur. Itaque statim diploma conficitur, & Tridentum mittitur, simul Nūciis per litteras significatur, potestatem ipsis ad Concilium suspendendum demādari. Vbi igitur premeret necessitas, ei credendum, neque Synodi dignitatem in discrimen adducendam: quę alio tempore pacatiori posset restaurari. Neque omnino Concilium dissoluendum; cuius cōuocatio ad multas opportunitates conducere videretur, sed ad tempus solummodo prorogandum. Responso hoc Pontificis cū Oratoribus, & primę notæ Præsulibus communicato, ii quidem censent *Cæsarem* esse de ea re consulendum, & periculi imminentis metū, qua possunt, extenuant. At reliqui, licet maximam partem Hispani, tam periculi sui formidine, quā odio Protestantum, tum quod sperarēt, in rebus adeo arctis *Cæsari* defore tēpus ad Concilii negotia consideranda, in suspensionē Synodi assenserunt. Vnde à Nuncijs consessus publicus in primum diē Maii antea dictus, in Aprilis antepenultimū nūc indicitur. Tanta eos trepidatio incesserat, vt ne duorum dierum spatio tēpus à Concilio Sessioni antea destinatum, expectandum sibi putarent.

Patres Cæsarem, qui ipse prematur rebus arctis, ea de re monendū non putant.

Sessio XVI.

Ad eam Sessionē conuenerunt pauculi, qui remanserant, Patres, vbi ceremoniis peractis, sed pompa omni ac magnificentia alias adhiberi sueta, eo tempore omissis, Secretarius à Nuncio *Siportino* iussus, decretum recitauit: cuius hæc summa.

Decretum Suspensionis Concilij.

Sanctam Synodum, Præsidentibus in eo duobus Nuncijs Apostolicis, tam proprio, quam Cardinalis Crescentij Legati ob grauem aduersam valetudinem absentis, nomine, non dubitare Christianis omnibus esse notum, Concilium Tridentinum à Paulo primum conuocatum, deinde à Iulio III. efflagitante Carolo V. Imperatore restitutum, ad Religionem in Germania præsertim restaurandam, & mores Christianorum emendandos. Cumque ad id celebrandum quam plurimi Patres, è diuersis regionibus, nulla laborum suorum, periculorumque habita ratione, alacriter confluxissent, resque fæliciter procederet, ac spes esset non leuis Germanos in religione nouatores ad Concilium venturos, sic animatos, vt rationibus Ecclesiæ acquiescerēt, versutia hostis generis humani eos repente tumultus bellaque exarsisse, quibus & Cōcilium hærere, & cur-

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henricus 2.

& cursum suum interrumpere cogeretur, & non modo spes omnis vlterioris progressus tolleretur, sed metus esset Synodum multorum mentes irritaturam potius, quam placaturã. Sanctam igitur Synodum cum videret omnia loca, & præcipue Germaniam discordiis ardere, & Episcopos Germanos, præsertim Principes Electores, suis consultum Ecclesiis è Concilio abiisse, decreuisse tantæ necessitati nõ reluctari, & ad meliora tempora reticere, adeoque Concilii Tridentini progressum per biennium suspendendum decernere, ea tamen lege, vt si res pacata euadant ante temporis illius finẽ, Concilium vigorem firmitatemque suam resũpsisse intelligatur: sin autem pacto biennio impedimenta submota non fuerint, quamprimũ cessauerint, suspensionem eo ipso sublatam, roburque pristinum Concilio restitutũ intelligi, sine alia noua Concilii conuocatione, accedente ad hoc Decretum consensu & authoritate sanctitatis suæ, & Sanctæ Sedis Apostolicæ. Interea Sanctam Synodum exhortari Principes omnes Christianos, & omnes Præsules, vt quatenus ad eos spectat, obseruare faciant in suis dominiis & Ecclesiis omnia & singula, à Concilio hactenus statuta & decreta.

Nuncij Patribus discedendi potestatẽ faciunt, licet Hispanis reluctãtibus.

Decretum hoc ita recitatum *Itali* statim omnes approbarunt. At *Hispani* numero duodecim, quorum ab *Italis* diuersa erant studia, negabant tantum esse, quantum alteri causabantur, periculi. Ante annos quinque captam à Protestantibus *Chiusam*, neque tamen Conciliũ ideo diremptum, licet ad *Tirolum* propugnandũ tum temporis ad esset nemo præter *Franciscum Castelaltum Tridenti* præfectum, nunc autẽ *Oeniponte* esse *Cæsarem*, cuius solum nomẽ compescendis iis motibus satis validũ sit. Dimittendos itaq; in præsens meticulosos, sicuti tum factũ est, cæteros vero qui abitionem minime cogitant, eo vsque retinendos, dum *Cæsaris*, qui tridui tantum itinere abesset, voluntas exploretur. Sed dũ reliqui Patres confertim reluctantur, Hispanis nequicquã contra suspensionẽ adeo absolutã protestantibus *Nuncius Sipontinus*, Patribus prius bene precatus, singulis, quo vellet, abeundi fecit potestatem. Nunciis ergo & Præsulibus *Italis* primum discedentibus, *Hispani* deniq; & *Oratores Cæsarei* lapsis aliquot diebus abeunt. Cardinalis vero *Crescentius* inualescente morbo *Veronam* delatus, post paucos dies fatis concessit.

Indignatur Curia Romana decretorũ obseruationem ab Synodo præcipi, priusquam Pontificis confirmatio accedat ijs roborãdis.

Iã *Romæ* extrema pars Decreti multos male habuit, Nunciisque duobus pro magno imputatum, Synodum omnium quæ in Concilio antea definita fuissent, obseruationem decreuisse, priusquam ad ea corroboranda Sedis Apostolicæ confirmatio accessisset. Id enim esse, alieni iuris vsurpationem, & maximam authoritatis Pontificiæ iniuriam, contra quã ab ante actis omni æuo Conciliis religiosissime esset obseruatum. Nonnullis iniectus scrupulus, ne omnes qui consessui huic interfuerant, incurrisse viderentur pœnam *Canono Omnes*, *Dist.* 22. sancitam, qui Sedis Apostolicæ priuilegio fraudem fecisset, vim aliquam Concilii decretis

ante

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

ante Confirmationem tribuentes. Et quanquam illi factum excusarent, quod decretorum obseruationem nō percepissent; sed suasissent; ea respōsio Curiæ Romanæ haud satisfaciebat. Asserebant enim obseruationem alicuius mandati tanquam Legis, præsupponere obligationem, in decreto autem exhortationem non referri nisi ad Principes ac Præsules, qui curaturi essent decreta obseruanda, in ipsis vero obseruatoribus præsupponi obligationem præcedentem. Sed distinctionem hanc in re fidei omnino locum non habere. Poterant quidē causam suam melius defendere, si sincere agnouissent omnia à Pontifice decreta, imo ab eo ante approbata, quam in Sessionibus publice euulgata. Verum id nihilo magis imputatoribus his satisfaciebat, quibus, vtcumque id esset certissimum; de veritate tamen eius rei manifesta indicia non extabant. Illud vero multorum admirationem concitauit, quorsum tanto partium studio certarī sit inter Synodi Patres & Protestantes de capitibus iā decretis, quæ isti ad trutinam & examen denuo reuocari, illi pro certis ac determinatis haberi volebant. Nam si perfectionem & robur nisi à Pontifice confirmata non habent, poterant certe ad incudem & examinationem redire. Atque vt rem ipsam dicā, decerta hæc Pontifici confirmandá erant, aut habita prius causæ cognitione, aut causa minime cognita. Iam isthæc summæ vanitatis est, confirmare quod non intelligas, & affine prouerbio, *Alius medicam potionem bibit, alius purgatur.* Sin præcedere debet causæ cognitio, tum & ipse Pontifex in Decreta inspicere debebat, & quiuis alius ea examinare poterat, arbitrio Pontifici relicto. Et certe si Decretorum Synodalium vis à confirmatione Pontificis pendet, ea quandiu non confirmantur, & pendere, & in dubium non posse vocari, & exactiori disquisitioni subiici nihil vetat: quod Protestantibus tamē perpetuo negatum. Erant qui dicerent, Decretum hoc, esse apertam Patrum declarationem, Confirmatione nihil opus esse. Sed ista, scilicet, Protestantes non curabant, quæ, quo ad stabiliendam Sedis Pontificiæ doctrinam sunt validiora, hoc ipsorum consiliis susceptisque minus existimantur opportuna. Verum quoniam anno M.D.LXIV. quo Concilium finem habuit, de decreti huius virtute ac robore crebriores fuere hominum sermones, ad illud vsque tempus nos quoq; fusiorem de eo sermonem reiiciemus.

Aliis mirū videtur de cretorum examinationē, quæ nondum essent confirmata, tā pertinaciter negari.

Inter Ferdinandū & Mauritiū de pacis cōditionibus agitur.

Quamuis autem in vniuersa belli huius administratione Protestantes essent superiores, *Mauritius* tamen amicam de pace cum *Ferdinando* tractationem non recusabat, ea gratia in Austriam ad eum conueniendum profectus, neque aliis propositis pacis conditionibus, nisi de liberando socero Lantgrauio, libertate Germaniæ procuranda, & religionis pace constituēda. Non ignorabat *Cæsar*, & quantos Protestantes in dies armorum via facerent progressus, & quam à copiis ipse esset imparatus: sed quia superiore bello *Germaniam* sub iugum misisse sibi videbatur, animum ægerrime inducere potuit, vt assumptæ dominationis parte aliqua cederet, *Ferdinando* fratre licet serio adnitente, ac

post

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

post multam de pace cum *Mauritio* tractationem, eius persuadendæ causa ad eum *Oenipontem* contendente. Vbi vero ad eam ciuitatem hostilis exercitus appropinquauit, tum *Cæsar* cum aulico comitatu per noctem capessere fugam cogitur, & per Alpes, quibus *Tridentum* itur, itinere primum facto, dein ad leuam deflectendo, Villacum, quod est in Carnis oppidum in confinio Venetorum sese recipere tanta trepidatione, vt cum Senatus ad fines Reip. tuendos milites in eam partem emisisset, ab iis turmis, tanquam hostilibus sibi metuerit, etiam Oratore Veneto constanter asseuerante, ea arma à Republic. honoris ipsius causa, ac, si opus esset, tutelæ summissa.

Cæsaris nocturna Oeniponte fuga.

Antequam *Oeniponte* profugeret, *Ioannem Fridericum Saxonem* liberauit, *Mauritio* liberationis eius gloriam præreptam cupiens: quod & Principi ipsi pergratum fuit, qui beneficium acceptum ferre mallet *Cæsari* hosti superiori, quam inimico pari atque æmulo. Eadem nocte, qua *Cæsar* abiit, paucis post horis *Mauritius Oenipontem* peruenit, vbi *Ferdinandi* ac ciuium bonis parcitum est. *Cæsaris* vero & aulicorũ quicquid repertum, fuit direptum. Iam Protestantes ex fuga *Cæsaris* potiore se conditione conspicati, scriptum aliud *Augustæ* euulgant, quo profitentur se, quandoquidem religionis & libertatis *Germaniæ* causa arma sumpserint, quemadmodum veritatis hostes id vnum egerint, vt piis doctoribus oppressis errores Pontificii restituerentur, & in his iuuentus educata sensim adolesceret, alijs in vincula coniectis, alijs per iurisiurandi religionem adactis, vt Imperii finibus, sine animo reuertendi excederent; etsi iuramentum hoc, quippe impium, obligatorium non existiment, omnes tamen officij sui ratione reuocare, iisque iniungere, vt munus suum docẽdi verbum Dei, iuxta Confessionem, quæ *Augustæ* olim exhibita est, repetant; & ne quis calumniæ locus sit, iurisiurandi nexu prorsus exsoluere.

Fridericus Saxoniæ Dux à Cæsare libertati restituitur.

A Mauritianis res Cæsaris Oeniponte direpta.

Principes Protestantes scriptũ edunt de restituendis per Germaniam ministris.

Cum de componendis rebus actio interim procederet, ineunte tandem Augusto *Passauij* de summa rei transactum est. De religione quidem in has conditiones. Vt intra semestre Ordinum Imperii conuentus à *Cæsare* cogantur, in quibus expeditissime opportuna componendi super religione dissidij ratio ineatur, siue per Concilium generale, siue Nationis Concilium, siue per colloquium, siue per hunc ipsum publicum omnium Ordinum Conuentum. Vt tum temporis viri pii, pacifici ac prudentes vtriusque religionis æquali numero deligantur, qui in placidis & æquis dissidiorum componendorum rationibus inuestigandis sedulo incumbant, easque proponant, interea neque à *Cæsare*, neque ab alio quouis hominum mentibus ac conscientiis vis inferatur: nec facto, nec verbis cõtumeliosis religionis causa cuiquam creetur molestia, sed quiete ac pace frui omnibus permittatur. Vt Principes, qui sunt Augustanæ Confessionis, Ecclesiasticis aut diuersæ religionis secularibus negotium nõ facessant, sed in libera facultatum dominiorum, ditionum, Iurisdictionum ac ceremoniarum suarum possessione eos relinquant. Vt in Camera Imperiali cuiq;

Pacificationis Passauiensis inter Cæsarem & Protestantes capita.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

tus dicatur nullo religionis discrimine, atque in Confessus Iudicialis partem, Assessorumque numerum etiam qui prædictæ Confessionis sunt, admittantur: liberumque ipsis sit, dum in eum locum cooptantur, per Deum & Diuos, an per Deum & Euangelia iurisiurandi formulam malint concipere. Quod si pacandæ religionis ratio facilis non occurrat, hæc nihilominus pax & concordia in perpetuum firma rataque permaneat. Ita illud Interim, quod tamen paucis in *Germania* locis obtinuerat, ad nihilum rediit.

Hassiæ Lãtgrauius libertati restitutus domum redit.

Hanc Concordiam sequuta est *Philippi Hassiæ Lantgrauij* libertas. Rebus autem in hunc modum cum *Cæsare* compositis à bello per *Germaniam* cessatum non est, quod deinceps annum prope integrum inter varios Principes & Ciuitates Imperii diuersis locis continuatum. Doctores tamen & concionatores Confessionis Augustanæ à Ciuitatibus reuocantur, Ecclesiæque & scholæ cum religionis exercitio passim instaurantur. Creditum quidem multis, superiorum temporum edictis ac suppliciis Doctorum & prædicatorum numerum adeo imminutum, vt pauci modo superessent in Principum virorum patrocinio delitescentes: mox tamen noua soboles exorta, quæ locis omnibus pastores suppeditaret. Sed per belli tumultus factum, vt nec ad diem præstitutam Ordines Imperii conuenerint, & ad vsque mensem Februarium anni M. D. LV. conuentum protulerint, de quo nobis suo tempore dicendum.

* * *

HISTO-

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER QVINTVS.

Iulius Pōt. post Conciliū direptū eximiū Ecclesiæ reformandæ studium præsefert.

PONtifex Cōcilio iam dissoluto multarum curarū liber, quæ animum ipsius varietate trahebant, præuortendum occasionibus ratus, quibus in easdem denuo angustias posset conijci, in Collegio Cardinalium reformandæ Ecclesiæ necessitatem proponit, se quidē ea gratia Concilium Tridentinū cōuocasse: sed quia euētus votis nō responderit, propter motus bellicos, in *Italia* primum, deinde in *Germania* cōcitatos; nunc videri æquissimū, id vt *Romæ* perficiatur, quod *Tridenti* confici non potuit, frequentem itaq; Cardinaliū & Præsulū congregationem instituit, qui in eam curam incumberēt. Quod multis eam prouinciam mandasset, eo à se factum dicebat, quo consilia magis essent cōsulta pensitataq;, maioriq; apud oēs existimatione: vulgo tamen creditum, id eo fieri, vt à multis impedimentorū multitudine obiecta, res tota tandem in nihilū recideret. Neq; opinionē eā euentus fefellit. Emendatio enim illa principio magno animorum impetu atque ardore suscepta, dein difficultatibus intercurrentibus menses aliquot frigide tractata, denique conticuit, atque vbi ad duos tantum annos facta Concilii suspensio, decem minimum anni ante Concilium restauratum interiecti, axiomatis philosophici veritatem comprobarunt, *cessante causa cessare effectum.* Enimuero Concilio ad sollicitas & assiduas *Germaniæ* preces primitus indicto, ex eius conuocatione omnibus per orbem Christianum Ecclesiæ morbis medicinam *Germani* spe conceperant, sed effectus, qui *Paulo* III. Pontifice post sequuti, & spem eam irritam fecerunt, & Germanis ostenderunt, quale illi flagitabant Concilium, neque vnquam haberi posse, & frustra expectari. Altera vero Concilio conuocatio aliam habuit causam, vehemens scilicet *Caroli* Imperatoris studium *Germaniam* religionis colore sub iugum mittendi, & in filiū Imperii successionem tanquā hæreditariam transferendi, vt ita in orbe Christiano Monarchiam post Romanorum imperium potentissimam, quæque *Caroli Magni* potentiam superet, sibi fabricaret. Ad quam stabiliendam cū sola ea, quam de Protestantibus reportauerat victoria non sufficeret, neque solis legionum armatarum supplementis satis cōfideret; si popu-

Ea tamen reformatio lēte pcedit, suspensione Concilij, q̄ in bieniū facta, toto decennio cōtinuata.

Diuersa Cōcil. Trid. diuersis tēporibus cōuocati causa.

Carolus Cæsar de trāsferenda in Philippum filiū & posteros Imperij successione capit consilium.

Iulius 3.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

populū religione, & Principes officiis ac artibus sibi posset subijcere, tum viam à se stratam ad parandam nominis immortalitatem certo sibi persuadebat. Hoc aspectu à *Iulio* Pontifice vt Conciliū secundo conuocaretur, tam enixe contendit, & non validis modo, sed prope violētis suasionibus egit cum tribus Electoribus Ecclesiasticis: vt eo proficiscerentur, ac deniq; cum Protestātibus iis, apud quos plurimum authoritate valebat, vt Theologos suos eo mitterent. Sed interea dum Concilium celebratur, *Carolus Cæsar* hoc incœpto concitatis in æmulationem sui Principibus omnibus Christianis, in familia sua reperit primos, qui pro iure suo intercederēt, & consilium ejus morarentur. *Ferdināđus* enim, qui alias in id consensisse videbatur, vt Imperium vtrique esset commune (sicut olim inter *Marcum* & *Lucium* pari authoritate, quod exemplū imitatus cum plerisq; aliis *Diocletianus*) quique olim dabat operam, vti in Regem Romanorum eligeretur *Philippus* vtrique successurus, *Maria* Pannoniæ Regina sorore, vt idipsum ad *Austriacæ* domus amplitudinem, *Ferdinando* fratri persuaderet, oēs ingenii neruos intendēte; cum *Maximiliano* certe filio post in mediū consulens, cœpit ratione bene subducta longe aliter existimare. Quāuis enim ei negotio maturando à patre *Philippus* in *Germaniam* fuisset accersitus, vt in Ordinum Imperij cōuentu *Augustano* anno M.D.LI. Septēuiris innotesceret, *Ferdinando* interea secedente; & Regina iam dicta concordiæ inter fratres resarciendæ *Augustam* sub id tempus petiisset; *Maximilianus* tamen veritus, ne Patris bonitas & mansuetudo succumberet, relicta vxori *Cæsaris* filiæ regnorum *Hispaniæ* administratione, quibus ipsum *Cæsar* præfecerat, in *Germaniā* de subito reuersus, Patris *Ferdinandi* & Septēuirorū animos verbis officiosis ita flexit in suam sententiam, vt & ille in dissentiendo à *Cæsare* firmiter permanserit; & ab his *Cæsar* præter blandos ac benignos sermones nihil reportarit. Atque hac suorū intercessione perculso *Cæsaris* animo, quod de obtinendo *Maximiliani* assensu plane desperaret, filium in *Hispaniam* remisit. Vbi vero succedēte eo, de quo iam dictum est, bello, ad pacis conditiones accipiendas cogitur, spe deiectus successionis Imperij in filium transferendi, religionis a-uitæ in *Germania* restituendæ cōsilium vna deposuit: & cōsequenter omnem exuit de Concilio cogitationē, vt cumque rebus administrandis multos post annos præfuerit. Aula quoque neque ipsa de eo restituēdo multū laborabat, neque quisquā repertus, qui id valde sollicitaret. Eo tamen tempore pleraque interuenerunt, quæ vt ut videbantur perpetuā Cōcilij suspensionē portendere, occulto certe Diuinæ prouidentiæ arbitratu, alias ad Concilium tertia vice restaurandum causas suppeditarunt; quas silentio inuoluere historiæ contextus vetat; causarū cognitione, ad effectus, qui Conciliū redintegratum consequuti sunt, penitus pernoscendos, plurimum iuuante.

Qua, Maximiliano renitente, desperata, omnis de Concilio conuocando cogitatio in Cæsare interquiescit.

Cum animaduerteret Pōtifex abalienata ab se *Germania*, de existmatione sedis suæ apud nationes sibi obnoxias plurimū decedere, imitatus est *Eugeniū* IV. qui authoritatē, quam Cōciliū *Basileense* ei ademerat, specie quadam

Pontifex Germaniæ à se abalienationem noua orientaliū

Iulius 3. Carolus 5. Eduard. 6. Henric[illegible]

[illegible] cessione solatur.

dam *Græcorum*, & vmbra *Armeniorum* sustentabat; & recens *Pauli III.* decessoris sui exemplum, qui, æstuantib. inter ipsum & *Cæsarem* ob Concilium *Bononiam* translatum contentionibus, quarum odio illum vulgo onerabant, magna pópa accepit *Stephanum* quendam insignitum titulo *Patriarchæ* maioris *Armeniæ*, cum Archiepiscopo, & duob⁹ Episcopis, qui *Romam* venerãt, ad illũ pro Vicario Christi, & vniuersali Ecclesiæ Magistro venerandum, ac obedientiam illi simul deferẽdam. Horum vestigia sequutus *Iulius*, magna celebritate venientem excepit *Simonem* quendam *Sultaham* electum Patriarcham omnium earum nationum, quæ *Indiam* & *Euphratem* interiacent, & ab Ecclesiis in iis regionib. missum, vt à Papa *Petri* successore, & *Christi* Vicario confirmaretur. Hunc Episcopũ instituendum curauit, *Palliõq; Patriarchali* in Consistorio suis manib. ornatum domũ ablegauit, ne quid damni Ecclesia per illius pateretur absentiã, etiam Monachis aliquot comitatum, qui linguam intelligerent Syriacam. Vnde crebri non *Romæ* solum, sed per vniuersam *Italiã* sermones, de immẽso Christianorum numero terras adeo remotas incolentiũ, & prægrandi auctario, quod Sedi Apostolicæ accessisset. Nominatim vero cõmemorabant frequentes Ecclesias in ciuitate *Muzal*, quam dicebant veterem *Assur* super fluuio *Tigride* sitam, à qua non magno interuallo altera parte fluminis collocabant antiquam *Niniuem*, Prophetæ *Ionæ* prædicatione celebratam. Atq; eiusdem Iurisdictioni subiiciebant *Babyloniam*, *Taurum*, & *Arbelam* prælio inter *Darium* & *Alexandrum* memorabilem, cum multis aliis *Assyriæ*, *Persiaque* regionibus. Hic quoque reperiebant eas, quas sacræ literæ memorant ciuitates, & Ecbatanam ab aliis scriptoribus dictam *Seleuciam*, & *Nisibin*. Dicebant hunc ex omnibus delectũ, qui ad Pontificem cõfirmandus mitteretur Hierosolymam septuaginta comitatus, atque inde tribus tantum: quorum vnus in itinere diem obiit, alius morbo correptus substitit, tertius *Calesi* dictus vna cum Patriarcha *Romã* peruenit. Quæ omnia typis commissa magna hominum curiosorum voluptate perlegebantur. Exceptus itẽ benigne à Pontifice alius *Marderius* quidam *Assyrius Iacobita* ab Patriarcha Antiochiæ missus, ad fidem Romanam professione sua attestandam, & obedientiam Sedi Apostolicæ: sed priore audito, tanta satietas rerũ exoticarum omnes ceperat, vt alterum hunc audire magnæ ipsis curæ non fuerit.

Sed iustior solatij causa ab Anglia recepta per obitum Eduardi Regis Angliæ.

Verum ad vmbratiles has obedientiæ significationes Sedi Romanæ partas accessit alia realis, & cui momentũ maius in iactura ea, quam in *Germania* Pontifex nuper fecerat, abunde pensanda. Etenim anno M. D. LIII. die sexto Iulij moritur *Eduardus VI. Angliæ* Rex, annorum sexdecim adolescens, testamento de consiliariorum assensu ante quindecim dies facto, quo, assumpta sibi legitimi successoris cõstituendi potestate, *Maria* & *Elizabetha* sororib. exhæredatis, quod de earum natalibus pleriq; omnes quæstionem mouerent, simul *Margaritæ* amitæ natu maioris liberis, veluti peregrinis, atque extra *Angliæ* regnum natis: *Ianam Suffolciam*, successionis ordine proximam, *Henrici* Regis è minore sorore pro-

Is moriens Ianã Ducis Suffolcij filiam testamẽto regni

Iulius 3.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

proneptem, Reginam regniq; hæredem pronunciauit. *Henricus* certe pater moriens testamento substituerat *Eduardo Mariam*, & *Elizabethā*; sed eam ille substitutionem causabatur esse inualidam, & se pupillo factam; adeoq; se, qui pubes iam esset, suique arbitrij, haudquaquam obligare. Sed vtcumque *Eduardus Ianam* nominasset, & ipsa *Londini* Regina paulo post promulgata fuisset, *Maria* tamen, quæ in *Norfolciam* confugerat, vt, si sors tulisset, in *Galliam* nauigaret, pro Regina se gerente, eam tandem vniuersa *Anglia* regni hæredem agnoscit, cui & patris vltima voluntas fauebat, & matrimonium suffragabatur bona fide contractum. cuius ea vis est, vt, etiamsi postea vt illicitum dissoluatur, liberi ex eo suscepti pro legitimis habeantur. *Iana* igitur cum suis in custodiam datur, *Maria* vero *Londinum* ingressa maximis omnium acclamationibus *Regina Angliæ* & *Galliæ* proclamatur, addito Ecclesiastici in Anglia & Hibernia primatus titulo. Vbi in arcem *Londinensem*, quam *Turrim* vocant, venit, è vestigio captiuos à Patre, siue ob religionem, siue aliis de causis in carcerem cōiectos, libertati restituit. Paulo post ingressum cōcitata *Londini* seditio per prædicatorem, qui inter concionandum ausus doctrinam Protestantium fidei contrariam tueri; item per alium, qui Missam celebrare. Sed ad tumultum eum compescēdum prouide Regina edicto manifestum omnibus fecit, se in maiorum religione velle viuere: ne quid tamen alienum à recepta doctrina in concionibus ad populum diceretur, eodem edicto sanxit. Eadem Calendis dein Octobr. die Dominica sacris ceremoniis adhibitis regno inauguratur.

hæredē instituit sororibus suis exheredatis

Maria tamē Regina declaratur.

His Pontifex intellectis, simul reputans apud se Reginam in religione Romana educatam, matrisq; intuitu Sedi Apostolicæ deuinctam, & *Cæsaris* re, non nomine solo consanguineam, facile in spē se adduci passus est, vestigij adhuc in Anglia figendi. Cōtinuo itaque Cardinalem Polum Legatum decernit, bona spe fretus, per illū, qui ex Regia stirpe esset, & morum integritate nulli secundus, regnum illud in Ecclesię Romanæ gremium cōmodissime posse reuocari. At Cardinalis, qui regni legibus proscriptum se sciebat & capite minutum, viri prudentis haudquaquam existimabat ancipiti se negotio ante committere, quam rerū in Anglia statum pernosset, certus apud maiorem partem Anglorum *Henrici* memoriam esse venerandam. Placuit itaque clam in Angliam mitti *Ioannem Franciscum* Commendonum Pontificis cubicularium, ad rerū præsentium statum cognoscendum; datis etiam ad Reginam literis, quibus, collaudata ipsius in religione temporibus turbulentis constantia, vt rebus pacatis in proposito persisteret hortabatur, de salute animarum illius gentis, veriq; cultus Diuini restitutione cū primis solicita. Commendonus rebus singulis peruestigatis, cum Regina, ad quā aditus prope omnes obsepiebantur, secreto collocutus, nō modo animum ipsius erga fidem Romanā propēsum reperit, sed & Syngraphā quoque ab ipsa impetrauit de regno vniuerso sacris pro virili restituēdo. Qua Reginæ mēte Cardinali iam satis perspecta, itineri confestim sese accinxit.

Pontifex [illegible] *Poli* [illegible]

Sed ad rerū statū pranoscendum Cōmendonū ad Mariam Reginam præmittit.

Peracta

Iulius 3.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

Comitia Londini habita, eorumq; decreta de Henrici & Catharinæ diuortio ac Eduardi de Ecclesiastica disciplina legib. reuocandis.

Peracta in *Anglia* coronationis celebritate, Comitia regni, quæ *Parlamẽtum* vocant, mox indicũtur; in quibus *Henrici* & *Catharinæ Arragoniæ*, quæ *Maria* mater fuerat, diuortium illicitum, & ex eo matrimonio suscepta proles legitima fuisse pronunciatur: oblique, restituto Romani Pontificis primatu, quod coniugium illud, nisi qũa *Iulij II.* Papæ dispensatione subnixum, & suprema Romanæ Sedis authoritate, prorsus esset inualidum. Statutũ porro, vt decreta de religione *Eduardo* Rege facta rescinderentur, neq; aliam sequeretur quisquam religionem, quam quæ ab *Henrico* moriente relicta. Agitatum quoq; in eodem Ordinum cõuentu de marito Reginæ deligendo, quæ annum iam quadragesimum expleuerat. Eius nuptiis destinati tres, *Reginaldus Polus*, Cardinalis quidẽ, sed sacrorum omnium Ordinum exsors; & *Corteneus Deuoniæ* Comes: vterque à Regibus Angliæ genus repetens, & *Henrico VIII.* pari gradu sanguine cõiunctus: alter è familia albæ Rosæ, ex filia *Georgij Ducis Clarentiæ Eduardi IV.* fratris progenitus, alter rubræ Rosę ex sorore matri *Henrici* prognatus, vterq; Nobilibus Anglis commẽdatissimus, *Polus* ob singularem cum vitę probitate prudentiam; *Corteneus* ob eximiam in ætatis flore morum comitatem ac mansuetudinem. His tamen Regina *Philippi* Hispaniarũ Principis nuptias prætulit, tam illecebris *Caroli Cæsaris* consanguinei sui capta, anima in maternum quam Paternum sanguinem ꝓpensior; quam quod matrimonium tam potens tum suæ, tum regni impacati quieti firmandę magis conducere arbitraretur. Et *Cæsar* quidem veritus

E tribus q Reginæ nuptiis destinabantur, Philippus Hispaniarũ Princeps præfertur.

ne *Poli* in *Angliam* aduentus cõiugij, q ille effectum auide cupiebat, rationes interturbaret vbi eũ Legatũ in *Angliã* designatum intellexerat, per Cardinalem *Dandinum*, Pontificis apud se Legatum primum egerat, vt *Polus* ita subito ex *Italia* non discederet, quod religionis rebus in *Anglia* nondum constitutis, Legatus Apostolicus salua dignitate ibi consistere haud posse videretur. Dein cum literæ *Dandini Polum*, qui in viam se dederat, non mouissent, vbi ad *Palatini* fines venit, per *Didacum Mendozam* obuiã missum, authoritate etiam interposita eum remoratur. Cumq; grauiter quereretur Cardinalis Legationem Pontificiam magno Christiani nominis, *Angliæ* vero præsertim detrimento, summaque Protestantum *Germaniæ* gratulatione retardari, *Cæsar*, quo vulgi sermonibus materiam demeret, *Bruxellas* inuitatũ in *Brabantia* tamdiu comiter & benigne habuit, quoad nuptiarum negotium confectum, deq; conditionibus ad ipsius voluntatem transactum esset; hoc tamen quæsito colore, vt pacis inter ipsum & *Galliæ* Regem esset conciliator.

Cæsaris artes ad Polũ distinendũ quoad negotiũ nuptiarum esset cõfectum.

Ineunte anno M. D. LIV. *Cæsar* Legatos in *Angliam*, qui rem conficerent misit, & *Maria* sub initium mensis Martij alias Leges Ecclesiasticas in fauorem religionis antiquæ promulgauit, vt in supplicationib. publicis preces lingua Latina recitẽtur, præcipiẽs, &, ne alij quam cœlibes functionibus sacris admoueantur, vetans. Episcopis etiam mandauit, vt iusiurandum illud remitteretur, in quod *Henricus* omnes eos, qui ad dignitatem aliquam Ecclesiasticam admittebantur, adigebat; Videli-

1554.
Maria in Anglia leges Ecclesiasticas in Romanæ religionis fauorem.

Iulius 3. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Videlicet, se illum ac successores eius, supremum Ecclesiæ Anglicanæ caput agnoscere; Pontificem Rom. nihil in illam iuris habere, nec aliud quam *Vrbis Romæ* Episcopũ esse. Præcepit quoque, vt è ritualium libris expũgeretur, neque in posterum typis excuderetur precationis publicæ formula *Henrici Regis* mandatu vsitata, qua inter alia rogabatur Deus, vt regnũ Anglicanum ab Episcopi Romani seditione, conspiratione, tyrannide liberaret.

In Comitiis pacta matrimonialia firmantur.

Dum Aprili mense Ordinum Angliæ conuentus denuo habentur, pactis matrimonialib. assensum est certis legibus. Sed cum sub idem tempus de restituendo Pontifici Primatu Regina proposuisset, reclamante Nobilitate impetrare non potuit. Neq; tamẽ perspiciebant Nobiles, frustra postulationem eam denegari, cui in contractu matrimoniali reipsa hactenus assensissent. Interea *Philippus* ad XVIII. Iulij diem ex *Hispania* in *Angliam* classe appellit, dieq; qui *D. Iacobo* sacer nuptiæ celebrantur, matrimonumq; consummatur, translatum in eum à *Cæsare* omni, quod in regnum Neapolitanum ipsi competebat, tum iure, tum titulo.

Philippi in Angliã aduentus, & cũ Maria nuptiæ.

Card. Poli honorifica in Angliã reuocatio.

Nouembri proximo in Comitiis publicis Cardinalis *Polus* dignitati & Natalibus restituitur: mittunturq; ad eum à *Maria* in *Belgium* duo viri primarij, qui illum honorifice euocatum deducant in *Angliam*. His comitibus XXIII. Nouembris *Londinum* venit, tunc primum argentea cruce, quæ Legationis Apostolicæ insigne est, prægestata. Introductus in conuentum Ordinum coram ipsis Regibus habitum, orationem lingua vernacula habuit, summas Ordinib. gratias agens, quod ipsum patriæ familiæque reddidissent; paratum se professus vicissim in tanti beneficii agnitionem eos in cœlestem patriam & curiam restituere, qua se tum spoliassent, cum ab Ecclesiæ cõmunione desciuerant: simulque hortatus, vt errorem ingenue agnoscãt, & quod ijs beneficium Deus per Vicarium suum deferat, alacers promptique accipiant. Sibi enim dicebat adesse *Claues*, quibus aditum ipsis in Ecclesiã aperiret, quem legib. contra sedem Apostolicam latis illi occlusissent. Legibus iis antiquatis, se valuas Ecclesiæ patefacturum. Erat quidem Cardinalis ipse satis apud omnes Ordines gratiosus, &, quod ille proposuerat, acceptum iri facile credebatur; maiori tamen parti odiosum erat intimis sensibus Ministri Pontificij nomen, quibus permolestum fuit, iugũ illud denuo subire, cuius excussi suauitatem persensissent. Sed nimirum Reginæ Pontifici addictæ eousq; se ducendos permiserant, vt ad pœnitendum, cedendumque retro vix reliquus esset locus.

Eiusdem in conuentu Ordinum oratio.

Ritus solemnis, quo regnũ Anglia Ecclesi. Roman. vnitati restitutum.

Postridie in conuentu Ordinum deliberatum de vnione Regni cum Ecclesia Romana. Decreto autem publico ratio istiusmodi præscripta, vt *Ordinum* nomine libellus supplex conficeretur, quo vniuersi profiteantur, pœnitere se vehementer, quod obediẽtiam Sedi Apostolicæ denegarint, & quo in decreta aduersum illam facta consenserint. dolori testificando daturos operam in posterum, vti leges eæ omnes & decreta abrogentur. Orare reges, vt pro ipsis intercedant, veniam & absolutionem à delictis atq; censuris sibi impetrent, vt tanquam

Iulius 3. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

filij pœnitentes in Ecclesiæ gremium recipiantur, Deo deinceps in Romanæ Sedis, & Pontificum obedientia inseruituri. Pridie Calendas Decembres, qui dies *D. Andreæ* est sacer, *Regib. Cardinali, & Ordinibus* in vnum cógregatis, Cancellarius cœtum vniuersum sciscitatur, placeretne iis, vt ipsorũ nomine venia à Legato peteretur, & ad Ecclesiæ vnitatem, atq; ad Pontificis, qui est supremum eius caput, obedientiam rediretur. Hic aliis clamore, aliis silentio assentientibus: Ordinum libellus supplex scripto comprehensus Regibus porrigitur. Eo publice recitato, cum surgerent Reges Legatum deprecaturi, ille anteuortens, suam ad obsequendum iis promptitudinem testatur, simulque, quid potestatis sibi à Pontifice concessum sit, recitato diplomate demonstrat. Post oratione habita, quam sit grata Deo pœnitentia, quantoque gaudio Angeli eo ipso momento de regni conuersione exultent, commemorat. Ita cunctis in genua procumbentibus, diuinam ille misericordiam implorans, conceptis verbis vniuersos absoluit: moxque ad gratias Deo agendas in Regiæ sacellum itum est.

Legatio Regũ & regni nomine decernitur ad Pontificem

Die proxima honorifica ad Pontificem Legatio decernitur, ad obediẽtiam Regum regniq; nomine ei præstandam; cui destinati *Antonius Brovvnus, Montisacuti Vicecomes, Thomas Thurlbeius, Episcopus Eliensis, & Eduardus Carnus,* qui alias *Romam* ab *Henrico VIII.* missus Legati partes obiuerat. Huic imperatum *Romæ* vt subsisteret, legatum ordinarium acturus.

Romæ supplicationes

His *Romam* celeriter perlatis, multę supplicationes decretæ nõ in vrbe solum, sed per *Italiam* vniuersam, gratiis Deo agendis, Pontifexque approbatis omnibus, quæ ab Legato acta essent, die XXIV. Decembris diploma Iubilæum euulgat, cũ plena delictorum omnium remissione, æquum cẽsens, indulgentis patrisfamilias ac parentis exemplo, filio prodigo recuperato, non domesticum modo gaudiũ prodere, sed Christianos omnes ad communem lætitiam & epulum inuitare. Tum Regis ac Reginæ, populiq; actiones miro præconio celebrat. Ad Idus Ianuarij continuatus Ordinum conuentus, renouataq; edicta prisci temporis Regum, de hæreticis puniẽdis & Episcoporum potestate: restitutus Pontifici Romano primatus cum omnibus prærogatiuis, & quæ totis viginti annis ab *Henrico* & *Eduardo* contra sedem Romanam fuerant decreta, ea prorsus abrogantur.

& Iubilæũ ob restauratam in Angliæ religionem Pontificiam.

1555.

Prisci temporis in hæreticos edicta renouãtur, & aduersum Protestãtes executioni mandantur.

Nec in decretis contra hæreticos exequẽdis mora adhibita, permultis, quorũ nonnulli Episcopi, quod ad religionem Pontificiam redire abnuerent, igni adiudicatis. Et quidem pro comperto est eo anno ob religionis causam viros alicuius loci ac nominis ad C.LXXVI. præter alios è plebe, flammis vstulatos. Neque in viuos modo sæuitum cum haud leui multorum offensione, sed maxima hominum indignatione *Martinus Bucerus,* & *Paulus Fagius* ante quadriennium mortui, edictis tanquam viui citantur, damnatique, effossis prius cadaueribus, concremantur. Id factum non nemo comprobabat, quippe, quo vices redditæ *Henrico VIII.* videbantur, ob exustas *D. Thomæ Cantuariensis* reliquias: at aliis propius accedere putabatur:

Corpora Buceri & Fagij effossa cremãtur.

Iulius 3. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

ad id, quod à *Stephano* VI. & *Sergio* III. Pontificibus contra *Formosi* cadauer factum.

In Gallia ob Lutheranismũ exusti, vt eorum bonis pecunia conficeretur Dianæ Pictauiensi donanda.

Sub id tempus etiam in *Gallia* multi religionis causa damnati exuruntur, plerisque tantam immanitatem adhiberi indignantibus, & miseros sic excruciari, non tam zelo pietatis, aut iudicum religione, quam ad explendam *Diana Valentina* apud Regem adeo gratia valentis cupiditatem, vt ei largiretur, eorum omnium facultates fisco adiudicatas, qui propter hæresin capitis essent damnati. Tunc primum nõ sine multorum admiratione auditum, reformationis autores religionis caussa sanguinem effundere. Siquidem

Seruetus Hispanus ob heresin Geneuæ exustus.

Michael Seruetus Tarraconensis è Medico Theologus, veterem *Pauli Samosateni*, & *Marcelli Ancirani* hęresin resuscitans, *Verbum Diuinum* non esse quid subsistens, eoq; *Christum* fuisse merum hominem, de Concilio ministrorum *Tigurinorum*, *Bernatium*, & *Schafhusianorum*, *Geneuæ* hoc nomine capite luit.

Caluini doctrina in hæreticos gladio vindicandum.

Ioannes Caluinus, cui ex eius nece inuidia conflata, edito libro contendit in hæreticos à magistratu gladio esse animaduertendum. Verum isthæc doctrina pro eo ac hæretici nomẽ diuersimode accipitur, strictius aut laxius, varium quoq; sensum admittit, & cui olim profuit, aliquando grauiter nocere potest.

Inter Ferdinandũ Regem & Bohemos suos de cœna Domini altercatio, illis integra vsũ retinere cupientissimis.

Eodem tempore *Ferdinandus* Romanorum Rex edicto promulgato subditis suis mandarat, ne in religione ac sacris ritibus quicquam mutarent, sed veterem consuetudinẽ sequerentur; singulatim vero, vt in cœnæ Dominicæ Sacramento percipiendo altera contenti specie essent. Sed Optimates, nobilitas, ac pleræque Ciuitates, cum non semel Regem antea de eo interpellassent, nũc denuo demisse rogant, vt vsum quoque calicis ipsis permittat. Sic enim à *Christo* institutum, cuius præscriptum nemini mortalium fas sit immutare: eum morem in Ecclesia veteri receptum olim, & à Concilio *Constantiensi* recens agnitum. petere igitur vt conscientiam ipsorum grauari non sinat, sed mandatũ suum ad *Christi* & Apostolorum praxim, veterisque Ecclesiæ consensum accommodare dignetur: adeoque à se cui omnia debeant tanquam summo Magistratui, omne obsequium expectet. *Ferdinandus* tamen cœptum vrget, & *Vienna* respondet, non esse nouum quod imperet, sed institutum vetus, à maioribus suis Imperatoribus, Regibus, & *Austria* ducibus veluti per manus traditum. Vsum contra calicis nouiter introductum curiositate ac superbia eorum, quibus religio non est ab Ecclesiæ legibus, & Principis sui legitimi voluntate deflectere. Huius nihilo minus responsi duritiem visum ei post paullo mollire, ac promittere, quandoquidem de populi salute agatur, amplius maturiúsque cogitaturũ, vt ipsis suo tempore respondeatur. obsequentiam interim ab ipsis, & edicti sui obseruationem expectare.

Catechismũ Ferdinand. euulgandũ curat, vnde Romæ. Curia offensio, quasi sacra attingere secularis cognitionis non esset.

Decimoquarto dein Augusti Catechismũ euulgat, mandato suo à Theologis quibusdam piis doctisq; concinnatum; ac simul magistratibus edicit, ne patiantur Ludimagistros publice aut priuatim alium aliquem auditoribus suis prælegere; quod ab eo genere Librorum corrupta iuuentute religio maxi-

Iulius 3. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

maximum iis regionib. acceperit detrimentum. At *Roma* ea res haud pronis auribus accepta, vt Princeps secularis librorum componendorum, aut authoritate sua muniendorum in re religionis, & in eo ipso præsertim genere potestatem sibi sumat, neque aut Pontificis approbationem requirat, aut Episcoporum eius prouinciæ nomine emittat; id vero piaculo affine putabatur: quasi secularis id cognitionis esset, quam populus religionem tenere, quamque auersari debeat.

Cardinales cēsent de Cōcilio plane obmutescendū, tecumq; biennium suspensionis esset iam peractum.

Iam biennio, in quod Concilium prorogatum fuerat, trāsacto, in Consessu Cardinalium, quid deinde agendum esset, deliberatū. Quamuis enim Decreto apposita esset cōditio, remotis impedimentis Concilium vigorem suum resumpturum, eaq; propter frequētia *Senis*, & in *Pedemontio*, aliaq; inter *Cæsarem* & *Galliæ* Regem bella nondum desiissent, videbatur tamen inquietis ingeniis fenestra relicta ad calumniandum, Concilium iam esse restitutum, quod impedimenta ea ad illud vltra retardandum non sufficiant: eoq; ad incommoda eiusmodi vitāda declarationem aliquam instituendā. At, qui his prudentiores, suadebant malum bene positum non mouendū: dum de Concilio altum esset silentiū, neq; Princeps, aut populus quisquam id deposceret, non videri opportunū, aut mentione eius iniecta, aut vlla timoris significatione facta, alios ad id flagitandum animare. Atque ea suasio tantum apud Pontificem potuit, vt de Concilio verbum non amplius facere cum animo suo constituerit.

1555.

Anno M. D. LV, *Augustæ* habitus Ordinum Conuentus. Eum indixerat quidem *Cæsar*, tum aliis de causis, tum potissimū dissidiis de religione componendis, quod ea fons essent atque origo omnium in *Germania* perturbationum ac calamitatum, cum multorum millium hominum non vitę solū, sed animæ quoque iactura. Sed cum *Cæsar* per inualetudinē interesse huic actioni non posset, *Ferdinandus* fratris nomine eius Nonis Februarij initium fecit. Ibi ille oratione copiosa ostendit *Germaniæ* statum, lamentabile & luctuosum esse spectaculum, in qua, qui eodem sint baptismo lauacro tincti, eiusdem linguæ & Imperij, in fidei professione tam varie tamque miserabiliter distrahantur, nouis cottidie sectis enascentibus. Id non Dei modo contumeliam spectare, & hominum conscientias misere discruciare, sed in causa etiā esse, vt promiscua multitudo quid credendum habeat, ignoret; plerique vero tam ex primaria nobilitate, quam ex aliis ordinibus, animum instituant nihil quicquam credere, neque quid ratio, quid honestas, & quid conscientia in agendo præscribat, quicquam pensifacere. Inde & commercij rationem in *Germania* concidere, vt ne Turcis quidem populisque barbaris hodie potior censenda sit, & Deum tot tantasque in eam calamitates immittere. Necessarium itaque esse, vt religionis negotium magistratui sit commendatum. Hactenus certe Concilium Oecumenicum, liberum, & pium, visum vnicum sublcuandis malis remedium, propterea quod cum fidei caussa Christianorum omnium sit communis, eius disceptatio ad om-

Ferdinandi Regis in Comitiis Augustanis absente Cæsare oratio.

Iulius 3.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

nes proprie pertineat. Ad id non semel conuocandum, *Cæsarem* totius viribus incubuisse. Quominus ex eo remedio qui expectabatur fructus ad Rempub. redierit, quandoquidem satis notum sit iis, qui Concilio interfuerunt, se neque hoc loco, neque tempore commemorandum putare. Sin ipsis eadem ratio denuo tentanda videatur, hoc cum primis deliberandũ, quomodo obstacula ea amouẽda sint quæ ne ad optatum finem hucusque perueniretur, impedimento fuere. At si propter bellicos tumultus in aliud tempus magis trãquillum differri placeat, interea cogitãdum, an aliæ rationes tolerabiles cõciliationis iniri possint. Nam *Concilium Nationale* quod attinet, cum illius neq; modus, neq; forma, neq; nomen ipsum hisce conueniat temporibus, nõ videre, cui bono esse possit. Viam per colloquia pluries tentatam, verum haud magno fructu, vtrisq; commodum magis priuatum, quam pietatem ac emolumentũ publicum respicientib. Neq; tamen idcirco hoc tempore despiciendam, modo syncere positis affectibus ac animorum obstinatione negotiũ peragatur. Eam sane rationem sibi hactenus probari, vti semel adhuc periculũ eius faciant, nisi Ordinum Conuentus adferat meliorem.

Ea, ꝓpter nuperũ eiusdem Ferdinãdi cõtra Bohemos edictũ, quo 200. exulare iussi è ministris, Protestantibus parũ grata.

Ferdinandi hæc oratio cum aliis quibusdam ab ipso habitis, ad pacem publicam & bellum Turcicum spectantibus, typis commissa per *Germaniam* euulgatur, forte vt ad Conuentũ Principes inuitaret. Sed perpauci ex iis aderant, & quo minus in bonam partem, quæ ille proposuerat, acciperentur, faciebat nuperum Edictum ab ipso in ditionibus suis promulgatũ, edictiq; huius executio propositis plane contraria: quo ducentos circiter Ecclesiæ ministros è *Bohemia* iussit migrare. Neque Pontifici minus displicebat illa in extrema oratione de Colloquiis mentio, quæ cum suis inuentoribus more suo execrabatur, & Orco damnabat; vicem suam deplorans, quod difficultatibus his exitum non reperiret, sed vel cum Concilio, aut vero cum Colloquio, aut certe cum Conuentu Ordinum perpetuo confligendum haberet. Incusabat sua tempora tot angustiis obnoxia, actique temporis Pontifices beatos prædicabat, quibus vitã securam agentibus licebat genio suo ingenioq; frui, nulla ipsis super authoritate sua lite intentata. Recreabat tamen eum & solabatur altera parte nuncius de plena perfectaque Regni Anglicani ad obedientiam suam restitutione, ac de Edictis in gratiam suam factis, perque literas gratiarum actione; denique de solemni, quæ tunc instruebatur, Legatione, ad gratias ei de paterna clementia & munificentia coram agẽdas, obsequiumq; ei deferendum. Neque in tam effusa lętitia temperare sibi potuit à dicterio, cum diceret, se in partẽ saltem aliquam pristinæ Pontificum fœlicitatis venire, quãdo ab iis gratias sibi haberi sentiebat, quibus ille gratias debebat.

Eadem sub finem, vbi Colloquiorum mentio Pontifici quoq; displicet.

Quamuis autem Pontifex haud magna in spe esset de fęlici rerum suarum in *Germania* successu, ne tamen illas videretur negligere, aut viis ac rationib. reducendorum ad Ecclesiæ gremium erronum minus attentus esse, Cardinalem *Moronum* in *Germaniam* ad

Pontifex Car. Morõ. nũ in Germaniã ad Cõuentum ordinũ mittit, nec multo post moritur.

Comitia

Marcell. 2. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Comitia Nuntium mittit, cum mandato, vt *Germanis Angliæ* exemplum ponat ob oculos, eoq; crebrius ingesto, ad errorem suum agnoscendum, atq; idem pharmacum salutare admittendum enixius hortetur: sed ante omnia, vt Colloquia, & eiusmodi de religione tractationes amoliatur. Verũ *Augustam* vix peruenerat Cardinalis, cum *Iulius* Pontifex *Romæ* moritur. De cuius morte cum intra octo dies ad eum allatum esset, pridie Calendas Apriles cum Cardinali *Augustano Romam* versus iter ingreditur, vt noui Pontificis electioni interesset.

Iulij III. Pontificis obitus.

Marcellus Ceruinus renunciatur Pôtifex, & dicitur Marcellus II. nomine retento.

Ante illorum *Romam* aduentũ *Marcellus Ceruinus* S. Crucis Cardinalis V. Idus Apriles Pontifex fuerat renuntiatus, vir, qui ad naturæ grauitatem, ac seueritatem, morum probitatem, animique constantiam adiunxerat. Hic nomen suum retinens prima ea Pontificatus sui actione testatum fecit omnibus, se per eam dignitatem non immutatum: contra quam à tot decessoribus suis esset factum. Ex quo enim per *Teutonas*, quibus nomina aspera, & Romanis auribus parum grata, apud Pontifices mutatio nominis primum inuecta; post facile in consuetudinem vertit, quo daretur intelligi, simul cũ nomine priuatos affectus in publici boni studiũ, & humanas cogitationes; in sanctas diuinasque esse cõuersas. At contra hic Pontifex, vt ostenderet, in priuati hominis cõditione non defuisse sibi cogitationes etiam supremo fastigio dignas, nomine pristino retento, constantis animi, minimeq; ad honoris auram mutabilis specimen edidit. Nec absimile huic erat alterũ illud, quod exhibitis ei pro more capitibus quibusdam in conclaui decretis, in quæ ipsi erat iurandũ, antequã iniret Pontificatum, responderit, se ante paucos dies in eadẽ ipsa iurasse; nũc vero sibi constitutum rebus ea præstare, nec verbis tantum promittere. Instabat tum temporis *Dominica resurrectionis* celebritas. Dum itaque hebdomade, quam sanctam dicunt, *Marcellus* in peragendis Ecclesiæ ceremonijs admodũ est assiduus, ex assidui laboris incõmodis in grauem morbũ incidit. Animum tamen etiam tum intentum habuit ijs, quæ multo ante quam adeptus erat Pontificatum (eam enim sibi dignitatẽ certa spe promittebat) mente destinauerat, consilio cũ Cardinalibus aliquot, nominatim vero cũ Car. *Mantuano* cõmunicato: nimirum de controuersiis religionis per Conciliũ componendis. Id quidẽ dicebat antea minus successisse, quod rectam nunquam instituissent viam. Integram enim reformationem primũ instituẽdã, qua de realibus & solidis dissidiorum causis prius conueniret: verbales dein controuersias sua sponte cessaturas, aut certe leui opera Concilii facile cõciliatũ iri. E decessoribus suis quinque successione perpetua ipsũ emendationis nomẽ abhorruisse, neq; prauum aliquẽ ob finẽ; sed quod persuasum haberẽt illius auctores auctoritatis Pontificiæ extenuationẽ solũmodo spectare, se vero lõge aliter sentire, nihil æque facere ad authoritatẽ eã vel conseruandam vel amplificandã, atq; id ipsum cuiuis obuium, qui anteacta diligenter obseruarit, à solis iis Pontificibus Romanis Sedis suæ authoritatem in maius auctam ac prouectã, qui reformationi incubuerint. Ea enim so-

Valetudine incommoda ex nimio labore.

Animo intentus sarciendis religionis dissidijs.

Pius Marcelli II. sensus de ratione auctoritatis Pontificiæ extenuãdæ & amplificandæ.

Marcell. 2.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

lidum nil tolli, sed vana tantum speciosa, imo quæ sũptuosa, & grauia Præsulum luxum, & pompam, & comitatus frequentiam, sumptus immodicos & superuacaneos, aliaque quibus Põtificis dignitas vilescit potius, quã maiorem parit venerationem. Hisce ineptijs amputatis haud dubie veram auctoritatem, potentiam, existimationẽ auctum iri apud omnes; imo opes & pecunias, quæ nerui sunt rerum gerendarum; ac super omnia Diuini Numinis tutelam, quam certo sibi spõdere debet vnusquisque, qui, quod sui muneris est, studiose exsequitur.

Marcelli studia varie à varijs accipiũtur.

Hæc *Marcelli* consilia *Roma* per aulã iactata, ab fautoribus ipsius honestis elogijs pietatis, studij pacis, atque religionis cõdecorantur, at æmuli finem, quem spectabat, haud bonum causati, in sequiorem ea partem interpretantur. Papam prædictionibus Astrologicis cõfisum, quibus erat addictus patris exemplo, qui per eam professionem creuerat. Eas interdum siue casu, siue alia de causa lætum exitum habere, sed multo crebrius multis in exitiũ præcipitandi dare occasionem. Inter ea quæ Pontifex animo designabat, erat illud de sacro Ordine instituendo cẽtum veluti equitum, ex hominibus cuiuscumque religionis aut conditionis deligendorum, sub ipso tanquam Duce ac capite militantium. Horum singulis pensionem annuam quingẽtorum aureorum destinauerat è Camera Pontificia dependendam, hac lege, vt solemni strictoque iuramẽto fidem suam Pontifici obligarent, neque aut altiorem dignitatis gradũ cõscenderent, aut reditus ampliores possiderent; tantum vti liceret iis in Cardinalium collegium propter bene merita cooptari, ita tamen vt societatem eam non deserant. Ex ijs solis volebat & Nuncios suos eligi, & negotiorum gestores, & ciuitatum Præfectos, & Legatos, atque in summa omnes Sedis Apostolicæ administros. In eam rem iam nominati erant pleriq; Romæ literis bene exculti & ipsi probe cogniti: atque ad eũdem honorem alij iam aspirabant. Ita in Põtificatu nouo nouitatibus aula erat referta, & nouarum rerum expectatione, quæ confestim concidit, Marcello diutinis laboribus in ceremoniarum celebratione, vti diximus, corpore multum debilitato, dein apoplexia correpto, quam mors protinus consequuta die mensis eius vltimo, reliquarum patris ipsiusque prædictionum fide euentu nondum comprobata, quibus vltra eam diem annus certe protendebatur.

In his erat sacer Ordo C. equitũ quem animo designauerat.

Marcellus die XXII. Pontificatus sui è vita migrat.

Capita in quæ iuratum est in noui Pontificis electione.

Cardinalibus igitur denuo in Conclaui congregatis, Cardinalis *Augustanus*, *Morono* etiam ei subseruiente, instanter petit, vt inter articulos, in quos de more Cardinales in eligendo Pontifice iurare solent, hic inseratur, futurum Pontificem de collegij consensu intra biennium Concilium conuocaturum, ad reformationem cœptam ad exitum perducendam; ad constituendũ de cæteris, quæ supersunt, religionis controuersiis; denique ad viam aliquam comminiscendam, qua *Tridentinum* Concilium à Germanis demũ recipiatur. Huic quoque additum, ne liceat futuro Pontifici, gliscente adeo Cardinalium numero, plures quam quatuor intra biennium in eum Ordinem adscribere. Cum in hæc capita assensissent, mensis subsequentis die

XXIII.

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Ioãnis Petri Carafa in Papam electio, qui Paulus IV. dictus.

XXIII. *Ioannes Petrus Carafa* in Pontificem fuit electus: qui *Paulus* IV. dici voluit, quantũuis repugnantibus Cæsarianæ factionis patribus purpuratis. *Cæsari* enim infensior credebatur, propter iniurias in *Hispania*, cum superstite adhuc *Ferdinando* Catholico in eius Regis aula octo annis viueret, acceptas: tum quod Archiepiscopatu *Neapolitano* donatus ante aliquot annos, Nobilium eius regni, *Cæsaris* ministrorum consensione prohibitus fuisset, ne liberam eius possessionem, adire posset. Cumque summa esset morum seueritate, Aulici oẽs ab seuero ipsius ingenio reformationem Ecclesiasticæ disciplinæ magis formidabant, quam ab omnibus Concilii actionibus. Verum in victus sui suorumque ratione instituenda statim post adeptã dignitatem seueritas ista omnis in superbiam vertit. Nam rogatus ab hospitii sui præfecto, ad quam formulam vellet viuere, magnifice inquit, & vt summum Principem decet. Et in sumenda corona maiori vsus est pompa ac sumptu, quam, quantum homines meminissent, superiorum Pontificum vllus, immo in omnibus actionibus magnificentiam & sumptum ostentabat: neque intolerabili in nepotes ac propinquos suos indulgentia cuiuis Pontifici concedebat. Ingenitam sibi seueritatem principio summæ humanitatis apud omnes affectatione tegere conatus, post paulo ad ingenium rediit.

In Cæsarẽ animi offensoris causa.

Eius seueritas, ex qua emendatio in disciplina Ecclesiastica expectabatur, in superbiã cito vertit.

Auspicia Pontificatus Pauli IV. ab Oratorũ ex Anglia aduentiũ ad eius pedes proiectione, venia submissẽ deprecantium.

Magnæ sibi gloriæ duxit, ipso primo Pontificatus sui die, tres ex *Anglia* Legatos, *Iulio* quidem Pontifice inde missos, *Romam* primum intrasse. Primo quoque à coronatione Consistorio, quod fuit publicum, introducti in cõsessum, ad Papæ pedes proiecti totius Regni nomine anteacti tẽporis errata incusare; singula quæq; (sic enim placuit Pontifici) nominatim percensere; ingratitudinem suã ob immẽsa ab Ecclesia accepta beneficia palam agnoscere, & submisse veniam deprecari. Ille vicissim humo leuatos circumplexus superiorum temporum admissa condonare, atque vt Regibus dignationem adiiceret, *Hiberniam* Regiæ coronę titulo ornauit, authoritate ea fretus, qua Papã donauit Deus in omnia regna, vt contumacia sedibus suis eiiceret, & noua rursus conderet, constitueretq;. Id factum viri iudicio præstantes, quippe qui in veram eius caussam nondum penetrassent, vanitati adscribere, quod nõ animaduerterẽt, quem fructum, aut potentiæ, aut honoris afferat Regi, diuersis regionum, quibus præest, titulis designari: sed cõtra viderent *Christianissimũ* Regẽ solo Regni *Galliæ* elogio honoratiorẽ, quã si tot titulis, quot ille prouincias obtinet, decoraretur. Neque iis tẽporibus visum adeo opportunum, authoritatẽ regnorum diruendorum & exstruendorum sibi arrogare. At quos vera huius facti causa non latebat, id vanitati haudquaquam imputare, sed pro arcano ducere iãpridem vsitato. *Henricus* enim VIII. post abdicatam Pontificis authoritatem *Hiberniam* in regnum erexerat, & se Regem *Angliæ*, *Franciæ* & *Hiberniæ* inscripserat. Eundẽ titulum per *Eduardum* Regem continuatũ *Maria* & *Philippus Angliæ* Reges assumpserant. Pontifex igitur statim à creatione induxit animum credere & affirmare, sui tantum esse peculii, Regi-

Paulus in gratiam Regũ Anglorũ Hiberniã Regni titulo ornat: q à plerisq; vanitati tributum.

Vera huius facti causa.

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg Henricus 2.

Regium titulum cuiquam dare: ideoque Regibus *Angliæ, Hiberniæ* titulo abstinendum. Sed videbat nimirum, quã difficile foret persuadere Anglis, vt titulum respuant à duobus Regibus vsitatum, & à *Regina* nihil sinistri cogitante cõtinuatum, quare moderatione hic vtendum ratus, quid *Henricus* egerit, dissimulato, ipse Insulam eã in Regnum erigere statuit; quo homines adduceret ad credendum, Reginã illũ titulum adhibere, tanquam à Pontifice sibi donatum, non Patris aliqua lege decretum. Illud hercle Põtificibus in more positum de alieno corio ludere, & quod iustis dominis auferre nequeunt, id ipsis elargiri, iiq; vicissim ad vitandas cum Pontificibus rerum Dominis contentiones, vel quæ sua sunt, dono accipere non recusant; vel, quid in rem donatam is qui donũ cõfert, iuris habeat, scire se dissimulant.

Pontificibus solens est iustis dominis ea donare qua auferre nõ possunt.

In secretiori vero Pontificis cum Legatis sermone, indoluit nondum restituta Ecclesiæ suæ bona, quæ ab alio occupari omnino intolerandum esse dicebat, & ad minimum vsq; quadrãtem ab iniustis vsurpatoribus vendicanda. Deo enim semel dicata ad vsum ciuilẽ nunquam denuo applicari posse, & qui quantulamcumq; eorum partem possideat, damnationis periculo esse obnoxium. Sibi quidem nõ deesse prõptissimam ad ea elargienda voluntatẽ, si facultas adesset, tum propter eã, qua Regnum vniuersum cõplectitur paternam pietatẽ; tum propter filialẽ, quam in ipsis expertus est dilectionẽ & obedientiam: sed sibi nõ licere authoritatis suæ fines proferre ad res Deo consecratas prophanis vsibus applicandas. Tum, vnum hoc Anglis persuasum cupere, earum rerũ possessionem illicitã, esse Anathema & contagem, cui vindicãdæ Regnum *Angliæ* habiturũ sit pro comite indiuiduo perpetuã miseriam ac infœlicitatem. Oratoribus insuper mandauit, vt de ea re continuo ad Principes suos rescriberent: neq; semel id monuisse cõtẽtus, idipsum omnibus occasionibus iterabat.

Paulus cũ Legatis agit de bonis sacris in Anglia Ecclesia restituendis.

Disertim etiã præcepit, vt primo quoque tempore exactionem denariorum *D. Petri* in vsum reuocãdum curarent, quod de more exactorẽ eo mittere decreuerit; quod quidẽ munus ipse in *Angliam* ea gratia missus tõtos tres annos obierit, maxima cum voluptate, cum tantam non in populo tantum, sed in tenuioribus è plebe ad pendendum promptitudinẽ cerneret. Neque vnquam sperãdum, ipsis apertum iri à *B. Petro* cœli portam, quãdiu quæ in terris ipsius propria sunt, cum summa eius Diui iniuria vsurpẽt.

Et exactionem denariorum D. Petri solicitat.

Hæc Reginæ nuntiata, accedente ad hæc à Pontifice in dies officiorum cumulo, in causa fuere, cur *Maria* omnes ingenii neruos ad id ab Ordinibus impetrandum intenderit. Sed iam à multis annis Proceres plerique omnes, & qui è primaria nobilitate, bona Ecclesiastica in familias suas translata peculii sui fecerant, neque vllis legibus eripi sibi patiebãtur: vnde ea res frustra fuit. Tantũ, vt primitiæ fructuum, & decimæ, quæ Patris fratrisq; sanctionibus ad fiscum peruenerant, in posterum persoluerentur Ecclesiasticis, decretum. Ita Oratores Angli Pontifici pergrati, quod se illi addixissent (qui vnicus erat apud eum parãdæ gratiæ modus) multisq; laudibus cumulati Roma discedunt.

Regina fructuũ primitias & Decimas Ecclesiæ restituit, quæ penes se erãt, de cætero nil à suis impetrat.

Post

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Card. Lotharig. Pötificem in Gallorum partes trahit.

Post noui Pontificis creationem à Cæsareis & Gallis vtrinque certatū est, de eo omni arte sibi conciliando. Sed Cardinalis *Lotharingius*, qui hominis ingenium pulchre nouerat, in Gallorum partes facile eum attraxerat, & secreto varijs officiis adortus, & in Consistorio palam professus, Regem suum non ignorare, quam necessaria sit Ecclesiæ Gallicanæ emendatio: neq; opem suam Pontificem vnquam desideraturum, siue mittendis ad Concilium Præsulibus, si ipsi ita videbitur; siue alia quacumq; ratione rebus Pontificijs maxime opportuna.

Comitiorū Augustæ continuatio.

Interea in *Germania* Comitia procedunt, nec sine partium contentionibus, quæ haud dubie maiores fuissent, si Cardinalis *Moronus* permansisset, omnem dubio procul lapidem moturus: & Protestantibus iam suspectus, quasi à Pontifice hoc solo nomine in *Germaniam* missus, vt rebus ipsorum incommodaret. Passimq; iactabatur, *Romæ* omnes maxima in spe esse, *Germaniam*, perinde atque Angliam, iugum accipere, & ad omnia descendere paratam. Auocato igitur Cardinali, deliberatio prima fuit, an de religione ante alia esset tractandum. Ecclesiastici principio reclamabant: sed ab omnibus tandem eo itum est, vt religionis negotium primo explicaretur. Atque hic duæ statim opiniones pugnantes occurrunt. Vna, vt de rationibus reformandæ religionis tractatio institueretur. Altera, vt sua cuique libere vti permitteretur. Super quibus cum diu multumque controuertissent, in posteriorem omnes tandem inclinant: quod nullum videretur reperiri posse pharmacum morbo eradicando idoneū, quamdiu in motu & agitatione esset: sedatis vero humoribus sublatisque dissidiis ac suspicionibus, sperabatur res facilius coalituras, & commodiores componēdorum dissidiorum vias repertū iri. Placuit itaque pacem firmam necessario esse constituendā, sic vt nec religionis causa vis cuiquam fiat, & cuiuis Principi aut Ordini liceat intra ditionis suæ fines, quæ sibi maxime commoda videbitur, religionē amplexandam præscribere.

In quibus prima deliberatio de pace religionis.

At in hoc decreto firmando noua oritur disceptatio. Confessionis enim Augustanæ socii volebant licere omnibus sine vlla exceptione doctrinam ipsorum sequi, etiam Ecclesiasticis, absque honorum & dignitatum in quibus collocati essent, iactura. A Catholicis contra contendebatur, neque permittendum vllatenus Ecclesiasticis religionem salua dignitate mutare, sed si quis Episcopus, aut Abbas à religione recepta deficiat, continuo loco mouēdum: neque ciuitatibus, quæ decretum Augustanum vulgo dictum *Interim* ante septimum annū recepissent, vt ad Confessionem Augustanā reuertantur, omnino concedendū.

De sacri ordinis hominibus iniecta dubitatio, an mutata religione dignitas salua esse debeat.

Super hac controuersia propositis ab vtraq; parte primū rationibus scripto comprehensis; sed vtrisq; demum de acrimonia sua nonnihil remittētibus, placuit Ecclesiasticis, Ciuitates suo arbitratui, vt, quā vellent religionem amplecterentur permittere: & Protestantibus vicissim, exceptionem propositam, nimirum, vt Ecclesiastici, qui religionem mutauerant, loco moueantur, admittere. Decretū ergo VII. Calend. Octob. factum in hanc fere formam recitatur. Quandoquidem Conci-

Decretū in Comitijs Augustanis factum

Paulus 4.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

quo libera cuique religio permittitur.

Concilium Oecomenicũ aut Nationale, quod ad terminãdas debito more de religione controuersias videatur necessariũ, ob permultas, q̃ obijciũtur difficultates, coire nõ possit, vt via interim amicæ cõcordiæ farciẽdæ struatur, decerni: Ne *Cæsar Ferdinandus*, cæteriq; Principes ac Ordines Catholici, per vim adigant Principes, Ordines, ac status *Confeßionis Augustanæ* ad religionẽ suã, aut ceremonias, quas in ditione quisq; sua instituerũt, aut deinceps instituent, deserendas. Neue in contẽptum ac dehonestamentum religionis quidquam agant, sed liberam ipsius professionẽ eis permittant. Rursum, vt *Confeßionis Augustanæ* socii erga *Cæsarem, Ferdinandũ*, aliosq; Principes ac Ordines antiquæ religioni addictos, tam Ecclesiasticos, quã sæculares moderate se gerant, eisq; religionẽ suã in suis ditionibus stabiliendã, & aliam quamcunq; prohibendã permittant. Quod si quis in Ecclesiastica dignitate constitutus, à religione veteri desciscat, id in ipsius infamiam non redundet, sed dignitate ea confestim excidat, aliusq; in eius locum sufficiatur ab eo, cuius id intereſt. Quod autẽ attinet ad beneficia, quæ cœnobijs & collegiis monachorũ adempta, Protestantes scholis, & Ecclesiarum ministerijs accommodarunt, vt in eodem statu permaneãt. Item vt Iurisdictio sacra non exerceatur contra eos, qui sunt *Confeßionis Augustanæ*: in cæteris vero rebus extra religionem, pro veteri more valeat. Decreto in hunc modũ formato alia suborta difficultas, ad quam dimouendã *Ferdinandus* absoluta *Cæsaris* fratris authoritate vsus, de cõsensu Ordinis Ecclesiastici declarauit: vt Ciuitates & Cõmunitates Principibus Ecclesiasticis subiectæ, itẽ beneficiorũ & sacrarũ dignitatũ titulis gaudentes, qui à multis iã annis Confessionẽ Augustanã sequuti, eius ritus ac ceremonias obseruarũt, ab eisdẽ Principibus eas immutare non cogantur; sed antiquum obtineant, donec generali concordia dissidium erit sublatum.

Ecclesiastici vero religionẽ mutantes beneficijs mulctantur.

Põtificis de Decreto hoc Augustano apud Oratorem Cæsaris querimonia, & aduersus Cæsarẽ simul & Ferdinandũ comminationes.

Paulus Pontifex, vbi de Decreto hoc *Augustano* inaudiuerat, vehemẽter excanduit, atq; apud Oratorẽ *Cæsaris* & Cardinalẽ *Augustanũ* grauiter questus, *Ferdinandũ* increpuit, q̃ se inscio tractationẽ ve religione instituisset, interminatus daturum se operã, vt vterq; *Cæsar* & *Ferdinandus* cũ maximo suo cordolio intelligant, quã graui iniuria Sedẽ Apostolicã violarint. Hortatur, vt reuocatis antiquatisq; ijs, q̃ cõcessa essent, malis impendentibus præuortãt, adẽpta sibi occasione iusta procedendi, sicuti apud animũ suũ constituerat, nõ solum contra Lutheranos, sed & contra ipsos Lutheranorũ fautores. Qua in re modo morigeros & dicto audiẽtes experiatur, tũ & authoritate ac armis à se opẽ, & ad oẽs Principes Christianos pro suo in eos imperio sub pœnarum ac censurarum denunciatione mandatũ, vt totis viribus in ipsorũ subsidiũ concurrant, pollicetur. Et quãuis Orator ei respondens cõmemoraret vires Protestantũ in *Germania*, nuper ũ contra *Cæsarem* bellũ, in quo parũ abfuit, quin *Cæsar Oeniponte* caperetur, & iusiurandũ in pacificatione præstitum: ille nihilo factus pacatior, de iureiurãdo replicauit, se ab omni sacramento liberare eos & absoluere; imo imperare, vt illud non attendant. De cætero, vbi de causa Dei agitur, non respiciendum

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

dum ad consilia humana. Certe *Cæsarem* diuina permissione adductũ in periculũ, quod officiũ non fecerit pro eo ac debuit, & potuit, in *Germania* ad Sedis Apostolicæ obsequiũ reducẽda. Deum hac iracundiæ suæ veluti denũtiatione monitũ velle, maiora instare supplicia, nisi documentũ inde sumat, & suo periculo sapiat. Contra, si vt verum fortẽq; *Christi* militem decet, in ipsius causa intrepide se gerat, sepositis aspectibus humanis, vbique de hostibus triumphaturum, sicut ex superiorum temporum exemplis satis cõstat.

Paulus Pontifex philautia cæcus & nimia potestatis suæ confidentia, sibi Suffenus est.

Atque ista à Põtifice agi iactabatur non solum proprio instinctu, sed Cardinale *Augustano* impulsore, cui libertas *Augustanæ* confessionis sociis concessa multũ displicebat. Hoc tamen cõstat, Paulũ, qui magno animo esset, vastisque cogitationibus animũ implesset, habuisse persuasissimũ, facile esse sibi solo authoritatis Põtificiæ munimine fulto, incõmodis omnibus mederi: neque in eã rẽ cuiusquã Principis ope indigere. Quoties cũ Oratoribus colloquebatur, in eorũ aures huiusmodi sermones crebro intonabat, se Regibus cũctis esse superiorẽ; nolle se arctã cũ quouis eorũ familiaritatẽ; sibi concessam Regnorũ immutandorũ potestatẽ; se eorũ, qui Reges Imperatoresq; è soliis suis deturbarint, esse successorẽ. Sæpe illud memorabat, se authoritatis suæ clarũ documentum in ipso Põtificatus introitu dedisse, erecta in regnũ *Hibernia*. nec erubuit in Consistorio, in mensa, atq; in publico multis audiẽtibus dictitare, se nullũ Principẽ sibi cõparẽ, aut sociũ velle agnoscere: sed æquum esse, vt suo pedi (humũ eo tum percutiebat) oẽs subiiciantur, quãdoquidem ita visum ei, qui Ecclesiã hanc ædificauerit, & se in hoc fastigio collocauerit. Neq; cõtinebat se, quin interdum adderet, malle se centies mori, ac facibus quatuor mũdi plagis subditis, incendium rerum omnium ruina restinguere, quam vile quidpiam suoq; loco indignum committere.

Pauli solicitudo & industria in ingenio suo ad nepotis Card. Carafa ingenium ab suo diuersũ accommodando.

Innata erat *Paulo* IV. animi magnitudo atq; audacia; prudentię quoq; suæ, & secundæ fortunæ, quã in omnibus actionibus præsentẽ fuerat expertus fidebat plurimum, ad quas accedente Pontificatus potẽtia & dignitate, omnia sibi obuia & procliuia augurabatur. Sed per vices duplici animus illi æstuabat solicitudine. Nã cũ in omni vita religionẽ actionibus obtendere cõsuesset, etiã Põtifex factus solã authoritatẽ spiritualem rebus suis obducere satius ducebat. At *Carolus Carafa* nepos, belli magis, quã pacis artibus innutritus, atq; è milite factus Cardinalis, militares spiritus retinẽs, lõge aliis cogitationibus animũ illius aggrediebatur, vt gladiũ ac potestatẽ tẽporalẽ nõ sineret hebescere, quod altera sine ista vilesceret, cõsociatæ autẽ rebus maximis patrandis essent idoneæ. Verũ sagacẽ senem minime latebat, potestatẽ spiritualem tũ demum debilitari, quãdo in eius subsidiũ temporalis necessario aduocatur. Ille tamen in nominẽ suo amplificando totus defixus, interdum nepotis suasionibus aurem commodabat, interdũ suo potius confidebat iudicio. Sed ad extremũ constituit tẽporalia clanculũ, spiritualia palã tractare, vt continuata horum tractatione, illa iã inchoata vel prosequeretur, vel omitteret, prout rerum euẽtus suaderet. Itaque per Nepotẽ suum & Car-

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Fœdus cũ Rege Gallia pacisci-tur, sed secreto.

dinalem *Lotharingiũ*, quam occultissime fœdus cũ *Gallia* Rege pepigit, quod quidem cum esset percussum, Lotharingius ad demendam suspicionẽ *Romã* quasi re infecta abiit, misso in eius locum Cardinali *Turonio*, qui eadem taciturnitate rem conficeret, fœderis caput præcipuum erat de regno Neapolitano recuperando in gratiã vnius ex liberis Regiis, qui *Delfino* minor esset natu: sic tamẽ vt inibi ad ditionem Põtificiam magna fieret accessio, eius limite ad *Germani Fanum*, & *Garilianũ*, ac trans *Apennium* ad *Piscaria* vsque flumẽ porrecto; præter *Beneuentum* & eius territorium, quod fœderis legibus ipsi Pontifici cedere oportebat.

Pauli de creandis Cardinal. consilium Collegio displicet, his potissimum, qui à Cæsare.

Cæterum vt tam temporalibus suis quam spiritualibus tutandis Pontifex adminiculis firmioribus inniteretur, visum ei necessarium Cardinales aliquot creare, qui ab ipso pẽdeant, quique audacia abundantes, à se incœpta prosequi, atq; arduis negotijs implicari non recusent. Ea de re cũ, vt fit, ante aliquot dies quã peragenda foret, sermones iactarentur, Cardinales ægre ferre & indignari id venire in deliberationem, contra quod nõ ita pridem esset iuratum, ac in primis, qui à *Cæsare* stabant, vbi innotuisset, qui ad eum honorem designarentur, de interpositione cogitabãt. *Paulus* nihilominus vicesimo Decembris Consistoriũ ingressus, statim vbi cõsedisset, dixit, aures suas nullius postulatis eo tempore patere, quippe quia maius opus sibi sit mouendũ, quod licet omnes de creatione Cardinaliũ acciperent, Cardinalis tamen *D. Iacobi* ad cathedrã accedẽs, ad aliquid Pontifici communicãdum sese offert. Illo abnuente cum Cardinalis non absisteret, Pontifex pugno in pectus adacto illum abigit. Dein vbi assedere omnes, cœpit Papa grauiter queri, quod sparsissent in vulgus non posse eum propter iuramẽtum in conclaui præstitum plures quam quatuor Cardinales creare, id autem dicebat non aliud esse, quam authoritatem Pontificiam, quæ est absoluta, legibus adstringere. Articulum esse fidei, Papam non posse obligari, imo ne seipsum posse obligatione astringere, qui contra sentiat, hæreseos manifesto teneri, à quo crimine paratum quidẽ absoluere eos, qui in id inciderint, nulla peruicacia aut animi obstinatione, sin in posterum quisquam hæc aut similia contra authoritatem diuinitus sibi concessam obganniat, tum curaturum, vt aduersum eum Inquisitio procedat. Sibi quidem decretum esse, nonnullos in Cardinalium collegium cooptare, neque velle, vt quisquam refragetur. Sibi enim opus esse iis, quorũ ministerio vtatur: quo in genere ipsi haud quaquam sint, omnes propriis factionibus addicti. Ad eã dignitatem asciscẽdos viros doctrina ac vitæ probitate conspicuos, quorũ opera in Ecclesiæ reformatione, & in Cõcilio potissimũ requiratur. De eo iam tempus esse, vt serio agatur, & prima quaque occasione super eo deliberandum. Sed interim; quoniã res moram diuturniorem non patitur, nominandos eos, quos ad purpuratorum patrum dignitatem cẽset euehendos, vt ipsi, quibus suffragij deliberatiui ius est, diligẽter perpendant, ꝙ Ecclesiæ bono cessurũ putent: in quo facilẽ eũ ad audiendũ essent habituri, neq; ideo suffragium decisiuũ sibi competere ere-

Præfidētior Pauli de creandis cō tra iuramētum in cōclaui præstitum Cardinalibus, in Consistorio oratio.

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

Cardinales VII. nominantur creandi è quibus Gropperus dignitatem eam repudiat.

credant, quod sibi vni debeatur. Tum septem nominauit, è quibus vnus tantum erat ei sanguine coniunctus, & alius è sua congregatione Theatinorũ: cæteri omnes propter eruditionem, aut rerum in aula gerendarum peritiã in magna apud homines fama. Inter hos *Ioannes Gropperus Coloniensis*, de quo dictum supra, haud multos sibi ad viuendum annos superesse arbitratus, simulquè reputans, se honorificam nominis sui memoriam ad posteros propapaturum magis, repudiata ea dignitate, quam etiam viri Principes ambiunt, quam si eadẽ ad paucos dies accepta æmulis obtrectandi materiã ministraret, multis de beneficio oblato gratiis actis, quod & insigne honoris remisisset, & titulum recusasset, sese apud Põtificem excusauit. Creati itaque Cardinales, cum dominica præcedente die XV. pactum fuisset cum *Gallia* fœdus.

Card. Polus Archiepiscopo Cantuariensi succedit.

Sub idem tempus Cardinalis *Polus*, qui, siue quod Regio Anglorum sanguine oriundus successionem primariam spectaret, siue quod suam cum Pontificatu coniũctionem proditam nollet, à sacris Ordinib. hactenus abstinuerat, causis his tãdẽ cessantibus, Cardinalium Diaconorum cõditione relicta, in Presbyterorum Ordinem transit: & quarto postquam *Cranmerus* Archiepiscopus *Cantuariensis* cũ multis ceremoniis charactere prius adempto (degradationem vocant) crematus fuisset mense, in eius locum *Angliæ* Primas instituitur.

Austriaci exemplo sociorum Augustana cõfessionis libertatem religionis vrgent.

Austriaci ex Decreto in vltimo conuentu Ordinum *Germaniæ* facto, multoque magis ex adiuncta *Ferdinandi* declaratione in gratiam Ciuitatum, & Nobilium Principibus Ecclesiasticis subiectorum, spem quoque conceperant obtinendæ libertatis in religionis exercitio. Cũ igitur *Ferdinandus* subditos suos *Viennam* conuenire iussisset, ad auxilia & pecuniam in bellum cõtra *Turcam* ipsis imminentem conferenda, illi vicissim postulant, vt ipsius permissu illis liceat ad generale vsque & liberum Concilium puriorem religionem profiteri, beneficioque *Augustana Confessionis* sociis cõcesso frui, flagella enim quibus Turca ipsos verberat, vindictam esse Dei illos ad vitæ emendationem inuitantis: frustraque in eum hostem arma sumi, nisi Deo prius propitiato, qui sicut ipse præscribit, adorari vult, non autem ad humani cerebri figmentum. Orant, ne deteriori sint quam alii *Germani* conditione, vt ministris Ecclesiæ liceat iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinã publice prædicare & Sacramenta distribuere: vt ludimagistri exilio prius non mulctentur, quam apud legitimũ iudicem causam dixerint. Id si impetrent, se officio nunquam defuturos sed ipsius voluntati, cum vitæ ac bonorum impendio obsecundaturos pollicentur.

Ferdinandus iis Cœna sub vtraque specie participationem gratificatur, cætera innouari non sinit.

Ad hæc respondet *Ferdinandus*, non esse integrum sibi ipsorum postulatis annuere, non quod nolit suis gratificari, sed quod Ecclesiæ sanctionibus necessario parendum habeat. Se cum fratre *Cæsare* dissidia in religione semper auersatum: iis sarciendis colloquia varia tentasse, & *Concilium* denique *Tridentinum* procurasse, id si pro voto exitum non habuerit, ipsis minime tribuendum, cum in obscuro nõ sit, quibus consiliis & artibus ab aliis fuerint

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

obstricta impedimenta. Ex eo factum Edictum in beneficium eorũ, qui sunt *Confeßionis Augustanæ*, quo ad ipsos quoque pertineat. Eo enim edici, vt quiuis Princeps non Ecclesiasticus possit ex alterutra quamvelit religionem eligere: populus autem religionẽ sui Principis sequatur, quod si quis è populo religionem sui Principis non probauerit, ei liberum sit facultates suas vendere &, quo libitum fuerit, commigrare. Ipsorum itaque esse officium, in veteri & Catholica, quã ille profiteatur, religione permanere. Vt tamen animi ipsius propensionem in fauendo eorũ postulatis agnoscant, eam partem Edicti sui, quæ ad participationem calicis spectat, in eorum gratiam remittere, sed ea lege, vt in cæteris Ecclesiæ sanctionibus ac ceremoniis vsque ad comitii proxime futuri decretum nihil innouetur: atque his contenti contra hostem publicum in commune consulant, & quod oportet conferant.

Bauari quoque apud suum Principem pro religionis libero exercitio intercedentes calicis communionem impetrant.

Ad exemplum Austriacorum Bauari quoque suum Principem Albertum de libertate religionis solicitant, vt Euangelium libere apud ipsos prædicetur, sacerdotes matrimonium contrahant, cœna domini integra ministretur, & omnibus hebdomadæ diebus carne vescantur: id nisi impetrent, in bellum contra Turcam nihil se collaturos protestati. Ille vero cum *Ferdinãdum* socerum suis concessisse videret communionem calicis, & pecuniã ab ipsis exigere in animo haberet, eo vsque indulgendum cẽsuit, vt ipsi cœnã quoque totam perciperent, & vetitis diebus, si necessitas premeret, carne vescerentur, quoad controuersiæ religionis cõponerentur authoritate publica: sic tamen vt in aliis religionis capitibus superiorum temporum edicta exacte obseruentur. Multis enim verbis professus est, se ab Ecclesia, maiorumq; religione nolle discedere, neq; in ceremoniis quicquam nisi de Pontificis ac *Cæsaris* voluntate velle immutare. Curaturum etiam, vt Metropolitanus & Episcopi hanc concessionem approbẽt, nec cuiquam molestiã hoc nomine faciant. Eodem tempore Palatinatus vniuersus confessionem Augustanam complectitur mortuo Electore *Frederico*, & succedente fratris filio Ottone *Henrico*, qui ante multos annos huic sese doctrinæ addixerat, hoc nomine multa perpessus, & de fortunis suis omnib. periclitatus. Principatũ adeptus, Missam cũ aliis Ecclesiæ Romanæ ceremoniis extra omnẽ suam ditionẽ, è vestigio exulare iussit.

OttoHenricus in Palatinatu Friderico mortuo succedens, Missam abolet

1556.

Paulus emendationis Ecclesiæ negotium serio aggreditur, delectos ad id ex diuersis nationibus viros adhibens, à materia Simoniæ facto initio.

At Pontifex iactis, quæ supra commemorauimus, fundamentis ad spiritualia conuersus, ad nominis sui famã, quam vnice appetebat, augendam necessarium existimauit testatum facere omnibus, rebus non verbis, se de seria Curiæ Romanæ emendatione cogitare. Itaque in id vnum incũbens exeunte Ianuario Anno M.D.LVI. *Congregationem* institui de XXIV. Cardinalibus, XLV. Præsulibus, & aliis hominibus ob eruditionem in aula maxime conspicuis ad centum vsque & quinquaginta. His in tres classes distributis, in quarum singulis erant VIII. Cardinales, XV. Præsules, aliique ad quinquaginta, proposuit excutiẽdas omnes in materia *Simoniæ* difficultates. Easdẽ typis mãdari iussit, earũq; exẽplaria ad omnes Principes perferri, ideo euulgatas dictitãs, vt vbi ad Academiarũ omnium,

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

nium,& collegiorum,& hominum eruditorum notitiam peruenissent,ipsi sententiæ suæ super iis promendæ occasionem inde captent,quam ab iis aperte exquirere nõ putet esse è dignitate eius Sedis, quæ omniũ magistra, aliorum opiniones non debet emendicare. Dicebat porro,sibi quidẽ nihil opus esse cuiusquam institutione, ꝙ quid *Christus* pręceperit,probe teneat: sed Congregationem istam à se ideo ideo erectã, ne in re, in qua interesset omniũ,crederetur illi ex sui capitis cõmento statuere. Tum decretũ sibi,vbi Aulam suam ab hoc fermẽto perpurgarit in eum modum; vt ei nemo iure obiectare possit illud: *Medice cura teipsum*,& Principibus ipsis ostendere *Simoniæ* malum in ipsorum aulis grassari vehemẽtius, & eiusdem auferendi nõ deesse studium sibi, qui Principibus æque ac Præsulibus antistet.

Episcoporũ primæ classis tres distincta opiniones de Simonia.

In prima primæ classis Congregatione quæ habita VII. Cal. Apriles coram Cardinale *Bellaio* Collegij Decano, Duodecim ex iis verba fecerunt, & in his III. distinctæ opiniones repertæ. Vna erat *Episcopi Feltrensis*, qui tenebat, non esse incõmodum accipere pecuniam ꝓpter vsum potestatis spiritualis, modo non sit loco pretij, sed ob alium aliquem respectum. Alia *Episcopi Setinensis*, id nullo modo, neque vlla conditione licere, & tam dare pecuniam, quam accipere detestandam esse Simoniam, cũ nullo genere prætextus sit excusabilis. Tertia *Episcopi Senogalliensis*, media inter vtramque, esse quidem licitum, sed certis tantũ temporibus, & certis conditionibus.

Diebus proximis cum omnes eiusdem classis suffragia tulissent, iis ad Pontificem delatis post festũ Paschatis, ille tãtam opinionum varietatem conspicatus, decreuerat pene animi sui sententiã diplomate publicare, vt non liceat cuiquam accipere præmiũ, aut donum, aut eleemosynam, non solum quando exiguntur, sed nec cum vltro offeruntur, propter quamcumq; gratiam spiritualem. Quod autem attinet dispensationes matrimoniales, profitebatur se deinceps nullas daturum, nec deesse sibi animum medendi iis, quæ iam iam esset concessæ, dummodo id absq; scãdalo effici posset. Verum à diuersis tot remoræ & impedimenta fuere obiecta, vt ad id, quod decreuerat, exequendum omnino ventum non sit.

Paulus de sua opinione euulgãda cogitat, sed difficultates obstãt.

Nonnulli cẽsebant necessarium in *Concilio generali* isthæc tractari. Quod certe illi bilem vehementer mouit, quippe qui diceret, sibi, qui sit supra omnes nihil opus esse Cõcilio. Cardinali vero *Bellaio* subiungẽte, Conciliũ non requiri, ad authoritatem Põtifici addendam, sed magis ad rationem exequutionis ineundam, vt vbiq; sit eadem & æquabilis, respõdit, se, si res ita postulabit, Concilium *Romæ* celebraturum, neq; putare alio esse eundum. Idcirco nunquam assensisse, vt Conciliũ haberetur *Tridenti*, hoc est in medio *Lutheranorum*, sicut omnibus est compertum. Concilium enim proprie solis Episcopis constare. Et quamquã in cõsultationibus alij nonnunquam admittantur, nulli nisi homini Catholico iure deberi locum: alioqui *Turcas* admittendos. Magnæ itaq; fuisse vecordiæ Sexaginta Episcopos, neque eos maximi nominis, & Quadraginta Doctores, nõ omnes de meliore nota ad

Põtifex harum rerum cognitionẽ Cõcilio permittẽdam non censet: vnde Tridentini Cõcilij auctoritatem eleuat.

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

ad montes ablegasse, sicuti iam bis factum esset: simul credere, Ecclesiæ doctrinam & disciplinã ab his rectius ad rationis normam designari posse, quã ab ipso *Christi* Vicario, cui adminiculãtur tũ collegium omnium Cardinaliũ, Christiani nominis colũnæ, ex omnibus Christiani orbis gentib. ad id munus ob donorũ præstantiã selecti; tum Præsules ac Doctores quotquot sunt *Romæ*, & eruditione cæteris per *Europam* superiores, & numero plures, quã qui omni opera ac studio *Tridentum* adduci poterant.

Multa simul Põtifici bilẽ mouent. I. cõmunio calicis à Bauaro subditis concessa.

Verum vbi allatum est *Romam*, à Principe *Bauariæ* calicis communionem subditis suis permissam, immane quantum ea re indignatus: sed id inter ea mox relatum, quibus omnibus simul mederi plane constituerat, spei plenus, Curia sua semel emendata, cætera omnia fore procliuia; certusq; animo vehementius non conturbari, vtcumque Protestantum numerus in dies cresceret. Nam & intra paucos dies *Poloniæ* Regis Legatus, qui de accepta summi Pontificis dignitate gratulabundus venerat ad eum, Regis sui regnique nomine quinque ei postulata exhibuit. De *Missa* lingua patria & populari celebranda. De *cœna Domini* sub vtraque specie percipienda. De Sacerdotum coniugio. De *Annatarum* solutione tollenda. De Concilio eius Nationis, ad abusus ibi reformandos, & opiniones varias in religione conciliandas, conuocando. Quæ ille postulata, dici vix potest, quam impatienter audierit, & quam acriter in horum singula seorsim repetita cum fremitu inuectus sit. Sed sermonis hic fuit exitus, Concilium Oecumenicum *Romam* indictum, hæreses ac prauas multorum opiniones orbi patefacturum. Quibus verbis quæ in *Germania*, *Austria* atque *Bauaria* facta nuper essent, notare putabatur. Cumque has ob causas vel apud animum constituisset, vel certe per se tulisset Concilium necessario requiri, etiam voluit, vt omnes Legati, Principibus suis significarent, decretum ipsi, Concilium aliud *Lateranense*, non absimile superioris illius celeberrimi, propediẽ conuocare. Tum nuncios ad *Cæsarem* & *Galliæ Regem* designauit, qui ad pacis consilia hortarentur eos: vtcumq; in *Gallia* secreto longe diuersum ageret negotium. Neq; Nunciis modo suis mandauit vt apud Principes de Concilio verba crebro facerẽt, sed in Consistorio ipse oratione diffusa, more sibi familiari necessitatem Concilij primo quoque tempore habendi edocet, q̃ præter *Bohemiam*, *Prußiam*, ac *Germaniã* hæresum labe misere infectas (ipsa hęc Pontificis verba) *Polonia* etiam periclitabatur: neque tolerabilis esset *Galliæ Hispaniæque* conditio, vbi Ecclesiastici adeo male habentur. In *Gallia* nihil æque hominem vrebat, atque assidua Regis ab Clero decimarum exactio. Sed *Hispania* magis eum exstimulauerat. Nam cum *Paulus III.* & *Iulius* Pontifices *Carolo Cæsari* in subsidium belli Germanici dimidiam partem bonorũ Ecclesię per *Hispaniam* & alicubi quartam partem permisissent, ille Decreto nuper *Augustæ* facto exasperatus, concessionem eam reuocarat: eam nihilominus Regij ministri sequestrationum & incarcerationum vi ac via vrgentes exigere pergunt.

Dein V. postulata ab Oratore Regis Poloniæ ipsi exhibita.

Tũ in Gallia Regis assidua ab clero decimarũ exactio.

Deniq. concessio bonorũ Ecclesiæ p Hispaniã continuata etiam post ipsius reuocationem.

Neque demum temperare sibi potuit

Paulus 4.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

tuit à conuitiis, quin *Cæsarem* hæreticũ diceret. Eum principio religionis in *Germania* nouatoribus propitium ac fauētē fuisse, quo Sancta Sede deiecta ac prostrata ipse *Roma* & in *Italia* omni rerum potiretur. *Paulum III.* perpetuis laboribus ac molestiis fatigasse: se vero facturum vt sciat, qui vir siet. Omnibus his incommodis posse se sola authoritatis suæ vi fretum leui brachio medicinam afferre: Concilij tamen opem aduocare, ne tanti oneris inuidia prægrauetur. Conuocaturum itaque Cōcilium, quod *Lateranense* nuncupandum sit. Id *Cæsari Galliæq;* Regi vt significaretur ciuilem in modũ curasse; non tanquam eorum, vel cōsensum, vel consilium deprecaturus, quibus obsequij tantũ partes sint relictæ. Non nescire se vtrique displiciturum Concilium illud, quippe, quod in eorum rem futurum nō sit, qui sic vitam instituant; multaq; ad illud disturbandum dicturos siue molituros: se tamen ipsis inuitis, quod animo designarit facturum, vt cognoscant scilicet, quantum possit *Sancta Sedes*, tenente eam Pontifice generoso, ingentisque animi pleno. Maij quoque die XXVI. quo inaugurationem suam quotannis celebrabat, acceptis solemni epulo Cardinalibus omnibus, Principumq; Oratoribus, à prandio cœpit de Concilio verba facere. Atq; in eo consessu palam professus, certum esse sibi non nisi *Roma* Concilium habere. Principibus id significatum voluisse, ne spretos se querantur, boni moris gratia: tum vt per eos Præsulibus iter tutum ac securum reddatur. alioqui, nisi Præsules eo veniant, ex iis solis, quos in Aula sua habeat, Concilium cōflaturum, quippe potestatis sibi demandatæ apprime gnarum.

Ob hac Paulus in Cæsarem inuehitur: suã vero sedisq; Rom. potestatē Thrasonice deprædicat.

Interea dum Pontifex reformatione distinetur, nunciatum *Roma*, interuentu Cardinalis *Poli*, qui *Mariæ Angliæ Reginæ* nomine de pace egerat, inducias inter *Cæsarem* & *Galliæ* Regem ad aliquot annos V. Februarij pactas. Ea res Pontificem, sed multo magis Cardinalem *Carafam* conturbauit, Regem ipsis minime monitis, egisse de induciis, & in eas consensisse. Neque solum existimationem suam hac pactione læsam moleste tulit Pontifex, sed periculũ quoque suum reformidabat, si firma inter hos Principes amicitia coaluisset; nisi eorum se arbitratui permittere vellet. Cardinalis vero quietis impatiēs reputabat secũ quinquennium illud induciarum in tam grandi & effœta patrui ætate omnes sibi occasiones adempturum, *Hispanos* regno Neapolitano proturbandi, quos ille insito penitus odio prosequebatur. Papa igitur nihil de innata animi celsitudine remittens, lætitiæ aliquam significationem ob inducias præ se fert; sic tamen vt facile appareret, iis non vsquequaque contentum. Iactabat pacem esse necessariam, ad Concilium, quod ille iam decreuerat, habendum. Ideo Legationem ab se ad vtrumque Principem adornari, apud quos in animo habebat authoritate sua vti ad concordiam sarciendam. Non esse committendum, vt per illorum discordias ac bella Ecclesiæ regimen à Christo sibi concreditum interturbetur. Atque vt facta dictis conuenirent, *Scipionem Rebibam* Cardinalem *Pisanum* ad *Cæsarem*, & Cardinalem *Carafam*, Nepotem

Pōtifex induciis inter Cæsarē & Galliæ Regē in quinquenniũ se inscio factis cōmouetur. Ille tamen, & lætitiam simulat, & pacē inter eos sanciendi studiũ.

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

tem suum ad *Galliæ Regem* mittere decreuit. Hic iter maturare, ille lento pede incedere iussus. Ac illi quidē mandatum, *Cæsarem* ad *Germaniæ* emendationem hortari: de qua nihil hactenus effectum esset, quod nemo quisquam in eo opere pede recto processisset. Defectum superiorum Pontificum sibi satis esse perspectum profitebatur, qui vt Curiæ suæ emēdationem amolirentur, omnem Cōcilij progressum impediebant. Contra vero sibi decretum reformationem modis omnibus promouere, corā semetipso Concilium celebrare, & ab hoc capite reformationis capere initium, qui certus sit Protestātes vbi abusus eos viderint sublatos, propter quos ab Ecclesiæ vnitate secesserunt, & in cōtumacia adhuc persistunt, alacres ad accipienda Concilij decreta & sanctiones conuolaturos. Concilium autem hoc non verbis modo, sed factis, caput & mēbra, Ordinem Ecclesiasticum & secularem, Principes ac priuatos emendaturum. Verum ad actionem tam præclaram iuducias quinquennales haud sufficere: induciarum enim tempore suspiciones nasci nihilo minores, quā in bello perpetuamque esse de præparatione ad bellum, vbi desierint induci, cogitationem. hic opus esse pace stabili, quę simultates omnes ac suspiciones auferat, vt aspectibus humanis semotis, summa animorum consociatione Ecclesiæ vnitas ac reformatio quæratur. Eodem tenore mandatum Cardinali *Carafæ* datum; quorum vtrumque publicari, & exemplaria per manus hominum volitare cupiebat.

Ad vtrūq; Principem Legationē mittit.

Quanilnisi Conciliū crepat, & seriō omniū Ordinum reformationem.

Putabant Aulici plerique omnes à Pontifice tam crebram, tamq; seriam Concilij mentionem fieri ex composito, ne quis necesse habeat memorem monere; vel certe, vt toties Principib. aliisq; intentato Concilij nomine, in odium eius ipsos adducat: verum post cognitum, Pontificem aliam instituisse viam, ad molestias eas, in quas decessores ipsius incurrissent, abigēdas. Etenim, quamdiu crepabant solū Pontificis aulæq; suæ reformationem, atq; eorum, qui priuilegiis atq; immunitatibus ipsius beneficio donati, à Pontificatu toti pendent; tamdiu se vnū peti, deq; suo tātum ludere eos animaduertebat: eoq; tam Principes, quā populos, imo homines priuatos, quorum res nō periclitetur, Conciliū instanter flagitare. At si vtriusq; Ordinis Ecclesiastici ac secularis, & in hoc ordine Principum potissimum reformationem proponeret, & vna seuerissimam (vti animo designarat) inquisitionem institueret; rebus sic ad æqualitatem perductis, vt non de se solo, sed de aliis potius ageretur; tum non dubitabat omnibus metum posse iniici: se vero apud omnes probitatis ac virtutis opinionem paraturum; ac prout occasiones sese dederint, de Concilio, quod absque dubio nusquam nisi *Romæ* cogendum esset, deliberaturum. Atque hoc est arcanum illud, quo rebus suis se consulturum sperabat.

Arcanum Pontificis, quo Principib. negotiū facessere, ab se molestiā omnē abigere sperat.

Sed vt ad Legatos reuertamur, Nepoti Pontifex mandarat, vt pertentaret *Galliæ Regis* animum; ac si ad pacis consilia aut induciarum seruandarum propenderet, tum Concilium ingeminaret. *Rebiba* quoque præceperat, vt in omnibus à Nepotis sui mandatis latum vnguem non deflecteret.

Car. Carafa gladium sacratum Pontificis nomine Galliæ Regi vt Ecclesiæ Rom. defensori tradēs, ad inducias

Paulus 4. Carolus 5. Maria Reg. Henricus 2.

ĉteret. Ad Regem *Carafa* gladium & pileum à Pontifice pridie Natiuitatis Christi de more sacratum detulit. De pace mentionem non fecit. Tantum Regi exposuit, fœdus prius ictum, per inducias cum *Cæsare* quinquennales, si non violatum, saltem factum omnino irritum, cum magna patrui & totius familiæ pernicie: sicut ex actionibus Hispanorum vltionis auidorum promptum sit subodorari. Religionem ac Pontificatum, quibus in maiorum ipsius fide ac tutela tutissimum semper fuit perfugium, verbis efficacissimis ei commendabat: tum Pontificem & familiam suam nomini *Francico* summopere addictam. quib⁹ ille *Regis* animum in causam suam ꝓpe iam flexerat, vno tãtum restante scrupulo de decrepita Põtificis ætate, vnde metus, ne in summa rei gerendæ occasione vita illum deficeret. Quod cum *Carafa* persentisceret, huic nodo cuneum reperit, pollicitus Pontificẽ tot Cardinales *Gallicæ* factionis, & Hispanorum hostes creaturum, vt Pontificem dubio procul è suis semper sit habiturus; Rex igitur suasionib. Cardinalis, pollicitationibus de Cardinalibus promouendis, & absolutione à religione iurisiurandi induciarum pactis interpositi victus, intercedentib. præsertim Cardinalis *Lotharingi* & fratris officiis, bellum tandem pro Pontificis defensione decernendum censet: Principibus licet Regij sanguinis, & prope omnib. in aula Magnatibus violatarum induciarum, & soluti per Pontificem iurisiurãdi infamiã exosis. Sub hæc *Carafa Rebibam* Legatum qui ad *Cæsarem* tendens in *Belgiũ*, *Mastricum* peruenerat, & duorum modo dierum

nuper cum Cæsare factas violandas illum impellit.

itinere aberat, in *Galliam* reuocat. vnde tam *Carolus*, quam *Philippus* filius facile coniectabant aliquid in *Gallia* actum, quod ipsis fraudi esset futurum.

Columnios Põtifex proscribit, etiã veterũ offensarũ memor, vt eorum spoliis Ioannẽ fratris filium natu grandiorẽ ornet.

Et vero vtriq; odiorum in Pontificem nouæ cottidie caussæ emergebãt. Pontifex enim in *Ascanium Columnam* & *Marcum Antonium* eius filium acerbissimum diploma euulgarat, iniuriis etiam pristinis repetitis aduersus sedem Apostolicam ab *Ascanio* patratis, cum *Clementem VII.* in arce oppugnauit; tum contra *Paulum III.* & *Iulium*: & à *M. Antonio* in se, & Ecclesię Romanæ ditionem admissis. quibus in Consistorio publice cõmemoratis, vtrumque *Ascanium* & *Antonium* dignitate & feudo superiorum Pontificum gratia concesso indignos pronuntiarat, diris deuouerat; sacris etiam cẽsuris omnes subiiciẽs, qui ope aut opera ipsos subleuarent, bonaq; omnia, quæ in Ecclesiæ ditione possiderent proscribẽs: eisdem *Comiti Montorij* Nepoti suo cum titulo *Ducis Paliani* attributis. Iam *M. Antonius* in regnum *Neapolitanum* se receperat, & interdũ equitib. comitatus in municipia sua excurrebat. qua re Pontifex summopere cõmouebatur. Cum n. nutus suos pro imperio esse, & terrorẽ omnib. incutere cuperet, pati non poterat, vt Neapoli in patria sua, vbi rerũ omniũ potentẽ haberi se volebat, nomen suũ vilesceret. Et principio quidẽ in *Cæsarem* & filium debacchatus, putabat posse se eos à Columniis fauore suo prosequẽdis deterrere. Vnde frequenter & palam maledictis & probris eos insectabatur; interdum præsentib. Cardinalibus Hispanis liberius loquens, atq; vt, quæ dicebat, ad eos perscriberentur, edicens.

Paulus 4.
Carolus 5.
Maria Reg.
Henricus 2.

Idem cum Cardinalibus in Consistorio deliberat, quid de Cæsare ac filio statuendum sit, quod Columniis opem ferentes in censuras Pontificias incurrerint.

Sed cum his nō proficeret, pergendum ratus, Iulij XXIII. Procuratorē fisci, & *Syluestrum Aldobrandinum* Consistorij Aduocatum adduci iubet. Ij apud Patres purpuratos exponūt, quēadmodum Pontifex *M. Antonium Columnam* ob varia delicta extra Ecclesiæ communionem eiecerit, & sub eiusdē censuræ denunciatione omnibus cuiuscumq; conditionis interdixerit, ne ope aut opera eum iuuarēt: cumque omnibus sit exploratum *Cæsarem* & *Philippum* filium equitum peditumq; auxiliis, & pecuniæ subministratione illum subleuasse, non minus certū esse eos pœnam sentētia decretam incurrisse, & excidisse feudis. Orare itaq; vti Beatitudo sua declarationem edat, ac de sententia executioni mandanda velit pronuntiare. Respōdet Pontifex se cum Cardinalibus consultaturum, statimque alteris dimissis, in Consistorio quid in re tanti momenti statuēdum sit, Cardinales percunctatur. In his Galli vtcumq; honorifice *Carolum Cæsarem*, & *Philippum* appellantes, Pontifici certe animos faciunt. *Cæsarei* vero verbis vtentes ambiguis nihil festinandum censent. At *Theatini* Cardinales, Pontifici deuota capita, & authoritatem Pōtificiam magnifice verbis extollunt, & Pontificis ipsius fortitudinem ac prudentiam miris præconiis efferunt: omnia quæ ille gessisset, laudabiliter facta dicentes; quæ deinceps facienda, se ad illum omnino referre, neq; aliunde, quā ab rara ipsius prudentia huic malo remedium quærendum. Dimissis ergo sine certa determinatione Patribus, dum apud se reputat aut cedēdum, aut ad arma veniēdum, dumq; ab innata audacia spei plenus belli cogitationes non auersatur; commodum à Nepote, quid cum *Galliæ* Rege tractatū sit, per litteras ad eum affertur. Tunc de reformatione ac Concilio sermonib. valere iussis, omnis & sermo & cogitatio in pecuniā colligendam, militem conducendum & cōmercia instituenda cōiecta. Quæ quidem cū ab instituto meo sint aliena, eo vsq; solum ea cōmemorare mihi est consilium, quatenus ex iis apparere possit, quo Pontifex animo fuerit erga verā aut saltem simulatam Ecclesiæ reformationem. Confestim igitur ciues & incolas *Romæ* in cohortes distributos ducib. Vicorum Præfectis, armari iubet, quorū quinq; millia recēsuit, maiorem partem artifices & peregrinos. Multas vrbes & municipia suę ditionis muniuit, & præsidiis firmauit. Aductum ter mille Gallorum Vasconum solicitauit, quos Rex maritimo itinere in *Italiam* præmittere decreuerat, interim dum Regius exercitus terrestri itinere in *Italiam* trāsitum parat, ad Pontificem sustentandum.

Reformationis studio abiecto totus est in Bellicis cogitationib.

Pontifici dum cogitationibus belli totus distinetur, multi varias ob causas in suspicionem veniunt: vnde Cardinales, & nobiles, aliiq; in arcem Pōtificis mādatu inclusi. In carcerem etiam coniecit *Garcilassum Vegam Philippi Regis* Legatum, & cum eo *Ioannem Antonium Taxis*, parauer edariorum *Cæsaris* præfectum. Cumq; *Dux Albanus* misisset ad eum conquestum, quod *Romæ* exules *Neapolitanos* receptaret; quod in ministros publicos manum iniecisset, & eosdem iure gentiū inuiolabiles in carcere iniuriose detineret; quod *Regis* litteras resignasset: atque adderet, *Regem* ad existimationem suam tuendam,

Paulus cōplures, quos habet suspectos in carcerē trudit, etiā violato gentium iure Philippi Legatū.

dam,

Paulus 4.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

Albano Duci de ea iniuria, aliisque querimoniã habenti Paulus suo more gloriose respondet.

dam, & ius gentium conseruandum, si in inferẽdis istiusmodi iniuriis ille pergeret, earum fore vltorem, respondit, se liberum esse Principem, aliisque omnibus superiorẽ, qui actionum suarum rationem nemini reddere teneatur, sed ab aliis omnibus terræ Principibus rationem possit exigere. Tum, licere sibi cuiuscumq; mortalis literas inspicere, vbi indicia non desunt, eas in detrimentum Ecclesiæ conscriptas. Si *Vega* intra mandati fines, & Legati munus se cõtinuisset, nihil damni passurum. Sed cum consiliorum, seditionum, machinationũ clam in eũ Principem, ad quem fuerat missus, initarũ particeps sit, tanquam priuatũ improbe egisse, atque vt talem suppliciũ meruisse. Se certe nullius periculi metu dignitati Ecclesiæ, & tutelæ sanctæ Sedis defuturum: cura omni in Deum coniecta, à quo commissa sibi gregis *Christi* custodia: Itaque dum Papa se ad bellum comparat, *Albanus* satius putãs hostem imparatum adoriri, quam expectare quoad ab hoste petatur, ad Pontificem denuo mandauit, qui diceret, Regem tot iniurias perpessum, cognito propositum illi Regno Neapolitano ipsum exturbare, atque in eũ finem cum hostibus ipsius fœdus percussisse, non posse diutius istam indignitatem tolerare. Quare si bellũ consectetur, se bellum iam nunc ei denũtiare, & mox illaturum, cuius culpa omnis in ipsum merito recideredebeat. Sin firmam pacem bello præferat, eius quoque optionem animo lubentissimo offerre. Cumque Pontifex verbo pacis se cupidum ostenderet, distincte tamen nõ responderet, sed verbis modo generalibus, ac diem de die duceret, *Albanus* IV. Septembris castra promouẽs bellũ auspicatur. Atque eo anno totam fere *Campaniam* peruasit; futuri Pontificis nomine occupatã: & *Romã* ipsam ita prope accessit, vt cõsternatione omnes impleuerit in Vrbe, ad eam muniendã iam conuersos. Pontifex vero vt oppidorum arciũq; præfectos edoceret, quid ipsis in istiusmodi occasionibus esset faciũdũ, religiosos oẽs cuiuscumq; conditionis adegit ad terrã humeris in corbi disluaria gestãdam, extruẽdis vrbis munimentis. Inter alia loca quæ terra erant replenda, vnus erat iuxta portã quæ dicitur populi, viã Flaminiam terminans, vbi *D. Virginis ædes est*, populi ad eam frequentia deuotionis causa celebris. Hanc cũ solo æquare Põtifex cõstituisset, Dux *Albanus* misit ad eũ certum hominem, qui verbis eius oraret, ne eã demoliretur, ac iusiurandum interponeret Ducis nomine, se nullo aspectu damnum aliquod Vrbi ex eius loci opportunitate allaturũ. Et quidẽ si *Albanus* eo tẽpore recta Romam tetendisset, Vrbe haud dubie potiturus credebatur; sed ille siue vrbis magnitudine territus, siue aliis rationibus ac periculis adductus, Roma minime tentata, ad alia minora aggredienda animum adiecit.

Vnde Albanus illi bellum denũtiat & monet.

Pontifex neque religiosorũ opera in Vrbe munienda parcit, & de æde sacra diruẽda cogitat.

Hoc anno multam hominum sermonibus occasionẽ dedit *Carolus Cæsar*, dum relicto *Belgio* in *Hispaniam* nauigat, ad vitã priuatam in secessu procul ab omni administratione transigẽdam. Conferebant enim factũ huius Principis, qui ab pueritia in maximis & difficillimis negotiis versatus, non nisi quinquagenarius decreuisset abdicato imperio seculo renuntiare, vt Dei seruitio se totum manciparet, è

Carolus Cæsar Imperio, omnibusq; regnis ac ditionibus se abdicans in cœnobiũ Hieronymiani sodalitij in Hispania

Paulus 4.
Carolus 5.
Eduard. 6.
Henricus 2.

potētiſſimo Principe humillimus Deo deuotus myſtes factus, cum altero, qui olim Epiſcopi dignitate ceſſiſſet, vt in monaſterium ſe ſubduceret; nuper vero creatus Pontifex, etiam cum octogenarius, ſe totum ad pompam, ſuperbiam & oſtentationem proieciſſet, *Europa* prope vniuerſa per eū bellicis tumultibus exardeſcente.

ſecedit diuerſo à Pōtifice inſtituto.

1557.

Ineunte Anno MDLVII. Dux *Guiſius* cum exercitu in *Italiam* tēdit, vt ſecundum fœdus Pontifici contra *Albanum* præſto eſſet: & viciſſim Pontifex, vt promiſſa Regi à Nepote perficeret, decem creat Cardinales. Cum autem neque numerus, neque conditio perſonarum, Regis intentioni, aut ſcopo pactis cōuentis propoſito reſpōderet, excuſauit Pontifex, affirmauitq; tam arctam eſſe ſuam cū Rege coniunctionem, vt cliētes ipſius in Rege miniſteriis omnibus demerēdo Gallis ipſis nō cedant, certumq; eſſe oēs ab ipſo ſtare. De numero quidem, eum in tātum excreuiſſe, vt Cardinales ad LXX. numerent, itaque in præſentia his addere plures non potuiſſe, ſed breui reſectis inde perduellibus aliquot, numerum iri imminutum, atq; à ſe viros probos & fideles ſubrogandos, quod ille dictitabat propter eos, qui in arcē detruſi, aliosq; quos ſibi rerum ciuilium, ſiue religionis intuitu in eundē locum compingere deſtinarat. Neq; enim rebus bellicis adeo erat intentus, vt *Inquiſitionis* curam abiiceret, quā & præcipuum neruum, & arcanum Pontificatus nuncupabat. Nā ex indiciis quibuſdam ſuſpicatus Cardinalem *Moronū* commercii quidpiam habere cum Germanis, in molē *Hadriani* concluſū à quatuor Cardinalibus ſeuera admodum inquiſitione examinandū curauit; eiuſq; cauſa *Aegidium Fuſcarrū* Mutinenſem Epiſcopum diu in cuſtodia habuit.

Pontifex X. Cardinales creat, eamq; creationem apud Galliæ Regem excuſat.

Inquiſitioni promouēdæ impenſe ſtudet, in Cardinales & Præſules pacificos ſibi ſuſpectos ſeueriter inquirens.

Cardinalem etiā *Polum* Legatione Angliæ ſubmotum *Romā* citauit ad forum Inquiſitionis, *Thomā Sanfelico Cauenſi* Epiſcopo amico ipſius intimo, ante in cuſtodiā tanquam criminis participe, dato. Et ne diuturniori in *Anglia* moræ prætextū Legationis *Polus* obtēderet, & Eccleſiarum inibi conſtituēndarum neceſſitatē, *Gulielmum Patoū* Epiſcopum *Saliſburienſem* in feſto Pentecoſtes Cardinalem creat, & Legatum *Polo* ſubſtituit. Ac quanquā *Angliæ* Reges Pontifici abunde teſtarentur, quā bene *Polus* de ipſo & fide Catholica in eo regno meritus eſſet, ac ſedulis officiis inſtarēt, vt ſententiā mutaret, nihil tamen ille de ſolita ſeueritate remiſit. *Polus* nihilominus vt ſe audientem dicto Pontifici approbaret, omni & Legationis munere adminiſtrādo, & Legati inſignibus ab eo tempore geſtandis abſtinuit, miſſoq; *Romam Ormaneto*, legationis à ſe geſtæ rationem reddidit. Sed ex *Anglia* non exceſſit, Reginæ imperium ſequutus, quæ cū Rege perſuaſum habens Pontificem odio & affectui indulgere, vt *Romam* proficiſceretur nō permiſit. Ea res in *Anglia* multis offenſionem cōcitauit, & *Romæ* plerique eam de religione ipſius ſuſpicionem calumniam eſſe ſciebant excogitatam in vindictam induciarum inter duos Reges *Poli* opera, qui & Cardinalis, & legatus Pontificius eſſet ipſo inconſulto conciliatarum. Tum & alterum illud calumniæ imputatū, quod in conclaui ne in Pontificem aſſumeretur, obſtitiſſet. Ac Legatus recēs factus

Card. Polū Legatione Pontificia abdicatā Romā acerſit, ſuffecto, in eius locum Patoo Epiſcopo Saliburienſi.

Pontificis in Polū odium iniuſtum, & ex calumniis natum.

Paulus 4. Carolus 5. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

ctus, vir vere probus, non aliud à *Polo* sentiebat. Et quamuis ne Pontificis in se iram prouocaret, Legati nomen assumpsit, certe toto nouem mensium spatio, quibus post acceptam crucem argenteam insigne Legationis, vixit, nullam eius muneris partem obiit, eadem qua prius obseruantia *Polum* prosequutus.

Ducis Guisii cũ exercitu in Italiã expeditio, eaq; parũ fœlix, Pōtifice vt belli sũma non in Lōbardia, sed in regno Neapolitano figatur, pcurante.

Dux Guisius in *Italiam* profectus in *Subalpina* regione bellum mouere cœpit, tutissimam eam belli gerendi rationẽ ratus, belli summã in *Gallia* transpadana figere vt sic Hispanorum contra Pontificem arma diuerteret. Sed Pontificis ardor id non permisit: cui certũ, omni alia ratione posthabita in regnum Neapolitanũ arma transferre. Neq; Gallis ignotæ erant suscepti eius difficultates, quas *Guisius* præsentiens cum primariis aliquot ducibus equis dispositis *Romam* properauit, vt, quid belli ratio suadebat, Pontifici explicaret. Sed re coram Pontifice in deliberationem adducta, cum Pontifex præiudicio occupatus sanis cõsiliis locum non relinqueret, in eius sententiã necessario itum est. Aliud vero nullũ fere operæ eo bello nauatæ pretium factum, nisi quod obsessa *Ciuitella* in ipso aditu *Samnij* prouinciæ sita: vbi tamen repulsã passus exercitus, obsidioq; re infecta soluta; grauiter querente *Guisio* ad bellum necessaria à *Carafis* promissa minime repræsentari. Certe ex eo diuinatum, arma Ecclesiastica tam ipsius Papæ quam auxiliaria, Deum nõ habuisse propitium. At sub medium Sextilem vbi *Albani* exercitus *Romam* propius accessisset, neque à *Gallis* sibi metueret, qui in Samnio distinebantur, & Pontifex *Segniam* vrbẽ opulentam captam maxima militum & oppidanorũ cæde, & direptam cõperisset; nec ignoraret, quanto in periculo *Palianum* esset, in Consistorio cum multis lachrymis casum eũ deplorauit, martyrij coronam se intrepide expectare affirmans: demirantibus purpuratis, quã impudenter ille Dei causam ipsis depingeret, qui tamen rei veritate satis comperta non nesciebant, non *Christi*, sed profanã esse causam, sola ipsius temeritate atq; ambitione susceptam vtcumque in ea robur & arcanum Pōtificatus collocari vellet.

Ciuitellam Guisius obsidet, sed frustra.

Segniam Hispani capiunt & diripiunt.

Cuius causã deplorãs Pontifex martyriũ exoptat.

Pontifice in has angustias cõiecto, etiam *Galliæ* Regis exercitus ad *Quintini* fanum in *Veromanduis* immanẽ cladẽ acceperat, vt ad Regni incolumitatem cogeretur Rex *Ducẽ Guisium*, ex *Italia* cũ copiis reuocare: exposita Pontifici ineuitabili rerum suarum necessitate simul facta ei potestate consilii, quod rebus quoq; ipsius maxime conduceret, capiẽdi, ac obsidibus deniq; remissis. At illi redeundi copiam petenti Pontifex principio negare: dein post acerbas altercationes cũ inuitũ retinere non posset, dimisit hominem cũ hoc dicto, Eũ Regis quidem rebus parũ, Ecclesiæ autem bono minus, ex istimationi vero suæ minimũ hac expeditione consuluisse. Sub eiusdem mensis finem *Albanus* vrbis *Romæ* muris appropinquat: qua ille haud magno negotio fuisset potit⁹, si magnũ animũ ac impauidũ ad id negotium attulisset. A multis timori attributum, quod verebatur res suas securas dubij certaminis aleæ cõmittere, ipse vero publice professus, veritum se, ne direpta *Roma* exercitus dissiparetur, adeoque Regnum *Neapolitanũ* præsidio destitutum.

Henricus Gallus clade ad Sanquintinum accepta Guisiũ ex Italia reuocat, & Pōtifice consilijs suis relinquit.

Albanus ad Vrbis muros accedens cum exercitu, terrorem Pontifici inijcit, impetum sustinet.

mili-

Paulus 4. Philippus 2 Maria Reg. Henricus 2.

milite præda onusto aut subducente se, aut certamen detrectante, hosti pateret, clam vero fatebatur se impetum suorum substinuisse, quod nesciret vtrum Rex Sedis Romanæ plus æquo reuerens, vim à se *Vrbi* factam esset approbaturus. Transactum tandem inter *Albanum* & *Carafas* XIV. Septébris, postquam annum integrum esset bellatum. In conuentis noluit Papa difficilis senex comprehédi *Columnam*, aut quemuis è suis subditis, imo ne verbũ quidem fieri de *Cæsareis* ministris per summum nefas in custodiam ab ipso conclusis, quin contra decretissimum esse voluit, *Duci Albano Romam* proficiscendum ad veniam deposcendam, & admissi expiationem impetrandã; palam dictitans, malle se, vt omnia sursũ deorsumque voluantur, quam ille hilum ab officii debito (sic loquebatur) discedat, neque enim de suo sed ipsius *Christi* honore agi, cui fraudem facere, aut detrahere nullis adduci possit códitionibus. Hac potissimum lege, atq; vt arces & oppida eius bello capta restituãtur, res demum compositæ. Prodigio porro imputatũ, quod eadem, qua trãsactum est, nocte, *Tiberis* alueo egressus omnem vallem *Romæ* vicinam late inundauit, deiectis magnam partem aquarũ violentia *Mausolei Hadriani* propugnaculis. Ipse quoq; *Albanus*, vti cõuenerat, *Romam* proficiscitur ad obsequium Pontifici præstandum, & absolutionem Regis suoque nomine procurandam. Sic qui victoria potitus, fit supplex, ac indignis modis habetur; & victus triumphat de victore: neq; exigui beneficii loco ducit *Albanus* comiter ab eo excipi, licet familiari suo fastu procaci minime posito.

Pontifex cũ Albano Philippi Regis nomine transigens, Columnã pacis Legibus exclu dit, & à se veniã admissorũ & absolutionem peti vult.

Albanus Romæ Põtifici obsequium præstat, & promissa summissione defungitur.

Vixdum bellum hoc desierat, cum nouis Põtifex intemperiis exagitatur. E *Gallia* enim erat allatum, *Lutetiæ Parisiorum* pridie Nonas Septembris sub vesperam ad ducẽtos in vnas ædes ad cœnam dominicam suo ritu celebrandam conuenisse. Id cum vicinis subboluisset, multitudinem è plebe concitatam, domum obsedisse, multisque eruptione facta euadentibus fœminas captas, & plerosque debiles, ex his septem flammis vstulatos, cęteros ad idẽ suppliciũ reseruatos, sed quæstionem prius habendam de facinoris eiusdem sociis. Interea *Heluetios* misisse Legatos, qui pœnam deprecarentur, & *Regem*, qui cum *Hispaniæ* Rege (ita *Philippum* post parentis sui abdicationem designabant) gerens bellum, auxiliaribus illorum copiis opus habebat, præcepisse, vt Senatus cum iis moderatius ageret. Ea re vltra modum irritatus Põtifex, in consessu Cardinalium grauiter questus est, eum Regem pluris facere hæreticos, quam subsidium diuinum, eoque mirum non esse, si parum fœliciter omnia ei succedant. Sed exciderat ei scilicet, nuper bello proximo, Cardinalibus *Inquisitioni* præpositis querentibus apud ipsum, *Rhætos* quippe Protestãtes, ad *Romam* propugnandam ab eo conductos, templa & imagines propudiose habere, se, iis increpitis respondisse, Angelos esse pacis à Deo ad *Vrbis* suique custodiã sũmissos, certoq; sperare, à Deo in rectã viam conuersum iri, ita varia sunt hominum in suis alienisq; factis censendis iudicia. Cæpit etiam inde occasionem Pontifex incusandi duo edicta eodem anno ab eo *Rege* facta, quæ, quod Ecclesiasticæ libertati derogarent,

Pontificem mirifice offendit, quod Galliarum Rex Heluetiis deprecatoribus, Senatũ Parisiensem cũ Protestantibus deprehensis remissius agere iussisset.

Duo etiã Regis Edicta Pontifici displicẽt. Vnũ de clãdestinis nuptiis.

rent,

Paulus 4. Carolus 5. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

ret, antiquari volebat. Prius Cal. Martij promulgatum, quo decretum nuptias à filiisfamilias ante tricesimum ætatis annum, & filiabus ante vicesimũ quintum contractas, consensu parentũ, eorũue in quorũ potestate sunt, non accedente, illicitas ac irritas esse. Alterum Cal. Maij sancitũ, vt Episcopi & Curiones ad sacerdotia sua assidui essent; ni faciãt, vt sacerdotiorũ fructibus mulctentur; item extraordinarium vectigal pẽdant, præter decimas ordinarias in ærariũ cõferri solitas ex, soluendo quinque milliũ peditum stipendio. Põtifex vbi de edictis his principio ei nuntiatum est, ad ea animum nõ aduertit, vtpote rebus bellicis intẽtus, & Regis copiis vtendum habẽs ad res suas firmandas. His autẽ rebus cessantibus, indignabatur à sacramentis ipsis haud temperari, & clerum intolerandum in modum grauari. Dicebat itaque Concilium necessario cogendum, quo incommodis his consulatur, qui multo sunt maiora, quam abusus ij, quæ Ordini Ecclesiastico obijciuntur, & ab ipso capite reformationẽ inchoandam. Præsules. n. Gallos, quãdiu in *Gallia* sunt, hiscere non audere: at in Cõcilio *Italiæ* metu *Regis* dempto, eorum querimonias & grauamina exauditũ iri. In his vero angustijs Pontificẽ parte aliqua solabatur, quod Colloquium in *Germania* conciliandis religionis dissidijs cœptum, quo Papa cũ purpuratis suis misere cruciabãtur, vti semper alias in re simili, re infecta fuisset solutũ. Huius originẽ, progressum, ac finem, ad faciliorem eorum quæ sequuntur intelligentiã, recitare magnũ mihi videtur operæ pretium.

Alterum de Episcopis & Parochis.

Vnde Pontifex Concilij cogendi necessitatẽ renouat.

Contra Pontifici gratũ quod Colloquiũ in Germania re infecta, solutum.

Ferdinandus in Conuentu Ordinum Imperij *Ratisbonæ* habito Religioni pacem dederat, vsque ad cõciliationem controuersiarum. Ad eam porro reperiendam in alio cõuentu Martii XIII. decretum Colloquiũ *VVormaciæ* à duodecim Doctorib. veterem religionem tenentibus, & totidem Protestãtibus habendum, in quo dissidiis opinionum excussis, ac veritate elucescente, concordia sanciretur. Huic colloquio præesse iusserat *Ferdinandus Iulium Pflugiũ Episcopũ Neoburgensem* nobis sæpius memoratum. Cum vtriq; XIV. Augusti conuenissent, quod ipsi Protestãtes non idẽ in omnibus sentirent, horum aliqui plenam perfectãq; Ecclesiæ vnionem expetentes, doctrinã *Heluetiorũ* de Eucharistia cum *Augustana* confessionis doctrina cõciliatam summe cupiebant: eamq; ob causam ministri Geneuensis Ecclesiæ cõfessionẽ de ea re formauerant, quæ *Philippo Melanchthoni* & sex alijs *Augustanæ* confessionis sociis satis placuit, cæteris vero quinq; haudquaquã satisfecit. Id conspicatus Episcopus homo sagax & factiosus, quiq; colloquium absq; fructu dimissum vellet, suis suasit proponendum; quandoquidem ipsis colloquium esset institutum cum solis *Augustanis*; de communi cõsensu sectas omnes *Zuinglianorum, Osiandristarũ*, & aliorum primum damnãdas, quo de cõmuni sententia damnatis erroribus, ad veritatis cognitionem minori negotio perueniatur. Quinq; quos diximus, aliorum astu non præuiso facile assentiuntur. *Melanchthon* vero artificium subodoratus & studium separandi eos à se inuicem, & committendi eos cum *Heluetijs, Borussis*, & aliis, dicebat, veritatem prius vnanimi consensu stabiliendam; eam dein-

Colloquiũ VVormatiæ de reli gionis controuersias dirimẽdas institutũ.

Episcopus Neoburgẽsis ex Protestantum dissidio Colloquij, dirimendi occasionem captat.

Paulus 4. Carolus 5. Philippus 2 Maria Reg Henricus 2

deinde tanquam normam deprehendendis erroribus adhibendam. At Episcopus id agens, vt quinque illi à reliquis septem spretos se ac neglectos intelligant, haud difficulter ijs persuadet, vt derelictis sociis à colloquio discedant, continuoq; ad *Ferdinandũ* scribit; ob illorum discessum, & reliquorũ qui remanserint in nõ damnandis sectis peruicaciam, vlterius progredi nõ posse. Cumq; rescripsisset *Ferdinandus* collocutores vti procederent, quinq; illis, qui abierant, reuocatis, atque interea controuersiarũ capitibus explicatis; Episcopus ne destinatione sua excideret, à suis ad *Ferdinandũ* curauit scribendum, iniquũ peti, vt tractatio scilicet cum Protestantibus eadẽ fide non vnitis instituatur. Nouam enim cũ absentibus actionẽ suscipiendã, postquam cum præsentibus actũ esset; atque adeo duplicem molestiam subeũdam. Ita non expectato responso vtrique abeunt colloquii soluti culpam v. trisq; in aduersam partem ob rationes iam dictas reiicientibus.

Ferdinandus collocutores pcedere iubet.

1558.

Pontifex se ob Carafarũ Nepotũ insolẽntiã omnibus inuisum sentiens, dignitates & imperia suis abrogat, alijs in eorũ locũ surrogatis.

Paulus, qui superiore bello sibi totique Latio calamitoso, se excidisse senserat ea existimatione, cuius dignitatẽ, admirationẽ sui apud oẽs pariturã reputabat, eandẽ heroica actione recuperare constituit. Itaq; præter omniũ expectationẽ die Ianuarij XXVI. in cõsistorio Cardinalem *Carafam* à Legatione *Bononiæ* & rerũ administratione summotũ, *Lauiniũ* relegat. *Ioannem Carafam* eius fratrem *Paliani* ducem abrogato ei exercitus Ecclesiastici imperio, & triremium præfectura, *Galesium* mittit; aliumq; è Nepotibus *Burgi* gubernatorem, authoritate ea exutũ *Montẽbellum* ablegat: vxoribus, liberis, ac familijs ipsorũ, nisi vrbe quamprimũ excederet, tum ipsis nisi intra relegationis limites sese continerent, extrema quæq; interminatus. Omnes etiã quibus ipsorũ rogatu magistratus & munia publica detulerat, dignitate ac loco mouit: sex horas integras in eorũ licentiã & improbitatẽ adeo vehementi oratione inuectus, vt Cardinales ad animũ eius commitigandũ errata ipsorum excusare conantes acerbe increpuerit. *Farnesiũ* vero S. *Angeli* Cardinalẽ, cum ille collaudata *Papæ* iustitia, dictum in ore Pauli III. frequens ei cõmendaret; *Non committendum Pontifici, vt gratiæ spem cuiquam præcidat*; amarulẽta responsione perstrinxit, *Paulum* III. ipsius auum multo cõsultius fuisse factũrũ, si suo exemplo in patrem eius animaduertisset, neq; scelera eius impunita siuisset. Nouã *Romæ* & in ditione Põtificia regiminis formã instituit, rerum cura *Camillo Vrsino* demandata, cui Cardinales *Tranensem* & *Spoletinum* apposuit, qui suam vicem fungerentur, iustitiæ opinione his omnibus factis affectata, & præteritarũ populi vexationum culpa in Nepotes deriuata. Tũ à rebus administrandis vacuus, totũ se *Inquisitionis* muneri, quod in hęresi oppugnanda & Apostolica Sede propugnanda *arietem* indigetabat, mancipauit. Neq; quid temporibus cõueniret respiciens, edictum decimoquinto Februarii omnium Cardinalium chirographo subscriptũ promulgauit. Quo censuras omnes ac pœnas à maioribus suis denuntiatas, sanctiones oẽs Canonũ, Conciliorũ, & Patrũ quouis tẽpore aduersum hęreticos latas renouauit, edicẽs, vti quæ in desuetudinẽ abiissent, reuocarentur in vsum: & declarans

Deinde in inquisitionis curam sedulo incumbens eã seuere in oẽs Ordines exercet.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

rens Præsules omnes ac Principes, etiã Reges & Imperatores, hæresis manifestos, sacerdotiorum, ditionũ, Regnorum atq; Imperiorum absque alia declaratione incapaces, & ne ipso Sedis Apostolicæ beneficio ad ea recuperãda idoneos. Imo contra, bona ea omnia, ditiones, Regna, imperiaque proscribi, Catholicisq; ea occupantibus adiudicari. Cuius edicti seueritas hominum sermonibus exagitata, nisi paulo momento euiluisset passim, facẽ haud desubito extinguendam per orbem Christianum accendisset.

Carolo Cæsare in fratris Ferdinandi gratiam Imperij administratione se abdicante, Ferdinãdus de assensu Electorum in eam dignitatem inauguratur.

Sed & mox alio documento testatum fecit omnibus in vasto illo animo nihil adhuc residere moderati. *Carolus* enim *Cæsar* per litteras ad Septemuiros & Principes *Germaniæ* scriptas Anno M.D.LVI. in *Ferdinandum* solũ omnem Imperii administrationẽ contulerat, vt oẽs eius dicto audientes essent, præcipiẽs. Idẽ postea Legatos in *Germaniã* ad Comitia mandauit *Gulielmum Principem Arausiensem* cum duobus collegis ad nomen, titulũ, dignitatem, ac coronam Imperatoriam in *Ferdinãdum Romanorũ Regem* transferendam, ac si ipse iam vita esset functus. Cũ vero id tempus *Septemuiris* minus opportunum videretur, placuit in hunc annũ M.D.LVIII. ceremoniam eam differri, quo XXIV. die Februarii, ob *Caroli* natiuitatem, coronationem, victorias, aliaque fausto ac fatali, Legatis *Francofurti* in præsentia Electorum dignitatẽ Imperatoriam *Caroli* nomine eiurantibus, *Ferdinandus* solemni ritu est inauguratus. At Põtifex dignitatis suæ retinẽtissimus, ea re cõperta more suo deſæuit & ampullatur. Confirmationem nempe Pontificiam facere Imperatorem. Eiurationem itidẽ in manus suas fuisse faciendã: quæ aliter facta sit, inualidam; suiq; iuris esse eo casu, quem vellet, in Imperatorem eligere. Electoribus quidem fauorem Põtificis factã potestatem deligendi Imperatoris in demortui locũ, minime autem in casu renunciationis idẽ iis permissum, sed tũ Sedis Apostolicæ arbitrio rẽ relinqui; cuius est de dignitatibus omnibus arbitratu suo statuere, quæ illi renunciantur. Quare *Caroli* renunciationem iure nullã esse, sed authoritatem creãdi *Cæsaris* ad se deuolutã, neque *Regem Romanorum* pro *Imperatore* agnoscere.

Hanc Caroli renunciationem, & Ferdinãdi coronationẽ quia se auctore minime factã, Paulus inualidam existimat eoque eam confirmare recusat.

Legatio Ferdinandi Cæsaris ad Paulũ Põt. & confirmatione.

Hæc cum rescisset *Ferdinandus Martinum Gusmannum* legatum ad Pontificem mittit, qui eũ de abdicatione *Caroli* fratris & sua in *Cæsarem* inauguratione faceret certiorẽ obseruantiã testaretur, obedientiam præstari solitam promitteret, significaretq; eum Legationẽ honorificã de coronatione sua ad Sanctam sedem primo quoq; tempore adornaturum. Hunc tamen Põtifex audire recusat, & Cardinalibus Legationis capita quæ ille antea subodoratus erat, discutienda proponit. Illi Pontifici subseruire vbiq; sueti, respõdent, Oratorẽ non ante admittendũ, quam constet legitime factã *Caroli* cessionẽ, & *Ferdinandũ* rursus in eã iure successisse. Etenim quãuis *Ferdinandus* in Regem Romanorũ fuerit electus electionẽq; eam, *Clemens* VII. ratam habuerit, vt nimirum mortuo Imperatori succederet, necesse est, vt Imperium non nisi morte vacarit. Addebãt ad hæc, irritã esse quæ *Francofurti* acta sint omnia, quippe ab hæreticis gesta, qui authoritatẽ ac potestatem omnẽ amiserint. Ob id mittendum à *Ferdinando*,

Pontifex Oratorem Ferdinãdi non admittit: quid faciendũ tamen ũ Cardinalibus consultat.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

nando procuratorē, qui omnibus *Francofurti* actis renuntiet. Pontificemque suppliciter oret, vt ex mera sua gratia abdicationem à *Carolo* factā corroborare dignetur, & ex plenitudine potestatis suæ, à qua paternæ benignitatis indulgentiam sperare debeat *Ferdinādum* assumat ad Imperium. Hoc cōsilium sequutus Pontifex *Gusmanno* respondet, dato trium mensium spatio, quibus, iis, quæ à Cardinalibus proposita essent, satisfiat, alioqui frustra admissionem postulari, aut de ea re verba fieri apud eum, qui certo statuerit alium creare Imperatorem. Et quāuis *Philippus* ad officium patruo in causa tā honesta præstandum, *Franciscū Vargam* primo, dein *Ioannē Figueroā* ad eum miserit, ad rem suo nomine enixis precibus cōmendandā, eorum tamen preces Pontifex nihil est moratus. Quibus ex literis *Gusmanni* intellectis *Ferdinandus* ei cōtinuo mandat, vt, nisi post triduum à mandato accepto à Pontifice admittatur, ipse *Roma* discedat; denuntiatione ante facta, se cum Septemuiris deliberaturum, quid Imperii dignitati conueniat. Instante vero denuo *Gusmanno* vt audiatur, placuit, tandem, vt non publice tanquam Legatus *Cæsareus*, sed priuatim coram paucis Cardinalibus admitteretur. Tum auditis quæ in mandatis habebat, iisq; quæ à *Ferdinando* nuper scripta fuerant, respondit, capita à Cardinalibus proposita tanti esse momenti, vt de iis nisi diligenter pensitatis statuendum nō sit; eoq; Nuncium ad *Carolū Cæsarem* breui missurum, interim si mandatum illi à Principe suo, vt protestatione facta discedat, id per se quidem licere. Ita ꝓtestatione, sicut imperatum erat, facta, *Gusmannus Roma* discedit: Pontifex tamen, etsi *Carolo* eodem anno XXI. Septembris proximi diem suum obeunte, à deliberatione cœpta non recedit.

Præfractū Pontificis de Cardinaliū consilio ad Gusmannum responsum.

Ferdinandus licet adnitente ꝑ Oratores quoq; suos Philippo, à moroso sene nihil impetrat.

Gusmannus tandē à Pontifice auditur, sed priuatim duntaxat.

Augescente sub id tempus in *Gallia* reformatorum (ita se appellabant) numero creuit etiam, spreto necis metu, audacia. Itaq; cum frequentes *Lutetiæ* conuenirent, & multitudo hominum æstate sub vesperā liberioris aeris hauriendi, animiq; laxandi causa, vt fit, è suburbio *Sangermano* in campum vicinum exissent; pauci reformatę religionis, dum alii varie se oblectant, *Dauidis Psalmos* Gallicis versibus canere occipiunt. Ad rei nouitatem turba, quæ aderat, primum illudere: dein ludis omissis, canentibus se aggregare, diebus vero sequentibus multi maiori numero in eum locum conueniēte, de ea re sermo quoque increbuit. Nuntius enim Pontificis rem ad *Regem* defert tanquam perniciosam & periculi plenam. Religionis enim mysteria, à solis Sacerdotibus lingua Latina in templo celebrari sueta, iam lingua vulgari prodita, in ore esse cuique è plebe, Lutheranorum inuento, malo subnascenti idoneis remediis prouidendum, ne Lutetia omnis in *Lutheranismum* abeat. Rex quæstionem in auctores decerni iubet, sed non longe itum, vbi compertum in eo cœtu fuisse *Antonium Nauarræ* Regem, & *Ioannem Vxorem*. Sed ne huiusmodi conuentus in posterum fierent, capite sancitum.

Vnde protestatione facta Roma discedit.

In prato suburbano Lutetiæ nō nulli reformata religionis Psalmos Dauidicos lingua vulgari canunt.

Hoc anno in *Anglia* magna in religione facta mutatio morte *Mariæ* Reginæ, quæ XVII. Nouēb. obiit, *Polo* Cardinali eodem die è viuis excedente. Ii enim, quos pertæsum erat regiminis annis proxime actis, ad noua consilia

Maria Angliæ Regina & Cardin. Polus eodē die è vita demigant.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

vnde succedit Elizabetha rerũ religionisq; per Angliã mutatio.

silia cogitationes suas conuocabant, nempe ad reformationem, quæ ab *Eduardo* instituta, restaurandam, & Hispanorum amicitiæ renuntiandum. *Philippus* enim, vt *Angliæ* Regnum in familia sua retineret, id egerat iam ante, vt *Elizabetha Mariæ* soror, regnique post eam hæres *Carolo* filio suo in matrimonium daretur: & postquã *Mariam* deploratæ esse valetudinis animaduertebat, de ea sibi nuptiis iungenda serio locutus creditur. At illa, quæ in omni administratione publica eximiæ prudentiæ illustria reliquit documenta, etiam in ipso regni exordio rem priuatam & publicam fluctuantem firmauit iureiurando, quo in regni inauguratione se obligauerat, Principi externo non nupturam. Et ipsa quidẽ ab Episcopo *Carliolensi* Romanæ religioni addicto inauguratur, cui se religioni datura esset nondum palam faciens, sed certa de consilio Ordinum Regni, virorumque doctorum ac piorum religionis in *Anglia* statum reformare. Itaque viros è nobilitate primaria, qui sacrorum immutationem sitiebant, prudenter monuit, vt absque tumultu id fieret, quod vim nemini allatam vellet. Etiam Pontifici inaugurationem suam curauit significandam, literis fiduciariis ad *Eduardum Carnum*, qui apud Pontificem *Mariæ* sororis Legatum egerat, perscriptis. At Pontifex pro ingenio respondet, regnum *Angliæ* feudum esse Sedis Apostolicæ; eam vtpote illegitimam regno non posse succedere: neque posse se, quæ à *Clemente VII.* & *Paulo III.* definita fuerũt, impugnare. Intolerabilis esse audaciẹ, nomen aut administrationem Regni ipso non approbante assumere: atque hoc facto meruisse, vt postulatis ipsius aurem omnino nõ aduertat. Sed quia paternum in modum agere cum suis cupiat, modo *Elizabetha* iuri suo, quod in Angliæ regnum obtendit, renuntiare non recuset, & arbitratui suo libere se permittat, tum id facturum, q̃ è dignitate Sedis Apostolicæ videbitur. A plerisq; creditum ad auersum Pontificis animum accessisse officia à *Gallia* Rege interposita: qui nouã inter Hispanum & Angliẹ Reginam adfinitatem veritus interueniente Pontificis dispensatione, rebus suis optime consultum iri putauit, si in ipso actionis illius principio rei conficiundæ nerui inciderentur. Sed Regina, quid Papa respõderit comperto, præceps morosi senis ingenium demirata, neque sibi, neq; regno cõducibile iudicauit, vllã deinceps cum eo habere tractationẽ. Caussa igitur cessante propter quam Curiæ Romanæ, si posset, satisfactum volebat, potestatem fecit Proceribus Regni, de iis, quæ ad Diuini nominis cultum, & regni tranquillitatem cumprimis facerẽt, consilia capiendi. Inde disputatio super quibusdam religionis capitibus *Westmonasterij* inter delectos quosdã ex Pontificiis & Protestantibus coram Regni Ordinibus in vltimum diem Martij indicitur, ad tertium vsque Aprilis continuanda. Quẹ cum in nihilum recidisset, in Comitiis paulo post statutum, vt omnia *Mariæ* de religione edicta abolerẽtur; *Eduardi* vero fratris restituerentur. denegatum omne Põtifici Romano obsequium, Reginæq; titulo appositum elogium *Capitis* Ecclesiæ per *Angliam.* cœnobiorum ac monasteriorum opimæ possessiones partim in fiscum redactæ

Elizabetha inaugurationẽ suam Pontifici significãs, superbo temerarij senis responso irritata, Curia Roman. auctoritate neglecta, de assensu Regni Ordinũ religionem constituit.

Comitiorũ Decreto Põtificia potestas abrogatur cum Mariæ de religione Edictis.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

dactæ, partim nobilitati distributæ. imagines è templis ac sacellis magno populi cōcursu sublatæ; religioq; Romana prorsus exilio mulctata.

In Comitiis Augustanis Ferdinandus, Cæsar, cũ Protestãtes adduci nõ possent, vt Concilio à Rom. Põtifice indicto extra Germaniã assentiãtur Passauiẽsis conuentus decreta de pace religionis confirmat.

Ad hæc in Imperij Comitiis *Augustæ* habitis, quod colloquium anno superiore *Wormaciæ* cœptum nullo fructu solutum fuisset, neque ex eius colloquij actis tũ publice recitatis vlla conciliationis spes affulgeret, *Ferdinandus* Imperij Ordinibus offert, se Oecumenicæ Synodi instaurationem procuraturum: hortaturq;, quando cõtrouersiis tollendis non aliud remedium, vti eius decretis omnes se parituros promittant. Cui Protestantes respõdent, se Concilium non recusare, quod à *Cæsare* in Germania, non autem à Romano Pontifice indicatur: in quo Papa non præsideat, sed Cõcilij iudicio se summittat, Episcopisq; ac Theologis iusiurandum quo deuincti sunt, remittat: in quo Protestãtes suffragij ferẽdi ius habeant, omnes cõtrouersiæ iuxta diuini verbi regulam decidantur; & quę *Tridenti* acta, decretaq;, retractentur. Id si à Põtifice obtineri nequeat, vt religionis pax secundum cõuentus Passauiensis decreta confirmetur: quãdo experientia sunt edocti per Cõcilium Pontificium nullam boni cuiusquam consequendi spem superesse. Verum *Imperator*, qui de his à Pontifice impetrandis desperabat, & propter controuersiam de abdicatione Imperij à *Carolo Cæsare* factam, suaq; successione, ipsum sibi minus æquum fore sciebat, *Passauiensem* conuentum, & decreta de pace alibi facta confirmat.

Id Pontifici bilẽ mouet.

Iam Pontifex, qui peruicacia sua omnem cum *Ferdinando* & *Germania* tractandi rationem præciderat, quid hic faceret, nesciebat; ob dissertationem illam de Concilio, quam ob libertatẽ religionis decreto firmatam commotior: quippe, cui decretissimum erat, Concilium extra *Romam* nulla de causa indicere. Quo aspectu tertiũ quiddam acciderat, ei non minus quam superiora molestum. Nam in conditionibus pacificationis *Cameracensis* inter *Henricum Franciæ* & *Philippum Hispaniæ* Regem factæ, & duplici matrimonio *Elizabetha Henrici* filiæ cum *Philippo*, & *Margarita Henrici* sororis cum *Emmanuele Philiberto Sabaudiæ* Duce stabilitæ, inter alia conuenerat, vt vterq; *Rex* fidem suam interponeret, se pro virili daturum operam, vt Concilium celebretur, Ecclesia emendetur, & dissidia religionis sarciantur. Reputabat secũ, quam speciosum esset emendationis vocabulum, & Concilij nomen. Tum quemadmodum amisisset *Angliam*, & *Germaniam* vniuersam, partim Protestantum nouitatibus, partim suis cum *Ferdinando* cõcertationib. Adhæc duos potentes Reges amicitia & affinitate iunctos, quorum vtrumque ille vehementer offendisset, *Hispanum* factis dictisque, & *Gallum* saltem verbis: neq; alium quemquam sibi superesse, ad quẽ rebus angustis confugiat. Reputabat simul Cardinales ipsius regimẽ iam pertæsos, populum Romanum, belli, tributorumq; oneribus diu pressum, erga ipsum male esse animatum. Hæ cogitationes senem existimationis præ omnibus sitientem ita discruciabant, vt obeundo muneri par non esset. Et vero tum rarius solito Patres in Consistoriũ conuocabat: tum conuocatis ꝓpe aliud nil, nil *Inquisitionem* intonabat, ad fauendum ei, velut vnico ex-

Item tertiũ illud de Cõcilio celebrando, & Ecclesiæ emẽdatione, & aliis id genus cõditionib. paci Cameracẽsi appositis.

co ex-

Paulus 4. Ferdinãdus Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

co extinguendis hæresibus remedio, omnes serio cohortatus.

Qua gratia ab Gallia & Hispania Regib. Concilium tanto studio sollicitatum.

Neq; certe duo hi Reges, aut Pontificis odio, aut rerum suarum cum detrimento Pontificatus promouendarum studio, in Cõcilij procurationem consenserunt: sed magis vt remedium excogitaretur aduersus opinionũ nouitates, quę lubẽtissimis populi aurib. atq; inprimis hominum ad conscientiam omnia referentium acceptę, longe lateq; se diffundebant. Ex quibus vtrique Regi hoc maior impendebat metus, quod pleriq; rerum suarũ tædio, & nouarum desiderio ægri, illis se adiungebant, religionisq; obtẽtu tam in Belgio, quam in Gallia nouum aliquid cottidie audebant: vtriusq; regni populo cum libertatis retinendæ admodum studioso, tum ex frequenti cũ vicina *Germania* cõmercio opinionum contagia ad se trahente. Et profecto in ipso motuum principio, cũ opinionum earum sementis quædam ad has regiones perlata esset, & *Carolus Cæsar* in ditionibus sibi subiectis, & in regno suo *Gallia* Rex, ne seminium illud radices ageret, aut pullularet, rigidis edictis ac seuerissimis suppliciis, de quibus iam ante dictum, quantum in ipsis fuit, prohibuerunt. Sed crescente in *Germania* Protestantum, & in *Heluetiis* Euangelicorum numero, atque *Anglia* à Pontificis obsequio secedente, vbi belli inter *Cæsarem* & *Gallum* causa vtrique auxiliares copiæ è *Germanis, Heluetiis, & Anglis* necessario fuerant conscribendæ, tum concionibus diuersæ religionis in exercitu habitis, multisq; aliam doctrinam publice professis, siue exemplo, siue assidua coniunctione, siue aliis modis, ad quam plurimos è populo doctrina ea manauit. Vnde *Cæsar* cum aliis remediis parum proficeret: *Inquisitionem* Hispanam inuehere conatus est, licet ob eas, quas commemorauimus, causas, aliqua parte incœpto destiterit. Et *Henricus* pariter in *Gallia* Episcopis animaduertendi in hæreticos potestatem fecit, quod nouum & insolens in eo regno visum.

In Gallia & Belgio neq; Edictorum neque suppliciorũ rigor reformata religionis incrementum remoratur.

Vnde Cæsar Inquisitionẽ adhibet.

In Belgio LCIↃ. variis mortib. ob religionẽ absumpti.

Et quamuis numerus eorum, quibus in *Belgio* aut laqueo gula fracta, aut caput amputatum, aut corpora viuentia in humum defossa, aut flammis mandata ab primo *Caroli* Edicto ad hoc vsque pacis cõstitutæ tempus, ad L. millia accederet; & in *Gallia* similiter, qui ferro flammisq; ob religionẽ absumpti notabilem summam cõficiant: tamen vtrobiq; res deteriori erãt, quam vnquam alias conditione.

Clãdestina Card. Lotharingi & Granuellani de Protestãtibus extirpandis consilia.

Inde Reges coacti cõsilia de remediis adhibendis inuicem cõmunicare, *Cardinali Lotharingo* Gallum, & *Granuellano Atrebatensi Episcopo Hispanum* instigante. Ij à Regibus suis pacis interpretes cum aliis designati, dum *Cameraci* ab Octobri ad Aprilem vsq; commorantur, de Protestantum simul doctrina extirpanda cõsilia clandestina agitant: quibus exequẽdis Principũ suorum fauore subnixi magnum afferunt vtrimq; momentũ. Pactis illi quidem suis ac fęderib. in eam rem secreto initis zelum religionis & obsequiũ Principi debitum obtendebant; at pleriq; omnes veram causam dicebant prauã ambitionem, atque ex damnatorum spoliis ditescendi studium.

1559. Hispan⁹ de assensu Põ-

Hispanus pace facta, constituendis religionis rebus, cum *Inquisitionem* in *Belgium* inducere aperte non posset, id oblique per Episcopos facturum se

putauit.

Paulus 4. Ferdinãdus Philippus 2. Maria Reg. Henricus 2.

putauit. Cum autem in *Belgio* bini tantum essent Episcopatus *Cameracensis* & *Vltraiectensis*, & de cætero Clerus Episcopos aut *Germaniæ* aut *Galliæ* recognosceret; imo duo hi Episcopatus *Archiepiscopis* extraneis subiicerẽtur, quibus prouocationes concedi erat necesse: cumq; quod animo destinarat, per hos se exequi posse diffideret; placuit suos omnes Iurisdictioni Episcoporum sibi minime subditorũ eximere, & tres in iis locis Archiepiscopatus constituere, *Mechliniensem*, *Cameracensem*, & *Traiectensem*: Tum *Antuerpiam*, *Siluam ducis*, *Gãdauum*, *Brugas*, *Ipras*, *Andomari fanum*, *Namurcum*, *Harlemum*, *Midelburgum*, *Leouardiam*, *Groeningam*, *Roremundam*, & *Dauentricum* Episcoporum Sedes ordinare; attributis iis redituum loco opulentis quibusdam cœnobiis: eaque omnia Pontificio diplomate dato XIX. Maij eiusdẽ anni approbanda curauit. Ac quanquam re cognita is ei quæsitus color, quod incolarum iis regionibus tempore anteacto infrequentia, plures Episcoporum Sedes non requireret; nunc vero oppidorum tam frequentiam, quam dignitatem postulare, vt titulis Ecclesiasticis exornentur: nobiles tamẽ Belgæ & populus eam nouorum Episcoporum creationem interpretati sunt esse artificiũ ad *Inquisitionis* iugum introducendum. Quæ opinio viso diplomate facile confirmata. Nam diploma illud, more Curiæ Roman. admodum familiari, semper aliquid augendæ suæ potentiæ, aut compendio stipulandi, hanc nouæ institutionis Episcopatuum causam præferebat, ꝙ ea prouincia à populis schismaticis, sibi, qui Ecclesię esset caput, immorigeris, cincta sit vndiq; & obsessa, eoque fides ipsorum periclitaretur, propter assiduas sectariorũ fraudes & insidias, nisi noui ac vigiles custodes apponantur. Ea res Proceres adegit cõsilia cõmunicare, & violentũ *Hispanorum* dominatum, priusquam pedem figeret, anteuertere. Decretum itaq; inter eos vectigalia non pendere, nisi eiecto ex oppidis milite Hispano. Tum ad nouas opiniones audiẽdas & fauore prosequendas procliuiores facti, à quo fonte profluxerunt turbæ eæ omnes, quas infra subiiciemus.

Pontificis in plerisq; oppidis ab antiqua Iurisdictione auulsis nouas Episcoporũ Sedes instituit: atq; ex iis tres Metropolitanas.

Eam Episcoporũ creationẽ Belgæ factam accipiunt, non ob religionis dignitatẽ, aut populi frequentiam, sed ad seruitutis iugũ ipsorũ ceruicibus imponendum.

Belgæ vectigalia recusant pẽdere nisi recedẽte Milite Hispano.

At *Galliæ* Rex, in eam curam enixe incumbens, ne *Lutheranæ* sectæ contagio per *Galliam* serpat latius, vbi accepit inter ipsos *Parisiensis* curiæ Senatores non deesse, qui ea labe cõtaminati sint, ad eosq; reprimendos Iun. XXV. *Lutetiæ* Conuentum haberi Mercurialem (ita indigitabant iudicium ad examinanda corrigendaq; Senatorũ Curię Parlamenti, Regiorumq; Iudicum secus admissa cõstitutum, & die Mercurij singulis trimestribus habitum) ac inibi de religionis negotio verba fieri, post cœptam de pœna in sectarios statuenda consultationem, sententiis dicendis interueniens necopinato, quid sui esset cõsilij exposuit. Se aiebat, pacem Christiano orbi dedisse sororis ac filiæ nuptiis sancitam, vt sibi otium sit ad consulendum incommodis in suo regno religionis caussa natis, cuius apud bonos Principes præcipua debet esse cura. Cum itaq; audierit huius rei caussa conuentũ haberi, hortari ipsos, vt caussam Dei sinceriter tractent.

Henricus Rex Cõuentui Mercuriali Senatorũ Curiæ Parisiensis; interueniens liberis quorundã suffragiis succenset.

Tum iussi sententias porro dicere vti cœperant, vnus ex iis *Claudius Viola* in Curiæ Romanæ mores ac prauos vsus.

Claudij Violæ sentẽtia de pœnis sectariorũ mitigandis.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2 Maria Reg. Henricus 2.

vsus, qui in perniciosos errores degenerauerint, ac sectis pullulantibus occasioně dederint, multa inuectus, mitigandas ideo censuit pœnas, & inhibendam iudiciorum seueritatem, donec Concilij Oecumenici authoritate dissidia religionis componantur, & Ecclesiæ disciplina emendetur; in quo vnicum sit præsentiũ malorum pharmacum: sicut ex Constantiensis & Basileensis Synodorum Decreto perspicuum sit, quo singulis decenniis Concilium Oecumenicũ habendum præcipitur. Huius sententiam probauit *Ludouicus Faber* aliique. Quibus *Annas Burgus* adiecit, permulta esse flagitia legibus damnata, quibus puniendis nec laqueus, nec ignis sufficerent; frequentissimas esse blasphemias in Deum; periuria, & adulteria non modo dissimulari, sed propudiosa licentia foueri (quibus verbis non aulicos tantum Proceres, sed & Regem ipsum perstringere credebatur) dum ita dissolute viuitur, varia aduersus eos supplicia parari, qui alius criminis rei non sint, nisi quod Curiæ Romanæ vitia orbi propalasse, & eorum emědationem postulasse arguantur.

Eam probat Faber & Burgus alijque.

At Ægidius Magister, Senatus primus Præses, contra sectarios disseruit hoc ipso vtendum esse remedio, quo contra Albigeos vsus olim *Philippus Augustus*, cuius mandatu sexcenti vno die periere, & quod contra Valdenses adhibitum, qui in speluncis, in quibus delitescebant, fumo suffocati. Peracta sententiarum dictione subdit Rex, se suis iam auribus audiuisse, quod antea aliorum sermonibus acceperat, Regni morbum inde prouenire, quod in ipsa Curia Parlamenti nõ desint, qui Pontificis ac suã authoritatem despiciant. Non nescire, esse quidem paucos, sed maximis malis causam præbere: proinde hortari viros probos, vt in officio permaneant. Tum imperat, *Faber* & *Burgus* continuo comprehensi in custodia asseruentur: & ipsius iussu quatuor alij statim in suis quisque ædibus capti. Atque ea res vehementer perculit omnes emendatam doctrinam profitentes; cum viderent ipsos Senatores hominum opinione in *Gallia* sacrosanctos & inuiolabiles, ob suffragia secundum animi sui sententiam in Curia pronunciata, in carcerem concludi: inde colligentes nullam sibi à Rege aliena voluntate impulso, neo proprium adhibente consilium, veniam esse sperandam.

Sanguinaria primi Præsid. scõtra sectarios sententia.

Quam Rex magis probãs mitioris sententiæ auctores in carcerě duci iubet.

Verum ab hoc facto non tam formidabile Protestantib. obiectum fuit metus, quam aliud mox sequutum est non minus notabile audaciæ exemplum. Nam sub idem tempus, quasi res periculo vacaret, ministri reformatarum Ecclesiarum (sic in Gallia Protestantes se appellabant) *Parisiis* in fani *Germani* suburbium conueniunt, ibiq; Synodum habent, *Francisco Morello* Præside, viro alicuius inter eos nominis. In hac multa cõstituta de ratione Synodorum habendarum, de Principatu ex Ecclesia exterminãdo, de ministrorum electione ac munere, de censuris, de matrimoniis contrahendis, de diuortiis, item de gradibus cõsanguinitatis & affinitatis; quo inter ipsos per omnem *Galliam*, non in fide tantum, sed & in disciplina esset consensio. Cæterum animos iis nonnihil addidit Legatio à tribus Electoribus aliisq; *Germaniæ* Principibus Protestan-

Ecclesia in Gallia reformata Synodũ inter ipsam suorũ persecutionem Parisiis habent.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2 Maria Reg. Henricus 2.

Principes Protestantes Germaniæ apud Regem pro reformatis Ecclesiis in Gallia intercedunt.

testantibus missa ad Regem, postquã de seueritate iudiciorum in reformatos *Galliæ* inaudiuissent. Hac orabant Regem, iudicibus suis imperaret, vt pietate ac charitate Christiana vti vellent in quæstionibus aduersus suæ religionis homines decretis, quibus nullum crimẽ intentari possit, nisi de querimoniis aduersum corruptos Romanæ Curiæ mores, & deprauatã disciplinã institutis, ꝙ ante centum annos ab Doctoribus quibusdam viris piis factũ sit. Nunc quando *Gallia* ab externis armis quiescens pace fruatur, dissensiones propter religionem exortas facillime cõponi posse, si à viris idoneis & tranquillitatis diligentibus, fidei ipsorum confessio ad sacræ Scripturæ regulam & veterum Patrum scripta exigatur atq; examinetur; iudiciorum seueritate interea intermissa. Id si faciendum curet, rem sibi gratissimam, & cuius nomine immensum illi debituri sunt, facturum. Iis *Rex* verbis generalibus benigne respondet, & ipsorum votis se satisfacturum spondet, misso ad ipsos breui Legato, qui animi sui sententiam exponat. Nihil tamen à Rege de seueritate remissum. quin imo statim à Legatis dimissis, quatuor è Senatoribus Iudices Rex delegauit, qui cum *Episcopo Parisiensi*, & *Antonio Demochare* fidei, vt vocant, inquisitore, de Senatorum carceri mancipatorũ causa cognoscerent, idque quantum fieri posset ocyssime.

Pontifex contra Nuncios suos apud Hispaniæ Galliæque Reges Inquisitionem vrget.

Hæc quidem omnia Pontificẽ non fugiebant, qui vt ex incremento doctrinæ in vtrumq; Regnum nouiter introductæ magnum animo capiebat dolorem: ita libentissime audiebat vtrumq; Regem de remediis sedulo cogitare. quamquidem solicitudinem vti continuarent, cum ipsis serio egit, tum per nuncios suos, tum per ipsorũ Oratores, *Romæ* apud se residẽtes. Verum nullum ille aliud remedium animo voluebat, quam Inquisitionem; quod & vnicum putabat, & vbiq; prædicabat: Concilium affirmans nullum maius operæ posite pretium deinceps allaturum, quam annis superioribus attulisset; quibus res deteriori quam antea conditione relictæ.

At mors in hastiludio Regẽ Henricũ de piorũ sanguine alieno arbitrio ludẽtem opprimit.

Atque interea dum huiusmodi cogitationes in mente versat, corpore senio & aduersa valetudine affecto, tristis de morte *Henrici Galliæ Regis* nũtius superuenit, ex vulnere in oculo ab ictu trunci dum hastiludio decertatur, accepto: qua ille & grauiter indoluit, & luctum suum signis haud ambiguis expressit. Quamuis enim amicitiam inter duos Reges recens initam suis rationibus incommodam fore non iniuria suspicabatur; de ea tamen rescindẽda spem aliquam semper aluerat. hoc vero *Rege* defuncto, se alterius arbitrio relictum perspiciebat, à quo iustior metus causa: quippe, quem & grauius offenderat, & in consiliis suis celandis natura tectiorem, atque ad cognoscendum difficiliorem esse non ignorabat. Male quoque metuebat, ne per mortem Regis porta ad sectas in regnum *Galliæ* intromittendas latius patesceret; neue pedem ante figerent, quam Rex prudentiam aut existimationem tot tantisque difficultatibus obluctari satis validam sibi comparare posset.

Et Paulum IV. Inquisitionis officium suis

His ærumnis conflictatus, vixit dies aliquot, dein spe, qua hactenus sustentabatur, deiectus, XVIII. Augusti decessit

Ferdinand. Philippus 2. Eliza. Reg. Francisc. 1.

cessit, Cardinalib. *Inquisitionis* officiũ, vnicam ad Ecclesiam sartam tectam conseruandam rationem, præ omnib. commendatum cupiens; atque vt de eo in *Italia* potissimum, dein quacumque possent stabiliẽda cogitatione omni incumberent, obnixe contendens.

Cõmendan. tem, ad melius, inquirendum in villicationis sua rationes vocat.

Mortuo Pontifice, imo animam agente, ab plebis Romanę cõtra ipsum familiamq; *Carafarum* odio concepto tanti Romæ tumultus concitati, vt Cardinales iis, vtpote proximis & prementibus compescendis intenti, publicorum Orbis Christiani malorum memoriam deposuisse viderentur.

Insigne populi Rom. in Paulum & totã Carafarum familiã, & ipsam Inquisitionem odium.

Populus n. seditionis furiis agitatus, *Pauli* statuæ caput amputauerat, & per vrbis compita proiecerat; carceres publicos perfregerat, emissis plus minus quadringẽtis, qui captiui inibi detinebantur: nouum vero *Inquisitionis* carcerem adortus, qui *Ripeta* erat, nõ cõtentus captiuos liberasse, locũ ipsum incenderat, scriptaq; omnia & litium tabellas, quæ illic asseruabãtur, flammis absumpserat: minimũq; abfuit quin in *ædem Dominicanorum ad Mineruam*, odio Inquisitionis, cui illi exercendæ fuerant præpositi, ignem iniicerent. Iam superstite etiam *Paulo* Collegium Cardinalium *Carafam* reuocarat: & nunc statim ab eius morte *Cardinalem Moronum*, ob hæresis suspicionem in custodiam traditum, & capitis periculo affinem, ex *Hadriani Mole* educunt. In Senatu certatũ aliquamdiu, an suffragij ius in electione Pontificis ei cõcedendum esset, his sese ei opponentibus, qui eum sibi contrarium quoq; expectabant: sed eorum peruicit sententia, qui admittẽdum censerent. factum item populi furentis impetu, vt Cardinales edicto populi Romani cõsenserint, quo decretum, vti omnia *Carafarum* insignia per vrbem mobilia lacerarentur, fixa deiicerentur.

Card. Moronus carcere liberatus, suffragij in eligẽdo Põtifice libertatem cõsequitur.

Iidem in conclaui V. Septembris congregati, octauo post legitimum creandi Pontificis tempus die, quippe variis difficultatibus impediti, capitula, in quæ de more iusiurandum concipiendum erat, cõscribunt, vt res nimia *Pauli* seueritate atque obstinatione cõturbatæ debito ordine cõponantur, ac constituantur. In his erant, quę id de quo hic agitur, spectabant; alterum, vt controuersia cum *Ferdinando*, à qua periculum impendebat, eius q in *Germania* Pontifici reliquum erat, amittendi, terminaretur, ipso pro *Imperatore* agnito. alterum, vt restinguendis in *Gallia Belgioq;* cumprimis hæreticæ prauitatis opinionibus Concilium protinus restitueretur. Iam sedes Põtificia menses aliquot vacauerat longius, quam temporum cõditio postulabat, Principum magis interuentu priuatis rebus impensius solito studentium, quam propriis in Cardalium dissidiis.

Duo ex capitib. in q ab Cardinalibus in conclaui iuratum.

Sed dum illi in conclaui noui Pontificis electione distinentur, *Philippus* è *Belgio* soluens in *Hispaniam* nauigat, fędaq; tempestate in portus conspectu iactatus, vix tandẽ saluus euasit, amissa fere reliqua classe & cum ea ingentis pretij supellectile, q̃ secũ asportabat, certus in *Hispania* domiciliũ deinceps figere, nec huc & illuc vltra vagari. Hoc se periculo ereptum dicebat singulari Dei beneficio, vt *Lutheranismo* extirpando incumberet: quod ipsum facto statim comprobauit.

Philippũ è Belgio redeuntẽ fœda tẽpestas in Galeci portus conspectu excipit. Vnde Lutherani p Hispaniã victima pecularesfiũt.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Eliza. Reg. Francisc. 2.

Vbi enim primum *Hispalim* venit Septembris XXIV. insigni exemplo gubernationem regni auspicaturus, atque impunitatis spem sectariis dem pturus, vstulari iussit pro *Lutheranis Ioannem Pontium Comitem Bailenium*, cum *Ioanne Consaluo* prædicatore, & plerisque aliis Collegii *Beati Isidori* sodalibus, in quod nouitia ea doctrina peruenerat. Item ad tredecim fœminas nobiles: ac tandem *Constantini Pontij* effigiem, qui à Sacris confessionibus *Carolo Cæsari* fuerat, eique in solitudine ad vitæ finem in hoc ministerii genere aderat, & vlnis suis exspirantem exceperat. Hic ante paucos dies diem suum obiuerat in carcere, in quem statim à morte *Cæsaris* propter hæresis suspicionem coniectus. Atque ea in corpus examine sæuitia summa cõsternatione mentes omnium perculit, nullã sibi aut conniuentiam, aut misericordiam promittentium ab eo, qui ne cũ illo mitius agendum sibi putauit, cuius infamia aliquã ignominiæ labem charissimi parentis sui *Caroli* memoriæ asperserat. Profectus post *Pinciam* viginti octo ex præcipua regionis nobilitate ipso spectante cremari iussit, & fratrem *Bartholomaeum Caranzam*, cuius supra frequens facta mentio in prima Concilii Tridentini congregatione, quique post Archiepiscopatum *Toletanum* in Hispania primum, tenuit, carceri mancipauit, obuentionibus omnibus ademptis. Neque vero negari potest seueritatem suppliciorum in his aliisque, qui indies ex eo morti destinati, licet non eadem nominis & fama celebritate, *Hispania* regnis quietem peperisse, dum alibi omnia seditionibus inquietantur.

In his & mortuorũ cadauera cremantur

Vagliadolid.

Bartol. Caranza Archiep. Toletanus purioris religionis suspectus.

Etsi enim scintillæ nouarum opinionum in multorum, ac Nobilium præsertim animis essent accensæ, delitescebant tamen, neq; prodere se gestiebant, propter Hispanorum ingenium, qui pericula vitare cauti, neque arduis se susceptis obiicere, sed actiones suas in tutum dirigere docti.

At in *Gallia Henrico Rege* extincto, cuius mortem nouæ religionis professores miraculo adscribebant, illi numero crescente audaciores facti: vtcũque cur *Parisiis* animos ostentarent, caussa non erat. *Franciscus* enim nouus Rex, peractis *Durocortori Remorum* XX. Septembris inaugurationis solemnitatibus, Senatorum in carcerem *Henrico* Rege coniectorum caussam agitari imperat: ac simul *Santandreanum Præsidem* & *Antonium Democharem* Inquisitore in Lutheranismi suspectos inquirere iubet. Hi Iudices nõnullos è plebe religionem eam olim professos nacti, ex iis addiscunt, quibus in locis clã destinos cætus agere consuessent. Vnde viri fœminæque conferto agmine in vincula coniecti: multi fuga saluti consuluere, quorum bona sub hasta publicata, post reos absentes tribus Edictis citatos. Exinde sumpto à Parisijs vrbe principe exemplo, eadem in *Pictonibus, Tholosa*, & *Aquis Sextiis* in *Prouincia* agitantur, *Georgio Armeniaco* Cardinale, vt detecti comprehenderentur, omnem operam ac diligentiam adhibente, immo vt curę huic magis sedulo inuigilaret, profectionem in *Italiam* ad nouum Pontificem eligendum neglegẽte. Quibus rebus irritati religionẽ eã profitẽtes, ab ira & multitudine sua sumpta audacia, famosis scriptis ac libellis, in *Regem, Reginam* ac *Lotharingos*, qui

Franciscus II. in Gallia Regem inauguratur.

In Protestantes Parisiis, & per alias Galliæ ciuitates inquiri iubet.

Ab his irritamentis libelli licentiosi sparguntur.

Paulus 4. Ferdinand. Philippus 2. Maria Reg. Francisc 2.

qui Reges habebant in potestate, & persecutionis erant authores, inuehuntur insinuata interim artificiose religionis doctrina. Quę scripta quasi pro publica libertate composita auidius audiebantur.

E Senatoribus incarceratis solus Burgus ad mortem dānatur.

Dum de Senatoribus qui in carcere erant, Iudices delegati cognoscunt, post grauissimas in ipso Senatu altercationes, omnes, vno *Anna Burgo* excepto, mortis sententia absoluuntur. Ille vero ad mortem dānatus XVIII. Decembris flammis mandatur, non tam iudicum voluntate, quam *Catharina* Reginæ odio, quod Lutherani scriptis sparsissent in vulgus, Regis oculū ictu lethali vulneratum iusto Dei iudicio, propterea quod professus esset palam, se *Burgi* vstulationē oculis suis aspecturū. Huius autem viri eruditionis & integritatis laude conspicui in morte constantia magnam in multorū animis accendit cupiditatem cognoscendæ illius religionis, pro qua tuenda ille adeo intrepide extremum supplicium adiisset, augendoque professorum numero causam dedit. Itaque ii, quorum intererat cum primis eos homines deleri funditus, siue religionis antiquæ amore, siue quod Ecclesiastici essent, & superiorum persecutionum authores, necessarium existimantes eos ante detegi, quam in eam multitudinem excrescerēt, quæ vi opprimi ægre posset, nouas decipulas iis captandis comminiscuntur. Passim enim per *Galliam*, ac *Lutetia* præsertim *Beata Virginis* & *Sanctorum* imagines per omnes vicos erigunt, ad eas interdiu candelas accendunt, & à baiulis, aliisque vilibus personis preces in Ecclesiis cantillari suetas, decantandas curant, hominibus etiam per vias appositis cum arculis, qui pecuniam à transeūtibus eleemosynæ nomine ad candelas in eum vsum coemendas corrogarent. Quod si quis imagines illas non veneratus prætereiisset, aut ad cantica ea reuerenter non substitisset, aut stipem rogatus non soluisset, is tāquam de religione suspectus pessime habebatur; belleq; secum actū putabat, si pugnis tantum cæsus, & pedibus conculcatus euaderet; neque, quæ multorum sors erat, in carcerem trusus, grandem dicam, & extrema quęque sustineret. His certe iniuriis irritatiores facti, coniurationem Ambosianam Gotofredi Renaudii auspiciis aggressi, de qua infra dicendum.

Ex eius cineribus ampla defectionum seges.

Inde ad prodendos Protestantes noua artes ac fouea excogitata.

Iam *Roma* postquam variis Cardinalium contentionibus & cōpetitionibus certatum esset de *Mantuano*, *Ferrariensi*, *Carpensi*, & *Puteano* creando Pōtifice *Ioannes Angelus Medicinus* tandem in Pontificem est electus, nocte quæ subsequuta est diem natalitiū, & *Pius* IV. nuncupatus ille tumultibus in vrbe sedatis, pacatisq; omnium animis, venia eorum, quæ vacāte Sede admissa fuerant per seditionem populo Romano concessa, animum ad duo capita in quæ iuratum fuerat, quæque oēs in vniuersum spectabant, statim applicuit. Atque eiusdem mensis die XXX. cōuocatis XIII. Cardinalibus, ac deliberatione cum iis habita super reiecta *Ferdinandi* Legatione, & *Pauli* IV. de eo in Cæsarem non admittendo obstinatione, de communi sentētia pronunciatum est, *Ferdinandum* iniuria affectum. Cum autem diu disceptatum esset, quē ad modū occurri posset huic incōmodo, ac multis rationibus pro-

Pius IV. Pōtifex eligitur, & Pop. Rom. admissorum venia condonat. Eius cum delectis Cardinalibus de confirmanda Ferdinandi in Imperatorē assumptione, consultatio.

Pius 4.
Ferdinand.
Philippus 2.
Maria Reg.
Francisc. 2.

positis, excussisq; nulla tractatio videretur institui posse, in qua à maioribus incómodis metus nó esset, si huic se negotio Septéuiri immiscerent, quod alioqui absque ipsis procurari nó poterat; de communi consilio existimatũ, vitandã omnem tractãdi occasionem, quæ in Pontificis aliquam ignominiã esset desitura: quin potius anteuertẽdum Imperatoris postulatũ, eo quod petatur, vltro concesso. Quam sententiam Pontifex amplexatus, prudétiæque maioris reputans id donare, quod neque vendere possis, neque retinere, confestim accersi iubet *Franciscum Turrinum* Cæsareum ministrũ *Romæ*, eique nuntiat, se Imperatoriã dignitatem à *Carolo* in *Ferdinandum* trãslatam ratam habere, & Legatos ipsius, tanquã legitimi Imperatoris excepturum, ac receptis honorum titulis, vbi ad illum erit scribendum, cõpellaturum, quod quidem ipsi cupiat significatum.

Cessionem Imperij à Carolo factam ratã habet.

Altera deliberatio de Cõcilio, an conuocandum, necne.

Ex eo animum adijcit ad Conciliũ, certus, sibi non defuturos, qui assidue interpellent. Permultæ animo ipsius difficultates obuersabãtur, quas cum *Cardinale Morono*, cui propter prudentiam & amicitiam fidebat plurimum, solebat cõmunicare. Ambigebat enim an futurum esset bono Sedis Apostolicæ Concilium conuocari, necne. Deinde, si minime videatur celebrandũ, vtrum expediat absolute abnuere Cõcilii indictionem, & Concilium flagitantibus libere se opponere, an vero voluntatẽ eius celebrandi obtendere, atque interim omnia impedimenta, præter ea, quæ negotium ipsum suppeditabit, vndequaq; conquirere. Denique si expediat habere Cõcilium, vtrũ satius sit, expectare quoad flagitetur, an vero postulatis præuortere. Voluebat mẽte causas, quibus adductus *Paulus III.* ad Concilium prætextu trãslationis dissoluendũ. Itẽ pericula, in q̃ *Iulius* præceps ruisset, nisi fortunã sibi fauẽtem fuisset expertus. Nullum nunc tẽporis esse *Carolum Cæsarẽ*, cuius potentia sit formidabilis; sed quo debiliores sint Principes, hoc Episcopos esse vegetiores. Atque ad hos potissimum respiciendum, qui nisi per ruinã Pontificatus extollere caput, & erigere se nequeunt. Rẽ esse scandali ac offensionis plenam Concilium flagitãtibus manifeste refragari, tum propter speciosum nomen, & opinionẽ omniũ animis insitam, etsi futilem, magnum inde fructũ Ecclesiam percepturã: tum quia omnibus est persuasum, ab his tãtum Conciliũ repudiari, quibus odiosum est emendationis nomẽ. At si necessitas ad id cõcedendũ adigat, quod prius plane negatũ fuerit, tum de existimatione sua plurimum decedere, & eum, cui adeo potenter repugnatũ sit, apud omnes ordines vilescere. Inter has difficultates Pontifex pro indubitato tenet, Conciliũ haberi non posse vllo Ecclesiæ aut regnorũ per religionem diuisorum bono, ac sine summo authoritate Pontificiæ periculo: sed quia veritatis huius homines minime sint capaces, ideo palam ac manifesto Conciliũ repudiari non posse. Cæterũ de illo subdubitabat, an Regibus aut Regnis Cõciliũ deposcẽtibus, rerũ futurarũ occasiones sic essent coalituræ, vt in impedimentis occultis satis viriũ futurum esset ad id remorandum. Re demũ multum diuq; pensitata, constituit in omnem euentum ostendere se promptum, & cupidũ Concilij, & alio-

Perpetua Pontificũ ars, aliud in ore prõptũ, aliud in pectore conditum habere.

Pius 4.
Ferdinand.
Philippus 2
Maria Reg.
Francisc. 2.

liorum desideria anteuortere, quo tectius eorũ conatibus obsisteret, & existimationi suæ difficultatibus in contrariũ repræsentandis rectius consuleret: deliberatione interim ea, ad quam hnmanum iudicium non potest pertingere, in causas superiores reiecta, ne que aliud in præsentia decreuit.

Pius IV. statim ab inauguratione sua in Cõsistorio persona, q̃ cepit, partes agere aggreditur.

Epiphaniæ festo de more coronatus, eius mensis die vndecimo frequentẽ habuit Cardinaliũ Senatũ, in quo copiosa oratione ostẽdit, esse sibi animũ & Curiæ reformandæ, & Concilij Oecumenici celebrandi: ac proinde singulos monuit, serio cogitare de iis, quæ reformationem requirerent, tum de loco, tempore, alijsq; ad Synodum præparatoriis: vt maius ex hac indictione, quã duabus superioribus sperari possit operæ pretiũ. Ad hæc in priuato tam cum Cardinalibus, quã cum Principum Legatis sermone, vbique suum de Cõcilii instauratione propositum aperuit, nihil interea, quod eam in ipsis opinionem foueret, operatus.

Ferdinandus Cæsar agit gratias Pontifici per litteras.

Iam *Viennam* ad *Ferdinandum Cæsarẽ* allatum erat, quid Pontifex ministro suo significasset. Itaque continuo Legatum ad eũ destinat: sed ante ipsius discessum per litteras ad Pontificẽ, & summum dignitatis apicem ei gratulatur, & gratias agit, quod paterno affectu controuersiam à *Paulo* IV. contra ius & æquum excitatam prudẽter terminasset: simul Legatũ aduentare nũciat, *Scipionem Comitem Arcoensem*: Is decimo Februarii *Romam* veniens, ipso aduentus sui principio in magnas incurrit difficultates. Cum enim à *Cæsare* haberet in mandatis, omnem Pontifici cultum ac reuerentiam deferre, ille contra & obedientiam sibi deferri petebat, & ab aliis *Cæsaris* Legatis erga decessores suos idem factitatum contendebat, Legatum alioqui non admittere certus. *Philippi* quidem *Hispaniarum* Regis Orator & Cardinalis *Paciecus*, vt mandati fines non excederet, suadebant: at Cardinalis *Moronus* & *Tridentinus* in contrariũ nitentes apud Comitem peruicerunt, quod *Cæsar* hoc quoq; ei mandasset, vt eorum auspiciis *Romæ* omnia gereret. Eam igitur officii partem solita ceremonia in Consistorio Pontifice propitio perfunctus, cum statuisset primo, quo priuatum cum Pontifice colloquium habiturus esset, tempore, *Cæsaris* eum verbis orare, de Concilio ad dissidia Religionis componẽda conuocando, Pontifex sermonem eũ anteuortit, magna cum Legati voluptate, qui se rem Pontifici parum gratã tractaturum arbitratus, omnes ingenii neruos intenderat, quo beneuolum eum, facilem, ac pacatum in audienda re experiretur. At Põtifex præueniens dixit, cum inter Cardinales in cõclaui de restaurando Cõcilio ageretur, in eo promouendo se non vltimas partes tenuisse; nunc vero Pontificem factum in sententia magis magisq; confirmari, sic tamen, vt nolit instar cæci in tenebris palpitans in easdem difficultates incurrere, in quas alios incidisse meminisset: sed quæ necessaria sunt, præmittenda censere, vt speratum inde fructum consequatur. De eadem re cum *Galliæ Hispaniæque* Legatis actum: atque ad Nuncios, vt id ipsum Regibus significarent, perscriptum. Quin & cum Regis Lusitani & Italorum Principum, qui Romæ tunc erant, Oratoribus idem tentatum.

Põtifex reuerentiam à Cæsare sibi deferri non contẽtus, obediẽtiã poscit, & ab Legato impetrat

Eundẽ Legatũ de restaurando Cõcilio illum interpellare cogitantẽ, ꝓpẽsione sua commonstrata, anteuertit.

Sub

Pius 4.
Ferdinand.
Philippus 2
Francisc. 2.
Elizabetha.

Sabaudiæ Princeps Pontificem interpellat de colloquio cum Conuallensibus suis qui Valdésium religionem profitebantur, instituĕdo.

Sub idem tempus Dux *Sabaudiæ* ad Pontificem misit postulatum, vt cum bona ipsius venia colloquiũ institueretur de religione, ad populum in Cõuallibus degentem à Romana religione iampridem alienatum, salutaribus præceptis imbuendum. Ii enim *Valdẽses* dicti, ante annos quadringentos ab Ecclesię Romanæ communione defecerant, varijsque persecutionibus exagitati, pars in *Poloniam* ac *Germaniam*, pars in *Apuliam* ac *Prouinciam* transmigrauit; pars deniq; in vicinis conuallibus *Alpiũ Montis Cenisij Lusernensis, Angruniẽsis, Perusini*, & *Sammartinei* perfugium habuerũt. Hi cum ministris suis, quos Pastores nuncupabant, seorsim in cõuallium radicibus habitantes, vbi *Zuinglij* doctrina *Geneuæ* prædicari cœpta est, *Geneuensibus* se applicuerunt; in dogmatis fidei & ritibus præcipuis cum ijs consentientes. Et quamdiu *Subalpinæ* regiones *Gallici* iuris fuerũt, quãuis *Taurinensis* Senatus decreto interdictum esset illis, religionem *Heluetiorum*, addita capitis pœna, profiteri; publicam tamen concionandi libertatẽ sensim vsurparunt: adeo vt, restituta *Sabaudo* regionum earum possessione, exercitium religionis in conuentibus publicis permanserit. Tentauit quidem *Sabaudus*, vt propriis opinionibus eieratis fidem Catholicam restaurarent; sed cum illi confessionem suam pertinaciter tuerentur, multi flammis vstulati, alij alijs suppliciorum generibus affecti, complures ad triremes damnati, in suspectos diligenter inquirente *Thoma Iacomhello* professione Dominicano, fidei Inquisitore. Id occasionem dedit disputandi, an licitum esset armis se defendere: qua de re inter ipsorum ministros non satis conueniebat. Alii enim dicebant, non licere armis Principi se opponere, ne ad propriam vitam tutandam, sed asportatis bonis in proximos montes secedendum. Alii contra asserebant, in rebus adeo desperatis impetum hostilẽ armis repellendum, præsertim, quæ contra Principem non sumantur, sed aduersus Pontificem authoritate Principis abutentem. Priorem sententiam plerisque sequutis, reliqui ad vim propulsandam se comparant. Vnde Princeps cognito nec rebellãdi studio arma capere, & si instituantur posse in officii viam reuocari, eorum hortatibus aurem præbuit qui colloquium instituendum suaderent. Cum autem parum tutum crederet incõsulto Põtifice quicquam in eo genere statuere, ne eum ab se alienaret, rem omnem ei significat, & assẽsum eius postulat. Ille vero quæstione ea grauiter offensus, nec in aliam partem accipiens, quam vt in Italia sub aspectum ipsius authoritas sua veniat in quæstionem, Respõdit, se de colloquio neutiquam assensurum, sin vero ii populi instructore egerent, se Legatum missurum idonea authoritate munitum, ad eos omnes absoluendos, quibus animus sit redeundi in viam, & vna Theologos, qui rite informatos in veritatis viam deducant: sibi tamen de eorum conuersione spei parũ superesse, propter hæreticorum pertinaciam, qui quoties monentur errores suos retractare & agnoscere, oẽs id genus adhortationes ideo adhiberi existimãt, quod aduersariis ad ipsos constringendos vires deficiant. Neque superiorum temporum monumentis esse testatum, istam mode-

Postulati causa, q̃ inito cũ vicinis fœdere religionem in posterum armis tueri decreuissent.

Pontificis ad Sabaudiæ Principem responsum.

Pius 4. Ferdinand. Philippus 2. Francisc. 2. Elizabetha.

moderationem apud eos quicquam vnquam valuisse, sed experientia cōprobatum, iuris iustitiæque via tentata primulum, vbi ea non sufficit, armorū violentia longe melius negotium confici. Id si ille animum inducat, tum omnem â se opem nō valde desideraturū. Sin vero id temporibus parum conuenire videatur, adusque Concilium generale, quod mox conuocaturus sit, rē posse extrahi. Iam illud de Legato mittendo Principi parum placuit, quod ea Legatio tum popularium animos videretur magis exasperatura, tum ipsi necessitatem allatura actiones suas ad alterius nutum conformandi, neq; de iis suo arbitrio statuendi, longe satius esse, armis eos petere, quod Pontifex magis probet, copijs auxiliaribus ad id bellum oblatis. Et profecto mox ad arma ventum, totoque eo anno & sequentis parte aliqua in conuallibus ijs bellatum, de quo bello sub id tempus quo bellare desitum est, infra erit dicendum.

Sabaudus impellente Pontifice armis eos persequi statuit.

In *Gallia* interim per diuersas Regni partes coniuratio inita, in quam plurimi nomen dederunt, multi religionis causa, indignabundi miseros homines crudelibus suppliciis cottidie lacerari, & concremari nullum aliud ob crimē nisi quod zelo glorię diuinæ, & salutis animarum suarum tanquam æstu abripiantur. His accedebant, qui impotēti *Guisiorum* fratrum dominationi publicarum regni calamitatū causam ascribentes, actionem vere heroicam existimabant, eorum tyrannide regnum eximere, iis adempta rerum publicarū administratione. Neq; deerant homines ambitiosi, & rerum nouandarum studiosi, qui rerum suarum statum pertęsi in mediis turbis sortem sibi meliorem spondebant. Sed ij omnes, tam boni publici, quam nouarum rerum cupidi, quo incœpti socios colligerent religionem obtendebant, atq; ad suorum animos confirmādos clarissimorum illius ætatis in *Germania* & *Gallia* Iurisperitorum opiniones; ac Theologorum Protestantium sententiæ exquisitæ, & scriptis mandatæ, An salua conscientia citra violatę maiestatis, & dignitatis legitimi magistratus imminutæ crimen, liceret arma sumere ad oppugnandum violentum *Guisianorum* dominatum, qui synceram religionem legitimamque iuris administrationem professos misere diuexent, Regemq. ipsum tanquam captiuum detineant. Coniuratis placuit, vt magna hominū inermium multitudo præmitteretur, quæ porrecto Regi supplici libello seueritatem iudiciorum deprecaretur, & conscientiis liberam religionis professionem deposceret, hos alii deinde sequerentur, qui aduersus *Guisianorum* administrationem postulata proponerent. Verum cōiuratione detecta aula Regia *Blæsis* oppido aperto, & ad insidias struendas opportuno discedēs *Ambosiam* oppidum angustum, & arce munitissima firmum petierat, quę mutatio omnem consiliorum ordinē conturbauit. Dum vero coniurati de noua rei gerendæ ratione capiunt consilia, horum multi â præfectis prouinciarū, quod arma ferrent, comprehensi, alij dum vim vi abigunt, cæsi, alij denique extremo supplicio affecti. Ad motum eum tandem compescendum Edicto Regis venia proponitur omnibus, qui solo Religionis suæ tuendæ studio adducti coniuratis se coniunxerāt, modo

Ambosiana in Guisianos coniurationis à Protestantibus inita causa ac ratio.

Pius 4. Ferdinand. Philippus 2. Francisc. 2. Elizabetha.

intra spatium XXIV. horarum arma proiicerent. Altero item Edicto Rex omnibus reformatam religionẽ professis præteritorum gratiam facit, modo resipiscant, & ad maiorum religionem reuertantur. Conciliabula & coitiones illicitas religionis causa prohibet, & cognitionẽ criminis hæreseos Curiis regni ademptam Episcopis tradit, Regni Cancellario parum id probante, sed ne ad Hispanicæ *Inquisitionis* scopulum, quam *Guisiani* vrgebant, Reip. nauem allideret, grauante admodum consentiente.

Post eam proditam Edicta Regia.

Atqui neque suppliciis coniuratorum, neq; anteactorum gratia diplomate Regio facta motus conquieuere spe semper in animis reformatorum residente de libertate religionis impetranda. Inde in *Prouinciis, Occitania* & *Pictonibus* tumultus populares excitati, in quas prouincias concionatoribus siue *Geneua* aduocatis, siue sua sponte eo commeantibus, eorum certe concionibus nouam reformationem profitentium numerus in immensum excreuit. Dum itaq; ab iis, qui Regni habenas moderabantur, in cõuentu publico de remediis consultatur, & remedium Ecclesiasticum, idq; subitum necessario adhibendũ putatur, ad Nationale Concilium recurrendum esse de Consiliariorum omnium sententia pronuntiatur. Hic Cardinalis *Armeniacus* nisi Pontifice conscio nihil ea de re statuendum affirmat: in eo solo positum esse, vt istiusmodi incommodis prospiciatur. Quare *Romam* scribendũ & responsum inde expectandũ: cuius sententiæ pauci aliquot Præsules adstipulantur. At *Valentiæ* Episcopus in cõtrarium disserit, neq; subitum à Pontifice remedium expectari posse, qui tã longe absit, neq; idoneum ab eo, qui, quid in peculiaribus rerum occasionibus necessarium sit, non satis intelligat neq; benignum ab eo, qui in familia amplificanda & Nepotibus locupletandis totus defixus sit. Deum, scilicet singula regna remediis ad statum gubernandum necessariis beasse, nec deesse Galliæ suos Pręsules, qui res religionis inibi constituant. Ipsis optime perspectos esse Galliæ defectus, rẽq; fore absurdissimã, si *Parisiorum* vrbs, q̃ vicina habet *Sequanam* & *Marnam* flumina aquis affluentia, iis posthabitis, è Tybri aquã expectet incendio restinguendo. De communi igitur Consiliariorum opinione statutũ, quandoquidem pręsens rerum conditio prompta præsentiaq; remedia deposcat, Præsulum Nationis Conuentum instituendum, quorũ cura ac solicitudine ratio excogitetur sistendi decursum tot tãtorumq; malorũ. Atque in eam rẽ designatur dies XI. Aprilis, quo denũtiatio fiat in Sept. proximi diẽ decimum,

RegniGallici Proceres de malorum publicorum remediis consultant.

Io. Monlucius Episc. Valentinus à Rom. Põtifice remedia neutiquam expectanda censet.

Nationale Synodum habendam decernitur.

Sed ne in malam partẽ id à Pontifice acciperetur, per equos dispositos missus nuntius, qui, quid deliberatum esset, significaret, deliberationis necessitatem exponeret, & Papam, vt æqui boni eã faceret, oraret. Et Orator quidem mala periculaq; Regno impendentia commemorat, ac quantam salutaris remedii spem Rex cepisset, si Præsules Regni in vnũ coirent, alioqui de remedio efficaci spe prorsus deplorata. Cum nec rerũ status moram pateretur diuturniorem, & è longinquo remedia temporũ rerumq; cõditione incerta admodum dispiceret, necessitate adactum illud adhibere, quod in prom-

Id Pontifici per nuntium significatur.

Pius 4. Ferdinand. Philippus 2. Francisc. 2. Elizabetha.

promptu esset, locoq; ac tempore vicinum. Eam tamen legem sibi dictam, nihil vt conuentu illo decretum, ratũ esse debeat, aut validum, quod à Sancta Sede prius approbatum non sit. At è conuerso Pōtifex fert ægerrime Regem Edicto gratiam fecisse omnium aduersus religionem impie patratorum, etiam cum illi veniam non deposcerent. Id sibi arrogasse, cuius penes neminem, nisi Romanum Pontificem sit potestas. Ecquẽ enim Regem posse contra Deũ admissa condonare? Neq; vltra mirum videri, si iustissimo iracũdiæ Diuinæ documẽto Galliæ Regnũ turbis assiduis implicetur, vbi Sacri Canones cõtemptui sint, & authoritas Pōtificia indebite vsurpetur. Dein subdit, illum Presulum conuentum nihil boni pariturum, sed odiis ac dissidiis acrioribus occasionẽ subministraturũ. Se quidem Concilium vniuersale, vnicum dissidiorum remedium, iam pridem proposuisse, sed quominus hucusq; coierit, per eos factum quibus omnino displicebat. Sibi tamen decretum, Synodum, vel nemine flagitante celebrare: sed vt Præsulum vnius nationis coitio, vel in Gallia, vel alibi fiat nunq̃ assentiri. Id enim ab Sede Apostolica nullo tempore toleratum. Nã si Principum cuiq; intra suam ditionẽ Cõcilii celebratio permittatur, doctrinæ confusionem & ab Ecclesia secessionem mox sequuturam. Atq; in primis id sibi indignissime ferendũ, quod Conuentui tempus prius condictum, dein ipsius requireretur assẽsus. Quod nemo quisquam aliorsum interpretetur, nisi ad grandem Capitis Ecclesiæ contumeliam, ad cuius voluntatem negotia oĩa Ecclesiastica referri debeant, nõ ad gestorum rationem reddendam, sed ad gerendi potestatẽ impetrandam. Etenim per Edicta, quæ iã promulgata sint manifestã ab Apostolica Sede defectionem in illud regnũ importatã, cui cum obuiã ire decreuerit, quid sursit cõsilii p Nũtiũ ea gratia de industria missũ Regi patefacturum.

Pontifex stomachatur primũ Regem Edicto gratiã fecisse Protestantibus

Tum Synodo Nationali se nunquã assensurum profitetur.

Ac profecto nõ multo post Episcopum *Viterbiensem* in Galliam misit, qui Regi significaret, Conciliũ eius Nationis fore instar schismatis ab Ecclesia vniuersali, aliisq; Nationib. pessimi rem exempli; Præsulũ animis superbiã afflaturũ, & authoritatis suæ amplificandæ, etiã cũ dignitatis Regiæ imminutione, studium. Omnib. esse perspectũ q̃ ardentibus votis illi *Sanctionem Pragmaticam* cupiant restitutã: ac proinde de ea reuocanda primã ac potissimam ipsis fore curam. Inde futurũ, vt Regi collatio *Regaliũ*, & Episcopatuũ, ac Abbatiarũ designatio decedat: dein, quãdoquidẽ amplitudinẽ suã Regi debituri nõ sint, vt ipsius imperiis vbiq; recalcitrent. Hæc quidẽ mala ex *Concilio Nationali* hauddubie emanatura in posterũ: sed interea presentib. malis nullũ inde alleuamentũ reperiri. Hæreticos n. omnes iampridem professos, se Antistites nullo loco habere, atq; adeo vel hoc solo nomine, quicquid illi decreuerint, aut omnino actitauerint, Protestantium ministros impugnaturos. Verum, & salutare remediũ isthuc esse, vt Præsules & Curiones in sua quisq; diœcesi, ad gregis sui curam attendant, luporumq; rabiem amoliant vt aduersum eos, qui à fidei Inquisitorib. hæretici renuntiantur, iudiciorum ratio procedat, imo, vbi vis maior non prohibet, prius q̃ malum vires eundo

Pius Pont. per Nuntiũ suum, Frãciscum Galliæ Regem à Synodo Nationali dehortatur, commemoratis eius incommodis.

Pius 4. Ferdinand. Philippus 2. Francisc. 2. Elizabetha.

acquirat, arma in eos expediantur, quo in officii viam redeant. Hæc si fiant, tũ ex Oecumenici Concilii, quod iam nunc sit indicendum, celebratione, fructum non mediocrem posse sperari. Quod si Rex in animũ inducat contumaces ante flectere ad obsequium, quam audacia ac viribus maiorem in modum augescant, tũ se opes vniuersas paratum impendere, operam quoque apud *Philippum Hispaniæ* Regem, & *Italiæ* Principes, vt in hac causa validis illi subsidiis opitulentur, vltro polliceri. Sin vero *Rex* id sibi persuaderi non patiatur, subditos ad obsequium vi armisque cogendos, saltem *Geneuam* mali eius, quod vniuersam *Galliam* disperdit, fontem, statuat armis petere, inde sectarium virus in Galliam, & loca vicinia deriuari. Ea radice accisa fomitẽ mali sublatum iri, atq; bello extra regni fines exportato, *Galliã* noxiis, quibus agitatur, humorib. iri euacuatum. Hæc Episcopum Regi instillare iubet ac præsertim in *Geneua* oppugnanda, tam pio sanctoq; opere, tam de suis q̃ Regis *Hispaniæ* & *Sabaudiæ* Principis auxiliis certissimam ei fidem facere.

Et ad Protestantes bello lacessendo & suam, & Hispaniæ Regis aliorumque opem pollicetur, sed inprimis in Geneua oppugnanda.

Ea gratia eidem Episcopo mandat, vt in itinere in *Galliam* cum *Sabaudo* ea de re serio agat. Per Nuncium quoq; suum apud *Hispaniæ* Regem commorantem *Hispanum* solicitauerat, vt cognatum suum *Galliæ* Regem à Concilio Nationali demoueret, quod quidẽ vti *Galliæ* futurum erat detrimentosũ: ita mali rem exempli ipsi *Hispaniæ*, sed *Belgio* multo magis perniciem erat allaturum. *Sabaudus* certe quod de oppugnanda *Geneua* fuerat propositum, audiit non inuitus, seque ad id bellum suscipiendum offert, modo vterque Rex auxilia subministret, & belli emolumentis ipse potiatur: quod æquum non putaret, vt ea ciuitas, quam ditionis suæ existimabat, alteri cederet. Monet itaq; Pontificem, si id effectum cupiat, vt fœdere facto, eius capita disertis verbis perscribantur, ne vnde magnum aliquod bonum expectatur insigne detrimentũ succedat, vel Regibus parum inter se conuenientibus, vel ipso derelicto post concitatos in suũ caput *Heluetios*, quos nihil addubitet *Geneuã* totis virib. propugnaturos.

Per eundẽ Nuntium Sabaudiæ Ducem de eadem re solicitat & Hispanum per alium.

Sabaudus oppugnatione Geneuæ assentitur, sed caueri sibi postulat.

At *Hispaniarum* Rex ea re in deliberationem adducta, existimauit, Galliã nunquam permissuram, vt *Geneua* in alterius cuiusquam Principis potestatem veniat, cuius apprime intersit, ne ad *comitatum Burgundicum* spectet propter vicinitatem: ac proinde respondit, illud inceptum non esse ei tempori accõmodum. Alterum vero de Cõcilij Nationali in *Gallia*, pro statu rerũ suarum pessimi & periculosissimi putauit esse exempli: eoque ad Franciæ Regem confestim misit *Antonium Toletanum Legionis Priorem*, qui ipsum ab eo consilio dehortaretur propter scissuræ inde exorituræ periculum, regno ea labe hactenus infecto. Qua de re vti ipsum commonefaciat, non alia se ratione adduci profitebatur, nisi gloriæ diuinæ zelo, atq; erga Regem ipsũ caritate. Legatũ igitur instruit, vt Regi ob oculos proponat, eo facto scissuræ in Regno viam patentiorem aperiri, exemplũ perniciosum ad vicinas prouincias manaturũ edi, & maximũ præiudiciũ Concilio generali iã nunc indicendo, in quo vno situm sit malorũ & sectionum Christiani orbis remediũ, creari. Tum plerosq; omnes inde conie-

Hispaniarum Regis de Geneua adorienda sententia.

Eius Orator Antonius Toletanus variis apud Regem vtitur argumentis, ad eum à Concilio Nationali, cuius spem fecerat, demouendum.

Ferdinand. Philippus 2.

coniectaturos, inter Imperatorem ac ipsos non satis conuenire, cuius contrarium tamen par sit omnibus esse persuasum: & Protestantes haud dubie cũ summo religionis detrimento insolẽtiores euasuros. Adhæc nunciet Regi vtcunque ad insolentiam suorum retundendam externis viribus non egeat, si tamẽ ei videatur *Hispani* Regis potentia vtendum, se certe causam eã Regni sui viribus libentissime sustentaturũ. seq; ipsum, si opus sit, in *Galliam* potius venturum, quam vt subditis ipsius relinquat materiam gloriandi Regem suum ab ipsis ad conditiones parum æquas accipiendas adactum. quod ne fiat, in regiminis sui aditu cũprimis esse circumspiciendum. Quod si Rex in Concilio Nationali cogendo pertendat, saltem his, aliisque rationib. quãtum potest, in longum extrahendum procuret: atque interim Cardinalem *Lotharingum*, quem audiat ab ea causa minime esse alienum, moneat, cum & principem in Ecclesia locum, & in *Gallia* regni administratione teneat, ei in primis respiciendum ad incommoda, quæ ex Nationali concilio nõ ad illud regnũ modo, sed ad vniuersum Orbẽ Christianum redundatura sint. De eadem re vt apud *Reginam Matrem*, *Ducem Guisium Momorantium* Equitum Magistrum, & *Santandreanum* Militum Tribunum intercederet, mandauit. Tũ vt sorori *Parmæ Principi* in *Belgio*, & *Vargæ* suo apud Pontificẽ *Romæ* Legato, quid ageretur, significaret. Neque celauit Pontificem quam sedulo id negotium cum Rege *Galliæ*, Oratore de industria ideo misso curasset, quamque necessarium huic Regi & regno potentium amicorum patrocinium putaret. Rerũ

Idem negotium cum aliis caussæ huius fautorib. tractare iubetur.

Philippus suam superioris anni iacturã Põtifici notã facit, & eius opẽ porro implorat.

etiã suarum statum cõmemorat, quem ad modum anno superiore triremes XX. & naues XXV. à Turcis interceptas amiserit, & arcem *Gerbensem* per vim captam: quem ob casum, cũ classem instaurare cogeretur, Pontificem rogauit, vt cũ bona ipsius venia, ex Ecclesiis & beneficiis intra suæ ditionis regna notabili subsidio præsentem necessitatem subleuare posset.

Iam consilium illud de *Geneua* oppugnanda Gallis non placuit, tum metuentibus, ne *Hugonotis* (ita vocabant reformatam religionẽ profitentes) nouis suspicionib. iniectis, ii ad nouas cõfœderationes ineundas excitẽtur: tum præuidentibus, ad id bellum non alios quam Catholicos ituros, adeoq; regnũ aduersariorum molitionibus expositũ iri. Neque tutum videbatur lacessere *Heluetios*, eius ciuitatis patrociniũ haud dubie suscepturos, & in omnibus occasionibus coronæ Francicæ vtibiles. De *Geneua* itaque responsum Nuntio, quandoquidem regnum intus tot malis conflictetur, fieri haudquaquã posse, vt bellis externis incumbat. De Cõcilio autem Nationali idem respõsum tulit Nuntius, quod ante eum *Toletanus*, Regi decretum, se regnumq; suum in Ecclesiæ Catholicæ vnione conseruare; neque ipsi propositum celebrare Concilium nationale, ad se ab Ecclesię communione segregandum, sed ad errones potius in viam reducendos. Spectare quidem se ex Concilio Oecumenico maiorẽ subditis suis fructum, nisi occasionum impendentium necessitas tam diuturni temporis moram expectari vetaret. Sed nimirum Concilium Nationis sibi destinatum, non aliunde quam à Sede Apostolica, & Pontifice

Gallis Geneuam oppugnari nõ placet.

Rex de Nationali Synodo Nuntio Pontificio respondet.

Pius 4.
Elizabetha.
Francisc. 2.

Romano vim habiturum: sibique decretum, vbi primum Concilium generale conuocabitur, suum desiturum, & in vnum cũ Oecumenico corpus coaliturum. Atq; vt verba rebus respõdeant, rogauit Pontificem, vt legatũ mitteret in *Galliam*, instructum facultate congregandi omnes indidem Episcopos, ad res religionis tranquillandas.

A Pontifice iniecta de Geneua mentio ad Concilii indictionẽ differendã.

Et quidem Pontifex de *Geneua* bello impetenda iniecerat, non tam odio ciuitatis, quam sciebat tamen esse veluti Seminariũ ad concionatores *Zuinglianos* per *Galliam* disseminandos, aut metu nouitatis in *Italia*, quã ad tractationem de Concilio Oecumenico in longum extrahendam. nam si bellum semel cœptum esset, anni saltem vnius spatio duraturum augurabatur; atque eo tempore Concilium vel conquieturum, vel cõmodam aliquam formã reperturum. Nunc vero, cum neq; astum suum processisse videret, & Galli spem Concilii nationalis propediem celebrandi alerent, necessarium existimauit, quod de Cõcilio Oecumenico instituerat non vltra differre, & tã eius expectatione, quam eorum, quæ Galli flagitabant quadamtenus cõcessione, ipsorum desideriis satisfacere. Consilium cum Cardinalium intimis cõmunicauit, præsertim de loco Concilii, quod ea res maximi videretur momenti, Concilio sæpenumero ad nutũ eius, qui in loco in quo celebratur, plurimum potest, effectus producente. *Bononiam* certe, aut aliam aliquam Pontificię ditionis vrbem cum primis laudabat, eoq; se iturum dictitabat; sed cum videret id ab omnibus in malam partẽ acceptum iri, ab hac se sententia abduci passus est. Ab oppidis omnibus vltramontanis adeo erat alienus, vt eorũ mentionem fieri vix sustineret. Cardinalis *Paciecus* cum *Mediolanum* nominasset, assensit Pontifex ea lege, vt arx sibi traderetur, interim dum Conciliũ peragitur: quam ille conditionem sciebat nunquã placituram. Tum ad aliquam è ciuitatibus Venetæ ditionis animum applicuit: sed Respub. à Turcorũ armis sibi metuens, ne eos exasperaret, excusari cupiebat. Re itaq; diu multumque deliberata, nullus locus opportunior *Tridento* repertus, vbi cũ iam duab. vicibus habitum esset Concilium, facile erat cuique diuinare, quid hic boni maliue esset: ac proinde minus erat ab hoc loco, quippe familiariter noto, quã ab alio difficultatis. Et in eam partem rationis color aliquis inuitabat. Cõciliũ enim ab *Iulio* indictum nondũ finitum erat, sed solummodo suspensum. Porro sic *Gallis* satisfieri posse putabat, si Cardinalis *Turnonius* in Franciam ablegaretur, non tanquam legatus Pontificius, sed hac facultate munitus, vt vbi eo venerit, & cõmodum videbitur, aliquot Regni Præsules, suo Regisq; iudicio maxime probatos in vnũ conuocet, ac cum iis agat; sed neq; omnes, ne conuocatio ea Concilii speciem præ se ferre videatur; neq; quicquam statuat.

Pius cum Cardinalibus de loco Concilii habendi consultat.

Et Tridentum præ aliis placet.

Card. Turnonius in Gallia Præsules aliquot iubetur conuocare, ne Synodus Nationalis congregetur.

Ad hæc accesserunt alia duo consideratione non indigna, quæ Pontificẽ ad verba de Concilio distincte faciendа animarunt. Vnum longinquius, sed quod regni amissionem secum adferat: alterum, quod vnum hominem tangit, sed in quo maximum sit momentum. In Scotia Proceres, qui iam diu in armis erant ad Gallos ex eo regno eliminandos, & *Reginam* matrem Regni administratione deiiciendam, atque in multas

Alia Pontificem ad Concilium conuocandum impellunt.

Ferdinand. Philippus.

multas difficultates incurrerant, propter copias auxiliares à *Gallia* Rege genero suo identidem submissas, ad regnum hæreditarium vxori conseruandum, statuunt tandem ad se *Gallis* liberãdos cum *Anglis* fœdus sancire, & populum aduersus Regentem concitare. Ad id consequendum patefacta ianua per libertatem religionis, ad quam populus ille propendebat. Ex eo enim & Galli in angustias redacti, & antiquæ religionis decus imminutũ: eiusq; rei culpa in Pontificem coniecta, omnib. reputantibus, si Concilium inchoatum fuisset, nationes omnes facile cõquieturas. Alterum erat, quod *Maximilianus Bohemiæ* Rex ab aliquot annis cum Septemuiris, aliisq; Principibus Protestãtibus *Germaniæ* amicitiam coluerat. vnde *Paulus* IV. adeo suspectũ habuit, vt in priuato cum *Martino Gusmanno Ferdinandi Cæsaris* Oratore, colloquio, non tẽperarit sibi ab exprobrando id inter alia Imperatori, quod filium haberet hæreticorum fautorem. Atque isthac suspicione post mortem *Pauli* in aula Romana continuata, Pontifex per *Comitem* de *Arco* ei significandum curauit, nisi ad Catholicos ritus vitam institueret, se eum in Regem *Romanorum* minime confirmaturum, imo dominium omne ei abrogaturum. *Romam* etiam de eo postea perlatum, quod & prædicatoré aleret, & sæpius concionanté audiret, qui in pleraq; Regni loca, licet nõ in ciuitatem *Pragensem* cõmunioné Calicis introduxisset. neq; id Rex ipse interdum dissimulabat, se cœnam nisi plenam accipere non posse. Quæ certe Pontificis animum suspicionibus impleuerant (vtcumq; Rex eo nondũ esset progressus, vt sub vtraq; specie cõmunicauerit vnquam) quod accepisset quasi per vniuersam *Germaniam* communionem calicis ab omnibus, quibus ita visum esset, vsitatam: neque quemquam in eo exhibendo Sacerdotibus adferre impedimentum.

Fœdus Scotorum cum Anglis Regno & religioni in libertatẽ asserendũ.

Maximilianus Ferdinandi Cæsaris filius Pontifici suspectus, vti Hæreticorũ fautor.

Pontifex igitur iis, quas iam commemorauimus rationibus ad incœptum prosequẽdum adductus, die tertio Iunii *Cæsaris, Hispaniarum, Lusitaniæ* ac *Poloniæ* Regum, *Venetiarum* & *Florentiæ* Principum Legatos accersit. Iis omnibus præter *Polonum*, qui parum firma erat valetudine, ad se venientibus, primum indoluit, quod cum maxime vellet, *Galliæ* Regis Legatum aduocare non ausus esset, contentionum inter ipsum & Hispanum de loci prærogatiua, metu: qua occasione, cum bonum publicum quod ad Orbem Christianum ex Consiliorum cõmunicatione prouenturũ esset, summopere retardetur, par esse, vt Reges ii affinitate coniuncti cõtrouersias omnes Reipub. Christianæ, ac Regnorum suorũ maxime bono cõdonent. Dein eos à se ea de causa conuocatos ait, vt, quid de Concilii cõgregatione animi haberet, ipsis significaret. Decretum n. sibi id tandem effectũ dare, etiam omnibus repagulis, quæ à Principibus vtilitates suas respicientibus obiici solent, perruptis: & decretũ *Tridenti* cogere, quæ ciuitas cũ bis placuerit, hoc tẽpore repudiari nõ debet. Et maxime, ꝙ Concilium à *Paulo* & *Iulio* Pontificib. inibi celebratum ad exitum perductum non sit, sed suspensum solũmodo: adeo vt suspẽsione sublata Concilium, sicut ante, apertum intelligatur; neq; æquum sit, quæ eo in loco optime cõstituta sunt, noui Cõcilii specie in dubium reuocare. Decretum denique

Pontifex accersitis ad se Principum Oratoribus, de Concilio conuocando animi sui mẽtem iis aperit.

denique primo quoque tempore celebrare, quod in dies singulos omnia in deterius ruant. Id in Gallia liquido videri, vbi de Concilio Nationali cõuocãdo agitur, re plane intolerabili, quia Germaniæ cæterisq; prouinciis idem permittẽdũ existimabitur. Sed huic malo præuortendũ missis ad Nuncios literis, qui cum *Cæsare*, Galliarum & Hispaniarum Regibus, ne id fiat, sedulo agant. Interea ipsos ea de re monitos voluisse, vt eorum quisq; suo id Principi curet significandum. Quamuis enim satis sciret in se vno positam & deliberationẽ de Concilio cogendo, & eiusdem executionẽ; sibi tamen visum cõsentaneum nihil horum Principib. inconsultis agere: vt tũ ea quæ ad publicam vtilitatem & Ecclesiæ emẽdationem pertinent, suggerere possint, tum Legatos suos ad Synodũ mittere, tum denique apud Protestantes, ne Concilium aspernẽtur, officiose intercedere. De Principibus enim *Germaniæ* quod ad Synodum ipsi sint ituri, se bene sperare: sed de *Marchione Brandeburgico* plane compertum habere.

Et à singulis Principes suos monitos cupit.

Principum Oratores Pontificis consilium probãt, & à Principibus suis opẽ pollicẽtur.

Legatis ad ea, quæ à Pontifice proposita fuerant, respondentibus, *Vargas* primus prolixam narrationem eorum, quæ Cõciliis anteactis gesta essent, instituit: tum ad modum celebrãdorum Conciliorum & locum ipsum, descendens, de iis, quæ in Tridentino, cui ipse interfuerat, facta, disseruit; distinctione Generalium à Nationalibus facta; eoq; quod in Gallia fuerat designatũ, plane dãnato. Post hunc *Lusitanus* consilium Pontificis laudat, Regisque sui nomine obsequiũ spondet. Dein *Venetus* agnoscit superioribus sæculis Conciliorũ remedio morbis Ecclesiæ sanãdis nullum fuisse præsentius: eam mentem Pontifici gratulatus, quæ & tuendę religioni esset, & Principibus bono; quibus mutata religione pacatæ ac trãquillæ ditiones contingere nõ possint. In eandem sentẽtiam loquutus Legatus *Florentinus*, Principis sui opes ac vires in eã causam pollicetur. Exinde Põtifex, vti receperat, ad Nuntios suos in *Germaniam, Galliam* & *Hispaniam*, eadem quæ Legatis proposuerat, conscribit.

Pontifex de fine Concilii id est executione solicitus, de industria eiusdẽ conuocationẽ remoratur.

Neque tamen Concilii mentionẽ vnquam faciebat, quin cõtrariã aliquam sementim semper iaceret, quæ vel nascentẽ Synodum elideret, vel natã suffocaret, certus, rerum occasionib. Cõcilii vitã in ipsorũ cõmoda vertẽtibus, in sua semper potestate futurum, quicquid superseminatũ fuerit: eradicare. Et quidem cum eisdẽ Legatis seorsim sermone habito, aliis animi sui mentẽ clarius explicans, aliis tanquam per iocum significauit, esse necessarium sibi ex Concilio fructum speranti, finẽ magis respicere quam principium; & exequutionem potius, quam vel cõuocationem, vel prosequutionem. Conuocationem Concilii ad se vnum spectare: prosequutionẽ partim sibi, partim Præsulibus deberi: exequutionẽ vero Principum in primis esse. Ac proinde primã curã hanc esse debere, vt Principes ad id officiũ præstandum astringãtur, cũ aliquo belli duce fœdere facto, qui refractarios armis persequatur, Cõcilii decreta exequutioni mandans. Alioqui inanem fore omnẽ operã, quæ in Synodo sumitur, & coniunctam cũ ignominia tã Sedis Apostolicæ, quam eorum Principum, qui Legatorum suorum præsentia eam cohonestarint, ac fauore suo iuuerint.

Neque

Ferdinand. Philippus 2.

Philippus Pontificis institutū omnino probat: at Gallus neque de loco assētitur, & nō tam Tridētinum continuari, quam nouum Concilium instituti postulat

Neque vero hoc Pontificis institutum Principibus omnib. ex æquo placuit. & *Hispaniarū* quidem Rex & Concilium probabat, & *Tridentum* locum ei destinatum: nec Præsules solum eo se mandaturum recipit, sed vbi opus esset, se omnia fauoris sui documenta exhibiturum, sed de ea re nihil, nisi de *Cæsaris*, Galliæq; Regis consilio faciēdum. At Galliæ Rex Concilii celebrationem probabat, locum vero minime quod Præsules sui Tridentum commode proficisci nō possent. Ideo Cōstantiam, Treuiros, Spiram, Wormatiam, & Haganoam, vti loca magis opportuna commendabat. Quin & illud insinuabat, quæ *Tridenti* hactenus inchoata essent, in iis non pergendum, sed Concilium prorsus nouum, iis plane abolitis, instituendū. Quæ res Pontificem mirifice conturbauit, id verbi non ex sua ipsius sententia, sed ex Hugonotorum officina profectum esse arbitrantem.

Ferdinandus rescribit Germanorum mētem ante conuentū Ordinum intelligi nō posse, qua mora Pontifici valde placet.

Imperator vero ad Pontificem satis fuse rescribit, se de voluntate Principum *Germaniæ* nisi ipsis prius consultis nihil posse polliceri, nec quid ipsi sentiant, nisi in Conuentu Ordinum Imperii posse expediri, ad Conuentum autem minime venturos, si vel Concilii mentio vlla iniiciatur. Quare consultius sibi videri, vt aliūde quęsito colore primum conuocentur: dein per occasionem illud de Cōcilio interponatur. Nam quod attinet eas ditiones, in quas hæreditario iure obtinet imperium, vix sperare, adduci posse ipsos, vt Legatos ad Concilium mittant, nisi concessa ante Calicis communione, permisso sacerdotibus matrimonio, commoda reformatione instituta, ac omnib. quæ *Tridenti* inchoata fuerant, retractatis. Nomen enim ipsum *Tridenti* adeo omnibus esse odiosum, vt in eam ciuitatem nunquā sint assensuri. *Constantiam* igitur aut *Ratisbonam* magis commodas videri. Id responsum Pontificem reficiebat, cui satis erat exploratum, Ordinum Conuentum anni, aut forte biennii morā allaturum, quemq; male admodū habebat, ex rerum in *Gallia* successibus Concilium præcipitari. Iactabat ille quidem passim sua non valde interesse, quo in loco habeatur, etiam *Spiram* aut *Coloniam*, aut quamuis aliam Imperij ciuitatem sibi satis placere, dūmodo Episcopis de itu & reditu idonee caueatur, æquius enim esse, vti iis consulatur, quibus in Concilio suffragii ius est, quam extraneis. Sed petere, vt quæ *Tridenti* iam decreta sunt, denuo excutiantur, id esse operam & oleum ludere quandoquidem certum habeat sanguinem ac vitam potius profundere, quam vt rebus fidei propugnandis desit. Quæ constitutionibus humanis introducta sunt, quo in genere sunt *Communio Calicis*, & *coniugia sacerdotum* quod in bonum finem instituta, conciliorumq; authoritate sunt firmata, vtcumq; illa possit ex plenitudine potestatis innouare, tamen ad Conciliū potius remittenda censere. Quippe qui persuasum habeat, Lutheranos, etiā iis concessis, nihilo magis de sententia decessuros. Deplorabat *Imperatoris* imbecillitatem, qui à filio suo non minus quam ab aliis metuens, Præsules tamen in *Germaniam* itare cupiebat vbi se vix iis cauere posse significauerat. Se quidem ne profectionem *Constantinopolin* vsq; defugere, modo securita-

Interea suā de loco sententiam promit.

Pontifex Ferdinandum, qui ipse sit meticulosus, idoneum non censet, qui caueat aliis.

 ti suæ

Ferdinand. Philippus 2.

ti suæ prospiciatur, quã videat ab *Cæsare* neutiquam expectandam. *Germanos* enim prope omnes esse hæreticos, & *Bohemiæ* Regem esse Patre suo potẽtiorem. De loco permagni non referre, modo *Italiæ* vrbs aliqua deligatur, quæ sola Catholicis securitatem præuare possit.

Ille tamen & Gallo satis modeste, sed in genere respõdet.

Hæc cum ille apud suos iactaret, *Cæsari* tamen & *Galliarum* Regi verbis generalibus respondit, se de loco controuersiam non facturum, dummodo ab iniuria tutus sit. Id impense cogitandũ quanta cura seculis omnibus Conciliorum securitati fuerit prospectum, quantoq; diligentius eo tempore in eã cogitationem esset incumbendum, interim de oppidis quæ illi probabant, ne verbo quidem addito. At *Regi Hispano* tam bonam mentem gratulatus, eũ in proposito consectando confirmat.

Itẽ Hispano.

De subsidio nihilominus quod flagitarat, negotium id variis difficultatib. implicitum videri volebat, tam ad cõmoda cleri sustentanda, quam ad vitãdam Regis offensionem, quem in re Concilii sibi propitium cupiebat.

In Gallia, Scotia & Belgio Protestantium crescit cum numero audacia.

Iam res Catholicorum in deterius vergebãt, Hugonotis in *Gallia* res suas mirifice amplificantib. & in *Scotia* religionis libertate edicto publico confirmata, nec non *Belgarum* animis ad res nouas primo quoq; tempore amplexandas preparatis, quos *Philippus* tamẽ Rex admirabili patientia ab audacib. ausis retardabat, nonnullis rebus ei populo etiam suo cum dispendio & dedecore concessis. Animis enim obstinauerãt *Belgæ* nullum Regi tributum pendere, nisi milite Hispano è Prouincia dimisso. In quam rem cum Rex cõsensisset, nihilo paratiores ad tributũ persoluendum reperit, sed solummodo ad domesticum militem alendum, ad præsidiũ limitum ab Ordinibus dispositũ, nec à ministris regiis pendentẽ. Et quidẽ Rex certus ad minimum quemq; rumorem religionis prætextu arma sumpturos, oĩa perferre ac pati decreuerat, ardoris huius laxamentũ aliquod expectans. Neq; enim in *Hispania* nouarum opinionũ fauillæ penitus erant extinctæ, sed suppositæ cineri doloso prę metu delitescebant, & in *Sabaudia* præter veteres *Valdenses* nouum Hæreticoru m genus prodierat.

Pium pro bumque Maximiliani Bohemia Regis ad Pontificem de religione eius subdubitãtem responsum.

Illud vero ante omnia curiæ Romanæ molestum accidit, quod cum Pontifex per Nepotem suum *Marcum Altẽpsium*, qui in collegium Cardinalium paulo post ascitus, monuisset *Bohemiæ Regem*, multis honorum & commodorum promissis oneratum, vt in Catholica fide persisteret, spe quoq; ostentata successionis in Imperiũ, si extra officii viam nõ exorbitaret; Rex ei respõdit, se Pontifici de tam propensa volũtate gratias agere maximas, sed animæ suæ salutẽ rebus omnib. mundanis habere cariorem. Quam quidẽ loquendi formulã aulæ Romanæ mancipes dicebant idioma esse Lntheranorum, ꝙ alienationem ab obedientia illius Sedis implicet, vnde q̃ Imperatore mortuo rerum facies futura esset, etiam tum disserebant.

In Venascinensi Comitatu ditionis Pontificia, Protestantes duce Mombrunio pro libertate religionis arma sumũt.

Interea dum his casibus Pontificis animus exagitatur, adfertur ad eũ inter *Venascienses* ipsi subditos Hugonotorũ religionem profitẽtes in vnum aggregatos disceptatum, an salua conscientia contra ipsum supremũ eorum in tẽporalibus dominũ arma sumere possẽt ac tandem placuisse, arma sumi posse, quod

Pius 4.
Francisc. 2.
Elizabetha.

quod ille à legitimo Principe aut magistratu minime censendus sit. *Comitatū n. Venascinensem* non iure, sed vi *Raimundo Comiti Tolosano* olim ablatū. Dein Ecclesiasticis *Christi* præcepto vetitum ne vti reges terræ subditis dominētur. Ita *Alexandri Guillotini* I. consulti impulsu arripuisse arma, & se *Caroli Monbrunio*, qui religionis causa in armis erat, magni in *Delfinatu* nominis, in tutelam dedisse. Hic agrum *Venascinensem* cum tribus peditum millibus ingressus magnam partem ditionis Pontificiæ occuperauerat, incolis non inuitis. Huius se conatib. obiecit *Iacobus Maria Viuariensis Episcopus* Cardinalis *Farnesij Aueniouensis* Legati Vicarius, cui haud leuis operæ fuit *Aueniouem* ipsam sartam tectā conseruare. Neq; Pontificem adeo cōmouit rerum ipsarum iactura, q̄ belli causa, quæ si in exemplum traheretur, Pontificatum à radicibus conuelleret. Itaq; destinarat ipsum Legatum *Farnesium* eo mittere ciuitati propugnandæ nisi motus opinione citius quieuissent. Cardinalis enim *Tatnonius*, qui ad aulam *Roma* rediens non longe inde aberat, quod *Monbrunius* fratris filiam in vxorem duxerat, restitutionem ei omnium bonorum quæ rebellante ipso cesserant fisco, & gratiam à Rege pollicitus, si Gallia excederet, simul spe facta breui reuocatū iri, & libertatē conscientiæ consequuturū, à turbidis illū consiliis abduxit, & vt *Geneuam* migraret, effecit. Sic territorio Pontificis infensi hostis tutela liberato quies reddita, tamē vt ex eo suspicionib. & nouis hostium insultib. magis esset expositū.

Is motus Card. Turnonij interuentu, qui Mōbrunij affinis, non multo post sedatur.

1560.
Procerum Regni Conuentus ad fontem Bellaqueum.

Cum in *Gallia* augescente Protestātum numero simul factiones & odia inter Principes crescerent, Rex Augusti die XXI. anni M.DLX. conuentum frequentem ad *Bellaqueum Fontem* indicit, inque vnum conuocatos hortatur vt oratione breui, quod è publica re esse videatur, edisserant. Ibi Cancellarius orsus mala Regni commemorat, imagine vsus ægroti morbo laborantis, cuius causa ignoratur. Tum post pauca *Gaspar Colinius* ad Regem accedens, libellos aliquot supplices ei porrigit, quos sibi nuper dum in *Neustria* esset, à multitudine hominum datos affirmauit, quib. enixe petentibus vt eos Maiestati suæ exhiberet, operā suā denegare nō potuit. Horum hæc summa erat, Christianos fideles per vniuersum regnum dispersos Maiestatem Regiam obtestari, vt se benigno tandē oculo respiciat, tantum pænarum crudelitatem deprecari, dum legitime de ipsorum causa cognoscatur, ac petere vt sibi religionem publice profiteri liceat, ne dum in occulto cœtus habent sinistram de se suspicionem concitent.

Colinius Regi porrigit supplicationem sibi datam pro libertate religionis.

Dein *Ioannes Monlucius Valentiæ* Episcopus expositis regni malis, collaudataque eorum cura, qui vtili exemplo seditiosos castigauerant, causam mali remanere dixit, imo cottidie latius serpere, quamdiu religio motibus obtenditur, huic malo imprimis prospiciendum, quod superiorum tēporum incuria neglectum. Pontifices enim Romanos non in aliud fuisse intentos nisi vt Principes bellis implicarent, Principes rursus decreuisse suppliciorum seueritate malum coercere, sed infœlici satis successu, neq; magistratus æquabile tēperamētū in iuris administratione tenuisse, neque Episcopos q̄ sui erat officii fecisse, præcipuum mali remedium esse, Deum precib. fatigare.

Monlucij Episcopi Valentini de regni morbis eorumque remediis grauis oratio.

Pius 4.
Francisc. 2.
Elizabetha.

Tũ cõuocandos ex vniuerso regno homines pios, qui de vitiis Ecclesiasticorum extirpandis consilia capiant, qui cantiones profanas & impudicas facessere iubeant, psalmis & hymnis sacris lingua vernacula in earum locum introductis, quorum si ea, quæ hominum manibus teritur, interpretatio parum sincera videtur, errores notandos, neq; ea quæ vtiliter vsurpari possunt, reiicienda. Alterum remedium esse Concilium generale, ad huiusmodi dissidia componenda semper vsitatum. Neq; enim videre se, quo modo Põtificis conscientia vel horæ momento possit quiescere, qui quotidie tot animas perire conspicetur, quod si Conciliũ *vniuersale* obtineri non possit tum ab Rege *Caroli Magni* & *Ludouici Pij* exemplo *Nationale* cogendum. Scilicet grauiter ab ijs peccari, qui religionis prætextu armis sumptis tranquillitatem publicam conturbant, contra quã priscis Ecclesiæ temporibus factũ verum non minus peccari ab iis, qui nouæ huius doctrinæ sectatores, solo pietatis studio adductos, capitali supplicio mulctant, ad mortem enim fortiter pergentes, & fortunarum iacturã contemnentes, spectantis multitudinis animos irritare, & in plerisq; studiũ excitare cognoscendi de ea doctrina, propter quam homines tot mala tam constanter perpetiuntur.

Quapro impudicis cantilenis psalmos Dauidicos Gallice decantari cupit.

Eius orationem excepit *Carolus Marillacus* Archiepiscopus *Viennensis*, qui remedium illud de Generali Concilio etiam probabat, sed huiusmodi esse dicebat, quod optari potius quam sperari debeat, ob difficultates, quas & ipsi spectauerint, & in tali negotio solent vsuuenire. Satis notum, quãtos *Carolus V.* labores in Concilio procurando susceperit, & qualiter eum Põtifices ludificati sint, præterea morbũ, quo iam *Gallia* conflictatur, adeo acutum esse, vt temporis ratio vix permittat è longinquo medicum accersere. Ad nationale igitur Concilium esse recurrendum, exemplo ab huius Regni consuetudine haud alieno, quandoquidem à *Clodoueo* ad *Caroli Magni* tempora, & inde vsque ad *Carolum Septimũ* Concilia modo in vniuerso Regno, modo in parte aliqua constet fuisse celebrata, quando itaque malum *Galliam* vehementer premat, amplius non cũctandum, neque impedimentorum, quæ à Pontifice afferantur, rationem habendam. Interea statuendum vt Præsules in sua quisque diœcesi resideant: neque *Itali*, qui tertiam Sacerdotiorum regni partem occupant, absentes ex iis fructus percipiant, vt simonia omnis, & fœdę nundinationes ex Ecclesia exulent, idque obtineat, quod *Ancyrano* Concilio constitutum, ne, dum Sacramenta ministrantur, eleemosynas corrogare liceat. Id enim consilium & Cardinales, & Præsules ab *Paulo III.* Pontifice ad Ecclesiæ reformationem delectos approbasse, & *Paulum IV.* cum Cardinalis esset, vtcumque postea ad bellum ac pompas attentiorem, necessarium duxisse, quod nisi fiat metuendum ne *Bernardi* prędictio adimpleatur, fore, *vt Christus de cœlo descendat, ad Sacerdotes hoc æuo, vti olim mercatores, è templo abigendos.* Tum ad remedia aliorum regni malorum prosequenda pergit. Cum *Colinius* inter alios diceret sententiam, de libellis à se oblatis hoc testatus est, cũ subscribi peteret ab iis, à quib. eos acceperat respon-

Archiepisc. Viennensis inter remedia Concilium Nationale summopere cõmendat.

Bernardi de Sacerdotibus prædictio.

Protestantium de religione supplicantium numerus.

Ferdinand.
Philippus 2.

spondisse, quinquaginta mille homines, si opus esset iis subscripturos.

Ducis Guisii & fratris Cardinal. Lotharingi sententia.

Franciscus Guisius, cum ad eum sententiæ dicendæ vices peruenissent, de religione quidem aiebat velle se doctioru̅ iudicio stare. cæterum hoc protestari, nullam apud se vnquam tanti fore Co̅cilium, vt ab antiquo maioru̅ cultu vel hilum deflectat. Et Cardinalis demum *Lotharingus*, postqua̅ de aliis nonnullis disseruisset, ad rem religionis veniens libellos exhibitos superbissimos esse dixit. si iis, qui illos fabricauerant, publicu̅ religionis exercitiu̅ permittatur, hoc facto doctrinam eorum approbari, porro perspicuum esse, à maiori parte religionem in turbaru̅ occasione̅ sumi, in quos ille seuere censeat animaduertendum. cum illis vero, qui sine armis sola conscientia ducti religionis caussa coeunt, mitius esse agendu̅; docendoq; ac monendo ad officiu̅ reduce̅dos. Ea gratia Præsules ad munia sua ablegandos. His remediis sperare se absque Concilio vniuersali aut Nationali rebus omnib. prospectu̅ iri. Cum sententiis vix satis couenire, factum eius mensis die XXVII. Decretu̅, vt decimo Decembris in *Meldorum* ciuitate conuentus Regni haberentur. Et qua̅do ab Pontifice spes facta sit de Concilio vniuerso breui conuocando, nisi id effectum detur, vt Episcopi Ianuarii die XIII. quo Rex iuberet, conuenire̅t; ac de Nationali celebrando consultarent. Interea supplicia religionis nomine differentur, nisi in eos, qui armis plebem ad seditiones concitassent.

Conuentu̅ Ordinum regni habendu̅ decernitur: item aliu̅ Episcoporum.

Pontifex ad amoliendam Episcoporum in Gallia co̅uocationem Oratoribus Principum persuasum cupit, esse sibi decretissimum

Pontifex, quid in conuentu ad *Fontem Bellaqueum* decretum esset, certior factus, ad Cardinalem *Turnonium* scribit, vt Episcoporum conuocationem quam poterit diligentissime amoliatur: id si effectum dare nequeat, tum *Roma̅* reuertatur. Itaq; Septe̅bris die XXIII. accersitis ad se Principum Legatis, necessitatem ostendit Concilii Oecumenici primo quoque tempore conuoca̅di, quod alioqui Gallis certum sit Nationale celebrare. Se quidem scripsisse ad Cardinalem *Turnonium*, vt qua posset, illud impediret: sed vt impedime̅tum successu cariturum sit, vereri. Atq; illos procul dubio dicturos Nationale ideo haberi, quia ipse adeo cunctanter ad Generale indice̅dum accesserit. Ergo *Concilium Tridentinum* sibi necessario aperiendum, & suspensionem tollendam. Locum eum, qui sit inter *Germaniam* & *Italiam* esse certe maxime opportunu̅, quicquid alii *Spiram* aut *Treuiros* aliaue loca præferant. Ea, modo securitatem præstent, imo ne *Constantinopolin* ipsam recusare. At quam fide̅ habendam iis, qui proiectę fidei sint? Neminem Catholicum iis locis satis tutu̅, ne ipsum quidem *Cæsarem*. Si *Tridentum* minus placet, no̅ deesse in Ducatu *Mediolanensi*, in Regno *Neapolitano*, in *Venetorum*, *Sabaudi* aut *Florentini* Principis ditionibus oppida satis idonea. Sed vt decreta iam facta reuocentur, frustra esse, qui id postulent. Sibi enim decretum ea neque reuocare, neque confirmare, sed ad Concilium modo referre, quod Spiritus S. præsidio, ea quæ Deus volet, sit definiturum. Concilium illud in *Gallia* Nationale pessimi fore exempli à *Germanis* mox ad imitamentum trahendum, imo motus inde in *Italia* consequuturos, nisi mature obuiam eatur. Illis enim haud dubie propositum, etiam Pontificatum, & quæ proprie eius sunt, Concilio subiicere.

Concilium Tridentinum aperire.

cere. At apud se valiturũ semper illud *Pro fide & religione volumus mori.* Inuitatis deinde Principum Oratoribus vt quid sui esset de ea re consilii exponerent, Legatus *Cæsaris* sentiebat aliquam tẽporis moram adhuc interponendam, quod is esset rerum *Germaniæ* status, vt *Ferdinandus* assentiri non posset. Quibus verbis cum commoueretur Pontifex, & Legatus subiiceret, conciliandos prius Principum *Germaniæ* animos, Pontifex iam magis exasperatus negauit ad eam rem suppetere tempus. Tũ Legatus, vereri se, ne is motus hæreticos contra ipsam *Italiam* cõcitaret. Ad quæ ille alta voce exclamat, neque Deum caussæ suæ patrocinium desertorum, neque defuturos sibi Principes Catholicos; quin & copias & pecuniam subministraturos. At *Hispanus* consilium Pontificis dilaudans, de Regis sui in ea caussa fauore securum esse iubet, qui ea gratia *Antonium Toletanum* in *Galliam* iam miserit. Reliquorum item Principum Legati à suis fauorem subsidiumque pollicentur: ideoque rem omnem ipsis significare iussi dimittuntur.

Cæsaris orator morã interponẽdam censet ad Germanos conciliandos: atque id Põtifex stomachatur.

Paulo post Cardinalis *Turnonius* scripsit ad Pontificem, se, cum omnes ingenii machinas adhibuisset, neq; Regem, neque Sanctioris Consistorii cõsiliarium vllum à Nationalis Concilii cõuocatione potuisse demouere. Imo ne sperare quidẽ, quæ sequentur tẽpora, huic negotio accõmodatiora, rerũ statu manifesto in deterius vergẽte. Et *Hispaniarum Rex*, misso ad eum respõso, quod è *Gallia* reportarat *Toletanus*, vna scripsit, Regem illũ sese excusare, quod cum ex officio teneatur publicis Regni malis omni ope mederi, nullũ præsens remedium nisi à Concilio Nationali occurrat: neq; ipsi mirum videri debere, si vterq; ad propulsanda regnorum suorum incõmoda seorsim id præstẽt, quod ipsis Põtifice consociato erat faciundũ. Quæ verba Papam immane quantũ conturbarint, in eũ sensum accepta, ac si *Hispanus* in *Belgio* idipsum esset tẽtaturus. Verum post modum apparuit hanc fuisse Põtifici mentem, vt si Cõcilium plane declinare nõ posset, saltem vsq; eo protolleret, quoad familiæ suæ res constituisset. Videbat n. omnino necessarium sibi, si Concilium indiceretur, vita exemplari aliis omnibus præire, ad Præsules tenuiores alendos magnos sumptus facere, aliisq; ad Synodum rebus comparãdis ærarium suum exhaurire. Videbat itẽ quicquid sibi esset temporis, id omne in vnico hoc negotio ponẽdum, neq; otiũ fore ad priuata de familiæ suę amplificatione desideria explẽda. Statuit igitur sed grauate admodum Concilii indictionem vltra non differre. Vnde XX. Octobris Cardinalib. conuocatis exponit, quid *Galliæ* Rex *Antonio Toletano* respõderit, quid etiam ad se scripserit, & quid Cardinalis *Turnonius*: quid denique dudum è *Gallia* acceperit; decretũ nẽpe *Gallis* ad Conciliũ, quandocũque indicatur, omnino non proficisci, nisi Protestantes quoque de eo recipiẽdo consentiant. Quæ quidem res cunctos mirifice cõturbauit, metuẽtes, ne Galli etiã post inchoatũ generale Conciliũ, in nationali suo cogendo persisterent, neq; ipsi modo à Sedis Apostolicæ obedientia subducerentur, sed & in se reliquis omnibus Christiani orbis populis exemplũ statuerent eiusdem obedientiæ iugũ excutiendi, Principibus suis siue

Card. Turnonius è Gallia, & Rex ipse ex Hispania Nationalis Concilii necessitatẽ Pontifici per literas indicantes, ad Generale celebrandum impellunt.

Priuata Pontificis ab Concilio detrimenta.

A Gallorum Nationali Concilio Pontificis & Cardinaliũ metus.

siue eo propendentibus, siue inuitis.

Alia item turbamenta.

Neque quorundam opinione, in eo parum erat momenti, quod Cardinali *Tridentino* iam ante prædictum fuerat, ne amplitudinem suam ciuitate ea offerenda nimiopere ostẽtaret: quin potius meminerit *Cæsarem* eius Dominum agnoscere, cuius nisi volũtate prius explorata, de ea ciuitate in tanto negotio statuere nec debeat, nec possit. Voluntatem porro ipsius tum satis testatam, cum Comitia Imperii ante celebranda denuntiarit. Quin nec leuiter conturbabant eos *Antonii Toletani* literæ, quib. scriptũ erat, permultos è primaria nobilitate, & ex ipsis Episcopis studio rerum suarũ promouendarũ peculiariter fouere opinionũ nouitates. De cõmuni tamen purpuratorum omnium patrum sententia, vno Cardinali *Ferrariensi* excepto, pronunciatum, suspensione sublata, Concilium aperiendũ; Põtifex vero ipse tẽpus aperturæ designauit *D. Martini* festũ. Nã vti pericula imminentia prospiciebat, ita bona spe eorundẽ superandorum sese sustentabat.

Papa tamẽ de assensu Cardinalium diem designat Concilio aperiendo.

Immo Cardinales, aliosq; à se pendentes hoc aspectu solabatur, ꝙ ex Nationali Concilio multo plus dãni ad *Galliam*, quã ad Sedẽ Apostolicã esset peruenturum. Ad Pontificem enim nõ supra XXV. aureorum millia annua ex emolumentis eius regni prouenire. Verum altera parte, summam esse Regis in beneficiis conferendis anthoritatem, à Pontificib. ipsis concessam; quã omnẽ amissurus sit authoritate Põtificia sublata, & succedẽte in eius locum *sanctione Pragmatica*. Tum Canonicis Episcopos eligentibus, & Monachis Abbates Regi omnem eã beneficiorum distributionem necessario decedere. Itaque nihil esse, quod ipsi animum tam misere excruciet, ac animarum iacturam. Quod si Deo visum populi Gallicani delicta ac præsertim infidelitatem hac via castigare, sui non esse arbitrii aliud statuere.

Et detrimenta reputat maiora Regi Galliarum quam sibi obuentura ex Synodo Nationali

Ineunte Nouembri ab aula *Cæsaris Romam* alteræ peruenerant literæ, quibus ille de Concilio verbis generalib. est professus, se, quantum in ipso situm esset, quicquid *Papa* probaretur, facturum: sic tamen iudicare, si Concilium extra *Germaniã* habeatur, aut certe *Concilium Tridentinum* sublatis suspensionibus cõtinuetur, nihil inde boni manaturum; quin potius maius odiũ in Protestantibus excitaturum; ac periculum esse, ne armata manu illud interturbẽt: qua de re varii sermones ad aures eius acciderint. Sin vero nouum Cõcilium instituatur, spem subesse, permultis eorum posse persuaderi, vti eo proficiscãtur.

Ferd. Cæsar in gratiam Protestantum nouũ Concilium institui postulat, non autem veteris continuari.

Inde à Cardinalibus in varias sententias itum, omnibus tamẽ censentibus, nisi *Concilium Tridentinum* cõtinuetur, omnia quæ sint decreta, inania atque irrita merito æstimari posse: quippe à nullo hactenus Pontifice cõfirmata.

Cardinales contra sentiunt, Tridentinum cõtinuãdũ dempta suspensione.

Re itaq; à Pontifice in Senatu Cardinalium ad deliberandum proposita, in vna congregatione diu multumq; disceptatum est, sed ad suffragia nequaquã ventum. In altera vero cum ferẽda essent suffragia, Cardinalis *Carpensis* copiosa oratione ostẽdit Concilium sola suspensione dẽpta omnino continuãdum: ad quam opinionem *Casius* & *Pisanus* Cardinales accesserant. At *Tridentinus* quod hic ageretur *de summa rerum* tot difficultatibus referta, satius putauit aliquanto plus tẽporis interponere ad deliberandum. quam sententiam cæteri

De tẽpore Card. Tridentinus, nõ adeo festinandum censet, sed moram interponẽdã.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

cæteri omnes Cardinales sequuti. Atq; commodum sub vesperam diei sequẽtis per Cursitorem è *Gallia* festinantem significatum, nisi Concilium Generale indiceretur, in Rege situm nõ esse Nationale porro prohibere. Neque esse quod de *Tridento*, alioue intra Italiam loco sermonem instituant. Nam, cũ à tot annis propter *Germaniæ* necessitates Concilium sit expetitum, ac nũc summum à *Gallia* periculũ accedat, æquissimum esse, vti locus vtriq; nationi periclitanti commodus deligatur: alioqui operam omnem frustra impendi, *Germanis* ac *Gallis* eo venire renuentibus. Iniectum igitur de *Constantia*, & *Vesontione*; simulque additum, si quis in *Gallia* locus idoneus videatur, Regem de cautione fidem suam interpositurum. Quamobrem Pontifex vltra non cunctandum ratus die XV. Nouembris in Consistorio proposuit, Dominica proxime sequenti supplicationẽ in cinere ac cilicio habendã, peccatorum veniã, vt in anno Iubileo, concedendã, & decantandam missam Spiritus Sancti, pro eo, quod iam tandem deliberatum sit Conciliũ Tridenti celebrare. quod tamen oppidum nõ aliter se amplecti affirmabat, quã vt, si post conuocatũ ibi Concilium alius locus magis opportunus reperiatur, eo Conciliũ translaturus sit, eoq; ipse, modo securum cõperiat, libenter profecturus: verum ea lege, vt quæ Tridenti iam decreta, firma maneãt, ea potius, quam vt infringi ac temerari patiatur, vi armisque propugnaturus. Et quoniam de forma diplomatis proxima erat cura, Cardinales diebus singulis in vnum venientes cõsultabant, an non edicẽdum palã esset, sublata suspensione, superiorem Synodum continuari; quod Pontifex ideo factũ volebat, ne ante tractata ad examen denuo reuocentur. Qui *Cæsari* & *Gallis* studebant Cardinales, apud Papam & delegatos satagebant, vt Concilium nouũ indiceretur. Sic enim eo venturos *Germanos* & *Gallos*, ibiq; posse determinari, de iis quæ iã definita sunt non retractandis. alioqui Protestantes prima fronte illud repudiaturos, quasi frustra huic se Concilio essent subiecturi, à quo inaudita caussa iam iã sunt damnati. At è contrario *Hispani*, & qui tum temporis *Romæ* fuerat *Princeps Florentinus*, id dabãt operam; vt suspensio modo tolleretur, & non nouum Concilium, sed iam inchoati cõtinuatio diceretur. Pontifex vero ac delegati, quo vtrisque satisfacerent, mediam sequuti sunt viam. Statim itaque promulgat *Iubilæum*, & quaquauersum mandat; dein mensis XXIV. ipse purpuratis Patribus aulaq; omni comitatus, à *D. Petri* ad *Mineruæ* cum solemnibus supplicationibus pedes incedit, sed ea, quæ cum huiusmodi obsecrationibus parum conueniebat, confusione. Legati enim Principum ante crucem incedere soliti, cum viderent post eam sequi Episcopos, & post hos *Ducem Florentinum* inter duos minores Cardinales, hunc illi quoque sibi locum deposcebunt, indeque rerum perturbatio sequuta. Eam Papa vt compesceret, post aliquam altercationem, locum ipsis inter se, & Cardinales qui ipsum præcedebant, designandum curauit.

Locum vero Tridentum aut aliquem in Italia Galli non probant: magis Constãtiã & Vesontionem.

Pontifici Tridẽtum placet, sed ea lege, vt si alius locus opportunior offeratur Tridentum sit relicturus.

Informando diplomate inter Cardinales disceptatur, vtrũ Synodus superior cõtinuanda an noua indicenda.

Iubilæum cum veniarum concessione promulgatur.

In Consistorio die XXIX. indicta Concilii conuocatio, cuius bulla tunc inscripta, *Bulla Indictionis* Concilii Tridentini, eaque forma plerisq; in locis edita: vtcumq; postea, quando omnia

Bulla Celebrationis Concilii Tridentini sub Pio IV. Põt. Max.

Conci-

Pius 4.
Elizabetha.
Francisc. 2.

Concilii decreta simul euulgata fuerunt, voce ea mutata, vox *Celebrationis* in eius locum irrepserit. Eius porro hæc summa erat.

Se quidem Pontificem, ex quo ad Ecclesiæ regimen vocatus sit, in eam curam incubuisse, quem ad modum hæreses extirpare, sectas & schismata extinguere, & deprauatos mores emendare posset. Ad ea mala sananda aptissimum remedium Concilium Oecumenicũ adhibere decreuisse: à Paulo quidem III. & eius successore Iulio iã pridem conuocatum, sed variis causis interpellantibus nondum perfectum. Tum commemorata rerum inibi gestarum serie, Concilii dilati ac suspensi causa attributa variis impedimentis ab humani generis hoste obiectis, ad tantum Ecclesiæ commodum saltem quam diutissime retardandum, quod prorsus impedire non poterat, subiungit, interea temporis & hæreses multiplicatas & schismata adaucta. Nunc vero, postquam dignatus sit Dominus Regibus ac Principibus Christianis donare pacem, se occasione ea oblata in maximam spem accensum posse tantis Ecclesiæ malis finem eadem Concilii via imponi, ad schisma hæresesq́ tollendas, ad corrigendos mores, & ad pacem inter Christianos Principes cõseruandam, eius celebrationem non differendam diutius duxisse. De consilio igitur Cardinalium, factisq́ eius consilii certioribus Ferdinando *Romanorum* Imperatore *electo, aliisq́ Regibus ac Principibus, quos ad Concilii celebrationem inuenerit paratissimos, ex authoritate diuina, &* Beatorum, Petri, *ac* Pauli Apostolorum, *in ciuitate Tridentina ad Dominicæ resurrectionis diem, sacrum Oecumenicum Concilium sublata suspensione quacumq́ indicere. Adeoque Patriarchas omnes, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, cæterosq́ quibus iure communi, vel ex priuilegio, vel ex antiqua consuetudine in Concilio sententiã dicere licet, hortari, atq́ sub pœnis, quæ sacris Canonibus sunt constitutæ, mandare, vt nisi impedimento fuerint legitimo præpediti, ad Concilium intra eam diem veniant, ac simul omnes & singuli quorum interest, aut interesse potest, vt in Concilio adesse ne negligant.* Romanorum *præterea* Imperatorem, *cæterosque Reges & principes rogare, vt, si ipsi Concilio interesse non poterint, Oratores ac procuratores suos mittant, curentq́ vt ex eorum regnis atq́ dominiis Prælati sine recusatione ac mora officium Ecclesiæ debitum præstent, vt quæ iis, eorumq́ comitibus liberum ac tutum iter sit, sicut ipse quod suæ sit potestatis nihil prætermittere decreuerit, quippe qui in hoc Concilio celebrando aliud nil propositum habeat, nisi Dei gloriã, dispersarum ouium reductionem, & perpetuam Christianæ Reip. tranquillitatem. Mandare denique vt diploma hoc Romæ publice recitetur, eaque publica recitatio post duos menses à die*

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

publicationis omnes & singulos diplomate comprehensos perinde obliget, & astringat, ac si coram ipsis lectum fuisset.

Pius diploma suum in Galliam Germaniã vtramque & Hispaniã mittit.

Existimauerat Pontifex hoc diplomate sibi satisfactum, & tum illis, qui noui Concilij indictionem expetebãt tum his, qui iam inchoatum cõtinuari malebant, ast, vti in consiliis mediis vsu uenire solet, vt vtrisq; partibus minus grata sint, ita hic Pontifex neutris satisfecit, sicuti mox dicetur. Cõtinuo à publicato diplomate, Papa *Nicheto* in *Galliam* dat perferendum cũ mandato, vt si eius forma minus placeat, significet, non esse cur offendantur voce *Cõtinuare*, quod per eã non obstet, quin iam olim proposita denuo tractari possint. Idem quoq; ad *Imperatorẽ* & in *Hispaniã* misit. Designati quoq; in *Germaniam Zacharias Delfinus Pharensis* Episcopus, & *Ioannes Franciscus Comendonius Zacynthi* Antistes, ille ad superioris *Germaniæ* Principes, hic ad inferioris Nũcius, cum literis ad singulos, & mandato, vt cum *Cæsare* prius consulent, quã Legationem exequantur. Præsulem quoque *Hieronymum Martinengum* Pontifex destinarat in *Angliam*, qui *Reginam* Regnique Episcopos inuitaret ad Concilium, ab *Eduardo Carno*, quem supra nominauimus, persuasus, dimidiã Regni partem etiam de Reginæ voluntate, Nuncium obuiis vlnis amplexurã recipiente. Ac licet non deessent, qui Pontifici aurem vellentes monerent, parum esse e dignitate Sanctæ Sedis Nuncios mitti in *Angliam*, aut ad alios Principes, qui manifesta secessione Sedis Romanæ obsequium eierassent, respondit, videri non alienum à dignitate sua etiam hæreticis se submittere, neque Apostolicę Sedi quidquã dedecorum esse, quod animabus Christo Saluatori lucrifaciendis cõducat. Qua de causa missus & *Canobius* in *Poloniam* cum mandato, vt in *Moscouiam* etiam trãsiret, & *Moscum* gentemq; eam euocaret ad Concilium, licet ipsi Ecclesię Græcæ addicti, Pontificis Romani imperium nunquam agnouissent.

Et per Martinengum in Angliã.

Et per Canobium in Poloniam & Moscouiam.

Tum viros doctos ac probos è diuersis nationibus euocandos censet, etsi Protestantes nõ venturos prauideret.

Cum ad verba de Concilio in Consistorio Cardinalium altera vice faciẽda Pontifex reuertisset, rogauit Cardinales vt ederent sibi nomina virorum in diuersis prouinciis literarum vitæq; probe actæ opinione commendatissimorum, qui & ad disserendum acumine, & ad persuadendum integritate præstarent: quorum permultos quod accersere constituerit, nihilque reliqui facere, vt Christiani omnes in vnã religionem coalescant, sibi susq; deque faciendum putauit, si nonnulli, imo si plurimi tam bellam occasionem oblatam respuant. Iam enim animo præceperat, quod illum non leuiter afficiebat, Protestantes *Germaniæ*, quibus cõplures è *Gallia* sese adiunxerant, aut omnino non venturos, aut tam iniqua postulaturos, vt his nunquam assentiendum habeat. Verebatur etiam ne vi armisque Concilii actiones immani ausu interturbarent. Neque vero *Cæsaris* auxiliis multum confidebat, cuius vires reprimendis eorum conatibus impares esse sciebat. Vnde periculorũ magnitudine, & remediorum inopia diligenter considerata, animi anxius æstuabat.

Paulus Vergerius scripto edito Pontificiũ diploma insectatur.

Iam diploma Concilii ad Protestãtum in *Germania* manus peruenerat, ad nuptias Comitis* *Sanzemburgensis* cõgrega-

* Hennebergensis.

Ferdinand. Philippus 2.

gregatorum, qui in diem vicesimũ Ianuarij Conuentum *Naumburgum* indixerant. Porro cõtra diploma illud *Vergerius* Episcopus quondam *Iustinopolitanus* libellũ ediderat, quo contra Põpam, luxum & ambitionẽ Curiæ Romanæ acriter inuectus, addit, Conciliũ à Pontifice indictum, non, vt oportuit ad doctrinam *Christi* stabiliendam, sed ad miserarum animarũ seruitutem & oppressionem. Ad illud non alios euocari, quam qui Papę iureiurando sese iam obligauerint, cæteros omnes inde excludi, non eos solum, qui se ab Ecclesia Romana separauerint, sed peritissimos quosq; ex eadem Ecclesia doctores, libertate, in qua vna spes concordiæ reliqua erat, plane sublata.

In Gallia Condæus Princeps custodiæ traditur & Nauarrus secretis custodibus circumdatur.

Circa idem tempus *Romam* perlatũ est; à *Francisco Galliæ* Rege Principem *Condæum* custodiæ traditum, & *Nauarra Regi*, adempto ei proprio stipatu, custodes appositos, quæ res Pontifici grata admodum accidit, quippe quę *Concilium Nationale* disturbatura videretur. Vbi vero hunc nuntium excepit alter de ingrauescente Regis morbo, & extremo vitę discrimine, tum ille bene ac fortiter sperare nihil esse à Concilio *Gallicano* periculi, ijs certe occasionib. factum, vt nec Ordinum Regni Conuentus *Meldis*, sicuti decretum fuerat, haberentur, & maximæ rerum mutationes deinceps sint insequutæ. Cum enim *Franciscus* Rex Nonis Decembribus mortalitatem exuisset, & *Carolus* frater in regnum successurus non nisi decennis esset, regni administratio ꝑpter infirmam Regis ætatem iuxta imperii Gallici Leges *Nauarræ* Regi tanq̃ proximo Regis consanguineo defertur, sic tamen vt *Catharina* Regis parẽs, quę sub Rege superiore filio regimini assueuerat, pristinam potentiam retineret, *Nauarro*, ad tranquillitatem regni, authoritatemq; suam facilius tuẽdam, vt in societatem regiminis fœmina ambitiosa veniret, haud recusante. Et *Nauarrus* quidem cum ipse religioni nouæ fauebat, tum in omnibus negotiis consilio vtebatur *Gasparis Colinij* maris Præfecti, eam religionem palam profitentis. Vnde Protestantes in spem erecti maiorem conscientiis suis religionis libertatem impetrandi, quod in primis flagitabant, cœtus publice habere cœperunt, non citra periculũ suũ certe cũ maxima plebis, & fremitu & offensione tendentis ad seditionem. Itaq; *Regina* mater de cõsilio primariorũ Cõsistorii sacri Senatorũ statuit Ordinũ Regni Conuentũ habere *Aureliis* cui initium datum die XIII. Decembr.

Francisc. 2. moritur & Carolus 9. decennis ei succedit.

Regni regimen Nauarro & Catharinæ defertur.

Conuentus Ordinum Aureliæ indicitur.

In Conuentu Aurelianensi Hospitalius Cancellarius orationem habet.

In hoc conuentu inter alia quæ Regni bono proposita fuerunt, *Cancellarius* monuit, Religionem potẽtissimũ esse in animis hominũ telum, affectus cũctos & caritates superans, & arctiori nodo, quam cætera humanæ societatis vincula, mentes constringens, regna religione magis, quam limitibus contineri, ac rursum religione magis, quam limitibus diuidi. Ac proinde qui religione ducuntur, vxores, liberos omnesq; necessitudines parui pendere. Si in eadem domo religionis dissidiũ sit, patri cũ liberis, fratri cum fratre & marito cum vxore non conuenire. His discordiis vt obuiam eatur, opus esse Concilio, cuius spem nunc faciat Pontifex, sed interim minime committẽdum, vt quisque sibi quam velit, religionẽ fingat, aut nouos ritus pro lubidine inducat, cũ trãquillitatis publicæ

turbamento. Si remedium Concilii à Pontifice cesset, Regem alia via necessitati publicæ consulturum. Verum par esse, vt in se sanãdo quisque medicam manũ adhibeat. Vitam enim intaminatam efficacẽ esse ad persuadendũ orationem. Vocabula *Lutheranorum*, *Hugonotorum*, ac *Papanorum*, quæ non minus factionem sapiunt, quam *Guelphorum* & *Gibellinorum*, exterminanda esse, contraque eos armorum vim adhibendam, qui cum auaritia, ambitione, rerumq; nouarum studio agantur religionis nomen facinoribus obtendunt. *Ioannes Angelus* in Senatu *Burdegalensi* patronus, pro plebe verba facturus, in Ecclesiastici Ordinis mores corruptos ac disciplinam multis est inuectus, tria in primis vitia inter eos taxãs, ignorantiam, auaritiam, & luxum, omnium malorum, & errorum suppullulantium causas. Ea singillatim prosequutus, petiit demum, vt omnibus iis malis legitimi Concilii celebratione mature prospiceretur. Dein Nobilitatis nomine orationem habens *Iacobus Rupifortij* Comes, inter alia, Ecclesiasticæ disciplinę corruptæ causam adscripsit immensis Regum procerumq; donationibus in Ecclesias collatis, attributa etiam Iurisdictione, cuius ratione fiat, vt quod est absurdissimum, quib, in preces, verbique prædicationem omnino erat incumbendum, ii vitę ac fortunarum ius in Regis subditos exerceant, id in Ecclesiastico ordine necessario emendandum. Sub finem vero orationis libellum supplicẽ Regi porrigit, templa in quibus publice ad sacra peragenda conueniant, nobilium nomine deposcens. Pro Clero dicendi partes cum *Ioanni Quintino Heduo* obuenissent, ille Comitia in Gallia instituta dixit, vt Regni necessitatibus atque incommodis prospiceretur, non autem ad Ecclesiam emendandam, quæ errare non potest, nullis maculis aut rugis deformata, sed æternum formosa & incorrupta, vtcũq; disciplina aliqua parte collapsa reformationis indigeat. Itaque minime audiendos, qui sectas pridem sepultas effodientes, templorum seorsim à Catholicis vsum petant sed pro hæreticis puniendos. Iustumque esse vt eorum postulata Rex auersetur, omnesq; sibi subiectos populos iuxta præscriptam in Ecclesia formulã credere & viuere cogat, nec iis, qui religionis causa regno excesserunt, postliminio domum redeundi facultas sit, sed supplicio capitali hæreseos tabe infectos coerceat. Ecclesiasticum vero Ordinem sic facillime reformari posse si in posterum clerus minime decimetur, si collegiis Præsules suos eligendi potestas restituatur. Animaduersum enim esse, anno M.D.XVII. eodẽ quo sacrarum electionum ius Põtificis permissu in Regem est translatum, *Lutheri* hæreses enatas, quem *Zuinglius* cum aliis sequuti. Postremo immunitatum ac priuilegiorum sacri Ordinis confirmationem petiit, tributorum vero & onerum alleuamentum.

Ordinis plebeij nomine verba fiunt, quib. Ecclesiastici Ordinis vitia notantur.

Rupifortius Nobilitatis nomine orationem habet fiducia plenam.

Quintini pro sacro ordine oratio ad adulationem composita.

Hic Rex Præsulib. significat, vt se ad Conciliũ, q̃ indictum erat Tridentũ instruerent. Mandauit item Iudicibus p̃ prefecturas, vt vinctos ob religionem soluerent, lites contra illos intentatas omitterẽt, delicta hucusq; admissa cõdonarẽt, iisq; bonorũ possessionẽ restituerẽt: pœna capitis cõtra eos, q̃ sibi inuicẽ ob religionẽ maledicerẽt, facerẽtue, denũtiata. Moniti quoq; omnes vt ri-

Rex de Concilio Tridẽtino, & re Religionis quid fieri velit, declarat.

Ferdinand. Philippus 2.

vt ritus in Ecclesia receptos omisso nouitatis studio, sequerent. Inde, q̃ porro in Comitiis tractanda erant, in Maium proximum reiecta, quando de libello quoque à *Rupifortio* Protestantium nomine exhibito Comitiis proximis esset agendum.

Pius per Nuncium, & Hispanus per Oratorem, Catharinā in morte filii solantur.

Vbi vero allatum **Romam** de morte *Francisci* Regis, & ab Cardinali *Turnonio* significatum de Reginæ matris cũ *Nauarro* consociatione, Pontifex animo vehementer indoluit, veritus, ne Protestantibus frænum hoc ipso magis laxaretur. Itaque & ipse in *Galliam* misit *Laurentium Lentium* Episcopum *Firmanum*, & *Hispaniarum* Regem perpulit ad *Ioannem Manriquez* eodem mittendum, qui & *Reginam* de morte filii consolaretur, & officiose religionis eius in qua nata & educata fuerat, curã ei cõmendaret. Qui tum memoriam maximorũ beneficiorum ab Sede Apostolica per *Clementem* VII. acceptorum refricaret, tum moneret eam, vt neq; subditis eam licentiam permitteret, ex qua schisma nasceretur; neq; malis præsentibus atque impendentibus aliunde quam ab Ecclesia Romana remedia conquireret. Ea enim gratia Concilium nuper indictum: sed interea ipsi prouidendũ, ne à pietatis semita *Gallia* regnum exorbitet, aut Concilio iam indicto præiudicium fiat.

1561. Manrices & Guisiani Nauarrum de regno sibi adempto satisfactionẽ postulantẽ, luculentarum conditionum ostentatione ludificantur.

Hoc rerum statu desiit annus M.D. LX. scena ad vicissitudines & nouitates maiores satis instructa. Anno sequẽti *Ioannes Manriques* in *Franciam* profectus, literis fiduciariis exhibitis, acceptoque cum de religione, tum de Cõcilio responso benigno ac fauorabili, dum ex occasionibus argumentum illud prosequitur, Reginam hortatur ad supplicia de Hugonotis sumenda, minas precibus admiscens. Sed hic obstabat *Nauarrus* omnes *Hispani* conatus interturbãs assiduis apud Regẽ postulatis, vti sibi de *Nauarra* regno, maioribus suis per iniuriã adẽpto, satisfiat. Vnde *Manrices* cum *Guisianis* aliisque consilio cõmunicato, qui eum Catholicis, Pontifici, ac Concilio fauorabilem cupiebant, has ei proponunt conditiones; vt Catholicæ religionis patrocinium in *Gallia* susciperet; vt *Ioannam Labretanam* vxorem, *Nauarra* iure hæreditario *Reginam*, quippe hæresis veneno infectam, repudiaret, iure tamẽ quod illi cõpetit in eo regno ac ditione retento, quo illã Pontifex propter hæresim excidisse sit declaraturus; vt *Mariam Scotorum Reginam* in eius locum vxorem duceret, cuius doti *Anglia* regnum esset accessurũ, deturbata inde Pontificis auspiciis *Elizabetha*. Ad hæc exequenda *Guisiani* ei & Pontificis authoritatẽ, & *Hispani* Regis opes ac copias spõdebãt: simul *Sardinia* regnum *Nauarra* regni loco, compensationis titulo à *Philippo* accepturũ. Quæ quidẽ illi summo artificio Principi ingenio facili diuersimode ostentantes, cassã spe Iactatum ad mortem vsque ludificati sunt.

Protestantium in Conuentu Naumburgensi super Confessionum varietate dissidia.

In *Germania* autem Principes *Augustana* confessioni addicti *Naumburgi* cõgregati, quod de Cõcilio fama percrebuerat, cum puderet eos, vulgo iactari religionem ipsorum non *confessionem*, sed *confusionẽ* esse, propter doctrinæ diuersitatem, in cõuentu duo proponũt, primo vt in vnam omnes doctrinæ cõfessionem consentiant. deinde vt dè Concilio deliberent, an à Principibus Protestantib. adiri vel recusari debeat. De priore capite dicebant pleriq; inter

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Ecclesias suas nullam esse controuersiam essentialem, esseque inter Pontificios sectas magis pugnantes, & contētiones de capitib. magis materialibus, quæ religionis fundamenta attingunt: proinde Cōfessionem *Augustanam* pro fundamento eius doctrinæ quam cōmuniter omnes profiteātur, habendā; & si extra eam cōtrouersia aliqua oriatur nō magni fore momenti. Sed cum Confessionis huius plures extarent editiones, ac posteriori editione prioribus aditum esset, adeoq; diuersa diuersis in locis extarent exemplaria, vno illud, alio alterum approbante, nōnullis placuit confessioni huic nominatim subscribere, quæ *Carolo Cæsari* anno M. D.XXX. exhibita fuit. Verum id non probabant *Palatini* nisi præfatio adderetur, quæ alteram editionem cū hac consentire significaret. Hic *Saxo* Septemuir dicebat omnium oculis & aurib. adeo expositum esse dissidium, vt cæcus surdusq; sit, qui illud nō videat ac audiat. Quare si cōsensionē obtēdant, vbi dissidia manifesta sunt, aduersarius ad eos vanitatis ac mēdacii conuincendos ansam præbituros. Ita post varias altercationes de eo capite nō cōuenit.

Item de Concilio, vtrū plane recusandū sit, an Legati qui istas exceptiones proponant, mittendi.

Tum de Cōcilio alii omnino recusandum censebant, alii Legatos eo mittēdos, qui se ad Concilium liberum & Christianum ituros offerāt, exceptionesq; vsitatas de suspectis iudicibus, loco incōmodo, aliasq; sæpe memoratas proponant. Id scil. inuidiam dempturum, quod legitimæ Synodi auctoritatē nō defugiant; quod nō per ipsos, sed per Curiæ Romanæ ambitionē cōcordiæ in Ecclesia stabiliēdæ ratio impediatur. Quæ res Catholicorum animos in *Germania* à caussa sua minus alienos reddituta videatur. Atque hac forma decretum supplicare Cæsari.

Ferdinandus Nuncios Pontificis ad se venientes, ad Conuētū Naumburgensem ablegat.

Pontificis duo Nuncii *Viennam Austriæ* ad *Cæsarem* profecti ab eo monentur, vti è vestigio *Naumburgum*, in *Saxonia* oppidum, ad Principes Protestātes ibi congregatos adeant, cum iis quantum fieri poterit, modeste agant; omnē exasperationis & offēsionis ansam declinent. Eam opportunitatem tēporis ad rem conficiundam esse accommodam. Nam si singulos in sua prouincia cōuenire velint, futurum, vt ab alio ad alium absq; certo aliquo responso remittantur. vbi vero iunctim hoc officio functi sint, posse tum commodius iter suum diuidere, & ad Principes, quos quisq; eorum inuisere iussus est, separatim proficisci. In memoriam quoq; cōditiones reuocauit, quibus Principes Protestantes declarauerant se in Concilium consensuros, vt si earum denuo mentionem iniici contingat, Nuncii re præmeditata dispiciant, quid Pōtificis nomine sit respondendum. Cæterū iis ad eundem Ordinum conuentum comites adiūxit tres Oratores suos, filiusque *Bohemiæ Rex* per literas eos *Saxoniæ* Duci commendauit, quo ab omnibus itineris periculis essent tutiores. Legati *Cæsaris* in Consessu Principum auditi, ipsius nomine hortantur eos, vt Synodo interesse velint, ad finē *Germaniæ* calamitatibus imponēdum. Principes re deliberata respōdent, se *Cæsari* pro pia sollicitudine gratias agere, neq; Concilium recusare, vbi verbū Dei pro iudice sit, vbi remittatur iuramentum ab Episcopis Pontifici præstitum; vbi deniq; Theologis suis ferēdi suffragii potestas permittatur. Quando autē animaduertant Pontificē dicendæ in Cōcilio

Quib. tres è suis adiūgit Oratores, & cōmendatitias à Rege Bohemiæ filio suo ad Saxonem literas.

Oratorib. Cæsaris Principes Protestantes respondent.

cilio

Ferdinand. Philippus 2.

cilio sententiæ facere potestatem suis tantum iuratis Episcopis, quod iniquū esse semper protestati sint, adduci non posse, vt in id consentiant. De ea re *Cæsarem* in præsentiarum reuerenter monitum velle, integro responso in illud tempus dilato, quo Principib. etiā absentibus res tota poterit communicari.

Legati Pōtificii audiuntur.

Auditi postea Legati Pōtificii, qui pietate & sollicitudine de re religionis in *Pio* IV. mirifice laudata, hoc vnum eum spectare dicebant, quomodo instaurato Concilio hæreses & sectæ possent extirpari, quæ tot fere religiones & Euangelica inuexissent, quot essent homines ac Doctores, ideoq; ipsos ad tā laudabile negotium ex sua parte promouendum inuitare, ac à se promittere cuncta caritate vere Christiana transactum iri, suffragiaq; fore liberrima. Literæ etiā à Pontifice, quas vocāt *Breuia*, Principum singulis à Legatis exhibitæ: sed eæ omnes die proxima minime resignatæ ad Legatos remittuntur. Responsum vero Legatis Pontificiis datū à Principibus fuit huiusmodi. Se nullā Pontificis Iurisdictionem agnoscere; neque opus esse, vt Pontifici significēt, quid suæ voluntatis sit in Concilii negotio, cuius indicendi aut habendi potestatem ipse nullam habeat. Quid sui esset consilii *Ferdinando Imp.* Domino suo ab ūde declarasse. Ipsis Nuntiis vtpote viris Nobilibus, ex amicissima Repub. ortis, multisq; præclaris dotib. ornatis, officia, quæ possunt omnia deferre, plura delaturos, nisi à Pontifice venissent. Sic dimissus ille conuentus, alterq; in Aprilem indictus, vnioni inter ipsos, de qua iam agi cœptum erat, stabiliendæ.

Principes Protestantes nullam Pontificis in cogendo Concilio potestatem agnoscunt.

Nuntiorū alter *Delfinus*, dū in reditu diuersis ciuitatibus, quid illi mādatum esset, exponit, à Senatu *Norimbergensi* responsum tulit, decretum ipsis ab *Augustana confessione* non discedere; neque Concilium, in quo Protestantes tam multa desiderant, admittere. Similiter ab Senatu *Argentinensi* & *Francofurtensi*, item ab *Augustanis* & *Vlmensibus* est responsum, nolle se secedere ab iis, qui eandem secum tenent confessionem.

Quid à ciuitatibus Protestantium Delfino Nuncio responsum.

Quid ab Rege Dania Comēdono.

Comendonus vero Legatorum alter à cōuentu *Lubecam* profectus, inde ad *Fredericum Dania* Regem misit, qui deposceret comeatum accedendi ad eum, Pōtificis mandata exponēdi, & inuitandi eum ad Concilium. Verum ille respōdit, neq; cū parente suo *Christiano*, neq; secum Pontifici quidquam vnquā negotii intercessisse; nec proinde Legationis eius cognoscendæ cupidū esse. At à Præsulibus, Principibus, ac ciuitatibus Catholicis vtriq; Nuntio benigne satis responsum est, se ad obsequium Pontifici deferēdum paratissimos: sed de Concilio cum *Cæsare* propter alienationē *Lutheranorum* necessario cōsultandum. *Hieronymum Martinengum* eiusdem Concilii caussa ab Pontifice ad *Elizabetham Anglia* Reginā missum, illa è *Belgio* venientem traiicere vetuit. Ac quamuis *Hispaniarum Rex* cum *Duce Albano* vt admitteretur ad colloquiū sedulo instarēt, Legationis eius caussam, totius Ecclesiæ Christianæ per Concilium generale cōcordiam summopere commendantes; Regina tamē propositum tenuit, respōdens, non licere sibi tractationem vllam instituere cū Pontifice Romano, cuius authoritatē Ordines Regni publico Decreto *Anglia* exegissent. Et *Canobi*⁹ Legatione ad *Polonum* perfunctus, qui benigne eū acceperat,

Quid ab Elizabetha Angla Martinengo.

Quid à Polono & Prussia Duce Canobio.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

perat, in *Mosconiam* penetrare se nō potuit, bello tunc inter *Polonum*, & *Moscū* exorto: sed in *Prußiam* profectus à Duce responsum habuit, ipsum esse Confessionis *Augustanæ* socium, eoq; Concilio Pontificio neutiquam assensurum. *Heluetii* conuentu *Badensi* habito Nuntium Pontificis admiserunt, à quo Syndicorum Tiguri vnus Breue Pontificiū accipiens, quod deosculatus esset, Papa ea re cognita continere se nō potuit quin omnibus apud se residentib. Legatis eam rem cum maxima lætitiæ significatione renuntiarit. De re tamen postquam esset deliberatum, Catholici se Theologos ad Concilium missuros, Euangelici cōtra se neutiquā illud amplexaturos responderunt.

Syndicus Tigurinus Bullā Pontificiā deosculatur: vnde oratio Pontificis.

Vbi *Romæ* nuntiatū est, quid à Nuntiis Pontificis in cōuentu *Naumburgensi* gestum esset fremebant pleriq; ad conuentum Protestantium Pontificem Nuntios amandasse. Ille vero sic excusabat, quasi non suo mandato factum esset, sed suis modo in mandatis dedisset, vt *Cæsari* obsequerentur; qui id faciendum præceperat. Atque id vitio ei minime vertendum, qui apices ac minutias non consectetur, sed ad recte faciendum animo cōparatus sit. *Cæsar* de diplomate Concilii cū Theologis suis habita cōsultatione scripsit ad Pōtificem, se qua *Ferdinandus* esset, ad nutū eius omnia facere paratum, & quamlibet diplomatis formam libenter accepturum, neq; vllum officium, in *Germania* ad ipsius voluntatem conformāda prætermissurum. verum qua *Imperator* esset, ei non fas sententiam promere, quoad responsum accepisset, quid ab Nuntiis Apostolicis, Legatisq; suis gestū esset in *Naumburgensi* Protestantum

Pontifex excusat, quod ad Protestantes Nūcios amādarit.

Ferdinandus suā de Bulla sententiam Pontifici declarat.

cōuentu. Hoc sibi certo persuadebat, si Pontifex conuocationē Concilii non continuationem veteris, sed noui indictionē declarasset; aut certe pmisisset, vt iam olim decreta retractari ac reexaminari possent, diploma Cōcilii ab illis haud dubie acceptum iri. *Rex* itē *Franciæ* die vltima Ianuarii ad Oratorē suū *Romam* scripsit, in diplomate nonnulla esse, quæ requirāt emendationē, antequā ab eo accipiatur. Etenim vtcumq; titulum præferat *Indictionis*, in ipso diplomatis corpore verba quædā esse inserta, quę manifesto euincunt diploma factum ad suspensiones Concilii iam inchoati tollendas. Eorum vtpote *Germanis* suspectorum explicationem absque dubio petitum iri: atq; ita Conciliū in lōgum extrahendū. Quod si Pōtifici id curæ nō erit, vt *Cæsari* ac Protestantibus satisfiat, tot certe schismata, tantasq; difficultates in Christiano orbe exorituras, vt specie modo Cōciliū sine fructu aut cōpendio sit futurum. Sibi quidem locū ipsum *Tridentum* satis placere, neq; anxie anquirendū videri, nouane indictio, an veteris Cōcilii cōtinuatio censeri debeat: quandoquidē voluntatem suam ipse per *Nichetum* expresserit, & assensum, vt quæ definita sunt, in quæstionē & examē denuo reuocētur. Id vbi effectū dederit, omnibus haud dubie iri satisfactum. Sed interim ad maiorē fidem faciendā, & suspicionum vmbras dimouēdas præuia declaratione op⁹ esse: atq; in primis, vt Imperatori fiat satis, procurandū. Alioqui fœlicē Concilii euentū vix sperare. Sed si id minus succedat, tum ad remedium Concilii Nationalis, à fratre pridem propositum, quo vno necessitatibus regni subueniri potest, esse decurrendum.

Et suam quoq; Rex Galliæ promit.

Ferdinand. Philippus 2.

Pontifici per Oratorem exprobat, quod in Diploma te fratris mentio omissa.

rendum Legato quoque suo id apud Pontificem expostulandum præceperat, quod cum *Rex Franciscus* tanta solicitudine Concilii apertionem procurarit, honorifica tamen de ipso mētio in diplomate nō fiat. Quodquidē non alia de causa factum quiuis diiudicet, nisi vt *Galliæ* Rex continuo post Imperatorum diplomati non inseratur. Eæ nihilo magis rationes Regem à promouendo religionis negotio retardarunt. Nam eo ipso tempore literis ad Regni Præsules datis, monuit eos, vt ad *Tridentinam* Synodum sese compararent, atq; ipso conuocationis tēpore adessent, quarum exemplar mox *Romam* missum.

Pontificis ad Oratorē Gallicum responsio.

Interea Pontifici suus è *Gallia* Nuntius significat Cardinalis *Lotharent* impulsu Regem contra diploma concitatum, quod Concilii prioris cōtinuationem modo contineret. Vnde Pontifex audita Oratoris Gallici interpretatione respondit, mirari se, q Rex, qui se superiorem nullum agnoscere profiteatur, alterius Principis se iudicio permittere velit, cuius haudquaquam intersit ei se negotio immiscere, ac nō potius iudiciū suum *Vicario Christi* sum mittat, ad quem proprie spectat rerum religionis arbitrium, diploma enim à se emissum aliis omnibus probari, eoq; cum emendationem, sua quidem opinione, non requirat, sibi certum nihil in eo immutare. De Rege autem in diplomate nominando nullam vnquam cogitationem cepisse. Eius conficiendi curam in Cardinales aliquot reiectā, quibus visum satis Imperatorem nominare, Reges vero omnes generatim perstringere. Alioqui fore necessariū, vno nominato reliquos omnes percensere. Sibi fuisse præcipuā de diplomatis substantia curam, quod insuper esset, Cardinalibus relictum, Verū hoc responsum *Gallis* non satisfaciebat, eā Regi suo prærogatiuam, cum ob Regni dignitatem, tum ob multa sua in Sedem Apostolicam promerita deberi censentibus, vt ille nominatim designandus, non verbis generalib. comprehendendus videretur. Itaq; quo excusatior esset Pontifex, respondit tandem, se, quantummis intenta sit acie, non posse oīa oculis perlustrare. Daturum tamen sedulam deinceps operam, ne in hoc genere peccetur. Atqui huius regni hoc magis erat incuriosus, quod animaduerteret, nulla auctoritatis suæ habita ratione ea attrectari, q Iurisdictionis suę propria essent, quippe & hæreticis veniam dari, & de reb. Ecclesiasticis cogitationi suæ reseruatis sanctiones edi. Etenim in cōuentu Ordinum, quem mense Ianuario *Aurelijs* habitū diximus, Decreta hęc facta Vt Episcoporum electio fiat à Clero Iudicibus Regiis interuenientib. duodecim Nobilibus, & totidem è plebe. Vt pecunię *Romam* Annatarum nomine non mittantur. Vt Episcopi omnes & Curiones ad Sacerdotia sua assidui sint, ni faciant, Sacerdotiorum fructibus mulctandi. Vt in omnibus Ecclesijs Cathedralibus præbenda in vsum professoris Theologiæ, & altera in vsum institutoris puerorum reseruetur. Vt Abbates atq; Abbatissæ, Priores, ac Priorissæ non obstante quacumq; immunitate, Episcopis subiiciantur. Vt ob Sacramentorum ministrationem, mortuorum inhumationes aliaq; ministeria spiritualia fas non sit quicquā exigere. Vt Præsulibus non liceat cen-

Qua Gallis non factum satis.

Decreta in Conuentu Aurelianē de rebus Ecclesiasticis facta.

Pius 4.
Francisc. 2.
Elizabetha.

suras adhibere nisi in publicis & pessimi exempli delictis. Vt Monachis ante annum XXV. aut Monialibus fas non sit professionem monasticã ante XX. annum suscipere, atq; vt vtrisq; concedatur ante illud tempus bona sua cuicunq; visum erit, conferre, præterquã monasterio. Vt Ecclesiasticis nõ liceat testamentorum aut vltimarum voluntatum emolumenta percipere, in quib. aliquid iis legatum aut donatum. Hæc & alia ad Ecclesiarum Ecclesiasticorũque reformationem decreta, quæ etsi id temporis euulgata non fuerunt, ad Pontificem tamen per Nuntium missa, quid Gallis animi esse, indicarũt. Et vero qui ad clauum Reip. sedebãt, hac demonstratione contenti, de Edictorum executione non valde laborabãt.

Hispaniæ quoque Regi & Theologis suis Bulla Pontificis aliqua parte displicet.

At cõtra in *Hispania* Theologis, qui in aula, hoc ipso diploma displicebat, quod eo non satis aperte Concilii inchoati continuatio renuntiaretur, immo ꝙ (vti solet vsuuenire alienarum actionum cẽsoribus) etiamsi affectatio ambiguitatis satis esset omnibus manifesta, ipsis tamen noua indictio clarius exprimi quam continuatio videretur. Etiam nonnulli ex iis putabant, ex ipsis diplomatis verbis facile posse elici decreta *Tridenti* facta posse iterum ad examen reuocari, quod illi periculosæ aleæ plenum dicebant, & tum audaciã Protestantibus additurum, tum dissidium inter ipsos Catholicos concitaturum. Itaq; Rex ipse diplomatis admissione & promulgatione supersedebat, quæsito inde colore, quod verborum ambiguitas non placeret, quodq; necessarium duceret absq; ambagibus & verborũ inuolucris disertim exprimi Concilii prioris continuationem, neq; in quæstionem vocanda quæ iam determinata sunt. Sed reuera commouerat eum, quod Episcopus *Conuenarũ* à Rege *Nauarræ* ad obedientiam Pontifici deferendam missus, magnifice in *Aula Regia* tanquã Regis Nauarræi Legatus à Pontifice acceptus fuisset, id possessionis suæ in regno fraudi fore ratus, quippe, qui non alio titulo niteretur, aut fundamento iuris, nisi Iulij II. excommunicatione. Tum quod audiẽtiam Pontifex nõ denegasset *Scarsio*, quem ille ipse Rex ad eũ miserat, vt Regem *Philippum* de restituendo *Nauarræ* regno solicitaret, aut certe de iusta compensatione eius loco retribuẽda.

Etiam aliũ de huic Regi in Pontificem offensionis causa.

Inde Nuncius amandatur in Hispaniam qui Regi satisfaciat, & Pontificis de Concilio sensũ aperiat.

Vnde Papa de industria ablegauit in *Hispaniam* Episcopum *Terracinensem* qui in gratiam *Nauarri* facta purgaret, excusaretq; simul per occasionem de diplomate Regi satisfaceret. Iam iis, q ab hac opinionũ luctа in Regibus adeo potentibus Ecclesiæ metuebant, respondebat, paterna pietate se adductum inuitasse omnes ad Concilium, vtcunq; Protestantum salutem pro deplorata habeat, & probe sciat Catholicos in *Germania* non posse adhęrere Cõcilio nisi secessione à cæteris facta, ex qua sit vero simile bellum exoriturum. Tum si quis alius Princeps Catholicus à Concilio sit alienior, eo neglecto sua authoritate negotium prosequuturum, sicut absq; *Galliæ* Rege ab Iulio 3. factum. Apud intimos tamen, quibus plurimum confidebat, animo denudato professus est, se istas omnes rerum fluctuationes habere pro incertis, de quarum exitu quia nemini constet, non minus metuendum, ne in deteriorem, quam sperandum, vt in meliorem partem eueniant. Meditabatur

Pontifex vtcumque ab incerto rerum in Concilio euentu metuit se tamen certitudine comodii, quod inde sibi prouenturum sit magis solatur.

interim

Ferdinand. Philippus 2.

interim quid boni ex incerto hoc Cõcilio posset excerpere, & videbat non modo frænũ esse, ad Principes ac Præsules à rebus nouis attentandis cohibẽdos, sed & probabilem subministraturũ causam ad postulata oĩa sibi minus arridentia reijciẽda. Sic enim posse excusari, q̃ Concilio semel aperto circũspecte procedendũ sit, neq; prodigendæ gratiæ, aut cõcessiones, dein, si quæ difficultas inextricabilis suboriatur, rẽ ad Concilium referendam. Vnus modo restabat metus, ne Protestantium in Ecclesiã Romanam mala mens eos posset impellere ad impetum in *Italiam* faciẽdũ, cujus culpa in ipsum esset redundatura. Huic rei videbat fenestrã aperiri per controuersiam de honoratiori loco in consessibus publicis inter *Ducem Florentinum*, & *Ferrariensem*, quæ scriptis vtrinq; editis magno animorũ ardore agitabatur, *Cosmus Florẽtiæ* Dux obtẽdebat, se Reip. *Florentinæ* loco esse quæ *Ferrariæ* ducibus dignatione semper præiuisset. *Alfonsus* contra *Ferrariæ* Dux asserebat Principatus dignitatem longa successionis serie in familia sua cõtinuatã, cũ ipse *Cosmus* primus esset *Florentiæ* Dux: neq; suffragari ei posset Reipublicæ, quæ iam conciderat, dignitas. Huic fauebãt Galli, quippe *Henrici* II. Regis consanguineo, & Guisiorum affini, Ille vero *Caroli* V. fauorabili decreto nitebatur. Instabat *Alphonsus* vt in conuentu Ordinum Imperii *Cæsar* cum Septemuiris litem eam diiudicarent. At Papæ periculosum videbatur, *Germaniæ* Ordines, de rebus Italicis ferre sententiam, quæ postmodum vi armisq; forte esset exequenda. Itaque vt huic malo iret obuiam, literis ad vtrũque Principem datis significat, peculiare esse Sedi Apostolicæ, Christique Vicario de huiusmodi causis pronuntiare: eoque mandat, vti ad se, tanq̃ ad solũ legitimũ controuersiæ Iudicẽ rationes adferãt, & à se iudiciũ expectẽt. Atq; vt in omnem euentũ esset instructior, de mole *Hadriani*, de ciuitate **Leonina*, quæ Burgus vulgo dicitur, deq; aliis in ditione Pontificia locis idoneis muniendis consiliũ capit, tũ per omnẽ ditionem Ecclesiasticã in singula, tritici robra (mensuræ genus est) III. Iuliorũ vectigal instituit. Et ne eo facto Principum contra se æmulationẽ concitaret, legatis *Cæsaris*, *Hispaniarum*, &c. *Portugalliæ* Regum ac *Venetorũ* ad se vocatis, quid factũ esset, factiq; rationes exposuit, vt Principem quisq; suum de ea re certiorẽ faceret, hortatus. Quicquid enim oneris à se impositum esset id subditis leuius fore, quã quo à *Paulo* IV. onerati, cum *B. Petri* cathedram celebrari iussit. Sibi inopem quemque non nisi III. Iulios in annum pensitare cum per diem festum *Pauli* IV. vnusquisque ab opere feriatus Iulios V. penderet.

Ducis Florentini & Ferrariensis de loci prærogatiua controuersia.

Cuius cognitionem Cæsari ereptam Pontifex iniuria ad se pertrahere studet.

* *Pars est Vrbis vltra Tiberim, quam Leo IV. Papa muris cinxit.*

Cum tempus Concilio inchoando destinatũ appeteret, ne officii sui partibus deesset Pontifex, delecti ab eo, qui actioni præessent, *Hercules Gonzaga* Cardinalis *Mantuanus*, cũ ob familiæ amplitudinem, tum ob fratris *Ferdinandi* famam, tum deniq; ob singularem de virtute ipsius opinionem, maximę per *Italiam* celebritatis, *Cæsare* etiam Pontificis rogatu, vt eam prouinciam vellet capere, operam suam interponente. Tum *Iacobus Puteus Nicæus* magni nominis Iuriscõsultus, in curia *Rotæ* primo dein in *Signatura* multum versatus. Dicebat porro esse sibi animum tres

Pontifex Concilij Præsides designat.

Pius 4.
Francisc. 2.
Elizabetha.

alios designandi, ac si in Senatu purpuratorum Patrum non reperiat omnib. numeris absolutos, nouos Cardinales ex composito creandi, viros probos, in Theologia iurisq; scientia præcellentes. Dein Cardinalibus ac Præsulibus conuocatis, de iis deliberatur, quæ necessaria videbantur ad Synodũ tempore præstituto inchoãdam. Atq; sub id tempus *Galliæ* Regis literę tertio Martii datæ *Romam* veniunt, quas Legatus ordinarius Episcopus *Angolismẽsis* cõfirmans significat, Regem incensum desiderio videndi eum Concilii fructum, quem Christiani omnes expetunt, illud quibuscunq; conditionibus accipere paratum, & *D. Rambouilletum* cõsulto mittere, qui necessitatem eam, qua laborat *Gallia* exponat, & instantes Ordinum super ea re preces in conuentu *Aurelianensi*, quiq; ostendat, nisi remedium illud adhibeatur tempori, Regem necessitate adductũ, morbi Regni medicinam eã applicaturum quæ à conuocatione Præsulũ Nationis potest expectari: quando ordinandis religionis rebus ratio nulla expediatur nisi p Concilium liberum Vniuersale, aut alioqui Nationale. Cui legationi respõsum est à Papa, neminem esse qui cupiditate visendi Concilii magis quã ipse afficiatur. In eo conuocando tarditatem ac procrastinationem sibi nõ tribuendã, sed diuersis Principũ opinionibus: quib. omnibus cũ satisfactũ vehementer cupiat, diplomati Indictionis formam eam datam, q̃ ipse putabat omnibus placituram. Causam vero mutatæ à *Gallis* sententiæ hanc adferebant, quod cum regnum illud pessima iam conditione esset, creditum est omnem mutationem alibi factam rerum suarum sortem emendaturam.

Carolus Galliæ Rex per litteras & Oratores suum in Concilio promouẽdo studium exponit.

Et Hispaniarũ Rex diploma Concilij probat.

Ex *Hispania* quoq; per *Episcopum Viterbiensem* scriptum, interpretationes diplomatis ab se allatas ab Rege cũ applausu auditas, eũq; de Pręsulum suorũ sententia decreuisse diploma Concilij admittere, neque vltra quęstionem super eo mouere: sed Episcopos primo quoque tempore ad iter opportuno *Tridentum* ablegare, atque vna honorificam iis adiutandis Legationem. Additum quoque Præsules *Lusitaniæ* inde ad Concilium profectos, & Oratorem destinatum: sed interim secreta auditione accepisse, propositum quibusdã ex his Prælatis, vt in hac Synodo potestas Concilij supra Pontificem definiatur, itaq; & ipsos huic capiti sedulã operam dare, & Theologos suos, vt omnes huius controuersiæ difficultates diligenti studio excutiant, excitare. Is nuntius Pontificem habuit sollicitum cum animo suo reputantem, quid sibi ab episcopis omnibus in Synodo congregatis, & consilia communicantib. esset expectandum, quorum nonnulli anteq̃ pedem domo efferant, tam excelsis cogitationib. animos impleant, imo, ne Regi & Consiliariis ipsius aliquæ essent in ea consultatione partes, subdubitabat: sed qua erat prudentia facile iudicabat, in Concilio hanc & alias plerasq; nouitates, & proponi & tentari posse, non modi cum dignitatis suæ, sed aliorum quoq; imminutione, verumtamen omni ponderi suũ esse in alteram partem libramentum & eorum quæ attentantur, ne millesimam partem pro voto succedere.

Præsulum Lusitanorũ institutum in asserenda Concilij supra Pontificem potestate, Piũ habet solicitum.

Sed videlicet ad exploranda *Gallorum*, quę imminebant, consilia, erat attentior, ꝙ ijs solens mature deliberare

neque

Ferdinand.
Philippus.

Pius à Gallorum Cõciliis Nationalibus rebus suis imprimis metuens, hos sibi adiungere studet.

neque *Hispanam* cunctationem adhibere. Ideo ad omnes rerum gestarum occasiones cum Legato *Gallo* conferre cõsilia solitus, illud semper ingerebat, ne in re religionis Concilia Nationalia conuẽtus, aut colloquia cogitarẽt, nisi pro schismaticis haberi vellẽt. Orabat Regẽ ne rationes eas vellet suscipere, quibus *Gallia* non in deteriorẽ, quã in qua nunc est, sed in longe deterrimam conditionẽ redigeretur. Iam enim difficultatibus, quæ ab *Hispania*, sublatis, decretissimum esse Conciliũ celebrare; cum quæ ab *Germania* afferũtur, vix acriorem curam & cogitationem mereantur. Principes & Præsules Catholicos sine dubio assensuros, & fortasse *Ducem Saxoniæ*, qui à cæteris *Naumburgi* congregatis secesserit. Etiam de *Cæsare* nõ dubitare, quin, vbi res postulet, coram adfuturus sit; sicuti ipse operã suã, *Cæsari* coram denegaturus non sit, vbi suo iudicio dignus se vindice nodus videbitur. nam ab alieno arbitrio pendere, neque suo sensu abundare, sui moris haudquaquam esse.

Card. Seripandus in Card. Putei ægrotãtis locum sufficitur.

Cum Dominicæ resurrectionis tẽpus inchoando Concilio destinatum appropinquaret, & *Cardinalis Puteus* grauiter è morbo laboret, in ei⁹ locum in Concilio designatus Legatus F. *Hieronymus Seripandus* Cardinalis, magni nominis Theologus, cui à Põtifice imperatum per *Mantuam* iter facere, & Cardinalem *Mantuanum* alterum Legatum secum abducere, vt vterque ad diem præstitutum *Tridentum* perueniret. Sed quicquid ille præceperit, à Legatis eo ventum non est ante diem tertium in festo Paschatis, quo tempore nouem Episcopos, qui ante aduenerant, repeuiunt. A Põtifice quidem sedulo laboratum, vti Episcopi *Itali* itineri se accingerent. datæ quoq; in eundem finẽ ad Proregem *Neapolitanum*, & ad suum in eo regno Nuncium literæ neq; cessatum à Pontificiis in Episcopis *Mediolanensibus* solicitandis, & *Repub. Veneta*, vt suos in *Italia* quamprimum capessere iter iuberent, cæteris vero per *Dalmatiam*, *Candiam* & *Cyprum* iniungerent, vt quam ocyssime darent se in iter, Legatosq; crearent Reipub. nomine Synodo interfuturos. Neq; tamẽ facile Præsules *Itali* loco se mouebant, quib. cõpertũ erat, nisi impetrato *Cæsaris* assensu, qui in longum extrahebatur, nihil auspicandum; frustraq; *Tridentum* peti ante *Hispanorum* & *Gallorum* in *Italiam* aduentum: plerisque etiam, præsertim aulicis, quæ à *Papa* fierent omnia, non sincere, & ex animo, sed officii simulatione fieri credentibus. Atqui sic res erat, Pontificem, cum videret Conciliũ declinari non posse, tum, vt quam maturissime celebraretur desiderasse. Dicebat enim malum, quod ex Concilii cõperendinatione perpetiebatur, certum esse: incertum vero, quod in celebrando posset euenire: tum suos sanctæque Sedis inimicos maius iis detrimentum adferre Concilii expectatione, quam queant celebratione. Et cum natura, esset impauidus, & in deliberationibus præceps, vulgatum illud verbum vsurpauit, Satius esse malum semel periclitari, quam in perpetuo eius metu esse.

Pontifex Antistites Italos ad proficiscendum exstimulat: at illi cunctãtur tamen & cessatores sunt.

Valdẽses à Sabaudi cohortibus sæpe lacessiti, pro salute ac religione strenue dimicant.

Interea dum hæ moræ Concilio adferuntur, ad pacem inter *Sabaudiæ* Ducem & *Valdenses* in conuallibus Montis Cenisii degentes conciliandã via sternitur. Cum enim annum integrũ & supra suppliciorũ acerbitate eos ad offi-

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

cium reducere tentasset; dein vim à se propulsantes, immissis in eos armatis cohortibus, instigante & pecunia subleuante Romano Pōtifice, bello adortus esset, licet res velitationibus magis propter montium asperitatē, quā iusto prælio gereretur; totis viribus tandem certatū est pugna, qua Ducis exercitus, qui septem hominum millibus constabat, fusus ac profligat⁹, quatuordecim tantū è *Conuallensib.* desideratis. Et quāuis laborantibus suis nouas identidem copias in subsidium summitteret, tamē cū suos passim debellari cerneret, neq; alium belli eius fructum, quam vt rustici ac vicani rebellātes armis assuescerent, regio omnis vastaretur, & immanes sumptus fierent, decreuit tandem in gratiam eos accipere. Itaq; V. Iunii inita pacificatio, qua cōuentū; Vt præteritorum omniū, quæ eo bello gesta essent, obliuio sanciretur, conscientiarum libertate iis permissa, atq; vt conciones certis locis atque inter limites designatos, quos transgredi fas nō sit, haberent, ac cœtus celebrarent; extra hos pastores cōcionari nō possent, sed ægrotos tantum inuisere ac consolari, aliaq; religionis suæ munia obire. Vt absentibus domo propter religionem, larem repetere, & proscriptis bona recuperare liceat. Vt Principi liberum sit pastores *Conuallensium* dimittere quos placuerit; ipsis vero in eorū locū alios accersere. Vt vbiq; locorum Romanæ religionis exercitiū permittatur: neq; tamen fas sit ad eā amplexandā quemlibet cogere. Hæc cū inaudiuisset Pontifex, vehementer excanduit Principē *Italum*, cui & ipse opem tulerat, neq; adeo potens erat, vt non ipsius subsidio subinde indigeret, permittere hæreticis, vt intra ditionem suam conscientię libertate fruantur: super omnia veritus ne in exemplum traheretur à potētioribus Principibus, sibiq; obiiceretur ab iis, quibus voluntas diuersam permittere religionem. In Consistorio itaque Cardinalium de ea re grauiter questus, vt de remedio cogitare velint, hortatur; instituta inter eum Principem & Regis Catholici in regno *Neapolitano* administros comparatione, hos præ illo dilaudans, qui eisdem diebus detecta *Lutheranorum* multitudine, qui circiter ter mille *Consentia* egressi in montem vicinum concesserant, vt rem diuinam peragerent ad doctrinæ suæ institutū, omnes profligarāt, aliis in laqueū datis, aliis vstulatis, aliis in ergastula nautica relegatis. Sed nimirum leuioris operæ erat, paucos inermes & ope omni destitutos opprimere, quam multitudinē armatā, montiū præruptorum & semitarum angustarum opportunitatibus vti edoctā, & potentiū vicinorum suppetias non temere expectantē debellare. Misit tamen *Sabaudus Romam* qui apud Pontificem caussæ suæ æquitatē tueretur: qua illic audita, cū quod iure reponeret, nō haberet, acquieuit.

Et exiguo licet numero potētem exercitum fundunt fugantque.

Vnde Sabaudus qui bellum spōte non susceperat, hominum misertus, etiam dānosis sibi conditionibus pacem facit.

Pius Pont. Sabaudo de pacificatione cū Valdensib. succenset: deque ea in Consistorio queritur.

Factiæquitatem Sabaudus testificatur.

In *Gallia* etsi Regina & Præsules satis Pontifici factum vellent reiectis ad Concilium de religione controuersiis; Antistites tamen se ad conuentum indictum accingebant. Et cū Regis *Galliæ* Legatus Pontifici persuasum cuperet, neq; de doctrina in eo cœtu verba facienda, neq; de vllo Pōtificiæ authoritatis præiudicio, sed de rei nummarię negotio Regisque ære alieno dissoluēdo, ac de iis, quæ in Concilio generali proponēda essent, & abusu aliquo reformando, ille certe verbis Legati fidere non

Pontifex Antistitū in Gallia conuentū suspectum habet, ne rebus suis incommodare velit, quicquid in contrarium Orator Regius profiteatur.

Ferdinand. Philippus.

re non ausus, & abusum illũ cui remedium quærendum esset, interpretabatur, emolumentorum Curiæ Romanæ interceptionem, & consultationem de Consilio, præsagiebat (sic enim ei suboluerat) esse cogitationem cum Hispanorum consiliis coniunctã de Põtifice superiori Cõcilii potestati subiiciẽdo. Ad hæc, dũ per Procerũ Aulæ dissidia etiã in prouincias diffusa, singulis sibi clientelas quantas poterant maximas adiungentibus, ad maximam loquẽdi libertatem uẽtum est, nouæ religionis professores manifesto sese prodentes, in Aulicorum Regi intimorũ amicitia impunitatẽ sibi spõdebant, frementibus licet eo nomine Catholicis. Inde in vniuersum regnum contentiones & discordiæ disseminatæ, vtraq; factione sese inuicẽ odiosis *Papistarum & Hugonotorũ* nominib. proscindente, concionatoribus ad tumultus passim classicũ canentibus, & cũctis in diuersa tendẽtibus. Cũ igitur Põtifex hoc rerũ statu animaduerteret in factione Catholica mõstri aliquid nasciturum, nisi omnes eodem tẽderent, atq; ad eundem scopum dirigerentur, ad incommoda prę-uortenda eludendosq; aduersariorum conatus iudicauit necessariam esse ministri Apostolici authoritatẽ, sed eius, qui nec *Gallus* origine esset, & tamen plus Gallici regni vtilitatibus, quã Sedis Apostolicæ tribuendum censeret. Eius generis Legatum in Cardinalium omnium societate circumspectans in *Galliam* ablegandum, *Ferrariensis* solus repertus dotibus omnib. necessariis abũde instructus, vir exquisita prudentia, atq; in tractandis negotiis dexteritate; cum familia Regia sanguinis propinquitate coniunctus, abamitæ Regis, q̃ *Ludouici* XII. filia, consanguineus, & Guisiorum per Neptem affinis, q̃ Dux ipse duxerat vxorem. Huic Pontifex in Galliam proficiscẽti quatuor sigillatim cõmendat, vt pro virili Catholicorum factionem promoueat, Protestantũ labefactet, Synodos cunctas Nationales & Præsulũ conuentus amoliatur; Antistitum professionẽ ad Conciliũ vrgeat; decreta deniq; in reb. Ecclesiasticis nõ multo ante facta reuocanda curet.

Dissidentibus in aula primoribus per prouincias dissensiones oriuntur, & factiosa ad contumeliam nomina vsurpantur.

Pontifex Ferrariensi Card. in Galliã ad præuortendum incõmodis proficiscenti quatuor commendat.

Sed interea dum Legatus adornat profectionem, quiddam in *Gallia* accidit, quod Regis intimis nõ minorem à Catholicis, quam à Protestantibus trepidationis suspicionem fecit: multorũ peruersis studiis, *Arthuro Desiderio* sacrifico iuxta *Aurelianum* XIV. Iulii comprehenso, detectis. Is cum libello supplice tendebat in *Hispaniam*, Ecclesiastici Ordinis nomine cõscripto, *Philippi* Regis opem implorans contra potentiam Protestantium, quæ haud satis validis remediis à Rege puero, & fœmina coerceri poterat. Et præter libellũ mãdata etiam secreta ad eum Regem *cifris* perscripta deferebat. In custodiam datus & de cõplicibus interrogatus, quia nonnullos prodiderat, quos in vulgus emanare putabat periculosum; placuit Senatui de consciis amplius nõ quæri: *Desiderium* ad mulctam ignominiosam luendam damnari; libellum coram eo concerpi: tũ reum in cœnobiũ *Carthusianorum*, ad perpetuam captiuitatẽ detrudi. Et quia multis indiciis quæ reus esset confessus, vero similia deprehenderant, visum Regiis Consiliariis etiã diuersæ Protestantum factioni aliquatenus satisfacere. Vnde diplomate sancitum, ne *Hugonotorum* & *Papistarum* vocabula in contumeliam vsurpentur: ne quis

Desiderius sacrificus cum libello ad Hispanum misso intercipitur.

Edictũ Regiũ in fauorem Protestantiũ de pace religionis.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

ne quis prætextu exequendorum edictorum, quæ cœtus illicitos religionis caussa prohibent, alienas domos magno exiguoue stipatus comitatu ingrediatur: vt propter religionẽ vincti statim soluãtur. Quicumq; à *Francisci* primi tẽpore regno excesserunt, iis in regnum reuerti bonaque sua recuperare concedatur; dummodo Catholice & sine offensione viuãt: sin nolint, facultates suas distrahere, alioque migrare facultas sit. Huic rescripto, ne promulgaretur, Senatus *Parisiensis* intercessit; ꝙ videretur cuiq; libertatem concessisse, quam vellet religionem amplectendi, quod in *Gallia* antea nũquam factum: quod reditio in regnum eorum qui religionis caussa exulauerãt, magnarum turbarum occasionem esset datura: quod denique bona vendendi, & alio se recipiendi libertas cum regni legib. pugnaret, quæ pecunias regno nisi exigua quantitate exportari vetant.

In cuius promulgationem Senatus Parisiensis cõsentire recusat.

Verum quicquid in contrarium obiiceretur, Edictum tamen promulgatur, iis qui in custodia attinebãtur, carcere mox liberatis, & qui ob religionem exulabant, in patriam postliminio reuertentibus. Ex eo cũ Protestantium numerus magnopere auxisset, ac ab iis cœtus plures frequentioresq; haberẽtur, *Rex* cum *Regina* & primorib. regni in *Senatum* venit, vt de maturo hominũ in iudiciis rebusq; tractandis versatissimorum consilio, rebus pacandis rationem expedirent. Atque hic *Cancellarius* Regis nomine præfatur, de religione ipsa minime agendum, sed de remediis solummodo, quibus obuiam iri possit tumultibus ob religionẽ cotidie exorientibus; ne turbarum consuetudine ad licentiam procliues, obsequium Maiestati regiæ debitũ exuerẽt. Senatorum vero tres erant de ea re sententiæ. I. vt à suppliciis in Protestantes tamdiu abstineretur, quoad Cõcilii decreto res esset determinata. II. Vt in eos capitali pœna animaduerteretur. III. Vt ad forũ Ecclesiasticũ eius rei, suppliciiq; cognitio remitteretur: vetitis interim illicitis conditionib. publicis aut occultis; interdictaq; concionãdi, aut sacramẽta alio q̃ Romano ritu administrandi libertate. Adhibito tandẽ tẽperamento conditũ Edictum, ꝙ à mense *Iulianum* appellatum. Eo sancitũ; Vt omnes iniuriis abstinerent, & pacate viuerent. Ne cõcionatores verbis turbulentis seditiones in populo excitarent, nisi vellent eã noxam capite luere. Ne cõciones haberentur, aut sacramenta administrarentur alio q̃ recepto in Ecclesia Romana ritu. Vt hæreseos cognitio ad forũ Ecclesiasticum pertineret: ꝙ si reus ab eo brachio seculari tradatur, tũ nulla grauior quam exilii pœna irrogetur: atq; hæc eo vsq; obtineãt, dum Synodi Vniuersalis aut Nationalis sententia aliter statuatur. Edictum quoq; vt gratia fieret omnibus, qui turbas in hunc vsque diem ob religionem mouissent, modo Catholice & pacate in posterum viuant. Ad conciliandas vero controuersias decretum, vt Antistites X. Augusti *Possiaci* cõuenirẽt, & ministris Protestantium ad illum cœtum venturis publica fide caueretur: Catholicorum licet plerisq; refragantibus, quib. insolens indignumq; videbatur doctrinam hucusq; receptam cõpromitti, & maiorum religionẽ in discrimẽ vocari. sed & ab his deniq; assensum est, Cardinali *Lotharingo* hæreticorum confutãdorum prouinciam in se recipiente, amplisque

De ratione rerum pacandarum in Senatu deliberatur.

Senatorum III. sententia.

Colloquiũ Possiacense indicitur, Lotharingo sibi triumphum de ministris Protestantium spondente.

Pius 4. Francisc. 2. Elizabetha.

plisq; promissionibus suorum animos implente: Regina etiam aduitēte, quæ cum Cardinalem ingenii ostentandi cupidum cognosceret, ei summopere satisfactum cupiebat.

Ad Pontificem vbi de duobus hisce Edictis est perlatum, tum laudis, tum reprehensionis materiam facile reperit. Curiam quidem supremum laudabat, quod religionis causam tuendam suscepisset: illud vero damnabat, quod contra quam Pontificiis Canonibus esset sancitum, nullā sectariis grauiorē quam exilii pœnam inflixissent. Agnouerat tamen demum, vbi, eousq; inualuit malum, remediorum vires vt exsuperet, tū quod corrigi nequit patiētia leuius reddendum. At periculum quod impendebat ab Præsulibus in eundem cum Protestantibus cœtum congregatis, id ne tolerabile quidem iudicabat, itaq; in eo præuortendo à se omnem operam ponendam, si minus cum fructu, at saltem esse se excusabilem. Quamobrem tum sedulo cū Regis Legato egit, tum per Nuntium suū Regem sollicitauit, quandoquidem ipsi decretum esset cōuentum eum habere, at certe aduentū Cardinalis *Ferrariensis* in *Galliam* vellet opperiri. Eo enim Legato Apostolico idonea authoritate instructo præsente, cœtum fore legitimum. Ad Præsules etiā scripsit, potestatem ipsorum non eo vsq; patescere, vt ad decreta in re religionis siue in disciplina vniuersam Ecclesiam spectante condenda extendatur, ac proinde si limites sibi præscriptos excedere conentur, se non modo ab iis decreta irrita facturum, verum omnē quoq; seueritatem contra ipsos adhibiturum, sed neque Nuntii, neq; Legati opera quidquam effectum, refragantibus non ijs solis, qui Pontifici palam aduersi, sed Cardinali etiā Lothareno cum fautorib. suis. Nuncio tamē Regis nomine prędictū, nihil esse causæ cur ab eo colloquio Pontifex metuere debeat, in quo nisi de sententia Cardinalium nihil sit definiendum.

Id Pontifex omni ope amoliri studet, aut saltem in aduentum Legati sui remorari.

Sacri nihil minus Ordinis res in præceps vergere putabantur. Neq; enim iactura ea pro leui *Romæ* habita, quod in Comitiis ad *Esiæ pontem* cōtinuatis, controuersia de honoratiori loco inter Cardinales & Principes Regii sanguinis orta, à Sanctiori Concilio pro his contra illos esset pronuntiatum, *Castellionao* & *Armenico* Cardinalib. acquiescentib. & infra Principes assidētibus, vtcunq; *Turnonius, Lotharingus* & *Guisius* maluerint è comitiorum aula discedere, contra collegarum facilitatem frementes & indignabundi. Quo sane tēpore magno cum applausu auditus, qui in comitiis plebis nomine orationem habuit, contra Ecclesiastici Ordinis ignorantiam & luxum acerbe inuectus, petensque vt Rex omnem sacerdotibus Iurisdictionem adimere, immensas opes in pios vsus distribuere vellet, ac nationale Concilium cogere, cui Rex, illiusue loco consanguinei Principes præsint. Interim facultas publice conueniendi, & conciones audiendi detur iis, qui Ecclesiæ Romanę ceremonias respuunt, interueniente in omni cœtu Regis mādatu ministro aliquo Regio veluti inspectore, qui videat, ne quod inde Rex Resue publica detrimentum sentiat. Propositum etiam inibi, vt obuentionum Ecclesiasticarum pars aliqua fisco addiceretur: multaq; alia ei Ordini damnosa, crescente

Cardinales in Conuentu Ordinū Principes Regis consanguineos præcedere satagunt, nec impetrant.

In corruptos sacri Ordinis mores acerba in Comitiis eius qui pro plebe verba faciebat, oratio.

Ferdinand. Philippus 2.

Ecclesiastici ne ex sacerdotijs pars aliqua decidatur & applicetur ærario, vltro IV. decimas Regi offerunt.

Literæ Reginæ ad Pōtificem, quibus hominum Catholicæ vnionis studiosorum sententiam promit, quo vsque Protestantibus ad publicā Regni quietem indulgendum sit.

scente semper Protestantium numero & aliis super alios ad eorum causam accedentibus. Vnde sacer Clericorum ordo, vt malo imminenti præuerteret, coactus fuit Regi offerre quatuor decimas quotannis in sexennium pendendas, sic pacatiores pro tempore aulæ, primores expectans. Sed ad fastigium præcepiti malo imponendum accessere prolixæ Reginæ matris ad Pontificem literæ quarto Augusti scriptæ, quibus, proposito ei regni Gallici ob religionis dissidium periculo, ad remedia eum adhibenda hortatur. Tātam esse multitudinem eorum, qui ab Romana se Ecclesia separauerunt, vt neq; legibus, neque armis ad officium reuocari queant, ex his complures è præcipua nobilitate exemplo alios ad suas partes trahere, cumque inter eos nemo reperiatur, qui vllum Symboli Apostolici articulum abneget, aut VI. Oecumenica Concilia, plerisq; cōsultum videri, vt licet diuersa in aliis sentientes ad communionem Ecclesiæ admittantur, quod si id minus probetur & Concilii generalis auxilium potius expectandum videatur, interea, cum necessitas vrgeat, & periculum sit in mora, ad particularia remedia deueniēdum, introductis virorū pacis studiosorum ab vtraq; parte colloquiis. Monendos, vt iniuriis, contentionibus, & contumeliosis appellationibus vtrinque abstineatur. Scrupulos, & offensionum causas his, qui se ab Ecclesia nondū alienarunt, præcidendas. Nēpe vt imaginum vsus à Deo vetitus, & à *B. Gregorio* damnatus e loco adorationis omnino tollatur, vt Baptismo sputi in os infantuli inectio, exorcismi, aliaque Dei verbo minime præscripta remoueantur, vsus Calicis in sacra communione, & precum lingua populari restituatur, Curiones, primis mensium singulorum diebus dominicis, vel sæpius, omnes quibus est animus communicandi conuocent, & psalmos lingua vernacula decantēt, eadem lingua preces publicas pro Principe, pro Magistratibus, pro aeris salubritate, & terræ fructibus concipiant, tum explicatis, aut Euangelistarum, aut *B. Pauli* de Eucharistiæ vsu locis, ad communionem qui adsunt, recipiantur. Vt Dominici corporis festum ad pompam solummodo institutum aboleatur, atq; si in precibus publicis Latinū idioma placet retineri, ad communem audiētium vtilitatē interpretatio lingua vulgari adiungatur. Vt de authoritate Pōtificia detrahatur nihil, neq; de doctrina, quandoquidē iniustum sit ob errata ministrorū tollere ministeriū. Hęc à Regina ex *Ioannis Monlucij* Episcopi *Valentini* consilio, summa libertate Gallica credebantur conscripta. Quæ certe Pontificem vehementer cōmouerunt habita temporis ratione, quod suspicionibus in primis erat opportunum: quippe quo, & de nationali Concilio habendo passim increbuerat, & colloquium *Possiacense* iam fuerat indictum. Ille tamen re bene pensiculata dissimulādum pro tempore statuit, neq; aliud respondendum, nisi, propterea quod Concilii indicti tempus instaret, in eo proponi posse quæcunq; videbuntur necessaria, haud dubia spe, omnia inibi definienda, prout ad Dei cultū, & Ecclesiæ tranquillitatem conducere maxime videbitur.

Pontifex his literis vehemēter exasperatus pro tempore dissimulādum censet.

His occasionibus Pontifex, qui diu spem magis Concilij ostentarat, quam fidem

Pius 4. Francisc. 2. Elizabetha.

fidem præstare decreuerat, in opinione animo dudum concepta confirmatur, Concilium tam suis quam Curiæ Romanæ rebus esse conducibile, immo id munimentum esse necessarium contra apparatum nunc impendentẽ, cuius, incrementum etiam suspicabatur. Eius rei indicio manifesto fuit lætitia ea, cuius acceptis *Ferdinandi Cæsaris* literis XXIV. Augusti, claram dedit significationem. In his erat perscriptũ, se Concilii celebrationi plenum assensum commodare, consilii sui declarationem hactenus ideo dilatam, vt *Germaniæ* Principes in sententiã suã pertraheret, iam quando nihil promouerit, orare Pontificem, vt officia & operam in conuocando Concilio velit accelerare. Quas ille literas tãti fecit, vt Principum Legatis, & Cardinalibus, qui tam frequentes aduenerant, vt Consistorium prope efficerent, exhibitas, diceret dignas esse, quæ literis aureis scriberentur, inde colligens Synodum nõ vltra differendam. Fore enim & fructuosissimam, & frequentem adeo, vt iam incipiat subuereri, ne *Tridentum* tãtæ multitudini capiẽdæ sufficere queat sed haud dubie cogitandum sit de Synodo in alium locum, cum vrbis amplitudine, tum regionis vbertate commodiorem, transferenda. Eius verbis à plerisque omnibus qui intererant, applausum est, erant tamen, quibus videbatur mali ominis, etiam prius translationis mentionem iniicere, quam adhuc inchoatum esset Concilium, cum vel minima quæq; suspicio satis valida credatur ad impedimentum aliquod aut certe remoram afferendam. Nec deerant, qui id Pontifici non ingratũ suspicabantur, atq; de industria eiaculatam translationis vocem, vt per eam ianua aperiretur impedimentis ac difficultatibus intromittendis.

At à Ferdinando Cæsare literæ Concilium accelerari cupiente, magna ipsũ voluptate perfundũt.

Cum autem iam constaret, Præsules *Germaniæ* ad Concilium minime venturos ac probabile esset, Gallis propter colloquium hactenus indictum, controuersias omnes inter se solos tractaturis, Concilium ex Italis & Hispanis solummodo conflatum iri, cumque hi non nisi exiguo numero adfuturi viderentur, venit quoq; Italis in mentem ipsorum quã paucissimos negotio posse sufficere, adeoq; ab iis apud Pontificem omni officiorum genere tentatũ est, vt hoc onere eximerentur. At Pontifex in contrarium disseruit, esse sibi compertum *Transalpinos* omnes hanc domo mentem adferre, Pontificatum esse Concilio subijciendum. Eam caussam *Italorum* omnium esse communẽ, qui ob Pontificatus prærogatiuam aliis omnibus nationibus antecellant, caussæque huius tutelam præ aliis omnibus sustinere debeant. Sibi certum esse de absentia nemini facere gratiam sed spem potius omnem præcidere. Id inde facile colligi posse, quod videant, quam ille de mittendis eo Legatis sollicitus sit: qui præter *Mantuanum & Seripandum* Cardinales eodem amandarit etiam *Stanislaum Hosium* Cardinalẽ *VVarmiensem*. Itaque die proximo post exhibitas literas *Imperatoris*, quamuis is esset Dominicus, conuocata Cardinalium omnium Cõgregatione generali, de multis ad principiũ & progressum Concilii speciatim spectantibus egit, se Præsulum egenorum necessitatibus subuenturum recepit, sed vt omnes eo proficiscerentur mandauit, nõ nisi octodierum spatio ad profectionẽ concessum

Præsules Itali gratiã sibi fieri petunt de profectione ad Cõciliũ sed reclamat Pontifex necessitatẽ eundi obtendens.

Cardinal. VVarmiensis tertius ad Synodũ Legatus.

Ferdinand. Philippus 2.

Romana religionis ritus in Scotia Edicto exulare iubentur.

concesso. Necessitatem Concilii hoc ipso vrgebat, quod Religio Romana cottidie aliquo in loco detriméta perpetiebatur, alibi exulare iussa, alibi periculo alteri exposita. Nam hoc ipso tempore in Scotia in Procerum Regni conuentu interdictum ad Romanæ religionis ritum sacra peragere.

In Colloquio Possiacensi ministrorum postulata.

Sextili mense cum Possiacum conuenissent Præsules, de emendanda Ecclesiasticorum vita agi cœptum est: sed in ea re tépus haud magno fructu consumptum. Tum ad colloquium cautione interposita vocati conuenerant quatuordecim ministri Protestantium in quibus primi nominis *Petrus Martyr Florentinus Tiguro*, & *Theodorus Beza Geneua* euocatus, Hi supplice libello quatuor à Rege postulabant. Vt Episcopi in hac actione tanquam partes, non tanquam iudices sederent. Vt Rex cũ sanctioris consilii Senatoribus colloquio præesset, vt controuersiæ omnes ex solo Dei verbo deciderentur. Vt quicquid conuentum decretumque fuisset, id per Notarios, de quibus inter partes cõuenisset, scriptis mãdaretur. *Reginæ* placuit, vnum è quatuor Secretariis Regijs inseruire actioni. Tum illud, vt Rex colloquio præesset, sed vt id scripto comprehenderetur, assentiendum non putauit: quod neq; ipsis expediret, atq; vti tunc erant tempora rebus Regis non conduceret. Et Cardinalis quidé *Lotharingus* Regis in hoc congressu præsentiã auide appetebat, siue quo frequentior & honoratior esset Conuentus, siue ad ingenii ostentationem, certum sibi de hostibus triũphum pollicitus. At contra ex Theologis complures intercedebãt ne Rex colloquio interesset, nec tenellæ eius aures (aiebant illi) pestifero doctrinæ veneno inficerentur. Cæterum antequam ad congressum est ventum, supplicatio à Præsulibus facta, omnesque præter Cardinalem *Castellionæum* & V. Episcopos sacræ Communionis participes facti, à cæteris omnibus protestatum, sui non esse consilii dogmata tractare, neque de rebus fidei disputationem instituere.

Rex colloquii Præses paucis quid fieri velit significat.

Cancellarius plurib. Regis voluntatem aperit.

Quinto Nonas Sept. principium actioni datum, præsentibus, Rege cum Regina, Principibus consanguineis, & sacri Consistorii Senatoribus, aderant quoq; Cardinales VI. cum Episcopis quadraginta. Rex ad id instructus monuit eos, quandoquidem conuenisséт vt turbis passim in regno nascentibus salutaribus remediis consulant, quæq; emendationem requirunt, corrigant, ne prius discederent, quam dissidia omnia essent composita. Tum Cancellarius pluribus sententiam Regis prosequutus, dixit malum, quo Gallia premātur, remedium subitum & propinquum deposcere, quod ab vniuersali Concilio expectetur, præterquam quod serum sit, etiam ab hominibus exteris proficisci, & rerum Gallicarum ignaris, & Pontificis voluntáti necessario addictis. Antistites qui adsint, malorum, quibus regnum laborat, peritiores, & sanguine coniunctos, ad curationem eam applicandam magis idoneos, neq; impedimento esse debere Concilium à Pontifice iam indictũ quando id alias sit factitatum, neque exemplo careat. Sub *Carolo Magno* plura Cõcilia eodem tempore celebrata: errorem Concilii Generalis à Nationali pluries correctum, exemplo esse, quod *Arrianismi* virus ab Concilio *Ariminensi*

miensi generali stabilitum, à Concilio, quod in *Gallia B. Hilarius Pictauiensis* Episcopus congregarat, fuerit damnatū. Dein hortatus omnes vti eodem collimarent; doctiores, ne se inferiores doctrina despiciant; atque hos vicissim, ne illis maligne inuideant; subtiles disputationes reiiciant; neque tam alienum erga Protestantes animum gerāt, qui fratres sint, eodem Baptismatis lauacro regenerati, & eiusdē Christi adoratores. Vti amice ac placide sine acerbitate ipsos in viam reducere tentent. plurimū enim iis tribui, quod in propria caussa iudices sedeant. quo nomine ad maiorem in iure dicendo sinceritatem teneātur, præcluso aduersariis ore: sin vero affectibus præpediti iudiciū peruerterint, illorū decreta nullius ponderis fore & irrita. Cum ille perorasset, assurrexit *Cardinalius Turnonius*, gratiisq; Regi, Reginæ ac Principibus, quod huic colloquio interesse dignati essent, actis, dixit ea, quæ ab *Cancellario* fuissent proposita, tanti esse momenti, vt inconsultis collegis ad ea respondēdum non putet; eoq; petere, vt scripto comprehendantur, quo maturius de iis deliberetur, recusante vero Cancellario, Cardinalis *Lotharingus*, vt nihilominus scripto mandarentur instabat.

Card. Turnonius à Cancellario proposita scripto comprehendi postulat.

Regina autem cum animaduerteret id eo fieri, vt negotium in longum extraheretur, *Bezam* dicere iussit. Ille vero loqui iussus, postquā in genua procubuisset, inuocato Dei nomine, fideique professione facta grauiter questus est, quod eius professionis homines, tanquam turbulēti, seditiosi, & publicæ tranquillitatis perturbatores vulgo traducantur: qui tamen non aliud sibi propositum habeant, quam Dei gloriam; nec liberam conueniendi facultatem ob aliud quærant, nisi vt pacatis cōscientiis Deo seruiant, & Magistratibus, obsequium præstent à Deo cōstitutis. Tum ad ea, in quibus cū Ecclesia Romana cōueniunt, & in quibus dissentiunt, explicanda aggressus, de fide disseruit, de bonis operibus, de Conciliorum authoritate, de peccatis, de disciplina Ecclesiastica, de obedientia Magistratibus debita, deq; Sacramentis. atq; hic de Eucharistiæ Sacramēto agens, tanto disserendi calore abripiebatur, vt etiam suæ professionis hominibus parū acceptus is sermo esset. Vnde porrecta Regi Ecclesiarum suarum confessione, vt eius capita examinarētur suppliciter petens, finem dicendi fecit. Vbi ille desierat, *Cardinalis Turnonius* in pedes assurgens, irarum plenus dixit, Episcopos qui adessent, conscientiis suis vim attulisse, cum, vt noui isti Euangelistæ audirētur, consenserāt. præuidisse enim fore, vt multa in Deū contumeliosa eructarent. ac proinde, nisi Regis mandatorum rationem habuissent, consurrecturos fuisse, & cōsessum abrupturos. Maiestatem igitur Regiam orare, ne iis, quæ dicta sint, fidem habeat. Antistites enim contrariū adeo manifeste verum esse demōstraturos, vt quodnam sit inter veritatem ac mendacium discrimen facile sit appariturum. Diem itaque ad respondēdum petere, aut potius æquum censere, vt sermo vlterius nō producatur, ne piorum aures blasphemiis offendantur. Quibus verbis perculsa *Regina* respondit, nihil in hac re factum, nisi de Principum, sacri Consistorii consiliariorū, atq; adeo Senatus *Parisiensis* sententia; non ad aliquid in pietate innouandum,

Beza iussus dicere, orationem habet.

Turnonius Beza verba vt abominanda criminatur, neque sermonem vltra producendum censet.

Regina colloquiū rite, & non nisi bono publico institutum asserit.

uandum, sed ad dissidia in religione componenda, & errores in viam reuocandos. quod vt legitime & commode fiat, ad Episcoporũ prudẽtiã pertinere.

Aliis capitibus controuersis omissis disputatio ad duo capita reuocatur.

Consessu eo dimisso inter Præsules & Theologos consultatum, quid deinde esset agendum. Nonnulli censebant fidei confessionem perscribendã, cui si Protestantes subscribere recusarent, sine alia disceptatione continuo in ipsos tanquã hæreticos pronuntiaretur. sed cum ea sententia, quasi nimis dura, videretur repudianda, placuit; vt ad duo tantum capita à *Beza* proposita responderetur, de Ecclesia, & Eucharistia. Colloquio igitur XVI. Kal. Octob. instaurato, Cardinalis *Lotharingus* corã Rege Regina ac Principibus copiosam habuit orationem. Asseruit principio Regem membrum esse, non caput Ecclesiæ. Eius tuendæ curam præcipuam gerere, sed in iis, quæ doctrinam spectant, Ecclesiæ ministris subiacere. Addidit, Ecclesiam non solis electis constare; vniuersalem tamen errare non posse. Si quando singularis aliqua errat ad *Romanam* tum esse recurrendum; ad generalium Synodorũ decreta, & cõsentientes antiquorum Patrum sentẽtias: sed ante omnia ad scripturã Ecclesiæ sensu atq; interpretatione explicatã. Hæreticos, quod ab hac via deflexerint, in errores inextricabiles præcipitasse: certe nuperos in capite de Sacrosancto cœnæ Dominicæ mysterio, insanabili quæstionũ curiosarũ pruritu, quod à *Christo* ad nos arctiori vnionis vinculo secum constringendos est institutum, idẽ ad Ecclesiam odio irreconciliabili discindendam adhibuisse. Quam quæstionem paulo fusius tractans, concludebat, nullam cum Protestantibus, si in ea sententia permanerent, concordiæ rationem iniri posse.

De his Card. Lotharingus copiose disserit.

Præsules Lotharingi sententia applaudũt, & Protestãtes subscribere cupiunt.

Desinente Cardinali *Lotharingo* Episcopi omnes assurgũt, & in ea fide, quã ille professus fuerat, se viuere & mori paratos declarant; Regem vt in ea perseueret, obsecrant, promittẽtes, si huic articulo Protestantes subscribere non recusent, se de cæteris disceptationem non detrectaturos. Sed si contra recusent, cùm ab omni audientia excludẽdos; tum toto regno eliminandos. Et *Beza* quidem facultatẽ ex tempore respondendi postulabat: sed cum iniquũ videretur, ministrũ priuatum adeo potenti Principi æquiparare, actio in aliũ diem fuit dilata. Atque hic Præsules fere omnes colloquio finem impositũ cupiebant, sed *Valentiæ* Episcopus id cum ignominia sacri Ordinis coniunctum esse asseuerabat. Vnde iã denuo XXIV. mensis, coram Regina & Principibus, per absentiam Regis, institutũ fuit colloquium. Ibi *Beza* de Ecclesia verba facit, de illius notis & auctoritate: de conciliis, quæ interdũ errare posse contendebat; & de scripturæ dignitate. Ad quæ respõdit *Claudius Espencæus*, præfatus se à multo tempore, vt colloquẽdi copia fieret, expetiuisse; & à suppliciis, quibus ob religionẽ miseri homines afficiebantur, semper abhorruisse. Demirari se subinde, qua auctoritate Protestantes, & à quo ad ministerium Ecclesiæ vocati instituti q; sint; à quo manuum impositionem susceperint, vt legitimi pastores censeri debeant. quod si vocationẽ extraordinariã obtendant, miracula desiderari, quæ huic testandæ necessaria sunt. Dein ad Traditiones facto transitu, ostendit, si quando de scripturæ interpretatione con-

Proximo consessu Beza Lotharingo respondens de Ecclesia disserit.

Claudii Espencæi responsio.

cõtrouersia exoriatur, ad Patres recurrendum esse; multa solis traditionibus inualuisse, vt filium Patri consubstantialem; infantes esse baptizãdos; *Mariã* etiam post partum virginem remansisse. Nullum Concilium generale, in iis quæ doctrinam spectant, ab altero posteriori fuisse correctum. Ita post frequentes inter Theologos qui aderant vtriusq; partis, disputationes & concertationes, cum rixæ, quam disceptationi propior ea esset cõtẽtio, Cardinalis *Lotharingus* facto silentio, quæstionem de Eucharistia proponit. Decreuisse enim dicebat Præsules, se vlterius nõ progressuros, nisi de eo articulo conueniatur. Itaq; petiit à ministris, an parati essent huic articulo *Augustanæ Cõfessionis* subscribere. Quam quæstionem *Beza* cum eluderet, vicissim quærens, an totius consessus nomine id peteret *Lotharingus*, & an ipse cum reliquis Præsulibus cæteris eius cõfessionis capitibus vellent subscribere; atq; vtrimque nihil directe respõderetur, tandẽ *Beza* petiit scriptum, cui subscribi à se postularẽt, sibi tradi, vt de eo inter se mature deliberarẽt. Inde in diem sequentem dilatum colloquium.

Iubentur Protestantes subscribere articulo de Cœna iuxta Confessionẽ Augustanam.

Quo die vbi *Beza* corã Regina verba facere cœpit, Antistitum contra se odium cõcitauit. Retractato enim superiori de Vocatione ministrorum sermone, dum ministerii suorum auctoritatem propugnat, Præsulum vocationẽ & ordinationẽ per nundinationes, & quasi vitio factã pro legitima minime habendã contẽdit. Deinceps, cum ad articulum de Eucharistia deuẽtum est, vt huic, quemadmodum Augustana cõfessione habebatur, subscriberet; postulabat, vt qui caput illud proponebant, ipsi primum subscriberent. Cũ nec hic cõueniret, *Hispanus* quidam è sodalitio Iesuitico, qui cum Cardinali *Ferrariensi* his ipsis diebus in *Galliam* venerat, & Concilio intererat, in Protestantes multa cõtumeliosa debacchatus, postremo *Reginam* increpuit, quod hisce rebus, quæ minime ad ipsam, sed ad Pontificem, Cardinales & Episcopos pertinerent sese immisceret. quam hominis arrogantiam impatienter tulit Regina: sed Pontificis legatiq; reuerẽtia iniuriam dissimulauit. Iam quod hac colloquẽdi ratione nihil dabatur effectum, delegati duo Episcopi cum tribus Theologis moderatis pacisque studiosis, qui cum quinq; ministris amice conferentes, concordiæ rationes exquirerent. Ab his tentatum caput de *cœna Domini* verbis generalibus, é scriptis Patrum decerptis, quæque vtrique parti satisfacere possent, concipere. sed cum nec hic conueniret, solutum est colloquium: de quo varia erant hominum iudicia. Alii prauo id exemplo factum aiebant, vt errores semel damnati retractentur. Neque enim audiendos, qui fundamenta religionis tam longo tempore continuatæ corroboratæque labefactant, præsentibus præsertim idiotis. Licet enim in colloquio contra veritatem religionis Catholicæ nihil esset definitũ, inde tamẽ & sectarios maiores spirit⁹ capere, & viros pios animis deiici. Alii contra cõtendebãt, futurum è republica, si istiusmodi controuersiæ sæpius disceptarentur. Sic enim partes in familiaritatem facilius coalituras, odia desitura, & alios impotentes affectus: multas ad concordiam rimas apertum iri; neque aliam malo, quod iampridem radices egerit, medicando

Beza aduersariorũ postulatum eludit.

Hispani Iesuitæ in cõsessu arrogantia & proteruia.

Mutata colloquendi ratione delegantur utrimque quinque amici de Eucharistia collocuturi, sed incassum. De colloquio Possiacensi varia hominum iudicia.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

cando viam aperiri. nam aula discordiis scissa, religioneque priuatis simultatibus palliandis adhibita, nullam aliam medendi rationem iniri posse, nisi vt positis vtrimque animorum obstinationibus, sese mutuo tolerandis, ingeniis irrequietis, regnique perturbatoribus mantelum illud auferatur, quo improbe à se facta obuelata cupiunt.

Etiã Pontificis.

Pontifex hoc comperto, Colloquium nullo fructu solutum, magnam inde sensit voluptatem, & Cardinalem *Lotharingum* hoc nomine plurimũ laudauit, sed *Turnonium* multo magis. Imprimis vero probabat *Iesuitæ Hispani* zelum, quem priscis cælitibus dicebat æquiparandum, quod postposita Regis Principumq; reuerentia, Dei caussam tam fortiter sustinuisset, Reginæ etiam in facié alienæ auctoritatis vsurpationem obiectans. Contra, orationé *Cancellarii* tamquam multis partibus hæreticam damnabat, ad Inquisitorum tribunal citandum interminatus. Curia vero Romana, vbi quid ea oratione vulgatum esset, accepit, non modo de viro tã insigni omnia mala dicere, sed ex eius sermone coniecturam capere, qualiter erga *Romam* affecti essent Regni Gallici administratores: sic vt Regis Oratori in caussæ eius patrocinio non leuiter fuerit desudandum.

Et Curia Romana.

Card. Ferrariensis Pontificis in Gallia Legatus.

Neque hic omittendum quod *Hippolyto Atestino* Cardinali *Ferrariensi* accidit, quippe argumento, quo de agitur, admodum affine. Is vbi in aulam primum venit, à Rege Reginaq; honorifice acceptus, traditis fiduciariis Pontificis literis, pro Legato Sedis Apostolicæ à Rege, Præsulibus, totoq; sacro ordine fuit admissus. Cum autem Senatui Parisiensi suboluisset, eum habere in mandatis à Pontifice, vt capita in *Aureliamensi* Ordinum Regni conuentu superiore decreta de collationibus Sacerdotiorum, aut reuocentur, aut attẽperentur; illud vero nominatim, quo erat vetitũ Annatas beneficiorũ *Roma* pẽdere, vel omnino pecunias extra regnum, Sacerdotiis, vel gratiis *Roma* impetrãdis asportare, Senatores, qui Decreta ea nondum promulgauerant, ne Cardinalis voti compos fieret, eadem XIII. Septẽbris promulgarunt. Cũque regni eius moribus inoleuerit, vt Legatus officium Legationis exercere nequeat, nisi facultates ei à Pontifice cõcessæ, Senatoribus in Curia Parlamenti prius exhibitæ, atque ab iis examinatæ Arresto Curiæ ad modũ & temperamentũ redigantur, ac deinde diplomate Regio ea forma confirmentur; vbi Bulla facultatũ Legationis, quam vocant, in Senatum est allata, vt ei sanciendæ decretum interponeretur, Cãcellarius & Senatores id aperte recusarũt: affirmantes iã decretũ esse, vt neq; dispensationes cõtra Patrũ sanctiones, neq; Sacerdotiorum collationes cõtra sacros canones postmodum essent valituræ. Ad hãc repulsæ infamiã accessit alia haud leuior. Libellis n. in publico affixis, ac deinde per aulã & ciuitatem *Parisiensem* sparsis traductus fuit Cardinalis; quibus *Lucretia Borgia* matris, & *Alexandri* VI. Põtificis aui amores, cum multis quæ eo Pontifice percrebuerãt obscœnitatibus, refricabantur, ad Cardinalem populi ludibrio propinandũ.

Mandata quæ habebat à Pontifice, Curia Parisiensis nisi sub modo & conditione confirmare recusat.

Libellis incerto auctore sparsis petulanter exagitatur.

Cum vero Protestantes à colloquio *Possiacensi* conciones maiori libertate frequentarent, magnum se operæ pretium Pontifici nauaturũ putauit Cardinalis,

Ferdinand. Philippus 2

dinalis, si cœtus eos & conciones quacunq; ratione posset comprimere. Id officijs & sollicitationibus, & secretis apud ministros pollicitationibus principio tentatum. Verum, quod propinqua necessitudine *Guisios* attingeret, cum ministris, tum vniuersæ factioni, quæ *Guisiis* aduersabatur, omnino erat suspectus. Vnde quo fidem auctoritatemq; apud eos sibi conciliaret, Nobilium eius factionis gratiam demereri cupidus, officiose eos inuisebat, ad cõuiuia eorum adibat, & interdum mutata veste in dissimulationem sui compositus, concionibus illorũ interueniebat. Quod plerisque offendiculo fuit, Legatum Apostolicum non nisi de voluntate Pontificis id agere reputantibus, aula vero Romana etiã ad ea, quæ à Cardinali agebantur, fremente.

Protestantum ministros pollicitationibus tentat, & Nobiles officiys demereri studet.

Gallia Regina cum *Hispaniæ Regem* ob colloquium *Possiacense* grauiter cõmoueri intelligeret, *Iacobum Momberonium* ad eum placandum misit, qui prolixa oratione excusaret, id necessitati magis datum, quam in Protestantiũ gratiam factum, significaretq; Regem ac Reginã omissa Cõcilii nationalis mentione Episcopos quamprimũ *Tridentũ* mittere decreuisse. *Philippus* verbis generalibus ac beneuolis respondit: sed rem omnem ad Ducem *Albanum* reiecit. Is vero Legatione audita, dixit, Regi suo admodum dolere, in regno tam vicino, & tot necessitudinum vinculis secum coniuncto negotium religionis ita frigide tractari. Quin potius opus esse ea seueritate, qua *Henricus* vsus est in *Conuentu Mercuriali*, & non ita pridẽ *Franciscus* Rex in tumultu *Ambosiano*. Orare Reginam, vt se regnumq; respiciat. Se certe, quando periculum *Galliæ* ad ipsum spectet, re inter Consiliarios suos diu ac serio agitata statuisse, opes vniuersas ac vitam ipsum impendere, ad communem pestem extinguẽdam. Id proceres populumq; *Galliæ* precib. exposcere. Scilicet *Hispani* admodum sagaces medendæ *Galliæ* valetudini amarum pharmacum præbentes, eodẽ sanare *Belgij* ægritudines satagebant, q̃ nihilo minus periculosæ erant, vtcumque adhuc minus sese ostentarent, aut turbas concirent. Neque *Hispaniarum* Rex tantum authoritate apud prouinciarum *Belgij* Ordines valuit, vt ad tributum aut largitionem conferendam eos posset adducere. Eodemq; tempore *Cameraci*, *Valentiæ*, ac *Tornaci* cœtus habebantur palam, magistratu licet id vetante, & nõnullos quod iussis ipsius parum obsequentes essent, in vincula coniiciente. Vnde ad arma prope ventum est, cum manifesto rebellionis periculo, Principe *Aurasiensi* & Comite *Egmondano*, Protestantibus religionis ac libertatis suæ retinentissimis fauore haud obscuro suffragantibus, maxime post contractum ab eo Principe cum *Anna Mauritij* nuper Ducis *Saxoniæ* filia matrimonium. Et quidem certe ea res *Philippum* haud leuiter pupugit, vbi desitura esset potentis subditi sui cum primæ notæ inter Protestantes principe affinitas, facile diuinantem. *Hispani* tamen rem dissimulabant, quasi in *Belgio*, nihil esset male sanum, deq; infectione à *Gallia* sibi tantum metuerent, quam ideo bello purgatam volebant. Præter hæc cum *Momberonio* quoq; mãdatum esset, vt de regni *Nauarra* restitutione cũ *Philippo* ageret, *Albanus* Regis sui nomine respondit, causam non esse cur *Nauarræo* satisfiat, q religionis nego-

Regina parens apud Hispanum excusat necessitatem Possiaceni colloquij.

Philippus beneuole & comiter, Albanus præfracte & acriter respondet.

Hispani in medendo Galliæ inualetudini Belgium suum respiciunt.

VVillelmi Aurasiẽsis cum Anna Mauritij Saxonis filia nuptiæ Philippum angunt.

Albanus Mõberonij pro Nauar. postulationem eludit.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

negotium tam indiligenter agat, quod si petitionis suæ de regno auito recuperando, rationẽ haberi velit, sectarios in Frãcia ab illo prius bello lacessẽdos.

Eiusdẽ Colloquij necessitatem Pontifici Regina excusandam curat.

Regina quoque per Regium apud Pontificem Oratorem hoc ipsum *Possiacẽse* colloquium *Papæ Pio* curauit excusandum, quasi Rex ad Hugonotorũ & voces compescendas, qui se inauditos extrema pati conquerebantur, & tumultus reprimendos, necessitate adactus fuerit ad publicam audientiã coram Principibus & officiariis Regni ijs concedendam, certus tamẽ, nisi rationum momentis cõuinci possent errorum, vbi primum copiis idoneis esset instructus, armis eos opprimere. Egit etiam cum Cardinali *Farnesio Auenionẽsi* Legato, vti Legationẽ eam Cardinali *Borbonio* concederet, compensatione repromissa. Cumq; *Farnesius* assensisset de eadẽ re deinde cum Põtifice Regis *Nauarræ* & Cardinalis fratris nomine actũ est ab Oratore, his propositis rationib. quod & simul se magnis sumptibus, quos in tuenda ciuitate facere cogebatur, esset liberaturus, & ab Hugonotis eam tutã redditurus, nihil aduersus eam ausuris Principe Regii sanguinis patrociniũ eius suscipiẽte. Atq; hic quiuis non modo rerum agendarũ peritus, sed vel mediocri præditus ingenio, facile animaduerteret gradum fieri ad dominium eius ciuitatis Pontifici auferendum, & Galliæ vniendum.

Pius non permittit, vt Card. Farnesius Legatione Auenionẽsi cedat in gratiam Card. Burbonij.

Eapropter *Pius* non tantum non assentiendum putauit, sed ad Consistorium Cardinalium rem in hunc modum retulit, ac si fraudis aliquid & insidiarum sub honesta hac specie lateret, quod prima fonte minus obuium esset. Vnde cõtra *Reginam* & *Nauarræ Regem* grauem instituit querelam, quod cum sæpenumero polliciti essent, se nunquã permissuros, vt in Sedis Põtificiæ præiudicium quidquam attentetur, ij ipsi tamen sectariis fauerent, Præsules cõgregarent, colloquiorum aliarumque rerum præiudicialium auctores essent. Sibi qui mitius cum ipsis ageret, malã gratiam rependi. Quare Concilium maturandũ, vt vel sic cognoscant, quã Principes seculares Ecclesiæ debeant reuerentiam. Eandem querelam cum minis ad Oratorem post detulit. Ille vero & postulationẽ de *Auenionensi* Legatione bonum publicum respicere, & omnes *Reginæ* actiones singulari iudicii maturitate & æquitate niti commonstrauit. Concilium porro ardentioribus votis ab Rege, quam ab ipso Pontifice desiderari, haud dubia fiducia, cum omnibus Principibus pari æquitate, nulloque iuris discrimine processurum.

Pius querela apud Regis Galliæ oratorẽ, & Legati responsum.

Quo ille dicto Pontifici illudebat, qui paulo ante assenserat, vt à Clero *Hispaniarum* Regi maximum tributum penderetur, cum Galliarũ Regi à sacro suæ ditionis ordine non nisi solas annatas obtinuisset. Pontifex vero petitione *Auenionensi* factus animo magis suspicax, & quod in ea ciuitate complures essent Protestantes, ne eam *Nauarræ* Rex occupare posset metuens continuo eo mittit *Fabritium Sorbellonũ* cum peditibus bis mille & aliquot equitibus ad oppidi custodiã, vrbis præfectura, *Laurentio Lencio* Episcopo Fermi vicem Legati obituro tradita.

Pius in Hispanũ, quã in Gallum munificentior.

Quod soluto colloquio *Possiaceno* Præsules ibi aliquandiu cõmorati essẽt post discessum Protestantum, ad constituendum capitationis negotium, ne inde Põtifex vbiq; quiritabundus nouam

Præsules qui Possiacẽ soluto colloquio, in rei nummariæ negotio explicando dies aliquot posuerunt.

uam

Ferdinand. Philippus.

uam suspicionum caperet occasioné, Regina significandũ ei curat, eam moram non ob aliam causam fieri, nisi ad explicandum æris alieni, quo Rex grauabatur, negotium: dimissoq; conuentu Episcopis edicturam, vt quãta possunt festinatione approperent ad Cõcilium. Inibi tamen actum de Calicis communione, Episcopo *Valentino*, de consilio Cardinalis *Lothareni* id proponẽte. Dicebat ille, si cœnæ integræ participatio concederetur hominib. magnum illum, quem Protestantes faciũt progressum facile interruptũ iri, multis hoc solo nomine ijs adhærentibus, qui alioqui illis aures præbituri nõ essent, si ab Ecclesia integram communionem possent percipere. Viri etiam rerum intelligentes iudicabant, eã viã esse expeditam, ad ipsos renouatæ religionis professores dissensionib. scindendos. Ex Episcopis pauculi id Edicto regio confestim statuendum exequendumq; putabant, affirmantes cõmunionem calicis nullo Ecclesiæ decreto sublatam, sed sola consuetudine: neq; vllum exstare decretum Ecclesiasticũ, quod vetet ne Episcopi quasi iure postliminii ad pristinum morem reuertantur. Sed Episcoporum pars maior nihil quicquam in eo genere, nisi Pontifice vel annuente, vel certe non repugnante statuendum censebat. Ex Episcopis erant nonnulli, qui omnino nihil innouandum crederent. Sed per uicit plurium sententia interueniente potissimum Cardinali *Lotharingo*. Qui, vt assensum Põtificis impetraret, Cardinalem *Ferrariensem* officiis demerendum arbitratus est. At quo illũ in sentẽtiam suam traheret, Reginæ fuit auctor, vt postulata eius nõ reiiceret, sed ad eum tum in hac, tum aliis occasionibus sibi deuinciendum, aliqua parte ei gratificaretur. Ac profecto Cardinalis comitate ac mansuetudine erga diuersæ religionis sequaces, ꝓpe omniũ, qui principio ipsum oderant, & oppugnabant, beneuolentiã pepererat. Vnde negotio retractato, Rex de consensu intimorum consistorij sui, scripto manu sua subsignato concessit, vt capita ad res sacerdotiorum spectantia, conuentu *Aurelianensi* decreta suspenderentur, Legatoq; fas foret, Bullam facultatum exercere. Hac lege, vt ille scripto manu sua confirmato promittat, se potestate sibi mandata non vsurum, acturumq; cum Pontifice, vt abusus tollat, & corruptelis medeatur, q̃ & in sacerdotijs conferendis, & in Bullis, siue diplomatis *Romæ* expediendis eueniunt. Verũ quicquid Rex ediceret *Cancellarius* adduci non potuit, vt more solemni aut manum aut sigillũ diplomati Regio apponeret. Vnde in defectus eius supplementum, necesse fuit *Reginæ* matri, *Nauarræ Regi*, & numerũ publicorum administris scriptum illud Chirographis suis sancire. Qua re satis factũ est Cardinali Legato, de existimatione sua sarta tecta conseruanda, q̃ de Pontificis desideriis explẽdis sollicitiori. Is vero vt beneficij vicem rependeret, & Gallorum consiliũ de integra communione percipienda ꝓbat, & de ea ad Pontificẽ scribit, sed eo tẽperamento, vt neq; ille, neq; Curia Romana iustam inde caperẽt offensionẽ. Atq; is fuit conuocationis eius exitus, qua Decreta Regi in susidium centum aureorum millia ex diuenditis Ecclesiarum bonis immobilibus, modo Põtificis assensus interueniret.

In eo cœtu disseritur de integra cœna communione.

Quam & concedendam censet Card. Lotharingus, & Pontificis assensũ in eam rem impetrandum.

Ea gratia Rex Legato Pontificio permittit Bullam facultatum exercere.

Cancellarius tamen sigillum appendere Regio diplomati recusat.

Card. Legatus pro integra communione apud Pont. intercedit.

Regi conceditur venditio bonorum Ecclesiæ.

Pius 4.
Elizabetha.
Francisc. 2.

Scribit itaque *Romam* Rex ad Oratorem suum, vt rem vrgeat, eius necessitate atq; vtilitate repręsentata, quod ab eo factum sedulo, pridie quam Pōtifex Cardinalis *Ferrariensis* literas acceperat. His ille significat, quantas superarit difficultates, quanto opere impetrarit suspensionem articulorū contra libertatem Ecclesiasticam *Aurelijs* decretorum, simul potestatem vtendi facultatibus Legationis Apostolicæ, in quibus obtinendis hoc magis sibi fuisse sudandum, quod Cardinalem *Lotharingū*, quem suffragatorem expectabat, refragantem renitentemq; ipso principio reperisset. Tum statum religionis in *Gallia* refert, quanto in periculo versetur, ne plane pessum eat, & opprimatur, quæ item remedia ad eam tuendam adhibenda. Ea duo omnino esse, vt Regi *Nauarræ* ad eum modum satisfiat, vti religionis, patrocinium velit suscipere. Item, vt populo per omnem *Galliam* sub vtraque specie cœna Dominica communicetur, hoc facto, ducenta milia animarum Ecclesię posse lucrifieri.

Card. Ferrariensis ad Pontificem litera.

Duas religiones in Gallia conseruandæ rationes proponit.

Id ipsum Orator Pontifici iam proposuerat, Regis, Ecclesiæ, Præsulumq; *Galliæ* nomine contendens, vt Eucharistiæ Sacramentum populo integrum ministretur. Eam præparationem populo Gallicano non modo vtilem, sed necessariam, qua hominum mentes ad decreta Concilii alacrius accipienda comparentur ac emolliantur, nisi ea adhibeatur, periculum esse, ne remedium intempestiuum humoribus adhuc crudis & male digestis, morbum grauiorem parturiat. Et Pontifex pro ingenio suo ex improuiso nulla habita deliberatione respondit, sua quidem opinione communionem sub vtraque specie, & connubia Sacerdotum fuisse semper *iuris positiui*, de quibus cum pari authoritate Pontifex statuere possit, atq; Ecclesia ipsa vniuersalis, in vltimo Cardinalium consessu petitiones eas pro *Lutheranis* habitas. *Cæsarem* ipsū *Ferdinandum*, *Maximiliani* filii sui Regis *Bohemiæ* nomine, conscientiæ instinctu id expedire credentis, idem postulasse dein gentium hæreditario iure sibi subiectarum causa petitionem eandem iterasse, sed frustra, Cardinalibus ab ea alienissimis. Nunc itaq; nihil velle statuere, nisi re in Consistorio Cardinalium prius deliberata, quod in diem decimum Decembris sit indicturus.

Galliæ Regis Orator apud Pontificem Calicis communionem vrget.

Pontifex suam mox sententiam promit, sed ad Collegiū Cardinalium rem referendā censet.

Eo die Orator ritu solemni eorū, quorum de negotiis in Senatu agitur, Cardinales mane adit in eundem locum dum Papæ aduentum præstolantur, congregatos, officiis singulos demulcens. Ex his prudentiores quiq; respōdent, postulatum id esse eiusmodi, vt maximam requirat deliberationem, neque temere de eo esse pronunciandum. Alios, tanquam nouum quid ac inauditum, vehementer conturbauit. At Cardinalis *Cueuensis* præfracte negauit sese vnquam petitionem eā suffragio suo adiuturum, immo si ipse Papa de consensu aliorum Cardinalium ita statuerit, se conscensis *B. Petri* gradibus alta voce *Misericordiam* imploraturum, neque cessaturum dicere, Præsules *Galliæ* hæreseos labe esse infectos. Et consentienter huic Card. *S. Angeli* dixisse nunquā pharmaci loco poculū toxico refertum populo Gallico propinaturū, multoq; satius esse, sinere eū expirare, quā vt ad remedia adeo exitiosa deueniatur. Quib. Legatus replicauit

Orator Gallus Cardinalium animos pertentans nōnullos præfractos inuenit.

Ferdinand. Philippus 2.

Quorum contumeliosam obstinationẽ acuto ac prudenti responsione refellit.

cauit, Præsules *Galliæ* bonis firmamẽtis & rationibus Theologicis niti, quæ censuram adeo contumeliosam haud mereantur: rursusq; indignũ sacri Ordinis proceribus sanguinẽ Christi appellatione veneni violare; & sanctos Apostolos, omnesq; Ecclesię primitiuę Patres, & multorum post seculorũ, qui mortalium insigni emolumento spirituali cunctis Calicem illum sanguinis ministrarunt, habere pro veneficis.

Pōtifex in Consistorio rem in deliberationẽ mittit.

Hispani refragantur, solus Paciecus rationem affert.

Pontifex Consistoriũ ingressus, post sermones cum nõnullis Cardinalibus habitos, reque diligentius pensitata, quod ante dixerat, indictum cupiebat. Visum tamen rem proponere, seriam Oratoris petitionem recitare, Legati literas legendas dare, ac denique sententias exquirere. E Cardinalibus qui studebant Regi *Galliæ*, bonã Regis voluntatem diuersimode probãt; sed de postulato rem omnem ad Pontificem referunt. *Hispani* contra intolerabili audacia *Galliæ* Præsules, nunc hæreticos, alias schismaticos vocant: alii ignorantiæ damnant eos, nullam tamen aliam rationem, nisi quod *Christus* totus est in vnaquaque specie, adferentes. Solus Card. *Paciecus* allegabat, omnẽ rituum in religione diuersitatem, maxime in ceremoniis potissimis, in schisma, imo in hostile odium deniq; desinere. Hispanos in *Galliæ* Ecclesias adire, *Gallos* vicissim in *Hispania* sacrorũ gentis participes esse. at si diuersimode Eucharistia recipiatur, neque sacra communicent, tum Ecclesias necessario seorsim instituendas, & inde schisma oriturum.

Card. Alexandrini sententia.

F. *Michael* Card. *Alexandrinus* dicebat Papam id *de plenitudine potestatis* haudquaquam posse concedere; non quod in eo desideretur authoritas super ea omnia quæ sunt *de iure positiuo*, quo in genere isthuc esse ducebat: sed quia gratiæ parum capaces sunt, qui eã flagitant. Neque enim Pontificem posse male faciẽdi facultatem cõcedere esse autem hæreseos malũ accipere ea mẽte Calicem, ac si credas omnino necessarium. quare Papam istiusmodi personis eum non posse cõcedere. Neq; dubitandum, quin necessariũ ducant calicem ii, à quibus adeo petitur: quod non sit tanti de ceremoniis adiaphoris mouere controuersiã. Aut (inquiebat) isti calicem necessariũ ducunt, aut nõ. si minus, quorsum separatione sua aliis offendiculo sunt? si necessarium putant, sine dubio hæretici sunt, & gratiæ incapaces.

Sententia Card. Carpensis de cõmunione Calicis.

Postremo loco Card. *Rodolphus Pius Carpensis*; (quippe ab inferioribus sumpto initio) sententiam promit, cæteris consentientem. atque hoc addidit, nõ salutem modo ducentorum millium, sed vnius hominis, satis iustam ac validam esse caussam, cur in casu iuris positiui Pontifex maturo cõsilio possit dispensare. sed in hoc casu sedulo repugnãdum, ne dũ creditur, tot millia posse Ecclesiæ lucrifieri, decies tot centena millia hominũ perdantur. hoc esse certissimum, eo impetrato, Gallos in re religionis petendi finem nõ facturos, sed ad aliud quidpiã obtinendum, gradũ. Deinceps enim postulaturos, vt Sacerdotibus liceat esse cõiugatis; vt populari lingua sacramenta ministrentur, idẽ in his caussãtes, esse videlicet *de iure positiuo*; & ad multorum salutẽ esse cõcedenda. Iam si connubia permittãtur Sacerdotibus, id inde sequuturum, vt familiam, vxorem ac liberos alẽtes,

De connubiis Sacerdotum.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ad Principis quisque sui obedientiam respiciens, Põtificis obsequium detrectet: vt liberorũ charitas ab officio ad omnem Ecclesiæ fraudem ac præiudicium abducat: vt de sacerdotiis in familias suas hæreditario iure asciscendis cogitent: vt denique intra breue tẽpus Sedes Apostolica vrbis Romanæ cancellos non exscendat. ante institutum cœlibatum, Sedem Romanam nullum ex aliis ciuitatibus, ac regionib. fructũ percepisse. per hunc adeptam dominatum omniũ Sacerdotiorum, quæ matrimonium exiguo tempore illi eriperet. Rursũ si lingua vernacula in sacris obtineret, futurum, vt omnes se gerant pro Theologis; vt vilescat Præsulũ authoritas; vt hæresis in omnium penates irrumpat. Postremo, non magni interesse, vt communio calicis permittatur, quod ad rem ipsam attinet; modo alioqui fides sarta tecta conseruaretur: sed periculum esse, ne sic ianua aperiatur tollendis iis omnibus, quæ introducta sunt iure positiuo: quorum solo beneficio prærogatiua Ecclesiæ Romanæ ab *Christo* tributa manent illibata. nam ab his quæ sunt de iure diuino nullum emolumentum nisi spirituale prouenire. Ob has igitur rationes sapientis esse consilii primam postulationem reiicere, ne ad secũdam, aliasue deinceps accipiendas teneare.

De lingua populari in sacris ministrandis.

Papa Gallis Calicem negat: sed cum modestia affectatione.

His rationibus adductus Pontifex constituit negare quod postulabatur. atque quo minori id esset offensioni, Legatum officiose orandum curauit, vt petitione ea absisteret: cumque id non impetrasset, rogauit, vt saltem in negotio lẽto pede procederet, quia id *Gallis* largiri non poterat, nisi aliis omnibus Catholicis inuitissimis. Instante vero Oratore, respondit tandem, etiãsi maxime posset, tamen id neutiquã cõcedẽdum hoc tempore, quo Conciliũ iamiam esset habendum. Æquum esse quandoquidem eo reiectum sit *Cæsaris* postulatum, eodem vt Gallica petitio referatur, quæ in ipso rerum tractãdarum vestibulo possit discuti. neq; multo diuturniorem fore eã moram, quam quæ ad maturã in Consistorio deliberationem de gratia ea concedenda requiratur. Et cum hoc responso adhuc Oratori non satisfieret, subiunxit denique, sibi satis constare, omnes regni Præsules non id flagitare, imo potiorẽ eorum partẽ statuisse, nullum de ea re verbum facere: sed quod pauculis aliquot placeat, nec tam suo motu, quam alieno impulsu, id communi omnium nomine sibi obtrudi. Quib. verbis denotabat *Reginam*, aduersus quam propter literas IV. Augusti ad se datas, erat commotior, tacitam animo premens indignationem.

Sub idem tempus, quo postulatum hoc Præsulum *Galliæ* innotuit *Romæ*, allatum est è *Germania* eosdem Præsules ad Protestantes inibi dedisse literas, quibus eos ad perseuerandum in doctrina quam profiterentur, animabãt; benignam fauoris sui in Concilio aurã, omniumq; quos in partes suas trahere poterant, promittentes. Atque idem nuntius Tridenti sermonibus hominũ vulgatus, fecit vt Curia Romana, & Itali qui aduenerant Tridentũ, de Præsulibus Gallis pessime æstimarẽt, ipsos vtrobique tanquam nouatores, & inquietos diffamantes. Dicebant porro, (suspicione ea, quæ referũtur, in maius augente) se, superiorum tẽporum controuersiis, quæ huic nationi cum Curia Romana

Itali Præsules Gallos suspectos habẽt, vti Germanorum fautores.

Romana in articulis præcipuis sæpiusculè intercesserant, & iis quæ nuper euenerunt, consideratis, animum inducere nõ posse, Gallos venturos ad Cõcilium, nisi rerum turbandarum aut innouandarum animo. Quæ de natione sua opinio, ne in Pontificis animum altius demitteretur, Orator elaborandũ sibi putauit, ei metum omnem demere conatus: verum ille Ironice hortatur oratorem, ne in ea re sibi facesseret negotium. non enim esse verisimile, aut credibile, tam paucos, quam sint Galli Præsules, rẽ adeo magnam tentaturos; quã si forte aggredi velint, Italos lõge maiori numero horũ se conatibus oppositurosi. Id vero imprimis sibi molestum aiebat, quod cum Concilium omnino in Gallorum gratiã sit indictũ, vt ipsorum necessitatibus succurratur, ii tamen remoras iniicientes facile ostendant, sibi curæ non esse, vt mala quibus se premi queruntur, persanentur. At sibi iam esse cõstitutum, siue adsint, siue adesse recusent, Concilium & aperire, & continuare, & ad exitum perducere. Legatos suos tot menses *Tridenti* hæsisse; tot Antistites magnis sumptibus, nec sine incommodis tempus ibi inutiliter consumere, dum *Gallia* Præsulum otiose satis ac fastidiose itineri sese accingentium aduentum opperiuntur.

Quam opinionem Orator Põtifici demptã cupit: ille contra animo suo insitã dissimulat.

Atque vt cum dictis facta quadrarent, cõuocato Cardinalium collegio, caussas cõmemorat, propter quas ante annum de consilio ipsorum Cõcilium indixerit; in quas difficultates inciderit quemadmodum eas superarit, Principibus, qui opinionibus inter se pugnabant ad Bullam suam accipiendam adductis; quam adhibuerit diligentiã amandandis eo Legatis, aliisque Præsulibus, quos adhortationib. ac monitis impellere potuerit: ante septem menses, omnia quæ à se expectent, esse præstita, & maximis adhuc sumptib. continuari, sic vt in salariis ministrorũ & tenuiorib. Episcopis subleuãdis vltra ter mille aureos singulis mensibus eroget. Experientia satis se edoctum, prolatationem Cõcilii rebus suis esse damnosam. *Germanos* cottidie aliquid moliri, vt opus tam sanctum ac necessarium interturbent; hæreses in *Gallia* capere incrementum; atque ibi nuper conspectam aliquot Antistitũ *Gallia* quasi rebellionem, Calicis communionem tã absurde, tamq; violenter flagitantium, vt & maior meliorque Catholicorum pars iis necessario succubuerit. Omnes Principes Oratores suos eo destinasse; neque solum Præsules, qui nunc Tridenti sunt, numero esse ad Synodum inchoandã idoneo, sed & plures esse, quam vnquam duab. vltimis vicibus, quibus habitum Concilium, conuenerint. quamobrẽ nihil vetare, quo min⁹ cunctatione omni abiecta Synodũ incœptet. Hac Põtificis deliberatione ab Cardinalibus probata, assensuq; firmata, ad tres Legatos, quos antea Concilio præsidere iusserat, duos alios adiecit, *Ludouicum Simonetam*, in iure Canonico versatũ, & ad Patris purpurati honorẽ p omnes grad⁹ munerũ in Curia Romana grassatũ; & *Marcũ Siticũ de Altemps* è sorore nepotẽ. Illi præceperat vt è vestigio compararet se ad iter, neq; de via subsisteret, sed confestim ab aduentu peractis ceremoniis consuetis, *Missam Spiritus Sancti*, per quam Synodi principium fiat, celebrandã curet. Addidit porro, sibi non videri tolerabile, vt Sy-

Pontifex in Consistorio Cardinalium suum in promouendo Cõcilio studiũ & diligentiã cõmemorat: à Germanis autem & Gallis impedimenta.

Synodum absq; mora inchoandã censens, ad tres priores Concilii Præsides duos adiũgit: & antequã incipiat de fine & exitu Concilii verba facit.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

vt Synodus perpetuo consistat, aut in suspensiones ac translationes desinat, sicuti iam ante factum est, notabili Sedis Apostolicæ præiudicio ac periculo; sed vt finis ei quam ocyssime imponatur. Ad id paucorum mensium operam desiderari, iis quæ maximi sunt momẽti iampridem determinatis, & quæ definienda supersunt, per frequentes disputationes & discussiones sub finem Pontificatus *Iulii* III. in ordinem digestis. Vt rebus iam accommodatis nihil reliqui sit præter promulgationẽ: quod quantulumcunque est, id paucorum mensium spatio esse expediendum.

In Card Simoneta in vrbẽ Tridentinam introitu ostenti materies.

Cardinalis *Simoneta* iter ingressus nono Decembris *Tridentum* peruenit. Eo ciuitatẽ ingrediente visus immanis ignis è terra exurgens vrbem supergredi instar vaporis igniti, quem stellam cadentem vocant, à quo magnitudine sola differebat. Inde otiosis hominib. prædictionum materia, aliis id boni quidpiam, aliis malum aliquod portẽdere volentibus: quæ commemorare hominis esset otio abutẽtis. Ibi deprehendit Cardinalis literas Põtificis, post discessum ipsius *Roma* perscriptas, quibus imperatum, vt priusquam Concilium aperiret, nouum à Pontifice mandatum expectaret. Itineris comites ei fuere Episcopi aliquot, qui in Vrbe erant, quo tẽpore ille *Roma* discesserat: sed Legatum sequi à Papa coacti, *Tridentum* iam peruenerant: vbi præter Cardinales, reperti Præsules ad nonaginta duos.

Præsules Tridenti XCII.

Pontifex Cardinalẽ Ferrariensem per literas monet, quid in Gallia fieri velit.

Ineunte Decembri Pontificis Nuntius, qui residebat in *Gallia*, *Romam* reuerterat. Is cum Pontifici statum illius regni retulisset, scripsit ille ad Legatũ, vt sacro Regis consistorio significaret, non aliã esse Cõcilii celebrãdi caussam nisi vt necessitatib. *Galliæ* subueniatur. Neque *Italiam*, neq; *Hispaniam* Synodũ requirere; *Germaniam* vero eã plane repudiare: itaq; interesse in primis Gallorum eam flagitare. quod tamẽ ii cũ neglexerint, & Pontifex pietate paterna adductus sedulo procuret, sintq; iam *Tridenti* cũ Legatis Præsules *Itali* magno numero, ac Hispanorum pleriq; hactenus aduentarint, cæteri in via sint, esse consentaneum, vt ipsi, quorum res maxime agitur, Oratorẽ ac Præsules quãprimum eo mittant. Præceperat insuper Legato, vt cõciones ac cœtus Protestantũ omni studio cohiberet, Theologis contra adderet animos, indulgẽtiis ac gratiis spiritualibus iis concessis, factaq; temporalium auxiliorum spe. Ipse vero caueret ante omnia, ne vel concionibus, vel cõuiuiis sectariorum adesse dignetur.

Duo Præsules è Polonia Tridẽtum venientes necessariam cæterorum absentiam excusant.

Iisdem diebus duo è *Polonia* Præsules venere *Tridentum*. Ii cum Legatos salutassent, & obseruantiam ab Ecclesiis eius Regni Sedi Apostolicæ debitã testati essent, exponunt, quibus artib. *Lutherani* doctrinam suam in *Poloniam* inducere attentarint; quę fundamenta hactenus iecerint; quam attẽti ad prævortendum machinationibus ipsorum Episcopi excubent. Flagrare quidem omnes desiderio sistendi se Concilio, & præsentia sua promouendi caussam omnium communem, sed respectum hunc aduersarii imminentis adeo validum ac necessariũ ipsorum studia morari. Petere igitur liceat eis per Procuratores authoritate munitos Synodo interuenire, & vna cũ Prælatis, qui sunt præsentes, ferre suffragia; atq; vt singulis, qui ab Episcopis legitima de caussa impedi-

Iidem absentiũ procuratores auctoritate munitos ad ferenda suffragia admitti postulant.

Ferdinand. Philippus 2.

impeditis mandata perferent, ius suffragij non denegetur. Ab Legatis responsum est verbis generalibus, matura deliberatione opus esse priusquam de ea re statuant, moxq; quid peteretur, & Pontifici nuntiatum, & ab eo ad Collegium Cardinalium relatum. Neque difficilis erat deliberatio, omnib. illud arcte tenētibus, in quod iam pridem cōspirauerāt, & quod superiorib. consessibus obtinuerat, vt decreta scilicet fierent per singularum personarū non per singularum nationum suffragia. Idq; eo magis necessarium iudicabant, quod iactaretur, Gallos etiamsi Catholicos, secum ad Concilium Doctorū *Sorbona* & Senatus *Parisiensis* scita allaturos, quibus certum, Papæ auctoritatem ad arbitrium suum attemperare, eamq; non nisi in quantum ipsis videbit, agnoscere. Suboluerat etiā Cardinalib. *Hispanos* totos esse in Pontifice Cōcilij decretis subijciēdo. Et Legati quoq; *Tridento* sæpius significarant, se in Patrib. obseruare spiritus ambitiosos, & cogitationes de Episcoporum auctoritate amplificanda, *Hispanos* vero nominatim artificiose proponere, potestatem Pontificiam saltem eousq; necessario restringendā, vt Synodi huius decretis derogare non possint, alioqui & frustra sumptus fieri, & laborem impendi in Concilio celebrando, cuius decretis tam facile Pontifex possit derogare, q̃ facile leuissimis de causis, & interdum sine causa Canonum omnium authoritati, detrahit. Horū ausis nullo præsentiori remedio occurendū putabant Cardinales, quam si his opponerent Præsules *Italos*, quorū longe maior esset numerus, quiq; idem sentientes, Trāsalpinos omnes multis partibus vincerent. Istud vero remediū irritum fore & inutile, si absentium suffragiis locus sit. Tunc enim & Hispanos omnes, & Gallos, literas mandaturos procuratorias, idque eodem recasurum, ac si non per capita, vt solet, sed per nationes singulas suffragia ferantur.

Res ad Pontificem relata, id postulatum reijcitur. Gallorum Præsulum & Hispanorum cogitata Pontifici & Curia Romanæ suspecta.

Quibus Pontifex cum Cardinalibus cēsent occurrendum, vt Itali numero sint superiores.

Rescriptum itaq; à Pontifice Legatis *Tridentum*; vt *Polonos* omni verborum benignitate complecterentur, sed ita tandē concluderent, Concilium illud esse idem, cum eo, quod à *Paulo* III. cœptum, eiusq; continuationem, eoq; agendi formam & ordinem ibi inchoatum, ac vtiliter vsurpatum, postmodū seruandum. Inter alia id receptum, vt absentium suffragia non computentur nulloque loco habeantur. Id in ipsorū gratiam infringi non posse, nisi cū magna rerum perturbatione idipsum aliis nationibus permittatur. Si quid *Polonia* postulet, quod ipsorum proprie intersit, neque in aliis regni turbarum motuumque occasiones excitet, id lubentissime indulgendum, propter nobilissimæ illius Nationis promerita. Ex hac responsione creditum est *Polonos* satisfactionem accepisse, ij tamen post paucos dies negotii simulatione *Venetias* profecti, *Tridentum* amplius non reuerterunt.

Moderata in speciem Pontificis ad Polonorum postulatum responsio, sed qua ipsis abeundi Tridēto causa.

Atque eo tempore incredibilē cœpit *Roma* lætitiam ex literis *Philippi Hispaniarum* Regis sua manu ad Pontificem scriptis, quibus, quid à *Monberonio Regina Galliæ* nomine actum esset, quid item à se responsum significabat. Iisdē quoque opem suam ad Christianum orbem hæreseos labe purgandum Pōtifici prolixe deferebat, ac regnorum omnium ditionumq; suarum vires ad

Philippi ad Pontificem de rebus Galliæ literæ Romanos exhilarāt.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

quemuis Principem potenti præsentique subsidio adiutandum, qui imperium suum ea contage liberatū valde cupiat. Sed interea ad sinistram Romanorum de Gallis opinionem facta est accessio per nuntium *Lutetia* allatum, de quodā *Ioanne Tāquerello*, studij Theologici candidato, à Senatu Parisiensi ad recantādā ea, quæ publice in disceptationem adduxerat, solemni censura damnato. Is de more *Sorbonensis* scholæ, industriꝫ suæ periculum facturus, de consilio quorundam Theologorum, hæc inter alia capita disceptāda ꝓposuerat, Pontificē *Christi* Vicariū & Ecclesiæ Monarchā, Reges ac Principes præceptis suis minus obsequentes, regnis, ditionibus ac dignitatibus exuere posse. Quo nomine in iudiciū vocatus, propriaq; cōfessione criminis manifestus, quū male sibi metueret, aufugit. At iudices eo absente decreuerunt, vt apparitor facultatis Theologicꝫ in Academia, personam absentis repræsentans, quæstionem eam temere agitatam agnosceret, & ignominiosa confessione retractaret. Vetitum quoque huiusmodi quæstiones in posterū à Theologis agitentur, simul imperatū vt ex his nonnulli Regem adeant, eiq; supplicent, vt ipsis gratiam faciat offēsionis, quod rem tantam, quæ ad labefactandam fidem obsequii Regibus debiti spectat in quæstionem adduci sinerent, seq; huic doctrinæ repugnaturos sponderent. Hanc ob causam de *Gallis Roma* nō aliter loquebantur, quā de hæreticis deploratis, qui negabant authoritatem à *Christo* datam *D. Petro*, pascendi vniuersi gregis, omniumque soluendorum ac ligandorum, quꝫ potestas versatur potissimum, in delictis, quibus scandalum aut detrimentum Ecclesiæ in vniuersum adfertur, coërcēdis, nullo habito Principis aut priuati hominis discrimine. Afferebant in medium exempla *Henrici* IV. & V. Imperatorum *Friderici* I. & II. *Ludouici Bauari, Philippi Augusti*, & *Philippi Pulchri Galliæ* Regis: & celebria Canonistarum super ea re elogia, neque deerant, qui dicerent, *Curiam* vniuersam *Parlamenti Parisiensis Romam* esse citādam. Thesim quam tuēdam suscepit *Tanquerellus Tridentum* mittendam, vt primo quoque tempore examinata probet, contrariā vero damnandam. Ipse vero Pontifex dolorem, quem hac occasione cepit, moderate ferendum, ac dissimulandū censuit, quandoquidem lethalis qua *Gallia* tunc conflictabatur ægritudo, omnem huius mali sensum adimebat.

Tanquerellus in publicis disputationibus Pontificem potestate exuēdi Principes seculares ditionibus suis armans, ab Senatu Parisiensi damnatur.

Curia Romana de Parlamēti Parisiensis Curia amplissima censura.

Persuaserat sibi iam *Curia Romana*, Concilio Tridentino neque Oratorem è *Gallia*, neq; Episcopum interfuturum. Vnde omnium sermo erat, dignitati Pontificiæ conuenire, Gallos vt decretis Concilij, quod iam imminebat, quodq; Pontifex anno ineunte omnino aperiendū statuerat, acquiescant, vi armisq; subigere. Rem itaque Cardinalibus impertiens, hortatur, eos vt hinc expendant, non esse è dignitate Sedis Apostolicæ, aut sacri Collegij ab aliis regulas, aut prꝫcepta, iuxta quꝫ reformandi sunt, accipere, atq; altrinsecus, eam esse temporum conditionē vt, reformationem omnibus deposcētibus, etiam iis, qui quid res ipsa sit, vix intelligant, propter nomen ipsū, quod est adeo speciosum, repudianda nō sit. Ergo inter has rationum contrarietates optimum esse temperamentum, instituta sui reformatione aliorū postulatis

Pontifex prænortendis incommodis, aliorumque postulatis, Curia Romana reformationem instituendā censet.

Ferdinand. Philippus.

latis præuertere, quod non in rem modo præsentem conducibile futurum sit, sed & exēplo illustri viam aliis præeūdo laudem pariturum. Hecpropter sibi decretum *Pœnitentiariam* ac *Datariam*, duo præcipua Curiæ Romanæ membra primo loco reformare: dein ad alia minutiora animum applicare. Vnde ad vtramque prouinciam suscipiendam Cardinales aliquot segregauit. Tum causas exponit, quib. ad Cōcilium aperiendum, neq; longius prolatandum excitabatur. Nempe quod in Transalpinis perpetuo malam mentem detegat, & perniciosa consilia, potestatem absolutam, qua Pontificem Romanum Deus donauit, deprimendi, quo plus ijs temporis ad consulta ea concoquenda suppetit, hoc & plures technas, & periculosiores excudi, imo subesse periculum ne in illorum partes tādem Itali quidam concedant. Quāobrem primā partē in celeritate consistere, antequam sumptus in immensum excrescant, quorum nisi finis sit, Sedem Apostolicam ijs perferendis neutiquam suffecturam.

Ac primum Pœnitētiariæ ac Datariæ reformandæ Cardinales designat.

Ex eo crucem Legationis Cardinali *Altempsio* tradidit, eique imperauit, vt quamprimum compararet se ad iter, vt si qua posset, Tridenti esset, dum Cōcilium aperiretur. Præceperat quidem Pontifex Cardinali *Simonetta Roma* abeunti, vt sub aduentum suum Concilium *Tridenti* aperiret, sed *Cæsarei* Oratoris *Roma* rogatu mandatum illud reuocarat, quæ sedulo petierat, vt Oratorū sui Principis aduentum præstolarentur. Cum vero ille paulo post Pontifici significasset, *Cæsaris* Legatos ante medium Ianuarium haud dubie *Tridenti* futuros, Pontifex *Marchionem Piscarium* ab *Hispaniarum* Rege Oratorem ad Concilium designatum obnixe orauit, vt sub idem tempus aperturam Synodi præsentia sua ornaret, idipsum à *Venetis* etiam contēdens, vt Legationem quoq; suam tunc mitterent, magna pompa atq; ceremonia actionem eam cohonestatam cupiens. Scripsit tamen ad Legatos, vt Synodum continuo post aduentum Oratorum *Cæsaris*, aliorumque Principum supra memoratorum aperirent, sed vtcumq; vltra medium Ianuarium apertionem non differrent. Atque hoc rerum statu desijt annus M.D.LXI.

Cardinalē Altēpsum V. Concilij Præsidem Tridentum ablegat.

Et Synodi apertionem festinari iubet.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER SEXTUS.

Patrũ Tridentinorũ Cõgregatio generalis.

LEgati ſecundum ea, quæ à Pontifice poſtremis literis mandata fuerant, XV. Ianuarij Congregationem indicũt generalem, in qua *Cardinalis Mantuanus* Legatorum Apoſtolicorum primus, de neceſſitate opportunitateque Concilij aperiendi appoſite diſſeruit, Præſules omnes, ad actionem tam piam, ſanctamque ieiuniis, eleemoſynis, & frequenti ſacrorum celebratione adiutandam, hortatus. Lectum deinde *Diploma Legationis*, die decimo menſis Martij proxime præcedẽtis datum, ac verbis generalibus, formulaq; ſolemni conceptum, nimirum mitti Legatos, tãquam *Angelos pacis*, qui Concilio conuocato pręſideant, quod in feſto Dominicæ reſurrectionis inchoandum ſit. Lecta item poſthæc tria Pontificis *Breuia*. Primum datum V. Martii, quo Legatis permiſſum, poteſtatem facere Præſulibus ac Theologis durante Synodo, legendi libros prohibitos. Secundum datum XXIII. Maij, quo eiſdem Legatis data facultas eos, qui hæreſin clam eieraſſent, abſoluendi. Tertium vltimo Decembris datum quo Pontifex, *ad tollendam omnem materiam controuerſiarum inter Prælatos iam ortarum, aut quæ indies exoriri poſſunt ſuper eorum præcedentia*, edicit, *vt Patriarchæ primum locum teneant; ſecundũ Archiepiſcopi, his ſuccedant Epiſcopi, atque in his non ſedis dignitas, ſed promotionis tempus reſpiciatur, neque dignitatem Primatialium ſiue vera, ſiue prætenſa illa fuerint, ratio habeatur.*

Diploma Legationis recitatur.

Item III. Pij IV. Pontificis Breuia.

Quorum tertium eſt ſuper ordine ſedendi in Concilio.

Huic Breui viriliter, ſummaq; cum acrimonia reluctatur F. *Bartholomæus* de *Martyribus* in *Luſitania* Archiepiſcopus *Bracarenſis*, indignabundus Concilium ſumere principium à præiudiciis damniſque primariarum Chriſtiani orbis Eccleſiarum: ſuamque ſedem, quæ omnium in *Hiſpania* primatum obtineat Pontificis ſententia ſubiici non ſolum aliis ſedibus Archiepiſcopalibus ſibi ſubditis, ſed Archiepiſcopo etiam *Roſſanenſi*, cui nullus eſt ſuffraganeus, imo Archiepiſcopis *Nicienſi* & *Antibarenſi*, qui ad reſidendum locum non habent ac vix populum Chriſtianum cui præſint. Præter fas & æquum eſſe, vti Pontifex vnam ſibi, & aliam cæteris legem dicat, vt auctoritatis propriæ reti-

Super hoc Breui Archiepiſ. Bracarenſis mouet controuerſiam.

Ferdinand. Philippus 2.

retinētissimus, tam facile alios iure legitimo dispoliet. Qua ille sermonis libertate Legatis negotium facessens, effecit, vt ad elucidationem Breuis Pontificii ipsis confugiendum esset; non aliam Pontificis suamue mentem esse profitentibus, quam vt Decretum nuper lectum nemini præiudicium creet, nulli nouum ius acquirat, neque cuiusquā legitimo iure subnixi aut proprietatem, aut possessionē interturbet: sed vt cuique Primati siue vero, siue prætēdenti, idē ius, quod antea habuit, post Cōcilium competat. Huic interpretationi cū Archiepiscopus ægre acquieuisset, *Hispani* reliqui instant vt apertura Concilii fiat in eum modum, ac si continuatio esset eius, quod à *Paulo* inchoatum, sub *Iulio* progressum habuit; atque expressa declaratione id testatum fiat, ne quis nouum esse cauillari possit. Hic Episcopus *Zacynthi*, qui olim Pontificis in *Germania* Nuncius fuerat, neque ignorabat quot calumniis istiusmodi actio foret obnoxia, quātamque *Cæsari* offensionem esset paritura, respondit, quemadmodum ineptum sit de iis, quæ iam decisa sunt, mouere controuersiam, cum pro determinatis sint habenda: ita minime necessarium declarationem in præsentia instituere. Sic enim *Imperatori, Regique Galliæ* spem omnem ademptum iri de ratione ineunda, qua Protestantes Cōcilio se subiiciant, aut suorum aliquem eo mittāt. Et Legati, *Mantuanus* præsertim & *VVarmiensis*, multis verbis Episcopi sententiam propugnant adeo constanter, vt post varias altercationes vtrimq; satis amarulentas, *Hispani* affirmarint, se Protestatione facta in *Hispaniam* redire velle. Post multas tamen consultationes adducti tandem petitione sua absistere, ne *Cæsari Regique Galliæ, Germanis* item *Gallisque* se opponerent: neue vberiorē querimoniis Protestātum materiam subministrarent; sed ea lege, vt nec verba vlla decretis inserantur, quæ aut nouum arguāt Conciliū, aut quidquam cōtinuationi prioris detrahant: Tū, vt Cardinales promittāt, Pōtificē, ea omnia quæ duabus præcedentibus Synodi conuocationibus *Tridenti* acta fuerant, cōfirmaturum: eo etiam casu, si Concilium abrumpi cōtingat, antequam ad finē perducatur. Hac conditione placatis *Hispanis*, in id demū conuenit, vti verbis significantibus exprimeretur, dari principiū Cōcilii celebrationi, suspēsione qualicūq; sublata. Quibus verbis, vtcumq; ambiguis, & in cōtrarios sensus trahi idoneis, quod concordiæ inter partes sarciendæ viderentur sufficere, ab omnib. probatis, placuit Dominica proxima, die mensis XVIII. Synodum aperiri. In fine ab *Cardinali Mantuano* propositū, è dignitate Patrum fore, vt post cœptum Cōcilium dieb. festis Præsules sacellis publicis, reique diuinæ frequentes intersint; vtq; *ad Clerum concio* Latina lingua habeatur. Cuius habendæ munus quādoquidē iis interdū demandari possit, qui, quid temporibus, locis, ac personis conueniat, non satis intelligant, sibi videri, Præsulum vnum deligendum, qui ad instar *Magistri sacri Palatii Romæ*, quod est publice recitandum, prius inspiciat, suumque interponat iudicium. Id cuncti cum approbassent, designatus *Ægidius Fuscatarius Mutinensis Episcopus*, qui prouinciam eam orationes, cōciones, aliaque palam pronuncianda inspiciendi, recensendique susciperet.

Cui vt satisfiat Legati declarationem edunt Decreti Pontificii.

Alteram controuersiā mouent Præsules Hispani, vt Concilii apertio disertis verbis dicatur veteris cōtinuatio.

His refragatur Zacynthi Episcopus.

Legati Hispanos certis legibus placant.

Et formam diemque Concilio aperiendo præstituūt.

Decernitur conciones Latinæ ad Clerum diebus festis habendas, sed Episcopi Mutinensis iudicio ante probatas.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Anxia Legatorum cura, vt in formando celebrationis Concilii Decreto rerum inibi proponendarum potestatem sibi solis reseruent.

Cœtu dimisso Legati cum intimis suis de Decreto condendo deliberantes, id ea forma, qua conuenerat concipiunt. Sed cũ obseruassent inter Præsules, quando otiosi tã longo tempore Tridenti commorabantur, multa agitari; atq; huic vnam cautionem, alteri aliam prouisionẽ proponẽdam videri, omniaq; ad authoritatẽ Episcopalem amplificãdam, Romanæ vero curiæ eneruandam tendere: visum malo venienti in ipso vestibulo occurrere, anteq̃ mora motuq; inualesceret, idq; Decreto interposito, ne quis præter Legatos quidquam in Synodo deliberandũ in medium adducere possit. Et videbant facile cœpti huius difficultatem: immo nõ defuturos qui contradicerent, præuidebant; eoq; multa arte opus esse, vt suauiter ac sine sensu Patribus accipiẽdum propinent. Itaq; cum positio negatiua, vti *Nemo præter Legatos proponat*, nimis dura atq; aspera videretᵃ, placuit magis affirmatiua, *vti Legati proponerent*; qua non disertis verbis, sed virtualiter, aut potentia tantum cæteri excluduntur: idq; quæsito prætextu debiti ordinis seruãdi, & deliberationis ad Synodum ipsam referendæ. Et profecto mihi quidem videtur Decretum illud ea arte confectũ, vt lectorem admodũ attentũ esse oporteat, qui velit sensum eius eruere; tantũ abest vti prima fronte, aut auditione intelligatur.

SESSIO XVII. *Et sub Pio IV. prima, quippe qua Concilium aperitur.*

Die ergo XVIII. perinde atq; deliberatũ fuerat, ab vniuerso Clero facta supplicatio, ab Theologis & Præsulib. qui iam præter Cardinales ad CXII. excreuerant. Hi infulati cum familiis præsidio rusticorum armatorum stipati, ab Ecclesia *D. Petri* ad templum Cathedrale more solemni incedunt. Ibi Cardinalis *Mantuanus* Missam Spiritus S. celebrat, & *Gaspar à Fosso*, Archiepiscopus *Rheginus* orationem habuit. Eius argumentum, Ecclesiæ authoritas, Põtificis Primatus, & potestas Conciliorum. Asseruit authoritatẽ Ecclesiæ authoritate Verbi Dei nihilo esse inferiorem: Ecclesiam Sabbatum à Deo institutum in diem Dominicũ mutasse: Etiam Circumcisionẽ Dei ipsius voce districte imperatã sustulisse. atq; hæc non Christi prædicatione, sed Ecclesiæ auctoritate innouata. Tum oratione ad Patres conuersa, hortatus est eos, ad incœpta contra Protestantes constanter prosequenda, haud dubia fiducia, eos nihilo magis posse decipi, quam Spiritus ipse sanctus possit errare. Dein post decantatum Hymnũ, *Veni Creator Spiritus*. Secretarius Synodi, Episcopus *Thelesinus*, legit diploma Conuocationis Synodi iampridem allatum, & Archiepiscopus supra dictus protulit Decretum de Concilio aperiendo, hac forma sciscitatus Patres; *Placetne vobis, ab hodierno die, Concilium generale Tridentinum, sublata quacunque suspensione celebrari, & in eo debito seruato ordine tractari, quæ proponentibus Legatis ac Præsidentibus, ad controuersias de religione tollendas, ad mores corrigendos, & ad Christianam Ecclesiæ pacem conciliandam Synodo apta atque idonea videbuntur?* Et responsum, *Placet*. Verũ his verbis *Proponentibus Legatis*, quatuor Præsules contradixere, & ex iis graues post secutæ disceptationes & controuersiæ. Ii fuere *Petrus Gueretus* Archiepiscopus *Granatensis*, *Franciscus Blanco* Episcopus *Auriensis*; *Andreas de Cuesta*, Episcopus *Legionensis*; *Antonius Gorromero* Episcopus *Almeriensis*. Dicebant se verbis iis assentiri non posse, quippe nouis, nec

Orationis in apertione Synodi habita argumentũ.

Decretum de celebrãdo Cõcilio.

In quo verba ea Proponentib. Legatis *pleriq; displicent.*

Ferdinand. Philippus 2.

nis, nec in aliis Conciliis vsitatis, quæque libertatem proponendi restringerent: postulabantque vt suffragia sua in acta Concilii referrentur. Sed ab Legatis plane iis responsum non est: tantum Sessio proxime futura in XXVI. mensis Februarii indicta. Promotor vero Concilii rogauit Notarios & Protonotarios vnum, siue plura de rebus supradictis instrumenta condere. atq; ita Sessionis eius factus finis.

Indictio futura Sessionis.

Legati Pontifici nunciant quid in congregatione ac Sessione actũ sit: ille vero Cardinalium consistorio omnem rem impertit. Multorum fuit opinio Cõcilium parum fœlicem progressum facturum, cuius ipsum principium incurrat in tot difficultates: neque valde accommodum videri componẽdis de religione dissidiis, in quo Episcopi Hispani tanta animorũ obstinatione cæteris contradicant: etsi altrinsecus Legati & Antistites Itali miram dexteritatem & concordiam in temporibus seruiendo, & difficultatib. superandis testati sint. Et Pontifex quidem Legatorum prudẽtiam mirifice laudabat, qui nouatorũ temeritati (ita loquebatur) preuortissent. Neq; grauiter tulit quod quatuor Episcopi sese opposuissent, quippe, qui multo plures auctoritati suæ aduersaturos metuebat. Cardinales obtestabat, vt de reformatione sui consilia caperent, quod viderent agẽdum sibi cum hominibus, quibus nullus officii respectus. mandauit, vt Episcopi Itali abitionẽ maturarent, & *Tridentum* scripsit, vt Decretum constanter tenerent, in eoque exequendo ne hilum quidem remitterent.

Cardinales Roma huic Synodo male ominantur, cuius principium vident adeo inauspicatum.

Inde Papa captat occasionem vrgendi studiũ reformationis in ipsis.

In *Gallia* vero, cũ mensium aliquot spatio *Regina Nauarra*, *Princeps Condeus*, *Colinius Maris* præfectus; & *Ducis Ferrariensis* vxor obnixe petiissent, vt nouam religionem profitentibus templa permitterentur, in quibus cœtus habere, & ritu suo conciones publicæ celebrari possent: cumq; non ii solum, aliiq; in aula proceres doctrinam eam palam agnoscerent, verum etiam inferioris cõditionis homines procerum exemplo animati, ad conciones locis ad id destinatis frequentes conuenirent, Catholici audaciam eã minime tolerabilem existimantes, in populo motus periculosissimos excitarunt. Inde cædes & lanienæ vtrinque patratæ, magnatib. aliquot inter Catholicos frigidã suffundentibus, qui ambitione priuata stimulante ferre non poterant, Principes ac Duces factionis Hugonotorũ gratia apud populũ sese superiores. E tumultibus his propter cõciones excitatis duo fuere maxime formidabiles, cũ ꝓpter multorũ cædes promiscuas, tũ propter vim magistratibus factam: vnus *Diuione*, alter *Lutetia Parisiorum*. His motibus dum remedia ab Cõsistorii Regii Cõsiliariis exquirũtur, quæ omnibus Regni prouinciis applicẽtur, visum ex cũctis regni curiis Præsides ac Senatores delectos euocare, ex quorum sẽtẽtia de re tota mature decerneretur. Iis decimosexto Kal. Febr. ad *Germani fanum* congregatis, Cãcellarius Regis nomine declarat, ab Rege accersitos, vt cum iis consultaret de idoneis remediis, quibus motus in regno passim cõcitati reprimantur. Tum facta recapitulatione omnium quę in hoc negotio hactenus accidissent, tandem professus est, se controuersias religionis penes Præsules, ad quos earum cognitio proprie pertinet, relinquere. curam vero tranquilli-

Tumultus Diuione & Parisiis religionis caussa, & cædes Protestantium conciones habentiũ.

Quib. compescendis Iudices ab Rege delegati ad S. Germanũ conueniũt.

Hospitalis Cancellarii grauis oratio.

quillitatis publicæ, & ciuiũ vniuersorum in obsequio, quod Regi debent, continendorum, non tam Ecclesiasticis, quam Consiliariis Regiis esse propriam. Sibi summopere semper probatũ *M. Tullium Ciceronem*, qui *Catoni* ideo succensere solitus, quod, cũ corruptissimo viueret seculo, in dicendis sentẽtiis adeo seuerus & rigidus esset, ac si in *Platonis* republica Senatorem ageret. Leges, quomodo calceus pedi, sic tẽporibus ac personis attemperandas. Id modo nunc in deliberationem venire rebus cæteris relictis, an é re Regis existiment cœtus Protestantum permitti, aut vetari. neque in hac deliberatione disputandũ de religione ipsa, vtra melior; quia non de religione constituenda, sed de republica ordinanda agatur. minimeq; absurdũ esse, vt multi boni ciues sint, qui boni Christiani non sint: atque vt pacate viuatur cum iis, qui eadem sacra non colunt.

Edictum Ianuariũ, & eius capita, quib. in fauorem Protestantium de Edicto Iuliano aliquid remittitur.

Dum quisq; quid sui iudicii sit promit, variæ fuerunt sententiæ: sed vicit ea quæ censebat de edicto Iuliano aliquid remittendum, & publice concionandi libertatem Protestantibus concedendam. Conditum igitur edictum interuenientibus Cardinalibus *Borbonio, Turnonio*, & *Castilionæo*; itẽ *Aurelianẽsi* & *Valentino* Episcopis, cum multis proceribus. Eius hæc capita. Vt Protestantes templa, agros, prædia, ac quæcunq; bona Ecclesiasticis adempta, iis restituant. Vt à templis, crucibus, ac statuis euertendis in posterum abstineant; alioqui capitis pœna plectendi. Vt intra vrbes, cœtus, conciones, & publicas preces habere, aut sacramenta administrare, clam vel palam, nocte vel interdiu non liceat. Vt executio pœnarum *Edicto Iuliano*, aliisue superioribus denunciatarum suspendatur. Vt Protestantib. extra vrbes conciones frequẽtantibus magistratus molestiã, aut impedimentum non adferãt; sed ab omni potius iniuria defendant; in seditiosos, vtriuslibet religionis sint, animaduertentes. Ne quisquã religionis caussa alium lacessat, aut contumeliosa factionum verba vsurpet. Vt magistratui aut ministris publicis Protestantũ cœtus adire liceat, explorandæ doctrinæ gratia. Iis nullas synodos, colloquia, consistoriaue celebrare fas sit, nisi magistratu permittẽte, aut præsente. Leges ciuiles de feriis, item de gradibus consanguinitatis in matrimoniis cõtrahẽdis prohibitis obseruent. Eorũ ministri fidẽ suam iureiurãdo obstringant magistratui de edicto hoc seruando, deq; nulla doctrina in concionibus populo proponenda, quæ *Nicæno Symbolo*, & libris veteris & noui Testamenti aduersetur. *Senatus Parisiensis* ne edictum hoc promulgaretur intercessit. Vnde mandatum à Rege denuo emanauit, quo Senatus iubebatur edictũ promulgare addita conditione, per modum prouisionis, donec à Cõcilio vniuersali de re tota decretũ sit, aut certe donec à Rege aliter statutum fuerit; cui animus nõ esset duas in Regno suo religiones tueri, sed solam religionem Sanctæ matris Ecclesiæ, in qua ipse cum decessoribus suis vixerũt. Sed cũ de ea re adhuc inter Senatores non satis cõueniret, Rex tertiũ mãdauit, vt dilationib. omnibus ac difficultatibus omissis edictũ publicaretur: quod VI. Martii factum, adiecta clausula, Senatum Edictum promulgare, vt regi obtemperent, habita temporũ ratione, sine nouæ religionis appro-

Curia Parisiensis in Edicti promulgationem consentire recusat.

Rege tamẽ iterum iterumq; vrgente Edictum adiecta caussa promulgatur.

Ferdinand. Philippus 2.

approbatione, & per modum prouisionis, donec aliter ab Rege statutum fuerit.

In Congregatione Tridenti XXVII. Ianuarij habita tria à Patribus sedulo consideranda ab Legatis proponuntur.

Sed, vt *Tridentum* reuertamur, die XXVII. Ianuarij, habita congregatione à Legatis III. fuere proposita. I°. vt libri à diuersis authoribus post hęreses natas editi, vna cū Catholicorū contra eos censuris examinarētur, quo Synodus quid super ipsis habeat decernendum, statuat. Deinde, vt Synodi decreto omnes quos ea res tangit, citentur, ne querātur se inauditos damnari. III. an qui in hæresim inciderunt, dato cōmeatu, ampla cōcessione, & immēsæ ac singularis clementię promissione ad pœnitentiam inuitandi sint, modo admissorum pœniteat eos, & Ecclesiæ Catholicæ potestatem recognoscant. Imperatum quoque Patribus, vt iis quæ sunt proposita, diligenter consideratis, sequenti congregatione suam quisque proferat sententiam, tam super facili examine librorum ac censurarum, quam super reliquis capitibus. Delecti etiam Præsules quidam, inspiciendis & examinandis literis mandatoriis, eorumque excusationibus, qui impedimenta prętexebant, quibus, ne ad Concilium proficisci possent, detinebantur.

Qua occasione, quibusque gradibus vetitum fuerit libros legere, disseritur.

Atque hic locus postulat, vt de origine librorum prohibendorum disseramus: quibus gradibus ad eum statū sit peruentum, in quo tum tēporis cōspiciebatur, & quæ nūc ratio inita fuerit. In Ecclesia veteri Martyrijs & persequutionibus exercita, nulla fuit prohibitio Ecclesiastica, viris tantum piis religio fuit impios libros legere, ne impingerent in vnum è tribus legis diuinæ præceptis, quibus iubentur homines mali contagionem vitare, tentationibus, nulla neq; necessitate, neque emolumento inuitante, sese non obijcere, & tempus rebus vanis non impendere. His legibus quippe naturalibus, tenentur, & obligantur semper homines ad vitandam librorū improbatorum lectionē, etsi iam lex nulla Ecclesiastica vetaret. Sed vt hæ considerationes cessēt, successit exemplū *Dionysii Episcopi Alexandrini* celeberrimi Doctoris, qui circa annū Domini CCXL. à Sacerdotibus suis hoc nomine increpitus, & ob rationes iam dictas titubans, per visionem monitus fuit, vt quemuis librum legeret, quod praua à rectis discernere peritus esset. Et tamen à libris gentilium plus periculi importari putabatur, quam à libris hęreticorum, erantq; & libri hoc magis exosi, & eorum lectio reprehēsioni eo magis obuia, quo plures Christiani Doctores nimia eloquentiæ addiscendæ curiositate assiduis eos manib. versabant. Quam ob causam *D. Hieronymus* siue per visionem, siue in somnis à *Satana* virgis creditur cæsus. Inde sub hęc ipsa tempora circa annū CCCC. *Concilium Carthaginense* interdixit Episcopis Gentilium librorum lectione, hæreticorum libros legendi potestate facta, quod decretum extat in Canones à Gratiano consarcinatos. Atq; hæc est prima prohibitio forma Canonis. Sūt & aliæ apud Patres consilii forma, ad Legis Diuinæ, quam supra citauimus normam exigendæ. Iam hæreticorum libri, qui doctrinam complectebantur damnatam à Conciliis, sæpe ab ipsis Imperatoribus ciuilis disciplinæ causa legi vetabantur. Ad hunc modū *Constantinus* libros, *Arrij*, *Arcadius* *Eunomiorum*

Dionysius Episc. Alexandrinus per visionē iubetur quemuis librū legere.

D. Hieronymus vapulat quod Ciceronianus esset.

Imperatores ipsi politici regiminis causa libros hæreticorum legi vetant.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

miorum, & Manichaeorũ, *Theodosius Nestorij*, *Martianus Eutichianorum*, & in *Hispania Ricaredus* Rex *Arrianorum* scripta prohibuit. Concilijs atq; Episcopis visum satis ostendere, quorum librorum damnabilis, aut apocrypha esset doctrina: quod factũ à *Gelasio* anno CCCCIV. neque vlterius pergere, sed cuiusque conscientię liberum relinquere, libros eos vitare, an boni cuiusquam causa legere velit. Post annum vero DCCC. Romani Pontifices, multis partib. ciuilis regiminis, sibi arrogatis, & librorum lectionem prohibuerũt, & libros flammis mandari imperarunt, quorũ auctores ipsi damnauerant: ad hoc tamen vsq; seculum, non nisi paucissimi reperiuntur libri in eum modum prohibiti. Vniuersalis certe prohibitio sub pœna excõmunicationis, nulla alia sẽtentia praecedente, ne quis libros legeret hęreticam doctrinam continentes aut haereseos suspectos, nondum inoleuerat. *Martinus* V. Papa diplomate suo omnes haereticorum sectas, *VViclefistas* & *Hussitas* in primis, sacrorum cõmunione interdixit, sed de ijs nullam facit mentionem, qui libros eorũ euoluebant, licet multorum manibus tererentur. At *Leo Decimus Martino Luthero* damnato, libros simul eius omnes sub pœna excommunicationis legi vetuit. Et sequuti eum Pontifices, haereticis omnibus diplomate eo damnatis atq; excommunicatis quod vocant *in Cœna* eodem diris deuouent etiam illos, qui in libris eorum versantur. Tum in alijs contra haereticos in genere diplomatis eodem diro censurarum fulmine librorum lectores feriunt. Inde magna rerum confusio inuecta, quandoquidem minime editis haereticorum qui damnati essent, nominibus, potius ex doctrinę qualitate, quam ex nominib. auctorum ad librorum cognitionem erat veniendum, cumq; diuersa essent diuersorum iudicia, innumeri inde cõscientiis hominum scrupuli inijciebãt. Diligentiores quiq; haereticę prauitatis inquisitores sibi catalogos cõficiebãt auctorum, qui ad ipsorum notitiã peruenerant: sed nisi hi inter se componerentur, eadem adhuc restabat difficultas.

Dein ea auctoritate sibi sumpta Pontifices.

Prohibitione etiam in vniuersum ne quis libros legat haereticorũ.

Diploma in Cœna haereticos omnes damnat & qui eorũ libros attingunt.

Philippus Hispaniarum Rex, primus forma tolerabili confusionẽ hanc tollere aggressus est, lege lata, anno M.D.LVIII. qua edictum, vti librorum ab Inquisitoribus Hispanis prohibitorũ *Catalogus* typis excuderetur. Hoc exẽplo *Paulus* IV. edixit *Romæ*, vt ab iis, qui Inquisitionis officio inibi ꝑpositi, *Index* cõficeretur, & imprimeretur, quod & breui post factum anno M.D.LIX. In eo multis parasangis longius itum est, quam superioribus seculis, iactaq; fundamenta tuendæ, magnoq; opere amplificãdę auctoritati Curiæ Romanæ adẽpta hominibus ea cognitione, quæ necessario requiritur ad vnumquemque ab iniustis vsurpationibus defendendum. Nam ad eum vsq; diẽ librorum prohibitiones nunquam excesserant terminos librorum hęreticorum: neque quisquam liber legi prohibitus, nisi cuius auctor esset dãnatus. At vero hic Index in tres classes fuit tributus. Prima continet nomina eorũ quorum omnia opera cuiuscunque argumenti, etiam profani, omnino vetantur, & in hunc album reponuntur non ij soli, qui doctrinam professi sunt cum Romana pugnantẽm, sed plerique etiam, qui in Ecclesiæ Romanæ com-

Catalogus librorum ab Inquisitoribus prohibitorum editus curante Philippo. Item Index conficitur procurante Papa Paulo IV. Huius Indicis tres classes.

Ferdinand. Philippus 2.

cōmunione vixerunt & obierunt. Secunda parte continentur nomina librorum singillatim damnatorum, cū alii eorundem auctorum libri minime vetentur. Tertia pars complectitur scripta quædam auctore Anonymo, præterquam quod clausula etiam generali vetantur libri omnes, qui non præferūt nomē auctoris ab anno M.D.XIX scripti, quo nomine multi autores & libri damnantur, quos totis CCCCC. & C. annis literati omnes in Ecclesia Romana manibus versabant, Pontificibus Romanis consciis, nec contradicentibus tanti temporis spatio. E nouitiis etiam damnati nonnulli in *Italia* ipsa, imo *Roma* excusi, Inquisitione approbante, imo per diploma suum Pōtifice, quo ex genere sunt *Erasmi* annotationes in nouum testamentum, *ab Leone Decimo*, postea quam eas euoluisset, approbatæ diplomate dato *Roma* X. Sept. anno M.D.XVIII. Illud vero super omnia notabile, quod fidei ac religionis prætextu pari seueritate interdicuntur damnēturque auctores librorum, quib. authoritas Principū & Magistratus ciuilis contra illicitas Ecclesiasticorum vsurpationes defenditur; aut potestas Conciliorum & Episcoporum Curiæ Romanæ iniustis occupationibus vindicatur, aut deniq; illorum hypocrisis & Tyrannis, quib. fuco religionis imponitur populo, aut vis affertur, liquido deteguntur. In sūma, nunquam arcano tam præcellenti religio ad dementandos homines adhibita. Sed inquisitio hæc gradum vnum vlterius prouecta catalogū contexuit LXII. typographorum, quorum omnium libros prohibuit, quos illi scilicet typis suis euulgassent, à quocūque auctore, de quacunque arte, aut quocunque idiomate prodiissent, idq; cum additamento magni ponderis, nempe prohiberi simul omnes libros ab aliis typographis impressos, qui vllum hæreticorum librum excuderint, vt iam vix liber aliquis legendus super esset. Istud vero seueritati Inquisitorū cumulum addit, quod pœna legentib. libros eo catalogo comprehensos ac prohibitos denūtiata, erat excommunicatio *Latæ sententiæ*, Pontifici reseruata, priuatio atq; incapacitas munerum ac sacerdotiorum, perpetua infamia, cum aliis pœnis arbitrariis. Rigidam hanc *Pauli* censuram, qui ei successit *Pius* iste IV. reuocauit, qui Indicem cū toto hoc negotio retulit (vti diximus) ad Concilium.

In hoc Indice pleraque absurda.

Erasmi annotationes ab Leone X. probatæ, à Paulo 4. damnātur.

Intolerabilis Inquisitorum in omnibus cō-plurium typographorū libris prohibendis impudentia.

Pauli censuram Pius sub incudē reuocat.

Super articulis propositis variæ erāt sententiæ, *Ludouicus Beccatellus* Archiepiscopus *Ragusinus*, & F. *Augustinus Selvago* Archiepiscopus *Genuensis* censebant, istam de libris in Concilio tractationem, nullum bonum effectum posse producere, sed impedimentum potius allaturam ei determinationi, cuius gratia Synodus potissimum conuocatur. *Paulum* enim IV. de consilio omnium Inquisitorum, & virorum primæ notæ opinionibus fretum, Catalogum perfectissimum composuisse, cui nihil addi possit, præter librum forte vnum aut alterum, qui duobus annis sequētib. dati in lucem: quæ res Synodi operam non meretur. Qui vero libros hoc catalogo prohibitos velit permittere, hunc declaraturum istam actionem Romæ parum prudenter institutam, atque ita authoritatem omnem & Indici iam euulgato, & Decreto, quod conficiendū, dempturū, quando axiomasit

Duo Archiepiscopi Indicē à Paulo IV. factū probant, neque aliud addendum putant.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ma sit peruulgatum, nouas leges sibi ipsis plus existimationis, quam veterib. detrahere. Quin libris nihil opus esse dicebat *Beccatellus*, quorum post inuentam chalcographiam plus satis sit: potiusq; esse vt mille libri etiam immerito suo prohibeantur, quam vt vnus aliquis vetari dignus permittatur. Neq; pro dignitate Synodi esse, vt in his occupetur, in reddendis causis prohibitionum, in censuris infligendis, aut ijs, quæ variis in locis à Catholicis factæ sunt, approbandis, quia id contradictionem implicare videatur. Eas esse Doctoris partes, eorũ quæ dicũtur rationem reddere, Legislatorem, si idem faciat, authoritatẽ suam vltro imminutum ire. Subditũ enim fere semper rationem quæ adfertur, impugnare, eã si diluerit, vim omnem præcepto, abstulisse videri. Ob easdem causas nihilo consultius facere, qui librum aliquẽ corrigat & expurget, ne scilicet excitentur animi hominum ad existimandum aliquid omissum, quod emendãdum erat, aut certe aliquid mutatum, quod emendatione non egebat. Tum Synodum concitaturam contra semet ipsam eorum omnium inuidiam, qui libris interdictis fauent, eoq; facile repugnaturos alijs Synodi decretis necessarijs. Deniq; cum Index *Pauli* sufficiat, frustra operam impendi, aut in eo quod iam actum, agendo, aut in eo, quod recte atq; ordine factum, infecto reddendo. Multæ aliẹ rationes in confirmationem huius sententiæ allatẹ à pluribus Episcopis, qui, quod amplitudinem suam *Paulo* deberẽt, etiã prudentiam ipsius in disciplinæ Ecclesiasticæ administratione summopere laudabant, & nisi seueritas ab eo instituta

Inquisitori prohibitionum causas minime reddendas.

cõseruaretur, atq; augesceret, vix putabant futurum, vt puritas religionis posset retineri.

Sanfelicius cõtra, Pauli Indicem vti rigidũ & odiosum retractandum putat à Patrib.

Ioannes Thomas de S. Felicio opinionem tutatus est huic ex diametro pugnantẽ tractationem de libris denuo instituẽdam in Concilio, ac si nullla pręcessisset prohibitio. Illam enim quæ ab Inquisitoribus *Romæ* facta, Transmontanis ipso nomine esse odiosam, ac de cętero adeo rigidam, vt nemo eam seruare queat, porro nullam esse causam iustiorem, cur lex in desuetudinem abeat, quam si aut omnino nõ possit, aut certe ęgerrime possit obseruari, tum si in illius violatores nimia acerbitate animaduertatur. Esse quidẽ necessariũ muneris eius dignitatem tueri, sed id satis apposite fieri posse, omissa omni eiusdem mentione, atq; adhibitis solis cautionibus necessariis, & pœnis moderatis. Videri itaq; sibi omnem curam ponendam in deliberatione de modo. Modum autem hunc veluti optimum probare, vt libri censoriam virgulam nondum experti, inter Patres ac Theologos, tam præsentes in Cõcilio, quã absentes distribuantur, qui examinatos cẽsura sua perstringant. Deinde vt Congregatio non valde numerosa ab Synodo designetur, quæ inter censurã & librum Iudicis partes agat: atq; idipsum in libris censuram iã passis obtineat. Hoc deniq; facto in cõgregatione generali proponatur, quæ ꝙ è re publica videbitur, statuat. Iam quod ad citationẽ eorũ, quorũ res agitur, attinet dicebat duo esse genera authorum, alios qui segregarũt se ab Ecclesia, alios qui Ecclesię corpori adhuc insiti. Priorum nullam habendã rationem, quippe, qui sola sui ab Ecclesia alienatione

Et librorũ examinandorum modum proponit.

Tum de citandis librorum au&oribus quid sentiat, exponit.

semet-

Ferdinand. Philippus.

semetipsos, operaq; sua (vti *D. Paulus* loquitur) cōdemnarunt, vt iam vltra audiendi non sint. Horum rursus qui Ecclesiæ insiti, alios mortuos, alios viuentes. Hos necessario citandos, audiendosque: neq; cum de ipsorũ fama atq; existimatione agitur, contra opera eorum pronuntiandũ, nisi rationib. prius auditis. de mortuis, quod priuatim eorum non multum intersit, id quod publice expedit, sine offensionis periculo statuēdum. At ex Episcopis alius ab eo dissentiebat, censens aduersus Catholicos vita functos eadem iuris forma, quam erga viuentes procedēdum. Eorum enim parētes ac discipulos superesse, ad quos defunctorũ fama vel infamia pertingit: quorum si minime interesset, at certe mortuorũ memoriam haudquaquam esse damnandam nisi præuia iusta defensione.

Quibusdā etiam Protestantes citandi audiendique videntur.

Neque deerant quibus iniquum videretur Protestantum scripta ipsis inauditis damnari. Aiebāt enim, perinde ac leges aduersus personas sectariorũ vtcumq; damnationem meritas, sententiam declaratoriam etiam in facto notorio absq; citatione nō permittũt: idem in libris eorum damnādis obseruandum, etsi manifeste hæresin contineant. *F. Gregorius* fratrum *Eremitanorum Generalis* dicebat, frustra esse eos, qui tot subtilitates ac minutias consectentur. librorum n. prohibitionē omnino esse instar cibi à medico vetiti. Id interdictũ neq; esse sentētiam contra cibũ, neq; contra eum qui præparauerit: audiendum tamen, quia præceptum sit ei bono cessurum, qui illud non respuat; atq; ab eo impositum, cui salus eius sit curæ. neq; hic agi de vllo cupedinarii præiudicio, sed de solo hominis morbo laborātis beneficio. quo fit, vt cibi per se salutaris vsus, ægroto, vtpote valetudini eius parum propitius, interdicatur meritissimo. Ad eundē modum Synodum debere instar Medici id solũ spectare, quos libros conueniat fideles legere, quos minus; damnosos autem ac noxios vetare. neque cuiquam fieri iniuriam, si ab lectione libri, qui ex se bonus, arceatur; dummodo infirmitati hominum istius seculi parum sit accōmodus. Multa præterea super hoc argumento proposita, sed ea fere omnia, in vnam ex iis, quas cōmemorauimus, sententiam recidebant.

At Gregorius lepida allusione toto negotio facile defungitur.

De III. articulo, nēpe de venia & commeatu Protestantibus concedendo Card. Mantuani sententia.

Circa tertium articulum de Sectariis ad pœnitentiā inuitandis facta spe veniæ, & comeatu iis concesso, Legati ipsi sententiis variabant. Cardinalis *Mantuanus* existimabat omnes generatim venia & impunitate in præteritum donandos: ita ꝑmultos posse lucrifieri. Id remedium Principibus omnib. esse familiare ad seditiones ac rebelliones restinguendas, quas vi & armis opprimere nequeunt; scil. reatus gratiam facere iis, qui armis positis suppliciũ deprecātur. Ita minus factiosos se subducere, & reliquorum vires debilitari. Id faciendũ, si vel paucorũ recuperandorum spes supersit; imo vel in vnius gratiam: &, si forte nemo quisquā in rectā viam redire velit, admodum laudabile esse officium fecisse, & sese faciles impetrandæ veniæ præstitisse. At altera parte instabat Legatus *Simoneta*, ab facilitate veniæ cæteris impendere ruinæ periculũ. spē n. impunitatis multis esse ad peccādũ illecebrā: cōtra suppliciorũ acerbitatē, etsi iis, qui eā perpetiunt durā atq; ingratā, tamen ad innumeros in officio retinēdos necessariā. Ad

In contrarium Simonetæ opinio.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

clemétiam testificandá satis esse, petétibus eá elargiri. sed qui nó poscétibus, aut renuentibus eá obtrudat, homines minus attentos reddere ac diligétes in excubando ꝓ salute sua. Crimé hæreseos sine dubio pro leui habitum iri, si opinione hominum adeo deprecabile credatur. In duas has sententias scissis Præsulibus; qui à salui conductus concessione erant alieniores, allegabát, in prima Synodi cóuocatione nullú cuiꝗ datum: ꝙ sane minime factú fuisset, si id vel necessariú, vel cóueniens tépo- ribus haberetur. Et tamen Papam prudentissimú, ac Legatos è collegio Cardinalium maximi nominis Cócilii eius habenas tenuisse. In secunda iure concessum, quippe requiréte *Mauritio*, Saxone Septemuiro, cú cæteris Protestátibus, & ipsorum nomine *Carolo Cæsare*. Nunc vero, cú comeatum nemo ex iis postulat, imo *Germania* alta voce affirmat & attestatur se Concilium hoc pro legitimo non agnoscere, cui bono dari saluú Conductum, nisi vt, quæ à Synodo recte atq; ordine facta, sinistra ipsorum interpretatione violétur? Hispani Præsules vt in fidem publicá generalé Protestantes omnes reciperentur, pernegabant, ob præiudicium, ꝙ Hispanicæ inquisitioni inde manaturum esset. fide n. à Concilio semel interposita, liberum fore cuiuis Protestanti nomen suum edere, & in iter se dare, nihil morante eum Inquisitionis officio. atq; id ipsum *Romæ*, & per *Italiam*, vbi inquisitio viget, euenire posse prospiciebant Legati. His omnibus sedulo cósideratis, de Indice in præsens id placuit, sufficiensq; visum, vt ei conficiendo nonnulli deligerentur: tum, vt per aliquam decreti clausulam iis, quorum libri vocantur in quæstioné, subindicetur eos inuitari ad Conciliú, & aud tum iri. De diplomate vero liberi comeatus, propter eas quæ occurrebát difficultates, placuit amplius deliberari.

Ad eam propugnádam firmamenta.

Præsules Hispani fidem publicam Protestantibus negant, ne inde Inquisitioni præiudicium fiat.

De Indice conficiendo statuitur, de saluo cóductu ampliatur.

Dum hæc aguntur, Cardinalis *Altépsius* Pii Nepos, quintus Legatus, die V. Februarii *Tridentum* ꝑuenit: & simul nuntius de Edicto Gallico supra memorato, qui mirifice Patres omnes cóturbauit, id indigne ferentes, quum ad nouitates abolendas Concilium cogitur, Principes decretis publicis easdem tolerare. Die proxima adductus in generalem congregationé *Antonius de Miglicio, Morauus* Archiepiscopus *Pragensis*, Orator *Cæsaris*; cuius mandatum statim lectum. Ille paucis orauit, & reliquas dicendi partes *Sigismundo à Tunn* alteri Oratori *Cæsareo*, qui nondum aduenerat, reseruauit. Et Synodus quidem respondit, se ex Legatorum *Cæsaris* aduétu incredibili lætitia affici, & mandatú *Cæsareum* agnoscere. Tentabat is Orator Cardinalem *Madrucium* Episcopum *Tridentinum* precedere, iisdé rationibus ac obtentibus allatis, quibus prima Synodi conuocatione vsus Didacus *Caroli Cæsaris* orator; sed monitus quid tum acciderit, illius rationib. minime pensitatis, acquieuit, inferiorem locum capessens.

Oratoris Cæsarei Mandatú in Congregatione legitur.

Sed Card. Madrucio locus honoratior defertur.

Die nono in Synodú acceptus *Ferdinandus Martinez Mascarenius Lusitaniæ* Regis Orator, lectis vna cum mandato eiusdem Regis literis fiduciariis. Venerat vna cum eo Doctor, á quo habita oratio satis copiosa. Ea fructum com memorabat, quem ex Conciliis Ecclesia percipere solet, præsentium temporum necessitatem, impedimenta superioribus temporibus obiecta, ac denique

Orator Lusitanus in Synodo admittitur, & ab Doctore qui vna aduenerat, oratio habetur.

Ferdinand. Philippus.

que Pii Pontificis in iisdem hoc tempore superandis prudentiam. Conciliorum authoritatẽ ita deprædicabat, vt horum decreta pro oraculis diuinis ab omnibus accipienda putaret. Regẽ suũ aiebat bene sperare, Synodi huius ope operaq; fore, vt omnes de religione controuersiæ dirimantur; & sacerdotum mores ad synceritatis Euangelicæ normam dirigantur. Ea gratia à se obseruantiam omnem polliceri, cuius testes futuri sint, tam Episcopi, qui iam aduenerint, quam ii, qui breui venturi. Laudabat priscorum Regum pietatẽ, religionem & studium infatigabile in tot Orientis prouinciis Apostolicæ Sedis imperio subiiciendis: quorum heroicas virtutes *Sebastianus* Rex sine dubio sit imitaturus. Neque intactam reliquit ipsius *Mascarenii* Oratoris Nobilitatem, animique magnitudinem, Patres ad eum benigne audiendum hortatus, quoties Ecclesiæ in regno *Lusitaniæ* necessitates eo inuitant. Promotor respondit paucis, mandatum Regium perlectum, orationem auditam, pietatem denique ac religionem commemoratam Synodum vniuersam incredibili lætitia perfudisse. Neq; tamen rem nouam referri, sed omnibus notã, Regis, maiorumq; ipsius gloria iam in illustri posita, propter religionem Catholicã non in suo tantum regno tẽporibus turbulentis sartam conseruatam, sed etiam in loca longe dissita, & alterum pene orbẽ propagatam. Ea de re Synodum Deo quantas possit maximas agere gratias, & mandatum Regis pro eo ac debet, accipere reuerenter.

Synodi responsum.

In congregatione habita die vndecimo adfuit alter Orator Cæsareus, qui haud magna ceremonia acceptus, mãdato iam in aduentu superioris lecto. Inde itum ad ea, quæ Concilium proprie tangunt, agitanda. De quibus quũ paucula essent dicta, facta à Patribus potestas Legatis deligendi nonnullos, qui super Indice librorum congregationem instituant, tũ alios, qui Decretum in futuram Sessionem conficiant. Ab Legatis librorum, censurarum, ac Indicis negotio designati Orator *Cæsaris* pro regno *Hungariæ*, *Patriarcha* Venetus, IV. Archiepiscopi, IX. Episcopi, Abbas vnus, & Præpositi, siue Generales duo.

Alius Cæsaris Orator admittitur.

Qui procurando Indicis negotio designati.

Die XIII. Oratores Cæsarei Legatis V. postulata commendant, etiam scripto consignata, quo facilior esset deliberatio. Vt nomen continuationis Cõcilii, quantũ potest, caueatur; ne Protestantes eius repudiandi occasionẽ inde captent. Vt Sessio proxime futura protrahatur; saltem in ea leuia tantum tractentur. Vt Confessionis *Augustanæ* socii in ipso Cõcilii primordio non exasperentur, libris ipsorũ planissime damnatis. Vt Protestantib. amplissimum liberi comeatus diploma concedatur. Vt denique quæ tractantur in Cõgregationib. clausa arcanaque habeantur, neq; plebeiorum sermonibus pateant. Post hæc fauorẽ ac opem Imperatoris verbis, Patrib. deferentes, nunciant, ab Maiestate Cæsarea sibi imperatum, si quando in rebus Cõcilii ab ipsis aduocẽtur, vti fidã in cõsulendo operã præstẽt, authoritatemq; Imperatoriam illis adiutandis ac fauendis adhibeant.

Oratorum Cæsaris V. postulata Legatis exhibentur.

Legati die XVII. respondent, quandoquidem in hoc elaborandũ sit ipsis, vt omnibus satisfiat; sicuti illorũ rogatu decreuerint nomen continuationis vitare: sic ad Hispanorum offensionẽ vitan-

Ad ea Legatorum responsio.

Pius 4. Elizabetha. Francisc. 2.

vitãdam, à contrario quoq; necessario abstinendum. Deinde proxima Sessione se generalia leuiaq; tãtum tractaturos; cœteræ tractationi plus temporis daturos. Tum, de confessione *Augustana* in præsens damnanda ab se ne cogitatum quidem: nihilo magis de Confessionistarum libris in præsentiarum verba facienda; decretũ modo, sub finem Concilii Indicem cõficere librorum. Item, nationi Germanicæ fidem publicã amplissima cautione interpositum iri, postquã definitũ fuerit, vtrũ Germanis seorsim ab aliis nationibus, an iunctim cũ cæteris suæ professionis, cautio præstanda sit. Postremo curaturos optima ratione, vt arcana Congregationum non effluant atq; enuntientur; ipsis vero, quicquid agitur, impertiatur: quippe qui propensum *Cæsaris* animum satis habeat exploratum, neque dubitare debeant Oratores eius, pietatis ac religionis studio Domini sui ingenium æmulari.

Ferdinandi Cæsaris tertius Orator in Congregatione admissus orationem habet.

Georgius Drascouitius Croatus, Episcopus *Quinqueeclesiensis*, tertius *Cæsaris* Orator, *Tridentum* superiori mense venerat: sed nõ ante XXIV. Frebruarii mandatum Legationis in Congregatione generali exhibuit: quo tempore orationem quoque habuit. Ea in *Cæsaris* laudes exspatiatus, dixit, eum à Deo orbi Christiano miseris hisce temporib. donatum ad tot tantarumq; miseriarum alleuamẽtũ; instituta inter ipsum, & *Constantinum*, quoad zelum erga Ecclesiam, comparatione. Dein retulit, quam multis officiis, quantaque solicitudine in conuocationem Synodi incubuerit: quemadmodũ ea semel impetrata, omniũ Principum primus cœtum eum Oratorum præsentia condecorare voluerit, missis *Imperii*, *Regis Bohemiæ* & *Austriæ* nomine, duobus; Se vero seorsim pro Regno *Hungariæ*. Denique suo nomine Synodo gratias egit, quod etiam ante conspectum Legationis documentum, locũ prouinciæ sibi commissæ conditioni consentaneum assignassent. Lectum postea Decretum ab Delectis verbis generalibus conceptum, tum vt Cæsareis id petentibus satisfieret; tum quod materia non satis bene esset digesta.

Card. Mantuanus Patres monet, ne per illos in Congregationib. dicta facta ne emanent.

Posthæc Legatus *Mantuanus* modesto ac graui sermone Patres monuit, vti in Congregationibus dicta tractataq; silentio tegerentur. Periculũ enim esse, ne publicata incurrant in difficultates: immo, si nullum eiusmodi periculum sit metuendum, certe consilia, quo tectiora sunt, eo maiori apud homines opinione esse ac reuerentia. Præterea, cum pleriq; passim reperiantur in congressibus, nec ea qua decet circumspectione, nec decori satis retinẽtes, euulgatis eorum erroribus vniuersum consessum labe aliqua aspergi. Neq; vllum fere esse collegium, aut Concilium Ecclesiasticum, siue seculare, arctum, siue frequens, cui non suæ taciturnitatis leges sint indictæ, iurisiurandi vinculo, aut pœnarum denuntiationibus plurimum firmatæ. Istam vero Synodum viris adeo prudentibus cõstare, vt nullo nisi proprii iudicii ligamento constringi debeant. Atque hæc non tam Patrũ, quam collegarum, imo sui ipsius gratia dici; quod deceat vnumquemq; sibi ipsi officii sui esse monitorem. Dehinc commemoratis difficultatibus, quæ in agitanda Salui Conductus materia inciderant, singulos hortatus est, vt in eã nihilomin⁹ cogitationes omnes cõferrent.

Item, vt de Saluo Conductu porro cogitent.

Ferdinand. Philippus 2.

rent. Nam si ante consessum plene de eo statui nequeat, clausulam Decreto apponendam, Saluum conductum etiam in Congregatione extra Consessum concedi posse. Sic scilicet visum est Legatis rem extrahere, qui obiectis illis, quas diximus ab Romana & Hispanica Inquisitione difficultatibus, Pontificem de omnibus, quæ tam super eo capite, quam super librorũ Indice fuerant dicta, certiorem fecerant, & ab eo responsum *Roma* expectabãt.

Ob Edictũ Gallicum & cessationem Patrũ Pontifex in fermento est Hispanos etiam ab se alieniores non iniuria metuens.

Ille vero iam totus erat in fermento siue ob Edictum Gallicum fremens, siue frendens, quod Concilij Patres tempus tererent nullo adhuc operæ pretio. Male se rem habere, dicebat, cũ Episcopi tam diu ab Ecclesiis suis absunt, ad dogmata tantum ea ex superuacuo retractanda, quæ aliis Concilijs determinata essent. Præsules Hispanos causæ suæ parum fauorabiles suspicabatur pridem, nunc vero alieniores factos putabat, post concessa Regi è reditibus Ecclesiasticis quadringẽta millia aureorum quotannis decennio cõtinuo pensitanda; cum potestate venundandi feuda Ecclesię, quorum reditus XXX. millia aureorum attingũt: qua concessione Ecclesia per *Hispaniam* insignem amplitudinis pristinæ imminutionem ac iacturam passa videbatur.

Lansecus ad Pontificem à Rege Galliæ mittitur, ad necessitatem moderationis in re religionis ei demonstrãdam.

Sub id tempus *Romam* venit *Ludouicus Sangelasius Lansacus*, è Gallia missus vt de rerum inibi statu Pontificem redderet certiorem. Is significat primum, Regem suum, animaduersa eximia Põtificis in promouendo Concilio solicitudine, destinasse summum sanguinis splendore & meritis virum *Candallam* ad Synodum Oratorem, & fecisse vt Episcopi XXIV. (quorum catalogũ ei porrigit) iam in viã se dederint. Dein longa serie omnia quæ in Gallia post *Francisci* Regis mortem acciderũt, cõmemorat: necessitatẽ moderationis ac temperamenti aduersum Protestantes adhibendi ostendit: tum quod regni vires ad eos per vim ad officium cogẽdos non sufficerent: tum etiam, quod si vis tentanda, multorum procerum sanguine paci publicæ litandum esse, vnde non quies, sed maior omniũ abalienatio, adeoq; maior rerum perturbatio esset nascitura. Neque Regem de successu Concilij bene sperare, nisi ceteræ nationes, sed cumprimis Germani interueniant. Religione enim in *Germania* stabilita, non dubitare, quin idipsum à suis in *Gallia* sit impetraturus. Frustra vero expectari, vt Concilii Decreta accipiant ij, qui conficiendis nõ sint adfuturi. Itaque quoniam Protestantes Galli cum Germanis indissolubili nodo vniantur, obsecrare se Pontificẽ, vt, si nihil aliud ipsorum aduẽtũ remoratur, q̃ vel loci securitas vel pcedẽdi modus, hæc ijs indulgere nõ dedignetur, ꝓpter incredibile, quod inde manaturum est, Ecclesiæ, bonum. Respondet Pontifex primum de Concilio, statutum fuisse sibi ab ipso Pontificatus sui principio illud conuocare: impedimenta vero ab *Cæsare*, *Hispaniaq̃;* Rege obiecta, sed vtrumque horum nunc Oratores & Præsules eo misisse, superesse solos Gallos, qui Cõcilii medica ope vel maxime indigeant. Nihil equidem à se prætermissum ad Germanos Protestantes prolectandos, etiam adusq; aliquam sanctæ Sedis abiectionem, neque defuturum ipsis in largienda, quãtam, qualemue possunt

Responsum Pontificis.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

expetere securitate, Non æquum, nec tolerabile sibi videri, vt Concilium Protestantum libidini se permittat, sed si illi venire recusent, certe Patribus in via, quam fœliciter ingressi sunt, ac institerunt, fortiter pergendum. Verum de ijs quæ in *Gallia* regno facta erant, respondit paucis, se ea probare non posse, & rogare Deum, vt his, qui tot malorum authores, ignoscere dignetur.

Ad ineundam cum Protestantibus concordia viã de imaginũ cultu tollendo consultatur à Theologis ad Sangermanum.

Sed vereor; vt intra hos moderationis terminos se continere potuerit Põtifex, si quid eo ipso tempore, quo *Lãsacus* anteacta excusatum ibat, in *Gallia* gestũ esset, intellexisset. Regina enim XIV. Febr. ad *Germani fanum*, *Valentino* & *Sagiensi* Episcopis, item *Butillerio*, *Espencao* & *Picherello* Theologis præceperat, vti vna consultarent, vnde ratio ineundæ concordiæ principium posset capere. Illi vero hæc capita proposuerunt. Vt *S. Trinitatis* effigies è templis aliisque omnibus locis tollatur, neque deinceps vsquam erigatur: Item personarum quarumcunque, de quibus martyrologia in Ecclesia recepta testimonium non perhibent. Vt imaginibus coronæ & vestes non imponantur ad eas vota & oblationes non fiant, vt in supplicationibus nõ gestentur, quibus omnibus Protestantes ipsi erant parati subscribere. De crucis autem signo repugnabant, asserentes à *Constãtino Cæsare* primum fuisse propositum ad cultum, contra veteris Ecclesię praxin. At *Nicolaus Mallardus* collegij Theologici *Sorbonẽsis* Decanus, cũ aliis Theologis intercessit, imaginum cultum retinendum contendens, vtcunq; multa prauo more irrepsisse nõ difliteretur

Quam Decanus collegij Parisiẽsis interturbat.

Atque eodem mense *Rex Nauarræ* ad *Palatinum* Septemuirum, *Principẽ VVirtembergicum*, & *Philippum Hessum* dederat literas, quibus dicebat, etiamsi neque in colloquio *Poßiaceno*, neque in hac vltima de imaginibus disputatione inter partes conuenerit, se nihilominus enixurum, vt repurgata religio constituatur, sed id sensim faciendum, ne publica regni quies interturbetur.

Fratrum Guisiorum cum Duce VVirtembergico & ministris confessionis Augustanæ congressio de re religionis.

Eo tempore *Guisius* & frater Cardinalis *Lotharingiæ Tabernas* vsque processere, Episcopi *Argentinensis* castellum: quo ex compacto quoq; venit *Christophorus Dux VVirtembergicus* cum Ministris Cõfessionis *Augustanæ* propugnatoribus. Ibi per triduũ collocuti *VVirtembergico* explicarunt quantum *Augustana* confessioni in colloquio *Poßiaceno* fauerint, quantum Galli reformationem profitentes, vt ei subscriberẽt solicitati, ab ea accipienda abhorruerint. Orant itaq; vt *Germania* cum ipsis coniuncta communi ope *Zuinglianorũ* doctrina impediatur, non eo consilio, vt repurgandæ religioni, quam ab erroribus vindicatam vnice exoptãt impedimentum afferant, sed vt virus pestiferum, per *Germaniam* iuxta atq; *Galliam* disseminatum non vtrobiq; radices agat. Quod ea mente dicebatur, vt cum res ad arma spectaret, facilius ab Germanis auxilia impetrarent, aut certe ad suppetias aduersariis ferendas segniores redderẽtur. Hoc colloquium maximis *Romæ*, *Tridenti*, & in ipsa *Gallia* suspicionibus materiam subministrauit. Cardinales cum fautoribus factum excusabant Christianæ religionis cõmodo, ad Protestantes in *Germania* ab sectariis in *Gallia* abalienandos. Fama quidem percrebuerat, Cardinalẽ serio

Ex qua suspicionum materia.

cum

Ferdinand. Philippus 2.

cum *Germania* coniunctionem in religione expetiuisse, & sicuti *Geneuensem* profitendi formulam penitus oderat, ita ab Augustana cõfessione adeo parum abhorrere, vt ei locũ in *Gallia* cupiat. Hoc certũ, post finem *Concilij Tridentini* dicere solitum, se aliquando eadem cum ea confessione mente fuisse nunc vero post Concilii definitionem quod Christianũ quemq; decet, huic acquieuisse. Licet vero ex publicis Protestantum ad conciones cœtibus seditiones ac tumultus multis in locis nascebantur, qui repurgatæ religionis incrementum retardabant, deprehensũ tamé eo tempore fuisse in *Gallia* MM. CL. cœtus constitutos, quos vocabant Ecclesias.

Ecclesiarũ repurgatarum in Gallia numerus.

Sessio 18. sub Pio IV. secunda.

Die XXVI. Februarii, qui Sessioni erat indictus, congregatis in templum Patrib. Tridentinis, *Antonius Helys* Patiarcha *Hierosolymitanus* rem diuinam celebrauit, *Antonius Cauchus* Archiepiscopus *Corcirensis* orationẽ habuit. Sacro peracto cum legenda essent Principum mandata (solemni more, etiã in congregatione prius lecta, in Sessione denuo legẽdi) controuersia statim orta inter Regũ *Vngariæ* & *Lusitaniæ* oratores, vtroque primum sibi in legendo locum deberi propter Regis sui eminentiam contendente. Nam de loco honoratiori in sedendo quæstio nulla nata erat, quod *Lusitanus* Orator, vtpote, secularis in dextro templi latere, *Vngarus* quippe Ecclesiasticus siinnistro considebat. Legati deliberatione habita censent mandata eo ordine legẽda, quo erant exhibita, nulla dignitatis Principum habita ratione. Lectũ quoque Breue Põtificium, quo negotium conficiendi Indicis refertur ad Concilium. Id hac gratia *Romæ* fuit fabricatum. *Paulus IV.* vti dictum est supra, Indicem componendum curauerat. Iam si ad eum emendandum, aut innouãdum Synodus manum apposuisset, inde Synodi supra Pontificem potestas probabiliter potuisset adstrui, quamobrem ad anteuertendum illud præiudicium, visum satius, vt Pontifex vltro facultatem eam Synodo permittat. A Patriarcha celebrante lectum decretum, cuius hæc summa.

Inter Oratores Regum Hungariæ & Lusitaniæ controuersia.

Qua occasione Indici librorum conficiendo Breue Pontificium fuerit necessarium.

Decretum Synodi de librorum delectu.

Synodum cogitantem Catholicæ fidei doctrinam in suam puritatem restituere, & mores ad meliorem formũ reuocare, cum librorum perniciosorum ac suspectorum numerus valde excreuerit, neque remedium multarum cẽsurarum in variis prouinciis, & præsertim Romæ editarum quidquã profuerit, censuisse, vt delecti ad hanc disquisitionem Patres de ea re diligenter considerent, suoque tempore quid vltra facto opus sit ad eandem Synodum referant, quo facilius Zizania à Christianæ veritatis tritico possit separari, frequentes scrupuli ex hominum animis eximi, & multarum querelarum causæ remoueri. Statuere itẽ, vt vna cũ præsenti Decreto hæc ad omnium notitiam deducantur, vt si quis ad se pertinere putauerit, vel hoc librorum & censurarum, vel aliud quodcunque negotiũ in hoc generali Concilio tractãdum, non dubitet, à sancta Synodo se benigne auditum iri. Et quoniam eadẽ Synodus Ecclesiæ pacem animitus optat, vt cõmunem in terris matrem vniuersi

Et omnib. ad Concilium fide publica inuitandis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

niuersi agnoscant, omnes, qui secum communionem non habent, ad reconciliationem & concordiam, atque vt ad Synodum veniant, inuitare, omnibus charitatis officijs eos vti inuitare, ita, complecti paratam. Insuper decernere, fidem publicam in Congregatione generali concedi posse, eiusdemque roboris ac momenti futuram, ac si in publica Sessione data & decreta fuisset.

Quam in congregatione generali fas sit concedere.

Lecto Decreto, cum præmissus esset Titulus, Sacrosancta Oecumenica & Generalis Tridentina Synodus in Spiritu S. legitime congregata; Archiepiscopus *Granatensis* petiit, vt adderetur ad titulum, *Vniuersalem Ecclesiam repræsentans*, quod in Conciliis postremum celebratis obseruatum meminerant. Dein idem rogauit *Antonius Parragues* Archiepiscopus *Calaritanus*, eique accedentes Præsules prope omnes Hispani, vt saltem postulatum ipsorum in tabulas publicas referretur, flagitabant. Neque vero petitioni huic aut contradictum fuit, aut alioqui responsum, sed sequentis modo Sessionis in diem Maij decimum quartũ indictio renunciata.

Dubitatio vetus renouatur de Titulo Synodi.

Decretum more iam solemni typis euulgatum, quo facilius cunctis innotesceret, mox in varias hominum censuras incurrit. Primum sciscitabantur, quomodo Synodus inuitare possit eos ad quos res in Concilio postmodũ tractandæ pertinerent, si quæ eæ essent, nondum intelligeretur? Superioribus certe temporibus præter expectationẽ fere omnia in mediũ proposita. Dein, quomodo diuinatione quis assequi poterit quid Legati in Synodo sint propositurus, quibus ipsis id non ante est perspectum, quã ad eos mandatis *Roma* fuerit allatum? Ad eundum modũ, ii, quorum interest librum aliquem nõ damnari, quomodo scire poterunt, an aduersus illum librũ quid instituatur? Certe citationis vniuersalitas, & causæ incertitudo vnum quemq; merito adegerint ad eundum *Tridentum*: cũ vix quisquam sit, cuius non hoc aut illud negotium in Concilio possit tractari. Dicebant deniq; in vniuersum, decretum hoc in speciem inuitare, sed reuera ab Concilio excludere. Atque inter hæc fortassis nõ adeo laude digna, ingenuam Synodi confessionem nõ poterant non probare, nimirum, superiores prohibitiones in hominum mentibus scrupulos ingenerasse, & querimoniarum causas excitasse. Ad hæc, in *Germania* suspicione id non vacabat, ꝙ Synodus in Sessione sibi ipsi facultatẽ concedit fidem publicã interponendi in Congregatione generali, cum Germani quid discriminis esset inter ista non satis perciperent, iisdẽ personis in vtroq; cõuentu congregatis, nisi forte ꝙ in Sessionib. mitrati, in Congregationibus pileati cõueniant. Quod si eo tempore diploma cõmeatus expediri non poterat, ecquid vetabat Sessionẽ ex cõposito ea gratia indici? Postremo sub hoc inuolucro magnũ aliq arcanũ latere pleriq; putabãt, etsi prudẽtiorib. firmiter credentib. Synodo esse psuasum, neminẽ è Protestantibus cuiuscũque cõmeatus prætextu *Tridentũ* iturũ, nisi per vim eo impellatur, sicuti factũ anno M.D.LII. *Caroli Cæsaris* obstinatione, à qua re nunc nõ sit metuendũ.

De decreto varia hominum cẽsura & iudicia.

Ad ea, quæ ab Legatis significata, rescripsit Pontifex, sibi non placere, vt hære-

Pontifex rescribens suam de Legatorum quæsitis, sententiam aperit, ac primum de venia sectarijs concedenda.

Ferdinand. Philippus 2.

hæretici facta promissione veniæ ad pœnitentiam inuitētur. Id enim semel à *Iulio*, & iterum à *Paulo IV.* tentatum parum fœliciter cessisse. Nam hæreticorum, qui conscientiæ libertate frui possunt, neminem aliquo eã loco habere. eos vero, qui iis in locis degunt, vbi viget inquisitio, dum metuunt detegi, vt de præterito sibi caueat, simulata resipiscētia admissorum veniã accipere, eo consilio, vt graui⁹ sed cautius postea peccet. Deinde de saluo cōductu, probabat commeatum dari omnibus, qui Inquisitione non premerētur: sed cauendum, ne hæc exceptio exprimatur. *Iulium* enim Pontificem, quãdo præteritorũ veniã largitus est omnibus Hispanicæ ac Lusitanicæ Inquisitioni minime obnoxiis, sermonib. hominũ ansam dedisse, de authoritate Pōtificia aliquid delibãtium, quasi Pontifici nō idem iuris in eas inquisitiones esset, atque in cæteras. Modũ vero fidei interponendæ Synodi arbitratui permisit. Et laudabat formam quæ in Synodo adhibita in *Germanorum* gratiam anno M.D.LII. quia iam semel visa & approbata: & quia eius interpositu tot Protestantes eo anno profectionem *Tridentum* nō detrectarunt. De Indice demũ decreuit, vti delegati cœptum fortiter vrgerent, quoad occasio sese daret, decretum, nullo Principe opponente, euulgandi.

Tum de saluo conductu eiusque modo ac forma.

Ac demũ de Indice.

Hoc accepto à Pontifice responso, II. ac III. Martii habitæ fuere Congregationes ad statuendum de venia in vniuersũ pœnitentibus, & saluo conductu *Tridentum* venire volentibus cōcedendo; deq; vtriusque forma. Die IV. post multam disceptationē in eam tandem partē ab omnibus estitum, in quã tendebat Pontifex, Legatis eo astũ rem tractantibus, vt de Papæ authoritate nemo controuersiam moueret. Et rationes *Roma* allatæ suis idoneæ videbãtur ad omittendam sectariorũ ad pœnitentiam inuitationem. Sed de diplomate commeatus difficultas maior; an nominatim *Gallis*, *Anglis*, & *Scotis* esset indulgendum. & erant qui *Græcis*, aliisque populis Orientis cautum vellent. De his autem statim apparuit, miseros homines, qui seruitute premantur, nō posse sine periculo, aut absq; subsidio pecuniario ad Concilia profectionem suscipere. Neque deerat, qui non intēpestiue monebat, facta iam per Protestantes in Ecclesia scissura, alteram illã iam consopitam nec vel nominando expergefaciendam: cum nimis notum sit, quã non periculo vacet, noxios humores, dum quiescũt, in humano corpore commouere. Fide publica cauere *Anglis*, neque ipsis, neque aliis ipsorum nomine id flagitantibus, parum esse è Synodi dignitate. *Scotis* quidem posse caueri Regina deprecãte, sed expectãdum, quoad id petatur. De *Gallia* non iniuria dubitari, an Consistorium Regium illud in bonam partem sit accepturum, necne: quãdoquidē cautione ea testatum erit omnibus, Regi Galliæ non deesse perduelles. At de *Germania* quæstionem non mouendã, quod his ea cautio alias interposita: verũ si Germanis solis caueatur, tum cæteros pro neglectis ac derelictis haberi. Inde p multis placuit, omnibus in vniuersum nationibus *Saluum Conductum* dari. Sed his Hispani reclamabant fauentibus Legatis, aliisq; volũtatis Pōtificiæ haud ignaris: frementibus vero illis, qui inde colligebant, Cōcilio supra Inquisitionem

Patres in Papæ sententiã eũt de omittēda sectariorum ad pœnitentiã inuitatione.

De Saluo conductu quibus cõcedendus sit, iterum ambigitur.

nem Hispanicam vix constare authoritatem. Difficultatibus tandem omnibus superatis, formatum decretū trib. cōstans partibus. Quarum prima Germanicæ nationi cauetur eadem forma verbatim qua anno M.D.LII. Secunda, Synodus *dat fidem publicam eadem forma, & eisdem verbis, quibus datur Germanis, omnibus & singulis, qui secum in iis, quæ sunt fidei, communionem non habent, ex quibuscunque Regnis, Nationibus, Prouinciis, Ciuitatibus, ac locis, in quibus publice prædicatur, docetur, siue creditur contrarium eius, quod Romana sentit Ecclesia.* Tertia, Synodus profitetur, vtcumque in illa fidei publicæ ad alias Nationes extensione omnes comprehendi non videantur (quod ob certas quasdam rationes est factum) existimandum tamen nō esse ab ea cautione excludi cuiusuis nationis homines, qui pœnitentia ducti ad Ecclesiæ gremium redire voluerint. Id testatum omnibus velle. sed quoniam de forma istiusmodi cōmeatus iterum atque iterum sit deliberandum, Synodum censere, accuratiorem de ea consultationem in aliud tempus differendam. in præsens vero sufficere, vt eorū securitati prospiciat, qui Ecclesiæ doctrinam publica professione repudiarunt. Decretum hoc continuo prælo commissum omnib. innotuit: & simul apparuit, Synodum de fide promissorum implenda nō valde laborare. Vbi enim de forma salui conductus iis, qui tertii essent generis, Patres cogitaturos se receperant, tantum abfuit, vt in eam curam incubuerint, vt contra in excudendis Cōcilii Decretis in vnū corpus redactis, eam partem plane omiserint: relicta scilicet hominibus materia inquirendi, qui factum, vt Patres, postq̄ se illorum quoq; securitati cōsulturos promisissent, & se id omnib. testatum velle, etiam typis euulgassent, id tamē non modo re non præstiterint, sed cōsilium quoque suum, quod vt omnib. patesceret modo sat: g: bāt, omni mox arte dissimulari tegiq; procurarint.

Saluus cōductus in Congregatione generali Germanicæ nationi datur. vid. sup. Idem ad alias nationes extenditur.

Tertia hæc decreti pars inter Decreta Synodi non extat, de industria obscurata.

Hic *Cæsaris* Oratores solicitant Legatos de reformatione ineunda; atque vna de interpellandis per literas Protestantibus, vt veniant ad Concilium, sicuti *Bohemis Basiliensis* Synodi tempore factum. Respondent Legati, ab XL. iam annis Principes omnes ac populos istam reformationis cantionem perpetuo occinuisse: neque tamen de capite vllo reformando tractatum esse, quod ii ipsi nō ita interturbarint remoratiq; sint, vt cogitatio ea fuerit abiicienda. Nunc certe decretū Synodo incūbere in generalē Ecclesiasticorū per vniuersum Orbem Christianum emendationem: sed quemadmodū Clerus *Germaniæ* aliis omnib. morbosior, de quo præcipua *Cæsaris* solicitudo, emendari debeat, omnino non videre; quandoquidē *Germaniæ* Præsules ad Conciliū nōdum venerint. De Protestantibus autē per literas ad Synodū solicitandis frustra agi; quando certum sit, eos, qui Nuntios Pōtificis tam indecenti, tamque immodesta responsione exceperint, ad Synodi literas nihilo decentius aut modestius responsuros.

Oratores Cæsarei de Clero reformando agi, & Protestantum aduentū per literas solicitari petunt. Legatorū responsio ad vtrumq;.

Die II. Martii Legati in Congregatione generali articulos XII. proponunt, vt Patres ad eosdem proximis cōgregationibus examinandos excutiēdosque sese comparent.

Articuli XII. ab Legatis proponuntur. in Congregationibus excutiēdi.

I. Qua ratione prouidendum, vt Episcopi & Curiones in Ecclesiis suis resideant, neque ab iis absint, nisi iustis de caus-

de caussis, honestis, necessariis, & Ecclesiæ Catholicæ commodis.

II. Annon expediat prouidere, ne quis ad sacros ordines promoueatur, nisi simul ad certum alicuius beneficii titulum sit promotus, cum multæ fraudes ac fallaciæ deprehendantur in iis, qui ad titulum Patrimonii ordinantur.

III. Ne pro collatione quorumcumque Ordinum Episcopi, & alii Ordinum collatores, aut eorum ministri, aut Notarii quicquam accipiant.

IV. An Præsulibus permittendum sit, vt in Ecclesiis, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, vt negligantur, præbendarum aliqua in distributiones quotidianas possit conuerti.

V. An parochiæ grandes, quibus ob populum numerosum opus est pluribus Sacerdotibus, habere etiam debeant plures titulos & erectiones.

VI. An beneficia curata tenuia, quæ ob tenuitatem Sacerdoti sustentando non sufficiunt, factis perpetuis eorum vnionibus reformari debeant.

VII. Qualiter prouidendum Rectoribus Ecclesiarum illiteratis & impuris, annon expediat deputare iis coadiutores, aut Vicarios idoneos, parte fructuum eisdem pro sufficienti victu assignata.

VIII. An Ordinario permittendum sit capellas vetustate collapsas, quæ ob inopiam nequeunt instaurari, transferre in Ecclesias matrices.

IV. An concedendum Ordinario, vt singulis annis visitet beneficia commendata, etiam si regularia.

X. An matrimonia clādestina, deinceps contrahenda irrita esse debeant.

XI. Quæ conditiones requirātur, vt matrimonium clandestinum nō sit, sed in facie Ecclesiæ contractum.

XII. Quæ ratio ineunda aduersus immanes abusus eorum, qui ex eleemosynarum & indulgentiarum dispēsatione captant quæstum.

Alius articulus de clandestinis matrimonis.

Posthæc iussi Theologi articulum hunc infra scriptum studiose expēdere in cōgregatione sibi peculiari post discutiendum. Nimirum, An sicut *Euaristus* & Concilium *Lateranense* declararunt matrimonia in occulto contracta, valida non esse quoad forum & Ecclesiam: ita Synodus possit declarare ea absolute esse nulla, sic vt reticentia, siue occultatio inseri debeat impedimētis atque obicibus matrimonii, quibus fit irritum.

Dum hæc geruntur *Tridenti*, *Ferdinandus Cæsar* audito Protestātes in *Germania* fœdus inter se pacisci & conscribere militem, per literas Tridentinos Patres & Pontificem ipsum hortatur, vti eo vsq; actionibus Concilii supersedeant, dum quorsum motus ille euasurus sit, intelligant. vnde reliquum eius mensis, ob eam caussam, & quod pleriq; dies erāt religioni sacrati, sacris ceremoniis peragendis datum.

In aduentu Marchionis Piscarii Oratoris Regis Catholici, Galeatius Brugoras Regii fisci patronus orationem habet.

Die XVI. *Franciscus Ferdinandus Auala Marchio Piscarius* Catholici Regis Orator in Congregationem generalem veniens mandati literas exhibuit. Eius nomine habita oratio, in hanc sententiam. Quandoquidem Concilium vnicum sit sanandis Ecclesiæ malis remedium, salutariter & opportune à *Pio IV.* his temporibus adhibitum, *Philippo* Regi non deesse voluntatem præsentia sua cœtum eum cohonestandi, & exemplo aliis præeundi, si per occasiones liceret. Nunc cum non possit, misisse

misisse eo Marchionem, qui ab Rege opē omnem ac fauorem deferret, non nescio Ecclesiæ, etiam cum maxime Dei præsidio nitatur, necessarium esse interdum subsidium humanum. Oratori adeo perspectam esse incredibilem ac prope diuinam Synodi prudētiam, vt omnem à se exhortationem superuacaneam iudicet. videre satis, quam solida hactenus iacta sint fundamenta; quanta arte ac moderatione omnia in præsens tractantur, mitigando ac temperando, non irritando & exasperando. quare cum non dubitet subsequētia ante factis respōsura, Regis sui verbis omnia officia, operam & fauorem polliceri. Promotor Concilii nomine respondet, aduentu Oratoris Regis tā potentis Synodo animos additos, & spem factam, remedia quæ malis Christiani orbis subleuādis adferuntur, fore salutaria. Itaque Maiestatis tantæ fauorem toto animo complecti; ei ingentes gratias agere; suam, ad paria tantis meritis faciendum propensionem offerre; & ad omnia quæ ipsi in honorem cedant præstanda; ac nominatim hoc ab Oratore mandatum, quantum de iure debet, admittere.

Responsum Synodi in Oratoris admissione.

Die rursum XVIII. *Cosmi Florentiæ & Senarum* Ducis Orator in Cōgregationem admissus post lectum mandatum orationem habuit, qua postquā multis arctam sui Principis cum Pontifice coniunctionem exposuisset, hortatus est Patres ad Ecclesiam perpurgādam, & ad lucem veritatis ab Apostolis patefactam vsquequaq; diffundendam, oblatis Synodo omnibus ab Duce suo præsidiis, quæ ipse iam ante Pontifici ad Maiestatem Sedis Romanæ tuendam detulerat. Promotor respondens Synodi nomine agit Duci gratias: & post honorificam *Leonis Decimi* ac *Clementis* VII. mentionē, subdit, Synodum non ob aliud congregatam alioue spectare, quam ad dissensionem omnem profligandam, discussis ignorantiæ tenebris, & veritatis luce manifestata.

Et Ioannes Strozius Florentiæ Ducis Orator nomine Principis sui orationem habet.

In cōgregatione habita die XX. admissi *Melchior* Lussi Eques, Heluetiorum Catholicorum Orator, & vna *Ioachimus Propositus* Abbas, Abbatum & aliorum eius nationis Ecclesiasticorum nomine. Pro iis verba facta in hāc sententiam. Consules VII. pagorum, pro eo ac decet Ecclesiæ filios, misisse oratores, qui Synodo adessent, obedientiam sponderent, notumque facerent omnibus, se studio propugnandæ Sedis Romanæ nulli cedere nationi. Id fecisse testatum *Iulii* II. & *Leonis* X. temporibus. item, quando cum pagis vicinis pro religione decertarūt, cæso *Zuinglio* nefandissimo Ecclesiæ hoste, cuius cadauer inter demortuorum corpora quæsitum concremarunt, quo testarētur sibi cum illis, quamdiu extra Ecclesiam manere vellēt, perpetuum & vere ἄσπονδον bellum fore. Agnoscere enim se in finibus *Italiæ* constitutos tāquam rupē, quæ obiectu suo impediat ne malum ab Aquilone in nobilis eius regionis viscera irrumpat. Synodus per Promotorem respondit Heluetícæ gētis erga sedem Apostolicā pietatis officia, & ꝑmerita multa esse, & immania: sed nullum obsequium aut officiū præstari potuisse opportunius, quā sit hæc Legatio, tam prolixam Synodo beneuolentiam deferens. Eam aduentu Oratorum multum recreari, & præter spem, quam in *Cæsaris*, Regum ac Principum præsidio collocet, etiam laudatissimæ

Oratores VII. pagorum Heluetiorum Romanæ religionis in Synodo admittuntur.

tissimæ

Ferdinand. Philippus 2.

tissimæ huic Nationi plurimum confidere.

Oratores Prælatorũ, totiusque cleri Hungarici in Synodo audiuntur.

Capita orationis Dudithij.

Die VI. Aprilis in congregationem recepti *Andreas Dudithius*, Episcopus *Tininiensis*, & *Ioannes Colosuarinus* Episcopus *Chanadiensis*, pro clero *Hungariæ*, Oratores. Prior orationem habuit, qua Archiepiscopum *Strigoniensem*: Episcopos, & vniuersum Regni clerum triplici nomine summa perfusos lætitia dicebat: ob *Pium* IV. ad summum Ecclesiæ fastigium adscitum, ob Concilium *Tridentinum* conuocatum, & ob tales Legatos Apostolicos ad id deputatos. Dein Præsulum erga Ecclesiã Catholicam obseruantia laudata, eiusdem Cardinalem *VVarmiensem*, qui cũ illis versatus fuerat, & homines norat, testẽ adducit. Tum & nationis vniuersæ pietatem commendat, quæ armis Turcorum fortiter se obiectans de reliquo orbe Christiano optime merebatur, & singularem Episcoporum in resistẽdo hæreticorum machinationibus industriam. Deniq; communi Antistites omnes voto, vt Concilio ipsi interesse possent, expetiuisse, sed obstare regni necessitates, quæ præsentiam eorum requirunt, cum ad propugnacula quæ sunt in confinibus ab incursionibus Turcorum tuenda, tum ad excubandum aduersus hęreticos. Officium igitur suum per Oratores necessario testari, per hos ad Synodi patrocinium tanquam tutum perfugium se recipere atq; ad eius decreta accipienda obseruandaque summam animi promptitudinem offerre.

Synodus respondet per Secretariũ.

Respondit secretarius Concilii nomine, satis compertam esse Patribus, Ecclesię Hungaricæ ob Synodum conuocatam gratulationẽ; id vero superesse, vt assiduis Deũ precibus de fęlici eiusdem euentu interpellent. Equidem desideraturos fuisse se, vt Præsulum eius nationis aspectu coram frui possent, sed quando nimis iustas ijs esse absentiæ causas etiã Cardinalis *VVarmiensis* testimonio constet excusationem admittere, sperãtes, religionem Chiristianam nihilo minorem ex illorum in propriis Ecclesijs p̄sentia fructum percepturam. Eoque magis, quod Oratoribus ipsis, Patribus optimis ac religiosissimis negotia actionesque suas commendarint. Synodũ igitur ipsos & mandata ab iis exhibita lubenter amplecti.

Articulus de residẽtia olim satis vexatus, nouis denuo contentionibus exagitatur

In congregationibus à die VII. ad vsque diem XVIII. assidue habitis, disceptatum à Patribus super primis IV. articulis, sed omniũ copiosissime super primo de residentia. Ex iis omnibus, qui Concilii Tridentini primæ conuocationi interfuerunt, (quo tempore magna partium altercatione de residẽtia actum) V. tantum Episcopi nunc aderant: nihilominus tamen, vbi primum articulus ille fuit propositus, ea statim in partes discessio facta, ac si inter eosdem controuersia vetus, & ab antiquo extitisset, quod in nulla alia quæstione, neq; illo tempore, neq; Iulio Pontifice, neq; in præsens contigisse obseruatum est. Huius rei causam nonnulli hanc assignant, quod ceteræ tractationes, quippe Theologicæ vix satis ab omnib. intelligebãtur, qui vero eas capere poterant, non nisi contẽplantium more de iis disserebant, nullo interueniente affectu, nisi solo odio in Protestantes, qui quæstiones has in medium afferendo aliis molestiam exhibebãt: hæc autem controuersia proprium tangeret Præsulum peculium.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Apud Curiales plurimum poterat ambitio, aut certe obligatio, qua obstringebantur sequi opinionem heris suis maxime oportunam. Alios exstimulabat inuidia, quibus cum deessent artes conscendendi ad id dignitatis fastigium quo illi iam peruenerant, aut aspirabant, quod attollendo sese illis æquare nō possent, illos ad sortem suā deprimendo ęqualitatem attingere se posse sperabant. In hoc articulo quisq; prout affectus erat, varie laborabat, singulis suum in congregationib. suffragium, aut alienum, si quid haberet memorabile, magni facientibus. Ex tāto suffragiorum numero XXXIV. ad manus meas peruenerunt, eadem plane, qua pronunciata fuerant, forma: aliorum pręter solam conclusionē nihil sum nactus. Verū hoc in loco illud tātum, q̃ est notabile, memorandū duxi.

Patriarcha Hierosolymitani de residentia suffragiū.

Patriarcha Hierosolymitanus primus ostendit hunc articulum in prima Concilii huius conuocatione fuisse tractatum ac discussum, imo conclusum, ad residentiam stabiliendam duo in primis prouidenda. I. Pœnas aduersus nō residentes denunciandas, dein remouenda, quæ residentiam impediūt. De priore quidem adeo abunde decretū Sessione VI. vt nihil addi possit. Mulctam enim pecuniariam grauissimam impositā, vt absētes dimidia parte fructuum vnius anni mulctētur, qua grauior excogitari non potest, nisi Episcopos velint esse mēdicos. Aliā grauiorē non temere infligi, etiam in insigni cōtumacia vindicanda, nisi forte priuationem. Quæ cum executioni sit mandanda, neq; alius à Pontifice eam exequi sit idoneus, (quod vetus Ecclesiæ consuetudo causarum Episcopalium censuram Apostolicæ Sedis cognitioni reseruarit) ea Sessione Patres in Pōtificem coniecisse curam omnē remedii adinueniēdi, vel alios Ecclesiis Pastores prouidendo, vel alia ratione, & in Metropolitanum, de Pastoris absentia Pontificem certiorem faciendi. De altero etiam agi cœptum, compluribusq; decretis, tam in ea Sessione, q̃ in aliis, permultas exemptiones impedimentorū, quæ Episcopis in obeūdo munere obiiciuntur, sublatas: atq; id in præsens superesse, vt in reliquis exemptionibus tollendis cōstanter pergatur, patribus aliquot (sicuti tum factum) selectis, qui colligant in vnum impedimenta, vt iis in congregatione propositis prospiciatur.

Archiepisc. Granatensis sententia.

Hunc excepit *Archiepiscopus Granatensis*, affirmans in eodē Concilio propositum fuisse aliud potētius & efficacius remedium, nempe obligationem ad residendum esse *de iure Diuino*, quā de re totis X. mensib. actum. Eum vero articulum vti necessarium, & inter capita doctrinæ Ecclesiasticę primariū haud dubie determinādum fuisse, nisi Synodi eius progressum aliquid interrupisset. Certe & quæstionem fuisse discussam, & rationes adductas in medium mox typis editas: vt materia iam præparata, dig[e]staq; nihil restet, nisi vt perficiatur. Hoc enim definito *residentiam esse de iure Diuino*, impedimenta omnia sua spōte facile desitura, Episcopos, eo quod est muneris sui probe cognito religiose officium facturos, vti decet eos, qui se Pastores ducunt, non mercede conductos, & reputantes gregem sibi à Deo commissum, ac sibi villicationis suę rationem reddendam: neq; culpam in alios cōiiciendam mu-

neris

Ferdinand. Philippus 2.

neris male obiti, neq; dispensationib. eos quicquam iuuari aut saluari, certe prouinciæ sibi traditę inuigilaturos. Et quidem multis è veteri ac nouo testamento testimoniis, & in ea Patrum interpretationibus adductis contendebat, veritatem eam esse Catholicam. Ac maior sane pars Congregationis ad opinionem illam accedebat, authoritatibus ac rationibus ei firmandę comportatis.

Quam com plures vti Catholicã probant.

Alii eam repudiabant vt nouam; & non modo ante æuo, sed & hoc sæculo ante Cardinalem *Caietanum* inauditam. Illum dicebant primum mouisse quæstionem, & partem eam sustinuisse, sed eandem post reiecisse, quippe, qui ætate grandior acceperit Episcopatum, in quo nunquam resederit. Ecclesiam illud semper tenuisse, Pontificem posse dispensare. Non residentes omnibus seculis aut castigatos, aut increpitos, sed solummodo tamquã Canonum violatores, non autem Legis diuinæ. Prima Synodi huius conuocatione quæstionem eam agitatam, sed disceptationem à Legatis viris prudẽtissimis, ꝙ periculo non vacaret, scite dextreq; cõpressam. Id nunc trahendũ in exemplum. Libros enim de ea re exinde editos multis offẽdiculo fuisse, & disceptationem hanc solo factionum studio susceptam demonstrasse. Nã ꝙ scripturæ & Patrum authoritates attinet, eas ad pfectionẽ modo adhortationes esse, nihil hic esse solidi ꝑter Canones, q sunt vere Leges Ecclesiasticę.

Alij vti nouiter excogitatam reijciunt.

Nonnulli contra sentiebant, neque huius esse loci, neque temporis, eam agitare quæstionem, neque ex eiusdem determinatione boni quidpiam nasciturum, sed à multis potius incommodis impendere periculum. Synodum enim hanc ad hęreses extipandas congregatam, non ad Catholicos schismate distrahendos, quod dubio procul esset futurum, damnata ea opinione, quam si non maior, certe media pars Patrum amplectitur. Alterius opinionis authores eã adinuenisse, nõ quod veritate niteretur, sed vt ad residendũ Ecclesiasticos exstimularent, inualidis nihilominus rationũ firmamentis freti. Non enim reperiri homines attentiores, ad deuitandas diuinæ legis, quã Ecclesiæ sanctionum præuaricationes. De quadragesima rite seruanda pręceptum minus violari, quã mandata Decalogi. Neque esse credibile, si à Deo fuisset præscriptum, vt in festo resurrectionis Dominicæ vnusquisq; apud sacerdotem peccata confiteretur, & ad sacram cõmunionem accederet, plures q̃ nunc, cœnæ Dominicę cõmunicaturos. Vt missa solemni more & habitu celebretur, legem esse Ecclesiasticã, sed quam nemo infringit. Qui pœnalibus Canonum sanctionibus minus obsequens est, multo facilius extra officii viã abiturũ, vbi nullus à pœnis temporalib. sed ab sola iustitia diuina metus. Vix vllũ ex Episcopis ea Synodi determinatione officium diligentius facturũ: sed inde potius captaturũ & occasionẽ aduersus Sedem Apostolicã recalcitrãdi, &, authoritatem Pontificiã restringẽdi (ꝙ inter nonnullos hactenus susurrat) & Aulæ Romanæ deprimendæ. Eam vnicũ esse Ordinis Ecclesiastici decus & ornamentũ. Eius vnius in gratiã Clero passim honorẽ deferri. Hęc si abiicitur atq; deprimitur, de Ecclesię existimatione vbiq; locorũ plurimũ decessurum. Quare iniquũ esse, eã rem

Aliorum sententia, controuersia huius disceptationem esse & intempestiuam, & inutilem.

Homines ad Ecclesiasticas sanctiones quã ad Diuina legis præcepta seruanda esse attentiores.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

rem tractari Pontifice & Cardinalium Senatu inconsultis, quorum in foro res cum primis vertitur.

Pauli Iouij suffragiũ.

Neque hic prætereunda est *Pauli Iouij* Episcopi *Nucerini* sententia, quę fuit huiusmodi. Synodum conuocatam ad plagam ingentem, nempe deformationem Ecclesiæ medicandam. Omnibus esse persuasum huius mali causã esse Præsulum ab Ecclesiis suis absentiam. Verum id, vti ab omnibus affirmatur, ita vix satis à quouis forsitã expendi ac considerari. Non esse prudẽtis medici de causa morbi tollenda agere, nisi primum eam probe cognoscat. dein, annõ ea sublata, maiora mox mala inde sequutura sint, accurate ꝓuideat. Certe si absentia Præsulũ corruptelis, quæ irrepserunt in Ecclesiam, causam dedisset, minus deformitatis in Ecclesiis illis deprehensum iri, in quibus nostro seculo proprii Præsules perpetuo resedisse animaduertuntur. Iam summos Põtifices centum annos assidue cõmorantes Romę, nihil omisisse, quod ad populum studiosissime instruendum pertineret: eam tamen vrbem nihilo melius institutam reperiri. Atq; omnino regni cuiusque metropolin, in quibus fere Præsules Sedes suas figunt, esse præ aliis deformitate notabilem: & contra miseras aliquot vrbes, quæ à centum annis Episcopum suum non aspexerunt, vitiorũ sordibus minus esse corruptas. Etiam inter Antistites seniores qui adsint, & in Ecclesiis suis perpetuo hæserint (sũt enim ex his nonnulli) neminem posse dare Diœcesin à se melius constitutã, quam sint vicinæ Episcopis destitutæ. Qui istiusmodi Ecclesias greges dicit sine pastore, eum pensi non habere, etiam Parochos, ac nõ solos Episcopos, curam gerere animarum. De solis Episcopis verba fieri, quasi nusquam fideles Christiani esse possint, nisi vbi sunt Episcopi, & tamen in ipsis montibus, in quibus Episcopus nunquam visus, Ecclesias reperiri, quæ ciuitatibus Episcopalibus exemplo præire poterunt. Patrum, qui in prima Synodi cõuocatione interfuerunt, & zelũm laudandum, & actiones imitandas, qui pœnarum interminatione Præsules excitatum ibant ad Ecclesias suas frequẽtandas, & principium dederãt tollendis impedimentis, quæ absentiæ dant causam, neq; tamen permittendum, vt ea spes nos fallat, quasi in hac residentia posita sit Ecclesiæ reformatio, sed potius metuendũ, ne vti nunc remedia quæruntur ad stabiliendam Prælatorũ residentiam, ita posteri incõmodis inde prouenientibus sapientiores facti, remedia ad absẽtiã denuo inuehẽdã sint quæsituri. Non quærenda vincula adeo robusta, quæ, vbi opus est, dissolui nequeant, cuius generis foret Ius illud diuinum, quod nunc post mille & CCCC. annos tentatur, Episcopum perniciosum, qualem vidimus *Coloniẽsem*, huius doctrinæ effugio latebras sibi quæsiturum ab obedientia Pontificis, si vel ad rationem actionum reddendam citabitur, vel ab grege suo ꝓcul facessere iubebitur, ne pręsẽtia sua malũ alat. Se quidem agnoscere, Pręsules, qui articulum determinatum volunt, abundare zelo sed credere etiam nonnullos velle eius beneficio vti, ad se ab obediẽtia Põtificis subducendos quę quo arctior est, hoc magis vnitam tenet Ecclesiam. Ijs vero hoc instillatum cupere, quicquid in eo genere operan-

Absentiam Præsulum non esse corruptelarũ in Ecclesia causam.

Ferdinand. Philippus.

operatur, id Parochis vsui futurum, ad ipsos Episcoporum imperio eximendos. Nam si articulus obtineat, confestim dicturos, Episcopum, nec posse ipsos Ecclesia dimouere, nec potestatē ipsorum reseruationib. restringere; & tanquam Pastores immediate à Deo datos, plus iuris in gregem, quam ipsis Episcopis concedât, vindicaturos. neque esse, quod iis respōdeatur. Et quēadmodum regimen Ecclesiæ tot seculis stetit per Hierarchiam: ita facile in democratiam & anarchiam, à quibus ei vastitas, collapsurum.

Episcopi Adiacensis pia probaq; sententia.

Ex iis, qui, cum residentiam crederent esse *de iure diuino*, quæstionē tamen eam hoc rerum statu discutiendā haud putabant, *Ioannes Baptista de Bernardis* Episcopus *Adiacensis* egregiam protulit sententiam in hūc modum. Quandoquidem nunc non agatur de hac aut illa opinione firmāda, sed tantū de Clero ad residendum obligando, vti id effectū sortiatur; friuolum esse declarare vnde ea manet obligatio, & frustra laborari in alia re, quā in absentiæ caussa tollenda. Absentiæ vero non aliam esse caussā, nisi quod Episcopi in aulis Principum degentes secularibus negotiis administrandis impliciti tenentur, Iudicum, Cancellariorum, Secretariorū, Consiliariorum, & Quæstorum munia obeuntes: adeo vt vix fere munus aliquod publicum reperiatur, in quod Episcopus aliquis adlectus non sit. Hanc alieni muneris vsurpationem prohibitam à *D. Paulo*, necessarium ducente, vt qui Ecclesiæ militat, secularibus abstineat negotiis. Faciendum igitur quod per Apostolum Deus præcipit: rursusque vetandum, ne Ecclesiastici in secularibus muntus, officium, gradum ordinarium vel extra ordinem teneāt. Hoc semel prohibito, statutoque, ne negotiis implicentur secularibus, cum Episcopis nulla supersit caussa cur aulam frequentare debeant, sua sponte absq; præceptis, pœnarumue denunciationibus, in suam quemq; se diœcesin ad residendum ibi recepturum, neq; inde, negotiorum occasionibus iā ademptis, facile migraturum. In summa vrgebat, vti Synodi declaratione innotesceret cunctis, neque Episcopis, neque aliis, quibus animarum cura incumbit, fas esse, seculare aliquod munus aut officium exercere.

Cui Episc. Quinqueecclesiensis refragatur.

Huic Episcopus *Quinqueecclesiensis Cæsaris* Orator contradicens asserebat, si *D. Pauli* verba in eum sensum acciperētur, tum & Ecclesiam Vniuersam, & Principes omnes ab anno octingentesimo ad hunc vsq; diem eo nomine damnandos, quo potissimum laudē meruisse censentur. hos, quod Iurisdictiones tēporales donarint, illos, quod acceperint; quas etiam Pontifices Romani, & Episcopi in Diuorum numerum relati exequi sustinuerūt. Imperatorū, Regum Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, Hūgariæ, vt quisq; fuit melior, ita plures ex sacro Ordine in Consilium suū sanctius adsciuisse, quos omnes necessum fuerit dānari, si præcepto Diuino ab his muneribus arceantur. Sed nimirum errare toto cœlo, qui credat præceptum *D. Pauli* Ecclesiasticos tantum respicere, & non omnes Christi fideles qui Christo nomen dederunt. *D.* enim *Paulum* ita argumentari; sicuti qui militiam exercet mundanam, non est addictus iis artibus, quib. vita sustinetur, quia pugnant cum militis officio; ita qui militant *Christo*, hoc est Christianos

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

omnes abstinere debere ab iis exercitiis, quæ cũ Christiana professione pugnant, nempe solis peccatis. illud vero, quod absq; peccato fieri potest, cuiq; esse licitum. Neque reprehendi merito Præsules propter operam istiusmodi munerib. impensam, nisi peccata esse arguantur. Ecclesiæ amplitudinem, & singularem, qua apud omnes est, existimationem non aliunde magis prouenire, quam quod dignitates Ecclesiasticæ viris illustribus, & sãguinis nobilitate conspicuis deferantur, & amplissima in administratione publica munia Præsulibus demandentur. quorum si Ecclesiastici essent incapaces, tunc neminem è nobilitate ad sacrum Ordinem aspiraturum; nullum Præsulem aliquo loco ac nomine futurum; immo Ecclesiam, quæ solis plebeiis, & plebeio more viuentib. constatura esset, in omnium opprobrium & contéptum iturã. At contra Doctores rerum intelligentes semper tenuisse, ea Edicta quibus rerum ciuiliũ administratione Ecclesiasticis interdicitur, aut Sacerdotes publica munia capere prohibentur libertatem Ecclesiasticam temerare. Hæc sententia communi omniũ Præsulum applausu fuit accepta, etiã eorũ, qui residentiam *de iure diuino* esse putabant. adeo potentes sunt in hominibus affectus, ad iudicium, ne contradictiones possit discernere, corrumpendum.

In cuius sententiam plerique omnes concedunt.

In cæteris articulis discutiendis minus fuit negotii: vbique tamen dictum aliquid memoria non indignũ. De secundo, qui vetat promouere ad sacros Ordines titulo patrimonii, hoc certũ, post Ecclesiam primitus fundatam cõstitutamque, assignatis cuique cœtui ministris necessariis, aureis illis tẽporibus neminẽ ad sacros Ordines admissum, qui nõ peculiari ministerio destinaretur. verum pia hæc institutio mox corrupta: aliis, quod exceptionibus essent muniti, aut ob alios aspectus humanos; Episcopis vero, vt numerosum haberent clerum, nemini petenti sacros Ordines denegantibus. Itaque in Concilio *Chalcedonensi* id genus Ordinationis prohibitum, quod tunc temporis vocabant absolutum aut solutũ (ita enim proprie sonat vox Græca) Decretumque vti nemo nisi ad munus peculiare ordinaretur, atq; vt liberæ solutæque ordinationes nullæ essent ac irritæ: idque multis deinceps canonum posteriorũ sanctionibus fuit confirmatum, vt iam pro Regula generali reciperetur in Ecclesia, *Neminem sine titulo posse ordinari.* Iam antiquis illis bonisque temporibus *Tituli* appellatione denotabatur munus, aut ministerium obeundum. Vbi vero corruptelę inualuere, Tituli nomine cœpit intelligi reditus, vnde victus cõparatur: adeoque, quod sancitum erat, vt in clero nemo esset otiosus, mutauit in illud, vt nemo esset egenus; ne quis labore suo victum sibi parare cogeretur. Ita vero Canonum sensu hac interpretatione obuelato, *Alexander III.* in *Lateranensi* suo sanxit, Ne quis ordinaretur sine titulo, ex quo tantum posset capere, quantum ad vitam alendam esset necessarium; addita exceptione à regula, nisi de suo, aut hæreditate paterna abũde illi suppeteret. Quæ quidem exceptio à ratione aliena non foret, nisi titulus ad hoc vnum quæreretur, nempe, vt victum suppeditaret. Ob hanc caussam multi fictis probationibus sibi patrimonium esse

A linteligentiam II. articuli de ordinatione ad Titulum patrimonii dissertatio

Tituli nomine quid olim, quid item vltimis seculis denotaretur.

Ferdinand. Philippus.

esse contendentes, ad Ordines admittebantur: alii ad verum patrimonium ordinati, illud postmodum alienabãt. alii denique nacti homines, qui tanta patrimonii sui portioni ipsis cederent, quanta illis alendis esset sufficiens, ordinabantur: dein acceptis ordinibus, patrimonium iis, à quibus commodato acceperant, restituebant. Inde factum, vt crescente Sacerdotum inopum numero, multæ in Ecclesiam corruptelæ inuaserint, emendationem requirentes.

Prima opinio quorũdam Patrum, residentia stabilita facile huic malo consuli.

Hoc igitur articulo in Synodo proposito, in varias itum est sententias. Nonnulli dicebant, hoc posito, residẽtiam esse de iure diuino, ac singulis, quod sui muneris est, obeuntibus, Ecclesiis adeo plene perfecteq; prouisum iri, vt nullus sit futur⁹ vsus Clericorum beneficiis non gaudentium, aut ordinationum titulo patrimonii, aut alio titulo: omnibusq; incommodis consultum iri. In clero nec fore desidem aliquẽ ac otiosum, vnde innumera mala & exẽpla perniciosa manare solẽt; nec mendicũ, aut ad exercẽda vilia officia necessitate adactum. Liquido constare nullam esse commodam reformationem, nisi quæ res ad principium vnde deflexerunt, reuocat. Ecclesiam antiquitus tot seculis perfecte vixisse; hac sola via integritatem pristinam posse repetere.

Altera viros probos & doctos, etsi inopes, absque titulo ordinandos.

Aliorum opinio erat, aditum ad sacros Ordines nemini vetandum propter egestatem, qui vitæ probitate, aut idonea literarum cognitione eos promereatur. Pauperes enim in Ecclesia primitiua exclusos non fuisse, neq; Ecclesiam ab eo vnquam abhorruisse, vt Clerici ac Sacerdotes manuũ suarum labore vitam sustentarent. Exẽplo esse *D. Paulum* Apostolum, & *Apollo* Euangelistam, qui tentoriis conficiendis vitam tolerabant. Etiam postquam Imperatores Christiana sacra amplexati sunt, *Constantium Constantini* filium VI. Consulatu priuilegiũ clericis concessisse, ne vectigal ob eas merces penderent, quas in officinis & tabernis diuẽdebant; quod illas cũ pauperibus cõmunicarent. Sic eo tempore obseruatum *D. Pauli* ad fideles præceptum, vt in honestas operas incũberent, vt esset quod in pauperes erogarent. Vitã improbam ac facinorosam indignã esse ordine clericali, quę offendiculum pariat apud populum. operari autẽ, & de labore suo viuere, tum honestum esse, tum ad ædificationem. Quod si quis valetudinis infirmitate mendicare cogatur, id neutiquam esse pudendum, quippe, cum fratres gloriæ sibi ducãt, dici mendicantes. Pronuntiatum illud non esse dignum Christiano, nempe, laborare, labore manuum alimentum sibi parare, aut in casu impotentiæ mẽdicare, parum decorum esse *Christi* ministris; aut aliud dedecere eos, quã peccatum. Ac si quis putet egestatem rapinæ, aliisue delictis caussam dare, re bene pensitata reperiet, eiusmodi scelera à locupletibus citius, quam à tenuioribus patrari; atq; auaritiã magis impotentem atque indomitam, quã sit paupertas, quæ actuosa & negotiosa, male agendi occasiones procul habet. Inter bonum & pauperẽ bene cõuenire, sed bonũ & otiosum male cohærere. Scriptis ac concionib. satis testatum grãde illud beneficiũ, quod Ecclesia militãs in hoc seculo, & q̃ est in Purgatorio, ex Missarũ celebratione pcipit; quas certe non

Manuum labore victum sibi quærere nõ indignum Christi ministris.

te non diuites, sed pauperes Sacerdotes celebrãt. His sublatis, & fideles superstites, & animas defunctorũ ingentibus suffragantium subsidiis spoliatũ iri. Satius esse seuerissimo edicto præcipi, vt homines probi & eruditi etiam absque vllo titulo ordinentur. Cessare enim in præsens caussam, cur antiquitus illud prohibitum. Eo tempore ordinatos cũ titulo sedulos fuisse in functionibus Ecclesiasticis exercendis, & ædificationis Ecclesiæ studiosos; cæteros vero, quippe otiosos, offendiculo fuisse; cum contrarium hodie obtineat, ordinatis cum titulo plurimum ministeria Ecclesiastica dedignantibus, atque otio diffluentibus; egenis vero functiones obeuntibus, & in Ecclesiæ ædificatione occupatis.

Tertia sententia eaq; media multos habet suffragatores.

Hæc sẽtẽtia paucos habuit approbatores; & alia media permultos. Videlicet, vt mos ille iam receptus neminem ordinandi sine titulo aut beneficii Ecclesiastici, aut patrimonii ad victũ idonei, porro obtineat, ne Sacerdotes cum summa sacri Ordinis contumelia mendicantes deprehendantur. Tũ vt ad præuortendum fraudibus statuatur omnem Episcopus adhibeat diligentiam, ne patrimonium, ad quod clericus ordinatus fuit, alienetur. Sed ab eo longe diuersum sentiebat *Gabriel le Venear* Gallus, Episcopus *Viuariensis*, affirmans patrimonium Clericorum esse quid seculare, de quo Ecclesiastic⁹ nulla lege possit statuere. Multa quidem posse interuenire, propter quæ lex aut Magistratus legitime imperare possit, vt illud alienetur. sed in genere id cõpertũ, Clericorũ bona patrimonialia, quoad præscriptiones & contrahendi formã iuri ciuili esse obnoxia. Itaque à

Nisi qua iuris ciuilis potestati derogare videtur.

Patribus iterum, iterumq; cogitandum priusquam contractum ciuilem irritũ faciendi potestatem sibi sumant.

Qua occasione Simonia in collationem sacrorum Ordinum ac beneficiorũ primum irrepserit, disseritur.

Tertii articuli proponendi hæc fuit occasio, q̃ præceptum *Christi* de gratiis spiritualib. liberali manu ac gratis donandis, sicut gratis fuerunt acceptæ, in conferendis Ordinibus diuersimode violaretur. Neq; recens erat hic abusus sed sæculis anteactis magis inualuerat. Etenim in Christianæ religionis cunabulis abundante charitate, populus, qui à Christi ministris spiritualia accipiebat, non modo iuxta Dei præceptũ à *D. Paulo* explicatũ paria faciebat, quæ ad victum necessaria essent, suppeditando, sed adeo copiose ministrando, vt ad pauperes subleuandos etiam superesset: sic tamen, vt nullius subiret mentem ea cogitatio, temporale quod dabatur, pretium esse doni spiritualis. Sed postquam temporale, quod in cõmuni asseruabatur & possidebat, cœptũ est diuidi, & reditus certus, appellatione Beneficii, titulis applicari, cum hucusque distincta non esset ordinatio à collatione tituli, ac proinde beneficii titulo annexi, sed vna darentur & acciperentur, tunc primum visum est ordinatoribus, propter emolumenta, quæ ordinatis inde proueniunt, præter spirituale, etiam temporale aliquid dari, cuius intuitu in remunerationem tẽporale quiddam sumi possit. Cui vero propositum erat beneficium impetrare, is sese ad voluntatem dantis accommodare necesse habebat. Inde sequuta negotiatio aperta, q̃ in Orientali Ecclesia ne multis quidẽ Canonibus ac censuris emendari vnquam potuit: vtcumq; præpotens Dei manus, emolumentorum magna parte Saracenorum flagello

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

flagello sublata, eã valde imminuerit. In Occidentali item, bonis licet frementibus, eadem alibi magis, alibi minus obtinuit adusq; annum salutis millesimum, quo tempore facta inter ordinationem & collationem beneficij distinctione, ordinatio cœpit gratuito concedi, sed in collatione pretiũ exigi manifestius. Ex eo creuit semper abusus, variis impositis denominationib. vtpote annatarum, minutorum seruitiorum, scripturæ, sigilli, & istiusmodi tegumentorum, quib. coopertus grassatur per Ecclesiam, exigua spe eius aliquando tollendi, quoad *Christus* ipse alia vice nummulariorũ mẽsas euertat, & flagello nũdinatores istos è templo eiiciat. Verum ordinationi, quæ à collatione beneficii separata gratis administrabatur, nõ diuturnum fuit id gaudium. Episcopi enim spreta ea, tanquã abiecta & infructuosa, ad alteram solã vnde emolumentũ percipiebant, erãt attenti. Vnde à veris Episcopis in solo temporali administrando occupatis, relicta pedetentim ordinationum administratione instituti Episcopi Titulares, qui ministeria Episcoporum Ecclesiastica obirent. His, quod quod reditus nullos possiderent, necessum erat è functionibus quas obibãt, sibi victum parare: iiq; vicissim, quos ad ordines admittebant, his aliquid cõferre cogebantur, primum eleemosynę nomine, siue oblationis, dein honoratiore titulo donationis, ac deniq; ne cum debitum esset, omitteretur, imposito nomine mercedis, non quæ Episcopo ordinanti, sed famulis eius, aut tabellioni, aut alijs inter ordinandum ministrantibus cederet. De hoc igitur abusu articulus institutus, altero illo, qui in collatione beneficii vsuuenire solet relicto, tanquam deplorato, neq; alio remedio quam extremo, sanabili.

Episcopis ordinariis ad secularia plus æquo attentis, instituti Episcopi Titulares, qui ipsorum vicem fungerentur.

De III. articulo opinionum diuersitas.

Super hoc articulo non diuersitas affectuũ, sed dissimilis personarũ qualitas diuersas peperit opiniones. Episcopi enim prædiuites, si quid per se, aut per officiales, aut notarios acciperetur, id damnabant vti sacrilegum ac simoniacum, citatis in eam rem *Gehezi* qui Prophetæ *Elizæi* famulus, & *Simonis Magi* exemplis, item rigido *Christi* pcepto, *Gratis accepistis, gratis date*: multisq; Sanctorum Patrum contra illud peccatum exaggerationibus. Dicebãt nomina donationis aut eleemosynæ speciosa quidem esse, sed inanes tantũ obtentus, quibus effectus repugnat, ptopter Ordinem enim acceptum dari, absq; quo nihil daretur. Si eleemosynæ nomine, cur non alia occasione dari, aut alio tempore? Ordines certe nulla reintenteniẽte conferendos. Id vero hic mali esse, quod si quis profiteatur se id Episcopo ordinanti dare nomine eleemosynæ, ille iniuriam sibi factam existimet, neque alio tempore sit accepturus, quamobrem frustra esse qui credant, se Deo aut hominibus fucum posse facere. Ideo decreto absoluto statuendum instabant, ne quis quidquam largiatur; etiam vltro, vel eleemosynę nomine, aut quidquam accipiat, nec in ordinatoris vsum, nec in cuiusquam è suis, ne in Notarii quidẽ, aut scriptionis causa, aut sigilli, aut cuiuscunque operæ positę, alioue prętextu.

Episcopi lauti ac locupletes nihil vllo nomine accipiendum censent.

At qui titulo tãtum Episcopi, & tenuiores, contra arguebant, sicuti sacrilegus merito censendus sit, qui pretio ordines diuendat, ita qui eleemosynã à Chri-

Contra tenuiores in ordinationibus perinde atq; in alijs, oblationes & eleemosynas accipere fas putant.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

à *Christo* tantopere cōmendatam sublatum eat, charitatē euertere, & Ecclesiam penitus deformare. Eandē enim omnino rationem in ordinationibus militare, quę in confessionibus, cōmunionibus, missis, sepulturis, aliisq; Ecclesiasticis functionibus obtinet, nihil esse causæ cur vetari debeat, ne in illis magis, quam in his, quidquā vltro det aut accipiatur, nam quod de eleemosyna etiam aliis temporibus elargiēda obiicitur, ad alias non minus functiones pertinere. Ab antiquissimis tēporibus consuesse Ecclesiam oblationes & eleemosynas his occasionibus accipere, ijs sublatis inopes religiosos, qui inde victitant, ad victum aliunde quæritandum necessitate coactum iri. Indicijs manifestis cōstare, & à D. iam annis apparuisse: diuites ministeria Ecclesiastica non obituros. Ita religionis exercitium interiturum, & populū cultu religioso destitutum, in impietatem, & diuersas perniciosas superstitiones ruiturum. Atq; vt extra ipsum Ordinationū subiectum nō egrediamur, si reprehensione vacat, propter pallia, quæ ab Sede Apostolica dantur Metropolitanis, etiam millia aliquot aureorum dependere, quorsum Episcopo vitio vertitur, ab iis, qui sunt ordine inferiores, aliquam grati animi testificationē accipere? aut quorsum de ijs, quæ sunt eiusdem generis, nō diuersę modo, sed & contrariæ Leges sanciantur? Appellationem abusus id non mereri, quod ab origine sic est institutum. Etiam in Pontificali proditū esse, in ordinationibus, cum in peragenda re diuina ad oblationes venitur, cereos, nempe res seculares, Episcopo ordinanti ab ordinatis offerri: quibus tamen vel quātitas, vel apparatus, prētium & æstimationem potest addere, quapropter nō esse adeo odiosum, quod in misellis Episcopis reprehenditur, neq; mereri, vt cum eius ordinis infamia alii laudem sibi arrogent reformatorum, verius Pharisæorum imitatores, *dum festucas obseruant, ipsi excolantes culicem.*

Pallia ab Sede Apostolica Metropolitanis vendata.

Consuetudo dandi & accipiendi in ministratione Sacramentorum Innocentio III. probatur vti laudabilis.

Nonnulli dicebant articulum hunc non posse decerni, quippe contrariū decreto Innocentii III. in Concilio generali, in quo non solum probatur cōsuetudo dandi & accipiendi quiddam temporale in ministratione Sacramentorum, sed præcipitur etiam Episcopis, vt censuris & pœnis Ecclesiasticis populum adigant ad eam cōsuetudinem obseruandam, addita etiam *Laudabilis* encomio iis, quæ nunc sicut impia & sacrilega damnantur.

Dionysius contra eam improbat, quod Ecclesiasticis aliunde, ac inprimis ab assignatione decimarum abunde suppetat.

At *Dionysius Græcus* Episcopus *Milopotamensis* longa digressione excurrens differebat, quam conducibile futurū esset ædificandis, in *Christo* fidelibus, si Sacramēta ab Ecclesiasticis mero charitatis studio ministrarentur, neq; aliūde quam à Deo operæ positæ merces expectaretur. Deberi quidem illis victū, & præterea quiddam in subsidium Sed huic satis superque esse prouisum decimarum assignatione. Clerū enim, etsi decimam populi partem non constituat, tam grandem portionem accipere, pręter alia bona, quę duplo plura possidet, quare iniquum esse, illud vti exigat, cuius iam centuplum acceperit. Quod si contendant esse pauperes Episcopos, id non arguere Ecclesiæ egestatem, sed opes eiusdem non æquis portionibus diuisas. Iusta enim & Legitima distributione instituta, esse vnde abunde omnibus sufficiat: sic vt o-

peram

Ferdinand. Philippus 2.

perã suam libere cõmunicare debeant absq; alio hostimento, quam eo, quod vltra debitũ iam acceperint, fatebatur non esse in promptu tam multos abusus eodem momento auferre, sed ab ordinationibus commode posse sumi reformandi initium, ita tamen, vt non ad solam conferendi ordinis actionẽ reformatio ea restringatur, sed ad alia actionem eam antecedentia etiam extendatur. Admodum enim absurdum esse, vt Clericus licentiam procurandi sibi Ordinatoris postulans, literas dimissoriales è Cancellariis Episcopatuũ magno licitetur, aut facultatem sui extra præscriptũ tempus ordinandi *Romæ* magno pretio comparet: horum vero reformatione neq; lecta de solis Episcopis Ordinatoribus emendandis cura suscipiatur. Hæc de dimissorialibus Episcoporum literis opinio multis fuit accepta, alterum vero de facultatibus *Roma* quæsitis Cardinalis *Simoneta* monuit ad Synodi cognitionem non pertinere, sed Pontificẽ de eo cogitaturũ.

Literæ dimissoriales magno constant.

De mercede Notarij debita nonnihil dictum, aliis officium illud Ecclesiasticum, aliis mere seculare esse censentibus, adeoq; quod iis penditur, nõ inuidẽdum. *Antonius Augustinus* Episcopus *Ilerdensis*, rerum antiquarũ diligens obseruator affirmabat in Ecclesia veteri ministros in conspectu totius populi ordinari solitos, vt diplomate, aut literis testimonialib. opus non esset: tũ vni titulo siue beneficio addictos diœcesin non mutasse, sed si forte negotij causa aliquo proficiscendum esset, ab Episcopo literam impetrasse quæ tum *Formata* dicebatur. Testimonialium literarum vsum, ex quo populus ordinationibus interuenire desiit, & clerici vagari ac discurrere cæperunt, supplẽdam populi præsentiam introductum. Itaq; munus illud pro seculari ducendũ, sed quod in materia spirituali versetur, cum moderatione exercendum, & mercedem quidem notariis concedendam videri, sed certis limitibus circumscriptam, ac moderatam.

Ministri in conspectu populi olim ordinabantur, vnde nullus diplomatum aut literarum testimonialium ijs vsus.

Notariorũ munus seculare.

Quod quarto capite propositum fuit, id ad Ecclesias tantum collegiatas pertinet, quæ quidem, cum inter alia ministeria ipsa institutione ipsis præscripta ad hoc quoq; obligarentur, vt certis horis à Canone definitis (quæ Canonicæ inde dictæ) in templum cõuenientes hymnis ac psalmis Dei laudes celebrarent, reditus quoq; certos percipiebant, vnde Canonici commode victitare possent. Atque his vno è quatuor modis gaudebant. Vel enim omnes vna solum mensa sumptu communi instar Monachorum regularium alebat, vel sua cuique seorsim portio præbebatur, *præbenda* inde denominata vel post præstitum à singulis Ecclesiæ debitum ministerium, dimensum suum in annona, aut pecunia numerata capere consueuerant. Disciplina ea viuendi in commune exiguo tempore viguit, plerisq; diuisionem vel in præbendas, vel in quotidianas distributiones singulis faciendas flagitantibus, tum aliis, qui vel ob inualetudinem, vel ob exercitium aliquod Spirituale sacris officiis interesse non possent, excusari cupientibus. Neque erat difficile aliquid causari cur sacris non interuenirent, vnde in re diuina parum frequentes præbendæ tamen fructum perciperent. Vbi vero non nisi opere peracto sua cuique mensura tribuebatur, non adeo procliue erat

Per occasionem IV. articuli de præbendis & quotidianis distributionibus disseritur.

Ferdinand. Philippus2

Distributiones quotidianæ Canonicis frequentius templum adeundi causa.

excusationem obtendere, adeoque disciplina sanctior, & in frequentandis officiis diuinis assiduitas in secundo genere, quã in primo diligentius culta. factumq; inde, vt viri pij ex eo tempore Ecclesiis quidpiam donantes aut legantes, id in quotidianas distributiones conferri præciperẽt, experimentisque comprobatum, quo maiores essẽt distributiones, hoc Canonicos ad Ecclesias itasse frequentius. Quamobrẽ ad discutiendam eorum socordiã, qui in diuinis officiis obeundis essent segniores, hæc ratio visa est percommoda, vt præbendarum pars aliqua in distributiones cõuertatur. Hanc opinionem complures è Præsulibus laudabãt, quod inde notabilis ad Diuini numinis cultum accessio haud dubie expectaretur, cuius indubitatos effectus ipsa proderet experientia. Atque hoc erat huius opinionis fundamentum.

Vnde opinio nata, præbendarum partem in distributiones quotidianas conuertendã.

At *Lucas Bizantius* Episcopus *Catharensis*, pius sed inops, cõtrarium tuebatur Canonicos censuris & mulcta partis redituum, imo priuatione omnium fructuum & ipsarum præbendarum, cogendos potius ad officium, sed formam primitus institutam non immutandam. Cum enim omnes istiusmodi institutiones sint testamẽtariæ, vltimas autem fidelium voluntates violari aut mutari sit nefas, nihil in his non modo meliorationis obtentu, sed ne vere in melius quidem innouandum, quod iniustum sit in alienam rem ideo manũ iniicere, quia ille non optimum in modum re sua vtatur. Illud vero in primis cauendum, ne, cum in comperto sit omnem functionem spiritualem, quæ spe præmij exercetur, esse simoniam, dum vni malo quęritur remediũ, alteri grauiori ianua aperiatur, atque è negligentibus euadãt simoniaci. Verum his rationibus altera parte respondebatur penes Concilium esse vltimarum volũtatum mutationẽ. Deinde de diuinis officiis, lucri, aut mercedis specialis spe obeundis distinguendum esse, an lucrum aut præmium quod expectatur, causa sit principalis, an secũdaria. Hic enim non peccari, Canonicis stata sacrorum tempora potissimũ obseruantibus, vt Deum religiose colant secundario autem ad consequendas distributiones. Alteri vicissim replicabant, non videre se, quomodo Synodo plus iuris in bona defunctorũ, quã in viuentium competere debeat, neminem autem adeo esse ineptum, qui hæc sibi arroget. Tum doctrinam qua asseritur, fas esse seruire Deo secundario emolumenti spe, non esse adeo, atque creditur certam & indubitatam. Quod si ita se res haberet, certe causã eam nunquam secundariam dicendã, sed primariam potius, quæ impellit ad operandum, & absque qua foret, nulla operatio sequeretur. Hæc opinio à Patribus ingratiis audita magnum in Congregatione strepitum excitauit, singulis satis sibi consciis, se titulum & munus redituum causam suscepisse, neq; nisi fructuum intuitu, onus illud vnquam subituros. Itaq; ne suo se ore damnarent, applausus datus articulo in hunc modum, vt hominibus ad Dei cultum quam optime excitandis præbẽdæ conuerterẽtur in distributiones.

In contrarium disserit Catharensis formam iam diu institutam non mutandã.

Alteri respondent.

De hisce IV. articulis vbi disserere desijssẽt, designati mox Patres Decretis conficiendis, vnaque propositum, de sex reliquis articulis in sequentibus congregationib. sermonẽ instituendũ postre-

Designãtur Patres Decretis concinandis.

Ferdinand. Philippus 2.

postremo articulo de clandestino matrimonio in peculiarem Sessionem reiecto. Verum die proxima Legatis vna cum Patribus delectis in vnum cōgregatis, vt è Patrum opinionibus Decreti substantiam eliceret, super primo de residentia articulo sententiis inter eos variatum est. Cardinalis *Simoneta* fauebat opinioni, quæ residētiam vult esse *de iure positiuo*; eoque dicebat maiorem Patrum partem etiam illos, qui tenebant eam esse *de iure diuino* existimasse quæstionem eam in præsentia omittēdam. Mantuanus contra, etsi quid ipse de ea controuersia animi haberet, aperiendum non putabat, diserte tamen profitebatur maiorem Patrum partem eius declarationem petiisse. E cæteris Legatis *Altempsius Simoneta*, reliqui duo, respectu etiam alteris delato, *Mantuano* accedunt: eaq; sententiarum discrepantia aliquo acerbitatis sensu nō caruit, vtcumque cum verborum modestia expressa. Ea gratia Legati die XX. Congregationē generalem habent, in qua de scripto quæstionem infra scriptam legendā proponunt his verbis. Quoniam multi è Patribus tenuerunt, ab Synodo declarandum, residentiam esse *de iure diuino*; alii super ea re verbū non fecerunt; & nōnulli eiusmodi declarationem omnino non faciendam existimarunt, vt, qui condendis Decretis sunt designati eadem subito facile, & firmiter cōficere queāt, placeat Vobis per solum verbum *Placet* exprimere, velitis, nec ne, in Synodo declarari *residentiam esse de iure diuino*. Decretum enim more solemni Sanctæ huius Synodi pro suffragiorum pluralitate, esse conscribendum; quorum inter pronūciandum certum numerum assequi facile nō fuit propter opinionum varietatem. Libeat ergo singulis adeo clare ac distincte suffragium promere, vt ab actuariis subnotari possit.

Non solum Patribus sed ipsis quoque Legatis super Residētia in diuersa tendentib. ad suffragia perrogāda itur.

Dum sententiæ perrogantur, LXVIII. è Patribus simpliciter respondent *Placet*, & XXXIII. *non placet*, Tum XIII. *placet consulto prius sanctißimo Domino nostro*. Et XVII. *non placet*, *nisi prius consulto Sanctißimo Domino nostro*. Inter XIII. & XVII. hoc erat discriminis, quod tredecim absolute declarationem requirebant, eandem repudiaturi, si Pontifici aliter videretur. Cōtra septemdecim absolute eam recusabant, admissuri tamen, si Pontifici probaret. Subtili certe discrimine, sed quo horum quisq; se seruitium Domino suo maxime approbaturum sperabat. Cardinalis *Madrucius* ad interrogatum directe non respōdit, tantum ad suffragium à se in Congregatione pronunciatum rem reiecit, quod ꝑ *iure diuino* faciebat. Et Episcopus *Buduensis* dixit, se quod haberet declarationem pro omnino affirmatiua, cupere vt promulgetur. Suffragiis itaq; collectis ac diuisis, cū plures dimidio declarationem poscerent, & quarta solum pars eam reiiceret, cæteri vero, etsi conditione adiecta, primis accederēt, nata mox iurgia ac voces contumeliosæ, reliquumque eius congregationis super eadem materia sermonibus cōfusissimis transactum. Vnde Card. *Mantuanus* imposito cunctis silentio, monitisq; Patribus vt modestiam colerent, cœtum dimisit.

Suffragiorū numerus, & patrum in dissentiendo acumē.

Consultatione dein inter Legatos habita quid esset faciendum, placuit omnibus, Pontifici eius rei euentum singillatim significare, atq; interea dū respōsum expectatur, proximis cōgre-

Legati rei euentum Pontifici per literas quam ocyssime exponunt.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

gationib. reliquos articulos prosequi. Cōstituerat quidem *Mantuanus Camillum Oliuam* Secretarium suum ea gratia Romam mittere per equos dispositos cū literis fiduciariis: at *Simoneta* omnia scriptis consignari volebat. Eo tādem ventum, vti suffragia in vnum componerentur, tum rei successus pertexeretur narratione satis fusa, si quid reliqui esset, id Secretario exponendum relinqueretur: qui eo ipso die sub vesperam *Tridento* abiit. Atq; hæc, etsi quam posset, rectissime gererētur, Hispanorum tamen solertiam effugere non potuerunt, qui seruituti intolerabili initium factum grauissime cōquerebantur. Omnes enim Synodi tractationes *Romæ* non modo expendi ac considerari, sed deliberari etiam ac constitui. Conciliū in eadem ciuitate bis antea congregatum, hoc ipso nomine parum fœlicem habuisse successum; & sine fructu, imo maxima cū offensione solutum, quod à Patribus nihil, sed omnia *Romæ* definirentur. Sic vt per omnium ora vulgo iactetur infami prouerbio *Spiritum illum Sanctum, qui Tridentinæ Synodi consilia gubernat, in mantica clausum Romā subinde mitti*. Pōtifices eos Ecclesiæ minori offendiculo fuisse, qui Concilii conuocationem omnino detrectarunt, quam qui conuocatum, sibi seruum & obnoxium esse voluerunt. Olim homines ea se spe sustentasse, futurum, dummodo Concilium impetrari posset, vt omnib. Ecclesiæ morbis fieret medicina. Nūc vero post obseruatam rerum, quæ *Iulio & Paulo* Pontificib. acciderunt, & quæ hoc Pōtifice geruntur Ataxian, omnē rerum meliorum spem plane deploratam; neq; vltra boni quidquam ab Synodo expectādum, quæ ad Curiæ Romanæ commoda tota est proiecta, huius vnius arbitrio mouere & quiescere edocta.

Id Præsules Hispani intolerabilē esse seruitutem queruntur.

Ea occasione cum in proxima Congregatione de articulis superius propositis cœptum est agi, in controuersiā de residētia sermo statim recidit. Quē interpellans Cardinalis *VVarmiensis*, dicebat de eo argumēto abunde tractatum. Decretum mox conficiendum, quod materiam eam determinet. Eo proposito, cuiuis fore liberum, quod vltra dicendum habeat in mediū adferre. Sed quoniam ne sic quidem exacerbatæ hominum mentes interquieuerant, Archiepiscopus *Pragensis Cæsaris* Orator Patres monuit oratione perpetua, vt magis placide & imperturbate loquerentur, respicerentq; decorū, & dignitati personæ, quā sustineāt, & ipsi loco debitum. Cui *Iulius Superchius Episcopus Caprulanus* commotior respondit, nihil minus decere Cōcilium, quam vt Præsulibus leges dicantur, etiam ab iis qui secularis potestatis personam gerunt. Atq; ab hisce verbis aculeatis ac mordacib. res ad partes & factionē itura videbatur, nisi *VVarminensis* in ea cōgregatione Præses, moderandis Patrū affectibus intentus, sermonem de articulis alio diuertisset, & de liberandis Episcopis Catholicis, qui in *Anglia* attinebantur in carcere, mētionem iniecisset. Nam si nobilis ea natio per Episcopos suos Synodo interueniret, futurū, vt regnū illud ab Ecclesiæ communione nō omnino segregatum videretur. Cōsilium quidē omnibus placuit; sed facilius desiderari, quam præstari posse credebatur. Ac profecto, cū *Angliæ Regina* Nuntium ab Pontifice consulto missum reiecerit, non erat causa,

Repetito de Residentia sermone, animorum quoq; exasperatio recrudescit.

De Episcopis qui in custodia apud Anglos liberandis iniecta mētio, sed frustra.

Ferdinand. Philippus 2.

cur Patres, eam Synodi precib. aurem cōmodaturam ſperare debuerint. Hoc illi vnum poterant, Principes Catholicos de pio hoc officio interpellare. Die XXV. qui *D. Marco* ſacer, Oratores Veneti in congregatione generali audiri. Poſt mandatum lectum datum eiuſdē menſis die XI. *Nicolaus de Ponte* Oratorum alter orationem habuit, cui à Synodo forma ſolemni reſponſum.

Oratores Veneti admittūtur.

Paucis his diebus prudentiores quique inter Præſules cum animis ſuis reputantes quantam & Synodus vniuerſa, & Patrum ſinguli exiſtimationis ſuæ imminutionem eſſent ſubituri, niſi turbæ concitatæ conſileſcerent, ad tumorem animorum ſedandum cogitationē conferunt, monſtrantque, niſi placide ac quiete, in rerum Synodalium tractatione pergant, præter offēſionē, quam aliis daturi, & ignominiam, in quam præcipitaturi eſſent, etiam neceſſitatem Concilii abſque vllo fructu diſſoluendi mox incubituram. Quibus adducti ſuaſionibus reliquos VI. articulos (in quibus non ita copioſa diſſerendi ſeges) ſatis pacate moderateque in Congregationibus excuſſerunt. Super quinto iudicatum neceſſarium parochiis in quibus populus numeroſus, conſulere: ſed de modo, difficultatis aliquid ſubortum. Siquidem Parochiarum diuiſio à populis principio fuit inſtituta, quando incolæ aliquo numero vera fide imbuti, ad religionis ſuæ exercitium templo fabricato & ſacerdote conducto Eccleſiam conſtituebant, quam propter vicinorum circa habitantium conſociationē Paroeciam denominabant. Cum vero creſcente numero, atq; incolis latius diffuſis, Templum illud & Parochus non ſufficerēt, tum qui longius diſſiti Templum aliud ædificabant, vbi ipſis meliuſcule eſſet. Atque hic tam ordinis, quam concordiæ cauſſa temporis proceſſu obtinuit, vt Epiſcopi conſenſus accederet. Verū poſtquam Curia Romana vigore reſeruationum, conferendorum beneficiorū poteſtatem ſibi ſumpſit, qui parochiales Eccleſias Roma adepti fuerant vbi de numero animarū ſibi ſubiectarū decedere, adeoq; de emolumento ſuo detrahi animaduertebant, Pōtificis fauore ſubnixi, obluctari cœperūt. Inde factū, vt ſine Curiæ Romanæ ope grandis parochia diuidi, aut noua erigi non potuerit; aut ſi quid eiuſmodi tentandū eſſet, præſertim in regione Trāſmontana, propter *Appellationum*, aliorumque litigiorum impedimēta ſumptus in immenſum excreuerint. Vt igitur his incōmodis in Concilio obuiam iretur, Præſules ſic ſentiebant. Quando vnū templum populo ſufficit, vnus vero Rector non ſufficit, nō ideo titulos multiplicandos; quia vbi in vna Eccleſia plures ſunt Curiones, ibi plurimū ſunt diſcrepantiæ & opinionū diſſidia, ſed ab Epiſcopo cogēdum Parochū aſſumere ſibi tot in ſubſidium Sacerdotes, quot Eccleſiæ neceſſitas requirit. Vbi vero incolarū ædificiorūq; multitudo diuiſionē poſtulat; tum Epiſcopo permittendum nouam Eccleſiam parochialem erigere, tam populi, quam redituū facta diuiſione aut certe populo ad reditum idoneum cōſtituendum pecuniam contribuere adacto. Vltimam ſententiæ hui⁹ clauſulam *Euſtachius Bellaius Pariſienſis* Epiſcopus, qui *Tridentum* ante paucos dies venerat, minime probabat, quippe in *Gallia* non valituram, vbi dicebat, nullum ſacro

V. Articulus de Parochiarum diuiſione excutitur, eiuſque occaſio explicatur.

Præſulum ſententia.

Cuius extremam clauſulam emendari cupit Bellaius, ne ab Gallis reiiciatur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

sacro Ordini in Laicos imperium in tẽporalibus concedi. Sibi vero è dignitate Concilii Oecumenici non videri, Decreta condere, quæ ex vlla Christiani orbis prouincia merito sint eliminãda. Huic respondit *Franc. Thomas Casellus* Episcopus *Cauensis*, nescire Gallos, eam potestatem ab *Christo* & *Diuo Paulo* Concilio datam, à quibus populo præceptum sit, victum suppeditare iis, qui ipsis spiritualia ministrant: Gallis vero modo Christiani esse velint, præcepto huic parendum. *Bellaius* replicauit, se hactenus intellexisse, quod à Christo, *Diuoque Paulo* Euangelii ministris conceditur, esse ius accipiẽdi victum ab eo, qui sua sponte eum largitur, nõ autem ad largiendum adigendi. neque dubitare, quin *Galli* perpetuo velint audire Christiani, sed argumentum hoc porro non premere.

VI & VIII articulos Patres non temere attingunt, quia sunt de casibus Curiæ Romanæ reseruatis.

Sexto & octauo articulis nihil opus fuisset Decreto, si Episcopi authoritatem suam retinuissent, aut certe penes Parochos & populum, quorum (sicuti ante dictũ est) erat Ecclesiis suis prouidere, & quib. id iure debetur, potestas ea permansisset. verum materiæ huius executiẽdæ necessitas orit̃ inde, quod hæc omnia Curiæ Romanæ sint reseruata. Videbant quidem, & in hoc consentiebant Præsules omnes, Ecclesiis necessario prouidendũ; sed nõnulli id aggredi detrectabant, ne in authoritatẽ Pontificiã manũ immitterent, casus attrectantes huic Sedi reseruatos, idq; magno numero. *Leonardus Martinus* Archiepiscopus *Lancianensis* iuridice disserebat, quandoquidem omnia Cancellariæ Apostolicæ officia sint promercalia, iniquum esse, vt quæ illic expediri solebant, imminuantur: sic enim emolumentorum partem licitatorib. sine ipsorum consensu decedere: satius esse permittere, vt prouisiones ex *Roma* fiãt vbi quantum intersit singulorum cõsiderari possit. Et videbat̃ Archiepiscopus iste in eo argumento porro iturus propter commoda, quæ ipse cum amicis suis ex iis officiis percipiebant, nisi Archiepiscopus *Messanensis Hispanus*, qui proximus illi assidebat, submonuisset, nihil in Synodo definitum iri, quod nõ *Romæ* prius deliberatum conclusumq; siet. Atq; hac occasione renouata formula in prima Concilii conuocatione introducta, in concedenda Episcopis potestate super rebus Pontifici reseruatis, vt nimirum adderetur, id ab iis fieri tanquam Apostolicæ Sedis delegatis. quæ clausula omnibus Decretis super eiusmodi materia factis fuit inserta.

Archiep. Lancianẽsis aliam addit rationem.

Quę Messanensis à metu securũ esse iubet.

VII. Articulus de reformandis illiteratis & impuris Ecclesiarum rectoribus.

Circa septimum articulũ, vtcunque omnibus iustum videretur, homines & ad populũ erudiendũ à doctrina, & ad ædificandum ab morũ probitate satis bene cõparatos & idoneos, Ecclesiarũ ministeria obire, Patres tamen suo se officio abunde functos putabant, si in futurum modo cõsulerent. Cum enim leges eæ odiosæ sint ac licentiores, quæ retro spectantes de negotiis anteactis statuũt, sufficere, si in posterũ homines idonei regendis Ecclesiis præficiantur, interim vero, q in earũ possessione sunt cuicuimodi sint, tolerentur. Archiepiscop⁹ *Granatensis* dicebat, Maiestatẽ diuinam ratam non habere hominis inepti atq; inidonei ad exercendũ Christi ministerium designationem, eoq; esse nullam: imo ꝙ prouisio ea legitima ratione minus nitatur, teneri ex officio, indigno Rectore remoto digniorẽ aliũ substi-

Arc. Granatensis remouẽdos censet.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

substituere. Sententia hæc Patres approbatores non habuit, quippe nimis rigida, & quã sciebant executioni mandari non posse, cum nulla esset certa proportio, aut mensura, ad quam ministrorum habilitas necessario esset exigenda. Ideo mediam amplexi sunt viã ne quod in articulo propositum excedentes, & inter imperitos ac impuros discrimen statuentes, vt cum illis tanquam minus noxijs mitius ageretur. Et quandoquidem æquissimum erat Episcopum Ecclesiis sibi subditis prouidere, quando nullę à Pontifice manarunt collationes, eidem quoq; concedendũ putabant, vt tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, contra eos, qui à Pontificiis minus digne instituti, remedia adhiberet.

Cuius sententia, vti rigidiore, reiecta, media placet.

Articulus IX. cuius occasione de Commẽdarum siue beneficiorũ commendatorum laudabili origine, & sub repentibus corruptelis Asseritur.

Articulus nonus erat de visitatione beneficiorum cõmendatorum, de qua disserendi occasionem Patribus præbebat consuetudo laudabilis, quæ in abusum degenerauerat teterrimũ. Frequentibus Barbarorum in Imperium Occidẽtale incursionibus sæpe fiebat vt Ecclesiæ pastoribus suis priuarentur eo tempore, quo per incursiones hostiles, aut oppidorum obsidiones, aut incarcerationes liberum non erat iis, ad quos Canonum præscripto id pertinebat, successores illis prouidere. Vnde, ne populus diu Rectorem spiritualem desideraret, primarij prouinciç Præsules, aut certe vicinus aliquis Antistes, Ecclesiã eã alicui è clero pietate & probitate conspicuo, ad eamq; gubernandam idoneo eousq; cõmendabant, quoad remotis obstaculis Pastor canonicum in morem eligi posset. Idẽ ab Episcopis & vicinis Parochis fiebat quando rure Ecclesia aliqua parochialis similiter vacabat. Cumque & commendans, virum aliquem insignẽ semper perquireret, ac Commendatarius, ne conceptam de se expectationem falleret, summa ope niteretur, magnus ex istiusmodi commendatione fructus ad populum perueniebat. Sed vt optima quæque corrumpi maxime sunt oportuna, dum & Commendatarius quispiam non solum Ecclesiæ sibi cõmendatę bonum, sed inde sibi cõmodum aliquod ac compendium cogitat & Præsules itidem Ecclesias pastorib. nulla vrgente necessitate commendãt crescente, semper in maius corruptela, necesse fuit lege lata interdicere, ne commenda vltra sex menses duraret, neue commendatarius vllam è commenda fructum caperet. Pontifices tamen Romani supra legem hanc potestatem sibi vendicantes, non modo ad longius tempus Ecclesias commendabant, & commendatario assignabãt bonam fructuum partem, sed vlterius progressi commendebant ad vitam, & fructus omnes ei perinde atq; cum titulo possidenti concedebant. Sic Curiæ Romanæ stylus mutauit in contrarium; & vbi in diplomatis Concessionis causa his fere verbis reddebatur, *Vt Ecclesia interea recte atq; ordine administretur, eam tibi commendamus*, his dein verbis exprimi cœpit. *Vt statum ac conditionem tuam decentius administres, hanc illamue Ecclesiam tibi cõmẽdamus.* Immo, quod maius est, sanxerunt Romani Pontifices, moriente commendatario beneficii disponendi ius suæ potestatis esse neq; eum, ad quem collatio beneficij alioqui spectaret, huic se immiscere posse. Commendatarijs vero à Papa in hunc modũ constitutis, Episcopis non

Commẽda principio instituta Ecclesiarum bono procurante Curia Romana concedũtur Ecclesiasticorum prouentui augendo.

Ferdinand. Philippus.

Commendarum concessione, & Patroni ius collationis beneficii & Episcopi potestatem inspectionis in regimen Ecclesiarũ cõmendatarum amittebant.

permittebatur inspectio summa in regimen Ecclesiarum à Pontifice alteri sic commendatarum, & qui Curiam Romanam frequentabant, nulla lubentius beneficia, quam in commendam aucupabantur, ea multo potius, quam quæ titulo possidentur impetrantes, quod Præsulum superiorum imperio ea ratione eximerentur. Ita Episcopus auctoritatem supra maiorem partem Ecclesiarum suæ diœceseos amisit, & Commendatarii ab omni inspectione liberi, neglecta ædificiorum cura, aliisq; sumptibus necessariis parcentes, neque alium sibi finem, quam (vt est in prefatione diplomatis) status sui sustentationem proponentes, omnia ruere & concidere patiebantur. Huic malo auertuncando cum non aliud obstaret, nisi quod parum decorum videretur, Episcopum manum immitere in id, quod à Pontifice alteri iam esset commendatum, visum est decenter prouidere, demandata Episcopis visitandi inspiciendique potestate, sed tanquam summi Pontificis delegatis.

XII. Articulus in quo fraudes & imposturaque storum ex eleemosynis in pia opera collatis quæstum captãtium explanantur.

Articuli duodecimi proponẽdi causa non absimilis fuit, ad reformandos scilicet abusus eorum, qui antiquam institutionem in rem quæstuariam cõuerterant. Etenim cum alicubi necessarium videretur Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, & alia id genus opera pia instituere, neque alius ei rei fundus suppeteret, quam ex fideliũ eleemosynis, visum est viris quibusdã bonis piisque prouinciam sibi sumere eleemosynas eas domesticatim quæritandi, & quo facilior aditus pateret, fidesque dictis maior esset, Episcopi literis testimonialib. sese cõmunire. Alii vero ne ab Episcopo remora aliqua iis obiiceretur, à Pontifice facultatem vna cum literis commendatitiis impetrabant, idq; haud grauate, parte nẽpe aliqua emolumenti, propter diplomatis expeditionem Curiæ Romanæ cedente. Hæc institutio derepente in immanem abusum degenerauit. Nã è pecuniis corrogatis non nisi minutissima quædam portio operi accedebat, deinde ij ipsi, quibus quæstuariam exercendi concessa facultas, personas viles atque infames sibi surrogabant, quibuscum aut eleemosynarum commoda partiebantur, aut certe eisdem questum omnem pretio locabant. Deniq; illiberale hoc hominum genus, vt quæstum facerent vberiorem, mille artibus ac fraudibus sacrilegis atq; impijs populo illudebant, insolenti habitu amicti, ignes, aquas, tintinnabula, crepitacula, aliaq; circumgestãtes, ad terrorem superstitionemue in plebeiorũ animis concitandã, miracula ficta narrantes, indulgentias falsas prędicantes & stipem dare recusantib. cum imprecationibus mala omnia infortuniaque minitantes, atq; his aliisque impietatibus, omnibus fidelibus odio simul & offensioni, quibus tamen non erat facile mederi, propter Apostolicas, quibus erant muniti, facultates. Dum materiam hanc Præsules excutiunt, & in corruptelis recensendis, quæ iam dicta sunt, aliaque innumera impie facta cõmemorant, simul remedia olim frustra tentata, & tunc in speciem nihilo magis profutura explicant, vnicum tantummodo repertum remedium, quod vnanimi prope consensu probatum, quæstorum eius generis & nomen & vsum abolere.

Vnicum huius mali remedium quæstores eiusmodi abolere.

Eodem

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Oratores Bauari cū Venetis de præcedētia certant.

Eodem tempore *Ducis Baioariæ* Oratores *Tridentum* veniunt, sed Legationem in Congregatione exponere recusant, nisi honoratioris, quam Venetis Oratoribus locus detur. Quod illi cum neutiquam concederent, Legati moram interponunt, quoad *Romæ* Pontificis de ea re voluntatē exquirāt.

Pontificis & Curiæ Romanæ solicitudo ob Hispanorum Præsulum in oppugnanda Romanæ Sedis auctoritate pertinaciam.

Vbi Pontifici nunciatum est de Patrum in Congregationib. super residētia suffragiis, & ille Hispanos in vnam omnes sententiam cōspirare animaduertisset, mali rem putauit esse ominis: tantam animorum consensionem non nisi Rege conscio accidere potuisse, liquido conspicatus. Dicebat se iam pridem multiplici experientia edoctum, Præsules *Transmontanos* amplitudini *Italiæ*, Sedisq; Apostolicæ esse infestos. Regem sibi nō iniuria suspectum, qui fidem datam de auctoritate sua cōseruanda nō præstiterit. Sed sermonis hic vtique erat finis, si Principes ipsum deserant, in cœlo reperturum præsidium. Habere in numerato decies centena millia aureorum, neq; si res postulet, alia totidem desideraturum, de cætero, Deum Ecclesiæ suæ consulturum. Etiā vniuersa aula Romana insignē periculi sui sensum prę se ferebat, animo præsagiēs, nouitates istas Patrum id spectare vt aut tot sint Papę, quot Episcopi, aut certe Pontifex nullo loco sit, omnibus officiorum Cācellariæ suæ emolumētis amputatis. Adhæc Pontificis in *Hispania* Nuntius significarat verba illa, *Proponentibus Legatis* decreto primæ sessionis inserta Regem offendere. Illud autem decretum Pōtifici eo magis arridebat, ꝙ ex aliorū offensione colligebat, ipsi certum esse, rebus eius quātū possent, incōmodare, id ipsum tamē apud Regē excusauit, quasi se auctore minime factū, sed videri quidē necessariū ad turbulentorū hominū petulātiam retundendā. Synodū aliqui instar Babylonicæ turris futurā, si ambitioso cuiq; potestas fieret effrenata audacia turbas & mutationes ciendi. Legatos certe viros esse cordatos, & Maiestatis suę obseruātes, paratosq; ea semper ꝓponere, quæ ipsi grata, & piis omnibus prudentibusq; non sint iniucūda. Sed cū Regio Oratore, qui iuxta se *Romæ* tū residebat, & ista tractabat, paulo duriꝰ egit, primum quæstus; illum non ea, ꝗ decebat officia præstitisse. Tum Præsulū Hispanorū procedendi in Concilio modum inculauit, vti seditiosum. Et Decretum inibi factum docuit esse Sanctum ac necessarium, neque inde cuiquam fraudē fieri, quod proponēdi partes Legatis sint tributæ. Cui *Vargas* respondit, si in decreto id duntaxat diceretur Legatos proposituros, neminem ea re doliturum, Verum ablatiuum *Proponentibus Legatis* omnem Episcopis proponendi libertatem adimere, eoque istam loquendi formulam in aliam mutandam. Tum Pontifex nec sine indignatione replicauit, non tantum sibi esse otij, vt *cuius generis & cuius casus* cogitare debeat. Neque de nihilo nata suspicio Pōtificis. Comperetrat enim Oratorem per varios cursitores in *Hispaniam* ac *Tridentum* missos, & Præsules Hispanos monuisse; vt libertatem pro virili propugnarent, & Regi significasse, Concilium non esse liberum, sed obnoxium.

Item propter Regis ipsius offensionem, quē is placatū.

Cum Varga Regio Oratore de iniuriis sibi factis altercatur.

Curia Romana accepto eorum quæ Tridēti gerebantur nuncio animo consternata rebus suis male ominatur.

Iam cum in Curia Romana pleriq; ab Præsulibus Tridentinis amicis suis, quid ibi rerū gereretur, resciuissēt, atq; ab his diuersa, ꝓut illi diuersimode e-

Ferdinand. Philippus 2.

erant affecti, accepissent, ea res *Romæ* maximos tumultus, imo consternationem animorum excitauit. Videbantur enim sibi Curiales videre *Romam* iam nunc Prælatis vacuam, omniq; prærogatiua atque eminentia dispoliatam; Cardinales *Romam* inhabitantes Episcopatibus exclusos, pluralitatem beneficiorum omnino prohibitam, nullum Episcopum, aut Curionē munus aliquod impetrare posse *Romæ*, ne Pōtificem quidem ipsum in horum, quæ dicta sunt, aliquo, quæ tamen potestatis eius sunt columina, dispēsare posse sic auctoritatē Pontificiā magna parte labascere. Veniebat illis in mentem illud *Liuij, Maiestatem Principis difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quam à medio ad ima præcipitari*. Differebant, quantas vires habiturum esset Decretū ad Episcoporum auctoritatem amplificādam, qui negata Pontifici, vi reseruationum, potestate, beneficiorū collationem ad se proculdubio essent tracturi. Episcopos Transmontanos, vt Italorum quoq; nonnullos, præbuisse se sēper pessime animatos erga Curiales, siue p inuidiam, siue ꝙ adeo facilis nō esset ipsis ad aulam accessus. Etiam diligenter cauendū ab his, qui simulāt se *Roma* procul abesse cōscientiæ caussa, tanq̃ ab ambitione remoti, aliis certe peiora tentaturi, si daretur occasio. hypocritas istos, etsi tectiores, alteris illis magis esse ambitiosos, quippe, qui aliorum ruina ad altiorem gradum viā sibi præstruere velint, ꝙ à Paulo IV. re satis approbatū. Et quoniam Hispani in id conspirauerant, compertumque erat *Vargā* eos hortatum, vt ab incepto non desisterent, complures mussitabant Rege impulsore id geri, qui, cum animaduerteret ad subsidia à Clero impetranda duas sibi difficultates exsuperādas, & assensum Papæ impetrādum, & remouendam contumaciam Capitulorum ac Collegiorum, quorū pleriq; è præcipua nobilitate, exempti ab Episcoporum Iurisdictione, & collatione Pōtificia beneficiis ornati, Regis consiliis obniti susq; deq; habebāt, curæ habuerit, eos modo Episcopos prouehere, qui à se omnino pendeant, quiq; ipsi Episcopatus suos se debere agnoscerent, Capitula Collegiaq; illis subiiciendo, & Papæ imperio subtrahendo, adeoq; horum opera facile ac absolutum sibi in Clerum dominium comparare.

Tum de Legatis multa queritur

De Legatis omnibus in vniuersum Curia Romana querimonias habebat, quod articulum proposuissent, aut ꝓponi permisissent. Iam ante maxima arte ac solertia in Synodo fuisse decretum, vti ipsi omnia proponerent, neq; id alia fini, nisi ad eludendos conatus eorum, qui *Romæ* pessime cuperēt, nec habere quod caussentur, cum confusionem ab hac controuersia in primo Concilio excitatam adhuc meminerint. Sed de *Mantuano* & *Seripando* Cardinalibus grauissima erat querela, de illo potissimum, qui pro authoritate, atq; existimatione qua pollebat, putabatur omnibus incommodis facile potuisse occurrere. Tum de remediis disserentes, dicebant Legatos alios *Tridētum* mittendos, ad bonum publicum magis attentos, eosque nec Principes, nec fratres, sed p Curiæ Romanæ gradus ad id fastigium euectos, omniumque sermonibus ad primū locum designabatur *Ioannes Baptista Cizala Sancti Clemētis* Cardinalis, munerib. *Referēdarij* & Au-

Imprimis Mantuano & Seripando.

Ferdinand. Philippus 2.

& *Auditoris Cameræ* maxima cum laude sua, & rerum Romanarum incremento functus, auctoritatis Pontificiæ propugnator acerrimus. Primo loco ei, vt *Mantuano* Cardinali sit superior, delato hunc sine dubio sese subducturum.

Roma à Pontifice & Cardinalibus delegatis de toto negotio consultatur, sed animis iā sedatiorib.

Pontificis mandatu multæ habitæ Congregationes Cardinalium consultationibus super rebus Synodalibus præpositorum, in quibus, cum ad mali sæuientis cursum sistēdum varia essent allata remedia, de negotio multo quā antea sedatius, emendatiusque est tractatum. Non damnabat Pontifex opinionem eorum, qui à *iure diuino* stabant sed probabat eos potius, quod locuti essent ex animi sui sententia: interdum addens, eam forsitan opinionem esse saniorem. Sed de iis querebatur, qui ad ipsius arbitrium sententiam suam conformassent: cum Concilium ideo coierit, vt suam quisque proferret opinionem, non autem vt ad inuidiam declinandam rerum difficilium determinationem alienis humeris imponeret. Sibi valde displicere aiebat inter Legatos suos altercationes, quas cum offēdiculo publico emanare haud decebat, sed clāculum asseruatas aut cōciliari, aut ad ipsum referri. Atq; vti illud probabat, sententiam suam libere effari, ita odio habere arte emendicata suffragia, &, quod nonnullis vsitatum, alios dolis, & quasi vi subuertere. Neq; imperare sibi posse, quin illud ferat ægerrime, quod contra Concilii libertatem dictum; & de rebus Synodalib. *Romæ* consultationem, esse ipsius Synodi violationem. Id quidem mirum videri, se, qui caput sit Concilii, & Cardinales, qui membra potissima; aliosque Præsules *Romæ* commorantes, quibus in Synodo ius est suffragii, pro extraneis haberi, vt quæ inibi tractantur, ipsis impartienda non sint, nec de iis ab ipsis sententia ferenda: Eos vero, quibus legitime interesse non datur, malis artibus huic sese immiscendi licentiam sibi sumere. Manifestum esse Præsules omnes mandato Principum suorum *Tridentum* esse profectos, atq; ad illud sese conformare; imo Oratores literis ac officiis ipsos ad Principum suorum commoda procuranda adigere. Neq; tamen quemquā ideo dicere (quod tamen esset dicendum) Concilium minime esse liberum. Atque id in omni sermone maxima vehemētia amplificabat, affirmans illud, dicere Concilium non esse liberum, esse prætextū eius, qui fœlicem Synodi exitum videre non cupiat, ad eam dissoluendā, vel ad existimationem illi detrahendam. quod genus hominū pro occultis hæreseos fautoribus reputet.

Tandem postquā super hoc negotio cum omnibus Oratoribus *Romæ* iuxta se commorantibus sermonem habuisset, & cum Patribus purpuratis sæpius consultasset, die IX. *Maii* conuocatis Cardinalibus nuntios *Tridento* acceptos legi iubet. Tum consultationū habitarū facta recapitulatione, necessitatem dextere & cōstanter in hoc negotio procedendi aperuit: subindicans magnam esse manum cōtra Sedē Apostolicam coniuratorū. Dein responsum legi imperat, quod *Tridentum* mittere destinarat, duobus comprehensum capitibus. Prius erat, Cōcilium ab se quidem libertati suæ semper relictū, & liberū deinceps futurū. Alterum, æquū esse, vt se veluti caput agnoscat, ac obseruantiā Sedi Apostolicæ debitam sibi

Et responsum Pontificis Tridētum Romæ mittēdum legi iubetur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

deferat. Quod respõsum Cardinales omnes, quid de eo sibi videret, interrogati, vnanimes probarũt. Nõnulli monuerunt quandoquidẽ adeo discordes sint Legati, alios etiam extra ordinem mittendos. alii, mereri hoc negotium pro eo, quo est, momento, vt & ipse, & quotquot sunt in Collegio Cardinales, *Bononiam* eant, vt *Tridento* viciniores ad omnes occasiones præsto sint. Quibus Papa respondit, se paratum non *Bononiam* modo, sed & *Tridentum* ire si opus sit; Cardinales vero omnes se itineris comites offerunt. Cum de aliis Legatis mittendis cõsultaretur, decretum, sermonem eum esse differendum ne Cardinalis *Mantuanus* missionem sibi dari postulet. quod existimationi Synodi graue præiudicium esset allaturũ, propter egregiã quã *Cæsar, Hispaniæ Rex*, & prope omnes Principes de ipsius probitate fouent opinionẽ, & propter authoritatem, qua valet apud maiorem partem Patrum Tridentinorum.

De aliis Legatis ad Synodum mittendis agitur, sed ea res proeollitur.

Literis perscriptis cum Oratoribus *Ducis Venetiarum* & *Florentiæ* egit, vti ii Principes res Pontificatus suis, qui Tridentino Concilio intererant Oratoribus vellent commendare, eisdemque mandare, vti agerent cum Prælatis ditionum suarum, ne intersint tractationibus cõtra sedem Apostolicam institutis, ac singillatim ne negotium de residentia tanto animorũ ardore prosequatur. Dein, Episcopis omnibus, qui adhuc in aula sua erant, ad se accersitis, expositaq; necessitate profectionis ipsorũ *Tridentum*, negotii sui caussa, locupletes promissis onustos, tenues vero viatico sublenatos amãdauit ad Cõciliũ. Quod ab eo factum, tã ad augẽdum suorum numerũ, cum de residentia sermo esset habendus, quam ꝙ iam in Synodo XL. Galli expectabantur, de quibus nihil ille boni mente præsagiebat. Atq; vt regnũ *Galliæ*, cuius Oratores breui *Tridentum* aduentaturi credebantur, consiliis ipsius non obluctaretur, statuit *Galliarũ Regi* centum millia aureorum in subsidiũ dono dare, & totidẽ altera cõmodato quasi à mercatoribus sumpta, Rege de sorte & vsuris idoneam cautionẽ interponẽte, & vna conditionẽ, se serio & ex animo absq; simulatione actu rũ. Edicta reuocanda, & bellũ Protestantib. indicẽdũ. Ea pecunia *Heluetios* & *Germanos* cõducẽdos, qui sub Legato suo cũ insignib. Ecclesiæ militent; Vt nemini *Hugonoto* nisi se cõsentiente ignoscatur. *Cancellarius*, Episcop⁹ *Valentinus*, aliiq; ab se nominãdi, in custodiam trudantur. In Synodo cõtra suam auctoritatẽ nihil tractetur: deq; annatis nulla ab Oratoribus fiat mentio. qua tamen de re, se cum Rege pacisci, eamque ad ipsius arbitrium reformare promptum offert.

Episcopi plures à Pontifice Tridentũ amandantur, qui ab ipsius partibus stent.

De Gallia Rege sibi conciliando, & caussa sua in eo regno aduersarius coercendis Pontificis destinata.

Posthæc de residentia à Pontifice consultatum, vt saltem, vbi occasio daretur, de ea verbis cõgruis sermo fieret, quæ neque fraudi, neq; scandalo essent futura. Diligẽter itaq; pensitatis rationibus certo apud se constituit residentiam & approbare, & exequendam curare, quacumq; tandem lege nitatur, Canonica siue Euangelica. Atque hac forma respondit Oratori *Gallo*, cum de ea verba fecisset, simul addito, Executionem omniũ præceptorũ Euangelicorum sibi soli deputatione traditam. *Christum* cũ *Petro* dixit, *vt agnos suos pasceret*, voluisse, vti mandata omnia diuina solo *Petro* mediãte executioni mãdarentur. Decretũ igitur sibi diploma confi-

Cum Oratore Gallo de residentia & libertate Synodi agit.

cōficere sub pœna priuationis Episcopatuum, quod erit proculdubio longe formidabilius, quam vlla Concilii declaratio *de Iure diuino*. Cumq; Orator articulum vrgerét de libertate Synodi, dixit Pontifex, si omnimoda libertas ipsis cōcederetur, eam nō ad solius Pōtificis, sed ad Principum quoq; secularium reformationem, extensuros. Ac profecto hoc loquendi genere sibi mirifice placebat, quippe solitus dicere, nihil esse periculosius, quā defensoris partes semper sustinere. Quod si alii Concilium sibi intentent, eadem arma similiter ipsis intentanda.

Reformationē Curia sua simulans, nihil spirituale attingit: tātum facultates Pœnitētiaria ademptas Dataria permittit.

Per eosdē dies illud exequi aggressus, quod iampridem flagitatum promissumq; fuerat, Curiam nempe suam absq; opera Cōcilii reformare, à membro primario auspicatus, *Pœnitentiaria* emendationem promulgauit; rumore itidem per vrbem sparso, breui eum & *Cancellariam* & *Cameram* reformaturū. Et sperabāt quidem omnes, ea, quæ ad salutem animarum spectantia, in hoc officio sæpe multumq; tractantur, ad pietatis regulam conformatum iri. verum in eo diplomate neq; pœnitentiæ, neq; conscientiæ, neque alterius cuiusquam rei spiritualis vel minima mētio facta. Tantum *Pœnitentiaria* facultates abstulit, quas in variis caussis beneficiariis, & exteriorē fratrum Regulariū disciplinam spectantibus exercere cōsueuerat, id interea reticens, vtrum facultates eas *Pœnitentiaria* ademptas aliis officialib. esset traditurus; an vero sicuti abusus indecoros vrbe *Roma* esset exterminaturus. Sed euentus exemplo vltra ambigēdi caussam sustulit: quandoquidem eadem ab Dataria, aliisque viis, sumptu solummodo maiore impetrabantur. Atque hic fuit reformationis denique fructus.

Omissis capp. de matrimonio & residentia de reliquis articulis IX. Decreta cuduntur.

Vt *Tridentum* reuertamur, Patrum opinionibus pronuntiatis, nouemq; Decretis confectis per deputatos (nimirū articulis de matrimonio omissis, sicuti iam ante conuenerat; item de residentia, quod Legati aliquam multorū cōsensum, vt in præsens omitteretur sedulis officiis impetrarant) ea in Cōgregatione fuere proposita, vt stabilirentur, legenda in Sessione suo tēpore indicta. Hic statim residentiæ fautores omissione illa offensi postulata sua adferunt. Et cum Legati respondissent articulum illum nondum satis exagitatum neq; Sessionem illam ei proponendo opportunā, sed id suo idoneoq; tēpore futurum; eo vehementius instabant, vt in præsens proponeretur. Et quāquam rationes allegabant, cur nullum tēpus contingere posset oportunius, & mussitabant fraudē esse, & artificiū, vt residentia nunquā decernatur: cū tamē animaduerterēt Legatis esse persuasum eam in præsentia omittere, & qui contrariam opinionem tuebantur Roma instinctos efficacius in contrarium solicitare, petitione sua absistere cogunt. Vnde de cæteris articulis pauculis immutatis IX. capita conficiuntur.

Regis Hispaniarum Orator Synodi continuationem declarari petit: cuius petitioni Oratores Cæsaris obluctantur.

Piscarius Marchio Regis sui nomine enixe petiit, vt Patres in ea Sessione vellent declarare Synodum illam esse cōtinuationem eius, quam *Paulo* Pontifice cœptam *Iulius* est prosequutus. Quā petitionem Præsules *Hispani* aliique eorum sequaces iuuabant, sustentabantque, asserentes fidei stabiliendæ necessitatem id omnino requirere: alioqui decreta iā facta summa cū impietate in dubiū posse reuocari. At Legati *Cæsarei* acriter

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

acriter in contrariū obniti, dicereque, se, id si fiat, protestatione facta è vestigio abituros, *Cæsarem* enim, qui Germanis receperit, coitionem hanc Patrum pro noua conuocatione habendam, tantū dedecus tolerare nō posse. Neq; ideo, quæ iā decisa sunt, vocari in quæstionem; sed dum spes aliqua affulget de *Germania* ad officiū reducenda, spē certe eam non derepente præcidēdam cum tanta *Cæsareæ Maiestatis* offensione.

Seripandus Hispano, Mantuanus contra Cæsareis suffragatur.

Cardinalis *Seripandus* totus erat in continuatione determinanda; ideoque non ita pridem in diplomate Conuocationis conficiendo in hoc multū desudarat, & nunc corroborandæ Hispanorum petitioni fortem operam nauabat. Verum Cardinalis *Mantuanus* constāter reclamabat, ne tam insigni iniuria Imperatorem vltro lacesserent. Vt tamen adhibito tēperamento placaret *Hispanos*, dixit duas iā habitas Sessiones, in quibus nulla facta de ea re mentio. Itaq; si adhuc ad aliam differatur, inde nihil cuiquā futurum præiudicii. factū hac *Mantuani* opera, & Legatorum Cæsareorum discedendi proposito, vt *Piscarius* ageret remissius: cum inter hæc commodum veniunt à *Ludouico Lansaco* principe Legationis ab Consilio Regio è *Gallia* ad Synodum missæ literę. Quibus, de via cum non longe abesset, scribens, Legatos Patresq; orat, vti ad suū collegārumque aduentum Sessionem protollerent. Vnde *Mantuano*, occasione ea arrepta, de Sessione proroganda rem in deliberationem adducēte; atq; vno hac consideratione, alio altera, plerisq; quod commotiores hominum super residentia animi vix dum resedissent, ad assentiēdum persuasis, statutū, ad conseruandam Synodi dignitatem, non extrahere Sessionem, sed eandem nulla materia proposita celebrare.

Sessio XIX.

Ac III. sub Pio IV. qua lectis Principum mādatis Decretum fit de Sessione proroganda.

Die XIV. Patribus solita ceremonia in locum Consessui publico destinatū congregatis, reque diuina, ac precibus de more peractis, Secretarius Principū mādata legit eo ordine, quo Oratores in Congregationem aduenerāt; nempe *Regis Catholici, Ducis Florentiæ, Heluetiorum, Cleri Hungarici*, & *Venetorum*: Promotorque paucis, Principibus iis omnibus egit gratias, quod Synodo vires facultatesq; suas pro eius securitate ac libertate detulissent. Tum ab Episcopo celebrāte Decretum hac forma recitatur. *Synodum iustis nonnullis & honestis de causis cēsuisse, Decreta ea, quæ hodie in præsenti Sessione statuenda ac sancienda erant, in diem quartum Iunii esse proroganda; qua die Sessionem habendam esse omnib. indicit.* Neque aliud ea coitione gestum.

Consessu peracto *Marchio Piscarius Tridento* discedit, necessitatē sibi impositā caussatus ad Præfecturam suā *Mediolanensem* reuertendi, propter motus ab *Hugonotis* in *Delphinatu* nuper excitatos. Cum autem constaret, non esse iis copias, quibus extra prouinciam eductis, alios possent lacessere; atque inter ipsos & *Mediolanum* interiectū *Sabaudiæ* Ducem; creditum à plerisq; id *Piscariū* facere Regis sui mandato, qui cū valde cuperet Synodum procedere, & ex cōtrouersia inter Oratorem suū & Regis *Galliæ* Oratores de honoratiori loco, occasionem eius interturbandæ facile nascituram perspiceret, leuatā eam voluit. Vnde biduo post *Marchionis* discessum, *Ludouicus Sangelasius Lansacus*, Francicæ Legationis caput, *Tridentum* venit, Præsulibus diuersarum nationū, ac nominatim *Hispanis*, ei in occursum magna

Biduo post abitū Marchionis Piscarii Tridēto, Oratores Galli eo veniūt.

Ferdinand. Philippus 2.

gna frequentia euntibus. Postride *Arnoldus Ferrerius* Præses *Parisiensis*, & *Vidus Faber Pibracius*, vterque è togata natione, in Legatione collegæ eodem venerunt.

Per eosdem dies Patribus in Concilio per nũtios significatum, quas voces Pontifex, Cardinales, & Curia Romana occasione residẽtiæ contra ipsos emitterent, etiam pleriq; eorum literas ab Cardinalibus heris suis & ab aliis amicis acceperant, querimoniarum, expostulationum, & monitorum plenas, quas illi cæteris non celabant. Et vicissim *Roma* nunciatum, quid *Tridenti* post accidisset. Pontificis vero contra *Card. Mantuanum* bilis magis quam prius accensa, quod manifestandæ continuationis occasionem è manibus amisisset quam Orator & Præsules *Hispani* valde vrgebant. Vrebat hominem, quod videret Cardinalẽ in causa residẽtiæ *Hispanis* coniunctũ, in causa cõtinuationis ijs aduersum, vtrobiq; imo passim sibi contrarium. Neminem esse alioqui pectore adeo obtuso, qui in tanta rei opportunitate ad declarationem gradũ nollet facere, quæ si ex sententia succedat, tum in fauorẽ Ecclesiæ Catholicæ progressum factum, sin minus, solutum iri Concilium, quod Ecclesiæ non minori cedat emolumento. Tum ad cõsultationem de aliis Legatis mittendis reuersus, ac nominatim de Cardinali *S. Clementis*, præcipuam Legationis partem & mãdatum illi destinauit *Mantuano* vero ne principem locũ adimeret, & tamen abeundi materiã suppeditaret, eum in Episcopum ordinandum censuit, quod ante paucos dies allatum esset de morte *Francisci Turnonij* Card. qui Decanus collegij, cuius fato vnus è VI. Episcopatibus vacabat.

Pontifex iterũ Card. Mantuano succenset, ob omissam manifestandæ cõtinuationis occasionem.

Card. Turnonij obitus

Cæsar autem vbi intellexit propositum in Synodo declarare continuationem, grauiter commotus iussit significari Pontifici, quando id succederet, se Oratores suos *Tridento* euocaturũ. Eisdemq; mandauit, si eiusmodi deliberatio institueretur, vti ilico promulgatione non expectata discederẽt. Subiit nihilominus animum Pontificis spes, ea ratione Synodum posse dissolui, eoq; magis contra *Mantuanum* ira exarsit, quod illius culpa optima occasio euanuisset, quam qua ratione possit recuperare serio ac sedulo cogitabat. Curia certe Romana, tam exemplum sui Principis æmula, quam quod res ipsorum ageretur, de Patribus Concilii quiritari & obmurmurare pergebat, ac potissimum de *Mantuano*, *Seripando*, ac *VVarmiensi*: vicissimque Præsules *Tridentini Hispani* præsertim, in priuatis congressibus de Pontifice atq; aulicis conquerebantur. De illo, quod Synodum seruitute quadã premeret, cui cum liberã ac integram de rebus omnibus agendi statuendiq; facultatem absque interpellatione relinquere teneatur, nihil tamen neq; in Synodo proponeretur, nisi quod Legatis placeret, quodq; *Romæ* ijs præscriberetur, neq; postquam est positum in medium, libere de eo sententiam proferre dabatur, etiamsi nonnunquam LXX. Episcopi in eandem sententiam concurrerent. Deinde, quod, cum Concilium debeat ab omni præuentione, concursu, ac intercessione cuiuscumq; alterius potestatis esse liberum & immune, leges tamẽ accipiat eorum; quæ tractanda, simul eorum, quæ tractata, limitationes, e-

Cæsar monet Pontificem se suos euocaturũ si continuatio declararetur.

Mutua Curialium de Legatis, & Præsulum de Pontifice & Curialibus querimonia.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

mendationes decretaq;. Quod cũ fiat, causam non esse, cur vere Conciliũ dici mereatur. Adhęc, esse in Synodo supra XL. quorum aliis XXX. aureorum, aliis vsq; ad LX. coronatorum congiarium menstruum à Pontifice penditur: cæteris plerisq; Cardinalium, aliorumq; aulicorum literis metum intentari. De aulicis hæc erat querimonia; quod cũ ipsi emendationem pati non possent, sibi tamen fas esse vellent, calumniari, increpare, & diiudicare, quę ab aliis ad diuini nominis cultum esset facta. Cũque contra reformationem necessariã ac leuem adeo sese obstinauerint, multo maiores turbas & contradictionem expectandã, si quid tangitur aut tractatur, quod magis ad viuũ eos pũgit, debuisse saltem Pontificem voces comprimere hominũ affectib. suis plus æquo indulgentiũ, & in speciem testari (quando re, factoq; sese ligari nõ patitur) Cõciliũ libere ac syncere ꝓcedere.

Bellaius Episcopus Parisiẽsis sententias Patrum appẽdendas censet non numerandas, contra quã Verallus.

Etiam inter *Paulum AEmelium Verallum* Episcopum *Caputaquensem*, & *Bellaium* Episcopum *Parisiensem* in conuentu complurium Episcoporum ad verba asperiora ventũ. Cum enim hic nõ probaret, in deliberationibus suffragia numerari potius, quam appendi, atq; ille respondisset æquali esse Episcopos omnes conditione, interrogante *Parisiensi Verallum* quot animas curæ suę haberet subiectas, illoq; affirmãte, quingentas, *Bellaius* excepit, si inter personas ipsorum comparatio instituatur, se quidem cedere paratum: sin vero habeatur ratio eorum, quos vtriq; repræsentant, male æquiparari, qui pro D. hominibus, cum eo, qui pro quingentis millibus verba faciat.

Cum hic esset rerum status ante diẽ XXVI. nulla habita congregatio. Eo die Oratores *Galli*, qui, de Principum suorum præscripto, cum *Cæsareis* idem secum sentientibus mandata sua antea communicarant, in congregatione generali comparent. Mandato Legationis ibi exhibito, lectoq; *Vidus Faber* lõgam habuit orationem, qua exposito ardenti Regis sui desiderio, vt Concilium loco opportuno minimeq; suspecto conuocaretur: tum officiis ea fini apud Pontificem & Principes omnes Christianos interpositis, quis ex eius apertura fructus expectandus esset, cõmemorauit. Dein porro pergens, sicuti toto cœlo errare fatebatur eos, qui ritus omnes Ecclesiæ innouatos cupiũt: ita non minori reprehensione dignos, qui peruicaciter omnes tuentur, nulla habita ratione, quid vel præsentis tẽporis conditio, vel publicæ vtilitatis respectus requirat. Adhæc singillatim explicat, quas tentationes Satanas erat adhibiturus, ad Patres è recto tramite abducendos, cui si aurem commodarent, omnem Conciliorum auctoritatem mox interituram. Multa alia Cõcilia iampridem in *Germania* & *Italia* nullo, aut certe minimo cũ fructu habita, quę quidem neq; libera, neq; legitima fuisse perhibẽt, quod ad alienã voluntatem loquerentur. Ipsis vero cauẽdum inprimis, ne potestate libertateq; à Deo ipsis concessa abutantur. Nam si in priuatorum causis seuera animaduersione digni censentur, qui contra ius & æquum cuiquam gratificãtur, grauiore supplicio dignos Iudices in rebus diuinis auram popularem consectantes, aut tanquam togata mãcipia, Principibus, quibus se deuinxerunt, addictos. Vnumquemq; è semetipso

Vidus Faber Regis Galliæ Oratorũ nomine in Congregatione orationem habet.

Ferdinand. Philippus 2.

ipso examinandum, quo affectu abripiatur. Et quoniam aliquot anteactarũ Synodorum defectus huic præiudicare videntur, consentaneum esse, vti factis demonstrẽt, tempus illud iam abijsse, atq; cuique liberum esse disputare. Nunc foro flammisq; non disputari nunc fidem promissam nõ temere violari: *Spiritum S.* non aliunde quam è cęlo euocandum. Hoc Concilium non esse illud, quod *Paulus III.* inchoauit, & *Iulius III.* prosequutus est, temporib. turbulentissimis inter arma, quodq; nullo operæ pretio solutum: sed nouum, liberum, pacificum & legitimum, ad antiquum morem conuocatum, de Regum omnium, Principum, rerumque publicarum consensu, ad quod *Germania* sit conuolatura, secumque nouarũ disceptationum auctores adductura, grauissimos & eloquentissimos eius disciplinæ viros. Ea gratia Regem à se auxilium polliceri. E Patribus pleriq; & ex ipsis Legatis nonnulli hæc Oratoris verba in malam partem accipere videbatur, quibus Promotor, quod formam excederent generalem, & verborum officiosorũ vices, quid respondendum esset, nesciebat, vnde præter morem receptum cum ea oratione cõgregatio exitum habuit.

Cui, quod plerisque Patribus parum esset accepta, Promotor more solito non respondet.

Ijdem Oratores postridie Legatos cum vna essent, adeunt, Ibi Pręsules Gallos, quod ad Synodum nondũ venerint, excusant, tumultibus regni id imputantes, simulq; promittentes, vbi turbę eæ resederint, quod sperabãt breui futurum, aduentum acceleraturos. Dein ostendunt Hugonotos suspectam habere Cõcilii à *Paulo* inchoati continuationem, & nouum flagitare. Regẽ ea de re cum *Cæsare* egisse, qui sociorum *Confessionis Augustanæ* rogatu idipsum postulat. Etiam cum Pontifice super eo actum, atque ab illo responsũ sua non multum, quid hic fiat, interesse, inter *Galliæ* & *Hispaniæ* Reges controuersiam modo esse, quam ipse reijciat ad Cõcilium. Petere igitur, vt iam tandem disertis verbis declaretur, indictio Synodi esse noua, neque verba ea adhibeantur, *Indicendo continuamus, & continuando indicimus*, ambiguitate Christianorum professioni minime conueniente, & contradictionem in se implicante. Inde Decreta ab Concilio pridem facta, ab *Ecclesia Gallicana* nondũ accepta, immo ne ab ipso Pontifice, certe *Henricum Regem* aduersum ea protestatum. Super hoc articulo se iam ad ipsos Legatos accedere, quandoquidem Papa iterum atque iterum professus sit contẽtionem hanc de Indictione aut continuatione Synodi nõ esse suam, eoq; à se ad Patres Concilij relatam. Atque hanc petitionem non contenti verbo exprimere, scripto cõsignatam Legatis reliquerunt. Legati re deliberata, ipsi quoq; scripto respõdent, se Episcoporum absentium excusationem, quantum in ipsis esset accipere: Sed eorum, quæ in Cõcilio peragenda sunt tractationem, ad illorum vsq; aduentum differre non posse. Id enim Patrum, qui iampridem aduentarint, nimio incommodo futurũ. Neque in ipsis situm, declarare, hanc Synodi Indictionem esse nouam, sed tãtummodo iuxta diplomatis Pontificii tenorem, & arbitrium Synodi ibi pręsidere. Et quidem Oratores Galli hoc responso interea erant contenti, deliberatione cum Cæsareis habita, vlterius non procedendum rati, quãdiu in

Oratores Galli ab Legatis petũt declarari, Indictionẽ Synodi esse nouam & verba diplomatis Pontificij quippe ambigua mutari.

Ab Legatis redditur responsum.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

actis Synodalibus mentio nulla habetur continuationis. Videbant enim quandoquidem *Hispani* etiam prima Sessione declarationem continuationis vehementer sollicitassent, si eius contrarium ipsi nimis vrgerent, Concilii dissolutionem forte inde sequuturam. Verum hoc Legatorum responsũ à Gallis diuulgatum, qua parte dicebant, concessam ipsis præsidendi authoritatẽ iuxta voluntatẽ Synodi, Hispanis occasionem sermonis ministrauit, quasi Legati verbis Cõcilio se subijcerent, factis vero eidem imperitarẽt. Et *Granatensis* dicebat, vere absolutum plenúmq; illud esse dominium Concilij, vti Legatis seruis suis in omnes occasiones, actusq; etiam vt dominando heri partes agant.

Præsules Hispani de Residentia in Synodo tandem statui petunt.

Legatis in Sessionem sequentem nihil proponentibus, Præsules residẽtiæ fautores super ea re sermonem iniiciunt, etiam Oratores *Cæsareos*, *Gallos*, *Lusitanos*, aliosque interpellant, vt eius decisionem Sessione proxima à Legatis exorent: quoniam post materiam eam propositam & exagitatam, offendiculo futurũ sit, indecisam relinquere, & priuatum aliquem respectum arguere videatur, quando & Præsulum pars maior, & in his nominatissimi quique decisionem deposcant. *Galli* præterea vna cum *Cæsareis* instant, vt fidei dogmata non excutiantur per absentiam Protestantum, qui ea sint impugnaturi, antequam de ipsorum contumacia constet, cũ superuacaneũ sit nemine contradicente de ijs disputationẽ instituere: inprimis cum alia nõ desint, de quibus inter omnes conuenit; nẽpe morũ reformatio. Addebãt porro, *Angliæ* Oratorẽ in *Gallia* significasse *Reginam* suã decreuisse mittere ad Cõcilium, atq; esse verisimile cæteros Protestantes idem facturos, atq; inde sequuturam generalem eorũ, qui ab Ecclesias secesserunt, ad eandem vnionẽ. quod effectum dari debere nemo ambigat, modo bona reformatio præcedat. Ad secundum hoc postulatũ Cardinalis *Simoneta* respondit, negotium illud videri quidem facile, sed valde arduum esse, quippe, quod in beneficiorum dispositione omnino consistat cuius abusus ab Regibus ac Principibus potissimum proficiscantur, quibus verbis Oratores omnes pupugit, ꝓpter nominationes, aliaq; iura, quæ Reges exercent, ac prę aliis Rex Galliarum. Sed alterum quod petebatur de residentia maiorem habebat difficultatẽ; Patribus excusationem alias adhibitã accipere recusantibus; nempe, materiã non satis digestam, item, non sufficere tempus Consessui præstitutum ad eam explanandam, aliaq; id genus, immo in tantum creuit animorum ardor, vt inter Præsules Transmontanos plerosque conuenerit interposita protestatione discedere. Atque id tumultui cõpescendo dedit occasionem. Oratores enim ne Concilium sic abrumperetur metuentes, neq; nescientes, Papam omnes interrumpendi occasiones focilaturum, & sollicitationibus suis destiterunt, & non solum cum Episcopis egerunt, vt propositum abeundi deponerent, sed etiam cum Regis *Hispaniæ* ministris, vt declarationem continuationis vltra non vrgerent. Illi vero desistere parati etiam apud Legatos attestãtur, se in pręsens eam nõ postulare: æquum non esse affirmantes, vt alij, qui Synodum dissolui dissiparique cupiunt,

Galli & Cæsarei de dogmatis fidei tractationẽ in aduentũ Protestãtum differri postulãt, atque interea agi de reformatione.

Ad posterius postulatum Simonetæ responsum.

Super altero motus cietur, sed qui mox de communi assensu Oratorum & Præsulum sedantur, ne inde Põtifex occasionem arriperet Concilium abrumpendi.

Ferdinand. Philippus.

cupiant, actionibus suis operiendis *Hispaniarum* Regem tamquam mãtelum obducant. Hæc attestatio Legatis mirifice placuit, qui *Marchioni Piscario* verbo obligati, nõ perspiciebant, quomodo alioqui fidẽ liberare possent. neque eisdem minus gratum accidit cõsilium de residentia in præsens omittenda. Ac quo dictorum neminẽ pœniteret, scriptum curarunt conficiendum, atq; in congregatione, vti probaretur, legendum: nimirũ, res ante propositas proxima Sessione minime determinandas, sed graues iustasq; ob caussas ad aliam Sessionẽ differendas. Ita gemino onere, eoque graui leuati sibi videbantur.

Promotor responso aculeato Oratoribus Galliæ reddito dignitatem Synodi tueri iubetur.

Appetente Consessus die, multi Præsules, quos *Oratoris Galli* oratio vehementer pupugerat, Legatos rogant, vt quo tempore Legationis mãdatum in Sessione publice legeret, solidum & acutum Oratoribus responsum fieret. Et Cardinalis *Altempsius* auctor fuit, vt hominis illius forensis, qui cum plebeiis solis agere consuerat, insolentia retunderetur. Vnde *Ioanni Baptistæ Castello* Promotori imperatum sic ei respõdere, vt dignitatem Synodi tueatur, neminem vero re aut verbo perstringat.

Pontifex Legatos iubet Continuationem declarare: sed mox Legatorũ prudentiæ rem permittit.

At re diu multumq; deliberata Põtifex constituit continuatiõnẽ esse declarandam: neq; dubitabat omnia bene cessura, quicquid *Imperator* diceret, faceretue. Itaque *Tridentum* cursitorem cum hoc mandato ablegat. quod cum II. die Iunii eo peruenisset, Legatos vehementer conturbauit, propter confusionem, quam inde in Concilio nascituram videbant. Itaque vnanimi consensu statuunt Pontificem de rerum statu certiorem facere, eique significare, quid esset tractatum, quod Decretum iam esset promulgatum; atque omnino fieri non posse, vt quod ille mandarat, sortiatur effectum. Imo Cardinalis *Altempsius*, qui veniam proficiscendi *Romam* aliis de caussis impetrarat, subito consilium capit die sequenti per equos dispositos eo contẽdẽdi, vt coram officium illud exequatur. Verum ea ipsa nocte per cursitorem allatæ *Roma* literæ, quibus Pontifex rem omnem Legatorum prudentiæ iudicioque permittit.

SESSIO XX. quæ est IV. sub Pio IV.

Quamobrem die IV. Iunii Sessio more & ceremoniis solitis habetur: mandata Episcopi *Salzburgensis* & Regis *Galliarum* recitantur. His lectis Promotor respondet, sperandum esse omnibus Christiani Orbis incõmodis cõsuli posse remedio eo, quod Pontifici videtur necessarium: videlicet Oecumenico hoc Concilio, opera Spiritus Sancti de consensu Principũ iã inchoato. E quib. *Galliarum* Rex missis eo hominibus conscientiæ integritate, ac religione præstantibus, non auxiliũ modo huic Synodo, sed obediẽtiam quoque obtulerit. Id ei deberi non minus quam aliis Conciliis, quibus vtcunque ab hominib. male affectis falso sit obiectum, ea neq; vera, neque legitima fuisse, apud homines tamen pios plurimi semper habita Concilia, ab iis, penes quos erat auctoritas, congregata, quomodocunq; alii libera non esse calumniarentur. neq; aduersus ea magis, quam contra istam Synodum Satanæ insidias ab Oratoribus copiose ac subtiliter cõmemoratas, etiamsi grandes, vnq̃ valuisse. Certũ esse Patribus Concilii, nõ accipere in sequiorem partem accuratam & liberam ipsorũ monitionem de aura populari non captanda,

Promotor Synodi nomine Galliarum Regis Oratoribus respõdet, neque satis iis facit.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

aut voluntate Principum non consectanda; sed vti eam habēt forsitan pro non necessaria, imo superuacanea, ita animum inducere, eā à syncera mente profectā, ne contra mansuetum piumque suum institutum, moremq; receptum quidquam respōdere cogantur. Nihilo minus vt ipsis Oratoribus inanem metum adimant, quo percelli videntur, & vna suum propositum reiq; veritatem aperiant, iis prædicere, ex effectibus aliquando appariturum, Concilium, cuiuscunque hominis, aut Principis cupiditatem, voluntatem, & potentiam, post propriam dignitatem & authoritatem habere: *Regique Carolo* omnem operam & studium, ad dignationis, Regni, Statusque sui conseruationem, salua fide & religione syncera, polliceri. Hoc responso *Gallis* minime satis est factum: qui sese aliud non meruisse agnoscebant. Dein ab Episcopo celebrante lectum Decretum: *Synodum propter varias difficultates ex diuersis causis exortas, atque etiam, vt Dogmata cum iis, quæ ad reformationem spectant, simul tractentur, & sanciantur, Sessionem proximam indicere in diem sextam decimam Iulii, ad ea, quæ de vtraque materia statuenda Synodo videbuntur, definienda. Sic tamen, vt dictum terminum pro arbitrio & voluntate, etiam in generali Congregatione, restringere & prorogare possit.* Inter Præsules XXXV. volebant Decreto inseri, ea Sessione de residentia agendum, alii, continuationem esse declarandam. quæ quidem existimatum est consulto fuisse proposita ad tumultus excitandos, quibus Cōcilium posset dessolui: quod eorum auctores rebus Romanis plurimum deuincti pœnitentia tangerentur, ob ea, quæ ab ipsis parum prouide, nimisque libere de residētia, Curiæ Romanæ adeo exosa prius dicta fuissent: verum cæteris omnibus silentium agentibus Sessionis factus est finis.

Decretum Prorogationis Sessionis.

Die VI. habita Congregatio generalis, vt de iis quæ sequenti Sessione erant tractanda consultaretur. In ea propositi articuli communionem spectantes.

Articuli in proximam Sessionem discutiēdi.

I. An fideles omnes necessitate, & ex Dei Præcepto vtramq; speciem Eucharistiæ sumere teneantur?

II. Vtrum Ecclesia iustis rationibus adducta, morem introduxerit Laicos sub panis tantummodo specie communicandi, an vero in eo errarit?

III. Vtrum totus & integer Christus gratiarum omnium fons, adeo plene sub vna panis specie, quam sub vtraq; sumatur.

IV. An rationes, quibus Ecclesia adducta fuit, vt Laicos sub vna tantum panis specie communicaret, ita sint retinendæ, vt nulla ratione Calicis vsus cuiquam sit permittendus?

V. Si honestis rationibus alicui concedendus videatur, quibus conditionibus concedi debeat?

VI. An paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessaria sit Eucharistiæ communio? His propositis interrogati Patres, an de ea materia esset agendum, & an articulis aliquid addendum superesset? Et quāuis *Oratores Galli*, ac Præsulum bona pars in ea essent opinione, de dogmatis non ante tractandum, quam constaret, vtrum Protestantes Cōcilio interesse vellent, quando compertum sit, quandiu illi futuri sint cōtumaces, tractationem omnem fore inanem, quippe neq; Catholicis necessariam, & ab

Ferdinand. Philippus.

alteris minime accipiendam: nemo tamen hic se opposuit, omnibus propter sedula *Cæsarianorum* officia spem cõcipientibus calicis cõmunionẽ posse impetrari: atq; ita initiũ satisfactioni Germaniæ dari. Hoc posito, agendum esse de VI. articulis; simul addito, Theologorum opinionem primum audiendã, dein Præsulum, statim apparuit, totum tempus ad Cõsessum vsque, in eo solo consumendũ, cũ & LXXXVIII. Theologi audiendi essent, & Præsulibus suffragia magno numero ferenda. Itaque nõnulli dicebant, articulos illos accuratam discussionẽ minime desiderare, quod superiore Cõuocatione *Iulio III.* Pontifice argumentum illud satis copiose sit pertractatum. Eo iam discusso, digestoque, quæ tũ tractata fuere, statutaque, breui solidoque examini subiicienda; vt intra paucos dies ad decisionẽ veniatur; cæteri vero dies reformationi impendantur. Superesse enim articulum de residentia, iam ante propositum, & in parte examinatum: quẽ tandẽ aliquando absoluere sit æquissimum. Huic sententiæ Patres XXX. se se accedere palam declarabant, multoq; plures tacite eam approbaturi videbãtur, vt conclusionem res iam spectaret. Verum Cardinalis *Simoneta* morã adferre conatus, cum diceret, nõ esse è dignitate Synodi rem tractare, quoad animi exacerbitati superioribus dissidiis, quæ verum videre non sinunt, iras posuissent, viam patefecit *Ioanni Baptista Castaneo Archiepiscopo Rossanẽsi*, & *Pompeio Zambeccario Episcopo Sulmonensi*: quibus magno animorum ardore atque acrimonia priores excipientibus, prope abfuit, vt à strepitu ad iurgia aliaque grauiora veniretur. His *Mantuanus* me-

Residentia declaratio à nonnullis Patribus denuo vrgetur.

Mantuanus tractationem de residentia pollicetur.

deri cupiens, residentiæ fautores orauit, vt in præsens quiescerent, alia Sessione, aut certe, quando de Sacramento Ordinis ageretur, de residentia quoque tractatum iri pollicitus. Motu sic composito, simulque hoc demonstrato, maioris esse cum ob prolixitatem, tum ob difficultatem operæ, res sub *Iulio* Pontifice agitatas replicare, quam easdem de nouo examinare, idque hoc casu euenturum, quod vsuuenire solet vbi iudex sententiam fert super lite apud alium iudicem disceptata, hæc demum deliberatio obtinuit, vt à Theologis primũ verba fierent, duabus Congregationibus in singulos dies indictis, quibus duo Legati interuenirent, distributis in eum modum prouinciis ad actionem maturãdam, Præsules vero quotquot interesse vellent. His duorum dierum interuallum ad libros euoluendos cõcedendum, tertio die actionem auspicandam. Atq; hunc finem isthæc habuit Congregatio. Cæterum promissio à *Mantuano* inconsultis Collegis facta *Simonetam* adeo vehementer commouit, vt offensio ea in manifestum proruperit dissidiũ: Prælatis Curiæ Romanæ fautoribus *Mantuanum* increpãtibus, & in eo animum male affectum calumniantibus: viris contra probis ac synceris raræ id prudentiæ tribuentibus, quod tempore adeo difficili necessitati obsequut[9], protestationes ac scissuras iam iam imminentes anteuenisset. Ab iisdem quoq; vitio datum *Simonetæ*, quod offensionẽ inde cepisset. Probabile enim videri, *Mantuanum* dignatione supra *Simonetã* ac *Seripandi* & *VVarmiensis* collegarum, quorum mẽtem habebat perspectam, suffragationi cõfisum, existimasse cõsilium

Quo nomine succenset ei Simoneta.

lium

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

lium abs se necessitate prementes capitu, ab illo etiam iri approbatum.

Postera Die Oratores Cæsarei, quandoquidem id iam se impetrasse cernebant, quod tanto opere desiderauerant, vt Calicis communio proponeretur, cuius intuitu hactenus caute circumspecteque se gessissent, Legatos adeunt, & secundum sua à Cæsare mandata, capita reformationis proponunt.

Oratorum Cæsaris super reformatione XX. postulata.

I. Orandum summum Pontificem, vt seipsum & Romanam Curiam reformari benigne patiatur.

II. Vt numerus Cardinalium reducatur, si non ad duodenarium, saltem ad duplicatum, cum duobus supernumerariis nempe XXVI.

III. Prouidendum, ne fiat amplius dispensationes scandalosæ.

IV. Reuocandas omnes exemptiones contra iura communia passim concessas, Monasteriaque omnia sub Episcopi potestate constituenda, sub cuius sunt diœcesi.

V. Tollendam prorsus pluralitatem beneficiorum, & statuendum, quod singula Ecclesia Cathedrales, & Collegia singulas erigant scholas. Et quod Ecclesiastica officia non dentur conductitiis presbyteris.

VI. Episcopos omnino ad residentiam cogendos, nisi in extrema Ecclesia necessitate, vt officia sua per seipsos, non per vicarios exerceant. Quodsi Episcopi non sint idonei, vel potentes, non vni vicario totius diœceseos curam mandandam, sed pluribus personis. insuper visitationes, diœcesanasque Synodos quotannis habendas.

VII. In Ecclesia omnia ministeria gratis præstanda, & quæ sunt adeo tenuis reditus, vt ministeria Ecclesia absque quotidianis emolumentis nequeant supportare, incorporanda cum aliis beneficiis, non curatis pinguioribus.

VIII. Reuocandos in vsum veteres Canones contra Simoniacam prauitatem.

IX. Constitutionum Ecclesiasticarum multitudinem nonnihil contrahendam, superfluis resectis, neque Prælatorum Sanctionibus obligationi iuris diuini æquiparatis.

X. Excommunicatione non vtendum extra casum peccati mortalis, & notoria irregularitatis.

XI. Officia diuina diligenter & deuote celebranda, quæ aliquando ita præcipitate à celebrantib. proferũtur, vt nec ipsi se intelligant, nec ab aliis intelligantur.

XII. Breuiaria & Missalia purganda, resecandaque omnia, quæ non ex diuinis sunt desumpta literis, & tædiosam prolixitatem psalmorum & orationum, habito delectu contrahendam.

XIII. Officiis diuinis, quæ Latino sermone peraguntur, preces lingua vernacula fideliter versas immiscendas.

XIV. Clerum, & Ordinem Monasticum

Ferdinand. Philippus 2.

cum ad primitiuam institutionem redintegrandum, ne tanta monasteriorum diuitiæ tam flagitiose dissipentur.

XV. Considerandum sacro Concilio annon res ipsa efflagitet aliqua iuris positiui relaxare, & de pristino rigore aliquid remittere super discrimine ciborum ac ieiuniis, & coniugio clericorum aliquibus nationibus concedendo.

XVI. Ad conciliandos populorum animos tollendas multiplices Euangeliorum postillas, & nouam publica auctoritate per peritos Theologos faciendam: & similiter nouã Agendam, siue librum ritualem, quem parochi omnes recipere teneantur.

XVII. Rationem adinueniendam non ad malos parochos expellendos, quod esset factu facile, sed ad meliores substituendos.

XVIII. Plures Episcopatus in latioribus prouinciis erigendos, & opulenta cænobia in hunc vsum conuertenda.

XIX. Quod ad bona Ecclesiastica in alios vsus conuersa & distracta, præstare forsitan hoc tempore, vt hæ dissimulentur iniuriæ.

Ad extremum, vt aliquid Pontifici gratum insereret, eiusq; animum propositionibus his conspectis lectisque exulceratum deleniret, subiunxit;

XX. Legatos Concilio præsidentes dare operam debere, ne quæstiones inutiles, quæ offendicula parere possint, vt hæc, An sit residentia de iure diuino, necne, aut similes, proponantur, aut si id vitari non possit, non patiantur saltem Patres effundi in bilem, nec offerri in fabulam aduersariorum.

Super capite XVII. additæ etiam peculiares quædam considerationes ad minus peruicaces inter sectarios ad Catholicam fidem reducendos, nimirum

Eos qui sanioris mentis videbuntur, in proximam Catholicam Academiam mittendos, & breuiter erudiendos.

Iniungendum Episcopis Academiã non habentibus, vt in Academia vicina eligant Collegium, pro adolescentibus Theologiæ studiosis alendis & instituendis.

Limitatum auctorum catalogum edendum, qui legi debeat in scholis: nec alios admittendos.

Legati respondent, per communionem calicis fieri vt hac proxima Sessione proponi nequeant.

Propositionibus his perlectis, Legati ad cõsilium summotis arbitris capiendũ secedunt. Tum reuersi respondent, fieri nõ posse, vti proxima Sessione aliud proponatur, quando ipsorum rogatu de *Communione Calicis* argumẽto graui ac difficili sit agendum. Multa esse, distinctæq; naturæ quæ sunt proposita, neq; simul posse digeri. Itaq; ex occasionibus videri Præsulibus impartienda, prout horum quidquam apposite ad aliud aliquod reformationis caput accõmodari poterit. Ab Oratorib. facile perspectum est, hæc à Legatis ideo dicta, ne scriptum ab ipsis exhibitum in Congregatione publicaretur, sed vt rebus sic prolatis *Cæsaris* expectationem frustrarentur. Itaq; consulta-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Episcopus Pragensis ad Cæsarē ab Oratoribus suis amandatur vt de statu Concilii eū faciat certiorem.

tione habita, visum iis necessarium *Cæsarem* certiorem facere tam singillatim de hoc negotio, quā generatim de forma procedendi in Concilio, eaq; gratia Episcopus *Pragensis* vnus ex Oratoribus delectus, qui equis cursoriis iret faceret, voluntateq; *Cæsaris* perspecta, ante diem Sessioni destinatum *Tridentum* rediret. Altera parte Legati, cū res Synodales parum ex animi sui sententia procedere animaduerterent, tum aliis de causis, tum inprimis, quod Pontificē sibi infensum, & se illi suspectos conspicarentur, rerum & anteactarum & impendentium statum illi communicandum existimāt. Ab iis igitur electus F. *Leonardus Marinus Archiepiscopus Lancianensis*, magni animi vir, & Pontifici gratus, quippe dignitate ab eo auctus eoque charus, ac *Seripando* amicissimus, qui pro mandatis rem omnem ei aperiret, Legatos excusatum, & Beatitudinem suam placatum iret. Datæ ei communi Legatorum nomine *Epistolæ Fiduciariæ*, quibus Cardinalis *Simoneta* grauate admodum chirographum apposuit, id alioqui non facturus, nisi inter ipsos ante conuenisset, singulos etiam seorsim literas ad Pontificem daturos. *Simoneta* scripsit, sibi fuisse decretum, singulares per *Archiepiscopū Rossanensem* ad ipsum plenius informandū literas dare, sed re melius pensitata statuisse, eousque sustinere scriptionem quoad quid esset effectum *Lancianensis* opera comperisset.

Et ab Legatis ad Pontificē Arch. Lancianensis.

Romanorū & Tridentinorum Præsulum mutua hinc inde querela.

Offensiones & crimininationes mutuæ *Romanistarum* contra *Tridentinos*, & horum vicissim contra illos, nouis subinde cursitoribus aduētantibus augebantur. *Tridenti* residentię fautores deflebant miserias Ecclesiæ, seruitutem, qua Cōcilium premebatur, abiectam ac plane deploratam spem omnē Ecclesiæ Romæ instaurandæ. Alteri contra queruntur schisma, imo apostasiam à sede Apostolica, in Concilio procudi Transmontanos odio Italorum non tam Pontificatus depressionem, quam abolitionē consectari. Eo, quippe fundamento Ecclesiæ, quod Christus ipse posuit conuulso, vniuersæ fabricæ ruinam subsequiturā. Pontifex nouis cottidie nunciis perculsus, quæ alia ex aliis deteriora succedebant, ꝑut *Tridentum* indies rerum nouarum occasiones ministrabat: tū iis, quæ in *Germania* & *Gallia* contra quam ille destinarat, acciderant, intimis sensibus magis magisque angebatur, neq; tantos solicitudinum aculeos sentiebat ex opinione maioris partis Patrum de residentia, quantos ex negotiationibus in eā rem factis; ac præcipue ab Principum Oratoribus, inde persuasus Principes ipsos de authoritate illius oppugnanda esse sollicitos. Videbat *Cæsaris* cogitationes ad filium in *Regem Romanorum* creandum conuersas adeoque ad *Germanos* omnibus officiis demerēdos, eamq; ob caussam, & reformationis capita Legatis exhibenda curasse, & Oratorem *Pragensem* ad se euocasse, vt rationem eorum in Synodo proponendorum ac statuēdorum expediret. Regem item *Galliarum* opibus exhaustis innumeris difficultatibus circumsessum & ad pacem cum *Hugonotis* faciēdam prope coactū. Id si fiat, mox Præsules omnes Gallos ad Concilium conuolaturos, tum Hispanis accessuros, aut certe nouos articulos contra authoritatem Pontificiā excogitaturos. Hanc procellā ingruētem opere & verbis disiiciēdam ratus, qua-

Pontificem item alia ex aliis anxium atq; solicitum habent.

Remedia malis ingruentibus ab se.

Ferdinand. Philippus 2.

quatuor millia *Heluetiorum*, & equites *Germanos* termille cõducere statuit: *Nicolaum Gambaram* cum quingentis peditib. & centum equitibus Ferentariis *Auenionem* mittit, item pecuniam *Sabaudiæ* Principi, vt suos armaret, & *Hugonotis* obiiceret, si descensionem in *Italiã* tentarent. Atque vt Principes omnes inescaret, decreuit cum iis agere de fœdere defensiuo Catholicorum omniũ contra Protestantum vbicumq; locorum machinationes, facilem ab singulis assensum sibi spondens, hoc certe, si non alio intuitu, ad sese mutuis suspicionibus liberandos. Principes omnes *Italiæ* eo adducere perfacile videbatur. *Florentiæ* enim Ducẽ sibi addictissimũ. *Sabaudi* plurimum interesse, quem ille pecunia iuuerit, & propter proprium periculũ, *Venetos* percupidos nationes omnes Transmõtanas procul *Italia* habere. Regem *Hispaniæ Neapolitani* regni & *Mediolanensis* Ducatus causa eadem necessitate vrgeri: Perinde atq; *Galliam* quæ in magnis versatur angustiis. Itaq; *Cæsareo* & *Veneto* Oratori *Romæ* rem proponit. Abbatem *S. Saluti* in *Galliam*, & *Odescalcum* in *Hispaniam* eadẽ causa mittit, cui simul mandat, vti apud Regem de Episcopis *Hispanis* querimoniam habeat, quod vnanimes auctoritatẽ suam impugnent; eique commonstrent, articulos ab Imperatore propositos, ad schisma concitandum cõparatos. Neque erat difficile ijs, qui varios Principum fines etiam veluti per transennam aspiciebant, quem exitum id consilij habiturũ esset, ante videre, *Cæsar* enim nullis legibus commodaturus erat assensum iis, quibus Protestantes suspiciosiores redderentur. *Galliæ* Rex tantum aberat à Protestantib. aditu *Italiæ* arcendis, vt nihil illi accidere posset optabilius, quam vt ad vnum omnes regno *Franciæ* facesserent. Rex vero *Hispaniarum* tot latifundiorũ in *Italia* Dominus, ab Principum *Italiæ* consociatione magis abhorrebat, q̃ sitiebat excidium hæreticorum. *Veneti* deniq; cũ *Duce Florentino* ab iis omnib. alienissimi erant, quæ *Italiæ* quietem interturbare possent. Et reuera is fuit suscepti euentus, nemo vnus Principum fœderi subscribere volebat, singulis propriam aliquã causam allegantibus, sed cõmunem vnam, fore vt Concilii progressus sic impediretur. Quanquam plerique credebant; id si accidisset, Pontifici ingratum haud futurum, ipso, vt eam alerent opinionem, occasiones vtique ministrante. Nam in Cardinalium Cõsistorio recens proposuerat, vt Synodi continuationem à *Tridentinis* Patribus curaret declarandum, residentiam vero ipse declararet. Quæ quidem quominus effecta darẽtur Cardinalis *Carpensis* suffragio factum est: qui, maiore Senatus parte approbante, censuit, non esse è re Põtificis, Sedisq; Apostolicæ, quæ sunt odiosa, quæque alterutrius partis animos abalienare possunt, se auctore decerni, sed longe præstabilius esse, ea in præsens Concilio libere relinqui.

Item ab fœdere publico defensiuo Principum Catholicorum contra Protestãtes. Eius paciscendi probabilitas.

Eiusdem conficiendi difficultates.

Sanũ Cardinalis Carpensis Pontifici consilium.

Neque tamẽ temperabat sibi, quin de oratoribus omnibus in Consistorio quereretur. De Gallis aiebat, *Lansacum* in postulatis suis videri Oratorem *Hugonotorum*, dum Patres oratos vult, vt *Regina Angliæ, Heluetij Protestantes*, *Duces Saxoniæ* & *VVirtembergi* expectentur in Concilio, pro hostibus ac perduellib. pridem denunciati, neque aliud spectantes, quam vt Synodum corrũpant,

Pontificis in Consistorio de Oratoribus Principum querimonia.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

& *Hugonotorum* opinionibus imbuant, se vero curaturum, vt in fide Catholica persistat, neq; deesse sibi efficiundi facultatem. Eundem cum collegis patrocinari nonnullis, qui auctoritatem Cócilii supra Papam disputationibus tuentur, quæ opinio cum hæretica sit, eius quoque fautores esse hæreticos, quibusuis persecutionibus & suppliciis castigãdos. Præterea, Oratores eos instar *Hugonotorum* viuere, neque sacramento, debitam reuerentiam exhibere. *Lansacum* in mensa coram multis, quos inuitauerat, Præsulibus dixisse, tot Episcopos è *Gallia* & *Germania* ad Synodum venturos, vt Idolũ *Roma* sint profligaturi. De vno itidem è Legatis *Venetis* apud eum Senatum questus est. Cardinales *Mantuanum Seripandum* ac *VVarmiensem* Galero Cardinalitio profitebatur esse indignos. Et de Præsulũ vnoquoque secundum occasiones loquebatur, cum singulorum amicis agens, vti eũ per literas monerent. Quæ omnia ab eo gerebantur ac dicebãtur (vtut non omnibus fidem adhiberẽt) non linguæ intemperantia sed de industria, vt variis artibus vnumquemq; alium metu, hunc pudore, illum ciuilibus officiis ad sui excusationem impelleret, quam summa cum facilitate ac benignitate accipiebat, promptum sese prębens ad meliora credenda. Neq; credibile est, quãtum rebus ipsius promouendis hac ratione momentum accesserit, alios lucrifaciendo, atq; vt alii circumspectius ac remissius sese gerãt, efficiendo. Vnde cum ingenio esset ad bene sperandum valde procliui, geniũ sequutus iactabat, omnes cõtra ipsum ante fœderatos, sed tandem in ipsius gratiam omnes conspiraturos, quod ipsius ope omnes indigeant, & suppetias vnus, alius gratias requirat.

Item de Præsulibus in Synodo.

Quos variys artibus sibi deuincire & conciliare conatur.

Inter multos Præsules, quos Pontifex postremum Roma ad Concilium miserat, sicuti iam dictum est, erat *Carolus* de Vicecomitibus, Episcopus *Ventimigliensis*, Mediolanensis olim Senator, multis obitis Legationibus vir rerum experientissimus, & iudicio admodum acuto. Hunc prima post Concilium promotione Cardinalem creauerat, & nunc promissis onustum, tanquam secretum ministrum *Tridenti* adesse voluit. Commissum ei, vt cum diuersis ea coram tractaret, quæ chartis minime inferenda videbantur, vt de Legatorum dissensionibus ipsum cõmonefaceret, earumq; causis, vt Episcoporum affectus, opiniones, & artes accurate obseruaret, deq; aliis omnibus magni momenti rebus singillatim perscriberet. Eidem imperatũ, vt Cardinalem *Mantuanum* prę aliis omnibus Legatis obseruaret, sed cum *Simoneta*, qui optime mentem ipsius nouerat, consilia communicaret, atq; omni studio incumberet in id, vti declaratio residentiæ in perpetuum soporem daretur, si id minus posset, saltem ad finem vsq; Synodi interquiesceret, si ne hoc quidem, certe quoad posset, in longũ extraheretur, rationib. omnibus quas in eã rem facere animaduerteret, adhibitis. Ei quoque schedulam dedit nominibus eorum inscriptam, qui à partibus Romanis in eadem causa stetissent, quibus & gratias agi, & calcar ad fortiter pergendum addi, & gratitudinis spem iniici præcepit. Cæterum quomodo aduersarum partium Præsules essent habẽdi arbitrio ipsius permisit, tantum monuit, interminationibus

Episcopus Ventimigliensis à Pontifice ablegatur Tridẽtum, secretum ministrum acturus.

Ferdinand. Philippus 2.

bus vtendum vegetis, sed absque verborum acrimonia: anteactorum obliuionem iis promittendam, qui sese ipsi permitterent: ac Cardinalem *Borcomeũ* de omnibus certiorẽ faciendum. quod ab eo sedulo factum. Epistolarum vero de ea re prudenter admodum aciudiciose conscriptarum commentariolum mihi videre contigit, è qua eorum, quæ dicenda sunt, bona pars desumpta.

Commentarius Literarum Episcopi Ventimigliensis.

Verum vbi ad Pontificem tandem allatum est, quid *Mantuanus* de residentia Patribus promisisset difficultate diuertendi tractationẽ eius articuli, dissidioq; inter Legatos coorto, animaduersis, subuereri cœpit, annon maiorũ malorum catena necteretur, in eo capite veluti maximi momenti, non rem modo suam, sed & existimationẽ verti arbitratus. Quam enim spem superesse reprimendi conatus ministrorum aliis Principibus inseruientium, si suorum audacibus consultis non prospiciat? Itaque cum morbum, qui vitales iam partes inuaserat, potentibus remediis depellendum cerneret, statuit suam aduersus *Mantuanum* indignationem palam testari, hunc inde sibi fructum spondens, vt ille aliam agẽdi rationem capesseret, aut missionem honestã postularet, certe *Tridento* discedendi caussam aliquam comminisceretur: vnde si fortassis Concilii dissolutio sequutura esset, nihilo deterius rebus suis consuleretur. Primum igitur, quæ ad *Mantuanum*, vti principem inter Legatos perferebantur mandata, ea ad *Simonetam* perscribi imperat: dein ex albo Cardinalium *Romæ* Tridentinis cõsultationibus præpositorum Cardinalem *Gonzagam* expungit, eique per *Fredericum Borromeum* nũciari iubet, Cardinalem patruum suũ de euertenda Sede Apostolica capere cõsilia, verũ ea haud dubie in suum caput familiæq; suę ruinam recasura. Etiã Cardinali *S. Angeli*, qui *Mantuæ* erat amicissimus, quid gestũ sit, denarrat; se illi infensissimũ ostendit; nec minus iratum *Camillo Oliuo* Cardinalis Secretario, quasi re nõ præstiterit, quæ verbo receperat ab hero *Romam* ad se missus. quod certe misero magno constitit. vtcumque enim Cardinalis Pontificis sibi gratiam reconciliarit, ille tamen hero vita functo *Mantuam* cũ heri corpore reuersus, ab Inquisitoribus multiplici obtentu in carcerem cõditus, multa diu perpessus est. Hunc ego quidem virum angustiis hisce liberatum multa virtute cognoui, & meliori fortuna dignum.

Pontifex Cardinal. Mantuano iniuria iratus, iracundiam in eum indignis modis exercet.

Et in Secretarium eius Camillum Oliuum.

Pontifice sic affecto Archiepiscopus *Lancianensis* venit *Romam*. Ei inter alia vnas literas exhibet, supra XXX. Episcoporũ chirographis subscriptas, qui à partibus residentiæ stabant. His querũtur immerito suo alienatum à se Papam: attestanturque, sibi nunquam venisse in mentem opinione sua auctoritatem Pontificiam labefacere: quam parati sint contra omnes mortales defendere, atque omni sui parte inuiolabilem tueri. Eæ literæ dici non potest, qualiter Pontificis animum adfecerint, tum ad Legatorum *Mantuani, Seripandi* ac *VVarmiensis* literas benigne accipendas; tum ad narrationẽ *Archiepiscopi* comiter audiendã. Is quæ acta essent, singillatim commemorans, suspicionem conceptã maxima parte leuat. Dein ad Cardinales excusandos Pontifici ostẽdit, eos, cum præuidere non possent aliquid inde incommodi nasciturum,

Archiepiscopi Lancianensis in Legatis & Præsulibus excusandis, ac Pontifice demulcendo opera.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quam animis conceperant opinionem verbis palam expressisse: post vero exortis nulla ipsorum culpa, aut defectu, contentionibus inter Patres, ipsorũ ad eam opinionẽ propugnandam accessionem, maximum Beatitudini suæ, vniuersæque Curiæ Romanæ decus peperisse. Non enim obiectari potuisse, Pontificem & Curiales suos contradicere opinioni, quæ ab omnibus pia habetur ac necessaria. Præterea ex eodem successu & Legatis ipsis apud Præsules magnum nomen, & authoritatem partam, & ad moderandum nonnullorum impetum viã factam; vnde alioqui cũ insigni Ecclesiæ detrimento, magna sine dubio scissura exoritura fuisset. Tũ narrat frequentia & potentia Legatorum officia ad Præsules pacandos, & ignominiam iis inustam ab his qui profitebantur se contra consciẽtiam tacere non potuisse. Adhæc pericula impẽdentia, & necessitatem, qua *Mantuanus* ad promittendum adactus. Atque ad suspicionẽ omnem ex animo Pontificis eluendam retulit, maiorem partem Præsulum offerre, se, eum caput Ecclesiæ Sessione proxima declaraturos; eamque Legationem sibi imposuisse, quam multis de caussis scripto consignandam non putabant: è quibus tam multos nominibus suis designauit, vt Papa in admirationem raptus dixerit, improbas linguas & neqores calamos Patres eos lõge aliis coloribus sibi depinxisse. Ostẽdit porro Principum administros in Concilio promouendo tam firmiter vnitos ac sociatos, ac Præsules ad quiduis pro eius continuatione perpetiendum ita comparatos, vt eius dissoluendi occasio nulla sese datura videretur. Tractationem autem de residentia eo vsq; prouectam, Patribus cõscientiæ & honoris, Oratorib. vero existimationis suę caussa sic ad eam defendendam obligationis, vt de cõtrouersiæ eius definitione neganda sermo omnino habendus non sit. Exemplari denique exhibito postulatorum à *Cæsareis* Legatis propositorũ, docet omnia eo tẽdere, vt Papa Cõcilio Iurisdictionis suæ apicẽ summittat: Cardinalis vero *Mantuani* prudentiam & solertiam, qua ne in Congregatione proponerẽtur vitauerat, summe prædicat. Ad extremum concludit, quandoquidẽ nullo remedio, vel arte, quæ facta sunt, infecta reddi possunt, Pontificẽ pro sua sapientia casui plurimum tribuẽtem, si quid forte fortuna occurrat non malitiose, sed indiligenter, parumq; circũspecte à quouis factum, solita benignitate antefactis veniam daturum; vt deinceps vero omnia ex sententia animi cedant pro imperio præcepturum; cupientissimis omnibus, vt nihil quidquã aut proponatur, aut tractet, quod non prius ab Beatitudine sua consultatum fiet ac deliberatum.

Lancianẽsis cũ literis & mandatis Tridentũ remittitur.

Pontifex hac rerum Synodalium relatione diligenter considerata Archiepiscopum quamprimum remittit, cum literis ad Legatos, & alios nonnullos eorum, qui literas ad se datas obsignarant. Ei mandat, vt cunctis suo nomine significet, se velle Concilium liberum, omnes ex animi sui conscientia suffragia ferre, & Decreta secundum veritatem fieri. Non esse se animo alienato & offenso, quod Præsules huic magis, quam illi sententiæ suffragentur; sed magis ob negotiationes & artes, quibus hominum animis ac persuasionibus vis quædam afferri videtur: tũ propter

pter

pter contentiones & verborum amarulentiam inter ipsos natam: quæ Cōcilii generalis dignitati parum respondent. Neque sese opponere residentiæ determinationi, sed suadere potius, vt feruoris, qui rapit transuersos, desinãt. neque dubitare, quin, vbi animis commitigatis solū Diuini Numinis cultū, & Ecclesiæ bonum respexerint, argumétum illud maximo cū fructu possit tractari. Etiam Cardinali *Mantuano* annuit vti significetur, se maximo cū gaudio ipsius innocentiam amoremq; perspexisse, eiusque indicia manifesta aliquando daturum. Orare interim elaboret, vti Synodus finē ocyus habeat, quoniam ex sermonibus cum *Lancianensi* perspexerit mēse Septembri claudi posse. In communibus quoq; ab omnes Legatos literis scripsit, vti vestigia Concilii sub *Iulio* sequuti, resq; eo Concilio digestas repetentes, eas continuo fine facto determinarent.

De cōmunione Calicis à Theologis disceptatur, eiusq; necessitate ex diuino præcepto.

Per id tempus in Congregationib. Patres Tridentini Theologorum opinionibus super XVI. articulis audiēdis incumbunt, die IX. mensis auspicati, & XXIII. desinētes. In his etsi LX. Theologi verba fecerant, nihil tamē dictum magno opere obseruandum. Cū enim disputatio ea esset noua, neq; à scholasticis pertractata, sed in Constantiensi Cōcilio quasi primo saltu definita, atque à Bohemis vi armisq; magis, quam ratione ac disceptationib. defensitata, nihil erat aliud Theologis euoluendū, præter nōnulla à pauculis aliquot scriptoribus, quos Lutheri propositiones excitarunt, proximis XL. annis cōscripta. Vnde inter omnes facile cōuenit, nullam esse Calicis necessitatem, neq; vllum extare de eo præceptum. Ad hāc

Super articulo I. Probatur nullam esse calicis necessitatem.

conclusionē probandam, citãt omnes Noui Testamenti locos, in quibus solius panis fit mentio, sicut *Ioannis* c. VI. *Si quis ex hoc pane manducauerit, viuet in æternum.* Ab ipso tempore Apostolorum contendunt solam speciē panis in frequēti vsu fuisse, sicut apud *D. Lucam* legitur, Discipulos in *Emaus* in fractione panis *Christū* agnouisse: sed de vino ne verbum quidem. Et *D. Paulum* in mari naufragum benedicere pani, vini autē nō meminisse. Item inter antiquos Canones, multos facere mētionē Cōmunionis Laicæ, q̄ à Clericorū cōmunione differat, neq; id discrimen in alio, q̄ in participatione Calicis consistere. His addunt typos veteris testamenti. *Manna* enim, quod Eucharistiam præsignificabat, potus nullū genus habere cōiunctum. *Ionathan* melle gustato nō potasse, aliaque eiusdem generis, quæ ad nauseam repetita, patientem auditorē requirebant. Neq; silentio prætereundū, q̄ ab *Iacobo Payua Lusitano* serio allatū, Christum & præcepto, & exemplo declarasse, speciē panis omnibus, Calicem vero solis Sacerdotib. concedendum. Ipsum enim pane consecrato dedisse eum Apostolis, cum adhuc essent laici, & vniuersum populum repræsentarent, cum mandato, vt de eo comederent omnes. Dein ordinasse Apostolos Sacerdotes, his verbis, *Hoc facite in mei commemorationem*: ac tandem consecrasse Calicem, & eisdem iam in Sacerdotes consecratis porrexisse. Verum prudentiores quique hoc genus argumentorum pro leui ducentes, duobus potissimum insistebant. Vnum erat, Ecclesiam à Christo habere potestatem res accidentales in Sacramentis immutandi. In Euchari-

Ridiculum Payua Lusitani argumentū.

Duo maioris ponderis argumēta.

stia autem tanquam sacrificio vtramq; speciem esse necessariam, sed tãquam sacramento vnam solam. itaq; rite potuisse Ecclesiam vnius tantummodo vsum imperare. Atque id inde confirmabant, quod Ecclesia quasi in ipso principio formam Baptismi per inuocationem *S. Trinitatis* semel innouarit in solam *Christi* inuocationem: dein ad diuinam institutionem redierit. Alterum argumentum erat, Ecclesiam errare non posse. Cum autem ea vsum solius speciei panis introduxerit, idque tandem Concilium *Constantiense* approbarit, iure dicendum, nullum extare præceptum diuinum, aut necessitatem in contrarium. Verum F. *Antonius Mondulphensis*, Episcopi *Pragensis* Theologus, præfatus se in hoc idem sentire cum aliis, nullum esse præceptum diuinum, monuit, non minus pugnare cum doctrina Catholica dare Calicem laicis per præceptum diuinũ, quam eũdem iis negare præcepto diuino. Ideo id genus argumenta in eũ modum cõcludentia esse segreganda, perinde ac illud de discipulis in *Emaus*, & *D. Paulo* in nauigio, quoniam ex iis posset colligi, non esse sacrilegium, vnam speciem absq; altera consecrari: quod cũ mente omnium Doctorum, & sensu Ecclesiæ pugnat; simul, distinctionẽ de Eucharistia allatam, vt est sacramentũ, & vti est sacrificium, planissime eneruat. Cõstare insuper ex Ordinario Romano, distinctionẽ cõmunionis in laicã & clericalem, esse locorum in Ecclesia, nõ sacramenti accepti diuersitatem. Præter hæc, ex ea ratione posse colligi, non solos celebrantes sed vniuersum clerum calicis esse participes. De authoritate Ecclesiæ in mutãdis reb. accidẽtalibus

Mondulphensis superiorum argumentorum imbecillitate commonstrata, Cõcilii Constantiensis decreto stãdum cẽset.

sacramentorũ minime esse ambigẽdũ; sed hisce temporib. id non disceptandum, vtrum calix sit quid accidentale, an substantiale. Concludit igitur articulum hunc commode posse omitti, quippe ab *Constantiensi* Cõcilio hactenus definitum: quartum vero ac quintum accurate tractãdos, siquidem calice tot nationibus, quot eum flagitant, concesso, alias omnes disceptationes superuacaneas, imo damnosas esse. In eandem sententiam loquutus quoque *F. Ioannes Paulus* Episcopi Quinqueecclesiensis Theologus. Sed omnibus inuitissimis auditi, quod contra animi sui conscientiam loqui putarẽtur: hic domini præsentis rogatu; ille heri, antequam *Tridento* abierat, mandatu.

Super II. articulo vnanimis quoque fuit Theologorum pro affirmatiua cõsensus; quorum rationes ad III. capita reducebantur. I. Erat conformatio ad vetus Testamentum: vbi populus in sacrificiis ciborum Deo oblatorum partem capiebat, libaminũ vero nullam. II. vt populo omnis amputetur occasio credendi aliud sub specie panis, & aliud sub specie vini contineri. III. erat periculum irreuerentiæ. Atque hic, quæ à *Io. Gersone* olim recitata, recensentur. Nempe ne sanguis vel in Ecclesia, vel dum portatur, pręsertim hyeme per montes possit effundi; ne laicorum promissis barbis adhærescat, ne dum asseruatur acescat; ne vasa satis capacia, quæ decem aut viginti millibus hominum sufficiant, vix reperiantur; ne alicubi, vbi vinum care emitur, nimii sumptus fiant; ne vasa parum munditer habeantur; ne Laici pari cum Sacerdotibus dignitate constituantur. Atque eas rationes iustas esse ac legiti-

Super II. rationes afferuntur, ob quas Calix Laicis non sit communicandus.

Incommoda recensentur, à quibus periculum in calicis cõmunione.

Ferdinand. Philippus 2.

legitimas necessario inde euincebat, quod alioqui tot seculis Præsules omnes & Doctores falsum docuissent; imo Ecclesia Romana, & Concilium *Constantiense* fœde errassent. Sed ipsi Patres, eos, qui istiusmodi rationes (vltimam excipio) afferebant, risu excipiebant. Nam si Ecclesia totis XII. seculis, etiam cum maiori paupertate laboraret, rationem reperire potuit, qua periculis hisce obuiam iret, nostris hisce tempestatibus, multo esse procliuius incommodis ante memoratis occurrere.

TotũChristũ sub vna specie sumi probatur ex concomitãtiæ doctrina.

Super III. articulo ad euincendum, totum *Christum* sub vna specie sumi, argumentum ex doctrina Theologorum de concomitantia fuit allatum. Etenim cum corpus *Christi* virtute consecrationis existat sub pane, post *Christi* verba omnis potentiæ & efficaciç plena semel pronunciata, *Hoc est corpus meum*: cumque corpus *Christi* sit viuum, sanguine & anima non defectum, & cum diuinitate cõiunctum, illud fixum manebat & indubitatum sub panis specie totum *Christum* sumi.

An q Christũ sub vna specie sumit omnes eius gratias recipit.

Sed inde colligebant nonnulli, simul omnes *Christi* gratias recipi, quando ei, qui totum *Christum* possidet, nihil deesse potest, qui vnus abunde omnibus sufficit. Alij contra consequentiam eam negabant aut necessariam, aut probabilem, sumendo *Christum*, omnem eius gratiam recipi; quoniam baptizati etiam iuxta *D. Paulum*, omnes *Christo* sunt pleni: quibus tamen nihilominus cætera sacramenta conferuntur. Et quia argumenti huius vim quidam declinabant, affirmantes, neçessaria esse reliqua sacramenta propter peccata post baptismum commissa, alteri replicarunt, priscæ Ecclesię consuetudine baptizatos è vestigio ad communionem admissos.

Vnde, quemadmodum ex eo, quod quis per baptismum Christo erat plenus male sequeretur, Eucharistiam alias gratias non conferre: ita ex eo, quod quis totum Christum sub panis specie sumpserit, non recte colligi, nullam aliam gratiam beneficio calicis percipi. Neque sine summa absurditate astrui posse, Sacerdotem qui in missæ celebratione corpus Domini, adeoque totum *Christum* sumpserit, bibendo calicem nullam gratiam percipere. Nam alioqui ea actio bibendi indifferens esset & inanis. Porro communi Scholasticorum & Ecclesiæ doctrina esse definitum, in omni actione sacramentali, virtute operis ipsius, quod vocant *Ex opere operato*, gradum aliquem gratiæ conferri. Cum autem negari non possit, bibere sanguinem Christi actionem esse sacramentalem, nihilo plus suam illi gratiam specialem esse denegandam.

In hac controuersia maior pars Theologorum tenuit, modo sermo non instituatur de quantitate gratiæ, quæ respondet modulo recipientis, sed de ea quam Scholastici vocant sacramentalem, eam esse æqualem in eo, qui vnam solam speciem sumit, atque in eo qui vtramque. Alteram opinionem numero quidem pauciores, sed maiore cum efficacia propugnabant.

Amãs Seruita Protestantiũ sententia acce

Super hoc articulo (quo animo, aut qua fini nescio) longiuscule progressus est **F. Amans Seruita Brixianus**, Episcopi

dens, cõtendit sub vtraq; specie in sacramẽto nõ idem contineri.

scopi *Sebenicensis* Theologus, secundæ huius opinionis patronus, qui *Thomæ Caietani* doctrinam allegans, sanguinem non esse partem humanę naturę, sed primum alimentum, atq; addens dici non posse, corpus necessario alimentum suum trahere in cõcomitantiam, inde inferebat, quod sub vtraq; specie continetur, non omnino esse idem. simul addebat, sanguinem in Eucharistia iuxta verba *Christi*, esse sanguinem effusum, adeoq; extra venas (in quib. quãdiu detinetur, potus esse nequit) ac proinde, cũ vena in concomitantiam non posse trahi. Imo Eucharistiam institutam in memoriã passionis Christi, quę facta per separationem, & effusionem sanguinis. Hac opinione proposita, ingens & à Theologis qui aderant, & in subselliis excitatus strepitus. Quo ille composito, quæ dixerat retractans, excusat se calore disputationis abreptum rationes aduersariorum tãquam suas attulisse, quas tamen refellere tãdem decreuisset. Et quidem certe reliquum sermonis in rationib. iis confutandis impendit, veniam sibi dari precatus ob scandalum datum, quod inter differendũ non prius aperte monuisset, rationes eas esse captiosas, & sententiæ suæ contrarias. Atque ita orationis finem fecit, de reliquis tribus articulis nihil omnino loquutus.

Quæ coronæ dissentientu strepitu perterrefactus retractat, & refellere studet.

IV. Articulus excutitur: in quo exagitando Hispani nullo affectu laicis cuiusuis nationis calicis vsum concedunt.

Vbi ad IV. articulum ventum, admirabile est, quanta conspiratione Theologi Hispani, aliiq; omnes Hispaniæ addicti pertenderint, nullis legib. vsum Calicis *Germanicæ* nationi, aut alteri cuiuis permittẽdum. Eorum quæ ab ipsis dicta, hæc fuit summa. Quandoquidem nulla causarum, quę superioribus seculis Ecclesiam impulerunt ad Calicem populo adimendũ adhuc desierit, sed omnes magis quam olim vigeant: atque ad has nouæ validiores magisq; essentiales accesserint, æquissimum esse Concilij *Constantiensis*, imo Ecclesiæ veteri ac recenti Decreto adhærescere. Quod autem pericula irreuerentiæ attinet, quæ primum genus causarum constituunt, ea in pręsentia magis, quam vnquam antehac formidanda. Tum temporis neminem extitisse, qui non firmiter crederet realem ac naturalem Christi in Sacramento post consecrationem, quãdiu species manebant, præsentiã. Calicem nihilominus etiam tũc sublatum, quod homines sanguini *Christi* debitum ac necessarium honorem nõ deferrent. Nunc vero quem cultum, quamve reuerentiam expectandam? aliis realem præsentiam negantibus; aliis non nisi in ipso Sacramenti vsu eam admittere contentis. Pietatis feruorem in hominibus bene Catholicis valde refrixisse: studium vero rerum humanarum, iuxta atq; in curiam diuinarum vehementer auxisse. Inde iustam esse metus caussam, ne negligẽtia maior maiorem pariat irreuerentiam. Sacerdotes ab aliis hominibus magis quam vnquã alias hac tempestate discriminãdos, quia Protestãtes eos in odium apud populum adduxerunt, doctrinamq; illam ꝓseminarunt, quæ exemptiones aufert, secularibus eos magistratibus subiicit, potestate dimittendi peccata priuat; atque vt tum à populo ad ministerium vocentur, tum iussu populi munere submoueantur, præscribit. His scilicet Ecclesiam debere impelli ad ritus eos

omnes

Ferdinandus Philippus 2.

Calicis vsu olim prohibitum odio erroris Nestorij à nõnullis asseritur, sed falso.

omnes studiose cõseruandos, quibus ad ipsorum existimationem aliquid adiicitur. Periculum ne vulgus falsas induat opiniones, sibiq; persuadeat aliud Calice, quam specie panis contineri, hoc tempore esse præsentius propter nouitates vulgo sparsas. Pleriq; dictitabant Calicem ab Ecclesia prohibitum odio erroris *Nestoriani*, qui, cũ nõ crederet totum Christum sub vna specie latere, & nouitiorum hæreticorum nonnulli idem profiteantur, par esse, vti ea prohibitio minime relaxetur. Quid assertione hac sibi velint, mihi satis assequi non datur, qui nunquam legerim *Nestorium* tale quidpiam tenuisse, aut hodiernos nouatores hoc causæ suæ patrociniũ quæsiuisse. Tertium vero periculum, ne auctoritas Ecclesiæ vilescat, & argumentum inde ducant, auferendo laicis Calicẽ, Ecclesiam errasse, dicebant non tam instar periculi timendum, quam pro certissimo euentu habendum. Neque enim Protestantes alium ob finem calicẽ vrgere, nisi vt inde adstruant Synodum errore pristino deprehẽso, eum concessione calicis emendatum velle, tanquam de victoria parta triumphaturi, atq; ab hoc articulo ad aliorum Ecclesiæ rituum innouationem postulandam transitũ facturi. Et errare quidem longe, qui credat Germanos hic acquieturos, in cæteris vero animum inducturos se Concilij Decretis submittere. quin gradũ inde facturos ad tollenda ieiunia, & ciborum discrimina; ad matrimonium Sacerdotum, & Iurisdictionis Ecclesiasticæ abolitionẽ quoad exteriora petendam: qui scopus est vniuersorum. Rem non credendã, esse vere Catholicos, qui calicem deposcant. Nam Catholicos, omnes credere, Ecclesiam errare non posse; nullum cultum aut obsequium Deo gratum, nisi huic probatum: atq; obedientiam Ecclesiæ summam esse hominis Christiani perfectionem. Pro certo tenendum, quicumq; calicis communionem petit, eam vti necessariam ducere; quicunq; autem eam tenet sententiam, Catholicũ non esse. Ad hæc, neminem calicis vsum ideo poscere, quod credat, absq; concessione Synodi se non posse legitime eo vti: sed magis, ne Principes sui ipsos interpellent & impedimenta obiiciant. qui si populis suo viuere ingenio permitterent, id illi sine cuiusq̃ cõcessione subito sibi arrogarẽt. Huius rei certissimo documento esse, quod nõ populi, sed Principes Synodo supplicent: quorũ hi absque decreto legitimo nouitati locum dari nolint: illi suæ ipsorum voluntati, quam Cõcilij decreto eam debere malint.

Fratris Lusitani de Principib. Calicẽ flagitantibus arrogans procaxq; dictum.

Cumq; argumentum hoc Theologi validius premerẽt, F. *Frãciscus Foriero Lusitanus* vocem emisit consessus iudicio petulantis audaciæ indicem; Principes eos, qui calicem postulant, permissu Concilii velle euadere Lutheranos. *Hispani* in hac caussa id inprimis considerandum monẽt, si *Germanis* illud cõcedatur, id ipsum *Italos* & *Hispanos* flagitaturos; nec sine iniuria posse denegari. Inde nationes eas addiscituras & Ecclesiæ imperium detrectare, & aliarũ legum Ecclesiasticarũ innouationẽ requirere: Vt iam ratio nulla magis cõpendiaria detur, qua gens Catholicissima in Lutheranã euadat, quam si calicis potiundi facultas permittatur. *Franciscus Torrensis Iesuita* hic

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

oportune dictum Cardinalis *S. Angeli* summi Pœnitentiarij commemorat, Sathanam solitum transformare se in Angelum cœlestem, & ministros suos in ministros lucis ad fideles in fraudem pelliciendos: nunc vero sub calicis & sanguinis Christi inuolucro atque operimento hortari ad calicem venenatum populo propinandum.

Et Iesuita improbum ac cõtumeliosum.

Alij animi sui acerbitatẽ prouidentia imputant.

Nonnulli addebant prouidentiam Diuinam, quæ Ecclesiæ regimini præest, Conciliũ *Constantiense* superiori seculo inspirasse ad Decretum de remouendo à Laicis calice stabiliendum, non ob eas solum rationes, quas ea tempestas suppeditabat, verum hoc quoque aspectu, quod si calix in vsu nunc esset, non temere signo aliquo exteriori Catholici ab hereticis distinguerētur. Sublata vero ea distinctione, Protestantes cum fidelibus in eandem sese Ecclesiam immiscerent, fieretq; quod dicit *D. Paulus, vt modicum fermentum totam massam subito corrumperet.* sicque Calicem concedendo, hæreticis latior ad nocendum Ecclesiæ campus daretur. Alij, quos fugiebat id e postulatum Pontifici fuisse exhibitũ, atque ab eo ad se onere leuãdum, & rem in longum extrahendam, reiectum ad Concilium, sinistre accipiebant, eo tempore quid tale à Patribus in Synodo, ac non ab ipso Pontifice, flagitari: id fieri suspicati, ad cõcessionem, si qua impetraretur, alienis interpretationibus ampliandam: vnde noua Concilij conuocandi necessitas incumberet.

Contra alij infirmis fratrib. aliqd condonandum charitatis aspectu sentiũt.

At enim qui Cæsaris totque aliorum Principum ac populorũ desideriis aliquid cõcedi posse putabant, mitius minusq; rigide agendum suadent, neq; sinistris interpretationibus pias fratrum infirmorum preces eludẽdas; sed præceptum *D. Pauli* magis sequendum, vt etiam in *imperfectorum defectus sese transforment, ad eos Christo lucrifaciendos*: neque tam humanis famæ & existimationis aspectibus abducantur, quam charitatis norma dirigantur: quæ aliis omnibus conculcatis, etiam prudentiæ & sapientiæ humanæ, cuique cedit & compatitur. Dicebant, inter rationes ab alteris allatas has solas consideratione dignas; quod Lutherani se victoria potitos iactaturi sint, cum in confesso sit Ecclesiam antea errasse: tum, quod ab hoc ad alia maiora postulanda gradum facturi. verum tota via errare qui credat, negando calicis vsum os ipsis posse obturari. satis enim iam iamque ab iis dictum, in hoc erratum esse admissum: postmodum dicturos, errori additam peruicaciam, animique obstinationem. Mutationem certe non esse rem nouam, aut Ecclesiæ indecoram, vbi agitur de Constitutionibus humanis. Ecquis enim ignorat eadem non omnibus temporibus conuenire? innumerabiles esse ritus Ecclesiasticos, & introductos, & obliteratos. neque esse contra decorum Synodi, ritum aliquem vtilem existimasse, quem euẽtus inutilem comprobarit. Denique animum inducere, nullum petendi innouandique finem facturos, id hominum esse suspiciosorum, & in commodis suis nimis auide captandis iniquorum. simplicitatem charitatemq; Christianam *B. Paulo* teste, *nihil mali suspicari, omnia credere, omnia tolerare, & bene sperare.*

Atque

Ferdinan. Philippus 2

Art. V. quibus & conditionibus calicis usus concedendus sit.

Atque inter Theologos hi soli super V. articulo verba facturi videbantur, quandoquidem qui absolute calicis communionem negabant, non habebant, quod de conditionibus quibus calix cōcedendus esset, dicerent. Iam horum duę erant distinctæ opiniones. Vna eaque cōmunior, vt calix ijs cōditionibus concederetur, quibus ab *Paulo III.* cōcessus, de quibus suo loco dictum est. Altera huic contraria paucorum, nempe, quandoquidem calix permittitur Laicis, ad vacillantes in Ecclesia firmandos, id ita temperandum, vt effectus voto expetitus inde sequatur. Eas conditiones id afferre non posse; quin potius eos in Lutheranismum haud dubie præcipites agere. Etsi enim certum sit, hominem vere pœnitentem debere eligere quoduis malum temporale potius, quā vt peccet, *Caietani* tamen consilium fuisse, vt in hoc casu ad specificam comparationem nunquam veniatur; nempe vti dicat, se malle forcipibus candentibus aduri, aut in rotam imponi discruciandum, aut quid simile. illud enim esset tentare semetipsum citra necessitatem, & terroribus abs re sibi repræsentatis bono animi proposito excidere. Idem in ea, qua de agitur occasione euenturum, qui ambigunt & titubant, de Synodi erga eos gratia monitos, ea fore cōtentos, Deo Ecclesiæque eo nomine gratias acturos; alijs cogitationibus & nouitatibus relictis, sensim in fide robur viresq; acquisituros. Expressum esse *D. Pauli* mandatū *infirmos in fide assumere, non disputando*, nō opiniones & regulas iis præscribendo, sed simpliciter, expectato tēpore opportuno, quo vberius possint institui.

Arguitur conditiones neutiquā apponēdas.

Quod si quis hoc tempore in *Germania* conditionem proponat, vt hoc aut illud credant; dū in dubio est animus, in multas difficultates incursuros: dūque, quid credere, aut nō credere debeant, secum animo volutant, in errorem aliquem nunquā ante meditatum forte an præcipitaturos. Ad hāc rationem addunt porro, si interea dum asseritur Ecclesiam iustis de causis calicem Laicis ademisse, idem rursus conceditur absque vllo remedio incommodorum, quæ auferendi ansam dederunt, sed aliis appositis conditionibus; apertam eam esse confessionem, calicem iniuria fuisse sublatū sibi, itaque optimum videri conditionū loco apponere remedia incōmodis antedictis, hæc videlicet, Ne calix vnquā extra templum exportetur; Vt sola panis species ægrotis sufficiat; Ne diu asseruetur ad vitandum putredinis periculum; Vt fistulis vtantur, sicut olim in Ecclesia Romana, ad vitandam effusionem, his decretis facile appariturū, olim nō temere calici parcitum. Ita reuerentiam in hominum animis excitatum, populis ac Principibus satisfactionem datum iri, neque infirmos tentationibus adeo fore obnoxios. Inter *Hispanos* erat, qui diceret, non ita facile fidem eorum verbis adhibendam, qui affirmant Catholicos in *Germania* potiundi calicis tanta religione, & tā ardenti cupiditate flagrare: consultius sua quidem opinione facturos Patres; si nonnullis in *Germaniam* missis inquirant, qui illi sint, qui calicē sitiunt, quibus ad id aspectibus impellantur; ac qua sint de cætero fidei professione. Tum Synodū harum rerum narratione scientiorē factam, maturā solidoq;

Conditionum loco apponenda remedia periculorum, siue incommodorum, quorū mētio, in II. articulo exeutiendo facta.

nixã fundamento deliberationẽ posse inire, neq; cæcorum in more de coloribus iudicantiũ, alienis verbis fidere.

VI. art. de Sacramento cœna paruulis ministrando.

Sextum articulum Theologi paucis absoluerunt, existimantes Eucharistiam non esse sacramentum necessitatis. Cuius enim D. *Paulus* præceperit iis, qui illud sumpturi sũt, *vt seipsos prius probent* an digni sint, necne, censebant inde manifestũ esse, sacramentũ illud non posse ministrari, nisi ijs, qui recta ratione vti possunt. Quod si in veteri Ecclesia alicubi contra obseruatũ sit, id factum, vbi, & quando veritas non adeo clara ac perspecta fuit, atque hoc tempore, quare à Concilio statuendũ, vti huius seculi vsus obtineat. Atque hic non deerant qui monerent, de antiquitate reuerentius loquendum, neque affirmandum, Patres illos priscos cognitione veritatis fuisse destitutos. F. *Desiderius Panormitanus* ordinis fratrũ *Carmelitanorum* solus cẽsuit articulum hunc omittendum: quod cum à nostri sæculi Protestantibus id in quæstionẽ vocatum non fuerit, non videretur tẽpestiuum eius tractatione nouitates in medium adducere, rem ipsam in vtrãque partem probabiliter disceptari posse, vbi vero percrebuerit agitatum in Synodo, multorum curiositatẽ ad altiorem disquisitionem facile stimulatum iri, & cespitandi occasionem daturam. Enimuero facile aliquẽ adduci posse, vt credat Eucharistiam sacramentum esse necessitatis non minus quam Baptismum. Huius fundamentum esse in verbis Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non potest introire in regnum Dei.* Sic illius, *Nisi carnem meam manducaueritis, & sanguinem meum biberitis, nõ habebit vitam.* Neque vero exceptionem paruulorum firmamentum satis probabile habere in B. *Pauli* præcepto, iubentis, vt quisque sese probet, quod à paruulis fieri non potest. Sacram enim Scripturam pariter præcipere, vt Baptismum præcedat professio doctrinæ fidei, quod si ad adultos solos hoc restringendum sit, paruulis à baptismo minime exclusis, vtcũque fidem addiscere non possint: sic examẽ quod præcedit Eucharistiam, de adultis solummodo accipiendum, paruulis eius communione non exemptis. Concludit igitur, se vsum paruulos non communicandi approbare; sed vt Concilium disceptationem super capite instituat, quod à nemine impugnatur, id vero omnino non probare.

Argum. astruenda Eucharistia necessitati.

Legati in calicis concessionem propendentes decretũ formant.

Peractis congregationibus Theologorum, Legati inclinabant ad calicem *Germanis* concedendum cõditionibus iis, quas *Paulus* III. dixit, aliisque nonnullis. Vnde cum intimis congregati super I. IV. & V. decretum formãt, aliis sepositis, quoad difficultates à Theologis super iis propositis extricent. Accersitis itaq; in Congregationem Præsulibus, sciscitantur, an placeat tria decreta iam confecta dari, vt de iis in prima congregatione sententias promant. *Granatensis*, qui in Legatorum mentem penetrauerat, & concessioni Calicis, vt qui maxime, refragabatur, negat recedendum ab ordine articulorum: qui cum sit essentialis, fieri non posse, vt ad IV. & V. decisionẽ ante veniatur, quam de secũdo ac III. sit statutum. At *Thomas Stella Episcopus Iustinopolitanus* vicissim negat conuenire dignitati Synodi formas logicas, aut honestas deliberationes artificiis frustran-

Ferdinand. Philippus 2.

De ordine controuersiam mouet Granatẽsis: cui nec desunt refragatores, nec suffragatores.

strandas. Replicauit *Granatensis*, idipsũ à se desiderari, nimirum, vt ordine singula proponantur, confusioneque in procedendo vitata neutiquam impingant, huic accessit *Mutius Callinus* Archiepiscopus *Iadrensis*, *Iustinopolitano* autem in subsidium venit *Ioannes Thomas de Sancto Felicio* Episcopus Cauẽsis. Ab his duobus ad sales & dicteria itum, quod inter *Hispanos*, primum offensiũculam, dein inter Præsules susurrum excitauit tandemque dimittendo cœtui causam dedit: monitis prius ab Cardinale *Mantuano* Archiepiscopo, vt schedulas confectas legerent, & expenderent, quo altera congregatione de ordine tractandi statueretur.

Card. Simoneta Episcopos aliquot faceta dicacitate cuiuis illudere peritos, in Præsules sibi in Concilio contrarios immittere putabatur.

Iam quia sæpenumero acciderat, vti Congregationes subito abrumperentur offensione ab aliquo primi nominis Præsule accepta, locus hic postulat, vt ordinaria eiusmodi euẽtium causa recitetur. Supra dictum est in Tridentina Synodo fuisse Episcopos magno numero, quos Papa pensione menstrua sustentabat. Hi omnes à *Simoneta* pendebant, quem vtilitatibus Pontificis præ aliis inuigilare, & habere mandata secreta agnoscebant. Ille vero iudicio pollẽs, prout cuiusq; genius & ingenium erat, ita opera eorum vtebatur. Ex hoc numero cum essent nonnulli ex audacia & facetiis misti, hos in Congregationibus opponere solebat ijs, qui consilia destinationibus suis contraria agitarent. Hi edocti erant artem prudenter & facete iocãdi, alios irritantes & ludificanti, ipsi nec hilum perturbati, sed decorum passim seruantes. Et meretur sane opera ab ipsis Põtifici & Cardinali præstita, vti nominatim memorentur. Ex his duos supra nominauimus, Episcopos *Cauensem & Iustinopolitanum*. Præter quos erant *Pompeius Zambeccarius Bononiensis*, Episcopus *Sulmonensis*, & *Bartholomæus Sirigo Cretensis*, Episcopus *Castellanetensis*, quorum quisque ad peruulgatas patriæ suæ artes, dotes eas addiderat, quæ in aula Romana comparantur. Horum opera offensiones inter *Mantuanum* & *Simonetam* (de quibus supra) intumuere, dum obloquiis & detractionibus *Mãtuani* famam lædunt, nec malignis vocibus *Tridenti*, nec mordacibus literis *Romæ* parcentes, quæ *Simonetæ* ideo imputabantur, quod ipsos plurimi faceret. Ille vero apud Secretarium *Mãtuani*, & Episcopũ *Nolanum* criminationes illas diluens profitebatur se, quod tãtum Cardinalem debita obseruantia non coluissent, amicitiæ illorũ renunciaturũ fuisse, nisi rerum status opẽ eorũ requireret, vt haberet scilicet, quos in Congregationibus Præsulum ineptiis opponeret.

De Mantuano ab ijs parũ p dignitate habito excusat.

Ducis Bauariæ Orator Venetis litẽ mouet de precedẽtia sed tandẽ ijs cedit.

August. Paunigartner Orator Ducis *Bauariæ*, postquam duos menses tamquã priuatus *Tridenti* hæsisset, honoratiorẽ quam Oratoribus Venetorum sibi locũ deberi obtendens, de mandatu demum Principis sui, vt in publico compareret, die XXVII. Iunii in Congregationẽ acceptus infra Oratores Venetos consedit: prius attestatus, sicuti validissimæ sunt sui Principes rationes, ita paratum esse ad eas quouis alio in loco defendendas, verũ in Concilio, vbi de religione agitur, decreuisse de apicibus hisce minime cõtendere, sed cõtentũ cedere, modo id absq; preiudicio suo, aliorũq; Principũ *Germanorũ*

Impe-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Venetorũ responsum.

Oratoris Bauari in generali Cõgregatione oratio.

Imperij sanguinis Electoralis fiat. Respõdent Oratores *Veneti*, ad protestationẽ, suæ Ditioni meritissimo deberi superiorem locum: atque vti *Boioariæ* Dux nunc locum ijs cesserit ita sperare dehinc omnibus locis cessurum. Tum *Bauarus* orationem suam satis prolixam & liberam prosequutus, quis esset in *Boioaria* religionis status commemorat, populum illũ hæreticis circumseptum, qui etiam in intima religionis penetrarint. Esse inibi Parochos *Zuinglianos*, *Lutheranos*, *Flaccianos*, *Anabaptistas*, & aliarum sectarum homines, quam zizaniam Præsules hactenus eradicare non potuerint, quod contages ea non infimam modo plebem, verum nobiles etiam infecerit. Huic occasionem dedisse, impurã Cleri vitam, & immania flagitia, quibus commemorandis supersedendum cẽset, ne castis auribus pariat offensionẽ: hoc vero præterire non posse, ꝙ suis Princeps inculcatum vult, frustra in emendanda doctrina laborari, nisi moribus prius reformandis incumbitur. Clerum enim propter libidinem vbique infamem. Magistratũ politicum nullum tolerare ciuem concubinariũ; concubinatum vero in clero adeo esse frequẽtem, vt è centum Sacerdotibus vix tres quatuorue reperiantur, quos ea labes non attigerit, aut qui non clã vel palam matrimonium cõtraxerint. Inde fieri, vt in *Germania* Catholici castum matrimonium cœlibatui contaminato anteferant. Cæterum plerosque sese ab Ecclesia segregasse propter Calicis prohibitionẽ, cuius vsum Dei verbo & Ecclesiæ primitiuæ exemplo sibi agnoscant imperatum. Eundem in Ecclesiis Orientalibus ad hunc vsq; diem inoleuisse, etiam in Ecclesia Romana olim obtinuisse. *Paulum* III. Põtificem *Germaniæ* eum permisisse, quo grauius de suo Principe querantur *Bauari*, quod subditis id boni inuideat. Cui malo nisi Synodus tempestiue occurrit, Celsitudinem suam profiteri, neque sibi fore liberum prouinciã administrare, & necessitate adactum iri ad id populo indulgẽdum, quod prohibere nõ possit. Offendiculis in Clero propulsandis remediũ proposuit, bonam seriamque reformationẽ, qua tria emendarentur. Vti in Episcopatibus scholæ & Academiæ instituantur, ad educandos adolescẽtes qui in pios doctosque ministros euadant. Vt matrimonium Sacerdotibus permittatur, sine quo ea tempestate incassum tentatur omnis cleri reformatio: præsertim cum cælibatus non sit de iure diuino. Vt deniq; communio sub vtraque specie laicis cõcedatur, quæ si ante hac fuisset concessa, multas *Germaniæ* prouincias in obedientia Sedis Apostolicæ fuisse permansuras: vbi etiam illæ quæ ad hoc vsque tempus obsequium præstiterunt, aliarum nationum exemplo veluti torrẽte abreptæ, nunc cotidie segreges deueniunt. Neque tria hæc remedia à Principe suo ideo requiri, quod per ea confidat deuios in rectum tramitem, aut sectarios ad Ecclesiam reuocari posse, sed hac solum fini, vt retineat nondum segregatos. Ad illud postremum rediit, à reformatione necessario actioni initium dandum: alioqui nullum Synodum facturam operæ pretium. Quod si post clerum reformatum Princeps *Bauarus* interrogetur, quid in materia dogmatum sentiat, tunc opportune aliquid

Ad cõmodam emendationem III. requirit; scholas erigi, matrimonium Sacerdotibus, & calicẽ laicis concedi.

Ferdinand. Philippus 2.

liquid considerationе dignum posse proferre in medium, quod hoc tempore euulgandum non habeat: quando imprudentiæ sit, rebus domi intutis, copijsque nondum comparatis de hoste bello lacessendo consilia agitare. Illud inter dicendum subinde Patribus instillauerat, hæc ab Principe suo nō eo dici, quasi leges Synodo vellet præscribere, sed vt animi sui mentem reuerēter bona cum venia impertiat. Et cum dicto orandi finem fecit. Per Promotorem respondit Synodus, Principem aliquem, aut Legationem è *Germania* iam diu omnium votis desideratum, sed præ omnibus *Ducem Bauariæ*, firmissimum Sedis Apostolicæ in ea regione propugnaculum. Se Oratorem eius magna cū animi voluptate aspicere & accipere; daturosque operam, vti ante hac fecerint, ea vt decernantur, quæ ad Dei gloriam & salutem fidelium conducere arbitrabūtur. Isthæc oratio *Gallos* Oratores valde exhilarauit, cum viderent alios à se, Concilij Patres, de ijs, quæ necessario suggerenda, liberius monere, sed ab responsione magna in eorum animis orta æmulatio, cum hanc benignam, ac gratiosam cernerent; illam, quæ sibi facta, acrem & asperitatis plenam meminissent. Verum cur id grauate ferrent, causa non erat. Etsi enim Orator *Bauarus* Clerum in genere acrius morderet, de Patribus tamen summa cum reuerētia loquutus est; vbi cōtra *Gallorū* oratio ad reprehensionē eorum qui aderāt, tota cōparata fuit. Præterquā, quod quid *Gallis* respondendum esset, ante est deliberatum; *Bauaro* autem sine præmeditatione responsum. Sed in hoc cum vtrisque pariter actum; quod eorum verba auribus solis accepta.

Synodus p Promotorē respondet.

Oratores *Cæsarei* secum animis reputantes in Congregationibus Theologorum superioribus diebus habitis, *Hispanos* & bonam *Italorum* partem cōtra concessionem Calicis disseruisse, & ex ijs plerosque, eos, qui pro Calice starent, Hæreticos dixisse, vt hoc, aliaque ab illis obiecta refellerent, à Bauaro proposita iuuarent; tum Præsules præuerterent, ne incidant in easdē cum Theologis ineptias, super ea rescriptum conficiunt, quod in eadem Cōgregatione, postquam *Bauarus* perorasset, Legatis exhibent, in hanc sententiam. Habere se nonnulla, de quibus Patres prius commonitos velint, quam illi, quid sentiant, exponant. Theologos vltimis diebus bene verba fecisse, & satis conuenienter regionibus ac prouinciis in quibus ipsi degant, sed parum apposite aliis regnis & nationibus. Patrum vero sentētias rebus sic accommodandas, vt medicinam afferant membris affectis, non autem partibus sanis, quæ medicam manum non requirunt: quod ab iis commode tum demum factitabitur, vbi quæ partes sint infirmæ, & quo auxilio potissimum subleuandæ, satis intellexerint. Atque ab regno Bohemiæ initio facto, vt altiora non repetantur, eorūq; quæ Constantiæ acta mentio omittatur, satis constare, in eo regno nullas machinationes, aut vires, ne bellum quidem ipsum potuisse, post illud Concilium adimere populo Calicem. Imo Ecclesiam certis conditionibus, eundem benigne ei concessisse. Iis cū non staretur, ab *Pio II.* reuocatas. Sed *Paulum* & *Iulium III.* ad regnum illud recuperandum, Nuntios suos misisse,

Ferdinādi Cæsaris Oratores scripto Legatis exhibito, quantū in Calicis cōcessione momentū sit, declarant.

Præsertim apud Bohemos.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

qui calicem ijs permitterent: vtcumque negotium interpositis impedimentis ad optatum finem perductum haud fuerit. Hoc nunc tempore postquam *Cæsar* Archiepiscopatum *Pragensem* instituerit suis sumptibus, atque à Comitijs Regni impetrarit, ne Sacerdotes *Calistini* ab alio, quam ab ipso ordinentur, vtque illum Legitimum suum Præsulem agnoscant, *Maiestatem Cæsaream* ab summo Pontifice enixe cõtendisse, ne tam bellam *Bohemorum* recuperandorum occasionem è manibus amitteret; huius rei arbitrium quandoquidem Beatissimus Pater Synodo permittat, penes ipsos esse, Regnum illud facta populo Calicis gratia, sartum tectum conseruare. Bohemos in paucis ab Ecclesia Romana desciuisse; Sacerdotes coniugatos, aut ab Episcopis, qui à Sedis Apostolicæ communione secesserant, ordinatos, nunquam expetiuisse; in precationibus publicis Pontificis Cardinalium, & Episcoporum mentionem facere. Aliquam, quæ est in doctrina, discrepantiam, Calice iis cõcesso, facile posse sarciri. Neque mirandum, ab rudi imperitaque multitudine opinionem eam conceptam; quando homines eruditi, pii, ac Catholici teneant, maiorem ab fidelibus gratiam vtriusque speciei communione, quam vna sola participata obtineri. Aduertendum itaque Patribus, ne nimia seueritate homines ad desperationem impellãt, neue efficiant, vt in Protestantum se brachia conijciant. Esse quidem in *Hungaria, Austria, Morauia, Silesia, Carinthia, Carniola, Stiria, Bauaria, Sueuia*, aliisque partibus *Germaniæ* Catholicos, qui Calicem auidissime flagitẽt. Id *Paulus* III. cum persentisceret, permisisse Episcopis, hunc vti iis communicarent, sed rem occurrentibus impedimẽtis non peractam. His si Calix auferatur, periculũ esse, ne euadãt Lutherani. Theologos inter differendum ambigere, an non isti, qui Calicem deposcunt, sint hæretici: At *Cæsarem* in Catholicorum tantum gratiam id procuratum velle: etsi bonam spem capiat, ea concessione multos Protestantes ad Ecclesiæ gremium redituros: nonnullis hactenus attestantibus, se nouitatibus exsatiatos de reditu & conuersione cogitare, nisi id fiat, contrarium esse metuendum. Atque vt ei respondeatur, qui non ita pridem sciscitatus est, ecquis Calicis concessionem peteret, hoc sciturem eum velle, *Cæsaream* Maiestatem petere, vti fas sit Archiepiscopo *Pragensi* ordinare Sacerdotes Calistinos: idem poscere in regni gratiam Oratores Cleri *Bohemici*: absq; cuius postulati obtinendi spe foret, nullæ ibi superessent reliquiæ Catholicorum. In *Hungaria* cogi Sacerdotes ministrare ipsis calicem, bonorum, imo capitis periculo intentato. Cumque Archiepiscopus *Strigoniensis* hoc nomine Sacerdotes aliquot castigarit, ab eo tempore & populum absque Sacerdotibus Catholicis, & paruulos sine baptismo permansisse; omnes in profũda veritatis Christianæ ignoratione versari: vnde facile sit in Paganismum lapsus. Orare itaque ad extremum Patres, vti populi illius sortẽ misereãtur, rationẽq; cõminiscantur, qua integri in recto fidei tramite cõstẽter pergãt; deuii autem in rectam viam redeant.

Et ipsos in Germania Catholicos eius sitientissimos.

Quorũ nomine Cæsar Synodum solicitat.

Sub finem Congregationis Legati schedulas super III. primis articulis

con-

Ferdinand. Philippus 2.

confectas exhibent, ne in scopulum, qui superiori cógregatione obiectus, impingerent. Diebus vero proximis Patres de omnibus instituta tractatione, super tertio fusiùs disserunt, de gratia sacramentali disceptantes, vtrum qui communicant plus duabus speciebus, an vna recipiant: vno hanc, alio aliam opinionem tuente. Cardinalis *Seripandus* affirmat, hanc ipsam controuersiam in Synodo *Iulio* Pontifice agitatam; atque eo tempore determinatum, quæstionem eam nó mouédam. Præsules tamen nonnulli vrgent rei controuersæ declarationem, sed frustra: cum propter opinionũ repugnantiam; tum quod maior pars tueretur, vtramq; opinionem esse probabilem. Sed ad difficultates omnes vitandas hoc demũ pro cõclusione stabilitum, totum Christum recipi gratiarum omnium fontem.

Iterũ agitatur quæstio, vtrum cõmunicãtes plus d. ahus speciebus, an vna recipiant, sed non definitur.

Iam ex Episcopis, qui residentiæ causam magna animi affectione atq; ardore propugnauerant, nõnulli abitionem *Tridento* parant; tum quod sese exosos animaduerterent; tum quod, si in incœpto persisterent, à magno aliquo malo sibi metuerent. Inter hos erat Episcopus *Mutinensis*, quem ante nominauimus, vir excellẽti doctrina, & integritate animi præditus. Item Episcopus *Viuariensis*; *Iulius Pauesius* Archiepiscopus *Surrentinus*, & *Petrus Paulus Costazzarus* Episcopus *Aquensis*, aliique, qui abeũdi veniam à Legatis impetrarant; à *Mantuano*, cui amicissimi erant, vt molestia liberatos cerneret; ab cæteris, vt offensionum occasiones effugerent. At Orator *Lusitaniæ* Legatis ostendit, id fieri non posse, nisi cum maximo famæ atque existimationis Concilii detrimento: quandoquidem satis nota esset omnibus abeundi causa, cunctique calumniaturi essent, exulare à Synodo libertatem; quod Pontifici ignominiæ esset cessurum. Inde decretum eos detinere ac demorari; eoque magis, quod his digressis, alii ad abeundum sese compararẽt.

Præsules aliquot de residentia libere loquuti sibi metuentes abitionem Tridente cogitant.

Legatis cũctantibus proponere ceteros articulos, propter eas, quas inde emersuras difficultates præuidebant, die 3. Iulii *Cæsarei* Oratores & *Bauarus* instant, vt suffragia super iis ferantur. In eũ finem indicta in diem proximũ Congregatione, Oratores *Galli* scripto prolato hortantur Patres vt Calicis cõmunioné concedant, hoc firmaméto freti, quod in iis quæ sũt iuris positiui, quo in genere isthuc est, non sit adeo obstinandũ animis, sed occasioné necessitate cõsiderata téporibus aliquid largiendũ: neq; scandalũ hominibus offeréndũ tã pertinaci humanorũ præceptorũ obseruandorum studio; tantaq; mandatorũ diuinorũ incuria, vt in his reformationé omné repudient. Quãobrẽ petunt, quicquid ea de re statuãt, ita téporibus accõmodetur, vt neque prærogatiuę Regũ *Galliæ* præiudicent, qui in inauguratione sua calicé accipere consueuerunt; neq; cõsuetudini receptę in quibusdã eius regni monasteriis, Calicé Monachis statis téporibus ministrãdi. Neq; aliud in Cõgregatione factũ, nisi ꝙ ꝓposita omnia 6. doctrinę capita, q̃ sequẽtib. discuterẽtur.

Oratores Galliæ Legatos monent circa cõmunionẽ calicis aliquid de summo iure remittere, & prærogatiuæ Regũ suorũ præiudiciũ nõ adferre.

Gallorum isthæc interpretatio Legatos nonnihil perculit, ne in vnum cũ Oratoribus *Cæsaris* conspirarint, subueritos; eoq; sibi circumspectius procedendum in hoc negotio arbitrantes. Itaque pensitata diligenter Gallorum

Legati ad eludendam Gallorũ de concedendo calice

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

petitionem varia prætexunt, & cōminiscuntur.

rum propositione de præceptis iuris positiui ampliandis, ostendunt concessionem calicis plerasq; alias secum trahere difficultates in diuersis subiectis, præter eas quæ propositæ essent. Nam petitionem à *Bauaro* non ita pridem de Sacerdotum cōiugio factam; & nudiustertius in conuiuio, coram multis Patribus ad id inuitatis, *Lansacum*, cum hortaretur eos ad gratificādum *Cæsari* calicis vsum suis postulanti, subindicasse, *Galliam* etiam requirere, vt preces officia diuina, & missæ sacrificium lingua populari peragantur, vt imagines Sanctorum è templis admoueantur, liceatque Sacerdotibus vxores domum ducere, cumq; intelligerent multo facilius principiis obsisti, quam progressibus & minore cum molestia quemlibet aditu prohiberi, quā foras eiici, statuunt tractationem de calice non esse huic tempori accōmodam. Igitur cum *Pagnano* Marchionis *Piscarij* administro primum agunt, vti à Patribus obnixe petat, ne prius rē definiant, quā ad *Hispaniarum* Regem rei nuncius deferri possit. Tum Congregationes die VI. & VII. intermittunt, his diebus cum *Cæsareis* acturi, vt negotium illud differre velint, variis in id rationibus adductis: quarum validissima erat, temporis breuitas ad cōcessionis necessitatem abunde Patribus explicandam. Post multam demū tractationem placuit Oratoribus omnem eam partem differri, quæ dogmata spectaret. Sed cum id Legatis non satisfaceret, Oratores tandem consentiunt, vt illud solum caput differatur, facta in decreto dilationis mētione, ac promissione de eodem alio tempore definiendo. Iam reliquū erat,

Vnde ab Oratoribus tam Cæsareis, quam Gallis impetrant, vt de ipsorum assensu capitis illius determinatio differatur.

vt cum *Gallis* agerent; quod opinione multo facilius repertum, illis asserentibus, id neque à se propositum, neque postulatum; sed se veluti optiones *Cæsareanis* accessisse. Hac difficultate superata ad decreta contexenda itum est: quod quidem quo maiori fieret celeritate, Patribus significatū est, si quid suggestum, additumue vellent, id scripto mandarent, ne Decretorum confectionem remorarentur.

Dan. Barbarus etiā omniū dogmatū tractationem protolli petit ad aduentū vsq; Præsulum Gallorum, sed surdis canit.

In die VIII. Congregatione *Daniel Barbarus* Patriarcha *Aquileiensis* suffragium laturus dixit, quando de pace *Galliæ* allatum esset, ac credibile videatur multos Præsules venturos, tractationem de dogmatis ad illorū vsq; aduentum protrahendam. Sed cum nemo alius id vrgeret, ne ipsi quidem Oratores *Galli*, propositio ea sponte sua concidit. Proxima congregatione *Antonius Augustinus* Episcopus *Ilerdensis* monuit, mentionem consuetudinem *Galliæ* in decreto faciēdā iuxta Oratorum petitionem, verbis illius regni priuilegia reseruantibus, insertis: hoc insuper addito, Græcos, etiam post *Constantiensis* Concilii determinationem, minime prohibitos vti calice in communione, quod priuilegio obtinent sibi olim viso. Sed cum nemo ei suffragaretur præter *Bernardum del Bene Florentinū* Episcopum *Nemausensem*, nihilo magis huic assertioni auscultatū est. Post Cōgregationem Orator *Ferrerius Augustinum* sedulo percūnctatur, de priuilegii huius forma, auctore, & tempore. Quo ab illo ad *Damasum* Pontificem relato, subrisit Orator, pro comperto habens, in Ecclesia *Romana* centū post *Damasū* annis, abstinere Calicis vsu pro sacrilegio habitum: Ordine Romano

Priuilegiū Græcorum vti Calice, etiā post Cōstantiense Concilium.

com-

Ferdinand. Philippus 2.

cõmunionẽ Laicorũ calice perpetuo describente, ac *Innocentio III.* attestante anno MCC. fœminas in sacra communione Christi sanguinem accepisse.

Et Episc. Philadelphiæ variis rationibus persuasum cupit Legatis, Præsules Germaniæ esse expectandos.

Die X. *Leonardus Haller Germanus* Episcopus *Philadelphiensis* nomine tenus, qui superiori hebdomada eo venerat, suffragium super decretis pronunciaturus, oratione præmeditata digressus, Legatos ad Synodum rogauit, vti Præsules *Germaniæ* expectare vellent, variis ad eam rem allatis rationibus, è quibus tres ab eo cœtu parum gratis auribus acceptæ. Nempe, Concilium illud generale dici non posse, in quo vna integra natio Christiani orbis primaria desideretur. Ea non expectata in rebus Synodalibus procedere, non aliud esse, quam negotia præcipitare. Item à Pontifice sigillatim literis inuitandos fuisse. Scilicet nesciebat bonus ille Pater, quibus officiis Pontifex ante biennium per *Delphinum & Commendonum* Nuncios, *Germanos* solicitasset, & quid ab vtrisque Protestantibus atque Catholicis responsum fuerit, illis plane abnuentibus, his vero sese excusantibus, quod Concilio interesse non possent. Sed plerique opinabantur, eum Legatorum *Cæsareorum* impulsu hęc loquutum, qui quod rem Calicis in aliud tempus prolatam viderent, alia omnia extracta in longum vellent.

Dum IX. capita reformationis recitantur Episc. Veglẽsis primũ incusat vti imperfectũ, quod

Proxima Congregatione recitantur nouem capita reformationis iam stabilita. Horum primum de ordinationibus gratuitis, *Albertus Duimius* Episcopus *Veglensis*, qui ante hebdomadam *Tridentum* modo venerat, neque huius materiæ tractationi adfuerat, se habere dicit pro imperfecto, nisi vna statuatur, *Romæ* quoque abstinendum à pecuniis exigendis propter dispensationes; siue ordinum indebito tempore, ætate immatura, absq; venia & examine Ordinarij sumendorum; siue irregularitatum, aliorumque impedimentorum Canonicorum: quandoquidem in his ingẽtes sumptus fiunt. Episcopis egenis, quibus fere nõ suppetit ad victum, exiguam eleemosynam dari; quam ille ex animo censet tollendam, dummodo offendiculo non sint, quippe rutam decimantes, aurum vero & argentum suffurantes. Atque ea occasione excurrens in taxationem solutionum, quę *Romæ* fiunt nomine dispensationum omnis generis, addidit, hunc morem sibi esse familiarem, quoties ad ipsum adferuntur dispensationes, siue propter ordinationes, siue alia de causa, sciscitari an pretium earum persoluerint; cum vero se dependisse respondet, tum non admittere, sed re infecta dimittere. Idque se iam publice profiteri, quod ad idipsum faciendũ Episcopi omnes ex officio teneantur.

corruptelas Curiæ Romanæ non tangeret.

Legatorũ responsio.

Hæc vbi dixisset, respondent Legati, iamdudum de ea re tractatum in Congregatione: cui visum referre ad Papam eius caussæ determinationem, cuius maxime interest officia Curiæ Romanæ decenter emendari. Replicat vero Episcopus, se, cum esset *Romæ* carnispriuij vltimi tempore, de eadem re conquestum sæpius apud eos, quorum erat huic malo prouidere, semel vero in ædibus Cardinalis *Perusini* coram multis Cardinalibus, & Præsulibus aulicis; à quibus tum responsum est, in Concilio hæc proponenda.

Reformationis negotiũ Roma ad Synodũ, & ab Concilio Romã reiicitur.

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

Nunc cum videat contra fieri, & à Synodo ad Pontificem reijci, decreuisse perpes silentium, cura emendationis Deo relicta.

Super art. II. de ordinatione ad Titulum, & ad reditũ vtra melior.

Circa II. caput de ordinationibus ad titulum Episcopus *Quinqueecclesiensis* censuit, magis necessarium prouidere secundum vetera Ecclesiæ instituta, vt nemo sine titulo & officio ordinetur, quam sine beneficio ac reditu. quod inde offendiculum maximũ nascatur, multis functionẽ Sacerdotalem capessentibus, non vt Deo Ecclesiæq; inseruiant, sed vt otio luxuq; diffluentes amplis facultatibus gaudeãt. In hoc Synodo animose incumbendum, rationemq; ineundam, qua nemo reperiatur Ecclesiasticus, non dicatus certo alicui ministerio. Ab se enim proximis temporibus obseruatum, *Romæ* nonnullis Episcopatus dari hoc solo nomine, ad eos promouendos: quibus intra breue tempus resignatis, ipsi Episcopi tantum titulares manent, affectata sola nominis dignatione. quod quidem inuentum priscis illis Ecclesiæ Patribus, quippe pestiferum, odiosum fuisset haud dubie atq; abominandum.

Cap. IV. de parochiis amplis diuidendis.

Ad IV. caput de amplis & numerosis Ecclesiis parochialibus diuidendis, postquam Decretum probasset, addidit, nõ minus necessarium ingentes Episcopatus diuidere, vt ijs administrandis Episcopi sufficere queant. Sibi constare, esse in *Hungaria* Episcopatus, qui ad ducenta milliaria procurrant: hos ab vno solo, nec visitari commode, nec regi posse. Verum hæc ab Curiæ Romanæ fautoribus parum benignis auribus hausta, ne tractationem de residẽtia resuscitatam isti vellent, subtimentibus. Sed in offensa maiori apud Patres fuit ab eadem natione Episcopus *Segouiensis*, verbis translatis ac metaphoricis ipsius Pontificis reformationem proponere ausus, nempe stellarum tenebras discuti nõ posse, nisi sublata prius solis ipsius opacitate; neque corpori ægro sanitatem restitui, quamdiu caput, à quo influxus est in membra, male sese habet. Super vltimo vero capite de quæstuariis dixit, parum esse è dignitate Synodi, aut Ecclesiæ vtilitate à minutijs hisce reformandis capere initium, ab ijs quæ summa essent, fuisse auspicandum, & ab gradu superioribus ad inferiores descendendum. Cui sententiæ etsi Præsulum Hispanorum & Italorum plerique applauderent, alij tamen affirmantes Decreta hactenus esse confecta, & trium dierum interuallum, quod solum restat, vsque ad Sessionem, non admittere nouæ materiæ excussionem: alij nuper dicta leuiter impugnantes, simul persuasum omnibus cupientes Pontificem seuerissimam instituisse aulæ suæ emendationem, cuius abusus & remedia melius *Romæ* & discerni & applicari possint, vbi malum omnibus obuium est, quam in Concilio; his, inquam, aliisque artibus salutaria cõsilia ab his ceterisque Præsulibus proposita eluserunt, & vti IX. in præsens articulis contenti essent, effecerunt.

Episcopus Segouiensis oratione figurata ipsius Pontificis reformationem ante omnia instituẽdam monet.

De reprimẽda Præsulum in loquendo licentia, ac Theologorũ in disserẽdo profusione Leberta-

Cœtu dimisso Legati, alijque Pontificis rationibus addicti, qui remanserant, dicta auditaque recolligentes, queruntur audaciam Præsulum in rebus nouis ac seditiosis citra reuerentiam proferendis, quæ immodicæ licẽtiæ appellationem potius, quam liberta-

Ferdinand. Philippus 2.

bertatis mereatur, supra modũ augeri. Theologos etiam prolixis dissertationib. temporis plus satis absumere, de rebus nihili digladiãtes, & ineptias sępe cõsectantes. Id si porro facere pergant Synodum nunq̃ desituram; & ad hoc impẽdere periculum, ne gliscente audacia res in deterius vergant. *Ioannes Baptista Castellus Promotor*, qui easdẽ partes cõuocatione superiori *Iulio* Põtifice exercuerat, suggerit Cardinalẽ *Crescentium* solitum interpellare Præsules, quoties euagarentur extra rem ꝓpositam, & filum sermonis abrumpere; si qui prolixiores essent, vt sermonem in pauca contraherent iubere; interdum silentiũ illis indicere. Id si vna alterave vice ab Legatis nũc fiat, sine dubio & negotia Synodalia fore cõpendiosiora, & occasiones eloquendi, quæ ad rem minus pertinent, circumcisum iri. Promotoris consiliũ Cardinalis *Warmiẽsis* palato nõ sapiebat, adeo vt profiteretur mirum non esse, si Deus Opt. Max. Cõcilij huius progressum minime bearit, cuius dirigendi rationẽ adeo obliquã *Crescentius* sequutus sit. Cõcilio Christiano libertate nihil esse vtilius, magisve necessarium. Concilia aureis illis seculis celebrata voluentib. apparituras inter ipsa principia cõtentiones, & discordias, etiam coram Imperatoribus tum temporis potentissimis; sed quæ Spiritus Sancti auspiciis in admirabilem cõcordiam mutarint: quo miraculo quies hominum mentibus parta. acres fuisse in Concilio *Niceno* contentiones; nec minus aculeatas in *Ephesino*. Idcirco mirum videri non debere, si in præsentiarum occurrant inter Patres opiniones diuersę ciuilem in modum prolatæ. Nam qui mediis humanis & violentis his obuiã ire velit, facturum, vt Synodus amissæ libertatis opinione, etiã existimatione omni cadat. bonum esse factum Deo omnia permittere, qui potens est Cõcilia regere, animosq; in nomine suo congregatorum ad libitum moderari. Cardinalis *Mantuanus* sententiam *Warmiensis* probat, damnato *Crescentij* instituto, neq; tamen contrarium esse censens libertati Concilij abusus Decretis corrigere, ordinem & tempus loquendi pręscribendo, sua cuiq; parte tributa. Id quoq; probante *Warmiensi*, conuenit vti de ea re Sessione ipsa præciperetur.

...gati cõsultant.

Remediũ, q huic malo olim ab Crescentio Legato adhibitũ monet Castellus, Warmiensis improbat, vti parum piũ & honestum.

Iam postquam *Cæsarei* spe omni obtinendi vsum Calicis exciderant, illis porro vrgere absistentibus, Galli cum Præsulibus aliquot remoras omnes quas possunt, obiiciunt, vt Sessione in diem XVI. indicta nihil aliud ageretur, quam quod bis antea factum fuerat, nempe, vt in Sessionẽ sequentem omnia prorogarentur. Legati cõtra ad vitandam ignominiam omnibus ingenij neruis contendunt, vt quædam decernantur; saltem IV. capita de communione, ac IX. de reformatione publicentur. Hi difficultatibus remouendis, illi interponendis incumbunt. hoc scopo vtrisque proposito, cum ad Sessionem bini tantũ dies superessent, die XIV. habita est Cõgregatio matutina: cuius initio *Granatensis* obtestatur Legatos, vt rei, qua de agitur, dignitate perspecta, Sessionem prorogatam vellent, orationeq; perpetua ostendit, quot, quantæque difficultates necessario decidẽdæ adhuc restarent. Legati in contrarium obfirmati, nullam admittunt rationem, & ex-

Galli obiectis difficultatib. Sessionem, qua instat, prorogari volũt: Legati contra, vt inea aliquid decernatur, vrgent.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

& examinandæ doctrinæ faciunt initium. Dum primum caput legitur, statim vbi ventum est ad locum, vbi dicitur, sanguinis communionem non posse inferri ex illis verbis *Christi* apud *Ioannem*, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, &c.* *Granata* asseruit locum illum de Sacramento minime accipiendum, sed de fide sub metaphora alimenti, allato ad id firmandum contextu, & multorum Patrum; *Augustini* vero in primis interpretatione. Cardinalis vero *Seripandus* verba illa sic interpretari aggressus, quasi in Cathedra auditoribus prælegens, omnibus expositione sua satis fecisse videbatur. Sed cum Granatensis ad replicandum maiori cum vehementia accedens peteret tandem, vt adderetur hæc ampliatio, ex illis verbis quocunque sensu accipiantur secundum varias Patrum expositiones communionem Calicis inferri omnino non posse, additio ista quibusdam Patribus non placebat, aliis tanti non esse videbatur. Sed plerisque id visum insolẽs, additionibus non necessariis, quæ stabilita essent ac determinata, conturbare. Et fuere è Patribus XXXVII. qui sibi *Nõ placere* dicerent. Legatis nihilominus, vt contentionum finis aliquis esset, placuit in hoc assentiri, vti clausula adiungeretur; quæ quidẽ certe per vim inserta videtur, & in editione Latina habetur ad ea verba: *Vtcunq; iuxta varias, &c.*

In 1. capite Decreti Granatẽsis aliquid requirit.

Et clausula additionem licet inuitissimis Patribus impetrat.

In II. capite, quo agitur de potestate Ecclesiæ circa dispensationem Sacramentorum, cum eo ventum esset, vbi dicitur, Ecclesiam potuisse mutare vsum Calicis, ad exemplum formæ Baptismi immutatæ, *Iacobus Gibertus de Nogueras* Episcopus Alliphiensis, consurgens dixit esse blasphemiam: formam enim Baptismatis esse immutabilem, neq; vnquam fuisse mutatam. In essentialibus Sacramentorum, quæ sunt forma & materia, nullum esse auctoritati locum. super qua re multis verbis vltro citroque iactatis, tandem statutum, clausulam illam tollere. Lõgum esset commemorare quàm multa dicta, aliis impedimẽta obijcientibus; aliis cum cæteros loqui audirent, silẽtium sibi imperare nescientibus. Ita comparatum est natura, vt multitudine semel concitata, certatim quisque cõtendat, ecquis maiores motus edat; neque Collegium vllum optimatum tanta solicitudine seligi potest, quod non facile in Proceres & plebem rursus diuidatur. Patientia tamen & constantia Legatorum superatis difficultatibus, in congregatione vespertina stabilita Doctrinæ capita cum Anathematismis, vtcunq; Cardinali *Warmiensi*, bono certe cũ affectu, & Theologorum aliquot rogatu scrupulum interponente. Illi enim monuerant in 3. capite doctrinæ, cum dicitur, fideles, qui vnam solam speciem accipiũt nulla gratia ad salutem necessaria defraudari, occasionem inde disputandi ministrari, quod cum Eucharistia Sacramentum necessarium non sit, eadem ratione possit colligi, penes Ecclesiam esse, eam totam Christianis auferre. Cui obseruationi Præsulum plerique fauebant, id emendari petentes, quod ratio in contrarium adducta euidentissima esset, & irrefragabilis. Itaque motus ille non temere sedatus Cardinalis *Simoneta* opera, suadentis, vt proxima congregatione in schedula

In 2 capite Episc. Alliuiensis clausulam blasphemã (vt aiebat) tolli postulat, & istud quoq; impetrat.

Iniectus quoq; super 3. cap. ab Card. VVarmiẽsi scrupulus.

Ferdinand. Philippus 2

dula describerent, quomodo emendatum vellent.

Episcopus Quinqueecclesiensis ab se dicta firmat magis, quam retractat.

Ea congregatione nouam offensionis occasionem dedit Episcopus *Quinqueecclesiensis*, qui extra cógregationem monitus de verbis ab eo dictis, nempe *Romæ* Episcopatus dari solummodo ad homines promouẽdos, eandem rem repetitam longa oratione prosecutus est, tanquam excusationis forma animi sui sententiam explanaturus, sed re vera quæ ante dixerat confirmans, atq; sub finem sermonis Patres ad suffragia libere ferenda nullo habito personarum respectu adhortatus. Congregationis illius successus *Simonetam* valde commouit. Vnde ea finita *Warmiensem* adortus, ostendit ei, quantum Sedis Apostolicæ rebus officeret faciles aures præbere ineptiis Theologorum, hominum in speculationibus, aut certe vanis subtilitatibus, quas ipsi magni faciunt, cum Chimeræ modo sient, tempus impendere assuetorum. Eius rei documento esse, ꝙ fere nunquam inter eos cóueniat. à tam multis inter ipsos caput illud citra cõtradictionem approbatũ. Nunc nonnullis ex iis noua cõminisci meditamenta, quibus alij, quando ad rem ipsam ventũ erit, haud dubie sint contradicturi. Hoc certum, quicquid dicitur, ab causæ fautorib. propugnatum, & ab aduersariis oppugnatum iri, nec multum referre paulo plus minusve assertiones sint ab obiectionib. securæ. Duas iam indictas Sessiones, in quibus nihil decretum. Si tertia Sessione idem fiat, de Cõcilij existimatione planissime actum. Idcirco necessum esse, vt aliquid in ea statuatur. *Warmiensis* victus collegæ verbis respondit, Theologos illos ab Oratoribus Cæsaris ad se missos, & quicquid esset, id bonum in finem à se factum. Tum primum sensit *Simonetta*, Præsulis illius candorem aliena sagacitate deceptum; atque inde suspicatus ministros *Cæsaris* ex illius ore arcani quidpiam expiscatos, suspicione sua cum aliis Legatis communicata, fecit vt prima quaq; opportunitate illum ea de re commonefacerent.

Additur clausula, petente Episcopo Nemausensi, ad I. caput de informatione.

Habuit & vltimus dies *conflictum* aliquem. Episcopus enim *Nemausensis*, instigantibus Regis *Galliæ* Oratoribus petiit, vt in primo capite reformationis, vbi Notario pro literis patentibus Ordinum aliquid accipere conceditur, nullum consuetudini Regni *Galliæ* præiudicium fiat, in quo nihil datur hoc nomine. Huius postulato cum Hispani aliquot accessissent, satisfactũ omnibus, addita decreto clausula, qua salua fieret consuetudo.

Episcopus Gerundẽsis super III. cap. reformat. postulat, vt potestas Episcoporũ, nõ ad tertiã modo præbẽdarum partẽ in distributiones conuertendam sed latius extẽdatur.

Aliis porro mutationibus non magni momenti petitis ac concessis, omnibusq; ad Sessionem postera die mane habendam comparatis, ac Legatis ad abeundum in pedes erectis, *Arrias Gallego* Episcopus *Gerundensis* coram adueniens interpellat; ac Legatos cõsidere, & se audiri petit. Importunitate hominis icti, alius alium intuetur. Sed quid facerent? Sessionis habendæ desiderium quiduis perferre ac pati docuerat. Cõsidentibus ergo Legatis, nõ sine multorum Præsulum, præsertim curialium indignatione, Episcopus, capite de distributionibus lecto, ait durum sibi videri, Episcopo, vt potestas fiat, sumendi tertiam partem præbendarũ, & in quotidianas distributiones conuertendi; quando olim

Ferdinand. Philippus 2

fructus omnes & prouentus Ecclesiarum erãt distributiones, & in præbendas per abusum degenerarũt: Cumq; Episcopus à Deo potestate donatus sit, prauas consuetudines ad veteres ac bonas reuocãdi iniustum esse, data ei ab Concilio tertia parte auctoritatis ipsi debitæ, reliquas duas partes ei adimere. Declarandum igitur relinqui Episcopis amplam potestatem in distributiones tãtum assignandi, quantum ipsis expedire videbitur. Hãc opinionem *Pragensis* Archiepiscopus aliis cõfirmat argumentis, & in eam se ꝓpendere cæteri *Hispani* vultu etiam significabant. Cardinalis vero *Mantuanus*, Antistitum illorum pietate multum laudata, fatetur nodum illum dignum esse Synodo vindice, adeoq; collegarum, quos habuit consentientes, nomine pollicetur, proxima Sessione de ea re habitum iri sermonem.

Sessio XXI. sub Pio Põtifice V. de cõmunione sub vtraq; specie, & paruulorũ.

Vbi venit dies XVI. Legati Oratores ac Præsules more solemni templũ petunt. Atque hic tacendum non est, dum Missa celebratur, Episcopũ *Tininiensem* concionatum. Is, nulla habita ratione, quod de communi consensu Patrum conuenisset, de concessione Calicis ea Sessione verbum non facere, id solum Concionis suæ argumentum esse voluit, copiose differens quemadmodum vsus Calicis vigente charitatis ardore omnium fuerit communis; ea vero deferuescente, & nonnullorum negligentia surrepentib. incõmodis, eiusdẽ vsum minime interdictum, sed è suggestis doctum atque declaratum, minus esse mali iis, qui ab indecoro eius vsu sibi temperare non poterãt, calice omnino abstinere: horum exemplo alios temporis processu ne ad curam adeo solicitam obligaretur, eius vsu abstinuisse. Inprimis illis memorabile pietatis exemplũ posteris ad imitandum ꝓpositum cõmendabat: contra, nouatorum huiusce seculi impietatem damnabat, qui ea gratia cœlum terræ misceant. Patres ad pietatem hortatur, & ad cõmune incendium restinguendum, neve sinant ipsorum culpa omnia conflagrare; imbecillitati filiorum, qui præter sanguinem *Christi* aliud nihil poscũt, aliquid condonent: ne tot prouinciarum, & regnorum amissionem pro leui iactura ducant: & quandoquidem benedictus ille Saluatoris sanguis tam auide desideratur, & deposcitur, pristinam illam in sumentib. negligentiam, quæ abstinendi caussam dedit, nihil metuant, sed petẽtib. annuant. *Christo* enim minime placere, vt in sua opinione pertinaces dissidium adeo exitiabile foueant inter Christianos, eius sanguinis caussa, quem ille effudit ad omnes arctissimæ charitatis vnione constringendos. Tum ad exhortationem apposite transitu facto, qua Patres ad residentiam inuitabat, absoluit Cõcionem, ab Legatis, aliisq;, qui ad æternũ silentium capita hæc damnata cuperent, parum gratis auribus acceptam.

Capita cõcionis habita ab Episcopo Tininiensi.

Decretum Synodi IV. capp. comprehensum.

Peractis ceremoniis ab Episcopo celebrante recitatur doctrina IV. capitibus comprehensa; quorum hæc summa.

Synodum, cum varia errorũ monstra de Sacramento Eucharistiæ circumferãtur, censuisse ea, quæ ad Communionem sub vtraq; specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda: cunctisq; Christi fidelibus interdicere,

ne

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ne posthac de iis aliter credere, docere, vel prædicare audeant.

Cap. I. Laicos & clericos conficientes non astringi iure diuino ad communionẽ sub vtraque specie.

I. Itaque Ecclesiæ ipsius iudicium & consuetudinem sequutam, Declarare, Laicos & clericos nõ conficientes, nullo diuino præcepto obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque salua fide dubitari posse, quin alterius specie communio illis ad salutem sufficiat. Quod si Christus in duabus panis & vini speciebus hoc Sacramentum instituerit & Apostolis tradiderit, nõ inde sequi, fideles omnes ad vtramque speciem accipiendã astringi. Ac nihilo magis id colligi posse ex Domini nostri sermone apud Ioannem cap. VI. vtcumque enim verba sunt vtramque speciem designantia, alia tamen esse, quæ solum panem nominant.

Ecclesiæ potestas circa dispẽsationem Sacramenti Eucharistiæ.

II. Declarare præterea, potestatem in Ecclesia perpetuo fuisse, in dispensatione Sacramentorum mutationem instituendi salua illorum substantia: Id ex D. Pauli verbis in genere nõ obscure innui, cum ait: Ministros Christi esse dispensatores mysteriorum Dei. Et in specie de Eucharistia, de qua coram cum venturus esset, se dispositurũ profitebatur. Ecclesiam itaque hanc suam in Sacramentorum administratione authoritatem agnoscentem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque specie vsus fuisset, tamẽ mutata illa consuetudine iustis de caussis hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbasse: quam sine eiusdem Ecclesiæ authoritate mutare nemini licet.

Totũ Christum sub qualibet specie sumi.

III. Declarare insuper, sub singulis speciebus totum atque integrũ Christum, vtrumque Sacramentum sumi: ac propterea, quod ad fructum attinet, eos, qui vnam solam speciem accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudari.

Paruulos non obligari ad cõmunionem sacramentalem.

IV. Denique docere, paruulos vsu rationis carentes, nulla necessitate obligari ad Sacramentalẽ Eucharistiæ communionem, qui in illa ætate filiorum Dei gratiã per Baptismi lauacrũ acceptam amittere non possunt. Neque ideo damnare antiquitatem, quæ contrarium morem in quibusdam locis aliquãdo seruauit: cum sine cõtrouersia credendum sit, Patres nulla salutis necessitate id fecisse, probabili tamẽ caussa pro illius temporis ratione fretos.

Deinde recitãtur Anathemata IV. doctrinæ huic consentanea.

I. Contra eum, *qui dixerit fideles omnes, Dei præcepto, vel necessitate salutis, ad Vtramque speciem Sacramenti Eucharistiæ sumendum teneri.*

II. Si quis dixerit, Ecclesiam Catholicam non iustis rationibus adductam, vt laicos atque etiam clericos non cõficientes sub panis tantummodo specie communicaret: aut in eo errasse.

III. Si quis negauerit totum Christum, omnium gratiarum fontem, & authorem, sub vna panis specie sumi.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

IV. Si quis dixerit communionem Eucharistiæ paruulis esse necessariam, antequam ad annos discretionis peruenerint.

De articulis II quorũ determinatio in aliud tempus reiecta.

Post hæc lectum item decretum, dicens:

Synodum in aliud tempus reseruare duos articulos propositos quidem, sed nondum excussos, prima quaque sibi oblata occasione examinandos atq́; definiendos; Videlicet, *An rationes, quibus Ecclesia adducta fuit, vt sub vna tantum specie Laicos communicaret, ita sint retinenda, vt Calicis vsus nemini cuiquam permittatur*. Item, *an si honestis rationibus Calicis vsus cuiquam nationi, aut regno concedendus videatur, quibus conditionibus id fieri debeat.*

Iesuitæ duo cum Legatis & Patribus sedulo agunt, vt explanãdo primo capiti decreti aliquid addatur.

Dum decantatur Missa *Alphonsus Salmeron*, & *Franciscus Torrensis* Iesuitæ post subsellia stantes, alter cum *Warmensi*, alter cum *Madrucio* colloquuntur, asserentes in primo capite doctrinæ in materia institutionis Sacramenti in vltima cœna sub vtraq; specie, rẽ aliquanto obscurius expressam: esseq; necessariũ disertis verbis dicere, *Christum* instituisse Sacramentum in panis & vini speciebus, Apostolorum tantum, & conficientium, non autem omnium fidelium gratia. Istam clausulam necessario inserendam Decreto, ad scrupulum omnem Catholicis demendum, & hæreticis omnem opponendi, calumniandique ansam. Se, qui, vti Theologi ab Pontifice ad Synodum missi essent, in re tanti momenti non potuisse animi sui sensum reticere. Et vero tam vehementer instant, *Salmeron* inprimis, cum *Warmiensi* agens, vt finita Decreti lectione, hic primũ, dein *Madrucius* rem publice ꝓposuerint. Multis quidem res proposita placuit; sed à maiori Patrũ parte repudiata, non ob rei ipsius naturam, verum ob subitum ac improuisum proponendi modum, nullo idoneo ad deliberandũ tempore concesso. Ob eandem caussam cæteris Legatis nihilo fuit acceptior; illi tamẽ, & loci eius decorum spectãtes, & maiorem motum deuitantes respondent in Sessionem sequentẽ vna cum duorum articulorum reliquorum tractatione reseruatum iri.

Id quoq; in Sessionem sequentem reiicitur.

Decreti de reformatione capita.

Lecta deinde IX. capita reformationis.

I. Vt nihil pro collatione quorumcunque Ordinum, nec pro literis dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunq; de causa, etiam sponte oblatum Episcopus, illiusue ministri accipiant. Notarij vero in his tantum locis, in quibus consuetudo nihil accipiendi non viget, & vbi pro officio exercendo nullum est constitutum salarium, decimam aurei partem accipere possint.

II. Ne quis Clericus secularis, quamuis alias sit idoneus, ad sacros Ordines promoueatur, nisi beneficiũ, patrimonium, aut pensionem, quæ ad victum honeste sufficiant, pacifice possideat. Illud vero beneficium resignari non possit, neq; pensio, neq́; patrimonium alienari sine Episcopi ipsius licentia.

III. Vt

Ferdinand. Philippus 2

III. Vt in Ecclesiis tam Cathedralibus, quam collegiatis, in quibus nullæ sunt, vel certe tenues distributiones quotidianæ, Episcopus possit tertiam partem fructuum prabendarum in eas distributiones conuertere.

IV. Vt in Ecclesiis parochialibus, in quibus populus est numerosus, Episcopi cogant Rectores aliorum Sacerdotum opem auxiliarem sibi assumere. Tum vt eæ Ecclesiæ, quæ longe lateq; diffunduntur, diuidantur, nouisq; rectoribus competens portio assignetur, & si necesse fuerit, populus ad ea, quæ sufficiunt subministranda compellatur.

V. Vt Episcopi possint facere uniones perpetuas beneficiorum curatorũ, & non curatorum, propter paupertatem, & in cæteris casibus à iure permissis.

VI. Vt Episcopi Parochis illiteratis, & imperitis coadiutores pro tempore deputent, & scandalosé viuentes castigent.

VII. Vt Episcopi beneficia Ecclesiarum vetustate, vel alias collapsarum in alias Ecclesias transferant: parochiales vero lapsas refici procurent, etiam parochianis ad eas fabricandas adactis.

VIII. Vt beneficia omnia qualitercunque cõmendata ab Episcopis quotannis visitentur.

IX: Vt in quibuscunque Christianæ religionis locis nomen, officium, & vsus officium quæstorum aboleatur.

His decretis proxima Sessio indicta in diẽ XVII. Septẽbris, adiecta declaratione, quod Synodus pro arbitrio possit etiam in Congregatione generali dictũ terminum, aut alium quemuis in posterum præfigendum vnicuique Sessioni restringere & prorogare.

De huius Concilij actis, quam de superiorum maior expectatio.

Huius Concilii actiones anteactis temporibus nunquam tantam sui expectationem concitauerant, quantam hoc tempore, omnibus fere Principibus in eo deposcendo conspirantibus Legationibus ea gratia missis; tã multis Præsulibus ex singulis regionibus ac prouincijs congregatis, vt eorum, qui superioribus conuocationibus interfuere numerum quadruplo excederent: &, quod caput erat, principio ante sex menses ei facto, iisque in quotidianis, & assiduis tractationibus cõsumptis, multis cursitoribus, ac Præsulibus continuo *Roma Tridentum*, & *Tridento Romam* festinantibus. Vbi vero Decreta Sessionis typis mandata prodiere, tum vno ore omnes vulgatum prouerbium de *montibus parturientibus* vsurpare: ac singillatim duorũ articulorum in aliud tempus reseruationem notare. Mirum enim videbatur, cum quatuor Anathematis totidem articulis fidei confectis, illum de vsu Calicis cõcedendo iuris esse Ecclesiastici declarari nõ potuisse. Multis quoque videbatur articulus ille primo loco tractãdus; quod eo semel concesso disputationum materia præcideretur. Tertium doctrinæ caput in fine diligenter fuit examinatum, quod fidelis solum Christi corpus sumens gratia necessaria minime fraudatur, quæ manifesta confessio videbatur amitti gratiam

De decretis his hominũ censura & iudiciũ ac primũ

Super III. dogmate.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

tiam non necessariam. Sed hic rursus dubitabatur, an sit potestas aliqua humana, quæ possit impedire superabũdantem, & non necessariam Dei gratiam, & si forte possit, an charitas admittat huiusmodi ad bonum impedimenta. Duo autem præ cæteris materiam sermonibus præbuere. Vnũ, necessitas hominibus imposita credẽdi, veteres Ecclesiæ Patres paruulorum communionem pro necessaria minime duxisse; vbi enim agitur de veritate historiæ, res est facti, & præteriti, vbi authoritas locum non habet, quæ iam facta immutare nequit. Atqui notum est legentibus *D. Augustinum*, eum nouem in locis, non vno verbo, sed oratione perpetua asserere Eucharistiam paruulis esse necessariam: duobus vero ex his eam Baptismo æquare, quoad necessitatem, immo sępius quã semel, dicere, ipsam Ecclesiam Romanam tenuisse, ac definiuisse eam necessariam ad paruulorum salutem, adducto in eam rem *Innocentio* Pontifice, cuius adhuc extat Epistola, id explicate adstruens, subijtque permultos mirari, cur Synodus citra omnem necessitatem huic se implicarit quæstioni sine fructu, certe cum manifesto discrimine, ne palam affirmetur, aut *Innocentium*, aut Concilium errasse. Alterum erat, Anathema secundum, quo declaratur hæreticum esse, qui dicit Ecclesiam non iustis rationibus adductam, vt Laicos absque Calice communicaret, quod non aliud est, quam fidei articulum super actione humana stabilire. Et mirabile visum fateri, hominem non teneri ad obseruationem Decreti nisi *de iure humano*; sed vt idem credat esse iustum, obligari *iure diuino*. Tum pro articulis fidei ea statuere, quæ quotidie immutantur. Alij addebant ad hæc, si tam iustæ essent Decreti causæ, eas non fuisse reticendas; neque homines terroribus, sed modestis suasionibus ad credendum cogendos. Id enim vere esse dominatum super fide exercere, quod *B. Paulus* adeo auersatur. De capitibus reformationis hęc publica fuit hominum vox, neque articulos minoris momenti, neque leuiori brachio attingi potuisse: Patres scilicet imitatos medicum, qui corpore à phthisi laborãte, in pruritus curationem incũbat. Illud vero, manum violentam in populi bulgam immittere ad Ecclesiæ nouum Rectorem suis sumptibus sustentandum, aut Ecclesias collapsas restaurandas, satis insolens, tum quoad substantiam, tum quoad modum videbatur, quoad substantiam, quod Clero etiam ad luxum opes superessent, qui varijs nominibus Laicis ob accepta mage debitor erat, quoad modum, quod neque *Christo*, neque Apostolis vnquam venerit in mentem compellere homines ad sua contribuenda, sed suis tantum permittere, vt sponte oblata acciperent. Legenti vero *D. Pauli* ad *Corinthios* & *Galatas* Epistolas, facile appariturum, quam curam debeat dominus boui trituranti, & quod officium Catechumenus institutori elementis religionis ipsum imbuenti; sic tamen vt nulla actio aut ius eius exigendi ijs competat, neq; vllum extet Prætoris Edictum, cuius authoritate niti debeant.

Super communione paruulorũ.

Super Canone II.

Dein super capit. de reformatione.

Finita Sessione, proxima Legatorum cura fuit de digerendis iis, quæ in sequentẽ Consessum discutiẽda viderenren-

Card. Mãtuanus & Simoneta antea dis-

Ferdinand. Philippus 2

rentur, ita tamē vt rebus in angustum contractis, quantum posset, tempori parceretur. Interea litteræ ad Cardinalē *Simonetā Tridentū* perferuntur ab *Alexandro Simoneta* fratre scriptæ, & aliæ rursus ab Cardinale *Gonzaga* ad *Mantuanū* patruum datæ. Hæc efficacissimas complectebantur ad vtrūq; Pontificis nomine exhortationes ad dissidia inter ipsos sopienda, & animorum in posterum mutuā conspirationem. Vnde Dominica post Sessionem proxima cæteris Legatis è templo domum discedentibus, *Simoneta* mansit cum *Mantuano* pransurus: indeque perfecta sequuta est reconciliatio, cumque ille occœpisset apud *Mantuanum* habere sermonem de Præsulibus, qui in domo ipsius secretas consultationes iniuerant cōtra *Mantuanum*, eique non iniuria suspecti fuerant, *Mantuanus* illum maxima cum modestia repressit, affirmans dehinc haud dubie nō ita loquuturos. Tum seria inter eos instituta tractatio, quomodo Pontifici, Aulæque Romanæ in materia residentiæ plene satisfieret, & qui præsules aptissimi essent, ad alios in suam sententiam pertrahendos. Hos, qui se iam declarassent ad Pontificis curiæq; Romanæ commoda attētiores, vtcūque cætera intelligentes, tamen quod authoritas eos deficeret, ad hoc officium parū idoneos iudicabant. Itaque *Mutinensem & Brixianum* Episcopos vtrumq; probitatis fama, & rerū tractādarum intelligentia spectatum, huic negotio adhibent. Eodem die Archiepiscopus *Lancianensis* Episcopis, qui per ipsum dederant litteras ad Pontificem conuocatis Breue Pontificium exhibuit, humanitatis, amoris, & speciosarum promissionum plenum, quod ad omnes commitigandos, & ad pristinū in asserenda residentia ardorem relaxandū magnā vim habuit. Accidit etiam eo ipso die aliud quiddā rebus Pōtificijs admodū opportunū. Marchio enim Piscarius ad Secretarium suū miserat exemplar litterarum, quibus Hispaniæ Rex ad illum scripserat, se, cum accepisset, *Cæsari*, Galliæque declarationem continuationis Synodi valde displicere, ac si fieret, dissoluendo Cōcilio occasionem posse ministrare, ideo præcipere, ne ea res amplius solicitetur; modo altera parte nulla nouæ indictionis declaratio requiratur, sed Concilium, vti cœpit, ita porro procedat. Præsulibus item suis significatum velle, allatum ad se de controuersia & disceptatione super residentia, quam illi declarari de iure diuino obnixe petierint. Se quidem zelum & animi synceritatem in ipsis probare, sed simul existimare, istiusmodi declarationem hisce temporibus parū accommodā, idcirco velle, vti ea petitione absistāt. Literas has Secretarius Præsulibus Hispanis ostendit. Sed *Granatensis* iis diligenter consideratis dixit, negotium rite procedere, quando Pontifex declarationem nolit. Nescire quidē Regem quantū in ea re momentū sit, qui non alijs vtatur consultoribus, quam Archiepiscopo *Hispalensi*, qui ipse nunquā in diœcesi sua domicilium fixit, & Episcopo *Conchensi*, qui assiduus in aula sit. Sibi satis cōpertum, qua fini Rex ita præceperit, & hactenus quidē pariturum, vt in contrarium nolit attestari: certum tamen esse sibi perpetuo, vbi res sese dabit, petitionem continuare, quod exploratum habeat Regi non

Cordes, literis Romæ scriptis in gratiam reducuntur.

Et consilia cōmunicāt vt Pontifici plene satisfiat.

Responsum Pontificis ad litteras à Præsulibus scriptas per Lācianensem.

Regis Hispani ad Piscarium litera, quibus, quid à Præsulibus suis super residentia & cōtinuatione Synodi declaratione fieri velit, significat.

Granatensis honesta confidētia.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

non displiciturum. Oratoribus quoque *Cæsareis* & *Gallis* ostensum fuit literarum caput de continuatione Synodi à quibus apposite responsum, nihil opus esse declaratione verbis expressa, quando id ipsum rebus effectum satis reddant.

Quid proxima Sessione decernendum in congregatione apponitur.

Congregatio proxima habita die XX. qua propositũ, de sacrificio Missæ, & corruptelis, quæ circa eam, esse tractandũ. Cardinalis *Mantuanus* monuit Præsules, vt in Congregationibus sententiam dicerent placide, sine strepitu & quanta possent breuitate: facta etiam mentione regularum, quas Legati in vnum redegerant, ad Congregationes Theologorum rite ordinandas, atque ad contentiones, confusionem ac prolixitatem vitãdas. Eas perlectas Patres omnes qui aderant, approbarunt. Posthæc Cardinalis *Seripandus* disseruit de modo examinandi capita doctrinæ, & Anathemata in cõgregationibus in memoriam reuocãs eadem in eodem Concilio olim fuisse examinata, discussa, & stabilita, ac tãtum non publicata, contractiores itaque esse debere Patrum super iis disquisitiones; in quibus ante omnia opus sit celeritate. *Granatensis* subiecit, quando de Missa alias sit actum, & ad Sessionem proximam temporis abunde sit, de Sacramento Ordinis simul posse tractari: eique opinioni suffragatur Episcopus *Quinqueeclesiensis*. Quod alii sic accipiebant quasi ironice dictũ, alii de industria ad declarationem residentiæ inde inferendam, prout antea receperat *Mantuanus*. Prodeunt tãdem articuli in Congregationibus Theologorum discutiendi. Cæterũm ordo quem diximus tractationis VII. regulis comprehenditur.

Granatensis inijcit de sacramento etiã Ordinis tractandum.

VII. regula, quibus ordo ab Theologis inter disserendum obseruandus prascribitur.

I. Vt in singulis argumentis propositis quatuor tantummodo è Theologis à Pontifice missis publice disserãt, ijq; ab Legatis delecti, seculares duo, totidem Regulares.

II. Vt ab Oratoribus Principum è Theologis sæcularibus ab ijs missis tres deligantur.

III. Vt Legatorum singuli eligant vnum è Theologis sæcularibus, qui ipsorum domestici.

IV. Vt ex aliis omnibus Theologis sæcularibus Præsulũ domesticis, quatuor soli, selectis in quaque materia loqui concedatur; facto ab ijs initio, qui in Doctoratus dignitate tempore priores.

V. Vt è Regularibus Generalis quisque tres è suo ordine deligat.

VI. Vt Theologorum nemo in disserendo horæ dimidiũ excedat: si quis erit prolixior, hunc Magister ceremoniarum interrumpat: si quis breuior, hoc maiorem apud omnes laudem inueniat.

VII. Vt Theologorum cuiq;, qui à disserendo super aliqua materia excluditur, liceat animi sui de re proposita sensum scripto cõsignatum ad deputatos afferre. Iuxta has regulas ratione subducta creditũ XXXIV. Theologos dissertaturos, eosdemque in decem, ad summum, congregationibus audiendos. In hoc ordine sanciẽdo, vt esset publici iuris, nata controuersia de modo inscriptionis. Nam cũ nonnulli putarẽt inscribi debere, Modum ab Theologis seruãdum, aliis videbantur Patres ita posse incurrere in reprehensionem *Spartani* ad *Athenienses*, *Consultare quidem prudentes*, *sed ignorantes*

Ferdinand. Philippus 2

Quæ inscriptio huic ordini tribuenda sit, ambigitur.

rantes definire, vnde ad incommodum illud euitandum placuit sic inscribere, Modus in posterum seruandus in materiis ab Theologis minoribus excutiendis; scilicet sic innuentes Præsules esse Theologos maiores.

Super Missa articuli XIII. excutiendi.

Articuli propositi erant numero XIII.

I. An missæ sacrificium sit nuda cõmemoratio sacrificij in cruce peracti, & non verum ac propriũ sacrificium?

II. An missæ sacrificiũ deroget sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto?

III. An Christus ordinauerit, vt Apostoli offerrent corpus & sanguinem suum in Missæ sacrificio illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem?

IV. An sacrificium Missæ prosit soli sumenti, neque debeat offerri pro aliis, tam viuis, quam defunctis, neque pro peccatis, satisfactionibus, alijsque eorum necessitatibus?

V. An Missæ priuatæ, in quibus solus Sacerdos sine alijs cõmunicat, sint illicitæ; ideoque abrogandæ?

VI An sit contra Christi institutionem aquam vino miscere in Missa?

VII. An Canon Missæ errores contineat, eoque sit abrogandus?

VIII. An Romanæ Ecclesiæ ritus, quo verba consecrationis secreto & submissa voce proferuntur, sit damnandus?

IX. An Missa lingua vulgari, quæ ab omnibus intelligatur, celebrari debeat?

X. An impostura sit peculiares Missas in peculiarium Sanctorum honorem celebrare?

XI. An ceremoniæ, vestes, aliaque signa externa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia vtitur, reijcienda sint.

XII. An idem sit dicere Christum pro nobis mystice fuisse sacrificatum, atque dicere, Christum nobis ad manducandum dari?

XIII. An Missa sit sacrificium tantum laudis, & gratiarum actionis, an vero etiam propitiatorium pro viuis & defunctis. Articulis his illud porro subijciebatur, vt Theologi sententiam suam in mediam afferrent, vtrum articuli hi erronei essent, falsi, aut hæretici, & an à Synodo damnandi. Item, vt Articulos sic inter se diuiderẽt, vti XVII. primi è Theologis super septem prioribus articulis dißerant, cæteri super sex reliquis.

Oratores dant litteras in Galliã quibus Præsulum & Doctorũ aduentũ solicitant vt aliqua Gallorũ in dogmatis excutiendis partes sint, & suffragatores nõ desint.

Oratores *Galli* videbantur sibi ab initio nec ea in Concilio authoritate valere, nec dignatione esse, qua cæteri: sed postquam Decretum prædictum emanauit, æmulatio ea in maius auxit. De Theologis enim mentio erat faciẽda, qui cuiusq; Principis essent, quod in Præsulibus non attendebatur, cum tamen pro *Gallia* nemo vnus esset adfuturus. Metuebant etiam, ne Regni priuilegiis aliquod creari posset præiudicium. Ideo tum derepente, & deinceps ex occasionibus in *Galliã* dãt litteras, quibus significant disputandi partes solis *Italis*, *Hispanis* ac *Lusitanis* tributas, *Gallorum* vero forte nullas, nisi quanta potest festinatione Rex Præsulem aliquem, aut Doctorem curet eo mittendum. Id eo diligentius curandum, quo maioris sunt momenti res articulis propositis comprehensæ. Aliquid etiam additũ ad Regis ipsius negotia, siue procuranda, siue impedi-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

pedienda, prout Regiæ voluntati, mãdatisque suis consentaneũ repererint. Nullum ab se hucusque articulum reformationis propositum, quod videãt nullam propositorum rationem habitum iri, nisi suffragia in prõptu sint iis sustentandis. Decretissimũ esse Synodo nihil audire, quod com pendio, vel authoritati Curiæ Romanæ possit officere: Pontifice iam tum in propositis, tum in decisionibus dominatũ obtinente. In illis, quod ab principio cautum sit, & exinde sedulo seruatũ, nihil vt in Synodo afferatur in medium, nisi *Legatis proponentibus*. In his quot tot numero sunt Præsules Pensionarij, alijque clientes, capita illi deuotissima. Decreuisse pariter Synodum Curiæ Romanæ reformationem omnino nõ attingere, sed eam omnem intactam Pontifici reseruare. *Hispanos*, qui initio zelo reformationis flagrare videbantur, nũc frigefactos, imo Regis sui monitione prope stupefactos. Nihil spei reliquum, hoc rerum statu posse quidquam obtineri, nisi ex *Beatissimi Patris* beneplacito. Nullas Principum aut Oratorum omniũ, qui *Tridenti* sunt, preces, exorare potuisse, vt de solida disciplinæ Ecclesiasticæ reformatione saltem ageretur, exhibitis licet, Pontificiis Legatis, articulis, nõ ad vsum modo Primitiuæ Ecclesiæ, sed & ipsa quoque Põtificum Decreta accommodatis. Huius loco dogmata fidei controuersa in præsens tractari, vt cumque ostensum sit tractationem eã per absentiam Protestantum esse superuacaneã. Sin vero quidquam, quod mores spectat, proponatur, id aut leue esse, aut eiusmodi, quod nullum fructum sit allaturum.

Formã̃ pcedendi in Cõcilio vti Papanimis a ldictã insectatur, abiecto reformationis omni studio.

Pontifex, qui nunciorum *Tridento* cotidie allatorum varietate varie afficiebatur, atque in primis hærebat animi, an die Consessui destinata Decretũ aliquod esset proditurum, vbi rẽ fœliciter confectam intellexit, magno sibi pectus gaudio sensit pertentari. Cui cumulus accessit, audita, & Legatorũ reconciliatione, & Regis Hispaniarum literis ad suos scriptis. Neque tacito in sinu gaudia cohibere contentus, Cardinalium Consistorium in partem aduocat, tum Oratoribus impertit, ac denique Cardinali *Tarraconensi Marchionis Piscarij* fratri gratias agit, ab *Marchione* id, quicquid erat officii profectum agnoscens. Inde ad Synodi exitum accelerandum cogitationibus cõuersis, attentoque, nihil esse quod eam in lõgum extrahat, præter residentiæ declarationem, & Calicis communionẽ, ad Legatos suos scribit, se in Curiæ suæ reformatione omni studio defixum: id tam Oratoribus, quam Patribus testatum cupere: ipsorum esse, id verbo profiteri, & in negotiis expediendis sedulam operam ponere. Ita tribus ad summũ Sessionibus omnia conficienda. Eorum in tempore prẹfixo circumscribendo studium laudat, & ad eandem curam continuandam hortatur. Et quia non nesciat quam difficile sit in re residentiẹ solidi quippiam in Cõcilio statuere, vbi ad existimationem Præsulum multorum intersit opinionem eam, quam honesto consilio susceperint, tueri, ipsis omni studio procurandum, vt ea res sibi permittatur. Tum vt communione Calicis pariter ad se reiecta, Synodum assiduis Principum super eo capite rogatibus liberent. Ad hæc si in rerum tractandarum ali-

Pontifici gaudiũ de decreto Tridenti perrupti difficultatibus cõfecto.

Quæ siue de residentia, siue de Communione Calicis, siue alius generis, ad suã cognitionẽ, via compendiaria, referri iubet.

Ferdinand. Philippus 2

aliqua nodus suboriatur explicatu difficilis, proponant in Synodo id ad suam cognitioné referendũ. Sibi enim fore procliue res in Cardinaliũ Senatu determinare, accersitis ad se, vbi erit opus, quot videbitur Doctoribus: cũ *Tridenti* varii hominum ad sua cómoda aspectus efficiant, vt aut res omnino definiri nequeant, aut certe longissime protrahantur.

Iesuitæ quo ad tempus Theologorũ cuique ad dicendũ præscriptũ exleges esse volunt.

Prima Theologorũ Congregatio habita fuit die postero à meridie, in qua *Salmeronis* Iesuitæ in præscripto dimidiatæ horæ ad dicendum spatio seruando tam anxia curia fuit, vt ille solus totum tempus promeridianũ proterue admodum consumpserit; affirmans, se, quem Pontifex eo mandarit, quique de rebus tantis, tamque necessarijs dicere debeat, præfixis téporum angustiis haud includédum. Verum dũ VII. articulos differendo percurrit, nihil ex eo auditum nisi vulgare, & protritum, ac particulari mentione indignum. Postridie horis matutinis sequutus eũ *Torrensis* collega, quas ille quoque omnes dissertationi suæ sibi sumpsit, pridie dicta recolligens potius, quam noua de suo adtexens. Hoc sane pessime, quod sub finem locum *B. Ioannis, Nisi comederitis*, &c. nó nisi de communione Sacramentali accipiendum putarit. Aiebat in primo capite doctrinæ superiori Sessione publicato id videri ambigue propositum, eoque necessarium esse, vti sequenti Sessione declaretur, eo loco de Sacramento solummodo tractari. Quod si quis aliter sentiat, se ad Synodũ prouocare. Legatos isthæc hominis oratio vehementer cómouit, tum quod cũ Synodi Decreto pugnaret; tũ quod

Qua propter uia Legatis sunt odiosi.

necessitaté participádi Calicis adstrueret. Sed maxime quod hi Iesuitæ primas in differendo partes consequuti, Legibus generalibus, quibus omnes alligabátur; sese adeo petulanter eximi vellent. Motũ ab iis vltima Sessione excitatum meminerant: & Torensem nominatim notatũ *Simoneta* in tabulas suas coniecerat, quia in fauorem residentiæ, eam contendens esse iuris Diuini, contra Catarinum summa (vti Cardinalis ille dicebat) verborum insolentia scripserat. Itaque Congregatione finita apud Collegas professus est reprimendá hominis audaciá, exéplumq; aliis in eo statuendum, idque prima occasione faciendum esse omnibus placuit.

In articulis discutit. du prima cura est, vt probetur, Missam esse sacrificium.

In dissertationibus Theologorũ maxima fuit omniũ consensio in Protestátiũ opinionibus super articulis propositis hæreseos dánandis. Cũq; alios breuiter perstrinxissent, vberior fusiorque fuit oratio singulorum in articuli huius probatione, *Missam esse sacrificiũ*, quo sub speciebus sacramentalibus *Christus* offertur. In his vero rationibus præcipuũ erat momentũ. *Christum* esse Sacerdotem secundũ ordiné *Melchisedech*; Melchisedech autem pané obtulisse & vinum: Sacerdotio itaq; *Christi* conuenire, vt sit ibi panis & vini sacrificium. Deinde, Paschalem agnum fuisse verum sacrificium: hunc autem typum esse Eucharistiæ: vnde Eucharistiam pariter verum esse sacrificium. Præterea idem confirmabant verbis *Malachiæ* Prophetæ, cuius ore Deus repudiat sacrificium Indęorũ, affirmans, *nomen suum esse Diuinum, magnum inter gentes, & in omnibus locis offerri nomini suo oblationem mundam*; iam illud

Mal. 1. 11.

Hhhh 2 de

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

de alio non posse intelligi, quod offeratur Deo in omni loco, & ab omnibus populis. Ad hæc citabant multas alias similitudines & figuras veteris testamenti, quarum vni hic, alius alteri inædificabat. E Testamento nouo adferebant locum B. *Ioannis* vbi Christus mulierem *Samaritanam* docuit *venisse horam, qua Pater in spiritu & veritate erat adorandus.* Iam adorare in sacra scriptura sumendum pro sacrificare, vti ex multis locis apparet: & Samaritanã de sacrificio sciscitatam, quod ab Iudœis offerri non poterat, nisi Hierosolymis, & à Samaritanis offerebatur in *Garizim*, vbi tum erat Christus. Inde sequi necessario locum illum de adoratione externa, publica & solẽni accipiẽdum, quæ ab Eucharistia alia esse non poterat. E verbis etiã ipsius Christi idem adstruebant. *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur, quod pro vobis frangitur. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur.* In Eucharistia igitur esse fracturam corporis, & effusionem sanguinis, quæ actiones sunt sacrificii. Sed præcipuum firmamentum erat in verbis *B. Pauli*, qui Eucharistiam in eodẽ genere collocat cum sacrificiis Iudæorum ac Gentilium, asserens per illud participes fieri corporis & sanguinis *Christi*, sicut inter Iudæos, qui comedit hostiam particeps est altaris: Neq; posse eundem bibere calicem Domini, & participem fieri mensæ Dominicæ, & bibere calicem dæmoniorum, & eorum mensam participare: Porro Apostolos à Christo institutos fuisse Sacerdotes, id euincebant ex ipsis Christi verbis, *Hoc facite in meam commemorationem.* Addunt insuper multas authoritates è Patribus, qui omnes Eucharistiam vocant sacrificium, aut certe verbis generalioribus testantur offerri in Ecclesia sacrificium. Nonnulli contendebant Missam esse sacrificiũ, quoniam *Christus* in cœna semetipsum obtulit, quam quidem rationem cum primariam ducerent, eius fundamentum prius in hunc modum firmabant; quod, cum Scriptura diserte testetur *Melchisedec* obtulisse panem & vinum, *Christus* non esset futurus Sacerdos secundum eum ordinem, nisi ipse quoque ea obtulisset. Tum quia *Christus* dixit sanguinem suum in Eucharistia esse confirmatiuum noui Testamenti, at sanguis confirmatiuus veteris Testamenti in illius institutione fuit oblatus, vnde necessario cõsequitur, *Christum* ipsum etiam suum obtulisse sanguinem. Præterea sic argumentantur. Cum *Christus* dixit, Hoc facite in meam commemorationẽ, nisi ille obtulisset, nos certe offerre non valuissemus. Et *Lutheranos* dicebant non alio argumento probare Missam non esse sacrificium, quam quod Christus non obtulit: itaque periculosam esse illam opinionem, tanquam hæreticæ doctrinæ adstipulatricem. Neque parum efficax probatio illa visa, quod Ecclesia in officio corporis Christi sic cantare soleat; *Christus* Sacerdos æternus iuxta ordinem *Melchisedec* panem & vinum obtulit. Et in Canone Missalis *Ambrosiani* dicitur, *Christum* instituentem formam perpetui sacrificii, primum semetipsum hostiam obtulisse, & primum docuisse quomodo offerenda esset. Ad idem denique comprobandum varias adferebant Patrum auctoritates.

In eam vt asseritur Christum in cœna obtulisse semetipsum.

Diuer-

Ferdinand. Philippus 2.

Alij contra disserunt Christũ oblationẽ imperasse, non seipsum obtulisse.

Diuersa parte pari asseueratione dicebatur *Christum* in cœna præcepisse, vt post mortem suam perpetua in Ecclesia oblatio fieret; sed seipsum nequaquam obtulisse; quod natura sacrificij id non permitteret. Atq; huic assertioni confirmandæ aiebant, superuacaneum alioqui futuram oblationem in cruce peractam, quandoquidem ea oblatione, quæ in cœna præcessisset, vniuersum genus humanum fuisset redemptum. Deinde, sacrificium altaris à *Christo* institutum in commemorationem eius, quod in cruce obtulit: nihil autem commemorari posse, nisi quod est peractum. ideo Eucharistiam sacrificium esse nõ potuisse, ante *Christi* in cruce oblationem. Item, neque Scripturam, neque Canonem Missæ, neque Concilium vllum vnquam meminisse, *Christum* in cœna obtulisse semetipsum. quæ autem è Patribus adferuntur, ea omnia de oblatione facta in cruce haud dubie accipienda.

Concludunt itaque, cum Synodus statuendum habeat Missam esse sacrificium, sicuti re vera est, id satis adstrui posse bonis efficacibusque argumentis è Scriptura, & Patribus, sic vt nihil opus sit probationes inualidas, & ἀσύστατας adiungere. Hæc controuersia non, vt solet, multos à paucis, sed tam Theologos, quam Patres in partes prope æquales dissecuit, atque à contentione prope abfuit. Priores enim quippe præuidẽtiores alteram opinionem incusabant vti erroneam, Anathema requirentes, quo silentium eis imperaretur, hęreseos damnatis omnibus, qui dicerent, *Christum* non obtulisse semetipsum in cęna sub speciebus sacramentalibus. Alteri contra affirmant, nõ esse eam temporum conditionem, vt dogmatis fidei firmamenta quærenda sint à rebus incertis nouisque opinionibus, ab Ecclesia veteri nec auditis vnquam, nec cogitatis: sed id tenendum, quod ex sacra Scriptura & Patribus liquidum certumq;, *Christum* videlicet oblationem præcepisse.

Mensis Iulius ab septemdecim Theologis, qui super primis articulis disseruerant, totus est consumptus. De vltimis res intra paucos dies confecta, Protestantibus mole potius iniuriarum, quam momentis rationum oneratis. Neque vero hic operæ erit peculiares omnes euẽtus commemorare, sed è multis pauculos aliquot insigniores.

Ataides Lusitanus Missã esse sacrificiũ agnoscit ex Apostolica traditione: sed argumenta ad id euincendũ antea adducta, vti aerea & inualida confutat.

In Congregatione die XXIV. Iulij à prandio habita *Georgius Ataides* Regis *Lusitaniæ* Theologus, ad euertenda aliorum Theologorum firmamenta omnia, quibus è Scriptura *sacrificium Missæ* adstruebant, sese comparat, præfatus id in controuersiam non vocandum, an Missa sit sacrificium. Patres enim omnes id apertis verbis expressisse, & vbique ex occasionibus iterasse. Vnde à Latinis & Græcis veteris Martyrum Ecclesiæ initio facto, ad nostra tempora degressus, affirmat nullum esse scriptorem Christianum, qui Eucharistiam non nuncuparit sacrificium. Idcirco illud pro certo concludendum, doctrinam eam Apostolicam esse traditionem: cuius vis copiosa satis ac potens est ad condendos fidei articulos, sicuti Synodus hæc à principio docuit. Verum autem hoc solidumque argumentum

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

debilitari ab his, qui aerea sibi struunt, è sacra Scriptura id elicere frustra conantibus, quod nusquam ibi reperitur, atque aduersariis veritatis calumnia violandæ ansam præbentibus, dum vident eos arenæ laxæ ac instabili inædificare.

Respondet ad I. argumentum de Melchisedecho.

His præmissis, ad loca è veteri ac nouo Testamento à Theologis adducta singillatim examinanda pergens, è nullo horum expressum sacrificij sensum depromi posse ostēdit. Ac primū ad locum de *Melchisedecho* respondet *Christum* esse Sacerdotem ex eo Ordine, quatenus vnicus esset, & externus, absque decessore, sine patre, sine matre, sine Genealogia. Id ex Epistola ad *Hebræos* luce clarius euadere, vbi *D. Paulus* eam rem vbertim tractans, Sacerdotij æternitatem, & singularitatem exponit, panis autem & vini nullam facit mentionem.

Ad II. de Agno Paschali.

Porro doctrinam esse *Augustini*, vbi proprius & accōmodus est ad aliquid dicendum locus, neque tamen quidquam eius dicitur, tum argumentum inde peti posse ab authoritate negatiuum. De Agno Paschali dixit, id pro manifesto ac confesso non præsupponendum, agnum eum fuisse sacrificiū; imo si cōtrariam quis assertionem susciperet probandam, victoriam causæ ei forsitan concedendam. nimis duram esse *Tralationem* agnum typū Eucharistiæ constituere, ac non potius victimæ in cruce oblatæ.

Ad III. à loco Malachiæ, & IV. de muliere Samaritana.

Laudat Theologos illos, qui ad locum *Malachiæ* ab ipsis citatum, alterum è *B. Ioanne* addiderant de adoratione in spiritu & veritate; quod vterque locus re vera de vna eademque re loquatur, mutuoque declarent in verbo *Adorare* nihil inesse difficultatis, quod sinē dubio complectitur etiā sacrificium. Et quidem mulier *Samaritana* id verbi in vniuersali suo accepit significato. sed cum *Christus* subiunxit Deum esse Spiritum, & in spiritu adorandum, nemo nisi qui omnia improprie enunciare velit, vnquam dixerit, sacramentum, quod constat visibili & inuisibili, esse mere spirituale, sed ex spirituali & signo elementari compositum. Quare, si quis vtrumque locum de interna adoratione interpretetur, hunc putabat non facile cōuincendum erroris, cui nimirum veri similitudo suffragetur, propter claram planamq; applicationem: quod hoc genus adorationis omni in loco, & ab omnib. nationibus offeratur, sitque mere spirituale, sicut Deus ipse est purus spiritus.

Ad V.

Similiter dicebat verba ea: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, & sanguis, qui pro vobis effunditur,* lōge planiorem habere sensum, si referantur ad corpus & sanguinem in esse naturali, quam in esse sacramentali. sicut cum dicitur *Christus* esse vera vitis, quę profert vinum, nō intelligitur vitis significatiua, sed realis producere vinum: ita in his verbis: Hic est meus sanguis qui effunditur, nō dicitur effundi sanguis sacramentalis & significans, sed naturalis & significatus.

Ad VI.

Item quod *B. Paulus* dicit de participando sacrificio *Iudæorum*, & de mensa dæmoniorū, si accipiantur ritus à Deo per *Moysem* instituti, & qui ab Ethnicis inter sacrificandum adhibiti, nō inde effici Eucharistiam esse sacrificium. Notū esse apud *Moysem*, in sacrificiis votiuis totā victimam fuisse exhibitam Deo: atq; vnam partē eius igni absumptam, quæ

erat

Ferdinand. Philippus 2.

erat sacrificium. ex eo quod erat reliquum, partem fuisse Sacerdotis, & cæteram partem offerentis. vtrumque partem suam comedisse, qui cum ipsi collibitum esset: neq; id vocatum sacrificare, sed sacrificatum participare.

Id ipsum Ethnicos imitatos. Etiam partem eam quæ in altari nõ absumebatur, à nonnullis vendi solitam: atq; hanc esse mensam, quæ non est altare. Perspicuum ergo *B. Pauli* sensum hunc esse; sicuti *Hebræi* partem eam manducantes, quę ad offerentem spectabat, nẽpe sacrificij reliquias participes fiunt altaris; & Ethnici ad eundem modum: ita nos comedẽtes Eucharistiam, participare sacrificium crucis. atque id esse quod dixit *Christus*, Hoc facite in meam commemorationem, & illud *D. Pauli*; Quoties comederitis hunc panem, & biberitis hunc calicem, Christum mortuum pro vobis annuntiabitis.

Christum nõ instituisse Apostolos Sacerdotes illis verbis, Hoc facite.

Illud vero quod dicitur, Apostolos institutos Sacerdotes ad offerendum sacrificium, verbis illis *Christi, Hoc facite.* ea verba proculdubio intelligenda de eo, quod ab ipso factũ viderant. opus itaque esse, vti primum constet quid ille obtulerit. Sed cum id in comperto non sit, variæq; sint Theologorum opiniones, & vnusquisq; fateatur vtrãque esse Catholicam, certe eos qui negãt *Christum* obtulisse, ex iis verbis non posse cõcludere, oblationem sui præcepisse. Post hæc argumenta Protestantium attulit, quibus illi contendunt Eucharistiam nõ esse institutam in sacrificium, sed in sacramentum, cõcludens, assertionem illam, Missam esse sacrificium, non alio fundamento niti, quam traditionis; suadensq; vt in ea conquiescant, neu veritatem certam nimio probationum conquirendarum studio ambiguam incertamq; reddant.

Argumẽta Protestantum frigide diluit.

Sed in diluendis Protestantium argumentis, quæ proxima illi cura fuit, audientium animis haud satisfecit, quod argumentis validis ac speciosis adductis responsiones debiles & inualidas subiecisset, quæque scrupulum maiorem relinquerent. quod à quibusdam temporis quod supererat breuitati tribuebatur, nocte superueniente: ab aliis, quod animi mentem nõ posset exprimere: à prudentioribus, quod eæ solutiones sibi ipsis minus satisfacerent. Ad eam rem Patribus obmurmurantibus *Iacobus Payua* Theologus alter *Lusitanus* proxima Congregatione rationes omnes ab *Ataide* allatas repetit, & cum magno audientium applausu refellit, collegam, qui eadẽ secum mente esset, excusans. Officiis etiam ab Oratoribus ac Præsulibus Lusitanis deinceps factis, probitate ac doctrinæ synceritate Theologi huius testimoniis suis confirmata, Legatorum animi illi reconciliati. Cis paucos tamen dies *Tridento* abiit. neque in catalogo Theologorum nomen eius extat, nisi forte in iis, qui ante eũ diem *Brixiæ* & *Ripæ* excusi.

Quæ ab eius collega Payua acute & accurate mox refellũtur.

Cauillonij Iesuitæ monitũ ad Legatos de circũspectione adhibenda in pponẽdis Lutheranorum argumentis.

Die XXVIII. Iulij *Ioanes Cauillonius* ex societate Iesuitarũ Theologus *Ducis Bauariæ* super articulis magna cũ perspicuitate disseruit, tamquam nulla difficultate implicatis, oratione omni non in formam examinis, aut discussionis, sed mouendis ad pietatem affectibus comparata. Multa miracula recenset diuersis temporibus patrata. ab Apostolorum ætate ad *Lu-*

therum

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

therum vſque neminem de his mouiſſe controuerſiam affirmat: Liturgias *D. Iacobi, D. Marci, Baſilij* & *Chryſoſtomi* citat. Proteſtantum obiectiones ait ſatis ſuperque refutatas; ſed ad earum vanitatem coarguendam hoc vnum ſufficere, quod ab hominibus proficiſcantur ab Eccleſiæ communione ſegregatis. Legatos tandem hortatur, ne in quacumque materia patiantur hæreticorum argumenta in medium proponi, niſi ſimul manifeſtiſſima eorundem confutatio ſubiiciatur. ſi quis id præſtare non poteſt, idem argumētorum relatione abſtineat; vera id pietate flagitante, vt rationes cum Eccleſię doctrina pugnantes non proferantur, niſi præparatis ante auditorum animis, idque expoſita peruerſitate ac ignorantia authorum, quorum rationibus nemo fere aures prębet, niſi qui cerebro laborat. Tunc argumenta eorum quam poteſt ſuccinctiſſime recitanda, probationibus intermediis omiſſis. Dein reſponſionem planam, nec ſine amplificatione ſubiiciēdam. quod ſi ad accuratam reſponſionē aliquid deſideretur, tum diſputationem in aliam materiam transferendam, ne in animis audientium ſcrupulus aliquis naſcatur, maxime Præſulum & Eccleſiæ Paſtorum.

A Patribus benignius acceptū, q̃ ab Oratore ſui Principis.

Hæc oratio à maiori parte Præſulum benignis fuit auribus accepta, & laudata tanquam pia & Catholica, adeo vt plerique cenſerent interponendum Synodi Decretum, quo cunctis Prædicatoribus, lectoribus, ac ſcriptoribus id præciperetur. At Oratori ſui Principis parum grata fuit, qui finita congregatione, cum Oratores *Cæſaris* Theologum pro concione habita benigne compellarent, coram ipſis dixit eum egregiam certe laudem meruiſſe, qui docuerit Synodi Patres in doctrinæ Chriſtianæ ſimplicitate, Sophiſtica ad fucum faciendum appoſite vti.

Eccleſ. Romana ritū in Miſſa celebratione temporib. variaſſe, neque eūdem nunc, q̃ fuit olim.

Inter poſtremos è Theologis, quibus dicendi locus, fuit F. *Antoninus de Valtelina* Dominicanus, qui ſuper ſex vltimis articulis de ritibus diſſerens, dixit ex hiſtoriis clarum eſſe, ſingulas Eccleſias antiquitus habuiſſe peculiarem ſuum de Miſſa ritualem, conſuetudine magis de die in diem, quam iudicio, aut conſtitutione introductum: minores autem Eccleſias, ſeſe ad Metropolitanas, aut vicinas Maiores cōformaſſe. Eccleſiæ Romanæ ritum in multis Prouinciis, vt Romano Pontifici gratificarētur, receptum: permultas tamē ſupereſſe Eccleſias, quorum ritus ab Romano longiſſime diſcedant. In *Mozarabo* interuenire equos & digladiationes Numidarum in morem, quibus grandes & myſterio pleni ſunt ſignificatus. tantam vero eſſe huius à *Romano* diſcrepantiam, vt ſi conſpiceretur in *Italia*, quiduis potius quam Miſſa crederetur.

Etiā Mediolanēſem à Romano diſcrepare.

Etiam adhuc permanere in *Italia*, ritum *Mediolanenſem* præcipuis ſui partibus ab *Romano* diſcrepantem. Atque hunc ipſum Romanum inſignes paſſum mutationes cuiuis obuias, antiquum librum legenti, qui inſcribitur, Ordo Romanus. Neque priſcis modo temporibus, ſed paucis retro ſæculis, certe ante annos trecentos, verum ritum Romanum non eundem fuiſſe cum eo, quem in ciuitate Romana ſacerdotes nunc ſeruant, ſed quem ordo Dominicanorum fratrum retinet.

Cæterum

Ferdinand. Philippus 2.

Cæterum vestes, vasa, aliaque tam ministrorum, quam altariũ ornamenta, quibus nunc vtuntur, sic innouata ac transformata (quod cum ex librorum lectione, tum ex sculpturarum & picturarum inspectione facile est obseruatu) vt si vetera in orbem reportarentur, ea nemo agniturus esset. Concludit igitur, Patres, si his se constringant angustiis, vt Ecclesię Romanæ ritus tantum velint approbare, reprehensione vix carituros, quasi damnata præiudicio antiquitate, & aliarum Ecclesiarum ritibus; ac magis sinistris hominum interpretationibus sese exposituros. Satius multo esse, ad ea quæ Missæ essentiam respiciunt, animum intendere, horum mentione omissa.

Ex Ordine Romano cõmunio Calicis probatur.

In commemoranda autem notabili inter ritum, qui *Romæ* tũc obtinebat, & qui describitur in libro, cui nomen Ordo Romanus, differentia, inter alia id vrgebat, quod hic Laicis Communio sub vtraque specie permitteretur; id ipsum hac tempestate vt concederent hortatus.

Quod qui inuitus audit, veritatis parũ capacem eum esse asserit Quinqueccelesiensis.

Cumq; hæc oratio astantes offendisset, Episcop⁹ *Quinqueccclesiensis* suscepto illius patrocinio affirmat fratrem neq; falsi quicquam protulisse, neque offensionis aut scãdali causam dedisse, qui nõ ad populum, aut apud idiotas verba fecerit, sed in corona eruditorum, apud quos veritas odium conciliare non potest. Quare, qui fratrem vti scandalosum ac temerariũ damnatum eat, huic semetipsum tanquam veritatis minus capacem prius damnandum.

Inter Præsules in dogmatis conficiendis,

Quæ inter Theologos fuit controuersia, eadẽ quoq; trãsiit ad Præsules doctrinæ, & Anathematis conficiendis deputatos, quæ in Congregatione postmodum proponerentur. Cum n. doctrinæ capitibus inserendæ essent probationes, explicationesq; cur Missa sit sacrificium, vt quisq; varie afficiebatur, hic vnam, ille aliam aut probabat, aut repudiabat.

perinde atque inter Theologos in articulis excutiẽdis sẽtentiarũ reperitur diuersitas.

Episc Segouiensis sententia.

Martinus Perezius Episcopus *Segouiensis*, qui actionib. Concilij super eodẽ argumento sub finem anni M.D.LI. interfuerat, censuit, eandem doctrinã, & Canones tum cõpositos, vt anni sequentis M.D.LII. mense Ianuario promulgarentur, sumẽdos, vt, si opus sit emendatione, recenseantur. Id Cardinalis *Seripandus* nõ probat, quod vtcumque illic singularis pietas, & Christiani nominis zelus incomparabilis eluceret, aduersariorum tamen calumniis ille valde esset obnoxius, Hic vero nõ tam Patribus spectandũ, vt Catholici rite instituantur (quem finem Patres illi habebant propositũ) quam vt hæretici confundantur. Ea propter passim restrictius & circumspectius esse loquendum. Iustum non videri alieno operi manum admouere, tanquam Patres essent eorum, quæ tum ordinata, correctores: præstabilius esse noua Synodi scita contexere, neq; dare occasionẽ dicendi, alienam sementem ab ipsis demessam.

Et Card. Seripandi.

Item Granatensis.

Granatensis dissidens ab omnibus, neq; sinebat id dici, *Christum* obtulisse in cœna, neq; sacrificium instituisse iis verbis: Hoc facite in meam cõmemorationẽ. *Seripandus* alterũ ducebat minime necessarium, eoq; omittendum; cum sufficiat *Christum* oblationẽ instituisse: sed necesse esse exprimere quib. verbis institutio fiat, neq; præter iam dicta alia reperiri, At *Ioan. Antonius Pantusa*

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

tusa Episcopus Litteranensis affectib. suis indulgés, rationes omnes decreto inferi postulabat, tam de Melchisedecho, & ex Malachia Propheta, quam de adoratione mulieris Samaritanæ, & mensis D. Pauli, & oblatione Christi in cœna, aliasque supra allegatas. Post multam tandem multorum dierum disceptationem inter eos cõuenit omnia inserere, vt in Congregationibus Præsules sententiam suam promerêt, & si quid maiori eorum parti minus arrideret, id tollerent. Facta item collectio abusuũ in celebratione Missæ cottidie occurrentium, qui numero pauci præ illis Anno 1551. annotatis.

Pantusa rationes omnes Decreto inseri postulat.

Die 3. Augusti habita Congregatio generalis ad procuratores Episcoporum Ratisbonæ & Basileæ admittendos, & imprimis ad honorẽ posteriori huic deferendum cum ignominia ciuitatis Basileensis, quæ cum ipso de titulo contendebat, neque Basileensem, sed Bontrutensem dici volebat. Cum proposita esset formula Decreti, Archiepiscopus Lancianensis censuit Anathemata solum publicãda, capita vero doctrinæ prorsus omittenda. Atque in eam rem exemplum citat aliorum Conciliorum, in quibus rarissime aliter esset factitatum: etiam ipsum Concilium Tridentinum, in quo cum de peccato originali, sacramentis, & Baptismo ageretur, doctrina fuit omissa. Asserebat Doctorũ esse, opiniones suas rationibus firmare: Iudicum vero, sententias absolutas pronuntiare. Episcopos autem in Cõcilio esse Iudices. Si Decreto ratio apponatur, non Decretum modo, sed & rationem posse impugnari. Sin ratio nulla inseratur, tum vnumquemque crediturum, Synodum potentissimis rationibus adductam; aut certe iis, quę apud animum cuiusque plurimum ponderis habere videbuntur. Quod si rationes essent plus quam euidentissimæ, eas tamẽ adhiberi parum tutum esse: quia hæretici eas nullo in pretio habentes, facile sint ipsas adorituri: certumque esse, quo plura dicuntur, eo maiorem contradicendi materiam suppeditari. Addebat insuper, temporum occasiones celerem Concilii exitum requirere; verbis, quæ ab Legatis, Pontificiæque causæ fautoribus satis intelligebantur, subindicans, hanc esse viam, qua Pontifex euadere possit voti compos. At Octauianus Preconius Archiepiscopus Panermitanus dicẽdi ordine proximus cõtra disseruit, in Conciliis Patres consuesse semper proprium condere symbolum, cui doctrina respondet: dein Anathemata subnectere. Quando in Synodo Iulio Põtifice, & in hac ipsa Synodo Sessione vltima id obtinuerit, aduersarios dicturos consuetudinem eam, quod rationes deficiant, minime continuatam. Imo extremæ esse ignauiæ disceptandi cum hæreticis aleam detrectare, quorum oppositio doctrinæ Concilii lucem sit allatura; de cuius fœlici, quam festinato exitu Patres decet esse solicitiores. Horum duorum Præsulũ prolixis dissertationibus Congregatio in vesperam producta tunc finem habuit, nonnullis dicentibus, mirum nõ esse, si Genuensis Dominicanus (Lancianensem designabant) Franciscano Siculo repugnaret.

Archiep. Lancianẽsis sola Anathemata censet publicanda omissis doctrinæ capitibus.

Archiep. Panormitanus in contrariam differit sententiam.

Super hoc capite diebus proximis varia fuere Patrum studia, iis, quorum intererat, has aliasq; rationes adhibẽtibus, prout aut ad finiendum, aut ad extra-

extrahendum Concilium varie erant affecti. Verum re in Cōgregatione iterum in deliberationē adducta, maior pars suffragiis euicit, vti ab ordine inchoato non absccederetur. Fecêre diuersa hæc hominum studia vt in aciem denuo prodiret certamen de residentia, iisdem, qui Concilii finem festinatum volebant etiam cupientissimis, vt de residentia omnino nō ageretur. Inde Cardinalibus *Mantuano* ac *Seripādo* occasio data re effectisque testificandi Pontifici, quanta essent animorum promptitudine, ad voluntati ipsius in omnibus obsecundādum, iuxta arcanum, quod à *Lancianensis* ore acceperant, mandatum. Itaq; quo rectius meliusq; res geri posset, Archiepiscopum *Tarentinum*, & Episcopos *Mutinensem*, *Nolanum*, ac *Brixiensem* officiis faciēdis admouent, qui non aperte Pontificii erant, sed in eius partes dudum pellecti. Hi permultos ex Italis conciliant, non ad sententiam mutandam, aut ad contradicendum sibiipsis, sed ad rem residentiæ non vltra promouendam persuasos: ab aliis hoc impetrāt, modo *Hispani* desinant, se quoque quieturos. Cumq; officiis suis multum profecisse sibi viderentur, omnium nomina in schedulam referunt. Apud *Hispanos* vero nihil agi potuit, quo magis premebantur, hoc sese arctius vnientes. Illi vnas literas cōmuni omnium nomine ad Regem dant, quibus, Maiestatis suæ ad *Marchionem Piscarium* literis respondentes, de Pōtifice primum grauiter queruntur, quod nō patiatur de residentia statui, cui tamen tanquā fundamento totum reformationis Ecclesiæ ædificium sit superstruendum. Tum eleganti & modesta verborum

Controuersia de Residentia declaratione denuo subnascente, Legati ad artes ac prēsationes confugiunt quo Papa negotium agant.

At Hispani Præsules in sententia non solum fortiter perstant, sed ad Regem, quo aquiorem ipsum habeant, communes dant lite-

circuitione suam Concilio nōn cōstare libertatem contendunt; Italis numero superioribus, atque ex his, aliis pensionibus, aliis promissis; qui minus corrupti, metu ad Pontificis nutum adductis. De Legatis etiam querimoniam habent, quod passi non essent, caput illud, sicuti æquum erat, suo tempore determinari, antequam literæ Roma aduenissent. Tunc enim negotium maxima cum concordia potuisse confici in Diuini Nominis gloriam. E Præsulibus duas sane partes quæstionis definitionem flagitasse; Legatos omnes id ipsum solicitasse; Se, qui veritatis fautores, absque animo protestandi amanter & modeste processisse. Nunc Maiestatem suam supplices orare, vt in consilium super hoc articulo viros probos piosque aduocet, quippe, qui haud dubia sint fiducia, ipsum, post maturam considerationem sententiam Catholicam, piā, & ad salutarem Ecclesiæ reformationem ita necessariam, calculo suo approbaturum.

Ferdinand. Philippus z ——— nos, quibus Concilio nō constare libertatem subindicāt.

Ea res Legatos eorumque fautores docuit fieri vix posse, vt diuersæ partis conatus reprimantur. Cum enim Hispani neque literis Regiis, neque officiis peractis acquieuerint, sed sua in Hispaniam scriptione nouam declarationem petierint, firmiter tenēdum putabāt, esse eos insuperabiles. Vnde à Pontificiis consultatione habita decretum mittere in *Galliam* ad Cardinalem *Ferrariensem* exemplar literarum ab Rege Catholico, ad *Piscarium* scriptarum, vt plane similes ab eo Rege ad Oratores Gallos procuret, tam ad cohibenda quotidiana officia in contrarium ab ipsis apud Præsules in-

Vnde Legatorum studium tam Regis existimationem de factionis eius ducib. minuere; quam ne Galli aduenientes ipsis se consocient, omni arte præcauere.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

interposita, quam ad impediendum, ne Episcopi è *Gallia* aduenientes cum *Hispanis* sese coniungant, quod isti vnum & sperabant, & expectabát. Atque ad existimationem *Hispanorum* apud Regem suũ minuendam hoc statuunt, nunciare in Hispaniam, *Granatensem* & *Segouiensem*, cæterorum, qui adeo religiosi, duces, suffragia sua Episcopo *Quinqueecclesiensi* in materia de communione Calicis pollicitos, cum Maiestatis Regiæ iniuria, quæ tantopere eam auersatur.

Pontifex rebus suis firmandis conscribit militem, & Principum Italorum amicitias sibi adiungere studet.

At Pontifex per id tempus consideratis periculis, quæ auctoritati suæ cum ex rerum Tridentinarum perturbatione, tum ex tumultibus Gallicis impendebant, tum deniq; ex appropinquantibus *Germania* Comitijs, in quibus Imperator vtilitatum suarum intuitu Protestantũ voluntati necessario obtemperaturus videbatur; de rebus suis in omnem euẽtum firmandis consilia capit. Ante mensem Centurionibus decem pecunias dederat ad cogendas copias. Et nunc in Flaminia & Piceno miles conscribebatur. Cum ministris & Cardinalibus Principum Italorum intimis arctam amicitiam colebat: quæ in Hispanorum Gallorumq; animis suspiciones excitauere. Eũ Orator certe Gallus ab armatis hominibus contrahendis dehortatur, ne Patrum in Concilio rationes conturbet. Sed respondet Papa, quando Protestantes in *Anglia* & *Germania* declarauerint, constitutum esse sibi Hugonottos in *Gallia* copiis auxiliaribus subleuare, non esse æquũ vt à milite ipse sit imparatus. Orbem refertum esse hæreticis, adeoque esse necessarium, vt idonee sit instructus, ad Concilium non auctoritatis solo vmbone, sed armorum quoque præsidio protegendum. At Orator Hispanus aliam ingressus viam, confirmat eum in hac opinione, Protestantium actiones merito illi esse suspectas, ab Rege suo opem & fauorem pollicetur; hac certe fini, vt confœderationem in *Italia* impediat, quam *Hispanis* sciebat nullo tempore placituram. Grata admodũ Pontifici accidit hæc *Hispaniarum* Regis professio & pollicitatio: ad quam accedente Legatorum suorum, de qua inaudiuerat, in Synodo vnione, egregiaque, quam animis & opere monstrabant, propensione, cœpit sustinere se, bonoque esse animo. His igitur rescribit, vt in reprimendo omni de residentia sermone sedulam operam nauare pergant. Si id non possint, tum inuentum suum adhibeant; Sed ante omnia Synodi exitum maturent, vt saltem ante Præsulum Gallorum aduentum, & conuocationem Ordinum Imperii in *Germania* habeat finem, ne *Cæsar* nimio filium suũ in *Regem Romanorum* eligendi studio, à Protestantibus sibi persuaderi patiatur, aliquid vt proponat in Concilio, quod rebus Pontificiis magis, quam quicquã hactenus tentatum, officere possit.

Id Regum Galliæ Hispaniæque Oratores dispparibus viis amoliri conantur.

Interim Synodi exitũ ab Legatis festinari iubet.

Oratores Galli postulatum iterant, idque scripto; de Sessione proxima in aduentũ vsq; Præsulum sua Nationis proroganda.

Cum Oratores Galli sæpius modeste petiissent, vt Præsules eius nationis expectarentur, decimo tandẽ Augusti, petitionem scripto exhibẽt, hoc tenore. Regem Christianissimum, cui constitutum sit obseruare & reuereri decreta Conciliorum, quibus Ecclesia vniuersalis repræsentatur, valde cupere, vt Concilii huius decreta, ab aduersariis Ecclesiæ Romanæ lubenti animo

Ferdinand. Philippus 2.

animo accipiantur. His enim qui ab Ecclesia non secesserunt, determinationibus Synodi opus non esse. Credere decreta conficienda multo gratiora futura, si Sessionis dies vsque eo protrahatur, quousque ad copiosam Præsulum Italorum & Hispanorum multitudinem Episcoporũ *Galliæ* suffragia consocientur, quorum in priscis Ecclesiæ Concilijs summa semper habita est ratio. Causam absentiæ, quæ ab ipsis Legatis audita, iusta visa est ac necessaria breui, vti sperant, cessaturã. Sin minus cessauerit, ipsos certe ante finem Septembris adfuturos ex restricto Regis ipsius mãdato. Futurum inde, vt Protestantes, quorũ in gratiam Concilium est indictum, & qui cotidie iactitant se ad veniendum eo paratos, minus causæ habeant ad querendum moram ac maturitatem in re tanta non adhiberi, sed omnia magis, quam par sit, præcipitari. Atque vt nemo existimet Regẽ interea velle Præsules otiosos, aut cogitare Synodi dissolutionem, rogare, vt dum aduentus suorum expectatur, quæ ad mores ac disciplinam spectant, solummodo tractentur; aut certe duo quæ adhuc restant capita in materia Calicis. Quod de industria ab ipsis adiectum ad demerendos Cæsareos, qui de obtinenda in eo Consessu horum capitum declaratione spem aliquam ceperãt. Legati, re deliberata, scripto quoque respondent, se ante Concilium incœptũ Præsules Gallos sex totos menses expectasse. Cum esset Gallorum præcipue causa inchoatum, rerum grauium tractationem alteros sex menses distulisse. Nunc ex quo cœperint operi manum admouere, non posse se, sine maximo Synodi dedecore, ac multis magnisque tot Patrum incommodis, manum subducere, pedemue referre. Neque vero in potestate Legatorum esse, diem Sessioni præfinitum procrastinare Patribus inconsultis, eoq; nullum ab se responsum distinctius expectandum.

Ab Legatis respondetur.

Re pensitata *Galli* iterum petunt, vt saltem liceat ipsis, quæ dicenda haberent, in Congregatione coram proponere. Verum Legati respondent, iampridem dictum ipsis, alijsque oratoribus, nullam ad negotia in Synodo tractãda patere viam nisi per Legatos. In hac ipsa Synodo iam ante deliberatũ, decretumque, ne liceat Oratoribus in Congregatione publice verba facere, nisi eo die, quo ad Concilium admittuntur, & mandatum eorum recitatur. Id *Gallis* causam dedit apud Episcopos, *Hispanos* maxime quiritãdi, absurdissimum esse, Legationes ad Synodũ mandari, Oratorum mandata Synodo inspicienda offerri, neque tamen cum Synodo tractationẽ permitti, sed cum solis Legatis; quasi missis ad ipsos Legationibus. Constare tamen, Legatos nõ aliam sustinere personam quatenus Papa, à quo mittuntur Princeps est, quam Oratorum, quatenus autem est Episcopus & Episcoporum primus, quam Procuratorum Papæ absentis, quo loco in priscis illis Conciliis habiti sunt & accepti. Id exemplis *Niceni, Ephesini, Chalcedonẽsis*, eius quod in *Trullo*, & *Niceni* II. comprobari, neq; aliam fuisse scissuræ inter Concilium *Basileense* & Põtificem causam, quam quod Legati Romani Pontificis antiquum illud & laudabile institutum immutatum vellent. Durissimam hanc esse ser-

Iisdẽ petentibus, vt liceat in Synodo proponere, quæ dicenda essẽt ipsis, id quoque negatur.

Grauis inde Oratorum querimonia, de dura Patrũ Synodi seruitute & maxima Principũ iniuria.

Pius 4. Elisabetha. Carolus 9.

uitutem, qua Patres in Concilio premuntur, vt ipsis ne audire quidem cōcedatur; & summam Principum iniuriam, quibus non datur agere cum iis, quorum in manibus est maximorum principatus sui negotiorum tractatio: Decretum, quod factum asserant, nusquam conspici: videndum tamen, & vnde profectum sit, inquirendum. Nā si à Legatis, tum authoritatem eos suā extra fines præscriptos mirum in modum protendisse. Si ab Synodo, tum necessario examinandum, qualiter & quando factum sit. Neque enim tolerabilem esse iniuriam, quæ principio vltimæ huius conuocationis facta; vt Legati cū paucis Præsulibus Italis *Roma* solum venientibus Decretū condiderint, & seueriter executi sint; Ne videlicet, quidquam in Synodo nisi Legatorum ore proponatur: exclusis sic Principibus, ac Præsulibus omnibus à salutari reformatione proponenda ad Diuini nominis honorē: ac loco huius, ad homines sine fructu detinendos propositis fidei dogmatis controuersis cum Protestantibus, idque per eorum absentiam; nullo Catholicorum beneficio, qui de iis nō dubitant, alienatisque Protestantibus, in quos absentes damnationis sententiam ferūt. Geminatæ porro Gallorum querimoniæ, vbi nunciatum ipsis *Insulanum* Regis sui apud Papam *Romæ* Oratorē mādato Regio idipsum postulasse, vt toto mense Septembri Præsules Gallos expectarent; Papam vero responsione sua rem ad Legatos reiecisse. *Lansacus* dicebat perpetua memoria dignum, quod Pontifex rem referret ad Legatos, Legati nihil possent absque Synodo, Synodus nihil posset audire nisi per Legatos, Rege aliisq; sic lactatis & deridiculo habitis.

Augusti die II. Episcopi cœperunt ferre suffragia de Decretis in materia Sacrificii: ac plerisque omnibus rem leuiter, sed concorditer perstringentibus, nonnulli tamen existimabāt, oblationem Christi in cœna Decreto minime inserendam: alii contra, vt per multos dies partium suffragia prope ad æqualitatē redigerentur. Nec prætermittendum, quod est memoratu dignū, 14. Augusti *Iacobum Lainez*. Præpositum Iesuitarum tum primum aduenientem quæstioni de honoratiore loco occasionem dedisse. Cum enim societas illa Concilio nunquam antea interfuisset, nec ille postremo inter Generales Regularium loco esset cōtentus, res controuersiam habuit, tribus ex ea Societate causam eius pro virili promouentibus. Factumque inde, vt catalogo eorum, qui Synodo interfuerunt, eius nomen non reperiatur inscriptum.

Generalis Iesuitarū non contētus postremo inter Ordinum Præpositos loco, ea de causa in catalogo nō memoratur.

Per id tempus Præsules Hispani Legatis exhibent petitionem omnium chirographis subscriptam, qua multis incommodis commemoratis, quæ nascuntur ex immensis gratiis ac priuilegiis concessis *Conclauistis*, reuocatioṅē, aut saltem moderationem eorū postulabant. Solens est Cardinalibus cum ingrediuntur Conclaue, in quod includendi sunt ad electionē futuri Pōtificis, vt singuli duos habeant ministros, vnum tamquam sacellanum, alterum veluti cubicularium. Hos plurimum eligunt non tam vt personis Dominorum, quam vt negotiatoribus inseruiant, adeoque vsuuenire solet, vt optimi censeātur in vrbe Roma auli-

Præsules Hispani emendationem petūt abusuū ex priuilegijs Conclauistarum.

Ferdinand. Philippus 2.

aulici, non minorem in negotiãdo, ac suffragiis emendicãdis, quam ipsi Domini partem obtinentes. Vnde consuetudo inueterauit, vt egressi Cõclaue in noui Pontificis familiam adsciscantur, horumque singuli priuilegiis loco ac conditioni cuiusq; conueniẽtibus, prout Sacerdotes sunt aut seculares, ornentur. Iam inter priuilegia quæ dari solebant Sacerdotibus hæc erant, vt, quæ possidebant beneficia in manus cuiuscumque Ecclesiastici ad libitum resignare possent, qui ea conferret in illum, quem ipsi nominabãt. Item, vt Sacerdotia sua cum quocũq; altero beneficium tenẽte possent permutare, & ad voluntatem deligere eũ, qui in vtrumque beneficium conferret. Ab hac facultate adeo immani & extraordinaria nata est aperta beneficiorũ nundinatio: adeo vt Episcopis, quorum in Diœcesi talis aliquis *Conclauista* erat, necesse esset, Canonicatus, beneficia parochialia, aliaq; magno Ecclesiæ scandalo ad ipsorum arbitrium permutanda permittere. De his Hispanorum erat querimonia, propter recentia, quæ in Catalonia inde acciderãt incommoda. Sed Legati respondent, harum ac similiũ corruptelarum moderationem ad Papam solũ spectare, cuius de familia iam agatur; cumq; sæpius antea decretum sit, Papæ emendationem aulæ relinquere, æquitati magis consentaneum, suam ei familiam emendandã permittere. De eius tamen abusus reformatione (vti receperant) ad Pontificem scripserũt. Ille vero *Conclauistarum* præcipuos *Romæ* & apud Cardinales commorari ratus, cæteros vero qui emendãdi essẽt, & paucos esse, nec magni nominis, qui ab aulico strepitu ad sua se subduxerant: tum per rebus suis commodũ aliqua parte Præsulibus Concilii, ac Hispanis potissimum satisfacere arbitratus, in hoc decreuit iis gratificari, facta mense sequenti multorum priuilegiorum illis prius concessorũ reuocatione, quam successores tamen eius secuti non sunt.

Horũ priuilegia cuiusmodi.

Legati corruptela eius reformationem Põtifici commendant: vnde priuilegiorum paulo post reuocatio facta.

Faber tertius ex oratoribus Gallicis *Tridento* discedens, vt in Galliam rediret, suspicionum materiam reliquit, Pontificiis coniectantibus iter ab eo susceptum ad statum Concilii significandum, & aduentum Episcoporum è Gallia solicitandum; iisdemque persuasis, eum boni nihil in ipsorum gratiam operaturum, cuius & ingenium satis perspectum habebant ex litteris ab eo ad Cancellarium scriptis, quas interceperant, & vna cum collegis offensum sciebant, ob non impetratam Sessionis prorogationem. Quæ cũ ad *Lansacum* quidam ex Cardinalis *Simoneta* intimis retulissent, ille respondit, *Fabrum* certe ob negotia sua priuata in *Galliam* profectum: sed mirũ sibi haud videri, si illi, qui manifestos Synodi defectus probe nossent, animum inducerent, eos reticeri non debere.

Fabri Oratoris in Galliam reditus suspectus iis, qui Pontifici studebant.

Verum circa Missæ sacrificium, in Congregationibus habitis vsque ad diem XVIII. suffragia omnium spectabant ad contentionem super oblatione *Christi* in cœna fouendam. Et quidem *Salmeron* Iesuita ducem se præbere iis, qui ab affirmatiua starent: ad aliter sentientium, maxima si suffragia nondum pronuntiassent, domos itare, iisque persuadere, vt vel tacerent, vel agerent remissius, ad eam rem nomen auctoritatemque Cardinalis

Contentiones Patrũ super oblatione Christi in cœna recrudescunt, Salmerone multũ solicito ac satagente.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

nalis *VVarmiensis* interponere, & *Seripandi* interdum adiungere, cæteros Legatos non tam nominare, quam tacite designare. Quibus ille artibus ita singulos fatigauerat, vt Episcopi *Clodiensis* & *Vegliensis* in Congregatione habita 18. Augusti de ista iniuria apud Patres expostulauerint: hoc etiam ad iniuriam exaggerandam multis bonisq; rationibus pro quæstionis negatiua differente. Asserebat enim, oblato sacrificio propitiatorio, si ad expianda hominum delicta illud sufficiat, alterius oblatione nihil opus esse, nisi forte ad gratiarum actionem. Tum, qui in cœna sacrificium propitiatoriū adstruit, huic necessario fatendum, hoc nos sacrificio redemptos, minime autem crucis; cui tamen & scriptura sacra, & doctrina Christiana nostram tribuit redemptionem. Quod si quis dicat, vtrumque sacrificiū vnum idēque esse, sed inchoatum in cœna, & perfectum in cruce, eundem in alia absurda nihilo minora incidere. Hæc enim quodāmodo contradicere, principium sacrificii esse sacrificiū, quia, si quis post initium factū desisteret, neque vltra pergeret, nemo esset dicturus illum sacrificasse. Præterea, si *Christus* Patri non fuisset obediens ad mortem vsque crucis, sed in cœna tantum obtulisset, neminem dicturū nos fuisse redemptos, quare eiusmodi oblationem, quia principium sit sacrificii, non sacrificiū ideo nūcupandum, fatebatur quidem Episcopus sibi haudquaquam propositum rationes istas tanquam ineluctabiles obstinate tueri; sed negabat alia parte ab Concilio ligandas hominum mentes, qui opinionem induerunt, tot tamque bonis rationibus firmatā, fatebatur item se absque omni scrupulo vocare *Missam* sacrificium propitiatorium: sed negabat hic sibi satisfieri, vt *Christus* quouis modo dicatur obtulisse, sed oblationem tantum præcepisse. Nam si Synodus affirmet *Christum* obtulisse tum sacrificium illud vel fuisse propitiatorium, atque ita incurrere in absurda superius memorata, vel non fuisse propitiatorium, atque ita non posse inde concludi Missam esse propitiatorium; sed contra tenendum, si oblatio *Christi* in cœna propitiatoria nō fuerit, Sacerdotis in sacrificio Missæ oblationem esse multo minus propitiatoriam. Concludit ergo multo tutius esse asserere, *Christum* solummodo imperasse Apostolis, vt offerrent in Missa propitiatorium sacrificiū. Sed oblique tandem perstrinxit Salmeronem, tolerabiles esse dicens prensationes & captandi artes in materia reformationis, quæ circa res humanas versaretur; sed in rebus fidei ad scopum destinatum factionum via tendere, id pessimi esse exempli. Hæc Episcopi dissertatio tātum apud omnes valuit, vt communiter censerent, de sacrificio *Christi* propitiatorio in cœna ne verbum faciēdum, de cætero opinionem eius, sicuti ante factum erat, pars solum aliqua amplexi.

Cuius assertionem de Christo à semetipso in Cœna oblato impugnat Episcopus Vegliensis.

Notatur ambitus Salmeron suffragia captās ambiensque etiam in re fidei.

Eodem die Archiepiscopus *Pragensis* ab Imperatore *Ferdinando* ante paucos dies reuersus, literas *Cæsareas* Legatis exhibuit: eodemque tempore allatæ Nuncii *Delfini* apud eam Maiestatem residentis literę: quibus vtrisque *Cæsar* postulabat, vt ante Ordinum *Germaniæ* conuentum de sacrificio Missæ minime ageretur: tum vt in

Cæsaris ab Synodo per literas postulata super capitibus tractandis.

prima

Ferdinand. Philippus 2

prima Sessione articulus de Calicis communione quāprimum expediretur: ac denique prolata ab Archiepiscopo *Ferdinandi* nomine reformationis formula. Verum Pontificis mādatum de accelerando Synodi exitu Patres ita premebat, vt primo *Cæsaris* postulato concedendo loci nihil esset relictum: tantum eos exstimulabat ad satisfaciendum *Cæsari* parte aliqua in materia Calicis expedienda. Et Pontifex certe ab *Cæsare* in eundem finē solicitatus, id ipsum scripserat *Tridentum*. Itaque proxima Congregatione *Mantuanus* proposuit, peracta doctrina de sacrificio, de cōmunione Calicis proxime agendum. Sed dum Præsulū suffragia pronunciantur, non defuere, qui suggererent, controuersiam, An *Christus sese obtulisset*, non propositam Theologis vt excuteretur, vtcumque illi casu eam disceptarint. Satius igitur esse, vti nunc proponatur de industria exagitanda, aut vero plane omittatur.

In disserendo vltimus fuit Iesuitarum Præpositus, qui in argumentum de *oblatione Christi* longius prouectus, huic Congregationem integram solus impendit, licet in aliis Præsules, à septē vsque ad decem loquerentur. Cumq; omnes suffragia sua explicassent, neq; inter eos, qui huic aut illi opinioni adhærebāt, magnum esset in numero discrimen, Legati certe serijs *VVarmiensis* precibus victi constituunt vocabulum *oblationis* Decreto inserere, sed *propitiatorij* voce omnino non vti. In fine Congregationis Episcopus *QuinqueEcclesiarum* propositionem Cardinalis *Mantuani* sequutus, habuit orationē, in qua, memoratis officijs ac laboribus ab *Cæsare* bono reipub. Christianæ, & religionis Catholicæ puritati restituēdæ exantlatis, non solum postquam assumptus esset ad Imperium, sed spirante etiam *Carolo* fratre, professus est *Ferdinandum* experientia edoctum animaduertisse grauissimas populorū cōtentiones ac querimonias ab interdicto Calicis vsu profectas, de hoc itaque capite postulare, vt Cōcilium statuat. Se vero cum cæteris Oratoribus, *Cæsarea* Maiestatis mandatu Patribus hoc primum considerandum offerre, An Christianæ Charitatis sit, ad retinendam nimis strictam ac seueram vnius ritus obseruationem, tam multa sacrilegia & cædes in nobilissimis prouincijs non prohibere, neque tā multas animas ad Ecclesiæ Catholicæ gremium reducere. Infinitum esse numerum eorum, qui fide orthodoxa nondum abdicata, conscientiis tamen vacillant, quibus aliter quā isthac Calicis permissione ægre succurri potest. *Cæsari* cōtinuum à Turcis imminere bellum, quod nisi communibus *Germaniæ* sumptibus sustineri nequit: *Germanos* vero, vbi ad belli impensas contribuere iubentur, statim de religione mentionem inijcere, & calicis vsum in primis postulare, qui quidem nisi conceditur, vt hac ratione controuersiæ atque dissidia tollantur, iure metuendum, ne non *Hungaria* sola, sed *Germania* Barbarorū præda fiat: quod etiam periculū prouincias omnes cōterminas manet. Ecclesiam sæculis omnibus consueuisse, ritus eos amplexari, qui recens natis hæresibus maxime aduersantur. Hunc itaque non negligendum, qui veram de sanctissima Eucharistia fidem contra Sacramētarios apertissime prodit. Neque opus

Legati in Decreto oblationis vocē inseri permitūt, propitiatorii haudquaquam.

Dudithij Episcopi Quinquecclesiensis p permissione calicis in cœna oratio.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

esse, quod nonnulli requirunt, procuratorem consulto mādari nomine eorum, qui istud postulant, sicuti Concilio *Basileensi* factum. Tum enim vno solum regno eam sibi gratiam fieri postulante, procuratorem facile mandari potuisse, nunc vero, non vnum aliquem populum, aut integram vllam nationem; sed homines immenso numero in varias regiones dispersos id deposcere. Neq; mirandum, si petitio hæc Pontifici primū exhibita, nec impetrata. Papam enim prudenter rē ad Synodum reiecisse, tum ad os hæreticis obturandum, qui Sedis Romanæ gratias respuunt; tum ne auctoritati Concilii *Constantiensis* temere aliquid derogare videretur: quando æquum sit, calicis vsum ab vna Synodo generali sublatum, non nisi alterius decreto permitti: tum deniq; ad augendam Synodi dignationem, ad quā censeat referendam huius capitis decisionem, quo omnes Ecclesiæ controuersiæ sopiantur. Sibi vero constare litteris *Romæ* scriptis, Papam postulatum hoc iustum ducere ac necessarium: bonique consulere, quod ad Synodum tanquā Iudicem referatur. His dictis articulū de calice exhibuit ea forma, qua tractatum volebat: nimirū, vt iis, qui sub Imperatoris ditione sunt, per *Germaniam* vniuersam & *Hungariam* calicis vsus concedatur. Quo lecto strepitus statim à Præsulibus in Congregatione excitatus; proditumq; claris indiciis in plerisque contradicendi studiū. Sed iidem mox sedati per Legatos, relictum cuique sententiæ dicendæ locum, vbi ad suffragia ventum erit, asserentes.

Oratores Galli die III. Septembris apud Legatos petitionem iterāt, vt ad auctoritatem maiorem Synodo conciliandam, eiusque decreta in regno Galliæ facilius accipienda, Sessionem in mensē vnum, aut quinque hebdomadas extrahāt: aliis interim capitibus exagitatis, quæ Sessione subsequenti vna cū ijs, quę hactenus discussa ac determinata, euulgari possint. Ita neque tēpus perditū, neque Synodū prolatatū iri: Regem vero totūque regnum summam inde satisfactionem percepturū, ac præter hæc, cum è *Polonia* Præsules breui expectētur, magnū ad rem Christianam per vniuersum orbē promouendam momētum habiturum, si Synodus duo regna adeo prælustria se respicere demonstret. Hac petitione pridie proposita, quam Legati Cardinalis *Ferrariensis* literas accepissent, quibus significabat Cardinalem *Lotharingū* & Præsules Gallos viginti Doctoribus Theologis *Parisiensis* Academiæ comitatos omnino venturos: alijsque literis ad diuersos Synodi Patres ab amicis scriptis, id ipsum testātibus, ad illud insuper, esse ipsis animū agitādi controuersiam de Cōcilij supra Papam potestate, hoc magis necessarium iudicarūt capita ante discussa expedire. Alioqui sibi cum nouis difficultatibus conflictandū: atq; ad eos, qui *Tridenti* male animati essent, aggregatis aliis deterioribus atque audentioribus, futurum vt Synodus difficultatū mole fatiscens in infinitum protrahatur, aut certe aliquid statuere cogatur, quod causæ publicæ fraudi detrimentoque fiet. Verū Legati rationibus his in pectoris penetrali reseruatis, verbis honorificis respōdent Gallis sicut antea. Synodum *Gallorum* causa potissimum con-

Galli oratores petitione sua sæpius iterata pluriesque reiecta non absistunt, de Sessione in aduentum suorū extrahenda.

Nūcius de Card. Lotharingi & Gallorū aduentu Legatos ad decreta magis præcipitanda quā protollēda inuitat.

Legatorum responsum.

Ferdinand. Philippus 2

conuocatam; Præsules *Gallos* toties & tamdiu appellatos; tot numero Patres diutius inani expectatione detinere, indignũ & indecorum Concilio, nisi quæ sunt discussa euulgentur, cũctos crediturosid fieri, vel quod ipsi inter se dissideant, vel quod arguméta Protestantum validiora sunt, quam vt refelli queant. At *Lansacus* nulla responsione contentus, & temporis moram sibi magis magisq; vrgendã ratus, multa queritur: Concilium Gallorum causa indictum, neque tamen eosdem expectari, se nullum vnquã postulatum suum ab Legatis adhuc impetrare potuisse; omnia à se proposita spreta, cõtemptaq;, in quibus mora gratificandũ esset Regi, hic multo maxime præcipitari. Neq; Legatis imputare, quos sciat nihil facere, nisi quod *Roma* imperatũ: sed in errore magno versari, quicumque suspectum habent Præsulum Gallorum aduentum, quãdoquidem quod iustum, & non petenti etiam vltro largiendum, toties tentatum non successerit, de aliis dehinc remediis cogitandum. Quo sermone Patribus iniecta suspicione extraordinariũ quid designari, illi continuo coniectãt voceque produnt Concilii solutionem; bonaq; eorum pars hac opinione mirifice sibi placebant; aliis liberationẽ incommodorum, quæ sustinebant, sibi spondentibus; aliis Dei cultum nihil aut parum mora operaue sua promoueri agnoscentibus: Pontificiis etiam nouorum conaminum metu liberari cupidissimis. Palam vero iactabatur Cardinalem *Lotharenum* vtique ostendisse animum propensum ad conuellendam Sedis Apostolicæ authoritatem: neque voluntatem ei abfuisse pascendi Gallos spe obtinendi Pontificatus, quẽ in potestate esse Collegii Cardinalium, maximam partem Italorũ, vix æquo animo ferebat. Galliam sibi semper potestatem arrogasse auctoritatis Pontificiæ coercendæ, atque eiusdẽ Canonũ decretis Cõciliisque subiiciendæ. Huic opinioni Hispanos sine dubio accessuros, qui sermone licet parciores, re tamẽ se idem ex animo cupere declararint, neque defuturos ex Italis plerosq;, quorum partim, quod curiæ Romanæ emolumentis ipsi excludantur, ea potientibus inuident, partim rerũ nouarũ cupidi sunt, etsi absq; probabili causa, iiq; eo numero, vt multis aspectibus negligendi haudquaquam videantur.

De quo Lãsacus acerbe queritur, id non tam Legatis q̃ Pontifici imputans.

Per id tempus dissertatio *Tridenti* euulgata in hominũ manus peruenit, atq; adeo *Romam* ipsam à Legatis missa. Eius scopus docere, fieri non posse, vt Concilium breui desinat, Principibus cunctis ad illud protelandum cõparatis. De *Gallis* & *Cæsareis* ambigendum non esse, qui seduli obnoxiique in poscenda dilatione. *Hispaniarum* Regem re id comprobare, *Comite Lunensi* Oratore ad Concilium designato, post finitum scilicet *Francofurtensem* Ordinum Imperii conuentum, quo primum ablegatus. Præsules quoque ipsos suffragiorum prolixitate omnia in longum protendere. Dicebatur præterea fieri non posse, vt multo tempore *Tridenti* Synodus cõtinuetur propter summam in præsens penuriam frumẽti, non vltra Septembrem suffecturi, & exiguam in posterum spẽ, annona vbique terrarum adeo cara; tum *Cæsare*, *Bauariæque* Principe cunctatione sua ad respondendum Syno-

Scriptum Tridẽti circũfertur, quo demõstratur Synodi exitũ maturari non posse.

di super annona postulatis, facile prodētibus deesse sibi subueniēdi copiā. Adhæc, Protestātes omni ope laboraturos, vt Synodi Patres in laqueos induāt suscepti alicuius parū honorifici: certe nouitatibus suscitatis subinde coacturos Principes res Synodo detrimētosas deposcere ac promouere. Episcopos ad libertatē aspirare, neq; tēpore procedente intra limites tam angustos posse coarctari. Synodum non tam liberam, quam licentiosam euasuram, tum apposita imagine Concilii progressum corpori humano assimilabat, quod ex delectatione leuem, ac principio despicabilem luem Gallicam cōtrahit, quę postmodum aucta, per totum sanguinem, omnesque facultates corporis grassatur. Hortatur denique Pontificem, vt in id cogitatione totus incumbat, vt neque translationem Synodi, neque suspensionē permittat, ne in Principum omniū offensionem & contradictionem incurrat, sed remedijs, quæ Deus illi obijcit, scienter ac prouide vtatur.

III. Patrū sententia super concessione Calicis.

Inter hos motus Legati festinant Decretorum conclusionem in Sessionem proximā. Illud de sacrificio Missæ rite procedebat: vnde de Concessione Calicis tum sermo institutus. De ea tres erāt opiniones, vna extremā & negatiua, calicem nullatenus concedendum, alia affirmatiua, concedendum quidem in Concilio, sed iis Legibus ac cautionibus, quæ Synodo idoneæ videbuntur, atque hanc L. è prudentioribus tenebant, è quibus nonnulli volebant Legatos in eas regiones mitti, quæ concessionem vrgebant, vt an populis temporibusque conueniret, quibusque conditionibus stabilienda esset, edíscerent. Tertia opinio erat media, vt negotium ad Pontificem remitteretur: eaque in varios ramos tributa. Alii enim sic absolute remittendum censebant, vt nō declararēt, vtrum ab ipso concedi, an negari vellent. Alii declarabant, illi pro sua prudentia concedendum. Alii volebant concessionem ad particulares regiones restringere; alii liberam ipsi facultatē relinquere. Hispani omnes simpliciter cōcessionem repudiabant, ab Oratore *Varga* per literas *Roma* moniti, id bono religionis, & compendio Regis expedire, præsentaneo inde detrimento Belgis & Insubribus impendente, qui vbi viderint populos finitimos eo gaudere priuilegio, finem postulandi nunquam sint facturi, adeo, vt siue concedatur, siue denegetur, ad hæresin intromittēdam portam patefieri sit necesse. Prȩsules quoq; Veneti Oratore suo instigante, eandem opinionem eadem de causa tenuere.

Præsules Hispani instigāte Varga Calicis concessioni auersi sunt.

Itē Veneti.

Card. Madrucij sententia.

Atque harum opinionum præcipuos tantum auctores mihi consilium est perstringere, & quæ ab ipsis eximie dicta. Cardinalis *Madrucius* sententiā principe loco rogatus, absque omni exceptione Calicem permittendū cēsuit. At Patriarchæ tres contra, absolute negandum. Hos sequuti V. Archiepiscopi, rē ad Pontificem referendam. *Granatensis*, qui se ministris Cæsareis hic accessurum receperat, vt illos in re residentiæ, qua supra modū afficiebatur, fautores sibi experiretur, dixit, se nec affirmare, nec negare, imo credere quæstionem ea Sessione terminari nō posse, sed ad alterā necessario differēdam. Remittendam ad Pontificē non cen-

Et Archiepisc. Granatensis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

censuit, quod grauem seriamque requireret deliberationem. Nec ad Scripturarum traditionumve regulam, sed ad humanæ prudentiæ amussim exigendam: magna cum circumspectione hic procedendum, ne circumstantiis facti decipiantur, quæ speculatione aut ratiocinandi solertia deprehendi nequeunt. Se quidem non vt alios plerosque ab effusionis periculo metuere, qui edoctus sit experientia vinum in abluendo non effundi. Quod si hæc concessio vnionem Ecclesiæ sit allatura, abhorrendum ritum non esse, qui pro fidelium bono varie mutari possit. Sibi tamen assensum sustinendum videri, metu ne calicis concessione facta, alia mox inaudita & insolita petantur. Quamobrem, vt non erretur, ad Deum precibus, supplicationibus, missis, eleemosynis ac ieiuniis recurrendum: tum ne quid humanæ diligentiæ desideretur, cum Præsules è *Germania* Concilio nō intersint, scribendum ad eos, vt Metropolitani in vnum congregati rem diligenter examinent, & secundum conscientiam Synodum commonefaciant. Verum quando perdifficile sit tam multa breui spatio exequi, in præsentia supersedendum censere, & deliberationem in aliud tempus reiiciendam.

Item Archiep. Rossanensis.

Ioannes Baptista Castaneus Archiepiscopus *Rossanensis*, non contentus concessionem Calicis absolute damnare, etiam inuectus est contra eos, qui Calicem postulabant, quique postulato huic fauebant, tanquam parum firmos Catholicos, certus, si tales essent, nihil indebitum magno aliorum scandalo petituros: palamque professus, petitionem eam hæreseos introductionem sapere. Quibus verbis *Maximilianum Bohemiæ* Regem denotari facile omnes colligebant.

Et Archiepisc. Braccarensis.

Tum Archiepiscopus *Braccarensis* infit, se inaudiuisse quatuor in *Germania* esse genera hominū, vere Catholicos, peruicaces hæreticos, hæreticos dissimulatores, & infirmos in fide. Primos Calicem non poscere, imo reluctari concessioni. Secundos, de eo non curare. Tertios, petere quidem, sed vt hoc mantelo hęresin suam operiant: cum in aliis omnibus fingere didicerint, hoc vero solo prodantur. Itaque omnino his non permittendū, nisi errorum fomenta iis suppeditare malint. Postremos autem in fide debiles non alio nomine esse, nisi quia sinistram de Ecclesiastica potestate, atque in primis de summo Pontifice opinionem imbiberint. Neque calicem pietatis affectu deposcere, quod est piorum hominum & vitæ inculpatæ, cum ipsi contra vanitatum voluptatumque humanarum cœno immersi, ad confessionem sacramque synaxin non nisi semel quotannis, idq; grauate accedant. Vnde liquido euincitur, non flagrare eos hoc deuotionis ardore, vt communionem sub vtraque specie pietatis aspectu flagitare debeant.

Imitandam igitur Patrum *Basileensium* industriam, diligendosque è corpore Concilij quatuor aut sex Præsules, qui à Synodo delegati, Theologisque ad concionandum idoneis comitati, prouincias à *Cæsare* nominatas perlustrēt, quique, vbi homines vere pœnitentes, & Calicem pietatis zelo sitientes, eive ritui assuefactos depre-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

henderint, modo ad Ecclesiæ gremiũ redire non recusent, his reconciliatis Calicem concedant.

Episcopi Philadelphiensis.

Episcopus *Philadelphiensis* titularis, quamquam *Germanus*, dixit, *Cæsare* hãc gratiam Protestantibus orante, non esse tutum eam denegare; sed eandem concedere perniciosam. Constitutum sibi, hominibus potius displicere; quam contra cõscientiam quidquam effari. Sua quidem opinione fieri non posse, vt peruulgatus sit Calicis vsus, propter periculum effusionis, dum per loca longe dissita & aspera defertur, etiam nocte sæpius intempesta, cœlo pluuio, aut niuoso, soloq; glacie indurato. Hæreticos sine dubio insolenter gloriaturos, & apud suos crepaturos, Papistas iam tandem oculos aperire ad aspiciendam veritatem. Certum esse, eos, qui tam instanter Calicem petunt, existimare, præcepto *Christi*, non aliter posse satisfieri, quam Eucharistia sub vtraque specie sumpta. Quod vt comprobaret, Catechismum lingua Germanica scriptũ proferens, ac Latine interpretatus, opinionem ipsorum patefecit. Subdit, dolituros valde ea cõcessione Catholicos, metumq; esse, ne, dum speratur paucos aliquot posse lucrefieri, à vera fide plurimi deficiant, à qua parte stet veritas incerti, vbi Catholicos in Protestantũ ritus concedere cõspicantur. Ea concessione *Germania* facta, alias mox prouincias, *Galliam* maxime, idipsum petituras. Decretumq; hęreticis, in hoc vno capite Ecclesiæ Catholicæ constantiam periclitari in aliis omnib. fidei suæ dogmatis tuendis. Cõcludit, differendam concessionem ad finem vsq; conuentus Ordinum, vt Præsules Germani possint mittere ad Conciliũ; simul approbata *Granatensis* opinione de differendo, & *Braccarensis*, hos qui calicem adeo sitiunt, oẽs hęresin sapere: atq; hoc addito, Oratores Cęsareos causam hanc tãto cum affectu, tamq; instanter egisse, & quantũ sua intersit, adeo substrictis negotiationib. declarasse, vt ęquũ nõ sit ipsos interesse Cõgregationi, quo liberiora sint Patrum suffragia. F. *Thomas Casellus* Episcopus *Cauẽsis*, præfatus *Quinquecclesiensem* hoc argumento multos sibi conciliasse, ꝙ nisi Calix cõcedatur, tot mala impendeant, vt præstabilius foret, Synodum nunq̃ fuisse conuocatam; instabat tamen vt non concederetur, etsi multarum animarum iactura inde sequutura esset, propterea quod multo maior animarum numerus eo concesso esset interiturus.

Episcopi Cauensis.

Præsules q. damnant Oratores Cæsaris excludi è Cõgregatione, dum de Calicis cõcessione consultatur.

Idem vrget *Captembergensis* in *Stiria* Episcopus, vt Oratores Cæsarei recedere iubeantur, cõtra verba *Quinquecclesiensis* ab *Cauensi* recitata acerbissime inuectus. Multi pariter Pręsules *Hispani* contendunt à Legatis, ne Cæsarei dum hæc cõsultatio est præ manibus, Patrum conuentib. adesse permittantur, quibus sufficere debeat, ꝙ Synodi mentem tandem sint audituri. Sed his alij obiiciebant, eos quorum res agitur, præ cęteris debere interuẽire, atq; à Synodi morib. alienissimum semper fuisse, excludere eos quorum ferrum in igni est. Legati itaq; secum reputãtes, ꝙ iampridem multis adesse occœperint, neque sine motuum tumultuumq; periculo commode excludi possint, nihil sibi in eo negotio innouandum constituunt.

Episcop. Conimbricensis

Episcopi *Conimbricensis* opinio fuit, gratiæ

Ferdinand. Philippus 2.

in cōcedendo Calice requirit V. cōditiones.

gratiæ huius concessionem ad Pontificem appositis V. conditionibus referendam. Nimirum, vt qui eius participes esse velint, hæresibus omnib. eieratis, singillatim cōceptis verbis iurēt se credere, tantum sub vna specie, quā sub vtraq; contineri; ac similiter tantū gratiæ recipi. Vt concionatores hæreticos procul ab se abigant. Vt in illorū locum Catholicos admittant. Vt Calicem non reseruent nec deferant ad ægrotos. Atque huiusce rei curam ab Pontifice non cōmitendam Ordinariis, sed Legatos consulto mittendos. Neq; de ea re determinandū in Concilio. Tum quia euulgata, hæreticorū fastum auctura esset, & plurimis Catholicis offendiculo futura. Tum etiā, quia vtut hæc gratiæ dispensatio concedenda videri posset, certe omnium oculis exponēda non esset. Episcopus *Mutinensis* tenuit, gratiā hanc nō posse negari. Cum enim Ecclesia post Concilium *Constantiense* dispensandę huius gratiæ facultatem sibi perpetuo reseruarit, hoc ipso satis ostendisse, par esse, vti aliquando concedatur. Etiam *Paulum III.* Nuncios olim misisse, qui laxarent eam, postquā conspicatus esset prohibitionem tot annis nihil ꝓfecisse, neq; Bohemos ad officium reduci potuisse. quinetiam Calicis vsum & Christi Saluatoris institutioni cōsentaneum, & ab Ecclesia alias seruatum.

At Mutinensis iure non posse negari censet.

Honesta probaq; viri probi sententia.

Gaspar de Casal Episcopus *Leiriensis*, vir & vitæ exemplaris, & præstantis doctrinæ, eandem tutatus opinionem affirmauit, se quidem non mirari tantam in Patribus opinionum diuersitatem, his, qui negant communionem Calicis, recentiorum sæculorū exemplo suffultis; illis vero, qui concedendam putant, & antiquitatis, & Concilij *Basileensis*, & *Pauli III.* auctoritate adductis. In hac sententiarum discrepantia se affirmatiuam tuentibus accedere: quod res sui ipsius natura bona sit, additisque conditionibus propositis vtilis & conueniens. Cumque adhiberi possit, vt mediū necessarium hominibus in rectam viam reducēdis, qui finē assequi velit, huic necessario medium expetendum. Medij porro necessitatem nō vocandam in dubiū, quādo *Imperator* id astruat, cui ille credat Deum nunquam immissurum Spiritum deceptionis in re adeo graui: maxime, cum idē fuerit *Caroli Cæsaris* iudicium, idemq; comprobarit, cum Ducis *Bauariæ*, tum *Gallorum* postulatū. Et si quis dubitet, an Principes sęculares caussam hanc vtpote Ecclesiasticā probe pernorint, non esse cur fidem derogare debeat Episcopo *Quinqueclesiensi*, aliisq; duobus Episcopis *Hungariæ*, qui in Synodo adsint. Ac quoniam erat qui diceret, imitandum Patris exemplum, qui filium suum prodigum receperat, sed non ante quam egisset pœnitentiam, sibi videri, imitandum potius Pastorem Euangelicū, qui per loca squalida & aspera maxima cum solicitudine ouem, quæ deerrauerat, quæsiuit: repertamq;, atq; in humeros sublatā ad ouile reportauit. Hæc oratio Præsulis probitate atq; eruditione excellentis, & qui, ꝙ natione *Lusitanus* esset, ritus receptos acerrime propugnaturus putabatur, nō solum eos, qui in eadem sententia erant, firmauit; sed plerosq; aduersæ factionis vacillare fecit.

Sententia Episcoporū.

Episcopus *Auximanus* hunc excipiens dixit subtimere se, ne Calix iste

omnino

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

omnino sit bibendus: orare itaque Deum, vt eius successum velit fortunare. At *Ioannes Baptista Osius* Episcopus *Rheatinus* tenuit vsum Calicis minime concedendum, quod Ecclesia nunquam consueuerit vel minimum quid hæreticis indulgere, sed quod cum eorum positionibus ex diametro pugnaret, id statuere. Id exemplo *Bohemorum* testatum esse, qui magis magisque semper rebellarint: neque de conuersione hæreticorum quidquam sibi promittendum, aliáve fiduciam habendam, quam vt ab iis sine dubio decipiantur. quare *Cæsari* perpetuo inculcandum, commonstrandumque petitionem hanc rebus ditionibusq; ipsius non conducere. Rogauit idem Legatos, ne horum suffragia respicerent, qui à principio rem ad Pontificã referendam censuissent, quod confuse sententiam dixissent: suffragiorum potius delectum habendum, sicuti aliis vicibus factum esset, curandumque vti diserte singuli ita, vel non respondeant, subdolis artificiosisque rationib. omissis, quibus nonnulli ad complacẽdum offensionemq; vitandam coguntur vti.

Auximiani, Rheatini.

Segobricensis.

F. *Ioannes de Munuatones* Episcopus *Segobricensis* hunc sequutus, fatetur se principio existimasse gratiã eam non negandã, sed ex quo audierit Episcopum *Rheatinum*, ad exonerãdam conscientiam de priori sententia decedere, & pro negatiua stare coactum. Concilium in hac causa Iudicem esse, cui sedulo dispiciendum sit, ne dum *Cæsarea* Maiestatis desideriis parum prouide auscultat, aliis Principibus creet præiudicium.

Et Campaniensis.

F. *Marcus Laureus* Episcopus *Campaniensis* putabat *Cæsarem* concessionem istam non ex animo postulare, sed in speciem & Dicis caussa, ad populum cõciliandum. Difficultates igitur quæ occurrunt illi significandas, quo apud suos sit excusatior.

Episcopus Viuariensis cõtrouersiã hanc ad Põtificem remitti non patitur.

Petrus Danesius Viuariensis Episcopus nihil definiebat, vtrum Calix concedendus esset necne: sed totus erat in oppugnanda opinione, quæ rem ad Papam reiiciebat. Verisimile enim asserebat, Pontificem inde offensionem capturum. Nam cum postulatum hoc ad illum primitus delatum esset, atq; ille, siue quod nesciret, siue quod nollet de eo statuere, id ad Synodum reiecisset; manifesto documento esse, displiciturum ei, si in easdem ambiguitatum angustias denuo coniiciatur. Synodo autem, quæ tam multis constat, longe esse facilius tædium molestiamque deuorare quiritantium de iniuria, & importunis precibus remedia flagitãtium, quam soli Pontifici, cui dignitatis conseruandæ, caussa multa respicienda sunt. Ad hæc ansam dari calumniatoribus criminandi, homines hac via ludum fieri, quos Pontifex ad Synodum remittat, Synodus ad Pontificem. Tandem caussæ nodum premens dilemmate sic arguit, rem remitti ad Pontificem, aut tanquam ad superiorem, aut ad inferiorem. Nam cum Patribus Synodi animi satis nõ sit ad statuendum propter multiplices, quæ incurrunt, difficultates, tum ad maiorem potestatem remitti: vel vt difficultatibus hisce ac molestiis se extricent, ad inferiorem. sed neutrum commode posse confieri, nisi quæ potestas superior sit, prius definiatur. Inde enim singulos ad opinio-

Ferdinand.
Philippus 2.

pinionis suæ defensionem argumenta sumpturos, disputationibusq; ac factionibusq; occasiones ministratum iri. Itaq; asseueranter concludit, nullum Præsulem qui sapit, remissioni assensurum, nisi prius intelligat, vtro modo remitti debeat: imo nulla forma posse fieri, quin verba hanc aut illam præferant. Atq; huius Præsulis oratio ab Pontificiis impatienter fuit audita.

Episcopus Quinqueclesiensis p Calicis vsu differens, argumenta omnia in cõtrarium allata refellit.

Sed opportune Quinqueclesiensis in illis etiam congregationibus vices loquendi sibi tanquam Præsuli debitas seruans, noua dissertatione superiorũ memoriã obscurauit, longa primum digressione calicis vsum concedendum persuadens, tum ad omnia, quæ in contrarium obiecta fuere singulatim appositeq; respondens. Ac primo præfatur opus nõ esse, vt respõdeat illis, qui Congregationib. ipsum volebant exclusum, cũ rationes ipsorum contra *Cæsarem* ipsum, si Concilio adesset, æque militarent: neque item periculis effusionis, quoniam nisi idoneis remediis his subueniri posset, nũquam *Constantiense* Concilium facultatem dispensandi reseruasset. Horum vero rationes, qui negatiuam persuadere conantur, visas sibi graues, & efficaces, atq; idoneas ad se in eã sentẽtiam pertrahendum, nisi in eo negotio multum versatus esset, quod experimentalem cognitionem magis, quam scientiam & rationes speculatiuas requirit. His igitur, qui dicebant ex istiusmodi concessione nullum anteactis temporibus fructũ apparuisse, respondet, plane cõtra euenisse. Post tractationẽ enim *Basileensem* multos Catholicos in *Bohemia* permansisse, pacifice cum *Calistinis* degentes, & nuper nouũ ibi receptum Archiepiscopum Pragensem, à quo omnes ipsorum Sacerdotes ordinentur. Tum iis qui metuebant, ne hoc exemplo aliæ nationes ad rerum nouarum cogitationes animarentur, respondet, ab eiusmodi exemplo nihil esse periculi; quod ij populi nulla hæreticorum commixtione infecti, suęq; in religione puritatis cõseruandæ cupidi, Calicem, si quis offerret, vltro essent repudiaturi. Germanos, quo pertinacius negatur, hoc instantius petere: at si concederetur, intra breue tempus, huius cõsuetudinis desituros. Metum, ne hac gratia impetrata alia postulata ingeminent, videri nimis suspiciosum: ac si ita esset, certe quãtumuis importunas petitiones posse negari. Nouitatem non appellandam, quæ ab Synodo *Basileensi* concessa, & *Paulo III.* Pontifice. cuius ministris si plus animi fuisset, neq; subita consternatione ex ineptis fratrum aliquot concionib. icti ab ea dispensatione resiliissent, multo melius rebus ipsorũ actum fore. Rationẽ à quodam allatã, nempe, sicuti nemo in Ecclesiã recipiendus sit hac lege, vt licitum sit ei fornicari, ita nec istos populos admittendos, qui non aliter reconciliari volunt, nisi pacti vsum Calicis, absurdam esse & offensionis plenissimam, cum prior conditio natura sua improba sit & illicita; hæc vero mali nihil habeat, nisi inquantum prohibita. Episcopo *Segobricensi* respondit, nullam esse *Cæsari* cum alio Principe litem, neque aliis præiudicatum velle: tantum suis Calicem ex gratia, non ex iustitia poscere. Sarcasmate autem paulo asperius illudebat his, qui censebant huius rei curam Ordinariis non

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

conferendam, sed ab Sede Apostolica Delegatos mittendos, quasi rem Adiaphoram, iis credere nollet, quibus curam animarum, & vniuersum regimen Spirituale credidissent. aut forte putarent hanc curam, cum excedat administrationem Episcopalem, in Pontificē minime cōuciendam, quem nouis perpetuisq; molestiis fatigare non conueniat. *Philadelphensi* Episcopo responsum, Catholicis haud turbarum, sed consolationis fore materiam, vitæ societate vnitis cum iis, à quibus nunc mala incommodaq; plurima perpetiuntur. Huic item qui cōsulto procuratores mitti volebat, dictum, mirum non esse, si nemo veniat gratiam istam petiturus. *Cæsarem* enim ipsorum nomine supplicantis partes sibi sumere: penes quem sit innumerabiles eo adducere, si Patribus ita videatur. Sed quemadmodum Concilium in conficiendo liberi commeatus diplomate id respexit, ne nimis amplum esset, neve tam multos conuocaret Protestantes, vt ab illis iusta metus caussa esse debeat: idē hic multo magis esse cauendum, quandoquidem ad istam cōcessionem impetrandam multo plures essent venturi. Hortatur igitur vti velint Ecclesias ipsorū miserari, & tanti Principis postulata non negligere, qui vniendæ Ecclesiæ anhelans, vix vnquam sine lachrymis negotium hoc memoret. Queritur sic affectu præpeditos multorum Præsulum animos, vt præ vano metu mutationis in iis, in quibus ipsi degunt prouinciis, alienarum interitum siccis oculis aspicere sustineāt. sigillatim vero Episcopum *Rheatinum* insimulauit, quod *Cæsarem* artis regnandi imperitum ducere, neque adeo scientem, quid suis ditionibus expediat, nisi Reuerendissimus Episcopus, in ministrando mensis Cardinalium Romę versatus ipsum edoceret. Concludit denique multa superesse, quibus respondere possit, eo consilio dicta, quasi continuo ad monomachiam esset veniendū: sed videri satius ea tolerare ac patiēter prætérire. Et quoniam vitio ei datum fuerat dixisse prius, nisi vsus Calicis concedatur, futurum fuisse præstabilius, vt Concilium nunquam coiisset, eadem verba repetita explanauit in hūc modum: Multos populos obsequiū suum Romano Pontifici continuasse hac spe, quod esset futurum, vt istam aliquando gratiam impetrarent: ea nunc spe delusos, fore à Pontifice alienissimos.

Episcopi Legionensis sententia.

Andreas de Cuesta Legionensis in *Hispania* Episcopus dixit, de syncera mente *Cæsaris Ducisve Bauariæ* ambigendum haud esse, neq; disputandum, an Ecclesia possit id permittere: sed id solū considerandum, an expediat. Sua quidem opinione priscos Patres imitandos, & perpetuam Ecclesiæ praxim, in nihil indulgendo desideriis hæreticorum. *Concilij Niceni* experimento comprobatum, Patres eos, etiamsi omnia sursum deorsum ferrentur, hæreticis ne vnum quidem apicem concedere voluisse, etiam à verbis, quę illi vsurpabant, licet commoda interpretatione molliendis, ex composito abstinuisse. Præterea, nunquam isthac cōcessione acquieturos; & Catholicos certe in præiudiciū suum id accepturos. ob incertā spē recuperandorū paucorū aliquot hæreticorū innumeros Catholicos perditum iri. magno esse ei us

rei

Ferdinand. Philippus 2.

rei indicio, quod Episcopi *Germaniæ* Synodo in hac caussa minime supplicent; quod nec in postulato vllum deuotionis, aut in petentibus aliquod spiritualitatis argumentum. Se satis assequi non posse, quomodo pœnitentes sint, aut reditum ad Ecclesiam cogitent, aut eam Sancti Spiritus dictamine dirigi credant, cum tamen absque isthac gratia omnino redire obstinate recusent. Ex ea peruicacia abunde liquere, caussam fidei formalem ipsis deesse. Si Concilium *Basileense* Bohemis id alias concesserit, id eo factum, quod illi se Ecclesiæ arbitratui omnino permiserint: quę benignitatem suam hoc opere exercuit. Neq; verum remedium illud nuncupandū, quod non ex rei natura, sed ex malitia hominum necessarium est: quam Synodum alere ac fomentare nō decet. Exemplum *Christi* in oue deperdita quærenda satis imitari, qui accersunt, & inuitant, & obtestantur. Quod si id gratiæ sit indulgēdum, potius esse, eius concessionem Papę relinquere, penes quem facile sit eam reuocare conditionibus non seruatis. Nam si ab Concilio concedatur, & forte Papa concessionem irritam velit, id negaturos in illius potestate situm: qui auctoritate non sit supra Concilium. Deniq; hæreticos per fallacias ac fraudes omnia peragere.

Et Almeriensis.

Antonius Gorroinero Episcopus *Almeriensis* aiebat se in opinione negatiua confirmari propter rationes allatas ab iis, qui tuētur affirmatiuam. Deum enim, vtcumq; impœnitentibus multa offerat subsidia, conciones, miracula, bonos instinctus siue inspirationes; Sacramenta tamen nunquam dispensare nisi pœnitentibus solis. Homines vero, qui charitatis amorē obtendunt, de Catholicis conseruandis maiorem solicitudinem ostētare debere, quam de hæreticis in viam reducendis. *Constantiensis* Synodi exemplum imitandum: cuius Patres ad dilectos Ecclesię filios in officio retinendos Calicis cōmunionem ab *Ioanne Hus* introductā exterminarunt; hodieq; perinde cum *Lutheranis* agendum. Hanc concessionem ad malorum myriada ianuam aperturam. Continuo enim petituros connubia Sacerdotum, abolitionem imaginum, ieiuniorum, aliorumq; pie institutorum; quæ illi postulant, sola & necessaria esse media iactantes ad stabilem cum Ecclesia vnionem. Minimam quamque in legibus mutationem, prę sertim vero in fauorem hæreticorum, grauissima damna parturire. Ne Pontificem quidem se auctore vmquam id concessurum; etsi ex Pontificia concessione minus mali crederet redundaturum, populo longe maiorem ex Synodali concessione offensionem capere prompto. Synodi enim decreta videri apud populū maiori esse dignatione, vtcumque fatendum alioqui sit summam in Pontifice auctoritatem residere. Quod si concessio ea aliquando facienda sit, certe Episcopis omnino non cōmittendā: quoniam, quantumuis ad tempus aliquod boni esse cognoscantur, vt est ingenium hominum mutabile, propriis emolumentis adducti possunt, & à recto in prauum mutari, & à fide syncera deficere.

Et Lucensis.

Franciscus del Gado Lucensis in *Hispania* Episcopus longa oratione Patres hortatur, ne ad vitandam molestiam,

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

aut Principes populosve demerendos Cōciliorum Oecumenicorum dignitati derogatum irent: quorum auctoritati quādoquidem is honos semper habitus esset (vti omnis sciunt) vt in ea potissimum esset fidei munimentum, nullis nūc priuatis aspectib. aut vtilitatibus eam flocci faciendā. Itaq; pluribus è *D. Augustino* de Synodorum generalium auctoritate locis citatis, iisque, quæ superioribus gesta essent, commemoratis; dignationem Conciliorum mirificis extulit laudibus. Et quamuis cum auctoritate Pontificia nullam eius instituerit comparationem, nemo tamen nō perspiciebat digniores partes Synodali attributas.

Et Imolensis.

Et *Hieronymus Guerinas* Episcopus *Imolensis* nō absimili conceptuum verborumq; compage Nationalium Cōciliorum auctoritatem magnificabat, ad opinionis suæ de Calice non concedendo fidem faciēdam, horum auctoritatem pro obligatoria eousq; habendam dictitans, vsq; quo ab Concilio generali aliter statutum fuerit, & in eam sententiam *D. Augustinum* citans. Atque æstu orationis abreptus prorupit in hæc verba: Concilium generale neminem habere superiorem. Verum cæteros Pontificios (ex hoc enim ipse numero erat) verbis illis irritatos conspicatus, vt ea attemperaret, iisdē quæ ante dixerat repetitis, exceptionem auctoritatis Pontificię subiicit. Qua quidem limitatione neque his, neque illis satisfactum. Maior tamē suorum pars hominem excusauit, vti imprudentia ac temeritate eo sermonis prouectum, cum congregationibus ante habitis per varias occasiones eos, qui *Basileense* Concilium allegabant, increpuisset. Cardinalis vero *Simoneta*, etsi ad istiusmodi oppositiones antea hominis operā vsus fuerat, hoc in sequiorem partem interpretatus, imputabat ei, quasi affectus transuersum abripuisset, ob diploma Episcopatus nō gratuito impetratum, vti expectabat.

Eandē sententiā tuetur Abbas Preualēsis, sed parum auspicato.

Congregatio postrema super hoc articulo habita fuit V. Septembris, in qua inter alios, qui disseruerant, *Ricardus de Verrelli Abbas Preualensis Genua* Canonicus Regularis negatiuam partem propugnans dixit, argumentum illud in Concilio *Basileensi* diuersis diebus exagitatum, atq; disceptationem eam ab fratre *Ioanne de Ragusi* Dominicanorum Procuratore diligenter collectam: ex eaq; apparere sic definitam, vt *Bohemis* plane negaretur calix. Neque hac tempestate ad aliam veniri posse deliberationem, nisi hoc simul omnibus prodito, errasse tunc in Cōcilio generali Ecclesiam.

Quod Basileensis Synodi auctoritatē adstrueret, ab Imolēsi increpatur.

Episcopus *Imolensis*, vt temeritatem superiorē emendaret, hunc redarguit, auctoritatē Concilio schismatico tribuentē; & insignis audaciæ insimulat, quod, cum toties increpiti essent, qui *Basileensem* Synodum tantum allegarent, ille non citauerit solum, sed generalis Concilij auctoritate etiam decorarit. Respondit Abbas se hactenus semper miratum, nunc vero maxime, quemquam esse, qui de eo Concilio tam irreuerenter loquatur, cū Sessione proxime superiori quatuor capita, eaque grauia, super materia Calicis decreta, ab eo Cōcilio fuerint desumpta. Non videre se, qua via decretum melius approbari possit, quā eodem, non sensu solum, sed verbis quoque renoua-

Ferdinand. Philippus 2

renouato. Caloreque dicendi longius prouectus, non erubuit affirmare; quādoquidem ea Synodo ita decretum sit, petitionem Calicis hæresin redolere, & peccatum mortale. Quibus ex verbis rumore suscitato, cum ille porro pergeret, Cardinali *Mantuano* silentium imperante substitit, tum pauculis ad veniam deprecandam additis, finem dicendi fecit.

Tanquam Pontifici parum propitius in mendosorū tabulas refertur.

Atque vt ego quoque de eodē patre plura dicere desinam, hoc tantū attexere libet, nomini eius notam appositam, quod visus esset die XVI. Augusti multo mane Oratorum Galliæ domum petere percunctatum an Episcopi è *Gallia* aduenissent, hortatumq;, vt aduentum eorum maturarent. Item, quod in Cōgregationibus super Missæ sacrificio habitis vocasset in dubiū, An Pontificis supra Concilium auctoritas esset, nec abstinuisset profiteri, vbi ad eam quæstionem disceptādam ventū fuerit, se quid sentiat libere expositurum. Quæ cum Legati in vnum comportata sedulo pēsitassent, visum iis hominem ita affectum ad aduētum vsque Gallorum apud se non detinere, sed Generalis sui mandato simulatione negotiorum Conuentus amandandum curare, honestoque eo obtētu *Tridento* euocare. Sed his artibus opus non erat, misero Præsule ex animi ægritudine intra paucos dies morbum contrahente: ex quo XXVI. Nouembris vitam cum morte commutauit. In ea Cōgregatione F. *Ioannes Baptista Astēsis* Generalis *Seruorum*, qui ipse quoq; à negatiua stabat, ad euertenda aduersariorū fundamenta Concilii Cōstantiensis auctoritatem multis dilaudabat; quod de ea re primum decreuerat, illud supra alia Concilia generalia etiam hoc nomine efferēs, quod tres Pontifices exauctorasset, quod dictum licet multorum auribus ingratum, ne vno eodemque tempore tam multa colliderentur, silentio transmissum.

De eo honesto colore extra Concilium amandando ab Legatis cōsultatur.

Ex animi ægritudine moritur.

Intempestiuus Concilij Cōstantiensis laudator temporis beneficio euadit.

Quod Præsulū pars maior Calicis concessionē negaret, Legati, qui Cæsari satisfacere cupiebant, rem ad Pontificem remittendā suadent.

Peractis suffragiis cum Legati Imperatori satisfactum vellent, neque rationem vllam perspicerent, qua id in Synodo effici posset iis qui negatiuam tuebantur numero longe potioribus, statuunt omni ope contendere, vt res ad Papā remitteretur, bona spe freti magnam partem eorum, qui pro negatiua stabant, in hanc sententiam tamquam mediam descensuros. Tradita itaque prouincia *Iacobo Iomelino* Episcopo *Mazariensi*, & *Ventimigniensi*, vt quanta possent dexteritate, cautioneque in id incumberent, neque cessatū ab ipsis Legatis, quin eorum opera tribus primo Patriarchis persuasum, dein omnibus ditionis Venetæ Prælatis, qui satis magno numero, vt ad eam partem accederent, quæ rem ad Pontificem remittendam censebat: Legati tot sibi conciliatis, quot ad rem conficiendam sufficere videbantur, difficultatibus omnibus se defunctos putant: eoque litteras ad Pōtificem forma ordinaria cum suffragiorum omnium indice conscribi iubent. Verum dum de forma illi consultant, Episcopus *Quinqueecclesiensis* re comperta negat posse sibi satisfieri, nisi in Sessione decretum aliquod stabiliatur; affirmans, quando Sessione præcedenti duo articuli essent reseruati, atque hi iam discussi sint ac determinati, esse necessariū, vt in actis Sessionis, quid decretū sit appareat. Cardinalis *VVarmuen-*

Quinqueeclesiensis tamen decretū vrget, & verba inseri petit, quibus Synod⁹ declaret, expedire Calicis

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

vsum concedi: vnde mora interponitur.

mienſis monet eum quantæ ſit & difficultatis & periculi proponere decretum, ſuadetq; quo ſcopũ ſibi propoſitum aſſequatur, vt litteris ad Pontificẽ velit eſſe cõtentus. Sed cũ ille neutiquam acquieſceret, Legati ſtatuunt tandem Decretum conficere in Seſſione legẽdũ. Huic ille volebat inſeri, Synodum quod expedire intelligat vsũ Calicis cõcedi, ad Papam referre, cui, & quibus legibus ſit concedendus. At Legati oſtendunt permultos contentos remittere, quoniam liquido ijs nõ cõſtet vtrum expediat, necne. Hos omnes Decretum oppugnaturos: neq; fieri poſſe, vt difficultatẽ ſuperent declarandi expedire vti cõcedatur, quod ſi ei ſic ſtet ſentẽtia, par eſſe, vt hebdomadæ vnius interpoſitione æſtum hũc ſinant deferueſcere. *Quinqueccleſienſi* tãdem acquieſcente propoſitum differre articulum de vſu Calicis, & interea incumbere ſtabiliendo decreto de ſacrificio Miſſæ, vt hoc ſit inſtar inſinuationis ad communionem Calicis introducendam. Sed obſtat hic *VVarmienſis*, qui ab Ieſuitis *Lainezio*, *Salmerone* & *Torrenſi* perſuaſus, aliam formam proponit Decreti de ſacrificio in materia oblationis *Chriſti* in cœna, vnde non niſi grauate admodum potuit diuelli. Ad extremum cum prope deſperarent ſingula rite digeri poſſe ad Seſſionem tempore præſtituto habendã, in Congregatione diei VII. firmatum de ſacrificio Decretum, quippe à maiori parte approbatum, *Granatenſi* licet ad remoras & procraſtinationes inijciendas omnem lapidem mouente.

Interea decretũ de ſacrificio Miſſa ab maiori parte probatur.

Poſthæc exhibiti X. articuli ad abuſus, qui in Miſſa eueniunt, reformandos: tum alii X. de diuerſis reformationum capitibus, omnes ex compoſito delecti circa res faciles, contradictioni minime obnoxias, & auctoritati Epiſcoporum fauorabiles: ne cuiuſquam oppoſitione remora inijceretur. Idq; tam Oratores, quã Præſules & perſpiciebant; & inique ferebant. De his die IX. Septembris agi cœptum, paucisq; peractum, in ſingulis Congregationibus fere XL. Prælatis ſententias ſuas proferentibus. Neque vero hic notabilis vlla dimicatio accidit. Hoc tantum *Philadelphienſis* ſuggeſſit, *Germaniã* ab Synodo expectare rerum magnarũ & grauium tractationem, cuiuſmodi varias ille nominauit, & in his Cardinalium creationem, & pluralitatẽ beneficiorum. *Ioannes Vuares* Epiſcopus *Conimbricenſis* dixit, ſe non probare, vt minima quæque negligantur, ſed ſe quidem arbitro, Synodi dignitatem, poſtulare, vt peculiarem quẽdam ordinem ſequãtur, cauſaque idonea nõ deſit, cur hoc potius, quam illud proponatur. Reformatione à capite inchoandam, inde ad Cardinales tranſeundum, ab his ad Epiſcopos, atq; ad alios ordines deinceps. Id niſi fiat, vereri, vt reformatione, ſicuti iam cœpit, procedente Catholicis indignationẽ, Proteſtantibus, ludibrium debituri ſunt. *Pariſienſis* dicebat à centũ & quinquaginta annis omnes emendationẽ capitis & membrorum requiſiuere: eam hactenus fruſtra fuiſſe. Curandum, vt appareat, deinceps rem ſerio & ſyncere, non dicis cauſa, & ſimulate tractari. Etiam *Gallos* propter turbulentũ illius regni ſtatum audiendos: in quo facta non ita pridem reformatio multo cõducibilior, quam quæ iam propoſita in Concilio. Epiſcopus *Segouienſis* aiebat

Varia reformationũ capita Patribus exhibẽtur.

Grauis & frequens Patrũ querela, reformationẽ, & capiti ac partibus vitalibus applicanda erat, leuibus detrimentis reparandis impendi.

Ferdinand. Philippus 2

bat Synodum facere, quod imperiti medici solent, morbis lethalibus applicare medicamenta anodyna, & oleo inungere, quæ ferro pungenda. Episcopus *Auriensis* censebat tot facultates cruciatæ quam vocant, & fabricæ *D. Petri* ab Pontifice non concedēdas, quarum virtute quisque in *Hispania* domi suæ Missas audire vult: nisi moderatio his adhibeatur, quicquid prouideat Synodus irritum fore. Esse necessario declarandum, *Concilij generalis Decretis Caput ipsum obligari.* Ad quæ verba orto susurro, silentiū manu indicens subiicit, quoad virtutē directiuam, nō coactiuā. Tum pergit dicere, viam quoque necessario excogitandam ad lites omnes in causis beneficialibus auferendas, saltē ne tot, tāque diuturnæ sint. Inde enim & magnū litigantibus dispendiū, & in diuino cultu defectus multiplices per absentiā, & apud populū scandalū creari. *Quinqueecclesiensis* super capite de Episcopatibus conferēdis loquutus, verba à se prius dicta, quod homines viles atq; indigni promouerentur, sic interpretatus est, quasi abusus ille manaret à Principibus, qui homines inidoneos & obnixe & importune Pontifici cōmendant; prestabiliusque facturū, si equorum suorū curatores his præponeret: verba interim sua in deteriorem sensum accipi questus.

In re reformationis excipiuntur ab Episcoporū visitatione loca sub immediata protectione Regum.

Is qui per Oratoris absentiam Regis *Hispaniarum* negotia in Synodo procurabat, moleste tulit tantam Episcopis capite VIII. auctoritatem concedi in Xenodochia, Eleemosynas, quas vocant montis pietatis, & eiusmodi loca pia, ac nominatim in Regno *Siciliæ*, contra priuilegium exemptionis, quo illud regnum propter Monarchiā antiquitus fuit munitum. Idcirco vt ei satisfieret addita ab Legatis clausula, qua excipiuntur ea loca, quæ sub immediata Regum protectione sunt. His peractis, cum adhuc multa superessēt ante Sessionem definienda, & in his eximium illud, quod à singulis summa studiorum atque affectuum contentione tractabatur, de communione Calicis; cumque tres tantum dies ad hunc, qui Sessioni dicatus, restarēt, Legatis de tēporis angustiis valde solicitis, quiddam accidit, quod prope est factum, vt Sessionis tempus prolatauerit. Id eiusmodi fuit. Orator *Galliæ* Regis sui nomine Romæ sedulo egerat cum Pontifice, vt Sessionem ad aduentum vsque Præsulum Gallorū differendam curaret. Pontifex vero, etsi Concilii prolationem inuitissimus audiret, siue proprio instinctu, siue vt publico Cardinaliū totiusque Curiæ suæ voto satisfaceret, qui eiusdem finem Decembri proximo & expectabant, & impense desiderabant: tamen ne timorem suum proderet, respondit sua non valde interesse, quid eius fiat; id omne à libertate Patrum Synodi pendere, quos mirum non sit procrastinationem auersari, propter diuturnam & incommodam, quam ibi fecerint, moram, equum iustumque esse, vt horum ipse molestias respiciat: iniquū vero, vt vel ad id, quod nolint, ipsos adigat, vel contra morem receptum leges iis imponat. Significaturum quidem per literas Legatis quid ab ipso postuletur: etiam hoc amplius declaraturum, se contentum, vti sessio differatur. Id debere Regi *Gallorum* satisfacere, neque quidquam præterea à se petendum.

Orator Galliæ Romæ Pontificem interpellat de Sessione ad aduentum Gallorum differenda.

Qui se contentum respondet, sed id Patribus Tridentinis relinquere.

Hoc

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Hoc tenore dedit litteras ad Legatos, monitos, vti ea porro permissione vterentur, prout Patribus rationi maxime consentaneum videretur. Quæ literæ, vna cum aliis à *Delphino* Nuntio apud Imperatorem Apostolico scriptis; & obnixæ Cæsareorum preces, ne Decretum de Missa euulgaretur, prærsertim Decretis nondū satis rite concinnatis, fecere, vt Legatorum potior pars ad Sessionem protrahendam propenderent. *Simoneta* nihilominus, non tam quid Papa litteris expresserat, quam quid in pectore consilii habebat, attendens, adeo immobilis in sententia permansit, vt contrarium tandem statutum fuerit. Neque dubitauit *Romam* scribere, quam periculosum esset superiora mandata, eaque absoluta, quibus iubebantur Synodi finem accelerare, in dubium vocare, missis postea aliis conditionalibus; quibus, licet verba tantum danda comparatis, hominibus tamen male affectis animi ad addebantur ad ea interpellanda, quæ optime essent definita, & ad ipsos tanta inuidia onerandos, vt existimatione amissa, iam inutiles prope reddantur ad Beatitudinis suæ iussa exequēda. Nec defuit ausis *Simonetæ* euentus.

Vnde Simoneta Papa mentē, non verba sequutus, Sessionem protrahere recusat.

Quippe, cum nihil magnum aut validum opponeretur, caput continens abusus Missæ, cum II. reformationis capitibus sancita fuere: & Decretum ipsum de Communione Calicis, multo minus, quam sperabatur, repperit difficultatis. Cum primo proponeretur, assensum non habuit; quod diceret, Papæ permitti, etiam suffragante approbanteque Concilio, id facere, quod expedire videbitur. Illud vero tam iis, qui negatiuam tuebantur, quā alteris, qui pro remissiua opinione stabant, ex æquo displicuit. Vnde Legati rem omnino relinquendam censent, eaque apud administros *Cæsaris* excusatione vtuntur, quod neque Pōtifex, neque ipsi impedimētum obiecissent. Hic Oratores instant, vt sublata clausula de suffragatione approbationeq; Synodi articulus proponatur. Verum Legati pro certo tenentes propositionem eam Consessum in longius tempus extracturam, difficiles admodum se præbent ad assentiendum. Quamobrem Oratores ilico protestantur, quandoquidem videāt auctoritatem *Cæsaris* apud eos vilescere, se neque cōgregationi, neque Sessioni prius interfuturos, quam re omni ad eum delata, ipsi vicissim ab eo, quid dignationi *Cæsarea* conuenire putet, rescīscant, fecit ea attestatio, vt Legati non acceperint modo conditionē articuli denuo, dempta ea clausula, proponendi, sed se etiam omni opera & officio in idincubituros receperint, vnde die sequēti, qui Sessioni proximus, articulus emendatus apud maiorem Synodi partem obtinuit, multum reclamantibus iis omnibus, qui negatiuam propugnauerant, sed Pontificiis, ac Legatis applaudentibus: tum hoc nomine, quod nulla Sesione facta esset mora, quod illi inprimis verebantur: tum quia ad dignitatem Papæ facere videbatur, gratiam Calicis concessi ab auctoritate sua omnino pendere.

Decretū de petitione cōcessionis Calicis ad Pontificē remittēda suas quoq; habet difficultates, sed pauciores q̄ habiturum putabatur.

Articulus maioris partis Synodi assensum non obtinet nisi emendatus.

Verum vtut *Cæsareis* hac parte factū satis videretur, illi tamen conspicati omnia ad Sesionem comparata, neque posse impediri publicationem eorum, quæ circa Missæ sacrificiū; quod ipsi tamen nomine *Cæsaris* vehementer

Oratorum consultatio generalis de Legatis adeundis, atque obsecrandis, vt

Digitized by Google

Ferdinand. Philippus 2.

Sessione ea dogmatu omissis de reformatione agetur.

Veneti & Florentinus inuitati non veniunt.

ter solicitauerant, conspiratione cum *Gallis* facta, hoc irritatioribus, quod officium per Oratorem Regium *Romæ* factum irritum euasisset, eodem die à meridie Oratores omnes in *Cæsareanorum* domum conuocant, consultationem, vti dicebant, de ijs, quæ Principes in vniuersum tangerent, habituri. *Veneti & Florentinus* inuitati excusant, non posse se sine expresso Principum suorum mandato interesse. In eo conuentu *Quinquecclesiensis* prolixa oratione narrat, hactenus in Concilio nihil actum magno operæpretio dignum, dogmata aliquot fidei exagitata, sed incassum; ex quibus neque ad hæreticos vtilitas manaret, qui obfirmassent animos non mutare: neque ad Catholicos, quibus ii nihil opus, de reformatione non nisi leuissima quæque proposita de Notarijs, Quæstoribus, alijsque minutijs. Liquido apparere Sessionem dein subsequentem, & post hanc alias eodem stylo habendas, tépore in disputationibus ac doctrinis, aut in canonibus de Ordine, deq; matrimonio, & huiusmodi leuibus consumpto, ad euitandam pro more rerũ materialium reformationem. Atque his alijsq; rationibus amplificatis, persuasit Oratoribus, vt vnanimes Legatos adire vellent, ab ijsque contendere, ne ea Sessione de Sacramentis agatur, aut dogmatis, aut canonibus, tempus esse deinceps in seriam reformationem incũbere, tot abusus profligare, emendare malos mores, & omnino id agere, ne Cõcilium porro sit infructuosum. Ab Secretario *Hispaniæ* hic assensum non est. Cum enim Regi suo propositum esset, saltem in fine Synodi, continuati Conciliũ declarationem procurare, metuebat ne proposito huic præiudicium fieret, mutato ordine procedẽdi antehac vsitato, in doctrina & reformatione simul explicandis: quando ex ea mutatione argumentum huiusmodi colligi posset, nouum modum procedendi, nouum arguere Concilium. Orator *Lusitanus* longis verborum nihil concludẽtium ambagibus testatus se reformationem quidem cupere, sed eam bonis placidisque rationibus impetratam velle, à cœtu se subduxit. Etiam *Heluetiorum* orator, quid duo illi fecissent conspicatus, simulque reputans, *Venetos* huic cœtui noluisse interuenire, ne ipse forte in errorem incideret, cæteris auctor fuit, vt nouam de ea re cõsultationem prius inirent, quam quidquam statuatur, at illis certum Legatos è vestigio adire.

Secretarius Hispaniæ non assentitur.

Orator Lusitanus è cœtu se subducit.

Et Heluetius nouã consultationẽ habẽdam suadet.

Oratorum omnium nomine, vti conuenerat, *Lansacus* verba faciens, dicit, se à Principibus suis missos, vt Cõcilio adsint, faueant, videãtque, vt debito omnia ordine procedant: non ad instituendas disceptationes de doctrina, quæ apud ipsos, cum omnes sint Catholici, est indubitata, & alioqui per absentiam eorum, qui eam oppugnant, est superuacanea: sed ad bonã, sanctam, atque vniuersam morum emendationem procurandam. Cum autem perspiciant, propositum esse Legatis, tot suis petitionibus insuper habitis, in præcipuis doctrinæ controuersę capitibus definiendis porro pergere, neque reformationem nisi leuiter attingere, rogare se, vt proxima Sessio reformationi soli tribuatur; atque vt articuli grauiores, magisq; necessarii, quam ij de quibus hactenus actum,

Lansacus Oratorum nomine postulatum proponit.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Cui Legati respondent.

actum, proferâtur. Legati eadem qua iam sæpe alias forma respondent: Nihil Papæ, sibiq; magis esse in votis, quâ Dei cultum, Ecclesiæque bonum primo loco promouere; dein Principibus omnibus gratum facere. Sed par non esse in ipsorum gratiâ, ordinem in Synodo hactenus seruatum, de doctrina & reformatione simul tractandis interrumpere, ijs quæ hactenus decreta se propensæ ad bene faciendum volûtatis specimen modo dedisse: non deesse sibi melius agendi animum, si quis aliquid rectius istis adferat, immo si Oratores ipsi Articulos vllos impertiant, libentissimis animis accepturos: mirumque sibi videri, è Gallia nondû missos ad Papam articulos *Possiaci* determinatos, quos ille citra omnem côtrouersiam esset approbaturus. Replicat hic *Lansacus*, Siquidem Pontifex omnia de religione retulerit ad Synodum, Præsules vbi è *Gallia* aduenerint, hæc aliaque multa proposituros. Legati respondent, se eos, quando venient & benigne excepturos, & lubêter audituros. Sed non ideo differendam Sessionem iam præstitutâ, in qua nihil tractandum, quod propositionibus ipsorum præiudicare possit. Patribus, qui magno sunt numero, esse decretissimum Sessionê habere; hos offendere esse periculi plenû, imo, quandoquidem non sine maximis incommodis *Tridenti* præstolâtur eos, qui iter promissum molliter expediunt, iustû non esse, ad istam offensionem adiungere aliam maiorem, vt etiam otiosi hic commorentur. Hoc officio satis dextre sic functis Legatis, cum Oratores non adeó fortiter sese opponerêt, ad vltimam Congregationem habendam itum est, & ad decreta conficienda. Quibus firmatis, cum de tempore & materia sequentis Sessionis statuendum foret, suadebat *Granatensis* têpus esse protrahendum, vt *Gallis* ac *Polonis* opportunitas detur, non modo ad iter faciendum, sed ad singula post aduentum pernoscenda. Tum vt non præcise particularia commemorentur, de quibus erat agendum, sed sicuti alias factum meminerant, generalioribus tantum essent contenti; atque è re nata caperent consilium. Tot enim recês aduenientibus, credibile nô esse, quin nouas materias adferât, propter quas ad nouas itidem deliberationes necessario sit veniendum. Atque huic opinioni *Hispani* aliique permulti accedebant, & sine dubio vniuersalem applausum habuisset, nisi statim dissemi-

In Congregatione vltimaqua Sessionem hanc proxime praecedebat, de têpore ac materia sequêtis Sessionis deliberatur.

Sed Pontificû mandatû finem Synodi accelerari inuentis regulam praescribit.

nata vox, ab solutum ab Pontifice mâdatum venisse, ne Synodus vltra duos menses protolleretur, atque vt de Sacramentis Ordinis & Matrimonii simul ageretur, Pontificios impulisset ad vrgendum, ne tempus protraherêt: atque vt de vtroque Sacramento tractarent. Et Legati quidem monstrabant hoc se mandato cogi ad decretû Pontificis voluntati conformandum. Verum *actionis* huius duæ aliæ erât veræ causæ: vna, vt Synodi finis accelerraretur, quam vnica hac Sessione, id si obtineret, expediri posse putabât. Altera, vt *Hispanis* alijsque reformationis fautoribus in dogmatis fidei examinandis multum occupatis, tempus nô suppeteret ad magnum quidpiam super reformatione tractâdum: ac singillatim, vt hoc quasi obice obiecto à capite residentiæ promouendo arcerentur. Ea re stabilita, cum decreta omnia

Ferdinand. Philippus 2.

omnia simul legerentur, tot nouæ cõtradictiones ad cõtentiones pristinas excitantur, vt Legati eas ægre verbis blandis ac mollibus lenire possent. Certe Cõgregatio duabus noctis horis continuata absque partium satisfactione, & cum sũma bonorũ omnium offensione. Decreta tamẽ deniq; facta ex maioris partis assensu, licet nõ multo pauciores essent, qui cõtradicebãt.

Sessio 22. sub Pio IV. Sexta.

Die XVII. Septembris, qui Sessioni destinatus, Legatis & Oratoribus cum CLXXX. Præsulibus templũ solita ceremoniarum celebritate petentibus, peractisque precibus in Missæ celebratione vsitatis, Episcopus *Ventimigliensis* concionem habuit. In ea familiari corporum ciuilium ad naturalia comparatione vsus, grauitate Senatoria, & Episcopali ostendit, quã monstri simile corpus futurum esset Concilium Episcoporum, capite defectũ, capitis officiũ in virtute omnibus mẽbris infundenda narrat: & horum rursus debitum in agnoscendo capite, eiusque conseruatione maiori solicitudine, quam sui ipsius procuranda, & vita pro eiusdem tuitione periculis exponenda, præcipuum hæretici defectum iuxta *D. Paulum* esse, quod nullũ caput agnoscat, vnde pendeat totius corporis coagmentatio. Tum quatuor fere verbis subiicit *Christum* esse Ecclesiæ caput inuisibile; sed Papam esse visibile multis contendit. Laudata dein eximia Pontificis diligentia in consulendo Synodi cõmodis, vnicuiq; debitum suũ in capitis vicissim dignitate conseruanda commendat. Pietatem tandem ac modestiam Patrum dilaudat, diuinam Maiestatem precatus, vt fœlicem progressum & finem gloriosum huic Concilio largiatur, vt vltima primis respondeant.

Littera Card. Amulij ad Legatos Concilij super pfessione fidei Patriarchæ Assyriorum Orientaliũ.

Missa peracta, lectæ *Cardinalis Amulij* literæ, qui Ecclesiarum Orientaliũ Christianam fidem profitentium protector, Synodo significabat profectũ *Romam Abdissum Patriarcham Muzalis* in *Assyria* vltra *Euphratem*, Ecclesias *Romæ* visitasse, Papæ obedientiam debitam præstitisse, atque ab eo confirmatum, Pallium accepisse. Populos ei subiectos ab Apostolis *Thoma*, ac *Thadæo*, horumq; discipulo *Marco* fidem recepisse eandem cum Romana, cum eisdem Sacramentis & ritibus, deque ijs extare libros ab ipsis Apostolorum temporibus conscriptos. Narrabat amplitudinem regionum Præsulis eius curæ subditarum, quæ ad *Indiam* vsque interiorem protenduntur, quarum partim *Turcico* imperio, partim *Sophiano Persia*, partim denique *Lusitaniæ* Regi parent. His litteris lectis, Orator *Lusitanus* protestatur Antistites Orientales Regi suo parentes neminem Patriarcham superiorem agnoscere, atque vti Patriarchæ huius admissione neque ipsis, neque Regi suo vllum creetur præiudicium. Exin recitata fidei professio per eundem Patriarcham *Romæ* die septimo Martii facta, qua iureiurando cõfirmabat se Ecclesiæ Romanæ fidem tenere, quicquid illa probat damnatue se approbaturum & condemnaturum pollicitus, simulq; Metropolitanos & Episcopos Diœcesanos sibi subiectos id ipsum se edocturum. Lectæ itidem eiusdẽ Patriarchæ ad Synodum literæ, quibus & excusabat se, quod propter itineris longinquitatem eo non proficisceretur, & rogabat eius decreta Concilio finito ad se

Protestatio Oratoris Lusitani.

Eiusdẽ Patriarchæ fidei pfessio.

Et ad Synodũ litera.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

se mandari, quæ vt singula obseruentur se curaturum promisit. Atque eadẽ hæc prima Congregatione lecta prius fuerant; verum iis tunc non immoratũ. Lusitani protestatio hominum animos excitauit ad varia absurda in ea narratione excutienda: vnde orto rumore Præsules Lusitani se ad loquẽdum comparant: Sed Promotor Legatorum mandatu monuit, de ea re in Congregatione dicendi locum fore.

Post hæc itum est ad acta Synodi recitãda, Episcopo, qui rem diuinam peregerat, doctrinam de *Sacrificio Missæ* in nouem capita tributam legente, in hanc fere summam.

IX. capita doctrinæ de Sacrificio Missæ.

I. Propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem, Sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech *fuisse necessarium. Hũc fuisse Christum Dominum nostrum, qui, etsi semel seipsũ in ara crucis Deo Patri obtulit, vt tamen Ecclesiæ Sacrificium visibile relinqueret, quo cruentum illud Crucis repræsentaretur, & salutaris illius virtus in remissionem peccatorũ applicaretur, se Sacerdotem in æternum secundum ordinem Mechisedech declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, & Apostolis, vt sumerent, tradidit; & eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, vt offerrent præcepit. Et hanc quidem esse mundam illam oblationem per Malachiam à Deo prædictam, quam* B. Paulus *vocat mensam Domini, per varias sacrificiorum similitudines, naturæ & legis tempore figuratam.*

II. Et quoniã idẽ ille Christus *in hoc Missæ Sacrificio incruente immolatur, qui in ara crucis cruente sese obtulit, Sacrificium hoc vere propitiatorium esse, Deumque huius oblatione placatum pœnitentiæ donum concedere, peccataque omnia dimittere; vna eademque existente hostia, eo qui nunc Sacerdotum ministerio offert, & qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Itaque per hanc Missæ incruentam, cruentæ illi crucis oblationi nullo modo derogari: imo per hanc illius fructus vberrime percipi, cum tam pro fideliũ viuorum peccatis, pœnis, & aliis necessitatibus, quam pro defunctis in Christo, nondum plene purgatis, offertur.*

III. Et quamuis in honorem & memoriam Sanctorum Missas nonnullas celebrari in Ecclesia receptum sit, non tamen illis, sed Deo soli Sacrificium offerri.

IV. Atque vt Sacrificium hoc digne reuerenterque offerretur, Ecclesiam Catholicam multis ante sæculis sacrum Canonum instituisse ab omni errore purum, ex ipsis Domini verbis, Apostolorum traditionibus, & Põtificum institutionibus conflatum.

V. Etiam ad fidelium ædificationem Ecclesiam ritus quosdam, vt scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituisse. Mysticas item benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque ex Apostolica traditione adhibuisse.

VI. Sy-

Ferdinandus Philippus.

VI. Synodum Missas illas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat, uti priuatas & illicitas non damnare, sed probare & commendare tamquam vere communes; tum quod in eis populus spiritualiter communicet; tum quod à publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus celebrentur.

VII. Præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tam quod Christum ita fecisse credatur, quam quia è latere eius aqua cum sanguine simul exierit. Nec male hac mixtione ipsius populi fidelis, qui per aquas significatur, unionem cum Christo capite repræsentari.

VIII. Etsi Missa contineat magnam populi eruditionem, Patribus tamen visum non expedire, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem retentio Ecclesiæ Romanæ ritu, ne oues Christi esuriant, mandare Pastoribus, ut inter Missarum celebrationem aliquid ex iis, quæ in Missa leguntur, exponant: præsertim festis diebus.

IX. Synodum ad damnandos errores aduersus hanc doctrinam disseminatos IX. canones subiicere.

De sacrificio Missæ Canones 9.

I. Anathemate fulminari, si quis dixerit, In Missa non offerri Deo verum & proprium Sacrificium.

II. Qui dixerit, illis verbis: Hoc facite in mei cõmemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi corpus & sanguinem suam offerrent.

III. Qui dixerit Missæ Sacrificiũ tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium: vel soli prodesse sumenti, neq; offerri debere pro viuis & mortuis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus.

IV. Qui dixerit, per Missæ sacrificium derogari Sacrificio Christi in cruce peracto.

V. Qui dixerit imposturam esse, celebrare Missas in honorem Sanctorum.

VI. Qui dixerit Canonem Missæ errores continere.

VII. Qui dixerit, ceremonias, vestes, & externa signa in Missarum celebratione usitata, irritabula magis impietatis esse, quam officia pietatis.

VIII. Qui dixerit, Missas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat, illicitas esse.

IX. Qui dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo pars Canonis, & verba Consecrationis submissa voce proferuntur, damnandũ esse: aut Missam lingua tantum vulgari celebrandam: aut aquam vino in Calice offerendo non miscendam.

Decreto sic recitato assensum est à Patribus, nisi qua parte *Christus* seipsum offerre dicitur: cui ab Episcopis

Mmmm 3 tribus

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

tribus & viginti est reclamatum. Erant qui dicerent, vtcumq; id verum esse crederent, huiusce tamen nec loci esse, nec temporis id determinare. vnde suffragia non absque aliqua confusione pronunciata, multis eodem tempore loqui adnitentibus. Ab Archiepiscopo *Granatensi* factum dissentiendi initium: qui cum in Congregationib. assensum nō commodasset, ne in Sessione idem factitaret, cōstituit omnino cætui non interesse. Verum Legati comperto eum à Missa abesse, semel atq; iterum accersendū curant: quoq; magis Sessionem adire cogunt, hoc ipso contradicendi in eo studium exacuunt. Post continuo ab eodem Episcopo, qui sacro operatus, legitur aliud decretum ad informandos Episcopos de corruptelis in Missarum celebratione corrigendis. Cuius hæc summa.

Decretum de obseruandis & euitādis in celebratione Missæ.

Episcopis videndum, vt ea omnia prohibeantur, atq; è medio tollantur, quæ auaritia, vel irreuerentia, vel superstitio induxit. Tum defectus ex auaritia manantes nominatim perstringūtur pacta mercedū cuiuscumq; generis; quicquid pro Missis nouis celebrandis datur, importunæ atq; illiberales eleemosynarum exactiones. Deinde ad irreuerentiam vitandam Episcopis edicitur, ne in suis diœcesib. cuiquā vago aut ignoto Sacerdoti Missas celebrare liceat: neq; cuiuis publice & notorie criminoso. Ne priuatis in domibus, atq; omnino extra Ecclesias & Oratoria diuino cultui dicata sacrificiū Missæ peragi permittant. Vt qui sacro intersunt, corporis habitum decenter componant. Vt ab Ecclesiis Musicas, quibus cantus aut sonus aliquis lascivior admiscetur; item seculares omnes actiones, colloquia profana, strepitus & clamores arceant. Deniq; ne superstitioni locus detur, Episcopi cauere iubentur, ne Sacerdotes aliis, quam debitis horis celebrēt; neve aliis ceremoniis & precibus in Missarum celebratione vtantur, quam ab Ecclesia probatis, & laudabili vsu receptis. Atque vt Missarum & candelarum certum numerum ab Ecclesia remoueant: Populumq; moneant, vt parochias suas frequenter adeant, saltem diebus Dominicis & maioribus festis. Porro hæc omni iam enumerata locorum Ordinariis ita proponi, vt ipsi pro data sibi potestate à Synodo, ac etiam vt Delegati Sedis Apostolicæ, nō solum ea ipsa, sed quæcunq; alia huc pertinere visa fuerint, prohibeant & corrigant.

Decretum reformationis vndecim capitibus constabat.

Decreti de reformatione cap. XI.

I. Vt quæ à summis Pontificibus, sacrisq; Conciliis sancita fuerunt de Clericorum vita & honestate, eadem in posterum obseruentur, iisdem pœnis vel maioribus arbitrio Ordinarij imponendis. Et si qua in desuetudinem abierunt, ea in vsum quam primum reuocentur.

II. Vt ad Episcopatum nemo assumatur, nisi qui, præterquam quod iis plene præditus sit, quæ à sacris Canonibus requiruntur, sit etiam in sacro Ordine antea, saltem sex mensium

spatio

Ferdinādus Philippus 2.

spatio constitutus. Quarum rerum si notitia nulla in Curia fuerit, vt à Nūciis prouinciarum, aut eius Ordinario, aut ab aliis viciniorib⁹ Ordinariis sumatur. Vt sit in vniuersitate studiorum Magister, Doctor, aut Licentiatus in sacra Theologia, vel iure Canonico: aut certe publico alicuius Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Regulares vero à superioribus suæ religionis similem fidem habeant. Huiusmodi autem instructiones siue testificationes gratis præstare teneantur.

III. Vt Episcopi tertiam partem ex fructibus & prouentibus omnium dignitatum in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis existentium, in distributiones quotidianas possint conuertere: quas tamen, dignitates ea non amittant, quæ cum Iurisdictio vel officium iis non competat, extra ciuitatem in Curata aliqua Ecclesia vnita resederint.

IV. Vt in Capitulo in huiusmodi Ecclesiis suffragij potestatem nemo habeat, nisi qui in subdiaconatus saltem ordine constitutus. Ij vero, qui dignitates, aut beneficia qualibet, quibus onera varia sunt annexa, in posterum obtinebunt, infra annum Ordines requisitos suscipere teneantur, vt muneribus suis vacare queant.

V. Vt dispensationes extra Curiam Romanam committendæ, Ordinariis illorum, qui eas impetrauerint, committantur. Ea vero quæ gratiose cōceduntur, effectum suum non prius sortiantur, quā ab eisdem Ordinariis, tanquam delegatis Apostolicis cognoscatur, rite & debite impetrata fuisse.

VI. Vt commutationes vltimarum voluntatum executioni non demandentur, priusquam Episcopi tanquam delegati cognoscant, nihil in precibus tacita veritate, vel suggesta falsitate narratum.

VII. Vt Iudices superiores tam in admittendis appellationibus, quam in concedendis inhibitionibus formam & tenorem Constitutionis Innocentij IV. quæ incipit, Romana seruare teneantur.

VIII. Vt Episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ delegati, omnium piarum dispositionum tam in vltima voluntate, quam inter viuos sint executores: hospitalia, collegia, ac confraternitates laicorum, etiam quas scholas, aut quocumq; alio nomine vocant, visitandi ius habeant: iis solummodo exceptis, quæ sub Regum immediata protectione sunt. Etiā eleemosynas Montis pietatis, piaq; loca, quorum cura ad laicos etiam pertinet, visitent: atq; ex officio suo omnia, quæ ad Dei cultum, aut animarum salutem, aut pauperes sustentandos instituta sunt, cognoscāt & exequantur.

IX. Vt administratores fabricæ cuiusuis Ecclesiæ, Hospitalis, Confraternitatis, Eleemosynæ Montis pietatis, & quorumcumq; piorum locorum, administrationem suæ rationem singu-

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

singulis annis Ordinario reddere tueantur. quodsi aliis ad id deputatis ratio necessario reddẽda sit, tunc iis quoque Episcopus addatur: alioqui rationes eas non valituras.

X. Vt Episcopi Notarios examinare possint, & quandocunque in officio deliquerint, eius negotiis & caussis Ecclesiasticis ac spiritualibus exercendi vsum prohibere.

XI. Vt quisquis bona, census, emolumenta seu obuentiones Ecclesiarum, beneficiorum, Montium pietatis, aliorumque piorum locorum occupauerit, quicumque is sit, Clericus aut laicus, quacunque dignitate præfulgeat, Imperiali aut Regali, is anathemati tamdiu subiaceat, quoad omnia integre restituerit, & à Papa absolutionẽ obtinuerit. Quodsi eiusdẽ Ecclesiæ patronus fuerit, ius patronatus amittat. Clericus vero in eã fraudẽ consentiens, eisdem pœnis subiaceat, beneficiis quibuscunque priuetur, & ad alia beneficia tenenda inhabilis efficiatur.

Decretum super petitione concessionis Calicis.

Lectum postremo Decretum super Sessione Calicis hoc tenore: *Cum Synodus superiori Sessione duos articulos super communione Calicis in aliud tempus sibi examinandos atque definiendos reseruauerit: nunc decernere integrum negotium ad summum Pontificem esse referendum, qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile Reipubl. Christianæ, & salutare petentibus vsum Calicis fore iudicauerit.* Quod quidem Decretum vti in Congregationibus maioris tantum partis applausum habuit, ita in Sessione eadem ratione obtinuit. Vbi præter eos, qui ideo cõtradicebãt, quod crederent Calicem nullo aspectu concedendum, non deerant complures, qui petebant rem extrahi, & alio tempore examinari. Quibus cum responsum esset à Promotore Legatorum nomine, de ea re deliberandum, Sessio proxime futura in diem Nouembr. duodecimum fuit indicta; in qua de Sacramento Ordinis, & Matrimonij statueretur. Sic dimissis solito more Patribus, sermones tamen super materia Calicis non desiere. De quo si forte curiosior quispiam scire desideret, ob quam causam decretum modo recitatum, alterum illud de Missæ sacrificio non immediate sequatur, cui propter rei subiectæ naturam coniunctum est, sed eo loco positum sit, quo nullam habet cum articulis præcedentibus aut affinitatem aut connexionem; hoc ex me audiat, licet. In eo Concilio peruulgatum fuisse Axioma, ad Decretum de Reformatione stabiliendum maiorem partem suffragiorum sufficere. Decretum vero de fide cõfici nõ posse, si notabilis aliqua pars cõtradixerit. Legatos itaque, qui certo sciebant decreto de Calice non temere supra mediam Patrum partem suffragaturam, illud ad capita reformationis relegandum censuisse, vltimoque inter ea loco collocandum, vt agmen claudens eo magis in hac decuria esse cerneretur, fuere quoque tunc temporis, & aliquam multis post diebus varij sermones de capite tum deciso, quod *Christus* seipsum in cœna obtulit; nonnullis dicentibus, cum opponentes numero essent XXIII. non legitime definitum: & aliis vicissim respondentibus

Indictio futuræ Sessionis, qua de Sacramẽtis Ordinis ac Matrimonij statuendum.

Qui factũ vt decretũ de petitione Calicis, inter capita reformationis relatũ fuerit, non autẽ appositum decreto de sacrificio Missæ.

Ferdinand. Philippus 2

libus octauam Patrum partem nō mereri, vti dicatur pars notabilis. Alij dicebāt axioma illud locum solummodo habere in Anathematis & substantia doctrinæ, non in qualibet clausula ad rem forte clarius exprimendam apposita, quo in genere est hæc, cuius nulla facta inter canones mentio.

Cæsaris Oratores de negotio Calicis bene sperant, re iam ad Pōtificē plane remissa.

Oratores *Cæsareos* Decretum de Calice exhilauerat, quod haberent persuasum *Cæsarem* multo facilius & æquioribus conditionibus impetraturum id à Pontifice, quam in Concilio; vbi propter opinionum & aspectuum varietatem tot in eandem sententiam quantumuis probam & necessariam ægerrime possint adduci. maiorem enim partem vt plurimum vincere meliorem. tum, meliori esse conditione eum, qui opponit, quam qui proponit. atque in eam spem tanto proniores erāt, quo Papa illorum petitionem Patribus commendando, causæ fauorabiliorem sese præstitisset. Verum *Cæsari* longe alia mens, qui non omnino id spectabat, vt Calicis communionem suis impetraret, sed vt cum suæ ditionis, tum *Germaniæ* populos tranquillaret; qui propter anteacta auctoritati Pontificiæ infestissimi, præiudicioque deuincti, nihil benigna manu accepturi erant, quod à Pōtifice proficiscebatur. cum è contrario, si concessionē eam ab Concilio obtinuisset, sperabat Protestantes, & ea concessione lætos, & aliarum iustarum petitionum obtinēdarum fiducia plenos, motus, quos conciuerant, composituros; dimissisque ministris suis prauarum opinionū tabe infectis, ad Ecclesiæ Catholicæ communionem redituros. Et quidem experientia didicerat *Pauli* III. concessionē partim benigne acceptam plus damni quam commodi attulisse. quare neque actionem eam apud Pontificem vltra prosequutus est, & quid sibi animi esset, palam declarauit. Nuncio enim de Synodi decreto ad ipsum allato, ad Præsules aliquot, qui adstabant, conuersus, Ego inquit, quicquid mearum erat partium pro populi mei salute præstiti: vobis nūc, ad quos potissimum spectat, in eam curam incumbendum est.

At Cæsari compertum Protestantibus nihil fore acceptū, quod à Pontif. ad ipsos sit venturum.

De Decretis varia variorum iudicia.

Verum iis nationibus, quæ gratiam hanc, aut (vt ipsi loquebantur) iuris sibi debiti restitutionem flagitabant & expectabant, indignationem mouit, quod petitio adeo iusta, tot tamq; potentum Principum commendatione subnixa, primum totos sex menses agitata; dein ad accuratiorem disquisitionem duos iterum menses dilata, tantaque contentione denuo discussa ac disceptata, tandem ad Pontificem remitteretur: cum sine tanti temporis iactura, absque tot officiis ac laborib. in ipso statim principio ad eum remitti potuerit. Conditionem Christianorū esse iuxta prophetiam *Esaiæ*, *Manda, remanda, expecta, reexpecta*; quando Papa principio rogatus rem remiserit ad Synodum, quam ad illum iterum Synodus referat: vtrisque scilicet Principes ac populos ludum facientibus. Alij disserebāt solidius, Synodum duos articulos definiendos reseruasse: An caussæ, quibus adducta fuit Ecclesia, vt Calicem tolleret, ita sint retinendæ, vt in ea prohibitione perseuerandum sit. Item, si non sunt retinendæ, quibus conditionibus concedendus sit vsus Calicis. horum priorem non esse facti, sed fidei: adeoque inde neces-

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

sario sequi, Patres, concessione ea ad Papam relata, cogi vt fateantur, se caussas eas non satis idoneas comperisse, sed ob considerationes humanas id declarandum non censuisse. nam si caussas eas iustas & idoneas iudicassent, tum in prohibitione perseuerandum fuisse. si dubiam rem reperissent, in examine pergendum: quando remittendi ratio nulla esse queat, nisi quod caussas non satis iustas esse deprehenderint. Quod si facta fuisset à Patrib. declaratio negatiua, nempe causas tales non esse, propter quas prohibitio continuanda sit, tum, quod præterea restabat de facto obeundum, id si ad Papã habita disquisitione retulissent, certe excusationem aliquam rem habituram. Neq; vero hic dici posse, hoc ipso quod remittitur ad Pontificem, declarationem præsupponi: quoniam repetitis in decreto huius Sessionis duob. articulis, decernitur, integrum negotium ad Papam esse referendum. ergo sine vlla præsuppositione.

Decretũ de sacrificio Missæ obscurum, & hyperbatis implicitũ.

In cõmentariis memorialibus non reperio decretum de sacrificio Missæ magnam sermonibus præbuisse materiam: cuius rei hæc forte fuerit caussa, quod ex verborum lectione sensus non ita facile deprehendatur, orationis structura tam frequentibus hyperbatis referta, vt nisi illa attente à propriis orationis partibus separentur, animus legẽtis in diuersis districtus cogitationes, cum ad finem peruenerit, quid perlegerit, vix intelligat.

Quæ habētur in Decreto de prohibitione linguæ vulgaris, Protestantibus non satis cohærere videntur.

Tantum de prohibitione linguæ vulgaris in Missà, à Protestantibus aliquid dictum. Ista enim videbantur illis implicare contradictionem, dicere Missam continere multam populi fidelis eruditionem, & laudare, vt pars eius aliqua submissa voce dicatur. Itẽ, omnino prohibere linguam vulgarem, & dein edicere Pastoribus, vt aliquid eius ad populum explicent. Quibus illi respondebant, in Missa quædam esse recondita, populo horum incapaci nunquam detegenda: vnde & submissa voce dicuntur, & lingua ignota. alia ad ædificandum & erudiendum comparata, quæ populo declarare iubentur. Sed aduersus hanc responsionem duo opponuntur. vnum, genus hoc secũdum saltem populari lingua efferendum. Alterum, distinguendum quæ sint huius, & quæ illius generis. Cum enim Pastoribus sit imperatum, vt sæpenumero aliquid explicẽt populo eius quod legitur: neq; tamen distincte expressum, quid illud sit, esse periculum, ne pastorum aliquis, quid facere debeat, nescius, illud declaret, quod in arcano seruandum est, & vicissim illud omittat, quod declarari debebat. Certè, qui rerum veterum studiosi, istiusmodi dissertationes irridebant; quippe quibus notissimum esset, omnes linguas literatas, nũc in artem redactas, fuisse suo tempore, & in sua quamque regione, vulgares. Et latinam linguam, cum *Roma*, per *Italiam* omnem, & in coloniis Romanis per diuersas prouincias in Ecclesiam fuit introducta, multis etiam post sæculis in iis locis popularẽ fuisse. Et manere adhuc in Pontificali Romano formam ordinandi lectores in Ecclesia, vbi præcipitur, vt studeant distincte & articulate legere, vt à populo intelligantur. Qua porro lingua res sacræ sint tractandæ, id multam disceptationem non requirere, dummodo

Linguæ omnes literatæ olim, & apud suos, vulgares.

Ferdinand. Philippus 2.

modo quis legere dignetur cap. XIV. Epistolæ B. *Pauli* ad Corinthios, quo quiuis, quantumlibet in contrarium mente præoccupata, abimo suo abunde satisfecerit. Qui vero desiderat Ecclesiæ Romanæ sensum olim; tum quando, & quam ob caussam Curia sententiam mutarit, meminisse poterit *Ioannem VIII. Papam*, postquam *Morauos* seuerissime increpuisset propter Missam lingua Slauonica celebratam, eaq; abstinendum edixisset; melius tamē informatū anno D:CCCLXXX. dedisse ad *Sfentor Pulchrum* ipsorum Principē aut Comitē prolixas literas quib⁹ nō via cōcessionis, sed declarationis affirmat, fidei sanæq; doctrinæ non esse contrarium dicere Missam aliasve preces lingua Slauonica; quoniam qui linguam Hebraicam, Græcam & Latinam fecit, idem alias quoque fecit ad nominis sui gloriam: citatis in eam rem variis è scriptura locis, ac nominatim *D. Pauli* ad Corinthios admonitione. Hoc tantum Papa ille præceperat, vt ad maius Ecclesiæ decorum, per eam vniuersam Euangelium latine prius, dein Sclauonice legeretur; quod apud nonnullos iam obtinuerat, facta tamen Comiti gratia, suisq; Iudicibus, vt latine Missam audiret, si ea magis adlubesceret. Quibus diligenter consideratis illud quoque addendum, quod ad *Vratislaum Bohemiæ Principem* ducentis post annis adrem apposite scripsit *Gregorius VII*. Se celebrationem diuinorum officiorum lingua Slauonica ei permittere non posse. Neque idoneam esse excusationem, affirmare id anteactis temporibus non prohibitum, quia primitiua Ecclesia dissimulauerit multa, quæ vtcumque diu tolerata, post Christianam religionem stabilitam, diligenti, subtiliq; examine emendata fuere. vnde Principi huic mandatū, vt totis viribus voluntati populi sese opponeret. Hæc studiose obseruanti liquido apparebit, cuiusmodi fuerint incorrupta veteris Ecclesiæ instituta: & quemadmodum his etiam vigentibus aditus corruptelis propter humanas considerationes sit patefactus: ac pariter quibus aspectibus, bonis moribus debilitatis abusus pedem fixit, rerum ordinem inuertit, & cœlum terræ miscuit, optime instituta pro corruptelis vulgo iactentur, tanquam ab antiquis Patribus tātum tolerata; abusus contra postmodum introducti, tanquam perfectę emendationes cœlo inserantur.

Missa in Morauia aliquando lingua Slauonica celebrata.

Decretum reformationis adēptum laicis piorū operū administratione, horum curam iis committit, qui antea sibi ea vendicarunt.

Sed vt ad acta Synodi reuertamur, illud de reformatione multis bilem commouit, reputantibus, bonorum Ecclesiasticorum dominiū sæculis anterioribus fuisse totius Ecclesiæ, id est, omnium Christianorum, qui ad vnam conuocationem conueniebant. Horum administrationē Diaconis, Subdiaconis, aliisq; Oeconomis commissam inspectoribus Episcopis & Sacerdotibus, ad ea in victum ministrorum, viduarum, infirmorum, pauperum; in educationem puerorum & adolescentum, in hospitalitatem, redemptionem captiuorum, aliaque opera pia distribuenda. Clerum nihilominus cœpisse primum (præter officium certe, tolerabiliter tamen) velle partem suam internoscere, & ab aliis separare, eaque ad libitum vti. Sed crescente post abusu, populum non modo bonorū dominio omnino exclusum,

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

clusum, & Clericos pro administratoribus dominos factos; verum etiam id omne, quod pauperibus, hospitalitati, scholis, aliisque piis operibus fuerat destinatum, ab ijs in proprios vsus cõuersum. Qua de re cum multis sæculis homines questi essent, & remedium frustra postulassent, Laicos solo pietatis studio in quibusdam locis alia Xenodochia, alias scholas, aliosque charitatis montes, qui pijs operibus sufficerent, erexisse, laicis scilicet administratoribus. Nunc vero hoc sæculo, quo omnia personant postulatis eorum, qui remedia poscunt, atque vt Xenodochia & scholæ iniuria ab Sacerdotibus occupatæ iustis dominis restituantur, Synodum, quæ iustis indolentium precibus, vti expectabatur, auscultare debuit, & Collegiis, scholis, Xenodochiis, aliisque locis piis restituere ablata, capite VIII. & IX. portam aperuisse inuadendis etiam iis, quæ postea fuerant instituta, inspectione Episcopis demandata. Qua quidem via quando bona olim iisdem piis operibus dedicata, fuisse occupata constat, & ad alios vsus minime pios translata, ecquis dubitabit quin intra breue tempus ab eodem medio idem effectus sit emanaturus? A Curiis Parlamenti, quæ vocantur, in Gallia id animaduersum, à quibus aperte dictum, Synodum auctoritatis suæ fines excessisse, manu in alienam messem, nẽpe, bona sæcularium immissa, cum tamen indubitatum sit titulum pii operis Sacerdoti nullum ius acquirere. Christiano cuique esse liberum bona sua pro arbitrio cuiuis pio operi applicare, nulla habita ratione legis cuiusquam, quam Ecclesiasticus ei possit imponere. alioqui intolerandam fore Laicorum seruitutẽ, si illis non liceat pro suo ingenio, sed ad nutum Sacerdotis cuiquam benigne facere.

Clerici olim bonorũ Ecclesiasticorum curatores tãtum & administratores, non Domini.

Decretum hac parte Curiis Parlamenti in Gallia displicet.

Hoc ipso intuitu damnabant quidam caput illud reformationis, quo oblique Clero tribuitur vltimarum voluntatum commutatio, cum potestate præscribendi quomodo & quando possint commutari, abusum illum intolerabilem autumantes, quod in comperto sit testamentorum vim omnem à iure ciuili pendere, horumq; mutationem ei debere. Quod si quis dicat vigorem suum à lege naturali habere, eo minus Sacerdotibus quidquam in ea competere putabant auctoritatis. Huius enim legis, qua dispensabilis est, neminem nisi, qui supremum in Republ. tenet imperium, illiusq; administros, posse esse dispensatorem. Christi autem ministris illud in mentem reuocandum, à D. Paulo datam ijs tantummodo ministeriorum Dei administrationem. Et si Respublica aliqua testamentorum curam detulerit Præsulibus, eam, qua iudices temporales, non qua spirituales, iis demandatam: neque eius administrandæ leges à Conciliis sumendas, sed à Maiestate, quæ Reipubl. præest; quando eam non exercent tanquam Christi ministri, sed veluti membra ac brachia Reipub. sæcularis, prout diuersis nominibus appellantur, dum administrationis publicæ sunt participes.

Alterum decreti caput damnatur, quo vltimarum voluntatũ commutationes conceduntur Episcopis.

Nihilo magis reprehensionem effugit quintum caput in materia dispẽsationum. Constat enim priscis temporibus dispensationes omnes à Pastoribus

Et aliud de dispẽsationibus, quæ Ordinariis committũtur, cum eisdẽ iure debeantur.

Ferdinand. Philippus 2

storibus in propriis Ecclesiis administratis; temporis vero progressu Pontifices Romanos reseruasse sibi nonnullos casus principales. Et quamuis id iure merito factũ dixerit aliquis, ne quæ magni essent momenti ab hominibus parum idoneis tractarentur, præualida tamen in contrarium extabat ratio ab Episcopo *Quinqueecclesiensi* supra memorata. Verum cum Concilium decernat dispensationes eas Ordinarijs cõmittendas, quibus, si cessarent reseruationes, iure deberentur, ecquid, quæso, iuuat restringere facultatem alicuius, vt eidem denuo concedatur? Illud certe satis liquet, Romæ reseruationibus dispensationum non aliud peti, quam Bullarum Pontificiarum auctionem, quibus diuendendis satius existimant, vt ille opus exequatur, qui id exequi potuisset, nisi ei interdictum esset, quam alius quiuis. Præter hæc, alia quoque obijciebantur ab iis, qui ad iudicium de aliorum actionibus ferendum eo promptius accedunt, quo eminentiori loco sunt, qui eas patrarunt: sed tanti apud me non sunt, vt digna putem quæ historiæ inserantur.

Põtificis solicitudinẽ in maturã do Concilij exitu duo interturbãt, aduentus Lothareni.

Pontifex accepto de Sessione habita nuncio, & rerum inibi successu, magnam animo cepit voluptatem, quippe molestia insigni liber, quam afferebat ei metus, ne in contentione super vsu Calicis auctoritas ipsius in disceptationem traheretur. Et quoniam sic patefacta erat via discordiis omnibus sopiendis, re scilicet controuersa ad se relata, sperare cœpit idem posse obtineri in articulo de residentia, & in alio quouis contentioso, adeoque Synodũ ad finem subito posse perduci. Sed præuidebat destinationi huic suæ à duplici causa turbamentum. Quarum vna erat aduentus Cardinalis *Lothareni* cum Præsulibus Gallicis, quo non leniter commouebatur propter ingẽtes Cardinalis illius spiritus, & studia Pontificatus commodis plane pugnãtia: eaque adeo penitus insita & innata, vt celari aut dissimulari non queãt. Neque vero huic malo remedium aliud reperiebat, nisi vt Præsules *Itali Transmontanos* multis superent partibusque in ferẽdis suffragiis horum vix ratio habeatur. Hac propter Episcopos omnes continuis hortatibus solicitat, vt *Tridentum* contendant, etiam *Titulares*, atque eos, qui dignitati renunciassent; & sumptus ad iter suppeditans, & promissis onerans. Statuerat item Abbates magno numero mittere, sicut alias in Synodo quadam factum. Verum re deliberata, rebus suis conducibilius iudicauit, affectum tam vehementem non prodere, neq; alios ad idem faciendum exemplo suo inuitare. Turbamentum alterum erat à consiliis Principum, quæ omnia in hoc intenta animaduerterat: vt Synodus absque aliquo operæpretio procederet. *Cæsarem* hac ratione *Germanis* suis gratificari velle, eorumque fauorem in filio suo in *Regem Romanorum* deligendo demereri. Regem vero *Galliæ* non *Germanis* modo, sed & *Hugonotis* suis satisfactum cupere. Multum animo voluebat nuperam illam Oratorum conuocationem, quam dicebat videri sibi Concilium Secularium in medio Synodi Ecclesiasticæ. Et reputabat quam periculosæ essent Præsulum ipsorum Congregationes, nisi eos in officio retineret Legatorum Præsidentium interuentus. Oratores sic in vnum coe-

Et studia Principũ, vt Concilijũ absque opera pretio desinat.

Eundẽ solicitum habet nupera Oratorum conuocatio: in qua ipsa

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

tamen non deest solatij materia.

untes posse inter se ea agitare, quæ rebus suis admodum sint damnosa: & quando sint inter eos Ecclesiastici metuẽdum esse in primis, ne Præsulem aliquem in partes suas trahant, & licentiam libertatis nomine obuelent. In hac curarum anxietate bona nihilominus spe reficiebatur, quod vidisset maiorem Oratorum partem ijs, quæ in præiudicium suum proposita essent, refragari; neque alios ex his inter se vnitos, nisi *Cæsareos* cum *Gallis*, qui quod Episcopis proprijs destituerentur, nil magnum operaturi putabantur. Necessarium tamen esse, finem Concilij vrgere, & eam, quæ inter Oratores cõspiciebatur, opinionum discrepantiã fouere. Scripsit itaq; confestim ad Legatos, vt incumberent Congregationibus solicitandis ad nouas materias digerẽdas & ordinandas. Et quoniam gratiarum actio ad beneficii cõtinuationem homines obligare solet, mandauit Legatis, vt verbis suis, quam maximas agerent gratias *Lusitano Heluetio*que Oratoribus, & *Marchioni Piscarij Secretario*, collaudata ipsorum prudentiã, qui ineptæ propositioni non ansoultassent. *Veneti* quoque & *Florentino* tũ gratias agi iussit pro affectu erga se; quod Oratorum cœtui interesse recusassent; tum monendos curauit, vt si in posterum quid eiusmodi ab iis peteretur, eo ire non detractarent: quod persuasissimum haberet eorum præsentiam rebus Sedis Apostolicæ semper profuturam, & aliorum male cogitata remoraturam. Neque certa cogitatio ea Pontificem fefellit. Ab omnibus enim, qui causæ suæ sic inseruierant, confessionem elicuit, se agnoscere eiusmodi esse tẽpora, quibus ad Dei cultum expediat auctoritatem Pontificiam ampliari; adeoque obligationem, qua deuincti teneantur, propter benignam istam à Beatitudine sua gratiarum actionem, maiorem esse, quam requirat officium vllum à se ex debito præstitum.

Curat agendas Oratoribus gratias, qui cœtũ adire recusassẽt, aut propositis non ausculassent.

HISTO-

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

Liber Septimus.

Vniuersi operis forma, quæ libris superioribus sequuta est, etiam deinceps persequi statuit, huius libri initio proponitur.

QVod in more positū est iis, qui historiam conscribunt, ipso statim initio instituti operis formam proponere; id ego in hūc vsque locum differre optimum factu existimaui, vt esset vna hic & narrationis antecedentis effigies, & exemplar subsequentis. Cum autem statuissem memoriis à me collectis formam aliquam dare, quæ neq; facultatē meam superaret, & materiæ esset accommodatissima, isthęc mentem meam subiit cogitatio, inter ea omnia negotia, quæ hoc seculo in Christiano orbe acciderunt, aut fortasse etiam postæuo euentura sunt, facile huic principem locum deberi. Dein, rerum ad opinionem illustrium minutias quasque intelligere, gratum plerisque hominum acceptumque euenire, vnde formam Diarii operi aptissimam iudicabā. At enim huic meæ sententiæ duæ obstabant difficultates. Vna, quod hæc forma nec satis conueniret commemotandis euentibus XXIX. annorum in Concilio hoc præparando procreandoque exactorum: neque item aliorum XIII. quibus bis in soporem datum, viueretne, an expirasset plane erat incertum. Altera, quod nec mihi ad manum esset, neque vero suppetere poterat adeo benigna materies, quæ ad perpetuam sufficeret Ephemeridem. Itaque ad exemplum Naturæ, quæ formam accommodat materiæ, non, quod scholæ profitentur, materiam formæ, haud absurde me facturum putaui, si tempora præparatoria pariter ac Interconciliaria Annalium in morem exsequeret: de iis vero, quæ in ipsam Concilii celebrationem inciderunt, saltem quantum ego quidem cōperti habere potui, Commentarios diurnos conficerem. Nam quæ propter ea omissa sunt, quia in eorum cognitionem perueniri nequitum, spero apud lectorem, si quis erit, paratum mihi patrocinium. Etenim si sæpenumero fit, vt earum etiam rerum, quarum integram memoriam ij, quorum interest, omni ope cōseruare student, bona pars breui intercidat, quāto magis id hic accidere necesse fuit, vbi homines sagacissimi, magno numero, omni studio ac diligētia in id incubuerūt, vt quicquid huius esset, supprime-

Nēpe, vt actiones ea quæ Concilium peperere, & inter triplicem eius conuocationē interuenere, in Annales, quæ vero in ipsa celebratione gesta, in Ephemerides digererētur.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

primeretur? Ac merito sanæ res magnæ tanquam mysteria fieri postulat, quando id fieri publice expedit. Sed cum vnum idemque ignorari aliis insigniter damno, aliis emolumento est, quid mirum, si ad fines contrarios itinere longe diuerso contenditur? Et habet quidem hic locum peruulgata, & celebris sententia, Æquiorem esse causam eius, qui damnum vitat, quã qui lucrum captat. Agnosco equidem scriptum hoc meum, propter eas, quas modo memoraui causas, alicui scriptionis inæqualitati obnoxium; nec minorem fortasse in illustri aliquo scriptore erit deprehẽdere: verum ista vti defensione non lubet, sed magis illa, in eam reprehensionem non incurrisse; quod Historiam Concilii Tridentini, aut aliam ei non absimilem haudquaquam susceperint conscribendam.

Vnde scriptionis inæqualitas, dum forma materia adeo dispari accõmodatur, debet esse excusatior.

Oratorum Regis Galliæ postulata.

Exeuntibus è Sessione Oratoribus *Gallicis*, literæ adferuntur à Rege suo; quibus imperatum, solicitare Sessionis dilationem. Cuius rei conficiundæ cum tempus præteriisset, coram Legatis tamen comparentes, exponunt ab Rege se recens in mandatis habere, vt tractationem de reformatione, & suorum Præsulum aduentus expectationem sedulo ipsis commendarent. Addunt insuper, si, quæ de Ordine & matrimonio erant proposita, continuo à Theologis disputarentur, & à Prælatis tractarentur, nullam partem doctrinæ reliquam fore, & frustra *Gallos* venturos. Proinde ad finem vsque Octobris ea differri paterentur; interea reformationi vacãdum, aut alternis diebus, vno super doctrina, alio super reformatione disserẽdum: non vt antea, reformatione omni vsque ad dies vltimos, & Sessioni proximos reiecta, adeo vt ne ad inspiciendos quidem articulos satis temporis restaret, nedũ vt super iis accurate deliberari posset. Responsum tulere, digna quidem ista quæ proposuerant, pensitatione; seque rationem inituros, vt ipsis quantum fieri possit, satisfiat, sed quo melius cõsilium caperent, mandatorum Regiorum sibi copiam fieri petebãt. Oratores scriptum quoddam exhibuerunt, cuius hæc erat sententia. Vidisse Regem Decreta XVI. Iulii de communione sub vtraque specie, deque duobus articulis eiusdem materiæ differendis, vnaque articulos in congregationibus propositos super Missæ sacrificio. Quicquid eius rei factum esset laudare, neque tamen sibi tacendum putare, quod ab omnibus dicitur, nẽpe, aut omitti, aut leuiter tractari quicquid ad mores & disciplinã pertinet, dogmata religionis cõtrouersa nimis præcipitanter decerni, in quibus Patres omnes conueniunt. Quæ tametsi falsa reputet, postulare tamen, vt quæ à Legatis proponuntur, in eam partem accipiantur, vti necessaria, quibus & Reipub. totius Christianæ, & calamitatibus regni sui succurratur. Sibi, cum experimento didicisset, neque seueritatem, neque moderationem suppliciorum profuisse, ad eos, qui ab Ecclesia discesserant, in viam reducendos, optimum factu visum, ad Concilium generale decurrere. Quo ab summo Pontifice impetrato, displicere sibi, propter *Galliæ* tumultus Prælatos suos citius eo mandari non potuisse. Illud se videre, vt ad pacem & vnitatẽ Ecclesiæ perueniatur, hanc constan-

Legatorum responsum.

Scriptũ quo mandatorum Regis summa cõtinebatur, ab Oratoribus exhibitum Legatis.

tiam

Ferdinand. Philippus 2

tiam & obstinationem permanendi in formula à Legatis & Episcopis cœpta, non conducere. Itaq; cupere se, vt in Concilij principio nihil fiat alienandis aduersariorum animis; sed & inuitentur, & cum venerint, tanquam filij obuiis vlnis excipiantur, quia spes sit futurum, vt humaniter excepti, edoceri se patiantur, & ad Ecclesiæ gremium reduci. Et quoniam ij omnes, qui *Tridenti* sint congregati eandem religionem profitentur, neq; de eius vlla parte dubitare aut possunt, aut volunt; videri sibi eam disputationem & censuram de rebus religionis, non modo superfluam, sed Catholicis inutilem, & aduersarios magis abalienaturã. Quod si quis credat accepturos eius Concilij decreta, cui non interfuerunt, ipsos non satis pernosse, & longe falli, qui hac via aliud agi putet, q̃ argumenta scribẽdis libris præparari. Quocirca Regem existimare, omittendam potius istam de religione disputationem, donec id omne statutum fuerit, quod spectat ad emẽdationem disciplinæ. Hunc esse scopum, quem intueri omnes oportet, vt Concilium iam frequens, & aduentu *Gallorum* frequentius etiam futurum fructu nõ careat. Petere insuper Regem, vt propter absentiam Episcoporum suorum, proxima Sessio ad finẽ Octobris prorogetur, siue dilata decretorum publicatione, siue expectatis nouis à Pontifice, ad quem ipse scripserat, mandatis: atq; interea reformationi cura impendatur. Et quoniam intelligit immutatam esse antiquam Conciliorum libertatem, in quibus semper licitum est Regibus & Principibus, eorumq; Legatis regnorum suorum necessitates exponere; postulare Regem, vt hęc Regum ac Principum autoritas salua maneat, & quod contra factum est, reuocetur.

Oratorum Cæsaris postulata.

Eodem die Oratores *Cæsarei* Legatos adeuntes postulant, vt articuli ab Imperatore mandati, atq; ab ipsis antea exhibiti proponantur: instantq;, vt dogmatum tractatio vsque ad *Gallorum* aduentum differatur. Atque vt tractatio de reformatione non modo cõmuni totius Ecclesiæ bono, sed etiam cuiusq; regni commodo cederet; pro singulis nationibus deputarentur duo, qui suggererent, si quid dignum esset, quod in Concilio proponeretur discutiendum.

Quibus Legati respondent, postulatis mox Romam missis.

Hisce Legati, quemadmodum & *Gallis*, ad eandem sententiam respondent. Non posse Synodũ sine grauissimo præiudicio ordinem institutum de dogmatis simul cum reformatione tractandis immutare; quod si id maxime vellet, alios Principes reclamaturos. tamen in eorum gratiam cõstitutum iri, vt Theologi & Prælati tãtummodo materiam Ordinis examinent: & simul capita nonnulla reformationis tractent, seruato vtiq; ordine consueto. Posse quemlibet cuiuscunque conditionis referre ad ipsos Legatos quicquid necessarium, vtile, aut cõueniens videbitur: quæ quidẽ actio maiorem arguit libertatem, q̃ si duo pro quaq; natione designentur. Postea de matrimonio agendum. Hanc responsionem cum Oratores haud æquis animis acciperent, Legati ad Pontificem ipsorum omnia postulata transmisere.

Neq; vero *Galli* sic alienati dolorem suum tenebant, sed apud omnes tantam duritiem incusabant, illud etiam

Oooo questi,

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

questi, quod Pōtifex aliis Prælatis imperasset dudum, vt ad Concilium se cōferrent. quod manifeste apparebat eo fieri, vt esset numero superior. Quę res ne Pontificiis quidem ipsis ꝓbabatur, adeo palam facta, & eo tempore, cū de aduentu *Gallorum* rumores spargerentur. quibus etsi numerū suorum augeri securitatis caussa satis placebat, id tamen ita dextre curatū volebant, ne de industria factum dici posset.

Papa actiones suas nō per imprudentiā, sed consulto ꝓ palat, ad deterrendū à profectione Lotharingium.

At Pontifex haud per imprudentiam ita palā ista iactitabat, sed dedita opera, vt intelligeret Cardinalis *Lotharingius* nō successura quæ moliebatur, & profectionis consiliū abiiceret; aut vero *Galli* dissoluendi Concilij aliquā occasionē arriperent. Nec Papæ tantum is animus erat, verū & totius Curię aliquid sinistri metuētis ab inceptis illius Cardinalis, quæ tametsi vana futura essent (ꝙ erat vel ad sperandū difficile) eius tamen aduentum magnum Concilio impedimētum, moram, difficultatem præuidebāt allaturum. Satis cōstat Cardinalem *Ferrariensem* per speciem affinitatis admonuisse *Lotharingium* profectionem suam inutilem, nec satis è dignitate futuram; siquidē venturum post confectum negotium & omnia iam decisa. Et *Bianchetus* Cardinalis *Armeniaci* familiarissimus, cuius apud *Lotharingium* quoq; satis spectata fides, hoc idem ad vtrumq; perscripsit. Et à *Seripandi* Secretario per amicitiæ speciem, quæ ipsi cū Præside *Ferrerio* fuit, itidem cum illo actum est. quæ admonitiones quorsum tenderent ita palam perspectum est, vt nemini obscurum esset, eas, si non iussu Pontificis, certe non inuito Pontifice factas.

Articuli de Sacramento Ordinis ab Theologis disceptādi.

Neque tamen intermissa de Synodicis actionibus solicitudo. Traditi enim continuo articuli super Sacramento Ordinis Theologis excutiendi; delectique, qui de illo argumento verba facerent, & in IV. classes distributi, quarum vnaquæque duos tantum articulos discuteret. Erant articuli VIII.

I. An Ordo sit vere & proprie Sacramentum à Christo institutum, an figmentum tantum humanum; an vero ritus eligendi Ministros verbi Diuini & Sacramentorum.

II. An Ordo sit vnum tantum Sacramentum, ita vt cæteri omnes ordines tanquam media & gradus ad Sacerdotium tendant.

III. An sit in Ecclesia Catholica Hierarchia, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris & aliis ordinibus; & an omnes Christiani sint Sacerdotes; & an sit necessaria vocatio & consensus plebis, aut secularis potestatis; & an is, qui semel Sacerdos est, fieri possit Laicus.

IV. An sit in Testamento nouo Sacerdotium visibile & externum, & potestas offerendi & consecrandi corpus & sanguinem Christi, & remittendi peccata; an vero nudum solummodo ministerium prædicandi Euangelium, adeo, vt qui non prædicant, non sint Sacerdotes.

V. An Spiritus Sanctus detur & accipiatur in ordinatione, & character imprimatur.

VI. An vnctio & cęteræ cæremoniæ in conferendo ordine sint necessariæ, an vero superfluæ, aut etiam perniciosæ.

VII. An Episcopi sint Presbyteris supe-

Ferdinãdus Philippus a.

superiores, & potestatẽ habeant propriam cõfirmandi & ordinandi; & an ij, qui sine ordinatione Canonica quocumq; modo sunt introducti, sunt veri Ministri verbi & Sacramentorum.

VIII. An Episcopi vocati & ordinati authoritate Pontificis Romani sint legitimi; & an veri Episcopi sint illi, qui aliunde veniunt sine institutione Canonica.

Die XXIII. mensis initium factũ est Theologorum Congregationibus habendis, & bis in dies singulos. II. Octobris disputationibus impositus est finis. Atque hic certum est mihi sequi institutum meum, neq; sentẽtias memorare, nisi aut nouitate, aut discrepantia inter se insignes.

I. Articul. excutitur.

In prima Congregatione orationem habuerunt IV. Theologi Pontificij, qui de I. Articulo magno consensu confirmabant Ordinem esse Sacramentum ex testimoniis S. Scripturæ, illo præcipue *D. Pauli*; *quæ à Deo sunt, ordinata sunt*; Tum autem traditione Apostolica, dictis Patrum, vniformi consensu Theologorum; & super omnia ex Concilio *Florentino*; adiuncta etiam ratione, Ecclesiam alioqui confusam Anarchiam fore, quando non sit qui regat, & qui obtemperent. Sed in II. Articulo *Petrus Soto* multis conatus est ostendere VII. esse Ordines, eorumque quemlibet proprie Sacramentum, omnes à *Christo* institutos. Differebat necessariam esse eius rei declarationem, propterea quod nonnulli Canonistæ extra terminos suæ professionis egressi, duos alios adiunxissent, *Primam tonsuram*, & *Episcopatum*; quorum opinio multos alios errores capitaliores posset inducere. Nec minus longa oratione vsus est, vt ostenderet *Christum*, dum inter mortales ageret, hos ordines gradatim ad Sacerdotium, qui vltimus est, exercuisse. Atque vt tota *Christi* vita ad vltimum illud sacrificium tendebat, ita sine dubio omnes ordines reliquos, nihil aliud quam gradus esse quosdam, quibus ad culmen Sacerdotij ascendatur.

Artic. II.

Christum nõ modo 7. Ordines instituisse, sed & exercuisse asseritur.

Hieronymi Brauo *super II. Articulo velitatio.*

At F. *Hieronymus Brauo*, qui ipse Dominicanus, principio testatus sibi firmum fixumq; Ordines VII. & quemlibet veri nominis Sacramentum; vsumque Ecclesiæ seruandum, quæ per inferiores Ordines intermedios, ad superiores, ipsumque adeo Sacerdotium contendere solet: Non videri sibi ad has declarationis minutias descendendum, in tanta præsertim varietate opinionũ, quæ est inter Theologos, è quibus vix inuenias duos, quibus inter se conueniat. Quod perspicientem *Caietanum* iam senem hoc scriptum reliquisse: *Si collecta fuerint, quæ Pontificales Codices, quave ratio auctoritasque doctrina tradidit, incerta valde apparebit Presbyteratu excepto, reliquorum natura ordinum.* *Magistrum* certe tenere minores ordines & Subdiaconatum constitutos ab Ecclesia. Diaconatum in Scriptura institutum, *Mensarum* ministerium videri, non vt nostrũ, *altaris*. Iam varietatem, quæ circa minores Ordines in vetustis Pontificalibus conspicitur, in vno hoc, in altero omnia alia, satis indicare, *Sacramentalia* hæc esse, non *Sacramenta*. Imo huc ipsam rationem nos ducere: dum quæ facit ordinatus, eadem ipsa potest & non ordinatus facere; nec minus valide, eodemq; effectu &

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

perfectione. Ipsum *S. Bonauenturam* vtcumq; omnes VII. pro Sacramentis habeat, duas tamen alias opiniones probabiles æstimasse. Vnam, solum Sacerdotium esse Sacramentum: at minores & alios etiam duos, cum circa res corporales versentur, cuiusmodi sunt aperire portas, lectiones legere, lumina accendere; non satis cerni quomodo nos Deo conformes reddant, itaque solummodo dispositiones esse ad Sacerdotium. Alteram, tres sacros esse Sacraméta. Nam quod ad illud peruulgatum attinet, quod ordines inferiores, gradus sint ad superiores; affirmare *S. Thomam* in Ecclesia Primitiua multos immediate ordinatos Presbyteros, per inferiores ordines conscensione nunquam facta: Ecclesiamque transitum hunc per omnes ordines ad Sacerdotium non alia fini constituisse, nisi ad homines humiliandos. Satis constare ex Actis Apostol. *Matthiam* immediate ordinatum fuisse Apostolum; neque per ordines minores & subdiconatum VII. Diaconos transisse. De se narrare *S. Paulinum*, cum apud animum suum constituisset sese cultui diuino in Clero mācipare, & humilitatis affectu per omnes gradus Ecclesiasticos ire, principio ab Ostiario facto; dum Laicus adhuc tempus opportunum captaret, derepente *Barcinone* à populo raptum, & tractum ad Episcopum, Presbyterum per saltem ordinatum; quod minime contigisset, nisi id temporis fuisset vsitatum. Quæ cum ita essent, haud recte facturam Synodum censuit *Brauo*, si vltra ea, quæ cunctis Catholicis placita, progrederetur: addens in hac materia de Sacramento Ordinis, optime à Sacerdotio incipiendum, eoque pacto huic Sessioni aptissimam fore cum præcedente connexionem, in qua de Sacrificio actum erat: tum à Sacerdotio ad Ordinem in vniuersum progrediendum, nec vltra ad particularia descendendum.

Quinqueeclesiēsis Patribus aliquot seorsim cōgregatis reformandā Ecclesiastudiū in capite & membris vnice commendat.

Finita Congregatione, & discedentibus qui aderant Prelatis, remansit *Quinqueecclesiensis* cum suis *Hungaris*, quibusdam *Polonis*, & nonnullis *Hispanis*. Quos ille omnes his verbis allocutus. Imperatorem omni cura belli solutum, propter inducias cum *Turco* factas, nihil impensius desiderare, quam Ecclesiæ reformationem: eamque ad exitum perduci posse, dummodo in Concilio Prelatorum aliqua pars adnitatur. Quapropter & hortari, & orare, vt Deum reueriti, pro ea charitate, qua Christianus quisque Ecclesiam complecti debet, caussam adeo honestam, iustam, & vtilem non deserant. Adeoque vt mandent scriptis, quod cuique videbitur constitui posse ad Dei honorem, seposita omni cuiuscunque respectus humani cogitatione: neque sibi ob oculos ponant partis alicuius emendationem; sed vniuersum Ecclesię corpus in Capite & membris reformandum. Huius orationi subseruiens *Granatensis* reformationis & necessitatem, & opportunitatem ostendit; tum *Quinqueecclesiensi* de hac admonitione gratias agens, sępius inter sese de his locuturos promittit. Iamque in hunc finem coitiones fiebant *Hispanorum*, qui postquam inter se de reformationis necessitate disseruissent, dein bonam sibi spem, aliquem inde fructum percipiendi affirmas-

Quod Granatensi probatur.

Et Hispanis plerisq; ad Curiam Romanam corruptam.

Ferdinand. Philippus 2

affirmassent; tum Cæsare eo propendente, à quo Rex ipsorum sua sponte pietatis retinentissimus non erat dissensurus, tum Prælatis *Gallicis*, qui breui expectabantur, omni affectu & diligẽtia negotium adiutare ac promouere promptissimis; inde ad varios abusus enumerãdos porro pergunt. Horum omnium originem ad Curiam *Romanam* referebant, quæ non solum in se corrupta esset, sed corruptelæ ac deformitatis in omnibus Ecclesiis causa. Cumque vsurpatam reseruationibus authoritatem Episcopalem fremerent, qua nisi adempta Curiæ, & Episcopis restituta, nunquam abusus auferri queant, admonuit *Granatensis*, quoniam ad tam egregiam fabricam excitandam, iactis primum fundamẽtis opus esset, campum iam apertum esse, cum de Sacramento Ordinis agitur. Decernant modo autoritatem Episcopalem à *Christo* institutam esse, ex eo mox consecuturum, nec diminui posse. Ita restitutũ iri Episcopis, quod iis à Christo donatum, aliena ambitione & auaritia vsurpatum, aut per propriam socordiam amissum est. Adiunxit *Bracarensis* tanto magis esse necessariam hanc cogitationem, quod Episcopalis autoritas ad nihilum reducta esset introducto ordine Cardinalium Episcopis superiore, Ecclesiæ antiquitus ignorato. Qui primis temporibus reliquorum Presbyterorum & Diaconorum numero habiti, non ante X. seculum supra debitum conditioni suæ gradum sese extulere: nec tum quidẽ in tantum, vt se Episcopis adæquare sustinerent, quibus impares habiti ad annum vsq; CIↃCC. Ex eo tempore non modo pari cum Episcopis iure vixere, sed etiam tam longe superiores, vt eos iam in ædibus suis pro seruis habeant. De reformatione Ecclesiæ nihil spei esse reliquum, donec Episcopi & Cardinalis ad sibi quisque debitum redierint locum.

vti fontem impurum omnium corruptelarum caussam referentibus.

Per quam Episcoporũ dignitas vilescit, qua in integrum restituenda Cardinalibus in suũ locum ablegatis.

Hæc audita cum applausu, & optime consulta iudicabantur. Visum itaque sex eligere ex suo numero, qui scripto comprehenderent quicquid necessarium & opportunum tam reformationi in vniuersum, quam huic proprie capiti de Institutione Episcopali; à quo placuit facere initium. Designati *Granatensis* ipse, *Gaspar Ceruantes* Archiepiscopus *Messanensis*, *Martinus Perezius Segouiensis* Episcopus, & *Martinus de Corduba* Episcopus *Dertusensis*, qui in caussa fuit ne vltra procederetur. Ille enim secreta cum Pontificiis consilia communicãs, excusabat se ab hoc munere suscipiendo; primum quod impar esset negotio, nec sibi tempus ipsum satis opportunum videretur. Dein quod crederet *Quiuqueecclesiensem* religionis studio non permoueri, nec alium finem habere sibi propositum, quam vt ipsorum opera abutatur, quo Papam hac adhibita Reformationis machina ad vsum calicis concedendum adigat; cui sententiæ ipsi contrauenissent. Cumque iam inclinatos animos & attentiores vidisset, tantum valuit dicendo, persuadendoque, vt dilatione interposita negotium non processerit. Neque tamen res diu prolata. Nam postridie eius diei *Granatensis*, *Bracarensis*, *Messanensis* & *Segouiensis*, petita à Legatis audientia, obnixe rogant tractari articulos olim ab Cardinale *Crescentio* in hoc ipso Concilio propositos, immò conclusos, etiamsi non

Præsules reformationis cupidi ab capite de institutione Episcoporũ eius initiũ capiendum censent.

Quos Dertusensis remoratur.

Cæteri caputum vrgent & institutionẽ

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Episcoporū esse de iure diuino declarari petūt Legati quo iure instituti sint Episcopi, id attingere omnino abnuunt.

non publicatos; nempe, quod Episcopi sint à Christo instituti; & iure diuino Presbyteris superiores. Legati consilia miscentes respondent; *Lutheranis* asserentibus eundem esse Episcopum cum Presbytero, iustam non deesse causam declarandi Episcopum esse superiorem. Verum quo iure, aut à quo Episcopus sit institutus, eo declarato non esse opus; quod super ea re nulla sit controuersia. Regerebat *Granatensis*, esse quidem in hoc controuersiam, & si res Theologis disputanda permittatur, cognituros, quam sit necessaria huius capitis decisio. Sed Legatis omnino dissentiētibus, post rem vtrimque verbis exasperatam, discessum est ab *Hispanis* nulla re prorsus impetrata. Quibus tamen manebat hoc fixum, & agere cum Theologis quibusdam, vt in disceptationibus hanc subinde rem vellēt meminisse, & cum ipsis tempus aduenisset sententias in Congregatione dicendi, eiusdem mētionem non omittere. Quod cum ad aures Pontificiorum peruenisset, inter Theologos voces spargendas curarūt, vetitum esse à Legatis super ea quæstione vltra disserere.

Secunda Classis è Theologis & Canonistis de III. & IV. articulis disserit.

Sed vt ad Congregationes reuertar, cum secunda classis verba faceret, quæ erat è Theologis & Canonistis mixta, *Thomas Passius* Canonicus *Valentinus* dixit, antiquitatis ignorationē crassa, enatam esse de *Hierarchia Ecclesiastica* dubitationem, cum res sit notissima, in Ecclesia populum semper regi cōsueuisse à Clero, & in ipso Clero inferiores à superioribus, dum omnes hi gradus ad vnum tandem *Pastorem vniuersalem*, qui est *Episcopus Romanus*, reducantur. Qua propositione multis verbis confirmata, subiecit, existimare, se id vnum opus esse, vt contrariis erroribus sublatis, hæc veritas manifesta sit. Hos à Scholasticis introductos (qui nimio subtilitatis studio interdum res claras obscurant) dum Canonistis se opponunt, *primam Tonsuram* & *Episcopatum* inter Ordines referentibus. Atque de Episcopatu mirum sibi videri, negare velle ipsum esse ordinem, cum fateantur eius esse propriam confirmationem, Ordinationē, totque alias Consecrationes, quas si quis alius tentarit, nihil esset acturus; cum tamen *Ostiarij* munus Ordinem faciant, obserandis scilicet portis, quas non minus cōmode quiuis laicus possit occludere. Et quod ad *Primam Tonsuram*, ità se audisse semper à Theologis; *Sacramentum esse signum externum gratiam spiritualem significans*, esse in *prima Tonsura* signum; & rem significatā, deputationem ad res diuinas, itaque satis se mirari non posse, cur ei Sacramenti essentiam auferre postulent, præsertim cum per eam in Clerum introitus sit, & participatio exemptionum Ecclesiasticarum. Quod si illa à *Christo* instituta non esset, neque Clericatum, neq; eius exemptionem posse affirmari iuris esse diuini. Illud esse manifestum, *Hierarchiam* in Ordinibus Ecclesiasticis consistere, neque aliam vim vocis, quam *Ordinem sacrum superiorum & inferiorum*: illum vero nunquam rectè constare posse, nisi quis inter Ordines numeret (quod à Canonistis cum ratione factum) infimū, id est *Tonsuram*; & summum, qui est *Episcopatus*. Eo pacto *Hierarchiam* omnem probe constitutam; cum primo & vltimo dato, intermedij necessario conse-

Scholastici negāt Primam Tonsuram & Episcopatum esse Ordines.

Ferdinand. Philippus 2

consequantur, qui sine his positis nullo modo consistere possint.

Altera pars III. articuli excutitur, an in Ordinatione Episcoporum & caeterorum Ordinum populi assensus requiratur.

De altera articuli parte disseruit, ex sacrorum Canonum lectione manifesto constare in Episcoporum electione, & Presbyterorum ac Diaconorum deputatione, summos & infimos è populo fuisse praesentes, & suffragium tulisse, aut saltem praebuisse assensum; hoc tamen de Papae concessione tacita vel expressa, neque enim cuiquam Laico in rebus Ecclesiasticis vllam authoritatem competere, nisi priuilegio Pontificio. Idq; tum fuisse concessum, quia populus & Primores pietati addicti, rerum Spiritualium studio atque amore detinebantur, adeoq; hoc ipso plus obsequij & reuerentiae praestabant Clero, promptioresque ad ipsum oblationibus & donationibus cumulandum reddebantur: vnde S. Ecclesiam ad eum, in quo nunc est, statum peruenisse. At postquam deuotio refrixit, seculares Ecclesiae inhiare, & omni ope niti, vt ij in sacris ordinibus constituantur, qui ipsorum voluntati morem gerere velint. Itaque merito ademptum ipsis priuilegium quo fruebantur, & ipsos ab ordinationibus & electionibus prorsus exclusos. Námque Diabolicum esse recentium haereticorum commentum, id tribuere debito, quod ex gratia fuerat côcessum: hancq; esse vnam ex omnibus, quotquot vnquam natae sunt, haeresibus pestilentissimam; vtpote, quae Ecclesiam destruit, sine qua fides ipsa consistere nequit. Multas deinde rationes à congruenti attulit, cur ordinatio in sola ordinatoris potestate esse debeat; quas ex Pontificum Decretalibus côfirmauit, concludens se non modo censere eum articulum pro haeretico condemnandum, verum etiam cum iustis & necessariis de causis, sublatum esset suffragium, & consensus plebis in Ordinationibus; corrigendum esse Pontificale, expungendosque eos locos, qui eiusce rei mentionem faciant, quibus nô obliteratis haeretici semper in rem suam abusuri sint, vt probent necessarium esse populi interuentum. Atque vno è multis citato, in Presbyterorum Ordinatione Episcopus Ordinator ait. *Non frustra à Patribus institutum, vt de electione eorum, qui ad regimen altaris adhibendi sunt, consulatur & populus: quia necesse est, vt facilius ei quis obedientiam exhibeat ordinato, cui assensum praebuerit ordinando.* Quod si hic & similes ritus maneant, haereticos semper Ecclesiae Catholicae obtrectantes, dicturos, Ordinationes hodie nihil aliud quam laruam & speciem (vt impie *Lutherus*) retinere.

Corrigendum Pontificale, quod rationem reddit cur cōsulendus sit populus in electione Cleri.

F. Franciscus Foriero Dominicanus *Lusitanus* dixit, Non posse in dubium reuocari *Hierarchiam* Ecclesiae Catholicae, quae & traditione Apostolica, & omnis Antiquitatis testimonio, & perpetua Ecclesiae consuetudine côfirmetur. Et licet vocabulum non sit ab omnibus vsurpatum, rem tamē significatā in vsu semper fuisse. *Dionysium Areopagitam* eius argumenti proprium tractatum confecisse; eam concilium *Nicenum* approbasse, & côsuetudinem antiquam nominasse. Iam quod à Patribus sub principium quarti seculi antiquum dicitur, neminem posse negare, quin Apostolorum seculo eius ortus debeatur. Hoc tantū sibi videri, nô de ea tractādi locū vna cum Sacramēto Ordinis, tametsi à multis è Scholasticis

Foriero Hierarchiam adstruit, sed cum ea in Iurisdictione cōsistat, non in Ordine, incômodo de ea, vbi de Ordine agitur, tractari.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

sticis id fiat, qui *Hierarchiam* in Ordinibus superioribus & inferioribus ponunt. Quam sententiam consistere nō posse, cum certum sit Pontificem esse summum *Hierarcham*, sequi Cardinales, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos; & post hos Archipresbyteros, Archidiaconos, aliosque Prelatos subordinatos sub vno Capite Papa. Atque ea disputatione omissa, an Episcopatus sit Ordo; certum esse Archiepiscopatum, Patriarchatum, & Papatum non esse Ordines; & super Episcopatum nihil aliud, quam Iurisdictionem & superioritatem denotare. Igitur in Iurisdictione consistere *Hierarchiam*, & in illa à Concilio *Niceno* positam, cum de Pontifice *Romano*, Alexandrino, & Antiocheno verba facit; adeoque cum de Ordine tractatur, non esse opportunum agere de *Hierarchia*, ne forte aduersariis calumniandi ausa præbeatur.

De Episcopatu opinionum varietates, dum quæritur sitne Ordo, an Iurisdictio, an dignitas & Officium.

In his articulis discutiendis magna fuit sententiarum discrepantia, redeuntibus istis de secunda Classe ad priores, & contendentibus nonnullis Episcopatum esse Ordinem; aliis nihil aliud Presbyteratui superaddere, quam Iurisdictionem: quibusdam *Thomam* & *Bonauenturam* citantibus, aliis deniq; mediam opinionem sectātibus, nempe esse dignitatem quandam eminentem, aut officium in ordine. Quin etiam adductus celebris *D. Hieroymi* locus, & *S. Augustini* authoritas in huius rei confirmationem; qui Patres agnoscunt quidem Episcopatum esse antiquissimum, sed tamen Ecclesiasticam institutionem. His obiiciebat *Michael* de *Medina* Ecclesiam Catholicam (vt *S. Epiphanius* testatur) *Aerium* vt hæreticum condemnasse, quod dixisset Episcopatum non esse maiorem Presbyteratu; nec esse mirandum, si *Hieronymus*, *Augustinus*, & si quis alius è Patribus in eam hæresin incurrisset, re non satis vsquequaque clara. Commouit haud parum auditores eius dicti audacia, quod *Hieronymus* & *Augustinus* hæretice sensissent. Verum Doctor ille opinionis suæ hoc ipso retinentior, pro virili eam sustentabat.

Hieronym. & Augustinus ab Theologo damnātur, quasi hæretice sentientes.

Varia de Hierarchia opiniones, aliis eam in Ordine, aliis in Iurisdictione, aliis in vtriusque cōmixtione collocantibus.

Iam de *Hierarchia* Doctores pari numero in duas sententias scinduntur, aliis constituentibus eam in solis Ordinibus, idque *Dionysio* auctore laudato, qui in Hierarchis nominandis non nisi Diaconorum, Presbyterorum & Episcoporum meminit, aliis *Forierum* sequentibus, quibus videbatur in Iurisdictione collocanda. Enata est tādem tertia opinio, in vtriusque commixtione consistere, quæ quidem post communiter approbata. Nam in ordine eam constituendo, non constabat ratio quomodo includerentur Archiepiscopi, Patriarchæ, &, quod caput est, Papa; cum omnes consentiant hosce gradus non esse Ordines Episcopatu superiores; tametsi nonnulli communem sententiam in contrarium afferebant, Ordinem Episcopalem esse quadripartitum, in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis & Papa. In Iurisdictione rursus eam collocando, omnes Ordines sacri excludebantur.

De forma Hierarchia dissertatio, sitne ea charitas, an fides, an vnitas.

Magna erat inter eos disceptatio quænam esset *Hierarchia* forma, aliis *charitatem* statuentibus, aliis *fidem informem*, aliis *vnitatem* ex sententia Cardinalis *Turrecremata*. Sed huic opponitur vnitatem esse passionem genericam in eo omni, quod est vnum; & esse effe-

ctum

Ferdinand. Philippus 2.

ctum formæ eam producentis. Qui charitatem asserebant, innumerabiles locos citant è Patribus, qui vnitatem Ecclesiæ ei attribuunt. Verum obiiciunt alii hanc esse hæresin *VVicleſi*. quod si ita esset, Prælatus amissa charitate esset extra *Hierarchiam*, & amitteret authoritatem. Nec tamen ponendo fidem informem hanc euitabant difficultatem, cum Prælatus in animi abdito infidelis, fidem extrinsecus possit simulare; quod si is ad *Hierarchiam* non pertineat, populum Christianum fore incertum, cui obediendum habeat, cum de omnibus dubitari possit, nec interdum sine caussa. Atque vt solent Theologi, maxime Fratres, in exemplis allegandis esse liberi; adducebant etiam in medium Pontificem *Romanum*, asserentes si ipsum incredulum esse contingeret, eius defectu totam *Hierarchiam* perituram. Ita si quis formam statuat fidem, non minus esse periculi; quam si charitatem. Vnde hi Baptismum ponebant, sed ab eiusdem incertitudine eædem difficultates oriebantur; quandoquidem ad eius essentiam ex Concilij determinatione requiritur intentio Ministri, non minus, aut etiam magis occulta, quam illæ aliæ duæ; adeo vt vix possit de aliquo certo affirmari, q̃ sit Baptizatus.

Articulorum quorundam tractatio non argumentis cõfutando, sed conuitiis infectãd Lutheranos.

Iam articulos illos an sit Sacerdotium visibile? an omnes Christiani sint Sacerdotes? an Sacerdos possit fieri Laicus? an eius officium sit prędicatio? non tam curæ fuit argumentando, quam contra *Lutheranos* declamitando excutere: vt, qui priuant Ecclesiam commercio cum Deo, modoq; ipsum placandi, qui eam confusione Anarchica inuolutam exspoliant omni sua pulchritudine, & decore. Ex ista Classe F. *Adamantius Florentinus* Theologus Cardinalis *Madrucij*, submonet audisse se à plerisque eorum, qui ante disseruissent, rationes tãtummodo probabiles, & à congruenti, quæ in eiusmodi negotio vbi de articulis fidei tractatur, non solum aduersarios non constringunt, verum in sententia magis obfirmant: idque euicit testimonio *Augustini* admodum expresso. Aliam esse rationem in Conciliis dicendi, ab ea, quæ in Scholis vsurpatur. In his quanto magis singula minutatim secantur, quantoq; accuratius examinãtur, tanto melius tractari. At in Conciliis non esse è dignitate alia excutere, quam quæ elucidari, & quasi in conspicuo collocari possunt. Totiã quæstiones ventilatas, quarum cognitionẽ in hac vita, vbi Deus non vult omnia cognosci, assequi non datur. Satis esse super hoc articulo nosse, quod Ecclesia *Hierarchiam* habeat, quod *Hierarchia* hæc constet ex Prælatis & ministris, q̃ hi ab Episcopis ordinentur, quod Ordo sit Sacramentum, quod eius nulla pars pertineat ad seculares. F. *Petrus Ramirius Franciscanus* secutus doctrinam *Ioannis Scoti* monuit non dicendum Ordinem esse Sacramentum, quia res est inuisibilis & permanens, cum Sacramenta omnia visibilia sint, & præter Eucharistiam in actione consistant. Quare vt omnes difficultates vitetur, dicendum non Ordinem, sed Ordinationem esse Sacramentum. Huic sententiæ vehementer reclamatum est, quod omnes Theologi dicant Ordinem esse Sacramentum, & in quo non minus momenti est, Concilium etiam *Florentinum*; magnæque audaciæ futurum,

Etiam Ramirius, reclamantibus licet Theologis, tenet, non Ordinem, sed Ordinationem esse Sacramentum.

rum, impropríetatis taxare omnes Doctores, generale Concilium, & vniuersam, quæ ita vulgo loquitur, Ecclesiã.

V. articulus excutitur, de Sp. S per sacram Ordinationẽ dato acceptoque.

Nec minus à tertia Classe de V. articulo variatum. Et licet inter omnes conueniebat Spiritum S. & dari & accipi in ordinatione; alij tamen dicebant, in propria persona dari; alii in dono gratiæ; qua de re multa fuit disceptatio. Sed inter eos, qui gratiam asserebant, acrior erat cõtentio vtrum daretur gratia iustificationis, an vero donum officij exercendi. Illi sententiæ suæ fundamentum in eo ponebant, quod omnia Sacramenta conferant gratiam iustificationis: Isti è contrario disserebant, eam ab impœnitente recipi non posse, qui tamen accipit ordinem. Iam quoad Characterem, vt omnes concordes censuere eum in Sacerdotio imprimi; ita cæteroqui erant opiniones variæ, aliis in sacris tantum, aliis in omnibus septem id fieri asserẽtibus: quæ vtraque sententia S. *Bonauẽtura* visa est probabilis. Aliis placebat distinctio hæc *Durandi*; si per Characterem intelligatur potestas producẽdi aliquod effectum spirituale, ita solius esse Sacerdotij (solus enim Sacerdos potest effectus spirituales producere consecrandi & remittendi peccata) aliorum ordinum non item; quorum operationes corporales sunt, nec minus recte fiunt à Laicis, quam ab ordinatis, etiam sine minimo peccato veniali. Quod si per characterem intelligatur deputatio ad officium speciale, ita cuilibet ordini characterem esse proprium. His opponebatur, in primo contineri opinionem Lutheranam, itaq; necessarium esse affirmare in omnibus esse characterem propriũ & indelebilem. Non deerant qui eum in prima etiam tonsura reperire vellent, hoc argumento nixi, quod non reiteretur, ne in iis quidem qui de gradu deijciuntur: quod fieri oporteret in iis, quæ characterem non relinquũt impressum. Tum, quod per hanc in Clerum quis ascribatur, & particeps fiat exemptionum, & immunitatum Ecclesiasticarum, neque vllo modo sustineri posset Clericatum & immunitatem esse de iure diuino, nisi hoc quoque dicatur, primam tonsuram Institutionem esse diuinam.

Item de Charactere qui per eã imprimitur.

An character etiam imprimatur in prima tõsura.

De Episcopatu controuersia redintegratur.

De Episcopatu maior erat controuersia. Vnde renouata illa quæstio, an sit vnus ex ordinibus, nam cum duas habeat proprias operationes, adeo insignes, confirmandi & ordinandi, necessaria videbatur potestas spiritualis, quæ est character, sine qua ordinatio aut confirmatio irrita esset. Prælati hæc audiebant nauseabundi tot vbique obiectis difficultatibus, iisque libenter aures admouebant, qui ista relinquenda dicerent, verbisque vniuersalibus vtendum: non sine Fratrum obmurmuratione indignantium tantam in Patribus ad articulos definiendos & Anathemata pronuncianda promptitudinem; ipsis neq; rerum, quæ tractantur, satis intelligentibus, & ab aliis edoceri fastidientibus.

VI. Artic. excutitur, de necessitate vnctionis, & aliorum rituum in ordinibus cõferendis.

In sexto Articulo omnes vna voce Lutheranos damnabant, quod Sacris vnctionibus, & ceremoniis in ordinibus conferendis detraxissent. Volebant nonnulli, vt diuideretur hæc sententia, distinctisque necessariis quæ ad substantiam Sacramenti pertinent, sicut à *Concilio Florentino* factum est; hæreticus decerneretur, qui sine istis ordi-

Ferdinand. Philippus 2

ordinem asseueret aut dari, aut recipi posse. Et quod ad reliqua attinet, verbis generalibus damnaretur, quisquis eas perniciosas appellaret. Ea de re multa altercatio oriebatur, quænam essent necessariæ, quæque maioris ornatus aut deuotionis causa additæ. Visus est admodum ad rem apposite locutus *Melchior Cornelius Lusitanus* id dignum consideratione cēsens, quod est certissimum, Apostolos in ordinationibus vsos esse manuum impositione, adeo vt nulla vnquam in diuina Scriptura ordinatio sine hac ceremonia facta legatur: etiam succedentibus temporibus adeo essentialem habitam, vt eo nomine Ordinatio ipsa nuncuparetur. Quanquam, *Gregorius* IX. ritum dicit introductum ab Apostolicis, & multi Theologi eam non habent pro necessaria, quicquid alii aliter sentiant. De vnctione itidem constare ex Decretali *Innocentij* III. super hac re, in omnibus Ecclesiis non fuisse vsurpatam, etiam celebres Canonistas *Hostiensem*, *Ioan. Andream*, *Abbatem*, & alios affirmare, Papam verbo solo Presbyterum ordinare posse, dicendo, Esto Sacerdos; quodque pluris est, *Innocentium* omnium Canonistarum Parentem, vniuerse asserere, nisi formulæ illæ recens adinuentæ obstarent, abunde futurum, si ita diceret Ordinator, Esto Sacerdos, aut verbis tantundem valentibus vteretur; nam formulas, quæ obseruantur, ab Ecclesia post constitutas. Ob has rationes censebat *Cornelius*, tacendum de Ceremoniis necessariis; eos tantum damnandos, qui pro superfluis eas habent, aut perniciosis.

Manuū impositio ritus essentialis.

Vnctionem adeo non necessariā, vt Pōtifex Presbyterū ordinare possit verbo.

Tametsi Theologorum Congregationes tempus pene totum absumerent, Præsules nihilominus ad reformationem magis animos intenderant de ea siue promouenda, siue declinan. da inter se colloquuti, quam ad ea quę tractabantur à theologis. Vnde frequentes ea de re & publici sermones Tridenti auditi ac peruulgati, quibus fomenta subministrabant Oratores, *Cæsarei*, *Gallicique*, Legatos induxerant, vt necessarium putarent, ostendere se ab ea nō alienos: præsertim quod Oratoribus promisissent, se, postquā de ordine tractatū esset, de ea proximo loco propposituros. Ad hoc, intellexerant magno applausu acceptū fuisse sermonem Oratoris *Lansaci*, quē in conuentu quodam coram multis Oratoribus & Prælatis habuit, cuius hæc clausula: Quod si reformatio proposita & ab *Imperatore* postulata tantum timoris & molestię iniiceret, saltem rationem ineundam esse, qua nullis nouis Constitutionibus editis, antiquorū Cōciliorum Decreta in obseruationē reuocētur, sublatis iis, quibus corruptelæ fouentur, impedimentis. Quamobrē Legati collectis iis, quæ à *Cæsareis* propo- sita fuerant, omnibusque petitionibus ad eum vsque diem in Reformationis negotio exhibitis, & respōsis à se datis, vna cum Breuiculo eorum, quæ in Conuentu *Galliæ* statuta, & Postulatis prælatorū *Hispanorum*; hæc omnia miserant ad Pontificem: hoc adiecto, sua quidem opinione fieri non posse, vt homines pasci diutius se verbis patiantur, iam aliquo effectu demonstrandum, animum sibi esse de hoc negotio tractandi, statuendumque Principum Oratoribus aliqua ex parte satis-

Quod reformationem boni omnes expeterēt, & de ea passim sermones spargerentur, Legati eius necessitatē tandem cogitant.

Et scripta omnia ac postulata super reformatione sibi in Synodo exhibita ad Papā mittunt.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

ſatisfacere, in iis præſertim, quæ pro vtilitate ſuæ cuiuſq; regionis poſtulant, habita tamen conſideratione rerum ipſarum, ne Pontificia poteſtas; aut prærogatiua Eccleſiæ Romanæ quidquam inde detrimenti capiat.

Pontificis ad Oratorē Gallum dogmatum tractatione protrahi, & de emendatione interim agi poſtulantem, reſponſio.

Pontifex viſis Regis *Galliæ* mandatis, ægerrime ferebat prorogandi Cōcilij mentionem; qui iam ſpem conceperat, ſequenti Seſſione ad XII. Nouembris, quicquid tractandum reſtabat, poſſe definiri, quod ſi etiam tum quicquam reliqui foret, ad ſummum Concilij finiendi, ſuſpendendi, aut diſſoluendi in fine eius anni non defuturam oportunitatem. Igitur Oratori apud ſe reſidenti, qui iuſtabat, vt dogmatum tractatio vſque ad Prælatorum ſuorum aduentum differretur, & interea de reformatione ageretur, reſpondit: quod ad Prælatorum expectationem attineret, intelligere ſe, Cardinalem *Lotharingium Auarici Biturigum* expugnationem præſtolari, tum Regem *Aureliam* comitaturum; quæ res ſatis indicarent, tardum fore eius è *Gallia* diſceſſum; fortaſſe etiam omnino non venturum. haud æquum eſſe, tam longinqui conſilii ſpe, tot Prælatos diutius *Tridenti* diſtinere. Haſce rerum protrahendarum petitiones, verba tantum eſſe, quibus & ipſe & Prælati ad impenſam continuandam adiguntur, non quod *Gallis* voluntas ſit ad Concilium veniendi. Quod ſi his dilationibus deinceps etiam nummos effundere cogatur, denunciabat non poſſe ſe porro Regi, ſic vt hactenus, ſubſidium ferre. Repetita etiam longius præteriti temporis memoria, narrat, ſe totos octodecim menſes expectantem aduentum Gallorum *Tridentum*, variis & friuolis excuſationibus lactatum. Deflet quoque hac parte conditionem ſuam. Nam ſi Concilium reſpiciat ipſum, & quæ ab eo requiruntur, (quod tamen per quam rarum eſt) tum conqueri quotquot adſunt Oratores, Concilium non eſſe liberum: ipſos tamen ab eo nunc flagitare, vt rebus in Concilio tractandis moram ac dilationem velit imperare; qua re ſciat nihil eſſe iniuſtius, aut Patribus ipſis grauius & odioſius. Ad ſummum, quando certum quid habeat, aut etiam veriſimile de ipſorum aduentu, daturum operam vt exſpectentur. Imperatum enim à ſe, vt per curſorem peculiarem certior fiat, quam primum dat ſe in iter Cardinalis, tum curaturum, vt exſpectetur, Interea ſibi non videri æquum factu, vt Patres ſegne otium ducant. Et quod reformationem attinet, magis eſſe neceſſarium exſpectari Cardinalem eam ob cauſam, quam ad dogmatum tractationem. Hæc eum non attingere, qui ſit bonus Catholicus, neque ab aliis recte ſentientibus diſſentire poſſit, ſed cum de reformatione tractatur, par eſſe eum audire, cuius res agitur. Eſſe illum alterum Papam, multis onuſtum beneficiis, & trecenta millia coronatorum annua de bonis Eccleſiæ obtinere, cum ipſe Pontifex vnum tantum beneficium haberet, quo contentus erat. Tamen & ſeipſum, & Curiæ ſuæ membra omnia redegiſſe in ordinem, non ſine damno, & iactura multorum officialium; plus etiam in re emendationis facturum, niſi manifeſte cerneret, ſe, dum prouentus ſuos minuit, aduerſariorum

Papa Cardin Lotharingium falſe perſtringit.

Ferdinand. Philippus 2.

sariorum negotium agere; nec non virium suarum, statusque sui neruos incidentem, eum vna cum Catholicis omnibus, qui in sua protectione sunt, iniuriis inimicorum exponere.

Corruptelarum caussã Regibus ac Principib. ascribit atque à se amolitur.

Nam in aliis regionibus, quæ sibi in temporalibus subiectæ non sunt, corruptelam disciplinæ ab ipsis nasci, & à Regibus ac Principibus, dum importunis solicitationibus sibi vim facientes, prouisiones & dispensationes extraordinarias à se extorquent. Miseram esse certe conditionem suam. Si quid neget ab ipso indebito postulantibus, continuo quemque dolorem præ se ferre, & offensam, & iniuriam acceptam; sin concedat, sibi vni malum illud omne adscribi, cui ipsi dant causam: & reformationẽ posci, nẽpe, vt ab Oratoribus Regum *Tridenti* factum, verbis generalibus, absque eo vt intelligi possit, quid sibi velint. Veniant (inquiebat) tandem aliquando ad indiuiduum, & dicant quid velint in Regno quisque suo reformari; sentient quatriduo sibi satisfactum. Multa à Prælatis in conuentu *Poßiaceno* correcta; se, si rogetur, eos ordines confirmaturum; at in vniuersalibus consistere velle, & quicquid fiat reprehẽdere, cum nihil ipsi proponant; non esse sinceri & bene affecti animi indicium.

IV. Classis diss-rit de auctoritate Episcoporũ pra Presbyteris.

Restabat quarta Classis Theologorum, quibus Episcoporum superioritas respectu Presbyterorum tractanda fuit. Primi doctrinam *S. Thomæ & Bonauenturæ* secuti sunt, dicentium duas esse in Presbytero potestates, vnam consecrandi corpus & sanguinem Christi, alteram remittendi peccata. In prima esse Sacerdotem Episcopo parem, neque maiorem esse Episcopi authoritatem, quam simplicis Presbyteri. At ad secundam, cum non solum potestas Ordinis requiratur, sed etiam iurisdictionis, hoc respectu superiorem esse Episcopum. Alij deinde addunt, excellentius esse consecrandi authoritatem dare, quam consecrare; ita hoc quoq; nomine superiorem esse Episcopum, quod non solum ipse hoc facere potest, sed & Presbyteros ordinare, & ius authoritatem conferre.

Nõ superioritate ministerij, sed Iurisdictionis Episcopos Presbyteris antestare.

Sed cum esset hac de re satis disputatum, eaq; occasione reuoluerentur ad articulos de *Hierarchia*, vt quæ idem prorsus esset cum ista superioritate, atq; itidem disputaretur, vtrum consistat in ordine, an in iurisdictione, an vtroq;: F. *Antonius de Monte Ilcino* Franciscanus dixit: Non esse intelligendum Articulum de superioritate imaginaria, quæ in præeminentia quadam aut actionis perfectione consisteret, sed de superioritate regiminis, de potestate leges & præcepta condendi, causasque iudicandi, vt in foro exteriore, ita etiam in foro conscientiæ. Hanc superioritatem à *Lutheranis* negari; deque hac agendum. In Ecclesia vniuersali aiebat eiusmodi aliquam authoritatem necessario requiri ad eam regendam; alioqui fieri non posse, vt in vnitate conseruetur. Quod comprobatum exemplis petitis ab apibus, gruibusque. Itidem in vnaquaque Ecclesia particulari necessariam esse ad eius regimen authoritatem specialem; hanc esse in Episcopis, qui in partem solicitudinis vocantur, cuius totalitas est in Ecclesiæ Capite.

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

In quo posita sit iurisdictio.

Hanc, cum sit potestas iudicandi, lites intendendi, & leges faciendi, esse potestatem iurisdictionis. Nam quod ad ordinem; Episcopum esse quidem subliniori gradu quam Presbyterum, quippe omni eius potestate instructũ, & duabus insuper aliis; verum non ideo dici superiorem, quemadmodum *Subdiaconus* quatuor gradibus sublimior est *Ostiario*, neq; tamen superior. Hanc sententiam suam confirmauit ab vsu communi totius Ecclesiæ, & omnium gentium Christianarum, variis ad eam corroborandam adductis Patrum authoritatibus: tandemque ad Scripturam Diuinam se recipiens, citatis multis locis Prophetarum demonstrat hoc genus authoritatis dici Pastorale. Ac illam vniuersalem datam *Petro*, dicente *Christo*, *Pasce agnos meos*; particularem vero datam Episcopis à *Petro*, cum dixit iis, *Pascite qui in vobis est gregem*. Hæc sentẽtia magno omnium applausu excepta.

Episcoporũ institutionem esse à Christo Præsules Hispani, & Theologos suos tentant.

Sed antequam dicendi finem facerent, qui quartæ Classis erant; Præsules *Hispani*, quibus fixum id tractari, quod Episcopi sint à Christo instituti, communicato inter se consilio, statuunt optimum factu, in Theologorum Congregationibus primam eius rei mentionem iniicere, vt materia iam præparata, ipsi in Congregationibus Patrum honestiori specie repetitis iis, quæ dicta fuerant, & super ea re disserere, & alios ad dicendum adigere possint.

Michaelis Croncuspi dissertatio, Episcopos Presbyteris superiores.

Quocirca in ea Cõgregatione quæ habita est primo Octobris, *Michael Oroncuspus* Theologus Episcopi *Pompeiopolitani* ad VII. articulum sic disseruit. Quoties de propositione aliqua aut limitanda, aut condemnanda disputatur, quæ multos sensus recipit, necessarium esse eos distinguere, & separatim deinde considerare. Et tale sibi videri, quod illo articulo proponitur, An Episcopi sint Presbyteris superiores. Nam distinguendum; sintne superiores de facto, an de iure. De facto non posse dubitari, cum & in præsenti videamus, & in historiis multorum seculorum legamus, Episcopos superioritatem exercuisse, Presbyteros dicto fuisse audientes. Hoc igitur sensu non posse hunc articulum venire in controuersiam. Reliquum esse, vt quæratur de iure. Sed hic etiam aliam ambiguitatem incidere, quo iure? cum intelligi possit vel iure Pontificio, vel iure Diuino. Quod si primo modo accipiatur, citra controuersiam esse superiores: quia tot Decretalibus id reperitur diserte expressum. Atqui tametsi hoc verum sit, & certum, tamen hac de caussa *Lutheranos* vt hæreticos non damnandos, cum non possit pro articulo fidei haberi, quod non alio firmamento, quam Lege humana nititur. At merito condemnandos, qui negent Episcoporum superioritatem in Presbyteros, si modo ea sit de iure diuino. Se quidem id pro comperto habere, & posse euidẽter probare imo quicquid in contrarium affertur, diluere: sed nõ esse vltra progrediendum, cum prohibitum sit ea de re verba facere. Inde aggressus ostẽdere administrationem Confirmationis & Ordinationis propriam esse Episcoporum, superque octauo capite iis, quæ à cæteris dicta essent, congruentia locutus, finem dicendi fecit.

Proxi-

Ferdinādus Philippusz.

Et Ioannis Fonseca.

Proxime hunc locutus *Ioannes Fonseca* Theologus Archiepiscopi *Granatensis*, qui hanc materiam strenue ingressus dixit, de ea disserere nec esse ꝓhibitum, nec prohiberi posse. Nam cum articulus sit propositus ad discutiendum vtrum esset hęreticus necne, necessariam esse disquisitionem, an sit contra fidem; nec contra eam intelligi posse, quando non repugnet iure diuino. Nescire se vnde emanauerit is sermo, nefas esse ea de re disserere, quando vel hoc ipso quod Articulus proponitur, discuti iubetur.

Qui disceptationē à superioritate Episcoporū ad institutionem eorum deducit.

Longius inde prouectus, non solum de superioritate, sed etiam de institutione disseruit, asserens Episcopos à *Christo* institutos, & ordinatione sua diuina Presbyteris superiores. Quod si Pontifex à *Christo* sit institutus, quia *Petro* dixit, *Tibi dabo claues regni*; & *Pasce oues meas*, itidem & Episcopos ab ipso institutos, quod omnibus Apostolis dixerit: *Quacunque ligaueritis super terram erunt ligata & in cœlo*, &, *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Et postea, *Euntes in vniuersum mundum prædicate Euangelium*; quodque est omnium maximum, *sicut misit me Pater & ego mitto vos.* Tum si Pontifex *D. Petri* successor, & Episcopos esse successores Apostolorum; citatis magno numero testimoniis Patrum dicentium, Episcopos Apostolorum esse successores. Recitauitq; singillatim longum *S. Bernardi* sermonem in hac materia lib. II. ad *Eugenium Papam.* Locum etiam illum ex Actis Apostolorum citauit, vbi *S. Paulus* dixit Ephesiis; *ipsos à Spiritu Sancto positos esse Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Neque vero recte consequi, à *Christo* institutos non esse, nec ab ipso authoritatem habere, propterea quod cōfirmantur aut creantur à Papa. Siquidem & Papam à Cardinalib. creari, & tamen authoritatem habere à *Christo.* Et Presbyteros creari ab Episcopo ordinatore, verum authoritatem recipere à Deo. Similiter Episcopos à Papa accipere Diœcesin, authoritatem vero à *Christo.* Iam quod superiores sint Presbyteris iure diuino, id probauit authoritatibus multorum Patrum, qui dicunt Episcopos Apostolis succedere, Presbyteros LXXII. discipulis. De cæteris Articuli particulis eadem fere tenuit quæ cæteri.

Quod Car. Simonetā malehabet.

Impatienter hæc audiebat Cardinalis *Simoneta*, identidem coniectis in Collegas oculis: vixq; sibi temperabat ne dicentis orationē interpellaret, sed cum adeo probabilem haberet ad dicendum occasionem, tantaq; cum attentione Prælatorum qui aderant audiretur, non sustinuit id facere.

** Anton. de Grosseto strenue cōtendit functionē Episcopalem à Christo esse & Spiritu S. nō ab hominibus, ne à Papa.*

* Hunc secutus F. *Antonius de Grosseto Dominicanus*; qui cum cæteros Articulos leuiter attigisset, hic immoratus, vrgebat illa Sancti *Pauli* verba, quibus vsus est ad Ephesios Mileti, hortatus *vt attenderent gregi, cuius regimini à Sancto Spiritu præpositi essent.* Atque multa obseruabat. Imprimis aiebat necessario declarandum esse, Episcopos officij sui functionem ab hominibus non habere.

Nam si ita esset, mercenarios fore, quorum oues non sunt propriæ; tum, vbi ei, à quo hæc cura demandata, satisfactum fuerit, nihil ipsis vltra cogitandum. Atqui *D. Paulum* demonstrare obligationem regendi populum Christianum esse diuinam,

& à

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

& à Spiritu Sancto impositam; vt constare possit eos inde vi nullius humanæ dispensationis excusari posse. Celebrem illum *Cypriani* locum attulit, *quemlibet Episcopum ad rationem soli Christo reddendam teneri.* Adiunxit deinde, Episcopos *Ephesinos* non fuisse è numero eorum, qui instituti erant à *Christo* Domino nostro, dũ esset in carne, sed aut ab ipso *Sancto Paulo*, aut alio aliquo Apostolo siue discipulo. Et tamen nullam fieri mentionem Ordinatoris, sed totum Spiritui Sancto attribui, qui non solum auctoritatem dederit regendi, verum etiam partem gregis diuiserit, ipsisque pascendam attribuerit.

Item gregis distributionem.

Tum inuectus est in eos, qui superioribus diebus dixerant, *Papam gregem distribuere*; inculcando, id minus recte dictum; atque hoc modo redire illud, quod *S. Paulus* tanto opere abominatus: *Ego sum Pauli, & ego Apollo.* Esse Papam Caput Ecclesię ministeriale, quo mediante *Christus* principale caput operatur, & cui opus ascribendum; dicendumque cum *S. Paulo*, Spiritum Sanctum *gregi pascendo præponere.* Nunquã opus ascribi instrumento, aut ministro, sed semper agenti principali. Ab antiquis hanc formulam semper adhibitam, Deum & Christum Ecclesiæ de Præpositis prouidere; quæ à *Sancto Paulo* accepta est, qui ad hos eosdem *Ephesios* scripsit, *Christum postquam ascendisset in cœlum, dedisse quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores*; demonstrans euidenter *Christum* post ascensum in cœlum Pastores dare; nec aliter *Christo* soli ascribendam institutionem Pastorum & Doctorum (qui sunt Episcopi) quam ipsorum Apostolorum, & Euangelistarum.

Excusat tãdem obseruata Legatorũ abalienatione disserendi feruorem.

Animaduertit hic Theologus, se à Legatis, & aliis etiam, nõ libenter audiri, metuensq;, ne quid grauius accideret, sicut alias euenisset, subiunxit: Se haud præmeditato in eum sermonem delapsum, abreptum verborum cõsequentia, & ipso feruore disserendi; neq; memorem, de illo capite vetitum dicere. Igitur repetito examine officiorum Episcopis propriorum; quæ *Lutherani* oppugnant, & pro superfluis habent; ostensoque ab antiquissimis temporib. in Ecclesia vsurpata, & à traditione profecta, perorauit. Perspexerant quidem hic Legati artificium *Granatensis*, & aliorum Antistitum *Hispanorum*, in campo Prælatis ministrando, in quo super hac materia possent exspatiari. Itaq; adhibita opera vt cõtrariam sententiam defenderent aliqui ex quatur, quibus solis ex omni numero dicendi partes reliquæ erant in diem sequentem. Nec minus Præsules Pontificij, quibus id solens, comparauerant se ad contradicendum Episcopis *Hispanis*, si in Congregationibus hanc materiam attrectassent.

In contrariũ disserit Florẽtinus, institutionẽ aliorum Apostolorũ in Episcopos fuisse personalem, & cum iis intercisse: Petri vero duraturã in perpetuum.

Proximo die qui erat II. Octobris, duo Theologi contendebant Episcoporum autoritatem certam quidem; sed si quęratur quo iure, id vero & difficile ad decidendum; & si quando determinabitur, nullo vsui futurum, adeoq; relinquendum. Alij duo tenebant iuris esse Põtificij. F. *Simon Florentinus* Theologus *Seripandi* disseruit secundum opinionem *Caietani*, & *Catarini*, ad hanc formulam. Episcopatum esse de iure diuino institutum à *Christo*,

ad

Ferdinand. Philippus 2.

ad regimen Ecclesiæ. Ab ipso omnes Apostolos institutos Episcopos, cum dixit illis, *sicut misit me Pater, & ego vos:* Sed illam institutionem fuisse personalem, & cum eorum quilibet interituram. Vnum ex iis constitutum, qui in perpetuum duraturus esset in Ecclesia, qui fuit Petrus; cum non ipsi tantum, sed toti eius successioni dixit, *Pasce oues meas.* Ita intellexisse *S. Augustinum*, cum dixit, *Petrum repræsentasse totam Ecclesiam*, quod de nullo alio ex Apostolis vnquam dictum est. Quin etiam *S. Cyprianum* dixisse, *S. Petrum* non solum esse typum & figuram vnitatis, sed vnitatem ab ipso originem ducere. In hac potestate solo *Petro* & successoribus data, contineri curam totius Ecclesiæ regēdæ, & alios rectores Pastores ordinandi; neque tamen veluti delegatos, sed vt ordinarios, diuisis particularibus Prouinciis, Ciuitatibus, Ecclesiis. Proinde cum quæritur an aliquis sit Episcopus iure diuino? respondendum quod sic; nempe vnicus successor ille *Petri.* de cætero, Episcopatum esse de iure diuino, ita vt ne in ipsius Papæ potestate sit efficere, vt non sint Episcopi in Ecclesia: at singulos quosque Episcopos, esse de iure Pontificio, vnde fit, vt ipse eos possit creare, transferre, ipsorumque Diœceses restringere, aut extendere, maiorem aut minorem ipsis authoritatem conferre, suspendere etiam aut depriuare: quam potestatem in eo, quod est de iure diuino, non habet. Siquidem non potest à Sacerdote auferre authoritatem consecrandi, propterea quod eam habet à Christo; at ab Episcopo omnem iurisdictionem potest auferre, haud aliam ob caussam, quam

In solo Petro & successorib. esse curā regenda totius Ecclesia, Pontif. Romanū successorē Petri institui Episcopum iure diuino: singulos quosq; Episcopos iure Pontificio.

quia eam ab ipsomet habet. Hoc modo intelligendum esse illud celebre dictum *Cypriani, Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* Si quis aliter dixerit, non posse defendi Ecclesiæ regimē esse perfectissimum, id est, Monarchicum; & necessario dari regimen oligarchicum imperfectissimum, & ab iis omnibus, qui de Politicis scribunt, damnatum. Concludit, quo iure Episcopi sunt instituti, eodem esse Presbyteris superiores, atque ita declarandum, quoties ad eius rei declarationem descendendum sit. Citat *S. Thomam*, qui multis locis asserit, omnem potestatem spiritualem pendere ab ea, quæ in Papa est; & vnumquemq; Episcopum dicere debere, se de plenitudine illa accepisse. Neque respiciendos alios Scholasticos veteres, quorum nemo hanc materiam tractauit, sed recentiores, qui post natam *Waldensium* hæresin, Sacram Scripturam & Patres sedulo voluentes, veritatem hanc stabiliuerunt. Postremus è Theologis in eo desudauit, vt huic contradiceret, qua asserebat, Apostolos à Christo ordinatos Episcopos, affirmans, *Christum*, cum Apostolos ita mitteret, sicut ipse missus est à Patre, ipsos ad prædicandum & baptizandum misisse, quod non est Episcopi, sed Presbyteri. Solum enim *Petrum* à *Christo* ordinatum Episcopū. Illum vero post ascensionem alios Apostolos ordinasse Episcopos: & laudauit testes Cardinalē *Turrecrematam*, cum multis aliis. De reliquis eius articuli partibus & de sequenti assensere omnes, vt damnarentur; Ita Theologorum congregationes finem habuerunt.

Vnūquemq; Episcopum posse dicere, se accepisse de plenitudine Pontificia.

Alius asserit solū Petrū à Christo ordinatum Episcopū, reliquos à Petro post Christi ascensionem.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Legati referunt ad Pontificem de difficultatib. expediendis quæ proximis congregationibus obiecta.

Posthæc Legati sentientes se obligatos vt disputationib. finitis, de Reformatione referrent ad Patres, & reputantes secum quænam essent potissimum proponenda, illis nec incõmoda, nec ingrata, non temere sese expediebant; quando quicquid gratum foret Oratoribus, id videbant aut Curię damnosum, aut molestum Episcopis futurum; nec manum aliquo admouere poterant, vt gratificarentur Episcopis, quin aut *Roma*, aut Principib. incommodarent. Decreuere tandem cursorem quamprimum ad Papam mittere, & responsum exspectare, atq; interea rem producere, Prælatorum sententiis in materia Ordinis exquirendis. Atque ante omnia Sanctissimo Patri significant aleam certaminis quod pręuidebant de superioritate Episcoporum; ex petitione Præsulum Hispanorum, & aditu in rem facto ab ipsorum Theologis coniectura capta. Et licet prospicere non possent, quo vellent denique pertingere, non potuisse tamen non commoueri animo, reputãtes, & petitionis vehementiam, & Hispanorum è longinquo ad scopum sibi propositum collineationem. Reuocabant ei in memoriam, aduenisse tempus, quo promissum fuerat de residentia verba habere: iam ea de re se motum aliquem sensisse; quæsisse Archiepiscopum *Messanensem à Cyprio & Zarensi*, quid animi habituri essent, si proponeretur; multas subolere machinationes, vtcunque omnia penitus perspecta non sint. Se *Hydruntino & Vintimigliensi* dedisse in mandatis, vt dextere explorarent, qua futuri essent Præsules sententia, si in deliberationem illud veniret, vt res integra ad Sanctitatem suam remitteretur; cum accurate inuestigassent, inuenisse ad LX. rigide refragaturos; exigua spe, vllo officiorum interuentu, posse eorum aliquem de sententia dimoueri. Et tametsi suo rogatu Secretarius *Marchionis* serio cum Hispanis egerit, nihil aliud retulisse, quam se acriter non repugnaturos, placide tantum quieteque sententiam dicturos. Hoc non nescire se, maiorem partem à *Roma* pendentem esse in contraria opinione: sed sibi deonerãdam certe conscientiam suam, qui satis sciant hoc Sanctitatis suæ sententiæ non aduersari, de cuius optima & Sanctissima mente persuasissimum sibi esset, sed Episcoporum quorundam, qui apud eum commorantur. Adiunxerunt etiam, ipsos Hispanos cum præsensissent id agi, vt Sanctitatis suæ Residentia remitteretur, dixisse, idem factum de vsu Calicis.

De superioritate & institutione Episcoporum.

De residentia, & Prælatorũ obstinatione, in ea ad Põtificem non remittẽda.

De reformatione proponenda, & Gallis aduenientib. nouitatũ cupidissimis.

Cæterum vanum esse conuocare Concilium ad id tractandum, ꝙ non magni interest; cui vero maxime prouisione sit opus, id alterius iudicio remittere: Significabant etiam promissionem Oratoribus factam, de Reformatione proponenda, neq; fieri posse vt res longius protrahatur: cumq; de aduentu *Lotharingij & Gallorum* allatum sit, & illud iuxta intelligatur, plenos spei studiiq; rebus nouãdis venturos; pro certo habendum adiuncturos se iis, quos *Tridenti* turbulentos inuenerint. In tanta igitur consiliorum ambiguitate cum nescirent quod sibi potissimum sit capiendum, statuisse se Sanctitatis suæ mandata expectare.

Papa Legatorũ literis, aliuq; aliter

Pontifex eodem tempore *Lotharingij* cogitata aliunde perceperat, & inter

Ferdinand. Philippus 2.

ter cetera illud, quod *Electionem Roman. Pontificis* reformatam vellet, vt eius aliqua pars Vltramontanos etiam contingeret. Ea res comperta certis authoribus altius ei in animum descendit. itaque certus plagam haud expectare, sed anteuertere; cunctis Principibus *Italiæ* hoc indicandum curauit; ostendens quanta dignitatis diminutio ad vniuersam Nationem inde peruentura esset. Suam caussam non agere; neque enim sua valde referre; sed causam publicam, amore accensum communis patriæ. Ac cognito *Regi Hispaniæ* nũquam fore gratum *Papam Hispanum*, propterea ꝙ Clero illius nationis penitus infixa sit cogitatio liberandi sui ab exactionibus Regiis: & *Gallũ* multo minus pro assiduis inter eas gẽtes inimicitiis; at in *Italia* maximas & firmissimas intimorum suorum partes esse: scripsit ad Nuncium suum, vt ei *Gallorum* destinata communicaret, eo spectantia, vt Papam eiusmodi consequerentur, cuius ope *Neapolim* & *Mediolanum*, quæ tanquam sui iuris vendicant, occupare possint. Atque vt pro sua virili non deesset, vtq; aliqua ex parte subruerentur illa fundamenta, quibus inædificare posset Cardinalis, nempe abusus temporibus proximis inualescentes, super hac materia *Bullam* edidit, quæ tametsi nihil aliud contineret, quam prouisiones antea à diuersis Pontificibus factas, quæ sine fructu inueterauerant, attamen dici volebant in ea parte non opus esse alia Reformatione. Nam *Bullam* illam omnibus incommodis præteritis remedium adhibere, saltẽ ita vim morbi elidere, vt pretẽdi nõ posset, eos abusus adhuc esse in vigore. Quod si quis etiam veluti prognostica facultate, presagire velit, hanc *Bullam* nihilo magis quam præcedentes, non iri obseruatum; huic id responderi posse, quod dicitur, *Malam mentem, malum animum*: & esse charitatis Christianæ officium, bene de quouis sperare. Data fuit hæc *Bulla* IX. die Octobris M. D. LXII. Posthæc ad ipsum perfertur, in *Hispania* multos conuentus habitos super Reformatione vniuersali, vt Oratori, qui *Tridentum* mittendus erat, mandata darentur, quo Prælati Hispani coniuncti inter se, ad eundem scopum omnes suas operas conferrent.

unde nunciis percelli. tur, maxime circa electionem Pont. Rom.

Scribit ad nunciũ vt destinata Gallorum Hispaniarũ Regi impartiat.

Et prauertenda reformationis petitioni Bullam emittit.

Non fuit Pontifici gratus hic nuncius; minus etiam placuit Legatis, Regem alium Oratorem mittere. Nam *Marchio Piscariensis*, prorsus ad voluntatem Papæ actiones suas accommodauerat, *Tridenti* ministris vsus *Mediolanensibus*; optime animatis erga personam Sanctitatis suæ, suosque consanguineos, & erga Cardinal. *Simonetam*, ipsorum operam in rem Pontificis quoties occasio ferebat, vtique adhibentem. At *Comes Lunensis*, qui ad id munus iam designabatur, cum Imperatore, & Rege Romanorum versatus, ipsisq; gratus inprimis & acceptus, illorum Principum sententias quasi impressas animo tenebat; tantoque magis, quod esset fama (& erat sane ita constitutum, vtcumque non sit effectum) venturum Oratorem, nomine quidem Imperatoris ad euitandam controuersiam cum *Gallis* super precedentia, at reipsa Regium. Pontifici quoq; suspecta erat illorũ Principum coniunctio, multis de caulis, præcipue vero ꝑpter *Bohemiæ* Regem, qui multis

Comes Lunẽsis in Marchionis Piscariensis locũ succedens, Pontifici & Legatis nõ adeo acceptus.

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9

in rebus sese ab ipso alienum ostenderat. Neque vero minus suspectam habebat Comitis Lunensis designationem, qui Concilio interesse non poterat, nisi post finitum Francofurtensem Ordinum Conuentum; qui, quoniam vt minimum vsque ad finem illius anni daturus esset, coniecturam dabat, Regi animum esse Concilium in longum extrahendi. Acceptis vero vltimis Legatorum literis perculsus est vehementius, cũ Prælatos cerneret, etiam suarum partium, quasi coniuratos ad id protrahendum intempestiuis officiis, cuius finem festinari ipsorum maxime intererat. His literis in Congregatione Cardinalium propositis, hortatus est eos animum potius adiicere vellent, ad præuortendum infinitis quæ imminebant difficultatibus, quam ad se præsenti molestia leuandum. nam quanto longius procederet Concilium, tanto esse ad moderandum difficilius; neque Roma propter longinquitatem vlla mandata expediri posse, quæ cum Tridentum peruenerint, non sint intempestiua: quod si processerit, magno alicui malo causam daturum. Queritur Vltramontanos conspirasse ad eius prorogationem sui quemq; cõmodi causa. Cæsarem cupere Germanis gratificari, de filio in Regem Romanorum eligẽdo solicitum; Galliam opportune Concilio vti velle, si forte interueniat cũ Hugonotis pacificatio. Hispaniam id rebus suis conducere putare, non omnẽ Belgis spem protinus eripere. Recenset deniq; omnes difficultates, ab Prælatis res suas in Concilio agentibus profectas; consilia Hispanorum hactenus detecta; & Gallorum qui expectabantur, quantum quidem intelligi poterat, destinata.

Postremas Legatorum literas ad Concilium protrahendũ tendentes Cõgregationi Cardinalium tradit expendendas.

Per hos eosdem dies misit Romam Rex Galliæ Abbatem Mantensem ob eam proprie causam, vt Pontifici significaret, sibi statutum, decreta Concilij accepta habere, deque aduentu Cardinalis Lotharingij ad Concilium, vna cũ magno Comitatu Episcoporum, ad proponendum rationes Religionis in suo Regno redintegrandæ. Siquidem & Regem & Consiliarios Regios ita iudicasse, neminem ad id munus habiliorem vel propter doctrinam, vel etiam rerum experientiam.

Regis Gallorũ ad Põtificem per Abbatem Mantẽsem legatio.

At Papa multis verbis ostendit sibi gratum esse id consilium, tam mittendi Cardinalem, quam Concilij Decreta integre & examussim exequendi. Legatorum & Patrum nomine spõdet, illos, Præsules Gallicos honorifice ac benigne excepturos; à quibus auxilium expectant in rebus religionis, cui consulere adeo ipsorum intersit, Cardinalis maxime, qui à Summo Pontifice Ecclesiasticorum omnium, nec longo interuallo secundus. fatetur Episcopos prudẽter de Reformatione tractasse in Colloquio Possiaceno; offertque se effecturum, vt à Concilio maximam partem approbentur. Cogi certe se finem eius quantum maxima potest accelerare, propter impensę, quam faciebat magnitudinem: quæ si duratura esset, tum non posse se, vti hactenus fecerit, Regi ad bellum subsidia ferre. sperare itaque, Regem ad finem ei imponendum adiutorem fore. Sermonis extremum id erat, sibi in Concilio non aliam authoritatem esse, nisi eius Decreta aut approbandi, aut reprobandi, absq; quo forent

Papa respõsum.

Ferdinand. Philippus 2

Cardinalis Lotharingij ad Pontificem per eundē littera.

forent inualida; decretum sibi finito Concilio *Bononiam* proficisci, eoque omnes Patres congregare, vt eos nostos habeat; gratias ipsis agat; & eorum acta approbet. Reddidit etiam Pontifici internuncius is qui è Gallia, literas Cardinalis *Lotharingij* eodem tenore scriptas, cum adiecta clausula, qua ipsi omnem operam & officium ad conseruandam authoritatem Sanctæ Sedis offerebat. Hic percunctatur Pontifex, quid potissimum Cardinalis proponere constituisset; atque illo vniuerse tantum respondente, remedia scil. Regno *Galliæ* necessaria; vt Cardinalem admonitiuncula circumspectiorem redderet, monet mature consultandum quicquid eius esset, cum in Cōcilio omnia iuxta potiorem suffragiorum numerum decidantur.

Cardinalium Romæ congregatorum sententia quid Pontifici ad literas legatorum, & singula earū capita sit respōdendū tā de Residentia; quam de institutione Episcoporum; ac re Reformationis.

In Congregatione Cardinalium placuit rescribere Legatis, darent omnem operam vt de Articulo Residentiæ decideretur, ante Gallorum aduētum: atque si fieri posset, res ad Pontificem remitteretur sine vllo Decreto; id si non posset, at cum Decreto. Si ne hoc quidem posset obtineri, declaratio fieret adiectis præmiis & pœnis; sed ita, vt omnino illud nō attingatur, sed integrum seruetur, sitne *de iure diuino*, an secus. Arduum videri Articulum de Institutione Episcoporum, & magni momenti. itaque hoc etiam curarēt, vt ille similiter remitteretur, quod si non posset, saltem inuiolabiliter obseruarent, vt decerni non paterentur eorum institutionem *esse de iure diuino*. Quod ad Reformationem attinet, Sāctitati suę id certissimum, nolle quemquam se immiscere iis, quæ ad Pontificatum & Curiam pertinent. Tot à se reformationes institutas (quod erat omnibus per orbem notum) vt, si quid esset mali moris, id ad regulam iam reuocatum sit; quod si quid etiam restaret, adiecturum insuper. De cætero dicerent palam omnibus Sanctitatem suam libere Reformationem Concilio permittere; ipsique proponerent ex iis, quæ à *Cæsareis* postulata, aut à *Gallis Poßiaci* decreta, quæcumque magis expedire videbuntur: ita tamen, vt ante significent, quam ad decernendum veniatur.

Item de fine Concilij festinando.

Quod de finiendo Concilio propositum, maioris momenti Congregationi videbatur, non quod id fieri plane necessarium non existimarent, sed quoniam modum quo fieret vix perspiciebant. Cum enim tot Capita rerum tractanda restarent, neque Præsules ad breuitatem & concordiam in tractando (quæ duo ad expeditam celeritatem sunt necessaria) adduci possent, nulla poterat de Synodo claudēdā, nisi post multum temporis, suscipi cogitatio. Nam eam suspendere sine Principum consensu, periculosum videbatur, & offensionem habiturum: prę sertim cum ante aliquot dies significatum esset à Legatis Oratores *Ferrerium* & *Quinqueccclesiensem* dixisse, si suspenderetur Concilium, se *Tridento* nō prius discessuros, neque permissuros vt discederent, qui sibi adhærebant Prælati, quam mandata à suis Principibus accepissent. Ad ea postulāda multo tempore opus esse, velle siquidem sine dubio vtrumq; antequam respondeat, alterius mentem perspectam habere; adeoque in hoc negotio nihil aliud poterant præscribere, quam vt Legati ad res expediendas incitarētur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Ac deniq; de aduentu Cardinalis Lotharingij, & ab eius cogitatis periculorum metu.

Magis sollicitos habeat eos aduentus *Lotharingij*, quem ex variis locis afferebatur (vltra negotium de Electione Papę) eo animo venire, vt de Collationibus Episcopatuum multa noua proponeret, deque pluralitate Beneficiorum, & in quibus maius erat momentum, de communicando calice, de Matrimonio Presbyterorum, deque Missa in lingua vulgari. Et quoniam ita animis præceperant, eum è Gallia non ante profecturum, quam Abbatis *Manensis*, qui à Rege & ipso missus erat, responsum accepisset, suadent, reuocato Cardinale *Ferrariensi*, *Lotharingio* offerri Regni Gallici Legationem: quæ res sperabatur eum retentura; vtpote adeo cupidum obtinendi in eius Regni Clerum imperii, vt iam olim cōtinere se non potuerit, quin de se Patriarcha in *Gallia* constituendo consilia agitarit. At si venerit *Tridentum*, eo quoque mittendos alios Præsules, & aliquot Cardinales, qui ipsi opponantur. Ac nominatim designabantur Cardinalis *Aburdisierius*, & *Nauagerus*. Sed huic rei decernendæ mora interposita ne forte *Lotharingium* irritaret, & animum offensum ad consilia nocentiora concitaret, neque adeo certum erat, an istis ea esset vis animi, quæ ad tantam oppositionem sufficeret; simul eorum qui Tridenti erant sententias exquirere æquum videbatur, ne quid offensionis inde caperent. Sed & sumptus ratio habebatur, qui nisi magnæ vtilitatis intuitu neutiquam augendus. Idcirco Legatis scribendum censent, ne vllatenus admittant vel minimum de electione ad Pōtificatum sermonē: si obsistere nequeant, ne quid præsentiam actioni præstent, sed potius Romam reuertantur, quam Collegio Cardinalium, & *Italia* quidquam præiudicii creent.

Legatorum artes in praecauendo, ne Decreto inseratur, Episcopos esse iure Diuino Presbyteris superiores.

Cæterum qui *Tridenti* formandis anathematis & doctrinæ deputati, consideratis Theologorum sententiis, formulam conceperant, cui insertum Episcopos esse superiores *iure diuino*, quippe *Archiepiscopo Zarensi*, & Episcopo *Conimbricensi* inter Deputatos præcipuis eius sententiæ fautoribus. Verum Legati id non permittunt, haud æquum dicentes Decreto aliquid inseri, quod in articulis non contineretur, at si Patres deinceps in Congregationibus id postulauerint, tum se cogitaturos. Vnde *Hispani* protinus id postulare constituunt, quod cum suboluisset Legatis, ii consilio inter se inito censent, admonendos esse Prælatos, quos ad contradicendum in numerato habebant, vt si hæc materia adduceretur in medium tacerent, neque eam in disputationem mitterent, ne occasio daretur *Hispanis* contradicendi, atque adeo Congregationes in longum extrahendi; vnde ea suscitarentur incommoda, quæ in proposito de Residentia euenere. Quod si à *Granatensi* aut ab aliis id peteretur, eos interrumperet Cardinalis *Varmiensis*, respondens, non esse id caput in Concilio tractandum, quod cum Protestantibus non habet controuersiam.

M.D. LXII. Archiep. Granatēsis dissertatio, qua contēdit, & Epi-

Ad XIII. Octobris M.D.LXII. cum post Congregationes Theologorum, tum primum Congregatio Prælatorum haberetur, postquam paucis verbis Patriarchæ & aliquot Archiepiscopi priores, Anathematismos sicut erāt forma-

Ferdinand. Philippus 2

[Epi]scopos esse institutos iure diuino, & eodē iure Presbyteris superiores.

formati, approbassent; Archiepiscopus *Granatensis* & ipse sententiam suam circa sex primos Canones, paucis cōplexus, in septimo instabat, vt diceretur, *Episcopos iure diuino institutos esse Presbyteris superiores.* Hoc se & posse, & debere cum ratione postulare, propterea quod ea forma propositus fuisset in Concilio à Cardinale *Crescentio* tempore *Iulij III.* & tunc à Synodo approbatus. Cuius rei testes citabat Episcopum *Segouiensem*, qui ei Concilio interfuerat vt Prælatus; & F. *Octauianum Praconium Messanensem*, Archiepiscopum *Panormitanum*, qui nondum Præsul, tūc aderat vt Theologus. Non committendum aiebat, vt non vtrumq; declaretur, nempe, & *Episcopos esse institutos iure diuino*, &, *esse iure diuino superiores Presbyteris*, propterea quod vtrumque negetur ab hæreticis: in eoq; multus fuit, vt argumentis, rationibus, & authoritatibus sententiam suam comprobaret. Citauit *Dionysium* asserentem, Ordinem Diaconorum referri in eum qui est Presbyterorum, eum qui est Presbyterorum, in eum qui est Episcoporum, & eum qui est Episcoporum in *Christum* Episcopum Episcoporum. Dein *Eleutherium Pontificem Romanum*, qui in Epistola ad Episcopos *Gallia* scripsit, *Christum* ipsis commisisse Ecclesiam vniuersalem. Tum *Ambrosium*, qui in primā Epistolam ad Corinthios dixit, *Episcopum personam habere Christi, & esse Vicarium Domini.* Adiunxit etiam Epistolam *Cypriani* ad *Rogatianum*, vbi sæpius repetit tum *Diaconos ab Episcopis fieri, tum Episcopos à Deo.* Et eiusdem viri Sancti celebrem illum locum, *Vnum esse Episcopatum, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* Papam dixit Episcopum esse vt alios; ipsum atque illos fratres inter se, filios vnius Patris, nempe Dei, vnius matris Ecclesiæ: vnde à Pontifice fratres etiam vocantur: Adeoque si Papa institutus est à *Christo*, ab eodem pariter institutos Episcopos. Nec dici posse Papam eos vocare fratres per speciem humanitatis aut humilitatis. Nam & incorruptis seculis Episcopos ipsum fratrem appellasse: Extare Epistolas *Cypriani* ad *Fabianum*, *Cornelium*, *Lucium*, & *Stephanum*, in quibus ipsos compellat titulo fratrum. Extare Epistolas apud *Augustinum*, & suo nomine & aliorum Africæ Episcoporum, vbi itidem *Innocentius* & *Bonifacius* Pontifices, appellantur fratres. Sed quod est longe clarissimum, non solum in Epistolis istorum Sanctorum, sed multorum etiam aliorum Pontificem appellari Collegam. Esse contra Collegij naturam, vt constet è diuersi generis personis. Quod si tanta differentia foret, vt Papa institueretur à Christo, Episcopi à Papa, eiusdem Collegii esse non possent. Id sane naturam Collegij admittere, vt in eo Caput sit, atque ita de Episcopali euenire, cuius Papa Caput est: nempe ad ædificationem duntaxat, & quod dici solet, *in beneficientem caussam.* Nempe quomodo S. *Gregorius* in Epistola ad *Iohannem Syracusanum* ait, *quoties in culpa est aliquis Episcopus, eum, subiectum esse Sedi Apostolica; de catero cum culpa non est, omnes humilitatis ratione esse aequales*, & hanc esse humilitatem Christianam nunquam à veritate separatam. Citauit *Hieronymum* ad *Euagrium*: *Vbicunque fuerit Episcopus siue Roma, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, eiusdem meriti, eiusdem est & sacerdotij.* Item, omnes

Episcopos & esse, & dici Pontificis fratres.

Imo collegas.

Eiusdem meriti & Sacerdotij.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

omnes Apostolorum successores sunt. Inuectus est in eos Theologos, qui dixerāt *Petrum* cæteros Apostolos ordinasse Episcopos. Admonuit vt Sacræ Scripturæ studerent,& obseruarent omnibus ex æquo datam potestatē docendi per vniuersum mundum, Sacramenta ministrandi,remittendi peccata, ligādi,soluendi,Ecclesiam gubernandi;in summa ita missos in mūdum, sicut Pater misit Filium. Adeoq; quemadmodum Apostoli authoritatem habuerūt non à Petro sed à Christo,ita successores Apostolorum non habere potestatem à successore Petri,sed ab ipso Christo. Adduxit in eam rem arboris exemplum, in qua multi sunt rami, truncus vnus. Tum Theologos illos irridens, qui dixerant omnes Apostolos à Christo fuisse institutos, & pares authoritate, sed hanc in ipsis fuisse personalem, & quæ ad successores non commearet,præterquam in Petro solo;percūctatur eos,tanquam præsentes,quo fundamento, qua authoritate,qua ratione in assertionem adeo audacem prorupissent, quæ à quinquaginta duntaxat annis inuēta, expressim cum sacra Scriptura pugnaret? In qua Christo omnibus Apostolis promittente,se cum ipsis futurum vsque ad consummationem seculi, cum id de propriis ipsorum personis non intelligatur, de successione omnium necessario accipiendum; atq; ita intellectum ab omnibus Patribus, & ab omnibus Scholasticis, quibus hæc noua opinio ex diametro repugnat. Sed & illo argumento vsus est, si Sacramenta à Christo instituta sunt, esse consequens, Ministros Sacramentorum ab eodem institutos. Et qui dicere velit Hierarchiam esse iuris diuini, & summum Hierarcham à D.O.M. institutum,ei dicēdū cæteros etiam Hierarchas eādem habere institutionem. Ecclesiæ Catholicæ hanc esse constantem doctrinam, ordines dari per manum Ministrorum, at potestatem conferri à Deo. Quæ omnia cum vera sint certaque, ab hæreticis tamen negata plurimis locis,quos in vnum collegerat Episcopus *Segouiensis*,necessarium esse,his à Synodo declaratis,& definitis,contrarios errores damnari.

Ab eodem trūco eiusdem arboris ramos.

Ab eodem institutos ministros Sacramentorum, à quo ipsa Sacramenta.

Dissertationē Granatensis ex condicto VVarmiēsis interrūpit. Respondet Granatensis,& cœptum vrget.

Dicentē adhuc, captata hinc occasione interrupit Cardinalis *VVarmiēsis*, affirmans ex compacto. Non esse hac de re controuersiam vllam cum hæreticis: quin & eos in *Augustana in Confessione* id ipsum tenere. Itaq; superfluum esse & inutile id in dubium reuocare, neque Patribus veniendum in disputationē de re, qua de Catholicis simul & hæreticis cōueniret. Vnde *Granatēsis* exsurgens respondit, Confessionem *Augustanam* hoc non confirmare, imo contradicere, neq; vllam distinctionē ponere inter Episcopum & Presbyterum nisi ex constitutione humana: asserere superioritatem Episcoporum cœpisse primū ex cōsuetudine, postea continuatam Constitutione Ecclesiastica. Iterumq; postulauit vt in Synodo hoc decerneretur, aut responderetur rationibus & authoritatibus à se adductis. Cardinalis iterum: Non negare hæreticos ista quæ dicerentur; sed tantum contumelias & maledicta congerere, & inuectiuis vti contra ritus his temporibus receptos. Cumq; inter eos verbis esset aliis velitatum, *Granatensis* totius iracundia & indignatione inflāmatus, permittere se dixit rē Nationib.

Tumul-

Ferdinand. Philippus 2.

Patrū alij Decreto assentiuntur simpliciter, alij additamentum petunt, de iure diuino.

Tumultus inde nonnihil; quo sedato; verba ab aliis facta, qui propositis, vti rogabantur, assensi sunt sine vllo additamento: nonnullis *VVarmiēsis* dictis fidem adhibentibus, aliis solum Papam iure diuino institutum censentibus; donec ad Archiepiscopum *Zarensem* peruētum est. Eius hæc fuit sententia, Adiungenda necessario illa verba *de iure diuino*, ad damnandum q̄ ab hæreticis dicitur in contrarium in Confessione *Augustana*. Cum rursus *VVarmiensis* negaret in ea Confessione aliquid esse, in quo hac de re hæretici dissentirent, ac contra *Zarensis* locum & verba recitaret; eousque processit altercatio, vt per eam Congregationi illius diei finis impositus sit.

Bracarēsis additamētum vrget, eiusque necessitatem confirmat.

In sequentibus Congregationibus variæ itidem erant opiniones. Singulare illud fuit, quod Archiepiscopus *Bracarensis* pro eodem additamēto instabat, dicens omitti non posse, multusq; in eo erat, vt probaret institutionem Episcoporum de iure diuino; adductis iisdem pene rationibus, & argumentis, cum Granatensi. Addidit insuper, Papā Episcopos priuare non posse authoritate data ipsis in eorum consecratione. Eam in se complecti non solum potestatem Ordinis, sed etiam iurisdictionis: quod in ea plebs ipsi assignata sit pascēda, & regenda; sine qua inualida est ordinatio. Cuius rei id manifesto indicio esse, quod etiam Episcopis Titularibus & personatis assignetur tamen aliqua Ciuitas: quod nō esset necessarium; si ordinatio Episcopalis posset consistere sine iurisdictione. Præterea, cum traditur baculus Pastoralis eam dicendi formulam adhiberi, quæ signum est potestatis acceptę ad vitia corrigenda. Et quod caput est, annulum ipsi dari, quasi Symbolum desponsatæ Ecclesiæ: cumq; ei traditur liber Euangeliorum, quo imprimitur character Episcopalis, ita dici; Vade, prędica populo tibi cōmisso. Et in fine Consecrationis recitari illam Orationem, *Deus omnium fideliū Pastor & Rector*, &c. (quæ in Missalibus postea propria facta est Pontificis Romani) versoque ad Deum sermone dici, ipsum voluisse vt Episcopus ille Ecclesiæ præesset. Accedere, quod *Innocentius* tertius dixit spirituale matrimonium Episcopi cum sua Ecclesia, esse vinculum à Deo institutum, & indissolubile humanæ potestati: quodque Pontifex Romanus Episcopum transferre non posset, nisi specialem authoritatem haberet à Deo id faciendi: quæ omnia perquam absurda essent, nisi Episcoporum institutio esset *de iure diuino*. Archiepiscopus *Cypri* dixit; declarandum, Episcopos esse superiores Presbyteris *iure diuino*, reseruata tamen authoritate Papæ. At Episcopus *Segouiensis* conclusionibus & rationibus *Granatensis* vsquequaque adhærens longo sermone recensuit locos hæreticorum, vbi negāt Episcoporum superioritatem & institutionem esse de iure diuino. Sicut Papa successor est *Petri*, ita Episcopos esse successores Apostolorum. Ex historiæ Ecclesiasticæ lectione liquido apparere, & ex Epistolis Patrum, Episcopos omnes reddidisse sibi mutuo rationem eorum, quæ in Ecclesiis suis euenerant, & approbationem ab aliis expectasse; idem fecisse Pontificem si quid *Romæ* occurrebat. Patriarchas principales, cum crearentur, mandasse sibi mutuo Epistolā q̄ *Encyclica* quasi cir-

Archiepiscopi Cyprensis sententia.

Et Segouiensis, Granatensi accedentis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

circularis dicta, in qua de sua ordinatione fideq; significabant. Id constare non minus à Pōtificibus Ro. cum aliis vsurpari, quā ab aliis cum ipsis. Quod si potestas Episcoporum infringatur, infringi etiam potestatem Papæ. Potestatem & ordinis & iurisdictionis datam esse Episcopis à Deo; à Pontifice nihil aliud quam Diœceseon diuisionem & personæ applicationem. Episcopatum non esse Episcopatum sine iurisdictione. Citauit testem *Anacletum*, quod authoritas Episcopalis detur in ordinatione cum sacri Chrismatis vnctione. Episcopatum non minus esse ordinem à *Christo* institutum, quā Presbyteratum. Omnes vsq; ad *Siluestrum* Pontifices, aut ex professo, aut obiter tenuisse, Episcopatum esse ordinem à Deo immediate veniētem. Verba illa Apostolis dicta, *Quæcunque alligaueritis super terram*; iurisdictionem dare, quæ necessario confertur successoribus. Christum instituisse Apostolos cum iurisdictione, & ab Apostolis huc vsque Ecclesiam, ipsos perpetuo cum iurisdictione instituisse: igitur hoc pro traditione Apostolica habendum. Et cum definitum sit haberi dogmata fidei per scripturam, & per traditiones; negari non posse hoc de institutione Episcopali esse dogma fidei. Tantoq; magis, quod *Epiphanius* & *Augustinus Aerium* inter hæreticos numerent, quia asseruit Presbyteros æquales esse Episcopis: quod fieri non posset, si non essent de iure diuino.

Epistola Encyclica ab Patriarchis in uicē missa.

Numerus Patrum declarationi de iure Diuino fauentium.

Circiter LIX. è Patribus in hac fuerunt sententia: & fortassis maior fuisset numerus, nisi multi eo tempore laborassent infirma valetudine, catarrhis ob grauem cœli influxum passim & populariter regnantibus; & nisi aliquot alij idem impedimētum caussati essent, ne in illa turba interuenirent, aut certe ne quem in re tanto studio agitata offenderēt: præsertim qui, quod de Residentia libere quid sentirent ꝓlocuti essent, animaduerterant se patronorum suorum indignationem incurrisse. Tum ni Cardinalis *Simoneta*, cum res nimis procedere videbatur, multa prensatione vsus esset, adhibitis eo *Ioanne Antonio Fachinetto* Episcopo *Neocastrensi*, & *Sebastiano Vantio Oruietēsi* Episcopo, qui perquam dextere persuadebant, quod ab Hispanis tentabatur, ea gratia fieri, quo se ab Papæ obedientia subtraherent. Et hanc Apostasiam à Sede Apostolica magno cum dedecore & damno Italiæ futurum, cuius illud proprium decus apud Nationes Transmontanas, quod à Pontificatu recipit. *Quinqueecclesiensis* dixit; æquum esse vti de omnibus ordinib. & gradibus Ecclesiæ declaretur, quo iure sint instituti, & à quo authoritatē receperint: cui adhærebāt aliquot alij, atq; inter cæteros *Pompeius Picolomineus* Episcopus *Tropaensis*: qui id ipsum vrgens, adiecit: Si de omnibus gradibus Ecclesiæ à summo ad imum tractatio institueretur, & declaretur quo iure essent; se quoq; etiam in materia Episcopatus suam dicturum sententiā; modo vt sibi licentia à Legatis concederetur. Ex hoc numero aliquamulti paucis significant se in sententiam aliquam eorum, qui ante dixerant, concedere. Alij late exspatiantur, amplificatis, aut in varias formas immutatis iisdem fere rationibus: vt longum sit omnium suffragia commemorare, quę mihi in manus venerunt.

Simoneta in alteram partē prensationes.

Quinqueecclesiensis æquum censet de omnibus Ecclesiæ ordinibus declarationē fieri, quo iure sint instituti. Cui accedit Tropaensis.

Cæte-

Ferdinand. Philippus 2.

Segniensis declaratio-nis fautor arguit, nisi institutio Episcoporũ sit à Christo, & non humana, nec Concilij, quod ex Episcopis constat, au-ctoritatem esse diuinã, sed humanam.

Cæterum memoria omnino digna est sententia *F. Georgij Sincout* Franciscani, Episcopi *Segniensis* qui in *Granatensis* sententiam concedens, affirmauit, nunquam se crediturum fore, vt aliquando sentiret in dubium vocari, an Episcopi sint instituti, & an authoritatem habeãt à *Christo*. Nam si à D.O.M. eam non habent, ne Concilium quidem, quod ex Episcopis consistit. Necessarium esse, vt cœtus omnis quamuis numerosissimus, ab eodem authoritatem habeat, vnde singuli, è quibus constat. Quod si Episcopi non sunt à *Christo*, sed ab hominibus, authoritatẽ profectò omnium in vnum congregatorum esse quoque humanam: & cuius aures hoc personat, Episcopos non esse à *Christo* institutos, abesse non posse, quin existimet hanc Synodum esse Congregationem hominum prophanorum, cui non præsideat *Christus*, verum potestas quædam precaria ab hominibus accepta, totque Patres frustra tantos sumptus facere, & tot incommoda *Tridenti* perferre, quando maiori cum authoritate eadem tractari possint ab eo, qui Episcopos & Cõcilium ad eorum tractationem potestate muniuit, adeoque tot in vniuersum populo Christiano illusum, cum non modo vt optimum, verum vti vnicum & necessarium medium propositum fuit, ad huiusce temporis cõtrouersias determinandas. Se quinque ipsos menses hæsisse *Tridenti*; cum hac persuasione, neminem vnquam dubitaturum, an Concilium authoritatem à Deo habeat, & an possit dicere, quod à primo *Cõcilio Hierosolymitano* dictum, Visum est Spiritui Sancto & nobis. Nunquam se ad Concilium fuisse vẽturum, nisi credidisset *Christum* in medio eius futurum; nec vbi *Christus* præsens sit, à quoquam dici posse authoritatem ab ipso non esse. Quod si quis Episcopus contra putauerit, & authoritatem suam humanam existimauerit, perquam audacter in cõtrouersiis iam ante definitis ab eo pronunciatum *Anathema*, ac non potius totum ei cuius authoritas maior esset permissum. Atqui si authoritas Concilii fuisset incerta, æquum erat ante omnia, cum anno M.D.XLV. hoc Concilium congregari cœptum est, hanc materiam ventilari, decerniq; quænam esset authoritas Concilii: sicut in foro & tribunalibus vsuuenire solet, vbi in ipso aditu caussæ disputatur & decernitur, an iudex sit competens, ne ad extremũ potestatis defectu nullitas sententiæ opponatur. Protestantibus omnem occasionem arripientibus, detrahendi & maledicẽdi huic Sanctæ Synodo, nullam magis appositam contingere potuisse, quã hanc, quod suæ etiã propriæ authoritatis certa non sit Quamobrẽ, videndum etiam atque etiam Patribus quid statuãt super eo capite, quod ex vero decisum, omnia Concilii acta firmat atque constituit; si contra, subuertit. Desierant omnes Patres ad XIX. Octobris super hoc argumento dicere excepto Patre *Lainez* Generale Iesuitarum; qui vltimo loco dicturus, de industria eo die interesse Congregationi noluit, vt commodum vnam integram solus occuparet. Cuius rei caussam explicaturo, necesse est regredi paulum, & illa priora commemorare. Nam cum primum proposita fuisset, & quasi in disceptationis campum emissa hæc quæstio existimabant

Item, Anathemata ab Concilio temere decreta, nisi auctoritate Episcoporum decernentium ante stabilita.

Quantum in hoc capite de Episcoporum

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Institutione fuerit momenti explicatur, vt appareat, non iniuria tāta animorum contentione vtrinq; fuisse certatum.

bant. Legati id solum agi, vt authoritas Episcoporum additamento maioris existimationis amplificaretur: at vix dum finita erat secunda Congregatio, cum ex sententiis pronuntiatis, & rationibus adhibitis facile, licet sero animaduertunt, quanti momenti res esset, quidque ex ea consequeretur. Inde enim colligebant, claues non fuisse soli *Petro* datas; &, Concilium esse supra Papam; fiebantque Episcopi æquales Pontifici, cui nihil relinquebatur, nisi quædam præaliis prætogatiua. Dignitatem Cardinalitiam Episcopis superiorem tolli necesse erat, & relinquebātur puri Presbyteri, aut Diaconi. Tum autem ex eâ determinatio necessario consequebatur ad Residentiam obligatio: iam actum erat de Curia; Præuentionibus & reseruationibus vale dicebatur; Beneficiorum quoque Collatio trahebatur ad Episcopos. Illud etiam obseruatum, paucis ante diebus recusasse Episcopum *Segouiensem* admittere ad beneficium suæ diœcesis quendam, qui prouisionem Roma impetrauerat. quæ omnia tanto clarius cernebantur, quod indies & suffragiorum nouorum, & nouarum rationum ad eam causam fiebat accessio. Ob has igitur caussas Legati ea prensatione quam supra commemoraui vsi sunt, ne ex Prælatis *Italicis* maior pars *Hispanis* sese adiungeret, ac multis licet artibus adhibitis, tantum tamen effici nō potuit, vt non eorum quasi dimidia pars in eam opinionem concederet.

Legatorū socordia, quod incōmodis non prauertissent, reprehenditur.

Neq; vero hic Legati reprehensionem effugiebant aliorum Pontificiorum ipsos incusantium, quod quæ poterant accidere, non ante prospexissent, quam grauibus incommodis premerentur; quod fortunæ arbitrio res suas permitterent; nec admitterent consilia & admonita prudentum, inde à principio audita *Granatensis* sententia suggerentium, omnibus officiis artificiisq; strenue in rem Pontificis elaborādum, quod quidem ab iis sane postea tentatum, sed parum tempori, rebus tanti momenti, eorū socordia (nisi potius in aliquibus malitia fuerit) iam ad tractandum propositis, vt nihil maius, grauiusq; in Cōcilio posset occurrere. Accedebat ad hæc, *Lansacum* Oratorem (quod ex eius quamplurimis cū multis Prælulibus colloquiis deprehēsum) huius sententię nonmodo fautorem, verum etiam instinctorem esse; vnde quantam accessionem Gallorū, qui expectabantur, aduentus esset allaturus, coniectabant.

Hæc ita iactabantur, vt quædam voculæ ad ipsorum etiam Legatorum aures peruenerint. Qui id periculum conspicati quod non præuiderant, vltra officia ante præstita, suadent, quoniam res in tantum processerit, totque se palam fautores ostenderint, nō esse amplius cogitandum de hac quæstione declinādā, sed potius aliquod temperamentum inueniendum, quo Hispanis aliqua satisfiat. Reque multum consultata venere in opinionem, Canonem his verbis formandi; Episcopos *potestatem ordinis* habere à Deo, & in ea superiores esse Presbyteris; *Iurisdictionis* vero mentionem omittendi, ne quam suspicionem darent, nam ex hac verborum formula colligi, Iurisdictionem integram Pontifici manere; neq; illud dicit tamen.

Cū hac verborū formula missus *Soto* ad

Ferdinand. Philippus 2.

Legati per idoneos ministros, Præsules Hispanos siue sententiis nutantes, siue incautos, in suas partes trahere adnituntur.

ad tractandū cum Præsulibus *Hispanis*, non tam quod sperarent Legati hōrum aliquem de sententia dimoueri posse, quam vt perspicerent, quousque se perduci paterentur. Is à *Granatensi* auditus, nihil responsi tulit. Et quamquam egit etiam diligenter cum aliis, non aliud tamen est consecutus, quam opinionem solertis asseclæ Curiæ Roman. cum antea bonus Monachus haberetur. Destinarant etiam animis Pontificij, aliquos Patrum, qui sententiis vacillabant, sibi conciliare; & cū iis agere, qui in cautè in eam sententiam transiissent, ceteroqui Pontifici deuoti, vt comperta rei difficultate dicerent, se rem permittere Pontifici, aut certe restrictius loquerentur, atque vt id effectum darent, duobus supra nominatis additi Archiepiscopus *Rossanensis*, & Episcopus *Vertimigliensis*.

Lainezio Iesuitarū Generali integra Cōgregatio destinatur ad accuratiorē dissertationē cōtra Institutionis Episcoporū de iure diuino fautores.

Atq; vt iis, qui in sententia nutabant, color non deesset errorem retractandi, & cum dignitate se recipiendi, imperatum *Lainezio* argumentum illud accurata plectione pertractare cuius cum essent vltimę in disserendo vices, haud tamen placuit, vt in fine Congregationis post alios verba faceret, verum quo attentius audiretur, & in audiētium animos, altius penetraret, vnam sibi integram, sicut ante dictum est, haberet: suffragio scilicet suo de communi consilio omnium quatuor Iesuitarum, sed præ cæteris cura Cauillonij, elaborato. &, ne qua diuersionis opportunitas amitteretur, quæ posset negotio conducere, *Prælatis* in alia materia occupatis.

Card. Mantuanus Patres ad Indicem cōficiēdū deputatos de opere maturādo solicitat.

Ergo vt reuertamur ad ea, quę in illa Cōgregatione acciderunt, postquā ex Prælatis postremus sententiam dixisset Generalis Seruorum, seq; *Hispanis* re & sensibus conformasset, *Cardinalis Mātuanus* admonuit Patres ad Indicem cōficiendum deputatos, quanti momenti esset negotium ꝙ in manibus habebant; quando omnes & mentium subuersiones, & hæresium disseminationes per libros fierēt: hortatur, vt diligentiā adhibeant, & quā primum finem operis Synodo videndam exhibeāt. Scire se, rem esse multi laboris & temporis, sed illud etiam cogitare, omnes Patres operas collaturos ad eorum subsidium, quibus id negotij impositum. Insumi Congregationes tractandis quæstionib. prorsus inutilibus; interea extrahi & procrastinari opus adeo necessariū. Quapropter rogare ad extremum, vti operam dent, quo proxima Sessione hoc potissimum Indicis negotium definiri posset.

Lainezij Iesuitæ dissertatio, omnē in Ecclesia Iurisdictionis potestatē Rom. Pontifici tributā asserentis.

Mane facto supra duas horas verba fecit *Lainezius* perꝗ apposite, magna cum vehemētia & authoritate. Cuius oratio duabus constabat partibus. prima in eo consumpta, vt probaret potestatē iurisdictionis totā integramq; Pōtifici *Romano* datam, nec eius vllam scintillam quenquam alium in Ecclesia habere, nisi ab ipso. In secunda argumenta omnia, in præcedentib. Cōgregationibus adducta in contrarium diluere aggressus. Summa hæc erat; Magnam esse disparitatē, imo discrepantiam inter Ecclesiam *Christi*, & cōmunitates ciuiles. Nam has primum existere, dein formam regiminis sibi præstituere, & ea de causa liberas esse, & in ipsis tanquam in origine & fonte omnem iurisdictionē residere, quam ita cōmunicant Magistratibus, vt ea se

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

ipsas nō abdicent. At Ecclesiam neq; se ipsam fecisse, nec suum regimen sibi formasse, verum *Christum* Principem & Monarcham primum leges condidisse quibus regeretur, postea ipsam congregasse, atq; vt S. Scriptura loquitur, ædificasse: Ideoq; seruam natam, absq; vllo genere libertatis, potestatis, aut iurisdictionis, in omnib. & per omnia subiectam. Ad huius rei confirmationem locos citauit Scripturæ, in quibus Ecclesiæ collectio agro seminato, retiiaculo, ædificio comparatur: quibus accedit, quod *Christus* dicitur venisse in mundū, vt fideles suos colligeret in vnum, vt oues suas cōgregaret, vt eas tum doctrina, tum exemplo institueret. Primum & principale fundamentum super quod *Christus* Ecclesiam suam ædificauit, fuisse *Petrum*, & eius successionem, secundum quod ipsi dixit: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quam Petram licet aliqui ex Patribus *Christum* ipsum intellexerint, alij fidem in ipsum, aut fidei confessionem; esse tamen magis Catholicam expositionem vt intelligatur ipse *Petrus*, qui Hebræo aut Syriaco sermone dictus est *Kipha*, id est, Petra. Tum cōtinuato sermone dixit, *Christum* dum in hac vita mortali esset, Ecclesiam rexisse absolute & Monarchico regimine; relicto vero hoc sęculo eandem formam reliquisse, constituto sibi vicario *S. Petro*, & successorib. eius, ad eam eadem regiminis via administrandam, data ei plena & integra potestate ac iurisdictione; Ecclesiaq; ei subiecta ad eū modū, quo subiecta est sibi. Quod de *Petro* probauit, cui soli datæ sunt claues Regni cœlorum; & per cōsequens introducendi & excludendi potestas, quæ est iurisdictio. Tum ei soli dictum, *Pasce*, id est, rege oues meas: quod animal nec partem, nec arbitrium vllum habet in suo regimine. Cum autem ista, esse clauigerum & Pastorem, sint officia perpetua, in perpetuam personam necessario fuisse collata, hoc est, nō solum in primum, verum etiam in totam successionem. Adeoque Romanum Pontificem inde à *D. Petro* initio facto, vsq; ad finem seculi, esse verum & absolutum Monarcham, cum plena & omnimoda potestate ac iurisdictione; & Ecclesiam nunc ipsi, perinde sicut aliquando subiectam *Christo*. Et sicut illo regente, dici non poterat, quenquam fidelium vel minimam potestatem aut iurisdictionem habuisse, sed meram, puram & integram subiectionem; id ipsum dicendum in omnem temporis æternitatem. Atque hoc modo intelligendum, quod Ecclesia sit Ouile, quod Regnum; & quod ait *Cyprianus*, *Episcopatum esse vnum, cuius ab vnoquoque Episcopo pars teneatur*; nempe, quod in vno Pastore collocata sit tota potestas indiuisa, qui eam comministris suis, prout res postulat, impertit & communicat. Et huc respexisse *S. Cyprianum*, cum Sedem Apostolicam similem fecit radici, capiti, fonti, soli: quibus comparationibus demonstratum in ea sola essentialiter esse Iurisdictionem, in aliis per deriuationem & participationem. Hunc esse sensum eorum verborum quæ antiquitati vsitatissima sunt: *Petrum & Pontificem habere plenitudinem potestatis, alios venire in partem sollicitudinis.* Quin hunc esse solum & vnicum Pastorem euidenter probari ex verbis *Christi* dicen-

Ferdinand. Philippus 2

dicentis; *alias se habere oues, quas adducet*, &c, *fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Pastoré de quo in eo loco verba facit, non posse esse ipsum *Christum*; non enim fuisse dicturum tempore futuro, *fiet vnus Pastor*, cum ipse iam Pastor esset. Itaque intelligendum de alio vnico Pastore, qui post se constituendus erat: nec eum posse alium esse, quam *Petrum* cum sua successione. Atque hic notauit præceptum de grege pascendo, bis tantum in Scriptura reperiri, semel in singulari, cum à *Christo* dictum *Petro*, Pasce oues meas. Iterum in plurali; cum à *Petro* aliis, *Pascite gregem vobis assignatum*. Quod si Episcopi à *Christo* aliquam iurisdictionem acceperint, eam in omnibus æqualem fore, sublatumque iri differentiam Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum; nec in eam authoritatem Papam posse iniicere manum, ad eam aut imminuendam aut auferendam, sicut nec in potestatem ordinis, quæ est à Deo. Quare videant, ne, dum Episcoporum institutionem iuris diuini facere volunt, *Hierarchiam* tollant, & Oligarchiam, aut potius Anarchiam introducant. Adiunxit etiam, quo *Petrus* Ecclesiam rite regeret, ita vt portæ inferorum contra eam non præualerent, *Christum* morti vicinum efficaciter orasse, vt *fides eius non deficeret*, ipsique in mandatis dedisse, *vt fratres confirmaret*, hoc est, ei dedisse priuilegium infallibilitatis in iudicio fidei & morum, totiusque religionis, Ecclesiam totam obligando, vt ipsum audiret, & in eo confirmata persisteret quod ab ipso fuisset determinatum. Concludit, hoc esse fundamentum doctrinæ Christianæ, & Petram, super quam Ecclesia erat ædificata. Progressusque longius, censura dignos pronunciauit, qui tenent aliquam esse in Episcopis potestatem à *Christo* acceptam. Sic enim Ecclesiæ Romanæ auferre priuilegium illud; quod Pontifex Caput sit Ecclesiæ, & *Christi* Vicarius. Et satis notum esse, quid antiquo illo Canoni, *Omnes siue Patriarchij* statutum sit, nempe, *quisquis cuilibet Ecclesia ius suum detrahit, iniustitiam facit*: qui autem Romanæ Ecclesiæ priuilegia auferre conatur, in hæresin labitur. Addit meram esse contradictionem, velle, Pontificem esse Caput Ecclesiæ, velle regimen esse Monarchicum; & tamen affirmare, esse aliquam potestatem aut iurisdictionem, non deriuatam ab ipso, sed aliunde acceptam.

Can. 5. dist. 22.

In soluendis rationibus contrariis, disseruit; secundum ordinem à *Christo* institutum, Apostolos debuisse ordinari Episcopos, non à *Christo*, sed à *Petro*, iurisdictionem ab ipso solo accipientes; idque ita factum multos etiam Doctores Catholicos tenere: quam opinionem valde probabilem esse. Alios tamen dicere, Apostolos ordinatos fuisse Episcopos à *Christo*, verum adiungere, Dominũ hoc facto præuenisse officium *Petri*, & pro ea vice fecisse, quod ad ipsum pertinebat, eam potestatem Apostolis conferendo, quam à *Petro* accipere debebant; in eundem prorsus modum, sicuti Deus de spiritu *Mosis* accepit & septuaginta Iudicibus impertitus est. Itaq; perinde fuisse, ac si à *Petro* essent ordinati, & ab ipso totam authoritatem accepissent, adeoque *Petro* subditos fuisse, quoad

Rationib. in contrarium allatis singillatim respondet.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quoad locum modumq; eius exercendæ. Quod si non legatur Petrum eos correxisse, id nō accidisse defectu potestatis, sed quoniam recte munere suo perfuncti.

Can. 7. dist. 19.

Quique legerit celebratum illum nobilemq; Canonem, *Ita Dominus*, nō dubitaturum, quin ita tenere debeat quisq; Catholicus, atque Episcopos, qui sunt Apostolorū successores, eam omnem accipere à successore *Petri*. Idque monitos volebat, Episcopos non dici Apostolorū successores, nisi quia ipsorum loco sunt, quemadmodum Episcopus suis antecessoribus succedit; non quod ab ipsis fuerint ordinati. Respondit deinde iis, qui colligebant hac sententia admissa, posse Papam ab Episcopis creādis ita abstinere, vt ipse solus Episcopus esse velit; esse quidem ordinationem diuinam, vt in Ecclesia sit Episcoporum multitudo Pontificis coadiutorum, adeoque obligari Pontificem ad eorum cōseruationem; sed multū interesse vtrum res aliqua dicatur *de iure diuino*, an vero ordinata à Deo. Res *iure diuino* institutas, esse perpetuas, à Deo solo pendētes, tam in vniuersali, quam in particulari, & omni tēmpore. Ita Baptismum esse *de iure diuino*, & omnia alia Sacramenta, in quibus Deus singulariter in quolibet particulari operatur; ita esse à Deo Romanum Pontificem. Adeoq; cum vnus moritur, claues penes Ecclesiam nō esse, quoniam ei datæ non sunt; & cum nouus creatur, Deum ipsi immediate eas dare. Aliter vero euenire in iis rebus, quæ sunt ordinationis diuinæ, vbi ab ipso solo venit vniuersale, particularia homines exsequuntur. Ita dicere *D. Paulum*; Principes & potestates temporales à Deo ordinatas, nempe ab ipso solo venire præceptum vniuersale, vt Principes sint; at singulos quosq; legibus ciuilibus fieri. Eodem modo Episcopos esse ex ordinatione Diuina, & *S. Paulum* dixisse, positos esse à Spiritu S. ad Ecclesiæ regimen, non tamen *de iure diuino*. Atq; ideo Papam tollere nō posse ordinem vniuersalem Episcopos in Ecclesia constituendi, quoniam à Deo est: quemlibet tamen particularem, cum sit de iure Canonico, authoritate Pontificia tolli posse.

Aliud esse, rē institui iure diuino, aliud à Deo ordinatam esse, figmentū est societatis.

Quod opponebatur, Episcopos hoc pacto delegatos, non ordinarios futuros; respondit, distinguendū esse iurisdictionem in fundamentalem & deriuatam; & deriuatam, in delegatā, & ordinariam. in Politiis fundamentalem esse in Principe, deriuatā in omnibus Magistratibus. Neq; differre ordinarios à delegatis, quod authoritatem ab diuersis accipiant. quin imo omnes ab eadem suprema potestate æque deriuare; verum in eo differentiam consistere, quod ordinarij lege perpetua sint, & cum successione; delegati vero authoritatem habeant singularem, vel respectu personæ. Itaque Episcopos ordinarios esse, quoniā instituti sunt lege Pōtificia, ad dignitatem perpetuæ successionis in Ecclesia.

Item, Episcoporū iurisdictionē esse deriuatā, nō fundamentalē, sed rursum ordinariā, non delegatam.

Subiunxit, eos locos in quibus videtur authoritas à *Christo* data Ecclesiæ, veluti cum dicitur *columna & basis veritatis*; & alibi: *Qui non audierit Ecclesiam, sit tanquam Ethnicus & Publicanus*, omnes intelligendos respectu Capitis sui, qui est Papa, adeoque propterea Ecclesiam falli non posse, quia

Ecclesia Iesuitis est basis veritatis respectu capitis, nēpe Papæ, qui falli non potest.

Caput

Ferdinand. Philippus 2

Caput eius falli non potest: itidemque separatum ab Ecclesia, qui separatur à Papa eius Capite. Quod ad illud ibi dicebatur, ne Concilium quidem authoritatem à *Christo* habiturum, si nullus Episcoporum habeat: Respondit, id non esse inconueniens. Immo consequentiam esse perquam manifestam, & necessariam. Quod si quilibet Episcopus in Concilio falli potest, negari non posse, quin simul omnes falli possint; & si authoritas Concilij ab authoritate Episcoporum veniret, nunquam Concilium aliquod appellari posse Generale, vbi numerus præsentium sine Controuersia minor est quam absentium. Reuocabat in memoriam, in eo ipso Concilio sub *Paulo III.* definitos fuisse Articulos longe maximi momenti, de libris Canonicis, de interpretationum authoritate, de pari dignitate traditionum cum Scriptura, ab Episcopis numero quinquaginta aut etiam paucioribus. Quod si multitudo authoritatem daret, omnia pessum itura.

Et Conciliorũ decreta nulla aut efficacia, aut authoritate, nisi vi futura cõfirmationis Pontificia.

Sed, quemadmodũ numerus Prælatorum à Pontifice congregatorum ad Generale Cõcilium celebrandum quamlibet exiguus, non aliunde nomen habet & efficaciam vt sit Generale, quam quia Papa id ei dat; ita nec aliunde habere autoritatem. Adeoq; si statuta condit, aut sub anathemate aliquid ꝓhibet, nihil hæc efficere nisi vi futuræ confirmationis à Pontifice; neq; posse Cõcilium suis Anathematis cõstringere, nisi in quantum à Confirmatione robur accipiunt. Et quando Synodus dicitur congregata à Spiritu Sancto, nihil aliud intelligi, quam Patres congregatos secundum Pontificis intimationem, vt id tractet, quod Pontifice approbante, erit à Spiritu S. decretum. Alioqui quomodo dici posse, decretum aliquod factum à Spiritu S. & tamen authoritate Pontificis rescindi, aut opus habere maiori confirmatione. Itaque in Conciliis quantumlibet frequentibus, quibus Papa interest, ipsum solum decernere, nec Concilium aliquid apponere de suo, nisi quatenus approbat, id est, decreta accipit. Eoq; semper id solummodo dictum, *Sacro approbante Concilio.* Quin etiam in determinationibus maximi omnium momẽti, cuiusmodi erat depositio *Imperatoris Frederici II.* in Concilio Generali *Lugdunensi*, *Innocentium IV.* Pontificem sapientissimum Synodi approbationem recusasse, ne cui videretur necessaria, & satis habuisse, vt diceret: *Sacro præsenti Concilio.* Nec ideo tamen Concilium superuacaneum dici oportere. congregari enim & accuratioris disquisitionis, & facilioris persuasionis causa, imo vt hominibus satisfiat. vbi vero iudicat, id facere virtute authoritatis Pontificiæ à diuina deriuatæ, quam Papa ei tribuit. Atque ob has rationes, melioris notæ Doctores authoritatem Concilij authoritati Pontificis subiecisse, vt quę ab hac tota pendeat, sine qua nec præsidium Spiritus S. nec infallibilitatem, nec potestatem obligandi Ecclesiam habeat, nisi inquantum ei ab illo solo concessa est, cui à *Christo* dictum est: *Pasce oues meas.*

Lainezii oratio ꝓ varijs hominum affectibus lauda-

Haud alia, durante Concilio, habita oratio plus laudis habuit aut reprehensionis, pro diuersis audientium affectibus, à Pontificiis tanquam admo-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

tur ab his, ab illis cul patur.

dum erudita, fortis, firmissimisq; subnixa fundamentis celebrabatur; ab aliis taxabatur vt adulatoria, à quibusdam etiam vt hæretica: multiq; ꝓpter censoriam quo vsus erat, asperitatem, non obscure offensam præ se ferebãt, animumq;, si qua per sequentes Congregationes occasio daretur, hominis increpandi, & ignorantiæ ac temeritatis in eo notandæ.

In eam Episcopus Parisiẽsis, qui per inualitudinẽ aberat, acerbissime inuehitur.

Episcopus vero *Parisiensis*, tũc domi valetudinarius, quum eius vices erant sententiæ dicendæ, apud omnes profitebatur, se, quamprimum Congregatio fieret, libere sententiam dicturum contra eam doctrinam prioribus seculis inauditam, ante annos quinquaginta à *Caietano* primum excogitatam, vt pileum Cardinalitium mereret. Eam à Theologis *Sorbonensibus* eo ipso tempore ignominiose notatam; quæ ex Regno cœlesti (sic Ecclesiam vocari) faciat nõ Regnum, verũ tyrannidem temporalem; quæ Ecclesiam spoliet titulo sponsæ *Christi*, & eam veluti seruã vnius hominis libidini prostituat. Vult, scilicet, vnum tantum Episcopum à *Christo* institutum, cæteris nullam esse potestatem, nisi ab illo pendentem: quod perinde est ac si dicatur, vnum solum esse Episcopum, cæteros eius Vicarios, ad placitum amouendos. Decretum sibi excitare Patres vniuersos ad cogitandum, qua ratione authoritas Episcopalis adeo prostrata, ac prope intermortua spiritum ducere possit, ne funditus intereat: quandoquidẽ quæq; noua Congregatio Regularium, mox vbi enata est, notabilem ei plagam aliquam infligere gestit. Episcopos authoritatem illibatam vsq; ad annum M.L. tenuisse; tum opera Congregationum *Cluniacensis*, & *Cisterciensis*, aliorumque eo seculo prognatorum, grauem plagam sensisse, multis Episcopalis functionis propriis & essentialibus, per eos Romam traductis. Sed post annum M.CC. exortis Mendicantibus, ablatum esse pene omne exercitium Episcopalis authoritatis ipsisque priuilegio datum. Nunc vero nouam hanc Societatem heri aut nudiustertius exortam, neque rite secularem, neque regularem (sicuti ante octo annos ab Academia *Parisiensi* rectissime animaduersum, eam existimante in rebus fidei periculosam, pacis Ecclesiæ perturbatricem, destructiuam Monachatus) quo prioribus palmam eripiat, id conari, vt prorsus auferat iurisdictionem Episcopalem, quam neget à Deo datam, velitq; hominibus precario ferri acceptam. Hæc ab illo Episcopo aliis Patribus passim inculcata, excitauere studia multorum, quibus id antea pensi non erat. Atqui historiarum lectione capiebãtur, his sermonis materiam non minorem illa obseruatio *Lainezij* ministrauerat, quod in Concilio *Lugdunensi* scriptum esset, *sacro præsente Concilio*. Id in omnibus codicibus Iuris Canonici repertum, quod à nemine animaduersum esset, erat omnibus nouum. Probabat alius Iesuitæ interpretationem, alius sensu huic prorsus contrario verba accipiebat, quasi Concilium eam sententiam approbare renuisset. Alij alia via aggressi differebant, cúm eo tempore de re temporali, & cõtentionib. mundanis ageretur, fieri potuisse, vt hoc aut illo modo processerit. Sed nõ esse ab hoc trahendam consequentiam,

Post enatas monachorũ Regularii Congregationes, & Frat. mendicantiũ, Episcopalis dignitas plurimum imminuta.

quasi

Ferdinand. Philippus 2

quasi idem faciēdum sit, cum materia fidei aut rituum Ecclsiasticorum tractatur, præsertim cum in primo Concilio Apostolorum, quod sequentium norma & exemplar esse debet, obseruari possit, decretum nec à *Petro* factū in Concilij præsentia, nec ab ipso cum eiusdem approbatione; sed Epistolam inscriptam nomine trium generum, & quasi graduum, qui interfuerunt ei Congregationi Apostolorum, Seniorum, & Fratrum; *Petrumq;* in illo primo genere sine vlla prærogatiua inclusum. Quod vnicum exemplum tum ꝓpter antiquitatem, tum propter diuinam authoritatem abrogare fidem debeat iis, quæ à temporibus sequentibus, vel in vnum cōiectis duci possunt. Ita per aliquot dies *Tridenti* illa *Iesuita* oratio propter iam dicta, & alia quædam capita materiam subministrauit multis sermonibus; neque vulgo fere alia de re serebantur.

Primū Apostolorū Concilium subsequētium norma esse debet.

Lainezij disceptatione Legatis ipsis vsquequaq; placet.

Displicuit Legatis, quod pharmacum à se in remedium datum, vertisset in contrarium; cum cernerent in causa futurum, cur sententiæ in Congregationibus in longum extraherentur, nec satis perspicerent, qua ratione huic malo obuiam iretur. Nam duab. horis & supra, ab Patre illo in dicendo consumptis, non videbant quo iure possent interrumpere quemquam ei contradicere, præsertim in causæ propriæ defensione, meditātem. Hoc autem cōperto, eum Orationem suam describere vt ederetur, accitum ad se prohibuerunt eam cuiquam communicare, ne aliis occasionem daret eam contrario scripto oppugnādi: memoria adhuc recenti, quid mali inde euenisset, quod *Catharinus* sententiā suam de Residentia euulgasset; vnde nata ea incommoda, quibus continuatis tempore duramentum & robur accessere. Sed ille continere se non potuit, quin aliquibus eius copiam faceret; tum quod existimaret id ad honorem pertinere societatis suæ, cui nascenti Pontificios obligatos volebat; tum vt scripto quædam modestius efferret, quæ voce nimis petulāter expresserat. Multi se accinxerant vt scriberent in contrarium; neque hic motus ante sedatus est, quam Gallorum aduentu controuersia hac obliuioni tradita, aliis quibusdam grauioribus, & maioris momenti introductis. Non cessabant interea frequētia Pontificiorum consulta cōtra *Hispanos*, prensabantq; Prælatos, quos in partes suas traduci posse existimabant. Et commodum Legatis oblatus Doctor quidam *Hispanus* cognomento *Zanel*, pollicitus, se Prælatis eius Nationis aliam curam iniecturum: atq; rationē, qua ad sui defensionem adigantur, propositurum: adeoq; XIII. Capita Reformationis iis obtulit, quibus ad viuum Hispani compungerentur. Neque tamen inde percipi potuit is, qui sperabatur fructus, propterea quod illorū abusuum reformatio alios qui ad Curiam pertinebant, itidem, reformari suo iure exigere videbatur: à quibus factum, vt à proposito desisteretur, ne quod prouerbio dici solet, oculum ipsi vtrumq; amittant, dum aduersario eruunt vnum. Cæterum adeo hæ machinationes innotuerant, vt cum in conuiuio præsentibus multis Prælatis apud Oratores Gallicos incidisset sermo de antiquorum Conciliorum consuetudine in hoc neglecta, qua Præsides

Eam prohibetur emittere in publicum.

Peraduentum Gallorum cōtrouersia hac de Episcoporum institutione inquiescit.

Pius 4.
Elizabeth.
Carolus 9.

Præsidum Concilij suffragia auricularia.

Cōcilij & Principum Oratores suffragium ferre solebant; *Lansacus* alta voce responderit, Legatos quidem sententias dicere, sed in aurem; quod satis ab omnibus intellectum ad prensationes clancularias pertinere.

Ferdinand. per literas Patres denuo solicitat, vt de reformatione agant, iis q̃ de doctrina supersunt, intermissis.

Per hosce dies dum Congregationes habebātur, reddidit Legatis *Quinquec. lesiensi* literas ab Imperatore, in quibus scriptum: Quod cum ipsi suo animo morem gessissent, publicandis Decretis *de Sacrificio Missæ*; cohiberent se saltem, nec vltra procederent ad Sacramenta *Ordinis* & *Matrimonij*, interea de *Reformatione* tractarent; atque hic ipsorum prudentiæ se permittere, vt ex iis, quæ suo nomine proposita, eam partem tractandam deligant, quæ maxime placeret. Ad eandem cum literis sententiam *Quinquecclesiensis* orationem habuit, idem postulans, instansque, cum tantos progressus fecerint in *Ordinis* materia, saltem illa de *Matrimonio* differatur, vt interea Imperator in Conuentu Ordinum, *Germanorum* animos inclinare possit ad eundum *Tridentum*, & Concilio se submittendum. Quod si Germanis Gallisque fixum esset, Concilium nec adire, nec agnoscere, frustra Patres tanta cum impensa & tot incommodis tempus traducere: Et *Cæsaream* Maiestatem vbi viderit ipsis persuaderi non posse; vt Concilium suspendatur, curaturam. Sic enim iudicare, & Deo futurum acceptius, & Ecclesię vtilius, res indecisas eodem quo nunc sunt statu relinquere, exspectato tempore magis opportuno ad eorum conuersionem qui secessionem fecerant, quam præcipitata (vti hactenus) rerum controuersarum decisione, per eorum absentiam, à quibus in disputationem adductæ sunt, sine vllo beneficio Catholicorum, Protestantib. omnem conciliationis spem præcidere. At interea de Reformatione omnino agendum: Nempe, vt bona Ecclesiastica benemeritis distribuantur, sua cuique parte attributa, vt prouentus rite administrentur, pauperũ portione ab nemine occupata: & si quæ his similia. Quæsiuit ad extremum an non per aduentũ *Comitis Lunensis* cum titulo Oratoris *Cæsarei* desitura esset Controuersia de præcedentia inter *Hispaniam* & *Galliam*.

Legatorum ad postulata respõsio.

Legati ad hoc postremum respondent: Id si fiat, nō credere, se vllã *Gallis* vel probabilem contentionis causam reliquam fore. Ad cætera aiunt; dogmatum tractationem omitti nō posse, sed tamen de reformatione simul gnauiter actum iri, prout Patribus esset propositum. Laudabant *Imperatoris* institutum, id sedulo agētis, vt Protestantes se Concilio subiiciant; sed illud tamen adiiciebant, non esse ea spe producendum Concilium. Nam & *Carolum* quoque Imperatorem Pontifice *Iulio III.* idem tentasse, imo & obtinuisse, verum ab *Germanis* actum mala fide, cum Ecclesię & ipsius etiam Imperatoris detrimento. Itaq; haud æquum esse, vt Concilium ab incœpto gradu se dimoueri patiatur, nisi prius Imperatori constet, quo sint & Principes & populus *Germaniæ*, tam Catholici quam Protestantes animo: & quod genus obedientiæ in animo habeant præstare decretis, non solum in hoc Cōcilio stabilitis & stabiliēdis, verum etiam in superioribus. Imo nisi Concilij obseruationem authenticis manda-

Ferdinand. Philippus 2

mandatis Ciuitatum ac Principum stipuletur, & illi obligatione interposita caueant de executione Decretorum: ne impensa & opera pereuntibus, deridiculo sint, neque his absimilia *Casarea* etiam Maiestati rescripserunt.

Orator Regis Polonia auditur.

Ad diem XXV. Octobris Congregatio habita introducendo *Valentino Erbuto Premislensi* Episcopo, Oratori Regis *Polonia*. Is breuiter de Regis pietate, de Regni tumultibus per causam religionis, de necessitate reformationis serio instituendæ, & adhibêdæ alicuius lenitatis, concedendo aliquid precibus populorum in iis quæ iuris positiui sunt, cōmemorauit. Cui responsum est à Promotore Synodi nomine, gratiæ actæ & Regi & Oratori, promissumq; Synodum quibuscunque Regni illius commodis nullo loco defuturam. Nec permiserunt Legati vt in ea Cōgregatione aliud quicquam tractaretur; ob causam quam mox dicam.

Curia Romana, & Patrum Pontificiorū Tridēti ob aduentū Gallorum inquietudo.

Non magis Curiam Romanam & Pōtificios *Tridenti* perturbabat molestia, quæ ipsis ab Hispanis & eorum sequacibus in Concilio exhibebatur, quam exspectatio aduentus *Lotharingij* & Gallorum. Nec is adeo molestus Patribus, dum spes erat alicuius impedimenti, quo retardaretur; præut postquam certo nunciatum esset, illum festum omnium Sanctorum cum *Duce Sabaudia* celebraturum. Et quidē Cardinalis tum in Aula Gallica antequam discederet, tum in itinere plerisque in locis, siue vanitatis id fuerit, siue factū consilio, significauerat multis, sibi complura esse agitanda ad authoritatis Pontificiæ diminutionēm, & Curiç commodis aduersa: quæ diuersimode *Romam* & *Tridentum* nunciata, vtrobiq; ea opinione hominum mētes imbuere, imprimis *Gallis* propositum, Concilium producere, ac pro re nata & consilia sua detegere, & cogitata tentare; quibusdam etiam coniecturis impellentibus ad credendum, id non sine *Imperatoris*, & aliorum Principum ac Procerum Germanorum conscientia geri. Et quanquā pro certo habebatur *Regem Catholicum* cum istis non per omnia sentire; tamen vehementia erant indicia, quæ fidē facerent, illum quoq; de Concilio protrahendo cogitare; saltem ne claudatur impedimento fore. Quibus vt obuiam iretur, placuit abusus Regni *Gallia* proponere, atque efficere, vt ad aures Oratorum permearet, de remedio iis adhibendo iam nunc cōsultari. Nam Principes omnes, qui reformationem Ecclesiæ tantopere vrgent, suos abusus vel digito attingi haud ęquo animo passuros, itaq; vbi senserint magnum aliquid attrectari, vnde ipsis creetur præiudicium, sine dubio & ipsos destituros; & vt sui Præsules ab iis, quæ Sedi Apostolicæ sunt damnosa, desistant, curaturos. Quamobrem literarū aliquot fasciculis Romam inter & *Tridentum* commeantib. cum id remedium placuisset, collecti sunt abusus, qui in *Gallia* potissimum, & partim etiam in aliis ditionibus esse dicebantur. Inde enata Reformatio illa Principum, sequentia narranti vberem materiam subministratura.

Consultatio de remediis, quæ opponenda Lotharingij & Gallorum destinatis: quorum, primū Principum Reformatio.

Remedium aliud, audaciā Præsulum aduersa factionis reprimere: &

At *Roma* insuper visum aliud accōmodum fore remedium, vt Legati tantam Prælatorum audaciam retunderent, authoritate vterentur, & imperio, vltra quam superiori tempore fecissent. Etiam *Tridenti* pro bono futu-

Suos spe ac promissis, aliisq; viis cõfirmare.

rum putabatur, si Prælatis caussæ Pontificiæ fautoribus vnitis, confirmatisq; omni ratione satisfieret. Nam ita tametsi crescerēt suffragia partis aduersæ, attamen se fore semper numero superiores, & rerum decernendarum dominos: adeoq; pergendum intrepide, negotiumq; expediendum, Concilio aut finito, aut suspenso, aut translato. Scripserunt etiam ipsi, & à multis Prælatis Pontificiis ad amicos & Patronos suos *Romam*, scribendum curarunt, non posse melius consuli aut prouideri negotio, quam si aliquam occasionem offerant, certe facilem inuentu, qua suspẽsionem Principum aliquis requirat: nec eam, quæ prima cumq; sese obtulisset, è manibus amittant. Atque in hunc finem Breuia diuersa Concilio vel transferendo, vel suspendendo, *Roma* sibi mandari petebant: aliaque media; quibus prout occasio se daret, vterentur. Quinetiam Pontifici suadent, vt se *Bononiam* transferat, nam præterquam quod & frequentiores & recẽtiores nuncios sic accipere posset, & quasi momento temporis, vti res tulissent, & necessarium esset, prouidere; habiturum etiam probabilem ex minima quaq; occasione aut transferendi Concilij in eam vrbem, aut vero suspendendi colorem. Monent tamen, quemadmodum ipsi nihil ac de re cũ Cardinale *Madrucio* communicassent, ita *Roma* caueatur, ne quid ea de re ad aures Cardinalis *Tridentini* auunculi sui perueniat, quos multis de causis, & quod eorum tanti intersit, credibile sit omnem operam adhibituros ne Synodus *Tridento* euocetur.

Item Breuia Cõcilio transferẽdo aut suspendendo Tridentũ mittere. Pontificem Bononiam migrare.

Ad æstum contẽtionis

Atque vt contentionis ardor excitatus in controuersia de Institutione Episcoporum deferuesceret, neue tot iam accinctis ad contradicendum *Lainezio* incrementum caperet, Congregationibus ad multos dies Legati abstinuerunt. Sed otium opiniones fouebat: nec alia re in angulis omnibus hominum sermonibus magis iactata, & Hispanis cum sequacibus suis sæpe cõuenientibus vt hac de re tractarent, & quotidie propemodũ ex iis tribus aut quatuor adeuntibus aliquem ex Legatis vt petitionem suam renouarent. Cumq; die quodam Episcopus *Gadicensis* cum quatuor aliis post rem propositam addidisset, se, vti non inficiarentur, quin iurisdictio ad Papam pertineret, ita libenter admissuros vti id in Canone adiungeretur, Legati crediderunt Hispanos cognito errore confessuros iurisdictionem omnem esse in Papa, & ab ipso originẽ trahere. Sed cum apertius id explicatum vellent, Quemadmodum (inquiebat Episcopus ille) Princeps in ciuitate instituit Iudicem primæ instantiæ, & iudicem, ad quem est appellatio, qui tametsi superior sit, non potest tamen alteri authoritatẽ auferre, nec causas ad ipsum spectantes occupare: ita *Christus* in Ecclesia omnes Episcopos instituit, & Põtificem cunctis superiorem, in quo est suprema iurisdictio Ecclesiastica, non ita tamen, vt cæteri non habeant propriam, à solo Christo dependentem. *Quinqueecclesiensis* dolorem profitebatur apud quosuis, quod tantum temporis sine vlla Congregatione perderetur; vtiliter alioqui insumendũ, nisi Legati dedita opera pro more sibi solito id amitti vellent; quo Capita reformationis postremo die edantur, nullo, non modo ad cõsultandum, sed ne ad colloquen-

temperandum Congregationes ad aliquot dies intermittuntur.

Episcopus Gadicensis supremam Ecclesiasticam Iurisdictionẽ Papæ concedit, sed Episcopis quoque deberi suã ab eodem fonte profectam.

Ferdinand. Philippus 2

loquendum de iis, spacio relicto. Verum Legati ipsi otiosi non erant: illud assidue cogitantes, quemadmodum formam aliquam inuenirent Canoni, quæ vniuersè recipi posset; pluseulis subinde vno die mutatis. Atq; hæ formulę cum circumferrentur,& Legatorum hæsitationem proderent,non solum *Hispanis* animos addebant ad perseuerandum in sua opinione, sed ēt ad maiorem in loquendo libertatem. Sic vt in Congressu multorum Præsulum *Segouiensis* nō veritus sit dicere,vnā voculam ruinæ causam Ecclesię futuram.

Dum Congregationes cessant Legati Canoni formādo intenti.

Præterierant iam dies Septem sine vlla Congregatione,cum XXX.Octobris cōsultantibus Legatis (quod aliis antea diebus fecerant) *Hispani* omnes simul cum aliis nonnullis audientiam postulant,instantq; denuo,vt definiatur Institutio, & superioritas Episcoporum *iure diuino*: hoc adiecto, nisi id fieret,deseri officium in re & iusta,& his temporibus necessaria, pro veritatis Catholicæ dilucidatione; seq; protestantur amplius nec in Congregatione nec in Sessione interfuturos. Quo audito,multi Præsules Itali, cum in ædibus Cardinalis *Simonetæ*,&in cubiculo *Iulij Simonetæ* Episcopi *Piscariensis*,ita inter se constituissent, postridie mane coram Legatis comparuerunt, tres Patriarchæ,sex Archiepiscopi,vndecim Episcopi;petentes,ne in Canone poneretur, superioritatem *esse iuris diuini*;quod esset ambitiosum,& indecorum,ipsos in propria causa sententiā dicere , & à maiori parte improbaretur.Item,ne Institutio declaretur *iuris diuini* ; occasioni scilicet vitandæ,de potestate Pontificis verba faciendi, quam ipsi conseruare & vellent,& deberent. Id cum *Tridenti* percrebuisset, sermonibus materiam præbuit, quasi ipsis Legatis procurantibus factum. Vnde post Vespertinas preces in Sacrario plures conuenere opinionis *Hispanicæ* fautores; aliiq; earundem partium in ædibus Episcopi *Mutinensis*. At apud Archiepiscopos *Hydruntinum*,*Tarentinum*, & *Rossanensem*, & Episcopum *Parmensem*,quatuor alii conuentus habiti Pontificiorum, eoq; processit tumultus,vt Legati, ne quid offensionis nasceretur subdubitarent, & necessarium iudicarent non modo deponere cogitationem habendæ Sessionis tempore constituto,verum etiam antequā ad eius articuli decisionem venirent, qui tanti motus causa extiterat,de aliis Capitibus doctrinæ referre,& aliquid de Reformatione proponere; cōquerente multum *Simoneta*, à *Mantuano* & *Seripando* parum sibi auxilij esse:qui tametsi aliquid agerent , non poterant tamen interiorem animi sensum prorsus occultare, in aduersam partem inclinatum.

Hispani Præsules cū aliis Legatos confertim adeuntes,declarationem Institutionis & superioritatis Episcoporū iure diuino petunt.

Pontificij contra postridie ab Legatis,vt neutrum horum Canoni inseratur,postulant.

Cæterum à Marchione *Piscariensi* venerunt literæ ad primores Prælatos Hispanos fiduciariæ; commissumque Secretario,vt cum ipsis strenue ageret, moneretq;,ne quid attingerent,in detrimentum Sanctæ Sedis cessurum, pro certo haberent,id Regi molestum inprimis futurum,magnaque ex eo incommoda suis Regnis euentura. Nec ab eorum prudentia exspectari posse, vt de re aliqua certo statuant, antequā exploratam habeāt Maiestatis suæ voluntatem. Datum ei insuper in mādatis,vt significaret,si quis è Prælatis hæc monita negligeret,aut ipsis parere detrectaret,nam hāc esse Regis voluntatem,

Marchionis Piscariensis ad Præsules Hispanos literæ,quibus suadet nihil in S. Sedis præiudicium ipsis tentādum.

tem,

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

tem, vt coniunctis animis Beatissimi Patris dignitatem tueantur. Si quid opus esset, cursores ad ipsum extraordinarios mitteret. *Granatensis* vnus ex eo numero, respondit, nunquam sibi animum fuisse aliquid contra Pontificem dicendi; & existimasse, quicquid pro Episcoporum authoritate diceretur, id Sanctitati eius pro beneficio fore: quippe qui pro certo habeat, imminuta eorum authoritate, obedientiam debitam Sanctæ Sedi imminutum iri: tametsi satis sciret se præ senio tum superstitem non futurum. Suam sententiam Catholicam esse, pro qua mortẽ oppetere nõ dubitaturum: Se, cum tãtam oppositionem cerneret, haud libenter consistere *Tridenti*; vt qui exiguum fructum speraret; adeoq; discedendi veniam & à Sanctitate eius, & Regia maiestate petiisse, percupidum reuertẽdi ad suos. Nec, cum ex Hispania profectus esset, aliud in mandatis à Rege, aut à suis ministris accepisse, quã vt Dei gloriam, pacemque, & reformationem Ecclesiæ præ oculis haberet; & hũc sibi scopum semper fuisse propositum, neq; vero existimare se contra voluntatem Regiam quidquam commisisse, tametsi eã penitus nosse haud sui iudicij rem esse putet. Illud satis sibi perspectum, Principes ministrorum suorum rogatu facile de verbis generalibus gratificari. *Segouiensis* etiam respondit, nunquam sibi propositum aliquid dicere, quod Sanctitati eius ingratum esset futurum: sed nec sibi iam integrum quod dixerat reuocare, existimanti se veritatem Catholicam locutum: immo nec plura dicere posse quam dixerit, ex eo tempore in hoc argumento non versatum. Remotis deinde arbitris, vbi conuenissent omnes, ad aulam expediunt Doctorem quendam *Segouiensis* domesticum, cui mandant, vt Maiestatem Regiam edoceat, neque se, neque alios Prælatos merito reprehendendos, si Romanæ Curiæ studiis obsecundare nõ possint. Nam, quod erat maiestati suæ satis notum, penes se non esse quidquam proponere, sed sententiam solummodo dicere de rebus à Legatis propositis. Nimis id durum, interrogare velle, & obligare ad respondendum, contra animi sui conscientiam, certo scire, se & Deum, & suam Maiestatem offensuros, si id vllo modo facerent. Non posse se reprehendi quod intempestiue sint locuti; neq; propositionem fuisse suam, sed responsionem. Quod si quid erroris à se admissum sit, ad eum corrigendum se paratos ex Maiestatis suæ præscripto. Verum se iuxta doctrinam Catholicam locutos, & verbis adeo claris, vt certo sibi polliceantur rem omnem ipsi probatum iri. Illud se suppliciter petere, vt ipsos audire ante dignetur, quam condemnet vel tacito existimationis suæ iudicio.

Arch. Granatensis responsum.

Et Episcopi Segouiẽsis.

Præsules Hispani aequitatem caussæ suæ Regi commendant.

Haud falso crediderant illi Prælati à Ministris potius Regiis, quam ab ipso Rege hæc processisse, nam hoc ipso tempore egerat Cardinalis *Simoneta* cũ alio quodam Hispano, Comitis *Lunẽsis* Secretario, docuitq;, cum ipse Comes Concilio interesse debeat, necessariũ esse, ita animo præparatus institutusq; veniret; vt eos Prælatos in officio possit continere; alioqui ex ea re incommodum non modo Ecclesiæ Dei, verum etiam suæ Maiestatis regnis secuturum; illis hoc vnum spectantibus, vt omnem authoritatem sibi arrogent, & liberam

Card. Simoneta artes ad Prælatos Hispanos reprimendos.

Ferdinand. Philippus 2

liberam in Ecclesiis suis administrationem. Quin & Secretario *Piscariensis* persuasit, *Lunensi* obuiam iret, eiusque animum de Prælatorum ipsorum consiliis & audacia informatum occuparet, doceretq; è Regis vtilitate fore vti reprimantur. Et Cardinalis *VVarmiensis* longas litteras ad *Patrem Canisium* tunc in aula *Cæsarea* commorantem, cõscripsit in eandem sententiam, ipsum Comitem eadẽ arte tractandũ significans.

Item Card. VVarmiensis.

Cum ob partium studia tractatis de doctrina non procederet Legati coguntur agere de Reformatione.

Doctrina ea, quæ ex sentẽtiis dictis in Congregationibus præcedentibus collecta fuerat, iam publice proposita, ad suffragia ventum est, tertio die mensis Nouembris. Hic Cardinalis *Simoneta* suos premonuit vt verbis parcerent, nec ad voces aculeatas excurrerent, eo tempore multo magis animos lenes & quasi edulcatos desiderante. Sed triduum de ea locuti, cum propter materiæ connexionem sæpe in rem cõtrouersam reciderent, visum est Legatis, aliquid de Reformatione necessario esse proponendum; præsertim appropinquantibus *Gallis*, & Episcopo *Parisiensi* palam dictitante, tempus esse huic rei principium dare, quo & *Gallis*, & aliis Nationibus tandem satisfiat. Deputandos dicebat ille, è quaq; natione Prælatos, qui earum regionum necessitates studiose considerarent, quas Itali nec *Tridenti* nec *Romæ* satis intelligere possunt. Adhuc nullã reformationem factam; &, quod hactenus statutum, nullo loco habendum. Vnde Legati cum de reformatione referendum esset, ad multa incommoda declinanda necessarium iudicarunt, à Residentia capere initium.

Atque incipere à Residentia.

Iam supra narratum quid Pontifex ea de re scripserit, exinde Legatos cum suis perpetua solicitudo distinebat, de decreto formando, quod Pontifici satisfaceret: simul promissionis à Cardinale Mantuano Prælatis factæ ratione habita. Nam ipso statim initio rem Papæ permittendam proponere, ei promissioni contrarium videbatur, & magnam res habebat difficultatem, decretũ eiusmodi proponere, cui si quid impedimenti obiectum esset, ad eandem permissionem rem deducere denuo liceret. Exploratis eorum animis tum qui, vt remitteretur ad Pontificẽ adduci se patiebantur, tum qui ab ea mente prorsus alieni, comperiunt Cõcilium in tres partes prope æquales diuisum; nempe duas hasce, & aliam tertiam, quæ rem decerni volebat in Cõcilio, siue Sanctitatis suæ offensa, horũ maiorem partem ad se traducere spes erat, atq; ita aduersarios superare. Partiti inter se negotium egere adeo efficaciter, vt præter alios, septem Hispanos in partes suas attraxerint; in quibus fuere Asturicensis Salmaticensis, Dertusensis, Pacensis, & Elnensis; egregiam in prensando operam nauante Episcopo Maceratensi.

Legati prius, quam suffragiorum Residentia permittunt, Patrum animos pertentant, & multos in partes suas traducũt.

Ab Legatis ad ea quæ destinarant exequenda quatuor omnino rationes propositæ. Vna, vt Decretum conderetur cum præmiis tantum & pœnis. Altera, vt multi Præsules à Legatis cõtenderent, vti negotium ad Papam remitteretur. Atq; hæc petitio legeretur in Congregatione, ea spe, quãdo haud segniter cum multis actum esset, tot ad eam sentẽtiam accessuros, vt dimidio procul dubio sint futuri superiores. Tertia vt Legati de remissione referret in Congregatione. Quarta, vt omissis aliis, Pontifex quamprimum de Resi-

Legati IV. rationes adferunt, negotium Residentiæ expediẽdi.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

dentia seuere vindicanda statuat: atq; id decretum typis mādatum quaquauersum ante Sessionem publicetur, sic n. aduersariorum conatibus præuorti posse, ipsisq; vel ingratiis parendū. Sed primæ opponebatur, eos omnes aduersaturos, qui declarationem *de iure diuino* flagitassent; & existimaturos, hęc præmiorum ac pœnarum remedia præ ipsa declaratione parum efficacia: præsertim cum non desint superiorū Conciliorum & Pontificum Decreta, sed vtiq; neglecta. Etiam in constituendis pœnis & præmiis non defore controuersiam. Prælatos iniqua postulaturos, veluti collationem beneficiorum, saltē curatorum: tum abolitionem priuilegiorum, q̄ Regularibus data, & alia immensa. Hoc quoq; Decretum, ex quo fuerat propositum, donec in Sessione sit admissum, semper obnoxium fore mutationi; venientibus potissimū Gallis eius retractationem forte postulaturis. Secundæ opponebatur, nō posse sine strepitu conuenire Præsules illos, qui apud Legatos instare debebāt. Eos enim qui nō vocati, indigne laturos se negligi, & in contrariam partem inclinaturos: aduersarios & ipsos facturos coitiones, & cōcituros tumultus, & de machinationibus interim conquesturos. Contra tertiam opponebatur; dicturos aduersarios, haud sponte assensum, sed ne de Beatitudine sua diffidere viderentur; neq; sententię libere dicendæ facultatē fuisse, quod si non sit assensum, nempe reuocari in dubium authoritatem Pontificiam: præterquā quod diceretur hanc remissionem à Sanctitate sua fuisse expetitam. Cōtra quartam obiiciebatur, nisi in Concilio recitetur Bulla Pontificis, Patres nihilominus definitionē postulaturos; sin legatur, metum esse, nonnullos vti sibi melius ꝓuideatur petituros. Ita quicquid eius erit, parum è dignitate successurum. Tot obiectis vndiq; difficultatibus Legati extrahunt negotiū, tametsi cum offensione vniuersorū, quibus innotuerat, illud in sermonē venturum. Coacti ad extremū aliquid statuere, sexto die Nouēbris amplectuntur primam illam rationem Decretum proponendi cum præmio & pœnis. Postq̄ igitur de materia, quæ tum erat in manibus aliquot Patres verba fecissent, Cardinalis *Mantuanus* verbis aptis & accōmodatis rem proposuit in hunc fere modum. Esse rem necessariam, ab omnibus Principibus expetitā; ab Imperatore etiam sæpe solicitatam. Illum moleste tulisse hoc caput non cōtinuo fuisse decisum; dumq; vanis quæstionibus, & quæ nihil attinent, Patres occupantur, dilatam quæstionem principalem. Non esse materiam quæ disputatione opus habeat, sed ratione magis inuenta ad illud exequēdum, quod omnes necessarium iudicant. Reges Catholicum & Christianissimum eadē de re institisse; totumq; populū Christianum esse in magna expectatione ad quem modum huic malo prouidebitur. Tēporibus *Pauli III.* de hac materia tractatum, sed parū apposite, nōnullis ad superfluas quæstiones tūc diuertentibus, q̄ tum prudenter silentio sepultæ. Propter easdem rationes constare, nunc quoq; non aliud tractandum, quam q̄ in Decreto proponitur. Atq; inter alia dixit, se confirmatos in sententia verbis Oratoris *Lansaci*, bonis sane rationibus sæpius commonstrantis, nihil aliud requirendum nisi vt resideatur,

Quarum singulis sua annexa difficultates.

Card. Mantuanus primam rationem cū præmiis Residentium, & pœnis nō Residentiū Patribus cōmendat.

Et superuacaneis quæstionibus omissis, non aliud tractari, quam Decreto proponitur.

Ferdinand. Philippus 2.

sideatur, vnde vero ea ad residendum obligatio proueniat, id scire nihil aut parum cuiusquam referre. In Decreto inter cæteros articulos erat & iste, ne Episcopi Residentes tenerẽtur ad soluendas decimas, subsidia, aut quoduis aliud grauamẽ quacunq; authoritate, etiam Regum & Principum mandato impositum. Caput hoc grauiter Oratores cõmouit, verum eo dissimulato *Lansacus* apud Cardinalem *Mantuanum* dolorem professus est, ꝙ se non ante monitum nominasset: fassus se ad eam sententiã cum ipso locutum, sed vt amicum, priuatum, non vt Oratorẽ, atq; quo grauiorem conquestionis causam habere videretur, adiungens, doluisse quoq; sibi, Regem Catholicum ante Christianissimũ nominatum. De Decimis nihil addidit, vt qui speraret partim hoc motu à se facto, partim ẽt aliqua oppositione, q̃ facturi videbantur assertores *iuris diuini*, se illam Decreti formam posse impedire. Neq; vlterius progressus *Quinquecclesiensis* est, quã vt diceret, non credere se eam esse Imperatoris mentem, quam Cardinalis proposuerat. At Secretarius *Marchionis Piscariensis* aperte postulauit, eiusmodi verborum temperamentum quæri, ne quod præiudicium adferrẽt gratiæ, ab Pontifice Catholicæ Maiestati in subsidium triremium factæ. Crediderunt Legati hoc modo se animos Prælatorũ cepisse; at illi audita exceptione ꝓ Rege Hispaniæ cœperunt inter se dicere, ostentari sibi verbis gratiã, quæ re præstari non posset. Nam & in *Hispania*, & in *Gallia*, & sub quocunq; alio Principe, ad soluendum adactos iri, quin & in statu Ecclesiæ vna clausula; *Non obstantibus*, hanc gratiam sibi irritam fore.

Capite vno Decreti Residentes eximũtur à soluendis decimis, subsidiis & grauaminibus.

Contra id caput excipit Secretarius Oratoris Hispani.

Postridie à Residentia ad Ordinem Episcopalem transitum est. Et cum *Segouiensis* iterasset, Episcoporum institutionem *de iure diuino* tractatam & decisam in eodem illo Concilio, tempore *Iulij III.* cunctis approbantibus, seq; ea de re tunc sententiã dixisse: cumq; diẽ & horam quando id factum est, designasset Cardinalis *Mantuanus* acta illius temporis proferri iubens, dedit Secretario legendum id, quod tum definitũ fuerat, vt publicaretur: sed ea expositione adiecta, ex qua cõcludebat, neq; decisum, neq; examinatum, nec propositum eo modo sicuti à *Segouiensi* dictum. Cui respondente Episcopo, vtcunq; verbis in speciẽ honorificis, tot deinde secutæ sunt replicationes, vt finem Congregationi imponere oportuerit. Et quoniam auebit fortasse aliquis audire vter duorum ex vero locutus sit, nõ erit, opinor, abs re, hoc loco referre quid tum in Congregationib. decretum: tametsi propter repentinam Concilii dimissionem, quam suo loco narraui, in Sessione minime publicatum. Erant tum cõposita tria Capita de Doctrina, quorum tertium inscriptum *de Hierarchia & de distinctione Episcoporũ ac Presbyterorum*; ibi post multa verba facta de Hierarchia, hæc sequuntur. *Docet præterea Sancta Synodus, non esse audiendos eos, qui dicunt, Episcopos non esse institutos iure diuino; cum manifeste constet ex literis Euangelicis, quod ipse Christus Dominus noster Apostolos vocauit, & ad gradum Apostolatus promouit, quorum in locum subrogati sunt Episcopi: nec cogitandum est hunc adeo necessarium & eminentem gradum humana institutione introductũ in Ecclesiam, quod esset diuinã prouidentiam calũniari, & vituperare, quasi in rebus nobilißimis deficeret.*

Paucisque Residentia cum de Ordine ageretur, super institutione Episcoporũ oritur quæstio, de Decreto in ea re superiore Concilij conuocatione facto, sed non publicato.

Decreti verba citantur, vt Mantuanus, an Segouiensis magis vere locutus sit, appareat.

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

deficeret. Hæc erant verba eius Capitis Doctrinæ. Conditi etiam Canones octo, quorum octauus sic habebat. *Si quis dixerit Episcopos non esse institutos iure diuino, aut non esse Presbyteris superiores, aut non habere ordinandi authoritatem, aut eam etiam Presbyteris competere, anathema sit.* Cuicunq; opinione aliqua mens præoccupata est, eam quicquid legit, vbique inuenit; vt mirum nō sit, hos duos Præsules, opinionem vtrumque suam iisdem in verbis reperisse, & quæ Pontifici de sola ordinis potestate dicta intelligebant, *Hispanos* de tota, quæ & ordinem & iurisdictionem complectitur accepisse, quamuis non deessent è Pōtificiis, qui crederent, *Mantuanum* simulantem se cum cæteris sentire, dedita opera curasse vetus Decretum legendum, non vt sententiam suæ partis confirmaret, sed *Hispanorum*, cui secreto adstipulabatur.

Card. Lotharingio & Gallis Tridentū appropinquantibus dies Sessionis prorogatur.

Cum ingressus esset Italiam *Lotharingius*, non poterat Pontifex Gallis denegare, quin efficeret vt exspectaretur. Scripsit itaq; *Tridentum* vt Sessio produceretur, ita tamen, ne vltra finem mensis Nouembris ea dilatio exiret. Vnde vbi Legatis nunciatum est Cardinalem venisse ad *Lacum Benacum*, in Congregatione ad nonum Nouēbris proposuit Cardinalis *Mantuanus*, vti Sessio differretur vsq; ad XXVI. eiusdem mensis. Quod cum ignoraret *Lotharingius*, præmisit *Carolum de Grassis* Episcopum *Montis Faliscorum* datis ad Legatos literis significans, modo non dedignentur exspectare, se intra paucos dies *Tridenti* fore, at illi quo maiorē apud eum gratiam inirent, vsq; in aduentum eius Congregationibus habendis supersedere decreuerant. Retulit Episcopus, Cardinalem illum in omnibus suis sermonibus honesta studia præ se ferre; velle etiam quæ pro sententia dicturus est Sanctitati eius trāsmittere, vt ea inspicere posset. Prælatos qui ipsum comitantur, erga Dei honorem & aduersus Apostolicam Sedem optime esse animatos, immo sperare, Gallorum aduentum ad concordiam res in Concilio adducturum, facturumque, vt reformationi cum fructu opera impēdatur, citra omnem ad proprias vtilitates respectum: & alia huius generis. Quæ tametsi ab Episcopo testata, & ab Oratore *Ferrerio* confirmata; tamen à Pontificiis officiose tantum dicta credebantur: non quo quicquam diligentiæ adhibendis remediis omnibus, & *Romæ*, & *Tridenti* destinatis, omitteretur.

Episcopus Montis Falisci de Lotharingio & comitibus bene sperare iubet.

Lotharingius Tridentum ingreditur.

Ingredienti *Tridentum Lotharingio* obuiā processere ad mille passus Cardinalis *Madrucius* cum multis Prælatis; & ad portam vrbis Legati omnes, inde vsq; ad ædes hospitii ipsum comitati. Equo vehebatur medius inter Cardinalem *Mantuanum* & *Seripandum*, quem honorem ei habere sibi necessarium putabant, quoniam ita acceptus esset à Cardinalibus *Montano* & *Sanctæ Crucis*, Pontificiis *Bononiæ* Legatis, quo tempore Concilium in ea vrbe habebatur, & ille Romam proficisceretur galerum Cardinalitiū accepturus. Ad vesperam visebat ille ad Cardinalem *Mantuanum*, postero die simul cum Oratoribus Lansaco & Ferrerio ad audientiam ab Legatis admissus. Exhibuit Regis literas inscriptas Concilio, & lōgam super iis orationem habuit. Ostēdit propensionem suam ad obsequiū Sedis Apostolicæ, omnia sua consilia

Ab Legatis admissus habet orationem.

cum

Ferdinand. Philippus 2.

cum Pontifice atq; ipsis Legatis se cõmunicaturum pollicitus, nec aliquid postulaturum, nisi sponte Sanctitatis suæ; nec in quæstionib. inutilibus fore curiosum. Addit, duas illas cõtrouersias de Institutione Episcoporum, & Residentia, de quibus quaquauersum tantus sermo esset, sicut imminuissent authoritatem Concilij, ita de bona illa existimatione plurimum delibasse, quam de eo omnes conceperant. De se quidem, in eam sententiam magis inclinare, quæ vtramq; iuris diuini affirmat; verum tametsi illæ opiniones essent certissimæ veritatis, nullam necessitatem videre, ne oportunitatem quidem, cur ad eius rei declarationem veniendum sit. Concilij hunc debere esse finẽ, vt ad Ecclesiæ vnionem reducantur ij, qui secesserunt; venisse se in Colloquium cum Protestantibus, nec eos reperisse adeo discrepantes, vt reconciliari nõ possint, modo abusus tollerentur; nec vllum tempus magis oportunum iis reducendis, cum certo sciatur, nunq̃ cum Imperatore adeo fuisse coniunctos. Multis ex iis, ac nominatim *Duci Wirtembergico* voluntatem non deesse adeundi Concilium; sed esse necessarium eorum desideriis satisfacere reformationis aliquo principio facto. Quam in rem vti ipsi tota cogitatione incumbãt, Dei honorem flagitare.

Exposuit deinde Regis desideriũ, vt populorum suorum necessitati opportunis remediis subueniretur: nam vt in præsentia bellum cum Hugonotis geritur, ita nisi corruptelis remedia adhibeantur, cum Catholicis plus negotij fore; quorũ obedientiam breui amissum iri. Has esse causas, ob quas à Regia Maiestate ad Concilium sit missus. Cõquestus est, q̃ ex tota pecuniæ summa, quam Põtifex Regi mutuam se daturum promiserat, haud amplius quam viginti quinque millia coronatorum exigi potuerint, ab Cardinale *Ferrariensi* numerata: idq; propter conditiones in mandatis appositas, nempe, ne exigeretur, nisi ea lege, vt ex omnibus Regni Parlamentis Pragmaticæ tollantur; quod tantæ est difficultatis, vt spes omnis adempta sit vel vnius nummuli colligendi. Ad extremum dixit, se noua mandata Oratoribus attulisse, adeoq; quamprimũ Synodum allocutus esset Regis nomine in proxima Cõgregatione, ex eo tempore nihil aliud quã libere sententiam suam vt Archiepiscopum dicturum, negotiorum Regni procuratione seposita, eorumq; cura ipsis relicta.

Legatorum responsum.

Responsum à Legatis absq; aliqua inter se consultatione; prout cuique commodum visum est: laudant ipsius pietatem & deuotionem versus Sedẽ Apostolicam: seq; paratos ostendunt omnia cum ipso negotia communicare. Narrant, quanta patientia vtẽdum fuerit in toleranda Prælatorũ dicendi libertate, imo licentia; qui excitandis nouis quęstionibus longius peruagati essent. Iam vero cõiuncta sibi Amplitudine sua Illustrissima non dubitare, quin eius consilio tantam illam licentiam comprimere possint, ipsiusq; ope & auxilio lites etiam ex illa licentia enatas componere; atque in posterum tanta cum dignitate procedere, vt omnes tantũ ex ea re satisfactionis percepturi sint, quantum hactenus alienationis senserint. Quod ad Protestãtes; nimis esse notam eorũ perfidiam,

Pius 4.
Elizabeth.
Carolus 9.

qui cum se haud alienos à concordia ostẽdant, tum vero maxime metuendi, ne nouas maioris discordiæ causas machinentur. Nam illud certum, eos Concilium postulasse, sperantes fore, vti ipsis negaretur: atq; eo ipso tẽpore quo petebatur, perquam sedulo impedimenta obiecisse, & iã nunc quoq; eos, qui *Francofurti* conuenerunt, omnem operam dare ne ꝓcedat: & id ab Imperatore omni studio contendere, vt ei aliquam moram inferant. Odisse ipsos vel nomen Concilij, non minus quam Pontificis; nec alium in finem id antehac ostẽtasse, quam vt Apostasiam suam à Sede Apostolica obtegerent & excusarent. Itaq; nullam de ipsorum conuersione cõmodam spem fouendã, sed tantummodo ad bonos Catholicos in fide conseruandos animum aduertendum. Laudant pietatẽ & propensionem Regis, commemorant studium Pontificis in Ecclesia emendanda: quantumq; in Curiæ suæ reformatione desudarit; etiam imminutione propriorum redituum posthabita: vtique ad Concilium subinde scripserit reformationem vrgens. Ac Legatos quoque ad eam vehementer esse procliues & propensos; sed contentionibus Pręlatorum tempus prope omne absumẽtib. retardari. Quod si in *Gallia* periculũ esset, ne obedientia Catholicorum Regi decederet; dignam esse eam rem, de qua cum Sanctitate sua agatur. Quod ad pecuniam creditam, tam eximium esse dicebant paternum Pontificis in Regem & Regnum *Galliæ* amorem, vt pro certo habendum sit, conditiones cõmodato adiectas, non nisi necessitatis causa interpositas. Ita postquam inter se variis officiorum significationib. decertassent; placitum est, Cardinalem die Lunæ in Congregationem generalem venturum, vt exponat Patribus aduentus sui causam, Regisq; ab ipsos literas recitet.

Legati Car. Lotharingij dicta facta q. ad exactioris trutina examẽ appendẽtes, varias suspicionum caussas deprehẽdunt.

Legatis magnam solicitudinem iniecere ea Cardinalis verba, quũ dixerat, se negotiis Regni nolle implicari, sed eam curã Oratorib. relinquere: neque n. congruebant cum eo, ꝙ paucis ante dieb. *Lansacus* & *Ferrerius* professi sunt de aduentu Cardinalis sibi gratulari, quasi eos omni onere & munere subleuaturi, ꝙ (vt ipsi dicebãt) totum in illius humeros incubiturum esset. Ex quo colligebant attentis oculis in eiusmodi dissimulationes inspiciẽdũ, præsertim, cum certis authorib. Cardinali *Simonetæ, Mediolano* nunciatum fuisset, Abbates Gallos cum ad *S. Ambrosii* diuertissent, haud veritos dicere, se cum *Hispanis, Germanis*, & cæteris Vltramontanis sese cõsociaturos: necnõ ire ad res tractandas parũ Curię Rom. placituras. ad hæc, in cunctis *Gallorum* congressionib. hæc fere iactari. Non esse in quæstionib. cõterendũ tempus illud, ꝙ in Colloquio de Reformatione insumi par esset. Incipiendũ à pluralitate Beneficiorum profliganda, & ad ea relinquenda Cardinalem primũ fore. Dispensationes gratuito concedendas; auferendas Annatas, Pręuentiones, Paruas datas; & vni beneficio vnica prouisione consulendum. Tum ista verbis amplificant, dari Pontifici occasionem bellissimam, gloriam immortalem sibi consequendi, si hęc decernenda curet; satisfactũrũ valde populo Christiano, paci ei & concordia data, ac remedio incommodis & corrupte-

Ferdinand. Philippus 2.

ruptelis prouiso: populumq; viciſſim in remunerationem Sanctitati suæ dimidiam decimam soluturum. Se eo veniſſe, certos non discedendi prius, quam experiantur, ecquid his omnibus malis remedij prouideri poſſit, quãtumuis diuturna mora ſit trahenda. Quod ſi certis indiciis ꝑſpexerint, omnino prouiſum non fore; ſe ſine vllo ſtrepitu reuerſuros in Galliam, & ſibi domi ſuæ conſulturos. Acceperant etiam Legati pene pro certo, arctiſſimam eſſe Cardinali cũ *Imperatore* conſiliorum communionem, & quod pluris ducebant, cum Rege *Bohemiæ*, quorum vterque manifeſte eo propendebat, vt aliqua ex parte Principib. Germanis ſatisfieret. Nec erat dubiũ quin ij Concilium odiſſent, gratumq; habituri eſſent, ſi non procederet, ſed diſſolueretur; verum aliqua eiuſmodi ratione, quæ & ſibi cõmoda, & Sedi Apoſtolicæ ipſiq; Synodo parum eſſet honorifica. Habebant quoq; ſuſpectũ Regem Catholicum propter nunciũ, qui ad Secretarium *Comitis Lunenſis* allatus. Nempe poſt expedita iam *Hiſpania* mandata Legationis; quæ darẽtur Comiti, ob varios nuncios qui superuenerant, decretum, mittere *Martinum Gazdellonum* Secretarium olim *Imperatoris Caroli V.* vt ei mãdata verbo referret, quæ ſcripto committere non placuit. Hoc cum alio quodam nuncio, quem è Gallia acceperant, reputantes, *Lotharingiũ* vix ante diſceſſum è *Gallia* communicaſſe cum Maieſtate ſua Catholica poſtulata, quę in Concilio tractare decreuerat: cumq; certo ſcirent, illum è Germania etiam rogatum, vt rem reformationis premeret, metuebant valde ne aduẽtus illius Cardinalis inſignes nouitates parturiret. Neq; ipſis vllatenus placebat, in prima audientia iniecta mentio aduentus Germanorum ad Cõcilium; præſertim reputantibus Colloquium, ꝙ cum *Duce Wirtembergico* habuiſſet. In ſumma cũ aliter coniicere nõ poſſent, quam hominem tanta authoritate & prudentia nunq̃ fuiſſe profecturum, niſi poſito fundamento ſatis firmo, cui deſtinata inædificaret, putarũt ſine mora Nuncium expeditum ad Pontificem mittendum, per quem hæc omnia ei conſiderãda repræſentarent. Et quoniam obſeruarant, quotieſcunq; *Tridentum* veniret, aut inde ꝓficiſcerentur Nuncij extraordinarij, Prælatos inde mox occaſionem captare ſermones miſcẽdi, cauſſam profectionis ſciſcitandi, obmurmurandi, perſtrependi, machinandi etiam (quæ res poſt Cardinalis aduentum effectus poſſet producere periculoſiores) viſum ipſis & ſecreto mittere, & per literas petere, *Romæ* Curſoribus præciperetur, vt vltima ſtatione & *Tridento* proxima, relicto itineris duce, cæteriſq; impedimentis omnib. vrbem ſilentio, faſciculum tantum literarum ferentes, ſubirent.

Quas Pontifici ꝓ ſua ſuorũq; Roma prudentia conſiderandas ꝓponunt.

Et imperãdum Curſoribus, vt ſecreto Tridentum ingrediãtur.

Cardinalis in Congregationẽ non venit, prout conſtitutum erat, ſequenti die febricula, tametſi leuiori correptus: oſtendit tamen cupere ſe, vt lente procedant, quo & ipſe ante, quam quidquam decerneretur, interuenire poſſet. Et Legati gratiam apud ipſum udituri, Congregationem multo tardius ſolito conuocant. In qua, interuenientibus Epiſcopis & Cœnobiarchis Gallis, generalis quædam recenſio primum facta, & ſuus cuique locus aſſignatus. Repertus ibi Prælatorum nume-

Cardinalis febricula, ne in Congregationẽ die ꝓſtituta veniat, remoratur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

numerus, ad CCXVIII. Postero die, quod de præcedentia natum esset nõ-nihil difficultatis, recensio de integro facta est, introductis in Congregationem Prelatis singillatim, & vnoquoq; ad suum locum perducto. In iis tamen Congregationibus, Gallorum nemo verba fecit; siue quia Cardinalis aduentum præstolabantur, siue vt quid ab aliis fieret, obseruarent. Cæterũ die XIX. Nouembris multis Prælatis ab *Archiepiscopo Hydruntino* ad conuiuium vespertinum inuitatis, is, cui munus vocandi conuiuas erat impositum, orabat singulos, pro honore bonoque Sedis Apostolicæ ne grauarentur venire. Extemplo toto *Tridento* diuulgatum est, Pontificios conuenire, vt de societate contra Gallos constituerent. Quæ res admodũ ipsis displicuit, eoq; magis, quod finito conuiuio certiores facti, eiusmodi sermones in mẽsa fuisse: cumq; post aduentum suum quotidie propemodum cenerẽt aliquem Prelatum nouum ad Concilium accedere, videbantur sibi pro infidis & aduersariis haberi. At Legati honori quẽ Cardinali deferebãt, fiduciæq; testandæ, quoties eum singuli per infirmam valetudinẽ inuisebant, authores fuere, vt adeo pulchram occasionem arriperet, controuersias è quæstionibus natas authoritate sua consopiendi: ꝙ & ipsi facile, & perhonorificum futurum esset, ea opera ab aliis frustra tentata. Quam in rem Cardinalis & animum satis propensum prodidit, & operam promisit.

Cõuiuium Archiepisc. Hydrũtini sapit factionẽ opinione Gallorum.

Papa valetudine à morbo confirmata, oẽs

Pontifex per eos dies morbo graui & improuiso in aliquod vitæ discrimẽ adductus, recuperata iam valetudine, ab Legatis, & aliunde, qua Galli transierant, nuncios accepit, plurima de eorum consiliis & inter se congruentia significantes. Quibus accesserat, ꝙ laborante Pontifice, *D. Insulanus* Gallus egerat cum multis, vt è vita *Pio* decedente, Papa per nationes *Tridenti* crearetur: sede tamen interea donec reformatio facta esset, vacante. Eo pacto & Concilium fore liberum, & Papam, reformationem ante, quam creatus esset, constabilitã, haud grauate accepturum. Id vero præter cætera Pontificem grauissime cõmouit; tum quod cuiuis, maxime vero Principib. molestum esse solet consilia de rebus à morte ipsorum gerendis agitari: tum quod nulla alia ratione certior reddi poterat de Gallorum Curiam & Pontificatum reformãdi instituto. Ad quę accedentib. cõtrouersiis perpetuis de institutione Episcoporum, & de Residentia quæ *Tridenti* agitabantur; Congregationes habuit quotidianas. Neque se continebat, quin apud omne genus hominum dictitaret, nullum sibi incumbere negotium Cõcilio grauius & periculosius. Cumq; in Consistorio referret ad Patres purpuratos de cõtrouersiis ob causam Institutionis, & de Residentia nouiter repetita, non potuit quin exclamaret, ***omnes Episcopos à se Beneficiatos sibi esse aduersos, & se Tridenti exercitũ alere inimicorum.*** Quin & nonnulli in eam venerant opinionem, interiori animi sensu illum exoptasse, vt *Hugonotorum* rebus in Gallia accessio fieret, aut potiores aliqua ex parte essent Protestantes in Comitiis Germaniæ; quo Cõcilium, se minime auctore, dissolueretur. Veruntamen totus intentus ad remedia, constituit primum, vt Episcopi nondum *Roma* digressi

de Lotharingio & Gallis male suspicandi occasiones animo volutat.

Ferdinãdus Philippus 2.

Et aduersũ eas remedia comparat.

digressi continuo ad Concilium proficiscerentur: vtq; *Marcus Antonius Boba* Episcopus *Augusta Pratoria*, Orator apud se *Ducis Sabaudia*, eo se conferret. Contra prohibuit Archiepiscopum *Turritanum* eo proficisci, & Episcopũ *Cesenatem*: illum, quod in Concilio sub *Paulo* in re Residentiæ maiore cõstantia quam id tempus ferebat, defendisset eam esse *de iure diuino*; hunc vero, ꝙ ex intimis esset *Cardinalis Neapolitani*. Quem & suspectum habebat propter carnificinam in duos eius auunculos exercitam, ac seueritatem in ipsum; & metuebat, quod in manibus *Comitis Montebellensis*, qui Pater erat *Cardinalis*, dicebatur esse Syngraphum manu ipsius Papæ conscriptum, quo tempore Cardinalis erat in Conclaui, in quo *Neapolitano* certam pecuniæ summam, vt fautorem eum experiretur, pepigerat.

Gallis licet diffideret, dissimulandum censet: ꝙ illi tamẽ subodorantur.

Tametsi vero Gallis cum primis diffideret, tamen dissimulandum ratus, misit in *Galliam* quadraginta millia coronatorum; reliqua de cẽtum promissis; nec nõ *Tridentum Sebastianum Gualterum* Episcopum *Viterbiensem* simul cũ *Lodouico Antinorio*; quibus, ꝙ in Gallia fuissent, cum quibusdam ex illis Prælatis aliqua consuetudo intercesserat, & fauor deferebatur ab Cardinale, quem obsequij & honoris specie adibant. Scripsitq; ad ipsum & *Lansacum* literas plenas humanitatis & fiduciæ. Verum ab ipsis ita iudicatum est, hosce missos, vt Cardinalis consilia detegerent, & actiones obseruarent; præsertim *Roma* monitis, Episcopũ illum erexisse Pontificem, ne tantum rebus suis timeret: inuenturum scilicet Cardinalem difficultates & impedimenta plura opinione: se quoque obtulisse, nouas ei molestias, si opus esset, creaturum.

Die XII. Nouembris statuit Cardinalis postridie in Congregationem ire. Conuenerat vt Regis literæ primum recitarentur, dein *Lotharingius*, & ipse Orationem haberet; sed hoc insuper petiit Cardinalis, vt *Ferrerio* Oratori aliam etiã habere liceret. Verum hic ab Legatis haud assensum est. Et vera eius rei causa erat, quoniam si id semel esset permissum, tum ipsis, tum cæteris omnibus Oratoribus ad voluntatem dicendum foret, & proponendum, non sine periculo maioris confusionis. Sed hanc causam reticentes dixerunt, in eo Concilio, nec illo tempore, neq; sub *Paulo* & *Iulio* vnquã permissum, vt Oratores in Congregatione verba facerent, prçterquam quo die essent admissi. Itaq; nisi voluntate Põtificis eiusmodi nouitati se haud assensuros. At *Lotharingius* respondit, quando nouæ sint Regis literæ, & noua mandata, nouam quoq; Legationẽ dici posse, & hunc veluti primum etiam aditum fore. Multis tandem vltro citroque dictis, cum *Lotharingius* promisisset, non vltra postulaturos vt verba faciant, nisi illa tãtum vice; tum vt ei satisfacerent, tum ne occasionem arriperet offensionem profitendi, assensi sunt.

Card. Lotharingius nõ nisi grauate impetrat à Legatis, vt Ferrerius in Congregatione orationẽ habeat.

Litera Caroli Francorum Regis ab Card. Lotharingio Patrib. exhibita in Congregatione generali perleguntur.

Igitur postero die conuocata Congregatione, recitatæ sunt Regis literç, inscriptç Reuerendissimis Patribus in Sacrosancto *Tridentino* Concilio congregatis. In iis dicebat, quod cum Dei volũtas fuisset se ad Regnum vocare, placuisse etiã eius infinitæ prudentiæ, plenum id tumultuum & ciuilium

Ferdinandus Philippus2

bellorum sibi committere: oculos tamen ita ipsi aperuisse, vt, quãuis puer, cognoscat, præcipuã malorũ causam nõ aliunde, q̃ ex varia & multiplici de religione opinione, qua populus imbutus est, processisse. Itaq; S. Spiritu ductum, cum primũ regia corona insignitus esset, nihil magis habuisse in votis, quam maiorum exemplo ad Sacros conuentus, velut ad eius ægritudinis vnicum & præsens remedium confugere; & hanc ipsam in quam iam conuenerant, Synodum expetere. Illud se grauissime tulisse, quod, qui huius adeo pii instituti author fuerit, nõ tamen efficere potuerit, vt Prælati sui inter primos conuenerint; sed eius dilationis caussam & cæteros omnes, & ipsos necessarium iudicasse. Cumque aduenire iam videant Cardinalem *Lotharingium* aliis Prælatis comitatum, facile existimaturos omnia serio & ex sancta voluntate gesta. Caussam cur dictum Cardinalem miserit duplicem esse: Vnam, quod ille suis muneris non oblitus, sæpius & vehementer illuc eundi facultatem petiit. Alteram quod à teneris ánnis ad secretiora Regni cõsilia euocatus, & in grauissimorum negotiorum administratione educatus, optime nosset fontes & origines tumultuum Gallicorum, & quibus rebus egeant, vt ij sedari possint. Seque ei in mandatis dedisse, ea apud ipsos exponere, & quæ à prudentia ipsorum ac amore paterno remedia rite expectari possent, ab ipsis impetrare: non solũ ꝓpter sui Regni tranquillitatem, sed etiã totius Reip. Christianæ salutẽ. Eam si prę oculis haberent, peruenire posse ad laudatam & expetitam rerum commendationem, quæ Episcoporum iniuria, & hominũ malitia funditus perierat: ac in honorem & exaltationẽ Dei nominis, vnitatẽq; Ecclesiæ, futurum, vt antiqua illa Catholica Ecclesiæ maiestas & integritas resplendeat. Eam rem ipsorũ munere dignã, vniuersum orbem ab ipsis requirere: id si fecerint, accessuiã ipsis à Deo remunerationẽ inenarrabilem. Reges itẽ & Respublicas Principesq; omnes, se ipsis deuinctos existimaturos, ipsorumq; pietatem magna cum laude posteritati cõmendaturos. Cõcludit, quoniam Cardinalis ea plane nosset, quæ ipsos speciatim scire cuperet, obsecrare, vt illum æquo & lubenti animo audiant, eamque illi fidem, quam sibi, si illic esset, adhibeant.

Card. Lotharingus capita literarum Regis Oratione habita explicat.

Cardinalis deinde locutus, principio Regni miserias commemorat. Deplorat bella intestina & plusq̃ ciuilia; nec templis parci, & Religiosos trucidari, Sacramenta conculcari, inflammari ornamenta Ecclesiastica, imagines, libros non tantũ Ecclesiarum, sed & Bibliothecarum antiquissimarum, Sanctorũq; reliquias. Nec sepulchris Regum, Principum, Episcoporũ absti neri. Nomen Dei blasphemari; expulsis Pastoribus fures ac latrones ascendere, apud quos iuge sacrificium cesset. Tum ad res politicas progressus; Contemni dicebat Regis maiestatem: non vectigalia modo, sed & prouẽtus negari, iura & leges silere, populum ad defectionem excitari. Et horum omnium malorum causam conferebat in corruptos omnium ordinum mores, ac Ecclesiasticã disciplinã collapsam, hæreses non suppressas, & à Deo instituta remedia tamdiu neglecta. Inde ad Principum Oratores cõuersus, hæc illis

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

illis cogitanda proponit, & quod in *Gallia* nunc otiosis videre licet, sera nimis pœnitentia experturos, si mole sua Gallia ex vicinia ipsos in ruinam trahat. Superesse tamen huic malo remedia, magnæ spei Regem, in quo omnium virtutum igniculi relucent; *Regina* viduæ, & *Nauarra* Regis optima consilia; infractas Procerum vires; nullis opibus parci, copias comparari auxiliares, viam vi fieri. Sed nullum præsentius remedium, quam quod ab illa Sacrosancta Synodo expetitur; ex eo loco pacem Dei omnem sensum exsuperantem exspectari. Quæ cum *Christianissimus Rex* sibi persuadeat, duo tamen præcipua esse, de quibus ipsos admoneat, pro sua in Synodum obseruantia, ac pro ea quam sentit ex iis dissidiis in religione summa molestia. Primum, vt noua dissidia vitent, nouas & infructuosas quæstiones relinquant, enitantur vt Principes & Prouinciæ omnes ab armis abstineant; ne Protestantes existiment, magis eo conuentu Principes ad arma excitari, & societates & fœdera iniri ad bellum, quam de vniuersali omnium animorum reconciliatione decerni, à sollicitis ante omnia seruari vnitatem pacis. Cuius authorem fuisse *Henricum Patrem*, eamque quasi Testamento filio *Francisco* commendasse; *Franciscum* eandem retinere conatum. Pupillo iam & Reginæ matri bella intestina valde timeri, quietem publicam exoptari. Quod etsi infœliciter successerit, infœliciores tamen belli euentus esse pertimescendos, ne cum omnes in eodem periculo versentur, eadem tempestate acti, nemo adiuuet periclitantes: ita vnum idemq; omnes naufragium faciant. Summam propterea rationem haberi Regem desiderare eorum qui lapsi sunt, vt illis, quantum ex Deo possint, condonent; quibus & amicos esse liceat, sed vsque ad aras. Alterum Legationis suæ Caput, esse Regi cum Imperatore & reliquis Regibus & Principib. commune, nempe, vt de reformatione & morum & Ecclesiæ disciplinæ omnino decernatur. De hac iterum iterumque ipsos admonere, ad eam serio amplectendam hortari, & per Dominum nostrum *Iesum Christum*, qui iudicaturus est viuos & mortuos obtestari, si Ecclesiæ auctoritatem integram esse volunt, si inclinatum Galliæ Regnum retineri posse iudicant; nec è suis commodis Gallorum incõmoda metiuntuntur. Quod si vniuersa *Italia*, si *Hispania* omnis sedem & clauum tenet, gratulari se ipsis hãc fœlicitatem, Gallos certe puppi excidisse, & vix supremo digito gubernacula tenere. Subiunxit, si quæratur caussa tantæ tempestatis, auctor tanti mali; nõ sine pudore & pœnitentia dicendum, *Propter nos hac tempestas orta est: propterea mittite nos in mare.* Quare opus esse virib. & pectore firmo, & attendendum sibi & vniuerso gregi. Ad extremum ait, finitam sibi Legationem. si quid ipsos scire amplius oporteat, Regis Oratores, quod reliquũ est, curatoros. Se, & eos, qui secum vna ex Galliis aduenerunt Coepiscopos testari, se *Beatissimo Papæ Pio* post Deum subditos esse velle; eius in terris primatum super omnes Ecclesias agnoscere, cuius nunquam imperia sint detrectaturi. Ecclesiæ Catholicæ, ac Sacr. Generalis Synodi Decreta venerari. Legatis fasces submit-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

tere, Episcopis dextras societatis offerre. Quod Oratores præsentes habituri essent testes sententiarum suarum, gratulari; vt Spiritu S. duce in omnib. per omnia, & semper honorificetur *Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi*.

Lotharingio respondet primū suis verbis Car. Mantuanus. Dein Synodi nomine Archiepis. Iaderensis.

Cum perorasset *Lotharingius*, Cardinalis *Mantuanus* paucis laudauit eum ob laborem ad Dei gloriam susceptū, attestatus Synodum totam eius aduentu recreari. Fecit etiam honorificam de fratrib. ipsius mētionem, hanc illis tribuens laudem, quod in sua professione nihilo minorem testarentur promptitudinē in Dei cultu & Regni vtilitatib. promouendis. Cætera reliquit responsioni, quam Synodi nomine facturus erat Archiepiscopus *Iaderensis* ad eam rem deputatus. Is Synodū dicebat incredibili dolore affectā, cum intelligeret seditiones & tumultus bellicos religionis causa cōcitatos in Gallia, cuius quietem & tranquillitatem semper admodum charam habuerit. Verum tanto nunc acerbius hanc calamitatem ferre, quod eam Illustrissimus & Reuerendiss. Cardinalis non modo commemorauerit, sed rerum Gallicarum velut expressam imaginem omnium oculis subiecerit. Breui tamen futurum confidere, vt Deo dante Rex pristinam maiorum suorum virtutem imitatus, eorū nefarios conatus reprimere, & audaciam vlcisci queat. Synodum omnem diligentiam adhibituram, quo verus Dei cultus agnoscatur, mores emendentur, pax & tranquillitas Ecclesiæ restituatur: ipso præsertim non impulsore solum, sed adiutore, & Consiliario. Atque in laudes *Cardinalis* effusus concludit, Synodum de ipsius aduentu Deo immortali gratias agere, ipsi gratulari, & quicquid suo loco & tempore ab Oratoribus dicetur, libentissime audituram. neq; dubitare, quin illa proponantur, quæ inprimis cum Dei gloria, Ecclesiæ vtilitate, & summa Apostolicæ Sedis dignitate sint coniuncta.

Renaldi Ferrerij Regis Gallicarum Oratoris oratio.

Post hunc verba faciens Orator *Ferrerius*. Principio laudat pium Regis animum, nunc aduentu & oratione *Cardinalis* illustrius perspectum. Inde cerni posse, quantum Galli Ecclesiæ Catholicæ consultum velint; neminē esse qui non intelligat, grauissimas esse causas quib' adductus Rex illum miserit, cuius consilio in rebus magnis agendis semper vsus sit. Posse Regem vel triduo seditiones omnes componere, inque officio *Gallis* innato subditorum omniū animos retinere, si quæ sua sunt tantum quærat, non quæ sunt Catholicæ Ecclesiæ, & Pontificis Romani; cuius dignitatem & authoritatem vt in *Gallia* retineat, Imperiū, vitā, & fortunas magnorum Principum ac Nobilium in periculum adducere. Dilapsus inde ad postulata, subiungit; in iis non fore morosos & difficiles, nihil aliud petere, quam quod totus orbis Christianus efflagitat, quod à Concilij *Niceni* Patribus petiit ille magnus *Constantinus*, hoc ipsum requirere Regem Christianissimum: omnia illius postulata contineri aut sacris literis, aut vetustis Ecclesiæ Catholicæ Conciliis, aut antiquis Pontificum & Patrum Constitutionibus, Decretis & Canonibus. Regem Ecclesiæ primogenitum, Ecclesiæ Catholicæ nomine horum restitutionem in integrum apud ipsos petere, quos *Dominus* noster

noster *Iesus Christus* Prætores legitimos creauit. Neque hoc peti ex clausula (vt dicitur) generali, sed ex verbis expressis *Edicti* illius *diuini & perpetui*, aduersus quod nunquam fuit, neque vnquam erit vsucapioni aut præscriptioni locus. Redirent quasi postliminio in Sanctam Dei Ciuitatem, & in lucem hominum, quæ antiquus hostis Sathan vi eripuit, & longo tempore suppressit. Exemplum adduxit *Darij*, qui motus in *Iudæa* sedauit non armis, sed perquisito & executioni mandato antiquo Edicto Regis Cyri, de reditu Iudæorum, & Templi instauratione. *Iosia*, qui librum Legis hominum malitia longo tempore suppressum, primum legit diligentissime, deinde lectum recitauit populo, tum ex illius præscripto ritus & præcepta diuina *Iudæis* restituit. Inde acri dicto vsus; nisi hæc (inquit) fiant, (Patres Sanctissimi) frustra à vobis rogabimur, num etiam pacata est Gallia? Nos enim vobis respõdebimus, quod *Iehu* Regi *Ioram* roganti, num pax, num pax? Et quomodo inquit ille, pax, cum adhuc supersint & vigeant &c. Reticuit sequentia; subiunxit tamen, Nostis cætera. Inde subdidit, Nisi his rebus diligens daretur opera, frustra fore auxilia Regis Hispani, Pontificis, & aliorum Principum, & sanguinem eorum qui peribunt, tametsi id ipsis sua propria iniquitate & peccato euenerit, à manu ipsorum Patrum requirẽdum. Concludit, priusquam ad ea veniant, quæ suo loco ac tempore dicturi sint, secundumque mandatorum suorum formulam acturi; petere, vt ea de quibus deliberare cœperant, quam breuissime fieri possit, absoluant, qua citius possint de multo grauioribus, & magis eo tempore necessariis sententiam dicere. Non minus displicuit huius Oratoris libera ac pungens oratio, quam *Pibraci* Collegæ cum *Tridentum* primo venerunt: veruntamen metus, in quo erant à *Gallis*, monuit verborum offensiones silentio tegere.

Episcopus Leiriensis argumẽta ab Hispanis allata super institutione Episcoporũ, informãdo Card. Lotharingio recolligit.

Congregationibus postero die cõtinuatis prima à F. *Gaspare de Caseal* Episcopo *Leiriensi* tota consumpta est, qui vt Cardinalem *Lotharingium* de omnibus Hispanorum rationibus breuiter edoceret, collegit summatim, nec sine verborum magnificentia, ea, quæ ab aliis super illo argumento dicta, hoc adiecto nihil magis esse in rem *Lutheranorum*, quam institutionem Episcoporum astruere lege humana, sic enim approbari quod innouatum ab illis, prædicatores, aut prædicantes, aut Ministros loco Episcoporum à *Christo* institutorum, Ecclesiæ regimini præficientibus. Ad hæc si quis Epistolas *D. Gregorij* ad *Iohannem Constantinopolitanũ*, scriptas legat, & ad alios contra eundem, qui Episcopum se Vniuersalem vocabat, huic aperte constare, dici nõ posse, Institutionem Pontificis Romani à *Christo* manare, nisi Episcoporum etiam ab eodem proficiscatur.

Congregatio Præsulũ Gallorũ ab Lotharingio instituta displicet Pontificiis.

Instituit Cardinalis *Lotharingius* domi suæ Congregationem Præsulum & Theologorum, qui cum ipso è *Gallia* venerant, vt eorum sententiam exquireret, super illo præcipue Capite de iurisdictione Episcoporum: inter quos vnanimi consensu definitum, à Deo eam esse, & iuris diuini. Atque hæc Congregatio singularis post etiam à Cardinale in omnibus aliis occasionibus fuit adhibita, cum magna Pontificiorum offensione, quibus videbatur

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

seorsim Concilium instituere velle; quiq; metuebant, ne ab hoc exemplo *Hispani* aliam introducere vellent. Has postea in Schisma manifestum erumpere posse; sicut accidit in Concilio *Ephesino*. I°. ob Congregationes quas seorsim habebant *Aegyptij*, & *Syri*. Cæterum inter Hispanos habebant Pontificij *Bartholomaeum Sebastiani* Episcopum *Pacensem*, qui tametsi natione Hispanus, quod Episcopatum in Sicilia teneret, summa cum Romanis consiliorum communione coniunctus, ipsis omnia suorum incœpta, & consilia detegebat. Inter *Gallos* quoque iam inde ab eo tempore, quo Cardinalis *Lotharingius* ad iter se accinxerat, Pontificis in *Gallia Nuntius* sibi conciliarat quendam F. *Iacobum Hugonium Franciscanum*, *Theologum Sorbonistam*, quem Cardinalis *Lotharingius* in suum comitatum asciuerat. Ad eum Nuncio dabat id aditum, quod esset constitutus Procurator ad Concilium à *Iohanne Vrsino* Episcopo *Trecorensi*; quod & *Romam* perscripsit; ipsumque allegauit cum Epistola *Tridentum* ad *Lactantium Rouerellam* Episcopum *Asculanum*, tanquam earundem partium. At Cardinali *Simoneta* non placuit tantum ei Episcopo confidere, neq; volebat eum esse conscium secretiorum cum illo Theologo consiliorum. Itaq; *Lotharingio Tridentum* appropinquante, fecit Episcopum *Vintimigliensem* alium Fratrem Franciscanum *Pergolam* nomine, obuiam *Hugonio* mittere, qui diceret suis verbis, significatum sibi ab Nuncio in *Gallia*, de Epistola quam ferebat ad *Asculanum*; sibi ita à Nuncio scriptũ, ante Epistolam traditam, vti secum in colloquium veniret. Ab Pergola negotio scite commodeque confecto, Theologus & promisit se facturum, atq; vti cõstitutum erat, haud ita multis postea diebus, quam *Tridentum* venisset, *Vintimigliensem* conuenit. Cum cognouissent inter se, signaque constituta colloquio dedissent, exposuit illi Frater, quo loco res *Gallorum* essent; atq; inter alia, Regni ruinã maxima ex parte Reginæ deberi, quæ hæreticis fauebat, idque sibi certe cognitum, in disputationibus coram illa cum ipsis sæpius habitis. Quod ad Oratores qui *Tridenti* erant, eos etiam dixit esse corruptos. Cardinalem ipsum se habere pro Catholico, sed ad rituum Ecclesiasticorum inutiles reformationes nimis propensum: nempe ad tollendas Imagines; vsum Calicis, linguam vernaculam, & eiusmodi alia introducenda. Hisce de rebus ei à *Duce Guisio* fratre & aliis consanguineis persuasum. Reginam sub discessum de iisdem serio cum eo egisse, eiq; dedisse vicies mille Coronatos. Aiebat inter Episcopos tres esse eiusdem factionis; verum præ cæteris *Valentinum* à Reginæ partibus esse, & ab ipsa peculiariter missum, tãquam præcipuum, cuius consilio Cardinalis confideret. Cumq; ad extremum constituissent, qua ratione & congrederentur, & tractarent inter se; *Vintimigliensis* ei quinquaginta Coronatos aureos dedit, prout à Legatis imperatum erat. Quos ille principio renuebat accipere. At *Vintimigliensis* tandem benignis appositisq; verbis persuaderi se passus, licet eos ipse accipere nollet, seruulum quendam suum, qui secum erat, accersitum, nomine sui Ordinis accipere iussit.

Episcopus Pacensis Hispanorũ Præsulum consilia Pontificiis prodit.

Et Hugonius Theologus Sorbonista Legatis consulta Gallorum.

Eius secretum cum Vintimigliensi colloquium.

Non sum nescius in his quæ hactenus,

Ferdinand. Philippus 2.

Leuia q̄dam & minuta, quia in memoriis annotata, hic non inutiliter inseruntur.

nus retuli, quæque deinceps mihi referenda, sæpe minuta quædam repertum iri, quę multis leuia memoratu videbūtur, iuxta ac mihi quoq; visa sunt: Sed cum ea conseruata reperissem, & in eorum memoriis, qui rebus ipsis interfuerunt, annotata, ita animum induxi, aliquid causæ fuisse, tametsi mihi incognitæ, cur ista commemoratione digna iudicarint, vnde illorum ego iudicio magis, quam meo confisus, hæc commemoranda putaui. Et poterit fortasse acutius aliquod ingenium istis primo aspectu leuibus, penitius inspectis, aliquid notatu dignum, à me non satis penetratum detegere: Et siqui hæc spernent, legendo vel exigui temporis iacturam fecerint.

Dies Sessioni destinatus prorogatur, sed in diem indefinitum.

Nouembris XXVI. die Sessioni destinato, Cardinalis *Seripandus* proposuit in Congregatione, vt illa differretur; quod de Decretis, quæ publicanda, nondum esset sufficienter constitutum. Admonuitq; Prælatos immanis in dicendo prolixitatis, per quam certus dies Sessioni præfiniri non poterat, inde necessarium esse, eam pro arbitrio indicendam permittere. Adiunxit, à multis inter ipsos abusus redargui; nec animaduertere tamen, abusum esse omnium maximum, tantum temporis disputationibus inaniter sine vllo fructu impendere; hunc tollēdum necessario, si finem Concilij optatum videre cupiant. Idem confirmabat *Lotharingius* Patres hortatus, vt quæstiones inopportunas omitterent, breues essent in dicendo, ac res iam propositas statim exequerentur, ad grauiora & necessaria deinde admonendi. Ex Prælatis aliquamulti non putarunt assensum commodandum de Sessione ad beneplacitum remittenda; diemque certum præstitui malebant, quibus cum opponeretur, certum diem præfigi non posse, quod nesciretur, quantum temporis res adeo controuersa inter ipsos ad eam determinandam requireret; conclusum est, post dies octo certū diē præstituendū.

Molinæus agit cum Præsulibus Hispanis Piscariēsis nomine vt in Pontificiorū sententiam concedant, sed incassū.

Eodem die aduenit Senator *Molineus* missus à *Marchione Piscariensi*, vt negotium cum Prælatis Hispanis in Pontificis gratiam susceptum renouaret, instauraretque: quando Secretarij Residentis opera esset impetratum. Nouas is literas fiduciarias à *Marchione* ad omnes attulerat, omnique cura ac cogitatione in rem incubuerat. Sed id officium plane in contrarium vertit. Præsules enim tantam Senatoris solicitudinem, *Cardinalis Aragonij* fratris *Marchionis* technam interpretantur, sine peculiaribus de hoc negotio ab Aula mandatis. Cum igitur quanto longius procederetur, tanto plures consurgerent difficultates, propter caput de Institutione; Oratores *Gallici* contendunt, inueniendum temperamentum, quo & ab illis superfluis se expediant, & ad negotium Reformationis veniant, cupidi liquido cognoscendi quid à Concilio sit sperandum. Et Episcopus *Nemausensis* satis vt intelligi posset, cum sententiam diceret, Quod si tanta (aiebat) Patribus cura esset quæstionē inutilem decidendi, q̄ ad extremum verborum tantum controuersia est, saltem ne alios morētur, sed ea in aliud tempus dilata, nunc quod magis è re omnium est, aggrediantur. Post hunc *Didacus Couarruuias* Episcopus *Ciuitatis-Roderici*, veluti excusans Patres quod in illa quæstione

com-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

commorarentur, dixit, cum à DD. Legatis proposita esset, committere non potuisse Præsules, quin quod cuique videretur, id proferrent. Commotus eo Cardinalis *Simoneta*, negauit quæstionem ab ipsis propositam. Et *Seripandus* verbis asperioribus secutus, dicebat; Non satis fuisse ipsis, pro nimia quam sibi sumpserint licentia, de Superioritate Episcoporum, quæ ad excutiendum proposita, disserere, nisi in campum etiam emitterent aliam controuersiam de Institutione, & hisce adiungerent tertiam de iure Diuino: nec contentos æquanimitate & patientia Legatorum in permittendo cuiq; loqui ad voluntatem, eo iam prorupisse, vt culpam etiam cõferant in Legatos. Reprehendit acriter nimiam libertatem ad istiusmodi quæstiones digrediendi, & audaciam de potestate Papæ tractandi, prorsus inaniter & ex superuacuo, repetitis iisdem, de quibus plus quam decies dictum, & ab aliquibus etiam allatis friuolis rationibus, iisque more inepto, & hoc cõsensu indigno, propositis. Cumq; in progressu sermonis animaduertisset nimiam à se acrimoniam adhibitam, diuertit eo, vt formulam præscriberet, ex qua Prælatus in Concilio sententiam posset dicere. Tum de quæstionibus propositis ipse verba fecit, ostendens opiniones oppositas ambas esse probabiles. Quod si etiam ea, quæ ius diuinum adstruit, maiorem haberet probabilitatem, nõ esse tamen rem quæ in Concilio decidenda sit. Sed neq; hoc pacto concitatos multorum animos sedauit, neq; per omnia placuit Cardinali *Lotharingio*, nulla nõ significatione bonam sibi Patrum existimationem aucupanti.

Seripandus Couarruuiam excusantem Prælatos Hispanos obiurgat.

Nam in hoc laborabat, vt homines noscitaret; tum vt ea dignosceret, quæ efficere suæ potestatis esset, ne quod in certamen descenderet, à quo victor non posset discedere. Affectabat etiam laudem controuersiarum dirimẽdarum, vt in his eo arbitro vterentur. Ad materiam illam expediẽdam propositum, vt aliquot Prælati per singulas nationes deputarentur, qui de ea quasi ex compromisso decernerent. Sed nihil effici potuit; *Gallis* & *Hispanis* de quaque natione parem numerum deposcentibus; Italis vero prout cæteros numero superabant, ita deputatos ab se numero plures esse debere censentibus. In hac propositione oppugnanda princeps erat Cardinalis *Simoneta*; ne admitteret consuetudinem Concilij *Basileensis*.

Vt deputati controuersiis dirimendis è singulis nationibus pares numero sint, id Itali tolerandum nõ censent.

Per id tempus noua contentioni materies parabatur. Nam Legatis significauit *Comes Lunensis*, sibi *Tridentum* veniendum, veluti Oratori Regis *Hispaniæ*, non Imperatoris; sed antequam eo veniret, scire velle, quis sibi locus esset assignandus. Legati vocatis Oratoribus Gallicis, reque cum ipsis communicata dicere, permolestas esse sibi has de præcedentia disceptationes; orare vt ipsi aliquam earum componẽdarum rationem excogitent. Respondent Oratores, ad lites componendas haudquaquam missos, sed vt locum Regi suo debitum, & semper concessum teneant; Neque sibi animum esse, in re quacunque, quæ ad Regem *Hispaniæ* spectat, illi quidquam detrahere, sed ei omnem honorem & obsequium deferre, pro ea affinitate & amicitia, qua Regi suo coniunctus est. Sibi iniunctum, si quando is locus nõ con-

Significatio aduentus Comitis Lunẽsis controuersiæ de præcedentia inter Gallum & Hispanũ renouandæ dat occasionem.

Ferdinand. Philippus 2

concediturˌ vt testati palam de actorum Concilij nullitate vna cum Prælatis omnibus *Gallicis Tridento* discedant. Proponit Cardinalis *Mantuanus* vt *Hispano* Oratori sedes ponatur ab aliis separata, ex aduerso Legatorum; aut infra Oratores Ecclesiasticos, aut saltem infra omnes Oratores seculares, sed *Gallis* nulla ex his conditio placuit, volentibus, vt omnino post ipsos, & non alibi consideat.

In Congregatione primo Decembris *Melchior Auosmodianus* Episcopus *Guadicensis* de illa parte vltimi canonis verba faciens, vbi decernitur Episcopos à Papa vocatos, esse veros & legitimos, dixit, non sibi placere expressionis modum. Esse enim ex Episcopis, qui neque à Pontifice vocati, neque confirmati; veri tamen sint & legitimi. Adduxit in exemplum quatuor Suffraganeos electos & ordinatos ab Archiepiscopo *Saltzburgensi*, qui nullam confirmationem accipiunt à Papa. Non permisit Cardinalis *Simoneta* vt vltra progrederetur, affirmans quicquid Episcopus *Saltzburgensis*, aliique Primates facerent, id omne fieri de Pōtificis authoritate. Consurrexere eodem temporis articulo *F. Thomas Castellus* Episcopus *Cauensis*, & Patriarcha *Venetus*, dicentes eiiciendum esse foras tanquam schismaticum. Et *Aegidius Falceta* Episcopus *Caprulìensis* exclamans, Apage inquit, Schismaticum, vnde secutus est strepitus inter Præsules multo maximus; susurri, pedū supplosiones, partim Episcopo sententiā dicenti obstrepentium, partim fauentium: quæ res Prælatis Vltramontanis mali moris visa. Cardinalis *Lotharingius* etsi id moleste ferebat, nullam tamen in præsens significationem dedit. Ab Legatis ægre tandem tumultus sedatus, cæteris in illa Congregatione dicturis, quod cœperant exsequi iussis. Ea finita Cardinalis *Lotharingius* multis Prælatis Pontificiis præsentibus, haud veritus est dicere, Magnam istam insolentiam fuisse. Episcopum enim *Guadicensem* haud male locutum: &, si *Gallicæ* nationis fuisset, ad Concilium liberius haud dubie prouocaturum, immo nisi prouideatur, vt omnes possint libere sententiam dicere, *Gallos* retineri non posse, quo minus discedentes Concilium Nationale in *Gallia* conuocent. Et sane tum apparuit Episcopum falsum non dixisse; vbi emendatis Canonis verbis, pro eo quod ante dicebatur, *Episcopos à Pontifice Romano vocatos*; illud positum, *Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur.*

Card. Lotharingius Guadicensem culpa liberans, maiorem in Concilio libertatem sententiæ dicendæ requirit.

Postero die cum aduenisset tempus declarandi diem Sessioni destinatum, Cardinalis *Mantuanus* proposuit, vt in decimum septimum Consessus prorogaretur: quod si interea decreta Reformationis ad materiam iam tractatam spectantia concinnari non possent, ea ad sequentem Sessionem differretur. Huic sententiæ assensus est Cardinalis *Lotharingius* quoad diem Sessionis, sed ea conditione, ne quid omnino omitteretur intractatum, quod ad eam materiam pertineret; neue aliquid remitteretur in sequentem Sessionem, in qua necessario vniuersalis Reformatio inchoanda esset. In eandem sententiam concordes ierunt Archiepiscopus *Pragensis*, *Quinqueecclesiensis*, & Orator *Polonus*. Post multam vero concertationem, quorundā qui ex sententia Episcopi *Nemausensis*

De die certo Sessioni præfigendo & ratione ineunda ad totam materiam in eum diē expediendā agitur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quæstiones in aliud tempus reiiciendas censebant,& aliorum, vt iam nūc deciderentur, postulantium; Decretum est habendæ Sessioni diem dictū præfigere; præceptumque, vt pro tota materia expedienda duæ in dies singulos haberentur Cnngregationes, quod si ne tum quidem res omnis foret definita, decreta saltem,quotquot eo tempore constituta,publicarentur; reiectis nondum decisis in aliud tempus: atque omnino vt Sessione proxima de Reformatione tractatio prius instituatur, quam doctrinæ Articuli attingantur. Reprehendit etiam Cardinalis *Mantuanus* præcedētis diei supplosionem pedum,& verborum asperitatem affirmans, nisi deinceps ea modestia & reuerentia, inter loquendum vterentur, quæ & dignitati propriæ ac Cardinalium congrueret; tum vero præsentiæ ipsorum Legatorum suam Beatitudinem, ac Oratorū Principes suos repræsentantium conueniret, se Congregatione excessuros, ne tantam ordinis perturbationem paterētur. At *Lotharingius*, laudata *Mantuani* admonitione censuit, sicuti æquum non esset quacunq; de causa Legatos Congregatione facessere, ita id esse æquissimum puniri ordinis perturbatores. Episcopus tamen Cauensis tantum abfuit ab eo quod dixerat,excusando, aut admonitione vtcunq; generali silentio accipienda, vt culpa in alios cōiecta, dixerit, auferendas esse causas; his sublatis effectus protinus cessaturos. Nam si Episcopi *Guadicensis* verba se priuatim læsissent, id laturum fuisse patiēter pro charitate Christiana, quæ sicuti in propriis iniuriis tolerantiam requirit, ita in iis quæ *Christo* offerūtur, acrem quendam sensum postulat. Offendi autem diuinam eius Maiestatem, cum Vicarii sui authoritas violatur. Se certe recte,immo optime dixisse: quod etsi aliis ad eandem sententiā verbis confirmauit; plerisque tamen ea petulanter dicta videbantur.

Mantuanus & Lotharingius Patrū irreuerentem immodestiā reprehendunt.

Iacobus Gilbertus de Noguerᴀs Episcopus *Alliphiensis* pro sententia dixit; De institutione Episcoporum differenti non posse stabiliori loco fundamentum collocari, quam in verbis *S. Pauli* ad *Ephesios* bene pensitatis, & intellectis. Siquidem quemadmodum verissimum esset, *Christum* absoluto imperio Ecclesiam rexisse dum in carne viueret, prout ab aliis in Congregatione iudiciose dictum; ita falsissimum illud, quod adiectum, nempe, post ascensionem in cœlum illud regimen proiecisse, quinimo id nunc vel maxime exercere. Atq; hoc illud esse, quod Apostolis dixit sub discessum, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*. Huc accedere etiam operam Spiritus Sancti: adeo vt à *Christo* tanquam Capite etiamnum non solum gratiarum interior influxus veniat, verum etiam exterius quoddam adminiculum, tametsi nobis inuisibile, attamen eiusmodi, quod subministrat occasiones & fidelibus saluandis,& propulsandis mundi tentationibus. Sed præter hæc omnia membra quædā Ecclesiæ in Apostolos, Pastores,&c. distinxisse, ad fideles ab erroribus defendēdos, & in vnitatē fidei & cognitionis Dei dirigendos. His dedisse donum pio huic officio exercendo necessarium, potestatem, vt appellant, Iurisdictionis: quæ in omnibus æqualis non est, verum quanta quanta in

Episcopi Alliphiensis de Episcoporū institutione sententia.

Potestatem Iurisdictionis omnibus Episcopis, licet

Ferdinand. Philippus 2

non aequaliter, ab Christo immediate datā.

in quolibet est, ipsi eam *Christus* immediate largitur. Nihil esse *D. Paulo* magis contrarium, quam si dicatur vni soli data, qui eam aliis communicet ad libitum. Id quidem verum, non esse in omnibus æqualem; sed secundum diuinam distributionem: quæ ad vnitatem Ecclesiæ conseruādam ordinauit, inquit *Cyprianus*, vt in *Petro* & successoribus suis esset suprema. Non quod ea sit absoluta, & vti iactatur prouerbio, voluntas sit pro ratione, sed vt *D. Paulus* ait *in ædificationem Ecclesiæ tantum, & non in destructionem*. Ideo non sese extendere ad abrogandas Leges & Canones ab Ecclesia constitutos, pro administrationis suæ fundamento. Atq; hic cœpit proferre Canones à *Gratiano* citatos, in quibus veteres Romani Pontifices subiectos se fatētur Patrum decretis, & decessorum suorum constitutionibus.

Cardinal. VVarmiensis Episc. Alliphiensem interpellat, q extra oleas feratur, de superioritate Episcoporum non differens, sed de institutione.

Sed vlterius progredi festinantem Cardinalis *VVarmiensis* interpellauit; monens ei dicendum de superioritate Episcoporum, atque in eam rem non facere disputationē suam. Cui respondit ille, quando de authoritate Episcoporum agitur, necessario disserendum de illa quæ est Papæ. Et consurgens Archiepiscopus *Granatensis* dixit, Alios de ea verba fecisse redundanter & immodice, ne dicat perniciose; eoque etiam *Alliphiensem* posse de ea disserere; scilicet, quæ à *Lainezio* dicta, subindicans. Tum in pedes erigens se *Episcopus Cauensis*, quem supra nominaui, Alios fassus est ea de re locutos, sed non ad eum modum. Vnde inter Prælatos susurro iam exorto, *Simoneta* innuit *Cauensi* vt taceret, admonitoq; *Alliphiensi* vt ad rem diceret, fremitum sedauit.

VVarmiensis statum quæstionis inter Catholicos & hæreticos controuersæ Patribus cōmendat, vt de ea aliis omissis disserant.

Cum igitur pergeret ille Canones citare ita vt occuperat, interpellat rursus *VVarmiensis*, non ipsum compellans, sed oratione elaborata Patres allocutus super illa materia, asserens, hæreticos id sibi probandum sumere, Episcopos à Papa electos, non esse veros & legitimos Episcopos; & hanc esse illam opinionem, quæ damnanda sit. Vtrum autem veri Episcopi sint instituti iure diuino necne, nullam esse controuersiam inter hæreticos & Catholicos, adeoque hanc quæstionem ad Synodum non pertinere, quæ solummodo damnandis hæresibus congregata sit. Reuocat Patribus in memoriam, abstinendum ab iis, quæ scandali occasionem prębere possunt, & hortatur vt istas quæstiones relinquant. Ad ea, quæ à Cardinale dicta respondere parabat Episcopus *Alliphiensis*; verum *Simoneta* à quibusdam aliis Prælatis adiutus, ipsum tandem, licet ægre compescuit: post hunc verba fecit *Antonius Maria de Saluiatis* Episcopus *Sancti Papuli*, qui disserebat; Omnes ad gloriam Dei cultumque esse congregatos, & bono animo incedere, vtcumque aliqui vno, alij alio itinere tendant. Cumque ita pergeret multa dicere, quæ partim sententiis, sed multo magis animis conciliandis inseruiebant, per illum est factum, vt Congregatio pacifice finierit, atque inter Cardinalem & Episcopum voces humanitatis & reuerentiæ indices commeārint.

Episcopus S. Papuli paci & cōciliationi studet.

Card. Lotharingius de Episcoporum Iurisdictione differit in

Ad quartum diem Decembris sententiam suam super eadem materia dixit Cardinalis *Lotharingius*, oratione copiosa explicans iurisdictionem à Deo immediate Ecclesiæ datam.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

utramque partem, ac primum Ordini Episcopali à Deo immediate annixam.

Adduxit locos *D. Augustini*, claues datas *Petro*, non vni personæ, sed vnitati: & *Petrum* cum *Christus* ei claues promisit, totam Ecclesiam repræsentasse, quod si Sacramentum ille non fuisset, hoc est Ecclesiam repræsentans, *Christum* ei claues non fuisse daturum, hæc ille insignem memoriam ostentans recitabat ad verbum. Progressus inde asseruit eam iurisdictionis partem, quæ ordini Episcopali connexa est, Episcopos immediate à Deo accipere. Et cum declararet in quo consisteret, inter alia nominatim in ea dixit contineri facultatem excommunicandi; multusque fuit in exponendo loco illo apud *S. Matthaeum*, vbi à *Christo* modus præscribitur & correctionis fraternæ, & Ecclesiæ iudicialis, cum authoritate inobedientes à suo corpore resecādi. Post contra hanc ipsam opinionem argumentatus est, deductis variis rationib. è verbis *Christi D. Petro* dictis, & ex eo verborum sensu quem iis multis in locis appingit S. *Leo Papa*. Multa adfert exempla Episcoporum, qui totam iurisdictionem Sedi Apostolicæ ferunt acceptam, tantaque hæc eloquentia, eoque artificio retulit, vt clarum de ipsius animo iudicium fieri vix posset. Ex eo habere *Concilia* ait authoritatem à Deo immediate, eoque verba *Christi* citauit dicentis, *vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio ipsorum ero:* Et Concilium Apostolorum, quod suum decretum Spiritui sancto ascripsit. Item vulgatum Conciliorum stylum, se in spiritu sancto congregatos dicentium, ac nominatim *Constantiensis*, aperte affirmantis se authoritatem à *Christo* immediate habere. Quæ sic accipienda subiunxit, vt Conciliis Caput coniunctum adesse intelligatur, nullam enim rem maius ad vnionem Ecclesiæ habere momentum, quam authoritatem Pontificiam bonis firmamentis constabilire: nec vnquam se assensurum, vt quicquam decernatur, quod eam posset imminuere, atque in eadem secum sententia esse omnes Prælatos, & Clerum Galliæ. Reuersus demum ad institutionem Episcoporum, deque ea perplexe vt antea locutus, ad extremum concludit, quæstionem esse interminatam. Hortatus inde Congregationem vt eam relinqueret, exhibuit ipsis Canonis formam, in qua omissis illis verbis, *iure diuino*, substituuntur ista *instituti à Christo*.

Deinde in contrariū totam Iurisdictionē Sedi Apostolicæ deferēdam, atque accipiendam.

Tum Conciliis authoritatem à Deo immediate tributam, sed nimirū Capiti suo, id est Pontifici vnitu.

Canonis verba adeo cōtrouersa iure diuino expungenda esse, et aliis substitutis.

At Præsules Galli, quibus post *Lotharingium* eo ipso die & sequentibus sententiæ dicendæ data occasio, nec eadem, qua Cardinalis, ambiguitate differunt, neq; eodem ad Pontificiam authoritatem respectu: sed aperte defendunt authoritatem Episcoporum esse *de iure diuino*, rationes à Cardinale citatas adferentes, easq; explicantes. Ac tametsi illis dicentibus manu genæ subdita sederet, gestuque proderet haud placere sibi quæ dicerentur; ambitioni tamen id tributum, ac si dedita opera procurasset, vti sententia sua commētariis illustraretur. Et *Galli* quidem *Hispanorum* sentētiam aperte propugnabant: nec *Hispanis* ideo satis fiebat, tum quod Cardinalis ambigue locutus esset, tum etiam quod tam ipse quam Prælati ostendissent se pro necessario non habere, vti decerneretur in Concilio, institutionem & superioritatem Episcoporum esse *de iure diuino*; quinimo id plane relinquendum maxime

Præsules Galli apertius & fortius Hispanorū causam de iure diuino, quam Lotharingius propugnāt: neutri tamē Hispanis plene satisfaciūt.

Ferdinand. Philippus 2.

maxime vero ob formulam à Cardinale propositam, in qua id erat omissum: vtcumque in eorum magis gratiam, quam quauis altera de causa, posita essent illa verba, ***quod instituti sunt à Christo.***

Gallis & Hispanis ad eundem finẽ tendentib. media occurrunt longe diuersa.

Erat idem finis Gallis atque Hispanis, nempe remedia prouidere ambitioni & auaritiæ Curiæ Romanæ, quæ præceptis inutilibus & infructuosis ad arbitrium impune grassabatur; magnamque vim pecuniæ collationibus beneficiorum & dispensationibus per orbem Christianam exegerat. Verum Hispani ita animum induxerant: tanto esse populum Hispaniæ erga Pontificiam autoritatem zelo ac propensione; dein animum Regis & consilij sui à nouitatibus adeo abhorrere, vt si directe & aperte id gereretur, scãdalum inde esset oriturum, & ad extremum nihil effectum daretur: facile Pontifice apud Principes tot difficultes interponente, vt ad eius rei declarationem venire neutiquam posset. Itaque pro gentis illius more, è longinquo collimandum, & declarando iurisdictionem Episcoporum, ac Residentiam à Christo esse, & de iure diuino, eum ordinem in existimatione apud populum reponẽdum; vim prohibendam, quam contra ipsorum personas adhibere posset Curia Romana, atque hoc modo opportunitatem ipsis dandam, vt temporis progressu Ecclesias reformare queant, libertate à Romanis occupata, ad Diuini nominis cultum, & populorum tranquillitatem restituta.

Hispani cẽsent nõrem ipsam premendã, sed è lõginquo collimãdũ, vt cũ maturitate rit, destinata perficiant.

Galli moræ impatiẽtes, nõ oblique

At Gallis, quibus ingenium aperte & sine circuitione procedere, animique impetu ferri, hæ artes pro friuolis habebantur, dicentibus, haud desuturas Romæ prouisiones, quibus inutiles reddantur: tantoque tempore opus esse, quo ad finem perueniatur, vt nihil inde bonæ spei concipi possit. Sed hanc veram esse viam, absq; vllo artificio recta & aperte abusus nimis quã manifestos adoriri: nec plus metuendum difficultatis in hoc obtinendo, ad quod præcipue tenditur, quam in eo consequendo quod prætexitur: quod tamen adipiscentibus nihil instar erit.

& per ambages eundum putat, scil. recta in arcem authoritatis Pontificiæ impetũ faciendum.

Aliud in quo Galli ab Hispanis dissidebãt, in declarãdo Conciliũ esse supra Papam.

Sed & aliud quiddam erat, in quo ipsorum consilia non minus dissidebant. Conueniebat inter omnes, necessarium videri, adeo firmam esse ac stabilem decretorum in Concilio factorum executionem, vt mutari non possint. at in modo constituendo, quo nec decretis illius Concilij derogaretur, neque prætextu dispensationum, non obstãtiarum, aliarumq; similium clausularum Romani moris à Pontifice inuerterentur, inter ipsos Gallos & Hispanos, nonnihil dissidij inciderat. Designabant Galli, vt Concilium decerneretur supra Papam; aut certe statueretur, decreta Concilij neque abrogari à Pontifice, neque dispensari posse; quod remedium plenum sane fuerit & perfectum. Hispanis autem id caput ineluctabile videbatur, ideoque nec tentãdum. Pontificem enim semper Principes fauẽtes habiturum, quoties questus fuerit potestatis suæ diminutionẽ tentari. etiam maiorem partem Prælatorum *Italiæ* studia sua associaturã pro dignitate Patriæ communis, multisque priuatis & prorpriis cuiusque vtilitatibus. Itaque ipsis sufficere videbatur, vt Concilium De-

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

creta conderet. nam post in *Hispania* impetrãdam à Rege super iis Pragmaticam; & in hac ratione ita firmiter fore constabilita, vt contrariis Pontificum dispensationibus in *Hispaniam* aditus præcludatur.

Legati, quæ ab Lotharingio pposita, Romã mittũt vnde illius offensa, & querimonia.

Legati cursorem extraordinarium *Romam* mittunt cum exemplo Propositionis Cardinalis *Lotharingij*, & cum obseruationibus quorundam Canonistarum super ea factis, quibus ostensum, authoritatem Pontificiam atteri & conscindi; petentes, vt sibi quid agendum esset, præscriberet. Id Cardinalis vbi resciuit, tulit molestissime, grauiter questus, etiã cum ipsis exemplum à se ante datum esset, q̃ in Congregatione pponeretur, & ipsi viciſſim ostendiſſent id sibi placere, post tanta cum diffidentia se geſſiſſe. Mirum sibi videri dicebat, ꝙ in omnib. quæ se aut suos Presules attingebant, vanum sibi timorem affingerent: indoluitq; ab Italis cõtumeliose haberi rationem suã affirmans, se propriis auribus audiſſe quosdam Prælatos, per ludibriũ scurrile dicterium vsurpãtes iam toto *Tridento* decantatum, nempe, *De scabie Hispanica incidimus in luem Gallicam*, qua de re quotiescũq; occasio incideret, querebantur cum cæteris Gallis ipsi etiam Hispani: quorum querelis, vt fieri solet, curiosi magis incitabantur, suspicionesq; ac diffidẽtiæ inter partes magno cum periculo crescebant: Legatis ipsis, & Prælatorum prudẽtiorib. quibusque, qui authoritate & studio sese opponebant, ad hunc motum sistendum haud sufficientibus.

Præsulum Italorũ de Hispanis & Gallis odiosum scõma.

Gallis stat sententia animi sui sensum in Congregatione liberè proferre, quid obgannant Pontificij.

Iam *Galli* irritati decreuerant suam in dicendo libertatem experiri; conuenitque, vt in Congregatione septimo eiusdem mẽsis habita, Cardinalis *Lotharingius* nõn interueniret, sed Prelati, quorum erant dicendi vices, libere loquerentur: quod si id cuiquam vitio daretur, tum Oratores protestationem interponerent. Et *Lansacus* hoc palam factum cupiens, quo Pontificij magis sibi cauerent, coram multis eorum dixit *Antonio Lecineo* Episcopo *Abrincensi* vni ex suis, vt libere & intrepide loqueretur: nam ad eum sustentandum sufficere Regis patrocinium. Id ad Legatos perlatum, causam dedit Gallis magna cum patiẽtia audiendis; tametsi non solum dicerent institutionem Episcoporum & iurisdictionem esse de iure diuino, prout ipsius Papæ; verum etiam nullam esse differentiam, nisi gradus cuiusdam superioris; &, auctoritatẽ Pontificiam esse Canonum limitibus circumscriptam: commemorata laudataq; consuetudine Curiarum (in *Francia* Parlamenta vocant) quæ, quoties Bulla Iudicibus approbanda offertur aliquid continens contrarium Canonibus in Gallia receptis, eam declarãt abusiuam, & prohibent executionem. Hæc libertas reddidit Pontificios in loquendo circumspectiores, vtcunq; dicterij superioris lepore capti, nonnulli è Prælatis facetioribus ab eo ægre abstinuerint.

Regis Nauarri in Gallia mors aliis mentem Cardinali Lotharingio inijcit.

Cæterum prætextus quo vtebatur Cardinalis *Lotharingius*, vt domi se cõtineret, erat nuncius quem eo die acceperat de morte *Regis Nauarri*. Is Princeps prope *Rotomagum* sclopeto ictus mense Septembri, male curato vulnere nouiſſimam horam instare sentiens, opera *Vincentij Laurei Medici* more maiorum sacrosanctum viaticum sum-

Ferdinand. Philippus 2.

sumpsit, post in doctrinam Protestantium inclinans, tandem decimo Nouembris diem suum obiit. Magnam hic casus rebus Concilij mutationem attulit: nam hoc nuncio accepto *Lotharingius* omnes cogitationes suas alio conuertit: Habuerat Rex ille partes multo maximas in iis mandatis, quæ Cardinali sub discessum data: vnde certus non erat, an post eius mortem Regina, cęteriq; in eodem feruore essent perseueraturi. Præterea manifestam totius regiminis mutationē animo præsagiens, cupiebat in Gallia esse, vt eius & ipse partem subire posset. Nam cum Princeps *Condæus* ab administratoribus Regni aperte diffideret, eique Regina, & qui plurimum apud eam poterant, parum fiderent, Cardinalis *Borbonius* ad gubernandum parum idoneus crederetur; *Montpensierius* parua existimatione, *Momorantius* Magister equitum magno natu, & cui multi æmuli potentes; bonam spem conceperat hisce exclusis fratrem suum arbitrum armorum, seque Consilij futurum. hæc ille animo versans secum, de Concilio & *Tridento*, vbi tum erat, non multum laborabat. Cæteri Galli aperte dicebant, magnas de illius Regis morte Deo O. M. gratias habendas, quod in religione titubare cœpisset, arcteque suas rationes cum fratris & cæterorum Hugonotorum coniungere.

Ob Maximilianũ in Regem Romanorum electũ ceremonia Tridenti peraguntur.

Proximus dies, octauus Decembris, totus in ceremoniis fuit absumptus, ob electionem *Maximiliani* in Regem *Romanorum*. Eam ob rem Missam Spiritus Sancti celebrauit Archiepiscopus *Pragensis*, toto Concilio interueniente, Concionem habuit in laudem eius Principis Episcopus *Tininiensis*, & Cardinales Oratoresq; à *Pragensi* ad epulas inuitati.

Principis Condæi ad Comitia Germaniæ, ac nominatim ad Principes Protestantes Legatio.

Ordinibus Imperij Francofurti ad Comitia congregatis Princeps *Condæus* non solum eo misit, qui auxilia à Principibus Protestantibus postularent; sed etiam qui de confœderatione Hugonotorum cum sociis Confessionis *Augustanæ* agerent: nominatim vero vti coniunctim peterent Concilium liberum & nouum, in quo tractarentur denuo ea omnia, quæ *Tridenti* hactenus decreta. idque spe ostentata Gallos auitam Religionem Catholicam tenentes eo fore contentos; quãdoquidem Oratori Gallico, qui post Cardinalis creatus, appellatus est *Bordissierius*, ita promissum sit. Verum *Germani* Protestantes à Concilio alienissimos se ostendebant, dummodo fine illo pace in *Germania* frui possent. Adeoque tum *Francofurti* impressus est liber, refertus excusationibus & rationibus ipsorum, ob quas nec Synodo interuenissent, nec *Tridenti* interuenire vellent, cum protestatione nullitatis, & eius quod factum, & quod eo loco futurum esset.

Maximilianus Ferdinandi Cæsaris F. primũ inauguratur in Regem Bohemiæ, postea Rex Romanorum renunciatur.

Maximilianus ante omnia in Regem *Bohemiæ*, præsente *Ferdinando Cæsare* patre vngitur & inauguratur *Pragæ*, ab eius Ciuitatis Archiepiscopo, qui *Tridento* in *Bohemiam* concesserat illius ceremoniæ peragendæ causa. Nempe, vt Regi in conuentu Ordinum Imperij suffragij ius esset. Postquam vero ventum est *Francofurtum*, eousque exspectandum erat, donec Canonici *Colonienses* Archiepiscopum elegissent; ea Sede tum vacante. Vnde dum Principes, qui *Francofurti* cõuenerant, exspe-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

expectant donec Coronatione in *Bohemia*, ac Electione *Coloniæ* peractis, septenarius Electorū numerus impleatur, iis ad varias res tractandas tempus & otium suppetebat.

Rom. Curia metus in electione Maximiliani, sed vanus.

Magnam hæc Curiæ Romanæ sollicitudinem iniecerant, & metus erat, ne ab illo Germanorum cōuentu *Tridentum* aliquis ablegaretur cum protestatione; neue noua aliqua forma adhiberetur in Coronatione, veteri abolita; quod animum ab antiquis ritibus discedendi commonstraret; aut ne à nouo Rege aliquod promissum eliceretur, quod potestati Pontificiæ detrimento fraudique fiet. Verum ne quid ad Religionem pertinens in pleno Ordinum cōuentu saltem ante Electionem tractaretur, ab Imperatore & Rege sapientissime percautum. Et quidem Electio die XXIV. Nouemb. facta, quam Coronatio eiusdem mensis die vltimo secuta. In ea Electores & cæteri Principes Protestantes Missę interfuerāt, donec recitatum erat Euangelium; inde foras exierunt. Neq; hic aliud innouatum, nisi quod Nuncio Pontificio supra Electores datus est locus, atq; infra ipsos aliis Oratoribus. Iam finita Coronatione, cæpit *Cæsar* cum Protestantium nonullis agere, vt Concilio *Tridentino* vellent adhærere; qui, vt præuerterent, congregati vna offerunt Imperatori responsionē ante viginti menses ad mandata Maiestatis suæ in cōuentu *Namburgensi* promissam, sed in id tempus dilatam. In qua expositis causis ob quas in multis Comitiis Imperialibus præteritis ad Concilium liberum prouocassent, iamque de nouo prouocarent, subiungunt conditiones, quas necessarias existimabant, quibusque se consensuros profitentur, vt in futuro Concilio Generali interueniant. Hæ erant decem.

Cōditiones quas Protestantes requirunt in Cōcilio, cui interuenire non recusent.

I. Vt in Germania celebretur.

II. Ne à Papa indicatur.

III. Vt is ibi non præsideat, sed Concilij pars sit, & eius decretis subiectus.

IV. Vt Episcopi & cæteri Prælati immunes sint à iuramento Pontifici pstito, quo possint libere, & sine præiudicio sententiam dicere.

V. Vt Scriptura diuina iudex sit in Concilio, excluso omni humana authoritate.

VI. Vt Theologi Principum ac Ciuitatum Confessionis *Augustanæ* ad Concilium destinati vocem habeant non solum deliberatiuam, sed etiam decisiuam; deturque ipsis saluus conductus non solum quoad personas, verum etiam quoad religionis exercitium.

VII. Vt decisiones non fiant in Concilio, sicut in causis secularibus, ex maiori suffragiorum numero, sed præferantur sententiæ meliores, hoc est, quæ cum regula verbi diuini consentiunt.

VIII. Vt acta Concilij *Tridentini* pro cassis & irritis habeantur, cum id ab vna tantum partium celebratum, nec ita, prout erat promissum; partibus addictum merito censeri debeat.

IX. Vt si in Concilio concordia de religione secuta non fuerit, conditiones saltem *Passauienses* inuiolatæ maneant, vna cum concordia Religionis facta *Augustæ* Anno M. D. LV. quæ firma rataque sit, omnesque

Ferdinand. Philippus 2.

que ad eius obseruationem teneantur.

X. Vt de omnibus Articulis prædictis cautio idonea & sufficiens sibi detur.

Eas Cæsar accipiēs pacis studium pollicetur.

Accepto scripto Imperator pollicitus est, se concordiæ conciliandę operam daturum, atque ita effecturum, vt celebretur Concilium, cui ipsi interuenire cum ratione recusare non possint. odia modo deponant, aliosque affectus paci Christianæ contrarios. Ob hanc caussam sese obtulit profecturum *Tridentum*, cum ita cōstitutum haberet, finito Conuētu se *Oenipontem* conferre. ibi cum quatuor dierum nec iusto itinere à Concilio absuturus sit, breuiori temporis spatio quod è re fuerit, curaturum.

Cæterum in Concilio, postquam desierant Patres super materia Institutionis adeo exagitata dicere sentētias, nihil determinatum: exspectantibus Legatis, vt *Roma* significetur, quid statuendum. Verum caput de *Residentia* euulgant, cum Cardinale *Lotharingio* ante cōmunicatum, absq; declaratione esset ne *iuris Diuini*, an secus; sed cū præmiis tantū & pœnis, sicuti dictum est supra. *Lotharingius*, qui omnium primus sententiam dixit, addit necessarium esse, Episcopis concedere potestatem absoluendi à casibus in *Cœna Domini* reseruatis. id quod à se dici testatus est, non ad Sanctitatis eius auctoritatem imminuendam: sed cum animaduertisset in Francia ne vnum quidem eius violatorem id curare, vt *Romam* aut ipse eat, aut eo mittat ad consequendam absolutionem; peius sibi videri, cū ad salutem populorum, tum ad dignitatem Sedis Apostolicæ, eos in illis censuris relinquere. Neq; illud æquum cēsere, Episcopos ad *Residentiam* sic astringere, vt iustis de caussis abesse nequeant, quarū penes Sanctitatem suam sit arbitrium. Præterea excipiendos qui publicis negotiis Regnorum aut Rerumpub. implicentur, quod ea à munere Episcopali aliena reputanda non sint, ac potissimum in in iis Regnis, in quibus Ordo Ecclesiasticus Politici corporis membrum cōstituit, vti in *Francia*, & in Regnis etiam *Hispania* videre est. Multus erat in dicēdo Cardinalis; & licet sæpius inculcaret *Residentiam* esse necessariam, seduloq; curandum vt obseruetur: nihilominus tot subinde exceptionibus & excusationibus interpositis ęffecit, vt nemo recte iudicare posset, vtrum probaret decretū aliquod de residentia constitui, an vero improbaret.

Super capite de Residētia in Decreti formā redacto Lotharingius sententiam primus dicit.

Sed adeo ambigue, vt decreta velit fieri, necne, in incerto relinquat.

Communicarant etiam Legati, Oratoribus, sicut promiserant, Reformationis Capita in futurā Sessionem, antequam in Congregatione proponerentur. Quæ omnia remedia tātum erant corruptelis ad sacramentum *Ordinis* spectantibus. Itaq; conuenere & Oratores & Episcopi Galliæ apud *Lotharingium*, vt de iis colloquerentur; designatique ex hoc numero IV. Episcopi, qui ea considerarent, viderentque si quid in iis esset, quod derogaret priuilegiis Ecclesiæ Gallicanę, & an aliquid regni illius bono adiungi posset: vnaque negotium datum est Oratori *Ferrerio*, vt in Congregatione eorundem Episcoporum collectis omnibus Reformationibus iam antea *Tridenti* propositis sub *Paulo* & *Iulio*, & in præsenti etiam, simul in Colloquio *Poßiaceno*, excerperetur ex iis breuiariū,

Legati in sequentem Sessionē reformationis capita colligunt, q̄ Sacramentum Ordinis spectāt. At Oratores & Episcopi Galliæ vniuersalē reformationem cogitātes, articulis formandis abusus vndequaq; corradunt.

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

additis etiam quæ in mandatis Regiis continentur, & si quid amplius videbitur ipsis, vnde articuli formarentur pro totius Christiani nominis, præcipue vero Galliæ beneficio.

Cæsarei cæteros Oratores ad Reformationē petendā solicitant, sed particularia, quibus incumbendum, non expediunt.

At *Cæsarei* cum viderent nihil prorsus ex iis, quæ ipsi commemorassent, tanquam reformanda proponi, omnes Oratores congregarunt. Eos *Pragensis* compellans, reuocat in memoriam quantum temporis in Concilio nihil agendo consumptum esset, promissa toties à Legatis facta, de reformatione tractatum iri, interea tamen se speculationibus, aut prouisionibus circa leuiores abusus detineri. Esse nunc tempus efficaciter instandi, vt in res graues & prementes opera impendatur. Si omnes vna comparentes petant, tot Papæ & Legatorum promissa exsolui, sperari posse futurum, vt postulata obtineant. Assensere omnes, sed cum ad particularia ventum esset, adeo discrepabant inter se, vt in hoc solo conuenirent, in genere reformationem deposcere; vnde constitutum, vt *Pragensis* sententiam dicens, eam cõmuni omnium nomine requireret; quod & fecit.

Præsules de Residentia sententias dicunt. Pragensis. Hydruntinus.

Et in materia residentiæ paucis dixit, sufficere vt auferantur à Prælatis delinimenta, quibus in Curia Romana, & in aulis Principum capiuntur: & quoduis Decretum satis fore. Archiepiscopi *Hydruntini* sententia fuit; sufficere decretum huius Concilij sub *Paulo III.* factum, adiuncta solummodo Bulla Pontificis data Anno M. D. L X. ad quartum Septembris. Alij præter eam Bullam exprimi volebant illas causas absentiæ, quas Synodus pro legitimis habet, cum ex hoc capite admodum probabile sit maximas difficultates nasci-turas.

Capita Bullæ Põtificiæ ab Hydruntino laudatæ.

Porro illius Bullæ ab *Hydruntino* laudatæ hæc fere summa erat. Continebat pręceptum personalis Residentiæ, sub iisdem pœnis, quas Concilium declarauerat: & quatuor præmia residentibus. Nempe, vt non possint ad Curiam citari nisi ex mandato Chirographo Papæ subscripto. Vt immunes sint ab omni tributo & indictione ordinaria & extraordinaria, etiam ad petitionem Principum imposita. Vt exercere possint iurisdictioné aduersus quemcunque Clericum secularem exemptum, & regularem extra claustrum habitantem. Vt ab eorum sententiis præterquam definitiua non possit appellari. Aliis satisfecit Decretum à Legatis propositum, sed quibusdam immutatis; prout cuiusq; propriis rationibus accommodum, quæ tot erant, quot personæ. Alij adhuc instabant, vt declararetur *de iure Diuino*. Et erat etiam quarta opinio, quantumuis esset *de iure Diuino*, non expedire tamen eius rei declarationem.

Galli oẽs in eam sententiam cõspirant, Residentiã esse de iure diuino.

Congregauit Cardinalis *Lotharingius* Theologos è Gallia, vt disputarent de hoc Capite. qui omnes vna voce constituunt, esse *de iure Diuino*. Primus inter Gallos in eam sentẽtiam dixit Episcopus *Andegauensis*, quem similiter cõsecuti sunt alij. Sed in Congregationibus Synodi generalib. Pręsules erant in dicendo immodici, qua de re & conquestus *Lotharingius* apud Legatos, ostendens cupere se, vt illæ materiæ absoluantur, quo ad reformationem veniretur; & inculcabat illa to-

Ferdinand. Philippus 2.

la toties dicta: Nisi sibi *Tridenti* satisfieret, quæsituros domi.

Veglienſis ſententia dictionẽ nõ probat, niſi adiectis rationibus.

F. *Albertus Duimius* Epiſcopus *Veglienſis* cum oſtendiſſet Reſidentiæ materiam in Concilio ſub *Paulo III.* diſcuſſam fuiſſe, & deciſionem in aliud tempus reiectam, addidit neceſſarium tamẽ eſſe, rationes inſpicere, tum temporis à Prælatis allatas. In præſenti ſententias dictas ſine adiectis rationibus: ſed ſe haud ita ſibi faciendum iudicare, quaſi autoritate & ſuffragiorũ numero, ac non ratione potius res gerẽda. Inde ſe confert ad recitandas omnes rationes quib. euincatur eſſe de iure diuino, & ſoluendas contrarias.

Ipſe in eis allegandis Legatorum opinione nimius.

Multum immoratus eſt in illo *Christi* dicto; *Bonus Paſtor ante oues vadit, proprias oues vocat nominatim, currit per deſertum vt vnam perditam quærat, vitam pro ipſis ponit:* quæ accipienda cenſet de omnibus iis, quos *Chriſtus* Paſtores inſtituit, id eſt, iis omnibus, qui habent curam animarum; Epiſcopis maxime, ſicut *D. Paulus Epheſiis* dixit, & ſcripſit. Quod ſi quis ſe minime reputabit *Chriſti* Decreto ad hæc officia obligatum, aut ſemetipſum deprehendet Regnorum & Rerumpubl. negotiis vtiliorem, abiiciendum Paſtoris munus, & ſecularib. tantum negotiis inuigilandum: opus eſſe bene magnum vno officio recte fungi; duobus cõtrariis ſane impoſſibile. Nõ placuit Cardinalibus, quia in dicendo tam multus, quodq; primus ad eam materiam rationibus excutiendam acceſſiſſet. Veruntamen vehementia Dalmatica in loquendo vſus eſt, ſatis ad morem *D. Hieronymi*; & verbis, in quibus multum ponderis, ab eodem mutuatis.

Simonettam libido inceſſerat eum interpellandi, ſed cohibebat ſe, ob id, quod Epiſcopo *Guadicenſi* nuper acciderat. Nihilominus accitum eum præſentibus multis Prælatis acriter reprehendit, quod contra Papam locutus eſſet. Epiſcopus ſubmiſſe cauſſam agens bonis ſe tuetur rationib. ſed paucis poſt diebus inualetudinem cauſatus, licentiam abeundi petiit, impetrauitque: ita die XXI. eius menſis diſceſſit.

Ob eã cauſam & q contra Papã locutus à Simonetta acerbe reprehenditur.

Quãdo res Reſidentia aperto inter Præſules Marte parũ ſucceſſerat, mutata velificatione vtriq; ad verſutias & ſeſe inuicem artificiis captandos confugiunt.

Ex eo tempore in ſtatu controuerſiæ de *Reſidentia* facta mutatio. Nam qui ab ea abhorrebant, non, ſicut hactenus factum erat, cõtendunt rationib. aut etiam authoritatibus oſtẽdere eam lege humana introductã: ſed ad terrorem inferendum iis, qui contrariam opinionẽ tenebant, ſe cõparant, dicentes, iuri diuino eam attribuere, id eſſe authoritatem Pontificis imminutum iri. Nam ex eo conſequi, non poſſe Papã deinceps augere aut diminuere, diuidere aut vnire, mutare aut transferre Sedes Epiſcopales, neq; vacuas relinquere, aut adminiſtrandas dare, aut commendare. Non poſſe reſtringere, multo minus auferre authoritatem abſoluendi. Hoc decreto vna opera damnari omnes diſpenſationes à Pontificib. conceſſas, tolliq; facultatem eaſdem in poſterum concedendi. Iam pars altera quæ ſatis perſpiciebat illas cõſequentias eſſe neceſſarias, neque tamen ex eiuſmodi conſectariis vllum incommodum ſequi, ſed ipſiſſimam veritatem, & legitimum veteris Eccleſiæ vſum. imò non aliam ob cauſam eius rei declarationem poſtulari, niſi ad eos abuſus tollendos; Etiam ipſi relictis rationibus, & authoritatibus, quibus adhibitis eam eſſe *de iure*

Diuino antea contendebant, nunc ea studia sua conferunt, vt ostendant, restituta per eiusmodi declarationem *Residentia*, cessurum id in augmentum potestatis Pontificiæ, reuerentiam erga Clerum auctum iri, & versus Pontificem maiorem in modũ: cuius in tot prouinciis authoritas non alio magis nomine pessum ierit, quam quod Episcopi non residendo, & per Vicarios parum idoneos Ecclesias gubernãdo, viam latam aperuerint disseminationi nouorum dogmatum, tanto cum detrimẽto authoritatis Põtificiæ pedem vbiq; ponentium. Nam si Episcopi resideãt, authoritatem Papę concionib. passim prædicatam, & confirmatum iri, vbi iam agnoscitur, & restitutum, vbi aliqua ex parte concussa. Neutra tamen Præsulum factio ita sermonem ad suam quæque formulam instituere poterat, vt non altera alterius dissimulationem facile animaduerteret; animorumq; inuolucra nimis quam sese proderent: personatis iam omnibus, sed omnib. tamẽ ex facili inuicem notis. Verum cum decimosexto Decembris conuenissent, nec dum essent sententiæ dictę ab dimidia parte Prelatorum, Cardinalis *Seripandus* Patrib. auctor fuit Sessionis prorogandę. cumq; præuideri non posset, quando negotium exitum esset habiturum, placuit intra decimumquintum diem certum Consessui tempus præfigere. Monuit interea Cardinalis Prælatos nimiæ in sentẽtiis dicendis prolixitatis, quæ ad ostentationem dũtaxat comparata, & Concilio dignitatem demeret, & cum magno omnium incõmodo id ipsum in longum extraheret.

Pontificem vehementer afflixerat mors *Frederici Borromæi* Nepotis sub finem mensis pręcedentis vita functi; in quem vti familiæ Principem amplissima quæq; coniicere decreuerat, ei in vxorem data Ducis *Vrbini* filia, eoq; & Gubernatore generali militię Ecclesiasticæ cõstituto, & ad Ducatum *Camerini* destinato. Vnde ex ingenti animi ægritudine incidit in morbum, in senecta ætate periculosum, à quo recreatus aliquantulum, animum ad Concilij negotia appulit.

Pius Borromæi Nepotis morte perculsus morbo periculoso corripitur.

Multas Congregationes habuit ad temperamentũ inueniendum in duobus Decretis de Institutione Episcoporum, & de Residentia, quæ totius Curiæ opinione multum periculi authoritati Põtificiæ minitabantur: tum ad rationem aliquam inuestigandam, qua Prælatorum in dicendis sententiis prolixitati prouideatur: quippe quæ Concilium produceret, omnibusque quicquam contra dignitatem suam attentare volentibus portam aperiret.

Congregationes habitæ Romæ super duob. capp. de Institutione & Residentia Episcoporum.

Præcipue erat ei molestum id quod Galli meditabantur, maxime quod nullas vnquam literas *Tridento* acciperet, in quib. non cõtineretur, aut Cardinalem *Lotharingium*, aut aliquem ex Oratorib. vrgere Reformationem; cũ eo, nisi prouisiones quas requirãt, exorent, domi suæ sibi consulturos. Imo dictitare, velle vti sibi prouideatur de annatis, de pręuentionib. aliisq; rebus ꝓprie ad Pontif. Roman. spectantib. Idcirco decreuit aperte cum Gallis agere, apud eos qui *Romæ* erãt, ꝓfessus, quãdoquidem toties obtulerit se cum Rege tractaturum de iis, quę iure pręcipuo ad se pertinent, vt pactione amica res transigatur: cumque videat

Maximam Põtifici creant molestiam destinata Gallorum.

Regis

Ferdinand. Philippus 2

Regis ministros in Concilio semper iactare, se velle de iis in Synodo tractare; sibi iam statutũ experiri, an Rex ea de causa in apertam secum dissensionem velit prorumpere. Dedit igitur negotium per cursorem extraordinarium Nuncio suo in Francia, vt ea de re verba apud Regem faceret. *Lotharingio* quoque scripsit, in Concilio ista proponi non posse, nisi violata fide promissorum ab Rege per Episcopum *Altisiodorensem* diserte factorum. In Consistorio conquestus est de Episcoporũ inconsiderantia, qui *Tridenti* materias vanitate quadam extraherent. Cardinales hortatus est, vt amicis scriberẽt; & Legatis ipse scripsit, quando suasionibus nil proficerent, vti minas & authoritatem adhiberent. Quod ad Articulos de Institutione, scripsit, affirmare absolute institutionem Episcoporum esse *de iure diuino*, opinionem esse falsam & erroneam, nam solam potestatem ordinis esse à *Christo*, at iurisdictionem à Romano Pontifice: & eatenus dici posse à *Christo*, quoniam authoritas Põtificia ab ipso est, & quicquid Papa facit, eo mediãte facit *Christus*. Ad summam, aut omitterent prorsus illa verba, *de iure diuino*, aut vterentur ea formula, quam, ipse miserat: in qua dicebatur, *Christum* instituisse Episcopos à Romano Pontifice creandos, cum talis tantæq; authoritatis distributione, qualis quantaq; in Ecclesiæ beneficium ipsi concedenda videbitur: & cum absoluta potestate pro suo sensu datam restringendi & ampliandi. De Residẽtia deinde nominatim scripsit, quoniam certum esset Pontificem dispensandi authoritatem habere, ad accuratiorem cautelam in Decreto authoritatem eius reseruandam. Cui inseri nec possit, nec debeat *de iure Diuino*, quod abunde ab *Catharino* probatum, à cuius opinione vtpote Catholica non sit discedendum. De habenda vero Sessione scripsit confuse, nimirum, ne differretur vltra quindecim dies, neue celebraretur antequam materiæ paratæ concinnatæque essent ne maleuoli alioqui inde cauillandi occasionem arriperent.

Legatos Põtifex vult suasionibus minas adiungere.

Formula decreti de Institutione, quam Pontifex Legatis cõmendat. De residẽtia quid fieri velit.

Hisce diebus transiit per Tridentum honorifica Legatio Ducis *Bauariæ Romam* missa, vt à Papa calicis communionem impetraret. Oratori ab Legatis concessa audientia, dein secreto cum Cardinale *Lotharingio* locutus est. Id in causa fuit renouandi controuersiam iam sopitam super ea materia; Hispanorum, & Italorum multis eam sententiam tenentibus (vtcunq; causa suffragante maiore Præsulum parte ad Papam remissa esset) Concilio præiudicium adferri, si durante eo vsus ille introduceretur. Commouerant etiam omnes Patres literæ ad multos Prælatos *Roma* præscriptæ de Concilii suspensione, quod fama atq; auditione acceptum confirmabat etiam *Iohannes Manriques*, per *Tridentum* è *Germania Romam* proficiscens. At Legati acceptis literis Pontificis, iudicarunt impossibile mandata, quæ Roma adferebantur, exsequi; immo necessarium esse, Pontificem magis distincte ac sigillatim de rebus quibusq, certiorem facere, quam per literas possent; cum vt Papam edocerent, non posse ita Concilium gubernari, sicuti *Romæ* existimabatur: tum autem, vt mandatis à Sanctitate sua certioribus acceptis, quid opus facto esset, intelligeretur. Cumq;

Legatio Ducis Bauariæ Romam mittitur impetranda calicis communioni.

Legati, quæ Pontificis iussa exequi nõ possint, de Episcopo Vintimiliensi Romam mittendo cogitant.

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

id negotij requireret hominem intelligenti iudicio, rerum gerendarum gnarum, & cui à Pontifice fides haberetur, neminem inueniunt aptiorem Episcopo *Vintimiliensi*, quem primo quoq; tempore mittere decreuerunt. Iamq; Natalis instantis festi dies præbent Legatis primum lentius procedendi opportunitatem, post Congregationes intermittendi, ac deniq; Nūtium per otium ablegandi, quod factū est vicesimo sexto mensis Decembris.

De prælio Droensi in Gallia Tridenti nuncius.

At XXVIII. allatum est, prælium in *Gallia* factum ad diem decimum septimum, in eoque captum Principem Condæum. Anno hoc integro admodum turbatum est in illo Regno, per religionis dissidium, quod bello lento primum, post etiam vehementi ac feruido dedit initium. Sub anni principium auxerat *Parisiis Hugonotorum* numerus, atque vna Principis Condæi, in cuius clientelam multi ex iis sese dederant, comitatus. Vnde *Momorantius* equitum Magister cum filiis, & tota familia *Guisiorum*, ac aliis quibusdam, vt potentiam impedirent, ad quam Princeps ille grassabatur, confœderationem inter se hoc consilio ineunt, vt populo Parisiensi duces se præbeant, quorum ope Principem cum clientibus & vrbe & Aula expellant. Tum oppidis, quibus eorum quisq; præerat, relictis versus illam Regni Metropolim in viam se dantes Hugonotis, quos variis in locis collectos inuenerant, ex itinere, vel occisis, vel dispersis, *Lutetiā Parisiorum* intrant, allectoque in partes suas Rege Nauarræ, armataque pro se vrbe, Reginam ad concordiam cum ipsis sarciendam adigunt. Itaq, egressus *Lutetia Condæus Aurelianum* cum suis concedit: editis iam vtrimque scriptis & libellis, quibus vtrique palam attestantur, quidquid gereretur, pro libertate & obsequio Regis, contra publicæ quietis hostes fieri. Ceterum corroborata in dies singulos *Momorantij* & *Guisiorum* factione, *Condæus* mense Aprili dat literas ad omnes Ecclesias Galliæ reformatas, milites & pecuniæ collationem postulans, in vsus belli contra defensores partis Catholicæ indicti, quos vocabat perturbatores quietis publicæ, & violatores Edicti in fauorem Protestantium auctoritate Regia promulgati. Ad has accesserant à Ministris *Aurelianensibus*, multarumque aliarum Ciuitatum literæ, quibus ad arma sumenda illius religionis populares permoti. Quamquam per idipsum tempus accidit quiddam, quod eos magis excitabat. Nam publicatur Edictum Ianuarij, de quo supra mentio facta est, *Parisiis* denuo, sed cum hoc additamento; ne in Suburbiis *Lutetiæ*, & intra Banlencam, quam vocant, cœtus habere religionis causa, aut Sacramenta alio quam maiorum more administrare liceat. Et sub finem Maij *Rex Nauarræ* Protestantes omnes *Lutetia* excedere iubet, vtcunque hactenus moderatione vsus, quod vim & iniuriam ab omnibus exeuntibus prohibuerit.

Eius occasio.

In Gallia passim omnia armis perstrepunt & cædibus.

Ita in apertum bellum vtraque factio prope per omnes *Galliæ* prouincias prorupit, atque illa æstate ad XIV. exercitus vno tempore in diuersis Regni partibus coacti. Præliabantur id temporis contra Patres filij, fratresque contra se mutuo; quin & fæminæ correptis hinc inde armis religionem quæque suam propugnabant. Nulla pene

Ferdinand. Philippus 2

pene pars prouinciarum *Delphinatus*, *Occitaniæ*, & *Vasconiæ* vim ac vastationem hostilem non sæpius sensit; victoribus hic Catholicis, ibi Protestantibus, tâta euentuum varietate, vt & lõgum sit narrare, & alienum ab instituto nostro, quod rerum extra *Tridentum* gestarum commemorationem haud postulat, nisi qua cum Concilij negotio connexionem habent: cuiusmodi sunt ista, quæ sequuntur. Nempe Hugonotis victoribus confractas imagines, altaria deturbata, expilatas Ecclesias, fusam conflatamque sacram ex auro & argento supellectilem, pecuniæ inde ad stipendia militum conficiendæ. Vbi vincebant Catholici, Biblia vernacula concremata, infantes rebaptizatos, matrimonia inita secundum ritus reformatorum, denuo iterata. Sed erat præ cæteris omnibus miserrima conditio Clericorum, & religionis reformatæ Ministrorũ, qui quoties in aduersariorum manus inciderant, crudeliter & inhumane lacerabantur, etiam iustitiæ specie suppliciis exquisitissimis mulctati, maxime à Catholicis. Mense Iulio ab Curia Parisiensi Senatusconsultum factum, quo omnes iubentur Hugonotos impune occidere, quod in singulis Parochiis die Dominica à Curionibus auctoritate publica recitabatur. Cui post additum & aliud, quo declarant perduellionis reos, hostes publicos, infamia ipsis, & posteris simul omnibus irrogata, ac deniq; bonis fisco addictis, omnes eos, qui *Aurelijs* arma cepissent, excepto *Condæo*, quasi inuitus à sociis detineretur. Ac tametsi inter partes sæpe tractatum sit, ventumq; etiam ad Colloquium ab Regina matre Regis, & Principe *Condæo*, non permisit tamen Procerum ambitio concordiæ sarciendæ rationes iniri, adeo vt motus cõcitatos quoquo modo compescere impossibile videretur.

Curia Parisiensis S.C tũ sanguinolentũ veluti classico insolẽtis turbæ feritas excitatur.

Sed mortuo *Nauarro*, qui fortassis ne ad apertum bellum veniretur, prohibuisset; *Regina* obsequium armis recuperare certa, auxilia ab omnibus Principibus deposcit. Iamque propter *Galliæ* motus Belgicarum prouinciarũ populi quasi exemplo edocti contumaciores & ferociores euadunt, imminuta de die in diem Regia authoritate. Neque vero hic aut rebus inclinantibus subsidio esse poterant Gubernatores, aut Regi animus erat sequi consilium Cardinalis *Granuellani* viri etiam in administratione illa spectatissimi, qui *Philippo* auctor fuerat, vt eo se trãsferret, & Maiestatem Regiam populi morbo, Procerumq; destinatis opponeret. Sciebat, nempe, prudens ille Rex, quanto periculosius esset coram despici: verebaturque, vt neque *Belgium* retineret, sed in contumacia potius obfirmaret, & interea amitteret etiam *Hispaniam*. Igitur cum ita iudicaret, subactis atq; in Regis sui potestatem reductis Gallis tumultuantibus, se peruicaciæ subditorum suorũ idonea integraque remedia adhibiturum; ob eam rem Reginæ copias militares instructissimas obtulit, etiam quæ toti Regno subiiciendo sufficerent. At *Regina* militum auxilia recusabat, pecuniæ poscebat: quippe quæ satis sciret, recepto in regnũ milite externo necessitatem se imposituram sibi, *Galliam* nõ ex suis, sed ex regis *Hispaniæ* rationibus administrandi. Quamobrem cum media quędam vtriq; conditio placuisset, acce-

Regina mater coërcendis Protestantibus auxilia circumspicit.

Philippus Hisp. Rex cõsilio Granuellani non auscultat.

Regina potentem ab Hispano exercitum recusat, pecuniam

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

accipere contenta, aut copias mediocres.

acceptis in subsidium ad VI. CIↃ. militibus, horum ope, copiisq; propriis, ductoribus *Momorantio* equitum Præfecto, & *Duce Guisio*, die, quem supra dixi XVII. Nouembris prælium commissum est. In quo cæsa Hugonotorum III. CIↃ. & V CIↃ. Catholicorum, Ductoribus quidem supremis vtrimque captis, *Condæo*, & *Momorantio*, sed neutro exercitu fuso aut profligato, quod Legatorum virtuti, à Catholicis *Guisii*; & *Colignij* ab Protestantibus, tribuendum. Regina certe sine mora summam armorum præfecturam *Guisio* confirmauit. Nec minus tamen Colignius & exercitum in armis retinuit, & oppida quæ erant in potestate conseruauit; quin & progressum aliquem fecisse visus.

Patrũ Tridẽtinorum ob Condæanam cladẽ lætitia. Belcarij Metensis Episcopatus administratoris oratio ad Patres.

Ob hanc victoriam (sic enim celebrabatur, vtcunque id nomen vix meruerit) gratiæ Deo *Tridenti* actæ, omnibus Prælatis in vnũ conuocatis, & supplicatio decreta, & Missa decantata: in qua *Franciscus Belcarius* Episcopus *Metensis* Orationem habuit. In ea integram historiam turbarũ Galliæ à morte *Francisci* II. prosecutus cum vltimi huius prælij euentum commemoraret, totum rei bene gestæ decus in solum *Guisiæ* Ducem conferebat. Inde progressus tumultibus illis causam *Martinum Lutherum* præbuisse affirmat, qui licet ipse parua scintilla, magnum tamen incendium excitarit; quod occupata primum Germania per cæteras inde fere omnes orbis Christiani prouincias, exceptis Italia atque Hispania, exarserat. Patres appellat obtestatus, vt labenti Reipub. Christianæ subueniant, quod ij soli hanc flammam restinguere possint. Vicesimum sextum annum agi, ex quo *Paulus* III. ei malo mederi Concilio in illam vrbem indicto conatus esset; dilatum fuisse, tum dissimulatum, ac variis tandem factionibus certatum, donec *Bononiam* translatum esset. Illic vero & varias dilationes, & maiores contentiones, & acriores factiones intercessisse. Itaq; *Tridentum* rursum reuocatum, tandemque bellis inualescentibus, re infecta, Patres se ad suos recepisse. Ventum nunc ad supremum, nullum amplius relinqui dissimulationi locum. Aut hoc Concilium (inquit) orbem Christianum conciliabit, aut si re infecta discedatur, in certam atque imminentem præcipitabit ruinam. Itaque Patribus videndum inprimis, ne quid præiudicati domo adferrent, ne quid in gratiã dicerent, ne quam rei priuatæ rationem haberent. Publicam religionis causam agi; si aliorsum auertant oculos, actum esse de religione. Hæc ita libere dicta adulatione temperauit; primum Patres, post Pontificem, tum Imperatorem, Reges *Romanorum*, & *Poloniæ* demulcens. Inde ad laudes transiit *Reginæ Matris*, *Galliæ Regis*, *Hispaniæ*, *Portugalliæ*; ad Ecclesiæ disciplinam renouandam denique hortatus.

Cardinalis *Lotharingius* cum de capto Principe allatum esset, præcipuo gaudio perfunditur ob priuatum fratris honorem: tantoq; amplius incessit eum cupido celeriter in *Galliam* redeundi, vt assiduus in aula ac consilio Regio, & rebus eius adiumento esse possit; & ipse ad gradum aliquem altiorem ascendere, sublatis *Nauarro* & *Momorantio*, quibus erat necessario cedendum.

Per eos dies Pontifex suspicionum plenus,

Ferdinand. Philippus 2.

plenus, quod Imperator se Oeniponteim venturum professus esset, quem nec sine ingentibus destinatis moturum iudicabat, nec sine certa spe efficiendi; adeoq; credens habere eum cum *Francia* & *Hispania* secretam consiliorum communicationem, de quibus q̃ in ea non penetraret, non aliter existimans, quam machinationem esse contra se; agitabat animo & ipse *Bononiam* concedere; tum octo aut decem Cardinalibus *Tridentum* missis, & arctius Principibus *Italiæ* se coniungere, Prælatosque sibi in Concilio beneuolos magis magisque confirmare, donec eius aut dissoluendi, aut suspendendi aliquam occasionem inueniret. Dein vt impediret, ne *Tridenti* de Curia sua reformanda tractaretur, ipse aliquot diebus in eo multum operæ collocauit.

Pontificis cogitata ad præuertendum destinatis Imperatoris.

Ad *Officium Rotæ* reformandum edito in eam rem Breui, dato sexto Kal. Ianuarij, ordinauit, ne quis Auditorum ad definitiuam sententiam venire posset, etiam in causa clari iuris, nisi toti Collegio proposita, excepto, si partes consensissent. Item sententias latas, vt in schedula, intra quindecim dies publicandas. Item, causas proprias Auditorum, & eorum familiarium, ac cõsanguineorum, vel affinium vsque ad secundum gradum, in Rota non cognoscendas. Tum ne Auditores compellant partes vt assumant certum aduocatum. Item, Ne qua decisio fieret contra decisiones antiquas impressas, nisi cum votorum saltem duabus tertiis partibus. Item, vt si Auditor cognouisset in Actis adesse suspicionem criminis, remitteret acta ad Iudicem Ordinarium, & si causa criminalis prę-iudicaret ciuili, in eius cognitione supersederet. Constituit etiam in eadem Bulla taxationem pro modo sportulis imponendo. Reformauit etiam aliis Bullis publicatis primo die Ianuarij Signaturam Iustitiæ, Tribunalia Romæ, Officium Aduocati fiscalis, ordinatis sportulis quibus contenti essent. Verum tantum abfuit vt huiusmodi prouisionibus, consuetis extorsionibus modus imponeretur, vt potius nouis istis constitutionibus violandis, addiscerent veteres etiam, quæ adhuc parte aliqua obseruabantur, violare.

Eiusdem in officio Rotæ & aliis Curiæ suæ officiis reformãdis studium.

Curiales Romani existimantes Catholicos in *Gallia* solidam reportasse victoriam, & illo prælio de Protestantibus prorsus debellatum, lætitia exultabant: cumq; id confectum armis crederent, quod à Concilio *Galliæ* exspectabat; neque *Germanorum* vlla ratio habenda videretur, quos contra concilium protestatos sciebant, sublatas omnino putabãt habendi Concilii causas, idque iam suspendi aut differri posse, seque liberari ea molestia quam singulis hebdomadis auctam sentiebant propter eas, quæ *Tridento* adferebantur, rerum innouationes. Pontifex tamen eam victoriam non magni æstimabat, nam factus iam certior Catholicis vires nihilo esse auctiores, nec Hugonotis diminutas, reputabat illam pugnam tractãdi de pace partibus occasionem daturam, quod quidem quando nec sine suo damno esset futurum, & *Tridenti* maioribus materiam nouitatibus ministraturum, magis quã antea metu molestiaque conflictabatur. Atque hoc rerum statu finem habuit annus M.D.LXII. habita iam Congregatione XXX. die mensis, qua decretum, vt dies constituendæ Sessioni

Curia Romana quasi debellatũ esset de Protestantibus ab Concilio securitatẽ sibi pollicetur.

At Papa à pacificatione metuens maiori quam prius molestia angitur.

Piu. 4. Elizabetha. Carolus 9.

sioni in quindecim alios dies prorogaretur.

1563. *Oratores Galli in Cõcilio exhibent Capita reformationis.*

Annus M. D. LXIII. principium habuit à Capitulis Reformationis per Oratores Gallos in Cõcilio exhibitis, quæ Legatis, & omnibus Pontificiis dura admodum visa, ea parte nominatim, qua de ritibus Ecclesiæ Romanæ immutandis agebatur;& iura emolumentaque, quæ Sedes Apostolica ab aliis Ecclesiis solet percipere, attingebantur. Et Oratores quidem inter exhibendum solitam appendicem, ne dicam protestationem, non omiserãt, nisi hæc à se proposita admitterent, se suis necessitatibus in Gallia prouisuros. Certo sciebant Legati, Pontificem ista non sine animi perturbatione inspecturum; cui iam promissum fuerat, de Annatis &aliis rationibus pecuniariis in Concilio non tractatum iri, sed amice cum ipso. Visum itaq; necessarium Prælatum aliquem mittere, qui ea perferret, & Sanctitatem suam instrueret. Et præ aliis placuit *Episcopus Viterbiensis*, vtpote rerum Gallicarum ob multorum annorum in eo regno moram, cum Pontificis Nuncium ageret, bene peritus; neque consiliorum Cardinalis & Præsulum Gallicorum, qui aderant in Concilio, ignarus, cum iis post aduentum multum versatus. Qua re à Cardinale *Lotharingio* intellecta, hortatus ipse est vt id facerent: simul ei mandata dedit, de quibus cum Pontifice sermones sereret. Erat nimirum Episcopus ille ea ingenij dexteritate, vt, quamuis Cardinalis eum pro speculatore & exploratore sibi appositum suspicaretur, tamen belle se gerendo, & fidem apud Cardinalem ac Oratores nactus sit, nec imminutam senserit Pontificis & Legatorum de se existimationem. Perferebat Antistes hic ab Legatis mandata, vt Papæ repræsentaret difficultates omnes quas ipsi comperiebant;atq; vt earum definitionem reportaret, cum præscripto, quem ad modum in singulis se gerere debeant. A *Lotharingio* commissum, supplicare Pontifici, vt in bonam partem acciperet, ab Rege id postulatum, quod Regno suo necessarium videretur;&ab ipsis Regiorum mandatorum exsecutionem curari, necnon offerret eius Sanctitati suam operam in componendis controuersiis de institutione Episcoporum, & residentia, quæ Concilium rebus leuibus distinebant.

Et quod Legati Põtifici displicitura sciret, Episcopum Viterbiensem Romam mittunt cũ mandatis.

Mandatorũ summa.

Oratores Cæsaris queruntur articulos reformationis ab iis exhibitos, etsi passim diuulgati essent, nondum tamẽ in Synodo propositos.

Cæsarei Oratores inspecta Gallorum reformatione, eiusque proœmio considerato, videbantur sibi ignominia aliqua subnotati, quasi parum authoritate valerent. Queruntur itaque apud Legatos, articulos reformationis ab Imperatore, aut à se exhibitos, in Concilio propositos non fuisse, tametsi eorum exempla edidissent, & misissent Romam, perq; *Tridentum* disseminassent: petuntque, vti Gallicis adiungantur. Excusant se Legati, quod sibi facultas ab Imperatore data esset per literas, &ab ipsis verbo vt proponerent, & omitterent quod sibi videretur. Legati excusant, exspectare se tempus opportunum;& Gallos sane sua quidẽ opinione parum accommodam tempestatem delegisse, dum vigeret illa controuersia de duobus Canonibus, quæ Pontificem habet admodum anxium. Id responsum Oratoribus non satisfecit; dicentibus, aliud esse totum relinquere, atque vnam aliquam partem,

Ferdinand. Philippus 2.

tem; & aliud differre, rebus interea cum dignitate reseruatis, atq; eas propalatas irrisui exponere. Ac respondẽte *Simoneta*, nimis esse difficile diiudicare quęnam essent proponenda, cum in comperto sint quæ omittenda; acquieuerunt denique *Cæsarei*, vt exspectaretur quid Papa ad Gallorum propositiones dicturus esset, tum vt de suis etiam referretur. Præsules Galli consenserant verbis generalibus articulis ad ritus spectantibus, aliisque qui Episcopis oneri erant, quos tamen secreto non probabant, credentes in iis ventilandis *Hispanis* & *Italorum* bonam partem reclamaturos: sed cum viderẽt *Romam* mitti, timere cæperunt, ne Papa iis sese opponens quæ sua cõmoda attingerent, reliquis assentiretur; & ex compacto cederet quæ ipsis damnosa, vt ea in quibus suum incommodum vereretur, effugeret. Ob hanc causam itum est ad secretas cum aliis Prælatis conuentiones, quibus modum in his adhibendum suadent, quod cum more Gallico facerent incautius, ad Oratorum notitiam peruenit. Itaque *Lansacus* congregatos omnes reprehendit acriter, quod voluntati Regis, Reginæ, totius Consilii, & Regni se opponere ausi essent. Hortatur vt Regiis consultis non solum non obsistant, verum & ea pro virili promoueant. Atq; eam admonitionem satis rigidam fuisse cognitum est.

Præsules Galli pter Regis sui mẽtẽ temporibus obsecundãtes ab Oratore Lansaco increpiti.

Petitiones in Cõcilio facta nomine Galliarũ Regis summatim recitãtur.

Sed antequam negotium, vt *Romæ* gestum sit, commemoretur, ex re erit hoc loco petitiones Gallorum summatim referre, quæ continuo *Ripæ* & *Patauij* typis excusæ, hoc tenore. Constitutum fuisse pridem Oratoribus, ex Regis mandato, ad Synodum referre ea, quæ illo scripto continebantur, sed cum *Cæsarea* Maiestas eadem fere proponenda curasset, ne Patribus essent molesti, sustinuisse se aliquantulum, expectantes dum de *Cæsaris* postulatis aliquid ab ipsis decerneretur. Nunc Principis sui literis victos, & quia *Cæsareum* negotium longius protrahebatur quam spes fuerat, differẽdum amplius haud ratos. Nihil se à cæterorum Christianorum salute eximium & singulare requirere. Regem vero cupere quidẽ, vt petitionum suarum ratio habeatur, sed tamen earum rerum omnium & cognitionem, & iudicium Patribus permittere. Capita erant XXXIV.

Ea erant XXXIV.

I. Ne alii in posterum ordinentur Sacerdotes quam qui seniores sunt, & à populo bonum habeant testimoniũ, vt anteacta vita quales postea sint futuri non leuis sit coniectura; & Sacerdotum libidines ac flagitia acerrimis Canonum pœnis coerceantur.

II. Ne eodem die aut tempore omnes sacri ordines conferantur, sed promouẽdus ad maiores, prius in minorib. digne & aliquo tẽpore versetur.

III. Nullus Presbyter ordinetur, cui non continuo secundum Concilium *Chalcedonense* detur vna beneficium, aut Ministerium: sic enim ordinationes à priscis Patribus factas, qui titulos Presbyterales sine officio non agnouerunt.

IV. Diaconis & aliis sacris ordinib. restituatur debita & antiqua functio, ne amplius nuda, & in ceremoniis tantum posita nomina dicantur.

V. Presbyteri, sacrisq; initiati, & cuiusuis Ecclesiæ Ministerio addicti, in ea vocatione, in qua à Domino vocati sunt, permaneant, neq; in alio munere

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quam quod Dei Ministerium deceat, versentur.

VI. Nullus eligatur Episcopus nisi ætatis legitimæ, iisque moribus & doctrina, vt & populum docere, & ei vitæ exemplar esse possit.

VII. Vt is qui creatur Plebanus, & probatæ sit vitæ, & qui populum in lege Dei possit instruere, sacrificium rite celebrare, & Sacramenta, vt par est, administrare, & illorum vsum & effectum illos quibus ea administrat recte docere.

VIII. Vt ad Abbatiam aut Prioratum Conuentualem nisi prius in celebri aliquo Gymnasio sacras literas publice professus, & Magisterium, aut alium gradum adeptus, nō admittatur.

IX. Vt Episcopus per se aut per eos, quos ad prædicationis munus assumet, qui tot erunt, quot pro Diœcesis magnitudine videbitur opus esse, omnibus Dominicis & diebus festis, tempore item Quadragesimæ, ieiuniorumq; & Aduentus Domini quotidie verbum Dei, annunciet, & quotiescunque iudicarit opportunum.

X. Vt idem faciat Plebanus, si non desint apud quos concionetur.

XI. Vt Abbas & Prior Conuentualis interpretetur libros veteris & Noui Testamenti, Xenodochia instituat, & vti Monasteriis antiquæ scholæ restituantur.

XII. Vt qui hodie sunt Episcopi, Plebani, Abbates, aut alii Ecclesiastici, si suum officium præstare non possint, accipiant coadiutores, per quos illud præstent, aut omnino beneficia dimittant.

XIII. Vt de Catechesi & summa doctrinæ Catholicæ conscribenda, deque Postillis etiam legendis ea decernantur, quæ *Cæsarea* Maiestati visum ad id Concilium referre.

XIV. Vt vnum beneficium vni tantum conferatur, sublata compatibiliū, & incompatibilium, personarumque differentia, distinctione noua & antiquis decretis incognita, quæ Ecclesiæ Catholicæ magnam calamitatem attulit: atque vt regularia regularibus, sæcularia sæcularibus dentur.

XV. Qui nunc duo plurave possidet, aut illud tantum retineat, quod intra breue tempus elegerit, aut in pœnas antiquorum Canonum incidat.

XVI. Vt à Sacerdotali ordine sordes omnes procul expellantur, nec vllo prætextu pro rebus diuinis quicquā exigatur, curet Episcopus aut per vnionem beneficiorum, aut decimarum assignationem, aut si id fieri non possit commode, Princeps per parochianorum symbola & collectas, vt Plebani & cum eo duo aut plures Clerici habeant, vnde vitam cōgrue traducant, & hospitalitatem præbeant.

XVII. Vt in Missis parochialibus Euangelium aperte & dilucide pro populi captu in suggestu exponatur, quo in loco quæ præeunte plebano à populo fiunt preces, lingua fiant vernacula; peracto autem sacrificio latine & mysticis precibus; lingua etiam vernacula publice ad Deum fiant Orationes; eoq; tempore aut aliis statutis horis cantari possint pia & spiritualia cantica, aut Psalmi *Dauidici* prius ab Episcopo examinati, si id ex re suæ Ecclesiæ esse censebit Episcopus.

XVIII. Vt Antiquum illud *Leonis* & *Gelasii* decretum de Communione sub vtraque specie renouetur.

XIX. Vt

Ferdinādus Philippus2.

XIX. Vt omnes, præcipue imperiti, vsum & efficaciam Sacramentorū intelligant, præcedat semper lingua vernacula breuis & dilucida expositio, quæ Sacramēti, quod administratur, rationem contineat.

XX. Vt beneficia secundum veteres Canones non cōferantur amplius per Vicarios, sed per ipsos Ordinarios, & illis intra sex menses non conferentibus, potestas cōferendi deuoluatur ad proximum superiorem, & gradatim ad Papam.

XXI. Vt Mandata de prouidendo, expectatiuæ, regressus, fiduciariæ resignationes, commendæ reuocentur, & omnino arceantur ab Ecclesia, veluti decretis contraria.

XXII. Vt resignationes in fauorem exstinguantur à Curia Romana, cum à Sacris Canonib. institutum sit, ne quisquam sibi sui officij quærat aut eligat successorem.

XXIII. Vt Prioratus seculares, aut simplices, quibus cōtra institutionem cura animarum adempta est, & translata in Vicarium perpetuum, iisq; tantum parua quædam decimarū, aut aliorum prouentuum portio assignatur, cum primum vacauerint, in antiquum statum restituantur.

XXIV. Vt beneficiis quibus ex deprauata consuetudine nullum annexum est officium concionandi, Sacramenta administrandi, aut aliud onus Ecclesiasticum, ab Episcopo cum consilio Capituli cura aliqua spiritualis imponatur, aut ea vicinioribus parochialibus Ecclesiis vniantur; cum beneficiū sine officio nec esse debeat, nec possit.

XXV. Ne pensiones super Beneficiis constituantur, & constitutæ tollantur, quo reditus Ecclesiastici in alimenta Pastorum, aliosque vsque vsus pios transferantur.

XXVI. Vt restituantur Episcopis intra omnem Diœcesin Ecclesiasticæ iurisdictiones, exemptionib. omnibus sublatis, exceptis capitibus ordinum, iisq; quæ ipsis subsunt Monasteriis, & quæ Capitula faciunt generalia, & iis Monasteriis, quibus exemptionē antiquitus datam certo constet: quæ tamen, ne à correctione animose se eximant, aliqua ratione prouideatur.

XXVII. Cum Episcopus ea iurisdictione vti non debeat nisi consulto capitulo, nec alia suæ diœcesis grauia negotia tractare, detur opera vt Canonici sint assiduo in Ecclesia Cathedrali bonis moribus & scientia præditi, quiq; saltem vigesimumquintū annum attingant. Nam ante illam ætatem cum non possint per leges humanas rebus suis prospicere, quomodo Episcopo consulere poterunt?

XXVIII. Vt retineantur antiqui, aut noui constituantur consanguinitatis, affinitatis, vel cognationis spiritualis gradus, intra quos non liceat obtentu cuiusuis dispensationis matrimonium contrahere, exceptis solis Regibus, aut Principibus, propter bonum publicum.

XXIX. Cum maximæ perturbationes propter imagines sint excitatæ, prouideat Synodus, vt doceatur populus, quid de cultu imaginum sit sentiendum, curetque, vt, si quæ in iis colendis irrepserunt superstitiones, & abusus, tollantur; quod ipsum quoq; prouideat in indulgentiis, peregrinationibus, reliquiis Sanctorum, &

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

iis sodalitatibus, quas vocant fraternitates.

XXX. Vt restituatur Ecclesię Catholicæ & in vsum reuocetur antiqua publicaq; propter graues & publicas offensas, pœnitentia: atq; ad iram Dei placandam ieiunia, & luctus, & preces publice indicantur.

XXXI. Vt excommunicatio non pro quouis delicto aut cōtumacia decernatur; sed pro grauissimo tantum peccato, cumq; in eo post vnam & alteram, & nōnunquam tertiam admonitionem reus perseueret.

XXXII. Ad forenses de beneficiis controuersias, quę vniuersum fere Ecclesiasticum ordinem contaminauerunt, decurtādas, aut tollendas, auferendā petitorij & possessorij in causis beneficialib. nuper inuētam distinctionem: tum, sublatis Vniuersitatum nominationibus præcipiendum Episcopis, vt beneficia non ambientibus, sed fugientib. & de Ecclesia bene meritis conferant. Merita iudicari posse, si post magisterium aut alium gradum in Scholis adeptum, is cui cōfertur beneficium, authore Episcopo, & ꝓbante populo fuerit publice concionatus aliquo tempore. Cumq; ordinarius semel beneficium contulerit, aut patronus præsentauerit, non liceat Superiori aliter cōfirmare, quam si prius præsentatum, aut eum, cui collatum est beneficium, eo beneficio Iudices non indignum iudicauerint.

XXXIII. Si quando de cōferendi aut præsentandi potestate lis oriatur, ab Episcopo œconomus beneficio vacanti præficiatur, qui fructus omnes percipiat, & munera omnia Ecclesiæ subeat; tum litigatores aut arbitros eligant, aut ab Episcopo datos accipiant: hi infra sex mēses litem dirimant, ab his appellari non liceat, aut si existimet Synodus appellationi deferendum, mādetur interea executioni sentētia, neq; teneatur œconomus, aut qui sententiam prior obtinuit, restituere fructus pendente lite perceptos, qui tātum ministri & pauperum alimentis cedere debeant.

XXXIV. Vt Sancta Synodus decernat Synodos Episcopales quotannis semel ad minimum; tertio quoq; anno Prouinciales congregentur, in quibus de his, quę ad statum Ecclesiasticum pertinent diligenter pertractetur, de Ministrorum delictis mature cognoscatur, & in eos qui deliquerūt, seuere animaduertatur. Et vt Concilia Generalia, nisi aliquod obsistat impedimentum, decimo quoque anno celebrentur.

Vintimiliensis Romæ mandata exponit, & de his Papa consultat.

Cæterum peruenit *Romam Vintemiliensis* Kalend. Ianuarij, itinere septem diebus confecto. Redditis Pontifici literis, expositisq; mādatis fiduciariis, quam varii essent iis, quæ in Concilio, fines, quam diuersa consilia, animorumq; affectus significauit; simul rationem explicauit, quam Legati aliiq; fidi Sanctitatis suę clientes iis difficultatibus expediendis accommodatissimam existimabant. Pontifex Congregatione conuocata die tertio, quæ à *Vintimiliensi* exposita, retulit; diligentiam prudentiamq; Legatorum in rebus gerendis, necnon propensam *Lotharingij* voluntatem probauit; constituitque, vti consultaretur super articulo de institutione Episcoporum, quo tum maxime premebantur. Die sexto, qui erat coronationis suæ anniuersa-

Ferdinādus Philippus.

Intereacreat II. Cardinales è familiis illustribus.

uersarius, aliam congregationem habuit, in qua Cardinalis declarauit *Ferdinandum de Medicis*, & *Fredericum Gonzagam*; illum, vt patrem de miserabili morte alterius filij Cardinalis solaretur; hunc, vt Legato Cardinali *Mantuano* gratificaretur, aliisq; ex illa familia arcte sibi per matrimonium inter Legati Nepotem, & sororem Cardinalis *Borromæi* initum, coniunctis. Nec abstinuit tamen Pontifex consultationibus de rebus ad Concilium spectātibus interuenire; in quibus post multam deliberationem placuit perscribi ad Legatos, vt Canon ille de institutione Episcoporum formaretur ad hūc modum; *Episcopos tenere in Ecclesia locum principalem à Rom. Pontifice pendentem, & ab ipso assumi in partem solicitudinis.* Et in Canone de potestate Papæ diceretur, *eum authoritatem habere pascendi & regendi Ecclesiam Vniuersalem, loco Christi, à quo omnis authoritas ei, tanquam Vicario generali, est communicata.* At in Decreto de doctrina, extenderent verba *Concilij Florentini*, quæ sic habent: *Definimus Sanctam Apostolicam Sedem & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ Caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.*

Qua formula tam in Canonib. q̄ in Decreto tenēda sit, præscribit.

Atque hic imperatum, ne ab illa forma recederent, quam certo credebat receptum iri. Cum enim pensiculate desumpta sit è Generali Concilio, quisquis refragabitur, proditurum se schismaticum, & in censuras incursurum; quas cum diuina prouidentia semper contumacibus irrogari consueuerint, ad maiorem Sedis Apostolicæ gloriam & exaltationem; confidere se, causam Ecclesiæ neq; à D. O. M. neque à bonis Catholicis iri desertum. Sed antequam eo perueniatur, *Vintimiliensem* rediturum, quem breui amplioribus mandatis instructum sit remissurus. Cōstituit *Bononiam* se trāsferre, vt esset in vicinia, & occasionib. finiendi, aut transferendi Concilij nō deesset; quæ, priusquam nunciabantur *Romam*, euanescebant. Bullam confici iussit, qua statutū, vt si ipsum ab vrbe absentem mors interciperet, electio Romæ fieret à Collegio Cardinalium.

Viterbiēsis Episc. aduentus Romam cum reformatione à Gallis exhibita Pontificem solicitum habet.

Vix dum cursorem cum hisce literis *Tridentum* Pontifex ablegarat, cum aduenit *Viterbiensis* Gallorum reformationem deferens, vnde ex dolore vulnus recruduit. Eam reformationē dum primum legeretur, impatientissime audiuit, prorupitq; in impotentię voces; Eius finem esse, Datariam, Rotam, Signaturas, & in summa totam authoritatem Apostolicam conuellere. Post animo frōteq; paulo serenior, propter Episcopi interpretationem, in bonam spem erigētis Sanctitatem suam, quasi concessis aliquibus, nonnulla auertere, quędam alia demitigare possit; *Lotharingij* mandatis exponendis aures dedit. Ea erant, Principes multa petere, vt quæ maxime premunt, impetrent. Atque ea Sedis Apostolicæ rationes non multum respicere; veluti Calicis communionem, linguæ vernaculæ vsum, Coniugium Presbyterorum. Si in his Sanctissimus

Pater

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Pater voluntati ipsorum morem gerere dignetur, breuē & expeditam viam inuenturū, qua non sine peracti Concilij laude, finem desideratum attingat. Multos ex iis articulis ipsis etiam Galliæ Episcopis non satis arridere, qui ad impedimenta iis interponenda sese comparabant. Hæc cum audisset, constituit Papa vt articuli in Congregatione disceptarentur, introductis in eam *Viterbiensi*, & *Vintimiliensi*, qui de cunctis, si quando opus esset, plenius docerent.

Pontif. per Card. Ferrariensem Galliæ Regem cū petitionibus amoliri studet.

In ea Congregatione decretum, vt Theologi & Canonistæ de articulis propositis scriberent; & suam quisq; sententiam chartæ mandaret. Atque vt aliqua parte Gallia dimoueatur ab incœpto, dedit Papa negotium Cardinali *Ferrariensi*, vt quadraginta illa coronatorum millia sine vlla conditione Regi relinqueret. Exponeret ei, ab Oratoribus suis *Tridenti* proposita, esse magnam partem conducibilia ad Ecclesiæ reformationem; sibique optatissimum, ea non decretā solum, verum etiam moribus recepta videre. Neque tamen omnia probare; cum in iis sint aliqua, quæ Regiæ authoritati derogant. collatione enim Abbatiarum Regem fraudatum iri; quod sane magnum Regi adiumentum est, ad præmia bonis & fidelibus ministris persoluenda. Prisci æui Reges, cum Episcopos haberent nimis potentes, & potestati Regiæ, propter eam, qua pollebant, authoritatē, contumaces ac refractarios, postulasse à Romanis Pontificibus, vt ei modum imponerent. iam vero Oratores suos istis propositionib. restituere Episcopis eam licentiam, quam suæ Maiestatis antecessores prudentissime coercendam, curassent. Quod ad Pontificiam authoritatem, non posse sibi auferri eam, quæ à *Christo* data, à quo *S. Petrus* & successores Ecclesiæ Vniuersalis Pastores facti, & bonorum omnium Ecclesiasticorum administratores. Sublatis pensionibus adimi sibi facultatem erogandi eleemosynas; quod locum habet inter præcipua munera, quæ per totum orbem Christianum Pontifex exercet. Communicatam Episcopis tanquam Ordinariis ex gratia facultatem quædam beneficia conferendi: eam haud æquum esse eousque extendere, vt vniuersali ordinariæ potestati, quam Papa vbique habet, præiudicet. Sicut decimæ Ecclesiæ debentur de iure diuino; ita decimarum decimas ab omnibus Ecclesiis deberi summo Sacerdoti. Earum maioris commoditatis causa, cum Annatis permutationem esse factam. Quod si ab iis aliquod incommodum Regno *Galliæ* adferatur, non recusare se aliquod ea in re temperamentum, modo vt Sedi Apostolicæ pro dignitate ius suum saluum maneat. Verum, quod sæpe iam significatum, hac de re non posse cum alio quoquam nisi semetipso tractari; nec Concilium huic negotio manum admouere posse. Commisit ad extremū Cardinali, vt his omnibus Regi ad considerandum expositis, ei auctor sit, de nouis ad Oratores suos mandatis mittendis.

Pontifex de capitib. Reformationis Tridentum

Sed & *Tridentum* misit Papa censuras super iis Articulis à diuersis Cardinalibus, Prælatis, Theologis, & Canonistis *Romæ* factas; vna imperans, vt mora quam fieri possit maxima interpo-

Ferdinand. Philippus 2.

dat literas, & vna cen suras à diuersis super iis factas.

terponatur, antequam de illa materia verba fiant. Articulum de residentia, & abusus ad Sacramentum Ordinis spectantes, negotium daturos in multos dies. Quod si necesse fuerit illos articulos proponere, incipiant ab iis, qui minus adferant præiudicij, veluti qui ad mores & doctrinam pertinent, tractatione de ritibus & materia beneficiali prorogata. Sed & de his qui cogũtur referre, communicatis obiectionibus cum Prælatorum amicissimis, tum demum discutiendos ac disputandos proponant; interea se, quid amplius constituerit, edicturum. Hæc fere Legatis perscripsit.

Dein de reformanda Dataria in Consistorio deliberat.

Postea sub finem mensis exponit in Consistorio, maximos Christiani nominis Principes reformationẽ postulare, quæ neque veris rationibus, neque prætextis negari possit. Itaque cõstituisse, cum vt aliis egregio exemplo preiret, tum ne suo deesset officio, à seipso initium facere, Datariç abusus emendando, sublatis coadiutoriis, regressibus, & renunciationib. in fauorem. Cardinalium esse, nõ solum suffragio assentiri, verum etiam notum hoc omnib. facere. Et multi quidem laudabant omnino in Pontifice istam ad bene agendum propensionem: at alij deliberandum censent. Eas enim consuetudines introductas tollendis grauioribus corruptelis manifestæ Simoniæ, pactorumq; illicitorum. quare videndum etiam atq; etiam, ne sublatis istis, qui sunt tolerabiles, atque ad summum legib. tantummodo humanis repugnant, ij postliminio redeant abusus, qui diuinis legibus aduersantur. Cardinalis *Tridentinus* nominatim asseuerabat coadiutorias auferri non posse, nisi cum magno *Germaniæ* incommodo. Nam cum Episcopatus illi Principatus habeant coniunctos, nisi coadiutoriæ simul in vtrisq; obtineantur, introducturos rationem id faciendi in principatu solo: ita disiuncto temporali à spirituali, Ecclesiã funditus exstirpatum iri. Reclamabat Cardinalis *Nauagerius*, ne *Germania* à cæteris prouinciis discreparet: nam cum Germani omnium primi reformationem flagitauerint, ipsos aiebat cum primis in ea comprehendendos. Narrat deinde Pontifex, quam multa proposita in Concilio, quibus contra priuilegia Ecclesiæ Romanæ attentatum. De Annatis, de reseruationibus, & præuentionibus verba fecit; ea dixit necessaria esse subsidia, Papæ, & Collegio Cardinalium sustentandis. quorum vt ipsi participes fiebant, ita iustum esse, vt operam in iis retinendis ponerent, seq; *Tridentum* aliquot ex iis missurum, vt ea defenderent.

Emẽdatio Canonum ad formulã à Pontifice pscriptam Patrib. Tridentinis in vniuersum non probatur.

Cæterum *Tridenti* postridie quam venisset is cursor, qui Canones de Institutione *Roma* attulerat, qui dies erat Ianuarij decimusquintus, pro futuræ Sessionis certo tempore præfigendo constitutus; Congregatio habita est, & decretum vt de eo non statueretur, ante quartum Februarij: editumque simul exemplum decretorũ de Institutione, de quibus vti verba fierent, placuit ad instaurandas Congregationes redire. Datum insuper negotium Cardinalibus *Lotharingio*, & *Madrucio*, decretum de residentia reformandi, assumptis sibi in consilium iis Patribus, quos videretur. Proximis diebus continuatis Congregationibus formulæ Decretorum *Roma* allatæ

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

Patriarchis & antiquioribus Archiepiscopis facile probantur. Sed vbi ad *Hispanos* ventum, ab his iniecti continuo scrupuli, & à Gallis deinde multo maiores. Obiicitur ad ea verba, quibus dicebatur: *Episcopos locum principalem tenere à Pontif. Romano dependentem*; hanc esse formulam loquendi ambiguam, apertiusque loquendum. post longam vero disceptationem eo ventum, vt dici paterentur *principalem sub Romano Pontifice*: sed non, *dependentem*. Aliqui etiam iis verbis resistebant, quod *Episcopi assumpti sint à Papa in partem sollicitudinis*, & dici volebant, *datos esse à Christo in eius partem*; citato *S. Cypriani* loco, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur*. Et in articulo de authoritate pascendi & regendi Ecclesiam vniuersalem, arguebant in contrarium, illam esse primum tribunal sub *Christo*, cui quemlibet subiectum esse oporteat; ipsum *Petrum* ad Ecclesiam tanquam ad iudicem missum, dicente *Christo*, *Dic Ecclesia*, &c, *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*. De Pontifice id dici patiebantur, authoritatem eum habere pascendi & regendi, *vniuersas Ecclesias*, sed non *Ecclesiam Vniuersalem*: perinde ac si inter hæc duo multum interesset. Et *Granatensis*, Ego, inquit, *Granata* Episcopus sum, & Papa eiusdem Ciuitatis est Archiepiscopus; innuens Papam Ecclesiarum particularium inspectionem habere, sicut Archiepiscopus in Ecclesias suorum suffraganeorum. Cumque ab altera parte diceretur, in Concilio *Florentino* adhibita esse illa verba, *Ecclesiam Vniuersalem*; responsum est, Concilium *Constantiense*, & *Martinum V.* in condemnatione articulorum *Iohannis Wiclefi*, damnare articulum contra primatum Sedis Apostolicæ eo tantum nomine, quod neget Primatum summi Pontificis super omnes Ecclesias particulares. Atq; hoc loco incidit controuersia inter Gallos & Italos, cum dicerent hi *Florentinum* Concilium fuisse generale, & *Constantiense* partim approbatum, partim reprobatum; *Basileense* vero schismaticum: Illis contra sustinentibus, *Constantiense* & *Basileense* fuisse Concilia generalia, & illud nomen non posse competere *Florentino*, cui interfuerunt tantummodo pauci aliquot Itali & quatuor Græci.

Inter Italos & Gallos de auctoritate Conciliorũ Constantiensis, Basileensis & Florentini cõtrouersia.

Sed neque illud concedebant, *Papam habere omnem Christi authoritatem*, ne cum illis quidem restrictionibus & limitationibus *prout homo erat*, &c, *mortalitatis suæ tempore*: quibus placebat tamen vt diceretur, *eum authoritatem habere parem S. Petro*. At is modus loquendi admodum suspectus erat Pontificiis, quasi id ageretur, vt vita & actiones *Petri*, Pontifici pro exemplo essent; quo facto sedis Apostolicæ potestatem ad nihilum redigi affirmabant; quam illi adeo absolutam & incircumscriptam profitebantur, vt pro temporum occasionibus, omnibus emergentibus regulam dare posset; etiam contra ea, quæ ab omnibus antecessoribus, imo ab ipso *D. Petro* actitata. Et longius sane multo hæ contentiones processuræ videbantur. Verum Legati, vt temporis aliquantum interponerent ad mittendum *Romam* Vltramontanorum correctionem, (quod continuo factum) & mandata Pontificis accipienda de ratione procedendi, atque interea in medium emit-

Deinde altera de potestate Papæ.

Ferdinand. Philippus 2.

Formula Decreti de Residentia ab Cardd. Lotharingio & Madrucio cōfecta, ab Legatis vero, ipsis inconsultis immutata, in cōgregatione proponitur.

emitterent aliam aliquam materiam, quæ huius obliuionem induceret, ad *Residentiam* reuersi sunt. De ea *Lotharingius* & *Madrucius*, formulam quandam composuerant, quæ ante aliquot dies Legatis exhibita, ab illis facile probata est. Sed de ea postea cum Canonistis consultatione habita, non probabant illi partem eam, vbi dicebatur, *Episcopos teneri præcepto diuino personaliter attendere & vigilare pro grege*, adeoque veriti ne & Romæ in eundem acciperentur sensum, ea verba mutarunt, & ita reformatam proposuerunt in Congregatione. Hæc mutatio *Lotharingium* & *Madrucium* grauiter offendit, quod spreti sibi viderentur. vnde *Lotharingius* professus, se deinceps nihil aliud curaturum, neque amplius tractaturum cum Prælatis; verum in id incubiturum, vt sententiam suam modeste proferat; ita tamen, vt si qua in re honesta Legatis vsui esse possit, operam suam non sit denegaturus. Et *Madrucius* non veritus est dicere: Esse certe in Concilio secretius aliud Concilium, quod maiorem sibi vendicaret authoritatem.

Id vterque stomachatur.

Episcoporū Pōtificiorū de nocte circumcursationes & prēsationes ad Cōciliū dissoluendum.

At Legati omnibus remediis morbum augeri conspicati, ab habendis Congregationibus desistunt: neq; tamen sic res procedebat: nam & Prælati cœtus priuatos habebant inter se, & Legati continuas consultationes. Archiepiscopus vero *Hydruntinus*, cæterique ad Cardinalatum aspirantes (quo se peruenturos certo sperabant, si Conciliū dissolueretur,) constituerāt inter se ad tumultus ciendos quicquid esset propositum oppugnare, affectibus suis indulgentes, hac illac circumcursando, etiam de nocte prensantes, & subscriptiōnes schedularum aucupantes. Quorum opera tametsi effectu Legatis satis placebat, actionis tamen modus maiori parti eorum displicuit, qui mali esset exempli, & grauissimum scandalum videretur excitaturus. Nec deerant etiam ex altera parte, qui Concilij dissolutionem ex animo vellent: sed vtraq; occasionem exspectabat, qua culpa in aduersam partem conferri posset; ita vtrinq; suspiciones gliscebant.

Ea de re Car. Lotharingij apud Oratores Principum querimonia.

Hic Cardinalis *Lotharingius* queritur apud omnes id agi, vt Synodus dissoluatur, etiam cum ipsis Principum Oratoribus; rogans, vt ad suum quisq; Principem scribant, agendum cum Pontifice de Concilij continuatione, de modo studiis & prensationib. imponendo, de libertate Patribus relinquenda. Alioqui in Gallia stabilitum iri concordiam, vt viuat quisq; ad modulum suum, donec Concilium liberum celebretur. Nam hoc quidem tale non esse: cum nec tractari possit, neque decerni quicquam, nisi quod Legatis placeat; & Legati nihil faciant, nisi de voluntate Papæ. Se patienter exspectaturum vsq; ad proximam Sessionem: quod si viderit res nihilo melius se habere, tum protestaturum, & cum Oratoribus ac Prælatis rediturum in *Galliam*, vt Concilium Nationale celebret. Eo fortassis etiam *Germaniam* concursuram; sed id sibi permolestum fore, ob periculum, ne Sedis Apostolicæ nulla deinceps ratio habeatur. Crebri per eos dies *Roma Tridentum*, & *Tridento Romam* cursores commeabant, significantibus Legatis, frequentes, quæ imbris in morem de-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

pluebant, contradictiones; & Pontifice propositionem Canonum quos miserat, solicitante. Iam *Galli* qui *Romæ* erant, eadem apud Pontificem querimonia vsi sunt, quam habuit *Lotharingius Tridenti*: iisdem minis de Concilio Nationali, & interuentu Germanorum adiectis. At Papa qui his vocibus iam assueuerat, dicebat: Non se verborum inanibus terreri, non timere Concilia Nationalia; scire, Episcopos *Galliæ* esse Catholicos, neque *Germaniam* ipsorum Conciliis se submissuram. Concilium non solum esse liberum, sed propemodum dici posse licentiosum. Italorum machinationes quæ *Tridenti* factæ, se participem non habere: verum inde natas, quod Vltramontani dignitatem Pontificiam conculcatam velint. Tres sibi occasiones opportunas fuisse dissoluẽdi Cõcilij, sed se id cõtinuatum velle, & sperare, Deum Ecclesiam suam non derelicturum; imo, quicquid contra eam attentabitur, in caput innouatorum redundaturum.

Galli id ipsum Romæ apud Pontificẽ queruntur, quibus ille cõfidenter respondet.

In his rerum perturbationibus discedente *Quinqueccleſienſi*, vt ad aulam *Cæsaris* pfectus, *Cæsaream* Maiestatem de rebus Concilij edoceret, deq; vnione Prælatorum Italicorum renunciaret; deteƈtum est *Granatensem*, & eos qui ipsi adhærebant, ei negotium dedisse, ageret cum Imperatore, vti ad Regem Catholicum de reformatione scriberet, & residentia; quo & iis, & aliis occasionibus ipsi libere profari possint, quod sibi conscientia dictat. Id Legati *Lotharingij* consilio factum credebant.

Epiſ. Quinqueccleſiẽſis ad Cæsarẽ Tridẽto pficiscitur, Hispanorũ & Gallorũ causam cõmendaturus.

Itaque vt aliquo modo par pari referrent, paucis post diebus miserunt ipsi quoque ad Imperatorem, Episcopum *Commendonum*, eo prætextu, vt excusaret, causasque redderet, cur postulata Suæ Maiestatis adhuc proponi nequiuerint. Eidem quoque commissum, *Cæsarem* hortari, vt à Pontifice, non à Concilio petendos putaret articulos, ad authoritatem Pontificis spectantes, ac postulatis suis insertos: his adiecerant alia quædam monita, & mandata, quæ sibi commoda videbantur.

Legati vicissim ad Cæsarem Commendonum allegant.

Cæterum cum venisset *Tridentum Martinus* Cromerus Episcopus *Warmienſis*, apud Imperatorem Regis Poloniæ Orator, in speciem studio visitandi Cardinalis *Warmienſis* antiqui & perfamiliaris sui amici; magna oborta est suspicio eum à *Cæsare* allegatũ, vt cognitis, & clam perspectis Concilij negotiis, ea ad se renunciaret. Iam ob frequentes hos motus Legatorum animis metus iniectus, ne Concilium ita dirimeretur, vt ea res & Papæ, & sibi ignominiam adferret. obseruatum multos id cupere, aliquos etiã è Pontificiis; alios dedita opera lites serere ac turbas, ad defensionem sibi parandam, si forte ita euenisset. Ad omnes Oratores scriptum quodam mittunt, quod difficultates quæ occurrebant, complectebatur; rogantque, vt ipsos consilio iuuent.

Episcopus Warmiẽſis Regis Poloni apud Cæsarẽ Orator Tridentum veniẽs Cæsaris negotium agere putatur.

Oratores Galli ea occasione arrepta respõdent, quod à multis iam diebus dicturiebant. Concilium quidẽ fuisse congregatum vt abusus emendaret, aut tolleret: nunc autem quosdam eo abuti velle ad eosdem accumulãdos. Ante omnia occurrendum prensationibus, adeo manifestis, vt ignominiã inurant intolerabilem: illis sublatis, concessa-

Honesta libertas Oratorũ Regis Galliæ contra abusus Synodi oratio.

Ferdinand. Philippus 2

cōcessaq; singulis libertate ex suo sensu dicendi, facile vt inter bene concordes cōuenturum. Esse quidem Papam caput Ecclesiæ, sed non illa superiorem; Eius esse reliqua membra regere & dirigere, non dominium in corpus exercere. Controuersiis remedium præsentissimum fore, decreta sequi Concilij *Constantiensis*, quod, cum Ecclesiam deformatissimam accepisset, prorsus occasione similium opinionū; eam ad statum reduxit haud pœnitendum. Præterea vnam è causis discordiæ esse, quod ab Secretario suffragia non sint fideliter perscripta, vnde partem maiorem, in actis minorem videri: nec quod plurimis suffragiis confirmabatur, pro decreto haberi, itaque necessario alium adiungendum, ita vt duo sint, qui scribant. Oratores *Cæsarei* idem pene suadent, quod Galli, sed acrius instantes, vt Secretario optionem adiungant, cæteri Oratores intra verba generalia se continebant, Concilij continuationem, & animorum vnionem consulentes.

Cui accedunt applaudūtq; Oratores Cæsarei.

Hoc statu rerum *Tridentum* reuersus est *Vintimiliensis*, ad Ianuarij diem XXIX. remissus à Pontifice, cum legationis, mandatis quæ Legatis renūciauit. Post de ipsorum sententia duas opiniones in Concilio sparsas ex hominum animis euellere conatus est. Vnam, Pontificem ea valetudine esse, vt diu superstes esse non possit. Aliam, illum Concilii dissolutionem percupere. Testatus est id maxime in votis esse Sanctitati suæ, vt intelligat, Patres positis contentionibus, animos attendere ad cultum diuinum, & finem Concilio quamprimum imponendum. Attulit Bullas officiorum & beneficiorum ab Pontifice aliquot Prælatorum propinquis collatorum, & Referendarii dignitatem Secretario Oratoris *Lusitani*; pensionem satis amplam filio Secretarij Hispani, & aliis varias pollicitationes, pro eo ac quisq; aliquid inhiabat. *Lotharingium* Pontificis nomine cōpellauit officiosissime, ostendens in ipso solo fiduciam eius omnem sitam esse, de Concilio cito ac fœliciter expediendo.

Vintimiliensis Roma Tridentū reuersus de Pontifice bene mereri curat habet.

Accidit opportune restituendis Congregationibus, aduentus Episcopi *Astensis* Oratoris Ducis *Sabaudiæ*: qua occasione Legati, postquam eum excepissent, ad propositionem de Canonibus renouandam vtendum rati, Episcopum *Senogaliensem* ad Cardinalem *Lotharingium* allegant, oratum, vt aliquam rationem cōminiscatur, qua *Gallis* satisfieri possit. Ostendit ei Episcopus illam verborum formulam, *regendi Ecclesiam vniuersalem* à multis Conciliis receptam: alteram vero illam *de Episcopis assumptis in partem sollicitudinis* à *D. Bernardo* vsurpatam, scriptore cui Amplitudo eius Illustrissima plurimum deferat.

Episcopus Astensis Orator Ducis Sabaudiæ. Episcopus Senogaliēsis ab Legatis mittitur ad Card. Lotharingiū.

Ad ea respondit Cardinalis, omnium oculos in actiones Concilii esse coniectos: satis intelligi quæ sit cuiusque & opinio & sententia; videndum etiam atque etiam quid dicatur, iam missa è Gallia scripta quædam contra opiniones, quæ *Tridenti* de quæstionibus tractatis astruuntur, de se multas habuisse querimonias, quod nimis caute & leniter agat, in illa præsertim materia, & de residentia; quod non ita institerit vti oportebat, vt de *iure diuino* declararentur. Nec ex eo quod verbo aliquo vtare à scriptore quopiam adhibito,

Card. responsum.

Iterum agitur de auctoritate Pontificia in regenda Ecclesia vniuersali.

Ferdinand. Philippus 2.

hibito consequens esse, te ex eius sensu loqui, cum multum referat quo in loco quidque positum sit, & quam coniunctionem habeat cum verbis antecedentibus,& consequentibus, è quibus etiam nasci posse opiniones contrarias. Non sibi verba molestiam exhibere, sed sententias, quas canone sancire cogitent. Nec illud dictum, *Pontificem authoritatem habere regendi Ecclesiam Vniuersalem*, ab Gallia admitti vllo modo posse,& si deinceps proponatur, non posse committere Oratores, vt nō protestentur nomine Regis, & Præsulum Gallorum, à quibus, id vt faciāt mandatum semper in promptu habituri sint. Præiudicaturum id opinioni, quæ ab omnibus in Gallia tenetur, nempe Concilium esse supra Papam. Hæc à *Senogaliensi* Legatis renunciata, coram multis Prælatis Italis vna congregatis ad eadem de re consultandum; fecere, vt obscura spe penderent, vtrum id fieri posset, vt Galli de sententia deducerentur.

Guzdellunus aduentu suo excitat Hispanos, maxime Granatensem.

Accidit etiam eodem tempore quiddam, quod Hispanis animum vehementer addidit, nempe aduentus *Martini Guzdelluni*, de quo supra mentio facta est. Is cum per aliquot dies vidisset quemadmodum res sese haberent, non obscure significauit, facile se perspicere Concilium non esse liberum. *Granatensem* eximie laudabat, affirmans magnam esse de eo Regis existimationem, & si Episcopatus *Toletanus* vacaret, eo ipsum remuneraturum. Hisce rebus in hunc modum actis, venit dies Dominicus vltimus Ianuarij, in quem indicta erat Congregatio generalis, excipiendo Oratori *Sabaudo* supra nominato. Breuem is Orationē

Oratoris Sabaudi succincta oratio.

habuit, commemorans pericula in quibus erat sui Principis ditio, ob vicinitatem hæreticorum; & quam magnam impensam faceret. Hortatus est, vt quam primum Concilio finem imponerent, & rationem inire vellent, quomodo ad Decreta accipienda cōtumaces cogi possent, Principis copiis omnibus in id oblatis. Responsum, laudata Ducis pietate, ac prudentia; & gratulatione de aduentu Oratoris adiecta. Continuatis iam Congregationibus gliscebant contentiones, multis postulantibus, vt proponeretur decretum de Residentia à duobus Cardinalibus formatum. Legati cum tot discrepantes sententias cernerent, post multam inter se consultationem, & consilia cum Prælatis bene affectis communicata, statuunt non esse tempus aliquid decernendi, sed necessario tantum moræ interponendum, vt aut opinionum, quibus addicti, ardor sua sponte deferuescat, aut prorogato Sessionis tempore, aliqua controuersiarum componendarum opportunitas sese offerat. Atq; vt de communi sententia id fieret, omnes se ad *Lotharingij* ædes cōferunt, vt communicato quod sibi in mentem venerat, eius & consilium & opem poscerent. Is de conuenticulis primum questus, tum quod rationibus adeo illicitis satagerent id donare Pontifici, quod suum non erat, auferre ab Episcopis, quod à Christo ipsis datum esset; ostendit haud sibi placere tam diu Sessionem differri; tamen vt ipsis gratificaretur non reluctari; vnum modo rogare, quoniam hoc moderandis affectibus fieret, efficaciter operam darent, vt inquieti & ambitiosi refrenentur.

Legati ne contētiones gliscant de Sessione proroganda cogitant, Interea Card. Lotharingiū consulunt. Lotharingij responsum.

In

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

Mãtuanus Patribus auctor est Sessionem vsque ad exactam Quadragesimã prorogandam: cui à multis reclamatum.

In Congregatione tertio die Februarij, proposuit Cardinalis *Mantuanus*, quando iam instaret tempus quadragesimę, ac dein subsequuturi essent dies sancti, & ipsum Paschæ festum, vt differretur Sessio vsq; dum tempus illud præteriisset, interea tractaretur in Cógregationibus reformationis pars ea, quæ ad sacrum Ordinem pertinet, & materia de Sacramento Matrimonij. Huic propositioni summa contentione reclamatum est, Gallis & Hispanis pene omnibus obnixe orantibus, vt decerneretur breuis aliqua prorogatio; tum vt definiretur Ordinis materia cum ei connexa reformatione, antequam de Matrimonio ageretur: atque eidem sententiæ aliquot etiam Italis suffragantibus. Addunt insuper aliqui, vt Sessio habeatur super rebus decisis, & nominatim stabiliatur Decretum de residentia à Cardinalibus formatum, innuentibus nónullis, rem esse Concilio admodum indignam, toties de die in diem Consessus prorogari; scilicet id agi, vt Patres tædio adigantur, ad assentiendum iis opinionibus, quibus conscientia repugnat, enimuero habendam Sessionem, & materias ex maiore suffragiorum numero determinandas. Sed neq; illud tacebatur, distinctionem illam Sessionis & Congregationis generalis non esse realem: cumq; in hac, vt in illa, ijdem homines interueniant, & eodem prorsus numero, pro deciso habendum; quicquid in Congregatione generali fuerit decretum. Post multam contétionem, à maiori parte decreta est dilatio vsque XXII. diem Aprilis, contradicente tamen adhuc altera parte. Cardinalis *Lotharingius*, vtcunq; ostenderet se in aliorum gratiam consentire, pergratam tamen habebat eam dilationem, quod sua interesset, quatuor ob causas. Nam & interea dabatur tempus ei ad videndum, quid de Papę incolumitate futurum esset, spatiumque tractandi cum Imperatore, & mẽtem simul Regis Catholici, ac successum rerum in Gallia perspiciendi: quibus omnibus exploratis, facilius statuere posset, quid esset deinceps agendum.

Maiori Præsulum parte suffragante Sessionis prorogatio decernitur.

Oratores Galli sedulo contẽdũt à Legatis ipsorũ petitiones de reformatione examinari, antequam agatur de Matrimonio.

Postridie eius diei Oratores Galli vehementer & multis instant apud Legatos, vt de reformatione agatur, & ipsorum postulata prius proponantur, quam initium fiat de Matrimonio tractandi. Respondent Legati, non esse cur alii Concilio leges præscribant. Quod si à Principibus ꝓposita essent, quæ cómoda viderentur, æquum esse, ea in cósiderationem tum venire, cum Præsides opportunum iudicabunt. Si in ipsorum postulatis deprehendentur, quæ ad materiam Ordinis spectabunt, ea se vna propondituros, reliqua deinde suo tempore. Cum hæc respósio Oratoribus non satisfaceret, instant iterato, vt, si ipsa ea proponere nollent, saltem paterentur id à se fieri, aũt certe aperte negarent: hoc addito, quasi forma protestationis, si pergerẽt sic ambigue respondere, se perinde id accepturos ac si per deridiculũ denegaretur. Legati triũ dierũ spatio sumpto, in quo responsum certius darent, interea cum *Lotharingio* agunt, vt eos tantisper pacatos reddat, dum responsum *Roma* exspectatur ad articulos ipsorum eo missos.

Die sequenti dum proferuntur Articuli de *Matrimonio*, proxima septimana

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Inter Theologos Gallos & Hispanos de priore indifferendo loco controuersia. Theologi Pontificis, ne de suo quid primatu decedat, soliciti.

mana à Theologis excutiendi, nata mox altercatio est de præcedentia inter *Gallos* & *Hispanos*: nec alia cōcordiæ ratio iniri potuit, quæ vtrisque satisfaceret, nisi vt ordine mutato, qui & pridem institutus, & hactenus obseruatus, priores dicendi partes Theologis ex ordine promotionis ad Doctoratum tribuerentur. Sed huic se opponebant Theologi Pontificij, dicentes, si qua inter Gallos & Hispanos controuersia nata esset, ipsis saltē qui missi à Pontifice prospiciendum, ne loci vllam mutationem sentiant, quibus sine dubitatione primus debebatur. Legati secundum eos iudicantes pronunciant, vt prima classis, in qua Pontificii, more solito diceret, reliquæ tres iuxta ordinem promotionis. *Gallis* non fiebat satis nisi in prima classe reponeretur vnus ex suo numero, & instabat Secretarius *Hispanus*, vt eius Decreti fieret instrumentum publicum, quo semper omnibus constaret, si quis *Gallus* ante *Hispanos* disseruisset, id non factum ratione præcedētiæ illius Regni. ad extremum vt omnibus satisfieret, relatum id in Tabulas publicas, datumq; Gallis: vt post *Salmeronem* Pontificiorum primum, verba faceret *Decanus Parisiensis*, & ita deinceps reliqui primæ classis; de cætero procederetur secundum promotionem.

Articuli VIII. de Matrimonio à Theologis excutiendi.

Erant Articuli octo, de quibus disputandum, an essent hæretici & damnandi.

I. Matrimonium non esse Sacramentum à Deo institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam inuectum, nec habere aliquam gratiæ promissionem.

II. Parentes irrita facere posse Matrimonia clandestina, nec vera esse matrimonia quæ ita cōtrahuntur; imo & expedire, vt deinceps in Ecclesia irrita habeantur.

III. Licere repudiata vxore ex causa fornicationis, cum alia matrimoniū contrahere viuente priore; & erroneum esse diuortium facere ob aliam causam, quam fornicationis.

IV. Licere Christianis plures simul vxores habere, & prohibitionem nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab Ethnicorum superstitione profectam.

V. Matrimonium non esse postponendum, sed anteponendū cælibatui; Deumq; maiorem gratiam dare coniugatis, quam aliis.

VI. Sacerdotes Occidentales licite posse contrahere matrimonium, non obstante voto aut lege Ecclesiastica; & oppositum affirmare, nihil aliud esse, quam matrimonia damnare; posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis habere donum.

VII. Eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus obseruandos, qui decimo octauo Leuitici exprimuntur; nec plures aut pauciores.

VIII. Impotentiam ad coitum, & ignorantiam quæ in contractu interuenerit, solas causas esse dissoluendi matrimonii contracti; & causas matrimoniales ad Principes seculares spectare. De his articulis vt breuius verba fierent, distributi sunt in quatuor classes, duoque in singulas assignati.

Card. Lotharingius Legatis aperit sua de proficiendo

Venit *Tridentum* Episcopus *Redonensis* Orator è Gallia ad Imperatorem, post cuius cum *Lotharingio* sermonem Cardinalis ille profectus ad Legatos, exposuit ipsis, sibi iam inde à suo è Gallia

Gallia discessu mandatum à Rege, vt ad *Cæsaream* Maiestatem proficisceretur; idq; intra paucos dies decreuisse: cum & *Cæsari* constitutum sit *Oenipontem* concedere, & Redonensis ad se assumendum venerit. Significauit etiam de eodem itinere literis ad Papam scriptis, in quibus perstrinxit Italorum in Concilio procedendi modum; addita hac clausula, si ad eum modum pergerent, se Deum rogaturum, vt ipsi mentem inspiret aliquid ad sanctum nominis sui cultum operandi. Isthæc profectio iam ante mensem in sermonem hominum venerat, ideoque cum percrebuit, non erant tantæ hominum suspiciones, quantæ fuissent si ex improuiso contigisset. Ab omnibus pro certo creditum, illi consilium esse, sese coniungere cum Imperatore in rebus ad Concilium pertinentibus: nominatim vero tractare, de vsu Calicis introducendo. Idque propterea, quod Cardinalis in plerisque occasionibus, & in sermone cum variis Prælatis dixisset, Imperatorem, Regem Romanorum, & Galliæ, quoad obtinuerint vsum Calicis, semper nouas petitiones de reformatione daturos, tametsi duos annos continuos in Cócilio manendum esset: verum concessa ipsis hac gratia facile acquieturos, & optimum esse remedium ad illa regna in officio obedientiæ retinenda, Principibus satisfacere. Eam gratiam à Pontifice impetrari non posse, inuitissimis Cardinalibus, qui ab ista concessione abhorrent. Rem eam hactenus in Cócilio parum etiam fœliciter cessisse, quod negotium haud recte administratum sit; esse tamen spem, si debito modo geratur, obtineri posse. Cæterú

Oenipontē ad Imperatorem consiliū. Idem Pontifici significat per literas.

Lotharingij per occasiones de non impetrato hactenus Calicis vsu sermo.

Cardinalē sibi non cōstare in sermone obseruatū.

qui attenti Cardinalis progressus obseruabant, magnam animaduertebant in illius verbis discrepantiam. Siquidem interdum dicebat nisi aliquid definiretur, sibi necessario ad Pascha, aut Pentecosten discedendum esse, interdum *Tridenti* biennio sibi manendum, iam media proponebat Concilii quamprimum finiendi, mox rationes eiusdem perpetuandi: manifesto indicio, nódum eum quid animi haberet, detexisse. Et mouebat plerisque suspicionem cautio, qua vsus in procedendo, quæ putabatur arguere animum cupidum arte quadam rationes suas approbandi, suamque causam cohonestandi. Quamobrem cognito *Oeniponte* fore etiam ***Regem Romanorum, Ducem Bauariæ, Archiepiscopum Saltzburgensem,*** & ***Archiducem Ferdinandum***; sic existimabatur, abesse non posse, quin illud colloquium aliquid noui afferat; tum quod Imperator animum his, quæ in Concilio hactenus gesta, parum cótentum prodidisset; tum quod in omnibus admirabilis quidam inter ipsum & *Galliam* consensus apparuisset: & credibile videretur *Regem Hispaniæ* ad illam quoque partem inclinare, quibus sanguine cóiunctissimus esset, præcipue vero, quod percrebuisset, illum Regem per literas datas octauo Ianuarij ad Comitem *Lunensem*, ipsi mandasse, vt cum Imperatore & Gallis in rebus, quæ ad reformationem pertinebant, & Concilij libertatem, consilia communicaret. Per eos dies F. *Felicianus* Ninguarda Procurator Archiepiscopi *Saltzburgensis*, literas illius Principis reddidit, postulans, vt procuratores Episcoporum *Germaniæ* in Congregationib. suffragium ferre possent,

Episcopi Germaniæ iterum postulant, vti liceat ipsis per Procuratores suos ferre suffragia.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

id si fieret, alios Germaniæ Episcopos Procuratores missuros: sin negaretur, & seipsum, & alios, ne ociosi illic consisterent, discessuros. Responsum ab Legatis, se consideraturos, & decreturos, quod æquum esset. Idque Romam significatum est, vt ne de hac quidem re tantula constituerent, nisi pro mandatis inde acceptis. Verum quod vtrobiq; grauioribus negotiis distinerētur, nihil ea de re amplius dictum est.

Salmeron primus de duobus primis articulis de Matrimonio disserit.

Nono die mensis Februarij Theologorum prima Congregatio cœpta est super Matrimonio; verba faciente multa cum grandiloquentia *Salmerone*. De primo articulo ea dixit, quæ apud Scholasticos sunt protrita. De secundo adduxit determinationem Concilij *Florentini*; Matrimonium perfici solo consensu contrahentium; nec Patrem, aut alium quemlibet super eo authoritatem habere. Sustinebat damnandos esse pro hæreticis eos, qui Patribus potestatem attribuūt matrimonia irrita faciendi. Maximam esse authoritatem Ecclesiæ in re Sacramentorum: posse eam mutare id omne, quod ad essentiam non pertinet. Cumque conditio publici aut clandestini accidentalis sit, Ecclesiam in ea habere potestatem. Grauia comemorauit incommoda quæ ex Matrimoniis clandestinis nascuntur, & innumerabilia, quæ sequuntur, adulteria; inde colligens, expedire, vt ad ea remedium quęratur decernendo vt irrita sint. Multus fuit in illo casu inextricabili, si quis post contractum, & clanculum consummatum matrimonium, cōtrahat postea palam cum alia, à qua cum discedere cupiat, & ad priorem ac legitimam reuerti, cogitur censuris in publice contracto permanere, quo casu miser ancipiti malo implicatur, hinc adulterio perpetuo, illinc censuris cum scandalo proximi.

Hūc Decanus Parisiensis euicit.

Secutus est postridie *Decanus Parisiensis*, de institutione Matrimonii, de gratia quæ in eo confertur, deque iis damnandis, qui asserunt inuentum esse humanum, ex doctrina Scholasticorum copiose differens. At super articulo de clandestinis Matrimoniis, cum disseruisset vera esse, & matrimonia, & Sacramenta; dubitationem iniecit, an Ecclesia potestatem haberet, ea irrita, infectaque dicendi. Contradixit illi sententiæ, in Ecclesia esse authoritatem super materia Sacramentorum: docuitque, Ecclesiam efficere non posse, vt vllum Sacramentum in præsentia legitimum, in futuro validum non sit. Exemplum attulit in Eucharistiæ consecratione, omnia deinde Sacramenta percurrens. Dixit, non talem esse Ecclesiasticam potestatem, vt quisquam debeat præsupponere, impedire se posse omnia peccata. Ecclesiam Christianam per annos mille quingentos huic iuri consuesse, quod iam tanquam intolerabile describitur: immo, quod non minoris æstimandum, à principio Mundi matrimonia clandestina valida fuisse, neq; cuiquam vnquam in mentem venisse, vt ea rescindere vellet: licet frequenter ille casus inciderit de matrimonio publice contracto post matrimonium secretum, qui videtur insolubilis, quod ab omni parte incommoda adferat, certe primum illud matrimonium *Adami* & *Heuæ* omnium aliorum exemplar, testibus caruisse. Haud contemnenda videbatur huius Doctoris sen-

Ferdinand. Philippus 2.

sententia. Sed erat pergratum Prælatis Italis, quod ex occasione semel Papam nominans, adiunxisset totidem verbis hoc Epithetum, cum sequenti explicatione, *Rector & moderator Ecclesiæ Romanæ, id est, Vniuersalis.* Quæ res materiam multis sermonibus dedit, nam cum Pontificii id arriperent, vt inde colligerent, eodem modo in Canone de Institutione dici posse, *Papam habere potestatem regendi Ecclesiam Vniuersalem*, respondebant Galli multum interesse, vtrum dicatur absolute *Ecclesiam Vniuersalem*, ita vt intelligatur Vniuersitas fidelium, an *Ecclesiam Romanam, id est, Vniuersalem*, vbi illa vox *Romanam*, declarat Vniuersalem, ac si dictum esset, quæ Caput est Vniuersalis Ecclesiæ. Et omnes locos, vbi authoritas Papæ datur supra totam Ecclesiam, intelligi *disiunctiue*, id est supra quamlibet Ecclesiæ partem, non *coniunctiue*, id est supra omnes simul.

Verba illa Rector Ecclesiæ Romanæ id est Vniuersalis, quomodo accipienda.

Vndecimo die Februarij, proferunt Galli in Congregatione literas à Rege suo datas XVIII. Ianuarii, hac sententia. Etsi non dubitet Cardinalem *Lotharingium* Synodum participem fecisse fœlicis victoriæ aduersus inimicos religionis, quorum audaciæ & obstiterit, & quotidie obsistat, nulla difficultate, aut periculorum discrimine retardatus, quin eorum inceptis vel ipsam vitam propriam exponat; vt par erat Ecclesiæ primogenitum, & Christianissimum filium; tamen se quoque libenter cum illis commune hoc gaudium gauisurum. Cumque probe nosset saluberrima eorum malorum, quæ prouincias Christianas affligerent, remedia semper à Conciliis petita fuisse, orare se ipsos, & Dei ac Iesu Christi nomine obsecrare, vt pro ea exspectatione, quam omnes de ipsis conceperunt, sanctam & seriam emendationem ac reformationem instituere velint. Atque vt ipse, ac secum non pauci præstantes viri vitam & sanguinem Deo in illo prælio consecrauerint; sic & illi pro muneris ipsorum ratione cum sinceritate conscientiæ, in id cuius gratia conuenerât negotium, incumbere velint. Quibus literis lectis Orator *Ferrerius* Patres allocutus est, ad hanc sententiam. Quoniam ex literis Regis, & prius ex orationibus Cardinalis *Lotharingij* & Episcopi *Metensis* intellexerant, Galliarum vastitatem, & Regis aliquot victorias, nolle se illis rursus recensendis ipsis esse molestum. De postrema victoria, quam Deus vt ipsis daret, de manu victorias hostis eripuerat, quid plura diceret? cum adhuc in mediis Galliæ visceribus viueret & grassaretur victus inimicus. Igitur se orationem suam totam ad ipsos conuersurum, vnicum miseriarum perfugium, per quos nisi Galli naufragii tabulas (si modo vllæ supersint) conseruent, omnino perierint. Vsus est exemplo exercitus Israelitici, qui ad vincendum *Amalech* non suffecisset, nisi *Mosis* manus ad Deum eleuatæ, & ab *Aarone* & *Hur* sustentatæ præliantes adiuuissent. Non deesse Regi *Galliæ* copias; Imperatorem magnanimum, *Guisiæ* Ducem; nihil non moliri *Reginam* matrem, quod vel ad reconciliandos, vel propulsandos hostes pertineat. Sed *Aaronem* & *Hur*, qui Regi Christianissimo manus sustentent, si ipsi Patres ii non essent neminem præterea habere. Id autem fieri posse, si petra illa, cui *Moyses* insidens

Caroli Galliarum Regis ad Synodum literæ.

Item Raynaldi Ferrerij oratio in Congregatione generali habita.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

insidens vicit *Amalech*, ipsorum decretis basis sit, & fundamentum. Alioqui nec victoriam suam victoriam fore, nec inimicos reconciliandos, neq; Catholicos in fide & religione S. R. Ecclesiæ permansuros. Non eandem esse mentem Christianis, quæ fuit ante L. annos. Laborare fere Catholicos omnes eodem morbo (si modo morbus recte appellari possit) quo *Samaritani* olim, qui mulieri nō prius crediderūt, quæ de *Christo* narrauerat, quam rem omnem diligenter inquisissent, & ipsi, vt dicebant, *Christum* cognouissent. Scrutari certe bonam partem Christianorum Sacras Scripturas. Hoc ipsū prospicientem Regem Christianissimum nihil in mandatis dedisse, quod non ad illas proxime accederet. Ea se Legatis dedisse, qui propediem (vti polliciti erant) ipsis Patribus ea proposituri essent. Ad ipsos enim potissimū mitti, ipsorum de illis iudicium magno desiderio Regem & totam Galliam exspectare. Nihil se petere præcipuum sed omnia cum Ecclesia communia. Quod si viderentur grauiora & magis necessaria prætermisisse, existimādum relinquere, se consulto à leuioribus cæpisse, quo facilius grauiora possent suo tempore proponi; vtque horum leuiorum facilior esset executio; à qua nisi ipsi Patres incipiant, priusquam Tridento abeant, clamaturos Catholicos, risuros aduersarios, & dicturos, Patres quidem Tridentinos scire, sed facere nolle, optimas leges statuisse, eas tamen ne digito quidem attigisse, posteris tantum & successoribus obseruandas reliquisse. Qui se olfacere dicunt in postulatis ipsorum nonnulla, quæ cum aduersariorum libris faciant, se illos responsione indignos existimare: qui vero in illis moderationem quandam desiderant, eos duorum meminisse oportere. Primū, quod scribit *Cicero* aduersus illud *Neoptolemi* apud *Ennium*, Philosophandum, sed paucis. Errat (inquit) qui temperantiā, mediocritatem, modum deniq; desiderat in re optima, & eo meliore, quo maior est. Alterum, quod de istis tepidis moderatoribus Spiritus Sanctus; incipiam, inquit ille, vos euomere: vtinam aut calidi aut frigidi fuissetis. Proponant sibi Patres, quid profuerit Ecclesiæ moderata emendatio in Concilio *Constantiensi*; aut paulo seuerior in sequenti Concilio, cuius nomini parcebat, ne quorundam delicatas aures offenderet; quid ea quæ in Concilio *Ferrariensi, Florētino, Lateranensi*; vltimo, *Tridentino* primo; quot interea omniū hominū ordines, quot Prouinciæ, quot Regna, quot nationes ab Ecclesia Romana defecerunt. Italosq; & *Hispanos* Patres appellans, hortatur, vt periculū ex aliis faciant, sibi quod ex vsu esset, cuius magis intersit, seriam disciplinæ Ecclesiasticæ emendationem fieri, quā Romani Episcopi, Pontificis maximi, summi *Christi* Vicarii, *Petri* successoris in Ecclesia Dei supremā potestatē habētis. Nūc hic agi de capite & fortunis ipsorum. Sed nolle se pluribus hoc dicere, ꝙ sponte incitatos cognosceret.

Synodi responsum.

Ad ea quæ Regis continebantur literis, & Ferrerii orationem, responsum est, cum laude Regiæ Maiestatis ob res ab ea pie ac generose gestas; cumq; exhortatione ad Regē perinde ac si præsens fuisset, vt nominis memor, quod à maioribus religione partum ipse hæreditarium acceperat, omnes cogitationes

Ferdinand. Philippus 2

tationes ad Dei gloriam amplificandam cõuertat, Sanctam Sedem Apostolicam defensam atq; omnibus ornamentis auctam velit, veterem fidem conseruet, illorum consiliis aures prębeat, qui Regni firmitatem in Dei potentia collocatam esse prædicant, non eorum, qui omnia vtilitate metienda esse contendentes, tranquillitatem & pacem, quæ non erit pax, suadeant. Adiecto præsagio, Regem ita facturũ, cum Dei ope adiutum, tum naturæ bonitate impulsum, tum Reginæ matris, & nobilissimorum procerum monitis incitatum. Synodum vero in eã curam incubituram, vt cum ea, quæ ad vniuersæ Ecclesiæ emẽdationem pertinent, definiantur: tum vero ea, quæ priuatim Gallicarum Ecclesiarũ commodis & rationi maxime conuenire arbitrabitur. In fine Congregationis proposuit Cardinalis *Mantuanus*, vt ad exitum Concilij maturandum, Theologorum Congregationes bis quotidie habeantur, vtque deputentur Prælati, qui emendationes abusuum in materia ordinis proponant. Idque ita decretum.

Pontificij in oratione Ferrerij nõ nulla suggillant.

Penetrarunt animos Pontificiorum aculeata Oratoris verba, singillatim vero, quod dixerat, *articulos ad Synodum potissimum missos fuisse*; quibus verbis oppugnari videbatur decretum, *vt solis Legatis proponere fas esset*; quod præcipuum conseruandæ authoritati Pontificiæ arcanum existimabant. Sed plus etiam commoti sunt ob id, quod dixerat *distulisse se grauiora in aliud tempus.* Nam ex eo mira quædam consectaria eruebant, atque illud inprimis, quod semper metuerant, nempe Gallos nondum destinata ostendisse, & magnum aliquid machinari. Tum quod appellasset Patres *Italos* & *Hispanos*, quasi aliter ipsorum quam Papæ interesset, tanquã seditiosum tractandi genus existimabatur. Orator *Ferrerius* edidit exemplum Orationis à se habitæ, & loco eorum verborum, vbi Papam nominans posuit, *in Ecclesia Dei supremam potestatem habentis*; notarunt quidam Prælati Pontificij, dum eam recitat, dixisse, *plenam potestatem in Ecclesia vniuersali habentis*, trahentes in fauorem opinionis suæ ea verba, & disputantes tantundem esse in Ecclesia Vniuersali plenam potestatem habere, quantum regere Ecclesiam Vniuersalem, à quo Galli in Decreto de institutione tantum abhorrebant. Verum ipse & Galli affirmabat pronunciasse ipsum, vt in scripto continebatur.

Card. Lotharingius Onipõtem pficiscitur.

Discessit *Lotharingius* postridie *Oenipontem* versus, vt *Imperatorem* viseret, & *Regem Romanorum*, cum nouem Prælatis, & quatuor Theologis, doctrina ante alios excultis: data ante à Legatis fide, interea dum abesset, articulum de Matrimonio Presbyterorum tractatũ haud iri. Quod ille instanter postulauerat, ne decerneretur, aut præiudicaretur quidquam, contra id quod ipsi à Rege commissum, de obtinenda à Concilio dispensatione, vt Cardinalis *Borbonius* vxorem duceret.

Et Altempsius Romã copiis Pontificiis imperaturus.

Discessit etiam *Romam* versus Cardinalis *Altempsius*, reuocatus à Pontifice, vt eius opera vteretur, in militum copiis quibusdam conducendis, quas ille præsidij sui causa cogitabat contrahere: Nam cum intellexisset in *Germania* delectus fieri à Ducibus *Sa-*

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

xoniæ & *Wirtembergici*, & *Hassiæ Lātgrauio*, quanquam ab omnibus crederetur in subsidium id fieri *Hugonotorum* in *Gallia*: tamen id secum reputans, quòd *Comes Lunensis* scripserat, magno Germanos desiderio teneri *Romam* inuadendi, & eius ante XXXVI. annos direptæ memor, iudicabat haud esse prudentiæ committere, vt deprehenderetur imparatus. Atque hanc eandem ob causam curauit renouandum negotium societatis cum omnibus Principibus Italis pro defensione religionis ineundæ.

In vtramq; partē disseritur an Ecclesia potestatem habeat rescindēdi matrimonia clādestina.

Procedentibus Congregationibus inter Theologos omnes primæ classis de primo articulo damnando, eiusq; partibus omnibus tanquam hęreticis, satis conueniebat. Itidem in secundo hactenus, vt dicerent clandestina matrimonia esse vera. Sed erat illud controuersiæ, quod supra memoratum, inter *Salmeronem*, & *Decanum Parisiensem*, an Ecclesia potestatem haberet ea rescindendi. Qui eiusmodi potestatem negabant, hoc fundamento nitebantur, quod in omni Sacramento essentialia sint, materia, forma, Minister, & recipiens: in quibus vtpote rebus à Deo institutis, nulla est potestas Ecclesiastica. Dicebant, cum Concilium *Florentinum* declarauerit solum consensum cōtrahentium esse necessarium ad matrimonium, qui ei adiungere velit publicam celebrationem pro conditione necessaria, ostendere, solum consensum non sufficere, atq; adeo Concilium *Florentinum* declarationem necessariam non attulisse. *Christum* vniuerse de matrimonio dixisse, non posse hominem separare, quod est à Deo coniunctum; coniunctione tam secreta quam publica inibi comprehensa. In Sacramentis nihil esse asseuerandum sine authoritate Scripturæ, aut traditionis: sed neutro modo testatum Ecclesiam hanc authoritatem habere; imo è contra per traditionem sciri, quod eam non habeat, quando Ecclesiæ in omnib. nationib. per vniuersum orbem semper vnimode in hoc cōsenserint, nullam sibi potestatem hac in re vendicare.

Argumēta pro opinione negatiua.

Item in cōtrariū pro affirmatiua.

In contrarium dicebatur, manifestum esse, Ecclesiam authoritatem habere quosdam inhabiles ad Matrimonium reddendi: quoniam multi gradus consanguinitatis & affinitatis impedientes matrimonium lege Ecclesiastica tantum cōstituti sint: itidemq; impedimentum voti solennis non nisi lege Pontificia introductum. Itaq; ad hæc impedimenta eadem authoritate adiici posse, ne matrimoniū fiat clanculum. Respondebatur ab diuersa parte, prohibitionem ratione consanguinitatis & affinitatis esse de iure diuino, quemadmodum ab *S. Gregorio*, & multis aliis Pontificib. eius successoribus determinatum: non posse inter duos cōtrahi matrimonium, quos constet vllo genere propinquitatis quocunque gradu esse coniunctos. Quod si alij Pontifices postea hanc vniuersalitatem ad septimum restrinxerint gradum, & post etiam ad quartum, hanc dispensationem fuisse generalem, quemadmodum repudium apud populum Hebręum dispensatio fuit generalis; nam votum solenne impediri iure diuino, & non authoritate Pontificia.

Campegij acumē Ecclesiam mo

At F. *Camillus Campegius* Dominicanus etsi conueniret ipsi cum cæteris, quod

Ferdinãdus Philippus.

posse rescindere matrimoniũ, sed posse irritũ facere clãdestinũ cõtractũ nuptialem.

quod nulla potestas humana ad Sacraméta se extendat, subiunxit tamen, quemcunque, qui materiæ essentiam potest destruere, posse etiam facere, vt ea Sacramenti sit incapax. Neminem efficere posse, vt quæuis aqua non sit materia baptismi; & quiuis panis è frumento, Eucharistiæ: verum qui aquam destruxerit, eam in aërem conuertens, aut panem comburens, eum redegerit in cinerem, hunc effecturum, vt illę materiæ formæ Sacramentorum non sint capaces. Similiter in matrimonio, contractum ciuilem nuptialem, esse materiam Sacramenti matrimonialis, ex diuina institutione. Qui euerterit contractum nuptialem, reddens eum inualidum, effecturum, vt non possit amplius esse materia Sacramenti. Itaque non esse dicendum, Ecclesiam posse rescindere matrimonium clandestinum; (quod esset ipsi authoritatem dare supra sacramenta) veruntamen Ecclesiam posse iubere irritum esse contractum nuptialem clancularium: qui cum nullus sit, formam Sacramenti recipere nequit. Hæc doctrina Patribus plerisq; omnibus admodum placuit, vt quæ plana, facilisque videretur, & omnibus difficultatibus soluendis.

Quod ab Solisio refellitur.

Ab *Antonio* tamen *Solisio*, qui proxime locutus, ei contradictum est, affirmante, verissimam esse illam speculationem, sed ad propositum applicari non posse. Nam rationem adductam de baptismo & Eucharistia, nempe, q, quicunque aquam destruere potest, efficere etiã possit, vt illa materia formæ baptismi capax non sit, non concludere de potestate Ecclesiastica, sed de potestate naturali: ita vt quicunq; vim habeat aquam destruendi, possit hoc pacto impedire Sacramentũ. Vnde consequens esse, quod, quicunque potest contractum nuptialem ciuilem nullum facere, possit per consequentiam impedire matrimoniũ. Sed eiusdem contractus nullos facere, id pertinere ad Leges, & magistratus seculares. Quare cauendum diligenter, ne dum Ecclesię authoritatem matrimonia clandestina rescindendi concedere volunt, ea potius potestati seculari permittant.

Alia opinio non clandestina solum matrimonia rescindẽda, sed ea etiam, quæ ab filiisfamilias publice fiunt, non accedẽte parentũ consensu.

Sed inter eos qui eiusmodi potestatem Ecclesiæ asserebant, cũ illud quęreretur, an expediret ea dum tẽporis vti, duæ erant opiniones. Vna, omnia matrimonia clandestina rescindenda esse: & hi nihil adducebant, præter incõmoda, quæ ex iis sequebãtur. Altera, vt rescindãtur etiã matrimonia publice facta, sed à filiisfamilias sine parentũ consensu, & hi rationes validas adferebant duas. E quibus prior erat, q ex his non minora sequerentur incommoda; amplis & honestis familiis, per matrimonia imprudenter ab adolescentib. cõtracta, subuersis. Altera, q lex diuina præcipiens obedire parentibus, complectatur etiam hunc casum, tanquam præcipuum, obediẽtiæ in matrimonio contrahendo. Legem Dei hac authoritate nominatim patrem donare, vt filiam nuptum det, vt est apud *S. Paulum*, & in Exodo aperte videre est. Exstare exempla Sanctorum Patriarcharum in veteri Testamento, quibus omnibus à Patrib. vxores datæ. Leges etiam humanas ciuiles matrimonia sine Patribus contracta, irrita dixisse. Itaque sicut tum expedire iudicabatur clandestina matri-

monia

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

monia pro infectis habere, cum cernerent non sufficere prohibitionem Pontificiam; per quam vetita sunt, nisi accederet etiam facti nullitas, multo æquius esse his temporibus, cū malitia humana abnuit obedire legi diuinę, matrimonia sine parentum cōsensu prohibēti, Synodum nullitatis notam eiusmodi matrimoniis apponere: non ꝙ Patres authoritatem habeant filiorum matrimonia rescindēdi (nam hoc asserere hæreticū esset) sed quod Ecclesia auctoritate sit munit, hos, aut alios contractus legibus diuinis, aut humanis prohibitos in irritū ducendi. Hæc opinio tanquam honesta, & pia, nec minus firmis fundamentis subnixa, quam altera, magnæ Patrum parti placuit. Vnde in eam sententiam perscriptum etiam decretum, etsi ob eas rationes, quæ suo loco commemorabuntur, ab eo publicando sit cessatum.

Pōtifex rescribit Legatis, vt Decretum de Institutione ꝓponatur formula à se præscripta. Illi vero cunctantur.

Haud cessatum tamen inter Præsules agitare porro controuersias de authoritate Papę, & institutione Episcoporum. Et quamuis Gallis staret sententia, illa verba, *Ecclesiam Vniuersalem,* non admittere (ne præiudicarent opinioni quæ in Gallia tenebatur, de Cōcilij supra Papam superioritate) imo si decretum iis verbis ꝓponeretur, protestātionem interponere de nullitate, atq; è vestigio discedere: rescripsit tamen Legatis Papa vt proponerent ea formula, quicquid inde euenturum esset. Verum Legati metuentes ne admodum intempestiuum esset quicquā mouere, propter nouam Imperatoris vicinitatem, rescribunt satius esse id differre, quoad definita esset materia de matrimonio.

Super 3 articulo de Diuortio Soto disserit.

In secunda classe XVII. Februarij primus verba fecit Pater *Soto*, super articulo de *Diuortio*, distinguens primum coniunctionem matrimonialem in tres partes; quoad vinculum, quoad cohabitationem, & quoad copulam carnalem: totidem pariter constituens separationes. Dein ostendens multis verbis in Prælato Ecclesiastico esse authoritatem coniugatos separandi, aut diuortium ipsis concedēdi quoad cohabitationem, & quoad copulam carnalem, eas omnes ob causas, quæ ipsis conuenientes & iustę videbuntur, manente semper firmō matrimoniali vinculo; ita vt neutri facultas sit, ad alias nuptias transcendi: hoc illud esse affirmans, quod à Deo ligatum, ab alio aliquo dissolui non posset. Multum operæ posuit in verbis *S. Pauli* explicandis, qui marito fideli concedit, si vxor infidelis cum ipso habitare nolit, vt maneat separatus. Nec contentus expositione vulgata, matrimonium inter fideles non esse insolubile; affirmabat insolubilitatem esse de iure naturali, ꝓpter verba *Adami* à Saluatore nostro exposita, & propter consuetudinem Ecclesiæ, in qua coniugati infideles cum baptizantur, matrimonium de nouo non contrahunt, quorum tamē matrimonium non differt ab eo, quod cæteris est fidelibus. Nec veritus dicere, meliorem esse sensum *Caietani*, quod illa etiam *S. Pauli* separatio fidelis ab infideli, nō intelligatur quoad vinculum matrimoniale: atq; rem esse à Sancta Synodo diligenter cōsiderandam. De fornicatione similiter dixit, neque illam causam esse debere separationis vinculi, sed copulę tantum & cohabitationis.

Ferdinand Philippus 2

tationis. Sed hic se implicatum teneri sensit, quod dixisset prius, diuortiũ multas ob rationes causasq; concedi posse, vbi Euãgelio fornicationis solã causam admittẽte, necesse est, vt alio sensu, & de alio repudio loquatur. Et hoc Euangelicum intelligẽdum quoad vinculum, quoniam quoad reliqua duo, multæ sint diuortij causæ. Variis demum allatis interpretationibus illius loci ex Euangelio, ita tamen vt nullam ex iis approbaret aut refelleret, concludit articulum omnino damnandum, propterea quod per traditionem Apostolicam contrarium habeatur de fide. nam si quis verba Euangelij respiciat, non esse ea adeo clara, vt ad Lutheranos conuincendos sufficiant.

4. articul. de Polygamia, & nuptiarũ certis anni tẽporib. phibitione, ab eodem excutitur.

Super quarto Articulo, quod ad Polygamiam; dixit eam esse contra legem naturalem, nec permitti posse etiam infidelibus, qui Christianis subiecti. Patres antiquos multas vxores duxisse per dispensationem, & cæteros quibuscum à Deo dispensatum non erat, vixisse in perpetuo peccato. De prohibitione nuptiarum certis temporibus, authoritatem modo attulit Ecclesiæ, & quam male cõueniret nuptiarũ solemnib. cum certis anni temporib. qua occasione adiecit, causam non esse, cur quisquam id grauiter ferre debeat, quando Episcopus hac in re dispensare possit. Reuersus deinde ad causas diuortiorum, affirmauit, homines de nulla istarum rerum valde dolituros, si Præsules prudẽter & benigne authoritate sua vterentur.

Soto nõ Residentia Ecclesia mala adscribens,

Sed omnium malorum fontem esse, quod ipsi nõ resideant: attributaq; Vicario Ecclesiæ administratione, etiam sæpe sine cõuenienti ei stipendio, neq; ius, vti decet, cuique tribui, nec pro meritis gratias distribui. Atq; hoc loco pergens de residentia verba facere, nisi ea de iure diuino declarata, impossibile esse aiebat, hos & alios abusus tollere, & hæreticis os obturare, qui non obseruantes ab executione abusiua malum hoc dimanare, constitutionibus Pontificiis id ascribunt. Itaque authoritatem Pontificiam nunquam bene defensam iri, nisi residentia bene constituta; nec hanc vnquam stabilitam, nisi declaretur de iure diuino. In magno errore versari eos, qui authoritati Papæ id iniurium vocant, quod ei sustentandæ conseruandæque vnicum est pedamentum. Quamobrem teneri Concilium veritatem eam determinare. Hæc neruose & efficaciter locutus, tanta cum voluptate Vltramontanorum est auditus, quanta cum molestia Pontificiorum; quibus tempus valde inopportunum videbatur ad illam materiam attrectandam. Et dedit certe vtrinque occasionem renouandis partium studiis.

ad differendum de Residentia diuertit.

Ramirezi' ab indissolubili nexu matrimonij inter virũ & vxorẽ argumẽtatur, q̃ firmũ esse debeat inter Episcopum & Ecclesiã suam vinculum.

F. *Iohannes Ramirezius Franciscanus* in Congregatione XX. Februarij super iisdem articulis habita, postquam secundum communem Theologorum opinionem, de matrimonij nexu indissolubili disseruisset; affirmabat easdem rationes, quę sunt inter maritum & vxorem, valere etiam inter Episcopum & Ecclesiam suãm; neque Ecclesiam Episcopum, aut Episcopum Ecclesiã posse abdicare: & quemadmodum maritus vxorem deserere non debet, ita nec Episcopum Ecclesiam suam; nec minus firmum esse hoc vin-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

cultum spirituale, quam illud corporale. Citabat *Innocentium* III. qui decreuit, vti fas non esset, Episcopum transferri, nisi autoritate diuina: quoniam vinculum matrimoniale quod minus est, inquit Pōtifex, nulla humana authoritate solui potest. & multis verbis ostendere conatus est, hoc modo non minui, sed amplificari authoritatem Papæ, qui, vtpote Vicarius Vniuersalis, Episcoporū opera vti possit alio in loco, vbi magis necessaria fuerit, sicut Princeps Reip. bono publico potest maritorum opera vti, eosq; alio ablegare, firmo manente vinculo matrimoniali. Et rationes in contrarium soluere conatus est longa admodum oratione.

Doctoris Cornisii sententia auctoritatē Pontificiā depradicantis.

At in Congregatione pomeridiana eiusdem diei, Doctor *Cornisius* tenuit, vtrumque articulum tertium & quartum esse hæreticum, propterea quod damnati fuissent multis Decretalibus Pontificiis. Et pluribus ille quidem authoritatem Papalem extulit, affirmans omnia antiqua Concilia in fidei decretis perpetuo authoritati & voluntati Pontificis se commendasse. Cōcilium *Constantinopolitanum* in *Trullo* habitum, mandata ab *Agathone* Pontifice missa secutum esse; & Cōcilium *Chalcedonense* non solum secutum, sed & veneratum, ac adoratione prosecutum sententiam *S. Leonis* Papæ; quem vocat etiam *Oecumenicum*, & Pastorem Ecclesiæ Vniuersalis. Et cum permultas auctoritates & rationes attulisset, vt ostenderet verba *Christi Petro* dicta, *Pasce oues meas*, perinde significare, ac si dixisset: *Rege & guberna Ecclesiam meam Vniuersalem*, multus fuit, in amplificanda authoritate Pontificia, tam in dispensationibus, quam aliis etiam in rebus. Adduxit authoritates Canonistarum, quibus Papa potest dispensare contra Canones, contra Apostolos, & in toto iure diuino, exceptis articulis fidei.

Bonifacij can. 4. dist. 40.

Ad extremum citauit *Caput Si Papa*: vt *omnes agnoscant salutem suam post Deum ex Papa incolumitate pendere*: verbis iis amplificatis, quod essent Sancti & Martyris, quem nemo iure dixerit aliā ob causam, quam solius veritatis studio ita locutum.

Cōmendonus ab Imperatore Tridentū reuersus, Legatorū animos suspicionibus imbuit.

Per id tempus *Commendonus* ab Imperatore reuersus est, cuius Legatio eum finem non habuit, quem Legati desiderabant. Nam *Cæsar* auditis quæ ab ipso proposita, respondit, tempore opus esse, vt de iis, quod magni momenti essent, cogitari posset. Se de ipsis consideraturum, & Concilio per aliquem Oratorem suum responsum daturum. Hoc *Commendonus* per literas continuo significat, simul se Imperatorem comperisse animo saucium, & de Concilij actionibus male existimantem. Et nunc post reditum hoc amplius addidit, se tam ex verbis Maiestatis eius, & Consiliariorum, quam ex actionibus & procedendi modo, quę studiose obseruauerat, deprehendisse, Maiestati suæ adeo penitus insitam esse illam sinistram de Concilio opinionem, vt valde metuat, ne quid inde incōmodi sequatur.

Quippe Cæsare ad reformationē admodum intento, & ne Concilium finiatur, solicito.

Quantum ipse quidem comprehendere potuerit, Maiestatis eius cogitationes ad insignem aliquam reformationem dirigi, quam ita accurate instituat, vt obseruari etiam debeat. Illud se pro certo affirmare posse, non placere Imperatori, vt Concilium finiatur.

Ferdinand. Philippus 2.

finiatur. Hoc quoq; inaudiuisse, cum *Delfinus* Pontificis Legatus apud *Cæsarem* residens, per incuriam suspensionem aut translationem Concilij nominasset, Imperatorem ostendisse animum in ea re offensum. Renunciauit hoc amplius, opinionem esse Aulæ *Cæsarea, Regem Catholicum* consilia cum Imperatore communia habere, in eo quod ad Cócilium pertineret. Quod quidem sibi eo esse magis persuasum, quod certo cognouisset, à Prælatis Hispanis literas ad Imperatorem scriptas, in quibus & querebantur de Italorum procedẽdi ratione, & reformationis multa capita exhibebant: verisimile autem non fieri, ipsos ausuros agere cum Imperatore, nisi Regis sui animum perspectum haberent. *Comitem* etiam *Lunensem*, cũ à ministris Pontificis dictum esset apud eum, Pręsules Hispanos nimiam in libere loquendo licentiam sibi sumere, respondisse interrogãdo: Quid illis Prælatis faciendum esset, si dicerent, se ex animi conscientia loqui? Sed & illud addidit *Cõmendonus*, opinari se, in Colloquio, quod futurum erat cum Cardinale *Lotharingio*, constitutum iri, vt petitiones ipsorum ab Oratorib. proponantur: Retulit denique *Cæsaream* Maiestatem Theologos in consultationem adhibere de suis postulatis, & aliis etiam rebus ad Concilium spectantib. neque adhuc potuisse ad singula quęque penetrare, vtcumque à se & Legato Pontificis *Delfino* id sedulo curatum sit.

Imperatoris de Cõcilij negotiis cum suis cõsultationes

Verum haud ita multo post ea quoque venere ad notitiam. Siquidem *Canisius Iesuita* perscripsit ad *Lainezium Generalem*, Imperatorem esse male animatum aduersus Concilij negotia, & in consultationem deducere multa Capita, vt constituat, quomodo sit procedendum, si Papa perseueret, neque velle reformationem proponere, & verba tantum factis contraria dare. Inter ea vnum esse, quænam sit in Cõcilio autoritas Imperatoria. In ea consultatione principem esse *Fredericum Staphylum* Cõfessorem *Reginæ Bohemiæ*. Postulabat *Canisius* vt mitteretur ad ipsum quispiam è Societate, quem in illam consultationem introducturus esset. Eo pacto detegi posse, quicquid tractaretur. Vnde negotio cum Cardinale *Simoneta* communicato, placuit eo mittere Patrem *Natalem*, per quem res omnis ad plenum emanauit.

per Natalē Iesuitam emanant ad Pontificios.

Artic. 17. de quib. ab Imperatore deliberatur

Articuli vero XVII. in consultationem adducti hi fuere.

I. An Concilium generale legitime congregatum de assensu Principũ, possit in progressu mutare ordinem, quem Papa in materiis tractandis obseruandum decreuerit, aut alium modum introducere.

II. An vtile sit Ecclesiæ, vt Concilium res tractet & decernat, prout à Papa dirigitur aut Curia Romana; ita vt aliter fieri nec possit, nec debeat.

III. An si Papam mori contingat quo tempore Concilium apertum est, Electio pertineat ad Patres in Concilio.

IV. Quænam sit potestas *Cæsaris* vacante Sede Romana, & aperto Concilio.

V. An quoties tractatur de rebus ad pacem & tranquillitatem Reipublicæ Christianæ spectantibus, Oratores Principum debeant suffragiũ ha-

 bere

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

bere decisiuum, vtcunque non id habeant, cum de fidei dogmatis tractatur.

VI. An Principes Oratores & Prelatos suos reuocare possint à Concilio inconsultis Legatis.

VII. An Papa possit dissoluere aut suspendere Concilium inconsultis Principibus Christianis, & maxime *Cæsarea* Maiestate.

VIII. At sit opportunum, vt Principes se interponant, quo res eas, quæ maxime necessariæ sunt, & expedientes, in Concilio tractari faciant.

IX. An Principum Oratores possint per se ipsos Patribus exponere ea, quæ Principes sui sibi exponenda cõmittunt.

X. An possit ratio inueniri, vt Patres cum à Principibus, tum à Papa mandati, liberi sint ad sententias in Concilio dicendas.

XI. Quid fieri possit, quo Papa & Curia Romana non se interponant ad ea ordinanda quæ in Concilio tractanda sunt, vt Patrum libertas non impediatur.

XII. An aliqua ratio inueniri possit, ne fraus fiat, aut violentia, aut iniuria dum Patres sententias dicunt.

XIII. An quicquam tractari possit, siue dogma, siue aliud quid, quod ad reformationem Ecclesiæ spectat, quod prius à peritis non sit discussum.

XIV. Quodnam remedium inueniri possit, si Prælati Itali in obstinatione persistant, vt res decerni non sinant.

XV. Quodnam remedium inueniri possit, vt Prælati Itali coitionem non faciant, si de authoritate Papæ sermo inciderit.

XVI. Qua ratione amoueri possint factiones, vt ad decernendum articulum de residentia veniatur.

XVII. An conueniat *Cæsaream* Maiestatem inueruenire personaliter in Concilio.

Cõsultatur Roma qua via obuiã eundum petitionibus Gallorum.

At Romæ longa & serio consultatio habita est, ad concedendum, vt Gallorum petitiones proponerentur. neq; tam in considerationem veniebat ipsarum petitionum momentum, quam consequentia quę secum trahebant. Nam cum animis reputarent, quod à *Ferrerio* in oratione sua dictum, nempe, petitiones exhibitas esse è leuioribus, & superesse sibi grauiora postulãda; ex eo coniecturã faciebant, quãdo Galli illa non postulauerint, impetrandi studio & cupiditate, hunc sine dubio sibi ante oculos finẽ proposuisse, vt hac via ad alia quæ in animo habebant proponenda, aditum struerent: ita aperta semel sibi ianua per hęc quę leuiora appellabant, negari non posse, quicquid deinceps aliud attentarint. Ob has & alias rationes decretum, vti Legatis scriberetur, ne vllo modo ea proponant: neq; tamen præcise negarent, sed dilationem iis proponendis interponerent, modo etiam quo procedendum erat, perscripto. Eodemq; tempore exiit *Roma* scriptum quoddam incerto authore, quo responsum est ad illa postulata; idque mox *Tridenti* & in aula Imperatoris disseminatum.

Et consultationibus Cæsaris super nouis postulatis.

Hisce ita prouisis videbantur sibi *Romæ* Gallorum improbitatem probe retudisse, sed magis angebat Pontificem illud, quod nouiter in aula *Cæsarea* institutum, de rebus sibi adeo periculosis capere consilia: cui erat persuasum digni-

Ferdinand. Philippus 2

dignitatem Pontificiam cumprimis reuerentia conseruari, certaque Christianorum persuasione; quod in dubiũ vocari non possit. Quod si homines incipiant ad iudicij sui libram res appendere, & examinare, non defuturas rationes speciosas ad conturbanda ea, quæ recte atq; ordine constituta sunt. Obseruabat ab antecessoribus suis in similibus occasionibus adhibita fuisse remedia præsentanea atque potentia; atque in eiusmodi causa, vbi de fundamento fidei agitur, illud præceptum locũ habere, *Obsta principiis*. Et vt fluuij cum intumuerunt quantumuis leuiter perruptis marginib. riparum, nisi mature obuiam eatur, aquæ impetus contineri non potest: ita si qua vel minima fiat cõtra supremam potestatem apertura, & facile homines & rapidissime præcipites ferri. Non deerant, qui Pontifici suaderent, ad Imperatorem scribendum Breue aliquod acre & obiurgatorium, cuiusmodi ab *Paulo III.* ad *Carolum V.* ob Colloquia *Spiræ* habita scriptum; quo argueret *Cæsarem*, quod in iis articulis non dubitaret res clarissimas in dubium vocare: Tum altero Breui & increpandos Cõsiliarios, qui illi ad hãc rem authores; & Theologos, qui præsentes fuerant, admonendos, vt à Censuris absolutionẽ sibi procurarent. Verum re bene pensitata, considerabat longe alium esse rerũ statum, quam sub *Paulo* fuerat. Nam primum disputationem illam fuisse publicam, hanc vero esse secretam, & quasi in occulto de industria institui, ne rescisceatur. Itaq; eius notitiam prudenter dissimulari etiamnum posse; at si publice ꝓfiteatur eam sibi innotuisse, atq; post reprehensionem suam nihilominus continuaretur, in maius se periculum coniicere. Deinde *Carolo Cæsari* necessarium fuisse sese cum Papa coniungere ne Principibus Germanis se submitteret; hunc Imperatorem esse iam pene subiectum. Postremo differri posse ardua remedia, quæ semper satis tempori adhibeantur, interea dissimulando experiundum, an non oblique discuti possint, quæ consultationibus hisce determinata, misso ad *Cæsaream* Maiestatem Cardinale *Mantuano*.

Scriptum Romæ contra petitiones Gallorũ euulgatum Imperatori æque ac Gallis displicet.

At scriptum quod exierat cõtra petitiones Gallorũ, non modo ipsis, id in contumeliam suam fieri interpretantibus, sed & *Imperatori* quoq; vehementer displicebat. Nec ipsis Legatis satis est factum mandatis; quæ super iis petitionibus *Romæ* acceperunt: quibus non tam videbantur pręscripta, qualia Præsidibus Concilii æquum erat mandari, quam monita, ad quæ respicere debeant Ministri negotiis procurandis adhibiti. Rescribunt igitur illud solum petentes, quid esset faciendum, si *Cæsarei* instarent, vt sua quoq; postulata proponerentur; sed & vna mittentes plenam copiosamq; omnium, quæ occurrebant, difficultatum narrationem; quam ab *Gabriele Paleotto, Auditore Rotæ* curarunt describendam. Non iudicabat Cardinalis *Mãtuanus*, (cum *Imperator Commendono* dixisset se responsum Cõcilio per Oratorem aliquem suum missurum) conuenire, vt ipse prius eo proficisceretur, quã intelligeret quid ea de re Imperator statuisset. Quin etiam esse iam in aula *Cæsarea Lotharingiũ*; cumq; ignota sit adhuc summa negotii quod geratur, incertum etiam esse modum, qui sibi tenendus esset. His

Card. Mãtuanus è vita breui emigraturus liberas verasq; ad Pontificem mittit voces.

Ccccc 3 ratio-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

rationibus Pontifici se excusabat: ad quem præterea sua manu scripsit, nescire se, quonam deinceps ore comparere debeat in Congregatione, verba tantum daturus, quod iam ab se duos integros annos factum. Omnes Principium Ministros dicere, vtcunq; Pontifex de reformatione satis multa polliceatur, quandoquidem promissa nõ præstãtur, vix credere se, animum eius vero eo inclinatum. Nam si ille de promissis patrandis cogitaret, non fuisse commissuros Legatos, vt, ipsi tot Principum solicitationibus non satisfacerent. Nec miretur quisquam, hũc Cardinalem, Principem tot annos in magnarum rerum tractatione versatissimum, & in ciuili conuersatione consummatissimum, ab hac verborum libertate non abstinuisse, cum ipsa natura sic ferat, homines in cõfinio mortis positos, propter internam quandam & sibimetipsis etiam incognitam causam, rerum humanarum satietate capi, & aularum ceremonias ac lenocinia despicere, ad quam metam hic proxime accesserat; ab his literis datis sex tantum dies vitæ superstes.

F. Adrianus ab quæstione instituta diuertens, de absoluta Papæ in dispẽsando potestate, disserit.

At in Congregationibus postremus in secunda classe verba fecit, *F. Adrianus Dominicanus*; qui rem ipsam leuissime attingens, totus erat in disserendo de dispensationibus, atque in defendendis iis, forma & verbis Theologicis, quæ à Doctore *Cornisio* tractata nõ sine scandalo vulgabantur. Dixit authoritatem dispensandi in legibus humanis, in Papa esse absolutã & illimitatam, cum iis omnibus superior esset: immo tametsi sine vlla causa dispensaret, dispensationem pro valida habendam; at in rebus diuinis habere eum itidem authoritatem dispensandi, verumtamen cum causa legitima. Citabat *S. Paulum* dicentem, *Christi Ministros dispensatores esse mysteriorum Dei*, &, quod ipsi Apostolo *commissa erat dispensatio Euangelij*. Subiunxit, tametsi dispensatio Pontificis super Lege diuina sine causa, sit inualida, nihilominus quoties Papa quacunque de causa dispensat, debere vnumquemque captiuam dare mentem suam, & credere eam causam esse legitimam; atq; temerarium esse de eo dubitare. Inde de causis dispensationis disseruit, quas reduxit ad publicam vtilitatem, & charitatem versus proximos. Hęc oratio Gallis dedit occasionem de eodem argumento licet Pontificiis alienissimis, disserendi.

Et Verdunus, vt Adriani sententiã refellat, & potestatem Pontificis eneruet, di sceptationẽ à gradibus affinitatis ad dispensationes cõuertit.

Finierat secunda classis; cum, vt staretur promissis factis *Lotharingio*, Presbyterorum Matrimonium se absente haud tractatũ iri, mutato ordine quarta classis ante tertiã verba fecit. *Iohannes Verdunus* articulum septimum tractans de gradibus affinitatis & consanguinitatis, transiit & ipse è vestigio ad dispensationes nihil aliud spectare visus, quam vt *F. Adriano* contradiceret; ad potestatem Pontificis debilitandam incumbens. Ac primum explicat locos *S. Pauli*, quod Ministri *Christi* dispensatores sint mysteriorum Dei, & Euangelij, affirmans, glossam esse cum textu pugnantem, eo in loco dispensationem introducere, id est exemptionem ab obseruanda legis obligatione, verba enim nihil aliud significare, quam annunciare, publicare, aut declarare diuina mysteria, & verbum Dei, quod manet, & est inuiolabile in æternum. Hoc fassus est, in legibus humanis incidere

Ferdinand. Philippus 2.

cidere dispensationem, propter legislatoris defectum, qui omnes casus prę uidere non potest: cumq; legē vniuersalem faciat, ob euentus, qui exceptionibus dant causam, opus esse, vt reseruetur Reipublicæ administratori authoritas casibus particularibus prouidendi. Verum vbi Deus Legislator est, cui nihil occultum, nihil nō prouisum euenire potest, nullam exceptionem admittere. Itaq; legem diuinam naturalem, non esse distinguendam in legē scriptam, quæ propter rigorem in quibusdam casibus interpretatione mitiganda sit, verum eam, ipsissimam esse æquitatem. In legib. humanis, vbi aliqui casus propter accidentia particularia etiam à Legislatore præuisi, non fuissent lege comprehēsi, dispensationem nasci: non quod is qui dispensat, possit in aliquo casu liberare eum, qui sit obligatus: neq; quod si quis dispensationem meretur, quā ille negat, possit efficere, vt is sub obligatione maneat. Esse homines peruersa opinione imbutos, dispensare esse gratiā facere, cum dispensatio non minus sit iustitia, quā quęuis alia distributiua; & peccare Prælatum, qui eam, cui debetur, non concedit. In summa sic asseruit, cum petitur dispensatio, aut in eo casu sumus, qui, si prouisus esset, cum facta est lex, fuisset exceptus, & hic etsi nolis dispensandi obligatio est; aut sumus in casu, qui ēt præuisus, lege fuisset comprehensus, & huc potestas dispensatoria non pertingit. Subiunxit adulationem, ambitionem, & auaritiā persuasisse hominibus, dispensare esse gratiā facere, quemadmodum faceret dominus seruis, aut, qui quod suum est, donat. Non esse Papam dominum & Ecclesiam seruam, sed illum eius seruū qui sponsus est Ecclesiæ, & ab ipso præpositum familiæ Christianæ vt det, sicut loquitur Euangelium, vnicuiq; propriam mensuram, hoc est, id quod ipsi debetur. Ad summā illud iterauit nihil aliud esse dispensationem, quā declarationē aut interpretationē Legis: & Pontificem sua dispensatione neminem, qui obligatus sit, ab obligatione liberare posse, sed tantū declarare non obligato, illum esse à lege exemptum.

Legem Diuinā nulli exceptioni aut dispēsationi esse obnoxiam, cuius latorem nihil fallere, aut latere potest.

Reuersus est *Tridentum* Cardinalis *Lotharingius* penultimo die Februarij, *Oeniponte* quinq; dies moratus, quib. in perpetua negotiorum consultatione fuerat cum *Cæsare*, Rege Romanorum, & ministris Imperatoris. Offendit reuersus literas Papæ, quibus ille profitebatur se reformationem velle, atq; ne diutius differatur, & in eam sedulo incumbant, auferenda esse illa verba ex decretis de Ordine, quæ difficultatem habebant. Eas literas Cardinalis studiose per *Tridentum* publicauit, cum omnibus notum esset, contrariū Legatis esse præscriptū. Nec mora, à Pon[illegible]iis *Tridenti* omni studio ac diligēt[illegible] adlaboratum est, vt ediscerent Cardinalis negotium à Prælatis, aliisq; qui in eius comitatu erāt, & nominatim id dabāt operam, vt intelligerēt, quid esset sup XVII. articulis cōstitutum, quippe referēte Comite *Frederico Maffeo*, qui vno die prior *Oeniponte* venerat, Cardinalē illum quotidie duas minimum horas integras semotis arbitris cum Imperatore & Rege Romanorum solis in colloquio fuisse. At Galli quod ad articulos, se nouos & omnium rerum rudes præbebant. Neminem dicebant è Theologis Germanis cum Cardinale tra-

Lotharingio Tridētū redeunte, Pontificij quid in colloquio eum Cæsare actum, anxie anquirunt.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

tractasse, præter *Staphylum*, qui librum ei à se factum obtulerat, cuius argumentum erat de Residentia; & *Canisium*, cum ad Collegium Iesuitarum visendum itaret. Neque Theologos Gallos Imperatorem allocutos, nisi cũ ad Bibliothecam videndam euntibus superuenere simul *Cæsar* cum Rege filio; & Imperatore rogante, quid de cõcessione Calicis illis videretur? cum respondisset *Abbas Claræuallis* primus ex ipsis, non censere se concedi posse; Conuersus ad Regem Romanorum dixit Latine eum Psalmi versiculum, *Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi semper hi errant corde.*

Lotharingij non ijdẽ cum Legatis, quam cum aliis sermones.

Iam *Lotharingius* Legatos inuisens, nihil aliud dixit, quam Imperatorem insigni esse studio ac feruenti zelo versus ea quæ ad Concilium pertinent, neq; quicquam ardentius desiderare, quam vt aliquis inde fructus sequatur, si opus sit, ipsum coram adfuturum; quin & *Romam* iturum, vt Papam obsecret, misereatur nominis Christiani, & patiatur reformationem fieri, sine diminutione authoritatis suæ: quam tanta prosequitur reuerentia, vti nolit aliquid dici, quod Sanctitatem eius, & Curiam Romanam attingat. Verum priuatim *Lotharingius* cum aliis collocutus, aiebat, si Concilium ea, quæ cõueniebat, prudentia gubernaretur, habiturum celerem & fœlicem successum. Imperatorem omnino seriam & strenuam reformationem deposcere, quam si Papa impedire pergat, sicut hactenus fecit, scandalum aliquod grauissimum exoriturum. Esse in animo Maiestati eius, si Pontifex *Bononiam* venerit, ipsum conuenire, & Coronam Imperii recipere, & huiusmodi alia.

Quid inter Cæsarẽ & Lotharingium actũ, tam in publicu, quã priuatis negotiis.

Nec dubitandum est, quin *Cardinalis* de Concilij negotiis cum *Cæsare* locutus, edocuerit eum, quæ minus recte, neque ex ordine illic gererentur, tum, quid sibi videretur de remediis opponendis Curiæ Romanæ, & Prælatis Italis, qui *Tridenti* erant, quo obtineretur in Concilio Communio calicis, Coniugium Presbyterorum, vsus linguæ vernaculæ in sacris, relaxatio aliorum præceptorum iuris positiui, & reformatio in Capite & membris: Tũ demum, qua ratione efficeretur, vt cõtra Decreta Concilij nulla daretur dispensatio, quod si hæc impetrari non possent, saltem actionibus suis defendendis speciosum colorem sumerent, causamque obtenderent, cur suo sibi studio curaque necessitatibus suorum esset prouidendum, conuocato aliquo Concilio nationali, nixuq; omni adhibito, vt Germani & Galli ad eundem de religione sensum perducantur. Verum non hoc solummodo negotium gerebatur. Nam tractabat etiam de matrimonio inter Scotiæ Reginam & Archiducem *Ferdinandum* Imperatoris filium; item de altero inter filiam Maiestatis suæ & Ducem *Ferrariensem*; deque inuestiganda ratione ad controuersiam de præcedentia inter Galliam & Hispaniam sarciendam: cuiusmodi negotia vtpote domestica, Principes propius quam publica tangunt.

Alanus Gallus de dispensationibus differens, Conciliorũ Generaliũ auctoritatẽ extollit, Pontificis eleuat.

Procedentibus post *Lotharingij* reditum Congregationibus, *Iacobus Alanus* Theologus Gallus in materiam quoq; dispẽsationum ingressus dixit, authoritatem dispensandi Ecclesiæ à *Christo* immediate datam, & ab Ecclesia rursum Prælatis secundum temporum, locorum, & occasionum necessitates distri-

Ferdinand. Philippus 2

distributam, authoritatem Concilij Generalis Ecclesiam repræsentantis summis laudibus extulit, & Pontificis contra eleuauit: adiiciens, eam vel extendere vel restringere, Concilij esse Generalis.

Legati Card. Mãtuani mortem Pontifici nũciãt.

Secundo die Martii Cardinalis *Mantuanus* postquam paucos dies ægrotasset, è vita emigrauit: quod multarum mutationum in Concilio causam præbuit. Legati per nuncium cõtinuo certiorem faciunt Pontificem.

Card. Seripãdus principis Legati munus deprecatur.

Ad quem *Seripandus* principe loco iam relictus, præter literas communes scripsit priuatim, sibi desideratissimum fore, vt Sanctitas eius Legatum mittat sibi superiorem, qui Concilij curam habeat; aut vero, vt se reuocet, quod si statuat ipsi primum inter Legatos locum relinquere, necessarium iudicabat, vti confideret, facturum, quod Dominus per Spiritum suum suggesturus esset: alioqui fore melius ipsum prorsus amouere. *Varmiensis* etiam seorsim scripsit, Ecclesiam suam Pastoris præsentia valde egere, & serpere in eam Communionem calicis, aliosque abusus notabiles, petere itaq; veniam, vt ei prospicere liceat; atque vniuersim in *Polonia* opus esse viro, qui, quod in ea natione reliquum est, in obedientia contineat. Se Apostolicæ Sedi maiori vsu fore in iis regionibus, quam si in Concilio permaneat.

At Simonetta primũ locum ambit, ab nouis Legatis nouos tumultus Põtifici denũtians.

At *Simoneta* summæ in gubernando Concilio potestatis auidus, & sperans illam prouinciam ab se recte administrari posse, cum Pontificis approbatione, & nominis sui laude; cum animaduerteret *Seripandum* eius negotij pertæsum ad eam administrationem ambiẽdam animum non inclinare: & *Varmiensem* hominem simplicem, ac quocunque duci facilem, subiecit, Pontifici considerandum, quando res Concilii parum recte se habeant, annon nouitas omnis maiorem in modum eas esset conquassatura, itaque censuit pergendum, nec alios Legatos mittendum, omnia satis fœliciter successura promittens.

Causa Episcopi Segouiensis, Romæ exploditur ab Auditore Rotæ tamquam Hæretici.

Per eosdem dies *Romæ* nunciatum est, cum in *Rota* causa quædam Episcopi *Segouiensis* proponenda esset, eam nec receptam, & ab vno ex Auditoribus Episcopi procuratori dictum, Dominum suum esse hæresis suspectum. Magnum ea res motum excitauit, non solum inter Hispanos, verum etiã inter omnes Transmontanos: querentibus ipsis, *Romæ* calumnias excogitari, notasque infames imponi iis, qui prorsus, & in omnibus ipsorum voluntatibus non obsecundarent.

V. & VI. articuli de Matrimonio excutiuntur.

Quarto die Martij vbi à tertia Classe cæptum est disceptari, de V. articulo, idem sentiebant omnes, hæreticum esse, & damnandum. De sexto itidem omnes sine controuersia consentiebant, hæresim esse. Erat tamen hoc discrimen, quod vna pars dicebat, vtcunq; inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem non conueniret, quod hæc ad Sacerdotium & sacros Ordines non nisi cælibes admitteret, illa etiam coniugatos; nullam tamen vnquam Ecclesiam concessisse, vt Sacerdotes vxores ducerent, atque hoc per Traditionem Apostolicam, nõ ratione voti, aut vlla constitutione Ecclesiastica obtinuisse. Atq; adeo pro hæreticis omnino condemnandos eos omnes, qui dicerent licere Sacerdotibus coniugia inire: sine vlla restrictione ad Occiden-

Alio nullo aspectu cũ Sacerdotibus de matrimonio dispensandũ censent.

Ddddd tales,

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

tales,& absque mentione aut voti,aut legis Ecclesiasticæ. Et hi non concedebant posse ob quamcumq; causam dispensari cum Sacerdotibus de Matrimonio. Altera pars asserebat duobus hominum generibus matrimonio interdictum, & duas diuersas ob causas. Secularibus Clericis propter ordinem sacrum legemq; Ecclesiasticam; Regularibus propter votum solenne. Prohibitionē matrimonij ob cōstitutionem Ecclesiæ,à Pontifice Romano auferri posse;&tametsi ea fixa maneat, Pontificem dispensare de ea posse. Citabant exempla eorum quibuscum dispensatum fuerat, & vsum antiquitatis,vt,si sacerdos vxorem duxisset,non dirimeretur matrimonium; sed ille à Ministerio tātum remoueretur; quod vsque ad tempus *Innocentij II.* constanter obseruatum. Is enim primus omnium Pontificum constituit, vt id matrimonium pro nullo haberetur. Qui autem voto solenni continentiæ astricti sunt, cum id sit *de iure diuino*, negabant cum his posse Pontificem dispēsare. Huc adferebant locum *Innocentij III.* qui affirmauit, obseruationem castitatis, & abdicationem proprietatis ita Monachatui penitus inhærere, vt in iis ne summus quidem Pontifex dispensare possit. Deinde opinionem *S. Thomæ*, & aliorum Doctorum, qui asserunt,votum solemne esse hominis consecrationem Deo factam,cum autem nemo efficere possit, vt res consecrata ad vsus humanos reuertatur, nihilo plus efficere posse, vt Monachus ad vsum Matrimonij possit redire. Omnes scriptores Catholicos,*Lutherum*, suosque sequaces hæresis damnare, quod dicant,Monachatum inuentionem esse humanam; & asserere, traditionis esse Apostolicæ;cui ex diametro repugnat affirmare, Pontificem in eo posse dispensare.

Alij dispēsationi locū tribuunt, vbi obligatio ab Ecclesiastica Constitutione proficiscitur.

Sed vbi ad continētiā voto solēni obligati,nō item.

Alij tenebant etiam cum hisce Pontificem dispensare posse; & mirabantur eos, qui dispensationem à votis simplicibus concedentes, à solennib. negabant:quasi clarissimum non esset ex determinatione *Bonifacij* VIII. solemnitatem omnem esse de iure positiuo. Atque ij,ad comprobandam sententiam suam, idem prorsus exemplū adhibebant rerum consecratarum. Nam quemadmodum fieri non potest,vt res consecrata, dum consecrata manet, ad vsus humanos applicetur: verumtamen auferri posse consecrationem,& rem fieri prophanam, adeo vt licite ad omnem vsum promiscuum iam conuertatur; ita hominem Deo sacratum per monachatum, quoad consecratus manet, non posse matrimonio se applicare,attamen ablato ab ipso Monachatu,& cōsecratione,quæ à voti solemnitate nascitur, quæ iuris est positiui,nihil impedire, quo minus ad vitam hominum communem redire possit. Adducebant locos *S. Augustini*, è quibus manifeste apparet, eius tempore monachos aliquot vxores duxisse. Et licet existimaretur peccare qui id faceret, matrimonium tamen erat legitimum,& *Augustinus* eos reprehendit, qui id rescinderent.

Arguitur contra, dispensationem habere locum in votis solemnibus,quia iuris sunt positiui.

Inde quæsitum, vtrum conueniret his temporibus dispensare,an vero auferre præceptum continentiæ Sacerdotibus indictæ,idq;propterea,quod, cum Dux *Bauariæ Romam* misisset Calicis communionem suis à Pontifice postulatum, petierat vna, vt coniugatis con-

Dux Bauariæ petit à Pontifice p Legatū, facultatē prædicandi coniugatis concedi.

Ferdinand. Philippus 2

concederetur facultas prædicandi: quo nomine totum Ministerium Ecclesiasticum, ab Parochis in cura animarum exerceri solitum intelligebatur. Multæ rationes adductæ ad hanc concessionem persuadendum, quæ ad duas redibant; nempe, Scandalum cui occasionem Sacerdotes incōtinentes dabant, & paucitatem eorum, qui cōtinentia sibi imperata ad Ministerium exercendum reperiebantur idonei: eratque multis in ore celebre illud dictum *Papa Pij II. Ab Ecclesia occidentali optimo iure olim ademptum Sacerdotibus coniugium, sed nunc meliori restituendum.* Ab iis qui contrariæ opinionis erant, dicebatur, non esse prudentis medici morbum aliquem sic depellere, vt in grauiorem repente æger incidat, si Sacerdotes incontinentes sint & imperiti, haud idcirco prostituendum esse Sacerdotium cōiugatis. Et hic adferebātur quamplurima de Pontificibus, qui id nō pmittentes, dixerūt, impossibile esse vacare carni & spiritui, cum matrimonium status esset carnalis. Verum esse remedium, educatione, diligentia, præmiis & pœnis continentes & literatos ad hoc ministerium allicere: atq; interea pro remedio incontinentiæ nullos ordinare, nisi homines vitæ bonitate spectatos; & rursus in subsidium ignorantiæ curare excudendos libros Homiliarum, & Catechismos, lingua Germanica & Gallica à viris doctis & piis conscriptos, qui populo legantur de scripto: imperitis Sacerdotibus librum manu tenentibus, quo certe modo Parochos etsi minus idoneos, populo tamen satisfacere posse.

Incontinentia & ignorantia Sacerdotum remedia.

Legatis vitio vertebatur, quod hūc articulum ita periculosum in disputationem venire siuissent; cum manifestum esset permisso Presbyterorum coniugio, futurum, vt omnes affectum & amorem suum in vxorem & liberos, adeoque in familiam & patriam conuertant. Inde cessaturam arctam illam ordinis clericalis cum Sede Apostolica coniunctionem; vt matrimonium Presbyteris concedere, non aliud sit, quam Hierarchiam Ecclesiasticam destruere, & Pontificem redigere ad Romæ solius Episcopatum. At legati id à se factum excusabant, vt gratificarentur Episcopo Quinqueecclesiensi, non tantum Ducis, verum etiam Imperatoris nomine hoc postulanti: tum vt *Cæsareos* redderent faciliores, nec in reformatione, quæ maioris est momenti, solicitanda adeo vehementes, coactos hac in re ipsis indulgere.

Legati incusantur ob articulū de matrimonio Sacerdotum in disceptationem admissum: at illi excusant.

Cæterum Galli animaduertentes eam esse communiorem sententiam, dispensari posse cum Presbytero vt vxorem ducat, in vnum cōueniunt deliberaturi, an id tempus esset opportunum ad dispensationem *Cardinali Borbonio* deposcendam, prout *Lotharingio* & Oratoribus erat commissum. Et *Lotharingius* in ea sententia fuit, haud esse tempestiuum: affirmans sine dubio in Concilio difficile fore, causæ æquitatem & necessitatem Patribus persuadere, illam enim vt prolem suscipiat, non esse necessariam, Rege adhuc adolescente, cum fratribus duobus, & aliis sanguinis Regii Principibus Catholicis, vt autem rerum administrationi præficiatur, quoad Rex ad iustā ætatem peruenerit, id sane ipsi contingere posse, vel in Clero manēti. Etiam propter dissidia, quæ sunt inter Gallos & Italos, cum reformationis causa,

Ab Gallis cōsultatur. an esset tēpestiuū de dispensatione Cardinalis Borbonij cum Patribus agere.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

tum de authoritate Papæ, & Episcoporum, eos qui contrarias suis sententias defendebant, studiose etiam se huic postulato opposituros. Melius esse ad Papam decurrere, aut opportuniorem occasionem exspectare; satis esse in præsens, efficere, ne quod dogma sanciatur, vnde huic negotio fiat præiudicium. Existimabant nonnulli, *Lotharingio* animitus non placere, vti *Borbonius* vxorem ducat, ne forte ea res, vna cum æmulatione ac simultate, familiæ suæ amplitudinem dimi-nueret. At aliis id parum videbatur verisimile. Primum enim hac ratione spē omnem eripi *Condæo*, à quo multo plus sibi metuebat. Deinde *Borbonium* ad statum secularem transire, rem esse *Lotharingio* longe desideratissimam, qui sublato ex Ecclesiasticis *Borbonio*, Galliæ princeps Prælatus esset remāsurus; Tum, si occasio daretur Patriarcham in Gallia constituendi, quam dignitatem ille admodū ambibat, sine dubio illum honorē ei delatum iri, cum *Borbonio* Sacerdotalem functionem retinēte, nulla ratio posset iniri, quemadmodū ille non primas semp obtineret.

Pontifex in Mantuani & Altēpsii locum Legatos ad Concilium designat Moronū & Nauagerium.

At Pōtifex accepto nuncio de morte *Mantuani*, cum animo suo, paucisq; intimorum reputans necessario alios Legatos esse mittendos, qui vtpote noui, nec promissis obstricti, nec tractatibus implicati, mandata ab ipso accepta facilius sequi possent, mane septima die Martii, quæ erat Dominica secunda Quadragesimæ, non indicta pro more Congregatione, sed congregatis Cardinalibus in cubiculo vbi se vestiunt, vt sacellū ingrediantur; substitit, & exclusis curialibus, portisq; obserari iussis, Legatos creauit Cardinales *Iohannem Moronum* & *Bernardum Nauagerium*, quod factum, ne intercessione Principum aut Cardinalium, cogeretur aliquos nominare, qui sibi prorsus ad saliuam non essent. Credebat Pontifex se huius consilii omnes expertes habiturum, sed effugere non potuit, quin ad aures Gallorum peruenerit; tantaque Cardinalis *Burdissierius* diligentia vsus est, vt Pontificem alloquutus sit, etiam antequam è cubiculo descenderit. Multis adhibitis rationibus ei proposuit cōsiderandum, si nouos Legatos creare vellet, id munus digniori quam esset Cardinalis *Lotharingius*, dari nō posse. Verum Papa certus propositi, & hoc ipso iratior, quod sentiret ea, quæ clausa habere desiderabat, latere non potuisse, respondit ei libere Cardinalem *Lotharingium* venisse ad Cōcilium, tanquam caput vnius è partibus inter se cōtendentibus, sibi decretum, deputare homines neutri parti addictos, & qui nullo priuato studio ducerentur. Cui cum respondere contra pararet Cardinalis, Pontifex corripuit gradum, tanta celeritate descendens, vt respondendi tempus non fuerit. Finita Congregatione Papa Cardinalibus ad sacellum ire iussis, ipse ad cubiculum suum reuersus est, ne per id tempus sacræ ceremoniæ interesset, cum bilem illi non leuiter mouissent illius verba Cardinalis.

Burdissierius Pōtificem interpellat de Lotharingio creādo Legato.

Dux Guisius Aurelianum obsidens, à Poltroto sclopeti ictu iuxta axillam feritur.

Cæterum *Tridentum* ad diem Martii nonum, nuncii venerunt, Ducem *Guisium* fratrem Cardinalis *Lotharingij*, dum à fossis & aggeribus in obsidēdo *Aureliano* rediret, ictum sclopeto à *Iohanne Poltroto* nobili priuato, religionis reformatæ; atq; post sextum à vulnere accepto diem magno cum dolore

totius

Ferdinand. Philippus 2.

totius aulæ è vita excessisse. Eo tempore hortatum Reginam, vt pacem faceret, impium palam pronunciantem, qui eam nollet, & regni inimicũ. Percussor de consciis quæstione habita, nominauit *Colignium*, maris Præfectum, & *Theodorum Bezam*: postq; excusato *Beza*, alterum accusare perseuerabat. Ac deinceps adeo parum sibi constabat, vt incertum relinqueret, quid esset credendum. At Cardinalis accepto eo nuncio plures ad corporis sui custodiam, quam ante, satellites conduxit; & postquam animum à dolore ob mortem tam cari capitis recollegisset, ante omnia dedit literas consolationis plenas ad parentem cõmunem, *Antoniam Borboniam*, & refertas exquisitis sententiis, Senecæ æquiparandis, &, vti sui dicebãt, anteferendis. Quibus in extremis scriptum erat, se statuisse, ad Ecclesiam suam Rhemorum concedere, vitæque quod reliquum est, prędicando verbo Dei, instituendo populo suo, & educandis in pietate Christiana fratris filiis impendere; nec vnquam ab his officiis desistere, nisi cum Regnum & Respublica operam suam requirat. Vix Tridento excesserant eæ literæ, quum per vniuersam Ciuitatem, illorum exemplaria euulgantur; à domesticis Cardinalis, vltro cuique potius oblata, quam ab vllo postulata. adeo difficile est philautiæ affectum vel magnorum dolorum occasione interquiescere. Ex illo tempore Cardinalis rerum statum attẽtius animo volutãs, ob eam euentuum varietatem, omnia sua destinata mutauit. Quod in caussa etiã fuit, cur scopus ille, ad quem res Concilij collimare videbantur, immutatus sit. Nam cum per illum veluti medium Imperator & Regina Galliarum hactenus operati essent, necesse erat ipsis, ministro adeo idoneo defectis, quæ designauerant, remissius vrgere, ac lenius lentiusq; procedere. Verum in negotiis humanis idẽ accidere solet, quod in tempestatibus maris; vbi tametsi venti posuerunt, vndę adhuc aliquot horas tremunt ac tumultuãtur: ita magna ista negotiorum Concilij moles, vel ob impetum quò ferebatur, haud facile ad tranquillitatem poterat reduci. Et vero quieti, quæ post aliquot menses subsecuta, certum est mortem eius Ducis strauisse viam: præsertim accedentę mox *Francisci* alterius fratris, *Magni Franciæ Prioris* funere; & paucis post diebus nuncio de pace facta cum Hugonotis; & ad extremum instante Regina apud Cardinalem, vt Papæ beneuolentia sibi conciliata rediret in Galliam, de quibus suo loco dicendum. Atque ex his facile perspexit Cardinalis, negotia quæ incœptabantur, neque sibi, neque amicis suis è re fore.

Lotharingius per literas matrẽ solatur.

Ex pro vario rerum euentu destinata mutat.

Vtrobique & *Tridenti*, & *Romæ*, *Guisii* mors moleste accepta est; singulis existimantibus illum partis Catholicę in regno Galliæ vnicũ fuisse columen; neque cernentibus, ecquis tanto oneri par ei succenturiari possit: præsertim omnibus mortis eius exemplo perterritis. Et Prælatos Gallos in Concilio pupugit, quod audiebant de pace tractari cum Hugonotis, id inter alia postulantibus, vt tertia pars redituum Ecclesiasticorum cederet sustentandis reformatæ religionis Ministris.

Guisii mors Curiæ Romanæ & Tridẽtinis Patribus luctuosa.

In hac negotiorum varietate, & ani-

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

Quinqueecclesiēsis Tridentum redit, Cæsaris ad Legatos literas, & exemplar earū, quæ ad Pontificem scripta, deferens.

morum perturbatione reuertens *Tridentum* Episcopus *Quinqueecclesiensis*, atque cum Oratoribus *Cæsareis* ad audientiam Legatorum profectus, literas Imperatoris, quas ipse attulerat, reddit; vna cum exemplo aliarum à *Cæsare* ad Pontificem scriptarum. Rogant omnes vt reformatio proponatur, etiam verbis generalibus, & satis remisse. Imperatoris ad Legatos literæ significabant desiderium, quo tenebatur videndi aliquem Concilij progressum fructuosum, ad quem obtinendū esse necessarium, vt auferantur quædam impedimenta, de quibus cum ad Pontificem scripserit, etiam ipsos orātos velle, vt operam suam adiungant, tum per seipsos in Concilio, tum precibus apud Pōtificem, quo res ad Dei cultum, & Christiani nominis beneficium procedat. Literæ Imperatoris ad Papam sic habebant. Sibi tanquam aduocato Ecclesiæ, fœliciter confectis grauissimis negotiis cum Electoribus & aliis Principibus, ordinibusq; Germaniæ, nihil fuisse pensius, quam vt res Concilii promoueret; ob eamque caussam etiam *Oenipontem* venisse. Id cum magno animi sui dolore intellexisse, res Synodi non eo modo procedere quo vellet, & publica tranquillitas exposceret: imo vereri se, nisi propere remedia adhibeantur, is futurus sit Concilij exitus, qui & vniuerso Christiano orbi scandalum præbeat, & ridendi materiam iis, qui ab obedientia Romanæ Ecclesiæ recesserunt, quin & incitamento sit, vt opiniones suas maiori cum obstinatione retineant. Iam diu esse cum Sessio nulla celebrata fuerit; & quod grauius est, dum Principes operam dant conciliandis aduersariis inter se opinione distractis, Patres ipsos ad contentiones dilapsos, se indignos. Circumferri rumores, eius Sanctitatem cogitare de dissoluendo, aut saltem suspendendo Concilio, inductā fortasse perplexo & intricato statu rerū qui ibi cōspicitur. Verum se longe secus iudicare. Etenim præstare nunquam cœptum fuisse, quam imperfectum relinqui cum scandalo orbi Christiani, vilipendio Sanctitatis eius, & totius ordinis Ecclesiastici, & præiudicio tum huius, tum futurorum Conciliorum generalium; cum iactura exiguarum, quæ supersunt adhuc, reliquiarū populi Catholici; cumque ea opinione omnium mentibus infixa, dissolutionem aut suspensionem eiusmodi non alio nomine fieri, nisi impediendæ reformationis studio. In Concilio indicendo Sanctitatem eius suum cōsensum postulasse, aliorumque Regum ac Principum: quod ab ea factum ad imitationem Pontificum superiorum, qui id variis de causis necessarium iudicarunt; eandem rationem valere, vt sine eodem consensu nec dissolui possit, nec suspendi. Suadet, ne huic consilio aures præbeat, vtpote neque honesto, & damnoso: quod sine dubio traheret secum Concilia Nationalia; à quibus tanquam contrariis vnitati Ecclesię, Sanctitas eius semper abhorruisset. Quæ sicut à Principibus adhibita, ad conseruandam authoritatem Pontificiam, ita negari vltra non posse, aut longius deinceps differri. Insuper hortatur, vt libertatem Concilij adiuuare dignetur, quæ tribus præcipue causis impediebatur. Vna, quod omnia prius *Romæ* consultarentur. Altera,

Summa literarū ad Legatos.

Literarum Cæsaris ad Pontificem tenor.

Ferdinand. Philippus 2.

tera, quod liberum non esset proponere, Legatis sibi solis hãc potestatem arrogantibus, quæ communis esse debeat. Tertia, quod coitiones fiãt ab aliquibus Prælatis, quibus Curiæ Roman. amplitudo cedit emolumento. Cum necessaria sit reformatio Ecclesiæ, & ita vulgo credatur, abusus & originem & fomentum habere *Romæ*, quo melius omnibus satisfiat, necesse esse, vt reformatio non in Vrbe, sed in Concilio instituatur. Itaq; permittat Sanctitas eius, vt proponantur postulata à suis Oratoribus, & aliorum Principum exhibita. Ac denique ostendit se animo lubentissimo ad Concilium venturum, & enixe rogat Sanctitatem eius, vt & ipsa eodem venire nõ grauetur.

Pontificis ex Imperatoris literis offensio, aliorũ nunciis & sermonibus aucta.

Literæ hæ datæ III. Martij grauem Pontificis offensionem concitarunt, cui videbatur Imperator multo plus sibi sumere, & authoritatem suam longius extendere, quam fecissent alij Imperatores decessores sui, ipso longe potẽtiores. Augebat offensionem, cum ab Nuncio suo ei nunciatum est, exempla earũdem literarum ad Principes & Cardinalem etiam *Lotharingiũ* esse missa: quod non alium ad finem fieri posse, interpretabatur, quam ad eos commouendos, & actiones ꝓprias ipsis approbandas. Huc accedebat, quod Doctor *Scheldus Cæsaris* Cancellarius, egisset cum *Delphino* Nuncio Pontificis in aula *Cæsarea*, vt curaret expungenda è Decreto illa verba *Vniuersalem Ecclesiam*, ne fomenta darent opinioni de Papæ supra Concilium potestate; affirmans, hoc rerum statu tempestiuum non esse de huiusmodi re disceptare. Scire *Cæsaream* Maiestatem, seque etiam ipsum, *Carolum V.* fœlicis memoriæ in hoc articulo contrariam opinionem tenuisse, & cauendum inprimis, ne occasionem aliquã *Cæsari*, aliisque Principibus præbeant declarandi, quid hac de re sentiant. Hisce addebat illud, quod ipse *Lotharingius* ad se scripserat, scilicet, non esse iam tempus tractãdi difficultatem, quam adferebant illa verba *Vniuersalem Ecclesiam, &c.* & simul, quod *Tridento* perscriptum erat, illum Cardinalem asseuerare, non posse aut se, aut Præsules Gallos ea admittere; ne canone sanciant opinionem toti Galliæ contrariam. Et falli eos, qui crederent, vbi ventũ esset eo vt aperte quisque loqueretur, & peteretur declarari, quod Papa non sit supra Concilium, illam opinionem non plures & fautores & propugnatores habituram, quam plerique somniarent. Ex quibus facilis erat coniectura, in Aula Imperatoris de hoc articulo serio tractatum. Hæc cum apud se reputaret Pontifex, venit in eam opinionem, solidam responsionem *Cæsaris* literis reddendam, eamque, actionibus suis passim approbandis, etiã circumquaque mittendam.

Ad Cæsaris literas Pontifex respondet.

Rescripsit igitur ad Imperatorem Pontifex; se conuocasse Concilium re cum illo, & aliis Regibus ac Principibus communicata, non quod Sedes Apostolica in administratione Ecclesiæ, cuiuscunq; authoritatis cõsensum exspectare opus habeat, cui plena potestas à *Christo* attributa. Omnia antiqua Concilia authoritate Pontificis Rom. fuisse congregata, nec vnquam aliquẽ Principem huic se negotio interposuisse, præterquam vt merũ executorem.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

cutorem. Nunquam venisse sibi in mentem, vt Concilium aut suspenderet, aut dissolueret; verum semper iudicasse, ad Dei honorem summam ei manum imponendam. Neq; impediri, sed adiuuari potius libertatem Concilij consultationibus, quæ super iisdem rebus *Romæ* habebantur. Nullum vnquam extra Pontificis præsentiam Concilium celebratum, quo à Sede Apostolica missa non fuerint mandata, Patribus etiam religiose obseruata. Exstare adhuc formulas mandatorum, quibus *Papa Cœlestinus* Legatos ad Concilium *Ephesinum*, *Leo* ad *Chalcedonense*, *Agatho* ad *Trullianum*, *Adrianus* I. ad *Nicænum* Secundum, & *Adrianus* II. ad octauum generale *Constantinopolitanũ* missos instruxit. Quod ad proponendi ius in Concilio, cum Romanus Pontifex Conciliis adesset, ipsum solum res non modo semper proposuisse, sed & solum de iisdem decreuisse, nec Concilium aliud eo contulisse, quam approbationem: at absente Pontifice proposuisse Legatos, aut ab ipso deputatos, qui proponerent. atque ita Concilium *Tridenti* decreuisse, vt Legati proponerent; idque dummodo aliquis ordo seruetur, esse necessarium. Siquidem magnam rerum confusionem secuturam, si Patribus liceret tumultuose, & quandoque contra se mutuo, res seditiosas & ineptas in medium afferre. neque tamen vnquam negatum, omnia quæ vtilia essent, adducere in publicum. Displicuisse sibi, quod intellexerat coitiones à diuersis factas contra authoritatem ab *Christo* Sedi Apostolicæ datam. Plenos esse libros Patrum & Conciliorum; quod Pontifex successor *Petri* & Vicarius *Christi*, Pastor sit Ecclesiæ Vniuersalis. contra istam tamen veritatem multa *Tridenti* esse facta conuenticula, multasq; molitiones. Veruntamen Ecclesiam illam dicendi formulam semper vsurpasse, sicuti Maiestati eius facile esset videre ex locis, quos vna mittebat in charta inclusa, citatis. Omnibus præsentibus malis caussam dedisse, quod Legati sui, quorum erat prohibere, ne malæ linguæ Concilij libertati obstreperent, conniuendo, authoritatem suam in cõtemptum venire passi sint: vnde Concilium licentiosum potius, quam liberum dici posse. De reformatione vero, eam se cupere & rigidam, & integram; & perpetuo Legatos sollicitasse, vt eam sancirent. Nam de Curia sua reformanda, notum esse omnibus, quam multas prouisiones instituerit, cum redituum etiam suorum diminutione. & si quid etiam faciendum restat, id non prætermissurum: sed *Tridenti* certe commode fieri non posse. nam cum Præsules illi Curiæ Romanæ statum non satis intelligant, pro reformatione, deformationem inuecturos. Interea cupere se aliquam reformationem cernere in aliis etiam aulis, quæ non minus opus habent emendatione, in rebus equidem Ecclesiasticis. de his enim se loqui, & fortasse ab iis corruptelis, quæ in aulis Principum occurrunt, malum præcipue oriri. De petitionibus ab Oratoribus Maiestatis suæ aliisque propositis, semper se scripsisse vt examinarentur & discuterentur, sed singulę tẽpore opportuno. instituta iam continuataque ratione determinandi in Concilio pariter dogmata fidei, & reforman-

Ferdinand. Philippus 2.

formandi abuſus, qui ad ea pertinent, non poſſe eum ordinem ſine confuſione & indignitate mutari. At enim tametſi Maieſtas ſua multa in Concilio emendanda attigerit; omiſiſſe tamen id, quod eſt caput omniũ, à quo tanquam à fonte cætera manarunt, nempe, quod, qui legem à Conciliis accipere debet, eam dare velint. quod ſi *Conſtantini* pietas, & *Theodoſiorum duorum* imitatores haberet, & ab iis exempla caperentur, Concilium & ſine vlla inter Patres diſſenſione, & in ſumma apud omnes exiſtimatione futurũ. Nihil ſibi eſſe optabilius, quam vt ipſe coram Concilio intereſſe poſſit, vt in ordinem redigat, quæ parum ex ordine fiunt; ſed per ætatem ingraueſcentem, & aliorum non minus grauium negotiorum molem, fieri non modo poſſe, vt *Tridentum* proficiſcatur. neque de transferendo in eum locum Concilio, quo proficiſci poſſet, verba facturum, ne forte moueat ſuſpicionem.

Pōtifex Cæſaris & Gallorũ ſtudia ab ſuis diuerſa cōſpicatus de Hiſpano ſibi cōciliando cogitat.

Verebatur Pontifex ne vtilitates *Imperatoris* & *Regis Galliæ* cum ſuis vlla ratione poſſent coaleſcere. ideo de illis parum ſibi promittebat, & minus ſperabat: cum de Concilio nihil penſi haberent, niſi quatenus ipſos premeret, & ditionum ſuarum intereſſet. De Concilio igitur ipſos non vltra laborare, quam vt populo ſibi ſubdito ſatisfacere, & gratificari poſſint: id ſi obtinere nequeant, paratos impedire, ne deſinat Concilium, vt ſuos diutius aliqua ſpe ſuſtentent. At *Hiſpaniæ* Regem, cuius ſubditi Catholici ſunt, iſtis aſpectibus non poſſe moueri. hunc ad voluntatem ipſius Pontificis ſine præiudicio regnorum ſuorum ſeſe conformare poſſe. quin & eſſe ei conducibile ad gratias impetrandas ſecum quam arctiſſime coniungi. quamobrem illum neceſſario continuis officiis ſollicitandum, ſpemq; ei oſtentandam omnia ad libitum conſequendi.

Ad q̄ rem opportune Orator ab Hiſpania Romam venit.

Interea commodum *Romam* venit *Ludouicus Auila* extra ordinem miſſus à Maieſtate Catholica, quē Papa habuit perhonorifice. Locus ei in quo diuerſaretur datus in Palatio, in iiſdem cœnaculis vbi habitare ſolebat Comes *Fredericus Borromæus* Pontif. nepos, adhibitaq; erga ipſum omnia humanitatis officia. Cauſæ ob quas miſſus, erãt hę, vt impetraret à Pontifice, continuationem ſubſidij ſuper Clerum ſibi cōceſſi, in aliud quinquennium, & facultatem vendendi de poſſeſſionibus Eccleſiarum feudalib. ad vigintiquinq; millia coronatorũ. Erat etiam ei commiſſum, vt procuraret diſpẽſationem matrimonij inter Principem Regis ſororem, & Carolum eius filium. quod in Hiſpania pro facili habebatur, plurimis ibi etiam priuatis diſpenſationes obtinentibus, vt matrimonium contrahant cum fratris aut ſororis filia, nempe pari conſanguinitatis gradu cum eo, qui Patris ſororem ducit; pręterquam quod eiuſmodi matrimonio nati *Moſes* & *Aaron*.

Pontificis reſponſum.

Hæc cum propoſita fuiſſent, de matrimonio Papa vltro ſe euſque progreſſurum obtulit, quoad ſe extenderet authoritas Pontificia, ac breui curaturum, vt res in conſultationem deduceretur. Sed per infirmitatem, quæ Regis ſororem mox afflixit, ſpe omni matrimonij erepta, ea quoque tractatio euanuit. De ſubſidio & alienatio-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ne, ostendit quidem Pontifex animũ à se promptum, sed difficultatem summam efficiendi, interea dum Prælati magno impendio in Cõcilio hęrebãt; promittens, si adiuuaret Rex in maturando Concilij exitu, seque ea molestia liberandum, post ipsi ea de re gratificaturum. De negotiis Concilij, *D. Ludouicus* primis, quibus ab Pontifice auditus est, vicibus, mentionem multam non fecit; hoc tantum obtulit, se daturum operam, vt authoritas Pontificia salua esset. Dehortatus est etiam Pontificem à consociatione inter Catholicos concilianda; ne & hæretici eiusmodi facerent inter se, & Gallia nimia præcipitanter ad quasuis concordiæ conditiones cum Hugonotis descenderet.

Præsules Hispani Cæsarei & Gallis de vsu calicis non accedunt.

Dum hæc geruntur, varia *Tridenti* conuenticula fiebant. Oratores *Cæsarei* congregarunt Præsules Hispanos in ædes Archiepiscopi *Granatensis*, ad persuadendum iis, vti vellent consentire, vt vsus Calicis in Concilio concederetur. quippe, quibus erat statutum, illam materiam de nouo ꝓponere: sed eos ita alienos offenderunt, vt coacti sint eam silentio obruere. Cardinalis *Lotharingius* multas Congregationes habuit cũ suis Pręlatis & Theologis, vt locos à Pontifice ad Imperatorem missos in charta, dę qua supra memoraui, examinarunt; simul eos, qui missi erant ad ipsum ab Imperatore super iis verbis, *Vniuersalem Ecclesiam*, vt videret, an recte citati essent, & genuino sensu, quo aliud scriptum formarēt (quod & postea factum) in eius confutationem. Hos eosdem locos curauerat Imperator Hispanis cõmunicandos, vt eorum sentẽtiam exquireret. quod vbi factũ, Quinqueecclesiensi & omnibus Prælatis Hispanis ea de causa congregatis, respondit *Granatensis*, nihil opus esse, vt Maiestas *Cæsarea* eam operã apud ipsos ponat, qui Concilium *Florentinum* recipiunt, sed cum Gallis agendum, qui agnoscunt *Basileense*. Hoc euentu permoti nõnulli ex ipsis, post discessum *Quinqueecclesiensis* auctores sunt, vt conscribantur literæ ad Pontificem, ad euellendam sinistram eam opinionem, quã de ipsis conceperat. quibus repugnans *Granatensis* dicebat, satis esse, si ex suffragiis ipsorum cognoscat Papa se hac in re ei nõ aduersari, neq; ideo ęquum esse, vt adulationib. Italorum subseruiant. dein hæc ipsissima verba addidit, Restituat ille nobis quod nostrũ est, nos ei plus quam suum est, relinquimus. Item, iniquum est, vt ex Episcopis, eius vicarij deueniamus. Sed & alio die iidem Oratores *Cæsarei* cum Gallis cõuenientes, decreuerunt omnes simul instare, vt proponeretur Decretum de Residẽtia à Cardinale *Lotharingio* formatum; quod tamen nec ipsi, nec *Lotharingius* impetrare à *Warmiensi* & *Simoneta* potuerunt, absente ob aduersam valetudinem *Seripando*.

Galli chartam à Pontifice cum citationib. locorũ missam examinant.

Granatensis in loquendo libertas.

Theologus Gallus ad sermonẽ de Residentia delabitur.

In Congregatione XVII. Martij, vnus è Theologis Gallis opportunitatem nactus digrediendi à continentia Sacerdotum ad Residentiam in hanc excurrens, totam orationem in hoc argumento consumpsit; tum adductis authoritatibus & exemplis, quibus persuadebat eam esse *de iure diuina*; tum respondens illi obiectioni, quod si fuisset à Deo præcepta, tot Pontificum Canones & decreta ad eam denuo imperandam frustra adhiberen-

Ferdinand. Philippus 2.

berentur. Atque in eam rem hoc acumine vsus est. Ius diuinum esse seu fundamentum aut columnã residentiæ, ius canonicum ædificium, aut cõcamerationem. iam vt sublato fundamento corruit ædificium, & sublata columna, quod concameratum, decidit, ita impossibile esse, residentiã sartam tectam seruare solo iure Canonico: imo qui eam huic ascribere volũt, aliud non spectare, nisi vt eam demoliantur & destruant. Attulit etiam exempla temporum præteritorum, id insigniter animaduertendum censens; ante omnes Canones & decreta humana residentiam exquisite ab omnibus obseruatam, quod quisq; se à Deo obligatum crederet. At postquam in nonnullorum mentes ea persuasio inuasit, nulla alia se obligatione teneri, quàm à legib. humanis deriuata, vtut illæ sæpius renouatæ fuerint, & pœnarũ denũciatione corroboratæ, nihilominus cuncta semper in peius vertisse.

Card. Seripãdi obitus Tridenti.

Eodem die cũ Præsulum, imo Tridentinorum omnium communi dolore, excessit è viuis Cardinalis *Seripandus*, sumpto mane Sanctissimo Sacramento Eucharistiæ, quod lectulo egressus, flexis genibus accipiendum putauit. Ex eo lecto redditus, præsentibus quinque Prælatis, Secretariis Veneto & Florentino, totaq; familia sua, orationem latinam habuit, quam, quoad spiritus eum defecit, continuauit. Fidem professus est in omnibus cum Ecclesia Catholica Romana cõsentientem. Verba fecit de operibus hominis Christiani, de resurrectione mortuorum, & de rebus Concilij. Eius progressum Legatis & Cardinali *Lotharingio* commendauit: etiam de modo aliquid annectere cupiens, deficiente spiritu dixit, prohibuisse Dominum, ne vltra procederet; verum ipsam diuinam Maiestatem tempore, & loco elocuturam. ita vt verbo nullo addito emigrauit.

Hispanorũ Rex monitos vult Præsules suos, vt reb. Papæ faueant, sed salua cõscientia.

Comes *Lunensis* ab aula *Cæsarea* scripsit ad Secretarium *Martinum Gazdellunum*, misitque vna exemplar literarum, quas Rex ad se dederat: quibus significabat, Pontificẽ apud se de Præsulibus Hispanis conquestum. ac tametsi existimet Sanctitatem, eius rem omnem non satis edoctum, cum persuasum habeat eosdem Prælatos non deesse testificandæ suæ erga Sedem Apostolicam obseruantiæ: tamen Comiti in mandatis dabat, vbi *Tridentum* venisset, eos ita moderaretur, vt rebus Papæ fauerent, salua tamen ipsorum conscientia; daretque operam, ne Sanctitas eius de se merito queri posset. In eandem quoque sententiam Comes ipse ad *Granatensem*, *Segouiensem*, & *Legionensem* perscripsit.

Oratores Galli Legatos obtestantur, vt diu tempus est, aliquid bono publico in reformationu aggrediantur.

Decimooctauo Martij, quo die ob *Seripandi* exsequias cõgregatio habita non est, Oratores Galli duos Legatos solemnem in modũ adeuntes, nõ sine doloris significatione commemorãt, per vndecim iam menses, ex quo primum *Tridentum* venerunt, ab aduentu suo ad eum vsq; diem, se Galliæ miserias exposuisse, & pericula Christiani nominis ob religionis dissidia. Ostendisse, remedium & summe necessariũ, & præcipuum esse, accuratam & plenam reformationem morum, & in legib. positiuis nonnullã moderationẽ. Spem bonam sibi semper factam, & verba adhibita satis benigna, sed nihil

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

quicquam effectum. Reformationem, quantum fieri possit, fugitari Patrum & Theologorum plerosq; duriores quam vnquam, & magis seueros, nihil vt condonent temporis necessitati. Itaq; rogant, vt cum animis suis reputēt quot homines probi moriantur, ante q̃ boni quidpiam ad publicam vtilitatem operari possint. Cuius rei exemplo esse Cardinales *Mantuanum* & *Seripandum*. Quamobrem ipsis aliquid tentandum, dum licet per tempus, ad conscientias suas deonerandas. Respondent Legati, molestū esse sibi, res adeo in longum extrahi: in causa esse ea, quæ insperato euenerunt in morte *Mantuani* & *Seripandi*. Se solos tātum pondus sustinere nō posse. Rogare vt *Moronum* & *Nauagerium* expectent, qui breui adfuturi essent.

Legatorum responsio.

Huic responso acquieuerunt, ꝙ Oratores etiam *Cæsarei* instarent, vt lente procederetur, exspectantes successum negotij, ꝙ ab Oratoribus *Cæsareis Romæ* cum *Ludouico Auila* coniunctis gerebatur. Hi omnes vna institerant apud Pontificem, vt in Concilio, & non *Romæ*, vniuersalis reformatio totius Ecclesiæ fieret in capite & in mēbris. Vtque reuocaretur decretū de solis Legatis in Concilio proponentibus, vtpote contrarium libertati Oratorum, & Præsulum, in iis postulandis, quę hi Ecclesiis suis, illi Politiis vtilia iudicabunt. Id Imperator primum à Pontifice, dein in Concilio peti optimum existimauit.

Oratores Cæsaris & Auila Regis Hispaniæ Orator iunctim Pōtifi. ēRomæ super reformatione & aliis solicitant.

Nec tamen istis Principibus inter se per omnia conueniebat. Nam tametsi *D. Ludouicus* eadem seorsim peteret, tamen ad hæc Pontificem rogabat Imperatori persuadere, vt desisteret à Calice postulando, & Matrimonio Presbyterorum: dicebatque Regem, Oratori suo, qui *Tridentum* iturus erat, dedisse in mandatis, vt curaret ne eiusce mentio fieret, & si sermo incidisset, vt Prælati Hispani fortiter sese opponerent. Hortabatur inde Pontificem, vti incumberet hæreticis lenitate & benignitate conciliandis. neq; Nuncios missitaret, sed Imperatore & aliis Principib. qui authoritate pollerent, tanquam sequestris vteretur; Gallorum postulatis annueret; Concilio libertatem permitteret, ita vt omnes proponere possint, neq; in decidendo prensatio adhibeatur.

Etiā Auila seorsim, de nonnullis cum Pontifice agit.

Respondet Pontifex Oratoribus in hunc modum: Decretum illud de *Proponentibus Legatis*, ita interpretatum iri, vt futurū sit in potestate cuiusq; ꝓponere quod velit: seq; Legatis dudum profectis libertatem reliquisse omnia quæcunq; in Cōcilio occurrerent, etiam se incōsulto decernendi. Cupere se reformationem, ac pro ea sępe institisse; ꝙ si homines eam *Romæ* flagitassent, iam dudum rem factam, & executioni mandatam habituros fuisse. Sed quoniam *Tridento* eam vellent, si minus succederet, causam alio non alio coniiciendam, quam in difficultates, quæ inter Patres inueniebātur. Se Concilij finē & desiderare, & ꝓcurat ū ire, & solicitare, nec de suspendēdo eo vel cogitationem aliq̃ habere; & his conuenienter scripturum Legatis. Et scripsit hercle in hanc sententiam; Decretum illud *Proponentibus Legatis* factum ad tollendam cōfusionem; nolle se tamen vt quisquam è Prælatis impediatur, id proponere, quod opportunum videbitur. Velle se etiam, vt

Oratoribus iunctim respondet Pontifex.

materiæ

Ferdinand. Philippus 2

materiæ ex sententiis Patrum expediantur; ne *Roma* mandatum aliquod exspectetur. Verum has literas satisfaciendi causa, non efficiendi comparatas constabat. Nam Cardinalis *Moronus*, Legatorum Caput, mandatis secretioribus erat instructus, regulam etiam daturus iis, quæ *Roma* impetrata, si quæ essent.

Deinde Auila seorsim.

At *Ludouico Auila* respondit seorsim Pontifex, se Concilium aperuisse inuitatũ promissis Regis Catholici, se eius protectionem susceptorum, & saluam fore authoritatem Sedis Apostolicæ; verum cõperisse sibi verba data, nam ab Præsulibus Hispanis maiorem oppositionem experiri, quam à cæteris omnibus. Eos simul cum toto Clero Hispaniæ, ob concessionem subsidij, inimicitias contra se suscepisse. De Maiestatis eius propensa voluntate non dubitare se; verum inde malum omne nasci, quod nec *Romam*, nec ad Concilium Oratores fidos misisset. Æquũ sane esse, Concilium liberum relinquere, idq; se supra omnes cupere: non placere tamen sibi licentiam, nedum vt in seruitute sit eorum Principum, qui nihil nisi libertatem crepant, dum ipsi imperium affectant. Omnes quidem fatigare se postulatis pro libertate in Concilio, & tamen nescire se, an isti omnes bene expenderint, quanti referat, Prælorum licentiæ frænos laxare. Nam licet ex eo numero sint aliqui præstanti & probitate, & prudentia; esse tamen etiam nonnullos, in quibus aut eorum vnum, aut alterũ, aut simul vtrumq; requiras: à quib. omnibus sit periculum, nisi regula quadam, ne exorbitent ab officio, contineantur. Sua minus fortasse quam reliquorum omnium referre ea de re cogitare. Nam cum authoritatem suam in promissis diuinis fundatam habeat, iis cõfidere. Principum pluris interesse eo animum aduertere, ob incommoda quæ inde consequi possunt. Immo si Prælati nimiæ illius libertatis forent compotes, Maiestatem Catholicam ea fortasse re inprimis doliturã. Quod ad reformationem attinet, eius impedimenta à se non proficisci. Se libenter dilaturum fuisse postulata Principum de Communione Calicis, & eiusmodi alias nouitates, prout eius Maiestas desiderabat; at hic considerandum, quemadmodum non eadem est mẽs Maiestati suæ cum aliis in hisce duobus de Calice & Presbyterorum matrimonio; ita in quacunq; re alia, esse qui instent, & qui eius desideriis aduersentur. Quapropter penes eius Maiestatem esse, finem fructuosum celeremque Concilij videre, à quo si semel liber esset, eam quemlibet fauorẽ sibi polliceri posse.

Legati nihil tractãdum in Cõgregationibus, aut apponendũ cẽsent, sed nouorum Legatorum aduentum exspectandum.

In Concilio XX. die Martij finem dicendi fecerunt Theologi, de omnib. Matrimonij articulis. Conuenere Legati ad deliberandum, an essent sibi proponenda in Congregationibus Patrum doctrina & Canones de Mrtrimonio. Sed cum considerarent Gallos & Hispanos sese oppposituros, atq; de ipsis maiores quam hucusque controuersias excitari posse, & si abusus tantum proponere vellent, fore vt omnino occasionem darent *Cæsareis* & Gallis in materia reformationis insistendi, a qua ipsis hærebat. Expediebat sane id tentari, vt aliquot ex iis difficultatibus conciliarentur, & huc inclinabat *Varmiensis*. Verum è contra *Simoneta* metuebat, ne, quod Coll[illegible]m parum

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

firmum perſpiceret, graue aliquod præiudicium ſuccederet; cumq; omnium, quæ in Concilio præter ordinem eueniſſent, culpam in duos Legatos mortuos conferret, quaſi in materia de reſidentia magis ex proprio ſenſu, quam ex vſu Eccleſiæ procedentes, nimia ſua bonitate tanti mali authores extitiſſent; neq; in periculum maioris alicuius mali veniendum exiſtimaret, ob has cauſas nõ conſentiebat, vt de vlla earum verba fierent. Itaque ad extremum ſtatuerunt, tractationes omnes intermittendas vſque dum alij Legati veniſſent. Quod cum ita conſtitutum eſſet, *Lotharingius* interea *Venetias* vſque excurrere decreuit, vt ex itinere animum paulum relaxaret, recenti dolore ob mortem *Franciæ* Prioris fratris ſui exulceratum, quæ moleſtiæ plagam, quam ex alterius fratris morte ceperat, renouabat.

Interea Lotharingius animo ab dolore relaxando Venetias excurrit.

Cõtrouerſia qua Patribus inprimis moleſtiam exhibebant, hic VI. cõmemorãt.

Cæterum difficultates eæ, de quib. iam dictum eſt, erant ſex. Vna ſuper decreto antea facto, vt ſoli Legati proponerent. Secunda, de Reſidentia, an eſſet de iure diuino. Tertia, de inſtitutione Epiſcoporum, an authoritatem ſuam immediate habeant à *Chriſto*. Quarta, de authoritate Papæ. Quinta, de augendo numero Secretariorum, & ſuffragiis exacte fideliterq; computandis. Sexta, atque omnium maxima, de reformatione generali. Quas hoc loco in vnum colligere viſum eſt, cum vt eſſet anacephalæoſis eorum de quibus hactenus turbatum; tum prœmiũ turbarum, quæ deinceps commemorandæ.

Quod *Tridenti* nunciabatur de poſtulatis *Cæſaris* ad Pontificem *Romam* miſſis, id nouum non erat, nam id ſic fore Oratores *Cæſarei* & Galli publice renunciauerant, vt poſtea ad Concilium ſe coniunctim conuerterent, eadem poſtulaturi. Et Cardinalis *Lotharingius* ſolitus varie loqui, dicebat, ſi Principibus iis ſatisfactum eſſet; petitionibus eorum de Reformatione ꝓpoſitis in Synodo, & reformatione inſtituta citra diminutionem authoritatis Pontificiæ; ſine mora facturos, vt reliquæ illæ petitiones interquieſcerent. Et addebat inſuper, Papæ facile fore negotio reformationis ſe extricare, & ad Concilij expeditionem venire, ſi aperte intelligendum daret, quę Capita nollet attingi, vt in cæterorum tractationem incumbere liceret: ita contentiones eas ceſſaturas, quæ dilationes ſubinde pariunt. Nonnullos enim ſuũ erga Sanctitatem eius obſequium ambitioſius teſtatum cupientes, quia animo præceperint, earum petitionum partem aliquam Sedi Apoſtolicæ eſſe damnoſam, omnibus ſe opponere. Alios contra pernegare vllum inde præiudicium Pontifici creari. Sic cauſam dari negotio in longum extrahendo at ſi Sanctitas eius mentem ſuam diſerte explicaret, difficultates deſituras. Communicarant Oratores *Cæſarei* permultis *Tridenti*, exemplum literarũ Imperatoris ad Papam; vnde Legatis viſum, etiam ſpargendum curare exemplum earum, quas ipſi ad *Cæſarem* tum dederant, cum à ſe ſcriptas ad Põtificem, ad ipſos miſit. Quod reſponſum ſecundum mandata, quæ Roma acceperant, factum, eoſdem cum literis Papæ ſenſus animorũ continebat.

Card. Lotharingius in ſermone rationem expedit, qua & Papa ſatisfieri, & Concilium procedere in ſpeciem poſſit.

Pontifex collatis iis, quæ propoſita ſibi fuerant ab omnibus Oratoribus, cum eo quod à Cardinale *Lotharingio* dictum

Pontifex verſutiam Lotharingi

Ferdinand. Philippus 2

rebus suis parũ opportunã subodoratus, vt annosa vulpes, laqueo se capi non patitur.

dictum acceperat, tanto magis animo confirmabatur, non esse sibi consentiendum propositionibus de reformatione à Gallis exhibitis. Et profectò nõ modo acri quispiam ingenio, multumque in negotiis versatus, qualis erat Pontifex, sed mediocri quiuis iudicio, laqueum detexisset, etsi artificiose cõtextum, ad se (nisi præcauisset) irretiendum. Considerabat id quod dicebatur; vt vellet declarare, quænam è petitionibus sibi non placerent, ac de cæteris deliberari permitteret, nihil aliud innuere, nisi vt deliberatione de his concessa, viam aperiri sineret, introducendis postea reliquis certum sibi præiudicium daturis. Et cuinam dubium esse poterat, quin primas obtinere, nõ finis, sed gradus esset, quo ad destinata peruenirent? Nam relaxare præcepta Ecclesiastica, quæ ad ritus pertinebant, veluti Communionẽ calicis, cælibatũ Presbyterorum, vsum linguæ Latinæ, videri quidem primo aspectu authoritati Pontificiæ derogare non posse: nihilominus ex istis ritibus quouis vno mutato, subrui continuo fundamenta prorsus omnia Ecclesiæ Romanæ. Esse nonnulla, quæ primo intuitu videntur admitti posse, sine authoritatis diminutione, sed prudẽtis esse nõ tam principia, quam fines rerũ animaduertere. His de causis certus hanc viam nõ insistere, neque primo hoc aditu cedere, atque ad alia quæ superessent remedia animum applicãs, facile ad primas rediit cogitationes. Regem *Hispaniæ* nec vtilitate, nec affectu proprio moueri, ad petitiones exhibitas prosequẽdas: Imperatorem; & Gallos cogitationem in iis defixam habere, sperantes se subditis suis hac ratione sperantes posse satisfacere, & discordias ciuiles pacare.

Et ad alia decurrit consilia, inprimis de

Imperatore p Moronũ Card. Tridentum tendentem in suã sententiã pertrahendo.

Quod si his persuasum esset, hæreticos reformationem ideo inculcare, vt hoc prætextu seiuncti segregatiq; ab Ecclesiæ communione permaneant, neque tamen se reduci passuros, etiamsi esset perfecta; reputabat Principes ea semel opinione imbutos, neque amplius institutos, & finem Concilio quiete imponi permissuros. Totum igitur se cõuertit ad difficultates, per hanc viam superandas. Porro omnibus rationib. consideratis, facilius sibi videbatur Imperatori persuasurus, vtpote, qui solus decernere de rebus suis poterat, & erat faciliori ac mitiori ingenio, ab artificiis & versutiis abhorrẽs, nec vlla belli necessitate circumseptus; cum in *Gallia*, Rege puero, multis administrationis consortibus, iisq; ingenio artificioso, quiq; variis finibus ducantur, difficile esset operæ fructum consequi. Itaque totus huc dilapsus, decreuit, vt Cardinalis *Moronus* ante quam rebus Concilij principiũ daret, huius rei causa ad Imperatorem proficisceretur. Et subeunte animum memoria quid olim Cardinalis *Lotharingius Tridenti* dixisset, de protectione Imperatoris *Bononiam*, vt Coronam acciperet, placuit animum illius Cardinalis tentare, an adduci posset, vt in eam rem operam suam tanquam sequestrem conferret, quo deinde in eam vrbem Concilium etiam transferret. Præcepit itaq; Episcopo *Vintimiliensi*, vt postquam se in eius familiaritatem insinuaret, tẽtaret eum inducere, ad operam suam nõ repugnanter in hoc negotio ponendam. Atque vt ei occasionem daret colloquẽdi, curauit vt à *Borromeo* ei prouincia demãdaretur verbis suis consolãdi ipsum

Item, de Imperatore & Synodo Card. Lotharingij opera Bononiã trãsferendis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ipsum in morte fratris sui *Francia* Prioris.

Verum Cardinale iam *Patauium* versus profecto, antequam hæc mandata venissent, Episcopus re cum Cardinale *Simoneta* communicata existimãs neq; tanti rem momẽti comperendinationem admittere, nec aliter tractandam quam coram; decreuit *Lotharingium* sequi: studium prætexens videndi nepotis cuiusdam sui graui morbo Patauii laborantes. Qui cum venisset, Cardinale salutato, literisq; *Borromai* redditis, officium condolendi præstitit, sed grauioris negotii indicium nullũ edidit. Inter sermones tamen sciscitante Cardinale, quid tandem noui *Tridento* adferret post suũ discessum, & verumne esset ꝙ ferebatur, Cardinalem *Moronum* ad Imperatorem iturum? post multa de vtroque verba, reuocat ei in memoriam, quid ab ipso olim sibi *Tridenti* dictum: Si Pontifici animus esset *Bononiam* se transferendi, Imperatorẽ eo vẽturum eam occasionem fore cõmodam *Cæsaris* coronandi: idq; Sanctitatis eius plurimum interesse, ad possessionem Coronationis retinendam, quã *Germania* oppugnabat. Id cum denuo à Cardinale confirmatũ esset, subiunxit Episcopus, se tum ea de re *Romã* significasse, iamq; eiusmodi respõsum accepisse, vnde facile colligit bellissimam occasionem Amplitudini eius Illustrissimæ offerri, insigni bono Ecclesiã Dei beandi, si operam nauare dignetur, vt consiliũ adeo vtile sortiatur effectũ. Nam si *Cæsari* author esse velit, vt *Bononiam* proficiscatur, Concilio in eandẽ vrbẽ vocato, procul dubio Sanctitatem eius illud iter suscepturã. Papæ & Imperatoris auspiciis negotia Cõcilii celerem & fœlicem successum habitura. Cardinali autem præ se ferẽte desiderium videndi, quid ei scriptũ esset, Episcopus specie libere & aperte cum eo agendi, ostendit ei literas Cardinalis *Borromai*, & vna schedulam à *Tolomao Gallo* Pontificis Secretario.

Episcopi Vintimiliensis, cui id negotij datum, cum Card. Lotharingio super ea re colloquiũ.

Quibus perlectis Cardinalis respõdit, se cum *Tridentum* reuerterit, animo Imperatoris luculentius perspecto, simul cognito, quid Pontifex Maiestati eius responderit, ex eo deinde statuere posse, quid sit agendum; nec si opus sit, operam suam defuturam. Cum instaret Episcopus, Pontificis mentem clare ex literis ipsi commõstratis posse intelligi, ac frustra plus luminis desiderari; Cardinalis alio sermones diuertit, nec vnquam Episcopus, tametsi eodem relaberetur, aliud elicere potuit in summa, quam eandem responsionem. Hæc tamen ei dixit. Se de itinere *Bononiam* locutum, ob significationem quam Papa tum dabat Imperatori, esse illi reformãdi animum. Sed postquam tanto tempore apparuit, vtcunq; Sanctitas eius prolixe promittat, & plus etiam quam postulatur, tamen in Cõcilio promissa non præstari; Imperatorem, & cæteros Principes credere, Sanctitati eius nunquam fuisse re vera in animo reformationem instruere: alioqui eius voluntati exequẽdæ Legatos haud defuturos. Imperatorem certe de voluntate Pontificis addubitare, quia cum Sanctitas eius animum ostẽderit mense Ianuario *Bononiam* proficiscendi, de repente refrixit: tum quia, cũ Imperator dixisset se in Cõcilio adfuturũ, Sanctitas eius omne studiũ cõtulit ad ipsum ab ea cogitatione retrahẽdũ. Et solita sibi dicendi varietate vsus addi-

Lotharingius nihil de re definit, sed ad amplius cogitandũ moram interponit.

Interea q̃ iusta sint Imperatori alienationis à Pontifice causa libere explicat.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

addidit, Imperatorem haud inductu-rum animum *Bononiam* proficisci, ne Principes offendat, qui dubitare pos-sent, ne cum eo venerit, Sanctitas eius ad nutum suum res administrari vellet, & Concilio finem imponi, ad volun-tatem suam, nulla reformatione facta. Narrabat, sibi significatum esse de po-stulato *Ludouici Auila* nomine Regis Catholici, id sibi gratũ esse testatus. Tũ ad particularia descendens, aiebat, es-se necessarium, vt id fiat, ab *Alpha* vsq; ad *Omega*, & ex re publica fore, si aufe-rantur è Concilio Episcopi ad quin-quaginta, qui semper se opponunt o-mnibus recte consultis. Se ante hac ex-istimasse plures esse in *Gallia* abusus, q̃ aliis in locis, sed post cognouisse etiam in *Italia* nõ deesse, qui facessant nego-tium. Siquidem conspici Ecclesias in manibus Cardinalium, qui nihil aliud respiciẽtes, nisi vt reditus percipiãt, eas desertas relinquunt, cura pauperculo alicui Presbytero cõmissa, ex quo nasci Ecclesiarum ruinas, Simonias, & infi-nita alia mala, in quibus medicandis & eorum ministros lento pede progres-sos, sperantes tandem aliquando factã iri desideratam reformationẽ. Se quo-que caute & circumspecte egisse, sed cum cernat iam tandem tempus esse, vt pro Dei honore libere, & fortiter se gerat, nolle diutius conscientiã suã ag-grauare, sed q̃ primũ sentẽtiam dictu-rus esset, statuisse hac de re verba face-re. Suam familiam pro conseruatione religionis, & cultus Diuini tam multa perpessam (quod omnes scirẽt) vt duo etiam sibi fratres dudum perierint. Se quoq; lubenter eodem in opere vitam positurum, tametsi non vt illi in armis. Non esse cur Sãctitas eius ijs aures ad-hibeat, qui ipsam à sua destinatione a-uertere conantur, sed illud apud se sta-tuere debere, hanc sibi mercedẽ apud Deum promerendam, auferendis ab-usibus Ecclesiæ. Dicebat deniq; aduẽ-tantibus nouis Legatis, quibus Ponti-ficis mens est abunde perspecta, hinc cognosci posse, quo animo sit de refor-matione, neque vltra ipsos excusatio-nem habituros, quo eam protollant. Et licet Episcopus sæpius eum reuoca-re vellet ad sermonem de itinere *Bono-niensi*, orationem semper alio conuer-tit. Hęc omnia *Vintimiliensis Romam* per-scripsit, interposito, etiam super ea re iudicio suo, nimirum, licet antea men-tionem fecerit Cardinalis profectio-nis *Bononiam*, animo tamen ab ea fuis-se auerso, atq; illud astute tunc ab illo dictum, vt mentem Sanctitatis eius & Curię eliceret. Sed bene cessisse, quod iam se prodiderit, nam si operam suam pollicitus esset; negotium in longum producere potuisse, atque interea, vt multa damna ac detrimenta rebus Põ-tificiis darentur, efficere.

Et quam necessaria sit ijs temporibus reformatio.

Item, quæ fuerint ac futura sint sua ac suorũ partes in causa religionis.

At *Romam* allatum est, inter Regem *Galliæ* & Hugonotos de pace conuen-tum, etsi de particularibus pacificatio-nis conditionibus nondum constaret. Id cum quorundam Prælatorum ope-ra factum crederetur, qui etiamsi se a-perte Protestantum doctrinam ample-cti non declarassent, illas tamen par-tes sequebantur, decreuit Põtifex eos detegere, illud verbi frequenter vsur-pans, plus dãni se accipere à personatis hæreticis, q̃ à manifestis. Itaq; in Con-sistorio de Martij XXXI. Imperatoris ad se literis prius lectis, & responso à se reddito, rerũ inde Gallicarũ perturba-tiones commemorans, subiunxit Car-

Pontifex audito pace in Gallia factam, desaniit in Præsules aliquot Gallos quos Protestantium partibus fauere acceperat.

Fffff dinalem

Ferdinand. Philippus2

dinalem *Castellioneum*, cũ deposito nomine Episcopi *Bellouacensis*, Comitis *Bellouacensis* appellationẽ sibi sumpserit seipsum pronunciasse galero Cardinalitio priuatũ. Tum illi, Archiepiscopo *Aquensi*, & Episcopo *Valentino* cum nõnullis aliis, omniũ in Gallia malorum culpa attributa, etsi notius id putaret, quam vt maiori luce ac declaratione indigeret, decreuit tamen, vt Cardinales Inquisitioni præpositi, contra ipsos quæstionẽ exercerent. Cumq; respondisset Cardinalis *Pisanus*, ad eam rem opus esse propria & speciali authoritate, statuit Pontifex, vt noua *Bulla* conderetur, quæ data die VII. Aprilis, in summa continebat. Se Põtificem Romanum, Vicarium *Christi*, cui ille oues suas pascendas commisit, vt errantib. ad ouile reducendis inuigilet, & temporalium pœnarum timore eos coërceat, qui admonitionib. auscultare recusant, id munus exequi, iã inde à primo assumptionis suæ ad Pontificatum tempore, nunquam destitisse. Verumtamen nonnullos Episcopos, non solũ in errores hæreticos incidisse, sed etiã alijs hæreticis fauere, fidem oppugnãtes. Cui vt prouideat, præcipere se Inquisitoribus *Romæ* generalibus, quibus alias idem in mandatis dederit, vt contra eiusmodi procedant, etiamsi Episcopi fuerint, & Cardinales, habitent que in locis, vbi secta *Lutherana* admodũ potens est, data facultate citãdi eos per Edictum *Romæ*, aut etiã in confinijs oppidorum Ecclesiæ, vt personaliter compareant, &c, si non comparuerint, procedendi vsq; ad sententiam, quam ipse in Consistorio secreto pronunciaturus esset. Cardinales Pontificis mandata exequentes, Edicto citarunt, vt

Bulla Pontificia, qua armantur Inquisitores ad quæstionem cõtra eos exercendum.

Ab Inquisitoribus Romam citãtur.

coram Romæ se sistere, ad eluendum hæreseos crimen, quodq; hæreticorum fautores essent, *Odetum Colignium Cardinalem Castellioneum*, *Sanromanum* Archiepiscopum *Aquensem*, *Iohannem Monlucium* Episcopum *Valentinum*, *Iohannẽ Antonium Caracciolum* Episcopum *Trecensem*, *Iohannem Barbansonum*, Episcopũ *Apamiensem*, & Carolum *Gilarum* Episcopum *Carnutensem*.

Cæterum *Tridenti* & absentia *Lotharingij*, & exspectatio aduentus nouorum Legatorum, & opinio conceptæ formam procedendi in Concilio mutatam iri, diesque Passionis, & Paschæ, qui instabant, nonnihil quietis negotiis dedere. Die Veneris, qui humanæ redemptioni sacer, rediit Cardinalis *Madrucius*, vt Legati *Moroni*, qui exspectabatur, aduentum cohonestaret. Is Sabbatho Sancto advesperum ingressus est vrbẽ magnifice, superlato Vmbraculo, ac procedentibus obuiã Legatis, Oratoribus, & Patribus Concilij, cleroq; ciuitatis, deductus est ad Ecclesiam Cathedralẽ: vbi adhibitę Ceremoniæ in recipiendis Legatis solennes. Postridie, qui dies erat Paschæ, rẽ diuinam cum apparatu fecit in Sacello: quo die aduenit *Comes Lunensis*, multis Prælatis atque Oratorib. illi in occursum euntibus. Ingressus est vrbem medius inter *Cæsareos* & Gallos, cũ plurima amoris significatione. A Gallis cum viserent ad eum, dictum est, sibi commissum à Rege & Regina, omnia negotia cum ipso communicare, seque ipsi offerre operam suã, & promouẽdas omnes Regis Catholici Domini sui vtilitates. Ad quę respõdit, sibi itidem in mãdatis datum, vt cum ipsis communicet nec testificandis mutuis officis de futurum.

Moronus legatus venit Tridentum.

Et Comes Lunensis Regis Hispaniarum Orator.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Card. Moronus in Congregatione Breue legationis profert, & orationem habet.

rum. Legatos visitauit, apud eos verbis perq̃ humanis, & officiis generalibus vsus. XIII. Aprilis, Congregatio habita est excipiendo Cardinali *Morono*: in qua, perlecto Breui Legationis suæ, orationẽ ad rem accõmodatam habuit. Bella (dixit) seditiones, aliasq; calamitates præsentes, & ceruicibus ob peccata imminentes cessaturas, si ratio ac remedium inueniatur Deo propitiando, & restituendæ veteris innocentiæ puritati. Eam ob causam Papam optimo studio ac volũtate Concilium cõuocasse. In hoc adesse duos Cardinales, Principes & nobilitate, & omnib. virtutibus insignes. Oratores & *Cæsareæ* Maiestatis, & potentissimorum Regũ, liberarum Ciuitatum, Principumq; ac Nationũ, tot Pręsules egregia, doctrina ac probitate, tot Theologos eruditissimos. *Mantuano* autem & *Seripando*, in ipso rerum agendarũ cursu ereptis, Papam ipsum suffecisse, adiuncto etiã *Nauagerio*. Se id muneris deprecatum & grauitatis oneris, & virium suarum imbecillitatis cõscium. Sed eum timorem victum obediẽtiæ necessitate. Venisse igitur iussum, & ad *Cæsaream* Maiestatem iam iam profecturũ, sed mox reuersurum, vt vna cum cæteris Legatis ea, quæ ad salutem populorũ, ad Ecclesiæ splendorem, ad *Christi* gloriam pertinent, pertractet. Duo certe præcipua secum adferre. Alterum, optimã voluntatem Pontificis ad doctrinam fidei ab hæresibus repurgandam, mores emendandos, necessitatib. Prouinciarum prospiciendum, pacem deniq; & vnionem etiã cum aduersariis, quãtum fieri potest, salua pietate, atq; Apostolicę Sedis dignitate, constituẽdam. Alterum, propensam à se voluntatem, ad ea peragenda, q̃ Sanctitas eius verbo præcepisset. Obtestari itaq; Patres vt remotis contentionibus atq; discordiis, quæ magnũ orbi Christiano offẽdiculũ præbent, remotisq; quæstionib. inutilibus, in necessaria serio incũbant.

Comes Lunensis Præsules Regi suo subiectos, monet officij, quod à Rege expectatur.

Cæterum Comes *Lunensis* totus erat in agendo cum Pręlatis omnibus Regis sui ditioni subiectis, & Hispanis, & Italis, aut alioqui in suis Dominiis beneficiatis suadens iis Maiestatis suæ nomine, vt studia coniũgant ad honorem Dei, & reuerentiam testentur versus Sedem Apostolicam, nec se mutuo contumeliis afficiant, edicens, sibi cõmissum vt singillatim, quemadmodũ quisq; se gerit, significet, etiam Maiestatem suam rationem singularem habituram eorum, qui ad ipsius voluntatem actiones suas componunt. Nec eam tamen esse, vt quicquam dicant contra conscientiam suam. Atque ita locutus est, vt quiuis intelligeret hæc vltima verba serio dicta, priora dicis tantum causa.

Moroni cõgressum vitat Lotharingius.

Et auebat quidem Cardinalis *Moronus* ante discessum suum ad Imperatorem, *Lotharingium* videre: sed is reditũ suum consulto differebat, vt occasionem vitaret, cum ipso colloquẽdi. Nã cum Venetiis sermonem habuisset cũ Cardinale *Nauagerio*, & ad bonam partem mandatorum Pontificis penetrasset, statuit congressum *Moroni* declinare, ne ille communicato aut toto negotio, aut parte aliqua eius, quod cum Imperatore tractandum habebat, ipsũ sibi aliquatenus obnoxiũ redderet. Itaq; XVI. Aprilis *Moronus* dedit se in viã itineris sui non aliam causam professus nisi vt approbaret *Cæsari* Pontificis propensam voluntatem erga pro-

Ferdinand. Philippus 2

gressum Concilii, atq; vt ad integram Ecclesiæ reformationem sine vlla exceptione veniretur. Neque tamen erant in obscuro cætera illi commissa, quæ eo pertinebant, vt Maiestatem *Cæsaream* dimoueret à cogitatione proficiscendi *Tridentum*, & ostenderet eam profectionem reformationi multa impedimenta allaturam, excusaret Pontificem, quod ipse in Concilio adesse non posset, oraret, finem eius accelerari, proponeret eiusdem translationem *Bononiam*, vbi posset Maiestas eius cum Pontifice interuenire (illam rationem vti vnicam probabat) atq; in adeo celebri conuentu Imperij coronam accipere rara fœlicitate, & quæ post hominum memoriam cæterorum Imperatorum contigisset nemini. Habebat etiam in mandatis ipsum orare, vt authoritatem Sedis Apostolicæ sartam conseruare vellet, contra tot machinationes ad eam minuendam, imo funditus tollendam comparatas, vt reformatio Curiæ Romanæ non instituatur *Tridenti*, verum ab ipso Pontifice, ne tractetur de reuocandis ad examen ijs, quæ sub *Paulo* & *Iulio* in eodem Concilio constituta erant, vt patiatur decreta Concilij fieri *proponentibus tantum Legatis*, ita tamen, vt ipsi rem prius communicent, & consensum impetrent Oratorum Maiestatis suæ, & aliorum Principum. Ac super hæc, vt spem faceret Maiestati eius, Pontificem ipsi seorsim concessurum quicquid pro populis sibi subditis postulauerit, vtque animum eius amoueret à communione consiliorum cum Rege *Galliæ* in Concilii negotio, ostendens, sicuti rerum non idem esset status in Regno *Galliæ*, & in *Germania*, ita fines Maiestatis suæ illius Regis diuersos esse opportere, & consilia longe alia. Cæterum Legati qui remanserant, facile discedendi veniam Prælatis concedebant, atque iis præsertim, qui tenebant Institutionem Episcoporum, & residentiam esse *de iure diuino*.

Capita tractationis Card. Moroni cum Imperatore etiam de quibus in secreto actū

Vicesimo die Aprilis, reuersus est Cardinalis *Lotharingius*, cui obuiam itū ab Oratorib. *Cæsareis, Poloniæ*, & *Sabaudiæ*, eodemq; die nuncii recentes venerunt de pace facta à Rege *Galliæ* cum Hugonotis, in beneficium partis Catholicæ. Nam post prælium *Drocense*, de quo supradictum est, partium res quasi in æquilibrio constiterant vsque ad mortem *Guisii*. Sub eam, *Colignius* arcē *Cadomi* & oppugnauit, & expugnauit tanta sua cum existimatione, tantaque diminutione opinionis partium Catholicarum, vt decretum fuerit in Cōcilio Regis, finem imponendum tractationi de pace, de cuius conficiundę rationib. à prelio continuo actum. Die VII. Conuentus hanc obcausam habitus: quo etiā perducti captiui Cōdæus, & Momorantius, & cum tractatum aliquamdiu fuisset, dimissi sunt fide data vt pacis conditiones concluderent. Septuaginta duo Hugonotorum Ministri coitione inter se facta, decreuerunt conuentionib. non cōsentire, nisi saluo edicto Ianuarii, sine aliqua exceptione, aut conditione, his quoq; adiunctis, religio quam illi profitentur, in posterum non appelletur noua, vt liberi ipsorum non rebaptizarentur, vt matrimonia pro Legitimis haberētur, liberiq; ex iis suscepti. Ab his conditionibus cum Ministri nullo pacto abduci se paterentur, *Condæus*, nobilesq; belli pertæsi conuenere, Ministris non aduocatis. Capita autem ad religionem perti-

In Gallia finis imponitur tractationi de pace.

Cadomi arx à Colīnio expugnata.

Ecclesiarū Pastores 72 alias pacis conditiones deposcunt & Edictum Ianuarij saluum cupiunt.

Condæus perrogatis tantum nobilitatis sententiis etiam

Ferdinand.
Philippus 2.

Pastoribus inauditis, in has pacis leges cum Regina cõuenit.

pertinentia, in quæ consenserant, hæc erant. Vt quibuscunque locis Nobiles Hugonoti in iurisdictionibus suis merum imperium habentes, possint in ædibus suis frui libertate conscientiæ, & exercitio religionis reformatæ, vna cum familiis, & subditis suis. Vt alii Nobiles feudatarii, qui non subsunt aliis Dominis Catholicis merum Imperium habentibus, sed immediate Regi, eadem libertate potiantur in ædibus suis, in suum tantum & familiæ vsum. Vt in quauis Præfectura domus vna assignetur in suburbiis, ad publicum reformatæ religionis exercitium in vsum omnium, qui sunt eius iurisdictionis. Vt in ædibus suis cuiq; liceat libere viuere, nullo creato periculo, neque molestia cuiquam religionis ac conscientiæ nomine. Vt in omnibus vrbibus, in quibus vsque ad VII. diem Martii, eius religionis exercitiũ obtinuit, idem vno aut duobus Vrbium locis continuetur; ita tamen ne liceat Catholicorum templa occupare. quin & in omnibus occupatis homines Ecclesiastici rebus suis restituantur, sic tamen vt nihil antestari possint propter illorum templorum ruinas & demolitiones. Vt in Ciuitate & Præfectura *Parisiensi*, non sit liberum exercitium eius Religionis: qui tamen in iis ædes aut reditus habẽt eo reuerti possint, suoq; frui, ita vt nulla iis molestia exhibeatur, nec vllum illis, aut rerum ante actarum, aut futurarum caussa periculum inferatur, nomine conscientiæ & religionis. Vt omnes bonis, dignitatibus & officiis restituãtur, nequicquam obstantibus sententiis in contrarium ab obitu *Regis Henrici* II. datis vsque ad eum diem, adq; effectum mandatis. Vt Princeps *Condæus* & quicumq; ei' partes religionis caussa secuti sunt, existimentur bono fine & animo fecisse, & ex fide erga Regẽ, quæcunque gesserunt. Vt omnes aut bello capti, aut à Magistratibus religionis causa incarcerati, liberi dimittãtur absque vllo redemptionis pretio. Vt publice sanciatur obliuio præteritorum, prohibeantur omnes cõtumeliosis verbis se mutuo lacessere, disputare, aut contendere de religione; sed vti fratres, amicos, & ciues decet, amãter vna viuant. Hæc conuenta stabilita sunt XII. Martii, haud satis æquo animo ferente Colignio, ac dictitante nõ esse eo statu res ipsorum, vt in cõditiones adeo iniquas consentire debeant. Olim sub initio belli propositã sibi fuisse pacẽ ex edicto Ianuarii, nunc cum maius aliquid obtinere debeant, rebus suis decedere. Nam illud, vt in singulis Præfecturis vnus tãtum locus assignetur ad exercitium Religionis, quid aliud esse, quam Deo totum auferre, & ei deinde vnam portionem concedere? Sed vicit communis inclinatio totius nobilitatis, vt acquiescere cogeretur. Et super his cõditionib. expeditæ sunt literæ Regiæ XIX. eiusdem mensis, hac Regis præfatione. Quandoquidem Deo visum est permittere, vt ab aliquot annis Regnum agitatum fuerit seditionibus & tumultibus religionis causa, & ob consciẽtiæ scrupulos excitatis; adeoq; ad arma ventum sit, cum infinitis cædibus, vrbiũ deuastationibus, violationibus templorum, nec dũ mali finis appareat; se, experimento edoctum, bellum nõ esse remediũ huic morbo accõmodatũ, existimasse subditorum suorũ voluntates ad vnionem concordiamq; reuocãdas, sperantẽ, &

Colinius rebus Protestantium florentibus conditiones has ipsis parũ æquas censet.

Eæ tamen obtinẽt, & Edicto regio confirmantur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

tẽpus ipsum, & fructũ Sancti alicuius liberi Generalis, aut Nationalis Cõcilii, huic rei firmitatem aliquã deinceps allaturum. Et hic subiungebantur Articuli ad Religionem spectantes, præter alios, qui ad Rempublicam pertinebant. Hæ literæ publicatæ fuere, atque in acta Curiæ Parlamenti relatæ, publiceque promulgatæ *Parisiis* eiusdem mensis die XXVII.

Patribus Tridentinis Gallia pax displicet.

Hoc factum in Concilio plerique Patrum vituperabant, dicentes, id esse, res mundanas diuinis anteponere, imo & has, & illas vna funditus euertere. nam sublato fundamento sacrorum in Republica quauis, necessario exinde etiam secularia labefactari & corruere. Id exemplo manifesto apparuisse in Edicto priore; ex quo non quies & tranquillitas, vti sperabatur, sed bellũ atrocius quã antea consecutum est. Et erãt etiam è Prælatis nonnulli qui dicerent Regem & Cõsiliarios omnes excõmunicationẽ incurrisse, tot Decretalib. & Bullis denunciatam, ꝙ pacẽ hæreticis dedissent. adeoq; sperandum non esse prosperum rebus illius Regni successum, in tam manifesta detrectatione officii erga Sedem Apostolicã; donec Rex & Cõsilium Regium se à censuris absoluendos procurent, & hæreticos totis viribus persequantur. At contra quidã è Gallis pacẽ factã defendebant asserentes, calamitates continuas quæ vniuersam Galliã afflixissent, & omnibus conspicuum imminens periculum ruinæ ipsius Regni, id factũ satis tueri contra oppositiones eorũ, qui nihil aliud quam proprias vtilitates respicerẽt, nec cõsiderarent eam, ad quam Rex se deductum senserat, necessitatẽ; quæ omnibus legib. fortior est: adferẽtes etiam illud *Romuli*, Salutẽ populi supremam esse legem. Sed hæ rationes parui ducebãtur ab iis, quibus edictũ Regis displicebat vel maxime, ꝙ in procemio diceret, spem esse, tempus & fructũ liberi alicui⁹ sancti generalis, aut nationalis Cõcilii, tranquillitatis stabilimẽtum allaturum; id Generali Concilio contumeliosum putabant, quod disiũctiue cum Nationali positum esset. Tũ illud, quod inter authores Concilii de pace facienda nominati essent Cardinales *Borbonius* & *Guisius*; id vero dicebant fieri magna cum contumelia Sedis Apostolicæ.

Quorum nonnullis Rex & Cõsiliariis in censuram excommunicationis incurrisse videntur.

Et Concilij Nationalis mentio in Edicto stomachum mouet.

Intestinus etiam quidam in Concilio motus, cui etsi à caussa leuicula datum initium, magnam tamen sermonibus materiã præbuit. F. *Petrus Soto*, qui per eos dies obiit, triduo antequã moreretur, literas dictauit, & subscripsit, Pontifici mittendas; in quib. cõfessionis forma declarabat mentem suam de capitibus in Concilio controuersis. Illud vero nominatim hortabatur Pontificem, vt assensum commodaret *Residentiæ* & *Institutioni Episcoporum* declarãdis *de iure diuino*. Et missæ quidẽ ad Põtificem literæ, sed exemplo à quodam Fratre *Ludouico Loto Soti* comite reseruato. Qui memoriam amici cohonestatã cupiens, cœpit id disseminare. ex eo diuersi sermones erant; nõnullis actione viri in Theologia Doctoris, vitæ inculpatæ, etiam eo tempore cũ morti proximus esset, valde commotis; cõtra dicentibus aliis motu proprio illius Patris id factum non fuisse, sed instigatione Archiepiscopi *Bracarensis*. Data est opera à Cardinale *Simoneta* vt colligerentur exẽpla quæ circũferebant; sed aucta inde curiositate, eo magis vulgata

F. Soto in confinio mortis mẽtem suam per literas Pontifici aperit de capitib. in Concilio controuersis.

Quarũ exempla Simoneta studet supprimere.

Ferdinand. Philippus 2.

gata omniũ manus peruagabantur. Illud haud dubium, ex hoc euentu earũ opinionum assertores multo sibi plus animi sumpsisse. Iam Hispani sæpe cõueniebant in ædibus Comitis *Lunensis* vbi *Granatensis* dũ edoceret eũ de iis quæ tum occurrebant, quæq; in Cõcilio antea occurrissent, ac cõmodũ discessissent Episcop⁹ *Leriensis* & *Pacensis*. Hi, inquiebat, sũt de numero perditorũ, qui tanquam muli clitellarii sarcinis sese onerari patiuntur, & aliorũ volũtate & arbitrio regi, nec ad aliud vtiles, q̃ ad numerum explendum. Tum subiicit, si in rebus decernendis suffragiorum numerus attenditur, sicut hucusq; factũ, parũ boni sperari posse. Ideo opus esse, vt negotia tractarẽtur per nationes. Ad ea Comes; & huic rei & multis aliis necessario prouidẽdum, initio facto à reuocatione decreti, quo soli Legati proponunt, & à constabiliẽda Concilii libertate: quibus de reb. nominatim sibi à Rege mandatum erat. Nam his semel cõstitutis facile reliquis prouideri posse. Legatis cæterisq; Pontificiis displicebat quod, cernerent Prælatos Hispanos sibi aduersos, à Comite vix vnquã abesse. atq; vt fit, cum nouus quispiam accedit, vbi sunt factiones contrariæ, quisque eum conciliare sibi sperat, curabant & ipsi aliquos ei adiũgere Prælatos, Regis subditos, sed quos, propterea quod idem secum sentirent, beneuolos appellabant, vt adiuuarent in loco, & sicuti dicebant, fucum Comiti factum detegerent, & veritatem ipsi notam facerent. Adhibuerũt etiam ad eam rem Oratorem *Lusitanum*, cui cum plurimæ darentur opportunitates cum Comite colloquendi (quod eorũ Regũ vtilitates in reb. Ecclesiasticis pene eædem essent) quod multis nominib. Pontifici obstrictus esset, per quam dextere proponebat ea, quæ à ministris Pontificiis suggerebantur, pro vtilitate Curiæ Romanæ.

Præsules instar animaliũ veterinorum ad vecturã idonei.

Legati student inserere in familiaritatem Comitis Lunensis Prælatos sibi fauentes.

Cum instaret dies XXII. mensis Aprilis Sessioni destinatus, die præcedenti habita est Congregatio, vt eius prorogatio decerneretur. Proponitur à duobus Legatis prorogatio vsque ad tertium Iunii. At *Lotharingius* aliter sentiens, dixit esse admodum probrosum toti nomini Christiano, quod toties ea Sessio prorogata fuerit, nec vnquam habita, & offensionem maiorem immodum auctum iri, si denuo in certum diem indicatur, & postea iterum differatur. Quapropter, cum de tot rebus propositis & tractatis, tam super residentia, quam in materia de Sacramento Ordinis, & de Matrimonio nihil adhuc constitutum sit, parum recte diem aliquem certum præstitui posse: verum exspectãdum vsq; ad vicesimum Maii, vt tum dies Sessionis decernatur. Tunc enim omnium rerum progressus posse melius cerni, diemque certum assignari. Interea ne temporis fiat iactura, sententias esse dicendas super articulis de abusibus Sacramenti ordinis: ante id tempus vero simile esse Cardinalem *Moronum* ab Imperatore reuersurum, cum ampla determinatione, secũdum quã & res controuersæ cõponi possint, darique opera, vt Conciliũ intra duos aut tres menses finiatur. Hanc sententiam secutus est Cardinalis *Madrucius*, & Patres tanto numero, vt obtinuerit: ac proinde decretum, vt ad vicesimum Maii dies præfigeretur, quo deinde futura Sessio esset celebranda.

Dies præfigitur, quo de prorogatione Sessionis in certum diem statuendum sit.

Finita Cõgregatione, *Antonius Ciurelia*

lia Episcopus *Buduensis*, solitus & antea cum sententiam diceret, Patres aliqua vrbanitate oblectare, addita sæpe aliqua prophetia, quæ nihilo secius quidquam haberet facetum aut ridiculum, quæ etiã prophetiæ in varias partes emanabãt. vnam ex eo genere edidit de Ciuitate Tridentina, plerasq; illas imitatus apud *Esaiam*, vbi multarũ Ciuitatũ grauamina & calamitates prędicuntur. Dicebat in summa *Tridentum* gratiã obtinuisse, vt eligeretur tanquam vrbs vbi generalis concordia inter Christianos sarcienda putabatur; sed propter inhospitalitatem suam, indignam redditã eo honore, breui odiũ vniuersale incursuram, tanquam seminarium maiorum discordiarum. Hæc sententia vt vt variis ænigmatib. in forma prophetiæ poeticæ palliata, & tanquam velo cooperta, facile tamen intelligebatur.

De Tridẽtina ciuitate Episcopi Buduẽsis scõma, sed mysticum.

Cæterum quod *Lotharingius* tanta cũ existimatione, omnium pene assensum obtinuerat, magnam in animis Pontificiorum æmulationem concitauit, qui obseruato honore ipsi propridie habito ab iis qui obuiam ei processerant, & quod tot in eius sententiã cõcessissent, eam rem non solum cõtra Legatorum dignitatẽ reputabant verũ etiam quasi aditum apertum, contra Decretum, *vt soli Legati proponerent*. Nec cessabant etiam publice agnoscere, recte à Pontifice dictum, eum Cardinalem partis cuiusdam caput esse; atq; illum haud dubie protrahere Concilii finem, eiusque translationem *Bononiam* impedire. At Cardinalis parum sollicitus quid *Tridenti* diceretur, negotio cum Imperatore gerendo inuigilabat, ad eũ nobili quodam misso cũ sententia Doctorum suorũ, super Articulis ab Cæsarea Maiestate in consultationem deductis. Ei exponẽdum curauit, quam necessariũ esset, ad maturandum Cõcilii progressum, vt non mollibus verbis, sed vegetis & acribus cum Cardinale *Morono* vteretur, ostenderetque, quam magno desiderio teneatur vidẽdi bene ac fortiter à Patribus cõsulta ad Dei gloriam. Notum etiam fecit Maiestati eius, studiũ omnium bonorũ Patrũ, obsecrans ne à Cõcilio lõgius abscederet, quòd eius vicinitatem bonum aliquem fructum allaturam Patres sperarent, continẽdis quibusq; in officio, & impediendis eorum conatibus, qui de eo in alium locũ transferendo cogitationem habebant, & (sicuti intellectũ erat) machinabantur. Tum vt antequam *Oeniponte* discederet Maiestas sua, satis acciperet libertatem Concilii, cuius ille protector esset, saluam fore. Misit ad eum exemplum Edicti Pacificatorii Regis *Galliæ*, & quarundam literarum Reginæ Scotiæ, in quib. narrabat se à magna quadam cõiuratione liberatam, & deliberationis ei⁹ certam, in religione Catholica viuere ac mori. Postremo orat Cardinalis Maiestatem eius, vt aliquod tẽperamentum inueniat, ne de præcedẽtia inter *Galliam* & *Hispaniam* in Concilio disceptetur: ne forte ea res Synodi progressum interrumpat.

Lotharingii in Synodo existimatio Pontificiis cordolium creat.

Ille nihilo secius Imperatorem iam cum Card. Morono collocuturum, quid facto opus sit monet.

Interea Legati duo, ne dũ exspectatur reditus *Moroni* nihil agerẽt, XXIV. Aprilis communicant Oratoribus Decreta super abusibus, qui ad Ordinem pertinebant, formata, vt de iis cõsiderarent: dein XXIX. eadẽ tradunt Prælatis. Ex iis primum de Episcoporum electione, qualitates in illis secundũ veteres Canones requirẽs, Regũ Oratoribus nõ placuit; cũ iis videretur nimis restricte

Decretum de electione Episcoporum, Oratoribus Regum non placet.

Ferdinand. Philippus 2.

restricte authoritatem Principum suorum in iis præsentandis aut nominandis præfinire. Et omnem operam adhibuerunt per omnes eos dies, præsertim *Comes Lunensis*, vt commode mutaretur aut potius prorsus omitteretur, dicens se non videre, quorsum eo Capitulo opus esset: quæ res Legatis etiam, perquam placuisset. Sed & Cæsarei etiã difficultates immittebant, quibus erat consilium consectari occasionem tractandi de electione Cardinalium, & quod consequens erat, Papæ.

Card. Nauagerius de nocte Tridentum venit, pompã & ingressus solemnia vitans.

Eodem die Cardinalis *Nauagerius*, cũ fama tota vrbe manasset illum postridie ingressurum, vt occursationes & ceremonias fugeret, de nocte *Tridentũ* venit. Is prædicabat, cum *Roma* discederent Pontificem ipsis edixisse, vt bonã ac rigidam reformationem instituerent, conseruata authoritate Sedis Apostolicæ, quod caput omnium maxime necessarium esset ad Ecclesiam in formula & regula officij retinendam.

Pontifex apud Regis Oratores reformationis studium profitetur, sed vt petitiones sibi, non in Synodo exhibeantur.

At Pontifex nihilo secius in sermonibus quos habebat cum Oratoribus apud se residentibus rogabat, vt sibi notum facerent, cuiusmodi reformationem ipsorum Principes desiderarẽt quo postulato Papa id vnum consectabatur, vt exhibitis sibi petitionibus abstinerent ab iisdẽ in Concilio edendis, ipse vero opportunitate ea vteretur, ostensa in singulis difficultate insuperabili, ad reformationis studium, opinionum incertitudine fluctuans, in illis sedandum. Atque hunc eundem scopum respiciens, sæpe etiã in sermone cum Oratoribus dictitabat, errare vehementer Principes, qui credant reformationem ad hæreticorum cõuersionem sufficere, nam ipsos apostatasse primum, tum abusus & deformationem Ecclesiæ in prætextum sumpsisse. Nõ Ecclesiasticorum corruptelas, sed administrationum ciuilium, veras esse causas, quæ hæreticos impulerunt, vt falsos doctores sectarentur, atq; adeo etiam defectibus Ecclesiasticorum ad plenum emẽdatis, ipsos haud quaquã se ad bonam frugem recepturos, sed alios colores quæsituros, vt in pertinacia sua pertendant. Hos abusus in Primitiua Ecclesia, & Apostolorum tempore non extitisse, attamen etiam ijs temporibus hæreticos fuisse, & totidẽ quot iam sunt, ad bonorum & fideliũ numerum habita proportione. Se ex animo cupere Ecclesiam reformatam, & abusus sublatos, sed liquido cernere eos, qui ista procurant, in hoc recto scopo mentis aciem defixam non habere, sed in propriis suis emolumentis: quæ si consequantur, ad maiores abusus viam daturos, nec præsentibus sublatis. A se nõ prouenire Reformationis impedimentũ, sed à Principib. & Prælatis Concilii. Eam se lubenter instituturũ, & bene rigidam, sed cum ad rem ventum erit, dissensiones inter Principes, ex his vno ad hunc modum, alio in contrarium eam flagitante, tum Prælatorum non minus inter se altercantium, rem omnem remoraturas, Illud se præuidere, & pro comperto habere esse indecorum id tentare, quod defectus & vitia communia magis sit retecturum. Tum eos, qui reformationem zelo perciti deposcunt, eum adhibere (sicuti ait D. *Paulus*) sine prudẽtia Christiana, nec si quis reformare velit, aliud operæ precium facturum, quam, sicuti iam innotuerunt defectus in Ecclesia,

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ita illud etiam omnibus innotescat, eosdem esse immedicabiles: &, quod est deterius, aliud maius inde malũ sequuturum, vt tanquam legitimæ consuetudines defendi incipiant, & vindicari.

Exspectabat pene impatiens moræ, exitum negotij, quod à *Morono* gerebatur, à quo acceperat, Imperatorem tẽpus ad respondendum sumpsisse, deq; articulis adhuc consultationem continuari, in qua & *Lotharingium* magnas partes habere suspicabatur, & pro certo etiam tenebat, omnia mandata & consulta, quæ ex *Gallia Romam*, & ad Concilium veniebant; ab eius opinione & iudicio pendere. Atque vt omnes rationes tentaret illius Cardinalis in suas partes trahendi, quandoquidẽ cum Cardinale *Ferrariensi* in *Italiam* è *Gallia* breui redituro, *Lotharingius* in colloquium venturus esset multas ob res quæ ad communes nepotes pertinebant, scripsit ad eum, vt cum *Lotharingio* ageret, quo eius voluntate Concilium *Bononiam* transferatur. Vt autẽ de rebus, quæ in Concilio agitabantur melius edoctus veniret, constituit, vt *Vintimiliensis* ei obuiam proficisceretur antequam ad Colloquium accederet. cum mandatis Legatorum, præter ea quæ ipse intelligebat.

Et Card. Ferrariensi negotium dat, vt pro virili adnitatur, Lotharingiũ in suas partes attrahere.

Initium habuit mensis Maius à sermonibus de pace *Galliæ* renouatis, propter literas Regis ad *Lotharingium*, & Oratores Gallos allatas, quæ rem omnem ipsis communicabant, commissumque, vt omnia Patribus in Concilio significarent, aut in generali, aut in particulari, prout expedirent. Eæ literæ datæ fuerant decimoquinto mensis præcedentis, & in eo præcipue versabantur, vt ostenderent, se in illa pace animũ non habuisse, vt aut nouæ Religioni introducendæ, aut in illo Regno stabiliendæ faueret, verum vt posset minori cum lucta & difficultate populum vniuersum ad eandem sanctam & Catholicam religionem reducere, positis armis, calamitatibus cessantibus, & intestinis dissensionis extinctis. Verum ad id opus nihil æque adiuuare posse, ac sanctam & seriam reformationem, semper à Concilio generali & libero speratam, adeoque ad eam solicitandam decreuisse Præsidem *Biragum Tridentum* mittere. Interea, ipsis Oratoribus, qui jam *Tridenti* sunt, committendum existimasse, vt Patribus, vbi primum occasio dabitur, significent se cum acri adhuc intimoque sensu afficiatur calamitatum & miseriarum, quas opinionum de Religione discrepantia in suo Regno suscitauit, cum extremo discrimine & euidenti ruina status publici, potius quam eo ærumnarum redeat, constituisse, nisi Concilium generale faciat quod est officij sui, quodque ab ipso diu speratur de Sancta aliqua & necessaria reformatione, Nationalem Synodum conuocare, postquam & Deo & hominibus satisfecisse videri debeat, toties tamq; continuis petitionibus, & apud Patres & apud Papam instans, vt à Concilio generali remedium communi malo obtineatur. Atque quo facilius optatum finem consequatur, misisse D. *Oisellium* ad Regem Catholicum, & D. *Allegrium* ad Pontificem, & *Birago* præcepisse, vt munere suo perfunctus cum Patribus in Concilio, ad Imperatorem proficiscatur; certe periculum facturus, an horum [illegible]cipum ope [illegible]ntum

Regis Galliarum ad Oratores suos literæ, vt Patrib. Concilij veram pacis factæ causas edant, & reformationem solicitent.

In eundem finem ad Regem Hispaniæ, Pontificem, & Imperatorẽ Oratores mittit.

Ferdinand. Philippus 2.

Pacem in Gallia factam Pontifex & Hispanus, qui ad bellum pecuniam contulerãt, ægerrime accipiunt.

tantum beneficium possit impetrare. Nec dubium est quin Pontifex pacem eam factam admodum moleste acceperit, tum propter authoritatis suæ diminutionem, tum etiam quod de ea conclusum esset se inconsulto, qui tantum pecuniæ ad id bellum cõtulerat. Verum ea ęgrius adhuc ab *Hispania* Rege accepta: qui videbatur sibi & operam & pecuniam perdidisse. Nã qui cum milite suo & belli & victoriæ socius fuisset, & tantum impensæ in id bellum fecisset, haud ęquum putabat sine ipso pacem firmare, cum fraude etiam religionis, quam ille defendendã & vindicandam suscepisset. Præsertim vero, quod adeo ipsius interesset, ob decrimentum, quod capiebat in *Belgij* administratione: prosperis Hugonotorum in *Gallia* rebus, populo Belgico ad perseuerandum, imo ad animum in contumacia obfirmandum, animos addituris. Quibus fretus rationibus Orator Regis Catholici in *Gallia* grauem, nec sine fremitu querimoniam habuit. Atque ob hanc præcipuè causam Oratores extraordinarij *Romam* & in *Hispaniam* missi, vt notum facerent, non propriam voluntatem Regem, Regisque Consiliarios ad pacem faciendam impulisse, sed meram necessitatem, metumque, ne valida nouaque auxilia Hugonotis è *Germania* accederent, quæ iam contrahi iuxta *Argentinã* aliisque in locis dicebantur. Germanis enim, qui in Gallia militauerant, domum redeuntibus præda onustis, facile alii ad proficiscendum, & rem suam augendam inuitabantur. Neque omnino metu vacabant, ne ea occasione Principes Imperii *Metim*, *Tullum*, & *Virdunum*, & alia oppida Imperii recuperare tentarent, neue *Angliæ Regina* auxiliis quã ante valentioribus Hugonotos adiuuaret, aliumque aliquem locum, (vt iam * *Gratiæ Portum*) occuparet.

At Rex id necessitate factum per Oratores causatur.

* *Neu haven Franciscopolim.*

Sed præter hunc finem, vtriusque Legationis principalem, *D. Oiselio* in mandatis porro datum proponere, vt Concilium *Tridento* remoueatur, & *Constantiæ*, *VVormatiæ*, *Augustæ*, aut aliquo alio *Germaniæ* loco congregetur. Ac insuper, Regi exponeret, cum celebrandum esset in gratiam *Germanorum Anglorum*, *Scotorum*, atque ex parte etiam *Gallorum*, aliarumque nationum, quibus certum erat *Tridentino* nec adhærere, nec vnquam acquiescere, frustra eo in loco continuari. Huius negotii proponendi auctor erat *Condæus*, qui hac ratione, si succederet, sperabat partes suas multo auctiores reddere, si eas cum tot Regnorum & Principum vtilitatibus coniungeret: aut saltem partem Catholicam debilitare, si *Tridentino* Cõcilio difficultatem adferret. Sed res non successit, nam Rex *Hispaniæ* audita ea propositione, (quod à me per anticipationem hic dicitur, ne ad hoc negotium deinceps sit redeundum) quo tẽderet facile perspexit, & sic plene respondit. Concilium *Tridenti* congregatum more solemni, de consensu omnium Regum & Principum, etiam solicitante *Francisco* Galliæ Rege. In ea vrbe Imperatorem supremam auctoritatem habere, non minus quam in aliis, quæ nominatæ, vt idoneè cauere possit omnibus, si cautio iam data non videatur sufficere.

Et de Concilii in aliquam Germaniæ vrbem translatione agit cum Hispano, sed irrito conatu.

Regis Hispaniæ responsum.

Itaque fieri aliter non posse, quam vt continuetur, ac bonum validumq; sit, quicquid decernitur. Et Papæ rem

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

omnem significauit, eumq; certiorem fecit; ab ea sententia nunquam discessurum.

At Gallis qui *Tridenti* erant, irritum videbatur instare apud Patres secundum mandata Regia antè reditum *Moroni*: cum apud omnes constitutum esset, actiones Conciliares eo vsq; differre. Verum Imperator Cardinalem eum nondum expedierat, quin & eo ipso tempore *Lotharingio* significat, ob varia quę inciderant, & propter rerum propositarum pondus ac momentum maturam deliberationem & consultationem requirentium, non potuisse se adhuc certum ei responsum dare, sperare tamen id ita tempore & loco facturum, vt omnes intelligant, actiones suas respondere desiderio, quo tenetur videndi, quæ geruntur in Concilio ad commune beneficium comparata. Ideo rebus aliis relictis, etiam vrgentibus aliarum Prouinciarum necessitatibus, sibi in animo esse *Oeniponte* commorari, vt præsentia sua libertati Concilii adminiculetur, quamdiu operæ fructum aliquem videndi spes ostentatur. Cardinali *Morono* tam diutina mora non placuit, neque illud quod Imperator Theologis, & Consiliarijs negotiationes suas remitteret. Et metuere cœperat tum ipse, tum Pontifex, ne nollet quidquam certi ante statuere, quam *Biragum* audisset, quem iam inaudierant translationem Concilij in Germaniam Hugonotorum gratia propositurum. Cui rei Pontifex decreuerat omnino non assentiri, cum propria voluntate, tum etiam vniuerso Patrum purpuratorum Collegio, totaque Curia de ea re ipsum interpellante. Et mirabatur eam Gallorum varietatem, qui ex altera parte reformationem postulabant, ex altera Concilij translationem, hinc Ecclesias oneratas volebant subsidiis ad soluendum Regium æs alienum, inde se earundem adeo studiosos demonstrabant.

Imperator excusat se Lotharingio, quod definite ei non responderit. Interim significat sibi constitutum Oeniponte non discedere, dummodo boni quidpiam Synodus polliceatur

Pontifici stat sententia de translatione Cōcilii in Germaniā Gallis non concedere.

Verum ita se res habebat. Galli apud se pro certo statuentes non posse quicquam à Concilio impetrari, quod esset in rē suam, dū Itali numero superarent cœperant spem omnem abiicere, neq; vlla Concilium existimatione habere, quamdiu *Tridenti* consisteret. Itaque stipendia Theologis à Rege missis auferunt, discedendi, si quis vellet, potestate facta: sed vt vna relinquerent manendi libertatem. Vnde hi citius, illi serius descedunt pene omnes. *Benedictini* tantum duo vsque ad finem remanserunt, quibus ab ipsorum monasterijs præbitiones subministratæ, & *Hugonius* cui abunde suppeditatum à Pontificijs loco & victu in Monasterio ei procuratis, præter quinquaginta coronatorum pensionem ei tertio quoq; mense persolutam.

Galli abiecta spe colligendi fructum ex Concilio, Theologis suis discedendi potestatem faciunt.

Cardinalis *Lotharingius* allegationibus à Papa ad Imperatorem missis, tam per se, quam per alios examinatis, & super iis Censura quadam adhibita, eam ad Maiestatem eius transmisit. Idque secreto à se factum credidit, sed à supradicto Theologo non solum res patefacta est, verum etiam Legatis eius scripti copia facta. Qui cum breui *Moronum* exspectarent, ex mandato Papæ scripserunt ad Episcopos, qui *Tridento* discesserant, vt ad Concilii actiones denuo capessendas redirent. Interea X. die Maij, facta est Congregatio, ad recitandas literas *Reginæ Scotiæ*, à Cardinale *Lotharingio* exhibitas,

Lotharingius censuram suam super locis citatis à Pontifice ad Cæsarē missis.

Maria Scotia Regina ad Conciliū litera.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

tas; quibus declarabat, se Concilio submittere se, commemorataque spe successionis suæ in Regnum Angliæ, promittebat, vbi ea contigerit, se vtrumque Regnum obedientiæ Sedis Apostolicæ subiecturam. Literis recitatis, Cardinalis eleganti oratione Reginam excusauit, quod neque Prælatos, nec Oratores ad Concilium misisset, cum omnes hæretici essent: eam nunquam à vera religione deuiaturam pollicitus. Responsum est Synodi nomine, gratiis actis. Ridebant nonnulli id officium Reginæ, tanquam priuatæ personæ, nō Principis: propterea quod ne vnus quidem subditus Catholicus inuentus esset, qui mandaretur. At prudentiores iudicabant hoc officium emendicatum potius, & extortum, qui scirent penes illam fuisse hoc satis pro Principe præstare; cum nunquam apud eam Catholici non pauci defuerint.

Lotharingius comperto Legatorū verba & actiones eum Pontificis ad se literis pugnare, & sibi illudi putat, & Concilio nullam esse libertatem queritur.

Redierat *Roma* Secretarius *Lotharingii*, ab ipso missus vt dilueret criminationes in se coniectas, quasi factionis caput se præberet. Is acceptus à Pontifice cum significatione beneuolentiæ; ostensumque, eius orationi fidem adhiberi: simul datæ ad Cardinalem literæ, quibus significabat, satis sibi placere, vt quæ sunt contentiosa omittātur, de dogmatibus Ordinis, deq; residentia nihil dicatur; verū cura omnis sit de reformatione. Eas literas *Lotharingius Simoneta* communicauit, vt de opere inchoando constituerent: sed hic ad *Moroni* reditum rem remittendam censebat. Displicet id *Lotharingio*, quasi à Pontifice sibi illusum esset. Vnde hoc responso addito ad nuncium quem acceperat, nempe, *Moronum* cum Imperatore colloquentem de libertate Concilii, dixisse, ipsum & Oratores Gallos eam magis quam alios impedire; apud omnes, quibuscum ei sermo erat, qualibet occasione conquestus est Concilio nullam esse libertatem. Neque tantum *Roma* exspectari iussa de singulis, etiam minimis quibusque; sed insuper nō satis dignos reputari Patres, ne ipsum quidem, & Cardinalem *Madrucium*, qui cognoscant quid *Roma* imperatum sit; vt ad voluntatem Sanctitatis suæ saltem se conformare possint. Idque permirum esse visu, quod tam frequentes à Legatis cursores Tridento Romam expediantur, sæpe etiam super eadem materia, & quauis vel minima occasione; nec vnquam tamen intelligatur, quod decretum, quodue responsum inde venerit, ne hoc quidem vniuerse, responsum venisse. Hæc à Pontificiis audita dabant eos in ruborem, quippe ita manifesta & publica, vt neque negari possent, neque excusari. Plenus istiusmodi offensionum *Lotharingius* die postera vocatur ad consultationem, de resumendis Congregationibus, quod *Moronus* scripsisset se intra octo dies rediturum. Ibi aliquantisper vtraque pars nullo verbo edito constituere; postea cum in officiosas ceremonias incidissent, nihil de re ipsa locuti, ad extremum à se inuicem discesserunt.

Præsulum Gallorum Procuratores in Congregationem admittere recusat Simoneta.

Cum *Tridentum* venissent Procuratores Præsulum Gallicorum, qui in Regno remanserant, postulant Oratores, vt in Congregationē admittātur; Cardinale vero *Simoneta* recusāte, *Lansacus* respōdit, se id honoris caussa postulasse, non quod Legatos tanquā iudices agno-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

agnoscere vellet: sed sibi certum esse, vt illa difficultas in Concilio proponatur. Id occasionem dedit tribus Legatis mutandi consilium de expectando *Morono*: proinde Congregationem cōstituunt ad decimum quartum Maii, vt tractarent abusus ad *Ordinem* spectantes. Vbi *Lotharingius* cum sententiā diceret super primo Capite de *Episcoporū electione*, quod post sublatum est, eas ob caussas, quæ postea commemorabuntur, copiose disseruit de abusib⁹, qui in ea materia interueniebant. Atque vt libere in corruptelas *Romæ* inueheretur, incepit à *Gallia*, ne Regi quidē parcens. Concordata palam damnauit, dicens inter Papam *Leonem* & Regem *Franciscum* collationē beneficiorū regni distributam fuisse, quæ Capitulorum esse debebat: & parū abfuit vt diceret, sicuti præda diuidi solet inter venatores. Id damnabat, penes Reges & Principes esse nominationes Episcoporū & Cœnobiarcharum: Et Cardinales Episcopatus possidere. Reprehendit etiā pacem paulo ante factam à Rege cū Hugonotis. Post cū desiisset loqui de Gallia, Curiam Romanam fontem esse asseuerauit, vnde omnes abusus manabant. Nullum reperiri Cardinalem sine Episcopatu, imo sine multis Episcopatibus; & eas tamen functiones esse insociabiles. Inuenta *Commendarum*, *Vnionum ad vitā*, & *administrationum*, quarum interuētu cōtra omnes leges plura beneficia re ipsa dabantur vni, cum tamen in speciem vnicum habere, esset diuinæ Maiestatis & religionis ludibrium. Citabat sæpe illum *S. Pauli* locū; *Nolite errare, Deus non irridetur; quæ enim seminauerit homo, hæc & metet.* Contra dispensationes pluribus verbis egit, vt quæ vigorem omnium legum tollerent. Atque tanta cum eloquentia, & super tot corruptelis sermonem habuit, vt in eo totam illam Congregationem impenderit. Haud æquis Pontificiorum auribus accepta hæc Cardinalis oratio; quin & *Simoneta* aperte cum multis Prælatis egit, vt sententiæ eius se opponerent, dictitans passim, eum loqui cum *Lutheranis*, & faxit Deus, inquiens, ne cum iisdem etiam sentiat. Qua re *Lotharingius* plurimum offensus, grauissimam apud Pontificem de ea querimoniam habuit. In sequentibus Congregationibus nihil dictum est singulare, aut dignum memoratu, nisi quis referre velit adulationes oblique insertas sententiis eorum, qui cōsuetudines à *Lotharingio* damnatas defendendas susceperant.

Lotharingius de Episcoporum electione sententiam dicens in Congregatione, in abusus tam Gallia, quā Curia Romana liberrime inuehitur.

Cuius orationem Simoneta Lutheranismū sapere iactat.

Interea dum hæc geruntur, Cardinali *Morono* responsum datur ab Imperatore scripto, verbis satis generalibus. Se Pontificis authoritatem contra hæreticos defensurum, si quādo opus esset; & moraturum *Oeniponte*, nec vltra progressurum. Concilii traslationem *Bononiam* sine consensu Regum *Franciæ* & *Hispaniæ* non esse faciendam. De sua coronatione nihil constitui posse, nisi prius ad Conuentum Ordinum referatur; alioqui si fiat ex improuiso, occasionem multis sermonibus in *Germania* daturam. De Concilii progressu sibi satisfactum fore hisce duabus conditionibus, vt reformatio *Tridenti* fiat, atque vt quiuis possit proponere; vtque tractare incipiant de articulis à se, & à *Gallia* exhibitis. De hoc negotio à Cardinale gesto, deque responso accepto, quæ in publicis documentis repperi memoriæ tradita, ea iam retuli.

Imperator tandē Cardinali Morono respōdet scripto.

sed

Ferdinand. Philippus 2.

Secretioris Card. Moroni cum Imperatore & filio tractationis capita recensentur.

Sed operæ pretium mea quidem opinione fuerit, id non omittere, quod eo tempore *Tridenti* sermonibus iactatum, atque ab hominibus rerum intelligentibus pro certo creditum, Cardinalem cum Imperatore & filio Rege Romanorum secretiora quædam tractasse. Dicebatur ostendisse iis, propter diuersos fines Principũ & Prælatorũ, variosque & magni momenti ad res rationesque suas aspectus, etiam contrarios, & pugnantes, Concilium eum finem consequi non posse, quem eorum nonnulli desiderabãt. De materia Calicis, de Presbyterorum matrimonio, deque lingua vulgari, quæ tam seriis petitionibus ab Cæsarea Maiestate, & à Rege *Franciæ* efflagitantur, nunquam aut Regem *Hispaniæ*, aut vllum *Italiæ* Principem illa sibi persuaderi passurum. In negotio item reformationis, omnium ordinum homines præsenté rerum suarum statum conseruatũ velle, emendatis aliis; futurum inde, vt singulis reformationem postulantibus quilibet tamen articulus de emendatione propositus, plures contradictores, quam fautores reperiat. Vnumquemque sua tantum cogitare, nec aliorum rationes attendere. Immo singulos cupere Papam, à quo tanquam à Capite cũcti arcessunt destinatorum propriorum administrum, nec an quisquam alius offendatur, aliquid pensi habere: Cui tamen nec honestum foret, nec vtile, vni commodare cum alterius detrimento. Omnes gloriam affectare procuratæ reformationis, omnes tamen inueteratos abusus continuare, in Papam solum culpa omni cõiecta. Atque vbi de Papa reformando agitur, non placere, vti ea de re quis sit Sanctitatis suæ sensus, aperiat. Verum in eo, quod ipsum nec attingit, nec tãgere potest, quo iure posse quemquam sibi persuadere, illum non facile assensurum, nisi aliquid cognosceret ignotum aliis, vtpote ad quem solum omnium rationes referuntur. Adhæc experimento cõpertum, quindecim mẽsium spatio post Concilium apertum, multiplicata partium studia, auctas opinionum differẽtias, ad summum etiamnum tendere; si longius duret, necessario magnum aliquod scandalum daturum. Nec in postremis ponendam æmulationem, quæ Principũ Germaniæ, & Hugonotorum in Gallia animos insedit. Quapropter, cũ perspicuum sit, nullum ex Concilio fructum percipi posse, finem ei quam cõmodissime fieri poterit, imponendum. Hisce iactabatur, Principes eos persuasos, nihil boni ex Concilio obtineri posse, optimum iudicasse, cum dignitate illud sepelire; promisisse etiam Cardinali in rebus deinceps tractandis conniuẽtiam, nec in malam partem accepturos si Concilium ad exitum perducatur. Ac me hercle si quis reputabit secum eum finem, quem Concilium habuit, nulla habita cura vt Principibus iis de postulatis suis satisfieret, facile inducet animum vt credat, eam famam veri nunciam fuisse; sed qui rursus obseruarit, etiam post istam Legationem ministros Cæsareos à petendo & instando non cessasse, rumorem eum vanum existimauerit. At vero si videtur eam viã insistere, qua vtrumq; absurdum possit euitari, credibile est, eo tempore Principes illos spe quidẽ operæprecii omnis abiecta decreuisse Concilio finiendo non obniti, ita tamen vt è dignitate non

Imperator cum nullũ ex Concilio fructũ expectaret, conniuentiam pollicetur, & vt finem habeat non repugnat.

Ferdinand. Philippus 2.

non iudicarint, derepente actioni se subducere; sed potius sensim, & quasi gradatim de contentione sua in postulando remittere: ne iudicii sui defectum proderent, quod vnquam spem aliquam profectus Concilii via animis concepissent; neque obseruationi *D. Gregorii Nazianzeni*, qui ab Episcoporum conuentibus contentiones semper exacerbatas se vidisse testatur, fidem adhibuissent. Quicquid est, huiusce rei veritatem in iis repono, quorum certam cognitionem assequi mihi non datum. hoc tamen certum, Catastrophen negotiorum Concilii, quod nisi tumultuose desinere non posse videbatur, hoc tempore initium cepisse.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER OCTAVVS.

REdiit *Oeniponte Tridentum* Cardinalis *Moronus* Legatione sua perfunctus decimoseptimo Maii, & cõtinuo cœptum est tractari inter Legatos de Sessionis die; appetente iam vicesimo, qui ei constituendo designatus. Cum autem capita illo Consessu definienda neque dum in expedito essent, neque vero satis intelligi posset, quando id foret futurum, die XIX. in Congregatione facta prorogatio in decimum Iunii, vt tum de die certo Sessioni præfigendo constitueretur. In ea Congregatione duo memoratu non indigna euenerunt. Quorum alterum fuit contentio, vtrum ad Legatos pertineret, an vero ad Concilium, statuere, num Procuratores Episcoporum in Congregationem admittendi essent, sicut à *Lansaco* postulatum diximus. Asserebant Præsules Galli, Legatis non aliam prærogatiuam deberi, quam vt sint primi; & seorsim à Concilii Patribus nullam iis prorsus authoritatem competere: citato in eam rem Concilio *Basileensi*, & aliis ex antiquitate petitis documentis. Pro altera parte dicebatur, Concilium legitimum esse non posse, nisi à Papa congregatum; & ad ipsum solum pertinere potestatem decernendi, ecquis & interesse debeat, & dicendæ in eo sententiæ ius habere. Hanc facultatem Concilio permittere, perinde esse, ac si detur ei authoritas se ipsum generandi. Post nonnullam cõtentionem, res indecisa relicta. Et cum ventum ad suffragia ferẽda de materia quæ in manibus erat, abusibus nempe

In Congregatione disceptatur, penes Concilium an Legatos ius sit admittendi Episcoporum procuratores.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

nempe ad Ordinem spectantibus, alterum accidit, nempe, Episcopus *Philadelphia* longa vehementique declamatione Cardinales incusauit, quod Episcopatus vellent, nec in iis vel vnicum Suffraganeum alerent; quæ oratio plerisque risum mouit, quasi ille Episcopus, quippe titularis, priuatum commodum respiciens, suam, suique similium causam ageret.

Controuersia de præcedentia inter Oratores Gallos & Hispanũ huius in Congregationem aduentum remoratur.

In Congregatione XXI. Maij, acceptus est *Comes Lunensis*, qui ob controuersiam de honoratiori loco cum Oratoribus Gallis totos quadraginta dies ab aduentu suo in Concilij conspectũ se non dederat. Ac licet interea sæpius consultatum sit, de ratione litis eius expediendæ, ab Gallis nihil impetrari potuit, non alium ei locum, permittẽtibus nisi proxime, & secundum ipsos. Vnde cogitabat medio inter Oratores *Cæsareos* (quibus iniunctum erat à *Cæsare*, vt eum comitarentur) loco pedibus consistere, & iuxta illos stare, dum Oratio fieret, eaque finita continuo domum reuerti. Verum id parum è dignitate Regis videbatur, adeoque in id incubuit, vti Gallis placeret, eo die, quo excipiendus erat, in Congregationem non venire. Sed illis ne hic quidem assentientibus, statuit eos huc adigere id operam dans, vt è Præsulibus Hispanis quispiam peteret, ne Oratores laici intersint Congregationibus, quippe in antiquis Conciliis neutiquam admissi, at id omnibus simul Principibus offensionem daturum veritus, enitendum sibi statuit potius, vt ab aliquibus Prælatis ea tractanda proponerentur, quibus Oratores Gallos interuenire, haud æquum esset: veluti, de damnis quæ euenire possunt Christianæ religioni ob pacem cum Hugonotis factam, aut quid eiusmodi. Id consilii Cardinalis *Lotharingius* vbi resciuit, aduocatis itidem consiliorum copiis, reque cum suis considerata, decreuerunt amplius non reluctari, si quis ei seorsim ab Oratoribus daretur locus.

Comes Lunensis in Congregationem admissus de loci prærogatiua sibi debita protestatur.

Itaque die supradicto XXI. Comes *Lunensis* in Congregationem ingressus, cum ad locum sibi assignatum, in medio Consessus, ex aduerso Legatorum venisset, mandata sui Regis exhibuit, quibus à Secretario lectis, continuo protestatur, in hunc modum. Quamuis in eo Consessu & in quouis alio proximus post Oratores Imperatoris locus sibi debeatur, nihilominus quãdo neque locus ille, neque causa qua de agebatur, neque tempus ipsum paterentur, propter humanas contentiones rerum diuinarum & salutis publicæ cursum impediri, accipere se illum locum sibi designatum, protestari tamen, ne modestia sua, & studium nõ remorandi Concilij progressum, vllum præiudicium creare possit dignitati, iurique Principis sui *Philippi* Regis Catholici, & posterorum, verum ea illæsa maneant, ita vt iis semper vti possint, perinde ac si in eo Consessu debitum sibi locum obtineret. Instabatque vt ea protestatio sic inter acta referretur, vt absque illa edi non possint, & vt eius sibi copia fieret. Post id Oratores etiam Galli hac forma protestati sunt. Si ipsi alio loco sederent, quam post Imperatorem primo, & ante Oratores aliorum Regum, vbi maiores ipsorum semper sedere consueuerant, & postremo in Concilio Constantiensi, & Lateranensi, Et si nouus ille locus, in quo

Ferdinand. Philippus 2.

sedebat Orator Maiestatis Catholicæ præter ordinem Oratorum, aliquid præiudicij sibi aut aliis Oratoribus adferre posset, vti Patres Concilij Ecclesiam Vniuersalem repræsentantes pro officii sui debito ipsos ad antiquum ordinem reducerent, aut Euangelicam admonitionem adhiberent. At tacentibus iam Patribus, neque quicquam dicentibus Oratoribus *Maiestatis Cæsareæ*, quorum non minus quam ipsorum Gallorum interesset, se, cum ipsis proximi sedeant, & antiquam possessionem suo Regi conseruent, etiam confisos fide, & affinitate, quam *Rex Catholicus* cum *Christianissimo* colat nihil aliud in præsens postulare, quam vt Patres Concilii declarent Comitis factum nullum præiudicium afferre posse antiquissimæ prærogatiuæ, & perpetuæ possessioni Maiestatis Christianissimæ, atq; id commentariis publicis inseri.

Gallorum protestatio in contrarium longissimi temporis præscriptione ius inuiolabile sibi partum afferentiũ.

Habita est Oratio Comitis nomine à Theologo Petro *Fontidonio*, qui in summa dixit, Maiestatem Catholicam in extremo decursu Concilii, illum Oratorem misisse, vt renunciaret se paratum ad agendas illas partes, quas *Martianus* Imperator in Concilio *Chalcedonensi* Regibus dixit esse sustinendas id est vt veritatem per sacrum Concilium inuentam tuerētur, tumultibus obuiam irent exorientibus, exortos coërcerent. Cupere Regem, illam Sāctam Synodum, quam *Carolus* V. Imperator eius pater nascentem fouit, & vt adolesceret summo studio elaborauit, cuius causa bella difficillima & periculosissima suscepit, quamque etiam *Ferdinandus* Imp. eius Patruus sustentat ad fœlicem exitum perducere. Regem suum nullum officium, quod à Catholico Principe sperari posset, prætermisisse. Prælatos *Hispanos* misisse *Tridentum* Doctores præterea omni literarum & virtutis genere præstantes. Illum religionem in *Hispania* conseruasse: Illum hæresin per vtrasq; Pyrenæorum mōtium fauces ex vicinis prouinciis in Hispaniam irruere conantem propulsasse, ad extremos Indos nauigare conantem repressisse, quo omni studio commigrare cupiebat, vt in ipsis Indorum animis nascentis religionis radices inficeret. Huius Principis industria vigere in Hispania religionem, fidem, & doctrinæ puritatem, vt afflicta mater Ecclesia cum reliquas Prouincias erroribus æstuantes lustrat animo, suas miserias consoletur, cum oculos in Hispaniam conuertit, quam sibi portum, sacram anchoram, perfugium calamitatum intuetur. Tum ad vota decurrens, vtinam, inquit, hanc Catholici Regis seueritatē in coërcēdis hereticis Principes omnes & Respublicæ Christianæ fuissent imitati, vtiq; & ipsos Patres celebrandi Concilii sollicitudine, & Ecclesiam tantis calamitatibus liberaturos fuisse. Regem suum non alio fine *Mariam* Angliæ Reginam vxorem duxisse, quam vt illam Insulam ad Ecclesiæ sinum reduceret. Commemorabat deinde auxilia recens missa Regi Galliæ, quorum ope, tametsi illæ copiæ exiguæ essent, quibus religio acerrime propugnabatur, victoria ad Catholicos inclinauit. Progressus inde ad ea, quæ Rex à Patribus expectet, dicebat, postulare Regem à Concilio stabilimentum doctrinæ religionis, & morum reformationem. Laudabat Patres, quod doctrinæ simul atq; morum vulne-

Oratio Petri Fontidonij ad Patres nomine Comitis Lunensis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

vulneribus curandis operam darent, licet non de fuissent, qui ipsos prorsus à doctrina ad sanandos mores traducere conati essent. Arbitrari Regem, diligēter ab ipsis examinandam illorū piam fortasse magis quam circumspectam sententiam, qui multa Christianę religionis hostibus permittēda putant, vt indulgentia victi ad Ecclesiæ sinum reuertantur. Inuectus est in eos, qui Protestantium imbecillitati aliquid ad illos reducendos condonandum existimarent, dicens cum iis hominibus agi, quos nulla pietas, nulla flectere possit misericordia. Hortatus est Patres Regis nomine, vt sic illorum saluti, Ecclesiæque maiestati consulerent, vt omnia ex huius potius dignitate, quam ex illorum libidine geri viderentur, cum Ecclesia semper ea grauitate atque constantia vsa fuerit, vt multa suis hostibus, quæ honeste concedi potuissent, ad infringendam illorum pertinaciam sæpissime denegauerit. Desiderare etiā Regē vt infructuosas quęstiones omittant. Concludit, cū hoc tantū Conciliū, tanta Patrum frequentia coactum sit, ad opus adeo præclarum, cuiusmodi esset remedium adferre tot malis, quæ Christianam rempublicam perturbarent, si re infecta discedatur, posteritatem in neminem alium, quam in illos culpam collaturum, & ipsis, quibus tanta affuerit sanandæ Ecclesiæ facultas, voluntatē defuisse miraturam. Laudato denique ob singulares virtutes & familiæ suæ gloriam Oratore, perorauit. Responsum ei Synodi nomine, In magno dolore, quem ex communibus miseriis caperent, consolationem Patribus attulisse pietatis Regis Catholici commemorationem. Atque illud inprimis gratum ipsis accidisse, quod ea, quæ sanxerint, defensurum se pollicitus sit. Quod ipsum cum *Cæsarem* aliosq; Reges & Principes Christianos facturos exploratum sibi sit, incitari se, vt operā dent, vti actiones suæ tot ac tantorum Principum studiis respondeant. Id & sua sponte, & Pontificis cohortatione iam diu facere, nulla alia in cura atque cogitatione versantes, quam in morū & disciplinæ emendatione, & doctrinæ Catholicæ explicatione. Regi quā maximas gratias se agere, tum pro singulari eius in Catholicam fidem studio, tum pro piæ in Sanctam Synodū volūtatis professione, tum vero, quod talem Oratorem miserit, cuius pręsentia communi causę & adiumentum, & ornamentum adferat.

Synodus respondet.

Oratio Fōtidonij Principum Oratoribus offensioni est.

Displicuit omnibus Oratoribus Oratio *Fontidonij*, vtpote manifesta reprehensio omnium Principum, qui diligentiam Regis Catholici non essent imitati, eaq; de re apud Comitem conquesti sunt, respondit ille, non minus sibi displicuisse ea verba, quin & pcepisse Doctori, vt ea eliderer, neq; vllo modo pronunciaret: & facturum, vt animi sui offensionem intelligat, quod non esset sibi obtemperatum. Qui *Romæ* tum commorabātur Galli, grauiter eos, qui *Tridenti* erant, incusabāt, quod de loco Oratori Hispano concedendo assensi essent. *Lotharingium* dicebant respicientem suas vtilitates, & vt *Regi Catholico* gratificaretur, graue pręiudicium fecisse Coronę Gallię; simul in eo quod Pontifici etiā suadebat, non cōcedendū Regi, vt bona Ecclesiastica ad summam centū mille Coronatorū quod postulabat, alienaret. In omnibus

Et Lotharingius Gallus, qui Romæ.

Ferdinand. Philippus2.

bus eum se, suaque quærere, adeoque ex quo rei nummariæ procuratio sibi fratrique esset adempta, nolle, vt regi pecunia suppetat alicunde. Cæterum de præcedentia controuersia nondum erat consopita. Nam etiamsi inuentus est locus Oratori Hispano in Congregationibus, tamen idem in Sessionibus ei dari non poterat, Itaque Legati ad Pontificem scribunt, ab ipso mandata, quemadmodũ se gerere debeant accepturi.

In Subalpina regione Protestantes alibi superiores, alibi clam tolerãtur.

Post admissum Oratorem Hispanum, Cardinalis *Lotharingius* excessit Tridento, cum Cardinale *Ferrariensi* in colloquium venturus. Qui cum in *Pedemontium* descendisset, nihilo meliori conditione res illius regionis inuenit, quam in Gallia. Siquidem comperit variis in locis Marchionatus *Salucia* Presbyteros omnes sedibus pulsos & eiectos, etiam *Clerij* & *Cunij*, locis ditionis Principis *Sabaudiæ*, aliisque oppidis circumuicinis, multos easdem cũ Hugonotis opiniones fouere, in ipsa Ducis aula plerosq; eas profiteri, & plures indies ex iis detegi. Ac licet ante mensem Dux ille Programmate edixisset, vt intra dies octo, omnes earum opinionum sequaces regione excederent & nonnulli etiam alio commigrarant: post tamen præcepit Dux, ne contra ipsos vltra procederetur, quin & multis ab Inquisitione condemnatis suppliciorum gratiam fecerat, & actiones cõtra ipsos, aliosq; in quæstionem quidẽ vocatos, sed nondum condemnatos, irritas esse iussit, aliquib. etiam qui discesserant, redeundi facultate cõcessa. Et certe Cardinalis cognitis rationib. quæ Ducem illum impulerunt, concessit in eãdem, quam de rebus Galliæ tenuit sententiam, nempe, expedire Catholicis vt ita fiat.

Cardinalium Ferrariensis & Lotharingij congressus Hostiliæ

Eodem loco Cardinalis ille ex Episcopo *Vintimiliensi*, qui ad eum informandum (sicuti supra dictum est) de industria hoc iter susceperat, & statum rerum in Concilio cognouit, & quemadmodum cum *Lotharingio* tractandũ esset. Venerat autem vterque Cardinalis * *Hostiliam* XXIV. Maij. *Ferrariensis* exposito statu rerum Gallicarum, etiã domesticarum post mortem *Ducis Guisii* & *Prioris*, hortatur eum ad reditum in *Galliam* maturandum, præsentiæ eius necessitate repræsentata, ostendit etiã post pacem cum Hugonotis factã, reformationem in *Gallia* haud amplius salutares eos, qui expectabantur, effectus parituram. Sed pręter expectationem, offendit hanc opinionem penitus animo *Lotharingij* impressam, suam dignitatem postulare, vt illud negotiũ non deserat. Id conquestus est, quod *Moronus* ab Imperatore reuersus, nihil ipsi de negotio, quod gesserat, communicasset, licet rem omnem ab ipso *Cæsare* resciuerit. Dicebat, *Regi Catholico* cum *Imperatore* bene conuenire sibi item cum *Comite Lunensi* esse consiliorum communionem, in re residentiæ, necessariam esse declarationem. Ea esse Imperatorem mente Prælatos etiã, si aliquot Italos excipias, pene omnes, atque hanc declarationem ideo requiri, ne Pontifici auferatur dispensandi Potestas. Itaque Cardinalis *Ferrariensis* opera parum est effectum. Et *Lotharingius* cum *Tridentum* reuertisset, profitebatur passim *Ferrariensem* egisse secum *Papa* nomine & Legatorum, vt quæstio de residẽtia decideret decreto aliquo pœnali, nulla facta declaratione, q; sit

** Vulgo Hostia dicitur Veneta regionis oppidum inter Veronam & Mantuã*

de iure

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

de iure diuino; sed se haudquaquã assensurum.

Moronus Lotharingium inuisit, eique in Pontificias partes attrahendo omnia officiosissime defert.

At *Moronus* ad *Lotharingium*, prius quam ad seriam negotiorum Concilii tractationem ventum esset, demulcendum, cum sciret opus esse, vt ostendat se paratum illi omnia deferre; venit ad ipsum salutandi causa, Pontificium in morem crucibus prægestatis, & Præsulum caterua comitatus. Ibi post mutuæ salutationis officia professus est se nihil magis cupere, quam vt *Lotharingius* cõsulat, imperet, agat, non secus, quam si vnus esset è Legatis. Pontificem reformationẽ velle, & ei⁹ se capita ad XLII. perquam seuera misisse; tum scripsisse, vt simul reliqua ab Oratoribus *Cæsareis* & *Gallis* exhibita proponantur, iis modo sublatis, quæ ad Curiam *Romanam* pertinent, cuius reformationem, ad tuendam authoritatem Sedis Apostolicæ Sanctitas eius sibi sumit. At *Lotharingius* suspicatus *Moronem* esse animum, ad se alleuandum, aliquam inuidiosi oneris partem in humeros eius imponere, aut occasionem diffidẽtiæ inter ipsum & Hispanos iniicere; respondit, Legati onus vires suas exsuperare, quibus abunde est sententiam suam, vti Archiepiscopo conuenit, proferre. Laudare se zelum Sanctitatis eius in aliis Ecclesiis reformandis; veruntamen & illud non iniquo animo permittendum, vt Episcopi etiam totidem Capita, Cardinalibus, & cæteris Curialibus emendandis exhibeant. Dignam esse Sedem Apostolicam omni cultu & reuerẽtia. Sed æquum non esse, vt sub hoc integumento abusus delitescant. Ab hoc Cardinalis responso statuunt Legati circumspecte se gerere, neque consilia temere communicare, quoad res paulo tranquilliores tutioresq; sint. Sed interea cum Prælatis *Italis* sedulo actum, nę Decretum de residentia declaranda reciperetur.

Lotharingius Morono nõ fidere certus, cõfidenter respondet, & reformandæ Curiæ Romanæ desiderium præ se fert.

De Cardinalib. creandis rumor Tridẽti vulgatus, Præsules aliquot Pontificios eam dignitatem affectantes, & spe delusos male habet.

Per id tempus accidit quiddam Põtificiis conturbandis, ac prope inter se committendis opportunum. Allatum est *Tridentum*, Cardinales breui creatũ iri: missus etiam eorum, qui *Romæ* erant, catalogus. Vnde competitoribus, qui magno numero, pectus ira æstuabat. atque vt iratis accidere solet, non ita intra terminos officii contineri poterant, vt non interdũ excideret aliquod verbum, quod & mentis perturbationem indicaret, & animum ad vindictã pronum. Ac nominatim notati *Marcus Antonius Columna* Archiepiscopus *Tarẽtinus*, & *Alexander Sforza* Episcopus *Parmensis*, propter magnam familiarũ suarum in Curia potentiã cæteris cõfidentiores; quod dixissent, se cum *Lotharingio* consilia cõmunicare velle. quod à Cardinale *Simoneta* creditũ, *Romam* etiam nunciatum est. Ea re vterque sibi iniuriam factam existimans, acrem doloris sensum verbis expressere. Et durauit ad aliquot dies isthæc animorũ exacerbatio, sed neq; Cardinalibus nouis creatis, operaque adhibita, vt istis Episcopis fieret satis, ad extremum res cõpositæ sedatæque sunt.

Galli obtinẽda à Põtifice reformationis spe deiecti, eius deinceps solicitandæ studium deponunt.

Et hoc tempore cæpit Cardinalis *Lotharingius* de animi ardore remittere. nam in *Gallia* ex eorum, quæ hactenus euenerant, obseruatione, cum manifesto cernerent fieri non posse vt *Tridenti* aliquid obtineretur, ꝙ in illius Regni beneficiũ verteret, ac vidissent insuper pacis negotium quotidie magna cũ facilitate succedere, vt spes iam subesset, obedientiã Regi in integrum restitutũ

iri nec opus fore aliis de Religione cogitationibus; fortasse etiam cõmunicatis ab Imperatore iis, quæ cũ *Morono* tractata, & ad hæc omnia accedentib. assiduis Pontificis apud Reginam per Nuncium suum solicitationibus, statuunt tandem Galli in res Concilii tanto studio ac solicitudine deinceps non incumbere: sed potius animum Põtificis conciliare, & si quid *Tridento* aduenerit reb. suis commodum, id accipere, sed inprimis operã dare, ne quid sibi præiudicii fiat. Itaq; *Regina Romam* scripsit, obtulitq; omni ope se Pontificem adiuraturam ad Concilium celeriter finiendum; *Lotharingium* & Præsules *Gallos*, ne authoritatem Papæ impugnent, refrænaturam; effecturamque, vt *Auenione*, & è Comitatu *Venascinensi* milites omnes Hugonoti discedant. Ad Cardinalem itidem *Lotharingium* scripsit, significans pacis negotiũ in Gallia optime procedere, & ad eam perficiendam nihil aliud deesse, quã eius præsentiam, vbi cum regno plus commodare possit quam *Tridenti* (quo loco experientia didicerit se nihil proficere) daret operam vt quamprimum rediret, eniteret Pontifici quocunque modo satisfacere, eiusq; sibi beneuolentiam conciliare; nec ad Concilii negotia animũ amplius adiiceret quam illum propria cõscientia dignitasq; impellerent: hoc addito, in Gallia eadem authoritate & loco futurum quo antea; adeoque reditum accelerararet.

In eam rẽ Regina ad Pontificem & Card. Lotharingium dat literas.

Peruenerunt hæ literæ Reginæ *Romam* & *Tridentum* sub finem Maii, quæ sicuti admodum gratæ Pontifici fuerunt, spemque ipsi dederant bonũ Cõcilii exitũ videndi; ita ei summe displicuit aliud quiddam, quod tum tẽporis acciderat, Nam cum in *Gallia* de leuanda ære alieno Corona cõsultaretur, Edicto Regio, & placito Parlamenti cõfirmatum est decretum de alienandis prædiis Ecclesiasticis ad summam centies mille coronatorum. Vnde magnus à Sacerdotib, tumultus excitatus, querentibus priuilegia sua & immunitates violari, nec posse res sacras vlla de causa, nisi authoritate & decreto Põtificis alienari. Ad has turbas compescendas, Orator Põtificem de assensu solicitat. Significat Regem superioribus bellis exhaustũ statuisse res suas in ordinem redigere, vt ei tandem negotio incumberet, quod semper post pacẽ factam animo designauerat, nimirum, vt vniuersum Regnũ ad vnionẽ in religione Catholica reduceret. vt vim adhibere posset, si quis repugnaret, cogitationẽ cepisse subsidium populo imponendi, & à clero etiam suam partem exigendi. Ad id Ecclesiasticos tanto plus quam cæteros teneri, quanto magis ipsorum intersit. Omnibusq; perpensis, nullam rationem faciliorem inueniri, quam alienatis aliquib. prædiis Ecclesiasticis, huic necessitati subuenire. ad eamque rem Sanctitatis eius cõsensum desiderare. Respondit Pontifex, speciosum quidẽ esse prætextũ Ecclesiã defendẽdi, qui huic postulato obtenditur; sed reuera ad eius exitium tendere: ac proinde ei damno euitando cõsilium esse tutissimum, assensum omnino non cõmodare. Et licet quiuis facile credat, Gallos etiã citra Pontificis consensum quod decreuerant executuros, tamen ille ita existimabat, haud postulaturos alienandi licẽtiam, si emptor absq; ea inueniretur; id pro certo tenens, neminem pecuniam suam fortunæ periculo com-

Ad æs alienum Regis Galliarum dissoluendum fit Edictum de Ecclesiasticorum reditib. alienandis, quod Pontifici summopere displicet.

Orator Gallus Põtificem de assensu solicitat, & subsidii necessitatem explicat.

Pontifex de assensu Consistorii alienationi consentire recusat.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

cõmissurum, præ metu, ne, sicuti incertus est rerum humanarum euentus, ea succedãt tẽpora, quib. Ecclesiastici reditus suos etiã pretio nõ restituto recuperẽt. Itaq; re proposita in Cõsistorio, ex sentẽtia Cardinaliũ decreuit nõ cõsentire; sed variis excusationibus ostẽdere, id postulatũ à se obtineri nõ posse. *Lotharingius* odio irreconciliabili flagrans aduersus *Hugonotos*, non tã caussa religionis, q̃ factionis, cui cũ ipso & familia sua perpetuæ cõtrouersiæ; certus etiã fieri nõ posse vt concordia cũ ipsis sarciatur, permoleste tulit, cum intelligeret pacis negotium bene procedere. Et q̃ ad reditum suum in *Galliam*, statuit etiã atq; etiam cogitandum, quando & quemadmodũ sibi redeundũ esset. Illud quidem certe rebus suis necessarium iudicabat, cum Pontifice, Curia Romana, & cũ ministris etiam *Hispaniæ*, supra quam anteactis tẽporibus factũ, cõgruere. Atque adeo ab eo die remittere cæpit de seueritate in reformatione procuranda; instituitq; & maiori reuerentia Papam colere, & cum Legatis eius in medium consulere.

Lotharingius odio Protestantium statuit cum Papa, Curia Romana & Hispano melius quam ante congruere, & de suo in reformationem studio remittere.

Verum præter hanc, ob postulatum de alienatione molestiam, alia non leuior Põtificem anxium habebat. nam cũ Oratori *Gallo* sæpius promisisset, se locum ei suum in festo Pentecostes daturũ, atq; id curatũ vellet; aliquot Cardinales cõgregauit, vt rationẽ, qua Oratori etiã *Hispano* satisfieret, excogitarent. Atq; hic duo cõsilia proponũtur. Vnum, vt locus ei daretur infra sinistrũ Diaconũ. Alterũ, vt sederet super scabello in summo subsellio Diaconorũ. Sed hæc difficultates non auferebant. Manebat n. adhuc cõtrouersia, quoties Sãctitatis suæ syrma esset gestandũ; aut aqua in Missæ celebratione manib. danda: item cum pacis osculũ, aut thuris suffumigatio accipienda. De syrmate & aqua difficultas nõ tũ premebat, cum nec *Papa* celebraturus esset, & adesset Orator Imperatoris. De thure & pace inuentum est temperamẽtum, vt darentur omnibus à dextera parte, etiam *Florentino*, qui erat vltimus, atque ita demum iis, qui erant à sinistra. Id *Gallo* non satisfecit, dicenti, *Papam* sibi suum locũ promisisse; & *Hispanum* aut non venturum, aut infra se consessurũ & nisi id fieret, abitionem meditanti. Sed neque id Oratori *Hispano* placuit. itaque decreuit Papa ad ipsum mittere qui significarent, constituisse se locum dare Oratori *Gallo*. Respondit *Hispanus*, si decretum esset *Papæ* ea contumelia se onerare, velle scriptũ quoddã eo audiente legere. Qui cũ eo tractabant Cardinales *Papæ* nomine, ostendunt non recte, ac vti decet, facturum, nisi id scriptum prius à Sanctitate ei⁹ inspiciatur, ne ex improuiso aliquid nascatur incõmodi. Difficilem se præbuit Orator ad id exhibendũ, ad extremum tamen acquieuit. Commouebatur *Papa* inter legendum, ob formulam verborum (vt ipse dicebat) ad rem non pertinentiũ. Introductus demum in Cameram *Papæ*, cũ quatuor testibus, ibi flexis genib. legit protestationẽ suam hoc tenore. Regem *Hispaniæ* præcedere debere Regem *Galliæ* propter antiquitatem, potentiam, & amplitudinem *Hispaniæ*, itẽ propter aliorum regnorum multitudinem, quorũ respectu, omnium qui sunt in orbe Regum maximus est & potentissimus. Tum etiã quod in prouinciis illi subiectis strenue defensa & conseruata sit fides Catholica, & Ecclesia Roma-

Pōtifex & Cardinales in controuersia inter Oratores Gallum & Hispanum de prærogatiua loci conciliandane quicquam sudant.

Papa iubet significare Hispano, se Oratori Gallo honorationem locum daturum.

Vnde statim Orator Hispanus in Pontificu Camera protestatur.

Ferdinand. Philipp. 2.

Romana. Quamobrem si Sanctitas eius declarare velit, aut declarauerit, verbo aut scripto, in *Gallia* fauorem; cōtumeliam insignem inferre, & manifestā iniustitiam facere. Adeoq; se nomine sui Regis cuicunq; declarationi de præcedentia aut æqualitate in *Gallia* fauorem contradicere: atq; eam nullam & inualidam dicere, contra ius notorium Maiestatis suæ *Catholicæ*; & si iam facta sit, esse nullam, vtpote sine cognitione causæ, & aduersæ partis citatione; immo Sanctitatem eius id agentē grauibus per totum orbem Christianum incōmodis causam daturam. Respondit Pontifex, admissa protestatione *si & in quantum*: se quidē excusans de citatione omissa, quoniam Gallis nihil dabat, sed tantum cōseruabat locū eum, quo proxime post *Cæsareos* Oratores semper eos viderat. offerens tamen se causam commissurum Collegio Cardinaliū, aut toti *Rotæ*: quippe qui & Regē amaret, facturusque esset semper quicquid ipsi gratū foret. Ad ea cū regereret Orator, Sanctitatē eius se priuasse libertate faciendi rem gratam Regi, quem tanta iniuria grauarit: Respondit *Papa*, *Non nostra causa sed vestra, beneficiaque à nobis in Regem collata, non mereri ista verba in protestatione apud nos facta.*

Pontificis super Protestatione responsum.

Eodem tēpore *Tridentum* venit Præses *Biragus*, quem supra dictum est missum à Rege *Franciæ* ad Concilium & Imperatorem. Is II. Iunii acceptus est in Congregatione, in qua non adfuerunt Oratores *Gallis* inferiores, ne locum ipsi potiorem concederent, cui in literis Regiis, Oratoris titulus non dabatur. Exhibuit literas Regis datas XV. Aprilis, quarum hæc summa. Notissimas esse turbas & bella intestina in suo regno suscitata caussa religionis; quamque ipse operam impenderit auxiliis etiam & subsidiis Principum & Magnatum amicorum suorum fretus, vt armis remedium adferret. Veruntamen ita Deo visum ob iudicia sua inscrutabilia, vt ab illis armorum remediis non aliud reportatum sit, quam cædes, immanitates, vrbium excidia, Ecclesiarum subuersiones, interneciones Principum, Procerum, Equitumque, aliæque calamitates & vastationes. vt facile appareat armorum remedium non illud esse, quod quæri oporteat ad curandam infirmitatem animorum, qui non nisi ratione & persuasione se vinci patiuntur. His quidem se coactum in pacificationem consentire, quemadmodum in literis suis ea de re missis continebatur. Non quo nouæ Religioni stabilem in suo Regno sedem permittat, sed vt, cum ab armis cessatum fuerit, minore cum lucta peruenire possit ad omnium subditorum in eadem Sancta & Catholica religione vnionem. Id beneficii expectare à misericordia Dei, & bona seriaque reformatione, quam sibi ab sancta illa Synodo promittebat. Et quoniam multa haberet ipsis repræsentanda, & ab ipsis postulanda, statuisse mādare *D. Renatum Biragum*, qui ea omnia viua voce exponeret: rogabatque vt ipsum exciperent, & benigne ei auscultarent.

Renatus Biragus in Congregatione Regis Galliarum literas exhibet.

Literarum summa capita.

Perlectis literis, verba fecit Præses, singillatim narrans discordias, bella, & calamitates *Galliæ*; tum ad quem statum, ac necessitatem Rex & Regnum reducti fuerint; *Momorantii* Equitū Magistri captiuitatem, & *Ducis Guisii* mortē, quæ Regis brachia amputasse videbantur.

Biragi Galliarum Regis nomine oratio.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

bantur. Et longo sermone asseruit pacificationem pura meraque necessitate factam: atque in ea meliori esse partem Catholicam, quam contrariam conditione. Non esse animum Regi & Consilio nouam religionem introducere, aut stabilire: sed è contrario positis armis, & obsequio recuperato, minori cũ contradictione, iisq; vijs, quas maiores sui tenuerunt, deuios ad obedientiam Ecclesiæ reducere, omnesque in vna sancta Catholica Religione denuo coniungere, qui satis exploratum habeant duarum diuersarum religionum exercitium non posse diu subsistere, ac in vno regno permanere. Sperare Regem breui subditos omnes in vnam & eandem de religione opinionem reduci posse, gratiæ Diuinæ subsidio, & beneficio Concilii, remedij semper ab antiquis adhibiti adeiusmodi mala, qualia tum Christianam religionem affligebant. Orabat Patres, vt bonam Regis voluntatem, seria reformatione adiuuarent, moribusque ad integritatem & puritatem veteris Ecclesiæ reductis, & controuersiis de religione ad concordiam reuocatis, promisit Regem fore semper Catholicum, & Ecclesiæ Romanæ ad exemplum maiorum suorum addictum. Finem fecit dicendo, Regem de bonitate & prudentia Patrum confidere, ipsos *Galliæ* mala commiseraturos, & remediis adhibendis operam daturos.

In qua caput de Concilio transferendo cõsulto omittit.

Habebat Prӕses in mandatis, vt postularet Cõcilium transferri in locum, ad quem Protestantibus liber esset accessus, nam etiamsi & Pontifex, & Concilium cautionem interposuerint, locum tamen illum suspectum habere, velleque locum, vbi Imperator ipsis cauere possit. Verum hoc caput nõ attigit, ex consilio Cardinalis *Lotharingij* & Oratorum sui Regis, quibus nõ visum opportunum eius mentionem facere, sed ob literas ad Papam & ad ipsum *Lotharingium* scriptas, de quibus supra dictũ id pro retractato habere.

Promotor responsionẽ iuxta formulam à Legatis prӕscriptam adornat.

Datum erat negotium de consilio Legatorum, vt à Promotore, Synodi nomine *Birago* responderetur. Dolere Patribus de infortuniis & calamitatibus Regni Galliæ, & hortari Regem, quoniam necessitate inductus sit ad pacem faciendam, & aliquid Hugonotis concedendum, quo religionem integre restitueret, vt regno in trãquillo posito, ad honorem Dei, hunc optimum finem quam ocyssime assequi adniteretur. Missa peracta, antequam in Congregationem intrarent, hanc formulam Cardinali *Lotharingio* monstrãt.

Eam Lotharingius, quod Regis Galliæ factum laudaret, non probat.

Qui respondit, non sibi rectum videri, vt Synodus Regis factum approbet, quod dolendum potius videretur, cũ in fidei prӕiudicium tendat, quàm laudibus efferendum, itaque melius esse tempus ad respondendum sumere, vt in rebus maioris momenti fieri solet.

Vnde Synodus responsionis formã mutat.

Ob eam causam mutato consilio constituunt, *Birago* respondere in hũc modum. Quandoquidem res ab ipso cõmemoratæ propositæque, grauissimæ essent, & multam considerationem requirerent, Synodum tempore opportuno ei responsuram. Displicuit Oratorib. *Gallis* vehementer factũ Cardinalis *Lotharingij*, existimantibus, si Legati segniores essent ad actiones Regis laudandas, ab illo pro ratione officij ipsos eo incitandos, imo pro viribus adigendos fuisse: nunc è contrario, cum ipsi huic facto sicut iustum & æ-

Id Lotharingij factũ tanquam parum ex officio Oratoribus displicet.

Ferdinand. Philippus.

quum erat, laudem deberi iudicassent, illum dissuasisse. Habita tamen inter se consultatione, statuunt multas ob causas ea de re in Galliam non scribédum, cum *Lansacus* eo breui rediturus, voce eam relationem, quæ necessaria videretur, facere posset.

Turbatur in Bauaria ob vsum Calicis & coniugia Sacerdotũ.

In Bauaria mense proxime superiori magnus quidem tumultus, populique concitatio facta, propter negatum Calicis vsum, & coniugatis prædicandi facultatem, eoque processerat illa temeritas, vt ad ipsos sedãdos Dux promiserit in Conuentu Ordinum, nisi proximo Iunio *Tridenti*, aut à Pontifice aliqua ratione, ipsis satisfieret, se vtrũque concessurum. Id simul ac Concilio innotuit, Legati celeriter *Nicolaum Ormanettum* ad Principem allegarunt, qui & illum ab eiusmodi concessione dehortaretur, & promitteret Concilium eius necessitatibus non defuturum. Cui Dux respondit, se ad obediẽtiam & deuotionem suam erga Sedem Apostolicam testificandam, omnem operam daturum, vt populum suum, quantum fieri possit, destineat, haud dubia expectatione & spe, Concilium id decreturum, quod cerneretur esse necessarium, non obstante Decreto prius facto.

Ormanettus à Patribus mittitur ad Bauariæ Ducem.

Episcopus Nemausensis in Annatis quid emendandũ censeat, exponit.

Cum haberentur deinceps Cõgregationes rebus Concilii tractandis, in earum vna Episcopus *Nemausensis* de Capitibus abusuum, qui Ordinẽ spectant, verba faciens, delapsus est in sermonem de *Annatis*. Ac tametsi non negaret æquum esse, vt omnes Ecclesiæ contribuant Põtifici ad Aulę suæ sumptus sustinendos, dicebat tamen neq; modum, nec quantitatem in illa pensitatione sibi probari. Non hanc, quod satis esset, si vicesima tantum pendatur cum Annatarum nomine plus fortasse quam decima exigatur, Non modũ, quia ad earum solutionem, nisi anno exacto, nemo cogendus sit. Et quoniã Curia Romana omnium Ecclesiarum collationibus sustentanda sit, æquum esse, vt inde quoque aliquid vtilitatis percipiatur, cum ab eius officialibus multi, & prope omnes abusus in orbe Christiano nascantur. Hac de re ab Synodo Sanctitati eius significandum, vt prouideat. Ac nominatim ad disserendum de ordinatione Presbyterorũ qui Romæ fiunt, descendens, in ijs dicebat nec Canones, nec Decreta obseruari, idcirco necessario decernendũ si Presbyteri *Romæ* ordinati idonei nõ fuerint, vt Episcopi non obstante illa ordinatione possint eos suspendere, nec fas sit suspensis per viam appellationis, aut alterius recursus Prælati decretum impedire. Postremus in eadem Congregatione verba fecit Episcopus *Auximanus*, is censebat, sicuti iam collecti essent abusus ad Ordinem spectãtes, ita recte Patres facturos, si agatur etiam de pœnitentiis, quæ iniungi solent, & simul de indulgentiis, quod hę tres materiæ sint inter se connexæ, &, quasi manus sibi mutuo dent.

Et in Presbyteris Romæ ordinatis qui in idonei.

Auximanus de pœnitentiis & indulgentiis vna cũ Ordine agendum censet.

Episcopus Guadicẽsis in Episcoporum titularium Ordinationẽ inuehitur.

In alia quadam Congregatione, Episcopus Guadicensis longissima oratione vsus, inter alia inuectus est in Episcoporum titularium Ordinationẽ, sumpta occasione dicendi ab vno de Capitibus abusuum quod datum erat ordine quartum, In quo dicebatur, ad occurrendum ingentibus scandalis quæ perpetuo nascuntur per occasionem eius generis Episcoporum, plures non creandos sine vrgente necessitate, &

te, &

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

te,& eo casu antequam ordinentur, prouidendum ipsis à Pontifice vnde viuant pro dignitate Episcopali. At enim dicebat ille Episcopus, esse dignitati Episcopali annexum, tanquam rē essentialem, habere locum & diœcesin. Episcopum & Ecclesiam relatiua esse, sicuti maritus & vxor, quorum vnum sine altero esse non potest. Adeoque naturam contradictionis non pati, vt vlla causa creandi Episcopos titulares dicatur legitima. Et affirmabat eorum ordinationem esse Curiæ inuentum etiam hoc ipso verbo vsus, *figmentum humanum*. Eius apud antiquos nullum cerni vestigium. Nam si Episcopus olim Episcopatu exutus esset, aut Episcopatum renunciasset, id sic acceptum, quasi non amplius esset Episcopus, sicuti cui vxor deest, non est amplius maritus. Itaq; legi apud antiquissimos Doctores Canonistas, inualidas esse ordinationes habitas ab eo, qui Episcopatū renūciauit. Simonias, & ineptias quibus dant causam istiusmodi Episcopi, aliasq; disciplinæ corruptelas, nihil esse præ hoc abusu concedendi nomen Episcopi iis, qui vere non sunt, & institutionem Christi, ac Apostolorum immutandi.

Eorundem ordinandorum necessitatem tuetur Episcopus Sarsanensis.

Simon de Nigris Episcopus *Sarsanensis* cum sententiam diceret, in eandem materiam ingressus, dixit in Episcopo considerari debere, ordinem & iurisdictionem, quod ad ordinem, aliud non habere, quam quod Minister est Sacramentorum Confirmationis, & Ordinis, & Constitutione Ecclesiastica authoritatem habeat multarū Consecrationum, & benedictionum quæ simplicib. Presbyteris sunt prohibitæ. Verum quoad iurisdictionem, authoritatem habere in Ecclesiæ gubernatione. Episcopis titularibus potestatē duntaxat Ordinis esse, sine iurisdictione, adeoq; non esse necessarium vt Ecclesiam habeant. Quod si antiquitus non conseruabatur Episcopus sine data ipsi Ecclesia, hoc ideo factum, quia ne Diaconi quidem aut Presbyteri consecrabantur sine titulo. At postq̄ apparuit plus facere ad Dei cultum & Ecclesiæ amplitudinē, vt Presbyteri sint sine titulo, idē de Episcopis etiam concludendum. Sed tamē vt abusibus obuiam eatur, conuenire, ne ordinentur sine dimenso vnde alantur, ne ad indignitates adigantur. De cætero necessarium esse vt creentur, ad Episcoporum impotētium munus supplendum, aut eorum, qui ex causa legitima absūt à suis Ecclesiis, aut deniq; illustrium Prælatorum, qui maioribus negotiis implicantur, adeoque se illud Caput sicuti declaratū erat, approbare.

Episcopus Lucensis in plerisque Pontificib. dispensandi facultatem non permittit.

Episcopus etiam *Lucensis* de dispensationibus disseruit, multa esse, de quibus si Synodus decreta velit formare, & ea indispensabilia declarare, ad cultū Dei & Ecclesiæ beneficiū plurimū adiumenti afferret. Quod eo se nō dicere, vt Synodus Sanctitati eius Leges præscribat, sed tantūmodo, quod nōnulla sint, quæ Pontificum dispensationes non admittunt. Et si casus aliquis, rarissime contingens, semel in seculo causam iustam in his dispensandi offerat, ne illo quidem casu dispensationem iustam fore & excusabilem. Siquidem conuenire, vt priuatus quiuis aliquid grauaminis sustineat, dummodo id insigni beneficio publico cedat. Quinetiam vbi casus frequentes occurrere possūt, qui dispēsationē mereantur

Ferdinand. Philippus.

reantur ad demendas occasiones impetrandi supplicationes & gratias surreptitias, quæ in animarũ dãnum vertunt, præstare præparcum esse quam liberalem.

Tilesius Cõcilij Secretarius prouinciam illam alteri relinquit

Inter eas difficultates, quę Synodũ maxime solicitam habebant, vna erat, quod nonnulli Præsules de syncera Episcopi *Tilesÿ* Secretarii fide addubitãtes, sæpius postulabant, vt acta Concilij à duobus conscriberentur. Hæc difficultas sua sponte cessauit, *Tilesio* propter grauissimos calculi dolores vt incideretur abitionem cogitante, & suffecto in eius locum Episcopo Campaniensi. Cuius primus actus fuit in Congregatione VII. die Iunii, legẽdo responso, quod Legati Præsidi *Birago* reddendum concinnauerant. Id cum esset longius, ex improuiso propositum, neque voce cuiusquam è Legatis commendatum, tum etiam conceptum verbis ambiguis, quæ vel in laudem, vel in vituperationem pacis à Rege factæ trahi possent, non ab omnibus eodem sensu accipiebatur: vnde diuersę de eo erãt Prelatorum opiniones. Cardinalis *Lotharingius* primus super eo copiose verba fecit, sed in hunc modum, vt vtrum ei placeret, an secus non intelligeretur. Cum finem dicendi fecisset, Cardinalis *VVarmiensis* instigatus à *Morono*, rogat, vt aperte animi sui sensum proferat. Tum ille sibi non placere respondit: magna cum offensione *Moroni*, quod *Lotharingius* antea præ se tulisset id satis sibi probari, quãdo id ipsi ostendẽdum curauerat. *Madrucius* proximo loco sententiam rogatus, rem remittẽdam censuit Patribus. E cæteris alius probabat, alius non sibi placere dicebat. Hic queruntur Præsules Galli, responsionem hanc & dilatam, & disputatam, contra quam à Patribus in re simili fieri solet. Episcopus ille, qui Orator *Ducis Sabaudiæ*, cũ eius essent dicendi vices, negotiũ censuit relinquendum prorsus Legatis, & duobus Cardinalibus. Iam perrogatis sententiis, consurgens Archiepiscopus *Lancianensis* dixit, se quidem in sententia proferenda aliter statuisse, at nunc ex quo Oratorem audisset, se in eius sententiam ire: atq; id communi omnium applausu comprobatum.

Forma responsionis Birago reddenda à Legatis confecta Card. Lotharingio non placet: vnde responsum iterum differtur, quod Præsules Gallos offendit.

Vndecimo die Iunij habita est cõsultatio à Legatis, Cardinalibus, & viginti Prælatis, vt rationem inuenirent stabiliendi doctrinam de Institutione Episcoporum. Cardinalis *Lotharingius* in sententia dicenda, diuertit in eam Gallorum assertionem, quod Concilium sit supra Papam, adiiciens, ita definitum à Concilio *Constantiensi* & *Basileensi*. Non requirere se aliam ab illo Concilio declarationem: attamen, si cũ Gallis consentire velint, necesse esse vt Decretis iam cõficiendis nulla verba inserantur, quæ ipsorum sententiæ præiudicent. Cum Archiepiscopo *Hydruntino* esset dicendi locus, multus fuit in Cardinale redarguendo, repetens & refutans quicquid ille pro Concilij superioritate dixerant, & subiunxit esse nonnullos, qui eam opinionẽ de superioritate Cõcilij adeo verã ac indubitatam credant, atq; illud, *Verbum caro factum est*: neq; tamen videre se, quẽadmodum ea de re in conscientia sua securi esse possint. Quibus verbis *Lotharingium* perstringebat, quem passim iactabatur ea cõparatione vsum. Postea descendens ad disserẽdũ de institutione Episcoporũ, affirmauit, nullã in ea re con-

Lotharingius tuetur assertionem Gallorum Concilium esse supra Papam.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Inter Card. Lotharingiũ & Archiep. Hydruntinũ altercationes, animorum vtrimq; exasperatorũ indices.

controuersiam futuram, nisi formula à Cardinale *Lotharingio* proposita occasionem dedisset. Respõdit Cardinalis, se, cum *Tridentum* venisset, reperisse difficultates illas hinc inde agitatas; formulam illam non composuisse nisi rogatum, animo pacis & cõcordiæ cõciliandæ, controuersiasq; cõponendi: id quando sibi non successerit ex voto, gratulaturum se Archiepiscopo, si ille eum honorẽ demerebitur, quem ipse reportare non potuerit. Gratias ei insuper agebat, quod veluti Magister se reuocaret in viam, quando aliqua in re exorbitaret. Quod ad quæstionem de superioritate Concilii, dicebat nec se, qui in Gallia natus esset, vbi ea opinio vulgo recepta est, nec cæteros Gallos posse eam deserere; nec quod eam teneant, credere se ad abiurationem Canonicam cogẽdos. Regerebat Archiepiscopus se reprehẽdere formulam illam, vt imperfectam; vnde natæ essent eæ difficultates. De cætero, non esse illum locum respondendi, seque iniurias sibi factas parui pendere: Sed id sane sibi dolere, esse nonnullos, qui ex professo Legatorum actiones criminãtur, mentem parum candidam prodẽtes. Tacuit Cardinalis, neq; vllam edidit conceptæ offensionis significationem. De hoc facto Comes *Lunensis* siue instinctu proprio, siue Gallis impellentibus Archiepiscopum obiurgat, affirmans, si ad aures Maiestatis Catholicæ peruenerit, ipsi id haud dubie displiciturũ. Et Prælatus quidã Gallus, siue id negotii ei datũ esset à *Lotharingio*, siue voluntate susceptum, Cardinali *Morono* significauit, illũ Archiepiscopum officii metas longe egredi, etiam cum Cardinale iampridem, quando de residentia tractabatur, egisse inciuilius. Necnon Cardinali significatũ, quotidie in ædibus eius famã ipsius vellicari: neque illic honoratiori titulo dignum iudicari, quam hominis veneno tumentis. ad ad quæ cũ hoc quoq; postremũ accesserit, expedire, vt vterq; vna ad consultationem non aduocetur. nam id Cardinalẽ haud æquo animo laturum. Ad ea præcise respõdit Cardinalis *Moronus*, sibi *Roma* mandatum omnibus consultationibus illũ Archiepiscopum adhibere; eiusque rationem eximie habendã, cũ circiter quadraginta suffragia ab eius ore ac sententia pendeant. Hoc respõsum ad *Lotharingium* relatum, vehementer ipsum contra Cardinalem *Moronum* incendit; sic accessione facta ad id quod paucis ante diebus, cum inter ipsos Legatos & Cardinales de respõsione *Birago* reddenda consultaretur, (quæ à Cõgregatione ad ipsos remissa) *Moronus* ei exprobauerat, quod responso prius formato semel contentus, postea in Congregatione generali cõtrarium dixisset. Et cogitabat sedulo apud se *Lotharingius* quomodo istum sui contemptum vindicaret; præsertim cũ etiam Roma accepisset, Papam illum tãquam scandalosum accusare, & cui animus sit, Catholicos cum Protestantibus vniendi. Verum consideratis vtilitatum suarum rationibus, quæ suadebant, nõ magis magisq; seipsum ab *Roma* segregare, sed viam potius in gratiã cum *Roma* redeundi tentare, vicit vtilitas iracundiam; fecitque, vt in proposita sibi sententia perseuerarit, omnem deinceps operam ad Concilium finiẽdum, & Pontifici satisfaciendum conferendi.

Quo nomine Comes Lunensis Hydruntinum obiurgat.

At Moronus eum propter XL. quæ ab eo pendẽt suffragia, magni faciendum cẽset.

Apud Lotharingiũ vtilitatũ suarũ ratio iustis offensionũ causis præponderat.

At Præses *Biragus* responso, quousq; sibi

Ferdinand. Philippus 2.

Biragus, non expectato diutius Synodi responso Tridento discedens ad Imperatorem proficiscitur mādata ei expositurus.

sibi visum è dignitate, exspectato, XIII. die *Tridento* Oeniponē proficiscitur, vt alterum mandatorum caput apud Imperatorem exequeretur. Id erat, vt cōgratularet de electione Regis Romanorum, exponeret causas pacis cū Hugonotis factæ, eique de restitutione vrbis *Metensis* & aliorum oppidorum Imperialium responderet. Habebat etiam in mandatis, agere cū *Imperatore*, vt cōiūctis cum Rege *Hispaniæ* officiis, vna omnes translationem Cōcilii in *Germaniam* solicitarent. Hoc cum Cardinale *Lotharingio* cōmunicato, vt ab ipso addisceret rationem illi negotio maxime accōmodatam, aut certe prorsus omitteret, sicuti nuper *Tridenti* factum; Cardinalis ob easdem rationes, id quidem existimauit Imperatori exponendum; sed vt optandum potius, quam aut sperandum, aut tentandum.

Lunēsis de Regis sui mandato vrget abrogationē Decreti Proponētibus Legatis.

In mandatis Comitis *Lunensis*, vno capite diserte erat imperatum, vt premeret retractationē illius Decreti *Proponentibus Legatis* &c. At post eius aduētum, per eosdem dies nouæ superuenīunt à *Rege* literæ, in quibus significabat postulasseà se *Reginam Galliæ*, vt Concilium, quo libero in loco sit, in *Germaniā* transferatur. se respondisse, non sibi id videri necessarium, cum ratio iniri posset, qua, quantūuis Tridenti continuatum, omni libertate fruatur. Itaq; Comiti mandat, det operam, vt plena ibi libertas sit, initio facto à reuocatione illius Decreti: quo vigente, liberum id nullo modo appellari posse. Orator haud vltra differendum ratus, exponit Legatis, quid sibi commissum esset; & ipse haud secus ac imperatum erat, Regis nomine vehementer instat, vt Decretū illud vel tollatur, vel declaretur. Id æquum esse, quod Germani inter alias causas, ob hanc nominatim ad Cōcilium venire renuissent: & quod Imperator, vt ipsos ad Concilium recipiendum inducat id summe necessarium iudicet. Ad ea Legati respondent, Decretum illud cōmuni omnium Patrum consensu factum: veruntamē re considerata, se quod ęquum videbitur, constituturos, si ille postulatum suum scripto exhibeat. Ab Oratore traditum, Legati statim mittunt ad Pontificē, tametsi *Morono* dicente, id esse superuacaneum; &, nulla exhibita Sanctitati eius molestia, responsionem in longum extrahendā. In Principum negotiis, præsertim quæ Status vitalia nō attingunt, solet euenire, vt licet ipsi pro rerū mutationibus opinionem quoq; mutent: tamē propter significationes ab iis ante mutationem factas, res cōtra succedant, quam in præsentia vellent. Ita hic accidit, Reginæ matris apud Regem *Hispaniæ* solicitationibus, priusquam in Concilii negotio Pontifici per omnia gratificari constituisset, hunc literarum Regis effectum producentibus. Sed *Moronus* qui in eius negotii intima penetrarat, eas non tanti, quanti ab aliis æstimabantur, faciebat.

Legati postulatū eius Scripto exhibitum ad Pontificem mittunt.

Dies XV. Iulii Sessioni præfigitur, licet Patrum nonnullis reclamantibus.

In Congregatione XV. Iunii, proposuit Cardinalis *Moronus*, vt habendæ Sessioni dies certus decimus quintus Iulii statueretur. *Segouiensis* cum paucis aliquot aliis dixit, se non videre, quomodo tam breui spatio, tot difficultates, quæ præ manibus erant, de Hierarchia, de Ordine, de institutione Episcoporū, de præeminētia Papæ, de residētia possint determinari. Satius esse decidere primum controuersias, (nam tū pro arbitrio breuē terminum Sessioni

præfigi

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

præfigi posse) quam diem præstituere, vt postea cum indignitate prorogetur. Sed quod hi qui contra dicebant, pauci essent, quod propositum à Legato, facile obtinuit.

Lainezii Iesuitæ sententia, qua in Papa & Curia Romana præiudicium ante dicta essent, refellens.

De dispensationibus.

Postero die, *Lainezius Iesuitarum Generalis* in sententia dicenda orationem conformauit ad respondendum iis omnibus, quæ ab aliis non satis congruenter ad doctrinam Curiæ dicta; idq; tanta vi ac vehementia verborum, ac si de propria salute agendum foret. In materia dispensationum effusior, arguit vti absurdam, orationem eorum qui dicerent, nō esse aliam potestatem dispensandi, nisi interpretatiuam, & declaratiuā. Sic enim maiori esse Doctorem eruditum, quam magnum Præsulē authoritate item affirmare, per dispensationem Papæ non posse obligatione liberari eum, qui coram Deo obligatus est, nō esse aliud, quā docere homines, propriam consciētiam authoritati Ecclesiasticæ præferre. Quæ conscientia cum erronea esse possit, & plurimum à recto aberret, ei se remittere, esse, Christianum quemlibet in abyssum periculorum demergere. Negari non posse Christo authoritatem de quacunq; lege dispensandi. Cum autem Pontifex Vicarius sit Christi; cumque idem sit tribunal, & idem Consistorium principalis & vicem eius gerentis, confitēdum, Papam eadem authoritate munitum. Hoc priuilegium Ecclesiæ Romanæ indultum; &, quoniā hæresis sit, de illius Ecclesiæ priuilegiis quidquā detrahere, id diligēter cuilibet cauendū: alioqui negari authoritatē ipsi à Christo cōcessam. Progressus dein ad ea cōfutanda, quæ de Curiæ reformatione dicta, asseruit eum, qui superior est cūctis Ecclesiis particularibus, superiorē esse etiam multis simul congregatis, & si Curiæ Romanæ sit reformare quamlibet Ecclesiā, quæ Episcopū habet in Concilio; neq; vlla earum Romanam reformare possit, quia non est discipulus supra magistrum, aut seruus supra dominum; necessario consequi, Concilio potestatem non esse manum huic operi admouendi. Multos ita loqui, vt abusui ascribāt ea, quæ bene penitiusq; examinata, aut necessaria, aut saltem vtilia inuenientur. Esse nonnullos, qui cupiant res ad eum statū reductas, quo erant temporibus Apostolorum, aut in Ecclesia primitiuā: sed hos tēpora distinguere nescios, quid istis, & quid illis conueniat, non animaduertere. Id esse manifestum, diuina prouidentia & benignitate Ecclesiam opibus ditatam nihil esse dictu ineptius, quam Deum Ecclesiæ diuitias, & non vna earum vsum donasse. De annatis dixit, Esse *de iure diuino*, vt à populo decimæ & primitiæ ordini Ecclesiastico pendantur, sicuti *Leuitis* à populo *Hebræo*; & sicut *Leuitæ* decimas soluebāt summo Sacerdoti, eadem obligatione totum ordinē Ecclesiasticum teneri Papæ. Beneficiorum enim reditus esse decimas, & annatas decimarum decimas. Hæc oratio multis displicuit, & nominatim Gallis. nec deerant Prælati, qui ex ea multa annotarunt, animo refellendi, si daretur occasio, cum ad eos peruenissent loquendi vices.

De Annatis.

De reformatione Curiæ Romanæ.

Hispani & Galli in ea opinione fuerunt, illum Patrē de mandato, aut saltē consensu Legatorum ita disseruisse; cōiecturam capientes à plurimis, quibus eum quacunque occasione ornabant, fauoris indiciis. nominatim vero, quod

Lainezium Legati præ cæteris fauore prosequêtes, suspicionem mouêt illû ipsorum instinctu loqui.

quod cum moris esset, vt cæteri Generales in dicenda sententia pedibus cõsisterent, & loco suo; *Lainezius* in medium euocatus, sedere iubebatur. Tum quod sæpius in eius solius gratiam Cõgregatio habita, scilicet, vt ei quantum vellet dicendi daretur oportunitas. Et licet omnes in dicẽdis sententiis essent dimidio quam ille, breuiores, ille tamẽ laudabatur, ii vero cõtra quos locutus, nunquam ita succincte dixerunt, vt nimietatis reprehensionem effugerint. Ceterum *Lainezius* intellecta offensione, quam *Galli* præ se ferebant, mandat *Torrensem* & *Cauillonum* è societate sua, excusatum apud *Lotharingium*; qui dicerent reprehensiones suas nõ in Amplitudinem eius Illustrissimam; nec in quemquam è Prælatis Gallicis eiaculatas; sed contra Theologos *Sorbonæ*, quorum opiniones Ecclesiæ doctrinæ parum essent consentaneæ. Quæ excusatio Cardinali in Congregatione Gallorum, quæ in ædibus eius habebatur, renunciata, cum offensione omnium audita est, & à nonnullis eorum petulans, ab aliis etiã derisoria credita. Grauius etiam accepta est à paucis illis, qui remanserant, Theologis, adeo vt vel ipse *Hugonius*, quamuis precio corruptus eam intolerabilem reputarit. Præter cæteros *Verdunus*, qui sibi perstrictus videbatur, & ideo ad respõdendum obstrictus; Cardinalem orat, vt respondẽdi veniam illi permittat & occasionem promittens se cum modestia dicturum & ostensurum *Sorbonæ* doctrinam Orthodoxam esse, & Iesuitæ contra nouam & inauditam. Nunquam antea in Ecclesia intellectum, à *Christo* datã esse clauem authoritatis, sine claue sciẽtiæ. Spiritum Sanctum pro Ecclesiæ regimine donatum, à diuina Scriptura Spiritum veritatis appellari, eiusque operationem in Ecclesiæ gubernatoribus & *Christi* ministris hanc esse, deducere in omnem veritatem. Hanc adeo ob causam *Christum* ministros suos authoritatis suæ participes fecisse, quod simul ipsis lumẽ doctrinæ cõmunicarit. *S. Paulum* cum ad *Timotheum* scribit se Apostolum constitutum, id ita declarare, hoc est Doctorẽ gentium: & duobus in locis præscribentem Episcopi conditiones, doctorem requirere. Si vsum Ecclesiæ primitiuæ intueamur, inuenturos, idcirco fideles ad Episcopos pro dispensationibus & declarationib. recurrisse, quod ad id munus assumpti essent, in doctrina Christiana optime & perfectissime instituti. Omitti etiam posse antiquitatem. nam Scholasticos & Canonistas plerosq; constanter tenuisse, haud aliter validas esse Prælatorum dispensationes, quam *claue non errante*. *Hugonius* etiã se offerebat tractaturum de illa assertione, quod idem sit *Christi* tribunal & Papæ, tanquam propositione impia & scandalosa; quæ immortalem mortali adæquet, & iudiciũ corruptibile diuino. Ab ignorãtia hoc nasci, cum Papa seruus ille, sit præpositus *Christi* familiæ, non vt faciat officiũ Patrisfamilias, sed tantum vt cuiq; distribuat; nõ arbitrario, sed quod ab eodem Patre ordinatum. Obstupescere se, quomodo aures Christianæ audire sustineant, totam *Christi* potestatem alii cuiquam communicatam. Et locuti quidem omnes, hoc vnam, illo alterã ex Iesuitæ assertionibus censura sua prædamnante. At Cardinalis eos monuit, rẽ magnam factum iri, id si obtineatur, vt in publicis Concilii decretis

Dum Lotharingio se excusatũ cupit, Gallos omnes offendit.

Verdunus in congregatione Gallorum, ab Lotharingio respondendi veniã petit & quibus argumẽtis, Iesuitæ doctrinã esset confutaturus, ostẽdit.

Et Hugonius eius assertionẽ, idem esse Christi & Papæ tribunal, vti impiam refellere gestit.

cis

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

tis aditus ad istam doctrinam non aperiatur, atque ad hoc tantum efficiendum omnium oculos intendendos. Iã ad hunc finem facilius peruenturos, rem silentio tegendo, & memoriam eius obliuione obruendo, quam altercando & contradicẽdo, vnde aliquod veritati præiudicium creetur. Acquieuerunt quidem, non ita tamen, vt in priuatis congressibus non multus ea de re fuerit sermo.

Lotharingius contra silentium suadet, & obliuionem istius modi opinionum ne nimia altercatione veritas lædat.

Cæterum Legati duo illa Capita de institutione Episcoporum, & de residentia verbis generalib. adeo cõmode ptexuerant, vt vtriq; parti simul *Lotharingio* satisfieret. Sed aduocatis deinde in consultationem Theologis Pontificijs, & aliquot Prælatis Canonistis, isti refragantur, quod verba interpretationem admitterent, authoritati Sedis Apostolicæ, & consuetudinibus Curiæ præiudicantem. Episcopus *Neocastrensis* qui sæpe in Congregationibus ea de re pro curiæ Romanæ commodis contẽderat, aperte profitetur ex illa dicendi formula colligi, tantam Episcoporum iurisdictionem à Papa non prouenire, sed eius vnam partẽ immediate à *Christo*: quod nullo modo esset ferendum. Idem tenebant ceteri Pontificii, sinistre quamlibet voculam interpretati, nisi expresse diceretur, Episcoporum omnem iurisdictionem manare à Pontifice. Legati capita sic reformata ad Pontificem mittunt, non tam vt *Romæ* examini subiiciantur, quam ne quid in materia tanti momenti inscio Pontifice proponatur. Quæ cum à Cardinalibus his negotiis præpositis visa essent, & examinata, iudicarunt: secundum illam formulã omnes Episcopos in propria diœcesi æqua cum Pontifice conditione esse. Pontifex vero Legatos reprehendit, quod eam ad se mandassent: nam satis scire se, Concilij Patrum maiorem partem esse Catholicos, & Ecclesiæ Romanæ deuotos, seq; his cõfisum, permittere lubenter, vt in Concilio proposita ac deliberata se haud cõscio *Tridenti* decernantur. Neq; ideo tamen velle se in ea, quæ sibi præiudiciũ afferunt, consentire, ne malo illis exẽpla præeat, & in causa sit, vt & ipsi nõnullis rebus contra conscientiam assentiantur.

Decreta de Institutione & residencia emẽdata ad Pontificem mittuntur.

Neocastrensis & Pontificij nullã partem Iurisdictionis Episcopalis à Christo immediate proficisci volunt, sed totam à Pontifice.

Per id tempus aliud negotium non minoris operæ Pontificem solicitum habuit, nam cum ab *Rege Romanorum* mittendi essent Oratores, qui de sua electione Pontifici significarent nõ putauit ad exemplũ aliorum Imperatorũ & Regum, quos nulla premebat difficultas, sibi ad voluntatem Papæ quiduis promittendum ac iurandum sed ratione habita Principum, & cæterorũ *Germaniæ* Protestantum, ne ipsos vltro offenderet, voluit sibi prius declarari, quibus verbis vtendum esset. Ea re in Cardinalium consultatione posita, decreuerunt illi, postulandum ei Electionis confirmationẽ, & in obedientiam Sedis Apostolicę ad exemplum omniũ aliorum Imperatorum iurãdum. Quibus respondit falsos illos fuisse, se vero nunquam in aliquid consensurum, quod fraudi futurum sit successoribus suis, sicut nunc decessorum suorum actiones ad suum præiudicium trahuntur: cum id non aliud sit, quam se vasallum profiteri. Mandat itaque vt Orator suus his verbis vtatur. Maiestatem eius omnem reuerentiam, deuotionẽ, & obsequium Sanctitati eius & Sedi Apostolicæ præstituram: ac promitte-

Maximilianus Rex Romanorũ Electionis suæ confirmationem postulans, reuerentiã & obsequiũ Papæ vltro defert, sed de obedientia præstanda iurare recusat.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

re, se Sanctam fidem Catholicam non solum saluam conseruaturam, verum etiam, quantū poterit, amplificaturam. Cum interea eos non conueniret, huius negotij tractatione iam annum continuata, existimant tandem *Romæ* commodum se temperamentum inuenisse hoc proposito, vt de obedientia fidem daret, non qua *Imperator*, sed qua Rex *Hungariæ & Bohemiæ*, negari enim non posse aiebant, Regem *Stephanum* anno salutis humanæ millesimo Regnū Apostolicæ Sedi donasse, illudq; vna cū titulo Regio, postea eidem acceptum tulisse, & se ei in clientelā dicasse, & *Vladislaum Ducem Bohemiæ*, accepta ab *Alexandro II.* facultate mitram gestandi, ad solutionem centum argenti marcarū in annos singulos se obligasse. Quæ ab *Germanis* in consultationem adducta, quod non aliis niterentur firmamentis, q̄ Papæ *Gregorii VII.* affirmatione, in ridiculis habita: ijsq; responsum, opus esse documētis recentioribus, & certioribus, ac titulo iuris minus ambigui. Multi vltro citroque nuncii commeabant, cum variis propositionibus, responsis, & replicationibus, quibus omnibus omissis mihi consilium est negotii modo exitū referre, qui eiusmodi fuit. Post mensem vicesimū, venit *Romam* Comes *Elfestenius* Orator illius Regis, qui cum renouatæ eædē de postulanda confirmatione, & obedientia iureiurando promittenda tractationes. Sed illo dicente, se habere in scriptis orationem, quam totidem verbis recitare debeat, imperatumque, ne vnum eius apicē cōmutaret, *Papa* facta congregatione generali rem Cardinalibus proposuit. Illi post longā consultationē deniq; statuunt, quamuis nec confirmatio petatur, nec promittatur obedientia, tamen in responsione ad Oratorem dicendum, sanctitatem eius Electionem Regis confimare, omnes defectus, qui in illa de facto & de iure interuenerunt, supplendo, & obedietiā Regis accipere, nulla interim, vtrū postulata fuerit, annō postulata, pmissa an secus, mentione adiecta. Atque hæc ceremonia parum ex sententia animi Pontificis, minus etiam ad mentē Collegij Cordinalium est peracta.

Temperamentum proponitur, vt de obedientia det fidem iureiurando, nō qua Cæsar designatus sed vt Rex Hungariæ & Bohemiæ.

Ridiculus controuersia exitus, Papa obedientiam accipiente quæ non promittitur.

Sed vt ad ea tempora, de quib. nūc scribo, reuertar, id restabat Pontifici, vt crebris Oratorum apud se, & Comitis *Lunensis Tridenti*, solicitationib. prouideret, de Decreto cum clausula *Proponentibus Legatis* auferendo. Itaq; tantā molestiam prætesus, scripsit ad Legatos, vt poponeretur in Congregatione de eo suspendendo. Verum Cardinalis *Moronus* respondit Oratoribus, qui mandatum quod à Pontifice acceperat, vrgebant, se nunquam ei assensurū & potius quā in eiusmodi declaratione consentiat, cum bona Sanctitatis eius venia Legati muneri renunciaturū. Hoc responsum cæteris Legatis incōsultis datum, vna cum aliis nonnullis quæ Cardinalis ille solus statuerat, inuidiam ipsi collegarum conflauerat, quasi plus æquo sibi p̄ cæteris arrogaret, quippe existimantium, vtcumque mandata seorsim haberet, nō debuisse tamen ea exequi, nisi omnibus ante significatis, & integre cōmunicatis, saltē cum ad executionem veniendum.

Pontifex solicitantiū importunitate victus concedit vt decretum Proponentibus Legatis suspendatur.

At Moronus in contrarium obstinate persendit.

Ille plus æque sibi arrogans collegarum inuidiam sibi cōflat.

In Congregatione habita XXI. Iunii lecta responsio Præsidi *Birago* reddēda, à Legatis & Cardinale *Lotharingio* formata, ac sine vlla cōtrouersia admissa, & quoniam ei iam absenti voce reddi

Birago absenti à Synodo responsum datur. Fumanus Secretarius Tilesio iungitur.

Ferdinand. Philippus 2.

reddi nō poterat, ad eum ſcripto tranſmiſſa eſt. Concilii Secretarius deputatus *Adamus Fumanus*, qui *Teleſio* adhuc valetudinario adiungeretur. Sed manentibus adhuc, aut potius gliſcentib. controuerſiis ſuper Articulis de Inſtitutione Epiſcoporum, & de authoritate Papæ, Prælati cum cernerent, de ijs in Congregatione verba faciendo difficultates augeri, quaſi communi conſenſu ſtatuunt, de iis priuatim tractare, & ad temperamentum controuerſiis inueniendum rationes inueſtigare. Nonnulli, qui controuerſias ſopitas cupiebant, vt aliquem Conciliū progreſſum faceret, cum nullam perſpicerent concordiæ rationem ſuadebant, vtramq; materiam prorſus omittendā. Et quanquam hæc ſententia ad extremū obtinuit, principio tamen in varias incurrit oppoſitiones. Obluctabantur *Hiſpani*, id vnum ſatagentes, vt definiretur, iuriſdictionē Epiſcopalē à *Chriſto* prouenire. Et Cardinalis *Lotharingius* lōgius etiam progreſſus, id definire volebat, eſſe à Deo immediate ipſorum & vocationem, & loci aſſignationem. At *Galli* ſtudebant authoritatem Pontificis declarari iis limitibus circumſcriptā vt nequeat aut cōtrauenire, aut diſpēſare in iis, quę à Concilio generali definita eſſent. Alii dicebant, ratione ꝓpoſita tantummodo dilationem quæri, citra vllam profectus, aut commodi inde percipiendi certitudinem. Nam priuſquā ad Concilii finem peruentum fuerit, neceſſario tractandum, de omnibus iis, quæ hactenus examinata, definiendis, ita euigilaturas, quæ conſopitæ fuerant, difficultates. Quodſi forte Galli prius diſcedant, ſicuti ipſos cōſtituiſſe, ferebatur, ab ſchiſmate periculū impendere, ſi poſt eorū diſceſſum quidq̄ cōtrouerſi tractetur, præterquā ꝙ ob cōmunia *Lotharingio* cum Imperatore conſilia, credebatur ab iis, qui nouas vtriuſq; cogitationes ignorabāt, diſcedentib. Gallis Maieſtatē eius Oratores ſuos reuocaturā. Quo caſu Cōcilij cōtinuationē parū exiſtimationis habiturā, & ſi quid decerneret, multos id ſine authoritate factū exiſtimaturos.

Patres alij controuerſiis ſopiendis vtramque quæſtionem de Inſtitutione Epiſcoporū, & authoritate Papæ omiſſam volunt, aliis refragantibus.

Non minor erat alia difficultas ſup articulo de Electione Epiſcoporum ſiquidem è Patrib. magna pars dici volebant, digniores neceſſario eligendos & in eius rei confirmationē magno numero Canones & teſtimonia à Sanctis Doctorib. afferebant. Cui ſententiæ reclamant Pontificii, aſſerentes, id eſſe authoritatē Pontificis reſtringere eum in modū, vt nunquam cuiq̄ gratificari poſſit, nec aliū eſſe vſum in Curia receptū, à tēpore cuius nō exiſtat memoria, q̄, vt dignus eligatur. Sed & Oratores etiā Galli & Hiſpanus repugnabāt, poteſtatem Regum in nominationibus plus ſatis circūſcribi, cauſati, ſi digniſſimū exquirere tenerentur. Permulti è Patrib. circūibant prenſantes, ne id caput etiam ſine vllo additamento de eligendis dignioribus reciperetur. Nominatim Epiſcopus *Britinorienſis*, & *Lainezius* Ieſuitarū generalis annotationes quaſdam, & obſeruationes à ſe factas, Patribus diſtribuentes conabantur oſtendere, magna ex illo Decreto incōmoda conſecutura. Nam in eo contineri, vt vacante Eccleſia Cathedrali Metropolitanus ad Capitulū nomen eius, qui eſſet promouendus, tranſmitteret: Id ꝓ concione publice ꝓpoſitū in omnib. Ciuitatis Eccleſiis parochialib. die Dominico, etiā portis Eccleſiæ affige-

Alia controuerſia ſuper electione Epiſcoporum, annon eligentur ad digniores eligendos, an vero ſatis ſit dignos eligi.

Incommoda commemorantur ex decreto ſequutura.

Ferdinand. Philippus 2.

affigeretur, ac postea Metropolitanus ad Ciuitatem vacantem profectus, testes de personæ qualitate examinaret, lectisque in præsentia Capituli omnib. eius codicillis, & testimoniis, quicunq; aliquid cōtra personę dignitatem opponere vellet, audiretur. Quæ omnia tabulis consignata mitterentur ad Papā in Consistorio legenda. Hanc Constitutionem dicerebant causam fore seditionum, & calumniarum: tum hac ratione certam authoritatem populo dari, qua fretus, Episcoporum electiones, (sicuti alias) esset vsurpaturus. His alii excitati, eadem opponunt contra articulum de promouendis ad ordines maiores, quo dicebatur, nomina ipsorum apud populum tribus Dominicis promulganda, & valuis Ecclesiæ affigenda: literas item testimoniales quatuor Presbyterorū, & totidem laicorū eiusdem parochiæ chirographis subscribendas, nullam enim authoritatem laicis; in his negotiis, quæ sunt mere Ecclesiastica, concedendā. In his difficultatibus Legati quid facerēt incerti temporis vsura fruebantur, interea expectantes si qua daretur aditus ad Cōcilij exitum; cuius assequendi tamen nullam rationem conspiciebant.

Pontifex Cardinalium reformationem cogitans, varia capita Tridentum mittit ad Legatos, Patrum præcipuis impartienda.

Sed & noua quædam tractatio cœpta est de reformatione Cardinalium. Nam cum Pontifex intelligeret, per omnes Principū aulas hac de re sermonem haberi, atq; *Tridenti* Oratores *Galliæ, Hispaniæ*, & *Lusitaniæ* constituisse inter se, id à Concilio postulare, per literas Legatos consulit vtrum *Romæ*, an *Tridenti* id tractari expediat. Idipsum in Cōsistorio deinde proposuit, Congregatione, ad eam consultationem indicta: præsertim vero ad præcauendum, ne Principes in electione Pontificis in Conclaue se ingererent. Atque vt in negotio tanti momenti circumspectius procederet, misit *Tridentū* multa Reformationis capita è Concilijs desumpta, cum mandatis ad Legatos, vt re cum primariis Prælatis communicata; quid ipsis videretur, rescriberent. Respōdent Cardinales *Lotharingius* & *Madrucius*, se quid sentiant non ante dicturos, quam mentem Pontificis intelligant: sed & tum quoq; etiam atque etiam cogitandum. Et *Lotharingius* nominatim multa dixit, digna correctione existimari, quę tamē ipse iure reprehendenda non putet, & alia in parte culpari posse, sed non absolute. Ac particulare illud tangēs de Episcopatibus, dicebat non esse inconueniēs vt Presbyter Cardinalis Episcopatum teneat, sed haud sibi rectum videri, vt Cardinalis Diaconus sit Episcopus. Ob hanc causam se suasisse fratri suo Cardinali, vt Archiepiscopatu Senonensi cederet. Verum hoc reformandi Cardinales studium subito obmutuit, nā cum qui *Tridenti* erant omnes eo inclinarent, vt à Papa potius & Collegio tractaretur, & galeri purpurei Candidati, ne multa desideriis suis obiicerētur impedimenta; timerent, factum inde: vt facile id negotium conticuerit.

Lotharingij & Madrucij responsum.

Reformationis studium subito conticescit.

Pontificis consilium de interdicendo ne Episcopi Secularibus sese impliscent officiis, Simonetta, aliique remorantur.

Cogitabat etiam Pontifex, de constitutione sancienda, ne Episcopi *Romæ*, & in statu Ecclesiastico functionis secularis procurationem suscipiat. Sed ab Legato *Simoneta* aliisque suis Prælatis monitus est, id magno Ecclesiasticorū præiudicio cessurum in *Gallia, Polonia*, & aliis Regnis, in quibus Regibus sunt à cōsiliis, & alia regni munera amplissima sustinēt, q̄ facile fuerit iis abrogare.

Prin-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Principibus exemplum Sanctitatis suæ imitantibus, & nobilitate seculari vtilitatum propriarum aspectu, ad id procurandum excitata. Quocirca si ita cōstitutum haberet, exequi quę destinasset, rebus id ipsis faceret, non lege scripta; ne ordine Ecclesiastico aliis in Regnis tam graue præiudicium adferret.

Imperator cōperte vicinitate sua Concilium non promoueri, Oeniponte discedit.

Ad vicesimum quintum mensis Iunii, Imperator siue per id tempus, siue ante duos menses, cum *Moronus* secum esset, rerum experimēto edoctus suam vicinitatē Cōcilio, non modo fructum eum quē sperabat, non adferre, sed effectus potius contrarios producere: quod Præsules Pontificii suspicione iam cōcepta, Maiestatem eius contra authoritatem Curiæ Romanæ consilia iniisse, cuncta timerent, vnde difficultates & suspiciones tum acerbitate tū numero augescebāt; cumq; alia nō deessent, in quibus vtilius operam impenderet, *Oeniponte* discessit. Scripserat iam ante ad *Lotharingium*, quando esset ita compertūm, vt quasi manu contrectari posset, nihil boni à Cōcilio effici posse, se existimare, esse Principis Christiani, & prudentis æquo animo potius præsens malū perferre, quā eius remedia quærendo grauiora accersere. Et *Comitem Lunensem*, qui triduo ante ad ipsum per equos dispositos excurrerat, scribere iussit ad Regem Catholicū, super Decreto *Proponentibus Legatis*; & suis verbis Maiestatem eā hortari, vt Decreti neq; reuocationem, neque declarationem quæreret. quod si quis Maiestati eius scrupulus restaret, ne eo non declarato quidpiam præiudicii futuris Conciliis adferatur, posse, si opus sit, in fine huius Cōcilii declarationem institui. Et iam certior factus, *Romæ* & *Tridenti* tractari de lite instituenda contra *Reginam Angliæ*; scripsit ad Pontificem, & Legatos, quoniam ex Cōcilio is fructus, qui desiderabatur, percipi nō poterat, vt Catholici omnes vnanimi consensu in reformationem Ecclesiæ incumberent; saltem hæreticis occasio non daretur, arctiorem inter sese societatem ineundi: quæ tum sane offerebatur, cum tractabant de anquirendo in *Reginam Angliæ*: Ex quo sine dubio communis omnium consociatio contra Catholicos esset nascitura, eaq; magna incommoda datura. Hac Imperatoris admonitione adeo efficaci factū, vt & *Romæ* Papa desistendum curauerit, & mandata Legatis *Tridenti* data reuocauerit.

Imperator Pontificem & Legatos monet, ne Reginæ Angliæ dicam scribere pergant: cuius admonitioni auscultatur.

Pontifex Vargæ Oratoris Hispani Romæ petitionibus de loco in Sessionib. Comiti Lunēsi concedēdo indulgens, controuersia de præcedētia renouanda viā aperit.

Iam Pōtifex animaduersa Hispanorum offensione, ob locum Oratori, quē cupiebat, *Romæ* negatum; vt eosdem placaret, auscultauit tandem petitioni *Vargæ*, per multos dies assidua molestaque interpellatione instantis, vt, quēadmodum rationē adinuenisset, qua Comes Regis sui Orator in Cōgregationibus *Tridenti* interuenire posset; ita appropinquante Sessionis celebrandæ tempore, Sanctitas eius modum excogitare vellit, quo & huic quoque interesset. Etenim post multā ea de re cū animo suo cogitationem, & cū Cardinalibus consultationem, huc denique ventum est, in Sessione quoque dandum Comiti *Lunensi* locū separatim ab aliis Oratoribus. atq; vt competitioni inter Oratores in thure ingerendo, & pace deferēda occurratur, duo thuribula adhibenda, ad Gallos & Hispanum simul eodē momento tēporis suffumigandos; itidemque duas tabellas (pacis nomine indigant) his & illi eodē articulo tem-

Ferdinand. Philippus 2.

poris ad deosculandum præbendas. Atque vt id fieret ad Legatos scripsit, his præcipiens, vt negotium vsq; ad tépus rei perficiendæ esset tectissimum: ne si emanauerit, incommoda præparatio interponantur.

Cardinalis *Moronus* Papæ mandato obsecutus, ita clã habuit quod erat iniunctum, vt Gallis id nunquam notuerit. Die XXIX. Iunii, qui erat *S. Petri*, cõgregatis in sacello Ecclesiæ Cathedralis Cardinalibus, Oratoribus, & Patribus post Missam inchoatam, q̃ celebrabat Episcopus *Augustanus* in Pedemontana regione, Orator *Ducis Sabaudiæ*, ex improuiso efferrĩ è Sacrario sedile holoserico ferruginei coloris contectum; quo inter vltimum Cardinalem, & primum ex Patriarchis collocato, continuo comparens Comes *Lunensis* Orator Hispanus, in illo consedit. Hic Patrum singulis, eos, qui proximi sedebant; cõpellantibus, murmur ingẽs hac de causa excitatur. Cardinalis *Lotharingius* expostulat cũ Legatis rẽ subitam, seq; inscio factam. Oratores *Galli* Magistrum ceremoniarũ ad eosdẽ allegant, vt dolorem suum iisdem de causis profiteantur: positis ei ante oculos thuris & pacis ceremoniis. Ad id cum responderent Legati, remediũ huic rei præparatum duob. thuribulis, & duplici Pace; *Gallis* satis factum non erat, aperte dicẽtibus, se ius suum conseruatũ velle; quod non in parilitate, sed in præcedentia consisteret. &, si quid innouabitur, protestatione facta discessuros à Concilio. In his itionibus & reditionibus continuatum vsq; ad finẽ Euangelii, tam crebris omnium susurris, vt Epistola & Euangelium non audirentur. Cum conscendisset suggestũ Theologus ad concionem habendam, concesserũt in Sacrarium Legati Cardinalesque, Oratores Imperatoris, cum *Ferrerio* vno è Gallis, vbi de hac re deliberatũ; sed finita prius concio, quam quidquam esset conclusum. Dum Symbolum decantatur, eius in medio silentium indictũ est; Et egressi statim Cardinalis *Madrucius* cum *Quinqueeclesiensi* & Oratore *Poloniæ*, ad colloquendum cum *Comite Lunensi*, orant Legatorum verbis, vt æquo animo ferat, si tunc temporis neq; fumigatio thure, neq; pax cuiquam daretur, quo impediatur tumultus improuisus, qui magno alicui malo causam præbere poterat: promittẽtes, se, quocunq; alio tempore id peteret, mandata Sanctitatis suæ de duobus thuribulis, & duab. Pacis tabellis simul adhibendis executuros; quod quidẽ vbi re multum deliberata fiet, & illũ, & ipsos, & alios omnes constituere posse, quemadmodum prudenter in negotio se gerere possint. Tandem post lõgum sermonem intro redierunt; responsum ferentes, Comiti persuasum esse. Qua re sic constituta, egressi omnes Sacrario ad suũ quisq; locum redeunt, Missaque, sicut dictũ est, sine Fumificatione & Pace processit. Vbi vero dictum, *Ite Missa est*, Comes *Lunensis* solitus in Congregationibus postremus omnium exire; tunc Crucẽ præcessit: quem secuti magna ex parte Præsules *Hispani*, & *Itali*, Regis sui subditi. Post discesserũt Legati, Oratores, & Prælati more consueto.

Card. Lotharingius & Galli ob concessionẽ improuisam, & sibi antea non communicatam, fremunt, ac tumultuantur.

Comes Lunensis à Patrũ nullius persuasu, Legatorũ desiderio ad tumultum sedandum concedit.

Legati ad sese odio liberandos, quo onerabantur, quod in re tanti momenti furtim, & quasi fraudulenter processissent, coguntur publicare mandata expressa, quæ *Romæ* acceperant, vt eo tempore, modo, ac loco, etiam re ne-

Legati ad sui excusationẽ omnia de Pontificis mãdato expresso facta profitentur.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

mini communicata, agerent. *Ferretius* palam profitebatur, se, nisi reuerentia cultus diuini retineretur, fuisse protestaturum, sicut à Rege imperatum erat. neq; sibi deinceps temperaturum, nisi solitæ ceremoniæ thuris & pacis, restituatur, dato sibi in iis debito loco. Dedit etiã Cardinalis *Lotharingius* ad Pontificem literas satis vehementes, exponens iniuriam quam suo Regi imponere meditabantur, modesteq; conquestus, Sanctitatem eius ipsi significandũ curasse, se tantũ ei confidere, vt ipsi omnia Concilii negotia communicata vellet. cuius propensæ voluntatis etsi nullum effectum cerneret, tamen id sibi non dolere: sed hoc certe nõ leuiter angi, quod Legatis interdixerit, ne sibi res suas proprias cõmunicarent, idque, quod melius quam aliud quidquam in bonum vertere poterat: adiiciens, non euenisse totũ id malũ, quod alioqui erat euenturũ, nisi ipse se negotio interposuisset. Cuius culpa omnis quandoquidem in Sanctitatem eius conferatur, obsecrare, ne tantorum malorum author & causa esse velit. Mittit vna ad ipsum equis celeribus *Musottum*, qui ei fusius & explicatius exponeret, quid Oratores Galli constituissent, & quid periculi immineret. At Comes *Lunensis* de *Gallorum* proteruia queri, patientiã & modestiam suam deprædicare; instareque apud Legatos, vt proxima Dominica ad locum & ceremonias æquales ex mandato Papæ admitteretur. Non deerant etiam, qui dicerent, totum hoc Pontificis esse stratagema, ad Concilium dissoluendum. Pontifici vero, qui *beneuoli* appellabantur, dicebant, si omnino ad dissolutionẽ veniendum esset, se optaturos fuisse, vt ob controuersiam potius euenisset, de verbis Concilii *Florentini*, quod Papa rector sit Ecclesiæ Vniuersalis: existimantes sic facilius Sanctitatem eius vti culpæ huius exsortem posse excusari, eamque omnem in *Gallos* posse conferri.

Vnde Lotharingius Pontifici exprobrat iniuriam tam Regi, quam sibi factam.

Pontificis stratagema putatur Concilio dissoluẽdo.

Mane sequenti vltimi mensis Iunii, Comes Prælatis *Hispanis*, & multis Italis congregatis dixit; se pridie eius diei nõ ideo venisse in sacellum, vt aliquam rebus turbandis occasionẽ daret, sed ad Regis sui iura conseruanda, & præscripto Pontificio vtendum. Ex eo tempore intellectum sibi, cum in sacellum rediérit, *Gallos* protestationem interposituros. quod si fiat, committere se non posse, quin ad eundem modum ac formulam, quam ipsi vsurpabunt, respondeat; tam nomine Sanctitatis suæ, quã qua sui Regis Maiestatem attingit. Respondent Prælati, si huc deueniatur, vnumquemque ex ipsis ad obsequium Sanctitatis eius, fore promptissimũ; nec dignitati Maiestatis Catholicæ, quatenus sibi conueniat, defuturos. Orat ipsos denuo Comes, vt ad omnia, quæ in simili casu occurrere possint, intenti excubent. se quoque eo paratum venturum; quippe qui sciat *Gallis* necessario vtendum vna è tribus his exceptionibus, aut contra Legatos, aut contra Regem, aut contra se Oratorẽ: quarum singulis commodam responsionem sit adornaturus. Cæterorum Principum Oratores omnes apud Legatos instant, vt temperamẽtum inueniant, ne qua deinceps sequatur similis perturbatio. Quibus illi, se facere non posse, quin Papæ mandatũ exsequantur, id præcise & sine vlla reseruatione iuberis: promisisse etiã Comiti, se quãdocun-

Lunensis Hispanos & Italos suarũ partium monet vt ad omnes occasiones excubent.

Illi se obsequibiles fore pollicentur.

Oratores Principum in re perplexa temperamentũ quærunt; Legatis vero de Pontificis mãdato nihil remittere audẽtibus Lotharingius extrema remedia se tentaturũ profitetur.

docunque id postulauerit, effecturos. Cardinalis *Lotharingius* protestatus est Legatis, si id facere attentarent, se suggestum conscendentem, ostensurum, quanti hæc res sit momenti, quantamque toti Christiano nomini ruinam allatura; *Christi*que crucifixi imagine in manum sumpta clamaturum, *Misericordia*: immo persuasurum Patribus & Populo, vt ex Ecclesia discedant, ne adeo tremendū schisma videant; & cū hoc dicto, Qui saluam rem Christianā cupit, me sequatur, excessurum Ecclesia bona cum spe, futurum, vt non nemo sequatur. Ea re permoti Legati, statuunt agere cum Comite, vt boni consulat, si Dominica sequēte nec sacrum in sacello fiat, nec de more supplicatio: actem omnem Pontifici nunciant.

Oratores Galli, nisi sibi satisfiat, se protestaturos minantur contra personā ipsam Pontificis, qui mali fom...

Conueniebant frequenter Præsules in ædes Oratorum *Gallorum* & *Hispani*; quorum hic nūc spem dabat sibi satisfactum esse; nunc instabat, vt ad Ecclesiam iretur, ad Pontificis præscriptū de thure & pace exequendum. At Oratoribus *Gallis* certum erat protestatione facta discedere: dicebantq; aperte, cōtra Legatos se minime protestaturos, q meri essent alienæ voluntatis executores; nec cōtra *Hispaniæ* Regem, aut Comitem Oratorem suum, quod causam propriam prosequeretur; neq; contra Sedem Apostolicam, quam maiorum suorū vestigiis insistētes semper essent veneraturi, sed contra Pōtificis personā, à quo præiudiciū omne, & innouatio procedebat: vt qui partibus illis addictus, schismati causam daret, atq; ob aliam etiam causam; cum appellatione ad futurum Pōtificē legitime electum, & ad Concilium verū & Legitimū: addita interminatione discedendi, & Concilium nationale celebrandi. Prælati & alii Galli dicebāt seorsim apud omnes, Oratores protestationes habere cōtra personā Pontificis, qui se pro Papa gerebat, cū legitimus non esset, electione scilicet inualida & nulla, propter vitium Simoniæ: innuentes eam Syngrapham, quæ Cardinali *Carafæ* data à Duce *Florentiæ*, cum promissione certæ pecuniæ; quam Cardinalis ille postea ad Regem Catholicum misit, asserens cōfici non potuisse, nisi de consensu Pontificis, antequam ad Papatum assumeretur. Simul illam alterā syngrapham manu ipsius Papæ, tum cum Cardinalis esset, in conclaui Cardinali *Neapolitano* factam, de qua supra dictū est. Et Præses *Ferrerius* orationem præparauerat Latinam satis pungentem, cum protestatione: quæ oratio tametsi habita nō est, typis tamen fuit mandata, & à Gallis vulgata, & adhuc extat excusa, perinde ac si recitata fuisset: cui[9] hic summam referre nō erit ab instituto nostro alienum, vt appareat nō quid dixerint, sed quem sensum Galli saltem ad Concilium attulerint.

Cuius electionē perstringunt, vt parum legitimam & affectam vitio Simoniæ.

Ferrerius Orator Gallus orationem cum protestatione adornat, in vsurus nisi sibi satisfiat

Summa capita Orationis Ferrerii.

Dicebat in summa: Quādoquidem id Concilium opera *Francisci* & *Caroli* fratrum, *Galliæ* Regum, congregatum esset, moleste ferre Oratores *Gallos* à Rege missos, quod discedere cogātur, aut diminutioni Regiæ dignitatis consentire. Notam esse iis qui in Iure Pontificio & Ecclesiæ Romanæ historiis versantur, *Regis Galliæ* prærogatiuā; nec minus his, qui Conciliorum volumina frequentarunt, quem in iis locum tenuerint Regii Oratores: certe superioribus Conciliis generalibus Oratores Regis Catholici Regis Christianissimi Oratoribus posteriores fuisse.

At hoc

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

At hoc tempore factam esse mutationem, non ab ipsis Patribus, quibus si libertas constaret, nullum illi Principem possessione sua moturi essent; neque ab *Rege Catholico*, amicitia & affinitate cũ Rege *Galliæ* coniunctissimo verum à Patre omnium Christianorũ, qui *pro pane* filio primogenito *petram* dederit, & *pro pisce serpentem*, vt vno ictu simul & Regem, & Ecclesiam *Gallicanam* feriret. *Pium IV.* semina discordiæ spargere, vt pacẽ inter Reges concordes turbet, mutato per vim & iniuriam ordine sedendi ab Oratoribus semper obseruato, etiam postremum in Conciliis *Constantiensi* & *Lateranensi*, idque vt se Concilijs superiorem demõstret. Sed neque posse Regum amicitias interturbare, nec doctrinam Synodorũ *Constantiensis* & *Parisiensis*, *quod Conciliũ sit supra Papam*, antiquare. Didicisse *S. Petrum* à rerum mundanarum iudiciis abstinere, hunc vero Successorem eius sed non imitatorem, honorum Regibus conferendorum & auferendorum potestate inprimis se venditare. Lege diuina, gentium & ciuili primogeniti rationem haberi, Patre & viuo & mortuo; *Pium* tamen Regem primogenitũ aliis multo post tempore natis nõ præferre. Deum *Salomonis* dignitatem imminuere noluisse Patris *Dauidis* intuitu: *Pium* tamen *IV.* nullo meritorum *Pipini*, *Caroli*, *Ludouici*, & aliorum *Galliæ* Regem aspectu, suo decreto prærogatiuas successoris tãtorum Regem abrogatas velle. Contra Leges diuinas & humanas, sine vlla causæ cognitione Regem condemnasse, abstulisse antiquissimam ei possessionem, contra causam pupilli & viduæ pronunciasse. Antiquos Põtifices dum Synodus Generalis haberetur, nunquam quicquã sine eius approbatione fecisse; *Pium* tamen præter sententiam Concilij, quod Ecclesiam Vniuersalem repræsentat, deturbare de possessione voluisse Oratores Regis pupilli, non citati, etsi non ad illum, sed ad Synodum missos. Ac ne huic malo præuorteretur, omni studio decretum suum celandum curasse, denunciata Legatis pœna excommunicationis, nisi id secretum occulerẽt. Considerandum Patribus esse, an hæc *Petri* & aliorum Pontificum facta sint & annon ipsi Oratores inde discedere cogantur, vbi *Pius* legibus non reliquit locum, neq; Concilio libertatis vestigium, in quo nihil Patribus proponitur, aut publicatur, nisi prius *Romæ* mãdatum. Contra illum *Pium IV.* solummodo se protestari, venerantes certe Sedem Apostolicam, & Summũ Pontificem, & Sanctam Ecclesiam Romanam, sed recusantes tantum *Pio* obedire, & illũ pro Vicario Christi agnoscere. Patres ibi congregatos, magna semper in veneratione se habituros. Sed quoniam quicquid fit, non *Tridenti* geratur, sed *Romæ*, & decreta in publicũ emissa, *Pij IV.* potius sunt quam Cõcilij Tridentini; ea pro decretis Synodi generalis non recepturos. Postremo Regis nomine Prælatis & Theologis præcipit, vti discedant, tum redituri, cum Deus suam formam & libertatem Cõciliis generalibus restituerit, & Rex sibi debitum receperit locum.

Tenor Protestationis.

Cæterorum Oratorum interuentu controuersia interquiescit, vt Gallorum protestationes res non exigerit.

In hunc modum protestari statuerat *Ferrerius*, si ita res exigeret, sed protestatione vtendi occasio non erat. Nã Comes *Lunensis* cum animo suo reputãs, tametsi Præsules Hispanorum causæ fautores, eos qui Gallis fauebant,

numero vincerent, tamen, quando qui à Pontifice pendebant, & re adhuc recenti, à suis partibus erant futuri, quod Sanctitatem eius id velle cognoscerēt ne iam ea occasione elapsa, cognitoq; nuncium ea de causa *Romam* missum, viderentur existimaturi negotio super sedendum, dum responsum, & noua mandata Roma expectantur, hisce autém cum Gallis coniunctis suam partē fore debiliorem, ad aliquam concordiæ rationem ineundam animum inflexit, cæteris omnibus Oratoribus, & Cardinale *Madrucio*, id fieret, adnitentibus. Post multam disceptationē, conuenit tandem, vt in ceremoniis publicis nec thus nec pax adhiberētur, donec à Rege *Hispaniæ* responsum venisset. Ea transactio displicuit multis, tam iis, qui à Pontifice pendentes, eam occasionem auide amplexabantur, vt interrumpendo Concilii progressui maxime opportunam, quam illis, qui tam diuturnam *Tridenti* moram pertæsi, neque satis perspicientes, quem aut progressum aut exitum Concilium habere posset, (vt in malis minimum) illud interruptum cupiebant, ne discordiis maioribus materiam daret. Illud certū ipsum Pōtificem, cum ei significatum esset de concordia inter Oratores inita id ægerrime tulisse: quippe eodē metu perturbatum, ne discordiæ euaderent maiores, & ne quid grauius succederet. Ministri autē Regis *Hispaniæ* quotquot erant in *Italia*, omnes Comitem culpabant, quod occasionem Regis sui rebus adeo commodam è manibus amisisset.

Pontifici & Pontificiis dolet inter Oratores esse transactum.

Rebus inter Patres pacificādis Lotharingius censet omittendā eorum tractationem, quæ dissidijs dant causā

Sedata hac controuersia Legati in celebrationem Sessionis, cuius tempus iam instabat, intenti, qua ratione potissimum dissidia sint remouenda; consultant. Ab Cardinale *Lotharingio* hæc ratio proposita, omittēdam tractationem de *Institutione Episcoporum*, & de *authoritate Pontificis*, quod in his Patres affectibus nimium indulgerent: neq; de Episcopis vltra agendum, quam quod ad potestatē Ordinis attineret. Id quibusdam è Pontificijs salutare remediū visum est: aliis eorum non probabatur. Dicebant enim fore, vt id Pontifici attribuatur, cui minus placuisset formula paulo ante missa, etiam Principibus mirum videri posse, cur Pontifici satisfactum non sit, cum eadem potestas quā habebat *D. Petrus*, ipsi fuerit attributa, quod hæreticis etiam sermonis materiam daturum videretur. Quid ꝙ Hispanis & Gallis hæc occasio maiorem in modum debilitatura esset spē omnem in futurum, vlla de re inter Patres cōuenire posse, inde infinitas difficultates in cęteris etiam materiis orituras. Sed & ancipitem esse rei propositæ euentum, quoniam fieri posset, vt permulti è Patribus peterent ea capita non omitti, sed declarari. *Cardinalis Lotharingius* Gallorum nomine obtulit, illos nihil amplius postulaturos, seque ita cum Hispanis acturū, vt & ipsos ea re contentos fore non dubitet, quod si Legati idem ab Italis impetrēt, qui nimis affectate aliis se opponebant, rem totam compositum iri.

Id remediū plerisque non probatur.

Commodum allata ab *Imperatore* ad Oratores suos mandata, vt omnē operam darent, ne Concilium de authoritate Papæ verba faceret. Id à Cæsarea Ma^te factum, quod maiorem partem procliuē cerneret ad eam amplificandam, quodque metueret, ne quid decerneretur à Patribus, concordiam

Imperator Oratoribus suis mādat non attingendam Pontificis auctoritatem.

cum

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

cum Protestantibus difficiliorem facturum. Ea opera ab Oratoribus apud Legatos, Cardin. *Lotharingium*, & alios primæ notæ Prælatos posita, in causa fuit, vt statuerint & id caput omittere, & alterum de *Institutione Episcoporum*. Multis igitur in eam rem habitis consultationibus, introductisque ad eos Prælatis maximi nominis, & partium antesignanis, nunc pluribus, nunc paucioribus, ad res in eum modum disponendas, vt omnib. satisfieret, data sunt Patrib. Decreta super abusuum emendatione. Ac circa primi capitis, quod erat de Episcoporũ electione, eã partẽ qua Metropolitani examen instituere iubentur eorum, qui ad Episcopatus promouendi de quo supra dictum est, Oratores Hispan. & Lusitanus acriter sese opposuerunt, dicentes, id esse, Reges subiicere Prelatis subditis suis quibus obliq; authoritas datur, nominationes Regias repudiandi. Oratores Galli hac de re appellati, ostẽdũt sibi nihil pensi esse, siue decerneretur, siue omitteretur. Vnde Pontificii existimãtes authoritatem Papę per eam imminui, dicebant totum illud caput omitti posse: præsertim ꝙ in quinta Sessione satis huic rei esset prouisum. Sed hic aliis magno conamine se opponẽtibus, de communi consensu placuit demũ, ad sequentem Sessionem id caput differri, vt daretur tempus ad illud ita tẽperãdũ, vt omnib. placere posset: nec publicationi rerum, de quib. hactenus cõuenerat, inde impedimẽtũ obiiciat.

Caput Decreti de Electione Episcoporum, qua parte Metropolitanis examen promouendorum præscribitur, propter varias oppositiones in aliam Sessionem differtur.

Eadem difficultas exorta est super vltimo ex capitib. propositis, vbi pręscripta erat formula professionis fidei ad quam se iureiurando obstringerent qui ad Episcopatus, Abbatias, & alia beneficia, quibus annexa animarũ cura, designati essent, priusquam ad examen venirent, quod caput quando ita cohærebat alteri de Electione, vt separari non possent, decretum est, vt hoc quoq; differretur. Sed quoniam tamdiu dilatum est, vt nũquam deinde de illo decernendo sit constitutum, & ad extremum tumultuarie remissum est ad Pontificem, quemadmodũ suo loco dicetur, non erit alienum à præsenti proposito, eius summam hic recitare. Erat autem eiusmodi. Vt non solum postularetur ab iis, qui ad Episcopatus aliasque animarum curas aliquos designant, verum etiam cum admonitione & præcepto in virtute obedientiæ iniungeretur omnib. Principibus, cuiuscunq; maiestatis & excellentiæ, ne quẽ ad aliquam dignitatem, magistratum, aut officium admittant, nisi prius facta inquisitione de eius fide & religione, & nisi prius libere sponteq; confessus sit, & iurauerit ea capita, q̃ in illa formula continebantur, quam in hunc finem præceperat etiam transferri in linguam vulgarẽ, & publice legi singulis Dominicis, in omnibus Ecclesiis, vt à cunctis intelligeretur.

Item caput aliud de professione fidei, ac certis capitibus in qua à promouendis iusiurãdum erat concipiendum.

Capita hæc erant. Vt Scripturas vtriusq; Testamenti, quas Ecclesia pro Canonicis habet, recipiat, velut à Deo inspiratis. Vt agnoscat vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiã, sub vno Romano Pontifice *Christi* Vicario, eiusque fidem & doctrinam constantissime teneat, quandoquidem Sipiritu Sancto dirigente errare non possit. Vt auctoritatem Conciliorum generalium tanquam certã & indubitatam veneretur, resq; ab illis semel ordinatas in dubiũ nõ reuocet. Vt

Professionis in quam conceptis verbis erat iurandum, capita recensentur.

Ferdinand. Philippus2

Traditiones Ecclesiasticas successiue receptas constanti fide credat. Vt Patrum Orthodoxorum consensum & sententiam sequatur. Vt Constitutionibus & præceptis Sanctæ Matris Ecclesiæ ad plenum obediat. Vt credat & confiteatur VII. Sacramenta, & eorum vsum, vim, fructumque secundum id quod hactenus Ecclesia docuit. Super omnia vero, in Sacramento altaris esse verum Corpus & Sanguinem *Christi* realiter & substantialiter, sub specieb. Panis & Vini, virtute & potentia verbi diuini à Sacerdote prolati, solo Ministro ex institutione, *Christi* ad id ordinato. Vt agnoscat id offerri Deo in Missa pro viuis & mortuis, in remissionē peccatorum. Deniq; vt recipiat, firmiterq; teneat, cuncta pie, sancte & religiose à maioribus obseruata, vsque ad id tempus: neque se ab ijs vllo modo dimoueri patiatur, sed omnem dogmatum nouitatem fugiat, tanquam venenum pestiferum, quoduis schisma auersetur, quamuis hęresin detestetur, prompteq; & fideliter Ecclesiæ contra omnes hæreticos opitulari promittat.

Cum constitutum esset, sicuti dictū est, hoc etiam caput omittere, proxima cura fuit in accommodando articulo de Residentia, sublatis omnibus, quæ aut his, qui eam *de iure diuino* tenebant, aut illis, qui à iure *positiuo* stabant, offensioni esse poterant. Cardinalis *Lotharingius* in partium conciliationem summa diligentia & studio incubuit: Sessionem tempore pręstituto omnino habendam certus. Nam cum per eos dies à Pontifice literas singularis beneuolentiæ indices accepisset, quibus inuitabatur *Romam*, vt cum ipso colloqueretur, iamq; cōstituisset Sanctitati eius in totum gratificari, decreuit finem discordiis imponendo, & controuersias inter Prælatos componendo, tanquam arrhabone desideratissimo fidem ei suam pignerari. Verū de itinere *Romam*, respondit verbis ambiguis, vtpote responsum prius è *Gallia* exspectaturus. Sed & aliud impedimentum tametsi ob causam non magni momenti, progressum morabatur, scilicet, tractatio de *Ordinis* functionibus, ea de re proposito amplo & longo capitulo, in quo omnes explicabātur, initio facto à Diaconatu, vsque ad officium Ostiarii. Hoc cum principio decreta formarentur, conditum fuit à Deputatis, tanquam necessariū, quod Protestantibus opponeretur, qui dicunt eos ordines non esse à *Christo*, institutos, sed lege Ecclesiastica introductos, & officia quidem ad bonum & ordinatum in Ecclesia regimen nō incommoda, nec inutilia, sed tamen non esse Sacramenta. Id Caput Decreti desumptum è Pontificali, cuiusque functiones describebat, quod longum sit referre, & superuacaneum, cum eodē in libro cuiq; legendum extet. Declarabat insuper id Decretum, functiones eas exerceri non posse, nisi ab eo, qui ab Episcopo promotus gratiam à Deo acceperit, & impressum characterem, vt id efficere possit. Sed cum id sanciendum esset, magna difficultas oborta est, ad veterem ac peruulgatā obiectionem soluendam, quid opus esset charactere, & potestate spirituali ad exercendos actus corporales; veluti legere, accendere cādelas, & pulsare campanas, quæ non solum possunt æque recte fieri, sed melius etiam à non ordinatis, quam ab ordinatis: præter-

Card. Lotharingius Pontificis literis Romam ad colloquium inuitatus, controuersias inter Præsules componēdo fidem ei suā pignerari studet.

Caput de variis Ordinis functionibus antea conditum, à Patribus denuo examinatur.

Super eo capite veteres controuersiæ renouātur, ac primum de charactere necessitate.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

præsertim ex quo ordinati eas functiones obire desueuerant. Consideratum hoc Decreto Ecclesiam damnatam iri, quæ iam tot annos eius rei vsum intermisisset. Neque in procliui esse, si eum reuocatum vellent, modũ, quod id fiat, excogitare. nã ad ordines minores non pueros, sed viros ordinandos, vtpote ad obserandas Ecclesias, cãpanas pulsandas, exorcizandos energumenos. quod si fieret, cõtrauenriri illi alteri decreto, quod ordines minores gradus essent necessarii ad maiores. De *Diaconatu* etiam non constabat ratio, ad quẽ modum ei tria illa munera ministrandi ad altare, baptizandi, & prædicãdi restituerentur. Similiter de *Ordine exorcistarum*, qua ratione id officium exequerentur; cum vsu inueterasset, vt à solis Sacerdotibus Dæmoniaci adiurẽtur. *Antonius Augustinus* Episcopus *Ilerdensis* censuit, illam tractationem prorsus abiiciendam. Nam vt certũ sit esse Ordines & Sacramenta, ita non temere persuaderi posse, in Ecclesiis Primitiuis, quando paucissimi erãt Christiani, locum iis fuisse. Non esse è Synodi dignitate ad tam minuta descendere. Satis esse, dummodo dicatur, Ordines minores esse quatuor, nec vltra ad specialia in doctrina descendendũ; in praxi nihil innouandum. Ad hęc opponebatur, doctrinam Protestantium, qui illas ordinationes ceremonias otiosas appellant, ita non condemnari. Verum Cardinalis *Lotharingius* mediæ cuiusdam viæ author fuit, vt illud Caput omitteretur; res vero ipsa trib. aut quatuor verbis perstringeretur, remissa ad Episcopos executione, qui illa obseruanda pro viribus curarent.

Tum de Diaconis & Exorcistis.

Episcopus Ilerdensis tractationẽ eam, præsertim de ordinibus minoribus omittendã censet, Lotharingius vero perstringendã.

Hisce ita constitutis, placuit omnia perlegi in cõsultatione illorum magni nominis Præsulum, vt in Cõgregatione generali summa cum tranquillitate res trãsigeretur. Vtriq; parti satis est factum, nisi quod occasione sexti anathematismi, vbi dicitur *Hierarchiam* diuina ordinatione institutam, Archiepiscopo *Hydruntino*, & aliis Prælatis Pontificiis nata suspicio, cum illa verba terminis adeo generalibus expressã, significẽt omnes ordines sacros sine discrimine à *Christi* institutione esse; inde inferri posse, Episcopos æquales esse Sũmo Pontifici. Sed hic Theologi & Canonistæ Pontificii hortantur eos, ne se difficiles præbeant, cum ex Canonib. antecedentibus & sequẽtibus clarum esset, de rebus ad ordinem duntaxat pertinentibus tractari; in quo Pontifex alios Episcopos non excedit; de iurisdictione vero nullam mentionem fieri. Iidem etiã suspecta habuere verba procemii in Capite de residentia, vbi dicebatur; *præcepto diuino mandatum esse omnibus, quibus cura animarum commissa est, oues suas agnoscere* &c. inferentes, hunc esse modum quendam declarandi, residentiam esse de præcepto diuino. Sed ipsorum Pontificiorum pars maior in contraria sententia fuit, asserentes, singula illa, quæ dicuntur à Deo mandata iis, qui curam habent animarum, posse etiam absentes præstare, etsi à præsentibus accuratius adimpleantur; præsertim, cum verbis sequentibus satis prouideatur, ne quid Beatitudo eius detrimenti capiat. Ad hæc caput illud eadem forma à Cardinale *Mantuano* concinnatum, sæpissime in consultationem adductum: nec vnquam super eo suspicionem illam cuiquam obortam esse; sed & *Roma*

Dum præcipui è Prælatis Decretorum verba sic concinnãt, vt omnib. satis fiat, Archiep. Hydruntinus de nonnullis vt suspectis excipit in Anathemate sexto.

Item in Capite de Residentia.

Nec à suis, hoc est, Põtificiis à sententia deiici se patitur.

itidem non incommodum iudicatum. Verum ista *Hydruntinum* & eius sequaces de sententia dimouere nõ poterãt.

Ex *Hispanis* nonnulli interea fortiter vrgebant declarationem institutionis Episcoporum,& residentiæ *de iure diuino*: sed Collegarum plerisq; à *Lotharingio* persuasis, & ipsi coguntur desistere. Argumentis vero apud eos vsus est à conscientia & officii ratione. Non esse rem tutam,aut Deo gratam,cum videant se non posse id bonum præstare, cuius cupiẽtissimi sint, velle superfluo quodam &inutili studio mali auctores esse. Id sufficere, quod præiudicium præpedierint, ab nonnullis veritati intentatum contrariis opinionibus stabiliendis.si id omne quod desiderabatur obtineri in præsens non possit, attamen spem esse, in posterũ aliquid Dei ope impetrari posse. At *Granatensis*, *Segouiensis*, cum aliquot aliis à sententia deduci non poterant: sicut ex altera parte impossibile erat *Patriarcham Hierosolymitanum* & Archiepiscopum *Hydruntinum*, cum adhærentibus inflectere: quibus inter se cõuenerat, quicquid demũ proponeretur, oppugnare. quippe quæ dicerent non tollendis controuersiis, sed ad tempus sopiendis tantũmodo conducere: iisdem tẽporis progressu maiori vi & impetu haud dubie erupturis, quodsi omnino ad apertum dissidium veniendum esset, id ante celebratam Sessionem contingere, quam postea, optabilius. neque poterant Legati vllis rationum momentis aliud iis persuadere.

Lotharingius Hispanorum plerisq; persuadet desistere à petendo, vt institutio Episcoporum & Residentia declarentur de iure diuino.

At Granatensis, Segouiẽsis & alii in sententia perstant.

Neq; tamen per hasce cõtradictiones factum, quin rebus ab cæteris Præsulibus primi nominis constitutis, nono die mensis Iulii cœperint Congregationes generales. vbi perlectis primum iis quæ ad doctrinã & Canones de Ordine pertinebant, Cardinalis *Lotharingius* exemplum aliis daturus, breuiter, neque vlla controuersia interposita sententiam dixit: quem secuti cæteri vsque ad *Granatensem*. Is affirmat rẽ esse indignam, tanto tempore Patrib. illusisse, tractando de fundamento Institutionis Episcoporum; iamque illud penitus omittere. Eius declarationem *de iure diuino* requirebat, dicens se mirari, cur eiusmodi articulus, veritatis adeo indubitatæ, non declaretur. Certe prohibendos tanquam hæreticos omnes eos libros, qui contrarium asserant. Cui sententiæ adstipulatur *Segouiensis*, affirmans expressam esse veritatem, quam nemo negare posset, & declarãdam esse, ad hæreticorum opinionem damnandam, qui contrarium tenebãt. Sequebantur *Guadicensis*, *Aliphiensis* & *Montis Marani*, cum aliis Prælatis Hispanis, è quibus aliqui dicebãt opinionem suam esse adeo veram, atque præcepta Decalogi. Episcopus *Conimbricensis*, cõquestus est publice per fraudem præiudicium fieri veritati, dum conceditur, Episcopos titulares posse ordinari: hoc esse, declarare iurisdictionem non esse Episcopatui essentialem, neq; recipi immediate à *Christo*; & instabat vt contrarium decerneretur, iterans sententiam illam sæpe iam dictam; adeo essentiale esse Episcopo Ecclesiam habere, & subditos fideles; ac marito vxorem. Postea proposito decreto de Residentia, Cardinalis *Lotharingius* id approbauit eadẽ breuitate. illud tantum suggessit, vt eo loco, vbi enumerant ab sentiæ causæ, posita inter cæteras *euidẽte vtilitate Ecclesiæ*, adiungeretur illa vox,

In Congregatione generali Decreto de Ordine perlecto Patres plerisq; omnes id approbant. Granatensis tamẽ & socii obfirmant animum non assẽtiri, nisi Institutio Episcoporũ declaretur.

Dein Decretum de residentia proponitur & plerisq; probatur.

vel

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Vel Reipublica; idque adeo ad remouendum quoduis impedimentũ, quod decretum illud adferre posset, ne Prælati ad Officia & Cõsilia publica admittetentur; quę sententia communi omniũ applausu accepta. Secutus est Cardinalis *Madrucius*, ad eandem sentẽtiam locutus. Super eo Decreto *Patriarcha Hierosolymitanus, Archiepiscopus Verallus, & Hydruntinus* sententiam suam dicere nolebant. quã ob rem Archiepiscopus *Bracarensis* cum eius essent sententiæ dicendæ vices, ad Legatos conuersus, redarguentis in morem, monet auihoritate vtendum, & adigendos Præsules, vt sententiam dicant: mali moris exemplum introduci in Cõcilium, quasi aut tacere cogantur, aut ambitione quadam loqui nolint, nisi sequacibus comitati. Vnde factum, vt alii, qui eos imitari constituerant, mutato proposito Decretum approbauerint. Pergunt porro concordes, cæteris decretis, sicuti lecta erant, assentiri; excepto quod *Granatensis* instabat, vt residentia declararetur de *iure diuino*, verbis apertis. verba enim ambigua procemii, indigna esse (aiebat) Concilio, ad auferendas nõ ad augendas difficultates congregatio.

Bracarensis de Prælatis queritur, qui de residentia sententiam dicere recusabant.

Granatẽsis declarationem super Residentia apertã petit, nõ ambiguam.

Tum vt prohibeantur libri, qui contrariũ docent; vtq; in Decreto expresse & nominatim comprehendantur Cardinales. Postremũ illud de Cardinalib. multis placuisse apparebat: Vnde à Cardinale *Morono* responsum est ea de re consideraturos, vt alio tempore verba faciant. Cætera facilia & expedita fuere, & ad extremum Patriarcha quoque, & duo Archiepiscopi Decrecreto assensi sunt. Atque hinc primum spes facta est, Sessionem suo tempore celebrari posse, quod antea impossibile visum; sed Cardinalis *Lotharingii* dexteritate negotium quasi ex alto in portum deductum est.

Et vt Decreto comprehendãtur Cardinales.

Sequentibus dieb. de cæteris reformationis capitibus suffragia à Patribus lata, citra vllam alicuius momenti innouationem; præterquam quod ob seriam *Pompeii Zambeccarii* Episcopi *Sulmonensis* petitionem, sublata est à Capite de prima tonsura particula, qua dicebatur; promotos, si aliquod delictũ intra sex menses post ordinationem commiserint, fraude ordinatos censeri, neque priuilegio fori gauisuros. Atque iterum, vbi decernitur, nullum ordinandum, cui non certa Ecclesia assignetur, adiuncta erat renouatio decretorum Cõcilii *Lateranensis*; vt ii etiã qui ad titulum patrimonii ordinantur, ad alicuius Ecclesiæ Ministerium applicẽtur, in qua suo munere fungantur, alioqui priuilegiorum participatione excludendi: hoc quoque sublatum est. In cæteris leui mutatione verborum, quæ ad rem ipsam parum spectabãt, omnibus Patribus satisfactum.

In Capite de prima Tonsura, instante Episcopo Sulmonensi nonnulla immutantur.

Hispani, qui declarationem, quam desiderabant, de Institutione Episcoporum, in Congregatione obtinere nõ potuerant, XIII. die vesperi conueniunt in ædes *Comitis Lunensis*. Ibi *Granatensis* cum fautoribus ei suadent, vt protestetur apud Legatos, nisi id Caput definiatur. Et alii cõtra nõnulli dissuadent, quod ea res magnum tumultum ciere possit. Ita tota illa Congregatio disputationibus consumpta, in contẽtionem desiit, dilata in crastinam conclusione. Tum *Comes* auditis denuo discrepantib. suorũ sententiis, cõsiderateque, magnã id apud Pontificẽ & Episcopos

Granatẽsis cum suis suadent Comiti Lunensi vt protestetur nisi Institutio Episcoporum declaretur.

Comes vicissim monet eos, vt cæteris velint accedere, saltem sententiam suam modeste proferre

Ferdinand. Philippus 2.

piscopos omnes Italos, quin & omnes etiam Gallos, qui sibi persuaderi passi essent, offensionem habiturum, orat *Granatensem*, cum adhærētibus, vt eiusdem cum cæteris opinionis esse vellēt; quod nullum hic esset conscientiæ negotium, neq; ageretur vtrum hoc potius, quam illo modo esset definiendū; sed duntaxat vtrum definiendum, an omittendum. Verum *Granatensi* nullatenus assentiente; & sibi in conscientia persuasum asseuerante necessariā esse illam determinationem; obsecrat deinde, vt sententiam suam quiete & libere promat, haud moleste tamen ferens, si eam alii non amplectantur; & contentionibus parcēs: quod & ille & cæteri se facturos polliciti sunt.

Vtrū Cardinales instar aliorū Præsulū ad residētiam teneantur: & annon ante legitimam ætatē admittēdi.

Postero die, qui Sessionem proxime antecessit, facta est Congregatio generalis, in qua propositum ab Cardinale *Morono*, an placeret Patribus, vt in Capite de Residentia, & in eo quod de ætate ordinādorum tractat, Cardinaliū mentio fieret. De ætate, pauci assentiēdum putabant, plerisq; omnibus sic fere reputantibus, non esse occasionē in collegium Cardinaliū iuuenes cooptādi, nisi Principes, in quibus ætas minime inspicienda: propterea quod Ordini Ecclesiastico, cuiuscunque sint ætatis, ornamento sunt, atque adeo frustra vbi abusus non sit, de decreto conficiendo laborari. Verum quod ad residētiam attinebat, maior pars nominādos censebat. Refragabantur tamen nonnulli, dicētes, hoc modo approbari, vt Cardinales Episcopatus habeāt, & cōsequenter probari etiam commendas. id vero æquum non esse, sed præstabilius propriis illos cōsciētiis relinquere, quarum dictamine agnoscāt, se à præcepto generali minime exemptos, quæ ipsis nominatis duos simul abusus, pluralitatem beneficiorum, & cōmendas probatum ire. De aliis deinde quibusdam non magni momenti actum; quibus determinatis, lectum est denuo totum id, quod in Sessione publicādum erat, Patribus sententiam dicentibus solo verbo *Placet*. Nonnulli Hispani & aliquot Itali responderunt; *non placere*; numero circiter XXVIII. cæteri omnes numero CXCII. consenserunt: vnde conclusit *Moronus* Sessionem habitum iri. Gratias egit Patribus qui Decreta accepta habuissent; cæteros hortatus, vt se cum ipsis coniungerent: etiam *Comitem Lunensem* orans, vt ageret cum suis Prælatis, ne communem totius Concilii in vna sententia consensionem conspicati, ipsi soli dissentire velint. Qua de re explicatius cū ipso post Congregationem locutus, promisit ei, quandocunque potestas *Papæ* secundū formulam Concilii *Florentini* declararetur, etiam tum declaratam iri institutionem Episcoporum *de iure diuino*. Prælati Hispani eodem die sub vesperam in ædib. Comitis cōgregati, post multam disceptationē, promissione à *Cardinale* Comiti facta subnixi, concludūt omnia se accepturos.

Hispani aliquot & Itali dissēsūm à reliquis Patribus sentientes, Lunensis rogatibus & Moroni promissionibus victi, tandem cæteris accedunt.

SESSIO XXIII. sub Pio IV. septima.

Cum venisset igitur Iulii dies XV. mane ordine solito, omnes Ecclesiam adeunt. Adhibitis ceremoniis consuetis, Missam celebrauit Episcopus *Parisiensis*; Orationem habuit Episcopus *Aliphiensis*; in qua offendit Gallos, Regem *Hispaniæ* ante Regem ipsorum nominans, & Polonos, Regem *Lusitaniæ* Regi *Poloniæ* præponens, & *Venetos* facta primū mentione Ducis *Sabaudiæ*, & postea ipsorum Reipublicæ. Visus est etiam

Ferdinand. Philippus 2.

etiam verbis, quibus indicabat illam celebrationem Concilii, continuationem esse præcedentium sub *Paulo* & *Iulio*, & quod Cæsareis, simul & Gallis displicuit. Tum sermonẽ ingressus de fide & moribus hæreticorum, & Catholicorum, dixit sicuti melior esset fides Catholicorum, ita multo melioribus esse hæreticos, quam Catholicos moribus. Id auersis auribus acceptum ab iis, qui recordabantur illud *Christi*, & *D. Iacobi, fidem non nisi ex operibus ostẽdi.* Verumtamen ne ceremonias publicas perturbarent, querimoniis per id tempus temperatum est. At sequẽti die Oratores *Galli, Poloni*, & *Veneti*, instant apud Legatos, ne orationem illam imprimi sinerent, aut in acta Concilij referri. Finita Missa, ceterisq; precib leguntur Breuia legationis Cardinaliũ *Moroni*, & *Nauagerij*: mandata Regis *Poloniæ*, & *Ducis Sabaudiæ*, literæ *Reginæ Scotiæ*, & *Regis Catholici* mandatum. Postea recitantur decreta ad fidei doctrinam spectantia, omnibus assensum commodantibus, nisi quod à maiori parte Hispanorum dictum est assentiri ea lege, vt firmũ maneat promissum à DD. Legatis Oratori Regis sui factum.

Continebat fidei Decretum in summa.

IV. Capita Doctrinæ de Sacramẽto Ordinis.

I. Sacrificium & Sacerdotium in omni lege coniuncta. Cum igitur in Nouo Testamento Sacrificium sit visibile, nempe Eucharistia, fatendum etiam ibi visibile esse & externum Sacerdotium, atque in eo ex diuina institutione traditam esse potestatem consecrandi, offerendi, & ministrandi Eucharistiam, & peccata dimittendi, & retinendi.

II. Cum id Sacerdotium diuina res sit, consentaneum fuisse, vt plures essent Ministrorum ordines, qui ei deseruirent, qui per minora ad maiora ministeria ascenderent. Nam sacras literas Diaconorũ apertam mentionẽ facere, & ab ipso Ecclesiæ initio, ministeria Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris & Ostiarij, in vsu fuisse: Subdiaconatu tamen inter maiores ordines relato.

III. Et quoniam per Sacram ordinationem gratiam confertur, Ordinẽ esse vere & proprie vnum ex septem Ecclesiæ Sacramentis.

IV. In quo cum character imprimatur, qui deleri non potest, Synodum eorum sententiam damnare, qui asserũt Sacerdotes temporalem tantummodo potestatem habere, ita vt rite ordinati, iterum laici effici possint, si verbi Dei ministerium non exerceant. Itidem & eos, qui dicunt omnes Christianos esse Sacerdotes, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos, qui nihil aliud facere videntur, quam Ecclesiasticam Hierarchiam (quæ est vt castrorum acies ordinata) confundere. Ad quem Hierarchicum ordinem Episcopos præcipue pertinere, eos Presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros ordinare, & alia pleraq; peragere posse, sibi peculiaria. Docere insuper Synodum in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinum, non esse absolute necessarium consensum, vo-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

catione, siue authoritatem populi, aut Magistratus, aut cuiusuis potestatis secularis, quin potius eos, qui tantummodo à populo, aut seculari potestate, ac Magistratu vocati, & instituti, aut propria temeritate, ascendunt ad Ministeria Ecclesiastica, non Ministros esse, sed Latrones.

De Sacramento Ordinis Canones VIII.

Hanc doctrinam sequuntur octo Anathemata.

I. Si quis dixerit non esse in Nouo Testamento Sacerdotium visibile, vel non esse potestatem consecrandi & offerendi, & peccata remittendi, sed officium tantum & nudum ministeriũ prædicandi Euangelium; vel eos, qui nõ prædicant, non esse Sacerdotes.

II. Si quis dixerit, præter Sacerdotium non esse alios ordines maiores & minores, per quos velut gradus in Sacerdotium tendatur.

III. Si quis dixerit, Sacram ordinationem non esse proprie sacramentum: aut esse figmentum quoddam humanum: aut esse tantum ritum quendam eligendi Ministros verbi Dei, & Sacramentorum.

IV. Si quis dixerit, Per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum: aut non imprimi Characterem: aut Sacerdotem, laicum rursus fieri posse.

V. Si quis dixerit, Sacram vnctionem & alias ceremonias quibus Ecclesia vtitur, non requiri, sed contemnendas, & perniciosas esse.

VI. Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris.

VII. Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum Presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos sine consensu aut vocatione populi, aut potestatis sæcularis irritas esse, aut eos qui ab Ecclesiastica potestate rite ordinati nõ sunt, legitimos esse verbi & Sacramentorũ Ministros.

VIII. Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Roman. Pontificis assumũtur, non esse legitimos ac veros, sed figmentum humanum.

Decreti de Reformatione Capita XVIII.

Lectum est deinde Decretum de reformatione, quod XVIII. Capita continebat. Primum spectabat ad illã adeo vexatam materiam de Residentia. Vbi dicebatur,

I. Præcepto diuino mandatum esse omnibus, quibus animarum cura cõmissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbi diuini prædicatione, sacramentis, ac bono excẽplo pascere, pauperum curam gerere & in cætera munia pastoralia incumbere, quæ cum impleri non possint ab his, qui gregi suo non inuigilant neque assistunt, Synodum eos admonere, vt in iudicio & veritate pascant: & regant. Ne vero ea quæ de Residentia sub Paulo III. sancita fuerant, in sensus à Sy-

nodo

Ferdinand. Philippus 2.

nodi mente alienos trahātur ac si quinque mensibus abesse liceat, declarare, omnes qui episcopatus habent, quocūq; titulo, etiamsi Cardinales sint, obligari ad personalem residentiam, neque abesse posse, nisi id postulet Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ vel Reipubl. vtilitas: decernere etiam, has caussas pro legitimis à Pontifice approbandas aut à Metropolitano, nisi cum notoriæ fuerint, aut repentinæ ita tamen vt Concilium Prouinciale cognoscat & iudicet de licentijs concessis, ne abusus interueniat: vtque prouideant absentes, vt populus ex ipsorum absentia nullum damnum accipiat. Et quoniam breuis absentia isto nomine digna non est, extra prædictas causas, velle Synodum eiusmodi absentiæ spatium nullo pacto debere duos, aut ad summum tres menses excedere, siue continuum siue interruptum, & æqua ex causa, & absque gregis detrimento, quod abscedentium conscientiæ relinquat. Admonere eosdem, ne tamen vllo pacto absint diebus Aduentus Domini Quadragesimæ, Natiuitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes, aut Corporis Christi. Si quis contra hoc decretum abfuerit, præter alias pœnas aduersus non residentes sub Paulo III. impositas, ac mortalis peccati reatū, eū non posse pro rata temporis absentia fructus percipere tuta conscientia. Eadem Synodum decernere de quibuscunque aliis, qui curam animarum habent, qui cum ex causa per Episcopū probata abfuerint, Vicarum idoneum ab Episcopo approbandum substituant, cum debita mercede. Et hoc Decretum sicuti & illud alterum sub Paulo III. in Concilijs Prouincialibus & Episcopalibus publicandum.

Ex cæteris Capitibus ad Ordines spectantibus, quę Decretum continebat, secundum erat.

II. Vt quicunque Episcopatum tenent quocunq; titulo, etiam Cardinales si consecrationem intra tres menses nō susceperint, fructus amittant, si intra totidem alios id facere negligant, priuentur Ecclesiis. Consecrationem extra Curiam Romanam factam, in propria Ecclesia, aut in prouincia, si commode fieri posset, celebrandam.

III. Episcopi per semetipsos ordines conferant, quod si ægritudine fuerint impediti, subditos suos nō aliter quam iam probatos, & examinatos, ad alium Episcopum ordinandos dimittant.

IV. Prima tonsura non detur nisi confirmatis, & fidei rudimenta edoctis, quiq; legere & scribere sciant, & vitam clericalem elegerint, vt Deo fidelem cultum præstent, non secularis iudicij fugiendi fraude.

V. Ad minores ordines promouendi, testimonium habeant à Parocho, & à Magistro scholæ, atq; ex cōmissione Episcopi, nominib. eorū publice in Ecclesia propositis, de ipsorū natalib. ætate, morib. & vita diligenter inquiratur.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

VI. Nullus ante decimum-quartū annum beneficium possit obtinere, neque fori priuilegio gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut habitum clericalem, & tonsuram deferēs, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi deseruiat, vel in seminario, aut in aliqua Schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi versetur. Et in Clericis coniugatis seruetur constitutio Bonifacij octaui, ea conditione, vt & ipsi Ecclesiæ seruiant, in habitu & tonsura ab Episcopo deputati.

VII. Quando Episcopus ordinationem faciet, omnes feria quarta ante ipsam ordinationem ad ciuitatem euocentur, & ab Episcopo adscitis sibi Sacerdotibus, & aliis viris prudentibus legis Diuinæ, & Ecclesiasticarum peritis, diligens de iis examen fiat.

VIII. Ordinationes statutis à iure temporibus, ac in Cathedrali Ecclesia, præsentibus Ecclesiæ Canonicis celebrentur. Si autem alio Diœcesis loco, præsente clero loci, & in digniori Ecclesia. Vnusquisque à proprio Episcopo ordinetur, nec cuiquam permittatur ab alio promoueri, nisi ordinarij sui testimonio commendetur.

IX. Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium statim illi conferat.

X. Vt Abbates, & alij exempti, primam tonsuram aut ordines minores non conferant cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, nec ipsi, aut Collegia vel Capitula literas dimissorias clericis sæcularibus concedant, vt ab aliis ordinentur.

XI. Ordines minores his qui linguā Latinam intelligant, per temporum interstitia conferantur, cumq; hinc ad altiores gradus sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientia spes maioribus dignum ostendat, vtque a postremo gradu minorum ordinum suscepto, non nisi post annum ad sacros promoueantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ vtilitas iudicio Episcopi aliud exposcat.

XII. Nemo ordinetur ad Subdiaconatum ante vigesimum secundum, ad Diaconatum ante vigesimum tertium ad Presbyteratum ante vigesimum quintum ætatis suæ annum: neq̃ue ab hoc sint exempti Regulares.

XIII. Subdiaconi & Diaconi antequam ordinentur, prius in minoribus ordinibus probentur, sperent se continere posse, Ecclesiis quibus ascribentur inseruiant, sciantque maxime decere, si saltem diebus Dominicis, & solemnib. cum altari ministrauerint, communionem percipiant. Subdiaconi ad altiorem gradum non ascendant, si per annum saltem in eodem non sint versati. Duo sacri ordines eodem die ne regularibus quidem, aut quouis modo priuilegatis conferantur.

XIV. Ad Presbyteratum nemo ordinetur, qui non in Diaconatu ministrauerit ad minus annum integrum

quique

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

quique idoneus comprobetur ad populum docendum, & ministranda Sacramenta, & à quo bonorum operum Exemplum possit exspectari. Curet Episcopus, vt ii saltem diebus Dominicis, ac festis solennibus, & si curam habuerint animarum, tam frequenter vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent. Cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex legitima causa posit dispensare.

XV. Quamuis Presbyteri in sua ordinatione à peccatis absoluendi potestatem accipiant, nullus tamen possit confessiones audire, nisi aut parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopo approbetur.

XVI. Nullus ordinetur, qui alicui Ecclesiæ, aut loco pio non ascribatur, vbi suo munere fungantur: & si locum deseruerit inconsulto Episcopo, ei sacrorum exercitium interdicatur. Nullus item clericus peregrinus sine commendatitiis sui Ordinarii Literis ad ministerii exercitium admittatur.

XVII. Vt ordinum à Diaconatu ad Ostiariatum functiones, ab Apostolorum temporibus in Ecclesia recepta, & pluribus in locis intermissa, in vsum reuocentur: nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur, illa ministeria non nisi per constitutos in dictis ordinibus exerceantur, & Prælati huiusmodi functiones curent restituendas. Quod si ministeriis quatuor minorum ordinum exercendis Clerici cælibes præsto non erunt, suffici possint etiam coniugati (dummodo non bigami) ad ea munia idonei.

XVIII. & Vltimum caput erat de institutione Seminariorum; in eo statuitur, *Vt singulæ Ecclesiæ Episcopales certum puerorum numerum habeant, in Collegio prope ipsam, aut alio loco conuenienti educandum, qui ad minimum duodecim annos, & ex legitimo matrimonio nati sint. Hos Episcopus in classes diuidat, iuxta eorum numerum, ætatem, ac in disciplina Ecclesiastica progressum. Tonsura atque habitu clericali semper vtantur, Grammatices, Cantus, Computi Ecclesiastici, aliarumque bonarum artium disciplinam, sacram Scripturam, libros Ecclesiasticos, homilias Sanctorum, Sacramentorum (maxime quæ ad confessiones pertinent) & rituum ac ceremoniarum formas ediscant. Et ad hos sumptus, vltra ea quæ ad instituendos pueros sunt in aliquibus Ecclesiis destinata, quæ huc applicata censeantur, Episcopus cum quatuor ex Clero portionem aliquam ex omnibus beneficiis Diœcesis detractam, nec non beneficia aliquot simplicia applicet. Episcopi item cogant Scholasterias obtinentes, aut aliud lectionis munus, ad docendum in Scholis Seminarii, per seipsos, aut idoneos substitutos. De cætero dignitates, quæ Scholasteriæ dicuntur, nonnisi Doctoribus & Magistris in Theologia, aut iure Canonico conferantur. Si vero in ali-*

qua prouincia Ecclesia tanta pauperta-te laborent, vt Collegium in aliquibus erigi non possit; in Ecclesia Metropolitana, vel alia prouincia commodiori, vnum aut plura collegia ex fructibus duarum aut plurium Ecclesiarum erigantur. Et in Ecclesijs amplas Diœceses habentibus, possit Episcopus, prout sibi opportunum videbitur, vnum vel plura in Diœcesi habere Seminaria, quæ tamen ab illo quod in Ciuitate erectum est, dependeant.

Lectum vltimo decretum Indictionis proxime futuræ Sessionis, in decimum sextum Septembris; & illud expressum, in ea tractatum iri de Sacramento Matrimonii, & de aliis ad doctrinam fidei pertinentibus, quæ expediri possint. Item de prouisionib. Episcopatuum, dignitatum, aliorumq; beneficiorum Ecclesiasticorum, ac de diuersis reformationis articulis. Durauit isthæc Sessio ab hora nona vsq; ad decimam sextam, magna cum voluptate Legatorum & Præsulum Pontificiorũ, quod res adeo tranquille, & de cõmuni omnium consensu successissent; præ cæteris vero laudabant Cardinalẽ *Lotharingium*, huius boni illum auctorem præcipuum agnoscentes.

De Sessionis huius Decretis varia hominum iudicia & censura.

Inter omnia huius Cõcilii acta, nullum tam flagranti desiderio homines auebant inspicere, quam istius Sessionis, postquã in lucẽ exiit; cupidissimis quibusque videndi, quid tandem illud esset, quod tot Prælatos decem totos menses *Tridenti* in contentione, omnesque Principum Christianorum aulas in negotio detinuisset. Verum accidit, quod est in Prouerbio; *Mons parturiit, at ille murem peperit*. Non erat, qui in eo deprehendere posset quicquam, quod non modo tanti temporis opera assidua, sed ne breui quidem paucorum dierum impendio ab tot viris præstantibus dignum esset. Desiderabant homines aliquãtulum in rebus Theologicis versati, vt declararetur aliquando, quid sibi vellet Concilium per illam potestatem *retinendi peccata* ex sensu suo, quæ facta erat pars authoritatis Sacerdotalis; cum declarasset quemadmodum intelligeretur altera, nempe peccata *remittendi*. Legebatur ab aliis cum admiratione declaratio ea, *ordines inferiores gradus tandem esse ad superiores, & omnes ad Sacerdotium*: cum clare constet ex antiquæ historiæ Ecclesiasticæ lectione, ordinatos ad munus aliquod aut ministerium, illud vt plurimum perpetuo exercuisse: & eiusmodi translationem & ascensum ad gradum sublimiorem, fuisse quid fortuitum, & è raro contingentibus, necessitatis tantum, aut magnæ vtilitatis causa adhibitum. Ex septem Diaconis ab Apostolis institutis nullum ad altiorem gradum ascendisse, & in ipsa Ecclesia Romana, in qua antiquitus Diaconi ad Confessiones Martyrum attendebant, eos ad Presbyterales titulos transcendisse, nusquam apparere. Descriptam esse ordinationem *Ambrosii* in Episcopum; *S. Hieronymi, S. Augustini*, & *S. Paulini* in Presbyteros; & *S. Gregorii Magni* in Diaconum, sine transitu per alios gradus. Non equidem damnandam rationem temporibus posterioribus introductam, sed mirum videri eam tanquam rem semper vsitatam prædicari, cuius contrarium manifeste

Alii explanatum cupiebant quæ esset potestas retinendi peccata.

Aliis vsquequaq; verum nõ videbatur minores ordines gradum semper esse ad superiores.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

nifeste constet esse verum.

Et impossibile, vt non alii, quam Ordinati minorum Ordinum functiones obeant.

Speciosum imprimis iudicabatur Decretum illud, vt Ministeria ordinum à Diaconatu vsque ad Ostiariatum non exercerentur, nisi à promotis ad ordinem cuiusque proprium. Sed satis difficile videbatur obseruatu, vt nullæ in Ecclesia pulsari possent Campanæ, aut portæ obseruari, vel aperiri, nisi ab ostiariis ordinatis; sed nec accendi lampades, & candelæ, nisi ab acolytis, munera illa manuaria exercentibus, vt ad Sacerdotium peruenire possent. Et videbatur nonnihil contradictionis habere, quod absolute decreuissent, vt illa ministeria non obirent, nisi ordinati; & postea Prælatis præcepissent, vt ea, quantum commode fieri posset, restituerent. nam obseruato decreto absoluto, ex necessitate fieri, vt, vbi ad illarum functionum exercitium personæ ordinatæ haberi nequeant, iis exercendis supersedeatur. quod si exerceri possint sine ordinibus tametsi minus commode, rectius absolutum illud decretum omitti potuisse. In decreto de Presbyterorum ordinatione admodum conueniens omnibus visa cōditio præscripta, vt apti sint ad populum erudiendum: sed hoc non videbatur satis cohærere cum illa altera doctrina, & consuetudine, Sacerdotio non esse essentiale, habere curam animarum. vnde Presbyteris qui ordinantur, nec in animo tamen habent eū vnquã in se suscipere, non esse necesse, vt sint apti ad populum docendum. Illud vero, assignare vti cōditionē necessatiam in minoribus ordinibus, linguæ Latinæ intelligentiã, dicebant nōnulli manifestam declarationem esse, Concilium generale non constare ex omnibus nationib. Christianis; nec hoc decretū vniuersale esse posse, & nationes Africæ, & Asiæ obligare, aut magnam etiam Europæ partem, vbi huic linguæ nunquam fuit locus.

Nec ista cohærere, Presbyterū ordinatum esse idoneū populo erudiendo; neque tamen animum habere curam eam suscipiēdi. Nec quod de vsu linguæ Latinæ decernitur, ad Africanos & Asiaticos extendendum.

Germanis Hierarchiæ vox & sensus displicet, quibus Hierodiaconia & Hierodulia voces ad Christi praxin pro pius accedere videbantur.

In *Germania* notam & reprehensionē non effugit sextum Anathema, de *Hierarchia* articulū fidei cōstituens, voce & significatione Sacris literis, & cōsuetudini primitiuæ Ecclesiæ nō modo aliena, verum etiam contraria; & voce inuenta à quodã forsasse satis antiquo, sed de quo haud plane cōstet, quis, aut quando fuerit: scriptore cæteroqui hyperbolico, quē nec in illi⁹ vocabuli vsu, nec in aliis ab ipso excogitatis quisquam antiquorū imitetur. Quod si stylum dicēdi, & modū operandi Christi Seruatoris nostri, & Sanctorū Apostolorum, & antiquæ Ecclesiæ sequi voluissent, non *Hierarchiam*, verum *Hierodiaconiam* quandam, aut *Hieroduliam* statuendam fuisse. Hasce & alias obiectiones contra doctrinam Concilii *Petrus Paulus Vergerius* in *Valle-Telina* concionū suarum subiectum faciebat: Episcoporum inter se contentiones nec reticens & quantum poterat non solum verbis, sed etiam literis ad alios ministros Protestantes & Euangelicos, quæ & in eorum Ecclesiis corām populo recitatæ, actis Concilii omnibus detrahens. Ac tametsi Episcopus *Comensis*, mandatu Pontificis, & Cardinalis *Moroni*, nihil intētatum reliquit, viis etiam vsus quibusdam satis extraordinariis vt eum ex illa regione abigeret, nunquam tamen id assequi potuit.

Vergerius apud Heluetios contra Synodi decreta cōcionatur.

Verum de Residentia cum iam tam multa dicta scriptaque essent, neque aliud quicquam iis temporibus magis in sermone hominum versaretur,

& præ-

Ferdinand. Philippus 2.

& præclaram aliquam decisionem omnes exspectarent, pro determinatione controuersiæ, id demum pronũciatum, quod erat omnib. manifestissimũ nempe peccatum esse nõ residere sine caussa legitima: quasi lege naturæ cunctis non esset exploratũ, peccare quẽque, qui à suo munere, cuiuscunque id generis sit, sine legitima causa absit.

Decretum de Residentia nihil noui, tantoque hiatu dignum continet.

Huius Sessionis euentu dirempta ea communio consiliorum, quæ vsq; ad id tempus inter Cardinalem *Lotharingium* & *Hispanos* intercesserat: dolentib. hisce, ꝙ in materia de *institutione Episcoporum*, & *Residentia*, deserti fuissent ab eo, qui sæpenumero testatus erat se in his capitibus cũ ipsis sentire, sedulamque operam promiserat, vt ea opinio decerneretur; nec vllam ob causam, de hoc studio remissurum. Addunt, nihil reliquum esse spei, de ipsius in cæteris promissis præstandis constantia; qui à Pontifice in suas partes pertractus sit pollicitatione Legationis Gallicæ; aliaque id genus parum ex illius dignitate. At ille altera parte existimationẽ suam defendebat, dicens, oblatũ id, quidem sibi ad diffidentiã inter ipsum & amicos suos iniiciendam; sed responsum dedisse, se nõ ante auscultaturũ, quam reformatio instituatur in Cõcilio. Verum ne hic quidem in eadem sententia perseueraturus credebatur.

Præsules Hispani se ab Cardinali Lotharingio desertos queruntur.

Cæterũ Legati omni studio ad Cõcilii finem festinantes, mox finita Sessione, ad reliqua expedienda animum adiiciunt, nimirum, quod ad fidei materiam, *Indulgentias, Inuocationem Sanctorum*, & *Purgatorium*. Ea gratia decem Theologos eligunt, duos Fratrum Generales, & pro quolibet Principe duos; hoc est *Papa*, *Rege Galliæ* (ex qua natione pauci plures supererant) *Hispaniæ* & *Lusitaniæ*: dato iis negotio, vt considerent, qua ratione opinio Protestantium in ea materia breuiter confutari posset. Atque vt vbi inter ipsos conuenerit, illorum sententiæ in Congregatione generali proponãtur; super quibus Canones formentur eodem tẽpore quo de matrimonio agendum sit, vt omissis disputationibus Theologorum, quibus audiendis multum temporis antea datum, res ad celerem exitum deducantur.

Legati reliqua capita proponũt, & ad finem festinandi studio, formã tractationis immutant.

In reformationis materia agunt Legati cum Cardinale *Lotharingio*, cumq; Oratoribus *Cæsareis & Hispano*, vt patiantur etiam de Reformatione Principum pariter tractari. A quibus responso accepto, æquã rem esse, abusus tollere, vbicunque reperiantur, omnia eorum capita colligenda curarunt, quicquid reliquum vnica Sessione definiri posse sperãtes. Sed Oratori *Hispano* propter sui Regis rationes illa acceleratio non placuit; cœpitq; multas difficultates obiicere. Inprimis necessariũ esse, ante Concilii finem id curare, vt protestantes interueniãt; irritum alioq laborem esse, nisi Decreta illi accipiãt: nec esse spem vllam accipiendi, nisi Concilio intersint. Respondentibus Legatis, Pontificem quod suarum partiũ erat fecisse, & literis scriptis, & Nũciis ad omnes hac ipsa de causa mandatis; neq; quicquam amplius fieri posse ad eorum contumaciam liquido coarguendam. Tum Comes, non se postulare, vt id fiat, nomine Sanctitatis eius, cum manifestum sit, id nõ ad eos inuitandos, sed lõgius amoliendos valiturum, verum vt Concilii nomine rogentur, adiectis iis quas par esset, promissioni-

De Reformatione Principum instituenda Legati denuo mẽtionem iniiciunt.

Orator Hispanus altera parte proponit, omni studio curandum vt Protestantes ad Concilium veniant accipiendis Concilii Decretis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Item vt in controuersiis, quæ supersunt, examinandis, ac potissimum de Indulgentiis, non perfunctorie, sed serio agatur.

Pontifex apud Regis Hispaniæ Romæ Oratores, de propositis à Comite Lunensi in Concilio querimoniã habet.

sionibus, & adhibita Imperatoris intercessione. Cum Legati ad extremum dixissent, super ea re se consideraturos, referunt ad Pontificem, vt cum *Hispaniæ* Rege agat, tum diuertendis istiusmodi sermonibus, tum ad persuadendum Concilij finem. Postulabat præterea Comes, vt Theologi publice sicut consueuerant, verba facerent, de Indulgentiis nominatim, cæterisque materiis; Præsules quoque hortatus, ne omissa rerum maxime necessariarũ examinatione, aut ordo procedendi mutaretur, aut imminueretur Concilij existimatio.

De hisce omnibus Pontifex certior factus, eo conturbatior erat, quod à *D. Ludouico de Auila*, & à *Varga* Regis apud se Oratore, ei promissum, Maiestati Regiæ non displiciturum, vt ad Concilij finem veniretur. Ijs igitur ad se accersitis, de Comitis propositione grauissime conqueritur. Ac principio de inuitandis Protestantibus dixit, neminem maiori quam se desiderio teneri ipsos ad Ecclesiam reducendi. Argumento esse, quæ à Prædecessoribus suis per quadraginta annos, & à se tentata, missis ad eos omnes Nuncijs peculiaribus posthabita ea, cui se, Sedemque Apostolicam obiiciebat, indignitate. Ad hanc rem Imperatoris interuentum & sedulam omnium Principum Catholicorũ, operá adhibuisse. Sibi certũ esse, ipsorum indurationem esse voluntariã, meditatam, & obstinatam: adeoque cogitandum, non de ipsis ad officium reducendis (quod factu impossibile) sed de morigeris conseruandis. Quamdiu vlla spei scintilla perditos recuperandi reliqua erat, tempus postulasse, vt omnis opera adhiberetur ad eos deliniendos, exstincta vero omni spe necessarium esse ad bonos conseruandos diuisionem confirmare, & partes irreconciabiles inter se reddere. Atque vt id agatur rationes etiam Regis ipsorũ postulare, qui sero tandem intellecturus sit necessario eam viam fuisse tenẽdam, postquam in Belgio cunctatione lenibusque consiliis vsus fuerit. Respiciendum Regi, quantum boni natum sit à suppliciorum seueritate adhibita cum *Hispaniam* primum ingressus est, vbi si lente procedendum putasset, ad conciliandam gratiam Protestantium, pro acquirenda ipsorum per lenitatem ac mansuetudinem beneuolentia, sub eorundem malorum sensu, quibus nũc *Gallia* conflictatur, ingemiscendum illi fuisset. Pergit deinde dolorem suum profiteri, quod Comes modum etiam præscribere vellet capitibus Theologiæ examinandis, atque ipse decernere quando demum essent bene digesta. Postremo queritur, ab ipsis sibi promissum, Regem contentum fore, vt Concilium finiatur: Comitis tamen officia in contrarium tendere. Cumq; Oratores Comitem excusassent, & subiũxissent, verissimum esse, quod ei dixerant de Regis voluntate circa finem Concilii, sibi satisfactum esse præ se ferebat, dummodo paterentur vt id diceret, vbi opus esse iudicaret. Illis assẽtientibus, dat negotium Papa Nuncio suo in *Hispania*, vt apud Regem queratur, eique significet, Non posse se causam deprehendere, cur Oratores Maiestatis eius *Romæ* & *Tridenti* diuersa loquantur, & cum ipse quantum in se est, illi gratificari studeat, ab altera parte à ministris eius contra fieri. Nam Concilio durante, impediri se, ne multos fa-

Oratores respondent, & Comitẽ excusant.

Pontifex apud Regem Hispaniæ de eadem re per Nuncium suum queritur.

Ferdinand. Philippus 2.

uores gratiasque in maiestatem eius conferat. Quod si aut rebus suis in *Belgio*, aut vtilitatibus Imperatoris in *Germania* promouendis quicquam à Concilio expectet, ipsa experientia satis didicisse, quam difficile esset aliquid *Tridenti* conficere. A se vero ipsos omnia sibi polliceri posse, seque iam decreuisse, finito Concilio, in omnes Prouincias mittere, vt propriis cuiusque necessitatibus subueniat, cum *Tridenti* non nisi generales prouisiones institui possint, quas immensæ esset difficultatis singulis locis accommodare.

Super modo tractandi capita proposita Patres diuersimode sentiunt.

Iam super ijs, quæ ab Comite *Lunensi Tridenti* proposita, diuersa fuere Præsulum studia, desiderantibus nonnullis, vt materiæ illę eo exactius excuterentur, quod à scriptoribus Ecclesiasticis parum aut nihil de his dictum esset, quodque de cæteris capitibus in Synodo tractatis decisiones exstarent aliorum Conciliorum, aut Pontificum, aut certe concors Doctorum sententia; in his vero omnia adhuc essent in obscuro, quæ nisi in clara luce ponantur, verendum, ne dicatur Concilium rebus maxime necessariis defuisse. Aliis rursum dicentibus, si in rebus iam decisis, tot occurrissent difficultates, & contentiones, quanto magis metuendum ne in his plenis obscuritatis, vbi Doctores ad veritatem eruendam facem non satis lucentem prætulerunt, eatur in infinitum: præsertim cum in hoc argumento campus pateat latissimus, ob multos abusus ad quæstum ex istis faciendum importatos, tum ob difficultates quæ in Bullarum interpretatione nascuntur, maxime in vocibus *pœna* & *culpa*, quæ nonnullis insertæ, & in modo, quo Indulgentiæ possint mortuis applicari. Quare in his, & simul in *Veneratione Sanctorum* vsum duntaxat reliquis omnibus prætermissis considerandum, itidem de *Purgatorio* opinionem solum hæreticorũ damnandũ, alioqui id agi, ne vnquam ad finem, aut ad huius difficultatis enodationem perueniatur. Dum variæ hæ super hisce materiis in postremum locum reseruatis sententiæ circumferuntur, statuunt Legati tractationem de Matrimonio expedire, & tempori ad Sectionem habendam constituto prętertere, eamque, vt diutissime, ad decimum nonum Augusti habere. Idque etiam Cardinali *Lotharingio* perplacuit, qui post acceptum è *Gallia* responsum, vt *Romam* proficiscendo Pontifici satisfaceret, sub finem mensis, Sessione iam celebrata, eo ire decreuerat. Et sane cogebatur cum Pontifice, suisque arctius se coniungere, non tantum ob mandata quę ex *Gallia* acceperat, verum etiam quod Cæsarei & Hispani illi diffidere cœpissent, ob ea, quæ in rebus præcedentis Sessionis tractandis successerant.

Lotharingius Romã ire constituit, vt Pontificis voluntati satisfaciat, Sessione sequenti celebrata.

De Anathematis, maxime quæ diuortium spectant, deliberatur.

Vicesimo secundo Iulii, proponũtur anathemata, quoad formam ab ea, quæ tandem decreta sunt, parum discrepantia. In eo maxime variatum, quod vsque ad id tempus de Canone, qui quintus est numero, cogitatũ nõ erat qui damnat diuortia in Codice *Iustiniani* concessa. Id anathema adiectũ rogatu Cardinalis *Lotharingij*, vt Caluinistis opponeretur, & eorum opinionem damnaret, facile tamen obtinuit, quod doctrinæ Scholasticæ, & decretis Pontificiis consentaneum esset. At in eo Canone vbi de diuortio per causam adulterii tractatur, abstinuerant

Cano-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Canonum formatores vti voce Anathematis, non temere damnandam putantes illam opinionem, quæ *S. Ambrosij* fuit, multorumque Patrum Græcæ Ecclesiæ, verum aliis existimantibus Articulũ esse fidei, & in id cõcurrentib. omnium pene Patrum sententiis, reformatus est Canon; addito anathemate, si quis diceret adulterio dissolui vinculum matrimonii, & vnum coniugum viuente altero aliud matrimonium cõtrahere posse: qui Canon postea aliam mutationem passus est, vt suo loco dicetur.

In sequentibus Congregationibus Patres res propositas facili manu pertractarunt: sed de Prælatorum pene omnium voluntate ab his ad clandestina matrimonia delapsa est tractatio; etsi de illis verba faciẽdi nondũ esset aut locus aut tempus, iamq; cœpta est detegi opinionũ super hoc argumento diuersitas. In Congregatione matutina diei XXIV. admissus Episcopus *Cortonensis* Orator *Ducis Florentiæ*, Is breuem Orationem habuit, de pio sui Principis versus Sedem Apostolicam affectu, & erga Synodum obsequio ac beneuolentia: eique actis gratijs est responsum.

Orator Ducis Florentiæ admittitur in Congregatione.

In Congregatione vespertina Oratores Galli petitionem quandam nomine Regis sui legendam curarunt, vt filii familias sine parentum consensu matrimonium aut sponsalia contrahere non possent. Id si filij tentarent, tum in potestate parentum esset, contractum ratum aut irritum pro arbitrio suo facere. Hoc eodem die significatum est Patribus, vt abusus à se in matrimonio obseruatos, Deputatis scripto exhibeant.

Postulatũ Gallorum de nuptijs filiorum familias sine parentum consensu irritis dicẽdis Disceptatur in Congregatione An coniugati ad sacros ordines sint admittendi, & negatiua obtinet.

Pronunciatis super anathematis iam suffragiis, duo proponuntur articuli: Vnus, an expediat coniugatos ad sacros ordines promouere, alter de irritis habendis clandestinis matrimoniis. Dictæ breuiter concorditer à Patribus omnibus sententiæ de primo articulo, pro parte negatiua, nulla difficultate interposita, & Archiepiscopo *Pragẽsi*, ac Episcopo *Quinqueecclesiensi*, qui ad consideratius ea de re loquendum hortabantur, vix auditis. Haud ita de clandestinis successit negotium, nã CXXXVI. è Patribus ea pro nullis habenda censuerunt, LVII. contrarium opinionem tenuere, & X. qua essent sententia declarare nolebant. Ex opinione maioris partis formatum decretum. Etsi matrimonia clandestina vera matrimonia fuerint, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, ac proinde Synodus anathemate damnet eos, qui contra sentiunt, nihilominus Ecclesiam illa semper detestatam esse. Et iam incommodis animaduersis decernere, vt in posterũ, qui matrimonium aut sponsalia sine præsentia trium testium ad minimum contrahere attentabunt, ad contrahendũ inhabiles sint, adeoq; eiusmodi contractus irritos & nullos esse. Huic mox additum aliud Decretum quod trinas matrimonij contrahendi denuntiationes imperabat, cum eo, vt si necessario essent omittendæ, matrimonium tamen celebrari posset, sed in præsentia Parochi & quinque ad minimum testium, ac denunciationibus postea ante illius consummationem publicatis, idque pœna excommunicationis aliter contrahentibus intentata. Cæterum magnus ille Patrum numerus, qui clande-

Dein an clandestina matrimonia pro nullis habenda & decernitur pro affirmatiua.

Item trina denunciationes imperantur.

Ferdinand. Philippus 2.

stina matrimonia nulla esse volebant, in duas abijt partes, è quibus vna sequebatur opinionem eorum Theologorum, qui personas inhabiles reddēdi, altera eorum, qui contractū irritū faciendi Ecclesiæ potestatem concedunt. Inter ipsos etiam Legatos parum cōueniebat. *Moronus* nullam definitionem recusabat, modo res maturetur. *VVarmiensis* in ea opinione erat, Ecclesiæ nullam esse in hac re potestatem, & omnia matrimonia cum consensu contrahentium quocunque modo celebrata, pro validis habenda. *Simoneta* dicebat, distinctionem contractus matrimonialis à matrimonio, potestate Ecclesiæ in illum, non in hoc concessa, sophisticam sibi videri, & fabricam Chymericam, in id propensior, vt nihil innouaretur.

De clandestinis matrimoniis Legati ipsi sententiis discrepant.

Abusus mulplices in matrimonio.

Circa abusus Matrimonii, plerique Præsules id consideratum volebant, causas matrimonia impedientes, & cōtracta rescindentes, tot esse, & tam frequentes, vt rara occurrant alicui ex istis defectibus non obnoxia. Et quod plurimum refert, quosdam ex ignorantia aut iuris aut facti, aut etiam obliuione contrahere, in iisque post, cognita veritate, innumerabiles perturbationes & scrupulos, litesque ac controuersias de prolis legitimatione & dotibus etiam nasci. Proferebatur nominatim vti maximus abusus, impedimentum cognationis in baptismo contractæ, quod nonnullis in locis inuitabātur viri ad viginti aut triginta, compatres, totidemque mulieres commatres, quos inter omnes ex constitutione Ecclesiastica spiritualis cognatio contrahitur: cumque sepenumero inter se non nossent, post accidebat, vt matrimonio coniungerentur. Multis videbatur hoc impedimentum omnino tollendum, non quod à principio non esset iustis de causis institutum, sed quod sublata penitus institutionis causa, effectum quoque cessare æquum esset. Nam eo tempore, quo ij, qui infantes ad baptismum sistebant, eosque de sacro fonte suscipiebant, simul fideiussores erant apud Ecclesiam de ipsorum fide futura, adeoque ad eos instituendos obligati, consentaneum fuisse, vt ad eos, cum licebat per ætatem, catechizandos, sæpe & familiariter cum persona baptizata, parentibus eius, aliisque etiam sponsoribus versarentur. Inde natam inter ipsos cognationem quandam, quæ non immerito in reuerentia habita, & coniunctionem coniugalem prohibebat, perinde sicut cæteræ omnes, quibus reuerentia debetur, cognationes. Verum sequutis temporibus, postquam vsus quicquid erat solidi aboleuisset, & susceptor baptizatum vix vnquam cerneret, neque vel minima de eius institutione cura tangeretur, cessante reuerentiæ causa, cognationi huic nihil loci esse relictum.

An cognatio spiritualis in Baptismo inter compatres & Commatres contracta, sit legitimum matrimonii impedimētum.

Impedimentum itidem affinitatis contractæ per causam fornicationis matrimonia rescindēs vsque ad quartū gradum, quod in secreto nasceretur causam dabat multis illaquendis, qui post contractum, certiores facti ab iis, qui in causa erant, perturbationibus exagitabantur. Aduersus parentelam quoque tum consanguinitatis, tum affinitatis obiiciebatur, cum eius ratio ab hominibus tunc temporis, non, vt olim, haberetur, atque in personis illustribus vix quarti gradus memoria & reuerētia esset, id quoq; impedimentū

Item an affinitas contracta per fornicationem, & quousque.

De impedimento consanguinitatis, & affinitatis an vltra tertium gradum extēdi debeat.

quoad

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quoad illum gradũ omitti posse. Qua de re multa fuit disputatio. Nonnulli existimabant, sicuti per tot sæcula illa impedimenta inueterauerant vsque ad septimum gradum, cum *Innocentius III.* ex iis tres vno tempore sustulit, impedimentum hoc ad quartum gradum reducens, duabus rationibus admodũ communibus adductis, scilicet quod quatuor sint elementa, & quatuor in humano corpore humores: at nunc cũ constet quatuor illos sine multis incõmodis obseruari non posse, iustioribus de caussis ad tertium posse restringi. In contrarium differebant alii, ab hoc principio facilem ad maiorem restrictionem transitum esse, & ad eam, quæ est in *Leuitico* denique perueniri posse, quod esset *Lutheranorum* opinioni fomenta dare; concludentes innouationem periculo non vacare. ac post multam disceptationem hæc sententia obtinuit. Non deerant, quibus videbatur impedimentum ob fornicationem, cũ secretum esset, penitus tollendum: sed neque hæc sententia placuit, obseruato illo incommodo, quod multa initio secreta, postea elucescant.

Vtrum facultas dispensandi à prohibitionib. matrimonialibus, melius cõmitti debeat Episcopis, quam Curia Romana, disceptatur in vtramque partem.

Multorum hæc erat sententia, in istis prohibitionibus nihil innouandũ, sed *Episcopis* concedendam facultatem dispensandi: quæ multo melius ipsis, quam *Curia Romana* committatur. Etenim cum merita caussarum & personarum de facto certius cognoscant, iustitiã distributiuã exacti[9] exercere posse. Romanam certe Curiã dispensationes dare ignotis, sæpe etiam per fraudẽ eas impetrantibus; neq; facile esse propter regionum longinquitatem, quantauis diligẽtia huic malo mederi. præter hæc cũ eæ dispensationes vulgo offensionẽ habeant apud omnes, propter opinionem hominum mentibus impressam, quod non nisi pecuniosis dentur, hoc pacto sublatam iri eam infamiam. Hãc in rem *Hispani* & *Galli* totis neruis adlaborabant. Sed *Itali* id vnum eos studere aiebant, vt sese omnes tanquam Põtifices gerant, neque Sedem Apostolicam recognoscãt. *Romam* quidem difficulter mandari, neque negotium sine labore & impensa expediri; sed vtilem esse eam difficultatem: quod ita fiat, vt matrimonia pauca in gradib. prohibitis contrahantur. Verum vbi concessa Episcopis illa potestate res erit in procliui, breuissimo tempore prohibitiones in nihilum abituras, & Lutheranos voti cõpotes futuros. Ob hãc caussam inclinabant pene omnes ad decernendum, ne à prohibitionibus dispensatio cuiquam concederetur, nisi vrgẽtissima de causa. in quã sententiam cõcesserũt etiam illi, qui facultatem eam pro Episcopis non impetrarant: quibus è dignitate Episcopali magis videbatur, si quod erat negatũ ipsis, aliis non concederetur. Post multas disceptationes in Congregationibus, decretũ restringere cognationem spiritualem, affinitatemq; ob sponsalia & ob fornicationem, & dispensationes etiam coercere intra terminos, quos mox dicam, cum decreta recitabo.

Et concluditur omnino non dispensandum, nisi grauissimis de caussis.

An Reges, & Principes, aliiq; Superiores possint cogere subditos ad matrimoniũ cũ iis, quos ipsi illis præscribunt, contrahendum.

Habuit nonnihil controuersiæ Caput IX. quo interdicitur superioribus, ne minis aut pœnis subditos suos adigant ad matrimonia contrahenda, in quo nominatim Imperator & Reges cõprehendebantur. In cõtrarium asserebat *Guilielmus Cassadorus* Episcop[9] *Bercinonensis*, nõ esse existimandũ, magnos Principes sese in matrimoniis, nisi gra-

Ferdinand. Philippus 2.

nissimis de causis, & bono publico interposituros. Minas pœnasq; tunc improbandas, cum contra legem præscripta adhibentur; verũ præcepta pœnalia legibus consentanea iusta esse, neq; reprehendi posse. Si quo casu (aiebat) Superior matrimonium iuste imperare potest, & ad id celebrandum mandato pœnali posse quoq; adigere. Ab Theologis id esse definitũ, iustum timorẽ nõ efficere actionem inuoluntariam. Volebat igitur excipi causas legitimas, atque Decretum ita formari, vt eos tantũ comprehenderet, qui contra ius & legum ordinem adigũt ad matrimonia. Multos casus occurrere posse, in quib. publici boni necessitas postulet vt matrimonium contrahatur; in quibus leges diuinas & humanas oppugnaturus sit, qui dixerit, Principem non posse & id præcipere, & ad id contrahendum constringere. Ad hanc rationem firmãdam attulit exemplum, quod anno MDLVI. secundo Ianuarii, *Paulus IV.* monitorio quodam denunciauerat *Ioanna Arragonia* vxori *Ascanii Columna*, ne quam è filiabus sine licentia sua nuptũ daret: si secus faxit, matrimonium nullum fore, etsi post etiam consummatum. Quod ab illo Papa sapientissimo, & notæ probitatis factum non fuisset, nisi Principibus facultas esset boni publici causa subditos in matrimonio coniungendi.

Affirmatiuã tuetur Episcopus Barcinonensis.

Et opinionem suam firmat exemplo Pauli IV. Pontificis.

A multis hactenus assensum est, vt Principum nulla mentio fieret, & nomen Imperatoris, Regum, & Principũ expungeretur. sed ab aliis acerrime repugnatum, hac sola ratione, quod matrimonium res sit sacra, in quam potestati seculari nulla competat authoritas. quod si etiam causa sit legitima, ob quam adigi possit aliquis ad matrimonium, id fieri non posse, nisi potestate Ecclesiastica. Porro mentio illa monitorii *Pauli IV.* multam mussitationẽ in Cõgregatione excitauit, & postea materiam variis sermonibus dedit. Alii dicebant id à Põtifice factũ, non tanquã Principe, sed vt Papa; & cũ ratione factum, cum *Ascanius Columna* eius esset perduellis, nolletq; Pontifex illũ filiabus elocatis, nouas sibi affinitates adiũgere, quarũ fauore in contumacia confirmaretur. Alii dicebant Papam, qua *Christi* Vicarium, nullos habere rebelles in causis tẽporalibus; & fundamento nullo subniti opinionẽ eam, si quis existimet, Papam authoritate Apostolica matrimonia posse aliter rescindere quam per viam Legum, aut Canonũ Vniuersalium. nã vt de singularibus personis Canones sanciat, eius rei nunquã vllam rationem adduci, nec aliud exẽplum inueniri posse. Erant etiam qui negabant eiusmodi Pontificum actionibus tanquam fundamento aliquid posse superstrui, vt quæ demonstrent potius, quousq; potestatis abusus possit pertingere, quam quousque eius legitimus vsus extendatur.

Alii cõtrarium tuentur, in matrimonio, cum sit res sacra nihil iuris esse secularibus.

Excusatur factũ Pauli Papa.

Non minor difficultas erat, quod Decretum illud Patres etiã, & matres, aliosq; superiores domesticos complectebat, qui filios aut alios à se prognatos, fœminas præsertim ad contrahendum matrimonium adigerẽt. Et videbatur perquam arduum in eiusmodi casibus ad excommunicationẽ venire; neq; destitere in cõtrariũ niti, qui prius defenderant, liberos teneri, vt parentibus hac in re morem gerant. Propositum est temperamentum, vt post inhibitos sub pœna excommunicationis Superio-

De superiorũ Domesticorũ, Patris, Matris, & Aui ad cogẽdum potestate quæritur.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Superiores Politicos, admonerentur etiã domestici, ne filios & filias detrectantes cogant. Verum resistentib. adhuc iisdem, qui iniquum esse dicebant, Parentibus potestatem à Deo ipsis cõcessam auferre, decretum est tandem hanc partem prorsus tollere, non cessante Episcopo *Barcinonensi*, & paucis aliquot eiusdẽ opinionis dictitare; sicuti certam habeant, aut saltem in dubium reuocare nolint potestatem paternam, & Superiorum domesticorum in matrimoniis, adeoque de illa verbũ nullum faciendum censeant; eandem rationem habendam authoritatis superiorum Politicorum.

Obijcitur, hunc articulum cõtinere doctrinam fidei, eoque tam multis dissentientibus stabiliri non posse.

Finitis super ea re cõgregationibus, quarum vltima fuit XXXI. Iulii, cœptum est priuatim de clandestinis nuptiis verba habere. cumq; pars vtraq; in propria opinione perseueraret, extiterunt nonnulli nouæ cuiusdã sententiæ authores, dicentes, illam difficultatem dogma fidei præsupponere, adeoq; determinari non posse, cum à notabili numero contradiceretur. Id permoleste accidit iis, qui clandestina matrimonia pro irritis haberi cupiebãt cum aditum sibi interclusum ad eam rem obtinendam existimarent.

De libro Archiep. Toletani controuersia, quem Patres ad id deputati probant, vti nihil continentẽ fidei contrarium, licet ab Hispanica Inquisitione censura dignus iudicaretur.

Per eos dies nata difficultas quædã tametsi priuata, caussam contentioni dedit. Nam cũ Patres super Indice deputati, *Bartholomæi Caranza* Archiepiscopi *Toletani* opera quibusdam Theologis examinanda dedissent, iiq; retulissent, nihil in ipsis cẽsura dignum reperiri; Congregatio librum approbauit, eiusque rei, postulante id Procuratore Archiepiscopi, fidẽ publicã fecit. Sed cum ille liber, authorq; libri sub *Hispanica Inquisitionis* censura essent, *Castellunnus* Secretarius ea de re significauit, & cum Comite *Lunensi* conquestus est, qui apud Patres illius Cõgregationis dolorẽ testatus, retractationẽ sententiæ postulauit. Verum illis à reuocatione Decreti quod fecissent, quodq; iuste factũ videbatur, alienioribus, Episcopus *Ilerdensis*, siue à Comite impulsus, siue alia de causa, contra Decretum excipit, illudq; reprehendit, adductis è libro locis, qui sinistra interpretatione digni censura videbantur; & quod magis referebat, perstricto etiã iudicio & conscientia illorum Episcoporum. Archiepiscopus *Pragensis* vtpote caput illius Congregationis, ad se & Collegas culpæ eximendos, queritur apud Legatos; postulatque, vt aliquod exẽplum edant iniuriæ vindicãdæ: professus palam, se nulli actui publico interuenturum, donec Congregationi condigne satisfiat. Interposuit se Cardinalis *Moronus*, & concordiam his conditionib. conciliauit, vt Fidei factæ aliud exemplum nõ daretur, vt *Ilerdensis* verbo Cõgregationi satisfaceret, & *Pragensi* nominatim; vtq; ab vtraque parte quod commissum, obliuione & silentio obrueretur. Et *Comes Lunensis* precibus iis, quibus resisti non poterat, ab Agente *Toletani*, Fidem illam quam impetrauerat, in manus suas reuocauit; atque hoc modo tumultus ille sedatus est.

Legati Oratoribus capita reformationis, numero XXXVIII. cõmunicãt (ea post diuisa sunt, parsque assignata Sessioni proximæ, pars reliqua deinde sequẽti, ob causas quas post cõmemorabo) in eum finem, vt de iis, quid sibi videretur, proponerent, antequam Patribus darentur, vt de iis verba facerent. Comes *Lunensis* cæteros

Ora-

Ferdinand. Philippus 2.

Comes Lunensis deputatos per singulas nationes eligi postulat ad capita reformationis examinanda, sed Lotharingio & aliis refragantibus frustra est.

Oratores prensabat, vt peterent deputatos eligi p singulas nationes, qui super iis, quæ reformāda essent, considerarēt; cum formula à Legatis exhibita, atque ad vtilitates Curiæ Romanæ cōparata, aliis regionibus accōmodari nō posset. At hic Cardinalis *Lotharingius*, Oratores *Galli*, & *Lusitanus* contradicūt asserentes, posse quēlibet, quid sibi de capitibus propositis videretur, libere profari, & alia, si opus sit, proponere. itaq; nihil necesse esse Pontifici & Legatis hāc offensionē creare, quorum auribus permolesta est vel sola suffragiorū in Concilio per Nationes mētio. cui sententiæ cum accederent etiam Oratores Cæsarei, Comes id consilium abiecit; affirmans tamen, super propositis multiplicem considerationem habendam.

Lotharingius Card. Varmiensi ingenue fatetur animi in deterius mutationem, & simul mutationis caussam profitetur, nihil in Concilio sanum.

Cardinalis *Lotharingius* Legatis auctor est, ad faciliorem negotii exitum, tollēda omnia ea capita, quæ sine multa pugnantium opinionū lucta perspiciant nō posse definiri; adiūgens, quāto pauciora tractantur, tanto melius se rem habere. Ad id verbi cum admirabundus obstupesceret Cardinalis *Varmiensis*, *Lotharingius* id ꝙ erat suspicatus, eum interpellat, percūctando, Ecquid miraretur, ꝙ non videret in se eundem ardorem & desiderium reformationis, quo alias æstuabat? & subiunxit, desiderium certe idem esse, & eandē animi mentē, vt totis viribus in id incumbat, sed experientia edoctum, non solū in Concilio peragi non posse quicquā aut perfectum aut mediocre, sed etiā quicquid in eo genere tentabitur, in deterius versurum. Egit etiam Cardinalis cū Comite *Lunensi*, ne quæreret, reformationem in vniuersum differre, at si in ea quidquam esset, quod sibi prorsus non satisfaceret, de illo nominatim significaret; se certe operam daturū, vt id illi ex animi sui sententia succedat.

Oratores Cæsarei ad articulos do reformatione sibi ab Legatis exhibitos VIII. addi petunt.

Primi omniū Oratores Cæsarei Iulii vltimo responsionem suam scripto exhibent; qua ostendunt se, cum vniuersalem reformationem in capite & membris desiderent, articulis exhibitis perlectis, quædam adiunxisse, aliqua notasse, ac iam postulare, vt ita correcti proponantur Patribus discutiendi. Et quoniam *Cæsar* cū Oratoribus multorum *Germaniæ* Principum, Conuentum Ordinum celebret *Viennæ*, in quo multa etiam ad Concilium pertinentia tractantur, boni consulant, si mandatis nouis ab eius Maiestate acceptis, alias etiam deinceps considerationes ipsis repræsentent. In præsentiarum ad articulos ab se propositos octo superaddere.

I. Vt seria & durabilis reformatio Conclauis in Concilio instituatur.

II. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum sine libero & firmo consensu Capituli prohibeatur: ac præcipue in Ecclesia Romana.

III. Commendæ & coadiutoriæ cum futura successione auferantur.

IV. Scholæ & Academiæ reformentur.

V. Negotium detur Conciliis prouincialibus emendandi statuta omnium Capitulorum: itidemq; detur ipsis authoritas reformandi Missalia, Breuiaria, Agendas, & Gradualia. qua petitione non tantum Romanorum reformationem desiderabant, sed quæ omnium passim Ecclesiarum essent.

VI. Lai-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

VI. Laici *Romam* non citentur in prima instantia.

VII. Causæ à foro seculari ad Ecclesiasticum non reuocentur, prætextu denegatæ iustitiæ, nisi prius de supplicationis veritate constet.

VIII. In causis profanis non dentur defensores.

Nonnulla ab eisdem in articulis à Legatis exhibitis annotata.

Atque in capitulis à Legatis exhibitis multa notarunt, quorum partem aliquam, vtpote non magnę rei, omittere visum. Grauiora hæc fuerunt.

I. Vt *Cardinales* ex omnibus regionibus eligantur, quo Pontifex vniuersalis ab electoribus creetur, qui omnium sint nationum.

II. Prouisiones super *pensionibus*, *reseruationibus*, & *regressibus* non solum de futuris caueant, sed etiam ad præterita extendantur.

III. Osculum Euangelii in Missa ab *Imperatore* & *Regibus*, quorum est id defendere, non auferatur.

IV. Vt declaretur quænam sint negotia sæcularia Ecclesiasticis prohibita ne contradicatur ei, quod iam conclusum est, in Decreto de residentia.

V. In Capite de non aggrauãdis Ecclesiasticis, excipiatur causa subsidii contra *Turcas*, & alios infideles. Nõ fuit adeo molesta Legatis hæc propositio vtcumque capita continebat, quę concoquere non erat facile, quam metus iniectus ne à Conuentu *Viennensi* postulatum aliquod extraordinariũ proficisceretur, de mutandis *ritib.* ab Ecclesia Romana receptis & præceptis *de iure positiuo* relaxandis.

Ab Oratoribus Gallis super eisdẽ articulis obseruata.

Die III. Augusti exhibuerũt Galli obseruationes suas, inter quas hæ fuerunt præcipuæ.

I. Vt numerus Cardinalium non excedat XXIV. neue creentur noui, donec numerus præsens ad tam paucos reducatur.

II. Ex omnibus Regnis & Prouinciis assumantur.

III. Ne duo creentur ex eadem Diœcesi, nec plures quam octo ex vna natione.

IV. Ne sint minores XXX. annis.

V. Ne assumi possit frater aut nepos Pontificis, aut cuiusquam Cardinalis viuentis.

VI. Non liceat ipsis Episcopatus habere, vt adsint semper Pontifici, cumque sint omnes dignitate pares, etiam reditus omnium sint æquales.

De pluralitate beneficiorum.

VII. Nemo plus vno beneficio possideat, sublata differentia bonis seculis incognita, simplicium, & curatorum compatibilium & incompatibilium, & qui in præsentia multa tenet, intra breue tempus vnum ex iis eligat.

VIII. Resignatio in fauorem prorsus auferatur.

XI. Ne prohibeatur Collatio beneficiorum iis duntaxat, qui linguam callent vernaculam quoniam leges *Galliæ* sine vlla exceptione exteris quibuscunque prohibent habere officia, aut beneficia in Regno.

X. Ne causæ Criminales Episcoporum vllo modo iudicari possint extra regnum, cum antiquissimum sit *Galliæ* priuilegium, ne quisquam Gallus sponte, vel coactus extra *Galliam* iudicetur.

XI. Episcopis restituatur facultas absoluendi in omnibus casibus, sine vlla exceptione.

XII. Ad præcidendam litium materiam super beneficiis, auferantur, *præuentio-*

Ooooo

Ferdinand. Philippus 2.

uentiones, resignationes in fauorem, *mandata, expectatiua*, & alii modi illegitimi obtinendi beneficia.

XIII. Prohibitio, ne Clerici negotiis secularibus se immisceant, ita explicetur, vt semper se abstineant ab omnibus functionibus, quæ sacræ non sunt, aut Ecclesiasticæ, & ordini suo propriæ.

De pensionibus.

XIV. Pensiones auferantur, quæ iam impositæ sunt, & abrogentur.

XV. In causis iurispatronatus in *Gallia* non discedatur ab antiquo instituto iudicandi in possessorio, pro eo qui vltimo possedit, & in petitorio, pro eo qui legitimum habet titulum, aut longam possessionem.

XVI. In omnibus causis Ecclesiasticis legibus *Gallia* non præiudicetur, vt possessoriũ iudicetur à iudicib. Regiis, & petitorium ab Ecclesiasticis, sed non extra Regnum.

XVII. Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, nemo minor XXXV. annis assumatur.

XVIII. Quod ad Caput de reformatione Principum, vt inprimis in hac Sessione reformetur integre ordo Ecclesiasticus, quod autem dignitatem & authoritatem Principum tangit, id reseruetur ad aliam Sessionem subsequentem, nene tum de eo quicquam statuatur, nisi ipsis Oratoribus ante auditis, qui iam Regi ea de re, deque aliis quæ proponenda habebant, significarant.

Iam tametsi capita hæc ita ardua proponerent, dicebant tamen passim quibusuis, deditaque opera, vt publice innotesceret, sibi nõ propositum multum insistere, nisi in his duntaxat, quæ ad iura Regni sui resque seculares pertinerent. Oratores *Veneti* postularunt, vt caput de iure patronatus ad eam formulam componeretur, vt nullam innouandi occasionem daret, circa illa quæ ad ius Reipublic. & Principis sui spectabant, quod ab Oratoribus Ducum *Sabaudia* & *Hetruria* similiter petitum.

Oratorum Venetorum Florentini, & Sabaudi postulatũ.

Per hos dies Oratoribus Cæsareis à Principe suo mandatum, agerent cum Legatis, (quod & factum) vt in recensione Indicis librorum prohibitorum, nulla mentio fieret *Recessuum in Dietis Germania*, qui à *Paulo IV*. prohibiti iam fuerant. Et habebat id Imperatoris mãdatum nonnihil acrimoniæ, quasi Patres, quibus res Ecclesiasticæ tractandę erant, fomam dare vellent politiæ *Germania*, & occasionem dare populis, qui illis legibus vterentur, etiamsi nolint, se ab Ecclesia Romana alienandi. Hisce ab Oratoribus expositis, respõsum est, ipsum Episcopum *Pragensem*, vnum ex iis, & illius Congregationis Caput, scire posse, an ea de re verba facta esset. Quod si non essent, imperatorię Maiestati de suo sibi Oratore confidendum: cui etiam in omnibus ad vtilitates Maiestatis eius spectantibus, & se, & Pontificem esse fautores.

Acutum & acre Cæsaris postulatũ, vt in Indice librorum nihil statuatur de Recessibus in Conuentib. Germania.

Die VII. Orator Hispanus suum scriptum exhibuit, quo profitebatur sibi abunde satisfactum de omnibus capitibus, nec quicquam postulatum velle sed monitos tantum Patres de mutatione quarundam vocum, siue quo melius declarentur, siue quod superfluæ & non necessariæ sibi videantur. Et ea fere omnia attigit, quæ authoritatem Episcoporum augebant, verba ita temperans, vt mutatio in re ipsa pene nulla videretur, sed quæ facto tamen

Oratoris Hispani super eisdem capitibus, quæ ab Legatis exhibita, postulata.

eam

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

eam restringeret potius, quã amplificaret. Instabat etiam tractationem institui de Conclaui, id Regi Catholico desideratissimum affirmans. Tum vt differretur in aliam Sessionem illa pars, q̃ Principes seculares attingeret. Scriptæ autem exhibito postulauit, vt cum absoluissent sententias dicere de his capitibus à Legatis propositis, Patres aliquot nationatim deputarẽt, qui ea colligerent, quæ ipsis necessaria videbuntur ad cuiusque regionis reformationẽ vt ita cum vniuersali omnium applausu desinat. Respondit *Moronus* omnium nomine, non posse se alium modum procedendi approbare, quam cui hactenus in aliis materiis cõsueuissent. Qua de re cum vtrinque multa dicta essent à *Comite* Concilium seruum esse innuẽte, & à *Cardinale* in eius libertate demõstranda, subiunxit *Moronus*, neminẽ iure queri de ipsis posse, libertatem dicendi sibi præreptam: respondit alter, non se credere aliquod indignum facinus ab ipsis patratum, sed illud tamẽ haud sibi tacendum existimare, in Concilio valde obmurmuratum de congregationibus priuatis præcedentibus diebus factis, & ita existimari, eas ad captanda suffragia habitas. Legati, cum ad id crimen eluendum dicerẽt, esse officij sui in pugna opinionum veritatem indagare, & dissidia sarcire, quo materię tractatę vnanimi consensu constituantur subiunxit Comes, recte id quidem, sed illud parum recte, solos *Italos* vocari, præter duos, vel tres *Hispanos*, & totidẽ *Gallos*, quibus cum cæteris suæ nationis non conueniat. Contra defendebant Legati ex proportione vocatos, nã esse in Concilio *Italos* CL. & ex omnibus aliis nationibus haud amplius quam *LX*.

Eiusdem cũ Cardin. Morono, super nonnullis Patrum nationatim deputãdis.

Tum super Concilij seruitute ac libertate delitigatio.

Hic Comes monstrabat sibi satisfactũ, vnde discedens dixit suis Prælatis, Legatos, licet sermonem exorsi essent, vt ostenderent, nullam nationis rationẽ habendam, eum ita conclusisse, vt declararint se summam eiusce semper tenuisse rationem.

Consultatio habita est postridie inter Legatos & duos Cardinales, de Oratorum animaduersionibus, tum de capitibus reformationis ea forma concinnandis, qua Patribus exhibenda erant, deque modo, qui tenendus, dum super iis verba fierent. In qua Cardinalis *Lotharingius*, acceptis nũp aliis è *Gallia* literis, cum mandato, vt ipse & Præsules Galli rebus Papæ fauerent, totus in id intentus, quemadmodum Legatis satisfaceret, author fuit vt constituerent, de tot simul capitibus in suffragiũ non eundum, sed ea secundum varietatem materiarum diuersis temporib. sumenda: atque vna parte finita, de altera dicendum. Ita Sessionẽ accelerari posse, sepositis iis, quæ aliquid difficultatis habere deprehenderint, iisq; solis conclusis, in quibus omnes aut magna pars consentiunt, & nominatim abstinẽdo ea in principio proponere, quæ Oratores non probant.

Priuata in Legatos super Oratorũ capita reformationis obseruationibus consultatio & Card. Lotharingij de modo procedendi sententia.

Die XI. cœperunt Congregationes pro constituendis anathematis, & decretis de Matrimonio, ac statim dum tractatur super propositione Gallorum de irritis declarandis matrimoniis à filiis familias sine parentũ consensu cõtractis inter prima suffragia opinionibus variatum est. Cardinalis *Lotharingius* eam approbabat, citatis Scripturæ locis, qui Patribus potestatem attribuunt filiis vxorem dandi; in exemplum adductis nuptiis Patriarcharum

In Congregatione disceptatur de matrimoniis filiorum familias absque consensu parentum. Ea irrita declaranda tenet Card. Lotharingius.

Ferdinand. Philippus 2

Isaaci, & Iacobi, additis etiam legibus Imperialibus Institutionum & Codicis, à Principibus etiam Christianis, & laudatissimæ memoriæ sancitis; Canone etiam quodam, sub nomine Euaristi, & alio Concilij Carthaginensis, à Gratiano comportatis. Narrationem deniq; pertexuit incommodorum, quæ inde nascuntur. Ex altera Parte Archiepiscopus Hydruntinus contrariam opinionē tenuit, opponens, id esse, authoritatem dare laicis super sacramenta, & facere, vt ipsi credant eam authoritatem irrita faciendi matrimonia, à patria potestate pendere, & non ab Ecclesiastica, præterquam quod id decretum directe cōtrariū esset S. Scripturæ, expresse dicenti, *Relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Quod incōmoda spectat, multo inde maiora nascitura, liberis in eo, quod conscientiā spectat, ad arbitrium parentum remissis. Nam si quis Pater nunquam filij Matrimonio consentiat, & ille donum continentiæ non habeat, certe ipsum in summas animi angustias coniectum iri. In illa Congregatione verba fecerunt XXIX. & ex his XX. eius sentētiæ fuere, ab illius materiæ tractatione abstinendum, è cæteris, alii decretum ita vniuerse propositum approbabant, alij in filiis ad annum ætatis vicesimum, in filiabus ad decimum octauum illud restringendum putabant.

Contrariā opinionem tuetur Archiepiscop. Hydruntinus.

In fine Congregationis, Oratores Veneti postulatum quoddam suum recitandum curarunt, super anathemate de Diuortiis: cuius hæc summa. Quandoquidem ipsorū Respublica habeat in potestate Regna Cypri, Cretæ, Corcyræ, Zacynthi, Cephaloniæ à Grecis habitata, quibus ab antiquissimo tempore in more positum est, vxorem adulteram repudiare, aliamque ducere, de quo ritu toti Ecclesiæ notissimo nunquam ab aliquo Concilio damnati aut reprehēsi sunt: iniquum esse illos absentes, nec ad hoc Cōcilium vocatos condemnare. Rogare igitur Patres, Canonem, qui de illa materia loquitur, ita velint attēperare, ne quid ipsis præiudicii adferat. Hoc cum Legati acceptum proposuissent, nullo super eo exactiori facto examine, eam ob causam statim inter Patres est mussitatum: & in sequenti Cōgregatione nonnulli ex iis chorda eadem oberrantes denuo profitentur, haud æquum esse, Græcos damnare inauditos, & non citatos. Surgens ex aduerso Archiepiscopus Pragensis asserit, isthoc dici non debere, nam omnium Christianorum generali citatione, intelligi etiam ipsos à Pontifice vocatos. Et subiecit Cardinalis VVarmiensis, Pōtificem peculiarem Nuncium ad Ducē Moscouiæ mandasse, vt eum inuitaret, & quamuis exploratum non habeat, an cæteros Græcos speciatim vocarit, nihilominus id præsupponendum, totam nationem etiā speciali inuitatione vocatam, præterquam quod sufficere debeat, quemadmodum Archiepiscopus dixerat, inuitatio generalis. Vnde Legati negotium dant Secretario, vt è petitione Oratorū supradictorum ea particula deleatur, nempe, *Græcos vocatos non fuisse.* Cæterum cum propter ipsorū expositionem, tum quod in medium denuo prodirēt ij, qui reueriti opinionem D. Ambrosij, abstinendum putabant Anathematis voce, inuentum est temperamentum; Non vt ij damnentur qui dicunt, adulterio matrimonium solui posse, & aliud cōtrahi, quod D. Ambrosius & alij

Oratores Veneti in Anathemate de diuortiis, rationē Græcorum Reipub. suæ Subditorū haberi postulant.

Quo sensu Græci possint dici ad Concilium vocati.

Ne in Lutheranis Ambr. sii sententia damnetur, subtile temperamentū sed parum sibi constās, inuenitur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

alii Patres *Græci* tenuerunt, vtque apud Orientales moris est: Sed vt ii anathemate feriantur, qui dicunt, Ecclesiā errare, cū docet, propter adulterium matrimonii vinculum non posse dissolui, nec licere aliud matrimonium contrahere: quod affirmant Lutherani. Atque accepta hac formula magno coronæ assensu, laudantibus eam multis, ac dicentibus, non esse Concilium congregatum, nisi opinionibus Protestantium damnandis; non autem ad aliarum nationum opiniones excutiendas. Restabat tamen in quorundam animis ille scrupulus, quomodo dānari possit, qui dicit Ecclesiam errare, cum aliquē articulum docet; cuius contrarium tamen nō damnetur. Sed cum id cernerent à tot aliis intelligi & cōprobari, ipsi hac de re acquiescēdū esse sibi existimarūt.

Cum hypothesi de matrimoniis filiorū familias irritis faciēdis Thesis tractatur, An Ecclesia possit matrimonia facere irrita.

Et quoniam quod erat propositum de filiis familias, occasionem dabat quæstioni ad Thesin reducendæ, An penes Ecclesiam sit matrimonia irrita facere, tendebāt huc omnia suffragia, vt de ista quæstione denuo disceptarēt tametsi de ea iam tractatum esset, & suffragia collecta, lectumq; Decretum ex iis formatum, sicuti supra dictū est. Cardinalis *Madrucius* pro sententia dixit, irrita fieri non posse; multis rationibus ad propugnandam opinionem suam adductis, & satis clare significans, se contrariam sententiam etiam in ipsa Sessione fuisse oppugnaturum: quod à *Varmiense* & *Simoneta* quoque dictum. Sed turbas in primis pariturum videbatur; quod *Lainezius Iesuitarum Generalis* scriptum quoddam diuulgans, sententiam de matrimoniis in irritum ducendis plane reiiciebat. Id enim occasionem præbuit multis animum in illa opinione obfirmandi. Vnde in Cōgregationibus cœperunt rationibus contrariis hinc inde respondere, tanta cum prolixitate, vt Legati prope animum induxerint, illud caput omittere, ne Sessionem impediret; præsertim, quod Episcopus *Sulmonensis* primus omnium in publica Congregatione disceptandum existimauerit; vtrum ea materia de matrimoniis irritis decernendis, ad doctrinā spectaret, an ad reformationem. Post illum Episcopus *Segouiensis*, longissima oratione conatus est ostendere, nō posse ad dogma reduci, adeoque cū maior pars approbauerit eiusmodi matrimonia irrita dicenda, Decretum pro definito habēdum. Eandē sententiam secutus Episcopus *Mutinensis*, addidit, eā materiam tanquam dogma tractando, cuilibet reformationi aditum intercludi. In omnibus enim Articulis eandem difficultatem moueri posse, vtrum Ecclesia habeat, necne, authoritatē super illo particulari, quo de agitur, definiendi: quod esset arma hæreticis in manus tradere, omnemq; authoritatem Ecclesiæ adimere; cum iniustū sit, manū in id iniicere, de quo ambigitur, an ad id attingendum potestas propria se extendat. Et questus est ab his illud, vti controuersum, in arenam emissum, quibus pro manifesto & deciso haberi debuit.

Episcopus Sulmonēsis dubitationem iniicit vtrum hæc controuersia ad doctrinā spectet, an ad reformationem.

De Ecclesiæ potestate nunquam disputandum, sed vt Christo, ita Pontificio omnem potestatē tribuendam, quo expedit.

Placuit multis hæc sentētia, quæ dicebāt nunquam in disputationem esse vocandum, an Ecclesia aliquid possit, an non; sed pro determinato habendū, sicuti *Christo* data est omnis potestas in cœlo & in terra, ita pari potestate munitum *Pontificem Romanum* eius Vicarium. Quæ authoritas cum ab ipso communicata, sit Concilio generali, firmi-

Ferdinand. Philippus 2.

ter credendum, non deesse ei potestatem, quicquid expedit faciendi, citra omnem disceptationem, an dogma præsupponat, necne. Placuit & his, qui Concilii exitum desiderabãt, cum difficultatem propositam ei finiendo remorã iniicere, & scandali causam præbere animaduerterent. Itaq; ab Legatis & Italorum primariis actum est seorsim, ne ea de re verba fierent: cum superuacaneum esset tractare siue cum Gallis, siue cum Hispanis, quod omnes essent eius opinionis, clandestina matrimonia irrita decernẽda esse. Ad hũc finem Prælati & inter se, & cum Legatis multoties conuenere; statutumque, non solum id Decretum cum capitib. doctrinæ non ponendum, ne dogma videretur: verum etiam nec separatim in capite proprio collocandum, ne venire vnquam possit in dubitationẽ, an pro tali aliquando habitũ fuerit. Quin & constitutum, ita Decretum formare, vt non ex professo videretur agi de eiusmodi matrimoniis in irritum ducẽdis, sed vt primo capiti de abusib. (quo prouisum erat restituendis denunciationibus, ordinatis ab *Innocentio III.* sed intermissis) admisceretur. Atque in stabiliendis tum his, tũ cæteris omnibus, quę ad formam publicam matrimonio dandam pertinent, conditionibus, verbo vno aut altero quasi obiter adderetur, omnes contractus aliter factos nullos esse. In hunc sensum caput illud sæpius formatum fuerat, & reformatum, sed verbis semper admodum perplexis & formula posteriore, prioribus multo difficiliore. Inter cæteras in reformando mutationes, id caput nominatim mutatum, quod institutum ante diximus, vt præsentia trium testium ad integram matrimonii validitatem sufficeret. Eorum vnius loco substitutum est, vt sine Sacerdotis præsentia quodcunque matrimonium nullum esset. Ea res ad amplificandam dignitatem Ordinis Ecclesiastici summe faciebat, dum actio in administratione Politica, & Oecumenica tanti momenti, vsq; ad id tempus in eorum tantum potestate posita, quorum intererat, iam tota Clero permittitur: nulla deinceps remanente via, aut ratione matrimoniũ celebrandi, si duo Sacerdotes, nempe *Parochus* & *Episcopus*, licet fortasse priuatis suis vtilitatibus adducti, assensum suũ præstare recusẽt. Equidẽ inter libellos memoriales reperire non potui, ecquis tantæ accessionis author fuerit; sed & multa alia magni ponderis particularia mihi incõperta sunt, quorũ libens alioqui mentionem fecissem. Sed vtcunq; debito honore fraudandus nõ est *Franciscus Belcarius* Episcopus *Metensis*, qui vnus, cum impossibile videretur sensus adeo varios, in formam quæ probaretur, redigere; eorumq; reseruationes & respectus adeo subtiles repræsentare, eam tamen formam dedit, quæ publice conspicitur: diuersis certe interpretationibus obnoxiam, sed simul diuersis opinionibus valde accommodam. Ea in Congregatione proposita suffragatores habuit CXXXIII. & qui expresse refragabantur, Patres LVI.

Caput de matrimoniis clãdestinis, nec inter dogmata reponendum, nec seorsim collocãdũ, sed capiti de abusibus obiter inserẽdum statuitur.

Præsentia Sacerdotis in matrimonio decernitur esse necessaria.

Episcopus Metensis Decreti huius fabricator.

Legati hæc omnia Pontifici significantes, consulunt eum, quid sibi faciendum esset, & an tam multis Patrum contradicentibus, dummodo instãdo & solicitando flecti nequeant, Decretum sit stabiliendum, necne. Incussit Patribus nonnihil timoris rumusculus excitatus *Oeniponte* peste laborari; iamq; multi

Patribus Tridẽtinis iniicitur metus quod allatũ esset pestem Oeniponte grassari.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

multi discessum cogitabant, nisi Cardinalis *Moronus*, omnia ad Concilium finiendum bene præparata existimans quid eius rei esset, nunciandum curasset. Nimirum *Sborrij* (is locus distat ab *Oenıponte* ad vicesimum milliare) mortuos esse ex morbo contagioso multos ex iis operariis, qui metalla effodiunt, funesta tabe è locis subterraneis afflatos: Verum *Oenıponte* ab incolis ita accurate prouisum, vt periculum non esset ne eo penetraret. quin etiam in ipso oppido *Sborrio* malũ indies mitescere.

Consilium Philippi Regis de instituendo auctoritate Pontificia Mediolani Inquisitionis tribunali, ciuiũ animos exasperat, & pene tumultum ciet.

Accidit etiam per id tempus motus magnus inter Prælatos *Italos*, & nominatim Regni *Neapolitani*, & Status *Mediolanensis*, hac de causa. Contenderat ante mensem *Rex Catholicus* à Pontifice, vt *Mediolani*, sicut in *Hispania*, Iurisdictionem Inquisitionis constitueret, eique Præsulem aliquẽ Hispanum præficeret; affirmans, propter vicinorum locorum contagem, exquisitam diligentiam in cultus diuini, & religionis conseruatione necessariam. Cumq; cognitum esset rem in Consistorio deliberatam; & quamuis quidã Cardinales cõtradicerent, Papam ad eã concedendã inclinasse, ex consilio Cardinalis *Carpensis*, eam operam vtilem asserentis ad Ciuitatem *Mediolanensem* in officio versus sedem Apostolicam retinendam, (quod ab illo dictum, ob occultam spem, ab Oratore Hispano focillatam, fore, vt isthoc officio fauorem Regis Hispaniæ demereretur ad Papatũ consequendum) Ciuitates illius Status ad Pontificem, *Sforzam Moronum*, ad Regẽ Catholicum, *Cæsarẽ Tauernam*, & *Princisualem Bisostum*; & ad Concilium *Sforzam Briuium* amandarunt. Huncoratum omnes Præsules & Cardinales instius Status, vt miserari vellent sortem patriæ communis, quæ intolerãdis angariis ad miseram pridem cõditionem redacta, huic quæ alias omnes superabat, plane esset succubitura, multis iam ciuibus ad solum vertendum se cõparantibus: vt qui satis sciant id tribunal in *Hispania* non semper ad medicandã conscientiam, sed perquam sæpe ad loculos etiam exhauriendos, aliosq; fines sæculares respexisse. Quod si ii, qui eiusmodi officio propositi sunt illic in oculis Regis, ita rigide in conciues suos dominantur, ecquid facturos *Mediolani* hominibus, tam longe à remedio dissitis, & ipsis multo minus dilectis? Et exposuit quidem *Briuius Tridenti* quanta molestia & anxietate, ciues in vniuersum, ob tam tristem nuncium inquietabantur; Prælatorum opem implorãs. Verum ea narratio maiorem ipsis Prælatis solicitudinem attulit, qui ab Inquisitione plus metuebant, quam Sæculares. Etiã Præsules *Neapolitani*, si *Insubribus* iugum illud imponeretur verebantur, vt ipsi id recusare possent, sicut ante aliquot annos fecissent. Congregati itaq; inter se Prælati *Insubres*, cõstituunt ad Põtificem, & ad Cardinalem *Borromæum* dare literas communiter à se subscriptas. Quib. & huic significarent, id magno ipsi præiudicio futurũ, ad quem attinebat, tanquã *Archiepiscopum*, esse in illo Officio principem: Et Pontifici cõmonstrarent, non easdem subesse causas & aspect⁹ *Mediolani*, atq; in *Hispania*, ad Inquisitionẽ adeo rigidã ibi constituẽdam; quæ præter manifestum illius status exitium, detrimentũ etiã *Sanctæ Sedi* esset datura. Eam enim negare nõ posse, quin *Neapoli* quoq; introducatur; tum occasionem datum

Apud Papã consiliis eius fautor Card. Carpensis.

Prælati Insubres, qui in Concilio nihilo minori quam seculares solicitudine inquietantur.

Vnde constituunt ad Pontificem dare literas de præiudicio Sedis Apostolica ab ea Inquisitione.

iri

iri cæteris Principibus Italis, vt & in sua quisque ditione idem fieri postulet. Cumque illa Inquisitio Iurisdictionem exerceat in Prælatos, non esse cur Sancta Sedes ab iis multum obediētiæ expectare debeat, quibus ad Principum secularium, qui ipsos ea ratione habebunt sibi obnoxios, gratiam consectādam, necessario erit confugiendum. Adeoque si forte noui Concilii occasio esset, Pontificem paucos Prælatos sibi fidos reperturum, & quib. libere possit imperare. Neque credendum esse, quod Hispani forsitan dicturi sunt, Inquisitionem *Mediolani*, subiectam fore ei, quæ est *Romæ*, cum experientia constet, quemadmodū se gesserint in causa Archiepiscopi *Toletani*; semperque recusarint processus, licet ea de re sæpius rogati, Romam trāsmittere. quod & Inquisitores *Regni Siciliæ* faciunt, ab *Hispania* pendentes. Nec contenti Præsules Pontificem ita solicitasse, & Cardinales, aliosq; *Romæ*, apud quos aliquid poterant; proponunt porro, vt Concilii decretis inseratur aliquod verbulū, in fauorem Episcoporū, quod eos aut Iurisdictione ea eximat, aut satis ipsis caueat; item vt decernatur modus processuum in illa materia formandorum: idque tametsi proxima Sessione perfici non possit, de eo in subsequentē deliberandum. Cardinalis quidem *Moronus* eos in spem erexit posse ipsis satisfieri. Sed casus hic valde Concilium distinebat, ob ingentem eorum numerū quorū intererat, Et nisi paucis post diebus nunciatum esset, Ducem *Suessæ*, intellecta vniuersali offensione, & ex indiciis quibusdam ad eius aures perlatis, metuentem, nec ciues *Mediolanenses* à *Belgis* exemplū sumerent, qui hoc nomine Gueusii euaserunt (ita in illis regionibus appellantur qui religionis sunt reformatæ) quod Inquisitionis iugum ipsis imponere tentatū esset: simul cognito, quam intempestiuum esset tractare id negotium Oratores ad Regem destinatos retinuisse, promittentem, se id curaturum, vt Statui satisfieret, aliquid grauius haud dubie accidisset.

Etiam in Synodo Patres obsecrant vt Decreto aliquo sibi subueniatur.

Ducis Suessani Insubrum Præfecti opera apud Philippum Inquisitionis consiliū omittitur.

Pontifex perlectis responsis ab Oratorib. datis ad Capitula à Legatis proposita tanto magis in sententia confirmabatur Concilii finem maturandū, alioqui grande aliquod scandalum secuturum: & incommoda præuisa pro leuibus habebat, maius aliquid metuens ab improuiso. Sed cum per difficile cerneret ei finē imponere, nisi ad exitū prius perductis, ob quæ Concilium cōgregatum erat, & Principibus in id cōsentientibus, decreuit ea de re cū horū singulis agere. Scripsit itaque ad Nuncios suos in *Germania*, *Francia*, & *Hispania*, egit cum omnib. Oratoribus apud se Residentibus, etiam Principum Italiæ, hac loquendi formula vsus, *se plus debiturum ijs, qui ad finiendum Concilium adiuuabunt, quam si armorum auxilia in magna aliqua necessitate contulissent*. Legatis suis rescripsit, hūc sibi præcipue scopum præfigerent, Concilii exitum: & ad eum assequendum concederent, quicquid eidem obtinendo negari nō posset: tantum, quæ damno fraudiue sint, quam parcissime admitterent. prudentiæ & fidei ipsorum, qui in re præsenti erāt, se totum negotium permittere; modo vt Concilium claudatur quam celerrime.

Pōtifex solicitat Principes per Nūtios suos, & ipsorum Oratores, de assensu ad Concilium finiendum.

Idem Legatis vnice commēdat.

Cæterum postquam Legati cū aliquot Prælatis cōsiderassent ab Oratoribus proposita super reformatione, & eorum

Ferdinand. Philippus 2.

Galli auctore Lotharingio, & Præsules aliquot alij mandatu Legatorũ priuatas in ædibus suis habent congregationes rebus maturãdis: quod cæteris offensioni est.

eorum rogatu sex capitibus omissis, cætera ad XXXII. reduxissent; XXI. *Augusti* Patribus, vt super iis verba faciant, traduntur. Cardinalis *Lotharingius* peculiares ex *Gallis* illis examinãdis habuit Congregationes. quod Legatorũ voluntate factum, nõ solum quia pro certo habebãt, ipsum eodem cum illis tendere: verumetiam cuperent ea ad communem Patrum sensum accommodata, antequam de iis in Congregatione Generali verba fierẽt. Dederantq; negotium Archiepiscopis *Hydruntino* & *Tarentino*, & Episcopo *Parmensi*, vt eorũ quisq; separatim in proprias ædes conuocatis suis sequacibus ea examinarent, & quid communiter satisfacere possit, intelligerent. cumq; complures dies in eo continuatum esset, ab Hispanis & cæteris Italis ad priuatas istas congregationes non vocatis obmurmuratum est, facta ad capita illa oppugnanda conspiratione.

Orator Hispanus Archiep. Hydruntino significat, se, illum & alios ob priuatas Congregationes ad Regẽ delaturum. Ille vero factũ excusat.

De eadem re Orator *Regis Catholici* admonuit *Archiepiscopum Hydruntinum*, in ædes eius salutandi gratia venientẽ, dicens, se nisi p inuitũ nullis apud Regem officiis fungi, quæ ipsi credat displicitura. Congregationes illas particulares in adeo malam partem à bonis Præsulibus acceptas, vt facere non possit, quin de iis Maiestati suæ significet. Ille excusabat, quicquid eius esset, id fieri in bonum finem ad materiã facilius expediendam, & ad prouidendum difficultatibus ante Congregationẽ Generalem. Ac superueniente eo ipso tempore Episcopo *Ischiensi*, vt *Comitem* conueniret nomine Cardinalis *Moroni*, ille eodem pposito continuato ostendit ei, displicere sibi priuatas Congregationes, seq; existimare eas non ad alium finem haberi, nisi ad difficultates iniiciendas, & capitulorũ partem omittẽdam, quo celerius Sessio habeatur. Verumtamen Legati, vt Prælatis satisfieret, solicitiores, quam vt Oratori, his visis, quæ in illis Congregationibus animaduersa fuerant, ea vti recte annotata benigne accipiũt & variis locis immutatis, in aliis, nonnullis secundum emendationes additis, Decreta accommodant.

Ea vero sic emendata cum exhibituri essent, Archiepiscopus *Pragensis* secundum mãdata per cursorem quendam dudum aduenięntem ab Imperatore accepta, obnixe rogat Legatos, ne reformationem Principũ secularium proponant, donec ipsi responsum habeant à Maiestate eius Cæsarea: quod ipsum petiit etiam postea *Comes Luuẽsis*. Id Legatos admodũ solicitos habuit, Gallis antea, nunc Imperatore & Hispania haud sibi satisfactũ esse palam testantibus: atq; ex diuersa parte cunctis Patribus cõmuni voto desiderantibus, vt reformatio integra simul fieret. Cõgregati igitur in ædib. *Nauagerij* infirma tum valetudine, cum viderent necessarium esse Oratorib. satisfacere, vtrum tota reformatio differẽda esset, ad illud solum Caput de Principibus, consultãt. *Lotharingius* id solummodo differendum, & reliq̃ reformationem prosequẽdam censebat. Quæ sententia placuisset, nisi restaret scrupulus, sic Prælatis causam dari metus, ne reformatio secularis prorsus omittatur, atq; inde occasionem sumptũ iri, tum priuatim, tum in publicis Congregationibus reclamandi. Itaq; decreuerunt & Oratoribus satisfacere, dilata reformatione Principum: & ne Prælati id

Vt satisfieret Oratorib. reformatio Principũ differtur, & ne id offenderet Prælatos, aliorũ capitũ plẽraque.

Ppppp male

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

male interpretentur, differre dimidiũ, vt minimum, cæterorum capitum, etiam ea, quę maximi momenti, reliquis quē ad modũ illa correxerant, propositis, vt sic ad suffragia eatur, & Sessio celebrari possit: vtcunq; difficultates, quæ occurrebant in Decreto de clandestinis nuptiis, illis dubitationem adferrent. Et sexto die Septembris prolata capita reformationis XXI. institutumq;, vt postridie Congregationes inciperent. In his formādis omni arte & ingenio vsus est Cardinalis *Simoneta*, cũ cæteris suis id temperamentum sequutus, vt neque Curia Romana multum detrimenti acciperet, & Orbi Christiano reformationem postulanti, ac Oratoribus eam solicitantibus; quodq; caput est Episcopis satisfieret. quorum, si Concilium finitũ vellent, violentiam concurrere erat necessarium.

Car. Simoneta in capitib. reformationis concinnandis industria, vt neminem offenderet.

Episcoporum vnicus erat scopus, administrationem habere liberiorem. Hoc se consecuturos credebant, tribus prouisionib. factis. Primo, si Parochi ab ipsis pendeant: ꝙ erat futurum, cōcessa ipsis collatione beneficiorum cum cura. Hoc vero præter alias difficultates, manum immittebat in *reseruationes*, & *regulas Cancellariæ*, ac proinde magnam fenestrā aperiebat ad arcana *Curiæ Romanæ* scrutanda; imo manifeste portam patefaciebat, ad collationes in vniuersum ipsis auferendas, hoc est, ad omnem potestatem, & vitā ipsam illis adimendam. Itaq; ventum est ad temperamētum, vt Curiales reseruationes firmiter retinerēt; verum Episcopis potestas fieret curas, quibus cōmodum videretur, examinis prętextu concedendi. Atq; ad hunc finem conditum est Caput XVIII. exquisito artificio, vti cuiuis videre est, quod speciosa ratione Episcopum arbitrum facit beneficium dandi, cui placuerit, & tamen nihil Curiæ de lucro demit. Alterum Caput erat de exemptionibus; in quo genere Episcopis diuersimode iam antea prospectum fuerat; & tamen additum XI. caput quasi in cumulũ. Restabant exemptiones Ordinum *regularium*, venerantq; in spem Episcopi, se posse eas prorsus tollere, aut saltem ita moderari, vt regulares sibi magna ex parte subiicerentur.

III. Impedimenta liberæ administrationis Episcoporũ quibus finisum cupiebant.

I. erat à reseruationibus.

II. impedimentũ ab exemptionibus.

Iam inde ab anni principio indicta fuerat Cōgregatio super reformatione Regularium, quę interuenientibus Generalibus, & ex cōsilio aliorum religiosorum, qui Synodo intererāt, magnum fecerat progressum, &, nemine contradicente cōmoda decreta stabilierat. Nam quod ad ea quę foris sunt, & hominum oculis patent, ipsi *Regulares* à reformatione non abhorrebant, quin imo eam cupiebant. Interiora vero, & quæ in Monasteriis obseruanda, satis sciebant sese in rem suam interpretaturos, & prout sibi collibuisset, acturos. Quinetiam rebus suis expedire putabant reformationē habere in scripto strictissimā omnibus ipsorum regulis lōge aliud in scripto, ab eo quod est in obseruatione, præferentibus. Verum vbi cœptum est agi de moderandis exemptionibus & ipsis saltem ex parte Episcopis subiiciendis, simul ab omnibus Generalibus Ordinum, & Theologis tumultuatum est. Dein ad Oratores Principum sese recipientes, ostēdunt iis quā tum conducunt ipsi populis, Ciuitatibus, & Rebuspublicis; offerunt, si quid apud se abusus esset, remedium mox adhibitum iri; nullam se refor-

Regulares reformationem nō respuunt.

Sed Episcopis subiici recusant.

Ferdinand. Philippus 2.

mationem recusare, & vbi ad suam quisque prouinciam administrandam redierint, eam seuerius etiam executuros, quam Decretis esset ordinatum, sed subiiciendo Monasterio Ordinariis, ea protinus deformari.

Episcopi causam suam tuetur.

Nam ipsos vtpote vitæ regularis, & seueritatis disciplinæ, qua id genus vitæ conseruatur, rudes, omnia temere permissuros. cōtra Episcopi dicebant priuilegium esse semper coniunctum cum detrimento, & præuaricatione legis; reuocationem vero esse quiddā fauorabile, quo negotia ad suam naturam reuertuntur: non esse nouitatē, priuilegium tollere, sed res in pristinum statum reducere.

Regulares respōdent, Episcopos esse nō eadē vita integritate, qua olim, cū Monasteria iis sub iecta.

Respondebatur ab altera parte, Regularium exemptionem adeo antiquam esse, tamque firma præscriptione niti, vt non amplius priuilegium, sed lex cōmunis appellari possit. Tunc temporis cum Monasteria Episcopis erant subiecta, disciplinam Ecclesiasticam in ipsis, & ipsorum Canonicis ideo amussitatam & seueram fuisse, vt in omnes inspectio merito iis tribueretur. Quod si antiquitatem restitutam velint, id in omnibus eius partibus faciendum. Si Episcopi antiquum obtinerent, Monasteria vt illis temporibus, itidem nunc ipsis subiici posse. sed minime æquum esse, vt Monasteriorum inspectionem deposcant, priusquam se ad eam formam composuerint, ad quam necessarium est vitam instituere Rectores vitæ regularis.

Oratores, Legati, & Præsulum nonnulli Regularibus fauēt.

Fauebant Regularibus Oratores, etiam Legati vtilitatibus Curię adducti, quæ egregio instrumento orbata fuisset, nisi ab ea sola penderent. Nec deerant ex Prælatis nōnulli, qui ipsorum fautores, bonis eos rationibus niti fatebantur. Durauit hic motus per aliquot dies, ita tamen, vt sensim remitteret; propterea quod qui eum excitarant Episcopi, maiorem indies in ea re difficultatem perspiciebant.

Tertiū impedimentū à Magistratibus secularib. Episcoporū potestatem coarctantib.

Tertium erat caput, de impedimentis, quæ Episcopis à Magistratibus secularibus obiecta. Hi ad conseruandam authoritatem temporalem, non patiebantur Episcopos exspatiari in absoluto illo imperio exercendo, quod non solum in Clerum, verum etiam in populum affectabāt.

Huic medicina à reformatione Principū, qua iam dilata.

Ad hunc finem comparatum erat Caput de Reformatione Principum, quo facta est mentio, suo loco plenius dicendum. Hæc pars vna cum aliis ei annexis dilata erat in aliā Sessionem, quod eam pro difficili haberent, & rē in longum extrahere posse videretur. Enimuero Episcopi hanc perendinationem interpretabantur ea gratia factam, vt ista reformatio plane obmutesceret: & querebantur, cum de tota Ecclesia emendanda esset agendum, solum tamen Clerum reformari. Legati ad eos compescendos omne studium cōferunt, ostendentes, nō hanc solam partem, sed & alia capita differri, tractatu etiam necessaria: imo prorogationem illam non alia de causa factam, nisi vt res maiori cum maturitate procedant, easq; sine dubio tractatum iri polliciti. necessariā esse facilem istius Sessionis expeditionem, quæ ad alteram sit pparatoria, in qua quod reliquū erat omnino tractetur. In id vnū Legati erant intenti, vt Sessio haberetur tēpore præstituto, necessariū illud iudicantes, vt Concilium celeriter expedirent, q Papa per singulos curso-

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

res ordinarios, sæpe etiã per aliquem extraordinarium de expeditione illis instabat, vt ipsum Concilij molestia liberarent.

Orator Magistri & Ordinis Equitum Ioannitarũ, siue Melitẽsiũ, in Congregatione admittitur.

In Cõgregatione ad septimum Septembr. acceptus est F. *Martinus Roias* Orator Magistri ac totius Ordinis Xenodochij *S. Ioannis Hierosolymitani*, qui Equites *Melitenses* dicuntur; cuius admissio vsq; ad id tempus dilata fuerat, ꝙ Episcopi primi nominis magno conatu insisterẽt, ne locus ei superior daretur; iniquũ esse dicentes, vt societas aliqua Fratrum, tot Prælatos in vnum corpus congregatos præcederet. Verũ re ad extremum composita, in Cõgregatione publicatũ fuit, locum ipsi inter alios Oratores dari, absq; p̃iudicio Prælatorũ, honoratiorem sibi deberi prætendentium. Oratione sua *Magnũ* Ordinis *Magistrum* excusauit, ꝙ tamdiu distulisset *Tridentum* mãdare, ob rumores de Turcica classe, & incommoda, quæ à *Dragutio Archipirata* accipiebant. Patres hortatus est, vt pręsentib. malis remedium adhiberent, quæ haud parum etiam Fratres suę societatis attingerent, tanquã non otiosa Reip. Christianæ mẽbra. Vt hęreses falsasq; persuasiones exstirparẽt: Magni Magistri & societatis nomine spondens, ipsos patrocinium & defensionem decretorum ab Concilio suscepturos, nec fortunas modo & facultates, sed vitam & sanguinem (si opus fuerit) effusuros. Exposuit originem Ordinis sui, cuius fundamenta iacta quadraginta annis ante bellum sacrũ, *Godofrido* Duce, pro terra sancta recuperanda gestum; facinora gloriosa ab ipsorum maiorib. edita, quibus ipsi in præsentia pares esse non possent, ꝙ magna ex parte terrarum & possessionum suarum spoliati essent. se *Siciliæ* & *Italiæ* contra Barbaros propugnaculum esse. Iraq; orare Patres, vt memores antiquitatis, nobilitatis, meritorum & periculorũ illius societatis, efficerent, vt possessiones & commendæ per vim & iniuriam ereptę, ipsis restituerentur; vtq; Conciliũ decerneret, ne in posterum aliis ab Ordine eo alienis conferrentur: confirmatis illius immunitatib. & priuilegiis.

Et orationẽ habet.

Respondet Synodi nomine Promotor.

Responsum est ei à Promotore, Synodi nomine, illam, eius excusationem, vt iustã, accipere. de cõseruandis vero commendis & priuilegiis illius Ordinis, ꝓmittere, se eam, q̃ eius postulatũ merebatur, rationem habituram. Sed tametsi sequentib. diebus sæpius apud Legatos idem petere institerit, ipsiq; de ea re ad Pontificẽ retulerint, ab illo non aliud responsum, nisi eius rei curam ad se pertinere, atque in eam suo tempore incubiturum.

In illa & sequentib. Congregationibus rogata suffragia super XX. capitib. reformationis ꝓpositis: in quibus etsi nihil fuerit insigne, tamen pro historiæ serie, & multarum rerum, quæ post acciderunt, declaratione, nõ abs re fuerit præcipua attigisse. In primo capite de Electione Episcoporũ, cum diceretur, obligari promouentes, vt digniores præficiant; renouata difficultas antea tractata, id esse nimis arcte ligare manus tam Pontificis in collationibus, quam Regum & Principũ in nominationibus, si ad vnam solam personam nominãdam restringantur. censebatque maior pars, sublato illo comparatiuo, dicẽdum solummodo, *ipsos teneri, vt de persona digna prouideant.* Verum ex altera parte id considera-

Super Electione Prælatorũ, aliis sufficere videtur, vt digni ꝓmoueãtur: aliy, vt digniores ꝓferantur, cõtendunt.

ratum

Ferdinand. Philippus 2.

deratum volebant alij, à Patribus semper vsurpatam hanc loquendi formulam, *digniorem esse præferendum*, & rationē adducebant, culpa vacare non posse, qui minus dignum, tametsi idoneum, digniori anteponit. Post multam disceptationem, inuenta ratio rei componendæ, relicta in speciem voce *dignioris*, terminisq; vtendo primum positiuis, deinde ad comparatiuos progrediendo, sic vt prouisio libera intelligatur, vnde adhibita est ea dicēdi forma, quam impressam cernere est, nempe obligari eos, qui promouendi ius habent, bonos pastores & idoneos promouere; & mortaliter peccare, nisi digniores, & Ecclesię magis vtiles præfici curauerint. Quibus verbis manet illa naturalis expositio, multos esse digniores, & magis vtiles, respectu aliorū multorū qui minus digni & vtiles sunt, intra quem ambitum satis latū habet campum promouentis arbitrium.

Archiepiscopis visitationes Ecclesiarū Cathedralium sibi debere cōtendētibus, & Episcopis id negātibus, additur clausula, qua id Archiepiscopis permittitur, causa à Cōcilio prouinciali approbata *q̄ instar nihili esse dicebant.*

In tertio capite erat difficultatis nō nihil super visitatione Archiepiscoporum. Hi adducentes Canones & consuetudines antiquas, secundum quas Suffraganei obedientiam iurabāt Metropolitanis, erantq; plene subiecti eorum visitationi, correctioni, & regimini, non consentiebant vt ei authoritati aliquid decederet; & inter hos admodum incaluit *Patriarcha Venetus*. Episcopi cōtra, præsertim ex Regno Neapolitano, de conseruanda consuetudine recens introducta laborabāt; iuxta quam non authoritate, sed solo nomine discrepabant. Sed quod esset Episcoporum magnus numerus, Archiepiscopi vero pauci; & illis Legati cum Pontificiis fauerent, ideo ne Archiepiscopi suffraganeos sibi subiiciētes, authoritate & existimatione freti, Curiæ Romanæ minus quam antea obnoxii essent, factum inde, nihil vt impetrare possent, quo iis satisfaceret, præter vnicum verbum, nempe, haud prohibitum ipsis visitare, *causa cognita & probata in Concilio Prouinciali*. Id vero conquesti sunt, prorsus nihil esse, nam cum interesset Concilio Prouinciali vnus tantum Archiepiscopus, Episcopi autem complures, pro certo tenendum, eam occasionem nunquam nascituram.

Caput sextum quod Præsulibus Hispanis satisfieri nō poterat, omissum est in aliud tempus.

Sextum Caput erat de exemptionibus Capitulorum Cathedralium Ecclesiarum ab authoritate Episcopali, in quo cum plurimum interesset Præsulū Hispanorum & eorum contemplatione *Comitis Lunensis*, multæ restrictiones & ampliationes factæ sunt, quibus tamen iis Prælatis satisfactum non est, vtcunq; sæpius mutatum fuerit, vnde ad extremum fuit omissum, & in aliam Sessionem dilatum, vt post dicetur.

Decimum tertium caput, qua parte de pensionibus statuebat, verbis vtebatur generalibus, nimirum, vt nullū beneficium maioribus *pensionibus* grauari posset, quam tertię partis fructuū, aut valoris eorundem, secundum id quod vsu obtinuerat, cum pensiones introductæ sunt. Verum id Cardinali *Lotharingio* non expedire videbatur: quod essent beneficia quędam admodum opima, quæ tametsi duas tertias soluerent, grauari tamen non intelligerentur: alia vero adeo tenuia, vt pensionem perferre non possent; adeoque iniquam esse hanc distributionem, quare satius esset prohibere, ne Episcopatus valoris mille Coronatorum, & parochiales Ecclesiæ centum, pensionibus grauarentur; de cæteris

De beneficiis & Episcopatibus exiguis nō grauandis pēsionibus, prouisio

 nulla

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

qualis qualis institui: vitur: moderatio vero pensionum &c. ob rei difficultatẽ omittitur.

nulla mentione facta. Quæ sententia obtinuit, cum summa Legatorum & Pontificiorum voluptate, propter absolutam libertatem Pontifici in opulentis beneficiis relictam. Multa quidem dicebantur ab iis, qui postulabāt moderationem in pensionibus,& fructuum reseruationibus iam impositis, item in accessibus & regressibus. Sed difficultas negotij vnumquemq; adegit,id omne silentio obruere, ob confusionem & perturbationem, quas consecuturas præuidebant. Siquidem omnes querebundi, excusaturi erant, se beneficia nisi illis conditionib. haud resignaturos; & ii maxime, à quibus pro eiusmodi gratiis obtinendis aliquid esset Cameræ persolutum, occasionem habituri conquerendi, auferri sibi gratias concessas, nec pecuniam restitui, quam si quis reposceret, impossibilia captabat. Denique satis cuiq; videbatur, in futurum prouidere, omissa de præterito cogitatione.

Galli Annatarum solutionem XIV. capitis verbis tolli ex suo sensu interpretantur; sed longe alia Curia mente.

Decimum quartum Caput quod detestabatur,&prohibebat omnes solutiones alicuius partis fructuum pro collatione, prouisione, aut admissione ad possessionem, *Gallis* perplacuit; dicentibus, iis verbis tolli solutionem *Annatarum*. Et sane qui ea considerate examinat, alium iis sensum non temere appinget: vtcunque euentus ostenderit *Romæ* caput illud longe aliter intellectum esse.

Duo beneficia quādo vnum non sufficit permittuntur sed vt vnius diei itinere tātum distēt, id non conceditur.

In decimo septimo; vbi prohibetur beneficiorum pluralitas,sed duo conceduntur,si vnum non sufficiat; requirebatur à quibusdam hæc additio, vt illa duo beneficia non amplius, quam vnius diei itinere distarent, quo is cui prouisum erat, in eorum vtroque residere posset. Sed id obtinere non poterant; nec huius sententiæ authores multum laborabant, præuidentes Decretum illud, quemadmodum etiā totum caput nusquā nisi contra nonnullos tenuiores, executionē habiturum.

Forma examinis in collatione beneficiorū Gallis non placet.

Decimum octauum etsi placebat, quatenus restituebat re ipsa Episcopis prouisionem beneficiorum cum cura; attamen Galli formæ examinis cōtradixere, quod videretur ipsis Episcoporum potestatem nimis in speciem restringere. Vtebātur hac ratione, illum concursum petitorum locum dare nimis apertum & publicum ambitioni. Prisci temporis Patres professos, Ecclesias ab se dari recusantib. eas; noua autem ista ratione introduci, vt non modo illas aperte procurare, sed etiam dignum se ꝓfiteri, & captare fas esset.

Conimbricēsis fusius inuectus contra expectatiuas, & mentales reseruationes, interpellatur à Simoneto, quasi Patres, ad id quod iā actum, agendū extimulans.

Super decimo-nono Capite, Episcopus *Conimbricensis* longa oratione disseruit contra *exspectatiuas*, vt quæ ad mortem alterius exoptandam, & fortasse procurandam inuitent. Et de *reseruationibus mentalibus* progressus est eousq;, vt diceret, esse fraudes, & mera latrocinia. Immo melius esse integram collationem omnium beneficiorum relinquere Pōtifici, quā artificiis adeo indignis vti, cuiusmodi erat, vim dare cogitationi, quam nulla collatio, nulla publica significatio secuta; quæq; suspicioni locum relinqueret, nihil tale in animo fuisse, sed post rem factam adinuentum esse. Sed Cardinalis *Simoneta* eius orationem interrupit, dicens, abusus reprehēdere, antequam remedium sit decretum, ratione non carere scilicet vt id procuretur: sed cum communis animorum inclinatio cernatur ad remedium, iamq; formatum sit Decretum,

Ferdinand. Philippus 2.

cretũ, satis esse id assensu stabilire, nec in reprehẽdendo vbi nullus est locus, frustra per ambitionem, verba multiplicanda.

Regis Galliarum ad Oratores suos Tridẽti litera, quib. quid Patribus Concilij significatũ velit super reformatione Principum, perscribit.

Vndecimo Septembris Oratores *Galli* literas accipiunt à Rege, datas XXVIII. Augusti, quibus significabat, se accepisse articulos ipsis à Legatis cõmunicatos; & videre, res longe ab ea spe, quam conceperat, abesse, nam eos stabiliendo Regibus vngues præcidi, & Ecclesiasticis crescere, quod cũ ipse decreuerit nõ tolerare, velle, vt Patrib. prudenter, dextre & acriter repræsentent; sicuti cuiusq; Principis officium est, dum Concilium, vt par est, incedit, ei cum omni zelo & feruore fauere: ita vulnus occultare, ꝙ præsentibus malis causam præbet, & cum præiudicio Regũ grauius infligere, procul abesse ab eo, quod expectabatur. Vidisse se, quã leui brachio defungantur reformatione Ecclesiasticorum, à quib. data sunt scandala iis, qui ab Ecclesia Romana secesserunt; quamq; sibi authoritatem assumant, Regib. iura & prærogatiuas auferendi: Constitutiones Regias, cõsuetudines præscriptione & quidẽ immemorabili firmatas, rescindẽdi: anathemate feriẽdi, & excommunicandi Reges & Principes q̃ omnia ad subditorũ aduersus Principes suos cõtumaciam disseminandam, seditionemque aut rebellionem tendunt: cum manifestum sit omnibus, potestatem Patrũ & Cõcilii non nisi ad reformationem ordinis Clericalis pertinere, nec pertingere statum, potestatem & iurisdictionem secularem, q̃ ab Ecclesiastica prorsus distincta est, quoties autẽ Patres & Cõcilia eiusmodi rerum tractationem sibi arrogauerunt, continuo Reges & Principes ipsis obstitisse: ex quo multæ exortæ seditiones, & bella Christianæ Reip. damnosissima. Hortarẽtur igitur eos, vt ad id attendẽtes, ꝙ erat sui muneris, & ad præsentia negotia necessarium, istiusmodi conatus missos facerẽt, qui nunq̃ aliquid boni peperissent, tum illis temporib. longe pessimos effectus viderẽtur ꝓducturi. Quod si his persuasionib. Patres ab incœpto non dimouentur, vti Oratores viriliter sese opponant, id vbi fecerint, nõ expectato illorum iudicio, nec negotio ipsorum prudentiæ remisso, discedant Venetias; Prælatis Gallis significantes, vt operam in Cõcilio honori diuino propagando nauare porro pergant; haud dubia fiducia, vbi quicquã animaduerterint in deliberatione positũ iuribus, prærogatiuis, & priuilegiis *Regis, & Ecclesiæ Gallicanæ* contrariũ, continuo discessuros: quod de Maiestatis eius volũtate sedulo ipsis est curandũ.

Item alia ad Lotharingium.

Scripsit etiam ad Cardinalem *Lotharingium*, eodem tenore, quo præceperat Oratoribus, cæteros Præsules affari; nempe, ne pręsentia sua quidquam approbaret in Cõcilio contra iura Regia tractatum; sed sese mox subtraheret, si Patres videret extra muneris sui metas egredi. De cæteris remittere sese ad ea, quæ Oratoribus dederat in mandatis.

Literis Regis Gallorũ plerique Præsules non tam à petenda Principum reformatione deterrẽtur, quã ad eam vrgendam.

Galli his literis acceptis, totaque re cum Cardinale *Lotharingio* communicata, eam de illius consilio Legatis etiam impertiunt, simul eiusce rei rumorem spargentes per Concilium, vt hoc intellecto, & Episcopi à reformatione Principum postulanda, desisterẽt; nec ipsis occasio daretur sese Patribus opponendi, & ad protestationes veniendi. Verum id contra accidit, nam Episcopi aliquanto quietiores facti dum

expe-

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

expectabant futurum, vt finita Sessione proponeretur Principum reformatio, nouitate hac audita, cum animaduerterent id agi, vt hoc negotium plane consilesceret; cœperunt inter se statuere vlterius in iis, quæ ad Concilium pertinerent, omnino non progredi, nisi exhibitum esset, & in deliberationem vna cum cæteris positum, illud etiam caput, quod de Principibus tractabat. Eoque factiones processere, vt ex iis centum pacti inter se constanter in hac sententia permanere, eaque pactione chirographis omniũ subsignata, Legatos conuenerint, postulantes, vt articuli de reformatione Principum proponerentur, & patribus excutiendi darentur, declarãtes quasi forma protestationis, se neq; deinceps verba facturos, neq; de cæteris quicquam, nisi pariter cum illis determinaturos. Legati benigne eos compellabãt, cõsilio, & spe hunc animorum impetum frustrãdi. In hoc motu comparuit denuo *Comes Lunensis*, cum illo sibi familiari postulato, vt Decretum cum formula *Proponentibus Legatis*, reuocaretur, quo Prælatus quisq; ea proponere posset, quæ reformationis indigere iudicaret. Et petiit, vt ad gustum Prælatorum Hispanorum accommodaretur sextum Caput, sublatis prorsus exemptionib. è Capitulis Canonicorum Ecclesiarum Cathedralium, ipsisque Episcopo subiectis. Cumque *Tridenti* apparuisset procurator quidam nomine eorũ Capitulorum, in contrarium tendens, ꝓhibuit ne de ea re verbum vllũ faceret.

Animãtur, Centum ex ex iis in eãdem sentẽtiam cõspirantibus.

Comitis Lunensis crambe recocta de Decreto Propon. Legatis. *reuocando.*

Hoc rerum statu, cogitabant Legati Sessionem super sola Matrimonii materia celebrare. Sed huic consilio aduersabatur, quod nondum ad maturitatem perductæ essent omnes de clandestinis nuptiis difficultates: metuebantq; Oratores, ne, si vna aliqua Sessio haberetur sine reformationis mentione, spes omnis intercideret de ea vnquã deinceps tractatum iri. Cumq; satis constaret, sperandum nõ esse, vllã reformationis partem in parato futuram, tempore ad Sessionem habẽdam destinato, Legati facta Congregatione generali die XV. huius mensis, retulerunt de ea vsq; ad XI. Nouembris proroganda: idq; ita decretũ est. Tam longæ dilationis causa fuit, ꝙ Pontifex animaduersis difficultatibus, quæ finẽ Concilij impediebant, partim ex controuersiis inter Prælatos, partim ꝑ Oratoris Hispani oppositiones exortis, omnem spem superandarũ difficultatũ posuit in Cardinali *Lotharingio*. Vnde scripsit ad Legatos, vt, si Sessio haberi nõ posset tempore determinato, prorogaretur ad duos menses: idq; factum vt Cardinali daretur opportunitas *Romam* proficiscendi, & cum ipso conferẽdi de iis, quæ neq; literis, neq; internunciis erant cõmittenda: vtq; interea præparatis & dispositis omnibus, ad executionẽ veniretur. Vsq; ad id tempus Papa omnino constitutũ habebat, Concilium terminare: sed tum certo decreuit, si id non posset, (quandoquidem mera necessitate impelleretur ad se, quocunque modo eius molestiis liberandum) illud omnino dissoluere. Transmisit igitur facultatem Legatis, eius suspendendi, aut transferẽdi, ꝓut de consilio Patrum magis expedire videretur; per literas significans, velle se prorsus quacunq; ratione eo liberari, aut finem ei imponendo, si fieri posset, quod in primis desiderabat, sin minus alter-

Sessio in XI. diem Nouembris prorogatur.

Põtifex spẽ omnem in Card. Lotharingio reponit.

Et Legatis facultatem mittit Cõcilij suspẽdendi, aut transferẽdi nisi commode finiri possit.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

alterutro è duobus illis remediis adhibito. Itaque omni ope incumberent in aliqua occasione aucupanda, qua ipsi ad id solicitarentur, ne innotesceret se authore id procurari; simul *Lotharingij* profectionem accelerarent. Ille vero, cum de proroganda Sessione constitutum esset, postridie se dedit in viam.

Lotharingius Romã proficiscitur.

Cessauerant quidem in Pontifice omnes offensiones à *Gallia*, cõtemplatione Concilii, neque tamen deerant continuæ aliis nominibus ab eo regno molestiæ. Angebat illi animum quotidiana solicitatio, de assensu commodando alienationi centum mille Coronatorum de bonis soli Ecclesiasticis assiduæq; detractiones, quibus intelligebat ab Hugonotis & seipsum, & Apostolicam Sedem diffamari. Pręcipue erat ei molestum, quod Cardinalis *Castellionaus*, qui (sicuti dictum est) habitu clericali posito, se Comitem Bellouacensem dici voluit, postquam intellexerat se à Pontifice in Consistorio vltimo die Maij galero Cardinalitio priuatum, ad Cardinalis habitum rediisset, & eo indutus, vxorem duxisset, immo in celebri illo ac solenni Principũ ac procerum *Rotomagi* conuentu XIII. Augusti, quo Rex in Senatu maiorennis, & regni administrandi capax declaratus, præsente tota Nobilitate Gallica eodẽ vestitu cõparuisset. Id vero ab omnibus ad summum dignitatis Pontificiæ contemptum pertinere existimatũ est, eoque commotus Pontifex, hoc tempore eius è Collegio circumscriptionem typis mandari curauit, eiusq; multa exemplaria per *Galliam* disseminari.

Pontificis à Gallia molestia.

In quibus contemptus & ludibriũ à Card. Castellionao, quem ordine mouerat

Paucis ante diebus quam Cardinalis *Lotharingius* Romam peruenit, eodẽ venerat Nuncius Pontificis, qui in *Gallia* residebat, missus à Regina, vt ei suaderet colloquium quoddam inter *Sãctitatem* eius *Imperatorem*, *Regem Hispaniæ* & *Regem* filium suũ, in cuius comitatu ipsa quoq; ventura erat. Pontifici huius consilii executio impossibilis visa licet propositio ipsa non displiceret, quippe quæ admodum cõducere posset ad Concilium finiendum, promisit igitur se nuncios ad *Imperatorem*, & Regem *Hispaniæ*, ea gratia missurum: Episcopo *Vintimiliensi* in *Hispaniam* (quem ideo *Tridento* reuocat) & *Ischiensi* ad *Imperatorem* destinatis.

Regina mater Galliæ Pontifici per Nunciũ ipsius propoponit colloquium cui ipsa interuentura.

Cardinalem *Lotharingium* cum eximij honoris significatione acceptum, omnibus officiis amplexus est. Ad eũ visendum (quod erat illi infrequens) publice profectus est in hospitiũ, quod ei in palatio assignauerat. Sermones inter ipsos in parte habiti de Colloquio, tametsi Cardinali quoque id minime successurum videretur. Tractatum de distrahendis CCC. librarum millibus cui alienationi vtrum promouendæ, an impediendæ Cardinalis operam nauarit, incertum. Quin, cũ per eos dies Pontifex ad nouam Oratoris super ea re petitionem respõdisset, se Concilio rem permittere, à multis effugium illud à *Lotharingio* inuentum iudicabatur. Sed colloquii caput fuit de finiendo Concilio, quã rem & maximi momenti Papa existimabat, & sciebat difficillimam. De quo summa inter ipsos fiducia actum, postquam Cardinalis ei ostẽdit rationes vtilitatum suarum eodem collimare, & post fratrum suorum mortem liquido perspexit, non superesse aliud medium sustentandæ in *Gallia* religioni, & familiæ suæ dignitati,

A Pontifice erga Card. Lotharingiũ honoris & amoris significationes, & inter vtrumque sermones.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

quam cum Sede Apostolica coniunctionem. Pollicitus est ei Papa, se facturum Cardinales quos vellet, & eiusmodi verbis vsus est, quæ animum proderent, illum sibi successorem in Pontificatu designandi. Quibus quo maior fides esset, professus est illius Cardinalis amplitudinem ad fines propositos sibi, magnum quidpiam meditanti, esse conducibilem. Siquidem sermonũ suorum cum quibusuis hæc fere clausula fuit, oportet Concilium obseruare & pecuniam parare, post fiat, quod Deo visum.

A Concilij suspensione in quam Pontifex summe propendebat Lotharingius eumde hortatur.

Significauit Põtifex Cardinali, quotiescunque afferrebatur nuncius aliquis de dissidiis Patrum, & machinationibus aliquorum de rebus in longũ extrahendis, toties subire animum ipsius cogitationem de Concilio suspẽdendo, sed ab eo reuocari consideratione scandali, quod homines, quibus incomperta est rei veritas, inde essent accepturi. Ex vna parte, id sibi videri maximum malorum, quæcunque possent occurrere, sed alia parte; id multo minoris ducere, quã periculum, quod authoritati suæ intentabatur, nam ad hunc scopum & Principes, & Episcopos, & omnes in vniuersum collineare: quam ob rem tandem necessarium fore, sepositis omnibus aliis aspectibus id consilii capessere. Cardinalis eum ab hoc proposito dehortatur, ostendens, illam medicinam non conducere ad morbum sanandum, sed ad eum duntaxat cum maiori periculo differendum, nam breui noua postulata de Concilio restituendo subsecutura, & molitiones eorum, quos offensiores haberet. Sed & Concilium suspendere, maioris esse operæ, quam finire. Synodi enim ad exitum perductæ nihil necesse esse causas allegare, hic sufficere, res ad scopum dirigere, quid facto opus, præuidere, & exsequi. Suspensionem contra requirere causę dictionem de qua vnusquisq; ex animi sui sententia sit pronunciaturus. Quinetiam plus dignitatis habere, absoluere Conciliũ quam suspendere, quibus rationibus aliisq; id genus, consilium suum vt salutare, & fidele Pontifici approbauit, sed & illud insuper suasit, vt apud Regem *Hispaniæ* animi sui mentem aperte promeret.

Sed cũ Rege Hispaniarum conciliorum cõmunicationẽ suadet.

Qua occasione Pontifex cum Regis Oratori bus primũ expostulat, malis relatam sibi ab ipso gratiã.

Eam ob rem accitis ad se Oratorib. illius Regis, conquestus est verbis grauissimis, dicens, se Concilium congregasse spe & promissione sibi à rege facta, Maiestatem suam rebus Pontificatus fauorem præstituram, cui ipse omnia indulserit, quæ in cogitationem cadere poterant, plura ei postulanti largiturus, sublatis impedimentis, ab Cõcilii celebratione obiectis. Nec aliam se gratiam à sua Maiestate, & Ministris eius expetiisse, quam Synodi finem ad Dei gloriam, & communem vtilitatẽ: sed hic pessime secum agi, neque tamẽ vllo cum beneficio, quin potius magno cum Regis incommodo. Itaque cogi se eorum rationem habere, qui habeãt sui, & in eorum vlnas se coniicere, qui sibi auxilium essent laturi. Cursorem etiam ad Regem mandauit, cum literis propria manu scriptis, in quibus querebatur de Oratoris sui, aliorumq; suorum actionibus *Tridenti*, cum his, quæ à Ministris Regiis gererentur *Romæ*, pugnantibus, cum tamen vtrique profiteantur se Maiestatis suæ mandata exequi, ad honorem Dei, Sedis Apostolicę & Maiestatis suæ dignitatem in primis facere,

Deinde ad Regem ipsũ das literas sua manu exaratas.

facere,

Ferdinand. Philippus 2.

Lotharingius Pontifici suadet, Cæsarem & Hispanum sibi conciliare Calicis & coniugij Presbyterorum concessione.

facere, vt illud Concilium finiatur, petere itaque, vt aperte declaret, an ad hanc rem adiumenti aliquid sibi esset allaturus. Id quoque consilii dederat ei Cardinalis, ne se præberet difficilem in calice & Presbyterorum coniugio Imperatori concedendis. Sic enim *Imperatoris, Regisque Romanorum*, non assensum modo ad finiendum Concilium, sed etiam fauentiam & adiumentum sibi conciliaturũ. Monuit etiam necessariũ esse, reformationem Principum missã facere, quæ supra alia omnia negotium in longum extrahere possit.

Petente Romam Lotharingio, Episcopi IX. Galliã repetunt.

Iam post *Lotharingij* discessum abierant etiam *Tridenti* nouẽ Episcopi Galli ad suos redituri. Vnde in Synodo non plures quam octo, relicti, præter sex illos, qui *Romam* cum Cardinale profecti sunt. Eorum discessu peruasit vrbem rumor, & ipsos in *Galliam*, & cæteros mox reuocandos opera Hugonotorũ, vt iam instante Concilij fine, cum anathemate illi feriẽdi essent, è Gallis nullus adesset. Legati ad difficultates de clandestinis nuptiis expediendas, pulicam disputationem Theologorum instituunt, propugnatoribus & opponentibus designatis: quod nulla vnquã occasione in Concilio prius factum, quanquam nec hac ratione quidquam profectum, singulis in propria opinione exinde obfirmatioribus. Postea ad Congregationes redintegrandas, tractandumq; de reformatione, reliquos articulos proponunt, è quibus vltimus erat de *Principum Reformatione*, Prælatorum tumultuatione eo adacti.

Quo de capite ad Principes spectãte, cum toties iam mentio facta sit, postquam in eum locum deuenimus, vt pro rerum consequentium intelligentia expediat id recitare, sciendum est, eo comprehensum fuisse procemium, cum XIII. Decretis, & Epilogo admodum efficaci, quorum hæc fere summa. Synodum præter ea quæ super Ecclesiasticis personis statuisset, alios etiam abusus à secularibus introductos contra immunitatem Ecclesiæ, emendandos iudicasse, haud incerta spe, Principes id æquis animis accepturos, debitamque clero obedientiam præstandam curaturos. Itaque eos inprimis admonere, vt à suis Magistratibus, Officialibus, cæterisque Dominis temporalibus eam obedientiam deferendam curent, quam ipsi Principes Summo Pontifici & Conciliorum constitutionibus præstare tenentur. Quod vt facilius fiat, eandem vetera renouantem constituere, nonnulla Sacris Canonibus & Legibus Imperialibus decreta, in fauorem immunitatis Ecclesiasticæ ab omnibus sub pœna Anathematis obseruanda.

Propter frequentem Reformationis Principum mentionem, Articuli XIII. super ea reconditi, licet nullum de his Decretum factum, recitantur.

I. Vt Iudices fori secularis de personis Ecclesiasticis iudicare non possint, etiamsi ambigeretur de titulo Clericatus, & licet ipsi consentiant, aut rebus impetratis renunciauerint, aut quacũque alia de causa, etiam sub prætextu publicæ vtilitatis, aut seruitij Regij: neque procedere possint in causis *Assassinii* siue sicariatus, nisi vere & proprie eiusmodi sit, & id notorie constet, & in cæteris casibus Lege permissis id facere non possint, nisi præcedente Ordinarij declaratione.

II. In causis spiritualibus, matrimonialibus, hæreseos, decimarum, iuris patronatus, beneficialibus, ciuilibus,

Ferdinand. Philippus 2

criminalibus, & mixtis, quocunque modo ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, nec super personis, nec super bonis, decimis, quartis, aut aliis portionibus ad Ecclesiam spectantibus, aut super beneficiis patrimonialibus, feudis Ecclesiasticis, iurisdictione Ecclesiarum temporali, Iudices temporales se immisceant, nec in petitorio, nec in possessorio: sublata quacunque appellatione, siue ob prætextum denegatæ iustitiæ, siue tanquam abusu, siue quia impetratris renunciatum sit, vtque ij, qui in supradictis causis ad forum seculare decurrerint, excommunicentur & iuribus priuentur, quæ in ipsis iis cōpetebant. Atque idem etiam in causis in quacunq; instantia pendentibus obseruetur.

III. Ne seculares etiam authoritate Apostolica, aut consuetudine immemorabili, Iudices in causis Ecclesiasticis constituere possint, & Clerici, qui eiusmodi officia à laicis accipient, etiam vigore cuiuscunque priuilegii, ab ordinibus suspendantur, beneficiis, & officiis priuentur, & ad ea sint inhabiles.

IV. Secularis Iudici Ecclesiastico præcipere non possit, ne excommunicet sine licentia, aut vt reuocet, aut suspendat excommunicationem fulminatam, nec eū prohibere possit ab examinando, citando, & condemnando, aut ne apparitores & executores proprios habeat.

V. Ne Imperator, Rex, aut quiuis Princeps, Edicta aut statuta sancire possit, ad causas aut personas Ecclesiasticas quouis modo pertinentes, neq; se admisceat eorum personis, causis, iurisdictionibus, aut tribunalibus, etiam ne Inquisitionis quidem, verum brachium seculare Iudicibus Ecclesiasticis præstare teneantur.

VI. Ne temporalis iurisdictio Ecclesiasticorum, etiamcum mero aut misto imperio, turbetur, neq; eorum subditi in causis temporalibus ad tribunalia secularia trahantur.

VII. Ne quis Princeps aut Magistratus promittat per schedulam, aut aliud scriptum, aut spem faciat obtinendi aliquod beneficium in dominio suo positum, nec id impetrare possit à Prælatis, aut Capitulis Regularium; & qui ea ratione aliquod obtinuerit priuetur & inhabilis fiat.

VIII. Ne manum inijcere possint in fructus beneficiorum vacantium, prętextu custodiæ, iurispatronatus, aut protectionis, aut vt discordiis obuiam eant, neque in iis Oeconomos aut Vicarios constituere, & seculares, qui eiusmodi officia & custodias acceptauerint, excommunicentur, clerici vero ab ordinibus suspendantur, & beneficiis priuentur.

IX. Ne Ecclesiasticos astringant ad soluendos census, vectigalia, decimas portoria, subsidia, etiam appellatione doni, aut commodati, siue de bonis Ecclesiæ, siue patrimonialibus, exceptis iis prouinciis, vbi ex antiquissima consuetudine ipsi Ecclesiastici in publicis Comitiis interueniunt, ad subsidia tam laicis, quam Ecclesiasticis imponenda, contra infideles, aut ob alias vrgentissimas necessitates.

X. Ne manum iniicere possint in bona Ecclesiastica, mobilia, aut soli, vasallos, decimas, aut alia iura: neque in bona Communitatū, aut priuatorum, in quæ

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

in quæ Ecclesia aliquod ius habet, neque pascua aut gramen in terris & possessionibus Ecclesiæ elocare.

XI. Vt literæ, sententiæ, & citationes Iudicum Ecclesiasticorum, præcipue vero Curiæ Romanæ, simulatq; exhibitæ fuerint, sine exceptione intimentur, publicentur, & executioni mandétur; nec aut ob hanc rem, aut pro capienda possessione beneficiorum, opus sit requirere consensum aut licentiam, quæ Exequatur, aut Placet, aut quouis alio nomine appellari solet, ne prætextu quidem occurrendi falsimoniis, & violentiis; præterquam in arcibus, & in iis beneficiis, vbi Principes respectu temporalium agnoscuntur. Quod si quis metus sit, aut falsitatis literarum, aut magni alicuius scandali & tumultus, possit Episcopus, tanquam delegatus Apostolicus, statuere, quod facto opus erit.

XII. Ne Principes & Magistratus diuersari sinant officiales suos, famulos, milites, equos, canes in ædibus aut Monasteriis Ecclesiasticorum; neque ab iis quicquam pro victu aut transitu extorqueant.

XIII. Quod si aliquod Regnum, prouincia, aut locus, prætendat se ad quidquam supradictorum non teneri, virtute priuilegiorum à Sede Apostolica, quæ actu obseruentur; vt Priuilegia exhibeantur Pontifici, infra annum post finem Concilii, quæ ab illo secundum merita Regnorum aut Prouinciarum, confirmentur; & anno finito, nisi exhibita fuerint, nullius vigoris intelligantur. Iam Epilogi loco erat admonitio quædam ad omnes Principes, vt ea, quæ sunt iuris Ecclesiastici, haberent in veneratione tanquam Deo peculiaria, nec ea ab aliis lædi finerent, omnes constitutiones Summorum Pontificũ, & sacrorum Canonum in fauorem immunitatis Ecclesiasticæ renouando, & sub pœna anathematis præcipiendo, vt, nec directe, nec indirecte, sub quocunque prætextu, aliquid statuatur aut executioni mandetur contra personas & bona Ecclesiastica, aut cõtra eorum libertatem, non obstantibus quibuscunque priuilegiis, & exemptionibus, tametsi tempore immemorabili cœptis.

Decreti Epilogus.

Articuli hi reformandu Principibus destinati, Regi Galliæ & Cæsari displicent.

Atque hoc illud est, quod primum Oratoribus communicatum erat, & ab horum singulis ad suum Principem missum, quodque in caussa fuit, cur *Rex Galliæ* ea mandata Oratoribus suis dederit, de quibus supra dictum est. *Imperator* certe cum id vidisset, scripsit ad Cardinalem *Moronum*, se, neque qua Imperatorem, neq; qua Archiducem, vnquam assensurũ, vt in Concilio verba fiant de reformanda iurisdictione Principum, neque de auferenda ipsis authoritate, qua auxilia & contributiones impetrent à Clero; ascribens omnium ante malorum caussam oppressionibus ab Ecclesiasticis contra populos & Principes tentatis. Cauerent ne illos amplius irritarent, & maiorum incommodorum authores essent.

Oratores Galli post *Lotharingii* discessum, protestationem suam paratam habebant, vt ea vterentur, si opus esset. Proinde in Congregatione XXII. Septembris, postquam vnus è Patribus pluribus disseruisset, caussam omnis deformitatis à Principibus procedere, eoque illis reformatione opus esse; & quando Capita iam sint ordinata, tempus esse ea proponendi; neque

Ferdinand. Philipp. 1.

sibi persuaderi sinerent, vt prolatationib. ista reformatio ad nihilum recidat. Postquam, inquam, ille perorasset, Orator *Ferrerius* longa admodum & querula oratione (Galli à planctu dicunt *Complainte*) vsus est. in qua hæc præcipue capita continebantur. Se apud Patres id posse vsurpare, quod ab Iudæorum Legatis Sacerdotib. dictũ, *Numquid adhuc in ieiuniis & planctu perseuerare debemus.* Supra CL. annos, Reges Christianissimos à Pontificibus reformationem disciplinæ Ecclesiasticæ flagitasse: eam, & non aliam ob causam Oratores mandasse ad Synodos *Constantiensem*, *Basileensem*, *Lateranam*, ad primam Tridentinam, tandemque ad hanc secundam ventum esse. cuiusmodi eorum postulata fuerint, testari *Iohannem Gersonem* Oratorem in Constãtiensi, Orationes *Petri Danesii* Oratoris in primo Concilio Tridentino; *Guidonis Fabri*, & Cardinalis *Lotharingii* in hoc secundo, in quibus, præter morum reformationem in Ministris Ecclesiæ, nihil postulatum. adhuc tamen ieiunandum, & plangendum, non LXX. annos, sed ducentos continuos, & faxit Deus ne trecentos, ac multo plures. Quod si dicat aliquis, Decretis & anathematis huic postulato satis esse factũ ipsis quidem non videri eam idoneam satisfactionem, cũ vnum pro alio datur in solutum. Sin illud dicatur, esse cur satis fiat, magno illo fasciculo reformationis ante mensem proposito; se quid super eo sibi videretur, dixisse, eumque ad Regem misisse: à quo responsum, in eo pauca conspici antiquæ disciplinæ congruentia; quinimo multa contraria. Non esse illud cataplasma *Esaia* ad sanandum, sed operimentum *Ezechielis* quo vulnera quantumuis sanata recrudescunt. Illa vero additamenta de excommunicandis & anathematizandis Principibus, esse sine exẽplo Ecclesiæ veteris, latamq; portam aperire rebellioni; totumque illud Caput de Reformatione Regum & Principum, non alio respicere, quam ad libertatẽ Ecclesiæ Gallicanæ tollendam, & imminuẽdam Maiestatem, authoritatemq; Regum Christianorum. Qui ad exemplũ *Constantini*, *Iustiniani* & aliorum Imperatorum multas leges Ecclesiasticas cõdiderunt, quæ non solum Pontificibus non displicuere, sed & ab ipsis etiã harum aliquot suis decretis insertæ sunt, dignique Sanctorum nomine iudicati, *Carolus Magnus*, & *Ludouicus IX.* præcipui earum authores. Episcopos Ecclesiam Gallicanam iis legibus administrasse, non solum post tempora Pragmaticæ, aut Concordati, verum quadringentis & amplius annis ante librum Decretalium. Atq; has leges à posteriorib. Regibus vindicatas & restitutas, postquã successu temporum iis derogatum fuisset, Decretalib. in earum locum substitutis. Regem iam administrationis compotem factum, eas leges in obseruationem reuocaturum, & vna libertatem Ecclesiæ Gallicanæ. siquidem in illis nihil esse contrariũ dogmatis Ecclesiæ Catholicæ, antiquis Põtificum Decretis, aut Conciliis Vniuersalis Ecclesiæ. Illas leges non prohibere, ne Episcopi totum annum resideant, & quotidie prædicent, nedum nouẽ menses, & diebus festis, sicut vltima Sessione decretum, sed neque vetare Episcopos ne sobrie viuant & pie, redituumq; vsum solum, non vsumfructum habentes, eos distribuant, aut reddant potius

Ferrerii ad Patres à reformatione Principum dehortandos aculeata oratio, cum protestatione, si porro pergant.

paupeti-

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

pauperibus, veris eorum dominis. Atque ita deinceps cætera in Concilio decreta simili forma ironiæ percurrens irridere putabatur. Dein subiunxit, potestatem à Deo Regibus datam, at leges *Galliæ* antiquissimas, & libertatem Ecclesiæ Gallicanæ semper prohibuisse pensiones, renunciationes in fauorem, aut cum regressu, pluralitates beneficiorum, annatas, præuentiones, litigare de possessorio coram aliis, quam Iudicibus Regiis, & de proprietate, aut alia causa ciuili, vel criminali extra *Galliam*. Prohibuisse insuper, impedire appellationes tanquam de abusu, aut, ne Rex conditor & patronus pene omnium Ecclesiarũ *Galliæ*, libere possit bonis reditibusque etiã Ecclesiasticis suorũ subditorũ vti, pro instãte & vrgente necessitate Reipubl. Dicebat præterea Regem duo mirari; vnum, ipsos Patres, magna potestate Ecclesiastica in ministerio Dei, ornatos, congregatosque tantum, vt disciplinam Ecclesiasticam restituant; hoc neglecto ad eos reformandos se conuertere, quibus obedire conuenit, tametsi discoli essent, & pro ipsis orare. alterũ, Reges & Principes, hominibus à Deo datos, posse & debere sine admonitione excommunicari, & anathematizari: quod ne in homine quidem plebeio faciendũ esset, in grauissimo aliquo delicto perseuerante. *Michaelem Archangelum* non ausum esse maledicere Diabolo, neque *Michæam*, aut *Danielem* Regib. impiissimis; & tamẽ ipsos Patres, omnes maledictiones in Reges & Principes effundere, & in Christianissimum, contra quẽ imprecationes illæ comparatæ sunt, si leges maiorum suorum & libertatem Ecclesiæ Gallicanæ defenderit. Concludit, Regem ab ipsis requirere, ne quid cõtra eas decernant; si aliter fecerint, præcipere sibi Oratoribus suis, vt decretis se opponãt, sicuti iam tum se opponebant. At si vellent omissis Principibus, ad illud serio attendere, quod ab omnibus exspectabatur, Regi id gratissimum fore, qui ipsis Oratoribus imperasset, vt illud negotium adiuuarent. Hactenus Regis nomine locutus, cœlum dein, & terram, ipsosque Patres inuocat, vt considerent, annon iustum esset Regium postulatum? an honestum foret, eadem omnibus per orbem vniuersum præscribere? annon hoc tẽpore deceat eos commiserescere, non Ecclesiæ, neque *Galliæ*, verum dignitatis atque existimationis ipsorum Patrũ, & obuentionum suarum, quæ aliis artibus conseruari nequeant, quam quibus à principio partæ. In tantis confusionibus mutandum esse cõsilium, nec cum *Christus* venit, clamandũ, *mitte nos in gregem porcorum*. Quod si Ecclesiam in antiquam dignitatem restituere velint aduersarios ad pœnitentiam cogere, & Principes reformare, sequẽdum exemplum *Ezechiæ*, qui nec patrem impium imitatus est, nec auum, proauum, abauum, atauum imperfectos; sed altius ad imitationem perfectorum maiorum ascendit; ita tum quoque illis non ad proximos præcessores attendendũ, tametsi doctissimos, sed ascendendum vsq; ad *Ambrosium*, *Augustinum*, & *Chrysostomum*, qui hæreticos debellarunt, non armandis ad bella Principibus, interea ipsi purgandis sibi vnguibus intenti, sed oratione, vitæ probitate, & prædicatione pura. Nam si ipsi prius se in *Ambrosios*, *Augustinos*, & *Chrysostomos* formauerint, & Ecclesiam purgauerint,

Ferdinand. Philippus 2.

gauerint, effecturos, vt Principes etiam euadant *Theodosii, Honorii, Arcadii, Valentiniani* & *Gratiani*: quod cum futurum sperarent, vt ab ipsis id curetur, Deum se precari. atque ita perorauit.

Plerique Præsules, et amGalli oratione Ferrerii irritati, in ea multa reprehendũt.

Hæc oratio eo ipso tẽpore quo pronunciata fuit, summe irritauit non tantum Pontificios, verum & alios Præsules, etiam Gallos: eaque finita ob magnam omnium mussitationem, necessarium fuit Congregationem eam dimittere. Alii eam hæreseos taxabant; alii dicebant vt minimũ, admodum esse suspectam, Et alii, esse aurium piarum offensiuam. Oratorem dedita opera occasionem captare eam habendi, per absentiam Cardinalis *Lotharingii*, qui eiusmodi voces nunquam passurus fuisset; nec alium eius esse finem, quã vt Concilium interrumpatur. Regibus illum attribuere id, quod ad ipsos minime pertinet. Perinde loqui, ac si authoritas Papæ necessaria non esset ad bona Ecclesiastica vsurpanda. Regem *Galliæ* ab ipso quasi alterum Regẽ *Angliæ* fieri. Sed illud præ cæteris omnibus offendit, quod eius verba sic acciperent, ac si dixisset, authoritatem Regis *Galliæ* in personas & bona Ecclesiastica, non esse fundatam in *Pragmatica, Concordatis*, & priuilegiis Papæ, sed in ipsa lege naturali, Scriptura sacra, antiquis Conciliis, & Imperatorũ Christianorum legibus. Nec deerant, qui Oratores Gallos reprehenderent, dicentes, debuisse ipsos exemplum sumere à Cæsareis & Hispanis, qui, tametsi non minus ipsorum interesset, turbas tamen non conciuissent, vt qui cognoscerent se iniuria id facturos.

Ferrerius criminationes in aduersarios retorquet, & à calumniis se vindicare nititur

Ferrerius caussam suam defendebat, affirmans, promissum fuisse à Legatis Cardinali *Lotharingio*, de illo Capite haud amplius verba factũ iri, nisi cum eiusmodi moderatione, vt res Gallicas non attingeret; verum postea contra esse factum. Communicata fuisse Cardinali mandata Regia, adeoque si præsens fuisset, non modo consensum, verum etiam consilium ad protestandum adhibiturum fuisse. In summa ignoratione versari eos, qui, cum nihil aliud quam decretales viderint, quadringẽtorum annorum leges; crederent ante eas non fuisse alias leges Ecclesiasticas. Quod si qui Regem reformare voluerint per decretales, eum eosdem reformaturum per Decretum, eosque ad tempora etiam antiquiora deducturum, non solum *S. Augustini*, verum & Apostolorum. Non à se *Regem Galliæ*, alterum *Regem Angliæ* fieri; sed iure optimo opponere se iis, qui iampridẽ propriam dignitatem augere cœperint cum Regiæ diminutione. Quod si illi articuli tantum damni adferrent *Imperatori* aut *Regi Catholico*, quantum *Galliæ* non in medium fuisse vẽturos. nec exemplum capiendum ab iis, quorum nõ ex æquo intersit. Præter cæteros Archiepiscopus *Senonensis*, & *Abbas Clarauallensis* animi sui offensionem prodebant, dictitantes, ab Oratorib. pessime factũ, quod protestati essent; nec aliud ipsis propositum, nisi interturbare omnia, & Cõcilio Nationali in *Galliæ* celebrando occasionẽ subministrare. Nõ esse homines bene affectos; sed Clientes Regis *Nauarræ*, ad Concilium rebus rationibusq; eius promouendis missos. Protestatione vsos absq; Regis mãdato; adeoque cogendos, vt commentarium mandatorum edãt. Formandam contra ipsos Inquisitionem, vt qui male

Archiep. Senonensis, & Abbas Claraualensis Galli Oratorib. præter cæteros infensi ac infesti.

Ferdinand. Philippus 2.

male de fide sentiant, hinc inter Oratores & ipsos magnæ dissensiones ortæ. Oratores postridie Regi per litteras significant, quas ob causas protestatione eousq; dilata, eam tum temporis adhibere coacti fuerint; subiungẽtes, se eam in acta Concilij non ante referendam curaturos, quam eadem à Maiestate sua perlecta, quid suæ sit voluntatis imperarit.

Oratores Regi significant ab se protestatũ.

Legati, quod orationis illius exemplum nullum esset, ab eorum memoria, qui in audiendo attentiores fuerãt, quoddam curarunt recolligendum, vt id Pontifici mandarent, eius cum *Ferrerio* copia facta esset, queritur ille multa contra suam mentem expressa: nominatim, quod cum ipse *leges Ecclesiasticas* nominasset, eius loco positum erat, *leges spirituales*: quodq; asseruisset, Reges *ad beneplacitum* bona Ecclesię sumere posse, cum dixerit tãtummodo, *pro causa necessaria*. Eam ob rem necessitatem sibi impositam cernens orationis illius edendæ, eius exemplum mittit *Romam* ad Card. *Lotharingium*, se excusans, si verbis vsus esset minus pungentibus, quam illi imperatum erat in vltimis mandatis, aut in primis, quæ hisce denuo cõfirmabantur neq; enim committere potuisse, vt Regi non obediret, aut etiam in reprehensiones incurreret Senatorum Curiæ, quas effugere non poterat, si in Concilio Generali, se præsenti, res tanti momenti determinatæ fuissent, contra id quod à Curiis supremis tanta accuratione defensum est. Ad hoc cum authoritas Regia, quã ipse vindicatum ibat, Curię Romanæ armis sæpius lacessita, quadringentos annos cõtinuos ab Regno *Galliæ* sustentata fuerit, æquum nõ esse, vt Patres Concilij, maximam partem Curiales Romani, Iudices sint veterũ controuersiarum, quæ Regno cum illa Curia intercedunt. Dedit etiam orationis illius exemplum Oratoribus, & cuiuis id postulanti; de qua nonnullorum erat iudicium, aliter ab eo pronũciatam, quã post scripto esset mãdata. Quibus ab ipso respõsum est, haud ita dicturos, qui vel mediocriter in Latinæ linguæ cognitione versati, ac licet eadem esset quæ pronunciata, cum Scripta, si tamen eas pro diuersis habere animum induxerint, meminisse debere, ex Synodi consuetudine, nunquam de rebus, sicut erant voce pronunciatæ, sed vt erant scripto exhibitæ, iudicium esse faciendum, itaq; ad id animum attenderent, neque de eo, in quo æquius erat sibi credi, quam cuiuis alteri, controuersiam mouerent.

Ferrerius Orationis suæ exemplũ mittit Romam ad Card. Lotharingium, & necessitatẽ protestandi sibi impositã ostẽdit.

Et respõdet iis, qui calumniabãtur aliter ab eo scriptam, quã pronũciata fuisset.

Postquam exiisset in publicum ea oratio, responsum est ei ab Anonymo quodam Synodi nomine, in hunc modum. Merito Oratores Gallos comparatos Hebræorum Legatis, cum vt illi, sic isti iniuria contra Deum querimoniam habuerint: & recte cõuenire ipsis eam responsionem, quam Propheta Dei nomine reddidit illi populo; *si per tot annos ieiunassent & planxissent, aut comedissent, & bibissent, id totum sibi*, suarumque vtilitatum intuitu, *factum*. Reges *Galliæ* omnium abusuum illius Regni causam extitisse, nominatis ad Episcopatus hominibus illiteratis, disciplinæ Ecclesiasticæ ignaris, magisq; ad vitam lasciuam; quam religiosam inclinatis. Non expetere Gallos dogmatum controuersorum decisionem, vt doctrina Christiana semper maneat incerta, & nouis Doctoribus locus detur, qui

Anonymus quidã Synodi nomine Ferrerij orationi respondet.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9

prurientes aures inquietæ illius nationis scalpant. Haud puditum eos dicere, temporibus adeo tribulentis, esse Regis adhuc adolescentuli de tota Ecclesiæ administratione statuere. Illud etiam asseueranter dixisse, beneficiatos esse tantum vsurarios redituum; & tamen in *Gallia* inde ab eo tempore, quod hominum memoriam exsuperat, pro vsufructuariis semper se gessisse, cum testamentifactione; & in hæreditatem agnatis proximis succedentibus ab intestato. Nam illud quod dicitur, pauperes esse redituum Ecclesiæ dominos, valde pugnare cum altera assertione eiusdē orationis, nempe, Regem dominum esse omnium bonorū Ecclesiasticorum, eaq; ad beneplacitū posse disponere. Insigniter esse absurdum, non permittere, vt Rex à Cōcilio generali reprehendi possit, cum Rex *David* à Propheta *Nathane* increpitus, reprehēsionem boni consuluerit. Hæresis fœtorē nonnihil olere, Episcopos arguere proximorum & præcedentiū seculorum perinde ac si veri Episcopi nō fuissent. Extremum illud scriptum fuit diffusius in confutando eo, quod ab Oratore dictum, Principes datos esse à Deo: ac si esset hæreticum, & dānatum ab Extrauagante *Bonifacij VIII. Vnam sanctam*; nisi ita distinguatur, esse à Deo, sed mediante suo Vicario.

Ferrerius edita Apologia causam suam strenue agit, nō tam Anonymo, q Concilij Patribus vicem rependens.

Hoc scripto commotus Orator, edidit *Apologiam*, quæ vice responsionis Synodo esset: dicens, Patres non posse ipsis respondere, sicut Propheta *Iudæis*; quod ipsi reformationem postularent Ordinis Ecclesiastici, præcipue in *Gallia*, defectus in eo gnari; non vt Iudæi, quibus, quod proprios defectus ignorarent, causa ieiunij & planctus imputata. Cauerent Patres, ne dum *Regi Christianissimo* causam ascribunt deformationis Ecclesiasticæ, similiter faciant atque *Adamus*, cum culpam suam reiecit in mulierem sociam sibi à Deo datam, nam ipsos fateri, graue peccatum esse Regum, Episcopos indignos nominare: atqui grauius Pontificum, eos admittere. Reformationem se postulasse ante dogmata, non vt ea relinquerent incerta, sed quoniam de iis inter omnes Catholicos conuenit, necessarium iudicasse à moribus corruptis incipere, fonte & origine omnium hæresium. Non duci se pœnitentia q dixisset, multa esse in articulis propositis, antiquis decretis repugnantia; quinetiam ad id adiunctum, derogare quoq; constitutionibus Pontificum proximorum temporum. Se quidem dixisse *Carolum Magnum*, & *Ludouicum IX.* leges Ecclesiasticas sanxisse, quibus *Gallia* administrabatur; non autem Regi animum nunc esse, nouas condendi, quod si etiam ita locutus esset, eum sermonem esse cōsentaneum sacris literis, legibus Romanorum ciuilibus, eique quod scriptum est ab authoribus Ecclesiasticis, Græcis & Latinis, ante librum Decretorum. Quod dixisset beneficiatos redituum vsum solum habere, veniam eius dicti postulabat; siquidem dicendum sibi fuisse eos tātummodo administratores esse; iis vero, qui in malam partem id accipiunt, *Hieronymum* accusandum, *Augustinum*, & alios Patres, qui non solum tenuerunt, bona Ecclesiastica pauperum esse, verum etiam clericos instar seruorum, Ecclesiæ omnia acquirere. Nunquam sibi dictum, Regem liberā habere potestatem super bonis Eccle-

siasticis,

Ferdinand. Philippus 2

siasticis; verum omnia esse Principis tempore instantis & vrgentis necessitatis publicæ; & qui eorum verborum vim satis intelligat, facile cognoscere, eiusmodi tempore locum nullum esse, neque petitioni, nec authoritati Pontificis. Anathema Regibus intentatum se reprehendisse, eo modo quo in articulis scriptum erat: concedere tamen reprehendi posse Principes & Magistratus, quemadmodum à *Nathane* factum; sed non contumeliis & maledictionibus prouocari. Quod *Ezechia* exemplo ad reformationem prisci temporis prouocasset, non posse ex eo inferri vltimorum temporum Episcopos pro veris non haberi: cum satis intelligat, Pharisæos & Pontifices super cathedrā *Moysis* sedisse. Cum diceret potestatem Regum esse à Deo, absolute & simpliciter se locutum, sicut *Daniel* Propheta, & *Paulus* Apostolus scripserunt: nec sibi in mētem venisse, distinctionis *mediate* & *immediate*, nec Cōstitutionis *Bonifacij*, de qua si cogitasset, se, vtpote *Gallum*, id etiam cōmemoraturum fuisse, quod historiæ referunt de illius *Extrauagantis* causa & origine.

Regni Galliarum administratio, & in primis Regina mater, Patrū sermonib. arguitur.

Neq; vero hac *Apologia* quidquam imminutum de Patrum ab Oratorib. alienatione, sed hoc ipso auxit magis; quod esset (ita ferebatur) non excusatio erroris admissi, sed potius in eo defendendo obstinatio, vnde crebri variiq; non tam contra Oratores, quam contra Regnum ipsum sermones. Dicebant perspicuum esse, quo animo ij sint, qui ad clauum in *Gallia* sedent. Notabant Reginam Matrem, quod nimis *Castellioneis* confideret, præsertim ei, qui nuper Cardinalis, quod plus æquo apud eam possent *Cancellarius* & *Episcopus Valentinus*, quorum instinctu grauem passi essent repulsam Senatores Curiæ Parisiensis, cum religionis detrimēto. Ei intimam familiaritatem esse cum *Cursoto*, & ipsius vxore, quos propter diuersam religionem aspectu suo dignari non debebat. Plenam esse aulam Regiam Hugonotis gratiosissimis. Et nihilominus per nuncios solicitare bonorum Ecclesiasticorum alienationem, cum tanto Ecclesiæ præiudicio: & id genus alia.

Ex motu qui in Synodo Lunensis arripit occasionē denuo postulandi abrogationē Decreti Proponētibus Legatis.

Iam dum per has dissensiones Concilium est in motu, Comes *Lunensis* nouas semper difficultates ad eas, quæ ab aliis erant propositæ, adiungere solitus, instat, vt tollatur illud, *Proponentibus Legatis*. Quæ res permolesta accidit iis, qui nesciebant, quemadmodū ipsi gratificarentur, sine præiudicio Sessionum prēteritarum. Etenim non solum reuocatio, verum quæuis modificatio, aut suspensio, videbatur aperte declarare, ante acta parum legitime determinata. Verum Orator cum in postulato toties iterato, se nihil proficere cerneret, profitetur, hactenus negotiū se modeste gessisse, sed coactū iri mutare procedendi morem: tantoq; confidentius locutus est, quod sciret Pontificem, antea à se interpellatum, scripsisse, vt id fieret, ꝙ expediebat, adeoq; ipsis rem omnem permisisse. Legati vt se molestia Oratoris tam sedulo instantis liberarent, respondent, se Synodo liberum relinquere, vt declarationem, quando cōmodum videbitur, edat. Ita nomen libertatis in Concilio pro mantelo erat, ei tegēdo, ꝙ ab aliis proficiscebatur. Nam Legati interea dum id dicerent, strenue cum Prælatis coniunctiorib. machinabantur, quē in

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

modum mora vt interponeretur: tum ad hanc rem vsq; in finem Cōcilii protrahēdam, tum etiam vt temporis beneficio vterentur, quod fortasse viam aperire posset ad aliam aliquam rationem minus incommodam. Sed *Comes* istis machinationib. detectis protestationem quandam adornauerat, eique Oratores Cęsareos, Gallos, & Lusitanū subscribere rogauerat. illi vero eū hortati sunt, ne in præsentia rem adeo sollicitaret. Nam quando *Cardinali Morono* cum Imperatore cōuenisset, ei prouisum fore ante Cōcilii finem, quamdiu dę Concilio finiendo non ageretur, vix videre se, quemadmodum de altero protestari possint. Et Card. *Moronus* vt Comiti satisfaceret, *Paleotum*, sæpius ad eum allegarat, ad tractandū cum ipso, de modo postulatum suum exequendi: quem ne ipse quidem satis intelligere videbatur. Nam vt decretis præteritis præiudicaretur, illud omnino non volebat, hac vero conditione posita difficile erat negotio temperamentum reperire. Ad summam, Legati fidem dant Comiti, proxima Sessione declaratū iri, modo vt excogitari ratio possit, qua Patribus satisfiat.

Legati eius declarationem pollicentur Sessione proxima.

Oratorum Gallia Protestatio Romā allata, Pontificem, & Curiā, sed prater cateros Card. Lotharingiū mirifice cōmouet.

Porro *Romam* cum allatum esset de Protestatione Oratoris *Galli*, is nuncius mirifice commouit Pontificem, & Curiam vniuersam; à quib. credebatur de industria facta, vt occasionē ministraret dissoluendi Concilii, idq; sibi imputandi. Præcipue vero indoluit Pontifex, quod dum Rex ab ipso gratiam quęreret, & concessionem centies mille Aureorum ex annuis cleri redditibus in *Gallia*, Oratores in cōspectu totius Concilii dicerent, illum eosdē absq; se suo iure sumere posse. Maximam à Card. *Lotharingio* molestiā attulit, qui inde magnum negotiis, quæ cū Pontifice tractabat, impedimentū obiici existimauit. Id summa animi cōtentione testatū cupiebat, quicquid eius accidisset, contra suam voluntatem contigisse, seq; si *Tridenti* tum temporis fuisset, difficultatē eā haud dubie propulsaturum. Mandata illa ad Oratores missa, reliquias esse consiliorum, dum *Rex Nauarra* adhuc viueret, initorum, quorum executionem procurari à fautoribus illius factionis, inter quos erat Præses *Ferrerius*. Eam factionem tametsi forinsecus religionem Catholicam profiteatur, arctissimā tamen cōsiliorū cōmunionem habere cum Hugonotis: quib. in votis est, vt Conciliū quoquo modo desinat in turbas, ne ad ipsos anathematizandos veniatur. Nō esse tamen culpæ immunes etiā eos, qui *Tridenti* negotiis præessent: cum ante suū ab illa vrbe discessum, hoc negotium satis recte cōpositum esset, Legatis duas res in se recipientib. quibus Oratorib. erat satisfactum. Vnam de Regib. & summis Principib. verbum nullum fore, sed tantum de quibusdam Regulis, qui Episcopis nullum exercitium iurisdictionis Ecclesiasticæ permittūt. Alterā, excipienda esse omnia, quæ à gratiis per Papā factis pēdeant, veluti indulta priuilegia & concessiones sanctæ illius Sedis. At probabile esse, post discessum suum, ipsos Patribus primā formulam exhibuisse, iis minime erasis; quæ auferre promiserant. Illud tamen pro certo confirmabat, per hæc non futurum, vt impediatur quietus Concilii finis, promisitque se ad Regem nihilominus scripturum, & dolorem suum de iis quę facta essent, significatu-

Lotharingius mali huius causas Pontifici exponit, & suam in eo medicādo operam pollicetur.

Ferdinand. Philippus 2.

ficaturum; imo bona spe esse, se effecturum, vt Oratores *Tridentum* reuertantur.

Idem ex cõdicto dat literas ad Oratores Gallos: tum ad Regẽ ipsũ.

Scripsit igitur ex constituto in *Galliam*, & ad Oratores: Ad hos in hæc verba: Actionem ipsorum id habere excusationis, quod facta esset: adeoque pergerent porro officium suum facere, nec aliquid amplius innouarent. Ad Regem scripsit oppositionẽ ab Oratoribus factam sibi permiram accidisse, eoque magis, quod facta, re cum ipso non ante communicata: nulla idonea, aut ratione, aut occasione ad id impellente. Illius mali caussam fuisse suam à *Tridento* absentiam. nam Oratores parum opportune asperum remediũ leui malo adhibuisse; se, vbi ad Concilium reuerterit, nullo negotio prouisurum. Verum cum facta infecta esse nequeant, orare suam Maiestatem, vti scribat ad Oratores, pergerent officium facere, & consiliis violentis parcerent.

Quibus Põtificem miris praconiis effert.

Subiunxit, Se Pontificem compe-risse erga sanctam & seriam Ecclesiæ reformationem propensum, & bene animatum. Beatam esse Remp. Christianam tam digno pastore, à quo *Tridentum* iam ipse remittatur, pia sanctaque eius desideria ita bene edoctus, ad conclusionem & finem Concilio imponendum, vt sperari possit, negotium fœliciter successurum. Et quoniam sub finem Cõcilij Decreta à Patribus & Oratoribus, qui nomine suorum Principum Synodo adfuerant, subscribenda esset; rogabat Maiestatem eius, vt Oratores suos redire iuberet, quo præsentes id absoluerent, quod vicem cumuli futurum erat omnium fauorum, patrociniique in id Concilium à Maiestate sua, à fratre, patre, auoque collati.

Nec apud Papam tantum, sed etiam apud Collegium Cardinaliũ suspicionũ labẽ eluere conatur.

Neque vero ex hoc negotio Cardinalis emergere poterat, caussam suam apud solum Pontificem agendo; verum etiam ea illi defendẽda erat apud Collegium Cardinalium in Consistorio; qui dicebant, Principes velle Cõcilij libertatem; sed in nulla re quantumuis minima & iustissima, quæ ipsos tangit; tantum in perniciem Ecclesiasticorum. Pontifex præcipit, vt, quid *Tridentum* de negotio illius reformationis scribendum esset, amplius cogitaretur, dicens, se non ideo facere, vt rebus Concilij manum immitteret (nam Patribus se rem integram permissurum) sed tantummodo ad Legatos per viam consilij informandos.

Põtifex respondet Legatis, quid facto opus sit, significans.

Interea tamen respondet Legatis, si Gallis animus esset abeundi, vti discederent, sed ipsi nullam eis id faciendi occasionem darent, & sollicite attenderent ad Sessionem constituto tempore celebrandam: quandoquidem per id tempus *Lotharingium* reuersurum. vtque Concilium clauderent alia Sessione vnica, intra duas aut tres septimanas habita: sic tamen vt hoc præscriptum tacitum esset, nec cuiquam, nisi *Lotharingio* communicetur. & si à Cæsareis iniectus esset sermo, responderẽt, post Cardinalis aduentum, se quid faciẽdum esset, constituturos. Animos quoque illis addidit, significans, se *Germaniam* & *Galliam* ad suam sententiam perduxisse, reliquam esse *Hispaniam* solam, Regemque respondisse, parum recte facturum, Concilio finem imponendo, quod multa atque omnium maxima

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

adhuc tractanda restarent; tamen se spe non destitui, illum quoque de sententia dimouendi, & Cōcilium de cōmuni omnium assensu claudendi. Ac de *Gallia* sane & *Germania* animi securus erat. nam præter tractationem super eo cum *Lotharingio* habitam, qui abunde ei de *Gallia* satisdabat, per hos eosdem dies acceperat, quid Imperatori esset constitutum. nempe acquiescere iis quæ facta, & ad Cōcilij finem maturandum operam suam daturum. Et licet à Nuncio significatum esset, *Maiestatem Cæsaream* in constituendo animi pendere, & periculum esse, ne mutet sententiam; tamen cum intellexisset *Regem Romanorum* eius Decreti fuisse authorem, dicentem, è re fore ipsum finiri, quod neque vllum fructum adferret; nec spes subesset vnquam producturum; pro certo habebat Regem illum cum sua sponte, tum firma ratione permotum, in proposito perseueraturum, adeoq; & Patrem in sententia conseruaturum.

Oratores Galli, quib. incertū erat, Cōgregationes nō adire monēt suos, quibus articulis sese opponere necesse esset.

At *Tridenti* Oratores Galli post eam, quam dixi, orationem amplius in publico non comparuere. significarant paucis iis Prælatis qui remanserant, Regis animum esse, vt quinto & secundo capitibus se opponerent, quorum vi personæ & causæ in *Gallia* ad litigandum extra Regnum pertrahi possent: Item decimonono, quo *præuentionibus* Canone cauetur, Curiæ vero supremo, prærogatiuis suis, in causis beneficialibus spoliantur.

Oratores omnes tractationi de reformatione Principū repugnant.

Legati, post sententias ab omnibus dictas super XXI. capitibus proponunt, vt de cæteris verba fierent: sed de capite, quod Principes tangit, ab omnibus Oratoribus repugnatum est.

Licet Patribus de iniuria querentib. & Legatis in eorū causam pronis.

Queruntur Patres, cum ageretur de reformatione (sicuti semper dictum erat) totius Ecclesiæ in capite & membris, Principes denique nullam reformationem admittere, nisi Ordinis clericalis; qui quidem ne reformari possit, si Prælati in exequendis suis muneribus impediantur; & nisi libertas Ecclesiastica salua maneat. Principes, qui reformationis studium præ se ferebant, illi decreto aduersari, quod libertatem & iurisdictionem reformationi necessariam ipsis restituat. Legati se excusabant, quod committere non possent, quin Prælatis aliqua ex parte satisfiat. Oratoribus satis temporis datum, ad grauamina sua alleganda, causamque iure disceptandam. nam opponere se de facto tantum, id vero nimis esse violentum, & arguere, Concilium pro Ordinis duntaxat Ecclesiastici, & non totius Ecclesiæ reformatione fuisse conuocatum.

Nuncius de Imperatoris morbo Patres habet solicitos, ne illo moriēte parū in tuto sint. Vnde Pontificis mentē exquirunt.

Per hos eosdem dies allatum, Imperatorem grauiter ægrotare. Oratores vero Cæsarei Patres monent, si ipsum mori contingat, haud satis securum fore Concilium. nam cautionis per saluum conductum interpositæ adesse finem. Qua de re Legati continuo ad Pontificem nuncium expediunt, postulantes, vt præscriberetur sibi quid faciendum esset. ob eamque causam Prælati etiam animos magis ad discessum *Tridento*, quam ad Reformationem Principum conferebant. Itaque ad VII. Octobris habita est Congregatio, ad constituendum, quid de cæteris reformationis Capitibus, præter illa vnum & viginti, esset agendum: præsertim vero de

Ferdinand. Philippus 2.

de illo, quod ad Principes pertinebat.

Patres de Sessione statuunt, quid in ea definiendũ, quid omittendũ. Oratores Galli Venetias concedunt.

In qua post multam disceptationem determinatum, Sessionem celebrare de materia *Matrimonij*, deque vno ac viginti capitibus reformationis; illud vero de Principum reformatione differre. postridieque Oratores Galli (sicut à Rege mandatum) *Tridento Venetias* concessere.

Pontifex Gallis ob protestationẽ infensior, iudicium pronunciat contra V. Episcopos Gallos, iampridem citatos & Nauarra Reginã ad causam dicendã Romã citat; Lotharingio licet in speciem dissuadente.

Pontifex, tametsi sibi satisfactum esset de Cardinali *Lotharingio*, & Gallis ab ipso pendentibus; nihilominus factioni illi iratus, à qua consilium de protestatione in Concilio facta profectum existimabat, reuertit ad id, quod iam pridem à tempore Edicti Pacificationis cum Hugonotis animo designarat, nempe, vt *Tridenti* contra *Reginam Nauarra* procederetur; sed omiserat animo præcipiens, ab Oratoribus Cęsareis oppositum iri, quemadmodum factum est, cum de procedendo contra Reginam Angliæ ageretur. itaque iam statuit cogitata exequi *Romæ*. Quare decimotertio die huius mensis sententiam publicandam curauit contra V. illos Episcopos Gallos ante citatos, sicuti dictum est: fecitque affigi valuis Ecclesiæ *S. Petri*, & in aliis locis publicis citationem contra *Ioannam Reginam Nauarra*, *Antonij* viduam, vt intra sex menses *Romæ* se sisteret ad sui defensionem, rationesque reddendas, cur declarari non debeat omnibus dignitatibus, ditionibus & dominiis orbata; nullumque illud matrimonium inter *Antonium* quondam *Vindocinensem*, & ipsam contractum; prolesque illegitima: quodque in cæteras pœnas incurrisset Canonibus contra hæreticos declaratas. Cardinalis *Lotharingius* antequam Papa ad eas sententias & processum venisset, cum ipso egit, admonuitque Maximas quæ in *Gallia* obtinent, longe diuersas esse à Romanis. Nam in illo Regno in malam partem acceptum iri, vt causæ Episcoporum in prima instantia isthic diiudicentur. & citationem contra Reginam, tum eandem ob caussam, tum quod esset cum pœnis temporalibus, materiam sermonibus daturam, & plerisque offensioni futuram. Sed hęc Cardinalis intercessio à Pontifice eo sensu accepta, quo facta erat, alium fructum non protulit, quam eum, quem Cardinalis in secreto pectoris sui desiderabat. De negotio Colloquij tantopere à Regina expetiti, quæ per singulos cursores ea de re apud Pontificem de integro instabat, tametsi ab aula Imperiali significatum esset, *Cæsarem* ei non auscultaturum, & ex *Hispania* Regem verbis quidem amplissimis testari, quo desiderio teneatur eius perficiundi, sed cum illa appendice, tempora, rerumque concursum id non permittere; erat nihilominus Cardinalis in ea sententia, Pontifici, etsi nulla spes esset successus: Nuncios peculiares huic negotio destinatos esse mittendos; quod ab hoc officio multę alię negotiationes penderent, emolumento Sedis Apostolicæ cessuræ. nominatim vero ad tollenda impedimenta conclusionis Concilij, si qua nascerentur. Missi igitur *Carolus de Vicecomitibus* in *Hispaniam*, & *Sancti-crucius* in *Germaniam*, specie quidem tractandi de Colloquio, re ipsa cum aliis peculiaribus mandatis.

Et nuncios mittit in Hispaniam ac Germaniam colloquio solicitando, ab Regina matre expetito, idq; impulsu Lotharingij, vt alias res ageret, etsi desperato colloquij successu.

At

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Materia pximo loco excutienda pponitur, & tractationis modus pscribitur Theologis, vt sententiam mandēt scripto.

At *Tridenti* dum exspectatur tempus Sessionis, Legati interea omnes difficultatum occasiones declinantes, proponunt, vt de *Indulgentiis*, *Purgatorio*, *Veneratione Sanctorum*, & *Imaginibus* tractetur, sed super iis decreta non proxima Sessione, verum alia subsequente publicentur. Præscribunt etiam modum qui à Theologis tenendus esset in iis materiis examinandis; nempe vt sententiam exhibeant scripto, ac tantummodo super eorum vsu; nec sermonem ad alia capita extendentes. Erat etiam Patribus iniunctum, vt super eisdem sententiam breuiter dicerent; addita protestatione, fore vt interpellaretur, quicunq; longius extra propositum esset euagatus. A Theologis tamen scripta longissima exhibita sunt, eaque adeo inter se varia, vt Patribus non constaret, quid sibi in illa doctrina tandem esset constituendum.

Præsules Hispani de nõnullis capitibus, quæ iam pertractata putabantur, sibi satisfieri petunt.

In Reformationis materia tametsi XX. capita iam pertractata esset, & de vicesimo primo cum Comite *Lunensi* *Lunensi* etiam tunc ageretur, Præsules tamen Hispani querebantur Caput de Exemptione Capitulorũ, & vltimum de primis instantiis, ac appellationibus, immutata fuisse ab ea forma, in quam Prælati assensi essent. Id indigne ferētes tum Legati, tum qui conficiendis Decretis Deputati, respondent, illis, aut probationibus peruincendum, quod dicerent, aut tacendum. Atq; iis asperioribus verbis inter se altercantibus, aduenïens Comes *Lunensis*, suscepto eorum patrocinio postulat, vt ratio habeatur exceptionum ad illa duo capita à suis Prælatis allatarum.

Horũ patrocinium suscipiens Lunēsis, etiā contra 5. caput excipit.

Sed & illud insuper, vt in quinto capite, vbi reseruatæ erant Pontifici causæ criminales Episcoporum, declaratio fieret eum in modũ, ne quid pjudicij crearetur Inquisitioni Hispanicæ: quod ab Oratore Lusitano, in eius Regni fauorem ante postulatum. Respondentibus autem Legatis, iam decisas esse illas materias, Comes regerit, sibi certum, si illo modo proponantur, in Sessionem non venire; nec permittere, vt suorum Pręsulum quisquam ei intersit.

Cui post verborum cũ Morono velitationē Legati aliquid indulgent.

Cui Cardinalis *Moronus*; si non venerint in Sessionem, sine ipsis habitũ iri. Comes etiam duritiem, quam in Legatis deprêhendisse videbatur, ascribens sedulis Procuratoris Capitulorum *Hispaniæ* solicitationib. iubet eum è vestigio *Tridento* facessere: quod Legatis valde displicuit. Verum ne quid remorari posset Sessionis celebrationem, cuius tempus erat in proximo, vt Oratori gratificarētur in Capite de causis Episcoporum, excipi curarunt ea Regna, in quibus vigebat Inquisitio. Illud vero de primis instantiis, quoniam omnem prorsus autoritatem ademptam volebant Pontifici, ne quas eiusmodi causas *Romæ* committere posset, id vero nimis durum Legatis videbatur.

Cap. VI. ne Capitulis Hispaniæ præiudiciũ fiat, in sequentē Sessionem reijciendum videtur.

Sed & sextum erat magni momenti. Capitula enim *Hispaniæ* membrum constituunt perquam principale, & à Sedę Apostolica pendent magis, quã Episcopi. nam hi omnes sunt nominationis Regiæ: at Canonicatuum plusquam dimidia pars, ad merum Papæ arbitrium conferuntur. Quamobrem constituunt Legati potius quã Canonicis aliquod præiudicium fiat, differre

Ferdinand. Philippus 2.

differre illud Caput ad sequẽtem Sessionem: opera Oratorũ Cæsareorum vtendum rati, vt Comes id æquo animo pateretur. Itaq; illa quoque difficultas sic consopita.

Cum de forma declarationis clausulæ Proponẽtib. Legatis *Comiti Lunensi ægre satisfieret, Car. Lotharingius Roma Tridẽtum rediens, difficultati huic adeo vexatæ finẽ imponit.*

Restabat declaratio clausulæ *Proponentibus Legatis*. Cui cum nullum reperiretur temperamentum, Legati *Comitem* rogant, aliquam formulam proponere, ad quã eam fieri desiderabat. illo autem excusante, tres Canonistas deputarunt, qui cum ipso agerent, & formulam inuenirent, quæ illi satisfaceret, dummodo de ratione à Pontifice instituta innouatio non fieret. Sed opportune ad eam redierat Cardinalis *Lotharingius*, qui *Roma* discedens mandatis ad omnia determinanda instructus, Venetiasque profectus, ad tractandum cum Oratoribus Gallis, vt ante finem Concilij redirent; cum *Tridentum* peruenisset, effecit sua dexteritate, vt à Comite libenter is modus admitteretur, per quem huic adeo vexatę difficultati cum omnium satisfactione finis est impositus. Ea declaratio constituit XXI. caput reformationis, proposita in congregatione habita hunc in finem, IX. die Nouembris, & citra magnam controuersiam approbata, post sextum caput sublatum. Hoc constituto, releguntur omnia capita, sententiæque breuiter pronunciantur. In his Cardinalis *Lotharingius* existimationis suæ tuendæ gratia, professus est se, vtut maiorem reformationem desideraret, tamen cum sciret non posse perueniri in ipso principio ad vltima remedia, decretis assentire: non quod ea sufficere iudicaret, sed quod speraret Pontificem, aut reuocatis in vsum Canonibus antiquis, aut celebratis aliis Conciliis generalibus, fastigium operi impositurum.

Card. Lotharingius Pontificis Encomiastes, à Granatensi subsannatur.

Estque memoria non indignum, in illa Congregatione Cardinalem late expatiatum, Encomij forma, in prædicanda propensa voluntate Papæ, eiusque desiderio videndi Ecclesiam reformatam, & gradum Episcopalem pristinæ dignitati restitutum, Conciliumq; cum totius Christiani nominis vtilitate ad exitum perductum. *Archiepiscopus Granatensis* cum ipsi dicendi vices essent, digressus est similiter in laudes Pontificis, tantundem ipsi ꝓpensionis largitus, quantum à Cardinale attributum esset. verum subiunxit, aut Papam iudicare, se non posse ex animi sui sententia de rebus statuere, aut destitui authoritate efficiẽdi, vt Ministri sui, aliiq; ab eo pendentes destinata ipsius exequantur.

Mira in Cõcilio rerum mutatio, plerisq; omnibus eius exitũ summa consensione præcipitantibus.

Hoc loco magna mihi stili mutatio instituenda est. Etenim cum in præcedentibus narrationibus hunc semper adhibuerim, qui appositissimus describendis animorum & sententiarum varietatibus, ac impedimẽtis, quæ destinatis inuicem obiecta, & dilationib. quæ rebus decernendis interpositæ; explicandis multorum consiliis sæpe inter se pugnantibus sæpicule immoratus: mihi deinceps vnicus scopus exsequendus est, actionesq; admodum concordes, quæ ad vnum eundemq; finem volare potius, quam concurrere videbuntur. cuius rei vnica tantum causa hic reddenda est, ne eam vbiq; opus sit repetere, nempe, vnanime studium ac propositum Concilium præcipitandi.

Reliquum est igitur, vt simplici nar-

Ferdinand. Philippus 2.

Pōtifex Legatos per literas monet, vt neglecta omniū offensione extremā manū Concilio imponant: & quemadmodum per loca salebrosa sit incedendum

ratione commemorem, venisse ad Legatos literas à Pontifice, quibus significabatur, illi constitutum vt Concilium absoluerent, quantumuis *Rex Hispaniæ* ea re offenderetur. nam sibi non deesse rationes cum illo transigendi. Decretum itaq; de *Matrimonio clandestino* stabilirēt, quam maximo possent consensu; ita tamen, vt id facere non omitterent, licet iisdem, qui antea, intercedentibus. Quod ad Principum reformationem, & restitutionem iurisdictionis & libertatis Ecclesiasticæ, ad particularia nō descenderent, tantum renouarentur Canones antiqui, & sine anathematismis. At si quid super aliis articulis difficultatis nascere-tur, ad ipsum rem referrent, qui prouisurus esset.

Itē in Synodo claudēda q̄ formulam tenere oporteat.

De cætero remittere se ad id, quod Cardinalis *Lotharingius* de tota sua voluntate informatissimus ipsis dicturus esset, cui fidem adhibendam. Misit etiam iis formularium quoddam finiendi Concilij, cuius hic tenor. Vti confirmarentur omnia sub *Paulo* & *Iulio* decreta; declaratione facta, vnius & eiusdem esse omnia Concilij, idque salua in omnibus authoritate Sedis Apostolicæ: Vt omnium Decretorum confirmatio à Pontifice postularetur: Vt subscriberent omnes Patres, & secundum illos exemplum prisci ævi Imperatorum etiam Oratores, in eum finem, vt intelligant Principes, se obligari ad obseruationem decretorum, & ad eos armis persequendos, qui cō-trariæ essent religionis: relicta vtique Legatis ipsis potestate, vt simul cum *Lotharingio* adderent, demerent, mutarent, prout opportunum videretur. Quæ omnia summo silentio tegebantur vsque ad Sessionem finitam, in eum modum, quem infra commemorabimus, administranda.

Sess. XXIV sub Pio IV. octaua.

Car. Warmiensis in Consessum venire recusat, ne offensioni sit, ex animi sentētia loquuturus

Ricardotus p cōciōe Patrib. veteris Ecclesiæ imitationē cōmendat.

Venit tandem vndecimus Nouembris, quo die Sessio cum solennibus ceremoniis habita. In ea cum sententiæ dicēdæ essent de Matrimonio clādestino, Cardinalis *Warmiēsis*, qui articulum eum pro materia fidei habebat, nec existimabat vllā Ecclesiæ super ea esse authoritatem, Consessui interesse noluit: se excusans, quod, si de re aliqua iuris positiui ageretur, putaret fraudi sibi non futurum, libere suffragium ferre, tametsi contra decerneretur: sed hic sibi necessario dicendum, nisi conscientiæ suæ vim facere velit, Synodum non posse illud Decretum condere. quod nonnullis offensioni esse posset, à quo se profiteatur esse alienissimum. Concionem habuit *Franciscus Ricardotus* Episcopus *Atrebatensis*, in qua Concilium admonuit, cum iam totum biennium illa Sanctissima Synodus parturiret, omnesque in summam expectationem adducerentur eius partus, non conuenire, vt fœtum aliqua sui parte truncatum aut mutilatum in lucem emittat, cum prolem solidis membrorum artubus, & partum integrum orbis exspectet. Id vt effectum detur in Apostolos intuendum, & Martyres, & Ecclesiam antiquam, eamque sibi proponendam in exemplar, vnde prolis nasciturae lineamenta sumantur. Hæc esse doctrinā, religionem, disciplinā; quæ omnia cum his temporibus degenerarint, in pristinum statū esse restituenda, atque hoc illud esse, quod tamdiu expectationem sui cōmouerit, & adhuc exspectetur. Finitis ceremoniis,

Ferdinand. Philippus 2

moniis, lectæ sunt literæ *D. Margaritæ* Belgij moderatricis, de missione trium Prælatorum ad Concilium; mandatum *Ducis Florentiæ*, itidemque *Magni Magistri* Equitum *Melitensium*. Postea ab Episcopo celebrante legitur doctrina, & anathematismi de Matrimonio: quibus omnes assensi sunt.

De matrimonio clandestino suffragia perrogantur.

Recitatis capitib. de Reformatione Matrimonij ad primum de clandestino in irritum ducendo, Cardinalis *Moronus* dixit, sibi placere, si Papæ probaretur. *Simoneta* dixit, Non sibi placere; sed se rem permittere Papæ. è cæteris, LVI. diserte professi sunt non sibi placere: reliquis autem probabatur.

Decreta de reformatione non usquequaq; probantur.

Lecta deinde decreta de Reformatione. cumque ad quintum peruentum esset; de causis criminalibus Episcoporum, vbi obseruatũ est excepta ea Regna, in quibus locum habet Inquisitio, maximus inter Patres concitatur motus; dicentibus confuse *Insubribus* & *Neapolitanis*, illam exceptionẽ nunquam in Congregatione fuisse ꝑpositam, & omnino tollendam: adeo vt iam tum necessarium fuerit eam expungere. Post hæc Cardinalis *Lotharingius* de eodem capite dixit, se Decretum approbare cum ea cõditione, ne quid præiudicij afferat priuilegiis, iuribus, & constitutionibus Regum *Galliæ*, quemadmodum conclusum fuerat in Congregatione ante diem tertium, declarando ea nullum præiudicium facere autoritati cuiusquam Principis. Et sub finem Decretorum, nomine suo & cæterorum *Galliæ* Episcoporum, protestatione vsus est, ad eundem plane modum, quo propridie in Congregatione protestatus e-

Lotharingius Gallorũ nomine protestatur reformationem se accipere vt imperfectam.

rat: nempe, Regnum *Galliæ* ea Decreta recipere, non tanquam perfectam reformationẽ, sed vt præparationem ad perfectam; ea spe, Papam tempore & occasione data defectus suppleturum, antiquis Canonibus in vsum reuocatis, aut aliis Conciliis Generalibus celebratis, vt rebus inchoatis addat colophonem. Et postulauit omnium Episcoporum Gallorum nomine, vt id inter acta Concilij referretur, deque eo publicum instrumentum fieret. Multa fuere alia ab aliis addita, & à nõnullis reclamatum in quibusdam aliis căpitib. super rebus haud magni momenti: de quibus cum dissidia quædam nascerentur, quod serum iam esset, vtpote hora noctis secunda, dictum est, in Congregatione Generali ea emendatum iri. Et pro Sessionis coronide lectum Decretum de intimatione sequentis ad IX. Decembr. cum potestate eius anticipandæ; facta declaratione, tractatum iri de sexto capite tum dilato, & de reliquis reformationis Capitibus exhibitis, deque aliis ad eam pertinentibus: hoc denique adiecto, si opportunum videretur, & per tempus liceret, posse etiam de nonnullis dogmatibus tractari, prout suo tempore in Congregationibus proponerentur.

Decretũ de indictione Sessionis sequẽtis cum potestate anticipandi.

Doctrina de Sacramento Matrimonij huiusmodi erat:

Decretũ de doctrina matrimonij cum 12. Anathematis.

Adamum primum humani generis parẽtem pronunciasse nexum Matrimonij esse perpetuũ; duosq; tantummodo eo coniungi posse: quod apertius Christus docuit, qui etiam passione sua gratiam promeruit eius unitatem confirmandi, cõiugesq; sanctificãdi. Id

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

Paulum Apostolum, dicentem, Magnum id Sacramentum esse, in Christo, & in Ecclesia. Cum igitur matrimoniũ in Lege Euangelica veteribus connubiis gratia praestet, merito inter nouae legis Sacramenta annumerandum. Synodum itaque haereses in ista materia damnantem, hos Anathematismos decernere.

I. Si quis dixerit: Matrimonium non esse vnum ex septem Sacramentis à Christo institutum, neque gratiam conferre.

II. Si quis dixerit, Licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum.

III. Si quis dixerit; Eos tantum cõsanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire & dirimere Matrimonium, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant, & dirimant.

IV. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in illis constituendis errasse.

V. Si quis dixerit, Propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse Matrimonij vinculum.

VI. Si quis dixerit, Matrimoniũ ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi.

VII. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docet, propter adulterium matrimonij vinculũ non posse dissolui.

VIII. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quoad thorum aut cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.

IX. Si quis dixerit, Clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares professos, posse matrimonium contrahere: posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis habere donum; cum Deus id recte petentibus non deneget.

X. Si quis dixerit, Statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis, aut caelibatus.

XI. Si quis dixerit, Prohibitionẽ solennitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse; aut qui benedictiones & alias ceremonias in iis damnauerit.

XII. Si quis dixerit, Causas matrimoniales non spectare ad Iudices Ecclesiasticos.

Decreta de reformatione matrimonij haec capita continebant.

Decretum de reformatione matrimonij X. capitibus constans.

I. Tametsi dubitandum non sit, clandestina matrimonia rata & vera esse, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde Synodus eos anathemate damnet, qui ea vera esse negant, quique affirmant matrimonia à filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse; nihilominus S. Ecclesiam illa semper detestatam esse-

Ferdinand. Philippus 2.

esse, & prohibuisse. Et quoniam prohibitiones illæ iam nõ prosint; Synodum præcipere, vt, antequam matrimoniũ contrahatur, tribus diebus festis in Ecclesia denuncietur: & si nullum legitimum impedimentum opponatur, in facie Ecclesiæ celebretur. Vbi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum consensu intellecto, dicat, Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum cuiusq; Prouinciæ ritum. Relinquere tamen Synodum Iudicio Ordinarij, denunciationes eas remittere. Verum qui aliter quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licentia, & duobus, vel tribus testibus matrimonium cõtrahere attentabunt, eos Synodum ad sic contrahendum inhabiles reddere, & huiusmodi contractus irritos & nullos decernere; &, qui contra fecerint, puniendos. Præterea hortari coniuges, ne ante benedictionem cohabitent. Parochis præcipere, vt librum habeant, in quo matrimonia ita contracta describant. Coniuges porro hortari, vt antequam cõtrahant, vel saltem ante matrimonij consummationem, peccata confiteantur, & ad Eucharistiæ Sacramentum accedant. Reseruare alias Prouinciæ cuiuslibet consuetudines, & ceremonias. Decernere insuper, vt hoc decretum in vnaquaque parochia publicandum, suum robur post triginta dies habere incipiat, à die prima publicationis.

II. Cum circa impedimenta matrimonialia perspiciat Synodus, propter multitudinẽ prohibitionum magna peccata & scandala nasci, ideo Synodum impedimentum spiritualis cognationis ad eam, quæ est inter baptizatum, baptizatiq; patrem & matrem tantum, ac susceptores restringere: susceptorum vero numerum, ad vnum tantum virum & vnam mulierem. Idem etiam statuere, de cognatione, quæ ex confirmatione contrahitur.

III. Impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, quod à sponsalibus validis oritur, ad primum gradum restringere; quod ab inualidis, tollere.

IV. Quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, ad primum & secundum gradum restringere.

V. Super dispensationibus in matrimonio iam contracto, earum spem præripere ijs, qui scienter intra gradus prohibitos matrimonium contrahũt; & iis etiam qui ignorãter id fecerint, si solennitates requisitas in contrahẽdo neglexerint. Si vero solennitatibus adhibitis impedimentum subsit, in casu probabilis ignorantiæ, facilius, & gratis dispensari posse. In contrahendis matrimoniis intra gradus prohibitos, vel nullam omnino dandam dispensationem, vel raro: idque ex causa, & gratis. In secundo gradu nunquam dispensandum, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

VI. Decernere Synodum, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium, declarare raptores, ac omnes illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes excommunicatos, infames, omniumque dignitatum incapaces: teneri præterea raptorem, raptam, siue eam duxerit in vxorem, siue non duxerit, arbitrio Iudicis dotare.

VII. Synodum monere, ne homines vagantes ad matrimonium facile admittantur: magistratus hortari, vt eos seuere coerceant: Parochis præcipere, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, & ab Ordinario licentiam id faciendi obtinuerint.

VIII. Contra Concubinarios statuere, vt si ter admoniti concubinas non eiecerint, excommunicẽtur: quod si per annum in concubinatu permanserint, contra eos ab Ordinario seuere procedatur. Concubinæ si ter admonitæ non paruerint, grauiter puniantur, & extra oppidum vel diœcesim, si id eiusdem ordinariis videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio seculari, eyciantur.

IX. Præcipere Synodum sub anathematis pœna omnibus temporalibus Dominis ac Magistratibus, ne quouis modo directe, vel indirecte subditos suos, vel quoscunque alios cogant, quo minus libere matrimonia cõtrahant.

X. Antiquas solennium nuptiarum prohibitiones ab Aduẽtu Domini vsq; in diẽ Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vsque in octauam Paschatis obseruandas, Synodum præcipere: aliis temporibus nuptias permittere.

Decreta de Reformatione, cap. XXI

Reformationis decreta, non quemadmodum lecta in Sessione, verum vt correcta postridie Sessionis in Congregatione, prout conuenerat faciendum, his capitibus constabant.

I. Vt cum Ecclesia vacauerit, supplicationes publice indicantur, & habeantur, omnesque qui ad promotionem præficiendorum quodcunq; ius habent aut operam suam præstant, meminerint se mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis vtiles iudicauerint, præfici dilig ẽter curauerint, legitimo matrimonio natos, & vita, ætate, doctrina, atque aliis omnibus qualitatibus præditos, quæ iuxta sacros Canones, & eiusdem Synodi decreta requiruntur. Vt in quauis Synodo Prouinciali præscribatur propria quibusq; locis examinis forma, Pontificis arbitrio approbanda. Secundum eam, inquisitione de promouendo habita, instrumentum fiat, ad Pontificem transmittendum, à Cardinalibus examinandum, & proponendum in Consistorio, vtq; ea omnia, quæ de Episcoporum præficiendorũ vita, ætate, doctrina, & cæteris qualitatibus à Synodo constituta sunt, in creatione Cardinalium, etiam Diaconorum exigantur; quos Pontifex ex omnibus Christianitatis nationibus, prout idoneos repererit,

Ferdinand.
Philippus 2.

uerit, assumat. Postremo Synodū grauissimis Ecclesiæ incommodis cōmotā, non posse nō commemorare, quam necessarium sit, ut Pōtifex solicitudinem ex muneris sui officio impendat, ut lectissimos tātum sibi Cardinales adsciscat, atq; idoneos Pastores Ecclesiis præficiat: eoq; magis, quod ouium sanguinē quæ negligētia pastorū peribunt, Christus de manibus eius sit requisiturus.

II. Vt prouincialia Concilia à Metropolitano, aut Coepiscopo antiquiori, intra annum ad minus à fine præsentis Concilij, & deinde quolibet saltem triennio cogantur, ut Episcopi ad Metropolitanam Ecclesiam in posterum accedere inuiti non compellantur, ut Episcopi, qui Archiepiscopo subijciuntur, aliquem eligant, in cuius Synodo Prouinciali interesse debeant, & quæ ibi ordinata fuerint, obseruent; in reliquis omnibus eorum exemptio, & priuilegia salua maneāt, ut Synodi Diœcesanæ quotannis celebrentur, ad quas exempti etiam omnes, exceptis iis, qui Capitulis generalibus subduntur, accedere teneantur; ratione tamen secularium Ecclesiarum, etiam annexarum, quicunq; illarum curam gerunt, interesse debeant.

III. Episcopi per se ipsos, aut per suum Vicarium, aut Visitatorem, Diœcesim totam, si poterint, quotannis, saltem biennio uisitare non prætermittant. A Metropolitanis cathedrales Ecclesiæ & comprouincialium Diœceses non uisitentur, nisi causa cognita & probata in Concilio Prouinciali. Archidiaconi autem & alij inferiores assumpto notario de consensu Episcopi, per se ipsos tātum uisitent. Visitatores etiam à Capitulo deputandi prius ab Episcopo approbentur. Visitatores modesto cōtenti equitatu, famulatuque, studeant quam celerrime uisitationem absoluere, nec quicquam accipiant præter uictum frugalem, & moderatum: sit tamen in optione eorū qui uisitantur, an pecuniam cōsuetam soluere malint; obseruata cōsuetudine, ubi nec pecunia, nec quicquam aliud à Visitatoribus accipitur. Patroni in his, quæ ad Sacramentorum administrationem spectant, se non ingerant, aut uisitationi ornamentorū Ecclesiæ, aut bonorum stabilium, seu fabricarum prouentibus se immisceant, nisi quatenus id ijs ex fundatione competat.

IV. Episcopi per se, aut si legitime impediti fuerint, per alios prædicationis munus exerceant in Ecclesia sua. In aliis per parochos, siue iis impeditis, per alios, ab Episcopo, impensis eorum, qui id præstare uel tenentur, uel solent, deputandos, saltem omnibus Dominicis, & solennibus festis; tempore autem Quadragesimæ, & aduentus Domini quotidie, uel saltem tribus in hebdomada diebus. Episcopus unumquemque moneat Parochiæ suæ interesse, ad audiendum uerbum Dei. Nullus prædicet contradicente Episcopo. Idem pueros in singulis Parochiis fidei rudimenta doceri curet.

V. Causæ

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

V. Causæ criminales grauiores contra Episcopos, à R. Pont. tantum iudicentur quod si necessario extra Curiã committendæ sint, nemini committantur, nisi Metropolitanis, aut Episcopis à Papa eligendis; nec cum maiori authoritate, quam vt facti instructionem sumant, reseruata Papæ definitiua. Minores verò causæ Episcoporum in Concilio Prouinciali iudicentur, vel à Deputandis ab eo.

VI. Liceat Episcopis in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, dispensare: & in quibuscunque casibus occultis, etiam reseruatis, per se ipsos aut Vicarium in foro conscientiæ gratis absoluere. Idem & in hæresis crimine, sed ipsis tantum, non eorum vicariis, sit permissum.

VII. Episcopi curent ante administrationem Sacramentorum, populo illorum vim & vsum explicari, etiam lingua vernacula, iuxta formam à Sãcta Synodo in Catechesi singulis Sacramentis præscribendam, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atq; à Parochis populo exponi curabũt.

VIII. Publice peccantibus pænitẽtia publice iniungatur, ita tamen vt Episcopus eam in secretam possit commutare. In omnibus Ecclesiis Cathedralibus Pænitentiarius ab Episcopo instituatur, qui Magister sit, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel iure Canonico, & annorum quadraginta, confessionibus audiendis.

IX. Quæ alias sub Paulo III. & Pio IV. in hoc eodem Concilio, de beneficiorum, etiam exemptorum visitatione cõstituta sunt, in iis Ecclesiis obseruentur, quæ in nullius Diœcesi esse dicuntur, vt ab Episcopo, cuius Ecclesia est proximior, tanquam Sedis Apostolicæ delegato, visitentur.

X. Vbi de visitatione aut morum correctione agitur, nulla exemptio aut appellatio interposita, etiam ad Sedem Apostolicam, executionem eorum, quæ ab Episcopis decreta, vel iudicata fuerint, impediat, & suspendat.

XI. Vt ob honorarios titulos, Protonotariatus, Accolythatus, Comitis Palatini, Capellani Regij, aut seruientium Militiis, Monasteriis, Hospitalibus, nihil detrahatur, quo minus isti Ordinariis, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, subiecti existant: exceptis tamen iis, qui prædictis locis, aut militiis actu seruiunt, & intra domos resident, subq; eorum obedientia viuunt & quoad Capellanos Regios, iuxta Cõstitutionem Innocẽtij III. quæ incipit, Cum Capellæ. & priuilegia concessa familiaribus Cardinalium, in iis, qui beneficia Ecclesiastica obtinent, ratione beneficiorum minime intelligantur: sed Ordinarii iurisdictioni subiecti permaneant.

XII. Ad dignitates, quibus animarum cura subest, nemo promoueatur minor viginti quinque annis. Archidiaconi, vbi fieri poterit, sint Magistri in Theologia, seu Doctores aut Licentiati

Ferdinand. Philippus 2.

tiati in iure Canonico. Ad cæteras dignitates, quæ curam non habent, non minores viginti duobus annis asciscātur. Prouisi de beneficiis cum cura, teneantur intra duos menses fidei professionem facere. Itidem & Canonici. Et nemo ad dignitatem, Canonicatū, aut portionem recipiatur, nisi qui eo ordine sacro sit initiatus, quem illa dignitas requirit, aut tali ætate, vt infra tempus statutum initiari valeat. In Ecclesiis Cathedralibus omnes Canonicatus, & portiones habeant annexum ordinē Presbyterij, Diaconatus, vel Subdiaconatus, & Episcopus cum Capitulo distribuat, quibus quisq; ordo annexus esse debeat, ita tamen, vt dimidia saltē pars Presbyteri sint. Hortari etiam Synodum, vt dignitates omnes, & saltem dimidia pars Canonicatuum, in Cathedralibus Ecclesiis, & Collegiatis insignibus, conferatur Magistris, aut Doctoribus in Theologia, vel Iure Canonico: nec iis liceat, vltra tres menses quolibet anno abesse. Distributiones quotidianas ij, qui statis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quauis collusione exclusa, his careant. Omnes per se, & non per substitutos compellantur obire officia.

XIII. Quoniam pleræque Cathedrales Ecclesiæ tenuis reditus sunt, in Concilio Prouinciali de iis vniendis, vel prouentibus augendis deliberetur, & ad Papam mittatur, qui ex prudentia sua prouideat. Parochialibus etiam Ecclesiis tenuibus Episcopos curet prouidere, aut per beneficiorum vnionem non regularium, vel primitiarum, vel decimarum assignationem, aut per Parochianorum symbola & collectas Ecclesiæ Parochiales, Monasteriis, Præbendis, beneficiis simplicibus, Militijsve non vniantur; & quæ vnita sunt, reuideantur ab Ordinariis. Et in posterum Cathedrales, quarum reditus ducatos mille, & Parochiales, quæ summam centum ducatorum non excedunt, nullis pensionibus aut reseruationibus fructuum grauentur. Vbi Parochiales Ecclesiæ certos non habent fines; sed promiscue petentibus Sacramenta administrantur, Episcopi populum in Parochias distinguant, & vnicuique suum Parochum assignent; in ciuitatibus vbi Parochiales non sunt, quamprimum fieri curent.

XIV. Detestari Synodum omnes constitutiones & consuetudines, ex quibus pro tituli, aut possessionis acquisitione, certæ conditiones, solutiones, vel promissiones interponuntur. Episcopis mandare, vt quæcunque huiusmodi in pios vsus non conuertuntur, aboleant; eosq; qui contra fecerint, Simoniacos decernere.

XV. In Cathedralibus, & Collegiatis, vbi frequentes nimisque tenues sunt Præbendæ, & distributiones; liceat Episcopis simplicia beneficia iis vnire, aut eas ad pauciorem numerum reducere.

XVI. Capitulum sede vacante vnum, aut plures Oeconomos eligat.

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

Item Vicarium, infra octo dies constituat: secus, ad Metropolitanum deputatio huiusmodi deuoluatur: Episcopus vero promotus, ab iis rationem exigat administrationis; possitque eos punire, qui deliquerint.

XVII. In quibuscunque personis obseruari mandat, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, vt vnum tãtum beneficium singulis conferatur, quod si ad vitam honeste sustentandam non sufficiat, liceat aliud simplex, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hacque ad omnia beneficia, tam secularia, quã regularia, quæcunq; etiam cõmendata, pertineant; cuiuscunq; tituli, aut qualitatis existant. Illi vero, qui in præsenti plura beneficia cum cura obtinent, cogantur, vna Ecclesia retenta, alias infra spacium sex mensium dimittere, alioquin omnia ipso iure vacare censeantur. Optare autem Synodum, vt resignantium necessitatibus commoda aliqua ratione, prout summo Pontifici videbitur, prouideatnr.

XVIII. Cum Parochialis Ecclesiæ cuiusuis vacatio quomodocunque contigerit, Episcopus, & qui ius patronatus habent, idoneos clericos nominent liberum sit etiam aliis id facere; & per edictum quoq; publicum vocentur, qui volent examinari: qui omnes examinentur ab Episcopo, atque aliis examinatoribus, non paucioribus, quam tribus. Quotcunq; ab his idonei iudicati fuerint, ex his Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum iudicauerit, atque illi collatio Ecclesiæ fiat. Si Iuris patronatus Ecclesiastici sit, Patronus digniorem Episcopo præsentet. Quod si Iuris patronatus fuerit Laicorum, à Patrono præsentatus, ab eisdem deputatis examinetur, & non, nisi idoneus repertus fuerit, admittatur, Examinatores autem singulis annis in Diœcesana Synodo sex proponantur, ex illis Episcopus tres eligat, sintq; Magistri, seu Doctores, vel alij Clerici, seculares aut regulares, iurent se fideliter munus executuros, nec quicquam ante, aut post examen accipiant.

XIX. Gratias exspectatiuas nemini amplius concedendas, nec reseruationes mentales, nec alias quascunq; gratias ad vacatura beneficia.

XX. Causas Ecclesiasticas, etiam beneficiales, in prima instantia coram Ordinariis duntaxat cognoscendas, & omnino saltem infra biennium terminandas; nec appellationes recipiendas nisi à definitiua, vel definitiuæ vim habẽte: exceptis causis, quas ex vrgẽti rationabilique causa, iudicauerit summus Pontifex per speciale rescriptum cõmittere aut auocare. Causas matrimoniales, & criminales Episcopi tantũ examini relinquendas: coram quo, si pars vere paupertatem probauerit, nõ cogatur extra Prouinciam, nec in secunda, nec in tertia instantia, in causa matrimoniali litigare: nisi pars altera & alimenta, & expensas litis velit subministrare. Legati, Nuncij, & Gubernatores

Ferdinand. Philippus 2.

natores Ecclesiastici, Episcopos in his causis nō impediant, nec cōtra personas Ecclesiasticas procedant, nisi negligēte Episcopo. Appellans teneatur acta corā Episcopo, ad iudicem appellationis expensis suis transferre, quorum copiam teneatur Notarius, cōgrua mercede accepta ad minus intra mensē exhibere.

XXI. Synodum verba illa posita in Decreto publicato Sessione prima sub Pio IV. *vid.* Proponentibus Legatis, *explicando declarare, mentis suæ non fuisse, vt ex prædictis verbis solita ratio tractandi negotia in Generalibus Concilijs vlla ex parte immutaretur; neque noui quidquam, præter id quod sacris Canonibus, vel generalium Synodorum forma hactenus statutum est, cuiquam adderetur, vel detraheretur. Ad extremum, indicta est Sessio ad diem IX. Decembris, cum potestate etiam abbreuiādi; vt de VI. capite tractetur, & de reliquis exhibitis & dilatis, & si opportunum videbitur, de nonnullis dogmatibus, prout in Congregationibus proponetur.*

Indictio futuræ Sessionis.

Euentus Protestationis Oratorū Galliæ, maiorē sui expectationem commouet, q̄ Sessionis huiusce exitus.

Non exspectabatur Sessionis huius exitus ea auiditate, qua proxime præcedentis, tum quod eo tempore exsaturata esset vniuersalis hominum curiositas; tum quod materia matrimonij non videretur posse res magnopere obseruatu dignas apportare, in id magis intenti erant omnes, vt viderent, quorsum euasura esset protestatio Oratorū Gallorum, quæ lecta varie homines affecerat: à parum beneuolis Curiæ Romanæ, laudabatur tanquam vera & necessaria; ab iis vero, quorum vtilitates inde pendebant, habita est non minori odio digna, quam protestationes olim à *Luthero* factæ.

Super Sessionis huiusce decretis varia hominum cēsura, ac primum super sexto Anathemate.

In sexto anathemate de matrimonio, multos in admiratione dedit, *dissolutionem matrimonij, per solennem professionem non consummati*, articulum fidei cōstitui. Nam cum cōiunctio matrimonialis, tametsi non cōsummata per copulam carnalem, vinculum sit lege diuina institutum; quod sacra Scriptura affirmet verum fuisse matrimonium inter *Mariam* & *Iosephum*, & solennitas professionis sit de Iure positiuo, sicuti *Bonifacius VIII.* decreuit, mirum videbatur, nō tam vinculum humanū soluere diuinum; q̄ pro hæretico tenēdū, qui nō crederet inuentum humanum multis sæculis post Apostolos natum, validius esse ordinatione Diuina, iā inde ab ipso mundi primordio instituta.

Canō VII. notatur vti captiosus.

At in septimo captiosum dicendi genus iudicatum, pro hæretico condemnare, qui diceret, *Ecclesiam errare, cum docet, propter adulterium matrimonium non solui.* Nam ex vna parte, si quis absolute diceret, Matrimonium ob eam causam dissolui, neque diceret tamen, aut cogitaret, quenquam errasse, aut non errasse, contrarium docendo; videri posse, istum eo Canone non comprehendi. Ex altera non constare, quēadmodum quisquam ita sentire possit nec cōtrarium pro errore habere. Plerique omnes existimabant, Patribus aperte loquendum fuisse, & absolute dicendum, adulterio non dissolui: aut saltem vtramque opinionem esse probabilem, nec articulum de verbo faciendum. Verum censores isti fortasse hunc scrupulum non mouissent, si

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

causas supra narratas intellexissent, cur ad hunc modum verba concepta sint.

Et IX. vti Euangelij, & D. Pauli verbis repugnans.

Nonus Canon sermonis materiam dedit, ob illam assertionem, ***Deum non negare donum castitatis recte petentibus***: quæ cōtraria videbatur Euangelio, dicenti, omnibus non datum; & *D. Paulo*, qui non hortatus est ad id petendum: quod erat facilius, quam matrimonium inire.

Item XII. quasi iuri ciuili, & superiorum temporum praxi plane derogans.

Duodecimus Anathematismus Politicos admodū solicitos habuit, quasi hæresis esset tenere, ***causas matrimoniales non pertinere ad Iudices Ecclesiasticos***: cum certum sit, leges Matrimonij omnes ab Imperatoribus conditas; & iudicia in iis causis exercita à Magistratibus seculares, quoad leges Romanæ viguerunt: quod, vel sola lectio Codicum ***Theodosiani*** & ***Iustinianei***, & ***Nouellarum*** euidenter demonstrat. Etiam inter ***Cassiodori*** formulas restant memoriæ verborum, quibus vsi sunt Reges Gothorum, cum dispensarent de gradibus prohibitis: quod tunc temporis ad ciuilem administrationem pertinere, nec religionis esse, putabatur. Estq; iis omnibus, qui in historiarum lectione versantur, exploratissimum, Ecclesiasticos, ad eius generis causas iudicādas, partim per commissionem, partim negligentia Principum & Magistratuum, aditum sibi fecisse.

In Decreto de Reformatione matrimonij deprehenduntur quædam ἀσύστατα.

Etiam in primo limine Decreti de reformatione Matrimonij, multi hærebant, cum tanquam articulum fidei definitum intelligerent, *matrimonia Clandestina vera fuisse Sacramenta, & Ecclesiam nihilominus ea semper detestatam*: cum sit perquam absonum, Sacramēta detestabilia habere. Item quod *Parochus iubetur coniuges interrogare, & eorum consensu intellecto dicere, Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, & S. Sancti*, id Critici irridebant, dicentes: Aut sine istis verbis coniunctos esse, aut secus; Si non sint coniuncti, non esse igitur verum, quod Concilium *Florentinum* decreuit, Matrimonium consensu perfici. Sin coniunguntur, cuiusmodi esse illam coniunctionem, quam Parochus facit personarum iam coniunctarum? Quod si verbum [*coniungo*] hanc sententiam habeat, *coniunctos declaro*, nempe ex eo promptum esse cōcludere, etiam verba *absolutionis* esse declaratoria. Vtut hoc esset, aiebant, id decretum non alium ob finem factum, quam vt breui fiat articulus fidei, illa verba à Parocho pronunciata, formam esse Sacramēti.

Decretū de clādestinis matrimoniis irritis dicendis, aliis probatur, aliis minus, & antea cta dānet, & distinctione non satis perceptibili nitatur.

Matrimonia clandestina irrita dicere, non minorem sermonis in publico, quam in ipso Concilio materiam dedit: aliis id Decretum in cœlum vsque efferentibus, aliis rursum dicentibus; si matrimonia eius generis Sacramenta fuerint, ac per consequens à *Christo* instituta, & Ecclesia semper ea detestata sit, immo ad extremum pro nullis habuerit, non satis constare, quomodo hoc decretum non fraudis, aut saltem negligentiæ taxet eos, qui à principio huic malo non consuluerunt. Et cum emanasset fama distinctionis illius, super qua decretum est fundatum, nempe contractum, qui materia est Sacramenti, annullari; difficile fuit aliquantisper id animo comprehendere, vllam esse distinctionem contractus matrimonialis à matrimonio, & matrimonij à Sacramento: præsertim cum Matrimoniū prius indissolubile fuerit quam

Ferdinãdus Philippus 2.

quam Sacramentum; quandoquidem *Christus* D. N. id indissolubile nõ pronunciauit, tanq̃ à se institutũ, sed tanquam institutum à Deo in Paradiso terrestri. Quanquam, vt concedatur, contractum matrimonalem esse rem humanam & ciuilem, à Sacramento separatam, quæ annullanda sit: dicebant alii eam annullationem non ad Ecclesiasticam, sed secularem potestatem pertinere, cuius est omnes ciuiles contractus ordinare, & cognoscere.

Ratio adducta moderandis impedimentis matrimonialib. admodum laudabatur, tanquam æquitati cõsentanea. sed vna obseruatum est, eam concludere necessario multo maiores restrictiones, quã essent decreto comprehensæ: cum non minora incommoda sequantur ex impedimentis cõfirmatis, quam ex abolitis.

Vtrũ Pontifex plus damni, an lucri, ex cõcessione dispensationũ sibi reseruata reportarit, dubitatur.

Extrema pars capitis de dispensationibus matrimonialibus, futilem inter curiosos quæstionem excitauit; Vtrum Pontifex Romanus assumpta sibi soli potestate ea concedendi, maiorem fructum, an damnum authoritati suæ attulisset. Pro fructu adferebatur magna vis auri, quæ per hunc canalem in Curiam defluebat: totq; Principes hac ratione quasi nexu mãcipati, tum quod ipsorum aut cupidinib. aut vtilitatibus satisfactum esset; tum etiam quod autoritatem Pontificiam defendere teneantur: in qua sola liberorum suorum legitimatio fundata est. Verum ex altera parte, damno accensebatur amissio redituum *Angliæ*, & obedientiæ illius Regni: quod quoduis lucrum, & quamcunque amicitiam dispensationibus quæsitam æquiparabat.

Reprehẽditur in 6. capite vsurpatio potestatis secularis ab ecclesiasticis in materia dotis, & puniendo infamia.

Reprehendebant Galli decretum illud, vt *raptor mulierem raptam teneatur arbitrio Iudicis dotare*: dicentes, non posse Synodum authoritate Ecclesiastica legem de Dotibus sciscere; & esse rationem callide excogitatam, ad adimendam potestati seculari illius delicti cognitionem. nam si ad Ecclesiasticum pertinet legem condere, eiusdem esse, etiam causam iudicare. Ac tametsi res permittatur verbis generalib. arbitrio Iudicis; non esse dubitandum, quin cum ad declarationẽ ventum fuerit, verba ea intellecturi sint de solo Iudice Ecclesiastico. Quin & vsurpationem autoritatis temporalis æstimabant, seculares punire infamia, & dignitatũ incapacitate. Ordinationem quoq; contra concubinarios, per annum in excommunicatione perseuerantes improbabant, vt ab Ecclesiasticis puniantur. nam pęnarum Ecclesiasticarũ extremam, vltimam, & maximam, secundum doctrinam omniũ Patrum esse excommunicationem. itaq; illam transgredi velle, esse in potestatem temporalẽ inuadere: tantoq; magis, quod ipsi facultatem sibi arrogant, concubinas è ciuitatib. eiiciendi, secularem potestatem ludum facientes, illa clausula, *inuocato, si opus fuerit, brachio seculari*; quod perinde est, ac si affirmetur, via ordinaria Ecclesiasticos exterminium concubinarum exequi posse.

Item capit. 13. in concubinariis, aliis, alia q̃ excõmunicationis pœna, puniendis.

In plerisq; capp. Decreti de Reformatione nõ nulla notãtur: ac primum in capite 1.

Decretum de reformatione, in primo capite notabatur vel defectus, vel arrogantiæ. Nam si authoritas Synodi eo pertingat, vt leges perscribere possit Pontifici; non recte factum, officij ac debiti muneris eum cõmonefacere in forma narrationis, & verbis

 obliquis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

obliquis. Quod si etiam Synodus leges à Pontifice accipere debeat, excusari non posse, quin terminos officij prætergressa sit, quod quãuis oblique, acriter tamen perstrinxerit cum huius tum aliorum Põtificum actiones præteritas. Dicebant periti Historiæ Ecclesiasticæ, causas omnium Episcoporum *Romam* pertrahere, nouam esse technam, ad Curiæ commoda magis magisq; augenda: cum omnia antiquitatis exempla, & Canones Conciliorum temporis illius ostendant, causas Episcoporum etiam super depositionibus, in sua cuiusque regione pertractatas. Qui prouisionem aliquã super introducto pensionum abusu expectabant, vbi id primum animaduerterunt, quod decretum erat, Capite XIII. iudicabant rem ad maiorem corruptelã porro perrecturam; quẽadmodum euentu ipso comprobatũ.

Dein capite XIII.

Et XIV.

Laudabatur à quibusque XIV. caput, quod videretur annatas sustulisse, & solutiones factas nomine Bullarum *Romæ* pro beneficiorum collatione expeditarum. sed cum temporis progressu cerneretur, eas adhuc quasi pedib. consistere, nec vnquam de iis, aut tollendis, aut moderandis cogitatum; facile perspexerunt, leues tantum aliarum Ecclesiarum abusus auferri; nimisque verum illud verbum, *festucas tantum ex oculis tolli, nunquam trabes.* Statuto de singularitate, aut ad summum dualitate beneficiorum, indignum hoc seculum à sapientibus quibusque iudicabatur; nec nisi in quibusdã misellis seruatum iri.

Item XVII.

De examine similiter competitorũ in parochialium Ecclesiarum collatione, augurabatur quisq; sinistra aliqua interpretatione illi fucum factum iri: nec augurium, & quidem cito admodum, fefellit. Nam *Romæ* haud ita multo post declaratum, nõ esse obseruãdam competitionẽ in casu resignationis, sed examinandũ tantummodo resignatarium: quod erat Decretum maiori ex parte abolere, quod resignatione meliores excluduntur, & is præfertur, qui resignanti plus placuerit; nec aliam ob causam vacant beneficia, nisi fortuito.

Et XVIII.

Ac XX.

Decretum de cognitione causarum in prima instantia, apposita exceptione, *exceptis iis, quas Papa committere, aut auocare voluerit,* prorsus sublatum videbatur. neque enim vnquam causas à legitimis tribunalibus abstractas fuisse, nisi per commissiones & auocationes Pontificias: nunc vero incurata mali causa, symptomati tantummodo medicinam fieri. & quamuis illud additamentum, *ex vrgenti rationabiliq; causa,* rem quasi ad regulam dirigere videatur; viri tamen prudentes satis intelligebant, ea verba tantundem significare, ac si dictum esset, ex qualibet arbitraria causa.

Deniq; in XXI. super declaratione clausula Proponentib. Legatis.

Super vltimo capite, quod tot iam menses non paruam expectationem sui fecerat, quippe libertatis Concilij vitalia ipsa feriens, declaratione facta, *Non fuisse mentem Synodi, solitam tractandi negotia rationem immutare, neque noui quidquam præter id, quod hactenus statutum, addere vel detrahere;* ab hominibus rerum intelligentibus dictum, qua præsens Concilium tangit, esse declarationem facto contrariam, & cum prodesse amplius non posset, nec eius vllus esset vsus, publicatum; tanquam Pharmacum mortuo applicitum. Alij riden-

Ferdinãdus Philippus2.

ridentes adiiciebant, perinde esse, ac si quis maritum illum, cuius vxor cum alio consuesset, solari cupiens, diceret, id in ipsius iniuriam minime factum. At qua posteris exemplo est, docere, quemadmodum in Conciliis post vehementiam quamcunque ac violentiam, à principio vsq; ad finem adhibitam, liceat, & tali aliqua declaratione excusare, imo defendere, quicquid perperam factum esset, & tanquam legitime factum tueri.

Tria in Galliam afferuntur Roma & Tridento, parum pronis Gallorũ auribus accepta. Primo Rex Gallorum auctoritatis Pontificia interuentu non vltra expectato, Edictum de distrahendis bonis Ecclesiasticis, fremente licet sacro ordine, exequendum curat.

Per hæc tempora præter id, quod de Sessione habita renunciatum, venerant in *Galliam* tres Nuncij non sine molestia auditi. Quorum primus erat, responsum *Papa* de reditu centies mille coronatorum alienando. Tum autem de protestatione facta in Cõcilio, quantam ea, & *Tridenti*, & *Roma* animorum offensionem concitarit. Postremo sententia contra Episcopos lata, vna cum citatione *Regina Nauarra*. Quas ad res Galli sedulo animum adiicientes, constituunt Pontificem de illius alienationis gratia facienda non amplius appellare: sed edictum Regiũ à *Curia Parisiensi* approbatum, sine alio Papæ consensu executioni mandare. Ea re summa cum celeritate peracta, tum quod homines nõ temere de pecunia propere eroganda apud se statuant: tum quod obniterentur Ecclesiastici, suggerentes, eos contractus futuris temporib. ꝓpter defectum confirmationis Põtificiæ irritos existimatum iri: pauci emptores reperti sunt. Quod tamen, neque in beneficium Regis, neq; in rem Cleri cessit; id solũ secutum est, vt prædiorum venditorũ precium iacerea: non amplius vicies centenis & quingentis librarum Gallicarum millibus inde confectis, parua admodũ summa, pro æstimatione rerum alienatarum. Nam venditio fuit ad duodecim in singula centena, cum si vendita essent quatuor pro singulis centenis, id quoq; precium vile futurum fuisset. Et est hoc loco memoratu dignum, inter bona alienata fuisse Iurisdictionem, q̃ vsq; ad id tempus, Archiepiscopus *Lugdunensis* super eam ciuitatem tenuerat. ea in auctione vendita triginta millibus librarum Francicarum, Regi applicatis: etsi ob Episcopi conquestiones, illi postea in cõpensationem precij, reditus quadringentorum scutatorum adiectus.

Dein super Protestatione dat literas ad Oratores suos, & ad Card. Lotharingiũ, quid facto opus sit perscribens.

De protestatione facta in Concilio Rex ad Oratores scripsit nono Nouembris in hanc sententiam. Vidisse se, quod à Cardinale *Lotharingio* contra protestationem ipsorum scriptum erat, & relationẽ Episcopi *Aurelianensis*, de omnibus *Tridenti* factis. Protestationem sibi gratam esse, ipsorumq; secessum *Venetias*. præcipere, vt *Ferrerius* inde non discedat, quoad ipse aliter præscripserit: idq; non ante futurũ quã intellexerit articulos ita reformatos, vt in cõtrouersiam nõ veniant iura sua Regalia, & Ecclesiæ Gallicanæ. Et ad Cardinalẽ *Lotharingium* scripsit; se cum Cõsiliariis suis intellexisse, magna & iusta de causa Oratores suos protestatos. Nam sibi certum, vt in vnione & obedientia Ecclesiæ perseuerare, ita simul iura coronæ suæ inuiolata conseruare, neque permittere, vt in dubium aut disputationem vocentur; neque se ad ea commonstranda submittere. Nec sibi satisfactum fore crederet, si in fine apponerẽt illud, *saluis & reseruatis iuribus*, quasi

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

quasi velint hoc prætextu ipsum obligare, vt de iis constare faciat: nam hic se repugnaturum. Ipsum Cardinalem, si vidisset articulos, quemadmodum erant propositi, iudicaturum Oratoribus necessario fuisse intercedẽdum. sibi quidem in optatis fuisse futurum, vt Oratores eam intercessionem ipsi prius ostendissent; sed excusabiles esse propter occasionem repentinam, & circumstantias, quæ eam produxerant; propterque suspiciones, quæ cogebant ipsos subuereri, ne quod ad præcipitandam decisionem artificium adhiberetur. Quod si Pontifici animus non erat, iura *Imperatoris* & *Regum* attingendi, & in disputationem adducendi, prout *Cardinalis* significabat; æquum esse, vt Sanctitas eius indignationem suam conuertat in Legatos, qui articulos proposuerunt, nominatis Regibus, Imperatore, & Rebuspublicis; non in Oratores. Se existimare protestationem eam probatũ iri vniuerso orbi Christiano, visis illis articulis. Cum itaq; Legati eos articulos proposuerint præter voluntatem Sanctitatis eius, nõ esse deinceps rem ipsorum arbitrio permittendam: nec Oratores remittendos, donec abunde caueatur, de ipsis amplius nullam futuram mentionem. tum enim se Oratoribus daturum mãdata, vt ad Concilium reuertartur.

Ac postremũ de citatione Reginæ Nauarræ, & sententia in Episcopos, per Oratorem suũ Clutinium cum

De citatione & sententia, dedit negotium Rex *Henrico Clutinio Oisello*, vt Põtifici diceret; Maiestatem eius magna cum offensione intellexisse, *Reginam* tam indignis modis habitam: ꝙ certe fama vulgatum non credidit, sed solummodo ex quo exemplum monitoriorum *Romæ* affixorũ suis oculis vidisset. Se ad eam defendẽdam multis nominib. obligari: primum, quod eius causa & periculum commune esset omnium Regum, qui idcirco ad eam adiuuãdam tenebantur; tanquã in causa quæ ad omnes pertineret: tantoq; magis, ꝙ vidua esset. suam deinde *Regis Galliæ* obligationem maiorem esse, ob propinquam cum ipsa per vtramq; lineam consanguinitatem, & cum marito agnationem, qui paulo ante in bello contra Protestantes occubuit, liberis pupillis relictis. Itaq; se, vel exemplo maiorũ suorum, nõ posse eius causam deserere; præsertim vero, quod sibi ferendum non esset, vt quisquam prætextu religionis vicinis suis bellum inferat. Neque esse pietatis, Regna *Hispaniæ* & *Galliæ* recens amicitia coniuncta, hac de causa in periculum crudelissimi belli conĳcere. Ad hæc, cum illi *Reginæ* in *Galliæ* multa sint feuda per illius Regni iura & priuilegia cogi nõ posse, vt aut coram, aut per procuratorem extra Regnum compareat: multis exemplis Principũ & Pontificũ allatis, qui cum debita & legitima moderatione egissent. Formam citationis per edictum taxabat, tanquam rem inauditam antiquitati, & à *Bonifacio VIII.* excogitatam; ac, tanquam nimis duram, & iniustam, à *Clemente III.* in Concilio *Viennensi* ad moderationem reuocatam. Subiunxit etiam, eiusmodi citationes vtcunque locum habere nõ posse, nisi contra eos, qui iis in locis habitant, quos adire tutum non esset: cumque *Regina* in *Gallia* degat, magnam sibi fieri iniuriam, Regnoque, hac agendi ratione. Illud etiam cum sua insigni iniuria fieri, quod, quæ ab ipsa feuda tenebantur

Pontifici agit.

Ferdinand. Philippus 2.

tur in *Gallia*, exponantur in prædam, & occupantibus concedantur, quorũ directum dominium ad se pertineret. Mirari omnes, Sanctitatem eius, quæ adeo impense caussæ Regis *Antonij*, dum viueret, apud Regem *Hispaniæ* fauisset, eius iam prolem & viduam opprimere velle. Verum præ cæteris omnibus id sibi dolere, quod, cum à XL. annis ante id tempus, tot Reges, Principes & Ciuitates ab Ecclesia Romana discessissent, cum eorum nemine ita actum esset: satis id arguere, non salutem animæ *Reginæ* curæ esse Pontifici, sed alios aspectus. Meminerit Põtifex, pro salute animarũ potestatem sibi concessam, non ad Principes suis Dominiis deturbandos; neque vt de possessionib. terrenis aliquid statuat: quod alias in *Germania* tentatũ; magno cum quietis publicæ detrimento successerit. Orare itaque Pontificem, vt acta contra Reginam intentata reuocet: alioqui se remediis à maiorib. suis adhibitis vsurum. Indoluit etiam de causa Episcoporum, & Oratori mandauit, vt explicatis veterib. exemplis, narratisque libertatibus & immunitatibus *Ecclesiæ Gallicanæ*, & authoritate Regis in causis Ecclesiasticis, Pontificem rogaret, ne in præsentia tot nouitatum author esse vellet. *Oisellus* mandata sedulo & vehementer exsequutus, post multas cum Pontifice tractationes obtinuit, vt haud amplius neq; de *Regina Nauarræ*, neque ab Episcopis verba facta sint.

Is Pontificẽ de Regina & Episcopis exorat.

Lotharingius de Cõcilio vnica Sessione absoluendo rumores spargit.

Porro *Tridenti*, Sessione finita, rebusq; bene constitutis inter Legatos & *Lotharingium*; communicato etiam negotio cum primariis, & antesignanis Pontificiorum, *Hydruntino*, *Tarentino*, & *Parmensi*, & cum Oratoribus Cæsareis; *Lotharingius* cœpit spargere semina destinati consilij, vt vnica alia Sessione Concilium absolueretur. Dicebat se in festo Natalis *Tridenti* esse non posse; cogi & se, & omnes Episcopos Gallos ante id tempus discedere. nihil sibi optatius, quam videre Concilij finem, nec quicquam fore molestius, quam cõuentum adeo honoratum relinquere: sed quod ita sibi imperatum sit, parendum esse.

Ei Oratores Cæsarei subsidiario adsunt.

Ab Oratoribus etiam Cęsareis passim in Concilio publicatum, *Imperatorem* ad rem expediendam solicitare, *Regemq;* *Romanorũ* scribere, vt ad *S. Andreæ* finiatur, aut, vt longissime, omnino in principio mensis sequentis. Et certe Rex ille, non vt Pontifici gratificaretur, verum quod expedire iudicaret, exitum solicitabat. nam cũ Conuentus Ordinum *Germaniæ* indictus esset, nolebat vllos ex Patris sui Oratoribus tum Concilio interesse, dicebatq;, eo occluso, religionis negotium in *Germania* multo rectius processurum.

Card. Moronus de Cõcilij exitu, eiusq; modo Patrũ selectorum sententias exquirit.

Quibus à maiori parte Patrum, magna cum voluptate intellectis, Cardinalis *Moronus* XV. Nouembr. Congregationem habuit domi suæ: aduocatis eo Legatis, & duobus Cardinalibus, & Episcopis XXV. selectis, Nationis cuiusq; primariis. His proposuit, quãdoquidem congregatum esset Concilium ob vtilitates *Germaniæ* & *Galliæ*, iamque instarent *Imperator*, & *Rex Romanorum*, & *Cardinalis Lotharingius*, & omnes Principes, vt ei finis imponeretur, quid de eo finiendo videretur, deque eius rei modo, sententiam quisq; proferret.

Pius 4. Elizabeth. Carolus 9.

Car. Lotharingij sententia.

Cardinalis *Lotharingius* censuit: Esse necessario finiendum, ne diutius suspensum teneant orbem Christianam; vt Catholicis constet, quid sibi sit credendum, & vt tollant *Interim Germania.* quod ea lege institutum, vt vsque ad finem Concilij durare debeat, aliter tolli non potest; & diutius continuatum, in detrimētum Ecclesiæ Catholicæ cedit. Imo vel hoc nomine finiendum, vt Nationalis in *Gallia* cōuocationi præuortant. De modo dixit, vnica Sessione absolui posse; tractato in ea reformationis residuo, & expedito Catechismo, ac Indice librorum prohibitorum, quę iam parata essent: tum cæteris, quæ restarent, Papæ remissis: neq; vel articulis, de Indulgentiis, & imaginibus, disceptatione Theologorū excussis, vel anathematismis singillatim cōtra peculiares hęreticos institutis, sed iis quoque verbis generalibus comprehensis.

Item Archiep. Granatensis.

De finiendo quouis modo Concilio omnes assensi sunt, præter Archiepiscopū *Granatensem*, qui dixit, se eam rem Oratori Regis sui remittere. Proponebatur à non nemine non posse ei finem plene cumulateq; dari, quod tot materiæ tractandæ restarent: sed fieri id posse, indicto alio in decennium; quod satis valiturum sit ad impediendum, ne Prouinciæ Concilia congregent Nationalia; reiectaq; ad id tempus eorum, quę superessent, determinatione, & vna anathematum promulgatione.

Et Episcopi Brixiensis.

Episcopus *Brixiensis* proposuit, de modo aliquo inueniendo, qui medius inter finem completum, & suspensionem. nam ei finem imponendo, hæreticos ad desperationem adigi, & id suspendendo, Catholicis haud satisfieri. Verum hæ sententiæ suffragatores non habuere, cęteris in Cardinalis *Lotharingij* sententiam concedentibus.

Archiepis. Hydrūtini sentētia de modo, hæreticorū duces nominatim Anathematizandos.

De modo, Archiepiscopus *Hydruntinus* dixit; hæreticos necessario anathematizandos esse, idq; ab omnibus Conciliis vsurpatum: quinimo in eo consistere operam, quæ à Synodo requiritur. Siquidem multos esse incapaces veritatis, aut falsitatis opinionū, vi proprij iudicij comprehendendæ: qui eas aut sectantur, aut fugiunt ob solam authorum existimationem, aut contemptum. Concilium *Chalcedonense* hominibus eruditis refertum, vt certo cognosceret, vtrum *Theodoretus* Episcopus *Cyri* vir doctissimus, Catholicus esset an non, cum ille ad fidei suæ rationem reddendam esset paratus, noluisse quidquam aliud auscultare; tantum postulasse, vt clare diceret Anathema *Nestorio*. Quod si in hoc Concilio anathematizandum non putent *Lutherum*, & *Zuinglium*, cæterosq; sectariorum duces iam vita functos, & ex viuentibus eos, qui horum disciplinæ se tradiderunt, merito dici posse, Concilium frustra laborasse.

Cui refragatur, & respondet Lotharingius

Respondit *Cardinalis*, aliis temporibus alia consilia conuenire. cōtrouersias de religione, inter Episcopos & Presbyteros tum temporis versatas; populum pro auctario accessisse: Proceres vero aut his non se immiscuisse, aut si alicui hæresi adhærebant, eius se Capita professos non esse. Nunc alia esse omnia. Ministros & prædicatores hæreticorum, non dicendos capita sectarum, sed Principes potius, quorum vtilitatibus prædicatores & Doctores inseruiunt. Qui vera hęreticorum

Ferdinandus Philippus2.

eorum capita recensere volet, ei *Reginam Angliæ & Nauarræ, Principem Condæum, Electorem Palatinum ad Rhenum, Electorem Saxoniæ*, multosq; alios Duces & Principes *Germaniæ* nominandos. Hoc in causa futurum, vt confœderati inter se, sensumq; iniuriæ præ se ferentes, magno alicui malo occasioné dent. Quod si quis vel *Lutheri* solius, & *Zuinglij* damnationem exequédam proponat, eos ita irritaturum, vt magnam aliquam confusionem inde nasci necesse sit. Quapropter, reb. non ad id, quod quisq; velit, sed quod fieri possit, aptatis, optimam esse determinationem eam, quæ ab vniuersali quam minime discedat.

Card. Moronus consilium suum de Synodo finienda Oratoribus Ecclesiasticis, & secularibus impertit.

Moronus accersitis Oratorib. Ecclesiasticis, iisq; cõmunicato eo, ꝙ propositum erat, & quid cõgregatis videretur, illorum quoq; assensum impetrat de fine, & modo, ex sententia *Lotharingij*. Vnde de cõmuni omnium cõsensu missi sunt, qui Oratorib. secularibus, quid placitum esset, significarent. Et hi assentiũtur omnes præter *Hispanum*, qui respondit, nõ constare sibi de perspicua Regis voluntate; proinde petere tãti temporis moram, vt eam exquirere possit. Legati nihilominus certi exequi quæ destinauerant, ꝓponunt caput de Principibus, relictis anathematismis, & omnib. articulis particularibus; ac tantummodo renouatis de libertate & iurisdictione Ecclesiastica canonib. antiquis: de Principib. vero mentione facta multa cum reuerentia: tãtum hortati eos, operam darent, ne ab eorum Ministris violarentur. Eodem illo die ꝓpinqua vespera, Congregatio habita, vt initium fieret, agendi de reformatione: in eaq; præscriptum, vt duæ cõgregationes quotidie haberentur, quoad dictæ essent omnium sententiæ.

Quæ certe in Cõgregationib. summa cum breuitate & cõsensione pronunciatę, pręterq̃ à paucis *Hispanis*, qui moram iniectam cupiebant; cęteris omnib. breuitate ipsa rei exitum accelerare adnitentibus. Maxima difficultas obiecta super VI. Capite de subiectione Capitulorũ Episcopis, ꝙ hinc plurimum interesset, non solum Episcoporum, verum etiam Regis ipsius authoritatem Capitularé imminui, ne impedimenta afferre possent subsidii, quę in *Hispania* sæpius imperantur; ex altera vero parte ab Legatis Capitulis faueretur: quorũ in gratiã, simul ꝓpter rationes, quę adducebantur, cõplures ex Italis, qui principio videbãtur Episcopis fauere, mutata velificatione in Capitula erãt proniores. Eam ob causam *Comes Lunensis* cursoré mandat *Romam*, cuius admonitu Orator *Vargas* egit cum Pontifice, in fauoré Episcoporum. cumq; Papa more suo ré permitteret Concilio; cõquestus est Orator, Præsules Italos prensatione inductos, vt sententiam in illa causa mutarent. Ad id Papa prompte respondit, ideo mutasse, quod essent liberi. eam vero libertatem Procuratori Capitulorum non relictam, qui haud sponte sua à Concilio discesserit, verum inde pulsus. atque hoc occasione questus est, *Comitem Lunensem Tridenti* id agere, ne Concilio finis imponatur. Scripsit tamen Pontifex, vt ab Oratore rogatus erat, sed iis verbis, quibus Capitulorum postulatis non præiudicaret. Quare formatum tandem est Decretum, cum nõnulla authoritatis

Exagitatur denuo cõtrouersia de subiectione Capitulorũ Episcopis, de qua Orator Hispanus Romæ Pontificem interpellat.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

Episcopalis in *Hispania* amplificatione, etiamsi non ea, qua desiderabatur, mensura.

Oratores Veneticum Imperatore & Regibus Remp. suã super iure patronatus excipi petũt & impetrant.

Instabant *Oratores Veneti*, vt in Capitulo de *Iure patronatus*, vbi excipiebãtur, quæ ad *Imperatorem* & *Reges* pertinebant, exciperentur etiam, quæ essent *Reip.* ipsorum. Cupiebãt quidem Legati ipsis gratificari, sed erat difficile modum inuenire. nam omnes Respublicas excipere nimis erat amplum, & eam nominatim exprimere nimis videbatur inuidiosum. Inuentum tamen temperamentum, vt eam Regum numero complecterẽtur, facta declaratione, inter ipsos comprehendi, qui regna possiderent, etsi Regum nomine non decorentur.

In quæstione, An Pontif. Confirmatio Synodi Decretis sit petenda, Archiep. Granatensis scrupulũ inijcit

In Congregatione diei XX. proponitur, postulãdam à Pontifice omniũ Concilij Decretorum, tam sub *Paulo* & *Iulio*, quam sub Sanctitate sua Confirmationem. Ab Archiepiscopo *Granatensi* iniecta difficultas, asserente: In Sessione XVI. quę sub *Iulio* fuit postrema, vbi decretum de Concilij suspensione, simul etiam statutum, vt omnia vsq; ad id tempus à Synodo decreta, obseruarentur. absq; vlla mẽtione cõfirmationis. itaq; eorum confirmatione à Summo Pontifice petita, condemnari istos Patres, qui tum iudicabãt, ea sine vlla cõfirmatione exequenda. Neq; hæc à se eo dici, quod confirmationis petitionem nõ approbaret, verum vt consideratione habita eorum, quæ in cõtrarium afferri possunt, verba non incommoda adhibeantur.

Quem Hydruntinus tollit.

Respondit Archiepiscopus *Hydruntinus*, Decretum à *Granatensi* nominatum, non modo obiectioni, quam ex ea eliceret, nõ fauere, sed eandem soluere: clareq; ostẽdere, Synodum Decreta facta nõ habuisse pro obligatoriis, propterea quod non præceperit, sed tantum exhortata sit, vt reciperentur, & obseruarentur: cuius rei aliam causam adferri non posse, q̃ confirmationis defectum. Acquieuit *Granatensis*, decretumque communi consensu, confirmationem, vti propositum erat, postulandam. verum de modo nonnihil variatum.

De modo petenda cõfirmationis diuersa Patrum sententia.

Plerisq; non placebat, vt Concilium confirmationẽ peteret, & interea nõ exspectato responso dimitteretur: quod id nec ex dignitate Sedis Apostolicæ, nec Cõcilij videretur; sed inter hoc & illam ex compacto agi. nam alioqui si quid confirmatum non esset, ab eodẽ Concilio prouisionem faciendam. Hisce, quippe multis, vt satisfieret, volebat Cardinalis *Moronus*, in Sessione ad nonum Decembris, quæ propter materiarum multitudinem triduum duratura putabatur, primo die cursorem expeditum mitti *Romam*, ad confirmationem petendam; quo reuerso alteram Sessionem habendam, non aliam ob caussam, quam ad Synodum dimittendam. Verum huic quoque sententiæ multa aduersabantur. Nam si id volebat, vt Papa ẽ vestigio, neque visis, neque examinatis Decretis veniret ad confirmationem, eandem difficultatem redditurã, quod si examinatis; ad id opus esse aliquot mensium spatio. Ad summam Cardinalis *Lotharingius* Patribus considerandum proposuit, hasce difficultates Conciliũ producturas; sibi & Gallis remeãdum necessario, Concilio siue finito, siue non finito. nam ita à *Rege* habere imperatũ: post suum discessum Concilium non

posse

Ferdinand. Philippus 2

De cõmuni assensu cõcluditur, eadẽ Sessione Confirmationem petendam, & Concilium dimittendũ. Perterritus Car. Lotharingij, literis Tridentũ inuitatus, redire recusat.

posse appellari Generale, desiderata vna Natione; adeoque eius & dignitatem & honorem imminutum iri, idq; excitare posse Concilia Nationalia, aliasque difficultates. Hæc tantum non protestatio, adiunctis Cæsareorum pro re expediẽda, solicitationibus, in causa fuit, vt post rem sæpius in deliberationem vocatam, decretum tandem sit, confirmationem petere, & Synodum in eadem Sessione dimittere.

Cardinalis *Lotharingius Venetias* ad Oratorem *Ferrerium* scripsit continuo, quandoquidem caput illud de Principibus iam cõmode emendatum esset, *Tridentum* rediret. Qui respondit, sibi id integrum non esse, nisi peculiari accepto è Gallia mandato: quod literis datis IX. eius mensis Rex ad se scripsisset, & ad ipsum etiam Cardinalem, vbi decretum concinnatum esset, idq; sibi significatum, se Oratorem remissurum, proinde sibi necessarium esse mandata Maiestatis eius expectare. Ad Regem autem scripsit, non sibi videri è re Ma.tis suæ, eo redire; quod iura Regalia & libertas Ecclesiæ Gallicanæ in aliis Decretis illa Sessione publicatis violabantur.

Qui conficiendis Decretis designati, sup forma Decreti de Purgatorio consultãt.

Reformationis negotio rite constituto, Cardinali *VVarmiensi* cum octo Prælatis tradita est prouincia, formandi Decretum de *Purgatorio*, *inuocatione, reliquiis, & imaginibus Sãctorum*, & quamuis hi omnes eundem finem respicerent, nihil in medium adferre, quod haberet difficultatem; tamen non vnum ac idem omnes sentiebant. Ex iis aliqui de loco & foco *Purgatorij*, sicuti in Concilio *Florentino*, mentionem factam cupiebant. Alij, quod ea res non careret difficultate, nec facili negotio verba inueniri possent, ad id exprimẽdum, quæ omnibus satisfacerent, putabant, nihil aliud dicendum, quam bona opera fidelium mortuis ad pœnarum remissionem conducere. Archiepiscopus *Lancianensis* admonuit, cum de *Missa* tractatum esset, tunc declaratum, *Sacrificium illud pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, offerri*: quibus verbis doctrinam de *Purgatorio* satis esse definitam, adeoque nihil vltra iam faciendum, nisi vt Episcopis imperent eius doctrinæ prædicandæ, abusuum tollendorum, & suffragiorum pro defunctis persoluendorum curam. In quam sententiam Decretum est formatum.

Et in Arch. Lancianẽsis verba cõcedunt.

Dein de Sanctis, & imaginibus, cuiusmodi cultus iis debeatur.

In materia de Sanctis facile conuenit, vt particulatim, immo singillatim damnarentur omnes opiniones consuetudini Ecclesiæ Romanæ contrariæ. De Imaginibus nõnihil variatum. Nam Archiepiscopus censebat, alium honorem iis non deberi, nisi relatione ad rem significatam. Verum *Lainezius Generalis*, alius ex illis Decreti formatoribus, existimabat, præter eum honorem, postquam sunt dedicatæ, & in loco adorationis positæ, aliam venerationem illius propriam conuenire, vltra adorationem, quæ Sancto præstatur, cui veneratio in iis exhibetur: quã adorationem *relatiuam* appellabat, & alteram, *obiectiuam*. Confirmabat sententiam suam hoc argumento; quemadmodum vasa & vestes sacræ dignæ sunt reuerentia quadam sibi propria, respectu consecrationis; tametsi Sanctum nullum repræsentent: similiter imagini dedicatæ, præterquam repræsentationis ratione, deberi adorationem quandam ratione dedicationis.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

Cardinalis *Varmiensis*, vt vtrique sententiæ satisfaceret, concludit eam, quę ab Archiepiscopo dicta est, exprimendam, tanquam facilem & claram; sed non vtendum verbis, quæ alteri præiudicent.

Fratrum mendicantium Ordines quidā respuunt priuilegiū à Synodo concessum possidendi bona immobilia, ex disciplina Ordinis viuere cōtenti.

Ad *Fratrem* & *Sanctimonialium* reformationem recognoscendam designati fuerant Præsules aliquot, præter eos, qui eam composuerant, additiq; ipsis Ordinum Generales. In qua Congregatione nihil est mutatum, nisi quod, cum vniuerse concessum esset in tertio Articulo omnibus Monasteriis Regularium mendicantium, bona immobilia possidere, vtcumque institutioni ipsorum repugnet; *F. Franciscus Zamora* Generalis Fratrum S. Francisci de Obseruantia instabat, vt ille Ordo exciperetur; asserens, certum ipsis secundum regulam *S. Francisci* viuere, à qua haudquaquam eximendos, qui exemptionem non peterent. Et satisfactum est ei, hoc Ordine excepto. Sed & *Cappucinis*, instante ea de re F. *Thoma Casello* ipsorum Generali. Instabat etiam *Generalis Lainezius*, vt exciperetur *Societas Iesu*, affirmans, quamuis Collegia, excipiendis scholaribus nondum factis religiosis, destinata, bonis soli frui possint; Domus tamen professas, in quib. proprie Societas consistit, non posse nisi ex mendicato viuere, & sine cuiuscunq; boni stabilis possessione, & facile ei assensum est. Verum postridie reuersus petiit, vt auferretur illa exceptio, dicens, Societatem suam se perpetuo in pura mendicitate in Domib. professis conseruaturam: cæterum nō id pensi habere, vt hoc nomine mundi applausum consequantur: sufficere sibi meritum apud Deum, tanto etiam maius futurum, quod cum vti liceat Concilij liberalitate, nunquam tamen essent vsuri. Id cōsilij captum, de communi sententia illorum quatuor Iesuitarum, qui Synodo intererant, proponente Patre Torrensi, qui aiebat, hoc pacto liberum ipsis fore, concessione Concilii vel vti, vel non vti, prout commodum videretur.

Iesuitæ Cōcilij cōcessionē haud repudiant, sed se nunquam ea vsuros profitentur.

Erat statutum Capite XV. ne à quoquam professio fieret ante annum decimum octauum finitum; vtque nouitiorum probatio biennium, vt minimum, duraret, quacunque ætate nouitius intrasset. Huic Generales omnes intercesserunt, dicentes, haud æquum esse, religionis ingressum ꝓhibere cuiquam capaci eius cognoscendi, quod vota Regularia postulant, hanc capacitatem ab Ecclesia definitam anno decimo sexto, etiam quo tempore homines non erant eo ingenii acumine ac sagacitate, nūc ad minorem potius ætatem descendendum, quam ascendendum, quam eandem quoq; rationem adhibuerunt contra biennium nouitiatus. Tandem, quoniam omnibus satisfactum volebant, decreuerūt etiam satisfacere Generalibus, hac in parte nihil innouando.

Ordinum Generales in tempore Professioni, & Probationi præstituto nihil innouari petunt.

Præter illa viginti duo Capita erat aliud, in quo cōcedebatur Prouincialibus, Generalibus, & Capitibus Ordinum, vt inemēdabiles possent ordine mouere, & habitu priuare. Hic *Iohannes Antonius Facchinetus* Episcopus *Neocastrensis* acriter refragatur, dicens; Professionem, eiusque admissionem, esse mutuum contractum, & quasi Matrimonium, quo Monasterium obligatur professo, & professus Monasterio: & sicut hic discedere non potest, ita

De notorie delinquentibus, qui inemendabiles reperiuntur, vtrum è Monasterius eyciendi, annon, ab Deputatis deliberatur.

neç

Ferdinand. Philippus 2.

nec illud eum eiicere, atq; illo decreto futurum, vt omnes Ciuitates Fratribus eiectis exundent, magno cum seculi scandalo. E contra dicebat Archiepiscopus *Rossanensis* hic non esse relationem eam, quæ est inter maritum & vxorem, sed quæ est inter patrem & filium: nec filio licere, patrem vnquã abdicare; at Patrem posse abiudicare filium, præsertim contumacem; minusq; esse malum in ciuitatibus cernere fratres è Monasteriis expulsos, quã in Monasteriis incorrigibiles. Generales non idem omnes sentiebant, nam perpetui eiectionem probabant; temporarij eam prohibitam volebant. Verum, vt solet multitudo cum deliberat, maior pars inclinabat ad res eodẽ statu relinquendas, nec in alterutram partem aliquid decernendum. Porro in illa consultatione, sæpe & à multis dictitatum, apud populum maxime id offensioni esse, cum videret quempiã aliquot annos habitu religioso amictum, postea secularem euadere. Id occasionem dedit sermoni de professione tacita, simulq; quæstioni tractãdæ: vtrum ea professio declarãda esset valida sicut vsq; ad id tempus fuerat: an potius declarandum, nullam professionem astringere, nisi expressam. Atque hic variæ obortæ difficultates, quarum pro temperamento inuenta est hæc constitutio, vt Superior Religiosus anno probationis finito, teneretur aut Nouitium dimittere, aut admittere ad profitendũ, idq; XVI. capiti, tanquã loco conuenienti insertum.

Atque ea occasione de tacita professione agitur.

Decretum hoc, vti necessariũ summe laudabat Generalis *Lainezius*, petiit tamen vt ab eo sua Societas exciperetur; affirmans diuersam esse eius, & cæterorum Ordinum Regularium conditionem, in illis ex antiquissima consuetudine, & approbatione Sedis Apostolicæ, locum habere professionẽ tacitam qua ipsorum Societati interdicitur, hic cessare causam scãdali, quod de aliis ordinibus populo datur, cum illos in habitu seculari viderit, postquã Religiosum diu gestauerint: quia *Iesuitarum* habitus à seculari non distat. Etiam societati suæ à Sede Apostolica cõfirmatum, vt Superior ad professionẽ post longum tempus possit admittere; quod Regularium nulli vnquam concessum. Patres omnes ad gratificãdum illi, exceptione facta, inclinabant. In qua perscribenda, Pater ille contendebat, iuxta regulas Latini sermonis exprimendum numero plurali, dicendo, *Per hæc autem Sancta Synodus nõ intẽdit institutum Iesuitarum innouare; &c.* Nec consideratum est, hunc dicendi modum, referri posse, sicut ad hoc de admittendis, aut dimittendis Nouitiis anno finito, itidem ad ea omnia, quæ Capite XVI. continebantur. Quinimo referri etiam posse ad omnia, quæ sedecim iis Capitibus comprehensa. Sed nimirum Pater ille aliorum incuria frui sciebat, iacto eo fundamento, cui sequentes *Iesuitæ* inædificare possent singularitatem eam, quæ in ipsorum Societate conspicitur.

Ab hoc decreto Lainezius Iesuitarum societatem excipi postulat, & impetrat.

Et in exceptione conscribenda Patrũ incuriam in rem suam vertit.

Congregatio diei XXII. circa *Indulgentias* versabatur: cuius materiæ difficultas & copia maiorẽ partem in eam sententiam induxit, omnino de ea nõ agendum, quippe omnibus iam persuasum, difficultates esse euitandas. Erant nihilominus qui de illa tractatum vellent, dicentes, alioqui datum iri hæreticis occasionem dicendi, euitarã de

Quousq; & quẽadmodum de indulgentiis sit tractandum, consultatur.

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

de industria eiusce rei tractationem, quod ratione destituerentur, qua eam sustentarent. Aliis videbatur sufficere, de eorum vsu tantummodo agere, abusibus, quos temporum corruptela inuexerat, sublatis. Orator *Lusitanus* dicebat, dolere sibi, quod nō prouideretur Bullis Cruciatæ; verum taciturum se, ne à quoquam occasio ex ea re arripiatur, extrahendi Concilium. Ipsi *Oratores Cæsarei*, tametsi in fine solicitando coniunctissimi, quod sibi à Dominis suis ita imperatum esset, non erant in hoc concordes. *Pragensis* tractationem de dogmatis censebat omittendam. At *Quinqueecclesiensis* dicebat, nisi de hac re tractaretur, & abusibus *reliquiarum*, & *imaginum*, & *Purgatorij* consuleretur, pudendum id Synodo fore.

Oratores Cæsarei hic parum concordes.

Episcopus *Mutinensis* Patres admonuit, si de *Indulgentiis* tractationem instituere vellent eum in modum, quo de iustificatione tractatum esset, causis omnibus consideratis, & quæstionib. excussis, rem fore longam admodum & difficilem; multumq; temporis desideraturam. Neque enim caput illud satis dilucide explicari posse, nisi prius illud cōstitutum sit, an sint absolutiones, an vero compensationes, & suffragia: &, vtrum pœnas tantum à Confessore impositas remittant, an quascunque debitas. Itidem an thesauros, qui fundamenti loco substernitur, ex solis *Christi* meritis constet, an vero opus sit insuper meritis *Sanctorum*: an dari possint sine vlla accipientis opera: an ad mortuos etiam se extendant, & alia non minoris difficultatis. Verum ad hæc determinanda, Ecclesiam earum concedendarum potestatem habere, semperque eas concessisse; quod quā perquam vtiles sint fidelibus eas digne percipientibus, tanta disputatione opus non esse. Nam authoritatem eas concedendi in S. literis haberi; vsum cōtinuatum, ex traditione Apostolica, & Conciliorum authoritate; totiusq; materiæ dilucidam cognitionem ex concordi doctrina Theologorum scholasticorum; hisce de rebus confici posse decretum, nullis difficultatibus obnoxium. Hæc sententia magno coronæ assensu accepta est, deputatique ipse cum aliis Episcopis Fratribus, ad Decretum in hanc sententiam formandam, adiuncta ad abusus tollendos, prouisione.

Episcopi Mutinensis sententia, exactam & accuratam de Indulgentiis tractationem minime instituendā, sed breuem ac summariā in quā Patres eūt.

In sequentibus Congregationibus, actum est de *Indice librorum*, de *Catechismo*, *Breuiario*, *Missali*, *Agendis*. lecta item, quæ decreta in Cōgregationibus particularibus, ab Prælatis, ad eas Materias examinandas iam inde à principio Synodi Deputatis; & quidem prope erat, vt dissidia excitarentur, cum quibusdam viderentur certi authores, libriq; iniuria notari; aliis, nonnulli ex his, qui censura digniores, omitti. Nec minor de *Catechismo* difficultas fuit, existimantibus nonnullis opus concinnatum non esse Catechesim communiter toti Ecclesiæ proponendā, cuius bona pars hominibus simplicib. constat; aliis in eo maiora quędam desiderantibus. De libris etiam ritualibus nō parum erat difficultatis, quod multi in tota Ecclesia vniformitatem cuperent alij, suæ quisque Ecclesiæ ritus propugnarent. Cum autem Legati prospicerent hasce materias vix vnius anni spatio cumulante determinari posse, propositum est ab iis, vt id omne Pontifici remitteretur. D[...]ensere pauci aliquot

Indicem librorum, Catechismum, Ritualia, & cætera id genus legati ad Pontificem remittenda censent, ne Concilium extrahant.

Pia-

Ferdinand Philippus 2

Id dissuadet Episcopus Ilerdēsis, cogitationē eam Cōcilij cura dignam contendēs.

Præsules, ac nominatim Episcopus *Ilerdensis*, longa oratione demonstrãs, si quidquam proprium esset Concilij, Catechismum illud esse; qui quidem liber post Symbolum primum locum in Ecclesia tenere debeat ritualib. vero libris deberi secundum: in quorum emendatione opus esse exquisita quadam cognitione antiquitatis, & consuetudinum omnium regionum, quæ in Curia Romana haud facile inueniantur, in ea esse homines excellenti ingenio, & varia eruditione, sed qui huic literarũ generi non incumbunt, quod necessariũ est ad aliquid laude dignũ perficiendum, sed hoc, Concilij magis proprium esse. Verum effecit finiendi propositum, & desiderium *Tridento* discedendi, vt à plerisq; parum benignis auribus hæ voces fuerint acceptæ.

Comes Lunēsis apud Legatos queritur Concilij finem, Rege suo inconsulto, præcipitari: dein minas addit petitis.

Die XXV. eius mensis Comes *Lunensis* accedens ad Legatos, cum petito in scriptis, dolorem præ se tulit, quod materiæ præcipuę, ob quas Concilium erat cōgregatum, omitterentur; quod in paucis illis, quas tractabant, præcipites ferrentur; quod finis Concilij quæratur insciente suo Rege; postulãs denique, vt auscultarentur Theologorum super dogmatis sententiæ, vtq; de fine Concilii ex *Hispania* responsum exspectetur. Respondent Legati eousque negotium processisse, vt nullum sit tempus exspectandi; neq; fieri omnino posse, vt tot Episcopi iam ad reditum accincti, retineantur. Ad ea *Comes*: si Concilium, aiebat, suo Rege inconsulto finiatur, se, præter illam petitionem, amplius, quod par esset, facturum. Legati super eo nuncium ad Pōtificem expediunt; *Comes* pariter ad Oratorem *Vargam* scripsit, vt apud Papã adlaboraret. Ast ille pro superuacuo habebat negotium illud solicitare: tum quod ante cursoris aduentũ Pontifex in grauissimum morbum incidisset; tum quod, aliquot ante diebus, cum eadem de re instaret, Papa demũ ei respondisset, se Concilio rem permittere, cui libertatem auferre nollet, à Rege etiam ipsius adeo expetitam. Illud satis constat, dicente Oratore, expedire vt Concilium apertum maneat, quod totus mundus illud requirat; Pōtificem percunctatum, Quisnã esset iste mundus, qui id tam obnixe peteret? cumque subiunxisset Orator, *Hispania* id vult, totus mundus id vult; tum Pontificem, dixisse, scribite in *Hispaniam*, vt *Ptolomeum* emant, eumque perlegant; inuenient certe, *Hispaniam* non esse totum mundum. Legati cum *Comite Lunensi* sæpius egerunt; Cardinalis etiam *Lotharingius*, & Oratores Cæsarei operam sedulam contulerũt: sed cum eum adducere non possent, vt de sententia discederet, ipsi contra eum instabant; Cæsarei, nomine *Imperatoris Regisque Romanorum*, & totius *Germaniæ*, *Lotharingius*, nomine Regis & Regni *Galliæ*. Legatis certum erat Cōcilio finem imponere, ex mandato Pontificis, præscribentis, vt id facerent, etiam repugnante Oratore Hispano; eoque solicite materiis expediendis incumbunt.

Legati cōsulunt Pōtificem, & Lunensis dat literas ad Vargã.

Legati & Lotharingius accepto nuncio de Pontificis morbo, tempori Sessioni destinato p-

Dum hæc aguntur, primo die Decembris sub vesperam venit *Roma Tridentum* cursor quãta potuit festinatione, significans, Pontificem grauissimis symptomatis correptum, in morbum periculosum incidisse. Literas attulit *Card. Borromai* ad Legatos, & ad *Cardinalem Lotharingium*, vt Concilii exitum,

Pius 4. Elizabetha Carolus 9

quantum fieri posset, accelerarent, eiq; finem imponerent, nulla cuiusquam habita ratione, vt incommodis occurreret, quæ circa electionem Papæ possent accidere, si Concilium tempore Sedis vacantis consisteret. In iis literis paucula erant propria Pontificis manu adscripta, qui idem ipsis absolute mādabat, & *Lotharingium* monebat, vt promissi memoriam recoleret. Illud certū est, (vt hic, tametsi haud suo loco, hoc singulare commemorem) Papam constituisse, nisi subito cōmodiori vteretur valetudine, octo Cardinales creare, ordinemq; præscribere, ne in Electione successoris confusio aliqua nasceretur. Legati & *Lotharingius* certi tēpus Sessionis anticipare, Conciliumq; siue iis, quæ proposita erāt, impetratis, siue absq; illis, intra biduum finire; ne prius de morte Papæ nuncius adferri posset, quod acceperant nuncium, & quid ipsis constitutum esset Oratorib. communicant: idemq; negotium cum melioris notæ Præsulibus agūt. Assentiuntur omnes præter *Oratorem Hispanum*. Is ab Rege sibi imperatum dixit, ne Sede vacāte *Papam* in Cōcilio creari permitteret, sed Electio penes Cardinales esset, itaq; tam præcipiti festinatione opus non esse. At Cardinalis *Moronus* è contra affirmauit sibi compertum, Oratorē Gallum, qui adhuc erat *Venetiis*, in mandatis habere, vt protestaretur, illud regnum alteri Papæ, quā qui à Concilio electus, non obtemperaturum, quare vt omne periculum effugiant, esse omnino finiendum. Comes *Lunensis* Congregationem habuit Præsulum Hispanorum domi suæ, rumoremque vulgauit, sibi constitutum esse protestari, & sese opponere.

...uertendum censent, ne durante Concilio noui Pōtificis electio contingat.

Inter Oratores solus Lunensis præcipiti in finiendo Concilio festinationi reluctatur.

Legati nihilominus postridie mane Congregationem habent, in qua lecta sunt decreta de *Purgatorio*, & de *Sanctis*, quemadmodum à Cardinale *Varmiensi*, & cæteris Deputatis fuerant formata. Post lecta reformatio Fratrum, omniaque summa cum breuitate sententiarum, & quam minima contradictione approbata. Inde lecta capita de Reformatione. In primo, quod de moribus Episcoporum tractat, quo loco, *interdicitur ipsis, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresue suos augere studeant*; dictum erat, *ex reditibus Ecclesiæ, quorum ipsi pro pauperibus fideles dispensatores constituti sunt*. Huic dicto Episcopus *Sulmonensis* intercessit, affirmans, quandoquidem distinctæ essent ex antiquo Canone portiones pauperum; fabricæ, & mensæ Episcopalis, dicendum non esse, Episcopos & cæteros beneficiatos esse dispensatores; sed esse partis sibi propriæ Dominos. Non quod male eam administrantes peccatum non incurrant, & indignationem diuinam, sicuti etiam quiuis alius, qui rem familiarem male administrat; sed quia si bono pauperum dispensatores essent, ad restitutionem tenerentur, quod omnino dicendum non est. Plurima hic disceptatio fuit, plerisque tenentibus, beneficiatos esse fructuum Dominos, saltem vsufructuarios: Aliis dicentibus, sicut antea ab Oratore Gallo in Oratione sua dictum esse tantum vsuarios. Nonnulli verba Decreti defendebant, quod sint dispensatores, locum Euangelij citantes de seruo fideli, & doctrinam omnium sanctorum Patrum. Sed cum ad Concilij finem veniendum esset, placuit omittere illa verba, [*quorum ipsi fideles dispen-*

Legati de Capitibus doctrinæ & reformationis Patrum sententias in Congregatione perquirunt.

Sulmonensis excipit cōtra illa verba Decreti de reformatione, Episcopos esse dispensatores bonorū Ecclesiæ in pauperes.

Ferdinand. Philippus 2

dispensatores constituti sint in pauperes] ac silētio omnes difficultates præcidere.

Sabaudus & Florentinus Oratores vetus suum postulatū de Iure patronatus repetunt. An decreta sub Paulo & Iulio facta sub Concilij finē legenda sint & cōfirmanda, disceptatur.

In Capite de Iure patronatus Oratores *Sabaudus* & *Florentinus* instabant, vt exciperentur Patronatus suorum Principum, aut ne exciperentur alij, quam *Imperator* & *Reges*: quibus satisfactum est, exceptis præter *Imperatorem*, *Reges*, aut Regna possidentes, aliis sublimibus, aut supremis Principibus, iura Imperii in Dominiis suis habentibus. Propositum deinceps de legendis in Sessione omnibus Decretis sub *Paulo* & *Iulio* factis, quo approbarentur. Repugnabat Episcopus *Mutinensis*, asserens, eo pacto authoritati Concilii illorum temporū derogatum iri, si, quæ tum decreta, noua Patrum confirmatione egeant: atq; id arguere, hoc Cōcilium non idem esse cum illo; quod nemo vnquam res proprias cōfirmat. Alii contendebant, vel hac ipsa de causa necessario id faciendum, ne derogetur eorum authoritati, si dicantur non esse eiusdem Concilii. Ipsi etiam Galli, qui antea obnixe postulauerant, Concilium hoc nouum declarari, neque cum præcedenti sub *Paulo* & *Iulio* continuatum, plus cæteris adnitebantur, vt omnis dubitādi ansa auferretur, ne acta omnia inde ab anno MDXLV. vsque ad finem, non vnius & eiusdem Synodi viderentur. Ita fit non solum in rebus humanis, verum etiam religionis, vt mutatis vtilitatibus, mutetur quoq; persuasio. Omnibus ergo ad vnum & eundē scopum collimantibus, placuit, vt Decreta solummodo legerentur, nec quicquam aliud diceretur, hoc pacto apertissime declarari vnitatem Cōcilii, & tolli difficultatem, quā vox *confirmandi* adhibita adferre poterat. Ita cuiq; relictum existimādi arbitrium, an quod lecta fuissent, ex eo cōsequeretur fuisse confirmata, aut saltē pro validis declarata; an vero inferre mallet, eandem esse Synodum, à qua facta, cum illa, à qua lecta essent.

De tempore Sessionis anticipādo decernitur Hispanis etiam, sed apposita vna & altera conditione assentientibus.

Postremo propositum est de anticipanda Sessione; eaque postridie celebranda, quod si tum expediri non possent omnia, quę præ manibus erant, de eadem Sessione sequenti die continuanda, perinde ac si vnica esset; deq; dimittendis Patribus; ac vt die Dominico omnes actis Cōcilii subscriberent. Reclamabant XIV. Episcopi *Hispani*, dicentes, Patres nulla adigi necessitate ad tempus præfixum abbreuiandum. veruntamen Cardinalis *Moronus* dixit, Sessionem futuram. Et Cardinalis *Lotharingius* vna cum Oratoribus Cæsareis denuo nauarunt operam cum Oratore Hispano, vt acceptum haberet, quod tanta concordia decretum esset. Qui ad extremum, multis verbis vltro citroque habitis, assensus est, duabus appositis cōditionibus. Vna, vt decerneretur, Papam, iis quæ restabant, prouisurum. Altera, vt in tractatione de Indulgentiis nō adiiceretur *gratis dandas*, aut aliud quicquam, quod Bullis Cruciatæ in *Hispania* posset officere.

Sessio XXV. sub Pio IV. nona & vltima. Episcopi Nazianzeni oratio.

Cum igitur venisset dies Veneris tertius Decembris, Patribus Templum solita ceremonia petentibus, sacrum solemne peragitur, Concionem habēte *Hieronymo Ragazzono* Episcopo *Nazianzeno*. Is omnes per orbem habitabilem inclamat gentes, vt diem illam, quæ fœlicissima Christiano populo illuxisset, admirarētur: in qua templum Domini reficeretur, Nauisq; in portu ex maximis turbinibus & fluctibus

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

collocaretur. Maiorem, aiebat, lætitiæ causam futuram, si Protestantes vna conscendere voluissent: verum id certe Patrum culpa non accidisse. Ad Cõcilium celebrandum electam illam vrbem in faucibus *Germaniæ*, in ipso limine domus ipsorum positam, sine vllo præsidio, ne qua suspicio loci minus liberi daretur. Eo inuitatos data fide publica, immo exspectatos, & rogatos, etiam illorum absentiũ animabus cõsultum, explicata fide Catholica, & disciplina Ecclesiastica restituta. Dein recapitulatione facta Dogmatum omnium quæ in Concilio tractata, & Abusuum è ritib. sacris sublatorũ; si nulla alia causa conuocandi Cõcilium fuisset, vel hoc solo nomine id dicebat faciendum, ad futura & clandestina Matrimonia prohibenda. Progressus inde ad ea, quæ pro reformatione cõstituta, ostendit in singulis vtilitatem publicã, quam ex hisce decretis Ecclesia esset perceptura: Adiungens, in superiorib. Cõciliis actum sæpe de fide explicanda, moribusque corrigendis: at nunquam quam in isto diligentius atq; distinctius. Argumenta & rationes hæreticorum pertractata fuisse, & nonnulla tertium quartumque discussa, summa sæpe contentione: non quod inter ipsos Patres esset discordia, quæ inter idem sentientes, idemq; spectantes nulla esse poterat, sed ad veritatem sincere explicandam, atq; ita illustrandam, vt aduersariorum etiam absentiũ saluti non minus prouideretur, quam si adfuissent. Hortatus deniq; est omnes, vt vbi ad Diœceses rediissent, decreta fortiter exsequerentur. Tum vt in præsentia Deo primum gratias agerent; deinde *Pio Pontifici*; expositis iis, quæ ab ipso in fauorem Concilii factitata. Nam & missos ad Protestantium nationes atque prouincias, Nuncios, & Legatos *Tridentum*: excitatos Principes, vt eodem Oratores mitterent; nullis sumptibus parcitum, ad Concilii amplitudinem ac libertatem tuendam. Legatos laudauit, quod actionum Synodi duces, ac moderatores extitissent; & nominatim Cardinalem *Moronum*, atque ad extremum collaudatis Patribus perorauit.

Quæ summatim recẽsuit omnia in Concilio Tridẽtino definita super doctrina & moribus.

Ceremoniis peractis recitantur decreta. In doctrina de *Purgatorio*, dicebatur *Ecclesia Catholica ex sacris literis, & Patrũ traditione in Conciliis, & nouissime in eadem illa Synodo docuisse, Purgatorium esse, animasq; ibi detentas fidelium suffragiis, & altaris sacrificio iuuari. Itaq; Synodũ Episcopis præcipere, vt sanã de Purgatorio doctrinam doceri, & prædicari studeant: difficilioribus quæstionibus, à popularibus apud rudem plebem cõcionibus, seclusis. Incerta, vel quæ specie falsi laborant, euulgari non permittant: quæ ad curiositatem, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrũ sapiũt prohibeant. Curent, vt fidelium viuorum suffragia, quæ pro defunctis fieri consueuerunt, pie, ac deuote fiant: & quæ pro illis ex testamẽtis, vel alia ratione debentur, accurate persoluantur.*

Decretũ de Purgatorio.

In materia de Sanctis, *mandat Synodus Episcopis, & cæteris docendi munus sustinẽtibus, vt iuxta Ecclesiæ vsum à primæuis temporib. receptum, Patrũq; consensionem & Conciliorum decreta,*

Item de inuocatione, & veneratione Sanctorum.

Ferdinand. Philippus 2

decreta, de Sanctorum intercessione, inuocatione, reliquiarum honore, & legitimo Imaginum vsu fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos pro hominib. orare, vtile esse eos inuocare, & ad eorū opem auxiliumq; confugere. Tum vnica in periodo octo assertiones in hoc argumento damnat, dicentium, Sanctos in cælo non esse inuocandos; vel pro hominib. non orare; Idololatriam esse, eorum, vt pro nobis etiam singulis orent, inuocationē; Pugnare cum verbo Dei, aduersariq; honori vnius mediatoris Christi, vel stultum esse, voce, vel mente iis supplicari. Doceri etiam præcipit, Sanctorū corpora, per quæ multa beneficia hominibus præstātur, à fidelib. veneranda; damnat affirmantes, eorum reliquias, & alia sacramenta inutiliter honorari; & opis impetrandæ caussa Sanctorum memorias frustra frequentari.

Tū de cultu Sacrarū imaginum

Quod ad Imagines, Christi, Mariæ Virginis, & Sanctorum imagines in Templis retinendas, eisq; debitum honorem impertiendum; non quod in iis insit diuinitas, vel virtus: sed quoniā honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa; ita vt per imagines, Christū adoremus; & Sanctos, quorū similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ Synodi, decretis sancitum. Illud etiam docendum, per historias mysteriorū nostræ redemptionis picturis expressas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis: nec admoneri solum beneficiorum Christi, sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis subiiciuntur, vt pro iis Deo gratias agant, Sanctosq; imitentur, exercenturq; ad Deum adorandū. Si quis his decretis contrarium docuerit, aut senserit, Anathema esse.

Circa abusus, qui in superiora irrepserunt, abolendos.

Deinde subiungit, Synodum cupere abusus aboleri, neq; vllas imagines periculosi erroris occasionē præbētes, statui. Quod si historias S. Scripturæ exprimi contingat, docendum populum, non propterea diuinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Omnem porro superstitionem in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum vsu tollendam, omnem turpem quæstum eliminandum; omnem lasciuiam vitandā, imagines procaci venustate nec pingēdas, nec ornandas: nec Sanctorum celebratione, ac reliquiarum visitatione ad commessationes & ebrietatem abutendum. Adeoq; nullo in loco, vel Ecclesia vllam insolitam imaginem ponendam, nisi ab Episcopo approbatam: nulla admittenda noua miracula, aut nouas reliquias recipiendas. Quod si quis dubius, aut difficilis abusus sit exstirpandus, aut grauis quæstio incidat, Episcopus Concilij Prouincialis sententiam exspectet. Ita tamen, vt nihil nouum, aut in Ecclesia inusitatum, inconsulto Papa decernatur.

Decretum de reformatione Regu-

 larium

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

larium, XXII. Capitibus constabat, cum particularib. præceptis, quorum hæc summa Capita.

De regulariũ & Monialiũ reformatione Capita 22.

I. Vt omnes Regulares ad Regulæ, quam professi sunt, præscriptũ vitam instituant: atq; inprimis vota perfectionis, & ordinis cuiusq; essentialia, & ad cõmunem victum & vestitum pertinentia obseruent.

II. Nemini liceat bona immobilia vel mobilia, tanquam propria, aut nomine conuentus tenere; nec licere superioribus stabilia concedere, etiam ad vsumfructum, vel vsum, administrationem, aut commendam. Mobilium vero vsum ita permittant, vt nihil in iis superflui sit; nihil necessarium denegetur.

III. Concedere Synodum omnibus Monasteriis, etiam mẽdicantium (exceptis Capucinis, & iis qui Minores de Obseruantia vocãtur,) vt bona immobilia eis possidere liceat. Constituere etiam vt in iis is tantũ numerus conseruetur, qui vel ex reditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustẽtari. Nec de cætero similia loca erigantur, sine Episcopi licentia.

IV. Ne quis Regularis, sine sui superioris licentia, subiiciat se obsequio alicuius personæ seu loci; aut à suo conuentu recedat, nisi ex mandato sui superioris.

V. Episcopi clausuram Sanctimonialium restitui, & conseruari procurent. Quibus vt auxilium præbeatur, Synodum Principes hortari, & Magistratibus sub excommunicationis pœna iniungere: Ne Sanctimoniales exeant è Monasterio; aut eius septa ingredi cuiquam liceat, cuiuscunq; conditionis, sexus, aut ætatis sine licentia. Vtq; Monasteria Sanctimonialium extra mœnia vrbis, vel oppidi constituta, intra vrbes reducantur.

VI. Electiones fiant per vota secreta, nec titulares liceat ad effectum electionis faciendæ cõstituere, aut suffragia absentium supplere: alioqui electio irrita sit.

VII. Monasteriis Monacharum Præposita, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis post expressam professionem laudabiliter vixerit, aut vbi id incommodum videbitur, annum saltem trigesimũ excedat & quinque annos professionis. Duabus Monasteriis nulla præficiatur. Is vero qui præest Electioni, ante cancellorum fenestellã, vota singularum accipiat.

VIII. Monasteria quæ immediate Sedi Apostolicæ subsunt, in Congregationes se redigant; deq; earũ regimine statuant: Superiores vero eandem habeant authoritatem, in sua Congregationis Monasteria, quam alij in cæteris Ordinibus.

IX. Monasteria Sanctimonialium, Apostolicæ Sedi immediate subiecta, ab Episcopis, tanquam eius sedis delegatis, gubernentur.

X. Sanctimoniales saltem semel

singulis

Ferdinand. Philippus 2.

singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & Eucharistiam suscipiant: præter ordinarium autem Confessorem, alius eis extraordinarius bis aut ter in anno offeratur. Neq; sanctissimũ Sacramẽtũ intra septa Monasterij, sed in publica Ecclesia cõseruetur.

XI. In Monasteriis, quibus cura animarum personarũ secularium imminet, huiusmodi curam exercentes, in iis, quæ ad dictam curam, & Sacramentorum administrationem pertinẽt, Episcopo Diœcesis subsint: excepto Monasterio Cluniacensium, & locis, in quibus Abbates, Generales, aut Capità Ordinum sedem principalem habent; & Monasteriis, in quibus Superiores iurisdictionem Episcopalem & temporalem in Parochos & Parochianos exercent.

XII. Censuræ & interdicta Pontificia, & Episcopalia à Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atq; seruentur: Dies etiam Festi, quos Episcopus seruandos præceperit.

XIII. Controuersias omnes de præcedentia inter Ecclesiasticas personas, tam Seculares, quam Regulares, Episcopus, amota omni appellatione, componat: omnesq; exempti ad publicas processiones accedere compellantur, iis tantum exceptis, qui in strictiori clausura viuunt.

XIV. Regularis qui intra claustra Monasterij degit, & extra delinquit cum populi scandalo, à suo superiore intra tempus ab Episcopo præfigendũ, puniatur, ac de punitione certior fiat Episcopus; sin minus, delinquens ab Episcopo puniri possit.

XV. Professio facta ante decimum sextum annum expletum, & minore tempore, quam post annum probationis, nulla sit.

XVI. Nulla renunciatio aut obligatio valeat, nisi cum licentia Ordinarij fiat, intra duos menses proximos, ante professionem. Et finito tempore Nouitiatus, superiores, nouitios ad professionem admittant, aut è Monasterio eiiciant: nulla tamẽ circa Iesuiticæ Societatis institutum facta à Synodo innouatione. Neq; ante professionem, excepto victu ac vestitu, ex Nouitij bonis aliquid Monasterio tribuatur; & abeuntibus omnia restituantur, quæ sua erant.

XVII. Si puella habitum Regularem suscipere voluerit, sit maior annis duodecim; nec ante eum suscipiat, aut professionem faciat, quã explorata ab Episcopo, & cognita libera eius voluntate: quodq; conditiones habeat, iuxta Monasterij illius regulam requisitas.

XVIII. Anathemati subiiciantur omnes, cuiuscunq; conditionis, qui aliquam mulierem inuitã, præterquam in casibus in iure expressis ad ingrediendum Monasteria, vel suscipiendum habitum, vel faciendam professionem coegerint. Similiter qui volentem ista facere, sine iusta causa impedierint. Exceptis mulieribus, quæ Pœnitentes, aut Conuentitiæ appellantur.

XIX. Qui-

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

XIX. Quicunq; prætendat causam à religione recedendi, non audiatur, nisi intra quinquennium à die professionis eam produxerit coram superiore suo, & Ordinario, & antequam habitum dimiserit. Nemo transferatur ad laxiorem religionem; nec detur licentia cuiquam occulte habitum ferendi.

XX. Abbates ordinũ capita, Monasteria sibi subdita visitent, etiamsi commendata, teneanturq; Commendatarij visitatorum ordinationes exequi: & in eiusmodi cõmendatis, Priores aut Superiores, qui spirituale regimen exercent, à Capitulis, vel ordinũ Visitatoribus instituantur.

XXI. Cupere Synodum monasticã disciplinam in omnibus Monasteriis reuocare. Verum cum adeo dura difficilisq; sit præsentium temporũ conditio, vt nec statim, nec vbiq; remedium possit adhiberi, vt tamen nihil prætermittat, vnde incommodis aliquando prouideri possit; confidere Pontificem (quantũ tempora ferre posse viderit) curaturũ, vt iis, quæ nunc cõmendata reperiuntur, Regulares personæ eiusdem Ordinis professæ præficiãtur. quæ vero in posterum vacabunt, non nisi Regularibus cõferantur. Quæ autem Monasteria capita sunt Ordinum, qui ea in commendam obtinẽt, (nisi sit iis de Regulari successore prouisum) infra sex menses, religionem illorum ordinum profiteantur, alias cõmendæ vacare censeantur. Mandare etiam Synodum, vt in prouisionibus dictorum Monasteriorum qualitas singulorum nominatim exprimatur: alioqui subreptitiæ censeantur.

XXII. Decreta hæc ab omnib. Regularibus obseruanda, non obstante quocunq; priuilegio, etiam fundationis. Synodumq; Episcopis & Abbatibus præcipere, vt statim prædicta exsequantur. Hortari etiam Reges & Magistratus, & in virtute sanctæ obedientiæ præcipere, vt in eorum executione auxilium ferant requisiti.

Consecuta est illico lectio generalis reformationis. In qua, *post admonitos Episcopos vt se muneri suo conformes ostendant, vita exemplari, modesta supellectile, & mensa, ac victu frugali.*

Decretũ de Reformatione Generali cuius capita 21.

I. Interdicitur eis, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresue suos augere studeant, excepto, si pauperes sunt. quæ vero de Episcopis dicta, extenduntur ad quosuis beneficiatos, seculares & regulares, & ad ipsos Ecclesiæ Romanæ Cardinales.

II. Præcipitur, vt Episcopi in prima Synodo Prouinciali, ab Synodo Tridentina definita recipiant: obedientiam Papæ spondeant, hæreses omnes damnatas anathematizent. Idem faciant quæcunq; in Episcopos promouẽdi, in prima Synodo Prouinciali: & omnes beneficiati in Diœcesana. vtq; ij, ad quos vniuersitatum & studiorum generalium cura pertinet, ab iis eadem decreta recipi curent, ad eorumq; normam Doctores, quæ fidei Catholicæ

Ferdinand. Philippus 2

lica sunt, doceant; seq́ ad id initio cuiuslibet anni solenni iuramento obstringant. Quæ vero vniuersitates immediate Pontifici subiecta sunt, Beatitudinem eius haud dubie curaturam, per suos delegatos, eadẽ ratione, aut prout eis vtilius visum fuerit, has reformari.

III. Quamuis excommunicationis gladius neruus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, & ad homines in officio continẽdos valde salutaris, sobrie tamen, magnaq́ cum circumspectione exercendum: cum experientia doceat, si temere, aut leui de causa fulminetur, magis contemni, quam formidari. Quapropterà nemine, præterquam ab Episcopo pro deperditis seu subſtractis rebus excommunicationes decernendas, nec ad eas concedendas cuiusuis secularis etiam Magistratus authoritate adducendum. In causis vero iudicialibus quandocunq́ executio realis, vel personalis fieri poterit, à censuris abstinendum: in ciuilibus ad forum Ecclesiasticum quomodo libet pertinentibus, contra quoscunq́ etiam Laicos, per mulctas pecuniarias, seu per captionem pignorum, personarumq́ districtionem, per suos aut alienos executores, procedendum. Quod si executio realis, vel personalis aduersus reos fieri non possit, sitq́ erga iudicem contumacia, tum anathematis mucrone ferire fas esse: Itidemq́ in causis criminalibus, nefas esse seculari Magistratui prohibere Ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet: aut mandare, vt excommunicationem latam reuocet, sub prætextu, quod contenta in hoc decreto nõ sint obseruata. Excommunicatum, nisi resipuerit, non solum ad communionem fidelium non recipiendum, sed si in censuris per annum permanserit, tanquam de hæresi suspectum tractari posse.

IV. Synodum facultatem dare Episcopis, vt in Synodo Diœcesana, item Abbatibus & Generalibus Ordinum, vt in suis Capitulis Generalibus, possint in suis Ecclesiis statuere, quicquid ad Dei honorem, & earum vtilitatem viderint expedire, quoties contingit, tam magnum Missarum celebrandarum numerum ex variis defunctorum relictis impositum esse, vt illis nequeat satisfieri: aut eleemosynam adeo tenuem esse, vt non inueniatur, qui velit huic se muneri subijcere: Ita tamen, vt eorũ semper defunctorum commemoratio fiat, qui legata reliquerint.

V. Vt in beneficiorum collatione, seu quacunq́ alia dispositione, non derogetur qualitatibus aut oneribus, eorum erectione, seu fundatione, aut aliis constitutionibus iniunctis; & aliter facta prouisio surreptitia censeatur.

VI. Quoties Episcopus extra visitationem cõtra aliquem Canonicum procedat, infrascripta omnia locum habeant. Videlicet, vt Capitulum initio anni duos eligat è suo numero, de

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

quorum cõsilio, & assensu in omnibus actibus procedatur, & vnicum sit vtriusq; votum. quod si ambo ab Episcopo discordes fuerint, cum Episcopo tertium eligant. Et si in electione tertij etiam discordent, ad viciniorem Episcopum electio deuoluatur, & iuxta eam partem cum qua tertius conueniet, controuersia terminetur. In criminibus tamen ex incontinentia prouenientibus, & in atrocioribus delictis, possit solus Episcopus ad summariam informationem, & detectionem procedere, seruato tamen in reliquis ordine præmisso. vt Episcopus in Choro & Capitulo, & aliis actibus publicis sit prima sedes, & locus quem ipsi elegerint, & præcipua auctoritas. Qui si aliquid Canonicis ad deliberandum proponant, nec de re ad suum vel suorũ commodum spectante agatur, Episcopi ipsi Capitulum conuocent, vota exquirant, & iuxta ea concludant. Absente vero Episcopo, hoc ab iis de Capitulo, ad quos spectat, fiat; nec ad id Vicarius Episcopi admittatur. Qui non sunt de Capitulo, in caussis Ecclesiasticis Episcopis subiiciantur: vbi autem Episcopi maiorem prædicta iurisdictionem habent, hæc decreta in iis Ecclesiis locum non habeant.

VII. Nemini in posterum accessus aut regressus ad beneficium Ecclesiasticum concedatur; nec iam concessi extendantur aut transferantur; & hoc Decretum etiam in Cardinalibus locum habeat. Coadiutoria cum futura successione nemini in quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis permittantur. quod si Ecclesia Cathedralis, aut Monasterij necessitas, aut vtilitas eiusmodi coadiutorem postulet, caussa prius à Pontifice cognoscatur, & qualitates debitæ concurrant.

VIII. Quicunque beneficia obtinent, hospitalitatem, quantum per eorum prouentus licebit, exerceant. Illi vero, qui hospitalia, seu alia pia loca, quocunq; titulo obtinent, hospitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis exerceant. quod si in loco, vbi sunt dicta hospitalia, similes personæ ad quas suscipiendas fuerint instituta, non reperiantur, fructus in alios pios vsus institutioni quam proximos conuertantur, prout Ordinario cum duobus è Capitulo expedire visum fuerit. Quod si hospitalitatis munus obire cessauerint, etiamsi laici fuerint, non solum per Ecclesiasticas censuras, & alia iuris remedia compelli possint, sed hospitalis administratione priuari, & ad fructuũ restitutionem in foro conscientiæ teneantur; Ne administratio huiusmodi locorum, vni & eidem vltra triennium deinceps committatur.

IX. Titulus Iurispatronatus ex fundatione, vel dotatione, aliisq; authenticis documentis ostendatur: siue ex multiplicatis præsentationibus à tempore qui hominum memoriam excedat, aliasue secundum Iuris dispositionem. In iis vero personis, seu vniuersi-

Ferdinand. Philippus 2.

uersitatibus, in quibus id ius ex vsurpatione quæsitum præsumi solet, plenior probatio requiratur; nec immemorabilis temporis probatio sufficiat, nisi præsentationes per quinquaginta annos nec minore spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur. Reliqui Patronatus omnes abrogati intelligantur: exceptis illis, qui ad Imperatorem, & Reges, seu Regna possidētes, aliosq; sublimes ac supremos Principes pertinent, & qui in fauorū studiorū generalium concessi sunt. Liceat Episcopis præsentatos à Patronis si idonei non fuerint repellere. in perceptionē fructuū nulla causa se ingerant, nec ius patronatus in alios, contra Canonicas sanctiones, transferant. Vniones beneficiorum liberorum ad Ecclesias iuris patronatus subiectas, si nondum plenariū sortitæ sunt effectum, vel qui deinceps, surreptitiæ intelligantur, vt beneficia libere, cum vacauerint, vt ante, conferantur. Et factæ à quadraginta annis, tametsi effectum cōsecutæ, ab Ordinariis reuideantur; & si defectus reperiatur, irritæ declarentur. Patronatus etiam à quadraginta annis acquisiti, seu ex augmento dotis, seu ex noua constructione ab Ordinariis cognoscantur, & nisi reperiantur in euidentem Ecclesiæ necessitatem, in totum reuocentur: restituto Patronis eo, quod ab iis idcirco datum est.

X. In Conciliis Prouincialibus, aut Diœcesanis, quatuor saltem personæ ad id aptæ designentur, quibus causæ Ecclesiasticæ à quolibet Legato, vel Nuncio, etiam à Sede Apostolica committantur: & delegationes aliis factæ surreptitiæ censeantur.

XI. Bona Ecclesiastica repræsentata pecunia locari non possint in successorum præiudicium; nec iurisdictiones Ecclesiasticas locare liceat, aut conductoribus eas exercere, & rerum Ecclesiasticarum locationes, etiā authoritate Apostolica cōfirmatæ, irritæ sint, quas à triginta annis ad longum tempus, seu viginti nouē aut plures annos Synodus Prouincialis in damnum Ecclesiæ contractas iudicabit.

XII. Ij ad quos Decimarum solutio spectat, eas in posterum iis, quibus debentur, integre persoluant: & qui eas subtrahunt, excōmunicentur: nec nisi restitutione facta absoluātur. Synodus hortatur omnes, vt de bonis sibi à Deo collatis, Episcopis & Parochis, qui tenuioribus præsunt Ecclesiis, large subueniant.

XIII. Vbi quarta funeraliū Cathedrali aut Parochiali Ecclesiæ solita est persolui, ante annos quadraginta, ac postea aliis locis piis concessa est, vt antea solebat, persoluatur.

XIV. Prohibet Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres suspectas, in domo, vel extra detineant. quod si moniti, non se abstineant; tertia parte fructuum priuentur: & perseuerātes post secūdam monitionem, fructus omnes

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

amittant, & ab administratione beneficij suspendantur, & adhuc perseuerantes, quocunq; beneficio priuentur & inhabiles ad quoduis reddãtur, donec cum iis dispensatũ fuerit. Si postquam eas demiserint, intermissum cõsortium repetant, etiam excommunicẽtur, & supradictorum cognitio ad solos Episcopos pertineat, qui sine strepitu iudicij procedere possint. Clerici vero non beneficiati, ab ipsis carcere, suspensione ac inhabilitate puniantur. Et Episcopi ipsi, si ab eiusmodi crimine non abstinuerint, & à Synodo Prouinciali admoniti, se non emendauerint, ipso facto sint suspensi, & si perseuerẽt ad Papam deferantur.

XV. Filius Clericorum, non ex legitimo matrimonio natis, in Ecclesiis, vbi eorum patres beneficium habent, aut habuerũt beneficium obtinere aut ministrare non liceat, nec possint habere pensiones super fructibus beneficiorum, quæ patres eorum obtinẽt, vel obtinuerunt. & si in præsenti pater & filius in eadem Ecclesia beneficia obtineant, cogatur filius suum beneficium resignare intra trium mensium spatium. Et vt resignationes reciprocæ à parentibus clericis in fauorem filiorũ facta, vt alter alterius beneficium consequatur, in fraudem huius Decreti facta censeantur, nec filiis suffragentur.

XVI. Beneficia secularia, quæ curam animarum habent, in simplicia non conuertantur: & in iis quæ iam conuersa sunt, si congrua portio fructuum Vicario non fuerit assignata, intra annum arbitrio Episcopi assignetur; alioqui in antiquum statum restituatur.

XVII. Quod Episcopi aliqui cum Regum ministris, Regulis, & Baronibus in Ecclesia, & extra, inde enti quadam demissione se gerant, & nimis indigne non solum loco cedant, sed etiam personaliter iis inseruiant, Synodum hæc & similia detestantem, & renouantem Canones ad dignitatis Episcopalis decorum pertinentes, præcipere, vt ab huiusmodi Episcopi se abstineant; & tam in Ecclesia, quam foris, suum gradum præ oculis habentes, se Patres & Pastores esse meminerint: & tam Principibus, quam cæteris omnibus, eos paterno honore ac reuerentia prosequantur.

XVIII. Canones exacte ab omnibus, & indistincte obseruandos: & si dispensandum sit, id causa cognita, ac summa maturitate, & gratis fiat, à quibuscunq;.

XIX. Imperator, Reges, omnesq; alij Principes, qui locum ad Monomachiam inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac dominio loci, in quo duellum fieri permiserint, priuati, si ab Ecclesia eum obtinent. Qui depugnarint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, bonorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant. Et si in conflictu decesserint, careant Ecclesiastica sepultura.

Qui

Ferdinand. Philippus 2

Qui consilium in causa duelli, tam in iure, quam facto dederint, aut ad id suaserint, necnon spectatores, excommunicationis vinculo teneantur.

XX. Ad extremum lectum est toties examinatum illud Capitulum de libertate Ecclesiastica, siue Reformatio Principum. In eo, *Synodus seculares Principes admonuit, confidens eos, ius suum Ecclesiæ restitui concessuros, & subditos suos ad reuerentiam erga clerum reuocaturos, nec permissuros, vt officiales, aut inferiores magistratus, Ecclesiæ & personarum Ecclesiasticarum immunitatem violent, sed vna cum ipsis Principibus, debitam summorum Põtificum, & Conciliorum Constitutionibus obseruantiam præstent. Decreuit Canones, & Concilia & Apostolicas sanctiones in fauorem personarum Ecclesiasticarum, & libertatis Ecclesiasticæ, ab omnibus obseruari debere. Admonuit Imperatorem, Reges, Respublicas, & Principes, & omnes, vt ea quæ Ecclesiastici iuris sunt, tanquã Dei patrocinio tecta venerentur; nec ab vllis Rectoribus, alijsue Dominis temporalibus, seu Magistratibus, aut Ministris suis lædi patiãtur: quo Prælati, cæteriq; Clerici in residentiis, & officiis suis quieti & sine impedimentis, cum fructu, & ædificatione populi permanere valeant.* Post hæc lectum est decretum quoddam, de quo in nulla cõgregatione prius verba facta fuerant, quo *Synodus declarabat, in omnibus Decretis reformationis factis sub Paulo, Iulio, & Pio in illo Concilio, sub quibuscunq; clausulis, & verbis, saluam semper Sedis Apostolicæ authoritatem intelligi.*

Caput Decreti XXI. quo Auctoritati Sedis Apostolicæ cauetur.

Cum omnia in illa Sessione definienda, quod serum diei esset, expediri non possent; quæ supererant, iuxta id, quod in generali Congregatione à Patribus constitutum, in diem sequẽtem differuntur: quo die, tametsi allatum esset, Pontifici esse meliuscule, neq; vltra vitam eius periclitari, Congregatione tamen, antequam dilucesceret, habita, lecta sunt Decreta de *Indulgentiis*, de *finiendo Concilio*, & *confirmatione petenda*; atque ab omnibus approbata. A prandio habita est *Sessio*, in qua lectum decretum de Indulgentiis: quod in summa continebat.

Congregatio dilucolo habetur, ad capita, quæ supererant, in Sessionem præparanda.

Christum eas conferendi potestatem Ecclesiæ concessisse, eamque huiusmodi potestate antiquissimis temporibus vsam, adeoque Synodum earum vsum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum docere, & præcipere; eosque anathemate damnare, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. In his tamen cõcedendis moderationem, iuxta veterem in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupere, & abusus emendatos: ac proinde statuere, prauos quæstus omnes abolendos, quod ad cæteros abusus, Episcopis mandare, vt quisque eos qui essent Ecclesia sua, colligat, quos in prima Synodo Prouinciali referat, vt

Decretum de Indulgentiis.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ad Summum Pontificem deferantur, & eius authoritate & prudentia, quod expediat, statuatur.

De ciborum delectu, ieiuniis, & diebus festis; *Synodum hortari Pastores omnes, & obtestari, vt illa omnia, quæ S. Romana Ecclesia statuit, fidelibus commendent; dent operam vt præcipue iis sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt; vt ciborum delectus, & ieiunia, vel quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum festorum deuota celebratio.*

De delectu ciborũ &c.

De Indice, Etsi extremam manum ei impositam esse audiret, cum non posset à Synodo distincte, & commode dijudicari, eandem præcipere, vt id omne summo Pontifici exhibeatur, eiusque iudicio, & authoritate terminetur. Idemque de Catechismo, Missali, & Breuiario.

De Indice librorum, Catechismo, &c.

Promulgatum est etiam aliud decretum, quo ex loco Oratoribus assignato nullum cuiquam factum præiudicium declarabatur.

Postremo Synodus Principes monet, ad operam præstandam, vt quæ ab ea decreta sunt, ab hæreticis non violentur, sed ab his, & omnibus recipiantur, & obseruentur. Quod si in his aliqua difficultas oriatur, aut aliqua inciderint, quæ declarationem postulent, Synodum confidere, Romanum Pontificem curaturum, vt vel euocatis ex illis præsertim prouinciis, vnde difficultas orta fuerit, idoneis hominibus, vel Generalis Concilij celebratione, vel commodiore quacunque ratione prouinciarum necessitatibus consulatur.

Recitata sunt deinde omnia decreta sub *Paulo* & *Iulio* in eo Concilio, tum quoad dogmata, tum quoad mores. Postremo Secretarius cum in medium processisset, rogat, *an placeret Patribus, vt illi Synodo finis imponatur; & eius nomine, per Legatos, & Præsidentes, omnium quæ sub Paulo III. & Iulio III. & Pio IV. decreta sunt, confirmatio à R. Pontifice petatur.* Responsumque est, non singillatim per suffragia, sed ab omnibus pariter vna voce, *Placet.* Cardinalis *Moronus* vtpote primus Præses, concessit omnibus, qui Concilio interfuerunt, omnibusque qui in Sessione præsentes erant, indulgentiam plenariam: & benedicens Synodo, Patribus dixit, *vt post gratias Deo actas, irent in pace.*

Cõcilio finis imponitur, & decernitur Papæ Confirmatio petendam.

Erat in more positum apud Ecclesias Orientales, res Concilij in publico omnium cœtu tractare. Vnde ex occasionibus sæpe dicenti acclamabatur à populo, & interdum non citra tumultum, sed exitu tamen tranquillo & concordi. In fine autem Synodi Episcopi ipsi lætitia exultantes, ob decreta communi consensu stabilita, eiaculabantur *acclamationes* in laudem Imperatorum, qui Concilium congregauerant, eique fauissent; & in commendationem doctrinæ à Concilio explicatæ: simul preces ad Deum, pro perpetua ipsius in S. Ecclesiæ subsidium præsentia, pro salute Imperatorum; pro sanitate, & incolumitate Episcoporum. Neque erant istæ preces meditatæ, sed prout Episcoporum aliquis

Acclamationes in Conciliis tam à populo quam ab Patribus, antiquitus vsitata.

Ferdinand. Philippus 2.

aliquis instinctu & zelo pietatis accensus in voces erumpebat rebus temporibusque congruentes; ita vniuersus cætus illi acclamabat. Hoc etiam *Tridentini* Patres imitati sunt, sed non ita, vt cuiusquam spiritui subitario locum darent, sed meditato opus erat, si quid proponendum esset, & respondendum: eoque de scripto recitato. Cardinalis *Lotharingius* harum acclamationum non modo componendarum, verum etiam intonandarum, primas sibi partes sumpsit. Quod plerisq; argumentum leuitatis cuiusdam & vanitatis habebatur, parumque ex tanti Præsulis & Principis dignitate, in ministerio seruire, quod Diaconis potius Concilij conueniebat, quam Archiepiscopo & summæ existimationis Cardinali. In his præcentore Cardinale, & respondentibus Patribus, multos annos precabantur *Pio*; & æternam fœlicitatem *Paulo*, & *Iulio*, similiterque æternam memoriam *Carolo V.* & Regibus, qui Concilium protexerant, lōgam viam *Imperatori Ferdinando*, & Regibus, Principibus, & Rebuspublicis exoptabāt. Cum multis annis magnas gratias Legatis & Cardinalibus à Domino retribui vouebant. Vitam & fœlicem reditum Episcopis, commendabatur fides Sacrosanctæ œcumenicæ Tridentinæ Synodi, tanquam fides *S. Petri*, Patrum, & Orthodoxorum. Vno solo verbo Anathema dicebatur cunctis hæreticis, nulla additione facta aut antiquorum aut recētium. Secundum hæc mandatum est sub pœna excommunicationis omnibus Patribus, vt decretis propria manu subscriberent. Et sane postero die, qui erat Dominicus, id cumulate præstitum; quo

Quarum fabricator & præcentor Lotharingius.

Anathema Hæreticis dicitur.

magis ordine fieret, habita quasi Congregatione, & appositis Chirographis Legatorum IV. Cardinalium II. Patriarcharum III. Archiepiscoporū XXV. Episcoporum CLXVIII. Abbatum VII. Procuratorū absentium XXXIX. Generalium ordinum Regularium VII. Tametsi vero iam ante constitutum esset, vt post Patres oratores subscriberent, aliud consilium placuit multis de causis. Nam cum non adesset Orator Gallus, cæterorum absque illo subscriptiones, omnibus proditura erant, Gallos Concilium illud non recipere. Deinde Comes *Lunensis* significauerat, se absolute non subscripturum, sed cum reseruatione, quod Rex Concilio dimittendo non consensisset. Et Legatorum sermonibus iactabatur, quandoquidem moris non esset, alios Decretis subscribere, quam quibus vocis in Synodo definitiuæ ius foret, rem insolitam visum iri, vt Oratores Decreta subsignent.

Patres CCLV. Decreta subscribūt.

Non item Oratores.

Cæterum *Romæ* cum Pontifex ægrotare cœperat, cunctis Pontifici metuētibus, à summo vitæ discrimine, multa erat in Curia perturbatio. Etenim cum obitum Pontificis, aperto Concilio, nunquam adhuc vidissent, ne quid sequius accideret, magnopere timebāt. Habebant in memoria exemplū Concilii *Constantiensis*, quod in electione Pontificis Cardinalibus alios Præsules adiunxerat, & verebantur, ne quid simile, aut deterius eueniret. Et licet Orator Hispanus asseuerarer, Oratorem *Tridenti*, & Præsules Hispanos mandatum habere, vt electio à Cardinalibus fieret, tamen ob eorum paucitatē, hæc verba infirmam modo cautionē præstabāt. Cum itaq; intellectū esset, Papā ex

Curia Rom. nuncio de ægritudine Pōtificis perculsa & perturbata.

Audito eum conualuisse, & Synodo finē impositum, recreatur.

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

ex morbo conualuisse, quod sibi viderentur magno defuncti periculo, lætitia ingens omnibus oborta: quæ audito fine Concilij supra modum aucta est. Ea de causa Pontifex solennem supplicationem decreuit, vt pro tanto beneficio Deo gratiæ redderentur, in Consistorio palam ostendit, quantam ex ea re caperet voluptatem; se id confirmaturum, & insuper alias reformationes adiecturum pollicitus: etiam tres Legatos, in *Germaniam*, *Galliam*, & *Hispaniam* mandaturum, vt ad exequẽda Decreta hortentur, res honestas concedant, assensum deniq; in rebus de iure positiuo commodent.

Eiusdem, vbi audit decretorũ Synodi cõfirmationẽ à Pontifice postulari, solicitudo, & querimonia.

Ante Natalitia *Romam* Legati *Moronus* & *Simoneta* rediere, ex quibus visum Pontifici sæpe & minutatim quæ in Concilio euenerant, intelligere, & Prælatorum nomina, qui inibi strenuã ei operam nauarant, studiose obseruare, vt eos Cardinalibus adscriberet. At Curia intellecto quid Papa de confirmatione constituisset, lætitiam in querimoniam vertit, omnibus Curiæ ministris damnum deplorantibus, quod in officiis quisq; suis accepturi essent, si illa reformatio procederet. Considerabant insuper, cum decreta verbis generalibus essent concepta, & absq; clausulis subtilem interpretationem admittentibus, quotiescunque aliqua difficultas nata fuerit, mundum iam assuetum illi Curiæ oblatrare, sensum ipsorum vtilitatibus contrarium sine dubio allaturum: idque tanquam rem speciosam, & titulo reformationis velatam, cupide acceptum iri. Exhibentur statim Pontifici supplices libelli & memoriales, ab iis, qui officia mercati, & damnum hoc præuidentes, compensationem petebant, quæ res à Sanctitate eius magni pendebatur, dignaque efficaci remedio, ne *Roma* desolationis causa esset. Itaque re diligenter pensitata, Cardinales deputauit, qui de confirmatione consultarent; deq; remedio cogitarent, quod Curiæ querimoniis adhibendum. Nonnulli Cardinales suadebant, decreta ad fidem spectantia ilico confirmare, verum in cæteris, cum mora & maturitate quadam procedere: eorum aliquibus multam considerationem requirentibus, ob paruam vtilitatem, magnamque confusionem, quam essent paritura: in aliis propter impossibilitatem, aut summam difficultatem, necessario crebras dispensationes flagitantibus, quod & indecorum futurum, & sermonibus materiam daturum. Esse pręterea necessarium, etiam atque etiam deliberare de modo ea exequendi, ita vt nemini damnum aut præiudicium adferant, cum indigna sit nomine reformationis illa cautio, quæ cedit aliorum detrimento. Atqui confirmatione dilata, & exploratis interea multorum aliorum opinionibus, cognitum iri, quid cum communi omnium satisfactione fieri possit: sine qua reformationes omnes in deformationes recidere. Ob hanc causam *Papa* VIII. Cardinales elegit, decretis recognoscendis: quorum, post longam discussionem, maior pars censuit, moderanda prius esse omnia, quam confirmanda. Atque illud consideratione dignũ, si quam correctionem, aut oppositionem Decreta subire debeant, satius esse eam ipso statim initio adhibere, quam vbi confirmatione authoritas iis data, eadem post moderari velle.

Vnde seria Pontificis cum Cardinalib. de confirmatione Decretorũ cõsultatio: quorũ alij cẽsent fidei decreta tãtum cõfirmanda, in cæteris assensum sustinendum.

Alij decretis recognoscendis deputati, emendanda prius, quã cõfirmãda.

Illud

Ferdinand. Philippus 2

Illud constare, his, qui Concilium procurarunt, alium scopum non fuisse propositum, quam vt authoritatem Sedis Apostolicæ deprimerent; dumque Concilium durabat, ab omnibus eos sermones habitos, quasi penes illud fuisset, Pontifici leges dare: & ideo nunc demonstrandum, abrogatis, aut emendatis nonnullis ex iis decretis, Pontifici non ab Conciliis accipiendas, sed dandas potius leges esse Conciliis.

Pontifex sua sponte ad Confirmationem propensus, persuasionibus etiam *Moroni* & *Simonetæ* eo inductus, animi tamen pendulus ob Curiæ querimonias, communemque opinionem Cardinalium; vt aliquid constitueret, præter supradictos, accersit Cardinales *Aburdisserium* & *Amulium*, præcipuosque officiales *Cameræ*, *Cancellariæ*, & *Rotæ*: vbi proposita deliberatione, quatuor Cardinales concordes censuerunt, Concilium absolute confirmandum. Cardinalis *Amulius* (in cuius memoriis videre mihi contigit, in quem modum hoc negotium gestum sit) dixit, Sanctitatem eius, sua patientia, prudentia, ac virtute, nec sine immẽso sumptu, labore item & dispendio tot Prælatorum, peruenisse ad finem magni cuiusdam & difficilis incœpti, nempe cõgregandi, dirigendi, & claudendi Concilium, maius ei superesse, nec tamen difficile, nempe cõseruandi sui, & Sedis Apostolicæ, totiusque ordinis Ecclesiastici, ne rursus in easdem difficultates, pericula, molestias incurrant, & impensas. Annos iam XL. hominum aures nihil aliud quam Concilium circumsonare; nec Pontifices id vlla opera amoliri potuisse, quod ea persuasio hominum mentib. inoleuisset, & eo opus esse, & fructum non mediocrem allaturum. Si mox, vt vt finitum est, de illo emendando agatur, aut etiam non confirmatum, quasi in ancipiti hæreat; ea re declaratum iri, emendationem Tridenti, iuxta id, quod erat necessarium, & exspectabatur, haud esse factam: statimque prodituram in publicum, aliam aliquam prouisionem, aut per Concilia Nationalia, aut aliud Generale, ita in easdem redeundum angustias, quibus tanta cum difficultate Ecclesia Dei nuper liberata. Approbatis vero Concilij Decretis, tanquam reformatione quadã perfecta, dataque ipsis authoritate, & executione (quantum quidem fieri potest) plerisque persuasum fore, nihil quicquam his deesse. Nec esse aliud hisce, quibus viuitur, temporibus vtilius, quam famam spargere, eamque fouere, ab Concilio sanctam quandã, necessariam, & perfectam reformationem institutam, neq; permittendum, vt emanet, à quoquam Cardinale super eo addubitatum, quasi in illo Concilio confectum id non sit, cuius gratia fuit conuocatum. Eo pacto & paulatim sedatum iri hanc in hominibus cogitationem, & dispensationum beneficio prouidere posse Sanctitatem eius, ministris & seruis suis, sine violatione decretorum Concilij, in quibus salua manet auctoritas Apostolica. Immo vero ea ipsa decreta instar clypei fore, ad importunas eorum petitiones propulsandas, quos gratiis indignos iudicabit; resque temporis progressu, sensim, ac sine sensu, obseruationeq; hominum, in pristinum statum redituras. Sed & alios etiam alias hanc

Alij, noua deliberatione instituta, suadent Concilium absolute confirmandũ, quod Pontifici, & Curiæ pro bono futurum Card. Amulius argute subtiliterque disserit.

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

viam secutos, necessitate scilicet cogente istis morib. cedere, qui plerumque subditorum animis contra moderatores suos ingenerantur. Quod si quispiam illis decretis obluctaretur, interesse certe Pontificis, ad tot suorũ clientium, tum Legatorum, immo suam ipsius existimationem, vt ea constanter tueatur; nedum vt, tacentibus omnibus, ipse ea prorsus iugulanda putet. Nam moderationem vel minimam, aut emẽdationem, aut vero moram iis confirmandis interponere, esse non aliud, quam plagam omnibus infligere mortiferam, prçterquam quod vulgus in sinisteriorem partem semper omnia accipere solens, inde sumpturum esset occasionem dicẽdi, Curiam Romanam & Pontificem nihil minus, quam reformationem velle.

Cæteris Curiæ Officialibus refragantibus, solus Episcopus Vestanus confirmationem absolutã suadet, & qua via incommodis occurri possit, Pontificem monet.

At qui ministeriis Curiæ præpositi, pene omnes in contrarium disserebãt, damna & incommoda sua commemorantes, in detrimentum Sanctitatis suæ, Sedisq; Apostolicæ, & in diminutionem redituum eius cessura. Solus *Hugo Boncompagnus* Episcopus *Vestanus*, qui post Cardinalis factus, vir in negotiis Curiæ multum versatus, dixit, Satis se mirari non posse, tantum timorem absq; probabili causa Curialibus obortum. Nam Concilij confirmatione maiorem authoritatem ei non dari, quam superioribus Conciliis generalibus, immo, quam Decreto & Decretalibus: à quibus, cum sint magno numero, & apertis verbis horum temporum mores insectentur, longe plura damna & incommoda impendeant, quam à paucis illis Decretis Tridentinis, ipso genere loquendi parcis, & satis circumspectis. At enimuero nullã legem in verbis consistere, sed in sententia; non quam vulgus, & Grammatici afferunt, verum quam vsus & authoritas confirmat. Legibus plus viriũ non esse, quam illis tribuit, qui imperat, quiq; earum exequendarum curã habet. Illum declaratione sua sensum illis affingere, aut laxiorem, aut restrictiorem, eiq; etiam contrarium, quem verba sonant. Et perinde esse, in præsentia restringere, aut attemperare Decreta Tridentina, atq; ea nunc absolute confirmare, & vel vsui restringenda relinquere, vel id facere, addita postmodum declaratione, vbi videbitur opportunum. Itaq;, nullam se causam videre, cur scrupulus vllus de confirmatione residere debeat. Illud tamen prouidendum, vt in præsenti obuiam eatur incommodis, quæ ex Doctorum temeritate nasci possint; qui, vt quisq; est imperitior, administrationis, & necessitatum publicarum, tanto plus sibi arrogat in legibus interpretandis, ex quo sequitur regiminis perturbatio. Experientia cerni leges nihil mali facere, nec esse litigiorum causam, nisi qua varios illis sensus appingunt. Ex constitutione *Nicolai III.* super regulas *S. Francisci*, argumento sui natura ambiguo & lubrico, nullam vnquam ordinis perturbationem ortam, quod glossatoribus, & commentatorib. eius interpretatione interdixisset. Quod si Tridentinis Decretis ad hunc modum consulatur, prohibendo super iis scribere, iam magnam timoris partem cessaturam. Verum si Sanctitas eius omnem porro interpretationem interdicat, etiam Iudicibus, constituatq; vt in dubiis ad Sedem Apostolicam pro interpretatione recurratur, tũ nemini Con-

Nempe, vt Glossarum & commentatorum interpretationibus nullus sit locus.

Imo nec Iudicibus Decretorũ expositio permittatur, sed

Ferdinand. Philippus 2

Sanctæ Sedi reseruetur. Aut certe Congregationi Cardinalium huic rei propria, interpretandis Decretis Synodi instituta.

Concilio in Curiæ præiudicium vti licere; illudque vsu & declarationibus idoneis accōmodari posse ad id, quod futurum sit ex Ecclesiæ vtilitate. Posse etiam Sanctitatem eius, quemadmodum vnam habet congregationem, quæ magno cum fructu Inquisitionis negotiis incumbit, ita aliam aliquam instituere huic rei propriam, interpretando, scilicet Concilio; ad quam vndecunque dubia referantur. Id si fiat, præuidere se, ex Decretis Concilii non modo non imminutum iri authoritatem Sedis Apostolicæ iuraq; & prærogatiuas Ecclesiæ Romanæ, verum etiam maiorem in modum auctum iri, & amplificatum, modo vt istis mediis recte vti sciant. Harum rationum momentis permoti qui adstabant; sensitque Papa necessitatem ad confirmationem absolutam, sine vlla modificatione, veniendi. Cumque persuasum haberet sic euenturum vt Episcopus prænunciauerat, constituit nihil in cōtrarium auscultare; verum erectus in spem percipiendi vberes fructus operæ in finiendo Concilio positæ, decreuit illud confirmare, interpretatione sibi reseruata, & congregatione, prout monuerat Episcopus *Vestanus*, instituta: eamque rem cum Cardinalibus seorsim communicatam, statuit iam nunc ad effectum perducere.

Pontifex Episcopi Vestani sententiā probat.

Die igitur XXVI. Ianuarii, *Moronus* & *Simoneta* exposito in Consistorio tenore Decreti vltima Sessione facti, vt ab ipsis confirmatio peteretur, rogant Sanctitatem eius, vt dignetur confirmare omnia, quæ tam sub *Paulo* & *Iulio*, quam sub Sanctitate sua in eo Concilio decreta, & definita fuerant. Pontifex cum prius Decretum illud recitari curasset, Cardinalium in circuitu sententias rogat. Censuere concordes Concilium esse confirmandum, exceptis Cardinalibus *S. Clementis*, & *Alexandrino*, qui dixerunt, in illo Cōcilio nimiam authoritatem datam Episcopis, & esse necessarium, eam moderari, tum illa Capita excipere, iam antea notata, quæ nimis eam extenderent. At Papæ denique visum bonum factum, omnia sine exceptione confirmare; idque præstitit, tum verbis in Consistorio ea confirmans, tum mandans, ab omnibus *Christi* fidelibus suscipi, & inuiolabiliter obseruari, Bullamq; eo ipso die promulgauit ab omnibus Cardinalibus subscriptam.

Et de Cardinalium consensu Concilium confirmat.

Bullamq; super Confirmatione promulgat, eo tenore, qui subijcitur.

In qua expositis causis conuocationis Concilij, & eius progressu, cum impedimentis & difficultatibus sæpius obiectis, suoque studio in eius libertate tuenda, permisso etiam ei libero arbitrio in causis Sedi Apostolicæ proprie reseruatis, gratias agit Deo, quod tandem summo consensu finis ei impositus esset. Quapropter cum Synodi nomine de Confirmatione rogatus esset; cognito Decreta esse omnia Catholica, & vtilia populo Christiano, se in Consistorio ea confirmasse, & illo scripto confirmare: omnibusque Prælatis præcipere, vt illa obseruari faciant. Hortari etiam Imperatorem, Reges, Respublicas, & Principes, vt ad eiusdem Concilij decreta obseruanda, fauore suo Prælatis adsint, neque permittant, sed omnino

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

interdicant, à populis ditionis suæ opiniones recipi doctrina illius Concilij aduersantes. Atque ad vitandam confusionem, inhibere omnibus cuiuscunque conditionis, tam Ecclesiasticis, quam Laicis, ne super eo commentarios, glossas annotationes, aut Scholia faciant, nec interpretationem quamcumque; sed neque statutum quoduis, etiam sub prætextu maioris corroborationis, aut executionis decretorum: verum si opus sit interpretatione alicuius loci obscuri, aut aliqua decisione, Sedem Apostolicam adeant, nam se difficultatum earum, aut controuersiarum declarationem sibi reseruare, sicuti etiam à Synodo iam antea decretum esset.

Hominum existimatio sup eo, q Decretis, non à Concilio definiente, sed à Papa cōfirmante vis ac robur tribuatur.

Actum hoc Consistoriale Confirmationis, & Pontificia super Confirmatione Bulla, vna cum Decretis Cōcilii typis mandata, sermonibus hominum materiam dedere, quod ex eorū tenore liquido constaret, decreta illa rata, firmaque esse, non prout à Concilio statuta, sed duntaxat vi ac virtute Confirmationis Pontificiæ. Vnde iactabatur, alium de causa cognouisse, alium sententiam pronunciasse. Neq; vero dici posse, Pontificem inspexisse prius decreta, quam ea confirmauerit; quoniam ex Actis Consistorialibus apparebat, ipsum non aliud vidisse, quam Decretum de Confirmatione petenda. Saltem *Tridenti* curatum, vt legerentur decreta sub *Paulo* & *Iulio* facta, quare æquitati magis consonum fuisse, eadem confirmari ab illis, qui ea audierant, quam ab eo, qui non inspexisset. Ad ista responsum est ab aliis, opus non fuisse, vt ea Pontifex inspiceret, cum nihil esset factum *Tridenti*, nisi de quo ille antea statuisset. In multis quæ deinde habita, Consistoriis, crebri Pontificis de obseruatione decretorum sermones. De se primum professus est, vtcunque non teneretur, tamen ea obseruaturum: fide etiam data, nunquam se illis derogaturum, nisi euidenti & vrgenti de causa, & de consensu Cardinalium. Tum *Morono* & *Simonetæ* negotium dedit, vt attenderent diligenter, si quid aduersus ea in Consistorio proponeretur, aut tractaretur, ipsumq; ea de re commonefacerent: leui certe remedio istiusmodi erratis occurrens, cum earum concessionum, quæ *Romæ* fiunt, ne centesima quidem pars in Consistorio expediatur. Episcopos denique ad Residentiam amandauit, ad vrbis *Romæ*, Statusque Ecclesiastici administrationem, sola Protonotariorum & Referendariorum opera vti certus. Verum vtcunque Concilii finis magnam Pontifici, qua implicabatur, solicitudinem absterserat, restabant tamen adhuc eiusdem in omnibus Regnis reliquiæ, quæ nouas ei aspergebant molestias.

Pontifex mirificā de obseruatione Decretorum solicitudinē ostentat verbo, quā tamen re non exsequitur.

Hispaniarum Rex de Decretis Concilij Regia non Pontificia authoritate exequēdis cogitat, non sine Pontificis offensione.

Nam ex *Hispania* allatum, Regem cum de fine Concilii inaudiuisset, moleste id tulisse, neq; offensionem dissimulasse; immo statuisse, aduocatis ad se Episcopis, Clerique Hispanici Procuratoribus, de eius exequēdi ratione dispicere. Nec vani erant nuncii. Quicquid n. in *Hispania* de recipiendis & exsequendis Concilii decretis eo anno, partim vere, partim autumno gestum est, non solū de mandato prescriptoq;

Regii

Ferdinand. Philippus 2.

Regij Consilij factum; verũ & ad Synodos, quæ habebantur, mandati à Rege sui Præsides, ab iisq; propositũ, q Regi visum, quodq; ipsius rationib. maxime accommodum; magna cum Pōtificis offensione, Regem in rebus Ecclesiasticis tantum sibi sumere indignantis. cuius tamen Regijs ministris nullam plane dedit significationem; ea re vtendum ratus, ad aliam quandã quam destinauerat, opportunitatem, de qua suo loco dicetur.

Car. Lotharingio in aulã reuerso exprobratur, q assensum accõmodauerit variis capitib. Regi Regnoq; damnosis.

In *Gallia*, quod Præses *Ferrerius* dum *Venetiis* esset super Decretis duarum Sessionum vltimarum, post discessum suum celebratarũ quædam obseruasset, easq; animaduersiones ad Aulam misisset, plerisq; cum Cardinale *Lotharingio* post reditum suum multæ fuere dimicationes, & velitationes verborũ, quasi rebus Regno damnosis assensus esset. Dicebant, eũ admittentẽ verba primi Capitis de reformatiõe plurima Sessione, vbi dicebatur, *Papam solicitudinem vniuersæ Ecclesiæ gerere*, cessisse propugnaculo, de quo, & ipse, & omnes Episcopi Galli tamdiu decertassent; quodq; obtinuissent; nẽpe, ne preiudicaretur opinioni Gallorum, *de superioritate Concilij supra Papam.*

I. cap. reprehensionis.

Potuisse ipsum vno verbulo remedium adhibere, si dicendum curasset, quemadmodum à *S. Paulo* dictum, *vniuersarum Ecclesiarum*; neminem repugnaturum huic loquendi formulæ, qua *D. Paulus* vsus est. Præterea eidem opinioni de superioritate Concilij prẹiudicium esse factum, XXI. capite vltimæ Sessionis, reseruata in omnibus decretis authoritate Sedis Apostolicæ; denique vltimo decreto, de petẽda à Papa confirmatione. Obiiciebatur etiã, quod, cum Rex & vniuersa Ecclesia Gallicana contendissent postremam Patrum conuocationem, esse *indictionem noui Concilij*, non autem *continuationem*: nihilominus declarata esset continuatio: idemq; Concilium cum eo, quod sub *Paulo* & *Iulio* fuerat, tũ supradicto capite XXI. tum in decreto de relegendis iis, quæ sub his Pontificib. definita. quo pacto ignominiose iuri huic renunciatum, quod à Rege biennio sustentatum.

II.

III.

Dicebant porro, approbationem eorum, quę sub *Iulio* decreta, derogare, & præiudicio esse *protestationi* per id tẽpus factę à Rege *Henrico II.* Præcipue vero vitio ei dabatur, quod, cum sub *Paulo* & *Iulio* semper honorifica mentio nominatim facta esset Regis *Francisci I.* & *Henrici II.* simul cum *Carolo V.* Cardinalis non effecisset, vt eorundem commemoratio fieret in acclamationib. quando ipsius *Caroli* facta est: neq; nominato Imperatore viuente, secundum ea exempla Regem *Galliæ* nominandum curasset.

IV.

Card. sibi obiecta excusare & eleuare conatur.

Cętera quidem Cardinalis excusabat, dicendo, non potuisse se sex duntaxat Prælatis comitatum, consensum plus quam ducentorum impedire: Verum hoc quod vltimo obiectum, excusare, aut eleuare non poterat, etiamsi dicebat, se pacis inter duo Regna conseruandæ apprime studiosum: quod regereretur, saltem integrum ipsi fuisse munus intonandi aliis relinquere, nec tanti præiudicij præcentor esse. Ita sæpenumero videre est homines vanos, existimationem, dum è sextulis captant, ex asse deperdere.

Et à Patribus Curiæ Parisiẽsis in Decretis de

At vero Patres Conscripti Curiæ Centumuiralis satis multa alia innenere, quæ capitib. reformationis duabus

Pius 4.
Elizabetha
Carolus 9.

Et à Patribus Curiæ Parisiẽsis in Decretu de reformatione multa redarguuntur, iuri & cõsuetudinib. in Gallia receptis, derogantia.
Caput I.

bus illis Sessionibus promulgatis, opponerent, in quibus authoritatem Ecclesiasticam supra modũ dilatatam aiebant, cum detrimẽto & imminutione temporalis. Veluti, *cum datur Episcopis potestas mulctãdi laicos pœnis pecuniariis, & in eos manum iniiciendi.* Nam à *Christo* suis ministris nullam authoritatem datam, nisi pure mereq; spiritualem. Verum ex quo Clerus factus est membrum & pars politiæ, Principes Episcopis ex gratia concessisse, vt pœnis temporalibus Clericos inferiores coercerent, nempe, vt disciplinæ esset inter eos locus. At vero vt hoc genere pœnarum laicos possint constringere, neq; lege diuina, neq; humana iis permissum, sed sola vsurpatione quæsitũ.

Cap. II.

Quid ꝙ in capite de *duellis* sibi quoq; sumunt, contra *Imperatorem, Reges*, & alios superiores ꝓcedere, qui id in suis finibus permittunt, idq; sub pœna excommunicationis? cum ipsi teneant, in quibusdam casibus licere duellum permittere, quemadmodum etiam meretricium facere, aliaq; delicta, quę tametsi mala, publicę vtilitatis cõtemplatione, vt maiora euitentur, permittere malum non est. Hanc vero potestatem, quæ naturalis est, & Principib. à Deo data, non posse aliqua auctoritate humana auferri, aut restringi.

III.

Excommunicare etiam *Reges* & *Principes* supremos intolerãdum ducebant, cum sit in *Gallia* Theorema Axiomaticum, Regem excommunicari non posse, neq; officiales Regios pro eo, quod ad muneris sui executionem pertinet.

IV.

Adiungebant denique Principes suis dominiis priuare, & alios Dominos feudis, & priuatorum bona fisco adiudicare, esse omnes vsurpationes authoritatis temporalis, cũm authoritas à *Christo* Ecclesiæ data, ad res huiusce generis non pertingat.

Vbi de iure patronatus.

Iam quod ad *Iura patronatus*, attinet, magnam dicebant secularib. iniuriam fieri, quibus iuris sui probationes difficiliores redditæ: totumque illud Caput falso quodam pronuntiato niti, nempe omnia beneficia libera esse, nisi patronatus probetur. Nam contra certum esse, Ecclesias bona temporalia non habere, nisi à secularibus donata; quæ credibile non est, ea lege ab ipsis cõcessa, vt Ecclesiasticis liberum esset ea dispensare & dissipare arbitratu suo. Itaq; à prima sui origine quoduis beneficium iuri patronatus fuisse obnoxium, & pro tali præsumendum, nisi vbi ostẽdi potest donatio absoluta cum Patronatus cessione totali. Et sicuti Vniuersitas, aut Princeps ei succedit, qui alium hæredem non habet: ita beneficia omnia, quæ non sunt de iure cuiusquam Patroni, sub patrocinio publico esse debere. Alij etiam ex iis illam loquendi formulam ridebãt, beneficia Patronis obnoxia *in seruitutem redigi, cætera libera:* quasi vero manifestior seruitus nõ sit, pendere à Curia Romana, quę contra institutionem & fundationem ea administrat; quam à patrocinio secularium, qui ea conseruant.

Notantur ea, quæ morib. & immunitatib. Ecclesiæ Gallicanæ derogant.
I.

Sed præter hanc censuram quorundam decretorum ex causa supradicta, reperta sunt & alia decreta, consuetudinibus & immunitatib. Ecclesię Gallicanæ pugnãtia. Reseruationem grauium causarum criminalium contra Episcopos ad cognitionem solius Pontificis, dicebant, adimere eam potestatem Conciliis Pouincialib. & Nationalibus, quæ in occasionibus quibuscun-

Ferdinand. Philippus 2.

buscunque eas iudicarunt: simulque grauare ipsos Episcopos, eos ad litigãdum extra Regnum trahendo, non solum contra Galliæ cõsuetudinem, verum etiam contra antiquos Canones Conciliorum, qui causas semper in ꝓpriis regionibus iudicari & terminari voluerunt.

II. Adiiciebant, cũ æquitate non minus pugnare, q̃ cum moribus *Gallia*, vt beneficia pensionib. grauentur, aut reseruationib. fructuum, sicuti oblique decretum erat.

III. Sed nec illud ferendum, vt causæ in prima instantia à Papa extra regnum exportentur, ꝙ vsum tollat antiquissimũ, multis constitutionib. Regiis cõfirmatum. Neq; vero defendi posse exceptione *vrgentis & rationabilis causæ*, omnium temporum experientia docente, hoc prętextu causas ablegandas omnes. Nam qui disceptare velit, vtrum causa sit vrgẽs, aut rationabilis, ei duplo plus impensarum & molestiæ subeundum, cum *Romæ* non solum de causa principali, sed de illo etiam articulo è summa re nato sit litigãdum.

IV. Nec vllo modo ꝓbabant, vt mendicantib. cõcederetur possidere bona soli. Nam cum in Galliam primitus admissi essent illa conditione, æquum non esse, vt alio instituto alantur. Hoc nimirum esse perpetuum artificium Curiæ Romanæ, bona secularibus erepta, ad clerum primo, dein etiam *Romam* pertrahere, Id scilicet principio satagere, vt prætextu *voti paupertatis* Monachi existimationem acquirant, quasi nullam rem temporalem intueantur, sed omnia charitatis causa faciant, in populi seruitium: post existimatiõne parta, Curiam cum ipsis de *Voto* dispensare, vnde facile ditescunt: cumq; bene opulenta facta sunt Monasteria, demandari in cõmendam, & id omne deniq; in Curiã affluere.

V. Huc addebant hortationem XII. capite institutam ad omnes fideles, *vt Episcopis & Parochis de suis bonis large subueniant*. Commodam quidem adhortationẽ, si populo pro demandato sibi munere inseruirent, & ea subuentione opus haberẽt. nam non absimilem esse adhortationem *S. Pauli*, vt, *qui in rebus fidei instruitur, participem bonorũ suorum faciat eum, qui ipsum instruit*. Verum cũ is, qui Pastoris nomẽ gerit, alia omnia agit, neglecta populi instructione, adhortationem opportunã nõ videri: eoq; magis ꝙ olim bona Ecclesiastica in alimenta pauperum, & captiuorum redemptionem impendebantur. quem in finem non solũ distracta bona stabilia, sed & ornamenta etiam Ecclesiæ, & vasa sacra. at vltimis his temporib. interdictum, ne id amplius nisi Papa assentiẽte fieri possit: Vnde Clerus in immensum locupletatus. Olim in lege Mosaica Deũ *Leuitis*, qui decimam tertiam partem populi cõstituebant, decimam cõcessisse, sed cum eo, ne quid vltra acquirerent. Atqui Clerum, qui partẽ quinquagesimam non facit, iam non decimam, sed quartam partem sibi acquisisse, & adhuc in peculio augendo pergere: multis etiã in eum finẽ artificiis adhibitis. *Moysem* olim cũ inuitasset põpulũ ad offerendũ in fabricã *Tabernaculi*, vbi oblatũ esset quantũ operi sufficerẽt, Dei nomine vetuisse, ne quid amplius offerretur. Hic vero nullum modũ inueniri, nisi omnib. sibi quæsitis; si quidẽ homines sic lethargici esse pergant. Hoc certum, nonnullos è Sacerdotib. & religiosis esse tenuiores.

Ecclesiastici nullos sibi augendĩ peculij ponunt limites.

Sed

Pius 4. Elizabetha Carolus 9.

Sed id euenire, quod sint ex iis supra modum peculiosi. æqualem distributioné, abunde omnes diuites effecturam. Iam omissis hisce omnib. ita perspicuis argumentis, si Synodus populum hortaretur, vt Episcopis & Parochis tenuiorib. in ipsorum necessitatibus subueniat, ferri id quoquo modo posse, sed hortari, vt subueniat ipsis ad dignitatem tuendam, ꝙ perinde est, ac si dictum esset ad fastum, & luxum, id vero clamat, fronté de rebus periisse. Id quidem verũ, altera parte factũ esse decretum Cap. XVIII. in rem populi, vt dispensationes gratis dentur: sed quandoquidem id ipsum, à *Christo* licet præceptum, obseruatum tamen non est, nullam spem esse, hoc decretum maiorem fructum allaturum.

Car. Lotharingij ad Senaterũ obiecta responsio.

Quæ cum Cardinali *Lotharingio* obiectarentur, eiq; imputaretur, ꝙ præsentia sua his authoritatem dedisset cõtra expressa Regis mãdata, quę per literas XXVIII. Augusti datas, acceperat, de quibus supra dictum est; *Cardinalis* vno solo verbo causam suã tuebatur, dicens: In cõgregatione X. Nouemb. cum legerentur decreta publicanda in Sessione diei XI. reseruata fuisse iura, & auctoritatem *Regis Galliæ*, & priuilegia Ecclesię Gallicanæ. Quibus respõdit Vidus Faber, à se & Collega omnem diligentiam adhibitam, vt illius decreti exemplum nanciscerentur, nec vnquam tamen id cõsequi potuisse. in negotiis vero humanis perinde esse nõ apparere, & non esse: pręterquam quod illud nihil faceret ad ea quæ vltima Sessione promulgata.

Etiã Episcopi & Theologi cũ famulis suis.

At n. quæ à Consiliariis Regis & Curia Parisiensi contra Synodum Tridentinam obiectabantur, nihil fuisse diceres, præ illis, quæ libertate Gallica Episcopi & Theologi, & eorum etiam seruuli quibusuis quoties occasio dabatur, ridicularium in modum narrabant, de discordiis & contentionibus inter Patres, de factionib. & respectu ad proprias vtilitates, quas cum primis intuebãtur in reformationis negotiis tractandis: neq; vlli maiore libertate loquebãtur, quam qui erant *Cardinali Lotharingio* familiarissimi; vt in Gallia tum Prouerbij locũ obtinuerit, Concilium nuperum maioris authoritatis fuisse, quam ꝙ ab Apostolis celebratum: quod ei pro fundamento decretorum suffecerit, *Visum est nobis*, nõ aduocato in partem actionis S. Sancto.

de Tridētinis Patrib. ridicula narrant.

At in *Germania* decreta reformationis, neq; apud Protestãtes, neq; apud Catholicos digna videbantur, in quæ considerationem intenderet. A Protestantib. sola fidei dogmata examinabantur. Hi dicebant, vnum aut alterũ verbum cum de Missa ageretur, obiter insertum, nempe *eo sacrificio defunctorũ animas iuuari* (quod varios etiã sensus admittere potest) id in decreto de *Purgatorio* adferre, tãquam definitionem articuli formati, rem esse in Conciliis inusitatam, præsertim in isto, vbi materia in frustula adeo minutatim dissecabatur, factis de omni quæstione in quouis subiecto ꝓposita, fidei articulis. Præcipere vero Episcopis, *vt sanam doctrinam de Purgatorio doceri curẽt*, absq; declaratione, quænam illa sit, satis arguere, magnam Patrum ad discedendum Tridento festinationem. Atque eandem in materia de Sanctis maiorem ostẽdisse, XI. articulis vno spiritu, vnaq; periodo dãnatis; nec declarato damnationis genere, vtrum nomine hæresis,

Protestantiũ Germanorũ censura super doctrina in huius Sessionis decretis tradita.

I. de Purgatorio.

II. de cultu Sanctorũ.

Ferdinãdus Philippus.

haeresis, an tãquam alterius cuiusdam qualitatis. Tum illud, quod post multum de Imaginibus sermonem, Anathema dicunt, si quis iis decretis cõtraria docuerit aut senserit; nec intelligi patiãtur, quaenam illo anathemate cõprehendant; vtrumne illa immediate praecedentia, quae de Imaginibus loquuntur, an caetera etiam supra scripta. Verum de Indulgentiis plus erat, quã de caeteris omnib. sermonum. illas enim occasionem dedisse ei, quae nunc viget inter Christianos scissurae: illarum gratia Concilium praecipue cõgregatum: nullam in hoc argumento partem esse, non controuersam, & incertam, etiam apud ipsos Scholasticos. & tamen Synodum sicco pede illud trãsiisse, de dubiis & controuersis, ne verbo quidem dicto, aut vlla facta declaratione. Quod aũt abusuum remedia spectat, verbis adeo ambiguis locutã, vt ex his intelligi nequeat, quid aut probetur, aut improbetur, dum ait se *in his concedendis moderationẽ quãdam cupere iuxta veterẽ & probatã Ecclesiae cõsuetudinem.* Nam certũ esse, neq; dissimulari posse, in Ecclesia Orientali cuiuscunq; Nationis Christianae, neq; antiquis temporibus, neque vltimis, vllum vsum fuisse Indulgentiarum cuiuscunque generis; & in Occidentali, si nomine veteris cõsuetudinis intelligenda sit illa, quae obseruata ante *Vrbanum II.* vsq; ad annum MXCV. nullas, quod quisquam sciat, aut fidem facere possit, indulgentias in vsu fuisse. Ab illo tempore vsq; ad annum M.CCC. earũ aliquem vsum apparere, sed infrequentem, & duntaxat pro liberatione à poenis per Confessorem impositis. Ex eo tempore qui abusus inueterauerint, è Concilio *Viennensi* cerni posse; qui vsque ad *Leonem X.* creuerint in immensum. Itaque quod cupiat Synodus restitutã antiquã consuetudinem in Ecclesia approbatam, necessario declarandum, in qua Ecclesia, & quo tẽpore. At illa verba, *quod nimia in concedendis indulgentiis facilitate disciplina Ecclesiastica eneruetur,* dicebant expressam esse confessionem, Indulgentias ad conscientiam nõ pertinere, neq; vlla re liberare apud Deũ, sed externa tantum spectare; quo in genere est disciplina Ecclesiastica. De ciborum delectu, & ieiuniis dicebant, ea commendare esse laudabile: sed id nõ esse decisum, de quo mũdus tãtopere queritur; nempe hic praetẽdi conscientiae obligationem. Neq; vero Principes Protestantes *Germaniae* hoc Conciliũ vllo numero habebant, tantum ministri aliquot Confessionis *Augustanae:* atque ij pauci protestationem quãdam ediderunt in publicum, quae non magni habita. Et Catholici dogmata de Purgatorio, & Indulgentiis non curabant, in impetranda Calicis Cõmunione, Sacerdotum Coniugio, & relaxandis multiplicibus iuris Positiui circa ieiunia, dies festos aliaq; id genus, praeceptis, toti defixi.

III de Imaginibus.

IV de Indulgentiis.

In quibus Synodus moderationem requirit.

Indulgentiarũ vsum nõ veterem esse, sed nouitium.

Indulgentias ad externa pertinere, Deũ & conscientiam non tangere. Nihilo plus ciborũ delectum & ieiunia.

Catholici in Germania vrgent Calicis concessionẽ & Sacerdotũ cõiugia, de caeteris parũ laborantes.

Hisce vt satisfiat *Imperator & Dux Bauariae* apud Pontificem instant. Imperator ad Sanctitatem suam dat literas XIV. Februari, hac forma. se durãte Concilio summo studio solicitasse concessionem Calicis; non ob suas rationes priuatas, neq; quod cõscientiae scrupuli illum male habeant, sed quia crediderit, & adhuc credat, id esse necessarium, deuiis ad Ecclesiam reducendis. Tolerasse quidem se illo tempore impedimenta interposita, vt interea

In quorum gratiã Imperator dat literas denuo ad Põtificem.

Pius 4.
Elizabetha.
Carolus 9.

terea de hac re cum precipuis Prælatis & Principibus Imperij esset cõferendi locus. cum bis instituta cõsultatione, an expediret idem postulatum iterare, laudasse consilium Sanctitatis suæ opem denuo exorandi. Quam ob rem se memoria recolentem id, quod Cardinales *Moronus & Lotharingius* sibi exponendum curassent, quodq; sibi ab Episcopo *Pharensi*, Nuncio nomine Sanctitatis suę confirmatum; haud diutius sibi differendum putare, eius gratiæ petitionem. Neq; iteraturum grauissimas causas, quibus coactus id deposceret; sed rogare etiam atq; etiam, vt nationi Germanicæ opem ferat, cui omnes prudentes Catholici iudicent illam concessionem magno beneficio futuram. Addidit porro, ad conseruandas reliquias religionis in Imperio, & exstirpandas hæreses, magnum quoq; momentum allaturũ, si concedatur, vt ij Sacerdotes, qui ꝙ vxores duxissent, segreges facti sunt, recõciliari possint, vxoribus retentis: vtq; in posterum in tãta Sacerdotum cœlibum penuria, admittantur ad sacerdotium coniugati probatæ vitæ, & existimationis. Id se tum suo, tum Ducis *Bauariæ* generi sui nomine petere: persuasum, rem dignam pietate ipsius & sibi gratissimam facturum.

Quẽ Dux quoq; Bauariæ de eodẽ negotio per literas officiose interpellat.

Literæ Ducis *Bauariæ* sic habebant. Quod sæpius ad Sanctitatẽ eius mandasset, qui miserabilem *Germaniæ* statum in negotiis religionis exponerẽt; sperare non admissurum, vt desideretur diutius paternæ suæ medicationis auxilium. Quam quoniam hactenus adhibitam non viderit, orare se vna cũ Cæsarea Maiestate, & Electoribus Ecclesiasticis, vt cõcedat Episcopo *Salzburgensi*, potestatem dispensandi cum Presbyteris Catholicis, vt confessis & contritis, cæterosq; articulos religionis credentibus calicem præbeant. Eam cõcessionem satisfacturam subditis suis, tum iis, qui habitãt in ditione sua, tum illis, qui Sacramenti huius perceptionem extra prouincias suas, apud Sectarios quærunt. Se quidem vna specie semper contentum fore, nec vnquam ad vsurpationem calicis eos adacturum, qui, sicut ipse, in sola specie panis acquiescunt. horum nomine nihil se petere: sibi tamen videri nõ indignũ Vicario Christi, cæterorũ quoq; misereri. Rogabat etiã Sanctitatem eius, vt saltem ad aliquod tempus per eam liceat, sacerdotes coniugatos retentis suis vxoribus Ecclesiæ reconciliari; etiam eos qui mariti sunt, ad sacra ministranda ordinari.

Considerationes super Matrimonio sacerdotũ, ab Theologis Rom. religionis in Germania Pontifici exhibita.

Hisce literis adiunctum erat commentariolum quoddam siue memorialis libellus ab Theologis Catholicę religionis in Germania conscriptus, hisce fere verbis. Negari non posse, sacram vtriusq; Testamenti scripturã, vxores Sacerdotibus permittere: nam Apostolos (paucis forte exceptis) vxoratos fuisse; nec reperiri, quod *Christus* post eorum vocationem mandarit, vt se ab vxoribus separarent. In Ecclesia Primitiua tam Orientali, quam Occidentali matrimonia sacerdotum fuisse libera, & licita vsque ad Papam Calixtum: nec iura ciuilia Clericorũ coniugia improbare. Id quidem nemini dubium, cœlibatum in clero meliorem esse, magisque optabilem; sed propter naturæ fragilitatem, & seruandæ continentiæ difficultatem, paucos reperiri, qui stimulos carnis non sentiant. Hinc esse, quod *Eusebius* narrat de *Dionysio Corinthio* eum admonuisse

Ferdinãdus Philippus 2.

Pinytum Episcopum vt infirmitatis multorum rationem haberet; nec onus cœlibatus tanquam necessarium fratribus imponeret. & *Paphnutium* in Concilio *Nicano*, dicentem, castitatem esse cum propria vxore concubitum, persuasisse Concilio, ne talem de cœlibatu legẽ scisceret. Et sextam *Synodum Constantinopolitanam* non prohibuisse vxorum consortium, nisi quo tempore offerendum ipsis erat sacrificium. Quod si Ecclesiæ vnquam causa fuit permittendi Clericis coniugium, hoc seculo esse. Ex quinquaginta sacerdotibus vix vnum reperiri, qui non sit scortator notorius. Neq; Sacerdotes tãtum matrimonium expetere, sed etiam seculares, ne illam vitæ turpitudinem in Clericis videant; imo ob hanc causam Ecclesiarum patronos beneficia sua non nisi coniugatis conferre. Magnam esse inopiam Ministrorum, ob solum Matrimonium vetitum. Ecclesiam alias hãc ipsam ob causam seueritatem Canonum relaxasse. Pontificem confirmasse in Episcopum *Cæsaraugustanum*, quendam vxorem & liberos habentem; & bigamum promouisse ad Diaconatum, & propter Episcopi defectum, Sacramẽtum etiam Confirmationis Presbyteris simplicib. cõmisisse. Quare multis Catholicis & ante hæc tempora visum esse, & adhuc melius videri, cũ lege de continentia dispensare matrimonio in libertate relicto, q̃ ea retenta fenestram immundissimo cœlibatui aperire. presertim cũ teneat *Cardinalis Panormitanus*, cœlibatum nõ esse de substantia ordinis, neq; de iure diuino: imo pro bono & salute animarum fore, matrimonium concedere; nec deesse in eam rem exempla veteris Ecclesiæ in Concilio Ancyrano, & Adami, Eupsychiiq; Cæsariensis Presbyterorum. Satis liquere, Papã quoad Sacerdotes seculares dispensare posse: quod nonnulli etiã extendunt ad Regulares. Videri perquam absurdum, nõ admittere Clericos vxoratos & tolerare fornicarios; vtrosque vero amouere, esse, Ministris velle carere. quod si omnino voto castitatis astringendi sunt, non alios quam prouectæ ætatis ordini sacro adscribendos. Nec esse iustam causam cœlibatus mordicus retinendi, conseruationem bonorum Ecclesiasticorum; cum haud æquum sit, conseruandis bonis temporalib. tantam animarum iacturam facere: præterquam quod eorum indemnitati alia ratione prouideri queat. Hæc si fierent, haud dubie breui explosum iri ex Ecclesia concubinatum, & sublatum illud scãdalum, quod hactenus multos offendit.

Consilium Põtificis, de capite hoc super coniugio Sacerdotũ diligẽter examinando, etiã exteris in eãrem aduocatis Card. Simoneta discutit.

Hisce argumentis à Pontifice sedulo pensitatis, visum ei *Romam* ex omnibus nationibus euocare homines pios & literatos, q caput hoc maturo iudicio excuterẽt: iamq; ea de re cum Oratorib. apud se Residẽtib. verba fecerat. Verũ cũ Card. *Simoneta* dimouit de sentẽtia, monẽs cętũ illũ instar Cõcilij fore. ꝙ si è *Gallia*, *Hispania*, & *Germania*, aliisq; regionib. aduenerint, Principũ suorũ cõsulta mãdataq; secũ apportaturos; & ad eorũ vtilitates facta dictaq; sua accõmodaturos. Vbi vero Sãctitas eiꝰ eos missos facere volet, suo id arbitratu nõ facturũ. imo nisi eorũ sententiã sequatur, Principib. id offensioni futurũ. Meminerit mõ, quas molestias Cõcilij cã sustinuerit, neq; simili

Pius 4. Elizabetha. Carolus 9.

Vnde Cardinalib. soli ea prouincia traditur.

Pōtif. creat XIX. Cardinales, & in his plurimos, qui fidā ipsi in Concilio operā nauarunt, vt fœnera tū pulchre beneficium sibi dicerēt.

periculo se denuo exponat. Consilium hoc, tanquam fidele ac vtile, Papæ probatur. abiecta itaque cogitatione quosuis aliunde hac de causa accersendi, Cardinales nouendecim huic operi designat: quibus negotium dat, vt allatum è Germania scriptum, diligenter examinent.

Duodecimo Martij Pontifex XIX. Cardinales in Collegium adlegit, hoc præmio remuneratus eos, qui in Concilio bene strenueque, ac præsertim in beneficium Sedis Apostolicę rem gessissent. Quorum Catalogo certum habebat neminem ex iis inserere, qui Residentiam, aut institutionem Episcoporum tenuerant, esse de iure Diuino, vtcunque cæteroquin dotibus eiusmodi instructis, quæ eam dignitatem de more promerebantur. neque hunc suum animum obscure apud quosuis quacunque occasione ferebat. Creauit igitur *Marcum Antonium Columnam* Archiepiscopum *Tarentinum*, *Aluisium Pisanum* Episcopum *Patauinum*, *Marcum Antonium Bobam* Episcopum *Augustæ Prætoriæ*, *Hugonem Boncompagnum* Episcopum *Vestanum*, *Alexandrum Sforzam* Episcopum *Parmensem*, *Simonem Pasquam* Episcopum *Sarsanensem*, *Carolum Vicecomitem* Episcopum *Vintimiliensem*, *Franciscum Abundium* Episcopum *Bobiensem*, *Guidonem Ferrerium* Episcopum *Vercellensem*, *Ioannem Franciscum Commendonum* Episcopum *Zacynthi*, *Gabrielem Paleotum Auditorem Rotæ*: qui omnes in Concilio operam fortem fidelemque in commoda Sanctitatis eius nauassent. Hisce adiunxit *Zachariam Delphinum* Episcopum *Liesnensem*, siue *Pharensem*, qui apud Imperatorem Nuncius Pontificius, non minori studio ad finem Concilio imponendum, quam cæteri Tridenti, laborarat.

FINIS.

INDEX

INDEX

RERVM IN HAC HISTORIA MEMORABILIORVM.

A

Spirensia

B bbbbb de

Eduardus

G

Gran-

I.

Iesuitæ

N.

Ordina-

reueren-

nes

Prote-

Rupe-

T

D.Tho-

FINIS.